ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Η' ΤΕΥΧΟΣ 85ον

1905 — Ἰανουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
"ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ"
1905

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1905

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟΝ

Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ *(Καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου)* **Πρόεδρος.**
Γ. ΜΕΛΙΣΣΟΥΡΓΟΣ *(Δικηγόρος)* **Ἀντιπρόεδρος.**
Κ. ΠΕΤΑΛΑΣ *(Ἀντισυνταγ. τοῦ Πυροβολικοῦ)* **Γενικὸς Γραμματεύς.**
Γ. ΠΙΣΣΑΣ *(Λογιστὴς τῆς Βιομηχανικῆς Τραπέζης)* **Ταμίας.**
Μ. Ε. ΚΑΝΑΚΑΚΗΣ *(Δικηγόρος)* **α΄ Εἰδικὸς Γραμματεύς.**
Θ. ΓΟΥΣΚΟΣ *(Δικηγόρος)* **β΄ Εἰδικὸς Γραμματεύς.**

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΑΛ. ΒΑΣΣΟΣ *(Ὑποστράτηγος)*
Ν. ΓΙΑΝΝΗΚΩΣΤΑΣ *(Ὑποστράτηγος, πρώην Βουλευτὴς)*
ΑΝΑΣΤ. ΣΤΟΥΠΗΣ *(Ἀρεοπαγίτης)*
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ *(πρώην Ἀρεοπαγίτης)*
Κ. ΜΑΝΙΑΚΗΣ *(Ἀντεισαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου)*
Γ. ΑΒΕΡΩΦ *(Βουλευτὴς)*
ΣΤ. ΚΕΠΕΤΖΗΣ *(Τραπεζίτης)*
ΜΙΛΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ *(Ὑφηγητὴς τῆς Φιλολογίας)*
ΑΘ. Δ. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ *(Λοχαγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ)*
ΙΩ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΡΑΣ *(Ἰατρὸς)*
ΛΟΥΔ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ *(Γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης)*
ΔΗΜ. ΜΑΚΡΗΣ *(Διευθυντὴς Ἐκπαιδευτηρίου)*
ΜΙΧ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗΣ *(Δημοτικὸς Σύμβουλος)*
ΘΕΜ. ΧΡ. ΡΗΓΑΣ *(Ἔμπορος)*.

1905

Διήλθομεν τὸ ἀπελθὸν ἔτος ἐν μέσῳ θλίψεων, πικριῶν, ἀπογοητεύσεων, διατρέχοντες ἑκάστοτε τὸν κίνδυνον φοβερᾶς ἐθνικῆς καταστροφῆς. Ὅλος ὁ κόσμος μᾶς ἐγκατέλιπε, διότι ἐγκατελίπομεν ἑαυτούς. Οἱ απομείναντες μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης εὐάριθμοι φίλοι, ἐξ ἀγάπης μᾶλλον πρὸς τὴν ἀρετὴν τῶν ἡμετέρων προγόνων, τῶν τε παλαιτέρων καὶ τῶν νεωτέρων, οἰκτείρουσιν ἡμᾶς ἐπὶ τῇ κοπώσει, ἐπὶ τῇ ἀδρανείᾳ, ἐπὶ τῇ στερήσει τῆς προσηκούσης ζωῆς, προνοίας καὶ μερίμνης πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν καθηκόντων. Οὐδὲν πράττομεν ὡς κράτος, ἐλάχιστα ὡς ἔθνος, καὶ ταῦτα σπασμωδικά, βίαια, ἀμελέτητα. Ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, οἱ διαμφισβητοῦντες τὴν πατρῴαν κληρονομίαν, διατελοῦσι συντεταγμένοι καὶ ὠργανωμένοι, ἕτοιμοι νὰ πρωτοστατήσωσι, ν' ἀγωνισθῶσιν, εὐθὺς ὡς καλέσῃ αὐτοὺς ἡ κρίσιμος ὥρα, ἡμεῖς κατατριβόμεθα περὶ τὰ εὐτελῆ καὶ τὰ ἀνάξια, λησμονοῦντες τὰ καθήκοντα, τὰ ἐπιβαλλόμενα πρὸς σωτηρίαν, πρὸς ὕπαρξιν, πρὸς πρόοδον.

— Τί σᾶς μέλλει ; μοὶ ἔλεγε πρό τινος χρόνου ἐπιφανὴς ξένος, μεριμνῶσι διὰ σᾶς οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἀθηνᾶ. Φοβερὸς σαρκασμός, εἰς ὃν δὲν εἶχον τί ν' ἀποκριθῶ. Πάντες οἱ λαοὶ ὀργῶσι πρὸς πρόοδον, πρὸς ἰσχύν, πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῷ ἱστορικῷ τοῦ βίου ἀγῶνι. Μόνος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀναπαύεται νυσταλέος, κεκοπιακώς, διστακτικός, ἀδιάφορος περὶ τοῦ μέλλοντος. Φεῦ ! θ' ἀναμείνῃ τὴν ἀπολύτρωσίν του, τὴν σωτηρίαν του, ἀπὸ τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου, καθ' ἣν στιγμὴν ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ ἱεροῦ ὄρους θὰ εὑρίσκηται κατε-

σκηνωμένος ὁ βουλγαρικὸς στρατός, ὑπαγορεύων εἰς τοὺς Ἕλληνας γράμματα ἐθνικοῦ ὀνείδους καὶ ἀτιμίας.

Καὶ θὰ εὕρεθῶμεν πρὸ τῆς τραγικῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἀπαισίου ἐκείνου ἔτους 1897 . . . . . φοβερωτέρας ἀκόμη καὶ ἀπελπιστικωτέρας διὰ τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν μέλλον,

Πάντες οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν λαοὶ διατελοῦσιν ὡπλισμένοι μέχρις ὀδόντων, ἕτοιμοι πρὸς παράταξιν. Ἡμεῖς ἀπὸ ἐτῶν συζητοῦμεν περὶ τοῦ κρείττονος στρατιωτικοῦ συστήματος καὶ περὶ τοῦ ἀρίστου ὁπλισμοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀσχολούμεθα εἰς ἀλλότρια ἀντικείμενα, ξένα πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ θὰ εὕρεθῶμεν μέχρι τῆς ἀνοίξεως ἀντιμέτωποι πρὸς ἐχθρούς, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἱκανωτέρους ἡμῶν καὶ ἰσχυροτέρους.

Τοιαύτη ἡ εἰκὼν τοῦ 1904. Ὁ Θεὸς ἃς σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, οἰκτρῶς ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων.

Εὐτυχῶς ὅ τι δὲν πράττουσιν οἱ Ἕλληνες, μεριμνῶντες περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν τύχης καὶ τιμῆς, ἤρχισαν νουθετοῦντες καὶ ἐνεργοῦντες οἱ ἀπομείναντες εὐάριθμοι ἐθνικοὶ φίλοι. Ἂς φιλοτιμηθῶμεν καὶ ἂς μιμηθῶμεν αὐτούς.

Ὁ Θεὸς σώζοι τὴν Ἑλλάδα !

Μὲ τὴν εὐχὴν ταύτην προσαγορεύω τὸ ἀρχόμενον νέον ἔτος.

Ν. Καζάζης

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἱστορικὴ παλιγγενεσία λαοῦ τινος, οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι, ἃς κατέβαλε καὶ καταβάλλει πρὸς πραγματικὴν ἐπίτευξιν τῆς παλιγγενεσίας ταύτης, εἶνε ἓν τῶν ἐκπληκτικωτάτων θεαμάτων τῆς ἱστορίας. Ἐνδιαφέρει ἐξίσου τόν τε ἱστοριοδίφην καὶ τὸν κοινωνιολόγον, κατ' ἀνάγκην ὀφείλοντας ν' ἀναγνωρίσωσιν, ὅτι οἱ νόμοι τῆς ἱστορίας, οἱ λειτουργοῦντες ἐν τῷ μυστηριώδει φαινομένῳ τῆς γενέσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ὀργανισμῶν, δὲν ἐκδηλοῦνται παντοῦ καὶ πάντοτε οἱ αὐτοὶ ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

«Alles was entsthet,
ist werth, das es zu Grunde geht»,(1)

ἐπιφωνεῖ ὁ Μεφιστοφελῆς χαιρεκάκως. Πᾶν τὸ γεννώμενον εἶνε προωρισμένον καὶ ν' ἀποθάνῃ. Τί ἄλλο ἢ τοῦτο τυγχάνει ὁ βίος ἀπὸ τῆς ὑστάτης μέχρι τῆς ὑπάτης βαθμῖδος τῶν εἰδῶν τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου; Ἀλλ' ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα νέα ἱστορικὴ ἀποκάλυψις καὶ ἐξέλιξις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους εἶνε ὑπερφυὴς διάψευσις τῆς ῥήσεως ταύτης τοῦ σατανικοῦ πνεύματος, τῆς εἰρωνικῆς δυνάμεως, ἥτις

«stets das böse will und stets das gute schafft».(2)

Τοιοῦτό τι παρίστησι φαινόμενον ἡ σύγχρονος κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, εἴτε ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει, εἴτε ἐν τοῖς ἐκτὸς αὐτοῦ ὁμοφύλοις, τοῖς τε ἀλυτρώτοις καὶ τοῖς ἐν τῇ παγκοσμίῳ διασπορᾷ ἀδελφοῖς, ἀποτελοῦσιν ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, συναγωνιζομένοις ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τοῦ μεγάλου προγράμματος τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἑνότητος, ἐν ᾗ διορᾷ τὴν μόνην ἄγκυραν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἰσχύος καὶ βιωσιμότητος. Μία πολιτεία ἑλληνική, περιλαμβάνουσα πάντα τὰ ὑμαίμονα στοιχεῖα· συγκέντρωσις τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν· τὸ τοιοῦτο, ὅ περ κατανοεῖ ὁρμεμφύτως ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις, θὰ ἦτο τὸ μέγιστον αὐτῆς κατόρθωμα, ὅ περ ἀπὸ αἰώνων ἤδη, ἐν τῇ ἀρξαμένῃ παρακμῇ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ηὐχήθη καὶ ἀνεκήρυξεν ὁ συνθετικώτερος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ἀντιπρόσωπος. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ βαθὺς τῶν Σταγείρων φιλόσοφος, ἐρευνῶν τὸ φαινόμενον τῆς ἐξελίξεως,

(1) Πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὸ γεννώμενον καταστροφῆς ἐπίσης εἶνε ἄξιον.
(2) Τὸ κακὸν ἀεὶ ποθεῖ, καὶ πράττει πάντοτε τὸ ἀγαθόν.

τῆς γενέσεως, τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, φυσιολογῶν περὶ τῆς πολιτείας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπιρροὴν τοῦ φυσικοῦ περιέχοντος, παραβάλλων πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ τοὺς ἀσιατικοὺς λαούς καὶ εὑρίσκων τοὺς δευτέρους ἥττονας τῶν πρώτων, εὔχεται ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τῶν Ἑλλήνων *ἑνότητος*, τῆς συντάξεως αὐτῶν εἰς *μίαν πολιτείαν*, παρ' ἧς καὶ μόνης ἀπεκδέχεται τὰ ἄριστα τῶν ἀποτελεσμάτων.«Τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος—ἐπιφωνεῖ ἐν τοῖς πολιτικοῖς αὐτοῦ—ὥσπερ μεσεύει κατὰ τόπους οὕτως ἀμφοῖν μετέχει· καὶ γὰρ ἔνθυμον καὶ διανοητικόν ἐστι· διόπερ ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων μιᾶς τυγχάνον πολιτείας» (Πολ. Ζ. 7.)

Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἐπικυροῖ τρανῶς τὴν σκέψιν ταύτην τοῦ φιλοσόφου. Ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς κατανομῆς τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἐγκατέστη τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἐδάφους διατετμημένου ἐπ' ἄπειρον, ἐστερημένου ἄρα γεωγραφικῆς ἑνότητος καὶ συγκεντρώσεως, τὸ ἑλληνικὸν γένος οὐδέποτε κατώρθωσε μέχρι τῆς σήμερον ν' ἀποτελέσῃ πλήρη πολιτικὴν ἑνότητα. Οὐδέποτε βεβαίως ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ δράσεως ἡ ἐθνικὴ ἑνότης, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα διατελεῖ ἀείποτε ἀκμαία ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει, ἀλλ' ἀπολείπεται τὸ ἑλληνικὸν γένος οὐ σμικρὸν καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πολιτικὴν ἑνότητα καὶ δύναμιν. Μάτην καταγγέλλει εἷς τῶν πρώτων προφητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τὴν *πολυκοιρανίην* ταύτην, τὴν κατάτμησιν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας διὰ τοῦ συνετωτάτου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τῶν παλαιῶν ἐκείνων καιρῶν. Ἡ πολυκοιρανίη εἶνε ἡ μεγάλη νόσος, ὑφ' ἧς νοσεῖ τὸ εἰς ἀπείρους πολιτείας κατατετμημένον ἑλληνικὸν γένος. Τίς δύναται ν' ἀντεπεξέλθῃ πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου ταύτης ; Πάντες οἱ κατὰ καιροὺς ἀποπειραθέντες συνετρίβησαν πρὸ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων.Αὐτὴ ἡ φύσις ἐφαίνετο διαμαρτυρομένη πρὸ τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως μεγαλοπραγμόνων Ἑλλήνων. Οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι, οἵτινες διεσάλευσαν πλέον ἢ ἅπαξ τὰ θεμέλια τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως καὶ ἐλευθερίας ; Ἐπὶ τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ κινδύνου ἐπήρχετο μὲν καὶ ἑνότης τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, ἀλλ' αὕτη διεσπᾶτο ἅμα παρερχομένων. Ἡ κατάτμησις τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἐπήρχετο μείζων ἢ τὸ πρίν. Οὕτως ἐπῆλθε μὲν ποιά τις ἕνωσις τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μηδικῶν πολέμων, οἱ Δωριεῖς ἔτειναν τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς Ἴωνας, οἱ Σπαρτιᾶται πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ μετὰ βραχὺν χρόνον τὴν μεγάλην ταύτην ἐθνικὴν συναδέλφωσιν παρηκολούθησε φοβερωτέρα διάσπασις καὶ σύγκρουσις.

Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα καὶ δύναμις συνετρίβη ἐς ἀεὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Δὲν ἡττήθη μόνον ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν· ἅπας ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἡττᾶτο καὶ κατεβάλλετο — αὐτὴ ἡ θριαμβεύσασα κατὰ τὸν ἀνόσιον ἐκεῖνον ἀγῶνα Σπάρτη. Ἡ ἐνσκήψασα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων *ἔχθρα*, ἣν ᾤκτειρεν ὁ Πλάτων, διαμαρτυρόμενος ἐπὶ τῷ πολέμῳ τούτῳ, κατέληξεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν

ἐξασθένησιν τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν διὰ τῆς ἐξακολουθήσεως τῶν ἐμφυλίων αὐτῶν ἀγώνων, εἰς τὴν πρὸ τῆς ὥρας ἴσως πολιτικὴν ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ ξένους λαοὺς καὶ δυνάστας, εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Εἶπεν ἐν τῇ αὐγῇ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὁ θεσπεσιώτατος τῶν ἀοιδῶν αὐτοῦ. Θὰ κατίσχυε παντὸς τοῦ κόσμου τὸ ἑλληνικὸν γένος, *μιᾶς τυγχάνον* πολιτείας, ἀπεφαίνετο μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων ὁ βαθύτερος ἴσως φιλοσοφικὸς νοῦς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ φιλοσοφικὸς πόθος τοῦ Σταγειρίτου ἔμελλε νὰ πραγματωθῇ ἐπί τινα στιγμὴν καὶ ἐτελεῖτο τοῦτο διὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μαθητοῦ, τοῦ ἐκ Μακεδονίας Ἡρακλείδου, τοῦ ἀείποτε ἐν χρυσῇ κάλπῃ μεθ' ἑαυτοῦ κομίζοντος τὸ πολυτιμώτατον τοῦ ἀρχαίου κόσμου μνημεῖον — τὴν *Ἰλιάδα*. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ ἑνότης διήρκεσεν ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον. Ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ δορικτήτορος ἐκπολιτιστοῦ διελύετο ἡ μεγάλη πολιτεία, διανεμηθέντων πρὸς ἀλλήλους τὰ τεμάχια αὐτῆς τῶν στρατηγῶν τοῦ Μακεδόνος βασιλέως. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων ὁ Ἑλληνισμός, ἐξελθὼν τοῦ πατρίου ἐδάφους, *ἀποκεντρωθείς*, στερηθεὶς τῶν συνεκτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἐτράπη παγκοσμιωτέραν διεύθυνσιν. Καὶ διέπρεψε μὲν καὶ ἐμεγαλούργησεν ὡς ἠθικὴ ἰδέα, ἀλλ' εἴτε ὑποτεταγμένος, εἴτε αὐτόνομος, οὐδέποτε ἀπετέλεσεν αὐτοτελῆ, ἑνιαίαν, ἰσχυρὰν πολιτείαν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἰδίᾳ τῶν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἡ αὐτοκρατορία, ἧς ἕδρα ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐκδηλοῖ ἐξ ὁλοκλήρου ἐθνικὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' αἱ βάρβαροι φυλαί, αἱ ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν προερχόμεναι, διὰ τῶν ἀκαταπαύστων ἐπιδρομῶν ἐξασθενίζουσι καὶ ἐπὶ τέλους διαλύουσι τὴν αὐτοκρατορίαν ταύτην, περιορίζουσαι αὐτὴν ἐπὶ τέλους μονονουχὶ ἐντὸς τῆς πρωτευούσης. Μετά τινα χρόνον οἱ Τοῦρκοι διὰ μακρᾶς ἐφόδου καταλαμβάνουσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡρωϊκῶς πεσόντος κατὰ τὴν ἔφοδον τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος, καὶ καθίστανται ἐξ ὁλοκλήρου κύριοι τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, εὑρίσκοντες πρὸ αὐτῶν ἐρείπια μόνον—ἐρείπια κοινωνικά, πολιτικά, ἔθνος ψυχορραγοῦν, μονονουχὶ ἐστερημένον τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως.

* *
*

Ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ταύτης ὁ κοινωνικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καθίσταται θλιβερώτερος. Ἡ ἐγκατασταθεῖσα διοίκησις στερεῖται παντὸς ἀνθρωπισμοῦ. Τὰ ἐρείπια πολλαπλασιάζονται όσημέραι. Καὶ αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ ἐκλείπει ὑπὸ τὸ τραγικὸν τοῦτο καθεστώς. Τουρκικὸν ρητὸν λέγει: «*Ὅπου Τούρκου ποῦς πατήσῃ, χόρτον δὲν βλαστάνει πλέον*». Τοιαύτη ἐξεδηλώθη ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἄλλοτε τοσοῦτον ἀκμαίαις καὶ ἤδη ἠρημωμέναις καὶ κατεστραμμέναις, τὰς ὁποίας διοικεῖ καὶ λυμαίνεται ἐν πάσῃ ἀπανθρωπίᾳ ὁ Σπαχῆς ἢ ὁ Γενίτσαρος. Ὁ κλῆρος τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐξουθενώσεως

τραγικώτερος ἔλαχεν ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι, διότι αὕτη ἀντέστη μᾶλλον ἐρρωμένως εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ κατακτητοῦ, δὲν ἐσυνθηκολόγησεν, ἀλλ' ὑπέκυψεν ἄκουσα εἰς τὴν ἀνωτέραν τοῦ νικητοῦ δύναμιν. Ἐπὶ αἰῶνας ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ὑφίστατο τὰ πάνδεινα. Κατέστη ὁ Ἕλλην *ραγιᾶς*, ἐστερημένος παντὸς δικαίου κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ, ἀνθρωπίνου. Καὶ ἐχορηγήθησαν μὲν τὴν ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντα οἰκουμενικὸν Πατριάρχην προνόμιά τινα ἐπὶ τοῦ δούλου γένους, ἀλλὰ ταῦτα περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰς οἰκογενειακὰς αὐτοῦ σχέσεις, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ δίκαιον τοῦ γάμου καὶ τῆς κληρονομίας· αἱ λοιπαὶ ἀστικαὶ καὶ κοινωνικαὶ πράξεις ἐκανονίζοντο κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ὅπερ ἦτο τὸ δίκαιον τοῦ κατακτητοῦ. Μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ ραγιάδων, κατακτητῶν καὶ ὑποτελῶν, δὲν ὑφίστατο ἰσοτιμία καὶ ἰσονομία. Ἡ μαρτυρία ραγιᾶ δὲν ἦτο δεκτὴ ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Ἀπεκλείετο οὗτος πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας, καὶ δὴ τῆς στρατιωτικῆς. Ἔζη κατ' ἀνοχὴν μόνον τῶν κρατούντων, κλῆρον ἔχων τὴν ἐργασίαν καὶ παροχὴν αὐτοῖς τῶν πρὸς συντήρησιν μέσων—*φορολογούμενον κτῆνος* ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ κλῆρος τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς τουρκικῆς δεσποτείας καὶ μέ τινας βελτιώσεις ὑφίσταται μέχρι τῆς σήμερον ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις τοῦ ἔθνους, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἔτι μέρος τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Γεγονὸς ἀπροσδόκητον! Ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο πεπρωμένον νὰ ἐξεγερθῇ ἀπὸ τῶν ἐρειπίων. Καὶ ἐξηγέρθη μὲ ὅλον τὸ σθένος καὶ τὴν πεποίθησιν, ἣν ἐνέπνεεν ἡ μηδαμῶς ἐκλιποῦσα τέλεον ἐθνικὴ συνείδησις.

Πρὸ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ συστήματος, ὅπερ ἦτο ἄρνησις πάσης ἀνθρωπίνης ἰδέας, τὰ ἰσχυρότερα καὶ δραστηριώτερα τοῦ ὑποδουλωθέντος ἔθνους στοιχεῖα ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, καταλιπόντα τὸ πάτριον ἔδαφος. Οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν ταῖς τέχναις, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν τῇ κοινωνικῇ ἱεραρχίᾳ, ὡς θὰ εἴπω λεπτομερέστερον παρακατιών, ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἀνὰ τὰς χώρας τῆς ὁποίας μετεφύτευσαν τὸ δένδρον τοῦ πολιτισμοῦ, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ προχωρήσαντες εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Ἡ *Ἀναγέννησις* λαμβάνει μείζονα δύναμιν ἐκ τῆς ἀποδημίας τῶν προσφύγων Ἑλλήνων, οἵτινες κατέστησαν οἱ καθηγεμόνες καὶ παιδευταὶ τῆς Εὐρώπης. Ἕτεροι κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας, ἐλλιπέστεροι τὴν μάθησιν καὶ τὴν γνῶσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν δραστηριότητα, μετέβαινον εἰς τὰς γειτονικωτέρας τῇ πατρίδι αὐτῶν χώρας, οἷαι ἦσαν ἡ Ρωσσία, ἡ Οὑγγαρία, ἡ Ρωμουνία, ἐν αἷς εὕρισκον ἂν μή τι ἄλλο ἀσφάλειαν καὶ τάξιν· ἐν ταύταις ἵδρυσαν πολυαρίθμους Κοινότητας, ἀποκαθιστάμενοι ἐν αὐταῖς, ἀπολαύοντες προνομίων ὡς ἐκ τῆς ὑπεροχῆς, ἣν παντοιοτρόπως ἀπεδείκνυον, τῶν ἰθαγενῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐν κατωτέρᾳ μοίρᾳ διατελούντων. Ἐπὶ τέλους, ὑπείκοντες εἰς τὴν δύναμιν τῶν πραγμάτων, ἔμελλον σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀφομοιωθῶσι πρὸς τοὺς ἐντοπίους τούτους, ἐλαχίστων μόνον λειψάνων ἀπομεινάντων, εἰ καὶ αἱ Κοινότητες αὐ-

ται προσελάμβανον ἑκάστοτε νέα στοιχεῖα ὁμογενῶν, ἐνισχυόμεναι οὕτω ποικιλοτρόπως.

Οἱ ἀπομένοντες ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἔκλινον πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου πεπρωμένου, ἀναμένοντες καὶ παρασκευάζοντες τὴν ἡμέραν τῆς ἐξεγέρσεως, ἐκτὸς τῶν ἀτιθάσων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀποτασσόμενοι τῷ κοινωνικῷ βίω, κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰ δάση, διαμαρτυρόμενοι κατὰ τοῦ τυράννου, καραδοκοῦντες καὶ προπαρασκευάζοντες τὴν ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ. Ὑπὸ τοιαύτας πολιτικὰς συνθήκας διατελοῦντος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐλλειπούσης ἀσφαλείας, μὴ ἀναγνωριζομένου τοῦ δικαίου τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῆς ἰδιοκτησίας, αὐθαιρέτως δημευομένης τῆς περιουσίας τοῦ ραγιᾶ, ἁρπαζομένων τῶν τέκνων αὐτοῦ πρὸς κορεσμὸν τῶν ὀρέξεων τοῦ τυράννου, αἱ πόλεις κατεστράφησαν, αἱ ἀγροτικαὶ ἐξοχαὶ ἠρημώθησαν, κτηνοτροφία, γεωργία, βιομηχανία, πᾶσα ἐν γένει οἰκονομικὴ ἐνέργεια ἐξέλιπεν, ἡ δὲ Ἑλλάς, ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος, παρίστη καταπληκτικὸν ἅμα καὶ θλιβερὸν φαινόμενον ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς. Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τὴν ἀλγεινὴν ἐκείνην εἰκόνα, δι' ἧς ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Ὁδοιπορικοῦ* ἀπεικονίζει τὸν δοῦλον Ἕλληνα, τὸν βόσκοντα τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ἢ καλλιεργοῦντα τὸν ἀγρὸν ἐν μέσῳ τῆς φρίκης τῶν ἑλληνικῶν ἐρειπίων. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διατελῶν εἶχεν ἀπολέσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἐλευθέρου ὄντος, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτως ἐσκέπτοντο οἰκτείροντες οἱ περιηγούμενοι τὴν Ἑλλάδα, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, καὶ μεταξὺ πολλῶν ὁ Σατωβριὰν καὶ ὁ Βύρων. Ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνεν ἡ ἐμφάνεια τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ απόκληρος πάσης τιμῆς ἀνθρωπίνης ραγιᾶς, ὁ ἐθελόδουλος, ὅπως ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὸν ἀλλοεθνῶν, ἐνθουσιωδῶν ἢ σκεπτικῶν, ἀνελάμβανεν αὖθις τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ ὑπόστασιν, καὶ ἐκήρυττε τὸ δίκαιον αὐτῆς ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

* *
*

Τὸ θαῦμα ἐτελέσθη, οἱ χρησμοὶ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἐπηλήθευσαν. Ἐν ἔτει 1821 σύσσωμος ὁ Ἑλληνισμὸς ἔμελλε νὰ ἐξεγερθῇ κατὰ τοῦ δυνάστου ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυΐᾳ, αἵτινες τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ὅπου ἠκούσθη κατὰ πρῶτον τὸ κήρυγμα τῆς ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, υἱοῦ ἀνδρὸς ἡγεμονεύσαντος ἄλλοτε ἐν ταῖς χώραις ταύταις, μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ λακωνικοῦ Ταινάρου, τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, τοῦ τηρήσαντος ἀείποτε ἀκηλίδωτον τὸν σπαρτιατικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐν τῇ ἀνυποτάκτῳ, τῇ μηδέποτε πρὸς τὰς τυράννους συνθηκολογησάσῃ Μάνῃ. Δὲν εἶνε εὐχερὴς ἡ ἀφήγησις τῶν ἀγώνων, τῶν θυσιῶν καὶ τῶν μαρτυρίων, δι' ὧν ἐπετεύχθη ἡ ἐθνικὴ παλιγγενεσία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀναγνωρισθεῖσα ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν Μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν τελεσθεῖσαν ἐν Ναυαρίνῳ καταστροφὴν τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου. Ἡ θυσία αὕτη ἐξηνάγκασε τὴν Τουρκίαν ν' ἀναγνωρίσῃ ἐπὶ τέλους τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν.

Κατὰ τὸν ἑπταετῆ πόλεμον τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπετελέσθη τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς. Λίθος ἐπὶ λίθου δὲν ἀπέμεινε. Ἐν ἔτει 1827, ὁπότε ἔσχεν ὁπωσδήποτε πέρας ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἀγών, τμῆμα μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὸ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ ἰδίᾳ τοποθεσίας, ἐγκαρτερῆσαν, ἀνεκηρύσσετο ἀνεξάρτητον ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀποτελέσαν αὐτόνομον ἑλληνικὸν κράτος. Τὸ τμῆμα τοῦτο, τὸ σημερινὸν βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, αὐξηθὲν βραδύτερον διὰ τῆς ἐν ἔτει 1863 προσθήκης τῶν Ἰονίων Νήσων, τέως διατελουσῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, καὶ μετὰ ταῦτα, ἐν ἔτει 1881, διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ μικροῦ τμήματος τῆς Ἠπείρου, παρίστη φοβερώτερον ἀκόμη τὸ φαινόμενον τῆς καταστροφῆς, ὅ περ τοσοῦτον μελαγχολικὴν ἔκπληξιν προὐκάλεσεν, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ *Ὁδοιπορικοῦ*. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐρημία. Ἐκαλεῖτο ἤδη νὰ θεμελιώσῃ ἐκ νέου καθ' ὁλοκληρίαν τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς τάξιν καὶ εὐημερίαν....

Τοιοῦτος ἦτο ὁ κλῆρος τοῦ νέου κράτους. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο. Αἱ ἐθνικαὶ ὑποχρεώσεις ἐπέβαλλον εἰς τὸ νέον τοῦτο κράτος, τὸ ἱδρυθὲν διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῶν θυσιῶν τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, νὰ καταστῇ τὸ κέντρον καὶ ὁ πυρὴν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος. Ἐνὶ λόγῳ νὰ πρωτοστατήσῃ ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, παίζουσα τὸ πρόσωπον, ὅ περ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρξαντο διεκδικοῦσαι ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἡ Πρωσσία καὶ τὸ Πεδεμόντιον.

Ἡ μεγάλη αὕτη ἰδέα συνεκέντρωσε μὲν τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, ὑπέθαλψε τὴν ἀλληλεγγύην τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐνίσχυσε τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, ἀλλὰ πλέον ἢ ἅπαξ διεκύβευσε τὰς τύχας τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου κράτους καὶ συνετέλεσεν οὐ σμικρὸν εἴς τινα παραμέλησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς καὶ εἰς τὴν βλάβην τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, ἐπελθούσης ἐπὶ τέλους τῆς πτωχεύσεως ἐν ἔτει 1892, μετὰ δὲ τὸν ἀτυχῆ πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμον τοῦ 1897, τὴν ὑπαγωγὴν εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Πάντα τὰ ἀτυχήματα τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἶνε ἀποτελέσματα τοῦ αἰτίου, ὅ περ προεῖδον μὲν ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τῆς δημιουργίας αὐτοῦ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἀντιπροσώπων τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, αὐτὸς ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεὺς τῆς Βελγικῆς, κληθεὶς πρότερον νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἑλληνικὸν στέμμα, μὴ ἀποδεχθεὶς δὲ τὴν πρόσκλησιν, ἀλλ' εἰς ὃ ἐπέμειναν οἱ δημιουργοὶ ἢ μᾶλλον ἀκρωτηριασταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, οἱ διευθύνοντες πολιτικοὶ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας. Τὰ ὅρια αὐτοῦ περιωρίσθησαν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Μόλις ἠδύνατο ν' ἀναπνεύσῃ ἐντὸς αὐτῶν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὐδ' ἠδύνατο τὸ νέον κράτος διὰ τῶν ἐλαχίστων οἰκονομικῶν πόρων, οὓς διέθετε, νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐπιβεβλημένου αὐτῷ ἐθνικοῦ προγράμματος, ὅρου ὑπάρξεως, ζωῆς καὶ θανάτου. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἦτο : ἡ ἕνωσις τῶν Ἑλλήνων *ἐν μιᾷ πολιτείᾳ*.

Καὶ ἐν τούτοις τό τε ἐλεύθερον κράτος καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν γένει δὲν ἐξεπροσώπησαν ἀνεπαρκῶς τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἀποστολήν. Τοῦτο ἐλπίζω νὰ καταδείξω διὰ τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς ἑπομέναις σελίσιν.

(ἕπεται συνέχεια)

Ν. Καζάζης

Η ΕΛΛΑΣ ΕΝ ΤΩ ΣΥΝΕΔΡΙΩ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

(ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ)

Ὁ κόμης Κάρολος de Moüy, ὁ ἐμβριθὴς Γάλλος διπλωμάτης καὶ συγγραφεύς, ὁ μετασχὼν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878 δημοσιεύει ἐν τῷ μεγάλῳ παρισινῷ περιοδικῷ «Revue des deux Mondes» σπουδαίαν καὶ μακρὰν μελέτην περί τε τοῦ συνεδρίου καὶ τῆς περιφήμου Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἐξ ἧς μεταφέρομεν τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόθεσιν :

«Τὸ *Συνέδριον* τοῦ Βερολίνου ἠσχολήθη καὶ περὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀποκλεῖσαν μὲν τῶν συζητήσεων τὸ ἰδεῶδες τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐνθαρρῦναν αὐτοὺς δι' ἐδαφικῆς αὐξήσεως ὑψίστης σημασίας, συνεχίσαν οὕτω τὴν τμηματικὴν μεταμόρφωσιν τοῦ χάρτου τῆς Ἀνατολῆς.

Αἱ τελευταῖαι αὗται συζητήσεις ὑπῆρξαν λίαν περίπλοκοι, αἱ δὲ φιλελεύθεροι τάσεις, αἱ ἐκδηλωθεῖσαι κατ' ἀρχὰς ἐν εὐρείᾳ κλίμακι, συνεστάλησαν εἶτα προϊούσης τῆς συζητήσεως. Αἱ τάσεις αὗται παρέσχον ἀποτελέσματα λυσιτελῆ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα ὑπῆρξεν, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες, ἀρκούντως διάφορον τοῦ προοιμίου. Ἐν τούτοις, τὸ ζήτημα ἤρξατο ὑπὸ οἰωνοὺς ἐκτάκτως εὐνοϊκούς. Ἐν πρώτοις τὸ Συνέδριον εἶχεν εἰσαγάγῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα αὐθορμήτως εἰς τὸ πρόγραμμά του, καίτοι ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐμνημόνευεν ἀορίστως τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν παρέχουσα αὐτῇ, τὰ δὲ ἀνακτοβούλια οὐδεμίαν εἶχον λάβῃ ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἀνακτοβουλίου. Ἡ ἐπέμβασις λοιπὸν τῶν ἀνακτοβουλίων εἶχεν ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Ἐκτὸς τούτου, καίτοι ἐγένετο λόγος ἐν τῷ Συνεδρίῳ μόνον περὶ *διαρρυθμίσεως τῶν συνόρων*, ἐπειδὴ ὅμως ἡ λέξις αὕτη εἶνε λίαν ἐλαστική, ἐξῆψε τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς φιλοδοξίας, τὰς γνωστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Ἑλληνισμοῦ*. Ἐπὶ τέλους, αἱ παραδόσεις Δυνάμεών τινων καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ δημιουργηθῇ ἀντιστάθμισμα εἰς τὰς δοθείσας τοῖς Σλαύοις ὠφελείας, ἐπέβαλον τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις εἰς τὴν μέριμναν τῶν αὐλῶν. Ἐπιστεύομεν λοιπὸν πάντες ἐν Βερολίνῳ, ὅτι ἂν ὁ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εὐρὺς συνδυασμός, ὃν θὰ ἐψήφιζε τὸ συνέδριον, μὴ ἱκανοποίει τελείως τὴν Ἑλλάδα, ὁ συνδυασμὸς ὅμως οὗτος θὰ ἦτο ἐν οἱαδήποτε περιπτώσει σταθερός, ἀδιαφιλονείκητος καὶ σαφής. Καὶ ὅμως ἐν τῇ διπλωματίᾳ καὶ αἱ θερμότεραι

συμπάθειαι εἶνε ἀναξιόπιστοι, ἡ δὲ σκέψις καὶ αἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦσιν ἐνίοτε ἀπροσδοκήτους ἀναβολάς. Ἡ μέθοδος τοῦ Συνεδρίου, ἥτις συνίστατο εἰς τὸ νὰ δίδῃ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ ἀφαιρῇ διὰ τῆς ἑτέρας, ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης, ἧς τὸ Συνέδριον δὲν ἠδύνατο ν' ἀπομακρυνθῇ, καὶ ἂν ὑπῆρχον λόγοι νὰ πιστεύῃ τις, ὅτι ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καλοκἀγαθία του θὰ ἦτο ἀποτελεσματικωτέρα καὶ μᾶλλον καθωρισμένη, ὤφειλέ τις ἐν τούτοις ν' ἀναμένῃ καὶ περιορισμούς. Πάντα ταῦτα εἶνε ἀληθῆ, ἀλλ' ἀληθὲς ὡσαύτως εἶνε, ὅτι τὸ Συνέδριον, τὸ ἐκδηλῶσαν κατ' ἀρχὰς προθυμίαν, συνῆλθεν εἰς ἑαυτὸ ταχέως καὶ προέβη εἰς ἀποφάσεις δειλὰς καὶ μάλιστα τυχαίας.

Χωρὶς νὰ συζητήσω κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν τὴν διαγωγὴν τοῦ Συνεδρίου, περιορίζομαι ὡς μάρτυς, ἀκολουθήσας ἐκ τοῦ πλησίον τὴν διπλωματικὴν ταύτην ἐργασίαν, εἰς τὰς καταπληκτικὰς μεταπτώσεις τῆς γνώμης του. Ἐν τῇ ἀρχῇ ἡ γνώμη τῶν πληρεξουσίων ὑπῆρξε τόσῳ *φιλελληνική*, ὥστε ἐξεδηλώθη παραχρῆμα ἐν εἴδει ἁμίλλης καλοκἀγαθίας. Εἶχεν ἀποφασισθῇ ἀσυζητητεί, ἵνα ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Ἀθηνῶν νὰ διατυπώσωσι τὰς εὐχὰς τῆς Κυβερνήσεώς των, πρὸς καθορισμὸν δὲ τοῦ θέματος τῆς ἀκροάσεως ταύτης ὁ Βάδδιγκτων ἀνέγνω προκαταρκτικὴν πρότασιν, συντεταγμένην μὲν ἐν γενικῇ φράσει, ἀλλ' ὑπισχνουμένην ὑπονοουμένως εὐρεῖαν ἐπέκτασιν τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Κατὰ τὸ κείμενον τῆς προτάσεως ταύτης, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως Γεωργίου θὰ εἰσήγοντο εἰς τὴν συνεδρίαν, ὅταν θὰ ἐγίνετο λόγος οὐ μόνον περὶ τῆς χώρας των, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν *ὁμόρων ἐπαρχιῶν*. Αἱ τελευταῖαι αὗται λέξεις ἐδήλουν προφανῶς ἐδαφικὴν αὔξησιν, δίδουσαι τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Ἕλληνας πληρεξουσίους ν' ἀπαιτήσωσι πολλῷ πλείονα ἢ τὴν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων των καὶ ἐνίσχυε τὰς ἐλπίδας ὡς πρὸς τὴν προσάρτησιν ὡρισμένων ἐπαρχιῶν. Τὸ συνέδριον ἐφαίνετο λίαν εὐχαριστημένον, ἡ δὲ εἰρημένη πρότασις ἐπρόκειτο νὰ γείνῃ δεκτή, ὅτε ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ ἀναστὰς ἀνέγνω ὑπόμνημα, ἐν ᾧ παρουσιάσθη κατ' ἐπίφασιν εὐνοϊκώτερος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ὄνειρα. Ἀπήτησεν, ἵνα ἐπιτραπῇ καὶ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλλάδος νὰ μετάσχωσι τῶν ἐν τῷ μεγάρῳ Ραδζιβὶλ ἔργων, ὁσάκις πρόκειται περὶ ὁμοφύλων αὐτοῖς πληθυσμῶν, ὑπὸ τὴν φιλάνθρωπον πρόφασιν, ὅτι καὶ οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ δέον νὰ τύχωσι τῆς αὐτῆς ὡς καὶ τὰ σλαυϊκὰ συμφέροντα, ὑπερασπίσεως. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι ἦσαν διεσπαρμένοι καθ' ἅπασαν τὴν τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν, τὸ τοιοῦτο σχέδιον, γενόμενον ἀποδεκτόν, θὰ παρεῖχεν εἰς τὸ ἀνακτοβούλιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξελέγχειν τὸ σύνολον τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Ἡ πρότασις αὕτη ἦτο ἀπαράδεκτος καὶ ἐξ ἴσου ἐναντία εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Συνεδρίου καὶ εἰς τὴν τῆς Ἀγγλίας αὐτῆς, ἑπομένως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ εἶχε τὴν σοβαρὰν πρόθεσιν νὰ δημιουργήσῃ παρόμοιον προηγούμενον. Κλίνω λοιπὸν νὰ πιστεύσω, ὅτι ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ, προσφέρων τῇ Ἑλλάδι τὴν εἰκονικὴν ἐκείνην ἱκανοποίησιν, οὐδὲν ἄλλο ἐπεζήτει ἢ νὰ απομα-

κρύνῃ αὐτὴν τῆς Ρωσσίας, ἣν προσεποιεῖτο, ὅτι ἐθεώρει ὡς ἀποκλειστικῶς ἀφωσιωμένην τοῖς Σλαύοις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ὑπόμνημα τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ, τὸ ὠθοῦν τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος εἰς πλαγίας ἀτραπούς, χωρὶς νὰ παρέχῃ αὐτῷ οἱανδήποτε πραγματικὴν ὠφέλειαν, παρουσιάζετο ὡς πλειοδοτοῦν δῆθεν ἐπὶ τῆς γαλλικῆς προτάσεως καὶ διανοῖγον τῷ Ἑλληνισμῷ εὐρυτέρας ἀπόψεις. Οὕτω δ' ἔχον τὸ ἀγγλικὸν ὑπόμνημα ἠκούσθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου, ὅπερ μικροῦ δεῖν καὶ παρεσύρετο ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν συλλογισμῶν.

Ὁ Γάλλος πληρεξούσιος ἔσχε τότε τὴν ἀξίαν, ὅτι δὲν παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ ρεύματος ἐκείνου, ὅπερ ἔμελλε ν' ἀναχαιτισθῇ τόσῳ ταχέως καὶ ὅτι ἐνέμεινεν ἐντόνως εἰς τὸ γράμμα τῆς ὑπ' αὐτοῦ διατυπωθείσης προτάσεως, ἔστω ἐπὶ κινδύνῳ τοῦ νὰ φανῇ ὀλιγώτερον φιλέλλην ἢ ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ. Ἐδήλωσεν, ὅτι ὁρίζων τὰς *ὁμόρους ἐπαρχίας τοῦ Βασιλείου* ὡς τὸ μόνον ἀντικείμενον τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Ἀθηναίων πληρεξουσίων, ἔδιδε ταύτῃ ὑλικὴν καὶ καθωρισμένην μορφήν, ἥτις μόνη ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πρακτικὴν λύσιν· ἐν ᾧ προσκαλουμένων τῶν πληρεξουσίων εἰς γενικὰς συζητήσεις, ὑπῆρχε κίνδυνος ἐν πρώτοις ν' ἀποπλανηθῇ διὰ μέσου ἀναριθμήτων περιστροφῶν ἡ συγκεντρώσεως ἀνάγκην ἔχουσα δρᾶσίς των καὶ δεύτερον ν' ἀποξενωθῶσι αὐτοὶ τῆς προσοχῆς καὶ τῶν συμπαθειῶν τῆς Συνελεύσεως. Ὁ Βάδδιγκτων ἐπίστευε λοιπόν, ὅτι ἐξυπηρέτει πολλῷ κάλλιον τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, περιορίζων τὸ πεδίον τῆς συζητήσεως καὶ καθορίζων τὸν σκοπὸν τῶν προσπαθειῶν τῶν Ἑλλήνων πληρεξουσίων. Ἡ ἐπὶ τούτου πεποίθησίς του ἦτο ἀκλόνητος, πλέον δ' ἢ ἅπαξ ἔκτοτε ἐδήλωσεν, ὅτι ἐλυπήθη, ἐκληφθεὶς ὡς ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων συμπαθῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας διὰ προτάσεως, μᾶλλον μεμετρημένης καὶ σοβαρωτέρας, προητοίμαζεν αὐτῇ βεβαίαν μεγέθυνσιν.

Τὰ μετὰ ταῦτα ἀπέδειξαν τὴν ἐχεφροσύνην καὶ προορατικότητα τῆς γαλλικῆς ταύτης τακτικῆς. Ἐν τούτοις, τὰ ἐφήμερα αἰσθήματα ἐνίων ἐκ τῶν πληρεξουσίων ἐφαίνοντο τότε τόσῳ ζωηρὰ καὶ ἔντονα, ὥστε τὸ Συνέδριον μικροῦ δεῖν προὐτίμα τὸ θεωρητικὸν σχέδιον τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ ἀντὶ τῆς οὐσιώδους προτάσεως τοῦ Βάδδιγκτων. Αἱ ψῆφοι ἔκλινον κατ' ἀρχὰς ἐξ ἴσου πρὸς ἀμφότερα τὰ μέρη, ἐδέησε δὲ νὰ ἐπέλθωσιν αἱ ἀμερόληπτοι ὑπὲρ τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς Ἀνατολῆς δηλώσεις τοῦ πρίγκηπος Γορτσακὼφ καὶ τὸ κῦρος τοῦ προέδρου τοῦ Συνεδρίου Βίσμαρκ, ὅστις κατὰ τὸ σύστημά του προέκρινε πρὸ παντὸς ἄλλου τὰς πραγματικὰς ὠφελείας, ὅπως τὸ σχέδιον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας γείνῃ ὁριστικῶς ἀποδεκτόν.

Φαντάζομαι, ὅτι ἂν συνέβαινεν ἄλλως, ἡ ὑψηλὴ ἐκείνη συνέλευσις θὰ εὑρίσκετο ἐν ποίᾳ τινὶ ἀμηχανίᾳ διά τε τὸν ζῆλόν της καὶ τὴν ἀνάμιξιν τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων εἰς τὰς ἔριδας τῶν ὁμογενῶν πληθυσμῶν· διότι μετά τινας ἡμέρας, ἀφιερωθεῖσας εἰς τὴν μελέτην τῶν σλαυϊκῶν ζητημάτων καὶ τῶν περιπλοκῶν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ὁ φόβος περὶ ἀποσυνθέσεως τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας

συνέβη νὰ ψυχράνῃ ἐπαισθητῶς τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα τοῦ Συνεδρίου. Ἡ ἀντίδρασις μάλιστα αὕτη κατέστη βαθμηδὸν ἰσχυρά, ὥστε τὸ γαλλικὸν σχέδιον, ὅ περ ἐφάνη κατ' ἀρχάς, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, λίαν περιωρισμένον, ἐθεωρήθη μετέπειτα ὑπερβολικῶς εὐρύ, ὑπέρμετρον μάλιστα. Καίτοι ἡ ἰδέα τῆς ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος εἶχε γίνῃ παραδεκτή, ἐν τούτοις ἐν ταῖς ἰδιαιτέραις συνδιαλέξεσιν ἠγείρετο κατὰ τῆς ἰδέας ταύτης πλῆθος παρατηρήσεων στρατηγικῶν καὶ πολιτικῶν. Ἐπὶ τέλους ἤκουσα περὶ ἐμὲ διατυπουμένας παρατηρήσεις τόσῳ δριμείας κατὰ τῶν ἀξιώσεων τῆς Ἑλλάδος, ὥστε ὁ Βάδδιγκτων δὲν ἤλπιζε πλέον νὰ ἐπιτύχῃ ἢ ἀντὶ σπουδαίων ἐλαττώσεων τὰς ἃς ἤλπιζεν ἐδαφικὰς προσαρτήσεις· αὗται θὰ προσέκρουον εἰς προσκόμματα ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

* *
*

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πνευμάτων, καταστάσει λίαν σκιερᾷ, τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἐδέχθη τῇ 29 Ἰουνίου τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἀνακτοβουλίου τῶν Ἀθηνῶν. Ἠρέσκετο οὕτω νὰ δέχηται ἐνώπιον αὐτοῦ, ὡς ἡ ρωμαϊκὴ Σύγκλητος, τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἡγεμόνων, διότι εἶχε παράσχῃ ἤδη τοιαύτην χάριν εἰς τοὺς Ρωμούνους, ἠκροάσθη δὲ βραδύτερον καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Σάχου τῆς Περσίας. Ἐδέξατο τοὺς Ἕλληνας διπλωμάτας μετὰ μεγίστης ἀβρότητος, ἀλλ' ἄνευ θέρμης . . . . Ὁ εἰσαγαγὼν τοὺς πληρεξουσίους εἰς τὸ Συνέδριον φὸν Ράδοβιτς ὥρισε δι' αὐτοὺς δύο ἕδρας, ἐν αἷς ἐκάθηντο συνήθως οἱ βοηθοὶ γραμματεῖς, ὁ δὲ πρόεδρος προσηγόρευσεν αὐτοὺς διὰ τοῦ «ὡς εὖ παρέστητε». Ὁ κ. Δηληγιάννης, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, προυχώρησεν ἐν τῇ αἰθούσῃ κλίνων ἐλαφρῶς τὸ ὑψηλόν του ἀνάστημα. Πυκνὸν εἶχε τὸν μύστακα καὶ μακρὰς πολιὰς φαβορίτας, οἱ δὲ ζωηροὶ καὶ ἐταστικοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ ἐπαγωγὸν μειδίαμά του ἤλεγχον συγκίνησιν καὶ ἀβεβαιότητα, ἀλλ' ἐδήλουν ἅμα σταθερὰν πεποίθησιν ἐπὶ τὸ δίκαιον τῆς ὑποθέσεώς του. Ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆς, πρεσβευτὴς τοῦ βασιλέως ἐν Βερολίνῳ, μικρόσωμος, εὐκίνητος, ζωηρὸς ὑπὸ τὴν λευκὴν καὶ βοστρυχώδη κόμην του, ἐχαιρέτισεν ἱλαρῶς τὴν συνέλευσιν, ἔνθα ἠρίθμει πολλοὺς φίλους. Ἀμφότεροι ἐκάθησαν εἰς τὰς ἕδρας των μετὰ τῆς ἀξιοπρεποῦς σεμνότητος καὶ τῆς συστολῆς, τῆς προσηκούσης εἰς ρήτορας μικροῦ μέν, ἀλλ' ἐνδόξου Κράτους, παρουσιαζομένους ἐνώπιον Συνελεύσεως παντοδυνάμου καὶ ἀφώνου.

Ἐγίνωσκον οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ἐξ ἡμιεπισήμων ἀνακοινώσεων, ὅτι ὤφειλον πρὸ παντὸς νὰ μὴ διαταράξωσι τὴν εὐαισθησίαν τοῦ ἀκροατηρίου των, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Δηλιγιάννης ἐν τῷ ἐντέχνως συντεταγμένῳ ὑπομνήματι, ὅ περ ἀνέγνω, ἀφίνων κατὰ μέρος τὰς γενικὰς βλέψεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἠσπάσθη ὁριστικῶς τὸ

πρακτικὸν σύστημα τῶν Γάλλων πληρεξουσίων. Καὶ ἐζήτησε μὲν βεβαίως ὀλίγῳ πλείονα τῶν ὅσων ἤλπιζε νὰ λάβῃ, διότι προέτεινε σὺν τῇ προσαρτήσει τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου καὶ τὴν τῆς Κρήτης, ὡς τὸ **desideratum** τῆς Κυβερνήσεώς του, ἀλλὰ διετύπωσε τὰς ἀξιώσεις του ὡς πολιτικὸς ἀνήρ, ἐν γλώσσῃ ἐγκρατεῖ καὶ μεμετρημένῃ, ἐπικαλούμενος ἀποκλειστικῶς τοὺς πολιτικοὺς λόγους καὶ τὸ συμφέρον τῆς εἰρήνης μετ᾽ εὐλαβοῦς πεποιθήσεως. Ὁ λόγος τοῦ Δηλιγιάννη περιελήφθη ἐπὶ λέξει ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ.

Μετὰ τὸν κ. Δηλιγιάννην ὁ Ραγκαβῆς, γνωστότερος ὡς ποιητὴς ἢ ὡς διπλωμάτης, ἀπήγγειλεν ἐξ ὑπογυίου δημηγορίαν, πλήρη ρητορικῶν ἐξάρσεων καὶ κλασικῶν ἀναμνήσεων, δημηγορίαν, ἣν ἡ συνέλευσις ἤκουσε δι᾽ ἀφῃρημένου ὠτὸς καὶ μάλιστα μετὰ ποιᾶς τινος εἰρωνείας. Ἀγνοῶ ἂν οἱ δύο οὗτοι πληρεξούσιοι ἤλπιζον, ὅτι θὰ ἐγίνετο συζήτησις ἢ τοὐλάχιστον οἱαδήποτε ἐκδήλωσις αἰσθήματος κοινοῦ ἢ ἀτομικοῦ. Ἀλλ᾽ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ᾐσθάνθησαν βεβαίως ἀπογοήτευσιν, διότι οὔτε λέξις, οὐδὲ κίνημα διερμήνευσε τὴν ἐντύπωσιν τῆς πανδαισίας ἐκείνης, εὐθὺς δ᾽ ὡς ἐπέραναν τοὺς λόγους των ὁ πρόεδρος ἔθεσε πέρας εἰς τὴν παρουσίαν των, διὰ φράσεως, ἥτις μοὶ ὑπενθύμισε τότε τὸν στίχον τοῦ Φλαμινίου ἐν τῷ «Νικομήδει.»

«Ἤδη ἡ Γερουσία δύναται ν᾽ ἀποφανθῇ . . .»

Ἴσως ἡ στάσις αὕτη τοῦ προέδρου ὑπῆρξε τακτικὴ ἐπιφυλάξεως καὶ ἀκριβείας, ἀλλ᾽ ἐκεῖνο, ὅ περ ἐφάνη μοι τότε πρωτοφανὲς εἶνε, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰθούσης ἀναχώρησιν τῶν δύο Ἑλλήνων πληρεξουσίων, οὐδὲ ὑπαινιγμὸς ἠκούσθη περὶ τῶν λόγων των, ὡσεὶ δ᾽ ἐπρόκειτο περὶ ἀσημάντου τινὸς ἐπεισοδίου, τὸ ἐπίλοιπον τῆς συνεδρίας ἐκείνης ἀφιερώθη εἰς ὅλως ἄλλα ἀντικείμενα. Μόλις μετὰ παρέλευσιν ἑβδομάδος τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐξητάσθη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βάδδιγκτων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, φωτιζόμενος πληρέστερον, ἐν πρώτοις ἐκ τῆς πλήρους ἀδιαφορίας στάσεως ταύτης τοῦ Συνεδρίου καὶ εἶτα ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ συνδιαλέξεων πρὸς τοὺς συναδέλφους του, περὶ τῆς ὀπισθοδρομικῆς κινήσεως, ἣν ὑφίστατο ἡ ἑλληνικὴ ὑπόθεσις, ἐνόησε τὸ ἐπεῖγον τοῦ νὰ περιορίσῃ τὴν συνοριακὴν γραμμὴν τοῦ ἀρχικοῦ του σχεδίου καὶ μάλιστα πρὸς πρόληψιν ναυαγίου νὰ μὴ δώσῃ εἰς τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ προταθεῖσαν λύσιν μορφὴν ἀπολύτου ἀξιώσεως. Καὶ εἰς τοῦτο κατέπεισεν ἑαυτὸν — γινώσκω τοῦτο κάλλιστα — μετὰ λύπης, ἠναγκασμένος ὢν νὰ πείσῃ τὰς ἤδη δυσπίστους, ἀναποφασίστους καὶ ἀναλογήτους γνώμας, ὅπως δεχθῶσι τὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἐν τούτοις ἐφρόντισεν ἅμα νὰ καθορίσῃ, ἐν σαφεῖ ὑπομνήματι, τὰ κατ᾽ ἐλάχιστον ὅρον σύνορα τῆς ἐδαφικῆς αὐξήσεως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ συνέλευσις ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ αὐτό, ὅπως μὴ φανῇ ἀναφανδὸν ἀναποφάσιστος. Καί περ λυπούμενος, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς τὸ σχέδιόν του τὴν μορφὴν ἐπιτακτικοῦ καὶ ἀμέσως ἐκτελεστέου διατάγματος, περιέβαλεν ἐν τούτοις αὐτὸ διὰ τοῦ χαρακτῆρος σταθεροῦ ἐγγράφου, διαλαμβάνοντος τὴν εὐρωπαϊκὴν θέλησιν. Ἐπὶ τέλους ὁ Βαδ-

διγκτων ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ, ὅτι ὑπεστήριξε τὸ σχέδιον τοῦτο ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 5 Ἰουλίου μετὰ θερμῆς καὶ πειστικῆς εὐγλωττίας, ἐμπνεομένης ὑπὸ τῶν ἀρίστων πολιτικῶν καὶ κοινοβουλευτικῶν παραδόσεων. Ἡ ἀγόρευσις αὐτοῦ, λίαν μεμελετημένη ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ἧς αἱ πρόχειροι παρεκβάσεις περιελήφθησαν ἐν συνόψει μόνον ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ, ἀνήρπασε τὸ ἀκροατήριον διὰ τῆς ῥητορικῆς δεινότητος καὶ τῶν ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων της, προκαλέσασα τὴν ὁμόθυμον συναίνεσιν.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι μόνον ἡ ἀρχὴ εἶχε γείνῃ δεκτή· τὸ Συνέδριον, εἴτε ἐκ φόβου κρίσεως ἐν τῷ Αἵμῳ, εἴτε ὅπως μὴ αὐτὸ τοῦτο ἐπιδικάσῃ νέον ἀκρωτηριασμὸν ἐν τῇ ἀκεραιότητι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐπίστευεν, ὅτι ἔπραττε καλῶς ποιούμενον ἐκ τῶν προτέρων συνετὴν καὶ ἀβροεπῆ ἔκκλησιν πρὸς τὴν συμφωνίαν τῶν δύο ἐνδιαφερομένων καὶ ἐν ἀνάγκῃ πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μεσολάβησιν. Ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀμφέβαλεν, ὅτι αἱ φιλικαὶ αὗται διαπραγματεύσεις δὲν εἶχον ὡς βάσιν τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ ὡς μόνον ἀντικείμενον τὸν καθορισμὸν τῶν λεπτομερειῶν τῶν συνόρων. Ὀφείλω νὰ εἴπω ὡς ἀκολουθήσας ἐκ τοῦ πλησίον ἅπασαν ταύτην τὴν ὑπόθεσιν καὶ μελετήσας τὸ αἴσθημα πάντων τῶν πληρεξουσίων, ὅτι ἐπίστευον οὗτοι, ὅτι εἶχον λάβῃ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἐπιτακτικὴν ἀπόφασιν.

Βεβαίως οἱ ὅροι τοῦ 24 ἄρθρου τῆς Συνθήκης, λίαν συνοπτικοὶ καὶ λίαν ἀόριστοι, ἔδωκαν λαβὴν βραδύτερον εἰς δυσαρέστους περιπλοκάς, ἃς μείζων ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια θὰ προελάμβανον· ἀλλ' ἡ θέλησις τῶν Δυνάμεων οὐχ ἧττον ἦτο ἀναντίρρητος καὶ εἰλικρινής, οὐδεὶς δ' ἐνόει νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὴν εἰς ἀβεβαίους ἑρμηνείας καὶ διαπραγματεύσεις. Αἱ Δυνάμεις ἐβεβαίωσαν ἄλλως τε τὴν θέλησίν των ταύτην ἐκ νέου κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1880 μεσολάβησίν των καὶ ἂν ἐπὶ τέλους ἀφῆκαν τῇ Τουρκίᾳ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἠπείρου, ἧς τὰ δίκαια κατ' οὐδὲν ὑπέφερον τῶν τῆς Θεσσαλίας, εἶνε ἀναντίρρητον ὡσαύτως, ὅτι τὸ Συνέδριον ἀπεφάνθη ἠθικῶς ὑπὲρ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας καὶ ὅτι, ἀναβαλλομένης ἐπί τινα χρόνον τῆς λύσεως, ὅπως ὁ ἀκρωτηριασμὸς φανῇ ὀλιγώτερον ὀδυνηρὸς τῇ Πύλῃ, δὲν ὑπέθετεν, ὅτι αὐτὴ ἡ προσάρτησις θὰ ἠμφισβητεῖτο καὶ ὅτι διὰ πολιτικοὺς λόγους, ὡς καὶ διὰ τὰς βαθμιαίως ἐλαττωθείσας εὐρωπαϊκὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπαθείας ἡ προσάρτησις αὕτη ἔμελλε νὰ θεωρηθῇ ὀψιαίτερον ὡς ἁπλῆ εὐχή. Τὸ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος συμπέρασμα τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ συστήματος τῶν ἡμιμέτρων, ὅπερ τὸ Συνέδριον ἐφήρμοσε καὶ ἐν ἄλλοις μεγαλειτέροις ζητήμασι, ἦτο σπουδαῖον, καθότι ηὔρυνε καὶ ἐνίσχυσε τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀνεξαρτήτων ἐθνικοτήτων.

Charles de Mouÿ.

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Ἡ Ἤπειρος εἶνε ἡ βορειοδυτικωτέρα ἐπαρχία τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, κεῖται δὲ μεταξὺ τῆς 17′ καὶ τῆς 19′ μοίρας πλάτους καὶ τῆς 40.10′ καὶ τῆς 39.10′ μήκους τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Παρισίων. Ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτέρα κοιτὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς παράγεται ἐκ τοῦ δωρικοῦ **ἄπειρος**, ἀποδοθὲν αὐτῇ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν παρὰ τὰς μεσημβρινὰς αὐτῆς ἀκτὰς κειμένων νήσων: Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Λευκάδος καὶ Παξῶν, ὡς χώρᾳ στερεᾷ (continent), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς νήσους ταύτας.

Ἐκτὸς τῆς ἐξηγήσεως ταύτης ὑπάρχει καὶ παράδοσις, ἄλλως ἑρμηνεύουσα τὸ ὄνομα τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Παρθενίου, ἡ Ἤπειρος ὀφείλει τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ ἐκ Βοιωτίας καὶ ἐκ Σπαρτιατῶν καταγομένου Ἐχίωνος Ἤπειρον, ἀποθανοῦσαν ἐν Χαονίᾳ (1) καὶ ταφεῖσαν ἔν τινι αὐτόθι δάσει, λαβόντι ἕνεκα τούτου τὸ ὄνομα αὐτῆς, ὁπόθεν ἀργότερον ὠνομάσθη καὶ ὁλόκληρος ἡ χώρα.

Ἡ χώρα αὕτη, ἧς τμῆμα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀναφερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἤπειρος, συγχωνευθεῖσα ἐπὶ Πύρρου τοῦ μεγάλου ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην ὀνομασίαν, συνορεύει ἀνατολικῶς μετὰ τῆς Θεσσαλίας, δυτικῶς μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους, καὶ ἐν μέρει τῆς Ἰλλυρίας, βορείως μετὰ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ νοτίως μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ τῆς Ἀκαρνανίας.

Ἡ ἔκτασις, ἤτοι τὸ μῆκος τῆς χώρας ταύτης ἀπὸ τοῦ νοτιωτέρου ὁρίου, τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου, μέχρι τοῦ βορειοτέρου, τοῦ Ἀκροκεραυνίου, ἤτοι τοῦ Ὠρικοῦ, κατὰ μὲν τὸν ἀρχαῖον γεωγράφον Στράβωνα ἀνέρχεται εἰς στάδια 1300, ἤτοι 162½ μίλλια ἰταλικά, καὶ ἕως ἑξήκοντα μίλλια θεωρεῖται τὸ πλάτος αὐτῆς, ὁ δὲ Πουκεβὶλλ ὁρίζει τὸ μὲν μῆκος αὐτῆς εἰς τεσσαράκοντα πέντε λεύγας, τὸ δὲ πλάτος εἰς εἴκοσι πέντε, ἤτοι εἰς 1125 τετραγωνικὰς τὸ ὅλον λεύγας.

(1) Ἤτοι τῇ ἀπὸ Χιμάρας, μέχρι Βουθρωτοῦ χώρᾳ.

Διαίρεσις τῆς χώρας εἰς Κράτη.

Ἀρχικῶς ἡ χώρα αὕτη διῃρεῖτο εἰς τρία κυρίως κράτη:

1ον Τὴν **Χαονίαν**(1) πρὸς δυσμάς, συνορεύουσαν, βορείως μὲν μετὰ τῆς Ἰλλυρίας, καὶ τῆς Μολοσσίας, ἀνατολικῶς δὲ μετὰ τῆς Θεσπρωτίας, νοτίως μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγου, καὶ δυτικῶς ἐν μέρει μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ τῆς Ἰλλυρίας

2ον Τὴν **Θεσπρωτίαν**(2) πρὸς ἀνατολάς, συνορεύουσαν βορείως μὲν μετὰ τῆς Μολοσσίας, ἀνατολικῶς δὲ μετὰ τῆς Θεσσαλίας, νοτίως μετὰ τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ ἐν μέρει τῆς Ἀκαρνανίας καὶ δυτικῶς μετὰ τῆς Χαονίας.

Καὶ 3ον τὴν **Μολοσσίαν**(3) πρὸς βορρᾶν, συνορεύουσαν, βορείως μὲν μετὰ τῆς Μακεδονίας, ἀνατολικῶς δὲ μετὰ τῆς Θεσσαλίας, νοτίως μετὰ τῆς Θεσπρωτίας καὶ τῆς Χαονίας καὶ δυτικῶς μετὰ τῆς Ἰλλυρίας.

Τὰ τρία ὅμως ταῦτα κράτη ἀναλόγως τῶν ἐν αὐτοῖς κατοικούντων κυριωτέρων φύλων ὑποδιῃροῦντο:

Ἡ μὲν Χαονία εἰς τρία μικρότερα:

α) Τὴν Ἀτιντανίαν (4) β) τὴν Ὀρεστιάδα (5) καὶ γ) τὴν Ἐλυμιῶτιν (6).

Ἡ δὲ Θεσπρωτία εἰς τέσσαρα:

α) Τὴν Κεστρίνην, (7) β) τὴν Ἐλαιάτιν, (8) γ) τὴν Κασσωπαίαν (9) καὶ δ) τὴν Ἑλλοπίαν(10), εἰς τμῆμα τῆς ὁποίας ὀφείλει τὸ ὄνομα αὐτῆς ἡ μετέπειτα κληθεῖσα Ἑλλάς.

Καὶ ἡ Μολοσία εἰς ἕξ;

α) Τὴν Τραγασσαίαν (11) β) τὴν Ἀθαμανίαν (12) γ) τὴν Παρωραίαν (13) δ) τὴν Τυμφαίαν (14) ε) τὴν Παραυαίαν (15) καὶ ϛ) τὴν Ἀμβρακίαν.

---

(1) Ἀπὸ τῶν Καννίνων μέχρι Βουθρωτοῦ.

(2) Ἀπὸ Βουθρωτοῦ μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου.

(3) Ἀπὸ τῶν σημερινῶν ἐπαρχιῶν Ἀργυροκάστρου, Κουρέντων καὶ Τσαρκοβίστης πρὸς ἀνατολὰς καὶ βορρᾶν καὶ μέχρι Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας.

(4) Τὴν σημερινὴν περίπου ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου.

(5) Δὲν εἶνε γνωστὰ ἐπακριβῶς τὰ ὅρια τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐπαρχίας, πάντως ὅμως μετέχει αὐτῆς ἡ σημερινὴ ἐπαρχία Κονίτσης.

(6) Βορείως τῆς νῦν ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου.

(7) Ἐπαρχία Φιλιατῶν.

(8) Ἐπαρχία Πάργας—Μαργαριτίου.

(9) Ἐπαρχία Πρεβέζης

(10) Ἡ περὶ τὰ Ἰωάννινα χώρα. (Κούρεντα).

(11) Ἐπαρχία Ραδοβιζίου.

(12) Ἐπαρχία Ἀσπροποτάμου.

(13) Ἐπαρχία Ζαγορίου.

(14) Ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ Μετσόβου χώρα.

(15) Ἐπαρχία Ἄρτης.

Ὄρη

Ἡ Ἤπειρος εἶνε χώρα ὀρεινή, ἔχουσα ὀλίγας πεδιάδας καὶ πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας.

Τὰ μεγαλείτερα καὶ κυριώτερα ὄρη εἰσὶ τὰ ἑξῆς :

1ον) Ὁ **Πίνδος**,(1) τὸ μεγαλείτερον καὶ κυριώτερον ὄρος τῆς χώρας ταύτης, ὅστις,ἔχων ὡς ὑψηλοτέραν αὐτοῦ κορυφὴν τὸν Λάκμωνα(2), ἐκτείνεται βορειοδυτικῶς μὲν μέχρι τοῦ Βοΐου ὄρους(3), τοῦ χρησιμεύοντος ὡς ὁρίου μεταξὺ Ἠπείρου, Ἰλλυρίας καὶ Μακεδονίας, ἀνατολικῶς δὲ μέχρι Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας καὶ μεσημβρινῶς μέχρις Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Τὸ ὄρος τοῦτο λαμβάνει διάφορα κατὰ τόπους ὀνόματα οἷον Λάκμων (4), Τύμφη (5), Ποῖον (6), Λύγγος (7), κλπ.

2ον.) Τὸ **Βόϊον** (8), ὄρος, κείμενον ἐν τῷ μεταιχμίῳ Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας, καὶ ἐλάχιστον τῆς Ἠπείρου μέρος κατέχον, ὅ περ ἐκτείνεται βορείως μὲν πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν, ἀνατολικῶς δὲ πρὸς τὴν Μακεδονίαν.

3ον.) Τὰ **Κεραύνια**(9) ὄρη,ὀνομασθέντα οὕτω ἐκ τῶν συχνῶν κεραυνῶν, κείμενα δὲ εἰς τὸ βορειοδυτικώτερον μέρος τῆς χώρας, ἐν Ὠρικίᾳ καὶ Χιμάρᾳ, καὶ ὧν εἷς κλάδος, ὁ κατέχων τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκτεινομένην γλῶσσαν, ὀνομάζεται «Ἀκροκεραύνιον».

Ὁ Πίνδος, τὸ Βόϊον καὶ τὰ Κεραύνια ἀποτελοῦσι τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου, χωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἰλλυρίας.

4ον.) Ὁ **Τόμαρος**(10), ὄρος μεσόγειον ἐν τῇ Ἑλλοπίᾳ,διατηρῶν μέχρι σήμερον τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ὀνομασίαν.

5ον.) Τὸ **Κασσώπαιον** (11), ἐν τῇ Κασσωπαίᾳ.

6ον.) Τὰ **Χειμέρια** (12).

---

(1) Κοινῶς «Βουνὰ τοῦ Μετσόβου»καὶ «Βουνὰ Ἀσπροποτάμου».
(2) Ἡ παρὰ τὸ Μέτσοβον κορυφή, λεγομένη σήμερον «Κατάρα».
(3) Γράμμος.
(4) Κατάρα.
(5) Μηλιά.
(6) Δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι ἡ τοποθεσία αὐτοῦ.
(7) Βουνὰ τῆς Σαμμαρίνας, τῆς Ἀβδέλλας καὶ τοῦ Περιβολίου.
(8) Γράμμος.
(9) Βουνὰ τῆς Χιμάρας.
(10) Λέγεται καὶ Οὐλίτσικα.
(11) Βουνὰ τοῦ Ζαλόγγου.
(12) Τὰ παρὰ τὴν Πάργαν ὄρη.

ζ'.) Ὁ **Πολύαινος**[1].
η) Τὸ **Ἀμηρόν**[2].
καὶ ι') ἡ **Μερώπη**[3].

Ἡ Ἤπειρος ἔχει καὶ ἄλλα ἄξια λόγου ὄρη, μὴ μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων, τοιαῦτα δὲ εἰσὶν ὁ Βοῖκος τοῦ Ζαγορίου, ἡ Σιούτιστα τῶν Κουρέντων, ἡ Στουγάρα (καὶ Μακρυαλέξη) τῆς δυτικῆς Τσιαμουριᾶς, καὶ τὸ Σοποτὸν μεταξὺ Δελβίνου καὶ Ἀργυροκάστρου.

Θάλασσα.

Ἡ Ἤπειρος ἔχει μίαν καὶ μόνην θάλασσαν, τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, τὸ περιβρέχον αὐτὴν ἀπὸ Ἀμβρακίας μέχρις Ὠρικίας

Λίμναι.

Ἐν Ἠπείρῳ ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς λίμναι:

1ον) Ἡ **Παμβῶτις** [4] ἥτις εἶνε ἡ κυριωτέρα λίμνη τῆς χώρας ταύτης, αὐξηθεῖσα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καθ' ἃ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐν τῷ βυθῷ αὐτῆς διακρινομένων ἐρειπίων, κειμένη δὲ ἐν τῇ Ἑλλοπίᾳ τῆς Μολοσσίας.

2ον) Ἡ **Ἄορνος**.[5] κειμένη ἄλλοτε πλησίον τῆς Παμβώτιδος ἐν τῇ Ἑλλοπίᾳ, συγκοινωνοῦσα τότε μετ' αὐτῆς ὑπογείως νῦν δὲ ἐκτεταμένη πεδιάς, ἐξ ἧς ἐπήγαζεν ὁ Θύαμις.

3ον) Ἡ **Ἀχερουσία**, [6] ἡ ὡς λίμνη τοῦ Ἅδου μυθολογουμένη, κειμένη ἐν τῇ Ἐλαιάτιδι τῆς Θεσπρωτίας.

4ον) Ἡ λίμνη **Ἀγχίσης** [7] ἡ καὶ ἄλλως **Πηλώδης** λεγομένη, κειμένη ἐν Κεστρίνῃ τῆς Θεσπρωτίας, παρὰ τὰ σύνορα τῆς *Χαονίας* καὶ ἀντικρὺ τῆς πόλεως Κερκύρας, εἰς τὰς ὄχθας τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ πόλις Βουθρωτόν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων τεσσάρων λιμνῶν, ὑπάρχει καὶ μικρά τις λίμνη παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Βελλᾶς **«Λίμνη τῆς Ζα-**

(1) Τὸ Μιτσκέλι, μεταξὺ Ἰωαννίνων καὶ Μετσόβου.
(2) Μεταξὺ Ἠπείρου καὶ Ἰλλυρίας.
(3) «Τσίμπα» τανῦν λεγομένη, ὁπόθεν ἄρχεται ὁ Θύαμις (Καλαμᾶς).
(4) Λίμνη τῶν Ἰωαννίνων.
(5) Ἡ ἀποξηρανθεῖσα νῦν πεδιάς, Μετόχιον λεγομένη, 4 ὥρας πρὸς δυσμὰς τῶν Ἰωαννίνων.
(6) Κοινῶς Λίμνη λεγομένη σήμερον.
(7) Λίμνη τοῦ Βουθρωτοῦ, ἡ καὶ Βιβάρι λεγομένη.

ροβίνης» νῦν λεγομένη,ἐξ ἧς λαμβάνει ἤδη τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς κλάδος τοῦ ποταμοῦ Θυάμιδος,(1) περὶ ἧς ἀγνοοῦμεν ἐὰν εἶνε νέα ἢ ἀρχαία καθὸ μὴ μνημονευομένη.

Ποταμοὶ

Ἡ Ἤπειρος, λόγῳ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς καὶ τῶν ὑψηλῶν της ὀρέων, κέκτηται πολλοὺς ποταμούς, ὧν οἱ ὀνομαστότεροι εἰσὶν :

1ον Ὁ Ἀῷος (2) ὁ καὶ Λῶος καὶ Αἴας λεγόμενος, πηγάζων ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν κλιτύων τοῦ Πίνδου, καὶ δεχόμενος πληθὺν ποταμίων βορειόθεν τε καὶ νοτιόθεν, χωρεῖ βορειοδυτικῶς, ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς Ἠπείρου καὶ χύνεται εἰς τὴν Ἀδριατικὴν Θάλασσαν ὑπεράνω τοῦ Αὐλῶνος.

Εἰς τὸν Ἀῷον ἐκβάλλουσιν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἢ κυριολεκτικώτερον βορειοδυτικῶς οἱ ἑξῆς τέσαρες ἄξιοι λόγου ποταμοί :

1ον Ὁ μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, τανῦν *Βωϊδομάτι* ὀνομαζόμενος, ὅστις διασχίζων τὴν Παρωραίαν (3) βορειοδυτικῶς βαίνων, ἑνοῦται μετ' αὐτοῦ ἐν Τριφυλίᾳ, (4) κάτωθι ἀκριβῶς τῆς σημερινῆς πόλεως Κονίτσης. (5)

2ον Ὁ μὴ ὡσαύτως μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποταμὸς *Ζαγοριά*,ὅστις, ἔχων τὰς πηγάς του ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ ὄρους τῶν Δρυμάδων,τῆς νῦν ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου, ἑνοῦται μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸ νῦν χωρίον Πέστιανη.

3ον Ὁ ποταμὸς **Δρῦνος**, ὅστις, καίτοι λαμβάνων πολλὰ κατὰ τόπους ὀνόματα,(6) διατηρεῖ ὅμως καὶ τὴν ἀρχαίαν του ὀνομασίαν, πηγάζει κυρίως ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν, ὑπωρειῶν τῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος ὀρέων, καὶ διερχόμενος εἰς ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων πόλεων Φοινίκης (7) καὶ Ἀργυρίνης (8) διασχίζει ὁλόκληρον τὴν Ἀτιντανίαν καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀῷον, ἀκριβῶς παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἀντιγόνειαν. (9)

Καὶ 4ον Ὁ μὴ μνημονευόμενος ὡσαύτως ποταμὸς *Σουνίτσα*, ὅστις, πηγάζων ἐκ

(1) Τανῦν Καλαμᾶ λεγομένου.
(2) Βουβοῦσα, Βιῶσα καὶ Βολίνα σήμερον λεγόμενος.
(3) Τὴν νῦν περίπου ἐπαρχίαν τοῦ Ζαγορίου.
(4) Τῇ πρὸς δυσμὰς τοῦ σημερινοῦ Ζαγορίου ἐπαρχίᾳ Πωγωνιανῆς καὶ ἰδίως τῷ βορειοτάτῳ αὐτῆς μέρει, ἔνθα τὸ ἀρχαῖον ὄρος Μερώπη, τανῦν «Τσίμπα».
(5) Τῆς ἀρχαίας Κνωσσοῦ (;) ἢ Ὀρεστικοῦ Ἄργους (;)
(6) Δυροπολίτικος, Ἀργυροκαστρίτικος καὶ Καστρινὸς κλ.
(7) Τοῦ Δελβίνου.
(8) Τοῦ Ἀργυροκάστρου.
(9) Τανῦν Τεπελένι.

τῶν βορείων ὑπωρειῶν τῶν Κεραυνίων, χύνεται εἰς τὸν Ἀῷον, παρὰ τὰ Κάννινα.

Ὀφείλομεν νὰ κατατάξωμεν εἰς τὴν ποταμογραφίαν τῆς Ἠπείρου δύο ἔτι ποταμοὺς συμβάλλοντας τῷ Ἀῴῳ, ὡς διαβρέχοντας ἠπειρωτικὰ ἐδάφη :

1ον Τὸν μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *Σαραντάπορον*, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν βορειοτέρων, ὑπωρειῶν τοῦ Πίνδου χύνεται εἰς τὸν Ἀῷον παρὰ τὰ Μεσογέφυρα, ἀντικρὺ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀῴου κειμένου χωριοῦ Μεσαριᾶς.

Καὶ 2ον τὸν μὴ μνημονευόμενον ὡσαύτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποταμὸν Τσάρσοβαν, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Βοίου(1) ὄρους, χύνεται εἰς τὸν Ἀῷον, ἀντικρὺ ἀκριβῶς τοῦ νῦν χωρίου Πολύτσανης.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ποταμοί, χυνόμενοι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀῴου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ χώρα δι' ἧς διέρχονται δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Ἤπειρον, εἶνε ξένοι πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν.

Μετὰ τὸν Ἀῷον, ὅστις, διασχίζων ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, χωρίζει περίπου τὴν Ἤπειρον ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, ἔρχονται πέντε ἄλλοι ποταμοὶ ἠπειρωτικοί, πηγάζοντες εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἠπείρου μέρη καί, χυνόμενοι μεσημβρινῶς, ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος :

Πρῶτος κατὰ σειρὰν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ποταμὸς εἶνε ὁ Ἴναχος, (2) ὅστις, πηγάζων ἔκ τινος παρὰ τὴν Χαλκίδα (3) κορυφῆς τοῦ Πίνδου, ἐν Ἀθαμανίᾳ, διασχίζει τὴν ἀνατολικὴν Ἤπειρον (4) καὶ τὴν Δολοπίαν, ἥτις ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο μέρος τῆς Ἠπείρου, καὶ ἑνοῦται ἐν Ἀπεραντίᾳ μετὰ τοῦ Ἀχελῴου,(5) ἐκβάλλοντος εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, ἀντικρὺ τῆς Κεφαλληνίας.

Δεύτερος κατὰ σειρὰν ἔρχεται ὁ Ἄραχθος, (6) ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν παρὰ τὸν Λάκμωνα καρυφῶν τοῦ Πίνδου, διατρέχει τὴν μεταξὺ Μολοσσίδος καὶ Ἀθαμανίας χώραν, καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον.

Ὁ Ἄραχθος δέχεται πολλὰ παραποτάμια ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ἀλλ' ἀνάξια λόγου, καὶ ἕνα παραπόταμον, τὸν Αὖον, (7) ὅστις, πηγάζων ἐκ τῆς Παρωραίας, ἑνοῦται μετ' αὐτοῦ ὀλίγον κάτωθι τοῦ νῦν χωρίου Ραφταναίων.

---

(1) Γράμμος.

(2) Ὁ ποταμὸς οὗτος λέγεται νῦν Ἀσπροπόταμον, ἐξ οὗ ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν ὅλη ἡ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀνήκουσα νῦν ἀνατολικὴ Ἤπειρος.

(3) Χαλίκι νῦν ὀνομαζομένη, ὁ δὲ ἐν αὐτῇ ἑδρεύων δῆμος ὀνομάζεται; «δῆμος Χαλκίδος παρ' Ἀσπροποτάμῳ», ἐνῷ θὰ ἦτο ἀκριβέστερον, ἐὰν ἐλέγετο «δῆμος Χαλκίδος παρὰ Πίνδῳ».

(4) Τὸ πλεῖστον τῆς ἀρχαίας ἀνατολικῆς Ἠπείρου λέγεται σήμερον Θεσσαλία. Ἡ Ἤπειρος ἀρχίζει νῦν ἀπὸ τῆς μεταξὺ τῆς ἐπαρχίας Τζουμέρκων καὶ τοῦ τμήματος Ἀσπροποτάμου ὀροσειρᾶς.

(5) Τανῦν Ἄσπρου.

(6) Τανῦν Μπαλντούμας.

(7) Τανῦν ποτάμι τῆς Ἄρτας. Βορειότερον παρὰ τὰ Κατσανοχώρια λέγεται καὶ Διπόταμον, ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ Μετσοβίτικου καὶ τοῦ Μπαλντούμα.

Τρίτος ἔρχεται ὁ Ὠρωπὸς(1),ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν νοτιανατολικῶν κλιτύων τοῦ Τομάρου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Κοσσωπαίων(2) ὀρέων ἀφ' ἑτέρου καὶ ἀλλάσσων διάφορα κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ ὀνόματα, χύνεται ὡσαύτως εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον.

Τέταρτος ἔρχεται ὁ Ἀχέρων, ὁ μυθολογούμενος τοῦ Ἅδου ποταμός, ὅστις, ἔχων τὰς πηγάς του ἐπὶ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Τομάρου, λαμβάνει κατὰ τὴν διάβασίν του διάφορα ὀνόματα, (3) σχηματίζει, ὀλίγον πρὶν δεχθῇ τὸν Κωκυτόν, τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην (4) καὶ χύνεται εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, ἐν τῷ λιμένι Γλυκεῖ, παρὰ τὴν Ἔφυραν, ἀντικρὺ τῆς Προπάξου. (5)

Ὁ Ἀχέρων δέχεται εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ὄχθην, παρὰ τὴν Πανδοσίαν, τὸν ἐπίσης μυθολογούμενον, ὡς ποταμὸν τοῦ Ἅδου, Κωκυτόν.(6)

Πέμπτος καὶ τελευταῖος ποταμὸς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἔρχεται ὁ Θύαμις (7) ὅστις σχηματίζεται ἐκ τῆς συμβολῆς τοῦ ἀρχαίου ποταμοῦ Κορμοῦ (8) τοῦ πηγάζοντος ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Μερόπης (9) ὅπου ἀκριβῶς κεῖται τὸ σημερινὸν χωρίον Κακόλακκος, καὶ ρύακος τινος, πηγάζοντος ἐκ νῦν λεγομένης, λίμνης τῆς Ζαραβίνης, ἑνουμένων μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Πογδόριανης καὶ Ζαγόριανης, διασχίζων δὲ τὴν Μολοσσίαν, καὶ χωρίζων τὴν Κεστρίνην ἀπὸ τῆς λοιπῆς Θεσπρωτίας, ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, ἀντικρὺ τῆς νήσου Κερκύρας.

Ὁ Θύαμις εἶναι ὁ κεντρικώτερος ποταμὸς τῆς Ἠπείρου,καὶ ὁ μεγαλείτερος μετὰ τὸν Ἀῷον, δέχεται δὲ τὰ ἑξῆς παραποτάμια :

Ἀριστερόθεν μέν : 1ον τὸν Ὑπόγειον ποταμόν, ὅστις, πηγάζων ὑπογείως ἐκ τῆς λίμνης Παμβώτιδος,(10) χυνομένης ἐν τῇ μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Ραδοτοβίου καὶ Νεοχωρίου θέσει «**Χωνεῦτρες**», λαμβάνει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν χωρίῳ Βελτσίστα(11) καὶ διερχόμενος τὰς νοτίας ὄχθας τῆς πάλαι ποτε λίμνης Ἀόρνου, χύνεται εἰς τὸν Θύαμιν, ὀλίγα βήματα βορείως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δώδωνος, ἀντικρὺ τῶν χωρίων Ραΐκου καὶ Σουλίου Χρηστοβασίλη.

---

(1) Τανῦν Λοῦρος.
(2) Κασσώπαια ὄρη εἰσὶ τὰ Βουνὰ τοῦ Ζαλόγγου.
(3) Λακκιώτικος, Φαναριώτικος, Μαυροπόταμος κλπ.
(4) Λίμνην κοινῶς λεγομένην νῦν.
(5) Τανῦν Ἀντιπάξου
(6) Τανῦν Βωβὸς καὶ Βάβα λεγόμενος.
(7) Τανῦν Καλαμᾶς.
(8) Καλαμᾶς.
(9) Τανῦν Τσίμπα.
(10) Λίμνης Ἰωαννίνων—Λαψίστας.
(11) Εὐρυμεναί(;)

2ον Τὸν Δώδωνα, [1] ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν τῆς Δωδώνης ὑψωμάτων, διέρχεται τὰ σημερινὰ χωρία Τσαρκοβίσταν, Δραμεσοῦς, Πλέσιαν, Λευτεροχώρι, Ψίναν, Μπέρκου, Δραγοψά, Πογδορά, Σπήλιο, Δραγουμή, καὶ Δελβινακόπουλο, καὶ χύνεται εἰς τὸν Θύαμιν, βορείως τοῦ Σουλίου Πολυχρόνη, ἀντικρὺ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Σουλίου Χρηστοβασίλη καὶ ὀλίγα βήματα νοτίως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὑπογείου [2] ποταμοῦ.

Καὶ 3ον Τὸν Θερινόν[3], πηγάζοντα ἐκ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Τομάρου καὶ χυνόμενον παρὰ τὸ νῦν χωρίον Βουρσίναν, ἀντικρὺ σχεδὸν τῆς ἀρχαίας πόλεως Κεστρίνης[4].

Δεξιόθεν δὲ τοὺς ἑξῆς ;

1ον) Τὴν Γερομίτσανην, μὴ μνημονευομένην ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πηγάζουσαν ἐκ τῶν ὑπορειῶν τοῦ ὄρους Σιουτίστης, ἐπίσης μὴ μνημονευομένης, καὶ συμβάλλουσαν βορείως τοῦ νῦν χωρίου Σουλίου Χρηστοβασίλη.

2ον. Τὸν Μεγαλάκκον, ἐπίσης μὴ μνημονευόμενον, συμβάλλοντα μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Τσερκοβίστης [5] καὶ Κουτσίου.

3ον. Τὸν Κάδμον[6], συμβάλλοντα μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Μπράνιας καὶ Ραβενῆς.

4ον Τὸν Φοινικιώτικον, μὴ μνημονευόμενον ὡσαύτως, ὅστις, ῥέων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Κεστρίνης, συμβάλλει παρὰ τὸ νῦν χωρίον Βουρσέλλα.

Καὶ 5ον Τὸν Κονισπολίτικον καὶ τοῦτον ἐπίσης, μὴ μνημονευόμενον, πηγάζοντα ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Φαρμακοβουνίου παρὰ τὴν Βάρφανην.

Οἱ δύο οὗτοι ποταμίσκοι Φοινικιώτικος καὶ Κονισπολίτικος, περιβάλλουσι τὸ ἠπειρωτικὸν Ἴλιον[7], ἀποικίαν τοῦ τρωϊκοῦ Ἰλίου, ὁ μὲν βορειόθεν, ὁ δὲ νοτιόθεν.

Ἐκτὸς τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν ποταμῶν, ὑπάρχουσι παρὰ τὸ Βουθρωτὸν καὶ τρεῖς ἕτεροι ποταμοί :

1ον. Ὁ μὴ μνημονευόμενος Μουρσιώτικος, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ νῦν χωρίου Κονισπόλεως, διακλαδίζεται, σχηματίζων ἓν μέγα δέλτα, οὗ τὸ μὲν ἀριστερὸν σκέλος χύνεται εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, τὸ δὲ δεξιὸν εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τῆς λίμνης Πηλώδους [8].

---

(1) Τανῦν Σμολίτσα. Πρῶτοι ἡμεῖς καθορίζομεν τὸν ποταμὸν τοῦτον, περὶ οὗ εἰδικῶς θέλομεν γράψει.

(2) Βελτσιστινοῦ τανῦν λεγομένου· τὸν ὠνόμασα Ὑπόγειον, ὡς ὑπογείως ἐκ τῆς Παμβώτιδος πηγάζοντα.

(3) Τανῦν Τίριαν λεγόμενον.

(4) Ραβενῆς.

(5) Ἡ Τσερκοβίστα αὕτη εἶνε ἄλλη, τῆς παρὰ τὸν Δώδωνα κειμένης.

(6) Τανῦν Λαγκάβισταν.

(7) Τανῦν Φιλιᾶτες.

(8) Βιβάρι.

2ον. Ὁ Ξάνθος,(1) πηγάζων ἐκ τῶν νοτίων πλευρῶν τοῦ ὄρους Στουγάρας, ῥέει ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς χυνόμενος εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λίμνης Πηλώδους, πολὺ πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σιμόεντος.

καὶ 3ον. Ὁ Σιμόεις(2), πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῶν Κεραυνίων ὀρέων καὶ λαμβάνων ἀλληλοδιαδόχως διάφορα ὀνόματα, δεχόμενος δὲ καὶ τὸ παραποτάμιον Πίστριτσαν, χύνεται ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς Πηλώδους λίμνης, πολὺ πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ξάνθου.

Ἀκρωτήρια.

Ἡ Ἤπειρος, περιβρεχομένη καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινὴν αὐτῆς πλευρὰν ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, σχηματίζει πολλά, ἀλλ' ἀνάξια λόγου ἀκρωτήρια, ἅτινά εἰσι τὰ ἑξῆς:

Α'. Ἐν τῇ Χαονίᾳ.

1ον. Τὸ **Ἀκροκεραύνιον**, τανῦν «Γλῶσσα» εἰς τὸ βορειοδυτικώτερον μέρος, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ χώρα. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο εἶνε τὸ μόνον ἄξιον λόγου.

2ον. Ἡ Σπίλα, παρὰ τὴν Χιμάραν, μὴ μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν.

3ον. Τὸ **Πάνορμον** παρὰ τὸν ὁμώνυμον λιμένα, τανῦν Παλέρμο ἐν Χιμάρᾳ.

4ον. Τὸ Κεφάλι, κάτωθι τῆς Χιμάρας, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

5ον, Τὸ **Ποσείδιον**, παρὰ τὴν λίμνην Πηλώδη, τανῦν Ἁλμυρός.

6ον. Ὁ Στύλος, κάτωθι τοῦ Βουθρωτοῦ, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

7ον. Ἡ Παγανιά, μὴ μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

8ον. Ἡ Παναγιά, μὴ μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

Β'. Ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ.

9ον Τὸ Σαρούνι, ἄνωθι τῶν Συβότων, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

10ον Ὁ Βαρλάμης, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἐλαίας.

11ον Ὁ Μονόλιθος, μὴ μνημονευόμενος, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἐλαίας.

12ον Τὸ **Χειμέριον**, τανῦν Τροφάλι, παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἐλαίας.

Καὶ 13ον Τὸ **Ἀκρωτήριον**, ὅπου νῦν ἡ πόλις Πρέβεζα.

---

(1) Τανῦν Πόβλα, ὡν ἔχων τὰς πηγάς του παρὰ τὸ χωρίον Πόβλαν.
(2) Τανῦν Καλεσιώτικος.

Λιμένες καὶ Ὅρμοι

Ἡ Ἤπειρος ἔχει πολλοὺς λιμένας, τινὰς μάλιστα καὶ ἀξιολογωτάτους, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχον, οὐδὲ ὑπάρχουσι σχεδὸν παρ' αὐτοῖς παράλιοι πόλεις, εἶνε δὲ οἱ ἑξῆς:

Α'. Ἐν Χαονίᾳ

1ον Ὁ **Ὠρικός**, ὁ βορειότερος τῆς χώρας ταύτης λιμήν, τανῦν Ὄρχα.
2ον Ὁ **Πάνορμος**, τανῦν Παλέρμον, ἐν Χιμάρᾳ.
3ον Ὁ **Ὀγχησμός**, τανῦν Ἅγιοι Σαράντα.
4ον Ὁ **Βουθρωτὸς** πρὸ τῆς Πηλώδους λίμνης.

Β'. Ἐν Θεσπρωτίᾳ

5ον Ὁ Φτελιᾶς, ὁρμίσκος μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
6ον Ὁ Κάτω-Ἀητός, ὁρμίσκος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
7ον Ἡ Παγανιά, ὁρμίσκος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
8ον Ἡ Χίλδα, ὅρμος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
9ον Ἡ Σαγιάδα, ὁρμίσκος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
10ον Ὁ Μπαλντούμας, λιμενίσκος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
11ον Ἡ Ἡγουμενίτσα, ὁ εὐρύτερος λιμὴν τῆς χώρας ταύτης, τέλειος κόλπος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
12ον Ἡ Πλαταριά, δεύτερος κατὰ τὴν εὐρύτητα λιμήν, τέλειος ὡσαύτως κόλπος, παρακειμένως τοῦ προηγουμένου, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
13ον Ἡ Ἀρίλλα, ὅρμος, ἀντικρὺ τοῦ Λευκοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Κερκύρας, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
14ον Ἡ Πάργα, ὅρμος, ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἐλαίας, μὴ μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
15ον Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, λιμὴν ἐντὸς εὐρέως κόλπου, ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἐλαίας, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.
16ον Ὁ Γλυκύς, ὅρμος, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχέρωνος, τανῦν Φανάρι.
17ον Ὁ Ἅγιος Θωμᾶς, ὅρμος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, παρὰ τὴν Κασσωπαίαν.
18ον Ἡ Καστροσυκιά, ὅρμος, μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, παρὰ τὴν Κασσωπαίαν.
19ον Ὁ **Κόμαρος**, ὅρμος, τανῦν Μονολίθι.
20ον Ὁ **Ἀμβρακικὸς Κόλπος**, περιέχων τοὺς ἑξῆς ὅρμους.

1ον Τὸν τοῦ Ἀκρωτηρίου (Νικοπόλεως) (1) εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ.

2ον Τὸν τοῦ Ἀμβράκου (2) μεταξὺ τῶν στομίων Ὠρωποῦ καὶ Ἀράχθου καὶ τῶν δύο αὐτόθι λιμνῶν.

καὶ 3ον Τὸν τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους (3), εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ.

Νῆσοι

Ἡ Ἤπειρος ἔχει καὶ νήσους τινάς, ἀλλ' ἀκατοικήτους, τοιαῦται δὲ εἰσίν:

1ον Ἡ Σάζων, (4) ἀντικρὺ τοῦ Ἀκροκεραυνίου Ἀκρωτηρίου, ἐν τῇ Ἀδριατικῇ.

2ον Τὰ Τετρανήσια παρὰ τὴν Πηλώδη λίμνην, ἤτοι τέσσαρες ἐρημόνησοι, μὴ μνημονευόμεναι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν.

3ον Τὸ Ἐρημονήσι, εἰς τὸ στόμιον τοῦ ὅρμου Μπαλτούμα, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

4ον Τὸ Πρασσούδι, ἔξωθι τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τοῦ λιμένος Μπαλντούμα, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

5ον Τὸ Ἁγιονήσι, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δεξιοῦ βραχίονος τοῦ λιμένος Ἡγουμενίτσης, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

6ον Ἡ **Ἱεράνησος** εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τοῦ λιμένος τῆς Πλαταριᾶς.

καὶ 7ον Τὰ **Σύβοτα,** τετρὰς νησιδίων, ἐξ ὧν τὰ μὲν δύο μεγαλείτερα, τὰ δ' ἕτερα δύο πολὺ μικρά.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις

Ἡ Ἤπειρος εἶχε πολλὰς καὶ σπουδαίας πόλεις, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Παῦλος Αἰμίλιος, διὰ συνθήματος κατέστρεψεν ἑβδομήκοντα ὅλας ἠπειρωτικὰς πόλεις, ἀλλ' ἐλάχισται ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, αἱ δὲ μνημονευόμεναι εἰσὶν αἱ ἑξῆς:

Α'. Ἐν Χαονίᾳ

1) Ὁ Ὠρικὸς (5) ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Αὐλῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λιμένος πρὸς

(1) Τανῦν Πρέβεζα

(2) Τανῦν Σαλαώρα.

(3) Τανῦν Καρβασαρᾶς.

(4) Τανῦν Σάζινα.

(5) Τανῦν Ὄρχα.

τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, ἐξ οὗ καὶ ἡ πέριξ χώρα ὠνομάσθη Ὠρικία, καὶ ἐξ ἧς ἄρχεται ἀπὸ βορρᾶν ἡ Ἑλλάς(1). 2) Ὁ Πάνορμος (4) παρὰ τὸν ὁμώνυμον λιμένα, ἀκατοίκητος νῦν· 3) ἡ Χίμαιρα, (2) ὀλίγον κατωτέρω τοῦ Πανόρμου, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν· 4) ἡ Ἔλυμα, (3) παρὰ τὴν Χίμαιραν· 5) αἱ Παλαῖσαι, (4) ὡσαύτως παρὰ τὴν Χίμαιραν. 6) ἡ Φοινίκη, (5) εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν 7) ὁ Ὀγχησμὸς (6) ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λιμένος· 8) ἡ Ἑκατομπεδών· (7) 9) ἡ Φανώτη (8) 10) ἡ Βαιάκη(9) 11) ἡ Ἀντιγόνεια(10) πρὸς τὰ ἰλλυρικὰ σύνορα· 12) αἱ Κυδριαὶ(11) πρὸς τὰ μακεδονικά· 13) τὸ Ἑλίκρανον(12) 14) ἡ Ἐλαιοῦς (13) 15) ἡ Ἀργυρίνη(14) 16) ἡ Δόκνα, 17) ἡ Μαιανδρία, 18) ἡ Παλαίστη, 19) ἡ Ὄλπη, 20) ἡ Σωρεία κλ.

Β΄. Ἐν Θεσπρωτίᾳ

1) Ἡ Βουθρωτός, ἡ καὶ ἄλλως Ποσείδιον λεγομένη, ἀκατοίκητος νῦν, ἐρημωθεῖσα πρὸ ἑνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος, μετὰ τὴν αὐτόθεν ἔξωσιν τῶν Ἑνετῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ διατηροῦσα εἰσέτι παρὰ τῷ λαῷ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα 2) ἡ Τορύνη (καὶ Τορώνη) (15) παρὰ τὸ Χειμέριον ἀκρωτήριον 3) ἡ Πανδοσία (16) μεταξὺ Κωκυτοῦ καὶ Ἀχέροντος. 4) ἡ Κίχυρος, (17) (ἡ καὶ Ἔφυρα λεγομένη) 5) ἡ Ἐλαία (18) 6) ἡ Ἐλάτρια (19) (ἡ καὶ Ἐλάτεια)· 7) τὸ Βουχαίτιον (20)

---

(1) «Ἀρχὴ Ἑλλάδος ἀπὸ Ὠρικίας» (Πτολεμαῖος) «Ἔνθα καὶ νῦν ἐρείδεται Ἑλλάδος ἀρχή.» (Διονύσιος).

(2) Τανῦν **Παλέμο**, λιμήν.

(3) Τανῦν **Χιμάρα**, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας

(4) Παρὰ τὴν Χιμάραν, ἀλλ' ἀγνώστου τοποθεσίας.

(5) Τανῦν **Παλάσα**.

(6) Πλησίον τῆς σημερινῆς πόλεως Δελβίνου, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐπιγραφαί.

(7) Τανῦν **Ἅγιοι Σαράντα**, εἷς τῶν δύο μεγαλειτέρων λιμένων τῆς σημερινῆς Ἠπείρου, ἔχων μόνον ἀποθήκας ἐμπορικάς.

(8) Νομίζεται ὅτι κεῖται πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου **Σωποτίου**.

(9) Κεῖται μεταξὺ Φοινίκης καὶ Χιμάρας, παρὰ τὸ χωρίον **Γαρδίκι**.

(10) Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς τοποθεσία.

(11) Τανῦν **Τεπελένι**.

(12) Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς τοποθεσία.

(13) Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς τοποθεσία.

(14) Ἴσως τὸ σημερινὸν ταὐτόσημον χωρίον **Ἐλαιοῦσα**.

(15) Τανῦν **Ἀργυρόκαστον**.

(16) Ἴσως νὰ ἔκειτο παρὰ τὴν πλησίον τῆς σημερινῆς Πάργας κώμην **Ἀγιάν**.

(17) Τανῦν **Παλιοβενετιά**.

(18) Παρὰ τὸ παράλιον σημερινὸν χωρίον **Σπλάντζαν**.

(19) Παρὰ τὸ παράλιον σημερινὸν χωρίον **Βαλανιδόρραχο**.

(20) Παρὰ τὸ ὕπερθεν τοῦ παραλίου χωρίου Ρηνιάσας, χωρίον **Σύνδεκλα**.

8) ἡ Κορώνεια· (1) 9) ἡ Ἄσσος (2) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ὠρωποῦ (3) 10) ἡ Βερενίκη 11) ὁ Ὠρωπός, (4) παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν, 12) ἡ **Νικόπολις** (5) πόλις νεωτέρα, κτισθεῖσα ἐπὶ ρωμαιοκρατίας, ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Ἀκτίῳ νίκης αὐτοῦ 13) ὁ Ἄμβρακος, (6) ἐπὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρωποῦ.

Καὶ αὗται μὲν αἱ παράλιαι, αἱ δὲ μεσόγειοί εἰσιν αἱ ἀκόλουθοι:

14) Ἡ Κυτάνη (7) 15) τὸ Ἠπειρωτικὸν Ἴλιον, (8) καὶ 16) ἡ Κεστρίνη (9) ἐν Κεστρίνῃ, 17) ἡ Ἀλμήνη, 18) Ἡ Φωτικὴ (10), 19) ἡ Κασσιώπη (11), ἐν Κασσωπαίᾳ, 20) ἡ Ἀμβρακία, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ χώρᾳ (12) μία τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου, 21) ὁ Βουλωρός, 22) ἡ **Μήλεια**, 23) τὸ **Βουάνιον**, 24) ὁ Πανακός, 25) αἱ Βατίαι.

Πρὸς τούτοις Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει καὶ τὰς ἑξῆς ἠπειρωτικὰς πόλεις, ὡς κειμένας ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ, ὧν ἡ τοποθεσία δὲν καθωρίσθη εἰσέτι οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν, εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς:

1) Ἡ Αἴγυλιψ, 2) ἡ **Κροκυλία**, 3) τὰ Βούνειμα 4) ἡ Τραπύα καὶ 5) τὸ Βυάντιον.

Καὶ Γ΄. ἐν Μολοσσίᾳ :

1) Ἡ Πασσαρών, (13) μία τῶν μεγαλειτέρων πόλεων τῆς Ἠπείρου καὶ ἰδίως τῆς Μολοσσίας, κειμένη βορειοδυτικῶς τῆς ἐπαρχίας ταύτης 2) τὸ Ὀμφάλιον, (14) κείμενον ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Δρυϊνουπόλεως 3) ἡ Εὔροια, κειμένη πλησίον τοῦ

(1) Παρὰ τὸ παράλιον σημερινὸν χωρίον **Καστροσυκιάν.**

(2) Ὑπάρχει κώμη πλησίον τῆς ἀρχαίας Πανδοσίας, **Κορώνη** λεγομένη καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑτέρα **Κορωνόπουλον**. Πιθανὸν ἡ Κορώνη αὕτη νὰ εἶναι ἡ ἀρχαία **Κορώνεια**.

(3) Ἐπὶ τοῦ Ὠρωποῦ (Λούρου).

(4) Κτίσμα Πύρρου τοῦ Μεγάλου, ἀγνώστου τοποθεσίας.

(5) Ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, παρὰ τὴν πολίχνην Φιλιππιάδα.

(6) Τανῦν Σαλαώρα.

(7) Ἴσως ἔκειτο ἐν τῷ σημερινῷ χωρίῳ **Πλεσίβιτσα.**

(8) Τανῦν **Φιλιᾶτες.**

(9) Τανῦν **Ραβενή.**

(10) Τανῦν **Παρμυθία.**

(11) Παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον **Ζάλογγον.**

(12) Τανῦν Ἄρτα.

(13) Θεωρεῖται πιθανὸν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Κρετσουνίστης, 6 ὥρας δυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ Κυκλώπεια τείχη, «Λαχανόκαστρον» λεγόμενα σήμερον.

(14) Ἴσως ἔκειτο ὅπου νῦν τὸ χωρίον Δελβινάκι.

Ἑκατονταπήγου, (1) ἐν τῇ μαγευτικῇ καὶ ἐκτεταμένῃ πεδιάδι τῆς Ἑλλοπίας τῇ ἄλλοτε καλουμένῃ «**Μικρὰ Ἠλύσσεια**» 4) αἱ Εὐρυμεναί, (2) κείμεναι ὡσαύτως ἐν Ἑλλοπίᾳ, πρὸς δυσμὰς καὶ οὐ μακρὰν τῆς Εὐροίας, 5) ἡ Τέκμων, κειμένη εἰς τὰς νοτίας ὄχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης, οὐ μακρὰν τῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα ἱδρυθείσης πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, (3) 6) ἡ Δωδώνη, (4) μετὰ τοῦ περιφήμου εἰς τὴν ἀρχαιότητα Δωδωναίου Μαντείου, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ μέγα ἱερὸν τοῦ Διὸς καὶ 7) τὸ Ὠρεῖον (5), 8) ἡ Ἔλα, 9) ἡ Δρῦς, 10) τὰ Τετραπύλαια, τὰ Στύμβαρα, ἡ Κνωσσός, ἡ Χαράδρα, αἱ Δεξαμεναί.

Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρονται καὶ αἱ ἑξῆς ἔτι πόλεις: 1) ἡ Μαιανδρία, οἱ Φίλιπποι ἢ Γόμφοι (6), ἡ Μυγδονία, ἡ Φυλάκη, αἱ Κράναι, τὰ Μέγαρα, ἡ Ἰτώνη, ἡ Λύγκος, καὶ ἡ Μεδεών, περὶ ὧν ἀγνοεῖται, ἐν τίνι ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Ἠπείρου διαμερισμάτων, Χαονίας, Θεσπρωτίας, ἢ Μολοσσίας εὑρίσκοντο. Ἀναφέρονται δὲ ὡρισμένως ὡς πόλεις τῆς Ἀθαμανίας, ἤτοι τῆς θεσσαλικῆς Ἠπείρου, ἡ Θεοδωρία, ἡ Αἰθοπία, ἡ Ἀργιθέα, τὸ Ἀθήναιον καὶ ἡ Ἄκανθος, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ Ἰνάχου, ἡ Ἡράκλεια καὶ τὸ Αἰγίνιον(7) ἀνατολικῶς τῆς Τυμφαίας, παρὰ τὰ θεσσαλικὰ σύνορα, ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Ἡράκλεια.

Ἠπειρωτικὰ φῦλα.

Τὴν Ἤπειρον κατῴκει λαὸς ἀνέκαθεν ἑλληνικός, ὁμιλῶν καὶ γράφων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἀναγνωρίζων τοὺς αὐτοὺς μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος θεούς, ὧν ὁ ὕπατος καὶ δὴ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ὁ Ζεύς, ὀνομαζόμενος Δωδωναῖος καὶ Πελασγικός, καὶ ἔχων τὸν ἀρχαιότατον ναὸν καὶ τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον, ἐν Δωδώνῃ, ἐξ οὗ καὶ «Δωδωναῖος» ἀπεκαλεῖτο, ἀπόδειξις δὲ τούτου τὰ ἄπειρα νομίσματα καὶ οἱ ἄπειροι ἐνεπίγραφοι λίθοι, ἅτινα εὑρέθησαν καὶ εὑρίσκονται, φέροντα ἅπαντα ἑλληνικὰς καὶ μόνον ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς, καὶ ἅπαντα τὰ γεωγραφικὰ καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὀνόματα, ὄντα καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνικά.

---

(1) Περιληπτικὸν ὄνομα πολλῶν πηγῶν, ἐξ ὧν λαμβάνει τὰ ὕδατα αὐτῆς ἡ λίμνη Παμβῶτις.

(2) Τανῦν Βελτίτσα.

(3) Παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ **Καστριοῦ**.

(4) Παρὰ τὸ χωρίον Ζόριστα.

(5) Τανῦν Παλαιωρί, νοτιοδυτικῶς καὶ οὐ μακρὰν τῆς Βελτσίστας (Εὐρυμενῶν), ἔνθα ἡ ὁμώνυμος μονὴ Παλαιωρή.

(6) Ἴσως νὰ εἶναι οἱ Γόμφοι, οἱ εἰς τὸ ἄκρον τῆς Ἀθαμανίας ἐπὶ τῶν Θεσσαλικῶν ὁρίων κείμενοι Τανῦν Μουζάκι.

(7) Τανῦν Καλαμπάκα.

Τὰ κατοικοῦντα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἑλληνικὰ φῦλα ἦσαν τὰ ἑξῆς κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν: οἱ **Ἀθαμᾶνες**, οἱ Αἰγεσταῖοι, οἱ **Αἴθακες**, οἱ Ἀρκτᾶνες, οἱ **Ἀμβρακιῶται**, οἱ Ἀμύνιοι, οἱ Ἀμύνται, οἱ Ἀργυρινοί, οἱ **Ἀτιντᾶνες**, οἱ Αὐταριᾶται, οἱ Ἀφείδαντες, οἱ Γενουαῖοι, οἱ Δεξαμενοί, οἱ Δεξάριοι, οἱ **Δρύοπες**, οἱ Δωνεττῖνοι, οἱ Ἐλαιᾶται, οἱ Ἑλλοί, οἱ **Ἑλλοποί**, οἱ Ἐγχελεῖς, οἱ Ἐλυμιῶται, οἱ Ἐλινοί, οἱ ΘΕΣΠΡΩΤΟΙ, οἱ **Κασσωπαῖοι**, οἱ Κέλαιθοι, οἱ Κεστρῖνοι, οἱ Μαρδόνες, οἱ ΜΟΛΟΣΣΟΙ, οἱ Μύλακες, οἱ Ὀρέσται, οἱ Πελαγώνιοι, οἱ **Παρωραῖοι**, οἱ **Παραυαῖοι**, οἱ Πλάριοι, οἱ **Περραιβοί**, οἱ Σελλοί, οἱ Συλλίονες, οἱ Τάλαροι, οἱ Τραγασσαῖοι, οἱ Τριπυλίσσιοι, οἱ **Τυμφαῖοι**, οἱ Ὑπαίλοχοι, οἱ Χαῦνοι καὶ οἱ ΧΑΟΝΕΣ, τὸ ὅλον τεσσαράκοντα καὶ δύο.

Ἐκ τούτων πάντων τὸ ἐπισημότερα ἦσαν οἱ **Χάονες**, οἱ **Μολοσσοί**, οἱ **Θεσπρωτοί**, οἱ **Κασσωπαῖοι**, οἱ **Ἀμβρακιῶται**, οἱ **Δρύοπες**, οἱ **Ἀθαμᾶνες**, οἱ **Αἴθικες**, οἱ **Ἀτιντᾶνες**, οἱ **Ἑλλοποί**, οἱ **Παραυαῖοι**, οἱ **Παρωραῖοι**, οἱ **Περραιβοί**, καὶ οἱ **Τυμφαῖοι**, τὸ ὅλον δέκα καὶ τέσσαρα.

Ἐκ τούτων δὲ ἐνδοξότεροι ἦσαν οἱ ΧΑΟΝΕΣ καὶ οἱ ΜΟΛΟΣΣΟΙ, ὡς ἐξουσιάσαντες ἐκ περιτροπῆς ἅπασαν τὴν Ἤπειρον, ἰδίως οἱ ΜΟΛΟΣΣΟΙ, διότι οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Διός, τοῦ Αἰακοῦ, τοῦ Ἡρακλέως, τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Πύρρου τοῦ πρώτου, καὶ διότι εὑρίσκετο ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν τὸ περιλάλητον μαντεῖον τῆς Δωδώνης, τὸ μεγαλείτερον ἑλληνικὸν θρησκευτικὸν κέντρον τοῦ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ μέχρι τῶν Μηδικῶν χρόνων Ἑλληνισμοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεσσαράκοντα δύο φύλων, ὀκτὼ μὲν εὑρίσκοντο ἐν Χαονίᾳ: ΧΑΟΝΕΣ, Δεξάριοι, Ἐγχελεῖς, Συλλίονες, Ἀργυρίνοι Ἀμύνιοι, Μύλακες, καὶ Ἀτιντᾶνες· ἑπτὰ ἐν Θεσπρωτίᾳ: ΘΕΣΠΡΩΤΟΙ, Αἰγεσταῖοι, Χαῦνοι, Κεστρῖνοι, Ἐλινοί, Ἀμβρακιῶται, Πλάριοι καὶ Τραγασσαῖοι· δέκα πέντε ἐν Μολοσσίᾳ ΜΟΛΟΣΣΟΙ, Ἑλλοποί, Ἀφείδαντες, Δρύοπες, Ἐλαιᾶται, Γενουαῖοι, Δωνεττῖνοι, Ὀρέσται, Πελαγώνιοι, Ἐλυμιῶται, Ὑπαιλόχιοι, Παραυαῖοι, Παρωραῖοι, καὶ Τριπυλίσσιοι, Περραιβοί· ἐννέα ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Ἠπείρῳ: Ἀρκτᾶνες, Ἀθαμᾶνες, Αἴθικες, Μαρδόνες, Τυμφαῖοι, Τάλαροι, Κέλαιθοι, Ἀμύνται καὶ Αὐταριᾶται.

Τὰ ἀρχαιότατα καὶ ἐπισημότατα φῦλα τῆς Ἠπείρου Χάονες, Θεσπρωτοί, Κασσωπαῖοι, Ἀμβρακιῶται, Ὀρέσται καὶ ἄλλα τινα ἦλθον αὐτόθι ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θεσσαλίας, ἐλάχιστα δὲ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, τινὰ μὲν ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, τινὰ δὲ πρότερον τούτου καὶ ἄλλα ἀργότερον. Δὲν εἶνε γνωστὸν ἀκριβῶς ἂν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ὑπῆρχον ἄνθρωποι ἐν Ἠπείρῳ, καὶ πόθεν εἶχον ἔλθει, ἓν μόνον γνωρίζομεν, ὅτι τὰ κατοικήσαντα τὴν χώραν ταύτην φῦλα ἦσαν πελασγικά, ἤτοι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἑλλάδος ἐθνῶν, ἅτινα ἦσαν γηγενῆ καὶ αὐτόχθονα καὶ οὐχὶ ἐκ ξένων χωρῶν προελθόντα. Ἑπομένως ἡ Ἤπειρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνέκαθεν ἑλληνικὴ χώρα, κατοικηθεῖσα ὑπὸ τῶν πατέρων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους

τῶν Πελασγῶν, καὶ ἔχουσα ὡς μητρόπολιν αὐτῆς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεὺς ἀναφέρει ὅτι οἱ Πελασγοὶ εἶχον κατοικήσει τὴν Ἤπειρον πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, καὶ κτίσει αὐτόθι τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης. Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμόν, ὅτε ὁ Δευκαλίων ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλίαν, οἱ αὐτόθι Πελασγοί, ἐξωσθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἦλθον καὶ κατῴκησαν τὴν Ἤπειρον.

Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι ὁ Δευκαλίων εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Ἤπειρον ἐκ Θεσσαλίας μετὰ τὸν κατακλυσμόν, αὐτὸς κτίσας τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης, καὶ ἄλλοι ὅτι μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἶχον ἔλθῃ ἐκ Θεσσαλίας δύο βασιλεῖς, ὁ Φαέθων καὶ ὁ Πελασγός, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ἔφερον τὴν πελασγικὴν ἀποικίαν. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ, μένει ἀναμφισβήτητον τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἠπείρου ἦσαν Πελασγοί, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα ἐπὶ πολὺν χρόνον ὠνομάζετο Πελασγία, καὶ πελασγικός, ὁ μεγαλείτερος αὐτῆς θεός, ὁ Ζεύς, λατρευόμενος ἐν τῷ τῆς Δωδώνης μαντείῳ, κτισθέντι τῷ 1529 π. Χ. Δευτέρα πελασγικὴ ἀποικία μετὰ δύο ἢ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς ἄνω χρονολογίας καὶ μᾶλλον συγκεκριμένη, ἦτο ἡ ἐξ Ἀρκαδίας ὑπὸ τὸν Θεσπρωτόν, υἱὸν τοῦ Λυκάονος, ἥτις κατῴκησε τὴν ἀντικρὺ τῆς νήσου Κερκύρας παραλίαν, τὴν ἕνεκα τούτου Θεσπρωτίαν ἐπικληθεῖσαν, ἔκτισε δὲ ὁ Θεσπρωτὸς πρώτην πόλιν τὴν Ἔφυραν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἐφύρας, ὀνόματος πελασγικοῦ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα πελασγικὰ κέντρα ἀπαντῶντος. Ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τὸν Θεσπρωτὸν πελασγικῆς ταύτης ἀποικίας ἐξ Ἀρκαδίας σύγχρονος σχεδὸν τοιαύτη ἐκ τῆς ἰδίας χώρας ἦτο καὶ ἡ ἀποικία τῶν Κασσωπαίων, τῶν κτισάντων τὰ Βούχαιτα, τὴν Κασσώπην, ἐξ ἧς ἔλαβον μεταγενεστέρως τὸ ὄνομα, τὴν Ἐλάτειαν καὶ ἄλλας. Ἀρκάδες Πελασγοὶ ἦσαν καὶ οἱ μετέπειτα ἐλθόντες εἰς τὴν Ἤπειρον Δρύοπες, ὀνομασθέντες ἀπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Δρύοπος, υἱοῦ τοῦ Μεναλέως, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος. Πελασγοὶ Ἀρκάδες ἦσαν καὶ οἱ Χάονες, λαβόντες τὸ ὄνομα ἔκ τινος ἀρκαδικοῦ ὄρους, Χάονος.

Μετὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, οἱ Ἄβαντες τῆς Εὐβοίας, φονευθέντος τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν Ἐλεφήνορος εἰς τὸν πόλεμον, δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ προυτίμησαν ν' ἀποικισθῶσιν εἰς ἄλλα μέρη, ἐλθόντες δὲ εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Κερκύρας ἐρημονήσους, διεπεραιώθησαν ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἀντικρὺ παραλίαν τῆς Ἠπείρου, τῷ 1283 π. Χ., ὅπου ἐγκατασταθέντες ἔκτισαν τὴν πόλιν Ὠρικόν, ἥτις εἶνε τὸ ἀκρότατον πρὸς βορρᾶν ἑλληνικὸν σημεῖον τῆς συνεχοῦς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τῶν ἀποίκων τούτων ἦσαν καὶ Φωκεῖς καὶ Λοκροὶ καὶ ἐκ τῆς Ὠρικίας ἐσκορπίσθησαν εἰς ἄλλα μέρη.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἦλθον εἰς τὴν Θεσπρωτίαν καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἡρακλέους Φείδιππος καὶ Ἄντιφος, οἵτινες ἐστρατήγουν τῶν Κῴων, καὶ ὁ μὲν Ἄντιφος, ἑνωθεὶς μετὰ τῶν Δωριέων, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὁ δὲ Φείδιππος ἔμεινεν ἐν τῇ τότε πρωτευούσῃ τῆς Θεσπρωτίας Ἔφυραν, ἣν κατέστησεν ἕδραν τοῦ βασιλείου του, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε τὸν βίον, ἀφήσας ἕνα υἱόν, τὸν Αἰ-

ατον καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Λάνασσαν καὶ τὴν Πολύκλειαν. Ὁ Αἴατος οὗτος ἐστράτευσε μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Πολυκλείας κατὰ τῶν καταλαβόντων τὴν τότε Αἰολίδα ὀνομαζομένην Θεσσαλίαν Βοιωτῶν, καὶ ἐκδιώξας αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἐκυρίευσε τὴν χώραν, νυμφευθεὶς δὲ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Πολύκλειαν ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς τὸν Θεσσαλόν, ἐξ οὗ ἀργότερον ἔλαβε τ' ὄνομα αὐτῆς ἡ Θεσσαλία.

Περὶ τὰ 1210 π. Χ. ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστης μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ δολοφονίαν τοῦ πατρός του, ἀνεχώρησεν ἐκ Μυκηνῶν, ἄγων ἀποικίαν Μυκηναίων καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἠπείρου, ὅπου ἔκτισε τὴν πόλιν Ὀρεστικὸν Ἄργος, ἐξ οὗ ἀρχηγοῦ ὠνομάσθη καὶ ὁλόκληρος ἡ ἀποικία Ὀρέστεια.

Ἀρκάδας δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν καὶ τοὺς Παρωραίους, διότι ὑπῆρχεν ἐν Ἀρκαδίᾳ πόλις Παρώρεια, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Παρωρέως υἱοῦ τοῦ Τρικολώνου

Οἱ Ἑλλοποί, ἐκ τοῦ Ἀθηναίου Ἕλλοπος καταγόμενοι, ἦσαν Θεσσαλοί, ἐλθόντες ἐκ τῆς Ἑστιαιώτιδος τῆς Θεσσαλίας καὶ κατοικήσαντες τὴν Ἑλλοπίαν.

Θεσσαλοὶ ἦσαν καὶ οἱ Σελλοί, οἱ περὶ τὴν Δωδώνην κατοικοῦντες, ἐξ ὧν ἦσαν οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου τοῦ Διός, ὀνομασθέντες οὕτω ἐκ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Σελλοῦ τοῦ Πελασγοῦ.

Θεσσαλοὶ ἦσαν ἐπίσης καὶ οἱ Ἑλλοί, ὀνομασθέντες ἐκ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ἑλλοῦ τοῦ Θεσσαλοῦ.

Θεσσαλοὶ ἦσαν ἀκόμη καὶ οἱ Μολοσσοί, οἱ Ἀθαμᾶνες καὶ οἱ Αἴθικες.

Οἱ Ἀργυρῖνοι ἦσαν ἄποικοι Συμαίων καὶ Αἰτωλῶν, ἐκ τῶν στρατευσάντων κατὰ τῆς Τρωάδος, ὁδηγηθέντες εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ τοῦ Ἀῴου χώραν ὑπὸ τοῦ Συμαίου Νηρέως, τοῦ περιφήμου διὰ τὴν ὡραιότητά του, καὶ τοῦ Αἰτωλοῦ στρατηγοῦ βασιλέως Θόαντος.

Οἱ δὲ Ἐγχελεῖς ἦσαν Τρῶες, ἐλθόντες μὲ τὸν Πύρρον, υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἰλλυρίας.

Δὲν γνωρίζομεν τὴν προέλευσιν τῶν ἄλλων ἠπειρωτικῶν φύλων, πάντως ὅμως ἦσαν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ἐλθόντα, ἢ ἐκ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐγκαταστάντων ἤδη ἐπιτοπίως μορφωθέντα.

Τὸ ὅτι οἱ Ἠπειρῶται ἦσαν Ἕλληνες, καὶ μόνον Ἕλληνες, μαρτυροῦσι τὰ μέχρι σήμερον σωζώμενα μνημεῖα, ἤτοι αἱ ἐπιγραφαί, τὰ νομίσματα, τὰ ἐρείπια πολλῶν πόλεων καὶ ναῶν, καὶ πρὸ πάντων, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἥτις διεφυλάχθη ἀλώβητος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, οὖσα ἡ εὐγενεστέρα ἑλληνικὴ διάλεκτος, εἰς ἣν ἐποιήθησαν τὰ ἀθάνατα ᾄσματα τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου, οἱ Ἠπειρῶται εἶχον νόμους, πολιτισμὸν καὶ ὡς ὁμογενεῖς, Ἕλληνες δηλονότι, συνήρχοντο οἱ βασιλεῖς καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν λαῶν εἰς ὡρισμένας περιόδους, ἐν τῇ κεντρικῇ πόλει Πασσαρῶνι, καὶ οἱ μὲν βασιλεῖς ὤμνυον πίστιν εἰς τοὺς νόμους οἱ δὲ λαοὶ πίστιν εἰς τοὺς βασιλεῖς, τοὺς δὲ ὅρκους τούτους ἐπεσφράγιζον διὰ λαμπρῶν θυσιῶν καὶ τελετῶν εἰς τὸν ἄρειον Δία.

(*Ἕπεται συνέχεια*)

Χ. Χρηστοβασίλης.

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΛΑΟΣ

Ὁ θερμὸς τῆς Ἑλλάδος φίλος Γεώργιος Κλεμανσὼ ἐξακολουθεῖ δημοσιεύων ἐν τῷ ὀργάνῳ αὐτοῦ «**Αὐγῇ**» θερμότατα ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἄρθρα. Ὁ εὐγενὴς Γαλάτης, ἔχων ὑπ᾽ ὄψει τὰ πράγματα ἅτινα ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐμελέτησε ἐν Κρήτῃ, θέλει καταλήξῃ διὰ τῆς σθεναρᾶς αὐτοῦ ἀρθρογραφίας εἰς γενναίαν συνηγορίαν, ὅπως τὸ κρητικὸν ζήτημα λάβῃ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ λύσιν, συμφώνως πρὸς τοὺς προαιωνίους τοῦ Πανελληνίου πόθους.

Τὸ νέον ἄρθρον τοῦ φιλελευθέρου Γερουσιαστοῦ ἔχει ὡς ἀκολούθως :

«Μίαν λέξιν ἀκόμη περὶ τῆς χώρας, πρὶν εἰσέλθωμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα τῆς ἡμέρας. Τ᾽ ἀφῃρημένα ζητήματα τῶν ἐθνικῶν δικαίων δὲν ἐγγίζουσιν ἢ θεωρητικῶς τὰς διοικούσας Δυνάμεις καὶ τοὺς λαούς, οἵτινες δὲν ἐνδιαφέρονται περὶ αὐτῶν. Τὸ δίκαιον τῶν λαῶν τοῦ ν᾽ ἀνήκωσιν εἰς ἑαυτοὺς εἶνε ὡραία λέξις, ἠχοῦσα καλῶς εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, οὓς καταθλίβει ἡ κατάκτησις ἢ παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς, οὓς ἐνθουσιασμὸς ἰδεολογίας ἄγει πρὸς τὴν βοήθειάν των. Ἀλλ᾽ εἴδομεν τοσαῦτα ἐθνικὰ δίκαια παραβιαζόμενα πανταχόθεν, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἔθνος ἄμωμον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην. Συναισθανόμεθα κατὰ ζωηρότατον τρόπον πάσας τὰς παραβιάσεις τοῦ δικαίου, τὰς διαπραττομένας πρὸς βλάβην ἡμῶν. Πρὸς ἀντεκδίκησιν δὲ αἱ παρ᾽ ἡμῶν προξενούμεναι, ἀξιοῦνται τῆς ἡμετέρας ἐπιεικείας ἄνευ δυσκολίας. Μᾶλλον ἐρωτήσατε τοὺς Ἰνδοσίνας ἢ τὴν βασίλισσαν τῆς Μαδαγασκάρης.

Δὲν ἀποβλέπω λοιπὸν εἰς τὸ νὰ ζητήσω παρὰ τῶν συμπολιτῶν μου, ἀπορροφημένων ὑπὸ πολλῶν ἐπειγόντων ζητημάτων, ἀποκλειστικῶς γαλλικῶν, ἡρωϊκὴν προσπάθειαν πρὸς ὄφελος τῶν παρεγνωρισμένων δικαίων τοῦ δεῖνος ἢ δεῖνος λαοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἢ τῆς Δύσεως. Ἐγενόμεθα πολὺ σκεπτικοί, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν, καθ᾽ ἃς ἡ Πολωνία ἐγένετο ἡμῖν προσφιλής. Μετὰ τὰ δυστυχήματα τοῦ 1870—1871 δὲν εὑρισκόμεθα πλέον οὔτε ἐν καταστάσει ἀναλόγου πνεύματος, οὔτε ἐν καταστάσει ἀναγκαίας πολιτικῆς διὰ τὰς ἀρχαίας καθαρὰς ἱπποτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐμάθομεν δυστυχῶς νὰ ὑπολογίζωμεν εἰς βάρος ἡμῶν ! Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὀφείλομεν ν᾽ απομακρύνωμεν τῶν μεριμνῶν ἡμῶν πᾶν ὅ τι δὲν φαίνεται ἡμῖν ἀμέσου πολιτικοῦ ἐνδιαφέροντος ; Οὐδὲ εἷς Γάλλος θὰ τὸ ὑπεστήριζε.

«Ἐκληρονομήσαμεν παραδόσεις, ὧν τινες εἰσὶ πολύτιμοι. Καλὸν τὸ ἔχειν πελάτας, καλείτερον ὅμως τὸ ἔχειν φίλους, διότι ἐκτὸς τῶν περιστατικῶν ὠφελημάτων, ἡ καλλιέργεια τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἅτινα τυγχάνουσιν ἡ καλειτέρα μερὶς αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀδιάφορος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν λαοῦ, θέλοντος νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ ἐὰν ἔχωσι φιλίας, ὅσον ταπειναὶ καὶ ἂν ὦσιν αὗται, ἐξ' ὧν ἐλπίζουσι ν' ἀκούσωσιν ἕνα καλὸν λόγον ἐν κακαῖς ἡμέραις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ τοὺς βοηθήσῃ ποτέ, ἢ μόνον κινητοποιῶν στρατιάς;

Ἐν τῇ γελοίως καλουμένῃ «Εὐρωπαϊκῇ Συμφωνίᾳ», τὸ ἀναμφισβήτητον δίκαιον περὶ τὴν συνωμοσίαν τῶν γαμψωνύχων διπλωματῶν, δὲν εἶνε ἄνευ δυνάμεώς τινος ἐπὶ τῶν συμβαλλομένων, ὑποχρεωμένων νὰ ὑπολογίζωσι συμφώνως πρὸς τὴν ἀφυπνιζομένην δημοσίαν συνείδησιν. Ἐκεῖνο δὲ, ὅπερ ἐπεθύμουν νὰ ἐπιτύχω παρὰ τῶν κυβερνώντων τὴν ἡμετέραν Δημοκρατίαν εἶνε, ὅταν τὸ ἀναμφισβήτητον δίκαιον, ἐν μέσῳ τῶν ἀσχολιῶν τῆς Εὐρώπης, παρουσιάσῃ τὴν ἀγωγήν του, ἡ Γαλλία, ὁ ἀρχαῖος «στρατιώτης τοῦ Θεοῦ», ἐξ ἧς ἡ ἐπανάστασις, ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ τὸν στρατιώτην τοῦ Δικαίου, νὰ ρίψῃ τὴν φωνὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, χάριν τῆς δικαιοσύνης καὶ χάριν τῆς ἀνθρωπότητος.

«Οὕτω ἐσκεπτόμην τὴν 5ην πρωϊνὴν ὥραν ἐνώπιον τοῦ ξενοδοχείου τῆς Κνωσσοῦ, ἐντὸς τῆς μεγάλης ὁδοῦ τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου ἡ τουρκικὴ θηριωδία δὲν ἔχει ἀφήσῃ ἢ ἐρείπια οἰκιῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμαζόμην νὰ ἱππεύσω μικρόσωμον ψαρὸν ἵππον, ἡσυχωτάτου ἐξωτερικοῦ, ὅπως τυγχάνει ἕκαστος Κρὴς πρὸ τῆς μάχης. Ἡμίσεια δωδεκὰς συναδέλφων του, φερόντων ἤδη τοῦ μὲν τὸν Νομάρχην, τοῦ δὲ τὸν μουσουλμᾶνον Δήμαρχον, ἄλλου τὸν ἔφορον τῶν Ἀρχαιοτήτων, ἤρχιζον νὰ δεικνύωσι σημεῖα ἀνυπομονησίας. Ἦτο ἡ τιμητικὴ συνοδεία, ἥτις θὰ μὲ προέπεμπε μέχρι τοῦ γειτονικοῦ χωρίου. Διασχίζομεν τὴν πόλιν ὑπὸ τὰ ἀδιάφορα βλέμματα τῶν Τούρκων καταστηματαρχῶν, κυπτόντων πρὸ κυπέλλου καφφέ. Αἱ μικραὶ χριστιαναὶ καὶ μουσουλμᾶναι κορασίδες (αἱ τελευταῖαι γνωρίζονται ἐκ τῶν ὀκναρισμένων ὀνύχων των), παίζουσι πρὸ τῆς μεγάλης ἐνετικῆς βρύσεως, ὅπου μαρμάρινοι λέοντες, οἵτινες νῦν ἐξερεύγονται καθαρὸν ὕδωρ, εἶχον κηλιδωθῇ ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν πατέρων των. Τὸ λιθόστρωτον ἀντηχεῖ ὑπὸ τὰς ὁπλὰς τῶν ὑποζυγίων τῆς ὑπερηφάνως προπορευομένης συνοδείας χωροφυλάκων. Ὁ μαῦρος Ἄραψ τοῦ μουσουλμάνου Δημάρχου ἐπεσκίαζεν ἡμᾶς διὰ τῆς πολυτελείας του, καθήμενος ἐπὶ λαμπροῦ πορφυροῦ βελουδίνου χρυσοκεντήτου ἐφιππίου. Γραφικὴ ἀναχώρησις.

«Ἐντὸς δύο ἡμερῶν δὲν ἔχω πέριξ ἐμοῦ ἢ φίλους, διότι ἡ πρὸς τὴν Γαλλίαν ἀγάπη ἐνυπάρχει ἐν ταῖς παραδόσεσι παντὸς Ἕλληνος. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ πρώτη λέξις τοῦ Νομάρχου κ. Μαλατάκη, ὅτε ἦλθε νὰ μὲ χαιρετήσῃ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ἔχων ἐστημένην ἐπὶ τῆς λέμβου του τὴν τρίχρουν σημαίαν τῆς Γαλλίας. Ἐκπεπληγμένος κατὰ τὴν ἀποβίβασιν, διότι ἤκουον παντοῦ συνομιλίας γαλλιστί, ἐρωτῶ τοὺς περιστοιχίζοντάς με ποῦ εἶχον μάθῃ τὴν γαλλικήν, οἱ πλεῖστοι δὲ μοῦ ἀπε-

κρίνοντο :—« Ἐδῶ, ἐδῶ. Δὲν ἐξήλθομεν ποτὲ ἐκ τῆς νήσου». Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις, ἕκαστος σημαίνων θὰ μοὶ δώσῃ τὴν ἰδίαν ἀπόκρισιν. Ἠχὼ τῆς Γαλλίας εἰς ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ ὄρη!

«Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς πόλεως εἰσερχόμεθα εἰς ὁμοίωμά τι ὁδοῦ, δύο χιλιομέτρων περίπου ἀποστάσεως. Χωρικοί, γυναῖκες, παιδία, καθήμενοι ἐπὶ ὄνων ἔρχονται εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐνδυμασίαι μελανόχροαι. Μορφαὶ ἡλιοκαεῖς. Μεγάλοι γλυκεῖς ὀφθαλμοὶ μετ' ἐναλλαγῶν ἀναλαμπῶν. Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἁπλότης τῆς Ἀνατολῆς. Αἴφνης ὁ δρόμος παύει καὶ πίπτομεν,— εἶνε ἡ περίπτωσις νὰ τὸ εἴπωμεν, — ἐντὸς τοῦ κρητικοῦ δρόμου. Τί ἐστὶ κρητικὸς δρόμος; καὶ πῶς θὰ τὸν περιγράψω; Δὲν βλέπω ἢ μίαν δυνατὴν σύγκρισιν: μίαν κλίμακα μετὰ πολλοὺς σεισμούς.

«Πλᾶκες τῶν χρόνων τῶν Ἐνετῶν, ὀρθούμεναι δίκην μνημείων, ὀπαί, ἄλλαι πλάκες συσσωρευμέναι ἢ κεκλιμέναι ὡς στέγη, διὰ τὸ γλύστρημα, καὶ παρουσιάζουσαι αἰχμηρὰς ἀκάνθας, ἵνα σᾶς δεχθῶσιν ἐν τῇ πτώσει σας εἰς τὸ χεῖλος τῆς παρακειμένης ὀπῆς.

«Ὅταν εἶδον τὸ φοβερὸν αὐτὸ χάος καὶ ὅταν μοὶ εἶπον ὅτι ἦτο ὁ δρόμος, προέτεινα νὰ ὁδοιπορήσωμεν διὰ τῶν ἀγρῶν· ἀλλὰ μοὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ ἐλογίζετο ὡς ἀπρεπὴς ὕβρις διὰ τὸ «Τμῆμα τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Κρήτης». Ὑπετάγην λοιπὸν καὶ ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς, διὰ νὰ μὴ ἴδω τὴν τελευταίαν μου στιγμήν· καὶ ὅταν τοὺς ἤνοιξα, ὢ θέαμα! Ὅλη ἡ ἔφιππος συνοδεία εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ καλπάζῃ γοργῶς διὰ μέσου τῆς ταραχῆς ἐκείνης τῶν πετρῶν καὶ τῶν τάφρων, καὶ τὸ ἐκπληκτικώτερον, ὅτι καὶ ἐγὼ ἐκάλπαζον ἀποινεί, τοῦ ψαροῦ ὀρεινοῦ ἵππου μου, θέσαντος τὴν κεφαλὴν του μεταξὺ τῶν κνημῶν του, διὰ νὰ πηδήσῃ ἐπὶ τοῦ σώματός μου ὑποθέτω, ἐν περιπτώσει ἀπευκταίου. Πλησίον μου ὁ νομάρχης κ. Μαλατάκης ἤναπτε σιγάρον τόσον ἀπαθῶς, ὡς ἐὰν τὸ ἤναπτε καθήμενος ἐπὶ τῆς καρέκλας του, καὶ ὁ δόκτωρ κ. Χατζιδάκης, ὁ καλὸς ἔφορος, ὅστις θὰ μὲ συνώδευε παντοῦ, ἔσειε τὸ ραβδίον εἰς τὸ κενόν, ὡς ἐὰν ἤθελε ν' ἀπειλήσῃ τὰ νέφη, καὶ ἐξηφανίζετο ἐκ τοῦ ὁρίζοντος.

«Αἱ ὁδοὶ τῆς Πελοποννήσου εἰσὶ παράδοξα πράγματα, ἐπικαλοῦμαι πρὸς τοῦτο τὴν μαρτυρίαν τοῦ φίλου μου Καζάζη, Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῇ συνοδείᾳ τοῦ ὁποίου διέβην τὸν Ταΰγετον, ὅπως ἀνέλθω μέχρις Ὀλυμπίας. Ἀλλὰ εἰσὶν αὗται φαινόμενα ὁδῶν ρυμοτομημένων, καλῶς ἢ κακῶς, ὑπὸ τῶν ποδῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἡμιόνων. Αἱ ὁδοὶ τῆς Κρήτης ἦσαν εἰς καιροὺς τῶν Βενετῶν ἀξιοθαύμαστοι λιθόστρωτοι δρόμοι. Ἀλλὰ ἀπὸ πεντακοσίων ἢ ἑξακοσίων ἐτῶν οὐδεὶς ἤγγισεν αὐτούς, εἰμὴ, ὅπως βαθουλώσῃ περισσότερον τὰς ὀπὰς ἢ νὰ ὑψώσῃ ἔτι μᾶλλον τοὺς λίθους των.

«Λίαν δυσκόλως ἐξηγεῖται ἡ ἐπιδεξιότης τῶν κρητικῶν ἵππων ἐν τῇ διαβάσει τῶν στενοχώρων τούτων ἐπισφαλῶν ὁδῶν. Οἱ πρόγονοί των ἀρχαιόθεν ἐπέτεινον τὰ καλπάσματά των ἐπὶ τῶν λιθοστρώτων. Οὐχὶ διότι οἱ λίθοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξετοπίσθησαν καὶ οἱ ἵπποι παρεδέχοντο τὴν ταπείνωσιν νὰ χαλαρώσωσι τὸ βῆμα,

ἐξ ἐναντίας ἐξηκολούθουν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν τὸ βάδισμα τῶν μεμακρυσμένων καιρῶν, καθ' οὓς οἱ δρόμοι ἐδείκνυον ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν. Αἱ ὁπαὶ ἀνεσκαφησαν, οἱ λίθοι ἀνυψώθησαν, οἱ μικροὶ ἵπποι καλπάζουσι πάντοτε, καὶ οἱ ἀναβάται ὑποστάντες τὴν αὐτὴν κληρονομικὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν, πορεύονται διὰ τῶν ἀποκρήμνων τούτων δρόμων, διὰ τῶν ὁποίων μόλις θὰ διεκινδύνευε νὰ διέλθῃ τις πεζῇ. Ἡ κληρονομικότης μοὶ ἔλλειπε. Ἀλλ' ὤφειλον νὰ ἱκανοποιήσω τὴν τιμὴν τῆς Γαλλίας.

«Τὴν ἱκανοποίησα τόσον, ὥστε ὅταν ἡ συνοδεία τῶν ἱππέων, ἥτις μὲ εἶχεν ὁδηγήσῃ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν, ἦλθε νὰ μὲ ὑποδεχθῇ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ, ὁ δήμαρχος ἔλλειπε, ἀφήσας εἰς τὸ βυσσινόχρουν βελοῦδον τοῦ μαύρου ἀραβικοῦ ἵππου του σημαντικὴν μερίδα τοῦ δερματίνου καθίσματός του, ἐνῷ δέκα ὧραι ἡμερησίου περιπάτου, δὲν ἔτριψαν ἢ τὸ πανταλόνιόν μου μόνον.

«Ὡμίλησα ἤδη περὶ τῆς ὑποδοχῆς εἰς τὰ χωρία. Εἶπον διὰ τὰς τριχρόους σημαίας φαινομένας πανταχόθεν, τὴν κωδωνοκρουσίαν τῆς ἐκκλησίας πρὸς δεξίωσιν, τὰς μικρὰς κορασίδας, τὰς λευχειμονούσας, τὰ μικρὰ ᾄσματα, τὰ «*ζήτω ἡ Γαλλία!*» καὶ «*ἡ Ἑλλάς*», τὰς τριχρόους ἀνθοδέσμας, τὰς δημηγορίας, δι' ὧν ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην τὰς ἐκ τῆς Γαλλίας χορηγηθείσας ὑπηρεσίας εἰς τὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ζήτημα, τόσον κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μωρέως, ὅσον καὶ κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου. Οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἐδήλουν ἐκεῖ ὅλην τὴν καρδίαν των. Ποσάκις δὲν ἐξεπλάγην ἐξ ἀπροσδοκήτων ἐνδείξεων. Συνέπεσεν ἐν τῇ ἐξοχῇ ὁ δόκτωρ Χατζιδάκης νὰ μοὶ δείξῃ λόφον ἐγκρύπτοντα τάφους μυκηναϊκούς. Μόλις ἐλέγετο καὶ ἡ ἐπίσκεψις ἀπεφασίζετο· ἀνεχωροῦμεν διὰ τῶν ἀγρῶν. Καὶ ἰδοὺ μετά τινας περιστροφὰς παρουσιάζετο εἷς χωρικός, ὅστις παρεμόνευεν ἡμᾶς ἀπὸ μακρόθεν. «Ὑμεῖς εἶσθε ὁ Γάλλος, κύριε, ἔλεγεν ἁπλοϊκῶς, ἠθέλησα νὰ σφίγξω τὴν χεῖρα ἑνὸς Γάλλου».

«Καὶ ἄνευ οὐδενὸς πλέον λόγου, ὁ καλὸς Κρὴς ἐπανελάμβανε τὸ ἔργον του. Δὲν δύναμαι νὰ ἀφηγηθῶ πάντα. Χρειάζονται πλεῖσται σελίδες μόνον πρὸς περιγραφὴν τῆς καθόδου εἰς Γορτυνίαν διὰ τῆς ὁδοῦ ἑνὸς χειμάρρου, καθέτου μεταξὺ σωρείας ἀποκρήμνων σκοπέλων, τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ἀναβάτου, καὶ τῆς ἀγαστῆς διαμονῆς μεταξὺ τῶν παλαιῶν μαρμάρων, ἅτινα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μετοφερθῶσι εἰς τὴν φιλόξενον κατοικίαν τοῦ φύλακος τῶν ἀρχαιοτήτων, ὑπὸ τὸ φίλον βλέμμα τῆς δεσποινίδος Γαρουφαλιᾶς, ἐξησθενισμένου ἴχνους τῶν θελγήτρων τῆς Πασιφαοῦς.

«Ἐπιστρέφων εἰς Ἡράκλειον ἠθέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ τὰς σχολάς. Πανταχοῦ ἡ διδασκαλία τῆς γαλλικῆς, εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ὑψωθῶσιν ὑπεράνω τῆς προκαταρκτικῆς παιδεύσεως. Αἱ προπαγάνδαι ἡμῶν δὲν ἔχουσί τι ἐδῶ. Ἐν τούτοις μοὶ ἔδειξαν Μονήν τινα πατέρων Ἰταλῶν, τῆς ὁποίας μία πτέρυξ ἀπὸ δέκα καὶ ὀκτὼ μηνῶν κατῳκεῖτο ἀπὸ γαλλίδας καλογραίας, αἵτινες εἶχον ἀνοίξῃ σχολήν. Ἠθέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ τὰς συμπατριωτίσσας μου, προσδεξαμένας με δι' εὐπροσηγορίας καὶ τιμησάσας με διὰ ἀκροάσεως τῶν μαθημάτων των τριακοντὰς μικρῶν κορασίδων μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὲς ὡμίλουν καθαρῶς τὴν γαλλικήν. Ἡ ἡγουμένη (Βρεττανίς)

μοὶ ἔκαμεν εὐχάριστον ἐντύπωσιν. Ἡ διδασκαλία ὁμοία τῶν προκαταρκτικῶν ἡμῶν σχολῶν. Προσεκλήθην νὰ ἐξετάσω τὰς μαθητρίας· τὰς εὗρον μεμυημένας εἰς τὴν γραμματικήν. Ἀλλ' οὐδεμία ἠδυνήθη ν' ἀπαντήσῃ, ὅταν ἠρώτησα νὰ μοὶ κάμωσι συνοπτικὴν περιγραφὴν τοῦ προβάτου. Οὐδεμία ἀνάπτυξις, οὔτε ἐκεῖ, οὔτε παρ' ἡμῖν, τῶν εὐκολιῶν, τῶν παρατηρήσεων. Ἡ σχολὴ λαμβάνει ἐκ Γαλλίας ἐπίδομα ἐτήσιον τετρακοσίων φράγκων.

«Ὁμιλῶ, ὡς παρατηρεῖτε, ὅλως κατὰ τύχην. Εἶνε, ἴσως, ὁ καλείτερος τρόπος νὰ δεικνύῃ τις ἀνθρώπους καὶ πράγματα. Τὸ δίκαιον εἶνε οὐσία, ἥτις δανείζεται εἰδικὴν ἀξίαν ἐκ τῆς προσωπικότητος ἐκείνων, οἵτινες τὸ ἐκπροσωποῦσι. Πρὶν ἢ ὁμιλήσω, συνηγορῶν ὑπὲρ τοῦ δικαίου τῶν Κρητῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν αὐτῶν διάθεσιν, ἐζήτησα νὰ ὑποδείξω συνοπτικῶς τὴν παροῦσαν ἐνεργητικὴν κατάστασιν. Ἐν τῇ στιγμῇ τῆς κατακλεῖδος τοῦ ἄρθρου μου διακρίνω ἐμαυτόν, ὅτι οὐδαμῶς ὡμίλησα ὡς ἔπρεπεν, ἀναφορικῶς εἰς τὴν φιλοξενείαν τοῦ Κρητός. Ἡ μειδιῶσα δεξίωσις, ἡ καλὴ χάρις, ἡ πατριαρχική, μεθ' ἧς δέχεται τὸν ξένον εἰς τὴν ἑστίαν του, αἱ εὐχαὶ τοῦ «*καλῶς ὥρισες*», ἡ προσφορὰ παντὸς ὅ τι τὸ ἁπλοϊκὸν οἴκημά του δύναται νὰ δώσῃ καὶ ἡ ἀφελὴς εὐχαρίστησις, ὡς μία χάρις διὰ πᾶν ὅ τι ἐδέχθης, ἰδοὺ πᾶν ὅ τι δὲν ἔχω ἀρκούντως δείξῃ ὑμῖν. Ἡ θάλασσα καὶ τὸ ὄρος διετήρησαν τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ἔδαφος τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν πεπολιτισμένων μερῶν, συνέπεια τῶν ἐρειπωμένων δρόμων τῶν ἀποκέντρων πόλεων. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐξέμαθον ἀκόμη ἐκεῖ νὰ φοβῶνται καὶ νὰ ἀπεχθάνωνται τὸν ξένον, καὶ ἡ θύρα τῆς οἰκίας, ὅλως ἀνοικτή, διατηρεῖ τὸ ἄρωμα τῆς ἀρχαιότητός της. Θὰ εἶνε ἀδυναμία μου ἐὰν δὲν κατωρθώσω νὰ σᾶς κάμω νὰ ἀγαπήσητε τοὺς ἐξόχους τούτους Ἕλληνας τῆς Κρήτης, ἑνοῦντας τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος των μὲ τὴν λατρείαν τῆς Γαλλίας, ἵνα σᾶς ἐμπνεύσωσι τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ τοὺς ἀγαπήσητε.

Γ. Κλεμανσῶ

ΣΥΣΤΑΣΙΣ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

Δὲν ἀγνοοῦν βεβαίως οἱ ἀναγνῶσται τῆς ἐπιθεωρήσεως ταύτης, καὶ ἐν γένει οἱ παρακολουθοῦντες τὰς ἀνθελληνικὰς ἐν Εὐρώπῃ ἐνεργεσίας, ὅτι καὶ ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Γενεύῃ πρὸ πολλοῦ ἱδρύθησαν κέντρα, σκοπὸν ἔχοντα κατ' ἐξοχὴν τὴν καταπολέμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ διὰ τῆς ἀποπλανήσεως τῆς δημοσίας γνώμης τῶν τε λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων. Ἔχων ὑπ' ὄψει ταῦτα ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη ἔτους, προέβη εἰς συνεννοήσεις μετ' ἐξεχόντων φιλελλήνων ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις, πρὸς ἵδρυσιν φιλελληνικῶν συνδέσμων καὶ κομιτάτων, ὧν σκοπὸς θὰ ἦτο ἡ ἄμυνα ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς δημοσίας γνώμης περὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἅμα τῇ ἀποπερατώσει τῆς Συνδιασκέψεως ἐν Λονδίνῳ, ὅπου εἶχε μεταβῇ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ ὅπου, ὡς γνωστόν, εἶχε λάβῃ τὸν λόγον, προέβει εἰς συνεννοήσεις ἐν Λονδίνῳ, ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς ἵδρυσιν φιλελληνικῶν συνδέσμων. Καὶ ἐν μὲν Λονδίνῳ καὶ ἐν Ρώμῃ, ἐτέθησαν ἤδη αἱ βάσεις, ἐν Παρισίοις δὲ, τῇ συμπράξει τοῦ κ. Κλεμανσὼ καὶ ἄλλων εὐγενῶν φιλελλήνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ κ. κ. Ὠμόλλ, Κοσσέν, Ρένάκ, Χουσαί, Λοκρουά, καὶ ἄλλοι πολλοί, ἱδρύθη «Σύνδεσμος Ἀμύνης ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», (Ligue pour la défense des droits de l'Hellénisme). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐκυκλοφόρησε κατὰ πρῶτον ἡ ἑξῆς ἐγκύκλιος:

Σύνδεσμος ἀμύνης ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ἡ προκληθεῖσα ἐν Τουρκίᾳ κρίσις συνεπείᾳ τῶν σφαγῶν τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Κρήτης, ὡς καὶ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, διαρκεῖ ἀπὸ δεκαετίας, χωρὶς ἡ εὐρωπαϊκὴ Διπλωματία νὰ δώσῃ ἓν τέρμα.

«Ἐκεῖνο ὅπερ εὐθὺς ἀμέσως προξενεῖ ἐντύπωσιν, εἶνε, ὅτι αἱ συμπάθειαι, ὧν τὰ θύματα τῆς πολιτείας τοῦ Σουλτάνου εἶνε τὸ ἀντικείμενον, ὀλιγώτερον ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐν τούτοις ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οἵτινες ἀφοῦ συνέ-

τειναν ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι εἰς τὴν ἠθικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολῆς, ἠγωνίσθησαν, πρό τινος ἀκόμη χρόνου, κατὰ τῶν καταθλιπτικῶν δυνάμεων τῆς ἀσιατικῆς τυραννίας, ἐν ὀνόματι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

«Ὅσον ἄδικος καὶ ἂν εἶνε ἡ περὶ Ἑλλήνων ἐπικρατοῦσα γνώμη, ἐξηγεῖται ἴσως αὕτη ἐκ τῆς ἀπογοητεύσεως, ἣν γενικῶς προὐκάλεσεν ἡ ἧττα τοῦ στρατοῦ αὐτῶν, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουσι μετ' οὐδεμιᾶς ἐθνικότητος τὰς φυλετικὰς ἐκείνας συγγενείας, αἵτινες ἐξασφαλίζουσι τοῖς Σλαύοις λόγου χάριν, ἐπικουρίας καὶ ἐπιείκειαν, ἃς ἐν ταῖς προσπαθείαις αὐτῶν εὑρίσκουσι.

«Πράγματι οὐδὲν τὸ κοινὸν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων λαῶν, κατά τε τὰς βλέψεις καὶ τὴν διανοητικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων δυτικῶν ἐθνῶν, ἡ Γαλλία προσελκύει αὐτοὺς πρὸ πάντων, διότι ὀφείλουσιν εἰς αὐτὴν περισσότερον ἢ εἰς πάντα ἄλλον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας αὐτῶν, ἡ δὲ Γαλλία ἐξ ἄλλου, θὰ εὐγνωμονῇ ἴσως πρὸς αὐτούς, διότι μεθ' ὅλα τὰ ἐμπόδια, αὐτοὶ διέδωσαν τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς ἰδέας αὐτῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν.

«Ὡς ἐκ τούτου καὶ μόνον οἱ Ἕλληνες ἐδικαιοῦντο τῶν συμπαθειῶν τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ δικαιοῦνται ἐπίσης τῶν συμπαθειῶν αὐτῆς, διότι αὐτοὶ μόνοι ἀνθίστανται εἰς τὴν κάθοδον τῶν λαῶν τοῦ Βορρᾶ πρὸς τὴν Μεσόγειον, θέλοντες δὲ ὅπως ἡ ἑλληνολατινικὴ αὕτη θάλασσα ἀπομείνῃ ἀποκλειστικῶς κτῆμα ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὑπῆρξαν πάντοτε οἰκισταὶ τῶν παραλίων αὐτῆς, ἀμύνωνται οὕτω ὑπὲρ τοῦ γαλλικοῦ συμφέροντος.

«Τὸ συμφέρον τοῦτο δύναται νὰ ἐπαπειληθῇ διὰ συμβάντων, ἅτινα εὐχερῶς δύναταί τις νὰ προβλέψῃ, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ μίαν ἐπὶ πλέον αἰτίαν, ὅπως ἡ Γαλλία ὑποστηρίξῃ τὰς νομίμους διεκδικήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

«Τὸ πρόγραμα τῶν Ἑλλήνων ἄλλως τε συμφωνεῖ τοσοῦτον πρὸς τὰς βλέψεις τῆς γαλλικῆς Διπλωματίας ἐν Ἀνατολῇ, ὥστε, ὑποστηρίζουσα αὐτὸ ἡ Γαλλία θ' ἀπεδείκνυε καὶ πάλιν τὰς καλὰς διαθέσεις, ὑφ' ὧν ἐμφορεῖται ἀπέναντι τῶν πληθυσμῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος.

«Οἱ πόθοι τῶν Ἑλλήνων συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς δύο σημεῖα:

α). «Ν' ἀποκτήσωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἔνθα διαμένουσι τόσον ἐν Εὐρώπῃ, ὅσον καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἀποτελοῦσι τὰ 2)5 τοῦ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ, πραγματικὰς ἐγγυήσεις δικαιοσύνης καὶ ἀσφαλείας, ἐλέγχου τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ κεντρικῆς διοικήσεως, συμμετοχὴν εἰς τὴν διοίκησιν ταύτην, ἀναλόγως τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὴν διανοητικήν, οἰκονομικὴν καὶ ἐμπορικὴν αὐτοῦ ζωτικότητα. (Οἱ δουλεύοντες τῷ Σουλτάνῳ Ἕλληνες ἀνέρχονται περίπου εἰς πέντε ἑκατομμύρια).

β'). «Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Τουρκία ἠρνεῖτο νὰ μετατρέψῃ τὴν ἐν ἰσχύϊ σήμερον διοίκησίν της καὶ ὅπου συνεπῶς ἡ μεταρρύθμισις τοῦ καθεστῶτος θὰ ἐπεβάλλετο, νὰ ἐξασφαλισθῶσι τοῖς Ἕλλησιν, ὅπως καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐθνότησι, τὰ μέσα τῆς αὐτο-

διοικήσεως ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν Εὐρώπῃ, ὅσον καὶ ἐν Ἀσίᾳ, ὅπου κέκτηνται τὸ πλεονέκτημα τῆς σχετικῆς πλειοψηφίας, ἰδίως δὲ κατὰ μῆκος τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου, ἅτινα καθ' ὁλοκληρίαν κατέχουσι καὶ τὰ ὁποῖα πρέπει ν'ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτούς, ὅπως καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ἡ διαβρεχομένη ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους χώρα».

Πολλῶν Γάλλων ἔκ τε τῶν Παρισίων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν δηλωσάντων ἐνθουσιωδῶς τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν, ἐξελέγη προσωρινὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν κ. κ. Ὡμόλλ, Κλεμανσώ, Χουσαί, Κοσσὲν καὶ Ρεϊνάκ, ἥτις συνεκάλεσε γενικὴν συνέλευσιν τὴν Κυριακὴν τῆς 9)22 Ιανουαρίου, ἐ.ἔ., καθ' ἣν ἐξελέγη τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Ὡμόλ, Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου.

Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ περιγράφει τὴν ἵδρυσιν τοῦ «Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου» ὁ ἐπιστείλας πρὸς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας:

«ΠΑΡΙΣΙΟΙ, 10 Ἰανουαρίου.— Πρὸ πολλοῦ ἦτο γνωστόν, ὅτι χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τὰς ἀκαμάτους ἀληθῶς τοῦ κ. Καζάζη, Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ τέως πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, παρεσκευάζετο ἡ ἵδρυσις «Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου» πρὸς ἄμυναν τῶν ἐπιβουλευομένων ἑλληνικῶν δικαίων. Τὴν πρωτοβουλίαν ἔσχον διαπρεπεῖς φιλέλληνες, ὡς ὁ γερουσιαστὴς Κλεμανσώ, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Οὑσαί, ὁ Δενὺ Κοσέν, οἱ ἀδελφοὶ Ραϊνάκ, ὁ τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Γριμανέλλης, ὁ τέως διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κ. Ὡμόλ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι διακρινόμενοι ἐν τοῖς γράμμασι, ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῇ πολιτικῇ.

«Πρὸ μηνὸς δὲ πλέον ὡριμασάσης τῆς ἰδέας τῆς συστάσεως τοιούτου σωματείου, ἐγένετο μικρὰ συνάθροισις τῶν ὁμοφρόνων, καθ' ἣν ἐξελέγη προσωρινὴ ἐπιτροπή, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ σύνταξις τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τῆς προκηρύξεως καὶ ἡ σύγκλησις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Φιλελλήνων, πράγματι δὲ ἡ προσωρινὴ αὕτη ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς κ. κ. Ὡμόλ, ὡς Πρόεδρον, Γριμανέλη, ὡς γραμματέα, Γ. Κλεμανσώ, Δενὺ Κοσέν, Ραϊνὰκ καὶ Ερ. Οὑσαί, (Comité provisoire), ὁρίσασα τὸ ὄνομα τοῦ σωματείου **«Σύνδεσμος πρὸς ἄμυναν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων»**. (Ligue pour la défense des droits de l' Hellénisme) καὶ συντάξασα τὸ καταστατικὸν καὶ τὴν προκήρυξιν πρὸς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, δι' ἧς ἐκτίθενται οἱ κίνδυνοι τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἱδρύσεως τοῦ σωματείου, συνεκάλεσε γενικὴν συνέλευσιν διὰ τὴν ἑσπέραν τῆς χθές, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ μεγάλου Ξενοδοχείου Continental.

«Συνῆλθον περὶ τὰ πεντήκοντα πρόσωπα, ἀνήκοντα εἰς τὰς ἀνωτάτας κοινωνικὰς τάξεις τῆς πολιτικῆς, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, πολλῶν δηλωσάντων ὅτι ἐκωλύοντο, ἀλλ' ὅτι εὐχαρίστως θ' ἀπεδέχοντο τὸ πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργασίας αὐτοῦ. Οὐδεὶς Ἕλλην προσεκλήθη εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην, διότι τὸ σωματεῖον φέρει καθαρῶς γαλλικὸν χα-

ρακτῆρα, παρῆσαν ὅμως ἀρκετοὶ Ἕλληνες, ὡς ἀκροαταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ κ. Καζάζης, τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τοῦ ἐνταῦθα Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ ἡ παρεπιδημοῦσα οἰκογένεια Βαλσαμάκη. Θὰ παρευρίσκοντο δὲ πολλοὶ Γάλλοι φιλέλληνες, διότι οἱ ἐγγραφέντες ὡς μέλη τοῦ Συνδέσμου ἀνέρχονται εἰς πεντακοσίους, ὡς ἔγγιστα, ἂν μὴ ὑπῆρχεν ἡ ὑφισταμένη ὑπουργικὴ κρίσις.

«Οἱ κυριώτεροι τῶν παραστάντων ἦσαν οἱ κ.κ. Ὠμόλ, Κλεμανσώ, Κόμης δ' Ὠναὶ γερουσιαστής, Ἐρ. Οὐσσαί, ἀκαδημαϊκός, Ἀλφρ. Κρουαγὲ καθηγητής, δύο ἀδελφοὶ Ρενάχ, Δ. Εἰχτάλ, Γκιρώ, Πρόεδρος τῆς «Ἑταιρίας τῶν ἑλληνικῶν Σπουδῶν» καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκ τοῦ καθηγητικοῦ καὶ πολιτικοῦ κόσμου.

«Λαβὼν τὸν λόγον ὁ πρόεδρος τῆς προσωρινῆς ἐπιτροπῆς κ. Ὠμόλλ, εἶπε προλογιζόμενος περίπου τ' ἀκόλουθα ἐν περιλήψει:

—«Ἡ κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην συνάντησις πάντων ἡμῶν ἐνταῦθα, ὀφείλεται «εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ τέως Πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ν. «Καζάζη. Τὸν ἐγνωρίσαμεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνταῦθα, ἐλθόντα ν' ἀμυνθῇ ὑπὲρ «τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος του καὶ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ ποικίλων ἐχθρῶν «ἐπιβουλευομένων δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐνισχυόμενος ὑπὸ «τῆς φιλοπατρίας του περιῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διάφορα κέντρα τῆς Εὐρώ«πης, ἐργαζόμενος, συνηγορῶν, συνενῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάντας τοὺς φίλους τῆς πατρί«δος του, τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐπιβουλευομένων ἑλλη«νικῶν δικαίων. Καὶ κατώρθωσεν οὐκ ὀλίγα.

«Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἔνθα ὑπάρχει ἀείποτε ἀκμαῖον τὸ φιλελληνικὸν «φρόνημα, ἐπεσκέφθη πολλοὺς ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν γραμμάτων, συνδεδεμένους «διὰ τῶν σπουδῶν αὐτῶν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, προσελκύσας αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδέαν «τῆς ἱδρύσεως «**Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλλη«νισμοῦ**».

«Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐκαλέσαμεν ὑμᾶς κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην «καὶ παρακαλοῦμεν ν' ἀκούσητε τὴν προκήρυξιν τοῦ «**Συνδέσμου**» καὶ τὸ κατα«στατικὸν καὶ νὰ τὰ ἐγκρίνητε, ἂν τὰ ἐπιδοκιμάζητε».

«Μεθ' ὃ ὁ κ. Ὠμόλλ, λαβὼν τὴν συγκατάθεσιν τῶν παρισταμένων ἱδρυτῶν Ἑταίρων, ἀνέγνωσε τὴν προκήρυξιν, ἥτις ἐγένετο ὁμοφώνως ἀποδεκτή.

«Ἀκολούθως ἀνέγνωσεν ἄρθρον πρὸς ἄρθρον τὸ καταστατικόν, ὅπερ ἐπίσης ἐγένετο δεκτόν, μετά τινας τροποποιήσεις.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Ὠμόλλ ὑπέδειξεν ὅτι ὁ Σύνδεσμος ἔχει ἀνάγκην καὶ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως διὰ νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ.

«Ἀμέσως ἐγείρεται ὁ κ. Ν. Καζάζης λέγων:

— «Ἔχω, Κύριε Πρόεδρε, τὴν ἐντολὴν τοῦ Γάλλου κ. Λεμπλουᾶ, δικηγόρου

«παρὰ τῷ Ἐφετείῳ τῶν Παρισίων, νὰ προσενέγκω ἐκ μέρους αὐτοῦ, μὴ παρισταμέ-
«νου ἐνταῦθα, ἕνεκα σπουδαίου κωλύματος, εἰσφοράν του ἐκ φράγκων ἑκατόν, καὶ
«ἑκατὸν ἐπίσης φράγκων ἀπό τινα Ἕλληνα τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος, ὡς πρόεδρος
«δὲ καὶ ἀντιπρόσωπος ἐνταῦθα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, λαμβάνω τὴν τιμὴν
«νὰ προσενέγκω χίλια φράγκα διὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας τοῦ Συνδέσμου».

«Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ κ. Ἀμαλία Βλασμάκη, ἔγκριτον μέλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικῆς παροικίας, ἐγερθεῖσα ἐδήλωσεν ὅτι προσφέρει καὶ αὕτη φράγκα πεντακόσια.

«Ὁ κ. Ὠμὸλλ ἐξ ὀνόματος τοῦ Σωματείου, λαβὼν τὸν λόγον, ηὐχαρίστησε τοὺς δωρητὰς καὶ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας.

«Μετ' ὀλίγον διαλύεται ἡ συνεδρία, τοῦ προσωρινοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου, μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ καταστατικοῦ καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προκηρύξεως, ἐξουσιοδοτηθέντος νὰ καλέσῃ εἰς γενικὴν συνέλευσιν ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου πρὸς ἐκλογὴν τοῦ ὁριστικοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἀποτελεσθησομένου μετὰ τοῦ προεδρείου ἐκ δέκα ὀκτὼ μελῶν.

«Ὁ ἱδρυθεὶς Σύνδεσμος θὰ ἐκτελέσῃ βεβαίως τὸ ἔργον αὐτοῦ, διότι ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἀνθρώπους ὑψηλῆς περιωπῆς, μεγάλης θελήσεως, διακρινομένους ἔν τε τῇ πολιτείᾳ, τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, ἁγνοὺς φιλέλληνας, δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι θέλει τύχει τῆς ἐνθέρμου συνδρομῆς τῶν τε Γάλλων καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Παρεπίδημος».

Πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου.

Ὁ ἱδρυθεὶς Σύνδεσμος τῶν Γάλλων φιλελλήνων ἐξέθηκε τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ ἀκολούθου προγράμματος, ὅπερ, ἐν εἴδει ἐκκλήσεως, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸ γαλλικὸν ἔθνος:

«Ὁ Ἑλληνισμὸς διέρχεται τοιαύτην κρίσιν, ὥστε ν' ἀνησυχῇ τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες ἐζημιώθησαν ἢ ἠπειλήθησαν ἐν τῇ ὑλικῇ καὶ ἠθικῇ αὐτῶν ὑποστάσει, ἐν αὐτῇ τῇ ὑπάρξει των, ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας, ὑπὸ τῆς φιλοκτημοσύνης τῶν γειτνιαζόντων χριστιανικῶν λαῶν, ἀνταγωνιστῶν αὐτῶν, ὑπὸ της ἀδιαφορίας τῆς κοινῆς γνώμης.

«Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ προὐτάθη ἡ ἵδρυσις **«Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ»**. Δὲν πρόκειται οὔτε περὶ προνομίων, οὔτε περὶ συμφερόντων, περὶ οὐδενός, ὅπερ ἤθελεν εἶσθαι ἀποκλειστικὸν καὶ ἐγωϊστικόν, περὶ οὐδενός, ὅπερ ἤθελεν ἐξάψῃ τὰς ἀντιζηλίας καὶ τὰ μίση. Οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ συμπάθεια, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ εὐγνωμοσύνη, ἣν ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ ἡμῖν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἐπιθυμοῦμεν ποσῶς προτίμησιν, οὐδὲ ἐπιθυμοῦμεν νὰ καταστήσωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν ἔργον μεροληπτικόν, δηλαδὴ ἔργον διενέξεων, ἀλλ' ἔργον εἰρήνης καὶ δι-

καιοσύνης, δὲν ἀπαιτοῦμεν δὲ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἢ ἐκεῖνο ὅπερ ἡ δικαιοσύνη εἶνε ἑτοίμη ν' ἀναγνωρίσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ· ἀπαιτοῦμεν τὸ δίκαιον.

«Ζητοῦμεν διὰ τοὺς Ἕλληνας, δηλαδὴ συγχρόνως καὶ συνεπῶς δι' ὅλους τοὺς Χριστιανούς, διὰ τοὺς παντὸς δόγματος καὶ πάσης γλώσσης Ὀθωμανούς, διὰ τοὺς Τούρκους αὐτούς, τοὺς δυστυχεστέρους ἴσως πάντων τῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, τὰς κυριωτέρας ἐγγυήσεις τῶν ἀναγκαίων ἐλευθεριῶν, τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας, τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συζητεῖν ἐν ἐπαρχιακοῖς καὶ δημοτικοῖς συμβουλίοις τὰ ζητήματα τοῦ τόπου καὶ τὰ κοινὰ συμφέροντα.

«Δὲν ὑπάρχει τι ἐν αὐτοῖς, ὅπερ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν καθεστηκυῖαν πολιτικὴν τῶν Δυνάμεων, οὔτε τι τὸ ἀπειλοῦν τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, διότι ὁ καλείτερος τρόπος πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ, εἶνε τὸ νὰ καταστῇ τοῦτο κατοικήσιμον. Ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτῃ τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἑκάστη ἐθνότης θέλει καταλάβῃ ἑκασταχοῦ τὴν θέσιν, ἣν θὰ ἐξησφάλιζεν αὐτῇ ἡ ἀριθμητικὴ αὐτῆς δύναμις, ἡ πνευματική της κατάστασις, ἡ δραστηριότης της, καὶ ἐὰν ἡμέραν τινὰ συνέβαινεν ἐπανάστασίς τις, ἑκάστης ἐθνότητος τὸ πεδίον τῆς ἐνεργείας θὰ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένον, ἐντὸς τῶν ὑπ' αὐτῆς κατειλημμένων καὶ ὑπὸ τῆς πνευματικῆς δυνάμεώς της κεκτημένων χωρῶν.

«Νομίζομεν ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο τοῦ ὑπερασπιστοῦ τοῦ δικαίου, ἥρμοζε πρὸς τὰς φιλελληνικὰς συμπαθείας, τὰς περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἀνθρώπου παραδόσεις τῆς Γαλλίας, ὅτι συνεφώνει πρὸς τὰς πολιτικὰς βλέψεις τῆς ἀνατολικῆς ἡμῶν πολιτικῆς, ὅτι ἀνῆκε τρόπον τινὰ νομίμως εἰς τοὺς πολίτας τοῦ μόνου εὐρωπαϊκοῦ Κράτους, ὅπερ οὐδένα κερδοσκοπικὸν ἢ ἐγωϊστικὸν σκοπὸν ἐπιδιώκει ἐν Ἀνατολῇ.

«Πρὸς ἐντελῆ τούτου ἐπίτευξιν δὲν ἔχομεν ποσῶς ἀνάγκην ὅπλων, οὔτε πολεμικοῦ ταμείου, δὲν θέλομεν νὰ ἐνεργήσωμεν ἢ ἐπὶ τῆς ἰδέας, δὲν μεταχειριζόμεθα ἢ τὸν λόγον καὶ δὲν ὑπολογίζομεν ἢ ἐπὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀληθείας.

Ἐπίστασθαι καὶ διαδίδειν τὴν ἀλήθειαν ἔσεται ὅλος ἡμῶν ὁ σκοπός. Θὰ φέρωμεν ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῇ ἐκθέσει ὅλην τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀμεροληψίας καὶ ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Αἱ ἔρευναι ἡμῶν δέον νὰ φέρωσι κριτικὸν χαρακτῆρα ἐφ' ὅλων τῶν πληροφοριῶν, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὰς καταχρήσεις, τὰς ἀδικίας, τὰς βιαιοπραγίας, ἐξ ὧν πάσχουσιν οἱ Ἕλληνες καὶ γενικῶς οἱ χριστιανοί, ἢ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Τουρκίας, ἐπὶ τῶν ζημιῶν, τῶν παραπόνων, καὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν λαῶν, ἐπὶ σχεδίων διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων, ἐπὶ τῶν στατιστικῶν, φεῦ, τῶν λίαν ἐπιδεκτικῶν συζητήσεων, δι' ὧν διάφοροι ἐθνότητες προσπαθοῦσι νὰ θεμελιώσωσι τὰ δίκαιά των καὶ τὰς ἀξιώσεις των. Θὰ εὕρωμεν ἐν αὐτοῖς τοὐλάχιστον, τὴν ἔνδειξιν τῆς μοναδικῆς ζωτικότητος, τῆς εὐρυτάτης ἐπικρατήσεως τῶν Ἑλλήνων, τῆς αὐταπαρνήσεως, μεθ' ἧς οἰκοδομοῦσι τὰς ἐκκλησίας των, ἀνεγείρουσι τὰ σχολεῖά των, ὑπερασπίζονται καὶ διαδίδουσι τὴν γλῶσσάν των.

«Ἐὰν στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, ἡ πρόοδος τοῦ πλούτου, ἡ ὁρμὴ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, αἱ ἐπιτυχεῖς προσπάθειαι τῶν πολλαπλῶν βιομηχανιῶν, ἡ κίνησις τῆς ἰδέας, τὸ φιλοπερίεργον καὶ ἡ ἑτοιμότης τοῦ πνεύματος, ἡ ἱκανότης τοῦ μανθάνειν τὰ πάντα, καὶ τοῦ πράττειν τα πάντα θὰ παρουσιάσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἀείποτε κατόχους τῶν λαμπροτέρων καὶ τῶν πολυτιμωτέρων αὐτῶν ἰδιοτήτων, θ' ἀποδείξωσιν ἡμῖν, ὅτι ἡ Εὐρώπη ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ ἐπιφυλάξῃ αὐτῇ ἐν Ἀνατολῇ ἓν τῶν πρώτων προσώπων καὶ μίαν τῶν καλειτέρων θέσεων.

Ὁ ἡμέτερος Σύνδεσμος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ κεφαλαίων. Ἐπεθυμοῦμεν ταῦτα ἐπαρκῆ διὰ τὰς ἐρεύνας, τὰς δημοσιεύσεις καὶ τὰς διαλέξεις ἡμῶν, μὴ φιλοδοξοῦντες τὸν σχηματισμὸν μεγάλου κεφαλαίου, ὅ περ θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ ὕποπτον πρὸς ἐξυπηρέτησιν σκοπῶν ἧττον εἰρηνικῶν. Ὁ ἐλάχιστος ὅρος τῆς συνδρομῆς ἔσται φράγκα πέντε, ὅπερ εἶνε ἐγγύησις τῆς συνέσεως καὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν σκοπῶν της. Ἐὰν τυχὸν εὑρεθῶσι καὶ δωρηταί, δυνάμενοι νὰ προσενέγκωσιν ἡμῖν γενναῖα ποσά, καὶ ἐὰν ἔχωμεν διαθέσιμα χρήματα, θὰ ὑπάρχωσι πάντοτε ἀρκεταὶ δυστυχίαι νὰ παρηγορήσωμεν, ἐρείπια ν' ἀνεγείρωμεν καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ ὑλικὰ ἡμῶν μέσα ἀποτελεσματικῶς καὶ ἀψόγως.

Ὅ τι δὲ πρὸ παντὸς χρειάζεται ἡμῖν εἶνε, ἠθικὴ δύναμις, ἡ κατακτῶσα τὴν κοινὴν γνώμην, θα ἐπέλθῃ δὲ ἡμῖν αὕτη ἀρωγὸς διὰ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ κύρους τῶν μελῶν τοῦ Συνδέσμου.

Ἐν Παρισίοις τῇ 9ῃ Ἰανουαρίου 1905.

Ἡ προσωρινὴ ἐπιτροπὴ

Ὠμὸλλ *πρόεδρος*, **Γριμανέλλης** *γραμματεύς*,

Γ. Κλεμανσώ, Θ. Ρενάχ, Διον. Κοσέν, Ἑρ. Οὐσσαί.

Ὁ Τύπος περὶ τοῦ ἐν Παρισίοις συστάντος Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου.

Τὸ ἔργον τῆς ἱδρύσεως φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἴς τε τὰς ἐνεργείας καὶ τὴν προσωπικὴν βαρύτητα τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ἐξετιμήθη παρ' ἁπαξάπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, τοῦ τε ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ ἐπεκροτήθη ὑπὸ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πολλὰ ἐγράφησαν περὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ χῶρος τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὸν πλήρη ἀντικατοπτρισμὸν τῆς ἐθνικῆς γνώμης ἐπ' αὐτοῦ, περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν ἑπομένων κυρίων ἄρθρων τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων.

Οἱ Φιλέλληνες τῶν Παρισίων

α Ἡ εἴδησις ὅτι κατηρτίσθη ἐν Παρισίοις Φιλελληνικὸς Σύλλογος πρὸς προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ἄγγελμα χαρᾶς, ἀνακουφίσεως καὶ ἑορτῆς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν. Εἴχομεν παρεξηγηθῆ ἐν Εὐρώπῃ. Διὰ τῆς ἐπιβούλου τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος ἐργασίας καὶ εἴχομεν παρασταθῆ ὡς μισελεύθεροι καὶ ὡς ἀπαρνηθέντες τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν. Ὁ Γαλλικὸς Τύπος, διετέλει ἀτυχῶς, κατὰ πλειονότητα, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς παρεξηγήσεως ταύτης. Ἤδη ἐν τούτοις, διὰ τῆς συστάσεως τοῦ ἀναγγελθέντος Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου, θὰ ἀρθῇ μὲν ἡ παρεξήγησις, θὰ ἀναγνωρισθῇ δὲ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἡ ὀφειλομένη δικαιοσύνη.

Ἰδιάζουσαν σημασίαν ἔχει, ὅτι τοιοῦτος Σύλλογος συνεστήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Γαλλικοῦ Ἔθνους. Διότι ἡ Γαλλία, ὅσῳ καὶ ἂν ὑπέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μείωσίν τινα, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ θεωρεῖται, δικαίως, μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων Ἐθνῶν, ὡς ἡ λεωφόρος τῆς Ἐλευθερίας, εἶνε δὲ τὸ κέντρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκπορεύονται ἰδέαι γενναῖαι καὶ εὐγενεῖς. Ἡ γνώμη τῆς Γαλλικῆς Διπλωματίας βαρύνει ἀκόμη εἰς τὴν πλάστιγγα, καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται περὶ ἀναγνωρίσεως δικαιωμάτων εἰς λαοὺς ὑποδούλους. Τὸ «Ἄστυ» ἑπομένως χαίρει ὅτι εἰς τὴν χώραν, ἔνθα ἠκούσθη τοῦ Σατωβριάνδου ἡ φωνὴ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐνεπνεύσθη ἡ μοῦσα τοῦ Οὐγγὼ καὶ εἰργάσθη ἡ πολιτικὴ Καρόλου τοῦ Ι΄., ἀνεγεννήθη πάλιν τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνδιαφέρον. Ὁ φιλελληνισμὸς δὲν εἶνε αἴσθημα κενὸν ἐννοίας, ἀλλὰ δύναμις χρήσιμος καὶ τελεσιουργός. Ἡ ἀναβίωσις δὲ αὐτῆς, προώρισται νὰ παράσχῃ σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Καὶ μόνον εἰς τοῦτο ἂν ἀποβλέψῃ τις, ὅτι, χειραγωγούμεναι, ὑπ' αὐτοῦ ἡ Δημοσία Γνώμη καὶ ἡ δημοσιογραφία, θὰ ἐξακριβώσουν τὴν ἀλήθειαν, θὰ ἐπιβάλουν τὴν πλάνην καὶ θὰ διαφωτισθοῦν, συμπεραίνει, ὅτι προκύπτει ἤδη ἱκανὸν κέρδος. Ἐξ ἄλλου ἡ ἵδρυσις τοῦ Συνδέσμου ἔρχεται ἐπικαιρότατα, ἤδη, ὅτε οἱ Γάλλοι ἀνένηψαν ἀπὸ τὴν τύφλωσιν τῆς πρὸς τὴν Ρωσσίαν ἀφοσιώσεως καὶ κατενόησαν ὅτι ἐκτὸς τῶν σλαυϊκῶν ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι λαοὶ εἰς τὸν κόσμον, δικαιούμενοι νὰ τύχουν ὑποστηρίξεως.

Λίαν ἐπιτυχῶς ἡ ἐγκύκλιος, ἡ ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου, μεταξὺ ἄλλων περιγράφει: «Ἐν ᾗ περιπτώσει, θὰ μετεβάλλετο τὸ καθεστώς, πρέπει νὰ ἐξασφαλισθοῦν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ μέσα τῆς αὐτοδιοικήσεως, ὅπου κέκτηνται τὸ πλεονέκτημα τῆς σχετικῆς πλειονοψηφίας, ἰδίως δὲ κατὰ μῆκος τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἅτινα καθ' ὁλοκληρίαν κατέχουσι καὶ ἅτινα πρέπει ν' ἀποδοθοῦν εἰς αὐτούς, ὅπως καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ἡ διαβρεχομένη ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους χώρα.»

Ἰδιαιτέραν εὐφροσύνην πρέπει νὰ αἰσθανθῶμεν ὅτι τοῦ Συλλόγου μετέχουν ἄνδρες φέροντες μεγάλα ὀνόματα, οἷοι εἶνε ὁ Κλεμανσώ, ὁ Ὠμόλλ, ὁ δὲ-Μουΰ, ὁ Οὐσσαί, ὁ Ρεϊνάκ, ὁ Λοκρουᾶ, ὁ Κλαρετί, ὁ Μιλλεράν, ὁ Κοσέν, ὁ Ὠλὰρ καὶ ἄλλοι. Οἱ διακεκριμένοι οὗτοι ἄνδρες τῆς συγχρόνου Γαλλίας, εἶνε ἄξιοι νὰ συνεχίσουν τὰς παραδόσεις τοῦ Γαμβέττα, τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη καρδία ᾐσθάνθη ἰσχυρὸν παλμὸν ἀγάπης πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πᾶν ὅ,τι ἑλληνικόν.

Δίκαιος ἐν τούτοις ἔπαινος ἁρμόζει καὶ εἰς τὸν ἄνδρα, τοῦ ὁποίου αἱ προσπάθειαι ἐπέφεραν τὸ ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ εἰς τὸν κ. Ν. Καζάζην, ὅστις ἐπέθεσε λαμπρὰν κορωνίδα εἰς τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἔργον, τοῦ ὁποίου ἀκαταπονήτως ἐπελήφθη.

Οὕτω, μεταβαλλομένων βαθμιαίως τῶν διεθνῶν ὅρων τῆς πολιτικῆς, τροποποιουμένης δὲ καὶ τῆς περὶ Ἑλλάδος ἀντιλήψεως τοῦ φιλελευθέρου εὐρωπαϊκοῦ Κοινοῦ, εἰσερχόμεθα εἰς νέαν περίοδον, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ εὑρεθῶμεν ὑπὸ συνθήκας καλλιτέρας, αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ ἀγωνισθῶμεν τελεσφορώτερον καὶ ὠφελιμώτερον.»

(Ἐκ τοῦ «Ἄστεως»)
τῆς 17 Ἰανουαρίου 1905.

Τὸ Φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον τῶν Παρισίων.

«Ἓν ἐκ τῶν ὀλίγων εὐχαρίστων γεγονότων, τῶν ἀγγελθέντων ἀφότου τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα προσέλαβε τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ὀξύτητα, εἶνε ἡ σύστασις τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῶν Παρισίων. Εἰς τὸ Κομιτᾶτον τοῦτο συναντῶνται ὅ,τι ἔχει ἐπιφανέστερον ἡ Γαλλία εἰς τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν. Ὁ Ὠμὸλλ καὶ ὁ Ἐρρῖκος Οὐσσαῖ παρὰ τὸν Κλεμανσῶ καὶ τὸν Κοσσέν· οἱ Ρενὰκ παρὰ τὸν Κλαρετῆ καὶ τὸν Μεζιέρ· ἡ κόμησσα Νοάγιε, ἡ περιπαθὴς ποιήτρια καὶ συγγραφεύς, ἡ Ἐγερία τῆς φιλελληνικῆς αὐτῆς κινήσεως, ἡ μὴ λησμονοῦσα ποτὲ τὴν ἑλληνικὴν καταγωγήν της, παρὰ τὸν εὔγλωττον σοσιαλιστὴν βουλευτὴν Μπριάν· ὁ Κροαζὲ καὶ ὁ Ποττιὲ παρὰ τὸν Ἰούλιον Δελπέχ· ὁ Μουῦ καὶ ὁ Κρουππῆ παρὰ τὸν Ποττιὲ καὶ τὸν Ψυχάρην· ὁ Δεσὰμ καὶ ὁ Μπρεὰλ παρὰ τὸν Λοκροᾶ καὶ τὸν Μπουρέ.

Τὸ ὄργανον τοῦτο τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κοινῆς γνώμης εἰδικῶς καὶ δι᾽αὐτῆς ἐπὶ τῆς καθόλου εὐρωπαϊκῆς γνώμης, ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ ὑπάρχῃ ἱδρυμένον εἰς τοὺς Παρισίους. Δὲν ἔπρεπε δὲ νὰ εἶνε τὸ μόνον. Ἀνάλογον ὄργανον ἐχρειάζετο καὶ εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ὁ σὶρ Κάρολος Δίλκε πρό τινων ἑβδομάδων ἔλεγεν εἰς ἐπιφανῆ Ἕλληνα:

Δυστυχῶς ἀπέμεινα ὁ *μόνος φιλέλλην* εἰς τὴν Ἀγγλίαν!

Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοιούτων ἰσχυρῶν συνασπισμῶν, ἀποτελουμένων ἀπὸ τὰς

κορυφὰς τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐνεργείας, ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς τελεσφόρως νἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐχθρικῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς συστηματικῆς, μεθοδικῆς καὶ ἀσυνειδήτου ἐργασίας των, ἐδηλητηρίασαν βαθύτατα τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὴν Εὐρώπην, παρέστησαν δὲ τὸν Ἑλληνισμὸν ὑπὸ τὰ μελανώτερα τῶν χρωμάτων, καταβιβάσαντες αὐτὸν εἰς τὸ ἐπίπεδον μισθίου ὑπηρέτου τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς.

Δυστυχῶς ἀφήκαμεν εἰς τοὺς ἀντιπάλους ἡμῶν τὸ στάδιον ἐλεύθερον, ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη, καὶ μόλις κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν συνῃσθάνθημεν ποίαν ζημίαν εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἀπετέλει ἡ τοιαύτη ἀπομόνωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ διεξαγωγὴ τῆς δίκης τῶν τυχῶν αὐτοῦ ἐρήμην, ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου δικαστηρίου τῆς κοινῆς γνώμης τοῦ κόσμου.

Ἡ συναίσθησις αὐτὴ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τῶν ἐκ ταύτης κινδύνων, ἥτις εἶνε ὀξυτάτη εἰς τὰς τάξεις τῶν πνευματικῶς προεχόντων Ἑλλήνων εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῶν Παρισίων, ἀντεπροσωπεύθη μετ' ἐπιμονῆς καὶ σθένους ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος προέδρου τοῦ «Ἑλληνισμοῦ». Τὸ ἐν Παρισίοις συντελεσθὲν ἔργον, ἂν δὲν εἶνε νίκη τις περιφανής, εἶνε ὅμως ἐπιτυχία, τῆς ὁποίας τὴν ἀξίαν μόνοι οἱ γνωρίζοντες τὰ ἐμπόδια, καθ' ὧν οὗτος ἐπολέμησεν, ἠμποροῦν νὰ ἐκτιμήσουν.

Ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Πρεσβεία τῶν Παρισίων ἐβοήθησε τὸν κ. Καζάζην εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ἡ ἐνέργειά της αὐτὴ δὲν δύναται ἢ τὰ ἐπιβάλλῃ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν δικαίαν ἐκτίμησιν, ἐπειδὴ δὲ συνειθίσαμεν νὰ εἴμεθα δίκαιοι, δὲν διστάζομεν νὰ παράσχωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκτίμησιν ταύτην.

Ἀλλ' ἡ ἵδρυσις τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῶν Παρισίων ἀκριβῶς ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἔργον δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀσυμπλήρωτον, καὶ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλο μέγα ἠθικὸν κέντρον—εὐρυτέρας ἴσως σημασίας, ὑπὸ διεθνῆ καὶ δημοσιογραφικὴν ἔποψιν—τὸ Λονδῖνον, ὅπου πρέπει ἐπίσης νὰ γείνῃ ἐργασία περισυλλογῆς τῶν ναυαγίων τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ συμπήξεως ἀναλόγου κέντρου»...

(Ἐκ τοῦ «Νέου Ἄστεως» τῆς 16 Ἰανουαρίου 1908).

Μία προκήρυξις.

«Τὸ «Σκρὶπ» ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν πρώτων φύλλων αὐτοῦ, στηριζόμενον εἰς σοβαρὰς μελέτας καὶ παρατηρήσεις, διενεργῆσαν δαπανηρὰς ἀποστολὰς καὶ συγκεντρῶσαν τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς διευκρίνησιν τῶν Ἀνατολικῶν ζητημάτων ὕλην, ὑπεστήριξεν, ὅτι μία καὶ μόνη, ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, ἐνδείκνυται διακανόνισις,

μία καὶ μόνη ὑπάρχει λύσις, λύσις λογικὴ καὶ δυνατὴ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Καὶ ἡ λύσις αὕτη εἶνε ἡ διὰ γενικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ γείτονι χώρᾳ ἐνίσχυσις, ἔνθεν μὲν αὐτῆς τῆς Τουρκίας, ἔνθεν δὲ τῶν ἐν αὐτῇ βιούντων πληθυσμῶν, ὧν ἡ ἐν παντὶ πεδίῳ ἀνάπτυξις καὶ αὐτοὺς τούτους καὶ τὴν Τουρκίαν θὰ ὠφελήσῃ.

«Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου κατέστη δῆλον, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας εἶνε ζήτημα ὑπάρξεως δι' ἡμᾶς. Καὶ εἶνε ζήτημα ὑπάρξεως, διότι, ἐφ' ὅσον διατηρεῖται ἀκεραία ἡ Τουρκία, αἱ ξέναι καὶ οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχουσαι πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν φυλαί, δὲν δύνανται, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ πανισχύρων προστατῶν, νὰ διεκδικήσωσι δικαιώματα ἐπὶ χωρῶν ἱστορικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, κατακτητικῷ δὲ δικαιώματι εἰς τοὺς Τούρκους. Πλὴν πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας, ἐφ' ὅσον ἡ διοίκησις αὐτῆς, πολλὰ τὰ τρωτὰ ἔχουσα, καὶ ἡ ἔλλειψις σοβαροῦ πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ παρέχουσιν ἀδιαλείπτως ἀφορμὰς καὶ αἰτίας εἰς ξενικὰς ἀναμίξεις καὶ εἰς δημιουργίαν ἐσωτερικῶν περιπλοκῶν, προκαλουσῶν καὶ ἐξωτερικὰς τοιαύτας;

«Ἵνα ἀποβῇ πραγματικὸν δόγμα ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας, ἵνα ἐκλείψωσι τὰ προσχήματα γενικῶν ἀναμίξεων, ἵνα μὴ λέγηται, ὅτι ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ πρέπει νὰ κηρυχθῶσιν αὐτονομικαὶ καὶ ἄλλαι ἐλευθερίαι, αἱ ὁποῖαι ὡς συμπέρασμα τελικὸν ἔχουσι τὴν πρὸ τοῦ βωμοῦ τῶν Σλαύων σφαγίασιν τῶν δικαίων τῆς δῆθεν ἀπελευθερουμένης ἐπαρχίας, δέον ἡ Τουρκία ν' ἀποκτήσῃ τὰς ἐγγυήσεις τῆς ἀκεραιότητος. Ποῖαι δ' εἰσὶν αἱ ἐγγυήσεις αὗται, ἢ μᾶλλον τ' ἀπαραίτητα τῆς ἀκεραιότητος στοιχεῖα; Αἱ γενικαὶ μεταρρυθμίσεις, δι' ὧν καὶ μόνον θὰ καταπέσωσι τὰ προσχήματα καὶ θὰ ἐκλείψωσιν αἱ πρὸς ἀνάμιξιν ἀφορμαί, διότι δὲν θὰ εἶνε πλέον δυνατὴ ἡ δημιουργία προνομιούχων ἐπαρχιῶν, ἀφοῦ ἅπασαι αἱ ἐπαρχίαι θὰ εἶνε προνομιοῦχοι, ὡς τελοῦσαι ὑπὸ φιλελευθέραν διοίκησιν.

«Καὶ ὁποῖαι πρέπει νὰ ὦσιν αἱ γενικαὶ αὗται μεταρρυθμίσεις; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντᾷ ὁ τῇ φροντίδι τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἄρτι συσταθεὶς ἐν Παρισίοις «Φιλελληνικὸς Σύνδεσμος», ὁ ὁποῖος ζητεῖ διὰ τοὺς «Ἕλληνας καὶ δι' »ὅλους ἐν γένει τοὺς Χριστιανούς, διὰ τοὺς παντὸς δόγματος καὶ πάσης γλώσσης Ὀ»θωμανούς, διὰ τοὺς Τούρκους αὐτούς, τοὺς δυστυχεστέρους ἴσως πάντων τῶν ὑπη»κόων τοῦ Σουλτάνου, τὰς κυριωτέρας ἐγγυήσεις τῶν ἀναγκαίων ἐλευθεριῶν, τὴν »ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, τῶν θρησκευτικῶν

»πεποιθήσεων, τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας, τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρ-»χεσθαι καὶ συζητεῖν ἐν ἐπαρχιακοῖς καὶ δημοτικοῖς συμβουλίοις τὰ ζητήματα τοῦ »τόπου καὶ τὰ κοινὰ συμφέροντα.

«Ναί, οὕτω, καὶ οὕτω μόνον δύναται νὰ σωθῇ ἡ Ἀνατολή, ἡ ἑλληνοτουρκική, ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους Σλαύους. Οὕτω μόνον δύναται νὰ λυθῇ πρεπόντως καὶ νομίμως τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. Εἶνε δ' εὐνόητον μεθ' ὁποίας καὶ ὁπόσης χαρᾶς τὸ «Σκρίπ», ὑπέρμαχυ θὲν πάντοτε τῶν τοιούτων ἰδεῶν, χαιρετίζει τὴν νέαν ταύτην ἐθνικωτάτην ἀρχὴν σοβαρᾶς ἐργασίας, ἣν ἅπαντες οἱ σωφρονοῦντες καὶ γνωρίζοντες τὰ πράγματα ἐπικροτοῦσιν. Οὐδέποτε δὲ πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι παρῆλθεν ἡ πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐποχὴ καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἱ κατακτηθέντες, δὲν εἶνε οἱ μόνοι διεκδικηταί, διότι κατὰ παράδοξον καὶ πρωτοφανῆ τῆς ἱστορίας πλαστογράφησιν καὶ ἄλλοι παρουσιάζονται ὡς κατακτηθέντες, ἐνῷ ὁ κατακτητὴς μίαν καὶ μόνην ἐγνώρισε φυλήν, μίαν καὶ μόνην εἶδε καὶ πρὸς μίαν καὶ μόνην ἐπολέμησε, τὴν ἑλληνικήν.

«Ἐὰν πάντα ταῦτα ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει, ἐὰν ἐμελετῶντο τὰ πράγματα, ἐὰν κατενοεῖτο ὁ ἐκ τῶν διεκδικητῶν κίνδυνος, βεβαίως δὲν θὰ ἠγείρετο ἄλλοτε τόσος θόρυβος, διότι ὑπεστηρίξαμεν γνώμην, ἣν σήμερον Ἑταιρεία τῆς περιωπῆς τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ φιλελληνικὸς Σύνδεσμος, ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν Κλεμανσώ, Ρεϊνάχ, Ὠμόλλ, Κοσσέν, Οὐσσαὶ καὶ Γκριμανέλη, διαπρυσίως κηρύσσουσιν ὡς μόνην ἀληθῆ».

(Ἐκ τοῦ «Σκρίπ»,
τῆς 23 Ἰανουαρίου 1908).

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ κου Ν. ΚΑΖΑΖΗ
ΕΚ ΤΟΥ ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΙΑΝ ΤΑΞΕΙΔΙΟΥ ΤΟΥ

Ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος κ. Ν. Καζάζης, ὡς πράττει καθ' ἕκαστον θέρος τακτικῶς, ἀνεχώρησε περὶ τα τέλη τοῦ παρελθόντος Μαΐου, πολὺ ἐνωρίτερον ἢ ἄλλοτε, εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Σκοπὸς τῆς ἐσπευσμένης ἀναχωρήσεώς του ἦτο ἡ ἐπείγουσα ἐθνικὴ ἀνάγκη, ὅπως παραστῇ εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ τότε συγκροτηθὲν διεθνὲς ἀνατολικὸν Συνέδριον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Παραστὰς εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο καὶ ὁμιλήσας περὶ τῶν ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ ἑλληνικῶν δικαίων, ὑπερήσπισεν αὐτα εὐγλωττότατα καὶ λογικώτατα, ἀποσπάσας τὰ θερμὰ συγχαρητήρια τῶν παρισταμένων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Λόρδου Ἀμπερντίν, διά τε τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ ἁδρὸν τῶν ἐννοιῶν τοῦ λόγου του, περὶ οὗ ὁλόκληρος ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ὡμίλησεν.

Ἐκ Λονδίνου ὁ κ. Πρόεδρος ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους, ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν σύστασιν τοῦ ἄρτι ἱδρυθέντος αὐτόθι «Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους δὲν ἦτο κατάλληλος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου, ἀνεχώρησεν εἰς Γενεύην τῆς Ἑλβετίας, ὅπου ἵδρυσε ὑπὸ τύπον ἐπιτροπῆς (comité) κέντρον φιλελληνικῶν ἐνεργειῶν, ἐκεῖθεν ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ ἀπείρους δυσκολίας κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας.

Τὸ νέον τοῦτο κατόρθωμα τοῦ ἡμετέρου Προέδρου εἶνε ἀντάξιον τῆς μεγάλης αὐτοῦ φιλοπατρίας, τῆς σιδηρᾶς του ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς καὶ τῶν ἀτρύτων κόπων, οὓς ἐπὶ ὁλόκληρον διετίαν ὡς ὅπου κατέβαλεν ἐν τῇ ξένῃ. Πάντοτε ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος, ἐρχόμενος ἐκ τῆς Ἑσπερίας, ἔφερεν ἡμῖν καρποὺς τῶν ἐνεργειῶν του, ἀλλ' ὁ πλούσιος ἀμητὸς τοῦ τελευταίου του ταξειδίου ἦτο ἀνώτερος τῶν προσδοκιῶν ἡμῶν, ἦτο ἔργον, ὅπερ μόνον ἡ ἐπιμονὴ ἡ ἀκατάβλητος τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ἠδύνατο νὰ ἐπιτελέσῃ.

Ὁ κ. Πρόεδρος, ἀναχωρήσας ἐκ Παρισίων καὶ διελθὼν ἐκ Ρώμης ἔνθα ἔθεσε τὰς βασεις μελλούσης ἐθνικῆς ἐργασίας, ὁμοίας τῇ ἐν Παρισίοις, ἀφίκετο εἰς Πάτρας τὴν πρωΐαν τῆς 18ης τοῦ παρόντος μηνός. Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἀφίξεώς του, τὸ Συμβούλιον τοῦ αὐτόθι Τμήματος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας προϋπήν-

τησεν αὐτὸν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ καὶ συνεχάρη ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἐπανόδῳ του καὶ διὰ τὰ ἄριστα ἀποτελέσματα τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δράσεώς του. Ἐξελθὼν εἰς τὴν πόλιν ὅπως ἐπιβῇ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀναχωρούσης ἁμαξοστοιχίας, παρεκλήθη ὑπὸ ἐξεχόντων πολιτῶν τῆς πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μίαν ἡμέραν εἰς τὰς Πάτρας καὶ ποιήσῃ διάλεξιν περὶ τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δράσεώς του, ὅ περ καὶ ἀπεδέχθη, ἔχων ἄλλως τε ἀνάγκην μικρᾶς ἀναπαύλας ἐκ τοῦ μακροῦ αὐτοῦ ταξειδίου.

Ἡ διάλεξις ἐγένετο ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Δημαρχείου, τὴν 5ην μ. μ. παρόντος τοῦ Δημάρχου κ. Βότση, τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, τοῦ Συμβουλίου τοῦ Τμήματος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας καὶ ἀπείρου πλήθους.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει μία τῶν ἐν Πάτραις ἐκδιδομένων ἐφημερίδων (ὁ «Νεολόγος» τῆς 19ης Ἰανουαρίου) τὰ περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡμετέρου Προέδρου καὶ τῆς διαλέξεως αὐτοῦ:

«Διὰ τοῦ ἐξ Εὐρώπης καταπλεύσαντος χθὲς τὴν πρωΐαν ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου, ἀφίκετο ἐνταῦθα ὁ καθηγητὴς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου καὶ διαπρύσιος κῆρυξ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν τῷ ἔξω κόσμῳ κ. Νεοκλῆς Καζάζης.

»Τὸν φιλοπάτριδα καὶ μέγαν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἀπόστολον κ. Καζάζην ὑπεδέχθη τὴν πρωΐαν ὁ Πρόεδρος τοῦ ἐνταῦθα Τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Κορύλλος μετὰ τοῦ Συμβουλίου τοῦ Τμήματος. Ὁ κ. Καζάζης κατέλυσεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῶν Πατρῶν.

»Ὀλίγον μετὰ τὴν ἄφιξίν του ὁ κ. Καζάζης ἐπεσκέφθη τὸν κ. Δήμαρχον, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔμεινε συνδιαλεχθεὶς ἐπ' ἀρκετόν.

»Εἰς τὸν κ. Καζάζην ὑπεβλήθη ἡ παράκλησις, ὅπως δώσῃ μίαν διάλεξιν ἐν Πάτραις πρὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀναχωρήσεώς του. Ὁ κ. Καζάζης πάνυ εὐχαρίστως ἀπεδέχθη τὴν παράκλησιν, καίτοι ἦτο κακοδιάθετος. Ἐπειδὴ δὲ ἐπρόκειτο, ὅπως ἀπέλθῃ ἐντεῦθεν σήμερον τὴν μεσημβρίαν, ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ Διάλεξις δοθῇ τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δημαρχείου, τὴν ὁποίαν εὐγενῶς παρεχώρησεν ὁ κ. Δήμαρχος.

»Διὰ διανεμηθέντων παραρτημ των ἐγένετο τὸ ἀπόγευμα τῆς χθὲς γνωστόν, ὅτι ἐν τῷ Δημαρχείῳ τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν 6ην ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ ὁ κ. Καζάζης καὶ τοῦτο ἤρκεσεν, ὅπως προκαλέσῃ τὴν συρροὴν πλήθους.

»Ἡ αἴθουσα διεσκευάσθη ἐκ τῶν ἐνόντων, ἐτέθησαν καθίσματα καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος τὸ βῆμα.

»Τὴν 6ην ἑσπερινὴν ὥραν ὅλη ἡ αἴθουσα ἦτο κατειλημμένη ὑπὸ πλήθους, τὸ ὁποῖον, μὴ ἔχον θέσιν, συνωστίζετο παρὰ τὰς θύρας.

Κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ κ. Καζάζης, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπεδέχθησαν διὰ παταγωδῶν χειροκροτημάτων καὶ ἐν συγκινήσει οἱ ἀκροαταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ κ. Δήμαρχος, ὁ ἐφέτης κ. Ἀμπελᾶς, ὁ Πρόεδρος

καὶ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μέλη τινὰ τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου, τινὲς καθηγηταὶ τῶν Γυμνασίων καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων.

«Ὁ κ. Καζάζης εἰς χαμηλὸν τόνον φωνῆς, ἕνεκα κακοδιαθεσίας αὐτοῦ, κάμνει ἔναρξιν τῆς διαλέξεως.

— «Δὲν ἔχω ἢ ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ταξειδίου μου νὰ εἴπω »ὑμῖν, κύριοι, λέγει. Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ ἐπὶ πολὺ ὄχι μόνον χαριν ὑμῶν, ἀλλὰ ἕνεκα »τῶν πασχόντων βρόγχων μου».

«Καὶ ἐν πρώτοις ὁ κ. Καζάζης ηὐχαρίστησε τὸν κ. Δήμαρχον, διότι παρέσχε στέγην, ἀπὸ τῆς ὁποίας τῷ παρέχεται ἡ εὐκαιρία, ὅπως τὸ δεύτερον ἤδη ἐν Πάτραις λογοδοτήσῃ ἐπὶ τῆς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ὀκταμήνου ἀπουσίας του.

«Ἐπεσκέφθη, λοιπόν, ἀπελθὼν ἐξ Ἑλλάδος κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, τὸ Λονδῖνον. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μέγα ἀρμενομακεδονικὸν Κομιτᾶτον ἐπρόκειτο νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων. Ἐν Εὐρώπῃ ἐπεκράτει ἡ γνώμη, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀπέστεργε τὰς μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἔδει νὰ ὑποδειχθῇ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐπεζήτει τὰς μεταρρυθμίσεις ὄχι μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Τοιοῦτόν τι ἐπεδίωξεν, εἶπεν ὁ κ. Καζάζης, νὰ καταδείξῃ εἰς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἐπιφανεῖς, τοὺς ἀναμιχθέντας εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἐν Λονδίνῳ ἐπεσκέφθη τὸν μέγαν φιλέλληνα Δίλκε, ὃν εὗρε προθυμότατον εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐθνικῶν μας δικαίων. Ἀτυχῶς ὅμως, ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῆς Κας Δίλκε καὶ ἠναγκάσθη ὁ μέγας φιλέλλην νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν, καὶ συνεπῶς ὁ Κος Καζάζης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τελείως τοῦ σκοποῦ του. Ἐν τούτοις ἐπεσκέφθη διάφορα ἄλλα ἐπιφανῆ πρόσωπα ἐν Λονδίνῳ πάσης κομματικῆς μερίδος, τὰ ὁποῖα καὶ εὗρε προθυμότατα.

«Ἐνταῦθα ὁ κ. Καζάζης κάμνει παρέκβασιν.

«—Πρὶν ἢ προχωρήσω, εἶπεν, ὀφείλω ν᾽ ἀναφέρω ὑμῖν, κύριοι, ὅτι ἐν τῷ ἔξω κό»σμῳ εὗρον παρ᾽ αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς φίλοις μας ψυχρότητα μεγάλην.

«Καὶ αὕτη ἐπῆλθεν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ ἐπονειδίστου ἐκείνου πολέμου τοῦ 97, »διὰ τὸν ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξιλεωθῶμεν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ »διὰ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ζήτημα τῆς δῆθεν ἑλληνοτουρκικῆς συνθήκης. Οἱ φιλελεύθε»ροι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν, πῶς ἦτο δυνατὸν ἡ Ἑλλὰς νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς »ἀσπόνδου ἐχθροῦ της, τῆς Τουρκίας.

—«Ὅταν ἐπεσκέφθην, λέγει, ἐπιφανῆ ἐν Παρισίοις φιλέλληνα, αἱ πρῶται του »λέξεις ἦσαν: . . .

«— Εἶμαι πολὺ λυπημένος ἐναντίον σας.»

«Καὶ τοῦτο διότι εἶχεν ἀκούσῃ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ συνῆπτε μετὰ τῆς Τουρ»κίας συνθήκην. . . .

«Ἐπεσκέφθη, λέγει, κατόπιν τοὺς Παρισίους, ἔνθα καὶ μετέβη ἀμέσως εἰς συνάντησιν τοῦ ἐξόχου καὶ ἀκραιφνοῦς φιλέλληνος κ. Κλεμανσώ, τοῦ προμάχου αὐτοῦ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, τὸν ὁποῖον τελευταίως τόσον θερμῶς ὑπεδέχθη καὶ ἐφιλοξένησεν ἡ Κρήτη καὶ ἡ Πελοπόννησος. Εἰς τὸν κ. Κλεμανσὼ λοιπὸν κατέφυγεν, ὡς εἰς ὀχύρωμα, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Καὶ εὗρε τὸν εὐγενῆ Γαλάτην καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ριζοσπαστικοῦ κόμματος ἐνθουσιώδη, ὡς πάντοτε, διὰ τὴν Ἑλλάδα.

«Ἐκθέτει εἶτα ὁ κ. Καζάζης τὰ γνωστὰ ἐκ τῶν ἐφημερίδων γεγονότα τοῦ καταρτισμοῦ ἐν Παρισίοις τοῦ φιλελληνικοῦ Συνδέσμου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Ὡμὸλλ καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν Συμβουλίου ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων Γάλλων, ἀναφέρει τὰ τοῦ προγράμματος καὶ τοῦ Καταστατικοῦ, τὸ ὁποῖον, εἶπε, προσεχῶς θέλει δημοσιευθῇ. Ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐπισκέψεών του εἰς διαφόρους ἐπισήμους Γάλλους φιλέλληνας καὶ περὶ τῶν μετ' αὐτῶν συνδιαλέξεων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἑλληνικὰ δικαιώματα, χωρὶς νὰ παραλείψῃ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ Ἑλλὰς πάντοτε ἔστερξε τὰς μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι ἐπιζητεῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς βερολινείου συνθήκης ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἤπειρον.

«Ἐκ Γαλλίας μετέβη εἰς Ἑλβετίαν, ἔνθα συνεννοήθη μετὰ διαφόρων ἐπισήμων ἐν Γενεύῃ προσώπων εἰς ἄκρον φιλελευθέρων καὶ εὗρεν ἐν αὐτοῖς τὴν προθυμίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη καὶ μετὰ Βουλγάρων Κομιτατζίδων, μεθ' ὧν συνδιελέχθη καὶ τοὺς ὁποίους εὗρε νὰ ὁμιλοῦν καλλίτερον καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

«Ἐνταῦθα ὁ κ. Καζάζης λέγει, ὅτι ἐξ ὅσων ἀντελήφθη ἐν τῇ ξένῃ, ἐπείσθη ἀκραδάντως, ὅτι οἱ διὰ τὴν Ἑλλάδα φοβεροὶ ἐχθροὶ εἶνε αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες καὶ ἀναφέρει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπεισόδιόν τι, συμβὰν αὐτῷ εἴς τινα συνάθροισιν ἐπισήμων, καθ' ὃ Πρέσβυς τις ξένου Κράτους, πλησιάσας αὐτὸν ἰδιαιτέρως, τῷ ὡμίλησεν ἑλληνιστί:

—«Πῶς, ὁμιλεῖτε τὴν ἑλληνικήν;» ἠρώτησε μετ' ἀπορίας ὁ κ. Καζάζης.

—«Μάλιστα, εἶμαι Ἕλλην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.»

—«Καὶ τοῦτο συμβαίνει, λέγει ὁ κ. Καζάζης, διότι οἱ ἔξω Ἕλληνες ἀπεγοητεύθησαν ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ ἀναλαμβάνουσι ξένας ὑπηρεσίας.»

—«Ἐκ τῆς Γαλλίας μετέβην, ἐξακολουθεῖ λέγων, εἰς τὴν Ρώμην, ἔνθα καὶ ἐπεσκέφθην τὸν ἀσθενοῦντα στρατηγὸν Γαριβάλδην μεθ' οὗ καὶ ἐπ' ἀρκετὸν συνδιελέχθην.

«Ὁ φιλέλλην στρατηγὸς μοὶ εἶπεν, καὶ μοὶ ἐτόνισε

—«Πρέπει νὰ ὀργανωθῆτε στρατιωτικῶς. Ἡ δυσαρέσκεια, ἥτις ἐν Ἰταλίᾳ ἐπεκράτει κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν πόλεμον τοῦ 97, ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ. Ἐργάσθητε καὶ ἀναδιοργανωθῆτε.»

«Καὶ ὁ στρατηγὸς ἐφάνη πρόθυμος εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου μας. Συνεννοήθην καὶ μετ' ἄλλων ἐπισήμων ἐν Ρώμῃ προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέψατέ μοι νὰ

μὴ ἀναφέρω, μέχρις οὗ ἐπιτύχωμεν τὸν καταρτισμὸν φιλελληνικοῦ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ Συνδέσμου.»

—«Καὶ ἐξ Ἰταλίας ἐπέστρεψα σήμερον εἰς τὴν φιλτάτην πατρίδα. Τοιοῦτο ἦτο τὸ »ἔργον μου, κύριοι, κατὰ τὴν ὀκτάμηνον ἀπουσίαν μου ἐν Εὐρώπῃ, καθ' ἣν ἔκρουσα »τὰς θύρας τῶν φιλελλήνων.

—«Εἶνε ὀδυνηρόν, κύριοι τὸ ἐπαιτεῖν! Καὶ καθ' ἣν μάλιστα ἐποχὴν ἄλλοι πα- »τριῶται ὀργιάζουσιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἔθνους μας !»

«Τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ κ. Καζάζης ἐκστομίζει ἐν συγκινήσει καὶ κλαίων.

«Ἐξακολουθῶν ὁ κ. Καζάζης λέγει:

—«Καὶ τὸν, κύριοι, μετὰ πικρίας σᾶς λέγω, ὅτι ἡ Ἑλλὰς διατρέχει τὸν μέ- »γιστον τῶν ἐθνικῶν κινδύνων. Μετὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνας θὰ ἴδωμεν ἐν Μακεδονίᾳ »τρομακτικὰ γεγονότα. Ἡ Βουλγαρία εἶνε ἕτοιμος νὰ καταφέρῃ τὴν βαρεῖαν πυγ- »μήν της. Ἔχει νὰ παρουσιάσῃ 200 χιλ. στρατοῦ, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει νὰ παρα- »τάξῃ οὐδὲ ἓν τάγμα ἀρτίως συντεταγμένον.» Καὶ ἐκθέτει ὁ κ. Καζάζης τὴν κατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὴν ἔλλειψιν ὅπλων καὶ τηλεβόλων.

«Ὅτε συνηντήθην, λέγει, μετὰ τοῦ φιλέλληνος Μὰξ Νορδάου, μοὶ εἶπεν ἐν συζη- ζήσει περὶ τοῦ στρατοῦ μας ὁ ἔνθερμος αὐτὸς ὑποστηρικτὴς τῶν ἑλληνικῶν δικαιω- μάτων:

—«Πῶς θέλετε νὰ ἔχητε στρατόν, ἀφοῦ οἱ ἀξιωματικοί σας κατατρίβονται εἰς »τὴν πολιτικήν; Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καταργηθῇ αὐτὸς ὁ νόμος τῆς ἀναμίξεως τῶν »ἀξιωματικῶν σας εἰς τὴν πολιτικήν;»

—«Δυστυχῶς, ἀπήντησα, τὸ ἀναγράφει τὸ Σύνταγμα !»

—«Νὰ τὸ σχίσητε τοιοῦτο Σύνταγμα, ἀπήντησεν ὁ Μὰξ Νορδάου, καὶ δέκα ἄλλα »παρόμοια Συντάγματα ἀκόμη ἂν ὑπάρχουν !»

—«Ἔχετε τοὺς ἀξιωματικούς σας, μοὶ εἶπον οἱ πονοῦντες τὴν Ἑλλάδα ἐπίσημοι »ξένοι, εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἀσχολοῦνται εἰς πολιτικὰς φλυαρίας, ἄλλοι δὲ γίνονται »ἀστυνόμοι. Δὲν εἶνε ἡ θέσις των ἐκεῖ, ἀλλὰ εἰς τὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην »ἀναδιοργανώσεως, διὰ νὰ ἐπιδειχθῆτε καὶ σεῖς ὡς ἔθνος.»

«Ἀνέφερε κατόπιν τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτει ἡ Βουλγαρία ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν της καὶ ὑπομιμνήσκει τὴν ἐν τῇ Βουλῇ τῆς Βουλγαρίας πάλην τῆς Ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅταν αὕτη ἐζήτησε τὴν ἐπιψή- φισιν πιστώσεώς τινος μικρᾶς διὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ὁπότε ἡ χαλυβδίνη χεὶρ τοῦ Πετκὼφ κατέπεσε καὶ κατασυνέτριψε τὴν Ἀντιπολίτευσιν, ἐψηφίσθη δὲ ἡ ζητηθεῖσα πίστωσις.—Θὰ ἴδωμεν, προσθέτει, ἴσως μίαν ἡμέραν τὴν Βουλγαρίαν πλησίον τοῦ Ὀλύμπου, ἐνῷ ἡμεῖς θὰ συζητῶμεν περὶ ἐκλογῶν καὶ ψήφων!

«Ὁμιλεῖ κατόπιν ὁ κ. Καζάζης περὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἰαπωνικοῦ στρα- τοῦ, ὅστις ἐν διαστήματι 23ετίας διοργανώθη τελείως, ἐνῷ ὁ ἑλληνικὸς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 97 ἀποσυνετέθη. Ἐκθέτει τὰς διοργανώσεις τῶν ξένων στρατῶν, μνη-

μονεύει τὸν ἀγγλομποερικὸν πόλεμον καὶ καταλήγει συνιστῶν, ὅπως ἐργασθῶμεν καὶ ἡμεῖς πλέον καὶ παύσωμεν ἐπαναπαυόμενοι καὶ μνημονεύοντες τὰς προγονικάς μας εὐκλείας, τὰς ὁποίας ἐβαρύνθησαν νὰ ἀκούωσι καὶ αὐτοὶ οἱ φιλέλληνες. Καὶ εὔχεται, ὅπως τὸ σύνθημα δώσουν πρῶται αἱ Πάτραι, αἱ ὁποῖαι κατηγορήθησαν ἄλλοτε, ὡς ἔχουσαι τὸ μονοπώλιον τῆς φιλοπατρίας.

«Τὸν πατριωτικώτατον λόγον τοῦ κ. Καζάζη καλύπτουν ζωηρὰ χειροκροτήματα τοῦ ἀκροατηρίου.

Μετὰ τὸν κ. Καζάζην λέγει τινὰ περὶ τοῦ στρατοῦ μας, ὁ εἰς τὴν Διάλεξιν παριστάμενος ὑποστράτηγος κ. Χατζηϊωάννου, ὅστις καὶ ἀναφέρει μετὰ πόνου, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶνε λίαν ἐπιδεκτικὸς ὀργανώσεως, ἀρκεῖ ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πολιτικῆς.

«Κατόπιν λέγει τινὰ ὁ κ. Κορύλλος καὶ συνιστᾷ, ὅπως σήμερον τὴν μεσημβρίαν, ὅτε θ' ἀναχωρήσῃ ὁ κ. Καζάζης συνοδεύσῃ αὐτὸν ἡ πόλις μέχρι τοῦ σταθμοῦ.»

Τὸ ἑσπέρας τὸ ἐν Πάτραις Τμῆμα τῆς «Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ» παρέθεσε πολυτελὲς γεῦμα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ ξενοδοχείου Πατρῶν.

Τὴν δ' ἐπαύριον ὁ κ. Πρόεδρος ἀνεχώρησε μὲ τὴν δευτέραν ἁμαξοστοιχίαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Σύμπασα ἡ πόλις κατέκλυσεν ἐγκαίρως τὸ ἀπὸ τοῦ ξενοδοχείου τῶν «Πατρῶν», ὅπου διέμενε, μέχρι τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου διάστημα, ἵνα κατευοδώσῃ τὸν προσφιλῆ ἐθναπόστολον, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἤδη τακτικῶς, ὡς πρῶτον σταθμὸν λογοδοσίας τῶν ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν ταξειδίων του ἔχει τὰς Πάτρας.

Ὁ δὲ κ. Ἀνδρ. Μεταξᾶς, συντάκτης τοῦ πατραϊκοῦ «**Νέου Αἰῶνος**» ἐξεφώνησε λαμπρὸν λόγον ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ ἡμετέρου Προέδρου, ἀποσπάσας τὰ χειροκροτήματα τοῦ παρισταμένου πλήθους. Ὁ κ. Καζάζης ἐν προφανεῖ συγκινήσει, εἶπεν ὀλίγα τινά, εὐχαριστήσας τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ δεξίωσιν, καὶ ἡ ἁμαξοστοιχία, συρίζουσα γοερῶς, ἀνεχώρησεν ἐν μέσῳ ἐκκωφαντικῶν ζητωκραυγῶν καὶ ἐπευφημιῶν.

Ἄφιξις ἐν Ἀθήναις

Ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς 1ὴης Ἰανουαρίου εἶχον τοιχοκολληθῆ προσκλήσεις εἰς τὰ φοιτητικὰ κέντρα, ἀγγέλουσαι εἰς τοὺς φοιτητὰς τὴν ἄφιξιν τοῦ Προέδρου καὶ καλοῦσαι αὐτοὺς νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως ἐκεῖθεν μεταβῶσιν ἐν σώματι εἰς τὸν σταθμόν. Ἐπιτροπὴ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν φοιτητῶν τῆς Νομικῆς κ.κ. Βάση, Τζωρτζάκη καὶ Μπουφίδου ἐπεστάτησεν εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν φοιτητῶν καὶ τὴν ἀγορὰν ἀνθοδέσμης ἐκ φυσικῶν ἀνθέων, τὴν ὁποίαν θὰ προσέφερον εἰς τὸν ἐπανερχόμενον ἐθναπόστολον.

Τὴν 6 μ.μ. ὥραν οἱ φοιτηταὶ ἤρχισαν νὰ συναθροίζωνται εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὴν 7ην ὥραν ἐκίνησαν ἐν σώματι διὰ τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Πελοποννήσου, συνήντησαν δὲ ἐκεῖ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλ-

λημισμοῦ» καὶ πλῆθος κόσμου, ἰδίᾳ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, Κρῆτας, Θρᾷκας, Ἠπειρώτας, Κυπρίους, Μακεδόνας, καὶ Μικρασιάτας, ἀναμένοντας τὴν ἄφιξιν του.

Τὴν 7 καὶ 1)2 ἔφθασεν ἡ ἀναμενομένη ἁμαξοστοιχία, ἡ φέρουσα αὐτὸν καὶ ἐστάθμευσεν ὑπὸ τὰς ζητωκραυγὰς τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν.

Τὸν κ. Καζάζην κατελθόντα τῆς ἁμαξοστοιχίας, προσεφώνησεν ὁ κ. Μιχ. Κατσίμπαλης ἐξ ὀνόματος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῶν ἑξῆς:

« Ἀγαπητὲ κ. Πρόεδρε,

« Ἐντεταλμένος ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, Σοὶ προσφωνῶ τὸ «καλῶς ἦλθες». Οἱ μεγάλοι κόποι, οὓς κατέβαλες αὖθις ἐν Ἑσπερίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Παρισίοις, ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, τῶν τοσούτων θρασέως διαστρεφομένων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μας, ἐστέφθησαν ὑπὸ τῆς προσδοκωμένης ἐπιτυχίας.

« Ἐτρέφομεν πάντες ἐνταῦθα τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὰ δίκαια ἡμῶν δὲν θὰ παρεγνωρίζοντο ἐν τῇ φιλελευθέρᾳ Γαλλίᾳ, ἔνθα ὁ φιλελληνισμὸς πολυτρόπως εἰργάσθη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς γωνίας ταύτης.

«Εἰς τὴν ἀκάματον καὶ πεφωτισμένην δρᾶσίν σου ὀφείλονται αἱ τελευταῖαι ἐπιτυχίαι, δι' ἃς σεμνύνεται ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ἔχουσα τοιοῦτον Πρόεδρον, οὗ ἀπὸ καρδίας σφίγγομεν τὴν χεῖρα καὶ μὲ τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν προσφωνοῦμεν «καλῶς ἦλθες».

Ἐκ μέρους τῶν φοιτητῶν προσεφώνησε τὸν Πρόεδρον ὁ φοιτητὴς τῆς Νομικῆς κ. Βάσης διὰ τῶν ἑξῆς :

« Ἐμπνευσμένε ἐργάτα τῆς μεγάλης ἡμῶν ἰδέας!

«Οἱ φοιτηταὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, μετὰ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦντες τὰς φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ζητήματος, ἀνέθηκαν εἰς ἐμὲ τὴν τιμητικὴν ἐντολὴν νὰ προσφωνήσω ὑμᾶς τὸ «Ὡς εὖ παρέστητε».

«Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἡ μακρὰ ὑμῶν διαμονὴ ἐν τοῖς σπουδαιοτέροις κέντροις τοῦ πολιτισμοῦ συντελεῖ κατὰ πολὺ εἰς τὸ ν' ἀκουσθῇ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅ περ διατρέχει κρισιμωτάτην περίοδον.

«Ἡ εἴδησις, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ πρωτίστως ἐκαλλιεργήθησαν αἱ ὑψηλαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἐλευθερίας τῶν Λαῶν, ἱδρύθη φιλελληνικὸς Σύνδεσμος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων, ὑπὸ τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, ἐνέπλησε χαρᾶς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν.

«Τὸ ἔργον, τὸ ὑφ' ὑμῶν συντελεσθέν, εἶνε ἔργον ἀληθῶς ὑψηλόν, μέγα ἔργον, ἄξιον τῶν θερμοτάτων συγχαρητηρίων καὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ παντὸς Ἕλληνος. Εἴθε νὰ ἐμποτισθῶμεν πάντες ἀπὸ τὸ πατριωτικὸν πῦρ, τὸ διαφλέγον τὰ στήθη σου, ὅπως ἀποβῇ ὁ ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας μας ἀγών σου ἡ ἀφετηρία τῆς ἀπολυτρώσεώς της.

«Χαιρετίζω ἐκ μέρους τῆς ἀκαδημαϊκῆς Νεότητος τὸ ἐλπιδοφόρον τοῦτο γεγονός, τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν ὑμετέραν φιλοπατρίαν».

Καὶ προσφέρων εἰς αὐτὸν ὁ κ. Βάσης τὴν ἀνθοδέσμην συνώδευσε ταύτην διὰ τῶν ἑξῆς :

«Τὰ εὔοσμα ταῦτα ἄνθη, προσφέρει ὑμῖν ἡ ἀκαδημαϊκὴ Νεολαία, ἐλάχιστον δεῖγμα βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς μεγάλας ὑμῶν ὑπηρεσίας πρὸς τὴν Πατρίδα.

— Ζήτω ὁ κ. Καζάζης !

— «Ζήτω» ἀναφωνοῦσιν οἱ φοιτηταὶ καὶ οἱ πολῖται.

Ὁ κ. Καζάζης βαθύτατα συγκεκινημένος ἐκ τῆς ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ἐξέρχεται κλονιζόμενος ἐπὶ τῶν βαθμίδων τῆς σιδηροδρομικῆς ἁμάξης καὶ ἀντιφωνεῖ τοὺς φοιτητὰς καὶ τὸν λαὸν δι' ὀλίγων λέξεων :

— Σᾶς εὐχαριστῶ θερμότατα, κύριοι, διὰ τὴν ὑποδοχὴν, τὴν ὁποίαν μοῦ κάμνετε. Λυποῦμαι διότι δὲν δύναμαι τὴν στιγμὴν αὐτὴν νὰ σᾶς ἐκθέσω τὰ τοῦ ταξειδίου μου. Ἐπιφυλάσσομαι ὅμως, νὰ σᾶς καλέσω ἄλλην ἡμέραν, διὰ νὰ σᾶς εἴπω καὶ περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λαβωμεν διὰ τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα μας.

— Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ πάλιν καὶ σᾶς παρακαλῶ ν' ἀναφωνήσωμεν:

— Ζήτω ἡ Γαλλία !

— Ζήτω !

— Ζήτωσαν οἱ φιλελεύθεροι λαοὶ τῆς Εὐρώπης !

— Ζήτωσαν !

«Ζήτω ὁ κ. Καζάζης!» ἀναφωνοῦσιν οἱ φοιτηταί, καὶ ἁρπάζοντες αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας, τὸν θέτουσιν ἐντὸς τῆς ἁμάξης καὶ προσπαθοῦσι ν' ἀποζεύξωσι τοὺς ἵππους.

Ὁ κ. Πρόεδρος παρακαλεῖ αὐτοὺς νὰ μὴ τὸ πράξωσι καὶ τοὺς πείθει, ἡ δὲ πομπὴ ὁδεύει πρὸς τὸ κατάστημα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀνάπτουσιν οἱ φοιτηταὶ βεγγαλικὰ φῶτα καὶ μὲ χειροκροτήματα καὶ ζητωκραυγὰς προπορεύονται καὶ ἕπονται τῆς ἁμάξης του. Ἡ πομπὴ διέρχεται τὴν ὁδὸν Ἁγίου Κωνσταντίνου, τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας, τὴν ὁδὸν Σταδίου καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους καταλήγει πρὸ τοῦ καταστήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ».

Ὁ κ. Πρόεδρος ἐξελθὼν εἰς τὸν ἐξώστην λέγει πρὸς τὸ συνηθροισμένον πλῆθος τὰ ἑξῆς·

— Ἀγαπητοὶ κύριοι,

Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐκάματε. Νὰ εἶσθε βέβαιοι, ὅτι θὰ ἐξακολουθήσω τὴν αὐτὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐχάραξα, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Ἀλλ' ἐργαζόμενοι ἡμεῖς, ἔχομεν ἀνάγκην καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλελευθέρων ἀνθρώπων.

Εἰς ὁποιανδήποτε θύραν καὶ ἂν ἔκρουσα εὗρον παντοῦ θερμὴν ὑποδοχήν. Ζητωκραυγάσωμεν ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων λαῶν τῆς Εὐρώπης !

— Ζήτωσαν οἱ φιλελεύθεροι λαοί !

— Ζήτω ὁ Ἑλληνισμός !

Ζωηραὶ ζητωκραυγαὶ ἐκάλυψαν τὰς τελευταίας λέξεις τοῦ κ. Προέδρου καὶ ἐπευφημίαι καὶ χειροκροτήματα ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτο τὸ πλῆθος διελύθη καὶ ὁ κ. Πρόεδρος μετέβη ἐφ' ἁμάξης εἰς τὴν οἰκίαν του.

Τὴν ἐπαύριον τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡμετέρου Προέδρου, ἅπασαι αἱ ἐφημερίδες τῆς πρωτευούσης ἐλήτησαν μετ' αὐτοῦ συνεντεύξεις περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ δράσεως αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἀποσπῶμεν ἐνταῦθα τὴν ἐν τῷ «**Ἄστει**» (21, 22 καὶ 23 Ἰανουαρίου) **καταχωρισθεῖσαν ὡς πληρεστέραν :**

Ὁ Κος Πρόεδρος εἰς ἐρωτήσεις τοῦ συντάκτου τοῦ «**Ἄστεως**» ἤρξατο, ὡς ἑξῆς, **ἀφηγούμενος τὰ τοῦ ταξειδίου του :**

Τὰ ἐν Λονδίνῳ

—«Πρὸ ὀκτὼ μηνῶν ἐσκέφθην νὰ μεταβῶ εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἔμελλε νὰ συνέλθῃ Συνδιάσκεψις, ἀποτελουμένη ἐκ προεχόντων φιλελευθέρων μελῶν τοῦ ἀγγλικοῦ, γαλλικοῦ καὶ ἰταλικοῦ Κοινοβουλίου. Μετέβην εἰς Λονδῖνον, προσκληθεὶς νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν συνδιάσκεψιν καὶ νὰ ἐκθέσω τὰς ἰδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, καθόσον ἡ Συνδιάσκεψις εἶχε σκοπὸν νὰ συστήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχετικῶν ἄρθρων τῆς βερολινείου Συνθήκης διὰ τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, τουτέστι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων. Ἅμα τῇ ἀφίξει μου εἰς Λονδῖνον ἐγνωστοποίησα τοῦτο εἰς τὸν κ. Στήβενσον, ἕνα τῶν πρωτοστατῶν τῆς ἰδέας ταύτης, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζον, διότι κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος τῆς εἰς Λονδῖνον μεταβάσεώς μου, μοῦ εἶχε κάμει τὴν τιμὴν νὰ προεδρεύσῃ τοῦ γεύματος, τὸ ὁποῖον ἔδωκε πρὸς τιμήν μου ἡ ἐν Λονδίνῳ ἑδρεύουσα «Βυρώνειος Ἑταιρεία».

«Ἡ ἐπὶ τῆς συνδιασκέψεως Ἐπιτροπὴ μὲ προσεκάλεσε νὰ λάβω μέρος· ἤμην ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, μολονότι ἡ συνδιάσκεψις αὕτη ὑπεκινήθη ὑπὸ τοῦ ἀρμενομακεδονικοῦ Κομιτάτου, τοῦ ἔχοντος μὲν ἕδραν τὸ Λονδῖνον, ἀλλὰ καὶ μέλη εἰς Παρισίους καὶ πλείστας ἄλλας πόλεις τῆς Εὐρώπης.

«Γνωσθέντος ἐν Παρισίοις, ὅτι ἔμελλον νὰ λάβω μέρος καὶ νὰ ὁμιλήσω, ἐξεδηλώθη ἀντίδρασις ἐναντίον μου, μέχρις ἀπειλῆς ἀποχωρήσεως τῶν μελλόντων νὰ συμμετάσχωσιν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐλάμβανον μέρος. Εὐτυχῶς ἡ ἀντίδρασις ἐναυάγησε καὶ οὕτως ἔλαβον τὸν λόγον ἐν τῷ δοθέντι κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Συνδιασκέψεως γεύματι.

«Ἐνῷ πάντες οἱ κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν ἀγορεύσαντες Ἄγγλοι, Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ βουλευταὶ περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐν τῷ ἐκφωνηθέντι ὑπ' ἐμοῦ λόγῳ ἐζήτησα τὴν ἐπέκτασιν τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Οὐ μόνον διὰ τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀλβανίαν, περὶ ὧν εἶχε προνοήσῃ ἤδη ἐπίσης τὸ βερολίνειον Συνέδριον ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς

νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ διὰ τὴν Ἤπειρον, ἥτις πράγματι ἔπρεπεν ὅπως καὶ ἡ Θεσσαλία ν' ἀνήκῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κράτος.

Ἠγόρευσα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος ὅλων τῶν λαῶν τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος.

«Ἡ ἀγόρευσίς μου, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα γενομένη, ἐπροκάλεσεν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Συνδιασκέψεως, τὰ μετασχόντα τῆς συνεδρίας, ἅτινα μὲ συνεχάρησαν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας, φιλοφρονέστατα προσενεχθέντων πρὸς ἐμὲ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην.

«Ἐνῷ οἱ ἀγορεύσαντες ἐλάλησαν μόνον περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Μακεδόνων, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοοῦντες Βουλγάρους, μόνον ἐγὼ συνηγόρησα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χειραφετήσεως ἁπάντων τῶν λαῶν τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

«Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνδιασκέψεως ταύτης, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Καζάζης, ἀνέλαβον, τῇ προηγουμένῃ ἐνισχύσει, καθ' ὃν ἤδη χρόνον εὑρισκόμην ἐν Ἀθήναις, τοῦ κ. Καρόλου Δίλκε, βουλευτοῦ ἐν τῷ ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ, θερμοτάτου δὲ φιλέλληνος, τὴν σύστασιν ἐν Λονδίνῳ μεγάλου φιλελληνικοῦ κομιτάτου, ἀποστολὴν ἔχοντος τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, διότι ὑπάρχει ἤδη τοιοῦτο πρό τινων ἐτῶν συστημένον «Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον», ἐργαζόμενον κυρίως ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῷ Βιλαετίῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀπηυθύνθην εἰς δέκα περίπου πρόσωπα, ὑποδειχθέντα μοι ὑπὸ τοῦ κ. Δίλκε, πολιτικοὺς καὶ ἄλλους ἐξέχοντας ἐν ταῖς ἐπιστήμαις. Ἅπαντες σχεδὸν ἀπεδέχθησαν· ἐν τούτοις δὲν κατωρθώθη νὰ γίνῃ συνεδρία κατὰ μῆνα Ἰούλιον, διὰ νὰ τεθῶσιν αἱ βάσεις τῆς ἐργασίας, πολλῶν ἀπελθόντων ἐκ Λονδίνου ἕνεκα τοῦ θέρους καὶ τῶν διακοπῶν τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῶν Πανεπιστημίων. Οὕτω κατ' ἀνάγκην ἀνεβλήθη ἡ συνεδρία εἰς τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον, ὁπότε θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὰς ἐργασίας των. Δυστυχῶς ἐπῆλθε μετά τινα καιρὸν ὁ θάνατος τῆς Κας Δίλκε, ὁ δὲ καιριώτατα τρωθεὶς τὴν καρδίαν σύζυγος τῆς ἀπαραμίλλου ἐκείνης γυναικὸς ἀπήρχετο εἰς Ἰταλίαν, ζητῶν παρηγορίαν ἐκ τῆς βαρείας θλίψεώς του.

«Τούτου ἕνεκα δὲν κατωρθώθη μέχρι σήμερον ἡ συνέλευσις τῶν ἀποδεχθέντων τὴν πρότασίν μου ἀνδρῶν, καὶ ἡ ὀργάνωσις ἐν Λονδίνῳ Συνδέσμου ὑπὲρ ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ταῦτα ἐν Λονδίνῳ.

Πρὶν ἢ ἐγκαταλίπω αὐτό, καθῆκον ἔχω νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν προσενεγκόντα μοι πάσας τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὸν σκοπόν μου κ. Μεταξᾶν, πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ.

Τὰ ἐν Βρυξέλλαις

— Ἐκ Λονδίνου ποῦ μετέβητε, κ. Καζάζη;

— Ἐκ Λονδίνου μετέβην εἰς Βρυξέλλας. Καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰργάσθην δι'

ὅτι ἦτο ἀνάγκη. Αἱ περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ὑποθέσεων ἀνακοινώσεις μου εὗρον φιλοξενίαν ἐν τρισὶν ἄρθοις τῆς φιλελληνικωτάτης «Βελγικῆς Ἀνεξαρτησίας», ἐχούσης κυκλοφορίαν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

—«Σὺν τῷ χρόνῳ ἐλπίζω νὰ κατορθωθῇ καὶ ἐν Βελγίῳ, διότι ἐγένετο ἤδη προκαταρκτική τις ἐργασία, συντρέχοντος εἰς τοῦτο πολυτίμου Ἕλληνος καὶ ἄλλων φίλων φιλελληνικῶς διατεθειμένων, μικρός τις ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων Σύνδεσμος.

Τὰ ἐν Γενεύῃ

—«Ἐκ Βρυξελλῶν μετέβην εἰς Γενεύην. Ἀπηυθύνθην καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν ἡμῶν φίλων, οἵτινες εὐμενῶς μὲ ἠκροάσθησαν καὶ οὕτω κατηρτίσθη καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μικρὸν φιλελληνικὸν κομιτᾶτον ἐκ διακεκριμένων μελῶν τῆς κοινωνίας τῆς Γενεύης.

—«Ὀφείλω νὰ σᾶς εἴπω ἐνταῦθα, ὅτι ἐν Γενεύῃ, ἔνθα πολυάριθμοι ζῶσι καὶ σπουδάζουσι Βούλγαροι καὶ Σλαῦοι, μεγάλη ἐγένετο ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν Κομιτάτων ἐργασία πρὸς ἀποπλάνησιν τῆς δημοσίας γνώμης ἐν Ἑλβετίᾳ. Ἐφημερίδες ἐξεδόθησαν καὶ ἐκδίδονται πρὸς ἀποπλάνησιν τῆς κοινῆς γνώμης.

—«Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐργασθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς ποικιλοτρόπως πρὸς διαφωτισμόν.

Τὰ ἐν Παρισίοις

—«Ἐγκαταλιπὼν τὴν Γενεύην, μετέβην εἰς Παρισίους ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου.

—«Ὁ πολύτιμος φίλος μου καὶ φίλος τῆς Ἑλλάδος κ. Κλεμανσώ, μοὶ εἶχεν ἤδη ὑποσχεθῇ, ὅτι θέλει μὲ συνδράμῃ πρὸς ἵδρυσιν μεγάλου συνδέσμου ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Συντρεχόμενος ὑπ' αὐτοῦ, φιλοξενήσαντος πλέον ἢ ἅπαξ ἄρθρα μου περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ δικαίων ἐν τῇ ἐφημερίδι του «Αὐγή», («*Aurore*») ἤρχισα τὴν ἐν Παρισίοις μακρὰν ὅσον καὶ κοπιώδη ἐργασίαν μου.

—«Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶ τοὐλάχιστον περὶ τὰ ἑκατὸν πρόσωπα· τουτέστι γερουσιαστάς, βουλευτάς, ἀκαδημαϊκούς, καθηγητὰς καὶ ἄλλα προέχοντα μέλη τῆς παρισινῆς κοινωνίας. Ἔπραξα τοῦτο ὄχι ἐπὶ ἑβδομάδας, ἀλλ' ἐπὶ μῆνας, διότι ἦτο δύσκολον νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ καὶ νὰ συνδιαλεχθῶ μετὰ τοιούτων προσώπων, μάλιστα πολυασχόλων. Ἅπαντες σχεδόν, ἐκτὸς ἐλαχίστων, αἰτιολογησάντων τὴν ἄρνησιν των κατὰ τοῦτον ἢ κατ' ἐκεῖνον τὸν τρόπον, ἀπεδέχθησαν τὴν παράκλησίν μου ἐπὶ τῇ βάσει προγράμματος, τὸ ὁποῖον ἤδη σᾶς εἶνε γνωστόν, ἅτε δημοσιευθέν.

—«Τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ἐννοεῖται, συνετάχθη κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν ἀναλαβόντων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συνδέσμου Γάλλων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ κ. Κλεμανσώ.

—«Πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Καζάζης, συνῆλθόν τινες ἐκ τῶν ἀποδεχθέντων νὰ γίνωσι μέλη τοῦ Συνδέσμου εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Κοντινανταλ»

καὶ ἐξέλεξαν προσωρινὴν ἐπιτροπὴν (comité provisoire) ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ κ. Ὁμόλλ, πρώην διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἀρχαιολογικῆς Γαλλικῆς Σχολῆς καὶ ἤδη Γεν. Διευθυντοῦ τῶν Μουσείων τῆς Γαλλίας, ὡς προέδρου, ἐπιδείξαντος μέγιστον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συνδέσμου.

—«Τοῦ κ. Γριμανέλη, καταγομένου ἐξ Ἑλλήνων, πρώην Νομάρχου Μασσαλίας καὶ ἤδη ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

«Τοῦ Γερουσιαστοῦ κ. Κλεμανσώ.

«Τοῦ βουλευτοῦ κ. Ντενὺ Κοσσέν.

«Τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἀνρὺ Οὑσσαὶ.

«Τοῦ ἀρχαιολόγου Θεοδώρου Ρεϊνάκ.

—«Ὅλα τὰ ἀνωτέρω πρόσωπα προέβησαν εἰς νέας ἐνεργείας, συντρέχοντά με εἰς τὴν ἐργασίαν μου πρὸς εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ Συνδέσμου.

—«Οὕτω, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν πολλῶν προσώπων, ἐγένετο νέα συνάθροισις τῶν μελῶν ἐν τῷ αὐτῷ ξενοδοχείῳ πρὸς ψήφισιν τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Συνδέσμου καὶ ἀποδοχὴν τῆς ἐκκλήσεως, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνέταξε πρὸς ἀποστολὴν εἰς πάντας τοὺς ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡμεδαπούς, τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸν Σύνδεσμον.

—«Τοιουτοτρόπως ἐπετεύχθη καὶ τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον τῆς ἱδρύσεως Συνδέσμου ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Γαλλίᾳ, ἀποτελουμένου ἐξ ἐπιφανεστάτων τῆς γαλλικῆς κοινωνίας προσώπων.

—«Ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω ἐπίσης τὸν κ. Δηλιγιάννην, πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις διὰ τὴν συνδρομήν, ἣν μοὶ παρέσχε πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἔργου μου καί τινας προσωπικοὺς φίλους μου.

Τὰ ἐν Ρώμῃ

—«Ἐκ Παρισίων μετέβην εἰς Ρώμην. Εἶχον μετ' ἐμοῦ πολυτίμους συστάσεις τοῦ ἀνεκτιμήτου μου φίλου κ. Μὰξ Νορδάου πρὸς ἐπιφανῆ πρόσωπα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐπεσκέφθην αὐτὰ καὶ ἐδέχθησαν ἐπίσης νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἵδρυσιν φιλελληνικοῦ συνδέσμου ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐπεσκέφθην ἐπίσης καὶ τὸν πάντοτε θερμὸν ἡμῶν φίλον, τὸν στρατηγὸν Γαριβάλδην, κλινήρη διατελοῦντα, ὑποσχεθέντα μοι πᾶσαν τὴν συνδρομήν του πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

—«Ἀτυχῶς ἐν Ἰταλίᾳ ἀπωλέσαμεν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν πολυτίμους φίλους. Τὸν Καβαλόττην, τὸν Μπόβιο, τὸν Ἰμβριάνην καὶ τὸν τελευταίως ἀποθανόντα Δαμιάνην. Ἀλλ' εὐτυχῶς ὑπολείπονται πολλὰ λείψανα τοῦ παλαιοῦ φιλελληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχω τὴν βεβαιότητα, ὅτι οὐχὶ δυσχερῶς θὰ συγκεντρωθῶσι καὶ θὰ ὀργανωθῶσιν, ἵνα ἀποτελεσθῇ μεγάλη φιλελληνικὴ δύναμις ἐν τῇ ἀδελφῇ χώρᾳ.

—«Θὰ ἔλθω εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ πρόσωπα ταῦτα, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των ἐν-

τεῦθεν, καὶ τοῦτο διότι ὁ καιρὸς δὲν μοὶ ἐπέτρεπε νὰ παραμείνω περισσότερον καιρὸν ἐν Ἰταλίᾳ.

—«Ἐν συντομίᾳ, ταῦτα ἔπραξα κατὰ τὸ ὀκτάμηνον τῆς ἐντεῦθεν ἀπουσίας μου διάστημα. Ὁμολογῶ μετὰ λύπης, ὅτι οἱ κόποι μου καὶ αἱ προσπάθειαί μου θὰ καταλήξωσιν εἰς μηδέν, ἐὰν δὲν σκεφθῶμεν νὰ ἐργασθῶμεν καὶ μεταβῶμεν ἀπὸ τοὺς λόγους εἰς τὰ πράγματα.

—«Ἐὰν ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχεν ἀντιπαλαίσῃ ἐν Μακεδονίᾳ μόνον πρὸς τοὺς Βουλγάρους, θὰ ἠδύνατο, στρατιωτικῶς συντασσόμενος καὶ ὀργανούμενος, εὐχερέστατα νὰ τοὺς ἀποδιώξῃ καὶ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ τοῦ Μοναστηρίου.

—«Ἀλλ', ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ ἀκατανόητος ἀδράνεια αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπρονοησία καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου νὰ μὴ συντάξῃ τὰς στρατιωτικάς του δυνάμεις καὶ μάλιστα μετὰ τὴν θλιβερὰν καὶ διδακτικὴν καταστροφὴν τοῦ 1897, ἐδημιούργησε νέους ἀπαιτητὰς καὶ ἀντιπάλους ἡμῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐκ τούτων οἱ ὀχληρότεροι εἶνε σήμερον οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρουμᾶνοι.

Οἱ Σέρβοι

—«Βεβαίως οἱ Σέρβοι δύνανται νὰ διεκδικήσουν ἐθνικὰ δικαιώματα ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κοσσόβου, τῇ ἄλλως τε λεγομένῃ Παλαιᾷ Σερβίᾳ.

—«Ἀρκετοὶ σερβικοὶ πληθυσμοὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίως Μακεδονίᾳ, τουτέστιν ἐν τοῖς νομοῖς Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου Σέρβοι κατοικοῦσιν ἐλάχιστοι. Ὑπάρχουσι βεβαίως ἐν τοῖς δυσὶ προμνημονευθεῖσι νομοῖς σλαυόφωνοι πληθυσμοί, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τούτων, λαλοῦσι μιγάδα τινὰ γλῶσσαν, ἀποτελουμένην ἐκ λέξεων, ὧν αἱ πλεῖσται ῥίζας μὲν ἔχουσιν ἑλληνικάς, καταλήξεις δὲ σλαυϊκάς. Οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι, ὡς γνωστόν, οὔτε πρὸς τοὺς Σέρβους, οὔτε πρὸς τοὺς Βουλγάρους συμπαθοῦσιν, ἀποκλίνουσι δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν ἰδέαν.

—«Οἱ Σέρβοι ἄρα δὲν δύνανται νὰ διατυπώσωσι σοβαρὰς ἀπαιτήσεις, εἴτε ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης, εἴτε ἐν τῷ νομῷ Μοναστηρίου.

—«Καὶ ἐν τούτοις μεγάλη γίνεται κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν σερβικὴ ἐνέργεια ἐν Μακεδονίᾳ, ἰδίᾳ μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ σημερινοῦ Βασιλέως, ἕνεκα γνωστῶν αἰτίων ἐπιθυμοῦντος νὰ δημιουργήσῃ δημοτικότητα ἐν Σερβίᾳ.

—«Φρονῶ μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι Ἕλληνες καὶ Σέρβοι ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσιν εἰλικρινέστατα ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Δὲν χωρίζουσιν αὐτοὺς ἀντίθετα συμφέροντα· περὶ τούτου πλέον ἢ ἅπαξ συνεζήτησα μετὰ σοβαρῶν Σέρβων εἴτε ἐν Βελιγραδίῳ, εἴτε ἔξω αὐτοῦ· ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδέποτε ἐγένετο περὶ τούτου σκέψις. Οἱ εὖ φρονοῦντες Σέρβοι δὲν ἀποκρούουσι συνεννόησιν μεταξὺ ἑαυτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων.

—«Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, εἶνε ἀληθές, πολλαὶ κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὑπό τε τῆς σερβικῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως πρός τινα προσέγγισιν τῶν δύο λαῶν, ἀλλ' οὐδὲν σοβαρὸν ἐπετεύχθη.

—«Ἡ παλαιὰ ἀντιπάθεια ἐπικρατεῖ, τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα καὶ αἱ ἐπανειλημμέναι ἐπ' ἐσχάτων ρήξεις ἐν τῇ ΒΔ Μακεδονίᾳ μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Σέρβων κομιτατζίδων. Εὔχομαι, ὅπως κατανοήσωσι τοῦτο οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Ἕλληνες, οἱ μετὰ τοσούτου σθένους ἀντιπαραταχθέντες ἐπ' ἐσχάτων κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν.Καθ' ὃν χρόνον αἱ ὀρδαὶ αὗται ἐξ ἴσου κακουργοῦσι κατά τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων, στοιχειῶδες συμφέρον καὶ τούτων καὶ ἐκείνων εἶνε ἡ συνεννόησις καὶ ἡ σύμπραξις· οὐδὲν πορίζονται κέρδος οἱ Σέρβοι ἐκ τῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιθέσεώς των. Βλάπτουσιν ἡμᾶς, ἀλλ' ἑαυτοὺς δὲν ὠφελοῦσιν.

Οἱ Ρωμοῦνοι

—«Μιαρωτέρα ὄντως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἶνε ἡ πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολιτικὴ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως· ἢ διὰ νὰ ὁμιλήσω μᾶλλον συγκεκριμμένως τοῦ Ρωμούνου Βασιλέως.

—«Διότι τὸ δημόσιον ἐν Ρωμουνίᾳ, καθόσον γνωρίζω, δὲν εἶνε ἀνθελληνικόν, ἀλλ' ὑποθάλπεται ἡ πολιτικὴ αὕτη ὑπὸ ξένων ἐνεργειῶν.

—«Μεγαλοϊδεᾶταί τινες, ὅσον καὶ εὐφάνταστοι Ρωμοῦνοι, ἀπεπειράθησαν νὰ δημιουργήσωσι ρωμουνικοὺς πληθυσμοὺς ἐν Μακεδονίᾳ.

—«Ἐπραγματεύθην πλέον ἢ ἅπαξ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπανέλθω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἀλλ' ὅ,τι ὀφείλω νὰ παρατηρήσω εἶνε ὅτι, ἡ ρωμουνικὴ πολιτική, μετὰ περισσῆς μοχθηρίας συκοφαντοῦσα καὶ καταγγέλουσα ἡμᾶς ἐν Εὐρώπῃ, εἶνε ἐπιβλαβὴς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐργάζεται διὰ νὰ μᾶς βλάψῃ μονονουχί, καὶ νὰ ὠφεληθῇ, ἐλπίζουσα παραχωρήσεις τινὰς ἐδαφικάς, ὡς ἀνταλλάγματα τῆς πολιτικῆς της ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Ἡγεμονία ἤθελεν ἐπεκταθῇ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας.

—«Ἀλλ' ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, ἐμμέσως ὑποστηρίζουσα ἐν Μακεδονίᾳ τὰς βουλγαρικὰς ἐνεργείας, οὐδὲν θέλει ὠφεληθῇ, δεικνύει δὲ μόνον τὴν μοχθηρίαν της.

—«Παρὰ μὲν τῶν Βουλγάρων οὐδὲν ἔχει νὰ λάβῃ, οἱ δὲ ἐν Μακεδονίᾳ Κουτσόβλαχοι θέλουσι παραμείνει ἀείποτε Ἕλληνες, πρὸς οὓς προσεγγίζουσι μᾶλλον, ἐνῷ μετὰ τῶν Ρωμούνων οὐδὲν συνδέει αὐτούς, οὔτε γλῶσσα, οὔτε ἱστορία, οὔτε κοινότης ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

—«Ἐνώπιον τοιούτων ἀντιπάλων ὀφείλει νὰ παρουσιασθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ν' ἀγωνισθῇ. Οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι, καὶ οἱ Ρωμοῦνοι ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε δυνάμεις, αἵτινες δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῶσιν ὑφ' ἡμῶν· διαθέτουσι πλεῖστα ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ μέσα. Ἡμεῖς βεβαίως δὲν στερούμεθα τοιούτων, ἴσως δὲ ὑπό τινας ἐπόψεις καὶ

πλεονεκτοῦμεν, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν μέθοδον· στερούμεθα συστηματικῆς ἐνεργείας, λείπει ἀφ' ἡμῶν ἡ ἀνωτάτη ἐκείνη διεύθυνσις καὶ ἑνότης, ἄνευ τῆς ὁποίας οἱαιδήποτε δυνάμεις ἐκμηδενίζονται. Καὶ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι, οἱανδήποτε ἔκβασιν καὶ ἂν λάβωσι τὰ πράγματα, ὁ Ἑλληνισμὸς πρέπει νὰ συνταχθῇ, νὰ ὀργανωθῇ, ἵνα περισώσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν· ὅπως διατελεῖ σήμερον δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει.

«Ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ μεταξὺ Σλαύων καὶ Ἑλλήνων ἀγὼν ἤθελεν ἐξακολουθήσῃ ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας, δὲν εἶνε παράδοξος εἴτε διεθνὴς πραγματικὴ κατοχὴ τῆς Μακεδονίας ὑπὸ εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, εἴτε κατάληψις προσωρινὴ ἢ ὁριστικὴ τῆς χώρας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας κατ' ἀπόφασιν τῶν Μ. Δυνάμεων.

Ἡ Κατάστασις μας

«Ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ λύσει τοῦ ζητήματος, ἐὰν ὁ Ἑλληνισμός, ἐλεύθερός τε καὶ ἀλύτρωτος, ἐξακολουθήσῃ τηρῶν τὴν σύγχρονον ἀδράνειαν καὶ ἀδιαφορίαν, μέχρις ἀφιλοτιμίας χωροῦσαν, οὐαὶ εἰς αὐτὸν καὶ ὑπὸ τὴν αὐστριακὴν κατοχήν, ὅσον αὕτη καὶ ἂν ὑπάρξῃ ἀμερόληπτος καὶ δικαία, θὰ ἐπικρατήσωσιν οἱ πληθυσμοὶ ἐκεῖνοι, τουτέστιν ἡ Ἰδέα ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐκδηλοῖ μεῖζον σθένος καὶ μείζονα ἐνέργειαν.

«Ὁ κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἐπὶ θύραις, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι οὐδεμία ἐγένετο μέχρι τῆς σήμερον σοβαρὰ ἐνέργεια πρὸς σύνταξιν τῶν πολεμικῶν ἡμῶν δυνάμεων, οὐδεμία σοβαρὰ πολιτική, εἴτε ἐν Εὐρώπῃ, εἴτε ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ.

«Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἤπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη διεκδικοῦνται ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων ἀνταγωνιστῶν, οἱ Ἕλληνες, ἐλεύθεροί τε καὶ ἀλύτρωτοι, ὑπνώττουσιν ἀπαισίως. Τὴν πρωτοβουλίαν τῆς πραγματικῆς ἐξεγέρσεως, κατ' ἀνάγκην ἱστορικήν, ἔπρεπε ν' ἀναλάβῃ τὸ ἐλεύθερον Κράτος.

«Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ παίξῃ τὸν ῥόλον τοῦ Πεδεμοντίου, τῆς Πρωσσίας, αὐτῆς τῆς Βουλγαρίας, ἥτις ἐν διαστήματι δύο μόλις δεκαετηρίδων ἔλαβε τοιαύτην ἐθνικὴν τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς της συνείδησιν, ὥστε, μετὰ παρέλευσιν ὀκταετίας μόνης, νὰ προσαρτήσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, περιφρονοῦσα τὰς μεγάλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ἔκτοτε δέ, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν της νὰ διατυπώσῃ μεγάλην ἐθνικὴν πολιτικήν, ἀξιοῦσα νὰ καταλάβῃ ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἡμίσειαν Θράκην ἐπὶ τοῦ παρόντος, διὰ νὰ προβῇ ἴσως περαιτέρω ἀκόμη μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.

«Σήμερον αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὴν Βουλγαρίαν, καὶ λαμβάνουσιν αὐτὴν ὑπ' ὄψει, διότι εἶνε στρατιωτικώτατα συντεταγμένη. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας γίνεται ἰδιαζόντως ὑποδεκτὸς πανταχοῦ ὅπου μεταβαίνει ἐν Εὐρώπῃ, τιμᾶται δὲ καὶ ἐπιζητεῖται, διότι εἶνε ἰσχυρός.

«Πρό τινων ἑβδομάδων ἔν τινι κηδείᾳ πριγκιπίσσης γερμανικῆς Αὐλῆς, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ παραστῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅ τε Γερμανὸς Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, ὁ πρῶτος ἀνήρτησεν ἐπὶ τοῦ στήθους του τὸ γερμανικὸν παράσημον, τιμῆς ἕνεκεν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ὁ μὴ διστάζων νὰ καλῇ ἑαυτὸν ἀείποτε σύμμαχον καὶ φίλον τοῦ Σουλτάνου, περιποιεῖται ἀπό τινος ἰδιαζόντως τὴν Βουλγαρίαν. Φαντάζεται ἴσως ὁ μεγαλοπράγμων ἀνήρ, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Ἡγεμονία εἶνε προωρισμένη νὰ παίξῃ ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ τὸν ῥόλον, τὸν ὁποῖον παίζει ἐν τῇ ἀπωτέρᾳ ἡ Ἰαπωνία.

«Πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἀλλὰ πρωτίστως πρέπει νὰ διδαχθῶμεν καὶ νὰ ὠφεληθῶμεν.

«Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1897, ἡ Ἑλλὰς ἐν ἔπρεπε καὶ μόνον νὰ ἔχῃ ὡς μέλημα, τὴν στρατιωτικὴν ἑαυτῆς σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν, γενναίαν ἐθνικὴν πολιτικήν, διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ φρόνημα εἰς τοὺς ἀλυτρώτους, ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους κύκλους τῆς Εὐρώπης. Δυστυχῶς ἔπραξε πᾶν τοὐναντίον· ἐρείπια σωρεύονται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων.

Ὁ Στρατὸς καὶ αἱ Ἐκλογαί.

—«Στρατὸς δὲν ὑπάρχει· οἱ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ τῆς τε ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἀδιαφοροῦσι διὰ τὸ ἐπάγγελμά των, προτιμῶσι τὸ πολιτεύεσθαι. Πλεῖστοι ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἐκτελοῦσι καθήκοντα ἀγορανόμων. Οὕτω θεραπεύουσι καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν φιλοτιμίαν.

«Ἐπανελθὼν ἐνταῦθα, καταλήγει ὁ κ. Καζάζης, μετὰ πολύμηνον ἐν Εὐρώπῃ ἀποδημίαν, μετὰ βίον πλήρη ταλαιπωριῶν καὶ θλίψεων, ἤλπιζον νὰ εὕρω ἂν οὐχὶ στρατὸν συντεταγμένον, ἀλλ' ὅπως δήποτε στρατιωτικὸν φρόνημα καὶ ἐνδιαφέρον. Τίποτε δυστυχῶς· ἡ αὐτὴ ἔλλειψις συναισθήσεως τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους διατρέχει τὸ ἔθνος.

«Τὸ Κράτος ἀδιαφορεῖ, ὁ λαὸς κορυβαντιᾷ. Εὑρισκόμεθα εἰς τὰς παραμονὰς βουλευτικῶν ἐκλογῶν, αἵτινες θὰ διεξάγωνται καὶ θὰ ἐξελέγχωνται ἴσως, καθ' ὃν χρόνον ὁ βουλγαρικὸς πούς θὰ πατῇ τὸ ἔδαφος τῆς Μακεδονίας. Ἐν μικρᾷ τινι ἐπαρχίᾳ, ἐκλεγούσῃ ἕνα βουλευτήν, δύο μόνον ὑπάρχουσιν ὑποψήφιοι καὶ οὗτοι στρατιωτικοί· δὲν γνωρίζω μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ποῖος θὰ εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτικῶν ὑποψηφίων, διὰ νὰ κάμω σύγκρισιν πρὸς τὸν τῶν πολιτικῶν, ἀλλ' ὡς πληροφοροῦμαι, δὲν εἶνε εὐκαταφρόνητος. Ἔν τισιν ἐπαρχίαις στρατιωτικοὶ εἶνε ἀρχηγοὶ ἐκλογικῶν συνδυασμῶν.

«Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος· ἓν μόνον ἔχω νὰ προσθέσω :

—«Εἴθε νὰ μὴ ἐπέστρεφον, διὰ νὰ βλέπω, ὅσα βλέπω καὶ νὰ ἀκούω, ὅσα ἀκούω !

Ἤπειρος καὶ Ἀλβανία

—«Ἅπαντες οἱ φιλέλληνες, ὡς σᾶς ἔλεγον, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ μὴ συμπαθῶς πρὸς ἡμᾶς διατεθειμένοι, τοὺς ὁποίους ἐπεσκέφθην —πολὺς δὲ εἶνε αὐτῶν ὁ ἀριθμός— εἶνε πεπεισμένοι ὅτι ἡ προσεχὴς ἄνοιξις θὰ παρουσιάσῃ εἴς τινα τμήματα τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας τὸ φαινόμενον σοβαρᾶς ἐξεγέρσεως, ἰδίᾳ ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, συγκρούονται σήμερον δύο μεγάλαι ἐπιρροαί, ἡ αὐστριακὴ καὶ ἡ ἰταλική.

«Καὶ ἂν ἤθελεν ὑποτεθῇ,ὅτι ἐν Ἀλβανίᾳ θὰ προελαμβάνετο ἢ θὰ ἐματαιοῦτο ἐξέγερσίς τις, μολονότι ὑπάρχουσι πολλαὶ πιθανότητες, ἐν τούτοις δὲν πρέπει οἱ Ἕλληνες νὰ μένωμεν ἀδιάφοροι.

«Εἶνε πολὺ ἐνδεχόμενον μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος νὰ κινηθῇ καὶ τὸ ἠπειρωτικόν· διότι καὶ οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπιδιώκουσι νὰ παραστήσωσι τὴν Ἤπειρον, ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς Ἀλβανίας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει,ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν πρέπει νὰ μένῃ ἀδιάφορος, κινδυνεύοντος πολυτιμοτάτου μέρους τῆς ἱστορικῆς κληρονομίας του.

«Ἐπληροφορήθην ἐκ θετικωτάτης πηγῆς ἐν Ἰταλίᾳ, ὅτι ἥ τε Κυβέρνησις, καθὼς καὶ αἱ ἰταλοαλβανικαὶ προπαγάνδαι, δὲν ἐννοοῦσι νὰ ἀφήσωσιν ἐλεύθερον τὸ ἔδαφος εἰς τὴν αὐστριακὴν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐπιρροήν, ἥτις, ὡς γνωστόν, δεξιώτατα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ διευθύνεται.

«Ἀλλὰ καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε κατορθωθῇ νὰ μείνῃ καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἥσυχος ἡ Ἀλβανία, βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ βορειοδυτικὴ Μακεδονία θέλει καταστῇ καὶ πάλιν στάδιον ἐπιδρομῶν, προερχομένων ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἄριστα ὠργανωμένων βουλγαρικῶν κομιτάτων.

Τὰ Βουλγαρικὰ Κομιτᾶτα.

—«Ὡς γνωστὸν ἤδη ἀπὸ μηνῶν, ἡ λεγομένη ἐσωτερικὴ μακεδονικὴ Ὀργάνωσις, ἡ κέντρον ἔχουσα τὴν Σόφιαν, δεξιώτατα δὲ διευθυνομένη ὑπ᾽ ἀνδρῶν φιλοδόξων καὶ πολυμηχάνων, θὰ ἐπαναλάβῃ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1905, ὅ τι εἶχεν ἀρχίσῃ εἰς τὰ 1902. Ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη Ὀργάνωσις ἔχει διακηρύξῃ ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐπιστεύθη τοῦτο, ὅτι αἱ λεγόμεναι μακεδονικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐναυάγησαν καθ᾽ ὁλοκληρίαν, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἀνειλικρινείας μερικῶν Δυνάμεων, ἐχουσῶν συμφέρον εἰς τοῦτο, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς συστηματικῆς ἀντιδράσεως τῶν ὀργάνων τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

«Ἡ ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις,μυστικῶς ὑποστηριζομένη καὶ ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ἔχουσα εἰς τὴν διάθεσίν της καὶ ἄνδρας καὶ ὅπλα καὶ χρήματα, θὰ διαταράξῃ τὴν τάξιν καὶ ἐν τῇ ΒΔ καὶ ἐν τῇ μέσῃ Μακεδονίᾳ.

«Ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ Βουλγαρία σήμερον, ὡς Κράτος στρατιωτικώτατα ὠργανωμένον, ἐξασκεῖ οὐ σμικρὰν ἐπιρροὴν ἐν τῇ ΒΔ Μακεδονίᾳ· ἡ δὲ τρομοκρατία τῶν ληστρικῶν ὁμάδων, τῶν περιφερομένων σχεδὸν ἀτιμωρητεί, θὰ προσελκύσῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διὰ τῆς τρομοκρατίας πρὸς τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν πολλοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἑλληνοφρονέστατα διατεθειμένους. Διότι οἱ ἄνθρωποι συνήθως ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν δύναμιν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἰδέαν.

«Τοιουτοτρόπως ἡ βουλγαρικὴ ἐπιδρομή, ἐκ τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας προερχομένη, ἐπιτηδειότατα θὰ παρουσιασθῇ ἐν Εὐρώπῃ ὡς δῆθεν ἐξέγερσις τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν κατὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

«Ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ταύτῃ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, οἱ μέλλοντες νὰ ὑποστῶσι τὰ πάνδεινα ἔσονται οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί. Πᾶσαι αἱ κατ᾽ αὐτῶν τελούμεναι κακουργίαι θὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ποινὴ κατὰ προδοτῶν Μακεδόνων, ἀντιδρώντων πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς μακεδονικῆς ἀπελευθερώσεως ἀγῶνι. Πάντα ταῦτα θά ἠχήσωσιν ἀρκετὰ εὐαρέστως εἰς τὰς ἀκοὰς πολλῶν πολιτικῶν κύκλων αὐτῆς τῆς φιλελευθέρου Εὐρώπης καὶ μέγα μέρος ἀναμφιβόλως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου θ᾽ ἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν βουλγαρικῶν πραξικοπημάτων.

—«Εἶνε γνωστόν, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Καζάζης, διὰ τίνος τρόπου κατορθοῦται τοῦτο.

«Πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων διὰ τῆς πυγμῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Βουλγαρίας Πετκώφ, ἀξίου διαδόχου καὶ συνεχιστοῦ τῆς σταμπουλωφικῆς πολιτικῆς, κατώρθωσε τὸ ὑπουργεῖον νὰ λάβῃ ἔκτακτον πίστωσιν διὰ μυστικὰς δαπάνας, 280 χιλιάδων φράγκων.

—«Γνωρίζετε πῶς θὰ διατεθῶσι ταῦτα;

—«Ὑπὲρ τοῦ προσηλυτισμοῦ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου.

«Ὡς θετικῶς ἐπληροφορήθην, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεστάλησαν εἰς Εὐρώπην ἐκ Σόφιας ὁ Ράδεφ, ὁ Γεννάδιεφ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, εὑρισκόμενοι πράγματι τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν Εὐρώπῃ. Ἂν δὲν ἤρχισεν, ἐντὸς ὀλίγου ἀρχίζει καὶ πάλιν ἡ ἔκδοσις τῆς ἐφημερίδος **«Μακεδονικαὶ Μεταρρυθμίσεις»** τοῦ Ράδεφ, ὡς καὶ ἄλλων συναφῶν δημοσιεύσεων.

«Τὰ ὄργανα ταῦτα τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας κύριον σκοπὸν θὰ ἔχωσι βεβαίως, τὴν συκοφαντίαν τῶν Ἑλλήνων, ὡς συνεργαζομένων δῆθεν ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τῶν Τούρκων. Καὶ οὕτω θέλουσι δικαιολογῇ πάντα τὰ κατὰ τῶν ὁμοφύλων ἡμῶν ἐν Μακεδονίᾳ τελούμενα κακουργήματα.

«Σᾶς ἀναφέρω ἓν καὶ μόνον παράδειγμα τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται οἱ Βούλγαροι, ἐπίσημοί τε καὶ ἀνεπίσημοι, ἐν τῇ προπαγανδικῇ αὐτῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην δράσει. Πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν ἦλθεν εἰς Παρισίους κύριός τις ἐκ Βουλγαρίας, μὴ ἀποκαλύψας τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ τιτλοφορήσας ἑαυτὸν πρώην ὑπουργὸν τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἔσχε μακρὰν συνέντευξιν μετά τινος συν

τάκτου παρισινῆς ἐφημερίδος, λίαν διαδεδομένης· ᾤκτειρε χριστιανικώτατα τὰ ἐν Μακεδονίᾳ τελούμενα κακουργήματα, ἀλλ' ἐδικαιολόγησεν αὐτὰ εἰπών, ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ποιναὶ κατὰ Μακεδόνων προδοτῶν ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῶν βουλγαρικῶν Κομιτάτων.

«Μεταξὺ ἄλλων τερατωδῶν ψευδῶν ἀνεκοίνωσε καὶ τὰ ἑξῆς :

—«Ἐφονεύθη κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἔν τινι χωρίῳ τῆς Μακεδονίας Ἕλλην ἱερεὺς ὑπὸ Βουλγαρικῆς συμμορίας.

—«Λυποῦμαι, εἶπεν, ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ. Ἀλλὰ γνωρίζετε τίνα εἶνε τὰ αἴτια ; Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐπαναστᾶται Βούλγαροι μετέβησαν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἐν ᾧ εὑρίσκετο εἷς Βούλγαρος ἱερεὺς καὶ εἷς πατριαρχικός. Οἱ ἐπαναστάται ἐζήτησαν τρόφιμα κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὸν ἐξαρχικὸν ἱερέα, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη νὰ παράσχῃ ταῦτα, δικαιολογῶν τὴν ἄρνησίν του ἐκ τοῦ φόβου ἐκδικήσεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων. Ἀποτυχόντες μετέβησαν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἱερέα. Οὗτος μετὰ πολλῆς προθυμίας παρέσχεν εἰς τοὺς ἀντάρτας τὰ ζητηθέντα. Μόλις ἀπεχώρησαν τοῦ χωρίου καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰ προσενεχθέντα τρόφιμα, εὑρέθησαν ἅπαντες δηλητηριασμένοι.

—«Ἰδοὺ ὁ λόγος, εἶπε ὁ ἔντιμος πρώην Ὑπουργός, δι' ὃν ἡ ἀνωτάτη δικαιοσύνη τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου ἐτιμώρησε τὸν δηλητηριαστὴν πατριαρχικὸν ἱερέα.

«Μὲ τοιαῦτα τερατώδη καὶ καταχθόνια ψεύδη ἐργάζεται ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα, ὄντως δηλητηριάζουσα τὴν δημοσίαν γνώμην πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

«Ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ἄνοιξις καὶ αἱ βουλγαρικαὶ ὁρδαὶ κατέλθωσι πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐγκληματοῦσαι καὶ ἀνοσιουργοῦσαι, διὰ τοιούτων ψευδῶν θὰ δικαιολογῶνται ἐν Εὐρώπῃ τὰ τελούμενα βουλγαρικὰ ἐγκλήματα ἐν Μακεδονίᾳ.

«Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλι, ἡ βουλγαρικὴ τρομοκρατία θὰ παρασύρῃ πολλοὺς πληθυσμοὺς μὴ βουλγαρικοὺς ἐν Μακεδονίᾳ, ὑπὲρ τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας καὶ ἰδίᾳ διότι ὄπισθεν τῶν βουλγαρικῶν ὁρδῶν ἵσταται στρατὸς ἄριστα συντεταγμένος, ὑπερβαίνων τὰς 200 χιλ. ὁπλιτῶν, ἀριθμὸν ἱκανὸν νὰ καταστῇ σεβαστὸς καὶ διὰ τὴν Τουρκίαν καὶ διὰ τὰς ἀναλαβούσας τὴν καθησύχασιν τῆς δυστυχοῦς χώρας Δυνάμεις.

«Τί θὰ πράξωσιν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητὴς τῆς Μακεδονίας, οἱ πολιτικοὶ πράκτορες, οἱ στρατιωτικοὶ ὀργανωταὶ τῆς μακεδονικῆς χωροφυλακῆς ;

«Ὅ τι καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων. Ὡς γνωρίζετε τὰ βουλγαρικὰ κακουργήματα ἐπλεόνασαν μᾶλλον ἢ ἠλαττώθησαν κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος.»

Ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου Προέδρου.

Σύμπας ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος ἐξῆρε τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐν Παρισίοις καὶ ἐπειδὴ ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν περαιτέρω ἔκτασιν, περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν ἑπομένων κυρίων ἄρθρων:

Ἀνάγκη ἔργων

«Ἐπανῆλθεν ἐκ τοῦ πατριωτικοῦ ἐν Εὐρώπῃ ταξειδίου του ὁ φιλόπατρις Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Ἑλληνισμοῦ κ. Νεοκλῆς Καζάζης καὶ εἰς τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτὸν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς περιοδείας αὐτοῦ ἀπήντησεν, ὅτι τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα δὲν ἐμειώθη εἰς τὰς διαφόρους μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης, ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται παρ' ὅλων τῶν φιλελλήνων εἰς τοὺς ἐρχομένους εἰς συνάφειαν μετ' αὐτῶν, εἶνε, ὅτι δὲν βλέπουν οὐδεμίαν ἐργασίαν συντελουμένην ἐν Ἑλλάδι ἀνταξίαν τῶν περιστάσεων, ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς τὰ λοιπὰ κράτη τὰ ἐνδιαφερόμενα ἐπὶ τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα κυρίως εἶνε ἑλληνικὰ ζητήματα.

«Ἡ γνώμη ἢ μᾶλλον ἡ παρατήρησις αὕτη τῶν φιλελλήνων δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκούεται, μετὰ πόνου ἐκφερομένη παρὰ τῶν κορυφῶν τῶν διαφόρων κέντρων τῆς Εὐρώπης, οὐδὲ τὸ πρῶτον ἡ πατριωτικὴ φωνὴ τοῦ κ. Νεοκλέους Καζάζη ἠκούσθη συμβουλεύουσα τὴν ἀνάγκην νέας ὅλως ἐθνικῆς δράσεως, τὴν ἀνάγκην τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς χώρας, ἀφοῦ τὸ πᾶν δεικνύει, ὅτι ταχέως θὰ εὑρεθῶμεν πρὸ καταστάσεως ἐξωτερικῆς λίαν ἀνωμάλου, τὸ μόνον δὲ Κράτος, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ δυνηθῇ ἄλλως, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δικαίων του, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Βουλγαρία θὰ δύναται εὐχερῶς νὰ παρατάξῃ 200,000 στρατόν, θὰ εἶνε τὸ ἡμέτερον.

«Δὲν ὠφελεῖ μόνον ἡ εὐμενὴς ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων γνώμη τῆς Εὐρώπης, οὐδὲ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων, ὅπως μὴ διαταραχθῇ τὸ καθεστώς, ὅπως μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει αἱ προβαλλόμεναι ἀπαιτήσεις ἐκεῖ, ὅπου μόνον ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις. Ἡ φωνὴ τοῦ ἀδικουμένου πνίγεται, προκαλεῖ τὴν συμπάθειαν, ἀλλὰ δὲν εἰσακούεται παντάπασιν, ἐφ' ὅσον ὁ ἀδικούμενος δὲν εἶνε ἕτοιμος, δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐπιφέρῃ ἀντιπερισπασμόν, ἔστω καὶ μικρόν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ ἄλλου πεδίου καὶ οὐχὶ τοῦ διπλωματικοῦ θὰ λυθῶσι τὰ μεγάλα ζητήματα, τὸ μακεδονικὸν σήμερον καὶ αὔριον τὸ ἀλβανικόν.

«Καὶ δυστυχῶς οὐδεμία ἐργασία ἐτελέσθη παρ' ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, οὐδεμία ἐργασία ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως τελειοτέρας, ἥτις φυσικῶς θὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν ἱκανότητα δράσεως ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, καὶ ἀερολογοῦμεν πάντοτε καὶ εἶνε ὀλίγοι οἱ ἐθνικοὶ ἄνδρες, ὡς ὁ κ. Καζάζης, οἵτινες, θέτοντες πᾶσαν ἄλλην σκέψιν ἐκποδών, ἐργάζονται μόνον διὰ τὴν πατρίδα καὶ ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς.

«Ἀνάγκη ἔργων πλέον καὶ ὄχι λόγων, ὁμολογοῦμεν μεταξύ μας, ἀνάγκη ἔργων καὶ ὄχι λόγων, μᾶς λέγουν οἱ φιλέλληνες τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ἵνα τοῦτο γίνῃ, ἀνάγκη ἡ μέλλουσα ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία ἰδίως νὰ ἐξαρθῇ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της, εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ νὰ μελετήσῃ καλῶς τὰ μέτρα ἐκεῖνα, διὰ τῶν

ὁποίων καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος οὐχὶ διὰ μεμψιμοιριῶν, ἀλλὰ δι' ἔργων, διὰ δράσεως θὰ δυνηθῇ νὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαια αὐτοῦ, τὰ παρὰ πάντων ἀναγνωριζόμενα, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων καταπατούμενα.

α Ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία, ἔχουσα ὡς ἀρχὴν αὐτῆς τὴν θεραπείαν πολιτικῶν συμφερόντων καὶ προσωπικῶν συμπαθειῶν, ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία, δουλεύουσα οὐχὶ εἰς τὸ ἔθνος, ἀλλ' εἰς τὸ κόμμα, οὐδὲν ἕτερον ἀποτέλεσμα θέλει ἐπιφέρῃ ἢ τὴν διαγραφὴν παντὸς ἐθνικοῦ πόθου τοῦ Ἑλληνικοῦ.

(**Ἐκ τοῦ «Προσκόπου»**)

ΕΘΝΙΚΗΝ ΤΡΟΦΗΝ εἰς ἐθνικὰς συζητήσεις καὶ εἰς πατριωτικὰς σκέψεις παρέσχεν εὐτυχῶς εἰς τὰς στήλας του ἑλληνικοῦ τύπου ἡ ἐξ Εὐρώπης ἐπάνοδος τοῦ κ. Καζάζη ἀπὸ τριῶν ἤδη ἡμερῶν. Θὰ ηὐχόμεθα ἡ τροφὴ αὕτη νὰ ἦτο καθημερινή, νὰ ἦτο συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος, διότι τότε καὶ μόνον θὰ ἠδυνάμεθα ἐξ ἑνὸς μέν, νὰ καταστήσωμεν σαφέστερον ἔτι τοὺς περιστοιχίζοντας πάντοθεν τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν ὑποθέσεις σοβαροὺς κινδύνους, ἐξ ἄλλου δὲ νὰ ἀποστῶμεν τῶν μικροζητημάτων, εἰς ἃ ἀπὸ μακροῦ δυστυχῶς χρόνου ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων αἰτιῶν καὶ λόγων κατατριβόμεθα, καὶ νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ μέσα, δι' ὧν θὰ ἀπετρέπομεν ἀφ' ἡμῶν πᾶσαν ἐθνικὴν καταστροφήν. Παρημελήσαμεν σπουδαίως, ἐὰν δὲν ἐλησμονήσαμεν, τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἐθνικὰς ἡμῶν ὑποχρεώσεις, ἡμεῖς οἱ ἐλεύθεροι, καὶ ἰδοὺ ἤδη, ὅτι εὑρισκόμεθα ἀπαράσκευοι καὶ ἀπροετοίμαστοι, ὅπως μετὰ τοῦ λόγου προτάξωμεν εἰς τοὺς ἐκ βορρᾶ ἐχθροὺς ἡμῶν καὶ τὴν πυγμήν. Διότι ταύτης καὶ μόνης κυρίως ἔχομεν ἀνάγκην σήμερον, καθότι, ὡς λίαν ὀρθῶς ἐν ταῖς ἀνακοινώσεσιν αὐτοῦ λέγει ὁ κ. Καζάζης, οἱ ἄνθρωποι συνήθως ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν δύναμιν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἰδέαν. Ὅλαι αἱ εἰδήσεις, ἃς κομίζει ὁ κ. Καζάζης σήμερον ἐξ Εὐρώπης καὶ ὅλαι αἱ γνῶμαι τῶν διακοσίων καὶ πλέον ἀνδρῶν, μεθ' ὧν ἀνεστράφη καὶ ὡμίλησεν ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συμπίπτουσιν εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα ὅτι: ἡ προσεχὴς ἄνοιξις θὰ παρουσιάσῃ εἴς τινα τμήματα τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας τὸ φαινόμενον τῆς σοβαρᾶς ἐξεγέρσεως, ἰδίᾳ ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, συγκρούονται σήμερον δύο μεγάλαι ἐπιρροαὶ ἡ αὐστριακὴ καὶ ἡ ἰταλική. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ προσέτι ὅτι εἶνε πολὺ ἐνδεχόμενον μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος νὰ κινηθῇ καὶ τὸ Ἠπειρωτικόν, διότι καὶ οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπιδιώκουσι νὰ παραστήσωσι τὴν Ἤπειρον ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς Ἀλβανίας. Καὶ αἱ γνῶμαι τῶν ἀνδρῶν τούτων, τῶν εὑρισκομένων ἤδη εἰς πάντας τοὺς σημαίνοντας κλάδους τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς κινήσεως, δὲν εἶνε οὔτε προφητικαὶ προρρήσεις, κινδυνεύουσαι νὰ διαψευσθῶσιν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, καὶ ἑπομένως ἀνάξιαι προσοχῆς, οὔτε φαντασιοπληξίαι φιλοδόξων ἀνδρῶν, ἀναμενόντων τὸ ἑλληνικὸν θυμίαμα. Εἶνε ἀπόρροιαι μελέτης τῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐξελίξεως τῶν

πραγμάτων, καὶ ὡς τοιαῦται δέον νὰ ἐξυπνήσωσιν ἡμᾶς ἐκ τοῦ ληθάργου εἰς ὃν ἐρρίφθημεν, δέον νὰ ὁπλίσωσι τὴν χεῖρα ἡμῶν καὶ νὰ καταστήσωσι ταύτην ἰσχυρὸν καὶ ἀκαταμάχητον ἀμύντορα τῶν ἀπειλουμένων ἐθνικῶν συμφερόντων, τῶν ὑπονομευομένων ἐθνικῶν δικαίων, τῶν κινδυνευόντων νὰ γίνωσιν ἀμαχητὶ λεία λαῶν πεπολιτισμένων ἐν τῇ ὄψει, ἀλλὰ βαρβάρων καὶ ἀγροίκων ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ προθέσει.

«Ὁ κ. Καζάζης, μόνος αὐτός, αὐτόκλητος τῆς πατρίδος ἀπόστολος ἀνὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ κέντρα, κομιστὴς παντοῦ τῶν ἰδεωδῶν καὶ τῶν πόθων τοῦ ἔθνους, ἐζήτησε νὰ καταδείξῃ καὶ νὰ πείσῃ τὸν πεπολιτισμένον τῆς Εὐρώπης λαόν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φυλή, ἡ διαθρέψασα καὶ διαπαιδαγωγήσασα τὸν λαὸν τοῦτον, ἀδικεῖται ἀφιεμένη μόνη εἰς τὸν ἀρχόμενον ἀγῶνα. Καὶ ἔπεισεν ὄντως ὁ ἀνὴρ καὶ ἐπέφερεν ἐν μέρει τὰ ἐπιδιωκόμενα ἀποτελέσματα. Ἀλλ' ὁ κ. Καζάζης δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐπίσημον τῆς χώρας αὐτοῦ ἐν ταῖς ἑαυτοῦ ἐνεργείαις Κυβέρνησιν, καὶ αἱ προσπάθειαι καὶ οἱ κόποι αὐτοῦ ἐν τέλει δὲν δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὰ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν περιστάσεων ἐπιδιωκόμενα ἀποτελέσματα, ἐὰν παραμείνῃ καὶ πάλιν μόνος αὐτὸς ἐνεργῶν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐτόνισαν ἰδιαιτέρως τῷ κ. Καζάζῃ ἅπαντες οἱ τῆς Ἑλλάδος φίλοι, εἰπόντες αὐτῷ καθαρῶς, ὅτι ἐφ' ὅσον αἱ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος ἐνέργειαι εἶνε ἀσαφεῖς καὶ ἀόριστοι, ἐφ' ὅσον ἐλλείπει ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν τὸ ἑνιαῖον σύστημα καὶ ἡ σταθερὰ πολιτικὴ πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος πορεία, πᾶσα ἄλλη παντὸς φιλογενοῦς καὶ φιλοπάτριδος ἀνδρὸς ἐργασία θὰ εἶνε πάντοτε ἐλλιπὴς καὶ δυσανάλογος κατὰ τοὺς παρόντας χρόνους πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀπειλουμένων ἑλληνικῶν δικαίων. Τοῦτο εἶνε τὸ κυριώτερον συμπέρασμα τῶν ἐξ Εὐρώπης ἐντυπώσεων τοῦ κ. Καζάζη. Τὰ λοιπὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τῆς Ἑλλάδος φίλων ἐπιτευχθέντα ἐπ' ἐσχάτων ἐν Εὐρώπῃ εἶνε μεγάλαι ὄντως θεωρητικαὶ ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος, νὰ λάβωσι σάρκα καὶ ὀστᾶ καὶ νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸν ἀρξάμενον ἤδη ἐθνικὸν ἡμῶν ἀγῶνα.

(Ἐκ τοῦ «Κράτους»)

ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ
ΚΑΙ
Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

Ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος κατὰ τὸ ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ κέντρα ταξείδιόν του πλειστάκις ἤκουσε καὶ ἀντελήφθη τὰ παράπονα καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν τε ὁμοεθνῶν καὶ τῶν φιλελλήνων διὰ τὴν ἀνάμιξιν τῶν ἀξιωματικῶν μας εἰς ἀλλότρια καθήκοντα ἢ εἰς ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἔταξεν αὐτοὺς ἡ πατρίς.

Διερμηνεύων οὕτως εἰπεῖν, τὴν γνώμην τοῦ Πανελληνίου καὶ τῶν φιλελλήνων διὰ λυπηρὰν ταύτην κατάστασιν, τὴν διαλυτικὴν τοῦ στρατεύματος, εἰς τὰς τόσον κρισίμους ταύτας τῆς πατρίδος περιστάσεις, ἐτόνισεν, ἅμα τῇ ἐπανόδῳ του ἐξ Εὐρώπης, τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ἀποχῆς τῶν ἀξιωματικῶν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐξέδοτο πρὸς τὰ διαφορα τμήματα αὐτῆς τὴν ἀκόλουθο. ἐγκύκλιον, δημοσιευθεῖσαν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ τύπου τῆς τε πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ εὐμενῶς παρ' αὐτοῦ σχολιασθεῖσαν.

Ἡ ἐγκύκλιος ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀριθ. Πρωτ. 12.

ΠΡΟΣ ΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι κατὰ τὴν μετά τινας ἡμέρας γενησομένην ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ οὐκ ὀλίγοι καὶ πάλιν ἀξιωματικοὶ τοῦ Στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης κατέρχονται εἰς τὸν ἐκλογικόν ἀγῶνα. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ τοιαύτη βουλευτικὴ ὑποψηφιότης ἀπορρέει ἀπὸ ρητοῦ ἄρθρου τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος, ἀλλ' ἡ παροῦσα κατάστασις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων, οἱ κίνδυνοι, οὓς διατρέχει κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐπιβάλλουσιν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἑλληνικὸν λαὸν τὴν μέριμναν περὶ τῆς ἀμέσου στρατιωτικῆς συντάξεως τοῦ Κράτους, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον παραμεληθείσης, εἰς δὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης νὰ καταλείπουν πᾶσαν ἀλλοτρίαν ἀσχολίαν καὶ ν' ἀφοσιωθῶσιν ὁλοψύχως εἰς τὸ καθῆκον, ἐφ' ὃ ἔταξεν αὐτοὺς ἡ Πατρίς, εἰς τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν καθῆκον.

Τοιαύτη εἶναι ἡ εὐχή, οὐχὶ μόνον παντὸς τοῦ Πανελληνίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων περὶ τῆς τιμῆς ἡμῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν μέλλοντος ἀλλοεθνῶν.

Ἀνακοινοῦντες ὑμῖν ταῦτα, παρακαλοῦμεν, ὅπως, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς πολιτικῆς ὑμῶν δράσεως ἐνεργήσητε παντὶ τρόπῳ, ὅπως πεισθῶσιν οἱ κατὰ τὴν ὑμετέραν ἐκλογικὴν περιφέρειαν ἐκλογεῖς, συναισθανόμενοι τὴν ὑπερτάτην τῆς ψήφου αὐτῶν εὐθύνην, ν' ἀρνηθῶσιν αὐτὴν εἰς τοὺς ὑποψηφίους ἀξιωματικούς, ἐξαναγκάζοντες αὐτοὺς τοιούτῳ τρόπῳ ν' ἀναλάβωσι τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν, ἀφ' ἧς τοσαῦτα ἀπεκδέχεται παρ' αὐτῶν τό τε ἐλεύθερον καὶ τὸ ἀλύτρωτον ἔθνος, κατὰ τοὺς κρισίμους τούτους καιρούς, οὓς διέρχεται ἡ ἡμετέρα πατρίς, ἥτις κατ' ἐξοχὴν τὴν σωτηρίαν αὐτῆς καὶ τὴν πλήρη ἱστορικὴν ἀποκατάστασιν ἀναμένει ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ, σκοπίμως ὠργανωμένου καὶ συντεταγμένου.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΓ΄.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Α΄. ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1904

Κατάστασις τῆς 31 Δεκεμβρίου 1904.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Ταμεῖον (εἰς μεταλλικόν	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	1,737,322	30	2,149,300	26
	Ὑποκαταστημάτων	»	411,977	96		
Ταμεῖον (» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης		Δρ.			49,060	—
Ταμεῖον (» κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		Δρ.			1,051,266	—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοί (Ἀντίτιμον μεταλ. Τραπ. εἰς τὸ ἐξωτερικόν		Δρ.			21,023,198	53
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοί (Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ δανείου εἰς χρυσὸν (Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4% τοῦ 1902.		Δρ.			18,053,141	38
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ τραπεζικῶν γραμματίων		Δρ.			68,778,575	42
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων		Δρ.			11,250,000	—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων	Εἰς χρυσόν	Δρ.	23,767,036	80	52,894,036	80
	» τραπ. γραμμ.	»	29,127,000	—		
Συναλλάγματα καὶ γραμμάτια χαρτοφυλακίου	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	8,840,229	08	20,776,995	46
	Ὑποκαταστημάτων	»	11,936,766	38		
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	496,055	58	2,637,379	24
	Ὑποκαταστημάτων	»	2,141,323	66		
Ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	7,039,223	05	8,093,833	58
	Ὑποκαταστημάτων	»	1,054,610	53		
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	6,778,654	44	7,217,416	79
	Ὑποκαταστημάτων	»	438,762	35		
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων		Δρ.			2,393,789	—
Δάνειον πρὸς τὴν Σταφιδικὴν Τράπεζαν ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους		Δρ.			2,793,934	36
Ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	2,304,150	—	5,118,375	02
	Ὑποκαταστημάτων	»	2,814,225	02		

Δάνεια χρεολυτικὰ ἐπὶ ὑποθήκη	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	12,080,375	09	21,101,259	44
	Ὑποκαταστημάτων	»	9,020,884	35		
Καθυστερήσεις δανείων χρεολυτικῶς ἐπὶ ὑποθήκη	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	278,337	38	525,705	46
	Ὑποκαταστημάτων	»	247,368	08		
Δάνεια ἁπλᾶ ἐπὶ ὑποθήκη	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	9,358,922	89		
	Ὑποκαταστημάτων	»	17,485,483	25		
Δάνεια ἐν Ἄρτῃ ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους		Δρ.	821,740	12	27,666,146	26
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομ. πρόσωπα	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	161,692,153	12	43,297,149	94
	Ὑποκαταστημάτων	»	26,604,996	82		
Καθυστερήσεις δανείων πρὸς δήμους, λιμ. κλπ. νομ. πρόσ	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	175,673	44	216,689	57
	Ὑποκαταστημάτων	»	41,016	13		
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	1,243,921	90	9,013,096	05
	Ὑποκαταστημάτων	»	7,769,174	15		
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	196,861	30	4,064,441	24
	Ὑποκαταστημάτων	»	3,867,579	94		
Καθυστερήσεις ἐκ γραμματίων Πρ. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		Δρ.			888,173	—
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας		Δρ.			3,446,016	—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης		Δρ.			1,840,000	—
Τοκομερίδια ἐν γένει		Δρ.			1,145,334	37
Καταστήματα Τραπέζης		Δρ.			4,068,919	09
Κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων κατακυρωθέντα εἰς τὴν Τράπεζαν		Δρ.			4,242,904	70
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	217,296	71	2,608,366	76
	Ὑποκαταστημάτων	»	2,391,070	05		
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνης κατασκευῆς τραπεζικῶν γραμματίων)	Κεντρ. Καταστήμ.	»	1,346,977	—	1,618,[illegible]82	32
	Ὑποκαταστημάτων	»	271,205	32		
Ἔξοδα δικαστικά		Δρ.			7,051	65
Καταστήματα Ἰονικῆς Τραπέζης		»			115,105	74
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ		Δρ.			3,976,934	51
Διάφοροι λογαριασμοί		»			2,735,822	87
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κέρδη ἐκ τραπεζικῶν γραμματίων		»			1,720,320	—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		»			1,280,000	—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»			500,000	—
Ἐκκρεμεῖς δοσοληψίαι Κεντρικοῦ Καταστήματος μετὰ τῶν Ὑποκαταστημάτων		»			1,165,783	74
					363,023,704	55

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον μετοχικὸν διῃρημένον εἰς 20,000 μετοχάς.	Δρ.			20,000,000	—
» (τακτικόν.	Δρ.	4,000,000	—		
Κεφάλαιον ἀποθεματικὸν (ἔκτακτον.	»	7,500,000	—		
(δι' ἀποσβέσεις ἀπαιτήσεων ἐπιστολῶν Πρ. Τραπ. Ἠπειροθεσσαλίας	»	2,000,000	—	13,500.000	—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :					
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως.	Δρ.	68,778,575	42		
II. » » » Τραπέζης :					
α) τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης . . . Δρ. 53,463,947,80					
β) τῆς Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας . . » 255,775,—		53,719,722	80	122,498,298	22
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	Δρ.			11,250,000	—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν.	»			3,774,602	13
Καταθέσεις ἄνευ τόκου. (Κεντρ. Καταστήμ.	»	8,150,384	36	13,767,255	72
(Ὑποκαταστημάτων	»	5,616,871	36		
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι. (Κεντρ. Καταστήμ.	»	96,075	55	948.569	67
(Ὑποκαταστημάτων	»	852,494	12		
Μερίσματα παρελθόντα.	»			276,175	—
Μέρισμα Β' ἑξαμηνίας 1904 πρὸς δραχμὰς 90.—ἐφ' ἑκάστης μετοχῆς	»			1,800,000	—
Καταθέσεις Δημοσίου διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ' Νόμον	»			283,749	94
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λογαριασμὸς καταθέσεων ἐκ δημοσίων (ὑπεγγύων προσόδων (Εἰς χρυσόν	»	493,825	94	1.237.226	28
(» τραπ. γραμμάτια	»	743,400	34		
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν.	»			196,399	35
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια.	»			2,336,209	35
Ὑπηρεσία δανείου 2,600,000 Σιδηροδρόμων Π. Α. Π.	»			2,240	—
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσὸν	»			499.197	15
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»			309,221	63
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶ —Δεμερλῆ—Συνόρων.	»			18,053,141	38
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Δεμερλῆ—Συνόρων.	»			265,276	56
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον 'ΒΨΕ'.	»	5,612,166	15		

Κατάθεσις Δημοσίου (κληροδότημα Συγγρού) εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια.	»	1,664,134	60		
Καταθέσεις ἔντοκοι (Κεντρικοῦ Καταστήματος Δρ. 68,544,691,16 / (Ὑποκαταστημάτων » 1,630,273,25 — (Κεφάλαιον.	»	68,365,085	65	77,460,265	16
(Τόκοι	»	1,818,878	76		
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν.	»			45,966,690	—
» » » 2 ½ % εἰς τραπ. γραμμάτια.	»			20,495,200	—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν.	»			2,328,628	—
» » » » 2 ½ %. εἰς τραπ, γραμμάτια.	»			76,000	—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου. (Κεντρ. Καταστήμ.	»	2,812,463	92		
(Ὑποκαταστημάτων	»	946,761	98	3,759,225	90
Κομισταὶ συναλλαγμάτων	»			38,150	32
Συμμετοχὴ τῶν Τραπεζῶν Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφιδικῆς Τραπέζης	»			1,287,349	97
Τόκοι χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	»			564,762	82
Κέρδη καὶ ζημίαι, ὑπόλοιπον ἀφιέμενον διὰ τὴν ἐπομένην ἑξαμηνίαν.	»			49,870	—
	Δρ.			363,023,704	55

X

Κέρδη καὶ ζημίαι Α' ἑξαμηνίας 1904

Εἰς ἔξοδα διαχειρίσεως.	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	336,489	55	594,674	61
	(Ὑποκαταστημάτων »	258,185	06		
» » ἐγκαταστάσεως, ἰδίως ἀπόσβεσις ὑλικοῦ τραπεζικῶν γραμματίων	Δρ.			60,093	02
» καταστήματα Τραπέζης, ἀπόσβεσις ἐκ τῆς ἀξίας αὐτῶν	»			23,974	99
» ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	76,828	05	387,768	35
	(Ὑποκαταστημάτων »	310,940	30		
» ἀμοιβὰς τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ὑποκαταστημάτων	»			52,830	80
» προμηθείας καταθέσεων ἄνευ τόκου, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	38,172	59	45,786	54
	(Ὑποκαταστημάτων »	7,613	95		
» τόκους καταθέσεων ἐπὶ τόκῳ, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	1,427,404	48	1,452,739	78
	(Ὑποκαταστημάτων »	25,335	30		
» » καὶ λαχνοὺς λαχειοφόρου δανείου, 3 % εἰς χρυσόν.	»			1,144,978	—
» λαχνοὺς λαχειοφόρου δανείου 2 1/2 % εἰς τραπ. γραμμάτια.	»			146,800	—
» » ταμιευτηρίου, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	52,023	45	69,609	90
	(Ὑποκαταστημάτων »	17,586	45		
» ἐξωτερικοὺς λογαριασμούς, ἀπόσβεσις συναλ)κῆς διαφορᾶς πληρωμῶν ἰδίως λαχειοφόρου δανείου Βας ἑξαμηνίας 1904	»			500,000	—
» λ)σμὸν ἐξαγορᾶς συμμ. Κυβερν. εἰς κέρδη ἐκ τραπ. γραμ. τὰ ἀποσβεννύμενα.	»			71,680	—
» » » προνομίου Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ., τὰ ἀποσβεννύμενα	»			80,000	—
» προμήθειαν τροπῆς λαχειοφόρου δανείου, τὰ ἀποσβεννύμενα	»			50,000	—
» διαφόρους λογαριασμούς, τὰ ἀποβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	93,197	79	94,006	07
	(Ὑποκαταστημάτων »	808	28		
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ.	(Διατιθέμενα εἰς τὴν παροῦσαν ἑξαμηνίαν Δρ.	1,927,346	65	1,977,216	65
	(Ἀφιέμενα διὰ τὴν ἑπομένην. »	49,870	—		
	Δρ.			6,752,158	71

Κέρδη καὶ Ζημίαι Α΄. Ἑξαμηνίας 1904 Π

Ἀπὸ προεξοφλήματα	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	330,770	43		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	475,355	60	806,126	03
» ὅμοια χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	38,966	25		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	345 132	29	384,098	54
» τόκους χορηγήσεων δι' ἀνοικτῶν λ)σμῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ. . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	73,770	95		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	78,889	24	152,660	19
» » » » » ἐπ' ἐνεχύρῳ . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	190 261	65		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	29,947	35	220,209	—
» » δανείων ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	187,701	57		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	10,385	85	198,087	42
» » » » ἐμπορευμάτων.		Δρ.			46,949	05
» » δανείου πρὸς τὴν Σταφιδικὴν Τράπεζαν		Δρ.			54,646	85
» » ἁπλῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	244,734	80		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	522,080	39	766,815	19
» » χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	290,000	—		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	224,087	74	514,087	74
» » δανείων πρὸς δήμους, λιμένας κλπ. νομικὰ πρόσωπα.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	438,884	63		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	786,959	75	1,225,844	38
» » ὁμολογιῶν Ἐθνικῶν δανείων		Δρ.			1,021,563	75
» » δανείου πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ. . .		Δρ.			343,879	85
» » » πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων . .		Δρ.			59,541	65
» » καὶ ὠφελείας ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν		Δρ.			337,258	80
» ὠφελείας ἐκ προσόδων κτημάτων Τραπέζης	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	6,354	90		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	60,980	33	67,335	23
» μέρισμα μετοχῶν ἐγχωρίων ἑταιρειῶν.		Δρ.			137,073	25
» φύλακτρα χρηματογράφων		Δρ.			8,996	55
» ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς (τὰς εἰσπραχθείσας ἐκ τῶν ἀποσβεσθεισῶν).	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	65,700	57		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	14,971	85	80,672	42
» διάφορα κέρδη.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	190,562	—		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	85,609	11	276,171	11
» κέρδη καὶ ζημίας τὸ ἐκ τῆς παρελθούσης ἑξαμηνίας περισσεῦσαν		Δρ.			50,141	71
		Δρ.			6,752,158	71

Διανομὴ τῶν καθαρῶν κερδῶν Α' ἑξαμηνίας 1904 ἐπὶ δραχμῶν 1,938,198 60 ὡς ἀνωτέρω.

Εἰς τακτικὸν μέρισμα πρὸς 3 1/2 τοῖς 0/0 ἐπὶ κεφαλαίου δραχ. 20,000,000. . Δραχ. 700,000.—)			
» πρόσθετον. . . . . » 1,165,979,35)	Ὁμοῦ Δρ.	1,865,979	35
» ἀμοιβὴν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κεντρ. Καταστήματος 5 τοῖς 0/0 κατὰ τὸ ἄρθ. 24 τοῦ Καταστατικοῦ	»	61,367	30
	Δραχ.	1,927,346	65

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν. . . . . Δραχ.	1,865,979,35
Ἐκπίπτονται (α') διὰ φόρον Δημοσίου 3 τοῖς 0/0. . . . . Δραχ. 55,979.35	
) β') διὰ χαρτόσημον ἐπὶ μερίσματος 20,000 μετοχῶν. . » 10,000.— Δρ.	65,979.35

Μέρισμα καθαρόν, ἤτοι ἐλεύθερον φόρου καὶ χαρτοσήμου, πρὸς Δρ. **90.—ἐφ'** ἑκάστης μετοχῆς Δραχ. 1,800,000 —

Τὸ μέρισμα πληρώνεται:

Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι, ἐν Ἀγρινίῳ, **Αἰγίῳ**, Ἀμφίσσῃ, Ἄρτῃ, Ἀταλάντῃ, Βόλῳ, Γυθείῳ, Δημητσάνῃ, Θήβαις, Θήρᾳ, Καλαβρύτοις, Καλάμαις, Καρδίτσῃ, Κορίνθῳ, Κυπαρισσίᾳ, Λαμίᾳ, Λαρίσῃ, Λεβαδείᾳ, Λευκάδι, Μεγαλουπόλει, Μεσολογγίῳ, Ναυπάκτῳ, Ναυπλίῳ, Πάτραις, Πειραιεῖ, Πόρῳ, Πύλῳ, Πύργῳ, Σπάρτῃ, Σύρῳ, Τρικκάλοις, Τριπόλει, Χαλκίδι, παρὰ τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπέζης καὶ ἐν Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ καὶ Κεφαλληνίᾳ παρὰ τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης ἀπὸ τῆς 15|28 προσεχοῦς Ἰανουαρίου.

Ἐν Βιέννῃ, παρὰ τῇ Wiener Bank-Verein
» *Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τῷ Κυρίῳ Λεωνίδᾳ Ζαρίφῃ*
» *Ἀλεξανδρείᾳ, παρὰ τῷ Ὑ/ματι τῆς Τραπ. Ἀθηνῶν*
» *Σμύρνῃ, παρὰ τῷ Ὑπ/ματι τῆς Τραπ. Μιτυλήνης*
» *Κρήτῃ, παρὰ τοῖς Καταστήμασι τῆς Τραπ. Κρήτης*

} Ἀπὸ τῆς 6|19 προσεχοῦς Φεβρουαρίου

Εἶνε δὲ ἀπηλλαγμένον τὸ μέρισμα τοῦ φόρου καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ χαρτοσήμου, ὡς προκαταβληθέντος ὑπὸ τῆς Τραπέζης εἰς τὸ Δημόσιον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1904.

Ὁ Διοικητὴς
Σ. ΣΤΡΕΙΤ

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. Κουτσαλέξης

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Ἴδε προηγούμενον ἄρθρον)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἡ Ἑλλάς,

Τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ἐν ᾧ ἱδρύθη τὸ νέον κράτος μετὰ τὴν ἐν Ναυαρίνῳ καταστροφήν, ἐκτὸς τμημάτων τινῶν, ἰδίᾳ τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἦτο τὸ μᾶλλον ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθέν, κατάλληλον, ἵνα συντελέσῃ διὰ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ πλεονεκτημάτων πρὸς ταχυτέραν πραγμάτωσιν τοῦ ἱστορικοῦ προγράμματος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἡ Ἑλλάς, κατεστραμμένη ἐξ ὁλοκλήρου, ἐστερεῖτο παντὸς μέσου, ὅπως ἀναπτύξῃ, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τὰς οἰκονομικὰς αὐτῆς δυνάμεις, συμφώνως πρὸς τὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων καὶ τὸ ἐν γένει ἐπιχειρηματικὸν αὐτῶν πνεῦμα. Ὑπό τε τὴν μακρὰν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ὡς καὶ κατὰ τὸν μέγαν πρὸς τοὺς τούρκους ἀγῶνα, ἡ Ἑλλὰς ἐγένετο βάρβαρος. Ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς ἡ πλήρης συνείδησις τοῦ δικαίου, οὐδ' ἦτο δυνατὸν τοῦτο ἐν χώρᾳ, ἔνθα ἀσφάλεια, ἰδιοκτησία, ἴση ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης δὲν ὑφίσταντο, ἦσαν ἄρα δυσνόητοι ἔννοιαι ἐν τῇ ἀντιλήψει λαοῦ, περὶ τῆς ἑαυτοῦ μόνον ζωῆς καὶ συντηρήσεως κηδομένου καὶ μεριμνῶντος. Τοιαύτη κοινωνία δὲν ἦτο δυνατὸν ἀμέσως, ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ὀργανώσεως, ν' ἀποτελέσῃ εὔκοσμον καὶ συντεταγμένην πολιτείαν. Καὶ εἰς τὸ αἴτιον τοῦτο ἀποδοτέα ἡ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος ἀποτυχία, ἣν κακῶς ἐμελέτησαν καὶ κακῶς ἐνόησαν οἱ ἐρευνήσαντες τὸν σύγχρονον κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τοῦτο ἰσχυριζόμενος, δὲν ἐννοῶ ν' ἀμφισβητήσω τὸ γεγονός, ὅτι ἐπαρκῆ, ἄξια λόγου ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ κεφάλαια δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἀπελευθέρων ἐκείνων κατοίκων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, κεκτημένων μὲν οὐ σμικρὸν τὴν συνείδησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ φερόντων τὸν ἀνδραποδώδη χαρακτῆρα μακρᾶς, προαιωνίου δουλείας. *Τὸ ἥμισυ τῆς ἀρετῆς*, ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν φράσιν ἀρχαίου ποιητοῦ, ἔλειπεν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἀπετέλεσαν τοὺς πρώτους πολίτας τοῦ ἀρτιτόκου ἑλληνικοῦ κράτους. Καὶ ἐτάχθη μὲν πρῶτος κυβερνήτης καὶ ὁδηγὸς τοῦ κοινωνικῶς ἀσυντάκτου τούτου πολιτικοῦ κατασκευάσματος ὁ Κερκυραῖος Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐκλεγεὶς

ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐγκριθεὶς ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀλλ᾿ ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ κυβερνητικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον θυελλώδης, ἀλλὰ καὶ ὀλιγοχρόνιος. Ὁ Καποδίστριας, ὑπηρετήσας πρότερον ἐν Ρωσσίᾳ ὡς ἀνώτατος αὐτῆς λειτουργός, δὲν ἐνέπνεε τὴν προσήκουσαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ἑτέρας δύο τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὑποπτευόμενος, ἀδίκως, ὡς φίλα φρονῶν τῇ ρωσσικῇ πολιτικῇ, ἥτις καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέβλεπεν εἰς πολιτικὴν ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐν τῇ λειπῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐπικράτησιν. Τούτου ἕνεκα ἡ κατ᾿ αὐτοῦ ἐξωτερικὴ ἀντίδρασις, ἧς ἀμέσως συμμετέσχον, ἕνεκα ἐσωτερικῶν πολιτικῶν ἀφορμῶν, καὶ τὰ ἰθαγενῆ κόμματα, ὑποβοηθούμενα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ὁ Καποδίστριας οὐχ ἧττον ἐκέκτητο ὑπέροχα, σπάνια πλεονεκτήματα ἀνθρώπου, πολίτου καὶ κυβερνήτου, ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, ἡ φιλοπατρία, ἡ ἀφιλοκέρδεια καθίστων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν ἄνδρα ἐνάμιλλον πρὸς τὸν Γεώργιον Βασιγκτῶνα. Ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰργάσθη ὑπὲρ αὐτῆς, εἴτε ἐν τῇ ρωσσικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελῶν, εἴτε ἐν Ἑλβετίᾳ μετὰ ταῦτα ἰδιωτεύων, εἴτε ἐπὶ τέλους ὡς κυβερνήτης, μετ᾿ ἀφοσιώσεως, μετ᾿ ἀφιλονεικήτου ἀγάπης. Ὡς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος προσεπάθησε νὰ ὀργανώσῃ τὸ νέον τοῦτο κράτος συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς εὐνομίας καὶ τῆς προόδου. Καὶ ἐστερεῖτο μὲν ἐπαρκῶν οἰκονομικῶν μέσων ἡ Ἑλλάς, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἦτο ἀραιὸς καὶ διεσπαρμένος καθ᾿ ἅπασαν τὴν ὕπαιθρον χώραν, ἐλλειπουσῶν ἐξ ὁλοκλήρου πόλεων καὶ μεγάλων κοινωνικῶν κέντρων, ἡ πενία ἄρα ἐβασίλευεν ἀπ᾿ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς χώρας, ἀλλ᾿ ὁ Κυβερνήτης, αὐτὸς πρῶτος παρέχων τὸ παράδειγμα τῆς φειδοῦς καὶ τῆς ὀλιγαρκείας, πᾶσαν τὴν ὑπὲρ τοῦ τόπου ἐργασίαν αὐτοῦ διεξῆγε μετὰ περισσῆς οἰκονομίας. Ἀποβλέπων εἰς τὰ πράγματα, καὶ ὄχι εἰς τὰ φαινόμενα, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λαμπηδόνα, ἐπεδίωκε τὴν κοινωνικὴν ἀναδιοργάνωσιν ἐκ τῶν θεμελίων καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς στέγης, ὡς πλέον ἢ ἅπαξ, ὡς μὴ ὤφειλε, ἐγίνετο μετ᾿ αὐτὸν ἐν Ἑλλάδι.

Πρώτη μέριμνα τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ πνευματική, ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ μόρφωσις καὶ διαπαιδαγώγησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τοῦτο ἐπιδιώκων, ἵδρυσεν ἀμέσως πανταχοῦ τοῦ κράτους δημοτικὰ σχολεῖα, οὐκ ὀλίγα μάλιστα καὶ οἰκοδομήσας ἐκ τῶν ἰσχνοτάτων πόρων τοῦ δημοσίου ταμείου. Κάλλιστα κατενόει ὁ ἀνὴρ τίνων ἐφοδίων πρὸς πρόοδον εἶχεν ἀνάγκην ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἠθικῆς μορφώσεως πρωτίστως, ἥτις ἦτο πλημμελὴς μέχρι τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἐκ τῶν αἰτίων, ἅτινα προηγουμένως ὑπηνίχθην. Δημιουργῶν λαόν, κεκτημένον πλήρη τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν, θὰ ἐδημιούργει κοινωνίαν συντεταγμένην καὶ ἰσχυράν. Ὁ Μάξιμος Ἀζέλιος ἔλεγε πολλάκις εἰς τοὺς συναγωνιστάς του.: *Ἐδημιουργήσαμεν τὴν Ἰταλίαν, καιρὸς ἤδη νὰ δημιουργήσωμεν τοὺς Ἰταλούς.* Τοιοῦτό τι ἐσκέπτετο καὶ ὡμολόγει ἑκάστοτε ὁ Καποδίστριας. Ἀτυχῶς ἐστερεῖτο ἐπαρκῶν, καταλλήλων πρὸς τοῦτο συνεργατῶν. Ἡ παλαιοτέρα γενεά, ἡ διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς καὶ τῶν θυσιῶν ἐξαναστήσασα

τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦτο ἱκανή, ὡς ἐκ τῶν λοιπῶν μειονεκτημάτων, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν. Ὅπως εἶχον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὰ πράγματα, πρωτίστως παρίστατο ἀνάγκη λαοῦ ἱκανοῦ, κοινωνικοῦ, κατανοοῦντος πρὸς τοῖς δικαιώμασι τὰ καθήκοντα ἅμα αὐτοῦ καὶ τὰς ὑποχρεώσεις· ἐπεβάλλετο ἡ δημιουργία στερεοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος, ἔχοντος ἀσφαλῆ θεμέλια, οὐχὶ ἐπὶ ἄμμου ἐκτισμένου· τὰ δὲ θεμέλια ταῦτα δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε ἄλλα ἢ λαὸς ἠθικὸς καὶ μεμορφωμένος.

Πρὸς τῇ τοιαύτῃ τοῦ λαοῦ μορφώσει ὁ **Κυβερνήτης** τῆς **Ἑλλάδος** ἐσκέφθη, ὅτι ἔπρεπε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητον, αὐτάρκη, ἐξασφαλίζων οὕτω τὴν πραγματικήν του ἐλευθερίαν. Οὕτως ἐνίσχυσε τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Πρὶν ἢ ἱδρύσῃ ἀνωτέρας σχολάς, ἵδρυσεν ἐγγὺς τῆς πρώτης πρωτευούσης τοῦ νέου κράτους, ἐν Ναυπλίῳ, παρὰ τὴν πολυθρύλλητον Τύρινθα, γεωργικὴν σχολὴν καὶ ἱπποφορβεῖον. Ἐλάχισται ἦσαν αἱ ὑπ' αὐτοῦ διατιθέμεναι δαπάναι· ὁ προϋπολογισμὸς πενιχρότατος. Ἀλλὰ τοιαύτη ἐπεκράτει φειδὼ καὶ ἀκρίβεια περὶ τὰς δαπάνας, οὕτως ὥστε καὶ στρατὸς ἐπαρκής, καὶ ἀστυνομία καὶ δικαιοσύνη καὶ ὅ τι ἄλλο συντελεστικὸν πρὸς εὔκοσμον διοίκησιν τοῦ κράτους ὑφίστατο καὶ ἐλειτούργει ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην τοῦ ἀνδρὸς διεύθυνσιν. Ἐν διαστήματι χρονικῷ βραχυτάτῳ ἀνεπτύσσετο ἡ Ἑλλὰς ἐν κοινωνικῇ καὶ πολιτικῇ εὐκοσμίᾳ καὶ τάξει. Ἡ δὲ διοίκησις τοῦ Καποδιστρίου ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ἀξέστων καὶ ἀμορφώτων χωρικῶν τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους, ὥστε παρὰ πάντων ἀνεκηρύχθη ὡς πατὴρ τοῦ λαοῦ. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν τουρκομάχος ἀρχηγὸς ἐζήτει παρὰ ποιμένος ὑπὲρ τῶν παλληκαρίων του ἓν πρόβατον. Ἠρνεῖτο ὁ ποιμὴν νὰ παράσχῃ ἄνευ πληρωμῆς τὸ ζητούμενον.

— Θὰ πάρω ὅλα τὰ πρόβατά σου διὰ τῆς βίας, ἠπείλησεν ὁ καπιτάνος. — Τὰ φυλάττει ὁ *Μπαρμπαγιάννης* (ὁ Κυβερνήτης), ἀπεκρίνετο εὐθαρσῶς ὁ νοήμων ποιμήν, ἔχων πεποίθησιν, ἐκ πολλῶν ἤδη προηγουμένων, εἰς τὴν αὐστηρὰν δικαιοσύνην καὶ ἰσονομίαν τοῦ νέου κυβερνητικοῦ συστήματος, μὴ ποιουμένου διάκρισιν μεταξὺ στρατηγῶν καὶ ποιμένων.

Τοιοῦτοι θρῦλοι περὶ τῆς δικαίας καὶ αὐστηρᾶς κυβερνήσεως τοῦ **Καποδιστρίου** διατηροῦνται μέχρι τῆς σήμερον εὐγνωμόνως παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ.

Οὕτω κυβερνῶν τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, δὲν εὗρε δικαιοσύνην καὶ τὴν προσήκουσαν ἐκτίμησιν οὔτε παρὰ τῇ εὐρωπαϊκῇ πολιτικῇ, τῆς ὁποίας ἀντιπρόσωποί τινες παντὶ τρόπῳ ἀντέδρων προσωπικῶς κατ' αὐτοῦ, συμμαχήσαντες μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἣν ἐξώθουν εἰς τὰ ἔσχατα. Οἱ πολέμιοι οὗτοι τοῦ κυβερνήτου ἐξεπροσώπουν πάντα τὰ ὀλιγαρχικὰ καὶ ἀντιδραστικὰ στοιχεῖα τῆς κατὰ πρῶτον τότε ἐγκαθισταμένης ἐν Ἑλλάδι νέας κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ κραταιὰ καὶ εἰς μείζονα ἢ σήμερον ἀκμὴν καὶ δύναμιν διατελοῦσα ὀλιγαρχία, θλιβερὸν λείψανον τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας *κοτσαμπασισμοῦ* τῶν Ἑλλήνων προκρίτων, ἀντιπροσωπευόντων

τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν τῶν τότε καιρῶν, προστεθέντων καί τινων στρατιωτικῶν, κτησαμένων μεγάλην δύναμιν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀντέδρασε μετ' ἐπιμονῆς κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου, ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν ὡς ἐπιδιώκοντα νὰ ἐγκαταστήσῃ τυραννικὴν ἐξουσίαν ἐν Ἑλλάδι, οὕτω δὲ προὐκάλεσεν ἐπὶ τέλους τὴν καταστροφήν του, ἐξωθηθέντων εἰς τοῦτο τῶν παθῶν ἐπισήμου ἑλληνικῆς οἰκογενείας, διακριθείσης ἐπὶ θυσίαις κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας, δύο μέλη τῆς ὁποίας προέβησαν εἰς τὸν φόνον τοῦ ἀνδρός, πρὸς ὃν ἅπασα ἡ Ἑλλὰς τρέφει σήμερον μεγάλην εὐγνωμοσύνην ἐπὶ ταῖς κυβερνητικαῖς ἀρεταῖς, ἃς ἐπεδείξατο κατὰ τὸ βραχυχρόνιον διάστημα τῆς διοικήσεώς του.

Ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων, ἡ ἐγκαινισθεῖσα διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Βαυαροῦ πρίγκιπος Ὄθωνος, ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, τούτου δ' ἀνηλίκου ὄντος, διορισθείσης ἐπί τινα χρόνον ἀντιβασιλείας, ἀποτελουμένης ἐκ Βαυαρῶν, ἥκιστα γνωριζόντων τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἠκολούθησε δυστυχῶς ἐν πᾶσι τὸ κυβερνητικὸν παράδειγμα τοῦ Καποδιστρίου. Ναὶ μὲν συνέταξεν ἀξίαν λόγου νομοθεσίαν, ἐβελτίωσεν οὐ σμικρὸν τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, καθ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἵδρυσε πανεπιστήμιον, ὅ περ ἐπεβάλλετο πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ φωτισμόν, οὐ μόνον τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, ἀλλὰ καὶ τῶν τμημάτων τῆς ἀλυτρώτου, ὠργάνωσε καὶ ἐβελτίωσε τὸν στρατόν, ἀλλὰ δὲν παρέσχε τὴν προσήκουσαν προσοχὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ τόπου. Κατ' ἐλάχιστον προήχθη ἡ συγκοινωνία, ἥ τε κατὰ ξηρὰν καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν, ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις παρέμεινε στάσιμος· ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἐπίσης· ἀπεσκόπησεν εἰς ἀνθρωπιστικὴν μᾶλλον μόρφωσιν, οὐχὶ δὲ πρακτικωτέραν ἀνατροφὴν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς ὑφισταμένας κοινωνικὰς ἀνάγκας. Ἐν τοιαύτῃ κυβερνητικῇ ἀδρανείᾳ, ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1844 ἐγκατάστασιν ἐν Ἑλλάδι συνταγματικοῦ πολιτεύματος, δι' οὗ περιωρίσθη ἡ δρᾶσις τῆς Μοναρχίας ὑπὸ τῆς ἐπικρατησάσης ὀλιγαρχίας, κρυπτομένης ὄπισθεν τῶν λαϊκῶν δικαίων, παρῆλθεν ἡ περίοδος τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, ὅστις πολλὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ πράξῃ, ἂν δὲν ἐκωλύετο τὸ μὲν ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διεκδικουσῶν ἐπικράτησιν ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς πράγμασι τοῦ τόπου, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν περιπλοκῶν, μὴ καταπαυσάσης ἀκόμη τῆς ἐπαναστατικῆς θυέλλης τοῦ ἀγῶνος, τῶν ἐπιζώντων αὐτοῦ πρωτοστατῶν μὴ ἐννοούντων νὰ καταλίπωσι τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους εἰς ἄνδρας ἱκανωτέρους καὶ καταλληλοτέρους. Κατὰ τὸ τριακονταετὲς περίπου διάστημα τῆς βασιλείας ταύτης πλείονες τῆς μιᾶς ἐγένοντο ἐξεγέρσεις ὑπὸ ἀτάκτων στοιχείων, δυσφορούντων νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Καὶ οὕτως ὁ Ὄθων ἀπεδιώκετο ἐπὶ τέλους ἐν ἔτει 1862 ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἣν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἠγάπησεν ὡς ἰδίαν πατρίδα ὁ υἱὸς ἐπιφανεστάτου φιλέλληνος, τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, ἐργασθεὶς κατὰ τὸ ἐνὸν μετὰ πολλοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως.

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὅσον ἐλάχιστοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ

τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας, ἥτις ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐδημιούργησε τὸ ἑλληνικὸν κράτος, πρόσκοπον καὶ ἀφετηρίαν μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίδος συμφώνως πρὸς τὰ ἱστορικὰ αὐτῆς σύνορα καὶ τὰ ἐθνικὰ δίκαια καὶ καθεστῶτα. Ἐντεῦθεν τὸ διαφέρον αὐτοῦ ἵνα συνεχίσῃ τὴν στρατιωτικὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ Ὄθωνος, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἐκέκτητο στρατὸν λόγου ἄξιον. Ἡ δὲ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ πολιτικὴ ἦτο πολιτικὴ βασιλέως μεγαλοϊδεάτου, ἀποβλέποντος εἰς τὴν συνένωσιν πάντων τῶν στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ βασιλεὺς ἰσχυρὸς καὶ μεγαλόνους. Ἀλλ' οὐδεὶς ὁ ἀρνηθησόμενος εἰς αὐτὸν τὴν τιμήν, ὅτι ὑπῆρξε, κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολυταράχου βασιλείας του, λόγῳ καὶ ἔργῳ, ὁ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων. Συνεμερίσθη τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη, τὰ ἰδεώδη τῶν ἀνδρῶν τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως, ἧς ἠρέσκετο νὰ φέρῃ καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν, ἣν πολλοὶ τούτων, ὑπείκοντες εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν καιρῶν, ἀπέβαλλον σὺν τῷ χρόνῳ. Τούτων δὲ τῶν ἑλληνικῶν αἰσθημάτων δημιούργημα ὑπῆρξεν ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ πολιτική, ἡ πολιτικὴ τῆς *Μεγάλης Ἰδέας*, τῆς δημιουργίας ἑλληνικοῦ κράτους, κέντρον καὶ πρωτεύουσαν ἔχοντος τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτως ἐν ἔτει 1853, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεγάλου Ἀνατολικοῦ πολέμου, μεταξὺ Ρωσσίας ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Τουρκίας, ὑποστηριζομένης ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ὑπείκων εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς φυλῆς, εἰς τὰ ἰδεώδη τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος, δὲν ἐδίστασε νὰ ταχθῇ, τυφλώττων πρὸς τὰ πραγματικὰ τοῦ ἔθνους συμφέροντα, ἅτινα ἀπῄτουν οὐδετερότητα ἐν τῇ συγκρούσει ἐκείνῃ τῶν μεγάλων εὐεργετίδων Δυνάμεων, μετὰ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ἧς ἄλλως τε δὲν εἶχον ἐκδηλωθῆ ἔτι ἐξ ὁλοκλήρου οἱ ἀπόρρητοι σκοποί.

Ὅτε μετά τινα χρόνον ἀπεκαλύπτετο εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον ἡ σκέψις τοῦ Ρώσσου αὐτοκράτορος, ὁμολογοῦντος εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα αὐτοῦ, τότε μόνον κατενοεῖτο τὸ σφάλμα τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, ὅστις ἐσκόπει μὲν τὴν ταπείνωσιν, ἂν μὴ τὴν πτῶσιν τῆς Τουρκίας, ἀλλ' οὐχὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἤδη τὸ πρόγραμμα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀπεκαλύπτετο. Μόνη ἡ ἐπίσημος ἑλληνικὴ πολιτικὴ εἶχεν ἀμβλυωπήσῃ, ταχθεῖσα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ μετὰ τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἴσως δὲ ἡ πολιτικὴ ἐκείνη τοῦ Ὄθωνος, ὅσον ἀπό τινος ἀπόψεως καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἐθνικὴ καὶ γενναία, ἔσχεν ἀντίποινα ἀπὸ μέρους φιλεκδίκου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Διάδοχος τοῦ βασιλέως τούτου ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς συγκληθείσης μετὰ τὴν ἔξωσίν του ἐθνικῆς Συνελεύσεως ὁ ἐκ Δανίας πρίγκηψ Γεώργιος, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ συνάμα καὶ τὴν μικρὰν πολιτείαν τῶν Ἰονίων Νήσων, ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη διατελοῦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἐθνικὴ αὕτη Συνέλευσις ἐψήφιζε συνταγματικὸν χάρτην φιλελευθερώτατον. Ἐκέκτητο οὗτος πολλὰς ἀρετάς, ἀλλ'

ὁμολογητέον, ἐν πολλοῖς δὲν συνεβιβάζετο πρὸς τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, ἐστερημένου ἔτι τῆς ἀναλόγου κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς μορφώσεως.

Παρῆλθεν ἤδη τεσσαρακονταετία ἀπὸ τῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος τούτου. Βάσεις αὐτοῦ εἶνε ἡ ἰσοπολιτεία, ἡ ἀνεξιθρησκεία, ἡ ἐλευθέρα ἐκπαίδευσις, ἡ πάνδημος ψῆφος, καὶ πάντα τὰ δίκαια, τὰ ἀναγνωρισθέντα ἐν τῷ πολιτικῷ κώδικι τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν, τῶν ὀργανωθεισῶν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς νεωτέρας ἀνθρωπίνης προόδου. Δὲν δύναται νὰ κριθῇ ἀπολύτως τέλειον, ἐν τούτοις, παρὰ τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ, ἀπεσόβησε μεγάλας κρίσεις ἐν τῷ τόπῳ καὶ περιπετείας. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, δύναταί τις εἰπεῖν, δὲν παρέσχεν ἴσως μεγάλα ἀγαθὰ εἰς τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ παρεκώλυσεν οὐκ ὀλίγα κακά, δυνάμενα νὰ ἐπέλθωσιν ἐκ τῆς λειτουργίας πολιτεύματος, ἀνικάνου νὰ θεραπεύῃ ἐπαρκῶς ἀκρίτους προσωπικὰς φιλοδοξίας, καὶ δὴ ἐν χώρᾳ, ἐστερημένῃ τῆς προσηκούσης κοινωνικῆς ὀργανώσεως καὶ τάξεως.

Ὑπὸ τοιοῦτο κοινοβουλευτικὸν καθεστώς, ἐν ᾧ λειτουργεῖ μία μόνη βουλή, καταρτιζομένη διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἐλλείπει δ' ἐξ ὁλοκλήρου πᾶσα ἄλλη ἀντίρροπος δύναμις, οἷα ἡ Γερουσία, περιορίζουσα ὅπως δήποτε τὰς ὑπερβασίας τῶν ἐκλογικῶν ἐπιρροῶν καὶ ἀξιώσεων, ἡ διοίκησις, ὑφισταμένη κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐνεργείας τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὰς ἐπεμβάσεις τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῇ βουλῇ κόμματος, διατελεῖ περιωρισμένη ἐν τῇ δράσει αὐτῆς, ἄρα ἀνεπαρκής. Ἡ κυβέρνησις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀσχολουμένη εἰς τὴν θεραπείαν κομματικῶν καὶ προσωπικῶν ἀξιώσεων, παραμελεῖ τὰ μεγάλα, τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς χώρας, ὑπόχρεως οὖσα εἰς τοῦτο πρὸς συντήρησιν ἑαυτῆς καὶ βιωσιμότητα. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως εἶνε ἥττων τῶν ἀνατεθειμένων αὐτῇ καθηκόντων ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς πολιτείας, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀτόμου ἀναπληροῖ ἐν πολλαῖς περιστάσεσι τὴν ἀδράνειαν τῆς διοικήσεως. Ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἰδιωτικῆς ἐνεργείας, ἀπὸ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ ἀτόμου, μεγάλα ἐπῆλθον τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ ὠφελήματα, ὡς θέλει ἀποδειχθῇ κατόπιν ἐκ τῆς βραχείας ἐπισκοπήσεως τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς καταστάσεως, ἥτις καὶ ἂν ἐν τῷ συνόλῳ δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῶν πεπολιτισμένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, εἶνε πάντως ἀσυγκρίτως ὑπερτέρα ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν τῶν γειτόνων κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἡ ὁσημέραι μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος προϊοῦσα οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τοῦ τόπου, ἥτις κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας, αἵτινες διέρρευσαν ἀπὸ τῆς πατικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, ἦτο ἀναξία λόγου, δι' οὓς ἀνωτέρω ἐξέθηκα λόγους, βραδέως μὲν καὶ νωχελῶς κατὰ πρῶτον, ἀλλὰ ζωηρότερον καὶ δραστηριώτερον κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ἀναπτυσσομένη, μαρτυρεῖ ἰσχυρὰν καὶ νωνικὴν πρόοδον καὶ ζωήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκοσαετίαν αἱ πρόσοδοι τοῦ τόπου ηὐξήθησαν σημαντικώτατα διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας, ὁ πλοῦτος δὲ καὶ ἡ εὐημερία ἁπασῶν τῶν κοινωνικῶν

τάξεων παρέχουσιν εὐχάριστον ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκεπτόμενον τὴν ἑλληνικὴν γῆν, τὴν μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀκόμη παρουσιάζουσαν τὸ θλιβερὸν θέαμα τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς ὑπὸ τὸ τουρκικὸν καθεστώς, ὅπερ ἦτο ἄρνησις πάσης κοινωνικῆς τάξεως καὶ πάσης διοικήσεως.

Προκειμένου ἐν τούτοις περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐν Ἑλλάδι πλούτου, ὡς ἐκ τούτου δὲ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς, ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τῶν ἀποταμιευμάτων τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς πλείσταις τῶν χωρῶν, ἀλλὰ μέγα μέρος κεφαλαίων, διατιθεμένων πρὸς κοινωνικὰς ἐπιχειρήσεις, προέρχεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ δὴ ἐκ παντοδαπῶν χωρῶν. Ὁμογενεῖς, εἴτε ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καταγόμενοι, εἴτε ἐκ τῆς ἀλυτρώτου, εἴτε ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑδρόγειον διασπορᾷ γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες, ἐργασθέντες καὶ πλουτήσαντες, ἀποκαθίστανται καθ' ἑκάστην ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, καὶ δὴ ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς, τὰ δὲ ὑπ' αὐτῶν κομισθέντα καὶ κατ' ἔτος εἰσκομιζόμενα κεφάλαια χρησιμοποιοῦσιν οὐ μόνον πρὸς ἄνετον βίον, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τούτων καὶ πρὸς παραγωγικὰς ἐπιχειρήσεις. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ πρῶτον λόγον εὐμοιροῦσι τοιούτων κεφαλαίων, ὧν ἡ ἐν τῷ ἰοστεφάνῳ ἄστει, τῷ ποθεινοτάτῳ κέντρῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐγκατάστασις συνετέλεσε μὲν ὑπό τινα ἔποψιν εἰς τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν τοῦ βίου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ παρέσχε σημαντικὴν ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων. Τὰ κεφάλαια ταῦτα διετίθεντο κατὰ πρῶτον εἰς τραπεζιτικὰ καὶ ἀναλόγους χρηματικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ἐπίσης, καὶ δὴ ἀπό τινος χρόνου εἰς [illegible] τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, καὶ πρωτίστως τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Οἱ ἐξ Ἑλλάδος ἀνὰ τὰ τέσσαρα πέρατα τοῦ κόσμου, καὶ ἰδίᾳ εἰς Ἀμερικὴν καὶ Αἴγυπτον ἀπερχόμενοι μετανάσται δὲν ἐκπατρίζονται, ἐνθυμούμενοι πάντοτε τὴν γενέτειραν. Κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς τὸ εἰσρεῦσαν εἰς Ἑλλάδα χρῆμα ἐκ τῶν εἰς Ἀμερικὴν μεταβάντων μεταναστῶν ὑπολογίζεται κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ ἔτους τούτου εἰς τὸ ποσὸν τῶν εἴκοσι περίπου ἑκατομμυρίων.

Ἄφθονον εἶνε ἐπίσης τὸ χρῆμα, τὸ ἐκ τοιούτων πόρων εἰσρέον καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν θεσσαλικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πηλίου. Ὁ Βόλος, ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀσήμαντον ἐπίνειον πρὸ τριακονταετίας, κατέστη ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι ἡ πρώτη τῶν πόλεων τῆς Θεσσαλίας, ἁμιλλωμένη ἤδη ἐπὶ τῇ ἐμπορικῇ αὐτῆς ὑπεροχῇ πρὸς τὴν γείτονα Θεσσαλονίκην. Ὀφείλεται τοῦτο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ εἰσκομιζόμενον ἐξ Αἰγύπτου χρῆμα. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῶν Φαραώ, ἐν ᾗ ἀκμάζει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, διεξάγουσι σπουδαιοτάτην οἰκονομικὴν ἐργασίαν οἱ κάτοικοι τοῦ θεσσαλικοῦ τούτου τμήματος, μετὰ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον πλουτοῦντες καὶ ἐγκαθιστάμενοι ἐν τῇ γενετείρᾳ, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τῇ ἐμπορικῇ πρωτευούσῃ τῆς Θεσσαλίας.

Ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου ἐξηγεῖται οὐ σμικρὸν ἡ καταπληκτική, ἀμερικανικὴ ὄντως αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων τριῶν ἑλληνικῶν πόλεων, Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Βόλου, διότι τῶν λοιπῶν πόλεων ἐν Ἑλλάδι ἡ αὔξησις προβαίνει ὁμαλῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον.

Ἀλλ' ἐὰν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ βασιλείου καὶ τοῖς λοιποῖς μεγάλοις κοινωνικοῖς κέντροις ἐπαισθητῶς ἐκδηλοῦται ἡ προϊοῦσα οἰκονομικὴ πρόοδος τῆς χώρας καὶ ἡ αὐτῇ ἐπακόλουθος εὐημερία καὶ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν οὐκ ὀλίγοις ἐξοχικοῖς διαμερίσμασιν ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς συγκοινωνίας, παραγωγικῶν ὀργάνων καὶ τῶν λοιπῶν μέσων τῆς αὐξήσεως τοῦ πλούτου, κρατεῖ τὸν λαὸν ἐν ταλαιπωρίᾳ καὶ ἀπορίᾳ ἔτι. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀφορμὴ τῶν ἀθρόων κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα μεταναστεύσεων καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως δραστηριωτάτου πληθυσμοῦ ἐν ξέναις χώραις, ἀπωτάταις πολλάκις, οἷαι εἰσὶν ἡ Βόρειος Ἀμερική, ἡ Νότιος Ἀφρική, ἡ Αὐστραλία. Πάντες οὗτοι οἱ μετανάσται ἠδύναντο νὰ εἶνε ἐπωφελέστατοι ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλε, μεταφέρουσιν ἀλλαχοῦ τὴν ἀτομικὴν αὐτῶν δραστηριότητα καὶ πρωτοβουλίαν. Πολλαχόθεν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς, τῆς Θεσσαλίας, τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου, ἀποκαθίστανται ἄποικοι ἀπανταχοῦ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Εὐτυχῶς, ὡς εἶπον ἤδη, διατηροῦσιν ἀκμαιότατον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, τὴν φιλοπατρίαν, πρώτη δ' αὐτῶν μέριμνα, εὐθὺς ὡς ἀποτελέσωσιν ἐπαρκῆ ἀριθμόν, εἶνε ἡ δημιουργία Κοινοτήτων, ἐθνικῶν συνδέσμων. Οὕτως ὑφίστανται σήμερον ἑλληνικαὶ Κοινότητες ἢ ἀποικίαι πανταχοῦ τοῦ κόσμου. Τὸ κοινωνικὸν τοῦτο φαινόμενον, ἔμφυτον ἄλλως τε ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῶν παλαιτάτων αἰώνων ἐκδηλώσαντος ἀποδημητικὰς ῥοπάς, εἶνε μὲν ἐπιβλαβέστατον, προκειμένου περὶ ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἑλληνικῆς χώρας, διότι ἀφαιρεῖ ἐξ αὐτῆς καὶ ἀνθρώπους καὶ κεφάλαια, ἀπόλλυνται δ' οὕτω ἐνίοτε ἐς ἀεὶ δραστηριώτατα καὶ ἐπωφελέστατα στοιχεῖα, ὀλίγων ἐπανακαμπτόντων εἰς τὴν γενέτειραν, τοῦθ' ὅ περ καὶ ἐγένετο ἐν μεγάλαις διαστάσεσι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, καθ' οὓς ἀπωλέσθησαν διὰ τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ἥτις ἄλλως τε, ὡς ἐκ τῶν θλιβερῶν αὐτῆς ἱστορικῶν περιπετειῶν δὲν εἶνε πολυάριθμος, ἑκατοντάδες χιλιάδων πληθυσμοῦ ἐν Ῥωμουνίᾳ, ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ μετανάστευσις ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον, ἔλαβε δ' ἀπό τινος καιροῦ δυσάρεστον χαρακτῆρα ἐν Πελοποννήσῳ, τῇ εὐφορωτέρᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐπαρχίᾳ, ἐξ ἧς μέγας ἀριθμὸς κατοίκων ἐξεπατρίσθη ἐπ' ἐσχάτων, μεταναστεύσας ἰδίᾳ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Πλεῖστοι ἄλλοι, ὡς εἶπον ἤδη, ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικήν, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀγγλικὰς κτήσεις, εἰς τὴν Αὐστραλίαν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἧς αἱ πρωτεύουσαι πόλεις, καὶ ἰδίᾳ ἡ Ἀλεξάνδρεια, κέκτηνται κατὰ μέγα μέρος ἑλληνικὸν χαρακτῆρα.

Εὐτυχῶς τὰ ἐκ τῶν τοιούτων μεταναστεύσεων κακὰ μετριάζονταί πως δι' ἑτέρων ἀγαθῶν, ἔστω καὶ ἧττονος σημασίας. Ὁ Ἕλλην, ὡς ἐκ τοῦ ἀνησύχου αὐ-

τοῦ χαρακτῆρος, τυγχάνει μὲν φιλαπόδημος, ἀλλ' εἶνε καὶ φιλέστιος. Καταλείπων τὸ πάτριον ἔδαφος, δὲν ἐπιλανθάνεται αὐτοῦ καθ' ὁλοκληρίαν, Ἐν τῇ ξένῃ γῇ θεωρεῖ ἑαυτὸν δυστυχῆ, ἀποθνήσκων δέ, καταλείπει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατάραν εἰς τὰ τέκνα αὐτοῦ νὰ μὴ λησμονήσωσι τὴν πατρίδα. Τοιούτου ὄντος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἕλληνος, οὐκ ὀλίγοι τῶν μεταναστευόντων εἰς ξένας χώρας ἐπιστρέφουσιν αὖθις εἰς τὴν γενέτειραν, συναποκομίζοντες τὸ κτηθὲν χρῆμα, τὰς γνώσεις, τὸν ἀνώτερον πολιτισμόν, ἐὰν τυχὸν διεβίωσαν ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον ἐν χώραις, μᾶλλον κατὰ πολιτισμὸν προηγμέναις.

Βάσις καὶ ἀφετηρία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ εὐημερίας λαοῦ τινος εἶνε κατὰ πρώτιστον λόγον ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία. Δὲν εἶχεν ἤδη πρὸ αἰώνων ἀποφανθῆ ὁ πρόδρομος ἐκεῖνος τῶν *Φυσιοκρατικῶν* «Labourage et patûrage sont les deux mamêles d'Etat» ; Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω μετὰ θλίψεως, ὅτι ἡ Ἑλλὰς μέχρις ἐσχάτων δὲν κατενόησεν, οὐδ' ἐπραγμάτωσε τὴν ἀναντίρρητον ταύτην οἰκονομικὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία παρημελήθησαν ἐξ ὁλοκλήρου. Τὸ ἄροτρον τοῦ Ἡσιόδου, τὰ πρωτόγονα ὄργανα τῆς καλλιεργείας, ἡ κατ' ἔκτασιν καλλιέργεια ἦσαν εἰς χρῆσιν μέχρι τοῦ τελευταίου τούτου καιροῦ, καὶ ἐνιαχοῦ ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ἦτο δυνατὸν ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ νὰ εὐδοκιμήσῃ διὰ τῆς προσηκούσης καὶ ἐπιμεμελημένης καλλιεργείας, συμφώνως πρὸς τὰς προόδους τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ταύτης ἀβελτηρίας οὐκ ὀλίγον χρῆμα ἐξῆλθε καὶ ἐξέρχεται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐκ τοῦ τόπου, τὸ ὁποῖον, ἐὰν ἡ γεωργικὴ καλλιέργεια καὶ παραγωγὴ διετέλουν ἐν τῇ ἀναλόγῳ περιωπῇ, τὸ απομένον κεφάλαιον θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς διεξαγωγὴν διαφόρων οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων, συντελεστικῶν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὁ πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐν τῇ δημιουργικῇ αὐτοῦ δράσει, κάλλιστα κατενόησε τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν σημασίαν τῆς γεωργίας. Ὡς εἶπον προηγουμένως, πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις γεωργικῆς σχολῆς καὶ ἡ δι' αὐτῆς μετάδοσις γεωργικῶν γνώσεων εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὅστις ἐπὶ τῆς μακροχρονίου τουρκικῆς διοικήσεως, πράγματι ἐστερημένος ἰδιοκτησίας, δουλοπάροικος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, μὴ διατελῶν ἐν ἀσφαλείᾳ, τρέμων πρὸ τοῦ εἰσπράκτορος, τοῦ διοικητοῦ, τοῦ ἀστυνόμου, τοῦ δικαστοῦ, περὶ παντὸς ἄλλου ἐνδιεφέρετο ἢ περὶ τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν, εἴτε τῶν ἰδίων, εἴτε τῶν ὑπὸ ἐκμίσθωσιν, ἐφαρμόζων ἀφελέστατα καὶ λογικώτατα τὸ σύστημα ἐκεῖνο τῆς καλλιεργείας, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον εὐστόχως ἀπεκάλεσεν ὁ Justus von Liebig *raub: cultur.* Ὅστις ἐπισκεφθῇ χώρας, ἐν αἷς ὑφίσταται ἔτι ἡ τουρκικὴ διοίκησις καὶ ρίψῃ τὸ βλέμμα εἰς ἓν μόνον κτῆμα, ἰδίᾳ ἀνῆκον εἰς τὸ δημόσιον, εἴς τι θρησκευτικὸν ἢ ἐθνικὸν ἵδρυμα, vakouf, ἐκεῖνος θὰ κατανοήσῃ τὴν θλιβερὰν εἰκόνα τῆς τοιαύτης καλλιεργείας. Ἡ Ἑλλάς, μετὰ ἑπταετῆ καταστρεπτικὸν ἀγῶνα, ἐξελθοῦσα

τῆς βαρβάρου ταύτης καταστάσεως, κηρύξασα τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθέρας ἐργασίας, τῆς ἰδιοκτησίας, εἶχε καθῆκον νὰ τείνῃ πᾶσαν τὴν μέριμναν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν αὐτῆς δυνάμεων, καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Δυστυχῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον αἱ κυβερνήσεις αὐτῆς παρημέλησαν τὸ στοιχειωδέστατον τοῦτο καθῆκον, ἐξαναγκάσασαι τοὺς κατοίκους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους νὰ τραπῶσιν εἰς ἐλευθέρια κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ἥκιστα παραγωγικὰ ἐπαγγέλματα, αὐξανομένων οὕτω τῶν ἀχρήστων καὶ τῶν φυγοπόνων. Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἡ οἰκονομικὴ σημασία τῆς γεωργίας ἤρξατο καταν οουμένη. Ἡ χώρα αὕτη ἐπὶ τοῦ προτέρου καθεστῶτος διετέλει εἰς θλιβερωτάτην κατάστασιν. Ἔγγειος κτῆσις δὲν ὑπῆρχε διὰ τὸν χωρικὸν τῆς Θεσσαλίας. Ἡ γῆ ἦτο διανενεμημένη μεταξὺ ἐλαχίστων γαιοκτημόνων, ἰδίᾳ Μωαμεθανῶν, ἐκαλλιεργεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν χωρικῶν δουλοπαροίκων, ἡ ἀσήμαντος καλλιέργεια ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τὴν συντήρησιν τῶν ἰδιοκτητῶν, ὧν ἄλλως τε καὶ αἱ ἀνάγκαι ἦσαν ἐλάχισται ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν. Μετὰ τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τῆς Θεσσαλίας οὐκ ὀλίγοι τῶν Ὀθωμανῶν γαιοκτημόνων, δυσφοροῦντες ἐπὶ τῇ νέᾳ τῶν πραγμάτων καταστάσει, ἐξεποίησαν τὰ ἑαυτῶν κτήματα εἰς Ἕλληνας, εἴτε ἐντοπίους Θεσσαλούς, εἴτε ἔξωθεν προσελθόντας καὶ ἐγκατασταθέντας, εἴτε διαβιοῦντας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος. Ἡ ἐκποίησις βεβαίως ἐγένετο ἐπὶ συμφέρουσιν ὅροις. Οὕτως οἱ νέοι γαιοκτήμονες, προοδευτικώτεροι τῶν τέως ἰδιοκτητῶν, εἰσήγαγον πρὸς καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτῶν τὰς νεωτέρας τεχνικὰς ἐφευρέσεις, καὶ ἤδη ἤρξατο ἡ γεωργία ἐν Ἑλλάδι νὰ προοδεύῃ καὶ νὰ ἐνισχύηται ποικιλοτρόπως. Ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην ἡ Θεσσαλία, ἥτις δύναται θᾶττον ἢ βράδιον νὰ καταστῇ *σιτοβολὼν τῆς Ἑλλάδος*, σοβαρωτάτης μερίμνης, ἰδίᾳ ἀπὸ κυβερνητικῆς ἐνεργείας. Ἡ ἰδιοκτησία εἶνε περιωρισμένη εἰς χεῖρας ὀλίγων, τὸ δὲ πολὺ τοῦ λαοῦ στερεῖται παντὸς δικαίου κτήσεως. Εὐνόητα τὰ ἀποτελέσματα. Τὰ μεγάλα *latifundia* ἀείποτε ἐπιφέρουν βλάβας καὶ ἠθικὰς καὶ οἰκονομικάς. *Γῆ καὶ ἐλευθερία*. Τοῦτο ζητεῖ καὶ ὁ χωρικός. Ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει καθίσταται ἀδιάφορος, ἂν μὴ ἐχθρός.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μετέβαινον ἀπὸ Τρικκάλων τῆς Θεσσαλίας εἰς Λάρισσαν. Εἰ καὶ ἠδυνάμην νὰ πράξω τοῦτο διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, προυτίμησα τὴν ἅμαξαν διερχομένην διὰ μεγάλων ἐκτάσεων, καλλιεργημένων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐσταμάτησα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ πρὸς ἀνάπαυσιν. Μικρὸν ξενοδοχεῖον (χάνι) προσφέρει τὰ χρειώδη εἰς τοὺς διαβάτας. Εἰς τὴν θύραν αὐτοῦ εὑρίσκετο μέγα πηγάδι, ἀλλ' οὐδὲ δένδρον ὑπῆρχε διὰ νὰ σκιάσῃ τοὺς διαβάτας. Ἠρώτησα τὸν ξενοδόχον, ὅστις ἦτο νοήμων ἄνθρωπος, διατί δὲν ἠθέλησε νὰ φυτεύσῃ ὀλίγα δένδρα, ἀφοῦ δὲν ἔλειπε τὸ ὕδωρ. Μοὶ ἀπεκρίθη φλεγματικῶς, ὅτι ἂν ἔπραττε τοῦτο, τὸ χάνι θὰ καθίστατο μᾶλλον περιζήτητον, ὁ δὲ ἰδιοκτήτης θὰ τὸν ἐξεδίωκεν ἴσως,

δεχόμενος μείζονα προσφορὰν ἑτέρου. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἠθικὰ φαινόμενα τῆς ἀκτημοσύνης. Ὁ χωρικός, θεωρῶν ἑαυτὸν ξένον ἔν τινι χώρᾳ, φροντίζει μόνον περὶ τῆς σήμερον, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν αὔριον.

Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἤρξατο μεταβαλλομένη. Πολλοὶ τῶν γαιοκτημόνων τῆς Θεσσαλίας, ἐν ᾗ ἰδίᾳ κρατεῖ τὸ σύστημα τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἀκτημοσύνης τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν, ἦλθον εἰς συνεννοήσεις πρὸς τοὺς χωρικούς, εἰς οὓς ἐξεχώρησαν τὰς κτήσεις αὐτῶν ἐπὶ ὅροις. Καὶ αὐτὴ ἡ κυβέρνησις προέβη εἰς τοιοῦτο μέτρον, ἀγοράσασα ἐπ' ἐσχάτων τὰς κτήσεις μεγάλου γαιοκτήμονος καὶ παρασχοῦσα αὐτὰς ἐπὶ συμφέρουσιν ὅροις εἰς τοὺς καλλιεργητάς. Ἀλλὰ καὶ ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις, ἰδίᾳ κατὰ τὰ πρακτικώτατα σύγχρονα συστήματα, προήχθη ἐπ' ἐσχάτων. Πολλοὶ γεωργικοὶ σταθμοὶ ἐγκατέστησαν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ διδασκαλία ἀποδεικνύεται ὁσημέραι λυσιτελὴς καὶ καρποφόρος. Ἄξιον μνείας ἰδιαιτέρας παρίσταται τὸ γεγονὸς τῆς πρὸ τριετίας ἱδρύσεως μεγάλης *Γεωργικῆς Ἑταιρείας* ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἧς σκοπὸς τυγχάνει ἡ ἐνίσχυσις τῆς γεωργίας ἐν Ἑλλάδι. *Meglio tardi chemai*. Ἡ Ἑλλὰς καὶ οἱ κυβερνῶντες αὐτὴν ὀφείλουσι νὰ κατανοήσωσιν, ὅτι, ὅπως ἔλεγεν ὁ Ξενοφῶν, *ἄριστος δῆμος ὁ γεωργικός*, ὅτι ἐν ᾗ χώρᾳ εὐδοκιμεῖ ἡ γεωργία, οἱ κάτοικοι, ἀποφεύγοντες τὴν εἰς τὰ μεγάλα κοινωνικὰ κέντρα συρροὴν ἢ τὰς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μεταναστεύσεις, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγοι ἀπόλλυνται, παραμένουσιν ἐν ταῖς ἐξοχαῖς, ἀφοσιούμενοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, συνδεόμενοι πρὸς αὐτὴν ποικιλοτρόπως, διατηροῦντες ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν πάτριον χαρακτῆρα. Ὁ γεωργός, καὶ μάλιστα ὁ κεκτημένος ἰδίαν κτῆσιν, εἶνε φειδωλός, νηφάλιος, οἰκονόμος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν βιομηχανικὸν ἐργάτην τῶν μεγάλων πόλεων, ὅστις ἀπορῶν πολλῶν μέσων πρὸς συντήρησιν, παρεκτρέπεται πολλάκις, καθιστάμενος ἐπὶ τέλους ἄχρηστος, ἐπέρχεται δὲ μετὰ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον, ὑπὸ τὰς ὀλεθρὰς συνθήκας, φυσικὰς καὶ ἠθικάς, ἐν αἷς διαβιοῦσιν οἱ ἐργάται τῶν μεγάλων κοινωνικῶν κέντρων, ἡ παντελὴς ἐξαχρείωσις καὶ ὁ ἐκφυλισμός. Τούτου ἕνεκα καθῆκον πάσης κοινωνίας καὶ πάσης κυβερνήσεως τυγχάνει ἡ ἐνίσχυσις τῆς γεωργίας, βεβαίου ὄντος, ὅτι διὰ τῆς ἐνισχύσεως ταύτης ἐνισχύεται ἅμα καὶ ἡ κοινωνικὴ εὐκοσμία τοῦ λαοῦ καὶ οἰκονομία.

Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐν Ἑλλάδι κλάδοι τινὲς βιομηχανίας, ἰδίᾳ κλάδοι τινὲς αὐτῆς ἐκ τῶν δυναμένων νὰ τύχωσιν ἀναπτύξεως, ἔσχον ἀξίαν λόγου πρόοδον. Ἐν τῇ βιομηχανικῇ ταύτῃ κινήσει πρωτοστατεῖ κατ' ἐξοχὴν ἡ πόλις τοῦ Πειραιῶς, διατελοῦσα ὑπὸ ἀρίστας συνθήκας ὡς ἐκ τῆς ἐπικαίρου τοποθεσίας και τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὴν πρωτεύουσαν. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην συνεκεντρώθησαν ἀπό τινος χρόνου τὰ δραστηριώτατα στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, προερχόμενα ἰδίᾳ ἐκ Πελοποννήσου. Ὁ χαρακτὴρ τῆς βιομηχανικῆς ταύτης πόλεως εἶνε πράγματι διάφορος τοῦ τῆς πρωτευούσης, ἐν ᾗ συγκεντροῦνται καὶ οὐκ ὀλίγοι ἄεργοι,

ἐπιδιώκοντες δημοσίαν θέσιν ἢ ἀταλαίπωρον ἐν γένει βίον. Ὁ Πειραιεὺς διὰ τῶν βιομηχανικῶν αὐτοῦ ἐργοστασίων καταριθμεῖται καὶ ἤδη μεταξὺ τῶν μεγάλων κέντρων τῆς Μεσογείου, ὁ λιμὴν αὐτοῦ διατελεῖ ἀείποτε εἰς ζωηρὰν κίνησιν, ἔτι δὲ μᾶλλον θέλει ἐπεκταθῇ ἡ κίνησις αὕτη, περατουμένης τῆς ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲν (ἐντὸς διετίας) θέλει ἑνώσῃ τὸν Πειραιᾶ μετὰ τῆς Λαρίσης, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἐπιτραπῇ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἡ συνένωσις αὐτῆς μετὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης —Βιέννης, μείζονα οἰκονομικὴν σπουδαιότητα θέλει λάβῃ ἡ πόλις καὶ ὑπὸ ναυτικὴν καὶ ὑπὸ βιομηχανικὴν ἔποψιν. Ἡ βιομηχανία ἐπίσης ἤρξατο ἀναπτυσσομένη ἐν Ἀθήναις, ἐν Πάτραις, ἐν Βόλῳ, ἐν Καλάμαις, ἐν Χαλκίδι καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἰδίᾳ τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσι αἱ βιομηχανίαι τοῦ οἴνου, τοῦ κονιάκ, τοῦ ἀλεύρου, τοῦ ἐλαίου, τοῦ πυρηνελαίου, καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζομένου σάπωνος, ὡς καί τινων ἄλλων εἰδῶν ἥττονος σημασίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργοστασίων, τῶν ἐν αὐτοῖς χρησιμοποιουμένων κεφαλαίων, τῶν ἐργατῶν, ηὐξήθη ἐπαισθητῶς κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν. Πάντα ταῦτα μαρτυροῦσι θέτω ἐνταῦθα, μαρτυρεῖ τὴν σύγχρονον ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν τῆς βιομηχανίας, ἥτις μετὰ τῆς γεωργίας καὶ τῆς ἐμπορίας συνεργαζομένη, οὐκ ὀλίγον θέλει συντελέσῃ εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον καὶ ἰσχὺν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Εἰς τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον ἐλπίζω θὰ συντελέσῃ καὶ ἡ βιομηχανικὴ ἐκπαίδευσις, ἧς ἡ σημασία ἀνεγνωρίσθη ἀπό τινος χρόνου καὶ ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως.

Ἡ ἐμπορία ἐν Ἑλλάδι ἀναπτύσεται ἀναλόγως τῶν σχέσεων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως. Ἡ τοποθεσία τῆς χώρας εἶνε εὐφυεστάτη πρὸς ἐμπορίαν. Ἀπὸ παμπαλαίου χρόνου ὁ Ἕλλην εἶνε ἔμπορος· διηγωνίσθη πρὸς τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Καρχηδονίους. *Φωκαεῖς τε Μασσαλίαν οἰκίζοντες. Καρχηδονίους ἐνίκων ναυμαχοῦντες*, λέγει ὁ Θουκυδίδης, μνημονεύων τὴν ὑπὸ Ἑλλήνων ἐμπόρων ἵδρυσιν τῆς μεγάλης ἐκείνης γαλατικῆς πόλεως. Κατά τε τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν παρακμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον δὲν ἐξέλιπεν ἐξ ὁλοκλήρου. Καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει, ὑπὸ τὰς ὑφισταμένας θλιβερὰς συνθήκας, ἰδίᾳ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὁ Ἕλλην δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτως τὸ ἐμπορικὸν αὐτοῦ ἔργον, μετέβαινεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἰς ξένας χώρας, ἐν αἷς ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἀνέτως, προστατευόμενος ὑπὸ τῶν κρατούντων νόμων. Σήμερον ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ καθεστώς, ἐξασφαλίζον τὴν ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν, τὸ ἐμπόριον μὴ περιοριζόμενον, μηδὲ παρακωλυόμενον ὑπὸ τῆς νομοθεσίας, λαμβάνει ὁσημέραι μεγάλην ἀνάπτυξιν. Αἱ Πάτραι, ἡ Σύρος, ὁ Βόλος, αἱ Καλάμαι, ἡ Κέρκυρα, ὁ Πειραιεὺς διεξάγουσιν ἄξιον λόγου ἐμπόριον, ἐνισχυόμενον ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς ὁσημέραι αὐξανομένης συγκοινωνίας κατὰ ξηράν τε καὶ θάλασσαν. Μέγα εἶνε κατ' ἐξοχὴν τὸ ἐμπόριον τῆς κορινθιακῆς σταφίδος, καταναλισκομένης πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, Βορείου Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας, ἰδίᾳ δὲ ἐν ταῖς χώραις τοῦ βρεττανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ σταφὶς εἶνε πολύτιμον προϊὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος. Εἶνε ὁ πρώτιστος τῶν πόρων αὐτῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἕνεκα τῆς ὑπερπαραγωγῆς ἐπῆλθε κρίσις οἰκονομικὴ ἐν ταῖς σταφιδοφόροις ἐπαρχίαις, ἥτις δὲν θὰ παρέλθῃ, ἂν τὰ κατ' αὐτὴν δὲν μελετηθῶσι καὶ δὲν κατανοηθῶσιν ἐμβριθέστερον. Ἀποφεύγω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ δώσω οἱανδήποτε γνώμην περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τὸ ὁποῖον ἐπ' ἐσχάτων προσέλαβε δυστυχῶς κοινωνικόν τε ἅμα καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, εὐελπιστῶν, ὅτι λίαν ταχέως ἡ σύνεσις τῶν σταφιδικῶν πληθυσμῶν, ὑποβοηθούσης προσηκόντως καὶ τῆς πολιτείας, θέλει ἀποσοβήσῃ τὸν οἰκονομικὸν κίνδυνον, ὅστις ἀπό τινων ἐτῶν ἐπαπειλεῖ τὰς σταφιδοφόρους ἐπαρχίας. Καλὰ μὲν ἴσως πολλὰ προτεινόμενα μέτρα πρὸς διακανονισμὸν τοῦ σταφιδικοῦ ἐμπορίου, ἀλλά, νομίζω, τὸ πρώτιστον πάντων ἔσται ἡ κατανόησις στοιχειωδεστάτης ἀληθείας — νὰ περιορισθῇ ὑπ' αὐτῶν τῶν καλλιεργητῶν ἡ σταφιδικὴ παραγωγή, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, ἢ νὰ ἐξευρεθῶσι τόποι καταναλώσεως τοῦ προϊόντος τούτου, τοσαύτην κεκτημένου οἰκονομικὴν σημασίαν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τούτου ἐπιτυγχανομένου, ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος θέλει λάβῃ οὐκ ὀλίγην ἀνάπτυξιν, χῶραι δέ, αἵτινες σήμερον μονονουχὶ πένονται καὶ ἀπειλοῦσιν ἐξέγερσιν κατὰ τῆς κοινωνικῆς τάξεως, θέλουσι καταστῇ πλουσιώταται ἐν βραχεῖ χρόνῳ.

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας καθίσταται ἐνταῦθα ἡ ἔξαρσις τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἥτις κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετίαν ἔσχεν ἀξίαν λόγου ἐπίδοσιν, κατέστη δὲ μία τῶν σημαντικωτάτων οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδίᾳ τοῦ νησιωτικοῦ. Ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς τοποθεσίας ἡ Ἑλλὰς εἶνε ναυτικὴ χώρα. Τὰ *ξύλινα τείχη* τοῦ δελφικοῦ θεοῦ, ἅτινα τοσοῦτον συνετέλεσαν εἰς τοὺς θριάμβους τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἀείποτε ἄγκυρα σωτηρίας καὶ δυνάμεως καὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ. Τῇ συνδρομῇ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἵδρυσε τὸ ἀποικιακὸν αὐτῆς σύστημα, ὅπερ τοσοῦτον προήγαγε τὸν πολιτισμὸν τῶν χρόνων ἐκείνων. Κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικαὶ ἦσαν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι κατά τε τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Καὶ ἡ ναυτικὴ αὕτη ἐμπορικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐξηκολούθει ἐπὶ αἰῶνας, χωρὶς νὰ ἐκλίπῃ τέλεον καὶ κατὰ τοὺς δυστυχεστάτους χρόνους τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῶν ἀφανείας. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἀναγεννήσεως, ἰδίᾳ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἔμελλεν αὖθις νὰ λάβῃ ἀξιοσημείωτον ἀνάπτυξιν διὰ τοῦ ναυτικοῦ τῶν τριῶν νήσων, τῆς Ὕδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρρῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς ἐπὶ Ναπολέοντος πολέμους εἰργάσθη μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Τὸ ναυτικὸν τοῦτο μετεμορφώθη κατὰ τοὺς μεγάλους πολεμικοὺς ἀγῶνας τοῦ 1821 εἰς πολεμικόν, καὶ εἰς αὐτὸ ὀφείλονται οἱ ἔνδοξοι θρίαμβοι τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Κανάρη καὶ ἡ κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἐπιτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὕτω καὶ πάλιν τὰ ξύλινα τείχη ἔσωσαν ἀπὸ τῶν νέων Περσῶν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

(Ἕπεται συνέχεια). **Ν. Καζάζης**

ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(*Ἴδε φύλλον Δεκεμβρίου 1904*).

Γ´

Διαρρύθμισις τῶν Δανείων τῆς Ἀνεξαρτησίας

Ἡ διασπάθισις τῶν δανείων τῆς Ἀνεξαρτησίας ἑπόμενον ἦτο νὰ φέρῃ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀναστολὴν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν. Ἡ ἀναστολὴ αὕτη παρετάθη ἐπὶ ἑξήκοντα καὶ πλέον ἔτη, καθ᾽ ὅλον ὅμως τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα οὐδέποτε ἡ Ἑλλὰς ἠρνήθη, ὡς συχνάκις ἐλέχθη, τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς. Ἡ Ἑλλὰς ἀπ᾽ ἐναντίας ἐπεζήτησεν ἐπανειλημμένως νὰ κανονίσῃ τὰ τοῦ χρέους τούτου ἐρχομένη εἰς συμβιβασμόν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπότισιν τοῦ ὀνοματικοῦ κεφαλαίου, οὐδ᾽ αὐτοὶ οἱ ἀπαιτητικώτεροι τῶν δανειστῶν ἠξίουν αὐτήν, ἀναλογιζόμενοι καὶ τοὺς ἀσθενεῖς πόρους τοῦ κράτους καὶ τὴν ἐλαχίστην ὠφέλειαν, ἣν ἠρύσθη τοῦτο ἐκ τῶν δανείων, κυρίως ὅτι ἡ ἐλευθερωθεῖσα Ἑλλάς, καθ᾽ ὃ ἄλλη ἢ ἡ συνάψασα τὰ δάνεια εἶχε ἴσως τὸ δικαίωμα ν᾽ ἀπαρνηθῇ μέρος τῶν ὑποχρεώσεων τῶν κυβερνήσεων τῆς ἐπαναστάσεως, ἢ καὶ ἁπάσας.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀπαιτεῖ τινας ἐξηγήσεις:

Τὰ δάνεια συνήφθησαν ἀρχικῶς ὑπὸ συνελεύσεων, ἐν αἷς ἀντεπροσωπεύοντο πολλαὶ ἐπαρχίαι, συμμετασχοῦσαι τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ μὴ εὐτυχήσασαι ν᾽ ἀποτινάξωσι τὸν ξένον ζυγόν (1). Ἠρωτᾶτο ἄρα ἂν ἦτο δίκαιον ν᾽ ἀποτίσῃ τὸ ἑλληνικὸν Βασίλειον τὰ χρέη ἐπαρχιῶν, εἰσέτι τουρκικῶν, καὶ ἂν οἱ δανεισταὶ τοῦ 1824 καὶ 1825 δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κερδοσκόποι, ἐν μέρει μόνον ἐπιτυχόντες. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων προέβαλον τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο (2), καὶ ἐὰν μὲν νομικῶς εἰ-

---

(1) Ἡ Κρήτη, ἡ Χίος, τὰ Ψαρά, ἡ Σάμος, ἡ Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Νότιος Μακεδονία κτλ. Βλ. ἄλλως τε τὸν χάρτην τῶν ἐξεγερθεισῶν ἑλληνικῶν χωρῶν παρὰ τῷ Blaquières: *The Greek Revolution, its origin and progress* (Λονδῖνον 1824).

(2) Ἰδίως ὁ Λεβέντης: *Περὶ τοῦ Δημοσίου τῶν Ἑλλήνων Χρέους τοῦ 1824*

χον ἄδικον (1). πρακτικῶς ὅμως αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν ἦτο δύσκολον νὰ παραγνωρισθῶσιν (2).

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα παρουσιάζετο καὶ ἄλλως. Ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ οὐχὶ ἂν ὑπῆρχε μονομερής, ἀλλ' ἂν ὑπῆρχεν οἱαδήποτε ὑποχρέωσις ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους πρὸς τοὺς δανειστὰς τοῦ 1824 καὶ 1825. Πράγματι προκύπτει τὸ ἐρώτημα: ἂν δάνεια, συναφθέντα ὑπὸ ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως μὴ ἀνεγνωρισμένης ὑπὸ ξένων κρατῶν, δύνανται νὰ ὑποχρεώσωσι κράτος, ὅ περ συνεστάθη ἔτη τινὰ βραδύτερον.

Τὸ ζήτημα γίνεται ἀμέσως γενικώτερον, ἡ δὲ λύσις αὐτοῦ, καθ' ἡμᾶς τοὐλάχιστον, εὕρηται ἐν τῷ ἑξῆς τύπῳ (formule), ὃν δίδει ὁ κ. Πολίτης ἐ τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ ἔργῳ Τὰ δάνεια τῶν κρατῶν κατὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον (3): «Ὅτε μία κυβέρνησις, νόμῳ ἢ βίᾳ, ἐγκαθίσταται ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ γίνεται δεκτὴ ἢ τοὐλάχιστον ἀνεκτὴ ὑπὸ τοῦ ἔθνους, ἀντιπροσωπεύει τὴν χώραν καὶ ὑποχρεοῖ αὐτὴν διὰ τῶν πράξεων, ἃς συνάπτει ἐν ὀνόματί της, ἀδιάφορον ἄν ἡ κυβέρνησις αὕτη εἶνε ἢ οὐ ἀνεγνωρισμένη διπλωματικῶς ὑπὸ τῶν ἄλλων Δυνάμεων».

Κατὰ τὴν λύσιν ταύτην, ἣν θεωροῦμεν ὀρθήν, αἱ πράξεις τῶν κυβερ-

---

καὶ 1825 καὶ περὶ Νέου Δανείου, σελ. 7 9. Ἡ διατριβὴ τοῦ Λεβέντη, ἔργον μικρᾶς ἀξίας καὶ βρῖθον ἀνακριβειῶν, ἐδημοσιεύθη καὶ γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

(1) Λέγω, ὅτι ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν εἶχον ἄδικον, διότι τῷ 1824 καὶ 1825 εἶχον δοθῇ ὡς ἐγγύησις εἰς τοὺς δανειστὰς ὅλα τὰ ἐθνικὰ κτήματα, ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὄντων ἀλληλενδέτως ὑπευθύνων. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν τὰ κτήματα τῶν ἐλευθερωθεισῶν ἐπαρχιῶν ἤρκουν ὅπως ἀντιμετωπισθῶσιν αἱ δίκαιοι ἀπαιτήσεις τῶν δανειστῶν, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ὑποστῶσιν αὗται ἐλάττωσιν.

(2) Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ κ. Γεννάδιος εἶχε προτείνῃ τῷ 1879, ὅπως αἱ εἰς ἀντάλλαγμα τῶν παλαιῶν δοθησόμεναι νέαι ὁμολογίαι φέρωσι σχεδιογράφημα μετὰ τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς: «ὁ πίναξ οὗτος ἐμφαίνει τὰς ἐπαναστατημένας ἑλληνικὰς χώρας, ὧν οἱ ἀντιπρόσωποι συνωμολόγησαν τὰ δάνεια τοῦ 1824 καὶ 1825. Τὸ βαθύτερον χρῶμα δεικνύει τὰ νῦν ὅρια τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὅ περ ἀνέλαβε τὴν διαρρύθμισιν καὶ πληρωμὴν τῶν δανείων ἐκείνων».— Ὁ κ. Θ. Δηλιγιάννης ὅμως, τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ταύτην, φοβούμενος μήπως τοιοῦτος γεωγραφικὸς χάρτης ὁδηγήσῃ εἰς ὑποθέσεις ἀσχέτους πρὸς τὰ δάνεια. (Βλ. Λευκὴν βίβλον ἀρ. 13 καὶ 16).

(3) *Les emprunts d' états en droit International*, σελ. 135.

νήσεων τῆς ἐπαναστάσεως ἐδέσμευο τὸ ἐλευθερωθὲν ἑλληνικὸν κράτος. Ἡ δὲ λύσις αὕτη ἐπιβάλλεται τοσούτῳ μᾶλλον ἐνταῦθα, καθ᾽ ὅσον ὑπάρχει καὶ λόγος ἠθικὸς προφανὴς (1) ἐπιρρωννύων τοὺς νομικοὺς συλλογισμοὺς τοῦ κ. Πολίτου. Οὐχ ἧττον ὅμως τὸ πρᾶγμα μένει ἀμφισβητήσιμον (2), εἶνε δὲ μεγάλη τιμὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι οὐδέποτε ἐξεμεταλλεύθη τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀμφιβολίας, διὰ ν᾽ ἀποκλείσῃ τοὺς δανειστὰς αὐτῆς.

Τοὐναντίον μάλιστα ἀρχῆθεν αἱ Ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις, ἀναγνωρίζουσαι ἐπισήμως τὰς ὑποχρεώσεις των, ἐπεζήτησαν παντὶ σθένει ἱκανοποιητικὸν δι᾽ ἀμφότερα τὰ μέρη συμβιβασμόν.

Οὕτως ἀπὸ τῆς 8 Ἀπριλίου 1827, ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐψήφισε τὴν σύναψιν δανείου πέντε ἑκατομμυρίων διστήλων πραγματικῶν, οὗ ἡ διαπραγμάτευσις ἀνετίθετο εἰς τὸν Κυβερνήτην. Τὸ δὲ ψήφισμα δηλοῖ ρητῶς, ὅτι τὸ δάνειον τοῦτο θέλει συναφθῇ ἄνευ ζημίας τῶν δύο προηγουμένων δανείων καὶ θέλει μάλιστα συντελέσῃ εἰς πληρωμὴν τῶν τόκων αὐτῶν. Ὀλίγῳ βραδύτερον ἡ ἐν Ἄργει Δ′ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐθέσπιζε τῇ 26 Ἰουλίου 1829, «Ὅτι ἡ Κυβέρνησις θέλει ἀσχοληθῇ ὅσον τὸ συντομώτερον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χρέος, ἔχουσα ὑπ᾽ ὄψιν τὸ παρουσιασθὲν σχέδιον περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου, βαίνουσα εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐπιείκειαν θέλει προχωρήσῃ εἰς συμβάσεις μεθ᾽ ὅσων ἔχουσιν ἀποδεικτικὰ τῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825, προσπαθοῦσα νὰ τελειώσῃ αὐτὴν τὴν διαπραγμάτευσιν

---

(1) Πράγματι τὸ νέον κράτος δὲν ἠδύνατο ν᾽ ἀπαρνηθῇ πράξεις κυβερνήσεων, εἰς ἃς ὤφειλε τὴν ὕπαρξίν του.

(2) Ἡ ἀμφιβολία ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι φαίνεται ἀδύνατον, κράτος μὴ ἀνεγνωρισμένον, ἑπομένως θεωρητικῶς μὴ ὑπάρχον, ν᾽ ἀναλάβῃ νομίμους ὑποχρεώσεις, αἵτινες ἤθελον βραδύτερον βαρύνῃ καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Εἰς τοὺς ἔχοντας τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς πολιτείας ἰδοὺ πῶς ἀπήντα ὁ κ. Sarrut (βλ. τὴν εἰσήγησιν αὐτοῦ περὶ τῆς ὑποθέσεως Balmaceda, καὶ τὴν σύμφωνον ἀπόφασιν τοῦ γαλλικοῦ Ἀκυρωτικοῦ παρὰ Clunet, 1891, σελ. 868-904)· Un gouvernement n'est pas une abstraction théorique, une simple personnalité juridique.... Un gouvernement est surtout un pouvoir, une force agissante, mettant en mouvement tous les rouages de l'état une autorité qui commande et se fait obéir .... Peut importe dès lors qu'elle soit reconnue ou non par les états étrangers .... En pareille matière c'est surtout le fait qu'il faut consulter».

διὰ νὰ λυτρωθῶσιν ἐντίμως καὶ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ γενικὸν χρέος του, καὶ τὰ ἐθνικὰ κτήματα ἀπὸ τοῦ νὰ εἶνε εἰς ὑποθήκην αὐτοῦ τοῦ χρέους (1)».

Τὸ δὲ σχέδιον, ὃ αἰνίσσεται τὸ ψήφισμα, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Τὸ Πανελλήνιον εἶχεν ἀναθέσῃ εἰς ἐπιτροπήν, συγκειμένην ἀπὸ τὸν Ζωγράφον, τὸν Παπαδόπουλον καὶ τὸν Κοντουμᾶν, τὴν ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως τῶν δανείων καὶ τὴν ἐξεύρεσιν σχεδίου πρὸς ἀπόσβεσιν αὐτῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκείνη ὑπέβαλε τὴν σχετικὴν ἔκθεσιν τῇ 2 Ἀπριλίου 1829. Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ, μετὰ πλήρη ἀνάλυσιν τῆς τότε καταστάσεως τῶν χρεῶν, ἡ ἐπιτροπὴ ἐξετάζουσα τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀποσβέσεως παρατηρεῖ ὅτι, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἡ πρὸ 6—7 ἐτῶν ἐπανάληψις τῆς ὑπηρεσίας τῶν δανείων εἶνε ἀδύνατος, ἀφ' ἑτέρου, ἐφ' ὅσον δὲν ἐκτελεῖται ἡ πληρωμὴ τῶν τόκων, καὶ ἡ πίστις τῆς Ἑλλάδος θέλει ἐλαττωθῇ καὶ τὸ χρέος αὐτῆς γίνεται βαρύτερον.

Ὅθεν ἡ ἐξεύρεσις συνδυασμοῦ τινος ἐπεβάλλετο. Πολλὰ δὲ σχέδια εἶχον προταθῇ. Ἐκ τούτων τὸ σπουδαιότερον συνίστατο α') εἰς τὸ νὰ ἐξαγορασθῇ ἱκανὴ ποσότης τοῦ χρέους πρὸς 20 0/0 περίπου· β') εἰς τὸ νὰ κηρυχθῇ τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὑπολοίπου χρέους μόνιμον (2) μὲ τόκον 5 0/0 τὰ δὲ ἄλλα δύο τρίτα νὰ ἐξοφληθῶσι χωρὶς τόκον καὶ διὰ κληρώσεως εἰς διάστημα 50-100 ἐτῶν, κατὰ τὸ περὶ ἀναβαλλομένων χρεῶν σύστημα τῆς Ὁλλανδίας.

Ἐπὶ τούτοις ἡ ἐπιτροπὴ παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι ἄνευ νέου δανείου δὲν θὰ εἶνε δυνατὴ ἡ ἐξαγορὰ ἱκανῆς ποσότητος μετοχῶν· ἐὰν δὲ τὸ νέον δάνειον συναφθῇ, αἱ ὁμολογίαι τῶν προηγουμένων δανείων θὰ τιμῶνται περισσότερον τῶν 20 0/0 τῆς ἀρχικῆς ἀξίας.

Ὡς πρὸς τὸ β' μέρος τοῦ σχεδίου, ἡ ἐπιτροπὴ νομίζει, ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, διότι, πλὴν τοῦ ὅτι δι' αὐτοῦ ἀθετοῦνται αἱ ὑποσχέσεις τῆς Ἑλλάδος, τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν θὰ γίνῃ δεκτὸν ὑπὸ τῶν δανειστῶν. Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀπορριπτομένου ἡ ἐπιτροπὴ προτείνει νέον σύστημα ἀρκετὰ περίεργον: ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ

(1) Βλ. τὴν σελ. 61 *τῶν Πρακτικῶν*. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀνετυπώθη ἔν τινι δημοσίῳ ἐγγράφῳ, ἀλλ' ὁ ἀντιγράφων, θεωρήσας τὸ λεκτικὸν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ὡς στερούμενον καλλιεπείας, μετέφρασεν ἐν πολλοῖς τὸ ψήφισμα εἰς τὴν καθαρεύουσαν.

(2) Δηλαδὴ πάγιον.

γίνῃ μετὰ τῶν δανειστῶν συμβιβασμός. δι' οὗ ἡ κυβέρνησις θὰ τοῖς πληρώνῃ 2 ο/ο τοῦ π ρ α γ μ α τ ι κ ο ῦ κ ε φ α λ α ί ο υ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δανεισθῇ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρὸς 5 ο/ο 444,960 Λ, ἃς νὰ δανείσῃ εἰς διαφόρους κοινότητας, ἐπαρχίας. καὶ εὐυπολήπτους κτηματικοὺς πρὸς 8 ο/ο Δανείζουσα δὲ εἰς τόκον ἀνώτερον ἐκείνου. ἐφ' ᾧ ἐδανείσθη, ἡ κυβέρνησις θὰ ἔχῃ καθαρὸν ἐτήσιον εἰσόδημα 35,596 Λ, δι' ὧν θὰ δύναται νὰ πληρώνῃ τὸν συμβατικὸν τόκον τῶν 2 ο/ο (ἤτοι 25,052, καὶ νὰ ἐξαγοράζῃ ἐν τῇ ἀγορᾷ ποσὸν ὁμολογιῶν. ὅ περ θὰ βαίνῃ αὐξανόμενον ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ χρεωλυσίου τὸ διὰ τοὺς τόκους ἀπαιτούμενον ποσὸν θὰ βαίνῃ ἐλαττούμενον. Κατὰ μικροσκελεῖς καὶ λεπτομερεῖς ὑπολογισμούς, τὰ δάνεια τῆς ἐπαναστάσεως θ' ἀπεσβέννυντο τοιουτοτρόπως ἐντὸς 42 ἐτῶν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ νέου δανείου ἡ ἐπιτροπὴ ὀλίγον ἐμερίμνα. οὖσα πεπεισμένη, ὅτι ὡς ἐκ τῶν ἀδιακόπως αὐξανομένων προσόδων τοῦ δημοσίου ταμείου, αὕτη θὰ ἦτο λίαν εὔκολος.

Τοιοῦτον σχέδιον δὲν χρήζει κἂν ἀνασκευῆς, παρατίθεται δ' ἐνταῦθα ἁπλῶς χάριν ἀρχαιολογικῆς περιεργίας (1). Μετ' ὀλίγον χρόνον ὅμως, προετείνετο σχέδιον πολὺ σοβαρώτερον, τὸ τῆς ἀποσβέσεως τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας διὰ παραχωρήσεως εἰς τοὺς δανειστὰς μέρους τῶν ἐθνικῶν κτημάτων τῆς Γαστούνης (2) Τοιαύτη δὲ ἡ λύσις. ἣν παρεδέχθη κατ' ἀρχὴν καὶ ἡ ἐν Προνοίᾳ κ α τ' ἐ π α ν ά λ η ψ ι ν δ' ἐθνικὴ συνέλευσις (3), ἤθελεν εἶνε ἡ εὐτυχεστέρα πασῶν. καθ' ὅσον αἱ μὲν ἐθνικαὶ γαῖαι ἦσαν τότε τόσον ἄφθονοι, ὥστε ὁ συμβιβασμὸς δὲν θὰ

---

(1) Βλ. διὰ πλείονας πληροφορίας τὰ κείμενα τῆς ἐκθέσεως καὶ τοῦ σχεδίου τῆς ἐπιτροπῆς παρὰ Μάμουκα, τόμ. ια' σελ. 584-602.

(2) Ἡ πρωτοβουλία τοιούτου συμβιβασμοῦ προῆλθεν ἀπὸ τῶν δανειστῶν, οἵτινες ἐπεφόρτισαν τοὺς Λοράνδον καὶ Λουριώτην νὰ διαβιβάσωσιν ἐνταῦθα σχετικὰς προτάσεις. Εἶνε πιθανόν, ὅτι οἱ ἐν Λονδίνῳ ἔμποροι ἐφαντάζοντο τὰ ἐθνικὰ κτήματα ὡς ἔχοντα πολὺ μεγαλειτέραν ἀξίαν τῆς πραγματικῆς. Περιέργως δέ πως καὶ τὰ ἀνακτοβούλια συνεμερίζοντο τὴν πλάνην ταύτην· ὁ de Broglie, ὑπουργὸς ὢν τῶν ἐξωτερικῶν, ὑπελόγισε τὰ κτήματα ταῦτα πρὸς 40 φράγκα τὸ στρέμμα κατὰ μέσον ὅρον.

(3) Βλ. τὸ ψήφισμα 20ης Ἰουλίου ; «Ἔργον οὐσιῶδες τῶν πληρεξουσίων θέλει εἶνε νὰ ἐνασχοληθῶσι καὶ περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τῆς διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς, συμβιβαζομένου μὲ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον καὶ τὴν ἐξασφάλισιν ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν χρεῶν».

ἐστοίχιζε σχεδὸν τίποτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἐνδεχομένη ἄφιξις ὀλίγων ξένων γεωργῶν θὰ ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εὐεργετικὴ διὰ τὴν χώραν. Δυστυχῶς αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις, αἵτινες εἶχον ἀποφασίση, οὐχὶ ἄνευ δισταγμῶν, νὰ ἐγγυηθῶσι τὸ δάνειον τῶν 60 ἑκατ., τοῦ ὁποίου ἡ ὑπηρεσία ἔπρεπε νὰ γίνηται διὰ τῶν πρώτων εἰσοδημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ αἵτινες δὲν ἤθελον νὰ ἐλαττωθῶσι ποσῶς τὰ εἰσοδήματα ταῦτα, ἐδήλωσαν ἐπισήμως τῇ ἐθνοσυνελεύσει, ὅτι πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἀντιβασιλέων οὐδεμία πώλησις τῶν ἐθνικῶν γαιῶν ἔπρεπε νὰ γίνῃ, οὐδ' ὤφειλε νὰ γίνῃ δεκτὸν οὐδὲν μέτρον, δυνάμενον νὰ γεννήσῃ οἰκονομικὰς δυσχερείας εἰς τὸ νέον κράτος (1).

Ὑπ' ἀναλόγων σκέψεων φερομένη ἡ ἀντιβασιλεία δὲν ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν μόνον δυνατὸν συμβιβασμὸν τὸν διὰ παραχωρήσεως ἐθνικῶν γαιῶν, ὀλίγα δὲ ἔτη ἀργότερον πᾶς συμβιβασμὸς κατέστη ἀδύνατος. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ προϋπολογισμοὶ ἦσαν τόσον ἰσχνοί, ὥστε αὔξησις ἔστω καὶ ἑνὸς ἑκατομμυρίου κατ' ἔτος ἀντεστοίχει πρὸς αὔξησιν περίπου 8 ο|ο. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ κυρίως ἡ ἀναγνώρισις τῶν χρεῶν τῆς ἐπαναστάσεως θὰ συνεπέφερεν ἄλλα βάρη, προϋποθέτουσα τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἐν τῷ μεταξὺ διακοπείσης ὑπηρεσίας τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων, περὶ οὗ ἐκτενὴς μετέπειτα θὰ γίνῃ λόγος.

Ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη κατ' ἀνάγκην καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος· ἐν τούτοις ὅμως ὁ κανονισμὸς τῶν χρεῶν τῆς ἐπαναστάσεως καθίστατο ὁσημέραι μᾶλλον ἀπαραίτητος, καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους (2), ὧν οἱ κυριώτεροι εἶνε οἱ ἑξῆς:

α') Τὰ δάνεια τῆς Ἐπαναστάσεως, συναφθέντα ὑπὸ κυβερνήσεων, τῶν ὁποίων αἱ πράξεις ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν ἐδέσμευον ἡμᾶς, εἶχον ὁπωσδήποτε χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν

(1) Βλ. περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ συμβιβασμοῦ διὰ παραχωρήσεως γαιῶν, πλὴν τῶν εἰς ἄκρον συνεπτικῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Προνοίᾳ ἐθνοσυνελεύσεως (σελ. 23), τὴν *Diplomatic history of Greece* τοῦ Parish σελ. 203 καὶ ἐφεξῆς, καὶ τὰς σελ. 65-70 τοῦ παραρτήματος.

(2) Αἱ ὠφέλειαι, ἃς συμβιβασμὸς θὰ συνεπήγετο διὰ τὴν Ἑλλάδα, κατεδείχθησαν ἐπιτηδείως ἔν τινι τεύχει, δημοσιευθέντι ὑπὸ τοῦ κ. Edward Haslewood, προέδρου τοῦ συλλόγου τῶν Ἑλλήνων ὁμολογιούχων· βλ. A letter to his excellency A. Coumoundouros, minister of finance in Greece, 27η Αὐγούστου 1855.

ἀνεξαρτησίας καὶ ἡ συνομολόγησις αὐτῶν ὠφείλετο ἐν πολλοῖς εἰς τὸ τότε ἐν Εὐρώπῃ κρατοῦν φιλελληνικὸν πνεῦμα. Ἡ μὴ ἀναγνώρισις τῶν δανείων τούτων ἦτο συνεπῶς κηλὶς (1) τὴν ὁποίαν ὠφείλομεν τοσούτῳ μᾶλλον ν' ἀποσβέσωμεν, καθόσον ἡ παράτασις τῆς καταστάσεως προεκάλει, ἢ ἐδικαιολόγει, μυρίας κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους μεμψιμοιρίας καὶ συκοφαντίας. (2)

---

(1) Ὁ κ. Γιαννόπουλος, ὑπουργὸς ὢν τῶν οἰκονομικῶν, ἔλεγεν εἰς τὸ τέλος τῆς πρὸς τὸν βασιλέα περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας ἐκθέσεώς του (6 Ἰουνίου 1866), ὅτι *«καί τοι τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας συνήφθησαν ὑπὸ ὅρους βαρυτάτους, ἡ ἀξιοπρέπειά τῆς Ἑλλάδος ἀπαιτεῖ ν' ἀναγνωρισθῶσι»*, βλ. Rapport de M. Jannopoulos, ministre des finances, à S. M. le roi Ceorges, traduit et commenté par Ph—P. Goussios, σ. 28).

(2) Αἱ συκοφαντίαι αὗται ἐβασίζοντο ἐπὶ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ παράτασις καὶ συνεπῶς ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος ὠφείλετο κυρίως εἰς τὴν σύναψιν τῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825. Εἴδομεν ὅτι ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ἥκιστα βάσιμος. Παρερχομένων ὅμως τῶν ἐτῶν καὶ λησμονουμένων τῶν σκανδάλων τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης, ἡ θεωρία αὕτη, συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένη ὑπὸ τῶν δανειστῶν τῆς Ἑλλάδος, κατήντησε σχεδὸν πανθομολογουμένη ἀλήθεια. Βλ. τὸν About (σελ. 285) «Ces emprunts ont permis à la Grèce de conquérir son indépendance». — Ὁ *Financier* (18 Ἰουλίου 1877) ὁμιλεῖ περὶ the bad faith of Creece to the foreign creditors whose money founded his national independence.— Ὁ Drucker (An appeal to the governments and monarchs of Europe σελ. 3 γράφει: These loans have been of much greater benefit to the borrowing country than any other loan contracted in this century, according to the most authentick authors, the Creeks where sinking when the arrival of large sums restored their spirit of resistance and hope for success. —Ἀπήχησις τῆς θεωρίας ταύτης εὕρηται καὶ ἐν ἔργῳ σοβαρῷ καὶ νεωτάτῳ: Turkey in Europe *by Odysseus* (σ. 318-319).

Τὸ περιεργότερον εἶνε ὅτι αὐτὸς ὁ Times, ὅστις ἐστηλίτευσε τόσον δριμέως τὰ ἄθλα τῆς ἐν Λονδίνῳ τετραρχίας καὶ τῶν ἀμερικανῶν ναυπηγῶν, ἤρξατο, μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν, νὰ ἐλέγχῃ δριμύτατα τὴν ***κακοπιστίαν*** τῶν Ἑλλήνων (βλ. τὸν Times τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1863).

Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ὡς ἐκ τούτου γενικὴ καθ' ἡμῶν καταφορά, ὥστε τὸ Punch τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1863 ἀνέγραφε τὸ ἑξῆς δίστιχον·

Spell in five letters «Bully, bilk and Sneak
Repudiator, trickster» read it . . . . Creek

Ἐκτὸς τῶν *ἠθικῶν* τούτων λόγων ὑπῆρχον ὑπὲρ τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ λόγοι *ὑλικοί*.

Ἡ πρώτη ἡμῶν χρεωκοπία, ἀποκλείουσα τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν χρηματιστηρίων τῆς Δύσεως, ἐστέρει τὸ ἀρτιπαγὲς κράτος τῆς χρησιμωτέρας τῶν ἀρωγῶν τῆς πίστεως. (1) Καὶ τῷ ὄντι, ἄνευ ξένων χρημάτων, οὔτε δημόσια ἔργα δύνανται νὰ γίνωσιν, οὔτε αἱ συγκοινωνίαι νὰ βελτιωθῶσιν, οὔτε τράπεζαι νὰ δημιουργηθῶσιν, οὔτε αὐταὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις νὰ προοδεύσωσιν. Πρὸς τούτοις ἄνευ δανείου εἶνε ἀδύνατον χώρα τις νὰ παρασκευασθῇ ναυτικῶς καὶ στρατιωτικῶς.

Τὴν σήμερον, πολλοὶ βλέποντες ποῦ κατέληξεν ἡ χρῆσις ἢ μᾶλλον ἡ κατάχρησις τῶν δημοσίων δανείων, μακαρίζουσι τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν τοιαῦτα δάνεια δὲν ἠδύναντο νὰ συναφθῶσιν. Ἄλλη δ' ὅμως, καὶ πολὺ δικαίως, ἦτο ἡ ἀντίληψις τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὴ δυναμένων μήτε κοινωφελῆ ἔργα νὰ ἐπιχειρήσωσι, μήτε αἰφνιδίους ἀνάγκας ν' ἀντιμετωπίσωσι. Τοῦτ' ἀκριβῶς ἐγένετο καταφανὲς κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, ὅτε τὸ κράτος ἐπιέζετο δεινῶς καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ συντηρεῖν τοὺς ἐδῶ καταφυγόντας Κρῆτας καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου τουρκικῆς ἐπιθέσεως.

Πρὸς τούτοις οἱ καθ' ἕξιν μακαρίζοντες τὰ παρελθόντα, ἀληθεῖς laudatores temporis acti, σφάλλονται νομίζοντες, ὅτι τότε τὸ ἑλληνικὸν κράτος δὲν ἠδύνατο νὰ συνάψῃ δάνεια. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι δὲν ἠδύνατο μόνον νὰ συνάψῃ δάνεια ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ περιορισμὸς δ' οὗτος τοῦ κύκλου τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς, ἀντὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σύναψιν δανείων, καθίστα ἁπλῶς ταῦτα ἐπαχθέστερα. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ βαρέων δανείων, τῶν συναφθέντων ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1878. Πολλοὶ δὲ τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν θὰ ἐνθυμῶνται, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐπιχειρημάτων, τῶν φερομένων τότε ὑπὲρ ἐξωτερικοῦ δανείου ἦτο, ὅτι τοιοῦτον δάνειον, συναπτόμενον ἐν εὐ-

---

(1) Τὴν ἡμέραν τῆς ἐκ Λονδίνου ἀναχωρήσεως τοῦ νεωστὶ ἐκλεγέντος βασιλέως **Γεωργίου**, ἤτοι τὴν 2(14 Ὀκτωβρίου 1863, συνῆλθον ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ οἱ δανεισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ συνεδριάσει ἐκείνῃ, καθ' ἣν πολλαὶ εὐχαὶ ἐξεφράσθησαν, ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος Haleswood καὶ ἡ ἑξῆς βαρυσήμαντος φράσις : «*Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ πίστις εἶνε ἡ ζωὴ τῶν ἐθνῶν*». (Βλ. καὶ τὸν *Ἐθνοφύλακα* τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1863).

ρυτέρᾳ ἀγορᾷ, θὰ ἐπέτρεπε τὴν μετατροπὴν τῶν ἐπαχθῶν ἐσωτερικῶν χρεῶν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἀπορεῖ τις βλέπων, ὅτι ὁ συμβιβασμὸς ἀνεβλήθη ἐπὶ μακρόν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναβολὴ αὕτη ἐξηγεῖται πολλαπλῶς. Πρῶτον διότι μέχρι τῆς μεταπολιτεύσεως τοιοῦτος συμβιβασμὸς ἦτο, ὡς εἴδομεν, πρᾶγμα ἀδύνατον· ἀπὸ τοῦ 1863 ἡ εὕρεσις λύσεώς τινος ἐφαίνετο τῇ ἀληθείᾳ εὐχερεστέρα, καὶ διότι ἐπῆλθεν ὁριστικὸς συμβιβασμὸς διὰ τὸ δάνειον τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων, καὶ διότι ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος εἶχεν ἀναπτυχθῇ, καὶ διότι τέλος ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνοίξεως τῶν πυλῶν τῶν ξένων χρηματιστηρίων ἐγένετο εἰς ἄκρον αἰσθητή. Ἀλλὰ τότε τὸ ζήτημα περιεπλάκη καὶ πάλιν, ἀναφανεισῶν δύο νέων δυσκολιῶν: α΄) τῆς ἑλληνικῆς ἀπαιτήσεως νὰ συνδεθῇ ἡ ἀναγνώρισις τῶν παλαιῶν δανείων μετὰ τῆς συνάψεως νέου τοιούτου, καὶ β΄) τῶν παραλόγων ἀξιώσεων ξένων τινῶν ὁμολογιούχων. Οἱ ξένοι ὁμολογιοῦχοι ἦσαν Ὁλλανδοί τινες, οἵτινες ἀγοράσαντες πρὸς κερδοσκοπίαν μέγα μέρος τῶν ὁμολογιῶν δανείων τῆς ἐπαναστάσεως (1) προσεπάθουν μετὰ προφανοῦς κακῆς πίστεως νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὴν ἀνάγκην, ἣν ἡ Ἑλλὰς εἶχε τῶν εὐρωπαϊκῶν Χρηματιστηρίων (2).

---

(1) Πότε καὶ πῶς ἀκριβῶς οἱ Ὁλλανδοὶ οὗτοι ἐγένοντο κάτοχοι τῶν ἑλληνικῶν ὁμολογιῶν, καίτοι ἐπιμόνως ἀνεζητήσαμεν, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Ἴσως τοῦτο συνέβη ἅμα τῇ ἐκδόσει τῶν δανείων, ὁπότε τὸ χρῆμα ἦτο ἄφθονον καὶ ὁ τόκος μικρότατος ἐν ταῖς Κάτω Χώραις. Αἱ ἀγγλικαὶ δ' ὅμως ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς καὶ οἱ ἡμέτεροι Λουριώτης, Ὀρλάνδος καὶ Σπανιολάκης δὲν ποιοῦνται μνείαν περὶ Ὁλλανδῶν ὁμολογιούχων.

Εἶνε βέβαιον ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ μετοχέτευσις τῶν ὁμολογιῶν εἰς Ὁλλανδίαν ἐγένετο πρὸ τοῦ 1874, καθ' ὅτι τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ὁ C. Leconte (Etude Economique de la Grèce σελ. 185) γράφει : «La presque totalité des obligations a passé entre les mains de spéculateurs Hollandais. Elles se négocient de 5 1/4 a 6 3/4 0/0 du capital nominal sur le marché d' Amsterdam».

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Γενναδίου (Βλ. *Λευκὴν Βίβλον*, σελ. 69) οἱ Ὁλλανδοὶ κάτοχοι, τριάκοντα περίπου τὸν ἀριθμόν, ἦσαν ἐκτὸς τοῦ Drucker τοῦ κατέχοντος ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν ἀρχαίων τίτλων, κύριοι ἐλαχίστου ποσοῦ.

(2) Τῶν Ὁλλανδῶν ὁμολογιούχων προεξῆρχε κερδοσκόπος τις, ὀνόματι Louis Drucker, ὅστις καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπεσκέφθη καὶ πολλὰ εἰς διαφόρους γλώσσας περὶ τοῦ ζητήματος ἔγραψε. Βλ. κυρίως Quelques documents relatifs aux em-

Ἐν τούτοις τὰ ἔτη παρήρχοντο, κατ' ἀνάλογον δὲ ὅρον ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἐπεδεινοῦτο, καθότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ὀφειλόμενα ποσὰ διὰ τοῦ ἀνατοκισμοῦ ἐπολλαπλασιάζοντο ἀναπτυσσομένων δ' ἀφ' ἑτέρου ταχέως τῶν πόρων τοῦ κράτους, οἱ δανεισταί, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐγίνοντο ἀπαύστως ἀπαιτητικώτεροι.

Ἦτο ἀπαραίτητος λοιπὸν ἀνάγκη νὰ μὴ ἐξακολουθῇ παρατεινομένη τοιαύτη κατάστασις. Τοῦτο ἄριστα κατενόησεν ὁ τότε νεώτατος ἐν Λονδίνῳ ἐπιτετραμμένος κ. Γεννάδιος, ὅστις, διπλωμάτης δεξιός, κάτοχος τῆς ἀγγλικῆς ἄριστος, δεινὸς τοῦ καλάμου χειριστής, κατέπεισε δι' ἐκθέσεων καὶ δι' ἄρθρων τήν τε ἑλληνικὴν κυβέρνησιν (1) καὶ τὸν ἀγγλικὸν κόσμον, ὅτι κοινὸν εἶχον συμφέρον νὰ ἔλθωσιν εἰς συμβιβασμόν. Ἅπαξ δ' ἐπιτυχὼν τοῦτο, κατώρθωσε τὸ ἔτι δυσχερέστερον, νὰ ἐπιτύχῃ συμβιβασμὸν ἱκανοποιητικὸν διὰ τοὺς δανειστὰς καὶ μὴ παραβλάπτοντα τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους.

Ἰὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα καὶ ἡ μεγάλη ὑπηρεσία, ἣν ὁ κ. Γεννάδιος προσήνεγκε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ κατανοηθῶσι κάλλιον, ἐξε-

---

prunts helléniques contractés à l' étranger, publiés par L. D. 1e série; La Haye 1874.—2e série; Leide 1877.

Ὁ Drucker, ὅστις κατὰ τὸ 1874 ἐδεικνύετο ἀρκετὰ ἤπιος, ἀπὸ τοῦ 1875 καὶ ἐντεῦθεν ἐξετράπη ἐντελῶς. Τὴν δὲ γλῶσσαν, ἣν μετεχειρίσθη εἴς τινα ἀγγλιστὶ γεγραμμένα φυλλάδια, ἐπιτυχῶς ἐχαρακτήρισεν ὡς ἑξῆς ὁ πρόεδρος τοῦ συνδέσμου τῶν ξένων ὁμολογιούχων, ἐντιμότατος E. Pleydell Bouverie: «Ὑπάρχει ἀξιότιμος Ὀλλανδός, ὀνόματι Drucker, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἐνδιαφέρεται τὰ μάλιστα εἰς τὸ ζήτημα καὶ ὅστις ἐδημοσίευσε πολλὰ φυλλάδια, ἅτινα καταδεικνύουσιν ὅτι εἶνε κάτοχος τῆς ἀγγλικῆς, ἢ τουλάχιστον εἴδους τινὸς ἀγγλικῆς, διότι ἀναγνοὺς τὰ φυλλάδιά του εὑρίσκω ὅτι ἐξήντλησε τὸ λεξιλόγιον, τὸ ἐν χρήσει ἐν τῇ ἐγγὺς ἰχθυαγορᾷ (fish-market)».

(1) Ἀρυόμεθα ἐκ μιᾶς τῶν ἐκθέσεων τοῦ κ. Γενναδίου τὰς πλείστας τῶν πληροφοριῶν, ἃς δίδομεν παρακατιόντες περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ συμβιβασμοῦ. Ἡ ἔκθεσις αὕτη, γραφεῖσα 17)29 Δεκεμβρίου 1875, ἀποτελεῖ μίαν τῶν μᾶλλον ἀξιοθαυμάστων οἰκονομικῶν ἐκθέσεων, ἃς ἀνέγνωσά ποτε. Ὑπενθυμίζει ἐν πολλοῖς καὶ διὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους καὶ διὰ τὴν σαφήνειαν τῶν ἰδεῶν καὶ διὰ τὴν δύναμιν τῶν ἐπιχειρημάτων, τὴν ἔκθεσιν τοῦ Léon Say περὶ τῆς πληρωμῆς τῆς ἀποζημιώσεως τῶν πέντε δισεκατομμυρίων. Ἡ δημοσιογραφικὴ δρᾶσις τοῦ κ. Γενναδίου ἐπὶ τοῦ ζητήματος εἶνε ἐπίσης γνωστή· παρετάθη ἐπὶ τέσσαρα περίπου ἔτη διεξαγομένη δια τῶν κυριωτέρων ὀργάνων τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου ἐν εἴδει ἐπιστολῶν.

ταζομένων λεπτομερέστερον τῶν περὶ συμβιβασμοῦ διαπραγματεύσεων.

Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται, αἵτινες καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος εἶχον θεωρητικὸν χαρακτῆρα, ἤρξαντο ἅμα τῇ μεταπολιτεύσει καὶ δι' οὓς λόγους ἐξεθέσαμεν, νὰ λαμβάνωσι σάρκα καὶ ὀστᾶ. Δὲν εἶχεν ἀκόμη κατέλθῃ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, καὶ οἱ ἐν Λονδίνῳ δανεισταὶ συνήρχοντο, ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις διεξήγετο περὶ τοῦ ζητήματος ζωηρὸς δημοσιογραφικὸς ἀγών. (1) Ἐχρειάσθησαν ὅμως εἰσέτι τρία ἔτη πρὶν ἡ Ἑλλὰς προβῇ εἰς ἐπίσημα πρὸς δανειστὰς τοὺς διαβήματα.

Πράγματι τῷ 1866, διὰ πρώτην φοράν, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Χρηστίδης διεβίβασε διὰ τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Σπάρταλη, εἰς τὸν ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωπον τῶν ὁμολογιούχων Κ. Μέρλιν τὰς ἑξῆς προτάσεις: α') ἐλάττωσιν τοῦ ὀφειλομένου κεφαλαίου εἰς δεκαὲξ ἑκατ. δραχμῶν, καὶ ἐξόφλησιν τοῦ ποσοῦ τούτου εἰς 36 ἔτη, δι' ἐνιαυσίας δόσεως 960.000 δρ., ὧν αἱ 800.000 ἀντιπροσωπεύουσι τόκον 5 0)0, καὶ αἱ 160,000 χρεωλύσιον 1 0)0· β') σύναψιν δανείου 25 ἑκατ. δρ.

Εἰς ἀπάντησιν οἱ ὁμολογιοῦχοι προέτειναν εἰς τὸν κ. Κεχαγιᾶν, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε διαδεχθῇ τὸν κ. Χρηστίδην: α') νὰ μετατραπῇ τὸ παλαιὸν χρέος εἰς νέον χρέος 800.000 Λ. πρὸς 8 0)0· β') νὰ συναφθῇ νέον δάνειον ὀνομαστικῆς ἀξίας 1.100.000 ἐκδιδόμενον πρὸς 80 0(0 (ἤτοι πραγματικῆς ἀξίας 880.000 Λ.), καὶ φέρον 8 0)0 ἐπὶ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου· γ') νὰ ὁρισθῇ κατάλληλον χρεωλύσιον, ὅπως τὰ δύο δάνεια ταῦτα ἀποσβεσθῶσιν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας.

Ἕπεται συνέχεια.

(1) Θέμα τῆς συζητήσεως ἦτο κατὰ πόσον τὰ δάνεια ταῦτα ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ «Ἐλπὶς» ἰσχυρίζετο ὅτι τὰ δάνεια εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσαν, ὁ δὲ κ. Μέρλιν ἀντέκρουεν αὐτὴν διὰ τοῦ «Ἐθνοφύλακο»ς. Ὀλίγον ἀργότερον Ἕλλην ἐκ Λονδίνου, ὁ κ. Δ. Παππᾶς, προέτεινε διὰ τοῦ τύπου τὴν συνομολόγησιν δανείου δύο ἑκατομμυρίων λιρῶν πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐξεύρεσιν νέων πόρων. Πρὸς ἀνασκευὴν δὲ τοῦ κ. Παππᾶ ἔγραψεν ὁ κ. Λεβέντης τὸ προμνημονευθὲν ἔργον του.

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

Α΄.

Ι ΣΟΚΟΛΩΦ Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τον ΙΘ΄. αἰῶνα. Τόμος Α᾽ς. Ἐν Πετρουπόλει. 1904. Ι—ΧΧΧV+813. Παράρτημα: Τὰ Νεοελληνικὰ 1—150.

Τὸ λίαν εὔογκον τοῦτο σύγγραμμα εἶδε τὸ φῶς ἐπ' ἐσχάτων ἐν Πετρουπόλει καὶ τυγχάνει προϊὸν τοῦ καλάμου τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐκλεγέντος καθηγητοῦ τῆς ἐν Πετρουπόλει θεολογικῆς Ἀκαδημίας κυρίου Ἰωάννου Σοκολῶφ, εἰς τὴν ἐπ' ἐσχάτων ἐν αὐτῇ ἱδρυθεῖσαν ἕδραν τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνοανατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Σχίσματος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ παρόντος ἔργου ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς εἶχε δημοσιεύσει ἕτερον κατὰ τὸ 1901 ὑπὸ τὸν γενικώτερον μὲν τίτλον «Δοκίμιον ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνοανατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα». Περὶ τῆς ὑπ' ὄψιν ἐποχῆς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἐγράφησαν μὲν ὄντως πολλὰ ὑπό τε ἡμετέρων καὶ ξένων, καὶ Ρῶσσοι δέ τινες ἐπιστήμονες ἠσχολήθησαν εἰδικώτερον περὶ ταύτην, πάντα ὅμως ταῦτα εἴτε ἀφορῶσιν εἰς μεμονωμένας περιόδους ἢ καὶ ἁπλῶς ζητήματα τῆς ἐπισκοπουμένης ἐποχῆς, εἴτε ἐκτιθεῖσι τὰ πράγματα ἐν χρωματισμῷ, καθαρῶς ὑποκειμενικῷ οὕτως, ὥστε ἀποβαίνει δυσχερές, εἰ μὴ καὶ ἀδύνατον, εἰς τὸν βουλόμενον νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴν, νὰ προσανατολισθῇ δεόντως ἐν τῇ πλουσίᾳ εἰς ὕλην τοῦ ζητήματος φιλολογίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ὅθεν ταύτης τὸ προκείμενον ἔργον φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς πρωτοτυπίας ἐν τῇ καθόλου ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ, ὃν ἐπιτείνει τὰ μάλιστα τὸ νέον *ἀνέκδοτον* μέχρι τοῦδε ὑλικόν, οὗτινος ἐπωφελήθη πρώτην ταύτην φορὰν ὁ συγγραφεύς, ἀρυσάμενος αὐτὸ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικοῦ Ἀρχείου καὶ ἄλλοθεν. Διὰ ταῦτα δικαίως ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς λογίζεται ἑαυτὸν εὐτυχῆ καὶ δὴ εὐτυχέστερον πάντων τῶν Ρώσσων συναδέλφων αὐτοῦ, διότι πρώτῳ αὐτῷ δυ-

νάμει ἐπιστολῆς συστατηρίου τῆς Α. Π. τοῦ μητροπολίτου Πετρουπόλεως Ἀντωνίου πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωακεὶμ ἐδόθη συνοδικὴ ἄδεια, ὅπως ἐπωφεληθῇ ἐκείνου τοῦ ἐν τῷ Ἀρχείῳ ὑλικοῦ, ὅ περ ἐθεωρήθη ἐπιτετραμμένον νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ρώσου καθηγητοῦ. Τὸ Ἀρχεῖον τοῦτο εὑρίσκει ὁ συγγραφεὺς οὐχὶ πλούσιον εἰς ἔγγραφα καὶ νεαρόν, ἕνεκα τῶν δεινῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τῶν ἐν γένει ἀντιξόων περιστάσεων, ὑφ' ἃς ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν ἦν ἠναγκασμένον ν' ἀγωνίζηται τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐκ τῶν τεσσαράκοντα καὶ δύο κωδίκων, οὓς ἠδυνήθη νὰ μελετήσῃ ὁ κ. Σοκολώφ, οἱ πρῶτοι ἑπτὰ (I—VII) περιέχουσιν ἔγγραφα τῶν XVI—XVII αἰώνων, οἱ δὲ λοιποὶ τριάκοντα καὶ πέντε (VII—XXXV καὶ DCXXXVII—DCXLIII) ἀνάγονται κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Τούτου ἕνεκα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σχετικῶν κενῶν κατέφυγεν εἰς τὰς βιβλιοθήκας τοῦ τε ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Ἱ. Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου καὶ τῶν ἐν Ἄθῳ μονῶν καὶ σκητῶν: Ρωσσικοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος, Βατοπεδίου, Λαύρας τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου, Ἁγ. Ἀνδρέου καὶ Ἠλιοὺ τοῦ προφήτου, ἠρύσατο δὲ καί τινα ἐκ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις βιβλιοθήκης τῆς ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος.

Ἐν τῇ *Εἰσαγωγῇ* (1-17) ὁ συγγραφεὺς περιγράφει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν ἐξωτερικὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1453—1789), ἀπὸ τῆς πτώσεως δηλονότι τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ'. Πρὸς σαφῆ κατανόησιν τῆς καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ γνῶσις τῶν ἀρχῶν καὶ νόμων, ὑφ' ὧν ἐχειραγωγεῖτο τὸ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ χριστιανικοῦ Βυζαντίου ἐγκαθιδρυθὲν νέον κράτος. *Ὡς βάσις τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κράτους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐτέθησαν αἱ ἀρχαὶ τοῦ Κορανίου*, τῆς ἱερᾶς τῶν Μουσουλμάνων βίβλου, ὡς πρωτίστης πηγῆς τῆς μουσουλμανικῆς νομοθεσίας, παρ' ἥν, ὡς ἀπαραίτητον διασαφητικὸν συμπλήρωμα, νοητέον τὸ *σιεριάτ*. *Θρησκευτικὴν* ἄρα βάσιν ἔχει ὁ ὀργανισμὸς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ *θρησκευτικὸς χαρακτὴρ* καὶ δὴ *μουσουλμανικὸς* τοιοῦτος διήκει δι' ὅλης τῆς ὑποστάσεως τοῦ τουρκικοῦ Κράτους. Ὁ Παδισὰχ ἔχει ἀποστολὴν ἱεράν, πάντα δὲ τὰ θρησκευτικὰ τούτου καθήκοντα, οἷον αἱ τελεταί, ὧν ὀφείλει νὰ μετέχῃ, ἐνισχύουσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν τὴν ἰδέαν περὶ τοῦ θείου χαρακτῆρος τῆς μοναρχικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας. Ἑπομένως τὸ τουρκικὸν Κράτος ἐστὶ *θεοκρατικὴ μοναρχία*. Ἑπόμενον ἐντεῦθεν ἦν αἱ αὐταὶ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους ἀρχαὶ καὶ νόμοι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς *βάσις καὶ διὰ τὸν ὀρθόδοξον χριστιανικὸν πληθυσμόν*, τὸν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς νέας αὐτοκρατορίας διαβιοῦντα. Αἱ σχέσεις λοιπὸν τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἐκανονίζοντο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κορανίου, γνωστὸν δὲ ὁποῖαι δέον νὰ ὦσιν αὗται: *πόλεμος κατὰ τῶν ἀπίστων*, ἐφ' ὅσον ἢ δὲν ἀσπάζονται τὸ Ἰσλὰμ ἢ ἀρνοῦνται τὴν δουλείαν εἰς

τοὺς πιστούς, ὡς ἐλάχιστον δικαίωμα ἔχοντες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὴν ζωήν, καὶ τοῦτο λίαν προβληματωδῶς.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης τοῦ Κορανίου ὁρμώμενοι, πρὸς ταύτην ἀκριβῶς ἐρρύθμιζον τὴν διαγωγὴν αὐτῶν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους οἱ κατὰ καιροὺς σουλτάνοι. Κατ᾽ οὐσίαν καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ κατακτητοῦ τοῦ Βυζαντίου *Μωάμεθ τοῦ Β᾽* ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ Κορανίου καὶ τῶν ἑρμηνειῶν αὐτοῦ, τῶν ὑπὸ τῶν προκατόχων τοῦ Σουλτάνου τούτου συμπληρωθεισῶν δι᾽ ἰδιαιτέρου πολιτικοῦ προγράμματος. Μόνον ἐξαιρετικαὶ τῶν περιστάσεων πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ βλέψεις ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ περιορίσῃ τὴν αὐστηρότητα καὶ ἀκρότητα τῶν ἰσλαμικῶν διατάξεων. Δὲν διέλαθε δηλονότι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι ἀπετέλουν μάχιμον μόνον δύναμιν, ἔχουσαν ἀνάγκην ἐργατῶν, γεωργῶν καὶ ὑποφόρων, δυναμένων νὰ παρέχωσιν αὐτοῖς τὰ μέσα τοῦ ζῆν πρὸς βελτίωσιν τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν θέσεως. Ἀνάγκη λοιπὸν παρίστατο νὰ δημιουργηθῇ διὰ τοὺς κατακτηθέντας χριστιανικοὺς λαοὺς modus vivendi, ἵνα καταστῇ δυνατὸν τοῖς Τούρκοις νὰ λάβωσι παρὰ τούτων τὸ maximum τῆς ὠφελείας. Ἐκτὸς ὅμως τούτου γνωσταὶ ἐτύγχανον τῷ Μωάμεθ καὶ αἱ σχέσεις τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, σκοπὸν ἔχουσαι τὸν διοργανισμὸν σταυροφορίας πρὸς καταστροφὴν τοῦ νέου τούτου μὴ χριστιανικοῦ ἐχθροῦ. Οὕτω δὲ φερόμενος ὁ Σουλτάνος ἐνόμισεν, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ παραλύσῃ τὴν παρατηρουμένην ταύτην πρὸς τὴν Δύσιν κλίσιν. Αὕτη ἀκριβῶς εἶνε ἡ αἰτία, δι᾽ ἣν, ἀπέναντι τοῦ κύρους τοῦ Πάπα ἐν τῇ Δύσει, ὁ σουλτάνος ἔγνω ν᾽ ἀντιπαραθέσῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὴν ἀνάλογον δύναμιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἕλληνος Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιουτοτρόπως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατακτηθέντων Χριστιανῶν, ἀναγνωρισθέντων ἐπισήμως ὡς «ρούμ—μιλλετί», ἔχοντος τὸ δικαίωμα τοῦ ὁμολογεῖν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θρησκείαν καὶ τὸ τῆς ἰδίας διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς διοργανώσεως, ἐτέθη ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὡς πνευματικὸς ἀρχηγὸς παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, αὐτῷ δὲ σὺν τῇ περὶ αὐτὸν Ἱερᾷ Συνόδῳ ἀνήκει ἡ ἀνωτάτη διοίκησις πασῶν τῶν ὑποθέσεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν ὑπ᾽ αὐτὸ ἱερῶν μονῶν καὶ ναῶν καὶ τῶν εἰς ταῦτα ἀνηκόντων κτημάτων. Τῇ πνευματικῇ ταύτῃ ἀρχῇ, τῇ ἀνηκούσῃ ἄλλως τε τῷ Πατριάρχῃ ἀπὸ τῆς πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἐποχῆς, προσετέθη ἀρκούντως σημαντικὴ *πολιτικὴ* ἐξουσία, διότι ὁ Πατριάρχης ἦν ὁ μόνος πολιτικὸς τῶν Χριστιανῶν ἀντιπρόσωπος (μιλλὲτ—μπασί) ἐνώπιον τῆς Πύλης καὶ ὁ μόνος ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως ὑπεύθυνος διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν Χριστιανῶν. Ἡ *νέα* αὕτη τοῦ Πατριάρχου ἰδιότης εἶχεν ἀνάγκην φυσικῶς καὶ ἰδιαιτέρων προνομιῶν, οἱαι φέρ᾽ εἰπεῖν, τὸ ἀσύδοτον τοῦ κλήρου κτλ. Οὕτως ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τῶν πρώτων ἔτι χρόνων τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας παρουσιάζετο ὑπὸ τὴν ἰδιότητα οὐ μόνον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ *ἐθνικοῦ ἀρ-*

χοντος τῶν Χριστιανῶν, τοῦ «ἐθνάρχου καὶ αὐθέντου καὶ βασιλέως», δηλαδὴ ἰδιότητα, ἧς ἐστερεῖτο κατὰ τὴν βυζαντικὴν ἐποχήν.

Κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ἄρα ὀργανισμὸν τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως παρίστα οἱονεὶ κράτος ἐν κράτει, ὡς ἔχον ἰδίαν διακυβέρνησιν καὶ δικαστήρια ἴδια. Καὶ ὅμως τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν μίαν μόνον ὄψιν τῆς θέσεως τῶν Χριστιανῶν ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει. Ἡ ἑτέρα ὄψις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρουσιάζετο λίαν μάλιστα δυσάρεστος, διότι οἱ χριστιανοὶ μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶνε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Τούρκων λαὸς κατακτηθεὶς καὶ φόρου ὑποτελὴς ἐν τῇ μηδαμηνότιτί του ἀντικείμενον τοῦ μίσους αὐτῶν καὶ τῆς ἀποστροφῆς, ἕρμαιον τῶν ἰδιοτροπιῶν καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν Ὀθωμανῶν. Τοῦτο μαρτυρεῖ μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν διαφόρων ἐξαντλητικῶν καὶ ὀνειδιστικῶν φόρων (χαράτζι, δζιζιέ, παιδομάζωμα) καὶ ἡ ἐσχάτη αὐτοῦ περιφρόνησις καὶ ἐξουθένωσις ἀπὸ κοινωνικῆς θέσεως, ἀφοῦ, ἵνα ἑνὸς μόνον μνησθῶμεν, ἡ μαρτυρία Χριστιανοῦ κατὰ Τούρκου δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει ἐν τοῖς τουρκικοῖς δικαστηρίοις. Περὶ δικαιωμάτων δέ τινων τῶν Χριστιανῶν οὐδὲ λόγος βεβαίως ἠδύνατο νὰ γείνῃ.

Ἐν τῇ ἀνασκοπῇ τῶν νομικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς οἱ Χριστιανοὶ διετέλουν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καταφανὴς καθίσταται γενικὴ ἐν παντὶ ἀνακολουθία. Καὶ ὄντως· ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἀντικαταστήσασα διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τὴν καταλυθεῖσαν ὀρθόδοξον βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, οὐ μόνον διετήρησε τὴν προτέραν αὐτῆς ἠθικοθρησκευτικὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον, ἀλλὰ προσεκτήσατο καὶ νέας θρησκευτικοπολιτικὰς προνομίας. Ἡ Ἐκκλησία μετεβλήθη εἰς εἶδός τι κράτους ἐν κράτει μετὰ τοῦ Πατριάρχου-βασιλέως αὐτῆς, τῶν διοικητικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτῆς δικαιωμάτων, τῆς ἰδίας ἐθνικῆς ἐπισήμου γλώσσης καὶ θρησκείας, στενῶς πάντων τούτων εἰς μίαν ἑνότητα τὸν ἑλληνικὸν λαὸν συμπηγνύντων. Ἡ τοιαύτη θέσις τοῦ Πατριαρχείου, ἀσχέτως θεωρουμένη, πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς ἀρίστη. Ἐν τούτοις ἡ ἄλλη τοῦ ζητήματος ἄποψις καταστρέφει τὸ πᾶν. Διότι ἀνάγκη νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀπετέλει κράτος ἐν *μουσουλμανικῷ* κράτει, ἐν ᾧ ὁ Χριστιανισμός, ἀπὸ ἐπόψεως τῆς μόνης σιγῆς παντὸς νόμου, τοῦ Κορανίου, ἦτο μόνον religia licita. Τὰ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως δωρηθέντα προνόμια δὲν ἐβασίζοντο ἐπὶ τῆς ἀνεξιθρησκείας, οἵα νοεῖται αὕτη σήμερον, καὶ δὲν ὠχυροῦντο ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς τῶν Τούρκων συμπαθείας πρὸς τὴν χριστιανικὴν Κοινότητα ὡς status in statu, ἀλλ' ἐδόθησαν ἐξ ὑπολογισμῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομολογικῶν τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ κανονίσῃ τὴν ἑαυτῆς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς θέσιν ἄλλως, ἐβασίζοντο ἄρα ἐπὶ τῶν δευτερευουσῶν καὶ ἐξαιρετικῶν διατάξεων τοῦ σιεριάτ, παρὰ ταῖς ὁποίαις ἐν τούτοις αἱ οὐσιώδεις καὶ κατηγορηματικαὶ τοῦ Κορανίου διατάξεις ἦσαν πάντοτε ἐν πλήρει ἰσχύϊ κατὰ τὸν ἀπολυταρχικὸν αὐτῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πιστῶν χαρακτῆρα. Τοιουτοτρόπως ἀφ' ἑνὸς μὲν status in statu, ἀφ' ἑτέρου δὲ πλήρεις ἐκμύζησις καὶ

ἐξάντλησις τῶν ραγιάδων διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ κράτους ἐκείνου, οὗ δὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ θεωρηθῶσι πολῖται. Ἐντεῦθεν κατάδηλον, ὅτι τῇ μιᾷ χειρὶ κατελύετο πᾶν ὅ τι δῆθεν ᾠκοδομεῖτο ὑπὸ τῆς ἑτέρας καί, ἑπομένως, ὁ ὀργανισμὸς τῆς χριστιανικῆς Κοινότητος, ὡς ἑδραζόμενος ἐπὶ ἀρχῶν ἀποκλειουσῶν ἀλλήλας, ἦν τεχνητός. De facto ἡ τῶν Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ θέσις συνίστατο εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν ἐξύβρισιν πάσης ἀνθρωπίνης ἀξίας, διότι δὲν ἦσαν οὗτοι μέλη τοῦ Κράτους, ἀλλὰ δοῦλοι, πρὸς δουλικὰ μόνον καλούμενοι καθήκοντα, καὶ ἐστερημένοι τοῦ δικαιώματος τῆς τιμῆς, ζωῆς καὶ περιουσίας.

Καὶ τοῦτο καταδείκνυται εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ τοῦ τὰς προνομίας χαρισαμένου *Μωάμεθ τοῦ Β'* (1453—1481). Ἡ διαγωγὴ τοῦ Σουλτάνου τούτου ἦτο λίαν ἀπάνθρωπος· μετ' ἐξιδιασμένης σκληρότητος ἐφονεύοντο πάντες οἱ ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων χριστιανικῶν οἴκων· αὐτὸς ὁ πατριάρχης Γεννάδιος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἦν ἁπλοῦς τις ἄπιστος καὶ ἡ πρὸς τοῦτον συμπεριφορά του ἦν πονηρὰ καὶ δολία. Διότι μόλις αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἐπιτυχίαι ηὔξησαν τὰς ἐδαφικὰς τῶν Μουσουλμάνων κατακτήσεις καὶ οἱ πρῶτοι φόβοι διὰ τὴν σουλτανικὴν ἐξουσίαν παρῆλθον, ὁ Μωάμεθ ἀποτόμως μετέβαλε τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς πολιτικὴν αὐτοῦ καὶ ἀπέδειξεν ἑαυτὸν πράγματι ἀμείλικτον αὐτοῦ ἐχθρόν. Αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι διαρκῶς μετετρέποντο εἰς τζαμία, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς ἐπεκράτησεν ἡ αὐθαιρεσία καὶ ἀδικία. Αὐτὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τῷ Πατριάρχῃ δωρηθέντα προνόμια ταχέως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κατεπατήθησαν, ὅ περ ἠνάγκασε τὸν Πατριάρχην ταχέως νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν θρόνον, καθ' ὅλον δὲ τὸ εἰκοσαετὲς διάστημα τῆς κυβερνήσεως τοῦ Μωάμεθ *ἐννέα* πατριάρχαι ἀνέβησαν καὶ κατέβησαν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἐκληρονόμησε παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ Σουλτάνος *Βαγιαζὴτ ὁ Β'* (1481—1512), ὁ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κληθεὶς κατ' ἐξοχὴν «χριστιανομάχος». Ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Σελὶμ ὁ Α'* ηὔξησε τοὺς φόρους καὶ συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς μετατροπῆς τῶν χριστιανικῶν ναῶν εἰς τζαμία καὶ τοῦ ἐκμωαμεθανισμοῦ καὶ τῆς παντελοῦς ἐξολοθρεύσεως τῶν ἐχθρῶν τοῦ Προφήτου καὶ τοῦ Κορανίου, καθ' ἃ ἐξ αὐτῶν τῶν τουρκικῶν πηγῶν ἐξάγεται. Ὥστε οὐδεὶς λόγος δικαιολογεῖ τὴν τάσιν τινῶν τοῦ νὰ ἐκλαμβάνωσι τὸν σουλτάνον τοῦτον ὡς εὐνοϊκὸν τοῖς Χριστιανοῖς, ὅ τι δ' εὐνοϊκὸν ἐπεχείρησε, τοῦτο ἦν ὅλως τυχαῖον καὶ ἐφηρμόσθη λίαν περιωρισμένως, ἡ δὲ πολιτικὴ αὐτοῦ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν αὐτῶν αὐστηρῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ σουλτάνος *Σουλεϊμὰν ὁ Α'* (1525—1566) ἐπεχείρησε νὰ στερήσῃ τοὺς Χριστιανοὺς τὰ ὑπὸ του Μωάμεθ δοθέντα προνόμια καὶ κατέστρεψε καὶ κατωνείδισε τοὺς χριστιανικοὺς ναούς, ἡ τοιαύτη δὲ κατάστασις κατήντησεν ἔτι χείρων ἐπὶ *Σελὶμ τοῦ Β'* (1566—74), ἑκάτερος δὲ τῶν σουλτάνων *Μουρὰτ Γ'* (1574—95) καὶ *Μωάμεθ Γ'* (1595—1609) ἐφιλοτιμήθη τὶς νὰ ὑπερβῇ τὸν ἕτερον ἐν τοῖς κατὰ τῶν Χριστιανῶν σκληροῖς μέτροις. Ἐν γένει μέχρι τῶν ἀρχῶν

τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ ἱστορία τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀποτελεῖ συνεχῆ ἄλυσον ὕβρεων καὶ ἐξουδενώσεως τῶν ἀντιπροσώπων τούτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, φανερὰν τάσιν πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων αὐτοῦ καὶ διηνεκῆ σειρὰν διωγμῶν τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ ἐπαρχιακοῦ κλήρου, ἀφοῦ ἕκαστος πασᾶς, ἀπεριόριστος ὢν δεσπότης ἐν τῇ διοικητικῇ αὐτοῦ περιφερείᾳ, ἀτιμωρητεὶ διέπραττε πᾶσαν βίαν, ληστείαν καὶ ἀτιμίαν. «Οὐδεὶς λαὸς— λέγει ὁ συγγραφεὺς— ἐβασα»νίσθη τοσοῦτο σκληρῶς ὑπὸ τῶν κατακτητῶν αὐτοῦ, ὡς οἱ ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανοί, »οὐδεὶς λαὸς ὑπέστη τοσοῦτο βορὺν δεσποτισμόν, οἷος ὁ τουρκικός, ὑφ' ὃν ὁ Χρι»στιανὸς δὲν ἠδύνατο ἐλευθέρως καὶ νὰ ἀναπνέῃ καὶ ἀπέκρυπτεν ἀπὸ τῶν κατα»κτητῶν τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ τὰς θυγατέρας, τοὺς ἀγροὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς »τοίχους τῆς οἰκίας του, ἵνα μὴ ὁ σχετικὸς οὗτος αὐτοῦ «πλοῦτος» διεγείρῃ τὴν »ὄρεξιν τῶν Τούρκων· καὶ τὰ τέκνα τοῦ Χριστιανοῦ τούτου, μόλις ἤρχιζον νὰ λαμ»βάνωσι συναίσθησιν τῶν περὶ αὐτά, ὡς πρώτας ἐντυπώσεις εἶχον τὴν βίαν καὶ τὴν »δουλείαν» !

Ἐκ τῆς γενικῆς ἀναθεωρήσεως τῶν γεγονότων τῆς ἀπὸ τοῦ ΙΕ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος περιόδου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὁ κ. Σοκολὼφ ἐξάγει, ὅτι ἡ θέσις τοῦ Πατριαρχείου, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ παρουσιάζεται εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν λυπηρὰ καὶ εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς περὶ προνομίων ὁρισμοὺς τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Θαυμάζει, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν κατεστράφησαν, ἄγοντες ἄθλιον βίον, ὑπὸ τόσῳ καταστρεπτικὰς συνθήκας, δυναμένας νὰ καταπνίξωσι πᾶσαν ἔκφανσιν χριστιανικοῦ αἰσθήματος καὶ ἠθικῆς αὐτοσυνειδησίας, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἐτήρησαν τὴν ὀρθόδοξον αὐτῶν πίστιν, ὑπερήσπισαν γενναίως τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν καὶ διέσωσαν πλήρη τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ἐν τούτῳ ἀκριβῶς δικαίως διορᾷ τὴν μεγίστην ἱστορικὴν ὑπηρεσίαν τῶν Ἑλλήνων, τῶν δούλων τούτων τοῦ βαρβαρωτάτου τῶν ζυγῶν, παρ' ὅλην τὴν βαρύτητα τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως οὐ μόνον ἐτήρησε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς δόξαν τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπερίσχυσε μάλιστα τοῦ δολίου Ἰσλάμ.

Ἡ κατὰ τὴν τουρκικὴν ταύτην περίοδον ἱστορία αὐτῆς εἶνε ἐποχὴ ἀγώνων οὐχὶ ὑπὲρ πίστεως μόνον, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς ὡς Ἐκκλησίας, ἐποχὴ μονομαχίας δύο πολιτισμῶν, τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τοῦ μωαμεθανικοῦ, ἱστορία θριάμβου τοῦ ὑποκειμένου καὶ παντὶ τρόπῳ καταδιωκομένου Χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ κρατοῦντος Μωαμεθανισμοῦ, περιλαμβάνουσα πλείστας θαυμασίας διὰ τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ σελίδας, ἐν αἷς οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ἔπλεξαν ἑαυτοῖς τε καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἄφθιτον στέφανον ἱστορικῆς δόξης, ὡς ἄξιοι ἱεράρχαι, μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπερασπίσαντες τὰ δίκαια καὶ τὰς προνομίας αὐτῶν. Βεβαίως δὲν δύναται τοῦτο νὰ λεχθῇ *περὶ ὅλων ἀνεξαιρέτως* τῶν πατριαρχῶν τῆς θεωρουμένης περιόδου, ἀλλ' ὁ ἱστορικός, ὡς δικαίως ὁ συγγραφεὺς παρα-

τηρεῖ, πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐν τῷ βίῳ τῶν ἱστορικῶν παραγόντων ὑπάρχουσι πολλὰ μὴ ἀμέσως ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς ἀτομικῆς αὐτῶν θελήσεως, ἀλλ' ἐκτυλισσόμενα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων ἐξωτερικῶν ἀντιξόων περιστάσεων, ἡ ὑπερπήδησις τῶν ὁποίων κεῖται ἔξω τῆς σφαίρας τῆς ὑποκειμενικῆς δυνατότητος. Τὸ κριτήριον τοῦτο ἀκριβῶς ἐφαρμόζων ὁ ἱστορικὸς ἐν τῇ περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐκκλησιαστικῶν προσώπων καὶ γεγονότων κρίσει αὐτοῦ, ἀναγκάζεται νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ μόνον πραγματικὸν συμπέρασμα, ὅτι ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀτυχήμασι τῆς ἀπὸ τοῦ ΙΕ'—ΙΗ' αἰῶνος περιόδου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔπταιεν αὐτὴ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἐπίτηδες δημιουργήσασα τοιαύτην ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, καθ' ἣν ἀφεύκτως ὤφειλε νὰ γεννηθῇ ἡ ἐκ διαμέτρου ἀσυμφωνία μεταξὺ τοῦ δικαίου καὶ τῆς πραγματικότητος μετὰ πάντων τῶν ἀρνητικῶν ἐπακολουθημάτων διὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῶν Χριστιανῶν βίον. Καὶ ὅμως δυστυχῶς ἐν τῇ ρωσσικῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορικῇ φιλολογίᾳ εὑρέθησαν Ρῶσσοι συγγραφεῖς ἀταλαιπώρως καὶ ἐξ ἐπιπολῆς, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ἀπὸ σκοποῦ περὶ τῶν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν ἀνωμαλιῶν κρίναντες, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ ταύτας μόνον ἐκ παντὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας σημειωσάμενοι καὶ τονίσαντες, ἐν αὐτοῖς μόνον διεῖδον καὶ ἐκ τούτων μόνον ἔκριναν περὶ τοῦ καθόλου χαρακτῆρος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ἐάν, τῶν Ρώσσων νικώντων τὸν τουρκικὸν στρατόν, οἱ Τοῦρκοι ἀπαγχονίζουσι τὸν Πατριάρχην, ἐάν, διότι οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται ἐξανίστανται κατὰ τοῦ τυράννου, οἱ Τοῦρκοι ἐκδιώκουσι τοὺς πατριάρχας ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἐξαναγκάζωσιν τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐπανισταμένων Γενιτσάρων, ἐὰν εἰς πάσας ταύτας καὶ τὰς παραπλησίας περιπτώσεις κατηγορηματικῶς βεβαιοῦται ὑπὸ τῶν συγγραφέων τούτων, ὅτι πταίουσιν οἱ πατριάρχαι, δικαιούμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι πολὺ ἐλαστικὴν ἔχουσι τὴν συγγραφικὴν συνειδησίαν. Οὐδεὶς πάντως δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ ἀπεριόριστος πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ἐξουσία, ἣν περιεβλήθη ὁ Πατριάρχης κατὰ τὴν τουρκικὴν ταύτην περίοδον, κατέστησε τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα καὶ τὸν θρόνον ἐπίφθονα καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν ἔν τισι περιστάσεσι παρεκτροπὰς καὶ ἔριδας ἀνθρώπων φιλοδόξων καὶ ἰδιοτελῶν πρὸς κατάληψιν τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας (π.χ. ὁ πατριάρχης *Συμεών*, 1472—1475). Τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν ἔμεινεν ἀπαρατήρητον παρὰ τῇ τουρκικῇ κυβερνήσει, ἥτις ἐν τῇ συχνῇ τῶν πατριαρχῶν μεταλλαγῇ εὕρισκεν εὔλογον ἀφορμὴν νὰ χρηματίζηται ὅσον τὸ δυνατὸν συχνότερον. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς τοιαύτης τῶν Τούρκων διαγωγῆς ταχέως τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἀπώλεσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν γοητείαν καὶ κατέστη ἥκιστα ἐπιθυμητόν, ὅπερ ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἐφαρμόζωσι σχεδὸν πάντοτε πᾶν μέσον, οἷον συκοφαντίας, καταλαλιάς, ταραχάς, πολλάκις δὲ καὶ βίαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἐπωφελοῦς αὐτοῖς πρακτικῆς. Ἐνίοτε εἰς τοιαύτας περιστάσεις κατέφυγον εἰς τὴν βεβιασμένην ἢ καὶ πρόθυμον ἀρωγὴν τῶν ἰσχυρῶν παρὰ τῇ Πύλῃ Φαναριωτῶν, οἵτινες ἐνόουν ν' ἀναμιγνύωνται καὶ εἰς

τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἕνεκα προσωπικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν, ἀλλὰ «τὸ φαινόμενον τοῦτο ἦν ἄλλως μερικὸν καὶ ἐξαιρετικὸν *καὶ ἐν* «*ἄλλαις χριστιανικαῖς Κοινότησι*—δὲν διστάζει ὁ κ. Σοκολὼφ νὰ παρατηρήσῃ—πολ«λάκις παρατηρούμενον καὶ δὴ *καὶ ὑπὸ συνθήκας κατὰ πολὺ εὐνοϊκωτέρας*, ἐστερη«μένον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ συνήθους καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν Ἑλλήνων καταδι«καζόμενον καὶ ἀποδοκιμαζόμενον». Μὴ ἀπατώμεθα ὅμως καὶ μὴ διαστρέφωμεν τὰ πράγματα· ἡ σφόδρα πρόθυμος τῇ Πύλῃ ἀρωγὸς ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν ἦτο ἡ γηραιὰ Ρώμη, εἰς τὸν θερμὸν τῆς ὁποίας πόθον τοῦ νὰ καταστήσῃ ὑποχείριον τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν, οὐδέποτε κατέστη δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ ποιά τις ὕφεσις. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀποδεικνυσιν, ὅτι ἡ διαγωγὴ τοῦ Παπισμοῦ οὐχ' ἡττόνων τῶν ἃ προὐξένησαν οἱ Τοῦρκοι κακῶν ἐγένετο παραίτιος εἰς τὴν πολυπαθῆ Ἀνατολήν. Τῇ ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέθορεν εἴπερ ποτὲ ἄλλοτε ὑπὸ τὸ παπικὸν προσκεφάλαιον ἡ ἐλπὶς τῆς καθυποτάξεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔκτοτε ὁλόκληρος στρατιὰ μελανειμονούντων προπαγανδιστῶν ἐξαφίεται ἐκ τοῦ Βατικανοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν παπικῶν ὀνείρων μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἰδίᾳ δέ, ἵνα εὐθὺ βάλωσι τοῦ σκοποῦ, πρὸς ἐξασθένησιν τοῦ κύρους καὶ τοῦ γοήτρου τοῦ ὀρθοδόξου Κέντρου πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ὅπως οὕτω διὰ τῆς ἀποκεντρώσεως ταύτης κατορθώσωσιν εὐχερῶς νὰ καταστῶσι κύριοι τῶν ἀπροστατεύτων ραγιάδων.

Περὶ τῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου μέσων μαρτυρεῖ τρανώτατα ἡ ἱστορία *Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως*, αἱ περιστάσεις τοῦ θανάτου τοῦ *Παρθενίου Β'* καὶ *Παρθενίου Γ'*. Αὐτὸς ὁ σουλτάνος *Μουσταφᾶς* ὁ *Γ'* ἐμαρτύρησε περὶ τῆς πονηρᾶς ἐπεμβάσεως τῶν «Φράγκων» εἰς τὰς συχνὰς «ἀλλαξοπατριαρχίας». Δῆλον ὅθεν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ἦν ὁ ὀλιγώτερον πταίων, ἀδικοῦσι δὲ βαρέως τὴν ἀλήθειαν, ἐπαναλαμβάνομεν, ὅσοι ἐπὶ μερικῶν καὶ μονομερῶν ἐλλείψεων στηριζόμενοι ἐγείρουσιν ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν ἱστορικῆς ἐκκλησιαστικῆς περιόδου. «Εἶνε ἀνεπιστημοσύνης ἴδιον—λέγει αὐτολεξεὶ ὁ κ. Σοκολὼφ—«τὸ περιορίζεσθαι εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ κατ' ὄψιν ἔκφανσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ «βίου, ἐνῷ εἶνε ἀπαραίτητον νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐ«τοῦ ὄψιν, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ἡμῖν πρὸς διαλεύκανσιν καὶ διασάφησιν τῶν τυ«χαίων ἐξωτερικῶν ἀνωμαλιῶν . . .» Τὰς αὐτὰς ὑγιεῖς κρίσεις ἐκφέρει ὁ συγγραφεύς, ἐπισκοπῶν τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς ὁ ὀρθόδοξος λαὸς ἐβίου ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἀρίστην πηγὴν πρὸς τοῦτο ἔχων τὸ διδακτικώτατον ἑλληνικὸν μαρτυρολόγιον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «ἐν ᾧ ἀπορεῖ τις τί πρότερον νὰ θαυμάσῃ», τὴν τῆς «πίστεως δύναμιν καὶ τὴν ἔξοχον τοῦ λαοῦ ἀφοσίωσιν εἰς τὰς παραδόσεις τῶν πα«τέρων αὐτοῦ, ἢ τὴν ἀνεξάντλητον αὐτοῦ ὑπομονὴν ἐν ταῖς κακουχίαις, αἵτινες ἦσαν «ἱκαναὶ νὰ κάμψωσι τὴν μᾶλλον ἄκαμπτον καὶ ἀλύγιστον θέλησιν καὶ καταφθείρωσι

«καὶ τὰ ἁγιώτερα αἰσθήματα, ἢ τὴν ἀμεμψίμοιρον ἀνοχὴν τῶν κακώσεων. Τὸ μαρ«τυρολόγιον τοῦτο ἀληθῶς χρανθὲν διὰ τοῦ αἵματος τῶν πατριαρχῶν, τῶν ἐπισκό«πων, τῶν κληρικῶν, τῶν μοναχῶν καὶ τοῦ λαοῦ ἐν γένει, τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ «πατρίδος παραδόντων τὰ ἑαυτῶν σώματα, χρησιμεύει ἡμῖν ὡς τὸ ὕψιστον πειστή«ριον περὶ τῆς πνευματικῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἑνότητος καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ὑπὸ «τοὺς Τούρκους Χριστιανῶν, οὓς δὲν ἴσχυσε νὰ καταβάλῃ οὔτε τὸ ξίφος, οὔτε τὸ «πῦρ, οὐδὲ ἡ συστηματικὴ αὐθαιρεσία τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ φανατι«σμοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ λαοῦ. Ἐπὶ τῶν ὀστῶν τῶν νέων τούτων μαρτύρων ἡ ἑλληνικὴ «Ἐκκλησία ἔπηξε τὸ θεμέλιον αὐτῆς, διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐξηγόρασεν αὕτη τὸν «ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων ἀγῶνα, τὰ δὲ ἔνδοξα αὐτῶν ὀνό«ματα ἐπὶ αἰῶνας θὰ μαρτυρῶσι περὶ τοῦ θριάμβου τοῦ καταδιωκομένου πνεύματος «κατὰ τοῦ ἀκράτου δεσποτισμοῦ». Δὲν παραγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δρᾶσις τῶν Φαναριωτῶν, τῶν τόσῳ ἀδικηθέντων ὑπὸ πλείστων ἱστορικῶν καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων τοιούτων· οἱ ἀριστοκράται οὗτοι τοῦ πνεύματος ἐχρησίμευον κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους τοῦ σκότους ὡς ἀληθεῖς φορεῖς τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν φώτων παρὰ τοῖς συμπατριώταις αὐτῶν, ἀφιερώσαντες κατὰ τὸ ἐνὸν τὰς πνευματικὰς αὐτῶν δυνάμεις καὶ τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν καταδυναστευομένην Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαόν, τοὺς μὲν πατριάρχας ὑποστηρίζοντες καὶ ὑπερασπίζοντες ἐν τῷ πρὸς τὴν Πύλην ἀγῶνι αὐτῶν καὶ μεσιτεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν παρὰ τῷ Διβανίῳ, διὰ τὸν λαὸν δὲ ἱδρύοντες σχολεῖα καὶ βιβλιοθήκας. Ἡ ἱστορία λέγει, ὅτι οὐχὶ πάντοτε ἡ δρᾶσις τῶν Φαναριωτῶν ἦτο ἐπωφελής, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκτιμήσει αὐτῆς ὀφείλομεν νὰ μὴ λησμονῶμεν τὰς ὑφ' ἃς ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ δρῶσι συνθήκας, ἀφ' οὗ ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ᾐσθάνοντο πάντοτε τὴν ἐπαφὴν τοῦ δαμοκλείου ξίφους.

Τὸ δεινὸν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην θέσεως τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον καὶ ὑπὸ τῆς ὁμοδόξου Ῥωσσίας, διότι μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἀρχῆς τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν προστριβῆς, ἀνεπτύχθησαν ἰσχυροὶ δεσμοὶ ἱστορικοὶ καὶ πολιτικοὶ μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τὴν πτῶσιν ταύτην μεῖζον πάντων ἐθρήνησεν ἡ καρδία τοῦ ῥωσσικοῦ λαοῦ, διότι τὸ Βυζάντιον ἦτο δι' αὐτὸν τὸ κέντρον καὶ ἡ κεφαλὴ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου, λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός. Τοιούτου σεβασμοῦ ἀπέλαυε ἀληθῶς παρὰ τοῖς Ῥώσσοις τὸ ἐκκλησιαστικὸν Βυζάντιον, ἀλλ' ἐν χρόνοις ἀρκούντως ἀπέχουσι τοῦ σημείου τῆς πτώσεως αὐτοῦ. Κυρίως εἰπεῖν τὸ γόητρον τοῦ μεγάλου τούτου κέντρου, ὡς κέντρου πανορθοδόξου, εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ καταπέσει ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ῥώσσων, ἕνεκα διαφόρων ἱστορικῶν λόγων, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ ὡς μητροπολίτου Μόσχας τοῦ περιλαλήτου ἐκείνου *Ἰσιδώρου* καὶ μετέπειτα ἕνεκα τῆς ἐν Φερράρᾳ Συνόδου.

Ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ δὲ τούτου σημείου χρονολογεῖται ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις καὶ

μόρφωσις ἰδίᾳ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς μᾶλλον πεφωτισμένης καὶ ἐπισήμου ρωσσικῆς κοινωνίας νέας τινὸς θεωρίας, τῆς θεωρίας περὶ τῆς «Τρίτης Ρώμης», περὶ ἧς ἐλπίζομεν σὺν Θεῷ νὰ διαλάβωμεν ἐν ἰδιαιτέρᾳ μελέτῃ. Ὥστε, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, οἱ Ρῶσσοι δὲν ἐλυπήθησαν καὶ τοσοῦτον διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου, διότι ἐπίστευσαν ἔκτοτε, οὐχὶ ἄνευ τινὸς ἐθνικῆς διαθρύψεως, ὅτι, πεσούσης τῆς «Νέας» καὶ «Δευτέρας Ρώμης», τῆς διαδεξαμένης τὴν ἐν τῇ Δύσει «Πρώτην», κατὰ θείαν οἰκονομίαν ἀνέστη ἡ «Τρίτη Ρώμη» — ἡ *Μόσχα*, ἥτις ἀντικαθίστησιν ἔκτοτε ὡρισμένως μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον Βυζάντιον καὶ εἰς ἓν μετατίθεται τὸ κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀναφαινομένη οὕτω — ἡ Τρίτη δηλονότι αὕτη Ρώμη — ὡς ὁ μόνος ὑπερασπιστὴς καὶ ἄγρυπνος φρουρὸς τῆς καθόλου Ὀρθοδοξίας· ἡ δὲ τρίτη Ρώμη «Μόσχα» εἶνε ἡ πρωτεύουσα τοῦ μοναδικοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὀρθοδόξου Κράτους, τοῦ ρωσσικοῦ, τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἐλευθέρου καὶ θάλλοντος. Ἐν τῇ Τρίτῃ ταύτῃ Ρώμῃ, καὶ ἐν μόνῃ ταύτῃ, κατὰ τὴν ρωσσικὴν θεωρίαν, ἐτηρήθη καὶ τηρεῖται ἀμίαντος ἡ Ὀρθοδοξία, ὁ δὲ Μέγας Δοὺξ τῆς Μόσχας ἐθεωρεῖτο ὡς ἄμεσος διάδοχος καὶ δὴ καὶ ἔκγονος τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Φυσικὴ συνέπεια τῆς θεωρίας ταύτης ἦτο, ὅτι ἡ Ρωσσία μετὰ τοῦ Τσάρου ἐπὶ κεφαλῆς ἀνέλαβεν ἴδια προστατευτικὰ καθήκοντα ἀπέναντι τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο ἐν πλήρει συναισθήσει τῆς νέας ταύτης ἀποστολῆς της ἡ Ρωσσία καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ΙΕ'—ΙΗ' αἰώνων μετὰ προθυμίας προσέτρεχεν ἀρωγὸς τοῖς ἐν Ἀνατολῇ Χριστιανοῖς εἰς ὑλικὴν συνδρομήν, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀπεφάσισε καὶ πολιτικῶς νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ τοῦτο, λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός, ἦτο πολὺ φυσικόν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἄλλης βεβαίως ἀπόψεως πρὸς τῇ ὑφ' ἡμῶν ἀνωτέρω σημειωθείσῃ. Ἡ ἀρχαία δηλονότι Ρωσσία πνευματικῶς ἐτράφη ἐν ταῖς ἰδέαις τοῦ Βυζαντινισμοῦ· τὴν Ἀνατολὴν ἐθεώρει ὡς πνευματικὴν πατρίδα· ἐξ αὐτῆς ἔλαβε τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τὴν Ἐκκλησίαν, τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς θεωρίας, καὶ ἐν γένει τὰ πάντα ἐδιδάχθη καὶ ἐδανείσατο παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Βυζαντίου. Οὕτω δὲ μεταξὺ τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀνεπτύχθη καὶ ἐπιστώθη ἀληθὴς πνευματικὴ συγγένεια ἐν ἀμοιβαιότητι σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἕτερον τῶν μερῶν τούτων εὑρέθη ὑπὸ δυσμενεῖς ἱστορικὰς συνθήκας, τὸ ἕτερον ἐθεώρησεν ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ καθῆκον νὰ τείνῃ χεῖρα βοηθείας, ὑπερασπίσεως καὶ ὑποστηρίξεως καὶ ἰδίᾳ ὅτε ἡ Ρωσσία ᾐσθάνθη ἑαυτὴν ἐσωτερικῶς ἰσχυρὰν καὶ πολιτικῶς βαρύνουσαν ἐν τῇ παγκοσμίῳ διπλωματικῇ πλάστιγγι.

Ἡ περίοδος τῆς πολιτικῆς ταύτης ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἐπεμβάσεως τῆς Ρωσσίας ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς *Πέτρου τοῦ Μεγάλου* (1685—1722). Καίτοι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν Προυθικῶν δὲν ἐφάνη εὐνοϊκὸν τῷ Πέτρῳ, ἐν τούτοις οὗτος κατώρθωσε νὰ ἐξυψώσῃ τὸ γόητρον τῆς Ρωσσίας ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ὑποδούλων τῇ Τουρκίᾳ Χριστιανῶν. Ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς τολμηρᾶς ταύτης ὑπὲρ αὐτῶν ἐπεμβάσεως τοῦ Πέτρου ἐβάδισε καὶ ἡ *Αἰκατερίνα Ἰβάνοβνα* (1730 — 1740), καίτοι ἀνε-

πιτυχῶς. Αἱ πρὸς τὴν Ρωσσίαν συμπάθειαι τῶν Χριστιανῶν ἐνισχύθησαν ἐπὶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς *Ἐλισαβέτας Πετρόβνας* (1741—1761), ἰδίᾳ ὅμως μεγαλοπράγμονα πολιτικὴν ἀνατολικὴν ἀπαντῶμεν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας *Αἰκατερίνης τῆς Β'* (1762—1769). Γνωστὴ τυγχάνει ἡ ἔκκλησις τῆς Ρωσσίας κατὰ τὸ 1769 πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ ὁ ἐνθουσιασμός, μεθ' οὗ ἐγένετο αὕτη ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Ἠπείρῳ καὶ Πελοποννήσῳ οὐ μόνον Κλέφτες καὶ Ἁρματωλοί, ἀλλὰ καὶ σύμπας ὁ λαὸς μετὰ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ἔδειξαν ἑαυτοὺς προθύμους εἰς συνεργασίαν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀπελευθερώσεως, ἡ τοιαύτη ὅμως αὐτῶν προθυμία, καὶ ἐν ἔργοις δειχθεῖσα, φρικτὰ δεινὰ ἐπεσώρευσεν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν. Καὶ ἐπηκολούθησε μὲν ἡ συνθήκη τοῦ Κιουτσιοὺκ—Καϊναρτζῆ (10 Ἰουλίου 1779), καθ' ἣν ἡ Ρωσσία πρώτην φορὰν ἐκτήσατο τὸ δικαίωμα τῆς ἀναμίξεως ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας πράγματα, ἐν τούτοις ὅμως ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη οὐδὲν οὐσιῶδες ἔδωκε τοῖς Χριστιανοῖς καὶ διὰ τοῦτο ἡ Αἰκατερίνη, περαιτέρω χωροῦσα, κατήρτισε τὸ περίφημον ἐκεῖνο αἑλληνικὸν σχέδιον» (1782) τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μὲ αὐτοκράτορα τὸν διάδοχον αὐτῆς, τὸν ἐπὶ τούτῳ Κωνσταντῖνον ὀνομασθέντα. Ἀλλ' ἡ *μεγάλη ἰδέα*, ἣν μετ' ἀφάτου, ἐννοεῖται, ἐνθουσιασμοῦ ὑπεδέξαντο οἱ Ἕλληνες, ἐπέπρωτο νὰ μείνῃ μόνον ἐν σχεδίῳ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐξαλείψωσι διὰ παντὸς αἱ νέαι πολιτικαὶ τῆς Ρωσσίας περιπλοκαί.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἣν ἐκτίθησιν ὁ συγγραφεὺς λεπτομερέστατα ἐν *τρισὶ τμήμασιν*, ὧν τὸ *πρῶτον* πραγματεύεται περὶ τῆς «ἐξωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως» (σελ. 72—406). Καίτοι ὁ νέος σουλτάνος Σελὶμ ὁ Γ' εἶχε σχετικῶς ἀρετὰς τοιαύτας, παρ' ὧν τὸ ὑπήκοον θὰ ἠδύνατο ν' ἀναμένῃ ποιάν τινα βελτίωσιν τῆς θέσεώς του, ἐν τούτοις ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ ἦν ἐποχὴ ἐσωτερικῶν ταραχῶν καὶ πολέμων, ὧν προεῖχε βεβαίως ὁ πρὸς τὴν Ρωσσίαν ἀγών. Οἱ Τοῦρκοι, τρέφοντες μῖσος ἄσβεστον κατὰ τῆς Ρωσσίας, ἥτις ἠξίου ν' ἀναμιγνύηται ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐξέχεον τὴν ὀργὴν αὐτῶν κατὰ τῶν ἀθῴων Ἑλλήνων, δι' ὅπερ καὶ ἡ ρωσικὴ Κυβέρνησις εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ λαμβάνῃ ἑκάστοτε πρὸς προφύλαξιν τούτων ἀπὸ τοῦ φανατισμοῦ τοῦ μωαμεθανικοῦ λαοῦ ἰδιαίτερα μέτρα, τὰ ὁποῖα, ἐννοεῖται, ὅτι οὐδέποτε ἦσαν ἀποτελεσματικά. Ὁ τότε πατριαρχεύων *Προκόπιος*, ἠναγκασμένος νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Κυβερνήσεως εἴς τε χρήματα καὶ ναύτας ὑπὲρ τῶν Ρώσσων, μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχιερέων, κατὰ τὸν Μακραῖον, διήνυεν ἡμέρας θλίψεως καὶ ὀδύνης. Ἄλλα βεβαίως ἦσαν τὰ συμφέροντα τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ὀρθῶς κρίνει ὁ κ. Σοκολὼφ λέγων, ὅτι ὅ τε πατριάρχης καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ὑπὸ τὸν τρόμον ὄντες τῶν κυβερνητικῶν ἀπειλητικῶν ἐπιβολῶν, ἠναγκάζοντο νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὰς ἀμετακλήτους ταύ-

τας διαταγὰς ἄκοντες. Τοιαύτας διαταγὰς δυστυχῶς οὐχ ἅπαξ ἠναγκάσθη νὰ ἐκτελέσῃ ἡ Ἐκκλησία, οἱ δὲ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης (Ὑψηλάντης, Μακραῖος) δὲν εὑρίσκουσι λόγους νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν εἰς ἄκρον δεινὴν θέσιν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περὶ ἧς ἰδιαίτατα πληροφορούμεθα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ *Ἀδαμαντίου Κοραῆ*, ὅστις, ἐγκαταλιπὼν τὴν Σμύρνην, ἀπεμακρύνθη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἵνα μὴ καθίσταται καθ' ἑκάστην μάρτυς τῶν συγχρόνων γεγονότων. Ὁ Κοραῆς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ζωηρότατα διαζωγραφεῖ τὴν τότε κατάστασιν, καθ' ἣν ὅμως, μεθ' ὅλην τὴν παμμερῆ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων κατάπτωσιν, εἰς ἣν ὤθουν αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι, δὲν κατεστράφησαν ὁλοτελῶς· ἐν τῷ βάθει τοῦ στήθους ἐσώζετο ἔτι ἀρκοῦσα δύναμις πρὸς ἀναγέννησιν, ὥστε ἡ βαθμιαία ἀνάστασις ἐφαίνετο καὶ ἐφικτή, ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτος. Τὴν ἀφόρητον κατάστασιν τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ μετὰ τῶν αὐτῶν χρωμάτων περιγράφουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ξένοι, οἱ οὕτως ἢ ἄλλως λαβόντες ἀφορμὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἐπιτοπίως νὰ σπουδάσωσι τὰς συνθήκας τοῦ ἐν Τουρκίᾳ βίου τῶν Χριστιανῶν. «Ἡ βάρβαρος τῶν Τούρκων «ἐξουσία—λέγει ὁ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει πρόξενος τῆς Ἀγγλίας Eton—ἡ ἐπὶ «ἔτη μακρὰ πιέζουσα τοὺς Ἕλληνας, κατ' ἀνάγκην ἐγένετο πρόξενος λυπηρῶν φαινομένων «ἐν τῇ ἐκδηλώσει τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις, ἐφρόνει ὁ Eton, ὅταν οἱ Ἕλλη«νες ἐλευθερωθῶσί ποτε τοῦ ζυγοῦ τούτου καὶ ὁ δεσποτισμὸς παύσῃ νὰ ὑποκρατῇ «ὑπὸ τὴν βαρεῖαν αὐτοῦ πίεσιν τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, τὸ ἐθνικὸν αὐ«τῶν πνεῦμα ἀμφιλαφὲς καὶ αὖθις θ' ἀναπτυχθῇ καὶ θὰ ἐκδηλωθῇ. Ἄξιον μάλιστα πολλῆς ἀπορίας τυγχάνει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ἕλληνες, μεθ' ὅλην τὴν πίεσιν, ἣν αἰσθάνονται ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῶν, διετήρησαν τὴν δύναμιν τοῦ χαρακτῆρός των. Οἱ Ἕλληνες καὶ τανῦν ἔτι μετὰ μακρὰν δουλείαν ὁμοιάζουσι τοῖς Εὐρωπαίοις κατά τε τὰ ἤθη αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα, ἐν ᾧ ἡ μεταξὺ Εὐρωπαίων καὶ Τούρκων διαφορὰ εἶνε φοβερά». «Οὐχί,» ἐπιλέγει ὁ εὐγενὴς Ἄγγλος, «οἱ Ἕλληνες δὲν εἶνε ἄξιοι »τῶν μομφῶν, ἃς ἐνίοτε κατ' αὐτῶν ἐπιρρίπτουσι. . . .» Τὰς αὐτὰς καὶ παρομοίας κρίσεις ἐκφέρουσι καὶ ὁ Γαλάτης Savary, ἡ Ἀγγλὶς κυρία *Κραβέν*, ὁ Sonnini, ὁ Castelane, ὁ κόμης Choiseul Gouffier καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ὑπῆρξαν βεβαίως καὶ παραφωνίαι τινὲς ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ ὁμοφωνίᾳ τῶν κρίσεων τῶν ξένων περὶ τοῦ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὅτε δὲ ἡ ἀγγλικὴ Βουλὴ ἤγειρε κατὰ τὸ ἔτος 1791 τὸ ζήτημα τοῦ κατὰ τῆς Ρωσσίας πολέμου, ὁ διάσημος *Σεριδάν*, ὑψώσας τὴν φωνὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ πολέμου τούτου, ὃν ἔκρινε καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας καταστρεπτικόν, ἐπέπεσε λάβρος κατὰ τῶν βουλομένων νὰ παραστήσωσι τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὡς ἀνάξιον ἐλευθερίας καὶ ἐμπιστοσύνης καὶ ὑπενόει βεβαίως τὸν Γερμανὸν Ρακῶ, γράψαντα τότε, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶνε ἀνάξιοι νὰ καλῶνται ἀπόγονοι τῶν διασήμων αὐτῶν προγόνων τῆς κλασικῆς ἐποχῆς. Ἀλλ' ὁ Sonnini καὶ ὁ Κοραῆς ἔσπευσαν νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Γερμανὸν τοῦτον τὸ ἀνῆκον μάθημα.

(Ἕπεται συνέχεια)

Γ. Παπαμιχαήλ.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟΝ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

(*Τὸ ἑξῆς περισπούδαστον ἄρθρον γνωστοτάτου συγγραφέως τοῦ κ. Καρόλου Blind καταχωρίζει ἡ ἀγγλικὴ* «**St. jame's Gazétte**» *ἐν σχέσει πρὸς τὰς* ***ἐνεργείας τοῦ Κομιτάτου τοῦ Αἵμου*** :)

«Πρόκειται ἴσως νὰ παραστῶμεν εἰς εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐντῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ; Δὲν εἶνε τρομεραὶ αἱ σφαγαὶ τῆς ἄπω Ἀνατολῆς;

«Νέα Συνδιάσκεψις τοῦ Κομιτάτου τοῦ Αἵμου ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος συνεκλήθη διὰ τὴν σήμερον. Ὡς εἰδικὴ καὶ ἐπείγουσα δικαιολογία ἀναφέρεται ἡ ὁμολογουμένη ἀποτυχία τοῦ αὐστρορρωσσικοῦ σχεδίου τῶν μεταρρυθμίσεων. Προσετίθετο ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ ληφθοῦν τὰ μᾶλλον δραστήρια μέτρα τὰ ὁποῖα ἐδήλωσεν ὅτι ἡτοίμασεν ὁ Λόρδος Λανσδόουν.

«Ὅτι θ' ἀπετύγχανε τὸ μέτρον τοῦτο, δηλαδὴ ν' ἀφεθῇ εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν ἡ λύσις τοῦ πολυπλόκου τούτου προβλήματος, τὸ ὁποῖον καλεῖται **Μακεδονία**, τὸ προεῖπον. Ὁ Τσάρος, ὡς μεταρρυθμιστὴς εἰς τὰς χώρας τοῦ Αἵμου, φαίνεται καθὼς ὁ περιώνυμος τράγος ὡς ἀρχικηπουρός.

«Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, εἰς τὴν πολιτικὴν δίκην τοῦ Kònigsberg ἐδόθη τρανωτάτη ἀπόδειξις τῆς ἀτασθάλου ρωσσικῆς διπλωματίας καὶ τῶν ἄλλων πρακτόρων της, ὅτι δηλονότι ἔχει αὐτὴ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς δολοφονικὰς συνωμοσίας, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ κατορθώσῃ ὅπως χάσῃ ἡ Βουλγαρία τὸ γόητρον καὶ ἀποκτήσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς διοικήσεως ἐπικυριαρχίαν αὐτῆς, καὶ οὕτω νὰ δυνηθῇ ἡμέραν τινὰ ἡ ρωσσικὴ Αὐτοκρατορία νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τῶν χωρῶν τοῦ Αἵμου καὶ ν' ἀνοίξῃ δίοδον πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Ὡς πρὸς τὴν Αὐστρουγγαρίαν, ὑπάρχουν τόσα φυλετικὰ προβλήματα εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ὥστε μᾶς ἐνθυμίζει τὸ ρητὸν «Ἰατρὲ θεράπευσον σεαυτόν».

«Μᾶς εἶνε ἄγνωστον ὅτι οἱ Μαγιάροι, περικυκλωμένοι ὡς εἶνε ὑπὸ τῶν σλαυϊκῶν φυλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Ρῶσσοι ἀπόστολοι πολλάκις εἰργάσθησάν δραστηρίως, παρατηροῦν πολὺ ὑπόπτως οἱανδήποτε συνεργασίαν τῶν δύο Κυβερνήσεων, Πετρουπόλεως καὶ Βιέννης. Σκοποῦσι τὴν διευκόλυντιν τῶν δεσποτικῶν βλέψεων τοῦ σλαυοφώνου πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας;

«Ἡ Οὐγγαρία εἶνε ἀρχαία κοινοβουλευτικὴ χώρα. Ἔχει ὑψίστην σημασίαν ἐν περιπτώσει εὐρωπαϊκῆς πάλης κατὰ τῆς φιλοδόξου ἐπιδρομῆς τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Ὅ τι δήποτε ὑπελογίσθη, ὅπως τεθῇ εἰς κίνδυνον ἡ Οὐγγαρία, μὲ τὰς τέσσαρας φυλάς της, τὰς ὁποίας χωρίζει ἡ γλῶσσα καὶ τὸ αἷμα, τόσον, ὅσον ἀπέχει ὁ Τοῦρκος τοῦ Μοσχοβίτου ἢ ὁ Γερμανὸς τοῦ Ἰταλοῦ, φυλάς, αἵτινες διὰ ν' ἀποχωρισθοῦν δὲν δύνανται ἢ νὰ φέρουν ὁλοσχερὲς χάος εἰς τὴν χώραν, ἀξίζει νομίζομεν δεόντως νὰ σταθμισθῇ.

«Ὑπῆρξαν μωροὶ καὶ δόλιοι λαοί, οἵτινες ἐπανειλημμένως συνεβούλευσαν τὴν εἰσβολὴν αὐστρορρωσσικῶν στρατευμάτων εἰς Μακεδονίαν πρὸς ἵδρυσιν συγκυριαρχίας.

«Τί καλείτερα ἀληθῶς μέσα ἠδύναντο νὰ ἐξευρεθοῦν, ὥστε νὰ ἐμβάλουν εἰς ἔριδα τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν—ἀποκλειομένων τῶν γειτόνων, οἵτινες τότε φυσικὰ θὰ τοῖς ἦσαν ἀντίπαλοι ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ—καὶ νὰ τὰ θέσουν πρὸς τὸν μεταξύ των πόλεμον; Ἄφευκτος συνέπεια τούτου θὰ ἦτο ὁ ἀναπόφευκτος εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Μεταξὺ τῶν πολλῶν, οἵτινες συνεβούλευσαν τὴν εἰσβολὴν τοῦ αὐστρορρωσσικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὑπάρχουν δυστυχῶς καὶ πολλοὶ κληρικοὶ ἐπίσκοποι, οἵτινες ἐπαγγέλλονται τὸν διδάσκαλον τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, καὶ τοὺς ὁποίους ἤκουσα νὰ κηρύττουν *σταυροφορίαν* κατὰ τοῦ *ἀπίστου Τούρκου*. Ἐκήρυξαν δὲ τοῦτο τόσον διὰ τοῦ λόγου, ὅσον καὶ διὰ τῆς γραφῆς. Ἀλλ' ἰδοὺ ἀληθῶς ἓν ἔξοχον μέσον τοῦ ν' ἀναφθῇ τρομερὰ φλὸξ φανατισμοῦ, ἐκπεμπομένη πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου καὶ φθάνουσα μέχρι τοῦ Ἰνδοστὰν πρὸς ἀποκλειστικὸν ὄφελος τῆς *μεγίστης μωαμεθανικῆς Δυνάμεως*!

«Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦν τὰ γεγονότα ταῦτα, θ' ἀντελήφθησαν πολλάκις κατὰ τὸ παρελθόν, ὅτι ἐμφανίζεται πάντοτε κάποιος, ὅστις, σπουδάσας τὴν πανοῦργον πολιτικὴν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Πετρουπόλεως, προσπαθεῖ συστηματικῶς νὰ δημιουργῇ ἐχθρότητα μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας, φρονῶν ὅτι οὕτω θὰ ἐξεπληροῦντο καλείτερον αἱ ρωσσικαὶ βλέψεις ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ καὶ ἀκόμη μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἐγένετο ἐκμετάλλευσις τῶν φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων τῶν ἄλλων λαῶν, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο καὶ εὑρίσκονται εἰς πλήρη ἄγνοιαν τῆς φυλετικῆς συγχύσεως, τῆς ἐπικρατούσης εἰς τὰ τουρκικὰ βελαέτια, τὰ γνωστὰ εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μακεδονία, διὰ νὰ συγκαλύψουν τὰ βδελυρὰ σχέδια καὶ τὰ κακουργήματά των. Ὁ ὑπολογισμός των ἦτο ὅπως μὲ τὸν διαπληκτισμὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας ἀχθῶσιν εὐκόλως εἰς αἴσιον πέρας οἱ κατακτικοὶ σκοποί των; Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καλεῖται Μακεδονία συνίσταται ἀπὸ 6 ἢ 7 φυλὰς διαφόρους, πλεῖσται τῶν ὁποίων διαπληκτίζονται μεταξύ των, διὰ νὰ εὑρεθῶσι πάλιν αὔριον συνηνωμέναι. Ὑπάρχουν Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀλβανοί,—ἵνα μὴ μνημονεύσωμεν τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι συχνάκις ἀπαντῶνται εἰς πυκνὰς ὁμάδας, καὶ οἵτινες ἐν Ἀνατολῇ ὑπολογίζονται ὡς ἰδιαιτέρα ἐθνικότης. Συχνάκις ὁ γλωσσολογικὸς καὶ φυλετικὸς ἀνταγωνισμὸς περιορίζεται καὶ συνδιαπλέκεται περιέργως. Ἡ δυσχέρεια εἶνε, ὅτι οἱ Βούλγαροι, φυλὴ μογγολικὴ ἢ τουραννικὴ ἀπὸ τὸν Βόλγαν (ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθησαν. Bulgars, Bolgars ἢ Bulgars) οἵτινες τὴν σήμερον ὁμιλοῦν τὴν σλαυϊκὴν γλῶσσαν, ἀπαιτοῦν τὴν Μακεδονίαν,—λέξιν ἄγνωστον εἰς τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων της—δι' ἑαυτούς, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες, ἰσχυρίζονται ὅτι εἰς ὁλόκληρον τὸ νότιον μέρος τῆς χώρας, εἰς τὰ βελαέτια δηλονότι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου, ἡ ἑλληνικὴ φυλή, γλῶσσα καὶ δρᾶσις ὑπερισχύουν.

«Δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν ἡ Ρωσσία εἰς τὴν Τουρκίαν, ἡ Βουλγαρία ἐπρόκειτο νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἀποκλείουσα οὕτω τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ οἱανδήποτε εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδα διευθύνσεως πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο ἐγένετο, ἢ μᾶλλον ἐπροτάθη, ὅταν ὁ Τσάρος ἐνόμιζεν ὅτι ἡ Βουλγαρία θὰ ὑπήγετο εἰς τὴν κυριαρχίαν του. Ἡ συνθήκη τοῦ

Βερολίνου ἐματαίωσε τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον θὰ παρεῖχε εἰς τὴν Ρωσσίαν ναυτικὸν σταθμὸν εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔξωθεν τῶν Δαρδανελίων. Ἄς μὴ λησμονηθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι, ὅταν τὰ στρατεύματα τοῦ Τσάρου εὑρίσκοντο πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Σουλτάνος παρεκινήθη *νὰ κηρύξῃ τὴν λῆξιν* τοῦ ὀθωμανικοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον εἶχε θεσπισθῇ πρὸ δύο μόλις ἐτῶν καὶ ὅπερ κατώρθωσεν ἀρκετὰ καλὰς μεταρρυθμίσεις.

«Διὰ τὴν μοσχοβιτικὴν Αὐτοκρατορίαν, κοινοβούλιον ἐν Τουρκίᾳ θὰ ἦτο ἀνυπόφορον κάρφος εἰς τὰ ὄμματα αὐτῆς. Ἀλλά, μόνον ἡ λῆξις ἐκηρύχθη, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ κατάργησις.

«Ὡς πρὸς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ, τελευταίως ἐξεδόθη ἓν φυλλάδιον ἑλληνιστί, γράφον μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς. «Τὰ κακουργήματα τῶν Βουλγαρικῶν ὁμάδων «ἐναντίον λαοῦ, ἐνεργοῦντος πρὸς ἄμυναν αὐτοῦ, διαφεύγουν τὴν κλίμακα τῶν ὀφθαλ«μῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ αἷμα ἑκατοντάδων θυμάτων ζητεῖ ἱκανοποίησιν τῶν φοβε«ρῶν τούτων ὀργίων, ἅτινα διεπράχθησαν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας. Ἐκηρύχθη πό«λεμος οὐχὶ ἐναντίον τῶν ἀκατονομάστων *Τούρκων, ἀλλ' ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν*». Τὰ δολοφόνα ὄργανα τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐφόνευσαν εἰς τὸ διάστημα τῶν 6 τελευταίων ἐτῶν περὶ τοὺς 461 Μακεδόνας Ἕλληνας καὶ ἐπλήγωσαν 58 ἄλλους, μὴ φεισθέντων ἀκόμη οὐδ' αὐτῶν τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν.

«Αὐξάνει ἡ ἀπέχθεια ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων τοῦ Κομιτάτου τούτου ἐξ αἰτίας τοῦ βαρβάρου καὶ σκληροῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὀργίων των καὶ μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐναντίον ἀθώων γυναικῶν, παιδίων καὶ ἱερέων!! Καὶ πραγματικῶς δὲν διεξάγεται μόνον φυλετικὸς ἀγών, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικός. Εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φυλλάδιον ἀναφέρονται λεπτομερῶς τὰ ὀνόματα, τὰ ἐπαγγέλματα, αἱ χρονολογίαι καὶ τὸ μέρος ἀκόμη ὅπου ἔλαβε χώραν τὸ ἔγκλημα.

«Ἐπίσης ἔχω ἐνώπιόν μου ἕνα χρωματιστὸν χάρτην τῶν ἑλληνικῶν, βουλγαρικῶν, ρωμουνικῶν καὶ σερβικῶν σχολείων, ἅτινα ὑπάρχουν ἐν Μακεδονίᾳ. Πασιφανέστατα ἀποδεικνύεται ὅτι ἐπικρατεῖ παντοῦ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἀπὸ ὅλα ταῦτα ἐξάγεται, ὅτι τὸ πολύπλοκον αὐτὸ μακεδονικὸν ζήτημα δὲν προώρισται νὰ λυθῇ ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου τοῦ Αἵμου, εἰς τὴν συνεδρίασιν τοῦ ὁποίου προσεκλήθην καὶ ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὁποίου τὰς βλέψεις ἀδυνατῶ νὰ συμμερισθῶ.

«Ἐάν, κατὰ τὴν γνώμην μου, δύνανται νὰ συστηθῶσι *δραστήρια μέτρα*, ταῦτα δέον νὰ εἶνε, ὅπως πιεσθῇ ὁ Σουλτάνος καὶ συγκαλέσῃ ἐκ νέου τὸ Κοινοβούλιον, ὅπερ ἄλλως τε πασιφανῶς ὑπεσχέθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν διὰ τοῦ κατὰ τὸ 1878 πρέσβεώς της ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὰ κακουργήματα τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἔχουν ἀνάγκην θεραπείας ἐν τῇ πηγῇ των. Τὸ Κοινοβούλιον, συγκαλούμενον ἅπαξ ἔτι ἐν τῇ τουρκικῇ πρωτευούσῃ, θὰ ἦτο ἐξαίρετος βοηθὸς τῶν Ρώσσων μεταρρυθμιστῶν, τῶν ὁποίων τὸ κίνημα ἐξωθήθη ἀπὸ τὰς ἥττας, τὰς ὁποίας ὑφίσταται ἡ τσαροκρατία ἀπὸ μίαν ἀπομεμακρυσμένην ἀσιατικὴν Δύναμιν, ἡ ὁποία ἔχει ἤδη κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ "ΝΟΒΟΕ ΒΡΕΜΙΑ,,

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΩΝ ΟΡΓΙΩΝ

Ἐν τῷ ἄρθρῳ τῷ δημοσιευθέντι ἐν τῷ ἀριθ. 347 τῶν «Νόβοστι» ὑπὸ τῶν τίτλον **«Ἐπὶ πλέον περὶ τῶν μακεδονικῶν ταραχῶν»** ἡ κόμησσα Ἴνα Καπνίστ λέγει, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι θὰ ἦτο πολὺ ριψοκίνδυνον νὰ δημοσιεύσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ «Νόβοε Βρέμια» ἀπαιτούμενα γεγονότα (διδόμενα), τὰ ὁποῖα σχετίζονται πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων διαπραχθέντα ἐγκλήματα, ἐπειδὴ «αἱ ἐφημερίδες μας ἀναγινώσκονται ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ ἐὰν οἱ κομιταζῆδες μάθουν ποῖος ἔδωκε τὰς πληροφορίας ταύτας ἢ ποῖος ἀκόμη ἀπὸ τὰς παθούσας οἰκογενείας ἔμεινεν ἐν Μακεδονίᾳ, οὐαὶ εἰς αὐτούς.»

Διὰ τοὺς ἀκολούθους λόγους, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ μὴ συμμερισθῶ τὴν γνώμην ταύτην τῆς ἀξιοτίμου κομήσσης.

Πρῶτον ἐφ' ὅσον τοιαῦτα διδόμενα δὲν δημοσιεύονται, ὄχι μόνον τὸ «Νόβοε Βρέμια», ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ καὶ ἅπασα ἡ ρωσσικὴ κοινωνία, δικαιοῦται νὰ βλέπῃ κἄπως σκεπτικῶς τὴν ἀόριστον δημοσίευσιν γεγονότων τινῶν, τῶν ὁποίων ὁ καθορισμὸς εἶνε πάντως ἀπαραίτητος ἐν τόσον σπουδαίῳ ζητήματι, ὡς ἡ κατηγορία βουλγαρικῶν ὁμάδων ἐπὶ θηριωδῶν ἐγκλημάτων. Πρὸς τούτοις οἱ ἀληθεῖς οὗτοι μάρτυρες τῆς Μακεδονίας τοῦτο ἐπακριβῶς ἐπιθυμοῦσι καὶ τοῦτο ἀναγγέλλουσιν εἰς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον· ὑπὲρ πᾶν ἄλλο αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ μάθῃ, ἡ ρωσσικὴ κοινωνία περὶ τῆς δεινῆς καταστάσεώς των. Οἱ Ἕλληνες προσδίδουν μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν γνώμην καὶ εἰς τὰς συμπαθείας τοῦ ρωσσικοῦ ὁμοθρήσκου λαοῦ, ὁ ὁποῖος πλέον ἢ ἅπαξ ἀπεκρίθη εἰς τὰς ἐκκλήσεις των ἐν δειναῖς περιστάσεσι καὶ ἠγέρθη πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν καταπατουμένων δικαιωμάτων των.

Πρὸς τί λοιπὸν νὰ κρύπτῃ τις ἀπὸ τὴν ρωσσικὴν κοινωνίαν τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, πρὸς τί νὰ διαστρέφῃ τὰ γεγονότα, ὅπως δὲν ἐντρέπονται νὰ πράττωσι μερικὰ ὄργανα τοῦ τύπου, ἀρυόμενα τὰς πληροφορίας των ἀπὸ τὰς ἐμπαθεῖς (μεροληπτικὰ) βουλγαρικὰς ἐφημερίδας, καὶ πρὸς τί νὰ ἀπατᾷ τις τὸ ρωσσικὸν κοινόν;

Δεύτερον : δὲν πρέπει νὰ φοβηθῇ τις, ὅτι συνεπείᾳ τῆς κατανοήσεως τῶν ρωσσικῶν ἐφημερίδων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἱ κομιτατζῆδες θὰ ζητῶσι πληροφορίας περὶ τῶν ἐπιζησάντων διὰ νὰ «λογαριασθῶσι» καὶ μαζῆ των. Ἢ μήπως ἡ κόμησσα

Καπνίστ νομίζει, ὅτι οἱ ἐνδιαφερόμενοι κομιτατζῆδες δὲν γνωρίζουσί τι περὶ αὐτῶν, ἀφοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἀναγινώσκονται καὶ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά; Ἀλλὰ εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶνε γνωστὰ πάντα τὰ γεγονότα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικῶν θηριωδιῶν καὶ ἐσχηματίσθησαν μάλιστα ἐπίσημοι πίνακες αὐτῶν, μὲ ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα ἐπακριβῶς καὶ μὲ ἐκείνας τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν τάξιν, τὰς ὁποίας ἐπιθυμεῖ τὸ «Νόβοε Βρέμια». Ἰδοὺ διατὶ πάντες οἱ γνωρίζοντες τοιαῦτα διδόμενα ὑποχρεοῦνται νὰ τὰ δημοσιεύσωσιν εὐρέως, πρὸς γνῶσιν ὅλων ἐκείνων οἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ γνωρίζωσι τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων· καὶ ἐγὼ ἐπίσης χαίρω πολὺ νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τοῦ «Νόβοε Βρέμια» τὰ ἀπαιτούμενα γεγονότα, ληφθέντα ἀπὸ αὐθεντικωτάτας καὶ ἐπισήμους πηγάς. Καὶ διὰ νὰ μὴ καταχρῶμαι τῶν στηλῶν τῆς ἐφημερίδος, περιορίζομαι μόνον εἰς τὰ μᾶλλον πρόσφατα γεγονότα, ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον 1903 ἕως τὸν Νοέμβριον 1904. (1)

Α'. Βιλαέτιον Θεσσαλονίκης.

157 φόνοι (μετὰ λεπτομερειῶν).

Β'. Βιλαέτιον Μοναστηρίου.

133 φόνοι (μετὰ λεπτομερειῶν).

Καὶ ἔχομεν λοιπὸν ἐνώπιόν μας τὸν ἀρκούντως ἐπιβάλλοντα ἀριθμὸν 290 ἐγκλημάτων, διὰ τόσον βραχὺ διάστημα. Ἀλλ' οἱ πρὸ τοῦ 1903 φόνοι; Ἀπὸ τοῦ 1897 ἕως τὸ 1903 εἰς μόνον τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης διεπράχθησαν 94 φόνοι καὶ 134, εἰς τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου, ἀπὸ τοῦ 1900 ἕως 1903, ἤτοι ἐν ὅλῳ 518 φόνοι. Ἀλλὰ οἱ πολυπληθεῖς φόνοι Σέρβων, οἱ διαπραχθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κομιτατζῆδων; Δὲν θέλει τὸ «Νόβοε Βρέμια» νὰ βεβαιωθῇ καὶ περὶ τῆς πραγγαρικῆς ὑπάρξεως τῶν σερβικῶν τούτων θυμάτων;

Μὲ τοιαύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐρωτῶμεν: Μήπως δὲν ἔχουν μετὰ ταῦτα τὸ δικαίωμα οἱ καταδιωκόμενοι εἰρηνικοὶ καὶ ἀπροστάτευτοι Ἕλληνες, οἱ ἀφεθέντες εἰς τὴν τύχην των καὶ οἱ εὑρισκόμενοι «μεταξὺ δύο πυρῶν», ὡς ἐκφραστικῶς γράφει ἡ κόμησσα Καπνίστ, δὲν ἔχουν, λέγομεν, τὸ δικαίωμα νὰ ἐξεγερθοῦν ἐναντίον τῶν θηριωδῶν τούτων καὶ ἀτίμων ἐπιθέσεων τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ τόπου των, τῆς ζωῆς των, τῆς περιουσίας των καὶ τῆς τιμῆς των;

Γρηγόριος Παπᾶ-Μιχαὴλ

---

(1) Ἐνταῦθα ὁ ἀρθρογράφο. ἐκτείνεται εἰς λεπτομερείας τῶν διαφόρων δολοφονιῶν μὲ τὰ ὀνόματα, τὸν τόπον καὶ τὰς χρονολογίας, είλημμένας ἐκ τῶν ἐσχάτως ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπισήμων πινάκων, ἅς ὡς γνωστὰς παραλείπομεν χάριν συντομίας. Σ. Δ.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΕΝ ΤΗ ΑΓΓΛΙΚΗ ΒΟΥΛΗ

(Μεγίστης σπουδαιότητος περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος συζήτησις ἐγένετο ἐν τῇ ἀγγλικῇ Βουλῇ, παραταθεῖσα ἐπὶ τέσσαρας συνεχεῖς ὥρας, ἣν μεταφέρομεν ἐνταῦθα, μετὰ δικαίας, ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ ὑπερηφανείας, ὅτι αἱ ἰδέαι τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως συμφωνοῦσιν ἤδη πληρέστατα μὲ τὰς ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Ν. Καζάζη ἐξενεχθείσας ἐν τῷ ἐν Λονδίνῳ συγκροτηθέντι τὸν περυσινὸν Ἰούνιον Ἀνατολικῷ Συνεδρίῳ, εἰπόντος ὅτι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων ἔδει αἱ Δυνάμεις ν' ἀναθέσωσιν εἰς οὐδέτερα καὶ μικρὰ εὐρωπαϊκὰ Κράτη καὶ οὐχὶ εἰς ἑαυτάς, ποικιλοτρόπως ἐνδιαφερομένας).

Ὁ κ. **Στήβενσον** ἤρχισε τὴν συζήτησιν διὰ τῆς ἑξῆς τροποποιήσεως εἰς τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν βασιλικὸν Λόγον: «Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν κρατοῦσαν ἔλλειψιν «πάσης ἀσφαλείας ζωῆς καὶ περιουσίας εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρα«τορίας, ὑποβάλλομεν ταπεινῶς πρὸς τὴν Υ.Μ. τὴν γνώμην, ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε λη«φθέντα μέτρα εἶνε ἀνεπαρκῆ, δεδομένου δὲ ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ «Δυνάμεις, αἱ συνυπογράψασαι τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου, ἀνέλαβον σοβαρὰς ὑπο«χρεώσεις, φρονοῦμεν, ὅτι ἔφθασεν ὁ χρόνος ὅπως ληφθῶσι περαιτέρω μέτρα πρὸς τὸν «σκοπὸν τοῦ ν' ἀνατεθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἐπαρ«χίας εἰς Διοικητὴν ἢ Διοικητάς, ἢ ἄλλους ἀξιωματικοὺς ὑπευθύνους ἀπέναντι τῶν «Δυνάμεων».

Ὑποστηρίζων τὴν πρότασιν ταύτην ὁ κ. Στήβενσον ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱαιδήποτε προτάσεις ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων παρελκύονται καὶ καταστρατηγοῦνται ὑπὸ τῆς Διπλωματίας τῆς Πύλης καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Σουλτάνου.

Καὶ ἀνακεφαλαιώνων τὰς δυσχερείας καὶ τὴν ἀντιπολίτευσιν τῆς Πύλης ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ξένων ἀξιωματικῶν ἐν τῇ μακεδονικῇ χωροφυλακῇ, παραπονεῖται ὅτι οὐδεμία βελτίωσις ἐπῆλθε μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου καὶ ὅτι ὁ Χιλμῆ-πασσιᾶς φαίνεται προσπαθῶν νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ὑπαρχούσης διαφορᾶς γνωμῶν, διὰ νὰ καταστήσῃ ἔτι μᾶλλον δυσχερῆ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως.

—«Ἔχομεν καθήκοντα, λέγει, πρὸς ἅπαντας τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος καὶ τὰ καθήκοντα ταῦτα δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἐγκαταλείψωμεν δικαίωμα, χορηγηθὲν ἡμῖν διὰ συνθήκης ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἄλλων Δυνάμεων, πρὸς

ὄφελος δύο μόνον ἐκ τῶν πέντε ἢ ἕξ συνυπογραψασῶν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ λόρδος Λανσδόουν δὲν ἀπεδέχθη ἀνεπιφυλάκτως τὸ πρόγραμμα τοῦ Μύρστεγ, ἐπρότεινε δὲ τὸν διορισμὸν Χριστιανοῦ διοικητοῦ, ἢ ἔστω καὶ Μουσουλμάνου τοιούτου, βοηθουμένου ὅμως καὶ παρὰ Εὐρωπαίου παρέδρου.

«Δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἰσχύει σήμερον, ἀλλὰ τ' ἀποτελέσματα ἀποδεικνύουν εἰς πάντα ἀμερόληπτον, ὅτι τὸ ἐν ἐφαρμογῇ σχέδιον ὑπῆρξεν ἄκαρπον. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσφύγωμεν εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς προτάσεως τοῦ λόρδου Λανσδόουν, νὰ ζητήσωμεν δηλονότι τὸν διορισμὸν διοικητοῦ ἢ διοικητῶν, οὐδεμίαν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐνεργούντων κατὰ τύπους μὲν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀπηλλαγμένων ὅμως κατ' οὐσίαν οἱασδήποτε ἐπιρροῆς ἐκ μέρους τῆς Πύλης καὶ τοῦ Γιλδίζ. Δικαιοῦται δὲ ἡ Βουλὴ νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς εἰσηγήσεως τοιαύτης προτάσεως καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις».

Ὁ κ. Στήβενσον φρονεῖ, ὅτι αἱ περὶ οἰκονομικῆς βελτιώσεως τῆς χώρας νέαι αὐστρορωσσικαὶ προτάσεις,ὅσης σοβαρότητος καὶ ἂν εἶνε, δὲν δύνανται νὰ συζητηθῶσι παρὰ μόνον μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἀμερολήπτου διοικήσεως καὶ σοβαροῦ ἐλέγχου.« Ἠθικοὶ λόγοι,λέγει, δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ν'ἀφήσῃ τὸ ζήτημα εἰς χεῖρας τῶν δύο ἀνατολικῶν Αὐτοκρατοριῶν, πρέπει δ' ἐπίσης ἡ τοιαύτη περὶ γενικοῦ διοικητοῦ γνώμη τοῦ λόρδου Λανδόουν νὰ τύχῃ κατ' ἀρχὴν καὶ τῆς ἐγκρίσεως τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν. Ἔχομεν δὲ τοιαῦτα προηγούμενα, διορισμοὺς δηλ. διοικητῶν, μὴ ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ Σουλτάνου, ἐν Σάμῳ,Κρήτῃ, Λιβάνῳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ».

Μετὰ τὸν κ. Στήβενσον, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ λόρδος Ε. Φιτσμώρις, ὅστις παρέστησε τὸ ἐπαχθὲς τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὴν Βουλγαρίαν,ἥτις ἐντὸς ὀλίγων χρόνων ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της κατώρθωσε νὰ προαχθῇ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον.Πάντα δὲ ταῦτα, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἐξασφάλισιν ἀγαθῆς διοικήσεως, τόσον ἐν Μακεδονίᾳ,ὅσον καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ, ὀφείλει νὰ εἶνε ὁ περιορισμὸς τῆς ἰσχύος τῆς Πύλης. Δὲν ἀποκρύπτει ἐν τούτοις ὁ εὐγενὴς λόρδος, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας μέρος τῶν διαπραττομένων ἐν Μακεδονίᾳ θηριωδιῶν διαπράττονται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων· τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε ἐπιχείρημα ἐναντίον τῶν μεταρρυθμίσεων. Τὸ πιθανώτερον, λέγει, εἶνε ὅτι ἡ κακὴ διοίκησις εἶνε ἡ ἀφορμὴ τῶν τοιούτων βιαιοπραγιῶν, παρὰ ὅτι αἱ βιαιοπραγίαι φέρουν τὴν κακοδιοίκησιν.

Τὸ γεγονὸς ἄλλως τε, ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου δὲν δύναται νὰ περιορίσῃ τὰς βιαιοπραγίας ταύτας εἶνε ἀπόδειξις ἀνεπαρκείας. Ὁμολογεῖ ὅμως ἐξ ἄλλου ὁ λόρδος Φιστμώρις, ὅτι ὁσονδήποτε κακὴ καὶ ἂν εἶνε ἡ τουρκικὴ διοίκησις, ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀποπειρωμένη νὰ ἐνεργήσῃ μεμονωμένως, χωρὶς δὲ νὰ ἔχῃ

κἂν πρὸς τοῦτο ἐντολὴν ἐκ μέρους καὶ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, δὲν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ὠφέλειάν τινα.

Ἀναγνωρίζει ἐπίσης τὸ δύσκολον τῆς θέσεως τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ὑφ᾽ ἃς μάλιστα περιστάσεις διατελεῖ σήμερον μεγάλη τις Δύναμις ἐκ τῶν ἀμεσώτερον ἐνδιαφερομένων εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς, οὐδ᾽ ἀποπειρᾶται νὰ κρύψῃ τὸν φόβον, μὴ τυχὸν μεμονωμένη ἀγγλικὴ ἐνέργεια διὰ τὴν Χερσόννησον τοῦ Αἵμου χαρακτηρισθῇ ὡς μὴ φιλικὴ πρὸς τὴν ἐν λόγῳ Δύναμιν.

Καὶ καταλήγει, ἐξηγῶν ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Στήβενσον θέλει σημάνῃ ὅτι ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ εἶνε βεβαία περὶ τῆς πλήρους ὑποστηρίξεως τῆς Βουλῆς εἰς οἱανδήποτε ἐνέργειάν της πρὸς ἐπιβολὴν τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ καλῆς διοικήσεως, τόσον ἐν Μακεδονίᾳ ὅσον καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ, ἐφ᾽ ὅσον ἡ τοιαύτη ἐνέργεια δὲν ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς λεπτῆς θέσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὡμίλησε κατόπιν καὶ ὁ κ. Μπόνδ, ἐκφράσας τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἵτινες θεωροῦνται ὡς αἱ ὀλιγώτερον ἔχουσαι συμφέρον ἐν τῷ ζητήματι Δυνάμεις, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσι πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως.

Κατόπιν ὁ κ. Μοὺν λέγει ὅτι συμφωνεῖ κατ᾽ ἀρχὴν πρὸς τοὺς προλαλήσαντας, ἐφιστᾷ ὅμως τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τῶν συγκρούσεων, αἵτινες συμβαίνουν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν βιαιοπραγιῶν, τῶν διαπραττομένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπαναστατῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων Μακεδόνων.

Συμφωνεῖ ἐπίσης καὶ μὲ τὸν λόρδον Λανσδόουν, ὅτι εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χωροφυλακῆς δὲν ἔπρεπε νὰ δοθῇ διοικητικὸς χαρακτὴρ καὶ θεωρεῖ τὸν διορισμὸν Ὀθωμανικοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ὡς προηγούμενον πᾶν ἄλλο ἢ τὴν ἐπιτυχίαν ὑποσχόμενον. Ἐν τέλει ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι ἡ θέσις αὕτη ἔπρεπε νὰ πληρωθῇ οὐχὶ παρ᾽ ἀντιπροσώπου τῶν Ἐπικρατειῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, οὔτε δὲ καὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀλλὰ ν᾽ ἀναζητηθῇ ὁ καταλληλότερος μεταξὺ τῶν μικροτέρων εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, τῆς Ἑλβετίας αἴφνης ἢ τῆς Νορβηγίας.

Μετ᾽ αὐτοὺς λαμβάνει τὸν λόγον ὁ ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Κόμης Πέρσυ:

«Ἡ προκληθεῖσα συζήτησις, λέγει, ἐνέχει πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι πολλοὶ τῶν προαγορευσάντων ἔχουσιν ἰδιαιτέρως ἐγκύψῃ εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὴν ἀληθῆ σημερινὴν κατάστασιν τῆς ὑπὸ συζήτησιν χώρας.

«Διὰ νὰ ὁμιλήσῃ τις τεχνικῶς, ἡ συζήτησις ἐσκόπει κατ᾽ ἀρχὴν τὴν ἔκφρασιν μομφῆς κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς πολιτικῆς της· καὶ ὅμως ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς συζητήσεως ὄχι μόνον δὲν διακρίνει τις μομφήν, ἀλλ᾽ οὔτε κἂν ἐπίκρισιν τῆς ἐν τῷ ζητήματι πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως.

«Αἱ πλεῖσται τῶν ἀγορεύσεων ἦσαν μᾶλλον συνετὸν μῖγμα συγχαρητηρίων καὶ συλλυπητηρίων.

Ἀλλ᾽ ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν τεχνικὴν ταύτην ἄποψιν τοῦ ζητήματος καὶ τὴν ὀλί-

γον τολμηρὰν διατύπωσιν τῆς τελευταίας ἐννοίας τῆς τροποποιήσεως, ὁμολογῶ, ὅτι δὲν βλέπω τὸν λόγον, οὐδὲ ἔχω ἐπιθυμίαν νὰ διατυπώσω γνώμην διάφορον τῶν προλαλησάντων.

«Τὸ ἔντιμον μέλος, ὅπερ ἔλαβε πρῶτον τὸν λόγον, ἐξέφρασε λίαν δικαιολογημένην περιέργειαν ὡς πρὸς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐδημοσιεύθη τὸ παρελθὸν φθινόπωρον ἡ Κυανῆ Βίβλος, ἀφηγουμένη τὰ πράγματα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

«Ἀναφέρει εἶτα λεπτομερῶς ὁ Πέρσυ τὰ τῆς ἐπανόδου εἰς τὰς ἑστίας των τῶν προσφύγων τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως καὶ κάμνει εὔφημον μνείαν περὶ τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐκεῖ σταλέντος Ἄγγλου στρατιωτικοῦ ἀκολούθου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας προσηνέχθησαν πολὺ καλὰ πρὸς τοὺς πρόσφυγας. Ἐδήλωσε δὲ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει Προξενεῖον, οὗτινος ἡ ἔλλειψις ἐγένετο ἤδη καταφανής.

—«Ἓν νέον γεγονὸς—ἐξηκολούθησεν ὁ λόρδος Πέρσυ—τὸ ὁποῖον δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν Κυανῆν Βίβλον εἶνε καὶ τὸ ὅτι ἡ Πύλη παρεδέχθη τὴν ζητηθεῖσαν ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν τῆς μακεδονικῆς Χωροφυλακῆς εἰς 48. Ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶνε ἱκανοποιημένη βεβαίως μὲ τὴν μέχρι τοῦδε ἐπιτελεσθεῖσαν πρόοδον, ἡ ὁποῖα οὔτε τόσον ταχεῖα, οὔτε πολὺ βαθέως, ὅσον ἤλπιζεν, ἐχώρησεν.

«Ἡ μόνη πραγματικὴ πρόοδος μέχρι τοῦδε ἐπετελέσθη ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς Χωροφυλακῆς. Ὅλα τὰ μεγαλείτερα προβλήματα τῆς διοικητικῆς, δικαστικῆς καὶ οἰκονομικῆς διοργανώσεως μόλις ἀκροθιγῶς ἐθίχθησαν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐγένετο ἔναρξις μὲ τὴν εἰσαγωγὴν νέου συστήματος εἰσπράξεως τῆς δεκάτης, τὸ ὁποῖον ἐφαρμοσθὲν ἐν μικρᾷ κλίμακι ἐπέτυχεν, ἀλλ᾽ ἡ ἐφαρμογή του γενικῶς προσκρούει εἰς τὸ ὅτι ἡ εἴσπραξις σχετίζεται μὲ τὸ δημόσιον ὀθωμανικὸν χρέος καὶ πᾶσα μεταρρύθμισις εἰς τὸν τρόπον αὐτῆς ἀπαιτεῖ νέας ἐγγυήσεις.

«Τὸ μεγαλείτερον πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως, ὁ ἔλεγχος τοῦ ἐτησίου προϋπολογισμοῦ, ἡ ἐποπτεία εἰς τὰς δαπάνας καὶ ἡ τακτικὴ πληρωμὴ τῶν μισθῶν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ στρατοῦ ἔμεινε μέχρι τοῦδε κατ᾽ οὐσίαν ἄλυτον.

«Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο ἀποχρῶν λόγος νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι καὶ παρωράθη. Τοὐναντίον ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον προσεκτικῆς καὶ λεπτεπιλέπτου ἐξετάσεως ὑπὸ τῶν Πολιτικῶν Πρακτόρων καὶ ἡ ρωσσικὴ καὶ αὐστριακὴ Κυβέρνησις ἐξεπόνησαν καὶ ὑπέβαλον εἰς τὴν Πύλην σχέδιον οἰκονομικῆς διοργανώσεως, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο πρόωρος πᾶσα γνώμη ἐπὶ τοῦ παρόντος, διότι τὸ σχέδιον τοῦτο ὑπόκειται ἤδη εἰς τὴν ἐνδελεχῆ ἐξέτασιν ὅλων τῶν Δυνάμεων καὶ πᾶσα γνώμη καὶ ἐπίκρισις τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μ. θὰ γίνῃ εὐχαρίστως ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν δύο Κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπρότειναν τὸ σχέδιον.

«Εἶνε ὅμως φανερὸν εἰς πάντα γνώστην τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας,

ὅτι οὐδὲν οἰκονομικὸν μεταρρυθμιστικὸν σύστημα θὰ ἦτο ἱκανοποιητικόν, ἂν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ὑπαρχόντων οἰκονομικῶν ὅρων, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὸ λίαν ἐπαχθὲς βάρος τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπορροφοῦν τοὺς πόρους τῆς χώρας ταύτης.

«Ἀφ' ἑτέρου εἶνε ἐπίσης φανερὸν ἐν τῇ παρούσῃ ἐσωτερικῇ καταστάσει τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς παρασκευὰς τῶν γειτονικῶν Κρατῶν, ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα ὅπως παραπεισθῇ ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, ὅτι ἡ παροῦσα ἐν Μακεδονίᾳ στρατιωτικὴ δύναμις εἶνε ὑπερβολική, θὰ ἐναυάγει.

«Τὸ ὅτι ἡ ἐπιτελεσθεῖσα πρόοδος ἐν ταῖς μεταρρυθμίσεσι δὲν ἦτο μέχρι τοῦδε μεγάλη, δὲν σημαίνει ὅτι αὗται ἀπέτυχον ἢ ὅτι πρέπει ἡμεῖς, χωριζόμενοι τῶν ἄλλων Δυνάμεων, νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν πλήρη αὐτῶν ἐφαρμογήν.

«Τὸ σχέδιον τοῦ Μύρτζεγ μόλις πρὸ ἔτους ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν. Ἐχρειάσθησαν τρία ἔτη ὅπως διοργανωθῇ ἡ κρητικὴ χωροφυλακὴ καὶ τὰ ἔντιμα μέλη τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἅτινα τόσον εὐχαρίστως παρέστησαν τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ὡς σταῦλον τοῦ Αὐγείου ὑπὸ ἔποψιν διαφθορᾶς, δὲν θὰ εἶχον βέβαια τὴν ἀξίωσιν ἡ ἐργασία τοῦ καθαρισμοῦ νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς μιᾶς μόνης ἡμέρας.

«Ὁ σκοπὸς τοῦ σχεδίου τοῦ Μύρτζεγ ἦτο ἡ διατήρησις τοῦ καθεστῶτος καὶ ἡ παροχὴ πάσης συνδρομῆς πρὸς τὸν Σουλτᾶνον ὅπως ἐφαρμόσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ συνδρομὴ αὐτὴ δὲν ἐγένετο εὐμενῶς ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ συμβουλευτικὴ γνώμη τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἡ ἀπόπειρα πρὸς μεταβολὴν μακροχρονίων καὶ βαθέως ἐρριζωμένων παραδόσεων ὑπῆρξε πάντοτε δύσκολος καὶ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως.

Ἐπομένως ἀσυγκρίτως δυσκολώτερον εἶνε τὸ ἐγχείρημα, προκειμένου περὶ ἀνατολικῶν λαῶν. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ μετριάσω τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου κωλυσιεργοὺς ἐνεργείας τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι πλέον ἢ ἅπαξ ὁ ἀγγλικὸς λαὸς ἀπέδωκεν εἰς καταδικαστέαν κακοβουλίαν ἐκ μέρους ἀνατολικῆς κυβερνήσεως ὅτι δικαιότερον θὰ ἦτο ν' ἀποδοθῇ εἰς ἐπιμονωτάτην καὶ κινοῦσαν βεβαίως τὴν ἀγανάκτησιν συντηρητικότητα τοῦ ἀνατολικοῦ λαοῦ. (Γέλωτες καὶ χειροκροτήματα). Δὲν εἶνε ὀρθόν, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀφοῦ ἅπαξ ἀνελάβομεν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποστηρίξωμεν τὸ ἔργον, ὅ περ ἀνέλαβον ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία, νὰ ἐπικρίνωμεν τὸ ἔργον τῶν πολιτικῶν πρακτόρων τῶν Δυνάμεων τούτων, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς πολὺ σοβαρὰς δυσχερείας, ἐφ' ὧν πάντως θὰ προσέκοπτον, καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀποστολῆς των.

«Ἐλέχθη ὅτι ἔδωσαν πολὺ περιωρισμένην ἐξήγησιν εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Μύρτζεγ. Τοὐναντίον, ἂν ὑπάρχῃ τι τὸ ὁποῖον πρέπει τις νὰ κατακρίνῃ, εἶνε ὅτι ἔδωσαν εἰς αὐτὸ ὑπερμέτρως τὴν εὐρεῖαν μάλιστα ἔννοιαν. Ἡρμήνευσαν τὰ καθήκοντά των ὡς παρέχοντα αὐτοῖς τὸ δικαίωμα νὰ προβάλουν νέον σχέδιον οἰκονομικῆς διοργανώσεως τῶν διαμερισμάτων των. Τὰ ἔντιμα μέλη τῆς Βουλῆς ἐφάνησαν ἐκπλησ-

σόμενα, διότι οἱ Πολιτικοὶ Πράκτορες δὲν ἐπρόβαλαν πρὸ πολλοῦ πλῆρες σύστημα μεταρρυθμίσεων. Φρονῶ ὅμως, ὅτι ὑπάρχουν ἀρκετὰ σχέδια ἐν γραπτῷ διά τε τὴν ἐγγὺς Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἀρμενίαν καὶ οἱ τὰ ἐναντία φρονοῦντες, νομίζω, ὅτι δὲν γνωρίζουν τί ζητοῦν, δὲν ἐπιθυμῶ δὲ νὰ κατακρίνω ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ἐξ ὅλων ἠθέλησαν νὰ ἔλθουν εἰς ἄμεσον γνωριμίαν διὰ ταξειδίων αὐτοπροσώπων καὶ ἐντοπίου ἐξετάσεως, μὲ ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ζητήματος καὶ μὲ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἤθελε συναντήσῃ τὸ σχέδιόν των, καὶ ἄφησαν τὴν συγγραφὴν ἀκαδημαϊκῶν σχεδίων λύσεως εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος πολιτικοὺς ῥήτορας τῆς πατρίδος των. (Γέλωτες)......»

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Χωροφυλακῆς ὁ λόρδος Πέρσυ ἐδήλωσεν, ὅτι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ οὐδόλως παρακωλύουν τὸ ἔργον αὐτῆς, τοὐναντίον δέ, καθὼς ἀνέφερεν ὁ συνταγματάρχης Φαιερχόλμ, ἡ ἐξουσία του ἦτο τόσον μεγάλη, ὡς νὰ ἦτο αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς διοικήσεως καὶ ἡ χρησιμότης του ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα, διότι δὲν ἀφιέρονε τὴν προσοχήν του εἰς μικρὰς καὶ ἀσημάντους λεπτομερείας.

«Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλος λόγος, ἐξηγῶν τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Ἄγγλων ἀξιωματικῶν· εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς ἄλλα μέρη, διατελοῦντα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἄλλων Δυνάμεων, κατοικοῦν πολὺ περισσότερα «δυσηρεστημένα» στοιχεῖα τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ, ἀφ' ὅσα εἰς τὴν Δράμαν».

«Δὲν νομίζω δὲ ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ τις, ἀμερολήπτως θίξας τὸ ζήτημα, ὅστις νὰ κατέληξεν εἰς οἱονδήποτε συμπέρασμα ἢ ὅτι ἡ κυριωτέρα εὐθύνη διὰ τὴν βραδεῖαν πρόοδον τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης βαρύνει τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων

«Διότι τὰ κομιτάτα ἐπιβάλλουν τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τοιαύτης ὑπερόγκου στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐν Μακεδονίᾳ καταναλισκούσης εἰσοδήματα, ἅτινα ἄλλως θὰ διετίθεντο εἰς τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις. Οὐδεὶς ἄλλος ἀπὸ τὰ κομιτάτα ἐπιβραδύνει τὴν εἰρήνευσιν τῆς χώρας, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεμία ἐφαρμογὴ διοικητικῆς ἢ δικαστικῆς μεταρρυθμίσεως εἶνε ἐφικτή.

«Δὲν φρονῶ βεβαίως, οὔτε εἶπον ποτέ, ὅτι αἱ ἐκ μέρους τοῦ χριστιανικοῦ πληπληθυσμοῦ βιαιοπραγίαι ἀπαλλάσσουσι τὴν Πύλην τῆς εὐθύνης τῆς κακοδιοικήσεως.

«Τὰ ἐγκλήματα τῶν κομιτάτων οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τὴν εὐθύνην τῆς Κυβερνήσεως. Καθῆκον τῆς Τουρκίας εἶνε νὰ κυβερνᾷ καλῶς τὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν της χώρας. Ἐξ ἄλλου ὅμως καὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ ὅτι αἱ ἐκ μέρους τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ βιαιοπραγίαι ἔχουσιν ὡς πραγματικὸν λόγον τὴν κακοδιοίκησιν τῶν Τούρκων δὲν μοῦ φαίνονται ἀκριβεῖς».

Καὶ ὁ λόρδος Πέρσυ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐνῷ ἀνέρχονται εἰς ἑκατομμύρια οἱ ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν Χριστιανοί, ὁ ἀριθμὸς τῶν δυσηρεστημένων εἶνε σχετικῶς μικρός.

Κατόπιν στρέφει τὸν λόγον ἐπὶ τῶν βλέψεων τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων,

ἃς διηρμήνευσαν οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ συνήγοροί των καὶ συμπεραίνει, ὅτι τὰ κομιτᾶτα οὐδὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ λέγουν, ὅτι ἐκπροσωποῦν τὸν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανικὸν πληθυσμόν.

—«Ὁποία ἦτο ἡ ἐν Ἀρμενίᾳ κατάστασις; Χίλιαι δύο ἱστορίαι εἶχον κυκλοφορήσει περὶ βιαιοπραγιῶν, ἃς διέπραττον οἱ Κοῦρδοι καὶ οἱ συνήθεις φιλιππικοὶ ἀπερρίφθησαν ἀνεξετάστως κατὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Δύο Ἄγγλοι πρόξενοι ἐξεπέμφθησαν τότε πρὸς ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων ἐπὶ τόπου. Καὶ τί ἀπεδείχθη; Ὅτι τὸ ἀρμενικὸν ἐπαναστατικὸν Κομιτᾶτον ἐπεδίωκε μεμελετημένως νὰ προκαλέσῃ σφαγὰς κατὰ τῶν Ἀρμενίων ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, ὅπως ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης καὶ ὅτι διὰ τὰ πυρποληθέντα χωρία ὑπῆρχον λόγοι νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ἐπυρπολήθησαν παρ' αὐτῶν τούτων τῶν χωρικῶν.

Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὴν Μακεδονίαν. Οἱ δὲ δημιουργοὶ τῆς τοιαύτης καταστάσεως εἶνε ἐκεῖνοι ἀκριβῶς, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ συλλαλητήρια ἐν Ἀγγλίᾳ συνεκροτήθησαν καὶ λόγοι φλογεροὶ ἀπηγγέλθησαν, παριστῶντες ὡς μόνην των βλέψιν τὴν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀνέλαβον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου, ἐγκλήματα ἐπὶ ἐγκλημάτων διεπράχθησαν ἐκ μέρους Χριστιανῶν ἐναντίον ἀδελφῶν των, ὅπως ἀποδείξουν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ὁσονδήποτε καὶ ἂν μισοῦν τοὺς Τούρκους, μισοῦνται ὅμως περισσότερον μεταξύ των. Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶνε, ὅτι οὐδεμία σχεδὸν ἐθνότης ὑπάρχει ἐν Μακεδονίᾳ, ἥτις δὲν θ' ἀπέρριπτε μετὰ περιφρονήσεως ἐνδεχομένην πρότασιν περὶ ἀνταλλαγῆς τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ διὰ τῆς διοικήσεως αὐστριακῆς ἢ ρωσσικῆς.

Ἐξακολουθῶν ὁ λόρδος Πέρσυ λέγει, ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων δὲν μειόνουν βεβαίως τὴν βαρεῖαν εὐθύνην, ἣν ἐπέχει ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις διὰ τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ Μακεδονία. Ἀλλὰ φρονεῖ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιρρίπτηται ὁλόκληρος ἡ εὐθύνη εἰς τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν φιλερίδων τούτων φυλῶν. Καὶ ἐξακολουθεῖ:—«Εἶνε ἀναγκαῖον διὰ τὴν Βουλὴν ν' ἀποδειχθῇ εἰς τί ἀποβλέπουν τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κομιτᾶτα».

—«Τὸ μέγα μέρος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας δὲν συμπαθεῖ τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κομιτᾶτα, ὧν σκοπὸς εἶνε νὰ ἐκβιάσουν τὸν ἀτυχῆ λαὸν εἰς ἐπανάστασιν ἐπὶ τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἡ Εὐρώπη ἤθελεν ἀναγκασθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν αὐτῶν.

«Ποῖος εἶνε ὁ μόνος τρόπος, δι' οὗ ἠθέλομεν ἀποθαρρύνῃ τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κομιτᾶτα; Ν' ἀποδείξωμεν εἰς αὐτὰ καθαρώτατα, ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν νὰ παρασυρθῶμεν ὑπὸ τῶν τεχνασμάτων αὐτῶν, ὅτι αἱ Δυνάμεις εἶνε ἀποφασισμέναι νὰ ἐξακολουθήσουν ἐνεργοῦσαι ἐκ συμφώνου καὶ νὰ ἐφαρμώσουν τὸ σχέδιον τῶν μεταρρυθμίσεων, καθ' ἣν ὑποχρέωσιν ἀνέλαβον, ὁπόταν καὶ ὅπως αὐταὶ ἐννοοῦν.

«Ἀλλ' εἶνε ὑπερμέτρως δύσκολον νὰ ἐμπνεύσωμεν τὴν πεποίθησιν αὐτὴν εἰς τοὺς

ἐπαναστάτας, ἐφ' ὅσον ἀπαγγέλλονται ἐν Ἀγγλίᾳ λόγοι, ἐν οἷς δηλοῦται, ὅτι ἀντιζηλία ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, γνώμη ἄλλως, ἥτις εἶνε ἐντελῶς ἀνακριβής—καὶ δι' ὧν προβάλλονται νέα σχέδια, ὡς τὸ τοῦ διορισμοῦ Χριστιανοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, τὸ ὁποῖον, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἐξαίρετον καθ'ἑαυτό, εἶνε ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ.

«Καὶ τὰ ἔντιμα μέλη τῆς ἀντιπολιτεύσεως φαίνονται ἐμπνεόμενα ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ καταλληλοτέρα λύσις τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ἔγκειται εἰς τὸν διορισμὸν Χριστιανοῦ Διοικητοῦ. Ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν εἶνε εὔκολον νὰ εὕρωμέν τινα, μὴ συνδεόμενον μὲ τὰ Κράτη τοῦ Αἵμου, ἐπιθυμοῦντα ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν φιλοταράχων τούτων φυλῶν.

«Ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν ὁ Σὶρ Ἄντωνυ Μὰκ-Δόννελ ἤθελε δεχθῇ τὴν θέσιν, ἂν τῷ προσεφέρετο αὕτη, ὅπως προὐτάθη ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς λόρδου Φίτς-Μῶρις.

«Ἀλλά, ὁσονδήποτε πρακτικὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ λύσις αὕτη, οὐδέποτε ἐφηρμόσθη ἐν οὐδεμιᾷ περιστάσει ἄνευ προηγουμένης στρατιωτικῆς κατοχῆς ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

«Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἴπῃ, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ὁ διορισμὸς Χριστιανοῦ Διοικητοῦ εἶνε τὸ ἰδεῶδες λύσεως ἢ ἡ μόνη λύσις τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. Ἡ Κυβέρνησις οὐδέποτε εἶπε τοιοῦτόν τι. Πρὸτοῦ προταθῇ τὸ σχέδιον τοῦ Μύρτζεγ εἶχε προτείνῃ εἶδός τι ἐλέγχου ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων, καὶ ὁ λόρδος Λανσδόουν ὑπέδειξε τὸν διορισμὸν Χριστιανοῦ Διοικητοῦ ἢ δύο πολιτικῶν πρακτόρων τῶν δύο ἐντεταλμένων Δυνάμεων. Ἐκ τῶν δύο τούτων προτάσεων ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἡ δευτέρα· ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος οὐδεμίαν ἔδειξε προτίμησιν πρὸς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον τῶν δύο μέτρων.

Ὁ λόρδος Πέρσυ ἐξακολουθῶν φρονεῖ, ὅτι τὸ ἐν συζητήσει θέμα δὲν εἶνε κομματικόν, ἀλλ' ἐρωτᾷ τί θὰ συνέβαινεν, ἂν ῥήτορες Ἄγγλοι, ἔστω καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς, ἤθελον παράσχῃ τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν μακεδονικὸν κόσμον, ὅτι ἂν ἤθελεν ἐκραγῇ ἐπανάστασις ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ αὔριον, ὁπότε ὑποτεθείσθω θὰ ἦσαν αὐτοὶ εἰς τὴν ἀρχήν, θὰ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ δώσουν τὴν συνδρομὴν αὐτῶν καὶ τὴν βοήθειαν εἰς τὸ κίνημα; Ἢ θὰ περιέπλεκον τὴν Ἀγγλίαν εἰς σταυροφορίαν, εἰς ἣν δὲν θὰ εἶχε σπουδαῖον συμφέρον ν' ἀποδυθῇ, ἢ θ' ἄφιναν εἰς τὴν τύχην του λαόν, τὸν ὁποῖον διὰ τῶν ἀγορεύσεών των ἐνεθάρρυναν εἰς ἀπηλπισμένα διαβήματα.

—«Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, λέγει, φρονῶ, ὅτι εἶνε τὰ μέγιστα ἐνδιαφέρον ν' ἀποθαρρύνωμεν τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἀπὸ πάσης τοιαύτης φαντασιοκοπίας, καὶ νὰ ἐμβάλωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν πεποίθησιν, ὅτι οἱονδήποτε κόμμα καὶ ἂν εἶνε ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς χώρας ταύτης, τὸ κόμμα αὐτὸ θὰ παράσχῃ πᾶσαν ὑποστήριξιν εἰς τὸ σχέδιον τῶν μεταρρυθμίσεων, τὸ ὁποῖον αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἔχουν ἤδη ἀνὰ

χεῖρας. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος φρονῶ, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μετέλθῃ μεμονωμένην πολιτικὴν εἰς ζήτημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ χώρα αὐτὴ δὲν ἔχει πρωτεῦόν τι συμφέρον.

«Τὸ ὅτι βεβαίως ἔχομεν εὐθύνας καὶ ὑποχρεώσεις ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν λαῶν τοῦ Αἵμου, δὲν τὸ ἀρνούμεθα· ἀλλ' εἶνε εὐθύναι καὶ ὑποχρεώσεις, βαρύνουσαι ὅλας τὰς συνυπογραψάσας τὴν βερολίνειον συνθήκην Δυνάμεις καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα ἐνέργεια ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις πρέπει νὰ εἶνε κοινὴ καὶ ὄχι μεμονωμένη, καὶ ὅστις δήποτε ἤθελε παρορμήσῃ ἡμᾶς εἰς λῆψιν μεμονωμένης ἐνεργείας, ἤθελεν ἐπικαλεσθῆ ὄχι τὴν συνθήκην αὐτήν, ἀλλὰ κάτι τι ἄλλο.

«Ποῖον δὲ εἶνε αὐτὸ τὸ *ἄλλο*; Θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις, ὅτι εἶνε αἱ πρὸς τὴν ἁπλῆν φιλανθρωπίαν ὑποχρεώσεις μας. Ἀλλὰ φρονοῦμεν, ὅτι ἀκριβῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διεθνοῦς εἰρήνης ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀναλάβωμεν μονομερῆ ὑποχρέωσιν ἐν τῷ ζητήματι καὶ νὰ παράσχωμεν ἀμέριστον τὴν ὑποστήριξίν μας εἰς ὅλας τὰς προσπαθείας, τὰς ὁποίας καταβάλλουν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία — αἱ δύο αὐταὶ Δυνάμεις, αἳ ὁποῖαι λόγῳ τῆς γειτνιάσεως αὐτῶν, τῆς φυλετικῆς σχέσεως καὶ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς διατελεῖ ἡ χώρα, ἐνδεικνύονται κάλλιον ἡμῶν εἰς οἱανδήποτε ἀνάμιξιν ἐν τῷ μηχανισμῷ τῆς διοικήσεως, καὶ μολονότι εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ ἐπιφέρωμεν οἱανδήποτε τροποποίησιν καὶ βελτίωσιν εἰς τὸ σχέδιον αὐτῶν, δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ προβῶμεν εἰς μεμονωμένην πολιτικήν, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ ὄχι ἐπιτυχῶς καὶ θὰ ἐδημιούργει εὐθύνας, ὧν τὸ μέγεθος καὶ τὴν σημασίαν δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ». (Χειροκροτήματα.)

Ὁ κ. **Μπράϊς**, ὁ καὶ πρόεδρος τοῦ φιλοβουλγαρικοῦ Κομιτάτου, λαμβάνων εἶτα τὸν λόγον, λέγει ὅτι ὁ λόγος τοῦ εὐγενοῦς λόρδου τὸν ἐξέπληξε, καθότι εἶνε ὅλως διαφόρου τόνου, ἐν παραβολῇ μὲ τὸν τόνον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξετέθη τὸ αὐτὸ θέμα εἰς τὴν Βουλὴν τῶν λόρδων ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδου Λανσδόουν, ὅστις ἐξέφρασε τὴν συμπάθειάν του ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων χριστιανικῶν λαῶν καὶ δριμύτατα ἐπετέθη κατὰ τῆς στάσεως τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, βεβαιώσας, ὅτι θὰ ἦτο ἐπιθυμητὸν ἵνα ὅλαι αἱ δυνάμεις τῆς χώρας ταύτης ἐνετείνοντο, ὅπως ὑποχρεωθῇ ἡ Τουρκία εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεών της καὶ εἰς ἐξασφάλισιν καλειτέρων ὅρων διοικήσεως ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς μακεδονικοῦ λαοῦ. Καὶ ἐνῷ τοιαῦτα εἶπεν ὁ λόρδος Λανσδόουν, ὁ λόρδος Πέρσυ προσεπάθησε τὴν ἑσπέραν ταύτην νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ἐκ τῶν εὐθυνῶν της.

Καὶ ἐπακολουθεῖ μακρὰ διαλογικὴ συζήτησις μεταξὺ τοῦ Μπράϊς καὶ τοῦ λόρδου Πέρσυ, καθ' ἣν ὁ μὲν ὑφυπουργὸς διεμαρτυρήθη ἐντόνως κατὰ τῆς μομφῆς τοῦ Μπράϊς, ὅτι προσεπάθησε νὰ μειώσῃ τὴν εὐθύνην τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ὁ δὲ Μπράϊς ὑπεστήριξεν, ὅτι ἡ κακοδιοίκησις εἶνε ἀφόρητος καὶ περιέγραψε διὰ ζωη-

ροτάτων χρωμάτων τὴν ἐρήμωσιν καὶ καταστροφὴν ἐν Μακεδονίᾳ (χωρὶς ὅμως νὰ ἀποδώσῃ τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐκ τούτων εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα).

Ἐκφράζει δὲ τὴν λύπην του, διότι ὁ λόρδος Πέρσυ διὰ τοῦ λόγου του ἐξεμηδένισε τὴν λαμπρὰν ἐντύπωσιν ἐκ τῶν λόγων καὶ τῶν τηλεγραφημάτων τοῦ προϊσταμένου του ὑπουργοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν Κυανῆν Βίβλον καὶ τὰ ὁποῖα δεικνύουν, ὅτι ἡ Ἀγγλία μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας σκέπτονται περὶ τῆς εὐθύνης, ἣν ἔχουσιν, ὡς συνυπογράψασαι τὴν βερολίνειον συνθήκην, ἄλλως πως παρὰ ὅπως διερμήνευσεν ὁ λόρδος Πέρσυ καὶ καταλήγει συνιστῶν ὅπως πᾶσαι ὁμοῦ αἱ Δυνάμεις λάβουν ἐνεργότερον μέρος πρὸς ἐξασφάλισιν διοικήσεως ἐν Μακεδονίᾳ, μὴ ἐξαρτωμένης ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ τελούσης ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (χειροκροτήματα). Εἰς τὸν κ. Μπράϊς ἀναγκάζεται ν' ἀπαντήσῃ αὐτὸς ὁ πρωθυπουργὸς κ. Μπάλφουρ.

Μπάλφουρ.—«Ἠκροάσθην μετὰ πολλῆς προσοχῆς τῶν λόγων τοῦ ἐντιμοτάτου βουλευτοῦ, ὅστις ἐπέκρινε τὸν ἀξιότιμον συνάδελφόν μου καὶ τὸν ἐπέκρινεν ἀδικώτατα κατ' ἐμὴν γνώμην. Ἀλλ' ὁμολογῶ, ὅτι δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω ἐν τῇ ἀγορεύσει του κατὰ τί τὸ οὐσιῶδες διαφέρει ἡ πολιτική, ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας, ἀπὸ τὴν πολιτικήν, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μεγαλειότητος.

«Ὁ ἔντιμος βουλευτὴς φρονεῖ, ὅτι ἔγειναν πολλὰ λάθη. Θεωρεῖ σφάλμα τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον, ἐπίσης σφάλμα τὴν βερολίνειον συνθήκην.

Μπράϊς.—«Δὲν εἶπον ὅτι εἶνε σφάλμα. Εἶπον ὅτι ἦτο σφάλμα τὸ νὰ παραδοθῇ ἡ Μακεδονία πάλιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν Τούρκων.

Μπάλφουρ.—«Συμπεραίνω ἐκ τῆς βραχείας ἱστορικῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην του ὁ κυριώτερος παράγων διὰ τὰς μεταρρυθμίσεις ὑπῆρξεν ἡ ρωσσικὴ Αὐτοκρατορία. Δὲν συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμην ταύτην.

Μπράϊς.—«Ἀλλ' οὔτε ἐγὼ τὸ πιστεύω.

Μπάλφουρ.—«Δὲν δύναμαι ἐπίσης νὰ συμφωνήσω μὲ τὴν γνώμην τοῦ ἐντιμοτάτου βουλευτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ κριμαϊκῷ πολέμῳ καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ συντηρητικοῦ Κόμματος κατὰ τὸ 1878. Καὶ ἐρωτῶ ἐμαυτόν: τί εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπεθύμει ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς νὰ κάμῃ ἡ Κυβέρνησις, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει κάμῃ;

Μπράϊς.—«Δὲν κατέκρινα τὸν λόρδον Λάνσδοουν. Οὐδεὶς κατέκρινε τὸν λόρδον Λάνσδοουν. Ἐξέφρασα τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ λόρδος Λάνσδοουν θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν χαραχθεῖσαν ἤδη πολιτικήν, καὶ ὅτι εἶνε ἀνάγκη περισσοτέρας ἐνεργητικότητος, διότι αἱ περιστάσεις ἐχειροτέρευσαν.

Μπάλφουρ.—«Ὁμολογῶ, ὅτι παρεξήγησα τοὺς λόγους σας. Ἐνόμιζον, ὅτι ὁ ἐντιμότατος βουλευτὴς ὑπεστήριξε πλαγίαν μομφὴν κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερ-

νήσεως. Ἐνῷ τώρα βλέπω, ὅτι εἶνε ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος.

«Ἐντεῦθεν συμπεραίνω, ὅτι ὁ ἐντιμότατος βουλευτὴς συμφωνεῖ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ λόρδου Λάνσδοουν.

Μπράις. «Δὲν εἶπον ὅτι συμφωνῶ καθ' ὁλοκληρίαν μὲ αὐτήν. Ὁ ἐντιμότατος πρωθυπουργὸς δὲν παρηκολούθησεν ὁλόκληρον τὴν συζήτησιν καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ συζήτησις ἐστρέφετο κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ λόρδου Λάνσδοουν. Δὲν συμφωνοῦμεν βεβαίως ἐφ' ὅλων τῶν σημείων τῆς πολιτικῆς ταύτης, ἀλλ' ἐν συνόλῳ φρονοῦμεν, ὅτι εἶνε πολιτική, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ἐγκαρδίως.

Μπάλφουρ. «Χαίρω διὰ τοῦτο. Καὶ συμπεραίνω ἐπομένως, ὅτι ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς θὰ ἔχῃ ἁπλῶς διαφοράν τινα μὲ τὸν παρακαθήμενον εὐγενῆ μου φίλον, (τὸν λόρδον Πέρσυ) φρονῶν ὅτι δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν γνώμην τοῦ λόρδου Λάνσδοουν. Καὶ ἐπὶ τῆς ἰδιαιτέρας ὅμως ταύτης λεπτομερείας σφάλλεται καθ' ὁλοκληρίαν. Ὁ εὐγενής μου φίλος οὐδέποτε ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ διορισμὸς Χριστιανοῦ Διοικητοῦ ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε κακὸν μέτρον. Τοὐναντίον φρονεῖ, ὅτι θὰ ἦτον ἐξαίρετον. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπέδειξεν εἶνε, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο εἶνε πολὺ δύσκολον ἐν τῇ πραγματοποιήσει.

«Πᾶς ὅστις γνωρίζει τι περὶ τοῦ ζητήματος, καὶ ἰδίᾳ ὁ ἐντιμότατος προλαλήσας, ὅστις ἐμελέτησεν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπισταμένως αὐτό, γνωρίζει, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας ζητεῖ, προσκρούει ἐπὶ μεγίστων δυσχερειῶν. Εἶνε δὲ μέγισται αὗται διὰ τρεῖς λόγους :

«Ὁ πρῶτος εἶνε, ὅτι ἔχει τις νὰ κάμῃ μὲ Τούρκους, οἵτινες δεικνύουν τὴν πασίγνωστον δυστροπίαν εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φρονῶ ὅτι εἶνε καὶ καθῆκόν των καὶ συμφέρον αὐτῶν.

«Ἄλλη δυσχέρεια προέρχεται ἐκ μέρους τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ προτοῦ ἀκόμη ἔλθουν οἱ Τοῦρκοι ἐν Εὐρώπῃ, πρὸ τῆς 14ης καὶ 15ης ἑκατονταετηρίδος, ἦσαν διῃρημένοι πρὸς ἀλλήλους καὶ προέβαινον εἰς ἀμοιβαῖα ἐγκλήματα, ὅ περ ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς καθόδου τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐξακολουθοῦν δὲ καὶ σήμερον νὰ εἶνε ἡ αἰτία ὅπως μένουν οἱ Τοῦρκοι ἐν αὐτῇ.

«Ἡ τρίτη δυσχέρεια, δὲν θέλω νὰ εἴπω ὅτι εἶνε ἡ μεγαλειτέρα, ἀλλ' εἶνε ἐξ ἴσου μεγάλη. Εἶνε ἡ δυσχέρεια τοῦ νὰ λειτουργῇ διὰ μέσου τόσων ἐμποδίων εἷς μηχανισμὸς ὡς ἡ εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία.

«Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία εἶνε μηχανὴ πολὺ δύσχρηστος, ὅτι εἶνε δυσκολώτατον νὰ φθάσουν αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐνεργήσουν τάχιστα καὶ ἁρμονικῶς δι' ἕνα κοινὸν σκοπόν· καὶ ὅταν τινὲς ἐξ αὐτῶν

ἔχουν διάφορα συμφέροντα, ἢ νομίζουν ὅτι ἔχουν τοιαῦτα, τὸ ἐγχείρημα καθίσταται ἀδύνατον σχεδόν.

«Ν' ἀποχωρισθῶμεν λοιπὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας; Ἢ ἐπειδὴ νομίζομεν ἰδιαιτέραν τινὰ μεταρρύθμισιν καλειτέραν, σχέδιόν τι καλείτερον προσαρμοζόμενον εἰς τὴν κατάστασιν, ἢ ριζικώτερον, πρέπει διὰ τοῦτο ν' ἀποσπασθῶμεν τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας;

«Αὐτὸ εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ συνεβούλευε πολιτευτὴς ἔχων τὴν εὐθύνην τῶν λόγων του, ἀδιάφορον ἂν εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν πτέρυγα τῆς Βουλῆς ἀνήκει.

«Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ ἐντιμότατος προλαλήσας δὲν θὰ συνεβούλευε τοιοῦτόν τι.

«Δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπικρίνῃ τὴν ἀτέλειαν τῶν μεθόδων τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας, ὡς νὰ εἴμεθα ἡμεῖς ὑπεύθυνοι δι' αὐτήν· ἀλλ' ὅταν ἀπ' εὐθείας ἠρωτᾶτο, εἶμαι βέβαιος, ὅτι καὶ αὐτός, ὅπως καὶ πᾶς λογικὸς ἄνθρωπος, θὰ παρεδέχετο ὅτι, ὅσον δυσκίνητος καὶ ἂν εἶνε ἡ μηχανὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας, ὅσον ὀλίγον ἱκανοποιητικὰ καὶ ἂν εἶνε τὰ ἀποτελέσματά της, ὅσον βραδέως καὶ ἂν ἐνεργῇ, εἶνε ὀλιγώτερον κακὸν ἀπὸ πᾶν ἄλλο μέσον καὶ ὅτι ἀσυγκρίτως μεγαλείτερα κακὰ θὰ ἐπήρχοντο εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ θὰ περιεπλέκοντο καὶ αὐταὶ αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις, ὑποτιθεμένου, ὅτι ἐχωριζόμεθα τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφωνίας καὶ ἐλαμβάνομεν χωριστὰ μέτρα ἐν σχέσει πρὸς τὰς μακεδονικὰς ἐπαρχίας.

«Φαντάζεσθε, ὅτι ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς Αὐστρίας καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς Ρωσσίας, ὅταν αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις εἶνε ἀδιάφοροι, θὰ ἠδυνάμεθα πρακτικῶς ἢ καὶ θεωρητικῶς μόνον νὰ ἐπιβάλωμεν τὴν ἐφαρμογὴν μεγάλου τινὸς μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου;

«Ἤκουσα γέλωτά τινα, ὅταν ὁ εὐγενής μου φίλος (ὁ ὑφυπουργὸς) εἶπεν, ὅτι ἔχομεν ἤδη ἀρκετὰς ὑποχρεώσεις, ὥστε νὰ μὴ θελήσωμεν ν' ἀναλάβωμεν καὶ ἄλλην νέαν. Δὲν νομίζω ὅμως ὅτι ἡ παρατήρησις εἶνε ἀξία γέλωτος. Τὰ βάρη τὰ ὁποῖα ἡ χώρα αὐτὴ (ἡ Ἀγγλία) φέρει ἤδη εἶνε ἀρκούντως μεγάλα καὶ ἡ παροῦσα Κυβέρνησις ἐν οἱαδήποτε περιστάσει δὲν ἤθελε νὰ προσθέσῃ εἰς ταῦτα καὶ ἄλλα διὰ παράλογον πολιτικὴν τυχοδιωκτικῆς φιλανθρωπίας ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ. Καὶ τολμῶ μάλιστα νὰ προσθέσω, ὅτι καὶ αἱ διάδοχοι αὐτῆς Κυβερνήσεις, ὅταν ἔλθουν πλησιέστερον εἰς τὸ περίφραγμα καὶ ἴδουν τοὺς ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς αὐτοῦ ὑπάρχοντας κινδύνους, θὰ ὀπισθοχωρήσουν πρὸ αὐτῶν μετὰ μεγαλειτέρας ὁρμῆς, παρὰ ἐὰν τοὺς ἐμάνθανον αὐτὴν τὴν στιγμήν.

«Φρονῶ λοιπόν, ὅτι δὲν πρέπει ἑκάστοτε, ὁπουδήποτε ἤθελε συμβῇ νὰ ὑπάρχῃ καμμία ἀτέλεια εἴς τινας λεπτομερείας τῶν σχεδίων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡμεῖς νὰ προβαίνωμεν χωριστὰ καὶ νὰ ἐπιβάλλωμεν τὸ ἰδικόν μας σχέδιον διὰ τῆς πυγμῆς. Τὸ τοιοῦτο δὲν θ' ἀπετέλει ἐκδούλευσιν διὰ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς· θὰ

ἦτο τοὐναντίον μεγίστη ζημία, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατό τις νὰ κάμῃ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην καὶ εἰς πᾶν ὅ τι σχετίζεται μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην.

«Διὰ τοῦτο τολμῶ νὰ πιστεύω, ὅτι λόγοι, ὡς οἱ τοῦ ἐντιμοτάτου προλαλήσαντος, μολονότι ἐλέχθησαν, ὡς ἤδη ἐπληροφορήθην ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Κυβερνήσεως, ἂν ἐξεγείρουν ἐλπίδα τινὰ εἰς μέρος τι τοῦ κόσμου, ὅτι μία μεταβολὴ ἐν τῇ διοικήσει τῆς χώρας ταύτης θὰ προκαλέσῃ ἀλλαγὴν πολιτικῆς ἐν σχέσει μὲ τοὺς ἀτυχεῖς τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς λαοὺς—λόγοι τοιοῦτοι, μολονότι δὲν ἀποβλέπουν εἰς κακὸν σκοπόν, εἶνε κατ' οὐσίαν ἐπιβλαβεῖς.

«Ἐὰν θέλητε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ πολιτική σας καὶ νὰ εἶνε καρποφόρος εἰς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, δὲν πρέπει νὰ λαμβάνητε ὑπ' ὄψει μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἠθέλετε κάμῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα, ἅτινα διαθέτετε διὰ νὰ τὸ κάμητε καὶ πῶς τὰ μέσα αὐτὰ θὰ ἐφαρμοσθοῦν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ ποθουμένου σκοποῦ.

«Ὁ ἐντιμότατος προλαλήσας μάτην προσεπάθησε νὰ κάμῃ τὴν Βουλὴν νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὑπάρχει διαφορά τις γνωμῶν μεταξὺ τοῦ εὐγενοῦς μου φίλου, τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ ταύτῃ (τοῦ λόρδου Πέρσυ) καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ. Ἐχειρίσθησαν ἀμφότεροι τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐσύστησαν ἀμφότεροι τὴν αὐτὴν πολιτικήν.

«Ἡ πολιτικὴ δὲ αὕτη εἶνε τόσον στερρῶς θεμελιωμένη ἐπὶ ἐξηκριβωμένων γεγονότων, ὥστε οὐδεμία κομματικὴ μεταβολὴ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ θὰ ἠδύνατο ἀπ' εὐθείας νὰ μεταβάλῃ τὴν πορείαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀπόφασιν ν' ἀκολουθήσωμεν» (Χειροκροτήματα).

Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω τετραώρου συζητήσεως ἡ τροποποίησις, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Στήβενσον προέτεινεν εἰς τὴν σχετικὴν παράγραφον τῆς εἰς τὸν βασιλικὸν Λόγον ἀπαντήσεως, ἀπερρίφθη.

ΣΗΜ. τῆς Δ. τοῦ Ε. Ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς λόρδος Μπάλφουρ ἐν τῇ πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ φιλοβουλγαρικοῦ Κομιτάτου βουλευτὴν κ. Μπράϊς ἀπαντήσει του, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐξήνεγκε καὶ μίαν σοβαρὰν ἀλήθειαν εἰς βάρος βεβαίως τῶν Βουλγάρων, ὡς προκαλεσάντων τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητος. Ἀναπτύσσοντες ἱστορικῶς τὴν κεκαλυμμένην ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ, συμπληροῦμεν αὐτὴν λέγοντες, ὅτι ἐὰν οἱ Βούλγαροι δὲν ἐπετίθεντο ἀεννάως ἐναντίον τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, τῶν συνεχῶς πολεμούντων κατὰ τῶν Τούρκων καὶ χρησιμευόντων ὡς προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης, οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποδουλώσωσι τοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἧς ὑποδουλώσεως αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα θύματα, ἀποτίσαντες δικαίως τὰ ἀντίποινα τῶν ἁμαρτιῶν των.

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΥ „ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ„

ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ἑρμηνεύουσα τὴν γνώμην τῶν εὐμενῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένων Εὐρωπαίων, τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἴδωσιν τὴν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἔσω καὶ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος, ὅπως ἀσχολῶνται οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς τὸ κύριον αὐτῶν καὶ μόνον ἔργον, ἐξέδοτο μετὰ τὴν πρὸς τὰ Τμήματα αὐτῆς ἐγκύκλιον, τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ προηγούμενον φυλλάδιον, καὶ ἰδιαιτέραν ἔκκλησιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.

Διὰ ταύτης ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν ἐκλογέων, προκειμένου νὰ προσέλθωσι πρὸ τῶν καλπῶν τῶν ὑποψηφίων ἀξιωματικῶν. Διότι οἱ ἀξιωματικοὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τῆς Πολιτείας εἰς ἄλλα καθήκοντα, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς ῥητορείας καὶ κοινοβουλευτικὰς συζητήσεις.

Ὁ στρατιώτης ὀφείλει ν' ἀφοσιῶται εἰς τὸ καθῆκον αὐτοῦ περισσότερον παντὸς ἄλλου πολίτου, διότι εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη ἡ πατρὶς ὅ τι ἱερώτερον καὶ ὁσιώτερον ἔχει. Πᾶσα δὲ ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ ἐκεῖθεν συντείνει εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς ἐπιτελέσεως τῶν στρατιωτικῶν του καθηκόντων πρὸς μεγίστην βλάβην τοῦ ὅλου στρατεύματος.

Ἐκ τῶν ἰδεῶν τούτων ὁρμωμένη ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐξέδοτο τὴν κάτωθι ἔκκλησιν, τονίζουσα δεόντως τὸ ζήτημα. Ἡ εὐμενὴς δὲ ὑποδοχή, ἧς ἔτυχε παρὰ σύμπαντος τοῦ τύπου τῆς τε πρωτευούσης καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν δεικνύει, ὅτι ἤρχισε νὰ ὡριμάζῃ τὸ ζήτημα καὶ ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει. Διότι καθ' ἣν στιγμὴν πᾶσα ἡμῶν ἡ προσοχὴ στρέφεται πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ πολιτικὰ ἡμῶν πράγματα, ἀπορροφῶντα τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν, εἰς λεπτομερείας πολλάκις μικρολόγους, οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν στρατεύονται καὶ ἐξοπλίζονται, ἕτοιμοι εἰς ἑκάστην στιγμὴν νὰ κατέλθωσι πάνοπλοι εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν.

Παραθέτομεν ὧδε τὴν ἐν λόγῳ ἔκκλησιν καὶ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων, ὅσαι ἠσχολήθησαν ἐνδιαφερόντως περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο :

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ„ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΑΟΝ

Λαὲ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος!

Μετὰ δύο ἡμέρας θὰ προσέλθῃς εἰς τὰς κάλπας διὰ νὰ ἐκλέξῃς τοὺς ἀντιπροσώπους σου ἐν τῇ Βουλῇ.

Δὲν ἀγνοεῖς, ὅτι κρίσιμοι εἶνε αἱ περιστάσεις καὶ μεγάλαι συμφοραὶ ἐπικρέμανται ἐπὶ τῆς Πατρίδος, ἥτις κινδυνεύει ν' ἀπολέσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἑνότητα καὶ τιμήν.

Οἱ διεκδικοῦντες ἑλληνικὰς χώρας ἀλλόφυλοι εἶνε πλείονες τοῦ ἑνός, ὅλοι δὲ κέκτηνται ἀρίστην στρατιωτικὴν σύνταξιν, εἶνε ἕτοιμοι νὰ κατέλθωσιν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἐξέλθωσι νικηταί. Διότι ὁ Θεὸς βοηθεῖ τοὺς ἰσχυρούς.

Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τί πράττομεν; Ἐλησμονήσαμεν τὰ τρόπαια τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων προγόνων καὶ κυλιόμεθα εἰς τὸν βόρβορον τῶν κομματικῶν καὶ τῶν ἐκλογικῶν ὀργίων.

Δὲν ἔχομεν στρατόν. Οἱ ἀνταγωνισταί μας δύνανται νὰ παρατάξωσιν ἑκατοντάδας χιλιάδων συντεταγμένων πολεμιστῶν, καὶ ἡμεῖς οὔτε δεκάδας χιλιάδων ἀσυντάκτων.

Οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης πολιτεύονται, πλεῖστοι ἀστυνομεύουσι καὶ οἱ λοιποί, πρὸ τοῦ λυπηροῦ καὶ ἀντεθνικοῦ τούτου φαινομένου, θλίβονται ἐν σιγῇ ἢ ἀδιαφοροῦσιν.

Ἐλησμονήσαμεν τὴν ἐθνικὴν αἰσχύνην τοῦ 1897, κατέστημεν ὄνειδος τοῖς φίλοις ἡμῶν καὶ τοῖς ἐχθροῖς.

Λαὲ τῆς Ἑλλάδος! Τοιαύτη εἶνε ἡ κατάστασις τῶν στρατιωτικῶν ἡμῶν δυνάμεων, καθ' ὃν χρόνον ἡ χθεσινὴ Βουλγαρία προπαρασκευάζει τριακοσίας χιλιάδας ἀλκίμου στρατοῦ καὶ ἐπαπειλεῖ τὴν κατάληψιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Ἡμεῖς οὔτε τριάκοντα χιλιάδες ἀσυντάκτων καὶ ἀόπλων δυνάμεθα νὰ παρατάξωμεν.

Μετὰ δύο ἡμέρας θὰ προσέλθῃς εἰς τὰς κάλπας πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων σου. Ὅπου κάλπη ἀξιωματικοῦ, ρίψον ἐντὸς αὐτῆς μαύρην ψῆφον. Μόνον οὕτω θ' ἀναγκασθῇ νὰ ἀπανέλθῃ εἰς τὸ καθῆκόν του. Ἀξιωματικὸς πολιτευόμενος, προτιμῶν τὰς συζητήσεις τῆς Βουλῆς ἀπὸ τὰς ἀσκήσεις τοῦ στρατεύματος, δὲν εἶνε στρατιώτης. Εἶνε ἄξιος τῆς καταδικαστικῆς ἐτυμηγορίας παντὸς φιλοπάτριδος ἐκλογέως.

Ζήτησον ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἐκλεχθησομένους ἀντιπροσώπους σου τὴν ταχίστην κατάργησιν τῆς στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας, ἥτις οὐκ ὀλίγον ἐξευτελίζει καὶ διαφθείρει τὴν στρατιωτικὴν ἀξιοπρέπειαν· ζήτησον τὴν ψήφισιν νόμων, ἀνακοπτόντων τὴν πρὸς τὸ πολιτεύεσθαι τάσιν τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον μεγαλοφωνότερον καὶ ἐπιτακτικώτερον τὴν ἄμεσον παρὰ τῶν ἁρμοδίων σύνταξιν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν στρατιωτικῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἐν διαστήματι ὀλίγων μηνῶν, χωρὶς ἀσκόπους συζητήσεις καὶ ἐπιτροπάς, λαοὶ πρακτικώτεροι συνεπλήρωσαν τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν σύνταξιν. Ἡμεῖς συζητοῦμεν

καὶ ἀσχολούμεθα δι' ἐπιτροπῶν καὶ πολυδαπάνων ἀποστολῶν, τίς ὁ καλείτερος ὁπλισμὸς καὶ τὸ καταλληλότερον ὅπλον.

Ὁ καιρὸς παρέρχεται καὶ ἡ Ἑλλὰς μένει ἀσύντακτος. Ποῖος θὰ τὴν λάβῃ ὑπ' ὄψει; ποῖος θὰ τὴν ἐμπιστευθῇ κατὰ τὴν προσεγγίζουσαν ὥραν τῆς κρίσεως;

Λαὲ τῆς Ἑλλάδος! Ἀπόδειξον διὰ τῆς ψήφου σου, ὅτι γινώσκεις νὰ τιμωρῇς τοὺς παραμελοῦντας τὸ καθῆκόν των, ἀξίωσον παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων σου μίαν μόνην ὑπόσχεσιν.

Αὕτη περιλαμβάνεται ἐν ταῖς λέξεσι: «**Στρατός**, **Στόλος**».

Χωρὶς στρατὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχάθη!

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Φεβρουαρίου 1905

(Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον)

---

*Το «**Ἄστυ**» τῆς 20 Φεβρουαρίου ἐδημοσίευσε τὸ ἀκόλουθον κύριον ἄρθρον περὶ τοῦ ἰδίου τούτου ζητήματος:*

ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

«Καὶ πάλιν ὑπενθυμίζομεν εἰς τοὺς ἐκλογεῖς τὴν ἔκκλησιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ». Ἀνάγκη σήμερον ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ καταψηφίσουν ἀμειλίκτως, σκληρῶς, ἀθρόως, ἀποτελεσματικῶς πάντα στρατιωτικὸν ὑποψήφιον. Κηρυσσόμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπολύτως ὑπὲρ τῆς ἐξόχως πατριωτικῆς ἰδέας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας φλογερώτατα συνηγόρησεν ὁ «Ἑλληνισμός». Καὶ τοῦτο διότι ἀκριβῶς ἐκτιμῶμεν καὶ ὑπολ ηπτόμεθα αὐτοὺς τούτους τοὺς ὑποψηφίους.

«Ἂν δὲν ἐτρέφομεν δι' αὐτοὺς τοιαῦτα αἰσθήματα, ἂν τοὺς ἐφανταζόμεθα ἀχρήστους καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸ στράτευμα, δὲν θὰ ἐδεικνύομεν τοιοῦτον ἐνδιαφέρον. Γνωρίζομεν ὅτι, ἂν μὴ ὅλοι, οἱ πλεῖστοι ὅμως τοὐλάχιστον τούτων εἶνε πολύτιμοι εἰς τὰς τάξεις των, ὅτι ἡ ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν καθηκόντων ἀπομάκρυνσίς των εἶνε τόσον πολὺ ἐπιβλαβής, ὅσον ὀλίγον ὠφέλιμος ὑπῆρξε καὶ εἶνε εἰς τὸ ἔθνος ἡ ἀνάμιξίς των εἰς τὴν πολιτικήν.

«Ἔχομεν τόσους πολλοὺς ἀχρήστους πολιτευομένους, ὥστε νὰ μὴ ποθῶμεν τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ των. Καὶ ἔχομεν τόσον κακῶς συντεταγμένον στράτευμα, ὥστε νὰ εἶνε μεγάλη ζημία δι' αὐτὸ ἡ στέρησις καὶ ἑνὸς ἔστω ἀξιωματικοῦ, δυναμένου νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας.

«Καὶ διὰ ταῦτα διαμαρτυρόμεθα καὶ ἡμεῖς στεντορείως: Ὅσοι πονεῖτε αὐτὸν τὸν τόπον, ὅσοι ἔχετε μέσα σας καὶ κόκκον φιλοπατρίας, ὅταν εὑρεθῆτε πρὸ τῆς κάλπης Ἕλληνος ἀξιωματικοῦ, διώξατέ τον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἀμειλίκτως διὰ τῆς μαύρης ψήφου σας.

«Αὐτὴ πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἔννοια τῆς παρούσης ἐκλογῆς. Καὶ ὅσῳ περισσότεροι μαυρισθοῦν, τόσῳ ταχύτερον θὰ κατωρθωθῇ νὰ συνηθίσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς εἶνε περιττὸς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ ἔθνος, ὅταν δι' αὐτὴν ἀφίνει τὰς μελέτας του καὶ τὰς τάξεις του».

Οἱ δὲ **«Καιροὶ»** *τῆς 19 Φεβρουαρίου ἑ. ἔ. ἐδημοσίευσαν ἐπίσης τὸ ἑξῆς κύριον ἄρθρον κατὰ τῆς ὑποψηφιότητος τῶν ἀξιωματικῶν:*

ΜΑΥΡΟ!

«Φιλόπατριν καὶ εὐγενῆ κατ᾿ ἐξοχὴν ἀγῶνα ἀνέλαβεν ἡ Ἑταιρεία τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», δημοσιεύουσα κηρύγματα πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ συνιστῶσα πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς τὴν καταψήφισιν τῶν στρατιωτικῶν ὑποψηφίων. Αὐτὸ τὸ φρενοκομεῖον τῆς Β΄. ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως διέπραξε κακουργήματα μέγιστα κατὰ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους, ἐπιψηφίσασα ἐπιβλαβεῖς καὶ ἀτελεστάτους συνταγματικοὺς θεσμούς. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν κακουργημάτων της διακρίνεται, κατὰ δυστυχίαν, τὸ χορηγηθὲν δικαίωμα εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν πολιτικὴν κονίστραν καὶ νὰ ζητοῦν τὰς ψήφους τῶν ἐκλογέων κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Μὲ αὐτὸ τὸ ὀλέθριον δικαίωμα οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ διαφθείρονται πολιτικῶς, εἰσέρχονται εἰς σκηνὴν ὀργιασμῶν, παραλύουσι τὸ στράτευμα καὶ συντρίβουσι τῆς πειθαρχίας τοὺς δεσμούς.

«Ἀπὸ τοῦ ἐλεεινοῦ αὐτοῦ δικαιώματος ἀπέρρευσαν καὶ ἀπορρέουσι, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐν τῇ πολιτείᾳ κακά, καὶ δι᾿ αὐτοῦ ἀποβαίνει ἀνέφικτος ἡ ὀργάνωσις εὐκόσμου καὶ ἀξιομάχου στρατοῦ. Ἐπειδὴ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπλεόνασεν ἐν ἐπιφόβῳ βαθμῷ τὸ πολιτικὸν τοῦτο κακὸν τῶν στρατιωτικῶν ὑποψηφίων, ὁ μακαρίτης Τρικούπης ἠθέλησε νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς αὐτό, καταναγκάζων τοὺς στρατιωτικοὺς διὰ νόμου νὰ ἀπέχωνται ἀπ τῆς ἀναμίξεως εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς.

«Διὰ τοῦ νόμου ἐκείνου οἱ ποιούμενοι χρῆσιν ἀξιωματικοὶ τοῦ συνταγματικοῦ δικαιώματος, νὰ κατέρχωνται εἰς ἀγῶνας ἐκλογικούς, ἔχανον τὸ δικαίωμα τῆς κατ᾿ ἀρχαιότητα προαγωγῆς, καὶ τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθησαν ἐμμέσως νὰ προτιμῶσι τὴν ἐν τῷ στρατῷ συνεχῆ ὑπηρεσίαν τῶν ἀναρμόστων αὐτοῖς ἐκλογικῶν ἀγώνων, καὶ τῆς σκανδαλώδους ἐμφανίσεώς των εἰς τὸ βουλευτήριον. Δυστυχῶς, ὁ σωτήριος οὗτος νόμος, ὅστις ἠδύνατο νὰ θέσῃ τέρμα ὁριστικὸν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀκοσμίαν καὶ παραλυσίαν, κατηργήθη καὶ ἀφέθη πάλιν τὸ στάδιον ἐλεύθερον τῶν ἐκλογῶν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς.

«Διὰ τοῦτο βλέπομεν σήμερον πλήθη ἀξιωματικῶν νὰ δημιουργοῦν κομματικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὰς ἐπαρχίας, παραλύοντες καὶ διαφθείροντες τοὺς στρατιώτας, νὰ κατέρχωνται δὲ εἰς τὰς ἐκλογὰς κατὰ τρόπον ἀσύστολον καὶ νὰ ζητοῦν ν᾿ ἀπελάσουν ἐκ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τὰ πολιτευόμενα πρόσωπα. Τοιούτῳ τρόπῳ ἐπιδιώκουν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὸν ἀτυχῆ τοῦτον λαὸν ἀφόρητον καὶ αὐθαίρετον στρατοκρατίαν. Ἔχει λοιπὸν μέγα δίκαιον ἡ Ἑταιρεία τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», συνιστῶσα εἰς τὸν λαὸν τὴν καταψήφισιν τῶν στρατιωτικῶν ὑποψηφίων, οἵτινες ἐπικινδύνως ηὐξήθησαν κατὰ τὰς παρούσας ἐκλογάς.

«Μαῦρο λοιπὸν πρέπει νὰ δώσωσιν εἰς τούτους οἱ ἐκλογεῖς, ὅσοι συναισθάνωνται τὸ προσγινόμενον εἰς τὸ ἔθνος μέγιστον κακὸν ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῶν ἀξιωματικῶν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Ἄς γίνῃ τοῦτο πάγκοινον σύνθημα, ὅπως περιορισθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τῆς ἐκλογικῆς ἀποτυχίας εἰς τὰ στρατιωτικά των καθήκοντα. Ἀλλ᾿ ἐὰν ὁ ἐκλογεὺς λαὸς δὲν καταψηφίσῃ τοὺς στρατιωτικοὺς ὑποψηφίους κατὰ τὰς ἐπικειμένας ἐκλογάς, μὴ ἐπαρκῶς φωτισθείς, ἔχει καθη-

κον ἱερὸν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τὴν μέλλουσαν βουλευτικὴν Σύνοδον τὸν καταργηθέντα νόμον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθησαν καὶ οἱ προκάτοχοι ὑπουργοί, συντάξαντες τὸ προσῆκον νομοσχέδιον καὶ εἰσαγαγόντες αὐτὸ πρὸς ἐπιψήφισιν κατὰ τὴν τελευταίαν Σύνοδον τῆς διαλυθείσης Βουλῆς.»

---

*Τὸ «**Κράτος**» τῆς 20 Φεβρουαρίου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἐδημοσίευσε ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ τ' ἀκόλουθα :*

. . . « Ὡς ἀπαρχὴν δὲ μιᾶς τοιαύτης δημοσθενείου ἐργασίας δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν τὸ δεύτερον ἤδη εἰς τὴν δημοσιότητα ριπτομένην ἔκκλησιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ« Ἑλληνισμοῦ»,ὅπως καταψηφισθῶσιν οἱ στρατιωτικοὶ ὑποψήφιοι καὶ δυνηθῇ οὕτω νὰ ἀπαλλαγῇ τὸ ἔθνος κωλύματος, τὸ ὁποῖον δὲν ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ ὀργανώσῃ μέχρισήμερον τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ παρασκευήν. Ἡ ἀπαρχὴ αὕτη ἴσως νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἐπιφέρῃ τελειωτικὰ καὶ ἄμεσα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς σήμερον. Ἀποτελεῖ ὅμως σπουδαῖον πρὸς τὰ πρόσω βῆμα καὶ προοιωνίζεται τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐθνικῆς ζωτικότητος, τὴν ὁποίαν καὶ τὸ σύστημα τῆς Διοικήσεως καὶ τὸ σύστημα τοῦ πολιτεύεσθαι ἐν Ἑλλάδι καθόλου κατέστησεν ἀσθενικὴν μέχρι σήμερον καὶ ἀνίκανον νὰ ὑψώσῃ κεφαλὴν καὶ νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἀπειλούμενα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δικαιώματα. Πάντα τὰ νεώτερα κράτη ἐπεδείξαντο μὲν τὴν ἑαυτῶν ἰσχὺν καὶ διὰ τῶν λοιπῶν τῆς ἑαυτῶν χώρας δυνάμεων, οἷαι εἰσὶν ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ὅμως τὸ ἐθνικὸν ἑαυτῶν σθένος δὲν ἐπεφάνη ἢ διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ περιστάσει ἐξεπροσώπησεν ὁ στρατὸς καὶ μόνος ὁ στρατός. Ἂς ἀρκεσθῶμεν λοιπὸν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ πρώτου τούτου βήματος σήμερον, ἂς ὑποδείξωμεν τοῖς στρατιώταις τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ὅτι ἡ θέσις αὐτῶν δὲν εἶνε εἰς τὸ πεδίον τῆς κομματικῆς διαπάλης, ἀλλ' εἰς τοὺς θαλάμους τῶν στρατώνων καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ ἐκ τούτου θὰ προκύψωσιν ἀμεσώτατα καὶ τὰ λοιπά. Ὁ στρατὼν δὲν ταπεινοῖ, οὐδ' ἐξευτελίζει, οὐδὲ διαφθείρει τὸ φρόνημα, τοῦθ' ὅ περ λάθρα ἀπεργάζονται πρὸς μεγίστην βλάβην τοῦ ἔθνους, σήμερον τόσον ἡ αἴθουσα τοῦ Κοινοβουλίου ὅσον καὶ οἱ ἀντιθάλαμοι τῶν διαφόρων ὑπουργείων. Μέλαινα κατ' ἀκολουθίαν ψῆφος ἂς προορισθῇ σήμερον διὰ τοὺς πολιτευομένους ἀξιωματικοὺς καὶ ἂς διδαχθῇ ὁ λαός, ὅτι ἐκ τῆς μελαίνης ταύτης ψήφου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ τύχη».

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους*).

Ἡ Ἤπειρος μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς παραλίας τοῦ Ἀδριατικοῦ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ αὐτοχθόνων Ἑλλήνων βασιλέων, ἐξ ὧν Πύρρος ὁ μέγας ἔτυχε πανελληνίου φήμης διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν καὶ κατορθωμάτων, ἐκστρατεύσας εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τῶν Ρωμαίων, οὓς πλέον ἢ ἅπαξ ἐνίκησεν ἐπεκτείνας δὲ τὴν ἠπειρωτικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, κατέστησεν ἕδραν αὐτοῦ τὰς Αἰγὰς (Ἔδεσσαν-Βοδενὰ) τότε πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας.

Τῷ 168 π. Χ. ὁ Παῦλος Αἰμίλιος, ὕπατος τῆς Ρώμης, νικήσας τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα, ἀπέστειλε κατὰ τῆς δημοκρατικῆς πλέον τότε κυβερνήσεως τῆς Ἠπείρου τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν Ἀνίκιον, καὶ δι' αὐτοῦ ἐκυριεύθησαν ἀλληλοδιαδόχως αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις Πασσαρών, Φανωτή, Τέκμων, Φυλάκη, Ὤριον, καὶ ἕτεραι, καταβὰς δὲ καὶ ὁ ἴδιος ἐκ Μακεδονίας διέταξε καὶ ἐξετέλεσε τὴν μοναδικὴν ἐκείνην εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ἐθνῶν ἀπανθρωπίαν καὶ ἀδικίαν, αἰχμαλωτίσας κατὰ προδιαγεγραμμένον σχέδιον, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας ψυχῶν ἐκ τῶν συμμαχησασῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα ἠπειρωτικῶν πόλεων καὶ μετὰ τοῦτο κατηδάφισε καὶ ἐλεηλάτησε ἑβδομήκοντα πόλεις, μολοσσικὰς κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ ἐκ τοῦ πλούτου αὐτῶν, διανεμηθέντος μεταξὺ τῆς πολυπληθοῦς ρωμαϊκῆς στρατιᾶς, ἔλαβεν εἰς ἀναλογίαν του ἕκαστος στρατιώτης ἐὰν μὲν ἱππεὺς τετρακόσια δηνάρια, ἐὰν δὲ πεζὸς διακόσια.

Ἡ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης ὑπαγωγὴ τῆς Ἠπείρου, μειώσασα μόνον τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, οὐδόλως μετέβαλε τὸν ἐθνολογικόν της χαρακτῆρα, ὡς δὲν μετέβαλε καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ὅτε καὶ αὕτη μετ' ὀλίγον (146 π. Χ.) μετεβλήθη εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχαΐα, διὰ τῆς παραδόσεως τῆς Κορίνθου εἰς τὰς φλόγας καὶ τῆς διαλύσεως τῆς ἀχαϊκῆς καὶ τῆς βοιωτικῆς Ὁμοσπονδίας.

Ἡ ρωμαιοκρατία ἐν Ἑλλάδι διήρκεσε μέχρι τοῦ 315, ὅτε Κωνσταντῖνος ὁ μέγας διήρεσε τὸ ρωμαϊκὸν κράτος εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ Ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν Κράτος ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον λαμβάνον ἑλληνικὴν μορφὴν μέχρι τοῦ Ἡρακλείου (610 μ. Χ.), ὅτε τελείως μετεβλήθη εἰς ἑλληνικόν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς καθαρᾶς ρωμαιοκρατίας (146—315) ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει ρωμαϊκὰς ἐν Ἑλλάδι ἀποικίας ἢ ἐλαχίστας, ὡς ἐν Κορίνθῳ, Πάτραις, Δύμῃ καὶ Νικοπόλει, αἵτινες, πρὶν ἢ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος διαιρεθῇ εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν, εἶχον ἐξαφανισθῆ. Ἑπομένως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ Ἤπειρος οὐδένα ἐθνολογικὸν κλονισμὸν καὶ οὐδεμίαν ἐθνολογικὴν μεταβολὴν ὑπέστη καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ρωμαιοκρατίας, διότι οὐδεμία ξενικὴ εἰσβολὴ ἢ ἐπιδρομὴ σημειοῦται ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ἐκτὸς τῶν ἁπανταχοῦ τῆς χώρας ἐστρατωνισμένων ρωμαϊκῶν λεγεώνων, οἵτινες οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον πρὸς τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τοῦ τόπου. Τὰ δεινὰ τῆς Ἠπείρου, ἅτινα οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν κατ' ἀριθμὸν καὶ οὐχὶ κατὰ ποιότητα μείωσιν τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχεγόνου Ἑλληνισμοῦ, ἄρχονται κυρίως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ τούτου σημείου μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ὅτε ἐπὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους ἀπαντῶνται μόνιμοι ενόγλωσσοι συνοικισμοί, ἡ χώρα αὕτη ὑπέστη τὰς ἑξῆς εἰσβολὰς καὶ ἐπιδρομάς:

Τῷ 396 μ.Χ. εἰσέβαλε καὶ ἐπέδραμεν ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ κεφαλῆς ἀγρίων γοτθικῶν ὀρδῶν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀλάριχος, ὅστις ἐπὶ τετραετίαν κατέλαβε τὴν Ἤπειρον, μεθ' ὃ καὶ ἀπῆλθε.

Τῷ 447 μ. Χ. ἐπέδραμε τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ὁ σύμπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ἐκπορθήσας φοβερὸς Ἀττίλας, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου, συμβάντα τῷ 450, διαλυθείσης τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ εἰς τὰ ἐξ ὧν εἶχε συντεθῆ ἔθνη, δύο τῶν ἐθνῶν τούτων, οἱ Σαρμάται καὶ οἱ Οὖννοι, ἐκ τῶν ἐγκαταλειψάντων τὴν Ἤπειρον ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν.

Τῷ 551 μ. Χ. ἀνεφάνη ἐπὶ τῶν ἠπειρωτικῶν παραλίων γοτθικὸς στόλος μετὰ 300 πλοίων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τοτίλα, ὅστις κατέστρεψε τὸν Ὀγχησμόν (1), τὴν μόνην κατοικουμένην ἠπειρωτικὴν νῆσον Σύβωτα καὶ τὴν Νικόπολιν (2).

Τῷ 877 ἀφρικανικὸς στόλος Σαρακηνῶν ἐλεηλάτησε μεταξὺ ἄλλων ἑλληνικῶν παραλίων καὶ τὰ ἠπειρωτικά.

Τῷ 1034 ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Διολιανός, ἐπιδραμὼν τὴν Ἰλλυρίαν καὶ κυριεύσας τὸ Δυρράχιον, ἐπέπεσε καὶ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἠπειρωτικὴ ἐπαρχία Νικοπόλεως ἠρημώθη τελείως.

---

1) Τανῦν Ἁγίους Σαράντα.

2) Τανῦν Πρέβεζα.

Τῷ 1059 ἐπέδραμον κατὰ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος οἱ Οὖζοι, ἔθνος σερβικόν, καὶ μεγίστην φθορὰν προὐξένησαν.

Τῷ 1082, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἤπειρον ἐπὶ κεφαλῆς στρατιᾶς Νορμανδῶν καὶ ἐκυρίευσε τὰ Ἰωάννινα καὶ ἄλλας ἠπειρωτικὰς πόλεις ὁ Βαϊμοῦνδος, υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου, Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, νικηθεὶς δὲ ἔξωθι τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀπεχώρησεν εἰς Ἀπουλίαν τὴν πατρίδα του.

Τὴν ἧτταν καὶ φυγὴν τοῦ Βαϊμούνδου ἐπηκολούθησε νέα ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῆς Ἠπείρου, ὡς ἑλληνικῶν χωρῶν, ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ροβέρτου, ὅστις, νικηθεὶς καὶ κατατροπωθεὶς ἐν τοῖς ἠπειρωτικοῖς παραλίοις, ἀπέθανε τέλος τὴν 17ην Ἰουλίου 1083.

Τῷ 1147 ὁ Ρογῆρος, ἕτερος υἱὸς τοῦ εἰρημένου Ροβέρτου Γυσκάρδου, Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, δυνάστης τῆς Σικελίας καὶ Νεαπόλεως, ἐπιδραμὼν μετὰ πειρατικοῦ στόλου, ἐδῄωσε τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν.

Τῷ 1185, νορμαννικὰ στίφη ἐκ τῶν μετὰ Γουλιέλμου του Β´ Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, ἐγγόνου τοῦ εἰρημένου Ρογήρου, ἐκστρατευσάντων, ὑποκινήσει τοῦ ἐξορίστου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Δυρραχίου παρ' αὐτοῦ, εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἤπειρον, ἐδῄωσαν αὐτὴν καὶ κατέστρεψαν μέχρις ἐρημώσεως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ πέριξ, μεθ' ὃ ἀπῆλθον πλήρεις λαφύρων εἰς τὴν πατρίδα των.

Αὗται εἰσὶν ἐν συνόλῳ αἱ σπουδαιότεραι κατὰ τῆς Ἠπείρου ξενικαὶ εἰσβολαὶ καὶ ἐπιδρομαὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1201, ὅτε, κατακτηθείσης ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μεθ' ὃ ἐξώσθη ἐκεῖθεν ἡ ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ ἐγκατέστη ἐν Νικαίᾳ, ἡ Ἤπειρος ἀνέλαβε τὸν καθ' ὅλου ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τῆς λατινοκρατίας. Εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς ἀμέσου καταλύσεως τοῦ ὑπὸ τὸν Βονιφάτιον ἱδρυθέντος τότε λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἡ ἐξασθένησις τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε νὰ περιέλθῃ αὕτη καὶ πάλιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χεῖρας τῷ 1261. Τοιοῦτον ἀπεδείχθη τὸ ἑλληνικὸν σθένος τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1204—1261 χρονικὸν διάστημα, ὥστε τὰ ὅρια αὐτῆς ἔχουσι φθάσῃ, ἐπὶ τοῦ Δεσπότου αὐτῆς Θεοδώρου τῷ 1229 μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης (Βηζύης) καὶ μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἑπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης (1261), ὅτε ἀνεκτήθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατελύθη ἡ ἐν αὐτῇ λατινοκρατία, ὅτι ἡ Ἤπειρος εἶχεν ἀποβάλῃ τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ξενικῶν ἐν αὐτῇ εἰσβολῶν καὶ ἐπιδρομῶν, διότι τὰ ἑκάστοτε ἐπιδραμόντα ἐπ' αὐτὴν ἁρπακτικὰ καὶ ληστρικὰ στίφη ἀπὸ τοῦ Ἀλαρίχου (396) μέχρι τῶν Νορμανῶν τοῦ Γουλιέλμου Β´, δυνάστου τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, οὐδὲν ἄλλο διέπραξαν αὐτόθι ἢ φόνους, ἐμπρησμοὺς καὶ δῃώσεις, ἀπερχόμενα ἐξ αὐτῆς, εὐθὺς

ὡς ἡ χώρα αὕτη ἐξηντλεῖτο ὑλικῶς ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν. Αἱ εἰσβολαὶ καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἐξησθένησαν βεβαίως κατὰ καιροὺς τὴν κατ᾽ἀριθμὸν ἐθνικὴν (ἑλληνικὴν) δύναμιν τῆς ἀνέκαθεν ἑλληνικωτάτης ταύτης χώρας, ἀλλὰ δὲν μετέβαλον τὴν ποιότητα αὐτῆς ἀπὸ ἑλληνικῆς εἰς ρωμαϊκήν, γοτθικήν, λατινικήν, ἢ σλαυϊκήν.

Ἀπὸ τοῦ 1261, ὅτε ἡ Ἤπειρος περιελάμβανεν οὐκ ὀλίγα μακεδονικὰ τμήματα, ὁλόκληρον τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, πλὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας, μέχρι τοῦ 1318, ὅτε ἐγένετο ἡ δολοφονία τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Δεσπότου αὐτῆς Θωμᾶ τοῦ Α᾽. παρὰ τοῦ Ἰωάννου, Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου, ἐκυβερνᾶτο αὕτη παρ᾽ Ἑλλήνων Δεσποτῶν, ἀποτελοῦσα ἴδιον ἑλληνικὸν κράτος, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν κατὰ καιροὺς αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανόρμου,(1) τοῦ Βουθρωτοῦ, τῆς Ἡγουμενίτσας καὶ τῶν Συβώτων, ἅτινα παρεχωρήθησαν ὑπὸ τῆς ἐξασκούσης τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα Ἄννης ὑπὲρ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Θωμᾶ, τῷ 1306 πρὸς τὸν Φίλιππον, Δοῦκα τοῦ Ταράνδου, υἱὸν τοῦ Καρόλου, Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, ὡς προῖκα τῆς συζευχθείσης αὐτὸν θυγατρός της Θάμαρ, οὐδέποτε σπιθαμὴ ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς ρωμαιοκρατίας κατεκτήθη μονίμως ὑπὸ ξένου ἔθνους καὶ οὐδεμία ἐγκατάστασις ξένης φυλῆς, μνημονευομένη ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ἐγένετο, οὐδὲ ἡ γεωγραφικὴ ἔκτασις τῆς ὅλης χώρας ὑπέστη μείωσίν τινα, ἐκτὸς ἐσωτερικῶν μεταβολῶν, μεταβληθεισῶν οὐσιωδῶς τῶν ἐπαρχιακῶν αὐτῆς διαιρέσεων, ὧν δὲν ἔχομεν ἀσφαλῆ γνῶσιν, οὐδὲ ἐνδιαφέρει τὸ τοιοῦτον ἐθνολογικῶς τὴν χώραν.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ ΙΔ᾽ αἰῶνος ἀναφέρονται ἀλβανικοὶ συνοικισμοὶ πρὸς βορρᾶν τῆς Πογωνιανῆς ἐν Ἠπείρῳ, οἵτινες ἐλήϊζον τὰς παρακειμένας ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας. Πρὸς κατάπαυσιν δὲ καὶ ἀποφυγὴν τῶν δηώσεων καὶ λοιπῶν καταστροφῶν, ἃς προὐξένουν οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι κατὰ τῆς Ἠπείρου, διατελούσης τότε ἐπ᾽ ὀλίγον καιρὸν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Ἠπειρῶται ἠναγκάσθησαν τῷ 1339 νὰ ζητήσωσι τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ἣν οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ προσενέγκῃ αὐτοῖς, ἕνεκα τῆς μεγίστης ἀδυναμίας, εἰς ἣν εὑρίσκετο τότε ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῶν ἀλβανικῶν τούτων ἀποικίσεων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀναφέρεται ὡς ἐγκατεστημένος εἰς τὰ ἠπειρωτικὰ μεθόρια καὶ λαός τις, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Βλάχων ἐξυπακουόμενος, λαλῶν λατινοφανές τι ἰδίωμα, ὅστις μέχρι σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὰ ἴδια ταῦτα μέρη, ὁμιλεῖ σὺν τῇ ἑλληνικῇ τὴν ἰδίαν ταύτην γλῶσσαν, τὴν λεγομένην βλαχικήν, οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐγκαταστάσεώς του αὐτόθι θεωρηθεὶς ὡς ξένος καὶ ἐχθρικός, ἀλλὰ τοὐναντίον ταυτίσας τὴν τύχην του μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἑλληνικὸς ἀείποτε θεωρούμενος.

---

(1) Τανῦν Παλέρμο, ἐπίνειον τῆς Χιμάρρας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐφ' ὅσον ἐξησθένιζεν ἢ ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἡ Δεσποτεία τῆς Ἠπείρου, αἱ ἀλβανικαὶ εἰσβολαί, ἐπιδρομαὶ καὶ ἐγκαθιδρύσεις ἐγένοντο συχνότεραι, ὁ δὲ ἰσχυρὸς τότε Κράλης τῆς Σερβίας Στέφανος Δουσιὰν (Ἐλεήμων),δραξάμενος κατὰ τὸ 1346 ὡς πρόσφορον περίστασιν τὰς μεταξὺ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ διενέξεις καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, εἰσέβαλε διὰ πολυαρίθμου στρατοῦ εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐκυρίευσεν εὐκόλως κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν Ἰλλυρίαν, ἀκολούθως δὲ τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν,τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. Ἅπασαι αἱ ὑπὸ τοῦ κατ' εὐφημισμὸν καὶ πρὸς εἰρωνείαν τῆς κυρίας σημασίας τῆς λέξεως Στεφάνου τοῦ Ἐλεήμονος ἑλληνικαὶ αὗται χῶραι, ἰδιαίτατα δὲ ἡ Ἤπειρος, ἐδῃώθησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν, μέχρι τοῦ σημείου τοῦ ν' ἀλλάξωσι καὶ αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν ὀνομασίαν τὰ πλεῖστα τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων αὐτῶν, καὶ ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ σλαυϊκῶν ἢ σλαυοφανῶν, οἱ δὲ κάτοικοι κατέφυγον εἰς τὰ δάση καὶ τὰ σπήλαια. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον σκληρότητος εἶχε φθάσῃ ἡ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Στεφάνου Δουσιὰν σερβοκρατία ἐν Ἠπείρῳ, ὥστε πολλοὶ ἐκ τῶν κατοικούντων τὰ μεσόγεια, ἵν' ἀποφύγωσι τὸν σερβικὸν ζυγόν, κατήρχοντο εἰς τὰ παράλια, ὁπόθεν περιέπλεον πειρατικὰ πλοῖα πρὸς αἰχμαλωσίαν καὶ ἀνθρωπεμπορίαν καὶ παρεδίδοντο ἑκουσίως ὡς δοῦλοι εἰς αὐτά, προτιμῶντες τὴν δουλείαν ἐκείνην τῆς σερβοκρατίας.

Τὸν σκληροκάρδιον Σέρβον βασιλέα Στέφανον Δουσιὰν διεδέχθη εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἠπείρου ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Συμεών, ἐπὶ τίτλῳ Δεσπότου, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἀνηγορεύθη Κράλης, ἤτοι βασιλεύς, καὶ πρὸς τῷ βασιλικῷ τίτλῳ ἔφερε κάτωθι τῆς ὑπογραφῆς του καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος (*«βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων καὶ Σέρβων»*). Ὁ Συμεὼν μετέβαλεν ὁπωσοῦν τὴν διοίκησιν ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον καὶ ἤρξατο νὰ συνοικίζηται πάλιν ἡ χώρα.

Κατὰ τὴν σερβοκρατίαν μεθ' ὅλα τὰ δεινά, ἅτινα ὑπέστη ἡ Ἤπειρος, δὲν ἀπώλεσε τὸν ἀνέκαθεν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι οἱ Σέρβοι, καίτοι ἐπενεγκόντες ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, δὲν ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ σερβικὰς ἀποικίας,καὶ ἐκτὸς τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως οὐδεὶς ἄλλος ἐλάλει τὴν σερβικὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τοῦτο πιστοποιεῖ χρυσόβουλλον τοῦ Κράλη Συμεών, χορηγηθὲν τῷ 1361 πρὸς τὸν Ἰωάννην Τσάφαν Οὐρσῖνον Δούκαν, μέλος τῆς ἐπὶ τῆς Λευκάδος αὐθεντευούσης γνωστῆς φραγκικῆς οἰκογενείας, γεγραμμένον εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅ περ, χάριν περιεργείας, παραθέτομεν ἐνταῦθα, εἰλημμένον ἐκ τῆς πολυτίμου ἱστορικῆς συγγραφῆς τοῦ μακαρίτου Π. Ἀραβαντινοῦ: (ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ 1856)

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΝ (1)

«Ἐπειδὴ ψήφῳ Θεοῦ ἐπέστη ἐμπρησμὸς τῇ Θεοσώστῳ πόλει Ἄρ-
»της, καὶ τὰ ὡραῖα αὐτῆς φεῦ κατέφαγε καὶ κατέφλεξε καὶ κατέφθει·
»ρεν αὐτῶν. πάντα ὅσα κατεῖχεν ἀνέκαθεν χαρτία καὶ δικαιώματα, διὰ
»τοῦτο ἀνέφερεν ὁ περιπόθητος καὶ γλυκύτατος πατὴρ καὶ σύντεκνος
»τῆς βασιλείας μου μέγας Κοντόσταυλος, Κύριος Ἰω. Τσάφας. Οὐρ
»σῖνος, Δούκας. ἵνα πορίσηται καὶ ἀνακτηθῇ διὰ Χρυσοβούλλου αὐτῆς
»προστάγματος. εἰς ἐπανάκλησιν τῶν φθαρέντων αὐτοῦ Χρυσοβούλλων
»καὶ δικαιωμάτων, ἅτινα εἶχεν ἀνέκαθεν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων βα-
»σιλέων καὶ δεσποτῶν ἐκείνων. αὐθεντῶν καὶ προγόνων τῆς βασιλείας
»μου. ἤγουν, τὸ κάστρον τοὺς Ρωγοὺς. μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ
»τῆς περιοχῆς αὐτοῦ. ἤτοι ἀπὸ τὴν ἄκραν τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ τὸ
»Μαυροβούνιον ἀπέσω ἐρχόμενον εἰς τὴν Ἄμπραν, καὶ εἰς τὸ Κα-
»ρυδάκι, καὶ εἰς τὸ Ἐζόμενον. καὶ εἰς τὸν Φανοῦτον, ἀκουμβίζονται
»εἰς τὴν Ἐμπερινὴν καὶ εἰς τῆς Εἰρήνης τὸ ξενοδοχεῖον. καὶ εἰς τὰ
»Τρινόβιανα, καὶ τὴν Ζώρισταν, καὶ εἰς τὸ Σειστρούνι, καὶ εἰς τὸν
»Κακὸν Τάφον, καὶ εἰς τὸ Γλυκὺ, καὶ τὸν παταμόν. καὶ εἰς τὸ Μαρ-
»μάρι. καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἀπέσω. μετὰ τῶν κτημάτων πάντων. καὶ
»δικαίων καὶ προνομίων τῆς αὐτῆς περιοχῆς. ἐπικρατήσεως. καὶ χώ-
»ρας καὶ συνόρων τοῦ αὐτοῦ τόπου, καθὼς ἐδόθη τοῦτο συνορολογη-
»μένον πρὸς αὐτὸν διὰ Χρυσοβούλλου. παρὰ τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακα-
»ρίτου αὐθέντου καὶ ἀδελφοῦ μου τοῦ βασιλέως ἐκείνου Κυρίου Στε-
»φάνου, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ὅσον κατέχει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἄρτης μέ
»χρι τοῦ νῦν. Ὡσαύτως τὴν Ἁγίαν Μαύραν μετὰ τῆς Λευκάδος, τὴν
»Περατίαν ἐν τῷ θέματι Ξηρομέρου, μετὰ τοῦ Παραδείσου καὶ τῶν
»Ζαβερδῶν. Ὡσαύτως ἐν τῷ θέματι τῶν Ἰωαννίνων χωρίον τὰ
»Σουδενά, τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω σὺν τῷ Τσερβάριν, καὶ τῶν Νεγκαρά-
»δων. καὶ τὸν Μανιάκην τὸν Ριζόν τὴν Γλίναν σὺν τῇ τῆς Βελίτζιος,
»σὺν τῇ τῶν Γσυνοδαλσενάδων. Ἔτι καὶ ἐν τῷ θέματι τῆς Βαγενιτίας
»χωρίον τὴν Σελιανὴν, τοὺς Κορτούς. τὸ Δοχώριον, τοὺς Βαριάδας,
»σὺν τῇ τοῦ Βουδέσι τὸν Στύλον τοῦ Ἐρημίτου μετὰ τοῦ Μαυροποτα-
»μοῦ τὸν Πρινέα σὺν τῇ τοῦ Κακοῦ Πηλοῦ σὺν τῇ τῆς Ἡγουμενίτζας,
»τοὺς Δολιανούς τοὺς (.ε)τζιούς καθὼς δέδωκεν αὐτοὺς προῖκα πρὸς
»τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ τὸν Πρωτοσπαθάριον. καὶ τὸν Σωτῆρα καὶ τὴν
»Κιστέρναν, καὶ τὴν Ἀρλίσκαν. καὶ τὴν Νιστάν. τὴν Κωσόβαν, τὴν
»Πετρώδαν. τὴν Σφίναν σὺν τῇ .... τοὺς Γιαννιτζοπούλους. τὴν
»Φιάτζαν, καθὼς δέδωκεν αὐτὴν τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ Κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ
»Τσάφᾳ Οὐρσίνῳ διὰ προνοίας καὶ τὴν Βράσπαν. Ἡ βασιλεία μου γοῦν
»τὴν αἴτησιν αὐτοῦ οὐ παρεῖδεν, ἀλλ' ἀποδεξαμένη ἀσμένως ταύτην,
»τὸν παρόντα Χρυσόβουλλον ἐπιχορηγεῖ καὶ βραβεύει αὐτῷ δ' οὗ καὶ

(1) Ἐτηρήθη πιστῶς ἥ τε ὀρθογραφία καὶ ἡ στίξις τοῦ κειμένου ὡς ἔχει ἐν τῇ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, ἐξ ἧς παρελάβομεν αὐτόν.

»ἔχει θέλημα καὶ προστάζει καὶ διορίζεται, ἵνα ὁ εἰρημένος περιπόθη
»τος γλυκύτατος πατὴρ καὶ σύντεκνος τῆς βασιλείας μου. Μέγας Κοντό-
»σταυλος Κύριος Ἰω ὁ Τσάφας,Οὐρσῖνος Δούκας, κατέχῃ καὶ ἐπικρατῇ
»καὶ νέμηται καὶ δεσπόζῃ τὰ ἄνωθεν εἰρημένα ἅπαντα τά τε κάστρα,
»καὶ τόπους, καὶ περιοχὰς καὶ κτήματα ἀνενοχλήτως πάντῃ καὶ ἀδια-
»σείστως, ἀναφαιρέτως κ' ὶ ἀναποσπάστως κατὰ τελείαν αὐτοῦ κληρο-
»νομίαν καὶ δεσποτείαν καὶ κυριότητα αὐτός τε καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τε-
»χθησόμενοι παῖδες καὶ κληρονομοδιάδοχοι ἔχειν τε ἐπ' ἀδείας ποιεῖν
»ἐπ' αὐτά εἴτε ἄρα καὶ βούλοιτο ἤγουν, πωλεῖν, χαρίζειν, προικίζειν,
»ἀνταλλάττει. θείοις ναοῖς ἀφιεροῦν, καὶ πάντα ὅσα οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ
»νόμοι, τοῖς ἀληθέσι καὶ εὐσεβέσι δεσπόταις ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν πράττειν
»διακελεύονται καὶ ἵνα μὴ εὕρῃ τὸ σύνολον τινὰ διενόχλησιν ἢ κατα
»δυναστείαν ἐπὶ τῇ νομῇ καὶ περιοχῇ αὐτῶν ἀλλὰ διαμένωσιν ἀνενό
»χλητα πάντα καὶ ἀδιάσειστα παρ' αὐτοῦ τῇ δυνάμει καὶ ἐμφανείᾳ
»τοῦ παρόντος Χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας μου. Διατηρηθήσονται δὲ
»καὶ τὰ ἄνω εἰρημένα ἅπαντα κάστρα καὶ κτήματα ἀνενόχλητα ἀπὸ πά-
»σης ἐπηρείας καὶ συζητήσεως ἀπό τε ἀγκαρείας βιολογίας καπνολο-
»γίας, πρεβέντας, ζημίας, ψωμοζημίας, βελανιδίου, πρινοκοκκίου καὶ
»πάσης ἄλλης τῆς οἱασδήποτε ἐπηρείας τῆς νῦν ἐνεργουμένης, καὶ εἰς
»ὕστερον ἐπινοηθησομένης καὶ οὐδεὶς τολμῆσαι τοῦ ἐμβαλεῖν ἐπ' αὐτὰ
»πόδα κακωτικὸν ἢ ἐπιζήμιον. ἀλλὰ πόρρω φεύξονται ἀπ' αὐτῶν, ὡς
»ἀπὸ καμίνου πυρός καὶ ἵνα μὴ ἔχῃ κρίσιν μετά τινος ἐπ' αὐτῶν, κἂν
»ἔχῃ τις δίκαιον ἐπ' αὐτοῖς. ἀλλ' ἵνα κατέχῃ αὐτὰ χωρὶς κρίσεως καὶ
»ἀμφιβολίας τῆς οἱασδήτινος Τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν
»Χρυσόβουλλος τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐπεδόθη τῷ προειρημένῳ καὶ
»γλυκυτάτῳ πατρὶ καὶ συντέκνῳ αὐτῆς. Μεγάλῳ Κοντοσταύλῳ Κυρίῳ
«Ἰω. τῷ Τσάρᾳ Δούκᾳ τῷ Οὐρσίνῳ καὶ πᾶσι τοῖς παισὶ καὶ κληρονο-
«μοδιαδόχοις αὐτοῦ εἰς ἀσφάλειαν καὶ δικαίωσιν τὴν αἰωνίζουσαν,ἀπο-
«λυθεὶς κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τῆς ἐνισταμένης τέσσαρα καὶ δεκάτης
«ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξάκις χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐνηκοστοῦ ἐννάτου
«ἔτους, (1) ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐλαβὲς καὶ θεοπρόβλητον ἐπεσημή
«νατο κράτος.

ΣΥΜΕΩΝ
ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ ΘΕΩ ΠΙΣΤΟΣ
Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ρωμαίων καὶ Σέρβων
ὁ Παλαιολόγος.

(Ἕπεται συνέχεια)

1)=1361.

Ο ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

Τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσεν ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος, κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐν Ἑσπερίᾳ διαμονήν, ἡ ἵδρυσις δηλονότι τοῦ φιλελληνικοῦ ἐν Παρισίοις Συνδέσμου, τὸ ὁποῖον ἀπήρτισαν οἱ ἐξοχώτεροι φιλέλληνες, προὐκάλεσεν εὐάρεστον ἐντύπωσιν εἰς πάντας τοὺς ξένους, τοὺς παρακολουθοῦντας μετ' ἐνδιαφέροντος τὰς τύχας καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ ἡ εὐμενὴς ὑπὸ τοῦ τύπου ὑποδοχὴ αὐτοῦ καὶ ὁ ὑπὸ πλείστων πολιτικῶν χαρακτηρισμός του ὡς μεγάλου διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν γεγονότος, ἔρχονται ν' ἀμείψωσι τοὺς ἀτρύτους κόπους, οὓς ὁ Πρόεδρος κατέβαλεν ἔτι μὴ ἐξῇ ὁλοκλήρους, μοχθῶν καὶ ἀκαμάτως ἐργαζόμενος, ὅπως διαφωτίζῃ καὶ ὑπερασπίζῃ παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια.

Πρὸ παντὸς δὲ ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο εὐμενῶς ἀποδεκτὴ ἡ ἵδρυσις τοῦ Συνδέσμου τούτου, ὅστις διὰ τῆς προκηρύξεώς του ἀνερρίπισε καὶ πάλιν τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα τῶν Γάλλων, τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις οὐδέποτε ἔπαυσεν ἀγαπῶν καὶ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ ἐνδιαφέρον τοῦτο ἐξεδηλώθη τελευταίως καὶ διὰ τῆς ἀθρόας ἐγγραφῆς ὡς μελῶν τῶν ἐξοχωτέρων προσώπων τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης.

Παραθέτομεν ἀμέσως κατωτέρω κατάλογον τῶν ὀνομάτων τούτων, διὰ ν' ἀποδειχθῇ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἔργου τοῦ ἡμετέρου Προέδρου εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐνδελεχῆ τοῦ ὁποίου φροντίδα, ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου, ἥτις, ἐτάραξε οὐκ ὀλίγον τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν συνειθισμένους νὰ μᾶς βλέπωσιν ἀπρακτοῦντας καὶ ἐγκαταλείποντας αὐτοῖς τὸ πεδίον ἐλεύθερον.

Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ καὶ ἡ σημασία τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου ὁ Βουλγαρικὸς τύπος, ἔγκριτον ὄργανον τοῦ ὁποίου ἡ ἐφημερὶς «*Μιρ*» σχολιάζουσα τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ εἰρωνεύεται τὰς δηλώσεις, ἃς ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σαββὼφ ἔκαμεν εἰς τὴν Σοβράνιε, εἰπὼν ὅτι αἱ πολεμικαὶ παραγγελίαι ἐγένοντο εἰς Γαλλίαν χάριν πολιτικῶν λόγων. Εξαίρουσα δὲ τὴν σημασίαν τοῦ συνδέσμου καὶ τὴν ἀξίαν τῶν προσώπων τῶν ἀποτελούντων αὐτὸν ἐπιλέγει μὲ πικρίαν: «Καὶ τὰς συμπαθείας αὐτὰς τὰς ἔχει ἡ Ἑλλὰς χωρὶς νὰ ἔχῃ παραγγείλῃ οὔτε φυσίγγια Hep οὔτε τηλεβόλα».

Μεταξὺ τῶν νεωστὶ ἐγγραφέντων μελῶν τοῦ Συνδέσμου εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

ΑΛΦΟΝΣΟΣ ΩΛΑΡ (Alphonse Aulard), καθηγητὴς ἐν τῇ σχολῇ τῆς Σορβώνης.

ΚΟΜΗΣ Δ' ΩΝΑΙ (Comte d'Aunay), γερουσιαστής.

ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΜΠΑΓΕ (Alfred Bayet) διευθυντὴς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως.

ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΒΕΡΛ (Alfred Berl), δημοσιογράφος, δικηγόρος ἐν τῷ Ἐφετείῳ.

Α. ΜΠΕΡΝΑΡ (A. Bernard), γερουσιαστής.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΠΙΖΕ (Jacques Bizet).
ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΜΠΟΥΡΕ (Albert Bourée), πρεσβευτής.
ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΡΕΑΛ (Michel Bréal), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
Α. ΜΠΟΥΑΓΕ (Antide Boyer), βουλευτής.
ΑΡ. ΜΠΡΙΑΝΔ (Aristide Briand), βουλευτής.
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ΜΠΟΥ·Ι·ΣΟΝ (Ferdinand Buisson), βουλευτής.
ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΛΑΡΕΤΙ (Jules Claretie), Ἀκαδημαϊκός.
Λ. ΚΛΑΡΕΤΙ (Léo Claretie), συγγραφεύς.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΛΑ·Ι·ΦΤΗ (Georges Cleiftie), ἀρχαῖος νομάρχης.
ΜΑΞ ΚΟΛΛΙΝΟΝ (Max Collignon), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΒΑΡΩΝΟΣ ΠΕΤΡΟΣ ΔΕ-ΚΟΥΒΕΡΤΕΝ (Baron Pierre de Coubertin).
ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΚΡΟ·Ι·ΖΕ (Alfred Croiset), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΡΟΥΠΗ (Jean Cruppi), βουλευτής.
ΙΟΥΛΙΟΣ ΝΤΕΛΑΦΟΣ (Jules Delafosse), βουλευτής.
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΝΤΕΛΠΕΣ (Auguste Delpech), γερουσιαστής.
ΓΑΣΤΟΝ ΝΤΕΣΙΑΝ (Gaston Deschamps), συγγραφεύς.
ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΝΤΕΜΟΝ (Frédéric Desmons), ἀντιπρόεδρος τῆς Γερουσίας.
ΚΑΡΟΛΟΣ ΔΙΗΛ (Charles Diehl), καθηγητὴς τῆς φιλολογίας.
Μ. ΔΕ·Ι·ΧΤΑΛ (M. d'Eichstal), καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Σορβώννης.
ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ ΦΩΡ (Maurice Faure), γερουσιαστής.
ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΦΟΥΖΕΡ (Gustave Fougères), καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Σορβώννης.
ΠΑΥΛΟΣ ΖΙΡΑΡ (Paul Girard), καθηγητὴς τῆς φιλολογίας.
ΠΕΤΡΟΣ ΓΚΟΥΖΙΩΝ (Pierre Goujon), δικηγόρος.
ΠΑΥΛΟΣ ΓΚΙΡΩ (Paul Guiraud), καθηγητὴς τῆς φιλολογίας.
ΠΑΥΛΟΣ ΓΚΡΑΝΕ (Paul Granet).
Β. ΩΣΟΥΛΙΕ (B. Haussoulier), διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν.
ΑΜ. ΧΩΒΕΤΤ (Am. Hauvette), ὑφηγητὴς τῆς φιλολογίας.
ΑΒΕΛ ΧΕΡΜΑΝ (Abel Hermant), συγγραφεύς.
ΚΛΟΒΙΣ ΧΙΟΥΓΓ (Clovis Hugues), βουλευτής.
ΛΟΥΔ. ΛΕΜΠΛΟΑ (Louis Leblois), δικηγόρος παρ' Ἐφέταις.
ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΛΕΝΤΙΛΑΚ (Eugène Lintilhac), γερουσιαστής.
ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΛΟΚΡΟΥΑ (Edouard Lockroy), ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς.
ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΜΕΖΙΕΡ (Alfred Mézières), Ἀκαδημαϊκός, Γερουσιαστής.
ΚΟΜΗΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΝΤΕΜΟΥ·Ι· (Comte Charles de Mouy), ἀρχαῖος πρεσβευτής.
ΚΟΜΗΣΣΑ ΜΑΤΘ. ΝΤΕ-ΝΟΑΛΛ (Comtesse Mathieu de Noailles), ποιήτρια.

ΚΟΜΗΣ ΜΑΤΘ. ΝΤΕ-ΝΟΑΛΛ (Comte Mathieu de Noailles).
ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΓΙΑΡΕΣ (Michel Paillarès), δημοσιογράφος.
ΕΔΜΟΝΔΟΣ ΠΟΤΤΙΕΡ (Edmond Pottier), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΟΥΒΕΡΤΟΣ ΠΕΡΝΩ (Hubert Pernot), καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν.
ΙΩ. ΨΥΧΑΡΗΣ, καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν.
ΙΩΣΗΦ ΡΕΪΝΑΧ (Joseph Reinach), ἀρχαῖος βουλευτής.
ΣΟΛΟΜΩΝ ΡΕΪΝΑΧ (Salomon Reinach), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΡΟΝΤΕΝ (Louis Rodin), μέλος τῆς Ἑταιρείας πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.
ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ ΣΑΜΠΑΤ (Marcel Sembat), βουλευτής.
ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΟΡΜΣ (Emile Worms), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
ΡΕΝΕ ΒΟΡΜΣ (René Worms), μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Εὐτυχῶς ἡ σημασία τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συνδέσμου κατενοήθη, ὡς ὤφειλε, δεόντως καὶ παρ' ἡμῖν, τὰ ἄπειρα δὲ συγχαρητήρια καὶ τὰ εὐμενῆ, ὡς εἴπομεν, σχόλια ὁλοκλήρου τοῦ τύπου τεκμηριοῦσι πολλαχῶς τοῦτο.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς παγκοίνου ταύτης ἐπικροτήσεως τῆς ἀποτελεσματικῆς δράσεως τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ἔσπευσαν καὶ πλεῖστοι νὰ εἰσφέρωσι τὸν ὀβολόν των ὑπὲρ τοῦ ἀρξαμένου ἔργου τοῦ Συνδέσμου

Διότι ἡ τοιαύτη παρ' ἡμῶν ἠθικὴ καὶ χρηματικὴ ἀρωγή, οὐ μόνον διατρανοῖ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐκτίμησιν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ εὐγενὲς ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβον οἱ ἱδρυταὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ συντελεῖ καὶ εἰς τὴν εὐόδωσιν αὐτοῦ, ἥτις βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ ἄνευ τῶν ὑλικῶν μέσων.

Οὕτω συνεισέφερον :

1)	Ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς.		φρ. χρ. 1000
2)	Ἡ Ἠπειρωτικὴ Ἀδελφότης ἐν Ἀθήναις		» » 100
3)	Κ. Χατζηϊωάννου ὑποστράτηγος	δρ. 200.—	» » 300
4)	Ὁ Θρᾳκικὸς Πατριωτικὸς Σύλλογος ἐν Ἀθήναις	» 100.—	
5)	Τὸ ἐν Φαλήρῳ ἐργοστάσιον τοῦ Ἠλεκτρικοῦ φωτὸς διὰ τοῦ κ. Γιαλούση	δρ. 65.—	
6)	Τὸ Γυμνάσιον Πειραιῶς διὰ τοῦ Γυμνασιάρχου του κ. Ἀπ. Καραπαναγιώτου	δρ. 17.75	
		Τὸ ὅλον	φρ. χρ. 1400

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩι

Ὁ ἐν Κύπρῳ Ἕλλην Πρόξενος ἀπέστειλε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν μακρὰν ἔκθεσιν, περιγράφουσαν τὰ τῆς ἐκεῖ ὑποδοχῆς τοῦ Δουκὸς τοῦ Κοννώτ, ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Νήσου.

Ὁ Δούξ, ὡς ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν Δυνάμεων τῆς Ἀγγλίας, μετέβη εἰς τὴν Κύπρον πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐκεῖ ἀγγλικῶν φρουρῶν, ἀποβιβασθεὶς εἰς Λεμησσὸν τὴν 18ην τρέχοντος, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ Λουΐζης καὶ τῶν θυγατέρων του, πριγκηπισσῶν Μαργαρίτας καὶ Πατρικίας.

Ἡ εἴδησις τοῦ κατάπλου τῆς βασιλικῆς θαλαμηγοῦ «Ἔσσεξ», γνωσθεῖσα καθ' ἅπασαν τὴν Νῆσον, ἐνέπλησε χαρᾶς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, σπεῦσαν ἀθρόον νὰ δεξιωθῇ τὸ δουκικὸν ζεῦγος καὶ νὰ ὑποβάλῃ αὐτῷ τὰ σέβη του. Ἐκ τῶν πρώτων ἔσπευσεν ὁ Ἁρμοστὴς τῆς Κύπρου κ. Βίδωλφ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχῶν καὶ τῶν προκρίτων.

Ὁ Ἁρμοστὴς προσεφώνησε τὸν Δοῦκα ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ αὐτοῦ ἀφίξει, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ δήμαρχος τῆς πόλεως κ. Καραγεωργιάδης καὶ κατόπιν τούτου ὁ βουλευτὴς Λεμεσοῦ κ. Σῶζος ἀπὸ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὡς ἑξῆς :

«Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Κύπρου μετὰ χαρᾶς ὑποδέχεται τὴν Υ. Β. Υ. τὸν «Βρεττανὸν πρίγκηπα καὶ ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Κύπριοι, καθὸ «ἀνήκοντες εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, πολλὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ λή«ξαντος αἰῶνος ὀφείλουσι χάριτας πρὸς τὴν Βρεττανίαν, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν σεπτὸν οἶκον «τοῦ βασιλέως. Εἰς τὴν ἀοίδιμον μητέρα αὐτοῦ ὀφείλουσιν οἱ ἀδελφοὶ τῶν Κυπρίων «Ἑπτανήσιοι τὴν ποθητὴν αὐτῶν ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ πρὸς τὴν Μεγάλην «Βρεττανίαν αἰσθήματα σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συμμεριζόμενοι καὶ οἱ Κύ«πριοι παρακαλοῦσιν εὐσεβάστως τὴν Υ. Β. Ὑψηλότητα νὰ διαβιβάσῃ πρὸς τὴν Α. «Μ. τὸν Βασιλέα, τοῦ ὁποίου ἡ σημαία προστατεύει σήμερον τὴν Νῆσον. Ὑπὸ τὴν «αἰγίδα δὲ τῆς Α. Μεγαλειότητος ἐλπίζουσιν οἱ Κύπριοι, ὅτι ἡ πατρίς των θὰ τύχῃ «τῆς εὐημερίας αὐτῆς, αἰρομένου παντὸς ὑπάρχοντος οἰκονομικοῦ κωλύματος, καὶ ἡ «Α. Μεγαλειότης θὰ ἐνωτισθῇ τῆς μυχίας φωνῆς τῶν κυπριακῶν καρδιῶν, συνεχί«ζουσα ἐνδόξους καὶ φιλελευθέρους παραδόσεις».

Εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Ἕλληνος βουλευτοῦ ἀπαντῶν ὁ Δοὺξ εἶπε :

— «Χαίρω πολὺ συνηθεὶς νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν ἀρχαίαν ταύτην Νῆσον καὶ μετὰ πολ-

αλῆς εὐαρεσκείας ἤκουσα τὰς διαβεβαιώσεις περὶ νομιμόφρονος πίστεως καὶ ἀφοσιώ-«σεως τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων πρὸς τὸν Ἄνακτα ἀδελφόν μου καὶ μετὰ πολλῆς «εὐχαριστήσεως θέλω διαβιβάση τῇ Α. Μ. τὰς παρακλήσεις ὑμῶν, ἐλπίζω δέ, ὅτι «ὑπὸ τὴν βασιλείαν Αὐτῆς ἡ Νῆσος θέλει ἀπολαύσει τῆς ποθητῆς εὐημερίας».

Τοὺς τελευταίους αὐτοὺς λόγους τοῦ Δουκὸς ἐκάλυψαν ἐνθουσιώδεις ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ συρρεύσαντος ἐκεῖ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Κατόπιν τὸ δουκικὸν ζεῦγος ἐπεσκέφθη τὸν ἐκεῖ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ναόν, ἐκφρασθὲν μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς αὐτοῦ σημασίας καὶ τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἄμβωνα τοῦ ναοῦ οἱ ἡμέτεροι εἶχον ἀναρτήση ἑλληνικὴν σημαίαν, ἥτις ἐκάλυπτεν αὐτὸν ὁλόκληρον.

Τὸ πλῆθος παρηκολούθει εἰσέτι τὸ δουκικὸν ζεῦγος, διαρκῶς ζητωκραυγάζον ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Δοὺξ κατόπιν ἀπῆλθεν εἰς Πολεμίδια, ὅπου ἐπεθεώρησε τὸ αὐτόθι ἀγγλικὸν στρατόπεδον.

Η ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΧΙΛΜΗ ΠΑΣΣΑ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὸ ἐν Βιέννῃ τηλεγραφικὸν πρακτορεῖον τῆς Αὐστρίας ἐξήγγειλεν ἀνὰ τὸν κόσμον διὰ τηλεγραφήματός του, ὅτι ὁ Χιλμῆ πασσᾶς ὑπέβαλεν εἰς τὸν Σουλτάνον νέαν στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ὅλοι κάτοικοι τῶν τριῶν βιλαετίων τῆς χώρας, ἤτοι Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Σκοπείων ἀνέρχονται εἰς 3,171,690. Τὸ αὐστριακὸν Πρακτορεῖον ἐσημείου ἐν τῷ τηλεγραφήματι ἐκείνῳ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ 1,720,007 ἦσαν Ὀθωμανοὶ καὶ 48 270 ἦσαν Ἑβραῖοι. Περὶ τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ σημειούμενοι ἀριθμοὶ δὲν θ' ἀρέσουν εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἀνταγωνιζομένας ἐθνικότητας καὶ θὰ προκαλέσουν ἀμφισβητήσεις καὶ ἔριδας.

Ὁ γνωρίζων τὰς διαθέσεις τῶν ἐπισήμων διπλωματικῶν ὀργάνων τῆς Αὐστρίας καὶ ἰδίᾳ τοῦ κ. Μύλλερ, ἀποδειχθέντος ἐσχάτως μὲ τὸν ὑποδειχθέντα μέχρι τοῦδε τοῖς ἐν Αὐστρίᾳ Ἕλλησι φιλελληνισμόν του ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ αὐστριακοῦ στόλου κωμικὴν διαγωγήν του πρὸς τὸν Ἕλληνα πρόξενον πρώτης τάξεως ὑποκριτοῦ, δύναται νὰ εἴδῃ ἐν ταῖς γραμμαῖς αὐταῖς τοῦ αὐστριακοῦ Πρακτορείου τὴν δυσαρέσκειαν, ὑφ' ἧς κατελήφθησαν οἱ αὐστριακοὶ πρόξενοι καὶ πράκτορες, διότι ἡ στατιστικὴ τοῦ Χιλμῆ πασᾶ ἀπέδειξεν εἰς

αὐτοὺς—τίποτε ἄλλως τε νέον—ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ὑπερτερεῖ τῶν βουλγάρων! Καὶ διὰ τοῦτο τὸ Πρακτορεῖον ἔκρινε καλὸν νὰ μὴ ἐξαγγείλῃ πρὸς τὸν παγκόσμιον τύπον εἰς πόσους ἀνέρχονται οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Ἕλληνες κατὰ τὴν τουρκικὴν στατιστικὴν καὶ ὄχι καθ' ἑλληνικήν.

Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν τοῦ τηλεγραφικοῦ πρακτορείου ἦλθε ν' ἀναπληρώσῃ μετὰ πέντε ἡμέρας τὸ ἕτερον ὄργανον τῶν αὐστριακῶν προξένων, ἡ «Πολιτικὴ Ἀνταπόκρισις» τῆς Βιέννης. Εἰς τὸ φύλλον τῆς 13 Μαρτίου (ν. χ.) ἀναδημοσιεύει αὕτη τὴν στατιστικὴν τοῦ Χιλμῆ πασσᾶ καὶ ἀναφέρει ὅτι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ 3,171,690 εἰς ὃν ἀνέρχονται οἱ κάτοικοι τῶν τριῶν βιλαετίων τῆς Μακεδονίας, 1,720 007 εἶνε Μωαμεθανοί, **647,962 Ἕλληνες**, 557,734 εἶνε Βούλγαροι 167 601 Σέρβοι, 48,270 Ἑβραῖοι καὶ 30,116 Βλαχόφωνοι. Ἐξ αὐτῶν δὲ 487,555 Τοῦρκοι κατοικοῦν εἰς τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης, 480 018 εἰς τὸ τοῦ Μοναστηρίου καὶ 752 434 εἰς τὸ τῶν Σκοπείων. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων 373,227 κατοικοῦσι τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης, 261,283 τὸ τοῦ Μοναστηρίου καὶ 13,452 τὸ τῶν Σκοπείων. Ἐκ δὲ τῶν Βουλγάρων 277,317 κατοικοῦσι τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης, 178,412 τὸ τοῦ Μοναστηρίου, καὶ 172 005 τὸ τῶν Σκοπίων. Ἐκ τῶν Σέρβων παραδόξως σημειοῖ μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Σκοπείοις κατοικούντων εἰς ὁλικόν, ἐπίσης δὲ καὶ τῶν Βλαχοφώνων μόνον τοὺς ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου.

Ἀλλὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ κάπως ἐνθαρρυντικώτερον τοὺς Ρωμούνους τὸ αὐστριακὸν φύλλον καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀερολόγον πολιτικήν των, σημειοῖ, ὅτι ἀναμφιβόλως ὁ ἀριθμὸς τῶν βλαχοφώνων δὲν εἶνε ἀκριβής, διότι ἡ στατιστικὴ ἔγεινε, λέγει, κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ βλαχόφωνοι συνεχέοντο πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἢ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς τοιούτους (ὡς Ἕλληνας δηλαδή!)

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ, 25 Ἰανουαρίου. — Ἡ ἀπόπειρα τῶν Κομιτάτων ὅπως ἀρχίσωσιν ἐγκληματικὴν δρᾶσιν ἐν τῷ μεταξὺ Διδυμοτείχου καὶ Δεδεαγὰτς τμήματι τῆς Θράκης φαίνεται τελείως ἀποτυχοῦσα, τὸ μὲν ὡς ἐκ τῆς αὐστηρᾶς καταδιώξεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων, τὸ δὲ ἐκ τῆς μεταξὺ αὐτῶν τῶν συμμοριῶν ὑπαρχούσης ἀντιζηλίας.

Οὕτως εἰς τὸ Καγιατζὴκ τοῦ Καζᾶ Σουφλίου δύο συμμορίαι συνεπλάκησαν μεταξύ των πρὸ καιροῦ, τρεῖς δὲ δολοφονίαι Βουλγάρων διδασκάλων τοῦ χωρίου Καγιατζήκ, Μπῶς Κλεισὲ καὶ Μαρχαμλῆ διεπράχθησαν διαταγῇ τοῦ Κομιτάτου. Ἡ καταδίωξις ἀφ᾽ ἑτέρου ἀπὸ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐξακολουθεῖ δραστηριωτάτη καὶ ἀποτελεσματικὴ χάρις εἰς τὰ ἔγγραφα καὶ τὰς πληροφορίας, ἃς ἔδωκεν εἰς τὰς ἀρχὰς Βούλγαρος, προσφυγὼν εἰς αὐτάς, ὅστις εἰκάζεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Τάκην ἐνδεκαμελῆ συμμορίαν, τὴν παρασκευάσασαν τὴν δυναμιτιστικὴν ἀπόπειραν κατὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀδριανουπόλεως-Δεδεαγάτς, καὶ γενόμενος ὕποπτος εἰς τὸ Κομιτᾶτον ἔφυγεν ἐξ αὐτῆς, ἀφ᾽ οὗ ἔρριψεν ἐκρηκτικὴν βόμβαν κατὰ τῶν ἐργαζομένων παρὰ τὴν γραμμὴν συντρόφων του καὶ προσῆλθεν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς.

Διακόσιοι περίπου συνελήφθησαν μέχρι τοῦδε ὡς ὕποπτοι ἐκ τοῦ Καζᾶ Σουφλίου καὶ ἄλλοι τόσοι περίπου ἐκ τοῦ Καζᾶ Διδυμοτείχου καὶ κρατοῦνται εἰς τὰς φυλακάς.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 26 Ἰανουαρίου. — Ἔρευνα τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν εἰς τὴν ἐνταῦθα βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν συνεπείᾳ καταγγελίας, ὅτι ἐν αὐτῇ κρύπτεται ὁ ἐσχάτως ἐκ Βουλγαρίας ἐλθὼν λήσταρχος Βελκώφ, ἀπέβη ἄνευ ἀποτελέσματος. Τοῦτο καὶ ἀνεμένετο, καθόσον περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπάρχουν ὑπὲρ τὰς 150 βουλγαρικαὶ οἰκίαι, συγκοινωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, εἰς τρόπον ὥστε εἶνε ἀδύνατον καὶ ἡ αὐστηροτέρα ἔρευνα ν᾽ ἀνακαλύψῃ τὸν καταδιωκόμενον.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 26 Ἰανουαρίου. — Στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἐξ 25 στρατιωτῶν μεταβαῖνον ἐκ Ρασλὸγγ εἰς Ἄνω Τσουμαγιὰν ὑπέστη τὴν ἐπίθεσιν βουλγαρικῆς συμμορίας. Τρεῖς στρατιῶται ἐφονεύθησαν καὶ ὁ ἀξιωματικὸς ἐτραυματίσθη. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Βουλγάρων δὲν ἐγνώσθησαν.

Εἰς Ἐγρὶ-Παλάγκα, παρὰ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα, χωρικοὶ ἐκ Βουλγαρίας ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ σταθμοῦ καὶ ἐφόνευσαν 6 στρατιώτας.

Κατά τινα ἀσφαλῆ πληροφορίαν εἰσήχθησαν ἐκ Βουλγαρίας εἰς Θεσσαλονίκην βόμβαι λυδδίτιδος. Ἡ ἀστυνομία ὑποπτεύει κυρίαν τινά, ἐλθοῦσαν ἐσχάτως ἐκ Σόφιας, ἧς κάνιστρά τινα, μεταξὺ τῶν ἀποσκευῶν της δὲν ἐξητάσθησαν, δηλωθέντα ὅτι περιέχουν τρόφιμα. Ἤδη καταζητεῖται ἡ κυρία αὕτη.

Παρὰ τὸ χωρίον Στοσετὲρ τοῦ Καζᾶ Κιρτσόβου τουρκικὸν ἀπόσπασμα κατέστρεψε τὴν συμμορίαν Ἄρσωφ, φονευθέντος τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ 6 ὀπαδῶν καὶ συλληφθέντων δύο.

Εἰς τὸ χωρίον Στογιάνοβο τοῦ Καζᾶ Γευγελῆ συνελήφθησαν 3 χωρικοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν πρὸ ἡμερῶν συμπλακεῖσαν μετὰ τοῦ στρατοῦ συμμορίαν τοῦ Ἀργύρη.

Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἐδόθη ἡ πληροφορία, ὅτι τραυματισθεὶς εἰς Μραδίτσαν καὶ κατόπιν εἰς Ἴσμολον ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων.

Κατ' εἰδήσεις ἐκ Γιαννιτσῶν οἱ Βούλγαροι ἀρχικομιτατζίδες Ἀποστόλης καὶ Γιοβάνης, ἑνωθέντες καταρτίζουσι μεγάλην συμμορίαν πρὸς εὐρυτέραν ἐνέργειαν.

Ἐν τῷ χωρίῳ Πέτζα τῆς Γουμέντζης ἐπῆλθε συμπλοκὴ μεταξὺ 12μελοῦς συμμορίας ὑπὸ τὸν περιβόητον κομιτατζῆν Χρῆστον Μπαμπιανλῆν καὶ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος. Τέσσαρες ἐκ τῆς συμμορίας, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγός, ἐφονεύθησαν καὶ ἕτεροι 4 ἐτραυματίσθησαν. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἐτραυματίσθησαν δύο.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 8 Φεβρουαρίου. — Ἐξ ἀσφαλεστάτης πηγῆς κατέχω τὰς ἑξῆς λεπτομερείας περὶ τῆς μεγάλης παρὰ τὴν Στρωμνίτσαν συμπλοκῆς.

Αἱ ἀρχαὶ Στρωμνίτσης, πληροφορηθεῖσαι, ὅτι εἰς τὸ χωρίον Κοκλὶς κρύπτεται βουλγαρικὴ συμμορία, ἀπέστειλαν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς. Παρὰ δὲ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ μουχτάρη ὅτι οὐδεμία συμμορία κρύπτεται ἐν τῷ χωρίῳ, οἱ στρατιῶται ἤρξαντο ἐρευνῶντες τὰς οἰκίας, ὁπότε ἔκ τινος ἐξ αὐτῶν οἱ ἐντὸς κεκλεισμένοι ἤρχισαν νὰ ρίπτουν βόμβας καὶ νὰ πυροβολῶσι κατὰ τοῦ στρατοῦ.

Τὸ ἀπόσπασμα περιεκύκλωσε τότε τὸ χωρίον καὶ διὰ κηρύκων ἐκάλεσε πάντας τοὺς μὴ συμμεριζομένους τὰς ἰδέας τοῦ Κομιτάτου νὰ ἐξέλθουν τοῦ χωρίου. Ἐξῆλθον ὅμως μόνον μερικὰ γυναικόπαιδα.

Ἐπηκολούθησε φονικωτάτη συμπλοκή, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν 10 ἐκ τῶν χωρικῶν καὶ τρεῖς ἐκ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ συμμορίας, καθὼς καὶ μία νεᾶνις ἐκ λάθους. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἐφονεύθησαν 4 καὶ ἐπληγώθησαν 11, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀποσπάσματος.

Τρεῖς ἐκ τῶν χωρικῶν ἐξηφανίσθησαν, ἀπελθόντες, ὡς ὑποτίθεται, μετὰ τῶν ληστῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 15—20. Τεσσαράκοντα ἐκ τῶν οἰκιῶν τοῦ χωρίου ἐπυρπολήθησαν.

ΣΚΟΠΙΑ, 8 Φεβρουαρίου.—Εἰς ἄκρον ἐπισφαλὴς εἶνε ἡ κατάστασις εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἰδίᾳ τμῆμα τοῦ Βιλαετίου τοῦ Κοσσόβου. Αἱ Βουλγαρικαὶ συμμορίαι ἐξακολουθοῦσιν ἐνσπείρουσαι τὸν τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους καὶ καθ' ἑκάστην νέα ἐγκλήματα διαπράττονται.

Οὕτως ἐπὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Κουμανόβου καὶ Ἐγρὶ Παλάγκα ὁδοῦ λησταὶ Βούλγαροι ἐφόνευσαν τρεῖς Βουλγάρους ἐπίσης ἀγωγιάτας, διότι παρὰ τὴν ρητὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κομιτάτου εἶχον ἀναλάβη νὰ μεταφέρωσι πράγματα τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Τὰ πτώματα εὑρέθησαν ὑφ' ἑνὸς τῶν Αὐστριακῶν ἀξιωματικῶν μεταβαίνοντος ἐκ Κουμανόβου εἰς Ἐγρὶ Παλάγκα.

Ἐπίσης συμμορία ἐξ 80 ληστῶν προσέβαλε τὸ ταχυδρομεῖον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Παλάγκαν. Χάρις ὅμως εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν συνοδευόντων τὸ ταχυδρομεῖον 6 ἱππέων καὶ 3 πεζῶν Τούρκων στρατιωτῶν οἱ λησταὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐγκαταλείψαντες τὴν λείαν των. Ἐφονεύθησαν ὅμως δύο ἐκ τῶν συνοδῶν τοῦ ταχυδρομείου καὶ ἐτραυματίσθησαν 4.

Ἕνδεκα λησταὶ ἐκ τῆς συμμορίας ταύτης εἰσελθόντες εἰς τὸ χωρίον Κουτλιμπέ,

ὅπως φονεύσωσι τὸν Σέρβον ἱερέα, μὴ εὑρόντες τοῦτον ἐφόνευσαν τὸν πατέρα του. Τουρκικὸν ἀπόσπασμα κατεδίωξε τοὺς ληστὰς μέχρι τοῦ χωρίου Πεζόβα, ὅπου τῇ βοηθείᾳ καὶ ἄλλων ἀποσπασμάτων ἡ συμμορία ἐξωντώθη.

Οἱ Βούηγαροι καταδιώκουσιν ἰδιαιτέρως τοὺς Σέρβους ἱερεῖς. Οὕτως ὁ Σέρβος ἀρχιμανδρίτης τῆς Κοτσάνης ἐπιστρέφων ἔκ τινος χωρίου ὑπέστη ἐπίθεσιν ληστῶν καὶ ἐτραυματίσθη καιρίως.

Παρὰ τὸ χωρίον Νερέτι τοῦ Καζᾶ Φλωρίνης βουλγαρικὴ συμμορία ἐνεδρεύουσα ἐπυροβόλησε κατὰ τριῶν Τούρκων χωρικῶν καὶ ἐφόνευσε τὸν ἕνα.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 8 Φεβρουαρίου. — Λέγεται ὅτι ὁ Γ. Διοικητὴς Χιλμῆ-πασσᾶς πρόκειται ν' ἀπευθύνῃ ὑπόμνημα πρὸς τὰς Δυνάμεις, καταγγέλλων τὴν δρᾶσιν τῶν Βουλγάρων διδασκάλων εἰς τὰ κακοῦργα σχέδια τοῦ Κομιτάτου.

ΣΚΟΠΙΑ, 8 Φεβρουαρίου. — Ἐγένετο προχθὲς ἡ δίκη τῶν συλληφθέντων διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Σέρβου ἱερέως Παπα-Τάσκου Βουλγάρων.

Τὸ δικαστήριον κατεδίκασε τρεῖς ἐξ αὐτῶν εἰς θάνατον, τέσσαρας εἰς πέντε ἐτῶν εἱρκτὴν καὶ ἕνα ἠθώωσε.

Οἱ Βούλγαροι ἐκμανέντες διαδίδουσιν, ὅτι οἱ Σέρβοι ἐδωροδόκησαν πάντας τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς μάρτυρας. Θὰ κινήσουν δὲ πάντα λίθον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ματαιώσωσι τὴν ἔγκρισιν τῆς ἀποφάσεως, ἥτις ἀναμένεται διὰ νὰ γείνῃ ἡ ἐκτέλεσις.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 8 Φεβρ.—Κατὰ πληροφορίας τουρκικῆς πηγῆς, βουλγαρικὴ συμμορία ἐφόνευσεν εἰς τὸ χωρίον Κότσανα νοτίως τῆς Ἐγρὶ Παλάγκας τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου.

ΣΚΟΠΙΑ, 8 Φεβρουαρίου.—Συνελήφθη χθὲς ἐν Καλκάνδερε νεανίας Βούλγαρος φέρων ἓξ βόμβας. Ὁ συλληφθεὶς κατέθεσεν εἰς τὴν ἀνάκρισιν τὰ ὀνόματα ἕνδεκα Βουλγάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ διδάσκαλος τοῦ χωρίου, οἵτινες τῷ ἔδωσαν τὰς βόμβας, αἵτινες θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς ἀνατίναξιν τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας.

Πάντες οἱ καταγγελθέντες συνελήφθησαν.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 8 Φεβρουαρίου. — Τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ Μουχτάρηδες χωρίων ἐφάνησαν μέχρι τοῦδε εὐνοϊκοὶ εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν συμμοριῶν καὶ παρέχουν πρὸς αὐτὰς ὑποστήριξιν, προυκάλεσε διαταγὴν τῆς διοικήσεως Θεσσαλονίκης, ὅπως εἰς τὰς κατὰ Μάρτιον ἐκλογὰς νέων Μουχτάρηδων ἐν τῷ Νομῷ οὐδεὶς ἐκ τῶν ὑπηρετησάντων ὡς τοιούτων θέσῃ ὑποψηφιότητα.

ΚΟΖΑΝΗ, 8 Φεβρουαρίου.—Τὴν νύκτα τῆς 1ης πρὸς τὴν 2αν Φεβρουαρίου τὸ Διοικητήριον τῆς πόλεώς μας, ἰδιοκτησία τῆς Ἑλλ. Κοινότητος, κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς, τεθείσης ὑπὸ ἐχθρικῆς βεβαίως χειρός, καθόσον τὸ κτίριον ἦτο ἀνασφάλιστον, ἡ δὲ Κοινότης μας διὰ τῆς καταστροφῆς του χάνει 40 λίρας ἐτησίως.

Καὶ ὅμως αἱ ἐνταῦθα Ἀρχαί, ἐξ Ἀλβανῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐχθρικῶς διακείμεναι πρὸς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ζητοῦσι νὰ ἐπιρρίψωσι τὴν ἐνοχὴν εἰς τὴν Κοινότητα καὶ προέβησαν μάλιστα εἰς ἐρεύνας κατ' οἶκον, κατασχοῦσαι 50 λίρας εἰς τὴν οἰκίαν καρραγωγέως καὶ ζητοῦσαι νὰ μάθωσι τὴν προέλευσίν των.

ΣΟΦΙΑ, 10 Φεβρουαρίου.— Οἱ ἐν Βάρνῃ Βούλγαροι Θρᾳκο-Μακεδόνες, συνελθόντες ἐπανειλημμένως, ἀπεφάσισαν τὸν καταρτισμὸν 7 ἀδελφοτήτων διὰ τὰς περιφερείας Μοναστηρίου, Ἀχρίδος, Καστορίας, Φλωρίνης, Θεσσαλονίκης, Σκοπίων καὶ Θρᾴκης καὶ ἀνέθεσαν εἰς 14μελῆ ἐπιτροπὴν τὴν ἐπεξεργασίαν καταστατικοῦ καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν συμφερόντων τῶν ἀδελφοτήτων.

Σκοπὸς τῶν ἀδελφοτήτων ὁρίζεται «ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ὑποστήριξις τῶν δούλων ἀδελφῶν».

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 13 Φεβρουαρίου. — Κατὰ πληροφορίας ἀσφαλεῖς, πάντες οἱ ἔφεδροι τοῦ τε παρελθόντος καὶ τρέχοντος ἔτους τοῦ 3ου ἐν Ἀνατολῇ στρατιωτικοῦ σώματος ὑπολογιζόμενοι εἰς 150 χιλιάδας θὰ μεταφερθῶσιν εἰς Θεσσαλονίκην.

Οὕτω. προστιθεμένων τῶν κληρωτῶν τῆς Μακεδονίας διὰ τὰ δύο ἔτη καθὼς καὶ τῶν ἤδη ὑπηρετούντων ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς θέλει ἀνέλθῃ εἰς 300 χιλιάδας.

Ἡ μεταφορὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς θ' ἀρχίσῃ προσεχῶς.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 14 Φεβρουαρίου. — Φρικαλέον κακούργημα διεπράχθη καὶ πάλιν τὴν ἑσπέρας τῆς 1ης τρέχοντος ἐναντίον Ἑλλήνων παρὰ μελῶν τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

Ἑβδομηκονταετὴς πλούσιος Ἕλλην χωρικός, ὁ Χρῆστος Τράϊτσος, προὔχων μέγα σημαίνων μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων χωρίων τῆς πεδιάδος τοῦ Μοναστηρίου, μετέβαινεν ἐντεῦθεν εἰς τὸ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον χωρίον του, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἀγγέλου, πατρὸς ἐπίσης οἰκογενείας· καθ' ὁδὸν καὶ μόλις εἶχον προχωρήσῃ πέραν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δρόμου των κειμένου βουλγαρικοῦ χωρίου Χρίστοφορ, συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐνεδρευόντων δολοφόνων καὶ κατεσφάγησαν.

Τὰ πτώματα ἀμφοτέρων ἀνευρέθησαν ἐντὸς τῆς χιόνος, φέροντα πολλὰς πληγὰς ἕκαστον δι' ὀξέος ὀργάνου. Τὰ πρόσωπά των ἦσαν φρικαλέως παραμεμορφωμένα, οἱ ὀφθαλμοί των εἶχον ἐξορυχθῇ ὑπὸ τῶν δολοφόνων, τὰ δὲ ὦτα καὶ αἱ ῥῖνες των ἀποκοπῇ.

Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἠρκέσθησαν, ἕνεκα τοῦ Μπαϊραμίου των, νὰ διαπιστώσουν μόνον τὸ ἔγκλημα, τὰ δὲ πτώματα ἀφῆκαν ἐγκαταλελειμμένα πλησίον τοῦ δρόμου.

Ἐλήφθη ὅμως περὶ αὐτῶν ἔγκαιρος φροντὶς ὑπὸ τῶν ἐν ζωηρᾷ ἀγανακτήσει διατελούντων Ἑλλήνων κατοίκων τοῦ Μοναστηρίου, οἵτινες τὰ μετέφεραν ἐνταῦθα καὶ τὰ ἐκήδευσαν ἐν μεγάλῃ πομπῇ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἑπομένης τοῦ στυγεροῦ κακουργήματος.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 14 Φεβουαρίου. — Ὡδηγήθησαν δέσμιοι ἐνταῦθα ὁ σχισματικὸς ἱερεὺς τοῦ χωρίου Κορνισὸρ τῶν Γιαννιτσῶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι σχισματικοὶ χωρικοί, κατηγορούμενοι ὡς διατελοῦντες ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Κομιτάτου.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 14 Φεβρουαρίου.— Ὁ γνωστὸς κομιτατζῆς Λούκας, ὅστις πρὸ τριῶν μηνῶν ἀπουσίαζεν ἐντεῦθεν, μεταβὰς καὶ εἰς Βουλγαρίαν, ἐξεγερθεὶς ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἡμετέρων, ἔκρινε πρόσφορον τὸν χρόνον, ὅπως ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ Τάσσου καὶ τῶν ἄλλων Βουλγάρων κομιτατζήδων. Τῇ παρελθούσῃ Πέμπτῃ μεταβὰς εἰς τὸ Γενίκιοϊ τῆς Καρατζόβας, συνεκέντρωσε περὶ τοὺς 30 ἄνδρας καὶ ἐξεκίνησε διακηρύττων, ὅτι μεταβαίνει νὰ καύσῃ τὴν Νιάουσταν καὶ καταστρέψῃ τὰ πέριξ χωρία. Καθ' ὁδόν, ἐν Τσερμορκόβῳ καὶ Γκολεσιάνῃ, ἀνέμεινε τὰ ἐκ τῆς πεδιάδος τῶν Γιαννιτσῶν ἐπικουρίας, σχηματίσας διὰ τούτων δύο ἀκόμη ὁμάδας. Ἔχων

ἐν ὅλῳ ὀγδοήκοντα περίπου ἄνδρας, ἀνῆλθε τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν (30 Ἰανουαρίου) ἐκ Γκολέσιανη, ὑπὲρ τὴν Νιάουσταν, ἵνα προσβάλῃ σῶμά τι μακεδονικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ὀκτὼ μέλη μόνον εὑρίσκοντο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἡ συμπλοκὴ διήρκεσε τέσσαρας ὥρας. Δύο Μακεδόνες ἔκαμαν ἔξοδον, ἵνα καταλάβωσι θέσιν ἐκ τῶν νώτων, εἶτα δ' ἐξῆλθον καὶ οἱ ἄλλοι ἕξ. Τότε οἱ Βούλγαροι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἀφέντες 13 νεκροὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀλλὰ συναποκομίσαντες τοὺς τραυματίας των περὶ τοὺς 20 περίπου. Ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀφέθησαν κάππαι καὶ ἓν πιλίκιον τοῦ βουλγαρικοῦ πεζικοῦ, φέρον σφραγίδα χρονολογίας ἀποθήκης 1898. Λέγεται, ὅτι ἐπληγώθη ὁ Λούκας, ἐφονεύθη δὲ εἷς ὑπαρχηγός. Ἐκ τῶν Μακεδόνων ἐπληγώθησαν ἐλαφρῶς οἱ δύο πρῶτοι ἐξελθόντες. Οἱ ἡμέτεροι διέκριναν, ὅτι 40 τοὐλάχιστον τῶν Βουλγάρων ἔφερον ὅπλα Μάνλιχερ ὑποδείγματος 1894. Οἱ κάλυκες εἶνε τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, διότι ἔχουσι διαμέτρημα 8, 5 χιλ.

Δυστυχῶς οἱ λησταὶ ἐξεδικήθησαν διὰ τὴν ἧττάν των ταύτην ἐπὶ ἀόπλων θυμάτων, ὡς συνηθίζουν.

Μερικοὶ ἐκ τῶν διασωθέντων, ἐνεδρεύσαντες παρὰ τὸ χωρίον Μεσημέρι, ἐπετέθησαν τὴν 2αν Φεβρουαρίου κατὰ χωρικῶν τοῦ χωρίου τούτου 60 τὸν ἀριθμὸν μετὰ τῶν γυναικῶν των καὶ τῶν παιδίων των, ἐπιστρεφόντων ἐκ γειτονικῆς πανηγύρεως.

Ὁ ἱερεὺς Στέφανος, ὁ ἀδελφός του Ἀθανάσιος καὶ οἱ χωρικοὶ Τρύφων Δήμου, Κ. Παπακώστας, Νικόλαος Δήμου καὶ Βοζίκας εὗρον τὸν θάνατον ὑπὸ τὰς σφαίρας τῶν δολοφόνων, δύο δὲ ἄλλοι ἐτραυματίσθησαν.

Οἱ νεκροὶ ἐκηδεύθησαν ἐν πομπῇ ἱερουργοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Βοδενῶν, ὅστις μετέβη ἐπίτηδες εἰς τὸ χωρίον Μεσημέρι.

Ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν πόλιν μας ὁ συντάκτης τῆς «Βετσέρνα Πόστα» Ραδέφ, ὅπως μελετήσῃ τὰ τῆς καταστάσεως καὶ ἰδιαιτέρως τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὅπερ, ὡς ἀπροκαλύπτως ἐδήλωσεν, εὗρεν ἀκμάζον καὶ ἐπικρατοῦν.

Καὶ τούτου ὅμως σκοπὸς τῆς ἐλεύσεως μυστικὸς φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ συλλογὴ ἐράνων ὑπὲρ τῶν κομιτάτων, μεθ' ὧν ὡς γνωστὸν στενῶς συνδέεται.

Ὑπόνοιαι ὑπάρχουν ὅτι σοβαρόν τι κίνημα τῶν Κομιτάτων παρασκευάζεται διὰ τὴν Θρᾴκην.

ΣΚΟΠΙΑ, 15 Φεβρουαρίου.— Δὲν συνεπληρώθη μὴν εἰσέτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὄργανα τοῦ Κομιτάτου ἐφόνευσαν τὸν τοποτηρητὴν Παπα-Τάσκον, καὶ οἱ Σέρβοι ἐκδικοῦνται. Κατὰ τηλεγράφημα ἐκ Κουμανόβου, ἐνῷ χθὲς ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Βουλγάρου Μητροπολίτου Παπᾶ-Ἀλέξανδρος ἐξήρχετο τῆς οἰκίας του, δύο Ὀθωμανοὶ ἐξελθόντες ἐκ τοῦ ἀντικρὺ κειμένου σερβικοῦ σχολείου ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐφόνευσαν.

Οἱ φονεῖς συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν προσδραμόντων. Καίτοι δὲ εἶνε Ὀθωμανοί,

οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι πρόκειται περὶ ἐκδικήσεως τῆς σερβικῆς προπαγάνδας.

Χθὲς ἐνῷ εἷς Ὀθωμανὸς ὡδηγεῖτο δέσμιος ὑπὸ Χριστιανοῦ ἀστυνομικοῦ ὑπαλλήλου, ἐξήγαγε περίστροφον καὶ ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ τραυματίσας αὐτὸν εἰς τὸν βραχίονα.

ΣΟΦΙΑ, 15 Φεβρουαρίου. — Ἡ μεταξὺ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Σερβίας κ. Πάσιτς καὶ τοῦ γραμματέως Πέτρου κ. Μπάλουκσιτς διαφορὰ ἔκαμεν ὥστε νὰ δημοσιευθῶσι παρὰ τοῦ τελευταίου ἐν τῷ «Ν. Ἐλ. Τύπῳ» τῆς Βιέννης ἀνταποκρίσεις, ἀποκαλύπτουσαι μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ὕπαρξιν σερβοβουλγαρικῆς πολιτικῆς συνθήκης ἐκ 4 ἄρθρων, συνομολογηθείσης κατὰ τὰς συναντήσεις τῶν δύο Ἡγεμόνων τὸ παρελθὸν ἔτος. Αἱ ἀποκαλύψεις αὗται, σκοποῦσαι νὰ προκαλέσωσιν ἐν Σερβίᾳ ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς γνώμης κατὰ τοῦ ὑπουργείου Πάσιτς, ὡς ἐκχωρήσαντος δῆθεν διὰ τῆς συνθήκης ταύτης εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὰς ἐπὶ τῆς Μακεδονίας σερβικὰς ἀξιώσεις, προὐκάλεσαν καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου τὴν προσοχήν, χαρακτηρίσαντος αὐτὰς ὡς ὑποσκαπτούσας τὴν θέσιν πάσης σερβοβουλγαρικῆς προσεγγίσεως καὶ διαψεύσαντος ὅτι ὑπάρχει πᾶσα ἄλλη πλὴν οἰκονομικῆς συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων Κρατῶν.

Ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα γράφω ὁ γνωστὸς δημοσιογράφος κ. Δασκαλὼφ εἰς τὸν «Ἑσπερινὸν Ταχυδρόμον» τῆς Σόφιας ἐπιλέγει :

«Ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία δὲν δύνανται νὰ προβαίνωσιν εἰς συμφωνίας διὰ λογαριασμὸν τῆς Μακεδονίας. Ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτικοὶ διὰ τοιαύτην πολιτικὴν μόλις θὰ εὑρεθῶσι, καὶ ἐὰν ἐν Σερβίᾳ ὑπάρχωσιν ἀφελεῖς δημόσιοι ἄνδρες, ἀποκοιμώμενοι μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν Μακεδονίαν διὰ συνεννοήσεως πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, τοῦτο εἶνε ὄνειρον, ἐξ οὗ οὗτοι πρέπει ἐνωρίτερον ν' ἀφυπνισθῶσιν, ὅπως προσβλέψωσι ψυχραιμότερον πρὸς τὰ πράγματα».

Ὁ πρωθυπουργὸς κ. Πετρὼφ ἐρωτηθείς, ὡς ἀσφαλῶς γνωρίζω, παρά τινος διπλωμάτου περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ἀνταποκρίσεων τοῦ «Ν. Ἐλ. Τύπου» ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως, ὅτι «αἱ σχέσεις τῆς Βουλγαρίας πρὸς τὴν Σερβίαν κατέστησαν πράγματι φιλικαὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπελθούσης οἰκονομικῆς συμφωνίας, ἀλλ' ὅτι πολιτικὴ συμφωνία οὐδεμία ἐπῆλθε δικαιολογοῦσα τὰ δημοσιεύματα τοῦ τύπου».

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ, 18 Φεβρουαρίου.—Κατηρτίσθη ἐνταῦθα ἐπιτροπὴ ἐξ ἀνωτέρων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων πρὸς καταρτισμὸν σχεδίου καὶ κανονισμοῦ μεταρρυθμίσεως τῆς χωροφυλακῆς ἐν Θρᾴκῃ.

Ἡ ἐπιτροπή, ἧς ἀποτελεῖ μέλος καὶ ὁ διευθύνων τὸ πολιτικὸν τμῆμα τοῦ Βιλαετίου, θέλει ἀρχίσῃ τὸ ἔργον της ἅμα τῇ ἀφίξει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἐν τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ Ἰταλοῦ ταγματάρχου Tomassi βέη, ὅστις εἶνε τὸ ἐνεργὸν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Ἰανουρίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰανουαρίου 1905	31 Δεκεμβρίου 1904
Ταμεῖον εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,967,971.53	2,149,300.26
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	62,575.-	49,060.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,023,517.—	1,051,266.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν	»	24,550,842,58	21,023,198.53
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	22,090,968.83	18,053,141.38
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,767.036.80; » τραπ. γραμ. » 29,127.000.—	»	52,894,036.80	52,894,036.80
Προεξοφλήσεις	»	20,869,355.98	20,776,995.46
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,863,635.14	2,637,379.24
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	15,119,160.59	15,311,250.37
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	1,841,580.50	2,393,789.—
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,699,648.72	2,793,934.36
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	54,589,083.33	54,411,486.18
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,722,417.36	43,513,839.51
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	9,257,[illegible]83.79	9,013,096.05
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,874,395.79	4,952,614.24
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,446,016.—	3,446,016.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ. τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 0/0 (εἰς τρ. γρ.)	»	1,836,000.—	1,840,000.—
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	338,436.87	1,145,334.37
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,301,761.93	8,311,823.79
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,623,763.48	2,608,366.76
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,621,312.02	1,618,182.32
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,815,865.94	2,735,822.87
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,041,404.75	3,976,934.51
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720,320.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280,000.—	1,280,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	652,629.79	1,287,941.13
	Δρ.	368,133,099.14	363,023,704.55

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ:			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,778,575,42			
II. » » Τραπέζης . . . » 51,221,980,83	»	120,000,556.25	122,498,298.22
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,730,674 81	3,774,602.13
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,862,495.47	13,767,255 72
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	635,188.19	948,569.67
Μερίσματα πληρωτέα	»	819,245.—	2,076,175.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ (λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 574,325.94 / » τραπ. γραμ. » 4,904,981.39	»	5,479,307.33	1,237,226.28
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	106,094.20	196,399.35
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	731,893.55	2,336,209.35
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσὸν	»	716,922.81	499,197.15
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	309,221.63
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	22.090,968,83	18,053,141.38
» » « » τρ. γρ)τια » » » »	»	128,434.21	265,276.56
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ,ΒΨΕ'	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	71,453,317.84	71,848,099.01
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,966,690.—	45,966,690.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,495,200.—	20,495,200.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	2,034,964.—	2,328,628.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	7,000.—	76,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	3,837,449.88	3,759,225.90
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	1,243 833.37	1,287,349.97
Διάφορα	»	1,136,579.33	655,023.14
	Δρ	368.133.099.14	363,023,704.55

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Φεβρουαρίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχειαν ἴδε προηγούμενον τεῦχος).

Μετὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀποκατάστασιν ἡ Ἑλλάς, μνήμων τοῦ παρελθόντος, δὲν παρημέλησε τὴν ναυτικὴν αὐτῆς δύναμιν. Ἡ ἱστιοφόρος ναυτιλία εἰσεκόμιζεν εἰς τὸν τόπον ἄφθονον χρῆμα. Ἀλλ' αἱ συνθῆκαι τοῦ ναυτικοῦ βίου μετεβλήθησαν, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Τὸ ἱστίον ἀντικαθίστατο ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς κατόχους ἱστιοφόρων πλοίων νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς νέας τοῦ ναυτικοῦ βίου συνθήκας. Δυστυχῶς παρημελήθη τοῦτο ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον· ἐν δὲ τῷ ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὴν ἀτμήρη ἡ ἱστιοφόρος ὑπέκυψεν. Οὕτω κατεστράφη ἡ δύναμις οὐκ ὀλίγων ναυτικῶν κέντρων ἐν Ἑλλάδι, ἅτινα ἀπέζων καὶ ἐπλούτουν ἀπὸ τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας. ἐρήμωσις καὶ πενία κατέλαβον τὰς χθὲς καὶ πρώην θαλλούσας ἐκείνας κοινότητας. Καὶ ἂν τινες ἐκ τῶν τέως κατόχων ἱστιοφόρων πλοίων ἐπεθύμουν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν νέαν μεταβολήν, τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν μέσα δὲν ἐπέτρεπον τοῦτο, οὐδ' ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι διαθέσιμα κεφάλαια, ὁ δὲ συνεταιρισμός, ὡς θέλω ἐκθέσῃ παρακατιών, δὲν ἔσχεν εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν πρὸς ἐπίτευξιν τοιούτου σκοποῦ. Εὐτυχῶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατενοήθη ἐπὶ τέλους ἡ ἀνάγκη καὶ τὸ συμφέρον τῆς ἀτμήρους ναυτιλίας, καὶ πολλοὶ τῶν κεφαλαιούχων, εἴτε τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαμενόντων καὶ πλουτησάντων, ὅπως ἐμπορικοί τινες ἑλληνικοὶ οἶκοι ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ρωμουνίᾳ, εἴτε τῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, διὰ τῶν χρηματικῶν αὐτῶν συνδρομῶν ἔδωσαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας συνθήκας τοῦ ἐμπορικοῦ βίου. Ἤδη ἡ ἑλληνικὴ σημαία εἶνε μία τῶν κυριαρχουσῶν, ἰδίᾳ ἐν τῇ μεσογείῳ θαλάσσῃ, διότι ὁ Ἕλλην, ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, εἶνε κατ' ἐξοχὴν ναυτικός. Τὰ ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν ἀτμόπλοια πολλαπλασιάζονται ὁσημέραι, χωρὶς νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει καὶ πολλὰ ἄλλα ἀτμόπλοια ὑπὸ ξένην σημαίαν, ἀλλ' ἑλληνικὰ μεταγωγικά, ταχυδρομικά. Εὐελπιστῶ, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη γενομένην πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, ὅτι αὕτη, ἡ τοσοῦτον ὑποσχομένη νὰ συντελέσῃ ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, θέλει ἐνισχυθῇ προσηκόντως ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων διὰ καταλλήλων νομοθετικῶν μέτρων,

ἀλλ' ἰδίᾳ διὰ τῆς ἱδρύσεως ναυτικῆς τραπέζης, ἥτις μονονουχὶ ἐλλείπει τῇ στιγμῇ ταύτῃ.

Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν οἱασδήποτε χώρας, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τῆς ἐμπορίας, συντελεῖ πρωτίστως ἡ συγκοινωνία. Αὕτη ἦτο ἐλαχίστη κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Πολλὰ τὰ αἴτια: τὸ ἀραιὸν τοῦ πληθυσμοῦ· ἡ πενία αὐτοῦ μετὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας· ἡ ἔλλειψις αὐστηρᾶς διοικήσεως, οὗ ἕνεκα ἤκμαζεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ ληστεία, ἥτις ἐπὶ τοσοῦτον ἄλλοτε ἐζημίωσε τὸν ἑλληνικὸν λαὸν παρὰ τοῖς ξένοις, μὴ μελετήσασιν ἐπαρκῶς τὰ αἴτια τοῦ κοινωνικοῦ τούτου φαινομένου. Παροδικὸν φαινόμενον, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐχαρακτηρίσθη πολλάκις ὑπὸ τῶν δυσμενῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα διατεθειμένων ὡς ἐκδήλωσις τῆς ἠθικῆς φύσεως τοῦ Ἕλληνος καὶ ὡς ἔλλειψις πάσης ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης. Ἤδη ἡ ληστεία ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ὁσάκις δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη σποραδικῶς ἐνεφανίσθη, ἐπατάχθη παραχρῆμα. Καὶ οὕτω σήμερον ἡ ἐν Ἑλλάδι συγκοινωνία λειτουργεῖ ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου κωλύματος. Ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκοσαετίαν ἀνεπτύχθη ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία, διότι ἡ διὰ τῶν ἀτμοπλοίων ὑφίσταται ἀπὸ μακροῦ χρόνου. Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὑπάρχουσιν ἐστρωμέναι ἱκαναὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ στενοῦ πλάτους, μία δὲ καὶ μόνη γραμμή, περὶ ἧς ἤδη εἶπον προηγουμένως, ἡ γραμμὴ Πειραιῶς-Λαρίσης εἶνε πλατεῖα. Περατουμένης ταύτης καὶ συνενουμένης διὰ τῆς Μακεδονίας μετὰ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἡ Ἑλλὰς καθίσταται πράγματι εὐρωπαϊκὴ ἐπαρχία, ἐνῷ ἤδη, ὑφισταμένης μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Εὐρώπης θαλασσίας μόνον ἐπικοινωνίας, ἡ Ἑλλὰς διατελεῖ μονονουχὶ ξένη πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν κίνησιν, πρὸς αὐτὴν τὴν σύγχρονον ἐκπολιτιστικὴν κίνησιν τῶν ἑσπερίων λαῶν. Ἐν διαστήματι 62 ὡρῶν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ μεταβαίνῃ τις ἐκ Παρισίων εἰς Ἀθήνας, διερχόμενος διὰ πλείστων χωρῶν τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Οὕτως ὁ Πειραιεὺς θὰ συνδεθῇ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν σιδηροδρόμων τῆς Εὐρώπης, πλησιέστατα κείμενος εἰς τὸ Πόρτ-Σαΐτ, πλησιέστερον ἢ ὁ τοῦ Βρεντησίου.

Διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς ταύτης γραμμῆς, τῆς Ἑλλάδος ἐπικοινωνούσης καθ' ἑκάστην πλέον πρὸς τὴν Εὐρώπην, οὐ μόνον θέλει διευκολυνθῇ ἡ εἰς αὐτὴν εἰσροὴ ἀνθρώπων, κεφαλαίων, ἀλλὰ καὶ οἱ πόροι αὐτῆς θέλουσιν αὔξησιν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἑλληνικὴ δραστηριότης καὶ φιλοπονία θέλουσιν ἐκδηλωθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἀληθῶς δὲ νέα περίοδος ἐκπολιτιστὴ ἐγκαινίζεται ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Ἀνεπαρκῶν ὄντων τῶν κεφαλαίων ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐτελέσθησαν μέχρι τοῦδε πολλοῦ λόγου ἄξια δημόσια ἔργα. Πλεῖστα τούτων ἐτελέσθησαν διὰ ξένων κεφα-

λαίων, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ τὰ ἰθαγενῆ κεφάλαια δὲν καθυστεροῦσιν ἐν τῇ ἐπιτελέσει ἀξίων λόγου δημοσίων ἔργων. Ὡς μὴ ὤφειλεν, ὁ οἰκονομικὸς συνεταιρισμός, ἡ μεγάλη αὕτη κοινωνικὴ δύναμις τῶν νεωτέρων χρόνων, δὲν ἔσχεν ἐν Ἑλλάδι σημαντικὴν ἀνάπτυξιν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς πολλὰ αἴτια, ὧν τὸ πρώτιστον ὁ ἀτομιστικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἕλληνος, ὅ περ ἀποδοτέον οὐ μόνον εἰς τὴν φύσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐλλιπῆ ἀνατροφήν. Ὁ συνεταιρισμὸς βασίζεται ἐπὶ τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ, ὅπου δὲ οὗτος ἐπαρκῶς δὲν ἀνεπτύχθη ἐκ διαφόρων ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν αἰτίων, ὁ ἠθικὸς καὶ οἰκονομικὸς σύνδεσμος τῶν ἀτόμων δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ὁ Ἕλλην κέκτηται λίαν ἰσχυρὸν τὸ αἴσθημα τῆς ἀτομικότητος, ἡ ἰδιότης δ' αὕτη, ἥτις ἐν ταῖς συντεταγμέναις κοινωνίαις καθίσταται ἔλλειψις οὐσιώδης, παρακολουθεῖ τὸν Ἕλληνα καὶ ἐν τῇ ξένῃ γῇ, ἐν ᾗ προσπαθεῖ ν' ἀναδειχθῇ, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς οἰκονομικῆς δράσεως, ἐμπιστευόμενος μόνον εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις. Οὐχ ἧττον, παρὰ τὴν ἀτελῆ ἐν Ἑλλάδι ἀνάπτυξιν μέχρι τοῦδε τοῦ οἰκονομικοῦ συνεταιρισμοῦ, κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἀξία λόγου ἐπῆλθε μεταβολή, ἰδίᾳ διὰ τῆς εἰς τὴν χώραν καθόδου καὶ ἐγκαταστάσεως ὁμογενῶν, διαβιωσάντων καὶ ἀνατραφέντων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, οἵτινες πρὸς τοῖς κεφαλαίοις αὐτῶν μετένεγκον καὶ τὰς προσηκούσας γνώσεις καὶ τὴν οἰκονομικὴν μόρφωσιν. Μεγάλη ἐτελέσθη οὕτως οἰκονομικὴ πρόοδος κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετίαν. Πιστωτικὰ ἱδρύματα, βιομηχανικοὶ καὶ ναυτικοὶ σύνδεσμοι κατηρτίσθησαν, προσφέροντες τὰ μέσα τῆς τοποθετήσεως τῶν κεφαλαίων, ἐργασίαν εἰς τοὺς ἐστερημένους τοιαύτης. Ἂν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐμφανείας τοῦ οἰκονομικοῦ συνεταιρισμοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐγένοντο ἔκτροπά τινα, ἅτινα ἐχαρακτήρισαν καὶ τὸν συνεταιρισμὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, τὰ παθήματα ἐγένοντο μαθήματα. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι καθόσον ὁ τόπος προβαίνει εἰς πολιτισμὸν καὶ πρόοδον, καθ' ὅσον ἥ τε ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ συγκοινωνία ἀναπτύσσεται, κατανοεῖται δὲ πρεπόντως ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων, οἵτινες δὲν ἐλλείπουσιν ἐν Ἑλλάδι, ὁ συνεταιρισμὸς ἑλληνικῶν κεφαλαίων, ἅτινα εἶνε ἀφθονώτατα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, δύναται ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν τῆς χώρας, διὰ δὲ τῆς συγκοινωνίας καὶ τῶν συναφῶν αὐτῇ εὐκολιῶν νὰ μεταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς Ἰταλίαν ἅμα καὶ Ἑλβετίαν, ἐνδιαίτημα τῶν φιλαποδήμων ξένων κατὰ πάσας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους.

Τούτου ἐπιτελουμένου, αὐξανομένου διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ συνεταιρισμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, τουτέστι τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνικῶν πόρων, τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἅτινα ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου δυστυχῶς δὲν διατελοῦσιν εἰς ὁμαλὴν κατάστασιν, τάχιστα θέλουσι βελτιωθῇ, ἀποκαθισταμένης ὁριστικῶς τῆς οἰκονομικῆς τάξεως. Δὲν ἐλλείπει εὐτυχῶς ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις κυβερνώντων τε καὶ κυβερνωμένων. Ἅπαντες κατανοοῦσι τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα θὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς εὐημερίας τῆς χώρας ἡ προσήκουσα σύνταξις καὶ ὀργάνωσις τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς

πραγμάτων. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἀγαθὴ διοίκησις. Πρὸς αὔξησιν τῶν τε ἰδιωτικῶν καὶ τῶν δημοσίων πόρων ἐν Ἑλλάδι ἀπαιτεῖται πρωτίστως ἡ βελτίωσις τῆς διοικήσεως, πλήρης ἀσφάλεια καὶ δικαιοσύνη. Τὰ κεφάλαια θὰ θαρρήσωσιν ἔτι μᾶλλον, ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία θέλει λάβη μείζονα ἔξαρσιν, ἡ δὲ ἐργασία, ἥτις κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐπιζητεῖ στάδιον ἐν χώραις ἀπομεμακρυσμέναις, θὰ παραμείνῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ἀπόρρητον τῆς οἰκονομικῆς προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Οἱ πόροι τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου αὐξάνουσιν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἄνευ μεγάλης αὐξήσεως τῆς φορολογίας, καὶ ἐν τούτοις ἡ κατάστασις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐβελτιώθη. Καὶ ἡ κοινωνία καὶ τὸ κράτος κατατρύχονται δεινῶς ὑπὸ τοῦ καρκίνου τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης ἀνισορροπίας τῆς ἐπικαταλλαγῆς. Ζημία φοβερὰ ἐπιβαρύνει πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον τὸ δημόσιον. Ἡ ἑλληνικὴ χώρα παράγει ἐλάχιστα εἴδη ἐκ τῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης· καὶ αὐτὸς ὁ σῖτος κατὰ μέγα μέρος εἰσάγεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐκτὸς τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἐλαίου καί τινων ἄλλων ἀντικειμένων κοινωνικῆς καταναλώσεως, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς προμηθεύεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ οὐκ ὀλίγα τῶν χρειωδῶν. Ζάκχαρις, καφές, πετρέλαιον, εἴδη τινὰ παστῶν ἰχθύων καὶ πολλὰ ἄλλα εἴδη ἐνδυμασίας, οἰκοδομῆς, εἰσάγονται ἐκ τῶν ξένων χωρῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι πάντα ταῦτα, διὰ τὸ εὐχερὲς τῆς εἰσπράξεως, φορολογοῦνται, καὶ φορολογοῦνται βαρύτατα, προστιθεμένης δὲ καὶ τῆς συναλλαγματικῆς διαφορᾶς, ὁ βίος, ἰδίᾳ τῆς μέσης καὶ κατωτάτης τάξεως, καθίσταται δυσχερέστατος καὶ πολυδάπανος. Πάντα ταῦτα πρέπει ν' ἀποδοθῶσι βεβαίως εἰς τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον πλημμελῆ διοίκησιν τῆς τε κοινωνικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Ἐν ᾗ περιπτώσει αἱ δαπάναι ὑπερβαίνουσι τὰς προσόδους, ἀναμφιλέκτως θέλει ἐπέλθῃ ἔλλειμμα ἔν τε τῷ ἰδιωτικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ προϋπολογισμῷ. Τὸ ἑλληνικὸν ἰδίᾳ δημόσιον, ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν, εἰς ἃς πολλάκις προέβη ἐξ ἐθνικῆς ἀνάγκης, ἐπιστρατεύσεων, τῶν κρητικῶν ἐπαναστάσεων, ἐξηναγκάσθη εἰς συνομολόγησιν πολλῶν καὶ βαρυτάτων δανείων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δι' ἃ κατέβαλε δυσαναλόγους πρὸς τὰς οἰκονομικὰ αὐτοῦ δυνάμεις τόκους, ἀπορροφωμένου οὕτω μεγάλου μέρους τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τόκων τούτων. Ὡς ἐκ τῆς ὑποχρεωτικῆς καταβολῆς τῶν τόκων τούτων ἡ κυβέρνησις ἠδυνάτει νὰ θέσῃ μέρος τῶν προσόδων τοῦ κράτους πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς ἄλλας κοινωφελεῖς ἀνάγκας, καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Ἐκτὸς τούτου, ἕνεκα τῆς ἐξαγωγῆς ἐκ τῆς χώρας χρυσοῦ, πλείονος τοῦ εἰσαγομένου, καὶ ἀρνουμένων ἐπὶ πλέον τῶν ἐξωτερικῶν ἀγορῶν εἰς συνομολόγησιν δανείων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἠναγκάσθη αὕτη ἐν ἔτει 1892 νὰ κηρύξῃ πτώχευσιν. Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο πραξικόπημα, ἀνοσιούργημα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν κατὰ τῆς τιμῆς τῆς χώρας, ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα πολλῶν συμπαθειῶν ἐν

τῷ ἐξωτερικῷ, καὶ ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ, ἐν ᾗ εὑρίσκοντο τοποθετημένα οὐκ ὀλίγα αὐτῆς χρεώγραφα. Πρὸ τοῦ ὁριστικοῦ διακανονισμοῦ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων πιστωτῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐξερράγη ἀσκόπως καὶ ἀκαίρως ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, καταλήξας μετά τινας συγκρούσεις, τὸ πρῶτον παρὰ τὰ σύνορα, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Θεσσαλίᾳ, εἰς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐντεῦθεν τῆς Θεσσαλίας. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς προέβη μέχρι Λαμίας, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν, τῇ παρεμβάσει τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ Ἑλλὰς ὡς ἐκ τούτου ὑπεβλήθη εἰς βαρείας ὑποχρεώσεις, μία τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν καὶ ἡ ἀναγνώρισις Ἐπιτροπῆς οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐπιβλεπούσης καὶ κηδεμονευούσης τὴν οἰκονομικὴν λειτουργίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν συμφερόντων τῶν Εὐρωπαίων ὁμολογιούχων. Τοιοῦτον τραγικόν, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, τέλος ἔσχε πλημμελὴς διοίκησις τῶν ἑλληνικῶν οἰκονομικῶν. Ἡ διοίκησις αὕτη, ἥτις οὐ σμικρὸν ὀφείλεται εἰς τὴν πλημμελῆ ἐφαρμογὴν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἀφ' ἑτέρου δύναται νὰ προσαγάγῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις, οὐχὶ ἀναξίας προσοχῆς. Ὡς εἶπον, αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους πρὸς τοὺς ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ ὁμοφύλους κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας περιπετείας τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, αἱ ἐκ τούτων ἐπιστρατεύσεις, ἡ κατηναγκασμένη συνδρομὴ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος εἰς τὰς τελευταίας κρητικὰς ἐπαναστάσεις ἐπήνεγκον πλήρη διατάραξιν τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς λειτουργίας. Οὕτως ἐξελιχθέντων τῶν πραγμάτων, διατελεῖ σήμερον ὁ τόπος ὑπὸ τὸν κηδεμονευτικὸν ἔλεγχον Ἐπιτροπῆς ξένων, οἱονεὶ οἰκονομικῶν ἀνθυπάτων, δικαιουμένων νὰ ἐπεμβαίνωσιν οὕτως ἢ ἄλλως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικήν. Καὶ εἶνε ὑπέρτατον καθῆκον καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πολιτευομένων νὰ μεριμνήσωσι παντὶ τρόπῳ διὰ τῆς αὐστηρᾶς διοικήσεως τῆς τε ἰδιωτικῆς καὶ τῆς δημοσίας οἰκονομίας εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν, ἐξ ἧς θᾶττον ἢ βράδιον δύναται, προσφόρως πολιτευομένη ἡ Ἑλλάς, ν' ἀπαλλαγῇ τέλεον τῆς ἐξευτελιστικῆς ταύτης κηδεμονευτικῆς ἐξουσίας τῶν ξένων.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀστόχου ταύτης διοικήσεως τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας τυγχάνει καὶ ἡ θλιβερὰ παραμέλησις τῆς ὀργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Ἐν ᾗ καταστάσει διατελοῦσι σήμερον τὰ πράγματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις διαμάχαις καὶ συγκρούσεσι τῶν κατοικούντων αὐτὴν λαῶν, ἐν τῇ ἀμέτρῳ φιλοδοξίᾳ, ἐξ ἧς ἕκαστος τῶν λαῶν τούτων κατέχεται, ἀξιῶν νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τῶν λοιπῶν λαῶν, καὶ τοῦτο οὐχὶ διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἁμίλλης, ἀλλὰ διὰ τῆς βίας, ἐπεβάλλετο εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δουλείαν ὁμοφύλους, ἢ τοὺς ἐπιβουλευομένους ὑπὸ ἄλλων κατακτητικῶν διαθέσεων, νὰ συντάξῃ τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις σκοπιμώτερον, κατά τι πρα-

κτικὸν σύστημα στρατιωτικῆς συντάξεως, ὅπως ἐν καιρῷ διεκδικήσῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ καὶ ἱστορικὰ δίκαια. Ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, καὶ ἰδίᾳ ἡ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, μεγάλη ἰδέα, οἵα εἶνε ἡ πολιτικὴ ἑνότης λαοῦ τινος, δὲν δύναται νὰ τύχῃ πραγματώσεως ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τῶν ὅπλων. Ἡ πολιτικὴ ἑνότης τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἀναγκαῖος ὅρος τῆς ἱστορικῆς προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καθισταμένου ἰσχυροτέρου ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ δυναμένου ν' ἀποκρούσῃ τελεσφόρως τοὺς κινδύνους, ὑφ' ὧν ἐπαπειλεῖται. Πῶς ἐπελάθετο τῆς ἀληθείας ταύτης τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἀκατανόητον. Καὶ ἔπρεπε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἅμιλλαν αὐτοῦ ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τῆς Τουρκίας, τῆς Ρωμουνίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας. Εὐελπιστῶ, ὅτι τάχιστα ἄρξεται ἡ στρατιωτικὴ προπαρασκευὴ καὶ ὀργάνωσις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Δὲν ἀρκεῖ, πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκπολιτιστικῆς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δυνάμεως ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ ἐργασία, πρὸς ἣν ὁμολογουμένως δὲν δύναται ν' ἁμιλληθῇ ἡ παρομοία ἐργασία τῶν λοιπῶν συνοίκων λαῶν. Ἵνα καταστῇ ἡ δύναμις αὕτη ἰσχυρὰ καὶ σεβαστὴ παρά τε τοῖς ἰθαγενέσι καὶ τοῖς ξένοις, τοῖς διεκδικοῦσιν ἐπίσης λαθραίως ἢ δημοσίᾳ τὴν κληρονομίαν τοῦ *μεγάλου ἀσθενοῦς*, δέον νὰ καταστῇ σεβαστὴ καὶ διὰ τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐλπίζω ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ ἑλληνικὴ βουλὴ θὰ σκεφθῇ ὡριμώτερον περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ ζητήματος. Καθῆκον αὐτῆς πρώτιστον τυγχάνει ν' ἀφοσιωθῇ ὁλοψύχως εἰς ἐξεύρεσιν τῶν οἰκονομικῶν πόρων, δι' ὧν θέλει ἐπιτευχθῇ ἡ σύνταξις καὶ ἡ προσήκουσα ὀργάνωσις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Ὡς ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ὑπὸ τὸ ἀβέβαιον πολιτικὸν καθεστώς, ὑφ' ὃ διατελεῖ αὕτη, μόνον τὸ κράτος ἐκεῖνο, τὸ κεκτημένον ἰσχυρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν, θέλει προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸ πάντα τὰ φυλετικὰ στοιχεῖα, ἅτινα σήμερον διατελοῦσι κυμαινόμενα, ἀναμένοντα νὰ κλίνωσι πρὸς τὴν πλάστιγγα τοῦ ἰσχυροτέρου. Δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τοῦτο μόνον ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπαιτεῖται ἐπίσης καὶ ἡ στρατιωτικὴ αὐτοῦ ἐπιβολὴ ἐν καταστάσει πραγμάτων ἀβεβαίων καὶ ἀνωμάλων, καθ' ὃν χρόνον ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ τάξις τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐξασκεῖ τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ ἥτις ἀνήκει αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου καταστάσεως, διατρέχει τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων ἐκ τῶν κατακτητικῶν φιλοδοξιῶν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Δυνάμεως, μικρᾶς ἢ μεγάλης. Μεγάλη εὐθύνη βαρύνει ὡς ἐκ τούτου τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἂν ἐξακολουθήσῃ δεικνύουσα τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν ἐν τῷ ζητήματι τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως αὐτοῦ. Εἶνε καιρὸς ἐπὶ τέλους ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πολιτικῆς, ἀφοσιούμενος εἰς τὰ πραγματικά, τὰ στρατιωτικὰ αὐτοῦ καθήκοντα. Ἃς μεριμνήσωσι περὶ τούτου οἱ ἁρμόδιοι, διαμαρτυρόμενοι καὶ καταγγέλλοντες τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν τῆς στρατιωτικῆς

ἀσυνταξίας. Ὁ ἑλληνικὸς λαός, φιλότιμος ὢν καὶ πεφωτισμένος, θὰ παράσχῃ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις, πατάσσων τὰς ἔν τισι πολιτικοῖς κύκλοις κυκλοφορούσας παραδόσεις, ἤθελεν ἐπὶ ἰδίᾳ εὐθύνῃ ἀναλάβῃ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἐξαναγκάσῃ δὲ τοὺς ἐν τῷ ἑλληνικῷ Κοινοβουλίῳ παρεδρεύοντας στρατιωτικοὺς νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν νοημοσύνην αὐτῶν καὶ τὴν φιλοπατρίαν οὐχὶ ἐν ταῖς ἀγόνοις συζητήσεσιν ἀσχέτων πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Οὐχὶ τὸ Κοινοβούλιον, ἀλλ' ὁ στρατὸς ὡρίσθη διὰ τὸν στρατιώτην. Τοῦτο δέον ὡς τάχιστα μεγαλοφώνως ν' ἀξιώσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Εἶνε δι' αὐτὸν ζήτημα ἰσχύος καὶ ἐθνικῆς προόδου.

Ὡς ὑπέδειξα ἤδη ἀνωτέρω, κατὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀποκατάστασιν ἡ Ἑλλὰς παρίστα τὸ φαινόμενον τραγικῆς ἐρημίας. Ἡ χώρα εἶχε δενδροκομηθῆ, αἱ πόλεις, ἂν ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῶσι πόλεις τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας κοινωνικὰ κέντρα, εἶχον κατασκαφῆ κατὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου. Αὐτὸς δὲ ὁ πληθυσμὸς φυσικῷ τῷ λόγῳ εἶχε δεκατισθῆ ἐκ τῶν φρικωδῶν κακουχιῶν. Μόλις 800.000 ἀνθρώπων ἀπετέλουν τὸ νέον κράτος, οὐδεμία δὲ πόλις καὶ κοινωνικὸν κέντρον ἄξιον λόγου. Ἔκτοτε τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀπαραμίλλου ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, μετεβλήθη ἐξ ὁλοκλήρου. Βραδύτερον, διὰ τῆς ἐν ἔτει ἔτει 1863 προσαρτήσεως τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τῆς ἐν ἔτει 1881 προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου, ὧν ἀμφοτέρων ὁ πληθυσμὸς δὲν ὑπερέβαινε τὰς 600,000, τὸ ἑλληνικὸν κράτος μονονουχὶ ἐδιπλασιάσθη. Ἤδη ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ προσεγγίζει τὰ 2,800,000. Εἰ καὶ παρετηρήθη δέ, καθὰ εἶπον ἀνωτέρω, ἐκ ποικίλων αἰτίων μεταναστευτική τις ῥοπὴ παρὰ τοῖς ἀγροτικοῖς πληθυσμοῖς τμημάτων τινῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλ' ἡ μετανάστευσις αὕτη δὲν ἐπιδρᾷ οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ θνησιμότης ἐπίσης δὲν εἶνε μεγάλη ἐν τῇ χώρᾳ, ἕνεκα τοῦ εὐκραοῦς καὶ ὑγιεινοῦ αὐτῆς κλίματος. Καθ' ὅσον δὲ ἡ γῆ καλλιεργεῖται, τὰ τέλματα ἀποξηραίνονται, ἡ συγκοινωνία ἀναπτύσσεται, οὕτω δὲ ἐπέρχεται ἡ εὐπορία, θὰ αὐξάνηται ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, δυνάμενος νὰ παραβληθῇ πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Καὶ θὰ διετέλει ἐν κρείττονι καταστάσει, ἂν ἡ διοίκησις αὐτοῦ ἦτο συνετωτέρα καὶ πρακτικωτέρα.

Ἡ φυσικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Ἕλληνος καταδείκνυται ἰδίᾳ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοῦ σχέσεων. Δύναται ὁ Ἕλλην νὰ εἶνε μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἀτελὴς ὡς *πολιτικὸν ὄν*, ἀλλ' ὡς ἰδιώτης κέκτηται ποικίλας ἀξίας λόγου ἀρετάς. Πρωτίστη τούτων εἶνε ἡ ῥοπὴ αὐτοῦ πρὸς πρόοδον. Ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου συνείθισε νὰ ἀφίηται εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἀντὶ ν' ἀναμένῃ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τὴν συνδρομὴν τοῦ κοινωνικοῦ ἢ πολιτικοῦ καθεστῶτος, ἐν ᾧ εὑρίσκεται. Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ κέκτηται πληρεστάτην τὴν συνείδησιν τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων. Ἡ φιλανθρωπία, ὁ ἀλτρουϊσμός, εἶνε ἔμφυτα ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους

καιρούς, ἵνα παραλίπω τὸ παρελθόν, πλεῖστοι Ἕλληνες διήγαγον τὸν βίον αὐτῶν ἐν μεγάλαις στερήσεσι, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ δημιουργήσωσι περιουσίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταλίπωσιν αὐτὴν εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των ἢ εἰς τὴν μεγάλην πατρίδα, ἧς τὸ ἠθικὸν κέντρον εἶνε ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα, πρὸς ἵδρυσιν φιλανθρωπικῶν, ἐκπαιδευτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἱδρυμάτων. Βρίθουσιν αἱ Ἀθῆναι, αἵτινες ἐν τούτῳ ἁμιλλῶνται πρὸς τὰς καλλίστας εὐρωπαϊκὰς πόλεις, τοιούτων ἱδρυμάτων, προερχομένων ἐκ τῆς γενναιοδωρίας τοιούτων ὁμοφύλων, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ τὰ ἄλλα κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Σμύρνη, ἡ Θεσσαλονίκη. Ἐν Ἀλεξανδρίᾳ, ἐν ᾗ τὰ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον, λόγῳ πλούτου καὶ ἀναπτύξεως, εἶνε τὸ ἑλληνικόν, ἡ ὁμογενὴς Κοινότης κέκτηται ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα πρώτης τάξεως, ὀφειλόμενα εἰς τὴν γενναιοδωρίαν ἑνὸς ἢ δύο Ἑλλήνων.

Ἡ ἀρετὴ αὕτη τοῦ Ἕλληνος, ἀφοσιουμένου ὁρμεμφύτως εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ὁμοίων του, καταδείκνυται ἰδίᾳ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ. Παρ' οὐδενὶ ἴσως ἄλλῳ λαῷ ἡ ἰδέα τῆς οἰκογενείας τυγχάνει τοσοῦτον ἁγνή, ὅσον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ. Μέχρις ὑπερβολῆς ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ εἶνε διὰ τὸν Ἕλληνα τὸ πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα· προβαίνει μέχρις ἐγκλήματος διὰ πᾶσαν αὐτῆς προσβολήν. Ἀλλ' ὅ τι χαρακτηρίζει τὴν οἰκογένειαν ταύτην εἶνε ἡ ἀλληλεγγύη, ἠθική τε καὶ οἰκονομική. Οἱ γονεῖς μετὰ τῶν τέκνων συνοικοῦσιν, ἀλληλοβοηθοῦνται· ὁ δυνάμενος ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ μὴ δυναμένου, οὐδ' ἀποχωρίζονται ἀλλήλων πρὸ τῆς ὁριστικῆς ἀποκαταστάσεώς των. Κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν τῷ ἁπανταχοῦ ἑλληνικῷ κόσμῳ ἤθη, ὁ ἀδελφὸς δὲν δικαιοῦται ν' ἀποκατασταθῇ, νὰ δημιουργήσῃ ἰδίαν οἰκογένειαν, πρὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀδελφῶν του, ἃς ὀφείλει νὰ ὑπανδρεύσῃ ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τάξεως τῆς οἰκογενείας. Ὁ Ἕλλην, ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐβίωσαν μεταξὺ ξένων πολιτισμῶν καὶ κοινωνιῶν, ὧν τὰ ἤθη ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτῶν, καὶ αἵτινες δικαίως ἢ ἀδίκως θεωροῦνται παρὰ τῶν πραγματικῶν Ἑλλήνων ἔκφυλοι, παραμένει πιστὸς εἰς τὰ πάτρια, ἰδίᾳ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν, ἅτινα συνδέει μετὰ τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος. Ἐν τοῖς πλείστοις τῶν κέντρων τῶν διαφόρων χωρῶν, ἐν αἷς ὁ ἄποικος Ἕλλην ἔπηξε τὴν φωλεάν του, πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα τυγχάνει ἡ ἵδρυσις Κοινότητος, ἐχούσης φυσικῷ τῷ λόγῳ σχολεῖον καὶ ἐκκλησίαν. Ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ καταστάσει δὲν ἐγκαταλείπει τὰ πάτρια, ἀλλὰ τηρεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ὅστις κατ' ἐξοχὴν ἐκδηλοῦται ἐν τῷ οἰκογενειακῷ αὐτοῦ βίῳ. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων ὁ Ἕλλην εἶνε μὲν φιλόθρησκος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μισαλλόδοξος, ὅπως τυγχάνουσι πλεῖστοι λαοὶ αὐτῆς τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης. Ἐπὶ παραδείγματι: Ὁ ἀντισημιτισμός, ἀποτέλεσμα νοσηρᾶς κοινωνικῆς καταστάσεως λαῶν τινῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ μεταξὺ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ὁποίου τοιαῦτα ἐτελέσθησαν ἐγκλήματα, ἀτιμάζοντα τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ κοινωνικὰ ἤθη κατὰ τὸν τελευταῖον

τοῦτον καιρόν, οὐδαμῶς ἐξεδηλώθη ἐν Ἑλλάδι. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπολαύουσιν ἐν αὐτῇ πάντων τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων, οὐ μόνον κατὰ νόμον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις οὐδέποτε ἐδείχθη μισαλλόδοξος. Ἐὰν αἱ νομοθεσίαι νεωτέρων τινῶν πολιτειῶν παρεμβάλωσι τοσαῦτα προσκόμματα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἰδιωτικῶν σχέσεων ἀνθρώπων ἀλλοφύλων ἢ ἀλλοθρήσκων, ἐάν τινες τούτων ἀρνῶνται καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον τῆς κτήσεως περιουσίας καὶ ἰθαγενείας, ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία, ὅπως καὶ ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις, οὐ μόνον δὲν ἀποδέχεται, ἀλλὰ καὶ ἀποτροπιάζεται τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα κατὰ τοῦ δικαίου τῶν προσώπων.

Ἡ νέα Ἑλλάς, ἡ ἀπὸ μακρῶν αἰώνων διατελέσασα ὑπὸ τὴν δουλείαν ἐν στυγερᾷ κοινωνικῇ καταστάσει, ἀλλὰ μηδέποτε ἀπολέσασα τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς φρόνημα καὶ τὴν συνείδησιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνεργὸν ἱστορικὴν ζωὴν διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτῆς μορφώσεως, διὰ τῆς ἀναζωπυρήσεως τοῦ πνεύματος αὐτῆς, ὅπερ ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἡ δύναμις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς θέλω ἐκθέση παρακατιών, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα δὲν ἔμεινε ξένη καὶ ἀδιάφορος ἐν τῇ ἱστορικῇ λειτουργίᾳ τοῦ νεωτέρου βίου. Δεν ἐπρωταγωνίστει βεβαίως, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐξέλιπεν ὁλοτελῶς. Τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων τῆς δουλείας ἀτιμωρητεὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ ἐκμανθάνωσι τὰ γράμματα ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ πρὸ τῶν καχυπόπτων ὀμμάτων τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας· καὶ ἔπραττον τοῦτο ἐν καιρῷ νυκτός. Ὑπάρχει ἐν τῇ δημώδει ποιήσει τῶν θλιβερῶν ἐκείνων χρόνων τὸ ἑπόμενον ἑξάστιχον, ὅπερ ᾖδον οἱ υἱοὶ Ἑλληνόπαιδες, ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν διωγμὸν καὶ τὴν τουρκικὴν τρομοκρατίαν. Εἶνε ἐπίκλησις πρὸς τὴν σελήνην:

«Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σχολειό,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
γράμματα, σπουδάμματα
τοῦ Θεοῦ τὰ πράμματα...»

Διὰ τῆς ἐπιμονῆς ταύτης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἐκπαίδευσιν ἐνισχύθη ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα, ἵνα διεκδικήσῃ ἐπὶ τέλους καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ὑπόστασιν καὶ αὐτονομίαν.

Ἐν τῇ νέᾳ τάξει τῶν πραγμάτων τὸ ἑλληνικὸν κράτος πρώτιστον αὐτοῦ μέλημα ἐθεώρησε τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐνίσχυσιν. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου ἐτέθησαν αἱ πρῶται βάσεις τῆς κοινωνικῆς μορφώσεως διὰ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως· ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, ἐν ἔτει 1837, ἱδρύθη τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, τοῦ μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ κτιρίου κτισθέντος διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁμοφύλων, ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Γεωργίου ἐδόθη μείζων ἢ κατὰ τὸ παρελθὸν ὤθησις πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν σπουδῶν ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἰδίᾳ τῶν θετικωτέρων, τῶν κοινωφελεστέρων κλάδων τῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὸν τε-

λευταῖον ἰδίᾳ καιρόν, κατὰ τὴν διαρρεύσασαν δεκαετίαν, αἱ πρακτικαὶ σπουδαί, ἐνισχυόμεναι οὐ μόνον ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ὑποστηριζόμεναι διὰ τῶν χρηματικῶν συνδρομῶν πλείστων ἰδιωτῶν, ἔσχον τὰ μάλιστα ἀξίαν λόγου ἐπίδοσιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ Κράτει. Ἔλαβον ἀφορμὴν πολλάκις νὰ παρατηρήσω ἐπ' ἐσχάτων, ὅτι πολλάκις οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἐν Ἑλλάδι Πολυτεχνικῆς Σχολῆς ἐν τῷ πρακτικῷ σταδίῳ κατ' οὐδὲν ὑπολείπονται τῶν ἀποφοίτων ὁμωνύμων Σχολῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἐλευθέρου κράτους καλλιεργοῦνται ἀνετώτερον καὶ λυσιτελέστερον παντὸς ἄλλου ἑλληνικοῦ κοινωνικοῦ κέντρου τὰ γράμματα, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, περιλαμβάνον ἐπὶ τοῦ παρόντος πέντε Σχολάς, τὴν Θεολογικήν, τὴν Νομικήν, τὴν Ἰατρικήν, τὴν Φιλοσοφικὴν καὶ τὴν τῶν Φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν, διατρέχον ἤδη τὴν ἑβδόμην δεκαετηρίδα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ, προσελκύει ἐν ταῖς αἰθούσαις αὐτοῦ μαθητὰς καὶ προσηλύτους ἐκ πάσης Ἀνατολῆς, καὶ πολλάκις ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ Ἀλβανούς, καὶ Σλαύους, καὶ Ρωμούνους. Ἡ ἑλληνικὴ παίδευσις εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εὐρεῖα καὶ γενναία. Ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας εἶνε ἀνεγνωρισμένη, οὐδ' ὑπάρχει παράδειγμα διωγμοῦ ἐπὶ ἐλευθεροφροσύνῃ ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Πανεπιστημίου. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην διδάσκουσιν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ περὶ τοὺς *ἑξήκοντα* καθηγηταί, ἕτεροι τοσοῦτοι ὑφηγηταί, καὶ προσέρχονται εἰς τὰς ἀκροάσεις τῶν μαθημάτων περὶ τοὺς *τρισχιλίους* σπουδαστάς, ἐκ πάσης ἑλληνικῆς χώρας προερχομένους, ἐν οἷς καταλέγονται καί τινες γυναῖκες, ἰδίᾳ ἐπιδιδόμεναι εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν φιλοσοφικῶν καὶ ἰατρικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ οὐδεμία γυνὴ ἐνεγράφη εἰσέτι.

Τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἡ δρᾶσις θὰ ἦτο μερικὴ καὶ ἀτελὴς ἐν γένει ἡ ἀνωτέρα ἐθνικὴ ἐκπαίδευσις, ἂν δὲν συνειργάζετο μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ Σχολὴ τῶν Βιομηχάνων Τεχνῶν (École Polytechnique), καὶ αὕτη, ὡς καὶ τὸ Πανεπιστήμιον, ὠργανωμένη κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα. Ἅπαντες οἱ κλάδοι τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν κατὰ τὰ μᾶλλον ἢ ἧττον διδάσκονται ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς. Τὰ δύο ταῦτα ἐκπαιδευτικὰ κέντρα τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως, προσεπικουρούντων πλείστων ἄλλων δευτερευόντων, ἐδημιούργησαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους ἀπὸ τῆς παλιγγενεσίας χρόνους ἰσχυρὰν κοινωνικὴν δύναμιν, ἐξ ἧς ἀναμφιβόλως προῆλθεν τὸ σύγχρονον σφρῖγος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁμολογητέον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας, οὐ μόνον εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος, οὐ μόνον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπασαν τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν ἐξ αὐτῆς δημιουργηθέντων κρατῶν, ἰδίᾳ τῆς Ρωμουνίας, τῆς Βουλγαρίας, αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν ἀνωτάτων τούτων ἐκπαιδευτικῶν σχολῶν, τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Πολιτεχνικῆς Σχολῆς, τελείως ἢ ἀτελῶς παρεσκευασμένοι, ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπαρκῶς ἐν ταῖς εἰρημέναις χώραις, στερουμέ-

ναις τῶν ἀναγκαίων αὐταῖς ἐπιστημόνων, ἐδημιούργησαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἰσχυροτάτην κοινωνικὴν δύναμιν, ἐξ ἧς ἀναμφιβόλως προῆλθεν ἡ σύγχρονος ἐξέγερσις καὶ ἐνέργεια, τοῦ ἔξω τῆς ἐλευθέρας πατρίδος Ἑλληνισμοῦ. Ἡ δύναμις αὕτη δὲν εἶνε ἁπλῶς *ἐθνικὴ* ἀλλὰ *κοινωνικὴ* κατὰ τὴν πλήρη αὐτῆς ἔννοιαν, ἐκπολιτιστική. Ἐργαστήριον δὲ τῆς ἐνεργείας ταύτης εἶνε πρωτίστως ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα διὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῆς ἱδρυμάτων, εὐλόγως τιμωμένη ὡς τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνισμοῦ τὸ πρώτιστον κέντρον.

Ἡ μέση ἐκπαίδευσις διαιρεῖται εἰς κλασικὴν καὶ πρακτικήν. Μέχρις ἐσχάτων ἐπεκράτησεν, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἰδεῶν τῆς κλασικῆς φιλολογίας, θεωρητικωτέρα ἡ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κατ' ἐξοχὴν βίον ἀφορῶσα παίδευσις τῶν Ἑλληνοπαίδων. Οὕτως οἱ πλεῖστοι ἐπεδίδοντο εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα· καίπερ δ' εὑρισκομένων σταδίων ἐργασίας ἐν τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ, οὐχ ἧττον οὐκ ὀλίγοι διετέλουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄνευ θέσεως, ἀποβλέποντος ἰδίᾳ εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἥτις φυσικῷ τῷ λόγῳ δὲν ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ τῶν παντοίων θεσιθηρῶν τὸ σμῆνος. Ἐντεῦθεν ἐπήρχετο κοινωνική τις καὶ πολιτικὴ ἀκοσμία. Οὐχ ἧττον ἐπ' ἐσχάτων ἡ προσοχὴ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων ἐστράφη πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πρακτικωτέρας ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων διὰ τῆς ἱδρύσεως βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχολῶν. Εὐελπιστῶ ὅτι τὰ σχολεῖα ταῦτα θὰ παραγάγωσι γενναίους καὶ ἀγλαοὺς καρπούς. Ὁ Ἕλλην, ὁ φύσει ἀπόδημος καὶ ἐπιχειρηματίας, ἐνισχυόμενος διὰ τῆς προσηκούσης παιδεύσεως, θὰ συντελέσῃ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν κοινωνικὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ ἀνήκει, καθιστάμενος ἰσχυρότερος παράγων προόδου καὶ εὐημερίας.

Ἰδίᾳ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων ἔσχε τὴν μείζονα ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Ὠργανώθη σκοπιμώτατα, καὶ τὸ σπουδαιότατον πάντων, ἐχειραφετήθη ἀπὸ τὴν πολιτικήν. Ὑπάρχουσιν ἱκανὰ διδασκαλεῖα, προωρισμένα νὰ μορφώνωσι διδασκάλους ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ὁ Ἕλλην εἶνε φύσει φιλομαθής· καὶ ἐν τῇ ἐλαχίστῃ δὲ τῶν κωμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους διατηροῦνται γραμματοδιδασκαλεῖα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν *ἀναλφαβήτων* ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἐλάχιστος, παραβαλλόμενος καὶ πρός τινας εὐρωπαϊκὰς χώρας.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν παρέχει μόνον τὴν συνήθη ἐπιστημονικὴν παίδευσιν πρὸς παραγωγὴν θεωρητικῶν καὶ ἔτι μᾶλλων πρακτικῶν ἐπιστημόνων. Τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα, φιλόκαλον καὶ καλλιτεχνικόν, δὲν στερεῖται ἱδρυμάτων θεραπείας. Αἱ Μοῦσαι ὑπῆρξαν Ἑλληνίδες καὶ θεραπεύονται πᾶσαι ἐναμίλλως. Ἰδίᾳ αἱ καλαὶ τέχναι, αἱ εἰκαστικαί, ἡ μουσική, καλλιεργοῦνται μετὰ πολλοῦ ζήλου. Ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις Σχολεῖον τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἱδρυμένον, παραγαγὸν δ' οὐκ ὀλίγους καλλιτέχνας, ζωγράφους τε καὶ γλύπτας, διακριθέντας καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω βεβαίως, ὅτι ὑπάρχει σήμερον ἑλληνικὴ καλλιτεχνικὴ σχολή· τοῦτο δὲν εἶνε εὐχερὲς ἐν χώρᾳ, ἥτις πρὸ

ὀλίγου μόλις ἐξῆλθεν ἀπὸ εὐτελοῦς κοινωνικῆς καταστάσεως, καὶ πρῶτον αὐτῆς μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐξεύρεσις καὶ ἐξασφάλισις τῶν χρειωδῶν· οὐχ ἧττον πλέον ἢ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ καλλιτεχνία ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶνε ἀναξία λόγου. Πᾶσα καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος τοῦ λαοῦ, ἰδίᾳ διὰ τῶν ἐπ' ἐσχάτων περιοδικῶς τελουμένων ἐν Ἀθήναις καλλιτεχνικῶν Ἐκθέσεων (Salons). Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον θεραπεύεται ἡ μουσική, εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας ἐν Ἑλλάδι συντελεῖ τὸ *Ὠδεῖον* καὶ οὐκ ὀλίγαι μουσικαὶ καὶ φιλαρμονικαὶ ἑταιρεῖαι, ἱδρυμέναι ἐν πολλαῖς πόλεσι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα ἐν Ἑλλάδι καλλιεργεῖται ἔτι μᾶλλον καὶ τελεσφορώτερον διὰ τῆς ἀρχαίας διδασκαλίας. Ἐννοῶ τὰ πολλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ αὐτῆς τῆς θαλάσσης ἐπίσης εὑρεθέντα καὶ εὑρισκόμενα ἑκάστοτε ἀπαράμιλλα καλλιτεχνικὰ λείψανα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, τοποθετούμενα ἐν εἰδικοῖς μουσείοις. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν τὰ ἑλληνικὰ μουσεῖα δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μεταξὺ τῶν κρατίστων ἐν Εὐρώπῃ· ταῦτα δὲν ἀποβλέπουσι βεβαίως μόνον εἰς τὴν παράστασιν τοῦ πνεύματος τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἰς τὴν μόρφωσιν καλλιτεχνικοῦ παρ' αὐτῷ αἰσθήματος. Ἐξ ἐθνικοῦ καθήκοντος ἅπαντες συντελοῦσιν εἰς τοῦτο, εἰς τὴν φύλαξιν τῶν μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἅτινα θεωροῦνται ἱερά. Ἰδίᾳ δὲ μεγίστας προσήνεγκεν ἐν τούτοις ὑπηρεσίας ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἐν ἴσῃ μοίρᾳ καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας συνεργαζομένη μετὰ τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν, τῶν ἱδρυμένων ἐν Ἀθήναις ὑπὸ πολλῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, πρὸς πρακτικωτέραν ἔρευναν καὶ μελέτην τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ πρὸς ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν, αἵτινες κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἐξήγαγον εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μνημεῖα μοναδικῆς σημασίας.

Ἡ γραμματολογία ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἑλλάδι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀναξία λόγου. Τὰ γράμματα ἐθεραπεύοντο ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καὶ πρὸ τῆς παλιγγενεσίας, εἷς τῶν εὐγενεστάτων δ' αὐτῆς κλάδων, ἡ *ποίησις*, ἔσχε καὶ σημαντικὴν ἔξαρσιν ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τὰ *δημοτικὰ ᾄσματα* τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὧν οὐκ ὀλίγα μετεφράσθησαν καὶ εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ ἐθαυμάσθησαν ὑπὸ τῶν μεγίστων ποιητικῶν πνευμάτων τοῦ 19ου αἰῶνος, ὡς ὁ Göthe, ὅστις καὶ μετέφρασεν ἓν τῶν ὡραιοτάτων, τὸ ᾆσμα τοῦ Ὀλύμπου, μαρτυροῦσι προδήλως τὸ ποιητικὸν πνεῦμα τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα οὐκ ὀλίγοι ποιηταὶ καὶ λογογράφοι διέπρεψαν, καλλιεργήσαντες ἐπιτυχῶς τὴν γραφομένην γλῶσσαν, ἐπὶ τὰ ἴχνη βαίνουσαν τῆς ἀρχαίας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καταληπτὴν δὲ καθ' ὅλα τὰ στρώματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἅπαντα τὰ εἴδη τοῦ λόγου, τοῦ τε ἐμμέτρου καὶ τοῦ πεζοῦ, ἔχουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ ἑλληνικῇ Γραμματολογίᾳ, ἥτις ἂν δὲν ἔχῃ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς

Γραμματολογίας, δὲν διατελεῖ ξένη πρὸς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ ὁποίου οὐκ ὀλίγον συντελεῖ καὶ αὐτη. Ἰδίᾳ μεγάλας ὑπηρεσίας προσφέρει εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν διάπλασιν τοῦ ἔθνους τὸ θέατρον. Τὸ νεώτερον ἑλληνικὸν δρᾶμα, τραγῳδία τε καὶ κωμῳδία, ἐπαρκῶς καὶ ἐνίοτε ἐπιτυχῶς ἐκαλλιεργήθη ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καὶ πρὸ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ. Πρὸ τῆς μεγάλης ἐξεγέρσεως τοῦ 1821 πρωτότυπα καὶ μεταπεφρασμένα δράματα παρίσταντο ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς θεάτροις τοῦ Βουκουρεστίου, τοῦ Ἰασίου, τῆς Ὀδησσοῦ, ἔνθα οἱ Ἕλληνες, ἀπολαύοντες ἐλευθερίας τινός, ἠδύναντο νὰ ἐκφράζωσι τοὺς ἀπορρήτους αὐτῶν πόθους καὶ τὰ διανοήματα διὰ τῆς ποιητικῆς Μούσης. Ἤδη ἡ δραματικὴ τέχνη καλλιεργεῖται μετά τινος δεξιότητος. Νέοι δραματικοὶ ποιηταὶ φιλοτιμοῦνται νὰ δρέψωσι τὴν δάφνην τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Μενάνδρου. Ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγα ἑλληνικὰ θέατρα. Ἀλλ᾽ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ σημασία τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου καταδείκνυται ἐν τῇ ἐκπολιτιστικῇ ἐπιρροῇ, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὁμογενῶν Κοινοτήτων. Οἱ μῦσται τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς περιάγουσιν αὐτὴν πανταχοῦ ὅπου ἑλληνικὴ κοινότης, εἴτε ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ χώρᾳ, εἴτε ἐν ταῖς παροικίαις τῆς διασπορᾶς. Ἀνεγίνωσκον πρὸ ὀλίγου χρόνου, ὅτι Ἕλλην ἠθοποιός, διακριθεὶς ἐν τῷ θεάτρῳ, καταρτίσας θεατρικὸν θίασον, περιήγαγεν ἐπ᾽ἐσχάτων τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς Κοινότητας, ἐπευφημούμενος καὶ προκαλῶν τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον. Ἔλαβον πλέον ἢ ἅπαξ ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἑλληνικὴ σκηνὴ συντελεῖ οὐ μόνον εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν συνοικων αὐτοῖς λαῶν, κατωτέρου πολιτισμοῦ, ὧν οἱ πλεῖστοι γινώσκουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ οἵτινες, στερούμενοι ἰδίου θεάτρου, προσφεύγουσιν εἰς τὸ ἑλληνικόν. Τὸ τοιοῦτο παρατηρεῖται ἰδιαζόντως ἐν τοῖς λόγῳ πληθυσμοῦ καὶ πολιτισμοῦ δύο μεγίστοις ἑλληνικοῖς κέντροις τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος,ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Σμύρνῃ.

Ἡ κοινωνικὴ αὕτη κατάστασις καὶ πρόοδος ἐν Ἑλλάδι ὀφείλεται μὲν πρωτίστως εἰς τὴν νέαν πολιτικὴν τάξιν, ἥτις ἐγκατέστη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ νέου κράτους, ἀλλ᾽ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἔσχε πολλοῦ λόγου ἄξια ἀποτελέσματα. Ἐπαναλαμβάνω πικρὰν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Ἕλλην ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ εἶνε κατὰ πρῶτον ἄτομον, καὶ εἶτα πολίτης. Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τινας ἐθνικὰς ἀποτυχίας, ἃς ἔσχε κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν. Ἡ Ἑλλάς, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤδη ἔτους τῆς κηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας της ἐπεζήτησε πολίτευμα, ὅ περ δὲν ἦτο σύμφωνον πρὸς τὰς κοινωνικὰς συνθήκας, ἐν αἷς διετέλει,ἐν μέσῳ τοῦ ἀνίσου ἀγῶνος,ὃν διεξῆγε πρὸς τὴν κραταιοτάτην τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ὠνειροπόλει συνταγματικὴν πολιτείαν κατὰ τὰ πρότυπα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν νεωτέρων, τῶν μᾶλλον ἐλευθέρων εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀμερικανικῶν πολιτειῶν. Ἀντὶ ν᾽ ἀναγορεύσῃ ἕνα πολιτικὸν ἀρχιστράτηγον, εἰς ὃν νὰ παραδώσῃ τὴν ἀνω-

τάτην ἀρχηγίαν, συνέτασσε καὶ κατήργει πολιτικὰ συντάγματα, ἀκατάληπτα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἰς τὸν στρατευόμενον ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἀντέγραφεν ἐν τοῖς πολιτικοῖς τούτοις συντάγμασι τὰς θεωρίας τοῦ Ρουσσὼ καὶ τοῦ Βένθαμ, ἃς μετέδιδον εἰς τοὺς ἀξέστους νομοθέτας τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἀπόφοιτοι τῶν γαλλικῶν Πανεπιστημίων Ἑλληνόπαιδες. Ἀναμφιβόλως δὲ οἱ καρποὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ταύτης, παρὰ τοὺς ὑπερφυεῖς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας, αἵτινες προσηνέχθησαν κατὰ τὸ ἑπταετὲς χρονικὸν διάστημα, θὰ ἦσαν ἀνώτεροι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἂν ἀνεγνωρίζετο εἰς γενικὸς ἀρχηγὸς αὐτῆς, ὑφ' ὃν νὰ ὑποκύψωσιν αἱ λοιπαὶ ἐθνικαὶ δυνάμεις.

Περατωθείσης τῆς ἐπαναστάσεως, ἀποκατασταθείσης πολιτικῆς τινος τάξεως ἐν Ἑλλάδι, ἡ συνταγματικὴ ἰδέα ἐθεωρήθη ὡς ἡ μόνη πανάκεια τῶν ὑπὸ τῆς δουλείας καὶ τοῦ πολέμου ἐπελθόντων κοινωνικῶν δεινῶν. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, δημοκρατικὸς τὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' ἀνατραφεὶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν τῇ σχολῇ τῆς πείρας καὶ τῶν πραγμάτων, δὲν ἔσπευδεν εἰς τὴν παραχώρησιν συνταγματικοῦ χάρτου, οἷον ἠξίουν παρ' αὐτοῦ τὸ μὲν οἱ ἀπόφοιτοι τῶν εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων, ἐνθουσιώδεις θιασῶται τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, τὸ δὲ οἱ ἐκ τῶν μεμεγάλων περιπετειῶν τοῦ ἀγῶνος ἐξελθόντες ἰσχυροὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί, ἥκιστα στέργοντες τὴν αὐταρχικὴν διοίκησιν τοῦ Κυβερνήτου, ὅσον καὶ ἂν ἦτο αὕτη λαϊκὴ καὶ προοδευτική. Ἐκ τούτου ἐπῆλθε δεινὸς ἀγὼν μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς τούτου καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ὀλιγαρχικῶν καὶ φιλελευθέρων στοιχείων, καταλήξας ἐπὶ τέλους εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν πρόωρον ἀνατροπὴν πολιτικοῦ συστήματος, οὐκ ὀλίγα ἀγαθὰ ὑποσχομένου τῇ Ἑλλάδι.

Τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν διεδέχθη, ὡς εἶπον πρότερον, εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, καταστάσης βασιλείου, ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Ὄθων, οὗ ἀνηλίκου ὄντος διεξῆγε τὰ τοῦ Κράτους ἀντιβασιλεία ἐκ Βαυαρῶν συμβούλων. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ βασιλέως, ἡ κυβέρνησις ἦτο μοναρχική, ἀλλ' ἐν ἔτει 1843, ἐπελθούσης ἐξεγέρσεως ἐν Ἀθήναις, στρατιωτικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικὸν φερούσης χαρακτῆρα, ἐξηναγκάσθη ὁ βασιλεὺς νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ κελεύσματα τῶν πρωτοστατῶν τῆς ἐξεγέρσεως καὶ νὰ ὑπογράψῃ συνταγματικὸν χάρτην, οἷος ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν Συνταγματικῶν. Ὁ βασιλεὺς ὑπέγραψεν, *ἡ γλῶττα ὠμόμοκεν, ἀλλ' ἡ φρὴν ἀνώμοτος*. Ἐπὶ εἰκοσαετίαν περίπου δεινὸς διεξήγετο ἀγὼν μεταξὺ τοῦ βασιλέως, ἀποκλίνοντος εἰς αὐταρχίαν, καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συνταγματικῶν ἰδεῶν, ἄκρων ἢ μετριοπαθῶν, οἵτινες ἐν τούτοις δὲν ἔμενον πάντοτε πιστοὶ εἰς τὸ πολιτικὸν αὐτῶν πρόγραμμα, πλέον δ' ἢ ἅπαξ ἐγκατέλιπον αὐτό, ἵνα ἐπαναλάβωσιν αὖθις. Honny soit qui mal y pense ! .. Ἐν ἔτει 1862 ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὄθων ἠναγκάζετο ὑπὸ ἐπαναστάσεως, ἐκραγείσης ταὐτοχρόνως σχεδὸν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, νὰ καταλίπῃ τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον

ἠγάπησε καὶ ὑπὲρ οὗ εἰργάσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου, ἔστω καὶ ἐνίοτε ἀνεπιτυχῶς, χωρὶς νὰ μνησικακήσῃ τὸ παράπαν. Ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ ψυχὴ παρέμεινε μέχρι τέλους πιστὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐν ἔτει 1864 ἐψηφίζετο τὸ νέον πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, φιλελευθερώτερον τοῦ πρώτου. Καταργηθείσης τῆς Γερουσίας, ἀπέμεινε μία μόνη Βουλή, ἐκλεγομένη ὑπὸ καθολικῆς ψηφοφορίας. Συμβούλιον Ἐπικρατείας, ἱδρυθὲν δυνάμει ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, κατηργεῖτο μετά τινα χρόνον δυνάμει νεωτέρας διατάξεως αὐτοῦ τούτου τοῦ Συντάγματος. Οὕτω δὲ τὸ ἑλληνικὸν πολίτευμα κατέστη ἓν τῶν δημοκρατικωτάτων καὶ φιλελευθερωτάτων τῶν ἐν Εὐρώπῃ συνταγμάτων.

Τὸ πολίτευμα τοῦτο δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ κυριολεκτικῶς, ὅτι εἶνε γνήσιον προϊὸν τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς συνειδήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καρπὸς τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ὡριμότητος. Ἀντεγράφη καὶ τοῦτο, ὅπως τὰ τῶν πλείστων πολιτειῶν τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, ἐκ τῶν πολιτευμάτων ἄλλων χωρῶν, μᾶλλον κατὰ πολιτισμόν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ὡριμότητα, προηγμένων. Ἀλλ' αἱ θεμελιώδεις αὐτοῦ διατάξεις δὲν δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι εἶνε ξέναι πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αἱ ἰδέαι τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀνεξιθρησκείας εἶνε ἰδέαι σύμφυτοι πρὸς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ὅστις ἐν τῇ ἀναγνωρίσει τῶν ἀρχῶν τούτων οὐδέποτε παρεξετράπη. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δύναταί τις νὰ ψέξῃ αὐστηρότατα ἐν τῷ πολιτεύματι τούτῳ, ἐν τῇ συναρμολογῇ τοῦ ὁποίου ἐπρωτοστάτησαν οὐκ ὀλίγοι κατώτεροι στρατιωτικοί, εἶνε ὅτι, ἐνῷ ἀποκλείει ἀπὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν Βουλὴν οἱονδήποτε πολιτικὸν ὑπάλληλον μέχρι τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν μελῶν τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου, ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον καὶ εἰς τὸν κατώτατον ἀξιωματικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τὸ πραξικόπημα τοῦτο τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1864 ἐπέδρασε καιριώτατα ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς τάξεως ἐν Ἑλλάδι. Ὁ στρατὸς ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικήν, οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοῦ, ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι, φιλοδοξοῦσι τὴν δάφνην τοῦ νομοθέτου μᾶλλον ἢ τὴν τοῦ στρατιωτικοῦ. Ἡ δὲ σημερινὴ χαλάρωσις τῆς στρατιωτικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας ἐν Ἑλλάδι ἀποδοτέα οὐ σμικρὸν εἰς τὴν ἔκτροπον ταύτην διάταξιν τοῦ συνταγματικοῦ χάρτου. Γερουσία ἐπίσης δὲν ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι. Βεβαίως ἕνεκα τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν τοῦ παρελθόντος δὲν ὑφίστανται ἐν τῷ τόπῳ λόγοι ἱδρύσεως ἄνω Βουλῆς. Τὸ δὲ δημοκρατικὸν καὶ πρὸς ἰσότητα ἀποκλῖνον πνεῦμα τοῦ ἔθνους ἀπεχθάνεται τὰς κοινωνικὰς διακρίσεις. Ἀλλ' οὐχ ἧττον, ἠδύνατο ἴσως, παρὰ τὴν Βουλὴν τῆς πανδήμου ψήφου, νὰ δημιουργηθῇ ἐν Ἑλλάδι ἀνώτερόν τι πολιτικὸν σῶμα πρὸς παρακώλυσιν τῶν ὑπερβασιῶν τῆς βουλευτικῆς παντοδυναμίας. Καὶ εὐχόμενος τοῦτο, ἐννοῶ τὸ ἀνώτερον τοῦτο βουλευτικὸν σῶμα νὰ μὴ ἐκπροσωπῇ συνέδριον κοινωνικῶν ἢ πολιτικῶν ἀπομάχων, ἀχρήστων καὶ ἐπιβλαβῶν ἐνίοτε πρὸς σοβαρὰν πολιτικὴν δρᾶσιν, ἀλλ' ὅμιλον ἀνδρῶν ὑγιῶν καὶ εὐρώστων κατά τε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ πνεῦμα, ἐκλεγομένων κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον, οὐχὶ δὲ χειροτονουμένων

αὐθαιρέτως ὑπὸ τῆς ἑκάστοτε Κυβερνήσεως. Μόνον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Γερουσία δύναται νὰ ὑπάρξῃ λυσιτελὴς ἐν Ἑλλάδι.

Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω μετὰ πεποιθήσεως κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἂν τὸ πολίτευμα τοῦτο ἐπέδρασεν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου καὶ ἂν παρέσυρεν αὐτὸν εἰς μεγάλα ἐθνικὰ ἔκτροπα, ὡς ἰσχυρίζονται πολλοὶ ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ, ὁμογενεῖς καὶ ἀλλόφυλοι. Ὑπὸ πολλῶν κατεκρίθη· καὶ ἂν δὲν ἀπατῶμαι, Γάλλος δημοσιολόγος ἀπεκάλεσέ ποτε τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο πολίτευμα triste plaisantarie. Βεβαίως πλέον ἢ ἅπαξ παρουσίασεν ἡ σύγχρονος πολιτικὴ Ἑλλὰς τὴν δυσάρεστον ὄψιν *Κοινοβουλευτισμοῦ* ἐν τῇ θλιβερωτάτῃ αὐτοῦ ἐκφάνσει. Ἡ πάνδημος ψῆφος προϋποθέτει λαόν, κεκτημένον πολιτικὴν ἀρτιότητα, ταύτην δὲ προπαρασκευάζει μακρὰ προηγουμένη κοινωνικὴ ἀνατροφὴ αὐτοῦ, ἥτις ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑφίσταται βεβαίως κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην. Τὸ πολίτευμα προϋποτίθησι πολίτας, τουτέστιν ἀνθρώπους προσηκόντως κατηρτισμένους πρὸς τὸ *πράττειν τὰ πολιτικά*, λαὸν δέ, ἂν μή τι ἄλλο, ἔχοντα τοὐλάχιστον πεφωτισμένην συνείδησιν τῶν καθηκόντων ἑαυτοῦ καὶ τῶν δικαιωμάτων. Ἐνθυμοῦμαι τὸν ἀπαράμιλλον διάλογον Σωκράτους καὶ Γλαύκωνος, ὃν διηγεῖται ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς *Ἀπομνημόνευσιν*. Ἵνα ἀποκτήσῃ τις πολιτικὰς τιμάς, οἷα εἶνε ἡ διοίκησις τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων, πρέπει νὰ εἶνε ἄξιος αὐτῶν. Οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν δικαιοῦνται βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῶσιν, ὅτι κατέστησαν ἠθικῶς τε καὶ πνευματικῶς ἄξιοι τῆς ἑαυτῶν κλήσεως. Ἀλλὰ καὶ πόσοι ἄλλοι κυβερνῆται συγχρόνων πολιτειῶν, μᾶλλον προηγμένων, ἀπὸ αἰώνων ἀπολαυουσῶν κοινωνικῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας, δύνανται νὰ εἴπωσι περὶ ἑαυτῶν, ὅτι κατέχουσι τὴν ἱκανότητα τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός, οἵαν ἐζήτει ὁ παλαιὸς Σωκράτης ἀπὸ τὸν νεαρὸν Ἀθηναῖον Γλαύκωνα; Ἡ κοινοβουλευτικὴ ἱστορία τοῦ νεωτέρου κόσμου δὲν παρουσιάζει ἐποικοδομητικὰ φαινόμενα πρὸς ἀναγνώρισιν πολιτεύματος, περὶ οὗ τοσοῦτον δυσμενῶς ἐξεφράσθησαν πλεῖστοι τῶν συγχρόνων κοινωνιολόγων, πολλάκις καὶ τῶν ἐκπροσωπούντων τὰς δύο μᾶλλον ἀντιθέτους ῥοπὰς τῆς πολιτικῆς θεωρίας. Ὁ Ἄγγλος φιλελεύθερος Herbert Spencer ἀποκαλεῖ που αὐτὸ la grande superstition τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ δὲ ἀπολυταρχικώτατος Ρῶσσος Ποπεδονότσεφ, αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ρωσσίας λέγει ἔν τινι συγγράμματί του, ὅτι «la comédie parlementaire est le grand mensonge politique qui domine notre temps.» Ὅπως καὶ ἂν χαρακτηρίσῃ τις τὸ πολίτευμα τοῦτο εἶνε τὸ πολίτευμα τῶν νεωτέρων χρόνων, οἷον ἀνεπτύχθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θεωριῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος. Παρὰ τὰ ἔκτροπα, τὰ ἐμφανιζόμενα πολλάκις ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἐλευθέρων πολιτευμάτων, παρακωλυόντων πολλάκις τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν, ἡ μὴ εἰσαγωγὴ αὐτῶν ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ, ἢ ἡ κατάργησις, ἐν ᾗ περιπτώσει εἰσήχθησαν καὶ ἐδημιούργησαν παραδόσεις καὶ συμφέροντα, εἶνέ τι λίαν ἐπικίνδυνον, οἱοσδήποτε δὲ λαός, ὅσον καὶ ἂν ἔχῃ χαρακτῆρα ἀπαθῆ καὶ πειθαρχικόν, δὲν συγκατατίθεται εὐχαρίστως εἰς τὴν κατάργησιν πολιτικῆς τάξεως, ἐν ᾗ ἀπολαύει ποιᾶς τινος ἐλευθερίας, ὅσον καὶ ἂν ἡ ἐλευθερία αὕτη δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν αὐτοῦ κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν. Ὁ ἤδη μνησθεὶς Ἄγγλος κοινωνιολόγος Spencer, περιηγούμενος πρό τινος καιροῦ τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ ἐρωτηθεὶς παρά τινος δημοσιογράφου ποίαν ἔχει γνώμην περὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ πολιτεύματος, ἀπεκρίθη, ὅτι εὑρίσκει αὐτὸ ἄρτιον κατὰ θεωρίαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, διότι στερεῖται τῶν

προσηκόντως μεμορφωμένων ἀνθρώπων. Ἀνάγκη μεταξὺ πολιτῶν καὶ πολιτεύματος νὰ ὑπάρχῃ ἁρμονία. Καὶ πρώτιστα τὸ ἦθος, βελτίονος αἴτιον πολιτείας, ὡς ἐδογμάτιζεν ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀλλ' εἶνε δυνατὸν νὰ καταργηθῇ τὸ κοινοβουλευτικὸν τοῦτο πολίτευμα ἐν Ἑλλάδι, διότι δὲν παρήγαγεν ἀγλαοὺς καρπούς ; Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, διὰ τίνος καταλληλοτέρου πολιτεύματος θὰ ἀντικαθίστατο ; That is the question.

Οἱαδήποτε κρίσις καὶ ἂν ἐξενεχθῇ περὶ τοῦ πολιτεύματος τούτου ἂν ἐξεπλήρωσεν ἢ μὴ προσηκόντως τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, ἂν παρίσταται ἀνάγκη καταργήσεως αὐτοῦ ἢ τροποποιήσεως, ὅπως εὔχονταί τινες σήμερον ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ, τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ ἐνόρκως ὑποσχεθεὶς πρὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους τὴν τήρησιν τοῦ Συντάγματος βασιλεὺς Γεώργιος ἐτήρησε τὸν ὅρκον. Ἐπὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ βασιλείας τὸ ἑλληνικὸν κράτος, σὺν τῇ προσαρτήσει τῶν Ἰονίων Νήσων, τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματός τινος τῆς Ἠπείρου, ἐποιήσατο οὐκ ὀλίγας προόδους, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς δράσεως. Ἓν τῶν μεγίστων ἀτυχημάτων τῆς περιόδου ὑπῆρξεν ἡ ἕνεκα αἰτίων, περὶ ὧν εἶπον ἤδη τὰ δέοντα, οἰκονομικὴ ἐξάντλησις τοῦ δημοσίου, ἡ ἐπελθοῦσα πτώχευσις καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ τέλους ὑπαγωγὴ τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν εἰς διεθνῆ ἔλεγχον. Τὸ τοιοῦτο θλίβει πάντα ἐν Ἑλλάδι φιλόπατριν. Καὶ εἶνε καθῆκον πάντων, λαοῦ τε καὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ, ἡ ἐξεύρεσις τῶν μέσων, δι' ὧν θέλουσιν ἐπιρρωσθῇ αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁπότε θέλει ἐπέλθῃ καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους, ἡ κατὰ τὸ προσῆκον θεραπεία τῆς γαγγραίνης ἐκείνης, ἥτις καλεῖται ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία καὶ ἥτις οὐ σμικρὰς ἐπιφέρει ζημίας καὶ εἰς τὸ δημόσιον καὶ εἰς τὸν λαόν, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ οἰκονομικὴ χειραφέτησις. Ἡ Ἑλλὰς εἶνε κράτος, ἐντεταλμένον ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ παρελθόντος νὰ ἐκπληρώσῃ μεγάλην ἀποστολήν, τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύμπηξιν καὶ ἀνασύνταξιν πάντων τῶν διεσπασμένων μελῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐπιβάλλεται ἡ σοβαρὰ οἰκονομικὴ σύνταξις, ἡ ἀνάπτυξις τῶν πόρων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. *Δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδέν ἐστι γενέσθαι.* Τοιαῦτα ἐβροντοφώνει πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πρὸ πολλῶν αἰώνων ὁ Δημοσθένης. Τὴν συμβουλὴν ταύτην καθῆκον ἔχει νὰ μελετήσῃ ἡ σύγχρονος πολιτικὴ Ἑλλάς, ἐντείνουσα τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν, διότι οἱ καιροὶ οὐ μενετοί. Ἐν τῷ μοιραίῳ ἀνταγωνισμῷ τῶν λαῶν ὑποκύπτει κατὰ φυσικὸν νόμον ὁ ἀσθενέστερος, τουτέστιν ὁ μὴ παρεσκευασμένος νὰ ὑπερασπίσῃ ἀποχρώντως τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἰδέαν, ἥτις εἶνε ἅμα καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ δύναμις. Εὐτυχῶς ἐν τῷ ἑλληνικῷ κράτει λείπουσι κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαί τινες νόσοι, αἵτινες ἀλλαχοῦ εἶνε χρόνιαι καὶ συμφυεῖς πρὸς τὸν πολιτικὸν ὀργανισμόν. Δὲν ὑπάρχουσι θρησκευτικαὶ διαιρέσεις, ἄκραι κοινωνικαὶ διακρίσεις, πολιτικαὶ ὁμάδες, ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν βιαίαν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος. Πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐμφοροῦνται τῆς αὐτῆς ἰδέας, τῆς ἐνισχύσεως καὶ τῆς προόδου τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστῶτος. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ ἓν μόνον ἐπιβάλλεται καθῆκον, ἡ λελογισμένη καὶ ἐπίμονος ἀφοσίωσις ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, ὁπότε θέλει καταδειχθῇ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ μικροῦ τούτου τμήματος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ὑπῆρξεν ἓν τῶν μεγίστων κατορθωμάτων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἀφετηρία πρὸς τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἰδέα τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἐξίσου ἐκπροσωπουμένη ὑπό τε τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν ἀλυτρώτων ἢ τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλλήνων.

(ἀκολουθεῖ) **Ν. Καζάζης**

ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος ἐκ τοῦ προηγομένου τεύχους).

Τὰς προτάσεις ταύτης ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἐθεώρησεν ἀποδεκτάς, ἐπειδὴ δ᾽ ὅμως ὡς ἐκ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως εἴχομεν μεγάλην ἀνάγκην δανείου, αἱ προτάσεις δὲν ἀπερρίφθησαν ἐπισήμως (1) καὶ ὁ τότε διορισθεὶς ἐν Λονδίνῳ Ἕλλην πρεσβευτὴς ἀείμνηστος Π. Βράϊλας Ἀρμένης ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ ἐπιδιώξῃ ἐρρωμένως τὸν συμβιβασμόν. (2) Ὁ Βράϊλας ἀφικόμενος ἐν Λονδίνῳ εὑρέθη πρὸ τῆς ἑξῆς καταστάσεως· (3) Τὸ χρεωστούμενον ποσὸν ἀνήρχετο εἰς 7,446,150 Λ. Σ., συνιστάμενον ἐκ

α′) 550,000 Λ. ὁμολογιῶν τοῦ δανείου τοῦ 1821.
β′) 646,250 Λ. τόκων τῶν ὁμολογιῶν τούτων ἀπὸ τοῦ 1845 καὶ ἐντεῦθεν.
γ′) 1,707,000 Λ. ὁμολογιῶν τοῦ 1824.
δ′) 2,050,000 Λ. τόκων τούτων ἀπὸ τοῦ 1846 καὶ ἐντεῦθεν.
ε′) 2,492,900 Λ. τοκομεριδίων 1826 1845 ἐπισυνημμένων εἰς τὰς ὁμολογίας.
———
7,446,150 Λ.

---

(1) Ὁ ἀείμνηστος Τρικούπης, δι᾽ *ἰδιωτικῆς ἐπιστολῆς* (21 Δεκ. 1866), προέτρεπε τὸν γενικὸν πρόξενον τῆς Ἑλλάδος νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἐπιτύχῃ δάνειον 2 $^1/_2$ ἑκατ. Λ. πρὸς 8 $^0/_0$ καὶ *ἐκδεδομένον εἰς τὸ ἄρτιον*. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ὁ Τρικούπης ἦτο πρόθυμος νὰ διαθέσῃ ὁλόκληρον ἑκατομμύριον ὑπὲρ τῶν δανείων τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ κ. Σπάρταλης ἀπήντησεν ἀμέσως (τῇ 2/14 Ἰανουαρίου 1867), ὅτι σύναψις τοιούτου δανείου ἦτο ἀκατόρθωτος, καθ᾽ ὅτι εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου, ὅπου εὑρίσκοντο ἀξίαι κρατῶ, ὡς ἡ Αἴγυπτος ἡ Χιλῆ, ἡ Περουβία, ἡ Βρασιλία, ἀποφέρουσαι πραγματικὸν τόκον 10 καὶ 12 ο/ο, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκδοθῶσιν ἑλληνικαὶ ὁμολογίαι πρὸς πλέον τῶν 80 ο/ο ἐπὶ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου.

(2) Βλ. τὰς ὁδηγίας, τὰς σταλείσας εἰς τὸν ἀείμνηστον Βράϊλαν ὑφ᾽ ἡμερομηνίαν τῆς 14/26 Αὐγούστου 1867.

(3) Βλ. τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Βράϊλα τῆς 27 Ἰουλίου.

Ἀντὶ τούτων οἱ Ἄγγλοι ἠρκοῦντο εἰς 900,000 Λ. πρὸς 8 ο)ο. Ἐπειδὴ δ' ὅμως ἔβλεπον ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠδυνάτει νὰ πληρώσῃ ἀμέσως ὑψηλοὺς τόκους, προέτειναν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος τοῦ προοδευτικοῦ τόκου. (1)

Εἰς ἀπάντησιν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀντιπροέτεινε τὴν σύστασιν παγίου κεφαλαίου 700,000 πρὸς 8 0(0· ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει οἱ ὁμολογιοῦχοι προετίμων χρεωλυτικὸν δάνειον. ἡ Ἑλλὰς ἐδήλου, ὅτι ἦτο ἑτοίμη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν αὔξησιν τῆς σχετικῆς ἀξίας τοῦ κεφαλαίου καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ τόκου, χωρὶς ὅμως νὰ διαταραχθῇ τὸ ἐκ Λ. 56,000 ἐτησίως πληρωθησόμενον ποσόν.(2)

Τὰς προτάσεις ταύτας παρεδέχθησαν μὲ μικρὰς παραλλαγὰς (3) Ἄγγλοι, οἵτινες κατὰ κανόνα ἐπιδιώκουσι πρὸ πάντων τὴν μὴ διαιώνισιν τῶν ὑποθέσεων· ἡ σύμβασις ὑπεγράφη καὶ ἐψηφίσθη μάλιστα εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν, ὅτε ἀλλεπάλληλοι πτώσεις κυβερνήσεων ἐν Ἀθήναις ἐματαίωσαν τὰ πάντα. (4)

Ὁ νέος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Βαλασσόπουλος, ἁνὴρ περιωρισμένων βλέψεων. δὲν διέβλεπε τὸ ἐπάναγκες τοῦ συμβιβασμοῦ, ἀλλ' ἀντιληφθεὶς τῆς ζωηρᾶς ἐπιθυμίας τῶν Ἄγγλων νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα ἅπαξ διὰ παντός, ἐνόμισεν ἐπιτήδειον νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν κύρωσιν τῆς συμβάσεως ἐκ τῆς συνάψεως νέου δανείου. Ἡ νέα αὕτη ἐφαρμογὴ τῆς τόσον βλαψάσης τὴν Ἑλλάδα στρεψοδίκου μεθόδου (4) εἰς τὰς μετὰ

(1) Προετείνετο νὰ πληρώνηται :

κατὰ	τὸ	1868	τόκος	6 0)0	ἤτοι	54,000	Λ.
»	»	1869	»	6 1(2 0)0	»	58,500	»
»	»	1870	»	7 0)0	»	63,000	»
»	»	1871	»	7 1)2 0)0	»	67,500	»
ἀπὸ	τοῦ	1372	»	8 0)0	»	72,000	»

(2) Ὡς ἐγγυήσεις τῆς πληρωμῆς προσεφέροντο τὰ τελωνεῖα, αἱ ἁλυκαὶ κ.τ.λ.

(3) Βλ. τὰς λεπτομερείας ἐν *Ἐκθέσει Γενναδίου* σελ. 4.

(4) Ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου, ἡ ὑπογράψασα τὴν σύμβασιν, ἔπεσε σχεδὸν ἅμα τῇ ὑπογραφῇ αὐτῆς. Ἡ δὲ κυβέρνησις Μωραϊτίνη ἠσπάσθη μὲν τὴν ὑπογραφεῖσαν σύμβασιν, ἥτις καὶ ἐψηφίσθη εἰς α' ἀνάγνωσιν πρὸ τῆς λήξεως τῆς συνόδου, καὶ τοῦτο τοσούτῳ εὐκολώτερον, καθ' ὅσον οἱ Ἄγγλοι προέβησαν εἰς νέας παραχωρήσεις, ἀλλὰ δυστυχῶς ἔπεσε καὶ αὕτη πρὶν κυρωθῇ ἡ σύμβασις, τὴν αὐτὴ δὲν τύχην ἔλαβον καὶ αἱ διάδοχοι αὐτῆς.

(4) Μεταχειριζόμεθα μετὰ λύπης, προκειμένου περὶ Ἕλληνος πολιτευτοῦ, ἰδίως

τῶν δανειστῶν σχέσεις, ἐξηρέθισε τοὺς Ἄγγλους εἰς τὸν ὕπατον βαθμόν, ἐστέρησε δὲ ἡμᾶς ἀνελπίστου τύχης πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ἡμετέρων οἰκονομικῶν καὶ ἐδικαιολόγησε τοὺς Ὀλλανδούς, οἵτινες καθ᾽ ὅλας τὰς διαπραγματεύσεις δὲν ἔπαυσαν ἐμπαίζοντες ἢ ὑβρίζοντες τοὺς Ἄγγλους διὰ τὴν μακροθυμίαν αὐτῶν.(1)

Ἡ ἀπογοήτευσις τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοῦ ὑπῆρξε μεγίστη καὶ ἐπὶ τρία ἔτη τὸ ζήτημα ἐφάνη λησμονηθέν. ὅτε κατ᾽ Αὔγουστον 1871, ὁ κ. Σωτηρόπουλος ἔγραψεν εἰς τὸν Βράϊλαν ἐμπιστευτικὴν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην τοῦ συμβιβασμοῦ, ἐδείκνυεν ὅμως πόσον δύσκολον θὰ ἦτο εἰς τὸν ἑλληνικὸν προϋπολογισμόν, βεβαρημένον ἤδη μὲ ἐνιαυσίαν ὑπηρεσίαν 5,7000,000 δρ. (ἀντιπροσωπευουσῶν κεφάλαιον 44 ἑκατ.), νὰ ὑποστῇ νέαν ἀφαίμαξιν 60.000 Λ.. Προέτεινε λοιπὸν ὁ κ. Σωτηρόπουλος νὰ συμβιβασθῶσι τὰ ἀντίθετα ταῦτα συμφέροντα διὰ τῆς συνομολογήσεως δανείου 100 ἑκατ., ἐξ ὧν τὰ τριάκοντα θ᾽ ἀφιεροῦντο εἰς ἀπότισιν τῶν χρεῶν τῆς ἐπαναστάσεως. τὰ δὲ 70 ἄλλα εἰς ἀπόσβεσιν τῶν ἐσωτερικῶν χρεῶν, τοῦ κυμαινομένου χρέους καὶ ἄλλων ὑποχρεώσεων τῆς κυβερνήσεως.

Κατόπιν τῶν πρὸ τριετίας συμβάντων τοιοῦτος συμβιβασμὸς ἦτο ἀδύνατος. Οὐχ ἧττον ὅμως δύο μῆνας βραδύτερον ἡ κυβέρνησις ἔπεμπεν εἰς Λονδῖνον τὸν κ. Οἰκονομίδην, ὅπως ἐπιδιώξῃ συμβιβασμὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ 1867.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ κ. Οἰκονομίδου, (2) συνδεδυασμένη μετὰ σχεδίου

δ᾽ ἀνδρὸς ἀποθανόντος, γλῶσσαν ἥτις δυνατὸν νὰ φανῇ ἴσως ἀπρεπής. Πρὸς πᾶσαν ὑπεράσπισιν παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰς δύο ἐγκυκλίους τοῦ κ. Βαλασσοπούλου, ὑφ᾽ ἡμερομηνίαν τῆς 8 καὶ 24 Ὀκτωβρίου 1868, καὶ εἰς τὰ σχόλια τῶν κ.κ. Γενναδίου καὶ Σπάρταλη. Ἄλλως τε οὐδεὶς δύναται νομίζω, ν᾽ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ πολιτεία τοῦ κ. Βαλασσοπούλου ὑπῆρξε καταστρεπτική, ὅπως καταστρεπτικὴ ὑπῆρξεν ἡ πολιτεία ὅλων ἐκείνων, οἵτινες,πρὸ τοῦ 1867 ἢ μετὰ τοῦτο, παρεξέκλιναν τῆς ὁδοῦ τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς κατ᾽ ἐπίφασιν μόνον ἐπιζημίου εὐθύτητος.

(1) Οἱ Ὀλλανδοὶ διεμαρτυρήθησαν ἐπισήμως κατὰ τῆς συμβάσεως τοῦ Λονδίνου. Ἔγραψαν δὲ εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον αἰτοῦντες ἀκρόασιν διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους, οὓς ἔμελλον νὰ στείλωσιν ἐν Ἀθήναις. Πράγματι, ὀλίγον ἀργότερον, ὁ Drucker ἐπεσκέφθη τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν.

(2) Περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης βλ. μακρὸν ἄρθρον ἐν τῇ *Ἡμέρᾳ* τῆς 14(16 Ἰουνίου 1872, ἕτερον ἄρθρον ἐν τῇ *Κλειοῖ* τῆς 1)13 Ἰουλίου 1872, καὶ τὰς σελ. 6—7 τῆς *Ἐκθέσεως Γενναδίου*.

ἱδρύσεως κτηματικῆς Τραπέζης,(1) παρετάθη ἀνεπιτυχῶς ἐπὶ τρία διαδοχικὰ ὑπουργεῖα, ἡ δὲ ὑπόθεσις δὲν εἶχε κάμῃ οὐδ' ἓν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, ὅτε ἀνεφάνη ὁ κ. Γεννάδιος.

Οὗτος εὑρίσκετο ὁμολογουμένως εἰς δυσκολωτέραν θέσιν ἢ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ. Ἡ ἡμετέρα διαγωγὴ κατὰ τὸ 1868 εἶχε ψυχράνῃ πᾶσαν καλὴν διάθεσιν. Τὸ χρεωστούμενον ποσὸν ηὐξάνετο ταχύτατα· εἶχεν ἤδη φθάσῃ εἰς 8,428,975 Λ., ὅτε κατὰ τὸ 1875, ὁ κ. Γεννάδιος ἔγραφε τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἔκθεσιν. Αἱ πρόσοδοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἦσαν καταφανεῖς καὶ ἡ ἐξόγκωσις τῶν ἑλληνικῶν προϋπολογισμῶν ἔτι καταφανεστέρα. Τέλος ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσροῆς ἐν Ἑλλάδι ξένων κεφαλαίων κατεδεικνύετο ὁσημέραι ἐπιτακτικωτέρα, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ παρασκευὴ ὁπωσοῦν ἀξιομάχου στρατοῦ καὶ στόλου ἦτο, ἐν πλήρει ἀνατολικῇ κρίσει, ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου.(2)

Οἱ ταῦτα βλέποντες Ἄγγλοι ἐζήτουν τὴν ἀναγνώρισιν παγίου κεφαλαίου 1,500,000 Λ. πρὸς 5 0)0, ἤτοι τὴν ἐτησίαν παραχώρησιν 75,000 Λ.

Ὁ κ. Γεννάδιος (3) ἀντιπροέτεινε τὴν ἀναγνώρισιν κεφαλαίου 1,200,000 πρὸς 5 0)0 καὶ μετὰ χρεωλυσίου (4). Κατώρθωσε δὲ νὰ γί-

(1) Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ κ. Οἰκονομίδου ἦτο α') ν' ἀπαλλαγῶσι τὰ παλαιὰ χρεώγραφα διὰ νέων ὁμολογιῶν 1,000,000 Λ. ἐπὶ τόκῳ 5 0)0 καὶ χρεωλυσίῳ 1)2 0)0 β') νὰ κατατίθηται τὸ κατ' ἔτος οὕτω πληρωτέον ποσὸν τῶν 55,000 Λ. εἰς τὴν ἱδρυθησομένην Κτηματικὴν Τράπεζαν, ἀνταλλασσόμενον διὰ τῶν μετοχῶν αὐτῆς, καὶ γ') νὰ ἐγγυηθῇ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τόκον 5 0)0 διὰ τὰς οὕτω ληφθησομένας μετοχάς.

(2) Ὑπῆρχον καὶ λόγοι διπλωματικοὶ συνηγοροῦντες ὑπὲρ συμβιβασμοῦ, ὅστις ἀναμφιβόλως θὰ διέθετεν εὐμενῶς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ κοινὴν γνώμην.

(3) Ὁ κ. Haleswood καὶ οἱ λοιποὶ Ἄγγλοι ἔκαμνον τὸν ἑξῆς συλλογισμόν: Ζητοῦμεν, ἔλεγον, σήμερον ἀκριβῶς ὅτι ἐζητοῦμεν τῷ 1867· τότε ἠρκούμεθα εἰς ἓν ἑκατομμύριον, ἔκτοτε δὲ τὸ χρέος, ὡς ἐκ τοῦ ἀνατοκισμοῦ ηὐξήθη κατὰ 500,000 Λ., ζητοῦμεν ὅθεν 1,500,000 Λ. Ἀλλ' ὡς ἀπήντα ὁ κ. Γεννάδιος, ὁ συλλογισμὸς οὗτος ἦτο ἐσφαλμένος, διότι, γενομένης δεκτῆς τῆς ἀπαρχῆς τοῦ ἀγγλικοῦ συλλογισμοῦ, ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζωνται ὄχι οἱ τόκοι τοῦ ἀρχαίου κεφαλαίου τῶν 7,446,175 Λ., ἀλλ' οἱ τόκοι τοῦ προτεινομένου κατὰ τὸ 1867 νέου κεφαλαίου ἑνὸς ἑκατομμυρίου.

(4) Ὁ κ. Γεννάδιος προέτεινε κατ' ἀρχὰς προοδευτικὸν σύστημα ἀποσβέσεως, τοῦ χρεωλυσίου ὁριζομένου τὸ πρῶτον εἰς 5,000 Λ. καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνερ-

νωσιν αἱ προτάσεις του ἀσπασταὶ ὑπό τε τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν Ἄγγλων ὁμολογιούχων παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Drucker. Αἱ δὲ διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀντεπροσωπεύθη καὶ ὑπὸ δευτέρου ἀντιπροσώπου, τοῦ κ. Μαλικοπούλου, (1) κατέληξαν εἰς τὴν ἑξῆς σύμβασιν: (2)

α') Ὅπως ἀποσβεσθῶσι τὰ χρέη τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξεδίδοντο νέαι ὁμολογίαι, συμποσούμεναι εἰς τὸ ποσὸν Λιρῶν 1 200,000 καὶ φέρουσαι τόκον 5 0)0.

β') Αἱ ῥηθεῖσαι ὁμολογίαι διενέμοντο καὶ διηροῦντο μεταξὺ τῶν παλαιῶν ὁμολογιῶν καὶ τοκομεριδίων κατὰ τὴν ἑξῆς ἀναλογίαν:

Ἀντὶ 100 Λ. παλαιῶν ἐρυθρῶν ὁμολ. Λ. 31,12— νέαι ὁμολογ.
» 100 Λ. » κυανῶν » Λ. 30,10—(3) » »
» 100 Λ. παλαιῶν τοκομεριδίων Λ. 11,12— » »

γ') Ποσὸν ἐτήσιον 15,000 Λ. ἀφιεροῦτο πρὸς χρεωλυσίαν. Τὸ ποσὸν τοῦτο ηὐξάνετο διὰ τῶν ἐπισεσωρευμένων τόκων τῶν ἀποσβεννυμένων ὁμολογιῶν.

Ὑπελογίζετο ἐν τῇ συμβάσει, ὅτι τὸ νέον δάνειον θ' ἀπεσβέννυτο οὕτω πως ἐντὸς τριάκοντα τριῶν ἐτῶν. (4) Ἦτο δ' ὅμως ἔκτοτε προ-

---

χομένου εἰς 20,000. Θὰ ἐπληρώνοντο οὕτω κατ' ἀρχὰς μόνον 65,000 Λ., ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἡ Ἑλλάς, ἀπολαύουσα καὶ πάλιν ἐξωτερικῆς πίστεως, θὰ ἠδύνατο νὰ μετατρέψῃ τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια καὶ νὰ ἐξοικονομίσῃ ἄνευ κόπου 10 ἕως 15,000 Λ. κατ' ἔτος.

(1) Ἡ ἐκλογὴ ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ κ. Μαλικοπούλου, ἀνδρὸς ἀγνοοῦντος τὴν ἀγγλικὴν καὶ ἥκιστα εἰθισμένου εἰς μεγάλας χρηματιστικὰς ἐπιχειρήσεις, παραμένει ἀνεξήγητος.

(2) Τὸ κείμενον τῆς συμβάσεως ἐξεδόθη ἀγγλιστὶ (βλ. An agreement with the Hellenic Government tor the conversion of the Creek loans of 1824 and 1825. London 1878). Μετάφρασις ἑλληνικὴ τῆς συμβάσεως εὕρηται ἐν τῇ *Λευκῇ Βίβλῳ* σελ. 4—7.

(3) Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐρυθρῶν (1825) καὶ κυανῶν (1824) ὁμολογιῶν ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἐχρεωστοῦντο ἐπὶ τῶν πρώτων περισσότεροι τόκοι ἢ ἐπὶ τῶν δευτέρων. Πράγματι διὰ τὰ δάνεια του 1824 εἶχον πληρωθῆ, ὡς ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, πέντε ἑξάμηνα τοκομερίδια. Ἡ ἀναλογία εἶχεν ὁρισθῆ κατόπιν μακρῶν ὑπολογισμῶν.

(4) Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ σύμβασις ἦτο ἐκτάκτως ἐπωφελής. Αἱ ὁδηγίαι τοῦ Μαλικοπούλου ἀπέβλεπον εἰς τεσσαρακονταετῆ ἀπόσβεσιν, ἡ δὲ σύμβασις τοῦ 1867 εἰς πεντηκονταετῆ.

φανὲς ὅτι ἡ ἀπόσβεσις θὰ ἦτο ταχυτέρα, καθ' ὅτι ἦτο βέβαιον, ὅτι μόνον μέρος τῶν παλαιῶν ὁμολογιῶν καὶ τοκομεριδίων θὰ προσεφέρετο εἰς ἀνταλλαγήν.

δ΄) Ὅπως λείψωσιν αἱ κερδοσκοπίαι καὶ αἱ ἀναβολαί ὡρίζετο προθεσμία ἑνὸς ἔτους, παρελθούσης τῆς ὁποίας οἱ παλαιοὶ τίτλοι δὲν ἦσαν πλέον δεκτοὶ εἰς ἀνταλλαγήν. (1)

ε΄) Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπέσχετο νὰ πληρώνῃ τακτικῶς τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου ἀναγκαῖα ποσά. Ἀλλ' ὡς περαιτέρω καὶ εἰδικὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐγγύησιν, λέγει τὸ ἄρθρν 16, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑποθηκεύει τὰς εἰσπράξεις τοῦ χαρτοσήμου, αἵτινες ἀπέδιδον περὶ τὰ 6,000,000 δρ. καὶ τὰς εἰσπράξεις τοῦ τελωνείου Κεφαλληνίας τὰς ἀποδιδούσας 1,200,000 δραχμῶν. (2)

Ἡ οὕτω πως συνοψισθεῖσα σύμβασις, ἐξασφαλίζουσα τῶν δανειστῶν τὰ δίκαια, ἀποπλύνουσα ἐθνικὸν ρύπον καὶ ἀνοίγουσα εἰς τὰ ἑλληνικὰ χρεώγραφα τὸ Λονδίνιον χρηματιστήριον, (3) ἐγένετο καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ (4) καὶ ἐν Ἑλλάδι δεκτὴ μετὰ πλείστης εὐμενείας καὶ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ· Ἐπεκυρώθη δὲ τῇ 10 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν κατόχων ἑλληνικῶν χρεωγράφων (greek bondholders (5)καὶ ὀλίγον ἀργότερον ἐψη-

(1) Ἡ προθεσμία αὕτη ὑπὸ τῶν ὁδηγιῶν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἶχεν ὁρισθῇ διετής, καὶ ὑπὸ τῆς συμβάσεως τοῦ 1867 τρίμηνος.

(2) Αἱ δύο αὗται πρόσοδοι ἦσαν ἰδίως ἀποτεταγμέναι μέχρι ποσοῦ 4,250,000 φρ. ἐτησίως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἑτέρου δανείου. Ὑπελείπετο δ' ὅμως ὁπωσδήποτε περίσσευμα περίπου 90,000 λιρῶν. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπεχρεοῦτο νὰ μὴ φέρῃ τυχὸν μεταβολὰς σκοπούσας τὴν μείωσιν τῶν προσόδων τούτων (βλ. ἄρθρ. 15 καὶ 16).

(3) Τῷ ὄντι ρητὸς ὅρος τῆς συμβάσεως, τὸ ἄρθρον 18, ὥριζεν ὅτι: *ἐὰν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ χρηματιστηρίου τοῦ Λονδίνου δὲν ἐπιτρέψῃ τυχόν, ἵνα τὰ χρεώγραφα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀναγράφωνται ἐπισήμως ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, τὸ συμβόλαιον τοῦτο θὰ εἶνε ἄκυρον.*

(4) Βλ. ὅλον σχεδὸν τὸν ἀγγλικὸν τύπον, ἰδίως δὲ τὸ Daily News τῆς 11ης Ὀκτωβρίου, τὸ Bullionist τῆς 12ης, τὸ Financier κτλ. Τὸ Punch ἀπέσυρεν ἐπισήμως τὸ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑβριστικὸν δίστιχόν του.

(5) Κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην ἔλαβον τὸν λόγον ὁ πρόεδρος τῆς συνελεύ- Pleydell—Bouverie, ὁ κ. Γεννάδιος καί, ἐν ὀνόματι τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ Ἄστεως, ὁ κ. Ἐμμ. Μαυρογορδᾶτος.

φίζετο σχεδὸν ἄνευ ἀντιρρήσεως ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς. (1) Παρατηρητέον ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ καταψηφίσαντες τὴν σύμβασιν δὲν ἠρνοῦντο τὰ μεγάλα αὐτῆς πλεονεκτήματα, ἅτινα λίαν ἐπιτηδείως εἶχεν ἀναπτύξῃ ὁ ἀείμνηστος Κουμουνδοῦρος, ἀλλ' ἐπρέσβευον ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἧς οἱ προϋπολογισμοὶ ἔκλειον μετ' ἐλλειμμάτων, (2) δὲν ἦτο, κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς *Ἡμέρας*, (3) εἰς θέσιν νὰ ὑποστῇ τὴν νέαν ταύτην *φλεβοτομίαν*.

Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ ὑπογραφὴ καὶ ἡ κύρωσις τῆς συμβάσεως δὲν ἔθηκεν ἐντελῶς πέρας εἰς τὸ ζήτημα. Ἔμενον ἔτι πολλὰ καὶ λεπτὰ ζητήματα, ὧν πρόχειρος μαρτυρία εἶνε καὶ ἡ ἐν τῇ Λευκῇ Βίβλῳ καταχωρισθεῖσα μακρὰ ἀλληλογραφία, (4) δὲν ὑπελείποντο δ' ὅμως πλέον δυσκολίαι ἀνυπέρβλητοι, ἡ μετατροπὴ προέβη λίαν τακτικῶς καὶ τῇ 15 Ἰουνίου 1880 τὰ ἑλληνικὰ χρεώγραφα ἐγένοντο δεκτὰ εἰς τὸ χρηματιστήριον τοῦ Λονδίνου.

Κατ' ἐπίσημον δημοσίευμα, (5) ἡ κατάστασις τῶν δανείων τῆς Ἀνεξαρτησίας τῇ 31η Δεκεμβρίου 1878, ἦτο ἡ ἑξῆς:

Δάνειον . . .	800.000 Λ.
Δάνειον . . .	2,000,000 Λ.
	2,800,000, (6) εἰς ἃ προστίθενται

---

(1) Ἡ σύμβασις ἐψηφίσθη διὰ 82 ψήφων κατὰ 18, ἐκυρώθη καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου. 1878.

(2) Κατὰ τὸν Economist τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1878, τὰ ἀποτελέσματα τῶν πέντε τελευταίων χρήσεων ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς:

Ἔτη	*Ἔσοδα*	*Ἔξοδα*	*Ἐλλείμματα*
1873	1,277,000 Λ.	1,283,000 Λ.	6,000 Λ.
1874	1,336,000 »	1,490,000 »	154,000 »
1875	1,259,000 »	1,395,000 »	136,000 »
1876	1,387,000 »	1,395,000 »	8,000 »
1877	1,402,000 »	1,467,000 »	65,000 »

(3) Βλ. τὴν *Νέαν Ἡμέραν* τῆς 2)14 Δεκεμβρίου.

(4) Ἡ βίβλος ἐκείνη τυγχάνει ἐπίσης πρόχειρος μαρτυρία τοῦ καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην ὑπὸ τοῦ κ. Γενναδίου ἐπιδειχθέντος ἀκαμάτου ζήλου καὶ σπανίας ἱκανότητος· βλ. ἰδίως τὰ ὑπ' ἀριθ. 12 καὶ 13 ἔγγραφα.

(5) *Ἔκθεσις λογιστικὴ περὶ τοῦ γενικοῦ λογαριασμοῦ τῶν μετατραπέντων δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825,*

(6) Παρατηροῦμεν ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου δημοσιεύματος διδόμενοι ἀριθμοὶ εἶνε πάντῃ ἐσφαλμένοι. Ὁ συγγράψας τὴν ἔκθεσιν ἐλησμόνησε πράγματι

α') Καθυστερούμενα τοκομερίδια *δανείου* 1824 ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1826—1 Ἰανουαρίου 1844 . . . 700,000 Λ.

β') Καθυστερούμενα τοκομερίδια *δανείου* 1824 ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1844—31 Δεκεμβρίου 1878 . . . 1,380,000 Λ.

γ') Καθυστερούμενα τοκομερίδια *δανείου* 1825 ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. 1827—1 Ἰουλίου 1846 . . . 1,900,000 Λ.

δ') Καθυστερούμενα τοκομερίδια *δανείου* 1825 ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1836—31 Δεκεμβρίου 1878. . . . 3,250,000 Λ.

7,230,000 Λ.

10,030,000 Λ. Σύνολον

Αἱ 10,030,000 Λ. αὗται προέκειτο, λέγει ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Φλώρου, νὰ πληρωθῶσι διὰ τῶν 1,200,000 Λ. νέων χρεωγράφων. Ἀλλὰ παρουσιασθέντων πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀρχικῶν τίτλων ἀξίας μόνον 8,353,000 Λ. ἐξεδόθησαν ὁμολογίαι νέαι ἀξίας μόνον 970,000 Λ. Σ. (1).

Ἐνταῦθα περατοῦται ἡ ἱστορία *τῶν δανείων τῆς ἀνεξαρτησίας*, τὰ δὲ κατὰ τὰς νέας ὁμολογίας ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν δανείων ἀπὸ 1863—1893.

Ἀ. Ἀνδρεάδης.

ὅτι ἐκ τῶν ἀρχικῶν κεφαλαίων τῶν 2,800,000 Λ., χρεώγραφα ὀνοματικῆς ἀξίας 565,385 Λ. (ἐξ ὧν 280.200 Λ. τοῦ α' δανείου εἶχον ἀποσβεσθῇ ἅμα σχεδὸν τῇ ἐκδόσει (βλ. ἀν. σελ.) 59 καὶ ἐφεξῆς). Ἔμειναν λοιπὸν ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ 2.234,615 καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τούτου ἔπρεπε νὰ γίνωσιν οἱ ὑπολογισμοί, λαμβανομένου δ' ὅμως ἐπίσης ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ μικρὸν μέρος τῶν ἐξαγορασθέντων χρεωγράφων ἐτέθη καὶ πάλιν ἐν κυκλοφορίᾳ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως (βλ. σελ. 31 σημ. α').

(1) Σημειωτέον ὅτι ἐξεδόθησαν ἄλλαι 29,000 Λ. ὁμολογίαι πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων μετατροπῆς καὶ προμηθείας.

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσσίας κατέληξε τὸ 1791 εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Ἰασίου, σπουδαίαν κεκτημένην σημασίαν ὅσον ἀφορᾷ καὶ εἰς τὴν ρωσσικὴν πολιτικὴν ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἰθαγενοῦς χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀλλ' οὔτε ἡ Ρωσσία ἠδύνατο ἀμέσως νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ὑπὸ τῆς συνθήκης ταύτης παρεχομένων αὐτῇ δικαιωμάτων ἐπεμβάσεως ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, οὔτε τούτων ἡ θέσις ἐβελτιώθη ἐπαισθητῶς διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι πρώτιστα πάντων ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ αὐτὸ τὸ Κοράνιον, ἐν ᾧ ἡ σχέσις καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἦτο ἀποκρυσταλλωμένη ἀπὸ αἰώνων εἰς ὡρισμένους ἀφορισμούς. Πρὸς ἐπίτευξιν θετικῶν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀποτελεσμάτων ἔπρεπεν ἑκάστοτε, μὴ μεταβαλλομένου τοῦ Κορανίου, νὰ ἐπιβάλληται ἐπὶ τῆς Τουρκίας ἐξωτερικὴ πίεσις ἀρκούντως αἰσθητοῦ βάρους καὶ φόβου γεννητική, διότι οἱ Τοῦρκοι, μόνον πρὸ τῆς ἀνωτέρας ἰσχύος καὶ δὴ αἰωνίως ἐπ' αὐτῶν ἐπικρεμαμένης καὶ πρὸ αὐτῶν ἁπτῶς ἐφαρμοζομένης, θὰ ἠναγκάζοντο νὰ συμμορφῶνται πρὸς μὴ κορανικὰς διατάξεις. Ἐν τούτοις ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη λίαν ἐχαροποίησε τοὺς ταλανας ραγιάδες, κατὰ μικρὸν δὲ καὶ οἱ Τοῦρκοι, καίπερ λίαν δυσχεραίνοντες, μόνον διότι εἶδον πολλὴν ἔτι τὴν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς στήθεσι πολυχρονίως συγκρατουμένην ἐκδίκησιν κατὰ μικρὸν ὀγκουμένην, ἔπαυσαν νὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς κτήνη. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ψυχολογικὴ ἀνυπομονησία ἐνισχύετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ ἐκ τῶν ἀπηχήσεων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, οὕτω δὲ βαθμηδὸν ἤρξατο ἀπειλητικὴν λαμβάνουσα στάσιν ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἡ ἐθνικὴ ἐξέγερσις. Ὁ τότε τὰς τύχας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἰθύνων *Γρηγόριος ὁ Ε'* (1797—98) «ἀνὴρ ἐνεργητικώτατος, ὡρισμένων πεποιθήσεων, τολμηροῦ χαρακτῆρος καὶ ὑψηλοῦ φρονήματος» ὡς χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ κ. Σοκολώφ, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ διατελῇ ἀδιάφο-

ρος πρὸς τὴν ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ κλήρου παρατηρουμένην ἐθνικὴν ζύμωσιν, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅμως δὲν ἠδύνατο καὶ νὰ παραγνωρίσῃ, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἰθύνῃ τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ εἰς ἠρεμωτέραν ἐξέλιξιν, συγκρατῶν καὶ κολάζων κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἀπότομον ἔξαψιν τῆς ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καταυγασθείσης ἑλληνικῆς συνειδήσεως. Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδίᾳ καθ' ἣν ἐποχὴν (1797) ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης ἥρπασε παρὰ τῶν Βενετῶν τὰς Ἰονίους νήσους, ἀναγομένας εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἐνεκατέστησεν ἐν αὐταῖς πολίτευμα δημοκρατικόν. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, συνεργούσης καὶ τῆς Ῥωσσίας, ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτῆς ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τῆς Ἑπτανήσου, ἐξήγειρε τὸν χόλον τῶν Ἑπτανησίων, λίαν συμπαθούντων τοῖς Γάλλοις, καὶ πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν τῆς ἐκβάσεως τοῦ ζητήματος ὑπὲρ αὐτῆς ἠνάγκασε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν κατοίκων. Ἐπὶ τούτῳ ἀκριβῶς ἐγράφη ἡ ἀξιοσημείωτος ἐκείνη πρὸς τοὺς Ἑπτανησίους ἐπιστολὴ (1797), ἣν ἀναφέρει ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος (V. 671—2). Παραπλήσιον χαρακτῆρα φέρει καὶ ἡ πρὸς τὸν μητροπολίτην Σμύρνης ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου (Ἀγγελόπουλος II, 505—6). Ὁ κ. Σοκολὼφ κάλλιστα ἐννοεῖ, ὅτι αἵ τε ἐπιστολαὶ αὗται καὶ πάντα τὰ μέτρα, ἅτινα ἐλάμβανε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος *ἐπεβάλλοντο* ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σελίμ, διότι ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων ἦν καὶ διὰ τὸν Πατριάρχην μακραίων ἄσβεστος πόθος. Διὰ τὴν ἐξηναγκασμένην δὲ ταύτην «νόμιμον» στάσιν τοῦ Γρηγορίου Ε', ἐν σχέσει πρὸς τὸν Σουλτάνον, οὗτος ἤμειψεν αὐτὸν δι' «ὁρισμοῦ» αὐτοκρατορικοῦ, ἐνῷ ἐπαινεῖ μὲν τὸν Πατριάρχην διὰ τὴν «πίστιν αὐτοῦ καὶ εὐθύτητα», κατ' οὐσίαν ὅμως ἐπιτακτικῶς προδιαχαράττει τὴν ἣν ὤφειλεν ὁ Πατριάρχης ν' ἀκολουθήσῃ πολιτείαν. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, εἰλημμένον ἐκ τοῦ χειρογράφου Κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος (N. DCCXXI) καὶ τὸ πρῶτον τανῦν παρὰ τοῦ κ. Σοκολὼφ ἐκδιδόμενον (Παράρτημα, *Τὰ Νεοελληνικὰ* N. IX, σελ. 7—8), παραθέτομεν ἐνταῦθα κατὰ λέξιν:

«*Ἴσον τοῦ δοθέντος βασιλικοῦ ὁρισμοῦ τῷ Πατριάρχῃ τῶν Ρωμαίων Γρηγορίῳ.*
»—Σὲ ὁ Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὴν πολυπειρίαν σου »καὶ διὰ τὴν περὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν διαφόρων πατριαρχικῶν ὑποθέσεων ἀξιότητά »σου, ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ τούτων ἕνεκα κατ' ἐκλογὴν διωρίσθης Πατριάρχης, ἐγέ»νετο ἡ πίστις, ἡ εὐθύτης ὁποῦ ἔδειξες περὶ τὰς ἐφ' ἃς διωρίσθης ὑποθέσεις, καὶ »ἐφάνησαν τὰ ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων ἄξια κινήματά σου πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν »ἐνεχύρων τοῦ δημιουργοῦ ἀπιθάνων (;) ῥαγιάδων, σύμφωνα μὲ τὴν ἱεράν βασιλι»κὴν θέλησιν· ἐφάνη δὲ καὶ ὅτι ὑπερβάλλεις τῶν ὁμοίων καὶ προκατόχων σου κατὰ »τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀναγκαίων τῇ ἐπιστασίᾳ σου, διὸ εἶνε φανερόν, ὅτι ἠξιώθης καὶ »ἐλέων ὑψηλῶν περιποιητικῶν τῆς μεταξὺ τοῦ γένους σου ὑπολήψεώς σου, εἰσὶ δὲ »καὶ ἐν ἔργῳ οἱ ὑψηλοί μου σααδάδες καὶ παραχωρήσεις εἰς διαφόρους πατριαρχι-

»κὰς ὑποθέσεις, περὶ τῶν ὁποίων ἤθελες ἀναφέρῃ, ἀφορώσας εἴς τε τὴν καλὴν τά-
»ξιν τῶν ῥαγιάδων καταστάσεων, καὶ εἰς τὰ περὶ τὴν ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσίν τους·
»ὄντας τοίνυν φανερόν, ὅτι εἶνε χρέος σου ἀπαραίτητον ὁμολογῶν ἐπ' αὐταῖς ταῖς
»εὐεργεσίαις χάριτας, καὶ κατὰ τὴν γνωστὴν καὶ δεδοκιμασμένην πίστιν καὶ εὐ-
»θύτητα καὶ πρόβλεψιν καὶ ἀγχίνοιάν σου, ἐπιδεικνύμενος ἔργα καὶ κινήματα ἐπαι-
»νετὰ περὶ πάσας τὰς ἃς διωρίσθης ὑποθέσεις, καὶ νὰ περιποιῆσαι εἰς τὸν ἑαυτόν σου
»πάντοτε τὰ ἄπειρα ἐλέη τοῦ ἐν ἐλέεσι παρὰ πᾶσι θρυλλουμένου ὑψηλοῦ θεολέκτου
»καὶ νὰ προσπαθῇς εἰς τὸ νὰ αὐξάνῃς τὴν πρὸς ἑαυτὸν εὔνοιαν· ὅθεν δήλου ὄντος
»ὅτι καθὸ Πατριάρχης ἔχεις ἐντελῆ πρόνοιαν καὶ ἐπιστασίαν εἰς ὅλους τοῦ γένους
»σου, νὰ ἐπιμεληθῇς ἄκρως καὶ νὰ φροντίζῃς ἀδιαλείπτως εἰς τὸ νὰ συνάζῃς μέσα
»περιποιητικὰ τῆς εὐταξίας τοῦ μιλετίου σου καὶ νὰ μὴ λείπῃς μὲ συμβουλὰς καὶ
»παρακινήσεις εἰς τὸ νὰ διδάσκῃς πάντας τοὺς βασιλικοὺς ῥαγιάδες τὰ τῆς ὑπα-
»κοῆς των χρέη· καὶ τοὺς μὲν κατὰ τὰς συμβουλάς σου διάγοντας νὰ θεραπεύῃς,
»διὰ δὲ τοὺς τῇ ὑψηλῇ θελήσει ἐναντία πράττοντας, νὰ μᾶς δηλοποιῇς περὶ τῆς
»παιδείας των, καὶ ὅσα ἤθελαν κάμνουν χρείαν δηλώσεως, νὰ σπεύδῃς εἰς τὴν περὶ
»τούτων δήλωσιν καὶ ἐν συντόμῳ κάθε ὑπόθεσιν ἀναφερομένην εἰς τὸ μεμουργέτι
»σου, κατὰ τὴν παλαιὰν τάξιν καὶ ἀρχαίαν συνήθειαν νὰ οἰκονομῇς καὶ νὰ τὴν ἀπο-
»παρατῇς μόνος, χωρὶς νὰ ἤθελεν ἀνακατωθῇ ἄλλος τινάς, καὶ οὕτω ἐπιδεικνύμε-
»μενος ἐπαίνων ἀξίων ἐκδουλεύσεις, νὰ δαπανᾷς κάθε λογῆς ἐπιμέλειαν καὶ φρον-
»τίδα εἰς τὸ νὰ περιποιῆσαι σεαυτῷ, ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμήν, τὰ πᾶσιν ἐπιδαψι-
»λευόμενα ἄπειρα βασιλικὰ ἐλέη—1798 ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ».

Ἔτι δεινοτέρα κατέστη ἡ θέσις τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἐπὶ τῆς β^ας^ αὐτοῦ πατριαρχείας, ὅτε εἶχεν ἐκραγῆ ὁ ῥωσσοτουρκικὸς πόλεμος. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς Πύλης ἐξέδωκε πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐγκύκλιον, ἐν ᾗ παρώτρυνεν εἰς ὑπακοὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ ἀποστροφὴν ἀπὸ τῶν Ῥώσσων. Ὁ Πατριάρχης εὑρίσκετο μεταξὺ μεγάλου καὶ εὐγενοῦς ἐθνικοῦ ἔργου καὶ τῶν αὐστηρῶν διαταγῶν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως· «μόνον σκέψεις ἀνωτέρας περιωπῆς, λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς, ἠδύναντο ν' ἀναγκάσωσι τὸν Πατριάρχην εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοιαύτης ἐγκυκλίου» (ταύτην ἀναφέρει ὁ Ἀγγελόπουλος I, 205—211). Ὁποῖος τότε δεινὸς φόβος ἐρρύθμιζε τὴν διαγωγὴν τοῦ Πατριάρχου, μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ δυστυχὴς τὴν εὐαγγελικὴν φράσιν «ἀπόδοτε τὰ τοῦ καίσαρος τῷ καίσαρι» (Μθ. κβ', 21) ἠναγκάσθη νὰ μετατρέψῃ εἰς «ἀπόδοτε τὰ τοῦ βασιλέως τῷ βασιλεῖ», διότι ἡ λέξις «καῖσαρ» ὁμόηχος τῇ λέξει «τσὰρ» θὰ ἐμίμνησκε τοῖς Ἕλλησι τὸν Ῥῶσσον αὐτοκράτορα, πρὸς ὃν εἶχε τότε ἐστραμμένα τὰ βλέμματα ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐμποιεῖ φυσικῶς εἰς πάντα Ῥῶσσον, ὡς καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον συγγραφέα, τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε θεωροῦσιν αὐτὴν καὶ δεδικαιολογημένην μόνον, διότι οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι ἦσαν λίαν βαρεῖς, τρομοκρατίας καιροί, δεινῶς ἀπειλοῦντες τὸ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ὅτι δὲ ὄντως οἱ καιροὶ ἦσαν χαλεποὶ εὐχερῶς

πᾶς τις πείθεται ἐκ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ μαρτυρολογίου κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς τοῦ Σελὶμ τοῦ Γ' αὐτοκρατορίας, ὅ περ (μαρτυρολόγιον) καὶ ἀναλύει ὁ κ. Σοκολώφ. Τὴν τοιαύτην ἀκριβῶς κατάστασιν τῶν Χριστιανῶν ἔχων ὑπ' ὄψει βραδύτερον καὶ ὁ *Ἀλέξανδρος* ὁ Α' ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀνακινήσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βιέννης. Τοῦτο ὅμως οὐδεμίαν προσοχὴν παρέσχεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ οὕτως ἡ κατάστασις ἐξηκολούθει μένουσα ἡ αὐτή.

Ἐπῆλθεν ἡ βαρεῖα ἐκείνη ἐποχὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Μεταξὺ τῶν παραγόντων, οἵτινες ἤγαγον εἰς τὴν ἔκρηξιν αὐτῆς δικαίως ἀναγνωρίζει ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς μεταξὺ τῶν πρωτίστων καὶ κυριωτάτων τὴν εὐρεῖαν δρᾶσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου ἀπὸ τῶν πατριαρχῶν μέχρι τῶν ἐσχάτων ἱερέων καὶ μοναχῶν. Τὸ κύριον τοῦ κλήρου μέλημα ἦτο πάντοτε ἡ διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως μόρφωσις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀκοίμητος ηὔξανε τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον τοῦτο ἦτο δυνατόν, καὶ ὥριζον πρὸς διεύθυνσιν αὐτῶν λογίους ἐγνωσμένης ἐπιστημονικῆς καὶ ἰδίᾳ ἐθνικῆς ἀρτιότητος· καὶ οἱ Φαναριῶται δὲ οἱ τοσαύτην ἐπιρροὴν κεκτημένοι ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐθνικὰ πράγματα συνεισέφερον μετὰ προθυμίας τάς τε ἀτομικὰς αὐτῶν μερίμνας καὶ τὰ πλούτη εἰς τὰ χαλκεῖα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Οὕτω μορφούμενος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ταχέως συνησθάνθη τὴν ἀπόλυτον ἀντίθεσιν μεταξὺ παντὸς ὅ τι ἦτο ἴδιον καὶ τοῦ ξένου καὶ ἀλλοτρίου, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ οἱονεὶ λεληθότως ἔτεινε καὶ εἱλκύετο πρὸς τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην χώραν τῶν ἰδέων ὀνείρων καὶ πόθων, ἐν ᾗ βασιλεύει ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ δίκαιον. Ἐσχηματίσθη ἡ «Ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν» ἐν Ὀδησσῷ (1814) καὶ ἤρξατο ἡ συστηματικὴ προπαρασκευὴ τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ ταγοὶ ταύτης μάτην ἤλπισαν ἐπὶ τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, καίπερ κατὰ βάθος συμπαθῶν τοῖς Ἕλλησιν, ὡς τοὐλάχιστον θέλουσι νὰ παραδέχωνται οἱ περὶ τὴν ἀνατολικὴν πολιτικὴν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς ἐπαναστάσεως εἰδικῶς ἀσχοληθέντες Ῥῶσσοι (ἰδίᾳ ὁ *Ζιγάρεφ*), πιστῶς ὅμως ἀκολουθῶν ταῖς διατάξεσι καὶ ἀρχαῖς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, πρὸς δὲ εὑρισκόμενος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαβολῶν τοῦ δολιωτάτου Μεττερνίχου, ῥητῶς ἐδήλωσεν, ὅτι οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον θὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Σουλτάνος *Μαχμούτ*, προτρέπων τοὺς πιστούς, ὅπως ἀναλάβωσι μετὰ ζήλου τὸν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἀγῶνα, ἐδικαιολόγησε καὶ ἐβάσισε τοῦτον ἐπὶ καθαρῶς *θρησκευτικὸν* ἔδαφος· τὴν αἰτίαν τῆς ἐπαναστάσεως εὗρεν ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἀδιαφορίᾳ τῶν πιστῶν καὶ τῇ ἀπομακρύνσει αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἱερῶν μουσουλμανικῶν ἀρχῶν καὶ παραδόσεων, τὸν δὲ σκοπὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διεῖδεν ἐν τῇ *καταπατήσει τοῦ νόμου τοῦ Μωάμεθ*. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Ὑψηλάντης ὕψωσε τὴν σημαίαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὑπὲρ τῆς *πίστεως* καὶ τῆς *ἰσχύος* προὔτρεπε καὶ ὁ Μαχμοὺτ τὸν λαὸν ν' ἀποδυθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὥστε μὴ ἀπατώμεθα· μεθ' ὅλας τὰς «συνθήκας» καὶ

τὰς ρωσσικὰς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν «ἐπεμβάσεις» ἀδύνατον ἦν οἱ Τοῦρκοι νὰ μεταλλάξωσι πολιτικὸν σύστημα, διότι αὐτὸς οὗτος ὁ μουσουλμανικὸς νόμος, ὡς βασιζόμενος ἐπὶ τῆς αἰωνίας τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἱερᾶς βίβλου, ἦτο ἀμετάτρεπτος, πᾶσα δὲ ὑποχώρησις ἢ ὑπόσχεσις ἢ συνθήκη πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν, γενομένη μόνον πρὸ τῆς προσκαίρου ἐπιδείξεως ἀνωτέρας ἰσχύος, εἶχε χαρακτῆρα παροδικόν. Ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἔπρεπε *πάντοτε* νὰ ἐπικρέμαται λίαν αἰχμηρὸν δαμόκλειον ξίφος πρὸς ἐπίτευξιν ἀποτελέσματος διαρκοῦς χαρακτῆρος. Ἐπιμένομεν πολύ, ὡς θὰ παρετήρησεν ὁ ἀναγνώστης, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, διότι θὰ ἐπιστῇ ἀνάγκη νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὰς παρούσας παρατηρήσεις ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμῶν κρίσει περὶ ἑτέρου συγγράμματος παραλλήλου, ἔνθα παρουσιάζονται ἡμῖν διαφόρου χαρακτῆρος ἐκπλήξεις . . . Ὁ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Ἱ. Συνόδου ἐπίσημος καὶ ἀπὸ τυπικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως ἔγκυρος ἀναθεματισμὸς τῶν «ἀνταρτῶν» ἐνεποίησε φρίκην οὐ μόνον τοῖς ἀκροαταῖς, ἀλλ' ἀναμφιβόλως καὶ αὐτοῖς τοῖς συντάκταις αὐτοῦ. Μεθ' ὅλα ταῦτα καὶ τὸ ἔσχατον τοῦτο μέτρον οὐδεμίαν ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν τοῖς οὕτω τιμωρουμένοις ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς. Ἄλλως τε οἱ ἐπαναστάται καλῶς ἐνόουν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀναθεματισμοὶ ἦσαν ἀποτέλεσμα φοβοποιοῦ πιέσεως τοῦ Σουλτάνου, οὐδόλως ἀνταποκρινόμενοι πρὸς τὰ ἀληθῆ καὶ γνήσια αἰσθήματα τοῦ Πατριάρχου, τῶν ἀρχιερέων, τοῦ κλήρου καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ. Ἡμεῖς δ' ἐνταῦθα προσθέτομεν, ὅτι ὁ Πατριάρχης πιθανῶς εἶχεν εἰδοποιήσῃ πρότερον τοὺς ἐνδιαφερομένους περὶ τῶν ἀναθεματιστικῶν τούτων ἐγκυκλίων· διότι, ἐὰν ὁ λαός, ἐν ᾗ ἐξάψει εὑρίσκετο τότε, εἶχε τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Πατριάρχης τῇ ἀληθείᾳ ἐν ταῖς ἐγκυκλίοις ἐξέφραζε τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ πεποίθησιν, φρονοῦμεν, ὅτι δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ τὸν ἀποκηρύξῃ στεντορίᾳ τῇ φωνῇ καὶ δημοσίᾳ καὶ θὰ ἐχαρακτήριζεν αὐτὸν ὡς προδότην, ἐὰν ὄχι βεβαίως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ἐπεκράτει τρομοκρατία, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπαναστατήσασι σημείοις (ὡς π.χ. ἀπεδοκιμάσθη κατόπιν ἡ διαγωγὴ τοῦ Πατριάρχου Εὐγενίου, καθ' ἃ ὁ Pichler ἀναφέρει (II, 356). Καὶ ὅμως οὐχὶ μόνον οὐδὲ φωνὴ κατ' αὐτοῦ ἠγέρθη, ἀλλὰ μετὰ τὸν μαρτυρικὸν αὐτοῦ θάνατον σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν θερμὰ ἔχυσε δάκρυα ἐπὶ τῆς μαρτυρικῆς αὐτοῦ σωροῦ καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν ὡς μάρτυρα τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἔθνους. Ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, ὡς ἡ ὑπάτη ἐκδήλωσις κατὰ τῆς τάσεως τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τοῦ νὰ καταφέρῃ τὸν πέλεκυν ἐπὶ τῶν πρωτοστατῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος, οἷος ἐθεωρεῖτο ὁ Κλῆρος, ἐξήγειρεν ἐπὶ μᾶλλον τὸν φανατισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις ἀντὶ νὰ πτήξῃ, ἔτι πλέον ἐνισχύθη καὶ ἐνεψυχώθη ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τοῦ ἀγῶνος. Τὸ μαρτύριον μάλιστα τοῦ Πατριάρχου ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ἑλλήνων καθηγίασε θρησκευτικῶς καὶ ἐξύψωσεν ἠθικῶς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐξανάστασιν καὶ ἐνέπνευσε νέας δυνάμεις πρὸς πεισματωδεστέραν ἐπιμονήν. Περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα καὶ ἡμεῖς ὅτι ἕκαστος Ἕλλην γινώσκει ἐκ τῶν γεγονότων τῆς ἐπο-

χῆς ἐκείνης, ἅτινα ἐν λεπτομερείᾳ ἀγαστῇ ἀφηγεῖται ὁ συγγραφεύς. Σκοπὸν θέντες νὰ παρακολουθήσωμεν κυρίως τὰς κρίσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνασκοπουμένην ἐποχὴν βίου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀγῶνος ἡ Ἐκκλησία αὕτη ὑπέστη δεινά, ὅσα οὐδέποτε ἄλλοτε· ἐστερήθη τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων ἐκ τῶν ποιμένων αὐτῆς, οἵτινες καθωδήγουν τὸ ποίμνιον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πίστεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ, πληθὺς ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν κατεστράφησαν, κειμήλια ἱερὰ εἴτε ἐμολύνθησαν, εἴτε διηρπάγησαν, ὁ κανονικὸς βίος ἐξέστη τῆς τροχιᾶς του καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς ἠτιμάζετο καὶ κατεκρεουργεῖτο.« Ὁ χριστιανικὸς λαὸς εἶχε νὰ πολεμήσῃ οὐχὶ πλέον πρὸς ἐχθροὺς τοῦ Χρι-«στιανισμοῦ, ἀλλὰ πρὸς ἐχθροὺς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ», παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ἐπὶ τῇ ἐξιστορήσει τῆς μοναδικῆς ἐκείνης καταστροφῆς τῆς Χίου . . .

Ἐπὶ τέλους αἱ τοιαῦται θηριωδίαι τῶν Τούρκων καὶ ὁ ἀπελπιστικὸς πρὸς αὐτοὺς ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἄνευ ἀποτελέσματος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν συμπαθειῶν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ ἰδίᾳ τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ, οὗ τὸ αἴσθημα οὐχὶ μόνον δὲν ἐπηρέασεν ἡ διπλωματικὴ συμπεριφορὰ τῆς ἐπισήμου Ρωσσίας, ἀλλὰ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσε. Πολλὰ χρήματα τότε ἐστάλησαν εἰς τοὺς τόπους τῆς καταστροφῆς, πολλοὶ δὲ καὶ ἐθελονταί. Ταῦτα ἠνάγκασαν ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴν τὴν ἐπίσημον Ρωσσίαν νὰ κινηθῇ, ὡς καταδεικνύει τὸ τελεσίγραφον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρεσβευτοῦ βαρώνου *Στρόγανωφ* (6 Ἰουλίου 1821), ᾧ τινι ἐπηκολούθησε μάλιστα καὶ διακοπὴ τῶν ρωσσοτουρκικῶν σχέσεων, καὶ τοῦτο, ἀφοῦ μετὰ θαυμαστῆς ἀνοχῆς ἐκ μέρους τῆς τώρα μόλις προβάσης εἰς τὸ μέτρον τοῦτο Ρωσσίας, μονονοὺ κατεστράφη καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ὁ ὀρθόδοξος λαός. Τοιαύτη ἡ συνήθης πολιτικὴ τῶν ἐχόντων τὰς γνωστὰς ἀξιώσεις χριστιανικῶν κρατῶν. «Ἐπεμβαίνει» τὸ μέγα χριστιανικὸν κράτος—οἱονδήποτε—οὐχὶ *ἵνα σώσῃ πρὸ* τῆς καταστροφῆς, ἀλλ' ἵνα *μετ' αὐτὴν* διατηρήσῃ τὰ ἐρείπια. Καὶ διέκοψε τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν ἡ Ρωσσία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ· καὶ ὅμως ὁ *Ἀλέξανδρος ὁ Α'* δὲν προέβη εἰς τὸ ἀποφασιστικὸν τοῦτο διάβημα «πρὸς μεγίστην ἔκπληξιν τοῦ κόσμου σύμπαντος καὶ παρὰ τὰς ἐλπίδας τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ» λέγει κατὰ λέξιν ὁ ἡμέτερος Ρῶσσος ἱστορικός. Ἀντὶ παντὸς ὁ Ἀλέξανδρος «ἤρξατο μακρᾶς «καὶ ἀσκόπου διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλάς, ἐνῷ πυρ-«καϊὰ ἐλυμαίνετο σύμπασαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ ζήτημα ἀπῄτει ταχεῖαν καὶ «σύντονον δρᾶσιν, ἐνῷ τὸ χριστιανικὸν αἷμα ἔρρεε ποταμηδὸν καὶ ἐπότιζε τὴν Πε-«λοπόννησον, τὰς νήσους, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, αἱ δυνάμεις τῶν «Ἑλλήνων ἐξηντλοῦντο, τὰ μέσα ἐπέλειπον καὶ ὁ ὀρθόδοξος λαὸς ἠπειλεῖτο ὑπὸ «ριζικῆς καταστροφῆς. Ἡ χαλαρὰ καὶ ἀναποφάσιστος ἀνατολικὴ πολιτικὴ ἡμῶν ἐξηκο-

«λούθει τοιαύτη διατελοῦσα μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου (1 Νοεμ-«βρίου 1825).»

Τοῦ ζητήματος ἄλλην τραπέντος διεύθυνσιν ἐπὶ *Νικολάου τοῦ Α'*, ἐπηκολούθησεν ἡ σύμβασις τοῦ Ἄκκερμαν (25 Σεπτεμβρίου 1826), δι' ἧς ἡ Ρωσσία ἐκτήσατο μείζονα δικαιώματα ἐπεμβάσεως ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Ἐν τούτοις, ὅτε ἐπέστη ἡ στιγμὴ τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος μεταξὺ Ρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἡ Τουρκία οὐ μόνον ἀπέκρουσε τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν, ᾗτινι ἐπηκολούθησεν ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου (8 Ὀκτωβρίου 1827), ἀλλ' ἐκήρυξε καὶ πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας, «τοῦ ἀσπόνδου τούτου ἐχθροῦ τῆς «Τουρκίας καὶ παντὸς τοῦ μουσουλμανικοῦ λαοῦ», διότι εἰς αὐτὴν ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς σκοποῦσαν νὰ «ἐπεκτείνῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τὰς ὑφ' Ἑλ-«λήνων κατοικουμένας χώρας τῆς Τουρκίας, μεταβάλῃ τοὺς Τούρκους εἰς ραγιάδες «καὶ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς δεσπότας καὶ τὰ τζαμία εἰς ἐκκλησίας, νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν «κροῦσιν τῶν κωδώνων καὶ ἐν γένει νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν τουρκικὸν λαόν... Ὁ πό-«λεμος οὗτος—ἐπέλεγε τουρκικὸν διάγγελμα—δὲν ὁμοιάζει πρὸς τοὺς προτέρους· «δὲν πρόκειται σήμερον περὶ ὁρίων καὶ ἐπαρχιῶν· ὁ σκοπὸς τῶν ἀπίστων εἶνε νὰ «ἐξαλείψωσι τὸ Ἰσλὰμ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς καὶ νὰ ὑπαγάγωσιν ὑπὸ τοὺς πόδας «αὐτῶν τὸν μουσουλμανικὸν λαόν· διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ἡμῶν οὗτος ἔσται πόλεμος «ὑπὲρ πίστεως καὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς ὑπάρξεως, καθῆκον δὲ παντὸς ἱερὸν εἶνε ἡ συμ-«μετοχὴ ἐν τῷ παρόντι ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνι. . . .» Ὁ νικηφόρος οὗτος διὰ τὴν Ρωσσίαν πόλεμος κατέληξεν εἰς τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως (2 Σεπτεμβρίου 1829) δυνάμει τῆς ὁποίας ὁριστικῶς πλέον ἐπαγίωσε τὴν ἐν Ἀνατολῇ πολιτικὴν αὐτῆς, ἧς ἀναμφίβολον θεμέλιον ἐτέθη ἐν τῇ ἐπιμονῇ τοῦ Νικολάου Α' εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος (Λονδίνειος Συνδιάσκεψις τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830).

Ἡ φρίκη τῶν ἀπείρων δεινῶν, ἅτινα ἐδοκίμασαν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἑλληνικῆς κινήσεως, ἐξηγοράσθη ἐπὶ τέλους διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως γωνίας τινὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τὸ νέον τοῦτο κράτος κατέστη ἡ κεντρικὴ ἑστία ἐλευθέρας χριστιανικῆς πολιτείας καὶ καταφύγιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συγκεντρῶσαν εἰς ἑαυτὸ τὰ βλέμματα παντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ἐναπομείναντος ζυγόν· πρὸς αὐτὸ ἐστράφη ἡ καρδία καὶ ὁ νοῦς πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἐνταῦθα ἦτο τὸ κέντρον τῶν ἐθνικῶν διανοημάτων καὶ πόθων, ἐν αὐτῷ ἐπολιτογραφήθη ὁριστικῶς ἡ ἐλευθέρα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων πίστις μετὰ τῆς ζέσεως ἐθνικῆς γλώσσης καὶ ἐπαγιώθησαν αἱ ἱστορικαὶ ἑλληνικαὶ παραδόσεις. Τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἥνωσαν εἰς ἓν σύμπαντα τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ κατέστησαν τὸ ἀντικείμενον ζωηροτάτης συμμετοχῆς καὶ τῶν πέραν ἀκόμη τῶν ὁρίων αὐτοῦ ἑλληνικῶν ἐν Τουρκίᾳ συνοικισμῶν. Ἡ πρὸς ἕνωσιν τάσις τῶν τε ἐλευθέρων Ἑλ-

λήνων καὶ μὴ τοιούτων ἦτο τόσον μεγάλη καὶ ἐπιβάλλουσα, ὥστε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐξέλιπεν οἱονδήποτε κώλυμα, ἐξηφανίζοντο αἱ πολιτικαὶ διαφοραί, ἐξεμηδενίζοντο αἱ ἀποστάσεις, καὶ οἱ δύο λαοί, ἢ μᾶλλον τὰ δύο τοῦ ἑνὸς λαοῦ ἡμίση, καίπερ ἐξωτερικῶς ἀπ' ἀλλήλων διῃρημένα, πνευματικῶς ἀπετέλουν ἕνα λαὸν ἀχώριστον, ἓν ὅλον Κράτος συμπαγές. Τὴν ἕνωσιν ταύτην τῶν Ἑλλήνων ἀναμφιβόλως ὑπεβοήθησε καὶ προπαρεσκεύασεν αὐτὴ ἡ τουρκικὴ δεσποτεία· διότι «ἐν τῷ χαλκείῳ τῶν δεινῶν τοῦ μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ τὸ αἷμα καὶ αἱ βάσανοι «ἐχάλκευσαν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν εἰς ἔθνος μὲ ὡρισμένα καὶ ἀπαράγραπτα αἰσθή-«ματα καὶ τάσεις, μὲ ἰδεώδη ἀδιασπάστου ἑνότητος καὶ μὲ ἑτοιμότητα τῶν πάν-«των νὰ καταταχθῶσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν».

Ἐκτὸς τῶν ἀγαθῶν ὅμως τούτων, ἅτινα συνεπήγαγεν ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ σημειώσωμεν καὶ τὴν παρατηρηθεῖσαν μεταβολὴν τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἐναπομεινάντων ἀλυτρώτων Ἑλλήνων. Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ, εἴτε διότι ἐπὶ τέλους ἀνεγνώρισε τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐκπολιτιστικὸν παράγοντα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπολιτίστου μουσουλμανικοῦ λαοῦ, εἴτε διότι ἀπὸ ἀγαθοῦ συνειδότος ἐπεθύμησε νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν αὐτῶν ἐν γένει, εἴτε ἐπὶ τέλους, ὅπερ καὶ πιθανώτερον καθ' ἡμᾶς, διὰ νὰ προλάβῃ καὶ ἄλλα παρόμοια κινήματα, ἅτινα ψυχολογικῶς ἦσαν ἀναπόφευκτοι ἀντιδράσεις κατὰ τῆς ἀκρότητος τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς πιέσεως, ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ μεταρρυθμίσεις τινάς. Ἀπὸ τοῦ 1826 ἤδη κατήργησε τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων. Ἐπηκολούθησε κατόπιν ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ τῶν ἀνυποτάκτων ἐπαρχιακῶν σατραπῶν, ἡ μεταρρύθμισις τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, ἡ νέα τοῦ κράτους διοικητικὴ διαίρεσις καὶ ἡ περιοδεία αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Βουλγαρίαν καὶ Θρᾴκην, σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἐκ τοῦ πλησίον σπουδὴν καὶ ἀντίληψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ. Μεθ' ὅλα ταῦτα ἐν τούτοις μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ *τουρκικῶν* μεταρρυθμίσεων, αὗται δὲ οὐδέποτε, οὔτε ἐν τῷ παρόντι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι εἶχον ἢ θὰ ἔχωσι τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς διαρκείας, οἱ δὲ Χριστιανοὶ φυσικὸν ἦτο νὰ ζῶσιν, ὅπως καὶ πρὸ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς ταλαιπώρους Χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας, οἱ κακοῦργοι καὶ κακοποιοὶ δὲν κατεδιώκοντο, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας εὕρισκον καὶ ὑπεράσπισιν, ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ἐξηκολούθει νὰ εἶνε μέσον πρὸς χρηματισμόν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ Μουσουλμάνοι ἤρχισαν νὰ μεμψιμοιρῶσι κατὰ τοῦ Μαχμούτ, ἕνεκα τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, διότι ἐν αὐταῖς διέβλεπον ἐξίσωσιν πρὸς αὐτοὺς τῶν ραγιάδων καὶ ἑπομένως *ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν ὑπὸ τοῦ Κορανίου καὶ τοῦ σιεριὰτ καθιερωθεισῶν παλαιῶν παραδόσεων*. Αἱ διαθέσεις αὗται τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ ἔτι μᾶλλον ἐνισχύθησαν ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Μαχμοὺτ δεκαεξαετοῦς *Ἀπδ-οὺλ-Μετζὶτ* (1832—1861), διὰ τὴν νεαρὰν τοῦ ὁποίου ἡλικίαν καὶ οἱ Χρι-

στιανοὶ ἀφ' ἑτέρου εὑρίσκοντο ἐν ἀνησυχίᾳ, μὴ δυνάμενοι νὰ προγνωρίσωσιν ὁποίαν πολιτικὴν ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ πρὸς αὐτοὺς ὁ μικρὸς σουλτανίσκος. Ἡ ταραχὴ ὅμως αὕτη τῶν Χριστιανῶν δὲν διήρκεσε ἐπὶ πολύ, ἕνεκα τῆς μετά τινα χρόνον δημοσιεύσεως τοῦ περιλαλήτου ἐκείνου «Χάττι-σερίφ» τοῦ Γκιουλχανέ, τοῦ χαλκευθέντος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου *Χοσρέφ-πασᾶ* καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν *Ρεσὶδ πασᾶ*. Τό τε Χάττι-σερίφ τοῦτο καὶ τὸ συνοδεῦσαν αὐτὸ σουλτανικὸν φιρμάνιον, ὡς ἱστορικὰ ἔγγραφα, εἶνε ἀπὸ τῆς διττῆς ἀπόψεως ἀξιοσημείωτα· πρῶτον, διότι ἐν αὐτοῖς διαζωγραφεῖται ἡ μέχρι τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν κατάστασις τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν, καὶ δεύτερον διότι διαχαράττουσι **νέαν** ὁδὸν ἐν τῇ μεταρρυθμίσει αὐτῆς. Οὕτω τὰ ἔγγραφα ταῦτα **ἀναγνωρίζουσι καὶ ἐπικυροῦσι** (nota bene !) τὸν λίαν δυσάρεστον μέχρι τοῦδε βίον τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας ὑπηκόων κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Αὐτὸς ὁ Σουλτάνος δημοσίᾳ, ἐνώπιον τοῦ κόσμου σύμπαντος, διακηρύττει, ὅτι οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ δὲν ἦσαν ἐξησφαλισμένοι τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν, ἐπιβεβαιοῖ τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ τὸ εὐεξαγόραστον τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν καὶ ἐν γένει ὁμολογεῖ, ὅτι τὸ κράτος εὑρίσκεται ἐν βαθμῷ ἐσχάτης καταστάσεως. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως τὸ πειστικώτερον τεκμήριον τῆς θλιβερᾶς τῶν Χριστιανῶν θέσεως ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὴν ἀξιοπιστοτέραν ἐπιβεβαίωσιν πάντων, ὅσα περὶ ταύτης ἐλέχθησαν μέχρι τοῦδε. Ἡ θετικὴ ὅμως ὄψις τῶν ἐπισήμων τούτων ἐγγράφων παρέχει ἀφορμὴν καὶ βάσιν εἰς ἀρκούντως εὔλογον σκεπτικὴν πρὸς ταῦτα διάθεσιν, διότι δὲν ἐμπνέουσι πίστιν εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὁδηγῶν αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Χάττι-σερίφ ὁ Σουλτάνος δηλοῖ, ὅτι τὰ δεινά, ἅτινα ὑπέστη τὸ κράτος, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι «ἐπ' ἐσχάτων παρετηρήθησαν συστηματικαὶ καταστρατηγήσεις τοῦ «Κορανίου καὶ τῶν ἱερῶν νόμων». Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, δι' ἣν καὶ ἐξεδόθη τὸ Χάττι-σερὶφ μετὰ τοῦ φιρμανίου, δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς τηρήσεως τῶν θρησκευτικῶν μουσουλμανικῶν ἀρχῶν. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει ὁ Σουλτάνος ἀπ' εὐθείας δηλοῖ, ὅτι σκοπεῖ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν θρησκείαν, τὴν μουσουλμανικὴν βεβαίως. Τὰ λοιπὰ ἐννοοῦσιν ἐκ τῶν προηγουμένων οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται, Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ Rosen, χαρακτηρίσας ὅλην ἐκείνην τὴν χαττισερίφειον σκηνικὴν τελετὴν ὡς «κωμῳδίαν»... Ὅτι ὅμως καὶ αἱ κωμῳδίαι ἐμποιοῦσι τὴν οἰκείαν αὐταῖς ἐντύπωσιν γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ «κωμῳδία» αὕτη τοῦ Χάττι-σερίφ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ἐν τῇ Δύσει, ἧς ὁ τύπος δεόντως ἐξύμνησε τὴν ἀναγέννησιν τῆς Τουρκίας καὶ προεφήτευσε τὸ μέγα αὐτῆς μέλλον, κατά γε τὸ νέον μεταρρυθμιστικὸν κήρυγμα. Τὸ αὐτὸ ἔπαθον καὶ ἐν Ρωσσίᾳ, τὸ ὅτι δὲ καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας ἡτοιμάσθησαν νὰ ἑορτάσωσι τὰ νικητήρια τῆς νέας ταύτης περιόδου κατὰ τῆς παλαιᾶς, τοῦτο, φρονοῦμεν, δὲν πρέπει νὰ παραλληλίσωμεν πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν πεπολιτισμένων καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἐλευθερίας ἐκτεθραμμένων ἐπὶ αἰῶνας Εὐρω-

παίων, διότι ἐν Τουρκίᾳ καὶ αὐτὸς ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ τὰ «ζήτω» εἶνε κατὰ δεσποτικὴν παραγγελίαν, ἄλλως τε δὲ τί τὸ ἀπορίας καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον, ἂν οἱ ταλαίπωροι ραγιάδες ἐπὶ στιγμὴν ἐπίστευσαν πράγματι, ὅτι ἐπέστη ἴσως ἐπὶ τέλους ἡ ὥρα ἡ εὐλογητὴ σχετικῆς τινος τοὐλάχιστον ἀνακουφίσεως! . . . Καὶ ἀπέστειλε λοιπὸν ὁ πατριάρχης *Γρηγόριος ὁ Ϛ'* πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς περὶ τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος ἐγκύκλιον, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ ἀκόλουθον, τὸ πρῶτον ταὐτὸν ὑπὸ τοῦ κ. Σοκολὼφ ἐκδιδόμενον ἔγγραφον (Παράρτημα «Τὰ Νεοελληνικὰ» σελ. 18-19, ἀριθ. XXVI Π. Α. Κ. XX, 201):

«Πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀρχιερέων ἀπεστάλη ἐγκύκλιος περιέχουσα καὶ ἀντί»γραφον τοῦ ἀνακτορικοῦ αὐτογράφου (Χάττι-σερίφ), ἀναγνωσθέντος ἐπισήμως »κατὰ τὴν παρελθοῦσαν Κυριακήν, ἤτοι τὴν κβ' τοῦ λήξαντος Ὀκτωβρίου, εἰς »τὸν βασιλικὸν περίβολον τοῦ Γκιουλχανέ, ὅπου, ὅπως οἱ κορυφαῖοι τῶν ἄλλων »ἐθνῶν, οὕτω καὶ ὁ Πατριάρχης προσεκλήθη κατὰ βασιλικὸν ἰραδέν, γενόμενος αὐ»τήκοος τούτου. Αἱ ἐν αὐτῷ ἔννοιαι οὖσαι ὅλως εὐεργετικαὶ διὰ πάντας τοὺς κατ' »εὐτυχίαν κατοικοῦντας ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει, καθίστανται ὕλη γενικῆς χαρο»ποιήσεως. Νέα μετάπλασις καὶ μεταρρύθμισις τοῦ διοικητικοῦ τρόπου αἴρει ὅλας »τὰς καταχρήσεις καὶ εἰσάγει γενικὴν ἐξασφάλισιν ὑπὲρ τῆς ζωῆς, τιμῆς καὶ πε»ριουσίας ἑκάστου· ὅθεν προάγεται ὁ Πατριάρχης νὰ δώσῃ πρὸς ὅλους τοὺς ὁμογε»νεῖς τὰς ὀφειλετικὰς ἐκκλησιαστικὰς προτροπάς, ὥστε ἅπαντες ὑπερχαρεῖς καθι»στάμενοι καὶ εὐγνωμονοῦντες διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας ἐνδείξεις τοῦ »νέου ἄνακτος Σουλτὰν Ἀπτ-οὺλ-Μετζὴτ καὶ δεικνύοντες ἀφοσίωσιν, ὑποταγὴν καὶ »πίστιν εἰς τὰς βασιλικὰς αὐτοῦ ὑποταγάς, ἀδιαλείπτως δέωνται τοῦ Θεοῦ, ὅπως »διαφυλάττῃ τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ἐνισχύων καὶ ἐνδυνα»μῶν τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ συντηρῶν εἰς αἰῶνας αἰώνων τὰ ἐξ αὐτοῦ, χαριζόμενος »ἅμα ζωὴν πολυχρόνιον καὶ εὐδαιμονίαν ἀμετάπτωτον καὶ πρὸς τοὺς εὐγενεστά»τους αὐθέντας, ὡς συμπράττοντας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κοινῆς εὐτυχίας.— »αωλθ' ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιγ'.»

Ἡ ὑπὸ τῆς «νέας μεταπλάσεως καὶ μεταρρυθμίσεως» ταύτης ἀποκατάστασις τῆς «κοινῆς εὐτυχίας» δυστυχῶς δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπιτευχθῇ οὔτε διὰ τοῦ Χάττι-σερίφ τούτου, οὔτε διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπεμβάσεων τῆς Ρωσσίας (ἧς ἡ πολιτικὴ ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ 1840—1841 ὑπέστη περιορισμόν, ἕνεκα τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συμφωνίας), εἴτε δι' αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, πρὸς ἥν, καὶ δὴ τὴν Ἀγγλίαν, ἤρξατο νὰ στρέφῃ τὰ βλέμματά του ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς κόσμος, ὡς κατάδηλον φαίνεται ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἄγγλου ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ *Στρατφόρδου Ρεδκλίφφ* ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ϛ'. Λόγοι καὶ πράξεις ἀπέκλειον πάντοτε ἄλληλα ἐν τῇ τουρκικῇ πολιτικῇ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναμένῃ τις σπουδαίως σοβαρὰς ἐργασίας καὶ μετὰ τὸ περίφημον τοῦτο Χάττι-σερίφ.

Μεθ' ὅλον τὸν περιορισμὸν τῆς ἀνατολικῆς αὐτῆς πολιτικῆς ἡ Ρωσσία ἐζήτει κατάλληλον περίστασιν, ὅπως ἐπέμβῃ ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὡς τοιαύτη ἐφάνη τὸ καταπατούμενον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ δίκαιον τῶν ὀρθοδόξων ἐν τῇ κυριότητι τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων. Ὁ διὰ τοῦτο ἐπιχειρηθεὶς Κριμαϊκὸς πόλεμος (1853) ἀπέβη δυσμενὴς τῇ Ρωσσίᾳ, ἕνεκα τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἀπὸ τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισαν ν' ἀποκτῶσιν ἐν Τουρκίᾳ αἱ Δυνάμεις τῆς Δύσεως καὶ ἰδίᾳ ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦ προμνημονευθέντος Ρεδκλίφφ, ἀσπόνδου τῆς Ρωσσίας ἐχθροῦ, κατέληξε δὲ εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (18—30 Μαρτίου 1856). Ἐν τῷ ἐνάτῳ ἄρθρῳ τῆς συνθήκης ταύτης λέγεται, ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτάνος ἐν τῇ περὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ διηνεκεῖ μερίμνῃ ἐξέδωκε «φιρμάνιον», δι' οὗ βελτιοῦται ἡ τύχη τῶν Χριστιανῶν ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, ἐφ' ᾧ καὶ θέλων νὰ παράσχῃ ταῖς συμβαλλομέναις Δυνάμεσι τεκμήριον τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων, ἀπεφάσισε νὰ κοινοποιήσῃ τὸ *ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας* ἐκδοθὲν φιρμάνιον τοῦτο, ὅπερ αἴρει φυσικῶς ἀπὸ τῶν Δυνάμεων τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναμιγνύεσθαι ἑκάστοτε εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας πράγματα. Τὸ φιρμάνιον τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ πολυθρύλητον Χάττι-χουμαγιούν, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Σουτάνου Ἀπτ-οὺλ-Μετζὶδ (18 φεβρουαρίου 1856). Τὸ Χαττι-χουμαγιοὺν λοιπὸν τοῦτο ἔχει σχέσιν ἄμεσον πρὸς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων, ἥτις παρουσιάζεται καὶ ὥς τι συμπλήρωμα αὐτοῦ. Ὁ κ. Σοκολὼφ δι' ἀπείρων *γεγονότων* ἀποδεικνύει, ὅτι «ἑκάστη ἰδιαιτέρα λέξις τοῦ ἐνάτου τούτου ἄρθρου ἀπο-«τελεῖ καὶ ἰδιαίτερον ψεῦδος». Τὰ πράγματα βοῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν περὶ τοῦ ἂν ὁ Ἀπτ-οὺλ-Μετζὶδ ἐμερίμνα διηνεκῶς περὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ ἂν εἶχε γενναιόφρονας σκοπούς..., ἔπειτα δὲ τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα τὰ προηγηθέντα τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ἄρδην ἀναιροῦσι τὴν βεβαίωσιν ταύτην τοῦ Σουλτάνου, οὔτε δ' ἐξ οἰκείας βουλήσεως ἢ πρωτοβουλίας ἐδωρήσατο τοῖς Χριστιανοῖς τὸ Χάττι-χουμαγιούν. Τὰ ἐν τοῖς παρασκηνίοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γενόμενα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ 1854, τῷ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, Πρωσσίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὑπογεγραμμένῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ αὐστριακῷ τελεσιγράφῳ τοῦ 1855 λόγος γίνεται περὶ ἀπὸ κοινοῦ πιέσεως τοῦ Σουλτάνου πρὸς περίσωσιν τῶν δικαίων τῶν ραγιάδων (περὶ τούτου εἰδικῶς διὰ μακρῶν ἔγραψεν ὁ *Οὐλιανίτσκη* ἐν «Rouskij Bjestnik» τοῦ 1877 ἀριθ. 12 σελ. 743). Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς πιέσεως ταύτης ὑπῆρξε τὸ Χάττι-χουμαγιούν, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε «συνετάχθη τὸ πρῶτον γαλλι-«στὶ καὶ κατόπιν μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν» ὡς σημειοῖ ὁ ἐκδότης τῆς μεταφράσεως τῶν ὀθωμανικῶν Κωδίκων Νικολαΐδης (τόμ. Γ' σελ. 2858 ἐν σημ.), ἐξ οὗ συμπεραίνει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐθεώρησαν κατάλληλον νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ πρὸ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, «ἵνα προλάβωσι «πᾶσαν οἱανδήτινα πρότασιν τῆς Ρωσσίας ὡς πρὸς τὴν τύχην τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χρι-

«στιανῶν καὶ παραλύσωσι πᾶν αἴσθημα τῶν τελευταίων τούτων εὐγνωμοσύνης καὶ «συμπαθείας πρὸς τὴν Ρωσσίαν διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπέμβασιν αὐτῆς». Ὁ συγγραφεὺς διὰ μακρῶν ἀναλύων τὸ Χαττι-χουμαγιοὺν ἀναιρεῖ ἐπιτυχῶς ἑκάστην θέσιν αὐτοῦ, ἐπιβεβαιοῖ τὴν μείωσιν τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, ἐξουσίας, ἣν εἶχε τὸ Πατριαρχεῖον, λαβὸν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ Β'.

«Ἐν γένει—ἐπιλέγει— αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἀρχῆς «κακῶς συνέστησαν ἑαυτὰς ἐν τῇ ὡς ὑπερασπιστριῶν τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν «δράσει αὐτῶν. Ἁρπάσασαι ἐνόπλως παρὰ τῆς Ρωσσίας τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς δικαίωμα «τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς τῶν ὀρθοδόξων τῆς Τουρκίας ὑπερασπίσεως, τυφλωθεῖσαι δὲ ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ ὑπὸ ἰδεῶν θρησκευτικῆς φιλελευθερίας «ὁδηγούμεναι, ἐγκατέλιπον εἶτα τὸν ὀρθόδοξον λαὸν εἰς τὴν διάκρισιν τῆς δολιότη-«τος τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, χωρὶς νὰ ἐξασφα-«λίσωσι τὸν βίον αὐτῶν δι' οὐδεμιᾶς πραγματικῆς ἐγγυήσεως. Ἐκ τῶν προτέρων «ἠδύνατό τις νὰ προμαντεύσῃ, ὅτι τοιαύτη πολιτικὴ οὐδόλως θὰ ἐβελτίου τὴν τύχην «τῶν Χριστιανῶν».

Ἐνθαρρυνθέντες οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ρωσσίας ὑπὲρ τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν δικαίων ἤρξαντο συμπράττουσαι αὐτῇ δι' ἐπαναστατικῶν κινημάτων, πολλοὶ δὲ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ καταταχθῶσι καὶ ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' οἱ Εὐρωπαῖοι διπλωμάται, οἱ πάντα λίθον κινήσαντες πρὸς περιστολὴν τῶν κινημάτων τούτων, ἵνα βοηθήσωσι τοιουτοτρόπως τῇ Τουρκίᾳ, ὅπως συγκεντρώσῃ πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις ἐν τῷ κατὰ τῆς Ρωσσίας πολέμῳ, ἀπήτησαν παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διότι ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ κυρίως Ἑλλάδι ὑπεστηρίζετο ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπανάστασις, ὅπως ἐπέμβῃ πρὸς καθησύχασιν τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ δὲ Ἄγγλος ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενος *Μπλοὺντ* ἐπεχείρησε μάλιστα μετὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν περιοδείαν ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ. Ἐξ ἄλλου γνωστὴ τυγχάνει ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχείου ἡ ἀνάμιξις τῶν Ἄγγλων, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ παντοδυνάμου Ρεδκλίφφ, εἰς τὴν τότε παρατηρηθεῖσαν ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἁγίου Ὄρους παρὰ τοῖς μοναχοῖς κίνησιν. Αὗται καὶ αἱ τοιαῦται ἐπεμβάσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας δὲν ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος, οὕτω δὲ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα κατεπνίγησαν. «Ἐν γένει — λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς —οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι κατὰ τὸ διάστημα «τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου ἔπαιξαν διττῶς δόλιον πρόσωπον, καὶ ἀπέναντι δηλαδὴ τῆς «Ρωσσίας, προδοτικῶς ἑλκύσαντες αὐτὴν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ὃν ὁ αὐτο-«κράτωρ Νικόλαος οὐδόλως ἐπεθύμει, καὶ κατ' αὐτὸν βοηθήσαντες τὴν τελευταίαν «κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Δυνάμεως, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καταπνίγοντες «τὰς ἐπαναστάσεις ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ ἀπατῶντες ὅση δύναμις τὸν ἀτυχῆ «τοῦτον λαὸν διὰ ψευδῶν καὶ ἀπραγματοποιήτων ὑποσχέσεων, μόνον καὶ μόνον ἵνα

«θριαμβεύσωσι τὰ τουρκικὰ ὅπλα.Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ «τουρκικὸν κράτος ἀντήχησαν καὶ αὖθις οἱ θρῆνοι τῶν θυμάτων τοῦ τουρκικοῦ φα«νατισμοῦ, διότι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία οὐδὲν ἐποίησαν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀόπλων καὶ ἀνυπερασπίστων Χριστιανῶν, ἐφ' οὕς, ὡς συνήθως, ὥρμησαν οἱ Τοῦρκοι «πρὸς ἐκδίκησιν. Αἷμα ἄφθονον καὶ αὖθις ἐπότισε τὴν γῆν...» τοῦτο καταδείκνυται ἐκ τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Μητροπολίτης Ξάνθης Μελέτιος ἔγραφε τῷ Πατριάρχῃ μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1854 περὶ τῶν δεινῶν,ἅτινα ὑπέστησαν κατὰ τὴν διακαινίσιμον ἑβδομάδα οἱ Χριστιανοί. Ἐν τρισὶ γράμμασι τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσσης Στεφάνου διαζωγραφεῖται ἡ τραγικὴ κατάστασις τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, οὓς οἱ τουρκικοὶ στρατοὶ ἀνελεημόνως ἐλῄστευον καὶ ἐφόνευον. Μάτην οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες μετὰ δακρύων ἱκέτευον τοὺς Εὐρωπαίους προξένους,ὅπως ἐλευθερώσωσιν αὐτοὺς τῶν ἀγρίων μουσουλμανικῶν ὀρδῶν μετὰ τῆς οἰκείας αὐταῖς λύσσης ἐπιπιπτουσῶν ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν γυναικοπαίδων. Οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης ἑαυτοὺς αἰσθανθέντες συνέλαβον μάλιστα τὴν ἰδέαν τῆς ριζικῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς ὀρθοδοξίας ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ κατὰ διαταγὴν αὐτῶν ἀνέκκλητον οἱ ταλαίπωροι Χριστιανοὶ ἠναγκάζοντο νὰ ἑορτάζωσι διὰ φωταψιῶν ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσιν, ἰδίᾳ ἐν Κρήτῃ, ὁτὲ μὲν τὴν κατάληψιν τῆς Κριμαίας, ὁτὲ δὲ τὴν κυρίευσιν τῆς Μόσχας (!) καὶ ἄλλα πολεμικὰ τῶν Τούρκων ἀνδραγαθήματα. Ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος ἐξηναγκάσθη νὰ γράψῃ τῷ Μητροπολίτῃ Ἄρτης Σωφρονίῳ περὶ «ἀνηκούστου καινοτομίας» δηλ. τῆς χρήσεως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Πρεβέζης κωδώνων, διατάττων τὴν ἄρσιν αὐτῆς, ἄλλως ἡ μὲν ἐκκλησία θὰ ἐκλείετο, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἱερεῖς θὰ καθῃροῦντο. Τῷ δὲ Μητροπολίτῃ Λαρίσσης ἔγραφεν, ὅτι καίτοι οἱ ὑπήκοοι καταβάλλουσι τὸν διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας στρατιωτικὸν φόρον, οὐχ ἧττον δικαίως ζητεῖ στρατιώτας μεταξὺ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ ὁ Σουλτάνος, «ὃς ηὐδόκησε νὰ καταστήσῃ μέτοχα τῆς στρατιωτικῆς καὶ τὰ ὑπήκοα ἔθνη,» καὶ τοῦτο, ἵνα καὶ οἱ Ἕλληνες μετάσχωσι τῶν τῆς νίκης δαφνῶν, τῆς ἰσότητος ἐν τοῖς ἀξιώμασι καὶ πάσης τιμῆς, ὧν ἀπήλαυον ἄχρι τοῦ νῦν μόνον οἱ Μουσουλμάνοι. Εἶνε περιττὸν βεβαίως νὰ λεχθῇ καὶ ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος δὲν ἔγραφε ταῦτα εἰλικρινῶς, ἀλλ' εἶνε χαρακτηριστικὰ ταῦτα πάντα τοῦ πονηροῦ τῶν ἡμερῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου οἵ τε Τοῦρκοι καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Δύσεως ἀπήτησαν νὰ κηρύξῃ τοὺς Ρώσσους σχισματικούς, ἵνα διαθέσωσι τοιουτοτρόπως τὸν ἑλληνικὸν λαὸν κατὰ τῆς Ρωσσίας. Ἐννοεῖται ὅτι μέχρι τούτου δὲν ἐφάνησαν ἱκανοὶ νὰ πείσωσι τὸν Πατριάρχην. Ἐπέτυχον ὅμως διὰ διαφόρων πιέσεων νὰ υἱοθετήσῃ ἐπιστολήν, ὑπὸ τῆς Πύλης αὐτῆς ὑπαγορευθεῖσαν, ἐν ᾗ διετάσσετο ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ μὴ φέρηται ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Γάλλους στρατιώτας, ἐλθόντας νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν Κυβέρνησιν «κατὰ τῶν «δολίων τῆς Ρωσσίας προθέσεων, ὧν τὴν ἐπιτυχίαν ζητεῖ αὕτη ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὀρθοδοξίας.»

(*Ἕπεται συνέχεια*) **Γρ. Χ. Παπαμιχαὴλ**

1) Σημ. τοῦ «Ἑλληνισμοῦ.» Ἀλλὰ καὶ ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ δὲν ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰλικρινεστέρα τῆς πολιτικῆς τῶν δυτικῶν Δυνάμεων.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ

Σπουδαῖον φιλολογικὸν γεγονός τοῦ ἀρξαμένου ἔτους δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐκδοθέντα **Μακεδονικὰ Τραγούδια** τοῦ ἐμπνευσμένου ἐθνικοῦ ποιητοῦ κ. Γεωργίου Στρατήγη. Τὸ νέον ἔργον τοῦ προσφιλοῦς ποιητοῦ, τριάκοντα ἑπτὰ νέα ποιήματα περιέχον, ἅπαντα ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ἅπαντα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐθνικὴν πάλην μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν αἱμοχαρῶν ὀρδῶν τῶν ἀπὸ τοῦ Βόλγα ἀποίκων, οἵτινες ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν **Κομιτατζίδων** περιτρέχουν τὴν ἔνδοξον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους γενέτειραν καὶ πατρίδα, φέροντες κατ' αὐτῆς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, εἶνε ἔργον κατ' ἐξοχὴν ἐθνικοπαιδαγωγικόν, προωρισμένον νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅλον τὸν πόνον διὰ τὸ αἱματοκύλισμα τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν δολοφονικῶν συμμοριῶν τοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας, οἵτινες ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν προπατορικῶν αὐτῶν κακούργων ἕξεων, ἀναδείκνυνται ἀληθεῖς ἀπόγονοι τοῦ Κρούμου καὶ τοῦ Σκυλλοϊωάννου, νὰ ἐνσπείρῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν καρδίαν τὸ μῖσος κατὰ τῆς μηδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον σεβομένης ἐπήλυδος ἐν τῇ Χερσονήσου τοῦ Αἵμου αἱμοχαροῦς ταύτης φυλῆς καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ εἰς τὴν φυλὴν αὐτοῦ ἐπιβαλλομένου ἐθνικοῦ καθήκοντος πρὸς τοὺς δολοφονουμένους ἀδελφοὺς ἡμῶν Μακεδόνας παρ' ἐκείνων, πρὸς οὓς ὁ Ἑλληνισμός, ἐν ἀγριότητι διατελοῦντας, ἔδωκε τὰ φῶτα τῶν γραμμάτων καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ ποιηταί, οἱ μεγάλοι ἐννοῶ ποιηταί, ὑπῆρξαν ἀείποτε ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ ἔθνους των. Ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξεν ὁ μεγαλείτερος παιδαγωγὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐχειραγώγησε τοὺς Μαραθωνομάχους καὶ τοὺς Σαλαμινομάχους καὶ ὑπῆρξεν ὁ μεγαλείτερος ὑποκινητὴς καὶ δημιουργὸς τῶν ἀναριθμήτων τροπαίων τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατακτητοῦ τῆς Ἀσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Ὁ Βιργίλιος προπαρεσκεύασε τὸ μεγαλεῖον τῆς λατινικῆς φυλῆς διὰ τῆς ρωμαιοκρατίας, ὁ Δάντης, ὁ Ἀριόστος καὶ ὁ Τάσσος ἐδημιούργησαν κυρίως τὴν σύγχρονον Ἰταλίαν, ὁ Μίλτων καὶ οἱ λοιποὶ Ἄγγλοι ποιηταὶ διέπλασαν τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν φυλὴν ἐν τῇ χριστιανικῇ αὐστηρότητι καὶ προόδῳ, ἀρεταῖς εἰς ἃς μέχρι σήμερον ὀφείλεται πρὸ παντὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους τούτου, οἱ Τρουβαδοῦροι ἐδημιούργησαν τὴν ἱπποτικὴν Γαλλίαν τοῦ Μεσαίωνος, ὁ Γκαῖτε καὶ ὁ Σχίλλερ τὴν γερμανικὴν ἑνότητα καὶ ἡ ἑλληνικὴ δημοτικὴ ποίησις τοὺς Ἀρματωλοὺς καὶ Κλέφτες τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, τοὺς ἐργάτας τῆς ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας

Τοιοῦτόν τινα σκοπὸν ἐπεδίωξεν ἀκριβῶς καὶ ὁ ποιητὴς τῆς περὶ ἧς πρόκειται ποιητικῆς συλλογῆς τῶν Μακεδονικῶν Τραγουδιῶν κ. Γ. Στρατήγης. Δὲν ψάλλει μὲν κατορθώματα τῆς παρούσης γενεᾶς, διότι ἡ παροῦσα γενεὰ ὡς μόνον αὐτῆς κατόρθωμα ἔχει τὴν λήθην τῶν προγονικῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ ψάλλει τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἐθνικῶν ἐχθρῶν, δηλαδὴ ζητεῖ ν' ἀφυπνίσῃ τὸ κοιμώμενον ἔθνος καὶ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὰ ἱερὰ αὐτοῦ καθήκοντα· οὕτως ἀναφωνεῖ :

«Τὸ Μῖσος, τὸ Μῖσος νὰ ψάλω
Τῶν σκλάβων τὸν μαῦρο θεό,
Ποῦ κάνουν τρανὸ καί μεγάλο
Τὸν κάθε γενναῖο λαό . . .»

Ἐλλείψει συγχρόνων δανείζεται καταλλήλως ἐθνικὰ παραδείγματα ἐκ τῆς μεγάλης ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, τῆς προπαρασκευασάσης τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821, δι' ἧς ἀπηλευθερώθη τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θέλων ν' ἀνεύρῃ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων ἀρχιερέων, τὸν περίφημον τοῦ Ἕλους ἐπίσκοπον (1).

«Μάκεδόνες δεσποτάδες,
Ρασοφόροι στρατηγοί,
Καὶ τῶν σκλάβων βασιλιάδες
Στὴν ἀλύτρωτή μας γῆ,
Ποῦ μὲ λέξη μιά, ἕνα βλέμμα
Στὰ φτωχά σας τὰ παιδιά,
Κάνετε τὰ βράζῃ αἷμα
Μὲς στὴν κρύα τους καρδιά.

«Μακεδόνες δεσποτάδες,
Τὰ παιδιά σας σπλαχνιστῆτε,
Τοὺς πολύπαθους ραγιάδες,
Καὶ τὰ λόγια θυμηθῆτε
Τὰ χρυσᾶ τὰ λόγια τέλος,
Ποῦ ὁ δεσπότης εἶπε στὸ Ἕλος
Στοὺς ραγιάδες τοῦ Μωριᾶ.

«Μακεδόνες δεσποτάδες
Στὴ βαρυόμοιρη τὴ γῆ,
Πέστε τέλος στοὺς ραγιάδες,
Ρασοφόροι στρατηγοί :

(1) Ὁ Ἐπίσκοπος Ἕλους ἐκήρυξε κατὰ τὸ 1821, ὅτι δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ κοινωνήσῃ κανένα Ἕλληνα, μὴ φονεύσαντα τοὐλάχιστον ἕνα Τοῦρκον (Ἱστορία Μένδελσον Βαρθόλδη).

—«Ἀπὸ σᾶς κανένας σκλάβος,
«Σ' ὅλη τὴ Μακεδονιά,
«Δὲ θαρθῇ νὰ μεταλάβῃ
«Ἀπ' τὴν ἅγια κοινωνιά
«Ἂν δὲν ἔχει θανατώσῃ
«Ἕνα Βούλγαρο φονιᾶ,
«Ὡς που ἡ γῆ μας νὰ γλυτώσῃ
«Ἀπ' τὴ φόνισσα γενιά»

Ἀποτεινόμενος δὲ ἔμπλεως ἐλπίδος πρὸς τούς... μέλλοντας ἀρματωλοὺς τοῦ Ὀλύμπου, ἀναφωνεῖ:

«Γιὰ σᾶς πάλιν τὴν ἅρπαξα καὶ μὲ καϋμὸ τὴν πῆρα
Μὲ κάποιον πόθο μυστικὸ κι' ἐλπίδα σιγαλή,
Γιὰ σᾶς κρατῶ ἀνυπόμονος τὴ φτερωτή μου λύρα,
Καὶ καρτερῶ σας ἄγρυπνος, τοῦ Ὀλύμπου ἀρματωλοί.

«Γιὰ σᾶς τὴ βάφτισα βαθυὰ μέσα στὴ μαύρη Στύγα,
Τοῦ μίσους μου τὴν ἄφραστη λαχτάρα νὰ σᾶς πῶ,
Γιὰ σᾶς στοῦ οὐράνιου τοῦ βουνοῦ τὲς κορυφὲς τὴν πῆγα
Τοὺς ἡμιθέους ἥρωας νὰ πῶ πόσο ἀγαπῶ.

«Καὶ λαχταρῶ τοῦ καθενός σας τ' ὄνομα νὰ ψάλω,
Τὸ πάνθεο τ' ἀνοίξαμε τὸ μακεδονικό,
Καὶ διάπλατες οἱ θύρες του προσμένουν κάναν ἄλλον
Ὡσὰν κι' Ἐκεῖνον ὄμορφο, μεγάλο, ἡρωϊκό.

«Σᾶς καρτερῶ! Σκορπίσετε τὴ φρίκη καὶ τὸν τρόμο!
Νὰ κολυμπῆστε στὸ αἷμά τους μιὰ μέρα καρτερῶ.
Ὅπου τοὺς βρῆτε, σὲ βουνό, κάμπο, λαγκάδι, δρόμο,
Δόστε τους θάνατον φρικτόν, ἀνίλεο, φοβερό.

«Λύπη, συμπάθεια κι' ἔλεος, ποτὲ μὲ τοὺς βαρβάρους!
Ὡσὰν θεριὰ σκοτῶστέ τους, χωρὶς ἀνθρωπισμό.
Στοὺς δολοφόνους, ἐμπρηστὰς καὶ βιαστὰς Βουλγάρους
Ποτέ σας νὰ μὴ δείξετε, ποτέ σας οἰκτιρμό!

«Μὰ μὴν ξεχνᾶτε, Ἕλληνες ἀρματωλοὶ πῶς εἶστε,
Κι' ἔχετε μέσα λιονταριοῦ κι' ὄχι ὕαινας καρδιά
Καὶ στὸ τυφλὸ ξεσπάθωμα τοῦ μίσους νὰ λυπῆστε
Καὶ σέβεστε τὰ γηρατειά, γυναῖκες καὶ παιδιά.»

Ἐμπνέεται ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Νεοκλέους Καζάζη ὡς ἐθνικοῦ ἀποστόλου, καὶ προσαγορεύει αὐτὸν διὰ σειρᾶς ὡραίων στίχων ὡς ἐμπνευστὴν τῶν μακεδονικῶν του τραγουγιῶν:

«Ἐσένα ποῦ ἄγνωστους ρυθμοὺς μοῦ χάρισες στὴ λύρα,
Καὶ νέους δρόμους μ' ἄνοιξες στὰ χρόνια αὐτὰ τὰ στεῖρα,
Βάρδε σεμνὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ,
Ἐσέ, ποῦ νέα μοῦ ἔχυσες κρυφὴ στὰ στήθη ἐλπίδα,
Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τοῦ Ὑλισμοῦ.

«Ἐσέ, ποῦ φέγγει τὸ ἔθνος σου τὸ ἀδάμαστό σου θάρρος,
Καὶ θεώρατος πυργώθηκες σἂν μές' σ' ὁμίχλη φάρος,
Γιὰ τὴ φτωχή μας Μάννα·
Ποῦ θύρα μιὰ δὲν ἄφησες ἄκρουστη στὴν Εὐρώπη,
Καὶ τ' ὄνομά σου ἀντιλαλεῖ Στρυμώνας καὶ Ροδόπη
Σᾶ βροντερὴ καμπάνα·

....

....

«Ἐσένα οἱ στίχοι μου ποῦ κλειοῦν, αἷμα, φωτιὰ καὶ δάκρυ
Θὰ ψάλλουν καὶ θὰ ὑμνολογοῦν στοῦ Ὀλύμπου ἐκεῖ μιὰν ἄκρη,
Σέ, ποῦ τὴ φλόγα τους χρωστοῦν τὰ δάκρυα καὶ τὸ αἷμα,
«Κι' ἀπὸ πετράδια τἄκανες μὲ τ' ὄνομά σου στέμμα...

Κι' ἂν ἴσως—ἄχ! νὰ γένονταν αὐτὸ τὸ θᾶμα!—ἂν ἴσως
Ψάλουν αὐτοὺς τοὺς στίχους μου ποῦ ἐνέπνευσες μὲ μῖσος
Οἱ νικηταὶ τὴν ὥρα αὐτή,
Τῆς Λευτεριᾶς οἱ πρόμαχοι δὲ θὰ θυμοῦνται ἐμένα
Τὸν ταπεινὸ τραγουδιστή, μὰ θὰ δοξάσουν σένα
Τὸν Ἥρωα καὶ τὸν ἐμπνευστή.»

Ἐν γένει ὁ ποιητὴς ἐν τῇ ὄντως ἐθνικῇ ταύτῃ συλλογῇ μετουσιοῦται εἰς μακεδονικὸν ψάλτην, εἰς ἀντιπρόσωπον τῶν ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐγχειριδίου δολοφονουμένων ἀδελφῶν μας, ἐνδύεται ὅλον τὸ μῖσος, ὅλον τὸν πόνον τῶν αἱμασσουσῶν πληγῶν των, ὅλην τὴν λύσσαν τῆς διψώσης ἐκδίκησιν καρδίας των, ὅλην τὴν πίκραν τῶν δακρύων των καὶ κράζει μὲ ἀσυνήθιστον εἰς ποιητικὴν καρδίαν φωνὴν καὶ αἴσθημα, καρδίαν ἣν συγκινεῖ ἡ στοναχὴ ἑνὸς πτηνοῦ, ἢ τὸ θραύσιμον ἑνὸς ἄνθους, καὶ κράζει πρὸς τοὺς μέλλοντας ἰδανικούς του ἥρωας, τοὺς ἁρματωλοὺς τοῦ Ὀλύμπου :

«Ὡσὰν θεριὰ σκοτῶστέ τους! χωρὶς ἀνθρωπισμό!»

Διὰ τὸν ποιητὴν τὸ ὡραῖον ὑπάρχει παντοῦ. Ὁ Δάντης ἔψαλε τὴν Κόλασιν. Πολλάκις μία ἀγρία θύελλα, ἀλλ' ὡραίως ἀγρία εἶνε ὡραιοτέρα μιᾶς ὡραίας πρωτομαγιᾶς. Τὸ θολὸν καὶ ἄγριον ρεῦμα τοῦ χειμάρρου, τὸ κατερχόμενον μὲ βουητὸ τὴν κοιλάδα, εἶνε ἐξ ἴσου ὡραῖον πρὸς τὸ ἤρεμον νᾶμα τοῦ διαυγοῦς καὶ κελαρύζοντος ρυακίου, διότι ἐν τῇ ἀγρίᾳ ὡραιότητι προσκτᾶται καὶ μεγαλοπρέπειαν.

Ἡ Μοῦσα τοῦ κ. Στρατήγη, γνωστὴ καὶ ἐξ ἄλλων ποιημάτων καὶ συλλογῶν, δὲν φορεῖ πάντοτε ἄνθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ δὲν ὀρχεῖται πάντοτε, ἀλλὰ καὶ μαίνεται καὶ καταρᾶται.

«Ὡσὰν θεριὰ σκοτῶστε τους! χωρὶς ἀνθρωπισμό!

. . . .

«Νὰ διώξετε τὸ Βούλγαρο ἀπ' τὴν πανώργια χώρα!

. . . .

«Ἂν δὲν βαφτίσετε τὴ γῆ μὲ τὸ αἷμα τοῦ Βουλγάρου,
Μιὰ μέρα σκλάβοι ἀλύτρωτοι θὰ γίνετε...

. . . .

«Ἀνάθεμα στὸ βάρβαρο! Ἐκδίκηση! Κατάρα!

. . . .

«Ἀπὸ σᾶς κανένας, σκλάβοι,
Δὲ θάρθῃ νὰ μεταλάβῃ
Ἂν δὲν ἔχῃ θανατώσει
Ἕνα Βούλγαρο φονιᾶ!»

. . . .

«Ἤθελα κάθε μίσους τόνο,
Ποῦ λέω νὰ γίνῃ ἀητοῦ φτερό,
Στὸν Ὄλυμπο βουλγαροκτόνο
Σπαθὶ ν' ἀστράψῃ κοφτερό!»

. . . .

—«Παπᾶ μου, σκότωσα ἄνθρωπο...
—«Αἰώνια θὰ σὲ κυνηγάῃ τοῦ Πλάστη σου ἡ κατάρα!
—«Παπᾶ μου, εἶταν Βούλγαρος
—«Παιδί μου συχωρέθηκες, καὶ σκότωσε ἄλλους δέκα!

. . . .

Ἡ ἀηδὼν μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ μίσους, εἰς αἱμοχαρῆ ἱέρακα, εἰς ἔχιδναν ἰοβόλον καὶ τὸ λεπτὸν νέφος, τὸ ταξειδεῦον ἐπὶ τοῦ αἰθέρος, ὡς λευκὴ περιστερά, εἰς τεμάχιον κολάσεως καὶ ρίπτει φονικοὺς κεραυνούς.

Τὰ νέα ποιήματα τοῦ κ. Στρατήγη, διὰ τὴν ἐποχήν μας εἶνε μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδός των, ἔχουν νεῦρα, ἔχουν καρδιά, ἔχουν δύναμιν, ἔχουν...ἔχουν. . ἔχουν ποίησιν! Διὰ τῶν ποιημάτων του τούτων ὁ κ. Στρατήγης καλεῖ καὶ τοὺς λοιποὺς

Ἕλληνας ποιητὰς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐθνικῆς ἰδέας. Ἀνοίγει δρόμον ποιητικὸν πρὸς τὴν Μακεδονίαν, τὴν κινδυνεύουσαν Μακεδονίαν μας.

Τὸ ἐθνικὸν μῖσος, οὗτινος πρῶτος διδάσκαλος ὑπῆρξεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διήκει καθ᾽ ὅλας τὰς σελίδας τῆς ποιητικῆς ταύτης συλλογῆς, ἱκανὸν ν᾽ ἀναθρέψῃ ὁλόκληρον ἔθνος ἐν τῷ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ἐχθροὺς καθήκοντί του. Τὸ ἐθνικὸν μῖσος εἶνε ὁ κυριεύων πλανήτης ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον αὐτῆς, ἡ κεντρόφυξ δύναμις, ἡ κυριαρχοῦσα ἰδέα. Ἐν γένει ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἀνθοδέσμη τῶν Μακεδονικῶν Τραγουδιῶν τοῦ κ. Στρατήγη, ἐμπνέων τοιούτου ἐνθουσιασμοῦ ἐν ἐποχῇ τοσούτῳ στεῖρα εἰς ἐθνικὰ κατορθώματα, ἐν ἐποχῇ ἀπογοητεύσεως καὶ ἐθνικοῦ μαρασμοῦ, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐθνικὸν εὐαγγέλιον, δέον νὰ γείνῃ ἀνάγνωσμα ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἑδωλίων τῶν δημοτικῶν σχολείων μέχρι τῆς ἀναπαυτικῆς ἕδρας τοῦ πολιοῦ πρεσβύτου. Δι᾽ αὐτῶν καὶ παρομοίων ἄλλων ποιητικῶν ἔργων καὶ συγγραφῶν δυνάμεθα ν᾽ ἀποκτήσωμεν τὸ ἐθνικὸν μῖσος, ὅπερ τοσοῦτον ἀφειδῶς ἐκληροδότησαν ἡμῖν οἱ πατέρες μας καὶ τὸ ὁποῖον δυστυχῶς τοσοῦτον ἀφρόνως ἀπωλέσαμεν, δυνάμεθα ν᾽ ἀναλήψωμεν ἐκ τῆς ἐθνικῆς νάρκης, εἰς ἣν λεληθότως ἐρρίφθημεν, δυνάμεθα νὰ τιμήσωμεν τὸ τετιμημένον καὶ ζηλευτὸν ὄνομα ὅπερ νῦν ἀναξίως φέρομεν ἐπὶ τῶν ὤμων μας.

Εἶνε καιρὸς νὰ στρέψωμεν ἐπὶ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν ἰδεώδη διὰ γείνωμεν ἄξιοι τῶν μεγάλων πατέρων μας. Ἂν γείνῃ ἔστω καὶ ἓν βῆμα πρὸς τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς κοσμοδοξασμένης φυλῆς μας, Ὁ ποιητὴς τῶν Μακεδονικῶν Τραγουδιῶν κ. Γ. Στρατήγης θὰ δύναται νὰ καυχᾶται ὅτι συνετέλεσε πρὸς τοῦτο διὰ τῆς φιλοπατρίδος λύρας του, ἢ ὅτι ἐπεχείρησε νὰ συντελέσῃ, ἐὰν τὸ ἐθνικὸν μένος τῶν στίχων του ἀντηχήσῃ εἰς ὦτα πεπωρωμένων καρδιῶν, εἰς ὦτα ἐκφύλων, εἰς ὦτα νάνων υἱῶν γιγάντων πατέρων.

Εἴμεθα ἔθνος ὑπὸ διωγμόν. Πανταχόθεν περικυκλούμεθα ὑπὸ ἐχθρῶν, ἐπιδιωκόντων τὴν καταστροφὴν ἡμῶν. Καὶ ὁ διωγμὸς αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς δὲν εἶνε νέος. Εἶνε παλαιός. Ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων ἐντεῦθεν τοῦ Ἀδρία καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον. Ἡ 29 Μαΐου 1453 δὲν ὑπῆρξεν ἀπειλητικωτέρα τῆς σημερινῆς κρισίμου τοῦ ἔθνους περιστάσεως. Ἀνάγκη ν᾽ ἀνανήψωμεν ἐκ τοῦ ληθάργου, ἐνῷ εὑρισκόμεθα ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη δεκαετηρίδων. Οἱ ποιηταὶ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὑπῆρξαν οἱ ἐθνικοὶ κήρυκες, αἱ τηρητικαὶ σάλπιγγες, αἵτινες ἐξήγειραν τὰ ἔθνη ἐκ τοῦ ὕπνου τῆς ἐθνικῆς ἀδιαφορίας. Εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν τοῦ ἔθνους ἡμῶν θέσιν ἔχομεν ἀνάγκην περισυλλογῆς τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δυνάμεων καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν πρὸς ὄφελος τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν. Ἀνάγκη οἱ ποιηταί μας ν᾽ ἀφήσουν τοὺς ὕμνους πρὸς *τὰ μαῦρα μάτια* τῆς **Ἐκείνης** των, ἢ τὰς οἰμωγὰς τῶν ἐσωτερικῶν των παθῶν καὶ ν᾽ ἀφιερώσουν ὡς ὁ Στρατήγης τὴν λύραν των εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος. Πρέπει σήμερον νὰ κινήσωμεν τὰ πάντα διὰ τὴν Πατρίδα. Πλοῦτη, ἐπιστήμην, ποίησιν, ὅλα ὑπὲρ πατρίδος καὶ μόνον ὑπὲρ πατρίδος. Ἀνάγκη νὰ γαλβανισθῇ τὸ παρεκτραπὲν τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὸ καθῆκον αὐτὸ πρωτίστως ἀνήκει εἰς τοὺς ποιητάς, οἵτινες ἀπὸ κοσμοπολιτῶν ὀφείλουσι νὰ γείνουν ἅπαντες ἐθνικοί.

Χ. Χρηστοβασίλης

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τούτου πολλὰ διδασκόμεθα περὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῆς Ἠπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σερβοκρατίας, διδασκόμεθα ὅτι ἡ σερβοκρατία οὐδόλως εἶχεν ἐπιδράση ἐθνολογικῶς, διότι ἂν ὁ Συμεών, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἡ σερβοκρατία ἦτο ὁπωσδήποτε εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτῆς, εἶχεν ἐν χρήσει τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἑλληνικῆς ταύτης χώρας, σημαίνει ὅτι οἱ Σέρβοι κατέκτησαν μὲν τὴν Ἤπειρον, διήρεσαν αὐτὴν εἰς σερβικὰ τιμάρια, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὀφείλονται τὰ μέχρι σήμερον διασωζόμενα σερβικὰ ὀνόματα τῶν πλείστων ἠπειρωτικῶν χωρίων, ἀλλ' οὐδεμίαν σερβικὴν ἀποικίαν ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ. Διότι ἂν ἡ Ἤπειρος ἐξεσερβίζετο ἐθνολογικῶς, ὡς ἐξεσερβίσθη ὀνοματολογικῶς, καὶ τοῦτο θὰ συνέβαινε κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς σερβοκρατίας, δηλαδὴ ἐπὶ τῶν βασιλέων Στεφάνου τοῦ Δουσιὰν καὶ Συμεών, ὁ βασιλεὺς οὗτος δὲν θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐκδίδῃ χρυσόβουλλα, δηλαδὴ βασιλικὰ διατάγματα, εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ θὰ ἐξέδιδε τοιαῦτα εἰς σερβικήν. Διὰ νὰ σώζηται δὲ τὸ ἀναμφισβήτητον τοῦτο τεκμήριον τῆς χρήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς μεταξὺ τῶν κρατούντων Σέρβων καὶ τῶν ὑποτελῶν αὐτοῖς Ἠπειρωτῶν σχέσεις, σημαίνει ὅτι οὐδὲ ἴχνος Σέρβων ἀποίκων ὑπῆρχαν ἐν Ἠπείρῳ, διότι ἂν ὑπῆρχον αὐτόθι σερβικαὶ ἀποικίαι, τί φυσικώτερον τοῦ νὰ ἐσώζοντο μέχρι σήμερον, διατηροῦσαι τὴν γλῶσσαν των, ὡς διατηροῦσι τὴν γλῶσσάν των οἱ ἐν Ἠπείρῳ Βλάχοι καὶ Ἀλβανοί; Τὸ ὅτι δὲ ἀσφαλῶς οὐδέποτε ὑπῆρξαν σερβικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἠπείρῳ δὲν μαρτυρεῖται μόνον ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω δημοσιευθέντος χρυσοβούλλου, οὔτε καὶ ὑπὸ τῆς μὴ ὑπάρξεως αὐτόθι σερβικῆς ἀποικίας, ἀλλὰ περισσότερον ὑπὸ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως σερβικῶν λέξεων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τῆς Ἠπείρου, ἥτις τυγχάνει, ὡς γνωστόν, διὰ τὴν σημερινὴν νεοελληνικήν, ὅ τι ἡ ῥωμανικὴ γλῶσσα διὰ τὴν ἰταλικήν. Σημειοῦμεν χάριν ἀκριβείας ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Ἠπείρῳ σλαυϊκαί τινες λέξεις οἷον **ζακόνι**, (= συνήθεια), **κουτσὸς** (= χωλός), **ντόμπρος** (= ἴσιος) καὶ μερικαὶ ποιμνικαί, ἀλλ' αἱ λέξεις αὗται δὲν ὑπάρχουσι μόνον ἐν Ἠπείρῳ, ἀλλ' ἐν ἁπάσῃ τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, εἰσαχθεῖσαι ὑπὸ τῶν σλαυοφώνων Ἑλλήνων Μακεδόνων, ὧν ἡ γλῶσσα

λόγῳ τῆς προστριβῆς αὐτῆς πρὸς τὴν σλαυϊκὴν μετεμορφώθη εἰς ἴδιον ἰδίωμα, κρᾶμα ἑλληνοσλαυϊκόν. Ἀπόδειξις δὲ ὅτι αἱ εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπάρχουσαι ἐλάχισται, ὡς εἶπον, σλαυϊκαὶ λέξεις προέρχονται ἐκ τῆς ὁμόρου Μακεδονίας καὶ οὐχὶ ἐκ Σερβίας εἶνε αὐτὴ ἡ λέξις **ζακόνι**, ἥτις δὲν σημαίνει τὸν *νόμον*, ἀλλὰ τὴν συνήθειαν, διότι ἂν ἦτο λείψανον τῆς σερβοκρατίας, ἀνυπερθέτως θὰ ἐνεῖχε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς σημασίαν, καὶ οὐχὶ ἄλλην παρείσακτον, καθόσον μάλιστα ἡ λέξις **νόμος** ὑπ' οὐδεμιᾶς ἄλλης ξένης λέξεως ἑρμηνεύεται οὔτε ἐν Ἠπείρῳ, οὔτε ἀλλαχοῦ τῆς ἐλευθέρας ἢ τῆς ἀλυτρώτου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ λέξις αὕτη **ζακόνι** σώζεται καὶ εἴς τι δημοτικὸν ἠπειρωτικὸν ᾆσμα:

«Κακὸ **ζακόνι** πὤχετεν ἐσεῖς οἱ Ζαγορίσιες,
Τὴ νύχτα πᾶτε γιὰ νερὸ καὶ τὸ πουρνὸ γιὰ ξύλα..»

ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται τελείως ὅτι ἡ σλαυικὴ αὕτη λέξις ἔχει ἀπολέσῃ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς σημασίαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀκριβῶς διότι δὲν εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Σέρβων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, τῶν πλημμελῶς ὁμιλούντων τὴν σλαυϊκήν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς μεγάλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρακμῆς δικαιούμεθα νὰ πιστεύωμεν μᾶλλον, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπεχώρησεν εἰς τὰς τῶν ἐπιδρομέων ἢ αἱ τῶν ἐπιδρομέων εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἀπόδειξις τούτου οἱ πλεῖστοι τῶν ἀλβανοφώνων χριστιανῶν Ἠπειρωτῶν, οἱ βλαχόφωνοι Ἠπειρῶται, οἱ σλαυόφωνοι ὀρθόδοξοι Μακεδόνες καὶ Θρᾶκες, οἱ τουρκόφωνοι ὀρθόδοξοι Μικρασιᾶται κλ., οἵτινες, γνησιώτατοι ὄντες Ἕλληνες καὶ τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν οὐδέποτε ἀπολέσαντες, ἀπώλεσαν ὅμως τὴν ἑλληνικὴν φωνήν, ἕνεκα τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ γνωστῶν περιπετειῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Κατὰ τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν ἡ Ἤπειρος διῃρεῖτο γεωγραφικῶς καὶ διοικητικῶς εἰς τέσσαρα θέματα: τὸ τῆς Ἄρτης, μὲ τὴν ὁμώνυμον πρωτεύουσαν, τὸ τῶν Ἰωαννίνων μὲ τὴν ὁμώνυμον ἐπίσης πρωτεύουσαν, τὸ τῆς Βαγενιτίας μὲ πρωτεύουσαν τὸν Ἅγιον Δονᾶτον (ὗν Παραμυθίαν) καὶ τὸ τοῦ Δελβίνου-Ἀργυκάστρου μὲ πρωτεύουσαν ἄλλοτε μὲν τὸ Δέλβινον, ἄλλοτε δὲ τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Διαρκούσης τῆς σερβοκρατίας ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τῷ πλείστῳ τῆς Ἠπείρου καὶ πρότερον ἀκόμη, οἱ Ἀλβανοί, ὑπὸ διαφόρους φυλάρχους, μεταξὺ τῶν ὁποίων προεξῆρχον ὁ Σπάτας, ὁ Λιώσης, ὁ Μπούας, ὁ Φράτας, ὁ Γκιώνης, ὁ Δάπας κλ. εἶχον κατέλθη διὰ τῆς Χαονίας καὶ τῆς Θεσπρωτίας καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν συνόρων τῆς Αἰτωλίας, κατακτήσαντες ἐκτὸς τῆς παραλίου Θεσπρωτίας καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἀκαρνανίαν, ὁπόθεν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον εἰσῆλθον. Καίτοι δὲ δὲν ἐκράτησαν ἢ ἐφημέρως ἐν Ἄρτῃ, ὁπόθεν πλέον ἢ ἅπαξ ἠπείλησαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου Ἰωάννινα, καὶ ἐν Ἀγγελοκάστρῳ τῆς Αἰτωλίας, ἐν τούτοις αἱ ὑπ' αὐτῶν προξενηθεῖσαι ἐρημώσεις ἐγένοντο ἀφορμὴ ὅπως πυκνοὶ ἀλβανικοὶ πληθυσμοὶ κατέλθωσιν ἐκ τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Ἠπείρῳ, οἵτινες πληθυσμοὶ κατέλαβον τὰ εὐφορώτερα μέρη τῆς Θεσπρωτίας (Βαγενιτίας), ὅπου καὶ εὑρέθησαν ἐγ-

κατεστημένοι καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἤπειρος (1431) περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, οἵτινες, ἐξομώσαντες κατὰ διαφόρους ἔκτοτε περιστάσεις, εἴτε ὅπως ἀποφύγωσι τὴν βαρέως ἐξασκουμένην τουρκικὴν τυραννίαν καὶ ἀποκτήσωσι στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα ἐν τῇ τουρκικῇ πολιτείᾳ, ἰδίως μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ προνομίου τῶν στρατευσίμων χριστιανῶν Ἠπειρωτῶν Σπαχίδων, ἅτινα δικαιώματα μόνον οἱ μουσουλμᾶνοι ἔχαιρον καὶ χαίρουσιν ἀκόμη καὶ σήμερον, εἴτε ὅπως συμμορφωθῶσι μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν αὐτῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἰλλυρίας, ἤτοι τῆς νῦν Ἀλβανίας, οἵτινες πρὸ τῆς διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταλυθείσης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἶχον ἀρχίση ν' ἀσπάζωνται τὸν Μωαμεθανισμόν, ἐκμωαμεθανισθέντες καθ' ὁλοκληρίαν μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους τοῦ Ἀλβανοῦ ἥρωος Γεωργίου Καστριώτου, τοῦ γνωστοτέρου ἔν τε τῇ ἱστορίᾳ καὶ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ καὶ ἀλβανικῷ λαῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκενδὲρ μπεης (Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος). Οἱ τελευταῖοι Ἀλβανοὶ ἐξομῶται τῆς Ἠπείρου εἶνε τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς Χειμάρρας χωρία τῆς Λιαπουριᾶς καὶ τὰ πρὸς νότον τῆς Παραμυθίας χωρία μὲ κέντρον τὴν Μαζαρακιὰν καὶ τὸ Καρβουνάρι. Ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις, ὧν οἱ κάτοικοι πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἦσαν Χριστιανοί, φανατικοὶ δὲ Μωαμεθανοὶ τὴν σήμερον, διατηροῦσι τὰ χριστιανικά των ἐπίθετα: οἷον Μεχμὲτ Παπᾶς, Μουσταφᾶς Κώστας, Σουλεϊμὰν Βασίλης κλ., αἱ δὲ φάραι αὐτῶν ὀνομάζονται: Παπαδᾶτες, Κωστᾶτες, Βασιλᾶτες κλ.

Ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι σήμερον, ἡ χώρα αὕτη **ἐθνολογικῶς**, ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἔννοιαν τῆς λέξεως, δὲν παρήλλαξε πολύ, διότι ἄχρι σήμερον οἱ Ἕλληνες παρέμειναν Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀλβανοὶ παρέμειναν Ἀλβανοί, θρησκευτικῶς ὅμως παρήλλαξε διὰ τῆς ἐξωμοσίας τῶν ἐν αὐτῇ ἀποικισθέντων Ἀλβανῶν, ὄντων τὸ τέταρτον τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἡ δὲ ἐξωμοσία αὕτη ἔβλαψε πολὺ τὸν αὐτόθι Ἑλληνισμόν, διότι, ἂν οἱ ἐξομώσαντες Ἀλβανοὶ τῆς Ἠπείρου διετηροῦντο μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ πατρῴᾳ θρησκείᾳ, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Ἠπείρῳ δὲν θὰ εἶχε κανένα ἀντίπαλον σήμερον, ἐκτὸς τῆς κρατούσης Ἀρχῆς. Οἱ ἐξομῶται Ἀλβανοὶ χρησιμεύουσι σήμερον ὡς ἑκούσια ἢ ἀκούσια ὄργανα τῶν ποικίλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθρῶν; Τούρκων, Ἰταλῶν, Αὐστριακῶν καὶ Ρωμούνων (1). Δι' αὐτῶν καὶ μόνων ἡ Τουρκία ἀντέστη εἰς τὴν συμφώνως πρὸς τὴν βερολίνειον συνθήκην παραχώρησιν μεγάλου μέρους τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, παραστήσασα τὴν χώραν ὡς Ἀλβανικήν, δι' αὐτῶν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Αὐστρία δρῶσι σήμερον ἐν Ἠπείρῳ, ἱδρύσασαι ἑκάστη πολιτικὸν κόμμα πρὸς ἰδίους κερδο-

(1) Ἡ Ρωμουνικὴ ἐν Ἠπείρῳ προπαγάνδα, μὴ ἔχουσα ἢ δέκα πέντε μόνον βλαχόφωνα χωρία ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἠπείρῳ, ἐφ' ὧν στηρίζει ψευδεῖς ἐθνολογικὰς ἀξιώσεις, κολακεύει τοὺς Τουρκαλβανοὺς μόνον καὶ μόνον ὅπως δι' αὐτῶν βλάψῃ τὸν Ἑλληνισμόν.

σκοπικοὺς σκοπούς, καὶ παρίσταται ἡ ἑλληνικωτάτη αὕτη χώρα εἰς ἅπαντας τοὺς ἐκδιδομένους ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ γεωγραφικοὺς πίνακας ὡς Ἀλβανία, καὶ δι' αὐτῶν ἐν γένει κακοδιοικεῖται καὶ τυραννεῖται τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὡς οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς τυραννουμένης Ἀνατολῆς, ὅπερ τμῆμα ἀνήκει καὶ γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ δι' εὐρωπαϊκοῦ τίτλου εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον.

Ὡς νὰ μὴ ἤρκουν δὲ ὅσα τεκταίνονται ἐν Ἠπείρῳ διὰ τῶν Τουρκαλβανῶν, τῶν ἀληθῶς ἀείποτε μεγίστην ἐπιδειξάντων πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἔχθραν, ἡ Τουρκία σιωπηρῶς συμμαχοῦσα πρὸς τοὺς ἐν Ἠπείρῳ πρὸς ζημίαν αὐτῆς τε καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργαζομένους Ἀλβανούς, Ἰταλούς, Αὐστριακοὺς καὶ Ρωμούνους, ἐξέδωκε διάταγμα, ἀναγνωσθὲν τὴν 12 παρελθόντος μηνὸς Φεβρουαρίου ἐν τῷ Διοικητηρίῳ τῶν Ἰωαννίνων, δι' οὗ ἐπιτρέπεται τοῖς ἀλβανογλώσσοις Χριστιανοῖς τῆς Ἠπείρου νὰ σημειῶνται ἐν τῷ δημοτικῷ (νουφὲζ τεσκερεσὶ) τῷ ἄλλως καὶ Χαμιδιὲ ἐπιλεγομένῳ, **ἀλβανοὶ (ἀρναοὺτ)** ἀντὶ **Ἕλληνες (ρούμ)**. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἡ Τουρκία, σείουσα τὰ βάθρα τῆς ἑαυτῆς κυριαρχίας ἐν Ἠπείρῳ, πρὸς ὄφελος τῶν ἐποφθαλμιώντων τὴν χώραν ταύτην ξένων: Ἀλβανῶν, Ἰταλῶν, Αὐστριακῶν καὶ Ρωμούνων, ἐπιδιώκει τὴν ἀπόσπασιν τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐλαχίστων ἀλβανογλώσσων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ μειώσῃ οὕτω, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, τὴν μέχρι τοῦδε ἀκαταμάχητον ἀληθῶς ἐπιδειχθεῖσαν αὐτόθι δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

(ἀκολουθεῖ)

Χ. Χρηστοβασίλης

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Συνέντευξις μετὰ τοῦ Γάλλου Οἰκονομολόγου κ. Ἐδμ. Θερύ.

Παρεπεδήμει, ὡς γνωστόν, ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον μία τῶν σημαντικωτέρων οἰκονομολογικῶν προσωπικοτήτων τῆς Γαλλίας, ὁ κ. Ἐδμόνδος Θερύ, Διευθυντὴς τοῦ «Εὐρωπαίου Οἰκονομολόγου» («Economiste Européen») καὶ συγγραφεὺς διαφόρων οἰκονομολογικῶν συγγραμμάτων καὶ μελετῶν, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας, ὅπως μελετήσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ὡς εἶχε μελετήσῃ προηγουμένως τὴν τῆς Τουρκίας, τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ρωμουνίας ἐν πολλοῦ λόγου ἀξίαις μελέταις.

Ὁ κ. Θερύ, συνδέεται μετὰ τοῦ ἐπιφανεστάτου τῆς Ἑλλάδος φίλου κ. Κλεμανσῶ διὰ στενοτάτης προσωπικῆς φιλίας, ὡς καὶ διὰ τοῦ κοινοῦ αἰσθήματος τοῦ φιλελληνισμοῦ.

Τυγχάνει ἔγκριτον μέλος τοῦ ἐν Παρισίοις ἄρτι ἱδρυθέντος φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗτινος Συνδέσμου ἐξελέγη ἤδη ταμίας, καταγόμενος δ' ἐκ Μασσαλίας, ὑπερηφάνως αἰσθάνεται τὴν ἐκ τῆς ἀποικίας τῶν Φωκαέων καταγωγήν του.

Τοιοῦτος ὢν ὁ κ. Θερύ, καὶ τοιούτου ὄντος τοῦ ἔργου τῆς ἀποστολῆς του, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἦλθεν εἰς τὴν ἡμετέραν πατρίδα, ἔδει βεβαίως νὰ εἶνε συστημένος παρὰ τοῦ κ. Κλεμανσῶ πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζην, ἀκριβῶς δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Προέδρου ηὐτύχησα νὰ τὸν συναντήσω καὶ τὸν γνωρίσω.

Ὁ κ. Θερύ, συνομιλῶν μετὰ τοῦ κ. Καζάζη, περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, ὑπεδείκνυεν εἰς αὐτὸν ποῦ κεῖται ὁ ἀληθὴς πλοῦτος αὐτῆς, ὃν προσηκόντως ἐκμεταλλευομένη αὕτη, δύναται νὰ λύσῃ ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι τὸ οἰκονομικὸν αὐτῆς πρόβλημα.

Δὲν ἐφαίνετο ὅτι συνωμίλει, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ἀπήγγελλε λόγον, ὡς ἐμπνευσμένος ῥήτωρ. Αἱ λέξεις ἐξήρχοντο τοῦ στόματός του μετ' ἀπεριγράπτου εὐφραδείας, ὡς στίχοι ὡραίου καὶ καλῶς μελετημένου ποιήματος, μετὰ τραχείας ὁρμῆς χειμάρρου, παρασύροντος πᾶν τὸ προστυχόν.

Τῆς συνομιλίας ταύτης, ἢ μᾶλλον τῆς διαλέξεως ταύτης, παρέχω ἐνταῦθα ὠχρὰν

περίληψιν, τῶν ἀκριβῶν παρατηρήσεων, τῶν ἐμβριθεστάτων οἰκονομολογικῶν ἐρευνῶν καὶ τῆς ὀξυτάτης ἀντιλήψεως περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων.

—«Ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, ἤρξατο λέγων ὁ κ. Θερύ, ἣν ἦλθον νὰ μελετήσω ἐπιτοπίως, ὡς ἔπραξα ἤδη τοῦτο καὶ διὰ τ' ἄλλα κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, Τουρκίαν, Ρωμουνίαν, Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν, δὲν παρίσταται ἡμῖν ὑπὸ εὐχάριστον ὄψιν, ἣν πᾶς εἰλικρινὴς φίλος τῆς ὡραίας ὑμῶν χώρας θὰ ἐπεθύμει νὰ εὕρῃ. Ὄντως, ἐν ᾗ ἐποχῇ ζῶμεν, οἱαδήποτε χώρα δὲν δύναται ν' ἀξιοῖ, ὅτι καλλιεργεῖ ἐξωτερικὴν πολιτικήν, παρὰ ὅταν ὁ ἐσωτερικὸς οἰκονομικὸς αὐτῆς ὀργανισμὸς τυγχάνῃ ἰσχυρῶς θεμελιωμένος, δηλαδὴ ὅταν δύναται νὰ ζήσῃ διὰ τῶν ἰδίων μέσων, καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐθνικὴν ἄμυναν διὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς πόρων.

«Ἀπὸ τῆς εἰδικῆς ταύτης ἀπόψεως ἐξετάζων τὰ πράγματα, ὀφείλω νὰ εἴπω ὑμῖν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται ἐν κατωτέρᾳ μοίρᾳ, συγκρινομένη πρὸς τὰ δύο ἄλλα ἀντίζηλα αὐτῆς κράτη: τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, διότι τὰ δύο ταῦτα κράτη ἔχουσι πόρους γεωργικῆς φύσεως, ὧν ἡ Ἑλλὰς στερεῖται, ὄντα δὲ νεοφανῆ, δὲν ὑφίστανται τὸ καταθλιπτικὸν βάρος τοῦ παρελθόντος σας.

«Σύμπας ὁ κόσμος γνωρίζει τὴν Ἑλλάδα ἕνεκα τῶν ἀρχαίων αὐτῆς μνημείων, ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἡ πηγὴ δι' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα τῶν ἐπιστημῶν, τῶν φώτων καὶ τῶν τεχνῶν, παρήγαγε μεγάλους ἄνδρας, ἰσχυρὰ κρανία, ἀναμορφωτάς, φιλοσόφους, καλλιτέχνας, στρατηγούς..... κ. τ. λ. ἀλλ' ὑπὸ γεωργικὴν ἔποψιν καὶ μὲ ὅλην τὴν εἰδικὴν προστασίαν τῆς θεᾶς Δήμητρος εὑρέθη πάντοτε ἐν μετρίῳ σημείῳ. Τὰ γεωργικὰ ζητήματα δὲν ἐκίνησαν ποτὲ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς, διότι ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους της ἐν τῇ ἀρχαιότητι διεξήγετο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν εἱλώτων τῆς Σπάρτης καὶ τῶν δούλων τῶν Ἀθηνῶν καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ γεωργικὰ κέντρα τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐρημοῦνται, τῶν κατοίκων αὐτῶν μετοικούντων εἰς τὰς παραλίας τοῦ ἐσωτερικοῦ πόλεις, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν ξένην. Οὕτω δὲ ἡ Θεσσαλία, ἑνωθεῖσα μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος πρὸ εἰκοσιπενταετίας, ἡ θαυμασία αὕτη Θεσσαλία, ἣν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπεκάλουν **ἐριβώλακα**, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν παραμικρὰν γεωργικὴν πρόοδον, καὶ εὑρίσκεται σήμερον ἧττον καλῶς καλλιεργημένη, ἀπὸ ὅ τι εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Τούρκων καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἡσιόδου.

«Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς διατροφὴν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἰδοὺ γεγονὸς λυπηρόν· ἐν τούτοις ὅμως ἡ χωρητικότης της, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 37 κατοίκους κατὰ τετραγωνικὸν χιλιάμετρον, οὖσα μία τῶν ἀσθενεστέρων χωρητικοτήτων τῆς Εὐρώπης, θὰ ἤρκει δὲ νὰ καλλιεργηθῇ τὸ τρίτον μόνον τῶν ἀροσίμων γαιῶν, αἵτινες μένουσι χέρσοι ἐν Θεσσαλίᾳ, ἵνα καλυφθῇ τὸ ἔλλειμμα τοῦ σίτου, ὃν ὀφείλετε καθ' ἕκαστον ἔτος νὰ εἰσάγητε ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὅθεν ὑπελόγισα, ὅτι ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσιπενταετίας ἐπληρώσατε διὰ τὸ

εἶδος τοῦτο εἰς τὴν Ρωσσίαν, τὴν Τουρκίαν καὶ τὰ γειτονικά σας κράτη τοῦ Αἵμου ποσότητα χρηματικὴν ἀνωτέραν τοῦ δημοσίου χρέους σας!

«Ἡ Ἑλλὰς σήμερον δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς αὐτῆς ὑποχρεώσεις ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τῶν κεφαλαίων, ἅτινα οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες ἀποστέλλουσι πρὸς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα. Ἡ περιπλανωμένη Ἑλλὰς τυγχάνει σήμερον ἡ μεγάλη Ἑλλάς, ὡς ἀριθμοῦσα πέντε μέχρις ἓξ ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἐφ' ὁ πληθυσμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου μετὰ τῶν νήσων μόλις ἐγγίζει τὰ δύο ἑκατομμύρια καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας κατοίκων. Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ Ἑλλάδι εὑρίσκονται οἱ μεγάλοι Ἕλληνες βιομήχανοι, οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ἔμποροι, οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ἐπιχειρηματίαι. Ἡ ἐξωτερικὴ Ἑλλὰς τρέφει ἐν μέρει τὴν ἐσωτερικὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡ δημοσιονομικὴ αὕτη δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε συγχρόνως καὶ ἡ αἰτία τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀδυναμίας, δεδομένου ὅτι ἡ δύναμις αὕτη προκαλεῖ ἐκπατρισμὸν ἀδιάλειπτον, ἐν συγκρίσει πολὺ μεγαλείτερον ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀλλαχοῦ, καὶ ὅτι ὁ ἐκπατρισμὸς οὗτος, ὅστις ἀδιακόπως ἐξογκώνει τὸ ρεῦμα τῆς ξενιτευομένης Ἑλλάδος, μειοῖ ἀκριβῶς διὰ τούτου τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτὴν κατὰ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Καὶ ὅ τι λέγω ταύτην τὴν στιγμὴν διὰ τὴν γεωργίαν, συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν χειροτεχνικὴν βιοτεχνίαν. Ἡ Ἑλλὰς δεν δύναταί ποτε νὰ γείνῃ μεγάλη βιομηχανικὴ χώρα, ἐν πρώτοις διότι στερεῖται ἐργατικῶν χειρῶν, ἕνεκα τοῦ ἐπισυμβαίνοντος ξενιτευμοῦ, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον, διότι ἡ φύσις δὲν ἐπροίκισεν αὐτὴν οὔτε διὰ γαιανθρακος, οὔτε δι' οἱασδήποτε ἄλλης κινητηρίου δυνάμεως.

«Ὅλα τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα τῆς Ἑλλάδος ἐργάζονται δι' ἀγγλικοῦ γαιάνθρακος, ὅπερ καθιστᾷ τὴν χρῆσιν τῶν μηχανῶν διπλασίως καὶ τριπλασίως δαπανηροτέραν ἀφ' ὅ τι στοιχίζει αὕτη εἰς τὰ κρατη τῆς βορείου Εὐρώπης.

«Πρέπει λοιπὸν ἕνεκα τούτων ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐγκαταλείψῃ τέλεον τήν τε γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν; Βεβαίως ὄχι! Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀφείλουσι νὰ μετέλθωσι πᾶν μέσον πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν εἰς χεῖράς των στοιχείων. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν συγκοινωνιῶν, αἵτινές εἰσιν ἀκόμη ἐλλιπεῖς εἴς τινας ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου, διὰ πρακτικῶν μέτρων, δυναμένων νὰ βελτιώσωσι τὴν γεωργικὴν κατάστασιν καὶ νὰ προκαλέσωσι τὴν ἵδρυσιν νέων βιομηχανιῶν, θὰ δυνηθῶσιν ἀναμφιβόλως νὰ καταστήσωσι τὴν Ἑλλάδα αὐτάρκη, ἂν οὐχὶ καθ' ὁλοκληρίαν, τοὐλάχιστον κατὰ μέγα μέρος τῶν ἀναγκῶν της.

«Ἀλλ' ἡ μετ μόρφωσις αὕτη θ' ἀπαιτήσῃ ἴσως πολλὰ ἔτη μέχρις οὗ πραγματοποιηθῇ, μέχρις ὅτου δὲ ἴδωμεν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξακολουθῇ νὰ φυτοζωῇ καὶ νὰ ὑφίσταται τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο οἰκονομικὸν καὶ δημοσιονομικὸν σύστημα, τὸ ἐξουδετεροῦν τὰ ἠθικὰ αὐτῆς πλεονεκτήματα καὶ ἐξασθενοῦν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν ἐξωτερικήν της ἰσχύν.

«Ἡ Γαλλία, μετὰ τὰς καταστροφάς, ἃς ὑπέστη ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ Μεξικοῦ καὶ τοῦ γαλογεργερμανικοῦ, ἠδυνήθη ν' ἀνακύψῃ καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν θέσιν της ἐν τῷ κόσμῳ μόνον καὶ μόνον διότι εἶχεν ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτῆς σημαντικοὺς πόρους, οὓς ἡ δραστηριότης τῶν τέκνων της κατώρθωσε ν' ἀναπτύξῃ θαυμασίως. Χάρις εἰς τοὺς πόρους τούτους,ἅπαντας ἐσωτερικῆς φύσεως,ἡ Γαλλία ταχέως ἀνέκτησε τὸ οἰκονομικόν της ἰσοζύγιον καὶ δύναται σήμερον νὰ ὑποφέρῃ ἀγογγύστως τὸ βάρος δημοσίου χρέους τριάκοντα περίπου δισεκατομμυρίων φράγκων καὶ ἐτήσιον προϋπολογισμὸν δημοσίων δαπανῶν ἐκ τριῶν δισεκατομμυρίων καὶ ἑξακοσίων ἑκατομμυρίων φράγκων! Πρέπει λοιπὸν ἀντὶ πάσης θυσίας διά τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, εἰς ἣν ἡ ὕπαρξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἀναγκαία, ὅπως ἡ πατρίς σας εὕρῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον μονίμους καὶ νέους πόρους, οἵτινες θὰ τῇ ἐπιτρέψωσι νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας της καὶ ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ οἰκονομικοῦ βρόγχου, ὅστις περισφίγγει τὸν λαιμόν της ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν.

«Ὅτε ἀνεχώρουν ἐκ Παρισίων,ὁ φίλος μου κ.Γ.Κλεμανσώ, ὅστις παρακολουθεῖ μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος πᾶν ὅ τι τελεῖται ἐν τῇ ὡραίᾳ σας χώρᾳ, μοὶ εἶπεν:

— «Ὑπὸ πνευματικὴν ἔποψιν ἡ Ἑλλὰς εἶνε τελείως προηγμένη, καὶ αἱ πρόοδοι «αὐτῆς εἶνε ἀνεπίδεκτοι ἀμφισβητήσεως,ἀλλ' ὡς κράτος πάσχει καὶ ἡ θέσις της δὲν «εὑρίσκεται οὔτε κἂν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς βελτιώσεως».

«Ὁ κ. Κλεμανσὼ εἶχε πληρέστατα δίκαιον. Ἂν καὶ ὁ ἐπιφανὴς φίλος μας δὲν ἦλθεν ἐνταῦθα διὰ νὰ κάμῃ οἰκονομολογικὰς καὶ δημοσιονομικὰς σπουδάς,ἀλλὰ μόνον νὰ προσκυνήσῃ τὰ ἱερὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐν τούτοις ἔκρινεν ἀκριβῶς τὴν νέαν Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἀντίληψίς του ἀξίζει νὰ σημειωθῇ. Τῷ ἀνέπτυξα τὰς ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἰδέας μου, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς θεραπείας αὐτῆς, οὗτος δὲ μοὶ ἀπεκρίθη:

— «Εὖγε! Ἡ λύσις αὕτη εἶνε διττῶς ἐπιτυχής, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν ἀνα-«κοινώσῃς ἀνυπερθέτως εἰς τὸν φίλον μου κ. Καζάζην».

«Ἰδού με λοιπὸν παρ' ὑμῖν, καὶ μετὰ τὸν μακρὸν τοῦτον πρόλογον ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐγγίσω τὸ θέμα μου:

«Πρὸ τριακονταετίας ἕνεκα λόγων,οὓς ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει, ὁ δημόσιος πλοῦτος αὐξάνει ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ μετ' ἰλιγγιώδους ταχύτητος. Ἡ αὔξησις αὕτη, ἥτις εὐνοεῖ πρὸ πάντων τὰς μεσαίας τάξεις,προστιθεμένη εἰς τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τῶν τῆς συγκοινωνίας μέσων καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντελῆ γνῶσιν τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ συμβαινόντων, προὐκάλεσεν ἐν ὅλαις ταῖς χώραις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου αἴσθημα ἀποδημίας,ὅπερ γενικεύεται ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ.

«Πρὸ πεντηκονταετίας δὲν ὑπῆρχον σχεδὸν ἢ χιλιάδες τινὲς ἀτόμων κατ' ἔτος, οἵτινες ἐτόλμων νὰ περιφρονήσωσι τοὺς κινδύνους ἑνὸς ταξειδίου εἰς τὸ ἐξωτερικόν,

καὶ οἵτινες εἶχον τὰ μέσα νὰ τὸ πραγματοποιήσωσιν ὑπὸ καλοὺς ὑλικοὺς ὅρους. Σήμερον οἱ ταξειδιῶται οὗτοι ἀριθμοῦνται κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων καὶ μετά τινα ἔτη θὰ ἀριθμῶνται κατὰ ἑκατομμύρια.

«Οἱ πλούσιοι ταξειδιῶται, συνηθισμένοι νὰ ζῶσι κατ᾽ οἶκον μεθ᾽ ὅλων τῶν ἀναπαύσεών των, ταξειδεύουσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χάριν διασκεδάσεως, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ χάριν ἀναπτύξεως τῶν γνώσεών των.

«Ἀλλ᾽ ἐκεῖνο, ὅ περ τοὺς προσελκύει περισσότερον εἶνε κυρίως ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ διακριθῶσι καὶ ν᾽ ἀκουσθῶσιν. Ἀρχίζουσι κατ᾽ ἀρχὰς ἀπὸ τὰς πλησιεστέρας πρὸς τὴν πατρίδα των χώρας, ἀκολούθως, εὐχαριστηθέντες ἐκ τοῦ πρώτου ταξειδίου των, θέλουσι νὰ ἴδωσι καὶ ἄλλας χώρας καὶ ἀπέρχονται μακρύτερα.

«Αἱ διηγήσεις των, αἱ περιγραφαί των ἐξωθοῦσι τοὺς συγγενεῖς των καὶ τοὺς φίλους των νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά των καὶ τὰ χάριν ἀναψυχῆς εἰς ξένας χώρας ταξείδια, ἅτινα ἄλλοτε ἦσαν σπάνιοι ἐξαιρέσεις, σήμερον τείνουσι ταῦτα νὰ γείνωσι συνήθης κανὼν τοῦ βίου εἰς πάντας τοὺς πλουσίους.

«Ἤδη διάφορα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, ἐκμεταλλευόμενα τὴν τάσιν ταύτην πρὸς τὸ περιηγεῖσθαι τῶν ξένων, διωργάνωσαν τὴν ὅλως νέαν ταύτην βιομηχανίαν, ἣν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν **βιομηχανίαν τῶν ξένων.**

«Ἡ Γαλλία ἐξασκεῖ τὴν βιομηχανίαν ταύτην ἐν μεγάλῃ κλίμακι, καὶ μετ᾽ αὐτὴν ἡ Ἑλβετία, ἡ Ἰταλία καὶ τὸ αὐστριακὸν Τυρόλον. Ὑπελογίσαμεν ὅτι οἱ ξένοι περιηγηταὶ ἀφίνουσι κατ᾽ ἔτος δύο δισεκατομμύρια φράγκων ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους. Ἡ Ἑλβετία ἄνευ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πάγων της καὶ τῶν ὀρέων της, δηλαδὴ ἄνευ τῶν περιηγητῶν, οἵτινες δαπανῶσι ἐν αὐτῇ διακόσια μέχρι διακοσίων πεντήκοντα ἑκατομμυρίων φράγκων ἐτησίως, θὰ ἦτο ἡ πτωχοτέρα χώρα τῆς Εὐρώπης. Χάρις εἰς τὰς ἐτησίας δαπάνας τῶν περιηγητῶν τούτων ἐν Ἰταλίᾳ, αἵτινες δὲν εἶνε ὀλιγώτεραι τῶν ἑξακοσίων ἑκατομμυρίων φράγκων, ἡ χώρα αὕτη ἠδυνήθη ν᾽ ἀνακτήσῃ τὸ οἰκονομικόν της ἰσοζύγιον καὶ ν᾽ ἀπαλλαγῇ ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τοῦ ἐξωτερικοῦ της χρέους.

«Τέλος ἓν νεωπότερον παράδειγμα ἀξίζει νὰ παραθέσω ἐνταῦθα: Πρὸ δεκαετίας οἱ Ἄγγλοι ἤρξαντο νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὰς Πυραμίδας καὶ τοὺς καταρράκτας τοῦ Νείλου, ὡς καὶ τὰ ὀλίγα μνημεῖα τῆς αἰγυπτιακῆς ἀρχαιότητος. Ἰδοὺ τί συνέβη:

«Τῷ 1904 ὑπελογίσθη ὅτι πλέον τῶν διακοσίων χιλιάδων περιηγητῶν διῆλθον τὴν Αἴγυπτον, καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, χωρὶς νὰ σφάλληται, ὅτι ἡ ἔκτακτος εὐημερία, ἥτις ἐκδηλοῦται σήμερον ἐν Καΐρῳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, ὀφείλεται εἰς τὸ αὐξάνον πάντοτε ρεῦμα τῶν ξένων περιηγητῶν.

«Ἀλλ᾽ ἐὰν ὑπάρχῃ ὑπὸ τὸν ἥλιον χώρα ἐπιδεκτικὴ νὰ προσελκύῃ καὶ συγκρατῇ τοὺς ἐπισκέπτας τούτους, αὕτη βεβαίως εἶνε ἡ Ἑλλάς, καὶ ὅμως ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τοὺς ἐπαγγελλομένους τὸν ἀρχαιολόγον, ἡ Ἑλλὰς σήμερον δέχεται τόσους ἐπισκέπτας, ὅσους σχεδὸν καὶ ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἐξαιρέσει τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ

Πειραιῶς, δύναται νὰ βεβαιώσῃ τις, ὅτι ἡ Πελοπόννησος, ἡ Ἀττική, ἡ Φωκίς, ἡ Βοιωτία, ἡ Εὔβοια, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Αἰτωλία καὶ αὐτὴ ἡ Θεσσαλία, ἡ διασχιζομένη ὑπὸ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, εἰσὶ σήμερον χῶραι τοσοῦτον ἐντελῶς ἄγνωστοι ὑπὸ τῶν περιηγητῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Σατωβριάνδου καὶ τοῦ Ἐδμόνδου Ἀμπού. Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ, ὅσον ὀλίγον πεπαιδευμένος καὶ ἂν εἶνε, μὴ ὀνειροπολῶν νὰ πατήσῃ τὸ χῶμα τῆς Ἑλλάδος. Διατί ἡ μεταξὺ ὀνείρου καὶ πραγματικότητος αὕτη διαφορά; Διότι ἡ Ἑλλὰς διατελεῖ ἀπομεμονωμένη, ὡς μεμακρυμένη νῆσος, διότι ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἀμέσων περιχώρων αὐτῆς ὁ βίος τυγχάνει δυσχερὴς καὶ αἱ συγκοινωνίαι σχεδὸν ἀνέφικτοι.

«Ἐν τῇ ὡραίᾳ σας χώρᾳ, μὲ αὐτὸν τὸν κυανοῦν της οὐρανόν, δὲν συναντᾷ τις σήμερον ἢ ἀρχαιολόγους καὶ παραγγελιοδόχους. Οἱ ἀρχαιολόγοι προσέφερον προφανῶς μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξαγαγόντες αὐτὴν ἐκ τοῦ τάφου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔχουν ρίψῃ αὐτὴν ἡ πτῶσις τῶν θεῶν της καὶ ἡ τουρκικὴ δεσποτεία, ἐκθάπτοντες τοὺς ναούς της καὶ τὰ ἀγάλματά της, γράφοντες τὴν ἱστορίαν της κάλλιον καὶ τῶν πρώτων αὐτῆς ἱστορικῶν, ἀλλ᾽ οἱ ἀρχαιολόγοι τρέφονται διὰ πετρῶν καὶ ἐπιγραφῶν, καὶ ἂν ὑπῆρξαν ἱκανοὶ ν᾽ ἀναστήσωσι τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, εἰσὶν ἀνίκανοι νὰ ζήσωσι τὴν νέαν Ἑλλάδα. Ἀλλ᾽ ἐντὸς δύο, τριῶν ἢ καὶ πλειοτέρων ἐτῶν ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πειραιῶς Λαρίσσης εἰς τὰ τουρκικὰ σύνορα, δύναται νὰ συνδεθῇ μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν γραμμῶν, αἱ δὲ Ἀθῆναι νὰ εὑρεθῶσι μόνον ἑξήκοντα ὥρας μακρὰν τῶν Παρισίων καὶ τῶν Βρυξελλῶν, τρεῖς ἡμέρας μακρὰν τῆς Πετρουπόλεως, πεντήκοντα ὥρας τοῦ Βερολίνου, τεσσαρακοντα πέντε τοῦ Μονάχου, τριάκοντα ἑπτὰ τῆς Βιέννης, τριάκοντα μίαν τῆς Βουδαπέστης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Ἑλλὰς θὰ παύσῃ οὖσα ἀπομεμακρυσμένη νῆσος καὶ τὸ ρεῦμα τῶν περιηγητῶν, ὅ περ πλουτίζει καὶ μεταβάλλει σήμερον τὰς εὐτυχεῖς χώρας, πρὸς ἃς διευθύνεται, θὰ στρέψῃ πρὸς τὴν πατρίδα σας..... Ἀλλ᾽ ὑπὸ τὸν οὐσιώδη ὅρον ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῆς δημοσίας ἑλληνικῆς γνώμης, θ᾽ ἀσχοληθῇ καθιστῶσα προσιτὰ καὶ κατοικήσιμα τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐρείπια, ἱστορικὰ μέρη καὶ αἱ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι θέσεις τῆς ἰδεώδους πατρίδος σας.

«Πρέπει, ἵνα οἱ εἰς τὴν πατρίδα σας ἐρχόμενοι περιηγηταὶ μὴ περιορισθῶσιν ἐπισκεπτόμενοι μόνον τὰ θαυμάσια τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Φάληρον, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Ἐλευσῖνα καὶ νὰ ἀνέλθουν μόνον τὸν Λυκαβηττόν, ὅ περ εἶνε ζήτημα τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν, πρέπει νὰ διατρίψωσι πολλὰς ἑβδομάδας καὶ νὰ ἐπισκεφθῶσιν ὄχι μόνον τὴν Κόρινθον, τὰς Μυκήνας, τὴν Τύρινθα, τὸ Ναύπλιον, τὴν Ἐπίδαυρον, τὴν Τρίπολιν, τὴν Σπάρτην καὶ τὴν Ὀλυμπίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ Καλάβρυτα, καὶ τὴν Μαντινείαν, καὶ τὰς Θήβας καὶ τὴν Χαλκίδα, καὶ τὴν Εὔβοιαν, καὶ τὴν Λειβαδίαν, καὶ τοὺς Δελφούς, καὶ τὰς Θερμοπύλας. Ν᾽ ἀναβῶσι τὸν Παρνασσόν, νὰ διασχίσωσι τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὡς διασχίζουσι τὴν λίμνην τῆς Γενεύης, νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, νὰ ὑπάγωσι νὰ χαιρετήσωσι τὸ Πήλιον καὶ τὴν Ὄσσαν,

νὰ ἀναρριχηθῶσι τὰς ἀποκρήμνους πλευρὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ διὰ μικρᾶς διαμονῆς ἐν τοῖς Μετεώροις ν' ἀποκομίσωσιν ἀνεξάλειπτον ἀνάμνησιν. Ἀλλὰ διὰ πάντα ταῦτα πρέπει νὰ συστηθῶσι μέσα ταχειῶν συγκοινωνιῶν, νὰ οἰκοδομηθῶσι ξενοδοχεῖα, ἂν οὐχὶ πολυτελῆ τοὐλάχιστον καθαρὰ καὶ ἐπαρκῶς ἄνετα. Νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐν ἑνὶ λόγῳ διαμονὴ εὔκολος καὶ εὐχάριστος εἰς ἀνθρώπους, οἵτινές εἰσι συνειθισμένοι εἰς τὴν εὐζωίαν, καὶ οἵτινες εὐχαρίστως θὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρασύροντες καὶ ἄλλους ἐπισκέπτας, ἐὰν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν δὲν ὑποφέρωσι.

«Τὸ ζήτημα τῶν ἐσωτερικῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῆς διαμονῆς εἰσὶ τὰ δύο μεγάλα ζητήματα.

«Διότι σήμερον αἱ Ἀθῆναι μετὰ τῶν πέριξ αὐτῆς, αἱ Μυκῆναι καὶ ἡ Ὀλυμπία εἶνε τὰ μόνα μέρη, ἅτινα ὁ περιηγητὴς δύναται νὰ ἐπισκεφθῇ ἀνέτως. Τ' ἄλλα περίφημα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἀκόμη ἀπηγορευμένοι καρποί, καθόσον διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τις τοὺς Δελφοὺς π.χ., ἀπέχοντας τῶν Ἀθηνῶν μόνον 125 χιλιάμετρα κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, πρέπει νὰ καταναλώσῃ τέσσαρας τοὐλάχιστον ἡμέρας, καὶ πρὸς τοῦτο οὐδεμιᾶς κανονικῆς ὑπηρεσίας ὑπαρχούσης ὠργανωμένης, ἐνῷ δύναται νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ὀλυμπίαν, ἀπέχουσαν τῶν Ἀθηνῶν 342 χιλιάμετρα, εἰς 48 ὥρας, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ ἐπισκεπτόμενος αὐτὴν κόσμος αὐξάνει ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, διότι ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία, καὶ δύο καλὰ ἐκεῖ ξενοδοχεῖα, ἐντὸς δὲ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν θὰ ὑπάρχωσι πέντε καὶ ἓξ τοιαῦτα.

«Ἡ φυσικὴ αὕτη ἐπιχείρησις δέον νὰ ᾖ ἔργον τοῦ Κράτους. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία μόνη δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος, σᾶς διαβεβαιῶ δὲ ὅτι διὰ νὰ εὕρητε εὐτυχῆ τινα λύσιν αὐτοῦ, τὸ Κράτος δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀνάγκην οὔτε δάνειον βαρὺ νὰ συνάψῃ, οὔτε τοὺς φόρους ν' αὐξήσῃ, οἵτινες βαρύνουσιν ἤδη τοὺς φορολογουμένους Ἕλληνας.

«Ἓν πρόγραμμα διοργανώσεως, πολὺ μελετημένον ὑπὸ ἀνωτέρας ἐπιτροπῆς (Comité supépieur) διαμενούσης ἐν Ἀθήναις, μερικαὶ αὐθόρμητοι δωρεαὶ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Ἑλλήνων, ἢ ἐν ἀνάγκῃ μερικαὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων δραχμῶν ἀναγεγραμμένων ἐτησίως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Κράτους, ὡς ἐξόδων πρώτης ἀνάγκης, καὶ δοθείσης ἅπαξ τῆς ὠθήσεως, τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον θ' ἀποπερατώσῃ τὸ ὑπόλοιπον.

«Τότε πλούσιοι περιηγηταί, ὧν ὁ ἀριθμὸς θ' αὐξάνῃ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ὡς τοῦτο γίνεται ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, θὰ συρρεύσωσι ἐν τῇ χώρᾳ σας πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, καὶ μετ' αὐτῶν ἑκατομμύρια ἐπὶ ἑκατομμυρίων θὰ διασπαρῶσι διὰ χιλίων πόρων καθ' ἅπαν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Τότε αἱ δημόσιαι πρόσοδοι θὰ αὐξήσουν προοδευτικῶς, τότε τέλος ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ καχεξία, ἥτις τόσον κακῶς ἐπηρεάζει τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ λυθῇ φυσικώτατα, διότι ἡ ἐσωτερικὴ Ἑλλάς, καθιστα-

μένη διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς πόρων πλουσία καὶ ἰσχυρά, θ' ἀπαλλαγῇ καὶ θὰ ἀνακύψῃ, ὡς ἀπηλλάγη καὶ ἀνέκυψεν ἡ Γαλλία μετὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ 1870-71.

«Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα, οὗτινος τὰ στοιχεῖα ἀντιμετωπίζω ἐνταῦθα, δὲν εἶνε μόνον πρόβλημα ὑλικῆς φύσεως, ὡς ἤθελε κανείς νὰ ὑποθέσῃ. Ὑπάρχει ἐν αὐτῷ ὑψίστη ἠθικὴ δύναμις, οὐχὶ μόνον, διότι ἡ λύσις του θὰ ἐπιφέρῃ περισσοτέραν εὐημερίαν εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις τῆς Ἑλλάδος καὶ θὰ συντελέσῃ οὕτως εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος παλινόστησιν μεγάλης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μερίδος τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων, τῶν ἐγκαταλειψάντων ἐρήμους τοὺς ἀγρούς των, ἀλλὰ καὶ διότι πάντες οἱ ξένοι, οἵτινες θὰ ἐπισκέπτωνται ἐτησίως τὴν εὐχάριστον ὑμῶν πατρίδα, καὶ ὧν ἡ μὲν καρδία θὰ πάλληται ἐνώπιον τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητός σας, ἡ δὲ ψυχὴ θ' ἀνυψοῦται ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν θαυμασίων ὡραίων τούτων ὁριζόντων, οἵτινες ὑπῆρξαν μάρτυρες τοσούτων μεγάλων γεγονότων, θὰ γείνωσι φανατικοὶ φιλέλληνες καὶ κατηχηταὶ ἔνθερμοι τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ . . . . καὶ ἡ Ἑλλάς, γενομένη ταύτην τὴν φορὰν μεγάλη, μεγαλειτέρα Ἑλλάς, οὐδένα τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς θὰ φοβῆται».

Καὶ ἐπέρανε τὸν λόγον ὁ διακεκριμένος οἰκονομολόγος, ὡς ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὅστις, γνωρίζων καλῶς τὸ μάθημά του, ἀποστηθίζει αὐτὸ ἀπνευστεὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὸ τέλος. Ἀλλ' ἂς μὴ φαντασθῶσιν οἱ ἀναγνῶσται, ὅτι ὁ λόγος τοῦ προσφιλοῦς ἡμῖν ξένου ἦτο ξηρὸς καὶ ἄτεχνος, ὡς τὸν παραθέτω ἐνταῦθα. Ἐγὼ δὲν ἔκαμα τίποτε ἄλλο ἢ τὸ καθῆκον ἑνὸς κακοῦ ἀπομνημονευτοῦ, κατορθώσας ἴσως νὰ κρατήσω τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς *διαλέξεως*, διότι ἦτο πράγματι ἐθνικὴ conférence πρώτης τάξεως ὁ λόγος οὗτος, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ μεταδώσω τὰς εἰκόνας, τὰ σχήματα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, μεθ' οὗ ἤρξατο καὶ ἐτελείωσε τὴν διάλεξίν του ὁ διακεκριμένως Γάλλος οἰκονομολόγος κ. Θερύ, ὅστις, ὡς εἶπον ἤδη, δι' ἡμᾶς δὲν εἶνε ποσῶς ξένος, οὐχὶ μόνον ἕνεκα τῆς ἐκ Μασσαλίας καταγωγῆς του, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸν ἐν Παρισίοις Φιλελληνικὸν Σύνδεσμον, διὰ τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἐναβρύνεται

Χ. Χρηστοβασίλης

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Διαπρεπὴς Γερμανο-ἄγγλος δημοσιολόγος, ὁ κ. Κάρολος Μπλίνδ, ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ μηνιαίᾳ «Ἐπιθεωρήσει τοῦ Οὐεστμίνστερ» τὸ ἑπόμενον ἀξιόλογον περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων ἄρθρον, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὁπόσην εὐεργετικὴν διὰ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ παλαίοντα Ἑλληνισμὸν ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπὶ τῆς δημοσίας γνώμης τῆς ὑψηλῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Μακεδονία» ἀγγλιστὶ ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ ἡμετέρου προέδρου, περὶ οὗ τόσον εὔφημος μνεία γίνεται ἐν τῷ παρόντι δημοσιεύματι :

«Μικρὸν πρὶν ἢ ἐκραγῇ ὁ ρωσσοϊαπωνικὸς πόλεμος, οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς τοῦ πρίγκιπος Οὐχτόμσκη, τοῦ ἐνθέρμου φίλου τοῦ Τσάρου Νικολάου II, εἶχε τὸ σθένος νὰ δηλώσῃ εἰς τὴν «**Ἐφημερίδα τῆς Πετρουπόλεως**», ὅτι «τὸ μακεδονικὸν «ζήτημα ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν λύσιν τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταν«τινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἥτις θᾶττον ἢ βράδιον θὰ γίνῃ ρωσσικὴ πόλις, «ἀλλ᾽ ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶχε μεγαλειτέρας σπουδαιότητος ζήτημα νὰ καταβάλω«μεν τὸν μικρὸν καὶ ὑπερήφανον γίγαντα, τὴν Ἰαπωνίαν».

«Ἰδοὺ ὁποῖαι αὐθάδεις ἀπολυταρχικαὶ καὶ κατακτητικαὶ ἰδέαι ἐν τῇ ἐγγὺς καὶ τῇ ἄπω Ἀνατολῇ καταφανῶς ἀποκαλύπτονται.

«Εἰς ἓν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὁ αὐτὸς πρίγκηψ Οὐχτόμσκη συνέγραψεν, ὅτε εἶχε συνοδεύσῃ Νικόλαον τὸν II εἰς τὸ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ταξείδιον, ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, ποιεῖται ἀρκετὴν νύξιν περὶ τῶν ρωσσικῶν σχεδίων ἐπὶ τῶν Ἰνδιῶν, βεβαιῶν ὅτι «οἱ αὐτόχθονες τρέφουσιν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῆς Ἀγγλίας»· καὶ ὡμίλησε κατὰ πολὺ ἀστεῖον τρόπον, ὅτι δηλ. «οἱ Ρῶσσοι ἀναμένονται νὰ κατέλθωσι καὶ διέλθωσι πέραν τῶν Ἰμαλαΐων.»

«Ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐτυχῶς ὑπάρχει σχετική τις νηνεμία εἰς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Οὐχτόμσκη ἐκφρασθεῖσαν γνώμην, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ τὸν ἐκσλαυϊσμὸν αὐτῆς.

«Τῆς ἡσυχίας ταύτης, τῆς ἐπικρατούσης ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν Μακεδονίᾳ, ἔπρεπε νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ Τουρκία, ὅπως ρυθμίσῃ κάλλιον τὴν κατάστασίν της. Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο νὰ γίνῃ τοῦτο ;

«Βεβαίως ὄχι διὰ τῶν μέχρι σήμερον συχνάκις ὑποδειχθέντων μέτρων· διότι πολλαὶ μέθοδοι ὑπεδείχθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν ἔλαβον ὑπ᾽ ὄψει δεόντως οὔτε τὰς φυλετικὰς καὶ θρησκευτικὰς διαμάχας, τὰς ὑφισταμένας ἐν Μακεδονίᾳ, οὔτε τοὺς φοβεροὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διατρέχει ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη ἀπὸ ἔνοπλόν τινα ἐπέμβασιν τῶν ξένων Δυνάμεων. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες προσπαθοῦσι νὰ ὑποκινήσωσιν ἐξέγερσιν σταυροφορίας κατὰ τοῦ «ἀπίστου Τούρκου», ἀναμφιβόλως ὁμιλοῦν ἐξ ἐλλείψεως γνώσεως τῶν πραγμάτων τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἢ ἐξ ἀπηρχαιωμένου θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ.

Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἀκόμη ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ ἰδέαι εἶνε κατὰ πολὺ χείρονες τῶν ἀνωτέρων.

«Τίς δὲν οἰκτίρει τὰς φρικαλεότητας, τὰς ὁποίας προὐκάλεσαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βουλγαρικῶν στιφῶν ἐν Μακεδονίᾳ;

«Αἱ φρικαλεότητες αὗται ἀτυχῶς διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν ἀντιθέτων αὐτοῖς Ἑλλήνων.

«Ἔχομεν ὑπ' ὄψει τὸ νέον ἔργον τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημίου κ. Νεοκλέους Καζάζη, ὅστις πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐφιλοξενεῖτο ἔν τινι δείπνῳ ἐν Λονδίνῳ, ὅπου παρῆσαν ἀρκετὰ σημαντικὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἶχον προπαρασκευάσῃ τὸ τελευταῖον μακεδονικὸν συνέδριον. Πλέον τῶν 440 φόνων περιγράφονται ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ καθ' ἁπάσας τὰς λεπτομερείας αὐτῶν, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ.

«Τὸ πλεῖστον τῶν ἐγκλημάτων τούτων ὀφείλεται εἰς τὸ ἀρχικὸν μῖσος τὸ ἐπικρατοῦν παρὰ τοῖς Βουλγάροις, οἱ ὁποῖοι ἀπεσχίσθησαν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀνηκόντων εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυρίως λεγομένην ταύτην Ἐκκλησίαν.

«Καὶ ἐνώπιον τοιαύτης καταστάσεως, ἠκούσαμεν νὰ λέγωσιν, ὅτι ἔπρεπεν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις νὰ ὀργανώσωσι «χριστιανικὴν Σταυροφορίαν» κατὰ τοῦ «ἀπίστου Τούρκου».

«Πότε θὰ μάθωσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες θέλουσι νὰ ἴδωσι τὴν χώραν ταύτην εἰς τὰς χεῖρας τῆς Σφιγγὸς Εὐρώπης, διὰ τῆς ἐνόπλου αὐτῆς ἐπεμβάσεως, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε ὅρος ἄγνωστος ἀκόμη καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολυγλώσσους καὶ παραδόξως ἀναμεμιγμένους πληθυσμοὺς τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς, ἐν ταῖς ὁποίαις δὲν ὑπάρχουσι μόνον Βούλγαροι, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες, καὶ Τοῦρκοι, καὶ Σέρβοι, καὶ Ἀλβανοί, καὶ Βλάχοι καὶ διάφοροι ἄλλαι φυλαὶ ποικίλων προελεύσεων, σφοδρῶς ἀλληλοπολεμούμεναι; Καὶ τοῦτο διότι οἱ Βούλγαροι, οἵτινες δὲν ἔχουσι πλειοψηφίαν ἐν Μακεδονίᾳ, θέλουσι νὰ κυριαρχήσωσι τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ἐν λόγῳ ἐπαρχίαι μετεβλήθησαν εἰς μαγικὸν λέβητα ἐγκληματιῶν.

«Εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ὑποδείξωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὄχι μόνον ὑπάρχουσι τόσαι ἀγωνιζόμεναι φυλαὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ὅτι οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Πανσλαυϊσταὶ ἀπόστολοι, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, κατασκευάζουσι τεχνητήν τινα χώραν τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, προσθέτοντες τὸ βιλαγέτιον τῶν Σκοπείων εἰς τὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Εἰς τὸ βιλαγέτιον τῶν Σκοπείων οἱ Σλαῦοι ἔχουσι τὴν πλειοψηφίαν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ Βούλγαροι, διότι εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ὑπάρχουν ἐπίσης πολλοὶ Σέρβοι. Οἱ Σέρβοι εἶνε πραγματικοὶ Σλαῦοι, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι δὲν εἶνε. Οἱ κάτοικοι τοῦ βιλαγετίου τούτου ἀρχικῶς ἦσαν λαὸς ταταρικός, συγγενὴς τῶν Τούρκων καὶ ἐξεσλαυΐσθησαν μόνον κατὰ τὴν γλῶσσαν. Ἦλθον ἀπὸ τὸν Βόλγαν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ὄνομά των Volgars Bolgars ἢ Bulgars. Καί τοι νῦν μεταχειρίζονται σλαυϊκὴν γλῶσσαν, οὐχ ἧττον εἶνε αἵματος ταταρικοῦ καὶ μογγολικοῦ. Εἰς τὰς περιφερείας Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου οἱ

Ἕλληνες ἰσχυρίζονται, ὅτι ἔχουσι τὴν πλειοψηφίαν. Ἐν συνόλῳ εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν τούτων περιφερειῶν εἶνε συνήθως δύσκολον νὰ διακρίνῃ τις τί πραγματικῶς εἶνε ἕκαστος ἄνθρωπος, διότι ὁμιλεῖ δύο ἢ τρεῖς γλώσσας καὶ συχνάκις ἀλλάσσει διαμονὴν ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην ἐπαρχίαν.

«Τὰ τέκνα ἑνὸς πατρός, μεταβαίνοντα εἰς διάφορα μέρη, συχνάκις μεταβάλλουσι τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ ὀνόματός των οὕτως, ὥστε τοῦτο νὰ φαίνηται ἢ βουλγαρικόν, ἢ ἑλληνικόν, ἢ σερβικόν, ἀναλόγως τοῦ συμφέροντός των.

«Ὄπισθεν τοῦ Βουλγαρισμοῦ κρύπτεται ἐντέχνως ὁ ρωσσικὸς Πανσλαυϊσμός. Πᾶς τις γνωρίζει καὶ ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ἡ Ρωσσία διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, προσεπάθησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν Βουλγαρίαν μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἵνα οὕτω διαχωρίσῃ τελείως καὶ διὰ παντὸς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἕκαστος πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἐπίσης, ὅτι οἱ Μασχοβῖται πράκτορες διὰ τοῦ τρόπου τῶν συνωμοσιῶν καὶ τῶν δολοφονικῶν μηχανορραφημάτων προσεπάθησαν ἐπανειλημμένως ν' ἀναλάβωσι εἰς χεῖράς των τὰ στρατιωτικὰ καὶ διοικητικὰ ζητήματα τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ τῷ τελικῷ σκοπῷ τῆς προδήλου προσαρτήσεως αὐτῆς.

«Τὸ τοιοῦτον εἶνε κίνδυνος, ὅστις σὺν τῷ χρόνῳ δύναται νὰ ἐμφανισθῇ καὶ πάλιν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἵτινες συμβουλεύουσι σταυροφορίαν κατὰ τοῦ «ἀπίστου Τούρκου», δὲν θὰ ἴδωσιν αὐτήν. Μερικοὶ μάλιστα τούτων, καθὼς καί τινες ἄλλοι κρυπτόμενοι ὄπισθεν τῶν παρασκηνίων, θὰ ἐζητωκραύγαζον ἐπὶ τῇ εἰσβολῇ τῶν Κοζάκων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

«Ἀλλ' ἂς μὴ ἀφήσωσιν οἱ οὕτω περὶ Μακεδονίας σκεπτόμενοι νὰ παροραθῇ, ὅτι αἱ ὑποτελεῖς τῇ Τουρκίᾳ ἐπαρχίαι τῆς Ἀρμενίας δὲν ἔχουσι πλειοψηφίαν Ἀρμενίων. Πλειοψηφία ὑπάρχει ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκείναις, τὰς ὁποίας προσήρτησεν ἡ Ρωσσία εἰς τὰς κτήσεις της. Καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας, τὴν πραγματικῶς Ἀρμενίαν, ἡ Ρωσσία κυβερνᾷ κατὰ τοιοῦτον καταθλιπτικὸν τρόπον, ὥστε καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας θέτει βέβηλον χεῖρα πρὸς ὄφελος τῆς ρωσσικῆς.

«Καὶ ὅμως ἡ Ρωσσία εἶνε μία ἀπὸ τὰς Δυνάμεις, τὰς ἐπιζητούσας τὰς μεταρρυθμίσεις διὰ τὴν Τουρκίαν. Οἵα χλεύη κατὰ τῆς ἰδέας τῆς Δικαιοσύνης!

«Βεβαίως ταῦτα πάντα δὲν λέγομεν διὰ νὰ συμβουλεύσωμεν ἀπραξίαν. Ἀπ' ἐναντίας ἡ Ἀγγλία, ἥτις φαίνεται δεικνύουσα τόσον μεταρρυθμιστικὸν ζῆλον, δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ καλειτέραν εὐκαιρίαν ἀπὸ σήμερον, ὅπως ἐπιτύχῃ βελτίωσίν τινα εἰς τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῆς Τουρκίας. Ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ κεῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκεῖθεν λοιπόν, καὶ οὐχὶ ἐκ Μακεδονίας, δύναται νὰ ἐκριζωθῇ. Εἰς τὸν τόπον τῆς αὐθαιρεσίας, τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς σκληρᾶς αὐλικῆς κυβερνήσεως πρέπει νὰ εἰσαχθῇ τὸ σύστημα τῆς μεταρρυθμίσεως.

Διατί ἡ Ἀγγλία, ἡ καυχωμένη ὅτι εἶνε ἡ μήτηρ τῶν κοινοβουλίων, δὲν ἐνεργεῖ

ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφώνως τῇ ὑποσχέσει, ἣν ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Σουλτάνος κατὰ τὸ 1878; Διατί, λέγομεν, ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας δὲν ὑπενθυμίζει ἀπειλητικῷ τῷ τρόπῳ εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν εἶχε δώσῃ εἰς ὅλους τοὺς πρεσβευτάς, ὅτι τὸ τουρκικὸν κοινοβούλιον θὰ συνεκαλεῖτο ἐκ νέου μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης;

«Τοῦτο εἶνε τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα καὶ ἡ ἐν γένει κατάστασις τῆς Τουρκίας θὰ ἐβελτιοῦντο κατὰ πολύ. Εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου αἱ ἑπτὰ καὶ πλέον φυλαὶ μὲ τὰς διαφόρους διαλέκτους των ζῶσιν εἴτε ἐν φανερᾷ εἴτε ἐν κρυφίᾳ ἐχθρότητι μεταξύ των, ἡ αὐτονομία θὰ ἐπέφερε μόνον αἱματηρὰς συγκρούσεις. Καθ' ἣν στιγμὴν γράφομεν, οἱ φόνοι ἐν Μακεδονίᾳ εὑρίσκονται ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων ἐπιδρομέων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἕνεκα λόγων θρησκευτικῶν καὶ φυλετικῶν.

«Ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κοινοβουλίῳ τοῦ 1877-78 αἱ διάφοροι ἐθνικότητες τῆς αὐτοκρατορίας εἰργάζοντο ἡνωμέναι πρὸς κοινὴν μεταρρύθμισιν. Οἱ παρὰ τῇ Πύλῃ Ἄγγλοι πρεσβευταὶ κ. κ. Ἐρρῖκος Λαϋάρτ καὶ Ἐρρῖκος Ἔλλιοτ ἐβεβαίωσαν, ὅτι ἡ συνέλευσις ἐκείνη εἰργάσθη ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων μὲ ζῆλον καὶ θέλησιν πολὺ ἀξιέπαινον καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ρωσσικῶν λογχῶν ἔφθασε καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου. Ἕνεκα ὅμως τῆς διαφωνίας τοῦ Μιδὰτ-πασσᾶ ἐκηρύχθη ἡ λῆξις τῆς συνόδου μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ διάλυσις αὐτῆς.

«Ἔν τινι ἐπιστολῇ, δημοσιευθείσῃ πρό τινων ἐτῶν εἰς τοὺς «Τάϊμς», ὁ Σὶρ Ἐρρῖκος Ἔλλιοτ, ἐξεφράσθη ἅπαξ ἔτι ὑπὲρ τῆς ἐκ νέου συγκλήσεως τῆς ὀθωμανικῆς Βουλῆς.

«Εἶπε δὲ ὅτι: «Ἂν ἐκεῖνοι, οἵτινες παρευρίσκονται ἐν τοῖς συλλαλητηρίοις τοῖς «γενομένοις καθ' ἅπασαν τὴν χώραν — ἀντὶ νὰ μένωσιν εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν «καταγγελιῶν τῶν διαπραχθεισῶν φρικαλεοτήτων — προσεπάθουν ν' ἀποδείξωσιν «ὅτι πᾶσα προσπάθεια, γενομένη ὑπὲρ καταργήσεως τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, «ὑπὸ τὸ ὁποῖον αἱ φρικαλεότητες αὗται συνέβησαν, θὰ ἦτο εὐπρόσδεκτος εἰς τὴν «χώραν ταύτην, τὸ τοιοῦτον δὲ θὰ ἐνεθάρρυνε τοὺς Νεοτούρκους, ἐξ ὧν καὶ μόνον «δυνάμεθα ν' ἀναμείνωμεν καλὰ ἀποτελέσματα. Τὸ ζήτημα δέον νὰ ἐξετασθῇ εἰς «τὴν πηγὴν αὐτοῦ».

«Ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου—σχεδιασθείσης ὑπὸ τῆς Ρωσσίας, ἥτις ἐποφθαλμία κυριαρχίαν ἐπὶ μιᾶς μεγάλης Βουλγαρίας—ὑποστηρίζουσι τὴν προσπάθειαν τῶν βουλγαρομακεδόνων, ὅπως διασπάσωσι τὰς ἄλλας φυλὰς καὶ οὕτω κυριαρχήσωσιν αὐτῶν, ἐργάζονται πραγματικῶς πρὸς ὄφελος τῆς φιλοδοξίας τοῦ τσαρισμοῦ, προσπαθοῦντος νὰ ἐξεύρῃ τρόπον πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Ὅ τε Γλάδστων καὶ τελευταίως ὁ βουλευτὴς Seymour Stevenson ἐν τῷ δοθέντι ἐν Λονδίνῳ γεύματι πρὸς τὸν κ. Ν. Καζάζην, πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀθηνῶν, ὡμολόγησαν ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἥτις εὐτυχῶς ἠκυρώθη ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου, ἐπροξένει μέγα ἄδικον εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἂς ἐνθυμηθῶσι λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἵτινες πράγματι ἐνδιαφέρονται διὰ τὰς μεταρρυθμίσεις τῆς Τουρκίας, ὅτι ἡ λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος κεῖται ἐν ταῖς προτεινομέναις ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων μεταρρυθμίσεσι, τῶν ὁποίων προΐσταται ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ Ἀχμὲτ Ριζᾶς, ἀνὴρ κατὰ πάντα κατάλληλος πρὸς τοῦτο.

«Οὗτος τυγχάνει υἱὸς πρώην ὑπουργοῦ, πατρὸς Τούρκου καὶ μητρὸς Γερμανίδος. Ἄνθρωπος μᾶλλον τῶν γραμμάτων ὤν, κατεῖχεν ἄλλοτε θέσιν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν τῷ τμήματι τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Τελευταίως, ἀπὸ δέκα πέντε ἤδη ἐτῶν, διατελεῖ ἐξόριστος ἐν Παρισίοις, ὅπου ἐκδίδει τὸ ὄργανον τῶν Νεοτούρκων, ἡ «Mechveret». Ὑπολογίζεται ὅτι ὑπάρχουσι περὶ τὰ 500 μέλη τῆς μερίδος τοῦ Ἀχμὲτ-Ριζᾶ εἴτε ἐν ταῖς φυλακαῖς, εἴτε ἐξόριστοι. Ἡ δραστηριότης του παρακολουθεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ταραχῶν καὶ τῶν φρικαλεοτήτων τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Μακεδονίας, ὧν οἱ φιλοπατριδες Ὀθωμανοὶ δὲν δύνανται νὰ μετέχωσιν, ἐνῷ ὡς μεταρρυθμισταὶ θὰ προσεπάθουν διὰ καταλλήλων νομοθετημάτων ἐν τῷ κοινοβουλίῳ νὰ βελτιώσωσι τὴν κατάστασιν τῶν χωρῶν τούτων. Αὗται αἱ ἰδέαι καὶ αὗται αἱ ἀρχαὶ ἔπρεπε ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τοὺς Ἄγγλους κυρίους.

«Τελευταίως ὁ Ἀχμὲτ Ριζᾶς ἦτο ἐν Λονδίνῳ, ὅπου προσεπάθησεν ἐν διασκέψει μετὰ βουλευτῶν καὶ δημοσιογράφων, νὰ ἴδῃ, ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἱδρυθῇ ἐνταῦθα «ὀθωμανικὸν μεταρρυθμιστικὸν κομιτᾶτον», ἔχον ὡς βάσιν ἐνεργείας τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ τουρκικοῦ κοινοβουλίου. Ὅλοι οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς προόδου ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ δέον νὰ τῷ εὐχηθῶσι καλὴν ἐπιτυχίαν τῶν προσπαθειῶν του.

«Ἡ Ἰαπωνία, χώρα μὲ Βουλήν, ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ Τσαρισμοῦ. Ἐὰν καὶ ἡ Τουρκία ἐπανέφερε τὸ πρὸ εἴκοσιν ἑπτὰ ἐτῶν κοινοβούλιόν της, ὅπερ προεκήρυττεν ἐλευθερίαν τύπου, ἰσότητα ἐνώπιον τοῦ νόμου, παραδοχὴν ὅλων τῶν πολιτῶν, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας, ἐν τῇ κατανομῇ τῶν δημοσίων θέσεων, ἐλευθερίαν εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκευτικῆς λατρείας ἑκάστου λαοῦ, ἰσότητα ἀνάλογον ἐπὶ τῶν φόρων καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.... ἐὰν ἡ πάντοτε ὑποστηριζομένη ἰσχυρῶς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἄπιστος Τουρκία ἐξηναγκάζετο ὑπ' αὐτῆς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως, ἣν ἔδωκεν ὁ Σουλτᾶνος κατὰ τὸ 1878 καὶ ἐπανέκτα τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμά της, δὲν θὰ εἶχε τοῦτο σωτήριον ἀποτέλεσμα καὶ ἐπὶ τῆς Ρωσίας, ὅπου τόσοι εὐγενεῖς μάρτυρες ἀγωνίζονται διὰ τὴν ἰδέαν ταύτην;»

Charles Blind

---

1) Σημ. «Ἑλλ.» Ἀμφιβάλλομεν, ἂν αἱ περὶ μεταρρυθμίσεων ἐν Τουρκίᾳ ἰδέαι, τοῦ συγγραφέως κατὰ τὸ πρόγραμμα τῶν Νεοτούρκων, δύνανται νὰ ἔχωσι σκοπιμοτητά τινα. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν βραδύτερον.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΣΛΑΥΟΙ

Βεβαιοῦται, ὅτι ἡ Μεγάλη Βρεττανία ὑπέβαλεν εἰς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις προτάσεις τινάς, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον παραμένει ἄγνωστον. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι ἀποβλέπουσιν αὗται εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν ἀποτελεσματικωτέρας τὰς ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεις.

Οὕτω περίπου ἀνέφερον αἱ ἐφημερίδες κατὰ τὴν 17ην παρελθόντος Φεβρουαρίου τὴν νέαν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλίας ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι.

Τὰ λοιπὰ ἔθνη δυστυχῶς δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ παραξενεύωνται διὰ τὴν τοιαύτην πρωτοβουλίαν αὐτῆς, διότι ἡ διαρκὴς αὐτῶν ἀδράνεια ἐξαναγκάζει τοὺς πέραν τῆς Μάγχης γείτονάς μας, τοὺς ὁποίους ἡ γεωγραφική των θέσις κρατεῖ φυσικῶς μακρὰν παρομοίων φροντίδων, νὰ πρωτοστατῶσιν εἰς τὰ συμφέροντα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ λαῶν. Ἕνεκα τῆς ἡμετέρας ἀδρανείας ἡ Ἀγγλία ἐγκατέστη ἐν Μελίτῃ, Κύπρῳ καὶ Αἰγύπτῳ καὶ παρατείνεται ἡ λογικὴ λύσις τοῦ ἑλληνολατινικοῦ προβλήματος τῆς Μεσογείου ἐπ' ἀόριστον. Φεῦ, οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν σήμερον νὰ πράξωμεν ἢ νὰ πιστοποιῶμεν τοῦτο μετὰ θλίψεως, διότι εινε πολὺ δύσκολον πλέον νὰ ἐκδιωχθῶσιν ἐκ τῶν νήσων τῆς Μεσογείου αἱ ἀγγλοσαξωνικαὶ ἀποικίαι, αἵτινες οὐδεμίαν δίδουσι σημασίαν καὶ περιφρονοῦσι μετὰ θράσους πᾶσαν ἀνακοίνωσιν παρομοίου ζητήματος.

Ἂς ἀποδεχθῶμεν ἤδη προσκαίρως τὸ συντελεσθὲν γεγονὸς καὶ ἂς ἐξετάσωμεν ἀμερολήπτως τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν χριστιανικῶν λαῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἰδίως τῶν τῆς Μακεδονίας.

Ἡ πατρὶς τοῦ Ἀριστοτέλους και τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀντιπροσωπεύεται κυρίως σήμερον διὰ τῶν βιλαετίων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Περιλαμβάνονται βεβαίως ἐν αὐτοῖς καὶ γειτονικά τινα τμήματα σλαυϊκὰ καὶ ἀλβανικά, ἀλλὰ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀποτελοῦντα μέρος αὐτῶν οὔτε ἐθνολογικῶς, οὔτε γεωγραφικῶς. Ἕνεκα τῆς συμμίξεως ποικίλων αὐτόθι φυλῶν εἶνε δυσκολώτατον νὰ καταρτίσῃ τις εἰλικρινῆ στατιστικὴν αὐτῶν, καθόσον ἡ στατιστικὴ εἶνε ἡ ἐπιστήμη, μετὰ τῆς ὁποίας αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔχουσι σχέσιν.

Ἀφ' ἑτέρου αἱ ἑλληνικαὶ καὶ αἱ βουλγαρικαὶ στατιστικαὶ εἶνε πολὺ ὕποπτοι, ἕνεκα τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης μεγεθύνσεως τῶν ἀριθμῶν πρὸς ἴδιον ἑκάστου ὄφελος.

Ἡμεῖς μετὰ περισκέψεως ποιοῦντες χρῆσιν τῶν διαφόρων πηγῶν, δυνάμεθα νὰ κατανείμωμεν τὰ δύο ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες	638,850
Βούλγαροι	329,800
Μωαμεθανοὶ	750,000
Ἰσραηλῖται	75,000
Σέρβοι	18,500
Κουτσόβλαχοι ρωμουνίζοντες	12,700
Διάφοροι	4,000

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἀνέρχεται περίπου εἰς 60,000, ἐνῷ ὁ τῶν βουλγαρικῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰς 27,000 ἐν περιφερείᾳ εἴκοσι ἓξ ἑλληνικῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἓξ βουλγαρικῶν.

Ἡ πλέον διαδεδομένη γλῶσσα εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ ἑλληνική, πρὸ παντὸς εἰς τὰ νότια μέρη, εἰς δὲ τὸ κέντρον καὶ τὰ βόρεια λαλεῖται ἰδίωμά τι ἑλληνοσλαυϊκόν.

Ἐξαιροῦμεν τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες διετήρησαν τὴν γλῶσσάν των, τοὺς Ὀθωμανούς, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦσι τὴν τουρκικήν, καὶ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἑβραϊκὴν παροικίαν, ποιοῦσαν χρῆσιν τῆς ἰσπανοεβραϊκῆς διαλέκτου ὡς ἅπαντες οἱ Ἰσραηλῖται τῆς Ἀνατολῆς.

Ἰδοὺ ἐν συντόμῳ ὁποία ἡ σχετικὴ θέσις τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικοτήτων.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκθέσω τὴν ἀλληλουχίαν τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑπήχθησαν αἱ ταλαίπωροι αὗται ἐπαρχίαι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀπογόνων τῆς δρακὸς ἐκείνης τῶν τουρανομογγόλων ἐπιδρομέων, τῶν ὁποίων τὰ πρῶτα στίφη ἠναγκάσθησαν ἀλληλοδιαδόχως νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πρώτην κοιτίδα των, τὸ Τουρκεστὰν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας.

Ἐν Μακεδονίᾳ οἱ Τοῦρκοι ζῶσι φιλικῶς μετὰ τῶν αὐτοχθόνων μακεδονικῶν πληθυσμῶν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ συγχέωνται πρὸς αὐτούς, ἡ ἀντίθεσις αὕτη δὲν φαίνεται τόσον καταφανὴς ὅσον εἰς τὴν Ἤπειρον, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, καθότι ἐκεῖ ἐξῳκειώθησαν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἰς τὸ νὰ ζῶσιν ἐν συμπνοίᾳ καὶ τὸ ὁποῖον ἤθελε τοῖς ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἀφορμαί τινες, αἱ ὁποῖαι εἰς ἑκάστην στιγμὴν ἔρχονται ν' ἀναστατώσωσι τὴν ἠρεμίαν των ταύτην.

Μία τῶν οὐσιωδῶν τούτων ἀφορμῶν πρὸς διατάραξιν τῶν ἀναμφισβητήτων εἶνε καὶ ἡ ἀπόλυτος ἔλλειψις τάξεως, ἡ αἰσχροκέρδεια τῶν ἀρχῶν καὶ ἡ ἀναρχία, αἵτινες λυμαίνονται τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Βιλαέτια τινά, ὡς τὸ τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἀπολαμβάνοντα σχετικῆς τινος αὐτονομίας, κατορθώνουσι νὰ ἐξασφαλίζωσι τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ ὀργανισμοῦ των.

---

(1) Ἅπασα ἡ παράγραφος αὕτη προέρχεται ἐξ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν, καθ' ὅσον οἱ Τοῦρκοι οὐδαμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ζῶσι φιλικῶς πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ὄντων πανταχοῦ καὶ πάντοτε τῶν μὲν Τούρκων ἀντιπροσώπων ἀρχῆς τυρανικωτάτης, τῶν δὲ Χριστιανῶν ραγιάδων. Ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων πίεσις τῶν συνοίκων Χριστιανῶν ἐξασκεῖται εἰς μεγαλειτέραν κλίμακα ἐν τῇ μᾶλλον τυραννουμένῃ καὶ μᾶλλον κακοδιοικουμένῃ ἐπαρχίᾳ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, τῇ Ἠπείρῳ. (Σημ. Ἑλλ.)

Ἐνθυμοῦμαι τὴν μεγάλην ἔκπληξίν μου ἐν Μιτυλήνῃ ὁδεύοντος τὴν εἰς τὸν κόλπον τῆς Γέρας ἄγουσαν καὶ τὴν παράλιον τὴν φέρουσαν πρὸς τὴν Βαριάν· ἡ θαυμασία διατήρησίς των μοὶ ὑπενθύμιζε τὰς ἀνθισμένας ἄλσους τῆς Κορνίλης καὶ τοῦ Μόντε-Κάρλο, ἐνῷ εἰς τὴν Σμύρνην δὲ θὰ ἴδῃ τις παρὰ ἐρήμους δρόμους, ηὐλακωμένους, τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη μόλις δεικνύει ἡ ἀρχικὴ κατεύθυνσις αὐτῶν.

Ὁ διαμείνας καὶ ἐπὶ ἐλάχιστον χρόνον ἐν Ἀνατολῇ θὰ ἐνθυμῆται βεβαίως τὰ καθημερινὰ κωμικὰ ἐπεισόδια μετὰ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Μόλις ὁ ταξειδιώτης θέσῃ τὸν πόδα του ἐπὶ τῆς πρώτης βαθμίδος τῆς προκυμαίας, θὰ γνωρίσῃ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ **μπαξισίου**, τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ὁποίου ὠχριᾷ ὁ ἀληθής. Ἀλλάχ, εὐθὺς δὲ ὡς ἀντιληφθῇ τις κάλλιον τὴν ζωὴν τῶν ὑπαλλήλων, αἰσθάνεται εἰς τὴν ψυχήν του ἀκατάσχετον τὴν ἐπιείκειαν πρὸς αὐτούς, τῶν ὁποίων ὁ ὀνομαστικὸς μισθὸς δὲν ὑπερβαίνει τὰς δύο ἢ τρεῖς τουρκικὰς λίρας (ἑξήκοντα ἐννέα φράγκα περίπου), ἀποτελούσας τὴν συνήθη ἀμοιβὴν τῶν τελωνειακῶν ὑπαλλήλων.

Ἡ διοίκησις τοῦ Σουλτὰν-Χαμὶτ εἶνε τόσον περίπλοκος καὶ δαιδαλώδης, ὅσον καὶ ἡ ἡμετέρα. Αἱ ἀδυναμίαι τῶν βαθμούχων τοῦ νὰ ἐνασκήσωσιν ἐπὶ τῶν κατωτέρων ὀργάνων των ἔλεγχον, τὸν ὁποῖον καὶ οἱ ἴδιοι θὰ ἐτρόμαζον, ἐξηγεῖ τὰς φοβερωτέρας τῶν καταχρήσεων οὕτως, ὥστε ὅλη ἡ ὑπαλληλικὴ ἱεραρχία προσπαθεῖ, ἐκμεταλλευομένη τὴν θέσιν, ἐν ᾗ εὑρίσκεται τεταγμένη, νὰ λαμβάνῃ μέρος τοῦ φόρου διὰ τὸ ἄτομόν του, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ δὲν ἠδύνατό τις βεβαίως νὰ τοὺς μεμφθῇ, καθ' ὅσον ἀποτελεῖ τὸν μόνον πόρον τῆς ζωῆς των.

Χάρις εἰς τὸ ἀρχαικὸν σύστημα τῆς δεκάτης, ἐσχηματίσθησαν μυθώδεις περιουσίαι, ὡς ἐκείνη τοῦ ναυτικοῦ Σεμπάτ. Ἐγνώρισα Βαλῆν ὀγδοηκοντούτη περίπου, ὁ ὁποῖος, ἀφιχθεὶς πτωχὸς εἰς τὸ Κονάκιον ἀπὸ μίαν μεγάλην πόλιν τῆς αὐτοκρατορίας, κατώρθωσε, κατὰ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ τῆς θέσεώς του νὰ μετατρέψῃ εἰς ἀγγλικὰ χαρτονομίσματα ἑκατομμύρια ὁλόκληρα, πρᾶγμα σχεδὸν ἀπίστευτον. Ὁ υἱός του, Τοῦρκος πολὺ παρισινός, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀδέξιος ναυτικός, ὅστις τὸν ἐβοήθει ἀπό τινων ἐτῶν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑψηλῶν του καθηκόντων, ἐνεθυλάκωσεν ὡσαύτως οὐκ ὀλίγα, χωρὶς νὰ θίξῃ τὸ παράπαν τὰ πατρικά του εἰσοδήματα . . . καὶ οἱ μπασιμπουζοῦκοι τοῦ δευτέρου πυροβολικοῦ συντάγματος, τοῦ φρουροῦντος τὸ παλαιὸν κονάκι, ἀναμένουσιν ἀκόμη τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ των τοῦ παρελθόντος ἔτους.

Ἀλλ' ἀδιάφορον!... *Παντισιαχιμὶζ τσιὸκ γιασιά !* (Ζήτω ὁ Σουλτάνος μας), κραυγάζουσιν οἱ γενναῖοι στρατιῶται κατὰ τὴν διάβασίν του. Ἀρκεῖ ὅτι εἰς κάθε μπαϊράμι οἱ μιναρέδες τῶν τζαμίων εἶνε θαυμασίως φωταγωγημένοι, ὅτι τὸ τουμπεκὶ πληροῖ ἀφθόνως τὸν κάλυκα τοῦ ναργιλὲ τοῦ πιστοῦ ὑπηκόου τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ νὰ πίνῃ τὸν ζεστόν του καφὲν εἰς τὸ καφενεῖόν του καὶ αὐτὸς δὲν θὰ σκεφθῇ ποτὲ νὰ μεταμορφωθῇ εἰς ἀναρχικόν.

Θὰ ὑποκύψῃ ἄνευ ἀντιρρήσεως εἰς τὴν παράδοξον ἐκκλησιαστικὴν δικαιοσύνην, ἥτις ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς αὐτοκρατορίας ἐφαρμόζεται διὰ τὰ διάφορα ἀναφυόμενα ζητήματα. Ἡ εἰδικὴ αὕτη δικαιοσύνη δὲν δύναται ἐξ ἴσου νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, διότι οἱ δικασταὶ οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν δὲν ἔχουσιν ἄλλην νομοθεσίαν πλὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ Κορανίου ἢ καὶ τοῦ νόμου, τὸν ὁποῖον τυχὸν ἤθελε συλλάβῃ ἡ φαντασία των, ἅτινα πάλιν εἶναι προσιτὰ μόνον εἰς τὴν εὐγλωττίαν τοῦ δικηγόρου Μπαξίσιου. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐλαχίστη προσβολὴ τοῦ καθεστῶτος ἤθελε καταστήσῃ τὸν πνευματικὸν καὶ λαϊκὸν ἀρχηγὸν τῶν Μουσουλμάνων ἀποστάτην, τὸ ὁποῖον οὗτος οὐδέποτε θὰ συγκατετίθετο νὰ πράξῃ ἑκουσίως.

Ἡ τοιαύτη ὅμως μεταρρύθμισις ἐπιβάλλεται τῷ ἀρχηγῷ τούτῳ ὡς μία τῶν πρωτίστων καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων, ἡ δὲ ἐλαστικότης τοῦ γράμματος τῶν προνομίων θὰ ἐπέτρεπε νὰ πραγματοποιηθῇ αὕτη εὐκόλως, ἀρκεῖ ὁ Σουλτὰν Χαμὶτ νὰ μὴ ἔφερεν ἀντίρρησιν. Δὲν θὰ ὁμιλήσω ἐνταῦθα ἢ διὰ ν' ἀναφέρω τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας, αἵτινες αὐξάνουσιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τοῦ δημοσίου Ταμείου (δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς προσωπικῆς περιουσίας τοῦ Σουλτάνου, ἄπαγε! διότι τὸ μέγεθος αὐτῆς ὑπερβαίνει, καθ' ἃ βεβαιοῦσι, καθ' ἑκατοντάδας τὰς τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης). Πρόκειται ἐνταῦθα ἁπλῶς περὶ ἐπισήμου *παρακάμψεως* τῶν χρηματικῶν καταθέσεων παρὰ τοῖς τραπεζίταις τοῦ Λονδίνου, τῶν Παρισίων, τῆς Βιέννης καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Βερολίνου. Γίνεται λόγος περὶ προσεχοῦς δανείου ἠγγυημένου διὰ τῶν τελωνειακῶν δασμῶν πρὸς 8—11 % ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκδώσωσιν οἱ κεφαλαιοῦχοι τῆς Βιέννης καὶ τῆς Πετρουπόλεως. Εἴθε νὰ κάμωσι καὶ αὐτοὶ τὸ μέρος των.

Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε ζητήματα χρηματιστικὰ καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσῃ τις περὶ αὐτῶν πρέπει νὰ ἔχῃ εἰδικότητα, τῆς ὁποίας στεροῦμαι ἐγὼ παντάπασιν. Ἐπιθυμῶ λοιπὸν ν' ἀφήσω εἰς ἄλλους τὴν φροντίδα ταύτην. Ὀφείλω οὐχ ἧττον ν' ἀναγνωρίσω τὴν μεγάλην αὐτῶν σπουδαιότητα, διότι ἐκ τῆς διακανονίσεως αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ὑλικῶν ὑποχρεώσεων, τῶν ἀναληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ Γιλδὶς-Κιόσκ· ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι αἱ δυσχέρειαι αὗται, ὡς καὶ αἱ τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὰς ὁποίας πρὸ ὀλίγου ἀνέφερον, οὐδὲν σημαίνουσιν ἔναντι ἐκείνων, τὰς ὁποίας θὰ δοκιμάσωσιν οἱ μεταρρυθμισταί, ἵνα θριαμβεύσωσι, τῆς συστηματικῆς δηλονότι καὶ λυσσώδους ἀντιδράσεως, ἣν θ' ἀντιτάξωσιν οἱ φανατικοὶ σχισματικοὶ Βούλγαροι. Καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐπίμονον καὶ καταχθόνιον ἐκστρατείαν καὶ εἰς τοὺς ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῆς Εὐρώπης ἀνταποκριτάς των, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ μεταστρέψωσι πρὸς ἴδιον αὐτῶν ὄφελος, τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ὅλος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος τρέφει πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐδημιούργησαν ἀπὸ μηνῶν καὶ διατηροῦσι τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν, τὴν

ὁποίαν συνειθίζουσι νὰ ὀνομάζωσι σήμερον αἱ περισσότεραι τῶν Κυβερνήσεων βουλγαρικὸν πρόβλημα.

Λίαν ἐπιτηδείως ἐπέρριψαν εἰς τοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους καὶ στρατιώτας τὴν εὐθύνην τῶν ἐγκλημάτων τῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μελετηθέντων καὶ παρασκευασθέντων ὑπ' αὐτῶν καὶ τῆς ψευδεπαναστάσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἤλπιζον νὰ καρπωθῶσι. Σύσσωμος ἡ Εὐρώπη ἠγέρθη νὰ ἐπευφημήσῃ τοὺς κομιτατζῆδες, τοὺς δῆθεν ἥρωας αὐτούς, ὡς ἰσοτίμους πρὸς τοὺς ἐθνομάρτυρας τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τοὺς θυσιάσαντας τὴν ζωήν των διὰ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ἀδελφούς των Ἕλληνας.

Οἱ ἁπλοῖ πολῖται, οἱ ἀποτελοῦντες ἐν Γαλλίᾳ στοιχεῖον λίαν νοῆμον, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο παράτολμον νὰ περιφρονήσῃ τις, διότι πολλάκις ἐπέδειξε πλειοτέραν ὀξυδέρκειαν ἢ οἱ διορατικώτεροι τῶν διπλωματῶν μας, δὲν ἐθαμβώθησαν βλέποντες ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν μαρτύρων τόσα ὀνόματα προφανῶς σλαυϊκά. Ἀλλ' ἡ ἔκπληξίς των αὕτη μετετράπη εἰς ἀγανάκτησιν, ὁπόταν ἔμαθον ὅτι τὰ θύματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐσκόπουν μᾶλλον νὰ κατακτήσωσι παρὰ ν' ἀπελευθερώσωσι, δὲν ἐδίσταζον νὰ συνεννοῶνται μετὰ τοῦ δυνάστου, προκειμένου νὰ καταστρέψωσι διὰ τῆς πυρκαϊᾶς πόλεις ἀποκλειστικῶς ἑλληνικάς, ὡς τὸ Κρούσοβον λόγου χάριν, διὰ νὰ μνημονεύσωμεν μόνον τοῦτο.

Ἐκπλήττεταί τις πραγματικῶς, μὴ ἀκούων νὰ προφέρηται ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῶν αἱματηρῶν τούτων ἀψιμαχιῶν οὔτε ἓν ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορία μετὰ σεβασμοῦ κατέγραψεν εἰς τὰς δέλτους της, οὔτε ἐκ τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν εὐήχων συλλαβῶν των ἀντήχουν πρὸ αἰῶνος πλησίον τῶν ὀνομάτων τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Σέλλεϋ.

Χάρις εἰς τὰς διαβολικὰς εἰδήσεις, τὰς καταφθανούσας ἐκ Σόφιας, οἱ Βούλγαροι μετὰ σφοδρότητος κατηγόρησαν τὴν ἀνεξήγητον προσέγγισιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον διελύθησαν τὰ ἐπισωρευθέντα ὑπὸ τῶν ὀργανωτῶν τῆς ἐπαναστάσεως σκότη, οἱ ὁποῖοι ἐξετέλεσαν τόσον πιστῶς τὰς προσφιλεῖς εἰς τοὺς ἀναρχικοὺς προπαγανδικὰς ἀρχάς. Ἔμαθον πάντες τὴν βδελυρὰν πίεσιν, τὴν ἐξασκηθεῖσαν ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων ἐπὶ τῶν φιλησύχων χωρικῶν τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς Θεσσαλονίκης διὰ νὰ τοὺς καταστήσωσιν ὀπαδούς των· ἐξεπλήσσετό τις πρὸ τῆς ὑπόπτου σιωπῆς τοῦ Ἡγεμόνος των, τοῦ πρίγκιπος Φερδινάνδου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ φυσικοῦ προστάτου του, ὅστις δὲν κρίνει ἀσύμφορον τὴν ἐπέκτασιν μέχρις Ἀδριατικοῦ τῶν συνόρων τῆς μικρᾶς σλαυϊκῆς ἡγεμονίας τοῦ ὑποτακτικοῦ του. Τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ δικαιώσῃ ὅλην τὴν ἀγανάκτησιν τῶν φίλων τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ἡ προσάρτησις τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν θὰ ἦτο ἀποτρόπαιος, πλέον εἰδεχθὴς ἢ ὅσον τυγχάνει ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δουλείαν της, διότι δι' αὐτῆς θὰ ἐτίθεντο τὰ τέσσαρα πέμπτα πληθυσμοῦ ἄλλων ἠθῶν καὶ ἐθίμων ὑπὸ

τὴν κυριαρχίαν τῆς σλαυϊκῆς μειονοψηφίας,καὶ θὰ ἐχώριζε διὰ παντὸς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ φυσικά της παραρτήματα, τὴν δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος, ἀπὸ τὰ λατινικὰ ἔθνη, διὰ μόνης τῆς στενῆς συνενώσεως τῶν ὁποίων εἶνε δυνατὴ ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐλευθερίας τῆς Μεσογείου.

Εὐτυχῶς δὲν ἀπέμεινε τίποτε ἀπὸ ὅλα τὰ μυθολογήματα ταῦτα τῆς ἐλευθερωτρίας Βουλγαρίας. Ἔπεσεν ἡ μακεδονικὴ λεοντῆ, δι' ἧς ἐκαλύπτετο ὁ βουλγαρικὸς ὄνος καὶ ἀνεφάνησαν τὰ ὦτα αὐτοῦ, τώρα δὲ ὅλος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ἐν Εὐρώπῃ μετὰ βδελυγμίας καὶ ἀγανακτήσεως ἀναγινώσκει τὰς συκοφαντικὰς ἐκθέσεις, ἃς τὰ μίσθαρνα αὐτῶν ὄργανα διέσπειραν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἅπασαν. Ὁ ἄσπονδος οὗτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθρός, πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν καταχθονίων αὐτοῦ σκοπῶν, δὲν ὑποχωρεῖ οὔτε πρὸ τῆς ὑποκρισίας, οὔτε πρὸ τοῦ αἴσχους ψευδοῦς ἐπαναστάσεως, ἥτις προσομοιάζει μᾶλλον πρὸς λῃστρικὴν ἐπιδρομὴν ἢ πρὸς ἡρωϊκὴν ἐξέργεσιν.

Αἱ πρῶται ἀψιμαχίαι τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ ἀγῶνος ἔλαβον χώραν ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ πεδίου. Ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑπόκωφος ὀργὴ ὑπέβοσκεν εἰς τὰς βουλγαρικὰς χώρας, ἀλλ' αἱ διατυπώσεις τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔχουσι μεγίστην σημασίαν,ἐκράτουν τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ εἰς ποιάν τινα ἐπιφυλακτικότητα. Οἱ ἀπόστολοι τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐν τούτοις δὲν παραλείπουν οὐδεμίαν εὐκαιρίαν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποδαυλίζωσι τὸν ζῆλον τῶν ὀπαδῶν των. Ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Ρωσσίας ἀνέμενον τὴν εὐνοϊκὴν στιγμὴν διὰ νὰ ἀποτινάξωσι τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ὑποχρεώσεις, δι' ὧν συνεδέοντο πρὸς τοὺς συμπολίτας των Ἕλληνας.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μέχρι τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ἦτο ὁ ἀδιαφιλονείκητος πνευματικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀνεξαρτήτως γένους καὶ φυλῆς. Μωάμεθ ὁ Β' ἀνεγνώρισε τὴν ἐξουσίαν του ταύτην καὶ τῷ παρεχώρησε τὸν τίτλον τοῦ Ροὺμ-Μιλλὲτ-Μπασὶ (ἐθνάρχου).

Ἐπρόκειτο λοιπὸν περὶ ἀπαλλαγῆς των ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ταύτης,ἡ ὁποία ἔθεσε τὰς σλαυϊκὰς φυλὰς εἰς ἥττονα μοῖραν ἔναντι τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Τὸ δὲ σύνθημα ἐδόθη ἐκ Πετρουπόλεως. Οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ κ.Καζάζη, τοῦ ἀποστόλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὤφειλον ν' ἀποτελέσωσι τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Σλαύων κατακτητῶν,ἐνδηλοῦντες τάσεις αὐτονομικὰς καὶ χειραφετικάς. Καὶ παρεσκεύασαν τὴν ἐπανάστασιν οὐχὶ διὰ τῶν ὅπλων,ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπουλότητος, διασπείροντες τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας οὕτως, ὥστε νὰ καταστήσωσιν ἀναγκαῖον καὶ διὰ τοῦ ἐκβιασμοῦ ἀκόμη τὸ Σχίσμα, τὸ ὁποῖον καὶ μετά τινας μῆνας ἐξερράγη.

(Ἐκ τῆς Revue Hebeomadaire).

Claude Cohendy.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

ΑΡΧΑΙΡΕΣΙΑΙ

τοῦ ἐν Παρισίοις γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὴν 13|26 τοῦ μηνὸς τούτου συνῆλθεν ἐν τῷ Μεγάλῳ Ξενοδοχείῳ (Grand Hôtel) ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν μελῶν τοῦ ἐν Παρισίοις φιλελληνικοῦ «Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ὅπως ἐκλέξῃ τὸ ὁριστικὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον αὐτῆς καὶ ἐπιψηφίσῃ τὸν κανονισμὸν τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας.

Ὁ κ. Ὁμόλλ, πρόεδρος τῆς προσωρινῶς διοικούσης τὸν Σύνδεσμον Ἐπιτροπῆς, ὑπέβαλλε κατάλογον τῶν ὑπ' αὐτῆς προτεινομένων ὑποψηφίων συμβούλων, ὄντων ἐν συνόλῳ εἴκοσιν ὀκτώ, ἐξ ὧν παρεκάλεσε τὴν Συνέλευσιν νὰ ἐκλέξῃ μόνον δέκα ὀκτώ, συνῳδὰ τῷ καταστατικῷ τοῦ Συνδέσμου, ἀλλὰ μέλη τινὰ τῆς Συνελεύσεως, εὑρόντα σκόπιμον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ὑποψηφίων ἔπρεπε νὰ ἐξαιρεθῇ, ὡς ὄντων πάντων χρησίμων εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τοῦ Συνδέσμου, προέτειναν νὰ τροποποιηθῇ τὸ καταστατικόν, καὶ ἀντὶ δέκα ὀκτὼ μελῶν, ὡς ὁρίζει τοῦτο, ν' αὐξηθῶσι ταῦτα εἰς εἴκοσιν ὀκτώ, ὅ περ ἐγένετο ὁμοψήφως ἀποδεκτόν, οὕτω δ' ἐξελέγησαν:

1) *Πρόεδρος* ὁ κ. Θ. Ὁμόλλ (Théophile Homolle) μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν Μουσείων τῆς Γαλλίας.

Ἀντιπρόεδροι οἱ κ. κ.

2) Ὁ κ. Γεώργιος Κλεμανσὼ (Georges Clémenceau), Γερουσιαστής.

3) Ὁ κ. Διον. Κοσιὲν (Denys Cochen), βουλευτής.

4) Ὁ κ. Ἐρρῖκος Χουσαὶγ (Henry Houssaye), Ἀκαδημαϊκός.

καὶ 5) ὁ κ. Θεόδωρος Ρενὰχ (Teodore Reinach), Συγγραφεύς.

6) *Γραμματεὺς* ὁ κ. Π. Γριμανέλλης (P. Grimanelli), ἀνώτερος ὑπάλληλος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν.

7) *Ὑπογραμματεὺς* ὁ κ. Γρηγ. Τριανταφυλλίδης, Δικηγόρος.

8) *Ταμίας* ὁ κ. Ἐδμόνδος Θερὺ (Edmond Théry) Διευθυντὴς τοῦ «Εὐρωπαίου Οἰκονομολόγου» («Economiste Européen»).

Καὶ *Σύμβουλοι* οἱ κ. κ.:

9) Φρ. Δεμὸν (Fréd. Desmons), Ἀντιπρόεδρος τῆς Γερουσίας.

10) Ἀλφρέδος Μεζιὲρ (Alfred Méziéres), Γερουσιαστὴς καὶ Ἀκαδημαϊκός.

11) Κόμης δ' Ὠναὶγ (Conte d'Aunay), Γερουσιαστής.

12) Ἐδουάρδος Λοκρουᾶ (Ed. Lockroy), Ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς.

13) Ἰω. Αἰκὰρ (Jean Aicard), Συγγραφεύς.

14) Ἀλφόνσος Ὠλὰρ (Alph. Aulard), Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης.

15) Ἀλφρέδος Μπὲρλ (Alfr. Berl) Δημοσιογράφος καὶ Δικηγόρος.

16) Γεώργ. Κλεϊφτὴ (Georges Cleiftie), πρώην Νομάρχης.

17) Κάρολος Διὲλ (Charles Diehl), Καθηγητὴς καὶ Συγγραφεύς.

18) Ἀλφρ. Κρουαζὲ (Alfr. Croiset), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.

19) Εὐγ. Δ' Ἐϊχθὰλ (Eug. D' Eïchthal) Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης, πρώην πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τῶν ἑλληνικῶν Σπουδῶν.
20) Γουσταῦος Φουζιὲρ (Gustave Fougères), Καθηγητὴς τῆς Σορβόνης.
21) Λ. Χαβὲ (L. Havet), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
22) Ἐδμόνδος Ποττιὲ (Edm. Pottier), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.
23) Ἐρνέστος Λερού (Erneste Leroux) Βιβλιοπώλης-Ἐκδότης.
24) Μαρκὲστ (Marqueste), μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, Γλύπτης.
25) Ἰωάννης Ψυχάρης. Καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν.
26) Ἰωσὴφ Ρενὰχ (Joseph Reinach) πρώην βουλευτής.
27) Γαστὼν Δεσιὰν (Gaston Deschamps), Καθηγητής, Συγγραφεύς.
28) Ἐμμ. Ροδοκανάκης, Συγγραφεύς.

Μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας, ὁ κ. Πρόεδρος προὐκάλεσε συζήτησιν περὶ τοῦ ἀποτελεσματικωτέρου τρόπου τῆς δράσεως τοῦ Συνδέσμου, προτείνας πρὸ παντὸς ἄλλου δημοσίας διαλέξεις, ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες, ἐκλέγοντες τὰ κατάλληλα θέματα, θὰ προσπαθήσωσι ν' ἀποδείξωσιν ἐνώπιον τῆς δημοσίας γνώμης τὴν ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, ὅπου δήποτε καὶ ἂν ἐγκατεστάθησαν οὗτοι, καὶ μετ' ἀνταλλαγὴν διαφόρων ἐπὶ τούτου σκέψεων ἡ πρότασις ἐγένετο ὁμοψήφως ἀποδεκτή.

Ὁ κ. Θεόδ. Ρενὰχ προέτεινε καὶ ἐγένετο ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως δεκτόν, ὅπως τὸ ἐκτυπωθὲν ἤδη πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου ἀναπτυχθῇ καταλλήλως καὶ ἐκτυπωθῇ ἐκ νέου πρὸς εὐρυτέραν διάδοσιν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ λαμβάνων δ' ἀφορμὴν ἐκ τῆς προσεχοῦς μεταβάσεως τοῦ Προέδρου τοῦ Συνδέσμου κ. Ὁμὸλλ εἰς Ἀθήνας, ὅπως μετασχῃ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου, προέτεινεν ὅπως ἡ Συνέλευσις παρακαλέσῃ αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τὸ πνεῦμα τοῦ Συνδέσμου πρὸς τὴν δημοσίαν ἐν Ἑλλάδι γνώμην διὰ δημοσίας τινὸς διαλέξεως, ἢ οἱουδήποτε ἄλλου τρόπου, ὃν ἤθελεν οὗτος ἐγκρίνῃ, ὡς ἀναγκαίου ὄντος νὰ γνωρίσωσι οἱ φίλοι Ἕλληνες τίνων αἰσθημάτων ἐμφοροῦνται οἱ ἱδρυταὶ τοῦ Συνδέσμου καὶ πῶς σκέπτωνται νὰ προστατεύσωσιν αὐτούς, ἐξ οὗ θέλει προκύψῃ σύμπραξίς τις μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ, ἧς ἄνευ οὐδὲν τὸ ἐφικτόν. Ὁ κ. Κλεμανσώ, ὑποστηρίξας τὴν πρότασιν τοῦ κ. Ρενάχ, ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον ἀθρόον θὰ προσέλθῃ ὅπως ἀκούσῃ τὸν μετὰ τοσούτου κύρους πραγματευθησόμενον τὸ ζήτημα τοῦτο κ. Πρόεδρον τοῦ Συνδέσμου, ἡ δὲ Συνέλευσις ἀπεδέξατο μετὰ χειροκροτημάτων τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην πρότασιν.

Ὁ Γραμματεὺς κ. Γριμανέλλης ἐξέφρασε τὴν εὐχήν, ὅπως οἱ μέλλοντες νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσπαθήσωσι νὰ εὕρωσιν ἀνταποκριτὰς τοῦ Συνδέσμου, δυναμένους νὰ φωτίσωσιν αὐτὸν περὶ παντὸς τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι, διότι διὰ νὰ δράσῃ ὁ Σύνδεσμος πρέπει νὰ ἔχῃ ἐργασίαν ἑτοίμην περὶ πάντων τῶν ζητημάτων, ἅπερ θὰ μελετήσῃ καὶ θ' ἀναπτύξῃ ὅπου δεῖ.

Τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως τμημάτων τοῦ Συνδέσμου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις (τῆς Γαλλίας) καὶ τῷ ἐξωτερικῷ, προταθὲν ὑπὸ δύο μελῶν, ἀνετέθη εἰς τὸ Συμβούλιον πρὸς ἰδιαιτέραν μελέτην.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Ἐκ Θεσσαλονίκης 30 Μαρτίου. — Αἱ σπουδαιότεραι εἰδήσεις τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἐξ ὅλης τῆς Μακεδονίας ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων ὑποκίνησις ταραχῶν οὐδόλως κατέπαυσε, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ μέρους τῶν Μακεδονικῶν ἀνταρτικῶν Σωμάτων ἀπόκρουσις καὶ ἀντεκδίκησις κατὰ τῶν δολοφονικῶν τούτων σπιφῶν τῆς Σόφιας οὐδόλως ἐμειώθη, τοὐναντίον δὲ ἐπέρχεται τιμωρὸς ἀμείλικτος αὐτῶν.

Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος μηνὸς Σῶμα Μακεδονικὸν ἐκ 16 ἀνδρῶν ἀποτελούμενον καὶ ἐπιβαῖνον 12 λέμβων προυχώρησε τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν 20 τρέχοντος ἐπὶ τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν καὶ παρὰ τὸ χωρίον Τσεκρὲ πρὸς τὰ καταφύγια τῶν Βουλγάρων ληστῶν τῶν λυμαινομένων ἑκάστοτε τὴν περιφέρειαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν καλύβην τοῦ καλουμένου Παύλου τροφοδότου τῆς συμμορίας Κώτσου καὶ Ἀποστόλη.

Ἐκεῖ συνέλαβον 8 ἁλιεῖς καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Παῦλον καὶ ἐζήτησαν διὰ τῆς πειθοῦς νὰ μάθωσι παρ' αὐτῶν ποῦ τῆς λίμνης εὑρίσκοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ κομιτατζῆδες. Ἐπὶ τῇ ἀρνήσει ὅμως τούτων, οἱ Μακεδόνες ἤρχισαν τουφεκίζοντες ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς ἁλιεῖς, ὁπότε μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τρίτου εἷς λιποψυχήσας ἀνέλαβε νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὸ κρησφύγετον τῶν ληστῶν.

Πράγματι αἱ λέμβοι φέρουσαι δεσμίους καὶ τοὺς συλληφθέντας ἔφερον τοὺς Μακεδόνας πρὸς τὴν καλύβην τοῦ Μπουζίνου, ὅπου συνεσκέπτοντο οἱ λησταί, ἔχοντες μεταξὺ αὐτῶν ἕνα εὐρωπαϊστὶ ἐνδεδυμένον λίαν εὐπρεπῶς.

Οἱ Μακεδόνες δι' ἑνὸς τῶν αἰχμαλώτων ἐκάλεσαν τὸν Μποζῖνον νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἐκεῖνος ἀνύποπτος ἔστειλεν ἕνα τῶν ἀνθρώπων του. Συγχρόνως ὅμως δύο λέμβοι, ὧν ἐπέβαινον 5 λησταί, ἐξῆλθον πρὸς συνάντησιν τῶν Μακεδόνων καὶ φονικωτάτη συμπλοκὴ συνήφθη, καθ' ἣν 23 ἐν ὅλῳ Βούλγαροι λησταὶ καὶ λεμβοῦχοι ἐφονεύθησαν. Ἐξ ὅλων τῶν γειτονικῶν καλυβῶν πυκνὸν πῦρ διηυθύνετο κατὰ τῶν Μακεδόνων, οἵτινες ὅμως ἐξαντλήσαντες τὰ φυσίγγιά των δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰς καλύβας διὰ νὰ συλλάβουν τοὺς πληγωθέντας, τῶν ὁποίων ἠκούοντο αἱ οἰμωγαί.

Ἐκ τῶν Μακεδόνων ἐφονεύθη μόνον εἷς λεμβοῦχος.

Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῆς ὁμηρικῆς ταύτης ναυμαχίας τὴν ἑπομένην σχεδὸν εἰς τὸ χωρίον Μεσημέρι Τουρκικὸν σῶμα ἐξ 70 στρατιωτῶν καὶ 10 χωροφυλάκων περιεκύκλωσε τὴν οἰκίαν τοῦ Χρήστου Μπίτου, ὅπου ἐκρύπτοντο λησταί, καὶ ἤρξατο πυκνοῦ πυρός, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ λησταὶ ἀπήντων.

Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἔπεσαν 6 λησταὶ τοῦ Κομιτάτου καὶ ἓξ ἄλλοι χωρικοί, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐτραυματίσθησαν ἐλαφρῶς τέσσαρες.

Ἐπὶ τῶν φονευθέντων εὑρέθησαν 5 ὅπλα Μάνλιχερ, 20 βόμβαι καὶ ἓν περίστροφον. Ἐπίσης ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἥτις κατηδαφίσθη, εὑρέθησαν ὅπλα Μάνλιχερ καὶ φάρμακα.

Καίριον ὡσαύτως τραῦμα ἔλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς συμμορίας τοῦ διαβοήτου λῃστάρχου Ἀποστόλη καὶ τοῦ φόνου αὐτοῦ παρὰ τὸ σχισματικὸν χωρίον Σμόλ, κείμενον νοτιώτερον τῆς Γευγελῆς.

Ὁ Βούλγαρος ἀρχηγὸς μετὰ τῶν συμμοριτῶν του εὑρισκόμενος παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἀνέμενε φαίνεται καὶ ἄλλους πρὶν ἢ ἐκκινήσῃ. Τουρκικὸν ἀπόσπασμα, λαβὸν γνῶσιν τούτου, ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον καὶ νὰ κατασκηνώσῃ ἔξωθι τῆς ἐκκλησίας, ὅταν περὶ τὴν ἑσπέραν εἶδον τὸν Ἀποστόλην νὰ ἐξέρχηται τοῦ κρησφυγέτου του μετὰ 9 ὀπαδῶν. Τὸ ἀπόσπασμα ἐπυροβόλησεν ἀμέσως κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐξ ὧν ἐφονεύθησαν δύο, οἱ δὲ λοιποὶ ἔσπευσαν νὰ παραλάβουν τοὺς νεκρούς των καὶ νὰ καταφύγουν ἐκτὸς τοῦ χωρίου, ὅπου ἐπολιορκήθησαν, προσδραμόντων ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἄλλων στρατιωτικῶν σωμάτων. Ἐκ τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν 31, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀποστόλης, τρεῖς δὲ ἄλλοι ἐπνίγησαν εἰς τὸν Ἀξιόν. Τὸ πτῶμα τοῦ λῃστάρχου διεκρίθη ἐκ τῶν δύο κεκομμένων δακτύλων τῆς ἑτέρας τῶν χειρῶν του· εὑρέθη δὲ καὶ τὸ ὅπλον του, ὡς καὶ ὁ ἱστορικὸς καταστὰς πυρρὸς ἵππος του. Κατεσχέθησαν ἐπίσης πλεῖστα ἔγγραφα καὶ δύο ἵπποι φορτωμένοι φυσίγγια. Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ λῃστάρχου ἦσαν καὶ τριάκοντα ἓξ φωτογραφίαι του εἰς διαφόρους στάσεις καὶ πολλὰ ἀντίτυπα ἑνὸς ᾄσματος, φέροντος τὴν ὑπογραφήν του καὶ ἀγγέλλοντος εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν ἐκ τῆς ἡγεμονίας ἀναχώρησίν του διὰ νὰ παραλάβῃ καὶ φέρῃ ὀπίσω τὴν Μακεδονίαν ἐλευθέραν. Εὑρέθησαν ἐπίσης καὶ ἐπιστολαί τινες τοῦ Ἀργύρη, πληροφοροῦσαι τὸν Ἀποστόλην περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἀγρίας δολοφονίας τῆς Ἑλληνίδος διδασκαλίσσης ἐν Γκιρτσίστῃ.

Οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ ἐπέστησαν τὴν προσοχήν των εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν συμμοριτῶν προήρχοντο ἐκ Βουλγαρίας, δὲν ἦσαν δὲ ἐκ τῶν ἐργατικῶν τάξεων, διότι ἔφερον ἐνδεικτικὰ σπουδῶν ἐν βουλγαρικοῖς γυμνασίοις. Τὰ ὅπλα των ἦσαν καινουργῆ Μάνλιχερ τοῦ τελευταίου ὑποδείγματος τοῦ ἐν χρήσει ἐν τῷ βουλγαρικῷ στρατῷ.

Ἐπὶ τοῦ φονευθέντος δὲ βουλγάρου λῃστοῦ Ἀποστόλη εὑρέθησαν ἔγγραφα ἐνοχοποιοῦντα πολλοὺς τῶν ἐνταῦθα βουλγάρων καθὼς καί τινας τῶν τυχόντων ἀμνηστίας ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως καταδίκων.

Ἐν τῶν ἐγγράφων τούτων τὸ σοβαρώτερον εἶνε ἔγγραφον τοῦ Ἰβὰν Γκουερβάνωφ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν Σόφια καὶ πρώην ἐν Θεσσαλονίκῃ καταδικασθέντος εἰς ἐξορίαν διὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1903 καὶ ἀμνηστευθέντος μετὰ ἑνὸς ἔτους ἐν Μ. Ἀσίᾳ διαμονήν, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἔδωσε τὸν λόγον του, ὅτι δὲν θὰ συμμετάσχῃ πλέον συνωμωσιῶν κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε συντεταγμένον ὡς ἑξῆς:

«Πρὸς τὰς διοικήσεις τοῦ κέντρου καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν περιφερειῶν καὶ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς θέσεως τοῦ Κιουστενδὴλ.

«Παρακαλῶ τὰς τοπικὰς διοικήσεις καὶ τὰς ἐπαναστατικὰς συμμορίας τοῦ διαμερίσματος Σκοπίων, καθὼς καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς θέσεως Κιουστεντδὴλ, νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν διάβασιν καὶ νὰ βοηθήσωσι τὸν ἀρχηγὸν Ἀποστὸλ Πετρώφ, ὅστις μετὰ 35 ὀπαδῶν καὶ πολεμοφοδίων μεταβαίνει εἰς τὸ διαμέρισμα Γιανιτζὲ Βαρδάρ.

«Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου Σκοπίων ἐντεῦθεν συνόρων».

Ἰβὰν Γκουερβάνωφ

Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ὑποθέτουσιν ὅτι αἱ λέξεις «ἀρχηγοῦ τῆς θέσεως τοῦ Κιουστενδὴλ» σημαίνουσιν ἢ Βούλγαρον ὑπάλληλον ἢ ἀξιωματικὸν διοικοῦντα σταθμὸν ἐπὶ τῶν συνόρων.

Ὡσαύτως σᾶς μεταδίδω καὶ τὰς ἀκολούθους πληροφορίας προερχομένας ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ Νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Ὁ καϊμακάμης Δοϊράνης πληροφορηθείς, ὅτι βούλγαροι λησταὶ κρύπτονται ἐν τῷ σχισματικῷ χωρίῳ Χασανλῆ, δίωρον ἀπέχοντι τῆς Δοϊράνης καὶ κειμένῳ παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν ἕνα ἀστυνομικὸν μετὰ δέκα στρατιωτῶν. Οἱ λησταὶ ὅμως πυροβολήσαντες ἐφόνευσαν τὸν ἀστυνομικὸν καὶ ἕνα στρατιώτην καὶ ἐτραυμάτισαν ἄλλον.

Ὁ καϊμακάμης τότε ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος μετέβη εἰς τὸ Χασανλῆ, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπολιόρκησεν, ἄνευ ἀποτελέσματος ὅμως, διότι ἡ συμμορία κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν νύκτα.

Προηγουμένως ὅμως κατεσχέθη ἐπὶ βουλγάρου ταχυδρόμου κρυπτογραφικὴ ἐπιστολή, προερχομένη ἐκ τοῦ Νάκου Ἴλο, διερμηνέως τοῦ ἐν Δοϊράνῃ Ρώσσου ἀξιωματικοῦ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶνε λίαν ἐνοχοποιητικὴ διὰ τὸν Νάκον Ἴλο, ὅστις κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ταχυδρόμου εἶνε ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ Δοϊράνης κομιτατζήδων.

Κατόπιν τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης συνελήφθη ὁ Νάκος Ἴλο, περὶ τοῦ ὁποίου, πρὶν ἢ προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν σων, οἱ Ρῶσσοι εἶχον ζήτησῃ πληροφορίας παρὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, αἵτινες καίτοι ὁ Ἴλο εἶχε φυλακισθῇ ἄλλοτε, ἀμνηστευθεὶς κατόπιν, ἀπήντησαν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει κατ' αὐτοῦ ὑπόνοια.

Τουρκικὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα συνεπλάκη προχθὲς Δευτέραν πρὸς τὴν

λυμαινομένην τὴν ἐπαρχίαν Γευγελῆς βουλγαρικὴν συμμορίαν ὑπὸ τὸν Ἰοβὰν Καρασούλη. Ἀποτέλεσμα τῆς συμπλοκῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ φόνος τοῦ Ἰοβὰν καὶ εἴκοσι Βουλγάρων συμμοριτῶν.

Ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος ἐφονεύθησαν εἷς λοχαγὸς καὶ τρεῖς στρατιῶται· ἐπληγώθη δὲ εἷς ὑπολοχαγός.

Ἡ συμπλοκὴ ὑπῆρξε πεισματωδεστάτη. Διὰ τῆς ἐξοντώσεως δὲ τῆς βουλγαρικῆς ταύτης συμμορίας, εἰς ἣν οὐκ ὀλίγαι ὀφείλονται κακουργίαι, ἀνέπνευσαν πλεῖστα ὅσα χωρία τῶν πέριξ.

Τὴν νύκτα τῆς 7ης τρέχοντος ἐν τῷ χωρίῳ Πυρωρκίνῃ, κειμένῳ πλησίον τῆς πόλεως τῶν Γιαννιτσῶν, Βούλγαροι λῃσταὶ περιεκύκλωσαν τὴν οἰκίαν τοῦ Ἕλληνος διδασκάλου Ρύμα καὶ ἔκρουσαν τὴν θύραν, διατάσσοντες αὐτὸν ν' ἀνοίξῃ. Τῇ ἀρνήσει ὅμως αὐτοῦ ἤρχισαν πυροβολοῦντες κατὰ τῆς θύρας καὶ τῶν παραθύρων, αἱ δὲ σφαῖραι των ἐτραυμάτισαν τὸν μικρὸν υἱὸν τοῦ διδασκάλου καὶ ἐφόνευσαν τὴν δυστυχῆ σύζυγόν του. Ἐν τέλει οἱ Βούλγαροι, θραύσαντες τὴν θύραν εἰσῆλασαν ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ὁ διδάσκαλος ὅμως κατώρθωσε νὰ φύγῃ διὰ τῆς ὀπισθίας θύρας καὶ ἐτραυματίσθη φεύγων ὑπὸ σφαίρας εἰς τὴν βουβωνικὴν χώραν.

— Τὴν νύκτα τῆς ἰδίας ἡμέρας πρὸ τῆς Μητροπόλεως τῆς Στρωμνίτσης Βούλγαροι δολοφόνοι ἐφόνευσαν τὸν Ἕλληνα ἐμπορευόμενον Σπυρίδωνα Σκούρτην.

Ὁ Σκούρτης μετέβαινεν ἐκ τοῦ καφενείου εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅταν αἰφνιδίως τοῦ ἐπετέθησαν πυροβολήσαντες κατ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ὄπισθεν τέσσαρες Βούλγαροι γνωστοὶ ἐγκληματίαι, εἰς οὓς προφανῶς ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ κομικάτου ἡ ἐκτέλεσις σειρᾶς κακουργημάτων. Ὁ ἀτυχὴς Ἕλλην, τοῦ ὁποίου ὁ φόνος προεκάλεσε ζωηροτάτην αἴσθησιν, ἐξέπνευσε μετὰ μίαν ὥραν. Ἡ κηδεία του ἐτελέσθη δημοτελέστατα. Μόνον ὁ εἷς τῶν τεσσάρων κακούργων συνελήφθη.

— Ἐν Ὀσπιάνῃ ἡ συμμορία τοῦ Γιοβὰν Καράσουλη ᾐχμαλώτισε τὴν 6ην Μαρτίου τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἐκ Κούνας Ἕλληνος προκρίτου Βασιλείου Πρέστου, ἤτοι τὸν ἀδελφόν, τὸν γαμβρόν, τὸν υἱὸν καὶ τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ.

Τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἐκ Γευγελῆ κατεδίωξε τοὺς λῃστὰς καὶ κατώρθωσε ν' ἀπελευθερώσῃ μόνον τὴν νεάνιδα φέρουσαν τὰ ἴχνη τῆς κτηνώδους βίας τῶν κακούργων.

Μοναστήριον 30 Μαρτίου.—Πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶνε αἱ εἰδήσεις, αἱ καταφθάνουσαι ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ Νομοῦ μας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δρᾶσιν τῶν Βουλγαρικῶν Κομιτάτων.

Σᾶς μεταδίδω τὰς σπουδαιοτέρας καὶ τὰς μᾶλλον ἀσφαλεῖς. Βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα τὴν νύκτα τῆς 9ης Μαρτίου εἰς τὴν δίωρον ἀπέχουσαν Μονὴν

τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Σλιβένης, ἀφ' οὗ ἔσφαξε τὸν ἡγούμενον, τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ καὶ μίαν καλογραῖαν, ἐσύλησε τὰ πάντα καὶ κατόπιν ἐπυρπόλησε τὴν Μονὴν περιέχουσαν ἀρκετὰ κειμήλια.

Οὕτως ἐντὸς εἰκοσαημέρου δύο ἐκ τῶν οὐχὶ ἀναξίων λόγου ἑλληνικῶν Μονῶν, ἡ τοῦ Τσεριλόβου καὶ ἡ τῆς Σλιβένης, πυρπολοῦνται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ληστῶν.

Ὡσαύτως πέντε ἐκ τῶν δολοφόνων τοῦ Κομιτάτου ἐπετέθησαν καθ' ὁδὸν ἐναντίον τῶν Γεωργίου Θωμᾶ καὶ Εὐαγγέλου Σωτηρίου, νέων ἡλικίας 24-25 ἐτῶν, διακρινομένων διὰ τὰ πατριωτικὰ των αἰσθήματα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν. Οἱ δολοφόνοι ἐξαγαγόντες περίστροφα ἐπυροβόλησαν κατὰ τῶν δύο ἀόπλων καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἐτραυμάτισαν εἰς τὴν στομαχικὴν χώραν καὶ τὸν μηρόν, τὸν δὲ δεύτερον εἰς τὴν ὀσφυακὴν χώραν.

Οἱ τέσσαρες ἐκ τῶν δολοφόνων συνελήφθησαν καὶ ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῶν τραυματισθέντων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν Γεώργιος Θωμᾶς ἀπέθανε μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκ τῶν τραυμάτων, ὁ δὲ ἕτερος νοσηλεύεται ἐν τῷ Νοσοκομείῳ, χωρὶς νὰ εἶνε ἀκόμη ἐκτὸς κινδύνου.

Τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν κατὰ τῶν ἡμετέρων ἀπόπειραν, ἤτοι τὴν 2αν Μαρτίου, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἐγένετο ἀπόπειρα δολοφονίας παρ' ἀγνώστων κατὰ τοῦ ἐσχάτως ἐν Μοναστηρίῳ ἐγκατασταθέντος Βουλγάρου ἰατροῦ Βλαδέφ.

Αἱ ἀρχαὶ συνέλαβον τινὰς ἐκ τῶν χάριν περιεργείας προστρεξάντων ἡμετέρων, οἵτινες ὅμως μετὰ δύο ἡμέρας ἀπελύθησαν, ἀποδειχθείσης τῆς ἀθωότητός των.

Θρασυτάτη ἐπίσης δολοφονικὴ ἐπίθεσις ἔλαβε χώραν ἐναντίον δύο Ἑλλήνων, ἑνὸς ζαχαροπλάστου καὶ ἑνὸς ξυλουργοῦ.

Πέντε Βούλγαροι ἐπιβαίνοντες ἁμάξης ἐπυροβόλησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τραυματίσαντες αὐτοὺς θανατηφόρως.

Οἱ φονεῖς συνελήφθησαν ἅπαντες.

Τὰ περὶ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Ὀλέβενε συμπλοκῆς μεταξὺ Βουλγάρων ληστῶν καὶ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος σᾶς εἶνε βεβαίως γνωστά.

Μεταξὺ τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἀνεγνωρίσθησαν τὰ πτώματα τοῦ ἀρχηγοῦ Τάσσου ἐκ Γκάλεσνικ τῆς Δίβρας, τοῦ ἐκ Μηλοβόστης ρουμανίζοντος Νικολάου Κωνσταντίνου, τοῦ Πέτρου Βαρδάρη τοῦ δολοφονήσαντος τὸν Θ. Μόδην καὶ τοῦ προκρίτου Μπροῦσνικ Τάσκου. Ἀλλὰ καὶ αἱ μεμονωμέναι κατὰ τῶν ὁμογενῶν μας ἀπόπειραι ἐξακολουθοῦσι νὰ προκαλῶσι τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτως ἐν τῇ πόλει μας, τὴν 14ην τρέχοντος, ἐγένετο ἀπόπειρα διὰ περιστρόφου κατὰ τοῦ Ἕλληνος ἁμαξηλάτου Τύρου, ἀποτυχοῦσα εὐτυχῶς. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν εὑρέθη ἐσφαγμένος ἐν τῷ σταύλῳ τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ 50ης Βούλγαρος ὑπηρετῶν παρ' αὐτῷ.

Ἀλλὰ παρὰ ταῖς βουλγαρικαῖς ταύταις ἐνεργείαις δὲν παύουσι ν' ἀναφαίνον-

ται ποῦ καὶ ποῦ καὶ αἱ ρωμουνικαὶ προπαγανδιστικαὶ προσπάθειαι πρὸς κατάκτησιν ἐδάφους καὶ πρὸς δημιουργίαν θορύβου.

Οὕτως ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίστανται βεβαιότεραι αἱ ἀποδείξεις τῆς ἐπικρατούσης καὶ παρὰ ταῖς τουρκικαῖς ἀρχαῖς γνώμης, ὅτι τὰ ὄργανα τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας συμπράττουσι μετὰ τοῦ Κομιτάτου μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ θὰ δυνηθῶσι ν' ἀνακτήσωσιν ἐπιρροήν τινα ἐν Μακεδονίᾳ.

Οὕτως ἐν Καράτζοβα τοῦ Βιλαετίου Θεσσαλονίκης οἱ Βούλγαροι λήσταρχοι Γιοβὰν καὶ Ἀργύρης, μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τῶν Ρωμούνων, δι' ἐπανειλημμένων δολοφονιῶν ἐξεβίασαν τὰ χωρία Ὀσσάνι, Λογκοῦτσα καὶ ἄλλα νὰ ζητήσωσιν, ἀντὶ Ἑλλήνων, Ρωμούνους διδασκάλους.

Εἰς τὸ χωρίον Σέλιον ἐπίσης παρομοία ἐνέργεια τῆς προπαγάνδας ἐπέτυχεν ἐνθαρρύνασα τοὺς Ρωμούνους, ὅπως διὰ τῶν δολοφόνων βουλγάρων Γεώργη Γιῶλε καὶ Ρίστε ἀποπειραθῶσι τὴν δολοφονίαν τῶν ἡμετέρων Σταύρου Πέτρου καὶ Θωμᾶ Κανάρη ἐν αὐτῇ τῇ πόλει. Ἡ συνενοχὴ εἰς τὸ ἔγκλημα τοῦτο ἀπεδείχθη καὶ ἐνώπιον τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς.

Πλὴν τούτου οἱ ἐνταῦθα ἐπιφανεῖς τοῦ Κομιτάτου ἐκκλησιάζονται εἰς τὸ ἐνταῦθα ρωμουνικὸν παρεκκλήσιον, ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ δὲ τοῦ ἐξαρχικοῦ ἐπισκόπου Γρηγορίου πάντες οἱ ἀνώτεροι τῆς ἐνταῦθα προπαγάνδας μετέβησαν ἐπισήμως πρὸς δεξίωσιν αὐτοῦ.

Καστορία τῇ 30ῇ Μαρτίου.—Αἱ μεταξὺ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ τῶν μακεδονικῶν σωμάτων συγκρούσεις δὲν παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ προκαλῶσι τὴν συγκίνησιν τῶν κατοίκων τῆς πόλεώς μας. Οὕτως ἀναγγέλλεται, ὅτι εἰς τὸ χωρίον Λαγγέλο τῆς Καστορίας πεισματώδης συμπλοκὴ συνεκροτήθη μεταξὺ βουλγαρικῆς συμμορίας καὶ μακεδονικοῦ σώματος. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθησαν καὶ τρεῖς παρατυχόντες χωρικοὶ ὡς καὶ ὁ σχισματικὸς ἱερεὺς τοῦ χωρίου.

Οἱ Μακεδόνες ἀπεχώρησαν ἄνευ ἀπωλειῶν. Αἱ ἀπώλειαι τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας δὲν ἐγνώσθησαν εἰσέτι.

Ἀλλὰ καὶ αἱ δολοφονικαὶ μεμονωμέναι ἀπόπειραι κατὰ τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν εὑρίσκονται πάντοτε ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει. Οὕτω τὴν 2αν τρέχοντος εἰς ἀπόστασιν 1/4 τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεώς μας ἐδολοφονήθη ὑπὸ Βουλγάρων, ἐνῷ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ χωρίον του, ὁ Ἕλλην διδάσκαλος τοῦ χωρίου Σέτομα Βασίλειος Μελεγκᾶνος. Ὁ φονευθείς, τοῦ ὁποίου τὸ πτῶμα εὑρέθη κατακρεουργημένον, κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Σέτομα, ἡλικίας 22-23 ἐτῶν, καὶ διεκρίνετο διὰ τὰ ἁγνὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα.

Εἰς δὲ τὸ χωρίον Κομμενίτσοβον ἔπεσε θῦμα τῶν Βουλγάρων δολοφόνων ὁ πρόκριτος Ἕλλην Πετρόζης, ἔνθερμος πατριώτης καὶ ἀπολαύων τῆς γενικῆς συμπαθείας.

Σέρραι τῇ 30ῇ Μαρτίου. — Ἡ διὰ τῶν τουρκοβουλγαρικῶν συνόρων τῆς περιφερείας Ἄνω Τζουμαγιᾶς εἰσβολὴ βουλγαρικῶν συμμοριῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐξακολουθεῖ ἄνευ διακοπῆς. Οὕτω περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τρεῖς πολυπληθεῖς συμμορίαι εἰσέβαλον διὰ διαφόρων σημείων ὑπὸ ἀρχηγοὺς τὸν γνωστὸν Γιάγκωφ, τὸν Δεβίτκον καί τινα Γ. Πελτέκην.

Μία συμμορία ὑπὸ τὸν γνωστὸν λοχαγὸν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ Στογιάνωφ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ διαμέρισμα Καρσὶ-Γισκὰ τῆς Πετρίτσης, κατευθυνομένη πρὸς τὴν περιφέρειαν Θεσσαλονίκης. Εἰς τὴν περιφέρειαν Δεμὶρ-Ἰσὰρ συμμορία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δέδο Ἠλία συνέλαβε παρὰ τὴν θέσιν Κάκα τέσσαρας χωρικοὺς ἐκ Κρουσόβου, ἐξ ὧν τὸν μὲν Βούλγαρον, ὕποπτον ὅτι θὰ προσήρχετο εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἔσφαξαν, τὸν δὲ ἕτερον ὀρθόδοξον ἔδειραν ἀνηλεῶς.

Τὸ χωρίον Σταρτσίουβοτ, ὅ περ καὶ διὰ τὴν ἐπίμονον ἀντίστασίν του εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ Κομιτάτου ἔχει κινήση τὴν λύσσαν τῶν συμμοριῶν, ὑπέστη ἐπίθεσιν παρ' ὅλων τῶν συμμοριῶν Πετρίτσης καὶ Μελενίκου, συνενωθεισῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γεωργοῦ λῃστάρχου Δοντίου.

Εὐτυχῶς αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐγκαίρως εἰδοποιηθεῖσαι ἐνίσχυσαν τὸ ἐν τῷ χωρίῳ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ὅ περ κατεδίωξε τὰς συμμορίας ἐνεδρευούσας εἰς τὰ χωρία Κύρνοβον καὶ Ὀρμὰν-Τσιφλίκ.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἐκ Μελενίκου εἰδήσεις πάντες οἱ ἀνώτεροι ἀρχηγοὶ τῶν ἐν ταῖς περιφερείαις Πετρίτσης, Μελενίκου καὶ Ἄνω Τζουμαγιᾶς συμμοριῶν ἐκλήθησαν εἰς Σόχιαν, ὅπως συνεννοηθῶσι περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι εὐρυτέρας δράσεως.

Βοδενὰ 30ὴ Μαρτίου. — Αἱ πονηραὶ ἡμέραι, τὰς ὁποίας διατρέχουσιν οἱ ὀρθόδοξοι κάτοικοι καὶ τῶν τριῶν τμημάτων τῆς ἐπαρχίας Βοδενῶν, ἐξακολουθοῦσιν εἰσέτι. Βούλγαροι κακοῦργοι, ὑπὸ τῆς σχισματικῆς Ἐξαρχίας εὐλογούμενοι, περιτρέχουσι τὰ χωρία καὶ πιέζουσι καὶ ἀπειλοῦσι τοὺς πιστούς, ἵνα ἐξομόσωσι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, κατασφάζοντες τοὺς στερῶς εἰς αὐτὴν ἐμμένοντας, διαρπάζοντες τὰς περιουσίας, ἀποφασίσαντες δὲ νὰ μεταβάλωσιν εἰς ἐρείπεια καὶ αὐτοὺς τοὺς οἴκους τῆς κοινῆς πρὸς τὸν Ὕψιστον λατρείας καὶ προσευχῆς. Τῇ 30 Ἰανουαρίου ἐπεχείρησαν

νὰ καταστρέψωσι τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου, κειμένην μὲν παρὰ τὴν Νάουσαν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ καὶ πολιτικῶς ὑπαγομένην εἰς τὰ Βοδενά· ἑκατὸν περίπου σχισματικοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον αὐτῆς καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι, διότι ἀδύνατον ἦτο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν, καλῶς ὠχυρωμένην. Παρ' ἐλπίδα δὲ προσκυνηταί τινες, ἐν αὐτῇ μένοντες καὶ ὄντες ἐφωδιασμένοι δι' ὅπλων ἀπεδίωξαν τοὺς κακούργους, 15 μὲν περίπου φονεύσαντες, ἄδηλον δὲ πόσους τραυματίσαντες, διότι ἡ μάχη καὶ ἡ πολιορκία διήρκεσαν ἐπὶ πέντε ὥρας.

Δυστυχῶς ἡ ἀποτυχία αὕτη τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐπήνεγκε τὸν φόνον ἓξ αθώων ὀρθοδόξων, μεταβαινόντων εἰς τὸ χωρίον Πόδος, τὸ ὁποῖον ἐτέλει πανήγυριν τῇ τοῦ Φεβρουαρίου, τῆς Ὑπαπαντῆς.

Τῇ 10 μετὰ μεσημβρίαν τῆς Τεταρτης (2 Φεβρουαρίου) συνοδεία προσκυνητῶν ἑξήκοντα σχεδόν, ἐπιστρέφουσα ἐκ τῆς πανηγύρεως, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν φοβεράν, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς κώμης Μεσημερίου· καὶ ἐκεῖ ἐφονεύθησαν ὁ ἱερεὺς Στογιάννος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀθανασιος, ὁ Ἰωάννης Στεργίου, ὁ Νικόλαος Δήμου Μποζήνου, ὁ Τρύφων Δούμου, ὀρθόδοξοι κάτοικοι Μεσημερίου, καὶ ὁ Κωνστ. Παπακώστας ἐκ Πόδος· ἐτραυματίσθησαν δύο. Οἱ λοιποὶ διεσώθησαν. Οἱ διασωθέντες ἀφηγοῦνται ὅτι εἰς τὸ σμῆνος τῶν κακούργων ἀνεγνώρισαν καὶ 4 ἐκ τῶν ἐν Μεσημερίῳ σχισματικῶν. Οἱ ἐκ Μεσημεριου νεκροὶ καὶ τραυματίαι μετηνέχθησαν εἰς τὸ χωρίον αὐτῶν, ὁ δὲ Παπακώστας εἰς Πόδος.

Ἡ κατήφεια δὲ καὶ θλῖψις ἦτο ἄφατος εἰς τὰ χωρία ταῦτα καὶ εἰς Βοδενά, ὅπου τῇ 3 τοῦ μηνὸς τὰ μὲν μαθήματα τῶν σχολείων διεκόπησαν, τὰ δὲ καταστήματα τῶν ὀρθοδόξων ἐκλείσθησαν ἐπι τῇ κηδείᾳ τῶν θυμάτων. Ἔφοροι δημογεροντες, διδασκαλοι, διδασκάλισσαι ἱκανοὶ τῶν ὀρθοδόξων καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν δύο ἀνωτέρων τοῦ ἀρρεναγωγείου ταξεων, ἡγουμένου τοῦ Μητροπολίτου Βοδενῶν κ. Στεφανου, φρουρούμενοι πάντες ὑπὸ στρατιωτικῶν, μετέβησαν εἰς Μεσημέριον, καὶ τοὺς οὕτω βιαίως θανόντας ἐκήδευσαν ἐν μέσῳ πολλοῦ πλήθους.

Ὁ πανιερώτατος Μητροπολίτης κ. Στέφανος ἐποιήσατο τὰς δεούσας παραστάσεις ἐγγράφως πρός τε τὸν καϊμακάμην Βοδενῶν, πρὸς τὸν βαλῆν Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς τὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν Χιλμῆ πασάν. Ἡ ἀρχὴ ἔλαβε πλήρη γνῶσιν τῶν διατρεξάντων, ἤδη δὲ γινώσκει καὶ τὰ ὀνόματα προσώπων τινῶν ὑπόπτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐν Βοδενοῖς διαμονὴ εἶνε ἐπικίνδυνος.

Ἀδριανούπολις. — Τὰ Βουλγαρικὰ Κομιτάτα ἤρχισαν καὶ πάλιν νὰ ἐπιτείνωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Νομῷ.

Πλεῖστα δείγματα ὑπάρχουσι τούτου, διότι ἐκτὸς τῆς πρὸ μηνῶν γνωσθείσης

περιοδείας Βουλγάρων Πρακτόρων ἀνὰ τὰ ὀλίγα Βουλγαρόφωνα χωρία τῶν 40'Εκκλησιῶν, πλεῖσται ἄλλαι διαδόσεις κυκλοφοροῦσιν ὑπὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐνταῦθα.

Οἱ δὲ φόβοι τῶν ἀρχῶν περὶ ἐπικειμένων ἀποπειρῶν τοῦ Κομιτάτου ἐπιτείνονται ὁσημέραι, δοθείσης ἤδη τῆς πληροφορίας, ὅτι ὁ γνωστὸς ὁπλαρχηγὸς Κολόρωφ ἐσκόπει νὰ ἀποπειραθῇ ἀνατίναξιν διὰ δυναμίτιδος τοῦ Διοικητηρίου Ἀδριανουπόλεως, τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης καὶ ἄλλων δημοσίων κτιρίων.

Αὐστηροτάτη ἐπίβλεψις ἐξασκεῖται ἐπὶ τῶν ἀφίξεων καὶ τῶν ἀναχωρήσεων εἰς τοὺς διαφόρους σταθμούς· αἱ φρουραὶ τῶν δημοσίων κτιρίων ἐνισχύθησαν καθὼς καὶ αἱ τῶν πέριξ τῆς πόλεως γεφυρῶν. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἐντὸς τοῦ Βιλαετίου κυκλοφορία ἀπαγορεύεται ἄνευ ἀστυνομικῆς ἀδείας ἀναχωρήσεως.

Ὁ συλληφθεὶς συμμορίτης Γιάγκος ἐξακολουθεῖ ὑποδεικνύων τοὺς εἰς τὸ κομιτᾶτον προσχωρήσαντας χωρικοὺς τῶν καζάδων Σουφλίου, Ὀρτάκιοϊ καὶ Διδυμοτείχου. Πάντες οὗτοι ἦσαν ἐστιγματισμένοι εἰς τὴν κνήμην πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ κατέβαλον μηνιαίας εἰσφορὰς εἰς τὸ κομιτᾶτον ἀναλόγως τῶν πόρων των.

Εἰς τὸν καζᾶν Ὀρτάκιοϊ κρατοῦνται ἐν ταῖς φυλακαῖς μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν 4 ἐκ τῶν 6 σχισματικῶν τῆς περιφερείας χωρίων. Εἰς τὴν ἐνταῦθα είρκτὴν ὡδηγήθησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας 65 ὕποπτοι.

Αἱ συμμορίαι ἐνεφανίσθησαν καὶ εἰς τὸ διαμέρισμα 40 Ἐκκλησιῶν. Οὕτω πρὸ ἑβδομάδος μία ἐξ αὐτῶν εἰσέβαλε διὰ νυκτὸς εἰς τὸ χωρίον Γέννα καὶ ἀπεπειράθη νὰ παραβιάσῃ τὴν οἰκίαν προὔχοντος ὁμογενοῦς. Ἐννοηθεῖσα ὅμως παρὰ τῶν γειτόνων ἐξεδιώχθη διὰ πυροβολισμῶν.

Σοβαρώτατον μέτρον τῶν ἀρχῶν εἶνε καὶ ἡ ἀπαγόρευσις πρὸς τὸν ἐνταῦθα Βούλγαρον ἀρχιμανδρίτην, ὅπως μεταβῇ εἰς τὰ σχισματικὰ χωρία Τυρνόβου. Εἰς τὸν αὐτὸν εἶχε πρὸ καιροῦ ἀπαγορευθῇ ἡ διαμονὴ εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν 40 Ἐκκλησιῶν.

Ὅτι δὲ αἱ βουλγαρικαὶ ἐνέργειαι δὲν παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶνε πάντοτε ἐπικίνδυνοι, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν 6 ἕως 7 κομιτατζῆδες, ἐκ τῶν μυστικῶν πρακτόρων τοῦ θρακικοῦ Κομιτάτου, εἰσελθόντες εἰς τὸ βουλγαρόφωνον ἑλληνικὸν χωρίον Χατζῆκιοϊ ἐπεχείρησαν νὰ ἀποπλανήσουν τοὺς κατοίκους, παραπείθοντες αὐτοὺς νὰ ὑπογράψουν ἀναφορὰς ἐξωμοσίας καὶ ἀποσκιρτήσεως εἰς τὴν Ἐξαρχίαν.

Οἱ γενναῖοι χωρικοί, ἐξεγερθέντες κατὰ τῆς ἀποπείρας ταύτης τῶν ἐπιδρομέων, ἔλαβον τὰ κυνηγετικά των ὅπλα καὶ συλλαβόντες τοὺς κομιτατζῆδες τοὺς παρέδωκαν εἰς τὴν τουρκικὴν ἀστυνομίαν, ἥτις τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἐνταῦθα φυλακάς.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν ὅμως παντὸς ἐν τῷ μέλλοντι κινδύνου καὶ πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένης διαταράξεως τῆς ἡσυχίας τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων συμμοριτῶν, αἱ ἀρχαὶ λαμβάνουσι πάντα τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο μέτρα, ἐνισχύοντες τὰς διαφόρους φρουράς. Οὕτω τὴν ἑσπέραν τῆς 14ης Μαρτίου ἀφίκετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἁμαξοστοιχία ἐξ 60 βαγονίων πλήρων πολεμεφοδίων. Ἐλήφθησαν ἐπίσης πάντα τὰ προκαταρκτικὰ μέτρα διὰ τὴν ταχεῖαν πρόσκλησιν καὶ κινητοποίησιν τῶν ἐφέδρων τῆς περιφερείας.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Ἰανουρίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰανουαρίου 1905	28 Φεβρουαρίου 1905
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,967,971.53	2,046,181.69
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	62,575.—	163,710.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,023,517.—	1,152,325.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν	»	24,550,842,58	23,969,084.32
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 o/o τοῦ 1902	»	22,090,968.83	21,457,615.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,767.036.80 / » τραπ. γραμ. » 29,127.000.—	»	52,894,036.80	52,870,304.80
Προεξοφλήσεις	»	20,869.355.98	19,726.552.02
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,863,635.14	3,009.407.74
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ]σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	15,119,160.59	14,996,809.34
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	1,841,580.50	1,258,845.95
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2.699.648.72	2,640.925.27
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	54.589,083.33	54,848,300.88
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,722,417.36	42,655,953.59
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	9,257,8 .79	9,819,998.39
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,874,395.79	4,938,059.54
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,446.016.—	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ. τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,836,000.—	1,834,462.75
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	338,426.87	98,857.87
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,301.761.93	8,292.537.89
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,623,763.48	2,632,345.40
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,621,312.02	1,625.756.17
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,815,865.94	2,551,214.51
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,041,404.75	5,747 339.24
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720.320.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280.000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	652,629.79	366,176.73
	Δρ.	368,133,099.14	367,036,450.84

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,778,575,42			
II. » » Τραπέζης . . . » 51,221,980,83	»	120,000,556.25	118 311,725.43
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,730,674.81	3,752,347.16
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,862,495.47	15,885,643 60
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	635,188.19	863,350.79
Μερίσματα πληρωτέα	»	819,245.—	541,240.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 574,325.94 » τραπ. γραμ. » 4,904,981.39 }	»	5,479,307.33	3,684,337.37
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	106,094.20	59,494.45
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	731,893.55	517,953.55
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσὸν	»	716,922.81	968,469.40
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	810,367 98
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	22,090,968,83	21,457,615.83
» » « » τρ. γρ)τια » » »	»	128,434.21	315,857.21
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ‚ΒΨΕ'	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	71,453,317.84	74,328,450.97
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,966,690.	45,966,690.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,495,200.—	20,495,200.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	2,034,964.—	1,699,704.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	7,000.—	5,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	3,837,449.88	3,885,569.85
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	1,243 833.37	1,215,761.70
Διάφορα	»	1,136,579.33	1,625,735.09
	Δρ	368,133,099.14	367,036,430.84

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Φεβρουαρίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τὴν 25ην τοῦ λήξαντος μηνὸς Μαρτίου συνῆλθεν ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον. Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀκροπόλεως βράχου, ὅπου παρῆσαν ἅπαντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν Ἑταιρειῶν, ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντίνου, ὡς προέδρου τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου τούτου διὰ τοῦ κατωτέρω λόγου:

«Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀκροπόλεως βράχου, εἰς ὃν ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλὰς ἀπέδωκε μετὰ μακροὺς αἰῶνας τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἠρεμίαν, τὴν προσήκουσαν εἰς τὴν αἰώνιον Τέχνην, ἐντὸς τῶν περικαλλῶν λειψάνων τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς συμβολιζούσης τὴν σοφίαν, ἡ σεμνὴ ὑμῶν συνέλευσις σήμερον εἶνε σύνοδος ἱεροφαντῶν, φερόντων ἀπὸ τῶν περάτων τοῦ κόσμου τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν δόξαν καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

«Ἀπὸ μέρους τῆς νέας Ἑλλάδος εὐχαριστῶ ὑμᾶς, κύριοι, μετὰ προθυμίας ἀκούσαντας τῆς φωνῆς αὐτῆς, καλούσης ὑμᾶς εἰς ἐπίσκεψιν τῆς χώρας τῶν μεγάλων ἀναμνήσεων, εὐκλεοῦς παρελθόντος καὶ εἰς συνεργασίαν πρὸς μελέτην καὶ διαφώτισιν τῶν μνημείων, ἅτινα κατέλιπεν εἰς ἡμᾶς ὁ ἀρχαῖος κόσμος.

«Ἔχομεν τὴν συνείδησιν ὅτι ἐπετελέσαμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν τὸ ἐπιβαλλόμενον εἰς ἡμᾶς καθῆκον τῆς συντηρήσεως, τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῆς ἀναστηλώσεως τῶν μνημείων τοῦ προγονικοῦ ἡμῶν παρελθόντος, καὶ ὅτι διὰ παντὸς τρόπου ἠγωνίσθημεν ν' ἀναδείξωμεν τὴν Πατρίδα ἡμῶν κατ' ἐξοχὴν χώραν τῆς Ἀρχαιολογίας.

«Ἀλλ' ὁμοίως συνησθάνθημεν, ὅτι τὰ προγονικὰ ἡμῶν κειμήλια εἶνε θησαυρὸς κοινὸς εἰς τὸν πεφωτισμένον κόσμον, καὶ διὰ τοῦτο παρέσχομεν μετὰ τῆς μεγίστης ἐλευθεριότητος τὴν ἄδειαν ἡμῶν καὶ τὴν συνδρομὴν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ὅπως συνεργασθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ εὐγενεῖ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἀγῶνι.

«Τῆς διεθνοῦς δὲ καὶ εἰλικρινοῦς συνεργασίας ταύτης δύναται νὰ θεωρηθῇ καρπὸς ἡ σύγκλησις τοῦ Συνεδρίου τούτου, ὅπερ σκοπεῖ τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης διὰ τῆς βοηθείας καὶ συμπράξεως ἁπάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν.

Διὰ τοῦτο δὲ μετὰ πεποιθήσεως ἐνατενίσωμεν εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην, ἀπεκδεχόμενοι, ὅτι ἠθέλομεν τύχῃ τῆς προθύμου καὶ ἐνθουσιώδους συμμετοχῆς ὑμῶν εἰς ἔργον, οὗ τὴν πρωτοβουλίαν ἐθάρρησε ν' ἀναλάβῃ νῦν ἡ νέα Ἑλλάς, ὡς κληρονόμος τῆς ἀρχαίας.

«Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν σεμνύνεται ἐπὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα παρουσίᾳ ὑμῶν, ὁ δὲ ἑλληνικὸς λαὸς εὐτυχίζει ἑαυτὸν μετ' ἐμοῦ, ὑποδεχόμενος ἡμᾶς τοὺς ἐπισήμους ἀντιπροσώπους πολλῶν καὶ κραταιῶν ἐθνῶν καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἐπιστημονικῶν καθιδρυμάτων καὶ πρωτοκαθέδρους τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Τείνων δὲ εἰς ὑμᾶς φιλόξενον τὴν δεξιάν, προσφωνῶ ὑμῖν ὑπὸ καρδίας δι' εἰλικρινοῦς Χαίρετε.

«Ἐν μέσῳ τῶν καλλιστευμάτων τῆς ἀρχαίας τέχνης, τῶν «ὥσπερ ἀειθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγήρω καταμεμιγμένην ἐχόντων», ἐν μέσῳ λαοῦ προκειμένου μετὰ στοργῆς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ μεγάλου παρελθόντος καὶ βαδίζοντος στερρῶς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ὁδόν, χωρήσατε μετὰ θάρρους ἐπὶ τὸ ἔργον ὑμῶν, ὦ ὀτρηροὶ θεράποντες τῶν ἀρχαίων Μουσῶν, πεποιθότες, ὅτι σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, ὃν ἀντιπροσωπεύετε, θέλει κροτήσῃ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῷ εὐγενεῖ ὑμῶν ἀγῶνι ὑπὲρ ἐπιστήμης τιμώσης τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

«Ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α' κηρύττω τὴν ἔναρξιν τοῦ Α'. Διεθνοῦς Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Καραπάνου, ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας.

«*Μεγαλειότατε, Κυρίαι καὶ Κύριοι*·

«Ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλὴ διεύθυνσις ἰσχυρῶς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς συναθροίσεώς μας, ἐξήγησεν ὑμῖν δι' ἐπισήμου φωνῆς τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἔχω λοιπὸν ἢ νὰ σᾶς ἐπαναλάβω ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς χώρας μας τὰς εὐχαριστίας μας διὰ τὴν τιμήν, τὴν ὁποῖαν σεῖς, κύριοι, εὐηρεστήθητε νὰ μᾶς παράσχητε, προσερχόμενοι εἰς τὴν πρόσκλησίν μας, ὅπως συγκροτήσητε τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Ἀρχαιολογίας.

«Γνωρίζετε κάλλιον ἐμοῦ τὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ἔκαμε κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα, ἰδίως δὲ κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισύ της. Δὲν σκοπεύω νὰ εἰσέλθω ἐνταῦθα εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν μεγάλων ἀρχαιολογικῶν ἀποκαλύψεων. Θὰ ἐμάκρυνα πολύ. Ἀλλὰ θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ ῥίψω ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς συναθροίσεώς μας. Ἡ ἀρχαιολογία, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων μνημείων, δὲν ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους.

«Εὑρίσκομεν πολλοὺς ἐρασιτέχνας καὶ συλλογεῖς ἀρχαίων ἀντικειμένων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἀνήκει εἰς τὸν σύγχρονον

κόσμον, διότι ἡ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν μνημείων ἀπετέλεσε τὴν πρώτην καὶ κυρίαν βάσιν της.

«Παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁπόταν οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς τέχνης ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ Λεονάρδος Δὰ Βίντσι, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Ραφαὴλ καὶ τόσοι ἄλλοι ἐμπνέονται ἀπὸ τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως δημιουργήσωσι τ' ἀριστοτεχνήματά των, τὰ ὁποῖα εἶνε ἡ πηγὴ τῆς νεωτέρας τέχνης. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ἐμελέτων τ' ἀρχαῖα μνημεῖα ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔποψιν. Ἡ ὡραιότης των μόνη ἐπέσπα τὴν προσοχήν των ὡς καλλιτεχνῶν. Ἀργότερον κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀνοίγεται δευτέρα περίοδος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαιολογίας. Σοφοὶ καὶ ταξειδιῶται, ὡς ὁ Σπὼν καὶ ὁ Τέμπερ καὶ ἄλλοι, ἠσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ μελετήσωσι τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα ὄχι μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ κάλλους, ἀλλ' ἐπίσης ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν, συνδέοντες αὐτὸ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν. Αἱ μελέται των ἐν τούτοις δὲν ὡδηγοῦντο ὑπὸ ἐπιστημονικῆς μεθόδου· εἶχον μᾶλλον χαρακτῆρα ἀδιαφόρων ἐξετάσεων, αἵτινες ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς περιεργείας τῶν ἐρασιτεχνῶν.

«Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ ἀρχαιολογία, εἰσερχομένη εἰς τὴν τρίτην περίοδόν της, λαμβάνει τὴν ἐπιστημονικὴν ὑπόστασίν της. Ὁ Βίγκελμαν, ὅστις προΐσταται κατὰ τὴν νέαν αὐτὴν περίοδον, ἐξηγεῖ τὸν δεσμόν, ὅστις ἑνώνει τὴν ἀρχαιολογίαν μὲ τὴν ἱστορίαν, μὲ τὴν τέχνην καὶ μὲ τὴν ζωὴν ὁλόκληρον τῶν ἀρχαίων. Ἐπὶ τῶν βάσεων, τὰς ὁποίας ἔθεσεν ὁ Βίγκελμαν, πολυάριθμοι σοφοὶ ἀνήγειραν τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην, θέτοντες ὡς σκοπὸν τὴν μελέτην τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις.

«Δὲν ἔχω διόλου σκοπόν, ὁμιλῶν πρὸς ὑμᾶς οὕτω, κύριοι, νὰ σᾶς διδάξω νέον τι. Εἶνε πράγματα, τὰ ὁποῖα γνωρίζετε κάλλιον ἐμοῦ.

«Ἀλλ' ἐνόμισα ἀπαραίτητον νὰ ρίψω ἓν βλέμμα παλινδρομικὸν ἐπὶ τῆς μελέτης τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, ὅπως καταστήσω καταληπτοτέραν τὴν σκέψιν μου ἐπὶ τῶν προφανῶν ἀποτελεσμάτων τῶν διεθνῶν ἀρχαιολογικῶν συνεδρίων. Νομίζω ὅτι διὰ τῆς δράσεώς των εἰσερχόμεθα εἰς τὴν τετάρτην περίοδον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Τὴν περίοδον ἐκείνην, καθ' ἣν αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ταύτην μελέται θὰ λάβωσι παγκόσμιον ἐπέκτασιν.

«Διάφοροι σοφοί, ἐλθόντες ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, συναντώμενοι καὶ ἀνταλλάσσοντες μεταξύ των τὰς σκέψεις των ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐργασιῶν των, θὰ συντελέσωσιν ὅπως ἐπεκτείνωσι τὴν ἀρχαιολογίαν, ἥτις θὰ περιλάβῃ βαθμηδὸν πᾶν ὅ τι ἀφορᾷ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων.

«Ἡ ἀνάπτυξις, τὴν ὁποίαν αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ἔλαβον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τὰ πολυάριθμα καὶ πολύτιμα μνημεῖα, ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν πανταχόθεν, καθιστῶσιν ἀπαραίτητον τὴν συνεργασίαν ταύτην τῶν ἀρχαιολόγων πάσης

χώρας, ἄνευ τῆς ὁποίας εἶνε ἀδύνατον νὰ γίνωσι μελέται συγκριτικαὶ μεταξὺ τῶν ἀποτελεσμάτων τόσων διαφόρων ἐρευνῶν.

«Μία ἐξέτασις ὅλων τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι μετέδωσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, γινομένη ἀπὸ κοινοῦ διὰ τῶν διεθνῶν Συνεδρίων, θὰ διαφωτίσῃ τὰ σχετικὰ ζητήματα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν. Θὰ καταστήσῃ γνωστὸν κατὰ τρόπον πληρέστερον τὸν ἰδιωτικὸν βίον των καὶ θὰ δυνηθῇ νὰ χρησιμεύσῃ ἐπίσης ὅπως λύσῃ τὰ ζητήματα τ' ἀφορῶντα εἰς τὰς ἐπισήμους καὶ τὰς θετικὰς μελέτας.

«Ἐγένοντο ἐν Εὐρώπῃ πλεῖστα συνέδρια ἀνθρωπολογίας καὶ ἱστορίας ἐν τοῖς ὁποίοις τὰ ἀρχαιολογικὰ ζητήματα ἐξητάσθησαν ἐν παρόδῳ.

«Ἀλλὰ τὸ συνέδριον τοῦτο εἶνε τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἀρχαιολογίαν ὡς θέμα κύριον καὶ μοναδικόν.

«Μὴν ἐκπλαγῆτε διόλου, Κύριοι, ἐὰν ἡ παρουσία σας καὶ ὁ τόπος, ἔνθα συνέρχεται τὸ Συνέδριόν μας, μὲ ἐμπνέουσι τὴν τολμηρὰν ἴσως σκέψιν, ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη, χάρις εἰς τὰς ὁμοίας φύσεως συναθροίσεις θὰ εἰσέλθῃ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς νέαν περίοδον ἀναπτύξεως καὶ προόδου.

«Ἀντιπροσωπεύετε ἐνταῦθα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ὁλόκληρον, καὶ ὁ χῶρος ἐν τῷ ὁποίῳ συνήλθομεν, εἶνε τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει ὄχι μόνον τὸ τελειότερον προϊὸν τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον συμβολίζει ἀκόμη τὴν ἕνωσιν δύο πολιτισμῶν, ὁμοφώνως ἀνεγνωρισμένων ὡς ἀνωτέρων ὅλων τῶν ἄλλων, τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

«Ὁ Παρθενὼν εἶνε ὁ διάσημος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς θεᾶς τῆς Σοφίας. Ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνέπτυξε καὶ ἐτελειοποίησε τὴν ἰουδαϊκὴν ἰδέαν εἰς τὴν θείαν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅταν μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν τῆς εἰδωλολατρείας ἡ Ἀθηνᾶ ἐγκατέλιπε τὴν γῆν, ὁ ναός της ἀφιερώθη εἰς τὴν λατρείαν τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, ἢ κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην ἐξηκολούθησε νὰ εἶνε ἡ κατοικία τῆς Σοφίας, γενόμενος τὸ ἁγιαστήριον τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς χριστιανικῆς Σοφίας. Ἐὰν ἡ βάναυσος δύναμις δὲν ἐσεβάσθη τὴν ἁγίαν διαμονὴν τῆς Σοφίας καὶ ἐὰν σήμερον εὑρισκώμεθα εἰς τὰ ἠρειπωμένα λείψανά της, ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἀξία τοῦ Παρθενῶνος κατ' οὐδὲν ἐμετριάσθη.

«Ὡς Ἕλλην ὑπουργὸς καὶ ὡς θεράπων τῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς μου, δύναμαι νὰ ἔχω τὴν ἄδειαν νὰ ἐκφράσω τὸν πόθον καὶ νὰ τρέφω τὴν ἐλπίδα, ὅτι νέα περίοδος προόδου διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν θὰ ἐγκαινισθῇ διὰ τοῦ παρόντος Συνεδρίου.

«Εἴθε ἡ εὐχὴ αὕτη νὰ εὕρῃ ἀπὸ σήμερον τὴν πραγματοποίησίν της εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα θ' ἀναλάβητε.

«Ἡ Ἑλλάς, ἥτις μετὰ τοὺς αἰῶνας τῆς ἐρημώσεως ἠδυνήθη ἐν μέρει μόνον ν' ἀνασυσταθῇ ὡς ἐλεύθερον ἔθνος, αἰσθάνεται ὅλον τὸ βάρος τῆς εὐθύνης, ἣν ἐπιβάλ-

λει εἰς αὐτὴν τὸ παρελθόν της, καὶ τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος, εἰς τῶν ὁποίων τὴν φρούρησιν ἐτάχθη. Θὰ εἶνε εὐτυχὴς ὁσάκις δυνηθῇ νὰ συντείνῃ, ἔστω καὶ κατ' ὀλίγον, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου αἱ βάσεις ἐτέθησαν ὑπὸ τῶν ἔργων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ της.

«Θὰ εἶνε ὑπερήφανος καὶ θὰ σᾶς εἶνε εὐγνώμων, ἐὰν τὸ Συνέδριόν μας τῇ παράσχῃ τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην τοῦ νὰ βοηθῇ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, ἥτις, στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, εἶνε ἰσχυρὸς ἀρωγὸς τοῦ Πολιτισμοῦ».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Καββαδίου, Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων.

«Ὅτε ἡ ἀθηναϊκὴ Πολιτεία διετέλει ἐν ὑψίστῃ ἀκμῇ δόξης καὶ πολιτικῆς δυνάμεως, ὁ Περικλῆς ἠθέλησε νὰ κάμῃ ἐν Ἀθήναις Πανελλήνιον Συνέδριον, ὅπως γείνῃ σύσκεψις περὶ ἀνεγέρσεως τῶν ἱερῶν, τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν οἱ Πέρσαι, καὶ περὶ τῶν θυσιῶν, ἃς οἱ Ἕλληνες ὤφειλον εἰς τοὺς θεούς, ἀλλ' ἕνεκα ἀντιζηλιῶν τὸ σχέδιον τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ἐματαιώθη.

«Εὐτυχῶς σήμερον δὲν ὑπῆρξαν ἀντιζηλίαι. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἔχει πλήρη συνείδησιν τῶν προόδων τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, αἵτινες ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίως τεσσαρακονταετίαν, πιστὸς δὲ διερμηνεὺς τῶν εὐχῶν τοῦ ἔθνους καὶ παντὸς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἐκάλεσεν ἐν Ἀθήναις Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον, ὅπερ εἶνε Πανελλήνιον Συνέδριον, διότι πάντες ὑμεῖς εἴσθε Πανέλληνες.

«Πάντες ἀνήκετε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις εἶνε ἡ πατρὶς παντὸς πεφωτισμένου ἀνθρώπου καὶ ἡ μήτηρ τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἐγένετο τὸ σχολεῖον τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος. Εἴσθε Πανέλληνες, διότι ἐσπεύσατε νὰ ἔλθητε πανταχόθεν τοῦ κόσμου, ἵνα ἐπισκεφθῆτε τὴν πόλιν καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς, ἵνα ἐμπνευσθῆτε ὑπὸ τῶν καλλιτεχνημάτων τοῦ παρελθόντος, ἵνα χαιρετίσητε μετὰ τῶν ἐνταῦθα συναδέλφων ὑμῶν τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὡραίαν καὶ εὐεργετικὴν ἐκείνην θεάν, ἥτις ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴν καὶ ἀναβιβάζει αὐτὴν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ὡραίου.

«Χάριν τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐπιστήμην λατρείας συνεστήθη τὸ Συνέδριον τοῦτο, οὗτινος αἱ ἐργασίαι ἄρχονται σήμερον δι' ἑορτῆς τοσοῦτον ἐπισήμου καὶ μεγαλοπρεποῦς. Ἐκάλεσε δὲ ὑμᾶς ἡ Ἑλλάς, διότι αὕτη ἦτο ἡ προωρισμένη χώρα πρὸς ἵδρυσιν τοῦ Συνεδρίου τούτου.

«Ἡ Ἑλλάς, ἀφότου ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν της, ἔσχε πλήρη συνείδησιν τοῦ καθήκοντος, ὃ εἶχε πρὸς τὸν πεφωτισμένον κόσμον τοῦ ν' ἀφιερώσῃ πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις πρὸς συντήρησιν, ἀνακάλυψιν καὶ σπουδὴν τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος.

Καὶ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἵδρυσε τὸ 1837 τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν. Συγχρόνως ὅμως ἡ Ἑλλάς, ἐννοοῦσα ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει ἰδιαιτέραν πατρίδα, ἀλλ' ἀνήκει εἰς πάντας καὶ ὅτι εἶνε ἔργον πάντων, δὲν ἐνόμισε πρέπον νὰ διαφυλάξῃ δι' ἑαυτὴν τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἐκτελέσεως ἀνασκαφῶν καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν μνημείων, ἀλλ' ἐκάλεσε πάντας ἵνα συμμετάσχωσι τῆς τιμῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης συνεργασίας.

«Τὰ μουσεῖά μας καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἠνοίξαμεν εἰς πάντας. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δυνάμεθα νὰ ὑπερηφανευώμεθα, ὅτι τοιαύτην ἄδειαν ἐπιστημονικῆς ἐργασίας παρέσχομεν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Διότι, τοῦτο ποιήσαντες, εἰργάσθημεν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἀπολαμβάνομεν τοῦ καρποῦ τῆς ὑμετέρας γενναιοδωρίας, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν: **καυχώμεθα** διότι ἔσχομεν ὡς συνεργάτας εὐγενῆ τέκνα πάντων τῶν λαῶν, διότι περιστοιχιζόμεθα ὑπὸ τῶν Γάλλων, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Αὐστριακῶν, ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Ἀμερικανῶν. Πάντες ἡμεῖς, ἐγχώριοι καὶ ξένοι, συνηνώθημεν ὅπως σᾶς παρακαλέσωμεν νὰ ἐπισκεφθῆτε ἡμᾶς, νὰ ἴδητε τὰ ἔργα, ἅτινα ἐξετελέσαμεν καὶ νὰ συνενώσητε τὰ φῶτα ὑμῶν μετὰ τῶν ἡμετέρων, ὅπως οὕτως ἐργασθῶμεν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ κλασικοῦ ἐδάφους τῆς ἀρχαιότητος. Πρώτη ἡ Γαλλία ἀπήντησεν, ἥτις ἵδρυσεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1846 τὴν Γαλλικὴν Σχολήν, θέλουσα νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον, ὅπερ τοσοῦτον ἐνδόξως εἶχεν ἀρχίσῃ διὰ τῆς *ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς τοῦ Μωρέως*. Δευτέρα ἡ Γερμανία ἵδρυσεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1874 τὸ ἀρχαιολογικὸν αὐτῆς Ἰνστιτοῦτον. Συγχρόνως δὲ θέλουσα νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὄνειρον τοῦ Βίγκελμαν, ἤρχισε τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας, αἵτινες ἦσαν προωρισμέναι νὰ συντελέσωσι νέαν ἐποχὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται, αἵτινες ἐκπληκτικὰ ἔφερον εἰς φῶς εὑρήματα, ἐγένοντο ἀφορμὴ μεγάλης ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῆς κινήσεως. Ἔκτοτε ἤρχισαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Δήλου, τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Δελφῶν, νέα δὲ ἐπιστημονικὰ καθιδρύματα ἱδρύθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἐν Ἀθήναις. Ἡ Ἀμερικανικὴ Σχολή, ἡ Ἀγγλικὴ Σχολὴ καὶ τέλος τὸ Αὐστριακὸν Ἰνστιτοῦτον.

«Ἡ σκαπάνη τοῦτο μὲν τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο δὲ τῶν ξένων, μεγάλας ἤγαγεν εἰς φῶς ἀποκαλύψεις. Τὰ Μουσεῖα ἡμῶν, πλουτισθέντα θαυμασίως, ἐγένοντο μοναδικὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ Ἑλλὰς ἐγένετο προσκυνητήριος τόπος διὰ πάντα ἄνθρωπον, ἐπιδεκτικὸν αἰσθητικῶν συγκινήσεων καὶ ἐμφορούμενον ὑπὸ κλασικῶν ἀναμνήσεων.

«Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἣν ὁ Περικλῆς εἶχεν ὀνομάσῃ σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος, ἐγένετο ἡ ἑστία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης.

«Τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἡ Γαλλικὴ Σχολή,

τὸ Γερμανικὸν καὶ τὸ Αὐστριακὸν Ἰνστιτοῦτον καὶ ἡ Ἀγγλικὴ καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ Σχολὴ ἀποτελοῦσιν ἐνταῦθα οἱονεὶ διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν Πανεπιστήμιον.

«Πάντα τὰ ἔργα ταῦτα καὶ πᾶσαι αἱ γενόμεναι μελέται ἔδωσαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ἥτις ἔγεινεν ἐπιστήμη μεγάλη καὶ περιφανής».

(Ἐξέθηκεν ἀκολούθως τὴν γενομένην πρόοδον εἰς τοὺς καθ' ἕκαστα κλάδους τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν προελληνικὴν ἀρχαιολογίαν, ἕνεκα τῶν εὐτυχῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες ἀρξάμεναι ἀπὸ τῆς Τρῳάδος ἐξετάθησαν εἰς τὰς Μυκήνας καὶ εἰς τὴν Τίρυνθα καὶ τελευταῖον εἰς τὴν Κρήτην.

«Ὑπὲρ ἐπιστήμης τοσοῦτο μεγάλης καὶ περιφανοῦς καλούμεθα νὰ συνεργασθῶμεν διὰ τοῦ Συνεδρίου τούτου. Συνήλθομεν ἵνα ἀποδώσωμεν τὴν ὀφειλομένην λατρείαν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τιμήσωμεν πάντας τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἐργαζομένους, μέλλομεν δὲ νὰ τελέσωμεν ἑορτάς, αἵτινες εἶνε τῶν ὡραιοτάτων καὶ τῶν μᾶλλον οἰκείως τῷ ἀνθρώπῳ ἐχουσῶν, διότι ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν εὐγενεστάτην τῶν πνευματικῶν ἡμῶν ἀναγκῶν, εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τὸν ἔρωτα τῆς ἰδανικῆς ὡραιότητος».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Ὁλλῶ, Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς.

«Μεγαλειότατε, Ὑψηλότατε, Κύριοι.

«Ἀρχαιοτέρα λόγῳ γεννήσεως τῶν ξένων σχολῶν, τῶν ἱδρυθεισῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους τῶν Ἀθηνῶν, διάδοχος τῶν ἐπιμελῶν καὶ ἐνθουσιωδῶν ἐκείνων ἀρχαιολόγων— Νοαντελ, Τουρνεφώρ, Φωβέλ, Σοαζέλ, Γουφφιέ, Βλουέ, καὶ τῶν συντρόφων των εἰς τὴν Πελοπόννησον,—οἱ ὁποῖοι διαδοχικῶς καὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ', τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος, τῆς πρώτης Δημοκρατίας, τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου ἦλθον νὰ ἑρμηνεύσωσι τὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔρωτα τῆς Γαλλίας, διατρέχοντες πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας,— ἀρχαιοτέρα, λέγω, τῶν ἄλλων ξένων σχολῶν ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ χαιρετίζει εὐλαβῶς τοὺς ἐπιλέκτους τῶν μυστῶν τῆς ἀρχαιολογίας καὶ εὐχαριστεῖ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἔσχε τὴν εὐγενῆ ἰδέαν νὰ συγκαλέσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν φυσικὸν τῆς συνελεύσεως αὐτῶν τόπον.

«Ἡ Σχολὴ δὲν δύναται νὰ ὑπομνήσῃ ἐνταῦθα τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον διεξήγαγε κατὰ τὰ 59 ἔτη τῆς ἱστορίας της, ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν εἷς τῶν πρώτων αὐτῆς ἑταίρων, ὁ Μπελέ, ἀνέσκαπτεν ἐδῶ ἀκριβῶς, τῆς Ἀκροπόλεως τὴν εἴσοδον, μέχρι τῆς ἡμέρας, τῆς προσφάτου ἀκόμη, καθ' ἣν ὁ σοφώτερος καὶ ὁ ἐνεργητικώτερος τῶν διευθυντῶν της, παρὼν ἐδῶ, κατέστησε περίλαμπρον ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὴν δόξαν τῆς Δήλου καὶ τῶν Δελφῶν.

«Ἀλλ' ἐκεῖνο κυρίως, τὸ ὁποῖον θέλει ν' ἀνακηρύξῃ σήμερον εἶνε ὅτι, ἐὰν ἠδυνήθη νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἐπιστήμην μετά τινος τιμῆς, ὀφείλει τοῦτο πρῶτον εἰς τὴν γενναιόφρονα ἐλευθεριότητα τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἀνοίγοντες διάπλατα εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὰς πύλας τῶν θησαυρῶν των, προσεμειδίασαν πάντοτε πρὸς τὰ σχέδιά της, ἐνεθάρρυναν τὰς προσπαθείας της καὶ ηὐνόησαν τὰ ἐγχειρήματά της.

«Πάντες ἐνταῦθα θὰ ἑνωθῶσιν εἰς κοινὴν ἔκφρασιν φόρου εὐγνωμοσύνης, τὸν ὁποῖον συγκεκινημένοι ἀποτίνομεν πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. Εἰς αὐτὴν ὁ πεπολιτισμένος κόσμος χρεωστεῖ ὅ τι ἠμπορεῖ, ὅπως εἶπεν ὁ ἑλληνικώτερος τῶν Γάλλων ποιητῶν:

«Se baigner dans la source féconde
«Où la divine Héllas trouva la verité».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Δαϊρπφελδ πρώτου Γραμματέως τοῦ ἐνταῦθα Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου.

«*Ὑψηλὴ ὁμήγυρις!*

«Κατὰ τὴν ἑορτάσιμον ταύτην ὥραν, καθ' ἣν διὰ πρώτην φορὰν συνέρχονται οἱ ἀρχαιολόγοι ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου χώρου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξέ ποτε ναὸς τῆς θεᾶς τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, νῦν δὲ κατέστη τὸ ἱερεῖον ὅλων τῶν καλλιτεχνῶν, ἔχω τὸ καθῆκον ὡς Γερμανός, ἰδίως δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου, νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις εὐγνωμοσύνης, τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι βαθέως.

«Καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ταύτην κατὰ πρῶτον ἐκφράζω πρὸς τὴν ὑμετέραν Μεγαλειότητα, τὴν ὑμετέραν Βασιλικὴν Ὑψηλότητα καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

«Ἡμεῖς οἱ Γερμανοί, βεβαίως δὲ καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ ξένοι, εὐγνωμονοῦμεν διὰ τοῦτο, διότι δὲν ἐγενόμεθα δεκτοὶ ἐν τῇ ὡραίᾳ ταύτῃ γῇ ὡς εὐπρόσδεκτοι ξένοι μόνον, ἀλλ' ἐπετράπη εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἐλευθεριωτέρου τρόπου ν' ἀνασκάψωμεν καὶ μελετήσωμεν ὅλους τοὺς θαυμασίους θησαυροὺς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

«Ἐπὶ πλέον εὐγνώμονες εἴμεθα πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ξένους ἀρχαιολόγους, οἵτινες ὅλοι ἐργάζονται μεθ' ἡμῶν τῶν Γερμανῶν ἐν ὡραίᾳ ἁρμονίᾳ καὶ ἐν φιλικῇ ἁμίλλῃ, καὶ ὡς ἡμεῖς ἕνα μόνον γνωρίζουν σκοπόν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐπιστήμης.

«Καὶ τολμῶ μετ' εὐγνωμοσύνης νὰ εἴπω ὀλίγας τινὰς ἀναμνηστικὰς λέξεις.

«Δὲν θέλω νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Γερμανῶν ἐν Ἑλλάδι, διότι τὰ ἔργα τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῆς Τίρυνθος, τῆς Περγάμου καὶ τῆς Τροίας, τῆς Πριήνης καὶ τῆς Μιλήτου, τῆς Θήρας καὶ τῆς Κῶ κ.τ.λ. εἶνε ὑμῖν γνωστά, θὰ γείνῃ δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας συχνότατα περὶ αὐτῶν λόγος.

«Θεωρῶ καθῆκόν μου, κατὰ τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἑορτήν, νὰ μνημονεύσω μερικοὺς τῶν ἀποθανόντων Γερμανῶν, οἵτινες ἀποτελεσματικῶς εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι, μερικῶς δὲ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

«Καὶ πρῶτον ἀναφέρω τὸν ἱδρυτὴν της Ἀρχαιολογίας Βίγκελμαν, καίτοι οὗτος οὐδέποτε ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πνεῦμά του ὅμως ἐφέρετο πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὁλόκληρον δὲ τῆς ζωῆς του τὸ ἔργον κατηναλώθη διὰ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἐσχεδίασε μεγάλην ἀνασκαφὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ.

«Εἷς Γερμανός, ὁ Λουδοβῖκος Ρώς, ἔσχε τὴν μεγάλην εὐτυχίαν νὰ χρηματίσῃ ἐν τῷ νεαρῷ τῆς Ἑλλάδος βασιλείῳ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς γενικὸς ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων.

«Περὶ τῆς εὐλογημένης φιλεργατικότητός του, ὁμιλεῖ ἕκαστον κτίριον τῶν Ἀθηνῶν, ὁμιλοῦν πολυάριθμοι τόποι ἐρειπίων τῆς Ἑλλάδος, ὁμιλεῖ ἑκάστη τῶν ὡραίων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ὁ ἔξοχος ναὸς της Ἀθηνᾶς-Νίκης εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως, τὸν ὁποῖον αὐτὸς μετὰ τοῦ Σάουμπερτ καὶ τοῦ Χάνσεν ἀνεστήλωσεν, εἶνε ἓν τῶν αἰωνίων φύλλων τοῦ στεφάνου τῆς φήμης του.

«Μετὰ τὸν Ρὼς ἔχομεν ὡσαύτως τὸν Φρειδερῖκον Θείρσιον καὶ τὸν Ἐρρῖκον Οὔλριχς, ἀληθῆ φιλέλληνα, ὁ ὁποῖος ἀρίστας προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα.

«Δὲν πρέπει νὰ παραλείψω καὶ τὰ ὀνόματα τῆς δυάδος τῶν ἀρχιτεκτόνων Καρόλου Βέτιχερ καὶ Ι. Στρὰνι, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονική, ἰδίως δὲ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Θεάτρου τοῦ Διονύσου πλεῖστα ὀφείλουσι.

«Πρὸ παντὸς πρέπει νὰ μνημονευθῶσι δύο εὐγενεῖς ἐπιστήμονες, ὁ Ὀτφρεῖδος Μύλλερ καὶ ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος.

«Ἐκ τῶν διδασκάλων τούτων ὁ πρῶτος, ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν μίαν ἐποχήν, ἀπεσπάσθη ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ ἀπέθανεν ὡς πολεμιστὴς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, Ἀναπαύεται τώρα ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν Κολωνὸν ἐπὶ ἀττικῆς γῆς.

«Ὁ ἕτερος, ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος, ἀργότερον δὲ μέχρι τῆς γηραιᾶς αὐτοῦ ἡλικίας, πνευματοδότης διδάσκαλος, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία ἀνῆκε πάντοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἔσχατος ὀλυμπιονίκης ἐτιμήθη διὰ τιμητικοῦ μνημείου ἱδρυθέντος ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Ἐπὶ πλέον ἔχω νὰ μνημονεύσω τὸν Αὔγουστον Μπὲκ καὶ τὸν Οὐλρῖκον Κέλερ, οἱ ὁποῖοι συνεργάσθησαν καὶ συνεπλήρωσαν τὸ ἔξοχον ἔργον τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἀττικῶν ἐπιγραφῶν.

«Ὁ πρῶτος, ὡς ὁ Βίγκελμαν, δὲν εἶδε τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἕτερος ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη μέλος τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου.

«Ὡς τελευταῖον μεταξὺ τῶν μεγάλων νεκρῶν πρέπει ν' ἀναφέρω τὸν Ἐρρῖκον Σχλῆ-

μαν, ὁ ὁποῖος ἐδώρησεν εἰς ἡμᾶς τὴν Τροίαν καὶ τὴν Τίρυνθα καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν Μηκυνῶν, μετ' αὐτῶν δὲ ἤνοιξε νέαν ἐποχὴν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας.

«Ἡ εὐγνώμων ἀνάμνησις τῶν μεγάλων τούτων νεκρῶν ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐκφέρωμεν τὸν πρὸς αὐτοὺς ἐγκάρδιον ἔπαινον.

«Ὄχι μόνον ἐξ ὀνόματος τοῦ γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀλλὰ βεβαίως καὶ πνευματικῶς ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων, τολμῶ νὰ εἴπω ἀπὸ τοῦ ἑορτασίμου τούτου χώρου, ὅτι ὅλοι ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν ν' ἀναδειχθῶμέν ἐπάξιοι τῶν προδρόμων τούτων.

«Καὶ τώρα καὶ εἰς τὸ μέλλον, ὡς καλοὶ Γερμανοί, ὡσαύτως δὲ ὡς πιστοὶ φιλέλληνες, δι' ὅλων τῶν δυνάμεών μας θὰ ἐργασθῶμεν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Μπόζανκιτ, Διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικῆς Σχολῆς.

«Μεγαλειότητες, Ὑψηλότατοι, Κυρίαι καὶ Κύριοι τοῦ πρώτου ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου.

«Ἠκούσατε εὔγλωττον περιγραφὴν τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, ἠκούσατε τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἆθλα τινῶν ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων θεραπόντων αὐτῆς. Ἐκ καθήκοντος μνημονεύομεν αὐτῶν καὶ τῶν δυσχερειῶν, καθ' ὧν ἐπάλαισαν.

«Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν συνηθροίσθημεν εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον χῶρον, κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἐπέτειον, ὀφείλομεν ὡσαύτως ν' ἀναμνησθῶμεν τῶν ἄλλων ἐκείνων σκαπανέων, τῶν πρὸ ὀγδοηκονταετίας Σταυροφόρων, τῶν ἐλθόντων ἐκ Γαλλίας, ἐξ Ἰταλίας, ἐκ Γερμανίας, ἐξ Ἀγγλίας κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐθυσίασαν περιουσίαν, ὑγείαν, ἀκόμη καὶ τὴν ζωήν των, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Ὅπως ἡμεῖς τὴν ἐπιστήμην μας ἐμπνεόμεθα ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδεώδους τοῦ Καλοῦ, οὕτω καὶ τὴν ἡρωϊκὴν αὐτὴν γενεὰν ἐνέπνεε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα τῆς Ἐλευθερίας. Εἰς αὐτούς, εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς συμπαθείας, τὰς ὁποίας διήγειραν, ὀφείλομεν ὅτι σήμερον ὁ μελετητὴς τῆς ἀρχαιότητος ὄχι μόνον ἔχει τὴν ἄδειαν, ἀλλὰ καὶ ἐνθαρρύνεται νὰ ἐπιδιώκῃ τοὺς ἐπιστημονικοὺς αὐτοῦ σκοπούς, ἀσφαλὴς καὶ ἄθικτος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο τῆς Ἑλλάδος ἄκρον.

«Τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου τούτου, ἐφ' οὗ αἱ Ὑμέτεραι Μεγαλειότητες καὶ τῶν Μεγαλειοτήτων ὑμῶν οἱ ὑπήκοοι ἐπεκτείνουσι σήμερον τόσον ἐγκάρδιον φιλοξενίαν, ἀπολαμβάνουσιν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου οἱ ἑταῖροι τῶν ξένων ἐνταῦθα Ἰνστιτούτων ἀπολαμβάνουσι διαρκῶς, τὸ προνόμιον, ὅτι εἶνε οἱ ξένοι ἐλευθέρου, πεφωτισμένου καὶ φίλου λαοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Ἕρμανς Διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἀμερικανικῆς Σχολῆς

«Συνέλευσις ὡς ἡ σημερινή, συνέλευσις ἀνδρῶν συνελθόντων ἐκ χωρῶν διαφόρων, ὅλων ἀφωσιωμένων εἰς τὴν αὐτὴν σπουδήν, ὅλων ἐμπνευσμένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, δὲν εἶνε δεῖγμα κατορθωμάτων τοῦ παρελθόντος, δεῖγμα τῆς μελλούσης προόδου;

«Φαίνεται ὡς ἂν ἡ Ἀρχαιολογία, ἐν συνειδήσει τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσε κατὰ τὴν παρελθοῦσαν γενεάν, νὰ ἐσταμάτησε πρὸς στιγμήν, ἵνα ἐπιθεωρήσῃ τὸ πεδίον τῆς δραστηριότητός της, πρὸ τοῦ λάβῃ τὸ ἐκλεκτὸν αὐτῆς ἔργον.

«Καὶ ἁρμόζει νὰ προκηρυχθῇ ἡ συνάθροισις αὕτη διεθνής, ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς μὲ τὴν φιλοξενίαν ἐκείνην, διʼ ἣν εἶνε περίφημος, ἐπέτρεψεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἔργου της, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν λειψάνων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, οὗτινος αὕτη ἔχει τὴν κληρονομίαν.

«Ἐκεῖνοι οἵτινες, ὡς καὶ ἐγώ, ἀνήκουσιν εἰς νεωτέρας γενεάς, δυσκόλως δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσιν ὁποῖον ἦτο τὸ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικὸν ἔργον πρὸ εἰκοσιπενταετίας. Συνειθισμένοι εἰς τὰ πεπληρωμένα μουσεῖα καὶ εἰς τὰς ἀνασκαφάς, ἀδυνατοῦμεν νὰ κανονίσωμεν τί εἴδους ἐποχὴ ἦτο ἐκείνη, καθʼ ἣν τοιαῦτα πράγματα δὲν ὑπῆρχον.

«Καὶ ὅμως ἡ μεταβολὴ αὕτη συνεπληρώθη ἐντὸς μικροῦ σχετικῶς διαστήματος. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου καὶ τὴν τῆς ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἰδίως δὲ διὰ τὴν ὡραίαν τοποθεσίαν, ἣν ἐδώρησεν εἰς ἡμᾶς πρὸς ἵδρυσιν τῆς σχολῆς μας.

«Ἐπίσης εὐγνωμονοῦμεν πρὸς τὰς λοιπὰς ἀρχαιολογικὰς σχολὰς διὰ πολλὰς παρασχεθείσας εὐκολίας. Ἐλπίζω ὅτι ἡ ὡραία ἁρμονία, ἥτις μᾶς συνέδεσε μέχρι σήμερον, θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ μᾶς συνδέῃ διὰ παντὸς εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας μας».

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου φύλλου).

Ἡ Ἑλλάς, τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος, εἰς ὃ κατ' ἐξοχὴν ἀναφέρονται αἱ προηγούμεναι σελίδες, δὲν ἐκπροσωπεῖ ἢ ἓν μόνον τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τὸ πρὸ ὀγδηκονταετίας ἀπελευθερωθὲν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμός, ἡ πλήρης ἐθνικὴ δύναμις, δὲν περιορίζεται μόνον ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου τούτου κέντρου· ἔχει καὶ ἕτερα ἴδια κέντρα, ἐν οἷς διεξάγει τὸν ἐκπολιτιστικὸν αὐτοῦ ἀγῶνα. Καὶ λέγων κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην *Ἑλληνισμός*, ἐννοῶ τὸ σύνολον τῶν Ἑλλήνων, τῶν οἰκούντων ἐκτὸς τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἀλυτρώτοις ἐπαρχίαις, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Κρήτῃ, διατελούσῃ ἀπό τινος χρόνου ὑπὸ τὴν προστασίαν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν Κύπρῳ, καὶ ἐπὶ τέλους ἐν ταῖς καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον ἐγκατεσπαρμέναις παροικίαις, ἐν μέσῳ ξένων φυλῶν καὶ πληθυσμῶν ἐξυπηρετούσαις μετὰ ζήλου τὴν ἰδέαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐξημερώσεως. Ὡς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, οἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς σήμερον διαβιοῦσιν ἐγκατεσπαρμένοι. Αὐτὴ ἡ χώρα, ἐφ' ἧς κατοικοῦσιν αἱ πυκνότεραι κοινωνικαὶ ὁμάδες τῶν Ἑλλήνων, παρίστησι τὴν εἰκόνα τῆς διαιρέσεως. Ἐλλείπει ἡ γεωγραφικὴ συνοχὴ καὶ ἑνότης, ἥτις εἶνε συνήθως τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν πλείστων μερῶν τῆς ὑδρογείου σφαίρας. «Ἡ Ἑλλὰς ἐγεννήθη διῃρημένη,» εἶπε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ συγγραφεὺς τῶν *Soirées du Saint-Petersbourg*. Τὸ φυσικὸν τοῦτο καθεστὼς ἐπέδρασεν αἰσθητότατα ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἐμφανείας διεξάγει τὸν ἀγῶνα αὐτῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιστάσεων, ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις τοῦ ἱστορικοῦ βίου, διῃρημένη μὲν πολιτικῶς, καὶ ἐνίοτε κοινωνικῶς, ἀλλ' ἠθικῶς ἑνιαία καὶ συμπαγής. Ἐντεῦθεν τὸ ἄτομον, ὅπερ τοσοῦτον ἐνεργὸν καὶ δραστήριον παρίσταται παρὰ τῷ Ἕλληνι. Καὶ παραβλάπτει μὲν ἡ ἰδιότης αὕτη, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἰσχυρᾶς συγκεντρωτικῆς δυνάμεως, τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἐξέλιξιν, ἥτις εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκεντρώσεως καὶ τῆς σκοπίμου διευθύνσεως τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἐφ' ἑτέρου τὸ ἄτομον, ὡς ἐκ τῆς αὐτενεργείας αὐτοῦ, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἰσχυρὸν καθιστάμενον καὶ ἑαυτὸ ἐμπιστευόμενον, καθίσταται μεγαλουργὸν καὶ γενναῖον, μὴ διστάζον ν' ἀτενίσῃ τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων, ν' ἀναλάβῃ τοὺς φοβερωτάτους τῶν ἀγώνων.

Ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία εἶνε ἡ τρανοτάτη ἀπόδειξις τοῦ κοινωνικοῦ τούτου φαινομένου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ Ἑλληνισμός, ὑπό τε τὴν ἔποψιν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως, ὡς καὶ ὑπὸ τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ κατάστασιν, ἐμελετήθη καὶ ἀνελύθη ἐπανειλημμένως, ἐπηυφημήθη καὶ ἐνίοτε κατεκρίθη. Δὲν εἶνε ἀντικείμενον τοῦ παρόντος νὰ ἐπιμείνω ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἢ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ θέματος τούτου, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἀπησχόλησε παλαιοτέρους τε καὶ νεωτέροις ἱστορικοὺς καὶ κοινωνιολόγους. Ὅτι προσπίπτει εἰς τὴν αἴσθησιν καὶ τοῦ κοινοτάτου τῶν ἀνθρώπων εἶνε, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τῇ λεγομένῃ Ἑλλάδι, συνεκεντρώθη ἐπὶ αἰῶνας ὁλόκληρον τὸ ἱστορικὸν πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐξεδήλωσε δι' αὐτῆς τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν, ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες, οἱ φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ τούτου, κατόπιν μακροχρονίων ἀγώνων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως, ὑπέκυπτον εἰς τὸν κατακτητὴν καὶ ἀπώλλυον πᾶσαν αὐτῶν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ἀπώλλυτο μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐλυθερίας καὶ τάξεως. Ἐπέζησε διὰ τῶν αἰώνων, ἀποδεικνῦον φύσιν ἄκαμπτον καὶ ἔμμονον.

Ὁ Ἑλληνισμὸς διεπλάσθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὑδρογείου σφαίρας ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν φυσικῶν συνθηκῶν ἀπαραμίλλων. Αὐτὴ ἡ φύσις ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐνεργείᾳ καὶ ποικιλίᾳ διεμόρφωσε τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ὁ ἐλεύθερος κόσμος ἐδημιούργησεν ἐλευθέρους ἀνθρώπους. Ἡ συνεχὴς ποικιλία τῆς χώρας, ὄρη, πεδιάδες, θάλασσα, κόλποι, νῆσοι τῇδε κακεῖσε διεσπαρμέναι,πάντα ταῦτα παριστάνουσι ποικίλην, ὅσον καὶ ἀπαράμιλλον εἰκόνα. Οἱονδήποτε κλῖμα, πᾶσα θερμοκρασία τῆς ὑδρογείου σφαίρας συναντᾶται ἐν τῇ μικροσκοπικῇ ταύτῃ τῆς Εὐρώπης χώρᾳ, ἥτις, ὡς παρετήρησε Γερμανὸς συγγραφεύς, ἔχει πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἤπειρον ὅ τι αὕτη πρὸς τὴν λοιπὴν ὑδρόγειον σφαῖραν. Οἱ ἄνεμοι, κατά τε χειμῶνα καὶ θέρος, δὲν εἶνε οὔτε ἄγαν ψυχροί, οὔτε ἄγαν θερμοί. Τὸ μέτριον —*πᾶν μέτρον ἄριστον*— εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν χαρακτὴρ τῆς ἑλληνικῆς χώρας, οὐ σμικρὸν δ' ὁ χαρακτὴρ οὗτος ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ Ἕλληνος. Πᾶσαι αἱ ἀντιθέσεις συναντῶνται. Ἐν τῷ αὐτῷ τμήματι τῆς ἑλληνικῆς γῆς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐκδηλοῦται τὸ ἔαρ ἅμα καὶ ὁ χειμών. Ὁ οὐρανός, ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα συνεννοοῦνται ἐναρμονίως, οἱονεὶ ἐν κοινῇ πρὸς τὸν διωκόμενον ἠθικὸν σκοπὸν συμπράξει καὶ συνεργασίᾳ.

Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ φυσικοῦ τούτου περιέχοντος ἐμορφώθη ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ φυλή, φέρουσα τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς σχέσεις—τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῆς διαστάσεως, τῆς ἀποκεντρώσεως. Ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας ἀπὸ παμπαλαίου χρόνου ἄρχεται ἐξελισσομένη ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία, δυναμένη ν' ἀποκληθῇ ἀληθῶς ἀπόσπασμα καὶ συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς φύσεως.

Ὁποία ἡ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἱστορικὴ ἐργασία τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου,

δῆλον τοῖς πᾶσι. Πρώτην φορὰν ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· καὶ λαμβάνει αὐτὴν διὰ τοῦ Ἕλληνος. Ὁ δελφικὸς Θεὸς διὰ τῶν ἱερέων αὐτοῦ ἀνέγραψεν ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ πανελληνίου ναοῦ ***Γνῶθι σαυτόν***. ἀρχὴν καὶ τέλος πάσης γνώσεως. Ἡ αὐτοσυνείδησις αὕτη χαρακτηρίζει τὸν Ἕλληνα ἐν τῇ πνευματικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους. Ἐρευνᾷ ἑαυτὸν καὶ τὸ σύμπαν, καὶ ἐν τῇ ἀποστολῇ ταύτῃ αἰσθάνεται ἄρρητον ἡδονήν. Εἶναι ἐλεύθερος, ἐλευθέρως διανοούμενος καὶ δρῶν· κατανοεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου, ἔστω καὶ περιωρισμένην, ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν μόνον αὐτοῦ σημασίαν, διότι ἡ θρησκεία αὐτοῦ, ἄρα ἡ ἠθικὴ συνείδησις, εἶνε ἡ θρησκεία τοῦ πολίτου, καὶ οὐχὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου. Οὐχ ἧττον, καθ' ὅσον χειραφετεῖται ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐπιρροῆς, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ ἀντίληψις εὐρύνεται, ἥτις ἐπὶ τέλους, κατὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, μετὰ τὴν ἡγεμονίαν ἰδίᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καθίσταται παγκόσμιος, ὡς ἰδίᾳ ἀνεπτύχθη ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν φιλοσόφων τῆς Στοᾶς.

Ἡ ἱστορικὴ δρᾶσις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν πνευματική, φιλοσοφική, αἰσθητική. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ὑπεροχὴ αὐτοῦ. Ἡ γνῶσις, καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, εἶνε τὸ ἀντικείμενον, τὸ ἀπασχολοῦν τὸν Ἕλληνα ἐν πάσῃ στιγμῇ. ***Φύσει ὀρέγεται τοῦ εἰδέναι.*** Τοιοῦτος ἐδόθη ὁρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ὁ ὁρισμὸς οὗτος κατ' ἐξοχὴν προσήκει τῷ ἀρχαίῳ Ἕλληνι. Ἡ ποίησις, αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι, αἵ τε θεωρητικαὶ καὶ αἱ ἐφηρμοσμέναι, καθ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατὸν ἐν τῇ τότε καταστάσει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐκαλλιεργήθησαν μετ' ἀφοσιώσεως ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ὅπου δήποτε ἐγκατεστημένων, ἐν τῇ ἰδίως Ἑλλάδι, τῇ Σικελίᾳ, ὡς καὶ τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, τῇ Ἰωνίᾳ καὶ ἐν γένει καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον μέχρι τοῦ Πόντου. Ἡ ἔξαρσις αὕτη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου ὄντως εἶνε μοναδικὴ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις χρονικοῖς, προδήλως μαρτυροῦσα τῆς φυλῆς τὴν ἰσχύν, ἥτις δὲν ἀπέρρεεν ἀπὸ τοῦ ποσοῦ, τῆς ἀριθμητικῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ποιοῦ, τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀνθρώπων.

Δυστυχῶς, παρ' ὅλας τὰς ἀρετὰς ταύτας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ ὀργάνωσις ἦτο πλημμελής. Ὁ Ἕλλην ἦτο πολίτης κατὰ πρῶτον καὶ μετὰ ταῦτα ἄνθρωπος· τὸ ἄτομον, παρὰ τὴν δραστηριότητα, ἣν ἐπεδείκνυεν ἑκάστοτε, ἀπερροφᾶτο ὑπὸ τῆς κοινότητος, τῆς πολιτείας, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, θρησκευτικάς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικάς. Ὁ ἄνθρωπος κατεφρόνει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐντεῦθεν ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῶν δύο μεγίστων φιλοσοφικῶν πνευμάτων τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὀλεθριώτερον ἔτι ἐπέδρασιν ἐπὶ τῆς ἀρτίας ἐξελίξεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου ἡ πολιτικὴ ἀποκέντρωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς φυσικῆς διασπάσεως τῆς χώρας, ἥτις ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀποσύνθεσιν. Οἱ μακροχρόνιοι ἐμφύλιοι ἀγῶνες τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ συγκρούσεις τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀποικιῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου, αἱ

αἱματηραὶ συγκρούσεις τῶν πενήτων καὶ τῶν πλουσίων, πάντα ταῦτα ἔμελλον μοιραίως νὰ καταλήξωσιν εἰς τὴν πολιτικὴν παρακμήν, ἣν παρηκολούθει μετ' ὀλίγον καὶ ἡ ἐθνική τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐν τοιαύτῃ κρισίμῳ στιγμῇ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐνεφανίζετο, ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεός, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος, περὶ οὗ εἶπον οἱ σύγχρονοι, ὅτι «οὐδέποτε ἐνήνοχεν ὁ κόσμος τοιοῦτον βασιλέα», ἀνατραφεὶς ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ τῶν Θηβαίων Ἐπαμινώνδου, καθ' ὃν χρόνον διετέλει ὅμηρος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὅστις διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ περινοίας καὶ εὐμαθείας ἔσωσεν ἀναμφιβόλως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἀποτεθαρρημένοι ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων μακρᾶς πολιτικῆς ἀκολασίας καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν οἱ πρώτιστοι τῶν Ἑλλήνων, ηὔχοντο τὴν συνένωσιν τῶν Ἑλλήνων, τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Τοιοῦτό τι ἐπόθησεν ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ἰσοκράτης, ὁ Μακεδὼν φιλόσοφος Ἀριστοτέλης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, ἐποπτεύοντες ἀπὸ ἀνωτέρας ἀπόψεως, γενικῆς, οὐχὶ δὲ τοπικῆς, τὴν πλήρωσιν ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἱστορικῶν τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Οἱ Μακεδόνες, ὧν ἦρχεν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος, πρῶτον ὀψιφανεῖς ἐν τῷ ἱστορικῷ τοῦ Ἑλληνισμοῦ βίῳ, ἐπικοινωνήσαντες πρὸς τὰ ἐκ τοῦ βορρᾶ καὶ ἀλλαχόθεν ἐπιδραμόντα βάρβαρα γένη, ἀλλ' ἦσαν ἤδη ὑπέρτεροι κατὰ τὴν ἀρετὴν τῶν προηγηθέντων ἐν τῷ πολιτισμῷ ὁμαιμόνων αὐτοῖς Ἑλλήνων, τῶν Ἀθηναίων, τῶν Θηβαίων, τῶν Σπαρτιατῶν. Διὰ τῶν Μακεδόνων τούτων ἐγκαινίζεται ἡ δευτέρα ἱστορικὴ περίοδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως διὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν ἐξεδηλώθη καὶ ἐχαρακτηρίσθη ἡ πρώτη. Ἀντιπρόσωπος κύριος τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος, μετ' ἀπαραμίλλου σθένους συνεχίσας τὴν ἱστορικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Δὲν ὑπερβάλλω λέγων, ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν *Ἕλλην* τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου. Ἐν τῷ *πραγματικῷ* τούτῳ νεανίᾳ, ὡς ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἕγελος, ἐνεσαρκώθη ἡ ἐθνικὴ ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅσον οὐδέποτε κατὰ τοὺς πρότερον χρόνους. Ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀνακηρυχθέντος ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἀρχιστρατήγου τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, λαμβάνει πληρεστέραν τοῦ ἑαυτῆς πνεύματος συνείδησιν. Ὅ τι ὠνειροπόλει ἀπὸ αἰώνων καὶ ἠδυνάτει νὰ τὸ κατορθώσῃ ἕνεκα τῶν πολιτικῶν αὐτῆς διαιρέσεων, τὴν ἠθικὴν ἕνωσιν τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν παγκόσμιον ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, κατορθοῖ ἤδη καὶ πραγματοῖ διὰ τοῦ μεγάλου Μακεδόνος. Τὰ παλαιὰ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ ὑποτάσσονται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ προσκυνοῦσι τὸν νέον Διόνυσον τῆς Μακεδονίας, «ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐξημερώσαντα, καθὰ ἐπιφωνεῖ ὁ Πλούταρχος, σκληρὰ καὶ ἀπαίδευτα ἤθη καὶ μεταβαλόντα φύσεις θηριώδεις».

Ἡ ἰδέα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ τότε ἑλληνικοῦ κόσμου, ἦτο ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ διὰ τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως συνένωσις Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἤρξατο ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ ἐγχειρήματος τούτου, ἀπεπεράτωσαν δ' αὐτὸ οἱ διάδοχοι

αὐτοῦ καὶ οἱ ἐπίγονοι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ὑπερφυοῦς ἀνδρὸς διαλυθέντος κράτους, ἱδρύσαντες διάφορα βασίλεια, ἀμέσως λαβόντα ἑλληνικὸν καθ' ὁλοκληρίαν χαρακτῆρα, καὶ ὧν τὸ ἐπισημότατον ἴσως πάντων ἦτο τὸ ἐν Αἰγύπτῳ ἱδρυθέν, ἰδίᾳ διὰ τὴν συμβολήν, ἣν παρέσχεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ οὗ ἡ πρωτεύουσα ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ περικλύτου ἥρωος — *Ἀλεξάνδρεια!*

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνεχίζεται, κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Ἑλληνισμοῦ περίοδον, τὴν μακεδονικήν, ἡ ἐνέργεια τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Διὰ τῆς προστασίας καὶ τῆς ἐνισχύσεως τῶν βασιλέων τῆς χώρας ἱδρύεται ἡ περιώνυμος ἀλεξανδρινὴ βιβλιοθήκη, τὸ Μουσεῖον, νέαν δ' ἀνάπτυξιν, ἔστω καὶ ταπεινοτέραν ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν τῶν Ἀθηνῶν, λαμβάνουσι τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ ἰδίᾳ αἱ φυσικαί. Ἡ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας στερεῖται τῆς πρωτοτυπίας καὶ τῆς δυνάμεως, ἣν ἐξεπροσώπησεν ἐν τῷ παρελθόντι ἡ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ ἀλεξανδρινὴ ποίησις ἐλαττοῦται τῆς ποιήσεως τῶν κλασικῶν χρόνων, αἱ καλαὶ τέχναι ἐπίσης. Ἀλλ' ἐν τῇ μελέτῃ τῆς φύσεως ἡ ἀλεξανδρινὴ συνεχίζει εὐδοκιμώτατα τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν. Ὁ Εὐκλείδης καὶ ὁ Ἀρχιμήδης εὑρίσκουσιν ἐν αὐτῇ ἀξίους λόγου διαδόχους, οἷοι ὁ Ἵππαρχος καὶ ὁ Ἐρατοσθένης. Ἐν γένει δὲ ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου ἐκπροσωπεῖ ὑπέροχον ἑλληνικὸν κέντρον, ὅ περ βραδύτερον θέλει χρησιμεύσῃ, διὰ τῶν Ἀράβων, εἰς τὴν μεταλαμπάδευσιν τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν.

Διὰ βραχυτάτων γραμμῶν, τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐκπολιτιστικὴ σταδιοδρομία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐμφανείας μέχρι τῆς ἐξαντλήσεως πάσης πολιτικῆς δυνάμεως. Δὲν ἐξετάζω τὰ αἴτια τῆς ἐξαντλήσεως ταύτης, ἧς ἡ ἔρευνα δὲν εἶνε ἀδιάφορος εἰς τὴν κοινωνιωλογικὴν ἐπιστήμην· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ἐκέκτητο ἱκανὰ στοιχεῖα ζωῆς καὶ ἐνεργείας, ἵνα συνεχίσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ὑπόθεσιν. Ἡ Ἑλλὰς ὑπετάγη ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ Ὁράτιος, ὑπέταξεν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς τὸ ἀκατέργαστον Λάτιον. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ δὲν ὑποχωροῦσιν ἐν τῇ νέᾳ αὐτοκρατορίᾳ, ὅτε δὲ ἡ ἕδρα αὐτῆς μετηνέχθη εἰς τὸ Βυζάντιον, ὁ Ἑλληνισμὸς καθίσταται κραταιότερος, ἐπὶ τέλους κατωρθῶν νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἑλληνικὴν τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Καθ' ὃν χρόνον τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ρωμαϊκῆς μεταδίδεται ἀνὰ τὸν κόσμον δι' ἀποστόλων ἑλληνιζόντων ἢ Ἑλλήνων, διότι αὕτη ἦτο ἡ γλῶσσα τῶν ἀνεπτυγμένων τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης περιόδου, Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, εἷς τῶν τελευταίων ἀπογόνων τῆς δυναστείας τοῦ Κωνσταντίνου, ὀνειροπολεῖ ἐκ Παρισίων, τῆς τότε Λουτεκίας, τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὴ πειθόμενος νὰ νοήσῃ τὸ νέον πνεῦμα τῶν καιρῶν. Ὑπερμεσοῦντος ἤδη τοῦ τετάρτου Μ.Χ. αἰῶνος ἐμυήθη εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀρχαίας σοφίας ἐν τῇ φι-

σοφικῇ Σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν, τῇ ἔτι ἀκμαζούσῃ ὑπὸ τὴν γοητευτικὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀρχαίου βίου. Ἀλλά, παρὰ τοὺς πόθους τοῦ Ἰουλιανοῦ, *Πὰν ὁ μέγας τέθνηκεν*. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ πίστις εἶχεν ἀποθάνῃ· ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἥτις ἤδη περιεσώθη διὰ τῆς γλώσσης, περιεσώζετο ἔτι μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν οἱ intellectuels τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὁ μέγας ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ Χρυσόστομος ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὰς ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας. Ἑλληνιστὶ συντάσσεται τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Νικαίας. Ὅτε δὲ ἡ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου Εὐδοκία, μεταβαίνουσα εἰς Ἱεροσόλυμα, διήρχετο διὰ τῆς Ἀντιοχείας, τῆς μεγίστης τῶν τότε κατὰ τὴν Ἀνατολὴν πόλεων, ἐξήρχετο εἰς τὸν ἐξώστην δι' ν' ἀγορεύσῃ εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἀντιοχείας, ἔπραττε τοῦτο ἑλληνιστί, καυχωμένη ἐπὶ τῇ ἑλληνικῇ αὐτῆς καταγωγῇ καὶ ἐπαναλαμβάνουσα στίχον ἀρχαίου ποιητοῦ : «Ὑμετέρης γενεῆς εὔχομαι εἶναι».

Καθ' ὅσον προβαίνει ὁ χρόνος, ἐκπίπτει δέ, καταστρεφομένη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν ἐκ βορρᾶ βαρβάρων ἡ δυτικὴ ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ἡ ἀνατολικὴ ἐν Βυζαντίῳ ἐξελληνίζεται, ἔτι δὲ μᾶλλον συμβαίνει τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν διοίκησιν τῶν ἱδρυτῶν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως δὲν δύνανται νὰ καταδαμάσωσι τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας, ὅστις ἀνθίσταται, παρὰ τὰ πανταχόθεν καταφερόμενα κατ' αὐτοῦ πλήγματα. Οἱ αἰῶνες οὗτοι τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατεχλευάσθησαν ὑπὸ πλείστων συγγραφέων, τῶν τε καθολικῶν καὶ τῶν ἄγαν ἐλευθεροφρόνων, ἀλλ' ὁ ἐπισταμένως μελετῶν τὰ πράγματα δὲν δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι τὸ bas empire ἐκεῖνο, παρὰ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ, τὸν σχολαστικισμὸν τὰς ἄκρας θεολογικὰς ῥοπάς, οὐκ ὀλίγον ἐξησφάλισε τὸν πολιτισμόν, πανταχόθεν ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ἀνέδειξε κατὰ τὸ πολυχρόνιον διάστημα βίου περιπετειώδους μεγάλους στρατηγοὺς καὶ μεγάλους διοικητάς, συγκρατήσαντας ἀπὸ τῆς πρωΐμου ἀποσυνθέσεως καὶ διαλύσεως τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο κράτος, τὸ ἐκτεινόμενον ἀνὰ τὰς τρεῖς ἠπείρους τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἡ νεωτέρα πολιτικὴ τέχνη δύναται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης νὰ λάβῃ μαθήματα ἐκ τῆς θυελλώδους ἐκείνης περιόδου, ἥτις ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ἐπὶ δέκα περίπου αἰῶνας. Ἄξιον ἰδίας μνείας γεγονὸς τῶν αἰώνων ἐκείνων εἶνε τὸ *Ἐκκλησιαστικὸν Σχῖσμα*, ἡ σύγκρουσις Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἥτις προσδίδει ἑλληνικώτερον χαρακτῆρα εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ διαφόρου χαρακτῆρος τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἑλληνιζούσης ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ τοῦ κόσμου τῆς Δύσεως. Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, κέντρον ἔχουσα τὴν Ῥώμην, ἐπιδιώκει νὰ συνεχίσῃ τὰς παραδόσεις τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορίας, τῆς ἐκλιπούσης μετὰ τοῦ Ῥωμύλου Αὐγουστύλου, νὰ ἐγκαινίσῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κράτος παγκόσμιον, *καθολικόν*, ἕνα ἀναγνωρίζον μόνον κυρίαρχον, τὸν Ῥωμαῖον πον-

τίφηκα, ὡς τὸν πνευματικὸν ἀρχηγὸν τῆς χριστιανωσύνης, κατὰ τὰς περὶ τούτου θεωρίας τοῦ Ἱλδεβράνδου καὶ τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκυϊνάτου (Thomas Ab Aquino). Τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὅσον καὶ ἂν ἦτο τεταπεινωμένον, ἐκέκτητο ἱκανὰ στοιχεῖα αὐτοσυνειδήσεως καὶ σθένους, ἵνα ἀντιταχθῇ εἰς τὰς παραλόγους θεωρίας τῶν θεωρητικῶν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτου τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα ἐλάμβανεν ὁσημέραι εὐρυτέρας διαστάσεις, καθ' ὅσον δὲ ὁ Πάπας καθίστατο ἰσχυρότερος, ἐπιβάλλων τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ κόσμου, κατὰ τοσοῦτον τὸ ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου ἐκνευρίζεται καὶ ἐξαντλεῖται, ἵνα ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐξασθενοῦν, πέσῃ ἐπὶ τέλους ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων.

Ἀγνοῶ, ἂν ἠδύνατο νὰ σώσῃ ἡ Δύσις κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους καιρούς, πρωτοστατοῦντος τοῦ Πάπα, τὴν ψυχορραγοῦσαν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ρωμαῖος ποντίφηξ ἠξίου πρὸς συνδρομὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὴν τροποποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ καθεστώτων διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, αἰρομένων τῶν χωριζουσῶν αὐτὰς δογματικῶν διενέξεων διὰ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπεβάλλετο ἰδίᾳ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις καὶ διενέξεις ἐν Φλωρεντίᾳ ἐκηρύχθη ἡ *Ἕνωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν*, ἀλλὰ πράγματι ἡ ἀρχαία ἔρις παρέμεινεν. Μετ' ὀλίγον χρόνον ἐπήρχετο ἡ ἀποφρὰς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡμέρα τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξηφανίζετο οὗτος ἀπὸ τῆς ἱστορίας ὡς πολιτικὴ δύναμις, ἀλλ' ἐτήρει τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ πνευματικὸν κράτος. Αὐτὸς ὁ πορθητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Μωάμεθ ὁ Β', ἀνεγνώριζεν εἰς τὸν νέον ἐκκλησιαστικὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἑλλήνων, τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, Γεννάδιον τὸν Σχολάριον, πλεῖστα προνόμια, μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διατηρούμενα. Ἄξιον ἰδίας παρατηρήσεως τυγχάνει, ὅτι ὁ νέος οὗτος πατριάρχης ὑπῆρξεν ὁ σφοδρότατος τῶν πολεμίων τῆς Ἑνώσεως.

Πεσούσης τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν, ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις δὲν ἐκλείπει. Ὅσον εἶνε φοβερὰ ἡ τουρκικὴ τυραννία, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀντίδρασις κραταιοῦται. Εἰς τὴν μουλσουμανικὴν βαρβαρότητα ἀντιτάσσεται ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα. Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως ὁ Ἕλλην, τηρῶν τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, ἀνενδότως διαμαρτύρεται διὰ τοῦ ὅπλου κατὰ τῶν τυράννων καὶ τῶν θυμάτων τῆς φυλῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως, ἀλλ' ἡ διαμαρτυρία αὕτη ἐκδηλοῦται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐξελίσσεται ἠθικώτερον καὶ κοινωνικώτερον διὰ πραγματικωτέρας ἐνεργείας. Πανταχοῦ τῶν κοινωνικῶν κέντρων, ἐν οἷς διαβιοῖ ὁ Ἑλληνισμός, εἴτε ὑπόδουλος ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ, εἴτε πρόσφυξ, ζητῶν ἄσυλον σωτηρίας, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἑλληνικαῖς Κοινότησι, καὶ βαθμηδὸν ἐν Ρωσσίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τῶν ὑπερόχων αὐτοῦ πλεονεκτημάτων, τὸ μὲν συνεχίζει τὴν ἑλληνικὴν ἱστορικὴν ἰδέαν, τὸ δὲ προπαρασκευάζει τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀπαυδήσαντος καὶ καταπεσόντος

ἑλληνικοῦ γένους. Οἱ πρόκριτοι αὐτοῦ ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου, μεταναστεύσαντες εἰς Ἰταλίαν, Γερμανίαν, Γαλλίαν, διαχέουσι μὲν τὴν τοῦ μὴ σβεσθέντος ἑλληνικοῦ πυρσοῦ τὸν φωτισμὸν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, ἀλλ' ἅμα ἐργάζονται ἀπὸ τῆς ξένης πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς ἀποδιώξεως τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Διπλῆ εὐγενεστάτη ἀποστολή, ἣν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἐξυπηρετεῖ μετ' ἀφοσιώσεως κατὰ τοὺς στυγεροὺς ἐκείνους αἰῶνας τῆς στερήσεως τῶν ἀνθρωπίνων αὐτῆς δικαίων. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀποστολῆς ἀποτυγχάνει, ἀλλὰ τοὐναντίον τὸ πρῶτον, ὁ φωτισμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως, ἔχει γενναῖα ἀποτελέσματα. Ὑπὸ τὴν λαμπάδα τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, «dolce color d'oriental zephiro», ὡς ἐμάντευεν ὀνειροπολῶν ὁ φλωρεντῖνος ὑποφήτης τοῦ μέσου αἰῶνος, ἡ συνείδησις τῶν ἑσπερίων λαῶν φωτίζεται καὶ ἐξημεροῦται. Ἀκαδήμειαι καὶ πανεπιστήμια ἱδρύονται διὰ τῆς γενναίας χορηγίας ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων, οὐκ ὀλίγοι δ' Ἕλληνες πρόσφυγες διδάσκουσιν ἀπὸ τῆς ἕδρας αὐτῶν. Ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων διευκολύνουσαι διὰ τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας· πρωταγωνιστοῦσι δ' οἱ πρόσφυγες τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ διαφωτιστικῇ ταύτῃ ἐργασίᾳ. Λεγεὼν τοιούτων περιπλανᾶται ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν. Δὲν προκαλεῖ τὸν οἶκτον, ἀλλὰ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀναστρεφομένων αὐτοῖς σοφῶν. Ἔρασμος ὁ ἐκ Ροττεδάρμης, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἰταλίαν ἐν ἔτει 1506 καὶ συναντηθεὶς παρὰ τῷ Ἄλδῳ ἐν Βενετίᾳ μὲ τὸν Κρῆτα πρόσφυγα Μάρκον Μουσοῦρον, ἔγραψε θαυμασίαν τοῦ ἀνδρὸς εἰκόνα, ἁρμόζουσαν οὐ μόνον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἕλλησι τῶν θυελλωδῶν ἐκείνων αἰώνων. Ὁ Ἔρασμος, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, εἶχε τύχῃ τῆς ἐγγυτάτης γνωριμίας τοῦ Μάρκου Μουσούρου. Ὁ ἀνὴρ ἦτο ἐγκυκλοπαιδικώτατος, θαυμασίως δ' ἐλάλει τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Νοῦς φιλοσοφικώτατος, ἦτο προωρισμένος διὰ μεγάλα ἔργα. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ θάνατος δὲν ἐπέτρεψε τὴν πλήρη τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἀποκάλυψιν.

Καθ' ὅσον παρελαύνει ὁ χρόνος, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καθίσταται ἰσχυροτέρα ἐν τῇ δοκιμασίᾳ καὶ τῇ πάλῃ πρὸς τὸ κρατοῦν πολιτικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον εἶνε ἄρνησις πάντων τῶν ἠθικῶν νόμων, τῶν διεπόντων τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον. Ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἥτις ἀείποτε ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν δύναμις δημιουργική, συντρεχόντων εἰς τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς ἀνὰ τοὺς δουλεύοντας ἐκείνους πληθυσμοὺς πάντων τῶν παραγόντων τῆς κοινωνικῆς ἀναπλάσεως, τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας, αὐτῆς τῆς πολεμικῆς διαμαρτυρίας, ἥτις οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων, οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ ἐν τῇ γενετείρᾳ καὶ οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν κατὶ τὴν Ἀφρικήν, τὸ μὲν διὰ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν ὀργανώσεως καὶ ἐνεργείας ἐν τῇ ἱδρύσει ἐμπορικῶν κέντρων, ἥτις οἰκονομικὴ ὀργάνωσις ἐξίκετο εἰς ἀξίαν λόγου δύναμιν διὰ τῶν συνεταιρισμῶν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀμπελακίων καὶ τῆς μακεδονικῆς Μοσχοπόλεως, εὐδοκίμως ἐργασθέντων ἐν Οὐγγαρίᾳ, Αὐ-

στρίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, συνετέλεσαν διὰ τοῦ κτηθέντος ὑπ' αὐτῶν πλούτου εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου ἤδη αἰῶνος ἱδρύοντο σχολεῖα πανταχοῦ τῆς δουλευούσης πατρίδος, ἐν οἷς ἐδιδάσκοντο οὐ μόνον τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἡ πίστις πρὸς τὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος.

Κατὰ τὸ ἀπὸ τῆς 29ης Μαΐου 1453 μέχρι τῆς 25ης Μαρτίου 1821 διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα οἱ Ἕλληνες δὲν ἔμειναν ἥσυχοι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Πλέον ἢ ἅπαξ οἱ πρόκριτοι αὐτῶν ἐξηγέρθησαν ἔν τισι τμήμασι τῆς χώρας κατὰ τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ. Ἅπασαι αἱ ἐξεγέρσεις κατεπνίγησαν ἐν τῷ αἵματι. Ἰδίᾳ δὲ ἡ φοβερωτάτη πασῶν, ἡ ἐνεργηθεῖσα ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ πρακτόρων τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης, ὀνειροπολησάσης νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἐγγόνου αὐτῆς, ὃν εἶχε καλέσῃ καὶ Κωνσταντῖνον. Ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἡ δὲ Πελοπόννησος παρεδόθη εἰς τὴν αἱμοδιψῆ βουλιμίαν τῶν Τουρκαλβανῶν, καὶ κατ' ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου ἡτοιμάζετο νὰ ἐκδοθῇ διαταγὴ πρὸς ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου, ἂν πληροφορηθεὶς τοῦτο δὲν ἀντέδρα ἐπιτηδείως ὁ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὀθωμανοῦ ἀρχιναυάρχου διατελῶν Ἕλλην διερμηνεὺς Μουρογένης.

Κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ὁ Ἑλληνισμὸς λαμβάνει μείζονα συνείδησιν τῶν ἑαυτοῦ δικαίων. Τοῦτο προέρχεται κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς ἱδρύσεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτοῦ ἱδρυμάτων οὐ μόνον ἐν τῇ δουλευούσῃ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἁπανταχοῦ ἀποικίαις. Διαπρέπουσιν ἰδίᾳ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Πάτμῳ, ἐν Κυδωνίαις, ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἱδρυθέντα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα. Ἐν τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν δύο πρωτευουσῶν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, Βουκουρεστίου καὶ Ἰασίου. Ἐν ταῖς παραδουναβίοις ταύταις χώραις ὁ Ἑλληνισμὸς ἔσχε μεγάλην ἐπίδοσιν, ἰδίᾳ διὰ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, τῶν λεγομένων Φαναριωτῶν, οἵτινες διωρίζοντο ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐκ τῶν ἐγκρίτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν κατοικούντων συνήθως ἐν τῇ συνοικίᾳ Φαναρίῳ. Οἱ Φαναριῶται οὗτοι, παρὰ τὴν καχυποψίαν τῆς κυριάρχου ἐξουσίας, προσήνεγκον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν χωρῶν ἐκείνων. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐκαλλιεργήθησαν μετὰ πολλοῦ ζήλου, λόγιοι Ἕλληνες προσήρχοντο εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἡγεμόνων, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ καθίστανται ἑλληνικαί. Ὅτε δὲ ἐν ἔτει 1821 ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τὸ πρῶτον αὐτῆς κήρυγμα ἐγένετο ἐν Μολδοβλαχίᾳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἑνὸς τῶν υἱῶν πρώην ὁσποδάρου τῆς χώρας, παραιτηθέντος τῆς ρωσσικῆς ὑπηρεσίας.

Εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνετέλεσαν πλεῖστοι μὲν τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐκ τῶν ἀκμασάντων Ἑλλήνων, ἀλλ' ἰδίᾳ ὡς πρωτερ-

γάτης τῆς Ἀναγεννήσεως διέπρεψεν ὁ Θεσσαλὸς Ῥήγας ὁ Φεραῖος, καὶ ὁ Χιοσμυρναῖος Ἀδαμάντιος ὁ Κοραῆς. τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διελθὼν ἐν Παρισίοις, ἀσχολούμενος εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, δι' αὐτῶν διδάσκων, φωτίζων, κατηχῶν. Ὁ πρῶτος, ἀποπειραθεὶς συνωμοσίαν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως μετ' ἄλλων πολλῶν, Τούρκων, Ἑλλήνων καὶ λοιπῶν, διότι πρόγραμμά του ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις πάντων τῶν δουλευόντων ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου, εὗρε τὸν θάνατον ἐν Βελιγραδίῳ, παραδοθεὶς εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς ὑπὸ τῆς τότε ἀντιδραστικωτάτης κατὰ πάσης ἐλευθερίας αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ὁ δεύτερος, εἰρηνικώτερος κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην ἐκήρυξεν εἰς τὸ ἔθνος του τὰ ἰσχυρότατα διδάγματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας. Ὑπὸ τὰ τοιαῦτα κηρύγματα οἱ Ἕλληνες, λαμβάνοντες συνείδησιν ἑαυτῶν, ἤρξαντο θετικώτερον σκεπτόμενοι περὶ ἀποτινάξεως τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ. Συνεστήθησαν πρὸς τοῦτο ἑταιρεῖαι, ὧν ἡ σπουδαιοτάτη πασῶν, ἡ τὰ μάλιστα συντελέσασα εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ *Φιλικὴ Ἑταιρεία*, ἱδρυθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ πόλει τῆς ῥωσσικῆς Ὀδησσοῦ, διαδοθεῖσα δὲ τάχιστα δι' ἀφωσιωμένων ἀποστόλων καὶ κατηχητῶν καθ' ἅπαντα τὸν Ἑλληνισμόν. Οὕτως ἐξερρήγνυτο ἐν ἔτει 1821 ἡ ἐπανάστασις ταὐτοχρόνως σχεδὸν ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν τοῖς πλείστοις τῶν τμημάτων τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.

Μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ δοκιμασίας ἐδημιουργήθη, ὡς εἶπον ἐν προηγουμένῃ σελίδι, τὸ ἑλληνικὸν Κράτος, περιλαμβάνον μέρη τινὰ τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνισμοῦ. Τὸ μέγα ἐθνικὸν πρόγραμμα δὲν ἐτελέσθη, ἡ ἐθνικὴ ἑνότης δὲν ἐπετεύχθη διὰ τῆς νέας πολιτείας. Ἀλλ' ἡ ἰδέα καὶ ὁ πόθος τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἑνότητος οὐδέποτε ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἀπὸ ἑβδομηκονταετίας ἤδη τό τε ἐλεύθερον κράτος καὶ τὸ ἀλύτρωτον ἢ διεσκορπισμένον ἔθνος, ἐν ζηλευτῇ ἀμοιβαιότητι καὶ ὁμονοίᾳ, εἰς ἓν καὶ μόνον ἀποβλέπουσιν, εἰς τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν σύνταξιν πάντων τῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Πλείονες τῆς μιᾶς κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐγένοντο ἐξεγέρσεις κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἀποτελέσματα δὲ τῶν ἐξεγέρσεων τούτων εἶνε ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἡ ἐπ' ἐσχάτων γενομένη αὐτονομία τῆς Κρήτης ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἑνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων. Ἰδίᾳ οἱ θαυμαστοὶ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῆς τελευταίας ταύτης Μεγαλονήσου τυγχάνουσιν ἓν τῶν τρανοτάτων δειγμάτων τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς δυνάμεως.

Ἀμφιβάλλω, ἂν ὑπάρχῃ λαός, παρ' ᾧ ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος νὰ εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον ἐρριζωμένη, ὅσον ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἴσως ὁ νεώτερος πολιτισμός, μεταξὺ τῶν ἄρθρων τοῦ προγράμματος τοῦ ὁποίου τυγχάνει καὶ ὁ κοσμοπολιτισμός, ἤμβλυνε τὸ αἴσθημα Ἑλλήνων τινῶν ἐκ τῶν κατοικούντων εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἀλλ' ὁ ἐν ἄλλαις χώραις καὶ δὴ ἐν τῷ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἑλληνικὸς πληθυσμός, παρὰ τὴν ὑφισταμένην τρομοκρατίαν, δεικνύει ζωηρότατον τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς

ἑνότητος. Πάντες προσβλέπουσι πρὸς τὴν ἕνωσιν, καταφρονοῦντες πᾶν ἐπίγειον ἀγαθόν. Καίπερ ἀπεσπασμένοι ἀλλήλων, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς διαιρέσεως τῆς χώρας, οὐχ ἧττον ἡ ἐθνικὴ ἑνότης ὑφίσταται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν λειτουργοῦσα ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ. Πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἑνότητος ταύτης ἀποκαλύπτονται κατὰ πᾶσαν στιγμήν, τὰ παρακολουθοῦντα τὴν κοινωνικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἂν ἀντιπράττῃ εἰς τὴν ἑνότητα ταύτην ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ καὶ διαίρεσις τῆς ἑλληνικῆς χώρας, διασχιζομένης ὑπὸ θαλασσῶν, κατατεμνομένης ὑπὸ ὀρέων καὶ κόλπων, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα εἶνε πολλῷ μᾶλλον ἰσχυροτέρα. Ὁ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας κατοικῶν Κύπριος συνεννοεῖται παραχρῆμα μετὰ τοῦ ἀντικρὺ τῶν ἰταλικῶν ἀκτῶν κατοικοῦντος Κερκυραίου, ὡσεὶ ἦσαν παλαιοὶ γείτονες, ὁ κάτοικος ἀπωτάτου τινὸς ἑλληνικοῦ τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲν διακρίνει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν Ἕλληνα τῶν παρὰ τὸν Αἶμον χωρῶν· ἅπαντες εἶνε ἀδελφοί, ἅπαντες ἐπιδιώκουσι τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν συνένωσιν πάντων τῶν τμημάτων τῆς ἑλληνικῆς ὁλομελείας. Εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἑνότητα τῶν Ἑλλήνων συντελοῦσι πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ αὐτῶν δυνάμεις, ἡ θρησκεία ἡ ἠθικότης, ἡ γλῶσσα, αὐταὶ ἐν γένει αἱ ἐθνικαὶ παραδόσεις καὶ ἰδέαι.

Κατὰ πρῶτον λόγον ἡ θρησκεία τυγχάνει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μία τῶν συνεκτικωτάτων δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλαχοῦ σήμερον ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα, ἕνεκα διαφόρων ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν λόγων, ἀπώλεσε τὴν παλαιοτέραν αὐτῆς δύναμιν. Ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν γένει ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ δὲν συμβαίνει τοῦτο. Ἰδίᾳ ἕνεκα ἱστορικῶν λόγων. Ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐξέλιπε καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς αὐτονομίας τῶν ὑποδουλωθέντων Ἑλλήνων, ἐκ πολιτικῆς προνοίας ὁ κατακτητὴς ἀνεκήρυξεν *ἐθνάρχην* (ρούμ-μιλὲτ-μπασχὶ) τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντα οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ἔπραξε τοῦτο βεβαίως ὁ Μουσουλμάνος κατακτητής, οὐχὶ ὁρμώμενος ἐξ αἰσθημάτων θρησκευτικῆς ἀνοχῆς, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ περιποιηθῇ τὸ ὑπόδουλον γένος, ὅπερ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διετέλει ἔν τινι θρησκολήπτῳ καταστάσει, ὡς ἐκ τῶν περιπετειῶν δι' ὧν εἶχε διέλθῃ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὁ Σουλτάνος ἐσεβάσθη τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐτίμησε τὰ μέγιστα τὸν πατριάρχην. Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον προσήνεγκε κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, τὸ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι τῆς σήμερον, περιφανεῖς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, ὑπῆρξεν ἡ κιβωτὸς τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Ἐστερημένος ὁ Ἕλλην πραγματικοῦ ἐθνικοῦ κέντρου, ἐδημιούργησε τοιοῦτον τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν *Ἐκκλησίαν*, ἥτις κατέστη δι' αὐτὸν ἡ πραγματικὴ πατρίς. Τὸ σύνθημα τῆς παλιγγενεσίας τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ εἶνε: *Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος*· ὁ δὲ πατριάρχης καὶ οἱ ἐπιτελεῖς αὐτοῦ, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ μητροπολῖται τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπῆρξαν οἱ ἐθνικοὶ κατ' ἐξοχὴν ἡγέται τῶν θλιβερῶν ἐκείνων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Πόσον τοῦτο

εἶνε ἀληθές, ἀποδείκνυται ἐκ τούτου. Ὑπάρχουσι μέχρι τῆς σήμερον πολλαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τουρκόφωνοι πληθυσμοί, ἀπολέσαντες τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἥτις ἦτο ἡ ἑλληνική, ἕνεκα τοῦ διωγμοῦ, ὃν ὑπέστη αὕτη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, ἀλλὰ τηρήσαντες οὐχ ἧττον τὸ πάτριον θρήσκευμα. Οὗτοι ἔσχον πληρεστάτην ἀείποτε τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν, εἶνε ἑλληνικώτεροι πολλάκις τῶν ὁμαιμόνων, ἀπό τινος δὲ χρόνου διὰ τῆς παιδεύσεως ἐπαναλαμβάνουσιν αὖθις τὴν προγονικὴν γλῶσσαν.

Ἐκτὸς τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐκκλησίας ἰσχυροτάτη δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, συντελοῦσα οὐ σμικρὸν εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἑνότητος, εἶνε ἡ γλῶσσα. Ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν δύναται νὰ συνεννοηθῇ διὰ τῆς αὐτῆς γλώσσης. Καὶ ὑπάρχουσι μέν, ὡς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, οὐκ ὀλίγαι διάλεκτοι, ἐπαρχιακαί, τοπικαί, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ἡ γλῶσσα εἶνε ἑνιαία. Ὅσον καὶ ἂν ἀπέχωσιν ἀλλήλων οἱ Ἕλληνες, οἱασδήποτε καὶ ἂν ὑπέστησαν ἱστορικὰς περιπετείας, πρὸς τῷ ἐθνικῷ φρονήματι παρέμεινεν ἀπαραμείωτος καὶ ἡ γλῶσσα. Βεβαίως ὑπέστη αὕτη ποικίλας μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν δὲν παρεμορφώθη ἐξ ὁλοκλήρου. Μεταξὺ τῶν συντελεστῶν τῆς διατηρήσεως διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καθῆκον ἔχω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἶνε καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἥτις διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς λειτουργίας διηώνιζε τὴν πάτριον γλῶσσαν ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν ἀπογόνων. Μὴ ὑπάρχοντος σχολείου, ἀντικαθίστα αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία, ὑπὸ τὴν αἰγῖδα τῆς ὁποίας ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ ἐδιδάσκοντο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἅπαντες οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ οἱ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι καὶ οἱ διαβιοῦντες μεταξὺ ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογλώσσων πληθυσμῶν, εὐχερέστατα δύνανται νὰ συνεννοηθῶσιν ἀλλήλοις. Αἱ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς κέντροις ἐκδιδόμεναι ἐφημερίδες, ἐν Ἀθήναις, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐς Σμύρνῃ, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Κρήτῃ, ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Τεργέστῃ, ἐν Κύπρῳ, ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, μεταχειρίζονται τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ ἀποκαθαίρουσι τοὺς βαρβάρους τύπους, προσεγγίζοντες αὐτὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν. Ἅπαντες οἱ λόγιοι συνεργάζονται εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν τῆς γλώσσης, οἱ δ' ὀλίγοι, οἱ φρονοῦντες, ὅτι πρέπει νὰ μεταβληθῇ τὸ καθεστώς, ἀντὶ δὲ τῆς καθαρᾶς γλώσσης, τῆς προσεγγιζούσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν, νὰ μορφωθῇ νέον γλωσσικὸν ἰδίωμα δημοτικόν, δὲν ἀξιοῦνται πολλῆς ἐμπιστοσύνης παρὰ τῷ ἑλληνικῷ κοινῷ, καὶ τῷ πεπαιδευμένῳ καὶ τῷ ἀπαιδεύτῳ. Δικαίως ἢ ἀδίκως ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία προβαίνει μέχρι καὶ τῆς καθαρότητος τῆς γλώσσης. Δὲν διστάζω νὰ εἴπω, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ ἀντιδημοτικώτατοι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς τε ἐλευθέρας πατρίδος καὶ τῆς ἀλυτρώτου εἶνε οἱ ἐπιζητοῦντες νὰ εἰσαγάγωσιν ἐν τῇ πνευματικῇ ἐπικοινωνίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸ παρεφθαρμένον γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν παρελελυθότων αἰώνων τῆς ἐθνικῆς βαρβαρότητος. Ἴσως δὲν ἔχουσιν ἄδικον οἱ τοιοῦτοι. Διαστρεφομένης τῆς γλώσσης, καθισταμένης ἀκαταλήπτου ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν διαφόρων ἐθνικῶν ὁμάδων τοῦ ἑλληνικοῦ, ἡ ἐθνικὴ ἐπικοινωνία, ἧς τὸ κυριώ-

τερον ὄργανον τυγχάνει ἀείποτε ἡ γλῶσσα, θέλει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξασθενήσῃ. Ἐκ τούτου ἡ ἀγανάκτησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ παντὸς ἀποτολμῶντος τὴν μεταρρύθμισιν τῆς γλώσσης, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας γλώσσης τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τῶν χριστιανικῶν χρόνων.

Ὡς ἡ θρησκεία, ἡ γλῶσσα τυγχάνει ἑνιαία δι' ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας, ἄνευ διακρίσεως γεωγραφικῆς κατοικίας, οὕτω καὶ τὰ κοινωνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Καθ' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ κοινότης τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν αἰώνων καὶ τῶν ποικίλων ἱστορικῶν περιπετειῶν κατ' ἐλάχιστον παρήλλαξαν ταῦτα. Ἡ αὐτὴ ἠθικότης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τοῦ βίου, ἐκδηλοῦται ἐν ἁπάσῃ τῇ ἑλληνικῇ φυλῇ. Ὅσον καὶ ἂν χωρίζῃ τὰ μέλη αὐτῆς μεγάλη ἀπόστασις, οὐχ' ἧττον, ὡς ἐκ τῆς μονιμότητος τοῦ αὐτοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἐθνικὴ ἑνότης ἐκδηλοῦται παραχρῆμα, ἀποκαλυπτομένη καὶ εἰς τὸν τελευταῖον παρατηρητήν. Ἐν πλείστοις τμήμασι τῆς ἑλληνικῆς χώρας διατηροῦνται μονονουχὶ αὐτούσια παλαιότατα ἤθη καὶ ἔθιμα, ταῦτα δ' εἶνε οὐχὶ ἰδιάζοντα, ἀλλὰ κοινά. Ὁ μεταβαίνων ἀπὸ ἀπωτάτης χώρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς ἄλλην, ἀπώτατα κειμένην τῆς γενετείρας γῆς, ἀντιλαμβάνεται ἐκ τῆς γλώσσης, ἐκ τῆς θρησκείας, ἐκ τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν, ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. Κατὰ τὰς σοβαρωτάτας στιγμὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου, κατὰ τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἑορτὰς τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τελοῦνται πανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τί ἄλλο τοῦτο σημαίνει ἢ τὴν διηνεκῆ ἑνότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ; Αἱ κατακτήσεις, ἡ ἕνεκα αὐτῶν ἐπικοινωνία μετὰ ξένων λαῶν καὶ πολιτισμῶν, κατ' ἐλάχιστον παρήλλαξαν τὸν ἀρχέτυπον χαρακτῆρα τῆς φυλῆς. Τοὐναντίον μάλιστα συνέβη. Ἀπεδέξαντο τὰ κοινωνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων μᾶλλον οἱ λαοί, πρὸς οὓς οὗτοι ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν. Καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις ἐπεκράτησε σὺν τῷ χρόνῳ. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, αἱ ἱστορικαὶ ἐπίσης ἀναμνήσεις, αἱ παραδόσεις, οἱ πόθοι εἶνε κοινὰ δι' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ἑλληνικαὶ πόλεις προσφιλεῖς δι' ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας. Οἱ μεγάλοι ἥρωες τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας εἶνε κοινοί. Ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν στρέφει μετὰ πόθου διηνεκῶς τὴν σκέψιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἀγωνίζονται καὶ ταλαιπωροῦνται πάντες οἱ ὁμογενεῖς, οἱ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, οἱ τῆς ἀλυτρώτου, οἱ τῆς διασπορᾶς. Αὐτὴ ἡ νομοθεσία τυγχάνει κατὰ μέγα μέρος κοινή. Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἰσχύει μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι ὡς ἀστικὸς νόμος. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, οἱ ἐξασκοῦντες δικαστικὴν δικαιοδοσίαν ἔν τισι σχέσεσι τοῦ κοινωνικοῦ βίου, καὶ ἰδίᾳ ταῖς οἰκογενειακαῖς, ἔχουσιν ὑπ' ὄψει ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτῶν τὰς διατάξεις τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας.

Τοιοῦτον κεκτημένος ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ἠθικὸν καὶ πνευματικόν, ὁ Ἑλληνισμός, ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ διαμένει, μίαν τῶν ἐκπολιτιστικωτάτων καὶ φιλανθρωποτάτων κοινωνικῶν δυνάμεων. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ ἀνομολογοῦσι τοῦτο. Ἐργάζεται καὶ ἡ ἐργασία αὐτοῦ ἐπιδρᾷ οὐχὶ μό ον ἐπὶ τοῦ ἰδίου κοινωνικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ βίου τῶν μετ' αὐτοῦ συμβιούντων λαῶν· ἐργάζεται διὰ τῶν μεθόδων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἠθικότητος καὶ ἀλληλεγγύης, οὐδὲ ποιεῖται διάκρισιν φυλῶν, θρησκευμάτων καὶ πολιτισμῶν. Εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεξίθρησκος. Εἶνε ἀλτρουϊστὴς μᾶλλον ἢ ἐγωϊστής. Πᾶσαι αὗται αἱ ἰδιότητες συντελοῦσι σήμερον οὐ σμικρὸν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν μεταξὺ τῶν συνοίκων λαῶν, εἰς τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ ἐπικράτησιν.

Ὁ δέκατος ἔνατος αἰὼν παρέστη εἰς τὴν ἱστορικὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἡ ἑνότης αὐτοῦ δὲν ἔσχεν ἔτι πλήρη ὑπόστασιν. Εὐελπιστῶ, ὅτι ὁ εἰκοστὸς αἰὼν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἑνότητος ταύτης. Αἱ ἑπόμεναι σελίδες θὰ ἐξηγήσωσιν ἴσως διὰ τῶν κοινωνικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους δεδομένων τὴν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα ῥοπὴν αὐτοῦ παρὰ τὰ πολλαχόθεν παρεμβαλλόμενα προσκόμματα.

(Ἕπεται συνέχεια)

Ν. Καζάζης

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους*).

Καὶ δὲν ἔδωκε μὲν προσοχὴν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς τοῦτο, ἐν τούτοις ὁ κ. Σοκολὼφ θεωρεῖ σφάλμα τοῦ πατριάρχου τὸ ὅτι ὑπέγραψε τὸ ἔγραφον τοῦτο, ὡς καὶ τὴν σύνταξιν ἰδιαιτέρας «προσευχῆς» ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου, ἣν διέταξε ν' ἀναγινώσκωσιν ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις καθ' ὅλην τὴν διαρκειαν τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου. [1] Σπεύδει ἐν τούτοις ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς νὰ προσθέσῃ, ὅτι καὶ ἡ πρακτικὴ

1) Τὴν «προσευχὴν» ταύτην ἀναφέρει ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκη ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Istorija Aphona», Tschast III, S-Petersboug, σελ. 1080-1081, N⁰ 95, ἀντιγράψας αὐτὴν ἐν Ἄθῳ, ἣν καὶ μεταφέρομεν ἐνταῦθα:

«Εὐχὴ ὑπὲρ τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου, εὐσπλαγχνικωτάτου καὶ φιλολάου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος ἡμῶν σουλτᾶν Ἀπτοὺλ Μετζὶτ-χὰν αὐθέντου ἡμῶν.

» Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ὁ ἐν σοφίᾳ τὰ
» πάντα δημιουργήσας καὶ ἐξ οὐκ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, ὁ διὰ τὴν ἄφατόν σου
» πρόνοιαν καὶ πολλὴν ἀγαθότητα ἀκατανοήτως τὴν τῶν ἀνθρώπων πραγματευόμενος σω-
» τηρίαν καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πλάσματός σου οἰκονομῶν, ὁ ἐν μὲν τῇ πα-
» λαιᾷ διαθήκῃ σου εἰπών· δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ ἄρχοντες κρατοῦσι γῆς, ἐν
» δὲ τῇ νέᾳ διὰ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀπόδοτε
» τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ Θεῷ· ἐντειλάμενος καὶ ποιεῖσθαι πρῶ-
» τον πάντων δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας, ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν
» ἐν ὑπεροχῇ ὄντων διὰ τοῦ ἀποστόλου σου κανονισάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν, ἅγιε βασι-
» λεῦ τῆς δόξης, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ ἁμαρτωλῶν δούλων σου τὴν ὑπὲρ
» τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου καὶ εὐσπλαγχνικωτάτου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος
» σουλτᾶν Ἀπτ-οὺλ Μετζὶτ-χάν, αὐθέντου ἡμῶν, προσφερομένην σοι δέησιν, καὶ παράσχου

τῆς προσευχῆς ταύτης ἐφαρμογὴ ἐφάνη λίαν προβληματώδης, ἀφοῦ ἐν Ἄθῳ, ὅπου ἐπ' ἴσης ἐστάλη, οὐδαμοῦ, οὐδ' ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, οὐδ ἐν τοῖς κελλίοις ἀνεγνώσθη ποτέ, καὶ ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος μεθ' ὅλας τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ ταύτας δὲν ἐφάνη τῇ Πύλῃ ἀρεστός, ἐφ' ᾧ καὶ τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1855 ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου «διὰ τὰ φιλορρωσσικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα». Καταφανὴς λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα ὁ ἐξωτερικὸς καταναγκασμός.

Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα παραπλήσια ἐπίσημα δεδομένα περὶ τῆς ἀθλιωτάτης τῶν Χριστιανῶν καταστάσεως κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον ἐπικυροῦται καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Τουρκίᾳ τότε Ἄγγλων προξένων ἐν τοῖς πρὸς τὴν ἰδίαν κυβέρνησιν ἐγγράφοις αὐτῶν, ὧν τὴν ἀνάλυσιν ποιεῖται ὁ Ἄγγλος ἱερεὺς *Δέντων* ἐν τῷ φυλλαδίῳ αὐτοῦ **«Οἱ Χριστιανοὶ ἐν Τουρκίᾳ»**. Ἐκ τούτων δ' ἐξάγεται τὸ μόνον ἀληθὲς καὶ ὀρθὸν συμπέρασμα, ὅτι ὁ Σουλτάνος Ἀπτ-οὐλ-Μετζὶδ καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Χάττι-χουμαγιοῦν οὐδέποτε ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς δοθείσας ταῖς εὐρωπαϊκαῖς Δυνάμεσι καὶ τοῖς Χριστιανοῖς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει θέσεώς των. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ἡ κατάστασις αὕτη ἔβη ἐπὶ τὰ χείρω, διότι τὸ Χάττι-χουμαγιοῦν μοιραίως ὤφειλε νὰ ἐξάψῃ ἐπὶ μᾶλλον τὰ πνεύματα τῶν Μουσουλμάνων κατὰ τῶν Χριστιανῶν, οἷς ὑπισχνοῦντο ἐξισωτικὰ πρὸς αὐτοὺς δίκαια καὶ προνόμια. Κίβδηλον λοιπὸν ἀπεδείχθη κατ' αὐτὴν τὴν βάσιν αὐτοῦ τὸ περίφημον τοῦτο νομοσχέδιον, ὅ περ φανερόν, ὅτι ἐξεδόθη μᾶλλον πρὸς ἐκδίκησιν κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ πρὸς μείωσιν τοῦ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς γοήτρου αὐτῆς. Αὐτοὶ οἱ ἐχεφρονέστεροι καὶ εἰλικρινέστεροι τῶν Τούρκων μεγιστάνων, οἷος φέρ' εἰπεῖν, ὁ μέγας Βεζύρης Ἀλῆ-πασᾶς, ταχέως ἀπογοητεύθησαν ἐν τῇ δυνατότητι τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. «Τὸ Χάττι-χουμαγιοῦν», ἔλεγεν ὁ προμνημο ευθεὶς Ἀλῆ-πασᾶς τῷ 1859 τῷ πρεσβευτῇ τῆς Ρωσσίας Λομπανὼφ Ροστόβσκη, «εἶνε, χάρις εἰς τὸ ἐπιβλαβὲς πνεῦμα τοῦ Ρεδκλὶφ ἔργον, ἐν ᾧ διακρίνει τις μᾶλλον ποίησιν ἢ ἀλήθειαν καὶ ὅ περ δὲν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ μήτε πρὸς τὰς συνθήκας τῆς

» αὐτῷ καὶ τοῖς πανεκλάμπροις αὐτοῦ γόνοις καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ καὶ τοῖς στρατάρ-
» χαις αὐτοῦ ζωὴν πολυχρόνιον καὶ πανευδαίμονα· χάρισον αὐτῷ εἰρηνικὸν καὶ ἀτάραχον
» τὸ βασίλειον καὶ πάσης στάσεως καὶ ἐμφυλίου πολέμου ἀνώτερον. Ναί, Κύριε ὁ Θεὸς
» τοῦ ἐλέους, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ ἀναξίων δούλων σου ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ
» καὶ κραταίωσον μὲν αὐτὸν τῇ ἀμάχῳ σου καὶ ἀηττήτῳ δυνάμει, τὰ δὲ τούτου στρατεύ-
» ματα ἐνίσχυσον πανταχοῦ νίκας καὶ τρόπαια αὐτῷ χαριζόμενος, διάλυσον τὰς ἔχθρας
» καὶ στάσεις τῶν ἐπανισταμένων τῷ κράτει αὐτοῦ καὶ εἰρήνην βαθεῖαν καὶ ἀστασίαστον
» ἔν τε γῇ καὶ θαλάσσῃ αὐτῷ βράβευσον, καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῷ ἐπιχορήγη-
» σον, ἵνα ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς ἤρεμον καὶ ἥσυχον βίον διάγοντες, δοξάζοντες
» (γρ. δοξάζωμεν) τὸ πανάγιον ὄνομά σου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
» ματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἡμετέρας χώρας, μήτε πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπαρχιακοῦ ὀθωμανικοῦ πολιτισμοῦ».

Τοιαύτη ἦν ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις, ὅτε τὸν ὀθωμανικὸν θρόνον ἀναβαίνει ὁ *Ἀπτ-οὐλ-Ἀζίζ*. Ἡ Ρωσσία, παρὰ τὰ μέχρι τοῦδε παρεμβληθέντα προσκόμματα, δὲν ἔπαυσε παρακολουθοῦσα τὰ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἀνατολῇ πράγματα, προέβαινε μάλιστα βαθμηδὸν καὶ εἰς διάφορα διαβήματα παρὰ τῇ Πύλῃ. Ὡς ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐπὶ ταύτης πιέσεως ἀνέτειλεν ἕτερόν τι αὐτοκρατορικὸν *χάττι* ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου Βεζύρου *Ἐμὶν-πασᾶ* τὸν Ἰούνιον τοῦ **1861**. Καίτοι, κατὰ τὰ φαινόμενα, ὁ Ἀζὶζ εἶχεν εἰλικρινῆ τὴν διάθεσιν, ὅπως προβῇ εἰς πραγματικὰς μεταρρυθμίσεις, οὐχ ἧττον αὗται ἀπέβλεψαν εἰς ὅλως δευτερευούσας ἀνάγκας, χάρις κυρίως τῷ μεγάλῳ Βεζύρῃ *Φουὰτ-Πασᾶ*, ἀνήκοντι εἰς τὴν τάξιν τῶν ζηλωτῶν τοῦ μὴ κινεῖν τὰ ἀρχαῖα. Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου τούτου, παραλείποντες τὰ λοιπά, ἀρκούμεθα παραθέτοντες τὴν περιγραφὴν αὐτῆς, ἣν ἀπηύθυναν τῷ Σουλτάνῳ δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν οἱ κάτοικοι τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης, ἐκ ρωσσικῶν πηγῶν ἀρυόμενοι. «Ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ «Χριστιανοί, ἔμποροι, γεωργοί, μοναχοί, ἱερεῖς τῆς Βοσνίας, παρακαλοῦμεν, ὅπως δοθῇ «ἡμῖν ἐλευθερία, ἐν ᾗ νὰ δυνάμεθα νὰ ζῶμεν, διότι δὲν ἀπέμενεν ἐν ἡμῖν πλέον δύ«ναμις νὰ παρατείνωμεν τὸν βίον ἐν φόβῳ καὶ μαρτυρίοις. Οἱ ἔμποροι ἀπωλέσαμεν «πᾶν ἡμῶν τὸ ἐμπόριον· θεωροῦντες ἡμᾶς ὡς ταραχοποιούς, βίᾳ ἁρπάζουσιν ἀφ' ἡμῶν «πάντα ἡ ὧν τὰ ἐμπορεύματα· αἱ οἰκίαι ἡμῶν κατέχονται ὑπὸ ἀναισχύντων στρα«τιωτῶν καὶ βασιβουζούκων, πολλοὺς ἐξ ἡμῶν ἀτιμωρητεὶ φονευσάντων ἐν ταῖς ὁδοῖς «καὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐγκλεισάντων, ἐν αἷς πολλαχῶς βασανιζόμεθα. Οἱ χωρικοὶ «δεινοὺς ἐκβιασμοὺς ὑφιστάμεθα ὑπὸ τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν βασιβουζούκων, ἁρπαζόντων «τὰ ἡμέτερα κτήματα καὶ τὴν ἐλαχίστην ἡμῶν ἰδιοκτησίαν, ὥστε τὴν σήμερόν ἐσμὲν «τῶν πάντων ἐστερημένοι· οἱ δικασταί, εἰς οὓς ἀναφέρομεν τὰ παράπονα ἡμῶν, ἐγ«κλείουσιν ἡμᾶς ἐν ταῖς φυλακαῖς. Οἱ Μουσουλμάνοι ἀπεφάσισαν νὰ καταστρέψωσιν «ἡμᾶς. Οἱ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ δὲν δυνάμεθα νὰ προσευχηθῶμεν ἐν τοῖς ναοῖς, διότι «καὶ ἐνταῦθα οἱ Τοῦρκοι φονεύουσιν ἡμᾶς». Πρὸς δὲ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης στρεφόμενοι, εἶπον ταῦτα: «Οὔτε ἡ ζωή, οὔτε ἡ ἰδιοκτησία ἡμῶν εἶνε ἀσφαλῆ. Οἱ Τοῦρ«κοι ἐμπαίζουσιν ἡμᾶς, ὀνειδίζουσι τὰς ἡμετέρας οἰκογενείας, ἐκβιάζουσι τὰς θυγα«τέρας ἡμῶν καὶ τὰς συζύγους, ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ τρώγωμεν τὰς σάρκας τῶν τέ«κνων ἡμῶν, πυροῦσι καὶ πασσαλεύουσιν ἡμᾶς. Ἡ μήτηρ οὐδέποτε γιγνώσκει, ἂν «θὰ γεννήσῃ ἡσύχως, διότι οἱ Τοῦρκοι πάντοτε φονεύουσι τὰς ἐγκυμονούσας γυναῖ«κας. Ἡμεῖς σπείρομεν, οἱ Τοῦρκοι θερίζουσιν· ἐργαζόμεθα καὶ κοπιῶμεν ἡμεῖς, τοὺς «δὲ καρποὺς τῶν ἡμετέρων πόνων καὶ μόχθων ἀπολαμβάνουσιν οἱ Τοῦρκοι, καταναλίσκοντες δὲ καὶ ἀφανίζοντες τὴν ἡμετέραν περιουσίαν, ἡμῖν ρίπτουσι τὰ ἀπομείνα«ντα ὀστᾶ, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν ἐκ τῆς ἀσιτίας καὶ στερήσωσιν οὕτως αὐτοὺς τὰς ἡ«μετέρας ἐργατικὰς χεῖρας. Ἡ δὲ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπιτρέπει νὰ πιέζωσιν ἡμᾶς, «νὰ καταδιώκωσι, νὰ ὀνειδίζωσι καὶ φονεύωσιν ἡμᾶς. Εἰς τὸν Τοῦρκον τὰ πάντα

«ἐπιτρέπονται, εἰς ἡμᾶς δὲ ἀπολείπεται ὁ θρῆνος καὶ ὁ κοπετός. Καὶ ἀκούονται ἐν «μέσῳ ἡμῶν ἀδιακόπως αἱ ἐπιφωνήσεις· «Κύριε, πέμψον ἡμῖν τὸν θάνατον». *(Tser-«kovnij Vjestnik,* 1876 'Αριθ. 31 καὶ 48)».

Τὸν μεταρρυθμιστὴν Σουλτάνον οἰκτρῶς φονευθέντα διεδέξατο ὁ *Μουρὰτ* (18 Μαΐου 1876), ὅστις κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας αὐτοῦ φυσικῶς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ· ὁ διάδοχος αὐτοῦ *'Απτ-οὺλ-Χαμὶτ ὁ Β'* (1876—) ἀνέβη τὸν θρόνον, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνὰ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου ὠρχεῖτο καὶ ὠργίαζεν ὁ τουρκικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ δίψα τοῦ αἵματος. Εἰς τὴν πρότασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων περὶ βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν ὁ Σουλτάνος ἀντὶ παντὸς ἀπήντησε διὰ τῆς πανηγυρικῆς καὶ πομπώδους ἀνακηρύξεως τοῦ Συντάγματος» (11 Δεκεμβρίου 1876), δι' οὗ ἐδωροφοροῦντο πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς ὑπηκόοις τῆς Α. Μεγαλειότητος πάντα τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἐξ ἴσου πρὸς τὰ τῶν Μουσουλμάτων. Καὶ πάλιν λοιπὸν ὁ πατριάρχης *'Ιωακεὶμ ὁ Β'* ἀναγκάζεται νὰ σπεύσῃ νὰ κοινοποιήσῃ τὴν ἔκτακτον ταύτην σουλτανικὴν εὔνοιαν καὶ χάριν εἰς τὸ χριστεπώνυμον ποίμνιον καὶ ἀνεπέμφθησαν καὶ αὖθις αἱ θερμαὶ δεήσεις ὑπὲρ τοῦ νέου οἰκτίρμονος καὶ ἐλεήμονος Παδισάχ. Ἐν τούτοις ὁ ἀμέσως ἐπακολουθήσας ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐποιεῖτο μεγάλην διάκρισιν μεταξὺ τῆς κηρύξεως τοῦ περιωνύμου τούτου «συντάγματος» καὶ τῆς ἐν ἔργοις ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ὁ πατριάρχης συντάσσει νέαν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῶν Ρώσσων, ὁ δὲ μητροπολίτης Ἰωαννίνων *Σόφρωνιος,* ἰδιαιτέρου ἐμφορηθεὶς ζήλου—λέγει ὁ κ. Σοκολώφ—, ἐθεώρησε καλὸν νὰ συντάξῃ ἰδίαν ὅλως προσευχήν, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι καὶ τὰ ἑξῆς: «Χάρισε τῷ ἡμε«τέρῳ Σουλτάνῳ καὶ τοῖς ἀνδρείοις καὶ πολυπληθέσιν αὐτοῦ στρατεύμασιν ἰσχὺν «καὶ δύναμιν πρὸς θρίαμβον κατὰ τοῦ ἐπικειμένου ἐχθροῦ καὶ ἔξωσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς «χώρας, ἵνα οἱ λαοὶ πάσης φυλῆς καὶ θρησκεύματος, οἱ ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ δια«βιοῦντες αἰγίδα διάγωσι βίον ἤρεμον καὶ εἰρηνικόν» [1]. «Ἄγνωστα τυγχάνουσιν — ἐξακολουθεῖ ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς—τὰ ἀληθῆ αἴτια τοῦ ὑπερβολικοῦ τούτου ζήλου τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων, ὅστις, ἀναμφιβόλως, δὲν ἐνόει τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου· ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Β', οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι, συντάσσων τὴν προσευχήν, εὑρίσκετο ὑφ' ἃς καὶ ὁ Ἄνθιμος ὁ Ζ' κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον συνθήκας· οὐδὲ λόγος βεβαίως πρέπει νὰ γίνηται περὶ ἀτομικῆς ἐνταῦθα πρωτοβουλίας...« Ἡ Ρωσσία ἀνέλαβε τὸν πόλε-

(1) Τοιοῦτος ὕμνος οὐδέποτε ἔχει ψαλῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, καθόσον γιγνώσκομεν ἀσφαλῶς, ἀποροῦμεν δὲ πῶς καὶ πόθεν ἠρύσθη ὁ συγγραφεὺς τὴν πληροφορίαν του ταύτην! (Σημ. τοῦ Ἑλλ.)

«μον τοῦτον οὐχὶ ἐξ ὑστεροβουλίας, δι' ὑλικὴν ὠφέλειαν ἢ πολιτικὴν δοξομανίαν, «ἀλλ' ὑπείκουσα εἰς αἴσθημα καταπνίγον πᾶσαν ἄλλην ἰδιοτέλειαν, αἴσθημα χρι-«στιανικὸν φιλανθρωπίας αἴσθημα, κατακυριεῦον τὰς καρδίας παντός, ἐνώπιον τοῦ «ὁποίου τὸ κακὸν ὑψοῖ κεφαλήν». Τοιαύτην δήλωσιν ἐποιήσατο ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις ἐν τῷ ἐπισήμῳ αὐτῆς ὀργάνῳ (27 Ἰουλίου 1878). Γνωστόν, ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος κατέληξεν εἰς τὴν βερολίνειον Συνθήκην (1 Ἰουλίου 1878). Ἀλλ' ἡ συνθήκη αὕτη παρώργισε τοὺς Ὀθωμανοὺς κατοίκους τῆς Τουρκίας, ἕνεκα ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἐδαφικοῦ τοῦ κράτους περιορισμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἀπαιτηθεῖσαν τῶν ραγιάδων ἐξίσωσιν πρὸς τοὺς πιστοὺς κατακτητάς, διὸ καὶ δὲν ἐπαύσαντο τῶν ἀγρίων αὐτῶν ἐπιθέσεων κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἰδίᾳ. Οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀνυπομόνως ἀνέμενον τὴν ταχεῖαν ἐφαρμογὴν τῶν ὑποσχομένων διὰ τῆς βερολινείου Συνθήκης μεταρρυθμίσεων, πιστεύσαντες εἰς τὴν πραγματικὴν ἐπὶ τέλους ἐπιστολὴν τῆς οὐδέποτε ἀνατειλάσης ἐλπιδοφόρου αὐγῆς. Ὁ τότε πατριάρχης *Ἰωακεὶμ ὁ Γ'* ἀπετόλμησε διὰ τακριρίου νὰ ὑποβάλῃ τῇ Πύλῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην περὶ τοῦ ὁποῖός τις δέον νὰ ᾖ ὁ χαρακτὴρ τῶν μελετωμένων μεταρρυθμίσεων, ἐξέφρασε δὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ κοινωνικῇ καὶ πολιτικῇ μεταρρυθμίσει τοῦ Κράτους τα ἡμίμετρα μόνον βλάβης θὰ γένωνται πρόξενα, ἀνάγκη ἄρα ἡ μεταβολὴ τῶν ὅρων τοῦ βίου νὰ γένηται πλήρης καὶ ριζική, πρὸς δὲ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β' δωρηθεῖσα τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοδιοίκησις καὶ ἐσωτερικὴ ἀνεξαρτησία καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῆς καὶ προνόμια πάντα θὰ μείνωσιν ἄθικτα ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ προτέρᾳ ἰσχύϊ. Ἐν λόγῳ δ' ὑπομνήσας τὴν ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλλήνων παρασχεθεῖσαν τοῖς Τούρκοις κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου βοήθειαν ἐξέφρασε τὴν βεβαιότητα, ὅτι τὰς κρίσεις καὶ σκέψεις αὐτοῦ ταύτας θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει ἡ Κυβέρνησις. Καὶ ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐξ' ἀκροάσει διεζωγράφισε τῷ Σουλτάνῳ τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῶν τε ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ τοῦ χριστιανικοῦ ἐν γένει πληρώματος καὶ ᾐτήσατο παρὰ τοῦ Σουλτάνου προστασίαν τῶν ἱστορικῶν τοῦ λαοῦ παραδόσεων, ἐπιδοὺς καὶ ἰδιαιτέραν ἔκθεσιν περὶ τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν μεταρρυθμίσεων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Εἶνε ἀνάγκη ἆρά γε νὰ λεχθῇ, ὅτι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ τὰς συστάσεις τοῦ Πατριάρχου ὁ Σουλτάνος πολλὰ μὲν ὑπέσχετο, οὐδὲν δ' ἐξετέλεσε; Ἀφῶμεν, ὅτι τὸ «σύνταγμα» πρὸ τοῦ πολέμου ἔτι ἔμεινε μόνον *χάρτινον* «σύνταγμα», ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ἐξ ὅλων τῶν νέων πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν νόμων, οὐδεὶς ἀφεώρα εἰς τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ ἀνάγκας· ὁ λαὸς καὶ παλιν ἐξηκολούθει νὰ διατελῇ ἕρμαιον τῆς ἀδικίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ἢ μᾶλλον καὶ εἰς χείρονα περιῆλθε κατάστασιν, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία τῆς πρὸς καταστρατήγησιν τοῦ προνομίου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τάσεως τοῦ Σουλτάνου. Παραπέμπομεν εἰς τὰ γνωστὰ γεγονότα τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας ἀπὸ

τῆς πρώτης πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' μέχρις αὐτῶν τῶν *ροδίνων τῆς σήμερον ὡρῶν*...«Ἴδε καὶ ἀρμενικὸν ζήτημα, κρητικὸν ζήτημα, ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, μακεδονικὸν ζήτημα καὶ πάντα τἆλλα...«ζητήματα».

Πῶς λοιπὸν ἐξηγητέον—ἐρωτᾷ ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς—τὴν ἀνεπιτυχίαν καὶ τὸ δυσπραγματοποίητον ἢ μᾶλλον ἀπραγματοποίητον πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν μέτρων τῆς Τουρκίας κατὰ ΙΘ' αἰῶνα; Διατί τὰ μέτρα ταῦτα ἔμειναν ἀνεφάρμοστα, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον στεροῦνται πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων;

Καθ' ἃ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέχθη, ἡ ἀπάντησις ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ τουρκικὸν κράτος ἔχει θεοκρατικὸν χαρακτῆρα, ὡς βασιζόμενον ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κορανίου καὶ τοῦ σιεριάτ: «ἐὰν ὁ Χριστιανὸς ἀρνῆται νὰ ἐξομώσῃ εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, ἀπόκειται αὐτῷ ἡ ἐκλογὴ ἢ τοῦ θανάτου ἢ τῆς ἀπολύτου δουλείας» ἥτις ἐν μόνον παρέχει δικαίωμα, τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν ἐπ' ὤμων τὴν κεφαλήν, καὶ τοῦτο, ἵνα κινῇ αὕτη τὰς χεῖρας τοῦ δούλου εἰς ἐργασίαν, ἧς τὸν καρπὸν ἀπολαμβάνει πλέον ὁ κατακτητής. Προστάτης τοῦ ἱεροῦ νόμου εἶνε αὐτὸς ὁ Σουλτάνος καὶ παρ' αὐτῷ βοηθὸς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν θρησκευτικῶν ἀπαιτήσεων ὁ *Σεΐχ-οὐλ-Ἰσλιάμης* μεγάλην κεκτημένος σημασίαν ἐν τῇ θεοκρατικῇ μοναρχίᾳ. Ἄνευ «φετφᾶ» τοῦ Σιεῖχ-οὐλ-Ἰσλιὰμ οὐδεμία νομοθετικὴ σουλτανικὴ πρᾶξις ἔχει ἰσχύν. Ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἤθελέ ποτε, ἄνευ τῆς κυρώσεως τοῦ Σιεΐχ-οὐλ-Ἰσλιάμ, ἐφαρμόσῃ οἱονδήτινα ἰραδὲν ἢ φιρμάνιον, θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς ἄπιστος καὶ θὰ ἐξεδιώκετο τοῦ θρόνου δι' ἐπὶ τούτῳ σεϊχουλισλιαμείου φετφᾶ· ἐξαίρεσις ἐπιτρέπεται μόνον ἐν περιπτώσει ἐξωτερικῆς ἰσχυροτέρας ἐπιβαλλομένης πιέσεως ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου, ὁπότε ἰσχύει σουλτανικὸν φιρμάνιον ἄνευ σεϊχουλισλιαμείου εἰδικοῦ φετφᾶ, καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι τοῦτο *οὐδεμίαν κέκτηται πρακτικὴν σημασίαν*· ἅμα ὡς ἀρθῶσιν αἱ συνθῆκαι τοῦ ἐξωτερικοῦ καταναγκασμοῦ, πᾶν σουλτανικὸν μονομερὲς μέτρον αἴρεται ἀμέσως καὶ θεωρεῖται ὡς μὴ γενόμενον. Νόμιμον εἶνε μόνον ὅ τι τυγχάνει ὠφέλιμον τοῖς Μουσουλμάνοις, ἑπομένως καὶ πᾶσα ἀπάτη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἀφορῶσα. Οὐδὲν νομοθέτημα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἀφορῶν ὑπηκόους συνωδεύθη ἢ ἐνισχύθη ὑπὸ σεϊχουλισλιαμείου φετφᾶ, πάντα ἄρα ἦσαν ἐστερημένα τοῦ πρέποντος κύρους καὶ ἑπομένως ἀπραγματοποίητα. Τὸ μόνον μέσον, ὅπερ θὰ ἐξηνάγκαζε τὴν Τουρκίαν νὰ ἐφαρμόσῃ οἱονδήποτε νομοθέτημα, εἶνε ἡ *πίεσις τῆς Εὐρώπης ὑπὸ μορφὴν διαρκοῦς, πραγματικοῦ καὶ αὐστηροτάτου ἐλέγχου*. Τὰ μέχρι τοῦδε ἐξιστορηθέντα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ Εὐρώπη δὲν προέβη εἰς τὸ μέτρον τοῦτο. «Ἡ Εὐρώπη,—παρατηρεῖ ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς—, ἀντὶ νὰ δρᾷ μετ' αὐστηρότητος καὶ ἀμετακλήτως, ἐτήρησε στάσιν εὐγενείας ἀπέναντι τῶν Σουλτάνων, ἐκολάκευσεν αὐτοὺς πέραν τοῦ μέτρου, τὰς δὲ πλανηρὰς αὐτῶν ὑποσχέσεις καὶ τὰς μεγάλας φράσεις ἐγκωμιάζουσα ἀνῆγεν εἰς σοφώτατα νομοθετήματα. Μόνη ἡ Ρωσία ἐνόει, ὅτι ἄνευ ὅπλου ἐν χερσὶν ἀδυσωπήτως κατὰ τοῦ στή-

θους αὐτῶν ἐστραμμένου, προσθέτομεν ἡμεῖς—ἀδύνατον ν' ἀναγκασθῶσιν οἱ Τοῦρκοι νὰ βελτιώσωσι τὴν τύχην τῶν Χριστιανῶν αὐτῶν ὑπηκόων καὶ διὰ τοῦτο καθ' ἅπαντα τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐπεχείρησε σειρὰν ὅλην πολέμων, δι' ὧν καὶ ἐπέτυχε τὴν ἐλευθερίαν τῶν Σλαύων Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Ἡ δ' Εὐρώπη, ἀντὶ νὰ συνεργήσῃ τῇ μεγάλῃ ἀπευλευθερωτικῇ ἀποστολῇ τῆς Ρωσσίας, παντοιοτρόπως παρεκώλυε τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐλάμβανε τὸ μέρος τοῦ Σουλτάνου καὶ διὰ τῆς τοιαύτης αὐτῆς διαγωγῆς τὰ μέγιστα ἔβλαψε τὸ χριστιανικὸν τῆς Τουρκίας στοιχεῖον· ἐὰν δὲ μέχρι σήμερον οἱ Χριστιανοὶ ἕλκωσιν ἄθλιον βίον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, τοῦτο ὀφείλεται εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην καὶ δέον νὰ αἰσθάνηται βαρὺ ἐπὶ τῆς συνειδήσεώς της τὸ ἁμάρτημα τοῦτο. Οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσι νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα οἱ χείρονες τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἦσαν ἐκτὸς τῶν Τούρκων καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, αἵτινες ἐξ ἰδιοτελείας παρηγκώνισαν τὴν Ρωσσίαν, ἀφαιρέσασαι αὐτὴν τὴν προτέραν ἐπὶ τῆς Τουρκίας ἐπιρροήν, δι' ἧς καὶ μόνη ἦτο δυνατὴ ἡ παντελὴς τῶν Χριστιανῶν ἐλευθερία...».

Τὸ *δεύτερον τμῆμα* τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ὁ κ. Σκολὼφ ἀφιεροῖ εἰς τὴν «ἔκφρασιν τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα» (σελ. 407—694).

Κατὰ τὴν τουρκικὴν ἐποχὴν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον—λέγει ὁ συγγραφεὺς—ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κοινωνικοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου. Ἐν τῷ πατριαρχείῳ τούτῳ ἔζη ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ἔχων τὴν ὑπάτην ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν ἀρχὴν τῶν Ἑλλήνων ραγιάδων, ὑπέχων εὐθύνας ἀπέναντι τῆς Πύλης διὰ τὴν καθόλου διαγωγὴν τῶν ὑφ' ἑαυτὸν Χριστιανῶν. Ἐνταῦθα συνεκεντροῦτο ἡ μεγάλη πνευματικὴ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ζῶντος συνδέσμου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἑνοῦσα πάντας τοὺς ὑπὸ τοὺς Τούρκους Χριστιανοὺς καὶ οὖσα τὸ πειστικώτερον τεκμήριον τῆς ἀδελφικῆς αὐτῶν ὁμοφροσύνης καὶ ἑδραιότητος. Ἐνταῦθα συγκρατουμένη ἐνισχύετο ἡ ἀληθὴς τῶν Χριστιανῶν ἐλευθερία παρὰ πάντα τὰ δεινὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν δουλείας καὶ εὕρισκε παραμυθίαν καὶ ἀνακούφισιν ἡ συνείδησις τοῦ λαοῦ, ἡ ταρασσομένη ὑπὸ τῆς φρίκης τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐκζητοῦσα τὴν ἀνάπαυσιν ἐν τῷ βάθει τῶν χριστιανικῶν ἐλπίδων ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῷ πνεύματι τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Εἰς τὸ κέντρον τοῦτο ὁ ὀρθόδοξος λαὸς ἀνῆγε πάσας αὐτοῦ τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς πόθους, ἐν τούτῳ συνεκέντρου τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ ἰδεώδη, ἐντεῦθεν ἀνέμενε τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν χάριν, τὴν προστασίαν καὶ τὴν ὑπεράσπισιν. Ἐν τῷ ἀπερίττῳ τούτῳ τοῦ Φαναρίου ἱδρύματι, ὡς εἰς μισγάγγειαν, συνέτρεχον πάντα τὰ διανοήματα τῶν ὑποδούλων, τὰ βλέμματα πάντων ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὸν ἀκτινοπομπὸν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου Σταυρόν, πάντων τὰ ὄνειρα ἀφεώρουν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἐφ' οὗ ἦν ἐντεθρονισμένος τῶν Χριστιανῶν ἁπάντων ὁ πνευματικὸς δεσπότης, ὁ κύριος αὐτῶν καὶ βασιλεύς, ὁ χειρουργὸς ἀντι-

πρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ φορεὺς καὶ διερμηνεὺς τῶν τάσεων κα τῶν ἰδανικῶν τοῦ λαοῦ, ὁ πρωτοστάτης καὶ ταγὸς ἐν ὅλῳ αὐτοῦ τῷ κύρει καὶ τῇ ἐξουσίᾳ, ὁ καθορίζων καὶ διευθύνων τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἔκφανσιν τοῦ χριστιανικοῦ βίου. Διὰ ταῦτα ἡ δρᾶσις ἑνὸς ἑκάστου τῶν πατριαρχῶν ἀποτελεῖ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ σελίδα σαφῶς μαρτυροῦσαν περὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν τάσεων τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, ἀναλόγως τῶν κατὰ καιροὺς ἀπαιτήσεων, τὸν βαθμὸν τῆς ἁρμονίας τῶν πατριαρχικῶν πράξεων πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας καὶ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τοῦ βίου τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐκφάνσεις. Ὁ χαρακτηρισμὸς ὅθεν ἑκάστου πατριάρχου χρησιμεύει εἰς τὴν διασάφησιν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν ὡρισμένῳ χρόνου σημείῳ καὶ κατάδηλος ἐντεῦθεν ἡ σπουδαιότης τοῦ τμήματος τούτου.

Ἡ πατριαρχεία ἑκάστου τῶν πατριαρχῶν τῆς ὑπ' ὄψει περιόδου ἐξετάζεται ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ ἐν πάσαις ταῖς δυναταῖς λεπτομερίαις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ποικίλων ἱστορικῶν πηγῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν νῦν τὸ πρῶτον ἐπακριβῶς μελετηθέντων καὶ δὴ δημοσιευθέντων ὑπ' αὐτοῦ ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐξ ὧν βεβαίως ἐν πολλοῖς νέον ἐκχέεται φῶς ἐπὶ τὴν δρᾶσιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Πατριάρχου. Ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐνδιαφέρουσιν ἰδίᾳ αἱ κρίσεις τοῦ συγγραφέως.

Νεόφυτος ὁ Ζ' (1799—1801). Αἱ περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀπῄτουν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄνδρα δίκαιον, ἐπιβλητικὸν καὶ αὐστηρὸν τηρητὴν τῶν νόμων τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ πατριάρχου τούτου γνῶμαι τῶν ἱστορικῶν δίστανται· ὁ μὲν Μακραῖος διισχυρίζεται, ὅτι ὁ πατριάρχης οὗτος διέψευσε τὰς ἐλπίδας τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ λαοῦ, διότι διηύθυνε τὴν Ἐκκλησίαν τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐπιρροὴν ἐχόντων Ἑλλήνων μᾶλλον ἢ τῶν μελῶν τῆς συνόδου, ἃ καὶ ἐξήγειρε καθ' ἑαυτοῦ διὰ τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ μνησικακίαν· ὁ δὲ Μαθᾶς ἀπ' ἐναντίας ὀνομάζει αὐτὸν «ἀγαπητὸν καὶ πολύτιμον» καὶ ἐξηγεῖ τὴν δυσαρέσκειαν τῶν μητροπολιτῶν (ἰδίᾳ τοῦ Δέρκων Μακαρίου καὶ τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς Πύλης Ἀλεξάνδρου Σούτσου) ἐκ λόγων καθαρῶς κομματικῶν. Ὁ κ. Σοκολὼφ συντάσσεται τῷ τελευταίῳ, διότι, παρατηρεῖ, τὰ ἐπίσημα τοῦ πατριαρχείου ἔγγραφα μαρτυροῦσιν ἀκριβῶς ὑπὲρ τοῦ Νεοφύτου πολλὰ μοχθήσαντος ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς διαδόσεως αὐτῆς ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ λαοῦ. Ἡ πρώτη αὐτοῦ πτῶσις ἐπῆλθε συνεπείᾳ τῶν ῥαδιουργιῶν μελῶν τινων συνοδικῶν, κατωρθωσάντων νὰ ἐπιτύχωσι τὴν εἰς Ῥόδον, Πάτμον καὶ Ἀθήνας ἐξορίαν αὐτοῦ. Ὁ Μαθᾶς δικαιότερος φαίνεται καὶ εἰς τὰς περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ πατριαρχείας κρίσεις. Ἐν γένει ἐφ' ὅσον εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν περὶ Νεοφύτου εἰδήσεων ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρχείῳ ἐγγράφων, τὸ ἄτομον αὐτοῦ καὶ ἡ δρᾶσις κριτέα μᾶλλον ὡς εὐνοϊκή, διὸ καὶ ὁ Γεδεών, τῷ Μακραίῳ πρότερον συνταξάμενος, εἶτα συνεφώνησε τῷ Μαθᾷ.

(Ἕπεται συνέχεια).

Γρ. Χ. Παπαμιχαὴλ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1)

❋ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΕΧΜΕΔ Β'. ❋

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

Ὑπεστηρίχθη πολλάκις, ὅτι ἡ κατάπτωσις τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὀφείλεται, ἢ τοὐλάχιστον ἀποδίδεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐξαχρείωσιν τῆς αὐλῆς, τῶν εὐγενῶν, καὶ τῶν πολιτῶν. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐχθρότητα τῶν Λατίνων κληρικῶν. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ παρεστάθη ὡς ἔκδοτος εἰς πολυτελεῖς ἐπιδείξεις, εἰς ματαιοδόξους καὶ ἀκατανοήτους τελετάς, εἰς τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν. Οἱ εὐγενεῖς περιεγράφησαν ὡς μόνην ἀσχολίαν των ἔχοντάς, τὰς ἐπιδείξεις καὶ τὰς ἡδονάς, οἱ δὲ πολῖται ὡς ὀκνηροί, ἐπιδιώκοντες τὰς θεαματικὰς διασκεδάσεις καὶ ζητοῦντες διὰ παντὸς τρόπου πῶς νὰ διασκεδάσωσι καλεῖτερα. Ἐγὼ δὲν εὑρίσκω κανὲν τεκμήριον τοιούτων ἰσχυρισμῶν, πιστεύω δὲ ἀπεναντίας, ὅτι τὰ ὑπάρχοντα τεκμήρια ἀποδεικνύουσιν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης, εὐγενεῖς καὶ ἀστοί, ἦσαν φιλόθρησκοι, δεισιδαίμονες ἀκόμη, ἂν θέλετε, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον ἀντιλαμβανόμεθα τὰς δεισιδαιμονίας, ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἄσωτοι καὶ τρυφηλοί. Αἱ δεισιδαιμονίαι των ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς δεισιδαιμονίας τῶν ὁμοθρήσκων των τῆς Δύσεως. Ὁ Λαβροκιέρ, ὁ ἐπισκεφθεὶς τὸ Βυζάντιον τὸ 1433 λέγει, ὅτι «ὁ Θεὸς ἐφείσθη τῆς πόλεως περισσότερον διὰ τὰ ἅγια λείψανα, τὰ ὁποῖα περιεῖχε, παρὰ δι' ἄλλο τι».

Ἡ χλιδὴ καὶ ἡ πολυτέλεια, ἡ ἀποδοθεῖσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐὰν πραγματικῶς ὑπῆρχε τοιαύτη, ἀνήκει εἰς τὴν πρὸ τῆς λατινικῆς κατακτήσεως περίοδον. Αἱ ἐπιδεικτικαὶ ἑορταί, αἱ ἀναφερόμεναι μετὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι αἱ τελεταὶ τῶν στέψεων τῶν αὐτοκρατόρων, ἦσαν πατροπαράδοτοι τελεταί, ὅπως αἱ σημεριναὶ τῆς στέψεως τῶν Ἀγ-

---

1) Ἀναδημοσίευσις ἐκ τοῦ «Νέου Ἄστεως».

γλων ἡγεμόνων ἢ αἱ αὐλικαὶ ἐθιμοτυπίαι, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον εἰς τὴν αὐστριακὴν καὶ τὴν παπικὴν αὐλήν.

Αἱ δοκιμασίαι, τὰ δεινὰ καὶ οἱ μακροχρόνιοι ἀγῶνες κατὰ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν, οἱ διαρκέσαντες ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας, ἀπερρόφησαν ἀπὸ εὐγενεῖς καὶ ἀστοὺς συγχρόνως πᾶσαν διάθεσιν πρὸς τὰς ἐπιδείξεις καὶ τὰς διασκεδάσεις. Τὰ θεάματα, τὰ ὁποῖα συνηθροίζετο ὁ λαὸς νὰ ἴδῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, δὲν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἦσαν οὗτοι ἐκφυλισμένοι.

Τὸ ἱπποδρόμιον δὲν ἐχρησίμευε πλέον διὰ θεάματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐτέρποντο οἱ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων πρόγονοί των.

Ὁ Λαβροκιὲρ ἀναφέρει, ὅτι εἶδεν ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ πλῆθος εὐγενῶν ἐντὸς τοῦ ἱπποδρομίου νὰ διασκεδάζωσι μὲ ἱπποδρομικὰ γυμνάσματα. Δὲν διεσκέδαζον ἐν τούτοις, ἀλλὰ προπαρεσκεύαζον ἑαυτοὺς διὰ τὸν πόλεμον, ἐξασκούμενοι εἰς τὴν τοξευτικὴν καὶ προπονούμενοι εἰς τὰς διαφόρους πολεμικὰς ἀσκήσεις. Οὐδεμία ἀμερόληπτος καὶ ἀκριβὴς μαρτυρία ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης ἦσαν ἔκδοτοι εἰς τὰς ἀσωτίας. Τοὐναντίον ἦσαν λαὸς φιλόπονος καὶ ἐγκρατής, θεωρῶν οἱονδήποτε ζήτημα θρησκευτικοῦ δόγματος ἀδιαφορώτερον παντὸς ἄλλου, πλὴν ἐννοεῖται τῶν ζητημάτων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰς προόδους τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ του.

Καίτοι δὲ ἡ ἐξαχρείωσις τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως, δὲν πρέπει νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν λόγων τῆς καταπτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ τρόπος ὅμως τῶν σκέψεων καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῶν διαφόρων ζητημάτων, ὁ ἐπικρατῶν μεταξὺ αὐλικῶν, κληρικῶν καὶ λαοῦ, εἶνε ἐνδεικτικὸς τῆς παρακμῆς. Μεταξὺ τοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας παρατηρεῖται γενικὴ ἀδιαφορία περὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ κάτοικοι ἐφορολογοῦντο βαρέως, ἀπέτιον βαρύτατα βάρη στρατολογίας καὶ δὲν ἐνδιεφέροντο πολὺ περὶ ἀλλαγῆς τῶν κυβερνητῶν αὐτῶν. Ἡ θέσις των δὲν διέφερε πολὺ τῆς θέσεως τῶν σημερινῶν Τούρκων τῶν κατωτέρων τάξεων.

Μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, ἐνυπῆρχε μοιραῖόν τι συναίσθημα, ὅτι τὸ ἀναπόφευκτον θὰ συμβῇ. Τὸ πεπρωμένον ἦτο ἡ πίστις, ἡ βαθέως ἐρριζωμένη εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς περιόδου ἐκείνης, ὅπως σήμερον οἱ Τοῦρκοι πιστεύουν, ὅτι τὸ «κισμέτι» των εἶνε να ἀπελαθῶσιν ἐκ τῆς Εὐρώπης.

Κληρικοὶ καὶ εὐγενεῖς ἦσαν φανατικῶς συντηρητικοὶ καὶ εἶχον καταστῇ ἐκ συνηθείας πολέμιοι πάσης μεταβολῆς. Ἡ εὐεργετικότης εἶχε καταλίπει τὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν ὑπῆρχε πλέον ἡ πίστις ἡ διάθερμος. Τὸ ἀποστολικὸν πνεῦμα εἶχε καθ' ὁλοκληρίαν ἐκλίπει. Δὲν ἀναφέρονται πλέον παραδείγματα αὐτοθυσίας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ.

Ἡ πληθὺς τῶν ὀκνηρῶν μοναχῶν παρέχει δυσμενῆ ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Δύσεως τῆς ἰδίας περιόδου. Ἡ φιλοπατρία τοῦ πάπα Ἱλαρίωνος καὶ τῶν

ὀλίγων ὀπαδῶν του δὲν εἶχε πλέον μιμητάς. Νεκρὰ γαλήνη καὶ ἠρεμία ἱκανοποιημένης μετριοφροσύνης ἐχαρακτήριζε τὸν κλῆρον. Ἀναζωπύρησις τοῦ χριστιανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐὰν δὲν ἔσωζε τὴν αὐτοκρατορίαν, θὰ ἠδύνατο ὅμως νὰ παρατείνῃ τὴν ὕπαρξίν της. Ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶχε νεκρωθῆ. Θὰ ἦτο ἀνακουφιστικὸν ἐὰν ὑπῆρχον ἐνθουσιώδεις ρήτορες, χειραγωγοῦντες τὰ πλήθη καὶ κατηχοῦντες, αὐτὰ ὑπὲρ σχεδίων, ἔστω καὶ ἀνεφαρμόστων. Διότι τοῦτο θὰ ὑπεδήλου τὴν ὕπαρξιν ζωῆς. Ἀλλὰ κανὲν τοιοῦτο τεκμήριον δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει.

Οἱ εὐγενεῖς ἦσαν συντηρητικώτεροι ἀκόμη καὶ αὐτῶν τῶν κληρικῶν. Ἐστεροῦντο δραστηριότητος καὶ ζωτικότητος μέχρι τῆς λατινικῆς κατακτήσεως ἐξεπροσώπουν τὴν συντηρητικότητα πεπολιτισμένης κ ὶ πλουσίας κοινωνικῆς τάξεως, ἐπὶ αἰῶνας ἀπολαμβανούσης τ' ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας. Κατὰ τοὺς δύο κατόπιν αἰῶνας μετὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς πόλεως οἱ εὐγενεῖς ἐπανέκτησαν τὴν ἀρχαίαν ἐπιρροήν των καὶ μέχρι τῆς τελειωτικῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔζων ἀναπαυόμενοι καὶ ἀπολαμβάνοντες τὴν ἡσυχίαν καὶ τ' ἀγαθὰ τοῦ ἀποκτηθέντος ἢ κληρονομηθέντος πλούτου. Τὸ ἐμπόριον εἶχε περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γενουηνσίων καὶ τῶν Ἐνετῶν, χωρὶς ἐντούτοις ἡ ἀπώλεια αὕτη νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς εὐγενεῖς.

Καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἔμενον εὐχαριστημένοι ὅπως πάντοτε. Καὶ ἀκόμη πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις διηνεκῶς ἐμείου τὰς προσόδους των καὶ ἐσχημάτιζε σιδηροῦν κλοιὸν γύρῳ τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ τότε ἀκόμη οἱ εὐγενεῖς φαίνονται μὴ ἔχοντες συναίσθησιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἀγῶνος.

Ἐφ' ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ εὐγενεῖς ἠδύναντο νὰ εὑρίσκωσι μισθοφόρους, εἶχον ἐπιτυχῶς ἀντισταθῆ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τῆς Δαλματίας μέχρι τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου μέχρι τῆς Μητροπόλεως, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν αἱ πρόοδοι τοῦ ἐχθροῦ εἶχον ἀναχαιτισθῆ. Αἱ ἑλληνικαὶ στρατιαὶ κατεστρέφοντο μᾶλλον ὑπὸ τῆς μεγαλειτέρας ἀριθμητικῆς δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ δὲν ἡττῶντο ἐξ ὑπερτέρου θάρρους. Ὅταν ἡ Μητρόπολις ἀπεκλείσθη τῶν ἐπαρχιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐστρατολόγει τοὺς στρατιώτας της, τότε ἡ θέσις της κατέστη εἴπερ ποτὲ δεινοτέρα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς αὐτοκρατορίας ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος.

Κληρικοὶ καὶ εὐγενεῖς εἶχον βαθμηδὸν προσκολληθῆ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι πᾶσα ἀντίστασις κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἦτο ματαία πλέον. Ἡ προσκόλλησίς των εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἀναποφεύκτου προδίδει καὶ τὴν μετριοφροσύνην τῶν ἀρχηγῶν των. Αἱ ἀρεταί των καὶ τὰ σφάλματά των ἦσαν ἀρνητικά. Δὲν παρεδίδοντο μὲν εἰς ἀκολασίας, δὲν ἦσαν σκληροὶ τύραννοι, δὲν ἐστεροῦντο θάρρους, ἀλλ' ἦσαν ἄνευ δραστηριότητος καὶ ἱκανότητος, ἀνίκανοι νὰ συλλάβωσι καὶ νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπιτυχές τι σχέδιον ἐκστρατείας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐξασφαλίσωσι κατάλληλον ἐξωτερικὴν βοήθειαν.

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἠκολούθησε τὴν φυσικὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως τῶν ὑπὸ δεσποτικὴν διοίκησιν ἐθνῶν. Ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως κατ' ἀρχάς, ἐπιτυχία ἔπειτα, πλοῦτος, ἐθνικὴ καὶ ἀτομικὴ ἱκανοποίησις καὶ νέκρα, γενικὴ ἀτονία, ἔλλειψις ἐνεργητικότητος καὶ τέλος ἀντιπάθεια πρὸς οἱουδήποτε εἴδους ἀγῶνα. Δὲν δύναται ἑπομένως ν' ἀμφισβητηθῇ, ὅτι εἶχεν ἐπέλθῃ κόπωσις ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀγώνων καὶ ὅτι γενικὴ χαύνωσις ἐχαρακτήριζεν ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Τὸ ἠθικὸν τοῦ κράτους ὡς ἐκ τούτου εἶχε καταστραφῇ, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτοῦ ἀποθαρρυνθῇ.

Τρεῖς κυρίως αἰτίαι συνετέλεσαν εἰς τὴν μείωσιν καὶ τὴν τελειωτικὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας Πρῶτον ἡ ἵδρυσις τοῦ λατινικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε δύο κακά: τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας μεταξὺ τῶν ἰδίων αὐτῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν δυσχέρειαν τῆς ἀφομοιώσεως τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου· δεύτερον αἱ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἐπιθέσεις ὑπὸ τῶν εἰσβαλλουσῶν τουρκικῶν ὀρδῶν, αἵτινες, ἀρχίσασαι διὰ ζωοκλοπῶν, κατέληξαν εἰς τὴν ἀπέλασιν καὶ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ κατακτητοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὴν κατοχὴν τῶν χωρῶν του, καὶ τρίτον ἡ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προελθοῦσα ἐκ τῆς πανώλους.

Ἡ ἱστορία τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν λατινικὴν κατάληψιν φέρει καταφανεῖς ἐνδείξεις τῆς ἐξασθενήσεως, τῆς προξενηθείσης ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ ἐξηρθρώθη εἰς ἐρείπια. Ἀποκατεστάθησαν μὲν οἱ παλαιοὶ τύποι τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχεν ἱκανὴ δύναμις εἰς τὴν Μητρόπολιν διὰ διὰ νὰ ἐμφυσήσῃ νέαν ζωὴν εἰς αὐτούς, τὸ δὲ ἀρχαῖον πατροπαράδοτον πνεῦμα τῆς δημοτικῆς ζωῆς καὶ τῆς αὐτοδιοικήσεως ἐντὸς περιόδου δύο γενεῶν ἐχθρικῆς διοικήσεως ἐλησμονήθη. Ἡ αὐτοκρατορία συνεκρατεῖτο, εἶνε ἀληθές, ἐκ τῆς πρὸς τοὺς νόμους ὑποταγῆς, ἀλλ' ἡ ὑποταγὴ αὕτη ἦτο ὑποταγὴ μᾶλλον κατὰ συνθήκην. Δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἱκανῆς καὶ ἰσχυρᾶς διοικήσεως· Ὁ παραβάτης τῶν νόμων δὲν ἐφοβεῖτο τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ τὴν κοινὴν γνώμην. Ἡ λατινικὴ κατάκτησις καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῶν γειτονικῶν κρατιδίων κατέστησαν ἐντελῶς ἀδύνατον εἰς τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν ἰσχύν των εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον ἐπανακτήσῃ.

Αἱ διχόνοιαι ἀφ' ἑτέρου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἰδιαιτέρως δὲ αἱ ἀναφυόμεναι διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου ἦγον εἰς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς καὶ ἔδιδον εἰς τοὺς Τούρκους τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ καταλαμβάνωσιν αὐτάς.

Ἐνῷ εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ αἰῶνας ὀλίγας ἰδέας παρήγαγε καὶ ὀλιγωτέραν πρωτότυπον φιλολογίαν ἀξίας, ἐν τούτοις παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς συντηρήσεως τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἔργων. Αἱ ἰδέαι τῆς σκέψεως αἱ ἐπικρατοῦσαι εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ πολιτισμός της καὶ ἡ φιλολογία της, ὡς πρότυπον εἶχον τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα, τροποποιουμένην ἀναλόγως τῶν ὑπαγορεύσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μέρος τῆς ἀποστολῆς τοῦ

βυζαντινοῦ Κράτους ὑπῆρξεν ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη ἐν μέσῳ τῶν ἀδιαλείπτων ἐπιδρομῶν τῶν Γότθων, Οὔνων, Βανδάλων, Περσῶν, Ἀράβων, Σλαύων καὶ Τούρκων νὰ διασώσῃ τὰς παραδόσεις καὶ τὰ φιλολογικὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἐν μέσῳ τῆς στειρότητος τῆς Δύσεως κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἡ Κωνσταντινούπολις ἀνέδειξεν ἀξίους λόγου συγγραφεῖς, διαφωτίσαντας τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους. Οὐδεὶς εὐρωπαϊκὸς λαὸς ἔχει ἱστορικὴν φιλολογίαν τόσον πλουσίαν ὅσον οἱ Ἕλληνες. Ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου μέχρι τοῦ Χαλκοκονδύλη ἡ ἅλυσις εἶνε ἀδιάκοπος.

Ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν διαφορὰν τῆς φυλῆς, τῶν παραδόσεων καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ὁ λαὸς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιόν της ἐκυβερνᾶτο ὅπως κυβερνᾶται σήμερον ὁ ρωσσικός.

Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν πρὸ πεντηκονταετίας Ρωσσίαν. Ὑπάρχουν αἱ ἴδιαι δυσκολίαι εἰς τὴν συγκοινωνίαν. Αἱ εἰδήσεις πολὺ βραδέως μεταβιβάζονται. Δημοσία γνώμη δὲν ὑφίσταται. Ὑπῆρχον εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἄνθρωποι τελείως ἀμαθεῖς, μὴ γνωρίζοντες νὰ πράξωσιν ἄλλο τι ἢ ν' ἀροτριῶσι τὴν γῆν, νὰ θεωρῶσι τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἡμίθεον καὶ νὰ προσφέρωσι τυφλὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους του. Ἦσαν εἶδος δουλοπατροίκων.

Ἐθεώρουν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἵδρυμα θαυματουργόν, δυνάμενον ν' ἀποδίδῃ τὴν ζωὴν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον. Οἱ χωρικοὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν χωρικῶν τῆς συγχρόνου Ρωσσίας.

Ἀποθανόντος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου καὶ μὴ ἀφήσαντος διάδοχον, ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου περιήρχετο δικαιωματικῶς εἰς ἕνα ἐκ τῶν τριῶν ἀδελφῶν του, Κωνσταντῖνον, Δημήτριον καὶ Θωμᾶν. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ πρεσβύτερος, κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος εὑρίσκετο εἰς τὴν Σπάρτην. Καίτοι ὁ ἀδελφός του Δημήτριος ἠξίου νὰ προκηρυχθῇ αὐτὸς αὐτοκράτωρ, ἐν τούτοις ἡ χήρα αὐτοκράτειρα ὁ κλῆρος, ἡ γερουσία, ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Κωνσταντίνου. Τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1449 πρεσβεία ἀποσταλεῖσα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔθεσε τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Κωνσταντίνου Δραγάτση, τελευταίου Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν 12 Μαρτίου ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐχαιρετίσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου ἐνθουσιωδῶς.

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεσολαβῆσαν μεταξὺ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σουλτάνου Μουράτ, συμβάντος τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1451 ὁ χριστιανικὸς ἀγὼν ἔδιδε σημεῖα μεγάλων ἐλπίδων. Οἱ Τοῦρκοι εἶχεν ἡττηθῇ εἰς τέσσαρας διαφόρους μάχας.

Ἐν τούτοις γενικῶς ὡμολογεῖτο, ὅτι ὁ νεαρὸς Μωάμεθ, ὁ διάδοχος τοῦ Μουράτ καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του ἀκόμη εἶχεν ἀποφασίσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐπομένως ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ ὅπως ἐπιτύχῃ ἐξωτερικὴν βοήθειαν.

Τὸ ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἅπαξ ἔτι ὠρθώθη ἐ-

νώπιόν του. Ὁ αὐτοκράτωρ, καθὼς καὶ οἱ προκάτοχοί του ἀπέτυχε νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν Ἐκκλησία.. Ὁ νέος Πατριάρχης Ἀθανάσιος ἐδήλωσεν, ὅτι ἦτο ἕτοιμος διὰ πάσης θυσίας νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἠρνήθη δὲ ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου.

Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἐζήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἡ παράκλησίς του ἔτυχεν ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως. Ὁ πάπας Νικόλαος Ε'. ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ, ν' ἀποκαταστήσῃ πρῶτον ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν καθαιρεθέντα πατριάρχην Γρηγόριον καὶ νὰ λάβῃ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεθύμει μὲν νὰ πράξῃ ὅ τι ἠδύνατο, ἀλλ' ἐγνώριζε τὰς διαθέσεις τῶν ὑπηκόων του. Ἐγνώριζεν, ὅτι θὰ ἀπέβαλλε τὴν ἐμπιστοσύνην των καὶ θὰ ἐθεωρεῖτο φιλοκαθολικός.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Μωάμεθ ἐμάνθανεν ἐν Μαγνησίᾳ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, οἱ Χριστιανοὶ ἀπέβλεπον δυσμενῶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορά των ἐξ αἰτίας τῆς διαθέσεώς του ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὸν ἐχαρακτήριζον σφετεριστὴν καὶ ἅρπαγα. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνήργει προς εὕρεσιν συζύγου καὶ εἶχεν ἀναθέσῃ εἰς τὸν Φραντζῆν διαφόρους ἀποστολὰς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ὑπεχρεώθη, ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν ὑπηκόων του πρὸς οἱανδήποτε περαιτέρω σχέσιν πρὸς τοὺς Λατίνους νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Δόγη τῆς Ἑνετίας Φόσκαρη. Οὕτω δυσηρέστησεν ἰσχυρὰν πολιτείαν τῶν χρόνων ἐκείνων, καίτοι ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε προσφέρῃ παντὸς εἴδους προνόμια εἰς αὐτήν· ἡ Ἑνετία ἐν τούτοις τὸν εἰδοποίει, ὅτι δέκα μόνον τριήρεις ἠδύνατο νὰ ὑποσχεθῇ νὰ στείλῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Πόλεως.

Ὁ αὐτοκράτωρ συνεμορφώθη πρὸς τὰς περιστάσεις. Παρεκάλεσεν ἀφ' ἑνὸς μεν τὸν Πάπαν νὰ στείλῃ πλοῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς πλέον μεμορφωμένους καὶ ἱκανοὺς κληρικοὺς τῆς αὐτοκρατορίας νὰ τὸν βοηθήσωσιν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Πάπας ἀπαντῶν ἐδήλωσεν ὅτι ἤθελε μὲν αὐτὸς στείλῃ ἰσχυρὸν στόλον, δὲν ὑπέσχετο ὅμως ὅτι θὰ ἔπειθε καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά του, καθόσον ἦτο ἀνίσχυρος ἀπέναντί των. Εἰς δευτέραν ἔκκλησιν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Πάπας ἀπαντῶν ὥρισεν ὡς ἀντιπρόσωπόν του ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν καρδινάλιον Ἰσίδωρον, ὅστις εἶχε χρησιμεύσῃ προηγουμένως καὶ ὡς εἰδικὸς παπικὸς ἀπεσταλμένος εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1452 μέγα πλοῖον, ὑπὸ Γενουησίων κυβερνώμενον, μετέφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν καρδινάλιον, συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χίου Λεονάρδου. Ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἐδεξιώθη μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος ἤρχισεν ἀμέσως τὰς ἐνεργείας του ὑπὲρ τῆς τυπικῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τινες ἐκ τῶν εὐμενῶν συγκατετέθησαν μὲν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἡ πλειονότης τῶν κληρικῶν ἠρνήθη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μωάμεθ εἶχε κηρύξῃ τὸν πόλεμον. Προπαρασκευαὶ πυρετώδεις ἐξετελοῦντο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ μέρος τῶν κληρικῶν, βλέποντες τὸν ἐπαπειλοῦντα τὴν Πόλιν κίνδυνον, ἦσαν ἕτοιμοι ν' ἀποδεχθῶσι πᾶσαν πρότασιν τοῦ καρδιναλίου Ἰσιδώρου, ἤρκει μόνον ἡ Πόλις νὰ ἐνισχύετο δι' ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων ὑπερασπιστῶν.

Τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1452 ἔλαβε χώραν ἡ ἱστορικὴ δοξολογία εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστη ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ εὐγενεῖς διὰ νὰ ἑορτάσουν τὸ γεγονὸς τῆς Ἑνώσεως, διότι μόνον διὰ τοῦ μέσου τούτου ἤλπιζον νὰ τύχωσι βοηθείας κατὰ τὰς κρισίμους ἐκείνας στιγμὰς τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἀντίθετος μερὶς ἡ ἀνθισταμένη εἰς τὴν Ἕνωσιν διεμαρτυρήθη. Καθ' ἣν ὥραν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τῆς Αὐλῆς εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, πολυάριθμον πλῆθος, ἐκ τῶν ἀποδοκιμαζόντων τὴν Ἕνωσιν, μετέβη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Παντοκράτορος, ὅπου διέμενεν ὁ μοναχὸς Γεννάδιος, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Γεώργιος Σχολάριος, διὰ νὰ τὸν συμβουλευθῶσι τί ὤφειλον νὰ πράξωσι.

Ὁ Γεννάδιος, ὅστις ἦτο μὲν ἁπλοῦς μοναχός, ἀλλ' ἀνὴρ πανευρωπαϊκῆς φήμης καὶ σοφός, παρέσχεν ἔγγραφον συμβουλὴν εἰς τὸ πλῆθος, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὡς ἐν συμπεράσματι: «Διατί ν' ἀναθέσωμεν τὴν σωτηρίαν μας εἰς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ὄχι εἰς τὸν Θεόν;» Ἐὰν ἀπολέσωμεν τὴν πίστιν μας θὰ χάσωμεν τὴν πρωτεύουσάν μας, διεκήρυξεν ὁ Γεννάδιος. Ἀποδεχόμενοι τὴν νέαν πίστιν, θὰ καταστῶμεν δοῦλοι.

Μετὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ σοφοῦ κληρικοῦ τὸ πλῆθος ἐξηγέρθη. Χιλιάδες ἀνθρώπων, μεθυσμένων ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ἤρχισαν νὰ διατρέχωσι τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ν' ἀποδοκιμάζωσι τὴν Ἕνωσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον εἶχε συνέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀφοῦ ἠκροάσθη τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος, ἔδωσε τὴν τυπικὴν συγκατάθεσίν του διὰ τὴν Ἕνωσιν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως ὅπως τὰ ψηφισθέντα εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον ἐξετασθῶσι πάλιν καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀναθεωρηθῶσι.

Κατόπιν τούτου ἐτελέσθη δοξολογία ἧς μετέσχον ὀρθόδοξοι καὶ καθολικοὶ ἱερεῖς καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐμνημονεύθησαν τὰ ὀνόματα τοῦ Πάπα Νικολάου Ε' καὶ τοῦ νέου φιλοκαθολικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, ὅστις ἀποκατεστάθη ἐκ νέου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀντὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου. Εἰς τὸ τέλος τῆς δοξολογίας ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα καὶ ὁ Ἕλλην πατριάρχης ἀνέπεμψαν εὐχὰς πρὸς τὸν Ὕψιστον καὶ διεκήρυξαν, ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον σχίσμα καὶ ἑπομένως εἶχε πραγματοποιηθῇ ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη συνδιαλλαγὴ ἦτο πλάνη ἢ ἀπάτη. Ἔγεινε μᾶλλον πρὸς τὸ θεαθῆναι. Πολλοὶ τῶν εὐγενῶν τῶν μετασχόντων τῆς δοξολογίας ἔλεγον κατόπιν: «Περιμείνατε ν' ἀπαλλαγῶμεν πρῶτον ἀπὸ τὸν Μωάμεθ καὶ ἔπειτα θὰ

ἴδωμεν ἐὰν εἴμεθα πραγματικῶς ἡνωμένοι μὲ τοὺς Καθολικούς. Ὁ Νοταρᾶς, ὁ μέγας Δούξ, ἀνήκων εἰς μίαν τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διεκήρυττεν, ὅτι προετίμα νὰ ἔβλεπεν ἐν τῇ Πόλει τὰ σαλβάρια τῶν Τούρκων ἢ τὰ ράσα τῶν Καθολικῶν.

Ὁ Μωάμεθ, ὅστις ἔπαιξε τὸν μεγαλείτερον πρόσωπον εἰς τὴν μεγάλην τραγῳδίαν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ γενόμενος Σουλτᾶνος εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν, ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν ἐκείνων τύπων, οἵτινες καταπλήσσουσι κατὰ περιόδους τὸν κόσμον. Σωματικῶς ἦτο καλῶς διαπλασμένος ἄνθρωπος, κομψός, μετρίου ἀναστήματος περίπου, μὲ διαπεραστικοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καμπυλωτὰς ὀφρῦς. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικόν του ἦτο ἡ μακρὰ καὶ ἀετώδης ρίς του, ὡς νὰ ἐπεκρέματο τῶν χονδρῶν ἐρυθρῶν χειλέων του καὶ ἥτις ἐνέπνευσε μετὰ ταῦτα ἥτις ἐφαίνετο εἰς τοὺς Τούρκους νὰ τὸν ἐξεικονίζωσιν ὡς ἔχοντα τὸ ράμφος ψιττακοῦ, προτεινόμενον ἐν μέσῳ κερασίων.

Τὸ ὄνειρον τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἦτο ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσσταντινουπόλεως. Ἐπίστευεν ἀδιστάκτως, ὅτι θὰ ἐπετύγχανεν. Ἡ μόνη του σκέψις ἦτο πῶς θὰ ἐπραγματοποίει τὸν σκοπόν του. Διήρχετο τὸν χρόνον του πυρετωδῶς προπαρασκευαζόμενος. Μετημφιεσμένος περιήρχετο τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν του, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο μόνον ἀκολούθων, διὰ ν᾽ ἀντιληφθῇ καὶ ν᾽ ἀκούσῃ τί ἔλεγον περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν σχεδίων του, ἐφόνευσε δὲ εἰς περίστασίν τινα ἕνα στρατιώτην, ὅστις τὸν ἀνεγνώρισε καὶ ἐτόλμησε νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Διήρχετο τὰς νύκτας του, καταστρώνων τὰ σχέδια καὶ μελετῶν τὴν πολιορκίαν. Ἐσχεδίαζε ποῦ θὰ ἐτοποθέτει τὰ τηλεβόλα, ποῦ ἔπρεπε νὰ ὑπονομεύσῃ τὰ τείχη τῆς Πόλεως, ποῦ θὰ ἔθετε τὰς ἀναρριχητικὰς κλίμακας, ὅταν θὰ ἤρχιζεν ἡ γενικὴ ἔφοδος.

Ἡ ἀνυπομονησία, τὴν ὁποίαν ἐξεδήλου κατὰ τὰς παραμονὰς παντὸς μεγάλου ἐγχειρήματος, ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ μανθάνῃ τὰς περὶ αὐτοῦ γνώμας τῶν στρατιωτῶν του καὶ τῶν ξένων, ἡ ταχύτης του καὶ ἡ ἐπιμονή του τὸν ζωγραφίζουσιν ὡς ταχύβουλον καὶ ὁρμητικὸν μονάρχην, ἰδιοσυγκρασίας ἀεικινήτου καὶ νευρικῆς.

Δύο διακεκριμμέναι ὄψεις τοῦ χαρακτῆρός του ὑπάρχουσιν. Ἔζη βίον διφυᾶ. Ἀφ᾽ ἑνὸς παρουσιάζετο ὡς σκεπτικιστής, ἀφιερωμένος εἰς τὰς μεγάλας σκέψεις, ἀμφιβάλλων περὶ πάντων καὶ ἐπιθυμῶν νὰ μανθάνῃ τὰς γνώμας τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τοῦ αἰῶνός του καὶ τῶν παρελθόντων χρόνων, φιλοσόφων καὶ θεολόγων, περὶ τῶν μεγαλειτέρων προβλημάτων τῆς ζωῆς, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ὡς αἱμοδιψὴς τύραννος, ἠδιαφόρει περὶ τῆς ἀνθρωπίνης αἱματοχυσίας καὶ ἠγάλλετο διὰ τὰ ἀνθρώπινα δεινά. Ἐπὶ πλέον αἱ δύο ὑποστάσεις του εἶνε ἀδιασπάστως συγχωνευμέναι. Ἠδύνατο ἐκεῖ ἔνθα ἐμελέτα νὰ ἔσφαζε καὶ ἐκεῖ ἔνθα ἔσφαζε νὰ ἐξεδήλου τὸν οἶκτόν του διὰ τὰ βάσανα τῶν θυμάτων του.

Ἡ φύσις τὸν εἶχε προικίσῃ διὰ νοημοσύνης ὑπερτέραν τῶν ἀνθρώπων τῆς φυλῆς του. Ἦτο υἱὸς δούλου, Χριστιανοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὴν δὲ νοημοσύνην

του ὤφειλεν εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας του αἷμα τουρκικόν. Οἱ ἀγῶνες εἰς τοὺς ὁποίους κατ' ἀνάγκην εἶχεν ἐπιδοθῇ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καὶ αἱ μεγάλαι εὐθύναι, αἵτινες τῷ ἐνεπνεύσθησαν πρὸς ἄμυναν τῆς ζωῆς του, εἶχον καταστήσῃ αὐτὸν φιλύποπτον καὶ θαρραλέον. Τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ἔζη, ἐν μέσῳ Τούρκων στρατιωτῶν τοῦ πρωτογενοῦς τύπου, αἱ παραδόσεις τοῦ οἴκου του καὶ τῆς φυλῆς του. παραδόσεις αἱματοχυσιῶν καὶ ὠμοτήτων, ἡ θρησκεία εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν, ἡ θεωροῦσα ὡς ἐχθρὸν τῆς πίστεως πάντα μὴ Μουσουλμάνον, ὅλα ταῦτα συνέτεινον εἰς τὸ νὰ τὸν καταστήσωσι ἀδιάφορον περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἐν τούτοις ἐν μέσῳ τῶν σκληροτήτων, τὰς ὁποίας διενοεῖτο καὶ ἐξετέλει, ἐξεδηλοῦτο κατὰ περιόδους ἡ ἄλλη ὄψις τῆς φύσεώς του, ἡ καλειτέρα καὶ εὐγενεστέρα.

Ὑπὸ μίαν ἔποψιν τὰ χαρακτηριστικά του προδίδουσι τὰ ἔνστικτα τῆς τουρκικῆς φυλῆς. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον σκληρότερος καὶ πλέον ἀνοικτίρμων εἰς τὴν αἱματοχυσίαν, ὅσον ὁ Τοῦρκος, ὅταν ἐξεγείρηται τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημά του. Ὁ ἄπιστος θεωρεῖται ὡς ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μωάμεθ, εἶνε δὲ ἱερὸν καθῆκον νὰ φονεύηται, ὁσάκις θέλῃ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Μουσουλμάνους. Οἱ ἐπιχειροῦντες πόλεμον κατὰ τοῦ Ἰσλὰμ πρέπει νὰ ἐξολοθρευθῶσι, ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῶσι τὴν ὀθωμανικὴν θρησκείαν. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ τῶν ἀπίστων ὀφείλουσι νὰ ὑποστῶσι τὴν ἰδίαν τιμωρίαν. Ὁ Μωάμεθ ὁ Β' καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς σκληρότητά του καὶ διὰ τὴν σπασμωδικῶς ἐκδηλουμένην εὐμένειάν του εἶνε τέλειος ἀντιπρόσωπος τῆς τουρκικῆς φυλῆς.

Ὑπὸ ἄλλην ὅμως ἔποψιν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Μωάμεθ δὲν προδίδουσι καθόλου τὸν Μουσουλμάνον. Τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ ζητήματα καὶ ἡ πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας ἀγάπη του χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν Εὐρωπαῖον μᾶλλον ἢ Τοῦρκον μονάρχην. Ἦτο ἄθεος, μᾶλλον ἄπιστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πίστιν, ὠνειρεύετο ν' ἀσπασθῇ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς τὰ ἐπιστημονικὰ ζητήματα καὶ αἱ ἀμφιβολίαι του ἀκριβῶς τὸν χαρακτηρίζουσι πᾶν ἄλλο ἢ ἀντιπρόσωπον τῆς τουρκικῆς φυλῆς. Οἱ Μουσουλμάνοι παραδέχονται τὸ θρήσκευμά των ἄνευ ἐρωτήσεων καὶ ἀμφιβολιῶν.

Ὁ Μωάμεθ πρέπει νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους ἐξεδήλουν ἐξαιρετικὰς στρατιωτικὰς ἰδιοφυΐας ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας. Ἡ ἐπινοητικότης του, ἡ ἄπειρος ἐπιθυμία του πρὸς κατακτήσεις, ἡ προσοχή του εἰς πᾶσαν ἀναγκαίαν πρὸς ἐπιτυχίαν λεπτομέρειαν καὶ ἡ πεποίθησις ἐπὶ τῆς κρίσεώς του ὑπενθυμίζουσι τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ναπολέοντος. Ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ σπουδαιοτέρας ἀποφάσεώς του τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς τελευταίας ἐκστρατείας τῆς βασιλείας του δὲν ἦτο ἁπλῶς ὁ ὀνομαστικός, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς διοικητὴς τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.

Δὲν ἐπέτρεπεν ὅπως ἄλλοι διὰ συμβουλῶν των διαταράττωσι τὰ σχέδιά του. Δὲν ἠνείχετο ἐπέμβασιν.

Τὸ ἀξίωμά του ἦτο ἡ μυστικότης καὶ ἡ ταχύτης εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, εἶνε τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς ἐπιτυχίας. Εἰς ἀπάντησιν πρὸς ἀνώτερον ἀξιωματικὸν τῶν στρατευμάτων του, ἐρωτήσαντα, διατί γίνονται τόσον μεγάλαι πολεμικαὶ προετοιμασίαι, ὁ Μωάμεθ ἀπήντησεν·

— Ἐὰν καὶ μία τρίχα τοῦ γενίου μου τὸ ἐγνώριζε, θὰ τὴν ἐξερρίζωνον καὶ θὰ τὴν ἔκαιον.

Ἡ φιλοδοξία του ἦτο ἀπεριόριστος. Ἐσκέπτετο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας, ὠνειρεύετο νὰ ὁδηγήσῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην, ἐθεώρει δὲ τὰς κατακτήσεις του ὡς στάδια τοῦ μεγάλου σχεδίου του, τῆς κατακτήσεως ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ταῦτα ὅμως ἦσαν σχέδια τοῦ μέλλοντος. Τὸ πλέον ἐπεῖγον ἦτο ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τοῦτο δὲ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς σκέψεις του καὶ ὅλην τὴν ἐνεργητικότητά του, χωρὶς οὐδὲν νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ ἀλλαχοῦ μέχρι τῆς ἐπιτυχίας του.

Ἑβδομάδας τινὰς μετὰ τὴν εἰς Εὐρώπην ἔλευσιν τοῦ Μωάμεθ ἐκ Μαγνησίας, ἀπεστάλησαν πρέσβεις εἰς τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει αὐλήν του ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου καὶ ὑπὸ ἄλλων Εὐρωπαίων ἡγεμόνων ὅπως τὸν συγχαρῶσι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρώτη του φροντὶς ἦτο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν θέσιν του καὶ νὰ κερδίσῃ χρόνον, ὑπεδέχθη τοὺς ξένους ἀπεσταλμένους μετ' ἐνδείξεων τιμῆς καὶ φιλίας καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ σεβασθῇ τὰς γενομένας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρός του συνθήκας.

Κατόπιν ἰδιαιτέρας παρακλήσεως τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπεσταλμένων, ὁ Μωάμεθ δὲν ἐπεκύρωσε μόνον τὰς ὑφισταμένας συνθήκας, ἀλλ' ἐδήλωσεν ἐπὶ πλέον, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ πληρώνῃ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον σημαντικὴν ἐτησίαν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν, ἐγγυημένην ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς πεδιάδος τοῦ Στρυμόνος διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ διαμένοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὀρχάν, μέλους τῆς τουρκικῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Μετὰ βραχεῖαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Καραμανίαν, ὁ Μωάμεθ ἐπέστρεψεν ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Εὐθὺς ὡς ἔφθασεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πρωτεύουσάν του, διέταξε νὰ παύσῃ πληρωνομένη ἡ πρὸς τὸν Ὀρχὰν ἐπιχορήγησις ἔστειλε δὲ στρατιώτας νὰ συλλάβωσι τοὺς εἰσπράκτορας τοὺς συλλέγοντας, τὰ χρήματα τῆς ἐπιχορηγήσεως.

Ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ. Συνεσώρευσεν ἀποθήκας ὅπλων, πολεμεφοδίων καὶ σφαιρῶν τηλεβόλων.

Αὐτὸς μόνος ἐπεστάτησεν εἰς ὅλα τὰ μέτρα τῶν οἰκονομιῶν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπιβάλῃ, διὰ τῆς προσωπικῆς του δὲ ἐργασίας κατώρθωσε νὰ περισώσῃ τὸ τρίτον ἐκ τῶν ἐτησίων εἰσπράξεων, τὸ ὁποῖον συνήθως ἐσπαταλᾶτο ἄνευ λόγου.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἑτοιμασιῶν του, ἀπεφάσισε τὴν ἐκτέλεσιν θαρραλέου σχεδίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξησφάλιζεν αὐτῷ ἰσχυρὰν βάσιν διὰ τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθεσίν του, τὴν ὁποίαν εἶχε πλέον ἀποφασίσῃ. Ἦτο ἤδη κύριος τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖ ὅπου σήμερον κεῖται τὸ Ἀνατολικὸν Χισσὰρ κατεῖχεν ἰσχυρότατον φρούριον, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζήτ. Εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διῆλθεν ὁ Δαρεῖος, μεταβαίνων ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὅπου εἶνε τὸ στενώτερον μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἡμίσεος μιλίου πλάτους. Ὁ Μωάμεθ, δυνάμει συνθήκης συναφθείσης ὑπὸ τοῦ πατρός του, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διέρχηται τὰ στενὰ καὶ νὰ διευθύνηται διὰ τῆς ὄπισθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χερσονήσου πρὸς τὴν πρωτεύουσάν του Ἀδριανούπολιν.

Ἤδη ἀπεφάσισε νὰ ἐγείρῃ καὶ ἕτερον φρούριον ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν ὄχθης, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς. Θὰ ἐχρησίμευεν αὐτῷ διττῶς: νὰ κυριαρχῇ τῶν στενῶν καὶ ἑπομένως νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ βάσιν πρὸς προμήθειαν τῶν ἐπιτηδείων ἐξ Ἀσίας καὶ νὰ δύναται νὰ προσβάλλῃ τὴν πόλιν ἀπὸ θαλάσσης. Μὲ ἰσχυρὸν στόλον ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ μὲ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βοσπόρου ἤλπιζεν, ὅτι θ' ἀπεμόνου τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θὰ παρεκώλυε τὴν ἀποστολὴν βοηθειῶν καὶ ἐπιτηδείων. Ἡ κυριαρχία τοῦ Βοσπόρου θὰ ἦτο πλῆγμα καίριον κατὰ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἐνετίας καὶ τῆς Γενούης, καθὼς καὶ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Τὰ πλοῖα θὰ ἠμποδίζοντο νὰ μεταφέρωσιν ἐλευθέρως ἐμπορεύματα, θὰ ἐματαιοῦτο δὲ καὶ πᾶσα ἀπόπειρα μεταφορᾶς προμηθειῶν ἐκ τοῦ Εὐξείνου.

Βεβαίως θὰ προσεδόκα τις, ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἀντιτάξῃ ὅλην τὴν δύναμίν του κατὰ τῆς ἐκτελέσεως τοιούτου σχεδίου. Ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, ὅστις εἰς οὐδὲν ἄλλο συνετέλεσεν ἢ νὰ ἐπιβραδύνῃ μόνον τὴν προσέγγισιν τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἦτο τόσον ἀξιοθρηνήτως ἀσήμαντος, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακωλύσῃ τὴν προσέγγισιν τῆς ἐχθρικῆς πρωτοπορείας, ἀποτελουμένης ἐκ τεκτόνων καὶ τεχνιτῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ φρουρίου.

Ὅταν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1452 ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔμαθον τὰς προπαρασκευὰς τῶν Τούρκων καὶ εἶδον, ὅτι μετὰ σπουδῆς συνήθροιζον οἰκοδομικὸν ὑλικὸν καὶ μετέφερον πλήθη ἐργατῶν, τότε μόνον κατενόησαν τὴν σπουδαιότητα τῆς καταστάσεως καὶ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ πόλις. Ἐστάλησαν εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς τὸν Σουλτᾶνον πρέσβεις μὲ τὸν σκοπόν, ὅπως τὸν πείσωσι νὰ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου του. Ἐπεκαλέσθησαν τὰς ὑφισταμένας συνθήκας, τὰς συναφθείσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ πάππου του καὶ τοῦ πατρός του καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, διὰ τῶν ὁποίων διαρρήδην ὡρίζετο, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς ἀνεγέρσεως ὀχυρωματικῶν ἔργων ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου.

Ἐξέθεσαν πρὸς τούτοις, ὅτι οἱ ὅροι τῶν συνθηκῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰ-

χον τηρηθῇ κατὰ γράμμα, χωρὶς ποτε οὐδεὶς Σουλτᾶνος ν' ἀποπειραθῇ τοιοῦτόν τι. Οἱ πρέσβεις τέλος εἶπον πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅτι ἡ καταπάτησις τῶν συνθηκῶν ἀπετέλει ἐκδήλωσιν μεγίστης ἀδικίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

Εἰς ἀπάντησιν ὁ Σουλτᾶνος, ὅστις εἶχεν ἀπόφασιν ν' ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον μέχρι περατώσεως τῶν παρασκευῶν του, ἐδήλωσε πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους, ὅτι δὲν εἶχεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην πρόθεσιν νὰ καταπατήσῃ τὰς συνθήκας.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πατρός του, οἱ Ἰταλοὶ εἶχον ἀποπειραθῇ νὰ παρακωλύσουν τὴν διάβασιν τῶν στρατευμάτων του, ὅταν εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσουν τοὺς Οὔγγρους, εἶπεν, ὅτι ἐξετέλει τώρα αὐτὰ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, διὰ νὰ προλάβῃ εἰς τὸ μέλλον πᾶσαν οἱανδήποτε ὁμοίαν ἀπόπειραν καὶ προστατεύσῃ οὕτω τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις του. Εἶπε πρὸς τούτους, ὅτι τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπροτίθετο ν' ἀνεγείρῃ τὸ φρούριον, ἀνῆκεν εἰς αὐτὸν καὶ ὑπεκρίθη ὅτι ἐξεπλήσσετο, διότι ὁ αὐτοκράτωρ ἐσκέφθη νὰ τῷ παράσχῃ πράγματα εἰς τὴν πραγματοποίησιν τόσον ἀναγκαίου σχεδίου.

— Ἐκτὸς ἐάν, προσέθεσεν ὁ Μωάμεθ, δὲν εἶνε διατεθειμένος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος καὶ τότε τὸ πρᾶγμα διαφέρει.

Ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι ἐξέθεσαν τὰ κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Μωάμεθ συνέντευξίν των, ἡ πρώτη σκέψις τοῦ αὐτοκράτορος ὑπῆρξε νὰ πολεμήσῃ ἀλλ' ἠμποδίσθη ὑπὸ τῶν ἐπικλήσεων τῶν κληρικῶν καὶ τοῦ λαοῦ. Δὲν ἔστειλεν ἐπομένως, ὡς εἶχεν ἀπόφασιν, στρατιώτας νὰ καταστρέψωσι τὰ προπαρασκευαστικὰ ἔργα τῶν Τούρκων τεκτόνων καὶ τεχνιτῶν.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔαρος τοῦ 1452 τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου ἀνέλαβεν αὐτὸς ὁ Σουλτᾶνος προσωπικῶς. Ἐξέπεμψεν ἐκ Καλλιπόλως εἰς τὸν Βόσπορον στόλον ἐκ τριάκοντα καλῶς ὡπλισμένων τριήρεων καὶ πολυαρίθμων μεταφορικῶν πλοίων. Συγχρόνως δ' ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ ὥδευσε πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου. Εὐθὺς δέ, ὡς ἔφθασεν ἐκεῖ, τῇ συνδρομῇ τῶν μηχανικῶν του ἐξέλεξε τὸ καταλληλότερον μέρος πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ φρουρίου.

Ἅπαξ τοῦ σχεδίου τεθέντος, ὅλος ὁ στρατὸς ἐπεδόθη εἰς τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσίν του. Ὁ Μωάμεθ προσωπικῶς ἐπεστάτει εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου, ἐπιδεικνύων ὅλην τὴν θαυμαστὴν ἐνεργητικότητά του, ἥτις ἐχαρακτήριζεν ἐπίσης ὅλας τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις του.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἐνδιαφερόμενος νὰ περισώσῃ τὰ γεννήματα τῶν πέριξ ἀγροτικῶν συνοικισμῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ φανῇ ὅτι δὲν θεωρεῖ ὡς ἐχθρικὸν τὸ σχέδιον, τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποίου δὲν ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ, ἔστειλε τρόφιμα εἰς τοὺς ἐργάτας. Ὁ Μωάμεθ, εἰς ἀπάντησιν τῆς φιλοφρονήσεως καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν ἴσως νὰ προκαλέσῃ πόλεμον εἰς ἀνοικτὸν πεδίον, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ λεηλατήσωσι τοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ συλλέξωσι ἢ καταστρέψωσι τὰ γεννήματα.

Ὅλοι οἱ ναοὶ καὶ αἱ οἰκίαι τῶν πέριξ, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς περιφήμου ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀσωμάτων, κατηρειπώθησαν διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὑλικόν των εἰς τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα.

Τὸ μέρος, ὅπερ ἐξέλεξεν ὁ Μωάμεθ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν ἔργων, ἐφαίνετο μᾶλλον ὡς ὀχυρωμένη πόλις ἢ ὡς φρούριον. Τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι παραμένουσιν ἀκόμη καὶ σήμερον καὶ ἀποτελοῦσι τὸ γραφικώτερον θέαμα, τὸ ὁποῖον βλέπει ὁ περιηγητής, ὁ ταξειδεύων ἀνὰ τὸν Βόσπορον. Εἰς τὰ ἄκρα ὑπάρχουσι δύο ἰσχυρότατοι πύργοι, ἑνούμενοι διὰ μακροῦ καὶ ὑψηλοῦ τείχους, διακοπτομένου ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ὑπὸ μικροτέρων πύργων.

Ἐκ τῶν ἄκρων τῶν δύο μεγάλων πύργων ἐκτείνονται ἄλλα τείχη, ὅμοια πρὸς τὸ μέγα, τὸ ἐκτισμένον κατ' ὀρθὰς γωνίας, καὶ φθάνουσι μέχρι τῶν ἄλλων πύργων τοῦ ἄλλου μεγάλου τείχους τῆς ἀκτῆς, τοῦ παραλλήλου πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου. Μικρὰ τηλεβόλα, καταλλήλως τοποθετημένα ἐπὶ τῶν πύργων, ἐχρησίμευον πρὸς ἄμυναν κατὰ πάσης ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιθέσεως. Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς δὲ καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τειχῶν εἶχε τοποθετηθῇ μέγα τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον ἔβαλλε βαρυτάτας λιθίνας σφαίρας καὶ τὸ ὁποῖον ἐδέσποζε τῶν στενῶν.

Αἱ ἐργασίαι πρὸς κατασκευὴν τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν ἤρχισαν τὸν Μάρτιον τοῦ 1452 καὶ ἐπερατώθησαν περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤλπιζον πάντοτε εἰς τὴν εἰρήνην. Ὅταν ὅμως τὸ φρούριον ἐτελείωσε καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Μωάμεθ ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι τὰ γεννήματα τῶν χωρικῶν, τότε πᾶσα ἐλπὶς ἀπέπτη. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἔκλεισε τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ ἐκράτησεν ὡς αἰχμαλώτους τοὺς ἐντὸς αὐτῆς εὑρισκομένους ὀλίγους Τούρκους, τοὺς ὁποίους ἐν τούτοις μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέστειλεν εἰς τὸν Σουλτάνον.

Εὐθὺς ὡς ἐκλείσθησαν αἱ πύλαι, ὁ Μωάμεθ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον, χωρὶς δὲ ν' ἀπολέσῃ καιρὸν ἐνεφανίσθη ἀμέσως πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ στρατοῦ ἐκ πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν. Αἱ προπαρασκευαί του ἐν τούτοις διὰ τακτικὴν πολιορκίαν δὲν ἦσαν πλήρεις.

Μετὰ τριήμερον παραμονὴν ἔξωθεν τῶν τειχῶν, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη τὴν 6ην Σεπτεμβρίου εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, συγχρόνως δὲ ὁ στόλος ἐπανέπλευσεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ταχέως ἐβεβαιώθησαν ποῖα μεγάλα πλεονεκτήματα ἔμελλε νὰ ἔχῃ ὁ στρατὸς τοῦ Μωάμεθ ἐκ τῶν νέων ἰσχυροτάτων ὀχυρωμάτων του.

Τὴν 10ην Νοεμβρίου δύο μεγάλαι ἐνετικαὶ τριήρεις, ὑπὸ τὸν ἀρχηγίαν τοῦ Μοροζίνη, ἐβομβαρδίσθησαν ὑπὸ των Τούρκων ἐνῷ διήρχοντο τὰ στενὰ καὶ συνελήφθησαν. Δύο περίπου ἑβδομάδας ἀργότερον, τὴν 26 Νοεμβρίου ἕτερον ἐνετικὸν πλοῖον ἐπυροβολήθη καὶ ᾐχμαλωτίσθη ἐπίσης. Αἱ συλλήψεις αὗται τῶν πλοίων ἐχρη-

σίμευσαν ὡς σύνθημα τοῦ πολέμου. Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν οἱ Τοῦρκοι ἐκυριάρχουν τοῦ Βοσπόρου.

Ἤδη, ὅτε εἶχεν ἐξασφαλίσῃ ἀσφαλῆ βάσιν διὰ τὰς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις του, ὁ Μωάμεθ εὑρισκόμενος ἐν Ἀνδριανουπόλει ἀπέρριψε τὰ προσχήματα καὶ συγκαλέσας εἰς συμβούλιον τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ του ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς τὸν σκοπὸν τῶν προπαρασκευῶν του, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν συνειθισμένην τακτικήν του ἐκράτει μέχρι τότε μυστικόν. Ὁ Μωάμεθ, ἀναγγέλλων εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του τὸ σχέδιον, ἐξήγησε πρὸς αὐτοὺς διὰ βραχέων τὴν ἱστορίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐζήτησε νὰ τοὺς φανατίσῃ. Ἀφοῦ περιέγραψε τὰς προόδους, τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν προγόνων του εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Προύσης, τοῦ Ἑλλησπόντου, μέρους τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας, εἶπε τέλος εἰς αὐτοὺς ὅτι τὸ μεγαλείτερον ἐμπόδιον εἰς τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων ἦτο ἡ Πόλις καὶ ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου.

Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τῆς προόδου τῶν τέκνων τῶν Ὀθωμανῶν παρεκωλύετο ὑπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ἐμπόδιον αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἐκλίψῃ, αὐτοὶ δέ, προσέθεσεν ὁ Μωάμεθ, ὤφειλον νὰ συμπληρώσωσι τὸ ἔργον τῶν πατέρων των. Ἤδη δὲν εἶχον ἢ μίαν μόνον πόλιν ἐναντίον των, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὴν ὁρμήν των, πόλιν σχεδὸν ἡμιηρειπωμένην καὶ ἐξησθενημένην ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν καὶ ἐπιθέσεων τῶν προκατόχων του, πόλιν μόνον κατ' ὄνομα, πράγματι δὲ ἔκτασιν καλλιεργημένης γῆς μὲ καρποφόρα δένδρα καὶ ἀμπέλους. Τὰ οἰκοδομήματα τῆς πόλεως ἦσαν παμπάλαια, τὰ δὲ τείχη της ἐγκαταλελειμμένα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἠρειπωμένα.

Παρ' ὅλην ἐντούτοις τὴν αδυναμίαν της ταύτην, ἕνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεώς της τοῦ νὰ δεσπόζῃ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε μεγάλως παρακωλύσει τὴν περαιτέρω πρόοδον τῶν Τούρκων καὶ ἠδύνατο νὰ τὴν παρακωλύῃ ἀκόμη, ἀνατρέπουσα τὰ σχέδιά των καὶ ἀντεπεξερχομένη κατ' αὐτῶν ἐπιτυχῶς. «Ἔπραξα ἑπομένως, ἐξηκολούθησεν ὁ Μωάμεθ, ὅ τι ἠδυνάμην, μυστικὰ καὶ φανερά, διὰ νὰ ὑπονομεύσω τὴν θέσιν τῆς Πόλεως. Ἤδη κατὰ τὴν γνώμην του, εἶχεν ἔλθῃ ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐκυριεύετο καὶ θὰ ἐξηφανίζετο ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ἓν ἐκ τῶν δύο ἔπρεπε νὰ συμβῇ» ἢ νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις μεταξὺ τῶν πόλεων τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, ἢ νὰ καταστραφοῦν ἀμφότερα, καὶ τὸ τουρκικὸν Κράτος, καὶ ἡ Πόλις. Διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ ἐξησφαλίζοντο περισσότερον αἱ ὑπάρχουσαι τουρκικαὶ κτήσεις.

Ἄνευ αὐτῆς, τὸ τουρκικὸν ἔδαφος δὲν ἦτο ἐν ἀσφαλείᾳ. Τέλος ὁ Μωάμεθ ἐξώρκισε τοὺς ἀξιωματικούς του νὰ μὴ διστάσουν οὐδὲ στιγμὴν ἀλλὰ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Πόλεως ἀμέσως προτοῦ φθάσουν ἐνισχύσεις πρὸς βοήθειάν της. Ὅλοι ὁμοφώνως ἐπεδοκίμασαν τὸ σχέδιον. Κατά τινα πιθανωτάτην μαρτυρίαν, ὁ Μωάμεθ

εἶχε πληροφορηθῆ, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰταλοὶ δὲν θὰ ἐβοήθουν τοὺς Ἕλληνας ἐξ αἰτίας τῶν θρησκευτικῶν ἀντιζηλιῶν των.

Ὁ Μωάμεθ εὐθὺς ὡς ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀξιωματικῶν του, ἐπετάχυνε τὰς διὰ τὴν πολιορκίαν ἑτοιμασίας μετὰ μεγίστης δραστηριότητος. Ὁ στρατηγὸς διοικητὴς τῶν ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας στρατευμάτων διετάχθη νὰ μεταβῇ μετὰ μέρους τοῦ στρατοῦ του εἰς τὰ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ τὰ καταλάβῃ. Ἡ διαταγὴ ἀμέσως ἐξετελέσθη καὶ ὁ στρατηγὸς κατὰ τὴν συνήθη τουρκικὴν μέθοδον προσέβαλεν ὅλα τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα συνήντα καθ' ὁδὸν καὶ τὰ ὁποῖα παρέμενον ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τῶν κειμένων ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου ἐλεηλατήθησαν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατ' ἀρχὰς ἠθέλησαν νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος θὰ ἔμενεν ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον εἶχε καταλάβῃ καὶ ὀχυρώσῃ τόσον ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου. Ταχέως ὅμως συνῆλθον εἰς ἑαυτοὺς καὶ κατενόησαν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ πολιορκίας τῆς Πόλεως, σοβαρωτέρας ἀφ' ὅσας ἐνεθυμοῦντο οἱ γεροντότεροι.

Ἐγνώριζον τὴν ἀδυναμίαν των καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν των. Ἐγνώριζον ὅτι, πολιορκουμένης τῆς Πόλεως, θὰ εἶχον μεγαλείτερα μειονεκτήμματα τώρα παρ' ὅσα εἶχον εἰς οἱανδήποτε ἄλλην πολιορκίαν τοῦ παρελθόντος. Κατενόησαν, ὅτι διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ περιήρχοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀσπονδοτέρων αὐτῶν ἐχθρῶν, ὅτι θὰ ἐσφάζοντο τὰ παιδία των, θὰ ἐλῃστεύοντο αἱ περιουσίαι των, θὰ ἐλεηλατοῦντο αἱ ἐκκλησίαι των καὶ θὰ ᾐχμαλωτίζοντο αἱ γυναῖκές των. Ὅσοι ἐκ τῶν ἀνδρῶν δὲν εἶχον ἐμβολιασθῆ βαθέως ἀπὸ τὸ μικρόβιον τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ δὲν ἀνέμενον τὴν σωτηρίαν των ἁπλῶς ἀπὸ τὰς εἰκόνας καὶ τοὺς οἰωνούς, ἀπετίναξαν τὴν νάρκην καὶ τὴν χαύνωσιν, συνῆλθον εἰς ἑαυτοὺς καὶ ταχθέντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορός των προσηνέχθησαν ὡς πραγματικοὶ ἄνδρες καὶ ἀντεμετώπισαν τὸν κίνδυνον γενναίως. Ἤρχισαν ἀμέσως οἱ ἀνανήψαντες νὰ ἐνισχύσωσι τὰ ἀμυντικὰ ἔργα τῆς πόλεώς των. Η πρώτη των φροντὶς ὑπῆρξε νὰ ἐπισκευάσωσι τὰ τείχη καὶ νὰ συλλέξωσι ἐν σπουδῇ τόξα καὶ παντὸς εἴδους ὅπλα.

Καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ κάτοικοι ἠσχολοῦντο εἰς τὰς προπαρασκευάς των. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1452, ὡς ἀνεφέραμεν ἤδη, εἶχε φθάσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Καρδινάλιος Ἰσίδωρος μετὰ διακοσίων στρατιωτῶν, ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ Πάπα. Κατὰ τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐποχὴν ἔφθασαν καὶ ἓξ ἐνετικὰ πλοῖα, οὐχὶ μὲν πολεμικά, δυνάμενα ὅμως νὰ μετατραπῶσιν εἰς τοιαῦτα οἱ πλοίαρχοι τῶν ὁποίων συγκατετέθησαν, κατόπιν παρακλήσεως τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ παράσχωσι πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἥν, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσταί μας, κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ ὀχυρώματα τοῦ Χισσὰρ τὰ ἐνετικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἐκ τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ εὐγενεῖς, ὁ καρδινάλιος καὶ τὰ σημαίνοντα μέλη τῆς ἐνετικῆς

παροικίας συνῆλθον εἰς σύσκεψιν, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν ὅρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐζητεῖτο ἐξ Ἐνετίας βοήθεια. Ἡ συνέλευσις αὕτη ἔλαβε χώραν τὴν 13ην Δεκεμβρίου, τὴν ἐπομένην τῆς περιφήμου δοξολογίας ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τελεσθείσης ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, διήρκεσε δὲ ἡμέρας τινὰς κατὰ συνέχειαν. Κατὰ ταύτην ἦσαν παρόντες μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ δύο πλοίαρχοι ἐκ τῶν ἓξ ἐνετικῶν πλοίων, ὁ Τρεβιζάνας καὶ ὁ Διέδος. Ἀμέσως μετὰ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ἀπεστάλησαν εἰδικοὶ ἀπεσταλμένοι εἰς τὴν Ἐνετίαν, ὅπως ζητήσωσι καὶ σταλῇ ἄμεσος καὶ ταχεῖα ἐνίσχυσις χάριν τῆς Πόλεως. Ἐπὶ πλέον δὲ ἀπεφασίσθη νὰ μὴ ἐπιτραπῇ εἰς οὐδὲν τῶν ἐν τῷ λιμένι εὑρισκομένων ἐνετικῶν πλοίων ν' ἀποπλεύσῃ ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας.

Τὴν 29ην Ἰανουαρίου ἀφίχθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάνης, εὐγενὴς Γενουήνσιος, ἐξησκημένος καλῶς εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ ἔμπειρος στρατιώτης. Ἐπὶ τῶν δύο πλοίων του εὑρίσκοντο τετρακόσιοι θωρακοφόροι, τοὺς ὁποίους ἐκόμιζεν ἐκ Γενούης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι μισθοφόροι ἐκ Χίου καὶ Ρόδου, ἀποτελοῦντες ἐν συνόλῳ σῶμα ἐξ ὑπερεπτακοσίων ἀνδρῶν.

Ὁ Ἰουστινιάνης, στρατιώτης διακεκριμένος καὶ γενναῖος, μετέβαινεν οἰκείᾳ βουλήσει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν σπάθην του, ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν ἀμηχανίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς ὑπόσχεσιν δὲ ἔλαβεν, ἐν περιπτώσει εὐοδώσεως τοῦ ἀγῶνος, νὰ τῷ δοθῇ ἡ νῆσος Λέσβος. Ἔγεινε δεκτὸς μετ' ἐξαιρετικῆς φιλοφροσύνης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν εὐγενῶν, κοινῇ δὲ συγκαταθέσει ὠνομάσθη γενικὸς ἀρχηγὸς μετ' ἐξουσίας δικτατορικῆς ἐπὶ πάντων τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν πόλεμον. Ἀμέσως ὁ Ἰουστινιάνης ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν του τὰ συντελούμενα ἔργα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης τῆς Πόλεως. Ἐξέλεξε τὰς καλειτέρας θέσεις ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ἐτοποθέτησε μικρὰ τηλεβόλα ἐπ' αὐτῶν, συγχρόνως δὲ διένειμεν ἀναλόγως τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ ὥρισεν εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν τὴν θέσιν του.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου ὁ Τρεβιζάνας μετὰ τῶν ναυτῶν του, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν πληρωμάτων τοῦ Διέδου, ἤνοιξε κεκαλυμμένην τινὰ παλαιὰν τάφρον, ἥτις ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ξηρὰν μέρους τῶν τειχῶν, καὶ ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου τὸ ἔδαφος καθίστατο ὁμαλόν, συγχρόνως δὲ ἐπιδιώρθωσε καὶ τὰ πέριξ τείχη.

Τὴν 2αν Ἀπριλίου, διὰ πρώτην φορὰν μετὰ πάροδον χρόνων πολλῶν, ἐνισχύθη καὶ ὡπλίσθη ἡ ἐν εἴδει διαφράγματος ἅλυσις τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τῶν δεσποζόντων τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Ἡ ἅλυσις αὕτη ἐξετείνετο ἐκ τοῦ Πύργου τοῦ Εὐγενίου μέχρι τοῦ σημερινοῦ Πύργου τοῦ Γαλατᾶ, καλουμένου τότε Πύργου τοῦ Χριστοῦ καὶ εὑρισκομένου ἐντὸς τῶν τειχῶν.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

Μετὰ μίαν ἔριδα, διαρκέσασαν ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη, καὶ μεθ᾽ ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Σουλτάνου νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑνότητα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐκ Πετρουπόλεως ἐπιβολήν, συναινέσας εἰς τὴν δημιουργίαν παραπλεύρως τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ παρὰ τὰς πρὸς αὐτὴν ἀναληφθείσας ἐπισήμους ὑποχρεώσεις, αὐτονόμου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Ἐξάρχου. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁλοκλήρου τῆς αὐτοκρατορίας, προσελθόντες τῇ προσκλήσει Ἀνθίμου τοῦ ς΄. ἀπεκήρυξαν τὴν Ἐξαρχίαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἄλλο τι ἢ πλατωνικὴ ἐκδήλωσις.

Οἱ σχισματικοὶ Βούλγαροι ἀπεθρασύνθησαν ἔκτοτε πλειότερον, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς συνδρομῆς τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ κατέστησαν οἱ κεκηρυγμένοι πλέον ἀντίπαλοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ τοῦ 1875 ἡ βουλγαρικὴ βουλιμία δὲν ἔχει πλέον ὅρια. Ἡ συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου, τῆς ὁποίας αἱ συνέπειαι ἦσαν καταστρεπτικαὶ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν Τουρκίαν, ἐδημιούργησε τὴν ἐντὸς τοῦ Αἵμου ἡγεμονίαν των. Ἡ οὕτω συντελεσθεῖσα Βουλγαρία, χάρις εἰς τὴν σιωπηρὰν ὑποστήριξιν τῶν προστατῶν των καὶ τὴν ἀπροσεξίαν τῆς Γαλλίας, ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ 1885 τὸ πραξικόπημα, παραβιάσασα πασιδήλως τὴν βερολίνειον συνθήκην.

Ἔκτοτε ἐνθαρρυνθεῖσα ἡ Βουλγαρία ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, ἐπεξέτεινε τὴν φιλοδοξίαν της καὶ μέχρι τῶν εὐφόρων ἐπαρχιῶν, αἵτινες χωρίζουσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Μὴ δυναμένη δὲ νὰ καταλάβῃ ταύτας δι᾽ παρομοίου πραξικοπήματος, καθὼς ἔπραξε τοῦτο διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, διηυκόλυνε τὴν εἰσβολὴν τῶν ὁμογενῶν της εἰς τὰς ἐποφθαλμιουμένας χώρας.

Ἀλλ᾽ ἡ ἀντίστασις τῶν κατοίκων, παρακωλύσασα τὴν ταχεῖαν καὶ εὔκολον πραγματοποίησιν τῶν βουλγαρικῶν τούτων σχεδίων, ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐξαπολύσωσιν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν σπείρας ληστῶν, ἐμπρηστῶν καὶ δυναμιτιστῶν.

Αἱ τελευταῖαι **«Εἰδήσεις τῆς Μόσχας»** δὲν διαψεύδουσι τὴν γνώμην, ὅτι ἡ δυναμῖτις εἶνε τὸ προτιμώμενον ὅπλον τῶν Βουλγάρων ἀνταρτῶν, ἄλλως τε δύναταί τις νὰ βεβαιωθῇ περὶ τούτου καὶ ἀπὸ τὰ κατορθώματα αὐτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, πρὶν ἢ πιστοποιηθῶσι ταῦτα ἐκ Πετρουπόλεως καὶ Μόσχας.

Σήμερον πλέον οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ περὶ τῶν προθέσεων των

τούτων. Μήπως πρὸ ὀλίγου, ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἡ Γραμματεία της Ἐξαρχίας δὲν ἐδημοσίευσεν ἐν βιβλίῳ τοὺς ἀκολούθους ἐποικοδομητικοὺς λόγους;

«Τὸ μέλλον μας εἶνε ἡ Μακεδονία. Ἡ κατάκτησίς της εἶνε ἡ ἀφύπνισις τῶν «Μακεδόνων Βουλγάρων. Ἐκεῖ εἶνε τὸ πεδίον τῆς δράσεώς μας, διότι τὸ μέλλον «τῆς ἐθνικῆς μας ἑνότητος, ἡ ὕπαρξίς μας αὐτὴ ὡς κράτους ἐν τῷ Αἷμῳ, οὐδεμίαν «θὰ ἔχωσι σημασίαν, ἐὰν δὲν βασίζωνται ἐπὶ μιᾶς ἰδέας. Ἡ Θεσσαλονίκη πρωτίστως πρέπει νὰ εἶνε τὸ φωτίζον παράθυρον τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Ἐργασθῶμεν «ἐν Μακεδονίᾳ»!

Καὶ ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ἐργασία των ὑπῆρξεν ἀρκούντως ἐπιτυχής. Ἡ Θεσσαλονίκη, πόλις σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἑβραϊκή, ὅπου ὅλαι αἱ συνειδήσεις εἶνε εὔκολον νὰ ἐξαγορασθῶσιν, ὑπῆρξε τὸ πρόσφορον ἔδαφος τῶν κατωρθωμάτων των..., διότι εὗρον ἐν αὐτῇ τοὺς ἀναγκαίους αὐτοῖς συνωμότας. Ὁ αὐτόθι πρόξενος τῆς Ἀγγλίας κ. Ἀλφρέδος Βιλλιώτης, ὁ ὀλιγώτερον ὕποπτος ἐπὶ μεροληψίᾳ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἔγραφε πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του τὰ ἑξῆς:

«Ἡ κυριαρχοῦσα σήμερον ἔλλειψις ἀσφαλείας ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τοὺς πα«ραπονουμένους πλειότερον τῶν ἄλλων.

«Πράγματι, ἐκτὸς τῶν καταχρήσεων, τῶν συμφυῶν τῇ τουρκικῇ διοικήσει, οὐδὲν «ἕτερον δικαιολογεῖ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἀνυπομονησίαν τοῦ τόπου. Διότι αἱ βουλγα«ρικαὶ ληστοσυμμορίαι, αἱ ὁποῖαι πρὸς στιγμὴν ἔπαυσαν τὰ κακουργήματά των, ἤρ«ξαντο καὶ πάλιν στυγερῶν πράξεων κατά τε τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Μουσουλ«μάνων.

«Μέχρι τοῦδε οὐδεὶς ἐσκέφθη νὰ ἐκδικηθῇ τὰ ἐγκλήματα ταῦτα, ἀλλ' ἡ θέσις «τῶν κατοίκων κατέστη τοσοῦτον προβληματική, ὥστε Ἕλληνες καὶ Σέρβοι, ὡς καὶ οἱ «Μωαμεθανοί, νὰ παραπονῶνται κατὰ τῆς βαρβάρου συμπεριφορᾶς τῶν ληστοσυμμο«ριῶν καὶ κατὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς «Δοϊράνης, ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων, καθὼς καὶ οἱ Μουσουλμάνοι, κλείονται εἰς τὰς «οἰκίας των ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν βουλγαρικῶν κομι«τάτων ἐπέφερον ἀληθῆ τρόμον, ὅστις ἐπικρατεῖ ἐφ' ὅλων τῶν κατοίκων τῆς χώρας «ταύτης». (Κυανῆ Βίβλος 1903).

Ἔκτοτε οἱ Βούλγαροι ἐπαναστάται ἐπολλαπλασίασαν τὰς βιαιότητάς των. Κατὰ χιλιάδας ἀριθμοῦνται τὰ θύματα των, τὰ ὁποῖα ἐφρόντιζον νὰ ἐκλέγωσι μεταξὺ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν ἱερέων, διότι οὕτως ἐπιδιώκουσι νὰ ἐκμηδενίσωσι πρὸ παντὸς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, φρίττοντες πρὸ τῆς πιθανῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ σκοτεινὴ καὶ βάρβαρος διάνοιά των φοβεῖται τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ κατενόησαν, ὅτι ἐπιβάλλεται πλέον εἰς αὐτοὺς τὸ καθῆκον τῆς παντὶ σθένει ἀντιστάσεως κατὰ τῶν προόδων τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ κύριος σκοπὸς εἶνε ἡ ἐκμηδένισις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς

Ἀνατολῆς, ὅπερ μόνον θὰ ἐπέτρεπεν αὐτῇ μίαν ἡμέραν νὰ κληρονομήσῃ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἡ σλαυϊκὴ Δύναμις, εἶνε ἀληθές, ὅτι διέρχεται δεινὴν κρίσιν.

Αἱ ἀλλεπάλληλαι σχεδὸν ἀποτυχίαι τῶν ὅπλων της ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἀνατολῇ μειοῦσι βεβαίως τὸ γόητρον αὐτῆς, ἀλλὰ φόβος ὑπάρχει μὴ μετὰ μίαν ὁριστικὴν ἀποτυχίαν ἐν Μαντζουρίᾳ ἐπιζητήσῃ εὔκολον ἀντίρροπον ἐν τῷ Αἵμῳ. Εἶνε δυνατὸν τοὐναντίον ἡ σφοδρὰ ἀντίδρασις, ἡ ἐκδηλωθεῖσα ἐν ταῖς ἐργατικαῖς πόλεσιν, ὡς ἐκ τῆς ἀνεπανορθώτου καταστροφῆς, νὰ ἔχῃ ὡς ἄμεσον συνέπειαν τὴν γενικὴν ἐξέγερσιν τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ.

Ἀγωνιῶν οὗτος ἀπό τινων μηνῶν, ἕνεκα τῶν ἐθνικῶν του συμφορῶν, μεμυημένος δὲ καταλλήλως εἰς τὰς φιλελευθέρους καὶ ἐπαναστατικὰς ἀρχάς, αἵτινες διεισέδυσαν σήμερον μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς καλύβης τοῦ χωρικοῦ, θὰ ἀποτολμήσῃ ἴσως φοβεράν τινα ἀπόπειραν, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἡ ρωσσικὴ αὐτοκρατορία μόνη θὰ δοκιμάσῃ ν' ἀντιπαλαίσῃ. Ἀλλ' εἶνε ἆρά γε ἀρκούντως παρεσκευασμένος ὁ ρωσσικὸς λαὸς διὰ τοιαύτην μεταλλαγήν; Ὁ σχεδὸν βάρβαρος καὶ ἀπαίδευτος μουζῖκος θὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ ἄνευ δεσπότου; Ὑπάρχει λοιπὸν φόβος, ὅτι τὰ κράτη τοῦ Αἵμου, στενοχωρημένα ἐντὸς τῶν μικρῶν πρωτευουσῶν των, θ' ἀποφασίσωσι νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἀναστατώσεως ταύτης, ἵνα διαμοιρασθῶσι τὰ λάφυρα τοῦ ἡττημένου γίγαντος.

Καὶ ἡ Μακεδονία θὰ εἶνε ἡ πρώτη λεία, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐπιπέσωσιν οἱ ἀδιάλλακτοι ἐχθροί, οἱ ὀπαδοὶ τῆς μεγάλης Βουλγαρίας, οἵτινες ἐπέβαλον τὴν θέλησίν των εἰς τὸν ἡγεμόνα των. Μ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ πολιτικὴ θέσις τῆς Μακεδονίας θὰ μείνῃ ἡ αὐτή, διότι ἡ ἐναργὴς ἐπέμβασις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων θ' ἀσφαλίσῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς χώρας ταύτης. Πρέπει νὰ ἐπιζητήσωμεν τὴν ἄμεσον καὶ ἀκεραίαν ἐφαρμογήν, ὡς καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν μεταρρυθμίσεων, ἃς μάτην ἀναμένομεν ἐκ τῆς εἰρωνικῆς τοῦ Σουλτάνου γενναιοδωρίας. Νομίζομεν πρὸς τούτοις τὰ μάλιστα συντελεστικόν, ὅπως διὰ λογικῆς τινος νομοθεσίας ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐξ ἴσου ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης εἴς τε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς Μουσουλμάνους, πρὸς δὲ οἱ δικασταὶ νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῶν σπλάγχνων τῶν δύο στοιχείων, εἰς οὓς ν' ἀνατεθῇ ἡ διακανόνισις τῶν διαφορῶν αὐτῶν καὶ τέλος ἡ ἀστυνομία τῶν μακεδονικῶν νομῶν νὰ σχηματισθῇ ἐκ στελεχῶν, ἐν οἷς ν' ἀντιπροσωπεύωνται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα.

Ἐν μιᾷ λέξει πρέπει ἡ ἐξουσία τοῦ Σουλτάνου ν' ἀπομείνῃ ὀνομαστικὴ ἐφ' ὅσον δὲν δύναται νὰ εἶνε πραγματική.

Ὡσαύτως δέον ν' ἀπευθυνθῶσι ρηταὶ παραστάσεις πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Σόφιας, δι' ὧν νὰ καθορισθῇ ἡ εὐθύνη αὐτῆς ἐν περιπτώσει νέων ἐξεγέρσεων.

Οὕτω μόνον, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἑνώσεως τῶν ἐπαρχιῶν τούτων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀφοῦ δὲν εἶνε δυνατὸν ν' αὐτονομηθῶσιν,

ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ μία αὐτονομία ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν Δυνάμεων καὶ ὑπὸ τὴν ψιλὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀνάλογος περίπου πρὸς τὴν τῆς Κρήτης. Οὕτω καὶ μόνον ἐλπίζεται, ὅτι θ' ἀναγεννηθῇ ἡ εὐτυχία καὶ ἡ χαρὰ εἰς τὰς δυστυχεῖς ταύτας χώρας, τὰς ὁποίας αἱ αἰώνιοι ἐξεγέρσεις ἀπελπίζουσι καὶ ἐξαντλοῦσι.

Τὸ μακεδονικὸν ζήτημα εἶνε ἀρρήκτως συνδεδεμένον πρὸς αὐτὴν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν προαγωγὴν ὅλα τὰ ἐξέχοντα πνεύματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐπιθυμοῦσι.

Μεταξὺ τῶν πρωτοστατούντων εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον ἀγῶνα ἀναφέρομεν τὸν κ. Καζάζην, τέως πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκάματος δραστηριότης κινεῖ τὸν θαυμασμὸν τῶν δύο κόσμων.

Ἀπὸ ἐτῶν ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπιχειρήματά του ποιοῦσιν ἔκκλησιν πρὸς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἐπίκλησίς του αὕτη εὗρεν ἠχώ. Πρὸ ὀλίγου ἱδρύθη ἐν Παρισίοις *Σύνδεσμος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ* ὑπὸ τὸν κ. Ἐρρῖκον Οὐσσαὶ Ἀκαδημαϊκόν, καὶ ὑπὸ τὴν ἐνεργὸν προεδρίαν τοῦ κ. Ὠμόλλ, Διευθυντοῦ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν Μουσείων καὶ τέως Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ὅστις, ἐκεῖ κάτω ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ψυχήν, τὴν τόσον εὐγενῆ, τόσον γενναίαν, ἀλλὰ καὶ τόσον φεῦ... παρεξηγηθεῖσαν. Ἴσως ὁ ἀρτισύστατος οὗτος Σύνδεσμος προώρισται νὰ δράσῃ λίαν ἐπωφελῶς. Τὸ προσφιλέστερόν του δὲ ἔργον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ εἶνε ἡ εἰρηνικὴ διακανόνισις ὅλων τῶν λυπηρῶν συγκρούσεων, τῶν ὁποίων θέατρον εἶνε ἡ τάλαινα Μακεδονία. Ὁ Σύνδεσμος οὗτος δύναται νὰ ἐλπίζῃ ἐπὶ τῆς συνδρομῆς ὅλων τῶν ἀγαπώντων τὴν Ἑλλάδα, τῶν γνωριζόντων αὐτήν, καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐνόησαν ὁποίους ἀνυποκρίτους θησαυροὺς ἀξίας καὶ ἐνεργητικότητος κρύπτουσιν αἱ πλήρεις ζωῆς καὶ δράσεως ψυχαὶ τῶν νέων γενεῶν της.

Δύναται ὡσαύτως νὰ ἐλπίζῃ ἐπὶ τῆς συνδρομῆς ὅλης τῆς πνευματικῆς Γαλλίας, ἥτις δὲν λησμονεῖ τί ὀφείλει εἰς τὴν μεγάλην Τροφὸν τῆς Καλλιτεχνίας, τῆς Μουσικῆς, τῆς Σοφίας καὶ τῆς Ποιήσεως. Ἡμεῖς εὐχόμεθα αὐτῷ ἐκ βάθους καρδίας τὴν τιμὴν καὶ τὴν χαρὰν τοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ φέρῃ εἰς τοὺς δυστυχεῖς καταδυναστευομένους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου ἕνα κλῶνον τῆς ἱερᾶς ἐλαίας τῆς προσφιλοῦς τῇ Παλλάδι Ἀθηνᾷ.

Claude-Cohendy

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

«ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ Κ^ου ΠΕΤΡΟΥ ΚΟΥΜΠΕΡΤΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΝ ΕΝ ΤΩ ΦΙΓΓΑΡΩ ΕΠΙ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΕΙ ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ»

Ἱδρύθη λοιπὸν ἐσχάτως ἐν Παρισίοις φιλελληνικὸς Σύνδεσμος. Γνωρίζω τι περὶ αὐτοῦ, διότι οἱ συμπαθεῖς ἱδρυταί του μοὶ ἐπεφύλαξαν, κατὰ τὴν φιλόφρονα ἔκφρασίν των, τὴν θέσιν τοῦ «κυριωτέρου μοχλοῦ». Ἐὰν ἐνόμισα, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τὴν δεχθῶ, ἔπραξα τοῦτο ἐξ ὑλικῆς ἀδυναμίας τοῦ νὰ χρησιμεύσω εἰς τὸν σκοπὸν καὶ οὐχὶ ἐξ ἐλλείψεως ἐνθουσιασμοῦ. Ἄλλως τε ἴσως θὰ ἤμην κακὸς μοχλός, ἕνεκα τῶν ριζοσπαστικῶν μου τάσεων καὶ τῆς ὁρμητικῆς μου προπαγάνδας. Ἔσχον ἤδη πολλὰς εὐκαιρίας νὰ τὸ εἴπω, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς μοὶ φαίνεται ἡ μεγάλη ἀνακαινιστικὴ ἀρχὴ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἡ διαυγὴς καὶ θερμὴ φλόξ, πέριξ τῆς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς θὰ ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ μετὰ τὸ μακρὸν τουρκικὸν διάλειμμα τὴν ἀρχικήν του πορείαν πρὸς τὰ προοδευτικὰ πεπρωμένα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Γνωρίζετε, ἀναγνῶσται, τί σημαίνει ὁ ὅρος αὐτός, Ἑλληνισμός, τὸν ὁποῖον προθύμως μεταχειριζόμεθα, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ πνεῦμά μας δὲν εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ βυθοσκοπήσῃ τὴν ἰσχυρὰν σημασίαν; Παλαιὰ λέξις, ἥτις ὑπῆρξε λέξις τοῦ συρμοῦ, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνομεν ἐξ ἐνστίκτου, συνοψίζει τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἀναμνήσεις τοῦ περικλείου αἰῶνος καὶ τὰς ἀπηχήσεις τῆς ἡρωϊκῆς πάλης τοῦ 1821. Ἰδοὺ διατί προφέρομεν τὰς λέξεις μὲ τόνον συμπαθείας, καὶ ὅταν ἀκόμη πρόκειται νὰ πολεμήσωμεν τὴν ἰδέαν, ἥτις περιλαμβάνεται ἐν τῇ λέξει.

Ἀλλά, θὰ εἴπητε, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ τὸν Βουλγαρισμὸν καὶ τὸν Σερβισμόν; Εἶνε τι καλείτερον ἢ περισσότερον τῆς φιλοδοξίας—φυσικῆς καὶ παραδεκτῆς ἄλλως τε—τοῦ νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ πλουτίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἡ Ἑλλάς;

Προσάρτησις τῆς Κρήτης, ἐπέκτασις πρὸς τὴν Μακεδονίαν, πρόσκτησις προνομιούχου θέσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν εἶνε αὐταὶ αἱ ἀξιώσεις, αἱ κρυπτόμεναι ὑπὸ τὴν λέξιν Ἑλληνισμός;

Καὶ ἂν αἱ ἀξιώσεις αὐταὶ στηρίζωνται ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ δικαίων ἀναμφισβήτων, δὲν προσκρούουσι τάχα ἐπὶ ἄλλων δικαίων ἐπίσης ἀσφαλῶν, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ σεβασθῇ τις; Ὄχι. Αὐτὸ εἶνε μία μόνον ὄψις τοῦ ζητήματος. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὅμως ἀποτελεῖ κάτι περισσότερον. Εἶνε ὁ τύπος τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν

ἁρμονικωτέρων, τῶν ρυθμικωτέρων, τῶν τελειοτέρων. Ἡ ἐκκλησία, τὸ ἄστυ, τὸ ἀτομικὸν ἐνδιαφέρον, ἰδοὺ ὁ μέγας τρίπους, ἐφ' οὗ ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως στηρίζονται αἱ νέαι ὅπως καὶ αἱ παλαιαὶ κοινωνίαι.

Ἀλλ' ἡ ἰσορροπία δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ἐπιτευχθῇ, διότι τὸ ἔδαφος εἶνε ἀνώμαλον καὶ ὁ τρίπους ἐπικλινής. Ἄλλοτε ἡ τυραννία τοῦ **ἐγὼ** βλάπτει τὸ σύνολον καὶ ἄλλοτε τὸ σύνολον πιέζει τὸ ἄτομον. Ἄλλοτε ἡ λατρεία εἶνε ἀπορροφητικὴ καὶ ἄλλοτε ἀδρανής. Ἄλλοτε ἡ παραγωγὴ καὶ ὁ πλοῦτος παραλύονται ἐξ ὑπερτροφίας φιλοπατρίας, καὶ ἄλλοτε ἡ λειτουργία τούτου ἀνακόπτεται ἐξ ὑπερβολῆς θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Ἡ κατανομὴ τοῦ ἰδεώδους τῆς καὶ πρακτικότητος ἐνεργεῖται κακῶς, καὶ αἱ ἀξιώσεις των δὲν κατορθοῦσι νὰ συννενοηθῶσιν. Ἀντὶ νὰ βοηθῶνται καὶ νὰ συμπράττωσι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, συμβαίνει νὰ ἀντικρούωνται καὶ ν' ἀλληλεκμηδενίζωνται.

Παρατηρήσατε τὴν σημερινὴν Ἀγγλίαν, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὴν Γερμανίαν, τὴν Οὑγγαρίαν, πρὸ πάντων τὴν Γαλλίαν, τὴν Γαλλίαν μας, ἡ ὁποία ἀπὸ τόσας ἀπόψεις ὁμοιάζει πρὸς τὴν Ἑλλάδα! Παντοῦ παρουσιάζεται δυσχεραίνων, ἀνήσυχος καὶ ἀσταθὴς ὁ ἀνθρώπινος τύπος. Τοὐναντίον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀρθοῦται ἀκμαῖος, φωτισμένος, σταθερός. Μὴ ἀμφιβάλλητε, ὅτι αὐτὸ εἶνε τὸ ὁποῖον συνεκράτησε τοὺς Ἕλληνας διὰ μέσου τῆς ἀγωνίας καὶ τοῖς ἐπέτρεψεν ἐπὶ τέλους νὰ ἴδωσι τὴν αὐγήν, περὶ τῆς ὁποίας δὲν εἶχον ἀπελπισθῇ ποτε.

Ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν εἶνε οὔτε δούλη, οὔτε σύντροφος τῆς ρωσσικῆς. Ἔχει τελείαν φιλοσοφικὴν αὐθυπαρξίαν, ἡ δὲ οὐσιώδης εἰδικότης της εἶνε, ὅτι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ὁ ἱερεὺς γίνεται ὂν ὑπερφυσικόν, χωρὶς διὰ τούτου ν' ἀπειλῆται ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ πνεύματος τῶν πιστῶν. Μὲ τὰς ἐξωτερικάς της πομπάς, τὸ ἐπιβλητικὸν ἱερατεῖόν της, τὰς πολυαρίθμους λειτουργίας της εἶνε ἓν εἶδος εὐγλώττου μεσάζοντος μεταξὺ τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Οὔτε αἱ ἀρχαί της, οὔτε τὸ δόγμα της τὴν ἔφερον πρὸς τὸν δρόμον αὐτόν. Κατέστησεν αὐτὴν τοιαύτην τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα κατ' εἰκόνα τῆς εἰδικῆς εὐεργετικῆς του πολυμορφίας, πνεῦμα φωτὸς καὶ παραδόσεων, εὐλαβὲς πρὸς τοὺς ἀρχαίους τύπους καὶ ταὐτοχρόνως διψαλέον πρὸς νεωτερισμούς.

Τὸ ἄστυ, ἡ κοινωνία. Πόσον ζωηρὰ εἶνε ἐπὶ τῶν πολιτῶν ἡ σφραγίς του καὶ ταὐτοχρόνως πόσον ὁ πολίτης γνωρίζει νὰ ὑπεκφεύγῃ ἀπὸ αὐτήν! Δεσμὸς εὔκαμπτος καὶ τραχύς, γλυκὺς καὶ ἀντέχων συνδέει τὸ μὲν πρὸς τὴν δέ.

Ὑπάρχουσι δεσποτισμοί, τοὺς ὁποίους ἐκεῖ κάτω οὐδεὶς νόμος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλῃ, καὶ ἀναρχίαι, τὰς ὁποίας οὐδεμία συνείδησις θὰ ἠνείχετο. Τὸ ρωμαϊκὸν ἄστυ δὲν ὑπῆρξεν ἢ ἓν σύνολον ἰσχυρὸν καὶ μεγαλοπρεπές, οὐχὶ ὅμως ζῶν ὀργανισμός, ὅπως τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἄστυ.

Ὅπως ἐν τῷ ὀργανισμῷ τὸ κύτταρον, ἀπαραλλάκτως ἐν τῷ ἄστει αὐτῷ ἔζη τὸ ἄτομον αὐτόνομον καὶ συνεκτικὸν συγχρόνως, μὴ δυνάμενον ὅσον καὶ ἂν τῷ ἐζητεῖτο

οὔτε νὰ παραιτηθῇ ἐντελῶς τῆς ἀνεξαρτησίας του, οὔτε ν' ἀποβάλῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ἔνστικτον τῆς ἀμοιβαιότητος.

Διὰ τοῦτο ἀνεπτύχθη παρὰ τῷ Ἕλληνι ἀτομικότης ἐναλλὰξ κυμαινομένη καὶ ἰδιογνώμων, ἰδιότροπος καὶ ἐπίμονος, ἥτις ὅμως δὲν ἀπόλλυται καὶ δὲν ἐξαλείφεται ποτέ. Ἕτοιμος ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὰ δημόσια, οὐδέποτε θυσιάζει δι' αὐτὰ τὸ ἰδανικόν του συμφέρον καὶ οὐδέποτε ἀποβάλλει ἀπὸ τὴν σκέψιν του τὴν ἀνάγκην τῆς ἀτομικῆς του προόδου καὶ τὰ ἀτομικά του συμφέροντα. Ἀποδίδει τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ καὶ τὰ τῆς πατρίδος τῇ πατρίδι· τὰ ἀποδίδει μάλιστα μὲ μεγαλοπρέπειαν. Ἀλλ' ὅ τι μένει εἶνε ἰδικόν του. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει καὶ ὁ ἄγγελος καὶ τὸ κτῆνος, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐξετάζειν τὰ πράγματα εἶνε καὶ φυσικὸς καὶ ὑγιής.

Αὐτὸς ὁ Ἑλληνισμὸς εὑρίσκεται ἐν σπέρματι ἐν τῷ πλήθει καὶ ἀνθεῖ παρὰ τῇ ἐκλεκτῇ κοινωνίᾳ, τὴν ὁποίαν ἀντίξοοι περιστάσεις ἠμπόδισαν μέχρι σήμερον νὰ εἶνε πολυάριθμος καὶ ἥτις αὐξάνει ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ. Καὶ αὐτὸ εἶνε ἐπίφοβον. Ἐξετάζων τις τί κατόρθωσεν ἡ ἐκλεκτὴ αὕτη μερὶς εἰς τὸ παρελθόν, φαντάζεται τί εἶνε ἱκανὴ νὰ πράξῃ εἰς τὸ μέλλον καὶ ὅλαι αἱ περιστάσεις, αἵτινες πλέκονται διὰ νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν, ὅλαι ἔχουσι τὸν λόγον των.

Εἶνε ἐπίφοβος, διότι αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ τὸν κατακτητήν, ὅστις ἐνθρονίζεται διὰ παντός. Ὁ κόσμος πραγματικῶς εἶδε νὰ παραλύωσιν αἱ ἑλληνικαὶ δημοκρατίαι καὶ νὰ καταρρέῃ ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Εἶδεν ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος ἐκλεῖπον ἀπὸ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου. Ἀλλὰ αἱ πηγαὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἀνεξάντλητοι. Ἀναγκασθεὶς οὗτος νὰ διακόψῃ τὸ ἔργον του, ἀναλαμβάνει αὐτὸ μετὰ ἕνα αἰῶνα ἐκεῖ, ὅπου τὸ εἶχεν ἀφήσῃ. Κοιμᾶται, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνεται, καὶ διαρκεῖ χωρὶς νὰ γηράσκῃ.

Εἶνε γείτων τρομερός, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ἀποκάμνουσιν ὅλαι αἱ προσπάθειαι, καὶ ἐκμηδενίζεται ὁ χειρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ χρόνος.

Ὅλα αὐτὰ εἶνε ἀληθῆ. Ἀλλ' ἂς ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ Εὐρώπη δὲν θέλει νὰ τὰ παραδεχθῇ. Προτιμᾷ νὰ ζητῆται ἡ συμπάθειά της καὶ νὰ προκαλῶνται αἱ ὑπηρεσίαι της ἐν ὀνόματι τῶν ἀριστουργημάτων, τὰ ὁποῖα ἀποστηθίζουσιν οἱ μαθηταί της καὶ τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἐκθάπτουσιν οἱ ἀρχαιολόγοι της ἐν ὀνόματι τῶν γηραιῶν τειχῶν, τῶν ὁποίων τὰ τεχνικὰ μυστικὰ μᾶς διαφεύγουσι, τῶν τειχῶν, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων εἰς μίαν ὡραίαν δύσιν ὁ Ρενὰν ἤρχετο νὰ προσευχηθῇ.

Η 25 ΜΑΡΤΙΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

Ἐν Παρισίοις τῇ 25ῃ Μαρτίου 1905.

Ὡς οἱ ἁπανταχοῦ γῆς Ἕλληνες, οὕτω καὶ οἱ ἐν Παρισίοις ἑώρτασαν σήμερον τῇ 25 Μαρτίου μετὰ πολλῆς ἐπισημότητος τὴν ἐπέτειον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας. Τὸ πρόγραμμα τῶν τελετῶν τούτων διελάμβανε τρία οὐσιώδη μέν, ἀλλὰ διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων μέρη, ὡς ἑξῆς ἐκτελεσθέντα:

Τῇ 10 ὥρᾳ τῆς πρωίας οἱ Ἕλληνες φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, μεταβάντες εἰς τὸ νεκροταφεῖον Μομπαρνάς, κατέθηκαν στέφανον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀειμνήστου Ἀδαμαντίου Κοραῆ, ἀποθανόντος, ὡς γνωστόν, ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1833, μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὀνείρου του, τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κ. Κορύλλος, πρόεδρος τοῦ φοιτητικοῦ Συνδέσμου, ἐξεφώνησεν ἐπὶ τούτῳ λαμπρὸν λόγον, ἐνθουσιωδῶς ἀνευφημηθέντα ὑπὸ τῶν παρισταμένων.

Τῇ 11ῃ ὥρᾳ ἐψάλη λειτουργία, συνοδευθεῖσα ὑπὸ ἐπισήμου δοξολογίας, ἐν τῷ ἑλληνικῷ ναῷ τῆς ὁδοῦ Μπιζέ. Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ ναῷ παρισταμένων διεκρίνοντο ἐν πρώτῃ γραμμῇ ὁ κ. Νικόλαος Δηλιγιάννης, πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις μετὰ τῶν κ. κ. Καρατζᾶ καὶ Ξυδάκη, τοῦ μὲν πρώτου, τοῦ δὲ δευτέρου γραμματέως τῆς πρεσβείας, ὁ κ. Λέμαν, γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Ὁλλανδίᾳ, ὁ λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ κ. Πάτροκλος Κοντογιάννης, στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικῆς πρεσβείας, παρεπιδημῶν ἀπὸ δύο μηνῶν ἐν Παρισίοις ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ, καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς κ. Λαδικός, ἅπαντες ἐν μεγάλῃ στολῇ.

Τῇ ἑσπέρᾳ τὰ μέλη τῆς ἑλληνικῆς παροικίας συνῆλθον ἐν μεγάλῳ δείπνῳ, διοργανωθέντι ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν ἐν τῷ μεγάρῳ Ὀρσάϋ καὶ προεδρευθέντι ὑπὸ τοῦ κ. Λοκρουᾶ, πρώην ὑπουργοῦ, νῦν ἀντιπροέδρου τῆς γαλλικῆς Βουλῆς. Ἡ αἴθουσα τοῦ δείπνου ἦτο ἐστολισμένη διὰ σημαιῶν ἑλληνικῶν καὶ γαλλικῶν, κατεκλύζετο δὲ ὑπὸ ἀπλέτου φωτός. Μεταξὺ τῶν μετασχόντων τοῦ λαμπροῦ τούτου δείπνου διεκρίνοντο οἱ κ.κ. Ἐρρῖκος Οὐσσαί, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, Γκριμανέλλι, Ὠλὼρ, Λουκιανὸς Μάγν, Μουνὲ Σουλλύ, Ντιέλ, Εὔχθαλ, Φουγιέρ, Χαβέ, Γαστὼν Ντεσιάμ, κτλ. σχεδὸν πάντες μέλη τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων Συνδέσμου, τοῦ νεωστὶ συσταθέντος ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας, τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζη. Ἡ μουσικὴ τοῦ 28ου συντάγματος τοῦ πεζικοῦ, πάνυ εὐμενῶς τεθεῖσα εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τοῦ φρουράρχου τῶν Παρισίων, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὡραίας ταύτης ἑορτῆς. Τὸ ἐδεσματολόγιον, καλλιτεχνικώτατα ἐζωγραφισμένον, διελάμβανε ἐδέσματά τινα, ἀναμιμνήσκοντα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ δείπνου, ἤτοι πασχαλινὸν ἀμνὸν κατὰ τὸ σύστημα τῶν Κλεφτῶν, κρητικὸν πλακοῦντα, παγωτὸν τοῦ Ὀλύμπου κτλ.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια ὁ κ. Κορύλλος, ἐγείρας πρῶτος πρόποσιν, ηὐχαρίστησε τῷ προεδρεύοντι τοῦ δείπνου κ. Λοκροᾶ, καὶ τοῖς ἄλλοις φιλέλλησι, τοῖς εὐαρεστηθεῖσι

ν' ἀποδεχθῶσι τὴν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην πρόσκλησιν τοῦ φοιτητικοῦ Συνδέσμου, ἐξῆρε δὲ τὸ σπουδαῖον πρόσωπον, ὅπερ ἡ Γαλλία διεδραμάτισε κατὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, μεθ' ὃ ἐν τῷ μέσῳ παρατεταμένων καὶ ἐνθουσιωδεστάτων ἀνευφημιῶν τῶν συνδαιτημόνων, προέπιεν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ἀρτισυστάτου Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ κ. Λοκρουά, ἐγερθεὶς τότε, ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον, διακοπέντα κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῶν ἀνευφημιῶν τῶν παρισταμένων. Ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου ἀποσπῶμεν τὰς ἑξῆς περικοπάς:

«Ἐὰν προσεκαλοῦμεν εἰς τὴν πανδαισίαν ταύτην ἅπαντας τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος, ἡ αἴθουσα θὰ ἦτο πολὺ μικρά. Θὰ προσεκαλοῦμεν ὅλην τὴν Γαλλίαν, ὅλον τὸν κόσμον. Πάντες ἡμεῖς ὀφείλομεν τῇ Ἑλλάδι εὐγνωμοσύνην. Δέον νὰ εἴπητε πρὸς πάντας τοὺς συμπατριώτας ὑμῶν, ὅτι συγχέομεν ἐν τῇ ἀγάπῃ ἡμῶν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα πρὸς τὴν νεωτέραν. Ἀγαπῶμεν τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, διότι θεωροῦμεν αὐτὴν τὸν φρουρὸν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ... Ὁ μέγας ποιητὴς Βίκτωρ Οὐγκώ, ὁ ἡγέτης τῶν φιλελλήνων τοῦ 1825, ἂν ἔζη σήμερον, θὰ ἦτο εἷς τῶν κυριωτέρων ἱδρυτῶν τοῦ Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ... Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι δίκαιον, ἀποτεινόμενοι πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὅπως αἰτήσωνται προστασίαν· ἡ Γαλλία ἐννοεῖ αὐτοὺς κάλλιον παντὸς ἄλλου...»

Ὁμιλῶν εἶτα ὁ πρώην ὑπουργὸς καὶ εὐφραδέστατος ῥήτωρ περὶ τῶν ἀγώνων, οὓς ἡ Ἑλλὰς καταβάλλει πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἑνώσεως, εἶπε μετὰ ζωηρᾶς συγκινήσεως: «Οὐχί! Ἡμεῖς δὲν θὰ κατηγορήσωμεν τῶν ἀγώνων τούτων, ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι θρηνοῦμεν ἀπολεσθείσας ἐπαρχίας...».

Ὁ κ. Λοκρουὰ ηὐχήθη εἶτα, ἵνα «ὁ λαὸς τῆς Μεσογείου, ὁ ἐπικαλούμενος σήμερον παρὰ τῆς Εὐρώπης τὴν μετὰ τῆς μητρὸς πατρίδος ἕνωσίν του, εἰσακουσθῇ ἐπὶ τέλους», μεθ' ὃ προέτεινεν, ἵνα διαβιβασθῇ τῇ Α. Β. Υ. τῷ διαδόχῳ τῆς Ἑλλάδος, τῷ προεδρεύοντι τοῦ σήμερον συγκροτουμένου ἐν Ἀθήναις Διεθνοῦς Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου, τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἑορτῇ οἱ Ἕλληνες τῶν Παρισίων μετὰ τῶν φιλελλήνων, συνελθόντες ἐν δείπνῳ, διοργανωθέντι ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Ἐδουάρδου Λοκρουᾶ, ἀντιπροέδρου τῆς γαλλικῆς Βουλῆς, εὔχονται τῷ Συνεδρίῳ πλήρη ἐπιτυχίαν εἰς τὰ ἔργα του, συγχαίρουσι δ' ἑαυτοῖς ἐπὶ τῷ ὅτι οἱ σοφοὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, συνελθόντες ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ ἴδωσιν ἰδίοις ὄμμασιν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καθίσταται ὁσημέραι ἄξιος τοῦ περικλεοῦς παρελθόντος του».

Περαίνων τὸν ὡραῖον λόγον του ὁ κ. Λοκρουὰ ἔπιεν ὑπὲρ ὑγείας τῆς βασιλικῆς Οἰκογενείας καὶ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ ἀνέκρουσε τότε τὸν ἑλληνικὸν ὕμνον.

Λαβὼν τὸν λόγον εἶτα ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Ν. Δηλιγιάννης, ηὐχαρίστησε τῷ εὐγλώττῳ ῥήτορι καὶ πολιτικῷ τῆς Γαλλίας δι' εὐφραδοῦς ὡσαύτως καὶ πλήρους ὑψηλῶν ἐννοιῶν λόγου, ὅστις παρήγαγε βαθυτάτην συγκίνησιν εἰς τοὺς παρισταμένους, οἵτινες κατ' ἐπανάληψιν διέκοψαν αὐτὸν διὰ τῶν ἀνευφημιῶν των.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης εἶπε· «Τὸ ἔνδοξον καὶ ἀθάνατον ὄνομα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, οὗ ἀνεμνήσθητε, ἡ μεγάλη αὕτη δόξα τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος, εἶνε προσφι-

λῆς εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Ἡ μνήμη τοῦ ἀθανάτου ἀοιδοῦ τῶν ἡμετέρων ἡρώων τοῦ 1821 ζῇ πάντοτε ἐν τῇ εὐγνωμοσύνῃ σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ δὲ πρὸς τὸν Κανάρην ὕμνος του εἶνε ἐπίσης γνωστὸς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος, ὡς τὰ ἐθνικὰ ᾄσματα τῶν δημοτικωτέρων ἡμῶν ποιητῶν».

Ὁ κ. Δηλιγιάννης προσέθηκεν, ὅτι ὁ γαλλικὸς λαὸς εἶνε κατὰ βάθος φιλέλλην, διότι εἶνε γενναιόφρων, μεγάθυμος, διότι εἶνε πάντοτε πρόθυμος ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ δικαίου κατὰ τῆς βίας, εἶνε πάντοτε πρῶτος ἐν τῇ ἐκδηλώσει αἰσθημάτων, τιμώντων τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ Ἕλλην πρεσβευτὴς περαίνων ἔπιεν ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐημερίας τῆς Γαλλίας.

Ἡ μουσικὴ τότε ἀνέκρουσε τὴν Μασσαλιῶτιδα.

Ἐγερθεὶς τότε ὁ κ. Κέπετζης, καθηγητὴς τῆς νομικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βέρνης καὶ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ Συνδέσμου τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων φοιτητῶν, ἐξήγησε τὸν σκοπὸν καὶ τὴν χρησιμότητα τοῦ σωματείου τούτου, μεθ' ὃ ἔπιεν ὑπὲρ πάντων τῶν Γάλλων.

Μετὰ τὸ δεῖπνον ἐγένετο καλλιτεχνικὴ ἑσπερίς, ἔνθα παρήλασαν θαυμάσιαι κομμώσεις καὶ ἡ «κλασικὴ ἀττικὴ καλλονὴ ἐν μέσοις Παρισίοις» — κατὰ τὴν ἔκφρασιν Γάλλου δημοσιογράφου — καθ' ἣν ἀνευφημήθησαν διαδοχικῶς αἱ καλλιτέχνιδες δεσποινίδες Δουπόν, Καπουσάκη, Στυλιανίδου, Μαντσίνη, ἡ Ἑλένη Φουσχέ, ὁ γνωστὸς Ἕλλην ἀριστοτέχνης βαρβιτιστὴς κ. Ἀνεμογιάννης, ὁ ἔξοχος γάλλος ἠθοποιὸς Μουνὲ Σουλὺ καὶ ὁ εὐφυέστατος κωμικὸς Γκαλιπώ, ὅστις κατέθελξε τὸ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον διὰ τῶν θαυμασίων μονολόγων του. Τὴν ὡραίαν ταύτην πανήγυριν ἐπεσφράγισε καὶ πάλιν ἡ ἐν Παρισίοις παρεπιδημοῦσα ἑπταέτις θυγάτηρ τοῦ κ. Ἀντ. Βαλσαμάκη, ἥτις, ἐνδεδυμένη κυανόλευκον στολήν, ἀπήγγειλεν ἑλληνικὰς καὶ γαλλικὰς ποιήσεις μετὰ θάρρους καὶ τόνου, ὅστις ἐπεσπάσατο τὸν θαυμασμὸν καὶ τὰς ἐνθουσιώδεις ἀνευφημίας τῶν παρισταμένων εὐγενῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Οὕτως ἔληξεν ἡ πρωτοφανὴς αὕτη ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικὴ καὶ φιλελληνικὴ πανήγυρις, ἀποδείξασα ἅπαξ ἔτι, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς οὐ μόνον ζῇ ἀκμαιότατα καὶ προάγεται ὁσημέραι, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουσιν ἀναρίθμητοι ἔτι καρδίαι παρὰ τοῖς ξένοις καὶ δὴ παρὰ τῇ εὐρωπαϊκῇ ἀριστοκρατίᾳ, αἵτινες πάλλονται ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, αἵτινες ἀναγνωρίζουσιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, οὐχὶ μόνον τὸν ἄξιον διάδοχον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν φρουρὸν καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Τοῦτο ἄλλως τε ὡμολόγησεν, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ πρώην ὑπουργὸς καὶ νῦν ἀντιπρόεδρος τῆς γαλλικῆς Βουλῆς, κ. Λοκροά, πρὸς ὃν ὀφείλεται πανελλήνιος εὐγνωμοσύνη κατὰ τὴν παροῦσαν κρίσιμον ὥραν.

Περαίνοντες τὴν παροῦσαν, νομίζομεν δίκαιον νὰ μνησθῶμεν καὶ τοῦ ἐνταῦθα ὁμογενοῦς δικηγόρου κ. Γρ. Τριανταφυλλίδου, ὅστις ὅπως καὶ ἄλλοτε οὕτω καὶ φέτος οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ταύτης ἑορτῆς.

Παρεπίδημος

ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Ἡ ἔγκριτος ἐφημερὶς «"**Αστυ**» *ἐδημοσίευσε τὸ ἑξῆς ἄρθρον περὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Φιλελληνικοῦ Συνδεσμου, προϊὸν τῆς γραφίδος τοῦ κ. Δ. Ἀναστασοπούλου τοῦ Ἀθηναίου.*

«Τὸ ἔργον τοῦ κ. Καζάζη ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ἵδρυσις φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τῆς ἀνακοινωθείσης συστάσεως τοῦ Διοικητικοῦ του Συμβουλίου, βλέπομεν, ὅτι λαμβάνει ὀστᾶ καὶ σάρκα. Οἱ λόγοι γίνονται ἔργα. Αἱ περιπλανήσεις τοῦ φλεγομένου πατριώτου ἀνὰ τὴν Εὐρώπην γονιμοποιοῦνται, Ἡ φωνή του ἐνθουσιάζει καὶ ἐμπνέει. Ὀλίγος καιρὸς εἶνε μόλις, ἀφ' ὅτου παρὰ τὸν Σηκουάναν ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως συνδέσμου φιλελληνικοῦ, καὶ βλέπομεν σήμερον μετὰ χαρᾶς,ὅτι οἱ διαπρεπέστεροι ἐκεῖ ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν ταῖς τέχναις, ἐν τῷ τύπῳ, ὡς ὑπὸ κοινοῦ τινος δαίμονος ἀγάπης πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν διαπνεόμενοι, τὴν ἰδέαν ἐκείνην σπεύδουσιν ἐναμίλλως νὰ ἐνσωματώσωσιν εἰς ἵδρυμα ἐργασίας μεθοδικωτάτης ὑπὲρ τῶν δικαίων του.

Ἂν καὶ ἀργὰ κἄπως—καὶ τὸ ἀ ρ γ ὰ αὐτὸ ἐπιβαρύνει πάντα ἄλλον, ἐκτὸς τοῦ κ. Καζάζη—κατόπιν τῆς διὰ χιλίων δύο κακοήθων μέσων συναρπαγῆς τῆς κοινῆς εὐρωπαϊκῆς γνώμης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατόπιν τοῦ θορύβου καὶ τοῦ πατάγου, ὃν ὑπὲρ τῶν ἀσχημιῶν των ἤγειραν ἐν Εὐρώπῃ, κατόπιν τῆς παραπλανήσεως καὶ νοθείας καὶ καπηλεύσεως αὐτῆς,ἂν καὶ ἀργὰ κἄπως, λέγομεν,ἡ ἵδρυσις τοῦ Συνδέσμου φέρεται εἰς φῶς, ἔργου, οὗτινος τὴν πρωτοβουλίαν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἡ Πολιτεία, ὑποκατασταθεῖσα, τόσον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὅσον καὶ εἰς ἄλλας ἀναλόγους, ἀκουσίως της καὶ πρὸς τιμήν της,εἰς τὰ στήθη ἑνὸς ἀνδρός, Ἕλληνος καθ' ὅλην τὴν γραμμήν, τοῦ γερασμίου Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις πάντοτε, ἐν τούτοις, ἐπωφελῶς ἔρχεται, εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ φέρῃ ὅλην τὴν ποθητὴν καὶ ὅλην τὴν λογικὴν καὶ δικαίαν καὶ σώφρονα ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ κατακλύσαντος τὴν Εὐρώπην Βουλγαρισμοῦ, νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἐκτοπισθέντα δίκαια εἰς τὴν θέσιν των,νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκθύμως,

καὶ μὲ τὸ κῦρος τῶν ἀποτελούντων τὸ Δ. Συμβούλιον ἀνδρῶν νὰ βροντοφωνήσῃ εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶνε ἔρημος φίλων ἐμπνεομένων ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνός της, ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ της, ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεώς της.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι δὲν εἶνε οἱ Παρίσιοι ἡ μόνη πόλις, εἰς ἣν τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ θὰ εὕρωσι τοὺς θερμοτέρους συνηγόρους των. Ὁ κ. Καζάζης ἀπὸ πέρυσιν ἔκαμε διαβήματα εὐρύτατα πρὸς ἵδρυσιν καὶ ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Ρώμῃ τοιούτων συνδέσμων φιλελληνικῶν. Θὰ ἦτο δὲ ἱδρυμένον τοιοῦτον ἀφεύκτως καὶ ἐν Λονδίνῳ, ἐὰν ὁ θάνατος τῆς συζύγου τοῦ ἐξόχου Ἄγγλου πολιτευτοῦ Δίλκε δὲν ἀνέβαλε τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἱδρύσεως δι' εὐθετωτέραν περίστασιν.

Οἱ σύνδεσμοι ὅμως αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ ζήσωσι μὲ ἐνθουσιασμὸν μόνον, καὶ μὲ ἰδέας μόνον καὶ μὲ πόθους. Ἡ δημοσθένειος ρήτρα μᾶς ἔρχεται ἐπιτακτικωτέρα ἢ ἄλλοτέ ποτε τὴν στιγμὴν αὐτήν. Ἡ ρήτρα ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην χρημάτων, χρημάτων, χρημάτων. Ἡ ἄλλοτε ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῶν τονισθεῖσα εὐστόχως γαλατικὴ εὐγένεια, μεθ' ἧς ἐζητεῖτο ὁ ὀβολὸς τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ὑπὲρ τοῦ ἐν Παρισίοις φιλελληνικοῦ ἱδρύματος, πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῇ μὲ τὰς γενναιοτέρας εἰσφοράς, μὲ τὴν μεγαλειτέραν προθυμίαν, μὲ τὴν φλογερωτέραν ὑποστήριξιν.

Οἱ Καζάζαι δὲν εἶνε ἑκατομμυριοῦχοι. Κινοῦνται, παθαίνονται, ἐργάζονται, κηρύττουσιν, ἐνθουσιάζουσιν, ἱδρύουσιν. Ἀλλὰ τὸ χρῆμα πρέπει νὰ εἰσρεύσῃ, καθ' ὃν εἰσρέει τρόπον ἐξ ὅλων τῶν βουλγαρικῶν ταμείων ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης ὑποθέσεως τῆς Βουλγαρίας. Θὰ ᾐσχυνόμεθα διὰ τὴν σύγκρισιν βέβαια ἐν τῷ παρόντι, ἐὰν ἐν τῷ παρελθόντι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο μοναδικὸν παράδειγμα ἐθνικῶν εἰσφορῶν εἰς τὸν κόσμον ὅλον καὶ ἐὰν δὲν εἴχομεν τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως διεγείρῃ ἕνα γενικὸν ἐνθουσιασμὸν δωρεῶν, ὅπου γωνίας γῆς ὑπάρχουσι Ἕλληνες πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἑδραίωσιν σωματείων φιλελληνικῶν, ἀγωνιζομένων τὸν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἄρα τὸν ὑπὲρ τοῦ Πολιτισμοῦ ἀγῶνα.

ΚΡΗΤΙΚΑ

Α΄.

ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

Τὴν 7ην τρέχοντος μηνὸς ἤνοιξε τὰς πύλας της ἡ κρητικὴ Βουλὴ δι' εναρκτηρίου λόγου τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ Βασιλόπαιδος Γεωργίου, μεθ' ὃν ἐξέδωκεν αὕτη τὸ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ψήφισμα τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ λόγος τοῦ Ἁρμοστοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Κύριοι βουλευταί,

«Χαίρω βλέπων συνηγμένους ἐνταῦθα τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Νήσου.

«Πρῶτον καθῆκον θεωρῶ νὰ ἐπαναλάβω πρὸς ὑμᾶς, κύριοι βουλευταί, ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου βήματος, ὡς ἐγνώρισα ἤδη εἰς τὸν κρητικὸν λαόν, ὅτι τοῦ ἀναλλοιώτου ὅσον καὶ ἱεροῦ πόθου τῆς ἑνώσεως τῆς Νήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἐγενόμην καὶ αὖθις ἔνθερμος διερμηνεὺς καὶ συνήγορος ἐνώπιον τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς κατὰ τὸ εἰς Εὐρώπην ταξείδιόν μου. Αἱ Δυνάμεις ἀτυχῶς, μεθ' ὅλην τὴν εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς Νήσου εὐμένειαν αὐτῶν, ἔκριναν, ὅτι ἐν ταῖς ἐνεστώσαις περιστάσεσιν ἀδυνατοῦσι νὰ μεταβάλωσι τὸ πολιτικὸν καθεστὼς αὐτῆς καὶ διετύπωσαν ἅμα, ὡς γνωρίζετε ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἤδη ἀπαντήσεως, τάς τε δηλώσεις καὶ τὰς παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας θεωροῦσιν ὡς ἀποτελούσας τὸ ἀνώτατον μέτρον, εἰς ὃ δύνανται νὰ συναινέσωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

«Ἐν τῷ μεταξὺ γεγονὸς θλιβερὸν ἐσκίασε τὴν αἴγλην τῆς τάξεως καὶ τῆς ζηλευτῆς ἐπὶ τόσα ἔτη εὐνομίας καὶ εὐλόγως ἐγείρει σοβαροὺς φόβους, μήπως βλάψῃ τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν.

«Λαός, τόσας ἐπιδείξας ἀρετὰς καὶ τοσαύτην ἔχων νοημοσύνην, δὲν δύναται νὰ παρίδῃ, ὅτι δι' ἐνόπλων στάσεων κάμπτονται οἱ κατακτηταὶ οὐχὶ οἱ εὐεργέται. Διὰ τῆς ὁμονοίας δέ, τῆς πρὸς τοὺς νόμους εὐλαβείας καὶ δι' ἄλλων μέτρων δύνανται ν' ἀποκτηθῶσιν αἱ συμπάθειαι τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ ἱκανοποιηθῶσι πόθοι τόσον ἱεροὶ καὶ τόσον δίκαιοι.

«Εἴθε ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἀληθὴς φιλοπατρία νὰ ὁδηγῶσιν ἡμᾶς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ εὐγενοῦς ἡμῶν πόθου.

«Ἡ Κυβέρνησίς Μου θὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν ὑμετέραν μελέτην νομοσχέδια, σκοποῦντα τὴν βελτίωσιν κλάδων τινῶν τῆς ὑπηρεσίας καὶ δυνάμενα νὰ ἐπενέγκωσιν οἰκονομίας.

«Ὑμεῖς δέ, κύριοι βουλευταί, πέποιθα, ὅτι ἐν τῷ δικαιώματι, ὅπερ σᾶς παρέχει τὸ Σύνταγμα, θα προτείνητε ὅ τι μετὰ πεφωτισμένην μελέτην κρίνετε ὀρθὸν καὶ συμφέρον, εἴτε διὰ τῆς μεταβολῆς ἢ τροποποιήσεως νόμων κριθέντων πλημμελῶν εἴτε διὰ τῆς ὑποδείξεως νέων.

«Τὰς ἀποφάσεις ταύτας τῆς Βουλῆς, ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην διερμηνεύουσαν διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, θὰ περιβάλω προθύμως διὰ τῆς Ἐμῆς κυρώσεως.

«Ἐπικαλούμενος τὴν ἀρωγὴν τοῦ Ὑψίστου ἐπὶ τῆς ἀγαπητῆς Κρήτης, κηρύττω τὴν ἔναρξιν τῆς Γ' τακτικῆς Συνόδου».

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ λόγου ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως.

«Ἡ Βουλὴ τῶν Κρητῶν κατὰ τὴν τρίτην αὐτῆς Σύνοδον, ἐκδηλοῦσα πιστῶς ἐν τακτικῇ αὐτῆς συνεδρίᾳ τὸν διάπυρον καὶ προαιώνιον πόθον καὶ τὴν σπαθερὰν θέλησιν σύμπαντος τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ οὗ τὰ δίκαια πολλαπλῶς ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων

Ψηφίζει

Α'. «Κηρύσσει τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ὅπως ἀποτελῇ ἐσαεὶ ἀναπόσπαστον αὐτῆς μέλος ὑπὸ τὸ συνταγματικὸν σκῆπτρον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α'.

Β'. «Παρακαλεῖ τὴν Α.Β. Ὑψηλότητα τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον, πρὸς Ὃν ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ τόπου ἐκφράζει ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην, νὰ διαβιβάσῃ τὸ παρὸν ψήφισμα πρὸς τὰς Κυβερνήσεις τῶν τεσσάρων προστατίδων Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων.

«Ἐγένετο ἐν Χανίοις τῇ 7 Ἀπριλίου 1905.

«Οἱ βουλευταί :

«Μιχελιδάκης, Λογιάδης, Βορρεάδης, Ἀνδρεαδάκης, Κονιωτάκης, Μαραγκάκης, Δασκαλογιάννης, Τζωρτζάκης, Πωλογεώργης, Τσουδερός, Χατζηδάκης, Κονδηλάκης, Δασκαλάκης, Ἀϊνικολιώτης, Κωστογιάννης, Λιαράκης, Κεφαλογιάννης, Μάντακας, Τσίχλης, Γιαννακάκης, Βογιατζάκης, Μαυρογένης, Παπαδημητρακάκης, Βαρούχας, Χριστοδουλάκης, Μαρκαντωνάκης, Γαληνός, Ψαρουδάκης, Μοδάτσος, Βιλουδάκης, Σκαμνάκης, Σεργάκης, Κουρῆς, Βαρδουμπάκης, Ἀναγνωστάκης, Παπαχατζάκης, Παπαδάκης, Χατζηγρηγοράκης, Κωνσταντουλάκης, Καλοειδῆς, Ἀγγελάκης, Λεβέντης, Πανηγυράκης, Χλαπουτάκης, Κοκκινάκης, Παπαμαστοράκης, Μαραγκουδάκης, Λυωνάκης, Ζερβάκης, Μπιτσούρας, Καστρινάκης, Ξηρᾶς, Παρλαμπᾶς, Πλουμιδάκης, Ἀγκυσουλάκης, Μανατάκης, Παπαδάκης, Κατζουράκης, Πολυξυγάκης, Φθινάκης, Σφακιανάκης, Βαβουράκης, Περδικογιάννης, Παπαδημητρόπουλος, Ζαννεδάκος, Στιραδάκης, Κορκίδης, Κοκινάκης, Λαγουδάκης, Μακράκης, Κουρῆς.

Β΄.

Ο «ΧΡΟΝΟΣ», ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ παρισινοῦ «Χρόνου» ἀφιεροῖ τὸ κύριον αὐτοῦ ἄρθρον εἰς τὸ ψήφισμα τῆς Ἑνώσεως τῆς κρητικῆς Βουλῆς. Τὸ ἄρθρον ἔχει οὕτως:

« Ἡ κρητικὴ Βουλὴ ἡγκαινίασε τὴν τρίτην αὐτῆς Σύνοδον μεγαλοπρεπῶς. Ἀφοῦ ἐνωτίσθη τοῦ λόγου τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, πλήρους συμβουλῶν μετριοπαθῶν καὶ κατανευστικῶν, ἐψήφισε κατόπιν τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, «ὅπως ἀποτελῇ τοῦ λοιποῦ ἀναπόσπαστον μέρος αὐτῆς ὑπὸ τὸ συνταγματικὸν σκῆπτρον τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου. Μετὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο, οἱ βουλευταὶ ὡρκίσθησαν κατὰ τὸ ἑλληνικὸν Σύνταγμα. Ἐὰν αἱ Δυνάμεις ἐκολακεύοντο, ὅτι θ' ἀπέφευγον τὸ συμβὰν τοῦτο, ἰδοὺ ὅτι ἤδη ἠπατήθησαν εἰς τὰς βλέψεις των.

«Ἀπὸ μηνῶν δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἐφημερίδας ἐκείνας, τὰς ἐμπνεομένας ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων, ὅτι αἱ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως καταβαλλόμεναι ἐνέργειαι ἐν Κρήτῃ εἶνε τελείως τεχνηταί, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἦτο ἓν μέσον πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας καὶ ὅτι μετὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου πᾶσα τοιαύτη ἐνέργεια ἐστερεῖτο παντὸς ἐπιχειρήματος.

«Τὸ ψήφισμα ὅμως τῆς κρητικῆς Βουλῆς κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν ἀντιτάσσει ἀπάντησιν ὑπερβαίνουσαν πᾶν σχόλιον. Ἀλλὰ θὰ ἤρκει, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ τις εἰς παραπλανήσεις, νὰ ρίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς κρητικῆς ἱστορίας διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι κατὰ τὸν θαυμάσιον ὁρισμὸν τοῦ ἱστορικοῦ της κ. Βίκτορος Μπεράρ, «ἐὰν οἱ Ἕλληνες πάντοτε ὑπελόγισαν ἐπὶ τῆς Κρήτης, πάντοτε ἡ Κρήτη ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ὅλαι αἱ κρητικαὶ ἐπαναστάσεις εὗρον ὑποστήριξιν ἐν Ἀθήναις καὶ ὅτι ὅλαι ἐκαλύφθησαν δι' ἑλληνικῶν σημαιῶν».

«Ἀνασκοπήσατε ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Κατὰ τὸ 1822 οἱ Κρῆτες ἀποστέλλουσιν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν πανελλήνιον Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ ὁ πολιτικὸς ὅρκος εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Ὀρκιζόμεθα ἐνώπιον Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων νὰ εἴμεθα πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα, νὰ τηρήσωμεν ἀπαρεγκλίτως τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐψήφισεν ἡ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὴν νόμιμον Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος». Δικαιώματι λοιπὸν καὶ πράγματι ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ

ἀναγεννωμένου Κράτους καὶ δι' **ἑνὸς αὐθορμήτου** κινήματος ἠθέλησαν νὰ συνενωθῶσι **μετ' αὐτοῦ.**

«Ἑπτὰ ἔτη παρῆλθον. Εἴμεθα εἰς τὸ 1830 καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, ἥτις ἐπαγγέλλεται ἀκόμη ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἔχουσιν οἱ λαοὶ ν' ἀνήκωσιν εἰς ἑαυτούς, τὰς θεωρίας τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας, ἐναποθέτει τὴν Κρήτην εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀμέσως ὅμως γενικὴ διαμαρτυρία ἐγείρεται καὶ οἱ Κρῆτες ζητοῦσι **τὴν ἑνιαίαν** καὶ ἀμετάβλητον αὐτῶν «ἕνωσιν **μετὰ** τῶν Ἑλλήνων, **μετὰ** τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσι καὶ σήμερον ἀκόμη ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν θ' ἀποχωρισθῶσι **ποτέ».**

«Τὸ **1856,** τὸ 1866, τὸ 1878 καὶ τὸ **1889** ἡ αὐτὴ εὐχὴ καθ' ἑκάστην διατυποῦται καὶ μετὰ πλειοτέρας ἀπηχήσεως μάλιστα, ἡ αὐτὴ ὑπενθύμισις τῆς κοινῆς αὐτῶν **πάλης** μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ **1821,** πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἠνάγκασαν τοὺς Κρῆτας, μεθ' ὅλον τὸν κοινόν των ἀγῶνα μετὰ τῶν Ἑλλήνων, «νὰ φέρωσι μὲ συντετριμμένην τὴν καρδίαν τὴν ὕπαρξίν των **πότε** ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου καὶ πότε ὑπὸ τὴν τοῦ Σουλτάνου».

«Ἡ αὐτὴ ἐν τούτοις ἐπιθυμία διὰ τὴν ἐθνικήν των ἕνωσιν, «ἐπιθυμία γενικὴ καὶ **ἀκαταγώνιστος».** Καὶ μήπως ἐπὶ πλέον δὲν γνωρίζουσιν, ὅτι πᾶσα κρητικὴ ἐπανάστασις καθίστατο ἐν Ἑλλάδι εὐκαιρία λαϊκοῦ **πάντοτε κινήματος** ;

«Αἱ εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις, αἵτινες σήμερον δὲν θέλουσι νὰ ἴδωσιν, οὔτε ν' ἀκούσωσι τίποτε, δὲν ἐσκέφθησαν πάντοτε ὁμοίως. Ὁ πρίγκηψ Γκορτζακὼφ εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις τὴν 4ην Μαρτίου τοῦ **1867** ἔγραφε : «Ἡ Κρήτη ἔχει δικαιώματα, ἅτινα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Καὶ ὅμως τὰ δικαιώματα ταῦτα παρεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἐν καιρῷ». Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἵτινες ἠρνοῦντο ν' ἀκούσωσι τὰς συμβουλὰς ταύτας.

«Φαίνεται τώρα, ὅτι ὅλαι αἱ Δυνάμεις εἶνε σύμφωνοι καὶ ὅτι ἡ γνώμη ἡ γενομένη δεκτὴ παρ' αὐτῶν, εἶνε ἡ τοῦ Γκορτζακώφ. Ἔχουσιν, εἶνε ἀληθές, ἓν ἐπιχείρημα, τοῦ ὁποίου ὁ Γκορτζακὼφ ἐστερεῖτο, ὅτι ἔδωκαν εἰς τὴν Κρήτην αὐτονομίαν καὶ ὅτι ἔθεσαν πέρας εἰς τὸν τουρκικὸν δεσποτισμόν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἐπιχείρημα μὲ δύο διεξόδους ; Καὶ ἡ αὐτονομία δὲν δύναται πολὺ δικαίως νὰ θεωρηθῇ παρὰ τῶν Κρητῶν ὡς προοίμιον τῆς ἑνώσεώς των μετὰ τῆς Ἑλλάδος ;

«Ἀναμφιβόλως τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἓν μέρος τῆς κοινῆς γνώμης φοβοῦνται μήπως ἐπεισόδιά τινα βίαια ἐκραγῶσιν ἐν Κρήτῃ καὶ βλάψωσι τὸ μέλλον τῆς ἑνώσεως. Φοβοῦνται ἰδίως μήπως ἐπιτυχία τις τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Κρήτῃ ἐπαυξήσῃ τὰς σλαυϊκὰς ἀξιώσεις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1889

ὅμως ἡ τάσις αὕτη εἶνε ἰδιαιτέρως καταφανής. Καὶ ἂν κατὰ τὸ 1897 ἡ Ἑλλὰς ἐπενέβη, βραχέως ἄλλως τε καὶ ἄνευ θέρμης εἰς τὰ κρητικά, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ προσωπικὴ ἐπέμβασις τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἔσχον πλειότερον μέρος εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἢ ἡ γνώμη τῆς Κυβερνήσεως.

«Αὐτὴν τὴν φορὰν ἀκόμη ὁ κ. Δηλιγιάννης εἶνε ὀπαδὸς τῆς ὑπομονῆς, ὅπως καὶ ἄλλοτε, ὅτε ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἐκείνη, ἥτις ἀνυπομονεῖ εἶνε ἡ Κρήτη καὶ ἰδοὺ λοιπόν, ὅτι ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως αἱ Δυνάμεις ἐξηναγκάσθησαν νὰ μελετήσωσι τὸ ζήτημα, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀνέβαλλον.

«Εἶνε βέβαιον, ὅτι ὑπὸ διοικητικὴν ἔποψιν αἱ μεταρρυθμίσεις εἶνε ἀπαραίτητοι καὶ ὅτι ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐνθαρρυνθῇ καὶ ὁδηγηθῇ πρὸς τοῦτο. Καὶ ὅμως δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἀληθές, ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦ ὅ τι ἡ κρητικὴ Βουλὴ ἐξέφρασε διὰ τοῦ ψηφίσματός της. Καὶ ἡ γνώμη, ἣν ἐξέφρασε κατὰ τὸ 1866 ἡ ρωσσικὴ διπλωματία εἶνε πάντοτε ἀληθής.

«Ἐὰν αἱ Δυνάμεις θέλωσι νὰ ἐξέλθωσι τῶν στενοχωριῶν, αἵτινες μέχρι τοῦδε δὲν ἐπροξένησαν ἄλλο ἢ νὰ περιπλέξωσι τὸ μέλλον διὰ τῶν δυσχερειῶν τοῦ παρόντος, δὲν βλέπομεν ἄλλην ἔκβασιν δυνατὴν ἢ τὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα».

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΚΑΤΑ

ΤΩΝ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΩΝ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Συνεπείᾳ τῶν ἐν ἄλλῃ σελίδι δημοσιευομένων ἐκ Φιλιππουπόλεως βιαιοπραγιῶν καὶ βανδαλισμῶν τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλλήνων, ὁ Θρᾳκικὸς Πατριωτικὸς Σύλλογος ὠργάνωσεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας πολυπληθὲς Συλλαλητήριον, ὅπως διαμαρτυρηθῇ παρὰ τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει καὶ ταῖς Πρεσβείαις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διὰ τὰς αὐθαιρέτους καὶ ἀγρίας ταύτας σκηνάς.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Κ. Σπυρίδης ἐξιστόρησεν ἐν συντόμῳ ὅλην τὴν κατηχθόνιον δρᾶσιν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐν Θρᾴκῃ, τὰς πιέσεις τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ παρουσίασε διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων τὴν ζωτικότητα, τὴν ἀντοχὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν δύναμιν τοῦ θρᾳκικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀκολούθως ὁ πρόεδρος δίδει τὸν λόγον εἰς τὸν κ. Στ. Βουτυρᾶν, διευθυντὴν τοῦ ἄλλοτε «Νεολόγου» Κωνσταντινουπόλεως εἰς ὃν εἶχε ἀνατεθῇ νὰ ὁμιλήσῃ.

Ὁ κ. Σ. Βουτυρᾶς ἀρχόμενος τοῦ λόγου του, λέγει τὰ ἑξῆς περίπου: «Σπανίως ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ ἐπῆλθεν ὥρα τοσοῦτον ὀδυνηρὰ καὶ τοσοῦτον κρίσιμος, ὅσον ἡ πρὸ δύο καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν θρασέως ἅμα καὶ ἀναιδῶς ἀποτολμωμένη ὑπὸ τὰς ὄψεις τῆς Εὐρώπης συστηματικὴ ἐξολόθρευσις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τοὺς συνεκτικοὺς κρίκους τῆς ἑνιαίας ὀντότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Εἶτα ἐκτίθησι τὰ ὄργια τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, τῶν ἐξαποστελλομένων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην, ὅπως ἐκπορθήσωσι τὸ ἅγιον τῆς ἐλευθερίας ὄνομα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ Εὐρώπη ἀρνεῖται εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἄρῃ φωνὴν ὑπὲρ τῶν δολοφονουμένων ὁμοδούλων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς σφαζομένους Μακεδόνας καὶ Θρᾷκας τὸ τῆς ἀμύνης.

Περὶ τοῦ αὐτονόμου πολιτεύματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας λέγει, ὅτι δυνάμει ῥητῶν ἄρθρων ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ὁ πληθυσμὸς τῆς ὅλης χώρας καὶ κατέστησαν σεβαστὰ τὰ δίκαια τῆς μειοψηφίας.

Κατόπιν, στρέφων τὸν λόγον ἐπὶ τῶν τελευταίων συλλαλητηρίων, ἐν οἷς αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν Βουλγάρων ὑπερέβησαν πᾶν ὅριον, λέγει, ὅτι ἐπιβάλλεται εἰς ὑμᾶς, ὅπως διαμαρτυρηθῶμεν ἐντόνως πρὸς τὰς Δυνάμεις καὶ ἐπιζητήσωμεν τὰ δίκαιά μας τὰ τόσον ἀναιδῶς καὶ βαναύσως καταπατούμενα. Καθότι ἡ ὑπομονὴ ἔχει τὰ ὅριά της, ἡ δὲ ἀπόγνωσις εἶνε ὁ χείριστος, ἀλλ' ἴσως καὶ ὁ κάλλιστος τῶν λαῶν σύμβουλος.

Ἐν τέλει ὁ κ. Πρόεδρος ἐκάλεσε τὸν κ. Χρῆστον Πάντζογλου, τοῦ ὁποίου τὴν μητέρα ἐκακοποίησαν ἐσχάτως ἐν Φιλιππουπόλει οἱ Βούλγαροι, ὅστις καὶ ἀνέγνωσε τὸ ψήφισμα, ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Σήμερον Τετάρτην, 20 Ἀπριλίου 1905, τῇ προσκλήσει τοῦ Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου, συνῆλθον πάντες οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Θρᾷκες μετὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ὅπως

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΗΘΩΣΙ

πρὸς τὴν ἑλλ. Κυβέρνησιν καὶ πρὸς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον διὰ τὰς τελευταίως λαβούσας χώραν ἐν Φιλιππουπόλει ὠμότητας καὶ βιαιοπραγίας ἐναντίον τῶν αὐτόθι ἐγκατεστημένων ἀδελφῶν ἡμῶν Ἑλλήνων, στερουμένων οὕτω τοῦ ἁπλουστέρου δικαιώματος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐλευθέρως ζῆν, ἐν χώρᾳ, ἥτις ἀπ᾿ αἰώνων ὑπῆρξε πατρὶς αὐτῶν, ἀρδευθεῖσα διὰ τοῦ αἵματος τῶν προγόνων αὐτῶν, ὑπερασπιζομένων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης, κατὰ τῶν ἐπιδρομέων βαρβάρων φυλῶν.

Ἐὰν ἡ ἐν Βερολίνῳ συνηγμένη Εὐρώπη συνήνεσεν εἰς τὴν διχοτόμησιν τῆς ἀδιαιρέτου Θρᾴκης καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὡς προνομιούχου ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, συνήνεσεν εἰς τοῦτο ἐκ λόγων φιλανθρωπίας μᾶλλον, ἀλλ᾿ ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον, τὸν καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου ἀναγραφέντα καὶ ὑπὸ τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς ἐν τῷ Ὀργανικῷ Νόμῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀναπτυχθέντα, ὅτι ἡ προνομιοῦχος αὕτη ἐπαρχία δὲν θὰ ἔχῃ ἐθνικὸν χαρακτηρισμὸν καὶ ὅτι τὰ δικαιώματα πάντων τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων λαῶν ἔσονται ἐξ ἴσου σεβαστά. Καὶ ὅμως ἀπὸ μακροῦ μὲν ἤδη χρόνου, ἰδίως ὅμως ἐσχάτως, οἱ Ἕλληνες, οἱ ἀρχαιότεροι τῶν κατοίκων τῆς χώρας, οἱ νομοταγέστεροι καὶ φιλησυχώτεροι πολῖται τῆς προνομιούχου ἐπαρχίας, ἐτέθησαν ἐκτὸς παντὸς νόμου καὶ ὑφίστανται δεινότατον ἐθνικὸν διωγμόν, ἀφιέμενοι ἕρμαια εἰς τὰς φονικὰς ὀρέξεις ἐκείνων, οἵτινες, πληρώσαντες δι᾿ αἱμάτων καὶ καταστροφῆς τὴν Μακεδονίαν, δὲν ἀνέχονται τὴν τελεσφόρον ἄμυναν τοῦ αὐτόθι ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἀλλ᾿ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, αἵτινες ἀνεγνώρισαν τὴν πολιτικὴν χειραφέτησιν τῶν Βουλγάρων καὶ ἔκριναν αὐτοὺς οὕτω προηγμένους ἐν τῷ πολιτισμῷ, ὥστε νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς ἡ παρὰ τὰς Συνθήκας ταύτας κατάληψις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐν ᾗ ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων οἰκεῖ καὶ μέγιστος ἀριθμὸς Ἑλλήνων, ἐλπίζομεν, ὅτι δὲν θὰ παρίδωσι τὰς ἀνηκούστους ταύτας αὐθαιρεσίας καὶ βιαιότητας τῆς Φιλιππουπόλεως, τὰς διαψευδούσας περιφανῶς πᾶσαν πολιτικὴν ὡριμότητα καὶ δυναμένας νὰ ἔχωσι σοβαρωτάτας συνεπείας εἰς βάρος τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν ἡμῶν.

Ἡ παροῦσα πάνδημος διαμαρτύρησις ἐπιδοθήτω ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν ἑλλ. Κυβέρνησιν καὶ τοὺς κ.κ. Πρεσβευτὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μετὰ τῆς παρακλήσεως, ὅπως μεταβιβασθῇ αὕτη πρὸς τὰς οἰκείας αὐτῶν Κυβερνήσεις.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου.

Κ. Σπυρίδης, Σ. Βουτυρᾶς, Ι. Πετράκης, Τριαντ. Φίλτσιος, Πέτρος Ἀξιωτίδας, Γ. Πετράκης, Ἀλέξ. Περδικίδης, Θ. Πασιλίδης, Ν. Παντζόπουλος, Φίλιππος Κουβελᾶς.

ΝΕΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝ ΡΩΣΣΟΣ

Μετὰ δικαίας χαρᾶς ἀγγέλλομεν τὴν ἐκλογὴν τοῦ διακεκριμένου καθηγητοῦ τῆς Βυζαντολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετρουπόλεως κ. Ἰω. Σοκολώφ, ὡς μέλους τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, οὗ τινος τὴν ἑλληνιστὶ ἀποσταλεῖσαν ἡμῖν εὐχαριστήριον ἀπάντησιν καταχωρίζομεν κατωτέρω. Ὁ κ. Σοκολώφ εἶνε νέος φιλέλλην, ποιησάμενος τὴν ἐμφάνησιν αὐτοῦ ὡς τοιούτου διὰ πολλῶν ἐπιστημονικῶν διατριβῶν καὶ ἰδίως διὰ τοῦ κριτικοῦ αὐτοῦ ἔργου τῆς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ἧς ἀποσπάσματα μετὰ ἰδιαιτέρας κριτικῆς μελέτης ἠρξάμεθα δημοσιεύοντες ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μηνὸς Ἰανουαρίου, κολακευόμεθα δὲ νὰ πιστεύωμεν ὅτι ὁ νέος φιλέλλην θέλει καθέξῃ περιφανῆ θέσιν ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν μεγάλων φιλελλήνων ὁμοεθνῶν του, τοῦ μακαρίτου Τερτίου Φιλίππωφ καὶ καὶ τοῦ ἐπιζῶντος κ. Νικολάου Δουρναβῶ.

Ἐν Πετρουπόλει τῇ 20 Ἰανουαρίου 1905

Ἐρίτιμε Κύριε Πρόεδρε.

Ἀπὸ τοῦ μεμακκουσμένου καὶ ψυχροῦ Βορρᾶ πέμπω ὑμῖν τε καὶ τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν ἐμὴν εἰλικρινῆ καὶ θερμὴν εὐχαριστίαν ἐπὶ τῇ ὑψηλῇ τιμῇ, ἣν ἐπεδείξασθέ μοι, ἐκλέξαντές με μέλος ἐπίτιμον τῆς ὑμετέρας Ἑταιρείας. Τὸ δίπλωμα καὶ τὸ ἔμβλημα τῆς Ἑταιρείας ὑμῶν ηὐτύχησα λαβεῖν κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, ἐφ᾽ ᾧ καὶ ἐγένετό μοι ἀληθὴς ἑορταστικὴ καὶ ἀδόκητος ἔκπληξις, ὑπερβαίνουσα τὰ ἐμὰ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐπιστήμης ἔργα.

Ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἤδη ἔτη ἀπὸ τοῦ φοιτήτικοῦ ἔτι θώκου ἀφιέρωσα ἐμαυτὸν τῇ σπουδῇ καὶ ἐρεύνῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, τῆς τε μεσήλικος καὶ τῆς καθ᾽ ἡμᾶς νεωτάτης. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἅπαντα ἠγάπησα ἐν εἰλικρινείᾳ τὴν τῶν ἐμῶν ἀσχολιῶν ταύτην εἰδικότητα, ἡ δ᾽ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγένετο ὡσεὶ γλῶσσά μοι μητρική, ὁ Ἕλλην λαὸς ἀδελφὸς προσφιλὴς καὶ αἱ τύχαι τοῦ τῶν ἡμετέρων χρόνων Ἑλληνισμοῦ λιπαρὸν ἐπισπῶνται τὸ ἐμὸν ἐνδιαφέρον, συγχαίροντά με ἔχουσαι, εἴτε συναλγοῦντα. Ἔτει 1902ῳ ηὐτύχησα ἐπισκέψασθαι τὸ ἔδαφος τῆς προσφιλοῦς μοι βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ δ᾽ ἀνὰ ταύτην ἐπιστημονικὴ ἐκδρομὴ ἐπλούτισέ με νέαις εἰδικαῖς γνώσεσιν, οἰκειοτέρους μοι τοὺς Ἕλληνας ἀπεργασμέναις.

Στερρῶς πέποιθα ἐπὶ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ ἀληθοῦς Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀκρα-

ὄντως πιστεύω ἐπὶ τὴν ζωτικότητα τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ καὶ τὴν σύνεσιν τῆς ἐκπολιτιστικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐν τῷ μέλλοντι σημασίαν, ἅπερ ἀπείρως μεγάλη ἐγένοντο καὶ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ δὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐμῆς προσφιλοῦς πατρίδος. Ἐκ βάθους ψυχῆς χαιρετίζω τὴν δρᾶσιν τῆς ὑμετέρας Ἑταιρείας ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ μάλα χαίρω, βλέπων ὅτι ἡ ἐμὴ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ ἔργα ἠξιώθη τῆς προσοχῆς τῆς ὑμετέρας Ἑταιρείας, ἐξ οὗ τεκμαίρομαι ὅτι αὐτὴ προετέθη τὴν ἀληθῆ ὁδὸν ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ διερευνήσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν τῇ συμπαθείᾳ καὶ παρατρύνσει ὑμῶν τε καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας ἀντλήσω νέας δυνάμεις τοῦ συνεχίσαι τὰ ἐμὰ ἔργα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, νέον καὶ ἰδιάζον ὑπὸ τοῦ νῦν ἐνδιαφέρον μοι προσπορίζοντα· ἐργαζόμενος γὰρ διὰ τὴν καθηγητικὴν ἕδραν καὶ τὴν ῥωσσικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην, κατά τι, ὅση γέ μοι δύναμις, ὑπουργήσω καὶ ταῖς ἀληθέσιν ἰδέαις τοῦ ὑφ' ὑμῶν ἀντιπροσωπευομένου Ἑλληνισμοῦ, ὡς εἷς τῶν ἐλαχίστων ἐν τοῖς ὑμετέροις συνεργάταις, πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου ἔργου. Εὖ οἶδα, ὅτι οὐ κινδυνεύω ἐν τῷ δισσῷ τοῦ ἐμοῦ σκοποῦ· μέχρι γὰρ τοῦδε τοῦ χρόνου μετ' αὐταρκείας βαδίζω τὴν ἐπιστημονικὴν ὁδόν, δι' ὅπερ καὶ τῆς ὑμῶν προσοχῆς ἠξιωμένος εἰμί· ἡ δ' ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, θαλπομένη τῇ πρὸς τὴν κοινὴν ἡμῖν ἅπασι μητέρα τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἀγάπῃ καὶ τῷ ἱστορικῷ αὐγαζομένη φωτὶ τῶν ἀρχαίων Ῥωσσίας καὶ Ἑλλάδος θεσμῶν, εἴη μοι χειραγωγὸς ἐν τῇ πιστῇ ὑπουργίᾳ τοῦ ἀληθοῦς καὶ προσφιλοῦς μοι Ἑλληνισμοῦ.

Διατρανῶν ὑμῖν τε, ἐρίτιμε Κύριε Πρόεδρε, καὶ τῷ περὶ ὑμᾶς Συμβουλίῳ τὴν ἐμὴν βαθεῖαν τιμήν,

Διατελῶ δοῦλος ὑμῶν ταπεινὸς

Ἰωάννης Ι. Σοκολῶφ

Καθηγητὴς τῆς Βυζαντολογίας
ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετρουπόλεως.

Ο ΤΥΠΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Ἡ ἐφημερὶς «"**Ἄστυ**"*» ἐδημοσίευσε τὴν ἑξῆς περὶ τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν εὐμενῆ κρίσιν :*

«Τὸ περιοδικὸν «**Ἑλληνισμός**»,τὸ ἀπὸ ὀκταετίας ἀνελλιπῶς ἐκδιδόμενον,ἀποτελεῖ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν,τὸ σέμνωμα τοῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ τύπου, ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀπόψεως κρινομένου. Περὶ τοῦ καθόλου ἔργου τῆς ἐκδιδούσης αὐτὸ ὁμωνύμου Ἑταιρείας,ἔργου ἐγγραμμάτου φιλοπατρίας,μεθοδικωτάτου, θὰ γράψῃ προσεχῶς ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῶν ὁ ἐκ τῶν συνεργατῶν ἡμῶν κ. Δ. Ἀναστασόπουλος ὁ Ἀθηναῖος. Τό γε νῦν ἔχον,σημειοῦμεν ἕνα τῶν ἐν γράμμασι σταθμῶν αὐτοῦ,τὸ περιοδικόν του, ὡς μίαν ἀπὸ τὰς φωτεινοτέρας δᾷδας τῆς ἐθνικῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἐπὶ ἐλευθέρους καὶ δούλους,μεταλαμπαδεύουσαν ὅλην τὴν κίνησιν τοῦ ἔθνους, ἐκ φιλοεθνοῦς ἰδιαίτατα ἀπόψεως. Ἐκδίδεται ἀθορύβως, ἀλλὰ ἐπιδρᾷ καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ψυχῶν ἰσχυρότατα καὶ μετὰ τιμῆς καὶ μετὰ μεγαλείου. Εἶνε ἡ μόνη Ἐθνικὴ Ἐπιθεώρησις, ἣν ἔχομεν, δημοσιεύουσα ἄρθρα μεγαληγοροῦντα ἐφ' ὅλων τῶν ἀναφαινομένων ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσοννήσῳ ζητημάτων, ὑπὸ τῶν ἐμπειροτέρων δὲ καλάμων, πάσης ἐν τῇ Χερσοννήσῳ ταύτης κινήσεως, διπλωματικῆς, πολιτικῆς, ἠθολογικῆς, γλωσσικῆς, ἐθνολογικῆς, λαογραφικῆς, ἱστορικῆς.

Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἶνε ἡ διάδοσις αὐτοῦ μεγίστη, ὅπου γῆς ἑλληνικῆς ὑπάρχουσιν **Ἕλληνες**.Καὶ θὰ ἐφιλοδόξει κανεὶς μεγίστη νὰ εἶνε καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, καὶ νὰ ἀποτελῇ ἁπλούστατα τὸ μηνιαῖον αὐτοῦ ἐθνικὸν εὐαγγέλιον διὰ πάντα Ἕλληνα.

Εἰς τὴν ἐνθουσιώδη αὐτὴν τοῦ περιοδικοῦ μνείαν πάντοτε ἄγεταί τις ἄκων εἰς ἕκαστον αὐτοῦ τεῦχος. Εἰς τὸ τελευταῖον αἴφνης τοῦ μηνὸς Μαρτίου, μ' ἕνα μόνον βλέμμα εἰς τὰ περιεχόμενα αὐτοῦ, διακρίνει τις τὴν μίαν μελέτην ἁμιλλωμένην πρὸς τὴν ἄλλην κατὰ τὴν ἐμβρίθειαν, τὴν βαρύτητα, τὴν ἑλληνικότητα, τὸ κῦρος, τὴν σπουδήν. Τοῦ κ. Καζάζη ἐπὶ κεφαλῆς πασῶν, τοῦ ἀκαταπονήτου εἰς δρᾶσιν πρακτικὴν καὶ ἐγγράμματον αὐτοῦ ἀνδρός, τοῦ μεγαλοϊδεάτου αὐτοῦ τῆς ἐγγραμμάτου ἑλληνικῆς φιλοπατρίας εἰς πάντα αὐτῆς κύκλον καὶ εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν αὐτῆς. Σπουδαιοτάτη μελέτη **Ρώσσου** παραλλήλως προβάλλει, φιλελληνικωτάτη καὶ δικαιοτάτη, περὶ τῆς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ἐρχομένη διὰ ρωσσικῆς χειρὸς νὰ ἀναιρέσῃ ὅσα κατ' αὐτῆς προγενέστεροι Ρῶσσοι συγγραφεῖς ἐξετόξευσαν ἄδικα καὶ ἀναληθῆ καὶ ὑβριστικά. Ἡ μελέτη αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς ἐν Πετρουπόλει Θεολογικῆς Ἀκαδημίας κ. Ἰω. Σοκολὼφ καὶ εἶνε φωτεινὸν ἀπαύγασμα μακροτάτων μελετῶν, τεινουσῶν νὰ ἐξάρωσι τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἑλλήνων Πατριαρχῶν καὶ τὴν δόξαν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας ὑπὸ τὴν δουλείαν. Ἀνάλογοι εἶνε κατὰ τὴν εὐρύτητα καὶ τὰ θέματα καὶ τὴν ὑφὴν καὶ αἱ λοιπαὶ μελέται, καθιστῶσαι διὰ τῆς ἑκάστοτε ποικίλης ἐναλλαγῆς αὐτῶν τὸν «Ἑλληνισμὸν» μοναδικὸν ἐθνικὸν ἐντρύφημα διὰ πάντα αἰσθανόμενον εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ νὰ πάλληται ἀκραιφνὴς ἑλληνικὴ καρδία.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Θεσσαλονίκη 20 Ἀπριλίου.—Νέα βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα ἐσχάτως εἰς τὸ τμῆμα τῆς Βογδάντσης καὶ ἀγνοοῦσα τὰ τοῦ τόπου προσέφυγε τὴν 2αν Ἀπριλίου εἰς τὸ φανατικὸν σχισματικὸν χωρίον Διατατὸν διὰ νὰ ζητήσῃ ὁδηγούς. Οἱ χωρικοὶ ὅμως, μὴ γνωρίζοντες τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν συμμορίαν, οὐ μόνον ἠρνήθησαν πᾶσαν συνδρομήν, ἀλλὰ καὶ σπεύσαντες πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τῆς Βογδάντσης, κατήγγειλαν, ὅτι συμμορία κρύπτεται εἰς τὸ δάσος τῆς Φούρκας.

Τουρκικὸν ἀπόσπασμα, ἐξελθὸν ἀμέσως πρὸς καταδίωξιν, εὗρεν ἐν τῷ ἀναφερομένῳ δάσει καὶ ἐντὸς σπηλαίου Βούλγαρον ἀντάρτην πληγωμένον εἰς τὴν χεῖρα, φέροντα στολὴν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ πιλίκιον μὲ τὸ βουλγαρικὸν ἔμβλημα καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὰς λέξεις «Ἐλευθερία ἢ θάνατος». Πλησίον αὐτοῦ κατεσχέθησαν ὅπλον Μάνλιχερ μετὰ ξιφολόγχης, 230 φυσίγγια καὶ μία βόμβα.

Ὁ Βούλγαρος, πάσχων ἐκ τῆς πληγῆς, παρεκάλεσε τοὺς Τούρκους στρατιώτας νὰ τὸν βοηθήσωσι καὶ διηγήθη πρὸς αὐτοὺς τὰ ἑξῆς :

—«Πάντες οἱ Βούλγαροι καὶ ἰδίως τὰ κομιτᾶτα ἐν μεγάλῃ ταραχῇ ὡς ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν μακεδονικῶν σωμάτων καὶ ἰδίως τῆς καταστροφῆς τῆς νέας συμμορίας τοῦ Ἀποστόλη, ἧς τὰ πλεῖστα μέλη ἀνῆκον εἰς καλὰς βουλγαρικὰς οἰκογενείας, σπεύδουν ὅπως-ὅπως νὰ στρατολογῶσι νέας συμμορίας».

Ἡ συμμορία, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ τραυματισθείς, συνεκεντρώθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ρίλου, ἐνεδύθη διὰ στρατιωτικῶν στολῶν καὶ ηὐλογήθη ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἡγουμένου. Ἡ διάβασίς των διὰ τῶν συνόρων διηυκολύνθη ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν. Ἀλλ' ἅμα τῇ εἰσβολῇ, μὴ ἔχουσα ὁδηγούς, περιεπλανήθη ἀνὰ τὰ δάση καὶ οὐδεμίαν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ὑποστήριξιν εἰς τὰ χωρία, δι' ὧν διέβαινε.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς συμμορίας τοῦ Γιωβὰν Καρασούλη σᾶς εἶνε ἤδη γνωστά: Αὕτη ἔλαβε χώραν πλησίον τῶν λειβαδίων τῆς Καρατσόβας καὶ ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου, ὅπου οἱ λησταὶ περιεκυκλώθησαν ὑπὸ εἴκοσι Τούρκων στρατιωτῶν καὶ δέκα πέντε χωροφυλάκων. Οἱ Τοῦρκοι, ἐνισχυθέντες, ἐνήργησαν ἔφοδον, καθ' ἣν ἅπασα ἡ συμμορία ἀποτελουμένη ἐκ 19 ληστῶν καὶ μὲ ὑπαρχηγὸν τὸν Γκώγκαν ἐκ Κιλκίς, κατεστράφη. Ἐκ τῶν Τούρκων ἐτραυματίσθησαν 10 καὶ ἐφονεύθησαν 8, ἐν οἷς καὶ ὁ διοικῶν τὸ ἀπόσπασμα. Πλεῖστα ὅπλα καὶ ἀποκαλυπτικὰ ἔγγραφα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἐπίσης εἰς συμπλοκὴν πλησίον τοῦ Περλεπὲ τρεῖς Βούλγαροι ἐφονεύθησαν καὶ 18 ὅπλα Μάνλιχερ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Κατέφθασεν ἐνταῦθα παράξενος εἴδησις τῆς ὁποίας δὲν ἐξηκριβώθησαν ἀκόμη τὰ αἴτια καὶ οἱ λόγοι. — Τὴν νύκτα τῆς 8 πρὸς τὴν 9 ὁδεύοντος μηνός, εἰς βαθεῖαν χαράδραν παρὰ τὸ χωρίον Τσιρνίσιτσαν, ἀπέχοντος 4 ὥρας τοῦ Μελενίκου ἐγένετο

συμπλοκὴ μεταξὺ δύο βουλγαρικῶν συμμοριῶν, τῆς ὑπὸ τὸν Σανδόνσκην συμμορίας καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Στογιάννωφ. Ἀποτέλεσμα τῆς συμπλοκῆς ταύτης ἦτο ὁ φόνος τεσσάρων τῆς συμμορίας Σανδόνσκη καὶ τριῶν τῆς συμμορίας Στογιάννωφ καὶ ἑνὸς πληγωθέντος.

Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ ὀλίγαι ἐναπομένουσαι ἀκόμη βουλγαρικαὶ συμμορίαι ἤρχισαν νὰ ἐρίζωσι μεταξύ των, μὴ δυνάμεναι πλέον νὰ φέρωσιν ἀποτέλεσμα κατὰ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἀλληλοκαταστροφὴ των εἶνε σημεῖον τῆς ἀπελπιστικῆς ταύτης θέσεως.

Παρὰ τοῖς Τούρκοις ὅμως δὲν ἀπολείπει ἡ σκέψις περὶ ἐνδεχομένης συρράξεως μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἡ ἀνοχὴ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς συμμορίας καὶ οἱ συνεχεῖς βανδαλισμοὶ αὐτῶν φέρουσι τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Οὕτω αἱ στρατιωτικαὶ προπαρασκευαὶ τῆς Τουρκίας ὁλονὲν συμπληροῦνται διὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἀφικνουμένων στρατιωτῶν καὶ πολεμοφοδίων. Διὰ τῶν μέχρι τοῦδε σταλέντων ἐνταῦθα ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων συνεπληρώθη ὁ ὁπλισμὸς τοῦ 3ου στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπερ ἔχει καὶ ἓν σύνταγμα πυροβολικοῦ ταχυβόλων. Ἐπίσης πᾶσαι αἱ πυροβολαρχίαι θὰ ἐφοδιασθῶσι διὰ ταχυβόλων, εὐθὺς ὡς ταῦτα παραληφθῶσιν ἐκ Γερμανίας.

Αἱ ἀρχαὶ διετάχθησαν νὰ μὴ παρέχωσιν ἀδείας εἰς τοὺς ἐφέδρους, ὅπως ὦσι παρόντες ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

Οἱ μαθηταὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατιωτικῆς σχολῆς ἀπελύθησαν ἤδη πρὸ τῶν ἐξετάσεων καὶ πιθανῶς ν' ἀναλάβωσιν ἀπὸ τοῦδε ὑπηρεσίαν.

Καὶ ὀλίγας λέξεις διὰ τὴν δίκην τῶν 72 μελῶν τοῦ ὑπὸ τὸν καπετὰν Πέτρον Γεωργίου σώματος, ὅπερ ὡς γνωστόν, παρεδόθη εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν τὴν 12 Δεκεμβρίου 1904.

Τὸ δικαστήριον ἀνεγνώρισεν, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κατηγορουμένων εὑρίσκοντο ἐν νομίμῳ ἀμύνῃ, καθ' ὅσον δὲν ἐζήτησαν ἢ νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς δολοφονηθέντας συγγενεῖς των, τοὺς ὁποίους αἱ ἀρχαὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προστατεύσωσι κατὰ τῶν κακούργων τοῦ Κομιτάτου, παραδεχθὲν ὡς μόνην κατηγορίαν τὴν ὑποκατάστασιν εἰς τὰ καθήκοντα τῶν ἀρχῶν, διεβάθμισε τὴν ποινὴν μεταξὺ 1 καὶ 2 ἐτῶν φυλακίσεως, ἀναλόγως τῶν συγγενῶν, τοὺς ὁποίους ἕκαστος κατηγορούμενος εἶχε νὰ ἐκδικηθῇ, ἐκτὸς τοῦ ἀρχηγοῦ μόνον καταδικασθέντος εἰς 2 1)2 ἐτῶν φυλάκισιν.

Μοναστήριον 20 Ἀπριλίου.—Αἱ ὠμότητες τῶν Βουλγάρων δυστυχῶς ἐξακολουθοῦσι μεθ' ὅλην τὴν αποτυχίαν καταδίωξιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων.

Οὕτω τὴν 21ην λήξαντος ἐν τῇ συνοικίᾳ Μπαΐρ τῆς πόλεώς μας Βούλγαροί τινες ἐπετέθησαν κατὰ δύο Ἑλλήνων νέων, ἐπειδὴ ἐτόλμησαν νὰ τοὺς χαιρετίσωσιν ἑλληνιστί, καὶ τὸν μὲν ἕνα ἀφῆκαν ἄπνουν διὰ τριῶν διαμπερῶν τραυμάτων μαχαίρας, τὸν δὲ ἕτερον ἐτραυμάτισαν σοβαρῶς.

Τὴν 25ην ὡσαύτως κατὰ τὴν πρωΐαν ἐγένετο ἀπόπειρα διὰ περιστρόφου ἀνεπιτυχῶς κατὰ τινος Βουλγάρου ξενοδόχου, Λάζου ὀνομαζομένου, ὅστις εἶνε σημαῖνον ὄργανον τοῦ Κομιτάτου.

Τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐτραυματίσθη ὁ Βούλγαρος ξενοδόχος Εὐάγγελος Τσεναρμάρας διὰ τὸν λόγον ὅτι καθυστέρει τοὺς μισθοὺς 20 ὀργάνων τοῦ Κομιτάτου διατελούντων ὑπὸ τὰς διαταγάς του.

Τὴν 26ην ἐπίσης πρὸ μεσημβρίας ἄλλη ἀπόπειρα ἐγένετο κατὰ τοῦ Βουλγάρου Ναοὺμ Χριστὼφ ἐκ Νεβολιάνης τῆς Φλωρίνης καταγομένου. Οὗτος, ἀντιπρόσωπος ὢν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν καὶ πράκτωρ μεταναστεύσεων, διετέλει ἐπίτιμος διερμηνεὺς τοῦ Βουλγαρικοῦ Πρακτορείου, διευθύνων καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ κέντρου τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου. Ἡ ἀνάκρισις ἐπείσθη, ὅτι ἡ ἀπόπειρα διεπράχθη παρὰ κομιτατζήδων ἀδικηθέντων ὑπὸ τοῦ Χριστώφ.

Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶνε τὰ πρῶτα οὐδὲ τὰ τελευταῖα κακουργήματα. Ἀναγνώσατε καὶ τὰ ἑπόμενα καὶ ἂν θέλητε μὴ φρίττητε πρὸ τῆς ἀγριότητος καὶ τῆς αἱμοδιψίας τῶν χειρίστου εἴδους τούτων ληστῶν: Μεγάλη βουλγαρικὴ συμμορία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μήτρου Βλάχου καί τινος Νικολάου ἐκ Ντομπρολίτσης εἰσέβαλε τὴν νύκτα τῆς 8ης Μαρτίου εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, παρὰ τὴν Σλεβένην. Οἱ λησταὶ ἐσύλησαν πρῶτον καὶ διήρπασαν πάντα τὰ πολύτιμα τῆς Μονῆς ταύτης, τὰ ὁποῖα διὰ φορτηγῶν μετέφερον ὡς γέρας εἰς τὰ σχισματικὰ χωρία.

Κατόπιν ἐξηνάγκασαν διὰ κτυπημάτων λόγχης τὸν Ἡγούμενον ἀρχιμανδρίτην Ἄνθιμον νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς πᾶσαν τὴν εἰς χρῆμα περιουσίαν του καὶ κατεκρεούργησαν αὐτόν, γέροντα ἀνίσχυρον 75 ἐτῶν, διὰ μαχαιρῶν καὶ λογχῶν ἐξορύξαντες τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀποκόψαντες τὰ ἄκρα.

Μετὰ τοῦτο ἔκοψαν καὶ τὸ οὖς τοῦ νεκροῦ, ὡς σημεῖον τῆς νίκης των, ἠσέβησαν παντοειδῶς ἐπὶ τοῦ πτώματος, τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου συνέτριψαν διὰ μεγάλων λίθων.

Κατεκρεούργησαν ἐπίσης μὲ τὴν αὐτὴν ὠμότητα καὶ τὸν μοναχὸν Δαμιανόν, ἐν τέλει δὲ ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν Μονὴν καὶ τὸν Ναόν, μεταβαλόντες τὰ πάντα εἰς τέφραν.

Τὸ ὅτι δὲ αἱ συμμορίαι αὗται ἐνεργοῦσιν ἐν γνώσει καὶ τῇ ἀνοχῇ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκουσι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐν ταῖς μετ' αὐτῶν συμπλοκαῖς καὶ τὰ ὁποῖα εἶνε τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

Οὕτω πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ χωρίον Δρὲν τοῦ Καζᾶ Περλεπὲ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα συνεπλάκη μετὰ ἐξαμελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας, μεταφερούσης πολεμοφόδια. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθησαν τρεῖς τῶν Βουλγάρων, οἱ δὲ λοιποὶ ἔφυγον, ἐγκαταλείψαντες 12 ὅπλα Μάνλιχερ, ἐξ ὧν 8 ἀμεταχείριστα, 1 Μάουζερ, 1 Μαρτίνι, δύο Γκρᾶ, μίαν βόμβαν, ἄνω τῶν χιλίων φυσιγγίων Μάνλιχερ καὶ δύο σάκκους περιέχοντας ἔγγραφα καὶ φάρμακα.

Καστορία 20 Ἀπριλίου.— Ἡ ἐν τῇ περιφερείᾳ μας βουλγαρικὴ δρᾶσις διὰ τῶν ληστοσυμμοριῶν ἐξακολουθεῖ δυστυχῶς εἰς βάρος τῶν ἀθώων ἀδελφῶν μας. Μέχρι τοιούτου δὲ σημείου ἔφθασεν ἡ ἐγκληματικότης αὐτῶν, ὥστε ἐπέστη ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἐπέλθῃ ὁ τιμωρὸς ἀνοικτίρμων καὶ αὐστηρός.

Οὕτω τὰ φρικώδη ἐγκλήματα καὶ αἱ ἱεροσυλίαι τῶν Βουλγάρων ληστῶν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, τῆς Ζλεβίνης καὶ τοῦ Τσεριλόβου προυκάλεσαν περιφανῆ ἐκδίκησιν ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλληνομακεδόνων, οἵτινες τόσα μέχρι τοῦδε ὑπέστησαν.

Μακεδονικὸν σῶμα, ἐνισχυθὲν καὶ ὑπὸ ἐνόπλων χωρικῶν, κατεδίωξε τοὺς ληστὰς καὶ κατώρθωσε νὰ περικυκλώσῃ αὐτοὺς ἐν Ζαγοριτσάνῃ, ὅπου τὸ ἀπόγευμα τῆς 25 Μαρτίου αἱματηροτάτη συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν.

Οἱ Βούλγαροι, κλεισθέντες εἰς τὴν οἰκίαν, ἠμύνοντο ρίπτοντες βόμβας. Ἔκρηξις ἀποθήκης πολεμοφοδίων τοῦ Κομιτάτου κατέστρεψε τὴν οἰκίαν. Ἐκ τῶν Βουλγάρων 80 ἐφονεύθησαν καὶ 40 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Ὁ καϊμακάμης Καστορίας μετὰ τῶν ἐν Μοναστηρίῳ προξένων τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας μετέβησαν ἐπὶ τόπου.

Σέρραι 20 Ἀπριλίου —Οἱ Βούλγαροι ἀπό τινος ἤρξαντο καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περιφερείᾳ ἐντονωτέραν τὴν ληστρικήν των δρᾶσιν, ὡς δὲ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ θέλει ἐπεκταθῇ αὕτη ἐπὶ τὸ ἀγριώτερον.

Οὕτω τέσσαρες χωρικοὶ τοῦ χωρίου Σαβζάκ, κειμένου πλησίον τοῦ Δεμὶρ-Ἰσάρ, μεταβάντες νὰ κόψωσι ξύλα εἰς δάσος πλησίον τῆς Τοπολνίτσας καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δεμὶρ-Ἰσὰρ—Πετριτσίου, ὑπέστησαν ἐπίθεσιν, ἐξ ἧς ἐφονεύθησαν ἐξαφανισθέντες τρεῖς ἐξ αὐτῶν.

Ὁ τύπος δὲ συνήθως ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ ἐπιτεθέντες εἶνε Ἀλβανοί. Ἂν κρίνῃ τις ὅμως, ἐκ τῆς ἐπιμονῆς μεθ' ἧς οἱ λοιποὶ χωρικοὶ κρύπτουσι τὰ ὀνόματα τῶν ἐξαφανισθέντων καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ χωρίον Σαβζάκ, ἑλληνικώτατον ὄν, ἠπειλεῖτο ἀπὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων, συνάγει, ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἐγένετο ὑπὸ Βουλγάρων.

Εἷς ἐκ τῶν ἐξαφανισθέντων ὀνομάζεται Ἰωάννης Κερατζῆς, ἡλικίας 20 ἐτῶν καὶ υἱὸς προκρίτου τοῦ χωρίου.

Φλώρινα 20 Απριλίου.—Σᾶς ἀναγγέλλω φοβερὰν ἱεροσυλίαν τῶν Βουλγάρων, καταπλήξασαν τοὺς πάντας διὰ τὴν φρικωδίαν, τὸ ἀνίερον καὶ τὴν ἀγριότητα. Ὁ ἀρχηγὸς βουλγαρικῆς συμμορίας Τάνε Στόϊτσωφ, εἰσβαλὼν εἰς τὸ χωρίον Γκορνίτσοβον, ἐκάλεσε τοὺς 3 ἱερεῖς τοῦ χωρίου, ὧν ὁ εἷς ἡλικίας 110 ἐτῶν, καὶ διέταξε αὐτοὺς νὰ τῷ φέρωσι πάντα τὰ ἱερὰ τῆς ἐκκλησίας βιβλία, ἅτινα ἔκαυσε διὰ πετρελαίου μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ὁποίου τὰ ἀργυρᾶ περικαλύμματα ἐκράτησεν ὡς λάφυρον.

Κατόπιν μεταβὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατεβίβασε τὴν εἰκόνα τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου, ἀναρτήσας ἀντ' αὐτῆς τὴν τοῦ Ἐξάρχου, καὶ διέταξε τοὺς ἱερεῖς νὰ ἱερουργῶσιν εἰς τὸ μέλλον βουλγαριστὶ ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Ἀνήγγειλε δὲ ὅτι θ' ἀποστείλῃ καὶ Βούλγαρον διδάσκαλον εἰς τὸ χωρίον.

Ἀδριανούπολις 20 Ἀπριλίου.—Αἱ ἐν τῷ βιλαετίῳ ἡμῶν βουλγαρικαὶ συμμορίαι, παρ' ὅλην τὴν ἀπηνῆ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων καταδίωξιν, γίνονται ὁσημέραι τολμηρότεραι.

Οὕτως ἑπταμελὴς συμμορία, καταλαβοῦσα μῦλον τινὰ μακρὰν ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Κουμνερόν, κείμενον ἀπέχοντος τῆς Βύζης, ἀφ' οὗ ἐδέσμευσε τοὺς ἐν αὐτῷ ἐργάτας καὶ χωρικούς, ἀνέμεινεν ἐνεδρεύουσα τὴν ἄφιξιν τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ μύλου Χατζηδημητρίου ἢ τοῦ υἱοῦ του, οὗ ἡ αἰχμαλωσία θὰ ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ἱκανὰ λύτρα.

Πράγματι ὁ υἱὸς τοῦ ἰδιοκτήτου Ἀριστείδης, φθάσας ἐκεῖ τὸ ἀπόγευμα, συνελήφθη καὶ ὡδηγεῖτο πρὸς τὸ χωρίον ὅπως ὑποδείξῃ διαφόρους εὐπόρους χωρικούς. Καθ' ὁδὸν ὅμως, κατωρθωσε νὰ διαφύγῃ. πυροβοληθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ληστῶν ἐτραυματίσθη εἰς τὸν καρπὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρός.

Οἱ λησταὶ οὐχ ἧττον ἐτόλμησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ χωρίον καὶ εἰσβαλόντες

εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Ἕλληνος Συργιανοῦ, ἀφήρεσαν ὅσα χρήματα εὗρον ἐν τῷ συρταρίῳ του καὶ ἀπῆλθον ἀνενόχλητοι.

Φιλιππούπολις 20 Ἀπριλίου.—Τὰ ἀπὸ πολλοῦ ἀναγγελλόμενα συλλαλητήρια συνεκροτήθησαν τέλος εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἔχοντα χαρακτῆρα ἀνθελληνικόν, διὰ τὰς γνωστὰς ἀτυχίας καὶ τιμωρίας τὰς ὁποίας ὑπέστησαν αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Ζαγοριτσαίνῃ. Πανταχοῦ τὸ βουλγαρικὸν μένος ἐξέσπασεν κατὰ τῶν Ἑλλήνων δι' ὕβρεων καὶ ἀπειλῶν κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ, κατὰ τῆς ζωῆς καὶ ἀσφαλείας ἡμῶν, πρὸς οὓς ὡς εἰς εὔκολον λείαν καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς συνειθίζουσι νὰ ἐπιτίθενται βέβαιοι ὄντες πρῶτον περὶ τῆς ἀτιμωρησίας αὐτῶν καὶ δεύτερον περὶ τῆς μὴ ἀντιστάσεως ἐκ μέρους ἡμῶν.

Τὸ ἐν τῇ πόλει μας ὅμως συλλαλητήριον ἐκτὸς τῶν ὕβρεων καὶ τῶν χυδαιοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἐξεστομίσθησαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ἀπειλῶν κατὰ τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλληνισμοῦ, ἔλαβε καὶ χαρακτῆρα ἐπιθετικὸν πρωτοφανῆ ἴσως διὰ κράτος, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ λέγηται πεπολιτισμένον.

Τὴν 10 1)2 ἀκριβῶς τῆς παρελθούσης Κυριακῆς τῶν Βαΐων 1500—2000 Βούλγαροι συνήχθησαν ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Βόριδος μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι καὶ ἄλλοι φιλοπερίεργοι. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προεδρείου, ἔλαβον τὸν λόγον οἱ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης γνωσθέντες ῥήτορες καὶ διὰ θερμῶν λόγων διεξετραγῴδησαν τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργείας τῶν ἑλληνικῶν ὁμάδων καὶ δριμείας φράσεις ἔρριψαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν γένει γένους. Ὁ εἷς μάλιστα τῶν ῥητόρων, ἐρωτήσας ἐὰν ὑπάρχωσι καὶ Ἕλληνες ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ καὶ λαβὼν ἐπίτηδες ἀρνητικὴν ἀπάντησιν, ἀπεφάνθη μεγαλοφώνως, ὅτι ἡ ἀπουσία αὐτῶν μαρτυρεῖ, ὅτι ἐγκρίνουσι τὰ γιγνόμενα ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων των ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἄρα εἶνε ἄξιοι τῆς τύχης των. Μετὰ ταῦτα ἐγένετο δεκτὴ ἡ γνωστὴ ἤδη ἀπόφασις καὶ διελύθησαν οἱ παραστάντες ἡσύχως καὶ ἐν τάξει κατὰ τὰς παρακελεύσεις τοῦ προέδρου τοῦ συλλαλητηρίου κ. Σιλτζοβαλῆεφ.

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἥσυχον διάλυσιν τοῦ συλλαλητηρίου τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἤλπισεν, ὅτι τὸ πᾶν ἔληξεν αἰσίως καὶ ἐπῄνει τὴν ἐξουσίαν, ὡς καὶ τοὺς πρωτοστατήσαντας ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ. Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ἐλπίδες μας διεψεύσθησαν οἰκτρῶς καὶ ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ἡ πόλις μας ἔλαβεν ἀπαισίαν ὄψιν ἐπιδρομῆς ἀγρίων ὀρδῶν, ἐπιτιθεμένων κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ καταστήματος.

Οὕτω τὴν 4ην μ. μ. στῖφος ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἀνθρώπων κρατούντων μαχαίρας, ῥόπαλα καὶ σιδηρᾶς ῥάβδους καὶ παρακολουθουμένων ὑπὸ διακοσίων ἄλλων, εἶχε συγκεντρωθῇ ἐν τῇ ῥηθείσῃ πλατείᾳ ἐπὶ σκοπῷ ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καταστροφῆς δὲ καὶ λεηλασίας τῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων, ὅσα ἦσαν ἀνοικτὰ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην.

Ἐκ τῆς πλατείας εἰσῆλθον ἀκράτητοι, ἀκατάσχετοι, ὁρμητικοί, φοβεροὶ εἰς τὴν μεγάλην ὁδὸν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἐν τρομακτικοῖς ἀλαλαγμοῖς καὶ κραυγαῖς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, προυχώρησαν μέχρι τοῦ οἰνοπωλείου καὶ ἐργοστασίου κονιὰκ «Τσερβὲν Ράκ» τῶν κ.κ. Γ. Δοξοξοπούλου καὶ Μιχ. Ζουρνίδου Ἑλλήνων ὑπηκόων. Ἐκεῖ ἄγριωποὶ σταματήσαντες ἐπὶ μίαν στιγμήν, ὅπως κατοπτεύσωσι τὰ ἐντὸς τοῦ καταστήματος, ὥρμησαν εἶτα μετ' ἐξόχου ἀγριότητος καὶ ἔθραυσαν διὰ τῶν ῥοπάλων πάσας τὰς ὑέλους τῶν παραθύρων. Τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς μεγάλης ὁδοῦ εἶχε καταστῆ

ἀληθὲς πανδαιμόνιον. Φεύγει καὶ κρύπτεται ὅλος ὁ κόσμος, μηδ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων ἐξαιρουμένων. Εἰσορμήσαντες εἰς τὸ κατάστημα κατέστρεψαν πᾶν ὅ τι εὑρίσκετο ἐν αὐτῷ. Χιλιάδες φιαλῶν, τράπεζαι, καθέκλαι ἐθραύσθησαν καὶ ἠνεώχθησαν μεγάλα βαρέλια πλήρη ποτῶν καὶ ἔρρεον κατὰ γῆς, καὶ ἐγένετο ἀληθὴς πλήμμυρα.

Ἐκ τοῦ «Τσερβὲν Ρὰκ» προυχώρησαν εἰς τὸ καφενεῖον «Ἀκρόπολιν» τοῦ κ. Στεφάνου Ἀντωνιάδου, Ἕλληνος ὑπηκόου καὶ τούτου, καὶ μετέβαλεν εἰς συντρίμματα ὅλα τὰ παράθυρα. Ἐκεῖθεν εἰσώρμησαν εἰς τὸ ἀντικρὺ κείμενον μέγα καφενεῖον καὶ ξενοδοχεῖον τῆς «Μητροπόλεως» κρατούμενον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κ.κ. Μιχ. Δημητρὼφ καὶ Συντροφίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως συχνάζουσι πολὺ Ἕλληνες καὶ ἔθραυσαν καὶ ἐκεῖ τὰς ἔξωθε μεγάλας ὑέλους τῶν παραθύρων καὶ εἶτα εἰσώρμησαν ἀχαλίνωτοι ἐντὸς αὐτοῦ. Οἱ θαμῶνες, Βούλγαροι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Ἰσραηλῖται ἠθέλησαν νὰ φύγωσιν ἐκ τῆς ὀπισθίας θύρας. Ἦτο «πατεῖς με πατῶ σε». Εἷς ἐκ τῶν ταραξιῶν ἔπαλλε πέλεκυν. Ἐνταῦθα δὲν ἐκακοποίησάν τινα, οὐδὲ ἐπροξένησαν ἄλλας ζημίας, ἀλλ' ἐξελθόντες ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὸ καφενεῖον «Ἀκρόπολις» καὶ κατέστρεψαν πάντα τὰ ἐν αὐτῷ καθίσματα, μαρμαρίνους τραπέζας, εἰκόνας, λυχνίας μεγάλας καὶ μικράς, στολίσματα τῶν τοίχων, πάντα τὰ ἐν τῷ κυλικείῳ, ἀφήρεσαν δὲ ἓν κυνηγετικὸν ὅπλον τοῦ καταστηματάρχου καὶ τὰς σφαίρας τοῦ σφαιριστηρίου. Ἐν τῷ καφενείῳ εὑρίσκετο καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἑλληνικῆς Μητροπόλεως κ. Γεώργιος Θεοδωρίδης, τὸν ὁποῖον εἷς ἐκ τῶν ταραξιῶν ἐπεχείρησε νὰ στραγγαλίσῃ, περισφίγγων τὸν λαιμόν του, ἐνῷ ἄλλος τῷ κατέφερε δεινὸν τραῦμα κατὰ τῆς δεξιᾶς χειρός.

Ταῦτα πάντα διεπράχθησαν, χωρὶς νὰ φανῇ οὐδὲ ἴχνος χωροφυλακῆς ἢ στρατοῦ. Ἀπὸ τῆς πλατείας μέχρι τοῦ ξενοδοχείου τῆς «Μητροπόλεως» ὑπῆρχον δύο μόνον χωροφύλακες, οἵτινες βεβαίως δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσί τι. Ἡ γνῶσις τῶν συμβάντων τούτων ἀνὰ τὴν πόλιν ἀνεστάτωσεν αὐτήν. Πάντες Ἕλληνές τε καὶ ξένοι, ἔμειναν ἔκπληκτοι. Εἶχε διαδοθῇ, ὅτι ἤρξατο σφαγή, ὅτι ἐρρίφθησαν βόμβαι, ὅτι ἐπυρπολεῖτο ἡ ἑλληνικὴ Μητρόπολις καὶ τὰ παρόμοια. Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς συνοικίαις ἐπεκράτει μεγάλη ἀνησυχία καὶ φόβος, καθόσον οὐδεμία εἶχε γίνῃ εἰσέτι σοβαρὰ προσπάθεια πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως.

Μετὰ τὰ κατορθώματα ταῦτα ἡ βουλγαρικὴ ὀρδὴ ἐν κραυγαῖς πάντοτε καὶ σείουσα τὰ ρόπαλα καὶ τὰς μαχαίρας κατήρχετο τὴν ὁδὸν καὶ μετὰ τὴν θραῦσιν παραθύρων τινῶν τοῦ φαρμακείου τοῦ κ. Κ. Παπουσιάδου, προεχώρησε πέραν τοῦ κήπου τῆς Ἐκθέσεως, σκοποῦσα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου. Ἐκεῖθεν ἐρρίφθη πρὸς τὰ κάτω βαίνουσα πρὸς τὸν οἶκον τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐφημερίδος «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου» κ. Κωσταντινίδου, ἰατροῦ, ὅπως ἐκβιάσῃ τὴν ἐν αὐτῷ εἴσοδον καὶ φονεύσῃ αὐτόν. Φρικώδης ἦτο ἡ προσβολή. Οἱ λίθοι ἔπιπτον ὡς βροχὴ καὶ οἱ πελέκεις διηυθύνοντο ἰσχυρῶς κατὰ τῆς κλειστῆς εὐτυχῶς εὑρεθείσης σιδηρᾶς πύλης τοῦ οἴκου. Ἡ σκηνὴ ἦτο τραγική, ἡ ὅλη οἰκογένεια ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον. Τὰ τέκνα τοῦ κ. Κωνσταντινίδου ἐρρίφθησαν διὰ τῶν τοίχων εἰς τοὺς παρακειμένους οἴκους, οὗτος δὲ μετὰ τῆς συζύγου του, ὡπλισμένοι καὶ ἐν συγκινήσει, ἀνέμενον τὴν ἔκβασιν τῆς κατὰ τῆς πύλης τοῦ οἴκου των ὁρμῆς. Εὐτυχῶς ἀστυνομικοὶ κλητῆρες πολυάριθμοι, εἰδοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ κατερχομένου ἐφ' ἁμάξης πρὸς τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον διερμηνέως αὐτοῦ κ. Ζώτου, ἔσπευσαν καὶ διέλυσαν τοὺς προσβολεῖς καὶ οὕτω ἔσωσαν τὴν οἰκογένειαν ἀπὸ βεβαίου θανάτου.

Τότε δὲ διὰ πρώτην φορὰν ἐπεφάνη καὶ ἔφιππος χωροφυλακή, ἡ θέα τῆς ὁποίας ἠνάγκασε τοὺς ταραχοποιοὺς νὰ τραπῶσι πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν.

Διερχόμενοι πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ἕλληνος ἰατροῦ κ. Ἀθ. Θωμᾶ ἔθραυσαν τινα ἐκ τῶν παραθύρων της, μεθ' ὃ [illegible] καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ φούρνου τοῦ κ. Χρ. Κολιούτα, ἠπειρώτου καὶ ὀθωμανοῦ ὑπηκόου. Ἔθραυσαν τὰ παράθυρα, ἥρπασαν ἄρτους καὶ [illegible] 200 γρόσια.

Κατόπιν ἡ συμμορία τῶν ταραχοποιῶν ἐκείνων [illegible] εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μαρασλείου Σχολῆς καὶ ἔθραυσεν 91 ὑέλους παραθύρων καὶ τὴν θύραν. Ἀποχωροῦντες τῆς σχολῆς οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ διερχόμενοι πρὸ τῆς οἰκίας τῆς Ἑλληνίδος κυρίας Πάντσοβιτς, Γερμανίδος ὑπηκόου, ἔθραυσαν τὰ παράθυρα καὶ ἐξεσφενδόνισαν κατὰ τῆς κυρίας ταύτης ὀγκώδεις λίθους.

Ἐπέδραμον εἶτα εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, εἰσῆλθον εἰς τὸ οἰνοπωλεῖον τοῦ Ἕλληνος κ. Γεωργίου Γιαγκογλου, Βουλγάρου ὑπηκόου, καὶ κατέστρεψαν πᾶν τὸ προστυχὸν καὶ ἐκεῖ, τὸν δὲ ἰδιοκτήτην ἐξυλοκόπησαν ἀνηλεῶς. Ἐκεῖθεν ἄγριοι καὶ ἀχαλίνωτοι μετέβησαν εἰς τὴν Νέαν Συνοικίαν καὶ ἐσύλησαν δύο ἑλληνικὰ καφενεῖα ἀνήκοντα εἰς Ἕλληνας Βουλγάρους ὑπηκόους, θύσαντες καὶ ἀπολέσαντες.

Εἶτα διέτρεξαν ὁλόκληρον τὴν συνοικίαν ἐκείνην ὡς ἀνήμερα θηρία κραυγάζοντες: «Θάνατος εἰς τοὺς Ἕλληνας» (Ντόλο Γκιρτσητε). Ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλαι μικραὶ ὁμάδες διέτρεχον τὰς συνοικίας θορυβοῦσαι, θραύουσαι ὑέλους καὶ ἀναστατώνουσαι τὸν κόσμον. Τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τοῦ κ. Διο. Τσουκαλᾶ καὶ τῆς οἰκογενείας Γεωργιάδου καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθραύσθησαν. Μία τοιαύτη ὁμάς, διερχομένη πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐφημερίδος «Φιλιππουπόλεως» κ. Δ. Κουμαριανοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως ἔρριψε λίθους τινὰς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου τῶν θηλέων, ἤρξατο λακτίζουσα τὴν θύραν τῆς οἰκίας, εἷς δὲ ἀνέκραξε: «Ἀπόψε εἰς τὸ σπῆτι αὐτὸ θὰ χυθῇ αἷμα». Ὁ κ. Δ. Κουμαριανὸς γνωστοποιήσας ταῦτα εἰς τὸν Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος, κ. Βορατασην, ὅστις τὰ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ἀπαιτήσας ἀσφάλειαν. Ἡ ἀστυνομία διέταξε [illegible] καθ' ὅλην δὲ τὴν νύκτα ὁλόκληρος ἡ συνοικία ἐφρουρεῖτο ὑπὸ περιπόλων ἐκ χωροφυλάκων καὶ στρατιωτῶν.

Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἐφυλάχθη ἡ τάξις τελείως, διότι ἀκριβῶς τὴν 10 τῆς νυκτὸς τὰ στοιχεῖα τῆς ἐφημερίδος «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου» διεσκορπίσθησαν ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἐπιπεσόντος κατὰ τῆς αἰθούσης ἐν τῇ ὁποίᾳ στοιχειοθετεῖται τὸ φύλλον. Εὐτυχῶς ἀνθρώπινα θύματα δὲν ἔχομεν πλὴν τῶν κακοποιήσεων.

Αἱ ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι ἐκλείσθησαν ἅπασαι, δὲν ἐψάλη δὲ ἡ ἀκολουθία τῶν Νυμφίων, διότι εἶχεν ἐπιμόνως διαδοθῇ, ὅτι θὰ ἐγίνετο ἐπίθεσις κατ' αὐτῶν.

Οὐδέποτε ἄλλοτε καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς τουρκοκρατίας συνέβησαν τοιοῦται τρομακτικαὶ σκηναὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Μαρτίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαρτίου 1905	28 Φεβρ. 1905
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,971,937.54	2,046,181.69
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	96,450.—	163,710.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,223,401.—	1,152,325.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν	»	23,579,516,56	23,969,084.32
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	20,962,688.83	21,457,615.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν Δρ. 23,767.036.80 / » τραπ. γραμ. » 29,127.000.—	»	52,870,199.55	52,870,304.80
Προεξοφλήσεις	»	20,487,947.06	19,726,552.02
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,829,544.46	3,009.407.74
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ)σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	14,037,076.44	14,996,809.34
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	541,909.15	1,258,845.95
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,450,542.22	2,640,925.27
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55,274,923.43	54,848,300.88
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,585,846.39	42,655.953.59
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	10,995,414.54	9,819,998.39
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,732,071.19	4,938,059.54
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,304,770.—	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,831,799.75	1,834,462 75
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	86.988,62	98,857.87
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,274,001.10	8,292,537.89
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,604,262.91	2,632,345.40
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,628,324.27	1,625 756.17
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,531,949.72	2,551,214.51
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,027,240.20	5,747.339.24
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπὲρ Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»	45,620.75	
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720,320.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	566,843.3	366,176.73
	Δρ.	364,570,164.45	367,036,430.84

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.-	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.-	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ : I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,778,575,42; II. » » Τραπέζης . . . » 46,829,154,62	»	115,607,730.04	118,311,725.43
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,824,432.37	3,752,347.16
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,443,947.74	15,885,643.60
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	625,148.74	863,350.79
Μερίσματα πληρωτέα	»	408,585.—	541,240.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) { Εἰς χρυσόν . . Δρ. 527,176.91; » τραπ. γραμ. » 3,970.599.23	»	4,497,776.14	3,684,337.37
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»		59,494.45
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	431,465.80	517,953.55
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	166,411.64	968,469.40
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	810,367.98
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	20 962,688 83	21,457,615.83
» » « » τρ. γρ)τια » « » »	»	258.989.21	315,857.21
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ‚ΒΨΕ'	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	75,539,438.76	74,328,450.97
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,966.690. –	45,966,690.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,493,600.—	20,495.200.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/₀ εἰς χρυσὸν	»	1,531,422.—	1,699,704.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	72,000.—	5,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	4,042,313.21	3,885,569.85
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	1,127 891.87	1,215,761.70
Διάφορα	»	1,913,349.23	1,625,736.09
	Δρ	364 570.164,45	367,036,430.84

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Ἀπριλίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ❁ ❁ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'. ❁

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Πρὸ τοῦ διαφράγματος ἐτοποθετήθησαν 10 μεγάλα πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων πέντε ἦσαν γενουήνσια, τρία κρητικά, ἓν ἐξ Ἀγκῶνος καὶ ἓν αὐτοκρατορικόν. Τὰς πρώρας των τὰς εἶχον ἐστραμμένας πρὸς τὸ διάφραγμα, πλησίον των δὲ εἶχον ἀγκυροβολήσει καί τινες τριήρεις πρὸς ἐνίσχυσιν. Ἡ κυβέρνησις τῆς φυλακίδος ἢ τοῦ προσκόπου τοῦ οὕτω παρατεταγμένου στόλου εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τοὺς Γενουηνσίους.

Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου αἱ προπαρασκευαὶ τοῦ Μωάμεθ εἶχον σχεδὸν ἀποπερατωθῆ. Αὐτὸς ὁ Σουλτάνος προσωπικῶς εἶχεν ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν ὅλου τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ τοῦ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κτήσεων τῶν Τούρκων μεταφερθέντος. Αὐτὸς προσωπικῶς ἐγύμναζε τὰς συγκεντρωμένας δυνάμεις του, τὰς ἐταξινόμει καὶ ἐσχημάτιζεν ἰδιαίτερα σώματα θωρακοφόρων, σφενδονητῶν, τοξοτῶν καὶ λογχοφόρων.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐκ τακτικῶν καὶ ἀτάκτων στρατιωτῶν. Τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον σῶμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἦτο τὸ τῶν Γενιτσάρων, κατόπιν δὲ ἤρχοντο αἱ τουρκικαὶ ὀρδαί, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰς στρατιάς, αἵτινες εἶχον καταλάβῃ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην. Ἡ στρατολογία, τὴν ὁποίαν διενήργησεν ὁ Μωάμεθ, ἦτο γενική. Τὸ τουρκικὸν ἔθνος ὁλόκληρον ἀπετέλει τὸν στρατὸν τὸν μέλλοντα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων.

Μεταξὺ τῆς τουρκικῆς στρατιᾶς ὑπῆρχον καὶ ἀναρίθμητοι Δερβίσσαι, δηλαδὴ ὁπλαρχηγοὶ ἐκ τῶν διαφόρων ὀθωμανικῶν κτήσεων, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Μωάμεθ εἶχε παράσχῃ τὸ προνόμιον νὰ διοικῶσι μόνοι τὰς ἐπαρχίας των, ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ὅπως

ἐν καιρῷ πολέμου ἐνισχύσωσι τὸν τουρκικὸν στρατὸν δι' ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἐφέδρων. Οἱ ἄτακτοι ἢ Βασιβοζοῦκοι ἀνῆκον εἰς τὰς πτωχοτέρας τάξεις, ἐν μέρει δὲ ἀπετελοῦντο καὶ ἀπὸ Χριστιανοὺς προσελκυομένους ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῶν λαφύρων.

Κατὰ τοὺς ἀσφαλεστέρους ὑπολογισμοὺς ἡ στρατιὰ αὕτη τοῦ Μωάμεθ, συνίστατο ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἴκοσι χιλιάδες ἀπετέλουν τὸ ἱππικόν. Οἱ Γενίτσαροι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν προωρισμένοι νὰ παίξωσι τὸ σπουδαιότερον μέρος καὶ ἀπετέλουν τὸ πολεμικώτερον σῶμα, ἀνήρχοντο εἰς δώδεκα χιλιάδας. Τὸ ὄνομα Γενίτσαροι, ὅ περ σημαίνει «νέον στράτευμα», ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ περιφήμου Δερβίσου Χατζῆ Βεκτάς, θεωρουμένου ὡς ἁγίου ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, ὅταν τὸ σῶμά των ἀναδιωργανώθη τὸ ἔτος 1326, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτὰν Ὀρχάν. Ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ σώματος τῶν Γενιτσάρων ὑπὸ τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν τοῦ Μουρὰτ Α' υἱοῦ τοῦ Ὀρχάν, τόσον προήχθη, ὥστε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ Β' οἱ Γενίτσαροι εἶχον καταστῇ περίφημοι διὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὸ θάρρος των. Κυρίως οἱ Γενίτσαροι ἦσαν χριστιανόπαιδες ἐξισλαμισμένοι ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κατηχήσεώς των εἰς τὴν μουσουλμανικὴν πίστιν ἐπετηροῦντο αὐστηρότατα ὑπὸ φανατικωτάτων Ὀθωμανῶν καὶ ἐδιδάσκοντο πῶς νὰ καταστῶσι χρησιμώτεροι καὶ νὰ ἐξυπηρετήσωσι καλλίτερον τὸν Σουλτᾶνον. Μετὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς διδασκαλίας των οἱ νεαροὶ προσήλυτοι τοῦ Ἰσλιὰμ διῃροῦντο ἀναλόγως τῶν κλίσεών των καὶ ἐξεπαιδεύοντο ἄλλοι μὲν διὰ τὴν πολιτικήν, ἄλλοι δὲ διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Οἱ προοριζόμενοι διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐξεπαιδεύοντο ἐπιμελῶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην καὶ ἐδιδάσκοντο ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας. Ὅλοι ὑπήγοντο εἰς αὐστηροτάτην πειθαρχίαν. Ἐδιδάσκοντο τὴν αὐταπαρνησίαν, νὰ ὑποφέρωσι γενναίως τὰς ταλαιπωρίας καὶ νὰ μὴ γογγύζωσι δι' ἔλλειψιν τροφῶν ἢ ἀναπαύσεως. Ἡμέραν καὶ νύκτα διετέλουν ὑπὸ αὐστηροτάτην ἐπιτήρησιν. Ἡ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους ὑποταγή των ὤφειλε νὰ εἶνε ἀπόλυτος, ἡ δὲ ἐπιτηδειότης των εἰς τὴν τοξευτικὴν καὶ τὴν ἱππασίαν τελεία. Ἂν καὶ τόσον αὐστηρὰ πειθαρχία διεῖπε τὰς τάξεις των, ποτὲ ἐν τούτοις Γενίτσαρος δὲν ἐτιμωρεῖτο παρ' ἄλλου, εἰμὴ μόνον παρὰ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ σώματός του καὶ οὐδέποτε ἐπετρέπετο νὰ ἐπιβληθῇ ἀτιμωτικὴ τιμωρία εἰς Γενίτσαρον. Ὁ πόλεμος διὰ τὸν Γενίτσαρον ἦτο ἡ χαρά του. Ἐβάδιζεν εἰς τὴν μάχην ἀγαλλόμενος καὶ χαίρων.

Ἡ τοιαύτη ἐκπαίδευσις τῶν Γενιτσάρων εἶχεν ἀναπτύξῃ εἰς αὐτοὺς τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα τόσον, ὅσον δὲν ὑπῆρχεν εἰς κανένα στρατὸν τοῦ κόσμου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Γενίτσαρος ἐθεώρει τὸ σύνταγμά του ὡς τὸ προσφιλέστερον ὅλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Μόνον εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ εἰς τοὺς ἀνωτέρους του ὤφειλε τυφλὴν πίστιν καὶ ὑποταγήν. Ἀπὸ κανένα ἄλλον δὲν εἶχεν οὔτε νὰ κερδίσῃ τι, οὔτε νὰ φο-

δηθῇ. Ἡ προαγωγή του ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς κρίσεως τῶν ἀνωτέρων του καὶ ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ Σουλτάνου.

Ποτὲ ἡ παγκόσμιος ἱστορία δὲν ἀνέφερε τοιοῦτον στρατιωτικὸν ὀργανισμόν, ὡς τὸν τῶν Γενιτσάρων. Καίτοι χριστιανοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι τὴν καταγωγὴν ἦσαν τέλειοι Μωαμεθανοὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς πράξεις.

Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν προκατόχων τοῦ Μωάμεθ εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου ὠφείλοντο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ σῶμα τῶν Γενιτσάρων.

Οὕτω λοιπὸν τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μωάμεθ τελειότερον καὶ γενναιότερον στρατιωτικὸν σῶμα ἀπετελεῖτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἄνδρας χριστιανικῆς καταγωγῆς. Τὸ ἰσχυρότερον καὶ φοβερώτερον ὄργανον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθησαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Νοτιανατολικῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐθνῶν τῆς Δυσμικῆς Εὐρώπης, συνίστατο ἐκ χριστιανοπαίδων, διὰ τῆς βίας ἐξισλαμισθέντων καὶ προσκολληθέντων μετ' ἀφοσιώσεως ἀπιστεύτου εἰς τὴν δουλείαν ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχον καταδικασθῇ.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι κατὰ τὸ 1453 οὐδεμία εὐρωπαϊκὴ Δύναμις εἶχεν ἀξιόμαχον στρατόν, τὰ δὲ τουρκικὰ στίφη ἐν συγκρίσει ἀπετέλουν πρώτης τάξεως ὠργανωμένην στρατιάν.

Σύγχρονος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Λαβροκιέρ, ὁμιλεῖ μετ' ἐκπλήξεως περὶ τῆς πειθαρχίας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Οὐδεὶς τολμᾷ νἀπειθήσῃ καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς αὐτὰς τοῦ ὑπερτάτου κινδύνου τῆς ζωῆς του. Εἰς τὴν πειθαρχίαν ταύτην δέον ν' ἀποδοθῶσι τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν Τούρκων καὶ αἱ κατακτήσεις των. Ὁ ἴδιος Εὐρωπαῖος συγγραφεὺς προσθέτει, ὅτι δέκα χιλιάδες Τούρκων ἐν πορείᾳ προξενοῦν ὀλιγώτερον θόρυβον ἀπὸ ἑκατὸν στρατιώτας οἱουδήποτε χριστιανικοῦ στρατοῦ.

Ὁ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μωάμεθ στρατὸς δὲν ἐνεπνέετο μόνον ὑπὸ τῆς μοιροδοξίας καὶ τῆς πεποιθήσεως τῆς χαρακτηριζούσης πάντα στρατὸν τοῦ Ἰσλιάμ. Ἐκαλεῖτο εἰς ἐγχείρημα, τὸ ὁποῖον γενεαὶ γενεῶν Μουσουλμάνων εἶχον προπαρασκευάσῃ. Κατὰ τὰς ἱερὰς παραδόσεις των ὁ Προφήτης παρίστατο ὡς συσκεφθεὶς μὲ τὸν Ἀλλὰχ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Νέας Ρώμης καὶ πληροφορηθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὅτι δὲν θὰ ἤρχετο ἡ **«μεγάλη ἡμέρα τῆς Κρίσεως»** πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν τέκνων τοῦ Ἰσαάκ. Ὁ Μωάμεθ διεκήρυττεν, ὅτι ὁ καλείτερος ἡγεμὼν τοῦ κόσμου θὰ ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἐκυρίευε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ στρατός του ὁ καλείτερος τῆς ὑφηλίου. Τὰ ἐμπνευσμένα λόγια τοῦ Σουλτάνου ἐνίσχυσαν τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ ὅλοι ὡρκίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλλὰχ ἢ νὰ κυριεύσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ ν' ἀποθάνωσι.

Οἱ πλέον θρησκόληπτοι καὶ φανατικώτεροι ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ ἀνυπομονησίας ἀνέμενον τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκίας, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα στίφη, τὰ ἐλαυνόμενα ὑπὸ τοῦ πόθου τῶν πλουσίων λαφύ-

ρων, τὰ ὁποῖα θὰ περιήρχοντο εἰς χεῖράς των. Ὑπὲρ πάντα ταῦτα δὲ ἡ ἐλπίς των, ὅτι θὰ ἠνοίγοντο εἰς αὐτοὺς διάπλατοι αἱ πύλαι τοῦ παραδείσου, ἐπενήργει, ὥστε ν' ἀποβλέπωσι πρὸς τὸν θάνατον μετ' ἀδιαφορίας καὶ στωϊκότητος.

Κατὰ τὰς πρώτας ἑβδομάδας τοῦ Ἰανουαρίου ἀνησυχητικὴ φήμη ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτι κατεσκευάζετο κολοσσαῖον τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν πολιορκίαν.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1452 ἐφ' ᾧ ὁ Μωάμεθ ἐπέσπευδε τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ὀχυρωματικῶν ἔργων, Οὖγγρος τις ἢ Βλάχος κατασκευαστὴς τηλεβόλων, Οὐρβανὸς ὀνόματι, ὅστις προηγουμένως προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον καὶ εἰργάζετο εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ὁπλουργεῖον, παρακινηθεὶς ὑπὸ τῆς μεγαλειτέρας χρηματικῆς ἀμοιβῆς, μετέβη εἰς τὸν ἐχθρόν.

Εὐθὺς ὡς οἱ Τοῦρκοι ἔμαθον τὸν σκοπὸν τῆς μεταβάσεώς του, τῷ ἀνέθεσαν τὴν κατασκευὴν τηλεβόλων ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων, ἃ ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ.

Ὁ Οὐρβανὸς ἐβεβαίωσε τὸν Μωάμεθ ὅτι καὶ ἂν τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν ἰσχυρὰ ὡς τὰ τῆς Βαβυλῶνος, τὸ τηλεβόλον του θὰ τὰ κατέστρεφεν εὐκόλως. Μετὰ τρίμηνον ἐργασίαν κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ τὸ πλέον τεράστιον τηλεβόλον τῶν χρόνων ἐκείνων, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἔτη πολλὰ κατόπιν προσείλκυε τὸν θαυμασμὸν τῶν Εὐρωπαίων καὶ τὸ ὁποῖον ἐσημείωσεν ἀξιοθαύμαστον ἐποχὴν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν πολεμικῶν μηχανῶν.

Τὸν Ἰανουάριον ἀπεφασίσθη ἡ μεταφορὰ τοῦ κολοσσοῦ αὐτοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως εἰς Βόσπορον. Διὰ νὰ τὸ σύρωσιν ἐχρησιμοποιήθησαν ἑξήκοντα βόες, ἐνῷ ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν του ἐτοποθετήθησαν διακόσιοι ἄνδρες διὰ νὰ τὸ ὠθῶσιν καὶ τὸ προφυλάσσωσιν εἰς τὰ ἀνώμαλα τοῦ δρόμου μέρη. Προηγοῦντο πρὸς τούτοις ἄλλοι διακόσιοι ἐργάται διὰ νὰ ἰσοπεδώνωσι τὴν ὁδὸν καὶ στερεώνωσι τὰς γεφύρας. Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ὁ κολοσσὸς οὗτος εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν πέντε μιλίων ἔξωθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ὅμως ὁ Μωάμεθ ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωσεν εἰς τὸν στόλον του, διότι ἐφρόνει, ὅτι διὰ τὴν πολιορκίαν θὰ ἐχρησίμευε περισσότερον ὁ στόλος ἢ ὁ στρατός του. Ἐναυπήγησε νέας τριήρεις, ἐπεσκεύασε τὰς παλαιὰς καὶ κατεσκεύασε πολυάριθμα στενόμακρα πλοιάρια ἐλαφρὰ καὶ ταχέα ἀπὸ εἴκοσιν ἕως πεντήκοντα κωπῶν ἕκαστον. Οὐδεμιᾶς ἐφείσθη δαπάνης. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ἐξελέγησαν ἐκ πεπειραμένων ναυτῶν τῶν παραλιακῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου ὁ στόλος εὑρίσκετο ἕτοιμος εἰς τὴν Καλλίπολιν, ἀναμένων διαταγάς, ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν Βουλγάρου τινὸς ἀρνησιθρήσκου, Βάλτογλου ὀνομαζομένου.

Εἰς πρώτην διαταγὴν στόλος ἐξ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἱστιοφόρων ἐξέπλευσε κατευθυνόμενος εἰς τὸν Βόσπορον. Ἐν μέσῳ ἀλαλαγμῶν τυμπανοκρουσιῶν καὶ σαλπι-

σμάτων, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Τοῦρκοι ἐξεδήλουν τὴν ἄμετρον ἀγαλλίασίν των, ὅτι παρῆλθεν ἡ περίοδος τῆς ἀδρανείας, ὁ στόλος εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Ἡ ἐμφάνισίς του κατετρόμαξε τοὺς ὀλίγους εναπομείναντας Χριστιανοὺς κατοίκους τῶν παραθαλασσίων χωρίων, διότι ἐφ' ὅσον ἐνεθυμοῦντο, οὐδέποτε εἶχον ἴδῃ ἄλλοτε τόσον πολυάριθμον καὶ ἐπιβλητικὸν στόλον. Καὶ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερος ὁ τρόμος, ὅταν ἐγνώσθη ἡ εἴδησις τοῦ κατάπλου τῶν τουρκικῶν σκαφῶν.

Ὁ στόλος κατέπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον τὴν 12ην Ἀπριλίου καὶ ἠγκυροβόλησε πρὸ τῶν καλουμένων Διπλῶν Στηλῶν ἢ Διπλοκιόνιον, ὀλίγον ἀκριβῶς κατωτέρω τῆς θέσεως, ὅπου εὑρίσκονται σήμερον τὰ ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ Βακτσέ. Μετὰ τοῦ ἐκ Δαρδανελλίων καταπλεύσαντος ἰσχυροτάτου αὐτοῦ στόλου ἡνώθησαν καὶ ἄλλα πλοῖα, προερχόμενα ἐκ τῆς Μαύρης Θαλάσσης, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦσαν πλήρη λιθίνων σφαιρῶν καὶ ἄλλων πολεμοφοδίων. Ὁ οὕτω συγκεντρωθεὶς ἔμπροσθεν τοῦ Διπλοκιονίου τουρκικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἐκ τετρακοσίων ὀγδοήκοντα περίπου πλοίων ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ Βάλτογλου. Μεταξὺ τῶν σκαφῶν ἦσαν τρίκροτα, δίκροτα, μονόκροτα καὶ καλῶς ἐξωπλισμέναι γαλλέραι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπέβαινον πληρώματα, ἐμπνεόμενα ὑπὸ τοῦ ἀγριωτέρου φανατισμοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀσπονδοτέρου μίσους κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Μωάμεθ, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀδριανουπόλεως κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου ἐπὶ κεφαλῆς ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ του, ἔφθασε τὴν 5ην τοῦ ἰδίου μηνὸς καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς καὶ ἡμίσεως μιλίου ἔξωθεν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ προηγουμένως καθ' ὁδὸν ἐλεηλάτησεν ὅλα τὰ ἀγροτικὰ διαμερίσματα, ὅσα δὲν εἶχον διαρπαγῇ ὑπὸ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του.

Πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ κυρίου σώματος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰταλοί, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιάνη, ἐπεχείρησαν ἀλλεπαλλήλους ἐπιτυχεῖς ἐξόδους καὶ ἐφόνευσαν ἀρκετὸν ἀριθμὸν Τούρκων ἐκ τοῦ σώματος τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν ὁ ὑπὸ τὸν Μωάμεθ στρατός, ἡ ὑπεροχὴ τῶν πολιορκητῶν ἦτο πλέον τόσον καταπληκτική, ὥστε δὲν ἐπεχείρησαν ἔκτοτε οἱ πολιορκούμενοι ἔξοδον. Αἱ ὑπὲρ τὴν τάφρον γέφυραι, αἱ ἄγουσαι πρὸς τὰς Πύλας, κατεστράφησαν, αἱ δὲ πύλαι ἐκλείσθησαν, διὰ νὰ μὴ ἀνοιχθῶσι πλέον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας.

Τὴν 6ην Ἀπριλίου ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε τρία τέταρτα τοῦ μιλίου πλησιέστερον πρὸς τὰ τείχη, τὴν ἑπομένην δὲ προήλασεν ἀκόμη ἐγγύτερον. Ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ εἶχε παραταχθῇ ἀπὸ τὰ ὑψώματα τοῦ σημερινοῦ Τὸπ Καποῦ, ἤτοι τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ τότε, μέχρι τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Κατελάμβανεν οὕτως ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς καλουμένης Πεδιάδος τοῦ Λύκου. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἐκαλεῖτο Μεσοτείχιον. Τὸ στρατόπεδον τῶν αὐτοκρατορικῶν δυ-

νάμεων ἦτο τόσον ἐγγὺς τῶν τειχῶν, ὅσον ἤρκει διὰ νὰ εὑρίσκηται σχεδὸν μόλις ἐκτὸς τῆς βολῆς τῶν πολιορκητῶν.

Τὸ Κοράνιον ἐπιτάσσει, ὅπως πρὸ τῆς ὁριστικῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ὁ ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν προβαίνη εἰς τυπικὰ διαβήματα πρὸς εἰρηνικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ὁ Μωάμεθ ἑπομένως πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας διετύπωσεν εἰρηνικὰς προτάσεις. Εἰς ἀνθρώπους γνωρίζοντας τὴν ἀδυναμίαν των καὶ τὰς φοβερὰς ἐλλείψεις των τοιαύτη τις πρότασις θὰ ἦτο βεβαίως δελεαστική. Ἔστειλε λοιπὸν ἀπεσταλμένους νὰ δηλώσωσιν, ὅτι, ἐὰν ἡ Πόλις παρεδίδετο εἰς αὐτόν, θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς πολίτας νὰ παραμείνωσι, δὲν θὰ τοὺς ἐστέρει τῶν περιουσιῶν των, οὔτε τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των, ἀλλ' ὅτι θ' ἀνελάμβανε τὰ πάντα ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Οἱ κάτοικοι ἐγνώριζον πολὺ καλὰ τὴν μοῖραν τῶν λαῶν, τῶν κατακτωμένων ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἴσως ὅμως ν' ἀπεδέχοντο τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Μωάμεθ, ἐὰν εἶχον πεποίθησιν εἰς τὸν λόγον του.

Ἀλλὰ φαίνεται δὲν ἐπίστευσαν εἰς τοῦ Σουλτάνου τὰ δελεάσματα. Τοῦ ἀπήντησαν, ὅτι ἠδύναντο νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους ὅρους τῆς εἰρηνικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος πλὴν τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως.

Μετὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως ὁ Μωάμεθ ἀμέσως ἔλαβεν ὅλα τὰ μέτρα του πρὸς ἔναρξιν τῆς τακτικῆς πολιορκίας καὶ ἤρχισε τὴν παράταξιν τῶν στρατευμάτων του εἰς τὰ διάφορα στρατηγικὰ σημεῖα.

Διὰ νὰ κατανοήση τις τὴν παράταξιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τὰ τῆς πολιορκίας, ἥτις εἶχεν ἀρχίση ἤδη, πρέπει εἰς γενικὰς γραμμὰς νὰ λάβη ὑπ' ὄψει τὴν τοπογραφίαν τῆς πόλεως. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν περιλαμβάνει μόνον τὴν Σταμπούλ, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐρὺ καὶ πολυάριθμον διαμέρισμα, τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐκαλεῖτο Πέραν.

Ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὑψώματος τοῦ Πέραν, τῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, εὑρίσκετο ἡ συνοικία τῶν Γενουηνσίων, ἥτις ἀπετέλει τελείαν περιτειχισμένην πόλιν καλουμένην Γαλατᾶ. Ἡ πόλις αὕτη ἀναφέρεται ἐνίοτε ὡς Γαλατᾶς τοῦ Πέραν, κατὰ τοὺς νωτέρους ὅμως χρόνους τὸ ὄνομα Πέραν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πόλιν, τὴν κειμένην βορείως τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Τὸ μέρος, ὅ περ σήμερον ὀνομάζεται Σταμπούλ, τὸ 1453 ἦτο τὸ μόνον τμῆμα τῆς σημερινῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ μέλλουσα λοιπὸν νὰ πολιορκηθῇ πόλις ἔκειτο ἐπὶ χερσονήσου εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν ἐσχατιὰν τοῦ Βοσπόρου. Ἀπετέλει ἰσοσκελὲς τρίγωνον μὲ τὴν βάσιν του πρὸς τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς. Ἡ μία ἐκ τῶν πλευρῶν του συνορεύει μὲ τὴν Προποντίδα, ἡ δ' ἑτέρα μὲ τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ἡ Πόλις περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους, τὸ ὁποῖον, πλὴν μερῶν τινων ἠρειπωμένων, διατηρεῖται μέχρι σήμερον.

Αἱ δύο πρὸς τὴν θάλασσαν πλευραί του εἶχον κτισθῇ πλησιέστατα τῆς παρα-

λίας. Κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῶν αἰώνων τὸ Χρυσοῦν Κέρας εἶχεν ἐμφραχθῆ ὑπὸ κατακαθισμάτων ἰλύος, ἥτις καὶ πρὸ τοῦ 1453 ἀκόμη ἐσχημάτιζεν εἶδος προλιμένος ἀρκετῆς ἐκτάσεως ἔξωθι τῶν τειχῶν τοῦ βορείου μέρους, ὁ δὲ Κατακουζηνὸς εἶχεν ἀνοίξῃ τάφρον δι' αὐτοῦ. Ἡ πλευρὰ τοῦ τριγώνου, κατὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐπετίθεντο οἱ Τοῦρκοι, ἦτο ἡ ἀντικρύζουσα πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ διήκουσα μέχρι τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Τὰ τείχη τοῦ μέρους τούτου, κτισθέντα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Β'. εἶχον ἀποδειχθῆ ἰσχυρότατα καὶ ἐπὶ μίαν καὶ πλέον ἑκατονταετηρίδα οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δι' αὐτῶν εἶχον ἀντισταθῆ ἐπιτυχῶς εἰς εἰκοσάδα πολιορκιῶν. Πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν μεγάλων τηλεβόλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ τείχη ἐθεωροῦντο ὡς ἐντελῶς ἀπροσμάχητα.

Τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν τείχη εἶνε μήκους τεσσάρων μιλίων. Ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου ὑπάρχει ἀπότομός τις κλιτύς, εἶνε τριπλᾶ. Τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ὑψηλότερον τεῖχος εἶνε τεσσαράκοντα περίπου ποδῶν ὕψους, διακόπτεται δὲ ἀνὰ διακόσια βήματα ὑπὸ πύργων ὕψους ἑξήκοντα ποδῶν. Ἔξωθεν τούτου ὑπάρχει δεύτερον τεῖχος εἰκοσιπέντε ποδῶν ὕψους μὲ πύργους ὁμοίους, καίτοι μικροτέρους κατά τι τῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶνε τόσον ἰσχυρόν, ὥστε δι' οἱανδήποτε ἄλλην μεσαιωνικὴν πόλιν θὰ ἐθεωρεῖτο ἐπαρκέστατον.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τειχῶν ὑπῆρχεν ὁ περίβολος, ὅστις ἂν καὶ ποικίλου ἀνοίγματος ἔχει συνήθως πεντήκοντα ἕως ἑξήκοντα ποδῶν πλάτος. Ἔξωθεν τοῦ δευτέρου ὑπῆρχε καὶ ἄλλο τεῖχος, ἴσον σχεδὸν πρὸς τὸ ὕψος μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τείχους τῆς τάφρου καὶ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς εἶδος προμαχῶνος. Τὸ τεῖχος τοῦτο θεωρεῖται ὡς ἀσήμαντον, οἱ δὲ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς ἐξωτερικὸν τεῖχος χαρακτηρίζουσι τὸ δεύτερον. Μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου τείχους ὑπάρχει καὶ ἄλλος περίκλειστος χῶρος, τὸ καλούμενον Παρατείχιον, πρὸς διάκρισιν τοῦ περιβόλου.

Τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν τεῖχος περιέχει τὰς καλουμένας «Πολιτικὰς Πύλας», διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰρήνης οἱ πολῖται εἰσήρχοντο εἰς τὴν πόλιν, διερχόμενοι τὰς γεφύρας, τὰς ὁποίας κατέστρεψαν οἱ κάτοικοι ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς πολιορκίας. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν πυλῶν ἦσαν: ἡ Πύλη τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὸ Τὸπ Καπού, ἤτοι ἡ Πύλη τῶν Τηλεβόλων, γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ὡς Πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, καὶ ἡ Πύλη τῆς Πηγῆς, ἡ σημερινὴ Πύλη τῆς Συληβρίας. Πλὴν τούτων ὑπῆρχον καὶ αἱ λεγόμεναι Στρατιωτικαὶ Πύλαι, ἄγουσαι ἐκ τῆς Πόλεως διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους πρὸς τὰς διαφόρους ὠχυρωμένας τοποθεσίας, αἵτινες εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἦσαν γνωσταὶ εἴτε διὰ τῶν ἀριθμῶν των, εἴτε ἐκ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, τῶν σταθμευόντων πλησίον αὐτῶν. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν Πυλῶν αὐτῶν ἦσαν ἡ Τρίτη καὶ ἡ Πέμπτη. Ἡ τελευταία ἔκειτο παρὰ τὴν Πεδιάδα

τοῦ Λύκου εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ Τὸπ Καποῦ καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἐπειδὴ τὰ σπουδαιότερα στρατιωτικὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξετυλίχθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Λύκου, μεταξὺ τοῦ Τὸπ Καποῦ πρὸς νότον καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος, πρέπει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς νὰ γνωρίζωμεν τὴν χωρογραφίαν τοῦ μέρους. Ἑκάστη τῶν πυλῶν κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου, τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως εὑρισκομένης εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς πόλεως καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένας χώρας, εἰς τὸ ὕψωμα ἐκεῖνο ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅστις ἀντικατέστησε τὸν Περσέα, ὅταν τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν. Μεταξὺ τῶν δύο πυλῶν καὶ ἑκατὸν περίπου πόδας κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας των ὑπάρχει πεδιὰς ἀρδευομένη ὑπὸ μικροῦ ρυακίου, καλουμένου ρεῦμα τοῦ Λύκου.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο πυλῶν ἀπόστασις εἶνε ἑπτὰ ὄγδοα μιλίου, συνδέονται δὲ διὰ τοῦ διπλοῦ τείχους τοῦ Θεοδοσίου, ἐνῷ ἔμπροσθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους ὑπῆρχε περίβολος μὲ τὸν συνήθη προμαχῶνα, ἀποτελῶν τὴν ἄκραν τῆς ὑπαρχούσης τάφρου. Τὸ ρεῦμα τοῦ Λύκου διέρχεται κάτωθεν τῶν τειχῶν δι' ὀπῆς καλῶς κατεσκευασμένης καὶ διατηρουμένης μέχρι τῆς σήμερον, ρέει δὲ διὰ μέσου τῆς πόλεως καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος, παρὰ τὴν σημερινὴν θέσιν «Μπλαγκᾶ Μποστάν.» Διακόσια πεντήκοντα περίπου μέτρα πρὸς βορρᾶν τοῦ πύργου, τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ μέσον τοῦ τείχους μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Τὸπ Καποῦ, κεῖται ἡ πέμπτη στρατιωτικὴ Πύλη, καλουμένη ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν «Πύλη τῆς Ἁγίας Κυριακῆς», ἐκ τοῦ ἐκεῖ πλησίον ὁμωνύμου ἐκκλησιδίου, ὑπὸ τῶν χρονογράφων «Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ» καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων «Χουδζοὺμ Καποῦ» ἢ Πύλη τῆς Ἐφόδου. Ἡ ἔμπροσθεν τάφρος κατ' ἀκανονίστους ἀποστάσεις ἔχει αναχώματα.

Τὰ μεταξὺ «Τὸπ Καποῦ καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως τείχη εἶνε γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μεσοτείχιον», τὰ τμήματα δὲ τῶν τειχῶν, τὰ ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἢ μόνον τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐδάφους καὶ βορείως αὐτῆς ἐκαλοῦντο Μυριάνδριον — ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν ἰδίαν Πύλην.

Καίτοι τὰ δύο μεγαλοπρεπῆ τείχη τοῦ Θεοδοσίου ἦσαν πανταχοῦ ἄριστα κατασκευασμένα καὶ ἡ πόλις εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς συνήθους παρατηρητοῦ ἐφαίνετο καλῶς προστατευομένη εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου, καθὼς καὶ παντοῦ ἀλλαχοῦ, ἐν τούτοις ἡ θέσις αὕτη ὑπὸ πολλῶν ἐχθρῶν τῆς πόλεως εἶχε θεωρηθῆ ὡς ἡ ἀσθενεστέρα.

Ὑπὸ συνήθεις συνθήκας ἔπρεπε νὰ ταχθῇ μεγάλη στρατιωτικὴ δύναμις ὑπερασπιστῶν καθ' ὅλην τὴν πρὸς τὴν πόλιν γραμμὴν τοῦ Ἐσωτερικοῦ Τείχους. Τόσον ὀλίγοι ὅμως ἦσαν οἱ πολιορκούμενοι, ὥστε ὅλοι ἐτάχθησαν ἐντὸς τῶν περιβόλων, τῶν ἔμπροσθεν τοῦ Δευτέρου ἢ Ἐξωτερικοῦ Τείχους. Καὶ τοῦτο ἐν μέρει μὲν ἕνεκα τοῦ

μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν, ἐν μέρει δὲ ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἐπιδιωρθωμένον τὸ Ἐσωτερικὸν Τεῖχος, ὅ περ,ὡς ὑψηλότερον καὶ ἰσχυρότερον,ὤφειλε ν' ἀποτελῇ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ἀμύνης καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δυστυχῶς κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην δὲν ἠδύναντο νὰ ἐμπιστευθῶσι τὴν ἄμυνάν των οἱ πολιορκούμενοι. Ἡ σύλληψις τοιούτου σχεδίου ἀμύνης ὑπῆρξε μέγα σφάλμα. Τὸ πανύψηλον Ἐσωτερικὸν Τεῖχος ὤφειλε νὰ ἦτο ἕτοιμον ὡς καταφύγιον ἐν περιπτώσει ὑποχωρήσεως.

Δυστυχῶς ὅμως, ἕνεκα τῆς παραμελήσεώς του, ὁ χρόνος εἶχε χαράξῃ ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη του ἐπ' αὐτοῦ. Ἐν τούτοις εἴτε κατεστραμμένον, εἴτε ἄχρηστον ἦτο, ὤφειλον οἱ πολιορκούμενοι νὰ τὸ ἐπισκευάσωσι πρὸς ἄμυναν κατὰ τὸν χρόνον τὸν μεσολαβήσαντα μεταξὺ τῆς ἀφίξεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας. Ἐὰν ἐπεσκευάζετο καὶ ἐφρουρεῖτο, θ' ἀπεδεικνύετο ἀσφαλεστάτη ἄμυνα τῆς πόλεως. Δύο πρόσωπα φέρονται ὡς ἀμέσως εὐθυνόμενα διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ὁ Ζάγαρος καὶ ὁ μοναχὸς Νεόφυτος. Κατεχράσθησαν τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον κληροδοτηθῇ πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τοῦ τείχους καὶ οὕτως ὑπῆρξαν οἱ αἴτιοι τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως. Οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπεδείχθησαν συνετώτεροι. Ὅταν ἡττήθησαν εἰς τὸ πρῶτον τεῖχος,ὑπεχώρησαν εἰς τὸ δεύτερον καὶ κατόπιν εἰς τὸ τρίτον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀντέταξαν τοιαύτην ἄμυναν, ὥστε νὰ παρατείνωσιν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη τὴν πολιορκίαν τοῦ Οὐεσπεσιανοῦ καὶ τοῦ Τίτου.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εὑρισκόμενοι οἱ πολιορκούμενοι παρετάχθησαν εἰς τὸν Περίβολον,ἔχοντες ὄπισθέν των μὲν τὸ Ἐσωτερικὸν Τεῖχος ἔμπροσθέν των δὲ τὸ Ἐξωτερικόν.Αἱ Στρατιωτικαὶ Πύλαι,αἱ ἄγουσαι ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὸν Περίβολον,ἦσαν ὀλίγισται καὶ μακρὰν ἀλλήλων κείμεναι,καθόσον μεταξὺ τῶν Ἀστικῶν Πυλῶν μία στρατιωτικὴ συνήθως ὑπῆρχε. Τὰ μόνα ἄλλα ἀνοίγματα,ἐκ τῶν ὁποίων ἠδύνατό τις νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Περίβολον, ἦσαν τὰ ἄκρα, τὰ ἀπολήγοντα εἰς τὰς Πολιτικὰς Πύλας.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν δύναταί τις εὐκόλως νὰ κατανοήσῃ τὴν παράταξιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς ἐκ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων ὁ Μωάμεθ ἔθεσε τὸν Ζαγὰν πασᾶν πρὸς περιφρούρησιν τοῦ Πέραν καὶ πρὸς κατόπτευσιν τῶν Γενουηνσίων τοῦ Γαλατᾶ καὶ ὅλης τῆς βορείου ἀκτῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος μετὰ μέρους τῆς νοτίου ἀκτῆς μέχρι Ξυλοπόρτας, κειμένης εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς πρὸς τὴν ξηρὰν προσόψεως τῶν τειχῶν.

Ὁ Ζαγὰν πασσᾶς διετάχθη πρὸς τούτοις νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν παρὰ τὸ Χρυσοῦν Κέρας, ὅπως κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς πόλεως ἔφοδον διέλθῃ δι' αὐτῆς ὁ στρατός του. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν τειχῶν, τῶν κειμένων μεταξὺ Ξυλοπόρτας καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ πέραν ἀκόμη, μέχρι τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀνετέθη εἰς τὸν Καρατζᾶ Πασσᾶν, ἀρχηγὸν τοῦ ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας στρατιωτικοῦ σώματος. Ὁ Καρατζᾶ πασσᾶς ἐνισχύθη καὶ διὰ τη-

λεβόλων, ὅπως προσβάλη δι' αὐτῶν τὸ τεῖχος εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη, ἰδίως δὲ ἐκεῖ ὅπου σχηματίζει ὀρθὰς γωνίας, ἀποληγούσας εἰς τὸ ἄκρον τῆς τάφρου.

Ὁ Ἰσαὰκ πασσᾶς, διοικητὴς τοῦ ἐκ τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας στρατιωτικοῦ σώματος καὶ ὁ Μωάμεθ, ἀμφότεροι ἄνδρες μεγάλης πολεμικῆς πείρας, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀσιατικῆς στρατιᾶς, παρατεταγμένης μεταξὺ τοῦ Τὸπ Καποῦ καὶ τῆς Προποντίδος.

Ἡ σπουδαιοτέρα θέσις ἦτο ἡ μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Τὸπ-Καποῦ γνωστὴ ὡς Μεσοτείχιον, ταύτην δὲ ὁ Μωάμεθ ἐξέλεξεν ὡς τὸ κυριώτερον σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως καὶ πρὸ αὐτῆς ἵδρυσε τὸ στραταρχεῖόν του μὲ τὸν Χαλὴλ πασσᾶν ὡς πρῶτον ὑπασπιστήν του.

Ἡ ὑψηλὴ σκηνή του, ἡ ἐρυθρόχρυσος, ἐπήχθη ἐπὶ μικροῦ γηλόφου ἓν τέταρτον μιλίου μακρὰν τῶν τειχῶν καὶ ἀντικρὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Γύρω τῆς σουλτανικῆς σκηνῆς ἐστήθησαν αἱ σκηναὶ τῶν ἀηττήτων Γενιτσάρων, οἵτινες μετ' ἄλλων ἐπιλέκτων στρατιωτικῶν σωμάτων ἀπετέλουν τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ οὕτω παρατεταγμένος τουρκικὸς στρατὸς ἐξετείνετο καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς προσόψεως τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν. Κατὰ μέτωπον ὁλοκλήρου τῆς γραμμῆς τῆς παρατάξεώς των οἱ Τοῦρκοι εἶχον κατασκευάση ἀμυντικὰ χαρακώματα, περιφραγμένα διὰ πασσάλων.

Ἡ φρούρησις τῶν παρὰ τὴν Προποντίδα τειχῶν εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν ὑπὸ τὸν Βάλτογλουν στόλον. Τὰ τουρκικὰ πλοῖα θὰ ἐφύλαττον οὕτως ὅλην τὴν ἔκτασιν, τὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς νοτίου ἐσχατιᾶς τῶν τειχῶν μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ λιμενοφράκτου· Τὸ κύριον ἐν τούτοις ἀντικείμενον τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἦτο νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ἢ νὰ καταστρέψῃ τὰ ἐν τῷ λιμενοφράκτῳ ἠγκυροβολημένα ἐχθρικὰ σκάφη. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ὁ Βάλτογλους ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένας ἀποπείρας εὐθὺς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς πολιορκίας.

Οὕτως ἡ πόλις προσεβλήθη ἐκ τῶν δύο πλευρῶν, τῆς τρίτης, τῆς ὑπερκειμένης τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ προστατευομένης ὑπὸ τοῦ λιμενοφράκτου, οὔσης ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπροσίτου εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐν ὅλῳ διακόσια τηλεβόλα, διῃρημένα εἰς πυροβολαρχίας ἐκ τεσσάρων μικρῶν καὶ ἑνὸς μεγάλου ἑκάστην. Ὁ Μωάμεθ διὰ τῆς βοηθείας κυρίως τοῦ πυροβολικοῦ του ἤνοιξε δίοδον ἐντὸς τῆς πόλεως ἐκ τριῶν μερῶν, κατὰ τῶν ὁποίων εἶχε συγκεντρώσῃ τὸ πῦρ τῶν τηλεβόλων του. Τὰ μέρη ταῦτα ἦσαν: πρῶτον τὸ μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ Τεκφοὺρ Σεράϊ καὶ τῆς Πύλης Ἀδριανουπόλεως, δεύτερον ἀντικρὺ τῆς Πέμπτης ἢ Πύλης τῆς Ἐφόδου εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Λύκου καὶ τρίτον πλησίον τῆς τρίτης Στρατιωτικῆς Πύλης μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Πηγῆς ἢ Σηλυβρίας καὶ τοῦ σημερινοῦ Μεβλεμιχανᾶ Καποῦ.

Ἀντικρὺ ἀκριβῶς τῶν τριῶν αὐτῶν θέσεων ἦτο τοποθετημένον τὸ πυροβολικὸν τοῦ Μωάμεθ. Ἡ κατάστασις τῶν τειχῶν εἰς τὰ τρία ταῦτα σημεῖα ἀποδεικνύει τὸ

καταστρεπτικώτατον ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἐπέφερον τὰ τουρκικὰ κανόνια. Μεταξὺ τῶν ὑπερδιακοσίων τηλεβόλων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τρία κυρίως εἶνε ἀξιομνημόνευτα διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὁλκήν των. Τὸ κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε τοποθετηθῇ ἀντικρῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων, τὸ ἄλλο, τὸ τοποθετηθὲν ἀντικρὺ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τὸ τρίτον, τὸ εὑρισκόμενον ἀντικρὺ καὶ εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῶν δύο ἀνωτέρω θέσεων.

Τὰ τηλεβόλα ταῦτα ἔβαλλον λιθίνας σφαίρας μεγάλης περιμέτρου, τὰς ὁποίας εἶχον κομίσῃ πλοῖα ἐκ τῆς Μαύρης Θαλάσσης. Τὰ μεγάλα τηλεβόλα ἔρριπτον ἑπτὰ βολὰς τὴν ἡμέραν καὶ μίαν τὴν νύκτα. Αἱ λίθιναι σφαῖραι τῶν μεγάλων τηλεβόλων εἶχον περίμετρον ἑπτὰ ἀκριβῶς σπιθαμῶν. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται καὶ σήμερον εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσαν ἀκέραιαι.

Ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὰς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ γενομένας προετοιμασίας διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ὡς καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ἐκπλησσόμεθα τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν ἀνισότητα τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των οἱ δύο ἀντίπαλοι.

Διὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ παντοδύναμον σμῆνος τῶν γυμνασμένων μαχητῶν τοῦ Μωάμεθ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος διέθετε περὶ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας ἄνδρας μόνον. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος εὑρίσκετο στρατὸς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, αἱ δώδεκα τῶν ὁποίων κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἀπετέλουν τότε τὸν θαυμασιώτερον στρατὸν τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ ὁ ἀξιοθρήνητος ἀριθμὸς ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν, μελλόντων νὰ ὑπερασπίσωσι τείχη ἐκτάσεως δώδεκα καὶ πλέον μιλλίων.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ἰουστινιάνη εἶχεν ἤδη συμπληρώσῃ ὅλας τὰς προετοιμασίας διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως.

Ὁ Ἰουστινιάνης, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἑπτακοσίων στρατιωτῶν του, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ τείχη, τὰ μεταξὺ τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀλλὰ κατόπιν μετηνέχθη, ἐνισχυθεὶς καὶ ὑπὸ εὐαρίθμων γενναίων Ἑλλήνων, εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου, καθόσον ἡ θέσις αὕτη ἐθεωρεῖτο σπουδαιοτέρα.

Ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὥρισε τὸ ἀρχηγεῖόν του. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ θ' ἀντιμετωπίζοντο τὰ ἐκλεκτότερα στρατεύματα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ ἐκεῖ ἴσως θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη τῶν ἐμπολέμων.

Μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Τεκφοὺρ Σεραΐου ἐστάθμευε σῶμα Ἰταλῶν, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐξοπλίσῃ καὶ διετήρουν δι' ἐξόδων των οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος, Ἀντώνιος καὶ Τρωΐλος Βοκκιάρδοι. Εἰς τὸ μέρος τοῦ σημερινοῦ Ἐγρῆ Καποῦ ἢ Κυρτῆς Πύλης καὶ εἰς τὰ ἐκεῖθεν ἐκτεινόμενα τείχη μέχρι τοῦ Τεκφοὺρ Σεραΐου εἶχον τοποθετηθῇ ὁ Κάριστος, γηραιὸς Ἑνετός, καὶ Γερμανός τις, Ἰωάννης Γράντ ὀνόματι, ὅστις εἶχε προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὑπὲρ τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν ἐκυμάτιζε παραπλεύρως τῶν αὐτοκρατορι-

κῶν σημάτων καὶ ἡ σημαία τοῦ Λέοντος τοῦ Ἁγίου Μάρκου, δηλοῦσα ὅτι τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο διετέλει ὑπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ Ἐνετοῦ Μινότου. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λεονάρδος καὶ ἄλλοι Γενουήνσιοι μετὰ τοῦ Ἱερωνύμου ἐπρόκειτο νὰ βοηθήσωσι τὸν Μινότον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν μέχρι τῆς Ξυλοπόρτας ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος τειχῶν.

Τὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ αὐτοκράτορος τείχη ἐφυλάσσοντο ὑπὸ τοῦ Κατάνες καὶ τοῦ Θεοφίλου Παλαιολόγου, οἵτινες εἶχον τὸν στρατόν των παρὰ τὴν Πύλην τῆς Σηλυβρίας, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ Κονταρίνης, τὸ διασημότερον μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνετικῆς παροικίας καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κατακουζηνὸς ὑπερήσπιζον τὰ γύρῳ καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν τείχη τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Οὕτω παρατεταγμένοι οἱ πολιορκούμενοι Ἕλληνες, Γενουήνσιοι καὶ Ἐνετοί, ἐπολέμησαν πλησίον ἀλλήλων μέχρι τέλους. Πλησίον ἑνὸς πύργου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, φρουρῶν τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, εὑρίσκετο ὁ Γαβριὴλ Τρεβιζάνας, ὁ προμνημονευθεὶς Ἐνετὸς εὐγενής. Πλησίον δὲ τῆς Ὡραίας Πύλης ἐτοποθετήθησαν οἱ κυβερνῆται καὶ τὰ πληρώματα τῶν κρητικῶν πλοίων. Ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος ἀνέλαβε μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν τὴν ἄμυναν τῶν τειχῶν, τῶν ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Πύργου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ὁ Ἰάκωβος Κονταρίνης τὴν τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῶν τειχῶν τῆς Προποντίδος, ἔχων τοὺς Ἕλληνας μοναχοὺς καὶ μικρὸν σῶμα Τούρκων μισθωτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀρχάν. Ὁ Μέγας Δοὺξ Νοταρᾶς, μετ' εὐαρίθμων ἀνδρῶν, ἐτοποθετήθη πλησίον τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦ σημερινοῦ τζαμίου Μαχμουδιέ, καὶ τέλος ὁ Δ έδος, ὅστις ἦτο ναύαρχος τοῦ στόλου, ἔλαβε θέσιν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ λιμενοφράκτου.

Τα τηλεβόλα τῶν πολιορκουμένων δὲν ἦσαν μόνον ὀλίγα, ἀλλὰ καὶ ἀσημάντου ἀξίας. Καὶ δὲν εἶχον αὐτὸ μόνον τὸ μειονέκτημα. Οἱ πολιορκούμενοι ἐστεροῦντο ἐπίσης πυρίτιδος καὶ ὅπλων καὶ δὲν ἠμπόρουν νὰ χρησιμοποιήσωσι καὶ αὐτὰ τὰ τηλεβόλα, τὰ ὁποῖα εἶχον μὲ τὰ γλίσχρα μέσα των, ἕνεκα τῆς βλάβης, τὴν ὁποίαν ἀνεκαλύφθη ὅτι ἐπροξένουν εἰς τὰ ἴδιά των τείχη.

Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἰουστινιάνης προσωπικῶς εἶχον ἐπιδοθῇ εἰς τὴν συλλογὴν παντὸς εἴδους ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων. Ἕκαστον στρατιωτικὸν σῶμα ἐξωπλίσθη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μὲ νεώτερα, μεσαιωνικὰ καὶ ἀρχαῖα ὅπλα. Ἰδίως τὸ τόξον ἦτο τὸ κυριαρχοῦν ὅπλον μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων, ἐκ τῶν Τούρκων δὲ στρατιωτῶν οἱ τοξόται ἦσαν οἱ καλείτεροι. Λόγχας πολὺ ὀλίγας εἶχον ἐκ τῶν πολιορκουμένων.

Ὄχι δὲ μόνον εἰς τὸν ἐξοπλισμόν, ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν ἐνδυμασίαν ὑπῆρχέ τι τὸ ὁμοειδές. Τὸ ἓν τέταρτον τῶν Τούρκων στρατιωτῶν ἔφερον ἁλυσιδωτοὺς θώρακας, ἄλλοι ἦσαν ὡπλισμένοι κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον, ἄλλοι κατὰ τὸν οὐγγρικόν, ἄλλοι ἔφερον σιδηρᾶ κράνη καὶ ἄλλοι μακρὰ τόξα.

Οἱ Γενίτσαροι ἦσαν γυμνασμένοι οὕτως ὥστε νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῶν-

ται καὶ ὡς πεζικὸν καὶ ὡς ἱππικόν. Ἔφερον τόξα, μικρὰς ξυλίνας ἀσπίδας καὶ μακρὰν λόγχην.

Ἡ μεγαλειτέρα ὑπεροχὴ τῶν Τούρκων ὡς πρὸς τὰ ὅπλα ἦτο εἰς τὸ πυροβολικόν. Ἐνῷ, ὡς εἴδομεν, οἱ πολιορκούμενοι ἠδυνάτουν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ ὀλιγοστὰ τηλεβόλα των ἐκ φόβου τῆς καταστροφῆς τῶν τειχῶν των ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ταῦτα τοποθετημένα, οἱ Τοῦρκοι ἐξ ἄλλου ἦσαν ἐξωπλισμένοι μὲ τὰ τελειότερα πολιορκητικὰ τηλεβόλα τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως σημειόνει νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς πυροβολικῆς καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἀποδεικνύει εἰς τὸν κόσμον, ὅτι τὰ λίθινα τείχη τοῦ μεσαιῶνος δὲν θὰ ἠμπόρουν πλέον νὰ ἀντιτάξωσιν ἀσφαλῆ ἄμυναν.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ τηλεβόλον ἦτο γνωστὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα ἐνωρίτερον καὶ εἶχε χρησιμοποιηθῆ καὶ ὑπὸ καὶ κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὸν Δούναβιν, ἀλλ' ἡ ἔκπληξις, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς τὸν κόσμον τὸ μέγα τηλεβόλον, τὸ διὰ πρώτην ἤδη φορὰν χρησιμοποιηθὲν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποδεικνύει, ὅτι ἂν καὶ νέα ἡ ἐφεύρεσις εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐτελειοποιήθη τόσον, ὥστε νὰ ἐκπλήξῃ τὴν Δύσιν.

Χρονογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, περιγράφων τὸν χειρισμὸν τοῦ μεγάλου τηλεβόλου, λέγει, ὅτι ἡ ἐκπυσοκρότησις ἔκαμε τὴν γῆν νὰ τρέμῃ. Ἡ λιθίνη σφαῖρα, προσθέτει, ἐξέρχεται μετὰ καταπληκτικῆς δυνάμεως, κτυπᾷ τὸ σκοπευόμενον μέρος τοῦ τείχους καὶ τὸ μεταβάλλει εἰς τέφραν καὶ κονιορτόν.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς πολιορκίας ἢ ὀλίγον προτήτερα αὐτῆς ὁ Μωάμεθ ὡς ἀπαρχὴν τοῦ ἐξολοθρευτικοῦ σχεδίου του ἐλεηλάτησεν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ χωρία, ὅσα εἶχον διαφύγῃ τὴν ἅλωσιν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του. Τὰ ὀχυρώματα τῶν Θεραπειῶν κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Γενιτσάρων, οἱ ὑπερασπισταί των ἐφονεύθησαν, τεσσαράκοντα δὲ ἐξ αὐτῶν παραδοθέντες ἀνεσκολοπίσθησαν.

Ἐφθάσαμεν ἤδη εἰς τὴν τελευταίαν πρᾶξιν τῆς τραγῳδίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Βασιλὶς τῶν πόλεων εἶχεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον. Ὁ μικρὸς αὐτοκρατορικὸς στόλος δὲν ἐτόλμα ν' ἀποπειραθῇ ἔξοδον ἐκ τοῦ λιμενοφράκτου, τοῦ χωρίζοντος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ.

Ἀπὸ τῆς θαλάσσης δὲ παρεφύλαττον τὰ πολυάριθμα τουρκικὰ σκάφη πρὸς παρεμπόδισιν προμηθειῶν, ἐπιτηδείων καὶ ἐνισχύσεων, ἀπὸ τῆς ξηρᾶς δὲ εἶχε σχηματισθῆ σιδηροῦς κλοιὸς ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἰσαρίθμου ἴσως ἄλλου πλήθους, ἀναμένοντος τὴν εὐκαιρίαν νὰ λαφυραγωγήσῃ τὰ λείψανα τοῦ πλούτου, τοῦ εὑρισκομένου ἄλλοτε εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἔνδοξον πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν 7ην Ἀπριλίου ὁ στρατὸς τοῦ Μωάμεθ κατέλαβε τὰς ὁρισθείσας θέσεις του καθ' ὅλον τὸ ἐκ τεσσάρων μιλίων μῆκος τῶν τειχῶν ἐκ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, οὕτω δὲ ἀπεκλείσθησαν ὁριστικῶς οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως εὑρισκόμενοι.

Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην τῆς ὑπερτάτης κρίσεως οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς νὰ εἶχον ἠλεκτρισθῇ ἀπό τινα ὑπνώττουσαν ἐντός των δύναμιν, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπερασπίσωσι διὰ θυσίας τὴν πόλιν καὶ ν' ἀποθάνωσιν ἐν ἀνάγκῃ. Ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς πολιορκίας ἡμέρας ἐζήτησαν νὰ ὑποδείξωσιν εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅτι δὲν ἦσαν διατεθειμένοι εἰς ὑποχώρησιν. Κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐξ οἰκείας ἐπίσης βουλήσεως, τὰ πληρώματα τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Τρεβιζανα σκαφῶν καὶ δύο ἄλλων προσέτι πλοίων, συμποσούμενα εἰς χιλίους περίπου ἄνδρας, ἀπεβιβάσθησαν καὶ ὥδευσαν ἐν παρατάξει καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν τειχῶν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἐχθρῶν, ὅπως ἀποδείξωσι πρὸς τοὺς Τούρκους, ὅτι ὅπως οἱ Ἕλληνες οὕτω θὰ ἐπολέμουν καὶ οἱ Ἐνετοὶ καὶ πάσης ἄλλης ἐθνικότητος ἄνδρες ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως.

Τὴν 9ην τοῦ μηνὸς τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα ἐξειλίχθησαν εἰς γραμμὴν παρατάξεως, δέκα ἐξ αὐτῶν, λαβόντων θέσιν εἰς τὸν λιμενοφράκτην καὶ δεκαεπτὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος. Τὴν 11ην οἱ Τοῦρκοι ἡτοίμασαν καὶ ἔστρεψαν τὰ τηλεβόλα των κατὰ τῶν σημείων ἐκείνων τῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα ἐσκόπουν νὰ βομβαρδίσουν. Ἀπὸ τῆς 12ης αἱ τουρκικαὶ πυροβολαρχίαι ἤρχισαν νὰ βομβαρδίζωσι νυχθημερὸν τὰ τείχη μετ' ἀδιακόπου μονοτονίας.

Ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους συνεχεῖς ἡμέρας ἡ πόλις ἐδονεῖτο ἐκ τοῦ ἀγρίου μυκηθμοῦ τῶν νέων πολιορκητικῶν τηλεβόλων, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε τόσον ἄμεσον καὶ ταχύ, ὥστε εὐκόλως κατενόησαν οἱ πολιορκούμενοι, ὅτι τὰ τείχη τῆς πόλεώς των, τὰ ὁποῖα ἐπιτυχῶς εἶχον ἀντιταχθῇ κατὰ εἰκοσάδος ἄλλων πολιορκιῶν τοῦ παρελθόντος, δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀνθέξωσιν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν νέαν ἐφεύρεσιν τῶν Τούρκων.

Αἱ τεράστιαι λίθιναι σφαῖραι, ἐκσφενδονιζόμεναι ἐκ βραχείας ἀποστάσεως ἐν μέσῳ νεφῶν μελανωτάτου καπνοῦ διέσχιζον τὸν ἀέρα μετὰ τρομακτικοῦ μυκηθμοῦ καὶ ἐθρυματίζοντο εἰς χιλιάδας τεμάχια, κτυπῶσαι ἐπὶ τῶν τειχῶν. Ἡ καθημερινὴ ἐπισκευὴ τῶν καταπιπτόντων τειχῶν δὲν ἤρκει πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν προξενουμένων ρηγμάτων. Οἱ πλεῖστοι ἢ μᾶλλον ὅλοι σχεδὸν ἐκ τῶν πολιορκουμένων εἰργάζοντο νυχθημερὸν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τοῦ βομβαρδισμοῦ πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῶν ρηγμάτων. Ποτὲ ἄλλοτε ὁ κόσμος δὲν εἶχε ν' ἰδῇ τοιαῦτα καταστρεπτικὰ μηχανήματα. Εἶχον στηθῇ οἱ κολοσσοὶ αὐτοὶ παρὰ τὸ χεῖλος τῶν τουρκικῶν χαρακωμάτων, τόσον δὲ ἐπίπονος καὶ πολύπλοκος ἦτον ὁ χειρισμός των, ὥστε μόνον ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπυροβόλουν δι' αὐτῶν.

Τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον των ἀπέδειξεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι θὰ κατέστρεφον βραδέως μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς τὰ τείχη, τὰ ὑπερηφάνως ὑψούμενα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ νεωτέρου Θεοδοσίου. Ματαίως οἱ ἀμυνόμενοι ἐκρέμων δέματα μαλλίων καὶ ἐπενόουν χίλια δύο ἄλλα μέσα πρὸς μείωσιν τῆς προξενουμένης βλάβης. Α' λίθιναι σφαῖραι οὐδενὸς ἐφείδοντο. Παρέσυρον πρὸ αὐτῶν πᾶν τὸ προστυχόν.

Τὴν 18ην Ἀπριλίου μέρος τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους καὶ δύο πύργοι τοῦ Ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου εἶχον καταστραφῆ, ὁ δὲ Ἰουστινιάνης ἠναγκάσθη νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ἀνέγερσιν χαρακωμάτων πρὸς ἄμυναν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, τῶν μαχομένων εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἀκριβῶς ἡ ἐπίθεσις τῶν Τούρκων ἦτο ἀγριωτέρα καὶ ἡ βλάβη τῶν τειχῶν μεγαλειτέρα.

Τὰ τοιχώματα τῆς τάφρου, ὡς καὶ ὁ προμαχὼν εἶχε κρημνισθῆ, ἡ δὲ τάφρος πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἐκ τῶν συντριμμάτων καὶ τῶν ἐρειπίων εἶχεν ἐν μέρει ἀναχωματωθῆ. Ἡ θαυμαστὴ ἐπιτυχία τῶν μεγάλων τηλεβόλων του ἔκαμε τὸν Μωάμεθ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι θὰ ἠδύνατο ἤδη νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, πρὸς τοῦτο δέ, δύο ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς 18ης Ἀπριλίου, ἔδωκε διαταγὰς διὰ πρώτην φορὰν πρὸς γενικὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον. Τῆς ἐφόδου ταύτης μετέσχον μέρος τοῦ πεζικοῦ, οἱ θωρακοφόροι, οἱ τοξόται καὶ οἱ λογχοφόροι. Οἱ ἐφορμήσαντες διῆλθον ἀποφασιστικῶς τὴν τάφρον καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ διαρρήξωσι τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος διὰ νὰ εἰσέλθωσι, εἰς τὴν πόλιν.

Οἱ πολιορκούμενοι, κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν κατεδαφιζομένων τειχῶν, ἐχρησιμοποίουν δοκούς, σανίδας, κληματίδας καὶ ἄλλα εὔφλεκτα ὑλικά. Ταῦτα ἐδοκίμασαν οἱ Τοῦρκοι νὰ καύσωσιν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Οἱ πολιορκούμενοι ἐσβέννυον τὸ πῦρ, προτοῦ μεταδοθῇ καλῶς τοῦτο εἰς τὴν ξυλείαν. Οἱ Τοῦρκοι κατόπιν ἐπεχείρησαν νὰ καταρρίψωσι δι' ἁρπάγων ἐπὶ τῶν λογχῶν των τὰς μεγάλας πλίνθους, τὰς ὁποίας οἱ πολιορκούμενοι εἶχον τοποθετήσῃ ἐν εἴδει περιφράγματος, καὶ νὰ ἐκθέσωσιν οὕτω τοὺς ἀμυνομένους εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν τοξοτῶν καὶ τῶν σφενδονιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόπειρά των αὕτη δὲν ἐστέφθη ὑπὸ μεγαλειτέρας ἐπιτυχίας. Μανιώδεις οἱ ἐπιτιθέμενοι προσεπάθουν νὰ ἐπωφεληθῶσι παντὸς μέσου καὶ πάσης εὐκαιρίας. Ἐδοκίμασαν ν' ἀναρριχηθῶσιν ἐπὶ τῶν ἐσπευσμένως ἐπιδιορθουμένων καὶ ἐν μέρει κατεστραμμένων τειχῶν, ἀλλ' ἄνευ σημαντικοῦ τινος τελικοῦ ἀποτελέσματος.

Ὁ Ἰουστινιάνης, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐπὶ τετράωρον ἠγωνίσθη πρὸς ἄμυναν τῶν καταστρεφομένων τειχῶν. Τέλος οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι διὰ τῆς τάφρου, ἀφήσαντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης διακοσίους περίπου νεκροὺς καὶ τραυματίας. Ἡ ἀποτυχία τῆς πρώτης ἐφόδου τῶν Τούρκων ἐνίσχυσε τὸ ἠθικὸν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες ἐπεδόθησαν μετὰ μεγαλειτέρας ἤδη ζέσεως εἰς τὰς ἐπισκευὰς τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους. Ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν καθημερινῶς πλέον τὰς ἐφόδους, ποτὲ μὲν πρὸς τὸ ἓν ποτὲ δὲ πρὸς τὸ ἄλλο μέρος, ἰδιαιτέρως δὲ πρὸ τὰς παρὰ τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου θέσεις.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπὸ τὴν Πρίγκηπον καὶ ταυτογχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν ἔφοδον τῆς 18ης Ἀπριλίου κατὰ τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου, ὁ ναύαρχος Βάλτογλους διετάχθη νὰ ἐκβιάσῃ εἴσοδον ἐντὸς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Συμφώνως πρὸς τὴν δοθεῖσαν διαταγήν, ὁ Βάλτογλους, ἔχων ὑπὸ τὴν διοίκησίν του πλέον τῶν τριακοσίων πεντήκοντα πλοίων παντὸς εἴδους καὶ μεγέθους,

ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ παρὰ τὸ Διπλοκιόνιον ἀγκυροβολίου του καὶ διηυθύνθη κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκβιάση τὴν εἴσοδον. Μόλις ἐκινήθησαν τὰ πλοῖα, τὰ τουρκικὰ πληρώματα ἐξερράγησαν εἰς οὐρανομήκεις κραυγάς, ἀλαλάζοντα:

—'Αλάχ! 'Αλάχ!

Ὅταν δὲ ἔφθασαν ἐντὸς βολῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ὥρμησαν ἀγρίως πρὸς τὴν ἔφοδον. Οἱ θωρακοφόροι ἐδοκίμασαν νὰ πυρπολήσωσι τὰ ἐχθρικὰ σκάφη διὰ πυρσῶν, ἄλλοι ἐξεσφενδόνιζον τὰ βέλη τῶν τόξων των, περιτυλιγμένα διὰ ἀνημμένου βάμβακος καὶ ἄλλοι προσεπάθουν ν' ἀποκόψουν τὰ σχοινία τῶν πλοίων, ὅπως οὕτω δυνηθῶσιν ἐλευθέρως νὰ καταστρέψωσι τὸν λιμενοφράκτη. Εἰς ἄλλα μέρη πάλιν ἀπεπειράθησαν νὰ καταπατήσωσι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ νὰ τὰ αἰχμαλωτίσωσι. Ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι ἐπολέμησαν ἀπεγνωσμένως. Οἱ ὑπὸ τὸν Μέγαν Δοῦκα Νοταρᾶν Ἕλληνες καὶ Ἰταλοὶ εἶχον λάβη τὰ μέτρα των ἐκ τῶν προτέρων ἐν ὄψει τῆς ἀναμενομένης τουρκικῆς ἐφόδου καὶ ἠδυνήθησαν ἐπιτυχῶς ν' ἀντισταθῶσι. Τὰ πλοῖα τῶν πολιορκουμένων ἐχρησίμευον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐξ αὐτῶν οἱ ναῦται ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἐκσφενδονίζωσι λίθους καὶ νὰ κτυπῶσι διὰ κοντῶν τὸν πλησιάζοντα ἐχθρόν.

Λίθοι τεράστιοι ἐρρίπτοντο κατὰ τῶν πλησιεστέρων τουρκικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο σημαντικὰς βλάβας, θραυομένων τῶν καταστρωμάτων καὶ τῶν κωπῶν των, τραυματιζομένων δὲ ἐπικινδύνως τῶν ναυτῶν. Μετὰ βραχεῖαν, ἀλλ' ἀπεγνωσμένην πάλην, οἱ Τοῦρκοι, βλέποντες, ὅτι, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, ἦτο ἀδύνατος ἡ κατάληψις τοῦ λιμενοφράκτου καὶ ἐπομένως ἡ ἐξασφάλισις τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν παρὰ τὸ Διπλοκιόνιον προτέραν θέσιν των ἐν μέσῳ τῶν χλευασμῶν καὶ τῶν ἀλαλαγμῶν τῶν Χριστιανῶν.

Τὴν 20ὴν Ἀπριλίου συνέβη ἀξιομνημόνευτον γεγονὸς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπεισοδίων τῆς διεξαγομένης πάλης. Τρία μεγάλα γενουησιακὰ πλοῖα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλοῦ των, καταληφθέντα ὑπὸ βορείων ἀνέμων, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιβραδύνωσι τὴν πορείαν των καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Χίον, ὅπου παρέμειναν ὁλόκληρον τὸν Μάρτιον καὶ μέρος τοῦ Ἀπριλίου. Τὰ πλοῖα ταῦτα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶχον σταλῆ ὑπὸ τοῦ Πάπα, κομίζοντα στρατιώτας καὶ ἐπιτήδεια εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν.

Ἡ ἄφιξις στόλου ἐξ Ἰταλίας ἀνεμένετο ἀνυπομόνως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ὑπήκοοί του εἶχον παραδεχθῆ τὴν ἕνωσιν, ἂν καὶ πραγματικῶς τὴν κατεδίκαζον, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τύχωσι βοηθείας καὶ παρηγοροῦντο μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ Πάπας καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῆς δυσμικῆς Εὐρώπης θὰ ἔστελλον ἀμέσως στόλον μὲ στρατιώτας καὶ πολεμεφόδια.

Ἡ ἄφιξις νέου στρατοῦ θὰ ἦτο πολύτιμος βοήθεια κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τῆς ὑπερτάτης κρίσεως, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι, ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ τελευταίου ἀστοῦ, μετ' ἀνυπομονησίας διηρεύνων τὸν ὁρίζοντα ἡμέραν καὶ νύκτα διὰ νὰ διακρίνωσι τοὺς ἐρχομένους πλωτοὺς ἀγγέλους τῆς παρηγορίας καὶ τῆς ἀνακουφίσεως.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδείκνυον ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρον. Ἀνέμενον καὶ αὐτοὶ καὶ ἐφοβοῦντο τὸν κατάπλουν ξένων πλοίων, ἰδιαιτέρως δὲ ἰταλικῶν, διότι εἶχον ἤδη γνωρίση πολὺ καλὰ τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς Γενουηνσίους στρατιώτας κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον πολιορκίαν.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους*).

Καὶ περὶ τοῦ πατριάρχου *Καλλινίκου τοῦ Ε'* (1301—1806 καὶ 1808—1809) παρατηρεῖται διαφορὰ κρίσεως. Ὁ μὲν Ὑψηλάντης, γνωρίζων τὸν Καλλίνικον ἀπὸ τῆς ἀρχιδιακονίας αὐτοῦ, ὀνομάζει αὐτὸν ἁπλοῦν, ἀγράμματον καὶ ἀνάξιον, ἴσως διότι κατέλαβε τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Ἀδριανουπόλεως τῇ προστασίᾳ τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατριάρχου· ὁ Κούμας θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἄνδρα μᾶλλον παθητικόν, ἢ χαρακτῆρος ἀπροσδιορίστου καὶ ὁ Μαθᾶς ἐν γένει βραδὺν τὴν δρᾶσιν καὶ τῆς ἀναπαύσεως φίλον. Ἐν τούτοις ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισήμων δεδομένων τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ εὑρίσκει εὐρεῖαν καὶ παντοδαπήν. Ἐὰν δὲν ἐξέχῃ διὰ τὸ *πολιτικὸν* μέρος τῆς δράσεώς του, τοῦτο ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπιβουλὴν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπὶ τὰ πράγματα ἐπιρροὴν *Δημητρίου* τοῦ *Μουρούζη*, ὅστις δυνάμει τῆς ἰσχύος, ἣν εἶχε παρὰ τῇ Πύλῃ, συνεκέντρωσεν εἰς τὰς χεῖράς του τὴν πολιτικὴν ἀντιπροσωπεῖαν καὶ τὴν παρὰ τῇ κυβερνήσει καὶ τῇ Αὐλῇ ὑπεράσπισιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἰδιαιτέρως σημειωτέα ἡ περὶ τῶν σχολικῶν πραγμάτων φροντὶς τοῦ πατριάρχου. Δὲν λησμονεῖ ὁ συγγραφεύς, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Καλλινίκου τυγχάνει συνδεδεμένον πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἄθῳ ρωσικῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. «Ἡ θαυμασία αὕτη Μονὴ—λέγει ὁ κ. Σοκολὼφ ἐπὶ λέξει—κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἕνεκα τοῦ ἰδιορρύθμου χαρακτῆρος τοῦ βίου τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων Ἑλλήνων μοναχῶν, ἔβαινε πρὸς τελείαν παρακμήν. Ἡ πενία τῆς Μονῆς ἦτο τοσαύτη, ὥστε ἐν Καρυαῖς δὲν εἶχε πίστωσιν οὔτε δι' εἴκοσι γρόσια, οἱ δὲ μοναχοὶ ἐξηντλοῦντο εἰς διαπληκτισμούς, ἐρίζοντες περὶ τῆς ἀρχῆς. Διὰ τοῦτο τὸ τοῦ Ἄθω Πρω-

τᾶτον ἀπεφάσισεν ἐν ἔτει 1803 νὰ ἐξαιρέσῃ παντελῶς τὴν ρωσσικὴν Μονὴν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἴκοσι κυριωτέρων μονῶν τοῦ Ἄθω, νὰ ἐκποιήσῃ τὰς γαίας αὐτῆς πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν αὐτῆς, τὰ δὲ περισσεύματα νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὰς κοινὰς τῶν μονῶν ἀνάγκας. Ἐν τούτοις ὁ πατριάρχης Καλλίνικος, θεωρήσας τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἄτοπον, δι' ἀξιοσημειώτου σιγιλλίου ὥρισε τὴν σύστασιν ἐν τῇ Μονῇ κοινοβίου καὶ ὑπεχρέωσε τὸ Πρωτᾶτον εἰς τὴν ἀνασύστασιν τῆς Μονῆς, ἧς ἡ κατάργησις καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ἤθελεν εἶναι ἀσύμφορος, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον ἡ Ρωσσία διὰ τῆς σοφῆς πολιτικῆς τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς Β' ἀπέκτα διὰ τῶν νικηφόρων αὐτῆς στρατευμάτων εὐρεῖαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τὴν τύχην τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡγούμενος τῆς ρωσσικῆς Μονῆς διωρίσθη ὁ Ἕλλην μοναχὸς Σάββας, ἀρνηθεὶς ὅμως τοῦτο μετέπειτα συνεπείᾳ ἰδιαιτέρας ἀτομικῆς ἐμπιστευτικῆς τοῦ πατριάρχου ἐπιστολῆς ... Ὥστε διὰ τῶν ἐχεφρόνων αὐτοῦ μέτρων ὁ πατριάρχης Καλλίνικος, οὐ μόνον ἔσωσε τὴν ὕπαρξιν τῆς ρωσσικῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο ὁ αἴτιος τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως αὐτῆς καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ ἐνδόξου αὐτῆς μέλλοντος. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦ πατριάρχου τούτου δέον νὰ παραμείνῃ ἄληστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐν Ἄθῳ ρωσσικοῦ μοναχισμοῦ. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θεωρῶ περιττὸν νὰ παρατείνω ἐν ἰδίοις σχολίοις τὰ κατὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, πολλῶν πολλαχοῦ σχετικῶν λεχθέντων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς κρίσεως, ἣν διέτρεχεν ἡ Μονὴ αὕτη, ἐπῆλθεν αὐτῇ ἀρωγὸς εἰς ἀφθόνους ὑλικὰς παροχὰς ἡ οἰκογένεια τῶν Καλλιμαχῶν, ἰδίᾳ δὲ *Σκαρλᾶτος ὁ Καλλιμάχης*, ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ πατριάρχης Καλλίνικος διὰ σιγιλλίου (Σεπτέμβρ. τοῦ 1806) καθιέρωσε νὰ ὀνομάζηται ἡ Μονὴ «αὐθεντικὸν κοινόβιον τῶν Καλλιμάχιδων». Ἐπειδὴ δὲ τὸ σιγίλλιον τοῦτο ἔχει πολλὴν ἐνταῦθα τὴν σημασίαν, καλὸν νομίζομεν νὰ τὸ παραθέσωμεν, τὸ πρῶτον τανῦν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐκδιδόμενον (Παράρτημα «Τὰ Νεοελληνικὰ», Nº LXVIII, σελ. 47, Α.Π.Κ., Χ, 222-223).

«Ἐπειδὴ τὸ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Σταυροπηγιακὸν μοναστήριον, τὸ λεγόμενον Ρωσσικόν, «ἕνεκα καιρικῶν περιστάσεων εἰς χρέος ὑπέπεσε βαρύτατον καὶ διέμεινεν ἔρημον προ«στασίας καὶ μοναζόντων, ὁ ἀείμνηστος Ἰωανοβόδας Καλλιμάχης ἐφρόντισε περὶ τῆς «διασώσεως αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς δαψιλοῦς αὐτοῦ ἐπιχορηγίας συνῆλθον καὶ αὖθις ἐν αὐ«τῷ οἱ πατέρες, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Καλλιμάχης δαψιλῶς «ἐβοήθησεν, ὥστε νὰ ἀποκατασταθῇ ἱερὸν κοινόβιον διὰ σιγιλλιώδους γράμματος· καὶ «ἐπειδὴ καὶ πάλιν ἕνεκα τῶν ὁσημέραι συνεπακολουθούντων δεινῶν καὶ τῶν ἐκ τῶν «κοινῶν συδοσιμάτων βαρῶν ὑπέπεσεν εἰς ὑπέρογκον χρέος καὶ ἠπείλει τέλειον κατα«κρημνισμόν, ἠναγκάσθησαν δὲ οἱ πατέρες ν' ἀνεγείρωσιν ἀλλαχοῦ ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῦ «οἰκήματα, τοῦ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας Σκαρλάτου Καλλιμάχη, ἐγγόνου τοῦ «προηγουμένου Ἰωάννοβοδα, υἱοῦ δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, βοηθήσαντος αὐτοὺς διὰ πλου«σιοπαρόχου ἐπιχορηγίας καὶ ἀπαλλάξαντος τὴν Μονὴν τοῦ χρέους, ὥστε ἤδη οἰκο-

«δομοῦντας τὸ ἴδιον καθολικὸν τῆς ἐκκλησίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Παντελήμονος «μετὰ τῶν πέριξ παρεκκλησίων καὶ οἰκημάτων, καὶ ἐπειδὴ εἶνε δίκαιον ἕνεκα τῶν «μεγάλων πρὸς τὸ εἰρημένον μοναστήριον εὐεργεσιῶν αὐτοῦ νὰ μετονομασθῇ τοῦτο «αὐθεντικὸν τῆς γενεᾶς τῶν προγόνων καὶ ἀπογόνων Καλλιμάχιδων, ἡ δὲ διοίκησις «αὐτοῦ ν' ἀνατεθῇ εἰς ἐπιτρόπους, ἐκ μὲν τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου ὁρισθέντος «τοῦ μητροπολίτου Δέρκων Γρηγορίου, ἐκ δὲ τοῦ λαϊκοῦ συστήματος τοῦ Μιχαλάκη «Χρήστου Κουρτζίπαση καὶ τοῦ ἐμπόρου Μισὲλ Θεοδοσίου, ὁ οἰκουμενικὸς πατρι- «άρχης Καλλίνικος συνοδικῶς ἀπεφήνατο, ἵνα τὸ εἰρημένον μοναστήριον ὀνομάζηται «τοὐντεῦθεν τῶν Καλλιμάχιδων, ἔχῃ δὲ πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς, κατὰ τὰ σωζόμενα «παρ' αὐτῷ παλαιά τε καὶ ὑστερογενῆ ρωμαϊστὶ καὶ τουρκιστὶ ἔγγραφα, τὰ μονα- «στηριακὰ κτήματα καὶ ἀφιερώματα ἀναφαίρετα, τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ ἐπιμελου- «μένων τῆς βελτιώσεως καὶ αὐξήσεως αὐτοῦ, τῶν δὲ μοναχῶν ὀφειλόντων εὔχε- «σθαι ὑπὲρ τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος ὡς προστάτου, ἀναφέρεσθαι πρὸς αὐτὸν διὰ «πᾶσαν ὑπόθεσιν καὶ ἀποστέλλειν ἐτησίως τοὺς λογαριασμοὺς τῶν προσόδων καὶ «δαπανημάτων αὐτοῦ.—Ἐν ἔτει ͵ΑΩς' κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἐπινεμήσεως ι'».

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκ τοῦ σπουδαίου τούτου σιγιλλίου μανθάνομεν, ὅτι ἐὰν ὁ Καλλιμάχης δὲν ἔσωζε τὴν Μονὴν ταύτην διὰ τῶν γενναίων του χρηματικῶν προσφορῶν, τὰ πράγματα θὰ ἐλάμβανον ἄλλην ὄψιν ἐν γένει. Τόσῳ δὲ ἡ ἐπέμβασις αὐτοῦ ἐθεωρήθη σπουδαία, ὥστε οὐχὶ μόνον ἡ Μονὴ ἔλαβε τὸ ὄνομά του, ὅπερ ἀγνοῶ ἂν μέχρι καὶ τῆς σήμερον τηρῇ (καὶ ἂν δὲν τηρῇ, διατί;), ἀλλὰ καὶ ὑπήχθη ὑπὸ τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ, ἄλλαις λέξεσιν, ἐντελῶς σχεδὸν παρ' αὐτοῦ ἐξηρτήθη. Τὰ φιλόρρωσσα αἰσθήματα τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου ἐγνώριζε βεβαίως ὁ Καλλιμάχης καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ, διὰ δὲ τῆς προθύμου αὐτοῦ προσχωρήσεως εἰς τὰς πατριαρχικὰς συστάσεις τὰ αὐτὰ καὶ οὗτος ὑπεμαρτύρει αἰσθήματα· καὶ ἐν τούτοις πῶς κατόπιν οἱ αὐτοὶ Καλλιμάχαι συνήργησαν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ πατριάρχου, ἐπελθοῦσαν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως, διὰ τὰ φιλόρρωσα αὐτοῦ ἀκριβῶς αἰσθήματα; Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ πολιτικὴ τῆς Πύλης ἔκλινε μᾶλλον φιλίως πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἀφ' ἧς ἤλπιζεν ἐνίσχυσιν ἐν τῇ κατὰ τῆς Ρωσίας ἀντιδράσει, ὁ δὲ πατριάρχης δὲν συνεπάθει τῇ πολιτικῇ ταύτῃ φορᾷ τῶν αἰσθημάτων τῆς Πύλης· ἐξ ἄλλου δὲ παρὰ τῇ Πύλῃ τοὺς ρωσσοφίλους Μουρούζην καὶ Ὑψηλάντην διεδέξαντο οἱ (μὴ βεβαίως ρωσσόφιλοι) Καλλιμάχαι καὶ Σοῦτσοι. Τὸ πρᾶγμα φαίνεταί μοι δυστέκμαρτόν πως καὶ δυσοικονόμητον. Περὶ τῆς δευτέρας πατριαρχίας τοῦ Καλλινίκου καὶ αὖθις δυσμενῶς κρίνουσιν ὁ Κούμας καὶ ὁ Μαθᾶς, λέγοντες, ὅτι ἐπέτυχε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἐπάνοδον ἀντὶ πολλῶν χρημάτων παρὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου *Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρη* καὶ ἄνευ κανονικῆς ἐκλογῆς. Τὸ πρῶτον ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς δὲν ἀρνεῖται, περὶ δὲ τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν δεδομένων, ἅτινα εἶχεν ὑπ' ὄψει ἐκ τῶν τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχείου ἐγγράφων, δηλοῖ, ὅτι οὐκ ἔχεται ἀληθείας (τὸ πρωτόκολλον τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ εἶνε ὑπογεγραμμένον ὑπὸ

ἐννέα μητροπολιτῶν). Ὥστε οἱ τύποι μὲν ἐγένοντο, ὑπὸ ἐξωτερικὴν ὅμως φανερὰν πίεσιν, διὸ καὶ δὲν ἀπήλαυεν ὁ πατριάρχης Καλλίνικος τῶν συμπαθειῶν καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δέον νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι τὰ κατὰ Καλλίνικον ἐν γένει χρῄζουσι μείζονος διαλευκάνσεως.

Ὁ πατριάρχης *Ἱερεμίας ὁ Δ'* (1809—1813) κατὰ τὴν ὁμόφωνον τῶν ἱστορικῶν πάντων γνώμην ἀνεδείχθη ἄξιος ταγὸς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ πᾶσαν τὴν τρικυμίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Καίπερ μορφώσεως μετρίας κάτοχος, πολλὰς ἐν τούτοις κατέβαλε φροντίδας περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὑψίστης δὲ σημασίας ὑπηρεσίας παρέσχε τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς δραστηρίας ὑπερασπίσεως τῶν προνομίων αὐτῆς, ἀφόβως ἀνθιστάμενος κατὰ πάσης ἐπιβολῆς ἀπὸ μέρους τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς καὶ λίαν τιμήσας τὴν πατριαρχικὴν ἀξιοπρέπειαν.

Κύριλλος ὁ Ϛ' (1814—1818). Ἡ πολυκλαδὴς τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου δρᾶσις τυγχάνει ἀνεγνωρισμένη ἰδιαίτατα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτοῦ, ὄντος λίαν μεμορφωμένου, βαθέως γνώστου τῆς ἑλληνικῆς καὶ τουρκικῆς γλώσσης, καλοῦ θεολόγου καὶ συγγραφέως, εὐφραδοῦς ῥήτορος καὶ περιζητήτου παρὰ τοῖς Ἕλλησι σοφοῖς ἀνταποκριτοῦ καὶ ὁμιλητοῦ. «Ὁ ἀνὴρ οὗτος, λέγει ὁ συγγραφεύς, λαμβάνων παρὰ τοῦ Κούμα, μετὰ τὸν Σαμουὴλ ἐφαίνετο ὁ πλέον πεπαιδευμένος πατριάρχης. Δὲν εἶνε ὅθεν ἄπορον, ὅτι ἀνεσύστησε τὸ Τυπογραφεῖον τῶν Πατριαρχείων (1814). Γνωστὴ τυγχάνει ἡ ἐλαφρὰ ψύχρανσις τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Σμύρνῃ τότε διατελοῦντα *Κωνσταντῖνον τὸν ἐξ Οἰκονόμων*, αὐστηρῶς κρίναντος τὴν τότε (1814) ἐκδοθεῖσαν τοῦ τελευταίου Κατήχησιν, ὅ περ καὶ ἠνάγκασε τὸν Οἰκονόμον νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ Κυρίλλου: «ἤθελε πρωτεύῃ ἀείποτε καὶ μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων». Βέβαιον ἐν πάσῃ περιπτώσει τυγχάνει, ὅτι ὁ Κύριλλος συχνάκις εὕρισκεν ἀφορμὴν ν' ἀναμιγνύηται εἰς τοιούτου χαρακτῆρος ζητήματα, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀνάμιξις αὐτοῦ εἰς τὴν μεταξὺ *Δωροθέου τοῦ Βουλισμᾶ* καὶ *Στεφάνου τοῦ Δούκα* (ἐν Ἰασίῳ) φιλοσοφικοθεολογικὴν ἔριδα, καθ' ἣν ὁ Βουλισμᾶς καθήπτετο δριμέως τοῦ τελευταίου ἐπὶ ἀθεΐᾳ, ὡς τοὐλάχιστον ἐξῆγεν ἐκ τῆς Φυσικῆς τοῦ Δούκα, ἐν ᾗ οὗτος προσεπάθει νὰ ἐπιφέρῃ ἁρμονίαν μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ ἀποκαλύψεως. Ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη συζήτησις διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ χειρόγραφοι κώδικες τῆς ῥωσικῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν Ἄθῳ, θὰ ἦτο δὲ εὐτύχημα, ἐὰν ἐμελετᾶτο ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἡ τόσον χαρακτηριστική, ὅσον καὶ περιεργοτάτη αὕτη ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ παρ' ἡμῖν κίνησις, διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιδράσεως τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σέλιγγ παρὰ τοῖς ἡμετέροις λογίοις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τοῦ τρόπου τῶν φυσικοθεολογικῶν συλλογισμῶν. Ὁ πατριάρχης Κύριλλος οὐ μόνον τὴν πλουσίαν αὐτοῦ δρᾶσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν

Ἐκκλησίαν. Ἀπηγχονίσθη, ὡς γνωστόν, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει μητροπόλεως.

Περὶ τοῦ πατριάρχου *Γρηγορίου τοῦ Ε* (1797—1798, 1806—1808 καὶ 1818—1821) ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἐν τοῖς πρόσθεν, διότι κυρίως ἡ μείζων δρᾶσις αὐτοῦ ἐξεδηλώθη ἰδίᾳ ἐν τοῖς πολιτικοῖς γεγονόσι τῶν τριῶν περιόδων τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ. Ἡ δρᾶσις τοῦ Γρηγορίου ἐγένετο ἀντικείμενον μελέτης πολλῆς καὶ μακρᾶς πολλῶν ἱστορικῶν καὶ ἡμετέρων καὶ ξένων, ὁμοθυμαδὸν δ' ἐξετιμήθη δεόντως, πλὴν εὐαρίθμων τινῶν ἐξαιρέσεων (Μακραῖος), εἰς ἃς συγκαταλέξωμεν καὶ τὸν χαρίεντα Ρῶσσον ἐκκλησιαστικὸν ἱστορικὸν *Α. Π. Δέμπεδεφ*, περὶ οὗ εἰδικῶς λαλήσω ἐν τῷ «Β'» μέρει. Καὶ ὁ ἡμέτερος δὲ ἱστορικὸς ἐπαινεῖ τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ζῆλον τοῦ πατριάρχου, τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων τὴν διηνεκῆ αὐτοῦ μέριμναν περὶ τῶν μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν, περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῶν οἰκονομικῶν τοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας πραγμάτων καὶ τὴν περὶ τὸν βίον ἁπλότητα. Τὸ σπουδαιότερον τοῦ Γρηγορίου κατόρθωμα κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ πατριαρχείαν ἦν ἡ ἀνασύστασις τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου. Ὅτι ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἀνταπεκρίνετο πλήρως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μαρτυρεῖ τὸ γεγονὸς τῆς τριπλῆς αὐτοῦ πατριαρχείας. Κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχείαν παρουσιάσθη ἀφορμὴ ἐπαφῆς τινος πρὸς τὰ τῆς Ρωσσίας ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐν τῇ γνωστῇ αἰτήσει τῶν παλαιοπίστων Ρώσσων, εἰς οὓς δὲν ἤρεσαν τοῦ Γρηγορίου αἱ αὐστηραὶ ἀπαιτήσεις. Ὁ περὶ τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων ζῆλος τοῦ πατριάρχου ἐδημιούργησεν αὐτῷ ἐχθροὺς ἐν αὐταῖς ταῖς τάξεσι τῶν μητροπολιτῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἰδίᾳ δ' ἐκείνων, οὓς διέταξε τὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτῶν ἐπιστροφήν, ἀντὶ τοῦ ἀμερίμνου καὶ ἀνειμένου βίου, ὃν διῆγον ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Τὴν αὐτὴν αὐστηρότητα καὶ τὸν αὐτὸν ζῆλον ἔδειξε καὶ κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ πατριαρχείαν. Κατὰ τὸν ἡμέτερον ἱστορικόν, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἦν «ζηλωτὴς τῶν νόμων, τῆς τάξεως καὶ τοῦ αὐστηροῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος συστήματος, αὐστηρὸς τηρητὴς τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων καὶ κανόνων, γενναῖος ὑπερασπιστὴς καὶ πρόμαχος τῶν δικαίων καὶ προνομίων τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν σπανίων τῆς ὑλικῆς τοῦ πατριαρχείου εὐεξίας μελητῶν, ἀληθὴς φίλος τοῦ μοναχισμοῦ καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, συστηματικῶς καὶ ἐπιτυχῶς ὑπὲρ αὐτῶν μοχθήσας, θερμουργὸς ἐργάτης τῆς πνευματικῆς τελειοποιήσεως τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ θυσιάσας εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπὲρ τοῦ φιλελευθέρου λαοῦ του. Τῇ ἀληθείᾳ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' δέον νὰ θεωρῆται ὡς εἷς τῶν διασήμων ἱεραρχῶν τῆς Ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ πατριαρχεία *Εὐγενίου τοῦ Β'* (1821—1822) ὑπῆρξε λίαν βραχυχρόνιος, πρὸς δὲ συνέπεσε πρὸς τὴν δεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς τρομοκρατίας, ὥστε δὲν ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν πολλὰ γεγονότα νὰ καταλέξωμεν εἰς τὸν κύκλον τῆς

δράσεως αὐτοῦ. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐν τῷ κώδικι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχείου (DCXXXVIII) εὗρεν ἓν καὶ μόνον συνοδικὸν γράμμα μετὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πατριάρχου Εὐγενίου.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸν πατριάρχην *Ἄνθιμον Γ'* (1822—1824), δεόντως καὶ τοῦτον ἐργασάμενον ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν τῶν πατριαρχείων, ἀναφέρομεν, ὡς περίεργον γεγονός, καθ' ὅ, ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀποχώρησιν «δι' ἀδράνειαν καὶ ἀναξιότητα» καὶ μετὰ τὴν βιαίαν ἀποχώρησίν του ταύτην, ἐξηκολούθει ἐν εἴδει διαμαρτυρίας νὰ ὑπογράφηται ὡς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐφ' ᾧ καὶ προὐκάλεσε συνοδικὸν τόμον τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου, καταδικάζοντα αὐτὸν καὶ δηλοῦντα, ὅτι ἐστέρηται τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας. Ἐν τούτοις πλῆθος λαοῦ πρὸ πάντων ἐκ Μικρασιατῶν, ἔχον μοναχόν τινα ἐπὶ κεφαλῆς, ὥρμησε κατὰ τῶν πατριαρχείων ἐν διαμαρτυρίαις, ἀπαιτοῦν τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀποκατάστασιν τοῦ ἀδίκως παυθέντος πατριάρχου. Ἐπόμενον, ὅτι ὁ Ἄνθιμος μικροῦ δεῖν ἐφονεύετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς ὑποκινητὴς δῆθεν καὶ ἀρχηγὸς στάσεως, ὡς ἐχαρακτηρίσθη ἡ διαδήλωσις.

Περὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ πατριάρχου *Χρυσάνθου* (1824—1826) οὐδὲν ἄξιον λόγου δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν, ὡς καὶ περὶ τοῦ πατριάρχου *Ἀγαθαγγέλου* (1826-1830). Γνωστὴ τυγχάνει ἡ δρᾶσις τοῦ ***Κωνσταντίνου τοῦ Α'*** τοῦ ἀπὸ Σιναίου (1830—1834). Ὁ πατριάρχης οὗτος, πρῶτος, ὡς τοὐλάχιστον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνέλαβεν εἰδικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν λυμαινομένων τὴν Ἀνατολὴν προπαγανδῶν, ἐπεκτείνας τὴν μητρικὴν τῆς Ἐκκλησίας προστασίαν καὶ ἐπὶ τοὺς «Ἕλληνας τῆς διασπορᾶς», τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δηλονότι ζῶντας. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς σημειοῖ, ὅτι ἡ περὶ τῶν μονῶν μέριμνα τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο ἐκτάκτως πλουσία, ὡς δεικνύει τοῦτο ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν σωζομένων σιγιλλίων, ἅπερ ἐξέδωκε, σχετικῶς πρὸς τὰ τῶν προτέρων πατριαρχῶν. Ἐν ταῖς περὶ αὐτοῦ κρίσεσιν ὁ κ. Σοκολὼφ συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἱστορικούς. Ὁ μητροπολίτης Μόσχας Φιλάρετος ἐχαρακτήριζε τὸν ἄνδρα, ὡς «φωτεινὴν ἀκτῖνα ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἱεραρχίᾳ».

Ἀπ' ἐναντίας περὶ τοῦ πατριάρχου *Κωνσταντίνου τοῦ Β'* (1834—1835) αἱ κρίσεις τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως τυγχάνουσι λίαν δυσμενεῖς, τοῦτο μέν, διότι τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνέβη τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦτο δὲ διότι ἦτο ἀμόρφωτος, ἄπειρος καὶ ἐν γένει «ἀνάξιος λόγου» κατὰ τὴν τοῦ ἡμετέρου Μ. Γεδεὼν ἔκφρασιν.

Περὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ *Ἀνθίμου τοῦ Δ'* (1840—1841 καὶ 1847—1852) παραλείποντες τὰ λοιπά, ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ κατέχων ἰδιάζουσαν ὅλως θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ρωσσικῆς Σκήτης τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐν Ἄθῳ, διότι τῷ 1849 διὰ σιγιλλίου ἐκύρωσε τὴν μεταρρύθμησιν τοῦ βατοπεδινοῦ Κελλίου τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου (Σεράϊ) εἰς σκήτην τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου καὶ

ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Δικαίου, τοῦ ἱερομονάχου Βησσαρίωνος.

Μετὰ τὸν Ἄνθιμον Ε' (1841—1842) ἐπατριάρχευσεν ὁ *Γερμανὸς Β'* (1842—1845 καὶ 1852—1853), ἀνὴρ οὐ μόνον μεγάλης μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς πατριάρχης ἱκανότατος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος διεκρίθη ἰδιαζόντως διὰ τὸν κατὰ τῶν προσηλυτιστῶν ἀγῶνα. Περὶ τῆς παιδείας ἐμερίμνησεν ὡς ἀληθὴς τῶν γραμμάτων ζηλωτής, ἰδίᾳ δ' ἐφρόντισε περὶ συστάσεως βιβλιοθηκῶν. Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ἐπεχειρήθη ἡ ἔκδοσις τῶν Μηναίων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χειρογράφων τοῦ *Καισαρίου Δαπόντε* ἐκ Ξηροποτάμου καὶ τῶν κωδίκων τῆς ἐν Ἄθῳ Λαύρας. Ἐξ ἄλλου μαθὼν περὶ τῆς παρὰ τῷ λαῷ κυκλοφορίας εὐαγγελίων ἐν βουλγαρικῇ γλώσσῃ, ἔγραψε τῷ τότε μητροπολίτῃ Τυρνόβου, ἀξιῶν τὴν συλλογὴν καὶ τὴν εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἀποστολὴν αὐτῶν, διότι, ὡς φαίνεται, ὑπῆρχεν ὑπόνοια περὶ νοθείας αὐτῶν, διαδιδομένων ὑπὸ τῶν προπαγανδιστῶν. Ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ ἐφελκύεται τὴν προσοχὴν τὸ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ κ. Σοκολώφ, ὅπερ ὡς λίαν χαρακτηριστικὸν τῶν δεισιδαιμονιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μερίδος τινὸς τοῦ λαοῦ, κρίνω καλὸν νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα ὁλόκληρον, ἀφοῦ ἄλλως τε τοιαῦται δεισιδαιμονίαι παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ ἦταν καὶ εἶνε φαινόμενον σπανιώτατον· ἴσως μάλιστα τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶνε μοναδικόν. Τὸ περίεργον τοῦτο ἔγγραφον ἔχει ὧδε:

(CLXIII. 1843. Γράμμα τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Δ' εἰς τὸν μητροπολίτην Σάμου καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Ἰκαρίας διὰ δεισιδαιμονίαν τινὰ τῶν τελευταίων. Κ. Π. Α., XXIII, 41 (σελ. 111).

«Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μητροπολίτην Σάμου καὶ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Ἰκα»ρίας, δι' ἧς Γερμανὸς ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῇ ἀκοῇ, ὅτι πρὸ »χρόνων οἱ κάτοικοι τῆς εἰρημένης νήσου ἐν ἄκρᾳ ἀθεοφοβίᾳ ἐνεργοῦσι κατὰ τῶν «τελευτώντων πατριωτῶν αὐτῶν, ὅτι δηλ. τελευτήσαντός τινος ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, «ἐὰν μετὰ παρέλευσιν καιροῦ τινος συμβῇ νὰ ἀσθενήσῃ ἄλλος τις, τότε αὐτοὶ ἀποδί«δοντες τὴν αἰτίαν τῆς ἀσθενείας τούτου εἰς τὸν προτελευτήσαντα, ὡς δῆθεν γενόμε«νον βρυκόλακα, περιμένουσι τὴν ἑσπέραν Παρασκευῆς, καθ' ἣν φρονοῦσιν, ὅτι δὲν «ἐξέρχονται τῶν μνημάτων οἱ βρυκόλακες, καὶ μεταβαίνοντες μεθ' ὅπλων εἰς «τὸν τάφον τοῦ τελευτήσαντος καὶ ἐκτελοῦντες πρῶτον μικρὸν ἁγιασμὸν διὰ τῶν ὁ»μοφρονούντων αὐτοῖς ἱερέων καὶ πίνοντες ἐξ αὐτοῦ, αἴρουσιν εἶτα τὸν ἐπιτάφιον λί»θον καὶ διχοτομοῦντες μὲ πέλεκυν τὸν νεκρὸν τέμνουσι διὰ μαχαίρας τὴν καρδίαν, »ἐναποθέτουσι ταύτην εἰς ἀγγεῖόν τι, κείμενον ἐντὸς τοῦ ναοῦ πλῆρες ὄξους, ἔπειτα »ἐπιστρέφοντες πάλιν εἰς τὸν τάφον καὶ μὲ τὸν αὐτὸν πέλεκυν κατατέμνοντες τὸ »νεκρὸν σῶμα, ἀφίνουσιν εἰς βρῶσιν τῶν κυνῶν καὶ σαρκοφάγων ζώων ἢ εἰς πῦρ »κατακαίουσι, λαμβάνοντες ἐκ τῶν σεσηπότων μελῶν τοῦ νεκροῦ βρωμερὰ καὶ ὑ»γρὰ λασπώματα καὶ μετ' αὐτῶν χριόμενοι πρὸς διαφύλαξιν ἐξ ἀσθενείας, τὸ δὲ

»χείριστον κατασκευάζοντες ἐκ πίσσης σημεῖον σταυροῦ καὶ ἐγκολλῶντες ἐπὶ τοῦ »ἀφεδρῶνος τοῦ τελευτῶντος, ἵνα μὴ εἰσέλθῃ δῆθεν διὰ τῆς ὀπῆς ὁ δαίμων, ἀποφαί-»νεται συνοδικῶς, ὅπως καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λαϊκοὶ ἔλθωσι πρὸς ἑαυτοὺς καὶ γνω-»ρίσωσιν, ὅτι βρυκόλακες οὐδόλως ὑπάρχουσιν, ἀλλ' εἶνε μία σατανικὴ ἀπάτη καὶ »πλάνη ἡ περὶ ὑπάρξεως τούτων ἰδέα, προερχομένη ἐκ φόβου ἢ καὶ ὀλιγοπιστίας »πρὸς τὸν Θεόν, καθόσον ἄλλως θεωροῦνται τυμβωρύχοι, προσκρούοντες ἐκκλησια-»στικῶς καὶ πολιτικῶς. ͵αωμγ', ἐν μηνὶ ἀπριλίῳ ἰνδικτιῶνος α'.».

Θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ γνωσθῇ, ἂν σώζηταί που τῆς Ἰκαρίας ἀνάμνησις ἢ ἴχνος τι τῆς παραδόξου ταύτης δεισιδαιμονίας.

Τῷ διαδόχῳ τοῦ Γερμανοῦ *Μελετίῳ τῷ Γ* (1845) ἠκολούθησεν ὁ *Κύριλλος Ζ* (1855 1860), οὗ ἡ πατριαρχεία τυγχάνει ἀξιοσημείωτος κατὰ τοῦτο κυρίως, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τούτου τὸ πρῶτον ἐπῆλθεν ἡ διὰ τῶν «Ἐθνικῶν Κανονισμῶν» μεταρρύθμισις ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πράγμασι, καὶ ἀφ' ἑτέρου, διότι ἐπὶ τῆς τοῦ αὐτοῦ πατριαρχείας ἐπισημοποιήθη πλέον τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα. Ἦτο λοιπὸν ἡ πατριαρχεία τοῦ Κυρίλλου πλουσία εἰς σπουδαῖα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ἀπαιτοῦντα πολλὴν τὴν πεῖραν καὶ ἰδιάζουσαν τὴν δρᾶσιν. Καὶ ναὶ μὲν—λέγει ὁ συγγραφεὺς—ὁ πατριάρχης ὡς ἠδύνατο κάλλιον προέβαινεν εἰς τὴν διαρρύθμισιν καὶ τακτοποίησιν αὐτῶν, ἦν ὅμως ἐστερημένος τοῦ προσήκοντος θάρρους, τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς συστηματικῆς ἐνεργείας. Παραιτηθεὶς ἔδωκε τὸν θρόνον εἰς *Ἰωακεὶμ τὸν Β'* (1860-1863 καὶ 1873-1878), «ἄνδρα ἔμπειρον, ἐχέφρονα καὶ δραστήριον». Ὁ πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ Β' εἶνε ὁ πρῶτος ἐκλεγεὶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν «μέχρι τερμάτων ἐπιμηκίστου ζωῆς». Ἐν τούτοις παραπόνων κατ' αὐτοῦ ἐγερθέντων ὡς δεσποτικοῦ καὶ ἰδιοτελοῦς καὶ παραβάτου τῶν Κανονισμῶν, ἐγεννήθη ζήτημα σκανδαλῶδες μεταξὺ αὐτοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν δύο διοικητικῶν σωμάτων τῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἑτέρου, ἀναγκάσαν αὐτὸν εἰς παραίτησιν, ἐν ᾗ ἀποδεικνύει ὡς αἴτια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνωμαλιῶν τὴν δυσπιστίαν τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ καὶ ἐν γένει τὴν ἔλλειψιν ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης. Ὁ συγγραφεὺς παραδέχεται, ὅτι καὶ ὁ Ἰωακεὶμ πταίει ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, διότι ἦτο στρυφνός, συντηρητικός, αὐστηρὸς καὶ σφοδρὸς πολέμιος τῆς νέας ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως, λίαν φίλαρχος καὶ θερμὸς φίλος τῶν ἀρχιερατικῶν «φιλοτίμων», ἐφ' ᾧ καὶ ἠναγκάσθη καὶ τὸ δεύτερον νὰ παραιτηθῇ.

Ἰδιαιτέραν ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν ἐκτίμησιν ἐκδηλοῖ πρὸς τὸν διαδεχθέντα τὸν *Σωφρόνιον Γ* (1863-1866) *Γρηγόριον τὸν Ϛ'* (1835-1840 καὶ 1867-1871), ὃν χαρακτηρίζει ὡς ἀκάμπτον ζηλωτὴν τοῦ γοήτρου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, αὐστηρὸν τὸν βίον, ἀνέκκλητον τὰς ἀποφάσεις, ἐν τῇ δράσει αὐτοῦ ἀκολουθοῦντα αὐστηρῶς τηρούμενον σύστημα, θερμὸν τῆς ἀληθείας πρόμαχον καὶ γενναῖον ὑπέρμαχον τῶν τοῦ ποιμνίου του προνομίων. Γνωστὴ τυγχάνει ἡ σύγκρουσις αὐτοῦ πρὸς τὸν πανίσχυρον τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας *Στρατφόρδον*

Ρεδκλίφ, ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῶν Ἰονίων νήσων. Μακρηγορία ἀπὸ μέρους ἡμῶν θὰ ἦτο ἡ ἔκθεσις τῶν κατὰ τὴν περίεργον μέν, σπουδαιοτάτην δὲ καὶ λίαν χαρακτηριστικὴν ταύτην τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν μακρὰν ἔριδα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ Γρηγορίου ἐν τῷ βουλγαρικῷ ζητήματι, ὁ συγγραφεὺς λέγει καὶ τὰ ἑξῆς σχετικά: «δυστυχῶς—λέγει—εἰς ζήτημα καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν ἀνεμίγη ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, συμπαθοῦσα μᾶλλον ταῖς ἀπαιτήσεσι τῶν Βουλγάρων, *ὅλως ἀπᾳδούσαις πρὸς τὰς ἱερὰς παραδόσεις καὶ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς δὲ καὶ ἀντιθέτοις πρὸς τὰ προνόμια τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας, ὑπὸ εἰδικῶν σουλτανικῶν βερατίων κατωχυρωμένης*». Ἐπιτραπήτω μοι ὅμως νὰ προσθέσω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ὁ κύριος μοχλός, ὁ ὠθήσας καὶ ἐξαναγκάσας τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν νὰ κλίνῃ πρὸς τὰς παρανόμους τῶν Βουλγάρων ἀξιώσεις ἐτίθετο εἰς κίνησιν ἀπὸ τοῦ μεγάρου τῆς ρωσσικῆς πρεσβείας, δὲν εἶνε δὲ σήμερον μυστικόν, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ἦτο ποτέ, ἡ σκανδαλώδης ἀνάμιξις τοῦ Ἰγνάτιεφ, εἰς τὴν πανσλαυϊστικὴν πολιτικὴν τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ὀφείλεται τὸ νόθον παραβλάστημα τῆς βουλγαρικῆς σχισματικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἀποκρούσασα ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Ἰγνάτιεφ τούτου τὴν αἴτησιν τοῦ πατριάρχου περὶ συγκροτήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος, ἐξηνάγκασε τὸν πατριάρχην Γρηγόριον εἰς παραίτησιν μετ᾽ ἀγῶνα γενναῖον ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἀναδείξαντα οὕτως ἑαυτὸν «ἕνα τῶν σπουδαιοτάτων οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Σοκολώφ.

Οὐχὶ μετὰ ἥσσονος λεπτομερείας ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς ἐνδιατρίβει καὶ περὶ τῶν ἑπομένων πατριαρχῶν, Ἀνθίμου τοῦ ς′ (1845 1848, 1853-1855 καὶ 1871-1873), *Ἰωακεὶμ Γ′* (1878-1884 καὶ 1901—), *Ἰωακεὶμ Δ′* (1884-1886), *Διονυσίου* Ε′ (1887-1891) *Νεοφύτου Η′* (1891 1894), *Ἀνθίμου Ζ′* (1895-1897) καὶ *Κωνσταντίνου Ε′* (1897-1901), ἀλλ᾽ ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γνωστῶν ὄντων τῶν κατ᾽ αὐτοὺς παρὰ τοῖς συγχρόνοις, δὲν παρίσταται ἀνάγκη περὶ τούτων μακρολογίας. Ὀφείλω μόνον νὰ σημειώσω, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐνδιατρίβει μάλιστα πάντων περὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ νῦν τὸ δεύτερον πατριαρχεύοντος Ἰωακεὶμ τοῦ Γ′, ὃν θεωρεῖ ἕνα τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος καὶ εἰς ὃν ἀφιέρωσε καὶ ἰδίαν μονογραφίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ λεπτομερῶς ἐξέθηκε τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. Τὸν περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος λόγον αὐτοῦ ὁ κ. Σοκολὼφ τερματίζει διὰ τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ′, πρὸς ὃν ἀπευθύνει ἐν τέλει τὴν ἑξῆς ἀποστροφὴν *ἑλληνιστί*: «ὁ Ὕψιστος χαρίζοι Σοι, Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Πάτερ καὶ Δέσποτα, ὑγίειαν καὶ δυνάμεις εἰς πολλὰ ἔτη».

Καθ᾽ ἅπαντα τὸν ΙΘ αἰῶνα (1797-1901) ἐπὶ τὸν οἰκουμενικὸν Θρόνον ἀνέβησαν ἐν ὅλῳ **26** πατριάρχαι, ἐξ ὧν δύο (ὁ Γρηγόριος Ε′ καὶ ὁ Ἄνθιμος ς′) ἐπατριάρχευσαν τρίς, πέντε δὲ (Καλλίνικος Ε′, Γρηγόριος ς′, Ἄνθιμος Δ′, Γερ-

μανὸς Δ' καὶ Ἰωακεὶμ Β') δίς. Σημειώσωμεν, ὅτι τὸν νῦν πατριαρχεύοντα Ἰωακεὶμ δὲν δυνάμεθα ἔτι νὰ καταλέξωμεν εἰς οὐδετέραν τῶν τάξεων τούτων. Ἐγένοντο ὅθεν πατριαρχικαὶ ἐκλογαὶ ἐν ὅλῳ 35, ὁ δὲ μέσος χρόνος τῆς διαρκείας τῆς ἐνεργοῦ πατριαρχείας δύναται νὰ ὁρισθῇ εἰς ἔτη τρία. Καθ' ὅλον τὸν αἰῶνα ἓξ μόλις πατριάρχαι *ἀπέθανον ἐπὶ τοῦ θρόνου* (Εὐγένιος Β', Ἄνθιμος Ε', Γερμανὸς Δ', Μελέτιος Γ', Ἰωακεὶμ Β' καὶ Διονύσιος Ε'), ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' *ἀπηγχονίσθη* ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ δὲ λοιποὶ 19 *ἐξηναγκάσθησαν εἰς παραίτησιν*. Οἱ Ἐθνικοὶ Κανονισμοί, οἱ ἰδιαιτέρως τονίσαντες τὸ *ἰσόβιον* τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας, οὐ μόνον οὐδόλως ἐξησφάλισαν τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ἐπιρροῆς, ἀλλὰ καὶ ἔτι πλέον· οὐδὲ κἂν ηὔξησαν τὸν μέσον χρόνον τῆς διαρκείας τῆς ἐνεργοῦ πατριαρχείας. Τὰ μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντα ἐκ περισσοῦ μαρτυροῦσι περὶ τοῦ δυσμενοῦς καὶ τοῦ ἀντιξόου τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἡ πατριαρχικὴ ἐξουσία μεθ' ὅλα τὰ βεράτια, τοὺς σουλτανικοὺς ὁρισμοὺς καὶ τοὺς Ἐθνικοὺς Κανονισμοὺς δὲν ἦτο ἠγγυημένη. Ὁ Πατριάρχης οὐδέποτε εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἐπαύριον ἡμέρα ἔσται κρείττων τῆς σήμερον, πάντοτε δ' εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι οὐδόλως ἀπίθανον αὔριον νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς παραίτησιν, ἀφοῦ ὑπῆρξαν περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ παραίτησις ἐξεβιάζετο ἄνευ οὐδενὸς ἀποχρῶντος λόγου καὶ ὅλως ἀπροόπτως. Κατὰ τὸ πρῶτον ἰδίᾳ ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος αἱ ῥᾳδιουργίαι πρὸς ἐκθρόνισιν τῶν πατριαρχῶν εἶχον τὴν πηγὴν ἐν αὐτῇ τῇ Πύλῃ, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἥμισυ ἀφορμὴ τῶν παραιτήσεων ἦτο σχεδὸν πάντοτε ἡ καταπάτησις καὶ καταστρατήγησις τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Σπανίως μέν, ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑπαιτιότητα ὑπεῖχον καὶ αὐτοὶ οἱ πατριάρχαι, καὶ ἐνίοτε οἱ κοσμικοί, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὴν νομιμοποίησιν τῆς ἰσχύος τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν.

Ἐν τούτοις —λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς— παρ' ὅλα ταῦτα οἱ Οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπεδείξαντο δρᾶσιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ κοινωνικῇ σφαίρᾳ ἐκτάκτως εὐρεῖαν. Εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι σχεδὸν πάντες ἦσαν οἱ κάλλιστοι τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ λαοῦ αὐτῶν, ἄνδρες μεμορφωμένοι, ἔχοντες ἦθος αὐστηρὸν καὶ αὐταπάρνησιν μεγάλην, ἄριστα κατανοῦντες τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἱκανότητα καὶ ἐνέργειαν καταβαλόντες πρὸς δημιουργίαν, συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει θέσεως. Πρώτιστον αὐτῶν μέλημα ἦτο βεβαίως ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων καὶ κανόνων, ἡ προφύλαξις τοῦ ποιμνίου αὐτῶν ἀπὸ τῶν λατινικῶν καὶ προτεσταντικῶν ἐπιρροῶν, ἡ χειραγωγία αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ τῆς οἰκογενειακῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἡ μέριμνα περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς καταστάσεως τῶν μονῶν, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κοινοτήτων καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας· ὡς πολιτικοὶ δὲ ἄρχοντες καὶ ἀντιπρόσωποι καὶ ταγοὶ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ ἀπέναντι τῆς τουρκικῆς κυβερνή-

σεως ὑπερήσπιζον ἑκάστοτε τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια αὐτοῦ μετὰ θάρρους καὶ σθένους, προκαλοῦντες εἰλικρινῆ θαυμασμὸν καὶ ἔκπληξιν, πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐπιρροήν, τὴν πεῖραν καὶ τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα καταβάλλοντες ὑπὲρ παντὸς συμφέροντος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· εἰς τοὺς πατριάρχας αὐτοῦ τούτους ἀκριβῶς ὀφείλει οὗτος τὴν μέχρι τουνῦν ἀλώβητον τηρηθεῖσαν ἁγνότητα τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτοῦ βίου καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ θέσιν ὡς status in statut ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει. Ἐὰν δὲ καὶ ἀνεφάνησαν εὐαριθμότατοι πατριάρχαι εἴτε ἀνίκανοι, εἴτε μὴ σχόντες τὸν ἀπαιτούμενον καιρόν, ὅπως παραγάγωσι καρποὺς τῆς δράσεως αὐτῶν, καὶ οὗτοι ἐν τούτοις τυγχάνουσιν ἀξιέπαινοι κατὰ τοῦτο τοὐλάχιστον, ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐτήρησαν τὰς παραδόσεις τῶν κρειττόνων ἢ ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας συνθήκας δρασάντων προκατόχων αὐτῶν, ἔχοντες ἐκείνους ὡς μιμήσεως πρότυπα. Καὶ ὁ λαὸς δὲ ὁ ἑλληνικὸς εἰς πάσας τὰς περιστάσεις προσεπήρχετο ἀρωγός, πρόθυμος πρὸς ἀνακούφισιν τῶν βαρῶν, ἅτινα συνεπήγετο τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, πάντοτε δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν προσεπάθει νὰ συγκεντρώσῃ τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν εἰς ἐκλεκτούς, ἀξίους αὐτῆς καὶ τοῦ εἰς ὃ ἐκαλοῦντο καθήκοντος. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης εἶνε περίεργος καὶ ἀξιοσημείωτος ἡ ψυχολογία τοῦ Ἰωακειμισμοῦ, ὅμοια δὲ ρεύματα οὐχ ἅπαξ παρετηρήθησαν παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Κατὰ τὸν ΙΘ´ αἰῶνα, ἐξ οὗ βλέπομεν πατριάρχας καὶ δὶς καὶ τρὶς ἐπανακάμψαντας εἰς τὸν Θρόνον. Ἡ ἀναθεώρησις τῆς λεπτομεροῦς δράσεως ἑκάστου τῶν πατριαρχῶν καταδεικνύει πραγματικῶς, ὅτι ἡ ἀπέναντι τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ὑπηρεσία ἦν ἀληθὴς ἀνδραγαθία, ἀκριβῶς διότι ἡ ὁδός, ἣν ἔβαινεν, ἦτο ἐσπαρμένη ὑπὸ θλίψεων καὶ ὀδυνῶν, ἕκαστον δὲ βῆμα ἀληθῆ ἀπετέλει ἀγῶνα...

«Διατὶ λοιπὸν τὸ Φανάριον — ἐκλέγει ὁ κ. Σοκολώφ —, ἔνθα διατρίβει ὁ πρῶτος τῇ τιμῇ πατριάρχης τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ συγκεντροῦται ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς πνευματικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τοῦ γοήτρου τοῦ χριστιανικοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἐθνικῆς ἰσχύος τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ, ἐχρησίμευσε καὶ χρησιμεύει ὡς σκοπὸς δεινῶν ἐπιθέσεων καὶ αἰτιάσεων ὑβριστικῶν; Διατὶ ὁ «φαναριωτικὸς κλῆρος καὶ» οἱ «Φαναριῶται» νὰ ὀνειδίζωνται καὶ νὰ δυασύρωνται ἐν τῷ βορβόρῳ, θεωρούμενοι ὡς ὑπαίτιοι παντοειδῶν καταχρήσεων καὶ ἠθικῆς ἐκλύσεως; Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ἐντὸς τοῦ «στενοῦ ἐθνικισμοῦ», τοῦ σφόδρα ὀξύνοντος τὰς σχέσεις τὰς μεταξὺ Φαναρίου καὶ τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων (Σέρβων, Βουλγάρων, Ρωμούνων) τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως περιλαμβανομένων καὶ τεινουσῶν καθ' ὅλον τὸν ΙΘ´ αἰῶνα εἰς ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν, τὸ χεῖρον πρόσωπον ἐν τῇ δυσφημήσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐν τῇ μεγαλοποιήσει τῶν ἐλλείψεων τῶν ἐν αὐτῷ παρατηρουμένων ἔπαιξαν οἱ **κατόλικοι** καὶ οἱ προτεστάνται, οἱ δόλιοι οὗτοι καὶ συστηματικοὶ ἐχθροὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, οἱ πάντα λίθον κινοῦντες πρὸς ἐξασθένισιν τῆς δυνάμεως αὐτῆς πρὸς ἐπίτευξιν τῶν προπαγανδιστικῶν

αὐτῶν σκοπῶν. Ὁσάκις ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας ἐγεννᾶτο ἐθνική τις κίνησις, σκοποῦσα καὶ ἀποβλέπουσα εἰς τὸν ἀπὸ τῆς Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως χωρισμὸν λαοῦ τινος, εἰς τὸ ζήτημα αὐθωρεὶ ἀναμιγνύονται οἱ *κατόλικοι* καὶ οἱ προτεστάνται, ὑπεκκαίοντες σφόδρα τὰ ἐθνικὰ μίση, τῶν ἐκ τούτου δὲ προκαλουμένων δεινῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀγώνων ἐπωφελούμενοι, προσεπάθουν νὰ καθυποτάξωσι πολιτικῶς ἢ πνευματικῶς τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτοὶ ἀκριβῶς πρώτιστοι πάντων ἐπέπεσον κατὰ τοῦ Φαναρίου, ἡ δὲ συκοφαντικὴ αὐτῶν διαγωγὴ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔσχε τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι πολλοὶ καὶ σήμερον ἔτι γνωστὸν τί ἐννοοῦσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Φαναρίου. «Καιρὸς ὅμως—ἐξακολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς «—καιρὸς ν' ἀναστηλωθῇ τὸ δίκαιον καὶ νὰ καταστῇ καταληπτόν, ὅτι αἱ ἐλλείψεις «καὶ αἱ καταχρήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου σφόδρα ἐμεγεθύνθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν «τῆς Ὀρθοδοξίας. Εἶνε ἀναμφίρρηστον, ὅτι τοιαῦται καταχρήσεις ὑπῆρξαν, ἀλλ' οὐχὶ «πλείονες καὶ μείζονες ἢ ὅσαι καὶ ἡλίκαι πάντοτε καὶ πανταχοῦ, δὲν πρέπει δὲ τὰ «μερικὰ γεγονότα ν' ἀνάγωνται εἰς θέσεις γενικάς, ἄλλως δέ, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει «τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, τὸν δεσποτισμόν, τὴν φιλοδοξίαν, «τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ ἀνομίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, πολλαὶ τῶν ἐλλείψεων καὶ «καταχρήσεων τούτων τῶν Φαναριωτῶν καθίστανται ἡμῖν εὐνόητοι καὶ συγγνωσταί. «Οὐχί! τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν εἶνε ἐπιθέσεων καὶ μομφῶν ἄξιον *καὶ μά-«λιστα ἀπὸ μέρους τῶν Ρώσσων*· (1) ἐξ ἐναντίου προκαλεῖ τὴν ἔκπληξιν πρὸ τοῦ «μετ' αὐταπαρνήσεως διεξαχθέντος καὶ διεξαγομένου ἀγῶνος καὶ τὸν θαυμασμὸν πρὸ «τοῦ βαρέος σταυροῦ, ὃν ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτὸ αἱ ἀνεξιχνίαστοι τοῦ Ὑψίστου βουλαί, «ὀφείλομεν δὲ μᾶλλον νὰ προσερχώμεθα ἀρωγοὶ πρὸς κουφισμὸν τοῦ εὐγενοῦς τούτου «βάρους πρὸς δόξαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας...»

Τὸ *τρίτον τμῆμα* τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Σοκολὼφ πραγματεύεται περὶ τοῦ *διοικητικοῦ συστήματος* τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα (σελ. 694—813). Ἐν τῷ διοικητικῷ τούτῳ συστήματι διακρίνων *δύο περιόδους*, ὡς μεταβατικὸν σημεῖον ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν ὁρίζει τὰ 1858—1860, ὅτε σημειοῦται ἡ ἀπαιτήσει τῆς Πύλης καὶ συνῳδὰ τῷ Χάττι χουμαγιοὺν τοῦ 1856 νομοθετικὴ τοῦ πατριαρχείου δρᾶσις. Κατὰ τὰ σουλτανικὰ βεράτια, ἅτινα διὰ μακρῶν ἀναλύει ὁ συγγραφεύς, ὁ πατριάρχης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικοθρησκευτικῇ αὐτοῦ δράσει de jure ἦν ὅλως ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως εἴτε ἐκ μέρους τῶν λαϊκῶν χριστιανῶν, εἴτε ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Τὰ σουλτανικὰ βεράτια ἰδιαιτέρως τονίζουσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τούτων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπολεως κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς βίον καὶ τὸ ἀναλλοίωτον τῆς οὐσίας τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συστήματος, ἐγγυῶνται δὲ τὴν κανονικὴν αὐτῆς ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν. Περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας λόγον ποιοῦνται καὶ ἄλλα ἐπίσημα τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἔγγραφα, καθορίζοντα τὰ δικαιώματα

1 Ὑπονοεῖ ὁ συγγραφεὺς μάλιστα πάντων τῶν προαναφερθέντα Λέμπεδεφ.

αὐτῆς οὕτως, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ προέλθῃ διχασμὸς εἴτε ἀμφιβολία τις ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ αὐτῶν. Τοῦτο δέον νὰ ἐξαρθῇ τὰ μάλιστα ὡς ἓν τῶν μεγίστων κατορθωμάτων τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως τῆς τουρκικῆς ἐποχῆς, διότι παρὰ πάσας τὰς ἀντιξόους περιστάσεις καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἐκκλησίας βίου, οὗτοι ἐτήρησαν ἄθικτον τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς κανονισμόν, τὴν ἐλευθέραν τοῦ δικαίου αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνεξαρτησίαν. Οἱ πρὸς τοὺς Σουλτάνους ἀγῶνες τῶν πατριαρχῶν ὅσον ἀφορᾷ τὰ βεράτια, αἱ ὑπέρογκοι δαπάναι καὶ αἱ μέγισται προσπάθειαι, αἱ καταβαλλόμεναι ἑκάστοτε πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκδόσεως τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ βερατίου εἶχον μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἀκριβῶς ἀπέβλεπον εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀπαραχαράκτου καὶ ἀπαραβιάστου τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς βίῳ. Διὰ τοῦτο πάντοτε βλέπομεν τοὺς πατριάρχας κατηγορηματικῶς δηλοῦντας τῇ τουρκικῇ Κυβερνήσει, ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη παραβίασις τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπειλεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐν Τουρκίᾳ ὑπόστασιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τούτου ἐν εἰδικαῖς ἀποφάσεσιν, ἀφορώσαις εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας σχέσεων, ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ὡρμᾶτο ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς βίου καὶ τοῦ ἀθίκτου καὶ ἀπαραβιάστου ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως, προερχομένης εἴτε ἐκ μέρους τοῦ κράτους, εἴτε ἐκ μέρους τοῦ κοσμικοῦ ἐν γένει στοιχείου. Σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο σπουδαιοτάτη ἀπόφασις ἐλήφθη ἐπὶ πατριάρχου *Γρηγορίου τοῦ Ε'* μηνὶ Ἰουλίῳ τοῦ 1898, καθ' ἣν ἀπ' εὐθείας ἐγράφη, ὅτι ἡ *Ἐκκλησία ὑπάγεται εἰς τὸ κράτος μόνον ἀπὸ ἀπόψεως πολιτικῆς, δύναται δὲ ἐνίοτε καὶ νὰ αἰτῆται παρ' αὐτοῦ ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως αὐτῆς ἐν ἐνδεχομέναις δυσχερείαις ἐπίσης ἐξωτερικοῦ χαρακτῆρος, μεσίτης δὲ μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας διωρίσθη Χριστιανὸς μέγας διερμηνεύς. Ἰδοὺ τὸ σχετικὸν κείμενον τοῦ πρώτου* τανῦν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ἐκδιδομένου «ὅρου», εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἐν τῇ ρωσσικῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν Ἄθῳ κώδικος ὑπ' ἀριθμ. DCCXXI , 69:

«Ὅρος τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδοθεὶς παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Γρηγορίου.

« . . . Ἓν μόνον χρέος ἔχει ὁ κατὰ καιρὸν πατριάρχης· ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλη-
« σία τοῦ Χριστοῦ ὑπόκειται κατὰ τὸ πολιτικὸν εἰς τὴν βασιλείαν, νὰ ζητῇ ἐνίοτε
« παρὰ τῆς βασιλείας ὑπεράσπισιν· ἐπειδὴ ἡ βασιλεία καθ' ἡμᾶς λέγεται ὑπεράσπι-
« σις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· διὰ τοῦτο εὐδοκήσας ὁ Θεὸς δὲν ἐσήκωσε τὴν ὑπε-
« ράσπισιν ταύτην εἰς τὰ καθήκοντα καὶ ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν βασιλείαν· καὶ ἐπειδὴ
« ἡ βασιλεία αὕτη ἔχει διωρισμένον ἐκ τῶν πιστῶν τὸν μέγαν διερμηνευτὴν εἰς τὸ
« νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας. ἔχει χρέος ὁ κατὰ καιρὸν πατριάρχης νὰ ἀνα-

«φέρῃ πρὸς αὐτὸν τὰς δυσκολίας καὶ νὰ ζητῇ δι' αὐτοῦ παρὰ τῆς βασιλείας τὴν «ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως ἡμῶν. 1798 ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ»

Ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Σουλτάνους καὶ τὴν τυρανικὴν κυβέρνησιν διαμαρτυρίαις δι' οἱανδήποτε αὐτῶν ἀπόπειραν κατὰ τῶν δικαίων καὶ τῆς αὐτονομίας τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος οὐχὶ πάντοτε ἐνίκων, ἕνεκα τοῦ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς ἀδυνάτου τῆς ἀποκρούσεως τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε ἠναγκάζοντο νὰ ὑποχωρῶσι πρὸς ἀποφυγὴν μειζόνων δεινῶν, διὰ τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἐκκλησίας θυσιάζοντες τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν σχετικὴν εὐμάρειαν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ζωήν, ἀλλὰ τοιαῦται ὑποχωρήσεις προὐκαλοῦντο ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιμόνου πιέσεως, ἔφερον χαρακτῆρα παροδικὸν καὶ ὅλως ἐξαιρετικὸν ἀπέναντι τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τῆς δεσποτικῆς αὐθαιρεσίας, ὑπὸ δὲ τῆς Ἐκκλησίας αἱ τοιαῦται ἐπεμβάσεις ἀνεγνωρίζοντο ὡς παράνομοι καὶ ὡς φανεραὶ ἀντιφύσεις πρὸς τὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας δίκαια τὰ ὑπὸ τῶν Σουλτάνων καθιερωθέντα· οὐδαμῶς ὅμως ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔθιγον τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς αὐτονομίας τῆς Ἐκκλησίας. Γενικῶς εἰπεῖν ἡ ἀνωτάτη τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀρχὴ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας ὑποχρεωτικὸν διὰ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς, ὡς καὶ πάντοτε εἶχε de jure τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἀπὸ τῶν δογμάτων καὶ τῶν κανόνων πηγαζούσῃ διαρρυθμίσει τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἐκκλησίας βίου.

Ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἀρχῶν τῆς πρώτης ταύτης περιόδου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ παρατηρεῖται τάσις πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν καθόλου ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναμίξεως τοῦ κοσμικοῦ στοιχείου εἰς ταῦτα, καθ' ἧς ἀναμίξεως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ πάντοτε ἀντιπαρέβαλλεν ἀντίστασιν. Τούτων ἀκριβῶς τῶν ἀναμίξεων ἐπωφελήθη ἡ Πύλη, ὑποκινουμένη εἰς τοῦτο καὶ ὑπὸ ἄλλων, ἐχόντων ποιόν τι συμφέρον εἰς τὴν ἐξασθένησιν τοῦ πατριαρχικοῦ κύρους. Ἀπὸ τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ Πύλη ἤρξατο ἤδη φανερῶς ὑπονομεύουσα καὶ περικόπτουσα τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας, συννευόντων πρὸς τοῦτο τῶν πολιτικῶν τῆς Δύσεως, ὧν αἱ προσπάθειαι ἐτείνοντο πρὸς μείωσιν τοῦ γοήτρου τῆς ρωσσικῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς πολιτικῆς. Τοῦτο πραγματικῶς καὶ ἐπετεύχθη μετὰ τὰς λονδινείους τοῦ 1841-1842 συνδιασκέψεις, ὅτε ἡ ρωσσικὴ ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν προστασία, στερηθεῖσα τῆς ἀποκλειστικότητος διὰ μόνην τὴν Ρωσσίαν, διεμοιράσθη εἰς τὸ σύνολον τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Τοῦτο ἦτο φοβερὸν διὰ τὴν Ρωσσίαν κτύπημα. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς παρατηρεῖ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Τουρκία, τῇ σιωπηλῇ ἐπιδοκιμασίᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἤρξατο νὰ πιέζῃ καὶ φονεύῃ ἀτιμωρητεὶ τοὺς Χριστιανούς.

Τὸ πρᾶγμα εἶχε προχωρήσῃ μέχρι καὶ τῆς ἀναμίξεως τῶν ξένων τούτων Εὐρω-

παίων διπλωματῶν εἰς αὐτὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ πατριαρχείου πράγματα. Ὁ «πρῶτος» τὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐπιβολὴν ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων Ἄγγλος *Ρέδκλιφ* ἀπετόλμησε νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ προσώπου τοῦ πατριάρχου καὶ τῷ 1840 ἐγένετο παραίτιος καὶ δημιουργὸς ἀποτροπαιοτάτης κωμῳδίας ὀθωμανοπροτεσταντικοῦ δικαστηρίου, σκοποῦντος τὴν ἐκδίκασιν τοῦ πρώτου τῇ τάξει ἱεράρχου τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς! Ἐπωφελούμενος τῆς ὅλως ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Σουλτάνου ἐπιρροῆς ὁ Ρέδκλιφ, ἐξ ἔχθρας πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπέδρασε καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς λειτουργίας, γενόμενος αἴτιος, κατὰ τὸν κ. Σοκολώφ, νὰ μεταλλαγῇ ὁ ἑορτασμὸς ὁ ἀρχαῖος τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ Πύλη, εὑροῦσα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ διπλωμάτου τούτου πρόθυμον συνεργάτην ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἰσχύος καὶ τοῦ κύρους καὶ τοῦ γοήτρου τοῦ πατριάρχου, ἔχουσα δὲ συμφέρον, ὡς καὶ ἐκεῖνος, ἐν τῷ περιορισμῷ τούτων, ἐν ὁμοφωνίᾳ ἐκκινεῖ μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκστρατείαν ὀθωμανοπροτεσταντικήν, καταλήξασαν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ τόσον ἀποφευγομένου κοσμικοῦ στοιχείου συνδυασμὸς καὶ ἀνάμιξις καθαρῶς προτεσταντικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ πρᾶγμα ἄλλως τε δὲν θ' ἀπήντα καὶ μεγάλας δυσκολίας, καθ' ὅσον ἤδη τὸ κοσμικὸν στοιχεῖον δὲν ἦτο ξένον πρὸς τὰ πατριαρχεῖα, καίτοι τὰ καθήκοντα αὐτοῦ μέχρι τοῦδε περιωρίζοντο αὐστηρῶς εἰς μόνον τὸ ὑλικὸν καὶ οἰκονομικὸν μέρος.

Τοιουτοτρόπως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1847 τῷ πατριάρχῃ Ἀνθίμῳ τῷ Ϛ' ἐδόθη σουλτανικὴ διαταγή, συνιστῶσα τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ διοικητικοῦ καθεστῶτος, ἀποσκοποῦσαν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐρρέθη, εἰς τὴν ἐξασθένησιν τοῦ κύρους τοῦ πατριάρχου ὡς πατριάρχου τῶν Ρωμαίων, ἐθνάρχου καὶ βασιλέως, καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐξαιρετικῆς ὅλως de jure ἐξουσίας αὐτοῦ. Τὰ ἐν τῷ πατριαρχείῳ τότε ἐκπονηθέντα «δέκα καὶ πέντε κεφάλαια» ἤνοιξαν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον τῶν κοσμικῶν εἰς τὰ διοικητικὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα, ἐπὶ τούτων δ' ἀκριβῶς τῶν κεφαλαίων στηρίζονται οἱ κατόπιν συνταχθέντες «Γενικοὶ Κανονισμοὶ» τοῦ 1858-1860, οἵτινες καὶ ὁριστικῶς μετέβαλον τὸ διοικητικὸν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως σύστημα. Τινὲς τῶν συγχρόνων ἐν τούτοις ἐνόμιζον, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις ἐγένετο «συνῳδὰ τοῖς ἱεροῖς κανόσι» καὶ συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχαῖα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει προνόμια. Τοιουτοτρόπως ἐν τῇ Συνόδῳ ἐκαθέσθησαν καὶ τρεῖς κοσμικοί: ὁ μέγας Λογοθέτης *Νικόλαος Ἀριστάρχης*, ὁ ἡγεμὼν τῆς Σάμου *Στέφανος Βογορίδης* καὶ ὁ βέης *Ἰωάννης Ψυχάρης*. Πρωτοφανὲς καὶ μοναδικὸν φαινόμενον! Ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος, καίτοι συνέταξαν τὰ 15 κεφάλαια ταῦτα, δυνάμει τῶν ὁποίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας μετέσχον καὶ κοσμικὰ πρόσωπα, ἐν τούτοις κάλλιστα ἐνόουν τὸ ἄτοπον τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1848 συνεκάλεσαν σύνοδον ἐκ 18 ἱεραρχῶν, ἥτις καὶ τρανῶς διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἀκώλυτον ταύτην ἀνάμιξιν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγ-

ματα κοσμικῶν προσώπων. Καὶ ἐπετεύχθη μὲν ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτῶν, ἀφοῦ ὅμως ὁ πατριάρχης Ἄνθιμος ἠναγκάσθη νὰ στερηθῇ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου.

Καὶ ὁ *γεροντισμὸς* δὲ πολλῶν ἀνωμαλιῶν πρόξενος τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγένετο. Ὁ Μόσχας μητροπολίτης Φιλάρετος ἔλεγε περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὸ σύστημα τοῦ γεροντισμοῦ εἶνε αὐθαίρετον, μὴ ἐπιτρεπόμενον ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ τοῦ ὅλου τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ· οἱ γέροντες εἶνε περιττοὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σύστημα, καθ' ἃ καὶ ὁ ἄριστος τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι γνώστης τοῦ κανονικοῦ δικαίου *Στέφανος ὁ Καραθεοδωρῆς* διετείνετο...

Κατὰ τὸ 1856 ἐδημοσιεύθη τὸ περιλάλητον *Χάτι-χουμαγιούν*, ἐν ᾧ οἱ σύγχρονοι ἀνεγνώρισαν τὴν θαυματουργὸν πανάκειαν ἀπὸ πάντων τῶν τουρκικῶν δεινῶν.. Καὶ τὸ Χάττι-χουμαγιοὺν τοῦτο ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ ἀρχῇ ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἀναγκαίας μεταρρυθμίσεως τοῦ διοικητικοῦ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως συστήματος *τῇ ἐνεργῷ συνεργασίᾳ τῆν Πύλης καὶ συνῳδὰ ταῖς ἀπαιτήσεσι τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ*. Ἀνωτέρω ἐλέχθησαν τὰ δέοντα περὶ τῆς «εὐεργετικῆς» χροιᾶς τοῦ ἐγγράφου τούτου. Ἐν τούτοις τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1857 τὸ πατριαρχεῖον ἔλαβεν ἐπιτακτικὰς ὁδηγίας παρὰ τῆς Πύλης νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὰς ἐνδεικνυομένας μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρότερον ἤδη δοθεισῶν «ὁδηγιῶν» τῆς ὑψηλῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἀνακρίβεια, ἡ ἀοριστία καὶ τὸ διφορούμενον τῶν ὁποίων δὲν διέφερεν, ἐννοεῖται, ἀπὸ τὰς ὁμοίας ἀρετὰς τῶν παρομοίων τουρκικῶν ἐγγράφων. Ἓν μόνον πρέπει γενικῶς νὰ λεχθῇ, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διαφαίνεται ἐν ταῖς ὁδηγίαις ταύταις ἡ ἐχθρικὴ τῆς Πύλης στάσις ἀπέναντι τοῦ Πατριαρχείου. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπεθύμει τίποτε περισσότερον, τίποτε ὀλιγώτερον, νὰ μεταρρυθμίσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὸν ὑπάρχοντα τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμόν. Καὶ οἱ Τοῦρκοι γνωρίζουσι κάλλιστα τίνος ἀνάγκην ἔχει ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μεταρρυθμισταί, ἐκ τῶν προτέρων ὑποδεικνύουσι τί καὶ πῶς πρέπει νὰ γίγνηται διὰ τὴν «βελτίωσιν» τῶν τοῦ πατριαρχείου πραγμάτων, ἅτινα πρέπει νὰ ὑπάγωνται ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας. Καὶ τὸ θλιβερώτερον— λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς— ὅτι ἡ ἀνάμιξις αὕτη τῆς Πύλης εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας παρεστάθη ὡς γενομένη νομίμως, τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ δηλονότι καὶ τῇ εἰσηγήσει καὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἀφ' ἧς ἠρύσθη καὶ ἐδανείσθη τὸ Διβάνιον τὴν περὶ Ἐκκλησίας ἰδέαν, ὡς περὶ ἱδρύματος τοῦ Κράτους, ὡς περὶ ὑπουργείου τινὸς sui generis. Καὶ ὅμως ὄπισθεν τῶν μεταρρυθμίσεων ἐκρύπτοντο αἱ δόλιαι τῆς Πύλης προθέσεις τοῦ νὰ περιορίσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατριαρχείου καὶ τοῦ πατριάρχου, ὡς ἐθνάρχου καὶ βασιλέως τῶν Ρωμαίων καὶ νὰ περικόψῃ τὰ ἀρχαῖα προνόμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ ὡς status in statu πρὸς εὐχερεστέραν μετέπειτα συγχώνευσιν εἰς ἓν ὅλον Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΤΟ ΘΕΡΙΣΟΝ

(ΠΑΛΑΙ ΤΗΡΕΣΙΑ)

Ἡ μικρὰ τοῦ Θερίσου κώμη, ἡ πλειστάκις ἀποδεκατισθεῖσα καὶ νῦν ὑπὸ ἑκατὸν περίπου οἰκογενειῶν Ἑλλήνων μόνον οἰκουμένη, ἔχει εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῆς μεγαλομάρτυρος νήσου διαμέρισμα ἱστορίαν ἀπ' αἰώνων ἤδη λαμπρὰν καὶ πατριωτικωτάτην. Τὸ Θέρισον, ἡ ὀρεινοτέρα κώμη τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας, ἵδρυται ὑπὸ τὰς ῥίζας καὶ τὰς κλιτύας τῶν πανευκλεῶν Λευκῶν Ὀρέων, κατακοσμεῖται δὲ ὑπὸ χλοερῶν τοπείων καὶ κυπαρίσσων ὑψικόμων, συμβολιζόντων τὴν εὐθυτενῆ ἀναδρομὴν τῶν σωμάτων τῶν ὀρεσιτρόφων καὶ ἀδούλωτον ἀνέκαθεν τὸ φρόνημα ἐχόντων τέκνων αὐτῆς. Ὁδός, ἄγουσα διὰ τῆς παντέρπνου χαράδρας τοῦ προαστείου τῶν Χανίων Μουρνιῶν Βαντε καὶ εἰς τὴν ἄλυσιν ἐγκαρσίως τοῦ ἀντερείσματος τῶν Λευκῶν Ὀρέων τοῦ πάλαι Βερεκύνθου, νῦν δὲ Μαλάξας, ἀνιοῦσα καταλήγει περίπου εἰς τὴν ἱστορικωτάτην καὶ περιβόητον ἐν Κρήτῃ μακρὰν καὶ βαθεῖαν τοῦ Θερίσου φάραγγα, ἀπὸ τοῦ τέρματος τῆς ὁποίας δυσβατωτάτη πάλιν ἀτραπὸς ἄγει εἰς τὰς ἀποκρήμνους κλιτύας τῶν ὑπερκειμένων τοῦ Θερίσου ὑπερυψήλων ὀρέων, ἀπὸ τῶν ὑπερκοσμίων κορυφῶν τῶν ὁποίων κατέρχεται τέλος περατουμένη αὕτη εἰς τὴν ἀντίθετον, μεσημβρινὴν πλευρὰν τῶν Λευκῶν Ὀρέων, εἰς τὸ τῆς Ἀνωπόλεως τῶν Σφακίων ὀροπέδιον.

Τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίας τῶν Χανίων (Κυδωνίας) διαιρουμένης σχεδὸν διὰ τοῦ ἀντερείσματος τῶν Λευκῶν— Ὀρέων Μαλάξας (πάλαι Βερεκύνθου) εἰς ἄνω καὶ κάτω λεκανοπέδιον, κατεῖχον τὸ πάλαι τὸ μὲν πρῶτον οἱ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀναφερόμενοι ἐν τῇ νήσῳ αὐτόχθονες Ἐτεόκρητες, τὸ δὲ κάτω οἱ Κύδωνες, οἱ ἀμφὶ ῥέεθρα Ἰαρδάνου (Πλατανιᾶ) κατὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη οἰκοῦντες καὶ μετὰ τῶν ἐπηλύδων ὕστερον Δωριέων εἰς ἕνα λαὸν συναναμιγέντες. Οἱ ἐν τῷ ἄνω, τῷ ὀρεινῷ τουτέστι λεκανοπεδίῳ, οἰκοῦντες Ἐτεόκρητες ἦσαν κατεσκεδασμένοι εἰς πολίχνας καὶ χωρία, ὧν μείζονες ἦσαν ἡ Ῥιζινία καὶ ἡ Τηρεσία. Ἐκ τῶν Ἐτεοκρήτων τούτων οἱ κατὰ πολίχνας οἰκοῦντες, ἐξ οὗ Πολιχνῖται, κατέχοντες τὰ καθ' ἡμᾶς Κεραμειὰ καὶ ἔτι περαιτέρω πρὸς δυσμὰς μέρη, ἦσαν οἱ πολυπληθέστεροι καὶ ἰσχυρότεροι, διότι ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων Φορμίων ἐπῆλθε κατὰ Θουκυδίδην (II, 85) κατὰ τῶν Κυδωνιατῶν, αἱρουμένων, καθὸ Δωριέων, τὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ μετὰ τῶν Πολιχνιτῶν ἐλεηλάτει τὴν τῶν Κυδωνιατῶν χώραν (O. Müller Dorier I. 30), ἐνδιατρίψας ἐξ ἀνέμων ἐκεῖ οὐκ ὀλίγον χρόνον·

οἱ δὲ Ῥιζινιᾶται κατεῖχον τὰ πρὸς δυσμὰς ὀρεινότερα μέρη (τὰ καθ' ἡμᾶς χωρία Ζούρβαν, Μεσκλά, Λάκκους, Καρανοσκάφιδα, Ὀρθοῦνι καὶ λοιπά), οἱ δὲ Τηρεσιανοὶ τὰς πρὸς ἀνατολὰς μέχρι Κόμπων καὶ Ἀποκορώνου ὑπωρείας τῶν Λευκῶν Ὀρέων.

Ἐκ τῶν Τηρεσιανῶν Ἐτεοκρήτων ἕλκουσι τὴν καταγωγὴν οἱ καθ' ἡμᾶς Θερισιανοί, τῆς Τηρεσίας περισωθείσης διὰ τῶν αἰώνων εἰς τὸ παρεμφερὲς ὄνομα Θέρισος ἢ Θέρισον. Τὸ νῦν τοῦτο κωμίδιον, τὸ πολλῷ ὀρεινότερον καὶ ἀρχαιότερον τῶν πρὸς δυσμὰς Μεσκλῶν καὶ Λάκκων, ὑπέστη ἔκπαλαι περιπετείας ἀλλεπαλλήλους ἀπ' αὐτῶν τῶν Σαρακηνῶν Ἀράβων, κατορθωσάντων μετὰ πολλὰ νὰ κατάσχωσι μικρὸν πρὸς δυσμὰς θέσιν τὴν ὑπ' αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν Ζούρβαν. Ὑπὸ τῶν παρὰ τῇ παραλίᾳ τῆς Κυδωνίας ἐνιδρυθέντων Σαρακηνῶν αὐτῶν, ἔνθα τὰ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ὕστερον (1252) κτισθέντα Χανία, τότε δ' ἁπλῶς Bab (Πύλη, Στόμα, πρὸς ἐξαγωγὴν ἐμπορικὴν) ὀνομαζόμενα, ὑπ' αὐτῶν πιεζόμενοι οἱ ὑψίδιαιτοι τῶν βορείων κλιτύων τῶν Λευκῶν Ὀρέων Ἐτεόκρητες, ἀνῳκίσθησαν ὑψηλότερον, προσφυγόντες εἰς τὴν μετὰ τὴν τῆς βαθέας φάραγγος τοῦ Θερίσου διέξοδον, ἔνθα συσπειρωθέντες ἠμύνοντο ἔκτοτε κατὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων κατακτητῶν. Ἡ φύσις προνοοῦσα ἴσως ἀνέδωκε τὴν τῶν πολυδαιδάλων καὶ τραχυτάτων τῶν Λευκῶν Ὀρέων ὀροσειράν, καταστήσασα αὐτὴν ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὀχύρωμα δυσπόρθητον καὶ ἀμυντήριον διηνεκὲς κατὰ τῶν ἐπαπειλούντων τοὺς ἐγχωρίους καὶ ἀπερχομένων κατ' αὐτῶν ὀθνείων στοιχείων. Ἡ βαθυτάτη τῆς Τηρεσίας ἢ τοῦ Θερίσου φάραγξ ἐπὶ ὥραν ὅλην ἀπὸ Μαλάξας (Βερεκύνθου) διατελεῖ οἱονεὶ πύλη αὐτοῦ ἀβίαστος ἀείποτε, αὐτὸ δὲ τὸ Θέρισον, ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ πόρου αὐτῆς ἀρχόμενον καὶ ἀνατρέχον εἰς αὐτὰ τὰ κράσπεδα τῶν θεοκτίστων Μαδαρῶν, εἶνε διανεμημένον κατὰ συνοικίας, ἑκάστη τῶν ὁποίων κεῖται ἐπὶ τραχυτάτου ὑψώματος, προμαχῶνος ἀπατήτου ὄντος. Ἦτο πολυάνθρωπον πρότερον τὸ Θέρισον, εἰς ποίμνια πολλὰ πρὸ πάντων εὐποροῦν, ἀνὰ τὰς τραχυτάτας κλιτύας καὶ τὰς ἀκρωρείας τῶν ὑπεράνω τῆς κώμης Μαδαρῶν ποιμαινόμενα, ἦτο δὲ πεφημισμένος ὁ ἐξ αὐτῆς τυρὸς ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Κυδωνίας ἔκπαλαι πρὸς ἐμπορίαν ἐξαγόμενος, ἐξ οὗ ἡ πολύφημος ὕστερον ὡς εἴδομεν πόλις τῶν Χανίων τότε Τυροῦ Πόλις ὠνομάζετο. Ἡττηθέντων δὲ τῶν Σαρακηνῶν Ἀράβων ὑπὸ τοῦ Βυζαντηνοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ τῷ 961 καὶ ἀπελαθέντων ἐκ τῆς νήσου τῶν ἐπιζησάντων ἐξ αὐτῶν, μετὰ πάροδον 138 ὅλων ἐτῶν, καθ' ἃ ἡ ἄλλη ἐκείνη μάστιξ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως οὐ μόνον τὴν Κρήτην, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ Αἰγαῖον καὶ τὰς περὶ αὐτὸ ἀκτὰς κατέστρεφε καὶ κατεσυλαγώγει, ἀνέπνευσαν καὶ οἱ Κρῆτες, ἐπανελθόντες πάλιν εἰς τὴν ἐν Βυζαντίῳ ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, οἱ δὲ Λευκωρεῖται ἀνεπτύσσοντο ἔκτοτε ἀνέτως καὶ προήγοντο. Τότε τὸ Θέρισον, μὴ ὄντων ἀκόμη τῶν περιωνύμων Λάκκων συνῳκισμένων, ἐμεγεθύνθη καὶ ἤκμασε καὶ δὴ ὑπὸ τὴν πατρικὴν διοίκησιν τῶν ἐκ Βυζαντίου εὐγενῶν οἴκων τῶν Μουσούρων καὶ Σκορδυλῶν.

Οὕτω παρήρχοντο τὰ ἔτη, ἀποτελούσης καὶ τῆς Κρήτης μέλος ὁλοκληρωτικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐν Βυζαντίῳ Αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ἐπεφυλάσσοντο εἰς τὸ

πολυπαθὲς ἑλληνικὸν Γένος ἄλλα δεινά. Ὅτε οἱ ἐκ τῆς Ἑσπερίας χριστεπώνυμοι Σταυροφόροι προήλαυνον εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς λύτρωσιν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων βεβήλων καὶ ἐξεθύμαναν, ἀπολέσαντες βεβαίως τὰ ἴχνη τῆς ἀγούσης πρὸς τὰ νοτιανατολικὰ ὁδοῦ, εἰς τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ καλὰ καθίσαντες ἐκεῖ ἔπραξαν ὅ τι δὴ καὶ ἔπραξαν, λείαν Μυσῶν αὐτὴν ποιήσαντες πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ἔλαχε καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὴν περιβόητον ἐκείνην πρὸς ἀλλήλους μοιρασιάν, ὡς μετὰ ταῦτα κατὰ παραπλήσιον τρόπον συνέβη καὶ εἰς τὴν ἀνοικονόμητον καὶ ἀτίθασσονΠολωνίαν ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὴν ἄλλων θεοπροβλήτων Μεγαλειοτήτων, ἔλαχε λέγομεν αὕτη μετὰ τῶν ἄλλων μερῶν εἰς τὸν Μαρκήσιον τοῦ Μοντφερράτου Βονιφάτιον,[1] ὁ ὁποῖος πωλήσας αὐτὴν τῇ 12 Αὐγούστου 1204 ὡς φέουδον ἀντὶ εὐτελοῦς χρηματικοῦ ποσοῦ!, μετεβίβασεν εἰς τὴν ἄλλως τε εὐαγῆ αὐτοῦ συναγωνίστριαν Ἐνετίαν. Οἱ δύστηνοι νησιῶται αἴφνης ἐξημερώθησαν ἐκ τῆς ἀπροετοιμασίας καὶ παγκλήρου παραλύσεως τότε τοῦ ἑλληνοβυζαντινοῦ Κράτους, πρὸ τετελεσμένου γεγονότος, οὐχὶ δοριάλωτοι, ἀλλ' ἀργυράλωτοι ἁπλῶς καὶ σαφῶς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὅλως αὐτῶν γενόμενοι! Δὲν ἠδύναντο ἐπὶ πολὺ νὰ συνέλθωσι, περιελαυνόντων περὶ τὴν πανάποτμον αὐτῶν Μητρίδα οὐ μόνον γαλέραι καὶ κάτεργα εἰς πλῆθος ἐνετικά, ἀλλὰ καὶ ὁλκάδες πολλαὶ Γενουαίων, ἄλλων τούτων ἀπ' τὴν Κῶ γυρευόντων μερτικό. Καταληφθείσης δὲ ἐπὶ τοῦ Δόγου Πέτρου Ζάννη τελείως τῆς νήσου μετὰ τὸν ναύαρχον Μωροζίνην (=Μαυρογένην) ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἀποσταλέντων μετὰ 31 γαλαρῶν (1205) ἄλλων ναυάρχων Ρενιέρου Δανδόλου καὶ Ρογήρου Πρεμαρένου, ἤρξατο ἡ διάταξις τῶν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν ἀγοραστῶν καὶ ἡ ὀχύρωσις αὐτῆς διὰ πύργων, καστελλίων κα φρουρίων, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ καὶ δύο τρεῖς ἐκ τῶν ἀπειροπληθῶν (ἐπὶ 4[1]/2 καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας) ἐπίσημοι ἐπαναστατήσεις, αἱ τῶν Ἁγιοστεφανιτῶν ἢ Ἀργυροπούλων καὶ τοῦ Κ. Σκορδύλη καὶ Μελισσηνοῦ. Ὅτε δὲ τῷ 1251 μετ' ἀνταρσίαν τινὰ τῶν νεμομένων τὰ κατὰ τὴν Κίσσαμον, ἀπὸ τῶν Μεσογείων καὶ ἄνω μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάθα, ἐκ τῶν πρώτων ἐξ Ἐνετίας τιμαριούχων τιμάρια, κατεδίκασεν ἡ ἐνετικὴ πολιτεία τοὺς ἡττηθέντας τούτους Ἐνετοὺς ἀντάρτας καὶ ἐκεῖθεν ἀνατολικώτερον, εἰς τὸν ἀνωτέρω ὅρμον Bab (τὰ μετ' οὐ πολὺ Χανία) ἀπελάσασα, μετ' ἄλλων νεωτέρων καὶ πιστοτέρων ἐξ Ἐνετίας ἱπποτῶν μεταναστῶν ἐκεῖ κατέστησεν, ἤρξατο (1252) ἡ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς πάλαι μεγάλης Κυδωνίας ἵδρυσις καὶ περὶ αὐτὴν συνάμα ἰσχυρὰ τῶν Χανίων περιτείχισις. Ἡ ἐνετικὴ Πολιτεία ἐξέλεξε τὸ μέρος τοῦτο, ἐνισχύσασα διαφοροτροπως αὐτό, διότι οὐ μόνον ὁ ὅρμος ἤθελε τῇ εἶναι χρήσιμος, ὡς καὶ ἡ παραπλεύρως Σούδα,ἀλλὰ καὶ ἤθελε συνέχῃ τοὺς τῆς ὀρεινῆς Κυδωνίας ἐγχωρίους εἰς ὑποταγήν, οἵτινες καὶ μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἀνταρτῶν

(1) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ἀπεκλήθη πρὸς τιμὴν τοῦ μεταπράτου αὐτοῦ μία τῶν εὐφορωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης Βονιφάτιον (Μονοφάτσι), μέχρι τοῦδε οὕτως ὀνομαζομένη.

ἱπποτῶν εἶχον συμπράξῃ καὶ δυσήνιοι πάντοτε ἦσαν. Εἰς πολλὰς καὶ συνεχεῖς μερίμνας ἐνέβαλλον τοὺς Ἐνετοὺς ἄρχοντας οἱ ὑψιδίαιτοι καὶ τραχεῖς ἔνοικοι τῶν Κυδωνιακῶν Μαδαρῶν· δὲν ἐνόουν οὗτοι ν' ἀφήσωσιν ἡσύχους οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τοὺς καπηλευτὰς της ἐλευθερίας αὐτῶν, ὡς ἐν πλάτει διεκτραγῳδεῖ τὰ ἐπὶ τῆς μακραίωνος ἐνετοκρατίας βάσανα καὶ ἀγῶνας αὐτῶν ἡ ἱστορία τῆς ἐνετοκρατουμένης Κρήτης. Τὴν ἐν τῷ τότε δὲ κατάστασιν ἐδείνουν πρὸς τῇ ἐκμυζητικῇ τάσει τῶν ἀρχόντων ἥ τε μισαλλοδοξία τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου λατινικοῦ Κλήρου καὶ ἀπληστία καὶ αἱ πολυειδεῖς, ἠθικαὶ καὶ ὑλικαί, καταχρήσεις καὶ καταπιέσεις τῶν τῇδε κἀκεῖσαι ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον χώραν κατεσπαρμένων τιμαριουχιῶν. Πρὸς ταῖς ἱστορικαῖς τῶν χρόνων ἐκείνων πηγαῖς καὶ ἡ δημώδης μοῦσα περιέσωσεν οὐκ ὀλίγα λαϊκὰ οὕτως εἰπεῖν ἀρχεῖα, ἀναγράφοντα μετὰ πλείστης μὲν ὅσης πικρίας καὶ θλίψεως, ἀλλὰ καὶ μίσους καὶ πάθους κατὰ τῶν τερατουργῶν ξένων ἐκείνων, οἵτινες περιήγαγον τοὺς ἐγχωρίους εἰς τάξιν εἱλώτων καὶ δουλοπαροίκων (paria). Ἐν ἑνὶ τῶν ᾀσμάτων τούτων, ἐν τῷ ὁποίῳ καταδηλοῦται οὐ μόνον ὁ ἔρως τῶν ὀρεσιτρόφων Ριζιτῶν τοῦ Θερίσου καὶ τῶν Μεσκλῶν πρὸς τὸν ὁπλισμόν, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τῶν ξένων καταπιεστῶν πάθος, τὸ ἀκατάσχετον καὶ ἀνυπόμονον παλληκάρι ᾄδον περιπαθῶς λέγει:

«Πότες θὰ κάμῃ ξαστεριά,
Πότες θὰ φλεβαρίσῃ,
Νὰ πάρω τὸ τουφέκι μου,
Τὴν ὄμορφη πατρώνα,
Νὰ καταιβῶ τὸν Ὁμαλό,
'Στὴ στράτα τῶν Μουσούρων[1],
Νὰ κάμω μάναις δίχως γυιούς,
Γυναίκαις δίχως ἄντραις,
Νὰ κάμω καὶ μικρὰ παιδιὰ
Μαῦρα, σκοτινιασμένα. κτλ.»

Καὶ ἐπέπιπτον αἴφνης οἱ ἀήττητοι Ριζῖται κατὰ τῶν ἐν Κοντοπούλοις[2] Κεραμειῶν, τῶν ἐν Βαρυπέτρῳ (=Μαρῆ-Πέτρῳ), Νταράτσῳ (=Δουράτσῳ), Κυρτωμάδῳ (=Κὺρ-Θωμάδων), Κοντομαρὶ (=Κόντε-Μαρῆ) καὶ ἄλλων μέχρι Σούδας καὶ τῶν

(1) Ἡ στράτα τῶν Μουσούρων κεῖται ὑπὸ τὴν κώμην τῶν Λάκκων, ἡ ὁποία ἤρξατο μεγεθυνομένη καὶ ἄλλο αὔτη ἀμυντικὸν ὀχύρωμα περιβόητον καθισταμένη μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς Κρήτης, ὡς ἐν ἐκτάσει περὶ τούτου βλέπομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τουρκοκρατουμένης Κρήτης.

(2) Τὰ Κοντόπουλα, οὕτω κληθέντα καὶ οὕτως ἔτι καλούμενα, ἦσαν τότε ἕδρα κομήτων (κόντιδων φεουδαρχῶν), οἵτινες κατέχοντες τὸ ἐκ πολλῶν χωρίων συγκείμενον διαμέρισμα τῶν Κεραμειῶν, συνεκράτουν εἰς ὑπακοὴν τοὺς ὑπερκειμένους Ριζίτας καὶ ἐπιδρομὰς συχνὰς κατ' αὐτῶν ποιοῦντες.

παμφόρων τῶν Χανίων προαστείων ἐνετικῶν τιμαριουχιῶν καὶ πολυειδῶς βλάπτοντες καὶ ἐκδικούμενοι τοὺς τιμαριούχους ἱππότας, ἀπεσύροντο ὀχυρούμενοι εἰς τὰ ἐν ταῖς ἀπατήτοις Μαδάραις καταφύγια αὐτῶν. Οὕτω τὸ Θέρισον διετέλει, ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Σαρακηνῶν Ἀράβων, κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν κατὰ καιροὺς κατακτητῶν, ἦτο δὲ περιώνυμον ἀνέκαθεν καὶ ἐπὶ γυναικείᾳ καλλονῇ, ὅπερ οὐχ ἧττον ἐξηρέθιζε τὰ τρυφερὰ αἰσθήματα τῶν Ἐνετῶν φεουδαρχῶν ὡς καὶ τῶν κατόπιν ἀγάδων. Ἐμφανισθέντων ἐν τούτοις τῶν Τούρκων ἐν Κρήτῃ καὶ διεξαγομένου τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ πολυχρονίου περὶ κυριότητος αὐτῆς πολέμου, δὲν ἐδίστασαν ἐκ δύο κακῶν νὰ προτιμήσωσιν οἱ Ριζῖται, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Κρῆτες, τὸ μὴ χεῖρον, τὴν μετὰ τῶν τέως πολυχρονίων αὐτῶν ἀρχόντων Ἐνετῶν συμμαχίαν, ὅθεν καὶ ἐπέσπασαν καθ' ἑαυτῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τὴν θηριώδη μανίαν τῶν ἀσιατικῶν ἐκείνων ὀρδῶν. Πολλοὶ τότε τῶν Ριζιτῶν, ὅσοι δὲν κατέφυγον εἰς ὑπερκείμενα δυσπροσιτώτερα μέρη, ἢ δὲν ἐξεπατρίσθησαν, προσέφυγον, καὶ πρὸ πάντων ἐκ Θερίσου, εἰς τὴν Γραμβοῦσαν καὶ τὴν Σούδαν, διατελούσας ἔτι κατὰ τὴν συνθήκην ὑπὸ τοὺς Ἐνετούς. Ἐκ τῶν ἄλλων τούτων καταφυγίων, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Σούδας, ἐπέφερον καταστροφὴν εἰς τοὺς ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ τὰς πρώην τῶν Ἐνετῶν κτήσεις ἐνιδρυθέντας νέους κατακτητάς, ἐξορμῶντες ἀπαύστως ἐκεῖθεν καὶ καρπούμενοι οὕτω τὰ πρὸς ζωάρκειαν, πολλάκις δὲ καὶ αἰχμαλωτίζοντες ἐπισήμους ἐξ αὐτῶν, οὓς ἀπέλυον μετὰ καταβολὴν λύτρων ἱκανῶν. Ὅτε δὲ τῷ 1715 ὁ φρούραρχος τῆς Σούδας Λουδοβίκος Μάγνος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς ὁ τῆς Σπιναλόγγας Φραγκῖσκος Γ̃ιουστινιάνης, παρέδωκαν καὶ αὐτὰς μετὰ τὴν Γραμβοῦσαν εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ διαταγὴν τῆς Ἐνετικῆς Πολιτείας, μὴ θελούσης ἢ μὴ δυναμένης ἀνωφελῶς καὶ ἀζημίως νὰ δαπανᾷ πρὸς διατήρησιν τοῦ λοιποῦ καὶ τῶν τελευταίων τούτων σημείων τῆς ἐν τῇ νήσῳ ποτὲ κυριαρχείας αὐτῆς, οἱ μὴ ἐκπατρισθέντες ἐκ τῶν ἐν τῇ Σούδᾳ ἔτι ἐπιζώντων προσφύγων ἐκείνων ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐκ νέου δούλην αὐτῶν πατρίδα. ἀποβάντες δέ, Θερισ̃ιανοὶ πρὸ πάντων, κατέλαβον πάλιν τὰς ἐνδόξους αὐτῶν Μαδάρας καὶ ἐκεῖθεν ἠγωνίζοντο καὶ ἐπάλαιον ἀκαταπαύστως κατὰ τῶν ἀπεριστάλτων καὶ φοβερῶν ἐκείνων Κρητογ̃ιανιτσάρων. Πολλοὺς ἐκ τῶν ἐθνομαρτύρων τούτων ἥ τε παράδοσις καὶ ἡ δημώδης μοῦσα ἐξυμνοῦσα παρέδωκεν εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τουρκοκρατουμένης Κρήτης. Ἡ Κρήτη, ἔστω καὶ μεγαλόνησος καὶ πολλὰ ἀπὸ φύσεως ἔχουσα ἀμυντήρια, δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρῇ συστηματικὰ καὶ ὠργανισμένα, ὡς ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι, κλέφτικα καὶ ἀρματωλικὰ σώματα· οὐδὲν ἧττον, ἄνδρες πλεῖστοι ὅσοι κατ' ἄτομα καὶ ἐνίοτε καθ' ὁμάδας μικράς, ὡς ἀδελφωχτοὶ (ἀδελφοποιτοί, faux frères), ἀδούλωτον ἔχοντες τὸ φρόνημα καὶ τῶν πάντων ἀπερίοπτοι παρὰ τὸ ἐκδικεῖσθαι καὶ τιμωρεῖν τοὺς ἄλλους τούτους Πίστεως καὶ Πατρίδος ἐχθροὺς προσηνέχθησαν ἑκούσια πρὸς τοῦτο θύματα. Πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀπεθρήνησεν ἡ δύστηνος χώρα κρεμαμένους ἀπὸ τοῦ μαρτυρικοῦ Τσιγγελίου[1] καὶ τῶν

(1) Ὁ Τουρνεφόρτ ἰχνογραφῶν τὸ ἰκρίωμα καὶ περιγράφων αὐτὸ λέγει ἐν ἄλλοις περὶ τῶν

Κερκέλων (=Κρίκων), ἐξ ὧν ἀπὸ πλατάνων διὰ σχοινίων ἀπηωροῦντο ἀναβιβαζόμενοι καὶ καταβιβαζόμενοι, καὶ δὴ μετὰ τὴν τοῦ τῆς Κρήτης πρωτομάρτυρος Δασκαλογιάνη ἐπανάστασιν (1770). Ἐάν τινες κατώρθουν ν' ἀποσώζωνται μετ' ἀνεκδιήγητα βάσανα καὶ κινδύνους εἰς Μικρασίαν, τὸ πλεῖστον ὅμως αὐτῶν περιεπλανᾶτο εἰς τὰς ἀπροσίτους κορυφὰς τῶν Λευκῶν Ὀρέων πρὸ πάντων, ἀβίωτον διηνεκῶς βίον διάγον, μέχρις οὗ ἐξέλαμψεν ἡ πρώτη ἀστραπὴ τῆς ἐθνοσωτηρίου Ἐγέρσεως.

Ὅσοι ἐκ τῶν ἀτρομήτων τούτων πατριωτῶν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιζήσωσιν, οὗτοι ἐγένοντο οἱ πρῶτοι τῆς μαρτυρικῆς αὐτῶν πατρίδος στρατηλάται. Οὗτοι ὥς τινες ἐν τῷ νέῳ Ἰσραὴλ Κριταὶ ἄραντες ἐπ' ὤμου τὸν Σταυρὸν καὶ ἀναπτύξαντες τὴν ἱερὰν τοῦ Ἀγῶνος Σημαίαν, ἐδυνήθησαν νὰ μαγνητίσωσι καὶ περὶ αὐτοὺς ἑλκύσωσι τὰ πλήθη, τὰ ὁποῖα τέως ἔπτησσον πρὸ τῆς ἐν Κρήτῃ γεέννης ἐκείνης τῆς κολάσεως. Καὶ οὐκ ὀλίγοι μὲν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν Λευκῶν Ὀρέων ἐπεφάνησαν αἴφνης καθοδηγοί, ἀλλὰ τὸ κέντρον τὸ πρὸς τὴν σφηκοφωλεὰν τῶν Χανίων λαβὸν στάσιν ἀπειλητικὴν ἦν τὸ κλεϊσθὲν ἔτι μᾶλλον τότε Θέρισον. Οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῆς περιλαλήτου κώμης εἶχον ἤδη ἀναδειχθῆ τουρκοδιῶκται ἀκατάβλητοι, ἀλλ' ὁ οἶκος τῶν Χάληδων πρὸ πάντων ἦν ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία τῶν ὑπὲρ ἀπολυτρώσεως ἀγωνιστῶν. Δι' αὐτῶν ἐτέθησαν αἱ Ρίζαι εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς τὰ Σφακία παράλληλον, εἰς οἵαν ἡ Γορτυνία τῶν Κολοκοτροναίων πρὸς τὴν Μάνην τοῦ Πετρόμπεη. Ἦσαν τρεῖς οἱ υἱοὶ τοῦ Δημητρίου Χάλη, ὁ Βασίλειος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Στέφανος, λάμποντες ἐκ κάλλους, καθὸ Θερισ̱ιανοί, πεπροικισμένοι δὲ διὰ προτερημάτων ψυχικῶν ἀξιαγάστων. Ἀπόγονοι ὄντες τῶν ἐκ Σούδας ἐκείνων εἰς Θέρισον προσφυγόντων ἀνταρτῶν (χαΐνιδων), διετέλουν ἁρματωλοὶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀκαταπόνητοι, ἀναστατοῦντες τοὺς Γ̱ιανιτσάρους καὶ Ξεκουκουλώτους ἀκούοντας μόνον τὸ ὄνομα αὐτῶν, διότι ἐθεώρουν οὗτοι τὰ ἔκτακτα ἐκεῖνα τέκνα τῆς φύσεως οὐ μόνον ἀνυποτάκτους ἀσίδες καὶ χαΐνιδες (ἐπαναστάτας καὶ ἀντάρτας), ἀλλὰ καὶ δημεγέρτας ἐπιτηδειοτάτους καὶ μάλιστα τὸν πρεσβύτερον Βασίλειον, ὄντα ἀπὸ φύσεως στωμύλον ῥήτορα καὶ πνευματωδέστατον. Ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσι δημιουργοῦνται πεπροικισμένοι ἄνδρες δι' ἐξόχων πνευματικῶν χαρισμάτων καὶ ἀναδεικνύονται καθοδηγοὶ καὶ σωτῆρες καθιστάμενοι λαοῦ καὶ ἔθνους ὅλου. Οἱ Χάληδες ἦσαν πρὸς τοῦτο πεπλασμένοι· ὁ Βασίλειος, περίνους καὶ λιγὺς Κρητῶν ἀγορητής, καὶ τοῦ ἀειμνήστου Ὄθωνος τερπομένου νὰ ἀκροᾶται αὐτὸν ἐπὶ πολὺ μνημονικώτατον πρὸς τούτοις ὄντα· ὁ Ἰωάννης, ὁ ἀετὸς τῶν Λευκῶν Ὀρέων καὶ ποδώκης αὐτῶν Ἀχιλλεύς· ὁ Στέφανος ὁ ὡραῖος τοῦ Θερίσου νεανίας καὶ βάρδος ἐνθουσιώδης καὶ περιπαθὴς τῶν περιλαλήτων Μαδαρῶν αὐτοῦ, ὃν τόσῳ ἐνωρὶς πεσόντα κατ' ἀρχὰς εὐθὺς τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπεθρήνησαν αἱ καλλίμορφοι Θερισ̱ιαναὶ καὶ ὁ στρατευόμενος τῆς Πατρίδος

βασανιζομένων. «On l'empalle ou on le met au gauche (espèce d' estrapade». M. P. de Tournefort, I. 92 καὶ 93.

λαός. Τοιαύτης τῆς ἀειμνήστου καὶ ἀνεκτιμήτου ἐκείνης πατριωτικῆς τριάδος οὔσης, ἑπόμενον ἦτο, ὅτι ἤθελεν αὕτη ἐξεγείρῃ τὰ λυσσώδη καὶ αἱμοβόρα ἔνστικτα τῶν ἀγρίων τῆς λυκοφωλεᾶς Χανίων Ξεκουκουλώτων καθ' ἑαυτῆς τε καὶ τῶν λεβέντιδων ἀγωνιστῶν Θερίσου.

Ὁ Βασίλειος τέλειος Προμηθεὺς ὤν, ἐν πεποιθήσει δ' ἀπεκδεχόμενος τὸ σωτήριον τοῦ Κυρίου, ἀπεδήμησεν ἐνωρὶς πρὸς προμήθειαν ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων, γυμνῆς οὔσης τῆς Κρήτης ἔκ τε τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν φοβερῶν καὶ τρομερῶν τουρκαγάδων αὐτῆς. Μετ' ἐπιμονῆς δὲ περισυλλέξας ὅσα ἦν δυνατόν, περιάγων ἀπὸ Σμύρνης εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἀπεβίβασεν αὐτὰ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κυδωνίας καὶ μετενεγκὼν ἐπιτηδείως εἰς κευθμῶνας ἀνὰ τὰ ὄρη, μυήσας δὲ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς οἰκειοτέρους αὐτῷ ἐν Θερίσῳ, μετέβη εἰς τὸ μέγα καὶ ἀθάνατον τῆς Κρήτης ἔρυσμα, τὰ Σφακία καὶ συνεννοεῖτο μετὰ τῶν ἤδη ἐκεῖ μεμυημένων προκρίτων καὶ πρὸ πάντων μετὰ τοῦ συντέκνου του καὶ μέγα δυναμένου Ἀναγνώστου Μανουσογιαννάκη, τοῦ ἀνεπιλήπτου καὶ μεγαθύμου ἐν Νίμβρῳ πατριώτου καὶ τοῦ ἐν Ἀνωπόλει ἰσχύοντος οἴκου τῶν Παναγιωτάκιδων καὶ ἄλλων. Τῶν προπαρασκευαστικῶν ὅμως κινήσεων καὶ ἐνεργειῶν τούτων δὲν διετέλει ὅλως ἐν ἀγνοίᾳ ἡ ἐξουσία, διαβοηθέντων καὶ τῶν ἐν Προύθῳ συμβάντων καὶ τῆς κατὰ τὴν Χέρσον Ἑλλάδα ὁρωμένης συγκινήσεως. Προστάξαντος δὲ τοῦ πασσᾶ τῶν Χανίων Λατὶφ νὰ συλληφθῶσιν ἐν τάχει οἱ ἐν Θερίσῳ ἀσίδες ἀδελφοὶ Χάληδες, κατέφυγον οὗτοι προλαβόντες εἰς Σφακία μετ' ἄλλων τινῶν οἰκείων. Γενομένων δὲ τῶν τρομερῶν σφαγῶν καὶ φρικτῶν κρεουργιῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Χανίων κατ' ἐπανάληψιν ἀπὸ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος ἀνερρίφθη ὁ κύβος, κυρηχθείσης ἐπισήμως τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Σφακίοις, ὅπου συνεκλήθησαν καὶ συνέρρεον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ἀντιπρόσωποι, ὡς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων. Προχειρισθεισῶν δὲ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ διορισθέντων τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχηγῶν, εἰδοποιήθησαν τὰ κατὰ τὰ πεδινὰ μέρη γυναικόπεδα ν' ἀποσύρωνται, ὡς τὸ σύνηθες, εἰς τὰ ὄρη, συγχρόνως δ' ἐγένετο ὁ φόνος τῶν ἐν Θερίσῳ συμποσιαζόντων καὶ ὀργιαζόντων Τούρκων ὑπαλλήλων, σουμπάσιδων καὶ ἄλλων, ὑπὸ τῶν μεταβάντων ἐκ Σφακίων ἀρχηγῶν Χάληδων καὶ τοῦ Παναγιωταναγνώστου ἢ Πωλίδου κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν Σφακίοις ἀνωτέρας ἀρχῆς, τῆς Καγγελαρίας κληθείσης. Τούτων γενομένων, ὁ μὲν Βασίλειος καὶ ὁ Στέφανος ἔστησαν τὸ ἀρχηγεῖον αὐτῶν ἐν Θερίσῳ, ὁ δὲ Ἰωάννης ἐν Κεραμείοις καὶ ὁ Παναγιωταναγνώστης πρὸς δυσμὰς περαιτέρω, ἐν Μεσηλοῖς καὶ Λάκκοις.

Λυσσώδης μανία κατέλαβε τὰ ἐν Χανίοις ἀνθρωπόμορφα θηρία, μετὰ τὸν φόνον μάλιστα τοῦ σούμπαση Σκυλομεμέτη καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὀρτάκιδων καὶ πάραυτα ἡτοιμάσθησαν πρὸς ἐξόρμησιν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ Χριστιανούς, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τῶν Θερισιανῶν. Καθ' ὅλην τὴν μακροχρόνιον Ἐπανάστασιν τὸ Θέρισον διὰ τοὺς Χάληδας ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῶν ἐξορμήσεων καὶ

ἐπιθέσεων τῶν γιανιτσάρων. Ὅθεν οἱ πρῶτοι, ἐξορμήσαντες τῇ 14 Ἰουνίου (1821) ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ ὑπὸ τὸν ὠμὸν καὶ θηριώδη γιανίτσαρον Ταμπουρατζῆν ἐτράπησαν τὴν πρὸς Θέρισον ἄγουσαν. Ἐνῷ δὲ οὗτοι ἔσπευδον ἐν φρυαγμῷ διὰ Κεραμειῶν καὶ τὰ γυναικόπαιδα διεσκορπίζοντο τῇδε κἀκεῖσε, προσδραμὼν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κεραμειῶν Ἰω. Χάλης καὶ ὁ τῶν Σφακίων Δασκαλάκης ἢ Τσελεπῆς, ἔγγονος τοῦ Δασκαλογιάννη, ἐν ἀναπεπταμέναις ἑλληνικαῖς σημαίαις, ἀντεμετώπισαν αὐτοὺς ἐν θέσει Δ γενῆ. Ἐνῷ δ' ἐπεφώνουν οἱ ἀρχηγοί: «Τίμιε Σταυρέ, βοήθα μας· φωθιὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, φωθιὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, κανεὶς νὰ μὴ γλυτώσῃ», ἀντέστησαν μὲν οἱ ἀγάδες κατ' ἀρχὰς πεισματωδῶς, ἀλλ' ἐνδόντες τέλος εἰς τὴν ἀκατάσχετον ἐπιφορὰν τῶν ἐπαναστατῶν, ἔτρεψαν μὲν τὰ νῶτα καὶ ἔφευγον προτροπάδην, ἀλλ' ἐν τῷ χωριδίῳ Λούλῳ ἀπωσθέντες κατέλαβον τὰς οἰκίας αὐτοῦ, ὅποθεν ἀπεμάχοντο καρτερικῶς. Ἐνῷ δὲ κλινούσης τῆς ἡμέρας ἐφαίνοντό πως οἱ ἐχθροὶ ὑπερισχύοντες, αἴφνης ἐπιπίπτει ἑτέρωθεν ὁ Σφακιανὸς Βαρδουλομανούσος καὶ οὕτω τρέπονται ἀνεπισχέτως καὶ καταδιωκόμενοι ἀλογίστως κατεκρημνίζοντο κάτωθεν τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Μαλάξης πρὸς τὸ χωρίον Νεροκούρου καὶ ἐκεῖθεν ἀποσωθέντες εἰς Χανία κατῃσχυμμένοι ἐδικαιολογοῦντο ὅτι εὗρον τὰ ὄρη κεκαλυμμένα ἐκ Μοσχάβων καὶ Μανιατῶν φουστανελλάδων.

Τὰ πρωτολεῖα ταῦτα, καθ' ἃ ἔπεσον ἱκανοὶ Τοῦρκοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ταμπουρατζῆς, ἐνεθάρρυναν μὲν τοὺς ἐπαναστάτας, ἐξηγρίωσαν δ' ἔτι μᾶλλον τοὺς ἐν τῇ λυκοφωλεᾷ γιανιτσάρους, οἵτινες κλείσαντες τὰς πύλας τὴν ἐπιοῦσαν (15 Ἰουνίου), ἐπήνεγκον πάλιν σφαγὴν καὶ ἐρήμωσιν ἀπερίγραπτον κατὰ τῶν ὑπολειφθέντων Χριστιανῶν ἐν Χανίοις, τὴν δὲ 23 Ἰουνίου ἐξορμήσαντες πάλιν περὶ τοὺς τρισχιλίους ἐτράπησαν ἤδη δυτικώτερον τρέχοντες διὰ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς μανιωδεῖς ἐπὶ τὸ Θέρισσον, ἀλλὰ κατὰ τὸν Γερολάκκον Κεραμειῶν, πάλιν ἔπαθον ἧτταν καὶ καταστροφὴν χείρονα ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Χάλιδων καὶ τοῦ Παναγιωταναγνώστου, καταδιωκόμενοι καὶ ἀπορρίπτοντες πρὸς σωτηρίαν τὰ ὅπλα, ὅτε ἐν ἄλλοις ἐπισήμοις αὐτῶν κατεσφάγη τρέχων καὶ ὁ ἐπιβόητος Χασὰν βέης Ντουκμετζῆς.

Ἐπέμενον ἐν τούτοις νὰ καταστρέψωσι τὸ Θέρισον καὶ ἔπειτα τοὺς Λάκκους καὶ τὰς ἄλλας Ῥίζας καὶ τὴν 4 Ἰουλίου μετὰ μεσημβρίαν ἐξορμήσανσες ὑπὲρ τοὺς πεντακισχιλίους ὑπ' αὐτὸν τὸν Λατὶφ πασσᾶν, ὥδευον διὰ τῆς Ἁγιᾶς ἐπὶ τὸ Θέρισον, ἐν θέσει δὲ Καμπιὰ τῆς φάραγγος ἀντεμετώπισαν αὐτοὺς πρῶτοι ὁ Β. Χάλης καὶ ὁ Σφακιανὸς Ἀνδρ. Φασούλης. Ἡ πάλη ἦτο δεινή, λαμβάνουσα διαφόρους φάσεις καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, πολλάκις δ' ἔκλινε διὰ τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροπλίαν καὶ τὰ μέσα ὑπὲρ τῶν Τούρκων, ὅτε τέλος κατέφθασεν ἔνθεν μὲν ὁ ἀεικίνητος Δασκαλάκης ὁ Τσελεπῆς, δυσμόθεν δὲ ὁ Παναγιωταναγνώστης μετὰ τῶν μεγαλανθρώπων Λακκιωτῶν, τότε δὲ πλέον ἔφευγον οἱ Τοῦρκοι προτροπάδην, πρώτου τοῦ Λατὶφ ἀποσωθέντος ἐφίππου εἰς Χανία καὶ ἤθελε συντελεσθῇ πανωλεθρία εἰς τοὺς φεύγοντας, ἐὰν δὲν ἐπεδίδοννο οἱ νικηταὶ εἰς τὴν λείαν, δι' ἧς τοὐλάχιστον ὡπλίσθησαν πλεῖ-

στοι ὅσοι, πάντων τῶν ἐφοδίων περιελθόντων εἰς αὐτοὺς καὶ αὐτῶν τῶν ἁλύσεων καὶ σχοινίων, δι' ὧν θὰ ἐδεσμεύοντο!

Ἡ ἐντὸς εἰκοσαημέρου διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀλλεπαλλήλων πληγμάτων ἐν ταῖς Ρίζαις τῆς Κυδωνίας ταπείνωσις τῆς ἐπηρμένης ὀφρύος τῶν ἐν Χανίοις ἀγάδων καὶ βέηδων ἔφερεν εἰς ἀναστάτωσιν οὐ μόνον τοὺς ἐν Σελίνῳ ὠμοφάγους θῆρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν Ρεθύμνῳ καὶ Ἡρακλείῳ, και ἀφοῦ καὶ ἐν Ρεθύμνῳ σφαγαὶ φοβεραὶ ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουνίου ἐγένοντο καὶ ἀλλεπάλληλοι ἐξορμήσεις καὶ ἐκεῖθεν, ἀποτυγχάνουσαι ὡσαύτως, ἤρξατο ἡ τρομερὰ καὶ φοβερὰ σφαγὴ καὶ κρεουργία ἐν Ἡρακλείῳ καὶ μάλιστα τῇ 23 καὶ 24 Ἰουνίου. Ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους διεδραματίσθησαν τότε τραγικώτεραι ἀναλόγως καὶ σπαρακτικώτεραι μιαιφονίαι. Ὑπερδισχίλια πτώματα κατέκειντο τῇδε κἀκεῖσε, μεταξὺ τῶν ὁποίων τόσον πλῆθος ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, ὥστε δὲν εὑρίσκετο ἱερεὺς πρὸς ταφὴν τῶν σφαγέντων. Ὁ ἀρμπετὲς οὗτος, ὡς οἱ τουρκολογοῦντες καλοῦσι τὰς τοιαύτας θηριώδεις ἑκατόμβας, ἐπαναληφθεὶς καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως (ἐπὶ τοῦ φόνου τοῦ Ἀγριολήδου ὑπὸ τοῦ Ν. Μαλικούτη), ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας (1897!), ἐμέθυσεν ἐπὶ τοσοῦτον τὰ τουρκοβαρβαρόφωνα πλήθη τῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Κρήτῃ ἐσπέγιδων καὶ ζορμπάδων, ὥστε παρέσυραν καὶ τὸν ἀνώτερον πασσᾶν τῆς Νήσου (σερασκέρην) Σερὶφ εἰς πανγενῆ ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Χανίων καὶ Σφακίων. Οὕτως ἑτοιμασθεὶς ὁ Σερίφ, ἀφοῦ παρέλαβε καὶ τοὺς ἐν Ρεθύμνῃ ἑτοίμους ὑπὸ τὸν Ὀσμὰν πασσᾶν, προήλαυνεν εἰς Ἀποκόρωναν, προηγουμένου σώματος ἰσχυροῦ ὑπὸ τὸν ἐπ' ἀνδρείᾳ φημιζόμενον Καούνην καὶ τὸν Γερλῆ ἀγᾶν. Εἶνε ἐξάκουστος πάντων τούτων ἡ πανωλεθρία ἐν τοῖς στενοῖς τῶν Θερμοπυλῶν τῶν Σφακίων, ἐν τῷ λαγκῷ τοῦ Κατρέως, ἐν τοῖς μεταξὺ Κράπης καὶ Ἀσκύφου στενοῖς καὶ τῇ Ἀμπέλῳ καὶ ἐκ περιτροπῆς ἐν Θερίσῳ καὶ ταῖς Ριζαις. Ἐν τούτοις σπεύδοντες μετὰ φρυαγμοῦ ἐξ ἀνατολῶν οὗτοι καὶ κομπορρημονοῦντες ἐξηκολούθουν τραγῳδοῦντες τὸ προσβλητικὸν διὰ τοὺς Χανιῶτας πρὸ πάντων Τούρκους ᾆσμά των, ἔχον ἐν ἀρχῇ οὕτως:

«Ἐλᾶστ' ἐμεῖς οἱ Καστρινοί, οἱ φοβεροὶ παιγνιῶταις (σκοπευταί),
Νὰ 'πᾶ νὰ λευτερώσωμε τσοὶ Ρεθεμνοχανιῶταις,
Νὰ κάμωμε καὶ τὸ Θέρισο
Πάστρα καὶ λούθρα, χέρισο».

Καὶ ἐπεχαιρεκάκησαν μὲν οἱ ἐν Χανίοις ἀγάδες διὰ τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἀποτυχίαν τῶν ἐξ ἀνατολῶν οὕτως ἀφηνιασμένως τρεχόντων κατὰ τῶν Σφακιανῶν καὶ τῶν Ριζιτῶν ὁμοπίστων των καὶ ὑπερκομπαζόντων, δὲν ἔπαυσαν δὲ μέχρι τέλους ἐπιστρατεύοντες ἰδίως κατὰ τοῦ Θερίσου καὶ τῶν περιωνύμων καὶ σπαρτιατικῶν Λάκκων. Τοιοῦτον τὸ Θέρισον μέχρι τοῦδε ἔτι ἐν μεγίστῃ συντομίᾳ, χαρακτηριζόμενον ἐν τῇ Γενικῇ Ἱστορίᾳ τῆς νήσου εἰς ἄκρον ἔνδοξον, γεννῆσαν ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ἀληθῶς πρωτεργάτας τῆς ἐν Κρήτῃ Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως στρατηγοὺς Χάληδας.

Β. Ψιλάκης.

(1) Μόνος ὁ πρεσβύτερος τῶν πρωταθλητῶν τούτων Θερισιανῶν Βασίλειος ἐπέζησε μετὰ τὴν Ἑλλ. Ἐπανάστασιν, ἀπεβίωσε δ' ἐν Προνοίᾳ Ναυπλίας τῷ 1846 ἐν βαθμῷ στρατηγοῦ, ἀφοῦ ἐπεῖδε καὶ τὸν θάνατον τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν. Οὕτως οὐδεὶς ἄρρην ἐκ τοῦ γεραροῦ ἐκείνου ἐν Θερίσῳ οἴκου τῶν Χάληδων ἀπέμεινεν. Οἱ ἐξάδελφοι Γερανιῶται καὶ Φανδρίδαι εἶνε ἔγγονοι τοῦ στρατηγοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ Ἄννης καὶ Ἑλένης. Καὶ οἱ Ζιμβρακάκαι δὲ ἕλκουσι τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ ἐν Θερίσῳ οἴκου τῶν Λεβεντοτσεπέτηδων.

ΕΚ ΤΗΣ ΚΥΑΝΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Λόρδος Λανσδόουν, τὴν 20 Δεκεμβρίου 1904 ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐν Πετρουπόλει καὶ Βιέννῃ πρεσβευτὰς τῆς Ἀγγλίας τὰ ἑξῆς:

«Ἐκτὸς τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ συστήματος τῆς εἰσπράξεως τῆς δεκάτης, ἥτις ἐπείγει, καὶ τῆς τακτικῆς πληρωμῆς τῶν μισθῶν τῶν ἀνδρῶν τῆς χωροφυλακῆς, ἐπίσης ἐπεῖγον φαίνεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς βελτιώσεως τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ δικαστικοῦ συστήματος ἐν τοῖς βιλαετίοις τούτοις. Ἡ ἀνάγκη τῆς τακτικῆς καὶ ἀνελλιποῦς πληρωμῆς τῶν μισθῶν τῶν δικαστικῶν εἶνε ἐπίσης ἐμφανὴς καὶ ἐπιτακτική, ὅπως καὶ ἡ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἀστυνομικῶν.

«Ἐν τῷ βιλαετίῳ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μεγαλειότητος ἔχει πληροφορίας, ὅτι οἱ δικασταὶ μόλις ἔλαβον τὸ ἥμισυ τοῦ ὀφειλομένου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μισθοῦ των. Εἶνε δὲ ἀδύνατον ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ν' ἀναμείνῃ τις παρ' αὐτῶν νὰ ζῶσι, χωρὶς ν' αὐξάνωσι τὰ κέρδη των δι' ἄλλων ἀκατονομάστων μέσων.»

Ὁ Λόρδος Λανσδόουν συνιστᾷ πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, ἐκτὸς τῆς τακτικῆς καὶ ἀνελλιποῦς πληρωμῆς τῶν μισθῶν, καὶ διορισμὸν ἀνωτάτων δικαστικῶν ἐποπτῶν, οἵτινες διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς αὐτῶν ἐποπτείας θὰ ἐπιβλέπωσιν εἰς τὴν ἀκριβῆ ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης καὶ θ' ἀποκαθάρωσι τὸν δικαστικὸν κλάδον τῆς Μακεδονίας διὰ τῆς ἀποβολῆς ἀπ' αὐτοῦ τῶν κακῶν δικαστῶν.

Τὰς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ λόρδου Λανσδόουν ἔσπευσαν ν' ἀνακοινώσωσιν οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν κόμητα Γολουχόφσκην καὶ τὸν κόμητα Λάμσδορφ.

Ὁ Γολουχόφσκης ἀπήντησε πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας κ. Πλάνκενς, ὅτι λαμβάνει ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ, ἐξέφρασε δὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τίποτε δὲν θὰ συμβῇ κατὰ τὴν ἄνοιξιν, τὸ ὁποῖον νὰ χειροτερεύσῃ τὴν κατάστασιν, μολονότι ἀνωμολόγησεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι, παρὰ τὸ συμφέρον των, δὲν ἐπιδιώκουσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν βελτίωσιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως.

Ὁ κόμης Λάμσδορφ ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας κ. Χάρδιγκ, ὅτι τὸ σημεῖον, ἐφ' οὗ εὑρίσκεται συμφωνότατος μὲ τὸν κόμητα Λανσδόουν, εἶνε ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐξέφρασε δὲ τὴν λύπην του, διότι τὸ ζήτημα τοῦτο παρημελήθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἀνέφερε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν συστηματικὴν ἀντίδρασιν τῆς τουρκικῆς

Κυβερνήσεως κατὰ παντὸς μεταρρυθμιστικοῦ μέτρου, ἡ ὁποία ἐπιφέρει ματαίως τὴν ἀπώλειαν πολυτίμου χρόνου.

Ὁ σὶρ Φ. Ἔλλιοτ, γράφων ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Σεπτεμβρίου 1904, παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς :

«Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς κ. Α. Ρωμᾶνος μοὶ παρεπονέθη καὶ πάλιν σήμερον, ὅτι ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς οἱ Ἕλληνες ἀπέχουν πάσης μετὰ τῶν Βουλγάρων συμπράξεως ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς ἐκ τούτου δὲ καταδιώκονται καὶ δολοφονοῦνται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν κατορθοῖ νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς Πύλης τὰ ἀναγκαιοῦντα μέτρα ἐπὶ ὑποθέσεων ἐνδιαφερουσῶν τοὺς Ἕλληνας.

«Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον, προσέθεσεν ὁ κ. Ρωμᾶνος, αἱ σχέσεις μας μετὰ τῆς Τουρκίας περιέστησαν εἰς ἀνυπόφορον κατάστασιν».

Κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας, ἀγγέλλων δι' ἐγγράφου του ὑπὸ ἡμερομηνίαν 27 Σεπτεμβρίου, ὅτι ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης ἐπὶ τοῦ φόνου ἑνὸς Ἕλληνος ἱερέως ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας εἰς τὸ Ἐξισοῦ, διαβιβάζει καὶ τὸ ἑξῆς ἔγγραφον τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ Ἄγγλου προξένου κ. Σίλπεϋ:

«ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 20 Σεπτεμβρίου 1804.—Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀναγγείλω πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅτι ὁ Θεόδωρος Μόδης, μέλος τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Μοναστηρίου, ἐτραυματίσθη θανασίμως παρά τινος Βουλγάρου, ὀνομαζομένου Βαρδάρ. ἐνῷ ἐκάθητο ἀνύποπτος ἐντὸς τοῦ γραφείου του. Περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι τὸ νέον τοῦτο ἔγκλημα τῶν Βουλγάρων ἐξήγειρεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα, ἧς ὁ δολοφονηθεὶς ἀπετέλει ἔγκριτον μέλος. Καθ' ἃ μάλιστα πληροφοροῦμαι, ἐπεκράτησε κατ' ἀρχὰς ἡ σκέψις, ὅπως κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ θύματος οἱ Ἕλληνες προβῶσιν εἰς ἀντιβουλγαρικὴν διαδήλωσιν, τῆς ὁποίας, ἄγνωστον, ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ συνέπειαι.

«Εὐτυχῶς ὅμως χάρις εἰς τὰς ληφθέντα ὑπὸ τῶν ἀρχῶν προφυλακτικὰ μέτρα, ἰδιαίτατα δὲ χάρις εἰς τὴν μεγάλην ἐχεφροσύνην, τὴν ὁποίαν ὁ Ἕλλην συνάδελφός μου κ. Καλλέργης ἐπέδειξεν ἐν τῇ περιστάσει, δηλώσας, ὅτι δὲν θὰ μετέβαινεν εἰς τὴν κηδείαν, ἐὰν δὲν τῷ ἐδίδετο ἐκ τῶν προτέρων ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι οὐδεὶς θὰ ἐξεφωνεῖτο λόγος ἐπικήδειος, ἡ ταφὴ τοῦ θύματος ἐγένετο ἄνευ ἐκτρόπων.

«Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἀτυχὴς Μόδης ὑπῆρξε θῦμα τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐθεωρεῖτο, ἀγνοῶ ἐπὶ τῇ βάσει τίνων καταγγελιῶν, ὡς καταδότης. Ἐξ ἑλληνικῶν ὅμως πηγῶν γνωρίζω, ὅτι ἐμισεῖτο παρὰ τῶν Βουλγάρων, διότι ἦτο ἐκ τῶν ἐνεργητικωτέρων πολεμίων τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας καὶ περίστροφα ἀκόμη παρέχων εἰς τοὺς ζητοῦντας τὴν συνδρομήν του χωρικοὺς κατὰ τῆς πιέσεως τῶν διαφόρων βουλγαρικῶν κομιτάτων, τῶν ἐξαναγκαζόντων αὐτοὺς ν' ἀσπαθῶσι τὸ Σχίσμα».

Ὁ σὶρ Φράνσις Ἔλλιοτ ἀναφέρει τῇ 3 Ὀκτωβρίου νέα παράπονα τοῦ κ. Ρω-

μάνου κατὰ τῶν ἐπανειλημμένων ἐναντίων τῶν Ἑλλήνων ἐγκλημάτων τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων προσθέτων καὶ τὰ ἑξῆς:

«Οἱ ἐπιτετραμμένοι τῆς Τουρκίας, Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας ἐπέστησαν ἐπ' ἐσχάτων τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ διόδῳ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν συνόρων εἰς Μακεδονίαν ἐνόπλων ὁμάδων. Μολονότι δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἡ ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἰσχυρίζεται διαβάντας τὰ σύνορα (ὑπολογίζει δὲ εἰσελθόντας εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν 400—600), εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον ἐξωγκωμένος καὶ οὔτε θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ εἴπῃ τις, ὅτι «ὠργανωμένα σώματα» διῆλθον τὴν μεθόριον, ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι διάφοροι ἔνοπλοι κατώρθωσαν μεμονωμένως νὰ διαφύγωσι τὴν προσοχὴν τῶν φρουρῶν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων.

«Ἀλλ' εἶνε τάχα τοῦτο ἀπροσδόκητον; Ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ Ἕλληνες Μακεδόνες ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ οὐδὲν φυσικώτερον νὰ θελήσωσι πάντες οὗτοι νὰ ἔλθωσιν ἐπίκουροι τῶν ἐν Μακεδονίᾳ συγγενῶν των, τῶν ἐστερημένων ὅπλων, ὅπως ἀμυνθῶσι κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἐπιθέσεων—αὐτῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χιλμὴ πασσᾶς ἀναγνωρίζει, ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν ἐπαρκῶς νὰ προστατεύσῃ.

«Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶνε ἤδη ἐκτεθειμένη εἰς τὴν κοινῆς γνώμης τὴν κατακραυγήν, ὡς συμβουλεύσασα τοὺς Ἕλληνας Μακεδόνας νὰ μὴ προβαίνωσιν εἰς καμμίαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἀντεπίθεσιν καὶ ὡς ἐξακολουθοῦσα νὰ λαμβάνῃ μέτρα αὐστηρότατα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐκ τῶν συνόρων διαβάσεως ἀνδρῶν καὶ ὅπλων. Δικαιοῦται δ' ἑπομένως ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμέμπτου στάσεως νὰ ζητήσῃ παρὰ τῶν Δυνάμεων, ὅπως τεθῇ ἐπὶ τέλους τέρμα εἰς τὰ παντοειδῆ τῶν Ἑλλήνων ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων παθήματα, ἅτινα, ἐὰν ἐπιτραπῇ νὰ ἐξακολουθήσωσι, βεβαίως θ' ἀποβῶσιν εἰς ζημίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας.

«Σημειωτέον δέ, ὅτι τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς χωροφυλακῆς —πλὴν τοῦ τμήματος τῆς Δράμας, τὸ ὁποῖον κατέχουν οἱ Ἄγγλοι καὶ εἶνε τὸ μᾶλλον εὐκολοδιοίκητον—ὑπῆρξαν τὰ μάλιστα ἀπογοητευτικά, ἴσως ὡς ἐκ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ξένων ἀξιωματικῶν καὶ ἰδιαίτατα τῶν Ἰταλῶν».

Ἐν τέλει ὁ σὶρ Φράνσις Ἔλλιοτ διερμηνεύει καὶ τοῦ κ. Ρωμάνου τὴν ἐλπίδα, ὅτι αἱ Δυνάμεις ταχέως θὰ ἐνισχύσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀξιωματικῶν, ἢ τοὐλάχιστον, ὅτι δὲν θὰ διστάσωσι νὰ λάβωσιν ἑτέρας φύσεως μέτρα, τοιαῦτα, ἅτινα θὰ ὑπηγόρευεν ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ἐφαρμοσθεισῶν μεταρρυθμίσεων.

Τρεῖς ἡμέρας ὕστερον ὁ Ἄγγλος ἐν Ἀθήναις ἐπιτετραμμένος ἐν νεωτέρᾳ πρὸς τὸν ὑπουργὸν ἐκθέσει του ἀναφέρει τὸ πόρισμα δευτέρας συνεντεύξεώς του μετὰ τοῦ κ. Ρωμάνου ὡς πρὸς τὴν ρωμουνικὴν Προπαγάνδαν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὴν ἐκ μέρους τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἐνθάρρυνσιν αὐτῆς.

«Ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς βεβαιοῖ, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι, τοὺς ὁποίους οἱ Ρωμοῦνοι ζητοῦσι σήμερον νὰ προσοικειωθῶσιν, ὑπῆρξαν καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς Ἕλληνες καὶ

ὑπεστήριξαν τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν. Ἀπόδειξις δὲ ὁ Κωλέττης τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ὁ Βαρῶ ος Σίνας, ὁ μέγας τῶν Ἀθηνῶν εὐεργέτης.

« Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐν τούτοις ἔτη ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βουκουρεστίου ἐπεχείρησε νὰ τοὺς χειροτονήσῃ Ρωμούνους, ὡς ἔχοντας δῆθεν κοινὴν μετ' αὐτῶν τὴν καταγωγήν. Καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ της, παρέχουσα βοήθειαν καὶ ἐπιδόματα εἰς σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας.

«Μέχρι τοιούτου δὲ εἶχε σημείου φθάσῃ ὥστε νὰ ἰσχυρίζηται, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν Ἕλληνες οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Ἠπείρῳ, ἥτις εἶνε τόσον ἑλληνικὴ καὶ εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ εἰς τὴ γλῶσσαν, ὅσον και οἱονδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

«Τώρα μάλιστα προσπαθεῖ νὰ ἐκβιάσῃ ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὴν ἀπειλὴν τοῦ σχίσματος, νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν χρῆσιν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης εἰς τὰς ἐκκλησίας. Τὴν ἀπαίτησιν δὲ ταύτην ὑποστηρίζει ζωηρότατα ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις.

«Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε σταθερὸς εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀποφάσεις του, καὶ ὑπάρχει ἐλπίς, ὅτι θὰ μείνῃ εἰς ταύτας μέχρι τέλους.

«Ὑπέβαλα τότε — ἐξακολουθεῖ ὁ Σὶρ Φράνσις — εἰς τὸν κ. ὑπουργόν, ὅτι τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος ἐνδεικνύουσιν, ὅτι ὁ καλείτερος τρόπος πρὸς ἐξαγορὰν πολιτικῆς νομιμοφροσύνης εἶνε αἱ ἐκκλησιαστικαὶ παραχωρήσεις.

« Ἀλλ' ὁ κ. Ρωμάνος διαβεβαίωσεν, ὅτι τὸ μέγα πλῆθος τῶν Κουτσοβλάχων πᾶν ἄλλο ἢ τὴν χρῆσιν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης ἐν τῇ λειτουγίᾳ των ἐπιζητοῦσι καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι αἱ τοιαῦται τῆς Ρωμουνίας ἐνέργειαι ἀποτελοῦσι μόνον μέρος τοῦ ὅλου σχεδίου τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ἀναγνωρισθῶσιν οἱ Κουτσόβλαχοι ὡς ρωμουνικὴ ἐθνότης εἰς τὰ νότια διαμερίσματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

«Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Ρωμάνου, δὲν θὰ ἦτο ζημία διὰ τοὺς Ἕλληνας νὰ πραγματοποιήσωσιν οἱ Ρωμοῦνοι τὴν περὶ σχίσματος ἀπειλήν των, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θ' ἀποδειχθῇ, ὅτι μόνον 20 χιλιάδες ἐκ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Κουτσοβλάχων θὰ προσεχώρουν κατ' ἀνώτατον ὅρον εἰς τὸ σχίσμα, ἐνῷ ἕτεραι 100 χιλιάδες θὰ ἔμενον πιστοὶ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν».

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 30 ἔγγραφον τῆς Βίβλου περιέχει τηλεγράφημα τοῦ Λόρδου Λανσδόουν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Ἄγγλον πρέσβυν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθεται τὸ περιεχόμενον ἐγγράφου τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ἕλληνος πρέσβεως κ. Μεταξᾶ, ἀναφέροντος πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν νέα κακουργήματα τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὁ κ. Μεταξᾶς ἀναφέρει ἐπίσης, ὅτι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην στρατιωτικὸς ἀκόλουθος ἔλαβε τὴν διαβεβαίωσιν παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Δὲ-Τζώρτζη, ὅτι ἡ μακεδονικὴ Χωροφυλακή, καθὸ ἀδιοργάνωτος εἰσέτι, εἶνε ἀνίκανος πρὸς περιστολὴν

τῶν βουλγαρικῶν κακουργημάτων καὶ μόνον ὁ στρατὸς δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς ἐξαφάνισιν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 47 ἔγγραφον περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ φόνου τῶν δύο προκρίτων Ἑλλήνων Νικόλα καὶ Ἰακώβου τοῦ χωρίου Λάκκων παρὰ τὰς Σέρρας ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας, ἁπλῶς διότι δὲν παρεδέχθησαν ν' ἀσπασθῶσι τὸ βουλγαρικὸν σχίσμα.

Τὴν εἴδησιν τοῦ φόνου ἀνέφερεν ὁ ἐν Σέρραις Ἄγγλος ὑποπρόξενος πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτήν, ὁ δὲ Ἄγγλος ἐπιτετραμμένος κ. Βάλτερ Τάουνλεϋ, μεταβὰς παρὰ τῷ Μεγάλῳ Βεζύρῃ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ ἐπιτόπιοι τουρκικαὶ ἀρχαί, καίτοι δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ φόνου εἰδοποιηθεῖσαι περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐπιδρομῆς βουλγαρικῆς συμμορίας, δὲν προέβησαν εἰς οὐδὲν μέτρον πρὸς πρόληψιν τοῦ κακουργήματος.

Ὁ μέγας Βεζύρης ἐδικαιολογήθη, εἰπών, ὅτι μεγάλαι δυσχέρειαι παρεμβάλλονται εἰς τὸ ἔργον τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀδυνατεῖ νὰ φθάσῃ ἐν καιρῷ εἰς τὸν τόπον τῶν τοιούτων κακουργημάτων.

Τὸ 49 ἔγγραφον ἀναφέρεται εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἕλληνος ἱερέως Στογιάννη, τῆς συζύγου του καὶ δύο ἄλλων προκρίτων τοῦ χωρίου Μπρότ, ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας.

Τὰς τραγικωτάτας λεπτομερείας τοῦ φόνου τῶν τεσσάρων τούτων θυμάτων τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας περιγράφει ἐν ἐκτάσει ὁ ἐν Μοναστηρίῳ Ἄγγλος πρόξενος πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν, ὅστις διεβίβασε πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν τὴν λεπτομερῆ ἔκθεσιν τοῦ προξένου, συνταχθεῖσαν ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιτοπίων ἀνακρίσεων τοῦ Ρώσσου καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου Μοναστηρίου.

Τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 53 καὶ 54 ἔγγραφα ἀναφέρονται εἰς ἐνεργείας τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, τὸν φόνον τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ εἰς τὰς παραστάσεις τῆς Πύλης ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὡς ὑποθαλπούσης τὴν διάβασιν τῶν συμμοριῶν τούτων ἐκ τῶν συνόρων.

Τὸ περίεργον εἶνε, ὅτι ὁ Μελᾶς εἶχε γνωσθῇ πρῶτον ὑπὸ τὸ ὄνομα Δραγούμης καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ πρῶτα ἐπίσημα τηλεγραφήματα, ὡς υἱὸς πρῴην Ἕλληνος ὑπουργοῦ, ἀντὶ γαμβρός.»

Εἰς τὸ 62 ἔγγραφον ὁ λόρδος Λανσδόουν ἀναφέρει πρὸς τὸν κ. Κέννεδυ, πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅτι ὁ ἐν Λονδίνῳ Ρωμοῦνος πρέσβυς ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις θὰ παραγγείλῃ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν της νὰ ὑποστηρίξῃ παρὰ τῇ Πύλῃ τὰς αἰτήσεις τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως περὶ εἰσαγωγῆς τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Κουτσοβλάχων. Ὁ κ. Λανσδόουν ἀπήντησεν εἰς τὸν Ρωμοῦνον πρέσβυν, ὅτι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου θὰ συνεννοεῖτο πρότερον μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας σὶρ Ν. Ὀκκόνωρ, εὑρισκομένου τότε ἐν Λονδίνῳ.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 63 ἔγγραφον ὁ ἐν Μοναστηρίῳ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἀναφέρει, ὅτι ἕνεκα τοῦ τραγικοῦ φόνου τῶν τεσσάρων Ἑλλήνων τοῦ Μπρότ, ἐπηκολούθησαν, ὡς ἦν ἑπόμενον, ἀντεκδικήσεις ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου.

Ὁ Ἄγγλος πρόξενος λέγει, ὅτι ἐφ' ὅσον τὰ πρὸς νότον τοῦ Μοναστηρίου βουλγαρόφωνα χωρία, ὡς καὶ τὰ νοτιώτερον εἰσέτι, πέραν τῆς Καστορίας τοιαῦτα μένουσι πιστὰ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, δεινὸς θὰ διεξάγηται ἀγών, ἐκ μέρους μὲν τῶν Βουλγάρων, ἵνα τὰ ἀναγκάσωσι νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸ σχίσμα, ὅπως ἔγινε διὰ τὰ πρὸς βορρᾶν τοῦ Μοναστηρίου χωρία, ἐκ μέρους δὲ τῶν Ἑλλήνων, ἵνα τὰ κρατήσωσι πιστὰ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον.

Τὸ 65 ἔγγραφον ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Λόρδον Λανσδόουν ἐκ μέρους τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐπιτετραμμένου, περιέχει δὲ ἐπισυνημμένην ἔκθεσιν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἄγγλου προξένου περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βουλγάρου λῃστοῦ Ἀποστόλη εἰς Γουμένιτσαν, τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας ἠπείλησε διὰ θανάτου, ἂν δὲν προσχωρήσωσιν εἰς τὸ σχίσμα. Ἀναφέρεται προσέτι καὶ ὁ φόνος τριῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Βλάδοβον ὑπὸ Βουλγάρων, ἡ εἰσβολὴ βουλγαρικῆς συμμορίας εἰς Γκιρτσίσταν, ὁ φόνος τῆς Ἑλληνίδος διδασκαλίσσης καὶ ἐξ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ ἡ σύγκρουσις βουλγαρικῆς συμμορίας μετὰ ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος τὴν 30 Ὀκτωβρίου (ν), καθ' ἣν ἐφονεύθησαν τέσσαρες Βούλγαροι καὶ τρεῖς ἐπληγώθησαν.

Τὰ ὑπ' ἀριθμοὺς 69, 70 καὶ 71 ἔγγραφα ἀναφέρουσι τὸν φόνον καὶ τὸν ἀπαίσιον ἀκρωτηριασμὸν 6 χωρικῶν Τούρκων μεταξὺ Νευροκοπίου καὶ Τσουμαγιᾶς ὑπὸ Βουλγάρων λῃστῶν καὶ τὰς συχνὰς συγκρούσεις μετὰ βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων εἰς τὰ βιλαέτια Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης, περὶ ὧν συγκρούσεων λεπτομερῆ ἀφήγησιν ποιοῦνται οἱ οἰκεῖοι πρόξενοι τῆς Ἀγγλίας.

Ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 77 ἔγγραφον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22 Νοεμβρίου ἀναφέρεται εἰς τὴν ὁλονὲν αὐξάνουσαν δρᾶσιν τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων ἐναντίον τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐνσπείρῃ τὴν τρομοκρατίαν εἰς τὰ πέριξ ἰδίως τῆς Φλωρίνης, τῆς Καστορίας καὶ τῶν Βοδενῶν διαμερίσματα. Εἰς τὰ ἐπίσημα ταῦτα ἀγγλικὰ ἔγγραφα αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατακρίνονται ἐπὶ ἀπαθείᾳ.

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 85 ἔγγραφον εἶνε Ἔκθεσις τοῦ Ἄγγλου ὑποπροξένου Σκοπείων κ. Σάτοου ἡμερομηνίας 21 Νοεμβρίου πρὸς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ γενικὸν πρόξενον κ. Δὲ Βαλλόν, ἀναφέρουσα τὴν ἐμφάνισιν δύο σερβικῶν συμμοριῶν ἀπὸ 60 καὶ 40 ἄτομα παρὰ τὸ Μποζανεφτσέ, αἱ ὁποῖαι ἀποκλειστικὸν σκοπὸν εἶχον τὰς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἐπιθέσεις. Ἀναφέρονται μάλιστα καὶ πλεῖστοι φόνοι Βουλγάρων χωρικῶν τῶν παραμεθορίων διαμερισμάτων, ἀποδιδόμενοι εἰς τὰς συμμορίας ταύτας. Ὁ κ. Σάτοου ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ὁλονὲν αὔξοντος φυλετικοῦ μίσους ἐκ μέρους τῶν Σέρβων κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Ἕπονται κατωτέρω ἄλλα ἔγγραφα, ἀναφέροντα τὰ παράπονα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγάρου πράκτορος διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ Χιλμὴ Πασσᾶ, ζητοῦντος πιστοποιητικὰ καὶ ἐγγυήσεις διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ διορισθῶσι Βουλγάρους διδασκάλους, ὧν οἱ πλεῖστοι μέχρι τοῦδε ἀπεδείχθησαν κομιτατζῆδες, μίαν συνέντευξιν τοῦ Χιλμῆ πασσᾶ μὲ τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἄγγλον γενικὸν πρόξενον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Χιλμῆ πασσᾶς ἀναφέρει τὰ στρατιωτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ ληφθῶσι κατὰ τῶν συμμοριῶν, μίαν ἄλλην συνέντευξιν τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ ἐμπορικοῦ πράκτορος τῆς Βουλγαρίας μὲ τὸν ἐν Σόφιᾳ Ἄγγλον διπλωματικὸν πράκτορα, ἐν ᾗ ὁ Βούλγαρος ἀνομολογεῖ, ὅτι τὸ σχέδιον τῶν μεταρρυθμίσεων ἀπέτυχε καὶ ἐκφράζει γνώμας περὶ τοῦ καταλληλοτέρου συστήματος αὐτονομίας ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἄλλο ἔγγραφον ἀναφέρει τὴν γνωστὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος κατὰ τῆς Ζελενίτσας καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἐπακολουθήσασαν ἀμοιβὴν διακοινώσεων μεταξὺ τῶν πρέσβεων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Πύλης ἀφ' ἑτέρου.

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 106 ἔγγραφον ἔχει σημασίαν δι' ἡμᾶς, καθ' ὅτι αὐτὸς ὁ Βούλγαρος πρωθυπουργὸς στρατηγὸς Πετρῶφ λέγει πρὸς τὸν Ἄγγλον διπλωματικὸν πράκτορα ἐν Σόφιᾳ, ὅτι κακῶς λέγονται «ἑλληνικὰ σώματα» αἱ συμμορίαι, αἱ ὁποῖαι διαπράττουσιν ἀντεκδικήσεις ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

«Αὗται, λέγει, ἀποτελοῦνται ἀπὸ Βουλγάρους πατριαρχικούς, οἵτινες δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι προσφυέστερον «Ἑλληνομανεῖς».

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 107 ἔγγραφον δημοσιεύεται ἔκθεσις τοῦ ἐν Σκοπίοις Ἄγγλου ὑποπροξένου, περιγράφοντος σειρὰν ἐγκλημάτων βουλγαρικῶν, τὸ δὲ 111 περιγράφει πῶς εὑρέθη οἰκτρῶς ἠκρωτηριασμένον τὸ σῶμα τοῦ Ἕλληνος διδασκάλου Ἰω. Πίτσουλα, δολοφονηθέντος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παρὰ τὴν Γουμενίτσαν, ἐνῷ μετέβαινεν εἰς τὴν θέσιν του.

Ἕπονται δὲ ἄλλα ἔγγραφα περὶ τῶν κατορθωμάτων καὶ περὶ νέων βουλγαρικῶν κακουργημάτων εἰς διάφορα μέρη τῆς Μακεδονίας, εἰς δὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 124 περιλαμβάνεται καὶ ἡ γνωστὴ ἀναφορὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων Γευγελῆ καὶ Μπογδάντζας πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ γενικὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, ἐπιδοθεῖσα τὴν 3)16 Δεκεμβρίου.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 137 ἔγγραφον περιλαμβάνεται ἔκθεσις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου ἐπιτετραμμένου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Ἰανουαρίου 1905, δι' ἧς οὗτος ἀναφέρει πρὸς τὸν Λόρδον Λανσδόουν, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις ὅλως πλατωνικὰς συστάσεις ἐποιήσαντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὴν Πύλην, λίαν χαλαρῶς ὑποστηρίζοντες τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ σχολεῖα τῶν βλαχοφώνων πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας ἐβεβαίωσε τὸν Ἄγγλον ἐπιτετραμμένον, ὅτι τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐξέφερεν εὐνοϊκὴν γνώμην ὑπὲρ τοῦ ζητήματος, ἐξεδόθη δὲ μαζβατᾶς πρὸς τὰ Ἀνάκτορα, συνιστῶν νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ αἴτησις τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀντιπράττει ἐρρωμένως ἐναντίον τῆς ἐκδόσεως τοῦ σχετικοῦ ἰραδέ.

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Ἐν τῇ «**Αὐγῇ**» (**Aurore**) *τῶν Παρισίων ἐδημοσιεύθη τὸ ἑπόμενον κύριον ἄρθρον τοῦ φιλέλληνος κ. Γ. Κλεμανσώ.*

«Τηλεγράφημα ἐκ Ρώμης ἀγγέλλει ἡμῖν, ὅτι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας κ. Τιττόνη οἱ τῶν «προστατίδων» Δυνάμεων τῆς Κρήτης πρεσβευταὶ Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας συνῆλθον εἰς συνδιάσκεψιν περὶ τῶν κρητικῶν πραγμάτων. Εὔχομαι διακαῶς ὅπως ἐκ τῆς συνδιασκέψεως προκύψῃ ἡ ποθητὴ τῆς νήσου εἰρήνευσις.

«Ἀλλ' οἱ διπλωμάται μας, ἀπαξιοῦντες προφανῶς τὸ λίαν εὐχερὲς τοῦ ἔργου, ἀνέλαβον μὲν τὴν ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποκρούσεως τῶν ὅρων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ μοὶ ἐμπνέει δισταγμοὺς ὡς πρὸς τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τοῦ δυσχεροῦς ἔργου.

«Φρονῶ πεποιθότως, ὅτι οὐδέποτε ζήτημα ὑπῆρξεν ἁπλούστερον καὶ οὐδέποτε λύσις προβλήματος εὐχερεστέρα. Οἱ Κρῆτες ἐπιθυμοῦσι τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Ἂς ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι, καὶ αὔριον ἡ ἕνωσις ἐπιτελεσθήσεται ὁμοφώνως. Οὐδέποτε λαὸς ὑπερημύνθη τῆς ἐθνικότητός του μετὰ μείζονος ἀνδρείας καὶ πεισμονῆς. Ἅπασα ἡ κρητικὴ ἱστορία, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, εἶνε συνέχεια ἐπαναστάσεων κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, κατὰ τῶν Φράγκων, κατὰ τῶν Ἑνετῶν ὁ λαὸς τῆς Κρήτης ἔστη διαρκῶς ἔνοπλος. Οὐδέποτε εὗρεν ἡσυχίαν ὁ ξένος κατακτητής, ἀδυνατῶν νὰ ἐκτοπίσῃ τοὺς φιλοπάτριδας ἀπὸ τῶν φυσικῶν ὀχυρωμάτων τῶν Σφακίων καὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων. Μόνη ἡ κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐπανάστασις τοῦ 1242 διήρκεσεν ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, ὅπως ἐπαναληφθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἑνὸς αἰῶνος. Τὸ σύνθημα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀναξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνος ἔδωκαν πρῶτοι οἱ Σφακιανοὶ κατὰ τὸ 1821. Δύναταί τις δὲ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγὼν δὲν διεκόπη ἔκτοτε οὔτε ἐπὶ μίαν ἡμέραν, οὔτε ἐπὶ μίαν ὥραν καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῆς νήσου. Ὁπουδήποτε ἡ ἀξίνη σκάπτει τὸ ἔδαφος, ὁπουδήποτε περιάγεται τὸ ἄροτρον, ὑπάρχει δρῶσα ἑλληνικὴ θέλησις, καθ' ἧς οὐδὲν ἴσχυσεν ἐν τῷ παρελθόντι καὶ οὐδὲν θὰ κατισχύσῃ ἐν τῷ μέλλοντι.

«Εἶνε γνωστὸν τίνι τρόπῳ αἱ τελευταῖαι τῶν Τούρκων, σφαγαὶ ἐξήγειραν σύσσωμον τὸν κρητικὸν λαόν. Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι εἶχον σφάξῃ μόνον Κρῆτας, πιθανὸν ἡ Εὐρώπη νὰ τοὺς ἐσυγχώρει. Ἀλλ' ἐδολοφόνησαν Ἄγγλους στρατιώτας καὶ ἡ ἀ-

πάντησις δὲν ἐβράδυνε νὰ δοθῇ. Συνταγματάρχης τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀποβιβασθῇ ἐπὶ τῆς νήσου μὲ μικρὰν λεγεῶνα ἀνδρείων, καὶ εὐλόγως τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἀνακήρυξις τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὑπελόγισεν ἄνευ τῶν «προστατίδων» Δυνάμεων, αἵτινες παρεκάλεσαν τὸν συνταγματάρχην νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Ἀθήνας, ἀπήλλαξαν ὅμως ἐπὶ τέλους τὴν Κρήτην τοῦ μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ. Μοὶ διηγήθησαν ἐν Κρήτῃ τὴν ἀπέλασιν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Σουλτάνου μὲ τὴν κεφαλὴν κεκυφυῖαν ὑπὸ τὰ κτυπήματα τῶν ἀγγλικῶν ἀκτηρίδων καὶ τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων. Ἀπῆλθον καὶ δὲν θὰ ἐπανέλθωσι πλέον. Τοῦτο εἶνε βέβαιον.

«Ἐπί τινος βράχου τοῦ ὁρμίσκου τῆς Σούδας κυματίζει εἰσέτι—ἵσταται ἴχνος ἐκλιπούσης δυνάμεως—ἡ σημαία τοῦ Σουλτάνου, ἔνθα ὁ λαὸς διαβλέπει εἰρωνείαν μᾶλλον ἢ σεβασμόν. Ὁ μουσουλμανικὸς ζυγὸς συνετρίβη ἐσαεί. Ἀλλὰ τοῦτο διὰ τὴν Κρήτην εἶνε τὸ πρῶτον μόνον ἀποτέλεσμα προαιωνίου ἀγῶνος. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Κρήτης τότε μόνον θὰ ἐπιτελεσθῇ, ὅταν αὕτη εἰσέλθῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Μάτην θὰ ἀνεζήτει τις καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον ἕνα καὶ μόνον Κρῆτα, μὴ ὄντα ἕτοιμον νὰ ὑποστῇ πᾶσαν θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ὑψίστου τούτου σκοποῦ.

«Εἶνε περιττὸν νὰ ἐξιστορήσω τὰ τῆς κατοχῆς τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, Ρώσσων, Γάλλων καὶ Ἰταλῶν. Ἀποφεύγω νὰ εἰσδύσω εἰς τὰ μυστικὰ σχέδια τῆς ἰδιοτελοῦς «εὐεργετικῆς» συμμαχίας.—Τί κάμνει ἡ Ρωσσία ἐκεῖ; θὰ ἐδικαιοῦτό τις νὰ ἐρωτήσῃ. Καὶ αὐτὸς ὁ κ. Δελκασὲ δυσκόλως θὰ κατέτασσεν αὐτὴν μεταξὺ τῶν Δυνάμεων τῆς Μεσογείου, ἀφοῦ ὁ ἴδιος συντρέχει τοὺς ἀπαγορεύοντας αὐτῇ τὴν εἴσοδον τῆς θαλάσσης ταύτης διὰ τῆς μόνης ὁδοῦ, ἣν ἡ φύσις ἐχάραξεν αὐτῇ. Καὶ ὅμως ἡ Ρωσσία μετέχει τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης καὶ οὐδαμῶς προθυμοποιεῖται νὰ παραιτηθῇ. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσσία, ἡ Ἰταλία ἐξεδίωξαν τὸν Σουλτάνον ἐκ τῆς νήσου, ὅπως ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐκεῖ προσωρινῶς—οὐχὶ βεβαίως μὲ κατακτητικὰς προθέσεις—τοῦτο τοὐλάχιστον οὐδαμῶς δικαιούμεθα νὰ φρονῶμεν—ἀλλὰ πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁριστικὸν πολίτευμα—ὅ περ θὰ ἦτο ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις—ἤθελεν ἐκ συμφώνου ἱδρυθῇ. Πότε ὅμως ἐλεύσεται ἡ ἡμέρα αὕτη; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδόλως μεριμνῶσιν αἱ Δυνάμεις. Ποῖαι εἶνε αἱ συνθῆκαι τῆς εὐημερίας τῆς Κρήτης ὑπὸ τὴν πρόσκαιρον αὐτὴν κυριαρχίαν; Οὐδὲ τὸ πρόβλημα αὐτὸ τὰς ἀπασχολεῖ. Ἅπασα ἡ πολιτικὴ αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ νὰ λέγωσιν εἰς τοὺς Κρῆτας «ὑπομένετε», μὴ ἐπιμελούμεναι ἢ πῶς νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς αἴτια ἀνυπομονησίας.

«Ἐξέλεξαν τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων ὡς κυβερνήτην τῆς χώρας ἐν ὀνόματι τῶν τεσσάρων Δυνάμεων. Ὑπάρχει ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς ἀναπτέρωσιν τῶν ἐλπίδων τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἑλληνισμοῦ; Καὶ οἵα ἀφροσύνη, ἀφοῦ ὑπέθαλψαν τὰς ἐλπίδας ταύτας, ν' ἀρνῶνται αὐτοῖς σήμερον ἀρχὴν ἱκανοποιήσεως: Ἀκούω λίαν ἐπικρινόμενον πρό τινων ἑβδομάδων τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον. Πιθανὸν νὰ διέπραξε σφάλματα. Ἀλλὰ καὶ εἰς ποίαν παράλογον θέσιν ὑπέβαλον αὐτὸν αἱ κάτοχοι Δυνάμεις; Κατ' ἔτος ἀποκομίζει τὴν ὁμοιόμορφον ἀπάντησιν «ἡ ὥρα δὲν ἦλθεν ἀκόμη. Εἴπατε εἰς τὸν λαόν σας ν' ἀναμένῃ.» Πότε ὅμως θὰ ἔλθῃ ἡ «ὥρα;» Ποῖον γεγονὸς θὰ γνωρίσῃ ἡμῖν ὅτι ἦλθεν; Ἄγνωστον. Ἰδοὺ τὸ πρόγραμμα τῆς δράσεως, ὅ περ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Πρίγκηπα, ὅπως οὗτος πείσῃ τοὺς Κρῆτας ν' ἀποδεχθῶσι. Τῇ ἀληθείᾳ, ὁ Πρίγκηψ εἶνε ὁ ἀνώτατος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἑλληνισμοῦ. Περὶ τούτου οἱ μᾶλλον πεπεισμένοι εἰσὶν οἱ Κρῆτες. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, βλέποντες

τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ἕλληνος βασιλόπαιδος, οὗτινος ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία ἵσταται ὑπεράνω πάσης ὑπονοίας, ἐπεχείρησαν νὰ τὸν συνδράμωσι κατὰ τὴν μέθοδόν των.

«Ἀλλ᾽ οἱ ἔντιμοι οὗτοι ἄνδρες ἕνα μόνον τρόπον γινώσκουσι, τὸν τρόπον τοῦ ἐπαναστατεῖν. Σᾶς εἶπον ἤδη, ὅτι τοὺς εἶχον ἀφοπλίση. Ἀλλὰ τοῦτο ἐλάχιστα ἐνδιαφέρει αὐτοῖς. Ἐγκατέλιπον ἑκουσίως πεπαλαιωμένα καὶ ἄχρηστα ὅπλα, προμηθευθέντες λαθρεμπορικῶς ταχυβόλα τοῦ τελευταίου συστήματος. Ὅλα τὰ χωρία εἶνε ἀκόμη στρατιωτικῶς ὠργανωμένα, ὁ δὲ προὔχων τοῦ τόπου δὲν εἶνε τόσον ὁ ἐπίσημος δήμαρχος, ὅσον ὁ καπετάνιος, ἀγαθὸς χωρικός, μὲ μακροὺς μύστακας, ἥμερος τὴν ὄψιν, εἰς τὸ πρῶτον νεῦμα τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ ἄνδρες ἐξεγείρονται. Ἕκαστος ἐκ τῶν προτέρων ἔχει τὸ σύνθημά του. Ἡ μόνη δυσκολία εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ἔγκειται ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τοῦ ἐχθροῦ. Δὲν ὑπάρχουσι πλέον οὔτε Διοικηταὶ Τοῦρκοι, οὔτε στρατιῶται τοῦ Σουλτάνου. Εὑρίσκεταί τις μόνον ἔναντι κρητικῆς Χωροφυλακῆς, ἀποτελουμένης ἐκ φίλων καὶ ἀδελφῶν, ἑτοίμων νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸν γενικὸν σκοπόν. Οὐδ᾽ αὐτὸν τὸν Πρίγκηπα δύναταί τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἀντίπαλον. Ὅσον δ᾽ ἀφορᾷ εἰς τὸν διεθνῆ στρατόν, τότε μόνον θὰ ἐγεννᾶτο ἀφορμὴ συμπλοκῶν, ὅταν θὰ ἐπεχείρει οὗτος νὰ προσβάλῃ τὰ κρητικὰ χαρακώματα, τοῦθ᾽ ὅπερ οὐδεμίαν ἔχει ἐπιθυμίαν νὰ πράξῃ.

«Οὕτω λοιπὸν παριστάμεθα πρὸ τοῦ θεάματος τῆς εἰρηνικωτέρας «στάσεως», ἣν ὁ κόσμος εἶδε ποτέ. Οἱ «στασιασταὶ» εἶνε πράγματι στασιασταί, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι τὸ κηρύττουσιν. Ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, ἀφοῦ θεσπίζουσιν, ὅπως πάντοτε καὶ ἡ Κρητικὴ Βουλὴ πράττει, τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Ἀλλὰ τί δύναται νὰ πράξῃ κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως Ἕλλην βασιλόπαις, ἐν πλήρει ἐπικοινωνίᾳ φρονημάτων διατελῶν μετ᾽ αὐτῶν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πολεμήσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, χωρὶς νὰ πλήξῃ θανασίμως τὴν δυναστείαν, ἣν ἐκπροσωπεῖ; Εἶνε εὐνόητον, ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ στάσις ἐγενικεύθη εἰρηνικῶς, οὕτως ὥστε κατέστη πράγματι κυρία ἁπάσης τῆς νήσου, ὁ δὲ Πρίγκηψ καὶ οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ Εὐρώπη, εὑρίσκονται ἀνίσχυροι.

«Οὐδὲν εἶπον περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἥτις θὰ ἀπῄτει μακρὰν ἀνάπτυξιν. Αἱ κρατοῦσαι πάντοτε «συνθῆκαι», ἀφοῦ ὁ Σουλτάνος εἶνε ὁ θεωρητικὸς τῆς νήσου κυρίαρχος, ἀντίκεινται εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ τελωνειακοῦ δασμοῦ, τοῦ μόνου μέσου πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Δημόσια ἔργα, καίτοι εἶνε ἡ πρώτη ἀνάγκη τῆς Κρήτης, δὲν ὑπάρχουσιν. Ἡ πενία, ἐν χώρᾳ φύσει πλουσίᾳ, διὰ τῆς παρατάσεως τοῦ τουρκικοῦ πολιτεύματος, ὑπὸ χριστιανικὴν διοίκησιν, ἐγείρει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς. Ἰδοὺ παράδοξος κατάστασις, διατηρουμένη ὁμοφώνως παρὰ τῆς διπλωματίας τῆς κατοχῆς.

«Ἀλλὰ διατὶ νὰ μὴ ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις καὶ ἐπέλθῃ ἡ εἰρήνευσις τῆς νήσου διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν τόσον φυσικῶν πόθων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ὅστις, παρὰ τὴν ἐπιβάρυνσιν τῶν φόρων, ζητεῖ ἐπιμόνως τὴν ἕνωσίν του μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος; Φεῦ! Τότε γεννᾶται τὸ μακεδονικὸν ζήτημα. Ἡ Ρωσσία μὲ τοὺς Βουλγάρους της ὀνειροπολεῖ τὴν ἔξωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν μακεδονικῶν βιλαετίων, ἔνθα πλειονοψηφοῦσι, καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐνδεχομένης συλήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἀπαιτεῖ νὰ ἐπιφυλάσσηται ἡ Κρήτη ὡς γέρας ἀνταλλάγματος. Ἀλλ᾽ ἁρμόζει ἡμῖν νὰ παρεμβάλλωμεν προσκόμματα εἰς τοὺς προσφιλεῖς μας ἑλληνικοὺς πόθους; Ἀντὶ τῶν θρησκευτικῶν κοινοβίων τοῦ Δελκασσέ, τὰ ἐν Ἀνατολῇ

ἑλληνικὰ σχολεῖα οὐδεμίαν ἀπαιτοῦντα δι' ἡμᾶς δαπάνην, εἶνε ἁρμοδιώτεροι παράγοντες τῆς διαδόσεως τῆς γλώσσης μας. Δὲν φρονοῦσιν ἄρά γε οἱ διπλωμάται μας, ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα, καθ' ἣν τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας ὀφείλουσι νὰ προταχθῶσι τῶν ρωσσικῶν συμφερόντων;»

ΕΚΚΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

Ἡ κρητικὴ Βουλὴ ἐξέδωκε ἔκκλησιν πρὸς τοὺς ἐπαναστατήσαντας, ὅπως πείσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν κατάθεσιν τῶν ὅπλων καὶ τὴν εἰρήνευσιν τῆς νήσου, ἐκ δὲ τῆς ἐκκλήσεως ταύτης ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς κυριώτερα:

.....«Ἡ Ἀντιπροσωπεία τοῦ τόπου, ἥτις ἀπορρέει ἐκ τῶν σπλάγχνων σου καὶ «τὴν ὁποίαν περιέβαλες διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης σου, βεβαιώθητι, ὅτι πονεῖ τὴν Πατρίδα «καὶ αἰσθάνεται βαθύτατα ὅλην τὴν ὀδύνην, ἣν αἰσθάνεσαι καὶ σὺ διὰ τὴν μὴ ἐκπλή-«ρωσιν τῶν ἱερωτέρων πόθων ὅλων ἡμῶν, πιστὴ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποστολήν της θὰ «συνεχίσῃ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἀγῶνα καὶ δὲν θὰ παύσῃ ἀγωνιζο-«μένη δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων, ὅπως πείσῃ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, εἰς χεῖρας «τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ τύχαι τῶν ἀσθενῶν λαῶν, ὅτι μόνον ἐν τῇ **Ἑνώσει** ἡ Κρή-«τη θὰ εὕρῃ τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων της. Εἰς τὰς προσπαθείας της ταύτας ἔχει ἀνάγ-«κην τῆς ἐπικουρίας καὶ τῆς συνδρομῆς ὅλων τῶν Κρητῶν. Ἀλλ' ἡ ἀποτελεσματι-«κωτέρα συνδρομή, ἣν δύναται νὰ παράσχῃ ὁ λαὸς εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, εἶνε ν' ἀπο-«δείξῃ ἑαυτὸν διὰ σώφρονος καὶ συνετῆς διαγωγῆς ἄξιον τῆς ἐλευθερίας του. Μόνον «οὕτω δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς συμπαθείας καὶ τὴν εὐμένειαν ἐκείνων ἀπὸ τοὺς «ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ τύχη του. Ἡ ἔνοπλος στάσις, μακρὰν τοῦ νὰ ὑποβοηθῇ τὸν «ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἀποτελεῖ εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις πρόσκομμα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν «του. Ἐν ὀνόματι τῶν ἱερωτέρων συμφερόντων τῆς Κρήτης καὶ τοῦ ἔθνους, σὲ «ἐξορκίζομεν, ἀπόθεσον τὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα σήμερον μόνον πρὸς ἀλληλοσφαγὴν δύναν-«ται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν. Ἀφιερώσου ἥσυχος εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα σου καὶ δεῖξον «εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ὅτι εἶσαι ἄξιος τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν διεκδι-«κεῖς. Μόνον οὕτω θέλει εὐοδωθῇ ὁ ἱερὸς ἀγών, ὃν πάντες ἀγωνιζόμεθα. Ἐκεῖνοι ἐκ «τῶν Κρητῶν, οἵτινες παρ' ἐλπίδα ἤθελον παρακούσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐπιταγήν, ἣν «πανταχόθεν ἀπευθύνει πρὸς ἡμᾶς ὅ τε ἐλεύθερος καὶ ὑπόδουλος καὶ πάσχων Ἑλλη-«νισμός, θὰ φέρωσι βαρυτάτην τὴν εὐθύνην τῶν ἐπαπειλουμένων συμφορῶν καὶ θὰ κατα-«στῶσιν ὑπόλογοι μίαν ἡμέραν ἀπέναντι τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἱστορίας.

«Εἴθε ἡ φωνὴ αὕτη νὰ εἰσδύσῃ μέχρι τῶν μυχαιτάτων πάσης κρητικῆς καρδίας «καὶ νὰ διαφωτίσῃ πάντας τοὺς συμπατριώτας ἡμῶν, ὅπως ὁριστικῶς καὶ ταχέως «ἐγκαταλειφθῇ πᾶσα ἔνοπλος ἀντίστασις κατὰ τοῦ κελεύσματος τῶν Προστατῶν ἡμῶν, «ἥτις μόνον εἰς ἐθνικὰς καταστροφὰς καὶ ἐθνικοὺς ἐξευτελισμοὺς δύναται νὰ ὁδηγήσῃ «τὴν Κρήτην καὶ τὸ Ἔθνος».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξεδόθη καὶ διενεμήθη ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος τὸ ἑπόμενον περὶ Κρήτης φιλελληνικώτατον ἄρθρον ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ τῷ ἀθηναϊκῷ κοινῷ ἐνθουσιωδεστάτου φιλέλληνος κ. Ἀλεξάνδρου Λαλία Πατερνόστρο, δι' οὗ χαιρετίζεται ἐν πνεύματι φιλελληνικωτάτῳ ἡ ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος σημερινὴ τῆς Ἰταλίας στάσις.

«Κατ' αὐτὰς πολὺς γίνεται λόγος ὑφ' ὅλου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ σοβαρῶν ἐπαναστατικῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα προδήλως ἀποδεικνύουσι πόσον κατέστη σπουδαῖον τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐκ μέρους τῶν Κρητῶν, ὅπως οὗτοι ἐπιτύχωσι τὴν περιπόθητον ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ ὁ ἰταλικὸς τύπος, τοσοῦτον συνήθως πρόθυμος εἰς τὸ νὰ δίδῃ πλήρεις εἰδήσεις περὶ τῶν πολιτικῶν ἰδίως συμβάντων, τὴν φορὰν ταύτην φαίνεται σιωπῶν μέχρι παρεξηγήσεως ἐπὶ κακεντρεχείᾳ πρὸς τὸν τίμιον ἀγῶνα τῆς Κρήτης, καὶ ἀντὶ νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ Νήσῳ, ἐν ᾗ ἐβασίλευεν ὁ Σοφὸς Μίνως, ἀντὶ νὰ σχολιάσῃ εὐνοϊκῶς τὸ κίνημα τοῦ λαοῦ ἐκείνου, τοῦ ἐπιθυμοῦντος ν' ἀποκτήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἑνώσεως, ὁ ἰταλικὸς τύπος περιωρίσθη δημοσιεύων σκελετώδη τηλεγραφήματα τοῦ ἡμιεπισήμου Πρακτορείου Στέφανη, τὸ ὁποῖον, φυσικῷ τῷ λόγῳ, λίαν ἀόριστον ἰδέαν παρέχει περὶ τοῦ ζητήματος εἰς τὸ ἰταλικὸν κοινόν. Εἶνε καιρὸς ἀπεναντίας νὰ γίνωσι γνωστοὶ προδήλως οἱ πόθοι, ἡ κατάστασις καὶ ἡ θέλησις τῶν Κρητῶν καὶ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ πλάνη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐσφαλμένη πολιτικὴ δύναται νὰ συμπαρασύρῃ τὴν Ἰταλίαν.

*
* *

«Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ Κρήτη ἀνεγνωρίσθη ὡς πολιτεία αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, αἵτινες ἀπέστειλαν εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἴδια στρατεύματα, ὁρίσασαι ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτῶν τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Οἱ Κρῆτες ἐδέχθησαν τὴν χορηγηθεῖσαν αὐτοῖς αὐτονομίαν ὡς προσωρινήν, διαρκέσουσαν ἐπὶ μίαν μόνον τριετίαν, ἐλπίζοντες, ὅτι μετὰ τὴν λῆξιν τῆς προθε-

σμία: ταύτης θὰ ἐπήρχετο ἡ ἕνωσις. Ἐπειδὴ ἡ Ἰταλία, διὰ τοῦ ἔργου ἰδίως τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, Ἀρχιναυάρχου Καvεβάρο, προσεπάθησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τοιαύτην αὐτονομίαν, οἱ Κρῆτες ἐδείχθησαν εὐγνώμονες καὶ εἰσήγαγον εἰς τὰ σχολεῖά των ὑποχρεωτικῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἰταλικῆς γλώσσης καὶ πάντοτε ἐπροτίμησαν τὰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς μετὰ τῶν Ἰταλῶν σχέσεις.

«Παρελθούσης ἐν τούτοις τῆς τριετίας, αἱ Δυνάμεις δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Κρητῶν, προτιμήσασαι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸ καθεστώς, εἰς δὲ τὰς αἰτήσεις τῆς κρητικῆς Κυβρνήσεως ἀπήντησαν, ὅτι δὲν ἦτο εἰσέτι καιρὸς νὰ γίνῃ σκέψις περὶ τῆς ἑνώσεως.

«Οὕτω παρῆλθε καὶ δευτέρα τριετία· τότε ἤρχισαν καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἐπίσημοι διαδηλώσεις πρὸς διατράνωσιν ἅπαξ ἔτι τῆς ἐπιθυμίας τοῦ κρητικοῦ λαοῦ τοῦ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἐπιθυμίας ἐκδηλωθείσης δι' ὑπομνήματος πρὸς τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον, ὅπως μεταβιβάσῃ οὗτος αὐτὸ πρὸς τὰς Δυνάμεις. Ὁ βασιλόπαις μετέβη εἰς Ρώμην, ἐπεσκέφθη τὰς ἐκεῖ Πρεσβείας τῶν λοιπῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν ὑπὲρ τῶν ἀντιπροσωπευομένων παρ' αὐτοῦ, ἂν καὶ ἐξεδήλωσεν ὑπὸ ποίων ἰσχυρῶν φιλοπατρίδων αἰσθημάτων ἐνεφοροῦντο οὗτοι καὶ τί ἠδύναντο νὰ πράξωσι διὰ τῆς ἀδαμάστου αὐτῶν δραστηριότητος καὶ τῆς ἀκαταβλήτου θελήσεως.

«Εἰς τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῶν Δυνάμεων ἤρχισαν τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα ὑφ' ἑνὸς τῶν ἡγετῶν τῆς κρητικῆς Βουλῆς, τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἐσχηματίσθη ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γηραιοῦ κ. Παπαγιαννάκη ἐν Θερίσῳ, χωρίῳ μικρὸν ἀπέχοντι τῶν Χανίων, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν περιφήμων Λευκῶν Ὀρέων.

«Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἐπαναστατικὴ προπαγάνδα διεδόθη καθ' ὅλην τὴν νῆσον, τότε δὲ ὁ Διοικητὴς τῶν διεθνῶν στρατευμάτων Συνταγματάρχης Λουμπάνσκης ὡμίλησε μετὰ μερικῶν μελῶν τῆς ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἀκριβῶς μετὰ τοῦ γραμματέως κ. Μάνου καὶ τοῦ κ. Φούμη, εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι αἱ Δυνάμεις, μὴ δυνάμεναι νὰ συγκατανεύσωσιν εἰς τὴν αἰτηθεῖσαν ἕνωσιν, ὑπεσχέθησαν νὰ χορηγήσωσιν οἱανδήποτε ἄλλην οἰκονομικὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν ἀμνηστείαν εἰς τοὺς ἀντάρτας.

«Οἱ Κρῆτες ἀπήντησαν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Λουμπάνσκη μὲ ἓν μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβλητικὸν συλλαλητήριον, συγκροτηθὲν ἐν Ἡρακλείῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Σφακιανάκη, ἀνδρὸς ἰσχυρᾶς διανοίας, φιλοπάτριδος, ἀγαπωμένου ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ψυχὴ πάντων τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων. Ὁ κ. Σφακιανάκης μετὰ θερμοῦ καὶ ἐπαγωγοῦ λόγου εἶπε πόσον εἶνε εὐγενὴς ἡ αἰτία τῆς σημερινῆς ἐξεγέρσεως, καὶ πόσον εἶνε ὡραῖον τὸ ὄνειρον νὰ ἴδῃ τοὺς Κρῆτας εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Καὶ ὁ λαός, φλεγόμενος ὑπὸ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐκήρυξε πρὸ τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλ-

λάδος. Ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου ἡ φιλόπατρις φωνὴ διεχύθη ἐφ' ὅλης τῆς νήσου καὶ παντοῦ ὑψώθη ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἀντὶ τῆς κρητικῆς καὶ ἐψάλη ἡ πραγμάτωσις τοῦ ὡραίου ὀνείρου καὶ παντοῦ πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ὅτι ὁ λαός, ἀνανεούμενος ἐν τῷ θριάμβῳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἰδανικῶν, ἀνεγεννᾶτο εἰς νέαν ζωὴν εἰρήνης καὶ ἀγαλλιάσεως δι' ὡραίου θαύματος ἀνθρωπίνης ἐνεργείας.

«Πρὸς στιγμὴν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν προστατίδων Δυνάμεων συνῆλθον ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δώσωσιν ἀκρόασιν εἰς τὰς τῶν Κρητῶν παραφοράς, νὰ μὴ ὁμιλήσωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶ ἑνώσεως καὶ νὰ τηρήσωσιν ἀντὶ πάσης θυσίας τὸ καθεστὼς τῆς αὐτονόμου Κυβερνήσεως. Ἐν Ρώμῃ δὲ ἅπαξ ἔτι περιεφρονήθη καὶ κατεπατήθη τὸ δίκαιον εὐγενοῦς καὶ ἰσχυροῦ λαοῦ, ἐν Ρώμῃ, ἥτις ὑπὸ ἐνδόξων παραδόσεων προωρίσθη δι' ἄλλο τι ἀνώτερον.

*
* *

«Καὶ σήμερον ;

«Διὰ τοὺς Κρῆτας τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως δὲν εἶνε μόνον ἰδανισμός, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ὡς ἀνάγκη ζωῆς. Ἡ Κρήτη μὲ κυβέρνησιν αὐτόνομον δὲν δύναται ν' ἀρκέσῃ εἰς ἑαυτήν· ἔν τε τῷ ἐμπορίῳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ αὐτῆς εἶνε πολὺ ἐξηντλημένη ἕνεκα τῶν μακροχρονίων καὶ συνεχῶν ἀγώνων, ὁ δὲ προϋπολογισμός της ἐκ τεσσάρων ἑκατομμυρίων ἀρκετὰ πενιχρῶς, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς πάσας τὰς δαπάνας, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ κονδύλιον διὰ τὰ μᾶλλον ἀναγκαῖα δημόσια ἔργα. Δὲν κατασκευάζονται σιδηρόδρομοι, δὲν ἐπισκευάζονται ὁδοί, δὲν ἀνοίγονται νέαι, δὲν βελτιοῦται ἡ κατάστασις τῶν λιμένων πρὸς μεγαλειτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου. Αἱ προστάτιδες Δυνάμεις ἐχορήγησαν δάνειόν τι εἰς τὸ μικρὸν κρητικὸν Κράτος, ἀλλ' ἡ ἐλεημοσύνη ἑνὸς ἑκατομμυρίου δὲν ἴσχυσε βεβαίως ν' ἀνακουφίσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ Κρῆτες δὲν θὰ σταματήσωσιν εἰς τὰ κινήματα αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς τῶν Δυνάμεων, ἥτις τῇ ἀληθείᾳ κατ' οὐδένα λόγον δικαιολογεῖται, οὔτε διὰ τὴν περίφημον εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν ἰσορροπίαν, οὔτε διὰ τὸ ἧττον περίφημον ζήτημα τῆς Μακεδονίας, διότι οὔτε ἡ Τουρκία, ἡ ὁποία, καίτοι νικήτρια, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὴν παραχώρησιν αὐτονομίας εἰς τὴν Κρήτην, δύναται νῦν νὰ προβάλῃ ἀξιώσεις, νὰ προβῇ εἰς παραστάσεις καὶ ν' ἀπειλήσῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην, οὔτε δὲ ἐξ ἄλλου τὸ μακεδονικὸν ζήτημα κωλύει τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ τοῦτο ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι διεξήχθη πάντοτε μεμονωμένως.

«Λοιπόν, οἱ πεφωτισμένοι ἀντιπρόσωποι τῶν πεφωτισμένων Δυνάμεων ἐπιμένουσι, καθιστάμενοι οὕτως ἀνοήτως μισητοί ;

«Βεβαίως, ἐπαναλαμβάνω, οἱ Κρῆτες δὲν θὰ ὑποχωρήσωσι. Θὰ θελήσητε, ἐξοχώτατε κ. Τιτόνη, ἀληθῶς νὰ ἑνωθῆτε μετὰ τῶν πέραν τῶν Ἄλπεων συναδέλφων σας, ὅπως καταστρέψητε τὴν νῆσον τῶν Ἐπαναστατῶν ; Καὶ ἡ Ἰταλία, ἀφοῦ ἔ-

δειξε τόσην συμπάθειαν πρὸς τοὺς Κρῆτας δι᾽ ἑνὸς Ὑπουργοῦ, τοῦ κ. Κανεβάρο, ἔχοντος πλειοτέραν τὴν συνείδησιν τῶν τυχῶν τῆς πατρίδος, θὰ θελήσητε νὰ ὑποπέσητε εἰς ἀσύγγνωστον ἀντίφασιν : Εἰς ὁποίας συνεπείας θὰ σᾶς συμπαρέσυρεν ἡ ἀπερίσκεπτος ἐσφαλμένη πολιτική σας, ἡ τακτικὴ τῆς ἀποβεβλακωμένης διπλωματίας σας;

« Ἡ ἐξωτερικὴ ἡμῶν πολιτική, ὡς περὶ αὐτῆς ἐσχάτως ἐποιήσατο μνείαν διακεκριμένος τις δημοσιογράφος, ὁ Φραγκινέ, ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῆς συνθήκης τοῦ Σεπτεμβρίου, ἕνεκεν τῶν ὁποίων αἱ ὁδοὶ τοῦ Τορίνου ἐπλημμύρησαν αἱμάτων, ἀπὸ τὰ ὅπλα τῶν Καραβινιέρων φοιτητῶν μέχρι τῆς ἀνοήτου προώρου ἀνακωχῆς τοῦ 1866, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἀπώλειαν τοῦ Τρεντίνου, κατακτηθέντος ὑπὸ τοῦ Γαριβάλδη καὶ τοῦ Μέδιτση, ἀπὸ τὴν ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου ἀποτυχίαν, ἧς ἕνεκεν ὁ ταλαίπωρος Κόμης Κόρτης ἐπέστρεψεν ἄπρακτος καὶ καταγέλαστος μέχρι τῆς ἀφελείας, μεθ᾽ ἧς ἡ μεγάλη ἡρωϊκὴ ψυχὴ τοῦ Μπενεντέττη Καϊρόλη ἐπίστευσεν εἰς τὸν λόγον τιμῆς τοῦ Βαρθελεμῆ Σαὶντ Ἰλαίρ, ἀπὸ τῆς διὰ τῆς Ζέκλας διόδου, ἣν ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη ἡμῖν εἰς στιγμὰς κρισίμους, μέχρι τῆς ἀπερισκέπτου παραχωρήσεως τῆς Κασσάλας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀπὸ τῆς αὐστρορρωσικῆς συμβάσεως τοῦ Μύρστεγ, γενομένης ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν, μέχρι τῆς ἀγγλογαλλικῆς συμφωνίας διὰ τὸ Μαρόκον, συνταχθείσης ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἡ Ἰταλία ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἡ ἐξωτερικὴ ἡμῶν πολιτικὴ σημειοῖ ἀναρίθμητα προσκόμματα, πτώσεις, σκώμματα καὶ ραπίσματα.

« Ἐν Ἀνατολῇ ἡ ἐπίσημος Ἰταλία ἠκολούθησε τελευταίως πολιτικὴν γραμμὴν ἀναποφάσιστον, ἐπαμφοτερίζουσαν, ὥστε νὰ ὑποθέτῃ τις, ὅτι κυβερνῶντες εἶνε οἱ μεγαλείτεροι ἐχθροὶ τῆς πατρίδος. Ἴσως εἶνε οἷοι ὁ Καβαλόττης τοὺς ὥρισεν, παρῳδία πολιτικῶν ἀνδρῶν. Τὰ γεγονότα εἰσὶ γεγονότα. Ἡ Ἰταλία, λόγου χάριν, ἡ ὁποία δύναται ν᾽ ἀντιστῇ εἰς τὸν Παγγερμανισμὸν καὶ εἰς τὸν Πανσλαυϊσμόν, ἔχουσα ὑπὸ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐπήρειαν τοὺς σπουδαιοτέρους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τὸν ἑλληνικὸν καὶ τὸν ρωμουνικόν, λαοὺς αἰσθανομένους τοὺς ἐνδομύχους δεσμοὺς ἀληθοῦς μετ᾽ αὐτῆς ἀδελφότητος ἀδιαφθόρους, προτιμᾷ αὕτη νὰ παραγκωνίζηται ὡς φοβουμένη ἑαυτήν, ὡς μὴ ἔχουσα τὴν συνείδησιν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς σπουδαιότητος. Καὶ ἐν τούτοις ὁ ρωμουνικὸς λαὸς ἑνοῦται ἐπισήμως μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἔτι, ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ στοιχεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, κλίνει πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ὅπως λάβῃ τὰς ἠθικὰς ἐκείνας βοηθείας, πρὸ πάντων νῦν, ὅτε ἡ Ἰταλία, ἀνοήτως φερομένη, φαίνεται, ὅτι δὲν θέλει νὰ χορηγήσῃ τοιαύτας εἰς αὐτὸν βοηθείας, πλειότερον ἢ ἄλλοτε ἀναγκαίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, νῦν ὅτε τὸ μακεδονικὸν ζήτημα βαίνει πρός τινα λύσιν.

« Ὁ Ὑπουργὸς κ. Τιττόνη ὁμιλεῖ περὶ εἰρήνης ἐν Ἀνατολῇ, ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλὰ διεθρυλήθη, ἐὰν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, περὶ αὐστροελληνικῆς συμφωνίας ἐπὶ τοῦ ἠπειροαλβανικοῦ ζητήματος, ἐνῷ ἡ Ἰταλία, ἥτις ὑπεχρεώθη πράγματι δι᾽ ἓν τοιοῦτον ζήτημα, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ

σοβαρὰν συμφωνίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἐκτὸς ἐὰν θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη ἡ περίφημος συμφωνία, ἡ κλεισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Βισκόντη Βενόστα.

«Ἐν τούτοις ἡ Αὐστρία ἔδειξεν, ὅτι διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς ἐν τῷ ἀλβανικῷ ζητήματι, ὅταν ἀπέκλεισε σχεδὸν τὸ βιλαγέτιον τῶν Σκοπίων ἐκ τῆς διοργανώσεως τῆς χωροφυλακῆς, τῆς διοικουμένης ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Δὲ Τζώρτζη.

«Καὶ νὰ λέγωμεν:—Τίς ἔσχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ ὀνειρευθῇ τὸν ἰταλικὸν θρίαμβον ἐν τῇ Ἀνατολῇ; ὁμιλοῦντες περὶ ἑνὸς βιβλίου ἐσχάτως δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Πλὼν τῶν Παρισίων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνατολικὴ Ὁμοσπονδία ὡς λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος».

«Ἄλλο τι παρὰ ἰταλικὸς θρίαμβος! Οἱ ἡμέτεροι κυβερνῆται δὲν κατορθοῦσιν ἄλλο εἰμὴ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐν Ἀνατολῇ ἰταλικοῦ γοήτρου, τοῦ ἰταλικοῦ κύρους καὶ τῶν ἰταλικῶν συμπαθειῶν. Ἐνῷ ἐν Πετρουπόλει, ὡς εἶπεν ὁ Ἰ. Μπόβιο, μελετᾶται ὁλόκληρον τὸ σλαυϊκὸν πρόβλημα καὶ ἐν Βερολίνῳ ὁλόκληρον τὸ γερμανικόν, τοὐναντίον ἐν Ρώμῃ οὐδεμία σκέψις γίνεται περὶ τοῦ λατινικοῦ προβλήματος, καὶ τοῦτο ἰδίως συμβαίνει, ἐπειδὴ εἰς τὰς κενὰς ὑπουργικὰς κεφαλάς, διὰ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν φράσιν τοῦ Ἰμβριάνη, **«δὲν ὑπάρχουσι περιεχόμενα»**. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπίσημος Ἰταλία ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τοῦ κρητικοῦ ζητήματος δὲν ἐνθυμεῖται, ὡς ὤφειλε, μίαν ἀξιομνημόνευτον χρονολογίαν τῆς ἱστορίας της, ἐκείνην τοῦ 1894, ἥτις νουθετεῖ, ὅτι οἱαδήποτε ἡγεμονία καταργεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν.

*
* *

«Ἀφ᾽ ἑτέρου δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ πολιτικῶν συμφερόντων, περὶ μεγάλων συγκρούσεων, περὶ τρομερῶν ἀπειλῶν διὰ τὴν περίφημον διεθνῆ συμφωνίαν, ὄχι, καὶ οὔτε περὶ τῆς Κρήτης, περὶ ἑνὸς μικροτάτου κράτους, τείνοντος εἰς τὴν ὁριστικὴν συστηματοποίησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ διοικήσεως. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ὅλως διαφόρου πράγματος· πρόκειται περὶ ἀρχῶν ἐθνικότητος, ἃς οὐδεὶς δύναται νὰ προσβάλῃ καὶ νὰ καταπατήσῃ. Ἡ νῆσος Κρήτη οὐδαμῶς ἰσχύει· ἰσχύουσιν ὅμως καὶ ἐπιβάλλονται αἱ τοιαῦται ἀρχαί, αἵτινες πρὸ αἰώνων, ἀπὸ τοῦ 1668, διέφλεξαν τὸν κρητικὸν λαόν, ὅστις πάντοτε διακαῶς ἐπόθησε τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα, ὅ περ ἐστὶ δικαίωμα καὶ καύχημα αὐτοῦ, θὰ θελήσωσιν οἱ σημερινοὶ προαγωγοὶ τῆς πολιτικῆς ν᾽ ἀποπειραθῶσι κατὰ τῆς ἱερᾶς ἀρχῆς τῆς ἐθνικότητος, ἐκ φόβου μὴ ὁ Σουλτᾶνος *κακοστομαχιάσῃ* ὑπὸ τὸν ὡραῖον οὐρανὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ἐὰν θελήσωσι τοῦτο, ἃς μεταβῶσιν ἀλλαχοῦ, ἀλλ᾽ οὐχί, ὅπου ὁ Ματσίνης ὑπέδειξε τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος: **«Ὁμοσπονδία τοῦ Αἵμου δι᾽ Ἀνεξαρτήτων Κρατῶν»**, **«Ἑλληνικὴ ἑνότης»**, **«Κωνσταντινούπολις, πόλις ἐλευθέρα καὶ ἀμφικτυονική»**.

«Οὐχὶ ἐν Ρώμῃ, ἥτις ἐδίδαξεν, ὅτι πᾶσα ἰδεώδης διεκδίκησις δηλοῖ ἀναζωπύρωσιν τῆς ἱστορίας, καὶ ὅπου πᾶς ἄνθρωπος, εἰς οἱονδήποτε γένος καὶ ἂν ἀνήκῃ, ὀφείλει νὰ μάχηται ὑπὲρ τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος.

«Ἐὰν αἱ Δυνάμεις ἐπιμένωσιν ἐκ τῆς αἰωνίου πόλεως ν᾽ ἀποπνίξωσι καὶ ν᾽ ἀποσβέσωσι τὰ κρητικὰ ἰδεώδη, οἱ λαοὶ δύνανται νὰ συνασπισθῶσι καὶ νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν λύσιν, οἱ Ἰταλοὶ δὲ ἐν τῇ κραυγῇ «Ζήτω ἡ ἑλληνικὴ Κρήτη! θὰ φανῶσιν ἀντάξιοι τοῦ Μακιαβέλη ἀπόγονοι».

ΕΛΛΗΝΟΣΛΑΥΙΚΟΝ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ

'Εν τῇ ἐνάτῃ τῶν *Μακεδονικῶν Διαλέξεων* (ἴδε «**Ἑλληνισμὸν**» Μαρτίου 1903, σελ. 179) τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας ἐδημοσιεύθησαν ἑκατὸν πεντήκοντα λέξεις, ἐθιζόμεναι ἐν τῇ συνομιλίᾳ τῶν κατοίκων τῆς βορειοτέρας Θρᾴκης καὶ ἐνίων μακεδονικῶν τμημάτων ὧν αἱ μὲν ῥίζαι εἶνε ἑλληνικαί, αἱ δὲ καταλήξεις σλαυϊκαί. Τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ οὐδαμῶς βουλγαρικοῦ χαρακτῆρος τῶν ὑπὸ τῶν πανσλαυϊστικῶν καὶ βουλγαρικῶν προπαγανδῶν διεκδικουμένων πληθυσμῶν τῶν δύο τούτων τμημάτων τῆς ἑλληνικωτάτης Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἤδη, πρὸς μείζονα πίστωσιν διὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν γλωσσικῶν δεδομένων, δημοσιεύονται κατωτέρω καὶ ἕτεραι τριακόσιαι καὶ πλέον λέξεις, ἑλληνικαὶ ἢ ἑλληνοσλαυϊκαί, ἃς ἐπέδωκεν ἡμῖν φιλόπατρις Ἑλληνομακεδών, ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένων, ὁ κ. Θ. Π. συλλέξας αὐτὰς κατὰ τὴν μακροχρόνιον διαμονὴν ἐν τῇ γενεθλίῳ χώρᾳ, ἐν ᾗ εὐδοκίμως ὑπηρέτησεν ὡς διδάσκαλος. Δημοσιεύομεν ἀσμένως καὶ τὰς λέξεις ταύτας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι καὶ ἕτεροι γνῶσται τῶν πραγμάτων τῆς μακεδονικῆς καὶ θρακικῆς χώρας θέλουσι συνδράμῃ ἡμᾶς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ἐξ οὗ θέλει ἀποδειχθῇ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ τῶν Μακεδόνων εἶνε ἑλληνικός, οὐχὶ δὲ βουλγαρικός, ἐπελθούσης μὲν ἐνιαχοῦ τῆς Μακεδονίας ἐθνικῆς καὶ γλωσσικῆς ἐπικοινωνίας καὶ συμμίξεως μετὰ σλαυϊκῶν στοιχείων, ἐπιδραμόντων κατὰ τὴν μεγάλην περίοδον τῶν ἱστορικῶν μεταναστεύσεων, ἀλλ' ὅτι ὁ μακεδονικὸς χαρακτὴρ παρέμεινε γνησίως ἑλληνικὸς καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ, ὡς καὶ ἐν τῷ καθόλου κοινωνικῷ βίῳ.

Λεξιλόγιον.

τῶν ὑπὸ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ σλαυοφώνων μεταχειριζομένων ἑλληνικωτάτων λέξεων, μὴ δημοσιευθεισῶν καὶ μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν τῷ Θ'. Διαλέξει τοῦ κ. Ν. Καζάζη.

Α.

Ἁγιάσμα = ἁγίασμα
Ἀράπη = Ἄραψ
ἄρμη = ἅλμη
ἁρμόσαχα = ἡρμόσθησαν, ἠρραβωνίσθησαν
ἅρπαγος = ἅρπαξ
ἄγριος = ἄγριος
αἱρτετὶκ = αἱρετικὸς
ἀνάτεμα = ἀνάθεμα
ἀλλάξα = ἤλλαξε
ἁγιάσιοβαμ = ἁγιαζω-ραντίζω
ἁρπάξα = ἥρπαξε-ἡρπάγην
ἀναττεμήσαν = ἀναθεματισμένος

B.

Βλάστ = βλάστησις
βλάξ = βλάξ
βάδα = βαδίζω
βοῦλα = βοῦλα-βολοκέρι
βούνισοτε = βουνιά-βουβωνία
βάψωβαμ = βάφω
βάρε = βράζω-ζέννυμι-έψέω
βρύσε = βρύσις-πηγή
βρὺ = βράζει
βρῶμα = βρῶμα, δυσωδία
βρωμᾷ μνόγο = ὄζει, πολὺ-βρωμᾷ
βάρβαρ = βάρβαρος
βρυκόλακοι = βρυκόλακες
βὼλ = βοῦς
βήβουλα = βούβαλος
(β)λέδαϊ = βλέπω

Γ.

Γραμμὴ = γραμμὴ
γραμμάτικα = γραμματικὴ
γεωμέτρια = γεωμετρία
γεωγράφια = γεωγραφία
γεωλόγια = γεωλογία
γαλὸν = γαλόνι
γανώσαχ = ἐγάνωσα
γλυφὸ =γλυφὸ
γραμματὶκ = γραμματεὺς
γράμμα = γράμμα
γούλκοι = γογγύλια

Δ.

Διάκον = διάκονος
δίπλαε = πλαγίως εἶνε
διπλώσαχ = ἐδίπλωσα
δίπλα = δίπλη τοῦ ἐνδύματος.
διπρόσωπ = διπρόσωπος-ὑποκριτὴς
δοκιμάσοβα — δοκιμάζει
διορτόσαμ = διορθώσω
δικέλλι = δικέλλι-σκαλὶς
δοξάρι = δοξάρι, τόξον-σαΐτα
δράμ = δράμι, 1/400 ὀκᾶς
δύναμι = δύναμις
δβὲ = δύο
(δ)ρόσα-ροσὰ = δρόσος-δροσιὰ
δουζίνα = δωδεκὰς
διάβολ = διάβολος

E.

Εἰκόνα = εἰκὼν
εἰκόνητε = εἰκόνες
εὐά δὰ βίδε = γιὰ νὰ δῶ
εἴδωλ = εἴδωλον
εἰδωλετον = τὰ εἴδωλα
εἰκονοστάσε = τὸ εἰκονοστάσιον
ἔλα = ἔλα, ἐλθὲ
ἔλτε = ἐλᾶτε
ἔγνοια = ἔγνοια-μέριμνα
ἐνώρια = ἐνωρία
ἔγνοια δὰ ἦμας = τὴν φροντίδα νὰ ἔχης
ἐνώσαϊγοι = ἕνωσον αὐτὰ
ἐξετάσαχ = ἐξήτασα
ἐπίτροπα = ἐπίτροπος
ἐπιμελὴς = ἐπιμελὴς
ἐπιστατίνα = ὁ ἐπιστάτης
ἐργάτε = ἐργάται
ἐτοιμάσαχ = ἑτοιμάζω-ἡτοίμασα
εὐνοῦχ = εὐνοῦχος

Z.

Ζαλίσαχσε = ἐζαλίσθην
ζάλης = ζάλη-σκοτοδίνη
ζαρώσα-γο = τὸ ἐζάρωσες-ζαρώνω
ζαρώσανο = ζαρωμένο
ζαχαράτα = σακχάρινα
ζευγὰρ = ζεῦγος
ζεῦγλα = ζεύγλη
ζηλιάσοβα = ζηλεύει
ζηιὰν = ζημία
ζουχάδα = ζουχάδα-ἐσοχὰς
ζυγαριὰ = ζυγαριὰ
ζυγιάσα = ζυγίζω-ἐζύγισε
ζηβέε = ζῆ-ζῶ
ζωγράφιν = ζωγράφος
ζηβὼτ = ζωὴ

H.

Ἡγούμενα = ἡγούμενος
ἡλικία = ἡλικία

Θ.

Τειὰφ = θεῖον-θειάφι
τεμέλι = θεμέλιον
τεώρια = θεωρία
τυμίαν = θυμίαμα
τυμιάσοβα = θυμιάζω

I.

Ἰδέας = ἰδεῶδες
ἰδέα = ἰδέα
ἱστορία = ἱστορία

K.

Καλάμη = κάλαμος
κατώγια = κατώγειον ἢ κατώφλιον
καλανκάτ = καλαγγάθι
καλέσοβαμ-τα = καλῶ σε, παρακαλῶ σε
καλαπόδ = καλαπόδι
καλούγερ = καλόγηρος
κάλεσμα = κάλεσμα
καμαρώσα = καμαρώνει
καμπούρα = καμπούρα, κύρτωμα
κανδύλα = κανδύλα
κανίσκα = κανίσκι, δῶρα εἰς τοὺς γάμους
καταδέξοβαμ = καταδέχομαι
κατάρα καταρώσον = κατηραμένος
κατάστιχον = κατάστιχον, ἐμπορικὸν βιβλίον, σημειωματάριον
κύλινδρος = κυλίνδρινος
κάλυμμα = κάλυμμα
καύκαλο = καύκαλον, κέλυφος
κεντήσοβαμ = κεντῶ
κελλία = κελλὶ-θάλαμος τοῦ μοναχοῦ
κέντημα = κέντημα
κελλάρ = κελλάρι, ἀποθήκη διαφόρων
κεράτσα = κυρία, οἰκοδέσποινα
(σ) κλωνὶ = ἔκλεινεν
κοιμητήριο = κοιμητήριον
κόκκαλ = κόκκαλον
κόλλυβο = κόλλυβον
κοντὰρ = κοντάρι
κοῦντ = κοντὸς
κόλλα = κόλλα
κολώνα = κολώνα, μαρμάρινος στύλος
κοντύλι = κονδύλι
κορῶνα = κορῶνα
κόττα = κόττα-ὄρνιθα
κοκόσκα = κόττα· ἄλλοι τὴν λέγουν κοῦκοτο
κοῦκκοι = κοῦκκος, κόκκυξ
κουκκουβάγια = κουκκουβάγια, γλαῦξ
κοῦκλα = κοῦκλα
κουλὰκ = κουλλοῦρα
κουρδίσοβαμ = χορδίζομαι
κουρδίζω = ἁρμόζομαι
κούτσαμ = κουτσαίνω
κούτσ = κουτσὸς
κούτσορο = κούτσουρον, κορμὸς πρέμνου
κολυμπύτραθα = κολυμβύθρα
κὸσ = κόσσιφος–πτηνὸν
κόσνιτσα = κοφύνιον
κρεβάτε = κράβατος
κεράσαϊ = κέρασον με
καμμπάνα = καμπάνα, κώδων τῆς ἐκκλησίας

Λ.

Λογαριάσοβαμ = λογαριάζω, ὑπολογίζω
λαγάρισμα = λαγάρισμα, καθάρισμα μετάλλου
λαμιὰ = λάμια τὸ σκυλόψαρον
λάθος = λάθος
λότσκα = λάκκος
λακαρδύε = λόγος-λέξις
λείψαυ = λεῖψε
λακέρδα = λακέρδα-ψάρι
λαχτάρα = λαχταρίζω
λεμὸν = λεμόνι
λεπίδα = λεπίδες
λέρα = λέρα ρύπος
λερώσαν = λερωμένος

M.

Μῦρο = μῦρον
μαγνήτ = μαγνήτης
μαγέψαν = μαγευμένος–μὲ μάγια
μαγιὲ = μάγια
μαγγοῦρα = μαγγούρα, ραβδὶ
μάζωμα = μάζωμα γεννημάτων
μαϊμοῦνα = μαϊμοῦ–πίθηξ
μακάρ = μακάρι, ἄμποτε-εἴθε
μακαριὰ = περίδειπνον μετὰ τὴν κηδείαν τινος
μονοκόματο = μονοκόμματο
μουντζοῦρα = μουτζοῦρα
μαναστῆρ = μοναστήριον
μούλετο = μουλάρι
μάλαμμα = χρυσὸς
μάνδρατα = μάνδρα τῶν προβάτων
μαρτυρήσαχ = ὑπέστην μαρτύρια
μασοῦρκα = μασοῦρι-καλάμι
μαστίχα = σχινίνη, μαστίχη
μολύβι = μολύβι

μοναχὸς = μοναχός-καλόγηρος
μονοπάτ = μονοπάτι
μοσχοκάρφ = μοσχοκάρφι
μόρενο = μόριχον χρῶμα
μουγγρίσα = μουγγρίζω
μουρμουρίσοβα = μουρμουρίζει
μουστάτς = μύστακες
μοῦστο = μοῦστος-γλεῦκος
μουχλιάσα = ἐμούχλιασεν
μπᾶ = ἐκ τοῦ βᾶ !
μπαλσαμώσαχα = ἐβαλσάμωσαν
μπλάστρι = ἔμπλαστρον
μπολιάσοβαμ = ἐμβολιάζω
μποῦφο = μποῦφος, βυας
μυστρὶ = μυστρίον
μυτερὸ = μυτερὸν
μελωδία = μελῳδία
μυρωδάτο = μυρωδᾶτον, εὔοσμον

N.

Ναναρίσοβαμ = ναναρίζω
νέφτι = νέφτι- νάφθη
νέχτε = νύχια-ὄνυχες
νέκατ = ὄνυξ
νάρτηκα = νάρθηξ
ναύλοτο = ναῦλος
νευρώζεν=νευρικὸς εἰς τὴν κ.σημ. τῆς [λέξεως.
νότο = νότιο ἄνεμο
νόμοτο = ὁ νόμος

Ξ.

Ξερριζώσαχα = ἐξερρίζωσαν
ξοράφ = ξυράφιον
ξοραφίσοβ = ξυραφίζω

O.

Οἰκονόμ = οἰκονόμος
οἰκονόμια = οἰκονομία
ὀκνὸς = ὀκνηρὸς
ὀλάκερ = ὀλάκερος, ὁλόκληρος
ὀχταπόδ = ὀκτάπους
ὁμονοιάσαχα = ὁμόνοιασαν
ὀργάν = ὄργανον
ὄρεξι = ὄρεξις
ὁρμήσα = ὁρμᾷ
ὀρτύγ = ὄρτυξ
ὅτι = ὅτι
οὔφ = οὔφ

Π.

Παγίδα = παγὶς
παλληκὰρ = παλληκάρι, νεανίας
παλοῦκ = παλούκι, πάσσαλος
παξιμάδι = παξιμάδι, δίπυρον
πάπια = πάπια
παραμάνα = παραμάνα
παράξενο = παράξενο
παρεκκλής = παρεκκλήσιον
παροιμία = παροιμία
παστρὶκ = παστρικός- καθαρὸς
πατερίτσα = πατερίτσα, ἱερατικὴ ῥά- [βδος
πατρίδα = πατρὶς
πλέταμ = πλέκω
πάψωβαμ = παύω
πειράξοβαμ = πειράζω
πέτ = πέντε
πέρασμα = πέρασμα-διάβασις
πεπὸν = πέπων
περίδρομ = περίδρομος
πήττα = πήττα, ἄρτος
πίναχ = πίναξ
πὶε = πίνω
πινακούδι = πινακίδι, εἶδος τραπέζης
πιπὲρ = πέπερι
πίσσα = ἡ φυσικὴ ἢ ἡ ὑγρὴ πίσσα
πισσώσαν = πισσωμένος
πιτυρέδα = πιτυρίδα τῶν τριχῶν τῆς [κεφαλῆς
πονηριὰ = πονηρία
προκόψα = προοδεύει, προέκοψε
προφητέψα = προφητεύω
πύργος = πύργος

P.

Ραχοκόκκαλο = ραχοκόκκαλον
ριζώσασε = ἐρρίζωσεν
ροδόσταγμα = ροδόσταγμα, ροδέλαιον
ρῶγα = σταφυλόρωγα ρώγα,
ρετσίνα = ρετσίνα
ρημάξα = ἐρρήμαξεν
ρεντὲ = ρινὶ, ἐργαλ. λεπτουρ.

Σ.

σχολειό-το = τὸ σχολεῖον
σενδὸν = σενδόνι

σάβανον = σάβανον-ἐντάφιον
σαβουργιάσα = ἑρμάζω-συναθροίζω
σαΐτα = σαΐτα
σαλιάζει = φλυαρεῖ, σαλιαρίζει
σησάμι = σήσαμος-σησαμίς
σαμόλαδον = σησαμόλαδον
σαπουνίσοβαμ = σαπωνίζω
σαρδέλλα = σαρδέλλα
σέλινο = σέληνο
σερβοῦλι = τὰ δουλικὰ ὑποδήματα ἃ [χρῶνται αὐτοὶ
σερπετὸ = περίγελως
σκοντάψα = σκοντάπτω
σκάλα = σκάλα, κλίμαξ
σκαλώσωβα = σκαλώνω, συρράπτω
σκανδὰλ = σκάνδαλον
σκόνι = κόνις
σκουριὰ = σκωριὰ
σμάλτο = σμάλτον
σκυλόψαρο = σκυλλόψαρο
σούβλα = σούβλα, ὀβελὸς
σουπιὰ = σηπία
σπῖνος = σπῖνος, τὸ πτηνὸν
σταφυλίτης = σταφυλίτης, ἐπιγλωττὶς
στυλιὰρ = στυλιάρι, μικρὸς στῦλος,
στενοχώρια = στενοχωρία
στομάχα = στόμαχος
στούππωμα = στουππώνω
στρέμμα = στρέμμα
στριφνὸς = στριφνὸς
σοφία = σοφία
συρτὸ = συρτὸς χορὸς
σφενδόνι = σφενδόνη
σχέδιον = σχέδιον

Τ.

τάξαχ-γο = τάξω-τὸν ἔταξα
τουλούπα = τολύπη βαμβακιοῦ, μαλλιοῦ
τρύγο-το = ὁ τρυγητὸς
τσίμλα = τσίμλα, τὸ ὑγρὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ
τσῆρος = τσῆρος
τσύπα = τσύπα, ἡ λεπτὴ ἐπιδερμὶς τοῦ [σώματος
τυπώσαχ = ἐτύπωσαν
τυχηρὰ = τυχηρὸς

Υ.

ὑποχόντρια = ὑποχονδρία
ὕσκα = ὕσκα, ἔναυσμα

Φ.

Φακὴ = φακὴ
φακιόλι = φακιόλι, δεσμὸς τῆς κεφαλῆς
φάλαγγα = φάλαγξ
φανὰρ = φανάρι, φανὸς
φαντάξαν = φανταγμένος
φανερὰ = φανερὸς
φεγγίτης = φεγγίτης
φελλὸς = φελλὸς
φλαμοῦρι = φλαμοῦρι, δένδρον
φλέμμ = φλέγμα
φούσκα = φούσκα
φούχτα = φούκτα
φοστάνι = φουστάνι
φώκια = φώκη
φυτῆλι = φυτῆλι

Χ.

χαλινάρι = χαλινὸς
χάρτα-τα = ὁ γεωγραφικὸς πίναξ
χνοῦδι = χνοῦδι, πτίλωσις
χυλός = χυλὸς
χωριστὸς = χωριστὰ ἰδιαιτέρως
χρώμα-τα = τὸ χρῶμα

Ψ.

ψάλτ = ψάλτης
ψαρόκολλα = ψαρόκολλα
ψυχολόγια = ψυχολογία
ψουνίσα = ψωνίζω

Ω.

ὠφέλεια = ἐπωφελὴς, ὠφέλεια
ὠφαϊδόσαν = ἔχει κέρδος

Καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἀκόμη. Ἀλλ' ἡ ἐργασία μου δέν μοι ἐπιτρέπει νὰ ἐργασθῶ περσσότερον. Ἴσως δεκαπλάσιαι ἄλλαι ἔτι ὑπάρχουσιν αἱ ὑπολοιπόμεναι ὀθωμανικαὶ λέξεις ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ σλαυοφώνων.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΟΡΤΗ ΕΝ ΝΟΤΙῼ ΑΦΡΙΚΗ.

Κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἐν Γιωχάνεσβουργ τοῦ Τράνσβααλ ἑορτασμὸν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἑορτῆς ὑπὸ τοῦ αὐτόθι Τμήματος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ ἄνθους τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν ὁ γενικὸς αὐτοῦ γραμματεὺς κ. Ε. Π. Νοτάρης ἔγκριτον μέλος, λόγῳ παιδείας καὶ μορφώσεως ἐξεφώνησε τὸν ἑξῆς πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας:

«Μετ' ἐξαιρετικῆς λαμπρότητος καὶ θέρμης ἑορτάζεται καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἐπέτειος τοῦ ἱστορικοῦ θαύματος.

«Ἐκ τῆς μακραίωνος ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ δύο χρονολογίαι εἶνε εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλαι μάλιστα ἐγκεχαραγμέναι ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς Ἕλληνος, ἡ 29η Μαΐου 1453 καὶ ἡ 25η Μαρτίου 1821, ἡ ἡμέρα τοῦ ἐνταφιασμοῦ καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως.

«Κατὰ τὴν μοιραίαν ἐκείνην Τρίτην ἐστέναζε καθημαγμένος ὁ Βόσπορος, ἐκυριεύετο ἐξηντλημένη ἡ Πόλις, ἔπιπτε παλαίων ὁ βασιλεύς, ἐνεκροῦτο λιπόθυμον τὸ γένος.

«Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τετρακόσια ἔτη παρῆλθον δουλείας καὶ ἐλησμονήθησαν ἐν μιᾷ στιγμῇ ὡς ἐκ θαύματος. Ἀναμνήσεις παρελθούσης δόξης, τεθαμμέναι εἰς αἶσχος δισχιλίων ἐτῶν, εὑρέθησαν διὰ μιᾶς νωπαὶ καὶ σφριγῶσαι.

«Ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν πρὸ καιροῦ ἐστημένον τὸ ἡρῷον τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ 1821, τὴν ἡμέραν τῆς σήμερον, ἀνέκραξαν εἰς ἐπήκοον τοῦ κόσμου τὰ πρὸ ἑκατοντάδων ἐτῶν λησμονηθέντα ὀνόματα «Ἑλλὰς καὶ Ἐλευθερία.» Ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ χῶρος ἱερός, ἐσπαρμένος δι' ἐπιτυμβίων στηλῶν καὶ ἀνδριάντων, ὅπου, ἐρχόμενοι ἡμεῖς οἱ νεώτεροι νὰ γονυπετῶμεν ἐπὶ τῶν πλακῶν, καὶ συμπλέκοντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν τὴν δάφνην καὶ τὴν κυπάρισσον νὰ διδασκώμεθα ὑπὸ τῆς ἀοράτου φωνῆς, ἣν ἀναδίδουσι πάντοτε οἱ ἔνδοξοι τάφοι, τὸν ἡρωϊσμόν, τὴν αὐταπάρνησιν, καὶ τὴν φιλοπατρίαν.

«Ἔπρεπε κἂν πρὸ καιροῦ νὰ ἐκτελεσθῶσι τὰ ψηφίσματα τῶν Συνελεύσεων καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἀνιδρυμένος ναὸς τοῦ Σωτῆρος, καθ' ὃν τρόπον, μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Περσῶν, οἱ Ἕλληνες ἀνίδρυσαν βωμὸν Διὸς Ἐλευθερίου. Ἀλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη, φαίνεται, δὲν εἶνε πλέον ἑλληνικὴ ἀρετή, διὸ καὶ σήμερον μὲν ἀγνοοῦμεν ποῦ κεῖνται τὰ ὀστᾶ, αὔριον δὲ θὰ ἀγνοήσωμεν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτὰ τῶν ἡρώων.

«Ἀλλ' οἱ πρόγονοι ὑμῶν ὅλοι ἐτίμων τοὺς ὑπὲρ πατρίδος τελευτήσαντας.

«Ἀλλ' ἀφοῦ ἔχωμεν καθῆκον νὰ μεθερμηνεύσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν νέων γενεῶν πρὸς τοὺς ἱδρυτὰς τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ποῦ ὁ ἄξιος ἐγκωμιαστὴς

τοσαύτης εὐκλείας; Ποῦ γῆς, εἰς ποίαν γωνίαν τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκεται ὁ ἔνθεος ῥήτωρ, ὁ δαιμόνιος ποιητής, ὁ δυνάμενος εὐτόλμως ἐν μέσῳ τῶν νέων Ὀλυμπίων νὰ ἀνοίξῃ τὰ χείλη, ἢ νὰ τονίσῃ τὴν λύραν πρὸς ἔπαινον τῶν ἡρώων; Εἰς τὸ θέμα τοῦτο δὲν ἀρκεῖ συνήθης φωνή, οὐδὲ συνήθεις δυνάμεις, ἀλλὰ τὸ ὑπεράνθρωπον ὕψος ἐξόχου διανοίας.

«Πρόκειται νὰ πανηγυρίσωμεν μικροὶ μεγάλους, μεγάλα διὰ μικρῶν, δι' ὃ καὶ ὁ ῥήτωρ, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ δυσεκπλήρωτος αὕτη ἐντολή, ἔχει χρείαν πάσης ὑμῶν τῆς ἐπιεικείας. Τὰ γενόμενα εἶνε τόσον δραματικὰ καὶ ὑπεράνθρωπα, ὥστε καὶ κοινὴ αὐτῶν ἀφήγησις εἶνε ἀριστοτεχνικὴ σελὶς ἱστορίας καὶ ποιήσεως.

«Ἔλθετε λοιπόν, ἂς ἀναδράμωμεν γοργῷ τῷ βήματι πρὸς τὸ παρελθόν. Κανείς σας, πιστεύω, δὲν ἔχει δυσκολίαν ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῶν πραγμάτων, ἅτινα βλέπει καὶ ἀκούει πέριξ αὐτοῦ. Νῦν εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε εἶνε ἀνάγκη νὰ νευρώσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ μεγάλων παραδειγμάτων, ν' ἀναπολήσωμεν πῶς ἔζων καὶ πῶς ἀπέθνησκον, ἀλλὰ πρὸ πάντων πῶς ἔζων οἱ ἡμέτεροι πατέρες. Ἔλθετε ν' ἀναπνεύσωμεν τὴν πυρίτιδα μιᾶς ναυμαχίας, νὰ ἐξαγνίσωμεν τὰ χείλη μας, προφέροντες τὰ ὀνόματα τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Γραβιᾶς, τῆς Ἀραχώβης, καὶ νὰ ῥίψωμεν ἄνθη ἐπὶ τῶν τάφων—ὄχι, τάφοι δὲν ὑπάρχουσιν — ἐπὶ τοῦ χώματος τῶν ἡρώων.

«Τῶν ἡρώων; Ἀλλὰ πῶς νὰ τοὺς ἀριθμήσωμεν; Πόθεν ν' ἀρχίσωμεν καὶ ποῦ νὰ καταλήξωμεν; Μετρήσατε τοὺς ἄνδρας: εἶνε οἱ μαχηταί. Μετρήσατε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία: εἶνε οἱ μάρτυρες. Ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1821 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1829, ὀκτὼ ὅλα ἔτη, πόσαι μάχαι, πόσα ὀνόματα, πόσα τρόπαια! «Τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, εἶπεν ὁ Περικλῆς, πᾶσα γῆς τάφος.» Σύμπασα ἡ Ἑλλάς, ὄχι, ὄχι ἡ νῦν, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς τοῦ Ῥήγα μετεβλήθη τῷ ὄντι εἰς εὐρὺν τάφον.

«Διὰ τοσούτου αἵματος ἐζυμώθη ἡ γῆ ἐκείνη, ἣν ὑμεῖς πατοῦμεν τώρα τόσον ἀναλγήτως, ἐκ τοσούτου φοβεροῦ ἀγῶνος ἐβλάστησε τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας, ὅπερ ἡμεῖς ἀγωνιζόμεθα τώρα νὰ μεταποιήσωμεν εἰς τὸ μυθολογούμενον δένδρον τῶν ἀγρίων νήσων, ὑφ' ὃ ὁ καθεύδων ἀναπνέει τὸν θάνατον!

«Ἔπεσε μὲν ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν κατὰ τὸν Δούναβιν, ἀλλ' ἤδη ἐκυμάτιζεν ἡ ἑλληνικὴ σημαία κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ἡ σημαία ἐκείνη, ἣν ἀναπέτασε τὴν ἡμέραν τῆς σήμερον ὁ Γερμανὸς ἐν τῇ Μονῇ τῆς ἁγίας Λαύρας, ἐπιβεβαιώσας λαμπρῶς τὸν παρ' Ἕλλησι πανάρχαιον καὶ ἄγνωστον ἐν Εὐρώπῃ σύνδεσμον λαοῦ καὶ κλήρου. Εἶχον ἐκλίπῃ καὶ διακρίσεις γένους, καὶ διακρίσεις ἐπιτηδευμάτων, καὶ διακρίσεις ἡλικίας— ὀλίγου δεῖν καὶ διακρίσεις φύλου. Δὲν ὑπῆρχον εὐγενεῖς, δὲν ὑπῆρχον ἱερεῖς, δὲν ὑπῆρχον παιδία, δὲν ὑπῆρχον γυναῖκες. Πάντες ἦσαν ἕν, καὶ ἐλέγοντο στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Ποσάκις θὰ κρύψωμεν τὸ πρόσωπον ἐξ ἀπελπισίας, ποσάκις θὰ ἐγείρωμεν ὑπερηφάνως τὴν κεφαλήν, ποσάκις θὰ χειροκροτήσωμεν ἢ θὰ κλαύσωμεν, ἐὰν παρακολουθήσωμεν κατὰ φαντασίαν τοὺς κλυδωνισμοὺς τῆς σαθρᾶς σανίδος, ἐφ' ἧς ἐπέπλεον τότε

αἱ ἐλπίδες τοῦ γένους. Πόση ἀγωνία κατὰ τὰ ἀτελεύτητα ταῦτα ἑπτὰ ἔτη, πόσα πένθη, πόσαι ἀγαλλιάσεις ἐξ ὑπαμοιβῆς! Τὴν ἐπαύριον τῆς πρώτης μάχης, καθ' ἣν ὁ Κολοκοτρώνης ἐγκατελείφθη μόνος καὶ εἶπε τὴν ἀξιομνημόνευτον φράσιν, «ἐδῶ θὰ μείνω νὰ μὲ φᾶ, οἱ κοράκοι», τίς ἔλεγεν, ὅτι μετὰ μικρὸν θὰ εἰσήρχετο πορθητὴς εἰς τὴν Τριπολιτσάν; Ὅτε ὁ Δράμαλης διέβη τὸν Ἰσθμόν, τίς ἀνθρωπίνως σκεπτόμενος ἠδύνατο νὰ προμαντεύσῃ, ὅτι τὸ ἀμέτρητον ἐκεῖνο πέλαγος τῶν κεφαλῶν ἔμελλε νὰ στηθῇ εἰς οὐρανομήκη πυραμίδα νίκης; Ὅτε ἔπεσε τὸ Μεσολόγγιον, πόσοι ἄρά γε ἦσαν καὶ οἱ παρὰ μόνου τοῦ Θεοῦ πλέον ἀναμένοντες σωτηρίαν; Ὅτε ὁ Ἰβραήμης διέβη, δῃῶν τὴν Ἑλλάδα ἀκαταμάχητος ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, καὶ ἐξήρτησε τὴν τύχην τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ μόνης τῆς πτώσεως τοῦ Ναυπλίου, τίς ἐφαντάζετο, ὅτι τότε ἠνοίγετο ἡ ἐνδοξοτάτη σελὶς τοῦ ἀγῶνος, ἡ σελὶς ἡ φέρουσα ἐν κεφαλίδι τοῦ ὄνομα τοῦ Καραϊσκάκη; Ἀλλ' οἱ κίνδυνοι ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο, ὡς χειμερινὰ νέφη, διωκόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, καὶ ὁ ἥλιος ἀνέτελλε πάλιν ῥαδινὸς καὶ ἀκτινοβόλος, μέχρις οὗ ἐφώτισε τὴν ἡμέραν τοῦ Ναυαρίνου.

«Μεσολόγγιον! Ἡ λέξις αὕτη ἔπρεπε νὰ προφέρητε πάντοτε ἄνευ ἐπιθέτου, ἄνευ σχολίου. Εἶνε ἡ λέξις, ἣν ἡ Ἑλλὰς ἐκστομίζει, μεθ' ὑπερηφανίας καὶ ἰσότητος πρὸς τὰς σκιὰς τῶν προπατόρων, καὶ θὰ ἐκστομίζῃ πρὸς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἐφ' ὅσον ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ ὑπάρχει ἱστορία. Ἐκεῖ εἰς τὴν μάνδραν ἐκείνην, ἐν μέσῳ τῶν ἡλιοκαῶν μαχητῶν, ὄπισθεν τῶν προμαχώνων, οἵτινες, βαπτισθέντες δι' ἐνδόξων ὀνομάτων, προσέθεσαν εἰς αὐτὰ νέαν εὔκλειαν· ἐκεῖ, ὅπου ἡ μαχομένη Ἑλλὰς συνῆψεν ἀρραβῶνα μετὰ τῆς ἐνθουσιώδους Εὐρώπης διὰ τοῦ ἐναγκαλισμοῦ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Βύρωνος, ἐκεῖ ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν ἤρθη εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον τῆς μεγαλουργίας, καὶ ὑψώθη ὅσον ὑψώθησαν τὰ συντρίμματα τῆς πόλεως τὰ ἀνατιναχθέντα εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου ὑπῆρξε τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος.

«Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καιρὸς ν' ἀριθμήσωμεν πάντας τοὺς θριάμβους τοῦ κατὰ ξηρὰν ἀγῶνος. Μᾶς νεύει καὶ μᾶς καλεῖ ἡ θάλασσα. Πῶς βραδύνομεν νὰ προφέρωμεν τὰ ὀνόματα τοῦ Μιαούλη, τοῦ Κανάρη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Τομπάζη, τὰ ὀνόματα τῶν ἡμιθέων, οἵτινες ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀσίαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐπέδειξαν θριαμβεύουσαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς παράλια, ὅπου δὲν εἶχε κυματίσῃ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος; Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ ἐξετάσω τίνες ὑπῆρξαν οἱ τελεσιουργότεροι εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος, οἱ κατὰ ξηρὰν ἢ οἱ κατὰ θάλασσαν θρίαμβοι. Ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι τὰ ναυτικὰ τρόπαια ὑπῆρξαν ἀναντιρρήτως τὸ ποιητικώτερον μέρος τοῦ ἀγῶνος. Ἡ μικρὰ ἐκείνη λέμβος, ἡ φέρουσα ὄρθιον καὶ δαυλοφόρον ἐπὶ τῆς πρύμνης τὸν Κανάρην, ὡς παρέστησε τότε τὸν θαλάσσιον ἥρωα ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ποίησις, δὲν κατεπόντισε μόνον χιλιάδας ἐχθρῶν, δὲν ἔτρεψε μόνον εἰς φυγὴν στόλους, δὲν διέλυσε πολιορκίας, ἀλλ' ἐστρατολόγησε διὰ τὸ πρωτοφανὲς καὶ ἔκτακτον τοῦ τολμήματος πλειοτέρους θαυμαστὰς ἐν Εὐρώπῃ ἢ πάντες ὁμοῦ οἱ

κατὰ ξηρὰν θρίαμβοι. Ἡ πυρπόλησις τῆς ναυαρχίδος παρὰ τὴν Χίον, ἐφ' ὅσον αἱ ἀνθρώπινοι καρδίαι δονοῦνται ὑπὸ παλμῶν εὐγενοῦς ἐκδικήσεως, θὰ φέρηται διὰ τῶν στομάτων ὡς τὸ θεσπεσιώτερον μεγαλούργημα κεραυνώδους Νεμέσεως.

«Ἡ Εὐρώπη ἐπέβλεψε τέλος ἵλεως καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔργον ἐστεφανώθη. Ἐσχίσθησαν αἱ συνθῆκαι, ἐλησμονήθησαν προαιώνιοι ἀντιζηλίαι, περιεφρονήθησαν συμφέροντα, ὀλίγου δεῖν ἥναπτεν εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ὅπως πηχθῇ ἐκ χώματος, αἵματος, λιθαρίων καὶ φύλλων πάσης ἑλληνικῆς γῆς ἡ μικρὰ ἐκείνη φωλεά, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι ἡμεῖς ἀναπνέομεν ἐλεύθεροι. Τοσοῦτον ὑπῆρξε τὸ κράτος τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τοῦ ἐλέους, ὃν ἐνέπνευσαν οἱ ἡμέτεροι πατέρες! Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐβασιλεύθη ἡ Ἑλλάς, παύει πλέον τὸ ἔργον τοῦ πανηγυριστοῦ, καὶ ἄρχεται ἡ ψυχρὰ καὶ κριτικὴ ἔρευνα, ἐὰν οἱ υἱοὶ τῶν ἀθλησάντων ἐν ταῖς μάχαις ἐφάνησαν ἄξιοι νὰ κοσμήσωσιν εὐπρεπῶς τὸν τόπον, ὃν παρέλαβον ἐλεύθεροι. Ἀλλὰ τοιαύτη ἔρευνα δὲν συνᾴδει πρὸς τὸ αἰδέσιμον τῆς ἡμέρας, ἡμέρας μᾶλλον εὐγενῶν ἀναμνήσεων ἢ θλιβερῶν μομφῶν καὶ ἐλέγχων. Εἰς μάτην θ' ἀναζητήσῃ τις σήμερον τὸν εἰλικρινῆ ἀσπασμὸν τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραΐσκου παρὰ τὸ σῶμα τῆς ψυχορραγούσης πατρίδος, ἀσπασμὸν ὅστις ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Τῶν τότε φιλοδόξων τὸ σύμβολον ἦτο — «εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης». Τὸ σύμβολον σημερινῶν τινων φιλοδόξων εἶνε — «γαῖα μιχθήτω πυρί».

«Σήμερον, ἐνῷ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐρωτᾷ ἐν ἀγωνίᾳ, τί γίνεται ἡ Μακεδονία καὶ ποῖαι προσπάθειαι καταβάλλονται ὑπὲρ τῶν ἐκεῖ ἀδελφῶν ἡμῶν, οἵτινες πίπτουσι καθ' ἑκάστην ἀθῶα θύματα ὑπὸ τὸ ἐγχειρίδιον τῶν ἀγρίων βουλγαρικῶν ὀρδῶν, οἱ κορυφαῖοι τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων φιλονεικοῦσι περὶ παρωνυχίδων, ἀγωνίζονται πῶς ν' ἀποκλείσωσιν οἱ μὲν τοὺς δὲ ἀπὸ μιᾶς αἰθούσης, ἥτις καταχρηστικῶς ὀνομάζεται Βουλευτήριον!

«Ὁ Ἑλληνισμὸς ὁλόκληρος δὲν εἶνε ἀκόμη εὐτυχὴς καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὴν κινδύνους.

«Ὁ ἀκάνθινος στέφανος, ὃν περιβάλλεται ἔκτοτε τὸ μαρτυρικὸν μέτωπον τῆς Μακεδονίας, οὐδεμιᾶς χώρας εἶνε δεύτερος. Ἡ γλῶσσα, ἐν ᾗ ἐγράφη πᾶσα σοφία καὶ δι' ἧς διεδόθη τὸ Εὐαγγέλιον, εὑρίσκεται ἐν διωγμῷ, καὶ τὸ πένθος πλανᾶται ἀνὰ τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις, ἐξ ὧν ἐβλάστησάν ποτε οἱ ἀργυράσπιδες τοῦ μεγάλου ἡμῶν βασιλέως Ἀλεξάνδρου, ἐξ ὧν ἐξεπορεύθησαν στρατηγοί, ἐνδυθέντες τὴν βασιλικὴν μετὰ ταῦτα πορφύραν.

«Ἐν τοῖς δεινοῖς καιροῖς, οὓς διερχόμεθα καὶ ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῶν μέσων πρὸς ἐθνικὴν ἡμῶν ἀποκατάστασιν, δύο διαβλέπομεν εὔελπιδα σημεῖα: τὴν ἐν ἐπιγνώσει τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ παρελθόντος τῶν Μακεδόνων ἑλληνικὴν ἡμῶν ἀνατροφήν, καὶ τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποξένωσιν τοῦ ἐπήλυδος δυνάστου ἀπὸ τῆς πατρίδος ἡμῶν, ἕνεκα τῆς ἀστοργίας αὐτοῦ πρὸς τὴν χώραν, ἣν οὐδέποτε ᾐσθάνθη, οὐδ' ἠγάπησεν ὡς ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα.

«Ἀλλ' ἤδη, ὡς νὰ ἦτο ἄγνωστος ἢ δύσληπτος ἡ φυσικὴ πορεία, ἣν ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ τύχη τῆς ἑλληνικῆς ταύτης χώρας, ἀπαλλαττομένης τῶν Τούρκων, ἀναφαίνονται ἄλλοι μνηστῆρες αὐτῆς, οὓς γεννᾷ τοῦτο μὲν τὸ πλάσμα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας, ἢ τῶν ἐμπορικῶν ἀναγκῶν, τοῦτο δὲ ἡ ἀγρία φιλοδοξία φυλῆς, ἥτις δι' οὐδενὸς ἱστορικοῦ δεσμοῦ πρὸς τὴν Μακεδονίαν συνδέεται, πλὴν τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν.

«Λαός, ὅστις οὐδεμίαν εἰσέτι ἔντιμον σελίδα ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ κατέχει καὶ οὐδεμίαν δύναμιν αὐθυπαρξίας διὰ τὸ μέλλον κέκτηται, λαὸς ἀστέγων μέχρι χθὲς καὶ νομάδων, πήξας κακῇ μοίρᾳ κατοικίας ἔν τισι τμήμασι τῆς βορείου Μακεδονίας, καὶ ἐπιβαλὼν ποῦ καί που, ὡς οἱ Τοῦρκοι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ τοῖς ἰθαγενέσιν ἐν καιροῖς χαλεποῖς, ἐσφετερίσατο τὸ ὄνομα τῶν Μακεδόνων καὶ ἀπαναισχυντεῖ καλῶν ἑαυτὸν ἀπόγονον τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ κληρονόμον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου! Ἀγνοῶν αὐτὸς πῶς ἀποκτᾶται ἡ ἐλευθερία, συνέπηξεν ἑταιρείαν δολοφονικὴν ἐν τῇ χώρᾳ, εἰς ἣν ἄλλοι δι' ἴδια συμφέροντα ἐδωρήσαντο ἐλευθερίαν, καὶ καλλωπίζει ἐκεῖθεν λόγους, οὓς διασπείρει ἀνὰ τὸν κόσμον σύμπαντα, ἐπαγγελλομένους οὐδὲν σμικρόν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας! Καὶ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς λόγους... Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναφέρω τὰ ἀζήλωτα κατορθώματα τῶν «ἐλευθερωτῶν», οὓς ἐκπέμπει, ὁπλίζων διὰ τοῦ δολοφονικοῦ ἐγχειριδίου καὶ τοῦ δαυλοῦ τοῦ ἐμπρηστοῦ.

«Ἂν ἡ εὐμένεια τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου εἶνε ὑμῖν πολύτιμος, δὲν ἐταπεινώθη ὅμως ἐπὶ τοσοῦτον τὸ φρόνημα τῶν Μακεδόνων, ὥστε νὰ δεχθῶσι παρ' ἐκείνων ἐλευθερίαν, οἵτινες δὲν ἔχουσι γνῶσιν αὐτῆς καθαράν, στεροῦνται αὐτῆς κατ' οὐσίαν, οὐδ' ἔχουσι τὴν δύναμιν ἴσως πρὸς τὴν παράδοξον αὐτῶν μεγαλομανίαν. Δὲν θέλομεν παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐλευθερίαν!

«Τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν θὰ εὕρωμεν μόνοι οἱ Ἕλληνες, συνεργαζόμενοι ἐλεύθεροί τε καὶ ἀλύτρωτοι. Δὲν βαδίζει πρὸς τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ πρὸς τὴν τελείαν ἀναγέννησιν αὐτοῦ. Ὅστις δὲν βλέπει τοῦτο, εἶνε κακὸς ἐκτιμητὴς τῶν πραγμάτων. Τὸ ἔργον εἶνε μέγα, ἀλλὰ τὸ παρελθὸν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὰ ἀθάνατα μνημεῖα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἡ ἱστορία αὐτοῦ, τὰ ἐρείπια τῶν πόλεων ἡμῶν, ἡ θέλησις ἡμῶν, τὸ δίκαιον ἡμῶν, ἐνισχύουσιν ἡμᾶς καὶ θ' ἀγάγωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐν ἐλευθερίᾳ ἕνωσιν πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐπιτυχία ταύτης εἶνε ἡ ἀποστολή, ἡ κληροδοτηθεῖσα ἡμῖν ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ μέγας ἡμῶν ἐθνικὸς σκοπός. Ὅταν οὗτος συντελεσθῇ, τότε θὰ εἶνε ἀνέφελος ὁ ὁρίζων τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, τότε θὰ εἶνε ἄκρατος ἡ χαρὰ ἡμῶν, πανηγυριζόντων τὴν σημερινὴν ἑορτήν.

«Προκειμένου δὲ νῦν νὰ θέσωμεν τὴν κατακλεῖδα τῆς χαρμοσύνου ταύτης ἡμέρας, φρονῶ, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν κάλλιον ἐν μιᾷ κραυγῇ τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς ἐντυπώσεις, ἃς διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν αἱ ἀναμνήσεις τῆς ἐπετείου ταύτης ἢ χαιρετίζοντες μακρόθεν τὴν πατρίδα, ὑπὲρ ἧς εἴμεθα ἕτοιμοι ν' ἀγωνισθῶμεν πάντες, διὸ καὶ σᾶς καλῶ νὰ κράξητε μετ' ἐμοῦ ὁμοθύμως. Ζήτω τὸ ἔθνος, Ζήτω ὁ Βασιλεύς, Ζήτω ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Νεοκλῆς Καζάζης!

ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

α) ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ

ΣΜΥΡΝΗ *24 Ἀπριλίου 1905*

Ἡ ἑορτὴ τοῦ βασιλέως ἡμῶν ἑωρτάσθη καὶ φέτος ἐν Σμύρνῃ δημοτελῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν ἀρκετῇ σχετικῶς τάξει. Λέγω **σχετικῶς**, διότι μικρά τις ὀχλαγωγία, τῆς ὁποίας ὑπαίτιος εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ὁ Μητροπολίτης, μὴ διευθύνας ὡς ἔδει τὰ τῆς τελετῆς, ἐπέφερε μικρὰν σύγχυσιν, στιγμιαίαν εὐτυχῶς μεθ' ὃ ἡ ἑορτὴ ἐτελέσθη μετὰ λαμπρότητος καὶ ἀξιοπρεπείας. Μετὰ τὴν δοξολογίαν ὁ κ. Πρόξενος, τὸν ὁποῖον συνώδευσαν ἐφ' ἁμαξῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πλὴν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Προξενείου, καὶ πολλοὶ τῶν ἐγκρίτων Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἐδέχθη ἐν τῷ Προξενείῳ τὰς ἐγχωρίους Ἀρχάς, τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ προξένους τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ πολλοὺς τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων, ἐκ μέρους τῶν ὁποίων ὁ Κύριος Φ. Α. Βουτζινᾶς, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων ἐμπόρων τῆς πόλεως ταύτης, ἀπὸ πολλῶν δ' ἐνιαυτῶν ἀντιπροσωπεύων τὸ ἑλληνικὸν Προξενεῖον παρὰ τῷ ὀθωμανικῷ Ἐμποροδικείῳ, προσεφώνησε τῷ Γενικῷ Προξένῳ κ. Ε. Εὐγενιάδῃ τὰ ἑξῆς :

«*Κύριε Γενικὲ Πρόξενε.*

«Ἑρμηνεύων τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν τε ἐνταῦθα παρισταμένων »καὶ ἄλλων συμπολιτῶν μου Ἑλλήνων ὑπηκόων, παρακαλῶ ὑμᾶς μετὰ σεβασμοῦ »ὅπως ὑποβάλητε τῇ Α. Μ. τῷ λαοφιλήτῳ ἡμῶν βασιλεῖ τὰς ἐνθέρμους ἡμῶν εὐ»χὰς ἐπὶ τῇ σημερινῇ ὀνομαστικῇ Αὐτοῦ ἑορτῇ, ὡσαύτως δὲ τὰ σέβη ἡμῶν τῇ Α. »Β. Υ. τῷ Διαδόχῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ὑψηλοῖς μέλεσιν.— »Εἴθε ὁ Ὕψιστος νὰ κρατύνῃ τὰς πολυτίμους δι' ἡμᾶς ἡμέρας Αὐτοῦ, ὅπως ἐν φροντίδι »πάντοτε καὶ ἀγάπῃ, ποδηγετῶν τὸ ἔθνος ἐν τῇ ὁδῷ ἠθικῆς προόδου καὶ ὑλικῆς εὐη»μερίας, συμπληρώσῃ βαθμηδὸν τοὺς δικαίους Αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἔθνους πόθους!»

»Ἐπιτρέψατε δὲ ταυτοχρόνως νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, ὅπως διαβιβάσητε τῇ »ἑλληνικῇ Κυβερνήσει τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν βαθεῖαν ὅλων ἡμῶν εὐγνωμοσύνην ἐπὶ »τῇ ἐκλογῇ ὑμῶν, ὡς ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ μεγαλοπόλει »τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τοῦτο πράττοντες, ἀποτίομεν ἁπλῶς δικαίας ὀφειλῆς »φόρον· διότι, πιστὸς τοῦ καθήκοντος ὑπηρέτης, καὶ ἀξιοπρεπῶς ἀντιπροσωπεύετε »αὐτὴν καὶ εἰς ἀρίστας διατελεῖτε σχέσεις μετὰ τῆς Α. Υ. τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, »τῶν ἄλλων ἐγχωρίων Ἀρχῶν καὶ τῶν ὑμετέρων ἀξιοτίμων συναδέλφων. Εὐτυχεῖς »ἀληθῶς λογιζόμεθα, διότι ἡ ὑπεράσπισις τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων ἡμῶν »ἀνετέθη εἰς τοιαύτας πεπειραμένας χεῖρας, εὐχόμενοι ἐκ καρδίας, ὅπως ἐπὶ μα»κρὸν εὐτυχήσωμεν νὰ σᾶς ἔχωμεν παρ' ἡμῖν».

Τῷ κ. Βουτζινᾷ ἀπήντησεν ὁ κ. Εὐγενιάδης μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἀξιοπρεπείας καὶ μετριοφροσύνης, ἐξάρας ἰδίως τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν ὁποίαν ὀφείλει τὸ ἔθνος εἰς τὸν ἄνακτα αὐτοῦ, μεθ' ὃ ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ εἰς Ἀθήνας τὸ ἁρμόδιον συγχαρητήριον τηλεγράφημα.

Ἐὰν πάντοτε ἦσαν ἀναγκαῖαι αἱ τοιαῦται περιοδικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ ἐν ἡμῖν πάλλοντος αἰσθήματος ἐθνισμοῦ, σήμερον παρά ποτε εἰσὶν ἀναγκαιότεραι. Διότι σήμερον δὲν ἔχομεν πλέον ν' ἀγωνισθῶμεν μόνον κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἄλλως τε ἤρξαντο ἀναγνωρίζοντες, ὅτι τὸ συμφέρον αὐτῶν ἀπαιτεῖ νὰ διάγωσιν ἐν ὁμονοίᾳ μεθ' ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς δ' ἀφ' ἑτέρου καιρὸς εἶνε νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι διὰ παραλτόμων κινημάτων δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Σήμερον ὁ ἀληθὴς ἡμῶν, ὁ μᾶλλον ἐπίβουλος καὶ ἀφανὴς ἐν μέρει, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ κινδυνωδέστερος ἐχθρὸς τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, εἶνε ὁ περικυκλώσας ἡμᾶς προσηλυτισμός, ἐπιβουλευόμενος, πλὴν τῆς θρησκείας, καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἐθνισμόν, καὶ λάθρα ἐνεργούμενος ὑπὸ ταγμάτων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, πλημμυρησάντων ἡμᾶς διὰ σχολείων, ἱερέων καὶ καλογραιῶν. Ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμοῦνοι ἤδη ἤρξαντο προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν, ἀποστείλαντες ἐπὶ τούτῳ delegué (τὸν ὁποῖον μυκτηρίζοντες ἐβάπτισαν εἰς τ ε ν ε κ ὲ ν οἱ ἡμέτεροι), συνέστησαν σχολεῖον πρὸς διάδοσιν τῆς ἐπὶ πλούτῳ καὶ κάλλει (!!!) διακρινομένης γλώσσης των, ὑπισχνούμενοι καὶ ἑκατὸν φράγκα ἀμοιβὴν ἑκάστῳ προσελευσομένῳ! Μὴ χειρότερα!

Μέλης

β) ΕΝ ΤΑΪΓΑΝΙΩι

ΕΝ ΤΑΪΓΑΝΙΩ τῇ *24 Ἀπριλίου 1905.*

Ὑπέρ ποτε λαμπρῶς ἑωρτάσθη φέτος ἡ βασιλικὴ ἑορτὴ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοῦ Καυκάσου, ἐν ᾗ ὁ Ἑλληνισμὸς κρατεῖ τὰ σκῆπτρα τοῦ κερδῴου Ἑρμοῦ.

Τὴν πρωΐαν ἐψάλη ἡ νενομισμένη δοξολογία ὑπὲρ μακροημερεύσεως τοῦ βασιλέως ἡμῶν, τὴν δὲ μεσημβρίαν παρετέθη ἐθνικὸν γεῦμα ἐν τῷ Κήπῳ τῆς Λέσχης, εἰς ὃ προσεκλήθη νὰ τιμήσῃ αὐτὸ διὰ τῆς παρουσίας του καὶ ὁ φιλελληνικώτατος διοικητὴς τῆς πόλεως ἡμῶν κ. Συμεὼν Τζαπαρίτζε.

Πρῶτος ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων ὁ Διοικητὴς κ. Συμεὼν Τζαπαρίτζε, εἰς ὃν ἀπήντησεν ὁ κ. Βρασίδας Δαλλαπόρτας, ἐγείρας θερμοτάτην πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, μεθ' ὃ συνετάγη καὶ ὑπεγράφη συγχαρητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα καὶ τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον Ὕπατον Ἁρμοστὴν τῆς Κρήτης.

Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ τηλεγραφήματος πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ κ. Τζὼν Κέπετζης ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ πραγματώσεως τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἤτοι τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πανελληνίων πόθων καὶ τῆς ἑνότητος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ὑπὸ ἕνα βασιλέα καὶ μίαν σημαίαν. Ἡ πρόποσις αὕτη ἤγειρε θύελλαν χειροκροτημάτων καὶ συνεκίνησε τοὺς συνδαιτυμόνας μέχρι δακρύων.

Καταπαύσαντος τοῦ σάλου τοῦ ἐκδηλωθέντος ἐνθουσιασμοῦ, ὁ κ. Π. Λογοθέτης ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ ἑορτάζοντος τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματός του πρώην πρωθυπουργοῦ κ. Γ. Θεοτόκη, μετὰ τὸν κ. Λογοθέτην ἤγειρε ποιητικωτάτην καὶ ἐθνικωτάτην πρόποσιν, συνοψίζουσαν ἅπαντα τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ὁ κ. Δημ. Ζ. Σιφναῖος, οὖσαν μᾶλλον θούριον, μᾶλλον διθύραμβον, ἥτις περιήγαγε τοὺς συνδαιτυμόνας νοερῶς ἀπὸ τῆς Ροδόπης μέχρι τῆς Ἴδης, ἀπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους μέχρι τῶν περσικῶν συνόρων καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμιθείου θανάτου τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Αὐτοκράτορος μέχρι τῆς νυκτός, καθ' ἣν ὁ δαυλοφόρος Κανάρης ἐπυρπόλει τὸν τουρκικὸν στόλον ἔμπροσθεν τῆς καθημαγμένης Χίου καὶ μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου.

Μετὰ τὸν κ. Σιφναῖον ὁ Ἰατρὸς κ. Ν. Διβάρης ἀναμιμνήσκεται τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Καζάζη, ἤτοι τοῦ ἐν Παρισίοις **«Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς Ἄμυναν τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων»** καὶ ἐγείρει ὑπὲρ τῶν μελῶν αὐτοῦ σοβαρωτάτην πρόποσιν, μεθὸ ὁ κ. Κ. Κοκόλης, συνδυάζων τὴν εὐγνωμοσύνην μετὰ τοῦ ὠφελίμου, προτείνει ν' ἀνοιχθῇ ἔρανος ὑπὲρ τοῦ φιλελληνικωτάτου τούτου Συνδέσμου, ἡ δὲ πρότασίς του γίνεται δεκτή, καλυφθεῖσα ἀμέσως ὑπὸ γενναιοτάτων εἰσφορῶν.

Τέλος ὁ λόγιος δικηγόρος κ. Κλ. Βασαρδάκης, θέτει τὴν κατακλεῖδα τῶν προπόσεων διὰ ποιητικωτάτης προπόσεως, καταλήξας ὡς ἑξῆς:

«Εἷς εὐθαλὴς βλαστὸς τοῦ καλλιρρίζου ἑλληνικοῦ δένδρου, σεμνὸς καὶ ἐπίλεκτος «ὑποφήτης τῶν προσωπικῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαίων, γενναῖος πρόμαχος καὶ προασπι«στὴς τῆς τιμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ φοῖνιξ αὐτοῦ, ὁ πρόεδρος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» «κ. Νεοκλῆς Καζάζης ἔχει ἀναμφισβήτητα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἡμῶν «κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ταύτην πανδαισίαν. Εἶνε ὁ πνευματέμφορος τοῦ Ἑλληνισμοῦ «Παῦλος, ὁ ἀκαταπονήτως ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς Ἰδέας τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ὁ «διδάσκων, ὁ ἐμπνέων, ὁ κατακτῶν, ὁ ἐξαποστέλλων φῶς καὶ θάρρος πρὸς πάντα «τοῦ Ἑλληνικοῦ τὰ τμήματα. Εἶναι ὁ μέγας δημιουργός, ὁ ἀνοίξας τοὺς φωτεινοὺς «δρόμους, τοὺς ἄγοντας εἰς τὸ ἱερὸν προσκύνημα, ὅπου ἁγνὰ καὶ ἅγια σύμβολα ανα«μένουσι τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Εἶνε μία ἐπιβαλλομένη τιμὴ βαΐα φοινίκων, φύλλα «δάφνης νὰ σκορπίσωμεν εἰς τὴν μνήμην του, νὰ ἀπευθύνωμεν ἕνα αἰθέριον χαιρετισμὸν «καὶ μίαν ἐνθάρρυνσιν πρὸς τὸν ὑπέρτιμον καὶ ἀριπρεπῆ ἐκεῖνον ἄνδρα, εὐγνώμονες «διὰ τοὺς νικηφόρους ἐθνικούς του ἀγῶνας».

Μεθ' ὃ συνετάγη καὶ ἀπεστάλη τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Κύριον Νεοκλῆ Καζάζην

Ἀθήνας

«Οἱ Ἕλληνες Ταϊγανίου, πανηγυρίζοντες τὴν βασιλικὴν ἑορτὴν καὶ ἀναμιμνη«σκόμενοι ἐνθουσιωδῶς τῶν ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθνικῶν ὑμῶν ἀγώ«νων, ἐκφράζουσιν ὑμῖν ὁμοφώνως τὴν ἐγκάρδιον αὐτῶν εὐγνωμοσύνην, εὐχόμενοι «ὑμῖν ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν.

«*Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος*

«Συνοδινὸς» *Ὁ Γραμματεὺς*

«Κλ. Βασιαρδάκης»

Καὶ ἔληξεν ἡ ἑορτὴ ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς εὐθυμίας καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς παροικίας.

Κλ.

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ.

Ἐν Φιλιππουπόλει τῇ 10η Μαΐου.— Ἡ συστηματικὴ καταδίωξις παντὸς ἑλληνικοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξακολουθεῖ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ μίσους. Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων καὶ ἡ τιμωρία ὑπ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων λῃσταντ αρτῶν, τῶν πληρωσάντων τὴν Μακεδονίαν αἵματος καὶ ἐρειπίων, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξήγειραν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸ μῖσος τῶν ἐνταῦθα Βουλγάρων, ὥστε καὶ μετὰ τὰ συλλαλητήρια καὶ τοὺς καθ' ἡμῶν βανδαλισμοὺς αὐτῶν, τοὺς γνωστοὺς ἤδη, ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη ὑβρίζοντες καὶ ἀπειλοῦντες τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπιζητοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν.

Οὕτω κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἀναστάσεως τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα σφαῖρα περιστρόφου, θραύσασα τὰς ὑάλους τῶν παραθύρων τῆς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως, διῆλθε πρὸ τοῦ προσώπου τοῦ ἱερουργοῦντος τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀρχιμανδρίτου κ. Φωτίου Μανιάτη. Εὐτυχῶς οὐδὲν ἀπευκταῖον συνέβη, ἀλλ' ἆρά γε δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς μία βδελυρὰ βουλγαρικὴ ἀπόπειρα;

Ὅπως δ' ἐξεγείρωσιν ἔτι μᾶλλον τὸν λαὸν οἱ πρὸς τοῦτο ἔχοντες συμφέρον, ἐξευρίσκουσιν παντοίας ῥᾳδιουργίας καὶ συκοφαντίας. Οὕτω διαδίδουσιν, ὅτι οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἕλληνες συνεισφέρουσι χρήματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσι πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν ἀνταρτῶν, ὅτι προσφέρουσι χρήματα ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, ὅτι ἐξοπλίζονται ἐν Πύργῳ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐκεῖ Βουλγάρων κτλ.

Καθ' ἑκάστην αἱ βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες πληροῦνται ἄρθρων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἀποτελεῖται ἀπὸ συνεχεῖς ὕβρεις καὶ ἀπειλὰς πρὸς ἅπαντα τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὰ ὁποῖα οὐκ ὀλίγον ἐπίσης συντείνουσιν εἰς τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ λαοῦ.

Ἐπίσης συντείνουσιν εἰς τοῦτο καὶ οἱ πράκτορες τῶν διαφόρων παραρτημάτων τοῦ Κομιτάτου, ἀδολεσχοῦντες ἐν τοῖς καφείοις καὶ ταῖς πλατείαις κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς πλήρη κατανόησιν τῶν βουλγαρικῶν αἰσθημάτων ἀποστέλλω ὑμῖν ἔκκλησιν τοῦ Κομιτάτου πρὸς τοὺς *φιλογενεῖς Βουλγάρους*, καὶ τὴν ὁποίαν παραθέτω κάτωθι, πρὸς δόξαν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, αἰῶνος πάσης προόδου καὶ πάσης ἀναπτύξεως. Θὰ ἐπεθύμουν αὕτη νὰ μετεφράζετο εἰς πλείστας γλώσσας εὐρωπαϊκὰς καὶ ν' ἀπεστέλλετο πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ὅπως μάθωσιν οἱ ἀγνοοῦντες καὶ πεισθῶσιν οἱ πλανώμενοι περὶ τοῦ ποιοῦ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς καὶ περὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἠνάγκασεν ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη τον Ἑλληνισμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας νὰ κύψῃ καὶ νὰ ζῇ ὑπὸ δουλείαν, οὐχὶ ὀλιγώτερον φοβερὰν καὶ φρικτὴν τῆς τῶν Τούρκων.

Ἰδοὺ ἡ ἔκκλησις :

«Ἔκκλησις πρὸς τὸν βουλγαρικὸν λαόν.

«Φιλογενεῖς Βούλγαροι !

«Ὑμεῖς ἀναμφιβόλως μετὰ φρίκης καὶ τρόμου ἀναμιμνήσκεσθε τῆς ζοφώδους ἐκείνης πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς μας ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ πᾶν ἦτο ἐν καταπτώσει, ἕνεκα τῆς ἐπὶ πέντε αἰῶνας πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς δουλείας. Μετ' ἄλγους ψυχῆς ἀναμιμνήσκεσθε τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁπότε οἱ Βούλγαροι, ἵνα μὴ καταδιώκωνται ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἵνα μὴ πλήττωνται ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς φαναριωτικῆς κακίας, μετετρέποντο εἰς ποίμνιον, ἔχον προβάτου ψυχήν, ὅ περ πρὸς αἶσχος τῆς ἀνθρωπότητος ἐπελάθετο τοῦ βουλγαρικοῦ ὀνόματος, καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ ἔλαμπέ ποτε ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐταπάρνησις.

«Ναί ! ζοφώδης εἶνε ὁ καιρὸς οὗτος καὶ θλιβερὰ εἶνε ἡ εἰκών, ἣν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ σκιαγραφήσῃ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς καταπτώσεως ἡμέτεροι ἄξιοι υἱοὶ ἐνεφανίσθησαν καὶ εἶπον:

— «Ἐν τῷ παρελθόντι ἡμῶν ὑπάρχει τι τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον καὶ δέον ν' ἀνανεωθῇ !» Καὶ πράγματι ἐπέτυχον· Ἡ πνευματικὴ ἐκείνη ἐλευθερία, ἥτις ἦτο πνιγμένη ὑπὸ τοῦ χαμερποῦς καὶ δολίου Φαναρίου, ἐκείνη ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία, ἥτις ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ ἀποθηριωθέντος Τούρκου, προσεκτήθη καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν πατρίδα, ἐδημιουργήθησαν συνθῆκαι εἰρηνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς προόδου. Ἡ πρόοδος αὕτη ὅμως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρακωλύεται πάντοτε ἐκεῖθεν, ὁπόθεν ἡ Βουλγαρία ἐπὶ αἰῶνας ἔπασχε καὶ ὁπόθεν ὑπέστη ὅλας τὰς δυστυχίας.

«Φιλογενεῖς Βούλγαροι !

«Ἡ ἐθνικὴ συναίσθησις ἑνὸς λαοῦ εἶνε ἡ μεγαλειτέρα αὐτοῦ δύναμις, ὁ σπουδαιότερος ἐργάτης τῆς διακανονίσεως τῆς τύχης του· αὕτη εἶνε ἡ πηγὴ ὅλων ἐκείνων τῶν ἡρωϊσμῶν, οἵτινες ἀπαιτοῦνται παρ' ἑνὸς ἔθνους, ἵνα διαφυλάξῃ ἢ ἐπιτύχῃ τὴν ἑνότητα αὐτοῦ.

«Ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ ὅπως διαπράξωμέν τι ἕτερον ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας, πρὸς διαφύλαξιν καὶ ἐνίσχυσιν δηλονότι τοῦ θεμελιώδους τούτου κεφαλαίου, ὑπολείπεται ἡ μόνη καὶ κυριωτέρα ἀποστολὴ ἑκάστου Βουλγάρου. Τὸ μέλλον δὲν γνωρίζομεν τί ἐγκυμονεῖ καὶ τί ἐπιφυλάσσεται ἡμῖν· αἱ εὐχάριστοι στιγμαὶ τῶν ἀποφασιστικῶν πράξεων ἀγνοοῦμεν πότε θὰ φθάσωσι, διὰ τοῦτο πρέπει ἀείποτε νὰ ὦμεν ἕτοιμοι.

«Ἡ τύχη τῶν λαῶν εἶνε πλήρης πραξικοπημάτων καὶ μόνοι ἐκεῖνοι ἐξ αὐτῶν,

παρ' οἷς ἐσβέσθη τὸ ἐθνικὸν συναίσθημα, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς διαγραφέντες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου.

«Ἔθνος, παρ' ᾧ τὸ συναίσθημα τοῦτο εἶνε ἀνεπτυγμένον, δὲν δύναται νὰ ἦ ἀδιάφορον πρὸς τὴν τύχην τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος καὶ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκωνται οὗτοι, διότι διορᾷ ἐν τῇ δόξῃ τῆς πατρίδος του τὰ ἑαυτοῦ ἀτυχήματα. Τοιοῦτον ἔθνος εἶνε ὡπλισμένον δι' ἀληθῶν πολιτικῶν εὐεργεσιῶν, καὶ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὅλας τὰς ἐθνικὰς ἀποστολάς, καὶ εἶνε ἰσχυρὸς ἀντιπρόσωπος τῶν βλέψεών του, καὶ σαφῶς συναισθάνεται ποῦ βαδίζει, τί ἐπιθυμεῖ, καὶ ὁποῖαι εἶνε αἱ ὁρμαί του. Μία ἀδυναμία ἐπ' ἐσχάτων παρουσιαζομένη μετ' ἀδιαφορίας καὶ ἀδρανείας σημειοῦται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἡμετέρου δημοσίου, ἰδίᾳ παρὰ τῇ νεολαίᾳ, ἐν ζητήμασι καθαρῶς ἐθνικοῦ χαρακτῆρος.

«*Φιλογενεῖς Βούλγαροι !*

«Εἰς ὑμᾶς εἶνε καλῶς γνωστὸν τὸ ἑλληνικὸν γένος, εἰς ὑμᾶς εἶνε γνωστοὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι, οἵτινες, ἐστερημένοι ὅλων τῶν ἰδιαζόντων προσόντων εἰς μεμορφωμένον ἔθνος, ὑπάρχουσι μόνον πρὸς αἶσχος καὶ ὄνειδος. Οἱ Ἕλληνες, ὡς ἔθνος μὲ ἐνεστῶς ἀξιοθρήνητον καὶ μέλλον κατεστραμμένον, διὰ τῆς ἑαυτῶν νοσούσης φαντασίας ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ γείνωσι περίγελως καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὀλίγων Εὐρωπαίων θαυμαστῶν των. Πρό τινων ἐτῶν εἷς Ἕλλην καθηγητὴς τοῦ ἐν Γενεύῃ πανεπιστημίου ἀπήγγειλε τὴν καταδίκην τοῦ μυσαροῦ τούτου ἔθνους, εἰπών, ὅτι *ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος εἰσὶν ἐν μεγίστῃ ἀναπτύξει ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ Ἑλλήνων*.

»Ἡ διαγωγὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ αἰώνων πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, ἡ διαγωγὴ αὐτῶν ἐν τῷ μακεδονικῷ ζητήματι, ἡ διαγωγὴ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Βουλγαρίᾳ ἔρχεται νὰ στηρίξῃ αὐτὴν τὴν βδελυρὰν καὶ πραγματικὴν καταδίκην. Μετὰ τὰς ἐκπληκτικὰς ἐκείνας ἀπωλείας, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐκδικητικόν, δόλιον, χαμερπὲς καὶ ἱερόσυλον, φθονερόν, ῥαδιοῦργον καὶ κακοποιόν, διὰ τῆς ἑαυτοῦ χαμερποῦς καὶ ἀξίας ἀποστροφῆς διαγωγῆς ἐκηρύχθη μετὰ τῶν ἐξωπλισμένων τοῦ Σουλτάνου Χαμὶτ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς Μακεδονίας, τῆς χώρας ἐκείνης, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς ἐν τῇ ἑαυτοῦ πλειονότητι κέκτηται τὰ πάντα πρὸς βίον ἀνεξάρτητον, τετιμημένον καὶ πλήρη ἐνεργείας καὶ προόδου.

»Ἐνώπιον ἡμῶν παρίσταται ἡ φοβερὰ σκιὰ ἑνὸς γεγονότος, τὸ φάσμα ἑνὸς κοινωνικοῦ φαινομένου, ὅπερ ζωηρῶς ἐγγίζει τὰ ἡμέτερα ἰδεώδη, τὰ ἡμέτερα ἐθνικὰ συμφέροντα. Αἱ λῃστρικαὶ πράξεις, αἱ λαβοῦσαι χώραν ἐν Ζαγοριτσάνῃ, Ἔζερτζε καὶ ἀλλαχοῦ εὐγλωττότερον πάντων ἀποδεικνύουσι καὶ πείθουσι πάντα, ὅτι μετὰ τοῦ Ἕλληνος, τοῦ αἰωνίου ἐχθροῦ τοῦ Βουλγαρισμοῦ, θὰ χρειασθῇ καθαρῶς νὰ προσδιορίσωμεν τὰς σχέσεις ἡμῶν καὶ τὰ ἡμέτερα πεδία. Εἰς ὑμᾶς εἰσὶ γνωστὰ ἐπίσης καὶ

τὰ ἐμπνέοντα ἀποστροφὴν γεγονότα τῶν ἐπαναστάσεων τῶν παρελθόντων ἐτῶν, τοῦ Μακεδόνος δούλου, ὁπόταν ἀφιλοκερδεῖς ἀγωνισταί, ἐμπνεόμενοι μόνον ὑπὸ τῆς γλυκείας ἐλευθερίας ὑπὲρ τακτικοῦ βίου, ἤθελον μὲ τὸ ὅπλον εἰς χεῖρας ἐπιτύχῃ τὴν κατάλυσιν τοῦ βαρέως ζυγοῦ. Ἕλληνες δὲ ἀξιωματικοί, φοιτηταὶ καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐμισθώθησαν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅπως ἀντιπράξωσιν εἰς μίαν ὑπόθεσιν, ἣν ὁλόκληρος ὁ κόσμος εὑρίσκει δικαίαν.

» Ἐφόσον ἡ ἐκπεφυλισμένη ἑλληνικὴ φυλὴ ἐν μὲν τῷ ὑποδούλῳ τμήματι τῆς Βουλγαρίας πράττει τὰς μᾶλλον ἀξίας ἀποστροφῆς καὶ μὴ ἐπιτρεπομένας ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς πράξεις, ἐνταῦθα δέ, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Βουλγαρίᾳ, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων εἶνε αὕτη περισσότερον ἀπερίσκεπτος, καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἀξία ἀποστροφῆς.

» Ἐγκαθιδρυμένοι εἰς παχείας θέσεις ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Κράτους, ἀποκτηθείσας μετ' εὐρείας ἐλευθερίας, προστατευόμενοι ἀπὸ ὑψηλὰ μέρη συνεπείᾳ πονηρῶν αἰσθηματικῶν δολοπλοκιῶν, δὲν ἀναχαιτίζονται ἀπέναντι οὐδενός, ὅπως προξενήσωσι βλάβας καὶ προσβολὰς εἰς τὸ βουλγαρικὸν ὄνομα καὶ εἰς τὰ βουλγαρικὰ συμφέροντα. Αἱ ἐφημερίδες αὐτῶν ἐνταῦθα, ἐν Βουλγαρίᾳ, ὑπερπληροῦνται ὕβρεων καὶ ἐμπαιγμῶν διὰ τοὺς Βουλγάρους. Ἐκ τοῦ ὤμου τῶν Βουλγάρων συναθροίζουσιν ὑλικὰ μέσα καὶ τὰ ἀποστέλλουσι πρὸς συντήρησιν ληστρικῶν συμμοριῶν ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ ἡσύχου καὶ ἀθώου βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ.

» Ἔ, λοιπόν! ἀπέναντι τοιούτων συγκινητικῶν γεγονότων, ἀπέναντι τοιαύτης αἰσχρᾶς ἀπόψεως, ἐπιτρέπεται ἀδιαφορία καὶ ἀπραξία; Δὲν εἶνε καιρός, ἡμεῖς ἅπαξ διὰ παντὸς νὰ ὁρίσωμεν τὴν θέσιν μας καὶ νὰ ἐννοηθῶμεν;

» Ἐνταῦθα, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Βουλγαρίᾳ, ἔχομεν καὶ δύναμιν καὶ μέσα. Τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος, ὅπερ ἀπολαμβάνει τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, κεκτημένης διὰ χιλιάδων θυσιῶν, ἀλλὰ ὑβριζομένης καὶ μυκτηριζομένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εἶνε ἰσχυρόν, ὅπως ἐξαναγκάσῃ τοὺς κυβερνῶντας νὰ ἐκδιώξωσιν ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ὑπαλλήλους τοῦ κράτους καὶ νὰ διακόψῃ οἱασδήποτε σχέσεις μετ' αὐτῶν ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἐμπορίου, τοῦθ' ὅπερ μοναδικῶς θὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ἄφρονας καὶ ἐσκοτισμένους τὸν νοῦν σωβινιστὰς Ἕλληνας νὰ συνέλθωσιν εἰς ἑαυτούς.

» Ὁ ἡμέτερος κύριος σκοπὸς εἶνε νὰ ἐπιστήσωμεν σπουδαίως τὴν προσοχὴν τοῦ βουλγαρικοῦ δημοσίου καὶ τῆς ἀνεπτυγμένης αὐτοῦ τάξεως, ὅπως ἀπαρνηθῶσι πᾶσαν ληψοδοσίαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

» Ἐνταῦθα, ἐν Βουλγαρίᾳ, ὑπάρχουσι καταστήματά τινα, πνευματοπωλεῖα, ἑστιατόρια, καφενεῖα, ζυθοπωλεῖα καὶ λοιπά, τὰ ὁποῖα μετὰ μεγάλης λύπης βλέπομεν, ὅτι συντηροῦνται ὑπὸ Βουλγάρων πελατῶν. Ἡμεῖς, σικχαινόμενοι τὰς πράξεις αὐτῶν, ἂς μὴ τοῖς ἐπιτρέπωμεν νὰ εἰσπράττωσι παρὰ τοῦ Βουλγάρου ὑλικὰ μέσα διὰ ζωὴν καὶ ἀγῶνα ἐναντίον ἡμῶν διεξαγόμενον. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς θ' ἀποδείξωμεν, ὅτι σεβόμεθα τὸν ἑαυτόν μας, ὅτι ἐκτιμῶμεν τὸ ἐθνικόν μας ὄνομα καὶ ὅτι εἴμεθα πιστοὶ φρουροὶ τῶν συμφερόντων ἡμῶν.

«Λοιπόν, φιλογενεῖς Βούλγαροι, περιφρονήσατε τὴν χαμερπῆ αὐτὴν φυλήν. Μὴ ἀποτείνησθε δι' ἰατρικὴν βοήθειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἰατρούς, διότι αὐτοὶ δηλητηριάζουσι τὸν ἐθνικὸν ὀργανισμὸν διὰ δηλητηρίου, ὅπερ ἡ ἰατρικὴ ἀγνοεῖ! Μὴ ἀποτείνησθε πρὸς Ἕλληνας δικηγόρους, διότι αὐτοὶ ἐκμεταλλεύονται τὰ αἰσθήματά σας καὶ ἱεροσυλοῦσιν.

«*Μὴ ἀγοράζητε ἐκ τῶν ἐργαστηρίων των, μὴ ἐμπορεύησθε μεθ' Ἑλλήνων, διότι ὅσα κερδίζουσι παρ' ὑμῶν, τὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐναντίον σας.*

«*Ἐν Φιλιππουπόλει, 15η Ἀπριλίου 1905.* **Ἐκ τοῦ Κομιτάτου**»

Ἡ ἀνόητος καὶ αὐθάδης αὕτη ἔκκλησις διενεμήθη εἰς τὸ δημόσιον καὶ ἐτοιχοκολλήθη εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἡμῶν.

Ὡσαύτως ἀποστέλλω ὑμῖν ἐν μεταφράσει καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐκκλήσεως ἄρθρον τῆς «*Βετσέρνας Πόστας*», τὸ πραγματικῶς ἄγριον καὶ ἐμπεποτισμένον ἀπὸ μῖσος καὶ δηλητήριον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον μέρος αὐτοῦ ἔχει ὡς ἀκολούθως :

.....«Ὁ Ἑλληνισμὸς μᾶς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Χρεωστοῦμεν νὰ ἐξοφλήσωμεν μετ' αὐτοῦ. Δόλιος ὤν, ἐξελέξατο πεδίον τοῦ πολέμου τὴν Καστορίαν. Ἡ Καστορία εἶνε ἡ νότιος ἀκρόπολις τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι, παρὰ τὴν ποικίλην ἐπιρροήν, ἑλληνικήν, βλαχικήν, ἀλβανικήν, διενοήθησαν, διαρκούσης μακραίωνος ἀμαθείας, νὰ περιφρουρήσωσι τὴν γλῶσσαν, ἐμπεριέχουσαν λείψανα τῆς ἀρχαίας ἡμῶν γλώσσης. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀπεδείχθησαν οἱ μᾶλλον διωργανωμένοι πολεμισταί, αἱ δὲ συμμορίαι τῆς Καστορίας, αἵτινες ἐπολέμησαν μετ' ἀνδρείας ἀξίας δι' ἐποποιΐαν, ἐπὶ ὁλόκληρον μῆνα ἐκυριάρχουν ἁπάσης τῆς ἐπαρχίας. Θὰ γίνωμεν λοιπὸν ἐγκληματικοὶ θεαταὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως αὐτῶν, χωρὶς νὰ δώσωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν τρομερωτέραν διάψευσιν κατὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς πανθομολογουμένης ἀληθείας—τῆς ἀκενώτου ζωτικότητος τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους ; ...

«Διὰ νὰ προφυλάξωμεν τὴν τιμήν μας ὡς ἔθνους, διὰ νὰ προφυλάξωμεν τὰ συμφέροντά μας, ὀφείλομεν νὰ μὴ περιορισθῶμεν μόνον εἰς συλλαλητήρια. Διὰ τῶν συλλαλητηρίων δὲν θὰ νικήσωμεν τὸν ἐχθρόν. Ἀλλὰ τὰ συλλαλητήρια μᾶς ὑπέδειξαν τὴν ὁδόν, ἣν ὀφείλομεν ν' ἀκολουθήσωμεν. Ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἀκατάσχετος ὑλακτεῖ κατὰ τῆς βουλγαρικῆς λύσσης περὶ διωγμῶν τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων. Καὶ πράγματι τὸ γεγονός, ὅτι εἷς λίθος πυρεκτραπεὶς ἔθραυσε τὴν ὕελον τοῦ παραθύρου ἑνὸς ἑλληνικοῦ καταστήματος τῆς λεωφόρου Ἁγίας Λουΐζης ἐν Σοφίᾳ καὶ ἄλλα μικρὰ τοιαῦτα ἐπεισόδια θὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς νέον κεφάλαιον ταραχῶν καὶ ἀγώνων κατὰ τῶν «ἀπογόνων τοῦ Κρούμμου», κατὰ τῶν «ἀνθρωπομόρφων θηρίων», ὡς ἀπεκάλεσεν ἡμᾶς ἡ βυζαντινὴ «Κωνσταντινούπολις».Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὀφείλομεν νὰ προβῶμεν μακρύτερα τῶν συλλαλητηρίων. Τὸ βουλγαρικὸν δημόσιον—δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως—ἔχει ὡς μέσον τὸν ἀμείλικτον διωγμὸν τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων ὑπηκόων.

«Πόλεμος κατὰ τῶν συμφερόντων αὐτῶν ! Διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ καβουρδίσωμεν τὴν χρεωκοπήσασαν ταύτην γενεάν. Καὶ τὸ σύνθημα τοῦτο δὲν εἶνε φωνὴ σωβινισμοῦ. Οὐχί! Μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἡ ἰδέα νὰ κηρύξωμεν τὸ φυλετικὸν μῖσος. Ἡ καρδία ἡμῶν, ὡς ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων(;), πονεῖ πρὸ τοῦ θεάματος τοῦ ἀνοήτου ἐθνικοῦ σωβινισμοῦ. Ἀλλὰ διὰ νὰ μείνωμεν ἄνθρωποι ἀνεπτυγμένοι, ὁ πρῶτος ὅρος εἶνε νὰ δυνηθῶμεν νὰ ζήσωμεν. Ἕνεκα τούτου προσκαλοῦνται πάντες οἱ αἰσθανόμενοι ἑαυτοὺς Βουλγάρους εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἐκμανέντος ἑλληνικοῦ σωβινισμοῦ. Ἡμεῖς δὲν διερμηνεύομεν ἐθνικὰ παράπονα, ἀλλὰ γινόμεθα ἠχὼ τῆς ἐπιτακτικῆς φωνῆς τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Τίς θὰ εἶνε τόσον μικρόψυχος, ἵνα μείνῃ ἀναίσθητος ;»

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 10 Μαΐου. — Καθ' ἑκάστην καταφθάνουσιν εἰς τὴν πόλιν μας ἀπὸ τὰ διάφορα τῆς Μακεδονίας μέρη εἰδήσεις περὶ συμπλοκῆς τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, ποτὲ μὲν μετὰ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων, ποτὲ δὲ μετὰ τῶν Βουλγάρων ληστῶν.

Οὕτω τὴν 18 παρελθόντος μηνὸς βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα εἰς τὸ παρὰ τὴν Νάουσαν χωρίον Γιαννάκοβον, ἐφόνευσε τὸν γέροντα σεύμπασην τοῦ χωρίου, Ἕλληνα, οὗτινος τὸ σῶμα εὑρέθη ἀπαισίως κατακρεουργημένον.

Τὴν 10ην Ἀπριλίου μακεδονικὸν σῶμα ἐπετέθη κατὰ βουλγαρικῆς συμμορίας, κρυπτομένης ἐντὸς ὑδρομύλου τινός, μεταξὺ τῶν χωρίων Βρέστι καὶ Λιπαρόνοβο τῶν Γιαννιτσῶν. Οἱ Μακεδόνες, κατόπιν πεισματώδους συμπλοκῆς, κατώρθωσαν νὰ φονεύσουν ἓξ ἐκ τῶν Βουλγάρων.

Τὴν 13ην Ἀπριλίου σῶμα μακεδονικόν, μεταβὰν εἰς τὸ βορειοανατολικῶς τῆς Ναούσης χωρίου Γκολεπάνι, ἔνθα ἐκρύπτοντο περὶ τοὺς 40 Βούλγαροι τοῦ Κομιτάτου, εἰσῆλθε περὶ τὴν ἑσπέραν εἰς τὸ χωρίον καὶ μετὰ συμπλοκήν, διαρκέσασαν περὶ τὴν ὥραν, διεσκόρπισε τοὺς συμμορίτας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐφονεύθησαν ἕξ. Ἐκ τῶν Μακεδόνων ἐφονεύθη μόνον ὁ ὁδηγὸς τοῦ σώματος, βλαχοποιμήν.

Ἑτέρα ὡσαύτως βουλγαρικὴ συμμορία ἐκ 15 ἀτόμων ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Γιοβάντσον κατεστράφη ἐντελῶς, κατόπιν συμπλοκῆς μετὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος εἰς τὸ χωρίον Τούρα τοῦ Καζᾶ Κιτσόβου. Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς συμμορίας ἦσαν καὶ δύο Βούλγαροι ἀξιωματικοί, ἐλθόντες ἐσχάτως ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπως ἀναλάβωσι τὴν διοίκησιν συμμοριῶν.

Ἀλλ' ὡς ἀνέφερον καὶ μετὰ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων λαμβάνουσι χώραν συμπλοκαὶ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, πολλάκις φονικώταται δι' ἀμφότερα τὰ μέρη.

Οὕτως εἰς τὸ χωρίον Λοσνίτσα σῶμα μακεδονικὸν ὑπὸ τὸν Α. Μαργαρίτην, ἀποτελούμενον ἐξ 22 ἀνδρῶν περιεκυκλώθη ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ μετὰ πολύωρον συμπλοκὴν ἀπώλεσε δύο νεκροὺς καὶ ἓξ αἰχμαλωτισθέντας. Οἱ λοιποὶ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι.

Ἕτερον σῶμα ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Νίδαν καὶ Ρέμπελον περιεκυκλώθη παρὰ τὴν Μπελκαμένην ὑπὸ πολυαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ, βάλλοντος κατ' αὐτοῦ ἐκ τεσσάρων σημείων. Καὶ τμῆμα μὲν τοῦ σώματος τούτου ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ρέμπελον κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὴν γραμμὴν τῶν Τούρκων καὶ νὰ διαφύγῃ ἄνευ ἀπωλειῶν. Τὸ ἕτερον ὅμως, ἀπολέσαν 8 νεκρούς, διεσκορπίσθη καὶ συνελήφθη κατὰ τὸ πλεῖστον μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του. Οἱ συλληφθέντες ὡδηγήθησαν εἰς Φλωρίναν, ὅπου ἐδήλωσαν, ὅτι ἐκ παρεξηγήσεως ἀντέστησαν κατὰ τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀπώλεσε 15 νεκρούς, διότι μοναδικὸς σκοπὸς τῆς δράσεως αὐτῶν εἶνε ἡ προστασία τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τῶν βουλγαρικῶν κακουργιῶν.

Πλὴν τούτων, κατὰ πληροφορίας τουρκικῆς πηγῆς χθές, 14ην Ἀπριλίου, μακεδονικὸν σῶμα ὑπέστη παρὰ τὴν Κλεισοῦραν ἐπίθεσιν τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, καθ' ἣν ἀπώλεσε 3 νεκρούς, 2 τραυματίας καὶ 5 αἰχμαλώτους. Οἱ λοιποὶ ἄνδρες κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ 10 Μαΐου. — Φῆμαι ἀφικνοῦνται καθ' ἑκάστην περὶ συμπλοκῶν τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων μετὰ τῶν Βουλγάρων ληστῶν καὶ τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων.

Σᾶς μεταδίδω τὰς ἀκολούθους δύο μόνον εἰδήσεις, βεβαιωθείσας ὡς ἀληθεῖς.

Τὴν 20 Ἀπριλίου σῶμα ἑλληνομακεδονικὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Ρεμπέλου συνεπλάκη πρὸς πολυάριθμον βουλγαρικὴν συμμορίαν, πλησίον τοῦ παρὰ τὴν Φλωρίναν χωρίου Λαγένι. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἐφονεύθησαν 15 Βούλγαροι, οἱ δὲ λοιποὶ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

Παρὰ τὸ χωρίον Στάτιναν τοῦ Μουριχόβου συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν χθὲς μεταξὺ μακεδονικοῦ σώματος καὶ βουλγαρικῆς συμμορίας. Τέσσαρες ἐκ τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν καὶ ἑπτὰ ἐτραυματίσθησαν. Τὸ μακεδονικὸν σῶμα, ἀπολέσαν ἕνα μόνον ἄνδρα, δὲν ἠδυνήθη νὰ καταδιώξῃ τὴν διασκορπισθεῖσαν συμμορίαν, διότι μετ' οὐ πολὺ τουρκικὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου.

Τὴν 22αν Ἀπριλίου σῶμα ἑλληνομακεδονικὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βάρδα περιεκυκλώθη εἰς τὸ πλησίον τοῦ χωρίου Βλάτσι ὄρος ὑπὸ τουρκικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος. Οἱ ἄνδρες τοῦ μακεδονικοῦ σώματος ἀμυνόμενοι ἐφόνευσαν ἕνα Τοῦρκον ἀξιωματικὸν τῆς χωροφυλακῆς, δύο λοχίας καὶ 18 στρατιώτας, μεθ' ὃ κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι.

Ἀγνοεῖται ἔτι ἡ τύχη τῶν 20 Τούρκων στρατιωτῶν.

ΣΕΡΡΑΙ τῇ 10ῃ Μαΐου.—Εἰς ἑκάστην ἀνταπόκρισίν μου εἶνε προωρισμένον νὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ νέα κακουργήματα τῶν Βουλγάρων. Οὕτως ἐν τῷ ποταμῷ Στρυμόνι, παρὰ τὸ χωρίον Ροπελι καὶ ἀντικρὺ τῆς θέσεως Σινὰν Κούλια, εὑρέθησαν τὰ πτώματα τῶν ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἐξαφανισθέντων τριῶν ἐκ Σαβγιάκου Ἑλλήνων ἀν-

Θρακέων Ι. Ἀτικότση, Γ. Ἀτικότση καὶ Η. Μερτάνη, φέροντα τραύματα μαχαιρῶν εἰς τὸν τράχηλον καὶ τὴν καρδιακὴν χώραν.

Αἱ γενόμεναι ἀνακρίσεις καὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ δολοφονία αὐτῶν εἶνε ἔργον τῶν Βουλγάρων, οὐχὶ διὰ πρώτην φορὰν ἐκδικουμένων τοὺς κατοίκους Σαδγιάκου διὰ τὴν εἰς τὰ πάτρια ἐμμονήν των.

Οὐδὲν ἕτερον ἄξιον λόγου ἔχομεν.

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ 10 Μαΐου. — Ἀπὸ δεκατριῶν καὶ πλέον ἡμερῶν ἐξακολουθεῖ συνεδριάζον τὸ ἐνταῦθα ἔκτακτον ποινικὸν Δικαστήριον διὰ τὰς δίκας τῶν εἰς τὰ διαμερίσματα Ὀρτάκιοϊ, Σουφλίου, Διδυμοτείχου καὶ Γκιουμουλτζίνας συλληφθέντων κατοίκων βουλγαρικῶν χωρίων διὰ τὸ κατὰ τὸν λήξαντα χειμῶνα παρασκευασθὲν κίνημα τῶν κομιτάτων ἐν Θράκῃ.

Τὸ ἔργον τῆς κατηγορίας διηυκόλυναν μεγάλως αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ συλληφθέντος Βουλγάρου συμμορίτου Γιάγκου, αἵτινες ἀπεδείχθησαν ἀκριβέσταται, καθ᾽ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς ἑνὸς ἑκάστου.

Πρωτουργοὶ τοῦ κινήματος ὑπῆρξαν ὁ ἐκ Βουλγαρίας Τάνεφ καὶ οἱ ἐντόπιοι Ἀρναούτογλους καὶ Γεώργιος Μπακάλης. Οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν κομιτάτων, ὅπως εὐκολώτερον παρασύρωσι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς χωρικούς, διηγοῦντο, ὅτι δώδεκα χιλιάδες Βούλγαροι στρατιῶται, μετημφιεσμένοι εἰς κομιτατζῆδες, θὰ εἰσήρχοντο εἰς τὴν Θράκην, διὰ νὰ περισπάσωσι τὴν προσοχὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν καταδίωξίν των, ὅπως οὕτω διευκολυνθῇ ἡ εἰσβολὴ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δικασθέντων, 32 ἐκηρύχθησαν ἔνοχοι καὶ κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν, ἀποσταλέντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου θὰ ὁρισθῇ ὁ τόπος τῆς ἐξορίας των, ὅστις ἔσται πιθανῶς ἡ Τρίπολις τῆς Βαρβαρίας.

Λίαν ἐπίσης σπουδαία εἴδησις κατέφθασε πρὸ ἡμερῶν ἐνταῦθα, ἣν οἱ ἐπίσημοι κύκλοι προσπαθοῦσι νὰ διαψεύσωσι: — Δύο συμμορίαι, ἔχουσαι μεθ᾽ ἑαυτῶν καὶ 7 φορτηγὰς ἁμάξας πλήρεις πολεμεφοδίων, εἰσέβαλον παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Σωζοπόλεως εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Εἶνε ἄγνωστον ὅμως εἰς ποῖον σημεῖον θ᾽ ἀνασυνταχθῶσι καὶ εἰς ποίας περιφερείας θὰ ἐνεργήσωσι.

Ἐν γένει τὰ περὶ τὴν Σωζόπολιν χωρία βρίθουσιν ἀνταρτῶν, ἑτοιμαζομένων νὰ εἰσβάλωσιν. Αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ οὐ μόνον ἀνεκτικαὶ δεικνύονται, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ὑποβοηθοῦσι τοὺς ἀντάρτας.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 30 Ἀπριλίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαρτίου 1905	30 Ἀπριλ. 1905
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,971,937.54	2,062,084.56
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	96.450.—	251,320.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,223,401.—	1,224,882.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν	»	23,579,516,56	24,341,858.97
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	20,962,688.83	20,712,688.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 23,767.036.80 / » τραπ. γραμ. » 29,090.144.—	»	52,870,199.55	52,857,180.80
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»		2,037,500.—
Προεξοφλήσεις	»	20,487,947.06	19,581,659.61
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,829,544.46	2,828.347.26
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	14,037,076.44	12,641,306.29
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	541,909.15	416,415 50
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,450,542.22	2,271,694.23
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55,274,923.43	55,732,418.87
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,585,846.39	42,557,855.04
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	10,995,414.54	11,395,451.89
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,732,071.19	4,740,521.29
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,304,770.—	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,831,799.75	1,831,799.75
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	86.988,62	
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,274,001.10	8,269,196.32
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,604,262.91	2,646.017.55
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,628,324.27	1,631,914.47
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,531,949.72	2,059,885.68
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,027,240.20	3,267,059.83
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπὲρ Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»	45,620.75	
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720.3.0.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	566,843.35	679,572.27
	Δρ.	364,570,164.45	364,372,296.48

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,778.575,42			
II. » » Τραπέζης . . . » 45,115,495,97	»	115,607,730.04	113,894,071.39
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,824,432.37	3,819,012.88
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,443,947.74	14,856,539.34
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	625,148.74	710,646.34
Μερίσματα πληρωτέα	»	408,585.—	351,405.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 630,132,87 / » τραπ. γραμ. » 6,320,380,48	»	4,497,776.14	6,950,513.35
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»		32,694.05
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	431,465.60	402,220.75
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	166,411.64	16,182.99
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,367.98	10,367.98
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	20,962,688.83	20,712,688.83
» » « » τρ. γρ)τια » « » »	»	258,989.21	433,107.21
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ‚ΒΨΕ'	»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	75,539,438.76	76,165,463.57
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,966,690.—	45,966,690.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,493,600.—	20,493,600.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	1,531,422.—	1,317,052.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	72,000.—	72,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	4,042,313.21	4,124,863.90
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	1,127,891.87	1,045,346.57
Διάφορα	»	1,913,349.23	2,351,914.42
	Δρ.	364,570,164.45	364,372,296.48

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Μαΐου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ — Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'.

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ὅταν περὶ τὴν 15 Ἀπριλίου ἤρχισε νὰ πνέῃ νότιος ἄνεμος, τὰ γενουηνσιακὰ πλοῖα ἦραν τὰς ἀγκύρας των καὶ διηυθύνθησαν πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Καθ' ὁδὸν συνήντησαν ἓν αὐτοκρατορικὸν μεταγωγικὸν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Φλατανέλα, τὸ ὁποῖον ἔπλεεν ἐκ Σικελίας εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ φορτίον σίτου. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ὁ ἄνεμος κατέστη ἰσχυρότερος καὶ ὤθησε ταχέως τὰ τέσσαρα πλοῖα εἰς τὰ στενὰ καὶ ἐντὸς τῆς θαλάσσης τοῦ Ἑλλησπόντου. Περὶ τὴν 10ην πρωϊνὴν ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου οἱ Γενουήνσιοι ναῦται διέκριναν ἐξ ἀποστάσεως τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὅταν τὸ πρῶτον ἐπεφάνησαν εἰς τὸν ὁρίζοντα τὰ γενουηνσιακὰ πλοῖα, τὰ πλεῖστα τῶν σκαφῶν τοῦ τουρκικοῦ στόλου εὑρίσκοντο ἠγκυροβολημένα εἰς τὸν παρὰ τὸν Διπλοκιόνιον κόλπον τοῦ νῦν λεγομένου Δολμᾶ Μπαξέ.

Οἱ πρόσκοποι τοῦ στόλου, οἱ φρουροῦντες εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου φαίνεται, ὅτι παρετήρησαν τὰ προσεγγίζοντα πλοῖα πολὺ ἐνωρὶς καὶ ἔσπευσαν ν' ἀναγγείλωσι τὴν ἐμφάνισίν των. Ὅταν τῷ ἀνεκοινώθη ἡ εἴδησις, ὁ Σουλτάνος ἔσπευσε καλπάζων πρὸς τὴν παραλίαν, ὅπου εὑρίσκετο ὁ στόλος του, καὶ διέταξε τὸν ἀρνησίθρησκον Βάλτογλουν νὰ ἐκπλεύσῃ ἀμέσως μετὰ τῶν πλοίων του πρὸς συνάντησιν τῶν ἀγνώστων σκαφῶν καὶ νὰ τὰ αἰχμαλωτίσῃ, εἰ δυνατόν, ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως νὰ τὰ ἐμποδίσῃ διὰ πάσης θυσίας τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. «Ἐὰν δὲν ἐκτελέσῃς τὴν διαταγὴν ταύτην, νὰ μὴ ἐπιστρέψῃς ζωντανός», τῷ εἶπεν ὁ Μωάμεθ.

Τὰ τέσσαρα πλοῖα θὰ προσεπάθουν βεβαίως νὰ διέλθωσι τὸν λιμενοφράκτην, ὁ δὲ τουρκικὸς στόλος θ' ἀντετίθετο κατ' αὐτῶν. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τουρκικῶν σκαφῶν, τῶν ἀποσταλέντων ἐναντίον των, φαίνεται πραγματικῶς ἀδύνατον, ὅτι τέσσαρα πλοῖα, ἔχοντα ὅλας τὰς ἐλπίδας των εἰς τὸν ἄνεμον καὶ

μόνον, θὰ ἠδύναντο ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ στόλου ἐξ ἑκατὸν τεσσαράκοντα πέντε καὶ πλέον ἰσχυροτάτων πολεμικῶν σκαφῶν, φερόντων τοὺς καλείτερον καὶ τελειότερον ἐξωπλισμένους ἄνδρας τῆς ὀθωμανικῆς στρατιᾶς. Διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐπὶ τῶν πλοίων ἐπέβαινον οἱ καλείτεροι στρατιῶται τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ τουρκικὸς στόλος, προπαρασκευασθεὶς ἐσπευσμένως, ἐξέπλευσε πρὸς τὸν Βόσπορον ἐν τάξει ναυμαχίας. Οἱ κυβερνῆται καὶ τὰ πληρώματα εἶχον πλήρη πεποίθησιν περὶ τοῦ θριάμβου των. Ποῖος ἠδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος τεσσάρων μεταγωγικῶν σκαφῶν ἐναντίον ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ πλέον πολεμικῶν πλοίων;

Ὁ ναύαρχος Βάλτογλους προεξώφλει ἤδη ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι οἱ Γενουήνσιοι εἶχον παγιδευθῇ ὡς ποντικοί. Οἱ ἀλαλαγμοί, ὁ θόρυβος καὶ αἱ τυμπανοκρουσίαι τῶν τουρκικῶν πληρωμάτων ἠκούοντο εἰς ἀπόστασιν πολλῶν μιλίων. Ὁ ἄνεμος ἦτο ἀντίθετος, ἀλλ' ὡς μὴ ἐξαρτωμένου τοῦ πλοῦ τῶν πλοίων ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ ἀνέμου, ἔπλεον βραδέως μέν, ἀλλὰ σταθερῶς πρὸς σύλληψιν τοῦ ἐχθροῦ.

Τὰ τέσσαρα πλοῖα ἔπλεον κατ' εὐθεῖαν διεύθυνσιν, προσπαθοῦντα νὰ διέλθωσι τὸν παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν πύργον τοῦ Μεγαδημητρίου καὶ νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Τὰ σκάφη, πλέοντα οὕτως καὶ ὠθούμενα ὑπὸ ἰσχυρᾶς νοτίου αὔρας, ἔγειναν ταχέως ὁρατὰ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πλῆθος πολιτῶν ἔσπευσαν ν' ἀναρριχηθῶσιν ἀμέσως ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν παρὰ τὴν ἀκτὴν οἰκιῶν, ἐνῷ ἄλλοι συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Σφενδόνην τοῦ Ἱπποδρομίου, ὁπόθεν εἶχον πλήρη ἄποψιν τῆς θαλάσσης τῆς Προποντίδος καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Βοσπόρου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἰσχυρὸς νότιος ἄνεμος κατηύθυνε παραπλεύρως τῆς πόλεως τὰ σκάφη, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν ὑψηλῶν πρωρῶν των καὶ τῶν ὑψηλοτέρων πρυμνῶν των διέσχιζον γοργὰ τὰ νερὰ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μεγάλων κολπουμένων ἱστίων των τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εὐθὺς ὡς ἐπλησίασαν εἰς τὰ στενά, τὰ ὁποῖα εἶνε ὁρατὰ ἐκ τῆς Σφενδόνης, συνήντησαν τὴν ναυαρχίδα, ἐκ τῆς πρύμνης τῆς ὁποίας ὁ Τοῦρκος ναύαρχος τὰ διέταξεν ἐπιτακτικῶς νὰ συστείλωσι τὰ ἱστία. Ἀρνηθέντων ὅμως τῶν Γενουησίων, ἀμέσως μετεβιβάσθη διαταγὴ εἰς τοὺς κυβερνήτας τῶν τουρκικῶν σκαφῶν νὰ τὰ προσβάλωσι. Τὰ ἰσχυρότερα τουρκικὰ πλοῖα ὥρμησαν ἐναντίον των, ἀλλ' ὁ εὐνοϊκὸς ἄνεμος καὶ τὸ μεγαλείτερον ὕψος των καθίστων ἐκτάκτως δυσχερῆ τὴν αἰχμαλωσίαν των ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ Ἰταλοὶ διὰ τῶν πελέκεων καὶ διὰ τῶν κωπῶν ἐφόνευον πάντα ἀποπειρώμενον ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων τῶν πλοίων των. Ἡ συμπλοκὴ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ἐγενικεύθη καὶ μετεβλήθη εἰς ἀληθῆ ναυμαχίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐπιτιθέμενοι μανιωδῶς ἐμάχοντο διὰ τῶν τοξῶν καὶ διὰ τῶν λογχῶν των, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος. Ἐνόσῳ ἐξηκολούθει νὰ πνέῃ ὁ νότιος ἄνεμος, τὰ πλοῖα ἐτήρουν τὴν γραμμὴν τῆς κατευθύνσεώς των. Ἀλλ' ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὸν Βόσπο-

ρον καὶ ἐπροχώρησαν ὀλίγον, ὁ ἄνεμος ἐκόπασεν αἰφνιδίως καὶ τὰ ἱστία των ἐχαλαρώθησαν, πληττόμενα νωθρῶς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κάτωθεν τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡ πτῶσις τοῦ ἀνέμου μετετόπισε τὸ κέντρον τῆς ὑπεροχῆς ἐκ τῶν τεσσάρων γενουηνσιακῶν πλοίων εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ τότε ἤρχισεν ἀγρία, ἐπίμονος, καὶ φανατικὴ πάλη ἐξολοθρευμοῦ. Ἤδη κατὰ τὰ φαινόμενα ἐδικαιολογεῖτο πληρέστατα ἡ πεποίθησις τοῦ Τούρκου ναυάρχου, ὅτι θὰ τὰ ᾐχμαλώτιζεν εὐκόλως. Τὰ τέσσαρα πλοῖα ἦσαν ἀνίσχυρα νὰ κινηθῶσιν, ἐνῷ ὁ Βάλτογλους εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλα τὰ μέσα τῆς ἐπιθέσεως ὑπὸ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ πλέον πολεμικῶν σκαφῶν του.

Ὅταν ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος καὶ καθ᾽ ἣν στιγμὴν τὰ τέσσαρα πλοῖα εὑρίσκοντο κάτωθεν τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν ἔμειναν ἀκινητοῦντα, ἀλλ᾽ ὠθοῦντο πρὸς τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ ὑπὸ τοῦ ρεύματος, τοῦ ρέοντος πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν μετὰ νότιον ἄνεμον, τὸ δ᾽ ἐπίλοιπον τῆς ναυμαχίας ἔλαβε χώραν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος παρὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ, πλησίον τοῦ νῦν Τοπχανᾶ καὶ ἔξωθεν ἀκριβῶς τῶν τειχῶν τῆς ὁμωνύμου πόλεως.

Χιλιάδες θεατῶν συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τῶν τειχῶν διὰ νὰ ἴδωσι τὸ δεύτερον στάδιον τῆς ναυμαχίας. Πλήθη στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν μετὰ παλμῶν καρδίας παρηκολούθουν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος, χωρὶς νὰ δύνανται ἐν τούτοις νὰ τρέξωσιν εἰς βοήθειαν. Ἐκ τῆς ἀντίπεραν ἀκτῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, ἔξωθεν τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ, ὅπου παρεσύροντο βραδέως ὑπὸ τοῦ ρεύματος οἱ μαχόμενοι, ὁ Σουλτάνος καὶ τὸ ἐπιτελεῖόν του παρηκολούθουν τὴν ναυμαχίαν μετ᾽ ἐνδιαφέροντος ὄχι ὀλιγώτερον ἀνυπομόνου τῶν Χριστιανῶν, τῶν ἀναρριχηθέντων ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μετὰ τῆς ἰδίας πεποιθήσεως περὶ τῆς ἐπιτυχίας, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ ὁ ναύαρχος. Δοθείσης διαταγῆς ὑπὸ τοῦ Βάλτογλου πρὸς σύγχρονον ἐπίθεσιν κατὰ τῶν πλοίων, ὁ τουρκικὸς στόλος ὁλόκληρος παρετάχθη εἰς μάχην καὶ ἤρχισε νὰ βομβαρδίζῃ διὰ λιθίνων σφαιρῶν τοὺς Γενουηνσίους καὶ νὰ ἐκσφενδονίζῃ κατὰ τῶν πλοίων των διαφόρους εὐφλέκτους ὕλας. Ἀλλὰ τὰ πληρώματα τῶν τεσσάρων προσβαλλομένων σκαφῶν ἀπεδείκνυον, ὅτι ἐγνώριζον πολὺ καλὰ τὸ ἔργον των.

Ἀπὸ τοὺς πυργίσκους τῶν καταρτίων, ἀπὸ τὰς πρώρας, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῶν πλοίων των ἐξεσφενδόνιζον οἱ Γενουήνσιοι τὰς λόγχας των, ἐτόξευον, ἔρριπτον λίθους καὶ κοντάρια ἀκαταπαύστως κατὰ τῶν μαινομένων Τούρκων, ὥστε ὁ Βάλτογλους πολὺ ταχέως ἠναγκάσθη νὰ κατανοήσῃ, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐπιθέσεώς του εἰς οὐδὲν θὰ ἔφερεν ἀποτέλεσμα. Ἔδωσε λοιπὸν ὁ ἴδιος δι᾽ ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς φωνῆς του τὸ παράγγελμα, ὅπως προχωρήσωσιν ὅλα τὰ πλοῖα ὁμοῦ καὶ καταπατήσωσι διὰ τῆς βίας τὰ ἐχθρικὰ σκάφη. Ἡ ναυαρχὶς ἐπετέθη μετὰ λύσσης κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μεταγωγικοῦ, ὡς τοῦ μεγαλειτέρου ἐκ τῶν τεσσάρων πλοίων, καὶ διηύ-

θυνε τὴν πρῷράν της μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς κατὰ τῆς πρύμνης ἐκείνης, ἐνῷ οἱ ναῦται, βρυχώμενοι καὶ ἀλαλάζοντες, προσεπάθουν νὰ πηδήσωσιν ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐπὶ τρεῖς περίπου ὥρας, καθ' ἃς διήρκεσεν ἡ ναυμαχία, ὁ Βάλτογλους ἀποτυφλωμένος ἐκ τῆς λύσσης καὶ τῆς μανίας ἐφώρμα, ἀνεπιτυχῶς ὅμως, κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ναῦται τῶν ἄλλων σκαφῶν ἐσκαρφάλωναν εἰς τὰς ἀγκύρας του, ἐπιάνοντο ἀπ' ὅπου ἠδύναντο, ἀγωνιζόμενοι δι' ὅλων των τῶν δυνάμεων ν' ἀνέλθωσιν ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων, ἔκοπτον τὰ σχοινιὰ διὰ πελέκεων, ἐξεσφενδόνιζον εὐφλέκτους ὕλας διὰ νὰ πυρπολήσωσι τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα.

Τὰ χριστιανικὰ πληρώματα, παλαίοντα ἐρρωμένως, ἐδέχοντο βροχὴν βελῶν καὶ ἀκοντίων. Ἀλλ' οἱ Γενουήνσιοι μαχηταὶ ἐφόρουν θώρακας καὶ ἦσαν ἄτρωτοι ὑπὸ τῶν βλημάτων. Εἶχον προνοήση περὶ πάντων. Τὰ βυτία των, πλήρη ὕδατος, ἔσβυνον ἀκαριαίως τοὺς φλεγομένους δαυλούς, ἐνῷ μεγάλοι λίθοι καὶ βυτία πλήρη ὕδατος, ἐκσφενδονιζόμενα κατὰ τῶν Τούρκων, προὐξένουν πανωλεθρίαν. Οἱ πελέκεις ἀφ' ἑτέρου ἐξετέλουν θαυμάσια τὸ ἔργον των. Οἱ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν πλοίων παρατεταγμένοι ναῦται ἀπέκοπτον τὰς χεῖρας καὶ ἐθρυμμάτιζον τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν τῶν προσπαθούντων ν' ἀναρριχηθῶσιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Τὰ τουρκικὰ πληρώματα ἐνικῶντο ἀλλεπαλλήλως καὶ τὰ ἡττώμενα πλοῖα ἀδιακόπως ἀντικαθίσταντο ὑπὸ ἄλλων, εὑρισκομένων εἰς τὴν δευτέραν γραμμὴν τῆς παρατάξεως. Οἱ Γενουήνσιοι ἐπανήρχιζον οὕτω τὴν πάλην μὲ διαρκῶς ἀνανεουμένας ἐχθρικὰς δυνάμεις.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης, τὰ πλοῖα παρεσύροντο ὑπὸ τοῦ ρεύματος πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ. Πέντε τριήρεις ἐπετίθεντο ἀποκλειστικῶς ἐναντίον τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν γενουηνσιακῶν πλοίων, τριάκοντα δίκροτα καὶ μεγάλαι λέμβοι εἶχον περικυκλώση τὸ δεύτερον, τὰ δὲ ἐπίλοιπα εἶχον ἀπέναντί των τεσσαράκοντα τουρκικὰ μεταγωγικά, πλήρη καλῶς ἐξωπλισμένων καὶ γυμνασμένων ἀνδρῶν. Ἡ μάχη ἐξηκολούθει οὕτω ἄνευ διακοπῆς μετ' ἀληθοῦς μανίας. Ἀναρίθμητα βέλη, ἀκόντια καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἐξεσφενδονίζοντο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἡ θάλασσα ἦτο ἀόρατος ἀπὸ τὴν πληθὺν τῶν συγκεντρωμένων πλοίων, αἱ δὲ κῶπαι μετὰ μεγάλης δυσκολίας εἰργάζοντο, ὡς ἐκ τῶν ἐπιπλεόντων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ἀπειραρίθμων ἀντικειμένων.

Τὸ αὐτοκρατορικὸν μεταγωγικόν, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Φλατανέλα, γενναίως καὶ ἐπιτυχῶς ἀπέκρουε τὰς διαρκεῖς καὶ λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρικῶν σκαφῶν. Ἡ σφαγή, ἡ ὁποία ἐλάμβανε χώραν γύρῳ του, εἶνε ἀπερίγραπτος. Ὁ Βάλτογλους μανιώδης ἤθελε νὰ τὸ αἰχμαλωτίσῃ διὰ πάσης θυσίας καὶ θὰ τὸ ᾐχμαλώτιζεν, ἐὰν κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμήν, καθ' ἣν αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις συγκεντρωμέναι εἶχον στρέψῃ ὅλην τὴν προσοχήν των κατ' αὐτοῦ, δὲν ἔσπευδον πρὸς βοήθειάν του τὰ γενουηνσιακά.

Ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ναυμαχίας παρηκολουθοῦντο μετὰ παλμῶν καρδίας

ὑπὸ τῶν φίλων ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων ἐκ τῆς ἀντικρινῆς ὄχθης τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Τῶν Χριστιανῶν ἰδίως ἡ ἀνυπομονησία ἦτο ἀπερίγραπτος. Καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς γιγαντομαχίας ἐκείνης ἀνέπεμπον δεήσεις πρὸς τὸν Ὕψιστον, ὅπως φεισθῇ τῶν φιλικῶν πλοίων. Διέκρινον τὸν Φλατανέλαν, τὸν κυβερνήτην τοῦ αὐτοκρατορικοῦ σκάφους, ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, μαχόμενον ὡς λέοντα καὶ παροτρύνοντα τοὺς ναύτας του νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά του.

Τὰ πληρώματα τῶν χριστιανικῶν πλοίων οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπώλεσαν τὸ θάρρος των. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον κερδίσῃ οὔτε ἓν βῆμα ἐχθρικοῦ ἐδάφους. Οἱ θεαταὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἔβλεπον τ' ἀγωνιζόμενα πλοῖα νὰ παρασύρωνται ὁλονὲν πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του παρηκολούθει ἐν συγκινήσει τὴν ἀγρίαν πάλην. Ἔφιππος περιήρχετο τὴν ἀκτήν, μαστίζων τὸν ἵππον του ἀνυπομόνως, καὶ ἐπλησίαζεν ὅσον ἠδύνατο περισσότερον πρὸς τὴν ὄχθην, προσπαθῶν νὰ θεαθῇ καὶ ν' ἀκουσθῇ ἀπὸ τὰ πλοῖά του. Ὅταν εἶδεν, ὅτι ὁ μέγας στόλος του καὶ οἱ ἐπίλεκτοι ναῦται καὶ στρατιῶταί του ἠδυνάτουν νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὰ τέσσαρα πλοῖα καὶ ἐπανειλημμένως ἀπεκρούοντο, ἡ ὀργή του δὲν εἶχε πλέον ὅρια. Καταληφθεὶς ὑπὸ μανίας, ἐξέβαλεν ἀγρίαν κραυγὴν καὶ ἔτριξε τοὺς ὀδόντας του. Μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς του ἐξέβαλεν ἀγρίαν καὶ τρομακτικὴν ἀρὰν κατὰ τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν ναυτῶν του, χαρακτηρίσας αὐτοὺς ὡς γυναῖκας, δειλοὺς καὶ προδότας καὶ ὑβρίσας συγχρόνως αὐτοὺς δι' ὅλων ἐκείνων τῶν βλασφήμων ἐπιθέτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τουρκικὸν λεξιλόγιον εἶνε ἐξαιρετικῶς πλούσιον.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Σουλτάνου δὲν ἐφαίνοντο ὀλιγώτερον δυσηρεστημένοι τοῦ ἡγεμόνος των. Κατηράσθησαν καὶ αὐτοὶ τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ ἀκολουθοῦντες τὸν Μωάμεθ ὥρμησαν ἔφιπποι ἐντὸς τῆς θαλάσσης, διευθυνόμενοι πρὸς τὰ πλοῖα. Οἱ κυβερνῆται τῶν τουρκικῶν σκαφῶν, τρομάξαντες ἐκ τῆς παρουσίας καὶ τῶν ἀρῶν τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ των, ἐπεχείρησαν ἀπεγνωσμένην ἐπίθεσιν. Ἔστρεψαν τὰς πρώρας των κατὰ τῶν χριστιανικῶν σκαφῶν πρὸς ἐκδήλωσιν μεγαλειτέρας ὕβρεως καὶ ἐπετέθησαν ἀγρίως. Ἀλλ' ὅλαι αἱ προσπάθειαί των ὑπῆρξαν μάταιαι. Τὰ γενουηνσιακὰ καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν σκάφος ἀπέκρουον ἐπιτυχῶς πάσας τὰς ἐπιθέσεις, τοιαύτη δὲ σφαγὴ ἔλαβε χώραν, ὥστε τινὰ τῶν τουρκικῶν πλοίων ἔμειναν ἀκυβέρνητα ἐλλείψει πληρωμάτων.

Ἡ τελευταία φάσις τῆς ναυμαχίας διήρκεσε δύο περίπου ὥρας. Τὰ χριστιανικὰ πλοῖα ἠδυνάτουν νὰ κινηθῶσιν ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης νηνεμίας. Θὰ κατεστρέφοντο δέ, ἐὰν ἡ μάχη ἐξηκολούθει ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἤρχισε νὰ πνέῃ αἰφνιδίως ἰσχυρὸς ἄνεμος, ὅστις ἐκόλπωσε τὰ ἱστία καὶ ἐκίνησε τὰ σκάφη, τὰ ὁποῖα διῆλθον θριαμβευτικῶς πρὸ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, κροτουσῶν τῶν κωπῶν των, ἤνοιξαν δρόμον δι' αὐτοῦ καὶ ἤρχισαν νὰ προχωρῶσι.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, καὶ ἂν ὁλόκληρος ὁ στόλος τῶν Βαρβάρων ἔφρασσε

τὴν δίοδόν των, τὰ χριστιανικὰ πλοῖα ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τὸν παρασύρωσι, νὰ τὸν διαχωρίσωσι καὶ νὰ τὸν νικήσωσι. Οὕτω, κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τῆς ναυμαχίας, ὁ ἄνεμος τὰ ἔσωσε καὶ ἠδυνήθησαν νὰ ζητήσωσι καταφύγιον ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως.

Ἡ μάχη εἶχεν ἀπολεσθῆ διὰ τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος, μανιώδης, θεώμενος ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τὸ οἰκτρὸν θέαμα τοῦ στόλου του, ἐφώναξε δι' ὅλης της τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων του καὶ ἔδωσε νέας διαταγὰς εἰς τὸν ναύαρχον. Ὁ Βάλτογλους ὅμως ὑπεκρίθη, ὅτι δὲν ἤκουσε τὰ κελεύσματα τοῦ αὐθέντου του καὶ ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἀπεσύρθη πρὸ τοῦ Διπλοκιονίου συνεπείᾳ νεωτέρας διαταγῆς.

Ὅταν ἐνύκτωσεν ἐντελῶς, ἐστάλησαν τρία πλοῖα, αἱ δύο τριήρεις τοῦ Τρεβιζάνου καὶ μία τοῦ Ζαχαρία Γριόνη, διὰ νὰ ὁδηγήσωσι τὰ τέσσαρα γενναῖα πλοῖα ἐντὸς τοῦ λιμενοφράκτου. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφοβοῦντο ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, ἔπραξαν πᾶν ὅ τι ἠδυνήθησαν διὰ νὰ παραστήσωσι τὸν στολίσκον των πολυαριθμότερον. Ἕκαστον τῶν τριῶν πλοίων εἶχεν ἀνὰ τρεῖς σάλπιγγας, διὰ τῶν ὁποίων ἐγίνετο τόσος θόρυβος, ὡς ἐὰν ἦσαν εἴκοσι τοὐλάχιστον τριήρεις. Οἱ Τοῦρκοι ἐξέλαβον ἄλλως τὸ πρᾶγμα. Ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς νυκτὸς ἐνόμισαν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐπιθέσεως ἐναντίον των καὶ ἔμειναν εἰς τὸ ἀγκυροβόλιόν των, λαβόντες ὅλα τὰ ἀμυντικὰ μέτρα. Οὕτω τὰ τέσσαρα πλοῖα ὡδηγήθησαν ἀσφαλῶς εἰς τὸν λιμενοφράκτην καὶ ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀπερίγραπτον χαρὰν Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὑπῆρξαν μεγάλαι, ἐθραύσθησαν δὲ τῶν πλείστων πλοίων των αἱ κῶπαι. Πολλοὶ ἀναβιβάζουσι τοὺς φονευθέντας Τούρκους εἰς δέκα χιλιάδας, ἀλλὰ φαίνεται ὁ ἀριθμὸς οὗτος λίαν ἐξωγκωμένος. Κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμούς, αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων ἀνῆλθον εἰς ὑπερδιακοσίους φονευμένους καὶ ὑπερτριακοσίους τραυματίας. Ἀλλὰ καὶ τῶν τεσσάρων πλοίων αἱ ἀπώλειαι δὲν ἦσαν ἐντελῶς ἀσήμαντοι. Εἴκοσι περίπου ἐφονεύθησαν ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ἥμισυ τῶν πληρωμάτων ἐπληγώθησαν. Ὑπῆρξεν ἀληθῶς φοβερὰ ναυμαχία, διεξαχθεῖσα τελείως κατὰ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς κανόνας τῶν ναυμαχιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μεταξὺ τῶν ἐμπειροτέρων ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν.

Ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Σουλτάνου διὰ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶχε πλέον ὅρια. Ὁ δυστυχὴς ναύαρχος ἤχθη τὴν ἐπομένην ἐνώπιόν του καὶ κατηγορήθη ἐπὶ προδοσίᾳ. Ὁ **Μωάμεθ** τὸν ἠρώτησε πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν ἐντὸς τοῦ λιμένος εὑρισκόμενον στόλον, ἀφοῦ δὲν ἐστάθη ἱκανὸς νὰ συλλάβῃ τέσσαρα πλοῖα, τὸν ἐπετίμησε διὰ τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν δειλίαν του καὶ τὸν εἰδοποίησε νὰ ἑτοιμασθῇ ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἀγχόνην. Ὁ ναύαρχος ἐζήτησε χάριν καὶ ἔλεος καὶ εἶπεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ναυμαχίας ἡ ναυαρχὶς του οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγκατέλιπε τὴν κατὰ τοῦ μεγαλειτέρου ἐχθρικοῦ σκάφους ἐπίθεσίν της καὶ ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ ναῦταί του ἐπολέμησαν ἀδιακόπως μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν διετάχθησαν νὰ ἐπαναπλεύσωσι πρὸ τοῦ Διπλοκιονίου.

Ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγόρησαν ἐπίσης καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοί, ἐπαινέσαντες τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀντοχήν του καὶ ὑποδείξαντες τὴν ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ του πληγήν, τὴν ὁποίαν τῷ εἶχε τυχαίως προξενήσῃ εἷς ἐκ τῶν ναυτῶν του. Ὁ Σουλτάνος μετά τινα δισταγμὸν συγκατετέθη νὰ φεισθῇ τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ διέταξε νὰ ξυλοκοπηθῇ καὶ πρὸς μεγαλειτέραν τιμωρίαν, τὸν ἀπεστέρησεν ὅλων τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν βαθμῶν του.

Ἡ ἐπιτυχία ἀνεζωπύρησε τὰς ἐλπίδας τῶν πολιορκουμένων, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν τώρα νὰ πιστεύωσιν, ὅτι τὰ τέσσαρα πλοῖα ἦσαν οἱ πρόδρομοι πολλῶν ἄλλων ἐρχομένων πρὸς βοήθειαν τῆς πόλεως. Δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νέας σταυροφορίας πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως. Ὀλίγα ἀκόμη πλοῖα ἐὰν ἐστέλλοντο ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν μὲ τὸ δέκατον ἢ μὲ τὸ εἰκοστὸν ἀκόμη τοῦ στρατοῦ τῶν σταυροφόρων, τῶν διελθόντων ὑπὸ τὸν Γοδοφρεῖδον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, θὰ ἤρκουν νὰ προλάβωσι τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ.

Ἐντούτοις νέα βοήθεια δὲν ἀνεφάνη. Ὅλαι αἱ ἐλπίδες, αἱ βασισθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπεδείχθησαν ἀπατηλαί. Οὔτε οἱ Οὔγγροι, οὔτε οἱ Ἰταλοὶ ἔστειλαν βοήθειαν, ἥτις θ'ἀπέβαινεν εὐεργετικὴ καὶ χάριν τῶν ἰδίων των συμφερόντων.

Ἡ ναυμαχία, ὡς ἀνεφέραμεν, ἤδη, ἔλαβε χώραν τὴν 20ὴν Ἀπριλίου. Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἡμέραν τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα ἐξηκολούθουν νὰ βάλλωσι κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, συγκεντροῦντα ἰδίως τὰ πυρά των κατὰ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ. Ὁ Σουλτάνος καθ' ὅλην τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἦτο ἀπὼν ἐκ τοῦ στρατοπέδου του, ὡς μεταβὰς εἰς τὸ Διπλοκιόνιον, ὅπως ἐπιστατήσῃ προσωπικῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν σπουδαίας ἐργασίας, συνδεομένης μὲ τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ὁ κανονιοβολισμὸς ἐξηκολούθησεν ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην.

Τὴν 21ην κατεστράφη ὁ λεγόμενος Πύργος τοῦ Βεκτενιακοῦ, ὁ πλησίον τῆς πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, μετὰ τοῦ συνεχομένου Ἐξωτερικοῦ Τείχους, χάρις δὲ εἰς θείαν συγκατάβασιν δὲν ἔδωσαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Τοῦρκοι γενικὴν μάχην, ἄλλως θὰ ἐκυρίευον τὴν πόλιν διὰ δέκα χιλιάδων μόνον ἀνδρῶν, χωρὶς νὰ συναντήσωσιν οὐδὲν ἐμπόδιον. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔπαυον ἐντούτοις νυχθημερὸν νὰ βάλλωσι διὰ τῶν μεγάλων τηλεβόλων των κατὰ τῶν τειχῶν, πλησίον ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετελοῦντο αἱ ἐπισκευαί. Κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τοῦ ἀδιακόπου βομβαρδισμοῦ οἱ ἔξωθεν τῶν τειχῶν Τοῦρκοι ἦσαν τόσον πολυάριθμοι, ὥστε δὲν ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ ἄλλο τι ἀπὸ τὰ λευκὰ σαρίκια τῶν Γενητσάρων καὶ τὰ ἐρυθρὰ φέσια τῶν ἄλλων στρατιωτῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σουλτάνος δραστηρίως εἰργάζετο πρὸς ἐφαρμογὴν σχεδίου τινός, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ κατελάμβανε τὸν λιμένα. Ὁ Μωάμεθ εἶχε μανιωδῶς ἐξοργισθῇ διὰ τὴν ἧτταν τοῦ στόλου του τῆς 20ῆς Ἀπριλίου· αὐτὴ ἦτο ἡ ἄμεσος ἀφορμή, ἥτις τὸν παρεκίνησεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀμέσου καταλήψεως τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος

διὰ τῆς διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς τῶν πλοίων του, κατὰ πλάτος τῆς Χερσονήσου τοῦ Γαλατᾶ.

Τρεῖς ἦσαν κυρίως οἱ λόγοι, οἱ παρακινήσαντες τὸν Μωάμεθ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάληψιν τῆς εἰσόδου τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος: πρῶτον νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν ἀπὸ ξηρᾶς ἄμυναν τῶν τειχῶν, δεύτερον νὰ κυριαρχήσῃ τῶν Γενουησίων τοῦ Γαλατᾶ καὶ τρίτον νὰ διευκολύνῃ τὰς μετὰ τῆς βάσεώς του ἐν τῷ Χισσὰρ συγκοινωνίας. Μέχρι τότε οἱ πολιορκούμενοι εἶχον δύο μόνον πλευρὰς τῆς τριγωνικῆς πόλεώς των νὰ ὑπερασπίζωσιν, ἐνῷ ὅταν τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἔφθανον καὶ παρετάσσοντο κατὰ μῆκος τῶν τειχῶν πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τότε οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀξιοθρηνήτως εὐάριθμοι διὰ τὴν ἄμυναν τῶν δύο πλευρῶν, θὰ ἐξησθένουν περισσότερον διὰ τῆς ἀποσπάσεως ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἀνδρῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νεωστὶ προσβληθείσης θέσεως.

Διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ὁ Μωάμεθ θὰ ἠδύνατο νὰ δεσπόζῃ τοῦ Γαλατᾶ, μεγίστης σημασίας ὄντος, καθόσον οἱ Γενουήνσιοι, ἐὰν ἐλάμβανον ἐνεργότερον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, θὰ καθίστων δυσχερεστέραν τὴν πολιορκίαν καὶ ἴσως τὸν ἠνάγκαζον νὰ λύσῃ αὐτήν. Ἤδη οἱ Γενουήνσιοι εἶχον ἀρχίσῃ νὰ ἐκδηλῶσιν αἰσθήματα ἐχθρικὰ πρὸς αὐτόν. Ἡ εἰς τὸν Γαλατᾶν θέσις των ἦτο ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος. Ἡ πόλις ἦτο καθ᾽ ὁλοκληρίαν ἰδική των καὶ διῳκεῖτο ὑπ᾽ αὐτῶν. Περιεβάλλετο ὑπὸ ἰσχυροτάτων τειχῶν ἐπὶ τῆς κλιτύος ἀποτόμου λόφου, τὰ ὁποῖα ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰ χείλη τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ἀπετέλουν εὐρύτατον ἀκανόνιστον τρίγωνον.

Εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς πόλεως μέρος εὑρίσκετο ἰσχυρότατος πύργος, σωζόμενος μέχρι τῆς σήμερον, γνωστὸς τότε ὡς Πύργος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ὁ Γαλατᾶς εἶχον ἀμοιβαῖον συμφέρον, ὅπως ὁ θαυμάσιος φυσικὸς λιμὴν των μένῃ κλειστός. Τὰ ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ—δηλαδὴ ἀμέσως ὄπισθεν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως— ὑψώματα ἦσαν ἤδη κατειλημμένα ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Γαλατᾶ, ὡς οὐδέτεροι, κατηγοροῦντο ὑπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων, ὡς ὑποστηρίζοντες τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο μέρος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπός των, Γενουήνσιος τὴν καταγωγήν, παρεπονεῖτο κατὰ τῶν συμπατριωτῶν του, ὡς παρεχόντων μεγαλειτέραν προτίμησιν εἰς τὰ συμφέροντα των ἢ εἰς τὰ καθήκοντά των ὡς Χριστιανῶν.

Εἶνε ἐντούτοις γνωστόν, ὅτι οἱ Γενουήνσιοι ἐξηκολούθουν νὰ ἐμπορεύωνται μὲ τοὺς γείτονάς των διὰ μέσου τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Δύναται μὲν ν᾽ ἀμφισβητηθῇ ὑπὲρ ποίου ἐκ τῶν ἐμπολέμων, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἢ ὑπὲρ τοῦ Μωάμεθ, ἔκλινεν ἡ πλάστιγξ τῆς εὐνοίας των. Ἐντούτοις ὁ Μωάμεθ, καθὼς καὶ οἱοσδήποτε ἄλλος, οὐδεμίαν εἶχεν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ συμπάθεια τῶν Γενουησίων, ὡς τοὐλάχιστον τὸ ἀπεδείκνυεν ἡ συμπεριφορά των, ἔκλινε πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Τὰ γενουησιακὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα πρὸ μικροῦ εἶχον πολεμήσῃ, ἅπαξ διελθόντα τὸν λιμενοφράκτην, εὑρέθησαν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Γενουησίων, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Χρυσοῦν Κέρας ἦτο καταφύγιον δι᾽ ὅλα τὰ ἐχθρικὰ τῶν Τούρκων πλοῖα.

Ὁ Μωάμεθ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ δώσῃ ἓν μάθημα εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ Γαλατᾶ. Εἶχεν ἐπιχειρήσῃ καὶ εἶχεν ἀποτύχῃ νὰ καταλάβῃ τὸν λιμενοφράκτην, οὕτως ὥστε νὰ γείνῃ κύριος τῆς ἄκρας τῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Γαλατᾶ. Δια ν' ἀποπειραθῇ τοιοῦτόν τι ἔπρεπε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Γενουηνσίους, ἀλλὰ τὰ τείχη των ἦσαν τόσον ἰσχυρὰ καὶ οἱ κάτοικοι τόσον γενναῖοι, ὥστε ἡ πρώτη φήμη περὶ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς πόλεως ὡς ἀναπόφευκτον ἀποτέλεσμα θὰ εἶχε τὴν ἀποστολὴν ὁλοκλήρου τοῦ γενουηνσιακοῦ στόλου καὶ ὅλων τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ὁ κυρίαρχος αὐθέντης τοῦ Γαλατᾶ, ὁ Δοὺξ τῶν Μεδιολάνων, πρὸς βοήθειαν. Ἐπὶ πλέον ἐντὸς τοῦ λιμένος εὑρίσκοντο εἴκοσιν ἕως τριάκοντα μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα, ἡ δὲ διεξαχθεῖσα ναυμαχία εἶχεν ἀποδείξῃ πασιφανῶς κατὰ πόσον θὰ ηὐξάνοντο αἱ δυσχέρειαί του, ἐὰν ἐξηνάγκαζε τοὺς Γενηουνσίους εἰς ἐχθροπραξίας ἐναντίον του.

Ὁ τρίτος λόγος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἤθελεν ὁ Μωάμεθ νὰ δεσπόζῃ τοῦ λιμένος, ἦτο ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὰς συγκοινωνίας του. Ἡ σπουδαιοτέρα ταξιαρχία του ὑπὸ τὸν Ζαγᾶν πασσᾶν κατεῖχε τὴν πέραν τοῦ Γαλατᾶ βορείαν ἀκτὴν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ τὰ ὑψώματα τὰ ὑπερκείμενα τῆς πόλεως. Καὶ ἐνῷ ἦτο ἐπάναγκες νὰ κατέχηται ἡ θέσις αὕτη διὰ νὰ διατηρῆται ἡ συγκοινωνία τοῦ παρὰ τὸ Διπλοκιόνιον εὑρισκομένου στόλου του καὶ τῶν εἰς τὸ Δυτικὸν Χισσὰρ φρουρίων του, τὸ μόνον ἐξ ἑτέρου μέσον συγκοινωνίας τοῦ κυρίου σώματος τῶν στρατευμάτων του, τῶν ἐστρατοπεδευμένων πρὸ τῶν τειχῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ζαγᾶν, ἦτο τὸ ἀπομεμακρυσμένον καὶ ἐπικίνδυνον πέραμα, τὸ παρὰ τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τὸν νῦν Κιὰτ-Χανᾶν, «Κίδαρις» καλούμενον τότε. Καταλαμβάνων ἅπαξ ὁ Μωάμεθ τὸν λιμένα, θὰ ἠδύνατο ἄνευ παρενοχλήσεων νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν ὑπὲρ τὴν ὑψηλοτέραν ἄκραν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, διὰ τῆς ὁποίας μεγάλως θὰ διηυκολύνετο ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν δύο μονάδων τοῦ στρατοῦ του.

Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ὅμως τοὺς τρεῖς αὐτοὺς σκοπούς του, ὁ Μωάμεθ ἔκρινε συνετώτερον ν' ἀφήσῃ μὲν ἡσύχους τοὺς Γενουησίους, νὰ ἐπιχειρήσῃ δὲ τὴν κατάληψιν τοῦ λιμένος διὰ μεθόδου, ἥτις δὲν θὰ ἠνάγκαζε τοὺς οὐδετέρους νὰ γείνωσι φανεροὶ ἐχθροί. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ δυσχερὲς αὐτὸ ἐγχείρημα, μεταφέρων διὰ ξηρᾶς μέρος τοῦ στόλου του ἐκ τοῦ Βοσπόρου εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ἡ μέθοδος αὕτη, κατὰ τὰ φαινόμενα, ἐνεπνεύσθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ Ἑνετοῦ τινος, ὅστις πρὸ δέκα τεσσάρων ἐτῶν εἶχεν ἰδῇ ἐκτελούμενον ὅμοιον ἐγχείρημα, ὅταν οἱ συμπολῖταί του μετέφερον πλοῖα ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀδίγη εἰς τὴν λίμνην Γάρδαν.

Ἡ ἐπὶ ὅλης τῆς ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ ἐκτάσεως κυριαρχία τοῦ Σουλτάνου θὰ καθίστα δυνατὸν εἰς αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὰς προετοιμασίας του, χωρὶς ν' ἀντιληφθῶσι τι οἱ Γενουήνσιοι. Ἡ δειρὰς τῶν λόφων, ἡ κατεχομένη τώρα ὑπὸ τοῦ Πέραν, ἦτο τότε κεκαλυμμένη ἐν μέρει ὑπὸ ἀμπελώνων, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ θάμνων. Ἡ δυτικὴ κλιτύς, ἡ διήκουσα ἐκ τῆς δειράδος διὰ τῆς λεωφόρου τοῦ Πέραν πρὸς τὴν «Πε-

διάδα τῶν Πηγῶν», γνωστὴν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κασσὶμ Πασσᾶ», ἐχρησίμευεν ὡς νεκροταφεῖον τῶν Γενουηνσίων, μέχρι δὲ τῆς σήμερον ὑψοῦνται ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου κυπάρισσοι τοῦ νῦν τουρκικοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ. Ἔκ τινος ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου θέσεως, πλησίον τοῦ σημερινοῦ Τὸπ-Χανᾶ, ὑπῆρχεν ἀτραπός, ἄγουσα πρὸς τὰς Πηγὰς καὶ ἐξελισσομένη κατ' ὀρθὰς γωνίας μέχρι τῆς ἐπὶ τῆς δειράδος τοῦ Λόφου τοῦ Πέραν διηκούσης ὁδοῦ, σχηματιζόντων οὕτω τῶν δύο δρόμων διασταύρωσιν, ἐξ οὗ καὶ Σταυροδρόμιον τὸ Πέραν ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων κατοίκων.

Ἡ ἀτραπὸς αὕτη, ἐξελισσομένη πρὸς τὴν πεδιάδα καὶ ἀποτελοῦσα σήμερον τὴν ὁδόν, παραπλεύρως τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ ἀγγλικὴ ἐκκλησία, ἡ ἀνεγερθεῖσα εἰς μνήμην τῶν Ἄγγλων στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν, τῶν πεσόντων κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον, διεσταύρωνε τὴν δειράδα ἐπὶ ὁμαλοῦ τινος ὀροπεδίου ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων καὶ κατήρχετο κατ' εὐθεῖαν σχεδὸν γραμμὴν εἰς ἄλλην πεδιάδα καὶ συνεχίζετο δι' ἄλλης ὁδοῦ, διηκούσης μέχρι τῶν Πηγῶν καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος.

Ἦτο λοιπὸν πιθανόν, ὅτι κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁ Σουλτάνος θὰ ἐρρυμούλκει τὰ πλοῖά του.

Εἶνε ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ὁ Μωάμεθ συνέλαβεν ἐσπευσμένως τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκτελέσῃ τοιαύτης σπουδαιότητος μηχανικὸν ἐγχείρημα. Βεβαίως τὸ εἶχε πρὸ πολλοῦ μελετήσῃ. Κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐφύλαττε τὸ σχέδιόν του ἀπολύτως μυστικὸν καὶ μετὰ τῆς συνήθους δραστηριότητός του προέβαινεν εἰς τὰς προετοιμασίας. Εἶχεν ἤδη ἑτοιμασθῇ ἡ ξυλεία, ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν κατασκευὴν ἁμαξίων ἐν εἴδει τροχιοδρόμου, καὶ διὰ τοὺς κυλίνδρους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐχρησίμευον ὡς τροχοὶ εἰς τὰς τρόπιδας τῶν πλοίων, καὶ ὅλα εἶχον προσεκτικῶς καὶ μυστικῶς ἐκτελεσθῇ διὰ τὴν ἐργασίαν, ὅτε αἰφνιδίως ὁ Μωάμεθ ἀπεκάλυψε τὸ μυστικὸν σχέδιόν του. Τὸ σχέδιον καὶ ἡ ἐφαρμογή του δὲν ἐξέπληξε μόνον τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς κατοίκους τοῦ Γαλατᾶ. Εἶνε ἀπίστευτον ἑπομένως νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι τὸ σχέδιον καὶ αἱ προπαρασκευαὶ συνελήφθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ.

Ἐὰν ἡ εἰκασία αὕτη εἶνε ἀσφαλής, ὁ Ζαγάν, ὁ διοικῶν τὰ ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ καὶ παρὰ τὰ ὑψώματα τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀποκρύψῃ τὰς σχετικὰς προετοιμασίας.

Πράγματι εἶχε λάβῃ διαταγὰς ν' ἀποκρύψῃ, ὅσον τὸ δυνατὸν καλείτερον, τὰς τελειωτικὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας τοῦ Σουλτάνου καὶ δι' αὐτὸ ὀλίγας ἡμέρας πρότερον εἶχε μεταφέρῃ τὰ τηλεβόλα του, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ κανονιοβολῇ τὰ ἐν τῷ λιμενοφράκτῃ ἐλλιμενισμένα πλοῖα, ἐνῷ ἐξ ἑτέρου ὁ Βάλτογλους, ὡς εἴδομεν ἤδη, ἐπετίθετο κατ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τὰ τηλεβόλα εὑρίσκοντο, ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, βορείως τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τοῦ Γαλατᾶ,

περὶ τὰ ἐξημερώματα δὲ τῆς 21ης Ἀ π ρ ι λ ί ο υ ἐν ἐξ αὐτῶν ἤρχισε τὸ πῦρ.

Οἱ συνεχεῖς κανονιοβολισμοὶ εἶχον ἀποσπάση τὴν προσοχὴν τῶν τελουμένων ὄπισθεν τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ, καθόσον ἀπὸ τῆς πρώτης σφαίρας ἐξεδηλώθη μέγας τρόμος καὶ ἐν μέρει πανικός. Ἡ πρώτη σφαῖρα, ἀφίνουσα ὄπισθέν της πυκνὸν μελανὸν καπνόν, διῆλθεν ἄνωθεν τῶν οἰκιῶν τῶν Γενουηνσίων καὶ τοῖς ἐνέπνευσε τὸν φόβον, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῆς πόλεώς των. Ἡ δευτέρα σφαῖρα διηυθύνθη ὑψηλότερον καὶ πεσοῦσα ἐφ' ἑνὸς τῶν πλοίων τοῦ λιμενοφράκτου, τὸ ἐτρύπησε καὶ τὸ κατεβύθισε, φονεύσασα συγχρόνως τινὰς ἐκ τῶν ναυτῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπέφερε γενικὴν κατάπληξιν μεταξὺ τῶν πληρωμάτων τῶν ἄλλων πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις ἀμέσως ἀπεμακρύνθησαν ἐκτὸς τῆς βολῆς τῶν τουρκικῶν τηλεβόλων.

Οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν νὰ κανονοβολῶσι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἂν καὶ αἱ σφαῖραι ἠστόχουν τοῦ σκοποῦ των. Ἐρρίφθησαν ἑκατὸν περίπου σφαῖραι, καταστρέψασαι πολλὰς οἰκίας τοῦ Γαλατᾶ, φονεύσασαι δὲ καὶ μίαν γυναῖκα. Οὕτω ἀπεπλανήθησαν οἱ Γενουήνσιοι καὶ δὲν ἔδωσαν προσοχὴν εἰς ὅ τι ἐγίνετο ὄπισθεν τῶν τειχῶν των. Καθ' ὅλην τὴν ἰδίαν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα ἀκόμη ἐξηκολούθει ὁ ἀμείλικτος καὶ ἀδιάκοπος βομβαρδισμὸς κατὰ τῶν τειχῶν τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ καθ' ὅλων τῶν ἄλλων πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτο ἐγένετο ὅπως ἀποσπασθῇ ἡ προσοχὴ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἀπὸ τὰς ἐκτελουμένας, ὡς εἴδομεν, προετοιμασίας διὰ τὴν ἄμεσον μεταφορὰν τῶν τουρκικῶν πλοίων.

Ἕνεκα τῶν μέτρων τούτων τῆς ἀποσπάσεως τῆς προσοχῆς τῶν πολιορκουμένων διὰ τῆς ἐπιπλάστου ἐπιθέσεως τοῦ πυροβολικοῦ, οὐδεὶς ἀντελήφθη περὶ τίνος ἐπρόκειτο καὶ μόνον, ὅταν τὸ πᾶν ἐτελείωσεν, εὑρέθησαν πρὸ τετελεσμένου γεγονότος. Δι' αὐτὸ οὐδεμία ἔγεινε ἀπόπειρα πρὸς καταστροφὴν τῶν τουρκικῶν πλοίων, οὔτε ὅταν ἐρρυμουλκοῦντο εἰς τὴν ξηράν, οὔτε ὅταν καθειλκύσθησαν πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν τούτοις ὁ Μωάμεθ χάριν μεγαλειτέρας προφυλάξεως κατὰ παντὸς ἐνδεχομένου εἶχε λάβῃ ὅλα τὰ μέτρα του πρὸς ματαίωσιν πάσης ἀποπείρας, σκοπούσης τὴν παρακώλυσιν τῆς μεταφορᾶς.

Τὴν νύκτα τῆς 21ης πρὸς τὴν 22αν τοῦ μηνὸς τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα διὰ τὸ ἀξιομνημόνευτον τοῦτο κατὰ ξηρὰν ταξείδιον τοῦ σουλτανικοῦ στόλου. Ἐκ τῶν εἰς τὸν Βόσπορον ἠγκυροβολημένων σκαφῶν ἐξελέγησαν πρὸς μεταφορὰν ἑβδομήκοντα ἕως ὀγδοήκοντα. Διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ταύτην περίπτωσιν εἶχεν ἐπίτηδες ἰσοπεδωθῇ ἡ ἄνω μνημονευθεῖσα ὁδός, ἡ ἐκ τοῦ Τοπχανὲ μέχρι τῆς Πεδιάδος τῶν Πηγῶν, καὶ εἶχον τοποθετηθῇ ἐπ' αὐτῆς παχεῖαι σανίδες καὶ κορμοὶ δένδρων. Τὰ πλοῖα ἀνειλκύσθησαν ἐκ τῆς θαλάσσης, τοποθετηθέντων ἀξόνων κάτωθεν τῶν καρινῶν των, δεμένων διὰ χονδρῶν σχοινίων, καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῶν ἑτοίμων ξυλίνων τροχῶν, οἵτινες ἦσαν καλῶς ἠλειμμένοι διὰ λίπους. Πρὸ τῆς γενικῆς ἐργασίας ὅμως ἔγεινε

δοκιμὴ ἐπὶ μικρᾶς λέμβου, ἐπιτυχούσης δὲ ταύτης, οἱ Τοῦρκοι ἐπεδόθησαν πυρετωδῶς εἰς τὸ ἔργον των. Τινὰ ἐκ τῶν σκαφῶν ἐρρυμουλκοῦντο μόνον διὰ τῶν χειρῶν, ἄλλα ὅμως μεγαλείτερα εἶχον ἀνάγκην τροχαλιῶν καὶ ἄλλα βουβάλων. Ἡ πληθὺς τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους διέθεσεν ὁ Σουλτάνος διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, συνετέλεσεν εἰς ταχεῖαν καὶ διαδοχικὴν ἐκκίνησιν τοῦ στόλου διὰ τὸ κατὰ ξηρὰν ταξείδιόν του.

Ἡ παραδοξότης καὶ τὸ πρωτοφανὲς τοῦ θεάματος πλοίων ταξειδευόντων εἰς τὴν ξηρὰν φαίνεται, ὅτι ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Τούρκους. Τὸ περίεργον αὐτὸ ταξείδιον εἶχε καὶ τὴν κωμικήν του ὄψιν. Οἱ ναῦται κατέλαβον ἐπὶ τῶν πλοίων τὰς συνήθεις θέσεις των, ἀνεπετάσθησαν τὰ ἱστία, ὡς ἐὰν τὰ πλοῖα νὰ οὐριοδρόμουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ κωπηλάται ἤρχισαν νὰ κωπηλατῶσιν, ὡς ἐὰν ἔπληττον τὸ ὕδωρ μὲ τὰς κώπας των. Οἱ πλοίαρχοι κατέβαλλον ὅλην τὴν προσοχήν των, ἐπιτηροῦντες τὰ πληρώματα, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ θαλασσίου ταξειδίου οἱ πηδαλιοῦχοι εὑρίσκοντο εἰς τὰς θέσεις των, οἱ δὲ σαλπιγκταί, καὶ οἱ τυμπανισταὶ ἐσάλπιζον καὶ ἐκρότουν τὰ κύμβαλά των, ὡσεὶ ἔβαινον πρὸς ναυμαχίαν. Ἡ ἐπίδειξις αὕτη μὲ ζητωκραυγὰς καὶ μουσικὴν δέον ν' ἀποδοθῇ μᾶλλον εἰς τὸ ὅτι ὁ Σουλτάνος ἤθελε νὰ διατηρήσῃ τὴν εὐθυμίαν τῶν ἀνδρῶν του καὶ ὄχι ὅτι ἐπίστευεν, ὅτι διὰ τοιούτου τρόπου θὰ διηυκόλυνε τὴν μεταφορὰν τῶν πλοίων του.

Τὰ πλοῖα ἠκολούθουν ἄλληλα, τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, εἰς ταχεῖαν διαδοχὴν, ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν, ᾀσμάτων καὶ πολεμικῶν ἐμβατηρίων ἀνειλκύσθησαν πρὸς τὴν κρημνώδη δειράδα καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ ὁμαλὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σήμερον τὴν λεωφόρον τοῦ Πέραν, εἰς ὕψος διακοσίων πεντήκοντα ποδῶν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Βοσπόρου.

Κατόπιν, μετὰ βραχὺ ἀνηφορικὸν τράβηγμα ἑνὸς περίπου σταδίου, ἔφθασαν εἰς τὴν ἐπίπεδον ὁδὸν καὶ ἤρχισαν τὴν πρὸς τὸ Χρυσοῦν Κέρας κατάβασίν των. Τόσον δὲ ταχέως ἐξετελεῖτο ἡ ἐργασία αὕτη, ὥστε προτοῦ τὸ τελευταῖον πλοῖον φθάσῃ εἰς τὴν δειράδα, τὸ πρῶτον εἶχε ριφθῇ εἰς τὸν λιμένα. Τὰ πλοῖα μετηνέχθησαν ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνης νυκτὸς, διανύσαντα κατὰ ξηρὰν ἀπόστασιν ὀκτὼ καὶ πλέον σταδίων·

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, βλέπων ὅτι τὰ τείχη, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐπιτυχῶς ἀντισταθῇ κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἄλλων ἐπιδρομέων, δὲν ἦσαν πλέον ἀρκετὰ ἰσχυρὰ, διὰ ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν μεγάλων τηλεβόλων τοῦ Μωάμεθ, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπεσταλμένους μὲ προτάσεις εἰρήνης. Ὁ αὐτοκράτωρ συγκατετίθετο νὰ πληρώνῃ οἱονδήποτε φόρον ὑποτελείας, ὅστις ἤθελε τῷ ἐπιβληθῇ· ἤρκει μόνον νὰ ἐλύετο ἡ πολιορκία τῆς πόλεως. Ἡ πρότασις αὕτη ἔγεινεν εὐθὺς μετὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ὁ Μωάμεθ ὅμως ἀπήντησεν, ὅτι ἦτο πλέον ἀργὰ καὶ ὅτι ἐνδεῖ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν ἢ ν' ἀποθάνῃ. Ἐντούτοις δὲν ἐφάνη ἐντελῶς ἀμείλικτος, ἀλλ' ὑπέβαλε καὶ ὁ Μωάμεθ ἰδίαν πρότασιν εἰρήνης, ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ὅρον ὅπως τῷ παραδοθῇ ἡ

Κωνσταντινούπολις. Ὁ Σουλτάνος ὑπεσχέθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸν Μωρέαν, νὰ διορίσῃ τὸν ἀδελφόν του ἡγεμόνα ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ οὕτω Σουλτάνος καὶ Αὐτοκράτωρ νὰ ζήσωσιν εἰς τὸ μέλλον ἐν εἰρήνῃ πρὸς ἀλλήλους.

Ἐὰν ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίπτετο, ὁ Σουλτάνος ἐδήλωσεν, ὅτι εἶχεν ἀπόφασιν νὰ σφάξῃ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ ὅλους τοὺς εὐγενεῖς καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὰ γυναικόπαιδα καὶ νὰ λαφυραγωγήσωσι τὰς οἰκίας. Φυσικὸν ἦτο ὁ Αὐτοκράτωρ ν' ἀπορρίψῃ ταύτην πρότασιν.

Ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα πλοίων εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος προὐξένησε γενικὴν κατάπληξιν εἰς τὴν Πόλιν. Πάντες κατενόησαν τὸ μέγεθος τοῦ νέου κινδύνου. Ἐὰν δὲν κατεστρέφετο ἀμέσως ὁ νεοεμφανισθεὶς στόλος, θὰ ἐξησθένει μεγάλως ἡ ἄμυνά των, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν διαρκῆ καὶ ἄγρυπνον ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν. Οἱ Τοῦρκοι, εὐθὺς ὡς καθείλκυσαν τὸν στόλον των, ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσι πλωτὴν γέφυραν εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τὴν ὁποίαν προφανῶς ἐσκόπουν νὰ χρησιμοποιήσωσιν ὡς μέσον ἐπιθέσεως κατὰ τῶν πρὸ τοῦ λιμένος τειχῶν. Ὁ Ἑνετὸς τοποτηρητὴς συνεκάλεσε τότε ἐσπευσμένως εἰς σύσκεψιν δώδεκα ἄνδρας ἐκ τῶν πλέον ἐμπίστων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἰουστινιάνης, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην ὄχι μόνον τῶν συμπατριωτῶν του καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑνετῶν.

Οἱ προσκληθέντες συνῆλθον εἰς τὴν ἐν τῇ ἑνετικῇ συνοικίᾳ ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, πλησίον τοῦ σημερινοῦ τεμένους τοῦ Ρουστὲμ πασσᾶ, διὰ νὰ συσκεφθῶσι καὶ ἀποφασίσωσι περὶ τῶν καταλληλοτέρων μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ λάβωσι πρὸς καταστροφὴν τῶν τουρκικῶν πλοίων, τῶν τόσον παραδόξως καὶ ἀπροσδοκήτως μετενεχθέντων διὰ τοῦ λόφου τοῦ Πέραν. Προτάσεις διετυπώθησαν πολλαί. Μεταξὺ ἄλλων ἐπροὐτάθη ὅπως τὰ χριστιανικὰ πλοῖα, τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἐπιχειρήσωσι συνδυασμένην ἐπίθεσιν κατὰ τῶν τουρκικῶν σκαφῶν. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἐφαίνετο πολὺ εὔκολον, καθόσον ἀπῃτεῖτο καὶ ἡ συναίνεσις τῶν Γενουηνσίων τοῦ Γαλατᾶ, ἦτο δὲ γνωστόν, ὅτι δὲν ἐπεθύμουν οὗτοι νὰ κηρύξωσιν ἐπισήμως πόλεμον κατὰ τοῦ Μωάμεθ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ ἐχάνετο πολύτιμος χρόνος, μέχρις ὅτου ἐπετυγχάνετο ἡ συγκατάθεσίς των.

Ἑτέρα διατυπωθεῖσα πρότασις ἦτο ὅπως πρῶτον καταστρέψωσι τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα, τὰ τοποθετηθέντα δυσμικῶς τοῦ Γαλατᾶ πρὸς προστασίαν τῶν πλοίων καὶ ἔπειτα νὰ προσπαθήσωσι νὰ πυρπολήσωσι τὰ πλοῖα. Τὸ σχέδιον αὐτὸ ἦτο προφανῶς λίαν ἐπικίνδυνον ἐγχείρημα, καθ' ὅσον ὁ Ζαγᾶν πασσᾶς εἶχεν ἀποστείλῃ εἰς τὰ πέριξ ἰσχυρότατον ἀπόσπασμα, οἱ δὲ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν τόσον πολυάριθμοι, ὥστε νὰ διοκινδυνεύσωσι τὴν ἀπώλειαν, ἔστω καὶ εὐαρίθμου σώματος στρατιωτῶν εἰς τοιαύτην ἀπόπειραν. Ἡ τρίτη πρότασις, ἡ καὶ παραδεκτὴ γενομένη ὑπὸ τῶν συνελθόντων, ἦτο ἡ διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Κόκου, πλοιάρχου

μικρᾶς γαλλέρας ἐκ Τραπεζοῦντος, ἀνδρὸς γενναίου καὶ ἱκανοῦ οὐχὶ ἁπλῶς εἰς λόγους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργα.

Τὸ σχέδιόν του ἦτο ὅπως χωρὶς βραδύτητας καὶ χωρὶς παρακλήσεις πρὸς τοὺς Γενουησίους ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, εὑρισκομένου εἰς τὸν νῦν κόλπον τοῦ Κασσὶμ Πασσᾶ καὶ τὸν πυρπολήσωσιν. Ἀνέλαβε δὲ ὁ ἴδιος προσωπικῶς νὰ προβῇ εἰς τὸ τολμηρὸν ἐγχείρημα. Ἡ σύσκεψις διεξήχθη ἡσύχως, ἄνευ χρονοτριβῶν καὶ ἀμφιβολιῶν, ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως ἐν πάσῃ μυστικότητι καὶ ταχύτητι ἐκτελεσθῇ τὸ σχέδιον τοῦ Κόκου. Ἀμέσως ὁ Τραπεζούντιος πλοίαρχος προέβη εἰς τὰς ἀναγκαίας ἑτοιμασίας, ἐκλέξας δύο μεταγωγικὰ πλοῖα πεντακοσίων τόννων ἕκαστον, εἰς τὰ ὁποῖα ἔθεσε καταλλήλως δέματα βάμβακος καὶ μαλλίων, ὅπως τὰ θωρακίσῃ καὶ τὰ ἐξασφαλίσῃ οὕτως ἀπὸ τὰς τουρκικὰς σφαίρας, καθὼς ἐπίσης καὶ δύο μεγάλας γαλλέρας καὶ δύο ἐλαφρὰ δίκροτα. Ἕκαστον δίκροτον εἶχεν εἴκοσι δύο ἑδράνους καὶ ἑβδομήκοντα δύο κωπηλάτας τεσσαράκοντα ὀκτὼ πρὸς πρύμναν καὶ εἴκοσι τέσσαρας πρὸς τὴν πρώραν. Ἕκαστον πλοῖον συνωδεύετο ὑπὸ μεγάλης λέμβου. Τὸ σχέδιον τοῦ Κόκου ἦτο νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν τουρκικὸν στόλον, ἔχων τὰς γαλλέρας καὶ τὰ δίκροτα ὄπισθεν ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῶν μεταγωγικῶν καὶ ὅταν ἐπλησίαζον τὰ τέσσαρα πολεμικὰ νὰ ἐπυρπόλει τὰ τουρκικὰ σκάφη.

Συνεφωνήθη λοιπὸν ὅπως τὰ πλοῖα συγκεντρωθῶσιν εἰς ὡρισμένον σημεῖον τὴν ἰδίαν νύκτα τῆς 24 Ἀπριλίου, μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπιχειρήσωσι τὴν τολμηρὰν ἐπίθεσιν περὶ τὸ μεσονύκτιον. Οἱ Γενουήνσιοι, μαθόντες τὴν μελετωμένην ἀπόπειραν, ἐξώρκισαν τοὺς Ἐνετοὺς ν' ἀναβάλωσι ταύτην, διὰ νὰ δοθῇ καιρὸς ὅπως λάβωσι καὶ αὐτοὶ μέρος. Ὡς ἀτύχημα δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ ὅτι συνήνεσαν οἱ Ἐνετοί. Αἱ προετοιμασίαι των ἀπήτησαν τέσσαρας ἡμέρας. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ὁ Σουλτάνος, πληροφορηθεὶς τὰ τεκταινόμενα, προσέθεσεν ἕτερα δύο μεγάλα τηλεβόλα εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἤδη ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς λεγομένης Κασὶμ Πασσᾶ, πρὸς προστασίαν τῶν πλοίων του καὶ ἀνέμενεν ἡσύχως καὶ ἐν πεποιθήσει τὴν ἐπίθεσιν.

Οἱ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁμοφώνως σχεδὸν κατηγοροῦσι τοὺς Γενουηνσίους, ὡς προδώσαντας τὸ σχέδιον εἰς τὸν Σουλτάνον. Καίτοι εἶνε δύσκολον ν' ἀπορρίψῃ τις τὰς βεβαιώσεις των, πρέπει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ, ὅτι συνήθως εἰς ὁμοίας περιστάσεις, ὅταν τὰ πράγματα ἔρχωνται ἀντιστρόφως, ἀκούεται ἡ κραυγὴ τῆς προδοσίας, κ' ἐπειδὴ πρὸς τούτοις αἱ προετοιμασίαι ἦσαν γνωσταὶ εἰς πολλούς, θὰ ἦτο τῇ ἀληθείᾳ ἀπορίας ἄξιον, ἐὰν ὁ Μωάμεθ δὲν ἐμάνθανεν ὅ τι ἐγνώριζεν ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος.

Ἀδιαφόρως τοῦ τρόπου τῆς ἀνακοινώσεως τῆς πληροφορίας, τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχον γνῶσιν τοῦ μελετωμένου σχεδίου καὶ ὅτι Ἕλληνες καὶ Ἐνετοὶ διετέλουν ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ, ὅτι τὸ μυστικόν των εἶχε περιέλθῃ εἰς τὸν κοινὸν ἐχθρόν.

Τὴν 28ην Ἀπριλίου τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα. Δύο ὥρας προτοῦ ἐξημερώσῃ τὰ

δύο πλοῖα μὲ τὰ δέματα τοῦ βάμβακος καὶ τῶν μαλλίων ἐξέπλευσαν προπορευόμενα τοῦ λιμένος τοῦ Γαλατᾶ, δηλαδὴ ἐκ τοῦ βορειοανατολικοῦ μέρους τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ δύο γαλλερῶν, τῆς μιᾶς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Τρεβιζάνου καὶ τῆς ἄλλης ὑπὸ τὴν τοῦ Ζαχαρίαν Γριόνη καὶ ὑπὸ τριῶν ἄλλων ταχέων δικρότων μὲ ἐπιλέκτους καὶ καλῶς ἐξωπλισμένους ναύτας καὶ μὲ ὕλας διὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Τὸ προπορευόμενον πλοῖον ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ ἰδίου πλοιάρχου Κόκου, ἐκλέξαντος τὸ πλήρωμα ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἰδικῆς του γαλλέρας. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἠκολούθουν ὄπισθεν λέμβοι, φέρουσαι πυρίτιδα και διαφόρους εὐφλέκτους ὕλας. Ὡς προηγουμένως εἶχεν ἀποφασισθῆ, τὰ μεταγωγικὰ διετάχθησαν νὰ προπορεύωνται, κατόπιν των δὲ ἤρχοντο ὡς ὑπὸ τὸ κάλυμμά των αἱ γαλλέραι καὶ τὰ δίκροτα. Ὅταν ὁ στολίσκος ἐξεκίνησεν, ἀπροσδόκητον γεγονὸς ἐξέπληξε τοὺς τολμηροὺς ναυτικούς. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Πύργου τοῦ Γαλατᾶ εἶδον αἰφνιδίως λάμπουσαν ζωηρὰν φλόγα φωτός, ἥτις ὀρθῶς ἐχαρακτηρίσθη ὡς σύνθημα τῶν Τούρκων περὶ τοῦ ἀπόπλου τῶν σκαφῶν. Παντοῦ ἠρεμία ἐβασίλευεν ἐν τούτοις ἐν τῇ βαθείᾳ σκοτίᾳ. Οὐδὲν σημεῖον, οὐδεὶς ἦχος ἐκ τῶν τουρκικῶν πλοίων ὑπεδήλωσεν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἠγρύπνει. Ὁ Κόκος, καθόσον τὰ χριστιανικὰ πλοῖα προὐχώρουν βραδέως καὶ σιωπηλῶς, ἐξεδήλου μεγάλην ἀνυπομονησίαν διὰ τὴν βραδυπορίαν. Ἦτο φυσικὸν ὅμως τὰ ἄλλα πλοῖα, ἔχοντα τεσσαράκοντα μόνον κωπηλάτας, νὰ μὴ τρέχωσι τόσον ταχέως, ὅσον τὸ ἰδικόν του δίκροτον μὲ τοὺς ἑβδομήκοντα δύο κωπηλάτας.

Ἐμπνεόμενος καὶ συγκινούμενος ὑπό τῆς δόξης ὁ πλοίαρχος Κόκος προεπορεύετο πολὺ περισσότερον τῶν ἄλλων διὰ νὰ τύχῃ τῆς ὑψίστης εὐχαριστήσεως νὰ ἐπιτεθῇ πρῶτος καὶ καταστρέψῃ τὸν τουρκικὸν στόλον. Αἰφνιδίως ἡ σιγὴ διεκόπη καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐξεδήλωσαν σημεῖα ἐγρηγόρσεως. Τὰ τηλεβόλα των ἤρχισαν νά κροτῶσι. Ἡ πρώτη σφαῖρα εὗρε πρῶτον τὸ δίκροτον τοῦ Κόκου, χωρὶς νὰ προξενήσῃ μεγάλας ζημίας. Δευτέρα ὅμως σφαῖρα τὸ διεπέρασεν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην πλευράν. Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ τὸ σκάφος ἐβυθίσθη, οἱ ναῦται κολυμβῶντες μὲ τὴν πανοπλίαν των διηυθύνθησαν ἐν μέσῳ πυκνοτάτου σκότους πρὸς τὰ λοιπὰ πλοῖα διὰ νὰ σωθῶσι. Πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἀπωλέσθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πλοίαρχος Κόκος. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ τηλεβόλα διηύθηνον τὰ βλήματά των κατὰ τῶν ἐπερχομένων πλοίων. Οἱ ἐχθροὶ ἐπυροβόλουν ἐκ βραχείας ἀποστάσεως, καίτοι δὲ ἤκουον τοὺς σκωπτικοὺς γέλωτας τῶν πολεμίων, δὲν ἠδύναντο ἐν τούτοις οἱ Χριστιανοί, ἕνεκα τοῦ σκότους καὶ τοῦ ἐγειρομένου ἐκ τῶν ἐκπυρσοκροτήσεων καὶ τῶν καιομένων μαλλίων καὶ βάμβακος τῶν πλοίων των καπνοῦ, νὰ σπεύσωσι πρὸς βοήθειαν τῶν πνιγομένων.

Κατόπιν οἱ Τοῦρκοι προσέβαλον τὸ πλοῖον τοῦ Τρεβιζάνου, ὡς τὸ μεγαλείτερον ὅλων τῶν ἄλλων, δύο δὲ σφαῖραι, ἐπιτυχοῦσαι αὐτὸ εἰς τὰ ὕφαλα μέρη, τὸ διετρύπησαν. Τὸ σκάφος ἤρχισε νὰ πληροῦται ὑδάτων, ὁ δὲ Τρεβιζᾶνος καὶ οἱ ναῦται του ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς σωτηρίαν των.

Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐξ ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα πλοίων ἀποτελούμενος, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἄλλων δύο χριστιανικῶν πολεμικῶν. Ἰταλοὶ καὶ Ἕλληνες ἐμάχοντο ἡρωϊκῶς, προσδοκῶντες ἴσως ἐνίσχυσιν ὑπὸ τοῦ ἐπιλοίπου χριστιανικοῦ στόλου, ὅστις μόλα ταῦτα δὲν ἔφθασεν ἐγκαίρως πρὸς βοήθειαν. Ἡ μάχη ὑπῆρξε τρομερὰ καὶ ἀγρία. Κόλασις πραγματική. Τὰ βλήματα ἀναρίθμητα διέσχιζον τὸν ἀέρα, τὰ δὲ τηλεβόλα ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διακοπῆς εἰργάζοντο.

Ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὁλόκληρον ὥραν διήρκεσεν ἡ ἀγρία πάλη, χωρὶς οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀντιπάλων νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ἄλλου, καὶ κατόπιν ἔληξεν, ἀποσυρθέντων τῶν πλοίων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Τὰ ἕτερα δύο χριστιανικὰ σφάφη δὲν συνελήφθησαν, τὰ δὲ πληρώματά των ἀπέδειξαν ἅπαξ ἔτι τὴν ὑπεροχὴν τῶν χριστιανικῶν πλοίων ἀπέναντι τῶν ἀσυγκρίτως πολυαριθμοτέρων ἐχθικῶν.

Ἡ ἀπόπειρα ὅμως ἀπέτυχεν, ἀπολεσθέντων ἐνενήκοντα περίπου ἐκ τῶν καλειτέρων ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Ἐνετοί. Οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν ἓν μόνον σκάφος. Τὸ ἀτύχημα ἐπροξένησε πικροτάτην θλῖψιν καὶ ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν εἰς Ἕλληνας καὶ Λατίνους, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τῶν χριστιανικῶν πλοίων, τῶν πρὸ ὀλίγων μόλις ἡμερῶν προσβληθέντων ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἶχον ἐμπνεύσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι κατὰ θάλασσαν τοὐλάχιστον ἦσαν ἀήττητοι. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις καὶ ὁ πανικός, ὁ καταλαβὼν τὸν στόλον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του, ὥστε ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρουν τὴν ἡμέραν ἐκείνην συνδυασμὸν ἐπιθέσεως, θὰ ᾐχμαλωτίζοντο ἀναμφιβόλως ὅλα τὰ χριστιανικὰ πληρώματα καὶ αὐτὸς ἀκόμη οἱ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς εὑρισκόμενοι. Ἡ θλῖψις ἡ βαθεῖα μετεβλήθη σχεδὸν εἰς ὀργὴν ἀσυγκράτητον, ὅταν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔμαθον τὴν διαγωγὴν τοῦ Μωάμεθ πρὸς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ναύτας. τινὲς κολυμβῶντες διεπεραιώθησαν εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν καὶ συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Τεσσαράκοντα ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν ἐπιδεικτικώτατα ὑπὸ τὰ ὄμματα ἀλλήλων. Καίτοι εἶνε καταδικαστέα ἡ ἀπανθρωπία τῶν ἀντεκδικήσεων, ἐντούτοις δὲν δύναταί τις νὰ ἐκπλαγῇ διὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα. Πολυάριθμοι Τοῦρκοι αἰχμάλωτοι, φυλακισμένοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξήχθησαν τῶν φυλακῶν καὶ ἐκρεμάσθησαν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, τοῦ ἀντικρίζοντος τὴν ἀκτὴν τὴν λεγομένην νῦν τοῦ Κασσὶμ Πασσᾶ, ὅπου ἔλαβον χώραν αἱ ἐκτελέσεις τῶν Χριστιανῶν αἰχμαλώτων.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΗΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΡΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΡΩΣΣΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος*).

Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἐλέχθη, αἱ μεταρρυθμίσεις ἦσαν προσφιλεῖς εἰς τοὺς Εὐρωπαίους διπλωμάτας, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὸν Στρατφὸρδ Ρέδκλιφ, οἵτινες διὰ τῆς μειώσεως τοῦ πατριαρχικοῦ κύρους εὐκολώτερον θ' ἀντεισῆγον τά τε τῶν κατολίκων «γόητρα» καὶ τὴν προτεσταντικὴν ἐλευθεροφροσύνην, ὑπάγοντες οὕτως ὑφ' ἑαυτοὺς τὴν ἐν Ἀνατολῇ προστασίαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, εἰς οὓς θὰ μετελαμπαδεύετο οὕτως ὅλος ὁ ζηλευτὸς ὁρμαθὸς τῶν «ἀγαθῶν» τοῦ νεωτέρου δυτικοῦ πολιτισμοῦ.

Δέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι οἱ σύγχρονοι διαφόρως ἀντελαμβάνοντο τῆς οὐσίας τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων. Οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἐποχῆς ἤ, ὅπως ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς καλεῖ αὐτοὺς ἑλληνιστί, «οἱ δυνατοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου» συνεπάθουν βεβαίως ταῖς μεταρρυθμίσεσι, διότι αὗται διήνοιγον αὐτοῖς νέαν ἐπιρροῆς ὁδὸν ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ. Ἐξ ἄλλου αὐτὸς ὁ λαὸς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ ἐξέφραζε τὸν πόθον τοῦ νὰ καταρρίψῃ τὸν οἰκονομικὸν ζυγὸν τῶν γερόντων καὶ ἀρχιερέων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς αὐτοὺς τοὺς γέροντας ἑπόμενον, ὅτι πᾶσα μεταρρύθμισις ἦτο δι' αὐτοὺς μισητὴ ὡς ἀπειλοῦσα καταστροφὴν τῆς προνομιούχου αὐτῶν θέσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ ἐπαρχιακοὶ ὅμως ἀρχιερεῖς, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τοὺς γέροντας — ἐφόρους, θερμῶς ἐπεθύμουν τὸν διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων περιορισμὸν τῶν καταχρήσεων αὐτῶν.

Ὁ μητροπολίτης *Ἄρτης Σωφρόνιος*, εἷς τῶν τὰ μάλιστα πεφωτισμένων καὶ μεγάλην ἐπιρροὴν κεκτημένων Ἑλλήνων ἱεραρχῶν, ἐβεβαίου, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις «δὲν σκοπεῖ νὰ ἐπενέγκῃ μεταβολὰς καὶ καινοτομίας, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν κατάργησιν τῶν καταχρήσεων καὶ τὴν εἰρήνευσιν πασῶν τῶν φυλῶν, τῶν τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν Τουρκίᾳ ὁμολογούντων». Τοιαύτην ἔννοιαν ἀπέδιδον εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις πάντες οἱ ἐχέφρονες ἱεράρχαι τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου μετὰ τοῦ

πατριάρχου *Κυρίλλου τοῦ Ζ'* ἐπὶ κεφαλῆς. Δὲν ἐπεθύμουν μεταρρυθμίσεις κατὰ τὸ προτεσταντικομωαμεθανικὸν πνεῦμα, δὲν ἐπεθύμουν δηλονότι νὰ θιχθῇ τὸ παράπαν τὸ ἀπ' αἰώνων ἰσχῦον διοικητικὸν τῆς Ἐκκλησίας σύστημα, ἀλλ' εἶχον ὑπ' ὄψει νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ἀταξίας, ὧν παραίτιος ἐγένετο αὐτὴ ἡ τουρκικὴ αὐθαιρεσία ἐν τῷ ἐκκλησιστικοκοινωνικῷ τῶν Χριστιανῶν βίῳ, καὶ τάξις ἐν ταῖς μεταξὺ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων σχέσεσιν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἱεραρχίας καὶ τοῦ λαοῦ ἀφ' ἑτέρου. Καὶ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς ἡ πνευματικὴ ἀρχὴ εἶχε τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταρρυθμίσῃ, νὰ διορθώσῃ καὶ νὰ ταξινομήσῃ ὅ τι χρῇζον ἐπανορθώσεως. Ἡ τοιαύτη ὅμως de jure ἐλευθέρα ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, πιεζομένη πανταχόθεν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν γερόντων, ἠναγκάζετο ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει, παρὰ τὰς βλέψεις αὐτῆς, νὰ ἐκτελῇ ὅ τι δὲν συνεφώνει πρὸς αὐτοὺς τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, οὐδαμόθεν ἐλπίζουσα ὑποστήριξιν καὶ ἀρωγήν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀγαθὸν σύμβουλον καὶ εἰλικρινῆ βοηθὸν ἡ ἑλληνικὴ ἱεραρχία εἶχε καὶ ἐν τῇ παρούσῃ δεινῇ περιστάσει τὸν πεπνυμένον τῆς Μόσχας ἱεράρχην *Φιλάρετον*, ἀείποτε μεριμνῶντα καὶ περὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἐν Ἀνατολῇ ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὧν τὰ πράγματα ἀνυστάκτως πάντοτε παρηκολούθει, ἀλλὰ πρῶτον μὲν αἱ συμβολαὶ τοῦ ἱεράρχου τούτου ἐν ταῖς κρισίμοις ταύταις στιγμαῖς λίαν ἀργὰ ἔφθανον μέχρι τῶν Πατριαρχείων post hoc, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσσικὴ Πρεσβεία, δι' ἧς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐκοινώνει καὶ πνευματικῶς ἔτι δυστυχῶς, ὡς καὶ σήμερον, πρὸς τὴν ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν, μὴ συμμεριζομένη τὰς γνώμας τοῦ Φιλαρέτου, πάντοτε παρέλυε τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ διέγραφεν αὐτάς, διότι ἄλλως ἡ Πρεσβεία ἀντελαμβάνετο τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνῷ ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, ἀπὸ αὐστηρᾶς κανονικῆς ἀπόψεως ὁρμώμενος, συνεβούλευε τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς καθόλου Ἐκκλησίας καὶ τῇ ἐπικρατεστάτῃ συνδρομῇ καὶ συνεργασίᾳ τῆς ἱεραρχίας, τῆς μόνης ἐχούσης τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιλύειν ζητήματα ἐκκλησιαστικὰ καὶ κανονικοῦ χαρακτῆρος, ἡ ρωσσικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβεία, ἀναλαβοῦσα αὐτὴ οἰκειοθελῶς καὶ ἀπροκλήτως «τὸ ἔργον τῆς παντὶ προσιτῷ αὐτῇ μέσῳ ἐπανκφορᾶς τῆς ἰσορροπίας ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς μεταξὺ ποιμένων καὶ ποιμνίου» ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐφρόνει, ὅτι «μία ὑποχώρησις εἰς τὸ κοσμικὸν στοιχεῖον ἐν ταῖς μελετωμέναις μεταρρυθμίσεσι θὰ διηυκόλυνε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας». Οὕτω σκεπτομένη ἡ ρωσσικὴ Πρεσβεία ἤρξατο συνεργοῦσα εἰς τὸν «θρίαμβον τοῦ κοσμικοῦ στοιχείου» καὶ δὴ καὶ «ἐν μείζονι βαθμῷ ἢ ὅσον ἀπῄτουν τὰ ἀληθῆ τῆς Ἐκκλησίας συμφέροντα καὶ τὰ συμφέροντα τὰ ἡμέτερα», ὡς γνωμοδοτεῖ ὁ *Ρῶσσος πρίκηψ Γ. Τ.* ὁ εἰδικῶς ἀσχοληθεὶς περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐν μελέτῃ δημοσιευθείσῃ τῷ 1902 ἐν τῷ «**Εὐρωπαϊκῷ Ἀγγελιαφόρῳ**» ὑπὸ τὸν τίτλον «**ἡ Ρωσσία καὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον**»,

καίτοι ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, μακρὰν εὑρισκόμενος τῶν ἐπιτοπίων παρελκύσεων, πάντοτε ὑπεδείκνυε τὴν οὕτω ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς ὁδοῦ φανερὰν παρέκκλισιν καὶ τὴν ἀνάγκην, ὅπως οἱ Ρῶσσοι συνεργήσωσι δραστηρίως εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποκατάστασιν παγίας καὶ ἰσχυρᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσσικῆς Πρεσβείας, ἡ ὁποία ἀσμενίζεται ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ εἰς τὸ ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῆς βλέψεις καὶ πρὸς μεγίστην ζημίαν τῶν καθόλου ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει δὲν ἐδικαίωσε τὰς ἐπὶ τὴν ἐκ μέρους τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας ἀδελφικὴν ὑποστήριξιν ἐλπίδας. «Πρέπει νὰ χαίρωμεν — ἔγραφε τῷ μητροπολίτῃ Μόσχας Φιλαρέτῳ ὁ τότε αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ ρωσσικῇ Συνόδῳ κόμης Α. Π. Τολστόης—πρέπει νὰ χαίρωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἱεράρχαι ἀποτείνονται, ἐκζητούμενοι συνεργασίαν ἢ συμβουλὴν παρὰ τῶν Ρώσσων ἱεραρχῶν καὶ ὅτι διὰ τὴν ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν παρουσιάζεται εὐκαιρία νὰ εἴπῃ τὸν λόγον αὐτῆς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πολυπαθοῦς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ συμμετάσχῃ ἐν τῇ λύσει σπουδαίου ζητήματος, οἷον τὸ παρόν, τίνι δηλονότι τρόπῳ εἶνε δυνατὸν νὰ γένωνται ἐκποδὼν αἱ ἀληθῶς ὑφιστάμεναι ἐν αὐτῇ καταχρήσεις *ἄνευ τῆς καταφυγῆς εἰς νεωτερισμούς, ἀπᾴδοντας τῷ πνεύματι τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀπειλοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ μέλλοντι ἔτι μείζονα ἀτυχήματα*». Δύσκολον νὰ διασαφινισθῇ, ἂν ὁ Τολστόης ἔχαιρε χαρὰν ἀδελφικὴν ἢ χαρὰν ὀπισθόβουλον ἐπὶ τῷ ὅτι παρουσιάζετο εὐκαιρία *ἀναμίξεως* εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ μητροπολίτης *Φιλάρετος* ἐνεφορεῖτο πράγματι εἰλικρινῶν διαθέσεων, ἀλλ' ἄλλως ἐδόκει τῇ ρωσσικῇ Πρεσβείᾳ. Καὶ ἂς λεχθῇ ἀπεριφράστως, ὅτι καὶ τότε καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας θὰ ἦσαν ἀλλοῖαι ὅλως καὶ ἐπωφελέστεραι θὰ καθίσταντο τῇ τε ἐν Ἀνατολῇ καὶ τῇ Ρωσσίᾳ ὀρθοδοξίᾳ, ἐὰν τὸ ἐκκλησιαστικὸν σύστημα τῆς Ρωσσίας ἦτο διάφορον τοῦ νῦν. Ἀπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ μεγάλου καταργηθέντος τοῦ Πατριαρχείου ἐν Ρωσσίᾳ ἕνεκα λόγων καθαρῶς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἀντ' αὐτοῦ συνέστη Σύνοδος, ὑπαχθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν κατὰ καιροὺς παντοδυνάμων αὐτοκρατορικῶν ἐπιτρόπων παρὰ τῇ Συνόδῳ ταύτῃ, οὕτως ὥστε πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ὑπήγοντο εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτῶν, προκειμένου δὲ περὶ διαμοιβῆς οἱωνδήτινων σχέσεων τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησιῶν, αὕτη ἡ διαμοιβὴ ἐγένετο διὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν τούτων ἐπιτρόπων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας καὶ ἑπομένως διὰ τῆς ρωσσικῆς Πρεσβείας Κωνσταντινουπόλεως· τοιουτοτρόπως δὲ ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὸ παράδοξον φαινόμενον, καθ' ὃ αἱ Ἐκκλησίαι αὗται τὰς σχέσεις αὐτῶν ὑποκρατοῦσι διὰ τῆς κοσμικῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ. Ἀλλ' ἡ διπλωματία ἔχει, ὡς γνωστόν, τοὺς ἰδίους νόμους καὶ κώδικας καὶ τὴν ἰδίαν **sui generis** διπλωματικὴν λογικήν, τὰς βλέψεις καὶ τὰ συμφέροντα· διὰ τῆς ὁδοῦ δὲ ταύτης αἱ ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις δια-

μειβόμεναι λαμβάνουσι πολλάκις τὴν ἀντίθετον τροπήν, ἐντεῦθεν δὲ προέρχονται τὰ τόσα ζητήματα, ὧν οὐκ ἀμοιρεῖ καὶ τανῦν, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἅτινα ἐπιφέρουσι καὶ παράλυσιν καὶ βλάβην τῶν καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν τῆς καθόλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συμφερόντων διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς διπλωματικῆς πολιτικῆς, μεθ' ἧς οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ Ἐκκλησία. Ὁμολογητέον ὅθεν, ὅτι ἡ ρωσσικὴ Πρεσβεία ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλὰ κακὰ προὐξένησε τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, χρησιμεύουσα ἑκάστοτε οὐχὶ ὡς ἁπλοῦς μεταδότης καὶ ὑποβοηθὸς τῶν σχέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ οὕτως ἔδοξε τοῖς τὰ ἐκκλησιαστικὰ Ρωσσίας πράγματα ἐθύνουσι κοσμικοῖς ἐπιτρόποις, ἀλλ' αὐθαίρετος διευθυντὴς καὶ κανονιστὴς τῶν σχέσεων τούτων, ὁρμωμένη ὑπὸ ἀρχῶν, ἀπᾳδουσῶν πολλάκις πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας. . .

Μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἀνωτάτης καὶ ἐκλεκτῆς ἱεραρχίας ἐπεβλήθη ἐπὶ τέλους τὸ περίφημον «Ἐθνικὸν Διαρκὲς Μικτὸν Συμβούλιον», τὸ ὁποῖον σφόδρα ἐπικρίνει ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν λεπτομερείᾳ πάντα τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα, περὶ ὧν ἐν ζηλευτῇ ἀκριβείᾳ διατρίβει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός. Ἰδιάζον ἐνδιαφέρον δι' ἡμᾶς ἔχουσι κυρίως αἱ ἐν Ρωσσίᾳ γενόμεναι κρίσεις μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ γεροντισμοῦ περὶ τῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες προὐκλήθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅτε ἡ ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς «Ἥλιος», ἀναλαβοῦσα τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ γεροντισμοῦ, ἔγραφεν ἄρθρα φλογερὰ ὑπὲρ αὐτοῦ, δν ἐθεώρει ἀντιπροσωπεύοντα τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, ὁ μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος παρακολουθῶν τὴν τότε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησιαστικὴν πυρκαϊάν, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ λάβρος. «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Νέας Ρώμης ὑποσκάπτεται!» ἔγραφεν ἡ ἐφημερίς. «Μὴ ἐντείνητε καὶ μὴ ὑψοῦτε τόσον πολὺ τὴν φωνήν σας, ἔγραφεν ὁ Φιλάρετος· δὲν θὰ ἔπιπτεν ὑπ' αὐτῆς οὐδ' ἡ ἐθνικὴ Ἱεριχώ, πολὺ δ' ἧττον φοβεῖται αὐτὴν ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, περὶ ἧς ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτι οὐδ' αἱ πύλαι τοῦ Ἅδου κατισχύσουσιν αὐτῆς». Ὅτε δὲ κατόπιν ὁ «Ἥλιος» ἔγραψεν, ὅτι «ἡ ἀνατολικὴ Εκκλησια, ἡ ἀριθμοῦσα μεταξὺ τῶν τέκνων αὐτῆς καὶ 70 ἑκατομμύρια Ρώσσων, ἐστερήθη τὴν οἰκουμενικὴν αὐτῆς Σύνοδον», ὁ Μόσχας Φιλάρετος ἀπήντησεν, ὅτι τὰ 70 ἑκατομμύρια τῶν Ρώσσων ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν Σύνοδον, μὴ ὑπαγομένην εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς ἀνεξάρτητον, ὅτι δὲ ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ μόνης τῆς Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ οἰκουμενικὴ οὐδ' ἀπὸ τιμητικοῦ τίτλου». Ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, περιοριζόμενος ἐν τῇ αὐστηρᾷ κανονικῇ ὁδῷ, δὲν εὕρισκε πρέπουσαν οὐδ' αὐτὴν τὴν αὐτόβουλον ἀνάμιξιν τῆς ρωσσικῆς Συνόδου εἰς τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, παρὰ τὰς πρὸς τοῦτο προτροπὰς τοῦ τότε αὐτοκρατορικοῦ παρὰ τῇ ρωσσικῇ Συνόδῳ ἐπιτρόπου κόμητος Α. Π. Τολστόη, ὅστις ἐφρόνει, ὅτι «τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ἀπο-

τελουμένης ἐκ διαφόρων μερῶν, ὡς ὅλον ἐκ μελῶν κοινὸν βίον ζώντων, ἕκαστον τούτων καὶ πάντα ὁμοῦ εὐθύνονται δι' ἄλληλα καὶ πάσχουσι καὶ ἰδίᾳ καὶ ἐν συνόλῳ καὶ ἐπομένως οἱ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ κίνδυνοι θὰ εὕρωσι τὴν ἀπήχησιν αὐτῶν καὶ ἐν τῇ καθόλου ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, διότι τὰ ἀτυχήματα ἐκείνης ἔσονται καὶ ταύτης ἀτυχήματα». «Πράγματι — ἀπήντα πρὸς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Τολστόη ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος — ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία ζῇ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ζωήν, δὲν δύναται ὅμως ἡ ζωὴ αὕτη νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὴν ζωὴν ἁπλοῦ θνητοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἐὰν ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα μέλος τι, τὸ σῶμα δὲν ἀποτελεῖ πλέον ἓν ὅλον· ὁ ἄνθρωπος καθίσταται μονόφθαλμος, ἄχειρ, ἄπους κ. τ. ὅ. Ἐὰν ὅμως ἀπὸ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ἀποπέσῃ καὶ ἀποσπαθῇ πόλις ἢ καὶ ὁλόκληρος περιοχή, ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία οὐ παύεται καὶ πάλιν οὖσα ἓν ὅλον σῶμα ἀβλαβές, ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον . . . Ἀλλ' ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία οὐδὲ χειρός, οὐδὲ ποδὸς ἐστερήθη. . . Δὲν πιστεύω, ὅτι ἡ Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως θ' ἀποταθῇ πρὸς τὰς Συνόδους τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλ' ἐὰν τοῦτο ἤθελε συμβῇ, θὰ ἐξετάσωμεν βεβαίως τὸ ζήτημα, θὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ἀρωγὴν τοῦ Κυρίου καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ εἴπωμεν τὸν λόγον ἡμῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας . .».

Ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημείωτα τυγχάνουσι τὰ κατὰ τὴν διαμαρτυρίαν τῶν γερόντων, ἣν οὗτοι ἀπηύθυναν πρὸς τὴν ρωσσικὴν Σύνοδον σχετικῶς πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβληθεῖσαν αὐτοῖς ἀπομάκρυνσιν. Ἐν ἐπιστολῇ αὐτῶν, χρονολογουμένῃ ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1859, οἱ μητροπολῖται Ἐφέσου Παΐσιος, Ἡρακλείας Παρθένιος, Κυζίκου Ἰωακείμ, Νικομηδείας Διονύσιος, Νικαίας Ἰωαννίκιος καὶ Χαλκηδόνος Γεράσιμος ἐξέφραζον τὴν θλῖψιν αὐτῶν ἐπὶ τῇ καταπατήσει τῶν ἀρχαίων δικαίων τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐγκαλλωπίσματος, ὅπερ οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξευτελίζουσιν, ὑποδουλοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν καὶ οὕτω ἀφαιροῦντες τὴν Ἐκκλησίαν τὴν σωτήριον ἐκείνην ἐπιρροήν, δι' ἧς αὕτη μέχρι τοῦδε ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίζῃ τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν διαβουλευμάτων καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας . . . Ἐγκαλλώπισμα δὲ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας λέγοντες ἐννοοῦμεν βεβαίως τὴν Σύνοδον», ἐπεξηγοῦσιν οἱ γέροντες. Ἐκτραγῳδοῦντες ἐφεξῆς τὰ κατὰ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ξένων κατὰ τῆς Συνόδου ταύτης καὶ διϊσχυριζόμενοι, ὅτι οὕτω τείνουσιν οὗτοι νὰ καταστρέψωσιν αὐτοὺς τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν — τῶν γερόντων — ἀπὸ βασιλευούσης, καταδεικνύουσι τὸν θρίαμβον τῶν ἐναντίων, ἐξασθενούντων οὕτω τὴν ἰσχὺν τῆς Συνόδου καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας κλονιζόντων. Φέροντες ταῦτα οἱ γέροντες πρὸς γνῶσιν τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας «κατὰ καθῆκον καὶ εἰδοποιοῦντες αὐτὴν περὶ τοῦ ἐπὶ τὴν ὀρθόδοξον τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησίαν ἐπικρεμαμένου κινδύνου, δηλοῦσιν ἐν τέλει τῆς ἑαυτῶν ἐπιστολῆς, ὅτι «αἴρουσιν ἀφ' ἑαυτῶν πᾶσαν εὐθύνην ἐπὶ τῇ ἀπειλούσῃ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν

ἀκαταστασίᾳ καὶ ἀντικαταστάσει τῶν ἱεραρχικῶν κανονισμῶν, αἵτινες θὰ ἐπενέγκωσι τὴν καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας δικαίων».

Ἐν τούτοις ὁ μητροπολίτης Μόσχας Φιλάρετος ἐγίνωσκε κάλλιστα ν' ἀναγινώσκῃ καὶ μεταξὺ τῶν γραμμῶν, καὶ ἐν τῇ γραπτῇ ταύτῃ διαμαρτυρίᾳ τῶν γερόντων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν διεῖδε πᾶν ἄλλο ἢ ὅτι προσεπάθουν νὰ βεβαιώσωσιν αὐτοὶ οἱ γέροντες, δι' ὅ περ καὶ αὐστηρότατα ἐπέκρινε ταύτην. Ὅλος ὁ θόρυβος οὗτος, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Φιλαρέτου, ἐγείρεται μόνον καὶ μόνον, διότι καταργεῖται τὸ «γεροντικὸν σύστημα». Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ «ἱεραρχικὸν βαθμόν», ὡς ἐπιθυμοῦσι νὰ πιστεύωσιν οἱ γέροντες, καὶ οὐδαμοῦ τῶν συνοδικῶν κανόνων ἀναφέρεται. Εἶνε μάλιστα καὶ ὅλως ἀνεπίσημος βαθμός, ὁ βαθμὸς οὗτος «τῶν γερόντων», ἀφοῦ αὐτοὶ οὗτοι οἱ συντάξαντες τὴν ἀναφορὰν μητροπολῖται δὲν ὑπέγραψαν ὡς «γέροντες».

Ἐκτὸς τούτου ὁ Φιλάρετος ἐπέστησε τὴν προσοχήν του καὶ εἰς τὸ ὅτι οἱ γέροντες, καλοῦντες τὴν Σύνοδον «ἐγκαλλώπισμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας», οὐδὲ λέξιν ἀναφέρουσι περὶ τοῦ Πατριάρχου. «Μὴ ἄρα ὁ Πατριάρχης ἀποτελῇ ἀσχημίαν τῆς Ἐκκλησίας — ἐρωτᾷ ὁ Φιλάρετος — ἢ οὐδὲν καὶ οὗτος σημαίνει; Ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν γερόντων ἀπὸ τῆς βασιλευούσης ὁ Φιλάρετος ἀνεγνώρισε μὲν μεταβολήν τινα τῆς μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει συνηθείας τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀδικίας μέτρον. Ποίαν στάσιν ἐν τούτοις ἔδει να λάβῃ ἡ ρωσσικὴ Ἐκκλησία ἀπέναντι τοῦ ἐγγράφου τούτου τῶν γερόντων; Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοῦ Φιλαρέτου ἡ ρωσσικὴ Ἐκκλησία οὐδὲ ν' ἀπαντήσῃ δύναται εἰς τοῦτο, πολὺ δ' ἧττον εὐνοϊκῶς, διότι οἱ γέροντες ἀπετάθησαν εἰς αὐτὴν ἄνευ τῆς ἀπαραιτήτου πατριαρχικῆς εὐλογίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ρωσσικὴ Σύνοδος πάντοτε πρέπει νὰ προσπαθῇ νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν ὁμοθυμίαν καὶ ὁμόνοιαν μετὰ πάντων τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασιν, ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος συνέστησε τῷ πρωτεύοντι μέλει τῆς ρωσσικῆς Συνόδου μητροπολίτῃ Πετρουπόλεως Γρηγορίῳ νὰ γράψῃ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν γερόντων ἰδιαιτέρως ἀπαντητικὰ γράμματα ἐν ὕφει εἰρηνικῷ καὶ μὴ προσβλητικῷ τόνῳ, νὰ εἰδοποιήσῃ δὲ καὶ τὸν πατριάρχην Κύριλλον τὸν Ζ' περὶ τῆς διαμαρτυρίας ταύτης τῶν γερόντων, ἐκφράζων συγχρόνως καὶ τὴν λύπην τῆς ρωσσικῆς Συνόδου ἐν τῇ παρατηρουμένῃ ἀσυμφωνίᾳ ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις εἴθε θείᾳ συνάρσει τάχιστα νὰ γένηται ἐκποδών, πρὸς δὲ — ἐφρόνει ὁ Φιλάρετος — οὐκ ἄσκοπον ἤθελον εἶναι, ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ γράμματι προσεπεφέροντο καί τινες παρατηρήσεις καὶ συμβουλαὶ σχετικῶς πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει μελετωμένας καινοτομίας, οὐχὶ ὅμως διὰ τρόπου φέροντος χαρακτῆρα ἐπίσημον, ἀλλὰ μετ' ἰδιαζούσης μετριοφροσύνης καὶ προσοχῆς, διότι οὔτε ὁ πατριάρχης, οὔτε ἡ Σύνοδος, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐξαιτοῦνται ἐπισήμως τὴν γνώμην τῆς ρωσσικῆς Συνόδου. Αἱ γνῶμαι αὗται τοῦ μητροπολίτου Φιλαρέτου συνέπιπτον πρὸς τὰς περὶ τοῦ αὐτοῦ

τήματος σκέψεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρεσβευτοῦ πρίγκηπος *Λομπανώφ-Ροστόφσκη*, ὅστις ἐπιμελῶς παρηκολούθει τὰ ἐν τοῖς πατριαρχείοις συμβαίνοντα, ἢ κάλλιον καὶ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἦν ὁ κυριώτερος τῶν μοχλῶν, τῶν ἀνακινησάντων τὸ ζήτημα τῶν μεταρρυθμίσεων κατὰ τρόπον ἀπαρέσαντα οὐ μόνον εἰς τὰ πατριαρχεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ. Ἐν γράμματι αὐτοῦ πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ ἐν Πετρουπόλει ἀσιατικοῦ Τμήματος Ε. Π. Κοβαλέφσκην ὁ πρεσβευτὴς ἔγραφεν ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου 1859, ὅτι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία «οὐδεμίαν ἐπέμβασιν οὐδεμιᾶς τῶν λοιπῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν θὰ ἠνείχετο εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς πράγματα, οὐδ' ὑπὸ μορφὴν εἰσηγήσεως ἢ συμβουλῆς ἐκφερομένων, διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θὰ διέβλεπεν ἐν αὐτῇ ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς», οἱ δὲ ἱεράρχαι αὐτῆς «ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ συγκατετίθετο, ν' ἀνεχθῶσιν ἐπιρροὴν οἱασδήτινος ἐκ τῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν, πολὺ δ' ἧττον τῆς ρωσσικῆς, παρ' ἧς φοβοῦνται περιορισμὸν τῆς ἰδίας ἐλευθερίας περισσότερον ἢ παρ' οἱασδήτινος ἄλλης».

Ἡ ἐν Ρωσσίᾳ διαμοιβὴ αὕτη τῶν ἄνωθι σκέψεων κατέληξεν εἰς τὴν ἀποστολὴν ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτου Πετρουπόλεως Γρηγορίου ἐπιστολῆς πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (30 Ἰανουαρίου 1860), συνταχθείσης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλαρέτου, ὅστις μετεχειρίσθη ἐν τῷ σφόδρα λεπτεπιλέπτῳ τούτῳ ζητήματι τὴν μᾶλλον προφυλακτικὴν διπλωματικὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη θεωρεῖται ἐν τῇ ρωσσικῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ ἓν τῶν μάλιστα ἀξιοσημειώτων αὐτοῦ ἔργων.

Τὴν ἀπὸ τοῦ 1858 1860 περίοδον τῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῷ διοικητικῷ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως συστήματι τῶν «ἐθνικῶν Κανονισμῶν» ὁ κ. Σοκολὼφ ἐξετάζει ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, ἀρχόμενος διὰ τῆς πλήρους αὐτῶν μεταφράσεως εἰς τὸ ρωσσικόν.

Οἱ «Ἐθνικοὶ Κανονισμοὶ» οὗτοι δὲν ἤρεσαν οὔτε τοῖς ἐν Ἀνατολῇ, οὔτε τοῖς Ρώσσοις αὐτοῖς. Ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ (25 Ἀπριλίου 1860) πρὸς τὸν κόμητα Α. Π. Τολστόην ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος ἔγραφε τάδε: «αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κοινοποιηθεῖσαί μοι εἰδήσεις τυγχάνουσι *λίαν λυπηραί* . . . . αἱ ἐλπίδες περὶ τῆς βελτιώσεως ἄρθρων τινῶν, ἀφορώντων εἰς σπουδαιότατα ζητήματα, ἀπεδείχθησαν φροῦδαι καὶ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων κατέστη θλιβερωτέρα ἢ πρότερον . . . .» Ἡ ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἀποτελεσθεῖσα συνέλευσις περιώρισε σφόδρα τὸ «ἐκκλησιαστικὸν στοιχεῖον» διὰ τῆς ἐν τῷ Μικτῷ Συμβουλίῳ εἰσαγωγῆς ἰσχυροῦ κοσμικοῦ τοιούτου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπὶ τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐπίδρασις, μειοῦσα τὸ γόητρον τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, θὰ ἦτο ἐπιζήμιος. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἀναγκαίαν ἀναθεώρησιν τῶν ἀποτελεσμάτων, εἰς ἃ κατέληξεν ἡ ἐκκλησιαστικολαϊκὴ συνέλευσις, ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος, ὡς μόνην διέξοδον ἐνόμιζε κατάλληλον τὴν προσωρινήν, ἐπὶ τρία ἔτη, λειτουργίαν τῶν Κα-

νονισμῶν, πρὸς δοκιμήν. Δὲν ἐπέτρεπεν ὅμως ὁ Φιλάρετος καὶ πάλιν τὴν εἰς τὰ πράγματα ταῦτα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως αὐτόκλητον καὶ ἐπίσημον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἀνάμιξιν, ἀφοῦ δὲν προσεκλήθη αὕτη πρὸς τοῦτο ἐπισήμως. «Ἐὰν θὰ ἐλέγομεν — ἔγραφεν — ὅτι γνωρίζομέν τι περὶ τῶν πραγμάτων τούτων ἀνεπισήμως, δὲν θὰ ὠργίζετο ἆρά γε καθ' ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης; . . . Ἐξ ἄλλου ἡ Πύλη ἆρά γε εὐαρέστως θὰ ἤκουε τὸν λόγον τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας; Δὲν θὰ ἐθεώρει ἀναγκαῖον εἴτε ἐξ ἑαυτῆς, εἴτε κατ' εἰσήγησιν νὰ ἀπωθήσῃ τὴν ἐπέμβασιν ταύτην;»

Τὸ παράδοξον εἶνε, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν «Ἐθνικῶν Κανονισμῶν» δὲν ἤρεσεν οὐδ' αὐτῷ τῷ Ρώσσῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῇ Λομπανώφ — Ροστόφσκη, τῷ τοσοῦτον ἐργασθέντι ὑπὲρ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου, ἰδίᾳ μετὰ τὴν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ τέως γέροντος Ἰωακείμ. Ὑποστηρίξας ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τὰ κοσμικὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, αὐτὸς οὗτος διὰ τῆς διαγωγῆς του ταύτης προπαρεσκεύασε, κατὰ τὸν ἡμέτερον ἱστορικόν, τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἐλπίδος τοῦ νὰ ἐπενέγκῃ ἰσορροπίαν μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, διότι, ἐφ' ᾧ τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος πρὸς ἐπαναφορὰν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας ταύτης ἔδει νὰ ζητηθῇ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι, τῇ συνῳδὰ τούτοις ἐνεργείᾳ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς καὶ τῇ εἰς ταύτην ὑπακοῇ τοῦ ποιμνίου ἐπίσης κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, ὡς ὑπεδείκνυε καὶ ὁ ἱεράρχης τῆς Μόσχας, ὁ Ρῶσσος πρεσβευτής, καίπερ ὁμολογῶν τὴν ἔκτακτον ἀξίαν τῶν τοῦ μητροπολίτου Φιλαρέτου γνωμῶν ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς ζητήμασιν, ἐν τούτοις, φρονῶν ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα πρὸς τὸν Ρῶσσον ἱεράρχην, κατέληξε διὰ τοῦ τρόπου τῶν ἐνεργειῶν του εἰς ἀποτελέσματα, ὧν ἡ ἀξία καὶ τὸ ποιὸν ἐξεφάνησαν ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα ἀμέσως.

Πρώτιστον πάντων — σχολιάζων γράφει ὁ ἡμετέτερος συγγραφεὺς — ὁ πατριάρχης ἐστερήθη τῆς ἀπεριορίστου αὐτοῦ de jure ἐκκλησιαστικοπολιτικῆς ἰσχύος, τανῦν κατατμηθείσης, ὑπαχθεὶς ἐν μὲν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασι τῇ Συνόδῳ, ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς τῷ Μικτῷ Συμβουλίῳ. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ σφαίρᾳ οὐδεμία ἀπόφασις δύναται νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας καὶ ἐκτελεσθῇ ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ τῆς γνωμοδοτήσεως τῆς Συνόδου, πρὸς τὰ μέλη τῆς ὁποίας ὁ πατριάρχης διατελεῖ τανῦν ὡς ἁπλοῦς primus inter pares. Ὁσάκις ἀναφαίνεται σπουδαιότατον ζήτημα, ἀπαιτοῦν ἀμεσωτάτην ἐνέργειαν, ὁ πατριάρχης μένει ἀπέναντι αὐτοῦ ἀνίσχυρος, διότι ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ ἐπὶ τούτῳ ἀπόφασις τῆς Συνόδου, ὡς τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς καὶ διοικητικῆς διαβαθμίσεως. Καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ δευτερεύοντα ζητήματα, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ὁ πατριάρχης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς Συνόδου καὶ πράττει κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν δώδεκα αὐτῆς μελῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ Σύνοδος αὕτη δὲν ἀποτελεῖται ἐκ μονίμων τοὐλάχιστον μελῶν, ἀφοῦ ταῦτα ἀντικαθίστανται ἀνὰ διετίαν, ἕνεκα δὲ τῆς συχνῆς ταύτης μεταλ-

λαγῆς αὐτῶν, ἐν τῇ Συνόδῳ παρακάθηνται οὕτω καὶ μὴ ἔμπειρα μέλη αὐτῆς. Ἱεράρχαι, μόλις ἀποκτήσαντες διετῆ πεῖραν συνοδικῆς δράσεως, αἴφνης ἀντικαθίστανται ὑπὸ νέων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐλάχιστα γινωσκόντων τὸ κύριον διευθῦνον πνεῦμα τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς καὶ εἰσαγόντων εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τὰς ἰδίας αὐτῶν βλέψεις καὶ κλίσεις καὶ συμπαθειας, ἀντιθέτους πολλάκις ἢ διαφόρους πρὸς τὸ συμφέρον τῶν προβλημάτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ συνοδικῆς διοικήσεως. Ἡ συχνὴ αὕτη μεταλλαγὴ τῶν μελῶν τῆς Συνόδου ἐπιδρᾷ πρώτιστα πάντων ἐπ' αὐτῆς τῆς θέσεως καὶ δράσεως τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου, ὅστις, ἀναγκαζόμενος ἑκάστοτε νὰ ἐργάζηται μετὰ νέων συνοδικῶν μελῶν, ὀφείλει ἑκάστοτε νὰ καθιστᾷ τούτοις γνωστὴν τὴν τρέχουσαν τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας θέσιν καὶ κατάστασιν, νὰ δικαιολογῇ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ νὰ προσελκύῃ πρὸς ἑαυτὸν τὰ νέα μέλη. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναταί τις νὰ προΐδῃ ποικιλοτρόπους συνδυασμούς... Ἐξ ἄλλου ἐκ τῆς ἀσταθείας ταύτης τῆς Συνόδου ἀφεύκτως πάσχουσι τὰ γενικώτερα τῆς Ἐκκλησίας συμφέροντα... Ἐνίοτε ἢ πολλάκις συμβαίνει ὁ πατριάρχης νὰ ἀποτελῇ ἐν τῇ Συνόδῳ μειοψηφίαν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐὰν δὲν κατορθώσῃ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ὅλην Σύνοδον πρὸς ὁμόθυμον δρᾶσιν, προκαλεῖται ἀγὼν κομματικός, ὅστις πάντοτε σχεδὸν καταλήγει εἰς μίαν «οἰκειοθελῆ» τοῦ πατριάρχου παραίτησιν. Ἐν τοῖς Κανονισμοῖς—λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς—τὰ κατα τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ πατριάρχου ἐκτίθενται τόσον γενικῶς καὶ ἀορίστως, ὥστε, ὁσάκις ἡ Σύνοδος θελήσῃ, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν ὁμοφωνίᾳ μετὰ τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, πάντοτε δύναται νὰ εὕρῃ πρόφασιν πρὸς ἐξαναγκασμὸν τοῦ πατριάρχου εἰς τοιαύτην «οἰκειοθελῆ» παραίτησιν ἀπὸ τῆς *ἰσοβίου* αὐτοῦ ἐξουσίας καὶ ἀρχῆς! Μαρτυρεῖ δὲ ὄντως τοῦτο περιτράνως αὐτὴ ἡ ἱστορία τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος· ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Γενικῶν Κανονισμῶν (ἀπὸ τοῦ 1860) τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνέβησαν *δέκα* πατριάρχαι, ὧν δύο (Ἰωακεὶμ Β' καὶ Ἰωακεὶμ Γ') *δίς*. Ἐν ταῖς Πριγκηπονήσοις *πρὸς τὸ παρὸν «ἐφησυχάζουσι» τρεῖς πατριάρχαι*!.. Ἄρα ἡ μεταρρύθμισις ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης δὲν ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου σκοποῦ.

Ἀλλὰ τὸ ἀτυχέστερον προϊὸν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ «Διαρκὲς Ἐθνικὸν Μικτὸν Συμβούλιον», νέον ὅλως ἵδρυμα καὶ ἄγνωστον πρότερον τῇ Ἐκκλησίᾳ, «ἀσύνηθες» καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐφρόνει ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος. Καὶ ἐπισημοποιήθη ἡ σύστασις αὐτοῦ πρὸς καταφανῆ μείωσιν τῆς πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἰσχύος καὶ τοῦ κύρους, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῶν σφαιρῶν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀφήρεσε παρὰ τοῦ πατριάρχου τὸ ἥμισυ τῆς ἀνεγνωρισμένης αὐτῷ ἐξουσίας καὶ ἐστέρησεν αὐτὸν τὴν ἀνεξάρτητον διοίκησιν τῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πραγμάτων. Ἀπό τινος μάλιστα ἐπόψεως τὸ συμβούλιον ἀποτελεῖ καὶ εἶδός τι ἐλεγκτικῆς ἀρχῆς ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πατριάρχου, ἀφοῦ ἐν ὡρισμέναις περιπτώσεσιν αὐτος

δέχεται καὶ παρατηρήσεις παρ' αὐτοῦ καὶ ὑποχρεοῦται νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰς ἐνδείξεις αὐτοῦ... Ἐκτὸς τούτου τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου δικαιοῦνται νὰ καταγγέλλωσι τῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ Συνόδῳ καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν κληρικῶν καὶ νὰ προτείνωσι κατ' αὐτῶν μέτρα κ.τ.λ., ἐξ οὗ φανερὸν καθίσταται, ὅτι δύνανται ν' ἀναμιγνύωνται καὶ εἰς τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας. Ἐν τοιαύτῃ πραγμάτων καταστάσει, λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς, οὐδόλως ἄπορον, ὅτι εὐκόλως τὸ συμβούλιον δύναται νὰ εὑρίσκῃ ἀφορμὰς εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ καὶ τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ. Τὸ συμβούλιον ἄρα εἰσήλασε κυριολεκτικῶς εἰς αὐτὰ τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς σφαίρας, ἔθιξε τὴν ἑνότητα καὶ τὸ πλήρωμα τῶν δικαίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ καθαρῶς θρησκευτικῇ αὐτῆς δικαιοδοσίᾳ καὶ ἐκλόνησε τὴν ἰσχυρὰν βάσιν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ τὸ de jure ἀξιοπρεπὲς πατριαρχικὸν κῦρος, τὸ διὰ τόσων σουλτανικῶν φιρμανίων καὶ πολυετῶν πολυτίμων θυσιῶν ἀποκτηθέν. Τὸ δὲ χείριστον πάντων, ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον εἰσήγαγεν εἰς τὰ πατριαρχεῖα καὶ τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τὸ κοσμικὸν στοιχεῖον καὶ πνεῦμα, προσέθηκεν ἐθνικιστικὴν χροιὰν εἰς τὰ πνευματικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς φύσεως ζητήματα καὶ ἀνέμιξε πολιτικὰς στάσεις εἰς τὰς ἱερὰς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ Ἐκκλησίας πράξεις. Τὴν σήμερον ἡμέραν οἱ κοσμικοὶ κέκτηνται μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν τῇ ἐκλογῇ καὶ τῇ ἐκθρονίσει τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τύχῃ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Τὰ σπουδαιότατα ζητήματα σήμερον ἀποφασίζονται οὐχὶ ὑπὸ μόνου τοῦ πατριάρχου μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου, ἀλλ' ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων ὑπὸ τοῦ πατριάρχου προεδρευομένων. Ἆρά γε—διερωτᾶται ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς—δὲν πρέπει ἐν τῇ ἐπιρροῇ ταύτῃ τῶν κοσμικῶν νὰ ἐκζητήσωμεν τὰς πρώτας ῥίζας καὶ ἀφορμὰς τῶν ἐπ' ἐσχάτων ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀναφανέντων θλιβερῶν ζητημάτων, οἷα τὸ βουλγαρικόν, τὸ ἀντιοχικόν, κυπριακὸν κ.τ.λ.;

Οἱ Κανονισμοὶ τοῦ 1858-1860, ἐξαιρουμένων τοῦ μεγάλου Λογοθέτου, τῆς Πύλης καὶ τῶν κοσμικῶν τῆς συνελεύσεως μελῶν, δὲν ἱκανοποίησαν οὔτε τὴν ὀρθοφρονοῦσαν μερίδα τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, οὐδ' αὐτὸν τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Θὰ ἐπεξετείνομεν πολὺ πέρα τοῦ δέοντος τὸν λόγον, ἐὰν ἀνελαμβάνομεν ἐνταῦθα νὰ ἐξιστορήσωμεν τοὺς ἀγῶνας τῶν πατριαρχῶν ἀπὸ τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Β' μέχρι τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' (πρώτη πατριαρχεία) πρὸς φρούρησιν τῶν δικαίων καὶ τοῦ κύρους τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν τάσεων τοῦ κοσμικοῦ στοιχείου καὶ πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν κανονισμῶν. Καὶ τοιαύτη ἀναθεώρησις ἀναγκαία, εἰ καί, αὐστηρῶς εἰπεῖν, δὲν ἐπετράπη ὅπως διὰ τῶν κανονισμῶν τούτων μεταβληθῇ αὐτὴ ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ μειωθῶσιν οὐσιωδῶς τὰ ἀπαράγραπτα αὐτῆς δίκαια. Ἐν τούτοις *δὲν πταίουσιν οἱ πατριάρχαι, διότι ὁ φανατισμὸς τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἐπιβολὴ φυσικῆς δυνάμεως ἐκώλυσαν αὐτοὺς νὰ ἐκδιώξωσιν ὁλοσχερῶς ἀπὸ τῆς διοικητικῆς σφαίρας τῆς Ἐκκλησίας τὸ κοσμικὸν στοιχεῖον καὶ νὰ προσπορίσωσι πλήρη θρίαμβον εἰς τοὺς ἐκ-*

κλησιαστικοὺς κανόνας κατὰ τῶν ἐξαναγκαστικοῦ χαρακτῆρος νομοθετημάτων — ἐπιλέγει τονίζων ὁ κ. Σοκολώφ. Οἱ πατριάρχαι ἔπραξαν, ὡς καὶ νῦν πράττουσι, **πᾶν τὸ *δυνατόν*.**

Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ὁ κ. Σοκολὼφ περατοῖ διὰ τῆς λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῶν κανονισμῶν πασῶν τῶν παρὰ τῷ πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιτροπῶν, περὶ ὧν γράφει διὰ μακρῶν.

Δὲν ἐζηλώσαμεν συντομίαν, ἀναλύοντες τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Ρώσσου καθηγητοῦ κ. Ἰ. Σοκολώφ, τοῦτο μὲν διότι τοιούτου συγγράμματος στερεῖται ἡ πενιχρὰ ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία, τοῦτο δέ, ἵνα ὅσον τὸ δυνατὸν πληρέστερον καταστήσωμεν γνωστὸν τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ Ρώσσου συγγραφέως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ἀναζήτησιν τῶν αἰτίων, τὴν ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων κρίσιν τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν. Πρέπει δεόντως νὰ ἐκτιμηθῇ παρ' ἡμῶν ἡ σοβαρὰ αὕτη ἐργασία, ἣν ἐγκαινίζει ὁ σχετικῶς νεαρὸς μέν, σοφὸς δὲ Ρῶσσος συγγραφεὺς καὶ δι' ἧς καὶ τὴν ρωσσικὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν πλουτίζει δι' ἔργων εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα ἀφορώντων, παντάπασι σχεδὸν ἐνταῦθα ἀγνοούμενα, καὶ — τὸ καὶ σπουδαιότερον — διὰ τῆς ἀπροκαταλήπτου, σοβαρᾶς καὶ ἀληθῶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἀναστέλλει τὴν ὀλεθριωτάτην ἐπίδρασιν τῆς μέχρι τοῦδε ὡς ἀντικείμενον τὴν ἡμετέραν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν σχούσης ρωσσικῆς *ἱστοριογραφίας* ἐπὶ τὴν ἀναγινώσκουσαν ἐνταῦθα τάξιν. Ὁ κ. Σοκολὼφ ὅμως ξένος πρὸς τὰς οὕτως ἢ ἄλλως ἕνεκα λόγων ἱστορικῶν ἢ ἀτομικῶν καὶ μερικῶν τάσεων παρατηρουμένας ἀνωμαλίας ἐν τῇ πολιτικῇ, ἥτις ἐργάζεται κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῆς βλέψεις, κατὰ τὰς ἑκάστοτε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἐπαφάς, καὶ δι' ἄλλων μὲν αὐτοῦ ἔργω, ἰδίᾳ δ' ὅμως διὰ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ συγγράμματος παρέχει ἑαυτὸν ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τοῦ τεχνητοῦ περιβάλλοντος, ὅπερ ἐδημιούργησεν, ὡς μὴ ὤφειλε, κακῆς θελήσεως τάσις ἐν τῇ ρωσσικῇ φιλολογίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ — προσθῶμεν — καθόλου δημοσιογραφίᾳ, τῇ περὶ τῶν ἡμετέρων πραγματευομένῃ καὶ σήμερον λαλούσῃ πραγμάτων, καί, τιθεὶς τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῶν περιωπήν, τὰ μάλιστα συνεργεῖ εἰς τὴν ἀπαραίτητον διαμοιβὴν ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἐν τῷ συμφέροντι τῆς ἐν Χριστῷ ἑνότητος καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης τῶν ὀρθοδόξων λαῶν, καθ' ἃ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ εὔχεται προλόγῳ. Διὰ τὴν εἰλικρινῆ αὐτοῦ διάθεσιν ταύτην, ἣν δι' ἔργων ἐκφαίνει, βεβαίως συγχαρητηρίων, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστῶν τυγχάνει ἄξιος παρ' ἡμῶν. Ἡ ἁγνὴ ἀλήθεια εἶνε μὲν καθῆκον παντός, ἀλλ' ὁ παρὼν πονηρὸς αἰὼν τόσον συνεσκότισεν αὐτὴν ἐν τοῖς ἰλιγγιώδεσι συνδυασμοῖς διαφόρων σφαιρῶν τοῦ πολυμόρφου συμφέροντος, εἰσχωρήσαντος καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τῆς ἐπιστήμης ἱερὸν περίβολον, ὥστε διὰ τὴν σπανίαν ἔκφανσιν αὐτῆς δὲν δυνάμεθα ἢ συγνωμονοῦντες νὰ ἐπικροτήσωμεν.

Κατὰ πόσον δὲ δυνατὸν νὰ διαστραφῇ ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη ὑπὸ τῶν ἀξιούντων νὰ θεωρῶνται ἱερεῖς αὐτῆς καὶ μύσται, καταδειχθήσεται ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς παρούσης μελέτης.

Ἐν Πετρουπόλει

Γρηγόριος Χ. Παπαμιχαὴλ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου).

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ὡς ὑπέδειξα ἐν ταῖς προηγουμέναις σελίσιν, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα δὲν θεραπεύεται μόνον ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἑλληνικῷ κράτει. Πανταχοῦ τῆς διασπορᾶς αὐτοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς κατέχεται ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, τῆς ἑνότητος, ἥτις εἶνε ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἡ κυριαρχοῦσα ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ βίῳ δύναμις. Ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνίζεται, ὑπὲρ αὐτῆς χρησιμοποιεῖ πάσας τὰς ἑαυτοῦ ἰδιότητας, φυσικάς τε καὶ ἠθικάς. Τὴν ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει ἐξελισσομένην πολύμοχθον αὐτοῦ ἐργασίαν παρακολουθεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ ἡ ἐργασία τῶν λοιπῶν τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐργασία τείνουσα πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ προγράμματος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου—πρὸς τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἑνότητα.

Σύγχρονος ἐπιθεώρησις τοῦ βίου καὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῶν ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους Ἑλλήνων θέλει ἀποκαλύψῃ τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμὸν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐν ταῖς ῥοπαῖς πρὸς δημιουργίαν ἱστορικοῦ καθεστῶτος ἀξίου τοῦ παρελθόντος.

* *
*

Ἄρχομαι ἀπὸ τῆς Κρήτης, ἧς ἡ ἀνήσυχος ψυχή, προσομοιάζουσα τῷ περιβάλλοντι αὐτὴν πόντῳ, τοσοῦτον ἀπησχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἀνακτοβούλια. Ἡ Κρήτη ἀνερρίπιε καὶ ἀναρριπίζει μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης πλείστας ὅσας φιλοδοξίας. Ἀκριβῶς ἕνεκα τούτου παρεκωλύθη ἡ ἕνωσις αὐτῆς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καθ' ἣν στιγμὴν ἐκανονίζοντο αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ σχέσεις περὶ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Καὶ ἂν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, παρὰ τὴν μερικὴν αὐτῆς ἀπελευθέρωσιν, παρίσταται τοσοῦτον ἀνήσυχος καὶ τεταραγμένη ἡ μεγάλη αὐτὴ ὅσον καὶ γενναία κρητικὴ ψυχή, τοῦτο προέρχεται ἐκ φόβων οὐχὶ τέλεον ἀνυποστάτων. Ἀναβαλλομένης τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἐν στιγμαῖς ἀναστατώ-

σεων τῆς ἑλληνικῆς Μεσογείου, ὁποία ἔσται ἡ λύσις τοῦ κρητικοῦ προβλήματος; Ὁ λιμὴν τῆς Σούδας ἐξακολουθεῖ ἀείποτε ἀπασχολῶν καὶ ταράττων τὰ ὄνειρα ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς *ἰμπεριαλιστικῆς* πολιτικῆς. Δὲν ἀναφέρω ὀνόματα πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων. Ἀλλ' ὅ τι γινώσκω ἐκ προσωπικῶν ἐρευνῶν, εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι πλείονες τῆς μιᾶς φιλοδοξίας ἐργάζονται ἐν τῇ ἡρωϊκῇ Μεγαλονήσῳ. Τὸ τοιοῦτον ἆρά γε δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνησυχίαν τῆς ψυχῆς τῶν ακαταβλήτων ἀνδρῶν, οἵτινες τοσάκις ἀπησχόλησαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τοὺς στρατοὺς καὶ τοὺς στόλους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας; Τὸ κρητικὸν σύνθημα *Ἕνωσις ἢ Θάνατος* εἶνε κραυγὴ πόθου, ὅστις ἀπὸ αἰῶνος ἐγαλβάνισε τὸν Κρῆτα, τοῦ πόθου τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἅμα καὶ τοῦ πόθου τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

Κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν τῆς 29ης Μαΐου 1453, καθ' ἣν ἐξεπορθεῖτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐφονεύετο δ' ἐπὶ τῶν τειχῶν αὐτῆς ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ, μία καὶ μόνη δρὰξ ἀνδρῶν ἠρνεῖτο νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους τοὺς πύργους, οὓς ἐτάχθη νὰ προασπίσῃ. Ἦσαν οἱ Κρῆτες, φυλάττοντες τὴν *ὡραίαν Πύλην*, προκρίνοντες ν' ἀπολεσθῶσι μᾶλλον ἢ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὸ ἔλεος τοῦ κατακτητοῦ. Μωάμεθ ὁ πορθητής, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ ἱστοριογράφος τῆς ἁλώσεως Φραντζῆς, καταληφθεὶς ἐκ θαυμασμοῦ πρὸ τῆς γενναιότητος τῶν εὐαρίθμων Κρητῶν, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτούς, ὅτι δύνανται ν' ἀπέλθωσιν «ἐλεύθεροι αὐτοί τε καὶ ἡ ναῦς αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ ἀποσκευή, ἣν εἶχον» καὶ μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην οἱ Κρῆτες «μόλις ἐκ τοῦ πύργου ἐπείσθησαν ἀπελθεῖν». Οὕτως ἀπενέμοντο πλήρεις αἱ τιμαὶ τοῦ πολέμου εἰς τοὺς ἀπαραμίλλους ἀγωνιστὰς τῶν *Λευκῶν Ὀρέων*, οἵτινες μόνοι ἐκ τῶν ὑποκυψάντων εἰς τὸ μοιραῖον τέρμα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἀπέμενον ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου, τελευταῖοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ φιλοπατρίας. Καὶ παρίστατο μετ' ὀλίγον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νικητοῦ τὸ ταπεινὸν θέαμα τοῦ θριαμβευτικοῦ ἀπόπλου ἀπὸ τῆς Πόλεως, ἥτις ἦτο λεία αὐτοῦ καὶ κτῆσις, εὐαρίθμου ὁμάδος μαχητῶν, πρὸς οὓς εἶχεν ἐξαναγκασθῇ νὰ συνθηκολογήσῃ. Οἱ ἀτρόμητοι ἥρωες τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἠρνοῦντο νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὸ γεγονός. Ἀπήρχοντο εἰς τὴν κυματόθραυστον πατρίδα των, ἵνα ἐναποθέσωσιν ἐντὸς τῶν ἀδύτων τῆς κρητικῆς ψυχῆς τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς φιλοπατρίας. Ἅπαν τὸ ἑλληνικὸν ἐλιποψύχησε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Μόνος ὁ κρητικὸς λαὸς παρέμεινεν ἐλεύθερος καὶ μεγαλόψυχος.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἁλώσεως τῆς πρωτευούσης τοῦ εἰς μυρία τεμάχια διανεμηθέντος ἑλληνικοῦ κράτους, ἡ Κρήτη διετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βενετῶν. Ἡ διοίκησις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἦτο ἐξίσου ἀπάνθρωπος ἐν τῇ νήσῳ ὅσον καὶ ἡ τουρκική. Πλέον ἢ ἅπαξ ὁ συμβολικὸς αὐτῆς Λέων κατεσπάραξε τὰ στέρνα τῶν ἀκαταμαχήτων αὐτῆς κατοίκων, ἐπὶ αἰῶνας διαμαρτυρομένων κατὰ τῶν ἀπλήστων ἁρμοστῶν καὶ πρεβεδούρων (proveditori) τῆς γαληνοτάτης δημοκρατίας. Πρόγραμμα τῆς βενετικῆς ἐν Κρήτῃ ἐξουσίας ἦτο τὸ διατυπωθὲν ὑπὸ τοῦ

Fra Paolo Sarpi: «Πρέπει οἱ κυβερνῆται τῆς νήσου νὰ φέρωνται πρὸς τοὺς Κρῆτας ὡς πρὸς *ἄγρια θηρία*, νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν... Οἱ λαοὶ οὗτοι ἔχουσιν ἐγκληματικὴν φύσιν, ἡ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἠπία συμπεριφορὰ θὰ προὐκάλει ἀντὶ εὐγνωμοσύνης τὴν ἐπανάστασιν ... *Ἄρτος καὶ ῥάβδος*· ἰδοὺ τί χρειάζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους τούτους, ἡ δὲ φιλανθρωπία ἐπιφυλαχθήτω διὰ καλλιτέραν περίστασιν».

Τοιαύτη ἦτο ἡ βενετικὴ διοίκησις ἐν Κρήτῃ. Ἀλλ' ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν, ἡ νῆσος ὑπέκυπτεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν νησιωτῶν. Οἱ Τοῦρκοι ὑπερέβησαν τοὺς Βενετούς. Ὁ πληθυσμὸς ἐδεκατίσθη· ἡ ἐξαναγκαστικὴ ἀλλαξοπιστία κατέστη ὁ κλῆρος τοῦ Κρητὸς πρὸς σωτηρίαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ τῆς περιουσίας.

Τὸ σῶμα ἐδουλώθη πρὸς στιγμήν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ ψυχή. Καθ' ἁπάσας τὰς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεγέρσεις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἡ Κρήτη δὲν ὑστέρησε, δὲν ἔμεινεν ἀδιάφορος. Ἐν ἔτει 1770, κατὰ τὴν μεγάλην ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ ἐξέγερσιν, ἐξηγέρθη καὶ ἡ Κρήτη ὑπὸ τὸν Δασκαλογιάννην, ἔτι δὲ γενναιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐξέγερσις αὐτῆς κατὰ τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Δυστυχῶς κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἡ νῆσος δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὸ νέον βασίλειον, εἰ καὶ γενναίως ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της· ἔμελλε ν' ἀνταλλαγῇ πρὸς ἄλλα τμήματα τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας φιλοκτήμονος πολιτικῆς, ἐποφθαλμιώσης τὴν κατάληψιν τῆς νήσου Δυνάμεως.

Ἔκτοτε ἡ Κρήτη οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διετέλεσεν ἥσυχος. Κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν ἐξεγείρεται διεκδικοῦσα τὰ δίκαιά της. Ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη ἀνθίσταται, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποθαρρύνει τοὺς ἀδαμάστους νησιώτας. Ἐν ἔτει 1833, 1841, 1858, 1866, 1877, 1889, 1896 ἐγένοντο ἀλλεπάλληλοι ἐξεγέρσεις, ὧν ἡ ἐν ἔτει 1866 διήρκεσεν ἐπὶ τριετίαν. Τὸ μέγα πρόγραμμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς—*πανελλήνιος ἕνωσις*, περιλαμβάνον τὰς ἱστορικὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀφ' ὧν οὐδέποτε ἐξέλιπεν ὁ Ἑλληνισμός, οὐδ' ὑπεχώρησεν ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἦτο ἡ σημαία, ὑφ' ἣν ἠγωνίζοντο οἱ ἥρωες τῆς κρητικῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἀγροὶ αὐτῶν, αἱ πόλεις αὐτῶν, αἱ οἰκίαι αὐτῶν ἐδῃοῦντο καὶ κατεστρέφοντο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν, τὰ τέκνα αὐτῶν τὰ ἄνηβα, οἱ γέροντες γονεῖς, κατεσφάζοντο ὑπὸ τοῦ ἐπιδρομέως, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ φιλανθρωπία τῶν λεγομένων πεπολιτισμένων κρατῶν δὲν παρελάμβανεν αὐτὰ γυμνὰ πάσης συνδρομῆς καὶ προστασίας, ἵνα ἐναποθέσῃ ἐπὶ ἀδελφικῆς γῆς. Ἤλπιζεν ἡ Κρήτη, ἤλπιζεν εἰς τὴν φιλανθρωπίαν, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαίων αὐτῆς. Ἂν συνεκινοῦντο ἐνίοτε οἱ λαοί, αἱ κυβερνήσεις διετέλουν ἄκαμπτοι. Οἱ ὑπολογισμοὶ τῆς διπλωματίας, τὰ δυναστικὰ συμφέροντα, αἱ πολιτικαὶ ἀντιπάθειαι, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ μέγα σόφισμα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος—ἡ *τουρκικὴ ἀκεραιότης*, ἥτις ἀνεκηρύχθη μὲν ἐν ἔτει 1856 πανηγυρικῶς

ὑπὸ τῆς διπλωματίας, ἀλλ' οὐδέποτε ἐτηρήθη, πάντα ταῦτα παρεκώλυον τὴν πλήρωσιν τῶν κρητικῶν πόθων. Ἡ ἀτυχὴς νῆσος ἐπανήρχετο ὑπὸ τὴν δουλείαν, οὐχὶ ὑποτασσομένη πράγματι, ἀλλ' αὖθις παρασκευαζομένη πρὸς τὴν ἔναρξιν νέου ἀγῶνος.

Εἶνε γνωστὰ τὰ ἐν ἔτει 1897 συμβάντα κατὰ τὴν τελευταίαν κρητικὴν ἐξέγερσιν. Ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν συνεταράχθη καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, γενναιότερον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην χαιρετίσας τὴν ἐπὶ τῶν κρητικῶν ὀρέων ἀνατέλλουσαν ἠῶ τῆς ἐλευθερίας. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μοιραίως ἐπῆλθεν ἡ ἀκουσία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας σύγκρουσις. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν, ὡς μὴ ὤφειλε—μυστήριον καλύπτει τὰ αἴτια τῆς ὑποχωρήσεως, ἀλλὰ τὸ δίκαιον τῆς Κρήτης ἔμελλε, μετὰ μακροὺς δισταγμοὺς τῶν ἰσχυρῶν, κατόπιν ραδιουργιῶν τῶν ἐχόντων συμφέρον εἰς τὴν διαιώνισιν ἐκρύθμου καὶ ἀπανθρώπου καθεστῶτος ἐν τῇ δυστυχεῖ νήσῳ, νὰ κυρωθῇ ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης. Ὅτι παρεκώλυσεν ἡ ὀλιγοψυχία τῆς διπλωματίας ἐν ἔτει 1840, 1868, 1878, 1886 ἐξεπληρώθη ἐπὶ τέλους, ἔστω καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ, μετὰ τοσαῦτα αἵματα καὶ θυσίας, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς κρητικῆς αὐτονομίας, διὰ τῆς ἐκλογῆς προσωρινοῦ αὐτῆς ἡγεμόνος τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

*
* *

Ἤδη ἡ Κρήτη εἶνε ἐλευθέρα, κατ' ἰδέαν καὶ κατὰ μορφὴν ἑλληνική. Εὐελπιστεῖ σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν, ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη τῆς νήσου, ἔστω καὶ ἀτελής, εἶνε προπαρασκευαστικὴ πρὸς τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος. Πολλοῦ λόγου ἀξία εἶνε ἡ σημασία τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ Μεσογείῳ. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνεθάρρησεν, διότι τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ ἐν Κρήτῃ δίκαιον ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη τοῦ κρητικοῦ ζητήματος κατὰ τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς πόθους τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καθίσταται πρὸς τούτοις περιφανὲς δίδαγμα, ὅτι τῶν ἐθνῶν αἱ τύχαι δὲν ἐξελίσσονται ἐπ' ἀγαθῷ μόνον διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ματαίας προσδοκίας, κατ' ἐξοχὴν ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς στερεᾶς ἐπιμονῆς, διὰ τῆς ἀκαταβλήτου ἐνεργείας. Οὐδὲ δύναται νὰ εἶνε ἄλλο τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα τοῦ ἐξαναστάντος Ἑλληνισμοῦ. Ὅπως πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος τὸ ἑλληνικὸν κράτος, οὕτω καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ δεκαετηρίδα ἡ Κρήτη ἀποκαλύπτει διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον τὸ ἀπόρρητον τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ. Ἡ ἐλευθερία τῶν λαῶν δὲν παρέχεται δωρεὰν, *κατακτᾶται*. Καὶ κατακτᾶται μόνον διὰ θυσιῶν καὶ αἱμάτων.

Τὸ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πολιτικὸν καθεστὼς τῆς Κρήτης, διατελοῦν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, φέρει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν τύπον τῆς προσωρινότητος, ἐκ τούτου δ' ἐξηγεῖται καὶ ἡ διηνεκὴς ἀνησυχία τῶν κατοίκων πρὸς ἕνωσιν μετὰ τοῦ

ἑλληνικοῦ κράτους. Κατ' ἀνάγκην ἡ διοίκησις εἶνε πολυτελής, δυσαναλόγως πρὸς τοὺς πόρους τοῦ μικροῦ κράτους, ἐρημωθέντος καὶ καταστραφέντος ἐκ τῶν συνεχῶν ἐπαναστάσεων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐντεῦθεν ἡ οἰκονομικὴ ἀνεπάρκεια. Ἡ συγκοινωνία διατελεῖ εἰς θλιβερὰν κατάστασιν, παρουσιάζουσα προϊστορικὴν ὅλως εἰκόνα. Δυσχερής, ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶν πόρων, εἶνε ἡ συνομολόγησις δανείων πρὸς κατασκευὴν δημοσίων ἔργων καὶ ἐνίσχυσιν ἐκ τούτου τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς. Εἶνε πλουσιώτατον καὶ παραγωγικώτατον τὸ κρητικὸν ἔδαφος, ἀλλ' ἵνα καταστῇ προσοδοφόρον, δέον νὰ ἐνισχυθῶσιν αἱ παραγωγικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις. Ἀλλ' ἄνευ χρήματος οὐδέν ἐστι γενέσθαι. Τοῦτο ἔδει νὰ κατανοηθῇ ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

Ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη ἀνεγνώρισε τὸ κρητικὸν δίκαιον καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθερίαν τῆς νήσου. Ἀλλὰ τὸ δῶρον εἶνε ἄδωρον, ἐφ' ὅσον δὲν συντελεῖται ἡ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσις. Τοῦτο τυγχάνει ὅρος ἠθικῆς, ἐθνικῆς, οἰκονομικῆς ἐπὶ τέλους ὑπάρξεως ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων τούτων τοῦ ἀπελευθερωθέντος Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Κρήτη δὲν δύναται νὰ ζήσῃ αὐτάρκης ἄνευ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐπίσης ἔχει ἀνάγκην ποικίλης ἐνισχύσεως, κατά τε ποσὸν καὶ κατὰ ποιόν, κατὰ πληθυσμόν, κατὰ διανοητικὴν ὑπεροχήν, καθ' ἁπάσας ἐν γένει τὰς ἰδιότητας, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν τῶν λαῶν.

Ὁ Κρής, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, παρουσιάζει τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα. Σῶμα καὶ πνεῦμα ἁμιλλῶνται· φυσικὴ καὶ ψυχικὴ ἀρετή. Οὐδέποτε ὑπεβλήθη, οὐδέποτε ἐσυνθηκολόγησε πρὸς οἱονδήποτε κατακτητήν. Τὰ ὄρη του εἶνε αἱ ἀκροπόλεις, ἀφ' ὧν ἀντεπεξῆλθε καθ' οἵας δήποτε δεσποτείας. Δωριεὺς μέχρι τῆς σήμερον, ὑπὸ τὴν εὐγενεστάτην ἔννοιαν τῆς λέξεως, εἶνε ἐκπολιτιστικὴ δύναμις ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Μεσογείου περιβρεχομένῃ ἑλληνικῇ χώρᾳ, γινώσκων ν' ἀγωνίζηται εὐθαρσῶς ὑπὲρ τῶν τιμιωτάτων ἀγαθῶν παντὸς ἀνθρώπου. Κατὰ τὸν ζοφερὸν μέσον αἰῶνα τοῦ ὑπὸ ποικίλους δυνάστας καταβληθέντος καὶ ὑποδουλωθέντος Ἑλληνισμοῦ ἡ Κρήτη, ἐν ἐπικοινωνίᾳ διατελοῦσα πρὸς τὸν ἰταλικὸν πολιτισμὸν τῆς Βενετίας, ἐμόρφωσεν ἰθαγενῆ τινα πολιτισμόν, ἐκδηλωθέντα οὐχὶ ἄνευ χάριτος καὶ ἐπιτυχίας ἔν τισιν ἐπικοῖς καὶ δραματικοῖς αὐτῆς δημιουργήμασι. Καὶ σήμερον ἡ ἀξία καλλιτέρας τύχης νῆσος ἐπεδόθη μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, οὐδεμία δ' ἀμφιβολία, ὅτι ἐν τῇ ὁσημέραι προβαινούσῃ ἀναβιώσει τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἡ Κρήτη θὰ παράσχῃ πολύτιμον συμβολήν.

Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου ὑπῆρχον φόβοι, μὴ ἐπέλθῃ σύγκρουσις μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, ἀναρριπιζομένων τῶν οὐδέποτε ἐκλιπόντων θρησκευτικῶν παθῶν μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ὧν πάντες τυγχάνουσιν ὁμαίμονες. Οἱ μετὰ τὴν κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἐξισλαμισθέντες Κρῆτες, κατέστησαν φανατικώ-

τατοι, καὶ μάλιστα οἱ πρόκριτοι, ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν εὐγενῶν, ἐξαναγκασθέντες εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν, ἵνα μὴ ἀπολέσωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἀποστασίας ταύτης ἀνεπτύχθησαν φοβερὰ φυλετικὰ πάθη καὶ μίση, ὑποθαλπόμενα ἑκάστοτε ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐπὶ ἰδιωφελείᾳ. Ποταμοὶ αἵματος διεχώριζον μέχρι τοῦ 1897 Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους Κρῆτας, τινὲς ἐκ τῶν ὁποίων ἐτύγχανον καὶ συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους. Οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν τελευταίων τούτων, ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῶν ἐν Γιλδὶζ, μετηνάστευσαν πολλαχοῦ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἰσονομίαν, ἥτις ἐνεκαινίζετο ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν διὰ τοῦ νέου πολιτικοῦ καθεστῶτος. Ἀλλ' ὅσοι παρέμειναν, ἀναγνωρίσαντες τὸ γεγονὸς τῆς ἐλευθέρας κρητικῆς Πολιτείας, διατελοῦσιν ηὐχαριστημένοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πρὸς τὸ νέον καθεστώς. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπισκεφθεὶς τὴν Κρήτην, κατελαμβανόμην ἐξ ἀρρήτου εὐχαριστήσεως ἐν Ἡρακλείῳ καὶ Ρεθύμνῃ ἐπὶ τῇ φιλικωτάτῃ ὑποδοχῇ, ἧς ἀπήλαυον παρὰ τῶν δημάρχων τῶν δύο τούτων μεγάλων κρητικῶν πόλεων, Μουσουλμάνων τὸ θρησκευτικὸν δόγμα, ὁμιλούντων τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τῆς αὐτῆς ὡς ἐγὼ εὐκολίας. Ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς ἐλευθερίας τὰ παλαιὰ φυλετικὰ μίση κατεσιγάσθησαν, πάντων κατανοούντων, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ εἶνε τὸ ἀσφαλέστατον ἔρεισμα εὐνόμου, πρὸς τὰ πρόσω βαινούσης κοινωνίας. Τὸ αὐτὸ ἐποικοδομητικὸν διὰ τὸ μέλλον φαινόμενον δὲν παρίσταται μεμονωμένον ἐν Κρήτῃ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι, μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ῥαδιουργίας ἔξωθεν προερχομένας, τείνουσιν ἀλλήλοις τὴν χεῖρα πρὸς συνεργασίαν. Ἐν Κρήτῃ ἐθεωρεῖτο τοῦτο ἀδύνατον, ἕνεκα προαιωνίων παθῶν καὶ συγκρούσεων. Εὐτυχῶς κατεδείχθη ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι τὸ σημαντικώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους εἶνε ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχή, ἐνιαχοῦ προβαίνουσα μέχρις ὑπερβολῆς. Καθ' ὃν χρόνον ἐν αὐτῇ τῇ δυτικῇ καὶ τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ ἐκδηλοῦται τοσοῦτον τραγικῶς τὸ φαινόμενον θρησκευτικῶν συγκρούσεων ἐξ ἐναντιοφροσύνης μεταξὺ ὁμοδόξων, ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία εἶνε μονονουχὶ ἀνεγνωρισμένη. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἐνιαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ὁ Ἑλληνισμὸς συνεκρούσθη πρὸς ὁμοδόξους λαούς, καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη παρὰ τῶν ἐπιπολαίως μελετησάντων τὸ ζήτημα ὡς προερχόμενον ἐκ θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας, ἀλλ' ὡς θέλω ἀποδείξῃ κατωτέρω, ἡ σύγκρουσις αὕτη προέρχεται ἐξ αἰτίων φυλετικῆς φιλοκτημοσύνης κατὰ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει καθῆκον ἔχει ὁ Ἑλληνισμὸς ν' ἀγωνισθῇ, πράττων τοῦτο ἐξ ἀνάγκης, ἐκ τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως, οὐχὶ δ' ἐξ ἀποστροφῆς ἢ ἐκ φανατισμοῦ πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ θρησκευτικὸν δόγμα ἢ τὴν φυλετικὴν ὑπόστασιν, καθ' ἃ κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν του.

*
* *

Τὸ πρόγραμμα τῆς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἑνώσεως εἶνε, ὡς ἐρρήθη ἀνωτέρω, ὁ καταφλέγων πόθος τὴν κρητικὴν ψυχήν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν διατάραξις ἐν τῇ νήσῳ. Ὅτε πρὸ ἑπταετίας, καταλυθείσης τῆς τουρκικῆς δυναστείας ἐν Κρήτῃ, κατελήφθη αὕτη ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, δὲν ἐνόησεν ὅτι ἡ προσωρινότης ἔμελλε νὰ καταστῇ μονιμότης, σπουδαιότατα παρακωλύουσα τὴν ἀνάπτυξιν, ἠθικήν τε καὶ ὑλικήν, τῆς νήσου, ἀξίας κρείττονος τύχης. Ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἰσχυρὰ καὶ μεγάλη, δὲν ἔχει μόνον δικαιώματα, ἔχει καὶ καθήκοντα, ὧν τὸ πρώτιστον, ὁ σεβασμὸς τῶν ἀλλοτρίων δικαίων. Τούτου ὑποκρίνονται ἄγνοιαν ἴσως τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια, καὶ ἐντεῦθεν ἡ περίφημος ἔκφρασις τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἰταλίας κ. Τιττόνη ἐν τῇ ἰταλικῇ Βουλῇ, ὅτι ἡ τελευταία ἐξέγερσις τῶν Κρητῶν, ἐπιζητούντων τὴν κατάπαυσιν τῆς προσωρινότητος ἐν τῇ νήσῳ καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος, χαρακτηρίζει ἀγνωμοσύνην πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, αἵτινες εἶπον τὸν τελευταῖον λόγον πρὸ ἑπταετίας ἐν τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Κρήτης, κυρώσασαι τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς κατόπιν μαρτυρικῶν θυσιῶν καὶ ἀγώνων. Καὶ λέγεται τοῦτο ἀγνωμοσύνη, καὶ μάλιστα ἐντὸς ὁμίλου ἀντιπροσώπων ἐλευθέρου λαοῦ, ὅστις ἐπραγματοποίησε πρὸ ἡμίσεως μόλις αἰῶνος τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ ἑνότητα καὶ ἐλευθερίαν, ἀμφισβητηθέντος αὐτῷ καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος. *Ἡ Ἰταλία εἶνε γεωγραφικὴ ἔκφρασις,* διεκήρυξεν ὁ φανατικώτατος τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἀπολυταρχίας κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα. Ἀλλ' ἡ Ἰταλία ἀνεγεννήθη, καταστᾶσα γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ πραγματικότης. Ὁ κ. Τιττόνη εἶνε σήμερον ὁ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τῆς πραγματικότητος ταύτης. Ἐπιτρέπεται ἄρα γε εἰς αὐτὸν νὰ καταγγέλλῃ τὸν κρητικὸν λαὸν ἐπὶ ἀγνωμοσύνῃ; Ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐτυμηγορίαν ἐκ τοῦ τάφου τοῦ **Ματσίνη** καὶ τοῦ Καβούρ, ἀναφέρομαι εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τοῦ Γαριβάλδη, οἵτινες βεβαίως ἂν μὴ ἀπήρχοντο ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἤθελον καταληφθῇ ἐξ ὀδύνης πρὸ τῆς ἀνηκούστου βλασφημίας, ἥτις ἐξετοξεύθη ἐντὸς τῆς αἰθούσης τῆς ἰταλικῆς Βουλῆς.

Ὅ τι ἀληθὲς διὰ τὴν Ἰταλίαν εἶνε ψεῦδος διὰ τὴν Κρήτην;

*
* *

Τῆς Κρήτης ὁ πληθυσμὸς μόλις ὑπερβαίνει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὰς τριακοσίας χιλιάδας κατοίκων. Ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκέκτητο ἑκατὸν πόλεις καὶ πληθυσμὸν ἐπέκεινα τοῦ ἑκατομμυρίου. Δύναται ἄρα ὁ ἐνεστὼς πληθυσμὸς νὰ διπλασιασθῇ καὶ νὰ τριπλασιασθῇ μετὰ πάροδον οὐχὶ πολλοῦ χρόνου, εὐθὺς ὡς ἡ τάξις, ἡ ἀσφάλεια, ἡ εὐνομία ἐπικρατήσωσιν ἐν τῷ παλαιῷ

βασιλείῳ τοῦ πρώτου τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ὀργανωτῶν Μίνωος. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ λύσις τοῦ κρητικοῦ προβλήματος, ἥτις δὲν θὰ εἶνε ἄσχετος πρὸς τὴν ἐν προσεχεῖ μέλλοντι ἐξέλιξιν καὶ λύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ προβλήματος. Ἔχω ἀσφαλεστάτην τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κράτος, οὗ τὰ ὅρια τοσοῦτον στενὰ ἐδημιούργησεν ἄστοργος διπλωματία, θὰ ἐνισχυθῇ ποικιλοτρόπως ἐκ τῆς κρητικῆς συμβολῆς. Ἡ ἄλκιμος γενεά, ἧς τοὺς ἀγῶνας ἐθαύμασεν ὁ κόσμος κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα, διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἑνώσεως μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, θὰ ἐγχύσῃ τοὺς εὐρώστους αὐτῆς χυμοὺς ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου ὀργανισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, ἐξωθουμένης πρὸς νέαν ἱστορικὴν δρᾶσιν μετὰ τὸν καταλαβόντα αὐτὴν κάματον κατόπιν τοσούτων περιπετειῶν καὶ ἀτυχημάτων. Φυλή, φυσικῶς καὶ πνευματικῶς ἰσχυρὰ καὶ ἀκατάβλητος, δὲν θὰ εὐχαριστηθῇ βεβαίως ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης, ἡ χαρακτηρίζουσα αὐτὴν ἀνησυχία θὰ ἐξακολουθήσῃ, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος θὰ διδάξῃ τὴν τοσοῦτον διστάζουσαν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἑλληνικὴν φυλήν, ὅτι ἡ ἐλευθερία, ὁ αὐτόνομος βίος εἶνε δῶρα τῶν θεῶν, κληροδοτούμενα τοῖς ἀνθρώποις, ὀφείλουσι νὰ πραγματοποιήσωσιν αὐτὰ διὰ θυσιῶν καὶ ἀγώνων.

Ὁ πρὸ δύο μηνῶν κρουσθεὶς κώδων τοῦ Θερίσου δὲν σημαίνει τὸ κήρυγμα τῆς κρητικῆς, ἀλλὰ τῆς ὅλης ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως.

*
* *

Ὅπως ἡ Κρήτη, οὕτω καὶ ἡ Κύπρος ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἄξιον μελέτης καὶ διαφέροντος. Ὁ μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας ἐν ἔτει 1877 πόλεμος, τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἰδίᾳ ἡ Σύνοδος τοῦ Βερολίνου, δι' ἧς ἐκανονίσθη ἡ τύχη μερικῶν ἐπαρχιῶν τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔσχε ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τῆς τύχης τῆς Κύπρου, ἥτις διὰ μυστικῆς συνθήκης παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀντὶ τῶν φιλικῶν αὐτῆς πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὑπηρεσιῶν. Ἔκτοτε ὁ μαργαρίτης οὗτος τῆς Μεσογείου, τὸ δεύτερον τοῦτο ἡμιελεύθερον τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως, ἀποστελλούσης καθ' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον ἕνα διοικητὴν μετά τινων ἄλλων Ἄγγλων ὑπαλλήλων, συμπραττούσης καὶ τῆς κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας, πρὸς διοίκησιν τῆς νήσου, ἀπαλλαγείσης ὁριστικῶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας καὶ κακοδιοικήσεως.

Κατὰ τὸ ἔτος 1879, καθ' ὃ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐλάμβανε κατοχὴν τῆς ἐνδόξου νήσου, ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων ἱστορικῶν προπυργίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διετέλει αὕτη εἰς θλιβερωτάτην κατάστασιν. Ὁ ὄλεθρος καὶ ἡ ἐρημία ἐξηπλοῦντο ἐπὶ τῆς ἄλλοτε τοσοῦτον εὐδαίμονος χώρας. Ἡ ἀνυδρία καὶ ἡ ἀκρὶς ἡμιλλῶντο πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ πασσᾶ. Καὶ ἀποτέλεσμα τῆς καταστάσεως ταύτης ὁ ἀθρόος ἐκπατρισμὸς

τῶν κατοίκων, ἀποδημούντων ἐκ τῆς γενεθλίου γῆς πρὸς εὕρεσιν τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως. Ἐκ τῶν πληθυσμῶν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας δὲν εἶνε μόνοι οἱ Κύπριοι, οἱ προκρίνοντες τὴν ξένην γῆν, τὴν *ξενητειάν*, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σημαίνουσαν τὴν θλίψιν καὶ τὴν συμφοράν, ἀλλὰ καὶ τὴν νοσταλγίαν, ἐγκαταλείποντες τὸ πάτριον ἔδαφος ἐν τῇ ἐπιδιώξει βίου ἀνθρωπινωτέρου. Ἡ Κύπρος εἶχεν ἐρημωθῇ, μόλις δ' ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἐκ διακοσίων περίπου χιλιάδων, τὸ τρίτον ἢ τὸ τέταρτον τῶν κατοίκων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εὐημερίας.

Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις κατέβαλεν ἀξιεπαίνους προσπαθείας πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἀτυχῶν νησιωτῶν. Μεθ' ὅλα ταῦτα, ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν γενομένη πρόοδος ἠδύνατο νὰ εἶνε πολλῷ μείζων, ἂν κατεβάλλετο σοβαρωτέρα ἐνέργεια ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ὑπουργείου. Δὲν ἀποδίδω τοῦτο εἰς κακὴν πρόθεσιν, ἀλλ' εἰς ἀδιαφορίαν μᾶλλον τοῦ τε ὑπουργείου τούτου καὶ τῶν ἐν Κύπρῳ ἀντιπροσώπων του, προβαίνουσαν μέχρις ἀστοργίας. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα οἱ φιλότιμοι καὶ φιλοπρόοδοι νησιῶται δὲν διατελοῦσι λίαν εὐχαριστημένοι, πολλάκις δὲ ἡ πρὸς τὴν βρεττανικὴν κυβέρνησιν δυσαρέσκεια αὐτῶν ἐξεδηλώθη θορυβωδέστατα.

Πλέον ἢ ἅπαξ ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ Κύπρος ἐχαρακτηρίσθη ὡς μὴ *ἑλληνική*! Μέχρι τοῦ σημείου τούτου προέβη ἡ πολιτικὴ τῆς φιλοκτημοσύνης, ὑφ' ἧς κατέχεται πολιτική τις μερὶς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἀλλ' ὁ παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εὐχερῶς πείθεται, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης αὐγῆς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα οὐδέποτε ὑπῆρξαν ξέναι πρὸς τὴν Κύπρον· ἐθεραπεύθησαν μετὰ στοργῆς καὶ διαφέροντος ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας. Ὅτι δὲ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα οὐδέποτε εἶχεν ἐγκαταλίπῃ τοὺς Κυπρίους, μαρτυρεῖ περιτράνως ἡ ἡρωϊκὴ αὐτῶν ἄμυνα ἐν Λευκωσίᾳ καὶ Ἀμμοχώστῳ κατὰ τὴν τελευταίαν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἥτις ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1570 διήρκεσε μέχρι τοῦ 1878, ἔτος καθ' ὃ ἡ περίδοξος νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν βρεττανικῶν στρατευμάτων.

Ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις δὲν ἔμελλε νὰ θαμβώσῃ τοὺς μεγαλόφρονας νησιώτας. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἐφώνουν τὸ «ὡς εὖ παρέστης» πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως σὶρ Γάρνετ Βολσελέϋ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐν λίαν προσεχεῖ χρόνῳ ἔμελλε νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν γενναιόφρονα πρᾶξιν τοῦ 1863, παραχωροῦσα τὴν νῆσον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἔπραξε διὰ τὰς Ἰονίους νήσους. Ἦτο ὁ πρῶτος χαιρετισμός, ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη εὐχὴ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἔκτοτε ὁ πόθος οὗτος δὲν τὸν ἐγκατέλιπεν· ἐξεδήλωσεν ἑκάστοτε τὴν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος φλογερὰν ἐπιθυμίαν του. Ἔπραξε τοῦτο ἐν ἔτει 1882, ἐξαιτησάμενος τὴν ἕνωσιν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Γλάδστωνος, ἐπίσης δ' ἐν ἔτει 1895.

Ἄξιον πολλοῦ λόγου καὶ ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε τὸ Ὑπόμνημα, τὸ ἐν ἔτει 1903

ὑποβληθὲν ὑπὸ τῆς κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας, ἧς προΐστατο ὁ μητροπολίτης Κιτίου, πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον. Κατὰ τὴν 26 Μαΐου τοῦ προηγουμένου ἔτους 1902 ὁ τότε ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ὑπουργὸς Τσάμπερλαιν, ἀγορεύων ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸ πολιτικὸν μέλλον τῆς νήσου, εἶπε πρὸ τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑπόμενα, ἀποκρούων τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν: «Ὑπεβλήθη ἡ ἰδέα ὅπως ἡ νῆσος παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μὴ »λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ γεγονότος, ὅτι οὐδεμίαν συμφωνίαν τοιαύτης φύσεως »δυνάμεθα νὰ κάμωμεν ἄνευ διαρρήξεως τῶν διεθνῶν ὑποχρεώσεων, νομίζω ὅτι ἂν οἱ »κάτοικοι τῆς νήσου ἠρωτῶντο, δὲν θ' ἀπεδεικνύετο ὑπάρχουσα γενικὴ ἐπιθυμία ὑπὲρ »τῆς τοιαύτης μεταβολῆς. Εἶνε πιθανόν, ὅτι ἂν ἡ νῆσος παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἑλ»λάδα, θὰ ἦτο εἰς θέσιν ἡ Ἑλλὰς νὰ παρέχῃ χορηγήματα 30,000 λιρῶν ἐτησίως, »ἀφοῦ ἡ τοιαύτη μεταβολὴ δὲν θὰ συνεπήγετο καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ πρὸς τὴν »Τουρκίαν φόρου; Ἡ μόνη διαφορὰ θὰ ἦτο, ὅτι ἡ Κύπρος θὰ εἶχε πτωχὸν κράτος ὡς »προστάτην αὐτῆς ἀντὶ πλουσίου. Ἑτέρα δυσκολία παρεμπίπτουσα εἰς τοιαύτην »πολιτείαν εἶνε, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ νήσῳ μωαμεθανικὸς πληθυσμὸς ἀρκούντως μέγας, »ὅστις θ' ἀνθίστατο εἰς τὸ κίνημα».

Κατὰ τῶν ἰσχυρισμῶν τῆς παραδόξου ταύτης ἀγορεύσεως τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ ἅπασα ἡ Κύπρος ἐξηγέρθη καὶ διὰ συλλαλητηρίων ἐξεδήλωσε τὴν δυσαρέσκειαν αὐτῆς, ἡ δὲ ἀντιπροσωπεία αὐτῆς ἀπεκρίθη εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ὑπουργεῖον, διὰ τοῦ ἀνωτέρω μνησθέντος Ὑπομνήματος, ἐξ οὗ ἀντιγράφω τὰς τελευταίας παραγράφους.

«Ἐὰν ἐμπόδια ὑπὲρ τὰς δυνάμεις ἡμῶν κωλύωσι τὴν προσέγγισιν τῆς εὐλογη»μένης ἡμέρας τῆς ἑνώσεως ἡμῶν, φρονοῦμεν ὅμως, ὅτι τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν αἰσθήματα »καὶ αἱ βλέψεις εἶνε ἄξια μείζονος σεβασμοῦ ὑπὸ τῶν κυβερνώντων ἡμᾶς. Εἶν' ἀληθές, »ὅτι ὁ κυπριακὸς λαὸς εἶνε πτωχὸς καὶ μικρὸς τὸν ἀριθμόν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησ»μονῆτε, ὅτι, παρὰ τὴν σμικρότητα αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ πολι»τισμοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀνέδειξεν ἑαυτόν, ὡς πρὸς τὴν διάσωσιν τοῦ ἐθνισμοῦ »του, ἥρωα. Εἶνε γεγονὸς γνωστόν, ὅτι ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς εἶχε μεταβιβασθῇ ἐξ »Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διὰ Κύπρου καὶ ὅτι ὁ κυπριακὸς λαὸς εἶνε ἄξιος ἐκτιμήσεως »καὶ θαυμασμοῦ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικῆς »συνειδήσεως, τόσον ζωηρᾶς διὰ μέσου δουλείας καὶ διωγμῶν, καὶ ὅτι μόλις τὸ φίμω»τρον τῆς δουλείας ἐχαλαρώθη, ἅμα τῇ ἀγγλικῇ κατοχῇ, ἡ πρώτη φράσις, ἥτις »ἐξῆλθε τοῦ στήθους αὐτοῦ, ἦτο ὁ πόθος τῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἑνώ»σεως.... Γνωρίζετε, ὅτι εὐθὺς ὡς ἡ τουρκικὴ σημαία κατεβιβάσθη καὶ ἡ ἀγγλικὴ »ἐν τῇ θέσει ἐκείνης ἀνεπετάσθη, ὁ μακαρίτης ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Σωφρόνιος, »ὑποδεχόμενος τὸν Ἄγγλον διοικητὴν εἶπε: «Στέργομεν τὴν κυβερνητικὴν μετα»βολήν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πιστεύομεν, ὅτι ἡ Μεγάλη Βρεττανία θὰ βοηθήσῃ »τὴν Κύπρον, ὡς ἔπραξε διὰ τὰς Ἰονίους νήσους, νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλ-

»λάδος, μεθ' ἧς ἐθνικῶς συνδέεται». Αἱ λέξεις αὗται ἐλέχθησαν ἐξ ὀνόματος ὅλου »τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, εὐθὺς ἅμα τῇ κατοχῇ, »ἔκτοτε δὲ ὁ πληθυσμὸς οὗτος οὐδέποτε ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ εὐκαιρία, χωρὶς νὰ δη-»λώσῃ παρρησίᾳ, ὅτι οὔτε τὰ πλούτη τῆς προστατρίας θαμβοῦσιν αὐτόν, οὔτε ἡ πτω-»χεία τῆς Ἑλλάδος φοβίζει αὐτόν, ἀλλ' ὅτι ὁ μόνος αὐτοῦ πόθος, τὸ μόνον αὐτοῦ »ὄνειρον εἶνε ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις, ἣν ἀπεκδέχεται ὡς τάχιστα παρὰ τοῦ »μεγάλου καὶ γενναιόφρονος ἀγγλικοῦ ἔθνους...»

Ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τούτοις τοῦ κυπριακοῦ Ὑπομνήματος εὕρηται ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ὅπως ἔχουσι σήμερον ἐν Κύπρῳ. Ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις πεπολιτισμένη καὶ προοδευτική, ἐπὶ τοσοῦτον εἶνε ἰσχυρὸν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ἄρα ἡ ἰδέα τῆς ἑνώσεως, ὥστε κατισχύει πάσης ἄλλης λύσεως τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος. Ὡς ἐν Κρήτῃ, ὡς πανταχοῦ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, οὕτω καὶ ἐν Κύπρῳ πρωτοστατεῖ κατ' ἐξοχὴν ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα. Οἱ αἰῶνες τῆς δουλείας δὲν μετέβαλον αὐτὴν τὸ παράπαν. Ἅμα τῇ πρώτῃ χαραυγῇ τοῦ φωτὸς τῆς ἐλευθερίας, τὸ τέως ἄψυχον χῶμα, θερμαινόμενον καὶ συγκινούμενον, ἐκβάλλει ἀμέσως τὴν λέξιν *Ἑλλάς*, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἐξεγείρεται, οὐδεμία δὲ δύναμις, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ὑπέρογκος, ὅσον καὶ ἂν εἶνε γοητευτική, δύναται νὰ καταβάλῃ αὐτὴν ἢ περιορίσῃ.

Ἓν τῶν φαινομένων, τῶν ἐκπληττόντων σήμερον τὸν παρακολουθοῦντα τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως, καὶ ἰδίως ἐν Κύπρῳ, εἶνε ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξέλιπεν ἡ ὀσμανικὴ διοίκησις ἐκ τῆς νήσου. Ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ἐλαχίστην ἔλαβε πρόνοιαν βεβαίως, ἵνα ἐνισχύσῃ τὰς πλουτοφόρους δυνάμεις τῶν κατοίκων, ὧν δὲν ἀμφισβητεῖται ἡ νηφαλιότης καὶ ἡ φιλοπονία· ἄξια λόγου δημόσια ἔργα δὲν ἐξετελέσθησαν δυστυχῶς μέχρι τῆς σήμερον. Κύπριος πολιτευτής, συγγραφεὺς ἐνδιαφέροντος περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς βιβλίου, λέγει τὰ ἑπόμενα, οἰκτείρων τὴν πενίαν, ἥτις δὲν ἐξέλιπεν ἐκ τῆς νήσου καὶ κατὰ τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν. «Ἡ κατοχὴ τῆς νήσου, λέγει, ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας μεγάλην προὐξένησεν »εὐχαρίστησιν εἰς τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, διότι ἔθεσε τέρμα ὁριστικὸν εἰς »τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν, καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ σὶρ Γάρνετ Βολσελέϋ δοθεῖσαι ὑπο-»σχέσεις ἐν ὀνόματι τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης ἐπλήρουν χαρᾶς πᾶσαν καρδίαν, διότι »ἀνεμένετο, ὅτι αὗται θὰ ἐπληροῦντο καὶ ὅτι ἐποχὴ εὐημερίας καὶ πλούτου θ' ἀνέ-»τελλε διὰ τὴν νῆσον. Οὐδόλως ἐφαντάζοντο οἱ Κύπριοι τότε, ὅτι κατόπιν 24 ἐτῶν »βρεττανικῆς κυριαρχίας ἡ νῆσος θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ ἔσχατον στάδιον τῆς πενίας καὶ »ὅτι πολλοὶ Κύπριοι θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν νῆσον πρὸς ἀναζήτησιν »ἄρτου, τὸν ὁποῖον ἡ νῆσος δὲν δύναται νὰ τοῖς δώσῃ. Κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τύπον »τρισχίλια ἄτομα ἐγκατέλιπον ἤδη τὴν νῆσον καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἰσέτι θ' ἀναγ-»κασθῶσι νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὴν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐκ τῆς πείνης θανάτου.»(1)

1) Cyprus under british Rule by George Chacali (1902).

Ὁ συγγραφεὺς ὅστις εἶνε καὶ Κύπριος φιλόπατρις, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ αὐστηρὸς ἐν ταῖς ἐκτιμήσεσι καὶ ταῖς κρίσεσιν αὐτοῦ περὶ τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως, ἐξετάζων τὰ αἴτια τῆς ἐξακολουθούσης ἐν τῇ νήσῳ ἐνδείας, βασίζεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀριθμῶν. Ὁ Κύπριος φορολογεῖται δυσαναλόγως πρὸς τὰς προσόδους αὐτοῦ, καὶ δὴ πρὸς τὰ δημόσια ἐκεῖνα ἔργα, ἅτινα καθῆκον ἔχει νὰ κατασκευάζῃ πᾶσα προοδευτικὴ κυβέρνησις, συντελοῦσα οὕτω εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ λαϊκοῦ πλούτου.

Ὁ φόρος τῆς ὑποτελείας, ὁ καταβαλλόμενος ὑπὸ τῶν Κυπρίων εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ τῆς Ἀγγλίας, ἀνερχόμενος δὲ εἰς τὸ ποσὸν τῶν 92.683 λιρῶν στερλινῶν, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων τῆς διοικήσεως, οὐδαμῶς ἐπιτρέπει τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων ὑπὲρ τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς. Τὸ νομοθετικὸν Συμβούλιον τῆς νήσου οὐδὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. «Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ κυ»πριακοῦ λαοῦ, λέγει ὁ μνησθεὶς συγγραφεύς, δὲν ἔχουσι δικαίωμα νὰ διαθέτωσιν ἐκ τῶν »προσόδων τῆς νήσου τὸ διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς ἀπαιτούμενον ποσόν, οὐδὲ νὰ μετα»τρέπωσι τοὺς ἐπαχθεῖς νόμους, οἵτινες εἶνε ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα εἰς τὴν ἀνά»πτυξιν καὶ εὐημερίαν τῆς χώρας. Τὰ ἔσοδα τῆς νήσου μέχρι τέλους τοῦ οἰκονομικοῦ »ἔτους 1901 ἀνῆλθον εἰς 4,111.124 λίρας, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 2,694,456 καὶ τὸ »περίσσευμα εἰς λίρας 1,416.648. Ἐὰν τὸ περίσσευμα τοῦτο δὲν διετίθετο ὑπὲρ τοῦ »φόρου τῆς ὑποτελείας, ἡ νῆσος θὰ εὑρίσκετο σήμερον εἰς ἀνθηρὰν κατάστασιν, μὲ »λιμένας, σιδηροδρόμους, ἀρδευτικὰ ἔργα καὶ ἀπηλλαγμένη τῶν καταθλιπτικῶν καὶ »ἐπαχθῶν φόρων, οἷος ὁ ἀκριβικὸς καὶ ἄλλοι.»

Ὡς μὴ ὤφειλεν, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀποσταλέντων εἰς Κύπρον ἁρμοστῶν ἐπεδείξαντο παραδειγματικὴν ἀστοργίαν. Οἱ τόσον νοήμονες καὶ δραστήριοι κάτοικοι ἐξελήφθησαν ὡς ἥκιστα διαφέροντες τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς ἢ τῆς Αὐστραλίας, πρὸς οὓς προσφέρεται μετὰ μείζονος ἐνδιαφέροντος ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως ἀγνοεῖται ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἀποικιῶν. Ἡ Ἀγγλία κατέλιπε τὴν Κύπρον εἰς τὴν τύχην της.

Τὸ δαπανώμενον ποσὸν διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ εἶνε δυσανάλογον πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου καὶ τὰ ἔσοδα αὐτῆς. Ἐνῷ ἐν Κύπρῳ ἡ κυβέρνησις συνεισφέρει 4,264 μόνον λίρας διὰ τὴν παιδείαν, ἐν τῇ βρεττανικῇ Γουϊάνῃ, ἐχούσῃ πληθυσμὸν 278,328 κατοίκων, ἡ κυβερνητικὴ χορηγία ἀνέρχεται εἰς λίρας 21,663 ἐτησίως, ἐν δὲ Κρήτῃ, ἧς ὁ πληθυσμὸς δὲν εἶνε πολὺ ἀνώτερος τοῦ τῆς Κύπρου, ἡ κυβέρνησις δαπανᾷ τὸ ποσὸν 20.000 λιρῶν ἐτησίως. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν ἐδίστασε πρὸ τριετίας νὰ διορίσῃ ἐπόπτας ἐν Κύπρῳ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας δύο Ἄγγλους, ἀγνοοῦντας τέλεον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, γεγονὸς ἐξεγεῖραν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ παντὸς ἐν γένει τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἑλληνικωτάτης νήσου, προδήλως δὲ μαρτυροῦν τὴν κακὴν πίστιν, μεθ' ἧς πολιτεύεται ἐν Κύπρῳ ἡ ἀγγλικὴ ἀντιπροσωπεία.

Ἐπεθύμουν τὰ τοιαῦτα νὰ ἦσαν ἀνακριβῆ, προκειμένου περὶ κράτους, πρωτοστατοῦντος ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐκπολιτιστικῇ ἀποστολῇ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ πράγματα αὐτὰ καταγγέλλουσι τὴν ἀγγλικὴν ἀγερωχίαν ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Κύπρον. «Ἡ ἐν τῇ νήσῳ διοίκησις, λέγει ὁ κ. Σιακαλῆς, «παρὰ τὸν νόμον, λαμβάνοντα πρόνοιαν περὶ τμηματικῆς καταβολῆς τῶν φόρων, «ἀπαιτεῖ τὴν ἄμεσον καταβολὴν ὁλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων, καταπιέζουσα ποι-

«κιλοτρόπως τοὺς κατοίκους καὶ καθημερινῶς αὐξάνουσα τὴν φορολογικὴν κλίμακα. «Εὑρίσκεται ἡ χολέρα ἐπὶ θύρας, ἐπιφωνεῖ μετὰ πόνου, ἔχομεν ἐτησίαν πρόσοδον «20,000 λιρῶν καὶ ὅμως ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ζητεῖ χρήματα ἐξ ἐκτάκτου φο- «ρολογίας, ἵνα προασπίσῃ τὴν χώραν ἀπὸ τῆς χολέρας!! Ἡ Κύπρος διατελεῖ ὑπὸ «τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, τοῦ ἰσχυροτάτου ναυτικοῦ ἔθνους, καὶ ἐκ τῶν ἀπει- «ραρίθμων ἀγγλικῶν σκαφῶν οὔτε ἓν πλοῖον στέλλεται ἢ ζητεῖται, ὅπως φυλάξῃ τὰ «κυπριακὰ παράλια, ἀλλὰ πρέπει νὰ μισθωθῇ πλοιάριον 42 τόννων πρὸς φύλαξιν «τῶν παραλίων τῆς νήσου».

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν φορολογικὸν σύστημα δὲν εἶνε φιλάνθρωπον· ἐξακολουθεῖ εἰσέτι τὸ σύστημα τῆς δεκάτης. Μᾶλλον δ' ἐπαχθές, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ μνημονευθέντος βιβλίου, εἶνε τὸ σύστημα τῆς παροχῆς δανείου σπόρου δι' ἓξ μῆνας ἐπὶ τόκῳ 25 0)0, ἰσοδυναμοῦντος πρὸς τόκον 5 0)0 μηνιαίως. Ἐπίσης, ἐνῷ ἡ νῆσος ἔχει ἐτήσιον περίσσευμα 66,000 λιρῶν, ἡ κυβέρνησις οὐδ' ὀβολὸν διαθέτει ἐκ τῶν χρημάτων τούτων πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν γεωργίαν αὐτῆς ἀρδευτικῶν ἔργων, ἀλλ' ἀπαιτεῖ διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ ἔργα ταῦτα, ἅτινα οὐκ ὀλίγον θ' αὐξήσωσι τὰς δημοσίας προσόδους, ἔκτακτον φορολογίαν. Ἀληθῶς ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ εἶνε πατρικὴ καὶ εἶνε ἀναξία μεγάλου καὶ πεπολιτισμένου ἔθνους».

Οὐδεὶς βεβαίως δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν ἡ Κύπρος ἔσχε μεγάλην ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ἠδύνατο ἡ ἀνάπτυξις αὕτη νὰ εἶνε μείζων ἔτι καὶ τελεσφόρος, ἂν ἡ κυβέρνησις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐλάμβανεν ἐνδιαφέρον πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τῆς χώρας καὶ τῶν πνευματικῶν πλεονεκτημάτων τῶν κατοίκων αὐτῆς, κεκτημένων ἀρτίαν τὴν δραστηριότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὡς τὸ πάλαι, ὡς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, ἡ Κύπρος θὰ καθίστατο καὶ τὴν σήμερον γονιμωτάτη καὶ πλουσία, ἂν ἡ διοίκησις συγκατετίθετο νὰ συντελέσῃ εἰς τοῦτο, λαμβάνουσα πάντα τὰ πρόσφορα μέσα. Ἡ ἄπληστος Ῥώμη ἐφθόνησεν αὐτὴν ἐπὶ τῇ εὐπορίᾳ, (1) κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα τὰ πλούτη τῆς Κύπρου ἐξῆψαν τὴν φαντασίαν τῶν συγχρόνων.

Ἀλλ' οἱ κάτοικοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τυγχάνουσιν ἄξιοι τοῦ ὑπ' αὐτῶν οἰκουμένου ἐδάφους. Στεροῦνται τῆς νωχελείας, τῆς ἀδρανείας τῶν περιοίκων λαῶν, ἡ δὲ δραστηριότης αὐτῶν ἐκδηλοῦται σημαντικωτάτη ἔν τε τοῖς μικρασιατικοῖς παραλίοις καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἔνθα οἱ Κύπριοι ἀποτελοῦσιν ἀξιοσημείωτον ἐκπολιτιστικὸν παράγοντα διὰ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ αὐτῶν πνεύματος καὶ τῆς πνευματικῆς μορφώσεως. Κολοσσαία πνευματικὴ πρόοδος ἐπετελέσθη ἐν τῇ κατὰ τὸ ἥμισυ χειραφετηθείσῃ νήσῳ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν. Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ἐνισχύει τοὺς κατοίκους εἰς τὸν βωμὸν τῆς ὁποίας θυσιάζουσι πᾶσαν εὐημερίαν. Εἶνε ὁπωσδήποτε ἐλεύθεροι· ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὕτη, ἄνευ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ἥκιστα εὐχαριστεῖ τοὺς μεγαλόφρονας νησιώτας. Μία τῶν ἐν Κύπρῳ ἐκδιδομένων ἐφημερίδων ἀναγράφει ἐν ἐπικεφαλίδι αὐτῆς τὴν ἑπομένην ῥῆσιν τοῦ μεγάλου Γλάδστωνος: «Ὀλίγιστοι λαοὶ »εἶνε τοσοῦτον ἐξηχρειωμένοι καὶ τεταπεινωμένοι τὸ φρόνημα, ὥστε νὰ προτιμῶσι »τῆς ὑπὸ ὁμοφύλων καὶ ὁμοθρήσκων διοικήσεως τὴν διοίκησιν ὑπ' ἀνθρώπων ξένων τὴν »καταγωγήν, τὰ φρονήματα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν θρησκείαν.» Εἶνε βεβαίως

1) Cyprus, famosa divitiis, paupertatem populi romani ut occuparetur sollicitavit. Tanta juit penuria aerarii romani et tam ingens fama Cypriorum ut lege data Cyprus confiscari jnberctus . .. Cato Cyprius opes navibus evexit».

μᾶλλον πεπολιτισμένη καὶ ἰσχυρὰ ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις ἢ ἡ ἑλληνική, ἀλλὰ δὲν ἀπορρέει ἀπὸ τῶν σπλάγχνων τῆς ἐθνικῆς τῶν Κυπρίων συνειδήσεως. Καὶ θὰ ἤλγουν τὰ μέγιστα, ἐν ᾗ τυχὸν περιπτώσει οἱ Κύπριοι, ἐκθαμβούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ μεγαλείου, τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀποβλέποντες εἰς ὑλικὰ μόνον συμφέροντα, ἀπεδέχοντο εὐγνωμόνως τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν, παραμελοῦντες τὸ πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα καθῆκον. Οἱ λαοὶ δὲν εἶνε εὐτυχεῖς, ἀπολαύοντες ὑλικῶν μόνον ἀγαθῶν· καθίστανται εὐτυχέστεροι ἐν τῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἠθικῶν ἀγαθῶν, ὧν πρώτιστον τυγχάνει ἡ κτῆσις τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ αὐτονομίας.

*
* *

Ἐν τῇ λεκάνῃ τῆς Μεσογείου, ἥτις ἀπὸ τοσούτων ἤδη αἰώνων διατελεῖ τὸ στάδιον τῆς δράσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, πρὸς τοῖς ἡμιελευθέροις τμήμασι τῆς Κύπρου καὶ τῆς Κρήτης, ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει ἐπίσης καὶ ἡ Σάμος, διατελοῦσα μὲν δυνάμει συνθηκῶν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἀλλ᾽ ὁπωσδήποτε ἀπολαύουσα ποιᾶς τινος αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας. Ἡ Σάμος ὑπῆρξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς ἱστορίας ἑλληνικωτάτη, ἐν δὲ τῇ ἀκμῇ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀνέδειξε τὸ πολιτικὸν κράτος τοῦ Πολυκράτους καὶ τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Πυθαγόρου, πολυύμνητον κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, συνεμερίσθη δ᾽ ἀείποτε τὰς εὐτυχίας καὶ τὰς δυστυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1821 ἐξέγερσιν αὐτοῦ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὑπερήσπισε μέχρι τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Δυστυχῶς ἀπεκλείσθη, μὴ ἀποτελέσασα μέρος τοῦ κράτους, οὐχ ἧττον ἀνεγνωρίσθη αὐτῇ τὸ δίκαιον αὐτονόμου βίου ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν. Βεβαίως οὐδὲν γενναῖον καὶ ἄξιον λόγου δύναταί τις ν᾽ ἀναμένῃ παρὰ λαοῦ, μόλις ὑπερβαίνοντος τὰς πεντήκοντα χιλιάδας κατοίκων, ἀλλ᾽ οὐχ ἧττον ἡ ἐκπολιτιστικὴ αὐτοῦ δρᾶσις τρανοτάτη διαδηλοῦται ἐν τῇ ἀντίπεραν Μικρασίᾳ, ἐν ᾗ περὶ τοὺς εἰκοσακισχιλίους Σαμίους μεταδίδουσι διὰ τῆς εὐφυΐας τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ φῶτα εἰς ὁμογλώσσους καὶ ἑτερογλώσσους. Ἡ πατρὶς τοῦ Πυθαγόρου, μνήμων τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς καὶ εὐκλείας, τυγχάνει ἀξία τῆς πατρίδος, ἀλλ᾽ ἡ δρᾶσις αὐτῆς θὰ ἦτο μείζων ἔτι ἀνὰ τὴν Μικρασίαν, ἂν διετέλει στενότερον συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡ κρατοῦσα μικροπολιτικὴ παρακωλύει ὑπό τινας ἐπόψεις τὴν δραστηριωτέραν ἐνέργειαν τῆς φυλῆς· ἀποτρέπει τὸν πολίτην ἀπὸ γενναιοτέρων μεριμνῶν καὶ σκέψεων, περιορίζουσα αὐτὸν ἑκόντα ἄκοντα ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ. Πράγματι ἡ Σάμος, ἂν ἐκέκτητο τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶνε συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς τοποθεσίας, ἕνεκα τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν κατοίκων, θὰ ἀπετέλει ἰσχυρότερον ἀκόμη παράγοντα ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐνεργείᾳ, ἧς τὸ εὐρύτερον στάδιον εἶνε ἡ Μικρασία, ὁσημέραι ἀναμιμνησκομένη τῶν παλαιῶν αὐτῆς ἡμερῶν καὶ καθισταμένη ἑλληνικὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν κατὰ τὴν γλῶσσαν, κατὰ τὴν ἰδέαν, κατὰ τὴν ἱστορικὴν δρᾶσιν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην.

Ν. Καζάζης.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Παραλαμβάνομεν ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένου γαλλιστὶ περιοδικοῦ τῆς Ἑταιρείας «Hellénisme» τὸ κάτωθι ἄρθρον τοῦ γνωστοῦ Γάλλου δημοσιογράφου κ. Μιχ. Παγιαρὲς ὅστις οὐχὶ ἅπαξ περιελθὼν τὴν Μακεδονίαν ὡς ἀντιπρόσωπος διαφόρων παρισινῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων, ἐγνώρισεν αὐτὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ πολλάκις εὐστόχως ἔγραψεν ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῇ ἑλληνικῶν δικαίων.

«Πολλοὶ Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι δημοσιογράφοι συντελοῦσι διὰ τῆς τουρκοφόβου γραφίδος των εἰς τὴν ἵδρυσιν μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς Βουλγαρίας, οἱ μὲν μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἐξυπηρετοῦσι τὰ πανσλαυϊστικὰ σχέδια τῶν φίλων καὶ συμμάχων ἡμῶν, οἱ δὲ τοὐναντίον μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀντιτάξωσιν ἐν πρόχωμα κατὰ τῆς καθόδου τῆς μοσχοβιτικῆς Ἄρκτου εἰς τὰς κυανᾶς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Ὅλοι οἱ βουλγαρόφιλοι, οἱ ὁποῖοι ἐξεθείαζον, δὲν γνωρίζω διὰ ποίας διαστροφῆς τοῦ δικαίου, τὰ τερατωδέστερα κατορθώματα τῶν πλέον ἀνειμένων κακούργων, ὅλοι οἱ μισέλληνες ἐπὶ τέλους τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου, βαρυνθέντες ν' ἀκούωσιν ἐξυμνουμένας τὰς ἀρχαίας καλλονὰς τῶν ἀθανάτων Ἀθηνῶν, ἠθέλησαν νὰ διασπείρωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν χονδροειδῆ ταύτην πλάνην, ὅτι σχεδὸν ὅλοι οἱ Μακεδόνες εἶνε καὶ θέλουσι νὰ εἶνε Βούλγαροι, ἐπειδὴ ὁμιλοῦσι βουλγαρικά... Καὶ κατὰ πρῶτον εἶνε καλῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Μακεδονίας εἶνε βουλγαρικός; Τινές, ὄχι οἱ ὀλιγώτερον ἐπιεικεῖς, ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη εἶνε καθαρῶς σερβική. Ἄλλοι ἀποδέχονται τὴν μετριόφρονα γνώμην, ὅτι αὕτη δὲν εἶνε ἀποκλειστικῶς μήτε σερβικὴ μήτε βουλγαρική, ἀλλὰ μῖγμα ἀμφοτέρων μετὰ δόσεως τινὸς ἑλληνικῆς, ἀλβανικῆς, τουρκικῆς καὶ βλαχικῆς. Τὸ μακεδονικὸν τοῦτο συνονθύλευμα ἔχει βουλγαρικὴν ἀπόχρωσιν πρὸς τὰ σύνορα τῆς ἡγεμονίας, καὶ σερβικὴν εἰς τὸ κέντρον καὶ τὸ βορειανατολικὸν ἀπὸ τοῦ Γευγελῆ καὶ τῶν Βοδενῶν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Δοϊράνης ἐννοοῦσιν εὐκολώτερον τὸν κάτοικον τοῦ Βελιγραδίου. Ὁ κ. Στὴγ ἀνεγνώρισεν εἰς μίαν ἔκθεσίν του, ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν κ. Δελκασσέ, ὅτι ἐν τῷ Βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης τουτέστιν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ ἐπεκτεινομένῃ πρὸς νότον τῆς Βουλγαρίας, εἶνε πολὺ δύσκολον νὰ χαράξῃ τις καθαρὸν διακριτικὸν σημεῖον μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Ἐπομένως οἱ Μακεδόνες, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ κατὰ προτίμησιν ἐκφράζονται εἰς τὴν βουλγαρικήν, πρέπει νὰ ὀνομασθῶσι σλαυόφωνοι καὶ οὐχὶ βουλγαρόφωνοι ἢ σερβόφωνοι.

Κατὰ τὴν παλίρροιαν καὶ τὴν ἀμπώτιδα τῶν ἐπιδρομῶν αἱ γλῶσσαι συνανεμίγησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ καταστῶσι δυσδιάκριτοι. Ἑκάστη μετεμορφώθη καὶ ἠκρωτηριάσθη ἐν τῇ συγκρούσει τῶν φυλῶν. Καὶ νῦν πῶς θὰ κατατάξωμεν τοὺς

σλαυοφώνους τούτους, προκειμένου περὶ πολιτικοῦ ζητήματος, εἰς ποῖον ἔθνος νὰ τοὺς προσκολλήσωμεν;

Εἷς ἀπόφοιτος τῶν Γυμνασίων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν προκαταρκτικῶν ἡμῶν σχολῶν θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ γράψῃ θαυμασίαν ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ εὐκόλου μέν, ἀλλὰ καὶ χυδαίου τούτου θέματος. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶνε μόνιμος βάσις, διὰ νὰ καθορίσῃ τις τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τῶν ἀτόμων, μήτε νὰ ὁρίσῃ τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν.

Θὰ εὕρῃ τις ἑκατὸν παραδείγματα διαφωτιστικά, παρατηρῶν ἁπλῶς πέριξ αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ στηρίξῃ ἀνεξελέγκτως τὰς παρατηρήσεις του.

Ἑκάστη ἐν Γαλλίᾳ ἐπαρχία ἔχει τὸ ἰδίωμα αὐτῆς, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε βεβαίως καθαρῶς γαλλικόν, ἀλλὰ καὶ κελτικὸν καὶ ἱσπανικὸν καὶ ἰταλικόν.

Ἐγὼ αὐτὸς ἐγεννήθην εἰς τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν Ἄλπεις, ὅπου ὁμιλεῖται ἡ ζεσουὰ (giçois) καὶ διῆλθον τὴν νεότητά μου εἰς τὰ ἀνατολικὰ Πυρηναῖα, ὅπου ἐπικρατεῖ καθ' ὁλοκληρίαν ἡ καταλανικὴ φιλολογία.

Ἐγνώρισα ἑκατοντάδας χωρικῶν, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα εἶνε ὡς ἡ κινεζική. Οἱ κάτοικοι τῆς Βρεττάνης, τῆς Προβηγγίας, τῆς Καταλανίας, τῆς Βάσκης, τῆς Κορσικῆς δὲν θεωροῦνται ὡς οἱ καλλίτεροι Γάλλοι; Πρέπει τις ν' ἀναφέρῃ τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, αἵτινες διῃρέθησαν εἰς τρεῖς γλώσσας; Εἰς τὸ Βέλγιον δὲν ὑπάρχει ἡ φλαμανδικὴ διάλεκτος παραπλεύρως τῆς ἰδικῆς μας γλώσσης; «Αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν ἐπιδρῶσι ποσῶς ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος, καὶ διὰ τοῦτο αἱ κυβερνήσεις οὐδέποτε ἀπεπειράθησαν νὰ τὰς ἐξαφανίσωσι». (V. Seignobos—**Αἱ ἐθνικότητες καὶ αἱ γλῶσσαι**).

Ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Βελγίῳ, ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ δὲν ὑπάρχει εἰμὴ μία καὶ μόνη ἐθνικὴ συνείδησις ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν γλωσσῶν. Ἐν τῇ τουρκικῇ Ἀσίᾳ βλέπομεν ἓν ἑκατομμύριον Ἑλλήνων ὁμιλούντων τὴν τουρκικήν. Τοὐναντίον δὲ ἐν Ἑλλάδι, ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Μακεδονίᾳ οἱ Τοῦρκοι ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικήν. Ἐν τῇ Ροδόπῃ οἱ Πομάκοι, Τοῦρκοι φανατικοί, ὁμιλοῦσι τὴν βουλγαρικήν. Εἰς τὸ Μοναστήριον «οἱ πλέον ἁγνοὶ ὑπέρμαχοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ»(1) ὁμιλοῦσι βλαχικά.

Χιλιάδες τινὲς Μακεδόνων ὁμιλοῦσι τὴν σερβικήν, διὰ ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι εἶνε βούλγαροι. Ja sam Bougarin». «Ἀρμένιοι, Ἰουδαῖοι, Τοῦρκοι καὶ Γάλλοι, χωρὶς νὰ εἶνε Ἕλληνες, ἐν Σμύρνῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Θεσσαλονίκῃ ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν(2)».

Ἐν Ἀνατολῇ πρὸ παντὸς πρέπει τις νὰ εἶνε ἐπιφυλακτικός, προκειμένου ν' ἀποφασίσῃ ἐπὶ ὡρισμένου θέματος. Ὁ κανὼν εἶνε ἡ ἐξαίρεσις καὶ ἡ ἐξαίρεσις εἶνε ὁ κανών.

Τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Μακεδόνων ἐκδηλοῦται σαφῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Σχολείῳ. Ἰδοὺ μεταξὺ ἄλλων τί ἔγραφε κατὰ τὸ 1883 πρὸς τὸν κ. Φρεσσινέ, Πρό-

---

1) Ἔκθεσις τοῦ κ. Στὴγ Γεν. προξένου τῆς Γαλλίας ἐν Θεσσαλονίκῃ πρὸς τὸν κ. Δελκασσέ.
2) «**Ἡ Τουρκία καὶ ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμός**» ὑπὸ V. Bérard.

εδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ κ. Γουσταῦος Λαφών, Πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Ἀδριανουπόλει, εἷς ἐκ τῶν κάλλιστα πληροφορημένων καὶ πλέον εὐπαιδεύτων ἀνατολιστῶν:

«Εἰς τὰς πεπολιτισμένας καὶ πολιτικῶς ὠργανωμένας χώρας ἀπὸ πολλοῦ ἡ θρησκεία ἑκάστου τῶν κατοίκων δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὸν γνώμονα τῆς ἐθνικότητός του.

»Ἀλλὰ πιθανῶς θὰ παρέλθωσι πολλὰ ἔτη διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ Μακεδονία εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ὅταν ἐκηρύχθη τὸ Σχίσμα κατὰ τὸ 1872 μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων, ὁ βουλγαρικὸς λαὸς εἶδε τοῦτο μετὰ κακοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἐπίστευσεν, ὅτι ἡ πίστις αὐτοῦ διέτρεχε μεγίστους κινδύνους. Ἀλλ' ἡ ἔμμονος καὶ διαρκὴς ἐργασία τῶν σλαυϊκῶν κομιτάτων ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ ρωσσικαὶ νίκαι ἀφ' ἑτέρου, κατώρθωσαν νὰ διασκορπίσωσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς δισταγμούς του τούτους καὶ νὰ προσκολλήσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν νέαν *ἐθνικὴν* του Ἐκκλησίαν . . . .

»Οὕτω οἱ σχισματικοὶ Βούλγαροι εὗρον τὸν καιρὸν νὰ καθησυχάσωσι τὴν συνείδησιν αὐτῶν. Θεωροῦσι δὲ σήμερον ἑαυτοὺς ὡς καλοὺς ὀρθοδόξους ὡς καὶ οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν Ἕλληνες. Ἡ θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ προπαγάνδα τόσον καλῶς ἐκαλλιέργησαν τὰ πνεύματα ἐν Βουλγαρίᾳ, Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, ὥστε δὲν ἀπέμεινε, κατὰ τὴν γνώμην μου, οὔτε εἷς Βούλγαρος, ὅστις ν' ἀγνοῇ, ὅτι τὸ Σχίσμα ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ θέσῃ πρὸ παντὸς φραγμὸν πολιτικὸν καὶ ἐθνολογικὸν μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν, ἢ διάκρισιν θρησκευτικήν. Μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, οἱ βουλγαρόφωνοι Χριστιανοί, οἱ προσκεκολλημένοι εἰς τὸ ἑλληνικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀναμένουσιν ἐκεῖθεν τὴν πιστοποίησιν αὐτῶν ὡς Ἑλλήνων καὶ οὐχὶ ὡς Βουλγάρων.

»Ἐὰν ὁ γνώμων οὗτος πρέπει νὰ εἶνε ἀληθὴς κατὰ γενικὸν κανόνα, δὲν ἤθελε φανῇ σφαλερός, προκειμένου νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ὁμάδας ὁμιλούσας τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν βουλγαρικὴν συγχρόνως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ θεωρήσῃ τις ὡς βάσιν βεβαίως ἐθνολογικῆς ταξινομήσεως, ὅταν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ χωρίον εὑρίσκωνται δύο στρατόπεδα ἀγρίως καταπολεμούμενα;

»Οἱ ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι θέλουσι νὰ εἶνε Ἕλληνες; Εἰς τὸ Χάσκοϊ ὡσαύτως, μεγάλην κωμόπολιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐπὶ 1000 οἰκογενειῶν ἀποτελουσῶν τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἑκατὸν περίπου, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε ἀπεσπάσθησαν τοῦ Φαναρίου.

»Οὗτοι ὀνομάζονται Ἕλληνες καὶ εἶνε Ἕλληνες μεθ' ὅλην τὴν κολοσσιαίαν καταπίεσιν, τὴν ἐνασκουμένην ἐπ' αὐτῶν πανταχόθεν.

»Ἀφοῦ λοιπὸν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἔνθα τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον δεσπόζει καὶ κυβερνᾷ τόσον δραστηρίως, ὑπάρχουσιν ἑκατοντάδες οἰκογενειῶν βουλγαροφώνων, αἵτινες λέγονται καὶ θέλουσι νὰ εἶνε ἑλληνικαί, δὲν εἶνε ἐξ ἴσου λογι-

»κὸν νὰ συμπεράνῃ τις κατ' ἀναλογίαν, ὅτι οἱ βουλγαρόφωνοι πληθυσμοὶ τῆς Μακε-»δονίας, οἱ ὁποῖοι εἶνε προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἀναμένου-»σιν ἐκεῖθεν τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν φρονήματος;

»Ἐξ ἄλλου εἰς μέγιστον ἀριθμὸν ἑλληνικῶν σχολείων ἐφοίτησαν μαθηταὶ βουλ-»γαρόφωνοι, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς συνεισφέρουσιν εἰς τὴν συντήρησιν αὐτῶν. Τίς θὰ «τολμήσῃ λοιπὸν νὰ εἴπῃ, μετὰ τὴν ἐπιβλητικὴν ταύτην ἐκδήλωσιν, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ »ὁποῖοι πράττουσι τοῦτο δὲν ἔχουσι συνείδησιν τῶν ἐθνικῶν των αἰσθημάτων; »Ὅταν λαός τις θέλῃ νὰ κάμῃ ἀπὸ μίαν γλῶσσαν καὶ ἀπὸ μίαν φιλολογίαν τὸ »ὄργανον καὶ τὴν τροφὴν τῆς σκέψεώς του, πῶς θὰ τολμήσῃ τις νὰ εἴπῃ εἰς τὸν »λαὸν τοῦτον:

»—Δὲν ἔχεις τίποτε τὸ κοινὸν μετὰ τῆς φυλῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία ὡμίλησε καὶ ἐ-»σκέφθη, ὅπως σὺ θέλεις νὰ ὁμιλῇς καὶ νὰ σκέπτησαι:

»Λοιπὸν δύναταί τις δικαίως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι οἱ βουγαρόφωνοι, οἱ ὁποῖοι συχ-»νάζουσι συγχρόνως εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, θέ-»λουσι νὰ εἶνε Ἕλληνες καὶ πρέπει ν' ἀναγνωρισθῶσιν ὡς τοιοῦτοι. Τοῦτο, τὸ ὁ-»ποῖον ἐφαρμόζεται εἰς τοὺς *βουλγαροφώνους Μακεδόνας*, πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ »μετὰ μεγαλειτέρου δικαίου εἰς τοὺς ἑλληνοβουλγαροφώνους, τουτέστι τοὺς ὁμι-»λοῦντας ἑλληνιστὶ καὶ βουλγαριστί».

«Ὁ κ. Γουσταῦος Λαφὼν καθορίζει ἀκολούθως τὸ μέρος τῆς Μακεδονίας, ἔνθα οἱ Ἕλληνες δύνανται νὰ διεκδικήσωσι δίκαια, τὰ ὁποῖα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἓν δημοψήφισμα θ' ἀποδείξῃ ὡς ἀληθῆ. Ἡ ζώνη τούτων θὰ καθορισθῇ διὰ γραμ-μῆς, ἀρχομένης ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέρος διὰ τοῦ ὄρους Σαμπλάνικα, διευθυνομένης πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐπιμηκυνούσης τὰς ἀνατολικὰς διακλαδώσεις τοῦ ὄρους τούτου διὰ μέσου τῶν κορυφῶν 1551, 1276, ὡς ὁ χάρτης τοῦ αὐστριακοῦ Ἐπιτελείου μᾶς δεικνύει τὸ ὕψος τῶν ὀρέων, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶνε ἄγνωστα.

«Ἡ ἑλληνικὴ γραμμὴ διέρχεται ἀκολούθως διὰ τοῦ χωρίου Πλέφκε καὶ ἐγγίζει πρὸς ἀνατολὰς τὰ χωρία Κουτρεδίν, Λαπάτκια καὶ Βεράνσι. Ἐκεῖθεν κατέρχεται πρὸς τὴν πεδιάδα διὰ νὰ ἀνέλθῃ καὶ πάλιν πρὸς τὸ Νοσπάλ.

«Στρέφει εἶτα πρὸς νότον, ἀκολουθοῦσα πάντοτε τὸ ὄρος Σέλκα, κάμπτει πρὸς ἀνατολάς, εἶτα ὀλίγον πρὸς βορρᾶν, φθάνει μέχρι τῶν ὀρέων Ροδεβὶλ καὶ Γκραμ-πόνικα καὶ ἀκολούθως εἰς τὸ ὄρος Τίτολ. Διέρχεται διὰ τοῦ Δεμήρ-Καποῦ, ἐγγίζει τὸ ὄρος Κιρὶς-Τέπε, καταλήγει εἰς τὸ ὄρος Κτένι, διέρχεται διὰ τῶν χω-ρίων Σγκραλίκτα, Τουρκτιάν, καὶ Ρέσικα, προσψαύει τὴν βορείαν ἄλυσον τοῦ Δε-μὶρ-δάγ, ἐπεκτείνεται πρὸς νότον διὰ τῶν κορυφῶν 1034 1435, κάμπτει πρὸς ἀνατολάς, ὄχι μακρὰν τοῦ χωρίου Παζὶλ καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ὄρους Στραγάϊ-Δάγ. Ἀκολουθεῖ ἐντεῦθεν τὴν νοτιανατολικὴν διεύθυνσιν καὶ ἐγγίζει τὴν κορυφὴν τοῦ Βέζ-Δάγ, τὴν κορυφὴν 1500, ὁπόθεν αὐτὴ διευθύνεται πρὸς τὰ χωρία Χοτσάλας καὶ Συντίν, συναντᾷ τὸν ποταμὸν Νέστον καὶ ἐξακολουθεῖ τοῦ λοιποῦ νὰ προχωρῇ

πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Ροσκόδου, ὁπόθεν ἀνέρχεται καὶ πάλιν τὰς νοτίας διακλαδώσεις τῆς Ροδόπης. Ἐντεῦθεν προχωρεῖ πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν κορυφῶν τοῦ Κνουσόδου Δάγ καὶ τοῦ Ἐσὲκ Κουλακλῆ-Δάγ, ὁπόθεν οὕτως ἀπολήγει εἰς τὴν κορυφὴν Σερσοντίζα-Τεπέ, ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Ἐν περιλήψει ἡ ἑλληνικὴ ζώνη θέλει περιλάβη τὰ δυτικά, τὸ κέντρον, τὸ νότιον καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Μακεδονίας.

Δὲν θὰ ὑπολογίσω ἐνταῦθα τὴν ἐπιστημονικὴν σημασίαν τοῦ συνοριακοῦ τούτου καθορισμοῦ, ἀλλὰ δύναμαι νὰ βεβαιώσω, μετὰ πολαπλῆς ἐρεύνας, ὅτι ἠκολούθησα καὶ ἐγὼ ἐν τοῖς τρισὶ βιλαετίοις τὰ συμπεράσματα τοῦ κ. Λαφών, τὰ ὁποῖα καὶ μετὰ εἴκοσιν ἔτη διετήρησαν τὸ κῦρος αὐτῶν.

Λαμβάνει δὲ τοῦτο πλειότερον κῦρος, διότι αἡ προπαγάνδα τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ τρόμου» (Ἔκθεσις Στὴγ) τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἀπεκαλύφθη κατὰ πλάτος. Δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βαρδάρη ἢ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Περίμ οὔτε εἷς Μακεδών, ὅστις νὰ θέλη νὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν Ἐξαρχίαν, νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τοῦ Βουλγαρισμου, ἀλλὰ μένει πιστὸς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, καὶ κηρύττει μεγαλοφώνως τὴν ἀδιάρρηκτον ἑνότητα μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἰδοὺ διατὶ οἱ Κομιτατζῆδες φονεύουσι, στραγγαλίζουσι καὶ ἀκρωτηριάζουσιν ἀγρίως τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς καὶ διδασκάλους. Ὅλα τὰ θύματα, τὰ ὁποῖα εἶδον νὰ πίπτωσι πρὸ τῶν ἐντρόμων ὀφθαλμῶν μου ὑπὸ τὰ ἐγχειρίδια τῶν *ἐπαναστατῶν* ἦσαν βουλγαρόφωνοι, οἵτινες ἠρνήθησαν νὰ ὁμολογήσωσι πίστιν εἰς τὸν Βουλγαρισμόν.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Τράϊκου Στέργιου ἐκ Κράντοβορ, ὅστις ὑπέστη τὸ τρομακτικώτερον τῶν μαρτυρίων, ὡμίλει σλαυϊστί, ἀλλ' ἐκήρρυττεν ὑπερηφάνως ἑαυτὴν ἑλληνικὴν καὶ ὑπερίσπηζε τὸν Ἑλληνισμόν καθ' ὅλων τῶν ἐπιθέσεων. Εἰς τὴν Κίρζιστα, ὅπου οἱ λησταρτάνται ἔκαυσαν ζωντανοὺς ἑπτὰ ἀνθρώπους, ἐξ ὧν ἡ μία ἦτο διδασκάλισσα εἴκοσιν ἐτῶν καὶ δύο παιδία 7 καὶ 9 ἐτῶν, ὑπέβαλα εἰς τοὺς συναθροισθέντας πέριξ τῶν πτωμάτων καὶ τῶν ἐρειπίων κατοίκους τὴν σαφῆ ταύτην ἐρώτησιν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ρώσσου Συνταγματάρχου Σδέρσκη, τοῦ διερμηνέως του, τοῦ ἀνακριτοῦ ἀντικαταστάτου τοῦ εἰσαγγελέως, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χωροφυλακῆς, τοῦ μουχτάρη κτλ. — Ὑπάρχουσι Βούλγαροι ἐν τῷ χωρίῳ; — «Οὔτε εἷς», μοὶ ἀπήντησαν. Εἴμεθα ὅλοι Ἕλληνες καὶ ἐννοοῦμεν νὰ μένωμεν Ἕλληνες». Ἐν τούτοις τὸ χωρίον εἶνε βουλγαρόφωνον, καὶ αἱ στατιστικαὶ τῆς Σόφιας τὸ θεωροῦσιν ὡς βουλγαρικόν.

Θὰ σᾶς καταδειχθῇ ἀναμφιβόλως, ὅτι οἱ Μακεδόνες, οἵτινες ἀποθνήσκουσι διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Τί σημαίνει ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁμιλοῦσι; Εἶνε Ἕλληνες κατὰ τὰ αἰσθήματα. Ἡ φιλοπατρία αὐτῶν θέτει εἰς ἀποφασιστικὴν ἐνέργειαν τὰ ἐγχειρίδια, τὰς βόμβας, τὸ πῦρ τῶν Βουλγάρων. Πρέπει ἡ Εὐρώπη ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν δικαιοσύνην κατὰ τὸν διακανονισμὸν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. Οἱ ἀγνοοῦντες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς κοινῆς πίστεως δύνανται νὰ ἐκθαμβῶνται μόνον, διότι οἱ Ἕλληνες ἐν Μακεδονίᾳ ὁμιλοῦσι τὴν σλαυϊκήν.

—«Τὸ στόμα εἶνε βουλγαρικὸν ἴσως, μοὶ εἶπεν εἷς βουλγαρόφωνος τῶν Βοδενῶν, ἀλλ' ἡ καρδία εἶνε ἑλληνική».

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους Μαρτίου καὶ τέλος).

Ἡ Ἤπειρος κατέχει σήμερον ἅπασαν τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξυπακουομένην ἐν τῇ ἀρχαιότητι χώραν, ἐκτὸς τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Πίνδου, ἤτοι τμήματος τῶν σημερινῶν ἐπαρχιῶν Ἄρτης, Τζουμέρκων καὶ Μετσόβου κειμένων ἐπαρχιῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν Ἀθαμανία ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Εὐρυτανίας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, εἰς τὴν τῆς Καρδίτσης καὶ τὴν τῶν Τρικκάλων τῆς Θεσσαλίας καὶ μέγα μέρος τῆς Τυμφαίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλομπάκας (Αἰγινίου) τῆς Θεσσαλίας καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τῆς Ὠρικίας καὶ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων, ἤτοι τῶν σημερινῶν ἐπαρχιῶν Χιμάρρας καὶ Λιαπουριᾶς, αἵτινες κατέχουσι τὸ βορειότερον τῆς χώρας ταύτης, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου, τοῦ κατέχοντος τὸ νοτιώτερον μέρος αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τῶν μεταξὺ Ἀκροκεραυνίων καὶ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου ἀκτῶν τοῦ Ἰονίου Πελάγους μέχρι τῆς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον διηκούσης ὀροσειρᾶς τοῦ Πίνδου, τῆς χωριζούσης τὴν σημερινὴν Ἤπειρον ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας, καὶ μέχρι τῆς Ὀρεστείας καὶ τῆς Παραυαίας πρὸς βορρᾶν, τῶν χωριζουσῶν ἐπίσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἰλλυρίας.

Ἡ οὑτωσὶ ὁριζομένη σημερινὴ Ἤπειρος διαιρεῖται εἰς ἓξ πνευματικὰς ἢ ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, ἤτοι α) τὴν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, κειμένην ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου, τοῦ χωρίζοντος σήμερον τὴν ἐλάσσονα ἐλευθέραν Ἤπειρον ἀπὸ τῆς μείζονος ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ὑποδούλου· β) τὴν τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως, περιλαμβανούσης τὰς πολιτικὰς ἐπαρχίας Πρεβέζης, Λούρου καὶ Μαργαριτίου· γ) τὴν τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. ἧς ὁ Μητροπολίτης τιτλοφορεῖται ὑπέρτιμος ἔξαρχος πάσης Ἠπείρου καὶ Κερκύρας, περιλαμβανούσης τὰς ὑποεπαρχίας (ναχιγὲ) Τσαρκοβίστης (Δωδώνης), Μαλακασίου (Κατσανοχωρίων καὶ Μετσόβου(1)), τοῦ μέχρι τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος

(1) Ἡ ἐπαρχία Μετσόβου διοικεῖται ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ ἐξάρχου, φέροντος βαθμὸν ἀρχιμανδρίτου, διοριζομένου δὲ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑποκειμένου ἱεραρχικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων.

τμήματος Κουρέντων καὶ Ζαγορίου· δ) τῆς Μητροπόλεως Παραμυθίας, τῆς περιλαμβανούσης τὰς πολιτικὰς ἐπαρχίας Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν, κειμένων τῆς μὲν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς, τῆς δὲ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος καὶ ἀμφοτέρων οριζομένων δυτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἰονίου Πελάγους· ε) τὴν τῆς Μητροπόλεως Βελλᾶς, περιλαμβανούσης τὴν πολιτικὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης (Κνωσσοῦ), ἐλάχιστα μέρη τῶν ὑποεπαρχιῶν Ζαγορίου καὶ Πωγωνίου καὶ ἅπαν τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος κείμενον τμῆμα τῆς ὑποεπαρχίας Κουρέντων· καὶ ζ) τὴν τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, περιλαμβανούσης τὰς πολιτικὰς ἐπαρχίας Πωγωνίου, Δελβίνου, Τεπελενίου Ἀργυροκάστρου καὶ Πρεμετῆς.

Πολιτικῶς δὲ διαιρεῖται εἰς ἐλευθέραν Ἤπειρον, περιλαμβανομένην ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὁριζομένην δυτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ ἀνατολικῶς ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Πίνδου καὶ συγκειμένην ἐκ δύο ἐπαρχιῶν: τῆς Ἄρτης καὶ τῶν Τζουμέρκων, τῶν ἀποτελουσῶν τὴν Νομαρχίαν Ἄρτης, καὶ εἰς ἀλύτρωτον Ἤπειρον ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, συνισταμένην ἐκ μιᾶς Γενικῆς Διοικήσεως (βελαγέτ) (1) μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα καὶ τρεῖς Νομοὺς τοὺς ἑξῆς:

Α'. Τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων, (Μουτεσαριφλὶκ) μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Ἰωάννινα, ἔχοντα πληθυσμὸν 25 χιλιάδες κατοίκους, ἐξ ὧν 18 ½ χιλιάδες εἰσὶν Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, 4 χιλιάδες ἑλληνότουρκοι ἑλληνόγλωσσοι καὶ 2 ½ χιλιάδες Ἰσραηλῖται ἑλληνόγλωσσοι, περιλαμβάνει δὲ ὁ Νομὸς οὗτος τὰς ἑξῆς ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας (καϊμακαμλὶκ):

1) Τὴν ἐπαρχίαν Ἰωαννίνων, περιλαμβάνουσαν τὰς ὑποεπαρχίας (ναχιγὲ) Κουρέντων, Τσαρκοβίστης, Μαλακασίου (Κατσανοχωρίων) καὶ Ζαγορίου μὲ πληθυσμὸν 95 χιλιάδων ψυχῶν, ἀνηκουσῶν ὡς ἑξῆς ἐθνολογικῶς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	81,000
» ἑλληνόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ βλαχόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	7.500
	88,500
Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, Μωαμεθανοὶ	4,000
	92,500
Ἰσραηλῖται ἑλληνόγλωσσοι	2,500
Τὸ ὅλον	95,000

2) Τὴν ἐπαρχίαν Παραμυθίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Παραμυθίαν, τὴν ἀρχαίαν Φωτικήν, κειμένην ἐν τῇ μέσῃ Θεσπρωτίᾳ, ἥτις καὶ Ἀϊδωνία ὠνομάζετο ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τουρκοκρατίας καὶ οὕτως εἰσέτι ὀνομάζεται καὶ σήμερον τουρκιστὶ καὶ ἀλβανιστὶ (Αϊδωνάτ), διεσώθη δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔκ τινος ἐκκλησίας τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, φερούσης τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Δονάτου, μὴ ὑπαρχούσης σήμερον, οὐδὲ τοῦ ἐν λόγῳ Ἁγίου τιμωμένου πλέον ὡς πολιούχου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κατοικεῖται ὑπὸ 15 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

1) Εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τῆς Ἠπείρου ὑπάγονται καὶ τινες ἀλβανικαὶ ἐπαρχίαι.

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί.	8,500
Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ συγχρόνως ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι Χρισ.	1,500
	10,000
Ἕλληνες Μωαμεθανοὶ ἑλληνόγλωσσοι	1,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοί, ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι συγχρόνως	4,000
Τὸ ὅλον	15,000

3) Τὴν ἐπαρχίαν Μετσόβου, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μέτσοβον, κειμένην ἐν Τυμφαίᾳ τῆς Μολοσσίας, ἥτις κατοικεῖται ὑπὸ 5 χιλιάδων κατοίκων ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί.	2,500
Ἕλληνες βλαχόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐνταυτῷ ὀρθόδ. Χριστιανοὶ	2,500
Τὸ ὅλον	5,000

4) Τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κόνιτσαν, τὴν ἀρχαίαν Κνωσσόν (;) κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κατέχει σχεδὸν τὴν ὁριζομένην χώραν βορείως μὲν ὑπὸ τοῦ Βοείου ὄρους, νοτίως δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ζαγορίσιου, περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ἀρχαίας Τριφυλίας καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 17,000 κατοίκων ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί.	17,250
» » Μωαμεθανοί.	250
Τὸ ὅλον	17,500

5) Τὴν ἐπαρχίαν Λεσκοβικίου, κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Λεσκοβίκιον, καὶ κατοικουμένην ἐκ 15 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ ὀρθόδοξοι Χριστ.	11,000
Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ τὸ πλεῖστον ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ	4
Τὸ ὅλον	15,000

Καὶ 6) Τὴν ἐπαρχίαν Φιλιατῶν, μὲ πρωτεύουσαν τοὺς Φιλιάτας, τὸ ἀρχαῖον ἠπειρωτικὸν Ἴλιον. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς ἀρχαίας Κεστρίνης καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 25 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι Χριστιανοί.	15,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοί, ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι συγχρόνως	10,000
Τὸ ὅλον	25,000

Β'.) Τὸν Νομὸν Πρεβέζης (Μουτεσσαριφλίκ) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν, κειμένην ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη περιλαμβάνει τρεῖς ἐπαρχίας (καϊμακαμλίκ), τὰς ἑξῆς:

1) Τὴν ἐπαρχίαν Πρεβέζης, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν, ἐπὶ ρωμαιοκρατίας κτισθεῖσαν πρὸς τιμὴν τῆς αὐτόθι νίκης τοῦ Καίσαρος, περιλαμβάνει δὲ ἡ ἐπαρχία αὕτη τὴν ἀρχαίαν Κασσωπαίαν καὶ μέρος τῆς Ἀμβρακίας καὶ ἔχει πληθυσμὸν 15 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	14,000
Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι Μωαμεθανοὶ	1,000
Τὸ ὅλον	15,000

2) Τὴν ἐπαρχίαν Λούρου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πολίχνην Λοῦρον, κείμενον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Λούρου (ἀρχαίου Ὠρωποῦ). Ἡ ἐπαρχία αὕτη κατέχει μέρος τῆς Ἀμβρακίας καὶ τῆς Κασσωπαίας καὶ ἔχει πληθυσμὸν 19,500 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	19,000
Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, Μωαμεθανοὶ	500
Τὸ ὅλον	19,500

Καὶ 3) τὴν ἐπαρχίαν Μαργαριτίου μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μαργαρίτι, κειμένην ἐντὸς τῆς Θεσπρωτίας καὶ περιέχουσαν 24 χιλιάδας ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	4,500
Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι καὶ ἀλβανόγλωσσοι συγχρόνως ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	4,500
	9,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐνταυτῷ	15.000
Τὸ ὅλον	24,000

Καὶ Γ΄.) Τὸν Νομὸν Ἀργυροκάστρου (Μουτεσσαριφλίκ), μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὴν ἀρχαίαν Ἀργυρίνην, περιλαμβάνοντα τὰς ἑξῆς ἐπαρχίας (Καϊμακαμλίκ).

1) Τὴν ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ἀργυρόκαστρον (Ἀργυρίνην). Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἀντικαθιστᾷ περίπου τὴν ἀρχαίαν Ἀτινταναν καὶ ἔχει πληθυσμὸν 40,000 χιλιάδων ψυχῶν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	18,000
Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	2,000
Τὸ ὅλον Ἕλληνες	20,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ ἑλληνόγλωσσοι	20,000
Τὸ ὅλον	40,000

2) Τὴν ἐπαρχίαν Πωγωνίου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πολίχνην Βοστίναν, κειμένην ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς Χαονίας καὶ τοῦ δυτικοῦ τῆς Μολοσσίας καὶ ἔχουσαν πληθυσμὸν 21 1)2 χιλιάδων Ἑλλήνων, ἑλληνογλώσσων καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Ἡ ὀνομασία τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὀφείλεται εἰς τὸ πόλισμα Πωγωνιανήν, κτισθεῖσαν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου.

3) Τὴν ἐπαρχίαν Πρεμετῆς μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρεμετήν, κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Ἀώου καὶ ἔχει πληθυσμὸν 29 χιλιάδων ψυχῶν, ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνογλωσσοι ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	12,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι	17,000
Τὸ ὅλον	29,000

4) Τὴν ἐπαρχίαν Τεπελενίου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πολίχνην Τεπελένι, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἀντιγονείας. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ Ἀώου καὶ ἔχει πληθυσμὸν 26 χιλιάδων ψυχῶν, ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	8,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ	18,000
Τὸ ὅλον	26,000

5) Τὴν ἐπαρχίαν Δελβίνου, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Δέλβινον, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Φοινίκην. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται ἐν πλήρει Χαονίᾳ, ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Χιμάρρας μέχρι τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ ἔχει πληθυσμὸν 22 χιλιάδων ψυχῶν, ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι ὀρθόδοξοι, Χριστιανοὶ	16,000
» ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	2,000
Τὸ ὅλον Ἕλληνες	18,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ	4,000
Τὸ ὅλον	22,000

Καὶ 6) Τὴν ἐπαρχίαν Χιμάρρας καὶ Λιαπουριᾶς μὲ πρωτεύουσαν, ἄλλοτε μὲν τὸ τουρκοαλβανικὸν χωρίον Κούτσι, νῦν δὲ τὴν ἑλληνικὴν πολίχνην Χιμάρραν, κειμένην παρὰ τὸν λιμενίσκον Πάνορμον (Παλέρμο) ἀντικρὺ τῆς κερκυραϊκῆς νησίδος Ἐρικούσης. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει πληθυσμὸν 16 χιλιάδων ψυχῶν, ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι καὶ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	4,000
» ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι ἐν ταὐτῷ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	4,000
Τὸ ὅλον	8,000
Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοί, ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐν μέρει ἑλληνόγλωσσοι	8,000
Τὸ ὅλον	16,000

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Χ. Χρηστοβασίλης

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Παραλαμβάνομεν τὴν ἐπομένην περισπούδαστον μελέτην ἐκ τῆς «Σάλπιγγος» τῆς Λεμησσοῦ τῆς Κύπρου:

«Ὁ ἐθνικὸς ἀπόστολος τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζης ἐξετέλεσε τὸ δεύτερον πολύτιμον περιοδεῖαν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ νῦν μετὰ τιμῶν ἐπιστρέψας εἰς τὰς Ἀθήνας θὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν του, τῶν νέων του σκέψεων. Ἐν Εὐρώπῃ ὁ ἀνὴρ οὗτος διπλοῦν ἐπεδίωξε σκοπόν: εἰργάσθη παρὰ τοῖς ξένοις· εἰργάσθη καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις. Τοὺς μὲν προσεπάθησε νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ συμφιλιώσῃ μεθ' ἡμῶν, τοὺς δὲ νὰ ἑνώσῃ, νὰ ἐξεγείρῃ, νὰ ἐμπνεύσῃ νέαν ζωήν. Ἐὰν δὲ εἰσέτι δὲν ἀπεκόμισε μεγάλους καρποὺς χάριν τῆς μεγάλης ἐθνικῆς του ἀποστολῆς, πάντως ἔρριψε τὰ σπέρματα καὶ παρεσκεύασε τὸ ἔδαφος, ὅ περ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀφήκαμεν εἰς τὴν διάκρισιν ἀσπονδοτάτων ἡμῶν ἐχθρῶν. Δι' αὐτοῦ ἡ Ἑταιρεία τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ὑψώθη εἰς περιωπὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ καταστῇ ἐθνικὸν ἵδρυμα, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ Πανέλληνες ὀφείλομεν νὰ ἐνδιαφερώμεθα μετὰ ζέσεως καὶ ἐμπιστοσύνης. Εὐχῆς δὲ ἔργον εἶνε ὅπως καὶ ἄλλοι ἰσάμιλλοι καὶ καλλίτεροί του ἐργάται ἀναφανῶσιν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς μὲ εὐρυτάτας καὶ εὐσταθεστάτας βλέψεις, μὲ πανελλήνιον νοῦν καὶ καρδίαν. Σήμερον εἴπερ ποτὲ ἔχομεν μεγίστην ἀνάγκην τοιούτων ἐθναποστόλων, διὰ τῆς δράσεως τῶν ὁποίων νὰ ἐπιδιωχθῶσι παντὶ σθένει ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἔθνους, ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ ἕνωσις καὶ ἡ θεραπεία τῶν τιλμαφεστάτων ἡμῶν πόθων καὶ συμφερόντων. Εἷς καὶ μόνος ἀνὴρ εἰς τί δύναται νὰ προφθάσῃ ἐνώπιον τόσων ἀθρόων ἀπαιτήσεων; Οὐδὲ εἶνε σημεῖον πληθώρας ζωῆς παρά τινι ἔθνει, ὅταν οἱ πολλοὶ ἀδρανῶσι καὶ τὰ πάντα ἀναμένωσι παρ' ἑνὸς καὶ μόνου. Ἡ Γερμανία ὑπέβαλε τὸν τρόμον τοῦ ναπολεοντείου φάσματος καὶ ἀνακαινισθεῖσα ἡνώθη, ἐνίκησε καὶ ἐπλήρωσε τὰ ἐθνικά της ἰδεώδη, ὅταν μεταξὺ τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς παρουσιάσθη ἡ θαυμασία ἐκείνη καὶ κατὰ ποιὸν καὶ κατὰ ποσὸν ἐργασία. Ἐν αὐτῷ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει δὲν ἔμενεν ἄλλοτε μόνος ὁ Κοραῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν πολλοὶ ἠγέρθησαν καὶ

ἐνεφανίσθησαν ἐν αὐτῷ ὡς στήλη φωτὸς καὶ θείου πυρός, δι᾽ ὧν ἐφωτίσθη ἡ νὺξ τῆς δουλείας καὶ ἥναψεν ἡ πυριταποθήκη τοῦ 21, τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀθανάτου. Δόξα τῷ Θεῷ, σήμερον ἔχομεν πανταχοῦ πλειοτέρους ἢ ἄλλοτε λογίους καὶ ἱκανοὺς ἄνδρας, οἵτινες δὲν πρέπει νὰ κύπτωσι μόνον εἰς τὰ βιβλία των καὶ ν᾽ ἀσχολῶνται ἐπὶ μόνου τοῦ γραφείου των. Πᾶς τις αὐτῶν σήμερον δέον ν᾽ ἁμιλλᾶται, ὅπως ἐπικοινωνῇ μὲ εὐρύτερον κύκλον ὁμοεθνῶν, ἀνταλλάσσων καὶ διασκορπίζων ὑγιεῖς σκέψεις καὶ προκαλῶν γενναίαν καὶ ἐθνωφελῆ συνεργασίαν. Ὅπως δὲ σήμερον ὑγιῶς ἤρξατο καὶ παρ᾽ ἡμῖν νὰ νοῆται ἡ δημοσιογραφία, ὡς τὸ ἱερὸν ὑψηλὸν βῆμα τοῦ λόγου, τῆς ἐπιστήμης, τῶν ἐθνικῶν καὶ παγκοσμίων βλέψεων, οἱ ἡμέτεροι λόγιοι, οἱ ἑκασταχοῦ διεσκορπισμένοι, ἠδύναντο νὰ ἑνωθῶσι διὰ στερρᾶς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας καὶ νὰ διαδώσωσιν ἐκεῖθεν πᾶσαν ὑψηλὴν γνῶσιν, εὐγενῆ αἴσθησιν καὶ ἀνδρικὴν πεποίθησιν περὶ τῶν μέσων καὶ τῶν τρόπων τῆς ποικίλης ἀποκαταστάσεως καὶ παλιγγενεσίας ἡμῶν. Ἔχομεν πρωτίστως ἀνάγκην διαδόσεως ὅλων τούτων, διότι ἀπ᾽ αὐτῆς πρόκειται ν᾽ ἀρχίσωσι τὰ καλὰ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἔργα. Οἱ ὀρθῶς σκεπτόμενοι, αἰσθανόμενοι, γράφοντες καὶ δρῶντες, ἠδύναντο συχνότερον νὰ συναντῶνται ἐπὶ τοῦ πολυτίμου τούτου βήματος, ἐνισχύοντες τὴν κοινὴν γνώμην, καθιστῶντες αὐτὴν δραστικώτατον ὄργανον ἐθνικοκοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ὠφελείας καὶ ἐνεργητικότητος καὶ ἐμπνέοντες τὸν εὐγενῆ φανατισμὸν εἰς τὸν λαόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου πάντοτε τὸ βῆμα τῆς προόδου θὰ εἶνε παρ᾽ ἡμῖν σημειωτόν. Ἤδη τὰ στοιχεῖα τοιαύτης κινήσεως ἐσχηματίσθησαν καὶ ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα, ἀπαιτεῖται ὅμως νὰ μὴ μείνωμεν ὅπου εἴμεθα. Τὸ παράδειγμα τοῦ κ. Καζάζη εἶνε ἄξιον μιμήσεως. Δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀφήσωμεν μόνον. Ἂς τὸν ἀκολουθήσωμεν, ὡς πρόδρομον εὐρείας σταδιοδρομίας, πάντες οἱ δυνάμενοι ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ χώρᾳ καὶ ἐν τῇ διασπορᾷ. Πρὸ πάντων ὅμως οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ, οἱ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ζῶντες Ἕλληνες λόγιοι, εἴτε καθηγηταί, εἴτε σπουδασταί, δέον νὰ προσέξωσιν εἰς τοῦτο. Διότι ἐκεῖ διὰ πολλοὺς λόγους κεῖται μεγάλη τις δύναμις, ἣν ἄλλοτε ἐγνωρίζομεν δεξιῶς νὰ ἐκμεταλλευώμεθα. Ἐκεῖ ἐμορφώθη ὁ περιβόητος φιλελληνισμός, ὅστις εἰς παρῳχημένους χρόνους παρέσχεν ἡμῖν ἀξιοσημείωτον βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν. Ἀλλ᾽ αὐτὸς ἐμορφώθη καὶ μᾶς ὠφέλησε κατόπιν συστηματικῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἐργασίας ὑπὸ σειρᾶς λογίων ἀνδρῶν, οἵτινες φεύγοντες τὸ δούλιον ἦμαρ τῆς πατρίδος των, κατέφευγον εἰς τὴν Δύσιν, ἵνα κάλλιον ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Ἡ δρᾶσις τῶν λογίων φυγάδων τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε δι᾽ ἡμᾶς πολυτιμοτάτη. Τὸ ὄνομά των ἔγινεν ἀείμνηστον ἐν τῇ ἐθνικῇ παραδόσει καὶ ἀναγκάζει ἡμᾶς σήμερον νὰ τὸ τιμήσωμεν δι᾽ ὁμοίας ζωῆς. Εὐτυχία διὰ τὸ ἔθνος μας, ἐὰν οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ Ἕλληνες λόγιοι προήγοντο εἰς τοῦτο δι᾽ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀνενδόνου ἀγῶνος.

Κατὰ τὸν Onken τὸ Βυζάντιον ἐχρησίμευσεν ὡς ὁ δούρειος ἵππος, ἐξ οὗ ἐξεπήδησε καὶ διέδραμεν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἡ σοφία, ἡ ἐπιστήμη, ἡ φιλομουσία. Πολλοὶ

ἐξ αὐτῶν πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν μεταχειρισθέντες τὴν Ἰταλίαν ὡς γέφυραν, μετελαμπάδευσαν εἰς τὴν Δύσιν τὸ φῶς τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξαισίαν πνευματικὴν καὶ λοιπὴν αὐτῆς ἀναγέννησιν. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, πλήρεις σοφίας ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας, οὐ μόνον τὸν πόθον πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐνέσπειραν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Εὐρωπαίων, οὐ μόνον τὴν διὰ πολλῶν ἀγώνων σύστασιν πολυωνύμων σχολῶν, Ἀκαδημιῶν, Πανεπιστημίων, Γυμνασίων καὶ Βιβλιοθηκῶν ἐπεδίωξαν, οὐ μόνον τὴν προμήθειαν σπουδαιοτάτων ἑλληνικῶν χειρογράφων κατώρθωσαν, οὐ μόνον τὴν συγγραφὴν ἢ μετάφρασιν χρησιμωτάτων βιβλίων ἐπέτυχον πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἔθνους των, ἀλλὰ καὶ εἰργάσθησαν μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἐθελοθυσίας πρὸς χάριν τοῦ δεινοπαθοῦς Γένους, πρὸς ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ ἀνεξαρτησίαν. Ἐν τούτῳ προσεπάθησαν νὰ ὑπεκκαύσωσι παρὰ τοῖς ξένοις διακαῆ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα, κεντρίζοντες αὐτὴν διὰ πυρίνων λόγων καὶ ὑποδαυλίζοντες δι' ἀκαμάτων πρακτικῶν ἐνεργειῶν παρὰ ταῖς αὐλαῖς τῶν Παπῶν, τῶν Βασιλέων καὶ Μεγιστάνων τῆς Δύσεως, ὁτὲ μὲν ἀθροίζοντες χρήματα διὰ τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς, ὁτὲ δὲ κινοῦντες εἰς σταυροφορίας κατὰ τῶν Τούρκων. Οὗτοι ἐτίμησαν ἐν Εὐρώπῃ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ ἐκήρυξαν τὴν ὕπαρξιν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν τυραννουμένων Ἑλλήνων. Ἄνευ αὐτῶν ἡ Εὐρώπη θὰ ἠγνόει τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς θὰ ἐστερούμεθα σπουδαιοτάτης παρηγορίας καὶ ὑποστηρίξεως. Ἐν μιᾷ λέξει ἔρριψαν τὰ σπέρματα τοῦ φιλελληνισμοῦ, ἐπότισαν καὶ ἐκαλλιέργησαν αὐτόν. Καίτοι δὲ πᾶσαν εὐημερίαν εὕρισκον ἐν Εὐρώπῃ, ἐν τούτοις διηνεκῶς ἐνοστάλγουν καὶ ἐπόθουν τὴν πατρίδα των ἐλευθέραν τοῦ ζυγοῦ καὶ ἀναπτυσσομένην κατὰ τὰς ἀθανάτους παραδόσεις τοῦ παρελθόντος. Διὸ τὰ πάντα ἔπραττον πρὸς πλήρωσιν τῶν γλυκερῶν τούτων ἐλπίδων μετ' ἀκαταγωνίστου θάρρους, μηδενὸς φειδόμενοι καὶ πάσχοντες ὅσα καὶ ὅ τι ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς. Τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀπόρους Ἑλληνόπαιδας ἐβοήθουν καὶ ἐπροστάτευον, τινὰς τούτων ἐξεπαίδευον ἰδίαις δαπάναις, εἰς Ἑλλάδα ἐξαπέστελλον χρήματα καὶ βιβλία καὶ πολλάκις αὐτὴν μυστηριωδῶς περιώδευον ὡς ἀπεσταλμένοι Εὐρωπαίων ἡγεμόνων, ἵνα τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ πνευμάτων κατοπτεύσωσι καὶ ἐνεργήσωσι τότε καὶ κατόπιν διὰ τὴν ἐθνεγερσίαν. Ἐν γένει ἐνέκλειον ἐν τῇ ψυχῇ των τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος διὰ τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα.

Μεταξὺ αὐτῶν καίτοι δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν καμμίαν προτίμησιν, διότι ὅλοι εἶνε ἀείμνηστοι, ἐν τούτοις διακρίνομεν διὰ τὴν δραστηριότητα ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἰδέας καὶ τὴν ἀκάθεκτον φιλοπατρίαν των τὸν Καρδινάλιον Βησσαρίωνα, τὸν Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶν, τὸν Ἰάνον Λάσκαριν, τὸν Μάρκον Μουσοῦρον καὶ τὸν Ἀντώνιον Ἔπαρχον. Ὁ πρῶτος, περιερχόμενος τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης πρὸς σχηματισμὸν σταυροφορίας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀπέθανε καθ' ὁδόν, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ῥώμην, ἐκ μαρασμοῦ, μελαγχολίας καὶ ἀπογοητεύσεως, διότι ὁ Γάλλος βασιλεὺς ὄχι μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἀκροασθῇ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠτίμασε καὶ ἐν τῷ προσώπῳ

του ὕβρισε καὶ ἐμυκτήρισεν ὁλόκληρον ἔθνος, ἄλλοτε μὲν ἔνδοξον, τότε δὲ σπαρασσόμενον ἐν τῇ δουλείᾳ. Ὁ δεύτερος εἶνε ὁ πρῶτος συστήσας ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ τὴν πρώτην σχολὴν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἀνὴρ ἐκτιμηθεὶς τοσοῦτον, ὥστε ὠνομάσθη «θειότατος διδάσκαλος» ὑπὸ τῶν ἐνθουσιωδῶν μαθητῶν του, ὧν πολλοὶ ἀπέβησαν ὀνομαστότατοι. Ὁ τρίτος πολυμαθής, χρηστὸς καὶ φιλογενέστατος, δοξάζων, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δύναται ν' ἀνακύψῃ ἐκ τῆς δουλείας ἅμα παιδευθῇ, ἐσύστησεν ἐν Ρώμῃ ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου λόφου «Ἑλληνικὸν γυμνάσιον» ἐπὶ Πάπα Λέοντος τοῦ Ι' χάριν τῶν ἑλληνοπαίδων. Θερμουργότατος δὲ ὢν πατριώτης δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐνώπιον Πάπα καὶ ἡγεμόνων ἠγόρευε κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐζήτει ἀγάπην καὶ προστασίαν χάριν τῶν Ἑλλήνων. Πάντα ὁμοεθνῆ πρόσφυγα ἔχοντα ἀνάγκην τὸν ἐβοήθει μετὰ προθυμίας. Ἐν Ρώμῃ ἐθεωρεῖτο καὶ ἐκαλεῖτο «Πρόξενος των Ἑλλήνων», μεγαλοπρεπής, γενναιόψυχος, συμπαθὴς καὶ εὐεργετικός. Τὸ ὕψιστόν του μέλημα ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος. Περὶ τούτου ὁ Μάρκος Μουσοῦρος, εἷς τῶν μαθητῶν του, ἔν τινι πρὸς αὐτὸν προσφωνήσει ἔλεγε : «Σὺ γὰρ τῶν ἄλλων τὰ καθ' ἑαυτοὺς σκοπούντων κοινὸς ἁπανταχοῦ τῶν Ἑλλήνων καθίστασαι προστάτης. Σὺ ὡς οὐδεὶς ἕτερος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος σωτηρίας ἐγρήγορας... πάντα κάλων σείων... τοὺς Ἕλληνας ἀπαλλαγέντας τῆς πικροτάτης καὶ χαλεπωτάτης δουλείας ἐπ' ἐλευθερίαν ἐξελέσθαι. Τούτου γὰρ ἐφίεσαι μόνου, τούτου φροντίζεις, τούτου νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν ἐννοεῖς, ὑπὲρ τούτου καὶ τοὺς ἐσχάτους κινδύνους ὑποσταίης ἂν καὶ μυρίων ἂν θανάτων καταφρονήσαις, γενναῖος ὤν.» Μάλιστα δὲ τόσον ἐπροχώρει ὁ Μουσοῦρος, ὥστε ἐξέφρασε τότε τὴν ἐλπίδα, ὅτι διὰ τοῦ Πάπα Λέοντος Ι' καὶ τοῦ Ι. Λασκάρεως «Ἐλευθερωθήσεται ἡ Ἑλλάς», ὅπως καὶ ἄλλοι τοιαύτην ἐλπίδα ἐξέφραζον ἐπὶ εὐκλεεστάτων τινῶν καὶ φιλογενεστάτων Πατριαρχῶν μας. Ὁ τέταρτος Μάρκος ὁ Μουσοῦρος, εὐγενέστατος καὶ ἑλληνικώτατος τὸ φρόνημα καὶ τὸ αἴσθημα Ἕλλην, ἐπεδόθη ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὴν σπουδήν, ἵνα δυνηθῇ ὅσον κάλλιον νὰ ὠφελήσῃ καὶ βοηθήσῃ τὴν πατρίδα του. Ἔν τινι πρὸς ἑαυτὸν ἀποστροφῇ λέγει τὰ ἑξῆς : «σὺ δέ, ὦ καλὲ Μουσοῦρε, οἴκοθεν ἀπεδήμησας εἰς Ἰταλίαν, ἵνα παιδευθῇς ἐκεῖνα μάλιστα τῶν παιδευμάτων, δι' ὧν θὰ ἠδύνασο ν' ἀποδείξῃς σεαυτὸν χρησιμώτατον τῇ πατρίδι καὶ κατὰ τὴν ἐμπορίαν ταύτην ἀπέλιπες μὲν γονέας ἤδη γεγηρακότας, ἀπέλιπες δὲ τὴν ἐρατεινὴν τῶν φιλτάτων ἑταίρων ὁμηλικίην.» Ὅτε δὲ ὑπό τινος φίλου του καὶ μαθητοῦ τῷ προσηνέχθη ὡραῖον ἀγροκήπιον πρὸς βίον ἄνετον, ἀπηρνήθη τὴν δωρεὰν εἰπών, «εἰσέτι δὲν ἐγήρασα· ἐπὶ τοῦ παρόντος προτίθεμαι νὰ διατρίψω ἱκανὸν χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ· καὶ ἂν μὴ δυνηθῶ νὰ περιποιήσω εὔκλειαν τῇ πατρίδι, θὰ προσπαθήσω ὅμως ὅση μοι δύναμις καὶ σπουδὴ νὰ τηρήσω τοῦ Ὁμήρου νόμον, τοῦτο δ' ἔστι νὰ μὴ καταισχύνω τῶν πατέρων τὸ γένος. Τελευταῖον δὲ διανοοῦμαι νὰ ἀνατρέψω οἴκαδε, ὅπως γηροτροφήσω τοὺς γεννήσαντας καὶ καταλύσω τὸν βίον ἐπὶ τοῦ ποθεινοτάτου ἐδάφους». Καὶ οὗτος ἐθεώρει τὴν διάδοσιν τῆς ἑλ-

ληνικῆς παιδείας ἐν τῷ ἔθνει μας ὡς ὑπομόχλιον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Τοιαύτην περὶ τῆς παιδείας γνώμην εἶχε καὶ ὁ Κερκυραῖος Ἀντώνιος Ἔπαρχος, ἀνὴρ πατριωτικώτατος, ὅστις καθ' ὅλον του τὸν βίον δύο τινὰ ἐπεδίωξε, τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἔθνους διὰ τῆς παιδείας καὶ τὴν ἐνέργειαν παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς τῆς Δύσεως πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μονεμβασίας Ἀρσένιον ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «τὸ βέλτιστον ἡμῖν ἡ πατρὶς ἀπώλετο, σὺν ταύτῃ δὲ ἀπώλοντο τὰ ἀγαθὰ πάντα. Ἂς σώσωμεν τοὐλάχιστον τὴν παιδείαν, διότι ἂν συμβῇ καὶ ταύτην ν' ἀπολέσωμεν, τίς ἡ χρεία πλέον νὰ ζῶμεν οἱ Ἕλληνες ὡς αὐτόχρημα ζῶα καὶ περιφρονημένοι ἐν τῷ κόσμῳ;» Αὐτὸς εἶνε ὁ πρῶτος, ὅστις δὲν ἐλπίζει διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος τόσον εἰς τὴν ξενικὴν ἐπικουρίαν, ὅσον εἰς τὴν τοῦ ἔθνους αὐτενέργειαν. Διὸ πάντα τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος ἀναφέρει εἰς τὴν γενικὴν ἀδράνειαν, εἰς τὴν ἐθνικὴν νωχέλειαν καὶ ἀμέλειαν. «Τίς ἐσύλησε, λέγει που, τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὰς ἕξεις; Τίς τὰς δυνάμεις ἀπώλεσε; Τίς ἀφεῖλε τὸν ὑγιᾶ λόγον; Τίς ἀρετήν; Τίς πολιτείας ἐπιστήμην; Τίς δίκης γνῶσιν καὶ νόμων; Τίς ἀπετύφλωσε τὸν νοῦν ἡμῶν; Τίς βαρβάρων ἀγριωτέρους ἐποίησε; Μήπως ἡ τύχη; Ἀλλ' ἡ τύχη οὐδαμῶς δεσπόζει τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Μήπως ἡ Θεία Πρόνοια κατημέλησεν ἡμῶν; Ἀλλ' αὕτη αὐτεξουσίους ἐξ ἀρχῆς ἐδημιούργησε. Μήπως ἡ εἱμαρμένη τὸ γένος ἡμῶν κατηνάγκασε; Ἀλλ' οὐδ' αὐτὴ ἐφάπτεται τὸ ἐφ' ἡμῖν. Τίς πταίει λοιπόν; Τίς ἀδικεῖ; Οὐδείς. Ἡμεῖς αὐτοὶ ἐχθροὶ καὶ λησταὶ καὶ λωποδύται ἡμῶν αὐτῶν ἐγενόμεθα. Ἡμεῖς τὸν θεῖον σπινθῆρα ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἀνακραθέντα σβεννύομεν. Ἡμεῖς τὸν ἀνθρωπισμὸν ἀπωλέσαμεν. Ὅταν γὰρ ἡμῶν αὐτῶν ἀμελῶμεν, τί δεῖ προσδοκᾶν ἄλλο; Δεῖ πάντως τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνθρωπον ἐπιμεληθῆναι ἑαυτοῦ καὶ προπαρασκευάσαι τὴν ψυχήν, παιδευθῆναι δὲ καὶ διδαχθῆναι». Τὸ ὅτι δὲ ὁ Ἕλλην δὲν προκόπτει κατὰ τοὺς παρόντας χρόνους αἰτίαν ἄλλην δὲν ἔχει, εἰμὴ μόνον τὸ ὅτι οὗτος «ἠμέλησεν ἑαυτοῦ.» Διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἐμμέτρῳ του θρήνῳ εἰς τὴν «Ἑλλάδος καταστροφήν», περιγράφων τὴν δυσμοιρίαν τῆς Ἑλλάδος, παρακαλεῖ τοὺς Οὐρανίωνας νὰ παράσχωσι «σώφρονα νοῦν εἰς τοὺς ἀστούς», ἵνα οὕτω δι' ἑαυτῶν σωφρονούντων καὶ καλῶς δρώντων καταπολεμηθῶσι τὰ τόσα δεινὰ τοῦ ἔθνους.—Ἐν γένει τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τοῦ τόσον γνωστοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ καὶ ἄλλων πολλῶν, ὡς διδασκάλων ἢ ὡς σπουδαστῶν ζησάντων ἐν τῇ Δύσει, ἡ ψυχὴ ἦτο διάθερμος ὑπὲρ πατρίδος. Τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ καθ' ὕπνους ἔβλεπον τὴν ἀνασύστασιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὡς λ. χ. ὁ ἀγαθὸς Καισάριος Δαπόντε. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι εἶχον μέγα τὸ ἀνάστημα τῆς ψυχῆς των, ἐγεννήθησαν καὶ ἀπέθανον ἐν τῷ πόθῳ καὶ τῇ δράσει χάριν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, χάριν τῶν εὐγενεστάτων ἐθνικῶν ἰδανικῶν, χάριν τῶν ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὑπὸ τὸν κοινὸν Ἥλιον. Ἦσαν ὅλοι ἀρχαιοπρεπεῖς μύσται ὑγιεστάτης καὶ σφριγώσης φιλοπατρίας, ἐπό-

θουν, ἤλπιζον, ὠνειρεύοντο, ἐνεθουσίων, ἀλλὰ καὶ εἰργάζοντο μετὰ σχεδίου, μετὰ προγράμματος καὶ δι' ὅλων τῶν εἰς αὐτοὺς διανοιγομένων ὁδῶν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ὑποφῆται τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Οὗτοι ἓν καὶ μόνον ὑπηρέτουν, τὴν Ἑλλάδα. Οἱ εὐποροῦντες ἐξ αὐτῶν, πλὴν τῶν γνώσεών των, διέχεον εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὸ βαλάντιόν των, βαλάντιον διδασκαλικόν. Ἔγραφον, ἠγόρευον, ὡδοιπόρουν, ἐνήργουν διὰ τὸ ἔθνος των. Ἡ εὐπορία καὶ ἡ εὐζωΐα τῆς Δύσεως δὲν ἐθήλυνε, δὲν ἐξεφύλισε τὴν ψυχήν των. Ἐν τῇ καρδίᾳ των ἔζεε τὸ τῆς φιλοπατρίας αἴσθημα, ὅσον ἐν τῇ τῶν Τούρκων τὸ ἔνστικτον τῆς φιληδονίας καὶ τῆς ἐρημώσεως. Ἡ δὲ ἀπορία καὶ ἡ ἀχρηματία ἐνίων ἔτι μᾶλλον ἐξήγειρε τὰς δυνάμεις των καὶ ἐκραταίου τὰ ἐθνικὰ ἰδανικά των. Οὐδὲν ἐπροφασίζοντο. Ἦσαν σοφοὶ ἐκμεταλλευταὶ τῶν πάντων, τῶν οἰκείων καὶ τῶν ξένων, δι' ἕνα σκοπόν, διὰ τὴν Μεγάλην Ἰδέαν. Διὸ ἡ Μεγάλη Ἰδέα ἀπ' αὐτῶν ἤδη τὸ πρῶτον ἤρχισε νὰ κυοφορῆται καὶ ἐμφανίζηται μὲ ζωὴν καὶ δύναμιν. Ταύτην κατώρθωσαν νὰ καταστήσωσιν ἱερωτάτην καὶ νὰ τὴν καταθέσωσι βαθύτατα εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐν τῇ δουλείᾳ διδασκόντων καὶ διδασκομένων, εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἁρματωλῶν. Δι' ὅλα ταῦτα νομίζομεν, ὅτι ἐξ αὐτῶν, ἐκ τῆς μελέτης τοῦ βίου των, ἔχομεν νὰ διδαχθῶμεν οἱ πάντες σήμερον πολλά, καὶ μάλιστα οἱ ἐν τῇ Δύσει ζῶντες ὁμοεθνεῖς ὡς καθηγηταὶ καὶ φοιτηταί. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ἀνασυντάξεως καὶ τῆς προπαρασκευῆς πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τοῦ 1821, ἀντὶ νὰ ζητῶμεν ἀλλαχόθεν παράδειγμα καὶ ἔμπνευσιν, δυνάμεθα νὰ ἐμπνευσθῶμεν ἐκ τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων ἐκείνων, δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν ἀνδρικωτέραν καὶ ὑψηλοφρονεστέραν τὴν ἑλληνικὴν ἡμῶν ψυχήν, ἐὰν μιμηθῶμεν ἐκείνους καὶ ἐὰν διαρκῶς ἔχωμεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα ἡμῶν πρὸς τὴν εἰκόνα ἐκείνων, ὅπως ὁ Κοραῆς εἶχεν ἐστραμμένην τὴν ψυχήν του πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Σόλωνος καὶ τῶν ἄλλων μεγαλουργῶν προγόνων. Σήμερον ἐν Εὐρώπῃ πλεῖστοι φοιτηταὶ ζῶσιν, εἴτε ἐκ τῶν νέων τῶν ἐκεῖ κοινοτήτων, εἴτε ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ δουλευούσης Ἑλλάδος ἐρχόμενοι. Ζῶσιν ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Οὗτοι πάντες εἶνε σημαιοφόροι τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ βαίνουσιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν προγόνων των ἐκείνων, τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας. Εἶνε δὲ ἀληθές, ὅτι ἱκανὴν ζωὴν δεικνύουσιν εἰς διάφορα ἐθνικὰ ζητήματα καί πως ὑποδαυλίζουσι διὰ διαδηλώσεων καὶ τοῦ τύπου τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Πλὴν ἄς τὸ εἴπωμεν· ἠδύναντο νὰ πράξωσι πλειότερα, ἠδύναντο νὰ γίνωσι δημιουργοὶ θερμοῦ φιλελληνισμοῦ παρὰ τοῖς λαοῖς, παρ' οἷς ζῶσι. Βεβαίως σήμερον τὰ πάντα διέπει ψυχρὰ πολιτική. Ἀλλὰ τοῦτο ἀνέκαθεν συνέβαινε. Μήπως δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὅρον δὲν κατώρθωσαν ἐχθροί μας λόγιοι καὶ φοιτηταὶ νὰ δημιουργήσωσι μέγα ὑπὲρ τῆς πατρίδος των ρεῦμα κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους μάλιστα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ρωσσίᾳ; Παράδοξον, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐντρεπτικὸν δι' ἡμᾶς

οἱ ξένοι, οἱ ἐχθροί μας νὰ μιμῶνται τώρα ὅ τι ἄλλοτε ἐκάμνομεν ἡμεῖς. Διὸ καὶ τοῦτο δέον νὰ γίνῃ ἐπὶ πλέον μία ἀφορμή, ὅπως ἐργασθῶσι καὶ οἱ ἡμέτεροι φοιτηταὶ συνεκτικώτερον καὶ συστηματικώτερον. Ἀπαιτεῖται περισσοτέρα συνοχὴ των καὶ συνένωσις, οὕτως ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἐν Εὐρώπῃ πανελλήνιος φοιτητικὸς σύνδεσμος. Ὁ σύνδεσμος οὗτος ἠδύνατο ν' ἀποβῇ διὰ καταλλήλων δημοσιευμάτων, δι' ἰδίας ἐφημερίδος, ἢ περιοδικοῦ, χρήσιμος κατὰ πολλὰ εἰς ἐθνικὴν ἐργασίαν, ἱκανήν, πρὸς διαφώτισιν τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ ἀπόκτησιν συμπαθειῶν, ἃς ἄλλοι γνωρίζομεν πῶς ἤρχισαν νὰ ἐκμεταλλεύωνται ἤδη καθ' ἡμῶν. Ἐν γένει πολλὴ ὠφέλεια ἠδύνατο, φρονοῦμεν, νὰ προκύψῃ ἐκ τοιούτου συνδέσμου καὶ εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς φοιτητάς. Οὐδ' ὑπάρχει, πιστεύομεν, κανεὶς ἐξ αὐτῶν, ἀγνοῶν τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην πρὸς αὐτοὺς προτροπὴν τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, χειραγωγοῦντος τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικὴν νεότητα εἰς τὸ ἐργάζεσθαι καὶ σπουδάζειν πάντοτε ὑπὲρ πατρίδος. «Μιμήθητε, λέγει πρὸς αὐτήν, τὰς μελίσσας, ἀπανθίζοντες τὰ χρήσιμα, καὶ ὄχι τὰς μυίας, αἱ ὁποῖαι προσκολλῶνται εἰς τὰς δυσωδίας. »Προσέχετε μὴ σᾶς ἀποθηριώσῃ ἡ φιληδονία καὶ σᾶς μεταβάλῃ καθὼς τοῦ Ὀδυσσέως τοὺς φίλους ἡ Κίρκη εἰς χοίρους. Ἀναγινώσκετε συνεχῶς τὸν θαυμαστὸν ἀπόλογον τοῦ Προδίκου περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἀκολουθήσατε τὴν σεμνὴν ἐκείνην γυναῖκα, ἥτις εἰκόνιζε τὴν ἀρετὴν καὶ ὄχι τὴν ἀναίσχυντον Σειρῆνα, »ἡ ὁποία ἐτόλμα νὰ ὀνομάζηται εὐδαιμονία. Ἀπὸ σᾶς ἡ πατρὶς δὲν ζητεῖ μήτε τὴν »στωϊκὴν ἀπάθειαν, μήτε τὴν μοναστικὴν σκληραγωγίαν καὶ κακοπάθειαν· ζητεῖ »φῶτα διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν τύφλωσιν, ἐνδύματα διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν γύμνωσίν της. »Ἀλλὰ μήτε νὰ τὴν φωτίσητε, μήτε νὰ τὴν ἐνδύσητε, θέλετε εἶσθαι ἱκανοί, ἐὰν δὲν »ἔχητε τὴν φιλοσοφικὴν μετριοπάθειαν... Φιλόμουσοι νέοι τῆς Ἑλλάδος, σεῖς εἶσθε »τὴν σήμερον οἱ παιδευταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος καὶ θέλει ἔλθῃ καιρὸς ὁπόταν ἡ πατρὶς ἔχει νὰ ζητήσῃ νόμους ἀπὸ σᾶς. Προδότης τῆς πατρίδος γίνεται ὄχι »μόνον ὅστις ἀνοίγει τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ὅστις δὲν ἐλεεῖ »τὴν πτωχείαν της, δὲν ἐνδύει τὴν γύμνωσίν της, δὲν τὴν ὠφελεῖ κατὰ πάντας τοὺς »τρόπους μὲ τοὺς κόπους του. Τῶν ἑλληνικῶν ψυχῶν τὰ φρονήματα πρέπει νὰ »εἶνε ἐλευθέρων ψυχῶν φρονήματα. Περιστρέψατε τοὺς ὀφθαλμούς, ὦ νέοι, εἰς ὅλα τὰ »μέρη καὶ ἴδετε ἂν κανὲν ἀπὸ τὰ σημερινὰ ἔθνη ἔχῃ προπάτορας τοιούτους, ὁποίους »ἡμεῖς, παραδείγματα ἀνδρείας, ἀρετῆς καὶ σοφίας ἑνωμένα τοσαῦτα, ὅσα ἀναγινώσκομεν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἡμετέρων προγόνων. Συλλογίσθητε, ἂν εἶνε τίμιον »καὶ ἀγαθὸν νὰ καυχώμεθα εἰς ταύτας τὰς πατραγαθίας, χωρὶς νὰ δείξωμεν καὶ ἡμεῖς »ἀνδραγαθίας. Νὰ ὑποφέρωμεν ὀνειδιζόμενοι ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη ὡς ἀνάξιοι τῆς προ»γονικῆς ἡμῶν εὐγενείας καὶ δόξης. . . Συλλογίσθητε, ὦ τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι »νέοι, ἂν εἶσθε ἄξιοι τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ἐὰν δυνάμενοι νὰ φωτίσητε τὴν πα»τρίδα καὶ νὰ τὴν ἐκδικήσητε ὡς ἄλλοι Ἡρακλεῖς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν της τὰς ὕβρεις

»ἀκολουθῆτε ὡς Σαρδανάπαλοι τὴν ἀναίσχυντον γυναῖκα, τὴν ὁποίαν πλανηθέντες »ἴσως, ἐπιστεύσατε, ὅτι εἶνε ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία.»

Πλὴν τῶν φοιτητῶν ὑπάρχουσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ἱκανοὶ Ἕλληνες καθηγηταί. Εὐτυχῶς καὶ οὗτοι ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται προσφόρως ὡς ὁ κ. Κέπετζης καὶ ὁ κ. Ἀναγνωστόπουλος. Καὶ εἰς αὐτοὺς τὸ ἔθνος στηρίζει πολλὰς τὰς ἐλπίδας πρὸς καλλιέργειαν τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ καταστροφὴν τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντιπάλων μας. Τὰ πράγματα κατορθοῦνται κατὰ μικρόν. Πρέπει ὅμως νὰ καταβάλῃ τις τὸ σπέρμα τῆς ἐργασίας καὶ νὰ ὁρίσῃ τὸν χαρακτῆρά της. Ἔχομεν δὲ σήμερον ἀνάγκην πάσης ἑλληνικῆς καρδίας, διανοίας, χειρὸς καὶ γλώσσης, ὁπουδήποτε γῆς εὑρισκομένης. Σήμερον τὸ μεγαλείτερον ἔγκλημά μας, ἡ ἀσυγχώρητος ἁμαρτία μας εἶνε νὰ ἀδρανῶμεν διὰ τοῦτον ἢ τὸν ἄλλον λόγον, νὰ θεώμεθα μακρόθεν, νὰ ὦμεν ἀσύνδετοι καὶ μεμονωμένοι. Πόσα νήματα μᾶς παρουσιάζονται πανταχοῦ πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐθνικὴν δρᾶσιν κατὰ μίμησιν τῶν αειμνήστων ἐκείνων φυγάδων τοῦ Βυζαντίου! Εἶνε καθῆκον συνειδήσεως, εἶνε καθῆκον ἐθνικόν, εἶνε καθῆκον παρὰ Θεοῦ καὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ μέλλοντος ἐπιτακτικώτατον ἡ ἕνωσίς μας, ἡ συνεργασία μας. Πῶς οἱ ἐν Εὐρώπῃ ζῶντες Ἰάπωνες ἀναφαίνονται ἤδη πρόσκοποι τοῦ ἔθνους των, τὰ πάντα βλέποντες, μελετῶντες, ἀνιχνεύοντες, παρακολουθοῦντες καὶ μετοχετεύοντες εἰς τὴν πατρίδα των ἰδέας καὶ εἰδήσεις τόσον ὠφελίμους; Τί δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ ὑπὲρ πατρίδος ὁ μέγιστος τῶν νεωτέρων ἐθνικῶν διδασκάλων, ὁ Πατριάρχης τῶν νεωτέρων λογίων Ἑλλήνων, ὁ Κοραῆς; Ἐδημιούργει ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του φίλους καὶ ὠλιγόστευε τοὺς ἐχθροὺς καὶ ὑβριστάς του. Πᾶς φίλος καὶ θαυμαστὴς τοῦ Κοραῆ ἀπέβαινεν ἐνθουσιώδης λάτρις καὶ ὑποστηρικτὴς τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε δὲ ἀπειραρίθμους τοιούτους φίλους καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Ἀμερικῇ. Ποῦ ἠδύνατο ὁ Κοραῆς νὰ ἀκούσῃ ἢ νὰ ἀναγνώσῃ τι κατὰ τῆς πατρίδος του, κατὰ τῶν ὁμοεθνῶν του! Ἐπετέθη δριμύτατα κατὰ τοῦ Παυΐου, διότι πολλὰ ἐφλυάρησεν οὗτος ἀνόητα καὶ χλευαστικὰ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἠδύνατο ποτὲ ψυχραίμως νὰ ἐνθυμηθῇ, ἢ νὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομά του. Γράφων πρὸς τὸν Πρωτοψάλτην του περὶ τοῦ Παυΐου λέγει «τὸν ὁποῖον ὁσάκις ἐνθυμηθῶ σεληνιάζομαι». Πλὴν τούτου μελετῶν ἐπιμελῶς τὰ τῆς Δύσεως ὁ Κοραῆς ἀπηύθυνε τὰ πορίσματα τῶν παρατηρήσεών του εἰς ὅλον τὸ ἔθνος. Πόσα δὲ δὲν ἔχομεν νὰ διδαχθῶμεν ὅλοι ἡμεῖς σήμερον ἀπὸ τὰς παραινέσεις του! Ἐπάλαιε κατὰ τῆς οἰκτροτάτης πενίας, κατὰ τῆς νόσου, κατ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου καὶ ὅμως εἰργάζετο συστηματικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του. Ὡμοίαζεν οὗτος πρὸς τοὺς σοφοὺς ἐκείνους Γερμανούς, οἵτινες δὲν ἐσάπιζον ἐπὶ τῆς ἕδρας καὶ εἰς θεωρίας, ἀλλ' ἐχρησιμοποίουν τὴν σοφίαν των ὡς ἠλεκτρισμὸν πρὸς ὑπέκκαυσιν τῆς ψυχῆς τῶν ὁμοεθνῶν ὑπὲρ τῆς ριζικῆς ἀνακαινίσεως διὰ τῆς γενικῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἑνότητος. Καὶ σήμερον ἄρα πᾶς ἐν Εὐρώπῃ ζῶν Ἕλλην λόγιος ὀφείλει νὰ καταστήσῃ ποθητὸν καὶ σεβαστὸν τὸ ὄνομα

τοῦ Ἕλληνος, νὰ καταστήσῃ γνωστὴν εἰς τὸν κόσμον τὴν Ἑλλάδα μὲ τοὺς πόθους καὶ τὰ δικαιώματά της. Δὲν πρέπει νὰ ἡσυχάσωμεν πλέον οἱ Πανέλληνες ὅπου γῆς καὶ ἂν εὑρισκώμεθα. Ὁ χρόνος τῆς νάρκης παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτεί. Ἐργαζόμενοι διαρκῶς, συστηματικῶς καὶ ἐν συνδέσμοις δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν ἐξάπαντος τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἐν τῷ κόσμῳ γίνεται αἰωνία κίνησις λαθραία καὶ πολλὰ μεγάλα γεγονότα ὀφείλονται εἰς τὴν συστηματικὴν λαθραίαν ταύτην ἐργασίαν. Πῶς ἐπεβάλομεν ἄλλοτε εἰς τὸν κόσμον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν ἑλληνικὸν Χριστιανισμόν; Μήπως καὶ τότε δὲν εἴχομεν ἐλλείψεις, ἐχθροὺς καὶ κωλύματα; Μήπως καὶ τότε εἴχομεν πλείονα μέσα, παρὰ πνεῦμα καὶ καρδίαν γνησίως ἑλληνικά; Ἀγὼν λοιπὸν ἄπαυστος καὶ ἀκατάβλητος καὶ ἐσχεδιασμένος. Βαθεῖα συνείδησις τῆς θέσεώς μας, τῶν σκοπῶν καὶ τῶν βλέψεών μας. Ἐξέγερσις καὶ ἀφύπνισις γενικὴ καὶ εἶτα ἀπαρασάλευτος ἐμμονὴ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐργασίαν. Πεποίθησις ὅτι ἔχομεν ζωήν, ἔχομεν δυνάμεις, ἔχομεν μέλλον. Φιλοδοξία καὶ φιλοπατρία ἄμετρος, ὅπως καὶ πάλιν διορθοῦντες τέλεον τὰ καθ' ἡμᾶς πρωταγωνιστήσωμεν ἐν τῇ μυστηριώδει ἐξελίξει τῆς προόδου τοῦ μέλλοντος καὶ παρουσιασθῶμεν δημιουργοὶ καὶ κάτοχοι μυστικοῦ, ὅπερ νὰ διασκορπίσωμεν εἰς τὴν γῆν, ὅπως ἐπιφέρωμεν καὶ ἄλλην παγκόσμιον ἀναγέννησιν καὶ ἄλλην χρυσῆν περίοδον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς ταῦτα διακεκριμένην θέσιν δύνανται νὰ καταλάβωσιν οἱ ἐν Εὐρώπῃ ζῶντες ὁμογενεῖς, οἱ λόγιοι καὶ ὁ φοιτητικὸς κόσμος.

Ἐν Ἀμμοχόστῳ,

Νικοκλῆς ὁ Κύπριος

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

'Ο ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀνταποκριτὴς τοῦ φιλοβουλγαρικωτάτου «Χρόνου» τῆς Βιέννης ἐπιστέλλει αὐτῷ τὰ ἑξῆς λίαν ἐνδιαφέροντα :

« Ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ 1903, ὅπερ ἔσχεν ὡς ἐπακολούθημα φοβερὰ καὶ δικαίως ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης στιγματισθέντα δυναμιστικὰ κακουργήματα, τὰ ἐν Μακεδονίᾳ διατελοῦσιν ἐν σχετικῇ τινι ἡσυχίᾳ. Ἡ γαλήνη ὅμως αὕτη δὲν πρέπει νὰ παρερμηνεύηται· εἶνε ἡ γαλήνη πρὸ τῆς θυέλλης, ἥτις καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἐκραγῇ. Εἰς τὰ μακεδονικὰ κινήματα πρωτεύουσιν ἐν γένει οἱ Βούλγαροι. Ὅτε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1903 προεκάλεσε τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Μυρστέγης καὶ τὸ ἐκ ταύτης προελθὸν μεταρρυθμιστικὸν ἔργον, ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ μέρους ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἡσυχίας, ἵνα μὴ ταραχθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐπιρριφθῇ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἡ εὐθύνη τῆς ἐκ τῶν προτέρων βεβαίας ἀποτυχίας των. Οἱ Βούλγαροι ἀπεφάσισαν ν' ἀναμείνωσιν ἐν ἀδρανείᾳ τὴν παρέλευσιν τῆς διετοῦς μεταρρυθμιστικῆς προθεσμίας καὶ νὰ δώσωσιν εἶτα τὸ πρὸς ἐπανάστασιν σύνθημα. Ἐκτὸς τούτου ὅμως τὸ τελευταῖον ἐπαναστατικὸν κίνημα εἶχεν οὐσιωδῶς ἐξαντλήσῃ τούς τε φυσικοὺς καὶ ὑλικοὺς τῆς Ὀργανώσεως πόρους· πολλοὶ ἐκ τῶν διασημοτέρων ὁπλαρχηγῶν, ὡς λόγου χάριν ὁ Δέλτσεφ, ὁ Δαβιδώφ, ὁ Κοβάτσεφ καὶ ἄλλοι εἶχον φονευθῇ ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ πληθυσμὸς ἦτο κατάκοπος καὶ οἰκονομικῶς κατεστραμμένος, ἐξηντλημένα δ' ἐπὶ τέλους θὰ ἦσαν τὰ χρηματικὰ καὶ πολεμικὰ ἐφόδια. Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξοικονομηθῇ χρόνος πρὸς περισυλλογὴν καὶ προπαρασκευήν. Αἱ συγκρούσεις, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὴν περίοδον τῆς «γαλήνης», ὀφείλονται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ὀργάνωσις διατηρεῖ ἐν ἐνεργείᾳ κατά τε τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος ὡρισμένον τινὰ ἀριθμὸν μικρῶν σωμάτων, τῶν στελεχῶν καλουμένων, ὧν ἔργον εἶνε τὸ ὑποδαυλίζειν τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸ παρέχειν αὐτῷ πᾶσαν ἀναγκαίαν ὑποστήριξιν. Τὸν χρόνον ἄλλως τῆς γαλήνης ἐχρησιμοποίησαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος πρὸς πλήρη τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἀναδιοργάνωσιν, ἥτις συνίσταται κυρίως εἰς μετατροπὴν τοῦ μέχρι τοῦδε συγκεντρωτικοῦ εἰς ἀποκεντρωτικὸν σύστημα. Μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη ἡ ἀνωτάτη τοῦ ὅλου κινήματος διεύθυνσις συνεκεντροῦτο εἰς χεῖρας τοῦ κεντρικοῦ Κομιτάτου τῆς ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως, ὅπερ ἔχει καὶ ἐν Σόφια δύο ἀντιπροσώπους, τὸν Ματὼφ καὶ τὸν Ταταρτζιέφ.

«Κατὰ τὸ τελευταῖον ὅμως συνέδριον ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Κομιτάτου

τούτου καὶ ἡ διαίρεσις τῆς Μακεδονίας εἰς πέντε ἐπαναστατικὰς ζώνας μετὰ ἐκλεγομένων προϊσταμένων. Μέχρι τοῦδε ἐξελέγησαν οἱ προϊστάμενοι τῆς ζώνης Σκοπείων, μεταξὺ δ' αὐτῶν εὑρίσκεται καὶ ὁ Βόρις Σαραφώφ. Ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦ νῦν δύο ἐν Σόφιᾳ ἀντιπροσώπων θ' ἀποστέλλωνται ἐκεῖ πέντε ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαναστατικῶν ζωνῶν, αἵτινες ὅμως θὰ ὦσιν ὅλως αὐτόνομοι. Προκειμένων σπουδαίων ζητημάτων, ὡς λόγου χάριν περὶ γενικῆς ἐξεγέρσεως, ἡ ἀπόφασις θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς συσκέψεως τῶν πέντε προειρημένων ἀντιπροσώπων. Καὶ ἄλλως ὅμως, διαρκοῦντος τοῦ διαλείμματος, εἰργάσθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, συναθροίζοντες χρήματα, ὅπλα καὶ πολεμεφόδια. Ἀλλὰ τὴν ἐκ τοῦ διαλείμματος εὐκαιρίαν ἐπωφελήθησαν οἵ τε Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνες· ἀμφότεροι ἐξώπλισαν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ κατηχοῦσι τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοεθνεῖς των (! !) Ἀλλ' ἐνῷ τὸ βουλγαρικὸν κίνημα στρέφεται ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἐπιδιώκει τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας, τὰ σερβικὰ καὶ τὰ ἑλληνικὰ σώματα κατὰ μὲν τὰ φαινόμενα ἐνεργοῦσιν δπως περιφρουρήσωσι τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῶν ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς «τρομοκρατίας», πράγματι ὅμως ὅπως ἐξολοθρεύσωσι τὸ σήμεραι μᾶλλον ἐπικρατοῦν βουλγαρικὸν στοιχεῖον. Εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὰ μακεδονικὰ πράγματα φαίνεται ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι αἱ προσπάθειαι αὗται τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων οὐ μόνον δὲν θὰ τελεσφορήσωσι πρὸ τῆς ἰσχυρᾶς τῶν Βουλγάρων ὀργανώσεως, ἀλλὰ καὶ θὰ συντελέσωσιν εἰς ἐξασθένησιν τοῦ σερβικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου !

« Ἐπίσης ἀναμφίβολον εἶνε, ὅτι αἱ μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν στοιχείων διαμάχαι εἶνε εὐπροσδεκτόταται εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες καὶ ὑποβοηθοῦσι ταύτας καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους. Αἱ μεταξὺ τῶν διαφορων ἐθνικοτήτων συγκρούσεις οὐδέποτε ἔλειψαν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπῆρξαν αἱ ἑκατέρωθεν ἀντιθέσεις τοσοῦτον ὀξεῖαι, οὐδέποτε προσέλαβον τοιοῦτον ἀπειλητικὸν χαρακτῆρα, ὅσον σήμερον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν συμφωνιῶν καὶ τῶν συνεννοήσεων! Ἀφ' ἑτέρου ὅμως εἶνε ἀληθές, ὅτι τῶν τριῶν ἐθνικοτήτων τὰ συμφέροντα ἀντίκεινται πρὸς ἄλληλα τοσοῦτον, ὥστε ὁ συμβιβασμὸς αὐτῶν νὰ μὴ φαίνηται δυνατός. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι ζητοῦσι καθορισμὸν σφαιρῶν ἐπιρροῆς. Οἱ Βούλγαροι οὐδὲ λέξιν θέλουσι ν' ἀκούσωσι περὶ παρομοίου σχεδίου, ἐνῷ δὲ τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα ὁσημέραι ἰσχυρότερον προσκολλῶνται εἰς τὴν ἀρχήν: «Ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς Μακεδόνας», οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀγωνίζονται πάσαις δυνάμεσι πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοεθνῶν. Αἱ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀξιώσεις τῶν τριῶν ἐθνικοτήτων δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ἐν τοῖς ἑπομένοις: Οἱ Ἕλληνες συναισθάνονται, ὅτι ἐν τοῖς γεωγραφικοῖς ὁρίοις, ἐν οἷς πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ μεταρρυθμίσεις, ἐπικρατεῖ τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον, κατέχονται ὑπὸ τοῦ οὐχὶ ἀβασίμου φόβου, ὅτι εἰς τὴν αὐτονομίαν θὰ κατορθώσωσιν οἱ Βούλγαροι νὰ προσδώσωσι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα, ἂν μὴ ἡ αὐτονομία ἀπολήξῃ εἰς προσάρτησιν. Τούτου ἕνεκεν οἱ Ἕλληνες ζητοῦσι νὰ διαιρεθῇ ἡ Μακεδονία κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα εἰς μὲν τοὺς Βουλγάρους τὰ

βόρεια μέρη, αὐτοὶ δὲ τὸ νότιον μέρος μετὰ τῶν ἀκτῶν. Τὰς ἀξιώσεις τῶν Σέρβων δὲν λαμβάνουσιν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ σημείωσιν. Οὕτω πως ἐξεφράσθη ὁ Πρόεδρος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Καζάζης (1), οὕτω σκέπτεται καὶ ἡ ἑλληνικὴ διπλωματία. Καὶ οἱ Σέρβοι ζητοῦσι τὴν διανομὴν τῆς Μακεδονίας μεταξύ, ἐννοεῖται, Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Διεκδικοῦσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀξιοῦ κείμενον μέρος τῆς Μακεδονίας, ἀφίνοντες εἰς τοὺς Βουλγάρους τὸ ἀνατολικόν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἐν Σερβίᾳ συνήγοροι τῆς αὐτονομίας· τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀσπάζονται τὴν ἰδέαν τῆς γενικῆς αὐτονομίας, ἄλλοι δὲ πάλιν ἐξαιροῦσι τὴν Παλαιὰν Σερβίαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο ὁμάδας. Η μία ἐξ αὐτῶν ἀξιοῖ, ὅπως ἡ Παλαιὰ Σερβία θεωρηθῇ ὡς ἀποκλειστικῶς σερβικὴ χώρα, ἀφεθῇ δ' εἰς τοὺς Βουλγάρους ὁλόκληρον τὸ Βιλαέτιον Ἀδριανουπόλεως, ἡ ἑτέρα δ' ἀξιοῖ καθορισμὸν σφαιρῶν ἐπιρροῆς καὶ ἐντὸς τῶν αὐτονόμων ἀκόμη μερῶν. Ὅθεν ἐν Σερβίᾳ δὲν ὑπάρχει ἑνιαῖον μακεδονικὸν πρόγραμμα. Ὅλως διαφόρως ἔχουσι τὰ πράγματα ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων. Οὐδεὶς Βούλγαρος σκέπτεται περὶ διανομῆς τῆς Μακεδονίας.

«Ἄλλοτε ἡ ἰδέα τῆς προσαρτήσεως ἦτο ἐν Βουλγαρίᾳ δημοφιλεστάτη, βαθμηδὸν ὅμως τὰ σχετικὰ σχέδια ἐτέθησαν ἐντελῶς κατὰ μέρος, ἐπειδὴ διέγνωσαν οἱ Βούλγαροι ὅτι ἦσαν ἀπραγματοποίητα. Τὴν ἰδέαν τῆς προσαρτήσεως ἀντικατέστησεν ἡ τῆς αὐτονομίας, ἥτις καὶ ἀπετέλεσε τὸ πρόγραμμα τῆς ἐσωτερικῆς μακεδονικῆς Ὀργανώσεως. Κατ' ἀρχὰς τὸ σχέδιον τῆς αὐτονομίας, ἦτο εὐρύτατον, ἐπρονοεῖτο δ' ἐν αὐτῷ καὶ περὶ δημιουργίας κοινοβουλίου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1903 ἡ ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις ὑπέβαλε τὰς ἑπομένας ἀξιώσεις: «Διορισμὸν Γενικοῦ »Διοικητοῦ, διοριζομένου ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτωμένου· διεθνῆ »εὐρωπαϊκὸν ἔλεγχον». Μεγάλη ἀποδίδεται σπουδαιότης εἰς τὸ ζήτημα τοῦ διεθνοῦς εὐρωπαϊκοῦ ἐλέγχου, καθ' ὅσον ἡ ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις εἶνε πεπεισμένη, ὅτι ἡ Αὐστρουγγαρία καὶ ἡ Ρωσσία ἐπιδιώκουσι τὴν διαίρεσιν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, καὶ ἰδίως ὅτι ἡ Αὐστρουγγαρία ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Μακεδονίας.

«Τὸν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας προταθέντα διεθνῆ οἰκονομικὸν ἔλεγχον θεωροῦσιν οἱ Βούλγαροι ὡς μεγάλην ἐπιτυχίαν, καθ' ὅσον τρέφουσι τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ διεθνὴς οἰκο-

---

Σημ. «Ἑλληνισμοῦ.» Ὁ ἐπιστέλλων τῇ βιενναίᾳ ἐφημερίδι ἀπατᾶται. Ὁ πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας οὐδέποτε ἠμφισβήτησε τὴν ὕπαρξιν σερβικῶν πληθυσμῶν ἐν Μακεδονίᾳ, δηλαδὴ ἐν τοῖς νομοῖς Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου, ἀλλ' οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι, εὐάριθμοι ὄντες, δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς δημιουργίαν σερβικῶν δικαίων καὶ ἀξιώσεων. Οἱ Σέρβοι κέκτηνται σημαντικὴν ἀριθμητικὴν δύναμιν μόνον ἐν τῷ νομῷ Κοσσυφοπεδίου, τῷ κακῶς χαρακτηριζομένῳ ὡς μακεδονικῷ τμήματι τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ τὸ ὁποῖον προσφυέστατα καλεῖται Παλαιὰ Σερβία. Ἀλλ' ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Μοναστηρίῳ οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σλαυομακεδόνες μιξελληνικοὶ πληθυσμοί, ὧν τριακόσιαι περίπου λέξεις ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ προτελευταίῳ τεύχει τῆς ἡμετέρας Ἐπιθεωρήσεως, ἐκτὸς τῶν πρὸ διετίας δημοσιευθεισῶν ἑτέρων ἑκατὸν πεντήκοντα, ἀποτελοῦσι καταπληκτικὴν μειονότητα, ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ἐρχομένων τῶν ἑλληνικῶν καὶ μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν.

νομικὸς ἔλεγχος, ἅπαξ ἐγκαθιδρυθείς, θ' ἀρχίσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ εἰσχωρῇ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς διοικήσεως. Ἂν τοῦτο συμβῇ, δύο, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Βουλγάρων, εἶνε τὰ ἐνδεχόμενα: Ἡ τουρκικὴ διοίκησις θὰ καταστῇ διοίκησις ἀγαθή, ὅ περ ἐν τούτοις ἀποκλείεται, ἢ δὲν θὰ καταστῇ· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ γεννηθῶσιν ἀντιθέσεις μεταξὺ τοῦ Ἐλέγχου καὶ τῆς Τουρκίας, ὅ περ θὰ ἀναγκάσῃ τὴν Εὐρώπην νὰ προβῇ εἰς διορισμὸν Γενικοῦ Διοικητοῦ! Ὅθεν ἡ ἐνέργεια τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἕνα θὰ ἔχῃ σκοπόν, νὰ ὀξύνῃ πάσῃ δυνάμει, ἐννοεῖται καὶ δι' ἐπαναστάσεως, τὴν μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ Ἐλέγχου ἀντίθεσιν, ὅπως τοιούτῳ τρόπῳ καταστήσῃ ἀναγκαῖον τὸν διορισμὸν Γενικοῦ Διοικητοῦ. Τοῦ προγράμματος τούτου δεκτοῦ γενομένου, ἐπανάστασις δὲν θὰ ὑπάρξῃ κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος. Ἀλλ' ὅπως πότ' ἂν ᾖ, αἱ συνεχεῖς μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν ἐθνικοτήτων συγκρούσεις — ἐσχάτως ἤρξαντο κινούμενοι καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι — δὲν ἀποκλείουσι τὴν πιθανότητα σοβαρωτέρων συμβάντων».

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Εἰς τὴν Τεργεσταίαν «Νέαν Ἡμέραν» ἐπιστέλλουσιν ἐκ Μοναστηρίου τὰ ἑξῆς:

«Μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος ἀνέγνωμεν τὴν Διάλεξιν, ἣν ἐποιήσατο ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας κ. Ἠλίας Μπαρμπουλέσκου «περὶ τῆς στάσεως τῶν Ρωμούνων ἀπέναντι τῶν Σέρβων, Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, σχετικῶς πρὸς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα», ὡς Κουτσόβλαχοι δὲ ᾐσθάνθημεν ἀληθῆ ἀνακούφισιν, εὑρόντες ἐν τῷ λόγῳ τοῦ διασήμου καθηγητοῦ συμπεράσματα, στηριζόμενα ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ἐξαγόμενα ἐκ τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης, οὐχὶ δὲ ὑπαγορευόμενα ἐκ τυφλοῦ φυλετικοῦ πάθους.

Πρὸ τῆς συγχύσεως ἢ μᾶλλον τοῦ πλήρους σκότους, ἅτινα ἐπικρατοῦσι δυστυχῶς ἀπὸ δύο ἰδίως ἐτῶν ἐν Ρωμουνίᾳ, προκειμένου περὶ τῶν Ἀρρωμούνων τῆς Μακεδονίας, ἡ γνώμη ἡ ἀπροκάλυπτος τοῦ καθηγητοῦ φαίνεται ἀναντιρρήτως προερχομένη ἀπὸ ἄνθρωπον ἀρυόμενον τὸ θάρρος του ἐκ τῆς πλήρους συναισθήσεως, ὅτι ἐπισταμένως καὶ κατὰ βάθος γινώσκει ἐκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποίου ἀποφαίνεται. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν οἱαδήποτε διαφορὰ γνωμῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν Ἀρρωμούνων τῆς Μακεδονίας συνεζητεῖτο ἐν μετριοπαθείᾳ ὑπὸ τῶν εἰδημόνων, διότι μόνον μετριοπαθεῖς συζητήσεις

καὶ εἰλικρινεῖς ἐξηγήσεις θ' ἀπέβαινον πρὸς ὄφελος ἀμοιβαῖον τῶν ἐνδιαφερομένων.

«Ὡς ὁ σοφὸς καθηγητὴς ἀποδεικνύει, αὐτὸ τὸ πολιτικὸν συμφέρον τῆς Ρωμουνίας ἀπαιτεῖ, ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ τῇ Βουλγαρίᾳ ἡ κατάκτησις τῆς Μακεδονίας, διότι ἀμέσως ὕστερον θὰ ἐκινδύνευεν ἡ ρωμουνικὴ Δοβρούτσα. Ἀφίνοντες τὰς ὀρθοτάτας ταύτας σκέψεις διὰ τοὺς πολιτικοὺς τῆς Ρωμουνίας ἄνδρας, παρατηροῦμεν, ὅτι ἐκ φιλανθρωπικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως ἡ ἐκπολιτιστικὴ δρᾶσις τῶν Ρωμούνων ἐν Μακεδονίᾳ γίνεται ἐντελῶς ἀντιθέτως τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐν αὐτῇ Ἀρρωμουνων, θεωρουμένη ὡς ἐκ τούτου ὑπ' αὐτῶν πᾶν ἄλλο ἢ δρᾶσις ἐκπολιτιστική. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖον θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διευκρινίσωμεν.

«Ἂν δηλαδὴ κατὰ ἱστορικούς τινας οἱ Κουτσόβλαχοι τῆς Μακεδονίας εἶνε εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λαὸς μὲ τοὺς Ρωμούνους, ἂν πράγματι οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ θεωροῦσιν ἡμᾶς ὡς ἀδελφούς των ὁμαίμους καὶ ἐπιζητοῦσιν ἑπομένως τὸ καλόν μας, διατί οὐδόλως λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὰς ἀνάγκας μας, τοὺς πόθους καὶ τὰ συμφέροντά μας;

«Πρᾶγμά τι, ὅπερ κατ' ἐξοχὴν ὁ Κουτσόβλαχος τῆς Μακεδονίας μισεῖ καὶ ἀπεχθάνεται, εἶνε ὁ κατὰ πολὺ πνευματικῶς ὑφιστάμενός του καὶ ὅμως διὰ τῶν βαναυσοτέρων τρόπων κατορθῶν νὰ ἐπιβάλληται ἄξεστος καὶ ἀγροῖκος ἐκεῖνος κάτοικος τῆς Μακεδονίας, ὁ λεγόμενος Βούλγαρος. Ἐπειδὴ δὲ γνωρίζει ἐκ τοῦ σύνεγγυς τί εἶνε ἱκανὸς νὰ πράξῃ εἰς βάρος του ὁ ἡμιάγριος ἐκεῖνος γείτων του, ἔχων εἰς χεῖρας τὴν ἐξουσίαν, προτιμᾷ μυριάκις τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ὃν ἔχει συνειθίσῃ, βέβαιος ἐκ τῶν προτέρων ὤν, ὅτι ὁ ζυγὸς τοῦ Βουλγάρου ἔσται βαρύτερος.

«Ἡ ἔμφυτος αὐτῷ εὐφυΐα καὶ τὸ εὔστροφον πνεῦμα εὑρίσκουσι τὸν ὅμοιόν του πρὸς νότον ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἔχει συγγενεῖς, ἔχει φίλους καὶ γνωρίμους, ἀπολαύει ἐλευθερίας, ἣν τόσον γνωρίζει νὰ ἐκτιμᾷ. Ὁμιλεῖ τὴν ἑλληνικὴν ἐξ ἀνάγκης, ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς σχέσεσί του αὐτὴν μόνον μεταχειρίζεται, δι' αὐτῆς προοδεύει ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἐν ἑνὶ λόγῳ σχετικῶς εὐτυχεῖ, μὴ ἐπιθυμῶν ἄλλο τι ἢ πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ τοιαύτην ἐλευθερίαν ὅταν ὀνειρεύηται ὁ Κουτσόβλαχος, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι εἶνε παντελῶς ἀδύνατον νὰ τὴν ἔχῃ ἐκ μέρους τῆς Ρωμουνίας, ἀπεχθάνεται δὲ καὶ φοβεῖται τὴν ἐκ Βουλγαρίας, στρέφει κατ' ἀνάγκην τὸ βλέμμα του εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκ παραδόσεως ἐκεῖθεν τὴν ἀναμένει.

«Τοιαῦτα ἐν ὀλίγοις τὰ συναισθήματα τῶν Μακεδόνων Κουτσοβλάχων. Καὶ ὅμως οἱ ἀδελφοὶ Ρωμοῦνοι ἐρχόμενοι ἐνταῦθα, συνιστῶσι μῖσος μὲν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, φιλίαν πρὸς τὸν Τοῦρκον, συνεργασίαν δὲ ἢ μᾶλλον ὑποταγὴν τοῖς Βουλγάροις!

«Τὸ ὅτι πολιτικοὶ ὑπολογισμοὶ ἐπέβαλον πρὸ τριακονταετίας τὸ ἄνοιγμα ρωμουνικῶν σχολῶν ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδεὶς δύναται σοβαρῶς νὰ διαμφισβητήσῃ, οἱ δὲ ἐπιμένοντες νὰ θεωρῶσι τοῦτο ὡς ζήτημα ἐκπαιδευτικοῦ ἐνδιαφέροντος ἐν γνώσει θέλουσι ν' αὐταπατῶνται.

«Καὶ ὅμως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ κουτσοβλαχικὸς πληθυσμὸς ὁλόκληρος δὲν εἶδε μὲ κακὸν βλέμμα τὸ ἄνοιγμα τῶν σχολῶν ἐκείνων, ἀπ' ἐναντίας διέκρινεν ἐν αὐταῖς

εὐεργέτην ἀφιλοκερδῆ, θέλοντα νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἀγραμμάτους καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς στερουμένους τῶν πάντων, κατὰ τὸ κοινὸν λόγιον, «ἕνα κομμάτι ψωμί», δηλαδὴ ἐθεώρησεν αὐτὰς ὡς φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

«Μόνον κατὰ τὰς ἐπελθούσας ἐν τῷ μεταξὺ πολιτικὰς μεταβολάς, κατὰ τὴν προσάρτησιν δηλαδὴ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, βλέπων τὴν στάσιν τῶν ἰθυντόρων τοῦ ρωμουνικοῦ κινήματος, ἤρχισε νὰ νομίζῃ, ὅτι διακρίνει ἐν τῷ Ρωμουνισμῷ ἐχθρὸν ἐργαζόμενον ὑπὲρ ξένων συμφερόντων. Καὶ τὸ συναίσθημα τοῦτο ἐνισχύθη ἰδίως, ἀφ' ὅτου ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις διὰ τοῦ δῆθεν μακεδονικοῦ Κομιτάτου ἤρξατο προλειαίνουσα τὴν ὁδὸν τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Κουτσόβλαχοι Μακεδόνες, ἐργαζόμενοι ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ρωμουνίᾳ, ἦλθον ἐνταῦθα, κηρύττοντες μῖσος κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ καὶ τὴν προσεχῆ ἐλευθέρωσιν ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας. Τὸ ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι οἱ κηρύττοντες τὰς ἀλλοκότους (διὰ τὴν ἐνταῦθα ἀντίληψιν) ἰδέας ταύτας ἦσαν οἱ πλεῖστοι ἀπόφοιτοι ρωμουνικῶν σχολῶν. Ἐπῆλθεν ἡ ἀνόητος ἐκείνη ἐξέγερσις τοῦ 1903 καὶ οἱ Βούλγαροι εὗρον προθύμους ἀρωγοὺς τοὺς μὲ ρωμουνικὴν ἐκπαίδευσιν Κουτσοβλάχους. Μετὰ τὴν ἐκπόνησιν τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς Μυρτστέγης ἐζητήθησαν αἴφνης διὰ τοὺς Κουτσοβλάχους τῆς Μακεδονίας ἰδιαίτερα προνόμια ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικά.

«Εἶνε ἀστεῖον, ἂν μή τι ἄλλο, νὰ ζητῇ τις διὰ τοὺς ἄλλους πράγματα, ἅτινα οὗτοι δὲν θέλουσιν. Εἴμεθα ἐπὶ τέλους καὶ ἡμεῖς Κουτσόβλαχοι ἢ δὲν εἴμεθα; Ἀφοῦ εἴμεθα καὶ ἀφοῦ ἔχομεν π ά ν τ α τ ὰ π ρ ο σ ό ν τ α νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιδοκιμάζομεν ταῦτα.

«Δῆθεν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων μᾶς ἐπιβάλλουσι διάσπασιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐ ῷ σαφῶς διακρίνομεν, ὅτι τοῦτο γίνεται μόνον πρὸς ἀσφαλῆ τῶν Βουλγάρων ἐπικράτησιν, ἐν ἄλλοις λόγοις, μᾶς προετοιμάζουσι τὸν βουλγαρικὸν ζυγόν, ὃν τόσον φοβούμεθα, ὡς εἶπον ἀνωτέρω. Τούτου ἕνεκα ἐφανατίσθη εἰς τοσοῦτον ὁ πολὺς πληθυσμός, ὥστε νὰ θεωρῇ τοὺς ρωμουνίζοντας ἀδελφοὺς Κουτσοβλάχους ὡς τὸν χείριστον ἐχθρόν. Ἔχω ὡς παράδειγμα τὰ γινόμενα πρὸ μηνὸς ἐν τῇ πόλει ἡμῶν.

«Αἱ 3330 κουτσοβλαχικαὶ οἰκογένειαι τοῦ Μοναστηρίου διεμαρτυρήθησαν δι' ὅλων τῶν μέσων κατὰ τοῦ ἀνοίγματος ρωμουνικοῦ παρεκκλησίου ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ 48 ὥρας προσέλαβον τοιαύτην ἀπειλητικὴν στάσιν, ὥστε ἐδέησεν ὁλόκληρον τὸ νεοσύστατον κυνηγετικὸν τάγμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, συγκείμενον ἐκ 500 ἀνδρῶν, νὰ παραταχθῇ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὰς 18 ρωμουνικὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἦλθον ἐν τῷ παρεκκλησίῳ, καὶ τοῦτο μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Καὶ εἶνε βέβαιον καὶ ὀφθαλμοφανές, ὅτι αἱ τρεῖς χιλιάδες τριακόσιαι καὶ ἐπέκεινα ἐκεῖναι οἰκογένειαι ἐτέθησαν εἰς κίνησιν, οὐχὶ διότι δὲν θέλουσι ν' ἀκούσωσιν ἱεροτελεστίαν ἐν τῇ κουτσοβλαχικῇ διαλέκτῳ (ἀπεναντίας λίαν ἡδέως ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῆς ἐν ταῖς οἰκογενειακαῖς των ὁμιλίαις), ἀλλὰ διότι κατέχονται ὑπὸ τοῦ δικαίου ἐκείνου φόβου τῆς βουλγαρικῆς ἐπικρατήσεως.

«Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα ἱστορικὸς τῆς ἀξίας τοῦ κ. Ἠλία Μπαρμπουλέσκου ἂν μελετήσῃ, δύναται νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα, ὠφέλιμα μὲν καὶ διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμα διὰ τὸν ἀναξιοπαθοῦντα κουτσοβλαχικὸν πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας».

ΚΑΤΑΔΙΩΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

ΣΟΦΙΑ, 28 Ἀπριλίου

Ἀπερίγραπτος εἶνε ἡ λύσσα, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἔχουν καταληφθῇ οἱ Βούλγαροι κατὰ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰ ἐν Ζαγοριτσάνῃ συμβάντα. Ὁ βίος τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων κατέστη ἀβίωτος καὶ προβληματικός. Ὑφιστάμεθα τὰ πάνδεινα. Πανταχόθεν ἔχομεν διωγμοὺς καὶ εἰς πᾶν βῆμά μας συναντῶμεν ἀνυπερβλήτους δυσχερείας.

Ὅλος ὁ τύπος, προεξαρχούσης τῆς «Βετσέρνας Ποστας» τοῦ Μακεδόνος πρώην Σάγγα καὶ ἤδη Σάγγωφ. καὶ πολλοὶ κάτοικοι τῆς Βουλγαρίας, ἰδίᾳ δὲ οἱ ἄνευ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος Μακεδόνες καὶ αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς ἐξηγέρθησαν ἀγρίως καὶ λυσσωδῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὑβρίζοντες διὰ τῶν αἰσχίστων ὕβρεων τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ καταδιώκοντες τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἕλληνας ὑπηκόους, ἀπειλοῦντες, ὅτι θὰ τοὺς σφάξωσι καὶ θὰ τοὺς ἐξώσωσι. Διαδηλώσεις καὶ συλλαλητήρια εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς μικροπόλεις ἐγένοντο ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Τουρκίας, ἄγριοι καὶ θορυβώδεις, ἐπιθετικαὶ δὲ εἴς τινα μέρη, ὡς ἐν Καρᾶ Μπουνὰρ καὶ Φιλιππουπόλει, ἐν ᾗ πολλὰς ἀψύχους ὑέλους, καθρέπτας, τραπέζια, καναπέδες καὶ εἰκόνας ἐν στόματι μαχαίρας διεπέρασαν.

Ἐν γένει καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια τιμῆς, ζωῆς καὶ περιουσίας. Ἡ Βουλγαρία σήμερον εὑρίσκεται εἰς χείρονα κατάστασιν ἢ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Τουρκία. Ἐνταῦθα μᾶλλον εἶνε ἀνάγκη μεταρρυθμίσεων ἢ ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ Ἕλληνες τῆς Βουλγαρίας διέρχονται ἡμέρας ἀγωνίας καὶ δοκιμασίας. Μὲ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἤρχισαν καὶ τὰ πάθη των ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων

Ποῦ δὲ θὰ καταλήξωσι τα πράγματα, οὐδεὶς δύναται νὰ προΐδῃ, ἐνόσῳ ἡ Τουρκία καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν πράττουσιν ὅ τι ἐπιβάλλεται αὐταῖς νὰ πράξωσι καὶ ἐνόσῳ ἡ Εὐρώπη βλέπει ἀπαθῶς καὶ χαιρεκάκως καὶ δὲν θέτει τοὺς φιλοταράχους τούτους εἰς τὴν θέσιν των καὶ δὲν πέμπει αὐτοὺς καὶ πάλιν εἰς τὴν Σίπκαν νὰ βλέπωσι μακρόθεν τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν.

Μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πεσόντων κακούργων καὶ δολοφόνων τῶν ἀθώων Μακεδόνων καὶ συλλαλητήριον ἐγένετο καὶ ἐνταῦθα μὲ σημαίας πενθίμους καὶ μουσικὴν ἀνακρούουσαν πένθιμον ἐμβατήριον μέχρι τῆς ἀγορᾶς, ἐνῷ ὡμίλησαν τέσσαρες Μακεδόνες Βούλγαροι, ὑβρίσαντες πᾶν τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὴν Τουρκίαν. Ἐκ τούτων ὁ εἷς εἶνε ἀνεψιὸς τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης Βασιλείου, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἐξεπαιδεύθη δωρεὰν ἴσως ἐν Χάλκῃ.

Οἱ διαδηλωταὶ διελύθησαν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ τάξει μὲ ὅλας τὰς ἀπειλάς, ὅτι ἤθελον μεταβῇ καὶ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Φιλιππουπόλεως. Εἰς τὸ συλλαλητήριον τοῦτο μόλις παρῆσαν 140 Βούλγαροι τῆς ἐσχάτης ὑποστάθμης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρχισυντάκτου τῆς ἐνταῦθα ἑβδομαδιαίας ἐλαφρᾶς ἐφημερίδος «Νόβα Ἔποχα». Οὐδεὶς τῶν καλῶν καὶ γνησίων Βουλγάρων ἔλαβε μέρος καὶ οὐδεὶς τῶν λογίων διδασκάλων καὶ δικηγόρων ἐδέχθη νὰ ὁμιλήσῃ, ἀποδοκιμαζόντων ἐξ ἀντιπολιτεύσεως ἢ συμφέροντος τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ γιγνόμενα κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Λυποῦμαι πολὺ ὅτι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὸ ἀπειλὸς αὐτῶν καὶ ἐν Πύργῳ, διὰ νὰ ἴδωσι τοὺς αὐτόθι Ἕλληνας, οἵτινες ὡπλισμένοι παρηκολούθησαν μακρόθεν τὴν ἀνθελληνικὴν διαδήλωσιν, διπλάσιοι ὄντες τῶν διαδηλωτῶν.

Εἰς τὴν Ἀγχίαλον βασιλεύει ἄκρα ἀναρχία, ἕνεκα τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸ ὁποῖον οἱ Βούλγαροι ἠθέλησαν νὰ καταλάβωσι κατὰ τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ ἑορτήν, διανέμοντες προσκλήσεις προκλητικὰς εἰς ὅλα τὰ πέριξ χωρία, ὅπως ὅλοι οἱ χωρικοὶ κατέλθωσιν ἔνοπλοι καὶ καταλάβωσιν αὐτό, ὡς ἀνῆκον δῆθεν εἴς τινα Βούλγαρον, κτίσαντα τοῦτο πρὸ 50 ἐτῶν διὰ συνδρομῶν τῶν τότε μὴ ὑπαρχόντων Βουλγάρων χωρικῶν.

Τὸ μοναστήριον τοῦτο καὶ πρό τινων ἐτῶν ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβωσιν οἱ Βούλγαροι, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν, φοβηθέντες τοὺς γενναίους Ἀγχιαλίτας. Ἀλλὰ καὶ ἤδη δὲν κατώρθωσαν νὰ πραγματοποιήσωσι τὸν σκοπόν των, φοβηθέντες τοὺς ἐξηγριωμένους Ἀγχιαλίτας, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν, ἔνοπλοι καὶ μένοντες ἐν τῷ μοναστηρίῳ, νὰ μὴ ὑποχωρήσωσι πρὸ οὐδεμιᾶς βίας, ἀλλὰ ν' ἀγωνισθῶσι μέχρι θανάτου, τινάσσοντες ἐν ἀνάγκῃ αὐτὸ εἰς τὸν ἀέρα, ἐὰν ἔβλεπον πᾶσαν ἀντίστασιν αὐτῶν ἀδύνατον.

Ἡ Κυβέρνησις, κατιδοῦσα τὸν κίνδυνον καὶ τὰς συνεπείας, ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ ἓν τάγμα στρατοῦ καὶ νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς χωρικοὺς νὰ μὴ ἀποπειραθῶσι νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ματαιωθείσης οὕτω τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς πανηγύρεως. Ἀπηνὴς ἐν γένει εἶνε ἡ καταδίωξις τῶν Ἀγχιαλιτῶν καὶ τὸ πρῶτον κτύπημα ἐσημειώθη διὰ τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἅλατος, δι' οὗ ἔζων καὶ διετηροῦντο οὗτοι πωλοῦντες αὐτὸ ἀπὸ 2—5 φρ. τὰ ἑκατὸν χιλιόγραμμα, ἐνῷ τώρα ἡ Κυβέρνησις τὸ προσφέρει μόνον 1,80, ὅσον δηλαδὴ κοστίζει, ἵνα ἀναγκάσῃ τοὺς Ἀγχιαλίτας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν βιοποριστικὴν αὐτὴν ἐκμετάλλευσιν.

ΟΙ ΣΕΡΒΟΙ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Τὸ ὄργανον τοῦ Κομιτάτου τοῦ Ἐξωτερικοῦ μακεδονικοῦ Ὀργανισμοῦ αἱ «Μεταρρυθμίσεις», γράφει τὰ ἑξῆς περὶ τῆς μεγάλης προόδου τοῦ σερβικοῦ παράγοντος ἐν τῇ περιφερείᾳ Σκοπίων:

«Ἀπὸ τοῦ σερβοβουλγαρικοῦ πολέμου (1885—1886) οἱ Σέρβοι ἐσχημάτισαν δραστηρίαν προπαγάνδαν ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπως προπαρασκευάσωσιν ἔδαφος ἀπαιτήσεων. Ἡ κυριωτέρα δρᾶσις των διηυθύνετο εἰς τὸ ἄνω λεκανοπέδιον τοῦ Ἀξιοῦ, ὅπερ μετὰ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Βρεγαλνίτσας σχηματίζει εὐρύτατον πεδίον, ἀποτελοῦν τὴν ἐπαρχίαν Σκοπίων καὶ ὅπερ εἶνε ἡ κλεὶς τῆς Μακεδονίας. Ἐκεῖ οἱ Σέρβοι ἀρχῆθεν συνεκέντρωσαν τὰς ἐνεργείας των. Κατ᾽ ἀρχὰς εὗρον σοβαρὰν ἀντίστασιν, διότι τὸ ἐθνικὸν βουλγαρικὸν αἴσθημα ἦτο ἀνεπτυγμένον καὶ διηυθύνετο ὑπὸ πεπειραμένων ἀρχηγῶν. Ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ μικρόν, διότι ἐξέλιπον οἱ πεπειραμένοι ἀρχηγοὶ καὶ ἐχαλαρώθη τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα. Ἡ σερβικὴ Προπαγάνδα, ἐπωφεληθεῖσα τῆς καταστάσεως ταύτης, ἐπεδόθη συντόνως εἰς συστηματικὴν ἐργασίαν, ἧς τὸ στάδιον ηὐρύνθη, αἱ δὲ ἐπιτυχίαι αὐτῆς εἰσὶ σήμερον μεγάλαι. Οἱ Σέρβοι ἵδρυσαν λαμπρὰ γυμνάσια ἀρρένων τε καὶ θηλέων μετὰ καλῶς διοργανωμένων οἰκοτροφείων, ἐχόντων περισσοτέρους τῶν βουλγαρικῶν ὑποτρόφους. Ἔχουσι καὶ πρωτοβάθμια σχολεῖα καὶ κοινότητας ἰσχυρῶς συνηνωμένας μετὰ νέας ἀνεπτυγμένης τάξεως πολιτῶν ἐπιτυχῶς ἐργαζομένης. Μεταξὺ τοῦ κλήρου, τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πολιτῶν τῶν ἀποτελούντων τὰς σερβικὰς κοινότητας ἐπικρατεῖ ἀλληλεγγύη.

«Ἡ κατάστασις τῶν Βουλγάρων εἶνε πολὺ λυπηρά. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸ σχολικὸν ἔργον των εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀποσύνθεσιν καὶ παραλυσίαν. Οὐδεμία ἀλληλεγγύη μεταξὺ ποιμένων καὶ ποιμνίου. Ὁ πληθυσμὸς κατέχεται ὑπὸ φοβερᾶς ἀδρανείας καὶ ἀπαθείας πρὸς τὰ ἐθνικὰ πράγματα. Ἡ καθωπλισμένη σερβικὴ προπαγάνδα ἐνίσχυσε περισσότερον τὴν προσήλωσιν εἰς τὸν Σερβισμόν. Ἐν πρώτοις κατέλαβον τὴν μεγάλην ἐπαρχίαν τῆς Κόζνιτσας. Τὰ χωρία, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ἀνεγνώρισαν τὸν σερβικὸν κλῆρον ὡς θρησκευτικὴν αὐτῶν ἀρχὴν καὶ ἀπεδίωξαν τοὺς Βουλγάρους διδασκάλους, δεχθέντα Σέρβους τοιούτους. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν ἐν τῷ τριγώνῳ τῆς Κόζνιτσας, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐξαιρετικῶς κατάλληλον βάσιν πρὸς ἐνέργειαν, αἱ σερβικαὶ συμμορίαι ἀνέπτυξαν τὴν δρᾶσιν αὐτῶν πρὸς ἀνατολάς, πρὸς μεσημβρίαν, πρὸς δυσμὰς καὶ μετ᾽ ἐπιτυχεῖς ἐργασίας ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ Κράτσοβον καὶ πρὸς μεσημβρίαν μέχρι Βελεσσῶν καὶ ἐκεῖθεν, ὑπερβᾶσαι τὸν Ἀξιόν, ἡνώθησαν μετὰ τῶν κατὰ τὰ μέρη τοῦ Πριλάπου καὶ τῆς Πορίτζιας εὑρισκομένων ἑτέρων σερβικῶν συμμοριῶν, ἀναφανεῖσαι εἰς τὰ πλησίον τῶν βουλγαρικῶν συνόρων χωρία. Ἡ ἐξωπλισμένη καὶ πεφωτισμένη σερβικὴ Προπαγάνδα διευθύνεται ὑπὸ καλῶς ὠργανωμένων σωματείων ἐν Σκοπίοις, ἔνθα ὁ βουλγαρικὸς κλῆρος καὶ οἱ Βούλγαροι διδάσκαλοι ἀδρανοῦσι σὺν τῇ πληρεστάτῃ ἀπελπισίᾳ τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ».

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Ἡ «Βελγικὴ Ἀνεξαρτησία» δημοσιεύει ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτῆς φύλλῳ τὸ κατωτέρω ἄρθρον.

«Τὸ κρητικὸν πρόβλημα καθίσταται σημέραι ἀπειλητικώτερον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ἀνατολῇ καὶ δέον νὰ ὁμολογήσῃ τις, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ὧν ἅπασα ἡ τακτικὴ συνίσταται εἰς τὸ χρονοτριβεῖν, δὲν πράττουσι τὸ ἐφ' ἑαυτῶν, ὅπως προλάβωσι περιπλοκὰς καὶ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ ζητήματος τούτου τὸν ὀξὺν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἡ κατάστασις ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἁπλουστάτη καὶ ἀπορεῖ τις πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἐπιδείνωσις. Ὅλος ὁ κρητικὸς λαὸς ζητεῖ τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τῶν Κρητῶν ὄντων ἁγνῶν Ἑλλήνων καὶ ἐχόντων μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπόλυτον ταὐτότητα ἠθῶν, γλώσσης καὶ αἰσθημάτων. Δοθείσης τῆς ἀρχῆς, ὅτι οἱ λαοὶ εἶνε κύριοι τῆς τύχης των, αἱ Δυνάμεις, αἱ ἀποσπάσασαι τὴν Κρήτην ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας δὲν εἶχον ἢ νὰ ἐκπληρώσωσι τοὺς πόθους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον οὐδεμία ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ ἔχῃ βλέψεις ἐπὶ τῆς γωνίας ταύτης τῆς γῆς καὶ ἡ ἕνωσις αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος κατ' οὐδὲν παραβλάπτει τοὺς βαθεῖς πολιτικοὺς συνδυασμοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἐν τούτοις, ἐξεταζομένων ἐγγύτερον τῶν πραγμάτων, βλέπομεν, ὅτι ταῦτα δὲν κανονίζονται τόσον εὐκόλως, διότι αἱ Δυνάμεις εἶνε ὑπόχρεοι νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει μέχρι σημείου τινὸς τὴν φιλοτιμίαν τῆς Τουρκίας, ἐξ οὗ προκύπτει, ὅτι ἐκεῖ ἔνθα ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ εὐχερῶς ἡ συμφωνία, ἡ συζήτησις κινδυνεύει νὰ λάβῃ βίαιον χαρακτῆρα.

«Ὅταν αἱ Δυνάμεις διεκανόνισαν τὸ κρητικὸν ζήτημα, κατόπιν ἐπαναστάσεων, αἵτινες εἶχον φέρῃ τὴν νῆσον εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἐπροίκισαν αὐτὴν μὲ αὐτόνομον διοίκησιν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, τῶν τουρκικῶν νόμων μὴ ἐπιτρεπόντων εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ παραχωρήσῃ τουρκικὸν ἔδαφος. Οὕτως ἐτηρήθησαν τὰ προσχήματα, διότι πράγματι ἡ Κρήτη ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐχωρίσθη τῆς Τουρκίας. Θὰ ἦτο λογικώτερον, ἂν ἱκανοποιοῦντο ἀμέσως οἱ πόθοι τῶν Κρητῶν καὶ τοῖς ἐπετρέπετο νὰ κηρύξωσιν ἑαυτοὺς ὑπηκόους τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἀφοῦ οὗτος ἦτο ὁ θερμότερος αὐτῶν πόθος.

«Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμῳ αὐτῆς εἶχεν ὑποστῇ σοβα-

ρὰν ἀποτυχίαν καὶ συνεπῶς ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ἦτο ἀδύνατον νὰ παραχωρήσωσιν αὐτῇ αἱ Δυνάμεις ἐδάφη, διὰ τὴν κατοχὴν τῶν ὁποίων εἶχε κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἅτινα δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκτήσῃ διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων.

«Ἡ ὀργάνωσις λοιπὸν τῆς Κρήτης εἰς χώραν αὐτόνομον, μὲ τὴν ὀνομαστικὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν ὑπάτου Ἁρμοστοῦ τῶν Δυνάμεων, ὅστις ἐξελέγη μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἑλλάδος πρὸς μερικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἀπετέλει ἢ πρόσκαιρον λύσιν, προσωρινὴν κατάστασιν, μέλλουσαν ἀφεύκτως νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἕνωσιν. Ἡ Κρήτη ἰδίαις δυνάμεσι δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς ἀναπτύξεώς της. Αἱ Δυνάμεις τῇ ἔδωκαν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐφάνησαν λίαν φειδωλαὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πρακτικὰ μέσα τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Συνεπείᾳ τούτου, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, ἡ Κρήτη ἐφυτοζώει μᾶλλον ἢ ἔζη καὶ ἡ γενικὴ καχεξία ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν πόρων ἔσχε τὸν ἀντίκτυπόν της εἰς τὰς πολιτικὰς διαθέσεις τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις εἶδε πλέον ἢ παρά ποτε, ὅτι μόνη ἡ ἕνωσις μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν νῆσον διοίκησιν κανονικὴν καὶ ἀρκούντως σοβαράν, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ μέλλουσα εὐημερία τῆς χώρας. Ἡ πρᾶξις τῶν μελῶν τοῦ Κοινοβουλίου, ὁρκισθέντων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος, δεικνύει, ὅτι ὁ κρητικὸς λαὸς ἐζύγιζε σοβαρῶς τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς ἑνώσεως καὶ ὅτι ἀπεφάσισε σταθερῶς νὰ προχωρήσῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, νὰ συμμερισθῇ τὴν πολιτικὴν τύχην, καλὴν ἢ κακήν, τῶν ἀδελφῶν του Ἑλλήνων, τῶν ὑπηκόων τοῦ βασιλέως Γεωργίου.

«Τὸ ζήτημα λοιπὸν ἔγκειται εἰς τὸ ἂν αἱ Δυνάμεις δύνανται νὰ συναινέσωσι σήμερον εἰς τὴν ἕνωσιν, χωρὶς νὰ προκαλέσωσι νέον κίνδυνον.

«Εἶνε ἀληθές, ὅτι εἶχον ἀναλάβῃ πολλάκις τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ θίξωσι τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀλλ' εἶνε ζήτημα ἂν ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἐτηρήθη πάντοτε. Ἡ κατάστασις, λόγου χάριν, ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀντίστασις τῆς Τουρκίας δὲν ἀποτελεῖ διὰ τὰς Δυνάμεις πάντοτε ἀνυπέρβλητον ἐμπόδιον, ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ λάβῃ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα, τὰ ἀντιτιθέμενα εἰς τὰς κρητικὰς ἀξιώσεις.

«Ἄλλως τε καὶ ἂν εἶχεν οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἡ δυσχέρεια παρακάμπτεται εὐχερῶς, διότι ἡ Κρήτη ἔχει ἀπολεσθῇ ὁριστικῶς διὰ τὴν Τουρκίαν, ἐπομένως ἡ προσάρτησις αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἠδύνατο νὰ γείνῃ ὑπὸ ὅρους, μὴ θίγοντας τὴν εὐαισθησίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

«Τὸ ἀληθὲς κώλυμα ἐπομένως δὲν προέρχεται ἀπὸ μέρους τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἀπὸ τῶν στοιχείων τῶν ἐνεργούντων ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς. Ἐὰν ἡ Κρήτη δοθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἱ Δυνάμεις φοβοῦνται, ὅτι οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμοῦνοι θὰ ζητήσωσιν ἀντισταθμίσματα ἐν Μακεδονίᾳ εἰς βάρος ἰδίως

τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς τουρκικῆς ταύτης ἐπαρχίας. Ἐὰν δὲ ἡ Ἑλλὰς ἔχῃ πολιτικὸν συμφέρον νὰ προσαρτήσῃ τὴν Κρήτην, ἔχει ἴσον συμφέρον ἢ καὶ μεῖζον νὰ μὴ παραιτηθῇ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, θὰ ἦτο δὲ λυπηρὸν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἐὰν ἡ θέσις αὐτοῦ ἐξησθένει αὐτόθι.

«Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἐννοεῖ τις τὴν δυσχερῆ θέσιν καὶ τὴν ἄκραν σύνεσιν, μεθ' ἧς πολιτεύονται ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ πρίγκηψ Γεώργιος. Δὲν δύνανται νὰ βαδίσωσι κατὰ τῶν Δυνάμεων, ἀφ' ὧν ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἐξαρτᾶται ὡς Ὕπατος Ἁρμοστής, ἐξ ἄλλου ὅμως δὲν δύνανται ν' ἀποδοκιμάσωσι τελείως καὶ τοὺς Κρῆτας, οἵτινες ὠθοῦσι τὴν ἀντιπολίτευσιν μέχρι τῆς βίας, κινούμενοι ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτῶν αἰσθήματος καὶ ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, εἰς ἣν ἀνήκουσιν ἐκ καταγωγῆς. Οὕτω τιθέμενον τὸ πρόβλημα εἶνε λεπτότατον διὰ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν πρίγκηπα Γεώργιον καὶ ἀπορεῖ τις πῶς κατώρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ δύο τόσον σπουδαίων πολιτικῶν ἀναγκῶν.

«Ἡ λύσις, ἥτις θὰ ἐπέλθῃ εἰς ὡρισμένην στιγμὴν δὲν εἶνε ἀμφίβολος. Ἡ προσάρτησις τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιβάλλεται. Ἐὰν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία τις πρὸ 2—3 ἐτῶν, ὅτε ὑπῆρχε πεποίθησις εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Κρήτης ἐκ τῶν ἰδίων πόρων, σήμερον δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία, διότι ὁ κρητικὸς λαὸς ἐδήλωσε πλειστάκις τὸν σταθερὸν αὐτοῦ πόθον, ὅπως συμμετάσχῃ τῆς τύχης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὑπολείπεται λοιπὸν μόνον νὰ γνωσθῇ, ποίαν στιγμὴν θὰ θεωρήσωσιν αἱ Δυνάμεις κατάλληλον πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐλπίδων τῆς Κρήτης, δέον ὅμως νὰ εὔχηταί τις, ὅπως αἱ Δυνάμεις μὴ ἀναμείνωσι τὴν συντέλεσιν τοῦ μοιραίου καὶ ρεύσῃ καὶ πάλιν αἷμα ἐν τῇ νήσῳ, ἥτις ὑπέστη τόσας καταστροφὰς καὶ ἣν ἐν τούτοις ἡ φύσις ἐπροίκισε διὰ πάντων τῶν συντελούντων εἰς τὴν δόξαν τῶν εὐτυχῶν χωρῶν».

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

Τὴν 31ην τοῦ παρελθόντος μηνὸς Μαΐου ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος **Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης** ἔπεσε θῦμα δολοφονίας ὑπὸ τὴν πύλην τοῦ Βουλευτηρίου. Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀνοσιουργήματος συνελθὸν ἐκτάκτως ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς ἔκκλησιν :

«**Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ** συνελθὸν σήμερον, 1ην Ἰουνίου 1905, εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ δεινοῦ ἀνοσιουργήματος, οὗ τινος ἔπεσε θῦμα ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ μεγάτιμος πολίτης Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης, ἐκφράζον τὴν βαθεῖαν ἐπὶ τῷ γεγονότι θλῖψιν του, δὲν δύναταί ἢ ν' ἀτενίσῃ μετὰ πόνου τὴν κρίσιμον πολιτικὴν κατάστασιν, τὴν ἐντεῦθεν καταδηλουμένην.

«Ἐν χώρᾳ, οἵα ἡ Ἑλλάς, ἔνθα τὴν χεῖρα τῶν δολοφόνων δὲν κινοῦσι κατὰ κορυφῶν πολιτειακῶν ἑταιρεῖαι ἀναρχικῶν, ἢ ἄγρια πάθη κοινωνικῶν ἢ θρησκευτικῶν διαιρέσεων, μόνον ἡ ἀποθράσυνσις τοῦ ἀτόμου ἀπομένει ὡς ἐξήγησις τοῦ δεινοῦ φαινομένου.

«Καὶ ὅτι μὲν ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ὁ σώζων τὰς πολιτείας χαλινὸς τοῦ νόμου ἐχαλαρώθη παρ' ἡμῖν ἐπικινδύνως εἶνε γεγονὸς ὅσον ἀξιοθρήνητον, τόσον τοῖς πᾶσι γνωστόν. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δὲν ἐννοήθη καλῶς ἢ νοηθὲν ὑπετιμήθη εἶνε τὸ μέγεθος τοῦ κοινωνικοῦ κινδύνου. Ὑπελείφθη ἀρκοῦσα ἑκάστῳ φροντὶς περὶ τῶν ἰδίων ὑποθέσεων, εἴτε ἄρχων ἐτύγχανεν οὗτος, εἴτε ἀρχόμενος, πᾶσα δὲ τυχὸν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι διαμαρτυρία ἐχαρακτηρίσθη ἀπαισιοδοξία, ταράσσουσα τὴν ἤρεμον ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς.

«Ἐν τούτοις τὸ δηλητήριον ἐνήργει βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς. Ἀφοῦ τὸ ζήτημα ἐτέθη ὡς ζήτημα εὐζωΐας, ἀφοῦ ἡ ἄμυνα τῆς κοινωνίας κατὰ τῶν κακοποιῶν περιωρίσθη εἰς νόμους, γράμματα νεκρὰ καταστάντας, ἐλλείψει κράτους ζωοποιοῦντος αὐτούς, ἑπόμενον ἦτο αὐτὸ μὲν ν' ἀποβάλῃ πᾶν κῦρος, ἡ δὲ ἀτομικὴ θέλησις θρασεῖα νὰ ἐξεγερθῇ κατὰ τοῦ νόμου καὶ ποδοπατήσῃ αὐτόν.

«Τὸ Συμβούλιον, μετὰ θλίψεως καὶ δέους προσβλέπον τοιαύτην κατάστασιν, ἀτιμάζουσαν τὸν τόπον ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, δὲν ἐνόμισε περιττὸν νὰ κρούσῃ σήμερον τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου καὶ νὰ εὐχηθῇ ἵνα ἡ δικαία συγκίνησις, ἡ κρατοῦσα ἐν τῇ χώρᾳ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐπὶ τῷ πλήγματι τῷ κατενεχθέντι εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐννόμου τάξεως, ἣν ὁ δολοφονηθεὶς ἐνσάρκωνε, μὴ μείνῃ ἄνευ ἀποτελεσμάτων.

«Ἂς ἐννοήσωμεν ὅλοι, ὅτι ἡ πολιτειακὴ ἔκλυσις ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον. Ὅτι κοινωνία σιδηροφοροῦσα καὶ ἀλληλοσφαζομένη δὲν ἔχει μέρος εἰς τὸν πολιτισμόν, οὔτε εἰς τὰς τύχας τοῦ κόσμου, ὅτι ἡ ἀπαφυρία εἶνε πλέον προδοσία. Ἰδίως δὲ ἂς λάβωσιν ὑπὸ σοβαρὰν πλέον σκέψιν ὅλα ταῦτα ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ Νόμος ἐνεθρόνισεν ὡς ἄλλην θείαν Πρόνοιαν τοῦ Κράτους, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐξουσία, ὑψίστην ἀξιοῦσα καταγωγήν, ὑψίστας ἐπιβάλλει καὶ ὑποχρεώσεις εἰς αὐτοθυσίαν.

«Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, ἔχον ὑπ' ὄψει τὴν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑφισταμένην ἔκρυθμον ταύτην κατάστασιν, καταισχύνουσαν τὴν ἡμετέραν πατρίδα :

«Ἐπικαλεῖται τὴν δραστηριωτέραν, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ συνταγματικοῦ ἡμῶν χάρτου, παρέμβασιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Βασιλέως, ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ δυναμένου να θέσῃ τέρμα εἰς αὐτήν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας ἐξέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ, εἰς τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ὁποίου ἀνετέθη ἡ τήρησις τοῦ Συντάγματος.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Θεσσαλονίκη 20 Ἰουνίου.—Αἱ τελευταῖαι ἀσφαλεῖς πληροφορίαι περὶ τῶν ἐν τῷ Νομῷ ἡμῶν συμβάντων ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως. Κατ' εἰδήσεις ἐκ Γιαννιτσῶν τῇ 10ῃ μεσοῦντος Βούλγαροί τινες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου Μητροπολίτου Βοδενῶν Στεφάνου, κακοποιήσαντες ἕνα ἀστυφύλακα θελήσαντα νὰ ἐπέμβῃ. Ἡ στρατιωτικὴ περίπολος σπεύσασα κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ πέντε ἐκ τῶν πρωταιτίων.

Ὡσαύτως βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα εἰς τὸ χωρίον Δεβραμίρ, ἐπέβαλεν εἰς τὴν ποινὴν τοῦ ξυλοκοπήματος δέκα ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ χωρίου. Οἱ δέκα οὗτοι πρόκριτοι πρὸ ἓξ περίπου μηνῶν ἕνεκα διαφόρων ἀπειλῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προσχωρήσουσι εἰς τὸ σχίσμα. Ἐσχάτως ὅμως ἠγέρθησαν κατ' αὐτῶν ὑπόνοιαι ὅτι μὴ φοβούμενοι πλέον τὰς βουλγαρικὰς καταπιέσεις εἶχον ἀπόφασιν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας.

Δὲν παύουσιν ὅμως ἀπὸ τοῦ ν' ἀναγγέλλωνται καὶ συμπλοκαὶ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων μετὰ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν.

Οὕτω παρὰ τὸ χωρίον Πατατσὶ τῆς περιφερείας Βοδενῶν πολυάριθμος βουλγαρικὴ συμμορία συνεπλάκη μετὰ ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος, ἡ δὲ συμπλοκὴ διήρκεσεν ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους. Οἱ πέριξ τουρκικοὶ στρατιωτικοὶ σταθμοὶ εἰς τὸν κρότον τῶν πυροβολισμῶν ἔσπευσαν ν' ἀποστείλωσι τρία ἀποσπάσματα στρατοῦ ἐπὶ τόπου. Καὶ τὸ μὲν μακεδονικὸν σῶμα κατώρθωσε ν' ἀπομακρυνθῇ ἄνευ συγκρούσεώς τινος, ἡ βουλγαρικὴ ὅμως συμμορία ὑπέστη ζημίας καθόσον, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ Τοῦρκοι, ἀπώλεσε 15 νεκρούς, τοὺς ὁποίους ὅμως οἱ σύντροφοί των κατώρθωσαν ν' ἀποκομίσωσι.

Τὴν 31 πάλιν λήξαντος μηνὸς μακεδονικὸν σῶμα ἐπετέθη ἐναντίον βουλγαρικῆς συμμορίας πλησίον τῆς κωμοπόλεως Γκολεζάνης. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μακεδονικοῦ σώματος Ἀκρίτας, πληροφορηθεὶς ὅτι πολυμελεστάτη συμμορία εὑρίσκετο μεταξὺ Γερμανόβου καὶ Γκολεζάνης, διηυθύνθη πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, διαιρέσας τοὺς ἄνδρας του εἰς τρία ἀποσπάσματα. Τὰ δύο μικρότερα ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων κατέλαβον ἐπικαίρους θέσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἠδύναντο ἐπιτυχῶς νὰ παρεμποδίσωσι πᾶσαν συγκοινωνίαν μὲ τὸ χωρίον Κουζανόβα. Ὁ ἀρχηγὸς μετὰ τοῦ ἰσχυροτέρου ἀποσπάσματος διηυθύνθη κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ χωρίον.

Τὴν δεκάτην πρωϊνὴν ὥραν ἰσχυρὰ βουλγαρικὴ συμμορία, ἀριθμοῦσα ἑξήκοντα μέλη, ἐνεφανίσθη καὶ συνεπλάκη μετὰ τῶν δύο ἀποσπασμάτων καταλλήλως ὠχυρωμένων, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὰς οἰκίας καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου.

Τὸ κύριον ἀπόσπασμα τῶν Μακεδόνων μετὰ τουφεκοβολισμὸν διαρκέσαντα ἐπὶ ὥραν ἐνήργησεν ἔφοδον κατὰ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἀπεσύρθησαν ἐκ τοῦ χωρίου, ἀποκομίζοντες καὶ ἑπτὰ τραυματίας ἐπὶ ἡμιόνων.

Τὴν ἐπομένην ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐξηκριβώθη ὅτι ἡ βουλγαρικὴ συμμορία ἀπώλεσε 40 ἐκ τῶν μελῶν της. Ἐκ τῶν Μακεδόνων τρεῖς ἐφονεύθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς κατήγετο ἐκ Νιαούσης.

Μοναστήριον 20 Ἰουνίου.— Αἱ ἐγκληματικαὶ πράξεις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ αἱ διάφοροι ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καταφθάνουσαι εἰδήσεις πολὺ ἀπέχουσι ἀπὸ τοῦ νὰ πιστοποιήσωσι μεταβολήν τινα τῆς καταστάσεως ἐπὶ τὰ βελτίω.

Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει μας ἀκόμη διερχόμεθα πολλάκις ἡμέρας τρόμου καὶ ἀπελπισίας.

Οὕτω εἰς τὴν συνοικιαν Γκενῆ τῆς πόλεώς μας καὶ ἐν βουλγαρικῇ οἰκίᾳ κειμένῃ πλησίον τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς κοινότητος αἰφνιδία ἔκρηξις βομβῶν δυναμίτιδος ἐπῆλθε προχθές. Ὁ υἱὸς τοῦ ἰδιοκτήτου Βεΐκου, ὅστις εἶνε ἐπίτροπος βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἷς ἄγνωστος ἐφονεύθησαν ἐκ τῆς ἐκρήξεως. Ἔρευναι γενόμεναι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀπέληξαν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ πεντε ἄλλων βομβῶν, αἵτινες προφανῶς ἦσαν προωρισμέναι διὰ τὰς ἐν τῇ περιφερείᾳ βουλγαρικὰς συμμορίας.

Περὶ τῆς δράσεως τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων ἔχω νὰ σᾶς μεταβιβάσω τὰς ἀκολούθους ἀσφαλεῖς εἰδήσεις. Μικρὸν μακεδονικὸν σῶμα, πληροφορηθὲν ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν Μῆτρον Βλάχον βουλγαρικὴ συμμορία διηυθύνετο πρὸς τὸ χωρίον Τέλοβον, ὅπως ἐπιτεθῇ κατ᾽ αὐτοῦ, ἔσπευσε πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς καὶ συνεπλάκη. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τουρκικὸς στρατὸς ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου καὶ ἀντὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς Βουλγάρους, κατεδίωξε τὸ μακεδονικὸν σῶμα, ὅπερ ἑνωθὲν μεθ᾽ ἑνὸς ἄλλου ἐκ 30 ἀνδρῶν ἠναγκάσθη ν᾽ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους ἀνερχομένους εἰς 80 καὶ ν᾽ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ν᾽ ἀποχωρήσουν μετ᾽ ἀπώλειαν 5 νεκρῶν καὶ 3 τραυματιῶν.

Οἱ Μακεδόνες ἐπέθησαν πάλιν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Βουλγάρων, οὓς ἀνεκάλυψαν κρυπτομένους εἰς δάσος βορειοανατολικῶς τοῦ χωρίου καὶ συνήφθη συμπλοκὴ διαρκέσασα πολλὰς ὥρας.

Καστορία 20 Ἰουνίου.—Βούλγαροι τοῦ Κομιτάτου ἐφόνευσαν χθὲς τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Γολισσόπη τῆς περιφερείας μας Κωνσταντῖνον Πέτρου Γκαβαλιάτσον, ἡλικίας 40 ἐτῶν, διότι ἔμενε πιστὸς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν παρ᾽ ὅλας τὰς ἐναντίον του ἀπειλάς. Οἱ δολοφόνοι μετέβησαν πρῶτον εἰς τὴν στάνην τοῦ θύματος, ἀπέχουσαν ἡμίσειαν ὥραν τοῦ χωρίου, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τὸν εὕρισκον ἐκεῖ. Μὴ ἐπιτυχόντες ὅμως μετέβησαν διὰ νυκτὸς εἰς τὸ χωρίον καὶ συνέλαβον τοῦ υἱὸν τοῦ θύματος ἡλικίας 15 ἐτῶν, τὸν ὁποῖον δι᾽ ἀπειλῶν καὶ ραβδισμῶν ἠνάγκασαν νὰ προδώσῃ τὸ μέρος, ὅπου εὑρίσκετο ὁ πατήρ του.

Ὁ νέος τότε ὡδήγησε τοὺς λῃστὰς εἰς τὸν σταῦλον τῆς οἰκίας καὶ ἐκεῖ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ τὸν πατέρα του, ἱκετεύων αὐτὸν νὰ τὸν σώσῃ ἐκ τῶν βασανιστηρίων τῶν Βουλγάρων. Εἰς τὰς φωνὰς τοῦ τέκνου του ὁ δυστυχὴς ἐξῆλθε τῆς κρύπτης καὶ γονυκλινὴς ἱκέτευε τοὺς κακούργους νὰ φεισθῶσι τῆς ζωῆς του. Ἐκεῖνοι ὅμως ἀφοῦ πολυτρόπως τὸν ἐβασάνισαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ υἱοῦ του, τὸν ἐφόνευσαν ἐπὶ τέλους.

"ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ [1]

Ἡ κρίσις, ἣν ἀπό τινος χρόνου διέρχεται ὁ Ἑλληνισμός, ἐλεύθερος καὶ ἀλύτρωτος, προκαλεῖ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ὁμοφύλων, τὴν προσοχὴν τῶν ἀλλοεθνῶν. Κατόπιν ἀγώνων, ἰσχυρῶν καὶ ὑπερανθρώπων, τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς τμήματος τῆς χώρας, ἐφ' ἧς ἀπ' αἰώνων ἀνέπτυξε τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς ἀναβιώσεως. Ἀνεμένετο μετὰ τὸ μέγα γεγονὸς ἡ συντέλεσις τοῦ ἔργου τῆς ἀπολυτρώσεως, ἡ ἐν ἑνιαίᾳ πολιτείᾳ ἕνωσις καὶ συγκέντρωσις τῶν διεσπασμένων δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐλάχιστα κατωρθώθησαν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀφ' ἑνὸς ἀντιδραστικὴ πολιτική, προερχομένη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀφ' ἑτέρου σφαλερὰ ἀντίληψις τῶν ἰθυνόντων κύκλων τοῦ ἐλευθέρου κράτους πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου τῆς παλιγγενεσίας δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, καὶ δὴ εἰς τὸ πολιτικῶς καὶ ἐθνικῶς ἐκπροσωποῦν αὐτὴν κράτος, ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἔργον.

Ἡ ἐν ἔτει 1863 ἐπελθοῦσα ἕνωσις τῶν Ἰονίων Νήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐν ἔτει 1881 γενομένη προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου εἶνε τὰ μόνα γεγονότα κατὰ τὴν τελευταίαν ὀγδοηκονταετίαν, βήματα ὁπωσδήποτε ἄξια λόγου πρὸς τὴν πανελλήνιον Ἕνωσιν.

Παρὰ ταῦτα, μόλις τὸ τρίτον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς διατελεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐλεύθερον. Τὸ λοιπὸν ὑφίσταται τὴν αὐτὴν μοῖραν τῆς καταδυναστεύσεως, ἁπανταχοῦ δ' ἐπιβουλεύεται ὑπὸ φανερῶν τε καὶ λανθανόντων πολεμίων.

Καθ' ὃν χρόνον ἄλλοι λαοί, ὀψιφανέστεροι ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἀναγεννήσει, μετ' ἀξιοσημειώτου ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἀγωνίζονται πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν πόθων, ἑκαχοῦ δ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ὁσημέραι κινδυνωδέστεροι καθιστάμενοι, ὁ Ἑλληνισμός, ἐν μὲν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει ἐκδηλοῖ πρωτοφανῆ ἀπάθειαν, ἀφεθεὶς εἰς τὴν μοῖραν καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἐν δὲ τῇ ἀλυτρώτῳ ὑποχωρεῖ καθ' ἑκάστην, ἕνεκα στερήσεως ἀρχηγοῦ, δυναμένου ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐθνικὴν ἡγεμονίαν καὶ ἀποσοβήσῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους.

Ἡ κρίσις εἶνε θλιβερὰ καὶ δέον ν' ἀνησυχήσῃ καὶ ἀπασχολήσῃ τὸ Πανελλήνιον.

Τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐξετράπη τῆς ἀγαθῆς ὁδοῦ. Εἰς ἐλάχιστα συνετέλεσεν. Ὅ τι ἀγαθὸν ἐπῆλθεν, ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἕνωσις τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας, ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῶν προγονικῶν ἀρετῶν. Ἡ ἐνέργεια τοῦ κράτους ζημίαν μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν προσεπορίσατο. Προὐκλήθησαν δ' ἐξ αὐτῆς μεγάλαι συμφοραὶ καὶ ἰσχυραὶ ἀπογοητεύσεις.

Ἡ μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἐπιτυχία τῶν κρητικῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐξε-

---

1) Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐκθύμως συνιστᾷ τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἐφημερίδα, ἧς κύριος σκοπὸς ἔσται ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ συμφερόντων καὶ ἡ βελτίωσις τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

γέρσεων μαρτυρεῖ τὴν πλημμελῆ ἀντίληψιν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς πρὸς τὴν σκόπιμον καὶ πρακτικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Δέον ἐν τούτοις νὰ ὑποδειχθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀστόχου ταύτης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ὁ ἡμισεισονομικὸς ὀργανισμὸς τοῦ κράτους ἐξηντλήθη μέχρι χρεωκοπίας. Θλιβεραὶ ὑπῆρξαν αἱ συνέπειαι τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἐγκλήματος. Τὸ δὲ ἑλληνικὸν κράτος, τοσάκις ἐπιστρατευθὲν ἀσκόπως καὶ ἀπαρασκεύως, ὑπὸ τὴν πίεσιν δημαγωγικῆς ἐλαφρότητος, ἀπέδειξε παραδειγματικὴν ἀνικανότητα, ἐπιπολαιότητα τοιαύτην, ὥστε ἐν ἔτει 1897, προκληθέντος παραλόγως πολέμου ὑπὸ ἀσυνειδήτου δημαγωγίας, ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης στρατιωτικῆς παρασκευῆς, ἕνεκα κυβερνητικῆς ἀβελτηρίας, ἡ Ἑλλὰς ἐκινδύνευσε ν' ἀπολέσῃ καὶ ὅ τι ἐκέκτητο, ἂν μὴ παρενέβαινεν ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη.

Ἀτυχῶς, καὶ κατὰ τὴν ἔκτοτε διαρρεύσασαν ὀκταετίαν τὰ παθήματα δὲν ἐσυνέτισαν οὔτε τὸ κράτος, οὔτε τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἡ αὐτὴ ἀβουλία, ἡ αὐτὴ παλιμβουλία εἶνε αἱ γνώμονες τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Τὸ κακῶς καὶ ἀδεξίως ἐφαρμοζόμενον κοινοβουλευτικὸν σύστημα, ἐλλειπούσης τῆς ἐκ τοῦ Συντάγματος καθοριζομένης ἐποπτείας καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν ἁρμοδίων, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀδιαφοροῦντος ἐπίσης ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων, πάντα ταῦτα ἄγουσι τὸ κράτος καὶ σὺν αὐτῷ τὸ ἔθνος πρὸς νέαν καταστροφήν.

Πᾶσα ἐκ τοῦ κράτους ἀπορρέουσα ἰσχὺς ἐξεμηδενίσθη. Ἡ ἀναρχία ὁσημέραι αἴρει θρασεῖαν τὴν κεφαλήν, ἐξαναγκάζουσα τὸ κράτος εἰς ὑποχώρησιν, ἢ εἰς συνθηκολογίαν. Ἡ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία ἐξέκλινε τῶν καθηκόντων αὐτῆς. Τὰ γενικὰ συμφέροντα ὑπετάγησαν εἰς τὰ ἀτομικά, τὰ κομματικά, τὰ ἐπαρχιακά. Ἡ διοίκησις, ἡ δημοσία ἀσφάλεια, ἡ δικαιοσύνη κατ' ὄνομα ὑφίστανται. Κολοσσιαῖον ἔλλειμμα ἐπιβαρύνει καὶ πάλιν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, ἀπειλουμένης νέας πτωχεύσεως, καὶ ἴσως καθυποταγῆς τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως εἰς βαρύτερον ξενικὸν ἔλεγχον καὶ ἡγεμονίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία ὁσημέραι χειροτερεύει, ἰδίᾳ δ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐπῆλθε οἰκονομικὴ διατάραξις, αὐτὸ τοῦτο πενία. Ἐντεῦθεν αἱ μεταναστεύσεις, ἄθρους ἐκπατρισμὸς πενομένων πληθυσμῶν.

Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ βουλῇ ἐργασία εἶνε αἱ κωλυσιεργίαι. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ψηφίζεται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ καμάτου, μετ' ἀγόνους συζητήσεις καὶ κωλυσιεργικὰς ἐπερωτήσεις, ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ, τῇ τελευταίᾳ τῆς βουλευτικῆς Συνόδου. Αἱ δὲ ἐξαναγκαστικῶς καλούμεναι ἔκτακτοι Σύνοδοι ἄνευ αἰτίας στοιχίζουσιν ἑκατομμύρια εἰς τὸ ἐν καταστάσει πτωχεύσεως διατελοῦν ἑλληνικὸν ταμεῖον.

Τὸ πάντων ἀπελπιστικώτερον εἶνε ἡ τελεία ἔλλειψις στρατιωτικῆς συντάξεως. Ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς ἐκτελεῖ τὰ χρέη ἀστυνομίας, πολιτεύεται λογοκοπῶν ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τῶν ἀξιωματικῶν του, ἀπώλεσε τὸν στρατιωτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Τὸ ναυτικόν, ἂν ἤθελε κληθῇ καὶ πάλιν εἰς ἐνέργειαν, θὰ παρουσίαζε τὸ φαινόμενον τοῦ 1897. Μάτην αἱ διαμαρτυρίαι πλείστων φιλοτίμων ἀξιωματικῶν, θλιβομένων ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ. Οὐδεμία σοβαρὰ λαμβάνεται μέριμνα περὶ ἀναδιοργανώσεως, περὶ συντάξεως. Πᾶς ψηφιζόμενος στρατιωτικὸς νόμος καταλήγει εἰς προβιβασμούς. Ἔχομεν στρατηγοὺς καὶ συνταγματάρχας. Ἀλλὰ ποῦ ὁ στρατός; Ὁ δὲ ὁπλισμὸς ἐλλείπει τέλεον. Δὲν ἀγοράζονται ὅπλα, καταρτίζονται μόνον ἐπιτροπαὶ πολυδάπανοι ὑπὲρ τοῦ πολεμικοῦ ὁπλισμοῦ τοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἐθνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἄστοχος καὶ ἐπιβλαβής. Δὲν ὑπάρχει παράδοσις ἐν τῇ ἐθνικῇ ἐργασίᾳ, ἐπιμονή, ἐξακολούθησις προγράμματος. Ἀναμένονται τὰ πάντα ἀπὸ

τῆς καλοκαγαθίας τῶν φίλων. Δυστυχῶς οἱ φίλοι καταδεικνύονται καθ' ἑκάστην ἐγωϊσται ἢ ἀδιάφοροι. Καὶ αὐταὶ αἱ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἐνέργειαι, ἀστόχως καὶ ἐπιπολαίως διεξαγόμεναι, οὐδέποτε ἐπήνεγκον τὸ ἐπιζητούμενον ἀποτέλεσμα. Ἀβελτηρία καὶ ἀβουλία, ἔλλειψις μεθόδου καὶ εὐστοχίας.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἐπιβάλλεται εἰς πάντα φιλόπατριν νὰ καταγγείλῃ τὰ κακῶς κείμενα, νὰ προτείνῃ τὰ πρέποντα θεραπευτικὰ μέσα, νὰ προκαλέσῃ τὴν συνεργασίαν παντὸς ὑπὲρ τῶν κοινῶν διαφερομένου.

Ἡ συνείδησις τῶν καθηκόντων τούτων προὐκάλεσε τὴν ἵδρυσιν Ἐφημερίδος, κατὰ πρῶτον ἑβδομαδιαίας, βραδύτερον δὲ καὶ καθημερινῆς, καθ' ὅσον ἐπιτρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὁμοφρόνων. Γίνεται τοῦτο κατ' ἐπίμονον προτροπὴν φιλοπατρίδων ἀνδρῶν τοῦ τε ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, προθύμων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ ἔργον.

Γενικὴ εὐχὴ παντὸς ποθοῦντος τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἶνε ἡ σύνταξις καὶ ἡ σκόπιμος ὀργάνωσις τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἡ ἐξύψωσις τῆς ἐθνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ προορισμοῦ του.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

1) Εἰλικρινὴς ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτεύματος διὰ τῆς συμπράξεως τῶν καθεστηκυιῶν ἀρχῶν, τῆς βασιλείας, τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, του λαοῦ ἐξασκοῦντος διηνεκῶς τὴν ἐποπτικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

2) Διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν, χωρισμὸς τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

3) Ὀργάνωσις τῆς Διοικήσεως.

4) Ἀνόρθωσις τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς δημοσίας ἀσφαλείας.

5) Ἀξιοπρεπὴς μεταρρύθμισις τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

6) Οἰκονομικὴ ὀργάνωσις διὰ τῆς φειδοῦς, διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, διὰ τῆς δικαίας καὶ ἀναλόγου κατανομῆς τῶν φόρων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ εἰσοδήματος ἑκάστου, μὴ ἐπιβαρυνομένων δὲ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἀπόρων τάξεων διὰ τῆς εὐχεροῦς ἐπιβολῆς τῶν ἐμμέσων φόρων.

7) Ἀπελευθέρωσις τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ Ἐλέγχου.

8) Ἄμεσος σύνταξις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων τῆς χώρας. Κατάργησις τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας, ἀποκλεισμὸς τῶν ἀξιωματικῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς.

9) Σοβαρὰ ἐνέργεια ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

10) Προσέγγισις στενοτέρα τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

Ζητεῖται ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ.

Η ἐπὶ τῆς ἐφημερίδος Ἐπιτροπὴ

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21 Μαΐου 1905.

Διὰ πᾶσαν αἴτησιν ἀπευθυντέον: Διεύθυνσιν Ἐφημερίδος «Ἑλληνισμοῦ», ὁδὸς Σοφοκλέους 12. Ἀθήνας.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

Ἐν μὲν τῷ Ἐσωτερικῷ δρ. 12.
Ἐν δὲ τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. 12.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Μαΐου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαΐου 1905	30 Ἀπριλ. 1905
Ταμεῖον εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	1,966,870.81	2,062,084.56
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	157,315.—	251,320.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,428,940.—	1,224,882.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν	»	24,933,947.77	24,341,858.97
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	20,688.108.83	20,712,688.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν· ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	11,250,000.—	11,250,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων Εἰς χρυσὸν Δρ. 23,767.036.80; » τραπ. γραμ. » 29.090.144.—	»	52,857,180.80	52,857,180.80
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	4.037,500	2,037,500.—
Προεξοφλήσεις	»	20,044,492.93	19,581,659.61
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,780,457.81	2,828.347.26
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	12,870,694.29	12,641,306.29
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	374,704.80	416,415.50
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,136,785.48	2,271,694.28
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55.459,228.47	55,732,418.87
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42.520.278.89	42,557,855.04
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	11,706,933.59	11,395,451.89
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,648,577.89	4,740,521.29
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	3,304.770.—	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,831,799.75	1,831,799.75
Τοκομερίδια ἐν γένει	»		
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,223.861.60	8,269,196.32
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,667,239.34	2,646,017.55
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,635,421.07	1,631,914.47
Διάφοροι λογαριασμοὶ	»	2,065,203.69	2,059,885.68
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	2,216,169.16	3,267,059.83
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ/σμὸς ὑπηρ. Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»		
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,720,320.—	1,720,320.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,280.000.—	1,280,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.—	500,000.—
Διάφορα	»	1,714,440.90	679 572.27
	Δρ.	367,335,818.29	364,570,164.48

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν κεφάλαιον		Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια		»	13,500,000.	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :				
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως	Δρ. 68,778.575,42			
II. » » Τραπέζης	» 42,131,707,61	»	110,910,283.03	113 894,071.39
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		»	11,250,000.—	11,250,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν		»	3,494,954 63	3,819,012 88
Καταθέσεις ἄνευ τόκου		»	17,277,427 67	14,856 539 16
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι		»	534.750.59	710.646.34
Μερίσματα πληρωτέα		»	325 700.—	351,405 —
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον		»	283,749.94	283,749 94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) Εἰς χρυσόν	Δρ. 448,987.89			
» τραπ. γραμ.	» 9,140,640.38	»	9,589,619.27	6,950,513.35
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν		»	365/429 40	32,694 05
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	238.550.30	402,220.75
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν		»	353.531 92	16,182.99
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	10,367.98	10.367 98
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.		»	20 688 108 83	20,712,688 83
» » « » τρ. γρ)τια » « » »		»	98,833 21	433 107.21
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ‚ΒΨΕ'		»	5,612,166.15	5,612,166.15
Καταθέσεις ἔντοκοι		»	76,870,123.52	76,165,463.57
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν		»	45.966.690. —	45,966,690 —
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια		»	20,493,600.—	20,493 600.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/₀ εἰς χρυσὸν		»	1,077,308.—	1,317,052.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.		»	72.000.—	72,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου		»	4,258.365.98	4,124.863.90
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταρ. Τραπέζης		»	983 080.97	1,045,346.57
Διάφορα		»	2.611,176,90	2,351,914.42
		Δρ	364 372 296 48	364,372.296.48

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Μαΐου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'.

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Καθ' ὅλην τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν τείχη τῆς πόλεως ἀπετέλουν τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον τῶν διαρκῶν ἐπιθέσεων. Ἡ ἀποτυχία τῆς κατὰ τὴν 18ην τοῦ μηνὸς γενομένης ἀποπείρας πρὸς κατάληψιν τῶν τειχῶν ὡς ἀποτέλεσμα ἔσχε τὸν ἀκατάπαυστον βομβαρδισμόν των νυχθημερόν. Οἱ Τοῦρκοι ἠγωνίζοντο ὅπως τὰ καταστρέψωσι διὰ πάσης θυσίας. Τὴν 23ην Ἀπριλίου τὸ μέγα τηλεβόλον μετεφέρθη εἰς ἄλλην θέσιν, ἀντικρύζουσαν τὴν στρατιωτικὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Ἰουστινιάνης καὶ ὅπου τὰ τείχη ἦσαν ὀλιγώτερον στερεὰ καὶ χαμηλά. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ κολοσσὸς τοῦ Οὐρβανοῦ ποτὲ δὲν ἔπαυσε μέχρι τέλους τὸ καταστρεπτικόν του ἔργον.

Εὐθὺς ἀμέσως ἐγένοντο αἰσθητὰ τὰ νέα μειονεκτήματα, τὰ ὁποῖα προσετέθησαν ἤδη εἰς τὴν ἄλλως τε δεινὴν θέσιν τῶν πολιορκουμένων διὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν τουρκικῶν πλοίων ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ἐνῷ ἐξηκολούθει ἀκαταπαύστως ἐκ τῶν μεγάλων καὶ τῶν ἄλλων τηλεβόλων τὸ ἐρείπωμα τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν καὶ ἐνῷ αἱ πλασταὶ μάχαι ἐκράτουν τοὺς ἀμυνομένους πάντοτε ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ πῶς καλλίτερον ν' ἀποκρούωσι τὰς ἐπιθέσεις καὶ νὰ ἐπιδιορθώνωσι τὰ τείχη, ἠναγκάσθησαν ἐξ ἄλλου ν' ἀποσπάσωσι μέρος τῶν δυνάμεών των πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν βορειοδυτικῶν τειχῶν, τῶν ἀντικρυζόντων πρὸς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ἐκ τοῦ μέρους αὐτοῦ τῶν τειχῶν καὶ ἐκ τῶν χριστιανικῶν πλοίων ἔγειναν ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι πρὸς καταστροφὴν τῶν τουρκικῶν πλοίων. Καθημερινῶς σχεδόν, ἐφ' ὅσον διήρκεσεν ἡ πολιορκία, πότε ἑλληνικὰ καὶ πότε ἐνετικὰ πλοῖα ἀπεπειρῶντο ἐπιθέσεις. Ἐνίοτε οἱ Τοῦρκοι κατεδιώκοντο μέχρι τῆς ἀκτῆς, ἄλλοτε δὲ οἱ καταδιώκοντες ἐγίνοντο καταδιωκόμενοι. Ὁ Μωάμεθ, ὅπως καταστήσῃ εὐχερῆ τὴν διὰ τοῦ Χρυσοῦ Κέρα-

τος δίοδον τῶν στρατευμάτων του, ἤρχισε καὶ ἀπεπεράτωσε μετὰ τῆς συνήθους δραστηριότητός του τὴν κατασκευὴν γεφύρας ὑπεράνω τοῦ ἄνω μέρους αὐτοῦ, πλησίον ἀκριβῶς τῆς θέσεως, ὅπου τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν τείχη ἑνόνονται μὲ τὰ ἄκρα τῶν ἐκ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος διηκόντων τειχῶν.

Τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἦτο γνωστὸν τότε ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυνήγιον, σήμερον δὲ ὡς Ἀϊβὰν Σεράϊ. Ἡ γέφυρα κατεσκευάσθη, προσορμισθέντων πλησιέστατα ἀλλήλων χιλίων οἰνοβαρελίων καὶ προσδεθέντων δι' ἰσχυροτάτων σχοινίων. Τὸ πλάτος τῆς γεφύρας ἦτο ἴσον πρὸς δύο βαρέλια τοποθετημένα κατὰ μῆκος· ἐπ' αὐτῶν ἐτοποθετήθησαν δοκοὶ καὶ ὑπεράνω αὐτῶν κατεσκευάσθη δάπεδον ἐκ σανίδων κατὰ πλάτος ἱκανὸν νὰ περιλάβῃ πέντε στρατιώτας βαδίζοντας κατὰ μέτωπον. Ὁ σκοπὸς τῆς κατασκευῆς τῆς γεφύρας τόσον πλησιέστατα τῶν τειχῶν δὲν ἦτον ἁπλῶς καὶ μόνον ἡ διευκόλυνσις τῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ τῶν ὄπισθεν τοῦ Πέραν στρατευμάτων καὶ τοῦ κυρίου σώματος, τοῦ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐστρατοπεδευμένου, ἀλλὰ ὅπως προσαρτηθῶσιν εἰς αὐτὴν καὶ σχεδίαι διὰ τὴν τοποθέτησιν ἐπ' αὐτῶν τηλεβόλων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῶν τειχῶν τοῦ λιμένος.

Ἡ σμικρότης τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀμυνομένων μεγάλως ἀνησύχησε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, συνελθόντας εἰς ἔκτακτον πολεμικὸν συμβούλιον διὰ νὰ συσκεφθῶσι περὶ τοῦ νεωστὶ δημιουργηθέντος κινδύνου. Ἀνεγνώρισαν, ὅτι τὸ νέον σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως εἰς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς θέσιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκυριεύθη εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἡ πόλις, ἀπῄτει ἰδιαιτέραν προσοχήν, ἀπεφάσισαν δὲ ν' ἀποσπάσωσιν ἰσχυρὸν σῶμα ἐξ Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν εἰς τὸ παρὰ τὸ Ἀϊβὰν Σεράϊ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῶν τειχῶν.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα, δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῆς πόλεως ἐξ ὅλων τῶν σημείων.

Κατὰ τὰς ἀκολούθους ὀλίγας ἡμέρας ὁ κατὰ τῶν τειχῶν βομβαρδισμὸς ἐξηκολούθει ἀδιάκοπος, καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐπιδιόρθωσίν των ἐπίμονοι.

Ἀπὸ τῆς 1ης Μαΐου οἱ πολιορκούμενοι ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται τὴν αὔξουσαν ἔλλειψιν τροφίμων. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς τροφοδοσίας τῶν στρατιωτῶν ἦτο ἐλαττωματικός, πολλοὶ δὲ παρεπονοῦντο, ὅτι ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλιμπάνωσι τὰ τείχη πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ ἄρτου ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των. Ἡ τοιαύτη κατάστασις τῶν πραγμάτων προεκάλεσε τὸν σχηματισμὸν εἴδος φιλανθρωπικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐξεύρεσιν καὶ διανομὴν τροφίμων.

Τὴν 3ην Μαΐου οἱ πολιορκούμενοι ἐτοποθέτησαν δύο ἐκ τῶν μεγαλειτέρων τηλεβόλων των ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν ἀντικρυζόντων τὰ ἐν τῷ λιμένι τουρκικὰ πλοῖα, οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀπαντῶντες εἰς τοῦτο, ἐτοποθέτησαν καὶ αὐτοὶ δύο μεγάλα τηλεβόλα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε βομβαρδισθῇ τὸ δίκροτον τοῦ Κόκου ἐπὶ τῆς ἀντικρινῆς ἀκτῆς καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἐσκόπουν νὰ βομβαρδίσωσι καὶ τὰ τείχη.

Οἱ πολιορκούμενοι ἐν τούτοις ἐπέμενον εἰς τὰς προσπαθείας των πρὸς καταστρο-

φὴν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἐπροξένησαν σημαντικὰς ζημίας εἰς αὐτόν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, κομίσαντες καὶ ἄλλα τηλεβόλα, ἐπεδόθησαν νυχθημερὸν εἰς τὸν βομβαρδισμόν. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ἐβαμβάρδιζον ἀλλήλους ἄνευ σημαντικοῦ τινος ἀποτελέσματος, διότι τὰ τηλεβόλα τῶν Ἑλλήνων εὑρίσκοντο ἐντὸς τῶν τειχῶν, τὰ δὲ τῶν Τούρκων ἦσαν καλῶς ἠξησφαλισμένα καὶ ἐπὶ πλέον διότι ἡ μεταξὺ ἀμφοτέρων ἀπόστασις ἦτο ἡμίσεος καὶ πλέον ἰταλικοῦ μιλίου καὶ ἐπομένως ἑκάτερος τῶν ἀντιπάλων εὑρίσκετο σχεδὸν ἐκτὸς βολῆς.

Ἀρχίσαντος ἤδη τοῦ Μαΐου καὶ τῆς πολιορκίας καθισταμένης στενωτέρας, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ στρατηγοί του ἤρχισαν ν' ἀνησυχοῦν διὰ τὴν μὴ ἄφιξιν τοῦ ἐνετικοῦ στόλου.

Ἡ μετὰ τοῦ ἐνετοῦ τοποτηρητοῦ συμφωνία διὰ τὴν ἄμεσον ἀποστολὴν στόλου πρὸς βοήθειαν τῆς πόλεως εἶχε κλεισθῆ ἀπὸ τὴν 11ην Ἰανουαρίου καὶ μολαταῦτα οὐδεμία σχετικὴ εἴδησις εἶχε γνωσθῆ ἀκόμη. Ὁ ναύαρχος τοῦ ἐνετικοῦ στόλου Λορεδάνο ἦτο γενναῖος ἀνὴρ καὶ συνεπάθει τὸν χριστιανικὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ὑπῆρχον φόβοι, ὅτι δὲν εἶχε πληροφορηθῆ ἐγκαίρως περὶ τῆς γενομένης συμφωνίας.

Ἠναγκάσθη ἐπομένως ὁ αὐτοκράτωρ νὰ συγκαλέσῃ τὴν 3ην Μαΐου τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐπιτελείου του καὶ τὰ μέλη τῆς ἐνετικῆς παροικίας καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποσταλῇ ἓν ἐκ τῶν ταχυτέρων πλοίων εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος καὶ ἐν ἀνάγκῃ μέχρι τῆς Εὐβοίας, ὅπως ἀνεύρῃ τὸν στόλον καὶ εἰδοποιήσῃ τὸν Λορεδάνο νὰ σπεύσῃ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κινδυνευούσης πόλεως. Ὅλοι ἐπεδοκίμασαν τὴν γνώμην ταύτην, ἀμέσως δὲ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἡτοιμάσθη πρὸς ἀπόπλουν ταχύτατος δρόμων μὲ πλήρωμα δώδεκα μόνον ἀνδρῶν, μετημφιεσμένων ὅλων διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον εἰς Τούρκους. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ὁ λιμενοφράκτης ἠνοίχθη καὶ τὸ πλοῖον ἀνυψῶσαν τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν ἀπέπλευσε, διελθὸν ἀσφαλῶς διὰ τῆς Προποντίδος καὶ τῶν Δαρδανελλίων καὶ εἰσελθὸν εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς πολιορκίας ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος παρωτρύνθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν εὐγενῶν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πόλιν. Ἐπίσης τὸ ἴδιον συνέστησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ὁ Ἰουστινιάνης, θέσας μάλιστα προθύμως εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ πλοῖά του. Ἔξωθεν ὁ αὐτοκράτωρ θὰ συνετέλει πιθανώτερον εἰς τὴν ἧτταν τῶν Τούρκων παρὰ ἔσωθεν τῆς πόλεως. Καίτοι οἱ ἀμυνόμενοι ὑπὸ τὰ τείχη ἦσαν εὐάριθμοι, ἡ ἀπουσία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς μικρᾶς ἀκολουθίας του δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ ἔχῃ μεγάλας συνεπείας. Ὅταν ἅπαξ ὁ αὐτοκράτωρ εὑρίσκετο ἔξω, θὰ συνηθροίζοντο ὑπὸ τὸ λάβαρον αὐτοῦ ὁ ἀδελφός του καὶ οἱ ἄλλοι ὑπήκοοί του καὶ θὰ κατώρθωνεν ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Σκενδέρμπεη τὴν ἀποστολὴν ἀλβανικοῦ στρατοῦ πρὸς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης πόλεως.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐκερδαίνετο ὁ χρόνος, τὸν ὁποῖον ματαίως θὰ ἔχανον, ἀναμένοντες ἀνησύχως τὴν ἐμφάνισιν ἐνετικῶν ἢ ἄλλων χριστιανικῶν πλοίων. Ἐπὶ

πλέον δὲ ἡ παρουσία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ μὲ μικρὸν ἀκόμη στρατιωτικὸν σῶμα ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἡ ἐνόχλησις τῶν Τούρκων ἐξ ἄλλων μερῶν θὰ ἠξηνάγκαζεν ἴσως τὸν Μωάμεθ νὰ ἔλυε τὴν πολιορκίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἤκουσεν ἡσύχως τὰς συμβουλὰς τοῦ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πόλιν, συνεκινήθη καὶ ἀνελύθη εἰς δάκρυα. Ἀλλ' εὐχαριστήσας τοὺς στρατηγοὺς διὰ τὴν συμβουλήν των, ἐδήλωσεν, ὅτι, ἂν καὶ ἀνεγνώριζεν, ὅτι ἡ ἀναχώρησίς του δι' αὐτὸν προσωπικῶς θὰ ἦτο εὐεργετική, δὲν συγκατετίθετο ὅμως κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν λαὸν καὶ τὸν κλῆρον, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὸν θρόνον του κατὰ τοιαύτην στιγμὴν κινδύνου.

— «Τί θὰ εἴπῃ περὶ ἐμοῦ ὁ κόσμος! Κρατήσατέ με μαζῇ σας. Εἶμαι ἕτοιμος «μαζῇ σας ν' ἀποθάνω, ἀπήντησεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος. Θ' ἀκολουθή-«σω τὸ παράδειγμα τοῦ καλοῦ ποιμένος, τοῦ διακινδυνεύοντος τὴν ζωήν του διὰ τὰ «ποίμνιά του».

Οἱ Τοῦρκοι, ἔχοντες τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ καταστρέψωσι διὰ παντὸς τρόπου τὸν χριστιανικὸν στόλον καὶ ὀλίγον φροντίζοντες περὶ τῆς ἀντιστάσεως, τῆς ἐπιδεικνυομένης εἰς τὸν Γαλατᾶν, ἐτοποθέτησαν ἕτερα δύο τηλεβόλα ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου τοῦ Πέραν καὶ ἤρχισαν ἀπὸ τῆς 5ης Μαΐου νὰ συγκεντρώνωσι τὰ πυρά των κατὰ τῶν πλοίων τῶν ἠγκυροβολημένων εἰς τὸν λιμενοφράκτην, ἐκσφενδονίζοντες τὰς σφαίρας ἄνωθεν τοῦ Γαλατᾶ. Κυρίως προσέσεχον νὰ κτυπῶσι τὰ ἐνετικὰ σκάφη. Τὸ πῦρ ἐξηκολούθησεν ἐπίμονον καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, μία δὲ σφαῖρα διακοσίων λιτρῶν βάρους, πεσοῦσα ἐπὶ γενουησιακοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου τριακοσίων τόννων, φορτωμένου μὲ μεταξωτὰ καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα, τὸ κατεβύθισεν.

Ἕνεκα τοῦ ἀδιακόπου βομβαρδισμοῦ, τὰ πλοῖα ἐγκατέλιπον τὸν λιμενοφράκτην καὶ ἀπεσύρθησαν, ζητοῦντα καταφύγιον κάτωθεν τοῦ Γαλατᾶ. Οἱ Γενουήνσιοι μετέβησαν νὰ παραπονεθῶσι πρὸς τὸν Τοῦρκον βεζύρην διὰ τὴν ἐχθρικὴν πρᾶξιν τοῦ βομβαρδισμοῦ καὶ τῆς καταβυθίσεως τοῦ πλοίου των καὶ τῷ ὑπέμνησαν, ὅτι ἦσαν οὐδέτεροι καὶ ἐνδιεφέροντο ὑπὲρ πάντα ἄλλον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Χρονογράφοι τινὲς τῆς ἐποχῆς βεβαιόνουσιν, ὅτι οἱ Γενουήνσιοι, διατυπόνοντες τὰ ἀνωτέρω παράπονα πρὸς τὸν βεζύρην, προσέθεσαν, ὅτι ἐὰν δὲν ἐφέροντο φιλικῶς οἱ Τοῦρκοι, δὲν θὰ κατώρθωνον νὰ μεταφέρωσι τὰ πλοῖά των διὰ ξηρᾶς, διότι θὰ τὰ ἔκαιον οἱ Γενουήνσιοι. Οἱ Τοῦρκοι εἰς ἀπάντησιν ἐζήτησαν συγγνώμην, διότι δὲν ἐγνώριζον, ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ καταβυθισθέντος πλοίου ἦτο Γενουήνσιος. Ἐνόμιζον, ὅτι τὸ σκάφος ἦτο ἐχθρικόν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὑπεσχέθησαν ν' ἀποζημιώσωσι τὸν πλοιοκτήτην διὰ τὸ σκάφος καὶ τὸ φορτίον.

Αἱ διαρκεῖς ἀποτυγχάνουσαι ἀπόπειραι τῆς καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου, τὰ βάρη μὲ τὰ ὁποῖα καθημερινῶς ἐπεβαρύνοντο οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως Ἑνετοὶ καὶ ἡ ἀμφίβολος διαγωγὴ τῶν Γενουησίων διήγειρε τὴν δυσαρέσκειαν μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῶν δύο δημοκρατιῶν, ἥτις κατέληξεν εἰς ταραχὰς καὶ κατόπιν εἰς πραγματικὴν στάσιν.

Ἡ παροιμιώδης μεταξὺ Βενετῶν καὶ Γενουησίων ζηλοτυπία εὑρίσκετο εἰς τὸ ζενίθ. Κατηγόρουν ἀλλήλους, ὅτι δὲν ὑπερήσπιζον πιστῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὅτι ἦσαν ἕτοιμοι ν' ἀποστείλωσι τὰ πλοῖά των εἰς τὰς πατρίδας των εὐθὺς ὡς παρουσιάζετο ἡ εὐκαιρία τοῦ ἀπόπλου των. Οἱ Ἐνετοί, ἀπαντῶντες εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἔλεγον ὅτι εἶχον ἐξαγάγῃ τοὺς οἴακας καὶ τὰ ἱστία τῶν πλοίων των καὶ τὰ εἶχον τοποθετήσῃ ἐντὸς τῆς πόλεως. Οἱ Γενουήσιοι ἀνταπαντῶντες εἰς τὰς κατ' αὐτῶν κατηγορίας ἔλεγον, ὅτι ἂν εἶχον τοὺς οἴακας καὶ τὰ ἱστία ἐντὸς τῶν πλοίων των ἕτοιμα διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, εἶχον ὅμως τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα των εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ δὲν εἶχον καθόλου τὴν πρόθεσιν νὰ ἐγκαταλείψωσι τόσον θαυμάσιον μέρος.

Ἐὰν συνηγόρησαν ὑπὲρ τῆς μετὰ τῶν Τούρκων εἰρήνης, τοῦτο τὸ ἔπραξαν κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχον κοινὰ συμφέροντα. Ἂν καὶ δύσκολος ἡ ἀπάντησις εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτόν, ἐν τούτοις δὲν ἐνέπνεε πεποίθησιν εἰς τοὺς ἀντιζήλους των. Διότι οἱ Ἐνετοὶ ἐπίστευον, παρ' ὅλα ταῦτα, ὅτι οἱ Γενουήνσιοι ἐπολιτεύοντο οὕτως ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὅπως προαγάγωσι τὰ ἴδια συμφέροντα. Εἰς τὴν σπουδαιοτέραν κατ' αὐτῶν κατηγορίαν, ὅτι ἐπληροφόρησαν τοὺς Τούρκους περὶ τῆς ἀποπείρας τῆς πυρπολήσεως τῶν πλοίων των, οἱ Γενουήσιοι ἀπήντων, ὅτι τὸ σχέδιον ἀπέτυχεν ἐκ τοῦ κακοῦ τρόπου, μὲ τὸ ὁποῖον τὸ διεχειρίσθη ὁ Κόκος, ὅστις, ἐλαυνόμενος ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας ὅπως κερδίσῃ αὐτὸς ἀποκλειστικῶς τὴν δόξαν τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, παρημέλησε τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις.

Αἱ ἀντεγκλήσεις αἱ σφοδρόταται καὶ τὸ ἄγριον πάθος τὸ ἐμπνέον ἀμφότερα τὰ μέρη κατέληξαν εἰς ταραχὰς καὶ τέλος εἰς στάσιν. Αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἠναγκάσθη προσωπικῶς νὰ μεταβῇ καὶ ἱκετεύσῃ τὸν ἐξηγριωμένον ὄχλον πρὸς συμβιβασμὸν καὶ συμφιλίωσιν. Ἡ σκηνὴ ἦτο τῷ ὄντι συγκινητική, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐν μέσῳ τοῦ μαινομένου πλήθους καὶ ἤρχισε νὰ ἱκετεύῃ αὐτὸ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ νὰ παύσωσι τὰς ἀντεγκλήσεις καὶ τὸν ἀλληλοσπαραγμόν. Ἡ παρουσία καὶ αἱ θερμαὶ παρακλήσεις τοῦ αὐτοκράτορος ἀποκατέστησαν τὴν τάξιν. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἀναμεταξύ των ἔχθρα κατεπραΰνθη προσκαίρως, ὥστε Γενουήνσιοι καὶ Ἐνετοὶ ν' ἀφήσωσι κατὰ μέρος τὰς διαφορὰς των κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας, ἐντούτοις ἡ ἔχθρα των διετηρεῖτο καὶ ὑπέβοσκε μέχρι τέλους.

Τὴν 7ην Μαΐου οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως, ἥτις, ὡς ἐπίστευσαν οἱ πολιορκούμενοι, ἐπρόκειτο νὰ εἶνε γενικὴ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλων τῶν προηγουμένων ἡμερῶν ὁ μονότονος κατὰ τῶν τειχῶν βομβαρδισμὸς ἐξηκολούθει ἀκαταπαύστως, αἱ δὲ ἐσπευσμέναι προετοιμασίαι τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπρόδιδον νέαν κινητοποίησίν του. Τέσσαρας ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐνεφανίσθησαν αἰφνιδίως τριάκοντα χιλιάδες Τούρκων, φέροντες ἀναρριχητικὰς κλίμακας καὶ ὅλα τὰ ἐφόδια καὶ προσπαθοῦντες νὰ ἐκβιάσωσι τὴν εἴσοδον διὰ τῶν τει-

χῶν ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἡ ἔφοδος διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ὥρας. Οἱ πολιορκούμενοι ὅμως, ἐρρωμένως ἀμυνόμενοι, ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσωσι μετὰ πολλῶν ζημιῶν. Ἐπίσης καὶ ὁ χριστιανικὸς στόλος εὑρίσκετο ἕτοιμος ὅπως ἀμυνθῇ κατὰ πάσης ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως καὶ ἐγκαταλιπὼν τὸ κάτωθεν τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ καταφύγιόν του, ἐπανέπλευσε καὶ κατέλαβε τὴν προτέραν ἀμυντικὴν θέσιν του εἰς τὸν λιμενοφράκτην. Ἀλλὰ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα δὲν ἀνεφάνησαν πρὸς ἐπίθεσιν, καθὼς προσεδοκᾶτο, καθόσον οἱ Τοῦρκοι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἐνετοὺς ναύτας.

Τὴν ἐπομένην συνελθὸν εἰς σύσκεψιν τὸ σῶμα τῶν Ἐνετῶν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ὡς Συμβούλιον τῶν Δώδεκα, ἀπεφάσισεν ὅπως ὁ Τρεβιζᾶνος μὲ τοὺς τετρακοσίους στρατιώτας του ἐγκαταλίπῃ τὴν φρούρησιν τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος καὶ ἀναλάβῃ τὴν ἄμυναν τῶν παρὰ τὸ Ἀϊβὰν Σεράϊ τειχῶν, τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ὁποίων εἶχον ἤδη διὰ πρώτην φορὰν ἀρχίσῃ οἱ Τοῦρκοι. Μετά τινα ἀντίστασιν τῶν πληρωμάτων, τὰ ὁποῖα προετίμων νὰ μείνωσιν ἐπὶ τῶν πλοίων των, ὑπερενικήθη τέλος τὸ ἐμπόδιον καὶ τὴν 13ην τοῦ μηνὸς οἱ ἄνδρες τοῦ Τρεβιζάνου κατέλαβον τὰς προμνησθείσας νέας θέσεις των, οἱ ὑπερασπισταὶ τῶν ὁποίων, ὡς ἐκ τῆς ἀπασχολήσεώς των εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν ρηγμάτων τῶν προξενουμένων ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν τηλεβόλων, δὲν εἶχον καιρὸν ν᾽ ἀμύνωνται. Τὰ πλοῖα τοῦ Τρεβιζάνου ἐγκατελείφθησαν οὕτω εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν λιμένα τοῦ Νεωρίου, εἰς τὸ ἄκρον σχεδὸν τῆς ἀλύσεως τῶν ἐπακτίων ὀχυρωμάτων, τὴν γενικὴν δὲ διοίκησιν τοῦ στόλου ἀνέλαβεν ὁ Διέδος.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 12ης πεντήκοντα χιλιάδες περίπου Τούρκων ἐπεχείρησαν ἔξοδον εἰς τὸ νῦν λεγόμενον Τεκφοὺρ Σεράϊ, πλησίον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅπου μία πυροβολαρχία, τοποθετηθεῖσα ἀπὸ τῆς πολιορκίας εἶχε προξενήσῃ μεγάλας βλάβας εἰς τοὺς προμαχῶνας καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος. Μετὰ τοσαύτης μανίας διεξήχθη ἡ ἔφοδος καὶ τόσον ἠχηραὶ ἦσαν αἱ κραυγαὶ τῶν ἐφορμώντων ἐχθρῶν, ὥστε οἱ πολιορκούμενοι ἐπίστευσαν, ὅτι εἶχεν ἐπέλθῃ ἡ στιγμὴ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεώς των. Ἐν τούτοις, παρ' ὅλους τοὺς φόβους, καὶ ἡ ἔφοδος αὕτη ἐπιτυχῶς ἀπεκρούσθη.

Τὴν 15ην ὁ Μωάμεθ μετέφερε τὰ τηλεβόλα του τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου τοῦ Πέραν καὶ τὰ ἐτοποθέτησεν εἰς κατάλληλον παρὰ τὸ Ἀϊβὰν Σεράϊ θέσιν, οὕτως ὥστε νὰ δύνανται νὰ βάλλωσιν εὐθέως κατὰ τῆς πύλης τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν. Ἐν τούτοις ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ τηλεβόλα δὲν ἔβαλλον μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἐκ τῆς θέσεως ταύτης καὶ μετεκινήθησαν πάλιν ἐκεῖθεν, μεταφερθέντα εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Λύκου καὶ τοποθετηθέντα πλησίον τῶν ἄλλων τῶν εὑρισκομένων ἐκεῖ ὅπως κανονιοβολῶσι τὰ παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ τείχη. Ἔκτοτε τὸ μέρος τοῦτο κατέστη ἡ σπουδαιοτέρα θέσις, κατὰ τῆς ὁποίας ὁ Μωάμεθ συνεκέντρωσεν ὅλην τὴν προσοχήν του.

Οὕτω βλέπομεν, ὅτι εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῶν τειχῶν πολλάκις διεκόπτετο ἡ

ἐπίθεσις,εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Λύκου ὅμως ὁ βομβαρδισμὸς ἦτο ἀδιάκοπος ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ ἐξηκολούθει ἐπὶ ἡμέρας ὁλοκλήρους μετὰ μονοτόνου κανονικότητος.Τόσον δὲ ἦτο τὸ καταστρεπτικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ μανιώδους βομβαρδισμοῦ,ὥστε οἱ πολιορκούμενοι, νυχθημερὸν ἐργαζόμενοι πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῶν καταρρεόντων τειχῶν διὰ δοκῶν, χωμάτων καὶ ὑλικῶν, δὲν κατώρθωνον ν' ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς μεγάλας ζημίας.

Τὴν 16ην μαθὼν ἴσως ὁ Μωάμεθ τὴν ἐκ τῶν πλοίων ἔξοδον τῶν ἀνδρῶν τοῦ Τρεβιζάνου διέταξε τὰ εἰς τὸ Διπλοκιόνιον σταθμεύοντα πλοῖά του νὰ ἐπιχειρήσωσι νέαν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ λιμενοφράκτου. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἤρχισε νὰ κατέρχηται τὸν Βόσπορον, τὰ δ' ἑλληνικὰ καὶ ἐνετικὰ πλοῖα ἡτοιμάσθησαν νὰ τὸν ὑποδεχθῶσι. Μόλις ἐπλησίασαν τὰ τουρκικὰ σκάφη καὶ ἡτοιμάζοντο πρὸς ἐπίθεσιν, κατέπλευσαν αἴφνης εἰς τὸν λιμενοφράκτην τὰ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Διεδου πλοῖα, τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εὑρίσκοντο προφυλαγμένα κάτωθεν τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ· οἱ Τοῦρκοι, πτοηθέντες, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπαναπλεύσωσι διὰ ταχείας κωπηλασίας εἰς τὸ Διπλοκιόνιον. Ὁμοία ἀπόπειρα ἔγεινε καὶ κατὰ τὴν 17ην, ἀλλ'οἱ Τοῦρκοι, ἐννοήσαντες, ὅτι τὰ ἐν τῷ λιμενοφράκτῃ εὑρισκόμενα χριστιανικὰ πλοῖα ἦσαν ἕτοιμα πρὸς μάχην, ὑπεχώρησαν πάλιν.

Ὁ Μωάμεθ, ὅσον καὶ ἂν ἐπεθύμει νὰ διαστῇ πρὸς τοὺς Γενουηνσίους, δὲν τῷ ἤρεσκεν ὅμως νὰ εἶνε διακεκομμένη ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν δύο μοιρῶν τοῦ στόλου του. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ἅπαξ ἔτι ν' ἀνανεώσῃ τὰς ἐπιθέσεις του πρὸς καταστροφὴν τοῦ λιμενοφράκτου. Τὴν 21ην Μαΐου, δύο ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὁλόκληρος ὁ στόλος ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ Διπλοκιονίου καὶ ἐν μέσῳ τυμπανοκρουσιῶν καὶ σαλπισμάτων ἤρχισε νὰ κατέρχηται τὸν Βόσπορον. Ἂν καὶ ἐθορυβήθησαν μεγάλως οἱ ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν πλοίων, ἔσπευσαν ὅμως νὰ λάβωσιν ὅλα τὰ μέτρα πρὸς ἀποφασιστικὴν ἄμυναν· κ' ἐπειδὴ ὑπῆρχον φόβοι συγχρόνου γενικῆς ἐφόδου κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ ξηρᾶς,ἤρχισαν νὰ κρούωσι τοὺς κώδωνας τοῦ κινδύνου, διὰ νὰ σπεύσωσιν ὅλοι νὰ καταλάβωσι τὰς ὡρισμένας ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἐπὶ τῶν πλοίων θέσεις των. Καὶ τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι, ἰδόντες ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ καταστρέψωσι τὸν λιμενοφράκτην, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ ἀγκυροβόλιόν των.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του ταύτην τῆς 21 Μαΐου ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν ἀπεπειράθη ἔκτοτε νὰ καταλάβῃ τὸν λιμένα. Ἀπὸ τῆς 16 Μαΐου οἱ πολιορκούμενοι εἶχον ἀνακαλύψῃ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι προσεπάθουν νὰ ὑπονομεύσωσι τὰ τείχη, ὅπως οὕτως ἐπιτύχωσι τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Ζαγὰν πασσᾶς, ἀρνησίθρησκος Ἀλβανός, διοικῶν τὸ ἐν Πέραν στρατικὸν σῶμα, ἀπησχόλει πλῆθος ὑπονομευτῶν, ἐπίτηδες ἐκ Σερβίας προσκληθέντων, οἱ ὁποῖοι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦσαν Σάξονες, μεταβάντες εἰς τὴν Σερβίαν, ὅπως ἐργασθῶσιν εἰς τὰ ἐκεῖ ὀρυχεῖα ἀργύρου καὶ οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον τὸ ἔργον τῆς ὑπονομεύσεως τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως

ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσιν ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων.

Κατὰ πρῶτον ἀπεπειράθησαν νὰ ὑπονομεύσωσι τὸ μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Τεκφοὺρ Σεράϊ μέρος τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους, ἀποτυχούσης ὅμως τῆς ἀποπείρας των ταύτης, ἐπεχείρησαν ἐπανειλημμένας ἀποπείρας καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα, ἄνευ σημαντικῆς τινος ἐπιτυχίας.

Τὴν πρωΐαν τῆς 18ης Μαΐου οἱ πολιορκούμενοι ἐξεπλάγησαν, ἰδόντες τὴν αἰφνιδίαν ἐμφάνισιν ξυλίνου πύργου, κατασκευασθέντος κατὰ τὴν νύκτα. Ὁ πύργος εἶχε κατασκευασθῇ μετὰ τῆς αὐτῆς μυστικότητος καὶ ταχύτητος, τὴν ὁποίαν ἀπαρεγκλίτως ἐφήρμοζεν ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του. Ἦτο τεράστιον πραγματικῶς κατασκεύασμα, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ κατώρθονον νὰ κατασκευάσωσιν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἂν ὅλοι εἰργάζοντο ἐπὶ ἕνα μῆνα.

Τὴν πρωΐαν ἐθεάθη αἰφνιδίως ὁ πύργος εἰς μέρος, ὅπου τὴν προηγουμένην ἑσπέραν καμμία σχετικὴ προετοιμασία, προδίδουσα τὴν ἀνέγερσίν του, δὲν εἶχε παρατηρηθῇ. Εὑρίσκετο πλησίον τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ἀπετελεῖτο ἐξ ἰσχυροῦ σκελετοῦ μακρῶν δοκῶν τόσον ὑψηλοῦ, ὥστε νὰ δεσπόζῃ τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους. Εἶχεν ἐν μέρει πληρωθῇ χώματος, ἡ πρόσοψίς του ἦτο κεκαλυμμένη μὲ τρίδιπλα δέρματα καμήλων, ἐστηρίζετο ἐπὶ τροχῶν καὶ συνεκοινώνει διὰ βαθμίδων ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τῆς κορυφῆς, ἐκ τῆς ὁποίας ἦτο εὐκολώτατον νὰ ριφθῶσιν ἀναρριχητικαὶ κλίμακες ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως.

Ἐκυριάρχει σχεδὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου, ὑπὸ τὴν προστασίαν του δὲ θὰ ἠδύνατο ὁ ἐχθρὸς νὰ ἐπιχωματίσῃ ἐν μέρει τὴν ἔμπροσθεν τάφρον καὶ νὰ ὑπονομεύσῃ ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ τείχη. Πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ πύργου αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι θὰ ἠδύναντο νὰ παρακωλύσωσι τοὺς πολιορκουμένους ἐκ τῆς ἐπισκευῆς τῶν ὑπὸ τῶν τηλεβόλων προξενουμένων ρηγμάτων τοῦ Ἐξωτορικοῦ Τείχους.

Ὑψοῦτο ἀντικρὺ σχεδὸν τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζεν ὁ Ἰουστινιάνης, ταχέως δὲ κατέστησεν αἰσθητὴν τὴν ἐπικίνδυνον ὕπαρξίν του. Ὅταν βολὴ ἐχθρικοῦ τηλεβόλου κατέρριψε τὸν πύργον, τὸν εὑρισκόμενον πλησίον τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, ὁ ξύλινος πύργος μετεκινήθη καὶ ἐτοποθετήθη παρὰ τὴν τάφρον σχεδὸν ὑπερκείμενος αὐτῆς. Ἀγρία πάλη τότε ἔλαβε χώραν μεταξὺ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ Τούρκων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Ἰουστινιάνην Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἔρριπτον χώματα, ξύλα καὶ διάφορα ἄλλα ὑλικὰ ἐντὸς τῆς ταφρου καὶ ἐχρησιμοποίουν τοὺς λίθους τοῦ καταρρεύσαντος Πύργου πρὸς ἐπιχωμάτωσιν αὐτῆς καὶ κατασκευὴν ὁδοῦ ὅπως διέλθωσι δι' αὐτῆς. Οἱ πολιορκούμενοι ἀντέστησαν ἐρρωμένως ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἰουστινιάνης ἐπέβλεπον καθ' ὅλην τὴν νύκτα τὴν ἐπισκευὴν τοῦ πύργου.

Εἶχε κατὰ τὸ πλεῖστον πληρωθῇ μὲ θάμνους ἡ τάφρος, ὅτε αἰφνιδίως κατεστράφη τὸ περίεργον καὶ τρομερὸν μηχάνημα τῶν Τούρκων. Οἱ πολιορκούμενοι, κατορθώσαν-

τες νὰ θέσωσιν εἰς τὴν τάφρον βυτία πλήρη πυρίτιδος, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰ χαμόκλαδα καὶ ἀνετίναξαν ὁλόκληρον τὸ πρωτότυπον κατασκεύασμα εἰς τὸν ἀέρα, ἀπολεσθέντων οὕτως ὅλων σχεδὸν τῶν εὑρισκομένων ἐπ' αὐτοῦ Τούρκων. Τὴν πρωΐαν ὁ Σουλτᾶνος κατεπλάγη πραγματικῶς, ἰδὼν τὸν τεράστιον πύργον του μεταβεβλημένον εἰς τέφραν, τὴν τάφρον καθαρισμένην καὶ τὸν καταρρεύσαντα πύργον τοῦ τείχους ἐπιδιορθωμένο κατὰ μέγα μέρος, καὶ ὡρκίσθη, ὅτι οὔτε οἱ τριανταεπτὰ χιλιάδες προφῆται δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ τὸν πείσωσιν ὅτι οἱ πολιορκούμενοι θὰ κατέστρεφον τόσον ταχέως τὸ μηχάνημά του.

Ὅμοιος πύργος εἶχεν ἀνεγερθῇ καὶ ἀντικρὺ τῆς Πύλης τῆς Πηγῆς ἢ μᾶλλον ἀντικρὺ τῆς Στρατιωτικῆς Πύλης, ἄλλοι δὲ τοιοῦτοι ἦσαν πλησίον τῆς Χρυσῆς Πύλης καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Ἀδιάφοροι πρὸ τῶν ἐπανειλημμένων ἀποτυχιῶν τῶν ἀποπειρῶν των πρὸς ὑπονόμευσιν τῶν τειχῶν, δὲν ἔπαυσαν οἱ Τοῦρκοι προσπαθοῦντες διὰ παντὸς μέσου νὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο εἰς διάφορα σημεῖα. Ἀλλ' ὁ Αὐστριακὸς Γκράντ, ὑπηρετῶν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νοταρᾶ καὶ ἀναλαβὼν τὸ ἔργον τῆς ἀνθυπομονεύσεως, εὑρίσκετο πάντοτε ἕτοιμος καὶ κατέστρεφεν ἐπιτυχῶς δι' ἀνθυπονόμων τὸ ἔργον τοῦ ἐχθροῦ.

Κατὰ τὰς τρεῖς ἀκολούθους ἡμέρας ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι ἔγειναν πρὸς ὑπονόμευσιν τῶν τειχῶν τῆς Καλιγερίας, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχον ἐπάλξεις, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀπόπειραι αὗται ἀπέτυχον διὰ τῶν ἀνθυπονόμων τοῦ Γκράντ. Τὴν 24ην ἀνεκαλύφθη ἑτέρα ὑπόνομος εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ἐπιμελῶς ἀποκρυπτομένη μέχρι τότε. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον κατασκευάση ξύλινον πύργον, πλησίον τῶν τειχῶν τοῦ ὁποίου ὁ προορισμὸς ἦτο διττός: Ἡ ἐξαπάτησις ἀφ' ἑνὸς τῶν πολιορκουμένων, ὑποθετόντων, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο παρουσίας του ἦτο ἡ διευκόλυνσις τῆς ἀναρριχήσεως ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ κατασκευὴ ὑπονόμων. Διότι ὁ πύργος ἐστηρίζετο ἐπὶ γεφύρας κοντῶν, κάτωθεν τῆς ὁποίας μετὰ σπουδῆς ἀνεσκάπτετο τὸ ἔδαφος. Τὸ τέχνασμα ὅμως ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ ἐπίφοβος ὑπόνομος κατεστράφη δι' ἀνθυπονόμου.

Ἡ τελευταία τουρκικὴ ὑπόνομος, ἡ καὶ ἐπικινδυνωδεστέρα, ἀνεκαλύφθη τὴν 25ην Μαΐου. Ἦτο σχεδὸν ἕτοιμος πρὸς ἀνατίναξιν, διότι εὑρίσκετο κάτωθεν ἀκριβῶς τοῦ τείχους καὶ ἦτο πεπληρωμένη πυρίτιδος, ἀσφαλῶς δὲ δι' αὐτῆς ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐξησφάλιζεν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' εὐτυχῶς ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ προελήφθη οὕτω τὸ δυστύχημα.

Δεκατέσσαρας ἐν ὅλῳ ἀποπείρας ὑπονομεύσεως τῶν τειχῶν ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' οἱ Χριστιανοί, παρακολουθοῦντες μετ' ἀγρύπνου ὄμματος πάσας τὰς κινήσεις των, κατασκοπεύοντες αὐτὰς καὶ ἀνατινάσσοντες τοὺς ἐχθροὺς των εἰς τὸν ἀέρα ἐντὸς τῶν ἰδίων των ὑπονόμων, κατώρθωσαν ἐπιτυχῶς νὰ ματαιώσωσι πᾶσαν ἀπόπειραν καταστροφῆς τῶν τειχῶν δι' ὑπονόμων.

Ὁ Μωάμεθ ἠναγκάσθη τέλος νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ὑπονομεύσεως ἦτο

ἀδύνατος, ὅτι οἱ κόποι καὶ τὰ ἔξοδα ἦσαν μάταια καὶ μόνον διὰ τῶν τηλεβόλων θὰ ἐξησφάλιζε τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν 23ην τοῦ μηνὸς δυσάρεστοι εἰδήσεις ἐγνώσθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ μικρὸς δρόμων, ὅστις εἶχεν ἀποπλεύση τὴν 3ην Μαΐου, ἐπέστρεψε. Φέρων ἀναπεπταμένην τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν, ἐξεβίασε τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου, τῶν ναυτῶν του μετημφιεσμένων εἰς Τούρκους στρατιώτας. Οἱ πλησίον τῆς πόλεως ἐν τούτοις Τοῦρκοι ἀνεγνώρισαν τὸ πλοῖον καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ τὸ συλλάβωσιν, ἀλλὰ προτοῦ πλησιάσωσι ἔξωθεν τοῦ λιμενοφράκτου, ἤνοιξεν οὗτος ταχέως καὶ τὸ γενναῖον πλοιάριον εἰσῆλθεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας.

Ὁ πλοίαρχος ἀνέφερεν, ὅτι δὲν εἶχε κατορθώση ἀτυχῶς νἀνεύρῃ τὸν ἐνετικὸν στόλον. Τὸ πλήρωμα τοῦ μικροῦ δρόμωνος εἶχεν ἐκτελέσῃ θαυμάσια τὸ καθῆκόν του. Καθὼς τεσσαράκοντα ἔτη ἀργότερον οἱ ἄνδρες τοῦ Κολόμβου, οὕτω καὶ οἱ ναῦται τοῦ δρόμωνος εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν συνεζήτησαν θορυβωδῶς περὶ τοῦ πρακτέου ἐν μέσῃ θαλάσσῃ, ματαίως ἐρευνῶντες διὰ τὸν ἐνετικὸν στόλον. Ἀφοῦ εἶχον ἀποπερατώσῃ τὴν ἀποστολήν των καὶ πᾶσα περαιτέρω ἔρευνα πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ὑπὸ τὸν Λορεδᾶνον ἐνετικοῦ στόλου ἦτο ματαία, ἀπεφασίσθη νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τοῦτο τινὲς ἐκ τοῦ πληρώματος ἀντέλεξαν. Εἶπον, ὅτι ἐὰν ἀκόμη δὲν εἶχε κυριευθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις, θὰ ἐκυριεύετο προτοῦ φθάσωσιν. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶχον ἐκτελέσῃ τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἀποστολήν, διατί νὰ ἐπανέλθωσι προκλητικῶς εἰς τὴν καταδικασμένην πόλιν, ἀφοῦ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τίποτε; Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἀπέκρουσαν τὴν γνώμην ταύτην. «Εἴτε ἐκυριεύθη, εἴτε δὲν ἐκυριεύθη ἡ πόλις, ἀπήντησαν, εἴτε πρόκειται περὶ ζωῆς εἴτε περὶ θανάτου, τὸ καθῆκόν μας εἶνε νὰ ἐπιστρέψωμεν.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἐπικρατήσασαν ταύτην γνώμην ὁ δρόμων διηυθύνθη καὶ κατέπλευσεν εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας.

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, δηλαδὴ μεταξὺ 22ας καὶ 26ης Μαΐου, συνέβησαν γεγονότα τινὰ ἀξιομνημόνευτα, ἀναφερόμενα ὑπὸ διαφόρων χρονογράφων. Αἱ ἀφηγήσεις δὲν συμφωνοῦσι καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς ἀλλήλας, καὶ δι' αὐτὸ θ' ἀναφέρωμεν μόνον τὸ ὑπὸ τοῦ Κριτοβούλου ἀναφερόμενον, δίδοντος ἀκριβεστέραν ὁπωσδήποτε ἔκθεσιν τῶν συμβάντων, ἂν καὶ αὕτη, καθὼς ὅλαι αἱ ἄλλαι, εἶνε κρᾶμα τῶν δεισιδαιμονιῶν τῶν χρόνων του.

Τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας πρὸ τῆς γενικῆς ἐφόδου, ὅταν ὅλοι οἱ πολῖται, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἐτέλουν λιτανείαν, περιάγοντες εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως τὸ εἴδωλον τῆς Παρθένου, ἔπεσε τοῦτο ἐκ τῶν χειρῶν τῶν βασταζόντων αὐτὸ καὶ προσεκολλήθη, ὡς ἐὰν ἦτο μολύβδινον, ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸ μετακινήσωσι καὶ μόνον δι' ἐνθερμοτάτων προσευχῶν καὶ δεήσεων τῶν ἱερέων καὶ

ὅλου τοῦ πλήθους κατώρθωσαν νὰ τὸ ἀνεγείρωσιν ἐκ τοῦ ἐδάφους. Ἡ πτῶσις τοῦ εἰδώλου ἐνέπνευσε φόβον καὶ ἐθεωρήθη ὡς οἰωνὸς τῆς πτώσεως τῆς πόλεως.

Ἡ ἐκ τοῦ ἀτυχήματος τούτου προξενηθεῖσα ἐντύπωσις κατέστη ἔτι βαθυτέρα, ὅταν ἡ λιτανεία, ἐξακολουθοῦσα τὴν πορείαν της, κατελήφθη ὑπὸ ἰσχυροτάτης καταιγίδος βροντῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ βροχῆς ραγδαιοτάτης. Οἱ ἱερεῖς ἠδυνάτουν νὰ προχωρήσωσι πρὸ τῶν καταρρεόντων χειμάρρων τοῦ ὕδατος.

Ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῶν ὡς ὑπερφυσικῶν θεωρηθέντων τούτων γεγονότων κατέστη ἔτι πλέον βαθυτέρα τὴν ἐπομένην, ὅταν ἡ Κωνσταντινούπολις κατελήφθη ὑπὸ πυκνοτάτης ὁμίχλης, πρᾶγμα ἀσύνηθες διὰ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου, διαρκεσάσης μέχρι τῆς ἑσπέρας. Τὸ μελανώτατον νέφος τῆς ὁμίχλης συνετέλεσεν, ὥστε νὰ πεισθῶσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι ὁ Θεὸς εἶχεν ἐγκαταλίπῃ πλέον τὴν Πόλιν.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο φαινόμενον ἐτάραξε τὴν φορὰν αὐτήν, ὄχι μόνον τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς Μουσουλμάνους. Ἐφάνη αἰφνιδίως φῶς ἐπικαθήμενον ἄνωθεν τοῦ τρούλλου τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀνησύχησε μεγάλως τὸν Σουλτάνον, θεωρήσαντα τὸ φαινόμενον ὡς κακὸν οἰωνὸν δι' αὐτόν, ἐδέησε δὲ νὰ τὸν ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν διάθεσίν του οἱ τολμηρότεροι καὶ σωφρονέστεροι τῶν ἀξιωματικῶν του, ὑποστηρίξαντες, ὅτι τὸ φαινόμενον ἦτο δυσμενὲς διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀποκλειστικῶς.

Τί ἦτο τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἶνε δύσκολον νὰ βεβαιώσῃ τις. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μετὰ προσδοκίας ἐνησμενίζοντο νὰ προσμένωσιν οἰωνοὺς καὶ σημεῖα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐδυσανασχέτουν δ' ὁσάκις δὲν ἀπεκαλύπτετό τι εἰς αὐτούς.

Ἐκθέτοντες ἐπομένως μετὰ τὴν πολιορκίαν τὰ διάφορα συμβάντα, ἀνέτρεχον εἰς τὸ παρελθὸν διὰ νὰ ἀναμνησθῶσι ποῖα ἦσαν τὰ ἐκδηλωθέντα σημεῖα τῆς θείας ἀπαρεσκείας καὶ δὲν ἐκοπίαζον πολὺ νὰ τὰ ἀνακαλύψωσι. Γύρω τῆς ἱστορίας οἱουδήποτε ἀτμοσφαιρικοῦ φαινομένου ἐδημιουργοῦντο πολλάκις μῦθοι. Κατά τινας χρονογράφους, τὸ μυστηριῶδες αὐτὸ φῶς ἦτο ἀντανάκλασις τῶν φλογῶν τουρκικῆς πυρᾶς ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων παραθύρων τῆς Ἁγίας Σοφίας. Αἱ φλόγες, ἐναγκαλισθεῖσαι τὸν τροῦλλον τοῦ ναοῦ, συνηνώθησαν εἰς μίαν ἀναλαμπὴν ἀνυψωθεῖσαν καὶ ἐξαφανισθεῖσαν εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ πατριάρχης, οἱ μεγάλοι βαθμοῦχοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ γερουσιασταὶ τόσον κατεπλάγησαν ἀπὸ τὰ ἐκπληκτικὰ αὐτὰ σημεῖα, ὥστε τὴν ἐπομένην μετέβησαν ἐν σώματι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ τὸν συμβουλεύσωσι νἀπέλθῃ ἐκ τῆς πόλεως.

Ὁ Πατριάρχης ὑπενθύμισεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον πολλὰς ἀρχαίας προρρήσεις περὶ τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀνέφερεν αὐτόπτας μάρτυρας, ἰδόντας τὸ θαῦμα τοῦ μυστηριώδους φωτὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ νέος καὶ φοβερὸς οἰωνὸς ἐσήμαινεν, ὅτι ἡ θεία προστασία καὶ εὐμένεια εἶχον ἐγκαταλίπῃ τὴν πόλιν καὶ ἦτο πεπρωμένον νὰ περιέλθῃ αὕτη εἰς τὸν ἐχθρόν. Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπληροφορήθη περὶ τῶν φοβερῶν συμβάντων, ἔπεσε κατὰ γῆς λιπόθυμος καὶ μόνον κατόπιν μεγάλων προσπαθειῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς αἰσθήσεις του καὶ ἀνεζωογονήθη δι' ἀρωματισμέ-

νου ὕδατος. Ὅταν τὸν ἐπίεσαν ἐπιμόνως νἀπέλθῃ τῆς Πόλεως μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπήντησεν ;

—« Ἐὰν εἶνε θέλησις τοῦ Θεοῦ, δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὴν ὀργήν του; Ὄχι· θὰ μείνω καὶ θ' ἀποθάνω μετὰ τοῦ λαοῦ μου».

Εἰς τὰς διηγήσεις ταύτας προφανῶς ὁ μῦθος εἶνε ἐξωγκωμένος. Δὲν προβάλλεται μόνον τὸ μυστηριῶδες φῶς, τὸ ὁποῖον, ἐὰν ἦτο, ὅπως ἀνωτέρω περιεγράφη, δὲν θὰ διέφευγε τὴν προσοχὴν κανενὸς καὶ θὰ τὸ ἀνέφερον ὅλοι οἱ χρονογράφοι, περὶ τοῦ ὁποίου ἐν τούτοις οἱ πλεῖστοι δὲν ἀναφέρουσι λέξιν, ἀλλὰ γίνεται λόγος καὶ περὶ αὐτοκρατείρας, ἐνῷ εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον διετέλει ἐν χηρείᾳ, τῆς αὐτοκρατείρας ἀποθανούσης ἓν ἔτος μετὰ τὸν γάμον των, τὸ 1442. Ἕνεκα τῶν ἀμφιβόλων μερῶν τῶν τοιούτων διηγήσεων, δὲν δύναται κανεὶς δυστυχῶς νὰ ὁρίσῃ ποῖος εἶνε ὁ μῦθος καὶ ποία ἡ ἀλήθεια.

Μέχρι τῆς 24ης Μαΐου εἶχον παρέλθῃ ἤδη ἓξ ἑβδομάδες, ἀφ' ἧς ἐπολιορκεῖτο ἡ πόλις. Ἡ ἀποτυχία τοῦ δρόμωνος ν' ἀνεύρῃ τὸν ἑνετικὸν στόλον προὐξένησε γενικὴν ἀπογοήτευσιν. Ἐὰν ἐπρόκειτο ν' ἀποσταλῇ βοήθεια ἀπὸ τὴν δυσμικὴν Εὐρώπην, ἔπρεπε ν' ἀποσταλῇ ἐν τάχει. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ πολιορκούμενοι οὐδὲν ἄλλο ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἢ ν' ἀμύνωνται μόνον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν ἓξ ἑβδομάδων τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα εἰργάζοντο ἀκαταπαύστως, βομβαρδίζοντα τὰ τείχη. Ἕλληνες δὲ καὶ Ἰταλοί, καταπεπονημένοι ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐφόδων καὶ ἀνησυχιῶν, ἠσχολοῦντο, ἐπισκευάζοντες διαρκῶς τὰ καταρρέοντα τείχη. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, γέροντες καὶ ἱερεῖς, εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ἀπαραίτητον αὐτὴν ἐργασίαν.

Ἡ κατάρρευσις τῶν τειχῶν ἐξηκολούθει διαρκῶς, εἰς ἓν δὲ ἰδίως μέρος, εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου ἡ φθορά των ὑπῆρξεν ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα, διότι ἐκεῖ ὁ ἐχθρὸς εἶχε συγκεντρώσῃ ὅλην τὴν προσοχήν του καὶ τὰς περισσοτέρας δυνάμεις του. Ἐκεῖ ἰδιαιτέρως ἀπησχολεῖτο τὸ πλέον τεράστιον τηλεβόλον τῶν Τούρκων καὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐκσφενδονίζον ἀκαταπαύστως τὰς χιλίων διακοσίων λιτρῶν βάρους σφαίρας του καὶ μεταβάλλον εἰς συντρίμματα τὰ πληττόμενα μέρη τῶν τειχῶν. Αἱ ἐκπυρσοκροτήσεις του ἐδόνουν ἐκ θεμελίων τὴν πόλιν καὶ συνετάρασσον ἀκόμη καὶ αὐτὰ τὰ νερὰ τοῦ λιμένος, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ἠγκυροβολημένα τὰ πλοῖα.

Τὴν πολιορκουμένην Πόλιν ἐκτὸς τοῦ ἰσχυροῦ ἐχθροῦ ἐμάστιζον καὶ αἱ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς διχόνοιαι. Αἱ διχόνοιαι προήρχοντο κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς παροιμιώδους ἐχθροπαθείας, τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν διαφορὰν τῆς φυλῆς καὶ τῆς γλώσσης, τὴν ἀνομοιότητα τῶν συμφερόντων καὶ τὴν ἔχθραν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἰδιαιτέρως δὲ αἱ ὑφιστάμεναι διαφοραὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος ἐνέπνευσαν τοῖς Λατίνοις εἰς τὴν ἐξόγκωσιν καὶ διαστροφὴν πολλάκις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαδραματισθέντων. Διότι πρέπει νὰ ὑπομνησθῇ, ὅτι οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ καὶ κοσμικοὶ ἀπέκρουσαν διαρρήδην τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνό-

δου καὶ ὅσοι ἐφάνησαν, ὅτι παρεδέχθησαν αὐτὰς κατὰ τὴν τελετὴν τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν τελεσθεῖσαν, ὡς ἀνεφέρομεν ἤδη, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸ ἔπραξαν κατ' ἀνάγκην.

Αὐτὸς ὁ καθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος Λεονάρδος βεβαιόνει, ὅτι «οἱ Ἕλληνες φαινομενικῶς μόνον ἀπεδέχθησαν τὴν ἕνωσιν, ἐνῷ πραγματικῶς τὴν ἀπέκρουον». Εἶνε ἀναμφισβητήτως γνωστόν, ὅτι ἡ πλειονότης τῶν Ἑλλήνων εἶχε ταχθῇ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Γενναδίου καὶ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νοταρᾶ, τοῦ διακηρύξαντος, ὅτι «προὐτίμα «νὰ ἔβλεπεν εἰς τὴν Πόλιν τὰ τουρκικὰ σαλβάρια, παρὰ τὰ ράσα τῶν Καθολικῶν». Ἐπομένως οἱ Ἕλληνες δὲν ἠγάπων τοὺς Λατίνους, ἢ μᾶλλον κατ' οὐδένα τρόπον ἠδύναντο νὰ τοὺς ὑποφέρωσιν. Ὅταν ἠκούσθη μνημονευόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα κατὰ τὴν ἱστορικὴν δοξολογίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, γενικὸς ψιθυρισμὸς ἀποδοκιμασίας ἀντήχησεν ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ναοῦ, πλεῖστοι δὲ πολῖται ἀπέφευγον ἔκτοτε νὰ ἐκκλησιάζωνται εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ὡσὰν νὰ ἦτο αὕτη ἑβραϊκὴ συναγωγή.

Πλὴν ὅμως τῶν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διαφωνιῶν, τῶν ἀναφυεισῶν κυρίως ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως, ὑφίσταντο ἀφ' ἑτέρου διχόνοιαι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, καθὼς ἐπίσης καὶ μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Γενουηνσίων. Διότι πλὴν τῆς ἐχθρότητος, τῆς προερχομένης ἐκ τῶν διαφορῶν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος, ὑπῆρχε καὶ ἡ παροιμιώδης μεταξὺ των ἐχθροπάθεια ὡς ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐθεωροῦντο δὲ ὡς ἀφαιροῦντες τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ στόματος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Ἡ παλαιὰ ψυχρότης ἡ γεννηθεῖσα ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων καταλήψεως τῆς Πόλεως δὲν ἐλησμονεῖτο.

Οἱ Γενουήνσιοι ἀφ' ἑτέρου, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀδυναμίας τῆς αὐτοκρατορίας, εἶχον ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ὀχύρωσιν καὶ εὔρυνσιν τῆς πόλεώς των, τοῦ Γαλατᾶ, ἐνῷ οἱ Ἑνετοί, οἱ πρωταγωνιστήσαντες εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ 1204, ἔμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὄχι διότι τοὺς ἤθελον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ διότι ἦσαν ἀνταγωνισταὶ τῶν Γενουηνσίων.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας ἀμφιβολίαι εἶχον ἐγερθῇ μεταξὺ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ὡς πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν τῶν Ἑνετῶν. Πέντε ἑνετικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον πληρωθῇ διὰ νὰ μείνωσι πρὸς βοήθειαν τῆς Πόλεως καὶ τὰ ὁποῖα εἶχον ἀρχίση νὰ ἐκφορτόνωσι τὸ φορτίον των, προοριζόμενον, ὡς διεδίδετο, διὰ τοὺς Τούρκους, διετάχθησαν δι' αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς νὰ σταματήσωσι τὴν ἐκφόρτωσιν.

Οἱ Ἑνετοὶ ἀμέσως διεμαρτυρήθησαν καὶ ἐθεώρησαν τὴν πρᾶξιν ταύτην ὡς παραβίασιν τῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυον δυνάμει τῶν ὑφισταμένων συμβάσεων. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι δὲν εἶχε τοιαύτην ἔννοιαν ἡ διαταγή του, οἱ δὲ Ἑνετοὶ πεισθέντες ὑπεσχέθησαν καὶ πιστῶς ἐκράτησαν τὴν ὑπόσχεσίν των νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν μέχρι τέλους τοῦ πολέμου. Καίτοι δὲ αἱ ὑφιστάμεναι διχόνοιαι, καταλλήλως καταπραϋνόμεναι, ἀπεσόβουν πάντα φόβον ἐγκαταλείψεως τῆς

ἀμύνης τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ὑπερασπιστῶν, ἐν τούτοις ἐξ αἰτίας αὐτῶν διεταράσσετο πολλάκις ἡ τάξις καὶ προεκαλοῦντο ταραχαί. Χαρακτηριστικὸν τῆς τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων εἶνε τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον: Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιορκίας, ὅτε ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀνεμένετο ἡ γενικὴ ἔφοδος τῶν Τούρκων, ὁ Ἰουστινιάνης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Μέγαν Δοῦκα Νοταρᾶν, ὅστις κατὰ σειρὰν τάξεως κατεῖχε τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς εὐγενείας, νὰ δοθῶσι τὰ μεγαλείτερα τηλεβόλα εἰς αὐτόν, ὅπως τὰ χρησιμοποιήσῃ εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου, ἀλλ' ἡ αἴτησίς του ἀπερρίφθη μετ' ἀλαζονείας.

— «Προδότα, ἀπήντησε τότε ὁ Ἰουστινιάνης. Θέλεις κόψιμο!»

Ἡ ἀναφυεῖσα ἔρις ἐσταμάτησεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Ὁ Νοταρᾶς, ὡς λέγεται, δὲν ἐδείκνυε μέγαν ζῆλον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Καθολικῶν Λεονάρδος βεβαιώνει, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπεδοκίμασαν τὴν πρᾶξιν τοῦ νὰ μὴ δοθῶσι τηλεβόλα, ἐκ φόβου μήπως ἡ δόξα τῆς σωτηρίας τῆς Πόλεως ἀποδοθῇ εἰς τοὺς Λατίνους, βαρέως ὅμως ἔφερον τὴν κατὰ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς ἐκτοξευθεῖσαν ὕβριν.

Τὴν προηγουμένην τῆς τελικῆς ἐφόδου ἡμέραν ἅπαξ ἔτι ὠρθώθη τὸ φάσμα τῶν παλαιῶν διχονοιῶν, ἂν πιστεύσωμεν τὰς ἀφηγήσεις τῶν χρονογράφων. Οἱ Ἑνετοὶ εἶχον κατασκευάσῃ μανδύας διὰ τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν εὑρισκομένους στρατιώτας. Τοὺς εἶχον ἐργασθῇ εἰς τὴν εἰς τὸ ἄκρον τῆς σημερινῆς ἐσωτερικῆς γεφύρας κειμένην πλατεῖαν, ὁ δὲ Ἑνετὸς τοποτηρητὴς διέταξε τοὺς Ἕλληνας νὰ τοὺς μεταφέρωσιν εἰς τὰ τείχη, ἀλλ' οὗτοι ἐζήτησαν νὰ πληρωθῶσι διὰ τὴν ἐργασίαν. Τέλος μετὰ πολλὰ συνήνεσαν οἱ Ἕλληνες νὰ μεταφέρωσι τοὺς μανδύας ἄνευ πληρωμῆς, ἀλλ' ἔφθασαν εἰς τὰ τείχη τόσον ἀργά, ὥστε οἱ στρατιῶται ἔμειναν τὴν νύκτα ἐκείνην ἄνευ θερμῶν καλυμμάτων.

Αἱ διχόνοιαι αὗται ἐπηύξανον ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἀσυμφωνίας μεταξὺ τῶν Ἰταλῶν ἀποίκων. Εἴδομεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεχρεώθη νὰ ἐπέμβῃ προσωπικῶς, ὅπως προλάβῃ ἐπικινδύνους συρράξεις μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Γενουηνσίων, τῶν πρώτων περιφρονούντων τοὺς δευτέρους, ὡς καὶ τῶν δευτέρων θεωρούντων ἑαυτοὺς ἀνωτέρους τῶν ἀντιζήλων των, ὡς ἐχόντων ἰδικήν των ὠχυρωμένην πόλιν εἰς τὴν ἀντικρυνὴν πλευρὰν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ ὄντων πολυαριθμοτέρων ἐκείνων. Οἱ Ἑνετοὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των νὰ κατοικῶσιν εἰς ξένην πόλιν ἦσαν ὑποχρεωμένοι, χάριν τῶν συμφερόντων των, ἢ νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἕλληνας ἢ νὰ φύγωσιν, ἐνῷ οἱ Γενουήνσιοι ἦσαν ἀνεξάρτητοι. Ἀμφότεροι κατηγόρουν ἀλλήλους, ὅτι ἐπεθύμουν εἰς πρώτην παρουσιασθησομένην εὐκαιρίαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πολιορκουμένην πόλιν.

Ἡ κοινὴ κατηγορία, τὴν ὁποίαν δὲν ἔπαυον νὰ τονίζωσι διαρκῶς οἱ Ἑνετοί, ἦτο, ὅτι οἱ Γενουήνσιοι ἐχαρακτηρίζοντο ὡς προδόται τῆς πόλεως καὶ τῆς Χριστιανωσύνης, ἂν καὶ δύσκολον νὰ βεβαιώσῃ τις ἐὰν ἐστηρίζετό πως ἡ ἐπιμόνως ἐκτοξευομένη κατηγορία. Δὲν ἦσαν δὲ μόνον Ἑνετοί, οἱ ἀποδίδοτες τοιαύτην μομφὴν εἰς

τοὺς ἀντιζήλους των, ἀλλὰ καὶ χρονογράφοι Γενουήνσιοι δὲν ὁμιλοῦσιν ἐνθουσιωδῶς περὶ τῶν συμπατριωτῶν των. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λεονάρδος, Γενουήνσιος τὴν καταγωγήν, ἐπίστευεν, ὅτι οἱ συμπατριῶταί του ἦσαν προδόται καὶ ἔπαιζον διπλοῦν πρόσωπον. Ὤφειλον, λέγει ὁ εἰρημένος κληρικός, νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐπὶ τοῦ Χισσὰρ «ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἀνέγερσιν τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων. «Ἀλλ' ἂς σιωπήσω καλλί«τερον, προσθέτει, μήπως διατυπώσω λυπηροὺς χαρακτηρισμοὺς περὶ τῶν συμπα«τριωτῶν μου, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζόμενοι εἰς τὸ μέλλον οἱ ξένοι θὰ καταδικά«σωσι τὴν διαγωγήν των».

Οὐχ ἧττον ἡ συμπεριφορὰ τῶν Γενουησίων καταδικάζεται ὄχι μόνον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, λέγοντος ἐπὶ λέξει: «Δὲν ἐβοήθησαν τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τῆς τουρκικῆς ἰσχύος», ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, εἰπόντων εἰς τοὺς Τούρκους, ὅταν μετέβησαν εἰς τὸ στρατόπεδόν των, ὅπως παραπονεθῶσι διὰ τὸν βομβαρδισμὸν τῶν πλοίων των, ὅτι, ἐὰν ἤθελον ἠδύναντο νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα τοῦ Σουλτάνου κατὰ τὴν διὰ ξηρᾶς μεταφοράν των καὶ θὰ τὸ ἔπραττον, ἐὰν δὲν ἦσαν φίλοι του.

Ἐν τούτοις ἕνεκα τῶν φαινομενικῶν συμπαθειῶν των δὲν δύναταί τις ν' ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἦσαν ὑπὲρ τῶν πολιορκουμένων. Πρῶτον καὶ κύριον ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάννης ἦτο Γενουήνσιος. Ἡ πίστις αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἡ γενναιότης καὶ αἱ ἀκατάπαυστοι προσπάθειαι τῶν Γενουηνσίων στρατιωτῶν θέτουν ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας τὴν εἰλικρίνειαν των. Οἱ Ἕλληνες χρονογράφοι ὁμολογοῦσιν, ὅτι οἱ Γενουήνσιοι τοῦ Γαλατᾶ ἔστειλαν στρατιώτας, οἵτινες ἐπολέμησαν γενναιότατα ὑπὸ τὸν Ἰουστινιάνην, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς κατάσκοποι, μεταβαίνοντες ἵνα πωλήσωσι τρόφιμα εἰς Τούρκους καὶ ἀνακοινεῦντες μυστικῶς τὴν νύκτα εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἐμάνθανον. Ὁ διοικητὴς τοῦ Γαλατᾶ, γράφων ὀλίγον μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγει, ὅτι ὅλοι οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα ἐκ τῶν Γενουηνσίων εἶχον ἀποσταλῇ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πόλεως καὶ ὅτι αὐτὸς ἔπραξε πᾶν ὅ τι ἠδυνήθη, διότι ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ πτῶσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ ἐσήμαινε καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Πέραν.

Τὸ ἀληθές, φαίνεται, εἶνε τοῦτο: Τοῦ διοικητοῦ καὶ τῶν προυχόντων Γενουηνσίων αἱ συμπάθειαι ἦσαν ἀναμφιβόλως πρὸς τὸ μέρος τῶν ὁμοθρήσκων των Χριστιανῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε καὶ μὲ τὴν μεγάλην μερίδα τῶν Γονουηνσίων, θεωρούντων τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐχθρούς των, ἕνεκα τῶν ἀντιζηλιῶν καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ συναγωνισμοῦ.

Ὁ διοικητὴς πολὺ ὀρθῶς ἐκφράζει τὴν γνώμην του, ὅτι τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ διεδέχετο καὶ ἡ ἅλωσις τοῦ Γαλατᾶ, ἀλλ' οἱ ἔμποροι ὅμως, δελεαζόμενοι ὑπὸ τῶν κερδῶν τῆς μετὰ τῶν Τούρκων ἐμπορικῆς συναλλαγῆς καὶ ἐπικοινωνίας των, δὲν ἀντελαμβάνοντο ἴσως καὶ δὲν ἐσκέπτοντο τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Αἱ διάφοροι ἀντιζηλίαι μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Πόλεως καὶ τῶν ξένων συνέ-

τεινον, ὥστε τινὲς ἐκ τῶν Ἑλλήνων νὰ φαίνωνται ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεώς των. Διεκήρυττον, ὅτι δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ πολεμήσωσι χάριν παπιστῶν καὶ αἱρετικῶν, ἢ χάριν αὐτοκράτορος ὑποταχθέντος εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Πάπα. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λεονάρδος, τοῦ ὁποίου τὰς ἀφηγήσεις δὲν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν κατὰ γράμμα, ὡς ἐμπνεομένου καὶ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐχθρότητος, βεβαιόνει, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας πολλοί, οἱ ὁποῖοι ὤφειλον νὰ μάχωνται εἰς τὰ τείχη, προσεπάθουν νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν πόλιν, προφασιζόμενοι ἀνικανότητα, κόπωσιν ἢ ἐργασίαν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰς ἀμπέλους των.

Ἄλλοι πάλιν ἔφευγον ἐκ τῶν τειχῶν διὰ νὰ ἐργασθῶσι καὶ ἐξασφαλίσωσιν οὕτω τὸν ἄρτον τῶν οἰκογενειῶν των. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, τοὺς ὁποίους προέτρεψεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λεονάρδος νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς ἐπάλξεις καὶ ν' ἀμυνθῶσιν ὄχι πλέον διότι αὐτὸ ὑπηγόρευε τὸ καθῆκόν των ὡς Χριστιανῶν, ἀλλὰ διότι ἐπρόκειτο περὶ τῆς τύχης καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἀπήντησαν :

— Τί πρὸς ἡμᾶς ἡ ἅλωσις τῆς Πόλεως, ἐὰν αἱ οἰκογένειαί μας ἀποθάνωσι τῆς πείνης ;

Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰς τὰς τοιαύτας κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατηγορίας πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ Λεονάρδος ἦτο Γενουήνσιος καὶ Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος. Σχεδὸν ὅλαι αἱ ἀφηγήσεις περὶ τῆς πολιορκίας προέρχονται εἴτε ἀπὸ Λατίνους κληρικούς, εἴτε ἀπὸ Ἕλληνας προσηλύτους εἰς τὸν Καθολικισμόν, ποτισθέντας μὲ τὸν συνήθη φανατισμὸν καὶ ἐκχύσαντας ὅλην τὴν χαρακτηριστικὴν πικρίαν των κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐγκαταλίπῃ.

Ὅλοι οἱ χρονογράφοι ἑπομένως, εἴτε Λατῖνοι, εἴτε Ἕλληνες, προσηλυτισθέντες εἰς τὴν παπωσύνην, δυσμενῶς ὁμιλοῦσι περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν Ἑλλήνων. Μαρτυρίαι ὅμως ἄλλαι, ἂν καὶ ὀλίγισται δυστυχῶς, καταρρίπτουσι τὰς τοιαύτας κατηγορίας καὶ πείθουσιν ἡμᾶς, ὅτι, ἂν οἱ Ἕλληνες ἐτύγχανον βοηθείας ἐκ τῆς δυσμικῆς Εὐρώπης, θὰ ἐνίκων τὸν Μωάμεθ. Αἱ μαρτυρίαι αὗται ἐμπνέουσιν ἡμῖν ὑπονοίας περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων διατυπωθεισῶν κατηγοριῶν, ὅτι δῆθεν δὲν ἔμειναν ὅλοι μέχρι τέλους πιστοὶ πρὸς τὴν Πόλιν καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορά των. Ὁ Γίββων, ἐπηρεασθεὶς ὑπὸ τῶν Λατίνων συγγραφέων, τῶν μόνων πρoσιτῶν κατὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας του πηγῶν, παρατηρεῖ, «ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀνεζωπυροῦντο μόνον ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος, τοῦ δημιουργοῦντος μόνον ἐχθροπαθείας καὶ ἀντιζηλίας».

(Ἕπεται συνέχεια)

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΩΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὸν κατὰ πολιτικὰς ἐπαρχίας πληθυσμὸν τῆς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἠπείρου, ἔχομεν τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα :

ΝΟΜΟΙ	Ἐπαρχίαι	Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί	Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	Ἕλληνες βλαχόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ	Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι Μωαμεθανοὶ	Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐνταυτῷ ἑλληνόγλωσσοι
1) Ἰωαννίνων	1) Ἰωαννίνων	81000	....	7500	4000	
	2) Παραμυθίας	8500	1500	....	1000	4000
	3) Μετσόβου	2500	....	2500	......	....
	4) Κονίτσης	17250	....	....	250	....
	5) Λεσκοβικίου	....	11000			4000
	6) Φιλιατῶν	15000				1000
2) Πρεβέζης	1) Πρεβέζης	14000	....	....	1000	....
	2) Λούρου	19500	....	....	500	....
	3) Μαργαριτίου	4500	4500	....	......	15000
3) Ἀργυροκάστρου	1) Ἀργυροκάστρου	18000	2000	....	......	20000
	2) Πωγωνίου	21500	....	....	......	....
	3 Πρεμετῆς	....	12000	....	......	17000
	4) Τεπελενίου	....	8000	....	......	18000
	5) Δελβίνου	16000	2000	....	......	4000
	6) Χιμάρας	4000	4000	....	......	8000
	Ἤτοι ἔχομεν	221750	45000	10000	6750	91000

Ἀλλὰ κυριολεκτικώτερον ὁ Ἑλληνισμός, συνδεόμενος μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρρήκτως, ἀντιπροσωπεύεται ἐν Ἠπείρῳ ὑπό τε τῶν ἀλβανογλώσσων καὶ τῶν βλαχογλώσσων Χριστιανῶν, ὁ δὲ Ἀλβανισμὸς ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν μόνον, ἑπομένως ὑπὸ ἔποψιν ἐθνικῆς δυνάμεως αἱ ἐν Ἠπείρῳ ἀντίπαλοι δυνάμεις ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

Ἕλληνες	ἑλληνόγλωσσοι	Χριστιανοὶ	221750	
»	βλαχόγλωσσοι	»	10000	
»	ἀλβανόγλωσσοι	»	45000	Τὸ ὅλον 276750
Μωαμεθανοὶ	Ἕλληνες		6750	
»	Ἀλβανοὶ		91000	» » 97750
Καὶ Ἰσραηλῖται				» » 2500
			Τὸ ὅλον	Τὸ ὅλον 377700

Ἐνταῦθα ἐξετάζομεν μόνον τὰ τῆς ὑποδούλου Ἠπείρου, ἐὰν δὲ εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον προσθέσωμεν καὶ 50 χιλιάδας Ἑλλήνων, ἑλληνογλώσσων καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῆς ἐλευθέρας Ἠπείρου, τοῦ Νομοῦ Ἄρτης, θέλομεν ἔχη τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα :

Ἕλληνες	ἑλληνόγλωσσοι	Χριστιανοὶ	271750	
»	βλαχόγλωσσοι	»	10000	
»	ἀλβανόγλωσσοι	»	45000	Τὸ ὅλον 326750

Ἀπέναντι 97750 Μωαμεθανῶν, Τουρκοελλήνων καὶ Τουρκαλβανῶν, συμπραττόντων ἐθνικῶς ὡς Τούρκων, λόγῳ τῆς κοινότητος τοῦ μωαμεθανικοῦ των θρησκεύματος.

Ὥστε κατὰ τοὺς ἀνωτέρω πίνακας ἡ ἱστορικὴ Ἤπειρος, δουλεύουσά τε καὶ ἐλευθέρα, κατοικεῖται ὑπὸ πληθυσμοῦ 427000, ἐξ ὧν μόνον 97750, οἱ λεγόμενοι Τουρκαλβανοὶ μετὰ τῶν ὀλιγίστων Τουρκοελλήνων, τυγχάνουσι ξένοι πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τοῦ ἑλληνικοῦ ἠπειρωτικοῦ στοιχείου, ἀποτελοῦντες τὰ 3|4 περίπου καὶ πλέον τοῦ ὅλου τῆς χώρας πληθυσμοῦ.

Ἡ Ἤπειρος, οὖσα χώρα ἑλληνικωτάτη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, καὶ ὑπὸ ἔποψιν καταγωγῆς τῶν κατοίκων αὐτῆς καὶ ὑπὸ ἔποψιν γλώσσης, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι τὸ ἠπειρωτικὸν ἰδίωμα θεωρεῖται τὸ ὡραιότερον μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμιλουμένων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων, καὶ κυρίως ὡς ποιητικὴ γλῶσσα σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν θρησκείας καὶ ἐθνικῶν πόθων, οὐδέποτε ὑπελείφθη τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν τμημάτων τῆς τε ἐλευθέρας καὶ της δουλευούσης Ἑλλάδος ἐν τῇ ἐθνικῇ σταδιοδρομίᾳ καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπελευθερωτικῷ ἔργῳ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, τῷ ἀρξαμένῳ ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἡ Ἤπειρος, ὡς ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἡ κοιτὶς τῶν Ἁρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, τῶν ἐνσαρκωθέντων τὴν ἰδέαν τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας καὶ προπαρασκευασάντων τὸ ἔργον τοῦ 1821.

Ἠπειρώτης ἦτο ὁ πρῶτος κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἐπαναστάτης Κορκόδειλος ὁ Κλαδᾶς, ὁ διοργανώσας μετὰ τοῦ Ράλλη τὴν πρώτην κατὰ τῆς Τουρκίας ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τῆς Μάνης κατὰ τὸ 1481. Ἠπειρῶται ἦσαν οἱ διασημότεροι τῶν Ἁρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν : Μαλάμος, Θεόδωρος Μπούας, Σουμήλας, Βαλαώ-

ρας, Χρῆστο-Μηλιώνης, Κώστα-Πάλλας, Λάππας, Κήτσιος, Νικολὸ-Τζουβάρας, Πλιάτσικας, Καραϊσκάκης, καὶ τόσοι ἄλλοι. Ἠπειρώτης ἦτο Διονύσιος ὁ Τρίκκης, ὁ ἐπαναστατήσας τὰ περίχωρα τῶν Ἰωαννίνων, τῷ 1610. Ἐν Ἠπείρῳ ἐκαλλιεργήθη ἡ νέα ἑλληνικὴ ποίησις, ποίησις ἀρρενωπή, ὑγιὴς καὶ ἐξάπτουσα τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, καὶ ἐξ Ἠπείρου διεχύθη εἰς ἅπαντα τὸν ἄλλον Ἑλληνισμόν, γαλουχήσασα αὐτὸν ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δουλεύοντος ἑλληνικοῦ Γένους, καὶ διδάξασα αὐτὸν πῶς μικραὶ ἔνοπλοι ἑλληνικαὶ ὁμάδες ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Πίνδου, τοῦ Τομάρου καὶ τῶν Κεραυνίων ἐνίκων καὶ κατέστρεφον ἰσχυρὰ καὶ πολυπληθῆ τουρκικὰ σώματα. Ὅτι κατώρθωνε τότε ἕνα κλέφτικο ἠπειρωτικὸ τραγούδι ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ δουλεύοντος Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι χίλιοι ἐθναπόστολοι τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἐξ Ἠπείρου τέλος ἐξεπέμφθησαν ἀνὰ σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμὸν αἱ λεγεῶνες ἐκεῖναι τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ ἐξήγειρον αὐτὸν τοῦ ληθάργου, δώσασαι αὐτῷ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι οἱ κατοικοῦντες τὴν Ἤπειρον, τὴν Στερεάν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἦσαν μόνον ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ἀλλὰ πρῶτον Ἕλληνες καὶ ἔπειτα ὀρθόδοξοι. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Βαρδαλάχος, ὁ Μπαλάνος, ὁ Λάμπρος Φωτιάδης, ὁ Ψαλίδας καὶ τόσοι ἄλλοι. Τὸ Σούλι, ὁ Πίνδος καὶ ἡ Χιμάρα, ὑπῆρξαν τὸ παράδειγμα τῆς ἐνόπλου ἐθνικῆς ἐκδικήσεως, τὸ δὲ Ζαγόριον καὶ ἡ Ἑλλοπία μὲ κέντρον τὰ Ἰωάννινα, ὄντα κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1821 ἐποχὴν πρωτεύουσα σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑπῆρξαν οἱ τηλαυγεῖς ἀστέρες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως. Ἡ Ἤπειρος, ἔχουσα ἀκατάβλητον ἐθνικὸν φρόνημα, καίτοι περισσότερον πάσης ἄλλης ἑλληνικῆς χώρας παθοῦσα, εἶνε ἡ μόνη ἑλληνικὴ χώρα, ἥτις, καίπερ συνορεύουσα πρὸς ἀλλοφύλους, δὲν ὑπέκυψεν εἰς τὴν ξένην ἐπιρροήν, ὅσον ὑπέκυψαν ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι, κείμεναι πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς μεγάλης Ἑλλάδος. Ἡ αἱμόφυρτος σημαία τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, μετηνέχθη εὐθὺς ὑπὸ τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ εἰς τὸν Πίνδον, τὸ Σούλι, τὴν Χιμάραν, τὴν Πάργαν, τὸ Ζάλογγο κ' ἐκεῖθεν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας, καὶ συνετελέσθη τὸ ἀτελὲς μέν, ἀλλὰ μέγα ἔργον τοῦ 1821. Οἱ ἐνδοξότεροι τῶν προμάχων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, Καραϊσκάκης, Μποτσιαραῖοι, Τζαβελλαῖοι, Δρακαῖοι, Μηλιαῖοι καὶ τόσοι ἄλλοι ἦσαν Ἠπειρῶται. Ἠπειρώτης ἦτο ὁ πρῶτος μετὰ τὸν Καποδίστριαν Ἕλλην πολιτικὸς Ἰωάννης Κωλέττης. Ἠπειρῶται ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος Γεώργιος ὁ Γεννάδιος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Ἀσώπιος, καὶ οὐχὶ ἅπαξ Ἠπειρῶται ὑπούργευσαν καὶ πρωθυπούργευσαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κράτει. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα, τὸ κλεινὸν τῆς Παλλάδος Ἄστυ, γέμει ἱδρυμάτων τῆς γενναιοδωρίας τῶν Ἠπειρωτῶν: Ἠπειρωτικὴ εἶνε ἡ Ριζάρειος ἐκκλησιαστικὴ Σχολή· ἠπειρωτικὸν εἶνε τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα· ἠπειρωτικὸν εἶνε τὸ μέγα ἐκπαιδευτήριον τῶν θηλέων Ἀρσάκειον· ἠπειρωτικὸν εἶνε τὸ Πολυτεχνεῖον, τὸ καὶ Μετσόβειον ἐπικαλού-

μενον· ἠπειρωτικὴ εἶνε ἡ Στρατιωτικὴ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων· ἠπειρωτικὸν εἶνε τὸ Στάδιον· ἠπειρωτικαὶ εἶνε αἱ φυλακαὶ τῶν Ἐφήβων καὶ τῶν Γυναικῶν· ἠπειρωτικὸν εἶνε τὸ Ζάππειον, ἵνα μνημονεύσω τὰ κυριώτερα.

Οἱ Ἠπειρῶται οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν καὶ εἰς τὴν ἠθικήν, πνευματικὴν καὶ ὑλικὴν πρόοδον τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ Κράτους. Διεκρίθησαν οὗτοι ἔν τε τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἠπειρώτης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ μόνος διοργανωτὴς (1) τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, Δημ. Μ. Μπότσαρης εἰς ἐποχήν, καθ᾽ ἣν ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ὀλίγον μὲν ἀλλ᾽ ἄριστον συντεταγμένον στρατόν. Πλεῖστοι Ἠπειρῶται ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσι καθηγηταὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἀναρίθμητοι καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, ἡ δὲ νεοελληνικὴ ποίησις μεταξὺ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῆς κορυφῶν ἀριθμεῖ καὶ τοὺς Ἠπειρώτας Βηλαρᾶν, Ζαλοκώσταν, Βαλαωρίτην, Κρυστάλλην κλπ. Ἑλληνικὸν εἶνε πᾶν ὅ,τι περιβάλλει τὴν Ἤπειρον: Ἱστορία, γεωγραφία, ὁρίζων, κυανοῦς οὐρανὸς καὶ Ἰόνιον πέλαγος. Τὸ ἑλληνικὸν αἷμα, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὁ ἑλληνικὸς πόθος, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἶνε οἱ κυριεύοντες τῆς χώρας πλανῆται. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶνε ἡ μόνη γραφομένη ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς χώρας γλῶσσα, τῆς ἀλβανικῆς καὶ τῆς βλαχικῆς στερουμένων γράμματα. Καὶ αὐταὶ αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀναγκάζονται νὰ συνεννοῶνται γραπτῶς τε καὶ προφορικῶς ἑλληνιστὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Ἠπειρώτας σχέσεσιν αὐτῶν, τῆς τουρκικῆς γλώσσης οὐδαμοῦ ὁμιλουμένης. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα φοιτῶσιν οὐκ ὀλίγοι Μωαμεθανοί, Ἀλβανοὶ (Τουρκαλβανοί), μαθηταὶ δὲ τῶν ἑλληνικῶν τῆς Ἠπείρου Σχολῶν ὑπῆρξαν οἱ διασημότεροι τῶν νεωτέρων Τουρκαλβανῶν. Ὁ μέγας τῆς νεωτέρας Τουρκίας ποιητὴς Κεμὰλ-μπεης γνωστὸς διὰ τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων θηριωδίας του, ὡς διοικητοῦ τῆς Χίου, ὑπῆρξε τελειόφοιτος τοῦ ἡμιγυμνασίου Κονίτσης. Ὁ Τουρχὰν Πασιᾶς, πρώην Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας, ὁ νῦν μέγας Βεζύρης Φερὴδ Πασιᾶς, ὁ πρώην Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας καὶ νῦν Γενικὸς Διοικητὴς τοῦ Αἰγαίου Ἀμπεντὶν-Πασιᾶς Ντῖνος (2) ὁ διάσημος φυγὰς ἐκ Τουρκίας Ἰσμαὴλ-Κεμὰλ-μπεης κλπ. ὑπῆρξαν τελειόφοιτοι τῆς γεραρᾶς τῶν Ἰωαννίνων Ζωσιμαίας Σχολῆς. Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν τῇ ὑποδούλῳ Ἠπείρῳ σχολῶν πάντων τῶν βαθμῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν γραμματοδιδασκαλείων, ἀνέρχονται εἰς 665, ἐξ ὧν ἓν πλῆρες γυμνάσιον, καὶ 50 παρθεναγωγεῖα μὲ 817 Καθηγητάς, διδα-

(1) Κατὰ τὴν ἀψευδῆ μαρτυρίαν τοῦ ἄγαν φιλοπάτριδος ὑποστρατήγου κ. Κωνστ. Χατζῆ Ἰωάννου, τοιοῦτος ἦτον ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ὥστε ἡ πρωσσικὴ Κυβέρνησις ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν διὰ τὸν στρατόν της.

(2) Ὑποκοριστικὸν τοῦ «Κωνσταντῖνος».

σκάλους καὶ διδασκαλίσσας καὶ 25 χιλιάδας ἑλληνοπαίδων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν (1) ἀπέναντι ἐν ὅλῳ 20 μόνον σχολείων τουρκικῶν, ἐν οἷς φοιτῶσιν οὐχὶ πλέον τῶν 1000 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, ἁπάντων τουρκαλβανοπαίδων.

Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους δὲν προσθέτομεν τοὺς τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τοῦ Νομοῦ Ἄρτης, ἤτοι τῆς ἐλευθέρας Ἠπείρου.

Ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία εἶνε ἡ θρησκεία τῆς χώρας. Εἰς πέντε καὶ πλέον χιλιάδας ἀνέρχονται αἱ ἐκκλησίαι μετὰ τῶν παρεκκλησίων τῆς δουλευούσης Ἠπείρου (2), ἀπέναντι 40 τζαμίων, ἤτοι μωαμεθανικῶν τεμενῶν, ὧν τὰ ἡμίση σχεδὸν εὑρίσκονται ἐν Ἰωαννίνοις. Ἡ ἐπιστήμη καὶ τὸ ἐμπόριον, ὡς καὶ πᾶσα ἐν γένει πνευματικὴ κίνησις εὑρίσκονται εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων Ἠπειρωτῶν, τῶν Τουρκαλβανῶν Ἠπειρωτῶν

---

(1) Ἰδοὺ ἡ τελευταία ἐπίσημος στατιστικὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τῆς Ἠπείρου:

α) Μουτεσσαριφλίκιον Ἰωαννίνων.

1) Ἐπαρχία	Ἰωαννίνων	Σχολεῖα	258	Διδάσκαλοι	334	Μαθηταὶ	9417
2) »	Μετσόβου	»	8	»	20	»	482
3) »	Κονίτσης	»	31	»	35	»	1089
4) »	Λεσκοβικίου	»	34	»	36	»	1189
5) »	Φιλιατῶν	»	34	»	36	»	1302
6) »	Παραμυθίας	»	32	»	33	»	732
		Σχολεῖα	397	Διδάσκαλοι	494	Μαθηταὶ	14211

β) Μουτεσσαριφλίκιον Πρεβέζης.

1) Ἐπαρχία	Πρεβέζης	Σχολεῖα	32	Διδάσκαλοι	40	Μαθηταὶ	1257
3) «	Λούρου	»	36	»	36	»	1180
3) »	Μαργαριτίου	»	23	»	23	»	529

γ) Μουτεσσαριφλίκιον Ἀργυροκάστρου.

1) Ἐπαρχία	Ἀργυροκάστρου	Σχολεῖα	50	Διδάσκαλοι	59	Μαθηταὶ	1916
2) »	Χιμάρας	»	8	»	14	»	507
3) »	Δελβίνου	«	24	»	33	»	1063
4) »	Πωγωνίου	»	42	»	57	»	2061
5) »	Τεπελενίου	»	18	»	22	»	589
6) »	Πρεμετῆς	»	35	»	39	»	1189
		Τὸ ὅλον	665		817		24499

2) Ἓν χωρίον, ἡ Κρετσούνιστα τῆς ὑποεπαρχίας Κουρέντων, ἐξ 120 οἰκιῶν συγκείμενον, ἔχει 72 ἐκκλησίας καὶ παρεκκλήσια.

νεμομένων ποκλειστικῶς τάς τε στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς θέσεις τῆς ἐν τῇ χώρᾳ τουρκικῆς διοικήσεως.

Ἡ Ἤπειρος, τοιαύτη οὖσα καὶ τοιαύτην ἐπίδρασιν σχοῦσα ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, δὲν κινδυνεύει σήμερον ἐσωτερικῶς, διότι ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον αὐτῆς κυριαρχεῖ ἡ ἑλληνικὴ φυλή, ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα· τὸ δὲ Βερολίνειον Συνέδριον τοῦ **1878** ἀνεγνώρισεν αὐτὴν ὡς τμῆμα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, παραχωρήσασα τὸ μέχρι τῶν κοιλάδων τοῦ Θυάμιδος τμῆμα αὐτῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν Βασίλειον. Δουλεία στυγερὰ τετρακοσίων πεντήκοντα χρόνων δὲν ἴσχυσε νὰ καταβάλῃ τὸν ἠπειρωτικὸν Ἑλληνισμόν, ἑνὸς καὶ μόνου ὄντος μέχρι τοῦδε τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ Τούρκου· ἀλλὰ σήμερον ἡ Ἤπειρος ἤρξατο κινδυνεύουσα καὶ ἐξωτερικῶς. Πρὸς τῇ τουρκικῇ δουλείᾳ καὶ δύο μεγάλαι γείτονες Δυνάμεις, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλία ἐποφθαλμιῶσι τὴν πατρίδα τοῦ μεγάλου Πύρρου. Ἀπόστολοι τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς ἰδέας περιτρέχουσιν ἀπ᾿ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν χώραν. Εἰς τὸν ἀνίερον τοῦτον ἀγῶνα προσετέθη τελευταίως καὶ ἡ πέραν τοῦ Ἴστρου Ρωμουνία. Αὐστριακοί, Ἰταλοὶ καὶ Ρωμοῦνοι, προσεταιριζόμενοι τὸ ἐν Ἠπείρῳ μειονεκτοῦν κατὰ πάντα μωαμεθανικὸν στοιχεῖον, τὸ στερούμενον καὶ αὐτῆς τῆς γραπτῆς γλώσσης, ὀργάνου πάσης προόδου καὶ ἀναπτύξεως, κηρύττουσιν urbi et orbe τὴν Ἤπειρον, τὴν κοιτίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Ἀλβανίαν, δηλαδὴ χώραν μὴ ἑλληνικήν, ἵνα εὐχερέστερον κατορθωθῇ ἡ ἀπαλλοτρίωσις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ τῆς Ἠπείρου εἶνε μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ καὶ τὸ χείριστον, ὅτι καὶ ἡ κρατοῦσα ἀρχή, ἡ Τουρκία, εἴτε ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐξ ἀδυναμίας, εἴτε ἐκ τοῦ τουρκικοῦ πλέον καταστάντος σήμερον ἀξιώματος τοῦ «**διαίρει καὶ βασίλευε**», συμμαχεῖ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς χώρας, παρέχουσα αὐτοῖς πᾶσαν ὑποστήριξιν καὶ πάντα τὰ μέσα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ Ἠπειρῶται ἀφ᾿ ἑνὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀφ᾿ ἑτέρου δέον νὰ ἐξεγερθῶσι τοῦ ληθάργου. Ἡ ἰδέα, ὅτι «ἡ Ἤπειρος εἶνε ἑλληνικωτάτη» καὶ ἄρα δὲν κινδυνεύει, εἶνε ἰδέα ἐγκληματική. Ἡ ἰδέα αὕτη σήμερον εἶνε ὁ μεγαλείτερος τῆς Ἠπείρου ἐχθρός. Ἡ Ἤπειρος κινδυνεύει καὶ κινδυνεύει ἴσως περισσότερον πάσης ἄλλης ἑλληνικῆς χώρας. Κρούω τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου. Ἀκούσατε, ὦ Ἠπειρῶται! ὦ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις! **Ἡ Ἤπειρος κινδυνεύει**!

Χ. Χρηστοβασίλης

ΕΘΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

Ἡ ἑλληνικωτάτη Κύπρος, ἥτις ἀνεδείχθη κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἀξία τῆς πατρίδος, δὲν προκαλεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον, ὅσον ἄλλα τινὰ τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ δὴ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Κρήτη, ἐν αἷς τοσοῦτον τραχὺς διεξάγεται ὁ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἀγών. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ἀφ᾽ ἧς ἡμέρας περιῆλθεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν, τὸ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως φρόνημα διατελεῖ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Εἴτε τραχεῖα παρέστη ἐν αὐτῇ ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις, εἴτε ἠπία, οὐδ᾽ ἐπὶ στιγμὴν ἡ Κύπρος ἐλησμόνησε τὸ πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα καθῆκον, διηνεκῶς ἀποβλέπουσα πρὸς τὸν πανελλήνιον σύνδεσμον. Γνωρίζουσιν οἱ ὑπερήφανοι νησιῶται, ὅτι ὁ ἐπιμένων νικᾷ. Ἰδίᾳ ἔχοντες ὑπ᾽ ὄψει τὰς ἐθνικὰς περιπετείας τῶν Ἰονίων Νήσων, εὐλόγως φρονοῦσιν, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ μεγαλοψυχία θέλει ὑποχωρήσῃ πρὸ τῶν κυπριακῶν ἀξιώσεων, ἐξευρίσκουσα τὸν τρόπον τῆς προσαρτήσεως τῆς κυπριακῆς πατρίδος εἰς τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν πατρίδα.

Τὴν σκέψιν ταύτην προυκάλεσεν ἐν ἡμῖν ἀξία λόγου καὶ ἐπὶ πραγματικῶν δεδομένων καὶ ἱστορικῶν ἐγγράφων ἐρειδομένη πολιτικὴ μελέτη περὶ τῆς διοικήσεως τοῦ δευτέρου Ἁρμοστοῦ τῆς Κύπρου Βίδδωλφ ἀπὸ τοῦ 1879—1886, δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν τῇ κυπριακῇ «Ἀληθείᾳ». Παρέχει συμβολὴν πολύτιμον εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως ἐν Κύπρῳ, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἀναδημοσιεύοντες αὐτὴν εὐχαρίστως ἐν τῷ «Ἑλληνισμῷ», ἀπονέμομεν συγχρόνως τὰ ἐγκάρδια ἡμῶν εὐχαριστήρια εἰς τὸν συγγραφέα τῶν ἱστορικῶν τούτων σελίδων κ. Λανίτην, ὅστις τοσάκις ἤδη ἠμύνθη μετ᾽ εὐστοχίας καὶ ζήλου ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος.

Ὁ ἀγὼν τῆς Κύπρου εἶνε ἱερός. Ἔστωσαν δὲ βέβαιοι οἱ ἀδελφοὶ Κύπριοι, ὅτι παρακολουθοῦνται ὑπὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς συμπαθείας τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων.

Ἁρμοστεία Βίδδωλφ 1879—1886

Ἡ Κύπρος ξενίζει ὡς ἰδιώτην τὸν δεύτερον αὐτῆς Ἁρμοστὴν Σὶρ Ροβέρτον Βίδδωλφ. Ἡ ἐπίσκεψίς του ἐπανέφερεν εἰς τὴν μνήμην ἁπάντων μίαν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς ἀγγλοκρατουμένης πατρίδος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ 1879—1886, τὰ συναφῆ πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ζητήματα καὶ τοὺς πολιτικοὺς τῶν νησιωτῶν ἀγῶνας κατὰ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην περίοδον τότε ἐγωϊστικῆς καὶ ὑπερφιάλου καὶ αὐθαιρέτου τῆς

νήσου κυβερνήσεως. Θὰ ἐπισκοπήσωμεν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ θ' ἀναμνησθῶμεν γεγονότων αὐτῆς, τῶν ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως σημαντικωτέρων καὶ χαρακτηριστικωτέρων.

Κατὰ τὰ πρῶτα κυρίως τῆς κατοχῆς ἔτη νόμος ἦτο τὸ θέλημα τῶν Ἁρμοστῶν καὶ διοικητῶν, οἵτινες προέβαινον εἰς πράξεις, αἵτινες ἐξέθετον αὐτοὺς καὶ τὴν πατρίδα των.

Ὁ Οὐολσελέϋ ὁ πρῶτος, ὡς γνωστὸν Ἁρμοστής, ἔγραφεν ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1879. ὑβρίζων ἀσχημόνως τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον: «λέγεται κοινῶς εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, ὅτι μία ἐπίσκεψις ἐπισκόπου εἰς χωρίον εἶνε καταστρεπτικωτέρα δύο «ἐπισκέψεων πασσᾶ. Στοιχίζει τόσα νὰ γείνῃ τις Ἐπίσκοπος, ὥστε ὁ ἐπιτυγχά«νων ὑποψήφιος προσβλέπει πρὸς τοὺς φόρους τοῦ ποιμνίου, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς «τὰ ἔξοδα, εἰς ἃ ὑπεβλήθη». Καὶ ὁ Οὐῶρρεν, ὁ ἱστορικὸς διοικητὴς Λεμεσοῦ ἔγραφε τῇ 5 Ἀπριλίου 1879, ἀπολογούμενος κατὰ τοῦ κατηγορητηρίου τῆς Λεμεσοῦ: «Τὸ «ὄνομα τοῦ κ. Θεμιστοκλέους δεικνύει, ὅτι ἡ αὐτοκαλουμένη λέσχη, ἱδρύθη κυρίως «ἐκ φίλων τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ κινήματος· ὁ ὀργανισμὸς οὗτος (ἡ λέσχη) *θὰ «ἐπεθύμει νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσαν!!!* (Κυανῆ Βίβλος: Cyprus No 2 «(1879) § 4 Colonel Warren to Colonel Graeves) καὶ δι' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἡγε«σίαν τοῦ Ἕλληνος προξένου! ἐγένετο κίνημα, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν φωνὴν ὑπὲρ τῆς «μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεως». Μέχρι τότε ὡμιλεῖτο, φαίνεται, μόνον ἡ κινεζικὴ ἐν Κύπρῳ. Ὁ Οὐελσελέϋ παρέχει καὶ ἄλλας ἐξ ἴσου ἀληθεῖς πληροφορίας εἰς τὸν Σαλισβουρῆν διὰ γράμματος αὐτοῦ ἀπὸ 11 Ἀπριλίου 1879. «Ὁ κ. Παλαιολόγος, «περὶ οὗ μοὶ γράφετε.... δὲν εἶνε Κύπριος· [εἶνε διδάσκαλος, ἐξ Ἑλλάδος, προσπα«θῶν νὰ διαδώσῃ ἑλληνικὸν κίνημα αὐπὲρ» τῆς Ἑλλάδος, τῆς γενετείρας του, ὁ «Ἐπίσκοπος Κιτίου ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις, τῇ ἑστίᾳ τοῦ ἐπαναστατικοῦ τούτου «κόμματος!! Τὸν κ. Ὁράτην ἀγνοῶ, ἀλλὰ δὲν εἶνε Κύπριος, οὔτε διέμεινέ ποτε «ἐν τῇ νήσῳ· ἤκουσα, ὅτι προεδρεύει μικρᾶς ἑλληνικῆς κοινότητος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, «ἡ ὁποία ἀντικείμενον ἔχει γενικὸν προσηλυτισμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνὰ τὴν Ἀνα«λήν». Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως ἀρχῶν διαβιβαζουσῶν αναληθεῖς ἐκθέσεις καὶ λαοῦ ἀμυνομένου ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἤρχετο εἰς τὴν Κύπρον ὁ Βίδδωλφ, ἀφοῦ ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε παραπλανηθεὶς ὑπὸ τῆς τουρκικῆς πονηρίας, εἴτε, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερο, ἐπειγόμενος νὰ τελειώσῃ τὸ ταχύτερον τὸ ζήτημα, ἐφόρτωνεν ἐπὶ τοῦ κατεσκληκότος κυπριακοῦ σώματος τὸ βαρύτατον φορτίον τῶν 92 χιλιάδων λιρῶν τοῦ πρὸς τὴν Πύλην φόρου. Τότε ἀκριβῶς, ὅταν ἤρχετο εἰς Κύπρον ὁ Βίδδωλφ, ὁ διοικητὴς τῆς Ἀμμοχώστου Captain Inglis ἐξύριζε τοὺς δύο ἱερεῖς, ἡ Νῆσος διεμαρτύρετο σύσσωμος καὶ ὁ λόρδος Σαλισβουρῆς ἐτηλεγράφει, ὅπως γείνωσιν ἄμεσοι ἀνακρίσεις. Ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἔγγραφον τοῦ Βίδδωλφ, ἡ σχετικὴ πρὸς τὸν Σαλισβουρῆν ἔκθεσις αὐτοῦ, χρονολογουμένη ἀπὸ 30 Ἰουνίου τοῦ 1879· ἀλλ' ἐν αὐτῇ διαβλέπει τις ἀκέραιον τὸν τραχὺν ἐκεῖνον Βρετ-

τανόν, καθ' οὗ ἐπάλαισε τὸ πρῶτον μετὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν ἡ κυπριακὴ φιλοπατρία. Ἀγωνιζόμενος κατὰ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἔγραφεν «... Ἡ «διαφθορὰ καὶ ἐξασθένησις τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας διετήρησε μέχρι σήμερον «τὴν πρακτικὴν ταύτην, ἡ δὲ πολιτικὴ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὡς πασίγνωστον τυγ«χάνει, ὑπῆρξε νὰ κρατῇ τὴν ἰσορροπίαν, παρέχουσα προνόμια εἰς ἐκείνους, οἵτινες «ἠδύναντο νὰ ἐνασκήσωσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν κατωτέρων τάξεων, ... Ὁ διοικητὴς «τῆς Ἀμμοχώστου, πταίσας, ὡς ἀνωτέρω ἐξέθηκα, εἶνε Βρεττανὸς gentleman, δὲν «ὑπάρχει δὲ οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἀφορμή, ὅπως ἐπιρρίψωμεν εἰς αὐτὸν κακόβουλον δια«γωγήν.... Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος καλῶς γνωρίζουσιν, ὅτι, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ «ἐγκληματίου, καταλλήλως δικασθέντος καὶ καταδικασθέντος, θὰ ἦτο δύσκολον εἰς «αὐτοὺς νὰ προκαλέσωσι τὴν ἀναγκαίαν δημοσίαν συμπάθειαν!»

Ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἔγγραφον τοῦτο, ἡ πρώτη πρόκλησις τοῦ Βίδδωλφ κατὰ τοῦ λαοῦ, οὗτινος ἠγωνίζετο νὰ καταστρέψῃ προνόμια, ἅτινα παρέσχεν εἰς αὐτὸν οὐχὶ ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς Πύλης, ὡς ἔγγραφεν, ἀλλ' ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ δύναμις αὐτῆς, διότι παρεχωρήθησαν τὴν ἐπαύριον τῆς κατακτήσεως, γενόμενα σεβαστὰ ὑπὸ τεσσάρων αἰώνων τουρκικῆς διοικήσεως. Ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις τῶν πρώτων ἐτῶν προὐκάλεσε τότε σφοδρὰν τὴν ἀντίδρασιν τῶν κατοίκων καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀλησμονήτου ἐκείνου Ἱεράρχου, ἀφωσιωμένου ὁλοψύχως καὶ μετὰ χαρακτηριστικῆς αὐταπαρνήσεως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Κύπρου καὶ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, τοῦ Κυπριανοῦ, ἤρχισε τὸ τίμιον ἔργον της. Κατ' εὐτυχίαν τῆς Κύπρου ἤδη προΐστατο τοῦ ὑπουργείου τῶν ἀποικιῶν ὁ Κιμβερλέϋ. Εἰς τὰς πρώτας τῶν νησιωτῶν διαμαρτυρίας οἱονεὶ ἀπαντῶν ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος ὑπουργὸς τῶν ἀποικιῶν, ἔγραφε πρὸς τὸν Βίδδωλφ ὑπὸ 2 Φεβρουαρίου τοῦ 1881, συνιστῶν τὴν εἰς τὸ Νομοθετικὸν συμβούλιον, ὡς ἦτο τότε κατηρτισμένον, ὑποβολὴν τοῦ προϋπολογισμοῦ, συμφώνως, ὡς ἔγραφε, πρὸς τὴν γενικὴν ἀρχήν, ὅτι οἱ κάτοικοι χώρας τινὸς δικαιοῦνται νὰ λαμβάνωσι πλήρη τούτου γνῶσιν «καὶ ἀπεκδεχόμενος πολλὰ «τὰ καλὰ ἐκ τῆς λεπτομεροῦς τούτου συζητήσεως, συνιστῶν ἐπίσης τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τουρκικὴν δημοσίευσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν ἐπιταγῶν.» Τὸν σκοπὸν τῶν γραμμάτων τούτων ἐξαιφέρει κυρίως ἡ ἀπάντησις τοῦ Σὶρ Ροβέρτου Βίδδωλφ. Ἠγωνίσθη μετὰ πάσης δυνάμεως, ὡς θὰ ἠγωνίζετο Τοῦρκος πασσᾶς, κατὰ τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν. Ἀποσπάσματά τινα τῆς ἀπὸ 19 Φεβρουαρίου 1881 μακροτάτης ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν λόρδον Κιμβερλέϋ παραθέτομεν ἐνταῦθα ἐκ τῆς Κυανῆς Βίβλου. «.... Ἡ λορδωσύνη σας ὁμιλεῖ περὶ τῶν πλεονεκτημάτων, τὰ «ὁποῖα θὰ προκύψωσι διὰ τῆς προκλήσεως τῆς κοινῆς γνώμης ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Κυ«βερνήσεως προτεινομένων μέτρων.... Νομίζω, ὅτι πρόκλησις πρὸς συζήτησιν «τοῦ προϋπολογισμοῦ, θ' ἀνοίξῃ τὴν θύραν εἰς σειρὰν ἐπιθέσεων, αἵτινες ἐν τέλει «ὄχι μόνον θὰ εἶνε ὀχληραὶ εἰς τὴν βρεττανικὴν Κυβέρνησιν, ἀλλὰ σοβαρῶς θὰ ἐπι«δράσωσιν ἐπὶ τῆς εὐεστοῦς τοῦ λαοῦ.... Δικαιοῦται ἑκάστη τουρκικὴ ἐπαρχία ἢ

«πασσαλίκι νὰ ἔχῃ ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ἐντοπίων δαπανῶν, ἐὰν ἤθελε παραχωρηθῇ πρὸς «διακύβευσιν εἰς Εὐρωπαίους ἀξιωματικούς; Ἐὰν ἐξακολουθήσῃ βαθμηδὸν ὁ διαμε-«λισμὸς τῆς Τουρκίας, ἑκάστη τοῦ Ἀρχιπελάγους νῆσος θ' αὐτοκυβερνᾶται! Φοβο-«νῶ, ὅτι τὸ μέτρον τῆς ὑποβολῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τὸ Νομοθετικόν, θὰ πα-«ράσχῃ σοβαρὰς ἐνοχλήσεις εἰς τὴν βρεττανικὴν Κυβέρνησιν..... καὶ ἡ πρὸς τὴν «Τουρκίαν θέσις μας, ἥτις μᾶς ἐμποδίζει νὰ παράσχωμεν αὐτοδιοίκησιν εἰς τὴν Κύ-«προν». Δι' ὀλίγων μόνον γραμμῶν ἀπήντησεν εἰς τὰς ἀλλοκότους ταύτας θεωρίας ὁ Κιμβερλέϋ ἀπὸ 18 Μαρτίου 1881: «Δὲν δύναμαι νὰ συμφωνήσω μεθ' ὑμῶν, ὅτι τῆς γενικῆς ἀρχῆς, ἥτις ἐπικρατεῖ εἰς πάσας τὰς κτήσεις, ὅπου ἑκάστη τούτων ἔχει νομικὸν Συμβούλιον, εἰς ὃ ὑποβάλλεται καὶ ψηφίζεται ὁ προϋπολογισμός, πρέπει νὰ ἐξαιρέσωμεν τὴν Κύπρον. Δημοσία συζήτησις ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἐλαττοῖ μᾶλλον ἢ αὐξάνει ἀδικαιολόγητον ἀντίδρασιν κατὰ τῶν κυβερνητικῶν μέτρων, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ κυβέρνησις βοηθεῖται καὶ ἐνισχύεται, μανθάνουσα τὰς βλέψεις τοῦ λαοῦ, ὃν τὰ μέτρα ἀφορῶσιν». Ἀλλ' οὐδ' ἡ ψυχρολουσία αὕτη ἤρκεσε νὰ κατευνάσῃ τὰ ἐξεγερθέντα νεῦρα τῆς Α. Ε., ἅτινα ἐξ ἐναντίας ἐξήγειρεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ ὁλονὲν αὔξουσα δυσθυμία τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ καθεστῶτος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ συναίσθησις καὶ ἡ ἀντίληψις τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἅτινα κατ' ἀρχὴν ἤρξατο ἤδη ἀναγνωρίζουσα ἡ ἐν Λονδίνῳ Κυβέρνησις. Ἡ διαγωγὴ τοῦ Βίδδωλφ ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἶνε γνωστή. Αὐτὸς παρέσχε τὰς πρώτας ἀφορμὰς τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς πατρίου γλώσσης, ἀγῶνος, ὅστις θὰ ἐξακολουθήσῃ ἄχρις οὗ ἡ ἐποπτεία τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἀφαιρεθῇ ἀπὸ ἀγραμμάτων Ἀγγλικανῶν ἱερέων, ὑβριζόντων ἑκάστοτε οἱονεὶ ἐκ παραδόσεως τῶν προκατόχων τὰ τιμιώτερα αἰσθήματα τῆς ἑλληνικῆς καρδίας καὶ ἀποδοθῇ αὕτη εἰς Ἕλληνας, οἵτινες μόνοι εἴμεθα ἁρμόδιοι ν' ἀποφαινώμεθα καὶ νὰ ἐποπτεύωμεν ἐπὶ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων ἡμῶν. «Φρονῶ, ἔγραφεν ὁ Βίδδωλφ, ὅτι ἡ ἁπλῆ χρηματικὴ χορηγία εἰς τὰ ὑπάρχοντα σχολεῖα, ὑπὸ Ἄγγλον διδάσκαλον, ἔχοντα δύο βοηθοὺς γνώστας τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς τουρκικῆς πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἀγγλικῆς θὰ ἤρκει πρὸς διάδοσιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης ἐν τῇ Νήσῳ. Μόνον διὰ τῆς ἀνιδρύσεως καλῶν προτύπων ἐκπαιδεύσεως δυνάμεθα ν' ἀνυψώσωμεν τὰ ὑπάρχοντα σχολεῖα. ***Πρέπει ν' ἀναγραφῇ ὡς ἀξίωμα, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης εἶνε τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ὑψηλοτέραν πρόοδον***...!! Ἐὰν ἀτενίσωμεν εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἴδωμεν ὁποῖα ἀποτελέσματα ἔφερε κατὰ τελευταῖα 30 ἔτη ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τούτου, θὰ πεισθῶμεν, ὅτι τοῦτο τυγχάνει τὸ καλλίτερον σύστημα. Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο βλέπομεν τοὺς Ἰνδοὺς εἰσερχομένους εὐκόλως εἰς τ' ἀγγλικὰ πανεπιστήμια καὶ ἐπιτυχῶς μετ' Ἄγγλων συναγωνιζομένους ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς ἐπιστήμης.... Διδάσκοντες αὐτοὺς ἀγγλικά, ἀνοίγομεν αὐτοῖς τὴν θύραν πρὸς πάντα τὰ εἴδη τῆς νεωτέρας μαθήσεως καὶ προόδου καὶ παρέχομεν αὐτοῖς τὰ μέσα ν' ἀνέλθωσιν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων». Ὁ Σὶρ Ροβέρτος, ὅπως στερεωθῇ ἀσφαλέστερον ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου, ἐφ' οὗ, ὡς παῖς ἄπειρος, ἠ-

θέλησε νὰ ἀνέλθη, προσέλαβε βοηθὸν τὸν μακαρίτην Σπένσερ. Εἰς τὴν ἐπιστολήν του ἐπισυνάπτει μακρὰν ἔκθεσιν τοῦ Σπένσερ ἀπὸ 1880, ἐν ᾗ οὗτος, συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως ἀγγλικοῦ σχολείου, λέγει σὺν ἄλλοις, ὅτι τοῦτο θὰ προσεκλύση «τὸ ἄνθος τοῦ πληθυσμοῦ, ἀρρένων καὶ θηλέων τῶν ἐθνοτήτων καὶ ὅλων τῶν φυλῶν!»

Εἰς τὰ φληναφήματα ταῦτα Κυβερνήσεως ἀναξίας πεπολιτισμένου ἔθνους ἀπήντησεν ἐπιβλητικὴ ἡ κυπριακὴ φιλοπατρία, ἥτις εὗρεν εὐτυχῶς στήριγμα καὶ ἀρωγὸν τὸν φιλελεύθερον ἐκεῖνον καὶ φιλέλληνα ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν, πρὸς ὃν ἡ Κύπρος τρέφει αἰσθήματα ἀνεξαλείπτου εὐγνωμοσύνης. Ἀληθῶς, αναδιφῶντες τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν τόμων τῆς Κυανῆς Βίβλου, ἔστημεν μετὰ συγκινήσεως καὶ διεξήλθομεν ἐπανειλημμένως τὸ θαυμάσιον ἔγγραφον τοῦ Κιμβερλέϋ, ᾐσθάνθημεν δὲ ἐξαιρετικὴν εὐχαρίστησιν διὰ τὸ πάθημα τοῦ Ἁρμοστοῦ, ὅστις ἀπέδειξεν ἑαυτὸν οὐ μόνον ἐστερημένον τῆς ἀνωτέρας ἐκείνης μορφώσεως, πρὸς ἣν μόνον δύναταί τις νὰ προσεγγίσῃ διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ ἔχοντα διαθέσεις ἥκιστα συμβιβαζομένας πρὸς τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα, ὑφ' ὃ θέλει νὰ νομίζηται κυβερνῶσα ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις. Ὡς ἑξῆς ἔχει τὸ θαυμάσιον ἔγγραφον τοῦ Κιμβερλέϋ:

Λονδῖνον 10 Ἰουλίου 1881.

Ἔχω ὑπ' ὄψει μου τὰς ἡμετέρας σκέψεις περὶ ἐκπαιδεύσεως ἐν Κύπρῳ. Σκοπουμένης τῆς ἐπικρατούσης ἐν τῇ Νήσῳ πενίας, ἀξιῶται ἐπαίνου εἶνε αἱ διάφοροι Κοινότητες δι' ἃς καταβάλλουσιν ὑπὲρ τῆς παιδείας κόπους καὶ θυσίας. Ἡ ἐλπὶς τοῦ λαβεῖν μετρίαν τινά, ἀλλὰ καλὴν βοήθειαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως θὰ παρενθαρρύνῃ ἔτι μᾶλλον τὰς κατὰ τόπους προσπαθείας, ἡ δὲ ἐγκαίνισις κανονικοῦ συστήματος ἐπιτηρήσεως θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὸ τελεσφόρον τῶν διδασκάλων. Ἡ δὲ μετὰ κρίσεως διανομὴ βοηθημάτων θὰ βελτιώσῃ τούτων τὴν θέσιν καὶ θὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς τοπικοὺς συλλόγους τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ τῆς παιδείας ὠφελήματα καὶ εἰς παῖδας στερουμένους νῦν ταύτης διὰ τὴν πενίαν. Ἡ παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπιτήρησις καὶ ἐξέλεγξις τῶν σχολείων δέον ν' ἀποβῇ τόσον τελεσφόρος, ὅσον ἀποβαίνει καὶ ὑπὸ τῶν τοπικῶν κομμάτων, ἅτινα καὶ ἐνδιαφέρονται καὶ εἶνε ὑπεύθυνα περὶ τῆς προόδου των... Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σπένσερ θ' ἀπασχολῆται πολὺ εἰς τὴν ἐπιτήρησιν, καλὸν εἶνε ἐν τῇ ἐπιτηρήσει καὶ διευθύνσει τῷ κατὰ την παιδεῖαν νὰ λαμβάνητε τὴν συμβουλὴν καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Οὕτω θὰ ἐπιδρᾶτε ἀσφαλέστερον εἰς τοὺς διευθύνοντας τὰ σχολεῖα καὶ θὰ ὠφελῆσθε ἐκ τῆς γνώσεως καὶ τῆς πείρας τῶν μελῶν.... Ἐπὶ τῆς παρ' ὑμῶν προταθείσης μεθόδου, δὲν συμφωνῶ ὑμῖν καὶ τῷ κ. Ἐπόπτῃ νὰ προτιμηθῇ κατ' ἐξοχὴν διδασκαλία τῆς ἀγγλικῆς. Δὲν ἀγνοῶ ὁποίας οἱ Κύπριοι θὰ ἠρύοντο ὠφελείας ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ἀγγλικῆς, δὲν ἀγνοῶ, ὅτι καὶ τὸ τῆς διαχειρίσεως ἔργον θὰ διηυκολύνετο ἐπὶ πολύ, ἐὰν ὁ λαὸς ἤρχετο εἰς ἐγγυτέραν ἐπαφὴν καὶ συμ-

πάθειαν πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς κυβερνώσης Δυνάμεως, ἀνωφελὲς ὅμως κρίνω νὰ ὑποδειχθῇ ἡ ἀγγλικὴ ἐλατήριον τῆς ἐκπαιδεύσεως, νὰ ὁρισθῇ πρὸς γενικὴν χρῆσιν, ἢ νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὰς παλαιοτέρας γλώσσας τῆς Νήσου. Τὰ κυριώτερα τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ θὰ κατορθωθῶσι δι' ἄλλων μέσων, ἅτινα δὲν θὰ προεκάλουν μεγάλην ἀντίδρασιν, σκοπουμένων τῶν περιστάσεων τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ὅρων τῆς βρεττανικῆς κατοχῆς. Δὲν συμφωνῶ τῷ Ἐπόπτῃ λέγοντι, ὅτι ἡ μόνη μέθοδος τοῦ καταστῆσαι εὐπρόσιτον τὴν παιδείαν τοῖς Κυπρίοις εἶνε ἡ τῆς ἀγγλικῆς ἐκμάθησις. Ἀναπολῶν κατὰ νοῦν τὴν πλουσίαν καὶ ποικιλωτάτην φιλολογίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τὴν μεγάλην ἐπίδοσιν, ἣν ἔλαβεν ἡ καθωμιλημένη ἑλληνικὴ ἀπὸ τοῦ 1821, φρονῶ, ὅτι ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνική, ἡ ὑπὸ τῶν πλείστων νησιωτῶν λαλουμένη, ἐὰν ληφθῇ ὡς ὄργανον ἐκπαιδεύσεως, θὰ παράσχῃ ἄφθονα μέσα κανονικῆς ἀγωγῆς καὶ ὑψίστην ἀνάπτυξιν διανοητικήν. Ἄδικα θὰ ἐποίει ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, πειρωμένη ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀγγλικὴν διάλεκτος ὄργανον παιδείας, ἢ νὰ ἐγκαινίσῃ τὴν σπουδὴν αὐτῆς ἐν εὐρυτέρᾳ ἐκτάσει παρ' ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ ἐπαφὴ προσώπων, συνδεομένων τῇ κυβερνήσει καὶ τῇ ἀγγλικῇ κοινότητι καὶ μελλόντων ν' ἀποτελέσωσιν ἐπωφελῆ σύνδεσμον τούτων καὶ τῶν ἐγχωρίων κατοίκων. Κατὰ τὸ ἀπὸ 17 Φεβρουαρίου ὑπόμνημα τοῦ Σπένσερ, εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐν Λευκωσίᾳ σχολὴν φοιτῶσι κυρίως ἔφηβοι, ἵν' ἀποδειχθῶσιν ἐπιτήδειοι διερμηνευταὶ καὶ ὑπηρέται· ἄλλαι ὅμως τάξεις κατοίκων ἀφίστανται αὐτῆς. Καὶ διὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν λόγον, πλὴν τῶν προμνημονευθέντων, δὲν φρονῶ, ὅτι συμφέρει νὰ ἱδρυθῶσιν ὅμοιαι σχολαὶ ἐν Λάρνακι καὶ Λεμεσῷ, εἰ καὶ δὲν θέλω νὰ διακόψω τὴν πρόσκαιρον διδομένην χορηγίαν ὑπὲρ τῆς ἐνθάδε διδασκαλίας τῆς ἀγγλικῆς. Ὁ κ. Σπένσερ προτείνει νὰ διδάσκωσι τὴν ἀγγλικὴν ἐν ταῖς ἐγχωρίοις σχολαῖς ἄνδρες, διοριζόμενοι καὶ μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Τοῦτο θ' αὐξήσῃ ἐπὶ πολὺ τὰς δαπάνας· ἀφορῶν δὲ καὶ εἰς τὸ ἀτελέστατον τῆς νῦν διδασκαλίας ἐν ταῖς ἐγχωρίαις σχολαῖς, φοβοῦμαι, ὅτι ἡ τῆς ἀγγλικῆς προσθήκη, ἀντὶ τοῦ προβιβάσαι, θὰ ἐμποδίσῃ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐκπαιδευτηρίων. Πρακτικώτατα ἡ ἡμετέρα κυβέρνησις θὰ ἐδαπάνα τοὺς ὀλίγους πόρους της, βελτιοῦσα τὰ κατ' ἀγροὺς δημοτικὰ σχολεῖα, ὧν τὰ πλεῖστα, μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν κατοίκων, ἔχουσι κακῶς».

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐδημοσιεύθη ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου. Ἡ «Κλειὼ» τὸ ἐσχολίασεν, ὡς ἐγνώριζε νὰ σχολιάζῃ ὁ Θερσιανός, καὶ ἡ «Ν. Ἡμέρα», ἀναγράφουσα τὸν ἀπαράμιλλον ἐκεῖνον ὕμνον τοῦ Κιμβερλέϋ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐσχολίαζε μετὰ δριμύτητος τὰς γνώμας τοῦ «γενναίου στρατηγοῦ» περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας.

Τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον εἶχε γεννήσῃ νέας ἐλπίδας καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Γλάδστωνος εἶχεν ἐμπνεύσῃ οἱονεὶ πεποίθησιν, ὅτι ἐγγὺς ἦτο πλέον ἡ ὥρα, καθ' ἣν θὰ ἔληγε δουλεία πρακιώνιος. Ἐνθυμούμεθα τὴν ζωηρὰν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων κίνησιν· αἱ παιδικαί μας τότε καρδίαι ἐσκίρτων ἐκ χαρᾶς, ὅτι ἡμεῖς θὰ εἴμεθα ἡ εὐτυχὴς ἐ-

κείνη γενεά, οἱ μακαριστοὶ νέοι, οἵτινες θὰ ἔβλεπον πληρούμενον τέλος τὸ ὄνειρον διὰ τοῦ ὁποίου ἐτράφη σειρὰ μακρὰ αἰώνων. Εἶνε ζωηρῶς ἐντετυπωμένη εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν μία διαδήλωσις νυκτερινὴ καὶ λαμπαδηφορία τοῦ Μαρτίου τοῦ 1881. Ἦτο ἴσως τότε ἡ πρώτη ζωηρὰ καὶ ἐπιβλητικὴ καὶ θορυβώδης φωνή, ἣν χιλιάδες κυπριακῶν στομάτων ἐξήνεγκον ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως. Ἡ Κυανῆ Βίβλος ἀναγράφει τὸ πρὸς τὸν Γλάδστωνα τηλεγράφημα τῶν κατοίκων τῆν Λεμεσοῦ, ὅπερ ἐπηκολούθησε τὴν διαδήλωσιν ἐκείνην ὁμοῦ μετὰ τηλεγραφήματος τοῦ Κυπριακοῦ Συλλόγου Λευκωσίας καὶ τοῦ μακαρίτου Βαλσαμάκη, ὡς προέδρου του Ἑλληνικοῦ Συλλόγου Λάρνακος. Ὁ Βίδδωλφ ἔπνεε μένεα καὶ τῇ 12 Ἀπριλίου 1881 ἐτηλεγράφει τὰ ἑξῆς χονδροειδέστατα πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἀποικιῶν: «Διαδίδεται, ὅτι ἡ Κύπρος προσηνέχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλληνικὴ Λέσχη ἐτηλεγράφησεν εὐχαριστίας εἰς τὸν κ. Γλάδστωνα. Παρακαλῶ νὰ μᾶς ἐπιτρέψητε νὰ διαψεύσωμεν τὴν εἴδησιν, *ἥτις ἀπασχολεῖ ἀνησύχως τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς Νήσου, οἵτινες λέγουσιν, ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ εἶνε ἡ καταστροφή των*». Τὸ ὑπουργεῖον διέψευσε τηλεγραφικῶς τὴν εἴδησιν· φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Γλάδστων δὲν συνεφώνει πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι ἡ καστροφὴ τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ καὶ νέα ψυχρολουσία ἐθεωρήθη ἀναγκαία, πρὶν ἢ ἔτι λήξῃ τοὐλάχιστον τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ἀπριλίου. Τὸ σχετικὸν γράμμα τοῦ Γλάδστωνος ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1881 ἔχει ὡς ἑξῆς : «.... *καίτοι ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. διακαῶς ἐπιποθεῖ τὴν εὐτυχίαν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ*, ἐντούτοις θεωρεῖ καλὸν νὰ ὑπενθυμίσῃ τοὺς νησιώτας, ὅτι ἡ Νῆσος κατέχεται ὑπὸ τῆς χώρας ταύτης διὰ συνθήκης ὡς μέρος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὅτι προτάσεις, τείνουσαι εἰς διάρρηξιν τῆς συνθήκης ἐκείνης, δὲν δύνανται νὰ συζητηθῶσιν». Ὁ Βίδδωλφ εἶχε πλέον ἀποκαλυφθῇ ἐν ὅλῳ αὐτοῦ τῷ μισελληνισμῷ. Διώκτης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὑβριστὴς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, χονδρὸς διαβολεὺς τῶν ἱερωτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἰδεωδῶν, ὑπὲρ ὧν ὁ κυπριακὸς λαὸς εἶχε χύσῃ ποταμοὺς αἱμάτων καὶ εἶχεν ὑποστῇ μαρτύρια ἀνεκδιήγητα ὁλοκλήρων αἰώνων. Ἡ Ἁρμοστεία εἶχεν ἤδη μισηθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Ἀλλ' ὁ μισελληνισμὸς τῆς Α. Ε. ἐθεώρησεν ἀνεπαρκῆ τὰ τηλεγραφήματα καὶ ἔστειλε μακρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κιμβερλέϋ, ἔχουσαν ἐν τοῖς κυριωτέροις ὡς ἑξῆς : «Ἡ «Κλειώ», ἑλληνικὴ ἐφημερὶς τῆς Τεργέστης, ἀγγέλλει, ὅτι ἡ Κύπρος προσηνέχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διαδίδεται ἐπίσης, ὅτι τηλεγράφημα ἐκ Λονδίνου ἀγγέλλει, ὅτι τὸ Reform Club ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης ἐξεφράσθη μερὶς λόρδων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Lord Derby . . . . *Ἡ εἴδησις ἐξήγειρε δυσάρεστα αἰσθήματα μεταξὺ μεγίστης μερίδος τῶν κατοίκων*. . . . Οἱ προὔχοντες Τοῦρκοι μοὶ ἔστειλαν τηλεγράφημα. Ἐγὼ ἀμέσως ἔστειλα ἀξιωματικὸν νὰ βεβαιώσῃ τὸν Μουφτῆν, ὅτι ἡ διάδοσις οὐδεμίαν εἶχεν ὑπόστασιν».

Ἥσυχος πλέον ἡ Α. Ε. περὶ τοῦ ψεύδους τῆς διαδόσεως, περιήρχετο τὴν Καρ-

πασίαν καὶ Μεσαορίαν. Ἡ σχετικὴ ἔκθεσίς του ἀπὸ 12 Ἀπριλίου τοῦ 1881 ἀποδεικνύει πόσον ἐπιπολαίως ἔκρινε τότε ἡ Κυβέρνησις τὰ πράγματα. Τὸ πρῶτον ἐπεσκέπτετο τὰ μέρη ἐκεῖνα Ἁρμοστής, τὰς δ' ἐντυπώσεις αὐτοῦ ἐσχημάτισεν ἐκ τῶν πληροφοριῶν . . , . μιᾶς κυρίας Γαλλίδος, ὡς λέγει, συζύγου Σκώτου, ἀπὸ καιροῦ διαμένοντος ἐν Τρικώμῳ. Ὑποθέτομεν, ὅτι πρόκειται περὶ οἰκογενείας γνωστῆς φιλελληνικῆς καὶ ἀπορούμεν πῶς εἰ. τὸ στόμα τῆς ἐν λόγῳ κυρίας ἀπεδόθησαν περιφρονητικώταται περὶ Ἑλλάδος ἐκφράσεις, ἃς ἀναγράφει ἐπιχαίρων καὶ ἐγκρίνων ὁ Ἁρμοστής. «Ὁ Θεὸς νὰ μὴ τὸ δώσῃ νὰ φύγητε· εἴτε εἰς τὴν Τουρκίαν μᾶς ἐπιστρέψητε, εἴτε εἰς τὴν Ἑλλάδα μᾶς παραχωρήσητε, θὰ καταστραφῶμεν». Ὁ Βίδδωλφ ἐξακολουθεῖ περιγράφων εἶτα διὰ μακρῶν τὴν ἐνθουσιώδη δεξίωσιν, ἧς ἔτυχε πανταχοῦ. Εἰς τὴν δεξίωσιν ἐξέχουσαν κατέχει θέσιν ἡ ὑποδοχὴ τῆς Λαπήθου. Μία φρικώδης προσφώνησις τῶν κατοίκων, ἐξελθοῦσα τίς οἶδε ποίας φεσοφόρου κεφαλῆς, δημοσιεύεται ὁλόκληρος ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ καὶ τὴν ἀποστέλλει, γράφει ὁ Βίδδωλφ ἀπὸ 12 Ἀπριλίου 1881, *ὄχι διότι ὁ τόνος αὐτῆς διαφέρει τῶν ἄλλων*—καὶ θαυμάσατε ἐδῶ τοῦ ἀνδρὸς τὴν πολιτικὴν πενηρίαν—ἀλλὰ διὰ νὰ διαψεύσῃ τὸν ἐν Λάρνακι ἀνταποκριτὴν τῶν «Ἡμερησίων Νέων». Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἀποικιῶν ἀπήντα, ὅτι ἔλαβε μεθ' ἱκανοποιητικῆς ευχαριστήσεως τὴν προσφώνησιν τῆς Λαπήθου. Καὶ ὅμως μέχρι σήμερον ἐπιπολάζει τόση κουφόνοια καὶ ἐπιπολαιότης, ὥστε δυστυχῶς βλέπομεν—ἀκόμη προσφάτως—εἰς μεγάλα τινὰ χωρία τῶν ἀνατολικῶν διαμερισμάτων δεξιώσεις Ἁρμοστῶν μὲ προσφωνήσεις καὶ μαθητὰς τῶν Σχολείων καὶ ζητωκραυγάς. Καὶ δὲν ἐννοοῦσιν οἱ τοιαῦτα ἀπεργαζόμενοι, ὅτι οὐχὶ εὐγένειαν, ἀλλ' εὐτέλειαν φρονήματος ἀποδεικνύουσι καὶ ὅτι ἴσως ἄκοντες προξενοῦσι βλάβην μεγίστην οὐ μόνον εἰς τὰ ἠθικὰ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ καθόλου συμφέροντα τῆς πατρίδος των; Ἀλλὰ τί πταίουν οἱ δυστυχεῖς μουχτάρηδες, οἱ δεξιούμενοι καὶ οἱ τυχὸν χωρικοί, οἱ σπεύδοντες προθύμως εἰς τὸ **χάζιν**, ὅταν ἄνθρωποι μορφώσεως ἀνωτέρας, γενόμενοι δεκτοὶ εἰς συνδυασμούς, ὅπως ἀποκλεισθῶσιν οἱ *προδόται* καὶ ἐκλεγέντες βουλευταὶ ὑπὸ πρόγραμμα ἐθνικὸν καὶ ριζοσπαστικόν, δεξιοῦνται δι' ἀψίδων καὶ προσφωνήσεων ἰδιώτην πλέον τὸν ἄνδρα, οἷος εἰκονίζεται ἀνωτέρω, οἷος θὰ ἐξεικονισθῇ παρακατιόν ; Λαμπρὰ τέλος πάντων παραδείγματα ὑγιοῦς πολιτικῆς ἀντιλήψεως καὶ θαυμάσια ὑποδείγματα ἐθνικῆς καὶ ριζοσπαστικῆς πολιτικῆς !

Ἀλλ' ἡ ὅλη κατάστασις εἶχεν ἤδη προκαλέσῃ ἀκαθέκτους ἐπιθέσεις ἐκ μέρους τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἑρμηνευούσης το φρόνημα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ ἡ «Ἀλήθεια» μετὰ τοῦ «Νέου Κιτίου» δημοσιεύουσι σφοδρότατα ἄρθρα. Μακρὰ συνεπείᾳ τούτου διεξάγεται ἀλληλογραφία μεταξὺ Κιμβερλέϋ καὶ Βίδδωλφ, τοῦ πρώτου ἐπιθυμοῦντος νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ παράπονα, τοῦ δευτέρου πειρωμένου διὰ παντὸς μέσου ἐκ γυναικείων ἐκθέσεων καὶ ἀηδῶν προσφωνήσεων ἀγνώστων ρητόρων, νὰ διαψεύδῃ τὰς κατηγορίας. Ἐξέρχεται ἴσως τοῦ σκοποῦ τῶν γραμμῶν τούτων νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπὶ τῆς διεξαχθείσης ἀλληλογραφίας ἐπὶ τῆς δεκάτης, ἐν ᾗ ὀφείλομεν νὰ ὁμο-

λογήσωμεν, ὅτι ἀνεύρομεν ἔν τισιν ὀρθὰς κρίσεις καὶ γνώμας τῆς Ἁρμοστείας. Ἀλλ' ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν φορολογουμένων ἀγῶνι τοῦ «Νέου Κιτίου» ὁ Βίδδωλφ εὑρίσκει πρόχειρον τὴν περίστασιν, ὅπως πλέξῃ σεμνότατον πανηγυρικὸν τοῦ ἐγχωρίου τύπου. Καὶ γράφει πρὸς τὸν Κιμβερλέϋ ἀπὸ 6 Μαΐου 1881; «Ὡς πρὸς τὰ ἐν τῷ «Ν. Κιτίῳ» ὁ τόνος αὐτῶν εἶνε ἐπαρκὴς νὰ δείξῃ τὰς διαθέσεις τοῦ γράφοντος. Διὰ διαφόρων ἀνακοινώσεών μου ἐξέθηκα ὑμῖν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τὰ ἐφευρήματα τοῦ ἐγχωρίου τύπου, ὅστις εἶνε ἐντελῶς ἀδιάφορος πρὸς τὰ αἰσθήματα τῆς κοσμιότητος καὶ εὐπρεπείας, ἅτινα τόσον τιμητικῶς διακρίνουσι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου. Σᾶς ἀνακοινῶ τοῦτο πρὸς πληροφορίαν ὑμῶν, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη θὰ ὑπεγράφετο εὐχαρίστως ὑπὸ παντὸς ἀνεξαρτήτου καὶ εὐϋπολήπτου προσώπου ἐν Κύπρῳ. Βεβαιῶ ὑμᾶς ἀδιστάκτως, *ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα δὲν ἐκπροσωποῦσι τὸν κυπριακὸν λαὸν* καὶ τὸ τοιοῦτον ἠδύνατο νὰ βεβαιωθῇ ὑπὸ τῶν εὐϋπολήπτων ἐμπόρων τῆς νήσου». Ἡ Ἁρμοστεία ἀληθῶς καὶ οὐχὶ ὁ ἐγχώριος τύπος, ὅστις ἠγωνίζετο κοσμίως κατὰ τῶν κυβερνητικῶν ὑπερβασιῶν, εἶχεν ὑπερβῇ τότε πᾶν ὅριον εὐπρεπείας, ἀνακοινοῦσα εἰς τὸν ὑπουργόν, ὅτι τὸ φρόνημα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἐξεπροσώπει οὐχὶ ὁ Ἐπίσκοπος, ὃν ἐλάτρευε τὸ ποίμνιον καὶ περὶ τὸν ὁποῖον εἶχε συγκεντρωθῇ ὁλόκληρος ὁ ἀστικὸς πληθυσμός, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν, οὐχὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Νήσου, οὐχὶ ὁ ἐγχώριος τύπος, ὁ δημιουργηθεὶς καὶ ὑπάρχων διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τίς εἶδεν, ὁποῖος συρφετὸς ἀναξίων καὶ εὐτελῶν Λεβαντίνων, ὅστις εἶχε ἐπιδράμῃ ἐπὶ τὴν Κύπρον ἐκ πάσης ἀγυιᾶς τῆς Ἀνατολῆς. Αἱ περὶ τοῦ τύπου γνῶμαι τῆς Ἁρμοστείας ἦσαν χαρακτηριστικαὶ τῶν διαθέσεων αὐτῆς πρὸς τὸν τόπον, διαθέσεων, αἵτινες ἐγρονθοκοποῦντο πρὸς τὰς γνώμας πάντων τῶν Βρεττανῶν πολιτειολόγων, κορύφωμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ ἔγκυρος ὑπὲρ τῆς ἐλευθεροτυπίας γνώμη, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης δικαστικῆς τῆς Ἀγγλίας θέσεως τοσάκις ἐξενεχθεῖσα διὰ τοῦ λόρδου Ροῦσσελ, τοῦ ποτὲ ἐπιφανοῦς δικηγόρου καὶ συνηγόρου τοῦ Πάρνελ, εἶτα ἀρχιδικαστοῦ τῆς Ἀγγλίας. Περὶ δὲ τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων, ὡς ὑποδειγμάτων κοσμιότητος καὶ εὐπρεπείας, δὲν εἴμεθα ἴσως οἱ ἁρμοδιώτεροι νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην· ἀλλὰ τελευταῖαι περὶ αὐτῶν κρίσεις ἀπὸ ὑψηλῆς ἀγγλικῆς δικαστικῆς ἕδρας ἐξενεχθεῖσαι, εὑρίσκονται εἰς πλήρη διαφωνίαν πρὸς τὴν τότε γνώμην τῆς Ἁρμοστείας. Ταῦτα πάντα δεικνύουσι πῶς τότε ἡ Ἁρμοστεία ἐλάλει ἐκ προκαταλήψεως, ἐβδελύσσετο πάσας τὰς φιλελευθέρους τάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, προυκάλει ἀσυνέτως τὸν λαόν, ἔχουσα ἴσως ὑπ' ὄψει, ὅτι δυστυχῶς ὁ λαὸς οὗτος εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον εἰρηνικὸς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον ἥσυχος.

Τὰ πράγματα ἔβαινον οὕτω ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ χεῖρον. Ἡ πείσμων ἐμμονὴ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν πόλεμον τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ὑπὲρ ὧν εἰργάζετο κλῆρος καὶ λαὸς καὶ ἡ γλῶσσα τῆς Ἁρμοστείας περὶ τῶν ἡγετῶν τοῦ λαοῦ, ἐξῆπτον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Ὁ ἐκ τῶν δύο

ἰθαγενῶν μελῶν τοῦ Ν. Συμβουλίου Γ. Π. Οἰκονομίδης εἶχεν ἀποθάνῃ εἰς Αἴγυπτον, ὁ δ' ἕτερος ὁ μακαρίτης Θεόδωρος Περιστιάνης τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1881 ἐπληροφόρει προφορικῶς τὸν Βίδδωλφ, ὅτι παρῃτεῖτο τῆς θέσεώς του ἐν τῷ Ν. Συμβουλίῳ, διότι οἱ φίλοι του ἕνεκα τῆς παραμονῆς του ἐν τῷ Συμβουλίῳ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς συνεργαζόμενον μετὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ συνεπείᾳ τούτου διέκοπτον τὰς φιλικάς των σχέσεις. Ἀρκετὰ ἐνδεικτικὸν καὶ τοῦτο σὺν ἄλλοις. Ὁ Βίδδωλφ ἐζήτησε παρὰ τοῦ μακαρίτου Περιστιάνη νὰ ὑποβάλῃ ἐγγράφως τοὺς λόγους τῆς παραιτήσεως, ἀλλ' ἐνδιαθέτως ἐπιχαίρων ἴσως, διότι διέβλεπε νέαν ὁδὸν πρὸς καταπίεσιν τῶν φιλελευθέρων τάσεων τοῦ πληθυσμοῦ ὑπέβαλλεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἀποικιῶν ἀπὸ 22 Ὀκτωβρίου 1881 τὰ ἑξῆς; «.... τρεῖς ὁδοὶ ὑπάρχουσιν ἀνοικταὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν: 1) νὰ διορίσῃ ἧττον σημαίνοντα πρόσωπα τῆς ἑλληνικῆς πίστεως ἢ 2) νὰ διορίσῃ Μωαμεθανοὺς ἢ 3) νὰ διορίσῃ Βρεττανοὺς ὑπηκόους· συνιστῶ τὸ τελευταῖον, διότι τοῦτο θὰ ἐπέφερε τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα καὶ πρὸς τοῦτο συνιστῶ τὸν κ. Watkins. . . .» Φαντάσθητε ὁποία ἦτο τοῦ ἀνδρὸς ἡ συντηρητικότης, ἀφοῦ μετ' ἀλλεπάλληλα παθήματα. γράφων καὶ πάλιν πρὸς φιλελεύθερον ὑπουργεῖον, ὑπέβαλε τοιαύτας τερατώδεις προτάσεις. Ἡ Νῆσος ἐταράττετο ὁλοὲν κατὰ τῆς Ἀρμοστείας καὶ ὁ Περιστιάννης ὑπέβαλεν ἐγγράφως τὴν παραίτησίν του. Τὸ ἔγγραφον τῆς παραιτήσεως, ἔγγραφον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιοσημείωτον, τιμῶν τὸν γράψαντα οὐχ' ἧττον δὲ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἐγράφη, θεωροῦμεν καλὸν ν' ἀναγράψωμεν ὁλόκληρον;

«*Ἐν Λευκωσίᾳ τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1881.*

«Ἐξοχώτατε,

«Συμμορφούμενος πρὸς τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης μοὶ ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ μοὶ ἀπευθύνῃ πρὸ ἡμερῶν, τὴν 20 τοῦ μηνὸς τούτου, ἔρχομαι νὰ τῇ ὑποβάλω γραπτὴν τὴν παραίτησίν μου ἀπὸ ἀνεπισήμου μέλους τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου τῆς Νήσου.

«Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ἐξοχότητός Σας μοὶ ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον νὰ ὑπερβῶ τὰ ὅρια μιᾶς ἁπλῆς ὑποβολῆς παραιτήσεως καὶ παρακαλῶ εὐσεβάστως τὴν ὑμετ. Ἐξοχότητα νὰ μοὶ συγχωρήσῃ, ἐὰν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν ἐνοχλήσω διὰ μακρᾶς ἀπαντήσεως εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς της.

«Τὴν 12ην Μαΐου 1880 ἡ Ἐξοχότης Σας μοὶ ἔκαμνε τὴν τιμὴν νὰ μοὶ ἀναγγείλῃ, ὅτι μοὶ προσέφερε τὴν θέσιν ταύτην, διότι εἶχεν ὑπ' ὄψει σπουδαίας βελτιώσεις, αἵτινες ἐπρόκειτο ἐντὸς ὀλίγου νὰ εἰσαχθῶσιν· ἠναγκάσθην νὰ ἐνδώσω εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἐξοχότητός Σας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι αἱ ἀσθενεῖς μου ὑπηρεσίαι θὰ ἦσαν ἐπωφελεῖς εἴς τε τὴν Κυβέρνησιν, ἥτις μου προσέφερε τὴν ἐμπιστοσύνην της

καὶ τὴν γενέθλιόν μου χώραν, ἥτις θὰ ἔχῃ πάντοτε δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἀμερίστου ἀφοσιώσεώς μου· τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ σκοπός, τὸν ὁποῖον σταθερῶς καὶ νομοταγῶς ἐπεδίωξα.

«Τὸ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καθιερωθὲν σύστημα διοικήσεως τῆς Νήσου δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς νομίμους ἀξιώσεις τοῦ τόπου, ὅστις δι' ὑπομνήματος, φέροντος τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν του, εἶχεν ὑποβάλῃ εἰς τὸ προηγούμενον Ὑπουργεῖον τῆς Α. Μεγαλειότητος, διὰ μέσου τῆς Ἐξοχότητός Σας κατὰ τὸ πρῶτον αὐτῆς ταξείδιον, καὶ ὑπεδείκνυε τὰ ληπτέα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀναπτύξεως τῆς Νήσου, ἥτις ἐτίθετο ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἑνὸς τῶν μᾶλλον φιλελευθέρων καὶ πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἔγραψεν ἐσχάτως καὶ εἰς τὸν Ἐντιμότατον κ. Γλάδστωνα, Πρωθυπουργὸν τῆς Α. Μεγαλειότητος.

«Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον, οὗ εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ἀποτελῶ μέλος, θεωρεῖται ὡς ἀποτελεσθὲν καὶ λειτουργοῦν εἰς τρόπον, ὥστε ὡς νὰ μὴ ἐφευλκύῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κατοίκων πρὸς τὰ ἰθαγενῆ μέλη, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη, ἧς ἡ Ἐξοχότης Σας ἠθέλησεν ἐν τῇ εὐθύτητί της νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ὕπαρξιν, ἐκδηλοῦται ὁσημέραι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σαφὴς κατὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν Ἑλλήνων Κυπρίων εἰς Συμβούλιον, ἐνῷ ἡ πλειονοψηφία εἶνε ἐκ τῶν προτέρων ἐξησφαλισμένη εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὡς καὶ ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν Ὑπουργὸς δὲν ἐδίστασε ν' ἀναγνωρίσῃ ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ καὶ τῇ εὐθύτητι, αἵτινες διακρίνουσι τὰ πρόσωπα, τὰ κατέχοντα τοιαύτας ὑψηλὰς θέσεις.

«Κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἁρμοστεῖον ἐπίσκεψίν μου τῆς Παρασκευῆς ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ εἴπω εἰς τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα, ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεδηλώθη κατὰ τρόπον μὴ ἀφίνοντα ἀμφιβολίας κατὰ τῆς ἐν τῷ Συμβουλίῳ παρουσίας μου καὶ ὅτι διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ ἴδω τοὺς στενοτάτους τῶν φίλων μου αἴροντας ἀπ' ἐμοῦ τὴν ἐμπιστοσύνην των, ἐὰν ἐξηκολούθουν παρέχων τὴν συνεργασίαν μου εἰς κατάστασιν πραγμάτων ἀποδοκιμαζομένην ὑπὸ τῆς γενικῆς συνειδήσεως. Θὰ ἐλυπούμην πολὺ ἐὰν τοῦτο ἐγέννα παρεξήγησίν τινα, ἐφ' ᾧ καὶ τολμῶ νὰ διαβεβαιώσω τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου δὲν ζητοῦσιν ἀκαίρους ἀφορμὰς ὅπως δημιουργήσωσι δυσχερείας τῇ Κυβερνήσει, ἀλλ' ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως θὰ σπεύσωσι νὰ τῇ παράσχωσι σοβαρῶς, νομοταγῶς καὶ ἄνευ ὀπισθοβολίας τὰς ὑπηρεσίας των, ὅταν εἰσαχθῶσι μεταρρυθμίσεις, ἐξασφαλίζουσαι τὴν καλὴν διοίκησιν τῆς χώρας των ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῆς τε καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

«Ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης ἠδυνήθη ἤδη νὰ ἐκτιμήσῃ τὰ καλὰ προσόντα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὃν ἡ Α. Μεγαλειότης ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν εὐφυᾶ σας διοίκησιν· ὁ πληθυσμὸς οὗτος ὁ τόσον φιλήσυχος, λογικὸς καὶ εὐάγωγος ἐλπίζει, ὅτι δὲν θὰ βλάψῃ τὴν πατρίδα του, ἐάν, ἀντὶ νὰ ὑποβάλῃ τοὺς πόθους του διὰ μέσου τῶν ἀνεπισήμων μελῶν, ἅτινα δὲν ἀπολαμβάνουσι τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ, προτιμήσῃ νὰ προσ-

τρέξη εἰς τὸ τόσῳ κοινὸν δικαίωμα τοῦ νὰ ἀναφερθῇ δι' ἀντιπροσώπων, ληφθέντων ἐκ τῶν σπλάγχνων του καὶ ἐκλελεγμένων ὑπ' αὐτοῦ, ἀντιπροσώπων, οἵτινες διὰ τοῦτο θὰ ἔχωσι μεῖζον κῦρος καὶ ἐντολὴν ὅπως τὸν ἀντιπροσωπεύσωσι.

«Κολακεύομαι νὰ πιστεύω, ὅτι κατώρθωσα νὰ καταστήσω καταληπτὴν εἰς τὴν Ἐξοχότητά Σας τὴν ὑπερτάτην ἀνάγκην, εἰς ἣν εὑρίσκομαι, τοῦ νὰ ὑποβάλω τὴν παραίτησίν μου.

«Τελευτῶν, παρακαλῶ λίαν εὐσεβάστως τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ προσθέσω, ὅτι, ὅταν μοὶ προσέφερε τὴν θέσιν, ἧς παρακαλῶ νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ, εἶχεν εὐαρεστηθῇ νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ ἤμην ἐν παντὶ χρόνῳ ἐλεύθερος νὰ ἀποσυρθῶ, ὁπότε ἤθελον θεωρήσῃ τοῦτο ἀναγκαῖον. Ἐὰν ἠδυνάμην νὰ ἐπωφεληθῶ τοῦ δικαιώματος, ὅτι ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ὑπηρετήσω εἰς θέσιν ἄμισθον ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος μετ' ἀφοσιώσεως καὶ εὐθύτητος, θὰ ἐπεκαλούμην τοῦτο, ὅπως παρακαλέσω τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα νὰ ἐνασκήσῃ τὸ δικαίωμά της καὶ νὰ δεχθῇ ἀπὸ τοῦδε τὴν παραίτησίν μου, ἀνακοινοῦσα αὐτὴν συγχρόνως, ἐὰν θέλῃ, εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν Ὑπουργεῖον.

«Δράττομαι τῆς περιστάσεως ταύτης ὅπως παρακαλέσω τὴν Ἐξοχότητά Σας νὰ δεχθῇ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ βαθυτάτου μου σεβασμοῦ, μεθ' οὗ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι

«Τῆς Ἐξοχότητός Σας

«Ταπεινὸς θεράπων

(Ὑπ.) «**Θ. Περιστιάνης.**»

Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀνακοινῶν ὁ Βίδδωλφ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον ἀπὸ 7 Νοεμβρίου 1881, ἔγραφεν, ὅτι τὴν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Οἰκονομίδου κενωθεῖσαν θέσιν προσέφερεν εἰς Ἕλληνα Κύπριον, ὅστις ἐπίσης ἠρνήθη, δι' οὓς καὶ ὁ Περιστάνης λόγους, «πληροφοροῦμαι δέ, ὅτι ὅλοι οἱ προύχοντες τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος σκοποῦσι ν' «ἀρνηθῶσι διορισμὸν εἰς τὸ Ν. Συμβούλιον. Αἱ νομοθετικαὶ ἐργασίαι τῆς Νήσου δέον «νὰ διεξάγωνται ἐν τῷ μεταξὺ ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, ἀφοῦ «αὕτη ἀρνεῖται νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Α. Μ...» Ἐν τῷ μεταξὺ πάντα τὰ μέλη τῶν διοικητικῶν καὶ δημοτικῶν καὶ εἴ τινων ἄλλων ἐν τῇ Νήσῳ συμβουλίων παρῃτοῦντο εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀποδοκιμασίας τῶν μέτρων καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῇ 8)20 Νοεμβρίου ὁ Ἁρμοστὴς ἐλάμβανε γράμμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, δι' οὗ ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης ὑπέβαλλε τὰς παραιτήσεις ὅλων τῶν μελῶν τῶν Συμβουλίων τῆς Λευκωσίας. Ταὐτοχρόνως οἱ Ἐπίσκοποι Πάφου, Κιτίου καὶ Κυρηνείας ὑπέβαλον τὰς παραιτήσεις τῶν μελῶν τῶν διαφόρων Συμβουλίων τῶν οἰκείων ἐπαρχιῶν. Καθ' ὅλην τὴν Κύπρον συνεκροτοῦντο συλλαλητήρια καὶ συνελεύσεις πολυπληθεῖς, πολυμελὴς δ' εἶχεν ἐκλεγῇ ἐπιτροπή, ὅπως ζητήσῃ μεταρρυθμίσεις. Τῇ 2 Δεκεμβρίου ὁ Βίδδωλφ ἐδέχετο τὴν ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου,

τῶν τριῶν Ἐπισκόπων καὶ ἑπτὰ λαϊκῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐζήτησε τότε Νομοθετικὸν Συμβούλιον, ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενον, ἀναδιοργάνωσιν τῶν δικαστηρίων καὶ καθορισμὸν σχέσεών τινων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, οὕτως, ὥστε νὰ ἐκτελῶνται αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καί τινα ἄλλα. Μακρὰ σχετικὰ ὑπομνήματα ὑπεβάλλοντο μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐν οἷς διὰ μακρῶν ἀνεπτύσσοντο τὰ αἰτήματα τοῦ λαοῦ, ὑπομνήματα ἀμέμπτου ὕφους καὶ ὑγιῶν ἐπιχειρημάτων, ὧν προετάσσετο πάντοτε ὑπόμνησις τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν πόθων τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἡ Ἁρμοστεία ἐξηκολούθει τὸ ἔργον της, οἷον ἐχάραξε τοῦτο ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀφίξεώς του ὁ Βίδδωλφ, καὶ ὁ λαὸς ἐζήτει ἀνακριτικὴν ἐπιτροπὴν ἐξ Ἀγγλίας.

Ἡ σχετικὴ αἴτησις πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν, εἶνε ἀξιοσημείωτος. Σημειοῖ μίαν ἐποχὴν τῆς κυπριακῆς πολιτικῆς καὶ μίαν ἐπιτυχίαν αὐτῆς ἐξαιρετικὴν καὶ καλὸν θεωροῦμεν νὰ μεταφέρωμεν ταύτην ἐπὶ λέξει ἐνταῦθα:

«**Μυλόρδε**.

«Ὁ κυπριακὸς λαός, μνήμων τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, οὐδέποτε ἐπαύσατο τοῦ νὰ ἔχῃ κατὰ νοῦν, ὅτι εἶνε ἑλληνικὸς καὶ πεποιθὼς ἐπὶ τὸ μεγάθυμον τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους τῆς Α. Χαριτοβρύτου Μεγαλειότητος τῆς Βασιλίσσης, καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μεγαλειότητος, ἐλπίζει, ὅτι ἐν εὐθέτῳ περιστάσει οἱ πόθοι του θέλουσι τύχῃ εὐμενοῦς προσοχῆς. Ἕνεκα τούτου θεωρεῖ ὡς ἱερὸν αὐτοῦ καθῆκον νὰ ἐπαναλάβῃ ἐνταῦθα ὅ τι ἐσχάτως διεκήρυξε διὰ τοῦ μᾶλλον κατηγορηματικοῦ καὶ ἐπισήμου τρόπου, δηλ. ὅτι ἡ μόνη αὐτοῦ ἐπιθυμία, ἡ μόνη αὐτοῦ ἐλπὶς ἐν τῷ μέλλοντι εἶνε ἡ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσις.

«Τὸ παράδειγμα τῶν Ἰονίων ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἐξουσίαν διὰ καταπληκτικῆς πλειονοψηφίας τοῦ φιλελευθέρου ἀγγλικοῦ λαοῦ τῶν μεγάλων Ἄγγλων πολιτικῶν, ἐπὶ τῆς σημαίας τῶν ὁποίων εἶνε ἐγγεγραμμέναι αἱ λέξεις: «**δικαιοσύνη, φιλανθρωπία**, καὶ **ἐλευθερία**» ἐνθαρρύνει ἡμᾶς νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι οὐκ ἐν μακρῷ ἡ Κυβέρνησίς τῆς Α. Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος θέλει δώσῃ ἀκαταμάχητον ἀπόδειξιν, ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἀρχαί, αἱ βαθέως ριζωθεῖσαι εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος, εἶνε αἱ τοῦ Κάνιγγος, τοῦ Ρούσσελ, καὶ τοῦ Πάλμεστρων.

«Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐλπίδων μας δυνατὸν ἐπί τινα χρόνον νὰ βραδύνῃ ἕνεκα ὑψηλῶν πολιτικῶν λόγων καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς Νήσου ὑπὸ διοικητικὴν ἔποψιν πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶνε ὡς ἠλπίζομεν καὶ ὡς αὐτὴ ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις ἐσκόπει, ἐπειδὴ ἡ ἐξακολούθησις τῆς παρούσης χαώδους καταστάσεως ἀποβαίνει ἐπιζήμιος ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς εἴς τε τοὺς κυβερνῶντας καὶ τοὺς κυβερνωμένους, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὑπομνήματος, ὅπερ ἀπηυθύναμεν εἰς τὴν προγενεστέραν Κυβέρνησιν κατὰ τὸ 1879 καὶ εἰς τὸ ὁποῖον παρα

πέμπομεν εὐσεβάστως τὴν Ἐξοχότητά σας, ἀντίτυπον τοῦ ὁποίου ἐπισυνάπτομεν ὧδε, ἵνα λάβητε ἰδέαν τῆς διοικητικῆς μας καταστάσεως, ἥτις ἐξακολουθεῖ οὖσα ἐλαττωματική, ὡς τότε.

«Διὰ ταῦτα παρακαλοῦμεν τὴν Ἐξοχότητά Σας νὰ ἐξασκήσητε τὴν ἐν τῇ Κυβερνήσει τῆς Α. Μεγαλειότητος ἐπιρροήν Σας, ὅπως εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἀποσταλῇ εἰς Κύπρον, ἡ ὁποία νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξακριβώσῃ ἐπὶ τόπου τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἐκθέσῃ αὐτὴν εἰς τὴν Ἐξοχότητά σας, εἰσαγομένου οὕτω συστήματος διοικήσεως καὶ κυβερνήσεως, συμφώνου πρὸς τὸν πολιτισμόν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ δύναται νὰ ἐπέλθῃ συμφώνως πρὸς τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν τῆς Α. Μεγαλειότητος τῆς Βασιλίσσης.

«Ἀλλ' ἐὰν τὸ μέγα κόμμα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος διοικεῖ τὸ εὐγενὲς βρεττανικὸν ἔθνος, πιστεύῃ ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἱκανοποιηθῶσιν οἱ ἐθνικοὶ πόθοι τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ θεωρῇ ἑπομένως περιττὸν νὰ καταναλίσκηται χρόνος ἐν τῇ ἐκτελέσει προσωρινῶν μέτρων, τότε ὁ λαὸς τῆς Κύπρου θὰ ἀναμείνῃ μεθ' ὑπομονῆς καὶ ἀγογγύστως, πλήρης θάρρους καὶ ἀπείρως ἐκ τῶν προτέρων εὐγνώμων πρὸς τὸν μεγάθυμον ἀγγλικὸν λαόν, τὴν Α. Χαριτόβρυτον Μεγαλειότητα τὴν Βασίλισσαν καὶ τὴν βρετανικὴν Κυβέρνησιν.

«Διατελοῦμεν κλπ.

«Οἱ Ἀντιπρόσωποι τῶν Κυπρίων»

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο χαρακτηρίζει μίαν ἐποχήν, ἀλλὰ καὶ ἕνα λαόν. Πρώτην φορὰν μετὰ αἰῶνας μακροὺς ἠδύνατο νὰ λαλήσῃ ἐλευθέρως ἡ κυπριακὴ γνώμη καὶ ἡ πρώτη φωνή, ἡ ὁποία ἠκούσθη ἑρμηνεὺς τοῦ δημοσίου φρονήματος ἦτο ἡ φωνὴ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἑνώσεως. Ἡ ἕνωσις ἐθεωρεῖτο τότε ζήτημα μόνον χρόνου μικροῦ· χαρακτηριστικὴ τῶν τότε ἰδεῶν εἶνε ἡ ἀπέριττος φράσις τοῦ ὑπομνήματος «ἐὰν πρόκηται ταχέως νὰ πληρωθῶσιν οἱ πόθοι τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐκτέλε«σις μέτρων προσωρινῶν θεωρῆται ἀνωφελὴς σπατάλη χρόνου, ὁ κυπριακὸς λαὸς θὰ «παραμένῃ ἀγογγύστως». Ἡ σκέψις, ὅτι ἔκτοτε παρῆλθε τέταρτον αἰῶνος εἶνε ἀληθῶς μελαγχολική· ἀλλὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ λαὸς οὗτος μετὰ τόσης θέρμης καὶ τόσης πεποιθήσεως ἐζήτει ἔκτοτε τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν, ἐμπνέει εὐαρέστους ἐλπίδας.

Τίς οἶδεν ὁποῖα μέσα ἔθεσε τότε εἰς ἐνέργειαν ἡ Ἁρμοστεία, ὅπως φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ Κυανῆ Βίβλος δημοσιεύει ὑπομνήματα τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Νήσου, διὰ τῶν ὁποίων ὀνομάζεται ἡ ἕνωσις καταστροφὴ τοῦ λαοῦ, ἐν γένει δὲ ζητοῦνται προνόμια τῶν Μωαμεθανῶν ἰδίᾳ ἐν τῷ Συμβουλίῳ. Δυστυχῶς ἡ Κυανῆ Βίβλος δὲν δημοσιεύει ἅπαντα τὰ διαμειφθέντα ἔγγραφα μεταξὺ Ἁρμοστείας καὶ Ὑπουργείου, ἀλλὰ κρίνοντες ἐκ τῶν δη-

μοσιευθέντων, φανταζόμεθα πῶς ἠγωνίσθη διὰ τῶν ἀπορρήτων ἐγγράφων κατὰ τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν ἡ Ἁρμόστεία. Πᾶν ἔγγραφον τοῦ ὑπουργείου διαπνέει τὸ αὐτὸ φιλελεύθερον πνεῦμα, εἴτε περὶ λαϊκῶν πρόκειται δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν, εἴτε περὶ μέτρων διοικητικῶν· εἰς τὰς περὶ δικαστηρίων ἐκθέσεις καὶ περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτων ἁπάντων ὁ Κιμβερλέϋ ἀναφέρει σὺν ἄλλοις, ὅτι καὶ αἱ θέσεις προέδρων δικαστηρίων δέον νὰ ἀπονεμηθῶσι εἰς Κυπρίους, ὅταν πρὸς τοῦτο μίαν ἡμέραν καταστῶσιν ἱκανοί· ἀλλ' αἱ φιλελεύθεραι ἰδέαι τοῦ ὑπουργείου φαίνονται κυρίως καὶ συνεχῶς ἐν τῷ ζητήματι τῆς παιδείας· «πρέπει νὰ σεβασθῶμεν τοὺς ὑπάρχοντας ὀργανισμούς». Λησμονεῖτε, ὅτι οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου φημίζονται ὡς ἄριστοι παιδαγωγοί.»

Οὕτως ἠκολούθει ἐπὶ μακρὸν ἀλληλογραφία μέχρις οὗ τῇ 10 Μαρτίου 1882 ἡ κεντρικὴ Κυβέρνησις, ἧς προΐστατο ὁ Γλάδστων καὶ ἧς μέλη ἐτύγχανον ὑπουργοί, ὡς ὁ Κιμβερλέϋ καὶ ὁ Γράμβιλ, ἀνεγνώριζε τὸ πλεῖστον τῶν κυπριακῶν αἰτημάτων πρὸς θρίαμβον τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ὀνόματος καὶ πρὸς πεῖσμα Ἁρμοστείας συντηρητικῆς καὶ ἀπολυταρχικῆς. Παρεχωρήθη ἤδη εἰς τὴν Κύπρον σύνταγμα καὶ κοινοβούλιον. Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον τὰ παραχωρηθέντα λαϊκὰ δικαιώματα ἀνταπεκρίνοντο εἰς τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ καὶ κατὰ πόσον τὸ Νομοθετικὸν Συμβούλιον, ὡς σήμερον ὑφίσταται, δύναται ἀποτελεσματικῶς νὰ περιφρουρῇ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ κατὰ παντοίων κυβερνητικῶν ὑπερβάσεων καὶ ἀνελευθέρων μέτρων. Ἀνεξαρτήτως πάσης τοιαύτης καὶ παρομοίας κρίσεως ἡ ἐπιστολὴ τῆς 10 Μαρτίου 1882 θὰ εἶνε διὰ τὴν Κύπρον ἱστορική, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τιμᾷ τὴν κυπριακὴν ἐργασίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς φιλελευθέρους ἄνδρας, οἵτινες ἀπετέλουν τότε τὴν κεντρικὴν Κυβέρνησιν. Ἡ εἴδησις, γνωσθεῖσα διὰ τῆς «**Ἐπισήμου Ἐφημερίδος**» ἐχαιρετίσθη καθ' ὅλην τὴν Κύπρον μετ' ἀπροκρύπτου χαρᾶς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος διεβίβασεν εἰς τὸν Κιμβερλέϋ τὰς εὐχαριστίας τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, εἰδικὴν δ' ἐπιτροπὴν ἐδέξατο ὁ Βίδδωλφ τῇ 25 Μαρτίου 1882 εἰς τὸ Ἁρμοστεῖον, ἥτις ἠρμήνευσε δι' αὐτοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν Κυβέρνησιν τὰς εὐχαριστίας τοῦ λαοῦ. Τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα εἶνε χαρακτηριστικὸν τοῦ τί δύναται νὰ πράξῃ πολιτικὴ ἐργασία ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, ἔστω καὶ ἂν κατ' αὐτῆς ἀντιτάσσηται, ὡς τότε ἀντετάχθη, ἡ τοπικὴ Κυβέρνησις.

Αἱ διαθέσεις τῆς Ἁρμοστείας, ὁ πόλεμος, ὃν ἔστησε κατὰ τῆς ἀπονομῆς ἐλευθεριῶν εἰς τὸν λαόν, ἐπαρκῶς κατεδείχθη· ἀλλ' εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον χαρακτηριστικὴ τοῦ μισελληνισμοῦ αὐτῆς ἦτο ἡ ἑξῆς ἐπιστολὴ τοῦ Βίδδωλφ πρὸς τὸν Κιμβερλέϋ, προτείναντα τὴν συγκρότησιν τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου ἐξ «Ἑλλήνων» καὶ «Μωαμεθανῶν». «..Ἐπειδὴ ὁ ὅρος "**Ἕλλην** εἶνε ἀσαφὴς(!) καὶ ἐτέθη πιθανῶς ἐξ απροσεξίας, νομίζω, ὅτι θὰ προλάβω παρενοχλήσεις, ἐὰν ἐπιστήσω ἀπὸ τοῦ νῦν τὴν προσοχὴν τῆς Ἐξοχότητός σας. Νομίζω, ὅτι ἐσκοπεῖτο ἡ σύστασις συμβουλίου ἐξ Ὀθωμανῶν ὑπηκόων (!), εἴτε Χριστιανῶν εἴτε Μωαμεθανῶν, καὶ Βρεττανῶν. Διὰ τοῦ

«ὅρου **Ἕλλην** συμπεραίνω, ὅτι ἡ Λορδοσύνη σας ἐνόει μέλη τῆς ἑλληνικῆς Ἐκ-«κλησίας, ἰθαγενεῖς, ἀλλ' ὁ ὅρος οὗτος προφανῶς θὰ ἀπέκλειε τοὺς Ἀρμενίους, οἵτι-«νες εἶνε οἱ εὐφυέστεροι καὶ ἱκανώτεροι ὑπήκοοι τῆς Πύλης.... Καίτοι ἐπὶ τοῦ πα-«ρόντος προτείνω, ὅπως τὰ χριστιανικὰ μέλη ὦσι μέλη τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, «δὲν νομίζω φρόνιμον νὰ καθιερώσωμεν σταθερὸν κανόνα, ὅστις θὰ ἠμπόδιζε τὴν ἐκλο-«γὴν μέλους τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου, ἀνήκοντος εἰς ἄλλην χριστιανικὴν Ἐκκλη-«σίαν, προϋποτιθεμένου, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ξένος ὑπήκοος.» Εὐτυχῶς οὔτε ἡ πονηρὰ αὐτὴ εἰσήγησις τῆς Ἁρμοστείας εἰσηκούσθη· ἄλλως σχεδὸν ἅπαντα τὰ σημερινὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου δὲν θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ παρακάθηνται ἐν τῷ Νομοθετικῷ Συμβουλίῳ, καθότι τυγχάνουσιν Ἕλληνες ὑπήκοοι.

Ἡ κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἐκλογὴ τῶν μελῶν τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου, ὡς ἀνήγγειλε τὸν καταρτισμὸν αὐτοῦ ὁ Κιμβερλέϋ διὰ τῆς ἀπὸ 10 Μαρτίου 1882 ἐπιστολῆς του, προκαλέσας πανδήμους πρὸς τὸ ὑπουργεῖον εὐχαριστίας τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἐξήγειρε τοὺς Μωαμεθανούς, οἵτινες διὰ τοῦ Μουφτῆ καὶ ἄλλων προκρίτων ἀπέστειλαν τηλεγραφικῶς κατ' ἀρχάς, κατόπιν δὲ δι' ἐπιστολῆς διαμαρτυρίας πρὸς τὸ ὑπουργεῖον, «καθ' ὅσον διὰ τοῦ τοιούτου τοῦ Συμ-«βουλίου καταρτισμοῦ, ἔγραφον, κατεπατήθησαν ἀρχαῖα ἡμῶν προνόμια». Αὐτὴ ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπενέβη ὑπὲρ τῆς κατ' ἴσον ἀριθμὸν ἀντιπροσωπείας ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων ἐν τῷ Νομοθετικῷ Συμβουλίῳ καὶ ὁ ἐν Λονδίνῳ πρέσβυς τῆς Τουρκίας Μουσοῦρος Πασσᾶς ὑπέβαλλε σχετικὴν διαμαρτύρησιν τῆς Πύλης πρὸς τὸν λόρδον Γράμβιλ. Δεύτερον τῶν Τούρκων σχετικὸν ὑπόμνημα ἐστέλλετο ἀπὸ 31 Μαρτίου 1882 κατὰ τοῦ τοιούτου καταρτισμοῦ, ὁ ὁποῖος παρεῖχε δικαιώματα εἰς «κοινότητα, ἧς αἱ σκέψεις, καὶ οἱ σκοποὶ πρὸς καταπίεσιν ἡμῶν ἐξεδηλώθησαν τοσάκις «καὶ ἐπανειλημμένως, κοινότητα, ἥτις ἤγειρε πᾶν εἶδος παραπόνου κατὰ τῆς Κυβερνή-«σεως καὶ τῆς ὁποίας αἱ ἀκατάπαυστοι φωναί: «Θέλομεν νὰ μᾶς κυβερνᾷ ἡ ἑλληνικὴ «Κυβέρνησις» ἀντηχοῦσι μέχρι τρίτου οὐρανοῦ... Οἱ Χριστιανοὶ ἡμῶν συμπατριῶται «δὲν θὰ ἐπερίμεναν νὰ ἀποκτήσωσι τὰ προτεινόμενα προνόμια, οὐδὲ μετὰ χίλια ἔτη «ἐάν, ὃ μὴ γένοιτο, ἡ Κύπρος παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἑλλάδα». Ὁπωσδήποτε οἱ Τοῦρκοι ἐνόμιζον ἴσως, ὅτι ἔπραττον τὸ καθῆκόν των, ὡς ἀντελαμβάνοντο τοῦτο αἱ φυλετικαὶ αὐτῶν παραδόσεις καὶ ὁ ἐθνικὸς αὐτῶν πολιτισμός. Ἡ εἰς αὐτοὺς ἀπάντησις τοῦ Κιμβερλέϋ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1882 εἶνε ἔγγραφον οὐ σμικρᾶς σημασίας, σχετικαὶ δὲ αὐτοῦ περικοπαὶ δέον ν' ἀναγραφῶσι καὶ ἐν τῇ περιεκτικῇ ταύτῃ τῆς περιόδου ἐκείνης ἐπιθεωρήσει.

(Ἕπεται συνέχεια) **Ν. Λανίτης**

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΑΥΤΟΥ ΡΕΥΜΑ

Φιλόπατρις ὁμογενής, ὁ κ. Π. Κωνσταντινίδης πραγματεύεται μετὰ περισσῆς εὐθυκρισίας ἐν τῇ «Πατρίδι» τοῦ Βουκουρεστίου περὶ τῶν μεταναστατικῶν ροπῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνισμοῦ, συμβουλεύων ἵνα τὸ μεταναστατικὸν ρεῦμα τραπῇ πρὸς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἐκ τῆς ἀξιολόγου ταύτης μελέτης ἀποσπῶμεν τὸ τελευταῖον μέρος.

« Ἀποδειχθέντος, ὅτι τὸ μεταναστατικὸν τοῦ ἔθνους ρεῦμα ἀδύνατον νὰ παρακωλυθῇ, καὶ ὅτι ἡ μόνη σωτηρία ἔγκειται ἐν τῇ μεταστροφῇ αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐριβώλακας ἑλληνικὰς χώρας, τάς τε ἐν τῷ ἐλευθέρῳ βασιλείῳ καὶ ἰδίᾳ τὰς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, προβάλλει διὰ τοὺς πολλοὺς ὁ σκόπελος τοῦ δυσχεροῦς πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ὑλικῶν μέσων διὰ τοιαύτην ἐνέργειαν, διαφεύγουσαν, ἂν μὴ τὴν ἁρμοδιότητα, ἀλλὰ πάντως τὰ ὑλικὰ μέσα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἔτι μᾶλλον τὴν τῶν ἀτόμων κατ' ἰδίαν καὶ δὴ τῶν ἀτόμων ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ.

« Ἀλλὰ τὸ σύνολον τοῦ διεσκορπισμένου ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης Ἑλληνισμοῦ διέθετε καὶ ἐν τῷ παρελθόντι μεγάλα καὶ σεβαστὰ κεφάλαια καὶ ἐν τῷ παρόντι δὲν στερεῖται, εὐτυχῶς, ἐντελῶς τοιούτων. Ἦσαν δὲ τόσα ἄλλοτε τὰ ἑλληνικὰ κεφάλαια, τόσα τὰ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἑλληνικὰ ἑκατομμύρια, τοσαῦται αἱ κολοσσιαῖαι ἑλληνικαὶ περιουσίαι, ὥστε ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἐνεπνέοντο πρακτικῶν ἰδεῶν, ἐὰν ἐνεφοροῦντο πνεύματος συνεταιρικοῦ καὶ ἐπεζήτουν ἐν τῇ συμπράξει καὶ ἑνώσει τὴν δύναμιν, ὄχι μόνον τὸ ἐλεύθερον βασίλειον εὐχερῶς καὶ ἄφθονα θὰ εὕρισκε τὰ μέσα τῆς ἐν πᾶσιν αὐτοῦ ἐνισχύσεως καὶ προαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ μεγάλα τῆς ὑφηλίου κράτη, ἅτινα, ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς των δυσφορίαις κλίνουσι γόνυ πρὸ τῶν ἑβραϊκῶν τραπεζιτικῶν κύκλων, θὰ ἔκρουον τὴν θύραν τῶν ἑλληνικῶν οἴκων, πρὸς θεραπείαν τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, παρέχοντα ὡς ἀντάλλαγμα ὅσας προσφέρουσιν ἤδη ὠφελείας πρὸς τὴν ἰουδαϊκὴν φυλήν, τὴν διὰ τοῦτο φοβερὰν κατάστασαν εἰς πᾶσαν ὑπ' αὐτῆς ἐκμεταλλευομένην χώραν, ἀπαλλάσσοντες δὲ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐκ τῶν γνωστῶν παρ' αὐτῶν δοκιμασιῶν, ἃς ἐπιβάλλουσι τῷ ἑλληνικῷ

ἔθνει, ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐξαιτήσηται δικαιοσύνην περὶ τῶν καταπατουμένων σκληρότατα ἑκασταχοῦ ἱστορικῶν, ἀπαραγράπτων καὶ ἱερῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων.

«Τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ ἀπήρεσκεν ἐν τούτοις εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅσον ἑτέρωθεν ηὐχαρίστει αὐτοὺς ὁ ἀμοιβαῖος ἀνταγωνισμὸς καὶ ὁ ἐμφύλιος ἐν ἐμπορίῳ καὶ βιομηχανίᾳ πόλεμος ἐξολοθρεύσεως. Οἱ ἐν Αὐστρίᾳ Ἕλληνες δὲν ἐνόουν νὰ στέλλωσι ἢ νὰ δέχωνται ἐμπορεύματα παρὰ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ Ἑλλήνων.—ὅπως καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ κερδίζωσι καὶ προάγωνται—τὸ αὐτὸ συνέβαι ε πρὸς τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, τοὺς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ρωμουνίᾳ, τοὺς ἐν Τουρκίᾳ καὶ Σερβίᾳ, τοὺς ἐν Ἑλλάδι, Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' οὔτε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐμπορευομένων ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, πόλει, ἐπαρχίᾳ καὶ κώμῃ ὑπῆρχε σύνδεσμός τις ἢ ἀμοιβαία ἀντίπραξις καὶ καταδρομή. Συνεπῶς τὰ μεγάλα κεφάλαια ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀτόμων, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔλαβον ὡρισμένην καὶ σκόπιμον διεύθυνσιν, μικρὸν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον ἤρξαντο ἐξατμιζόμενα. Ἐνῷ, ἐὰν συνέβαινε τὸ ἐναντίον, ἐὰν ἐν τῷ κερδῴῳ Ἑρμῇ ἐπήρχετο ἐθνικὸς συνασπισμός, οὔτε οἱ Ἑβραῖοι ἤθελον ἐπιπλεύσῃ, οὐδ' ἄλλος τις λαὸς θ' ἀφῄρει τὰ σκῆπτρα τῆς κοινωνικῆς ὑπεροχῆς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀντὶ τοῦ Ρόστιλδ, Χίρς, Δρέϋφους κτλ. θὰ ἐμεσουράνει ἡ δόξα τῶν Ράλληδων, Ροδοκανάκηδων, Βαλλιάνων, Σκυλίτσηδων καὶ τόσων ἄλλων Ἑλλήνων ἑκατομμυριούχων.

«Ἤδη, ὁπόταν χαίνει ὁ ἐξαφανίσας ὁλόκληρα ἑκατομμύρια Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τάφος, ὁ δὲ κίνδυνος τοῦ ἐκφυλισμοῦ παρίσταται παρά ποτε δεινότερος διὰ τοὺς μὴ παρασυρθέντας ἔτι ὑπὸ τοῦ ἀκατασχέτου ἐκφυλιστικοῦ μισελληνικοῦ ρεύματος, ἐπείγει ἡ ἀνάνηψις τοῦ Γένους καὶ ἡ δραστηρία ἐνέργεια πρὸς σωτηρίαν πολυτίμων αὐτοῦ μελῶν. Τὸ ἐφ' ἡμᾶς φρονοῦμεν, ὅτι εἰς πάσας τὰς χώρας δέον ὡς τάχιστα νὰ καταρτισθῶσι σύνδεσμοι καὶ ἐπιτροπαὶ **„ἐπὶ τῆς μεταναστεύσεως τῶν ἐν ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων εἰς ἑλληνικὰς χώρας“**, κεντρικὴ δ' ἐπιτροπὴ νὰ ἑδρεύῃ ἐν Ἀθήναις, ὑφ' ἣν νὰ ὑπάγωνται αἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ὀφείλει τότε πᾶς Ἕλλην νὰ ἐγγραφῇ μέλος, ἐκ δὲ τῶν συνδρομῶν, τῶν ἐκτάτων δωρεῶν καὶ τῶν ἀποθεματικῶν κεφαλαίων, θὰ ἐξασφαλισθῇ μόνιμος καὶ ἐπαρκὴς πόρος πρὸς ἀγορὰν γαιῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ, πρὸς παροχὴν εὐκολιῶν εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἐγκατασταθῶσι καὶ ἐγκαταβιώσωσιν εἰς τὰ πάτρια ἐδάφη, πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν ἀποξενωθέντων τοῦ ἔθνους Ἑλλήνων, ὅπως συνδεθῶσι καὶ αὖθις πρὸς τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων πατρίδα. Τοιαῦτα δὲ σωματεῖα θὰ προλαμβάνωσιν ὅλους τοὺς κινδύνους ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται κατὰ μείζονα λόγον ὁ ἐκφυλισμὸς καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, οἷον αἱ ἐπιγαμίαι πρὸς ἀλλοφύλους καὶ πάντα τὰ ἄλλα, γνωστὰ τοῖς ἐν Ἰουδαίᾳ παροικοῦσι

«Τὰ σωματεῖα ταῦτα, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς θ' ἀποθησαυρίζωσι τὸ ἀναγκαιοῦν χρῆμα, δι' οὗ **τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος**, ὑφ' οἱανδήποτε ἐν τῷ ἐνεστῶτι πολιτικὴν ἐ-

ξουσίαν διατελοῦσι, θ' ἀποβῇ **ἑλληνικὴ ἰδιοκτησία**, ἐνῷ εἰς τὸ πολυπαθὲς ἑλληνικὸν σῶμα θὰ μετεγγίσωσι νέον αἷμα, αἷμα ἀδελφικόν, ἐνῷ θὰ πυκνώσωσι τὰς φάλαγγας τῶν ἀδελφῶν ἐκεῖ, ἔνθα οἱ παρεισχωρήσαντες μέτοικοι ἐπιδρομεῖς καταπνίγουσιν αὐτούς, ἐνῷ ἄνευ κλονισμῶν βιαίων **θὰ λύσωσιν ὁριστικῶς τὸ φλέγον ζήτημα τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰς διαφιλονεικουμένας ἑλληνικάς χώρας**, θὰ ὑποβοηθῶσιν ἅμα καὶ τὸ δυσχερὲς ἔργον τῶν ἐν τῇ ξένῃ ἀδελφῶν, ὅπως, εὐημεροῦντες καὶ οὗτοι, τάχιον λάβωσι τὴν πρὸς τὰ πάτρια ἐδάφη ἄγουσαν.

«Τό ἔργον δὲν εἶνε δυσχερές, ὅσον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἡ ἐνέργεια δὲ καὶ ἡ πεῖρα θὰ διευκολύνωσιν ἔτι μᾶλλον τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ, ὥστε ν' ἀποβῇ *πανελλήνιος θρίαμβος ἐν τῇ διασώσει τῶν τέκνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Ἡ δ' ἐντεῦθεν προκύψουσα ἐπικοινωνία θὰ βελτιώσῃ καὶ προαγάγῃ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων. Ἐὰν πᾶς ἄνθρωπος, ἰδίως ὅμως ὁ Ἕλλην, ἔχῃ τὴν ἀρετὴν νὰ μὴ παραβλέπῃ τὸ συμφέρον, ὅταν τοῦτο ἔχῃ τιμίαν καὶ νόμιμον προέλευσιν, τὸ συμφέρον δὲ τοῦτο, συνδυαζόμενον μὲ τὰς νέας δυνάμεις, ἃς θὰ ἀρυσθῇ τὸ ἔθνος, θὰ πείσῃ πλουσίους καὶ πτωχούς, ἑκατομμυριούχους καὶ χειρώνακτας νὰ μετατρέψωσιν εἰς κῆπον πλούσιον καὶ εὔφορον τὴν Θεσσαλίαν· νὰ δώσωσι ζωὴν εἰς τ' ἀπέραντα κτήματα τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολῆς, ἅτινα ἀντὶ τεμαχίου ἄρτου ἐκποιοῦσι σήμερον οἱ ἰδιοκτῆται αὐτῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι ἑτερόθρησκοι· ν' ἀγοράσωσι τὰ εἰς εὐτελεῖς τιμὰς ἐκποιούμενα ἀπέραντα μεταλλεῖα, τὰ ἐγκλείοντα πολύτιμα καὶ γνωστὰ τὰ πλεῖστα καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα μέταλλα· ν' ἀποκτήσωσι τὰ παρθένα καὶ ἀπέραντα δάση, τὰ σκιάζοντα περιουσίας ὁλοκλήρους· νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἑαυτοῖς τοὺς χλοεροὺς λειμῶνας, τοὺς ἐπαρκοῦντας εἰς διατροφὴν ὁλοκλήρων πληθυσμῶν διὰ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῶν ἐκ ταύτης προϊόντων· νὰ διαχειρίζωνται τόσα ἄλλα ἀνεκτίμητα προϊόντα, πηγὴν ἀληθῆ πλούτου καὶ εὐμαρείας.

«Ἡ ἐνέργεια δέον ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῶν ἁρμοδίων κύκλων, ἐπισήμων καὶ ἰδιωτικῶν. Ὑπεννοοῦνται οἱ κύκλοι οὗτοι εὐκόλως ὑπὸ τῶν ἀναγνωστῶν. Ἰδίως ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἐπέδειξεν ἀστοργίαν, — μὴ συμβιβαζομένην μὲ τὰς ὁμολογουμένως μεγάλας αὐτῆς θυσίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀντιπροσωπείαν αὐτῆς, — δι' ἣν ἀπώλεσε πολλὰ τῶν τέκνων της. Οὐδεὶς ὑπέδειξεν εἰς τοὺς ἐγκαταλείποντας τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν, ὅτι δὲν δικαιοῦνται νὰ ζητήσωσι καὶ λάβωσι ξένην ἰθαγένειαν πρὶν ἢ ἐκπληρώσωσι τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Οὐδεὶς ἐμερίμνησε νὰ διαμαρτυρηθῇ διὰ τὴν παρὰ τὰς συμβάσεις καὶ συνθήκας ἀπόσπασιν Ἑλλήνων ἐκ τῆς πρώτης αὐτῶν ἰθαγενείας. Οὐδεὶς ἀνέγραψε τοὺς υἱοὺς τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων εἰς τοὺς δήμους τῶν πατέρων των, ὅπως προσκληθῶσιν εἰς στρατιωτικὴν θητείαν, ἵνα γνωρίσωσι καὶ ἀγαπήσωσι τὴν χώραν τῶν γεννητόρων των καὶ πατρίδα αὐτῶν καὶ ἐκείνων. Πολλάκις δ' ἐξεδιώχθησαν Ἕλληνες παρ' ἐκείνων, οἵτινες ὤφειλον νὰ ἐγκολπωθῶσιν αὐτούς, ἔχοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ ἓν μέλος εἶνε πολύτιμον εἰς τὸ ἔθνος.

«Καὶ ὀφείλει νὰ ὑποβοηθήσῃ ἠθικῶς ἡ ἐπίσημος Ἑλλὰς τὸ ἔργον τῆς μεταναστεύσεως πρὸς ἑλληνικὰς χώρας. **Νὰ καταργήσῃ τὸν νόμον περὶ καθυστερούντων στρατευσίμων**, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ δὲν ἐπρονόησε νὰ ἐμποδίσῃ νὰ ἐξέλθωσι τῶν ὁρίων τοῦ κράτους ἢ δὲν ἠσφαλίσθη δι' ἐπαρκοῦς ἐγγυήσεως—ὅπως συμβαίνῃ εἰς ἄλλα κράτη, ὅτι θὰ ἐπιστρέψωσι νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν στρατιωτικὴν θητείαν—κατέστησεν ὑπολόγους διὰ παράλειψιν τεθεῖσαν παραλόγως. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲ αὐτῆς δέον νὰ τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πρὸς μετανάστευσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη καταρτισθησομένων ἐπιτροπῶν. Τὰ ἄλλα θὰ ἔλθωσιν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ τὸ ἐγχείρημα θὰ ἐπιτύχῃ θαυμασίως. Θὰ ὠφεληθῇ τὸ Πανελλήνιον γενικῶς, ἀλλὰ πρωτίστως καὶ ἐπὶ μᾶλλον θὰ ὠφεληθῇ τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Οὐδέποτε δὲ τὸ ἐθνικὸν καὶ ἰδιωτικὸν συμφέρον εὑρέθη ἐν μείζονι ἁρμονίᾳ.

«Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται, βοηθούμεναι καὶ ποδηγετούμεναι ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς δημοσιογραφίας, θὰ ἴδωσι τὸ μέγα, ἱερὸν καὶ ἐθνικώτατον ἔργον στεφόμενον ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

«Καιρὸς νὰ κατανοήσωσιν οἱ ἡμέτεροι, ὅτι, ὅ τι ζητοῦσιν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, συνήθως ἄνευ ἐπιτυχίας καὶ ἐν μέσῳ τόσων πικριῶν, θὰ εὕρωσι πλουσιοπαρόχως ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις. Ἀρκεῖ τὸ ἐθνικὸν ἀποβὰν νόσημα, καθ' ὃ θεωροῦσι πᾶν ὅ τι ἑλληνικὸν ἀνάξιον μνείας, περιφρονητέον καὶ ἀποφευκτέον. Μελετήσωμεν τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ θὰ εὕρωμεν ταύτας ἀνωτέρας ἐκείνων, ἐν αἷς, ἐάν ποτε διὰ μυρίων βασάνων ἐπιτύχῃ τις, κινδυνεύει ν' ἀπολεσθῇ αὐτός τε καὶ οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ, ν' ἀπαρνηθῇ ἐθνικὰς καὶ πατρικὰς παραδόσεις, πᾶν ὅ τι παρέλαβε παρὰ τῶν πατέρων ὡς ἱερὸν καὶ ὅσιον.

«Ἐν μέσῳ τῶν ἀλλοφύλων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲν θὰ σωθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς οὔτε διὰ τῶν σχολείων, οὔτε διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἔχομεν περὶ τούτου παράδειγμα τὰς ἀκμαίας ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἑλληνικὰς κοινότητας, τὰς καταποντισθείσας μεθ' ὅλας τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς σχολάς των! Αἱ σχολαὶ καὶ αἱ ἐκκλησίαι παρατείνουσι τὴν ἀγωνίαν καὶ ἀναβάλλουσιν ἐπί τινα χρόνον τὸν ὄλεθρον ἀλλ' οὗτος ἐπέρχεται σὺν τῷ πανδαμάτορι χρόνῳ, ὑποβοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ὑλισμοῦ. Θὰ σωθῇ μόνον διὰ τῆς συγκεντρώσεως ἐντὸς καὶ πέριξ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Καὶ ἡ συγκέντρωσις αὕτη δέον νὰ ἐπιτελεσθῇ πρὶν ἢ ἐπέλθωσι πολιτικαὶ μεταβολαί. Διότι αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ θὰ φέρωσι πολυάριθμα καὶ ἰσχυρὰ ῥεύματα ξένων, οἵτινες θὰ διεκδικήσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ πάτριον ἔδαφος λίθον πρὸς λίθον, καθιστῶντες αἰνιγματώδη τὴν ἐπιτυχίαν. Αἱ πολιτικαὶ μετατροπαὶ ὑποφώσκουσιν ἤδη ἐν τῷ ὁρίζοντι. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς δέον νὰ σπεύσῃ, πρὶν αὗται ἐξυπηρετίσωσι τὸ ἔργον ξένων καὶ ἰσχυρῶν στοιχείων.

«Ἡ Ἀνατολή, αἱ Νῆσοι, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Ἤπειρος κλπ. ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι δέον ν' ἀπασχολήσωσι τοὐντεῦθεν τοὺς Ἕλληνας. Τὸ σύνθημα δὲ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἔστω: συγκέντρωσις εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη, τὰ ἱερά, τὰ πλούσια, διότι ἐκεῖ ἐγκρύπτεται ἡ ἀληθὴς καὶ ἀδίκως ἐν ξέναις χώραις ἐκζητουμένη εὐδαιμονία, ἐκεῖ ἔγκειται τὸ ἐνεστὼς καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους, αὗται εἶνε ἡ σωτήριος κιβωτός, δι' ἧς ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἐπιπλεύσῃ τοῦ ἐπαπειλουμένου ἐθνικοῦ καταποντισμοῦ».

Π. Κωνσταντινίδης

ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΜΕΤΑΞΥ ΥΨΗΛΗΣ ΠΥΛΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

Τὸ ἑξῆς ἔγγραφον ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἀβδουρραχμὰν Πασιᾶ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς Ρωμουνίας χαλκευθὲν ἐν Μακεδονίᾳ κουτσοβλαχικὸν ζήτημα:

«Πρὸς τὴν Α. Παναγιότητα τὸν Πατριάρχην τῶν Ρωμαίων.

Ἡ Α. Υ. ὁ Πρωθυπουργὸς ἐκοινοποίησε δι' ὑψηλοῦ τεσκερέ, ὅτι ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν Βλάχων, ὑπηκόων Ὀθωμανῶν, ὅπως προφυλάξωσι τὸν ἐθνισμὸν αὐτῶν διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης, καὶ λειτουργοῦντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν δι' ἰδίων αὐτῶν ἱερέων καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ ἐπίσης γλώσσῃ, ἐκλέγοντες δὲ καὶ αὐτοὶ μουχτάρας, ὅπου ἐν πλειονότητι κατοικοῦσι, καθὼς καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐθνοτήτων διορίζονται τοιοῦτοι, ἐγένετο σκέψις ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ἵνα, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἄλλως τε ὑπὸ τοῦ κράτους παραδεδεγμένην θεμελιώδη ἀρχήν, τὸ κράτος φέρηται ἐξ ἴσου πρὸς πάσας τὰς διαφόρους ἐθνότητας, τὰς ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἄνακτος ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ ἐπικρατείᾳ ὑπαρχούσας, ἐν δὲ τῇ ὡς εἴρηται αἰτήσει δὲν ὑπάρχει ἴχνος προσβολῆς δικαιωμάτων ἄλλης ἐθνότητος, ἀνετέθη τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν νὰ κοινοποιήσῃ τῷ ἐπιθεωρητῇ τῶν εὐρωπαϊκῶν νομῶν τοῦ κράτους καὶ τοῖς νομάρχαις, οἷς δεῖ, ὅπως, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ μὴ ἐπέλθῃ προσβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησιν τῶν Βλάχων, μὴ ἐμποδίζωνται οὗτοι εἰς τὴν δι' ἰδίων ἱερέων ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν γλώσσῃ λειτουργίαν καὶ εἰς τὴν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν σχολείοις διὰ τῆς γλώσσης αὐτῶν διδασκαλίαν, ἐπιτραπῇ δ' αὐτοῖς νὰ διορίζωσιν ἰδιαιτέρους μουχτάρας, συνῳδὰ τοῖς ὑφισταμένοις νόμοις, καὶ μὴ κωλύωνται μὲν οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἐπόπται, οὓς θέλουσι διορίζῃ εἰς τὰ σχολεῖα αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος αὐτῶν, ἡ κοινότης ὅμως ἀποτείνηται δι' αὐτοὺς πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, συνῳδὰ τῇ τάξει, εἰς δὲ τὰς ἐκλογὰς τῶν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου εἰσάγωνται καὶ οἱ Βλάχοι, καὶ ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη ὑποβληθεῖσα τῷ Ἄνακτι ἔτυχε τῆς αὐτοκρατορικῆς κυρώσεως.

«Ἐφ' ᾧ προάγομαι ἵνα φέρω εἰς γνῶσιν τῆς ὑμετέρας Παναγιότητος τὰ ἄνω.

Τῇ 18 ρεβιοὺλ-ἐββὲλ 1323 «10 μαΐου 1321 (1905).

«Ὁ Ὑπουργὸς

«ΑΒΔΟΥΡΡΑΧΜΑΝ»

Ἡ δὲ Α. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀπήντησε διὰ τοῦ ἑξῆς ταχριρίου, μεστοῦ λογικωτάτων ἐπιχειρημάτων :

«Ἐλήφθη ἐγκαίρως, ἀνεγνώσθη καὶ ἐμελετήθη ἐν τῇ περὶ ἡμᾶς Ἱ. Συνόδῳ τῶν πανιερωτάτων μητροπολιτῶν ὁ ἀπὸ ι' τοῦ παρελθόντος μαΐου μηνὸς καὶ ὑπ' ἀρ. 28 σεσημασμένος ὑψηλὸς τεσκερὲς τῆς Ὑμ. πεπνυμένης Ὑψηλότητος, περιέχων ἀπόφασιν τοῦ ὑψηλοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ληφθεῖσαν τῇ αἰτήσει τῶν Βλάχων, ὑπηκόων Ὀθωμανῶν, καὶ κυρωθεῖσαν δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδὲ, κοινοποιηθεῖσαν δὲ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ὑπ' αὐτοῦ τῷ γενικῷ ἐπιθεωρητῇ τῶν εὐρωπαϊκῶν νομῶν καὶ τοῖς νομάρχαις, οἷς δεῖ, δι' ἧς κανονίζεται νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς ὅπως προφυλάξωσι τὸν ἐθνισμὸν αὐτῶν, διδάσκοντες μὲν ἐν ταῖς σχολαῖς διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης καὶ λειτουργοῦντες ἐν ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις δι' ἰδίων ἱερέων καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν γλώσσῃ, ἐκλέγοντες καὶ αὐτοὶ μουχτάρας, ὅπου ἐν πλειονότητι κατοικοῦσι, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων διορίζονται τοιοῦτοι, συνῳδὰ τοῖς ὑφισταμένοις νόμοις, καὶ μὴ κωλύωνται οἱ διδάσκαλοι καὶ ἐπόπται, οὓς θέλουσι διορίζῃ εἰς τὰ σχολεῖα αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν, ἡ κοινότης ὅμως αὐτῶν ἀποτείνηται δι' αὐτοὺς εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, συνῳδὰ τῇ τάξει· καὶ εἰς τὰς ἐκλογὰς δὲ τῶν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου εἰσάγωνται καὶ οἱ Βλάχοι, ὅτι δὲ ταῦτα θεσπίζονται κατὰ τὴν ἄλλως τε ὑπὸ τοῦ κράτους παραδεδεγμένην θεμελιώδη ἀρχὴν, καθ' ἣν τὸ κράτος φέρεται ἐξ ἴσου πρὸς πάσας τὰς διαφόρους ἐθνότητας, καὶ ὅτι ἐν τῇ, ὡς εἴρηται, αἰτήσει δὲν ὑπάρχει ἴχνος προσβολῆς δικαιωμάτων ἄλλης ἐθνότητος. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ μὴ ἐπέλθῃ προσβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησιν τῶν Βλάχων.

«Ταῦτα τοῦ ὑψηλοῦ τεσκερὲ περιέχοντος, μετὰ τὴν δέουσαν μελέτην αὐτῶν, προαγόμενοι εἰς τὴν ἀπάντησιν, πρώτιστα πάντων ὑπ' ὄψει ἔχοντες τὸν ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν ὅρον τοῦ νὰ μὴ ἐπέλθῃ προσβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησιν τῶν Βλάχων, εἰ καὶ ἀγνοοῦντες τίνες εἰσὶν οἱ Βλάχοι οὗτοι, οἱ ἀνενεχθέντες τῇ ὑψηλῇ αὐτοκρατορικῇ κυβερνήσει, ὑπὲρ ὧν τὰ διὰ τῆς ἀποφασεως, τῆς διακοινωθείσης ἡμῖν διὰ τοῦ μνησθέντος τεσκερὲ, εὐγνωμόνως ἀποδεχόμεθα καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμεθα τὸν ὅρον τοῦτον τοῦ νὰ μὴ ἐπέλθῃ προσβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησιν τῶν Βλάχων, εὐγνώμονα δὲ εὐχαριστίαν ὑποβάλλομεν ἐπὶ τούτῳ εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου.

«Ἀλλὰ καίτοι κατὰ ταῦτα ἀνομολογεῖται καὶ κηρύσσεται ἀφ' ἑνὸς ὡς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἐξάρτησις τῶν εἰρημένων ἀγνώστων τῷ Πατριαρχείῳ Βλάχων καὶ οὑτωσεὶ ἐπιβεβαιοῦται ἡ εἰς αὐτὸ πνευματικὴ αὐτῶν ὑποταγὴ, ἀφ' ἑτέρου ὅμως λεληθότως ἀφαιρεῖται μέγα μέρος ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν Βλάχων τούτων δικαιωμάτων αὐτοῦ, τῶν ἀπ' αἰώνων ὑφισταμένων, δυνάμει κανόνων θρησκευτικῶν

ἱερῶν, ἀμεταβλήτων, καὶ τῇ ἰσχύϊ αὐτοκρατορικῶν βερατίων, φιρμανίων καὶ ἄλλων κανονισμῶν, ἀδιασπάστως περιβαλλόντων τὸ πανάρχαιον ἱερὸν αὐτοῦ καθεστώς.

«Τὰ περὶ τῶν ἀγνώστων τῷ Πατριαρχείῳ Βλάχων τούτων θεσπιζόμενα ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου περὶ χρήσεως ξένης αὐτοῖς γλώσσης ἐν τοῖς σχολείοις, μάλιστα δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν τυχὸν ὑπαρχόντων αὐτοῖς ἱερέων, ἀποπλανηθέντων ὑπὸ τῆς χορηγούσης τὸ δέλεαρ τῆς σαγήνης ρωμουνικῆς Προπαγάνδας, κρίνονται ὑπ' αὐτοῦ ὡς μέτρα ἄντικρυς εἰς τὰ οὐσιωδέστατα προσβάλλοντα τὸν τεθέντα ὅρον εἰς τὸ νὰ μὴ ἐπέλθῃ προσβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησιν τῶν Βλάχων, καθόσον τὸ περὶ χρήσεως γλώσσης ἐν τῇ σχολῇ, ἰδιαίτατα δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐστὶ δικαίωμα τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, μόνης αὐτῆς ἱκανῆς οὔσης καὶ δυναμένης ἁρμοδίως νὰ ἐκτιμήσῃ τά τε συναφῆ τῇ χρήσει ταύτῃ ξένης γλώσσης καὶ τὰς συμπλεκομένας μετ' αὐτῆς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς συνθήκας, ἐν αἷς σπουδαῖον διακατέχει μέρος ἡ θρησκεία καὶ αἱ ἠθικαὶ διατάξεις αὐτῆς. Τὸ Πατριαρχεῖον, ἡ Ἐκκλησία, ἀδυνατεῖ ν' ἀποδεχθῇ ξένην ὑπὸ ξένων ὑποβαλλομένην ἀρχὴν διὰ τὴν εἰσαγωγὴν ξένης γλώσσης, χωρὶς νὰ διασαλεύσῃ καὶ ἀθετήσῃ πανάρχαιον ἐκκλησιαστικὸν καὶ σχολικὸν καθεστώς, καθιερωμένον ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ ἐνισχυμένον ὑπὸ τῶν προνομιακῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, δικαιωμάτων, ἅτινα ἔχει καθῆκον ἱερώτατον νὰ διαφυλάξῃ, μὴ ἀνεχομένη τὴν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἀθέτησιν αὐτῶν, ὑπερμαχοῦσα δὲ μάλιστα, ὅση αὐτῇ δύναμις, ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτοις διερωτᾶται πῶς ἂν εἴη δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ὁ ὅρος τῆς πνευματικῆς αὐτῶν τῶν Βλάχων ὑποταγῆς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ δὴ ἀπειθῶν αὐτῶν ἱερέων, βλασφήμων, ἐμπαικτῶν τῶν ἱερωτέρων καὶ καταπατητῶν ἱερωτάτων νόμων τῆς ἁγίας αὐτοῦ θρησκείας, ἣν καπηλεύονται.

«Ὁ διορισμὸς διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν καὶ ἐποπτῶν τῶν σχολείων καθορίζεται νὰ γίνηται ὑπὸ τῶν κοινοτήτων, ἐχουσῶν, ἐν οἷς χρήζουσι περὶ αὐτῶν, τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν, κατὰ τὴν τάξιν, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ προφανὴς ἡ ἀθέτησις τῶν δικαιωμάτων τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ ὅρου τῆς πνευματικῆς ὑποταγῆς, καθόσον, ὅπως ἐν ἅπασι τοῖς σχολείοις κυριαρχεῖ τὸ θρησκευτικὸν μάθημα καὶ ἡ ἠθικὴ διδασκαλία, ἐποπτευομένη καὶ καθοδηγουμένη ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, οὕτω καὶ ἐν τούτοις ἔδει νὰ γίγνηται, ἐνῷ τοὐναντίον θεσπίζεται, ἀντικαθισταμένης τῆς καθιερωμένης τάξεως.

«Οἱ Ἑλληνόβλαχοι, διεσπαρμένοι οἰκοῦντες ἀνὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ἀριθμούμενοι δὲ κατ' ἀκριβεῖς στατιστικὰς πληροφορίας περὶ τὰς 100000 ψυχάς, ἔκπαλαι, ἀπ' αἰώνων, οὐδεμίαν ἐδέχθησαν ἢ δέχονται διάκρισιν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, Ἕλληνες καὶ αὐτοὶ ὄντες καὶ Ἕλληνας ἑαυτοὺς κηρύσσοντες. Μίαν δ' εἶχον καὶ ἔχουσι γλῶσσαν τὴν ἑλληνικήν, ἔν τε τῷ ἱερῷ ναῷ, τῷ σχολείῳ, τῇ συναλλαγῇ καὶ τῷ ἐμπορίῳ καὶ ἐν αὐ ῇ ἔτι τῇ οἰκογενείᾳ, καθόσον σπανίως εὑ-

ρεθήσεται καὶ ἐν ταῖς λαϊκαῖς τάξεσιν ἔτι ἀνὴρ ἢ γυνή, μὴ γινώσκοντες καὶ λαλοῦντες ἑλληνιστί.

«Ἀτυχῶς, πρὸ 40ετίας, προπαγάνδα, ἐν τῇ Ρωμουνίᾳ σχηματισθεῖσα, ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα νὰ ἐμφυσήσῃ ἐν ταῖς συνειδήσεσι τῶν Ἑλληνοβλάχων τούτων συνείδησιν φυλετικὴν ρωμουνικήν, διδάσκουσα αὐτοὺς ὅτι εἰσὶ Ρωμοῦνοι, τουτέστιν ἡ αὐτὴ μετὰ τῶν πέραν τοῦ Ἴστρου Ρωμούνων φυλή, καὶ πᾶν ἄλλο ἢ Ἕλληνες, ὅτι δὲ ὤφειλον ν' ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἰδίαν φυλὴν ἀπαρτίζοντες καὶ ἴδια νόμιμα καὶ δίκαια ἰδιαιτέρας φυλῆς δημιουργοῦντες. Ὅθεν, εἰς τὸν ἄχαριν τοῦτον ἀγῶνα πολὺν μὲν κόπον καὶ χρῆμα κατέβαλον οἱ πέραν τοῦ Ἴστρου προπαγανδισταί, κατώρθωσαν ὅμως κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα νὰ σαγηνεύσωσιν ὀλίγους, περὶ τὰς 10000 ψυχῶν, ἀνὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν διεσκορπισμένων, οὐχὶ ὁμάδας λαοῦ συμπαγοῦς καὶ συγκεντρωμένου ἐπὶ μέρους τινὸς ἀποτελουσῶν, ἀλλ' ἐν ἑκάστῃ πολίχνῃ ἢ χωρίῳ τῆς ρηθείσης περιφερείας, ἔνθα ἂν ἀπαντῶσιν Ἑλληνόβλαχοι διεσπαρμένοι, εὐαρίθμους τινὰς μόνον τούτων, τοὺς μᾶλλον εὐαλώτους, τῆς μεγάλης αὐτῶν πλειονοψηφούσης μερίδος ἐκ τοὐναντίου ἐμμενούσης πιστῶς εἰς τὰ πάτρια, ὀρθοφρονούσης καὶ ἀποκρουούσης ἐπιμόνως τὰς ἐξωτερικὰς ταύτας ρωμουνικὰς ρᾳδιουργίας, τῶν ἀκλονήτων μάλιστα αὐτῆς φρονημάτων οὐ πρὸ πολλοῦ, αὐθορμήτῳ αὐτῆς θελήσει, δηλωθέντων δι' ἀναφορῶν πρός τε τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν καὶ τὸ Πατριαρχεῖον. Φυσικὸν δὲ καὶ οὐχὶ παράδοξον, ὅτι διὰ τοῦ χρήματος ἐδελέασεν ἡ Προπαγάνδα ἱερεῖς τινας· ὅτι ἐδημιούργησε διδασκάλους καὶ σχολεῖα· ὅτι διὰ τοῦ χρήματος διατηρεῖ μουκτάρας καὶ πᾶν ἕτερον ὄργανον κοινοτικῆς ἐργασίας· ἀλλ' ἅμα ὡς τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο δέλεαρ τοῦ χρήματος ἀφαιρεθῇ, θέλει διαλυθῇ, ἐν ᾧ εὑρίσκεται τόπῳ, καὶ ἡ δι' αὐτοῦ συστηθεῖσα ρωμουνικὴ ἐθνότης.

«Ἕνεκα ὅλων τούτων τῶν προεκτεθέντων λόγων, πρὸς τούτοις δ' ἔχοντες ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ὑψηλὴν διαβεβαίωσιν τοῦ νὰ μὴ ἐπέλθῃ προσβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησιν τῶν Βλάχων, ἥτις φυλαχθήσεται ἄθικτος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς θρησκευτικοὺς κανόνας καὶ τὰς τάξεις, ἃς παρακολουθοῦσι πανταχοῦ τὰ προνόμια, θαρρούντως δηλοποιοῦμεν, ὅτι ἡ εἰρημένη ἀπόφασις ἀντίκειται τοῖς δικαίοις τοῦ Πατριαρχείου, τοῦ ὅρου τῆς τῶν Βλάχων ἐξαρτήσεως ὡς μὴ ὑπαρκτοῦ λογιζομένου· ἐφ' ᾧ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ προφυλάσσον τὸ Πατριαρχεῖον ἀντικρούει πάντα νεωτερισμόν, προσβάλλοντα τὸ νόμιμον θρησκευτικὸν καὶ προνομιακὸν αὐτοῦ καθεστὼς καὶ αὐτὸ τὸ γνήσιον αἴσθημα καὶ φρόνημα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Χριστιανῶν. Ὅθεν μετὰ παρρησίας δικαίας, ἐμπνεομένης ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν δικαίων αὐτοῦ, τὸ Πατριαρχεῖον ἱκετεύει τὴν ὑψηλὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν ἵνα, τὰ ἀνέκαθεν ταῦτα δίκαια καὶ νόμιμα στηρίζουσα καὶ προστατεύουσα, οὕτω δὲ καὶ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν φιλησύχων κατοίκων καὶ πιστῶν ὑπηκόων τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου Ἑλληνοβλάχων περιφρουροῦσα, ἀποκρούσῃ τὰς ξενικὰς ἐπηρείας καὶ στερεώσῃ τὴν σαλευθεῖσαν ἀρχαίαν τάξιν.

Τῇ 21 Ἰουνίου 1905 (1321).

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΤΗ. ΓΑΛΛΙΚΗ. ΒΟΥΛΗ.

Ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Φιλελληνικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κ. Διον. Κοσιὲν (*Denys Cochin*) ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων μελῶν τοῦ γαλλικοῦ Κοινοβουλίου, θέτων εἰς ἐνέργειαν τὰς ἀρχὰς τοῦ Συνδέσμου τούτου, ἔφερε τὸ κρητικὸν ζήτημα ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 12 Ἰουλίου (ν) ὁμιλήσας ὡς ἑξῆς:

«Εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Μεσογείου, εἰς τὴν Κρήτην, οἱ ἐπαναστάται ἐλπίζουσι παρ' ἡμῶν. Γνωρίζετε ὑπὸ ποίας περιστάσεις ἡ χώρα αὕτη ἀπεσπάσθη τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου,—δικαία τιμωρία ἐπιβληθεῖσα αὐτῷ παρ' ὅλης τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἐπαναστάται,οἵτινες ἐξεγείρονται τοσοῦτον συχνά, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι ἐν ταῖς ἐξεγέρσεσί των τηροῦσι πάντοτε διαγωγὴν ἀμετάβλητον, ἐζήτησαν ἐπιμόνως ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν ἀπαλλαγήν των ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν προσάρτησίν των εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὗτοι εἶνε οἱ Κρῆτες.

«Εἴμεθα τέσσαρες προστάτριαι Δυνάμεις καὶ ἑκάστη ἐξ ἡμῶν ἔχει ἐν τῇ Νήσῳ καὶ ἀπὸ ἓν τάγμα στρατοῦ. Οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ρῶσσοι καὶ ἡμεῖς. Ἡ Νῆσος εἶνε καθολοκληρίαν ἐπαναστατημένη. Ἔχομεν πάντοτε τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ δύο λύσεων: Ἢ νὰ ἐνισχύσωμεν ἐπὶ πλέον τὰ τάγματα τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ πολεμήσωμεν τοὺς ἐπαναστάτας ἢ νὰ δεχθῶμεν μίαν πολιτικὴν εἰρηνικωτέραν.

«Ἡ πολιτικὴ αὕτη παρουσιάσθη ἡμῖν· δὲν πρόκειται τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ μεταβάλωμεν ἀποτόμως τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἀφαιροῦντες τὴν σημαίαν τὴν συμβολίζουσαν τὴν τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ κυματίζουσαν ἀκόμη ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν Χανίων, οὐδὲ νὰ καταργήσωμεν τοὺς ἀνωτάτους ἐπιτρόπους, τοὺς κυβερνῶντας ἐν ὀνόματι τῶν Δυνάμεων. Πρόκειται μόνον ν' ἀπευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Δύναμιν ἐκείνην, πρὸς τὴν ὁποίαν πάντοτε ἀτενίζουσιν οἱ δυστυχεῖς Κρῆτες, πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Δύναμιν,καὶ νὰ τὴν ἐπιφορτίσωμεν ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην.

«Θὰ μοὶ εἴπητε, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶνε ὀλίγον δύσκολον. Θὰ σᾶς παράσχω παραδείγματα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἰδέα αὕτη ἐφηρμόσθη καὶ προηγουμένως εἰς ἄλλας ἀναλόγους περιστάσεις.

«Ἀνεγίνωσκον κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας,ὅτι, πρὸ πολλοῦ χρόνου, μετὰ τὴν Μεντάναν,κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν γαριβαλδινῶν ταραχῶν,τοιαύτη τις εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Μαξίμου Δ' Ἀζέλλιου, ν' ἀνατεθῶσι δηλονότι εἰς τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα τ' ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἐν τῷ Παπικῷ Κράτει.

«Γνωρίζετε, ὅτι ὁ Μάξιμος Δ' Ἀζέλλιος, ἦτο πολὺ ἐπιδέξιος, πολὺ εὐφυὴς καὶ εὔγλωττος συγγραφεύς. Εἶνε αὐτός,ὁ ὁποῖος εἶπε τὴν περίφημον φράσιν: «αἱ πατρικαὶ Διοικήσεις....»—ὀνομάζων οὕτω τὰς μικρὰς ἰταλικὰς αὐτοκρατορίας, τὰς ὁποίας ἐγνώρισε κατὰ τὴν νεότητά του—«....μὲ ἔκαμον νὰ λυπηθῶ πολύ, διότι

«δὲν ἤμην ὀρφανός· ἀλλὰ σήμερον ἡ ἀδελφότης με κάμνει νὰ θρηνήσω πολύ, διότι «δὲν εἶμαι ὁ μόνος υἱός». (γέλωτες). Ἦτο ὀλίγον σκεπτικιστὴς καὶ ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε ὡσαύτως ἰδέα σκεπτικιστοῦ, ἥτις τὸν ἔκαμε νὰ ἐκστομίσῃ τὴν ἀπρόοπτον ταύτην φράσιν, τὴν παρ' οὐδενὸς οὐχ ἧττον γενομένην ἀποδεκτήν.

«Ἐπαναλαμβάνω, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς προτάσεως τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ἰδέαν ταύτην τοῦ Μαξίμου Δ' Ἀζέλλιου: Θὰ ἐνισχύσωμεν τὰ στρατεύματά μας καὶ θὰ τὰ διατάξωμεν νὰ βαδίσωσι κατὰ τῶν γενναίων τούτων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπιζητοῦσιν ἁπλῶς νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς μητρός των ἢ θ' ἀποδεχθῶμεν τὴν γενομένην ἡμῖν πρότασιν;

«Νομίζω, ὅτι πρέπει ν' ἀποδεχθῶμεν τὴν πρότασιν ταύτην. Γνωρίζω, ὅτι θὰ ὑπάρξωσι δυσκολίαι τινές. Λέγουσιν, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ Μακεδονία θὰ ἐξεργεθῇ, ἐνῷ μόλις καὶ μετὰ βίας συγκρατεῖται ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ εἰρήνη. Ἐὰν πιστεύσω τὸν τύπον, καὶ πρέπει τις πάντοτε νὰ πιστεύῃ τὰς ἐφημερίδας, πρὸ παντὸς ὅταν εἶνε ὁμόφωνοι, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις πολὺ γενναιοφρόνως διεκήρυξε πρὸ ὀλίγου, ὅτι αὕτη, ἡ πλειότερον γειτνιάζουσα καὶ πλειότερον ἐνδιαφερομένη, οὐδεμίαν διαβλέπει συνάφειαν μεταξὺ τῶν δύο ζητημάτων.

«Ποῖαι ἄλλαι κυβερνήσεις δύνανται ζωηρότερον ν' ἀντιστρατευθῶσιν εἰς τοῦτο; Εἶνε τιμὴ διὰ τὴν αὐστριακὴν Κυβέρνησιν — καίτοι εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν γνωρίζω τὰς σημερινάς της βλέψεις—εἶνε τιμή, λέγω, διὰ τὸν ὑπέροχον ὑπουργόν, τὸν διευθύνοντα τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς αὐστριακῆς Αὐτοκρατορίας, ὅτι πρὸ ὀκτὼ ἢ ἐννέα ἐτῶν, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἐπρότεινε τὴν αὐτονομίαν διὰ τὴν Κρήτην, ὅστις ἐπρότεινε συμφώνως πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀθετηθείσας παλαιὰς συνθήκας, τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως καὶ ἥτις συνεπείᾳ τῆς προτάσεως ταύτης ἐκλήθη. Εἶνε ἀληθές, ὅτι αὕτη εὐθὺς κατόπιν διελύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔσχεν οὐχ ἧττον τὸν καιρὸν νὰ ἐκφράσῃ εὐχὴν περὶ τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεως. Ἡ εὐχὴ αὕτη ἐπανελήφθη καὶ πάλιν σήμερον μὲ τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας.

«Ζητῶ, ἵνα ἡ Γαλλία συντελέσῃ εἰς τοῦτο, ἀποδεχομένη τὴν ἑλληνικὴν πρότασιν, πρότασιν πρόσκαιρον μέν, ἀλλὰ δικαιοτάτην ἐν τῷ συνόλῳ.

«Τοῦτο ζητῶ σήμερον. Διατί; Διότι παρουσιάζεται ἡ εὐκαιρία, τοῦ ὅτι ἡ εἰσήγησις τῆς προτάσεως ταύτης ἐγένετο ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ἤδη εναπόκειται εἰς ἡμᾶς νὰ λάβωμεν μέρος εἰς ταύτην. Θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, διότι μοὶ δίδεται ἡ εὐκαιρία αὕτη.

«Χαίρω διότι ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο σήμερον. Νομίζω, ὅτι μετὰ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου εἴπομεν, γεγονότα ὀλίγον τεταμένα, ὀλίγον κουραστικὰ καὶ ἄδικα, διότι ματαίως ἐζήτησα ἐν αὐτοῖς τὰ αἴτια, νομίζω λέγω, ὅτι θὰ ἦτο ὠφέλιμον νὰ δείξωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ἐν πάσῃ ἐξεγέρσει ἀναλαμβάνομεν τὴν παλαιὰν μέθοδον, συνισταμένην εἰς τὸ νὰ προστατεύωμεν τοὺς καταδυναστευομένους λαούς. Σᾶς προσφέρω, Κύριε Πρόεδρε τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ πιστοποιήσετε ὄχι μόνον διὰ λόγων, ὡς πράττω ἐγὼ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι ἡ Γαλλία εἶνε ἡ Γαλλία ἐκείνη, ἥτις βαδίζει ἀπαρεγκλίτως ἐπὶ τῆς ἰδίας ὁδοῦ καὶ ὅτι ἀκολουθεῖ πάντοτε τὰς ἰδίας παραδόσεις.»

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΟΣΤΥΠΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
"ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ„
1905

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Βος, ὁ Βουλγαροκτόνος.
ΔΡΑΞΑΝ, Βούλγαρος αἰχμάλωτος.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ, σύζυγός του.
ΡΕΝΑ, Βουλγαρὶς θεράπαινα αὐτοῦ.
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΞΙΦΙΑΣ ⎫
ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ ⎭ *Στρατηγοὶ τοῦ Βασιλείου.*
ΚΡΑΚΡΑΣ ⎫
ΙΒΑΤΣΗΣ ⎭ *Στρατηγοὶ Βούλγαροι*
ΘΕΡΑΠΩΝ τῆς Ἀβροκόμης.
ΑΓΓΕΛΟΣ
ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΟΣ Αος καὶ Βος.
ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ
ΦΥΛΑΞ
ΟΠΑΙΤΗΣ Βούλγαρος.
ΠΑΙΣ τοῦ Δραξάν

Στρατιῶται Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι. Συγκλητικοί.

Ἔτος δρωμένων **1006**.

ΠΡΑΞΙΣ Α΄.

Ἐν τῇ σκηνογραφίᾳ ἑκατέρωθεν ἐπικλινῆ ὑψώματα, καταλείποντα εἰς τὸ μέσον αὐλῶνα πολυκαμπῆ ἐγκαρσίως ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά, ἄνωθεν οὐρανὸς ἔναστρος. Ἐν τῇ σκηνῇ, πρὸς τὸ πρὸς τ' ἀριστερὰ βάθος, οἰκίσκος ἐν μέσῳ λόχμης, ἑκατέρωθεν συστάδες δένδρων. Εἰς τὸ μέσον, ἐγγύτερον πρὸς τὰ δεξιὰ παρασκήνια, παχὺς κορμὸς πεύκης..

ΣΚΗΝΗ Α΄.

Βούλγαροι στρατιῶται, ᾄδοντες καὶ χορεύοντες βουλγαρικὸν χορὸν ὑπὸ τοὺς ἤχους ἀσκαύλου.

ΣΚΗΝΗ Β΄.

ΔΡΑΞΑΝ. *(Περιτυλιγμένος διὰ ἐρυθροῦ μανδύου, φέρων κάλυμμα ἐκ δέρματος (σιάπκαν) ἐπὶ κεφαλῆς.)*
(κατ' ἰδίαν) Μ' ἄνδρας τοιούτους σκέπτεται ὁ Σαμουήλ,
ὁ ἄρχων τῶν Βουλγάρων, τὸν Βασίλειον
νὰ καταβάλῃ καὶ αὐτοκρατορικὸν
νὰ κατακτήσῃ θρόνον καὶ διάδημα. . . . . . .
(μεγαλοφώνως) Αἴ . . παύσατε! Ὁ οἶνος καὶ τὰ ᾄσματα
καὶ οἱ χοροὶ προσμένουν τοὺς πολεμιστὰς
μετὰ τὴν νίκην. Μὴ τὸν αὐτοκράτορα
ἐν μάχῃ ζῶντα συνελάβετε ; ἢ μὴ
εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὴν σημαίαν μας
ὑπερηφάνως ὕψωσεν ἀνδρείου χείρ ;
Προσέξατε. Ἐνέδρας δύο στήσατε

τὴν πρώτην πέραν τοῦ χειμάρου *(δεικνύει πρὸς τοὺς θεατάς.)* ἀκριβῶς
παρὰ τὴν λεωφόρον. Ἐὰν ἴδητε
πολλοὺς ἐν τάξει βαίνοντας πολεμικῇ,
πάσῃ δυνάμει τὴν ὁρμήν των ἀνακόψατε,
ἐὰν ὀλίγους, μὴ κωλύσητε ποσῶς.
Οἱ ἄλλοι βορειόθεν *(δεικνύων πρὸς τὸ βάθος)* τὰ ὑψώματα
φυλάξατε. Τὸ βλέμμα θέλω ἀετοῦ,
ὀξυκοΐαν λύκου ν' ἀποδείξητε.
Καὶ αὔριον, γενναῖοι Βούλγαροι, Δραξὰν
νὰ μή με λέγουν, ἂν δὲν πίῃ ἕκαστος
ἐντὸς κρανίου ἐχθρικοῦ τὸν οἶνόν του,
κι' ἂν δὲν χορεύσῃ τὸν βουλγαρικὸν χορὸν
ἐπὶ σωροῦ πτωμάτων, καὶ ἂν λάφυρα
δὲν φορτωθῆτε, ὅσα οὐδ' ὁ Συμεὼν
ὁ μέγας Τσάρ, κι' ὁ Κροῦμμος ὁ ἀδάμαστος
ἐκ τῶν Ρωμαίων ἥρπασαν. Ἀπέλθετε.
(οἱ στρατιῶται ἀπέρχονται δεξιόθεν καὶ ***ἀριστερόθεν)***
(βλέπων πρὸς τὴν δεξιὰν γωνίαν)
Ἔλθετε φίλοι. Ἔφυγον οἱ ὀχληροί.

ΣΚΗΝΗ Γ΄,

(Ἰβάτσης ὑψηλόσωμος, μὲ γενειάδα πλουσίαν ξανθὴν)
(Κρακρᾶς μέτριος, ἀλλ' εὐμελής, μὲ πυκνὸν βραχὺ μέλαν γένειον.)

ΙΒΑΤΣΗΣ. Δραξάν, τῶν μυστηρίων εἶσαι ὁ Θεός.
ΔΡΑΞΑΝ. Ἰβάτση, εἶσαι σκώπτης ἀδιόρθωτος
ΚΡΑΚΡΑΣ. *(παρατηρῶν κύκλῳ)* Ὡραία κρύπτη μαγισσῶν
ΔΡΑΞΑΝ. Καὶ σύ, Κρακρᾶ.

τὸ σοβαρὸν ἀφῆκες νὰ κουρεύηται.
ΚΡΑΚΡΑΣ. Μᾶς φέρεις νύκτα εἰς κρησφύγετον ληστῶν
ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἢ φωλεὰν ἐρώτων. . .
ΔΡΑΞΑΝ. Τὸ ἐμάντευσας.
ΙΒΑΤΣΗΣ. *(θέτων τὴν χεῖρα εἰς τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους)*
Δὲν συνειθίζω δὶς ν' ἀκούω σαρκασμοὺς
ΚΡΑΚΡΑΣ. Εἰς ἄνδρας τοῦ πολέμου ἀστειότητας;
ΔΡΑΞΑΝ. Ὁ τόπος οὗτος, ἄγριος κι' ἐρημικός,
ἐρώτων ἦτο φωλεά, πρὶν δίκτυον
τὸν καταστήσω κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ....
ΙΒΑΤΣΗΣ. *(παρατηρῶν ἀνησύχως)*
Ἀρχίζω νὰ πιστεύω, ὅτι τρέχομεν
ὀπίσω μαγευμένου, ἢ . . . .
ΚΡΑΚΡΑΣ. παραφρονος.
ΔΡΑΞΑΝ. Ἂν σχέδιον δὲν εἶχον μέγα κατὰ νοῦν,
Κρακρᾶ, κι' ἂν δὲν ἠγάπων τὴν πατρίδα μου
καὶ τῆς τιμῆς μου πλέον, ἴσως ἡ αἰχμὴ
τοῦ ξίφους εἰς τὰς ὕβρεις θ' ἀπεκρίνετο.
ΚΡΑΚΡΑΣ. Μεγάλους λόγους ἀποστρέφομαι, Δραξάν.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Δὲν λέγεις ἀπ' εὐθείας ὅ τι σκέπτεσαι;
ΔΡΑΞΑΝ. Τὸ ἄνθος τῶν ἀνδρείων τοῦ βουλγαρικοῦ
στρατοῦ ἀποτελοῦμεν. Τὴν ἀνδρείαν μας
ὁ τρόμος τῶν ἐχθρῶν μας μαρτυρεῖ. Καὶ νῦν
ἡμεῖς οἱ τρεῖς καὶ μόνοι μέγα ἔχομεν
νὰ πορισθῶμεν κλέος.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Τώρα σ' ἐννοῶ.
ΔΡΑΞΑΝ. Ἐκ τοῦ Κλειδίου, ἔνθα τὸ στρατόπεδον
τοῦ Σαμουήλ, ἐνταῦθα ἤλθομεν, οὐχὶ
χάριν λαφύρων ἀσημάντων.
ΚΡΑΚΡΑΣ. Πλὴν πρὸς τί;
ΔΡΑΞΑΝ. Ἀκούσατε. Ἐνταῦθα τὰ μεσάνυκτα
θὰ παγιδεύσω πρόσωπον σημαντικόν.

ΚΡΑΚΡΑΣ. Τὸν Νικηφόρον τὸν Ξιφίαν;
(Ὁ Δραξὰν **ἀνανεύει***)* Τὸν υἱὸν
τοῦ Ταρωνίτου;
ΔΡΑΞΑΝ. Ἄλλον καθυπέρτερον.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Τὸν Δαφνομήλην τότε, τὸν Εὐστάθιον....
ΔΡΑΞΑΝ. Ἀνώτερον ἀκόμη, μέγαν στρατηγόν.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Τότε δὲν μένει ἄλλος πλέον ἔκλαμπρος
τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ.
ΔΡΑΞΑΝ. Ὁ καὶ αὐτοῦ
κι' ὁμοῦ τῶν ἄλλων πάντων φοβερώτερος.
(ὁ Ἰβάτσης καὶ ὁ Κρακρᾶς ἐγείρονται ἔκπληκτοι).
ΙΒΑΤΣΗΣ. Αὐτός, ὁ αὐτοκράτωρ;
ΚΡΑΚΡΑΣ. Ὁ Βασίλειος;
ΔΡΑΞΑΝ. Αὐτός.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἂν τοῦτο κατορθώσῃς, σὺ Δραξάν,
θὰ εἶσ' ὁ πρῶτος πατριώτης Βούλγαρος.
ΚΡΑΚΑΣ. Σέ, βασιλέα θὰ κηρύξῃ ὁ Κρακρᾶς.
ΔΡΑΞΑΝ. *(καθ' ἑαυτὸν)* Ἐγγίζει ὅ τι ἡ ψυχὴ **ἐπόθησε.**
Κρακρᾶ, Ἰβάτση, ὁ Δραξὰν εὐγνωμονεῖ,
ἀλλὰ ὁ πατριώτης ἐξανίσταται.
Μὴ θρόνους, μὴ πρωτεῖα, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν
γνησίου πατριώτου ἐπισείετε.
Τιμή μου εἶνε τῶν ἀνδρείων ἡ τιμή,
(τείνων πρὸς ἀμφοτέρους τὰς χεῖρας)
κι' ἡ δόξα τῆς πατρίδος εἶν' ἡ δόξα μου.
ΙΒΑΤΣΗΣ. *(ἐγειρόμενος καθ' ἑαυτὸν)*
Ἀλώπηξ, τὸν Ἰβάτσην δὲν παραπλανᾷς.
ΚΡΑΚΡΑΣ. Ὁ Καῖσαρ, λέγει, ἔρχεται ἀφύλακτος
εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην τὴν σιωπηλήν,
ὁ φύσει τόσον προμηθεὺς καὶ ὕποπτος;

ΔΡΑΞΑΝ. Μὲ τόσην τέχνην ἡ παγὶς ἔχει στηθῇ,
ὥστε θὰ ἠπατᾶτο κι' ὁ διάβολος. *(μυστηριωδῶς)*
Μία γυνὴ τὸν σύρει....ὡς χρυσοῦς σταυρός.
(δεικνύων τὴν εἰκόνα).
Ἐντὸς ἐκείνου τοῦ οἰκίσκου ἡ παγίς.

ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἐβεβαιώθης ἂν θὰ ἔλθῃ ;

ΔΡΑΞΑΝ. Ἀσφαλῶς.
Εἰς τὴν κλεισοῦραν, ἥτις πρὸς τὰ βόρεια
τὴν λεωφόρον κλείει τὴν βασιλικήν,
ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης πέντε μίλια
ἀπέχουσαν, ὑπάρχει οἶκος πενιχρός,
μᾶλλον εἰπεῖν καλύβη, χρησιμεύουσα
σταθμὸς τῶν ἀγωγέων. Ὁρμητήριον
λαμπρὸν κατὰ τῶν πέριξ καὶ καταφυγὴ
τῶν κατασκόπων, οὓς ἐκεῖθεν ἔσπειρα
ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὴν ὀρεινὴν
Μακεδονίαν. Πανδοχεὺς καὶ κάπηλος
ὁ Πέτκος, εἷς γενναῖος Βούλγαρος, τυφλῶς
μὲ ὑπακούει. Οὗτος μοὶ ἀνήγγειλεν,
ὅτι ὁ Καῖσαρ θὰ διέλθῃ τῶν στενῶν
βαθεῖαν νύκτα κατὰ τὴν συνήθειαν
αὐτοῦ, μὴ ἔχων ἢ ὀλίγους συνοδούς.....

ΙΒΑΤΣΗΣ. Καὶ ἂν διέλθῃ τῶν στενῶν, πῶς πείθεσαι,
ὅτι ἐδῶ ὁ Καῖσαρ θὰ διευθυνθῇ ;

ΔΡΑΞΑΝ. Ἐντὸς ἐκείνου τοῦ οἰκίσκου ἔρωτος
ἑστία ἦτο, τὴν ὁποίαν ὁ Δραξὰν
κατέσβεσε κι' ἐκ νέου πάλιν ἧναψε.

ΚΡΑΚΡΑΣ, Πολὺ σοφὸς κατέστης, ὦ Δραξάν, ἀφ' ἧς
συνανεστράφης μὲ Ρωμαίους κι' Ἕλληνας,
ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ· μὲ παραβολὰς
λαλεῖς κι' ἀλληγορίας.....

ΔΡΑΞΑΝ. Ἂν αἰχμάλωτος
ὑπῆρξα τῶν Ρωμαίων, γνώριζε καλῶς,
ὅτ' ἐγενόμην σοῦ ὠφελιμώτερος
εἰς τὴν πατρίδα. Τίς τὰς σκέψεις τῶν ἐχθρῶν
καὶ τὰς κινήσεις καὶ αὐτὰ τὰ σχέδια
ἀποκαλύπτων ἐματαίου τοὺς σκοποὺς
τοῦ ἀκαθέκτου Καίσαρος ; Θρασύτερον
ἐμοῦ τίς ἄλλος τὴν ὀργήν του ἀψηφεῖ,
ὅστις, ἀφήσας πλούτη, τέκνα, σύζυγον,
χάριν τοῦ ἔθνους δραπετεύω, καὶ ἐδῶ
νὰ μετρηθῶ μ' ἐκεῖνον νύκτωρ ἔρχομαι;

ΚΡΑΚΡΑΣ. Μὰ ἐπὶ τέλους, ἄφες πρὸς στιγμὴν
τὰς μεγαλαύχους φράσεις καὶ ἐξήγησον
τί σχέσιν ἔχει ὁ οἰκίσκος πρὸς ἡμᾶς.

ΔΡΑΞΑΝ. Θὰ σᾶς τὸ εἴπω. Ὅταν ὡς αἰχμάλωτος
πολέμου ὡδηγήθην ἐκ τῶν Βοδενῶν
παρὰ τὴν λίμνην Βόλβην, τρία μίλια
μακρὰν ἐντεῦθεν πρὸς ἀνατολάς,
(δεικνύει τὸν οἰκίσκον) ἐκεῖ
κατῴκει κόρη, ἧς τὸ κάλλος εἷλκυε
τὸ θάμβος. Κατὰ τύχην κάπρους κυνηγῶν
κι' ἐλάφους εἰς τὰ πέριξ, δὶς αἰχμάλωτος
κατέστην, καθὼς εἶδον ταύτην πρὸ ἐμοῦ,
μὲ κόμην λελυμένην, τερετίζουσαν
ἐρώτων ᾆσμα, μὲ φωνὴν μελισταγῆ,
πτερόποδα πηδῶσαν τὸ ῥυάκιον,
ἵνα συλλέξῃ ἀνεμώνας ἐρυθρὰς
κι' εὐώδη ἴα. Λευκοφόρος ἄγγελος
μ' ἐφάν' ὅτι κατῆλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν
ἵνα τὴν γῆν ἐνδύσῃ μ' ἀγαλλίασιν.
Καὶ ἐθεώμην ἐνεὸς κι' ἀκινητῶν
αἰδημοσύνην κόρης καὶ ἁγνότητα

ἀγγέλου, μελῳδίαν γοητευτικὴν
ἐρώσης ἀηδόνος, ὅ τι ἔξοχον
ἠδύνατό τις νὰ θαυμάσῃ ἐν τῇ γῇ....

ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἀπὸ κακοῦ εἰς χεῖρον. Ἐρωτόληπτος. . . .

ΚΡΑΚΡΑΣ. Κι' ἡ κόρη σ' εἶδε, σ' ἀγαπᾷ, . . . τὴν ἀγαπᾷς. . .

ΙΒΑΤΣΗΣ. Καὶ οὕτω τελειώνει τὸ εἰδύλλιον.

ΔΡΑΞΑΝ. Ἠγάπα ἄλλον. Ἀλλὰ τί ἐσήμαινε;
Νὰ ἀνατρέψω ἤμην ἱκανὸς τὸ πᾶν.
Ἡ Ἀβρακόμη ἰδική μου ἔπρεπε
πάσῃ θυσίᾳ σύζυγος νὰ καταστῇ.
Ἐγνώρισα ἐκ τύχης τὸν ἀντεραστήν.
Φαντάσθητε. Πᾶς ἄλλος, ἄπελπις, μακρὰν
θὰ ἔφευγεν ἐκ φόβου ἢ συνέσεως.

ΙΒΑΤΣΗΣ. Κι' ἐπέμεινας;

ΔΡΑΞΑΝ, Βεβαίως.

ΚΡΑΚΡΑΣ. Τ' ἀποτέλεσμα;

ΔΡΑΞΑΝ. Θὰ μάθῃς μετ' ὀλίγον. Τὸν ἀντεραστὴν
θὰ ἠδυνάμην νὰ φονεύσω μάλιστα,
ἀλλὰ συνεῖχον δύο λόγοι ἰσχυροί.
Ἡ Ἀβρακόμη θὰ μ' ἐμίσει· κάκιστον.
Τόσον δ' ἐμίσουν ἐξ ἑτέρου, καὶ μισῶ
καὶ θὰ μισῶ, ἐν ὅσῳ ζῶ κι' αἰσθάνομαι,
ἐκεῖνον, ὥστε, ἵνα τὸν ἐκδικηθῶ,
ὅσον ἐπόθει ἡ ψυχή, δὲν ἔπρεπε
νὰ θανατώσω μόνον μ' ἕνα θάνατον....
Ἐπόθουν νὰ σπαράξω τὴν καρδίαν του
καὶ νὰ νεκρώσω ἐν αὐτῷ πᾶσαν χαράν,
μὲ θλίψεις νὰ μαράνω τὰς ἐλπίδας του
ἐν πρώτοις, εἶτα νὰ φονεύσω τὴν ψυχήν,
ἐξευτελίζων κι' ἀμαυρῶν τὴν δόξαν του,
καὶ τελευταῖον τὴν ζωὴν τὴν μισητὴν

μ' αὐτὸ τὸ ξίφος ν' ἀφαιρέσω, παίγνιον
ἀφοῦ τὸν καταστήσω, θῦμα ἐμπαιγμοῦ
τοῦ ὄχλου τῶν Βουλγάρων, σύρων ὄπισθεν
τοῦ ἵππου μου δεσμώτην θριαμβευτικῶς.

ΚΡΑΚΡΑΣ. Ἀλλὰ τίς εἶνε ὁ ἐχθρός;

ΙΒΑΤΣΗΣ Τί ἔπραξεν;

ΔΡΑΞΑΝ. Τί ἔπραξεν Ἰβάτση; Κατ' ἐμοῦ οὐδεὶς
ὁμοίαν ὕβριν νὰ τολμήσῃ δύναται.
Μ' ἐξευτελίζει· ἔπειτα μ' εὐεργετεῖ.
Εἰς χάριτας κι' εὐνοίας μεγαλόδωρος
ἀντιφιλοτιμεῖται πάντων νικητὴς
ν' ἀναδειχθῇ, κι' ἐνταῦθα *(δεικνύει τὸ στῆθος του)*
κάμινον πυρὸς
καὶ μίσους σκανδαλίζει ἀδιάλειπτον,
μ' ἑκάστην νέαν εὔνοιαν καὶ δωρεάν.

ΚΡΑΚΡΑΣ. Ἀλλ' ἕνα μόνον τόσον μεγαλοπρεπῆ
γνωρίζω. Τὸν Ρωμαῖον αὐτοκράτορα.

ΔΡΑΞΑΝ, Κι' αὐτὸς ἂν εἶνε;

ΚΡΑΚΡΑΣ. Ὑψηλὰ φιλοδοξεῖς.

ΙΒΑΤΣΗΣ *(εἰρωνικῶς)*. Τὴν ἐρωμένην Καίσαρος ἐπόθησας.

ΚΡΑΚΡΑΣ *(ἀπειλητικῶς)*. Διὰ τοὺς ἔρωτάς σου εἴμεθα ἐδῶ;

ΔΡΑΞΑΝ. Οἱ ἔρωτές μου πρὸ πολλοῦ ηὐτύχησαν.

ΙΒΑΤΣΗΣ. Κι' ἡ Ἀβροκόμη;

ΔΡΑΞΑΝ. Ἐνυμφεύθη τὸν Δραξάν.

ΙΒΑΤΣΗΣ *(θαυμάζων)*. Τῆς μεγαλοφυΐας εἶσαι ἥλιος.

ΚΡΑΚΡΑΣ *(σαρκαστικῶς)*. Καὶ πόσην προῖκα ἔδωκεν ὁ βασιλεύς.

ΔΡΑΞΑΝ. Τί προῖκα! Οὗτος ἀγνοεῖ καὶ τ' ὄνομα
τῆς γυναικός μου *(ἔκπληξις)*.

ΙΒΑΤΣΗΣ *(τρίβων τὰς χεῖρας)*. Διηγήθητι λοιπόν,
γυναικοπλάνε, τὰς ῥᾳδιουργίας σου.

ΔΡΑΞΑΝ. Ἡ Ἀβρακόμη ὡς ἀξιωματικὸν
ἁπλοῦν τὸν βασιλέα ἐθεώρει.

ΚΡΑΚΡΑΣ. Πῶς ;

ΔΡΑΞΑΝ. Ἁπλούστατα. Ὁ Καῖσαρ, μισογύνης ὢν
εἰς ἄκρον, ἐφοβεῖτο καὶ ἀπέστεργε
τ' ὡραῖον φῦλον, τῆς μητρὸς Θεοφανοῦς
τὰς ἀκολάστους πράξεις ἐνθυμούμενος.
Τυχαίως ὅμως ἐπιστρέφων ἐκ Σερρῶν
ἐν ὥρᾳ θέρους, κεκμηκώς, ἐστάθμευσεν
ἐνταῦθα. Περὶ δείλην θύελλα σφοδρὰ
τὸ ῥεῦμα τῶν χειμάρρων ἑκατέρωθεν
ὀγκώσασα βιάζει θέλοντα καὶ μὴ
τὸν Καίσαρα νὰ μείνῃ. Τὴν ἐπαύριον
ἐρωτευμένος ἔφευγεν ὁ βασιλεύς,
χωρὶς νὰ φανερώσῃ τοῖς ξενίσασι
τ' ἀξίωμά του. Νύκτα σκοτεινὴν ἐδῶ
τυχαίως ἐπλανώμην. Αἴφνης ψίθυρος
τὰ ὦτα πλήττει. Πλησιάζω. Πῶς νεκρὸς
δὲν πίπτω ἦτο θαῦμα. Τῶν ὀνείρων μου
ἡ κόρη εἰς τὰς ἀγκάλας ἄλλων! Πρὸς στιγμὴν
λιποψυχῶ καὶ μένω στήλη ἅλατος.
Συνῆλθον. Νέφος αἵματος τοὺς ὀφθαλμοὺς
καλύπτει. Ἤμην μανικός. Τὸ ξίφος μου
γυμνὸν ἠπείλει θάνατον, ἀλλ' ὁ Σατᾶν
μ' ἐνέπνευσεν ἰδέαν ἐκδικήσεως
φοβερωτέραν. Κάτοχος τῶν μυστικῶν
τοῦ Καίσαρος ἐρώτων, ἤμην κύριος
αὐτοῦ. Συνεκρατήθην, πνίγω τὴν ὀργήν.
Τὸν ἔρωτά των ὅρκοι καὶ ἐνθύμια
ἐπισφραγίζουν· ἀργυροῦν ἐγκόλπιον
ἐκείνη τῷ προσφέρει, καὶ χρυσοῦν σταυρὸν
ἐκεῖνος δίδει ἀρραβῶνα πίστεως.
Τὸ σχέδιόν μου κατηρτίσθη. Ἄγνωστος
ἐξ ἰδιοτροπίας ὁ Βασίλειος

νὰ μείνῃ θέλων, ὡς ἀξιωματικὸν
τοῦ βασιλέως ἑαυτὸν παρέστησεν
Εἰς χεῖράς μου τὴν νίκην ἦγεν ἀσφαλῶς.
Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἔρχομαι ἐδῶ·
τὴν Ἁβροκόμην εὗρον: «Ἦλθον ἄγγελος
«κακῶν. ἐκεῖνος,» λέγω, «ὁ Βασίλειος
«ἀπέθανεν». Ἐκείνη ἄφωνος σιγᾷ.
πρὸ τῶν εἰκόνων σιγαλῶς προσεύχεται
Δὲν ὀλολύζει· δὲν στενάζει· ἔμενε
βωβὴ ἐπὶ ἡμέρας, Ψεύδη ἔπλαττον
περὶ τῆς γενομένης δῆθεν μάχης, πῶς
ξιφήρης ὥρμα, πῶς τὸν τρόμον ἔσπειρε
τοῖς πολεμίοις, τέλος πῶς ψυχορραγῶν
μακρὰν τῆς μάχης, ὅπου τὸν μετήνεγκον
μεγάλως κινδυνεύσας, μὲ ἐξώρκισε
πρὶν ἀποθάνῃ, ν' ἀποδώσω τῇ μνηστῇ
τὸν ἀρραβῶνα κι' ἀργυροῦν ἐγκόλπιον,
καὶ πῶς λησταὶ ἐξαίφνης, ἐν καιρῷ νυκτὸς
ἐπιπεσόντες, πάντα δῆθεν μ' ἥρπασαν...
Τοιούτους μύθους ἔπλαττον, ἀλλὰ αὐτὴ
οὐδὲν ἀκούει. Ἀπελπίσας τέχνασμα
διανοοῦμαι κι' ἐφαρμόζω αὐθωρεί.
Διὰ ληστῶν Βουλγάρων τὴν ἀπήγαγον
εἰς τὸν Βερτίσκον, ἔνθα ἐλευθερωτὴς
ἐξαίφνης ἐπεφάνην.

ΙΒΑΤΣΗΣ Εἶσ' ἀμίμητος

ΚΡΑΚΡΑΣ. Καὶ τώρα τίνα σκευωρίαν;
(Ἀκούονται ἔξωθεν ὑπόκωφοι κρωγμοὶ νυκτοκόρακος)
Σὺ Κρακρᾶ
τὴν λεωφόρον *(δεικνύει πρὸς τοὺς θεατάς)*·
(πρὸς τὸν Ἰβάτσην) σύ, πρὸς τὰ ὑψώματα.
(δεικνύει πρὸς τὸ βάθος).
(Ὁ Κρακρᾶς καὶ ὁ Ἰβάτσης ἐξέρχονται δρομαῖοι).

ΣΚΗΝΗ Δ΄.

(Δραξὰν καὶ Ῥένα)

ΔΡΑΞΑΝ *(παρατηρῶν ἔξω τῶν ἀριστερῶν παρασκηνίων).* Ἡ Ῥένα!

ῬΕΝΑ Μήπως σὲ δυσαρεστῶ, Δραξάν;

ΔΡΑΞΑΝ. *(ἀσπαζόμενος αὐτὴν)* Σύ, φίλη μου; Ἐν τούτοις....

ῬΕΝΑ Δὲν μ᾿ ἀνέμενες.

ΔΡΑΞΑΝ. Εἶν᾿ ἀληθές. Τοιαύτην ὥραν.

ῬΕΝΑ Συνεργὸς κι᾿ ἐγὼ ὑπῆρξα τῆς πλεκτάνης, πέμψασα τῆς Ἀβροκόμης τὸν χρυσοῦν σταυρὸν πρὸς τόν...

ΔΡΑΞΑΝ *(σπεύδων κλείει τὸ στόμα της)* Σιώπα Ῥένα.

ῬΕΝΑ *(χαμηλοφώνως)* Πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἐκ τοῦ λαιμοῦ της τὸν ἀφήρεσα χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ. *(ὡσεὶ **ἀναμνησθεῖσα**)* Ἐλησμόνησα, Δραξάν, θὰ ἔλθῃ ἡ σύζυγός σου.

ΔΡΑΞΑΝ. Παρεφρόνησας;

ῬΕΝΑ Ἐντὸς μικροῦ θὰ ἔλθῃ.

ΔΡΑΞΑΝ. Τί ζητεῖ ἐδῶ;

ῬΕΝΑ Τὴν σύρει φαντασία ἰδιότροπος,

ΔΡΑΞΑΝ. Ἢ ἀναμνήσεις ἔρωτος ἁμαρτωλοῦ.

ῬΕΝΑ Ἀδυναμία γυναικός. Συγχώρησαι.

ΔΡΑΞΑΝ. Θὰ τὴν φονεύσω, ἂν ἀκόμη ἀγαπᾷ αὐτόν.

ῬΕΝΑ. *(κατ᾿ ἰδίαν)* Θὰ τὴν φονεύσῃ *(βλέπουσα πρὸς τὰ ἔξω **ἀριστερὰ**)* ἴδε ἔρχεται.

ΔΡΑΞΑΝ. *(παρατηρῶν)* Εἶνε αὐτή. Ἀθλία. *(πρὸς τὴν Ῥέναν δεικνύουσαν τὸ βαθος δεξια)* κρύφθητι ἐκεῖ. *(ἀποσύρεται ἡ Ῥένα καὶ εἶτα ὁ Δράξαν).*

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ ΘΕΡΑΠΩΝ

(Εἰσέρχεται ἡ Ἀβροκόμη μετὰ τοῦ θεράποντος, ὅστις ἐμβαίνει εἰς τὸν οἰκίσκον).

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Βοήθησόν με, ἅγιε Δημήτριε μεγαλομάρτυς, μυροβλῆτα. Τοῦ Χριστοῦ γλυκεῖα μῆτερ, φώτισον τὴν δούλην σου ἣν μαῦραι προαισθήσεις παρακολουθοῦν νύκτα κ᾿ ἡμέραν· ἣν ταράττουν ἔνοχοι δαιμόνων φαντασίαι, πόθοι φλογεροί, τῆς ἁμαρτίας οἱ ζοφώδεις πρόσκοποι. Παρθένε, τῶν ἀγγέλων δόξα καὶ τιμή, τῶν θλιβομένων ἡ χαρά, ἡ ἄγκυρα τῆς σωτηρίας τῶν τοῦ πάθους ναυαγῶν, ἀπόδος τὴν γαλήνην τῆς καρδίας μου· τὴν φλόγα σβέσον, ἥτις κόλασιν ἐδῶ ἀνάπτει ἁμαρτίας πυρπολοῦσάν με ἀκαταπαύστως. Σύζυγον πρὸ τοῦ βωμοῦ εἰς τῶν γονέων τὰς εὐχὰς ὑπείκουσα τὸν σώσαντά με ἀπὸ τῶν ληστῶν Δραξὰν ἐδέχθην. Τῷ ὡρκίσθην ἀφοσίωσιν. Θεέ, πλὴν ἡ καρδία πλήρης τῆς μορφῆς

τοῦ Βασιλείου μένει. Φεῦ ! ἀπέθανεν,
ἀλλ' ἡ ἀνάμνησίς του ζῇ ἐν τῇ ψυχῇ
τῆς Ἀβρακόμης. Ζῇ, ἂν καὶ ἀπέθανε
καὶ τὸ καθῆκον δὲν ἰσχύει τὸν νεκρὸν
ν' ἀποδιώξῃ ἐκ τῆς φαντασίας μου,
κι' ἡ πίστις, ἣν ὡρκίσθην καὶ ἣν χρωστεῖ
πᾶσα γυνή, ἁγίου γάμου στέφανα
περιβληθεῖσα, νὰ φρουρῇ ἀδυνατεῖ
τὰ βάθη τῆς καρδίας ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός,
ὃν ὁ Θεὸς μοὶ δίδει. Ὁ Βασίλειος
ἐν τῇ καρδίᾳ λάμπει, κι' ἡ εἰκὼν αὐτοῦ
ἐν τῇ ψυχῇ μου συνυφάνθη, ἄφθιτος·
(καθ' ἑαυτὸν ἐν ἀπογνώσει).

ΔΡΑΞΑΝ. Ὢ ! ὢ ! μανίας φάντασμα, μακρύνθητι

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Θεέ μου, ποία ἄβυσσος ἁμαρτιῶν
ἐδῶ μὲ σύρει ὡς θεοκατάρατον ;
Ἐδῶ τί θέλω ; Τί ζητῶ ; Φρενοπαθὴς
ποῦ τρέχω οὕτω ἐν νυκτὶ τοῦ οἴκου μου
μακρυνομένη ; Πόσον ἄλλοτε φαιδρὰ
ἡ κατοικία αὕτη μοὶ ἐφαίνετο,
Ἐλπίδων οὐρανίων σκήνωμα σεμνόν,
παράδεισος γαλήνης καὶ ἁγνότητος.
Ἡ φύσις κύκλῳ ἐμειδία θελκτική,
ὡσεὶ μὲ τὴν ψυχήν μου συνηγάλλετο,
κι' εἰς τὴν κοιλάδα τὴν χαράν μου ἡ ἠχὼ
ἀντιλαλοῦσα μετ' ἐμοῦ συνέπαιζεν.
Εἰς τ' ᾄσματά μου εὔλαλος ἡ ἀηδὼν
ἀπήντα ἐκ τῆς λόχμης, κι' ἐψιθύριζε,
λικνίζουσα τὰ κρίνα, αὔρα ἁπαλή.

ΔΡΑΞΑΝ. *(καθ' ἑαυτόν).* Αὐτόν, αὐτὸν λατρεύει. Ἄθλιος ἐγώ!

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Κοιλάς, ὡραία τότε, ἀποτρόπαιος
κατέστης. *(πρὸς τὸν οἰκίσκον).*

Τώρα ἐκ καρδίας σὲ μισῶ,
ὅσον σ' ἠγάπων ἄλλοτε, οἰκίσκε μου
ἐρειπεινέ, τῶν πόθων τῆς παρθενικῆς
καρδίας μάρτυς. Σὲ μισῶ. Ἐξύπνησας
τὴν μνήμην, ἥτις ἐκοιμᾶτο πρὸ πολλοῦ,
πληγὴν ἐπουλωθεῖσαν ἀνεσκάλευσας.

ΔΡΑΞΑΝ *(ἐξερχόμενος).* Ἂς τελειώσῃ ἡ φρικώδης **βάσανος.**
Σὺ Ἀβροκόμη ;

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Ὁ Δραξάν, θεέ !

ΔΡΑΞΑΝ. Ἐγώ.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ *ἀνήσυχος).* Σύ ; Δυστυχία! Οἰωνὸς **ἀπαίσιος!**

ΔΡΑΞΑΝ. *(ζοφερός).* Θὰ γείνῃ πρᾶγμα, ἂν μὴ **ἀπολογηθῇς!**

ΑΒΡΟΚΟΜ. Ταλαίπωρε! Γνωρίζεις ποῖος κίνδυνος. . .

ΔΡΑΞΑΝ *(διακόπτων ὀργίλως).* Γνωρίζω τί σὲ φέρει ἔκφρονα

ΑΒΡΟΚΟΜ. Γνωρίζεις ;καὶ δὲν χαίρεις, ὦ ἀχάριστε ;

ΔΡΑΞΑΝ. *(ἔξαλλος)* Ὁ χάρων νὰ σοὶ δώσῃ τὴν χαράν του, **γύναιον.**

ΑΒΡΟΚΟΜ. *(συμπλέκουσα τὰς χεῖρας θλιβερῶς).*
Μ' ὑβρίζ' ὁ σύζυγός μου, ὦ ἀρὰ θεοῦ !

ΔΡΑΞΑΝ. Ἡ σὴ ἐνταῦθα παρουσία ἔγκλημα.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Φαινόμενα δικάζεις, δικαστὴς λαμπρός.

ΔΡΑΞΑΝ. Σὲ συλλαμβάνω νύκτα εἰς τὴν ἔρημον.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Τὸν λόγον τῶν πραγμάτων οἱ σοφοὶ ζητοῦν,

ΔΡΑΞΑΝ. Κι' οἱ ἄφρονες μὲ λόγους παγιδεύονται.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Ὑπὲρ τὴν κεφαλήν σου εἶν' ὁ θάνατος.

ΔΡΑΞΑΝ. Τί λέγεις Ἀβροκόμη ; Τί παραληρεῖς ;

ΑΒΡΟΚΟΜ. Φύγε ταχέως, ὦ Δραξὰν Ἂς φύγωμεν.
(θέλει νὰ τὸν περιπτυχθῇ).

ΔΡΑΞΑΝ. Μακράν μου, ὄφι *(καθ' ἑαυτόν).*
Προδοσίαν δισρῶ.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Σὲ ἱκετεύω φύγε.

ΔΡΑΞΑΝ. *(βαθυφώνως).* Τί σὲ ἔφερεν
ἐδῶ ;

(Ἕπεται συνέχεια εἰς τὸ **προσεχὲς**)

Ο ΑΙΤΙΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΡΡΩΜΑΝΙΚΗΣ ΕΡΙΔΟΣ

«Οὐδεὶς λαὸς ἔβλαψε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τόσον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὅσον οἱ Τοῦρκοι, οἱ Βούλγαροι καὶ ἰδίως οἱ Ρῶσσοι, οἵτινες προσπαθοῦσι ν' ἁρπάσωσι τὰ πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων καὶ Ἀλεξανδρείας, νὰ καταλάβωσι τὰς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἑλληνικὰς χώρας καὶ νὰ ἐκμηδενίσωσι τοὺς Ἕλληνας ὡς ἔθνος».

Μετὰ τὴν ἐν Ἀβαζίᾳ συνέντευξιν τῶν βασιλέων Ρωμουνίας καὶ Ἑλλάδος, ἐπῆλθε καλλιτέρευσις τῶν σχέσεων τῶν δύο μὴ σλαυϊκῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, αἵτινες εἶχον διακοπῇ ἢ ἦσαν τεταμέναι πρὸς μὲν τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως Ζάππα, πρὸς δὲ τὴν δούλην Ἑλλάδα, δηλ. τὰ ἑλληνικὰ Πατριαρχεῖα, ἕνεκεν τῆς ἀνόμου καὶ ἀδίκου ἁρπαγῆς ὑπὸ τοῦ Κούζα τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ μοναστηρίων αὐτῶν. Ἡ συνέντευξις αὕτη, ἥτις πολλὰ τὰ καλὰ προοιωνίζετο καὶ θὰ ἐπέφερεν, ἐὰν δυστυχῶς μὴ ἐπενέβαινον καὶ διετάραττον τὴν συνεννόησιν ἐνδιαφερόμενοι δεύτεροι, οὐδόλως ἤρεσε τοῖς ἐν Πετρουπόλει. Πρὸς ἐκμηδένισιν δὲ ταύτης ἢ εἰς τὴν ἐπ' ἀόριστον ἀναβολὴν αὐτῆς πάντα λίθον ἐκίνησαν· αὐτὸς ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας περιῆλθε τὰς αὐλὰς Βελιγραδίου καὶ Σοφίας, πείθων συνδιαλλαγὴν καὶ συνεργασίαν, ἥτις, προσωρινῶς τελεσθεῖσα, διελύθη ὡς ἱστὸς ἀράχνης μετ' ὀλίγον, καθότι ἀδύνατος τυγχάνει πᾶσα συνεννόησις μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Σέρβων, ὡς ἐκ τοῦ διαμφισβητουμένου βιλαετίου Σκοπείων, ὅπερ δι' αὐτοὺς ἐστὶ τὸ μῆλον τῆς ἔριδος. Ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρεσβευτοῦ Ζηνόβιεφ ἀνεζωπύρουν τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος διὰ τῆς ὑποκινήσεως τοῦ κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος. Ὁ Ζηνόβιεφ ἔνθερμος προστάτης τῶν ρωμουνικῶν ἀξιώσεων, ὑπεστήριξε τὸν πρέσβυν τῆς Ρωμουνίας Λαχωβάρην οὐχὶ ἐκ καλῶν προθέσεων πρὸς αὐτοὺς (διότι ἂν ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τοιούτων ἠδύνατο τελεσφορώτερον καὶ κάλλιστα νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ αὐλῇ του, ὅπως εἰς τοὺς ἐν Βεσσαραβίᾳ βιοῦντας Ρωμούνους ἐπιτραπῇ, ἵνα αἱ ἐν τοῖς ναοῖς αὐτῶν ἱεροτελεστίαι γίνωνται οὐχὶ ἐν τῇ σλαυϊκῇ

ἀλλὰ ἐν τῇ ρωμουνικῇ γλώσσῃ, ὡς καὶ ἡ διδασκαλία ἐν τοῖς σχολείοις οὐχὶ ρωσσιστὶ ἀλλὰ ρωμουνιστί), ἀλλὰ πρὸς βλάβην αὐτῶν καὶ ἡμῶν. Γνωστὴ εἶνε ἡ σκανδαλώδης διαγωγὴ τοῦ πρέσβεως τῆς ὁμοδόξου Ρωσσίας πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὅν εἰς κατωτέραν μοῖραν θέτει τοῦ Βουλγάρου Ἐξάρχου, μισῶν αὐτὸν ὡς Ἕλληνα πατριάρχην καὶ ὡς μὴ θέλοντα νὰ ᾖ νευρόσπαστον τῶν ἀντεθνικῶν καὶ παραλόγων ἀπαιτήσεων καὶ διαταγῶν του. Ἐδημιούργησε καὶ ὑπέθαλψε τὸ κουτσοβλαχικὸν ζήτημα ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ πρὸς ἐξασθένησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ρωμουνίας ἀφ᾽ ἑνός, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Σλαυϊσμοῦ, δυστυχῶς συνεργούντων ἀνουσίως καί τινων μυωπούντων Ρωμούνων πολιτικῶν. Ἃς μὴ διαφεύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν φίλων Ρωμούνων, ὅτι ἡ Τουρκία εἶνε κράτος καταρρέον καὶ ὅτι προώρισται νὰ ἐκλείψῃ, ὥστε πᾶσα συνεννόησις μετ᾽ αὐτῆς οὐδὲν κέρδος θὰ ἐπιφέρῃ τοῖς ἐν Βουκουρεστίῳ, πᾶσα δὲ ἐξασθένησις τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπιφέρει τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Σλαυϊσμοῦ, πράγματος πρὸ πολλοῦ ἤδη γνωστοῦ τοῖς Ρώσσοις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν Ρωσσίᾳ θεωροῦσι τὴν Βουλγαρίαν ὡς ρωσσικὸν κυβερνεῖον, ὅπερ ἐν πάσῃ ὥρᾳ καὶ στιγμῇ δύνανται νὰ καταλάβωσι, ἄλλως τε αὐτῶν τῶν Βουλγάρων θεωρούντων ὡς τοιαύτην τὴν πατρίδα αὐτῶν, προσπαθοῦσι παντὶ σθένει, ἐὰν μὲν δύνανται αὐτοὶ οὗτοι, βοηθοῦντες, ἐὰν δὲ ἀδυνατῶσι, διὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ὅπως αὐξήσωσι τὴν Βουλγαρίαν καὶ δημιουργοῦντες κάτωθεν τῆς Ρωμουνίας νέαν Ρωσσίαν, ἀπαιτοῦσαν τὴν Δόμπρουτζαν, σκοπὸν ἔχουσι κυριολεκτικῶς νὰ πνίξωσι τὴν Ρωμουνίαν. Τουναντίον δὲ πᾶσα συνεργασία Ἑλλήνων καὶ Ρωμούνων, οὓς θεωροῦσιν οἱ Ἕλληνες φύσει συμμάχους, ἐπειδὴ εἰς οὐδὲν συγκρούονται τὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων, δύναται νὰ καταστῇ πολλῶν καλῶν πρόξενος· ὡς ἡ ἐδαφικὴ ἐπέκτασις τῆς Ρωμουνίας διὰ τῆς παραχωρήσεως τοῦ τετραγώνου Ρουχτσοὺκ—Βάρνης, ἡ κατὰ θάλασσαν ἰσχὺς τῶν Ρωμούνων καὶ ἡ κατὰ ξηρὰν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, ἥτις εἶνε δυνατὴ ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου τῶν προϊόντων τῆς Ρωμουνίας καὶ Ἑλλάδος, ἐνῷ μετὰ τῆς Βουλγαρίας, ὡς ἐκ τῆς ταὐτότητος τῶν προϊόντων τῶν παραγομένων ἐν ταῖς χώραις ταύταις, ἔσεται μικρά. Τέλος διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς ἐλευθέρας παρὰ τῇ δούλῃ Ἑλλάδι δύνανται εὐκόλως νὰ λυθῶσι τό τε μοναστηριακὸν ζήτημα καὶ τὸ κουτσοβλαχικόν. Τοιαύτη συμμαχία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωμουνίας θὰ ἦτο σεβαστὴ παρὰ τῆς σλαυϊκοῖς κρατιδίοις.

Ἐν Πετρουπόλει 15 Ἰουνίου 1905

Κωνσταντῖνος Ἀλεξάνδρου
Περικλείδης

ΕΙΣΦΟΡΑΙ

ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ
ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου μέχρι τέλους Ἰουνίου 1905.

Κωνστ. Οἰκονομίδης (Πετρούπολις) Δρ. 24 05. Στεφ. Α. Τιλιακὸς (Πετρ.) δρ. 6.55. Νομικὸς Σ. Κυράνης (Πετρ) δραχ. 6.55, Ἱλαρίων Βασδέκας (Πετρ.) δραχ. 6.55. Ἀντ. Κουμπαρᾶς (Πετρ.) δρ. 6.55. Γεώργ. Ι. Μπίλης (Πετρ.) δρ. 6.50 Μιχ. Φ. Χατζηθεοδώρου (Πετρ.) δρ. 6.50 Ἐμ. Φ. Καραντώνης (Πετρ.) δρ. 6.50. Νικ. Κουμπαρᾶς δρ. 6.55. Ἀλεξ. Μερκάτης (Ἀθήνησι) δρ. 5.— Ι. Α. Σ. (Τύρναβον—Βουλγαρίας) δραχμὰς 42.15. Κωνσταντῖνος Χ. Λευΐτης ἐξ εἰσφορῶν διαφόρων (Μαϋκόπ.) δραχμὰς 1097.85. Ἀλέξαν. Σαχίνης (Βουδαπέστη) δρ. 195.25.

Βλαδήμηρος Ὀσκάρεβιτς (Πετρούπουλις) δρ. 34.40. Ἠλίας Κυράνης (Πετρ.) δρ. 11.10. Δήμαρχος Αἰγινίου (Καλαμπάκα) δρ. 50. Ὁ ἐν Αἰγύπτῳ Μακεδονικὸς Σύλλογος (Ἀλεξάνδρεια) δρ. 128.10. Κωνστ. Δούνιας (Μπιστρέτς) δρ. 25.60. Γ. Κατσούλης (Μασεκέσε) δρ. 631.70 Μιχ. Τσιπότης (Μασ.) δρ. 32.20. Ἰω. Κάσσιος (Μασ.) δραχ. 32.20. Ἐπιτροπὴ Ἐθνικῆς Ἀμύνης (Δουρμπὰν) δραχ. 421 80.

Ἀνώνυμος (Κωνσταντινούπολις) δρ. 25.60. Μάρκος Καραβίας (Βραΐλα) δρ. 100. Δημ. Ταβανιώτης (Καύκασος) δρ. 63.35. Χ. Μακρῆς (Ρέθυμνος) δρ. 5. Εὐστ. Ἀδριανὸς (Ἀθήνησι) δρ. 3. Ἀνώνυμος (Κων/πολις) δρ. 12.50. Ἀν. Γ. Λιβιεράτος (Ἀθήνησι) δρ. 1000. Α. Μάλτος (Ὀδησσός) δρ. 16.75, Ἠπειρωτικὴ Ἀδελφότης (Ἀθηνῶν) δρ. 60. Ἐπιτροπὴ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης (Δουμπὰν) δρ. 257.90. Ἀρσ. Στρατῆς (Κέϊπ—Τάου) δρ. 100 10. Εὐστ. Ἀδριανὸς Ἀθῆναι δρ. 3. Ἰω. Μιχαλέτος (Λουρένσο-Μαρκὲς) δρ. 11.15. Μηνᾶς Κουκούλης (Ἅγιος Λουδοβῖκος Ἀμερικῆς) δρ. 13.40. Νικ. Λοράνδος (Ἅγ. Λουδ. Ἀμερ.) δρ. 13.40. Ε. Βλασόπουλος, Δ. Πρίμας καὶ λοιποὶ ἐμποροπλοίαρχοι (Πειραιεύς) δρ. 290. Ἀνώνυμος (Κων/πολις) δρ. 48,80. Πανάγ. Τσιτσέλης (Μασσαλία) δρ. 30. Εὐστ. Ἀνδριανὸς (Ἀθήνησι) δρ. 3. Τμῆμα Ἰωχάννεσβουργ δρ. 2025.30. Διὰ Α. Σ. Πασαπόρτη ἐκ Σαλησβουρῆ : Κ. Πέτρου δρ. 0,65. Π. Σοκοῦλος δρ. 2,35. Ἐμ. Βλαντῆς δρ. 2.35. Π. Ν. Σῶζος δρ. 2,35. Σ. Πιᾶκος δρ. 1,25. Π. Καπετανόπουλος δρ. 2,05. Κ. Παΐζης δρ. 2,05. Π. Παπαγιάννης δρ. 2,05. Ἰ. Καζάζης δρ. 2,05· Λεων. Γεωργίου δραχ. 2,05. Γ. Ὀρφανίδης δρ. 2,05. Κ. Δεληγεώργης δρ. 2,05. Ε. Νικολάου δρ. 2.05. Θ. Σ. Πασαπόρτης δρ. 2,05. Π. Ι. Μάλτας δρ. 2,05 Ι. Α. Φράγκος δρ. 1,40. Κωνστ. Νεοφύτου δρ. 1,40. Ν. Κωνσταντόπουλος δρ. 1,40. Α. Σ. Πασαπόρτης δρ. 12,05. Ἐπιτροπὴ Ἐθνικῆς Ἀμύνης Δουρμπὰν δρ. 202.45. Παν. Ταμβακόπουλος (Τῆνος) δρ. 43. Εὐστ. Ἀδριανὸς (Ἀθήνησι) δρ. 3.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 10 Ἰουλίου.—Κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα εὑρισκόμεθα πρὸ νέας τακτικῆς τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, προτιθεμένων εἰς τὸ ἑξῆς νὰ διαπράττωσι μονομερῆ ἐγκλήματα καὶ νὰ διαταράττωσι τὴν τάξιν διὰ μικρῶν συμμοριῶν.

Εἰς πάσας τὰς περιφερείας πράγματι εὑρίσκονται σήμερον ἀρχηγοὶ καὶ ἀπεσταλμένοι τοῦ Κομιτάτου, στρατολογοῦντες καὶ ἐξοπλίζοντες ἐντοπίους χωρικούς, οἵτινες μετὰ πᾶν πραξικόπημα δύναται νὰ ἐπιστρέφωσιν ἥσυχοι καὶ ἀσφαλεῖς εἰς τὰ χωρία των.

Πλήρης δὲ ὑπηρεσία μυστικῆς ἀλληλογραφίας καὶ συνεννοήσεως ἔχει καταρτισθῇ δι' ἱερέων σχισματικῶν καὶ γυναικῶν, αἵτινες, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι μεταφέρουσι πράγματα, κυκλοφοροῦσι ἀνὰ τὰ χωρία καὶ διαβιβάζουσι τὰς διαταγὰς καὶ τὰς ὁδηγίας τῶν ἀρχηγῶν.

Τὸ κέντρικὸν Κομιτᾶτον τῆς Σόφιας δριμυτατας ἔκαμε παρατηρήσεις πρὸς τοὺς χωρικοὺς τῆς περιφερείας Θεσσαλονίκης διὰ τὴν ἀπροθυμίαν αὐτῶν εἰς τὸ νὰ βοηθῶσι καὶ καὶ ν. συμμετέχωσι τοῦ ἔργου τῶν κομιτάτων. Οἱ Βούλγαροι χωρικοὶ ὅμως δικαιολογοῦνται, ἰσχυριζόμενοι ὅτι πρέπει νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τοῦ καιροῦ διὰ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰς ἐσοδείας των, μέρος τῶν ὁποίων θὰ διαθέσωσιν ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῶν κομιτάτων.

Ἀναγγέλλεται ὡσαύτως, ὅτι συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν τὴν 6ην τρέχοντος πλησίον τοῦ χωρίου Βουρνάτζα, ὅπου ἐκρύπτετο δεκαμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος ἥτις συμμορία ἐπίεζε τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ χωρίων νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ σχίσμα. Οἱ Βούλγαροι κατόρθωσαν νὰ διαφύγωσι.

Ἐπίσης τουρκικὸν ἀπόσπασμα,πληροφορηθὲν ὅτι ἰσχυρὰ βουλγαρικὴ συμμορία ἐξ 60 μελῶν ἐνεφανίσθη εἰς τὰ πέριξ τῆς λίμνης τῆς Πρέσπας, ἔσπευσε πρὸς καταδίωξίν της, χωρὶς ὅμως νὰ προλάβῃ αὐτὴν ἐξαφανισθεῖσαν.

Συμμορία ἐξ 7 μελῶν ἐφόνευσε τὴν 7 τοῦ μηνὸς παρὰ τὸ χωρίον Στάρτσοβον τοῦ Πετριτσίου 6 χωρικοὺς ὀρθοδόξους, διότι δὲν ἤθελον νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸ σχίσμα.

Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Ραδοβίτσι τοῦ βιλαετίου Κοσό-

βου, βουλγαρικὴ συμμορία ἐκρέμασεν 6 νέους Βουλγάρους, διότι ὑπηρέτουν τοὺς Τούρκους παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κομιτάτου.

Βουλγαρικὴ συμμορία ἐκ τριάκοντα ληστῶν, ἐνισχυθεῖσα καὶ δι' 150 χωρικῶν τοῦ χωρίου Μοράσοβα τῆς Δοϊράνης, μετέβη εἰς τὸ γειτονικὸν τοῦ χωρίου δάσος, ἔνθα ἐξυλεύοντο τριάκοντα ὀκτὼ Τοῦρκοι πλησιοχώρων χωρίων. Οἱ Βούλγαροι συνέλαβον τριάκοντα ἐκ τούτων καὶ δέσαντες αὐτοὺς τοὺς ἐφόνευσαν διὰ πελέκεων κατὰ σειράν. Μετὰ τοῦτο δὲ ῥίψαντες βόμβας ἐν μέσῳ τῶν πτωμάτων διεμέλισαν ταῦτα εἰς τεμάχια.

Ὁ ἐρεθισμὸς μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου εἶνε μέγας.

Καὶ ἐξ Ἄθω ἔρχονται δυσάρεστοι εἰδήσεις. Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ῥῆξις ἐπῆλθε μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ῥώσσων μοναχῶν. Ἀπὸ ὀκτὼ ἐτῶν Ρῶσος μοναχὸς ἦτο ἰδιοκτήτης τῆς σκήτης τοῦ Σταυροῦ,ἥτις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς Μονῆς Καρακάλου. Κατόπιν δὲ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Μοναστηρίου ὁ μοναχὸς οὗτος ἀπέκτησε προνόμιον νὰ φιλοξενῇ παρανόμως πλείονας τῶν τριῶν μοναχῶν ἐν τῇ σκήτῃ ταύτῃ.Μετὰ παρέλευσιν ἔτους ὅμως ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἔλαβε γνῶσιν τῆς συνεννοήσεως,ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς μετεμελήθη διὰ ταύτην καὶ τὸ Πατριαρχεῖον τὴν ἠκύρωσε. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Θρησκευμάτων ἐπεκύρωσε τὴν πρᾶξιν ταύτην τοῦ Πατριαρχείου,ὑπὸ τὸν ὅρον ἐν τούτοις ὅτι τὰ δύο μέρη θὰ εὕρισκον τρόπον συνεννοήσεως διὰ τὴν δικαστικὴν διαφοράν. Ἀλλ' οὐδεμία συνεννόησις ἐπιτεύχθη, καθόσον, πλὴν ἄλλων, οἱ Ἕλληνες εἶχον λόγους δυσαρεσκείας διὰ νέας οἰκοδομάς,τὰς ὁποίας οἱ Ρῶσσοι ἀνήγειραν ἄνευ ἀδείας.

Οὕτω τὴν 5ην Ἰουνίου συμπλοκὴ ἐπῆλθε πρὸ τῆς σκήτης ταύτης μεταξὺ τῶν Ῥώσσων κατόχων αὐτῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν βίαν διὰ ν' ἀνακτήσωσι τὴν σκήτην. Πλεῖστοι ἐτραυματίσθησαν ἑκατέρωθεν.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ 10 Ἰουλίου.—Κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας τέσσαρες Ἕλληνες χωρικοὶ τοῦ χωρίου Νεγκοβάνι, μεταβάντες νὰ συλλέξωσι ξύλα εἰς τὸ δάσος συνελήφθησαν πλησίον τῆς Στατίνας ὑπὸ μικρᾶς βουλγαρικῆς συμμορίας,ἐχούσης ἀρχηγὸν τὸν Τάσέ. Οἱ λησταί, ἀφοῦ τοὺς ἔδεσαν, τοὺς ἔκαυσαν ζωντανούς.Τὸ τρομερὸν ἔγκλημα προὐκάλεσε ζωηροτάτην συγκίνησιν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἁπάσης τῆς περιφερείας. Πολλοὶ ἐξῆλθον πρὸς καταδίωξιν τῆς συμμορίας.

Σᾶς μεταβιβάζω καὶ τὰς ἀκολούθους ἀσφαλεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν λαβόντων χώραν κατ' αὐτὰς γεγονότων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μας : Ἡ τελευταίως γενομένη δολοφονία τοῦ Ἕλληνος Παπαϊωάννου προὐκάλεσε γενικὸν ἐρεθισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Βούλγαροι οἱ ἐνεχόμενοι εἰς τὸ ἔγκλημα κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ καὶ ἔφυγαν κατὰ τὸ πλεῖστον ταχέως εἰς Βουλγαρίαν.

Ὁ Ἕλλην πρόκριτος τοῦ χωρίου Καμπανίτσας Ἀθανάσιος Μπεκιάρης ἐδολοφονήθη ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ του ὑπὸ Βουλγάρων.

Αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι τοῦ Βέλκου καὶ Τράϊκου ἀπήγαγον πρὸς τὰ ὄρη τὸν ἐκ

τοῦ χωρίου Σκοτσιβὶρ Ἕλληνα Δῆμον Γκιόσκον. Ἀγνοεῖται ἡ τύχη αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ἐφονεύθη.

Σῶμα μακεδονικὸν κατεδίωξε παρὰ τὸ ὄρος Βίτσι συμμορίαν βουλγαρικὴν καὶ κατώρθωσε νὰ φονεύσῃ ἑπτὰ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς,χωρὶς οὐδεμίαν νὰ πάθῃ ἀπώλειαν.

Σῶμα μακεδονικὸν ἐπίσης ἐν Μοριχόβῳ συνέλαβε καὶ ἐθανάτωσε τοὺς Βουλγάρους Δημήτριον καὶ Γκιόρην,ἐνεχομένους εἰς πλείστας δολοφονίας Ἑλλήνων. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐνέπνευσε θάρρος εἰς τοὺς ὀρθοδόξους χωρικοὺς τῆς περιφερείας.

Συμμορία βουλγαρικὴ ἐξ ὑπερδιακοσίων ὀπαδῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ περιβοήτου λῃστάρχου Τράϊκου ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ χωρίου Γραδεσνίτσης, τοῦ μεγαλητέρου ἐκ τῶν τῆς περιφερείας τοῦ Μοριχόβου. Τὸ χωρίον ἐλεηλατήθη ἀγρίως, 64 οἰκίαι ἐκάησαν καὶ ἑπτὰ πρόκριτοι Ἕλληνες ἐφονεύθησαν μετὰ τοῦ ὀρθοδόξου ἱερέως τοῦ χωρίου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὥραν ἑτέρα βουλγαρικὴ συμμορία ἐπετέθη κατὰ τοῦ μικροῦ χωρίου Πεταλινοῦ τῆς αὐτῆς περιφερείας.Τὸ μέγεθος τῶν ζημιῶν καθὼς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ἀγνοεῖται εἰσέτι.

Πρό τινων ἡμερῶν ὄργανα τοῦ Κομιτάτου ἐδολοφόνησαν τοὺς υἱοὺς τοῦ Παπᾶ Κωνσταντίνου, ἐφημερίου τοῦ ἑλληνικοῦ χωρίου Σουχοδόλ. Ἐπίσης ὁ Συμεὼν Παπαχρῆστος,ἀνεψιὸς τοῦ ἱερέως τούτου,ἐτραυματίσθη παρὰ τῶν ἰδίων σοβαρῶς τὴν αὐτὴν ἡμέραν.Συνεπείᾳ τοῦ ἐγκλήματος τούτου οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀπέστειλαν τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν καὶ τοὺς προκρίτους ὅπως διαμαρτυρηθῶσι παρὰ ταῖς προξενικαῖς ἀρχαῖς Μοναστηρίου. Φαντάσθητε ὅμως τὴν ἔκπληξιν τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ὅταν εἷς τῶν Προξένων, Δυνάμεως μὴ ὀρθοδόξου, δεχθεὶς εὐμενῶς μὲν αὐτὴν συνεβούλευσεν ὅπως ἀποταθῇ πρὸς τὴν βουλγαρικὴν Ἐπισκοπήν, ὅπου ἀναμφιβόλως θὰ τοῖς ὑπεδεικνύετο ὁ τρόπος τοῦ ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν καταδιώξεων τοῦ Κομιτάτου. Ἐπὶ τῇ παρατηρήσει τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ὅτι εἶνε Ἕλληνες καὶ οὐχὶ Βούλγαροι, ὁ ἐν λόγῳ διπλωμάτης ἠρκέσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν συμβουλήν του ταύτην.

Κατὰ νεωτέρας ἀποφάσεις τῆς διοικήσεως τῆς χωροφυλακῆς,τὸ βιλαγέτιον Μοναστηρίου διῃρέθη εἰς 66 περιφερείας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἑνὸς σταθμοῦ χωροφυλάκων.

Διαταγῇ τοῦ Κομιτάτου ἐκ Σόφιας αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ μας βουλγαρικαὶ συμμορίαι ἐμετρίασαν τὴν δρᾶσίν των ἐν τῇ πεποιθήσει,ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς θὰ καταβάλῃ ταχέως τὰ μακεδονικὰ σώματα.

Ἤρχισαν οἱ Βούλγαροι διὰ τῶν πράξεών των νὰ δεικνύουσιν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Εὐρωπαίους τὸ ποιόν των καὶ τοὺς σκοπούς των. Οὕτως ἐγνώσθη ἡ ἐξαφάνισις τοῦ Ἄγγλου ὑπηκόου Φιλίππου Οὐΐλς, ὑπαλλήλου τοῦ Μονοπωλίου τοῦ καπνοῦ ἐν Μοναστηρίῳ. Λέγεται ὅτι ἡ ἀπαγαγοῦσα αὐτὸν βουλγαρικὴ συμμορία ζητεῖ παρὰ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως 5,000 λίρας ὡς λύτρα.

Ἐπίσης κατόπιν ἐπανειλημμένων δολοφονιῶν εἰς τὸν καζᾶν Τικφίς,ὁ Γερμανὸς ἰδι

κτήτης τοῦ μεγάλου τσιφλικίου τῆς Παλαιοχώρας Ἰάκωβος Ζάϊνετ ζητεῖ νὰ ἐκποιήσῃ τοῦτο, φεύγων μετὰ τῆς οἰκογενείας του, διότι φοβεῖται διὰ τὴν ἀσφάλειάν του.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πόλει μας ἡ τακτικὴ τῶν ἀγρίων καὶ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ δολοφονικῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐξακολουθεῖ εἰς βαθμὸν ἐμπνέοντα τὴν ἀπελπισίαν εἰς τοὺς στερουμένους πάσης προστασίας ὁμογενεῖς.

Οὕτως ἐδολοφονήθη χθὲς ἐνταῦθα ὁ Σωτήριος Τάντης ἡλικίας 40 ἐτῶν, ἀνὴρ διακρινόμενος διὰ τὰ εὐγενῆ καὶ φιλανθρωπικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα.

Ἀπόπειρα φόνου ἐπίσης ἐγένετο καὶ κατὰ τοῦ ἱερέως Παπαγγέλου.

Ἐφονεύθη ἐπίσης παρ' ἀγνώστων δολοφόνων ὁ Μιχαὴλ Παπαϊωάννου, ἀδελφὸς τοῦ ἱερέως Λουκᾶ ἡλικίας 50 ἐτῶν.

Ἐπίσης ἀπόπειρα δολοφονίας ἐγένετο κατὰ τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ τοῦ ἐν λόγῳ ἱερέως.

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ, 10 Ἰουλίου. — Αἱ ἑξῆς φρικώδεις ἀληθῶς λεπτομέρειαι ἐγνώσθησαν περὶ τῆς δολοφονίας ἑνὸς ἀκόμη ὁμογενοῦς ὑπὸ Βουλγάρων τοῦ Κομιτάτου.

Ὁ Ἰωάννης Σγουρίδης, οἰνοπνευματοποιὸς ἐκ Μαρωνείας καταγόμενος καὶ ἀπὸ 14ετίας ἐγκατεστημένος εἰς τὸ χωρίον Τσιτσὰκ τῆς περιφερείας Ἀλῆ-Τσελεπῆ, ἐδολοφονήθη τὴν 15 λήξαντος μεταξὺ τῶν σχισματικῶν χωρίων Δερέκιοϊ καὶ Μποστίνοβου εἰς 2 $1/_2$ ὡρῶν ἀπόστασιν βορείως τοῦ Τσιτσάκ.

Οἱ κακοῦργοι ὀπαδοὶ τοῦ Κομιτάτου 25-30 τὸν ἀριθμὸν ἐνήδρευον ἐντὸς ταχυσκάπτων καὶ ὄπισθεν λιθίνων προχωμάτων καὶ φονεύσαντες πρῶτον διὰ πυροβολισμῶν τὸν Σγουρίδην ἐπλησίασαν κατόπιν καὶ διὰ λίθου βαρέως 80 ὀκάδων συνέτριψαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Εἷς δεκανεὺς καὶ δύο Τοῦρκοι στρατιῶται συνώδευον τὸν Σγουρίδην. Καὶ ὁ μὲν δεκανεὺς ἀντιπυροβολήσας ἔπεσε βαρέως τραυματισμένος μὲ τέσσαρα τραύματα σφαιρῶν, οἱ στρατιῶται ὅμως φοβηθέντες ἐκρύβησαν ἐντὸς ἀσβεστοκαμίνου.

Οἱ Βούλγαροι, ἀφαιρέσαντες πᾶν ὅ τι πολύτιμον ἔφερεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ δολοφονηθείς, ἀπῆλθον, ἐκδικηθέντες διὰ τὰ εὐγενῆ καὶ πατριωτικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα ἕνα τῶν ἐνθουσιωδεστέρων ὁμογενῶν τῆς περιφερείας,

ΣΕΡΡΑΙ, 10 Ἰουλίου. — Ἀποτέλεσμα τῆς μετὰ συμμορίας Ζαντάνσκη συμπλοκῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, παρὰ τὸ χωρίον Σουγγάροβον, ἀπέχον 1 καὶ $1/_2$ ὥραν τοῦ Μελενίκου, ὑπῆρξε κατ' ἀσφαλεῖς ἐκεῖθεν πληροφορίας ὁ φόνος 4 χωρικῶν ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Μελενίκου χωρίων, ὑπὸ τῶν στρατολογουμένων προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου.

Ἡ συμμορία Ζαντάνσκη, ἐκτὸς τῆς κυρίας αὐτῆς ἀποστολῆς, δὲν ἀποστέργει καὶ ληστρικὰς πράξεις, καλύπτουσα συνήθως διὰ τοῦ εὐφήμου ὀνόματος τῶν συνεισφορῶν ὑπὲρ τοῦ ἐπαναστατικοῦ μακεδονικοῦ Κομιτάτου. Οὕτω δι' ἐπιστολῆς, ἀπευθυνο-

μένης πρός τινα τῶν ἐν Μενελίκῳ Ἑλλήνων προυχόντων, ὀνόματι Γ. Βάντσην, ἀπῄτει τὴν πληρωμὴν 1000 λιρῶν ὀθωμανικῶν ὡς συνεισφορὰν ὑπὲρ τοῦ Κομιτάτου παρὰ τῶν προυχόντων Μελενίκου. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην συλλαβοῦσα ἡ Διοίκησις προέβη εἰς τὴν φυλάκισιν τοῦ ἀνωτέρω Γ. Βάντση ὡς καὶ ἑνὸς σχισματικοῦ διακόνου καὶ ἑνὸς τοιούτου ἱερέως, ἐκ τῶν διευθυνόντων τὰ τοῦ Κομιτάτου τοῦ τμήματος Μελενίκου, μεθ' ὧν ἐκ φόβου ἦλθεν εἰς συνεννόησιν ὁ Γ. Βάντσης.

Ἐν Καρᾷ Πετρίτσης τὴν 25 παρελθόντος μηνὸς βουλγαρικὴ συμμορία, ὑπὸ τὸν ἐκ Γουμέντσης ἀρχηγὸν Στογιάννην, κατέσφαξε δύο χωρικοὺς ποιμένα ἐκ Δρινόβου καὶ Γουμέντσης, διότι παρὰ τὰς ρητὰς τοῦ Κομιτάτου διαταγὰς ἐξηκολούθουν ὑπηρετοῦντες εἴς τινα Δαλὴμ ἀγᾶν.

ΓΡΕΒΕΝΑ, 10 Ἰουλίου.—Τὴν παρέλθοῦσαν Δευτέραν, 30 Ἰουνίου, οἱ ἐν Σαμμαρίνῃ ὀλίγοι ρωμουνίζοντες μετὰ τῶν διδασκάλων αὐτῶν ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβωσι βίᾳ ἓν τῶν αὐτόθι ἑλληνικῶν Σχολείων. Κατ' ἀρχὰς ἠθέλησαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν κεντρικὴν Σχολήν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῶν ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ ἑλληνικῶν Σχολείων Δ. Τσιτώτου καὶ τῶν μαθητῶν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην μετέβησαν εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς ἄνω συνοικίας, ἔνθα εὑρόντες μόνον τὸν διδάσκαλον Νικόλαον Παπαϊωάννου ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ, ὃν ἐτραυμάτισαν εἰς τὴν κεφαλήν. Ἐν τούτοις καὶ ἐντεῦθεν ἐξεδιώχθησαν κακοὶ κακῶς, χωρὶς νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των. Ὁ διδάσκαλος ἦλθεν ἐνταῦθα ὅπως καταγγείλῃ τοὺς ἐπιτεθέντας κατ' αὐτοῦ καθ' ὃν χρόνον ἐξετέλει τὸ καθῆκόν του ἐν τῇ Σχολῇ.

—Τὴν 26 Μαΐου, μεταξὺ τῶν χωρίων Σμίξης καὶ Φιλιππαίων, ἐδολοφονήθη ὑπὸ κακούργων ὁ Ἰωάννης Νασίκας, ἐκ τῶν προκρίτων καὶ ἐφόρων τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Σμίξης.

ΔΕΔΕΑΓΑΤΣ, 10 Ἰουλίου.—Τέσσαρες Βούλγαροι χωρικοὶ τοῦ φανατικοῦ σχισματικοῦ χωρίου Δογανισσάρ, οἱ Μ-ρόζο Στάϊεφ, Ἰβὲλ Στάνωφ, Στόγιαν Θεοδωρὼφ καὶ Κύρκο Μπάζες, ἐπανερχόμενοι χθὲς ἐκ Σουφλίου, ὅπου μετέβησαν πρὸς πώλησιν μεταξοβομβύκων, ἐσφάγησαν παρὰ τὴν θέσιν ΟὐτςΜπουνὰρ καὶ ἀπεγυμνώθησαν.

Πιστεύεται, ὅτι τὸ ἔγκλημα διέπραξαν Βούλγαροι συγχώριοί των, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ χωρίον διαιρεῖται εἰς δύο κόμματα, τὰ ὁποῖα συχνότατα προβαίνουν εἰς αἱματηρὰς ἀντεκδικήσεις.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ, 10 Ἰουλίου.—Τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευήν, καθ' ἣν ὥραν ὁ Σουλτᾶνος ἐξήρχετο τοῦ προσκυνήματος ἐκ τοῦ τζαμίου Χαμηδιέ, βόμβα ἐξερράγη ἔξωθεν τοῦ περιβόλου τοῦ τζαμίου καὶ εἰς 50 περίπου βημάτων ἀπόστασιν. Ἡ ἔκρηξις ὑπῆρξε τρομερά. Εἴκοσι καὶ δύο ἄτομα ἐφονεύθησαν περὶ τὰ 80 ἐτραυματίσθησαν καὶ πολλοὶ ἵπποι τοῦ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο παρατεταγμένου ἱππικοῦ διεμελίσθησαν.

Ὁ Σουλτᾶνος, οὐδὲν παθών, ἐπέστρεψεν ἐπευφημούμενος εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπου ἐδέχθη τὰ συγχαρητήρια τοῦ διπλωματικοῦ σώματος ἐπὶ τῇ διασώσει του. Δραστηριώταται ἀνακρίσεις ἐξακολουθοῦν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἐνόχου καὶ πλεῖσται συλλήψεις ἐνηργήθησαν. Πλεῖσται ἐνδείξεις ὑπάρχουν ὅτι ἐκτελεσταὶ τῆς ἀποπείρας ἦσαν Βούλγαροι.

"ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ (1)

Ἡ κρίσις, ἣν ἀπό τινος χρόνου διέρχεται ὁ Ἑλληνισμὸς, ἐλεύθερος καὶ ἀλύτρωτος, προκαλεῖ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ὁμοφύλων, τὴν προσοχὴν τῶν ἀλλοεθνῶν. Κατόπιν ἀγώνων, ἰσχυρῶν καὶ ὑπερανθρώπων, τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς τμήματος τῆς χώρας, ἐφ' ἧς ἀπ' αἰώνων ἀνέπτυξε τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς ἀναβιώσεως. Ἀνεμένετο μετὰ τὸ μέγα γεγονὸς ἡ συντέλεσις τοῦ ἔργου τῆς ἀπολυτρώσεως, ἡ ἐν ἑνιαίᾳ πολιτείᾳ ἕνωσις καὶ συγκέντρωσις τῶν διεσπασμένων δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐλάχιστα κατωρθώθησαν κατά τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀφ ἑνὸς ἀντιδραστικὴ πολιτική, προερχομένη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀφ' ἑτέρου σφαλερὰ ἀντίληψις τῶν ἰθυνόντων κύκλων τοῦ ἐλευθέρου κράτους πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου τῆς παλιγγενεσίας δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ δὴ εἰς τὸ αὐτὴν πολιτικῶς καὶ ἐθνικῶς κπροσωπεῦν κράτος, ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἔργον.

Ἡ ἐν ἔτει 1863 ἐπελθοῦσα ἕνωσις τῶν Ἰονίων Νήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐν ἔτει 1881 γενομένη προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου εἶνε τὰ μόνα γεγονότα κατα τὴν τελευταίαν ὀγδοηκονταετίαν, βήματα ὅπως δήποτε ἄξια λόγου πρὸς τὴν πανελλήνιον Ἕνωσιν.

Παρὰ ταῦτα, μόλις τὸ τρίτον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς διατελεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐλεύθερον. Τὸ λοιπον ὑφίσταται τὴν αὐτὴν μοῖραν τῆς καταδυναστεύσεως, ἁπανταχοῦ δ' ἐπιβουλεύεται ὑπὸ φανερῶν τε καὶ λανθανόντων πολεμίων.

Καθ' ὃν χρόνον ἄλλοι λαοί, ὀψιφανέστεροι ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἀναγεννήσει, μετ' ἀξιοσημειώτου ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἀγωνίζονται πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν πόθων, ἐνιαχοῦ δ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ὁσημέραι κινδυνωδέστεροι καθιστάμενοι, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν μὲν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει ἐκδηλοῖ πρωτοφανῆ ἀπάθειαν, ἀφεθεὶς εἰς τὴν μοῖραν καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἐν δὲ τῇ ἀλυτρώτῳ ὑποχωρεῖ καθ' ἑκάστην, ἕνεκα στερήσεως ἀρχηγοῦ, δυναμένου ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐθνικὴν ἡγεμονίαν καὶ ἀποσοβήσῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους.

Ἡ κρίσις εἶνε θλιβερὰ καὶ δέον ν' ἀνησυχήσῃ καὶ ἀπασχολήσῃ τὸ Πανελλήνιον.

Τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐξετράπη τῆς ἀγαθῆς ὁδοῦ. Εἰς ἐλάχιστα συνετέλεσεν. Ὅ τι ἀγαθὸν ἐπῆλθεν, ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἕνωσις τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας, ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῶν προγονικῶν ἀρετῶν. Ἡ ἐνέργεια τοῦ κράτους ζημίαν μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν προσεπορίσατο. Προυκλήθησαν δ' ἐξ αὐτῆς μεγάλαι συμφοραὶ καὶ ἰσχυραὶ ἀπογοητεύσεις.

---

1) Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐκθύμως συνιστᾷ τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἐφημερίδα, ἧς κύριος σκοπὸς ἔσται ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ συμφερόντων καὶ ἡ βελτίωσις τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἡ μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἐπιτυχία τῶν κρητικῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐξεγέρσεων μαρτυρεῖ τὴν πλημμελῆ ἀντίληψιν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς πρὸς τὴν σκόπιμον καὶ πρακτικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Δέον ἐν τούτοις νὰ ὑποδειχθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀστόχου ταύτης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ὁ δημοσιονομικὸς ὀργανισμὸς τοῦ κράτους ἐξηντλήθη μέχρι χρεωκοπίας. Θλιβεραὶ ὑπῆρξαν αἱ συνέπειαι τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἐγκλήματος, τὸ δὲ ἑλληνικὸν κράτος, τοσάκις ἐπιστρατευθὲν ἀσκόπως καὶ ἀπαρασκεύως, ὑπὸ τὴν πίεσιν δημαγωγικῆς ἐλαφρότητος, ἀπέδειξε παραδειγματικὴν ἀνικανότητα, ἐπιπολαιότητα τοιαύτην, ὥστε ἐν ἔτει 1897, προκληθέντος παραλόγως πολέμου ὑπὸ ἀσυνειδήτου δημαγωγίας, ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης στρατιωτικῆς παρασκευῆς, ἕνεκα κυβερνητικῆς ἀβελτηρίας, ἡ Ἑλλὰς ἐκινδύνευσε ν' ἀπολέσῃ καὶ ὅ τι ἐκέκτητο, ἂν μὴ παρενέβαινεν ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη.

Ἀτυχῶς, καὶ κατὰ τὴν ἔκτοτε διαρρεύσασαν ὀκταετίαν τὰ παθήματα δὲν ἐσυνέτισαν οὔτε τὸ κράτος, οὔτε τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἡ αὐτὴ ἀβουλία, ἡ αὐτὴ παλιμβουλία εἶνε οἱ γνώμονες τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Τὸ κακῶς καὶ ἀδεξίως ἐφαρμοζόμενον κοινοβουλευτικὸν σύστημα, ἐλλειπούσης τῆς ἐκ τοῦ Συντάγματος καθοριζομένης ἐποπτείας καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν ἁρμοδίων, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀδιαφοροῦντος ἐπίσης ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων, πάντα ταῦτα ἄγουσι τὸ κράτος καὶ σὺν αὐτῷ τὸ ἔθνος πρὸς νέαν καταστροφήν.

Πᾶσα ἐκ τοῦ κράτους ἀπορρέουσα ἰσχὺς ἐξεμηδενίσθη. Ἡ ἀναρχία ὁσημέραι αἴρει θρασεῖαν τὴν κεφαλήν, ἐξαναγκάζουσα τὸ κράτος πρὸς ὑποχώρησιν, ἢ εἰς συνθηκολογίαν. Ἡ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία ἐξέκλινε τῶν καθηκόντων αὐτῆς. Τὰ γενικὰ συμφέροντα ὑπετάγησαν εἰς τὰ ἀτομικά, τὰ κομματικά, τὰ ἐπαρχιακά. Ἡ διοίκησις, ἡ δημοσία ἀσφάλεια, ἡ δικαιοσύνη κατ' ὄνομα ὑφίστανται. Κολοσσιαῖον ἔλλειμμα ἐπιβαρύνει καὶ πάλιν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, ἀπειλουμένης νέας πτωχεύσεως, καὶ ἴσως καθυποταγῆς τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως εἰς βαρύτερον ξενικὸν ἔλεγχον καὶ κηδεμονίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία ὁσημέραι χειροτερεύει, ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐπῆλθεν οἰκονομικὴ διατάραξις, αὐτὸ τοῦτο πενία. Ἐντεῦθεν αἱ μεταναστατεύσεις, ἀθρόος ἐκπατρισμὸς πενομένων πληθυσμῶν.

Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ βουλῇ ἐργασία εἶνε αἱ κωλυσιεργίαι. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ψηφίζεται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ καμάτου, μετ' ἀγόνους συζητήσεις καὶ κωλυσιεργικὰς ἐπερωτήσεις, ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ, τῇ τελευταίᾳ τῆς βουλευτικῆς Συνόδου. Αἱ δὲ ἐξαναγκαστικῶς καλούμεναι ἔκτακτοι Σύνοδοι ἄνευ αἰτίας στοιχίζουσιν ἑκατομμύρια εἰς τὸ ἐν καταστάσει πτωχεύσεως διατελοῦν ἑλληνικὸν ταμεῖον.

Τὸ πάντων ἀπελπιστικώτερον εἶνε ἡ τελεία ἔλλειψις στρατιωτικῆς συντάξεως. Ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς ἐκτελεῖ τὰ χρέη ἀστυνομίας, πολιτεύεται λογοκοπῶν ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τῶν ἀξιωματικῶν του, ἀπώλεσε τὸν στρατιωτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Τὸ ναυτικόν, ἂν ἤθελε κληθῇ καὶ πάλιν εἰς ἐνέργειαν, θὰ παρουσίαζε τὸ φαινόμενον τοῦ 1897. Μάτην αἱ διαμαρτυρίαι πλείστων φιλοτίμων ἀξιωματικῶν, θλιβομένων ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ. Οὐδεμία σοβαρὰ λαμβάνεται μέριμνα περὶ ἀναδιοργανώσεως, περὶ συντάξεως. Πᾶς ψηφιζόμενος στρατιωτικὸς νόμος καταλήγει εἰς προβιβασμούς. Ἔχομεν στρατηγοὺς καὶ συνταγματάρχας. Ἀλλὰ ποῦ ὁ στρατός; Ὁ δὲ ὁπλισμὸς ἐλλείπει τέλεον. Δὲν ἀγοράζονται ὅπλα, καταρτίζονται μόνον ἐπιτροπαὶ πολυδάπανοι ὑπὲρ τοῦ πολεμικοῦ ὁπλισμοῦ τοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἐθνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἄστοχος καὶ ἐπιβλαβής. Δὲν ὑπάρχει παράδοσις ἐν

τῇ ἐθνικῇ ἐργασίᾳ, ἐπιμονή, ἐξακολούθησις προγράμματος. Ἀναμένονται τὰ πάντα ἀπὸ τῆς καλοκἀγαθίας τῶν φίλων. Δυστυχῶς οἱ φίλοι καταδεικνύονται καθ᾿ἑκάστην ἐγωϊσταί, ἢ ἀδιάφοροι. Καὶ αὐταὶ αἱ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἐνέργειαι, ἀστόχως καὶ ἐπιπολαίως διεξαγόμεναι, οὐδέποτε ἐπήνεγκον τὸ ἐπιζητούμενον ἀποτέλεσμα. Ἀβελτηρία καὶ ἀβουλία, ἔλλειψις μεθόδου καὶ εὐστοχίας.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἐπιβάλλεται εἰς πάντα φιλόπατριν νὰ καταγγείλῃ τὰ κακῶς κείμενα, νὰ προτείνῃ τὰ πρέποντα θεραπευτικὰ μέσα, νὰ προκαλέσῃ τὴν συνεργασίαν παντὸς ὑπὲρ τῶν κοινῶν διαφερομένου,

Ἡ συνείδησις τῶν καθηκόντων τούτων προὐκάλεσε τὴν ἵδρυσιν Ἐφημερίδος, κατὰ πρῶτον ἑβδομαδιαίας, βραδύτερον δὲ καὶ καθημερινῆς, καθ᾿ ὅσον ἐπιτρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὁμοφρόνων. Γίνεται τοῦτο κατ᾿ ἐπίμονον προτροπὴν φιλοπατρίδων ἀνδρῶν τοῦ τε ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, προθύμων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ ἔργον.

Γενικὴ εὐχὴ παντὸς πονοῦντος τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἶνε ἡ σύνταξις καὶ ἡ σκόπιμος ὀργάνωσις τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἡ ἐξύψωσις τῆς ἐθνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ προορισμοῦ του.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

1) Εἰλικρινὴς ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτεύματος διὰ τῆς συμπράξεως τῶν καθεστηκυιῶν ἀρχῶν, τῆς βασιλείας, τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, τοῦ λαοῦ ἐξασκοῦντος διηνεκῶς τὴν ἐποπτικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

2) Διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν, χωρισμὸς τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

3) Ὀργάνωσις τῆς Διοικήσεως.

4) Ἀνόρθωσις τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς δημοσίας ἀσφαλείας.

5) Ἀξιοπρεπὴς μεταρρύθμισις τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

6) Οἰκονομικὴ ὀργάνωσις διὰ τῆς φειδοῦς, διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, διὰ τῆς δικαίας καὶ ἀναλόγου κατανομῆς τῶν φόρων, λαμβανομένου ὑπ᾿ ὄψει τοῦ εἰσοδήματος ἑκάστου, μὴ ἐπιβαρυνομένων δὲ κατ᾿ ἐξοχὴν τῶν ἀπόρων τάξεων διὰ τῆς εὐχεροῦς ἐπιβολῆς τῶν ἐμμέσων φόρων.

7) Ἀπελευθέρωσις τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ Ἐλέγχου.

8) Ἄμεσος σύνταξις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων τῆς χώρας. Κατάργησις τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας, ἀποκλεισμὸς τῶν ἀξιωματικῶν ἀπὸ τῆς Βουλῆς.

9) Σοβαρὰ ἐνέργεια ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

10) Προσέγγισις στενοτέρα τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

Ζητεῖται ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21 Μαΐου 1905

Ἡ ἐπὶ τῆς Ἐφημερίδος Ἐπιτροπὴ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

Ἐν μὲν τῷ Ἐσωτερικῷ δρ. 12, ἐν δὲ τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. 12.

ΕΤΗΣΙΩΣ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΟΥ ΒΙΛΑΕΤΙΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ					ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ (1)							
	Ἀριθμός					Ἀριθμός		Ἐγγραφέντες			Ὑποστάντες ἐξετάσεις		
	Σχολείων	Διδασκάλων καὶ Διδασκαλισσῶν	Μαθητῶν	Μαθητριῶν	Τὸ ὅλον	Σχολείων	Διδασκάλων καὶ Διδασκαλισσῶν	Μαθηταὶ	Μαθήτριαι	Τὸ ὅλον	Μαθηταὶ	Μαθήτριαι	Τὸ ὅλον
Σαντζάκιον Ἀδριανουπόλεως													
Καζᾶς Ἀδριανουπόλεως	40	82	2033	1950	3983	20	44	782	253	1035	391	150	541
» Οὐζοὺν Κιουπροῦ	31	36	874	345	1219	6	8	428	42	470	156	24	180
» Μουσταφᾶ Πασσᾶ	11	13	305	242	547	19	23	517	154	671	295	121	461
» Χαφσᾶς	11	12	493	152	645	—	—	—	—	—	—	—	—
» Διδυμοτείχου	27	33	1212	260	1472	5	7	142	63	205	39	35	74
» Ὀρτάκιοϊ	21	28	966	188	1154	5	6	152	16	168	95	8	103
Τὸ ὅλον	141	204	5883	3137	9020	55	88	2021	528	2549	976	338	1314
Σαντζάκιον Σαράντα Ἐκκλησιῶν													
Καζᾶς Σαράντα Ἐκκλησιῶν	25	55	1399	1019	2418	21	31	892	387	1279	594	243	837
» Λουλὲ Βουργᾶς	7	12	455	195	650	—	—	—	—	—	—	—	—
» Μπαμπᾶ Ἐσκῆ	12	12	358	211	569	2	2	53	7	60	32	4	36
» Βιζύης	18	26	707	370	1077	—	—	—	—	—	—	—	—
» Μηδείας	6	9	292	174	466	—	—	—	—	—	—	—	—
» Ἀγαθουπόλεως	7	10	320	60	380	—	—	—	—	—	—	—	—
» Τυρνόβου	—	—	—	—	—	23	28	793	285	1078	379	155	534
Τὸ ὅλον	75	124	3531	2029	5560	46	61	1738	679	2417	1005	402	1407
Σαντζάκιον Γκιουμουλτζίνας (2)													
Καζᾶς Γκιουμουλτζίνας	17	26	655	422	1077	13	15	591	97	688	310	52	362
» Ξάνθης	15	28	463	844	1307	—	—	—	—	—	—	—	—
» Ἀλῆ Τζελεμπῆ	2	3	116	—	116	17	22	674	396	1070	518	[illegible]02	820
» Δερὶ Δερέ	—	—	—	—	—	2	3	54	31	85	47	26	73
Τὸ ὅλον	34	57	1234	1266	2500	32	40	1319	524	1843	8[illegible]5	[illegible]80	1255

(1) Διὰ τὰ βουλγαρικὰ Σχολεῖα, μὴ ὑπαρχούσης νεωτέρας στατιστικῆς, ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ἡ ἐπίσημος βουλγαρική. (2) Τρεῖς τῶν καζάδων τῆς Γκιουμουλτζίνας, οἱ [illegible] κατοικούμενοι ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ὑπὸ Μουσουλμάνων, δὲν ἔχουν κανὲν χριστιανικὸν σχολεῖον ἑλληνικὸν ἢ βουλγαρικόν.

Καζᾶς Καλλιπόλεως . .	18	31	1475	190	1665	—	—	—	—	—	—	—	—
» Μαδύτου. . . .	5	12	415	471	886	—	—	—	—	—	—	—	—
» Περιστάσεως. . .	14	20	1032	430	1462	—	—	—	—	—	—	—	—
» Μυριοφύτου. . .	14	30	1390	590	1980	—	—	—	—	—	—	—	—
» Κεσσάννης. . .	17	25	1409	250	1657	3	4	176	65	241	50	9	59
Τὸ ὅλον	68	118	5721	1931	7652	3	4	176	65	241	50	9	59
Σαντζάκιον Ραιδεστοῦ													
Καζᾶς Ραιδεστοῦ. . .	20	37	1284	915	2199	—	—	—	—	—	—	—	—
» Μαλγάρων. . .	21	25	717	80	797	4	4	95	57	152	45	27	72
» Χαριουπόλεως. . .	9	9	250	40	290	—	—	—	—	—	—	—	—
» Τυρολόης. . .	7	15	560	430	990	—	—	—	—	—	—	—	—
Τὸ ὅλον	57	87	2811	1465	4276	4	4	95	57	152	45	27	72
Σαντζάκιον Δεδεαγὰς													
Καζᾶς Δεδεαγάτς . . .	12	20	646	335	1981	16	23	601	125	726	350	78	428
» Σουφλίου. . . .	10	14	867	523	1390	6	6	159	40	199	98	28	126
» Αἴνου. . . .	6	9	296	275	571	—	—	—	—	—	—	—	—
Τὸ ὅλον	28	43	1089	1133	2942	22	29	760	165	925	448	106	554

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Σαντζάκιον Ἀδριανουπόλεως. .	141	204	5883	3137	9020	55	88	2021	528	2549	976	338	1314
» Σαράντα Ἐκκλησιῶν.	75	124	3531	2029	5560	46	61	1738	679	2417	1005	402	1407
» Γκιουμουλτζίνας. .	34	57	1234	1266	2500	32	40	1319	524	1843	875	380	1255
» Καλλιπόλεως. .	68	118	5721	1931	7652	3	4	176	65	241	50	9	59
» Ραιδεστοῦ. . .	57	86	2811	1465	4276	4	4	95	57	152	45	27	72
» Δεδεαγάτς. . .	28	43	1809	1133	2942	22	29	760	165	925	448	106	554
Τὸ ὅλον	403	632	20989	10961	31950	162	226	6109	2018	8127	3399	1262	4661

„L'HELLÉNISME"

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ὡς γνωστόν, ἤρξατο ἐκδίδουσα ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1904 μηνιαίαν ἐθνικὴν ἐπιθεώρησιν γαλλιστί, ὑπὸ τὸν τίτλον **L'„Hellènisme„.** Ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἐπιθεώρησις, παράλληλος τῆς ἀνὰ χεῖρας, ἱδρυθεῖσα πρὸς ἄμυναν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων, διαφωτίζει τὴν κοινὴν τῆς Εὐρώπης γνώμην ἐπὶ τῶν ἑκάστοτε ἀναφυομένων ὡς καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ τάπητος ζητημάτων, ἀναιροῦσα τὰ ἑκάστοτε ἐπίβουλα δημοσιεύματα τῶν ἀνταγωνιστῶν ἡμῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Βουλγάρων, προσφέρει μεγίστην ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ἡμέτερον ἐν διωγμῷ γένος, ὁ δὲ τρόπος περὶ τὸ γράφειν καὶ πραγματεύεσθαι τὰ ζητήματα κατέστησε τὸ μηνιαῖον τοῦτο σύγγραμμα αὐθεντικὴν πηγήν, λαμβανόμενον ὑπ' ὄψει ὑπό τε τῶν σπουδαίων δημοσιολόγων καὶ πολιτικῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου. Πλέον ἢ ἅπαξ ἐδημοσιεύθησαν εὐμενεῖς κρίσεις περὶ αὐτοῦ ὑπό τε τοῦ γαλλικοῦ, τοῦ γερμανικοῦ καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου, πολλὰ δὲ ἄρθρα του ἀνεδημοσιεύθησαν ἐν διαφόροις εὐρωπαϊκαῖς ἐφημερίσι καὶ συγγράμμασιν. Ἡ ὕπαρξις τοιούτου ὀργάνου ἐν Παρισίοις, τῷ κέντρῳ τούτῳ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, εἶνε σήμερον ἡ μεγαλειτέρα φωνὴ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ ὁ μεγαλείτερος συνήγορος, καὶ δικαίως δέον νὰ προσελκύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ὑποστήριξιν σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗ τινος τὴν συνδρομὴν θαρρούντως ἐπικαλούμεθα.

Ἰδοὺ τὰ περιεχόμενα τῶν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρις Ἰουλίου ἐ. ἔ. ἐκδοθέντων τευχῶν:

Janvier — Ἰανουάριος

L'Antagonisme gréco-bulgare.

Choses de Crète, par *M. Georges Clémenceau.*

Grèce et Macédoine, par *M. Georges Villiers* (d'après le Temps).

La Crète et l'Hellénisme (suite), par *M. Neoclès Kasasis,* président de l'Hellénismos.

Lettre de Sofia: Les préparatifs militaires de la Bulgarie.

Lettre d'Athènes: La Banque d'Orient; la chute du Cabinet Théotoki, par *M. P. Argyropoulos.*

Les Allemands en Turquie (suite) par *M. A. Adossidès.*

Les bandes grecques et les comitadjis (Enquête de la Lanterne), par *Vidi.*

Les derniers crimes bulgares.

Revue de la Presse (Le Temps; le Courrier Européen; New-York Herald; le Gautois).

Février — Φεβρουάριος

Ligue française pour la défense des droits de l'hellénisme.

Memorandum adressé en septembre 1900 par S. A. R. le prince Georges de Grèce, haut commissaire en Crète, aux chancelleries des quatre puissances protectrices.

La Grèce et l'hellénisme. — L'hellénisme (suite), par *M. N. Kasasis.*

Par le chemin de la Crète, par *M. Georges Clémenceau* (d'apres l'Aurore).

Les populations grecques en Bulgarie, S. S.

Lettre de Roumelie Orientale. X.

Les Allemands en Turquie (fin), par *M. A. Adossidès.*

Les derniers crimes bulgares.

En Macédoine (La Lanterne), par *Vidi*

Rapport de M. Harvey sur les progrès économiques de Grèce (Le Bulletin d'Orient).

Les Hellènes Valaquophones, par *M. Nicolas Liacos.*

Tableau des meurtres commis par la propagande bulgare sur des Hellènes Orthodoxes dans le vilayet de Salonique depuis le mois de Février de l'année 1903 jusqu'en Novembre 1904.

Mars—Μάρτιος

Grecs et Bulgares. (A propos d' une interview de M. l'Agent diplomatique de Bulgarie à Paris.)

L'Hellénisme en Macédoine, par *M. Michel Paillarés.*

La Grèce et l'Hellénisme. par *M N. Kasasis.*

En Chypre.

La Russie en Syrie et en Paléstine. par *M. A. Adossidès.*

Les erreurs de la politique roumaine en Macedoine (Conférence de *M. Barbulescu).*

Les Réformes, les Comitadgis et les Puissances.

Nouvelles diverses.

Le prochain Congrés international d'Archéologie

En Macédoine (enquête de la Lanterne).

Les derniers crimes bulgares. — Les bandes grecques.

Revue de la Presse.

Tableau des meurtres commis sur les Hellènes de Monastir (fin).

Avril—'Απρίλιος

Un nouveau programme, par *M. Michel Kebedgy,* professeur de droit international à l'Université de Berne.

Ligue française pour la défense des droits de l'Hellénisme: assemblée du 26 mars, élection du comité et adoption du règlement intérieur.

Un incident franco-grec à *Smyrne.*

La question crétoise.

La question du Parthénon: Conférence de *M. Lucien Magne* à la Sorbonne. — **Ne restaurez pas, relevez!** par *M. Georges Clémenceau* (d'aprés Le Figaro).L'avis de *M. Henry Roujon.*

La question macédonienne au Parlement anglais: Les déclarations de lord Lansdowne; les déclarations de lord Percy.

Mise au point.

La France du Levant: Missions catholiques et Écoles grecques par *M. Michel Paillarès* (d'aprés La Lanterne).

Un incident gréco-bulgare à Genève.

Echos et Nouvelles.

Les derniers crimes bulgares.
Revue de la Presss.

Mai—Μάϊος

A propos de la Crète.
En Macédoine, par *M. Michel Paillarès.*
Un nouveau programme, par *M. Michel Kebedgy.*
La Nouvelle richesse de la Grèce, Interview de M. Edmond Théry, par *M. Ch. Christovassili.*
La question crétoise par *M. Georges Clémenceau* (L'Aurore).
L'Hellénisme, par *M. Pierre de Coubertin* (Le Figaro).
Le Premier Congrès international d'Archéologie à Athènes.
En Chypre.
La Fète nationale greeque è Paris.
Chez les insurgés de Crète, par *Mme Marie Garenaux* (*La Lanterne).*
En Macédoine: Grecs et Bulgares, par *M. Michel Paillarès* (La Lanterne).
Les Ecoles chrétiennes en Macédoine (Revue générale du droit international public*).*
Le mouvement annexionniste crétois.
L'Affaire de Zagoritchani.—Le mouvement antigrec en Bulgarie.
Les derniers crimes bulgares.
Revue de la Presse.

Juin— Ιούνιος

Une solution possible.
Le Congrès d'Archéologie et la question du Parthénon, par *M. H.-A. Vasnier.*
Le dernier Blue Book.—I.
M. Steeg, ex-consul de France à Salonique, et les Bulgares.
La question macédonienne à l'Université d'Oxford (Conférence de *M. A. Andreadès*).
La Roumanie et la Porte.
Protestation des Thraces contre les crimes bulgares.
La question crétoise (à la Chambre crétoise; à la Chambre grecque, à la Chambre italienne).
Un Sauveur et son Système, par *M. Michel Kebedgy.*
L'Enseignement du français à Smyrne (En rapport avec les différents groupes de la population depuis les Capitulations jusqu'à nos jour), par *M J Delaroche* professeur à l'Alliance française.—I.
Bulgares de Macédoine et Grecs de Bulgarie (letres de Varna et de Philippopoli).
Nouvelles (en Macédoine, l'Italie et l'Autriche dans les Balkans.—Drang Nach Osten.—La reine d'Angleterre à Athènes.—Rappro-

chement turco-bulgare.—Le budget grec. — La Conférence Alfred Croiset.

Les derniers crimes bulgares (les bandes grecques, serbes bulgares).

Bibliographie: le Bluff macédonien; la Macédoine et sa population chrétienne; Macedonia; la Vérité sur la question macédonienne).

Revue de la Presse (Une protestation des étudiants Serbes et Grecs de Genève: la Tribune de Genève: Une lettre de M. le Ministre de Grèce à Paris: Le Temps; Statistiques macédoniennes; La Mission française en Macédoine; Nouvelle Revue: La question Crétoise; la France au Levant, etc.

Juillet—'Ιούλιος

Recensement et Referendum.

A propos de plébiscite macédonien: une lettre du général *Ricciotti Garibaldi*.

Statistique officielle turque.

La Grèce et l'Hellénisme (suite): la Crète, Chypre, Samos par *M. N. Kasasis*, président de l'Hellénismos.

Les défenseurs des comitadjis, *M. Michel Kebedgy.*

La révolution arabe et la question d'Orient, par *M. A. Adossides.*

Le dernier Blue Book.—II: Le conflit des races en Macédoine.

Les Serbes et les Comitadjis bulgares.—Extraits du Blue Book.

Lettre de Chypre; les travaux de l'Asseblée légistative, la situation, la question du tribut

L'Enseignement du français à Smyrne depuis les Capitulations jusqu'à nos jours.—II. par *M. J. Delaroche*, professeur à l'Alliace française.

Théodore Delyannis.

Echos: L'affaire crétoise; notes sur la question crétoise; les massacres de Nakytchevan: le ministère grec: le contrôle financier en Macédoine les Hellènes en Suisse; les projets de miss Stone; congrès bulgaro macédonien; tracasseries bulgares; le Diadoque à Paris; les Russes au Mont Athos; les Hellènes en Egyple; pour Venise et pour Candie; affaire de Serbie; alliance gréco serbe? L'Autriche et l'Eglise grecque.

Les derniers crimes balgares.

Les bandes grecques, serbes, bulgares.

Revue de la Presse: Censure bulgare; Grecs et Turcs; la défensive grecque; le réveil de la nation arabe; la weltpolitik allemande et le monde musulman; Boris Sarafof.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΓ'.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Α'. ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1905

Κατάστασις τῆς 30 Ἰουνίου 1905.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Ταμεῖον (εἰς μεταλλικόν	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	1,299,760	64	1,912,840	15
	Ὑποκαταστημάτων	»	613,079	51		
(» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης		Δρ.			174,145	—
(» κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		Δρ.			1,034,490	—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοί (Ἀντίτιμον μεταλ. Τραπ. εἰς τὸ ἐξωτερικόν		Δρ.			26,733,349	04
(Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ δανείου εἰς χρυσὸν (Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 °/₀ τοῦ 1902.		Δρ.			19,639,249	53
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ τραπεζικῶν γραμματίων		Δρ.			68,278,575	42
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων		Δρ.			10,875,000	—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων	(Εἰς χρυσόν	Δρ.	23,768,607	75	52,860,107	75
	(» τραπ. γραμμ.	»	29,091,500	—		
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπ. γραμμάτια		Δρ.			4,292,500	—
Συναλλάγματα καὶ γραμμάτια χαρτοφυλακίου	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	7,635,607	71	19,515,750	13
	(Ὑποκαταστημάτων	»	11,880,632	42		
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	451,102	28	2,760,158	46
	(Ὑποκαταστημάτων	»	2,309,056	18		
Ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	5,622,397	13	6,375,537	23
	(Ὑποκαταστημάτων	»	753,140	10		
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	5,389,168	74	5,833,997	24
	(Ὑποκαταστημάτων	»	444,828	50		
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων		Δρ.			355,324	53
Δάνειον πρὸς τὴν Σταφιδικὴν Τράπεζαν ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους		Δρ.			2,192,174	08
Ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	2,356,327	40	5,110,516	06
	(Ὑποκαταστημάτων	»	2,754,188	66		

Δάνεια χρεολυτικὰ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	13,468,519	95	23,624,053	74
	('Υποκαταστημάτων	»	10,155,533	79		
Καθυστερήσεις δανείων χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	145,168	37	355,863	96
	('Υποκαταστημάτων	»	210,695	59		
Δάνεια ἁπλᾶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	8,835,620	84		
	('Υποκαταστημάτων	»	16,931,070	99		
Δάνεια ἐν Ἄρτῃ ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους		Δρ.	821,740	12	26,588,431	95
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομ. πρόσωπα	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	16,481,006	96	43,329,884	03
	('Υποκαταστημάτων	»	26,848,877	07		
Καθυστερήσεις δανείων πρὸς δήμους, λιμ. κλπ. νομ. πρόσ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	77,312	09	166,393	23
	('Υποκαταστημάτων	»	89,081	14		
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	1,281,798	10	11,981,013	24
	('Υποκαταστημάτων	»	10,699,215	14		
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	274,801	15	3,859,099	39
	('Υποκαταστημάτων	»	3,584,298	24		
Καθυστερήσεις ἐκ γραμματίων Πρ. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		Δρ.			839,114	10
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας		Δρ.			3,304,770	—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης		Δρ.			1,500,000	—
Ὁμολογίαι λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 2 ½ % εἰς τρ. γραμ.		Δρ.			1,835,200	—
Τοκομερίδια ἐν γένει		Δρ.			1,076,614	37
Καταστήματα Τραπέζης		Δρ.			4,065,688	33
Κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων κατακυρωθέντα εἰς τὴν Τράπεζαν		Δρ.			4,145,392	39
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	217,226	88	2,445,791	10
	('Υποκαταστημάτων	»	2,228,564	22		
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνης κατασκευῆς τραπεζικῶν γραμματίων)	(Κεντρ. Καταστήμ.	»	1,307,681	90	1,590,027	44
	('Υποκαταστημάτων	»	282,345	54		
Ἔξοδα δικαστικά		Δρ.			7,165	15
Καταστήματα Ἰονικῆς Τραπέζης		»			74,092	41
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ		Δρ.			1,093,066	65
Διάφοροι λογαριασμοί		»			3,024,451	73
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κέρδη ἐκ τραπεζικῶν γραμματίων		»			1,648,640	—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		»			1,200,000	—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»			450,000	—
Ἐκκρεμεῖς δοσοληψίαι Κεντρικοῦ Καταστήματος μετὰ τῶν Ὑποκαταστημάτων		»			428,633	92
					366,577,101,75	

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον μετοχικὸν διῃρημένον εἰς 20.000 μετοχάς.	Δρ.			20,000,000	—
Κεφάλαιον ἀποθεματικὸν (τακτικόν.	Δρ.	4,000,000	—		
(ἔκτακτον.	»	7,500,000	—		
(δι' ἀποσβέσεις ἀπαιτήσεων ἐπιστολῶν Πρ. Τραπ. Ἠπειροθεσσαλίας	»	2,000,000	—	13,500,000	—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :					
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως.	Δρ.	68,278,575	42		
II. » » » Τραπέζης :					
α) τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης . . . Δρ. 42,396,553,44					
β) τῆς Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας . . . » 224,505,—		42,621,058	44	110,899,633	86
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	Δρ.			10,875,000	—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν.	»			5,946,580	80
Καταθέσεις ἄνευ τόκου. (Κεντρ. Καταστήμ.	»	8,789,725	34	15,035,467	60
(Υποκαταστημάτων	»	6,245,724	26		
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι. (Κεντρ. Καταστήμ.	»	84,140	90	593,923	04
(Ὑποκαταστημάτων	»	509,782	14		
Μερίσματα παρελθόντα.	»			299,315	—
Μέρισμα Α' ἑξαμηνίας 1904 πρὸς δραχμὰς 90.—ἐφ' ἑκάστης μετοχῆς	»			1,800,000	—
Καταθέσεις Δημοσίου διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ' Νόμον	»			283,749	94
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λογαριασμὸς καταθέσεων ἐκ δημοσίων (ὑπεγγύων προσόδων (Εἰς χρυσόν	»	560,738	13	5,916,025	56
(» τραπ. γραμμάτια	»	5,355,287	43		
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν.	»			206,495	90
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια.	»			2,395,465	20
Ὑπηρεσία δανείου 2,600,000 Σιδηροδρόμων Π. Α. Π.	»			1,925	—
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσὸν	»			7,586	32
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»			210,701	48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Δεμερλῆ—Συνόρων.	»			19,639,249	53
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Δεμερλῆ—Συνόρων.	»			69,137	31
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον 'ΒΨΕ'	»	5,682,318	20		

Κατάθεσις Δημοσίου (κληροδότημα Συγγροῦ) εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια.	»	1,675,048	75		
Καταθέσεις ἔντοκοι (Κεντρικοῦ Καταστήματος Δρ. 75,569,621,98 (Κεφάλαιον.	»	75,213,291	73	84,630,102	54
('Υποκαταστημάτων » 1,595,113,61 (Τόκοι	»	2,077,443	86		
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης $3\,^{0}/_{0}$ εἰς χρυσόν.	»			45,459,810	—
» » » $2\,^{1}/_{2}\,^{0}/_{0}$ εἰς τραπ. γραμμάτια.	»			20,492,000	—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης $3\,^{0}/_{0}$ εἰς χρυσόν.	»			2,267,330	—
» » » » $2\,^{1}/_{2}\,^{0}/_{0}$ εἰς τραπ, γραμμάτια. . . .	»			140,000	—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου. . . . . . . (Κεντρ. Καταστήμ.	»	3,290,244	50		
('Υποκαταστημάτων	»	1,167,461	94	4,457,706	44
Κομισταὶ συναλλαγμάτων	»			153,783	72
Συμμετοχὴ τῶν Τραπεζῶν Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφιδικῆς Τραπέζης	»			1,009,855	47
Τόκοι χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	»			239,497	66
Κέρδη καὶ ζημίαι, ὑπόλοιπον ἀφιέμενον διὰ τὴν ἑπομένην ἑξαμηνίαν	»			46,759	38
	Δρ.			366,577,101	75

Χ — Κέρδη καὶ ζημίαι Α' ἑξαμηνίας 1904

Εἰς ἔξοδα διαχειρίσεως.	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	340,670	61		
	(Ὑποκαταστημάτων »	269,397	80	610,068	41
» » ἐγκαταστάσεως, ἰδίως ἀπόσβεσις ὑλικοῦ τραπεζικῶν γραμματίων	Δρ.			60,523	03
» καταστήματα Τραπέζης, ἀπόσβεσις ἐκ τῆς ἀξίας αὐτῶν	»			22,562	62
» ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	73,896	01		
	(Ὑποκαταστημάτων »	218,142	83	292,038	93
» ἀμοιβὰς τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ὑποκαταστημάτων	»			51,644	80
» προμηθείας καταθέσεων ἄνευ τόκου, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	50,582	62	61,125	47
	(Ὑποκαταστημάτων »	10,542	85		
» τόκους καταθέσεων ἐπὶ τόκῳ, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	1,551,359	94	1,576,727	18
	(Ὑποκαταστημάτων »	25,367	24		
» » καὶ λαχνοὺς λαχειοφόρου δανείου, 3 % εἰς χρυσόν.	»			1,136,862	—
» λαχνοὺς λαχειοφόρου δανείου $2\frac{1}{2}$ % εἰς τραπ. γραμμάτια.	»			146,800	—
» » ταμιευτηρίου, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	58,791	18	79,318	46
	(Ὑποκαταστημάτων »	20,527	28		
» ἐξωτερικοὺς λογαριασμούς, ἀπόσβεσις συναλ)κῆς διαφορᾶς πληρωμῶν ἰδίως λαχειοφόρου δανείου Βας ἑξαμηνίας 1904	»			400,000	—
» λ)σμὸν ἐξαγορᾶς συμμ. Κυβερν. εἰς κέρδη ἐκ τραπ. γραμ. τὰ ἀποσβεννύμενα.	»			71,680	—
» » » προνομίου Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ., τὰ ἀποσβεννύμενα	»			80,000	—
» προμήθειαν τροπῆς λαχειοφόρου δανείου, τὰ ἀποσβεννύμενα	»			50,000	—
» διαφόρους λογαριασμούς, τὰ ἀποσβεννύμενα	(Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	48,197	24	49,803	80
	(Ὑποκαταστημάτων »	1,606	56		
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ.	(Διατιθέμενα εἰς τὴν παροῦσαν ἑξαμηνίαν Δρ.	1,938,198	60	1,984,957	98
	(Ἀφιέμενα διὰ τὴν ἐπομένην. »	46,759	38		
	Δρ.			6,674,112	68

Διανομή τῶν καθαρῶν κερδῶν Α' ἑξαμηνίας **1905** ἐπὶ δραχμῶν **1,938,198 60** ὡς ἀνωτέρω.

Εἰς τακτικὸν μέρισμα πρὸς 3 ½ τοῖς % ἐπὶ κεφαλαίου δραχ. 20,000.000. . Δραχ. 700.000.—) » προσθετον . . . . » 1,176.288,65)	Ὁμοῦ Δρ.	1,876,288	65
» ἀμοιβὴν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κεντρ. Καταστήματος 5 τοῖς % κατὰ τὸ ἄρθ. 24 τοῦ Καταστατικοῦ	»	61,909	95
	Δραχ.	1,938,198	60

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν		Δραχ.	1,876,288,65
Ἐκπίπτονται: (α') διὰ φόρον Δημοσίου 3 τοῖς %	Δραχ. 56,288.65		
(β') διὰ χαρτόσημον ἐπὶ μερίσματος 20.000 μετοχῶν . .	» 10,000.—	Δρ.	76,288.65
(γ') διὰ φόρον ἐπιτηδεύματος	» 10,000.—		
Μέρισμα καθαρόν, ἤτοι ἐλεύθερον φόρου καὶ χαρτοσήμου, πρὸς Δρ. **90**.—ἐφ' ἑκάστης μετοχῆς		Δραχ.	1,800,000 —

Τὸ μέρισμα πληρώνεται:

Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι, ἐν Ἀγρινίῳ, Αἰγίῳ, Ἀμφίσσῃ, Ἄρτῃ, Ἀταλάντῃ, Βόλῳ, Γυθείῳ, Δημητσάνῃ, Θήβαις, Θήρᾳ, Καλαβρύτοις, Καλάμαις, Καρδίτσῃ, Κορίνθῳ, Κυπαρισσίᾳ, Λαμίᾳ, Λαρίσῃ, Λεβαδείᾳ, Λευκάδι, Μεγαλουπόλει, Μεσολογγίῳ, Ναυπάκτῳ, Ναυπλίῳ, Πάτραις, Πειραιεῖ, Πόρῳ, Πύλῳ, Πύργῳ, Σπάρτῃ, Σύρῳ, Τρικκάλοις, Τριπόλει, Χαλκίδι, παρὰ τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπέζης καὶ ἐν Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ καὶ Κεφαλληνίᾳ παρὰ τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης ἀπὸ τῆς 15|28 προσεχοῦς Ἰανουαρίου.

Ἐν Βιέννῃ, παρὰ τῇ Wiener Bank-Verein
» *Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τῷ Κυρίῳ Λεωνίδᾳ Ζαρίφῃ*
» *Ἀλεξανδρείᾳ, παρὰ τῷ Ὑ]ματι τῆς Τραπ. Ἀθηνῶν*
» *Σμύρνῃ, παρὰ τῷ Ὑπ]ματι τῆς Τραπ. Μιτυλήνης*
» *Κρήτῃ, παρὰ τοῖς Καταστήμασι τῆς Τραπ. Κρήτης*

} Ἀπὸ τῆς 6|19 προσεχοῦς Φεβρουαρίου

Εἶνε δὲ ἀπηλλαγμένον τὸ μέρισμα τοῦ φόρου καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ χαρτοσήμου, ὡς προκαταβληθέντος ὑπὸ τῆς Τραπέζης εἰς τὸ Δημόσιον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30 Ἰουνίου **1905**.

Ὁ Διοικητὴς
Σ. ΣΤΡΕΪΤ

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. Κουτσαλέξης

Κέρδη καὶ Ζημίαι Α΄. Ἑξαμηνίας 1904

Ἀπὸ προεξοφλήματα	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	295,688	44	748,984	44
	(Ὑποκαταστημάτων	»	453,296	09		
» ὅμοια χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	30,250	75	431,302	05
	(Ὑποκαταστημάτων	»	401,051	30		
» τόκους χορηγήσεων δι᾽ ἀνοικτῶν λ)σμῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ. . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	84 835	40	174,463	55
	(Ὑποκαταστημάτων	»	89,628	15		
» » » » » ἐπ᾽ ἐνεχύρῳ . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	209.546	25	239,066	83
	(Ὑποκαταστημάτων	»	29,520	58		
» » δανείων ἐπ᾽ ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	174.014	75	186,353	93
	(Ὑποκαταστημάτων	»	12,339	18		
» » » » ἐμπορευμάτων.		Δρ.			47,544	08
» » δανείου πρὸς τὴν Σταφιδικὴν Τράπεζαν.		Δρ.			35,411	80
» » ἁπλῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	242,444	—	704,536	99
	(Ὑποκαταστημάτων	»	462,092	99		
» » χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	322,225	56	544,690	07
	(Ὑποκαταστημάτων	»	222,464	51		
» » δανείων πρὸς δήμους, λιμένας κλπ. νομικὰ πρόσωπα.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	444.415	69	1.245,216	83
	(Ὑποκαταστημάτων	»	800.801	14		
» » ὁμολογιῶν Ἐθνικῶν δανείων		Δρ.			1.020,706	25
» » ἐντόκων γραμματίων Ἑλληνικοῦ Δημοσίου		Δρ.			92,500	—
» » δανείου πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἐπ᾽ ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ. . .		Δρ.			343,463	20
» » » πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων . .		Δρ.			55,937	50
» » καὶ ὠφελείας ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν		Δρ.			319,102	35
» ὠφελείας ἐκ προσόδων κτημάτων Τραπέζης	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	5,357	50	47,466	61
	(Ὑποκαταστημάτων	»	42,091	11		
» μέρισμα μετοχῶν ἐγχωρίων ἑταιρειῶν.		Δρ.			86,028	25
» φύλακτρα χρηματογράφων		Δρ.			7,899	95
» ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς (τὰς εἰσπραχθείσας ἐκ τῶν ἀποσβεσθεισῶν).	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	19,247	05	22.937	82
	(Ὑποκαταστημάτων	»	3,690	77		
» διάφορα κέρδη.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	215,687	92	270,630	18
	(Ὑποκαταστημάτων	»	54.942	26		
» κέρδη καὶ ζημίας, τὸ ἐκ τῆς παρελθούσης ἑξαμηνίας περισσεῦσαν		Δρ.			49,870	—
		Δρ.			6,674,112	68

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου).

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου, ἐὰν διά τινας λαοὺς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, περὶ ὧν προὐνόησεν, ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ καὶ ἐπωφελής, ἀλλὰ διὰ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, καὶ δὴ δι' ἓν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων αὐτοῦ τμημάτων, τὸ ἠπειρωτικόν, ὑπῆρξεν ὄντως ὀλεθρία καὶ καταστρεπτική. Κατὰ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἐξήγειρεν ἰσχυροὺς καὶ φιλοδόξους ἐχθρούς, ἐνισχυομένης ἑκάστοτε ὑπὸ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως, κατὰ δὲ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἠπείρου, ἀπομεινάντων ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν, κατέστησεν αὐτὴν φαυλοτέραν, ἐπιδιώκουσαν διὰ τῆς χρήσεως πάντων τῶν θεμετῶν καὶ ἀθεμίτων μέσων τὸν ἐκμηδενισμὸν αὐτῶν, τὸν ἐκπατρισμόν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι προσετέθη εἰς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος ἡ Θεσσαλία καὶ ἐλάχιστον τμῆμα τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ διὰ τῆς προσθήκης ταύτης ἐλαχίστη ἐγένετο ἡ δύναμις αὐτοῦ, φυσική τε καὶ ἠθική, πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος, πρὸς προσάρτησιν τοὐλάχιστον τῆς ἀτυχοῦς χώρας. Καὶ οὕτω παρέμεινεν αὕτη ὑποτεταγμένη οὐ μόνον εἰς τὴν φαύλην διοίκησιν τῶν ὀργάνων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν προπαγανδῶν, αἵτινες ἀφετηρίαν ἔχουσαι τὴν φιλόδοξον πολιτικὴν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κράτους, καθιστῶσιν ὁσημέραι τὴν Ἤπειρον Μυσῶν λείαν, ἕρμαιον τῶν Αὐστριακῶν, τῶν Ἰταλῶν, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Ρουμούνων, παντὸς τυχοδιώκτου, ἐπιδιώκοντος πολιτικὰ ἢ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπήνεγκε τὰ ἀποτελέσματά της. Ἡ ἐγκαταλελειμμένη καὶ ἐπιβουλευομένη χώρα ἀπώλεσε κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκοσιπενταετίαν τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῆς ἰσχύν, τὰ τέκνα αὐτῆς ἐκπατρίζονται ὁσημέραι κατ' Ἀνατολὴν καὶ κατὰ Δύσιν, στερούμενα ἐν τῇ γενετείρᾳ ἀσφαλείας, τάξεως καὶ δικαιοσύνης. Ἡ τουρκικὴ δεσποτεία, κατανοοῦσα, ὅτι ἡ Ἤπειρος δὲν ἀνήκει αὐτῇ πλέον, προσπαθεῖ διὰ τῆς ἐρημώσεως ν' ἀποσοβήσῃ πᾶσαν ἐξέγερσιν τοῦ ἄλλοτε φιλοτίμου καὶ φιλοπάτριδος λαοῦ, μετασχόντος καὶ πρωτο-

στατήσαντες εἰς ἁπάσας τὰς ἐξεγέρσεις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἡ δὲ ἰταλικὴ πολιτική,
ἥτις ἐν Βερολίνῳ διὰ τῶν περὶ τὸν Καϊρόλην ἀπέδειξεν ἀπαράμιλλον πολιτικὴν ἐγκρά-
τειαν καὶ ἁγνότητα χειρῶν, ἤδη, μεταγνοῦσα ἐπὶ τούτῳ, ἀγωνίζεται διὰ τῆς νέας
αὐτῆς πραγματικῆς ἐξελίξεως ν' ἀποζημιωθῇ ἐν Ἠπείρῳ διὰ τὸ ἐν Βερολίνῳ
σφάλμα αὐτῆς. Καὶ λέγων ἰταλικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως, δὲν ἐννοῶ τὸ ἰτα-
λικὸν ἔθνος. Διότι τὸ ἰταλικὸν ἔθνος ἐπεδείξατο ἀείποτε πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ
ἐν Ἠπείρῳ, καὶ ἐν Κρήτῃ, καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ θαυμαστὴν ἀφιλοκέρ-
δειαν καὶ μεγαλοφροσύνην. Δὲν εἶνε πάντοτε ὑπεύθυνοι οἱ λαοὶ διὰ τὰ σφάλματα
τῶν κυβερνήσεών των.

Ἀλλὰ τὴν εὐθύνην πρωτίστως τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Ἠπείρου φέρει
αὐτὸ τὸ ἐπίσημον ἑλληνικὸν κράτος. Ἂν οἱ διαχειριζόμενοι τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἐ-
νεφοροῦντο πραγματικωτέρας ἀντιλήψεως, ἡ Ἤπειρος θὰ ἀνῆκεν ἴσως σήμερον εἰς
τὴν Ἑλλάδα. Παρουσιάσθησαν πολλάκις πρόσφοροι περιστάσεις, καὶ ἰδίᾳ ἐκείνη, καθ'
ἣν ἐν ἔτει 1885 ἡ βουλγαρικὴ ἡγεμονία, παραβιάζουσα τὴν Συνθήκην τοῦ Βερολί-
νου, κατελάμβανε διὰ πραξικοπήματος τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Ἡ Ἑλλὰς ἠ-
δύνατο ἐπίσης τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἂν ἐτύγχανε καὶ κατ' ἐλάχιστον στρατιωτικῶς
παρεσκευασμένη, ἀντὶ νὰ παίξῃ κωμῳδίαν τῆς περιφήμου ἐπιστρατεύσεως, νὰ κα-
ταλάβῃ τὴν Ἤπειρον, ἐφ' ἧς ἐκέκτητο ἀναμφισβήτητα δικαιώματα, ἀνεγνωρι-
σμένα ἄλλως τε ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης.

Καὶ σήμερον, ἐὰν οἱ Ἠπειρῶται δύνανται νὰ καταλεχθῶσι μεταξὺ τῶν ἀριστέων
τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς διὰ τὰ πολλὰ ψυχικὰ καὶ ἠθικὰ αὐτῶν πλεονεκτήματα, ἰδίᾳ
διὰ τὴν ἀκράδαντον φιλοπατρίαν, οὐχ ἧττον ἡ γενετείρα αὐτῶν διατελεῖ ἐν θλιβε-
ρᾷ καταστάσει. Ὁ Ἠπειρώτης, ἐξαναγκαζόμενος νὰ καταλίπῃ τὰ ἐρείπια τῆς πα-
τρίδος καὶ μεταβαίνων εἰς ξένην γῆν, δὲν ἐκφυλίζεται, παραμένει ἀείποτε πιστὸς
εἰς τὴν πατρῴαν ἑστίαν, ἓν ἔχων μέλημα, πῶς νὰ ἐργασθῇ, ν' ἀποκατασταθῇ, ἐκ
δὲ τοῦ ὑστερήματος τῆς ἐργασίας του, ἐκ τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ, νὰ συντελέσῃ εἰς
τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους του.

Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν οἱ Ἠπειρῶται εἶνε ἀναμφιβόλως οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλ-
λήνων.

* * *

Ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων καιρῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἡ Ἤπειρος ὑπῆρξεν ἑλ-
ληνική. Τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης, ἓν τῶν ἱερωτάτων θρησκευτικῶν κέντρων τῶν
Ἑλλήνων, εὑρίσκετο ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ὁ πανελλήνιος θεὸς Ζεὺς ἐκαλεῖτο Δω-
δωναῖος καὶ Πελασγικός.

Ἀναμφιβόλως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, οἷος ἐκαλλιεργήθη πολλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἀττικῇ, τῇ Πελοποννήσῳ, τῇ μικρασιατικῇ Ἰωνίᾳ, ἔν τισι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι δὲν ἀνεπτύχθη πρωΐμως ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἠπειρωτῶν. Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν γειτνίασιν καὶ ἐπικοινωνίαν μετ' ἄλλων βαρβάρων λαῶν, βορειότερον οἰκούντων, μεθ' ὧν οἱ Ἠπειρῶται διετέλουν κατ' ἀνάγκην εἰς ἀλληλομαχίαν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Πύρρου, καὶ ἐν τούτοις ἡ ἱστορία τῆς Ἠπείρου δὲν ὑπῆρξε ξένη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἡ ἰσχὺς τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, ὑπεχώρησε πρὸ τῶν νέων ἱστορικῶν δυνάμεων, καὶ δὴ τῆς ἀνατελλούσης ῥωμαϊκῆς πολιτείας, ἡ Ἤπειρος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως Πύρρου ἐκπροσωπεῖ τὴν δύναμιν τοῦ ἐκπίπτοντος Ἑλληνισμοῦ. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸ Droysen, «ὁ Πύρρος ἦτο ὁ τολμηρότατος καὶ εὐτυχέστατος στρατηγὸς τῶν χρόνων ἐκείνων, οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν λαοὶ εἶχον ἀκόμη τὴν δύναμιν καὶ τὸ σφρῖγος, ἅτινα ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Φίλιππος, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ Διάδοχοι διὰ τῶν στρατολογιῶν ἐξήντλησαν, καὶ αἱ χῶραι αὐτοῦ ἦσαν ἔτι ἐν ἀκμῇ καὶ εἶχον πυκνὸν πληθυσμόν, οἰκούμεναι κωμηδὸν ἄνευ πόλεων... Ἀλλ' ὁ λαὸς οὗτος, ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἐλευθέρων καὶ εἰρηνικῶν ἀγροτῶν, μετασχηματίζεται εἰς φιλοπόλεμα πλήθη, καὶ ὑπὸ τῆς βασιλείας, τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ στρατοῦ ἐπισκιάζεται τὸ ἔθνος καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ αὐτοῦ πάτριος πολιτεία».

Ὁποία θὰ ἦτο ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐὰν ὁ Μακεδὼν ἐκπολιτιστὴς τῶν ἀσιατικῶν λαῶν ἐλάμβανε τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Δύσιν ἀντὶ τῆς Ἀνατολῆς; Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἂν συνέβαινε τοῦτο, ἂν ὁ Ἀλέξανδρος μετέφερε τὸ ἐκπολιτιστικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα πρὸς τὰ εὐρωστότερα καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἠθικώτερα φῦλα τῆς Δύσεως, ἡ ἑλληνικὴ ἡμέρωσις καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἤθελον παραγάγῃ εὐχυμωτέρους, γενναιοτέρους καὶ διαρκεστέρους καρπούς. Πρὸς τούτοις ὁ Ἑλληνισμὸς ἤθελεν ἀνακτήσῃ νέον σφρῖγος καὶ νέαν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνέργειαν ἐκ τῆς μετὰ τῶν δυτικῶν καὶ βορείων εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἐπικοινωνίας αὐτοῦ. Δυστυχῶς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ πρὸς Ἀνατολὰς κατακτητικὴ ἀποδημία τοῦ τελευταίου Μεγάλου Ἕλληνος τῶν ἀρχαίων καιρῶν, ὅσον καὶ ἂν ἦτο ἔνδοξος καὶ ἐπωφελὴς εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν γένει, διότι μεταδοθείσης καὶ πανδήμου καταστάσης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εὗρε τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα ὄργανον ἐκδηλώσεως τῶν σκέψεων αὐτοῦ ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ, δὲν ἔτυχεν ἐδάφους πρόσφορον πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως. Ὁ ἀνατολικὸς κόσμος διὰ τῶν Σελευκιδῶν καὶ διὰ τῶν Πτολεμαίων ἐξηκολούθησε τηρῶν τὸν παλαιὸν χαρακτῆρα, οὐδ' ἠδυνήθη ὁ ἑλληνικὸς νοῦς νὰ ἐξυγιάνῃ αὐτὸν καὶ νὰ ἀποκαθάρῃ ἀπὸ τοῦ ῥύπου τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπραγμοσύνης.

Ἴσως ὅ τι δὲν διενοήθη ὁ Ἀλέξανδρος ἠδύνατο νὰ τύχῃ πραγματώσεως διὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἠπειρωτῶν. Καὶ ἠλαττοῦτο μὲν οὗτος ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ μεγαλοφροσύνη αὐτοῦ ἦτο πλείστου

λόγου ἀξία. Καὶ ἐὰν ἤθελεν ἡ Ῥώμη δὲ εἶχε προαχθῆ ἐν πολιτισμῷ καὶ στρατιωτικῇ ἐμπειρίᾳ καὶ δυνάμει, ἐὰν ὁ Πύρρος κατώρθου νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τοῖς πρὸς αὐτὴν πολέμοις, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἑλληνικὴ δύναμις θὰ ἐτρέπετο εἰς νέαν καρποφορικὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν ἐν τῇ Δύσει, ὅπως συνέβη ἐν τῇ Ἀνατολῇ διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καταληφθεῖσα ἡ Ἤπειρος, παρέμεινεν οὐχ ἧττον ἑλληνική. Ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις διετήρησεν ἀείποτε τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, μηδέποτε ἀπομακρυνομένη τῶν ἐθνικῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ παραδόσεων, ὑπεραμυνθεῖσα αὐτῶν διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων.

*
* *

Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἡ Ἤπειρος ἐμφανίζεται ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ τῶν ἀγώνων ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας. Κατὰ πρῶτον διὰ τοῦ πολεμικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος καὶ ἀμέσως μετὰ τὰς ἐκ τούτου ἐπιτυχίας διὰ τῆς θεραπείας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν εἰρηνικῶν τεχνῶν. Οἱ Ἠπειρῶται διατελοῦντες ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτῶν ἐκτὸς τοῦ νόμου, καταδυναστευόμενοι ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος, εὑρίσκουσιν ἄσυλον ἐν τῇ ξένῃ γῇ. Καὶ ἀνθίστανται μὲν κατὰ τῆς τυραννίας πολεμικά τινα τμήματα, οἷα τὸ Σοῦλι καὶ ἡ Χιμάρα, ἀλλ' ἡ λοιπὴ Ἤπειρος ἐξαναγκάζεται εἰς ἐκπατρισμόν. Ἐντεῦθεν δημιουργεῖται ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ὁ περιώνυμος ἠπειρωτικὸς χαρακτήρ, ἐξακολουθῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης νὰ ὑφίσταται φιλόπατρις καὶ γενναιόδωρος.

Ὁ Ἠπειρώτης ἐξέρχεται ἐκ τοῦ χωρίου του, ὀλίγα γινώσκων γράμματα, ἀλλὰ πολλὴν κεκτημένος θέλησιν καὶ ἐπιμονήν. Ἐξέρχεται νὰ ζήσῃ κατὰ πρῶτον, νὰ ἐξεύρῃ τὰ μέσα τῆς ἑαυτοῦ συντηρήσεως, μετὰ ταῦτα δὲ νὰ πλουτήσῃ, νὰ μεγαλουργήσῃ. Διότι διὰ τὸν ἀληθῆ Ἠπειρώτην ὁ πλοῦτος δὲν χρησιμεύει εἰς εὐμάρειαν ἀλλὰ πρὸς ἀγαθοεργίαν. Ὁποῖον ἔσται τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἐπάγγελμα; Συνήθως τὸ τοῦ ἀρτοποιοῦ, τὸ τοῦ πλανοδίου μεταπράτου. Μετὰ ταῦτα ἄρχεται ἡ ἐξέλιξις. Ὁ Ἠπειρώτης ἀναπτυσσόμενος, προοδεύων ἐν τῇ κοινωνίᾳ, διδασκόμενος ὅ τι ἀναγκαιεῖ αὐτῷ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς ἀνώτερα ἐπαγγέλματα, μεταμορφοῦται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἐκμισθωτὴν κτημάτων καὶ εἶτα εἰς γαιοκτήμονα ἐν Ῥωμουνίᾳ, εἰς μεγαλέμπορον ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς τραπεζίτην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἢ ἐν Ῥωσσίᾳ. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ποικίλων αὐτοῦ μεταμορφώσεων, καθ' ἃς ὁ πρώην ρακενδύτης καθίσταται ἑκατομμυριοῦχος, μία ἰδέα κατέχει αὐτόν, μία πίστις, τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος. Δὲν μεταβάλλει συνήθως τὸν τρόπον τοῦ βίου.

Ἀπέριττος, φειδωλός, ὡς ἦσαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἐν τῇ γενετείρᾳ, εὐχαριστεῖται εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, καὶ εἶνε κατηυχαριστημένος ἐκ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ἀποχῆς ἀπὸ πάσης περιττῆς δαπάνης. Αἰσθάνεται ἄκραν ἡδονήν, ἀναλογιζόμενος, ὅτι πρὸ ἢ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὸ ἔθνος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει, εἰς τὸ μέλλον τοῦ ὁποίου πιστεύει, θὰ λάβῃ ἐκ τῆς αὐτοθυσίας αὐτοῦ νέας δυνάμεις καὶ σφρῖγος πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ ἰδεώδους. Ἕτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἠπειρώτου, εἶνε ὅτι καταδικάζει ἑαυτὸν εἰς τὸν ἄγαμον βίον. Ὁ ἀλτρουϊσμὸς αὐτοῦ ἐπιβάλλει τὴν νέαν ταύτην θυσίαν, διότι ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς πατρῴας οἰκίας πρὸς ἐξεύρεσιν τύχης, σκέπτεται μόνον περὶ τῆς μυστικῆς νύμφης καὶ συζύγου, ἥτις διὰ τὸν Ἠπειρώτην εἶνε ἡ πατρίς, ἡ ἰδιαιτέρα, ἢ ἡ μεγάλη. Δὲν καταβάλλουσιν αὐτόν, οὐδ' ἀποθαρρύνουσιν αἱ περιπέτειαι, αἱ ἀποτυχίαι, αἱ συμφοραί. Ὑπὲρ τὰς ἐφημέρους ἀπογοητεύσεις τοῦ παρόντος ὑψοῦται ἡ ἄφθαρτος εἰκὼν τῆς πατρίδος, ἥτις γοητεύει καὶ ἐνισχύει τὸν Ἠπειρώτην, ἐπιμένοντα καὶ ἐγκαρτεροῦντα. Ὅταν κλείσῃ διὰ παντὸς τοὺς γηΐνους ὀφθαλμούς, ἀπὸ τοῦ κατεσκληκότος σαρκίου του ἀνατέλλει μία ἰδέα, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα. Ἀναγινώσκεται ἡ διαθήκη τοῦ Ἠπειρώτου. Ὁ πανελλήνιος ἀνήρ, εἰς οἱανδήποτε γῆς γωνίαν καὶ ἂν εὑρέθη, κληροδοτεῖ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, μικρὰν ἢ μεγάλην, πρὸς ἀνέγερσιν ἀκαδημειῶν, μουσείων, φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, ἀκόμη καὶ στρατώνων, συντρέχων τὰ ταμεῖα τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, τοῦ ἐθνικοῦ στόλου. Οὕτως ἐπλάσθησαν ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς ὕλης τοσοῦτοι καὶ τηλικοῦτοι ἄνδρες τοῦ ἀναβιώσαντος Ἑλληνισμοῦ. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν λεγεών. Περιορίζομαι εἰς τοὺς γνωστοτάτους! Γκιούμας, Μαρούτζης, Καπλάνης, ἀδελφοὶ Ζωσιμᾶ, ἀδελφοὶ Ριζάρη, Ζάππας, Ζωγράφος, Πάγκας, Χριστοδούλου, καὶ ὁ πάντων ἴσως εὐεργετικώτερος καὶ μεγαλοφρονέστερος Γεώργιος Ἀβέρωφ, εὐεργέτης καὶ διακοσμητὴς ἐξίσου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

*
* *

Ὡς εἶπον ἤδη, ἐν τῇ ἀναβιώσει τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἐπρωτοστάτησεν ἡ Ἤπειρος. Ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς, τὰ Ἰωάννινα, κατέστησαν ἐνωρίτατα τὸ κέντρον ἑλληνικῆς μορφώσεως καὶ παιδείας. Τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ὑπερέβαινον καὶ τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «Εἰς τὴν πόλιν «τῶν Ἰωαννίνων ἐπιφωνεῖ ὁ ἱστοριογράφος Κούμας, χρεωστεῖ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀνααγέννησιν τῆς παιδείας. Μαθηταὶ τῶν Ἰωαννίνων ὑπῆρξαν διδάσκαλοι εἰς Μέτσοβον, «Τρίκκην, Λάρισσαν, Θεσσαλονίκην, Ἀδριανούπολιν, αἱ ὁποῖαι πόλεις ἐσύστησαν σχο«λεῖα μετὰ τὸ τῶν Ἰωαννίνων. Εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν «μετεφέρθησαν αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις τοῦ τῶν Ἰωαννίνων σχολείου». Ἐν τῇ πόλει

τῶν Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐκπαιδευτικῆς ταύτης ἀναγεννήσεως, ἐλαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καθαρώτερον ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἑλληνικῇ πόλει, ἡ δὲ ἐπιρροὴ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας κατεδείχθη ἰδίᾳ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐν Κερκύρᾳ, ἥτις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑποστᾶσα τὴν ἰταλικὴν ἐπίδρασιν, προσηταιρίζετο πάλιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως.

Πρὸς τῇ καλλιεργίᾳ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἡ Ἤπειρος ἔμελλε νὰ πραταγωνιστήσῃ κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας διὰ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων. Ἐν τῇ ἐποποιΐᾳ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ τὸ Σοῦλι κατέχει μίαν τῶν εὐκλεεστάτων σελίδων. Ἐκ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐξῆλθον μεγαλόψυχοι μαχηταὶ καὶ στρατηλᾶται τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, διακριθέντες κατὰ τὸν ἑπταετῆ ἐκεῖνον ἀγῶνα ἐν πλείσταις μάχαις κατὰ τῶν Τούρκων, ἀποδείξαντες ἀπαράμιλλον ἀρετὴν καὶ ἐθελοθυσίαν.

Κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ νέου ἑλλήνικοῦ κράτους ἡ Ἤπειρος, παρὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτῆς ὑπὲρ ἐλευθερίας, ἀπεκλείσθη τῶν συνόρων τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, ὡς καὶ ἡ Κρήτη, καὶ ἡ Σάμος. Ἀλλ' ἡ ἠπειρωτικὴ φιλοπατρία παρέμεινεν ἀναλλοίωτος· ἂν ἦτο πολιτικῶς κεχωρισμένη, ἐθνικῶς ἦτο συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, ἐξεγερθεῖσα πλέον ἢ ἅπαξ κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας. Ἐν ἔτει 1878 ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου, μετὰ πολλὰς ἀντιδράσεις, τὸ ζήτημα τῆς Ἠπείρου ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῇ 20ῃ Ἰουλίου 1878, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Γαλλίας, προσχωρησάσης εἰς αὐτὴν καὶ τῆς Ἰταλίας, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς πρώτης τῶν Δυνάμεων τούτων Βάδδιγκτων ὑπέβαλλε πρότασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν «ἡ Σύνοδος προσκαλεῖ τὴν Ὑ«ψηλὴν Πύλην, νὰ συνεννοηθῇ πρὸς διευθέτησιν τῶν μεθορίων ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Θεσ«σαλίᾳ, φρονεῖ δέ, ὅτι ἡ ὁροθεσία αὕτη δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ «Πηνειοῦ πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν τοῦ Θυάμιδος ἐν Ἠπείρῳ πρὸς τὸ Ἰόνιον πέ«λαγος». Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο ἀμέσως ἀποδεκτὴ καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων. Συμφώνως δὲ τῇ προτάσει ταύτῃ συνετάχθη τὸ 13ον πρωτόκολλον τοῦ Συνεδρίου περὶ διευθετήσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων. Προτάσει δὲ τοῦ Βάδιγκτων ἐτέθη ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου τὸ 23ον ἄρθρον, ὁρίζον, ὅτι «ἐν «περιπτώσει, καθ' ἣν τὰ περὶ διευθετήσεως τῶν μεθορίων προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ 13ου «πρωτοκόλλου τῆς Συνθήκης μεταξὺ Πύλης καὶ Ἑλλάδος δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ πραγ«ματοποιηθῶσιν, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρουγγαρία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ρωσ«σία ἐπιφυλάσσονται τὸ δικαίωμα νὰ προσενέγκωσι τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν εἰς τὰ «δύο κράτη πρὸς διευκόλυνσιν τῶν διαπραγματεύσεων»

Ἡ ἐπίσημος αὕτη ἀναγνώρισις τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἔμελλε νὰ ὑποστῇ πολλὰς περιπετείας. Τὸ κῦρος τοῦ πρωτοκόλλου ἠμφισβητήθη. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὴν συνήθη αὐτῇ τακτικὴν τῶν ἀναβολῶν καὶ τῶν παρακάμψεων, ὑπεκρίνετο μέν, ὅτι ἀνεγνώριζε τὸ

κῦρος τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συνεδρίου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐρραδιούργει, ἐξεγείρουσα εὐαρίθμους Ἀλβανούς, διαμαρτυρηθέντας κατὰ πάσης προσαρτήσεως τῆς Ἠπείρου εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι αὕτη εἶνε ἀλβανικὴ ἐπαρχία! Εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι τῶν ῥαδιουργιῶν τούτων καὶ ἀντιδράσεων μετεῖχε καὶ ὁ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλίας, ὁ ἐφευρέτης τοῦ ἀλβανικοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἠπείρου. Παράδοξα ἐτελέσθησαν πρὸς ματαίωσιν τῆς λύσεως τοῦ ἠπειρωτικοῦ ζητήματος κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου. Συνετάχθη καὶ ὑπεγράφη παρ' Ἀλβανῶν, ἀγνοούντων βεβαίως τί ὑπογράφουσιν, ὅτι οἱ Ἠπειρῶται εἶνε Ἀλβανοί, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει συγγένεια μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, διότι οἱ μὲν Ἕλληνες εἶνε βραχυκέφαλοι, οἱ δὲ Ἀλβανοὶ δολιχοκέφαλοι. Ἡ νέα αὕτη ἐθνολογικὴ θεωρία οὐδένα βεβαίως τῶν ἐν Εὐρώπῃ κατέκτησεν, οὐχ ἧττον ἡ λύσις τοῦ ζητήματος καθίστατο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ δυσχερής, οὕτως ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ ἤρξατο ἀμφισβητούμενον καὶ τὸ ὑποχρεωτικὸν κῦρος τοῦ 24ου ἄρθρου τῆς Συνθήκης· Τοῦτο ἦτο αὐθαίρετον καὶ βεβιασμένον. Ὡς παρατηρεῖ ὁ τελευταῖος συγγραφεὺς τοῦ βερολινείου Συνεδρίου, ὁ μετασχὼν ὡς γραμματεὺς εἰς τὰς συνεδρίας αὐτοῦ, κ. Κάρολος de Mouy. «οἱ ὅροι τοῦ 24ου ἄρθρου τῆς Συνθήκης, λίαν συνοπτικοὶ καὶ
«λίαν ἀόριστοι, ἔδωκαν λαβὴν βραδύτερον εἰς δυσαρέστους περιπλοκάς, ἃς μείζων
«ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια θὰ προελάμβανον· ἀλλ' ἡ θέλησις τῶν Δυνάμεων οὐχ ἧττον
«ἦτο *ἀναντίρρητος καὶ εἰλικρινής*. οὐδεὶς δ' ἐνόει νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὴν εἰς ἀβεβαίους
«ἑρμηνείας καὶ διαπραγματεύσεις. Αἱ Δυνάμεις ἐβεβαίωσαν ἄλλως τε τὴν θέλησίν των
«ταύτην ἐκ νέου κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1880 μεσολάβησίν των καὶ ἂν ἐπὶ τέλους ἀφῆκαν
«τῇ Τουρκίᾳ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἠπείρου, ἧς τὰ δίκαια κατ' οὐδὲν ὑπελείποντο τῶν
«τῆς Θεσσαλίας, εἶνε ἀναντίρρητον ὡσαύτως, ὅτι τὸ Συνέδριον ἀπεφάνθη ἠθικῶς ὑ-
«πὲρ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας καὶ ὅτι, ἀναβαλλομένης ἐπί τινα χρόνον τῆς λύσεως,
«ὅπως ὁ ἀκρωτηριασμὸς φανῇ ὀλιγώτερον ἀφανὴς τῇ Πύλῃ, δὲν ὑπέθετεν, ὅτι αὐτὴ
«ἡ προσάρτησις θὰ ἠμφισβητεῖτο καὶ ὅτι διὰ πολιτικοὺς λόγους, ὡς καὶ διὰ τὰς βαθ-
«μιαίως ἐλαττωθείσας εὐρωπαϊκὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπαθείας ἡ προσάρτησις
«αὕτη ἔμελλε νὰ θεωρηθῇ ὀψιαίτερον ὡς ἁπλῆ εὐχή. Τὸ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήμα-
«τος συμπέρασμα τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ συστήμα-
«τος τῶν ἡμιμέτρων, ὅπερ τὸ Συνέδριον ἐφήρμοσε καὶ ἐν ἄλλοις μεγαλειτέροις ζη-
«τήμασιν, ἦτο σπουδαῖον, καθότι ηὔρυνε καὶ ἐνίσχυσε τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀνεξαρτή-
«των ἐθνοτήτων».

Ὁ Γλάδστων ἐν Ἀγγλίᾳ, κατισχύσας τῶν ἀντιπάλων του ἐν ταῖς ἐκλογαῖς, ἐπεδίωξε παντὶ σθένει τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διατάξεων ἐκείνων τῆς βερολινείου Συνθήκης, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀνθίστατο, εὗρε δὲ ἐν τῇ ἀντιστάσει ταύτῃ ὑποστήριξιν ἀπὸ μέρους τοῦ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον Γάλλου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Barthélemy Saint Hilaire, ὑποστηρίξαντος τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Ἑλ-

λὰς στηρίζει τὰς διεκδικήσεις της ἐπὶ προφανοῦς πλάνης. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, συνήρχετο νέα εὐρωπαϊκὴ Συνδιάσκεψις ἐν Κωνσταντινουπόλει, παραχωρήσασα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν, πλὴν τοῦ διαμερίσματος τῆς Ἐλασσῶνος, ἐκ τῆς Ἠπείρου δὲ μόνον τὰ τμῆμα τῆς Ἄρτης, τοῦ μεγαλειτέρου αὐτῆς μέρους ἀπομείναντος ἀλυτρώτου. Ἡ Εὐρώπη ἐξήσκησεν ἅπασαν αὐτῆς τὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, συμβουλεύσασα αὐτὴν νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα. Ἡ κυβέρνησις ὑπέκυψε καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως. Κακουργοῦσα κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ τιμῆς, μὴ λαβοῦσα τὴν ἐλαχίστην μέριμναν πρὸς σύνταξιν διαρκῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἵνα διὰ τῶν πραγμάτων διεκδικήσῃ τὰ ἐθνικὰ δίκαια ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῆς Πύλης καὶ εἰς τὰς νουθεσίας τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

*
* *

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ Ἤπειρος καθίσταται τὸ ἀντικείμενον τῶν κατακτητικῶν ὀρέξεων παντὸς φιλοδόξου, ἀπολιτίστου ἢ πεπολιτισμένου. Διὰ σατανικῆς ἐνεργείας τῆς ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς ἐν τοῖς γεωγραφικοῖς πίναξι μετονομάζεται Ἀλβανία, ἀποσιωπωμένου κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον παντὸς ἐπ᾽ αὐτῆς ἑλληνικοῦ δικαίου. Αὐτοὶ οἱ Ρουμοῦνοι δὲν διστάζουσι νὰ δημιουργήσωσιν αὐθερέτους ρωμουνικοὺς πληθυσμούς, ἀλλὰ κατ᾽ ἐξοχὴν συστηματικῶς καὶ μεθοδικῶς ἤρξατο ἔκτοτε ραδιουργοῦσα ἡ ἐπίσημος Ἰταλία. Ἡ Αὐστρία, ὡς γνωστόν, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐργάζεται σατανικώτατα πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀλβανίας. Φυσικὴ συνέπεια τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ ἐπιτυχίας τῶν Αὐστριακῶν θὰ εἶνε ἡ κατάβασις αὐτῶν πρὸς τὴν Ἤπειρον, ἡ ἐπικράτησις ἐν τῷ Ἰονίῳ καὶ τῇ Ἀδριατικῇ. Τοῦτο κατανοεῖ ἡ Ἰταλία, καὶ ἐντεῦθεν αἱ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ προπαγανδικαὶ αὐτῆς ἐνέργειαι. Ἄλλως τε αἱ παραδόσεις τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρώμης γαλβανίζουσι τὴν νέαν *ἰμπεριαλιστικὴν* πολιτικὴν τοῦ ἰταλικοῦ κράτους. Ἀκόμη πρὸ τῆς ἐπιτεύξεως πλήρους ἑνότητος τῆς ἰταλικῆς πατρίδος Ἰταλὸς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐχαρακτήριζε τὴν Κέρκυραν ὡς τὸν μέλλοντα σταθμὸν τῆς ἰταλικῆς δράσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐν βιβλίῳ δὲ πρὸ διετίας δημοσιευθέντι ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας καὶ συνταχθέντι ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἰταλοῦ πρέσβεως, ἀνεγράφετο ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι, ὅτι ἡ Ἑλλὰς συνορεύει βορειοδυτικῶς μετὰ τῆς Ἀλβανίας ! !

Ἡ ἰταλικὴ ἐνέργεια ποικιλοτρόπως ἐξεδηλώθη κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐν Ἠπείρῳ. Οἱ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἰταλίας καταβάλλουσι πάσας τὰς προσπαθείας, ὅπως παραπλανήσωσι τοὺς ἁπλουστέρους, παρέχοντες πάντα τὰ

μέσα πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἰταλικοῦ γοήτρου. Τὸ πρόγραμμα τῆς πολιτικῆς ταύτης συνοψίζεται ἐν τοῖς ἑπομένοις:

1ον) Ἀφύπνισις τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ἀλβανῶν, ἀποτελούντων τὸ τέταρτον μόλις τοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἑλληνικόν.

2ον) Ἀνακήρυξις τῆς Ἠπείρου, ὡς ἐπαρχίας ἀλβανικῆς.

3ον) Τελεία ἄρνησις ὑπάρξεως Ἑλλήνων ἐν Ἠπείρῳ καὶ παράστασις τούτων ὡς ἐξηλληνισμένων Ἀλβανῶν.

4ον) Ὑποσχέσεις καὶ παροχαὶ ὑλικαὶ πρὸς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἐργασθῶσι κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἠπείρου, πρός τε τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς, ἀλλὰ πρωτίστως πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, μεθ' ὧν συνεργάζονται.

Πρὸς πραγμάτωσιν τῆς πολιτικῆς ταύτης ἡ Ἰταλία ἐδαπάνησε καὶ δαπανᾷ ἱκανὸν χρῆμα ἐν Ἠπείρῳ, προσπαθοῦσα νὰ εὕρῃ προσηλύτους μεταξὺ τῶν πτωχῶν πληθυσμῶν. Εὐτυχῶς αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς οὐδεμίαν ἔσχον ἐπιτυχίαν. Ἡ ἰταλικὴ ἐπιρροὴ ἐκπίπτει οσημέραι πρὸ τῆς ἀκραδάντου ἀντιστάσεως τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, διατελούντων ἀφωσιωμένων εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ καραδοκούντων ἀνυπομόνως τὴν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἕνωσιν. Δὲν θὰ παρέλθῃ ἀναμφιβόλως πολὺς καιρός, καὶ αἱ ἰταλικαὶ βλέψεις ἐπὶ τῆς Ἠπείρου θέλουσιν ἀνήκῃ εἰς τὴν ἱστορίαν.

*
* *

Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ζωῇ καὶ τῷ σφρίγει ἐξεδηλώθη, ὡς εἶπον, ἐν Ἠπείρῳ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς νεοελληνικῆς ἀναβιώσεως. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ συνετέθησαν, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν γνησιωτάτης ἐμπνεύσεως τὰ ἄριστα τῶν προϊόντων τῆς νέας δημοτικῆς Μούσης. Ἡ ἠπειρωτικὴ ψυχὴ εἶνε ἰσχυρά, ἀκμαία, μὴ ὀπισθοχωροῦσα πρὸ οἱουδήποτε προσκόμματος, καὶ ἡ ψυχὴ αὕτη ἀπὸ παμπαλαίου χρόνου εἶνε ἑλληνικὴ κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὰ αἰσθήματα, τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις, τοὺς ἐθνικοὺς πόθους. Ἡ ἐν Ἠπείρῳ λαλουμένη γλῶσσα εἶνε ἡ ἑλληνική· καθαρεύουσα, γνησία. Ἐν τῇ ἐπικοινωνίᾳ τῶν πληθυσμῶν οὐδεμιᾶς ἄλλης γλώσσης γίνεται ἡ ἐλαχίστη χρῆσις. Οἱ φανατικώτατοι τῶν Μωαμεθανῶν μεταχειρίζονται εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς σχέσεις τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὁ Ἰμάμης δέεται μὲν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μιναρὲ εἰς ἀραβικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἀγνοεῖ αὐτήν, ἐν δὲ τῷ θρησκευτικῷ τεμένει, τῷ τζαμίῳ, διδάσκων καὶ νουθετῶν τοὺς πιστούς, πράττει τοῦτο ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Πάντα ταῦτα ἀναντιρρήτως πιστοποιοῦσι τὴν φυλετικὴν ἑνότητα τοῦ ἠπειρωτικοῦ λαοῦ ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῆς ὁμολογίας. Ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἐν Ἠπείρῳ ὅπως καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις τμήμασι τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, δὲν ἠδυ-

νήθη νὰ καταστείλη τὴν ἰσχὺν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ἥτις κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς γλώσσης ἐκφράζει τοὺς ἐνδομύχους αὐτῆς πόθους καὶ τὰ ὕψιστα τῶν διανοημάτων.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἠπείρου ἀνέρχεται κατὰ τὰ βεβαιότατα στατιστικὰ δεδομένα εἰς 341,000, ἐξ ὧν Ἕλληνες 218,500, Βλάχοι 12,500, Ἀλβανοί, Μωαμεθανοί τε καὶ Χριστιανοὶ 107,500, καὶ Ἰσραηλῖται 2,500. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπικρατοῦντος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἔχοντος ὑπὲρ αὑτοῦ καὶ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιόν, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ ὁ ξενικὸς προσηλυτισμός; Δύνανται νὰ φιλοδοξῶσιν ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς χώρας τυχοδιῶκταί τινὲς Ἀλβανοὶ καὶ Ρωμοῦνοι, ἀλλ' ἀπορίας ἄξιον εἶνε, ὅτι πεπολιτισμένον κράτος, οἷον ἡ Ἰταλία, ὀφεῖλον τὴν ἀναγέννησιν αὐτοῦ καὶ τὴν πολιτικὴν ὑπόστασιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνικοτήτων, ἐπεδίωξε καὶ ἐπιδιώκει διὰ μέσων οὐχὶ λίαν ἠθικῶν καὶ νομίμων τὴν ἀποπλάνησιν τῆς ἠπειρωτικῆς συνειδήσεως. Ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν δύναται ἢ νὰ ἀλγήσῃ ἐπὶ τῇ παραγνωρίσει ταύτῃ τῶν δικαιωμάτων του παρὰ λαοῦ, πρὸς ὃν συνδέουσιν αὐτὸν προαιώνιοι ἱστορικαὶ σχέσεις καὶ ἐπικοινωνία. Ἡ Ἰταλία εἶνε ἐπαρκὴς διὰ τοὺς Ἰταλούς, ὀφείλοντας νὰ σεβασθῶσι τὴν ἐθνικὴν τῆς Ἠπείρου ὑπόστασιν. Βεβαίως τὸ ἰταλικὸν ἔθνος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπόλογον διὰ τὰς κατακτητικὰς παρεκτροπὰς τῆς κυβερνήσεώς του. Οὐχ' ἧττον, ἂν ἡ φωνή μου ἠδύνατο ν' ἀκουσθῇ ἐκεῖθεν τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, θὰ ἐτόλμων νὰ εἴπω εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Ἰταλούς, τοὺς ἐν δυστυχίᾳ μέχρις ἐσχάτων ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ συναντιλήπτορας, πρὸς τοὺς συμπατριώτας τοῦ Σανταρόζα, τοῦ Γαριβάλδη καὶ τοῦ Φράττη, — «Φυλάχθητε ἀπὸ τὴν καισαρικὴν πολιτικήν! Τὴν ἐγνωρίσατε ἄλλοτε καὶ »ἐδρέψατε πικροὺς καρπούς. Σεβάσθητε τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία σᾶς ἀνεγέννησε καὶ »σᾶς ἀνέθρεψεν».

Εὐελπιστῶ, ὅτι ἡ ἰταλικὴ πολιτική, ἥτις τοσαύτας παρέσχεν εἰς τὸν ἐν Ἠπείρῳ Ἑλληνισμὸν δυσχερείας κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, δὲν θὰ λησμονήσῃ τὰς γενναίας ἀρχάς, δι' ὧν ἐγεννήθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἡ Ἰταλία, καὶ ὅτι θὰ ἀπόσχῃ ἀπὸ ἐνεργειῶν, ἐξ ὧν θέλουσιν ἐπωφεληθῇ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἄλλοι ἀνταγωνισταί, τὴν δολιότητα τῶν ὁποίων καὶ φιλοκτημοσύνην ἀρκούντως ἐγνώρισεν αὕτη ἐν προσφάτῳ παρελθόντι.

* *
*

Πρὸς τὴν Ἤπειρον συνορεύει ἡ Ἀλβανία. Μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν ἀπὸ παλαιοτάτου καιροῦ ὑπῆρξεν ἐπικοινωνία, ἀλλ' οἱ κατοικοῦντες αὐτὰς λαοὶ οὐδέποτε συνανεμίγησαν. Ὁ Ἠπειρώτης καὶ ὁ Ἀλβανὸς εἶνε χαρακτῆρες διάφοροι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ὁ μὲν Ἠπειρώτης ἐκπροσωπεῖ τὸν χαρακτῆρα τῶν βορειοτέ-

ρων Ἑλλήνων, ὡς ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ Θρᾷξ, εἶνε σοβαρός, δυσκίνητος μᾶλλον ἢ εὐκίνητος, οἷοι τυγχάνουσι οἱ μεσημβρινώτεροι τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκπροσωπεῖ ἅπασαν τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τοὐναντίον, ὁ Ἀλβανός, καίπερ καταγόμενος ἐκ τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν, συγγενῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐνσφηνωθεὶς ἐντὸς τῶν ἀπροσίτων αὐτοῦ ὀρέων, παρέμεινε στάσιμος μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης. Ὁ ξένος θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς προσηλυτισμὸς εἰσέδυσε κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς μέχρι τῶν ἐνδοτάτων τῆς Ἀλβανίας, ἀλλ' ἡ ἀλβανικὴ ψυχὴ ἀρνεῖται ν' ἀποχωρισθῇ τῶν παλαιῶν αὐτῆς παραδόσεων, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων, κατα τὴν μαρτυρίαν τῶν σπουδαιοτάτων ἐρευνητῶν αὐτῆς, ἀναμιμνήσκουσι τὰ ἤθη τῶν προϊστορικῶν περιόδων. Ἀπό τινος χρόνου Αὐστριακοί, Σλαῦοι, Ἰταλοὶ ἐποφθαλμιῶσι τὴν Ἀλβανίαν, προσπαθοῦντες νὰ ἐγκαταστῶσιν ἐντὸς αὐτῆς, δαπανῶντες δι' οὐκ ὀλίγον χρῆμα πρὸς ἐπίτευξιν τῶν κατακτητικῶν αὐτῶν σχεδίων. Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω ἐκ τῶν προτέρων, ἂν ἡ Ἀλβανία θ' ἀντιστῇ μέχρι τέλους κατὰ τῶν δελεασμάτων τούτων, ἢ θὰ ὑποχωρήσῃ. Τὸ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι ἡ χώρα αὕτη, ἧς τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐξισλαμίσθη κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, πτωχὴ δ' οὖσα καὶ μὴ ἐξαρκοῦσα πρὸς συντήρησιν, ἀποζῇ ἐκ τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων θέσεων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, θὰ παραμείνῃ πιστὴ εἰς τὸ τουρκικὸν καθεστὼς μέχρι τῆς ἐξαφανίσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου. Ὅταν ὁ Σουλτᾶνος καταλίπῃ τὸ Βυζάντιον, τότε ὁ Ἀλβανός, ὅστις δὲν στερεῖται πρακτικῆς ἀντιλήψεως, θὰ σκεφθῇ ὁποίαν πολιτικὴν δέον νὰ ἀκολουθήσῃ.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ πραγματικὸς Ἀλβανὸς οὐχὶ ὁ τυχοδιώκτης, ἢ ὁ θεσιθήρας, ὅστις ἀναμιμνήσκεται τῆς ἐθνικότητός του, ἅμα ζητήσῃ νὰ ἐκμεταλλευθῇ αὐτήν, δείκνυται συντηρητικός, ἀφωσιωμένος εἰς τὰ πάτρια, ἐχθρὸς πάσης μεταρρυθμίσεως, ἔξωθεν εἰς αὐτὸν ἐπιβαλλομένης. Τυγχάνει ἆρά γε χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἀλβανοῦ, ἢ εἶνε ἀποτέλεσμα τῶν διδαγμάτων τοῦ Κορανίου; Δυσχερὲς ν' ἀποφανθῇ τις μετὰ πεποιθήσεως. Διότι ὁ Ἀλβανὸς πράγματι, καὶ μάλιστα ὁ τυχὼν ποιᾶς τινος ἐκπαιδεύσεως, δὲν εἶνε προσηλωμένος εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν. Ὁ *Μπεκτασχισμός*, ἡ αἵρεσις τοῦ Μπεκτασχίδων, ἰδίᾳ ἐν Ἀλβανίᾳ κέκτηται τοὺς πλείονας τῶν προσηλύτων.

Ἀλβανὸς δερβίσης, ἡγούμενος ἱδρύματος θρησκευτικοῦ, μοὶ ἔλεγε πρό τινος καιροῦ ἐν ἀπταίστῳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ: — «Ὁ πάππος μου ἦτο Χριστιανός, ἐξισλαμισθεὶς διὰ «τῆς βίας. Δὲν δυσκολεύομαι τὸ παράπαν νὰ ἐγκαταλίπω τὸ θρησκευτικόν μου κά-«λυμμα καὶ ν' ἀσπασθῶ τὸν Χριστιανισμόν. Θὰ γείνω καλὸς Χριστιανός. Ἀλλὰ πῶς «νὰ ζήσω μακρὰν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας; Ἐξασφάλισόν μοι τὸν ἄρτον, καὶ «εἶμαι ἕτοιμος νὰ κηρυχθῶ ἀποστάτης».

Ὁ Ἀλβανὸς Μουσουλμᾶνος διαφέρει τῶν λοιπῶν Μουσουλμάνων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· διατελεῖ ἐν διηνεκεῖ πρὸς αὐτοὺς ψυχρότητι καὶ ἀπομακρύνσει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἰσθάνεται πρὸς αὐτοὺς περιφρόνησιν· ὁ θρησκευτικὸς σύνδεσμος

εἶνε ἀνίσχυροι. Ὁ ὑπήκοος τοῦ Σουλτάνου Μωαμεθανὸς εἶνε Τοῦρκος, ὁ Ἀλβανὸς εἶνε κατὰ πρῶτον Ἀλβανὸς καὶ ἔπειτα Μουσουλμᾶνος. Εἶνε ψυχρὸς πρὸς τὸν Μουσουλμᾶνον τῆς Ἀσίας.

Ἐντεῦθεν αἱ συγκεχυμέναι περὶ Ἀλβανίας κρίσεις τῶν μελετησάντων τὸ ἀλβανικὸν πρόβλημα. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐμελετήθη τὸ ζήτημα ἐκ προκαταλήψεων, ἀφ' ἑτέρου ἐκρίθη ἡ πραγματικὴ Ἀλβανία ἐκ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τυχοδιώκτου, τοῦ περιερχομένου τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως, ἐν τῇ τοιαύτῃ δ' ἐκρύθμῳ ψυχικῇ καταστάσει μὴ διστάζοντος νὰ ἀπεμπολήσῃ τὰ ἱερώτατα εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα, τὴν πατρίδα του τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, ἀντὶ πινακίου φακῆς.

Ἡ μεγάλη ἀλβανικὴ ἰδέα ἐκαλλιεργήθη ἰδίᾳ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἔδαφος προσφορώτερον πρὸς ἐπιτυχίαν. Ἀλβανική τις συνείδησις, φυσικῶς ἢ τεχνιτῶς δημιουργηθεῖσα, ἐκαλλιεργήθη μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν ἀποίκων τῶν ἐγκατεστημένων ἐν Σικελίᾳ καὶ τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ ἀπὸ αἰώνων. Ἡ πολιτικὴ ἐπωφελήθη τῶν ἀλβανικῶν τούτων ῥοπῶν, αὐτὸς ὁ Φραγκῖσκος Κρίσπης, ὁ ἄλλοτε καυχώμενος ἐπὶ τῇ ἑλληνικῇ αὐτοῦ καταγωγῇ, ἕνεκα πολιτικῶν ὑπολογισμῶν ἐκηρύχθη Ἀλβανός. Κατηχηταὶ καὶ κατηχούμενοι δὲν ἔλειψαν ἐλαυνόμενοι ἐκ χρηματικῶν ἐλατηρίων. «Διὰ τοῦ χρήματος ἐξαγοράζει τις τὰ πάντα, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἂν θέλῃς ἀκόμη, ἐξαγοράζεις καὶ τὸν θεὸν καὶ τὸν διάβολον»... Τοιαῦτα μοὶ ἔλεγε πρό τινος καιροῦ σπουδαῖος Ἀλβανὸς, οἰκτείρων τὸ ἀργυρώνητον μερικῶν συμπατριωτῶν του, ἐκπατρισθέντων εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος καὶ τεθέντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πάσης κατακτητικῆς τῆς Ἀλβανίας πολιτικῆς, καὶ αὐτῶν τῶν ψευδωνύμων ψευδοπριγκίπων, τῶν ἐκθεσάντων ὑποψηφιότητα ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου τῆς Ἀλβανίας, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐπεσκέφθησαν καὶ ἥτις οὐδέποτε ὑπῆρξε κοιτὶς τῶν προγόνων των, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν προσφέρουσιν εἰς αὐτοὺς δύο ἢ τρεῖς τυχοδιῶκται, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀγαθότητα αὐτῶν καὶ τὴν εὐπιστίαν. Οἱ Ἰταλοαλβανοὶ ἰδίᾳ ἐν Ἰταλίᾳ ἐκαλλιέργησαν τὴν ἰδέαν τῆς Μεγάλης Ἀλβανίας, ἧς ἀρχηγέτης ὑπῆρξεν ὁ παλαιὸς βασιλεὺς τῶν Ἠπειρωτῶν Πύρρος, νεώτεροι δ' ἥρωες ὁ πολὺς Γεώργιος Καστριώτης, ὁ Σκενδέρβεης, Rex Epirotarum et Macedoniae καὶ ὁ Σουλιώτης ἀρχηγὸς Μάρκος Βότσαρης. Ἡ Μεγάλη αὕτη Ἀλβανία περιλαμβάνει ἅπασαν σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Ἤπειρον, τὴν Θεσσαλίαν. Εἶνε ἡ ἱστορικὴ Ἀλβανία, ἐπὶ τῷ ἰνδάλματι τῆς ὁποίας ὑπομειδιῶσι μὲν οἱ ἐφευρέται αὐτῆς, ἀλλ' ἥτις δὲν δύναται ν' ἀποπλανήσῃ ἢ εὐαρίθμους Ἀλβανοὺς ἰδιολόγους ἢ τυχοδιώκτας. Τὸ λοιπὸν τοῦ ἀλβανικοῦ κόσμου γινώσκει, ὅτι ἡ πραγματικὴ ἀλβανικὴ φυλὴ δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον ἐν τῇ κυρίως Ἀλβανίᾳ, πληθυσμοὶ δέ τινες αὐτῆς εὑρίσκονται διεσπαρμένοι καθ' ὁμάδας ἑκασταχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐξηλληνισμένοι ἤδη ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι.

Εὐτυχῶς οἱ ἰδεολόγοι καὶ οἱ λογοκόποι μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν εἶνε ἐλάχιστοι, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ τυχοδιῶκται, οἱ διαπραγματευόμενοι ἐπὶ ἀργυρίῳ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος. Οἱ σωφρονοῦντες, καὶ εἶνε οὗτοι οἱ περισσότεροι, βλέπουσι τὰ πράγματα ὅπως ἔχουσιν, οὐδὲ δίδουσι προσοχὴν εἰς τὰ φανταστικὰ εἴδωλα ἀνυπάρκτου μεγάλης Ἀλβανίας, καταλαμβανούσης χώρας, αἵτινες ἀγνοοῦσι καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης. Πάντες οὗτοι ἀναγνωρίζουσι τὴν κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, μεθ' οὗ εἶνε πρόθυμοι νὰ συνεργασθῶσι, περιορίζοντες τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν ἀξιώσεις καὶ τὰ δίκαια ἐν τῇ κυρίως Ἀλβανίᾳ.

Μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν τούτων διακρίνεται ὁ ἐν Βρυξέλλαις ἀπό τινος καιροῦ παρεπιδημῶν εὐπατρίδης Ἰσμαὴλ Κεμάλ, ἀνὴρ εὐρυτάτης μορφώσεως καὶ πολῆς ἀξίας. Ἐν τῇ ἐφημερίδι «Σωτηρίᾳ», ἣν ἑλληνοαλβανιστὶ ἐξέδιδεν ἄλλοτε, ἐν Βρυξέλλαις, γράφει τὰ ἑπόμενα περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὃν ἐνίοι Ἀλβανοὶ ἐσκέφθησαν ἐπ' ἐσχάτων νὰ οἰκειοποιηθῶσιν, ἀναγορεύοντες ἐθνικὸν αὐτῶν ἥρωα!

«Ἔθνος, ἔχον ἀναμφισβήτητον μεγαλεῖον παρελθὸν καὶ δικαίωμα προσδοκίας με-
«γάλου μέλλοντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, εἶνε τὸ ἑλληνικόν· σήμερον ἀποτελεῖ τὸ κυ-
«ριώτερον καὶ σπουδαιότερον στοιχεῖον τῆς Ἀνατολῆς. Ὡς πληθυσμὸς ἡ ἑλληνικὴ
«φυλή, μετὰ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἄραβας, ὑπερτερεῖ ὅλας τὰς ἄλλας τῆς Ἀνα-
«τολῆς φυλάς. Γεωγραφικῶς δὲ κατέχει τὴν πρώτην καὶ πρωτίστην θέσιν ἐν τῇ
«Ἀνατολῇ. Τὸ ὡραιότερον μέρος τῆς Μεσογείου εἶνε θάλασσα ἑλληνική, ὅλαι αἱ
«νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους, τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Ἰονίου, τῆς Προποντίδος εἶνε ἑλλη-
«νικαί. Ὅλα σχεδὸν τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ Ταύρου
«μέχρι τῆς Ἡρακλείας τοῦ Πόντου εἶνε ἑλληνικαί. Ἡ Ἰλλυρικὴ Χερσόνησος, ὑφ'
«ὅλας τὰς εἰσβολὰς τῶν ξένων ἐθνῶν καὶ ὀρδῶν, διετήρησεν ὅλας τὰς πρὸς τὰς δύο
«θαλάσσας χώρας, ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου
«ἑλληνικάς.

«Ἔθνος, ὡς τὸ ἑλληνικόν, κατέχον τὰς σπουδαιοτάτας χώρας τῆς Ἀνατολῆς,
«δικαιοῦται ἐνεργῶς νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς τύχης τῆς Ἀνατολῆς, ὡς εἶνε ἱστορικῶς καὶ
«γεωγραφικῶς ὁ πολυτιμότερος συγκύριος.

«Ὅταν λέγωμεν Ἑλληνισμόν, δὲν ἐννοοῦμεν τοὺς ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει εὑρι-
«σκομένους Ἕλληνας, ἐννοοῦμεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὧν ὁ πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τοὺς
»ἐν τῇ Ἀνατολῇ εὑρισκομένους λαούς. Ἡμεῖς οἱ μὴ Ἕλληνες ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἀπὸ
καρδίας εὐχόμεθα νὰ ἴδωμεν τὸν Ἑλληνισμὸν καθιστάμενον τὸν ἰσχυρότερον παράγοντα τοῦ μεγαλείου τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ἑλλάς, οἵα εἶνε σήμερον, δὲν προσωποιεῖ παρὰ τὸν κατακερματισμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἂν σχηματισμὸς ἑλληνικοῦ κράτους, περικλείοντος ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, εἶνε ἀδύνατος, πάντες οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσι νὰ τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς κινήματος, ἔχοντες κύριον σκοπὸν τὸν σχη-

νατισμὸν μιᾶς εὐνομουμένης Ἀνατολῆς, χορηγούσης εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς ἴσα εὐεργετήματα ἰσονομίας καὶ ἀνάλογα καθήκοντα συμβιώσεως καὶ συνυπάρξεως».

« Ἐπειδὴ θεωροῦμεν τοὺς Ἕλληνας ὡς τοὺς τὰ μάλα ἐπωφεληθησομένους ἐκ τῆς συντηρήσεως τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐκ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν λαῶν της, καὶ ἐπειδὴ ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκ τῆς ἀναστατώσεως τῆς Ἀνατολῆς οἱ μᾶλλον ζημιούμενοι θὰ εἶνε οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ Εὐρώπῃ, οἱ Ἄραβες, οἱ Τοῦρκοι, οἱ Ἕλληνες πάλιν, οἱ Ἀρμένιοι καὶ λοιποὶ ἐν Ἀσίᾳ, τείνομεν τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

«Δὲν ἔχομεν τὴν ἀπαίτησιν νὰ δώσωμεν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν ἔθνους, ὡς τὸ ἑλληνικόν. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ μετὰ πεποιθήσεως δυνάμεθα νὰ κηρύξωμεν ἐκ τῶν προτέρων εἶνε, ὅτι ποτὲ ὁ Ἕλλην δὲν θὰ ὑποπέσῃ εἰς τὸν ἐκφυλισμόν. Ἡ ἱστορία του, ἥτις εἶνε καὶ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, παρουσιάζει ὅλα τὰ ἐχέγγυα τῆς διασώσεως τῆς ἑλληνικῆς φύσεως ἀπὸ πάσης ἠθικῆς διαφθορᾶς καὶ ἐκφυλισμοῦ. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος παρουσιάζει πολλὰ ἔθνη, ἅπερ, συρόμενα ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τῶν μεγάλων εἰσβολῶν, ἠδυνήθησαν νὰ διασώσωσι τὴν ἐθνικήν των ἀτομικότητα. Οὐδὲν ὅμως ἐκ τούτων δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

«Ὁ Ἕλλην ὑπῆρξε τὸ χυτήριον τῆς πρώτης ὕλης, ἣν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς παρήγαγεν. Αἱ ἰδέαι, αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ γνώσεις τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὡς μυστήριον κατακρατούμεναι ὑπὸ προνομιούχων τινῶν κλάσεων, μετενεχθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπεξεργασθεῖσαι, ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κυριότητα, ἐξ ἧς προῆλθεν ὁ ἀληθὴς πολιτισμός.

«Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, παρακολουθῶν τὰ ἴχνη τοῦ πατρός του, κατετρόπωσε τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ὑπερτάτην δόξαν ἐθεώρησε νὰ διασώσῃ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν ὑφήλιον καὶ δὲν ἐτόλμησε ν' ἀναλάβῃ τὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν, παρὰ ἀφοῦ ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, ὡς τοιοῦτος δὲ καὶ οὐχὶ ὡς Μακεδὼν κατέκτησε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν.

«Οἱ Διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου διετήρησαν τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ὁ δὲ Ἕλλην οὐχὶ ὡς ὑπόδουλος, ἀλλ' ὡς κάτοχος τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐξετιμᾶτο καὶ ἦτο σεβαστὸς παρὰ τῶν κυριαρχούντων.

Οἱ διαδεχθέντες τοὺς Μακεδόνας Ρωμαῖοι κατέκτησαν μὲν τὴν Ἑλλάδα, ἐκηρύχθησαν δὲ προστάται τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ διὰ τῆς ὑλικῆς ἰσχύος των κατώρθωσαν νὰ πραγματώσωσιν ὅτι ἡ ἠθικὴ τῶν Ἑλλήνων δύναμις δὲν εἶχε κατορθώσῃ Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἦσαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ,ἦσαν μᾶλον οἱ συμπληρωταὶ αὐτοῦ, οἱ δ' Ἕλληνες, καίτοι ὑποτελεῖς, ἐθεωροῦντο ὡς ἀνώτεροι τῶν Ρωμαίων. Ρήτορες, φιλόσοφοι, ποιηταί, στρατηγοί, καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἐπεδίωκον ἄλλην δόξαν παρὰ τὴν παρομοίωσιν μετά τινος τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν ἐθεωροῦντο ἱκανοποιημένοι, παρὰ ὅταν ἡ ἀρετή των ἐπιβεβαιοῦτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

« Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία κατέστη ἐπὶ τέλους ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ἀλλ'

ὅτε ὁ Ἑλληνισμὸς συνανεμίγη ἐν αὐτῇ μετὰ παντοίων ξένων στοιχείων, τότε ἐπῆλθεν ἡ ἔκλειψις τοῦ ἑλληνικοῦ ἡλίου καὶ μετ᾽ αὐτὴν τὸ σκότος τοῦ μεσαιῶνος.

«Ἡ εἰσχώρησις τοῦ ξένου στοιχείου, τῶν Τούρκων, ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν συγγενικῶν στοιχείων καὶ ἀπέλυσε τὸν Ἑλληνισμὸν τοῦ δεσμοῦ τῆς μετ᾽ ἄλλων στοιχείων συμμίξεως καὶ συγχωνεύσεως. Ἀνακτήσας δὲ την συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεώς του καὶ διὰ πολλῶν αἰώνων δουλείας ἐξαγοράσας τὰ ἁμαρτήματά του, πρῶτος ἐξηγέρθη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ πρῶτος ἐστινθηροβόλησεν ἐν Ἀνατολῇ ἐθνικὸν αἴσθημα.

«Ἔθνος, μὴ ἐκφυλιζόμενον ἀπέναντι τόσων συμφορῶν καὶ περιπετειῶν, δὲν δύναται νὰ ἐκφυλισθῇ, οὔτε νὰ θεωρηθῇ ὑποκείμενον εἰς ἐκφυλισμόν.

«Ἡ θέσις του εἶνε ἀνωτέρα τῆς των ἄλλων ἐθνῶν τῆς Ἀνατολῆς, κατωτέρα δὲ τῶν τῆς Δύσεως, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνακαλύπτονται φαινόμενα κοινωνικά, φέροντα χαρακτῆρα ἀνωμαλίας, ἅτινα ἐμβάλλουσι τοὺς κοινωνιολόγους εἰς φόβον ἐκφυλισμοῦ».

Ὁ γράφων ταῦτα εἶνε Μωαμεθανὸς Ἀλβανός, πολιτευτὴς ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἀπό τινων ἐτῶν δὲ ἑκούσιος πρόσφυξ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ. Ἄριστα γινώσκων τὰ κατὰ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου σύγχρονα πράγματα, δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς καὶ σήμερον προσφέρει ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ ταύτῃ ὡς ἐκπολιτιστικὴ δύναμις. Ὁ πεφωτισμένος Ἀλβανός, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους του, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, πρὸς ὃν ἀπὸ παλαιτάτου καιροῦ συνδέεται ἡ ἀλβανικὴ φυλή. Διότι Ἑλληνισμὸς καὶ Ἀλβανισμὸς εἶνε δύο γνήσιοι ἱστορικοὶ κλάδοι, ὁμόφυλοι καὶ ὁμογενεῖς, τοῦ ἀρχαίου πελασγικοῦ δένδρου. Ἂν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῶν αἰώνων ὁ μὲν Ἑλησμὸς ἐξεδήλωσε προγενέστερον τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ὑστέρησε δ᾽ ὁ Ἀλβανισμός, ἡ ἀνεξήγητος συγκυσία τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εἶνε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προωρισμένη, καὶ ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, νὰ προκαλέσῃ εἰς συνάντησιν ἐν τῇ μεγάλῃ λεωφόρῳ τῆς ἱστορίας τοὺς δύο ὁμαίμονας λαούς. Ὅπως ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ Ἑλλὰς ἄνευ Ἀλβανίας, ἀλλ᾽ ἐπίσης καὶ Ἀλβανία ἄνευ Ἑλλάδος. Κοινὴ ἡ καταγωγή, κοινὸν τὸ αἷμα, κοινοὶ οἱ πόθοι, κοινὴ ἡ κατοικουμένη χώρα, ἀλλ᾽ ἐπίσης κοινοὶ καὶ οἱ ἐπαπειλοῦντες ἀμφοτέρους τοὺς ἱστορικοὺς ἀδελφοὺς κίνδυνοι καὶ οἱ πολέμιοι.

Οἱ πρόγονοι Πελασγοὶ ὑπῆρξαν ὁ ἰσχυρότερος κλάδος τῆς ἰνδογερμανικῆς ὁμοφυλίας, ἥτις ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον τὸ ἀπόρρητον τῆς προόδου διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πελασγικός, ὅπως καὶ ἑλληνικός, ὑπῆρξεν ὁ Ζεύς, οὗ τὸ εἴδωλον ἐλάτρευον οἱ προπάτορες τῶν συγχρόνων Ἀλβανῶν. Παραπλανηθέντες οὗτοι παρ᾽ ἀξίαν *ἐν τῷ σκοτεινῷ δρυμῶνι* τῆς ἱστορίας, ἐπιζητοῦσι ἤδη μετὰ μακρὸν λήθαργον τὸ φῶς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ στρέφουσι τὸ βλέμμα αὐτῶν, τὴν ψυχὴν

καὶ τὴν συνείδησιν, πρός τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν πολλὰ ἰδόντα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ δοκιμάσαντα καὶ πολλὰ παθόντα ἀδελφὸν λαόν.

Ὡς μὴ ὤφειλεν, αἱ ξέναι προπαγάνδαι, αἱ βυσσοδομοῦσαι τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τριακονταετίαν ἤρξαντο ἐργαζόμεναι καὶ μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν, ζητοῦσαι νὰ προκαλέσωσιν ἀλβανικὸν ζήτημα, ὅπως πρὸ τεσσαρακονταετίας προυκλήθη βουλγαρικὸν ζήτημα, καὶ ἤδη ρωμουνικὸν τοιοῦτον ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ ταῦτα βεβαίως διενεργοῦντες δὲν εἶνε φίλοι τῶν Ἀλβανῶν, οὓς ἐπιδιώκουσι νὰ καταστήσωσιν ἕρμαια καὶ ὄργανα φιλοκτήμονος πολιτικῆς. Γι ώσκουσιν ἐν τῇ μοχθηρίᾳ αὐτῶν οἱ ἐνεργοῦντες, ὁποῖα ἔσονται τὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης ρήξεως τῶν δύο ἀδελφῶν λαῶν — Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν. Ἐκ τῆς συμπράξεως τούτων ἀπέρρευσαν οἱ ἀγῶνες πρὸς ἐλάττωσιν τῆς δυνάμεως τῶν Ὀσμανιδῶν κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

Ἐφευρέθη ἡ Ἤπειρος, οἱονεὶ δέλεαρ πρὸς διέγερσιν τῶν ὀρέξεων Ἀλβανῶν τινῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς, τὰ Ἰωάννινα, ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα τῆς σατραπείας Ἀλβανοῦ τοπάρχου τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλ' ἀκριβῶς, διαρκούσης τῆς ἐξωλεστάτης ταύτης σατραπείας, ἡ Ἤπειρος μετὰ τῶν Ἰωαννίνων κατέστησαν τὸ κέντρον ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ μορφώσεως, ἡ πνευματικὴ ἀκρόπολις τοῦ τότε Ἑλληνισμοῦ. Ἄλλη ἰδιαιτέρα σχέσις μεταξὺ Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας δὲν ὑπάρχει, ἢ ἡ συγγένεια, τοῦθ' ὅ,περ ἐν τούτοις δὲν δικαιολογεῖ τὸ παράπαν τὴν πολιτικὴν ἀλβανικῶν ἀξιώσεων ἐπὶ τῆς Ἠπείρου. Μόνον ἡ ἰταλικὴ καὶ αὐστριακὴ κατακτητικὴ φιλοδοξία ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ ἐν αὐθαίρετον κατασκεύασμα, ὅτι ἡ Ἤπειρος εἶνε ἀλβανικὴ ἐπαρχία. Οἱ Ἀλβανοὶ δέον νὰ προσέχωσι μὴ καταστῶσιν ὄργανα ἀσυνειδήτων καὶ ἐπιβούλων φιλοδόξων. Ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτοὺς νοημοσύνῃ δὲν εἶνε δυσχερὲς ν' ἀντιληφθῶσιν, ὅτι ἡ Ἤπειρος ἦτο ἀνέκαθεν οὐ μόνον ἑλληνικὴ χώρα, ἀλλὰ πρωτίστως ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων ἑλληνικῶν κέντρων, ἡ γῆ, ἥτις ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ ἀπόρρητα διὰ τοῦ ἱεροῦ μαντείου τῆς Δωδώνης.

(Ἕπεται συνέχεια)

Ν. Καζάζης.

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ❁ ❁ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β΄. ❁

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἀνεζωπύρωσεν Ἕλληνας καὶ Ἰταλούς, ὅπως πολεμήσωσι πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ παραμερισθῶσιν ὅλαι αἱ διχόνοιαι καὶ αἱ διαστάσεις. Αἱ θρησκευτικαὶ διαφοραί, ὅσον σπουδαῖαι καὶ ἂν ἦσαν, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐμπνέωσι τόσην ἀδιαφορίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε νὰ μὴ ἐνδιαφέρωνται ἂν τὸν θρόνον τοῦ αὐτοκράτορός των θὰ τὸν κατελάμβανεν ὁ Μωάμεθ. Δυνατὸν νὰ διεφώνουν καὶ νὰ διεκπληκτίζοντο ἀκόμη οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ μὲ τοὺς εἰς τὸν Καθολικισμὸν προσηλυτισθέντας συμπολίτας των, ἀλλ᾽ ἐθεώρουν τοὺς Γενουησίους καὶ τοὺς ἄλλους Ἰταλοὺς ὡς μαχομένους ὄχι ἁπλῶς χάριν τῶν συμφερόντων τῆς Ἐνετίας καὶ τῆς Γενούης, ἀλλ᾽ ὡς βοηθοῦντας αὐτοὺς ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς κυριαρχίας των. Οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν Λατίνων δὲν ἀρκοῦσι διὰ ν᾽ ἀποδείξωσιν, ὅτι ἡ ὑφισταμένη ἐχθρότης καὶ διαφωνία παρεκώλυε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἰταλοὺς ὅπως ἀναπτύξωσιν ὅλας τὰς ἐνεργείας των πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ.

Αἱ ἔρευναί μου καὶ αἱ συγκριτικαὶ παρατηρήσεις μου μὲ ἤγαγον εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, παρὰ τὰ μεμονωμένα παραδείγματα τῶν διχονοιῶν, τὰ ὁποῖα τόσον ζωηρῶς τονίζουσιν οἱ Λατῖνοι χρονογράφοι, τῶν διϊσταμένων γνωμῶν περὶ τοῦ μεγάλου θρησκευτικοῦ ζητήματος καὶ τῆς διαρκοῦς ζηλοτυπίας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν, ὡς ἐπίσης μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Γενουησίων, ἡ ἑνότης τῶν αἰσθημάτων τῶν πολιορκουμένων διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Πόλεως διετηρήθη μέχρι τέλους ἀκεραία καὶ ἀδιατάρακτος. Εἴπομεν, ὅτι δυνατὸν νὰ διεπληκτίζοντο ἐπὶ ἄλλων ζητημάτων ὀλιγωτέρας σπουδαιότητος ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἐπιθυ-

μίας, ὅπως μὴ ἀφήσωσι τὴν Πόλιν νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μωάμεθ, ὅλοι ἦσαν ἡνωμένοι.

Εἴδομεν λοιπόν, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἑπτὰ ἑβδομάδων, καθ' ἃς ὁ τουρκικὸς στρατὸς εὑρίσκετο ἐστρατοπεδευμένος πρὸ τῶν τριπλῶν τειχῶν τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων, ὁ Μωάμεθ ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν δι' ἐφόδων, διευθυνομένων ὅλων ἐξωτερικῶς κατὰ τῆς πρὸς τὴν ξηρὰν προσόψεως τῶν τειχῶν. Ἤδη ἡτοιμάζετο νὰ ἐνεργήσῃ γενικὴν ἔφοδον πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Πόλεως. Μέχρι τοῦδε καὶ παρ' ὅλα τὰ εἰς τοὺς πύργους μηχανήματα καὶ τὰ τηλεβόλα του, τα ὁποῖα εἶχε χρησιμοποιήσῃ, ἀπεδείχθη ἀποτυγχάνων εἰς τὰς ἀποπείρας του. Αἱ προπαρασκευαί, τὰς ὁποίας εἶχεν ἤδη κάμῃ καθίστων τὴν γενικὴν ἔφοδον τρομερωτέραν καὶ εὐκολωτέραν εἰς τὴν ἐφαρμογήν της. Συνήθροισε, ὅλα τὰ διάφορα μηχανήματα, τὰ γνωστὰ εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην τοῦ μεσαιῶνος. Ἡτοιμάσθησαν δύο χιλιάδες ἀναρριχητικαὶ κλίμακες, ἁρπάγαι πρὸς κατακρήμνισιν τῶν λίθων, ἀκόντια κατὰ τὸ ἥμισυ σιδηρᾶ καὶ πλεῖστα ἄλλα μηχανήματα, τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ ὑποβοηθήσωσι τὴν εἴσοδον τῶν Τούρκων στρατιωτῶν ἐντὸς τῆς Πόλεως.

Ἡ ἐπιτυχὴς ἐνέργεια τῶν πυροβόλων του κατὰ τοὺς προηγηθέντας βομβαρδισμοὺς ἐνέπνεεν εἰς τὸν Μωάμεθ μεγάλας ἐλπίδας περὶ ἐπιτυχίας τῆς σχεδιαζομένης γενικῆς ἐφόδου. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον συγκεντρώσῃ τὸ πῦρ τῶν τηλεβόλων των κατὰ τριῶν κυρίων σημείων: Πέντε τηλεβόλα ἐβομβάρδιζον τὰ μεταξὺ τῶν Ἀνακτόρων τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως μέρη, τέσσαρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ τὸ μεγαλείτερον, ἐβομβάρδιζον τὰ παρὰ τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου καὶ τὰ πλησίον τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ τείχη καὶ τὰ τρία πλησίον τῆς Τρίτης Στρατιωτικῆς Πύλης τείχη.

Ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουσι σήμερον τὰ ἠρειπωμένα τείχη, ὀφείλει νὰ παραδεχθῇ τὰς βεβαιώσεις τῶν συγχρόνων, ὅτι αὗται ἦσαν αἱ τρεῖς κυριώτεραι θέσεις, αἱ ἀπασχολήσασαι περισσότερον τὸ τουρκικὸν πυροβολικόν. Ὁ Μωάμεθ ἠδύνατο δικαίως ν' ἀξιοῖ ὅτι ἤνοιξε, τρεῖς εἰσόδους εἰς τὴν πόλιν διὰ τὸν στρατόν του. Ἂν καὶ ἡ καταστροφὴ καὶ σήμερον ἀκόμη εἶνε καταφανὴς εἰς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα τρία μέρη τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους, τὸ ἐξαιρετικὸν ἐρείπωμα ὅμως, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου, ἀποδεικνύει, ὅτι ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἶχον δώσῃ οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ὅτι ὁ συνεχὴς βομβαρδισμὸς δὲν εἶχε παύσῃ ἐπὶ πολλὰ ἡμερονύκτια.

Καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος τῆς ἔμπροσθεν τῶν τειχῶν τάφρου, ἐκτεινομένης τρία καὶ πλέον μίλια, τὰ παράπλευρα τειχώματα καὶ μέγα μέρος τῶν προμαχώνων παραμένουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκόμη στερεά, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, ὅπως καὶ ὅταν ἦσαν καινουργῆ, ἀλλὰ εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου δυσκόλως δύναταί τις ν' ἀνακαλύψῃ ἴχνη τείχους. Οἱ προμαχῶνες εἶνε καθολοκληρίαν κατεστραμμένοι, ἔχουσι δὲ πληρώσῃ καὶ ἰσοπεδώσῃ μὲ τὰ ἐρείπιά των τὴν ἔμπροσθεν

ταφρον. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν μέγα μέρος τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους καὶ πολλοὶ πύργοι ἔχουσι καταρρεύση ὡς καὶ δύο πύργοι τοῦ Ἐσωτερικοῦ Τείχους. Ἀντικρὺ τῆς θέσεως, ὅπου εἶχε στήση τὴν σκηνήν του ὁ Μωάμεθ, εἶχεν ἀνορυχθῆ χάσμα διακοσίων περίπου ποδῶν, ἐκεῖ δέ, ὅπου εἶχε τοποθετηθῆ καὶ τὸ μεγαλείτερον τηλεβόλον, ἔλαβον χώραν αἱ πεισματωδέστεραι μάχαι.

Ἐκεῖ εὑρίσκετο καὶ ὁ Ἰουστινιάνης μετὰ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων, οἱ ἰδικοί του, τετρακόσιοι Γενουήνσιοι θωρακοφόροι μὲ τὰ ἀποστίλβοντα εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἅρματά των, ἐξεχώριζον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας συμμαχητάς των. Εἶνε μὲν φανερόν, ὅτι εἰς τὰ ἄλλα δύο μέρη τὰ τουρκικὰ πυροβόλα προυξένησαν σημαντικὰς ζημίας, ἀλλ᾽ ἐκεῖ κατέστρεψαν τελείως τὰ τείχη. Δὲν ὑπάρχει οὔτε τεῖχος, οὔτε τάφρος εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Τόσον καταστρεπτικὸς ὑπῆρξεν ὁ βομβαρδισμός. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατὶ ὁ Ἰουστινιάνης καὶ οἱ ὑπ᾽ αὐτὸν ἄνδρες δὲν ἐπρολάμβανον ν᾽ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς ἐπιδιορθώσεις τῶν καταρρεόντων τειχῶν.

Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ὁλονὲν κατερειπουμένου τείχους, ὁ Ἰουστινιάνης ἔσκαψεν εἶδος χαρακώματος ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ καταστρεφομένου τείχους. Κατεσκευάσθη ἐκ προχείρων ὑλικῶν, οἷον λίθων, ξύλων, δένδρων καὶ κοφίνων ἀκόμη πεπληρωμένων ἀχύρων, κληματίδων καὶ ἄλλων, κτιζομένων ὅλων ὁμοῦ, ἐν σπουδῇ διὰ πηλοῦ. Τὸ χαράκωμα ἔμπροσθεν ἐθωρακίσθη μὲ σκληρὰ δέρματα, πρὸς πρόληψιν τῆς μεταδόσεως τοῦ πυρὸς εἰς τὰ ὑλικὰ ἐκ τῶν ἐξακοντιζομένων βελῶν, τὰ ὁποῖα οἱ Τοῦρκοι περιέβαλλον μὲ φλεγόμενον βάμβακα καὶ ἄλλας ὕλας.

Ἐντὸς τοῦ χαρακώματος ὑπῆρχε τάφρος, ἄνωθεν τῆς ὁποίας εἶχον τοποθετηθῆ βαρέλια πλήρη χώματος πρὸς προφύλαξιν τῶν μαχομένων ἐκ τῶν ἐχθρικῶν βλημάτων. Τὸ χαράκωμα ἦτο τετρακοσίων περίπου μέτρων μήκους, κατελάμβανε δὲ τὸ χαμηλότερον μέρος τῆς πεδιάδος, ἡ δὲ συνήθης εἰς αὐτὸ εἴσοδος ἦτο ἐκ τῆς Στρατιωτικῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους καλουμένης Πέμπτης Πύλης, καὶ διὰ δύο μικρῶν πυλῶν, εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων αὐτῆς, μιᾶς οὔσης πλησίον τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς ἄλλης παρὰ τὸ νῦν Τὸπ-Καποῦ.

Τὸ χαράκωμα αὐτὸ κατεσκευάσθη εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ πύργου, ἐπισυμβᾶσαν τὴν 12ην Ἀπριλίου, ἐπειδὴ δὲ ἡ προσοχὴ τοῦ ἐχθροῦ διηυθύνετο ἰδιαιτέρως πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν τειχῶν, ἐξηκολούθησαν τὰ τουρκικὰ τηλεβόλα νὰ βάλλωσι καὶ κατὰ τοῦ νέου ἐμποδίου μετὰ τῆς ἰδίας ἐπιμονῆς, ὅπως ἔπραττον καὶ διὰ τὸ κρημνισθὲν τεῖχος.

Δὲν ἦτο μὲν δυνατὸν νὰ ἐξιχνιάσῃ τις ποῖον ἦτο τὸ σχέδιον τοῦ Μωάμεθ, ἀλλὰ οὐδεὶς ἀμφέβαλλεν, ὅτι τὸ χαράκωμα τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ ἢ ὅπως τὴν ὀνομάζουσιν οἱ Τοῦρκοι, τῆς Πύλης τῆς Ἐφόδου, θὰ ἦτο μία τῶν θέσεων, κατὰ τῶν ὁποίων θὰ διηυθύνετο ἡ ἔφοδος. Ὄπισθεν τοῦ χαρακώματος καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ μεγάλου Ἐσωτερικοῦ τείχους ὑπῆρχε τὸ ἄνθος τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ. Ὁ

αὐτοκράτωρ εἶχε κατασκηνώση πλησίον, ἡ περιφανεστέρα δὲ στρατιωτικὴ φυσιογνωμία τῶν χριστιανικῶν στρατευμάτων, ὁ Ἰουστινιάνης, ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐκτὸς τοῦ χαρακώματος στρατιωτῶν. Ἡ δραστηριότης καὶ τὸ ἀκατάβλητον θάρρος τοῦ Ἰουστινιάνη εἶχον διεγείρη ἀνυπόκριτον τὸν θαυμασμὸν φίλων καὶ ἐχθρῶν. Ὁλόκληρος ἡ Πόλις ἐστήριζε μεγάλας ἐλπίδας εἰς τὸν θαρραλέον αὐτὸν ἄνδρα. Λέγεται, ὅτι αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν γενναιότητα τοῦ Ἰουστινιάνη, καθὼς καὶ τὴν ἐφευρετικότητα καὶ τὴν δραστηριότητά του καὶ τὴν θλίψιν του συγχρόνως, διότι τοιοῦτοι γενναῖοι καὶ πολυμήχανοι στρατιῶται δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὰς τάξεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἔμπροσθεν τοῦ χαρακώματος εὑρίσκετο ὁ Σουλτᾶνος μὲ τοὺς σαρικοφοροῦντας Γενιτσάρους του καὶ τοὺς ἄλλους φεσοφοροῦντας στρατιώτας τῆς σωματοφυλακῆς του. Τὰ πάντα ὑπεδήλουν, ὅτι ἡ μεγάλη μάχη θὰ ἐλάμβανε χώραν πέριξ τοῦ χαρακώματος, ὅπου ἵσταντο ἀντιμέτωποι ἀπέναντι ἀλλήλων, οἱ μεγάλοι ἀρχηγοὶ καὶ τὸ ἄνθος τῶν στρατευμάτων των.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τελευταίας ἑβδομάδος τοῦ Μαΐου, οἱ Τοῦρκοι ἐθορυβήθησαν ἐκ διαδόσεως ἀνησυχητικῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέγετο, ὅτι ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τῆς Πόλεως οὑγγρικὸς στρατὸς καὶ στόλος, ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Οὐνιάδην.

Οἱ φόβοι ὅμως ἀπεδείχθησαν μάταιοι, καθόσον οὐδεὶς Χριστιανὸς ἡγεμὼν ἐπροθυμοποιήθη νὰ στείλῃ στρατιωτικὴν ἢ χρηματικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν Πόλιν. Φαίνεται τωόντι ἀνεξήγητον, ὅτι οὔτε οἱ Σέρβοι, οὔτε οἱ Οὔγγροι ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν, καίτοι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς πολιορκίας ἀνυπομόνως ἀνεμένετο βοήθεια ἐκ μέρους ἀμφοτέρων τούτων τῶν χωρῶν.

Τὴν 25ην Μαΐου πολιορκούμενοι καὶ πολιορκοῦντες κατενόησαν, ὅτι εἶχε φθάση ἡ κρίσιμος στιγμὴ τοῦ ἀγῶνος καὶ ὅτι ἡ γενικὴ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἔφοδος παρ' ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ Σουλτάνου θ' ἀπεφάσιζε τὴν τύχην τῆς πόλεως. Ὁ Μωάμεθ ἐπλεονέκτει καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ καταλλήλου χρόνου πρὸς γενικὴν ἔφοδον καὶ εἰς τὰς συντόνους προετοιμασίας καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπερεῖχεν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις τῶν ἀντιπάλων του. Ἡ ἀριθμητικὴ ἀνισότης μεταξὺ πολιορκούντων καὶ πολιορκουμένων ἦτο καταπληκτική, καὶ ἐπὶ πλέον ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀνδρῶν, ἐνῷ οἱ πολιορκούμενοι συνίσταντο ἀναμὶξ ἐκ γυναικῶν, παιδίων, ἱερέων, μοναχῶν καὶ καλογραιῶν.

Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος προκλητικῶς ἵστατο ὁ ἐχθρός, μὴ ἔχων οὔτε ἕνα ἄχρηστον στρατιώτην, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀντετίθετο ἐν ἀξιοθρηνήτῳ συγκρίσει, γενναῖος μὲν ἀλλ' ὀλιγάριθμος στρατός, καταπεπονημένος, ἐξηντλημένος καὶ βεβαρημένος ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνικάνου καὶ ἀπολέμου πλήθους. Κ' ἐπὶ πλέον, ἐνῷ οἱ πολιορκηταὶ πυρετωδῶς ἠσχολοῦντο εἰς στρατιωτικὰς παρασκευάς, ἀφιερώνοντες μίαν μόνον ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος εἰς νηστείαν καὶ ἀνάπαυσιν, ἀφ' ἑτέρου οἱ πολιορκούμενοι, κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν χρονογράφων, ἠσχολοῦντο εἰς λιτανείας

καὶ δοξολογίας, πληροῦντες τὰς ἐκκλησίας καὶ ζητοῦντες δι' ἱκεσιῶν νὰ καταπραΰνωσι τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν βοήθειαν τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἁγίων. Παρ' ὅλον ὅμως τὸν χρωματισμὸν τῆς συμπεριφορᾶς τῶν πολιορκουμένων, οἱ στρατιῶται παρέμειναν μέχρι τέλους πιστοὶ τηρηταὶ τοῦ καθήκοντός των.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ στρατηγοί του οὐδὲν παρημέλησαν τὸ συντελεστικὸν πρὸς ἐπιτυχεστέραν ἄμυναν τῆς πόλεως καὶ προσεκτικῶς ἐφρόντιζον νὰ βεβαιῶνται περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν των, ἤδη δ' ἠσχολοῦντο εἰς τὴν καλειτέραν παράταξιν τοῦ μικροῦ στρατοῦ των διὰ τὴν προσδοκωμένην κρίσιμον στιγμήν.

Εἶνε μὲν ἀμφίβολον ἐὰν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ κατενόουν τὸ μάταιον τῶν ἀγώνων των, καίτοι εἶνε δύσκολον νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι εἶχον πλήρη πεποίθησιν περὶ τοῦ τελειωτικοῦ ἀποτελέσματος. Τὸ βέβαιον ἐν τούτοις εἶνε ὅτι ὅλοι ἀνεγνώριζον ὅτι ὁ τελειωτικὸς ἀγὼν θὰ ἦτο ἀγὼν περὶ ζωῆς ἢ θανάτου. Οἱ κάτοικοι ἐτρέφοντο μὲ τὴν ἐλπίδα θαυματουργοῦ τινος ἐπεμβάσεως πρὸς σωτηρίαν των καὶ ἐνεθαρρύνοντο πρὸς τούτοις ἐκ τῆς προγενεστέρας κατὰ τὸ 1422 ἀποτυχίας τῶν Τούρκων τοῦ νὰ κυριεύσωσι τὴν Πόλιν.

Ὁ θρῦλος, ὅτι ὅταν ἔφθανον οἱ Τοῦρκοι πρὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας θὰ κατήρχετο ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καὶ θὰ παρέδιδε πάλιν τὴν Πόλιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, δυνατὸν νὰ ἔτρεφε τὰς μυστικὰς ἐλπίδας τῶν γυναικῶν καὶ τῶν μοναχῶν, δὲν εὕρισκεν ὅμως πουθενὰ ἀπήχησιν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς καρδίας τῶν στρατιωτῶν. Οἱ ἀρχηγοί, ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ τελευταίου ἀξιωματικοῦ, ἐγνώριζον τὴν ἀδυναμίαν τῆς Πόλεως, τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν στρατιωτῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τειχῶν ἐκτάσεως δεκατεσσάρων μιλλίων καὶ τὴν καταπληκτικὴν ὑπεροχὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἡ λυπηρὰ εἴδησις, ἡ γνωσθεῖσα τὴν 23ην τοῦ μηνός, ὅτι ὁ δρόμων, ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἐνετικοῦ στόλου, εἶχεν ἀποτύχῃ εἰς τὰς ἐρεύνας του, διέλυσε πᾶσαν ἐλπίδα ἐγκαίρου βοηθείας ἐκ μέρους τῆς δυσμικῆς Εὐρώπης, καίτοι πολλοὶ ἀκόμη ἐπίστευον, ὅτι θὰ ἔφθανον ἐγκαίρως οἱ Ἰταλοί, οἵτινες κατά τινα διάδοσιν εὑρίσκοντο εἰς τὴν Χίον, μεταβαίνοντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὴν Πέμπτην 24ην Μαΐου, οἱ πολιορκούμενοι ἀντελήφθησαν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι διεσκέδαζον θορυβωδῶς διὰ μουσικῶν καὶ ᾀσμάτων καὶ ὑπέθεσαν, ὅτι ἑώρταζον, κατὰ τὴν ἐπιμόνως κυκλοφοροῦσαν εἴδησιν, τὰ προεόρτια τῆς γενικῆς κατὰ τῆς Πόλεως ἐφόδου.

Τὴν 25ην καὶ 26ην τὰ μεγάλα τηλεβόλα ἐνέτεινον τὰ πυρά των καὶ ἐβομβάρδιζον μανιωδῶς τὰ τείχη τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου καὶ τῶν δύο ἄλλων προμνησθεισῶν θέσεων. Τὴν ἑσπέραν τῆς 26ης, μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, οἱ Τοῦρκοι ἐφωταγώγησαν ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς παρατάξεώς των. Ὅλαι αἱ σκηναὶ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου κατέστησαν εὐδιακρίτως ὁραταί. Τὰ φῶτα καὶ αἱ πυραὶ ἦσαν τόσον μεγάλαι, ὥστε διεκρίνοντο καὶ τὰ ἐλάχιστα ἀντικείμενα τόσον καθαρῶς

ὡς ἐὰν ἦτο ἡμέρα. Αἱ ἰαχαὶ ἔφθανον μέχρις οὐρανοῦ. Τὰ ἀσυνήθη ταῦτα φαινόμενα ἐξηγήθησαν, ὅταν κατόπιν ἐγνώσθη, ὅτι διὰ σουλτανικοῦ ἰραδὲ εἶχε διαταχθῆ τριήμερος προσευχὴ πρὸς τὸν Ἀλλὰχ καὶ μιᾶς ἡμέρας νηστεία.

Αἱ φωταψίαι τῶν Τούρκων ὑπενθύμιζον τὰς γινομένας κατὰ τὸν μῆνα τοῦ Ραμαζανίου, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο τότε Ραμαζάνιον, ὀρθῶς συνεπέραναν οἱ πολιορκούμενοι, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἑώρταζον οὕτως ἐπιδεικτικῶς τὴν εἴδησιν τῆς γενικῆς καὶ ἀμέσου ἐφόδου. Καὶ κατὰ τὰς τελευταίας αὐτὰς ἡμέρας ἀκόμη τῆς πολιορκίας ὁ Σουλτᾶνος ἐφαίνετο σοβαρῶς σκεπτόμενος καὶ διστάζων ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ ἔφοδον ἢ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν ἀπόπειραν τῆς ἁλώσεως τῆς Πόλεως. Μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐφαίνετο ἀπογοητευμένον. Ἐπολιόρκουν ἑπτὰ ἑβδομάδας τὴν Πόλιν, χωρὶς νὰ κερδήσωσιν ἓν βῆμα.

Οἱ πασσᾶδες ἦσαν διηρημένοι τὰς γνώμας. Πρὸς τούτοις δὲ ποικίλαι φῆμαι ἐκυκλοφόρουν εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπαυξάνουσαι τοὺς δισταγμούς: ὅτι ἡ δυσμικὴ Εὐρώπη δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι οἱ ἡγεμόνες εἶχον συνασπισθῆ ν' ἀπελάσωσι τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Εὐρώπης, ὅτι ὁ Ἰωάννης Οὐνιάδης ἤρχετο μετὰ μεγάλης δυνάμεως Οὔγγρων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Πόλεως, καὶ ὅτι πρὸ πάντων μέγας στόλος, συγκροτηθεὶς ἐν σπουδῇ κατ' αἴτησιν τοῦ Πάπα, εἶχεν ἐκπλεύσῃ, τῶν προσκόπων του ἀναφανέντων ἤδη εἰς τὴν Χίον.

Ὁ Μωάμεθ εἶχεν ἐπηρεασθῆ μεγάλως ἐκ τῆς εἰδήσεως τῆς ἐπεμβάσεως τῆς δυσμικῆς Εὐρώπης, ἰδιαιτέρως δὲ ἐκ τῆς φήμης τῆς ἐμφανίσεως στόλου εἰς τὴν Χίον, ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀποτυγχανουσῶν προσπαθειῶν του πρὸς ἅλωσιν τῆς Πόλεως, ἐκ τῆς ἀποφασιστικῆς ἀμύνης καὶ τῆς στερεότητος τῶν τειχῶν καὶ τέλος ἐκ τῶν οἰωνῶν, ἰδίως ἐκ τῶν φλογῶν, τὰς ὁποίας εἶδε περιϊπταμένας ἄνωθεν τοῦ τρούλλου τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ βαθεῖα ἐπίδρασις, ἣν ἔσχον ὅλα ταῦτα ἐπὶ τῶν σκέψεων τοῦ Μωάμεθ, τὸν παρεκίνησε νὰ προβῇ εἰς μίαν ἔτι ἀπόπειραν, ὅπως πείσῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς παράδοσιν τῆς πόλεώς των. Ἀπεστάλη Ἰσμαὴλ τις ὀνόματι, ὅπως πείσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ διαπραγματευθῶσι τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Ἐξέθηκε τὴν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν οὗτος ἐπὶ τοῦ Μωάμεθ καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι ἐὰν ὑπεδείκνυον οἱ πολιορκούμενοι ἀντιπρόσωπον πρὸς διαπραγμάτευσιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, θὰ ἐξήντλει ὅλα τὰ μέσα ὑπὲρ εὐνοϊκωτέρων ὑπὲρ αὐτῶν ὅρων. Ἐδήλωσεν ὅμως, ὅτι ἐὰν δὲν συνήπτετο εἰρήνη, ἡ Πόλις θὰ ἐκυριεύετο, οἱ ἄνδρες θὰ ἐφονεύοντο καὶ αἱ γυναῖκες θὰ ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλαι.

Οἱ πολιορκούμενοι, ὑπείκοντες εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἰσμαὴλ ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Μωάμεθ ἀπεσταλμένον, μὴ ἔχοντα ὅμως ἐξαιρετικήν τινα θέσιν, οὔτε ὡς ἐκ τοῦ ἀξιώματός του, οὔτε ὡς ἐκ τῆς οἰκογενείας του. Ὁ Σουλτᾶνος διετύπωσε πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τὸν ὅρον, ὅπως οἱ Ἕλληνες πληρώνωσιν ἐτήσιον φόρον ὑποτελείας ἑκατὸν χιλιάδας χρυσῶν βυζαντινῶν φλωρίων ἢ ἐὰν δὲν παρεδέχοντο τοῦτο, αὐτὸς ἦτο διατεθειμένος ἀντ' αὐτοῦ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς κατοίκους ν' ἀπέλθωσι

τῆς πόλεως, παραλαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν πάντα τὰ ὑπάρχοντά των, καὶ νὰ μεταβῶσιν ὅπου ἤθελον. Αὐτὸς θὰ ἠρκεῖτο νὰ τῷ ἔμενεν ἡ Πόλις ἐγκαταλελειμμένη. Οἱ Ἕλληνες ἐν τούτοις ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δεχθῶσιν οὐδεμίαν ἐκ τῶν διατυπωθεισῶν προτάσεων. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶχον τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ προσφορὰ τοῦ Σουλτάνου δὲν ἦτο σοβαρὰ καὶ εἰλικρινής, δηλαδή, ὅτι δὲν ἐπίστευεν οὗτος, ὅτι θὰ ἐγίνετο ἀποδεκτὴ καὶ προέβη εἰς ταύτην, διὰ νὰ μάθη ποῖαι ἰδέαι ἐπεκράτουν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνός των.

Ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ κάτοικοι κατ' οὐδένα τρόπον θὰ συγκατετίθεντο νὰ πληρώσωσι φόρον ὑποτελείας, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅτι δὲν θὰ ἐγκατελίμπανον τὴν Πόλιν διὰ νὰ τὴν καταλάβη ἀμαχητὶ—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαίνετο, ὅτι θὰ κατώρθωνε τόσον εὐκόλως καὶ μετὰ γενικὴν καὶ ἀπεγνωσμένην ἔφοδον. Ἡ ἀπάντησις τῶν πολιορκουμένων ἔπεισεν ὁριστικῶς τὸν Σουλτᾶνον, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος τρόπος ἁλώσεως τῆς Πόλεως παρὰ διὰ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου.

Τὴν Παρασκευήν, 25 Μαΐου, καὶ τὴν ἑπομένην οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν βομβαρδίζοντες τὰ τείχη μανιωδέστερον ἢ πρότερον, ἐνῷ ἐξ ἑτέρου Ἕλληνες καὶ Ἰταλοὶ κατέβαλλον ὅλας τὰς δυνατὰς προσπαθείας των πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἐπερχομένων ζημιῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σουλτᾶνος κατενόησεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τοὺς δισταγμοὺς καὶ νὰ προβῇ εἰς τὴν γενικὴν ἔφοδον. Συνεκρότησε λοιπὸν πολεμικὸν συμβούλιον τὸ Σάββατον 26 ἢ τὴν Κυριακὴν 27 τοῦ μηνός, κατὰ τὸ ὁποῖον συνεζητήθησαν ἐν ἐκτάσει ὅλαι αἱ ὑπὲρ καὶ κατὰ γνῶμαι. Ὁ μέγας βεζύρης Χαλὶλ πασσᾶς, ἀνὴρ μεγάλης φήμης, ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς γνώμης τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς πολιορκίας τῆς Πόλεως. Ὑπεθύμισεν εἰς τὸν μέγαν αὐθέντην του, ὅτι πάντοτε εἶχεν ἀντιταχθῆ κατὰ τῆς πολιορκίας καὶ εἶχε προείπῃ ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀποτυχίαν.

Ἡ ἰσχυρὰ καὶ ἀκατάβλητος θέσις τῆς Πόλεως καθίστατο ἤδη ἰσχυροτέρα διὰ τῆς πρὸς τοὺς πολιορκουμένους ἀναμενομένης ἔξωθεν βοηθείας τῶν Λατίνων, καὶ ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ λαοὶ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν θᾶττον ἢ βράδιον, ἐξεγειρόμενοι ἐκ τῆς ἁλώσεως τῆς Πόλεως, θὰ ἐπενέβαινον κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐὰν δὲ ὁ πόλεμος ἤθελεν ἐξακολουθήσῃ οἱ Γενουήνσιοι καὶ οἱ Ἐνετοί, παρὰ τὴν θέλησίν των, θὰ καθίσταντο ἐχθροὶ τῶν Τούρκων.

Ἕνεκα ὅλων αὐτῶν τῶν λόγων ὁ μέγας βεζύρης συνεβούλευσε τὴν ὑποχώρησιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐνόσῳ ἦτο καιρὸς ἀκόμη νὰ γείνῃ αὕτη ἐν ἀσφαλείᾳ. Δὲν εἶχεν ὅμως οὕτω τὸ πρᾶγμα καὶ μὲ τὸν Ζαγὰν πασσᾶν, ἀντίζηλον καὶ ἐχθρὸν τοῦ Χαλὶλ πασσᾶ καὶ κατὰ ἕνα βαθμὸν κατώτερόν του. Ἐνῷ ὁ Χαλὶλ ἐφαίνετο πάντοτε εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ὁ Ζαγὰν ἦτο ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρός των. Ὁ Ζαγὰν πασσᾶς βλέπων τὸν Σουλτᾶνον διστάζοντα καὶ σκεπτόμενον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἤρχισε νὰ συνηγορῇ μὲ ὅλην τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὰ ἐπιχειρήματά του ὑπὲρ τῆς γενικῆς ἐφόδου. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων εἶπεν, ὅτι τὸ φῶς τὸ ἐμφανισθὲν ἄνωθεν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τὸ ὁποῖον ἐξέλαβον πολλοὶ Τοῦρκοι ὡς

σημεῖον ὑποδηλοῦν, ὅτι ἡ Πόλις διετέλει ὑπὸ τὴν θείαν προστασίαν, ἐσήμαινε ἁπλούστατα, ὅτι ἡ Πόλις θὰ ἔπιπτεν εἰς χεῖρας τοῦ Σουλτάνου.

Ὑπενθύμισε πρὸς τούτοις εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέκτησε τὸν κόσμον μὲ στρατὸν κατὰ πολὺ ὀλιγαριθμότερον τοῦ εὑρισκομένου πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς πρὸς τὸν ἀναμενόμενον στόλον ὁ Ζαγὰν ἐδήλωσεν, ὅτι οὔτε ἐπίστευεν εἰς τὰς διαδόσεις, οὔτε καὶ ἂν ἤρχετο, τὸν ἐφοβεῖτο. Αἱ διαφοραί, εἶπεν, αἱ ὑφιστάμεναι μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων ἡγεμόνων, θὰ ἐδημιούργουν ἀναρχίαν εἰς στόλον συγκεκροτημένον ἐκ πολλῶν ἀνομοίων στοιχείων. «Καὶ ἂν ἀκόμη θελήσωμεν νὰ παραδεχθῶμεν, προσέθεσεν ὁ Ζαγάν, ὅτι ἔρχεται τοιοῦτος στόλος, οἱ Τοῦρκοι θὰ εἶνε τετραπλάσιοι, ἀφ' ὅσους θὰ ἠδύναντο νὰ φέρωσι τὰ πλοῖα». Ἕνεκα ὅλων τούτων συνέστησεν· ὅπως ἐπισπευθῇ ἡ ἔφοδος.

Μὲ τὴν γνώμην του ταύτην συνετάχθησαν καὶ οἱ νεώτεροι ἐκ τῶν μελῶν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ θρᾳκικοῦ σώματος, ἤτοι τῶν βασιβουζούκων, καὶ συνέστησε τὴν ταχεῖαν ἐπίθεσιν. Αἱ συμβουλαὶ αὗται ἰσχυροποίησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Μωάμεθ καὶ διέταξε τὸν Ζαγᾶν πασσᾶν νὰ περιέλθῃ ὁ ἴδιος τὴν νύκτα ἐκείνην τὸ στρατόπεδον καὶ νὰ μάθῃ τί ἰδέα ἐπεκράτει περὶ τοῦ σχεδίου. Ὁ Ζαγὰν ὑπήκουσε καὶ μετέβη, ἐπανελθὼν δὲ ἀνέφερεν, ὅτι ἡ μόνη ἐπιθυμία ὅλου τοῦ στρατεύματος ἦτο ἡ ἄμεσος κατὰ τῆς Πόλεως ἔφοδος. Δὲν ἔλειψε δὲ ἐπὶ πλέον νὰ βεβαιώσῃ τὸν Σουλτάνον, ὅτι αὐτός, ὁ Ζαγάν, θὰ ἐμάχετο μετὰ πεποιθήσεως περὶ τῆς βεβαίας νίκης

Εὐθὺς κατόπιν ὁ Σουλτᾶνος ἀνήγγειλεν, ὅτι ἐσκόπει νὰ ἐνεργήσῃ γενικὴν ἔφοδον, ἔκτοτε δὲ ἀφιερώθη εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν τελευταίων προπαρασκευῶν του. Διέταξε δὲ ὅπως κατὰ τὰς τρεῖς ἀκολούθους νύκτας ἀναφθῶσι πυραὶ τὴν δὲ ἐπομένην οἱ στρατιῶται νηστεύσωσι καὶ πλυθῶσιν ἑπτάκις καὶ ἱκετεύσωσι τὴν θείαν βοήθειαν πρὸς ἅλωσιν τῆς Πόλεως.

Τὴν Κυριακήν, 27 τοῦ μηνός, ὁ Σουλτᾶνος, ἐγερθεὶς λίαν πρωΐ, ἐκάλεσε τοὺς διοικητὰς τῶν πυροβολαρχιῶν καὶ τοὺς διέταξε νὰ συγκεντρώσωσι τὰ πυρὰ τῶν τηλεβόλων των κατὰ τῶν χαρακωμάτων, ἐπίσης δὲ διήρεσε τὴν σωματοφυλακήν του εἰς συντάγματα, ἀναλόγως τῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα ἔφερον οἱ ἄνδρες, καὶ τὰ διέταξεν οὕτως, ὥστε ὅταν θὰ ἐδίδετο ἡ διαταγὴ τῆς ἐφόδου, νὰ προελάσωσιν ἐν διαδοχικῇ σειρᾷ. Ἀλληλοδιαδόχως θὰ ἐμάχοντο καὶ θ' ἀνεπαύοντο.

Διὰ τοῦ τρόπου δὲ αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ εἶχεν ὑπ' ὄψει νὰ ἐξακολουθήσῃ ἄνευ διακοπῆς τὴν ἔφοδον μέχρι τῆς τελειωτικῆς νίκης καὶ νὰ μὴ δώσῃ καιρὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους ν' ἀναπαυθῶσιν. Ἐσκέφθη, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ καλείτερος τρόπος, ὅπως ἐπωφεληθῇ τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν στρατευμάτων του.

Μετὰ ταῦτα περιῆλθεν ὅλον τὸ στρατόπεδόν του, δίδων προσωπικῶς διαταγὰς πρὸς τοὺς στρατηγούς, ἐνθαρρύνων ὅλους διὰ τῆς παρουσίας του καὶ ἐξετάζων, ἐὰν πραγματικῶς εἶχον ἐκτελεσθῇ ὅλαι αἱ ἀναγκαῖαι προετοιμασίαι, ὅπως εἶχε διατά-

ξῃ. Ἐπίσης εἰδοποίησε καὶ τοὺς ἐν Γαλατᾷ Γενουηνσίους νὰ λάβωσι τὰ μέτρα των ὅπως παρεμποδίσωσι πᾶσαν βοήθειαν, ἥτις ἠδύνατο κρύφα ν'ἀποσταλῇ εἰς τοὺς πολιορκουμένους.

Θέλων δὲ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν στρατόν του, ἐξέπεμψε κήρυκας εἰς τὸ στρατόπεδον ὅπως διακηρύξωσιν, ὅτι θὰ ἐπετρέπετο τριήμερος λεηλασία τῆς Πόλεως καὶ ἀναγγείλωσιν, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος ὡρκίζετο ἐν ὀνόματι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, ἐν ὀνόματι τῶν τεσσάρων χιλιάδων προφητῶν, καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ψυχῆς τοῦ πατρός του καὶ τῶν τέκνων του, ὅτι θὰ παρεχωροῦντο ἐλευθέρως πρὸς τοὺς στρατιώτας του τὰ γυναικόπαιδα καὶ ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς Πόλεως. Ἡ προκήρυξις αὕτη ἐγένετο δεκτὴ ἐνθουσιωδῶς, οἱ δὲ στρατιῶται ἐξερράγησαν εἰς ἐκκωφωτικοὺς ἀλαλαγμούς.

Τὸ Σάββατον, τὴν Κυριακὴν καὶ τὴν Δευτέραν οὐδεμία ἔγεινεν ἀπόπειρα πρὸς πρὸς ἅλωσιν τῆς Πόλεως, ἀλλὰ τὰ τηλεβόλα ἐξηκολούθουν ἀδιακόπως κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας ἡμέρας, βομβαρδίζοντα τὰ τείχη.

Τὴν Κυριακὴν διὰ τριῶν ἐπιτυχῶν βολῶν τοῦ μεγάλου τηλεβόλου κατέπεσε μέρος τοῦ χαρακώματος, ἐπληγώθη δὲ καὶ ὁ Ἰουστινιάνης καὶ μετηνέχθη πρὸς νοσηλείαν του ἐντὸς τῆς Πόλεως. Μετ' ὀλίγων ὡρῶν ἀπουσίαν ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν θέσιν καὶ ἐπέβλεπεν ὅλην τὴν νύκτα τὰς ἐπισκευὰς τῶν τειχῶν. Τὴν Κυριακὴν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἐφαίνοντο πολυάσχολοι, προετοιμαζόμενοι διὰ τὴν τελειωτικὴν ἔφοδον.

Ἕκαστος στρατιώτης εἶχε διαταχθῇ ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν θέσιν του, εὐθὺς ὡς θὰ ἐδίδετο ἡ πρωτη διαταγή.

Οἱ Τοῦρκοι ἐθεῶντο ἐκ τῆς Πόλεως, μεταφέροντες χῶμα, κληματίδας καὶ ἄλλα ὑλικὰ πρὸς ἐπιχωμάτωσιν μέρους τῆς τάφρου καὶ κατασκευὴν διόδου δι' αὐτῆς, κατασκευάζοντες ἀναρριχητικὰς κλίμακας καὶ μεταφέροντες πλησιέστατα τῶν τειχῶν ὅλα τὰ πολεμικὰ μηχανήματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐχρησιμοποίουν κατὰ τὴν ἔφοδον. Μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀνήφθησαν πυραὶ καὶ δαυλοί, ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα, ἀλαλαγμοὶ δὲ ἀδιάκοποι ἐδόνουν τὸν ἀέρα, ἀκουόμενοι μέχρι τοῦ Βοσπόρου. Οἱ ἄνδρες, ἐνθουσιασμένοι ἐκ τῆς ἀναμενομένης ἐπιθέσεως, ἑώρταζον πανηγυρικῶς μετὰ νηστείαν ὁλοκλήρου ἡμέρας. Οἱ πολιορκούμενοι, ἀκούσαντες τοὺς ἤχους τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν τυμπάνων ἔσπευσαν πρὸς τὰ τείχη. Τόσον ζωηρὰ ἦτο ἡ φωταγώγησις τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου, ὥστε πρὸς στιγμὴν οἱ Χριστιανοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἐκαίοντο αἱ σκηναὶ καὶ αἱ ἀποθῆκαι, ἀλλ' ὅταν ἀντελήφθησαν, ὅτι οὐδεὶς φόβος ὑπῆρχε διὰ τοὺς ἐχθρούς των, ἤρχισαν ν' ἀποτείνωσι δεήσεις πρὸς τὸν Ὕψιστον ὅπως τοὺς ἀπολυτρώσῃ τοῦ προφανοῦς κινδύνου. Τὰ φῶτα ἐξηκολούθουν φεγγοβολοῦντα μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ὅτε ἐσβέσθησαν αἰφνιδίως, ὡς εἶχον ἐμφανισθῇ, καὶ τὸ στρατόπεδον ἐβυθίσθη εἰς βαθὺ σκότος.

Οἱ ἀρχηγοὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν δὲν εἶχον ἢ ἐλαχίστας συμπληρωματικὰς προετοιμασίας νὰ κάμωσι διὰ τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν ἄμυναν.

Τὴν πρωΐαν τῆς Δευτέρας ὁ Μωάμεθ, συνοδευόμενος ὑπὸ πολυαρίθμου ἀκολου-

θίας ἱππέων, εἰς δέκα περίπου χιλιάδας ἀνερχομένων, μετέβη εἰς τὸ Διπλοκιόνιον καὶ ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς πρὸς συνδυασμένην ἐνέργειαν τοῦ στόλου μετὰ τοῦ στρατοῦ. Ὁ ναύαρχος Χαμούδ, ὁ διάδοχος τοῦ Βάλτογλου, θὰ παρέτασσε τὰ πλοῖά του κατὰ μῆκος τῆς Προποντίδος, τῆς παρατάξεως ἀρχομένης ἀπὸ τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου, θὰ προσεπάθει δὲ νὰ καταπατήσῃ τὴν Πόλιν δι' ἀναρριχητικῶν κλιμάκων, ἐὰν ἡ καταπάτησις αὐτῆς ἦτο εὔκολος, καὶ διὰ παντὸς τρόπου νὰ θέσῃ ἐκτὸς μάχης ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους ἐκ τῶν ἀμυνομένων.

Ὁ Μωάμεθ, ἐπιστρέψας ἐκ τοῦ Διπλοκιονίου τὸ ἀπόγευμα εἰς τὸ στρατόπεδον, προσεκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὰ σημαίνοντα μέλη τῆς γενουηνσιακῆς παροικίας τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῖς ὑπενθύμισε νὰ τηρήσωσι τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτοὺς διαταγὴν καὶ νὰ μὴ παράσχωσι οὐδεμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Κατόπιν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας ἀκολουθίας, διῆλθεν ὁλόκληρον τὴν γραμμὴν τῶν τειχῶν ἀπὸ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος μέχρι τῆς Προποντίδος διὰ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ στρατεύματά του καὶ ἀντιληφθῇ ἐὰν ὅλα ἦσαν ἕτοιμα.

Παρήλασε κατὰ σειρὰν πρὸ τῶν τριῶν μεγάλων ταξιαρχιῶν του, τῆς εὐρωπαϊκῆς τῶν ἐπιλέκτων, εἰς τοὺς ὁποίους συμπεριελαμβάνοντο καὶ οἱ Γενίτσαροι, καὶ τῆς ἀσιατικῆς, ἑκάστης ἀποτελουμένης ἐκ πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ εἶδεν, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα. Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ ἐκάλεσεν εἰς τὴν σκηνήν του τοὺς πασσάδες καὶ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων.

Μετὰ βραχεῖαν συνδιάσκεψιν ἀπεφασίσθη ἡ ἐπίθεσις καὶ ἡ διὰ πάσης θυσίας ἅλωσις τῆς Πόλεως. Διότι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐφόδου ἐκρίθη ἐπάναγκες ὅπως ὁ Μωάμεθ ἐξηγήσῃ τὸ σχέδιον τῆς ἐπιθέσεως, δώσῃ τὰς τελευταίας διαταγάς του, πάσας τὰς ἀναγκαίας συμβουλὰς περὶ τῆς μάχης καὶ τοὺς παροτρύνῃ νὰ πολεμήσωσι γενναίως καὶ ἀποφασιστικῶς.

Κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην στιγμὴν ὁ Σουλτᾶνος ὑπέμνησε πρὸς τοὺς ἀκροατάς του, ὅτι ἐντὸς τῆς Πόλεως εὑρίσκετο ἀπειρία καὶ ποικιλία πλούτου παντὸς εἴδους—θησαυρὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ μέγαρα, ἐκκλησίαι πλήρεις ἀργύρου, χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων, ἀντικείμενα ἄλλα ἀξίζοντα χρυσὸν ἴσον μὲ τὸ βάρος των. Ὅλα αὐτὰ ἐπεφυλάσσοντο δι' αὐτούς. Πρὸς τούτοις ὑπῆρχον πολλοὶ πλούσιοι καὶ εὐγενεῖς, τοὺς ὁποίους θὰ ἠχμαλώτιζον καὶ θὰ ἐπώλουν ὡς δούλους καὶ πολλαὶ γυναῖκες εὐγενοῦς καταγωγῆς, νέαι καὶ ὡραῖαι, τὰς ὁποίας θὰ ἠδύναντο νὰ πωλήσωσι ἢ νὰ προσλάβωσι εἰς τὰ χαρέμιά των. Ὑπῆρχον ἐπίσης νέοι καλῶν οἰκογενειῶν, οἰκίαι καὶ κῆποι ὡραῖοι.

— «Σᾶς δίδω σήμερον, εἶπεν ὁ Μωάμεθ, τὴν πλουσιωτέραν καὶ μεγαλεπρεπεστέραν πόλιν, τὴν ἐξακουστὴν καὶ ἔνδοξον πρωτεύουσαν τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων, ἥτις εἶνε τὸ κέντρον τοῦ κόσμου, ἡ Βασιλὶς τῶν πόλεων. Σᾶς δίδω τὴν πόλιν ταύ-

«την νὰ τὴν λεηλατήσητε, νὰ ἁρπάσητε τοὺς ἀνυπολογίστους θησαυρούς της, ν' ἀποκτήσητε πᾶν ὅ τι τὴν κοσμεῖ καὶ τὴν δοξάζει. Εἰς τὸ μέλλον θὰ ζήσητε εὐτυχεῖς καὶ «θὰ ἀφήσητε μεγάλην περιουσίαν εἰς τὰ τέκνα σας».

Ὡς πρῶτον καὶ κυριώτερον βῆμα τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ὀθωμανῶν ἐθεωρεῖτο ἡ κατάκτησις τῆς Πόλεως, τῆς ὁποίας ἡ φήμη εἶχε φθάση εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ὅσον μεγαλειτέρα ἦτο ἡ φήμη της, τόσον μεγαλειτέρα θὰ ἦτο καὶ ἡ δόξα τῆς δι' ἐφόδου κυριεύσεώς της. Ἔπρεπε νὰ περιέλθῃ, καὶ θὰ περιήρχετο ὡρισμένως εἰς τὰς χεῖράς των ἡ Πόλις, ἡ ἄσπονδος ἐχθρὰ τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου, ἡ διὰ παντὸς τρόπου ἐπιδιώξασα τὴν ἐκμηδένισιν τῆς τουρκικῆς ἰσχύος. Διὰ τῆς ἁλώσεώς της θὰ ἠνοίγετο εἰς τὰ τέκνα τοῦ Ἰσλὰμ ἡ θύρα τῆς κατακτήσεως ὁλοκλήρου τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Σουλτᾶνος, πλὴν τῶν ἄλλων, ἐζήτησε νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν ἰδέαν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ μὴ ὑποθέτωσιν, ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Πόλεως ἦτο ἀδύνατος.

— «Βλέπετε, εἶπεν, ὅτι ἡ τάφρος ἐγέμισε καὶ τὰ τείχη εἰς τρία μέρη εἶνε τόσον κατεστραμμένα ἀπὸ τὰ τηλεβόλα μας, ὥστε δύναται νὰ διέλθῃ ἀπ' ἐκεῖ ὄχι μόνον πεζικόν, ἀλλὰ καὶ ἱππικόν».

Ἐπὶ πλέον μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν εὐγλωττίας καὶ πειστικότητος ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι ἦσαν τόσον ἐξησθενημένοι, καὶ εἶχε πληροφορηθῇ ὑπὸ λειποτακτῶν, ὅτι ἕκαστος πύργος ἐφρουρεῖτο ὑπὸ δύο μέχρι τριῶν μόνον στρατιωτῶν, κακῶς ὡπλισμένων καὶ ἀγυμνάστων. Πρὸς τούτοις ἦσαν καταπεπονημένοι, δὲν εἶχον τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια καὶ δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀντιτάξωσι ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν διαρκῶν ἐφόδων.

Ἡ ἀπόφασίς του ἦτο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν μεγαλείτερον ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν τῆς σωματοφυλακῆς του, ἤτοι τῶν ἐπιλέκτων σωμάτων, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν συνεχῶν ἐφόδων νύκτα καὶ ἡμέραν ἀντικαθιστῶν διαρκῶς καὶ ἀλληλοδιαδόχως τὰ ἐφορμῶντα σώματα μέχρις ἐξαντλήσεως καὶ ἀνικανότητος τοῦ ἐχθροῦ πρὸς πᾶσαν περαιτέρω ἀντίστασιν.

Ὁ Μωάμεθ ἅπαξ ἔτι ἐξέφρασε τοὺς ἐνδοιασμούς του ὡς πρὸς τὴν στάσιν τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὴν σχεδιαζομένην ἔφοδον, ἀλλ' ἔτεινε νὰ πιστεύσῃ μᾶλλον, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἰδικῆς των ὑποθέσεως, δὲν θὰ ἐθυσίαζον τὴν ζωήν των εἰς μάτην, ἀφοῦ οὐδὲν εἶχον νὰ κερδήσωσι.

Τὸ ἀνάμικτον πλῆθος, τὸ καταγόμενον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, δὲν θὰ εἶχε σκοπὸν βεβαίως ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν Πόλιν καὶ ὅταν θὰ ἔβλεπον κατὰ τὴν ἔφοδον τὰ κύματα τῶν στρατιωτῶν του διαδεχόμενα ἄλληλα, θὰ ἔρριπτον τὰ ὅπλα καὶ οὐδεμίαν θ' ἀντέτασσον ἀντίστασιν. Καὶ ἐν ῇ περιπτώσει ἀκόμη, διὰ διαφόρους λόγους δὲν ἔφευγον, ἦσαν τόσον ὀλίγοι, ὥστε οὐδεμίαν θὰ ἠδύναντο ν' ἀντιτάξωσιν ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἡ Πόλις εἶχεν ἤδη περικυκλωθῇ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ὡς ἐν δεικτύῳ, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ.

Ὁ Μωάμεθ μετὰ ταῦτα ἐξώρκισεν ὅλους νὰ πολεμήσωσι γενναίως καὶ ἐδήλωσεν εἰς τοὺς ἀκροατάς του, ὅτι αὐτὸς θὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ βλέπῃ πᾶν ὅ τι ἤθελε συμβῇ. Ὅταν ἐτελείωσε τὰς παραινέσεις του, διέταξε τοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς θέσεις των ὅπως ἐπιβλέψωσιν εἰς τὸ συσσίτιον καὶ διατάξωσι ὀλιγόωρον ἀνάπαυσιν τῶν στρατιωτῶν των. Εὐθὺς δὲ ὡς ἤθελεν ἠχήσῃ ἡ πρώτη σάλπιγξ, ἔπρεπε νὰ ἐγερθῶσιν οἱ ἄνδρες καὶ νὰ παραταχθῶσι πρὸς μάχην καὶ εἰς τὴν δευτέραν σάλπιγγα νὰ προελάσωσι.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταξιαρχιῶν παρέμειναν πλησίον τοῦ Σουλτάνου μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν ὅπως λάβωσι τὰς τελευταίας διαταγάς του. Ὁ Χαμοὺδ μὲ τὸν στόλον του θὰ παρέμεινε πλησίον τῶν τειχῶν, οἱ δὲ τοξόται καὶ οἱ ἄλλοι ὁπλῖται ἐκ τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων ὤφειλον νὰ εὑρίσκωνται διαρκῶς ἕτοιμοι πρὸς σκόπευσιν, ὥστε νὰ μὴ τολμᾷ ἐχθρικὴ κεφαλὴ νὰ προβάλλῃ ἔξωθεν τῶν ἐπάλξεων.

Ὁ Ζαγὰν θὰ διήρχετο τὴν γέφυραν καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν πλοίων, τῶν εὑρισκομένων ἐντὸς τοῦ λιμένος, θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῶν τειχῶν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Ὁ Καρατζᾶς θὰ διήρχετο τὴν τάφρον εἴς τι σημεῖον, μεταξὺ τοῦ νῦν Τεκφοὺρ Σεράϊ καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ θ' ἀπεπειρᾶτο νὰ κυριεύσῃ τὸ ἐκεῖ τεῖχος. Ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Μαχμοὺτ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀσιατικῆς ταξιαρχίας θὰ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν πλησίον τῆς Τρίτης Στρατιωτικῆς Πύλης τειχῶν. Ὁ Χαλὶλ καὶ ὁ Σαραγιᾶς, διοικηταὶ τῶν γύρῳ τῆς σκηνῆς τοῦ Μωάμεθ κατηυλισμένων στρατευμάτων καὶ ἀντικρὺ ἀκριβῶς τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Ἰουστινιάνης, θὰ ἠκολούθουν τὸν Σουλτᾶνον, ὅστις θὰ ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς των.

Ἀφοῦ ἔδωσεν οὕτως τὰς τελευταίας ὁδηγίας ὁ Μωάμεθ, διέταξε τοὺς διοικητὰς τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν σωμάτων ν' ἀπέλθωσι καὶ μεταβῶσι νὰ κατακλιθῶσι μέχρι τῆς στιγμῆς τοῦ γενικοῦ συναγερμοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐντὸς τῆς Πόλεως ἐξετελοῦντο πυρετώδεις προετοιμασίαι. Μετὰ τὸ συμβούλιον τῶν Τούρκων οἱ πολιορκούμενοι, οἱ πάντοτε καλῶς πληροφορούμενοι περὶ παντὸς συμβαίνοντος εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ἔμαθον ἀμέσως, ὅτι εἶχεν ἀποφασισθῆ ἡ γενικὴ κατὰ τῆς Πόλεως ἔφοδος.

Καθ' ὅλην τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἀγωνίας ἤχουν οἱ κώδωνες τοῦ κινδύνου καλοῦντες ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία εἰς τὰς θέσεις των. Ἑκάστου στρατιώτου τὸ καθῆκον διὰ τὴν ἐπαύριον εἶχε προδιαγραφῆ, ἐνῷ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία πυρετωδῶς ἠσχολοῦντο, μεταφέροντες λίθους ἐπὶ τῶν τειχῶν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐλιθοβόλουν τοὺς ἐφορμῶντας Τούρκους.

Ὁ τοποτηρητὴς τῆς ἐνετικῆς παροικίας ἐξέδωκε τὴν τελευταίαν προκήρυξίν του, διὰ τῆς ὁποίας ἐκάλει τοὺς Ἑνετοὺς νὰ σπεύσωσι πρὸς βοήθειαν τῆς Πόλεως καὶ νὰ ταχθῶσιν εἰς τὰς ἐπάλξεις ὅπως ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ ζωῆς ἢ θανάτου.

Ὅλοι οἱ τίμιοι Ἑνετοὶ ὑπήκουσαν εἰς τὴν ἔκκλησιν τοῦ τοποτηρητοῦ των, καὶ

ἔσπευσαν, ἄλλοι μὲν νὰ καταλάβωσι τὰς ὡρισμένας ἐπὶ τῶν τειχῶν θέσεις των, ἄλλοι δὲ ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ λιμενοφράκτῃ ἐλλιμενισμένων πλοίων πρὸς ἄμυναν.

Ἡ καθ' ὅλην τὴν Δευτέραν ἐπικρατήσασα σιγὴ ἔξωθεν τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν τῆς Πόλεως, ἐνεῖχέ τι τὸ ἐπιβλητικὸν καὶ μελαγχολικὸν ἢ αἱ θορυβώδεις προπαρασκευαὶ τῶν ἄλλων ἡμερῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἐτέλουν τὴν νηστείαν των. Ἡ μεγάλη σιγὴ καὶ ἡ ἡσυχία, ἡ ἐπικρατήσασα καθ' ὅλον τὸ ἀπόγευμα, προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἄνδρες τῶν διαφόρων τουρκικῶν σωμάτων εἶχον διαταχθῆ νὰ κοιμηθῶσιν, ὅπως κατὰ τὴν ἔφοδον εἶνε περισσότερον ζωηροὶ καὶ εὐδιάθετοι. Ἡ σιγὴ ἐν τούτοις, ἡ βασιλεύουσα εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, εἶχε δώσῃ ἀφορμὴν εἰς πολλὰ συμπεράσματα, οἱ δὲ πολιορκούμενοι δὲν ἐδίστασαν νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἡτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν.

Τὸ τελευταῖον ἀπόγευμα, τὸ ὁποῖον ἔμενεν ἀκόμη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ εἶνε πρωτεύουσα τῆς χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς, ἐτελέσθη ἐπιβλητικὴ λιτανεία διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως. Ὀρθόδοξοι καὶ καθολικοί, ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς, ἀστοί, μοναχοί, γυναῖκες καὶ παιδία, ὅλοι, τῶν ὁποίων δὲν ἐπεβάλλετο ὑπ' ἀμέσου ἀνάγκης ἡ ἐπὶ τῶν τειχῶν παρουσία, ἔλαβον μέρος εἰς τὴν λιτανείαν, ἥνωσαν εἰς τὸ «Κύριε ἐλέησον» τὰς φωνὰς καὶ τὰς καρδίας των καὶ ἱκέτευσαν, μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἐκ τῆς ἀπελπισίας προερχομένην, τὸν Θεὸν ὅπως μὴ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ των. Ἐξήχθησαν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν αἱ ἱεραὶ εἰκόνες καὶ τὰ ἅγια λείψανα καὶ ἐκομίσθησαν πλησίον τῶν μερῶν ἐκείνων τῶν τειχῶν, ὅπου ὑπῆρχον αἱ περισσότεραι βλάβαι, κατόπιν δὲ ὡδηγήθησαν διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως ἐν ἐπιβλητικῇ λιτανείᾳ ὅπως εὐδοκήσῃ ὁ Κύριος καὶ ἀποσοβήσῃ τὸν ἐπαπειλοῦντα τὴν Πόλιν κίνδυνον.

Θὰ ἦτο σφάλμα μέγα νὰ νομίσῃ τις, ὅτι ἐπειδὴ αἱ λειτανεῖαι καὶ ἡ πίστις πρὸς τὰ ἅγια λείψανα ξενίζουσιν εἰς τὸν νεώτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, δὲν ἐνεπνέοντο αἱ ἐκδηλώσεις αὗται ὑπὸ πραγματικοῦ χριστιανικοῦ αἰσθήματος ἢ ὅτι ἦσαν ἄσκοποι. Ἐνεθάρρυνον τοὺς μαχητὰς νὰ δεικνύωνται θαρραλεώτεροι καὶ ἐνέπνεον ἐλπίδας εἰς τοὺς ἀόπλους, ὅτι ὁ Θεὸς ἦτο μετ' αὐτῶν. Κατὰ τὴν λειτανείαν ταύτην ὁ κλῆρος ὅλος μετὰ κατανύξεως ἱκέτευε τὸν Παντοδύναμον, ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν καταστροφὴν τῆς κληρονομίας του, ὅπως βοηθήσῃ τὸν πιστὸν λαὸν πρὸς σωτηρίαν του καὶ ὅπως ἀποδείξῃ οὕτως, ὅτι Αὐτὸς εἶνε ὁ μόνος Θεός, ὁ ὑπερασπίζων τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Οὕτως, ἀφοῦ ἀνέθεσαν εἰς Αὐτὸν ὅλας τὰς ἐλπίδας των, ἀνέμενον μετὰ θάρρους τὴν κρίσιμον στιγμήν.

Εἰς τὸ τέλος τῆς λειτανείας ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέτεινε προσφώνησιν πρὸς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἀξιωματικούς, Ἕλληνας καὶ ξένους. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν του ἐπὶ τῆς ἀναμενομένης ἐφόδου, ὑπενθυμίσας εἰς αὐτούς, ὅτι πάντοτε πρώτιστον καθῆκον παντὸς πολίτου εἶνε ν' ἀποθνήσκῃ

ὑπὲρ πίστεως, πατρίδος, αὐτοκράτορος, συζύγου καὶ τέκνων καὶ ὅτι τὸ συνδυασμένον αὐτὸ καθῆκον τῆς ἡρωϊκῆς αὐτοθυσίας παρουσιάζετο κατὰ τὴν προκειμένην περίστασιν. Κατόπιν περιέγραψε τὴν σημασίαν τῆς Πόλεως εἰπών, ὅτι ἦτο ἡ πόλις τοῦ προσκυνήματος ὅλων τῶν Χριστιανῶν, ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ δόξα παντὸς Ἕλληνος καὶ ὅλων, ὅσοι ἔζων εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ἦτον ἡ Βασιλὶς τῶν πόλεων, ἡ πόλις, ἥτις εἰς εὐδαιμονεστέρους χρόνους εἶχεν ὑποτάξῃ ὅλας τὰς ὑπὸ τὸν ἥλιον χώρας. Οἱ ἐχθροὶ τὴν ἐποφθαλμίων ὡς τὸ μεγαλείτερον καὶ πολυτιμότερον βραβεῖόν των. Εἶχον προκαλέσῃ τὸν πόλεμον δι' αὐτὴν καὶ δι' αὐτὴν παρεβίασαν ὅλας τὰς συνθήκας.

Ἐπεθύμουν νὰ θέσωσι τοὺς κατοίκους αὐτῆς ὑπὸ τὸν ζυγόν των, νὰ τοὺς καταστήσωσι δούλους, νὰ μεταβάλωσι τὰς ἱερὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐλατρεύετο καὶ ὑμνεῖτο ἡ Ἁγία Τριάς, εἰς τεμένη των καὶ νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἐν αὐταῖς τὸν ψευδοπροφήτην των εἰς τὴν θέσιν τοῦ Χριστοῦ. Τοὺς ἐξώρκισεν ὡς ἀδελφοὺς καὶ ὡς συστρατιώτας νὰ πολεμήσωσι γενναίως ὑπὲρ τῶν ὅλων, νὰ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἡρώων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης καὶ νὰ συμπεριενεχθῶσιν οὕτω κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, ὥστε νὰ καταστῇ εἰς τὸ μέλλον ἡ μνήμη των τόσον προσφιλὴς καὶ σεβαστή, ὅσον ἦτο καὶ ἡ τῶν προγόνων των. Ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἠδύνατο ἡ Πόλις εἰς τὰς χεῖράς των νὰ θεωρῆται ἀσφαλής, διότι εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὄχι εἰς τὰ πλήθη τῶν ἀγρίων ὀρδῶν, ὡς ὁ ἐχθρός των.

Κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ προσεφώνησε χωριστὰ ἕνα ἕκαστον, Ἐνετοὺς καὶ Γενουηνσίους. Ὑπέμνησεν εἰς αὐτοὺς τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας εἰς παλαιοτέρους χρόνους εἶχον προσενέγκῃ πρὸς τὴν Πόλιν καὶ ἐξέφρασε τὴν πεποίθησίν του, ὅτι ὁμοίως θὰ προσηνέγκοντο καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν περίστασιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ προσεπάθησε νὰ ἐμπνεύσῃ ἐλπίδα καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς ὅλους τοὺς ἀρχηγούς, ὑποδείξας, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι εἶχον κατορθώσῃ μέχρι τοῦδε ἐπιτυχῶς νὰ κατέχωσι τὰ τείχη, ὅτι οἱ ἐπιδρομεῖς ἐμάχοντο ἄνευ οὐδενὸς σχεδίου καὶ προβλεπτικότητος, ὡς ἄγρια θηρία, ὅτι οἱ ἀλαλαγμοί, αἱ πυραὶ καὶ ὁ θόρυβος ἦτο βάρβαρος συνήθεια πρὸς ἐκφοβισμόν των, ἀλλ' ὅτι αὐτός, ὁ λαός του καὶ οἱ γενναῖοι Ἰταλοὶ σύμμαχοι, προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν τειχῶν, θὰ ἔδιδον ἅπαξ ἔτι διδακτικώτατον μάθημα εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς.

— «Μὴ ἀποθαρρύνεσθε, εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἀλλ' ἐλπίζετε πεποιθότες, διότι ἂν καὶ ὀλιγάριθμοι, εἴσθε ἐξησκημένοι εἰς τὸν πόλεμον, ἰσχυροί, γενναῖοι, εὐγενεῖς καὶ ἀποδεδειγμένου θάρρους».

Τέλος τοὺς παρώτρυνεν ἅπαξ ἔτι νὰ εἶνε τολμηροὶ καὶ εὐσταθεῖς καὶ τοῖς ἐδήλωσεν, ὅτι οὕτω, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, θὰ νικήσωσι.

Ἐὰν κατώρθωσεν ἢ ὄχι νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἀκροατάς του τὴν πεποίθησιν, τὴν ὁποίαν δυσκόλως ᾐσθάνετο καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, εἶνε ζήτημα ἀμφίβολον. Ὅλοι ὅμως ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ μιμηθῶσι τὸν αὐτοκράτορά των καὶ νὰ θυσιάσωσι συ-

ζύγους, τέκνα καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ζωήν, χάριν αὐτοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας πόλεώς των. Οἱ ἀρχηγοὶ κατόπιν, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἔθιμον, ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους καὶ ἐζήτησαν συγχώρησιν, ὡς ἄνθρωποι μεταβαίνοντες πρὸς τὸν θάνατον, κατόπιν δὲ μετέβησαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου μετέλαβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ὡρκίσθησαν, ὅτι θὰ πολεμήσωσι χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Χριστιανωσύνης.

Ἡ μεγάλη δοξολογία ἡ τελεσθεῖσα τὴν ἑσπέραν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας παραμένει καὶ θὰ παραμείνῃ ἴσως ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ἓν τῶν ἱστορικωτάτων θεαμάτων τοῦ κόσμου. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς τελετῆς τῆς 12 Δεκεμβρίου δὲν ἐχρησίμευσε εἰς οὐδὲν κανονικὸν προσκύνημα τῶν κατοίκων, τῶν πικραθέντων καὶ δυσαρεστηθέντων ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἤδη ὅμως, κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ὑψίστου κινδύνου διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ ὡραιότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον μνημεῖον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς ἤνοιξε τὰς πύλας του καὶ ἐδέχθη πάλιν τὰς χιλιάδας τῶν πιστῶν. Κατὰ τὴν δοξολογίαν παρίστατο ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ χιλιάδες πολλαὶ Χριστιανῶν. Δὲν ἀπαιτεῖται μεγάλη δύναμις φαντασίας διὰ ν' ἀπεικονίσῃ τις τὴν μοναδικὴν ταύτην σκηνήν.

Ἡ ἐσωτερικὴ διακόσμησις τοῦ ναοῦ ἦτο ἡ ὡραιοτέρα, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ φιλοτεχνήσῃ ἡ χριστιανικὴ τεχνοτροπία. Ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ κορδινάλιοι, κληρικοί, ἀντιπροσωπεύοντες ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς ἱερωσύνης, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ εὐγενεῖς, τὰ τελευταῖα ταῦτα λείψανα τῆς ἄλλοτε πλουσιωτάτης καὶ γενναίας βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, στρατιῶται Κωνσταντινουπολῖται, Ἐνετοὶ καὶ Γενουήνσιοι, ὅλοι ἦσαν παρόντες, ὅλοι κατενόουν τὸν πρὸ αὐτῶν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον καὶ ὅλοι ᾐσθάνοντο, ὅτι πρὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου ἦσαν ἀσήμαντοι καὶ ἀνάξιοι λόγου αἱ ἀντιζηλίαι, αἱ χωρίζουσαι αὐτοὺς ἐπὶ ἔτη. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀκόλουθοί του μετέλαβον τῶν «ἀχράντων καὶ ἁγίων μυστηρίων» καὶ ἀπεχαιρέτισαν συγκινητικώτατα τὸν Πατριάρχην.

Ἡ τελετὴ πραγματικῶς δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀκολουθία θανάτου. Ἡ αὐτοκρατορία εὑρίσκετο εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ἀγωνίας της καὶ δι' αὐτὸ ὡρίσθη ὅπως ἡ λειτουργία, ἡ ἐν εἴδει ἐπιμνημοσύνου διὰ τὸ ἀπερχόμενον πνεῦμά της, τελεσθῇ οὕτω δημοσίᾳ καὶ ἐπιβλητικῶς εἰς τὴν μεγαλοπρεπεστέραν ἐκκλησίαν της καὶ πρὸ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορός της. Ἐὰν ἡ σκηνὴ τῆς στέψεως Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ ἡ γέννησις μιᾶς αὐτοκρατορίας, ἡ τόσον ζωηρῶς περιγραφομένη ὑπὸ τοῦ Μπράϋς, ἀποτελῇ τὴν γραφικωτέραν σελίδα τῆς ἱστορίας, ἡ σκηνὴ τῆς τελευταίας δοξολογίας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀποτελεῖ ὡρισμένως τὴν τραγικωτέραν.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἱερουργίας ὅλοι μετέβησαν εἰς τὰς ἐπὶ τῶν τειχῶν θέσεις των. Ἰταλοὶ καὶ Ἕλληνες κατέλαβον τὰς ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν ἐπάλξεων τοῦ Ἐξωτερικοῦ Τείχους θέσεις των, ἔχοντες ὄπισθέν των τὸ Ἐσωτερικὸν Τεῖχος. Ὁ-

πως προληφθῇ δὲ πᾶσα ἀπόπειρα ἀποδράσεως, ἐκλείσθησαν καὶ ἐκλειδώθησαν αἱ θύραι, αἱ ἄγουσαι ἐκ τῆς Πόλεως ἐντὸς τοῦ Περιβόλου. Διὰ τοῦ μέτρου αὐτοῦ οἱ πολιορκούμενοι ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσι. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἠκούετο θόρυβος ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, προδίδων μεγάλας προετοιμασίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐκ τῆς Ἁγίας Σοφίας μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου διέμενε καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας, καὶ ὅπου διεδραματίσθησαν συγκινητικώταται σκηναί. Ὁ τελευταῖος τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐν τοῖς ἀνακτόροις παραμονήν του ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὅλων τῶν παρόντων. Καὶ ἂν ἀπὸ ξύλον ἢ πέτραν ἦτό τις κατεσκευασμένος, δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ καὶ νὰ μὴ ἀναλυθῇ εἰς δάκρυα.

Ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 28ης πρὸς τὴν 29ην Μαΐου, ὁ αὐτοκράτωρ, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἀκολούθων του, ἀπῆλθε τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν καὶ μετέβη ἔφιππος πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν στρατευμάτων του. Τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι ἦσαν κατειλημμένα, αἱ πύλαι ἀσφαλῶς κεκλεισμέναι καὶ καὶ ὅλοι διετέλουν ἐν τάξει, κατὰ τὰς δοθείσας διαταγάς.

Ὅταν ἡ συνοδεία ἔφθασε, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς ἐπιθεωρήσεως, εἰς τὴν Πύλην τῆς Καλιγερίας, τὸ σημερινὸν Ἐγρῆ Καπού, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀκόλουθοί του, ἀφιππεύσαντες ἀνῆλθον εἰς ἕνα πύργον, κείμενον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ τείχους, τοῦ κατερχομένου πρὸς τὸ Χρυσοῦν Κέρας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύναντο νὰ ἔχωσι πλήρη ἄποψιν τῆς ὁδοῦ καὶ μεγάλης ἐκτάσεως ἑκατέρωθεν τῶν τειχῶν καὶ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου. Ἐκεῖ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀντελήφθησαν διαρκῆ καὶ ζωηρὸν ψιθυρισμόν, προερχόμενον ἐκ πολλῶν ὁμοῦ φωνῶν, ἐπληροφορήθησαν δὲ καὶ ὑπὸ τῶν φρουρῶν, ὅτι οἱ ἦχοι οὗτοι ἐξηκολούθουν καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ προήρχοντο ἐκ τῆς μεταφορᾶς τηλεβόλων καὶ ἄλλων μηχανημάτων πλησιέστατα πρὸς τὴν τάφρον.

Ἡ γενικὴ ἔφοδος ἤρχισε μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας πρωϊνῆς ὥρας τῆς Τρίτης 29 Μαΐου. Ὅταν ἐδόθη τὸ σημεῖον ἡ Πόλις προσεβλήθη συγχρόνως καὶ ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν. Αἱ διαταγαί, αἱ δοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τὴν προηγουμένην ἡμέραν, ἐξετελέσθησαν μετὰ πάσης ἀκριβείας. Τὴν νύκτα τὰ σκάφη τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατέλαβον τὰς θέσεις των ἐπὶ τῶν ἄκρων τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Κέρατος, τὰ δὲ στρατεύματα ἤρχισαν ταὐτοχρόνως τὴν ἔφοδον ἵνα ἐκπορθήσωσι τὰ τείχη εἰς διάφορα σημεῖα,

(Ἕπεται συνέχεια).

ΕΘΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩ.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους)

«Ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος σφόδρα λυπεῖται, παρατηρήσασα τὴν ἀπογοήτευσιν, ἣν αἱ προτάσεις της παρήγαγον ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν ὑπομνηματιστῶν, ἀλλ' οὐδεὶς λόγος προσήχθη, δικαιολογῶν αὐτὴν ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς ἀρχῆς, ἣν ἔθηκε, τουτέστιν, *ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐν τῷ Νομοθετικῷ Συμβουλίῳ, δέον νὰ ὦσι κατ' ἀναλογίαν τῶν δύο κυρίων φυλῶν τῆς κοινότητος*. Οἱ Μωαμεθανοὶ τῆς Νήσους δὲν πρόκειται ν' ἀπολέσωσι προνόμιον, ὅπερ ἐκέκτηντο. Πρὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς δὲν ὑπῆρχε Νομοθετικὸν Συμβούλιον ἐν Κύπρῳ καὶ εἰς τὸ καταρτισθὲν ἐπὶ τῆς Ἁρμοστείας τοῦ Σὶρ Γάρνετ Οὐολσελέϋ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ δὲν ἀπετελοῦντο ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ Μωαμεθανῶν καὶ μὴ Μωαμεθανῶν, ἀλλ' ἐκ δύο μὴ Μωαμεθανῶν καὶ ἑνὸς Μωαμεθανοῦ καὶ *τοῦτο διότι ὑπετέθη, ὅτι οἱ μὴ Μωαμεθανοὶ εὑρίσκοντο εἰς ἀναλογίαν δύο πρὸς ἕνα·* ἀλλ' ἡ τελευταία ἀπογραφὴ ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ μὴ μωαμεθανικὸς πληθυσμὸς εἶνε περισσότερος τοῦ ὑποτεθέντος ἢ κάλλιον, ὅτι ἀποτελεῖ τὰ 3|4 τοῦ πληθυσμοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν νέαν ταύτην διευθέτησιν ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. ἐφήρμοζε πολιτικήν, ἣν ἀρχῆθεν εἶχε καθιερώσῃ, παρασχοῦσα εἰς τὴν πλειονοψηφίαν τῶν κατοίκων ἀνάλογον μερίδα ἀντιπροσωπείας. Οὔτε δύναμαι νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἡ συγκρότησις σωμάτων ἐντελῶς διαφόρων, ὡς τὸ Μετζιλὶς Ἰνταρὲ καὶ Μετζιλὶς Δααβὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, παρέχουσιν ἀναλογίαν, ἥτις ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγία εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Α. Μ. Οἱ φόβοι τῶν ὑπομνηματιστῶν, περὶ καταπιέσεων ἐκ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων τῆν πλειονοψηφίας, μοὶ φαίνεται, ὅτι προέρχονται ἐξ ἀτελοῦς ἐκτιμήσεως τοῦ παρασχεθέντος συντάγματος καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ νέου Συμβουλίου. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι νομίζω πιθανόν, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πλειοψηφίας θ' ἀπεπειρῶντο διὰ τοῦ Νομοθετικοῦ ἢ ἄλλως πως νὰ προσενεχθῶσιν ἀδίκως πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς αὐτῶν συμπατριώτας, ἀλλ' ἐὰν κατ' ἀτυχίαν ἐπροτείνοντο μέτρα, ἀδίκως ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῆς μειονότητος τοῦ πληθυσμοῦ, θὰ ἦτο καθῆκον τοῦ Ἁρμοστοῦ, ὑποστηριζομένου ὑπὸ τῶν ἐπισήμων μελῶν, νὰ προασπίσῃ τὰ συμφέροντα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐφαίνοντο ἀδίκως προσβληθέντα. *Δέον ἐπίσης νὰ ἐνθυμώμεθα, ὅτι, ἐὰν μερίς τις τοῦ πληθυσμοῦ ἔχῃ λόγους νὰ μὴ εἶνε εὐχαριστημένη ἐκ νομοθετημάτων, γενομένων δεκτῶν ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας, ἀπόκειται εἰς αὐτὴν νὰ ἀποταθῇ εἰς τὴν Α. Μ. τὴν Βασίλισσαν ὅπως μὴ ἐγκρίνῃ ταῦτα....»*

Ἀνεγράψαμεν σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, διότι εἶνε ἔγγραφον σημαντικώτατον, καθ' ὅσον ἐνισχύει ἔτι μᾶλλον τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ ἐκλογὴ τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου. Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου δέον νὰ ἐκλέγωνται ἐκ τῶν δύο φυλῶν, κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστης. Ἐπὶ τοῦ Σὶρ Γάρνετ Οὐελσελέϋ ἐξελέγησαν δύο Ἕλληνες καὶ εἷς Μωαμεθανός, διὰ τὸν λόγον, ὅτι ὑπετέθη, ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ ἦσαν ἐν ἀναλογίᾳ δύο πρὸς ἕνα καὶ μετεβλήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλεξίμων, ὡς εἶνε σήμερον, ἅμα ὡς ἡ πρώτη ἀπογραφὴ ἀπέδειξεν ἀναλογίαν τριῶν Ἑλλήνων πρὸς ἕνα Μωαμεθανόν. Ἔκτοτε παρῆλθον 23 ἔτη καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν ἡ Κύπρος κατοικεῖται ὑπὸ 51, 09 Μωαμεθανῶν ἀπέναντι 185 595 μὴ Μωαμεθανῶν καὶ συνεπῶς ἔδει νὰ μεταβληθῇ ἀναλόγως ἡ ἀναλογία τῶν ἐξ ἑκατέρας τῶν δύο φυλῶν ἐκλεξίμων. Τοιαύτη τοὐλάχιστον εἶνε ἡ βάσις τοῦ παρασχεθέντος τῇ Νήσῳ πολιτεύματος καὶ πᾶσα σχετικὴ ἐργασία θὰ εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς οὐ μόνον τὸ δίκαιον, ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ ἔννοιαν, ἀλλ' αὐτὰς τὰς ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως τεθείσας βάσεις, ἐφ' ὧν συνέστη καὶ ἐφ' ὧν νομίμως συγκροτεῖται ἑκάστοτε τὸ Νομοθετικὸν Συμβούλιον. Ἡ ἔγερσις τοιαύτης τινὸς ἀξιώσεως θὰ ἦτο δύσκολον νὰ εὕρῃ παρὰ τῇ Κυβερνήσει ἐναντίωσιν, θὰ εὑρίσκετο δὲ λογικὴ καὶ νόμιμος καὶ ἐν Λονδίνῳ. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, καὶ ἂν ἡ τοιαύτη ἡμῶν ἀξίωσις εἰσηκούετο, θὰ προσεπάθει νὰ καταστήσῃ ἀβλαβῆ τὴν αὔξησιν τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, ἀναλόγως αὐξάνουσα τὰς ἐπισήμους ἕδρας· ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀρκετὰ σημαντικὴ θὰ ἦτο διὰ τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ἡ τοιαύτη αὔξησις, δι' ἧς θὰ παρείχετο μεῖζον ἠθικὸν κῦρος εἰς τὴν ἑκάστοτε πλειονοψηφίαν τῶν ἑλληνικῶν αἱρετῶν μελῶν.

Ἀλλ' οἱ Μωαμεθανοὶ δὲν ἡσύχαζον καὶ ὁ Βίδδωλφ ἀποστέλλει τῇ 24 Ἀπριλίου 1882 ἕτερον αὐτῶν ὑπόμνημα, χρονολογούμενον ἀπὸ 17 Ἀπριλίου. «Διὰ τῶν συλλόγων αὐτῶν καὶ τῶν συνελεύσεων καὶ τῆς συνεργασίας ἐπιδιώκουσι ν' ἀναστήσωσιν αὖθις τὴν Ἑλλάδα, δίδοντες αὐτῇ τὴν παλαιὰν ἰσχὺν καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται δι' ἀναριθμήτων ἀποδείξεων... Πιστεύομεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. γνωρίζει, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶνε τόσον μεθυσμένοι μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ Πανελληνισμοῦ, ὥστε θὰ ἐπεθύμουν νὰ βλέπωσι οὐδὲν ἄλλο ἢ Ἑλληνισμὸν ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς καὶ δὲν θὰ ἱκανοποιηθῶσι μὲ οὐδεμίαν ἄλλην Κυβέρνησιν πλὴν τῆς ἑλληνικῆς... Οὐδεμία κοινότης ὁπουδήποτε τῆς γῆς δύναται ν' ἀπολαύσῃ ἀσφαλείας ζωῆς, περιουσίας ἢ τιμῆς ὑπὸ διοίκησιν μὴ ἑλληνικήν· τόσον ὑπεροπτικῶς φέρονται συνεπείᾳ τῆς δόξης τῶν προγονικῶν ἀρετῶν. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Α.Μ. δὲν θέλει ἀναγκάσῃ τοὺς Μωαμεθανούς, πρὶν ὑποχρεωθῶσι νὰ καταλείπωσι τὴν γενέτειραν, νὰ ἐνοχλήσωσι τὸ βρεττανικὸν Κοινοβούλιον, ὅπερ ἀπασχολεῖται τανῦν ὑπὸ ἐνδιαφερόντων ζητημάτων, διὰ τῆς ἀνακοινώσεως πληροφοριῶν περὶ ἐπαναστατικῶν πράξεων τῶν Ἑλλήνων τῆς Νήσου καὶ ἀντιγράφων τῶν νόμων, τῶν ὑπ' αὐτῶν νῦν παρασκευαζομένων καὶ σχετιζομένων μὲ τὴν φαντασιώδη μέλλουσαν Κυβέρνησιν.»

Συγχρόνως μὲ τὴν ἀποστολὴν τῶν ὑπομνημάτων τούτων εἰργάζετο ἡ ἐν Λονδίνῳ τουρκικὴ Πρεσβεία ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, φιλονεικοῦσα καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως πρὸς παροχὴν εἰς τὴν Νῆσον τοῦ δοθέντος πολιτεύματος. Ἀπαντῶν ὁ Κιμβερλέϋ ἀπὸ 5 Μαΐου εἰς τὸ τελευταῖον ὑπόμνημα τῶν Ὀθωμανῶν παρέπεμπεν αὐτοὺς εἰς τὴν προγενεστέραν αὐτοῦ ἀπάντησιν τῆς 28ης Ἀπριλίου, ὁ δὲ Γράμβιλλ ἀπήντα τὰ αὐτὰ περίπου εἰς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας, παρατηρῶν, ὅτι «δὲν ὑπάρχουσιν ὅροι τῆς συνθήκης, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ Νῆσος κατέχεται καὶ κυβερνᾶται ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, πρὸς οὓς ἀντίκειται τὸ παρασχεθὲν Σύνταγμα καὶ ὅτι ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως τῆς Νήσου ἐδόθη ὑπὸ τῆς συνθήκης εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Α. Μ., χωρὶς ν' ἀφεθῇ οὐδὲν δικαίωμα εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ ἐπεμβαίνῃ ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως.» Μακρὰν ἐπέστειλεν αὖθις ἀπάντησιν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1882, ἧς οὐχ ἧττον ἀνεκοινώθη ἁπλῶς ἡ παραλαβή, ἔληξε δ' οὕτως ἀποτόμως ζήτημα, ὅπερ εἶχε προκαλέσῃ, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς διεξαχθείσης ἀλληλογραφίας ὄχι σμικροῦ ἐνδιαφέροντος, συζητήσεις μεταξὺ Ἀγγίας καὶ Πύλης.

Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, ἡ παροχὴ τῶν μικρῶν ἐκείνων πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, πρὸ παντὸς δὲ ἡ ἐπιτυχὴς δρᾶσις τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐξώργιζον τὴν Ἁρμοστείαν, ἥτις δὲν ἄφινε περίστασιν χωρὶς νὰ ἐκμεταλλευθῇ ταύτην, διαβάλλουσα τὸν λαὸν καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἡγέτας αὐτοῦ. Ἐζητοῦντο ἤδη δικαστικαὶ μεταρρυθμίσεις, ὑπὲρ ὧν εἶχε ταχθῇ κυρίως ἡ Ἁρμοστεία, πολεμήσασα πᾶσαν παραχώρησιν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν καὶ ἰσχυριζομένη, ὅτι ὁ λαὸς οὐδὲν ἕτερον ἤθελεν ἢ μεταρρύθμισιν τῶν δικαστηρίων. Ἡ ἀπὸ Μαρτίου 1882 ἐπιστολὴ τοῦ Βίδδωλφ πρὸς τὸν Κιμβερλέϋ εἰκονίζει καὶ αὐτὴ ἐπαρκῶς τὰς διαθέσεις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸν ἐπίμονον πόλεμον, ὃν ἤγειρε κατὰ τῶν φιλελευθέρων τάσεων τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. «... Ἐβεβαιώθην ὑπὸ ἀξιοπίστων προσώπων, ὅτι ἄνευ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν δικαστηρίων ἡ ταραχή, ἥτις ἐκινήθη *κυρίως ὑπὸ ξένων* (!) θὰ εἶχε μικρὰν ἢ καὶ οὐδεμίαν ὑποστήριξιν ὑπὸ τῶν Κυπρίων .... καὶ ἀσφαλῶς πληροφοροῦμαι, ὅτι τελευταίως, ὅτε ἐδέχθην πρεσβείαν τῆς χριστιανικῆς Κοινότητος, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ ἐκθέσῃ τὰ παράπονά της, οἱ κάτοικοι διαμερίσματός τινος εἶπον εἰς τὸν ἀντιπρόσωπόν των, ὅτι δὲν ἐζήτουν ἢ μεταρρύθμισιν τῶν δικαστηρίων καὶ ὅτι, ἐὰν ἀνελάμβανε νὰ προβῇ εἰς ἄλλας δηλώσεις ἐκ μέρους του, θὰ τὸν ἀπεκήρυττον ἀμέσως διὰ δημοσίας διαψεύσεως.» Ὡς κατακλεὶς ὅλων τῶν συναφῶν πρὸς τὸ νέον πολίτευμα ζητημάτων, ὡς εἶδος mot de la fin εἶνε κωμική τις αὐτόχρημα ἐπιστολὴ Ἰουδαίου τινὸς L. G. Grahame πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἀποικιῶν, δι' ἧς ζητεῖ ἀντιπροσωπευτικὴν ἕδραν τῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ Νομοθετικῷ Συμβουλίῳ. Τὴν ἐπιστολὴν πρός τινος χρόνου εἶχε δημοσιεύσῃ ἡ «Ἀλήθεια.» Ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἀποικιῶν ἐλάμβανεν ὁ περίεργος Ἑβραῖος τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἐν Κύπρῳ δὲν ὑπῆρχον ἢ 69 μόνον Ἰουδαῖοι «πάσης ἡλικίας καὶ παντὸς φύλου!»

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἁρμοστεία ἐλάμβανε τὰς περὶ τοῦ νέου πολιτεύματος ὁδηγίας καὶ ὁ Σὶρ Ροβέρτος, ἑκὼν ἄκων, παρὰ τὴν θέλησίν του καὶ τὴν γνώμην του, ἐκάλει τὸν λαόν, κατὰ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ὁποίου ματαίως ἠγωνίσθη, ὅπως προβῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν πρώτων αὐτοῦ βουλευτῶν.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἴδωμεν πῶς τὸ πρῶτον συνεκλήθη καὶ πῶς εἰργάσθη τὸ Νομοθετικὸν Συμβούλιον καὶ πῶς ἡ Ἁρμοστεία ἐξηκολούθει καὶ ἐν αὐτῷ λυσσωδῶς πολεμοῦσα τὰς φιλελευθέρας τάσεις τῆς ἀντιπροσωπείας, δέον νὰ ῥίψωμεν βλέμμα ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου ἐγγράφου, δι' οὗ ὁ κυπριακὸς λαὸς ἐζήτει τὴν ἀποστολὴν ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς. Ὁ ἀναλογιζόμενος, ὅτι παρομοία αἴτησις, πρὸ διετίας πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν διαβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, δὲν ἔτυχε κἂν ἀπαντήσεως, εὐγνωμόνως ἀναμιμνήσκεται τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργείου Γλάδστωνος, ὅπερ μετ' ἐξαιρετικῆς προσοχῆς καὶ συμπαθείας λαμβάνον ἑκάστοτε γνῶσιν τῶν κυπριακῶν παραπόνων, ἀπήντα εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ὅτι ἐξαπέστελλεν ὡς εἰδικὸν ἐξεταστὴν τῶν κυπριακῶν παραπόνων ἕνα τῶν ἀνωτάτων, ἅμα δὲ καὶ εὐγενεστάτων ὑπαλλήλων τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, τὸν κ. **E. Fairfield.**

Οἱ ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναμιμνήσκονται εὐγνωμόνως τῆς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς καθόλου εἰλικρινοῦς ἐργασίας, ἣν ἐπετέλεσεν ὁ Φαίρφηλδ ἐν Κύπρῳ. Εἰς τὰς πόλεις εἰδικαὶ ἐπιτροπαὶ παρουσιάσθησαν ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐκθέσασαι λεπτομερῶς τὰ κυπριακὰ παράπονα, ἅμα δὲ καὶ τοὺς ἀναλλοιώτους πόθους τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἐνταῦθα ἐν ταῖς μετὰ τοῦ Φαίρφηλδ συνεντεύξεσι ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Κύπρου, πλὴν τῶν ἐπιζώντων ὀφείλομεν νὰ ποιήσωμεν τιμητικὴν μνείαν τριῶν ἀνδρῶν, πρὸ χρόνων θανόντων, πολλαχῶς μὲν τὴν πατρίδα ὑπηρετησάντων, μεγάλην δ' ἐνασκησάντων ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς μορφώσεως ὡρισμένης γνώμης ὑπὸ τοῦ Βρεττανοῦ ἀπεσταλμένου, τοῦ ἐν παντὶ πρωτοστατήσαντος ἀειμνήστου Κυπριανοῦ, τοῦ Δημητρίου Λ. Νικολαΐδου καὶ τοῦ Εὐρυβιάδου Ν. Φραγκούδη.

Ἀλλὰ πῶς εἰργάσθη τότε ὁ Φαίρφηλδ καὶ πρὸ παντὸς πῶς εἰργάσθησαν οἱ ἡγέται τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ἀποδεικνύει αὐτὸ τοῦ Φαίρφηλδ τὸ μακρότατον καὶ περισπούδαστον ὑπόμνημα, καταλαμβάνον ἑβδομήκοντα πέντε ὅλας σελίδας τῆς Κυανῆς Βίβλου. Ἡ λεπτομερὴς τούτου ἀνάλυσις ἢ καὶ ἡ ἀναγραφὴ ὁλοκλήρου τοῦ ὑπομνήματος ἔσεται ἴσως ἀντικείμενον ἰδίας μακροτέρας ἡμῶν μελέτης ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν 25 πρώτων ἐτῶν τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς. Αἱ σελίδες αὗται ἐγράφησαν κυρίως διὰ νὰ παρουσιάσωσι διὰ γενικῶν γραμμῶν, βασιζομένων ἐπὶ ἐπισήμων ἐγγράφων, τὴν π ο λ ι τ ι κ ὴ ν δ ρ ᾶ σ ι ν τῶν ἀνδρῶν τῶν τότε δρασάντων ἐν τῷ τόπῳ καὶ κυρίως ἵνα δώσωσιν ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς πολιτικῆς, ἣν ἐπὶ ἓξ συναπτὰ ἔτη ἠκολούθει ἡ Ἁρμοστεία ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ἀγγλικοῦ γοήτρου καὶ τῆς ἀγγλικῆς ὑπολήψεως. Ἐν τῷ ζητήματι τῆς παιδείας ὁ Φαίρφηλδ, ποιούμενος λόγον τῆς δυσαρεσκείας, ἣν παρήγαγε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἡ γνωστὴ ἔκθεσις τοῦ Σπένσερ, προσ-

θέτει, ὅτι «δέον νὰ γείνῃ γνωστόν, ὅτι δὲν ἐπιδιώκομεν νὰ ἐπιβάλωμεν τὴν ἀγγλικὴν εἰς τοὺς Κυπρίους διὰ πολιτικοὺς λόγους». Δι᾽ἀντιλήψεως ὀξυτάτης διαγινώσκει ἐν πολλοῖς τὰ αἴτια τῆς πλημμελοῦς καταστάσεως, συχνότατα, ὡς εἰκός, ἀντιφρονῶν πρὸς τὰς γνώμας τῆς Ἁρμοστείας. Ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν δυσχερειῶν ὅπως εὑρεθῶσι ζαπτιέδες Ἕλληνες, λέγει; «Ἕλλην ἐκ τῆς κατωτέρας τάξεως ἔχει μείζονα φιλοδοξίαν ἢ τῆς αὐτῆς τάξεως Τοῦρκος. Ἡ ἰδέα τοῦ ὑπηρετεῖν τὴν Κυβέρνησιν δὲν εἶνε καθ᾽ ἑαυτὴν εὐχάριστος εἰς Ἕλληνα, καίτοι εἶνε εἰς Τοῦρκον. Οἱ Ἕλληνες ἀγαπῶσι τὴν σχετικὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔχουσιν ἀντίρρησιν νὰ ζῶσιν ὑπὸ πειθαρχίαν. Ὁ Ἕλλην εὑρίσκει, ὅτι εἶνε Τοῦρκοι οἱ ἀνώτεροί του ἐν τῇ ἀστυνομίᾳ, ἐπὶ τέλους ἡ ὑπηρεσία ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ζαπτιέδες νὰ φέρωσι φέσι, τὸ σύμβουλον τοῦ Μουσουλμανισμοῦ...» Συνιστᾷ εἶτα τὴν ἀλλαγὴν ἢ τροποποίησιν τοῦ καλύμματος καὶ προσθέτει «οὐδεὶς ἀγνοῶν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρέπει νὰ γείνηται δεκτὸς εἰς τὴν ἀστυνομίαν καὶ ὅσοι τώρα τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀστυνομίας ἀγνοοῦσι ταύτην, πρέπει ν᾽ ἀπαλλαγῶσι τῶν καθηκόντων των. . , . .» Καὶ διὰ τὰ τελωνεῖα ἐπίσης συνίστα ὁ Φαίρφηλδ τὴν χρησιμοποίησιν καὶ Ἑλλήνων ὑπαλλήλων. Ὡς πρὸς τοὺς διαφόρους διερμηνεῖς ἔλεγεν : «Ἀρμένιοι καὶ Λεβαντῖνοι ἐκ τοῦ ὄχλου, ὅστις ἐπέδραμεν ἐπὶ τὴν Κύπρον κατὰ τὴν κατοχήν, προσελήφθησαν ὡς διερμηνεῖς. . . Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀνὰ τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς ἀέργων, σχεδὸν λεμβοῦχοι καὶ valets de place· οἱ πλεῖστοι εἶνε Ἀρμένιοι, γεγονός, ὅπερ προκαλεῖ ἀντίδρασιν τῶν ἰθαγενῶν, οἵτινες εἶνε ὑπὸ τὴν σφαλερὰν ἐντύπωσιν, ὅτι εὐνοεῖ ἡ Κυβέρνησις τοὺς Ἀρμενίους » Δὲν εἶχε φαίνεται δημοσιευθῇ ὁ ὑπὲρ τῶν Ἀρμενίων πανηγυρικὸς τοῦ Βίδδωλφ καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται σφαλερὰ ἡ ἐντύπωσις. «Ἀλλ᾽ ὑπάρχουσι σπουδαῖοι λόγοι ὅπως προτιμῶμεν τοὺς ἰθαγενεῖς τῶν ξένων. Οἱ ἰθαγενεῖς ἱκανοποιοῦνται μὲ ὀλιγώτερον μισθὸν ἢ ἄνδρες ὑπηρετοῦντες ἐν ξενιτείᾳ. Ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ εἶνε ἀσφαλεστέρα περὶ τοῦ χαρακτῆρος ἑνὸς ἰθαγενοῦς ἢ ἑνὸς Λεβαντίνου καὶ ὁ ἰθαγενὴς θὰ προσπαθήσῃ, περισσότερον νὰ στηρίξῃ τὴν ὑπόληψίν του καὶ νὰ διακριθῇ».

Διὰ μακρῶν ὁμιλεῖ ὁ Φαίρφηλδ περὶ τῆς μεγάλης φορολογίας καὶ περὶ τῶν ἐξαιρετικῶν δικαιωμάτων, δι᾽ ὧν εἶχον περιβληθῇ κατ᾽ ἀρχὰς οἱ διοικηταί, ὅπερ ἐπέφερεν οὐ σμικρὰς παρεξηγήσεις μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ ἔδωκεν ἀφορμὰς παραπόνων.

Ἐν τέλει τοῦ ὑπομνήματος θερμῶς συνιστᾷ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὑπαλλήλων «Ἑβδομήκοντα πέντε τοῖς ἑκατὸν ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ὁμιλοῦσιν ἢ ἑλληνικὰ καὶ ἀρκετοὶ ἐπίσης Μωαμεθανοὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας δὲν ὁμιλοῦσιν ἢ ἑλληνικὰ καὶ πλεῖστοι Μωαμεθανοί, οἵτινες ὁμιλοῦσιν ὡς μητρικὴν τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, ὁμιλοῦσιν ἐπίσης ἑλληνικά. Διὰ τῆς ἑλληνικῆς συνεννοοῦνται τὰ 9)10 τοῦ πληθυσμοῦ, ἂν μὴ τὰ 19)20, ἐνῷ διὰ τῆς τουρκικῆς μόλις τὰ 2)10. . .»

Ἡ ἔκθεσίς του παρήγαγεν αἴσθησιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ἐστάλη δ' ἀμέσως εἰς τὴν κυπριακὴν Κυβέρνησι, καὶ ὁ Βίδδωλφ ἀνέλαβε τὸ εὐχάριστον δι' αὐτὸν ἔργον νὰ ἐπικρίνῃ ἔκθεσιν, ἥτις ἐν τοῖς πλείστοις ἐὰν ἦτο πως σύμφωνος πρὸς τὰς μισελληνικὰς γνώμας τῆς Ἁρμοστείας. Ἡ ἔκθεσις του ἐγράφη ἀπὸ Νοεμβρίου 1882. «Ἡ δυσαρέσκεια, ἣ προὐξένησεν ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Σπένσερ, γράφει ὁ Βίδδωλφ, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ κ. Φαίρφηλδ, προέκυψεν ὄχι τόσον ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς παιδείας γενομένων παρατηρήσεων, ὅσον ἐκ τῶν παρατηρήσεων, αἵτινες ὑπετέθη (!!!!) ὅτι ἐγένοντο. Ὁ κ. Σπένσερ διεμαρτυρήθη σφοδρῶς κατὰ τῆς μομφῆς ! ! ὅτι ἐπέκρινε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς μέσον ἐκπαιδεύσεως. . . .» Ἀλλὰ τὸ ζήτημα προσέλαβε πολιτικὴν ἄποψιν καὶ θὰ κριθῇ ὡς πολιτικὴ ὑπόθεσις.

Φαίνεται, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπῆρξεν ἡ σκοπιά, καθ' ἧς ἔρριπτε τὰ βέλη αὐτῆς ἡ Ἁρμοστεία. «Δὲν νομίζω, ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων, φρόνιμον μέτρον ν' ἀρνώμεθα νὰ ἐγγράφωμεν ζαπτιέδες Τούρκους ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἀγνοοῦσι τὴν ἑλληνικήν, διότι περισσότερα ἐγκλήματα διαπράττονται ὑπὸ Τούρκων».... «Ἤκουσα περὶ Μωαμεθανῶν ὁμιλούντων μόνον τὴν ἑλληνικήν, ἀλλὰ οὐδένα τοιοῦτον συνήντησα! Ἐπισκεφθεὶς τὰ χωρία, ἅτινα μοὶ εἶπον, ὅτι κατῳκοῦντο ὑπὸ ἑλληνοφώνων Μωαμεθανῶν, εὗρον πάντοτε, ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ ὡμίλουν ἑλληνιστὶ μετὰ τῶν γειτόνων των χάριν εὐκολίας, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἠδύναντο ν' ἀναγινώσκωσιν, αἱ γυναῖκες των ὡμίλουν μόνον τουρκιστὶ καὶ ἡ τουρκικὴ ἐδιδάσκετο εἰς τὰ σχολεῖά των. Σημαντικὸς ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ὁμιλεῖ ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας Ἐβεβαιώθην ὑπὸ δικαστικοῦ ὑπαλλήλου μακρᾶς πείρας, ὅτι εἶνε σπάνιον νὰ εὑρεθῇ Κύπριος, μὴ γνωρίζων ὀλίγα τουρκικά (!)»

Αἱ γνῶμαι αὗται ὁμιλοῦσιν ἀφ' ἑαυτῶν περὶ τῶν διαθέσεων τῆς Ἁρμοστείας, ἥτις τίς οἶδεν ὁποίας ἀκόμη τερατωδεστέρας θὰ ὑπέβαλλεν ἰδέας περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ κατὰ τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν, ἂν μὴ εὕρισκεν ἀκλόνητον εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ τὸν Κιμβερλέϋ καὶ ἐν γένει τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον Γλάδστωνος, ὅπερ ἐδικαίωσεν ὡς πρὸς τὴν Κύπρον τὴν γενικὴν ἐπ' αὐτοῦ πεποίθησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πληθυσμοῦ καὶ κατὰ τὸν ἑνὸν καὶ μέχρι τινὸς τὰς φιλελευθέρας ἀξιώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ λόρδος Derby, ὁ διαδεξάμενος τὸν Κιμβερλέϋ, ἐπιστέλλων πρὸς τὸν Βίδδωλφ σχετικῶς μὲ τὴν παρατήρησιν τοῦ τελευταίου, ὅτι «δὲν ἐνόμιζε φρόνιμον μέτρον ν' ἀρνῆται τὴν ἐγγραφὴν ζαπτιέδων ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἠγνόουν ἑλληνικά» ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων: «Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω πῶς ἄνθρωπος, ἀγνοῶν τὴν γλῶσσαν τῆς μεγάλης πλειονότητος τοῦ λαοῦ, ἠδύνατο ὑπὸ οἱανδήποτε ἀντίληψιν νὰ θεωρῆται καλὸς ὑπάλληλος.» Καὶ ὅμως, παρ' ὅλας τὰς ὁδηγίας καὶ τὰς συστάσεις τοῦ ὑπουργείου, πλεῖστοι ζαπτιέδες μεταξὺ τῶν ἄλλων προσόντων ἑνοῦσι καὶ τὴν ἄγνοιαν τῆς ἑλληνικῆς, λαμβάνουσι δὲ καὶ καταθέσεις κατηγορουμένων καὶ μαρτύρων, ἔργον μεγίστης σπουδαιότητος, βαρείας εὐθύνης καὶ σοβαρῶν συνεπειῶν. Ἡ κυ-

πριακὴ φιλοπατρία ἀπήντα ἑκάστοτε εἰς τὰς προσβολὰς καὶ τὰς διαβολὰς τῆς Ἁρμοστείας, ὡς ἔπρεπεν εἰς ἄνδρας, οἵτινες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διέγνωσαν, ὁποία τις ἔδει νὰ ᾖ ἡ πολιτικὴ ἡμῶν πρὸς σφετεριστάς, οἵτινες περιεφρόνουν καὶ καθύβριζον ἐν ἐγγράφοις ἐπισήμοις τὰς ἱερωτέρας περὶ πατρίδος καὶ ἐθνισμοῦ παραδόσεις, ἃς κατέλιπεν εἰς τὸν κυπριακὸν λαὸν ὑπερδισχιλιετὴς ἱστορία. Ἡ Ἁρμοστεία ἦτό τ πλέον ἡ ἀπεχθὴς καὶ ὁ λαὸς ἐκαραδόκει ἑκάστοτε περίστασιν νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ κατ' αὐτῆς εὔλογα αὐτοῦ αἰσθήματα. Ἐνθυμούμεθα μίαν πανηγυρικὴν τότε ἐπίσκεψιν τῆς Λεμεσοῦ· εἶχεν ἀποπερατωθῆ ἡ ἀποβάθρα καὶ ἐν τῷ ἡμιτελεῖ διοικητηρίῳ ἡ Κυβέρνησις παρέθετε γεῦμα ἐπίσημον· τριάκοντα περίπου πολῖται προσεκλήθησαν εἰς τὴν πανηγυρικὴν ἐκείνην πανδαισίαν, εἰς ἣν προσῆλθον ὁ Ἁρμοστής, οἱ τμηματάρχαι καὶ οἱ ἀνώτεροι Ἄγγλοι ὑπάλληλοι. Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ κρούσωσι τὸ κύπελλον ἐν εὐθυμίᾳ οἱ ὑβριζόμενοι μετὰ τῶν ὑβριστῶν; Οὐδεὶς προσῆλθε καὶ ἡ πανηγυρικὴ ἐκείνη τῶν πολιτῶν ἀπουσία ἐλάλει παντὸς λόγου εὐγλωττότερον, ὁποῖος ἦτο ὁ λαός, ὃν ἡ Ἁρμοστεία περιεφρόνησε, διέβαλεν, ἐξύβρισεν.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1883 ἐνηργοῦντο αἱ πρῶται βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος καὶ μετ' ἐλπίδων χρηστῶν. 3,028 ἐκλογεῖς ἐψήφισαν ἐν τῷ διαμερίσματι Λευκωσίας — Κυρηνείας 2, 817 ἐν τῷ τῆς Λάρνακος — Ἀμμοχώστου καὶ 3, 227 ἐν τῷ τῆς Λεμεσοῦ — Πάφου. Ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἀποδώσωμεν τὴν ζωηρὰν ταύτην ἐκλογικὴν κίνησιν, οὐχὶ ἀλόγως νομίζομεν, ὁ λόρδος Derby ἐν γράμματι αὐτοῦ πρὸς τὸν Βίδδωλφ, ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου τοῦ 1883, ἐκφράζει «τὴν ἰκανοποίησιν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἐνδιαφέροντι, τῷ ἐπιδεικνυομένῳ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν ταῖς δημοσίαις ὑποθέσεσιν.»

Τῇ 21 Ἰουνίου 1883 συνῆλθε τὸ Νομοθετικὸν Συμβούλιον καὶ ἤκουσε συντομωτάτην προσφώνησιν τοῦ Ἁρμοστοῦ, ἐκ τριῶν συνισταμένην παραγράφων, εἰς ἣν ἀπήντησεν ἐξ ἴσου βραχύλογον τὸ Συμβούλιον τὴν ἐπαύριον, καταλῆγον ὡς ἑξῆς; «Ὁ κυπριακὸς λαὸς ἀναγνωρίζει, τιμᾷ καὶ σέβεται τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ ὑψηλόφρονος ἀγγλικοῦ ἔθνους· ἀδιστάκτως δὲ καὶ πεποιθότως ἐμπιστεύεται εἰς αὐτὸ τὴν τύχην του, ἀποβλέπων μετὰ χαρᾶς εἰς τὸ μέλλον διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐλπίδων του» Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐψήφισε τοὺς κανονισμοὺς καὶ τινας νόμους καὶ τῇ 29ῃ Ἰουνίου διελύετο ἡ πρώτη σύνοδος. Εἰς τοὺς ψηφισθέντας κανονισμοὺς παρετηρήσαμεν, ὅτι αἱ ἀγγλιστὶ γινόμεναι ὁμιλίαι δέον τὸ πρῶτον νὰ μεταφράζωνται ἑλληνιστὶ καὶ εἶτα τουρκιστί. Νομίζομεν, ὅτι συμβαίνει ἔκτοτε τὸ ἀντίθετον. Ν' ἀποδώσωμεν καὶ τοῦτο εἰς τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς τότε Ἁρμοστείας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ πᾶν τὸ ἑλληνικόν; Ἀλλὰ σήμερον διατὶ δὲν ἐπιδιώκεται τοῦ πράγματος ἡ διόρθωσις; Οἱ Ὀθωμανοὶ προέβησαν πέρσυ εἰς παραστάσεις καὶ κατώρθωσαν, ὅπως ἐκδοθῇ κυβερνητικὴ ἐγκύκλιος, διατάσσουσα, ἵνα πᾶσαι αἱ εἰδοποιήσεις τῶν δημοσίων γραφείων γράφωνται πρῶτον τουρκιστὶ καὶ εἶτα ἑλληνιστί. Καὶ ἡμεῖς

εἴμεθα τὰ 4)5 τοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἔπραξαν τὸ καθῆκόν των· εἶνε ζήτημα, ἂν ἔπραξεν ἡ Κυβέρνησις τὸ ἰδικόν της· ἀλλ' ἡμεῖς διατί νὰ τὸ παραβλέπωμεν;

Τὸ ὀλιγοήμερον τῆς διαρκείας τῆς πρώτης συνόδου καὶ πρὸ παντὸς ἡ μὴ ὑποβολὴ εἰς ταύτην τοῦ προϋπολογισμοῦ πρὸς συζήτησιν συνετέλεσαν, ὅπως ἡ πρώτη αὕτη σύνοδος ἀποβῆ τελείως ἤρεμος. Ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος δύναται ν' ἀποδοθῆ μόνον εἰς τὴν πρώτην ταύτην σύνοδον.

Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀποτυχίαι τῆς Ἁρμοστείας καὶ αἱ πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ λαοῦ εὐμενεῖς διαθέσεις τῶν ὑπουργείων οὐδαμῶς μετέβαλλον τὴν πολιτικὴν τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως, ἥτις προσεπάθει πάντοτε νὰ ἐφαρμόσῃ ἀπαρεγκλίτως πρόγραμμα συντηρητικόν, σχεδὸν δεσποτικόν, προσπαθοῦσα νῦν, ὅτε ἀπέτυχεν εἰς τὰς ἐνεργείας καὶ τοὺς σκοποὺς της, νὰ μειώσῃ δι' οἱουδήποτε μέσου τὰ ἀγαθά, ἅτινα συνεπήγεν ἡ ἐφαρμογὴ ἐλευθερωτέρων θεσμῶν. Ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Β'. συνόδου τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου, ἥτις κατ' ἀπόφασιν τῶν τότε βουλευτῶν, πρὸς ἣν ἡ Ἁρμοστεία συνεφώνει, συνεδρίασε κατὰ Φεβρουάριον, ὁ Ἁρμοστὴς προσεπάθει νὰ περιστείλῃ τὰς διαθέσεις τῶν βουλευτῶν πρὸς συζήτησιν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μακρὰ καὶ ἐπίμονος πάλη διεξήγετο μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἧς ἡγεῖτο ὁ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἄγγλων ἔκτοτε κληθεὶς «ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως» Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός, ἐπιθετικὸς ἅμα καὶ λεπτός, ριζοσπάστης, ἀπορρίπτων μονονουχὶ τὴν κυβερνητικὴν ἐπιχορήγησιν τῆς παιδείας, διότι ἐζήτουν νὰ ἐπιβάλωσι χεῖρα ἐπὶ ταύτης, ἐξεγείρων πρόθυμον τὸ ποίμνιόν του ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς του ἀμυνόμενον ὑπολήψεως, γνώμης κύρους καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις σεβαστοῦ, ἀνὴρ δυνάμενος ἐπίζηλον νὰ καταλάβῃ θέσιν καὶ ἐν κοινοβουλίοις μεγάλων χωρῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐν τῇ πάλῃ ἐκείνῃ τῶν πρώτων ἐτῶν εἶχε, πλὴν τοῦ Ἁρμοστοῦ, καὶ ἄλλους αὐτοῦ ὁμόφρονας, ὧν εἷς κυρίως ὑπερεῖχε τῶν ἄλλων, λόγῳ ἱταμότητος, ἐπιθετικώτατος, μισέλλην δ' εἰς ἄκρον, ὁ Σουέτεγχαμ, ὁ ὁποῖος ὀλίγου δεῖν ἐστέλλετο τελευταίως, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Χέϊνς Σμίθ, Ἁρμοστής, ἀληθῶς ὁ μόνος ἀντάξιος ἐκείνου διάδοχος.

Εἰς μίαν τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα τῆς δεκάτης. Εἶχε τὸν λόγον ὁ Μητροπολίτης Κιτίου. Μεταξὺ ἄλλων ἡ Α. Π. εἶχε προτείνῃ τὸν φόρον ἐπὶ τῶν ἀροτριώντων κτηνῶν, «ὁ ὁποῖος τοσοῦτον ἐπέτυχε προσφάτως ἐν Ἑλλάδι».—«Μὴ μοῦ ἀναφέρετε τὸ ὄνομα τοῦ χρεωκοπημένου αὐτοῦ κράτους» ἀνεφώνησεν ὁ Σουέτεγχαμ. Ὁ Βίδδωλφ δὲν εἶπε λέξιν, ὅπως φέρῃ εἰς τὴν τάξιν τὸν παρεκτραπέντα.

Ὑπὲρ τῆς σκαιῶς προσβληθείσης Ἑλλάδος ὡμίλησαν, εὐγλώττως διαμαρτυρηθέντες, ἐν ὀνόματι τῶν συναδέλφων των καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὁ κ. Γεώργιος Μαληκίδης καὶ ὁ μακαρίτης Θεόδωρος Περιστιάνης.

Ἡ ὕβρις καὶ τῆς Ἁρμοστείας ἡ ἀνοχὴ ἐξήγειραν καθ' ὅλην τὴν Κύπρον σφοδρὰν ἀγανάκτησιν. Ἐνταῦθα ὁ πληθυσμὸς διεμαρτυρήθη διὰ ψηφίσματος, σφοδρότατα δ' ἔγραψεν ἄρθρα ὁ ἐγχώριος τύπος. Μία ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ἀνδρέου Δ. Θεμιστοκλέους πρὸς τὸν Σουέτεγχαμ, δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ «Ἀληθείᾳ» ἔμεινεν ἔκτοτε ἱστορική. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶχε συνεπείας. Εἰς τὸ Ἁρμοστεῖον συνεκλήθη συμβούλιον ἀνωτάτων Ἄγγλων ὑπαλλήλων, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἁρμοστοῦ, ἐζητήθη δ' ἡ γνώμη αὐτῶν περὶ τοῦ ἂν ἔπρεπε νὰ καταδιωχθῇ τῆς ἐπιστολῆς ὁ συντάκτης. Πάντες ὁμοφώνως ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς ποινικῆς καταδιώξεως. ἀλλ' ἡ διαφωνία ἑνὸς τούτων ἐματαίωσε τὸ σχέδιον. Οἱ μὴ βαθύτερον ἐγκύπτοντες εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν αἰτίων θ' ἀπορήσωσιν, ὅτι ὁ εἷς οὗτος ἦτον αὐτὸς ὁ Ἁρμοστής. Ἀλλ' ὁ Βίδδωλφ ἦτον, ὅσον ὀλίγοι, διπλωμάτης πονηρός· δὲν ἦτο ἄλλως τε δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι διὰ τῆς ποινικῆς καταδιώξεως τοῦ Ἀνδρέου Θεμιστοκλέους θὰ ἔφερε πρὸ τοῦ ἑδωλίου τοῦ κατηγορουμένου οὐχὶ ἕνα τῶν «μὴ Μωαμεθανῶν» τῆς Νήσου, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ ἀντελαμβάνετο πολὺ καλά, ὅτι τοιαύτη φανερὰ καὶ ἐπίσημος καταδίωξις πρὸ τῶν ποινικῶν δικαστηρίων τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, θὰ ἐσήμαινε μίαν φανατικήν, ἀλλὰ καὶ δικαίαν ἐξέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως· ἐνόει δ' ἐπίσης, ὁποῖος θὰ ἐξήρχετο ἠθικῶς ζημιωμένος ἐκ τοιαύτης πάλης.

Ἡ πολυτέλεια τῆς διοικήσεως ἀπησχόλησεν ἐπὶ πολὺ τὰς συνεδριάσεις τῶν πρώτων ἐκείνων συνόδων τοῦ Νομοθετικοῦ τῆς Κύπρου Συμβουλίου. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἐπέμενον ὑπὲρ τῆς ἐλαττώσεως τῶν μισθῶν τῶν ἀνωτέρων θέσεων καὶ ὑπὲρ τοῦ διορισμοῦ ἰθαγενῶν ὑπαλλήλων· ὑπὲρ τῆς τελευταίας ταύτης ἀξιώσεως παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἐπιχειρήματα ἀκαταμάχητα αὐτὴ ἡ ἔκθεσις τοῦ Φαίρφηλδ καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως, αἵτινες, δημοσιευόμεναι ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ, καθίσταντο γνωσταὶ κυρίως διὰ τῆς «Ν. Ἡμέρας» καὶ τῆς «Κλειοῦς». Αἱ δύο αὗται ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες παρέσχον οὐ σμικρὰν ἐκδούλευσιν εἰς τὴν Κύπρον κατὰ τὰ πρῶτα ἰδίως ἐκεῖνα τῆς κατοχῆς ἔτη, ἐνισχύουσαι ποικιλοτρόπως τὴν κυπριακὴν πολιτικήν· αἱ περὶ τῆς πολιτείας τοῦ Βίδδωλφ ἐκθέσεις καὶ τὰ κατὰ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ Φίλιππς γραφέντα ἐν τῇ «Κλειοῖ» καὶ τῇ «Ν. Ἡμέρᾳ» ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Εὐρυβιάδου Φραγκούδη καὶ τοῦ μακαρίτου Ν. Δ. Λαντου θὰ εἶνε ἀξία λόγου συμβολὴ διὰ τὴν λεπτομερῆ ἱστορίαν τῆς περιόδου ἐκείνης.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίᾳ τῆς πρώτης περιόδου σύνοδον, τὴν συνελθοῦσαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1889, ἡ ἀντιπροσωπεία ἠσχολήθη ἐπιμόνως κατὰ τῆς σπατάλης τῆς διοικήσεως, περικόψασα εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν, εἰς ἔνδειξιν ἀποδοκιμασίας, τοὺς μισθοὺς τῶν ἀστυνόμων. Τὸ ζήτημα τοῦ ἐπόπτου τῆς παιδείας ἀπησχόλει ἔκτοτε τὴν Κύπρον καὶ τούτου τὸν μισθὸν περιέκοψε κατὰ λίρας 206 τὸ Νομοθετικὸν Συμβούλιον, ὑποχωρῆσαν κατόπιν εἰς τὴν ἐπίμονον ἀπαίτησιν τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ δὲν ἐδημοσιεύθη ὅλη ἡ πολιτικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀλλη-

λογραφία· τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τῆς Ἁρμοστείας Βίδδωλφ ἀπησχόλησε κατὰ πολὺ ἡ καταδίωξις τῆς ἀκρίδος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ γνωσταὶ καταχρήσεις τῆς δεκάτης, δι' ἃς καὶ ἐπερωτήσεις εἶχον γείνῃ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, σχολιασθεῖσαι καὶ ἐν τῷ λονδινείῳ «Χρόνῳ» καὶ ἐν ἄλλαις ἀγγλικαῖς ἐφημερίσι.

Τὸ ζήτημα τῆς ἑβραϊκῆς μετοικεσίας φαίνεται, ὅτι ἦτο ἐπίσης ἐκ τῶν ζητημάτων, ἐφ' ὧν ἠσχολήθη καὶ τότε ὁ τύπος· εἶνε ἄλλως τε γνωστόν, ὅτι τὸ ζήτημα δὲν εἶνε νέον καὶ ὅτι ἀπὸ χρόνου μακροῦ τὰ ἰουδαϊκὰ κομιτᾶτα εἰργάζοντο ὅπως στρέψωσι τὸ ρεῦμα τῶν Ἑβραίων ἀποίκων εἰς τὴν Κύπρον· ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 136 τῆς 16 Ἰουλίου 1884 φύλλῳ τῆς ἐπισήμου Ἐφημερίδος ἐδημοσιεύθη διάταγμα τοῦ Ἁρμοστοῦ, ἀπαγορεῦον τὴν εἰς Κύπρον ἀποβίβασιν ἀπόρων Ἑβραίων, ἐρχομένων ἐξ Ἀγγλίας, ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν. Τὸ διάταγμα τοῦτο ἐλησμονήθη ἐν ταῖς τελευταίαις περὶ τοῦ ζητήματος τῆς εἰς Κύπρον ἑβραϊκῆς μετοικεσίας συζητήσεσι· μακρότερα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου σχόλια θὰ ἐξῆρχοντο τοῦ σκοποῦ τῶν γραμμῶν τούτων· ἀλλ' ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ διατάγματος τούτου εἶνε ἀρκετὰ σπουδαῖον ὅπλον κατὰ τῆς ἀπειληθείσης ἐσχάτως μεγάλης μετοικεσίας καὶ ὁ νῦν Ἁρμοστής, ἀπεριφράστως ἐκφρασθεὶς ὑπὲρ τῶν κυπριακῶν ἐν τῷ ζητήματι συμφερόντων, κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Κύπρον ἀφίξεώς του μεθ' ὅλης τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς καλῆς θελήσεως, ἥτις τὸν χαρακτηρίζει, δύναται ἄριστα νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ προηγούμενον τοῦτο ἐν ἐνδεχομένῃ ἐπαναλήψει τῆς ἑβραϊκῆς ἀπειλῆς· ἀλλὰ μετὰ τὰς τελευταίας διαψεύσεις ἐκ πηγῆς ἀφιλονεικήτου κύρους εἶνε βέβαιον, ὅτι, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, ἀπηλλάγημεν τοῦ φοβεροῦ κινδύνου, ὅστις ἠπείλησε τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εἰρήνην τῆς Κύπρου καὶ πᾶσα ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐπέκτασις θὰ ἦτο τό γε νῦν ἄσκοπος.

Ὁ Βίδδωλφ κατέλιπε τὴν Κύπρον, κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1886. Τὸ Νομοθετικὸν αὐτῆς Συμβούλιον ἠσχολεῖτο ἐπιμόνως εἰς περικοπὴν τῶν μεγάλων κονδυλίων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἡ συζήτησις, τοῦ ὁποίου ἀπησχόλησε καὶ τὸν διάδοχόν του, ἅμα ταῖς πρώταις ἡμέραις τῆς εἰς Κύπρον ἀφίξεώς του.

Ἀρκετὰ ἤδη νομίζομεν ἐγράφησαν ἐπὶ τῶν ἓξ ἐτῶν τῆς Ἁρμοστείας Βίδδωλφ διὰ τὸν σκοπὸν τῶν γραμμῶν τούτων, ἱκανὰ νὰ χαρακτηρίσωσιν τὴν Ἁρμοστείαν ἐκείνην καὶ τὴν τότε πολιτικὴν δρᾶσιν τῆς Νήσου, νὰ ὁδηγήσωσι δὲ εἰς σχετικὰ συμπεράσματα, ἐφ' ὧν θέλομεν ἤδη δι' ὀλίγων ἐνδιατρίψῃ.

(Ἕπεται συνέχεια)

Νικ. Κλ. Λανίτης

Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΩΝ
ΚΑΙ Η ΡΩΣΣΙΑ

(ἀπάντησις εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κου Σοκολώφ.)

Ἐν τῷ τεύχει τοῦ Ἰουνίου ἐ. ἔ. τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἀνέγνων τὸ τέλος τῆς τῆς ἀναλύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γραφείσης ὑπὸ τοῦ κ. Γρηγ. Παπαμιχαὴλ, ἐπεκροτοῦντος καὶ θαυμάζοντος τὰς ὑπὸ τοῦ Ῥώσσου συγγραφέως τῆς ἱστορίας ταύτης ἐκτιθεμένας γνώμας.

Ὁ κ. Σοκολώφ, διότι οὕτως ὀνομάζεται ὁ συγγραφεύς, εἶνε ἴσως ἀξιέπαινος διότι ἐξιστόρησε μετ' ἀκριβείας πολλῆς, ὡς ὁ κ. Παπαμιχαὴλ λέγει, ἀναγνοὺς τὸ ἔργον, τὰ γεγονότα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας ἐπὶ μίαν χρονικὴν περίοδον. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ παραδεχθῶ, ὅτι καὶ αἱ κρίσεις τοῦ Σοκολώφ, κατακρίνοντος τὰ μάλιστα τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοικητικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ 1859 εἶνε ὀρθὴ καὶ ἀμερόληπτος. Λέγω δὲ τοῦτο, διότι ὁ κ. Σοκολώφ, ὡς Ῥῶσσος, ἐκ πατριωτισμοῦ δεδικαιολογημένου θέλει συμφωνῇ καὶ ἐπικροτῇ τὰς γνώμας τοῦ τότε Μητροπολίτου Μόσχας Φιλαρέτου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διοικητικὴν ἡμῶν μεταρρύθμισιν τοῦ 1859, ἤτοι τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν ἐκκλησιαστικῶν κανονισμῶν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ κ. Σοκολώφ, ὡς ἱστορικός, ἔκρινε τὸ ὀρθὸν ἢ οὒ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1859, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὴν ἐπιρροήν, ἣν θὰ ἐξήσκει αὕτη ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῆς Πατρίδος του Ῥωσσίας καὶ τοῦ Σλαυϊσμοῦ, ἀλλ' ἀμερολήπτως ἐξετάζων τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταβολὴν μόνον ἐκ τῶν ὑπολογισμῶν, οὓς ἔκαμεν ἡ προβᾶσα εἰς ταύτην Ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος, καὶ ἐκ τῶν κινδύνων, οὓς ἀπέτρεψε τὸ νέον σύστημα ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἤθελε βεβαίως συμφωνήσῃ πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ διοικητικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος ἐπεβάλλετο τότε εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἴσως, ἂν αὕτη δὲν ἐπήρχετο, ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ εἶχεν ἤδη καταστῇ παράρτημα τῆς Ῥωσσίδος καὶ ὄργανον πολύτιμον τοῦ Σλαυϊσμοῦ.

Ὁ ἱστορικὸς ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ καὶ κρίνῃ τὰ γεγονότα, ἀφορῶν μόνον εἰς τὸ συμφέρον τῶν πραττόντων αὐτὰ καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς σκοποὺς τῶν ξένων. Νομίζω δέ, ὅτι καὶ ὁ κ. Παπαμιχαήλ, ἀναλύων καὶ ἐκθειάζων τὴν ἱστορίαν του κ. Σοκολώφ, ὤφειλεν ἐν τούτοις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι αἱ κρίσεις του εἶνε κρίσεις Ῥώσσου. Καὶ ἀμέσως θὰ ἐξετάσω διατί αἱ ὑπὸ τοῦ κ. Σοκολὼφ ἐκφερόμεναι κρίσεις καὶ αἱ ἐπαινούμεναι

γνῶμαι τοῦ τότε Μητροπολίτου Μόσχας Φιλαρέτου, σφόδρα κατακρίνοντος τὴν εἰσαγωγὴν μάλιστα τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶνε ὀρθαὶ ὑπὸ ἑλληνικὴν ἄποψιν.

Τοῖς πᾶσι καθίσταται γνωστόν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔχει μόνον πνευματικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ βιούντων Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ὀθωμανῶν ὑπηκόων, ἀλλὰ καὶ πολὺ εὐρυτέραν ἐθνικήν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε ἡ διοικοῦσα ἐκκλησιαστικῶς καὶ ἐθνικῶς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμὸν καὶ ἥτις διὰ τῶν προνομίων, τῶν παραχωρηθέντων αὐτῇ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, κατώρθωσεν εἰς πλείστας περιστάσεις νὰ σώσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ παντοίων ἄλλων Σλαύων ἐχθρῶν, οἵτινες τὴν σήμερον καὶ ἀπὸ 30ετίας κατέστησαν μᾶλλον ἐπικίνδυνοι καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων. Ὑπὸ τῶν πολλῶν σλαυϊκῶν ἐθναρίων, ὑποστηριζομένων καὶ ὑπὸ τῆς μεγάλης Δυνάμεως τοῦ Βορρᾶ, ἡ Ἐκκλησία ὑπέστη πολλάκις πλείστας πιέσεις, λίαν ἐπικινδύνους.

Ἐὰν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐξηκολούθει καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ὑπάρχον τὸ σύστημα τοῦ Γεροντισμοῦ, λίαν ἀμφίβολον, ἐὰν θὰ κατώρθου αὐτὴ νὰ ἀντεπεξέλθῃ εἰς τόσους μεγάλους πειρασμούς. Διότι, ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης γινώσκομεν, ἐκ τῶν δύο διοικητικῶν συστημάτων, τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ συλλογικοῦ, ἐπὶ διοικήσεων μεγάλης σπουδαιότητος, ὡς ἡ διοίκησις ὅλου τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, προκρίνεται τὸ συλλογικὸν σύστημα, διότι ἐκεῖ ἡ κατάχρησις τῆς ἐξουσίας, αἱ ὑποσχέσεις, τὸ ἄσκεπτον τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἴσως καὶ ἡ διαφθορὰ καθίστανται πολλῷ δυσχερέστεραι ἢ εἰς τὸ ἀτομικόν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐν τῷ συλλογικῷ συστήματι εὐθύνη σχεδὸν δὲν ὑπάρχει, ἀλλά, προκειμένου περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν συμφερόντων ὁλοκλήρου ἔθνους, εἰς τί ὠφελεῖ ἡ ὕπαρξις τῆς εὐθύνης ἀτόμων τινῶν; Ὥστε καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην παύει τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἀτομικοῦ συστήματος. Διὸ ἐν τῇ διοικήσει ὁλοκλήρου τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἔδει ἐν στιγμαῖς κρισιμωτάταις νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ ἀτομικόν, οὕτως εἰπεῖν, σύστημα τῆς διοικήσεως ὑπὸ μόνον τοῦ κλήρου δι' ἰσοβίων συνοδικῶν Γερόντων καὶ νὰ σχηματισθῇ τρόπον τινὰ συλλογικὸν σύστημα διοικήσεως, καλουμένου καὶ τοῦ ἔθνους εἰς τὴν διοίκησιν διὰ τοῦ Δ. Μ. Ε. Συμβουλίου.

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διῴκει ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἰσοβία Σύνοδος τῶν Γερόντων καὶ ὁ Πατριάρχης, κληρικοὶ πάντες, ἀντιλαμβανόμενοι πολλάκις τὰ πράγματα ἀλλοίως ὑπὸ τὸ θρησκευτικὸν πρίσμα, καὶ ἐπιρρεπεῖς, λόγῳ τοῦ ὁμοδόξου, εἰς πιέσεις ὑπὸ τῶν Σλαύων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔχοντες μεταξὺ των ἀντιζηλίας διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀρχῆς, τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Πατριάρχου, ἠδύναντο οἱ ὀκτὼ οὗτοι κληρικοί, πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἰδίων παθῶν καὶ φιλαρχίας, νὰ ὑποκύψωσιν εἰς ρωσσικὰς ἐπιρροάς, ἵνα ἐξασφαλίσωσιν ἐφ' ἑαυτοὺς τὴν ρωσσικὴν *πολύτιμον* ὑποστήριξιν. Καὶ τί τὸ παράδοξον ἂν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχήν, ὅτε ἐν αὐτῇ τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ὑπῆρχε ρωσσικόν, ἀγγλικὸν κ ὶ γαλλικὸν κόμμα, εἰς ἃ εἶχον διαιρεθῆ

οἱ τότε πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐπεκράτει καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ αὐτὴ μανία τῆς προσηλώσεως εἰς τὰ κελεύσματα ξένων Δυνάμεων παρὰ τοῖς διοικοῦσι τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐθνικὰ συμφέροντα κληρικοῖς. Ἦτο δὲ λίαν φυσικὸν οἱ κληρικοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ στραφῶσι πρὸς τὴν ὁμόδοξον Ρωσσίαν καὶ νὰ γίνωσιν ὄργανα τυφλὰ τῶν προτροπῶν της. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὁποίων ἀνυπολογίστων συμφορῶν θὰ ἐγίνετο πρόξενος τῷ ἔθνει, ἀφοῦ θὰ ἐνήργει ὑπὸ ρωσσικὴν ἐπιρροὴν καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἀρχὴν θὰ εἶχε πρὸς χαλιναγωγίαν; Οὐδὲ τοὐλάχιστον ἡ περιοδικὴ κατ' ἔτος ἀλλαγὴ τῶν Γερόντων συνοδικῶν μελῶν ὑπῆρχε τότε, ἥτις σὺν τῇ ἐτησίᾳ ἀλλαγῇ τῶν προσώπων νὰ παρέχῃ καὶ ἐλπίδας ἀλλαγῆς πολιτικῶν φρονημάτων καὶ οὕτω σωτηρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ καταστρεπτικῶν ἐπιδράσεων. Εἰς ἀπόδειξιν τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων ἔχομεν καὶ τὴν ἀποστολὴν ἐπικλήσεως τῇ ρωσικῇ Συνόδῳ ὑπὸ τῶν ἑπτὰ συνοδικῶν Γερόντων, τὴν γενομένην κατὰ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Ζ' καὶ κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν, ὅτε οἱ Γέροντες ἀρχιερεῖς ὑπεχρεώθησαν ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ἀφοῦ πλέον εἶχε ψηφισθῇ τὸ μέρος τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν, τὸ προνοοῦν περὶ τὸν καταρτισμὸν τῆς συνόδου ἄλλως ἢ πρίν. Ἡ ρωσσικὴ Ἐκκλησία καὶ πολιτικὴ ἀφῆκαν καὶ ταῖς διέφυγε μία τόσον λαμπρὰ εὐκαιρία ἐπεμβάσεως εἰς τὰ τῶν Πατριαρχείων, διότι ἴσως τὰ γεγονότα καὶ ἡ ἀποπομπὴ ἐκ τῆς Βασιλευούσης τῶν συνοδικῶν τοῦ γεροντικοῦ συστήματος, τῶν ἐπικαλεσθέντων τὴν ἐπέμβασιν, ἐπῆλθε τόσον ταχέως ὅσον δὲν ἀνεμένετο. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ μᾶς βεβαιώσῃ, ὁποῖα γεγονότα θὰ ἐπήρχοντο, ἐὰν ἡ ρωσσικὴ Σύνοδος καὶ Κυβέρνησις ὑπέσχοντο εἰς τοὺς συνοδικοὺς τὴν ὑποστήριξιν πρὸς διατήρησιν τῆς ἐξουσίας των, τοῦ γεροντισμοῦ, καὶ ἀνατροπὴν τοῦ Πατριάρχου καὶ μὴ ἐπικύρωσιν ὑπὸ τῆς Τουρκίας τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀνταλλαγῆς παραχωρήσεών τινων εἰς τοὺς Σλαύους; Καὶ ἐὰν τοιοῦτο διάβημα τῆς Ρωσσίας ἐπετύγχανεν, ὅπερ τὰ μάλα πιθανόν, δὲν θὰ εἴχομεν τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει διευθύνουσαν τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος Σύνοδον ἰσόβιον, ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα οὖσαν τυφλὸν ὄργανον τοῦ Σλαυϊσμοῦ; Καὶ δύναταί τις σήμερον νὰ μᾶς βεβαιώσῃ, ἐὰν μετὰ μίαν τοιαύτην ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν θὰ ἐγένετο πλέον λόγος περὶ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἢ θὰ εἴχομεν σήμερον μίαν βουλγαρορωσσικὴν κατάστασιν μέχρι τῶν συνόρων μας; Ὅτι δὲ δὲν ἦτο ποσῶς δύσκολον νὰ εὑρεθῇ σύνοδος, ἀποτελουμένη ἀπὸ πρόσωπα φίλαρχα καὶ ἀρχομανῆ, μᾶς πιστοποιεῖ αὐτὴ αὕτη ἡ αἴτησις τῶν ἑπτὰ συνοδικῶν γερόντων πρὸς τὴν ρωσσικὴν Σύνοδον πρὸς ὑποστήριξίν των. Μήπως τὸ διάβημά των τοῦτο δὲν ἦτο λίαν ἀντεθνικὸν καὶ παράνομον; Πρῶτον, διότι ἐκάλουν εἰς ἀνάμιξιν ἔθνος οὗτινος τὰ συμφέροντα εἶνε ἄντικρυς συγκρουόμενα πρὸς τὰ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ δεύτερον, διότι ἐκάλουν τὴν ὑποδεεστέραν ρωσσικὴν Σύνοδον ν' ἀναμιχθῇ εἰς σπουδαιοτάτην ὑπόθεσιν τῆς Μητρὸς Μεγάλης ἐκκλησίας. Ἐκαλουν μίαν νήπιον θυγατέρα ἵνα συμβουλεύσῃ γηραιὰν πολύπειρον μητέρα. Ἰδοὺ λοιπὸν τὰ μετὰ

τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, μετὰ τὴν τροπὴν τῆς πολιτικῆς τῶν βορείων ἐθνῶν ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπεβάλλετο, ἦτο ἔργον ὑψίστης φρονήσεως, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ διοικητικοῦ συντάγματος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἡ ἀφαίρεσις ἀπὸ ὀλίγων προνομιούχων ἀρχιερέων τῆς ἰσοβίου ἐξουσίας καὶ ἡ προσθήκη εἰς τὴν διοίκησιν, πλὴν τῶν κληρικῶν καὶ ἑτέρου μέλους, μᾶλλον ψυχραίμου καὶ ἄνευ ἀρχομανίας, τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου. Ἐξετάζων τις ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν, δὲν δύναται ἢ νὰ θεωρήσῃ τούτους ὡς ἄγκυραν σωτηρίας τῆς κλυδωνιζομένης Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὠφέλιμοι οἱ ἐν λόγῳ κανονισμοί, διότι δι' αὐτῶν ἐπαγιώθη ἡ ἀναγνώρισις τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους ὑπὸ τῆς κυριάρχου Τουρκίας. Ἠδύνατο ἴσως νὰ εἶνε τελειότεροι καὶ ἐπιστημονικώτεροι, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε λόγος κατακρίσεως αὐτῶν.

Δι' ὅλα ταῦτα καταλήγω, ἐπαναλαμβάνων, ὅτι αἱ κρίσεις τοῦ κ. Σοκολὼφ καὶ τοῦ τότε Μητροπολίτου Μόσχας Φιλαρέτου ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐξεταζόμεναι ὑπὸ Ἕλληνος, εἶνε τὰ μάλιστα ἐσφαλμέναι. Διότι, ἂν ὁ κ. Σοκολὼφ καὶ ὁ Μητροπολίτης Μόσχας κατακρίνωσι τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν, γενομένην ἀντιδραστικῶς κατὰ τῶν ρωσσικῶν σχεδίων καὶ πολλάκις ματαιωσάντων αὐτά, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ εὐλογῶμεν τὴν ὥραν τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν, διασωσάντων πολλὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἅτινα ἄλλως θὰ ἦσαν ἤδη τελείως κατεστραμμένα.

Δι' αὐτὸ νομίζω, ὅτι ὁ Ἕλλην κ. Παπαμιχαὴλ ἐν τῇ ἀναλύσει τῆς ἱστορίας τοῦ κ. Σοκολὼφ ὤφειλε ν' ἀποδοκιμάσῃ τὰς περὶ τῆς διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως τῶν Πατριαρχείων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν ἐσφαλμένας γνώμας αὐτοῦ (1)

Ἀλέξ. Δήμιτσας

1). Ἡ Δ. τοῦ Ε., δημοσιεύει τὴν ἀνωτέρω διατριβὴν ἐκ καθήκοντος πρὸς ἐθνικὴν συζήτησιν μεγάλης σημασίας, νομίζει ὅμως ὅτι τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τοῦ Γεροντισμοῦ δὲν διελευκάνθη ἀκόμη κατὰ πόσον ὑπῆρξεν ὠφέλιμον ἢ ἐπιζήμιον εἰς τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα, γνωρίζουσα ὅτι ὑπάρχουσι πλεῖστοι ὅσοι, μεταξὺ διαπρεπῶν ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων ἐθνικῶν ἀνδρῶν, φρονοῦντες ὅτι ἡ κατάργησις τοῦ Γεροντισμοῦ ὑπῆρξε μέγα ἐθνικὸν σφάλμα, συμφωνοῦντες πληρέστατα πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Κου Σοκολώφ.

ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΣ

ΔΙΑΤΙ ΔΕΝ ΠΡΟΣΗΡΤΗΘΗ Η ΚΡΗΤΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΠΟ ΤΟΥ 1830

Ἀπὸ 1830 καὶ ἐντεῦθεν ἡ Εὐρώπη δὲν ἔπαυσεν ἀσχολουμένη περὶ τῆς διευθετήσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Πολλαὶ σκέψεις καὶ κρίσεις ἐδημοσιεύθησαν ἔκτοτε ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ, καὶ πολλὰ κοινοβούλια ἠσχολήθησαν πρὸς ἐπίλυσιν, τοῦ ζητήματος τούτου, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἐξέθεσεν εἰς κίνδυνον τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς ὅμως ν' ἀπολήξωσι μέχρι τοῦδε εἰς ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα καὶ ἀποδώσωσι τὴν πολυπαθῆ Νῆσον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς αὐτῆς Ἑλλάδος. Δὲν θὰ ἦτο ἑπομένως ἄσκοπον καὶ ἄκαιρον, ἐὰν ἐν περιλήψει ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰς αἰτίας, δι' ἃς καὶ μόνον ἡ Κρήτη δὲν περιελήφθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, ὅτε αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις καθώριζον τὰ ὅρια τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους κατὰ τὸ 1830.

Φαίνεται, ὅτι ἡ τότε ἀνένδοτος καὶ στρεβλὴ πολιτικὴ τῶν Τόρεων, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Δουκὸς τοῦ Βέλλιγκον, ὑπῆρξε ἡ αἰτία τῆς ἀρνήσεως δικαιοσύνης εἰς τοὺς Κρῆτας. Ἐὰν ὁ Γεώργιος Κάννιγγ, ὁ στερρὸς καὶ εἰλικρινὴς φίλος τῆς Ἑλλάδος, ἔζη ὀλίγα ἀκόμη ἔτη περισσότερον τὸ ζήτημα ἤθελεν ἔκτοτε λάβῃ τέλος ἅπαξ διὰ παντός· ὁ θάνατος ὅμως τοῦ πεφωτισμένου ἐκείνου πολιτικοῦ ἀνδρὸς ὑπῆρξε τὸ μεγαλείτερον ἀτύχημα, τὸ ὁποῖον ὑπέστη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς ἐκείνου τὴν δύναμιν ἐναπόκειτο νὰ κάμῃ ἀληθῶς μεγάλην τὴν Ἑλλάδα, διὰ τῆς ἑνώσεως ὅλων τῶν κλάδων τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας ὑπὸ μίαν κεφαλὴν καὶ μετ' αὐτοῦ ἀπέθανεν ἡ ἔνδοξος εὐκαιρία διὰ τὴν τελείαν τῆς Ἑλλάδος ἐλευθερίαν.

Ἐὰν ὁ Λόρδος Σαλισβουρὺ ἐκέκτητο σταθερὰν χεῖρα, καὶ δὲν ἔσειρε τὴν Ἀγγλίαν ὄπισθεν τοῦ ἅρματος τῆς Ρωσσίας, τῆς Γερμανίας, καὶ τῆς Αὐστρίας, θὰ ἠδυνάμεθα

νὰ ἴδωμεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοὺς Κρῆτας λαὸν εὐτυχῆ καὶ εὐχαριστημένον, ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἀγγλία θὰ εἶχεν ἀμειφθῆ διὰ τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ ἐμπορίου της, ὅπερ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἤθελε κομίση αὐτῇ. Ὅταν ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ὑπὸ τὴν σκέψιν τῶν τριῶν Δυνάμεων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ὁ Τσάρος προέτεινε νὰ διαρεθῇ ἡ χώρα εἰς ἕνα ἀριθμὸν μικρῶν κρατιδίων, ἕκαστον τῶν ὁποίων νὰ ἦ ἀνεξάρτητον τοῦ ἄλλου. Ἡ πρότασις αὕτη ἀπεκρούσθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Κάννιγγ, ὅστις ἐδήλωσεν ὅτι, «ἡ διάσωσις τῆς χώρας ταύτης δὲν ἤθελεν ὑποβληθῆ ποτὲ εἰς οὐδὲν σχέδιον κατανομῶν τῶν Ἑλλήνων, ἄνευ τῆς ἰδίας αὐτῶν συγκαταθέσεως.»

Ἀλλ' ὅμως, ἡ σταθερὰ αὕτη ἀπόφασις τοῦ Βρεττανοῦ πολιτευτοῦ ἐτέθη ἀμέσως κατὰ μέρος μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ διὰ τοῦ λονδινείου πρωτοκόλλου τῆς 2 Φεβρουαρίου 1830, τὰ ὅρια τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου περιωρίσθησαν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον καὶ ἡ Κρήτη ἀπεκλείσθη ἐντελῶς τούτων.

Ἡ διευθέτησις αὕτη τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων ὑπῆρξε μία ἰδιοπραγία, ἔργον ταπεινὸν καθολοκληρίαν, καὶ ἐπέσπασε δικαίως περισσότερον τὰς διαμαρτυρίας καὶ τὰς ἐπικρίσεις ἐκ μέρους ἐκείνων, οἵτινες εἶχον ποτισθῆ ἐκ τῆς εὐγενοῦς διδασκαλίας τοῦ Κάνιγγ.

Οἱ ἱκανότεροι τότε ἄνδρες ἐν Ἀγγλίᾳ ἦσαν ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ Βέλιγκτον, ὅπως τελευταίως τὸ ἄνθος τῆς ἀγγλικῆς νοημοσύνης ὑπῆρξεν ἐναντίον τοῦ λόρδου Σαλισβουρύ.

Πρὸ τῆς κοινοποιήσεως τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 2 Φεβρουαρίου ἐγένοντο εἰσηγήσεις καὶ προτάσεις εἰς ἀμφότερα τὰ ἀγγλικὰ κοινοβούλια περὶ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ, ὅτι «οὔτε ἡ εἰρηνοποίησις, οὔτε ἡ διαρρύθμισις τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος ἤθελεν εἶσθαι ἱκανοποιητική, οὔτε ἤθελεν ἔχῃ πλεονέκτημά τι διαρκὲς πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης, οὔτε θὰ ἦτο τιμητικὸν διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις δὲν παραχωρεῖ εἰς τὴν χώραν ταύτην ἱκανὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν διὰ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἄμυναν καὶ τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀνάπτυξιν».

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ὑπεστήριξαν τὴν πρότασιν ταύτην εἴς τε τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων καὶ τὴν τῶν Κοινοτήτων, ἀφιερώθησαν ἐσαεὶ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ὁ λόρδος Μέλβουρν, οἱ πρῶτοι καὶ οἱ μᾶλλον προσφιλεῖς τῇ Βασιλίσσῃ ὑπουργοί, ὁ λόρδος Χόλλανδ καὶ ὁ λόρδος Λονσδάουν, συνηγορήσαντες καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω προτάσεως ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων, ἐνῷ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ὁ λόρδος Ἰωάννης Ρῶσσελ, ὁ λόρδος Πάλμερστρον καὶ ὁ σὶρ Ἰάκωβος Μάκιντυς ἐπολέμησαν πάσῃ δυνάμει ὑπὲρ αὐτῆς. Ὄχι μόνον ἡ Κρήτη, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία ἀπῃτήθη παρ' αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ νεαροῦ Κράτους. Ἡ πρότασις ὑπεστηρίχθη ὑπ' αὐτῶν μετ' ἐγκαρτερήσεως, ἥτις ἀπεδείχθη προφητική, «πρωτίστως, ὅτι δὲν ἤθελε γίνῃ διαρκὴς μεταρρύθμισις, ἄνευ τῆς προσαρτήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν χωρῶν ἐκείνων τῶν ἐνοχλήσεων καὶ τῶν στάσεων αἵτινες ἐπέφερον

τὴν ἐπέμβασιν τῆς Εὐρώπης.» Δεύτερον προέβαλλον τὴν ἀνάγκην, ὅτι αἱ ἐπαρχίαι ἐκεῖναι ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τὴν φυσικὴν ἄμυναν τῆς Ἑλλάδος διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τρίτον, εἶπον, ὅτι αἱ χῶραι αὗται ἦσαν ἐξ ἴσου ἀναγκαῖαι διὰ τὴν προσήκουσαν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων αὐτῆς. Καὶ τέταρτον, ἐπέμειναν, ὅτι οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων ἠγωνίσθησαν ἐπὶ ὀκτὼ ὁλόκληρα ἔτη διὰ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ἐνεργῶς ἠσφάλησαν αὐτὴν καὶ ὅτι θὰ ἦτον ἐξ ἴσου ἄδικον καὶ ἀπάνθρωπον νὰ ὑποδουλώσωμεν αὐτοὺς ἐκ νέου.»

«Ὁ Λαὸς οὕτως ἐπολέμησε καὶ ἠσφάλισε τὴν ἀνεξαρτησίαν του· διατί ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης νὰ ἀποκλεισθῇ τοῦ νὰ συμμετάσχῃ τοῦ προνομίου, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησεν;» Ἀλλ' ὁ Δοὺξ τοῦ Βέλλιγκτον καὶ ἡ συκοφαντικὴ ὄπισθεν αὐτοῦ ὁμὰς ἀνέκραξεν. «Ὄχι! θὰ ἐπιστρέψητε ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξήραμμα.» Ὁ ἔννομος ὅμως λαὸς τῆς Ἀγγλίας δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ αὐτοὺς ἄνευ διαμαρτυρίας.

«Λόρδοι μου,» εἶπεν ὁ Λορδος Χόλλανδ, ἐν τῇ ἄνω Βουλῇ κατὰ τὴν 11ην Φεβρουαρίου 1830, «θὰ ἐπέλθῃ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ μετανοήσωμεν διὰ τὰ σφάλματα ὧν ἡ κυβέρνησίς μας ὑπῆρξεν ἔνοχος. . . . . . ὁπότε ἡ ἀδιαφορία μας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ νὰ προσαρτήσωμεν τὴν Κρήτην εἰς τὰς κτήσεις τῆς Ἑλλάδος. . . . . θὰ μᾶς ἀνταποδοθῇ μετὰ δυνάμεως, τῆς ὁποίας δὲν δύναται ἄνθρωπος νὰ προΐδῃ τὰς συνεπείας. . . . . . Καίπερ συνετή, καίπερ σώφρων. . . . ἡ κεφαλὴ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. . . . πρέπει νὰ ὑποθάλψῃ κρυφίως τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, ἢ πρέπει ἐλευθέρως νὰ υἱοθετήσῃ καὶ προστατεύσῃ τὸ ζήτημα τῶν καταπιεζομένων ἀδελφῶν της. Ἐὰν τοιαύτη ἤθελε ληφθῇ ἀπόφασις, ὁποῖοι ἤθελον εἶσθαι αἱ συνέπειαι; . . . . Εἷς νέος πόλεμος, ὅστις ἤθελε περιπλέξῃ ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις εἰς ἔριδας!»

Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὁ Λόρδος Ἰωάννης Ρῶσσελ προέβαλλε τὰς ἰδίας γνώμας, τὰς ὁποίας ὁ Λόρδος Χόλλανδ ἐξέφερεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Ἐπέμεινεν ὅτι, ὅπως διὰ τῆς Συνθήκης τῆς 6ης Ἰουλίου 1827, «αἱ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος ἔδει νὰ ἀποτελέσωσι μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, καὶ ἡ Κρήτη πρέπει νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου.»

Ὁ σὶρ Ἰάκωβος Μάκιντος ἐξηκολούθησε μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι, «ἡ Κρήτη, εἶνε ἀναγκαία πρὸς ἐξασφάλησιν τῆς Ἑλλάδος..... δὲν δύναται δ' αὕτη ν' ἀποκλεισθῇ τῶν κτήσεων αὐτῆς χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Κράτους.» Καὶ ὁ Λόρδος Πάλμερστον προσέθεσεν: «Ὁ Γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας (σὶρ Ρόβερτ Πὴλ) σφάλλει ἐντελῶς, ὑποδεικνύων, ὅτι ἡ προσάρτησις τῆς Κρήτης εἰς τὰς κτήσεις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶνε οὐσιώδης διὰ τὴν εὐεξίαν τοῦ νέου Κράτους. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὅστις, στρέψας τὴν προσοχήν του ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ἡ πολιτικὴ ὕπαρξις καὶ ἡ ἄμυνα τῆς Ἑλλάδος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κατοχῆς τῆς νήσου Κρήτης.»

Εἰς οὐδεμίαν προσλιπάρησιν ὁ σιδηροῦς Δοὺξ τοῦ Βέλλιγκτον ὑπήκουσε καὶ ἀπε-

φασίσθη ὅπως ἡ ἀτυχὴς Νῆσος μείνῃ ἀκόμη ὑποδουλωμένη, καὶ παραδοθῇ εἰς τὸν οἶκτον τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν μισθωτῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς παρανομίας ἀπέκλεισε τὸν Λεοπόλδον (μετὰ ταῦτα βασιλέα τοῦ Βελγίου) τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος καὶ ὠπισθοδρόμησε τὴν εὐσταθῆ πρόοδον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τριάκοντα ἔτη. Ἐὰν εἶχε προσαρτηθῇ ἡ Κρήτη εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κράτος, τὸ ἀνατολικὸ ζήτημα ἤθελεν ἔκτοτε προσλάβῃ διαφορετικὴν ὄψιν. Οἱ χρηστοὶ λόγοι, οἱ ἀπευθυνθέντες ὑπὸ τοῦ σοφοῦ πρίγκιπος πρὸς τὸν Δοῦκα τοῦ Βέλλιγκτον εἶνε ἄξιοι μνήμης διὰ τὴν προφητικὴν αὐτῶν σύνεσιν.

«Φοβοῦμαι, παρετήρησεν ὁ Λεοπόλδος, ὅτι τὰ ὑποκρυπτόμενα συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἐπέφερον τὴν ἀπόφασιν τοῦ χωρισμοῦ τῆς Κρήτης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, προοιωνίζουσιν οὐχὶ καλὸν διὰ τὸ νέον Κράτος. Ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Κρήτης ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος θὰ κολοβώσῃ τὸ ἑλληνικὸν Κράτος διττῶς, ἠθικῶς καὶ φυσικῶς, θὰ τὸ καταστήσῃ ἀσθενὲς καὶ πτωχόν, ἐκθέτων αὐτὸ εἰς ἀδιαλείπτους κινδύνους ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, παρασκευάζων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀναριθμήτους δι' αὐτὸ δυσκολίας. Καθότι ἡ Ἑλλὰς οὐδέποτε θὰ συγκατανεύσῃ νὰ παραδεχθῇ τὸν ἀποκλεισμὸν της Κρήτης καὶ ἐκτὸς τῆς περιστάσεως ταύτης εἷς διηνεκὴς ἐρεθισμὸς θὰ ἐπιπολάζῃ. Ἄλλαι ἐνέργειαι ὄχι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ νέου Κράτους θὰ ἐγερθῶσιν ἐξ ἀφορμῆς αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ζητήματος. Εἶνε πιθανὸν διὰ τοῦτο, ὅτι οἱ Ἕλληνες τοῦ λοιποῦ, βελτιουμένης τῆς θέσεώς των, θὰ μειώσωσι τὰς συμπαθείας των πρὸς τοὺς πατριώτας των καὶ ἀδελφοὺς των Χριστιανούς; Ἢ εἶνε περισσότερον πιθανόν, ὅτι οἱ Κρῆτες μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος θὰ λησμονήσωσιν ὅτι εἶνε Ἕλληνες καὶ αὐτοί; Βεβαίως δὲν ὑπάρχει βάσις, ἐμπνέουσα τοιαύτην ἐμπιστοσύνην, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης θὰ ἐπιστρέψωσιν εἰρηνικῶς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν. Καὶ ποῖος τρόπος εἰρηνοποιήσεως ἀπομένει πλέον; Κατὰ τὴν γνώμην μου τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων.»

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ λόγοι τοῦ τόσον διορατικοῦ καὶ ἐξόχως δικαίου ἀνθρώπου, ὅστις μετὰ ταῦτα ἀνίδρυσε τὸ μικρὸν βελγικὸν βασίλειον ἐπὶ τόσον ὑγιοῦς καὶ εὐδαίμονος βάσεως, καὶ ἤθελε πράξῃ τὸ ἴδιον διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην, ἐὰν ἤθελεν ἐπιτραπῇ νὰ κοινωνήσῃ τῆς γενικῆς ἐλευθερίας, τῆς παραχωρηθείσης εἰς τὰ ἠκρωτηριασμένα ὅρια τοῦ νέου Κράτους. Ὅπως εἶπεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Ἡ δύναμις τῶν ὅπλων ἔδει νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς «εἰρηνοποίησιν» τῆς Κρήτης. Διαρκοῦντος τοῦ περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, οἱ Κρῆτες ἐπολέμησαν εὐγενῶς καὶ δικαίως διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας, καὶ σχεδὸν ἐξεδίωξαν τοὺς τυράννους των ἐκ τῆς Νήσου, ὁπότε ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἀπέστειλε τὰ αἰθιοπικά του τάγματα πρὸς βοήθειαν τοῦ κυριάρχου του. Οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι ἐσημείωσαν τὴν παρουσίαν των εἰς τὴν Νῆσον διὰ πράξεων τῆς μᾶλλον ἀνεκφράστου θυριωδίας καὶ φρίκης. Τοῦτο ὑπῆρξε δι' αὐτοὺς μία τῶν γενναιοτέρων των ὑπηρεσιῶν. Οὕτως αἱ Δυνάμεις διὰ τῆς διορατικῆς των σοφίας παρέδωκαν τοὺς Κρῆτας δεδεμένους χερσί τε καὶ ποσὶν εἰς τὸ ἀπάνθρωπον

ἐκεῖνο τέρας, ὅστις εἶχεν ἤδη μεταχειρισθῆ αὐτοὺς μετ' ἀσυγκρίτου θηριωδίας. Κατὰ τὸ 1833 ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν οἱ Κρῆτες ἐναντίον τοῦ νέου αὐτῶν δεσπότου, μόνον διὰ νὰ σφαγῶσιν ἔτι ἅπαξ διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ ἀντιβασιλέως Μουσταφᾶ Πασσᾶ, τοῦ Ἀλβανοῦ αἱμοβόρου.

Ὅταν ὁ ἀντιβασιλεὺς κατὰ τὸ 1840 ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν Νῆσον εἰς τὸν Σουλτάνον, οἱ Κρῆτες ἱκέτευσαν τὰς Δυνάμεις νὰ ἑνώσωσιν αὐτοὺς μετὰ τῆς ἀρχαίας μητρός των, «ἀλλ' ἀπεφασίσθη νὰ μείνωσι δύο ἀκόμη γενεὰς ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων.» Καὶ οὕτω ἔμειναν ἔκτοτε. Ἐλπίζοντες, ὅτι ἡ Εὐρώπη ἤθελε μίαν ἡμέραν ἀναγνωρίσῃ τὰς δικαίας αὐτῶν αἰτήσεις, ἀνίσταντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, πολλάκις ἀποτυχόντες τῶν ἐλπίδων των. Ἡ Εὐρώπη οὐδέποτε τοὺς ἐβοήθησε, καὶ οὐδέποτε διενοήθη νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ἡ Ρωσσία ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς ὄπισθεν τῆς σκηνῆς τοῦ ζητήματος τούτου.

Τὸ συμφέρον τῆς Ρωσσίας ἦτο καὶ εἶνε ἡ Ἑλλὰς νὰ καταστῇ τόσον ἀσθενής, ὅσον ἀσθενὲς δύναται νὰ ἦ ἕν Κράτος. Μία μεγάλη καὶ ἡνωμένη ἑλληνικὴ ἐθνότης ἠδύνατο νὰ εἶνε μία ἀντίστασις εἰς τὰ σχέδια τῆς Ρωσσίας ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου. Δὲν εἶνε ἀπόρρητον πλέον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Δύναμις τοῦ Βορρᾶ διανοεῖται θᾶττον ἢ βράδυον, νὰ ἄρξῃ τῆς εἰσόδου τοῦ Εὐξείνου. Διὰ τοῦτο ἡ Ρωσσία θὰ σκευωρῇ καὶ καὶ θὰ συνομωτῇ μέχρι τέλους, χωρὶς νὰ παύσῃ. Διὰ τοῦτο ἐπεδίωξε τὴν ἀρωγὴν τῆς Γερμανίας, ἐνδεχόμενον διὰ μυστικῆς συνθήκης, καὶ ὑφίσταται τοιαύτη, κατὰ τὸν Βισμαρκ, μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς τριπλῆς συμμαχίας. Ἕνεκα τούτου ἡ Αὐστρία συνεδέθη μετ' αὐτῆς καὶ ἡ Γαλλία παρέχει τὴν φιλίαν της. Καὶ ἡ Ἀγγλία ἐν τέλει, ὅπως ἀντιπροσωπεύθη ὑπὸ τὸν Μαρκήσιον Σχλισβουρὺ καὶ ἤδη ὑπὸ τὸν Βαλφούρ, ἐγένετο ὡς εἷς ὠκεάνειος χωροφύλαξ τῶν ἄλλων Δυνάμεων εἰς τὰ κρητικὰ ὕδατα.

Ε. Π. Νοτάρης

„MAKÉDONIA"

(Βουλγαρικὸν δημοσίευμα ἐν Παρισίοις καὶ Βρυξέλλαις).

Ὁ Βούλγαρος Χαράλαμπος Α. Μπουρώφ, ὡς νὰ εἴπωμεν ὁ κ. Δημιόπουλος (**boureau** = δήμιος, **of** = όπουλος) ἀπόφοιτος τοῦ ἐν Ἀμβέρση Ἐμπορικοῦ Ἰνστιτούτου ἐξέδωκε γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις καὶ Βρυξέλλαις ταὐτοχρόνως βιβλιάριον ὑπὸ τὸν τίτλον « **Makédonia** », ὅπερ ἀφιεροῖ εἰς τὴν μνήμην τῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος, δηλαδὴ τῆς Μακεδονίας, πεσόντων Βουλγάρων.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου, καίτοι οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὴν λογικὴν ἔχων, δικαιολογεῖ ἐν τῷ προλόγῳ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ ὡς γενομένην..... «**πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ διάψευσιν τῶν ὑπό τινων εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων διασαλπιζομένων συκοφαντιῶν, τεινουσῶν διαρκῶς εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς καταπιέσεως τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Μακεδονίας**» ! Ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ δημοσίευμα τοῦτο γέμει ψευδολογιῶν, τῶν μεγαλειτέρων τούτων ὅπλων τῆς βουλγαρικῆς ἀσυνειδησίας ἐν Εὐρώπῃ, οὐχ ἧττον δὲν στερεῖται τέχνης, οὐδὲ σοφισμάτων. Ὁ συγγραφεύς του γνωρίζει καλῶς τὸ βουλγαρικὸν μάθημα, καὶ τί ἔχει πέρασιν ἐν Εὐρώπῃ. Καθάπτεται σφοδρῶς τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Σουλτάνου, πρᾶγμα, εἰς ὃ οὐδένα ἔχει ἀντίθετον ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἀποφεύγει νὰ καθορίσῃ τοὺς χριστιανικοὺς τῆς Μακεδονίας ἐθνολογικῶς, ἀποκαλῶν αὐτοὺς γενικῶς **Μακεδόνας**, ὑπονοῶν Βουλγάρους.

Ἰδοὺ μερικαὶ περικοπαὶ τοῦ βουλγαρικοῦ τούτου δημοσιεύματος, ἵνα ἴδωσιν οἱ ὁμοεθνεῖς ἡμῶν διὰ ποίων μέσων καὶ τρόπων οἱ ἀνταγωνισταὶ ἡμῶν ἐργάζονται δημοσιογραφικῶς οὐχὶ «**πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης**», βεβαίως, ὡς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ του ὁ κ. Μπουρώφ, ἀλλὰ πρὸς ἀποπλάνησιν αὐτῆς, καὶ ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἀδρανοῦμεν, αὐτοὶ *κάμνουν τὴ δουλειά τους*, προσηλυτίζουσι, πιέζουσιν, ἀποκτοῦσιν ὑπερασπιστὰς τῶν ἀδίκων ἐθνικῶν των σκοπῶν.

Σελ. 7 «*Τὸ μακεδονικὸν (κυριολεκτικώτερον τὸ βουλγαρικὸν) Κομιτᾶτον πάντοτε ἐποιήσατο ἔκκλησιν εἰς τὴν αὐταπάρνησιν τῶν ὑποδούλων λαῶν τῆς Τουρκίας*, «**ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκεύματος.....**»

Ἐνταῦθα ὁ Βούλγαρος συγγραφεὺς ἐννοεῖ βεβαίως ἔκκλησιν συμμετοχῆς τῶν ὑποδούλων τῆς Τουρκίας λαῶν, **ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκεύματος,** τὴν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καταστροφὴν τῆς Μακεδονίας, τοὺς ἀναριθμήτους φόνους κατὰ τῶν Σέρβων, τῶν Τούρκων, καὶ ἰδίως κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὧν μόνων τὰ θύματα ὑπερβαίνουσι τοὺς χιλίους. Ἡ ἀναγραφὴ τῶν ληστειῶν, τῶν ἐκβιασμῶν, τῶν ἐμπρησμῶν, τῶν δολοφονιῶν, διαπραχθεισῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Σέρβων καὶ τῶν Τούρκων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Παλαιᾷ Σερβίᾳ, ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ὁλόκληρον τόμον, ἄλλως πρώτη ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία πρὸ δύο ἐτῶν καὶ τελευταίως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐδημοσίευσαν «Μαύρας Βίβλους», ἐν αἷς ἀναγράφονται τὰ στυγερὰ κατορθώματα τῶν πρωτοτύπων τούτων ἐλευθερωτῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Παλαιᾶς Σερβίας.

Αὐτόθι: «**Αὐτοὶ οἱ μάρτυρες, αἱ χιλιάδες αὗται τῶν πολεμιστῶν, αἵτινες σχηματίζουσι μὲν συμμορίας ἀλλὰ δὲν εἶνε λησταί...**»

Ἀλλὰ τί εἶνε, κ. Χαραλάμπη Α. Μπουρώφ, ἂν δὲν εἶνε λησταὶ τοῦ χειρίστου εἴδους, οἱ Βούλγαροι συμμορῖταί σας, ἤτοι οἱ κομιτατζίδες, οἱ ὁποῖοι διέπραξαν τοσαύτας ληστείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην; Θέλετε νὰ σᾶς ἀπαριθμήσωμεν μερικὰς μόνον ληστείας τῆς τελευταίας τριμηνίας; Ἰδοὺ αὗται ἐξηγημέναι ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων:

1) Τὸν παρελθόντα Μάρτιον ἡ συμμορία Γιοβὰν Καράσουλη ᾐχμαλώτισε τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἐκ Κούνας Ἕλληνος προκρίτου Βασιλείου Πρόστου.

2) Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα βουλγαρικὴ συμμορία, ὑπὸ τὸν Μῆτρον Βλάχον, εἰσελθοῦσα εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου παρὰ τὴν Σλεβένην ἐσύλησε καθολοκληρίαν αὐτὴν καὶ ἐξηνάγκασε διὰ κτυπημάτων τὸν Ἡγούμενον Ἄνθιμον νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς πᾶσαν τὴν εἰς χρῆμα περιουσίαν του καὶ ἀκολούθως τὸν κατεκρεούργησαν, γέροντα ἡλικίας 75 ἐτῶν.

3) Τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον Βούλγαροι λησταὶ εἰς τὸ χωρίον Κρυονέρι τῆς Θράκης ᾐχμαλώτισαν τὸν υἱὸν τοῦ προύχοντος Χατζηδημητρίου, ὅπως ἐπιτύχωσι λύτρα. Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ εἰσελθόντες εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Ἕλληνος Συριανοῦ ἀφήρεσαν πάντα τὰ χρήματα.

4) Τὸν παρελθόντα Ἰούλιον ἡ συμμορία Βελίκου καὶ Τράϊκου ἀπήγαγον αἰχμάλωτον εἰς τὰ ὄρη τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Σκοτσιβὰρ Ἕλληνα Δῆμον Γκιόσκον, ἐπὶ σκοπῷ λύτρων.

5) Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα ὁ συμμορίτης Τάσε Στοΐτσωφ, εἰσβαλὼν εἰς τὸ χωρίον Γκορνίτσοβον, ἐκάλεσε τοὺς τρεῖς ἱερεῖς, ὧν ὁ εἷς ἡλικίας 110 ἐτῶν, καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ φέρωσι τὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα ἔκαυσε, τὰ δὲ ἀργυρᾶ περικαλύμματα ἐνεθυλάκωσε.

6) Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ συμμορία Ζατάνσσκη ἔστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς

τινα ἐν Μενελικίῳ προὔχοντα Ἕλληνα, ὀνόματι Γ. Βάντσην, ἀπαιτοῦσα 1000 λίρας ὀθωμανικάς.

Μήπως αἱ πράξεις αὗται δὲ λέγονται ληστεῖαι εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν;

Αὐτόθι : «**Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἵτινες σκέπτονται, γράφουσιν, ἀναγινώσκουσιν, ὡς ἡμεῖς, οἵτινες, ὅπως ἡμεῖς ἔχουσιν ἓν ἰδανικὸν πατρίδος, ἀνεξαρτησίας, κράτους καὶ ἐλευθερίας, ὑπόκεινται εἰς κρίσεις ἀπελπισίας, καθ' ἃς δίδουσι τὸν λόγον εἰς τὴν δυναμίτιδα. Ἡ χρῆσις τῆς δυναμίτιδος ἐκ μέρους των εἶνε εἶδος ἐκκλήσεως πρὸς τὸν παγκόσμιον πολιτισμόν ! . . . .**»

Οἱ ἀπανθρώπως καὶ θηριωδῶς σφάζοντες γυναῖκας, παιδία καὶ γέροντας, οἱ δολοφονοῦντες ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ἀόπλους ἀνθρώπους, οἱ ἀνατινάσσοντες γεφύρας, σιδηρᾶς γραμμάς, κατῳκημένα κτίρια καὶ ἀτμόπλοια ἐντὸς λιμένων, πλήρη ἐπιβατῶν, οἱ πίνοντες ἀχνίζον αἷμα ἐκ τῶν πληγῶν τῶν θυμάτων των, καθ' ἃ ταῦτα τυγχάνουσιν ἐπισήμως πιστοποιημένα, ἐνδεχόμενον βουλγαριστὶ νὰ φέρωσι τὴν προσωνυμίαν τοῦ ἀνθρώπου(=**τσιολαβέκ**), εἰς τὰς ἄλλας ὅμως γλώσσας τοῦ κόσμου λέγονται τίγρεις, ὕαιναι, κανίβαλοι, ἀνθρωπόμορφα τέρατα, καὶ οὐδεμίαν σχέσιν καὶ συνάφειαν δύνανται νὰ ἔχωσι μὲ τὸν πολιτισμόν, πολὺ δὲ περισσότερον τὸν παγκόσμιον. Τῶν τοιούτων τὸ ἰδανικὸν εἶνε μόνον τὸ αἷμα καὶ ἡ σποδός, τὰ ἐρείπια καὶ ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ μόνη φυσική, ἱστορικὴ καὶ ἀνταξία αὐτῶν πατρὶς εὑρίσκεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, αἱ δὲ λέξεις **ἀνεξαρτησία, κράτος** καὶ **ἐλευθερία** δι' αὐτοὺς εἶνε ὅτι ἡ λύρα πρὸς τὸν ὄνον, εἶνε εἰρωνεία τοῦ χειρίστου εἴδους.

Σελὶς 8. Ποία καρδία, θαυμάσασα τοὺς Βόερς, δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν συμπαθῆ ἐκτίμησίν της εἰς τοὺς Μακεδόνας τούτους, οἵτινες μετὰ δρακὸς πολεμιστῶν κατέβαλον τουρκικὴν στρατιὰν ἐκ διακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν; . . .»

Βόερς, εὐγενεῖς πολεμισταί, πεπολιτισμένοι, πολεμήσαντες ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας των καὶ ἐντίμως νικηθέντες, οὐδέποτε τὴν παραμικρὰν θηριωδίαν διαπράξαντες κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ψευδομακεδόνες Βούλγαροι, οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὴν μακεδονικὴν καταγωγὴν ἔχοντες, αἱμοδιψεῖς λησταὶ καὶ ἀναρχικοὶ ἀφ' ἑτέρου κατὰ μέτωπον, εἶνε ὅτι ὁ ἀετὸς πρὸς τὸν νυκτοκόρακα, ὅτι ὁ ἥλιος πρὸς τὸ ἔρεβος. Καὶ ὅμως εἷς ἀπόγονος τοῦ Κρούμμου τολμᾷ ἐν μέσῃ Εὐρώπῃ νὰ κάμῃ τοιαύτας παραβολάς, διότι δὲν ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ... λογοκρισία ! Ἀλλὰ καὶ ἡ ψευδολογία ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν ἀσέβειαν τῆς παραβολῆς ! Δὲν διστάζει ὁ Βούλγαρος συγγραφεὺς νὰ γράψῃ, ὅτι μία *δρὰξ πολεμιστῶν, δηλαδὴ δῃωτῶν Βουλγάρων, κατέβαλον* διακοσίας χιλιάδας τουρκικοῦ στρατοῦ ! Ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγει ὁ κ. Μπουρώφ πόσους Τούρκους στρατιώτας ἐφόνευσαν ἢ ἠχμαλώτισαν ; Πόσας τουρκικὰς σημαίας

ἐκυρίευσαν; Πόσας πόλεις ἐξεπόρθησαν; Ἐλαττώθησαν! Οἱ Βούλγαροι οὗτοι πολεμισταὶ ἐξεπόρθησαν μίαν καὶ μόνην πόλιν τὸ Κρούσοβον, ἐν ᾗ οὔτε εἷς στρατιώτης Τοῦρκος ὑπῆρχε, καὶ μόλις ἐνεφανίσθη ὁ τουρκικὸς στρατός, οἱ γενναῖοι Βούλγαροι.... ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἀφήσαντες ὄπισθέν των τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφήν!

Αὐτόθι: «**Ἡ Μακεδονία δέον νὰ ζήσῃ καὶ νὰ θριαμβεύσῃ, ὁ πολιτισμὸς θὰ τὴν ἐπιβάλῃ κατὰ τῆς βαρβαρότητος, ἡ ἐλευθερία κατὰ τῆς δουλείας**».

Αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ λεγόμενον ὑπὸ παντὸς ἄλλου ἢ ὑπὸ Βουλγάρου. Ὁ πολιτισμὸς ὁ βουλγαρικὸς εἶνε αἱμοδιψία, ἡ δὲ βουλγαρικὴ ἐλευθερία ἁρπαγὴ καὶ λεηλασία.

Σελ. 13. Περιγράφει γεωγραφικῶς τὴν Μακεδονίαν, καθ' ὅλως βουλγαρικὸν τρόπον, ἀποφεύγων νὰ εἴπῃ τί ἦτο τὸ πάλαι ἡ χώρα αὕτη, ὅτε ἐβασίλευεν ἐπ' αὐτῆς ὁ Ἀλέξανδρος **Μακεδόνσκης**(!) ἐκ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ ὁποίου ἰσχυρίζεται, ὅτι ἔλαβεν ἡ χώρα τὸ σημερινὸν αὐτῆς ὄνομα, ἐκτείνει αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Αἴμου μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ ὁρίζει ἀφ' ἑνὸς ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας, ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῆς Σερβίας, τῶν ὀρέων τοῦ Σχιάρ (;), τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ γράφει ὅτι ἔχει σήμερον ἔκτασιν 46400 τετραγωνικῶν χιλιαμέτρων καὶ 2,700,000 κατοίκους, ἐννοεῖται Μακεδόνας, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον κατ' αὐτόν, Βουλγάρους!

Σελ. 15 «**Ἡ χώρα αὕτη διεδραμάτισε μέγα πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀνατολῆς, ὑπῆρξεν ὁ δεσμὸς τῶν ἀρχαιοτέρων παραδόσεων τῆς ἡμετέρας φυλῆς** (τῆς βουλγαρικῆς) **καὶ ὑπῆρξεν ἤδη μεγάλη μορφὴ πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς**...»

Ἀποπτύσσων πάντα χαλινὸν αἰδοῦς καὶ λογικῆς, ἐπιχειρεῖ νὰ πείσῃ, ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶνε ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων! Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Ἀσπαρούχ, ὁ ἡγέτης τῶν Βουλγάρων, ὁ κατὰ τὸ 679 διελθὼν τὸν Ἴστρον καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ σημερινῇ Δουβρουτσᾷ, τί ἦτο; Ἴσως θὰ ἦτο ἀπόγονος τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῶν κατακτησάντων τὴν Ἀσίαν!

Αὐτόθι: «**Ἐν τῇ σλαυϊκῇ ταύτῃ κοιτίδι οἱ Ρωμαῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξωσι τοὺς πληθυσμούς**...»

Πολλὰ παράξενα μανθάνει ἡ Εὐρώπη καὶ ὁ κόσμος ὅλος παρὰ τοῦ ἀστείου τούτου Βουλγάρου ἱστορικοῦ: 1ον ὅτι ἡ κοιτὶς τῶν Σλαύων δὲν εἶνε ἡ περὶ τὸν Βορυσθένην χώρα, ἀποτελοῦσα μέρος τοῦ ρωσσικοῦ Κράτους, ἀλλ' ἡ Μακεδονία! Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου!

Αὐτόθι: «**Ὅταν ἀναγινώσκῃ τις τὴν ἱστορίαν ἐκ καλῶν πηγῶν, πείθεται περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ γοήτρου τοῦ μακεδονικοῦ κράτους καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, τοῦ διαιτητοῦ καὶ τοῦ Κυρίου τῆς Ἑλλάδος**».

Τί ὡραία ποῦ μανθάνει κανεὶς ἱστορίαν, ὅταν τὴν ἀναγινώσκῃ ἀπὸ βουλγαρικὰς πηγάς ! ! !

Σελ. 21. Τοὺς ἐκπολιτιστὰς τῶν Βουλγάρων καὶ λοιπῶν Σλαύων Θεσσαλονικεῖς Κύριλλον καὶ Μεθόδιον θεωρεῖ Βουλγαρομακεδόνας, ἵνα καλύψῃ τὴν μεγάλην εὐγνωμοσύνην, ἣν ἡ σλαυϊκὴ φυλὴ ὀφείλει εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Κατόρθωμα !

Σελ. 58. «*Τὸν τελευταῖον Ὀκτώβριον ἔλαβον χώραν ἐν Παρισίοις πολλαὶ συνεντεύξεις μεταξὺ τοῦ κ. Καζάζη, Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ τοῦ Ἀλβέρτου Γκίκα, ἀπαιτητοῦ τοῦ ἀλβανικοῦ Στέμματος.*

«*Εἰργάσθησαν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐν συμφωνίᾳ πρὸς ὀργανισμὸν μεγάλου ἐπαναστατικοῦ κινήματος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀλβανῶν τῆς Μακεδονίας. Ὁ κ. Καζάζης ἀνέλαβε νὰ χορηγήσῃ τὰ ὅπλα καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια . . .*

«*Ὁ Γκίκας, τῇ συνδρομῇ τῶν ἐμπίστων αὐτῷ Μεχμέτ-μπεη, Δζεμὶλ Φλόρ(!)-μπεη καὶ Βελῆ-μπεη ἀνεδέχθη τὴν διανομὴν τῶν πολεμεφοδίων ἐν τοῖς διαμερίσμασι τοῦ Σκουτάρεως, τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Γιάκοβας καὶ τῆς Κοριτσᾶς.*

«*Σκοπὸς τῆς ἑλληνοαλβανικῆς ταύτης συνεννοήσεως ὑπῆρξεν ἡ καταπολέμησις τῆς σλαυϊκῆς Προπαγάνδας, ἀείποτε δραστηριωτάτης ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ κ. Καζάζης, ὁ Γκίκας καὶ οἱ πολυπληθεῖς ὀπαδοί των θὰ δώσωσι τὰς χεῖράς των ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἱδρύσεως ἀλβανικῆς ἡγεμονίας ἢ ἀλβανικῆς Δημοκρατίας, ἐχούσης Πρόεδρον τὸν ἱδρυτὴν αὐτῆς κ. Καζάζην*».

Καὶ τί νομίζετε ἐπιδιώκει μὲ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀναιδῆ ψευδολογίαν περὶ δῆθεν συνεννοήσεως τοῦ ἡμετέρου Προέδρου μετὰ τοῦ ἐλαφροτάτου τῷ πνεύματι Ρωμούνου Ἀλβέρτου Γκίκα ὁ Βούλγαρος φυλλαδατζῆς ; Νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα ὕποπτον εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διαθέσῃ τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν περισσότερον κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικῶν συμφερόντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀποσπασθῇ ἱκανὴ δύναμις τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ Μακεδονίας εἰς τὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα, ἵνα οὕτω οἱ Βούλγαροι Κομιτατζῆδες ἔχωσιν ἐναντίον των ὀλιγώτερον στρατόν ! Αὐτὸ λέγεται δημοσιογραφικὴ ἐξυπνάδα !

Αὐτόθι : «*Ἡ πολιτικὴ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Καζάζη ἐξηγεῖται προσέτι καὶ ἐξ ἑνὸς ἐνθουσιώδους λόγου, ὃν ἀπήγγειλεν εἰς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ὑποστηριχθέντος ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Ράλλη, καὶ ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι διὰ νὰ πραγματοποιηθῶσιν αἱ ἑλληνικαὶ ἰδέαι, πρέπει ἡ Ἑλλὰς νὰ γείνῃ ὄργανον τῆς Τουρκίας*».

Καὶ ἡ ψευδολογία αὕτη προσετέθη ὡς ἐπισφράγισμα, διὰ νὰ συκοφαντηθῇ ἡ Ἑλλὰς ἐνώπιον τῆς κοινῆς τῆς Εὐρώπης γνώμης, ὡς συμμαχοῦσα μετὰ τῆς Τουρκίας κατὰ τῶν ἐλευθερωτῶν τῆς Μακεδονίας... τῶν Βουλγάρων ! Μὴ χειρότερα !

Τοιοῦτο τὸ περιεχόμενον καὶ τοιαύτη ἡ ἀξία τοῦ βουλγαρικοῦ τούτου δημοσιεύματος.

Χ. Χρηστοβασίλης

ΑΒΡΟΚΟΜ. Μ' ἀκούει ὁ θεὸς Δραξάν.
ΔΡΑΞΑΝ. *(ὡς ἄνω).* Εἰπέ.
ΑΒΡΟΚΟΜ. Ἵνα σὲ σώσω.
ΔΡΑΞΑΝ. Ὄχι, ὄχι. Ψεύδεσαι.
ΑΒΡΟΚΟΜ. Μὰ τὴν ζωὴν τῶν τέκνων. Μὰ τὰ στέφανα. . .
ΔΡΑΞΑΝ. Μὴ ψεύδη. . . Χάριν ἄλλου, ὄχι δι' ἐμέ,
ἐνταῦθα ἦλθες, παναθλία. Δι' αὐτὸν
καὶ μόνον.
ΑΒΡΟΚΟΜ. Ποῖον ;
ΔΡΑΞΑΝ. *(μὴ ἔκρηξιν ἀγανακτήσεως)).* Διὰ τὸν Βασίλειον !
ΑΒΡΟΚΟΜ. *(βραδέως, μετ' ἐπισήμου ἤθους).*
Μὴ τάραττε τοὺς τάφους. Ἄφες τοὺς νεκρούς.
ΔΡΑΞΑΝ. Μισῶ, νεκρὸν ἢ ζῶντα τὸν ἀντίπαλον.
ΑΒΡΟΚΟΜ. Μὴ βλασφημίας· δὲν φοβεῖσαι τὸν θεόν ;
ΔΡΑΞΑΝ. Σὺ τὸν θεὸν ὑβρίζεις· σὺ ὡς μάγισσα
τὰς νύκτας τρέχεις μανικὴ ὑπὸ τὸ φῶς
τῆς πανσελήνου, εἰς ἐρώτων ὄργια
καλοῦσα ἐκ τῶν τάφων τὰς σκιὰς νεκρῶν,
ἐπὶ δρακόντων πυριπνόων, πτερωτῶν,
τὰς νύκτας πλανωμένων μέχρι τῆς στιγμῆς,
καθ' ἣν ἀλέκτωρ μέλας τὰ μεσάνυκτα
σημάνῃ, ὅτε ἀφανίζοντ' αἱ σκιαὶ
καὶ τῆς μαγείας λύεται ἡ δύναμις.
ΑΒΡΟΚΟΜ. Τυφλώττεις ὑπὸ πάθους. Φύγωμεν, Δραξὰν
ΔΡΑΞΑΝ. *(καθ' ἑαυτόν).*
Μήπως γνωρίζει ; Τότε τρὶς ἀλλοίμονον.
(λαμβάνει τὴν Ἀβροκόμην ἐκ τῆς χειρός).
Ἡ τελευταία ὥρα σου εἶνε ἐγγύς.
Ἐδῶ, εἰπέ μοι αὐθωρεί, τί σ' ἔφερεν ;
ΑΒΡΟΚΟΜ. *(ἤρεμος).* Ἡ σωτηρία σοῦ, τυφλὲ μανιακέ,
ΔΡΑΞΑΝ. *(σύννους).* Καὶ τί φοβοῦμαι ; Πόθεν δὲ ὁ κίνδυνος ;
ΑΒΡΟΚΟΜ. Τίς εἶνε, πόθεν ἔρχεται, τὸ ἀγνοῶ.
Ἐν τούτοις αἰωρεῖται, τὸ αἰσθάνομαι,

ὑπὲρ τὴν κεφαλήν σου ἀπειλητικός.
ΔΡΑΞΝΝ. *(περιφρονητικῶς).* Τὴν φαντασίαν γυναικὸς ἐρεύνησον.
ΑΒΡΟΚΟΜ. Δὲν ἐφαντάσθην. Εἶδον μὲ τοὺς ὀφθαλμούς,
δεινὸν σημεῖον. Δυστυχίας μήνυμα.
(Ὁ Δραξὰν μειδιᾷ σαρκαστικῶς).
Μὴ σκῶπτε, μὴ δυσπίστει. Ἄκουσον λοιπόν.
(κάθηνται ἐπὶ ἀναχώματος πρὸ τοῦ οἰκίσκου).
Περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸν οἶκόν μας
ὑπὸ τὰ βλέμματά μου ἔπαιζον φαιδρὰ
τἀθῷα τέκνα, ὅτε τὰς γλυκείας των
φωνὰς ἐξαίφνης ἔπαυσαν. Κρωγμὸς βαρὺς
ὀρνέου τὸν ἀέρα ἔπληξε. Τὰ ὄμματα
ἐγείρω. Βλέπω ἀετὸν χρυσόφαιον
ἱπτάμενον βραδέως κι' ἄνωθεν αὐτοῦ
γυπάετον πυρρόχρουν, μ' ὄμμα φλόγινον,
καὶ μ' ἀναπεπταμένας πτέρυγας ταχὺν
φερόμενον. Τ' ἀγκύλον ῥάμφος ἤχησε
κατενεχθὲν βιαίως, καὶ μ' ἐξαίσιον
κρωγμὸν θριάμβου ὥρμησεν ὁ γὺψ
κατακοντίζων τοὺς γαμψούς του ὄνυχας.
Περιεστράφη δὶς ἢ τρὶς ὁ ἀετὸς
ἐκ τοῦ δολίου πλήγματος καταπλαγείς·
ἀλλ' αἴφνης ἄνω μὲ κλαγγὴν διάτορον
πετᾷ ὡς βέλος τῶν πτηνῶν ὁ βασιλεύς,
καὶ πάλη συγκροτεῖται ἐναέριος,
θανάτου λυσσαλέα πάλη. Ἡ κλαγγὴ
κλαγγὴν κι' ἡ πτέρυξ πτέρυγά, κι' οἱ ὄνυχες
γαμψούς. σιδήρου σκληροτέρους ὄνυχας
καὶ ῥάμφος, ῥάμφος ἀπαντᾷ αἱμόρραντον.
Μὲ σάρκας ἀποσπῶνται θαυμαστὰ πτερά.
τὸ αἷμα στάγδην ῥέει καὶ τὰ ὄρνεα
τυφλώττοντα, λυσσῶντα μάχονται φρικτὴν
θανάτου πάλην κι' ἀλληλοσπαράσσονται.

Τέλος ὁ γὺψ ἐκπέμψας πένθιμον κρωγμὸν
βιαίως μεταστρέφει κι' ὡς εἰς ἄσυλον
εἰς τὴν ἑστίαν καταφεύγει ὑπὸ τ' ἀετοῦ
κλαγγάζοντος ἀγρίως διωκόμενος.

ΔΡΑΞΑΝ. (*καθ' ἑαυτόν*). Κατάρα! Τὸ σημεῖον εἶνε **κατ' ἐμοῦ**.
Τὸ τέλος λέγε.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Ὥρμησα κραυγάζουσα
πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἱκέτου. Πρὸς στιγμὴν
ὁ ἀετὸς διστάζει, εἶτα πτέρωμα
ἐκτείνας μέγα ἵπταται μακράν, ἀφεὶς
κλαγγὴν θριάμβου· στρέφουσα ἱπτάμενον
παρὰ τὴν γῆν τὸν γῦπα βλέπω σιγηλόν.
Ἐν ᾧ ἱστάμην ἔκπληκτος, διήρχετο
ὁ γέρων ἐρημίτης, ὅστις θαυμαστὰς
προρρήσεις ἀλανθάστους σ' ἔδωκέ ποτε.
Καλῶ τὸν ἄνδρα τοῦ θεοῦ. Τὸν οἰωνὸν
τῷ διηγοῦμαι. «Τὸν Δραξὰν» ἐκραύγασε
«βοήθησον καὶ σῶσον. Κίνδυνος φρικτὸς
«τὴν νύκτα ταύτην ἀπειλεῖ. Τὸν θάνατον
«σὺ μόνη θ' ἀποτρέψῃς.» Οὔτ' οἱ φοβεροὶ
τοῦ ἐρημίτου λόγοι μ' ἀπελίθωσαν.
Νὰ σπεύσω· νὰ σὲ σώσω. Ἀλλὰ ποῦ, Δραξάν;
Μυστηριώδης πάντοτε ἀπέρχεσαι,
ἡμέρας κι' ἑβδομάδας ἄφαντος, ποσῶς
τὴν σύζυγόν σου μὴ ἐμπιστευόμενος.
Ἀλλὰ ἡ Ρένα εἶξευρεν, ἡ δούλη μου,
ὅτι ἐνταῦθα τώρα θὰ εὑρίσκεσο.

ΔΡΑΞΑΝ. (*ἀνασκιρτῶν*). Ἡ Ρένα; . . .
(*καθ' ἑαυτόν*). Ἄλλη προδοσία ἄρά γε;
(*ἀκούονται συριγμοὶ βαρύηχοι δεξιόθεν*)·
(*πρὸς τὴν Ἀβροκόμην*).
Εἰς τὸν οἰκίσκον σπεῦσον. Κλείσθητι καλῶς.
(*Ἡ Ἀβροκόμη σπεύδει πρὸς τὸν οἰκίσκον*).

Ἂς συγκεντρώσω ὅλας τὰς δυνάμεις μας.
(*φεύγει δεξιόθεν*).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΞΙΦΙΑΣ, ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ, ΔΑΦΝΟΜΑΛΗΣ (κεκαλυμμένοι διὰ μανδύων).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. (*εἰσερχόμενος περιεργάζεται τὰ πέριξ μετὰ προσοχῆς*).
Ξιφία, τὰς παρόδους πρὸς τ' ἀριστερά.
(*δεικνύει δεξιὰ τῶν θεατῶν*).
ἀγρύπνως φρούρει μετὰ τῶν ἱππέων μου.
Σὺ Δαφνομήλη, τοὺς γηλόφους δεξιὰ
(*δεικνύει πρὸς τ' ἀριστερὰ τῶν θεατῶν*),
καὶ τοῦ χειμάρρου τοὺς μαιάνδρους φύλαξον.
Θὰ ἔχῃ ἤδη φθάσει το ὁπλιτικὸν
μακρὰν ποιῆσαν κυκλικὴν προέλασιν
ἐκ νότου πρὸς τὴν λίμνην, καὶ τὸ ἱππικὸν
τὴν λεωφόρον παρακαμψαν πορρωθεν
τὴν ὁρισθεῖσαν θέσιν θὰ περιφρουρῇ.
Ἐν τῷ πολέμῳ πρῶτον πάντων πρόνοια.
Ὑπάγετε.
(*Ἀπέρχονται ὁ μὲν δεξιόθεν, ὁ δὲ ἀριστερόθεν*)
ἐρευνᾷ τὰ πέριξ).
Τὰ πέριξ παντα ἔρημα.
Δὲν μὲ ἀκούει οὓς ἀνθρώπου· ὀφθαλμὸς
δὲν μ' ἀτενίζει περιέργου, δύναμαι
τὸ προσωπεῖον νἀποθέσω τὸ βαρὺ
τῆς ἐθιμοτυπίας· τὴν καρδίαν μου
ν' ἀνοίξω ἐλευθέρως, ὡς κοινὸς θνητός,
νἀφήσω νὰ ἐκσπάσῃ τὸ ἡφαίστειον,
ὅπερ ἐδῶ κοχλάζει, γέεννα πυρός,

καὶ τῆς ὑποκρισίας ὢν ἐλεύθερος
νὰ κλαύσω, νὰ στενάξω, νἀκουφισθῶ.
Εἷς Καῖσαρ τῆς ὀδύνης καθυπέρτερος
νὰ εἶνε πρέπει, ἢ νὰ φαίνηται, θεοῦ
γαλήνην ἐπιφαίνων, κι᾿ ἂς σπαράσσηται
ἐντὸς τοῦ στήθους ἡ καρδία, τῶν παθῶν
ἂς μαίνηται ὁ λαῖλαψ ἀκατάσχετος,
τῶν πόθων ἂς μυκᾶται ἄγριος τυφών.
Ὑποκρισία ! Ἄνασσα παγκόσμιος·
δεσπόζεις πάντων, ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν·
διότι πάντες ἀλληλοπατώμενοι
φοροῦσι προσωπεῖον ψεύδους. Ψεύδεσαι,
ὅταν τιμᾷς τοὺς φαύλους καὶ τοὺς κόλακας,
ὅταν φονεύῃς τὴν ἀξίαν διὰ τῆς σιγῆς,
καὶ ὅταν σφραγίζῃς τὴν ὑπεροχὴν
διὰ τῆς δυσμενείας καὶ τοῦ διωγμοῦ.
Χαίρουσα, κλαίεις· θλιβομένη, μειδιᾷς.
Τὸ ψεῦδος ἔχεις σύμβολον αἰώνιον,
καὶ δὲν γνωρίζεις τὴν ἀλήθειαν, εἰμὴ
ὅταν θωπεύῃς, ὅσους νὰ καταφρονῇς,
δὲν δύνασαι. Καὶ τότε ὅμως ψεύδεσαι.

(μετά τινα σιγήν).

Μακράν, ὑποκρισία· μορμολύκειον
γελοίων προσχημάτων. Ἔλθετε πνοαὶ
χαρᾶς κι᾿ ἐρώτων, αὖραι πόθων ἥδισται,
μέχρι τοῦ βάθους τῆς καρδίας ἁπαλαὶ
τὰ μύρα τῶν ἐλπίδων διαχέετε.
Ἐκείνη μ᾿ ἀναμένει· μὲ καλεῖ ἐδῶ.
«Τὸ πρῶτον σ᾿ ἀναμένω μεσονύκτιον
«τῆς πανσελήνου,» μοὶ ἀγγέλει, τὸν σταυρόν,
ὃν δῶρον εἰς ἐκείνην ἄλλοτ᾿ ἔδωκα
κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ,
σημεῖον πρός με πέμψασα. Ὦ ἔρως μου,

ὁ πρῶτος καὶ ὁ μόνος. Μὲ προέδωκας·
μ᾿ ἠρνήθης χάριν ἄλλου, καὶ ὁ κεραυνὸς
τῆς ἀγγελίας, ὄχι, δὲν μ᾿ ἐφόνευσε·
«λησμόνησόν με· ἔρως ἄλλου ἔφλεξε
«τὴν Ἀβροκόμην». Μήνυμα προδοτικόν.
πεμφθὲν ἐκ σοῦ ἐντεῦθεν. Ἔσπευσα ἐδῶ.
ἀπηλπισμένος. Ὁ οἰκίσκος ἔρημος·
πληροφορία οὐδεμία. Βούλγαρος
ἀγροῖκος μ᾿ εἶδεν· ἐμειδία βλακωδῶς.
«Αὐτοῦ ποῦ βλέπεις, εἶπε, γάμος ἔγεινε»
«προχθές· ὡραία νύμφη· εὔμορφος γαμβρός».
Συντετριμμένος ἔφυγον. Ὤ ! ἤλπιζον
νὰ λησμονήσω. Τοῦ πολέμου ἡ ὁρμὴ
μ᾿ ἐμέθυε, τῶν ὅπλων πολυσμάραγος
κλαγγή, τῆς μάχης οἱ φρικτοὶ ἀλαλαγμοί,
κραυγαὶ θριάμβου, νίκης μεγαλόκρακτοι
ἐπευφημίαι, στεναγμοὶ κι᾿ ὀλοφυρμοὶ
πιπτόντων κι᾿ ἡττωμένων, ἀπαστράπτουσαι
ἱππέων ἐπελάσεις καὶ βαρυηχεῖς
δοράτων καὶ ἀσπίδων δοῦποι, ηὔφραινον
προσκαίρως τὴν ψυχήν μου. Ἐθριάμβευον
κατὰ τῶν πολεμίων, ἤμην νικητής,
καί.... ἐλησμόνουν. Ἐλησμόνουν, ἔφιππος
τὰς φάλαγγας ῥηγνύων τοῦ ἐχθροῦ, ὁρμῶν
ἐν μέσῳ πρῶτος, καὶ τοὺς λεγεῶνάς μου
συντάσσων, τὰς ἐνέδρας ματαιῶν, καὶ πρὸ
τῶν στρατηγῶν μου. Ὅταν ὅμως ἔμενον
ἐν τῇ σκηνῇ μου μόνος, ὅταν τῆς νυκτὸς
αἱ πτέρυγες τὸν ὕπνον εἰς τὰ βλέφαρα
καλοῦσι πάντων καὶ δικαιωματικῶς
ἡ φύσις ἐπιτάσσει τὴν ἀνάπαυσιν,
ἀνέζων πάλιν αἱ ὀδύναι τῆς ψυχῆς
καὶ ἡ ἀνάμνησίς σου ἐπανήρχετο,

ὦ Ἀβροκόμη, ζωηρὰ καὶ ἀπηνής.
Νὰ λησμονήσω μάτην ἐπεζήτησα·
νὰ σὲ μισήσω καὶ νὰ σὲ καταρασθῶ
δὲν ἠδυνήθην. Πάντοτε σ' ἐλάτρευσα.
Καὶ ν ν σὲ μόνην ἀγαπῶ· καὶ μόνην σέ,
ἕως θανάτου θὰ λατρεύω.
(περιεργάζεται τὰ πέριξ· ἀνέρχεται τὴν κλίμακα τοῦ οἰκίσκου)· ὕποπτον
οὐδέν. Ἡ θύρα κεκλεισμένη. Ἡ θυρὶς
ἐπίσης. Μήπως ἠπατήθην;
(κτυπᾷ δὶς τὸ παράθυρον). Εἶμ' ἐγώ.

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. *(περιβάλλουσαν τὴν κεφαλὴν ἐκ τοῦ ἡμιανοιχθέντος παραθύρου).*
Τοῦ Βασιλείου φάντασμα... *(ὑποχωρεῖ)* ἓν φάντασμα

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Μὲ φεύγεις Ἀβροκόμη!

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. *(συμπλέκουσα τὰς χεῖρας).* Ἔλεος, ψυχὴ πεφιλημένη, οἶκτον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ὁ Βασίλειος,
ὦ Ἀβροκόμη σοὶ λαλεῖ.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Παρθένε μου!
τὸν βλέπω ζῶντα. *(ἀνοίγει τὴν θύραν).*
Εἶσαι σύ;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(ἀνοίγων τὰς ἀγκάλας)* Σὲ ἀγαπῶ.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ *(ἔντρομος)* Ἂν ζῇς, μὰ τὴν ψυχήν μου, φύγε, σώθητι.
(ἀκούονται δεξιόθεν κλαγγαὶ ξιφῶν)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(ξιφουλκῶν ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Ἀβροκόμην).*
Τὴν προδοσίαν παρὰ σοῦ ἐδέχθην δίς.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. *(ὁρμᾷ ἔξω τοῦ οἰκίσκου λυσίκομος).*
(Ὁ Βασίλειος παρὰ τὴν πεύκην πρὸς τὸ βάθος ἡ Ἀβροκόμη εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς. Ὁ Βασίλειος τείνει τὸ οὖς ἕτοιμος νὰ ὁρμήσῃ. Ὁ Δραξὰν κρυπτόμενος εἰς τὸ βάθος τῆς λόχμης ὁρμᾷ κατὰ τοῦ Βασιλείου, ὅστις στηρίζεται ἐπὶ τῆς πεύκης).

ΣΚΗΝΗ Η'.

ΟΙ ΑΝΩ, ΔΡΑΞΑΝ, ΡΕΝΑ

ΡΑΝΑ. *(πρὸς τὸν Δραξάν).* Ἐκείνην πρῶτον φόνευσον.
(Ὁ Δραξὰν ὁρμᾷ κατὰ τῆς Ἀβροκόμης, ἥτις βλέπουσα αὐτὸν ὀπισθοχωρεῖ ἔντρομος).

ΔΡΑΞΑΝ. Δειλὲ *(ὁρμῶν πρὸς τὸν Βασίλειον).*
Ἰδοὺ πῶς ἐκδικεῖται ὁ Δραξάν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(μείνας ἄτρωτος, τῆς αἰχμῆς ὀλισθησάσης ἐπὶ τοῦ θώρακος).*
καὶ δολοφόνον χεῖρα κατ' ἐμοῦ;
(ἅμα λέγων ὁρμᾷ καὶ καταβάλλει τὸν Δραξάν. Συγχρόνως βοὴ συμπλοκῆς ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν. Εἰσέρχονται Ξιφίας, Δαφνομήλης, στρατιῶται).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(πιέζων τὸν Δραξὰν διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς)*
(πρὸς τοὺς νεοελθόντας) Λοιπόν;

ΞΙΦΙΑΣ. Ἐνέδραν πολεμίων ἠφανίσαμεν.

ΔΑΦΝΟΜΖΑΗΣ. Πρὸς τὸν Βερτίσκον ἀπωθήθη ὁ Κρακρᾶς.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Καὶ τὸν Δραξὰν προδότην καὶ ἀγνώμονα.
εἰς τὴν ἀγχόνην παραδίδω.

ΞΙΦΙΑΣ. Δι' αὐτὴν
ἀρχῆθεν προωρίσθη,

ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ. Βρόχον ἕτοιμον,
ὦ Καῖσαρ, ἔχω *(λύων τὴν ζώνην αὐτοῦ).*
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. (ἐμβρόντητος) Εἶν' ὁ Καῖσαρ! συμφορά.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Εἰς τὴν ἀγχόνην.
(ἀπάγουσι τὸν Δραξάν).
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (γονυκλινής). Οἴκτειρόν με, Αὔγουστε.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. (ἀδιαφόρως) Εἰρήνη, γύναι, ἐπὶ σέ.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. (συνάπτουσα τὰς χεῖρας) ὦ βασιλεῦ
τὸν σύζυγόν μου σῶσον τὸν Δραξάν, ὦ Αὔγουστε.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. (ὀπισθοδρομῶν ἔκπληκτος) Αὐτὸς ὁ σύζυγός σου:
(πρὸς τοὺς στρατιώτας) Ἄφετε αὐτόν.
(ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς, περιώδυνος)
Χαῖρε ὑστάτης εὐτυχίας ὄνειρον!

Πίπτει ἡ αὐλαία.

ΠΡΑΞΙΣ Β'.

ΜΕΡΟΣ Α.

Ἡ σκηνογραφία εἰκονίζει λίμνην κεκλεισμένην ὑπὸ ὀρέων μεσαίου ὕψους. Ἄνωθεν οὐρανός. Κῆπος.

ΣΚΗΝΗ Α'.

Ἁβροκόμη (μόνη).

ΑΒΡΟΚΟΜΗ (καθημένη ἐπὶ σκίμποδος ξυλίνου ἐν βαθείᾳ ὀνειροπολήσει. Σιγὴ ἐπί τινα δευτερόλεπτα.)
Ἐκεῖνος ζῇ. Ὢ θλῖψις! Ζῇ καὶ μ' ἀγαπᾷ·
Κι' ἐγὼ ἀκόμη πῶς δὲν παρεφρόνησα
ἐκ λύπης; Ζῇ ἐκεῖνος! Μ' ἀγαπᾷ· κι' ἐγὼ
ἀκόμη ἡ προδότις δὲν ἀπέθανον
ἐξ αἴσχους καὶ μανίας; *(ἐγειρομένη)*
Ζῇ καὶ μ' ἀγαπᾷ·
Κι' ἐγὼ.... *(συνάπτουσα τὰς χεῖρας.)*
Παρθένε τὴν ψυχὴν ἐξάγνισον
ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. *(μὲ φωνὴν ἐπικλωμένην)*
Μὴ καταρασθῇς.
Τὸν ἀγαπῶ Θεέ μου· ὤ! τὸν ἀγαπῶ....
τὸν ἀγαπῶ.
(Ὡσεὶ συνελθοῦσα, μένει κατάπληκτος, ἔμφοβος.)
Ὁ Ἅδης δὲν ὠλόλυξεν
ἐκ τῆς χαρᾶς ἀκούων τόσον στυγερὰν
ὁμολογίαν; Κεραυνὸς δὲν ἔπληξε
τὸ βέβηλόν μου στόμα, στόμα γυναικὸς

ἀπίστου, ἔστω καὶ κατὰ διάνοιαν;
Ὁ φύλαξ τῆς ἁγνείας ἄγγελος θρηνῶν,
δὲν ἔφυγε μακρὰν μου αἰσχυνόμενος;
(ἀνακαθημένη ἐν βαθείᾳ ἀνειροπολήσει)
Ἐγὼ δὲν ἤμην, ἥτις ὅρκον ἱερὸν
πρὸ τοῦ βωμοῦ ὡρκίσθην; Πίστιν τῷ Δραξὰν
ὡρκίσθης Ἀβροκόμη. Ποῦ οἱ ὅρκοι σου;
Ποῦ τῆς ψυχῆς σου ἡ ἁγνότης; Ὀφθαλμοὺς
δὲν ἔχεις ἵνα βλέπῃς ἢ τὸν σύζυγον,
ἀγάπην μόνον δι' αὐτὸν, καὶ εἰς αὐτὸν
ἀνήκει ἡ ζωή σου κι' ἡ καρδία σου.
(Εγειρομένη μετ' ὁρμῆ.)
Τιθασσευμένη ἄρκτος ἔγεινα λοιπὸν,
ἣν βούλγαροι ἀγροῖκοι περιάγουσι
χάριν τῶν ὄχλων, ἢ εἰκόσιτος ἀμνὰς
τὸ μακελεῖον ἄφροντις προσμένουσα;
(βαθυφώνως και μελῳδικῶς βραδέως.)
Ὄχι, Δραξάν. Ἐψεύσθης θάνατον ψευδῆ
τοῦ Βασιλείου πλάσας, ἵνα σύζυγον
μὲ λάβῃς. Ἴσως *(ἀνασκιρτῶσα)* ὑποψία Σατανᾶ...
πλεκτάνη μαύρη ἦτο καὶ ἡ λύτρωσις
ἐκ τῶν ληστῶν... *(καταπίπτει ἄθυμος ἐπὶ τοῦ ἑδράνου)*
Ἂν ἦτο ἀληθές... *(Ἐγείρεται ὁρμητικῶς)*
Οὐαί....

ΣΚΗΝΗ Β'.

Ἀβροκόμη εἶτα Ρένα.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ (βλέπουσα πρὸς τ' ἀριστερά.)
Ἡ κόρη αὕτη αἴνιγμα διηνεκὲς

παρουσιάζει. Φίλον ἔχω ἄγγελον
ἢ περιθάλπω ἔχιδναν φαρμακερὰν
ἐντὸς τοῦ οἴκου; Ἀφελὲς τὸ βλέμμα της
κι' ἀθῷον λάμπει, κι' ἔξαφνα παραλλαγὰς
καὶ ἀνταυγείας παραδόξους βλέπει τις
ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν της νὰ προσπαίζωσι,
μαρμαρυγὰς καὶ λάμψεις ὀφθαλμῶν γαλῆς.

ΡΕΝΑ Δέσποινα
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Φίλην ἔπαυσας νὰ μὲ καλῇς;
ΡΕΝΑ Ἀπὸ τὴν ταραχήν μου ἐλησμόνησα....
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Καὶ τί συμβαίνει νέον; Ἄλλη συμφορά....
ΡΕΝΑ Ὁ κύριός μου, ὁ Δραξὰν, εἶν' ἄπελπις....
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (ψυχρῶς) Ἐσώθη τοῦ θανάτου. Ἄλλο, τί ποθεῖ;
ΡΕΝΑ Καὶ τῆς ζωῆς του ὅ,τι πλέον προτιμᾷ.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Τί πρᾶγμα τόσον δι' αὐτὸν πολύτιμον;
ΡΕΝΑ Δὲν τὸ μαντεύεις; τῆς συζύγου ἡ στοργή.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (μετ' ἀγερώχου ψυχρότητος.)
Μήπως δὲν εἶνε ὁ πατὴρ τῶν τέκνων μου;
ΡΕΝΑ Ἀλλὰ φοβεῖται μήπως τὸν περιφρονεῖς.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Πόθεν λοιπὸν τὸν φόβον τοῦτον ἤντλησεν;
ΡΕΝΑ Οὔτε τὸν βλέπεις οὔτε τῷ λαλεῖς.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Τὰ χθεσινὰ συμβάντα μὲ κατέθλιψαν.
ΡΕΝΑ Ὦ δέσποινά μου ἦσο τόσον ἀγαθή;
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Μήπως δὲν εἶμαι πλέον; Παῦσον φλύαρος.
ΡΕΝΑ Ἡ δυσθυμία αὕτη δὲν τὸ μαρτυρεῖ;
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Καὶ ψυχολόγου βλέπω προτερήματα.....
ΡΕΝΑ Μὴ μ' ἀδικεῖς, κυρία....Τόσον σ' ἀγαπῶ....
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Ἐμέ...*(κατ' ἰδίαν)* τί βλέμμα παγετῶδες ὄφεως...
ΡΕΝΑ Ἐκεῖνον πρῶτον, καὶ ἐκείνου χάριν σέ
ΑΒΡΟΚΟΜΗ Πολλὴν σπατάλην βλέπω τῆς ἀγάπης σου.
ΡΕΝΑ Ὅμως γνωρίζω ν' ἀγαπῶ καὶ νὰ μισῶ.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (κατ ἰδίαν) Τὸ βλέμμα φλόγας ἀστραπῆς ἠκόντισε.
(πρὸς τὴν Ρέναν) Νὰ μὲ μισήσῃς εἶνε κίνδυνος λοιπόν;

PENA Δέσποινα. Ναί. Ἀφ' ὅτου μ' ἠλευθέρωσεν
ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ληστῶν μαζὺ μὲ σὲ
ὁ τῶν ἀνδρείων πάντων ἀνδρειότατος
Δραξάν, ἀφωσιώθην ὅλη πρὸς αὐτὸν
καὶ πρὸς ἐκείνην, ἣν αὐτὸς ἐλάτρευε,
πρὸς σέ, κυρία. Ὅμως πρόσεξον καλῶς.
Τὴν ὥραν καθ' ἣν χύση δάκρυ, ἕνεκα
τῆς ἀστοργίας τῆς συζύγου ὁ Δραξάν,
καλλίτερον θὰ ἦτο νὰ μὴ ἔβλεπες
τὸ φῶς. Θὰ εἶν' ἡμέρα μαύρης συμφορᾶς.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*ἐξέγερσιν*) Ἀπεκαλύφθης, δούλη. Σὲ περιφρονῶ
νῦν τόσον, ὅσον σ' ἐφοβούμην πρότερον.
Ναί· σ' ἐφοβούμην, γύναι, μὴ γνωρίζουσα
ἂν εἶχον φίλην ἢ ἐχθρὰν ἐν σοί. Καὶ νῦν
σὺ μόνη ἐπροδόθης. Ἤδη ἔχιδναν
πατῶ ὑπὸ τοὺς πόδας· μόνη ἀποσπᾷς
τοὺς σοὺς ὀδόντας, μόνη, ἀπειλοῦσά με,
χάριν ἐκείνου, χάριν τοῦ ἐμοῦ ἀνδρός.

PENA Διότι βλέπω τοῦτον προδιδόμενον.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Ἀθλία παῦσον· μήπως σκάνδαλον ζητεῖς;

PENA Ὢ! τῶν σκανδάλων ἄλλος εἶν' ὁ αἴτιος

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Κι' ἐνώπιόν μου! Ἄπελθε, ὦ μυσαρά.

PENA Τόν σύζυγόν μου μήπως κατεφρόνησα;

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Μ' ὑβρίζεις, δούλη, θὰ τιμωρηθῇς σκληρῶς.

PENA Τοῦ γάμου μου τὴν πίστιν μὴ ἐπρόδωκα;

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Θεέ μου! Δὲν φοβεῖσαι μὴ σχισθῇ ἡ γῆ;

PENA Τὴν σὴν καρδίαν πρότερον ἐρώτησον.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*καθ' ἑαυτήν*) Ἀλλ' εἶνε δαίμων. Ψεύδη μὲ κα-
|τηγορεῖς.

PENA Ἂν εἶνε ψεύδη ν' ἀποδείξῃς εὔκολον.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Τὴν πίστιν ν' ἀποδείξω καὶ τὴν ἀρετήν;

PENA Τὴν ἀφοσίωσίν σου πρὸς τὸν σύζυγον

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Ν' ἀμφισβητήσῃ τοῦτο τίς λοιπὸν τολμᾷ;

PENA Αἱ πράξεις σου, οἱ λόγοι, τὰ φαινόμενα

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Εἰκὼν κατόπτρου λείου ὅλη ἡ ζωή.

PENA Τοῦ παρελθόντος τὸ παρὸν ἀνόμοιον

ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*ὑψηλοφώνως*) Ἀγωνᾶς θ' ἀπαιτήσῃ πλέον δυσχερεῖς.

PENA Καὶ διὰ τοῦτο μένεις ἀδιάφορος;

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Ἡ τύχη τοῦ συζύγου εἶνε καὶ ἐμή.

PENA Καὶ ξεν' ἡ εὐτυχία καὶ ἡ δόξα του;

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δόξαν του ποθῶ

PENA Καὶ τὸν ἀφίνεις μόνον νὰ μαραίνηται.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Καὶ σὺ θὰ μὲ διδάξῃς τὸ καθῆκον μου;

PENA (*κατ' ἰδίαν*) Ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρασύρεται,
(*ταπεινῶς*) Ἐγώ, Κυρία, Ὄχι.... ἀλλὰ σ' ἔβλεπον....

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Δὲν θα μὲ ἴδῃς πλέον. Δι' αὐτὸν θὰ ζῶ

PENA Ὢ! πόσον, πόσον θὰ χαρῇ ὁ Κύριος.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Καὶ ἦτο λυπημένος; ἦτο κατηφής;

PENA Τὴν νύκτα ὅλην ὀφθαλμὸν δὲν ἔκλεισε.
Τὸν ἤκουον νὰ κλαίῃ, νὰ θρηνῇ πικρῶς
«Ἡ σύζυγός μου μὲ μισεῖ» ἐκραύγαζε
κι' ὠδύρετο· «Ἐκείνη μὲ περιφρονεῖ» ὤ!
Φαντάσθητι, κυρία, τὴν ὀδύνην μου.
Τὰ δάκρυά μου ἔρρεον σιωπηλῶς,
καὶ στεναγμοὶ τὸ στῆθος κατεξέσχιζον.
Ἔπασχε τόσον ὁ ἡρωϊκὸς Δραξάν,
χωρὶς νὰ ἔχῃ ἄγγελον παρήγορον
πλησίον του. Ὢ! ἦτο σπαραγμὸς ψυχῆς.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Ὦ σύζυγέ μου, δι' ἐμὲ σὺ ἔκλαιες;

PENA Κι' ἀκόμη κλαίει καὶ θρηνεῖ ὁ δυστυχής.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ Ὤ! σπεύδω, σπεύδω, ἄγγελος παρήγορος (*ἀπέρχεται ἀριστερόθεν σπεύδουσα*).

PENA Εἰς τὴν παγίδα ἔπεσεν ἡ ἀλαζών (*καγχάζει*)
(*Μιμικ.*)

ΣΚΗΝΗ Γ',

ΡΕΝΑ ΚΑΙ ΔΡΑΞΑΝ

(Ὁ Δραξὰν εἰσέρχεται δεξιόθεν)

ΡΕΝΑ Νὰ σ' εὕρῃ σπεύδει ἡ φιλτάτη σύζυγος.
ΔΡΑΞΑΝ Τῇ εἶπες ὅτι πάσχω δι' αὐτὴν φρικτῶς;
ΡΕΝΑ Καὶ ὅτι φθίνεις, θνήσκεις ἐκ τοῦ ἔρωτος.
ΔΡΑΞΑΝ Συνεκινήθη; Ἐλυπήθη; Ἔκλαυσε;
ΡΕΝΑ Καλλίτερον ἀκόμη. Σ' ἀγαπᾷ Δραξὰν
ΔΡΑΞΑΝ Θὰ προετίμων, Ῥένα, ἀφοσίωσιν.
ΡΕΝΑ Μέχρι θανάτου θὰ ἀφοσιωθῇ, Δραξάν.
ΔΡΑΞΑΝ Τότε τὰ πάντα κατ' εὐχὴν προβαίνουσι.
ΡΕΝΑ Τί περιμένεις ; Τί βραδύνεις, ὦ Δραξὰν ;
ΔΡΑΞΑΝ Θὰ ἀναχωρήσω. Ἕτοιμον τὸ σχέδιον
ΡΕΝΑ *(περιπτυσσομένη τὸν Δραξάν.)*
Δὲν θὰ σὲ συνοδεύσω, φίλτατε Δραξάν;
ΔΡΑΞΑΝ *(ἐναγκαλιζόμενος αὐτὴν)* Τὴν Ῥέναν μου νἀφήσω ;
(τὴν ἀσπάζεται) εἶσ' ὁ ἔρως μου.
ΡΕΝΑ Ὦ Βουλγαρία, θὰ σὲ ἴδω εὐτυχῆ.
ΔΡΑΞΑΝ *(ἐπισήμως)* Μετὰ τῆς δόξης καὶ τοῦ διαδήματος.
ΡΕΝΑ Νὰ ἐννοήσω τοὺς σοὺς λόγους δὲν τολμῶ.
ΔΡΑΞΑΝ *(πρὸς τὸ οὖς αὐτῆς)* Ἂν βασιλεύσῃ ὁ Δραξάν, βασίλισσαν τὴν Ῥένην θ' ἀναδείξῃ. Τώρα ἐννοεῖς;
ΡΕΝΑ *(ἀγαλλομένη)* Εἰπέ το πάλιν, ὦ Δραξάν, τί ἤκουσα;
ΔΡΑΞΑΝ. Ὅ,τι θὰ γείνῃ μετ' ὀλίγον... πλήν, ἐὰν
ΡΕΝΑ. *(ἀνήσυχος)* Ἐάν ; . . .
ΔΡΑΞΑΝ. Ἡ Ἀβροκόμη τὸν Βασίλειον
δὲν πείσῃ στρατηγίαν νὰ ἐμπιστευθῇ
πρὸς τὸν Δραξάν. Ἐπόθουν μὲ ὁλόκληρον
στρατὸν νὰ δραπετεύσω πρὸς τὸν Σαμουήλ,

ΡΕΝΑ, *(περιπτυσσομένη αὐτὸν)*
Θὰ πείσ' ἡ Ἀβροκόμη τὸν Βασίλειον.
ΔΡΑΞΑΝ. *(εἰς τὸ μέσον τῆς σκηνῆς).*
Ὦ, τότε, τρέμε, Καῖσαρ, τὸν Δραξάν. Φρικτὴν
κραυγὴν πολέμου κύκλῳ ἀλαλάξατε
τῆς Βουλγαρίας αἱ βαθεῖαι φάραγγες,
καὶ ἰαχὰς πολέμου ἀπηχήσατε,
αἱ ὑψηλαὶ τοῦ Ἴστρου ὄχθαι. Ὁ Δραξὰν
θὰ θριαμβεύσῃ. Πάλιν θ' ἀναλάμψωσιν
οἱ θρίαμβοι τοῦ Κρούμμου καὶ τοῦ Συμεών,
καὶ πάλιν ἀπὸ αἷμα θὰ χορτάσωσιν,
ὦ Βουλγαρία, οἱ φρικτοί σου μαχηταί.
(Ἀπέρχονται ἀλλαγὴ Σκηνογραφίας),

ΜΕΡΟΣ Β'.

(Η σκηνὴ παριστᾷ ἄποψιν τῆς παραλίας τῆς Θεσσαλονίκης, δεξιὰ μέρος τοῦ νοτιοδυτικοῦ τείχους Θεσσαλονίκης, ἔμπροσθεν πύλη βλέπουσα πρὸς τὴν ξηράν, ἥτις ὁμαλὴ ἐκτείνεται καθ' ὅλον τὸ κάτω μέρος τῆς σκηνῆς, πορρωτέρω ὁ κόλπος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς ἄποψιν πορρωτέραν μᾶλλον πρὸς τἀριστερὰ ὁ Ὄλυμπος, οὗ τὸ μέσον καλύπτεται ὑπὸ ἀραιᾶς νεφέλης, ὑπερκειμένης τῆς κορυφῆς. Ἄνωθεν οὐρανός. Τὸ δάπεδον ὑψοῦται πρὸς τὸ μέσον ἔνθα σκηνὴ στρατιωτικὴ ἀνεῳγμένη εἰς τὰ πλάγια ἐγκαρσίως ἐκ τοῦ δεξιοῦ βάθους πρὸς τ' ἀριστερὰ ἔμπροσθεν. Πρὸ τοῦ ἀνοίγματος τῆς σκηνῆς ἕδρα, ἐφ' ἧς κάθηται ὁ Βασίλειος περίφροντις].

ΣΚΗΝΗ Α'.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ εἶτα ΞΙΦΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Τὸν βασιλέα, εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸν νοῦν,
εἰς τὴν καρδίαν ἄφρων ὑπεδούλωσα

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

ΠΡΟΣ

ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ, 6 Αὐγούστου.—Τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς δῃώσεως τῆς ταλαιπώρου Μακεδονίας ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων ἐξακολουθεῖ δυστυχῶς ἐν ὅλῃ τῇ ἐντάσει του, πληροῦν καθ' ἑκάστην τὸ μαρτυρολόγιον διὰ νέων θυμάτων.

Ἀντὶ πάσης ἄλλης πληροφορίας ἢ σχετικῆς εἰδήσεως, ἀποστέλλω ὑμῖν τὰ γράμματα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Μητροπολιτῶν πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Πατριάρχην. Ἐν τούτοις πᾶς τις δύναται νὰ ἐνίδῃ τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς, ἣν ὑφίσταται ὁ μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς καὶ τὴν θηριωδίαν τῶν φοβερῶν αὐτῶν κακούργων κομιτατζήδων, ἐκπορνευσάντων τὴν ἱερωτέραν ἐν τῷ κόσμῳ ἰδέαν, τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

* * *

Ἰδοὺ ταῦτα :

«Ἐν ΚΑΣΤΟΡΙᾼ, 23 Ἰουλίου 1905.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

...Τῇ 17 μηνὸς Ἰουνίου ἐγένοντο ἄφαντοι ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου μεταξὺ Ἐξῆ—Σοῦ καὶ Ἀετοζίου ἑπτὰ ὀρθόδοξοι ἐκ Λεχόβου.

Τῇ 9 Ἰουλίου βουλγαρικὸν σῶμα ἐφόνευσε δύο ὀρθοδόξους γυναῖκας ἐν τῷ χωρίῳ Ὄσομα.

Τῇ δὲ 16 περὶ τὴν 4ην τῆς νυκτὸς εἰσελθόντες εἰς τὸ χωρίον Κάτω Κομανίτσοβον περὶ τοὺς 100 Βούλγαροι, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, διέπραξαν τὸ ἑξῆς πρωτάκουστον ἔγκλημα:

Περιεκύκλωσαν τὴν οἰκίαν τοῦ Θεοδ. Βασιλείου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ, ἤρξαντο σφοδροῦ πυροβολισμοῦ, ἀπαιτοῦντες νὰ ἀνοίξωσι τὴν θύραν. Ἀλλ' οἱ γεν-

ναῖοι ἀδελφοὶ ἀνταπήντησαν ἐρρωμένως εἰς τοὺς πυροβολισμοὺς τῶν κακούργων καὶ ἐπολέμησαν μετ' ἀνδρείας, ἡ βόμβα ὅμως καὶ ἡ δυναμῖτις ἔθηκαν πῦρ εἰς τὴν πολιορκουμένην οἰκίαν, καὶ ἐτραυμάτισαν τοὺς ἀμυνομένους ἀδελφούς, κατορθώσαντας νὰ διωλισθήσωσιν εἰς παρακειμένην οἰκίαν καὶ σώσωσι τὴν ἑαυτῶν ζωήν! Εἰσελθόντες οἱ κακοῦργοι ἐντὸς τῆς οἰκίας κατεκρεούργησαν διὰ 15 πληγμάτων ξιφολόγχης τὴν μητρυιὰν τῶν ἀδελφῶν Φίλιαν Γρηγορίου, γραῖαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν καὶ ἀδελφὴν τοῦ ἡγουμένου τῆς πυρποληθείσης Μονῆς Τοτριλόβου, καὶ ἑτέραν γραῖαν 70 ἐτῶν, ὀνόματι Τάνων Νικολάου. Ἀλλ' ἡ θηριωδία τῶν κακούργων τίγρεων ἐξερράγη μοναδικὴ καὶ πρωτάκουστος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς βαρβαρότητος κατὰ τοῦ ἑπταετοῦς βρέφους τοῦ Μιχαήλ, ὀνόματι Ναούμ. Εἶνε ἀπίστευτα, Παναγιώτατε, καὶ ὅμως γεγονότα μαρτυρούμενα ὑπὸ αὐτοπτῶν τὰ ἀνήκουστα μαρτύρια τοῦ δυστυχοῦς νηπίου. Ἐν πρώτοις ἔσφαξαν ὡς ἀμνὸν τὸ δυστυχὲς τέκνον καὶ σπεύδοντες πάντες ἐπλήρουν τὴν δράκα αἵματος ὃ ἀχνίζον ἐρρόφουν, καθάπερ αἱμοδιψεῖς ὕαιναι· ἀκολούθως διὰ μαχαίρας διέσχισαν τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν αὐτοῦ, διεσκόρπισαν τὰ ἔντερα ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ ἐμπήξαντες ἐπὶ τοῦ θύματος ξιφολόγχην ἔρριψαν αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ μετέφερον αὐτὸ ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ δέκα τριῶν ξιφολογχῶν, ὡς μεταφέρει ὁ σφαγεὺς τὸ θῦμά του εἰς τὸ κρεωπωλεῖον, καὶ ἀκολούθως τὸ ἔρριψαν εἰς ἕνα λάκκον, ὡς ἄμορφον μάζαν, καὶ ἀνεχώρησαν ὅπως συλλάβωσιν ἕτερον θῦμα. Ὀλίγον μακρὰν τῆς οἰκίας παρεβίασαν τὴν θύραν τοῦ ὁμογενοῦς Ζήση μὲ ἀπόφασιν νὰ φονεύσωσιν αὐτὸν καὶ νὰ πυρπολήσωσι τὴν οἰκίαν του· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ διέφυγεν ὁ ταλαίπωρος Χριστιανὸς εἰς οἰκίαν τινὰ ὀθωμανικήν, μεθὸ σπεύσας ὁ στρατὸς διεσκόρπισεν αὐτοὺς πρὶν ἢ ἐκτελέσωσιν ἄλλο κακούργημα. Μεταξὺ τῶν κακούργων ἐγνώσθη ὁ βουλγαροδιδάσκαλος τοῦ χωρίου Τσίτσωφ καὶ ἐφυλακίσθη μετ' ἄλλων...

† Ὁ Καστορίας **Γερμανός**

Ἐν ΜΟΝΑΣΤΗΡΙῼ τῇ 30 Ἰουλίου 1905.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

...Τῇ Παρασκευῇ, 22 Ἰουλίου, ὥρᾳ 7η τῆς πρωΐας, τέσσαρες κομιτατζῆδες ἔκρουσαν τὴν πύλην τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν ἐν τῷ δίωρον πρὸς βορρᾶν τοῦ Μοναστηρίου κειμένῳ χωρίῳ Λισολάϊ, βίᾳ νεωστὶ ἀποσκιρτήσαντι, ὁ δὲ ἐπιστάτης τῆς Μονῆς Ἀθανάσιος Σκλαβάκος, ἐτῶν 45, πρὸ δύο μηνῶν διορισθεὶς ὑπὸ τῆς Μητροπόλεώς μου, ὑποψήφιος δὲ ἱερεύς, ἰδὼν διὰ τοῦ παραθύρου, ὅτι οἱ κρούοντες ἦσαν ὡπλισμένοι, δὲν ἤνοιξε τὴν πύλην, ἀλλὰ ἀπεσύρθη. Μετὰ μικρὸν ὅμως ο τέσσαρες εὑρέθησαν ἐντὸς τῆς Μονῆς, δι' ὀπισθίας θυρίδος εἰσελθόντες, ἀνοιχθείσης ὑπὸ συνενόχων τῆς Μονῆς ὑπηρετῶν, καὶ ἔκρουον τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος τοῦ ἀτυχοῦς, ἥτις καὶ ὑπεχώρησε.

Ἐν μέσῳ τοῦ κοπετοῦ τῆς συζύγου καὶ τοῦ παιδαρίου του ἀπήχθη ὁ δυστυχὴς Ἀθανάσιος ἐκτὸς τῆς Μονῆς, ἐφονεύθη διὰ τεσσάρων βολῶν ἐπὶ τῶν νώτων, ἐρρίφθη ἐντὸς χαράδρας ὑπὸ τῶν τεσσάρων ληστῶν καὶ μετὰ τοῦτο ὁλόκληρος ἡ Μονή, ραντισθεῖσα πετρελαίῳ, παρεδόθη τῷ πυρὶ καὶ ἐν δυσὶν ὥραις ἐγένοντο παρανάλωμα αὐτοῦ...Ὁ νεκρὸς τοῦ μακαρίτου, ἀνευρεθεὶς ἐν τῇ χαράδρᾳ, μετεκομίσθη πρὸς τὸ ἑσπέρας εἰς Μοναστήριον καὶ ἐκηδεύθη τῇ ἐπαύριον πομπωδῶς ὑπὸ τοῦ παρατυχόντος ἐνταῦθα ἁγίου Πρεσπῶν, ἐμοῦ ἀπόντος πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ποιμένων τοῦ Περιστερίου ὄρους.

Τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιωτάτης Παναγιότητος
ταπεινὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
† ὁ Πελαγωνείας **Ἰωακείμ**»

— —

«Ἐν ΓΕΝΙΤΣΟΙΣ, τῇ 23 Ἰουλίου 1905.

Παναγιώτατε δέσποτα,

Μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους σπεύδω νὰ γνωρίσω τῇ Ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ καὶ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι, ὅτι τῇ 19ῃ λήγοντος Ἰουλίου, ἡμέρᾳ τρίτῃ καὶ ὥρᾳ 1 1/2 τῆς πρωΐας τουρκιστί, θῦμα τοῦ βουλγαρικοῦ δολοφονικοῦ Κομιτάτου ἐγένετο ἐν μέσῃ ὁδῷ, κατερχόμενος ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ εἰς τὴν δημοσίαν ἀγοράν, χρηστὸς ἐνάρετος ὁμογενής, ἀληθὴς Χριστιανός, πιστὸν ἀφωσιωμένον τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ τέκνον, ὁ γενικῆς ἀπολαύων τιμῆς καὶ ὑπολήψεως ἐν τῷ τόπῳ Χρῆστος Χ'' Δημητρίου, ὅστις διὰ τὴν κοινότητα Γενιτσῶν, ἐν ᾗ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διετέλεσε μέλος ἔγκριτον τῆς ἐφορεοεπιτροπῆς τῆς δημογεροντίας καὶ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, ἐθεωρεῖτο σπουδαῖος παράγων ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ, ὁ στύλος τῆς κοινότητος Γενιτσῶν.

Ἐπὶ τῷ ἀπαισίῳ καὶ λυπηρῷ τούτῳ ἀκούσματι, αὐθημερὸν σπεύσας ἐκ Βοδενῶν ἀφικόμην ἐνταῦθα, ἔνθα προέστην τῆς ἐν ὅλῃ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐπιβλητικότητι, καὶ ἐν συρροῇ ἱκανοῦ πλήθους ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, Ὀθωμανῶν ἐπισήμων, ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων μετὰ στρατιωτῶν, γενομένης κηδείας αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν πατρικῶν προτροπῶν καὶ παραινέσεων ἐνεθάρρυνα τοὺς πεφοβισμένους Χριστιανούς μου ἐν Γενιτσοῖς.

Τὸ θῦμα ἀμυνθὲν δι' ἀλεξηλίου, ἐλλείψει ἑτέρου ὀργάνου, κατέπεσεν ἄπνουν λαβὸν πέντε τραύματα, καταγεχθέντα διὰ περιστρόφου ὅπλου κατὰ τὴν κεφαλήν, τὸν λαιμὸν καὶ τὸ στῆθος.

Οἱ δολοφόνοι ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἀπροσδοκήτως κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης, ἥτις μόλις μετὰ μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς στυγερᾶς

δολοφονίας ἐτέθη ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν δραστῶν, οὓς φαίνεται, ἀκουσίως καὶ κρύφα ὑποβοηθεῖ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν, καὶ πρέπει νὰ ληφθῇ πρόνοια. . . .

Μεθ' ὅσης λύπης καὶ πόνου καρδίας ἐκθέτω τὰ δεινοπαθήματα τῶν Χριστιανῶν μου, μετὰ τοσαύτης τοὐναντίον ψυχικῆς ἀγαλλιάσεως ἀναφέρω τῇ Ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ Παναγιότητι, ὅτι, συνεπείᾳ καταλλήλων ἐνεργειῶν μου, ἐν τῷ χωρίῳ **Ἅγιοι Ἀπόστολοι** (ἀρχαία Πέλλα) 30 χριστιανικαὶ οἰκογένειαι, ἐκ τῶν 80 ἐν ὅλῳ, δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν ἐδήλωσαν ἤδη, ὅτι μεταμελούμενοι ἐπανέρχονται εἰς τὰ πάτρια, ταύτας δὲ σκέπτονται νὰ μιμηθῶσι καί τινα χωρία τῶν περιφερειῶν Βοδενῶν καὶ Γενιτσῶν. Πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀπαιτήσεως τῶν ἐν λόγῳ οἰκογενειῶν (ἐν Ἁγίοις Ἀποστόλοις) ἀπέστειλα κατάλληλον ἱερέα πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτόθι τῶν ἱερῶν καθηκόντων, ἀντικαταστήσαντα τὸν τέως βουλγαρόφρονα ἐγχώριον ἱερέα, ἐμμένοντα ἐν τῷ σχίσματι καὶ μὴ ἔτι μεταμεληθέντα.

Ἡ διαφημισθεῖσα εἴδησις τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἄνω 30 οἰκογενειῶν, τῆς ἀνοίξεως τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀποστολῆς ἱερέως ἐκ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως δὲν ἤχησε καλῶς εἰς τὰ ὦτα τοῦ ξένου ἀξιωματικοῦ κ. Νικολάου Ἀγούρα, καὶ πρὸς ἀντίδρασιν οὕτος τοῦ ἔργου μου, μεταβὰς αὐτόσε, μετὰ παρρησίας καὶ δι' ἀπειλῶν καὶ παντοίων ἐκβιαστικῶν μέσων ὑπεκίνει τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ σχίσμα, νὰ κλείσωσι τὴν ἐκκλησίαν, διότι ἄλλως αὐστηρῶς θὰ τιμωρηθῶσι. Τὴν τοιαύτην παράλογον διαγωγὴν καὶ παράνομον ἐπέμβασιν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας δικαιώματα τοῦ ξένου ἀξιωματικοῦ κατήγγειλον οἱ Χριστιανοί μου πρὸς τὸν γενικὸν διοικητὴν Χιλμῆ πασᾶν δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν, ἐξ ἧς, ὡς ἐκ τοῦ ἐν ἀντιγράφῳ ἐπισυνημμένου σχεδίου ὧδε καταφαίνεται, οἱ ξένοι ἀξιωματικοί, ἀποβαλόντες τὴν προσωπίδα, ἐργάζονται ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, ὡς τοῦτο καὶ διὰ τῶν προγενεστέρων ἀναφορῶν μου ἐγνώρισα τῇ Ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ Παναγιότητι, ἣν καὶ αὖθις παρακαλῶ, ὅπως εὐδοκοῦσα καταγγείλῃ παρ' οἷς δεῖ τὴν σκανδαλώδη διαγωγὴν καὶ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα ὅπως παύσωσιν οὗτοι κατὰ τῶν Χριστιανῶν μου ἐργαζόμενοι.

Ταύτῃ τῇ στιγμῇ πληροφοροῦμαι μετὰ λύπης ἐκ Γευγελῆς, ὅτι τῇ παρελθούσῃ Δευτέρᾳ, ὥρᾳ 2 1/2 τῆς νυκτὸς τουρκιστί, ὄργανα τοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου δὶς ἐπυροβόλησαν, πλὴν ἀνεπιτυχῶς εὐτυχῶς, κατὰ τοῦ αὐτόθι ἐπιτρόπου μου Οἰκονόμου κυρίου Λεοντίου, ἐν τῷ γραφείῳ αὐτοῦ εὑρισκομένου.

Τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος
ταπεινὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Βοδενῶν **Στέφανος**»

«Ἐν ΔΡΑΜΑ τῇ 31 Ἰουλίου 1905.

Παναγιώτατε δέσποτα,

. . . «Μόλις ταύτην τὴν στιγμὴν ἐπανέκαμψα ἐκ τοῦ μέσου τῶν καπνιζόντων ἐρειπίων οἰκιῶν καὶ πτωμάτων ἐν τῷ στερρῶς ἐχομένῳ τῶν πατρίων καὶ προοδευτικωτάτῳ χωρίῳ Ἐγρῆ-Δερέ, τῆς ἐμῆς ἐπαρχίας, ἐν τῷ Καζᾷ Ζίχνης. Τὸ χωρίον τοῦτο, ἀριθμοῦν περὶ τὰς 200 οἰκογενείας, πάσας ὀρθοδόξους, λαλούσας πάσας ἄνευ ἐξαιρέσεως τὴν ἑλληνικήν, ἦτο κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν βουλγαριστῶν διά τε τὴν σχολειακὴν πρόοδον καὶ ἀκμήν του καὶ διὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐξασκουμένην ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα χωρία ἐπιρροήν· ἰδιαίτατα δὲ δοκὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν κακοποιῶν ἦτο τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον ὄνομα τῆς οἰκογενείας Κομβόκη. Τὸν ἀρχηγὸν τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς ταύτης οἰκογενείας πρὸ εἰκοσιπενταετίας, ὅτε ἀνεφάνη εἰς τὰ περίχωρα ἐκεῖ τὸ βουλγαρικὸν σχῖσμα, συλλαβόντες οἱ ἄνδρες τῶν αἰτημάτων τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἀλείψαντες αὐτὸν διὰ πετρελαίου, ἥψαν καὶ ἔκαυσαν ὡς λαμπάδα ἐνώπιον τοῦ εἰδώλου τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ τῆς ὀρθοδοξίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἐνόει ν' ἀρνηθῇ... Χθὲς Σαββάτῳ, 30 πρὸς τὴν 31 Ἰουλίου, ἐν ὥρᾳ βαθείας νυκτός, ἥτις ἐστὶ τῶν ληστῶν καὶ κακοποιῶν στοιχείων ὁ κατάλληλος διὰ τὰ σκότια ἔργα χρόνος, βουλγαρικὴ συμμορία πολυάριθμος, ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Ἰβὰν Γεωργίου, ἄλλοτε βουλγαροδιδάσκαλον ἐν Σκρίτσοβᾳ, καὶ Γεώργιον, ἀδελφὸν τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν φονευθέντος κατὰ τὰ μέρη Καρλίκοβας τῆς ἐπαρχίας μου ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ Βοεβόδα Μίρτσου, ἐξαπίνης εἰσελάσασα εἰς τὸ χωρίον, ἐπολιόρκησε στενῶς τὴν οἰκίαν τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ Κομβόκη Βασιλείου. Κατὰ δυστυχίαν του ἔλειπον κατ' ἐκείνην νύκτα οἱ τρεῖς γενναῖοι υἱοί του, καὶ ὁ γηραιὸς πατήρ, ἡλικίας 65 ἐτῶν, εὑρίσκετο μόνος ἐν τῷ οἴκῳ μετὰ τῆς γραίας συμβίας του καὶ τῶν τριῶν νυμφῶν καὶ τῶν ἐγγόνων του, ὧν τὸ μεγαλείτερον μόλις ἦτο ἡλικίας δέκα ἐτῶν.—Τότε ἤρξατο ἄνισος ἀγών, ὡς εἶναι ὁ ἀγὼν τοῦ ἀθώου κατὰ τῆς πανόπλου κακίας, μεταξὺ γέροντος ἀποστράτου πλέον τῆς ζωῆς, καὶ αἱμοβόρων ληστῶν, συνεπαγομένων, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ, περὶ τοὺς 80 συμμορίτας καὶ ἄλλους αἱμοχαρεῖς χωρικοὺς ἐκ Σκρίτσοβας, χωρίου βουλγαρικοῦ. Ὁ γηραιὸς Βασίλειος Κομβόκης, ἡ γραῖα σύζυγός του Ἀναστασία, ἡ νύμφη τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ του Εὐαγγελή, ἐτῶν ὡσεὶ τριάκοντα, ἔπεσον ὑπὸ τὰς σφαίρας τῶν δολοφόνων, οἱ ὁποῖοι πρὸς συμπλήρωσιν τῆς καταστροφῆς τοῦ οἴκου, ἔρριψαν δυναμίτιδα καὶ ἥψαν πυρκαϊὰν ἐκ τῶν τεσσάρων ἄκρων τῆς οἰκίας, ἵνα μηδεὶς σωθῇ. Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ὁ μέγας οἶκος τοῦ Βασιλείου Κομβόκη, ἐν ᾧ διέμενεν αὐτὸς καὶ οἱ τρεῖς υἱοί του, ἔγεινε παρανάλωμα τοῦ πυρός· μόλις αἱ δύο νύμφαι του καὶ τὰ παιδία των, διὰ κρυφίας θύρας φυγοῦσαι, κατώρθωσαν νὰ μὴ εὕρωσι τὸν θάνατον ἐντὸς τῶν φλογῶν, ἔνθα ἀπηνθρακώθησαν καὶ τὰ τρία νεκρὰ σώματα τοῦ Βασιλείου τῆς συζύγου καὶ τῆς νύμφης του. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς καταστροφῆς οἱ συμ-

μορῖται διηυθύνθησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ Προκοπίου Κομβόκη, κείμενον εἰς ἄλλην μακρινὴν συνοικίαν, ἀκριβῶς δὲ εἰς τὸ μέσον τοῦ χωρίου. Ἐκεῖ ἔθηκαν βόμβαν δυναμίτιδος εἰς τὴν θύραν, ἀλλ᾽ αὕτη βραχεῖσα, τίς οἶδε πόθεν, δὲν ἧναψε καὶ εὑρέθη τὴν ἐπιοῦσαν καὶ παρελήφθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ. Τότε ἤλειψαν δι᾽ ὑλῶν εὐφλέκτων καὶ σατανικῆς ἐφευρέσεως τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας, συνεκόμισαν πετρέλαιον καὶ ἄλλας εὐφλέκτους ὕλας ξηρῶν χόρτων καὶ ἔθηκαν πῦρ καὶ μετέβαλον εἰς ἐρείπια ἕως ἐδάφους τῆς γῆς καὶ τὸν πλούσιον τοῦτον οἶκον. Ὁ οἰκοδεσπότης Προκόπιος καὶ ὁ υἱός του Περικλῆς, γενναιότατοι ἄνδρες ἀμφότεροι, δὲν εὑρέθησαν οἶκοι, διανυκτερεύσαντες κατὰ κακὴν τύχην εἰς τοὺς ἀγρούς, χάριν τῶν γεωργικῶν τῆς ἐποχῆς ἐργασιῶν· καὶ οἱ τοῦ Βασιλείου Κομβόκη διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπουσίαζον τῆς πατρικῆς οἰκίας. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Προκοπίου Κομβόκη ἐπλήγωσαν τὴν θυγατέρα του διὰ σφαίρας εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ ἐφόνευσαν ἕνα νέον δεκαεξαετῆ, διατρυπήσαντες τὴν κεφαλήν του διὰ σφαίρας Μάνλιχερ, διότι ὁ ἀτυχὴς οὗτος γείτων τοῦ Προκοπίου, Ἀπόστολος ὀνόματι, εἶχε τὴν τόλμην νὰ φωνάξῃ, ὅτι καίεται καὶ τοῦ Προκοπίου ἡ οἰκία. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐκ τῆς ἀναλαμπῆς τῶν καιομένων οἰκιῶν, καὶ τοῦ κρότου τῶν βομβῶν τῆς δυναμίτιδος καὶ τῶν οἰμωγῶν τῶν καιομένων, εἰδοποιηθεὶς κατέφθασεν ὁ στρατός, ἐνῷ οἱ συμμορῖται ἀνενόχλητοι, μηδενὸς ἀμέσως καταδιώξαντος αὐτούς, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη ἢ μᾶλλον εἰς τὸ γειτονικὸν βουλγαρικὸν χωρίον Σκρίτσοβον καὶ μένουσι νῦν ἀκαταζήτητοι. Οἱ ὁδηγήσαντες τὴν συμμορίαν εἰς τὸ χωρίον εἶνε οἱ ἀρχιβουλγαρισταὶ ἐν τῷ χωρίῳ Ἐγρῆ-Δερὲ Πάσκος Βασιλείου καὶ οἱ δύο υἱοί του, ὁ Ἄγγελος Νεδέλτσος, ὁ Παναγιώτης Ὀράκης καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου, οἱ ἐκ τοῦ χωρίου Γόρνιτσας βουλγαρισταὶ Δημήτριος Μάρκογλου καὶ οἱ υἱοί του καὶ ὁ Γεώργιος Βόλτσου, καὶ πολλοὶ ἐκ Σκρίτσοβας, ὅλοι οὗτοι καταδικασθέντες πρὸ διετίας εἰς ἰσόβια δεσμά, διότι καὶ τότε εἶχον λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ δικασθέντες κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόβια δεσμὰ ἐν Ἁλικαρνασσῷ (Βουδρούμ), ἐξ ὧν ἀπηλλάγησαν διὰ αὐτοκρατορικῆς ἀμνηστείας...

Παναγιώτατε, φρικτὸν καὶ ἀποτρόπαιον θέαμα ἐξετυλίχθη ἔμπροσθεν τῶν ἐκθάμβων καὶ δακρυβρέκτων ὀφθαλμῶν μας! Ἐδέησε νὰ σκάψωμεν τὰ φλογίζοντα ἐρείπια, ὁδηγούμενοι ἐκ τῆς ὀσμῆς τῆς ὀπτομένης ἀνθρωπίνης σαρκός, διὰ νὰ εὕρωμεν ποῦ ἔκειντο αἱ κατακαεῖσαι ἄμορφοι μᾶζαι τῶν ἀνθρωπίνων πτωμάτων.

Καὶ ἐπὶ τέλους τὰς εὕρομεν περιφλέκτους καὶ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε μόνον τὰ ἔντερα καὶ τὰ ὄργανα τοῦ στήθους διετήρουν σαρκώδη τινὰ κατάστασιν, ἐμφαίνουσαν, ὅτι αὐτὰ ἦσαν σώματα ἀνθρώπινα! Συνελέξαμεν τὴν τέφραν καὶ τὰ τεμάχια τῶν καέντων κοκκάλων ἐντὸς σάκκων καὶ τελέσαντες τὴν νενομισμένην νεκρώσιμον ἀκολουθίαν τῶν τεσσάρων ἐν ταὐτῷ νεκρῶν τούτων νεομαρτύρων ὀρθοδόξων, ἐν μέσῳ τῶν σπαρακτικῶν λυγμῶν καὶ ποταμῶν πικρῶν δακρύων, καὶ λαλήσαντες αὐτοῖς ἐπ᾽ ἐκκλησίας τὰ τῆς παραμυθίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδος καὶ ἐγκαρτερήσεως ῥήματα, ἐπανήλθομεν ταύτῃ τῇ στιγμῇ, ὥρᾳ 3 τῆς νυκτὸς εἰς

μαν, κλαίοντες ἀκόμη καὶ ὀδυρόμενοι διὰ τὰ ἐνσκήψαντα κατὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους εἰς τὰ μέρη ταῦτα δεινά, τὰ ὁποῖα μέχρι ποῦ θὰ προβῶσι καὶ τίνας συνεπείας θὰ ἔχωσιν οὐδεμία ἀνθρωπίνη κυβερνητικὴ δύναμις ἰσχύῃ νὰ ἐμποδίσῃ. Παναγιώτατε, ἠθέλομεν φέρῃ ἀγογγύστως, ἂς ἐκφρασθῶ οὕτω, τὴν λαχοῦσαν ἡμῖν δυσμοιρίαν, ἂν ἠδυνάμεθα, στρέφοντες τοὺς ἐκ τῶν δακρύων τεθολωμένους ὀφθαλμούς μας πέριξ ἡμῶν, νὰ ἴδωμεν προσεχῆ ἢ ἔστω καὶ ἀπομεμακρυσμένην διέξοδον καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν κακῶν τούτων καὶ τῶν δεινῶν. Ἀλλὰ τὸ χείριστον καὶ τὸ προκαλοῦν τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ εἶνε ὅτι δὲν βλέπομεν τὸ τέλος τῶν δεινῶν μας καὶ τὸ τέρμα τῶν πόνων μας.—Ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ παρελθόν, τοῦ ὁποίου κάτοπτρον πιστόν, ὡς τὰ πολλά, εἶνε τὸ μέλλον, βλέπομεν, ὅτι τὸ παρελθὸν εἶνε σκοτεινὴ ἄβυσσος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐνεταφιάσθησαν αἱ γλυκύταται τῶν ἐλπίδων μας. Ἂν ἐξετάσωμεν τὸ παρόν, αὐτὸ μετεβλήθη ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ξένων εἰς ἐρημίαν ἄξενον καὶ εἰς κοιλάδα κλαυθμῶνος· καὶ ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ μέλλον, τοῦτο φαίνεται ἡμῖν νὺξ ἀφεγγὴς καὶ ἀσέληνος, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὐδεὶς φαίνεται λάμπων ἀστήρ. Καὶ ὅμως ὀφείλομεν νὰ ἐπουλῶμεν τὰς αἱματωμένας πληγὰς τοῦ ἔθνους διὰ τῆς ἐλπίδος, νὰ σπογγίζωμεν τὰ δάκρυα τῶν ὁμογενῶν, νὰ καθηδύνωμεν τοὺς πόνους των καὶ νὰ διαλύωμεν τοὺς φόβους καὶ τὴν ἀπελπισίαν διὰ τῆς παραμυθίας τῆς θρησκείας, ἧς ἡ ἁγία φωνὴ καὶ ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις καθ' ἁπάσας τὰς κρισίμους τοῦ ἔθνους στιγμὰς ἀνεκούφισαν καὶ ἀνεζωογόνησαν καὶ ἀνεπτέρωσαν τὸ καταπεπτωκὸς φρόνημα τῶν ὁμοδόξων ἡμῖν ὁμογενῶν, εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην φωνὴν τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδος, ὅσον καὶ ἡ ἂν ἡμεῖς ἀντλοῦμεν ἐκ τοῦ βάθους τῆς θλίψεως τῆς πονούσης ἡμῶν ψυχῆς, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐνωτισθῶμεν καὶ ἐκ τοῦ κέντρου καὶ τῆς πηγῆς τῆς ὀρθοδόξου μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Ὑποδιατελῶ μετὰ σεβασμοῦ, ἐλάχιστος θεράπων

† Ὁ Δράμας **Χρυσόστομος»**

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΩΡΑ

Ἡ πυρκαϊὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Θλιβερὰν εἴδησιν ἀνήγγειλεν πρὸ δύο ἡμερῶν ὁ τηλέγραφος. Φοβερὰ πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα τὴν 19 πρὸς τὴν 20ὴν τοῦ μηνὸς ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ διαρκέσασα περὶ τὰς 24 ὥρας ἀπετέφρωσε περὶ τὰς 4 χιλιάδας οἰκιῶν ἐξ ὧν 1000 περίπου ἑλληνικαί. Μεταξὺ τούτων ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς αἱ δύο ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, ὁ Ἑλληνικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον. Ὡσαύτως ἀπετεφρώθησαν· ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία, ἡ Βουλγαροουνιτικὴ ἐκκλησία μετὰ τοῦ Γυμνασίου, τὸ Βουλγαρικὸν Γυμνάσιον μετὰ τοῦ Μητροπολιτικοῦ οἰκήματος καὶ 13 Συναγωγαί.

Πᾶσαι αἱ ἄλλαι οἰκίαι ἀνῆκον εἰς τοὺς Ἑβραίους καὶ Ἀρμενίους.

Ὑποτίθεται ὅτι Βουλγαρικὴ ἢ Ἀρμενικὴ χεὶρ διέπραξε τὸ ἀπαίσιον κακούργημα.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ τῇ 10 Αὐγούστου. Ἔκθεσις ἐπισήμως ἐξηκριβωμένων γεγονότων δίδει ἀρκετὰ σαφῆ ἰδέαν τῆς καταστάσεως ὑπὸ ἔποψιν ἐγκλημάτων, ἅτινα πάντοτε σχεδιάζει καὶ ἐκτελεῖ ἡ κακοῦργος τοῦ Κομιτάτου σπεῖρα. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὸ διαμέρισμα Μοναστηρίου μόνον, τὴν ἀρχαίαν ἐπαρχίαν Πελαγωνίας. Ἀρκεῖ ὅμως, νομίζω, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἐξ ἀποστάσεως κρίνοντας τὰ πράγματα τὴν τρομερὰν εἰκόνα τῆς ἐν γένει καταστάσεως, τόσον ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου, ὅσον καὶ ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης.

Περιλαμβάνει ἐγκλήματα, συμβάντα κατὰ τὴν τελευταίαν τριμηνίαν, καὶ ἔχει ἐν συνόψει ὡς ἑξῆς:

Τὴν 19ην Μαΐου. Ὁ ἀρχηγὸς συμμορίας Τράϊκος ἐφόνευσε καὶ κατόπιν διεμέλισε τοὺς Γκουλὲν καὶ Μπόγιαν. Ἕλληνας προκρίτους τοῦ χωρίου Ραπὲς τῆς ἐπαρχίας Μοριχόβου, κατηγορηθέντας, ὅτι κατήγγειλαν εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς πιέσεις καὶ τὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα ὑφίστατο τὸ χωρίον των, διότι ἠρνεῖτο νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν Ἐξαρχίαν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν κομιτατζῆδες ἐφόνευσαν τὸν Ἕλληνα Ἀβραὰμ ἐξ Ὀφίνας καὶ τὸν υἱόν του ἡλικίας 8 ἐτῶν. Ὁ φονευθεὶς ἐπανήρχετο ἔφιππος ἐκ Καπατίτσης εἰς τὸ χωρίον, του κρατῶν πρὸ αὐτοῦ τὸν υἱόν του. Ἡ αὐτὴ σφαῖρα ἔρριψε νεκροὺς καὶ τοὺς δύο.

Τὴν 20ην Μαΐου. Ἀπόπειρα δολοφονίας κατὰ τῶν ἀδελφῶν Δήμου ἐκ Σκοτσιγέρου. Διέφυγον εὐτυχῶς τραυματισθέντες μόνον.

Τὴν 3ην Ἰουνίου. Δολοφονία τοῦ Ἕλληνος προκρίτου Σφετανῆ, διότι ἐπέμεινεν ὅπωςρ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου του Δοβρούσποβου ἡ λειτουργία τελῆται ἑλληνιστί.

Τὴν 5ην Ἰουνίου. Ἐν τῇ πόλει τοῦ Μοναστηρίου ὅμιλος Βουλγάρων ἐπυροβόλησε πεντάκις κατὰ τοῦ ξενοδόχου Δημητρίου Τζότζη. Οὗτος διασωθεὶς κατώρθωσε ν' ἀφωπλίσῃ ἕνα τῶν δολοφόνων καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὰς ἀρχάς.

Τὴν 7ην Ἰουνίου. Ἐν μέσῃ ἀγορᾷ ἐν Μοναστηρίῳ πέντε ὀπαδοὶ τοῦ Κομιτάτου ἐπετέθησαν ὡπλισμένοι διὰ περιστρόφων κατὰ τοῦ Ἕλληνος ἱερέως Παπαγ-

γέλου καὶ τοῦ προκρίτου Σ. Τάντη. Ἡ τελευταῖος, δεχθεὶς τρεῖς σφαίρας, ἀπεβίωσε τὴν ἐπομένην.

Τὴν 9ην Ἰουνίου. Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τοῦ Μοναστηρίου τρεῖς Βούλγαροι ἐπυροβόλησαν διὰ περιστρόφου κατὰ τῶν ἀδελφῶν Παπαϊωάννου.

Δὴν 18ην Ἰουνίου. Δύο κομιτατζῆδες ἀπεπειράθησαν ἐν Περλεπὲ νὰ δολοφονήσωσι τὸν Ἕλληνα διδάσκαλον Θ. Ναούμ.

Τὴν 27ην Ἰουνίου. Συμμορία ἐκ 50 Βουλγάρων εἰσέβαλεν εἰς τὸ χωρίον Ὀφαρίνα, κατεκρεούργησε τὸν πρόκριτον Χ. Πίτσον καὶ ἐλεηλάτησε τὴν οἰκίαν τοῦ Π. Γιοβαντζῆ, ἀπουσιάζοντος εὐτυχῶς.

Τὴν 1ην Ἰουλίου. Εἴκοσι Βούλγαροι εἰσέβαλον εἰς τὸ χωρίον Σουχοδὸλ καὶ ἐφόνευσαν τὰ τέκνα τῶν ἱερέων Κωνσταντίνου καὶ Χρήστου.

Τὴν 6ην Ἰουλίου. Ἑκατὸν πεντήκοντα κομιτατζῆδες ἐπέδραμον κατὰ τοῦ χωρίου Πεταλινὰ τοῦ Μοριχόβου. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως ἢ νὰ φονεύσωσιν ἕνα μόνον Ἕλληνα, τὸν Κώτσην, καὶ νὰ πυρπολήσωσι μίαν οἰκίαν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ ἰδία συμμορία εἰς τὴν ἐγγὺς τοῦ χωρίου Πεταλινὰ θέσιν ἐπυρπόλησε τὰς καλύβας τῶν Ἑλλήνων ποιμένων καὶ ἀπήγαγε 2,000 πρόβατα.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ αὐτὴ πάλιν συμμορία, ἐνισχυθεῖσα διὰ 50 ἀκόμη ἀνδρῶν, εἰσέβαλεν εἰς τὸ χωρίον Γραδεσνίτσα τοῦ Μοριχόβου. Ὁ διδάσκαλος Παπαδημητρίου καὶ οἱ πρόκριτοι Ἰωάννου, Κραγιᾶς καὶ Πέτρου ἐφονεύθησαν. Μετὰ τὴν λεηλασίαν δὲ τοῦ χωρίου οἱ λησταὶ ἀπήγαγον ἐπὶ 62 ἵππων καὶ ἡμιόνων ἀντικείμενα ἀξίας 5—6 χιλιάδων λιρῶν τουρκικῶν.

Τὴν 9ην Ἰουλίου. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἰσχυρὰ βουλγαρικὴ συμμορία εἰσέβαλεν εἰς τὸ χωρίον Δοβρομύρ. Ὑπέβαλεν εἰς τὴν ποινὴν τοῦ ραβδισμοῦ 9 χωρικούς. Ἕτεροι πέντε, δεθέντες ἐπὶ δένδρων, ἐφονεύθησαν βραδέως διὰ ξιφολογχῶν. Ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας, ὁ ὑποπρόξενος τῆς Ρωσσίας καὶ ὁ ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος παρηκολούθησαν τὴν κηδείαν των.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην, περιλαμβάνουσαν μόνον τὰ μέχρι τῆς 9ης Ἰουλίου ἐγκλήματα, πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὰ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ἐντεῦθεν συμβάντα ἐν τῇ ἰδίᾳ περιφερείᾳ. Εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς :

Τὴν 20ην Ἰουλίου. Ὁ λήσταρχος Τράϊκος ἐφόνευσεν ἐν Ἰδανῇ δύο γυναῖκας, ὧν οἱ σύζυγοι ἠκολούθησαν τὸ μακεδονικὸν σῶμα τοῦ Ρεμπέλου, καὶ τὴν θυγατέρα μιᾶς ἐξ αὐτῶν, ἡλικίας μόνον 13 ἐτῶν.

Τὴν 22αν Ἰουλίου. Βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα εἰς τὸ χωρίον Ὀστίμα, κατεκρεούργησε δύο ἄλλας γυναῖκας, τὴν Χριστίναν Δελίου καὶ τὴν Βασιλίτσαν Βάμου χήραν τοῦ πρὸ διετίας φονευθέντος Ἕλληνος προκρίτου.

Τὴν 3ην Αὐγούστου. Κομιτατζῆδες μετημφιεσμένοι εἰσέβαλον εἰς τὸ χωρίον Ὀστίμα καὶ ἐδολοφόνησαν τὸν ἀγροφύλακα Δημήτριον.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 10 Αὐγούστου. — Δύναμαι σήμερον νὰ μεταδώσω ὑμῖν λεπτομερείας τινὰς περὶ τῆς μεγάλης καταστροφῆς τῶν χωρίων Γραδεσνίτσας καὶ Πεταλινά.

Ἡ στρατηγικὴ θέσις τῆς ἐπαρχίας Μοριχόβου, ὅπου ἐν τούτοις οἱ Βούλγαροι δὲν ἠδυνήθησαν ἀνέκαθεν νὰ ἐγκατασταθῶσι μεταξὺ κατοίκων, πάντων πιστῶν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ καταστρέψωσι χωρία τινὰ ἐξ αὐτῆς, τὰ μᾶλλον πιστὰ εἰς τὰς παραδόσεις των, διὰ νὰ ἐπιβληθῶσι διὰ τοῦ τρόμου.

Καὶ πράγματι ὑπὲρ τοὺς 150 κακοῦργοι, στρατολογηθέντες ἀπὸ σχισματικὸν χωρίον Ποζὰν καὶ τὰ πέριξ διαμερίσματα, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ὠμοτέρων ἀρχηγῶν, οἷοι οἱ Λουκᾶς Καρατάσσας καὶ Παπαγεώργης ἐκ Ποζάν, Τανὲς ἐκ Γκομιτσιόβου, Λέκος ἐκ Μπανίτσας, Δέμκος ἐκ Μογίλας καὶ Τράϊκος ἐκ Μπουρνέντη, συνεκεντρώθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ἀρχὴν τῆς ἐπιθέσεώς των ἔκαμαν οἱ Βούλγαροι ἐκ τοῦ χωρίου Πεταλινά, ὅπου εὐκόλως κατώρθωσαν νὰ διαρπάσωσι καὶ νὰ κρημνίσωσι τὰς καλύβας τῶν Ἑλλήνων ποιμένων, κειμένας εἰς τὴν θέσιν Καλύβια παρὰ τὸ χωρίον. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ὅμως ἐναντίον τοῦ κυρίως χωρίου αἱ συμμορίαι εὗρον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἀπὸ μέρους τῶν χωρικῶν. Εἷς ἐκ τῶν τελευταίων ὁ Τ. Δῆμος ἐφονεύθη.

Οἱ ἐπιδρομεῖς τότε λαβόντες ἐνισχύσεις ἐστράφησαν κατὰ τοῦ μεγάλου χωρίου τῆς Γραδεσνίτσης, ὅπου εἰσέβαλον εὐκόλως, καθόσον οἱ ἄνδρες εὑρίσκοντο κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐπιδρομῆς εἰς τοὺς ἀγρούς των. Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου Παπα-Δημήτρης καὶ τρεῖς γέροντες πρόκριτοι, οἱ Τ. Πεκτός, Μ. Κράϊος καὶ Ι. Ἰωάννου, εὑρισκόμενοι εἰς τὰς οἰκίας των, συνελήφθησαν καὶ ἐφονεύθησαν μὲ τὰς ξιφολόγχας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν οἰκογενειῶν των. Ὁ θάνατος τοῦ ἱερέως ὑπῆρξεν ἡρωϊκώτατος. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν βασανιστηρίων του δὲν ἔπαυσεν ὑψηλοφώνως ἐκφράζων τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν. Τὸ πρῶτον κτύπημα κατέφερεν ἐναντίον του ὁ Βούλγαρος ἱερεὺς τῆς Ποζάνης παπᾶ-Γιοῦρος, τὸν ὁποῖον πολλάκις εἶχε φιλοξενήση τὸ θῦμα.

Μετὰ τοὺς φόνους τούτους οἱ Βούλγαροι ἐλεηλάτησαν τὸ χωρίον, φορτώσαντες ἐπὶ 62 ἱπποζυγίων τὰ λάφυρά των καὶ θέσαντες κατόπιν πῦρ διὰ πετρελαίου καὶ βομβῶν ἑβδομήκοντα πέντε οἰκίας ἐκ τῶν 180 τοῦ χωρίου ἔκαυσαν.

Ἡ σοβαρότης τοῦ γεγονότος καὶ ἡ εὐκολία, μεθ' ἧς οἱ Βούλγαροι κατώρθωσαν νὰ συγκεντρωθῶσι καὶ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ καταχθόνιον ἔργον των, κατετάραξε τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Ἀποσπάσματα ἐτέθησαν εἰς καταδίωξιν τῆς συμμορίας, συμπλοκὴ

ἐγένετο, καθ' ἣν 22 τῶν Βουλγάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀρχηγὸς Καρατάσος ἐφονεύθησαν, ἀλλὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς συμμορίας ἐσώθη, μὴ καταδιωχθὲν δραστηρίως καὶ ἐξετέλεσε νέον ἔγκλημα εἰς τὸ Δοβρονίκ.

Τὸ Δοβρονὶκ κεῖται εἰς ἀπόστασιν δύο ὡρῶν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Μοναστηρίου πρὸς τὸ Μορίχοβον. Οἱ Βούλγαροι, οἵτινες εἶχον ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν τὸν Ἕλληνα διδάσκαλον καὶ ἀναγκάσῃ τοὺς κατοίκους νὰ ὑπογράψωσιν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Ἐξαρχίαν, δὲν ἠγνόουν, ὅτι ἡ διὰ τῆς βίας ἐπιβληθεῖσα αὕτη μετατροπὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε εἰλικρινής. Εἶχον μάλιστα πληροφορίας, ὅτι τὸ χωρίον ἐσκόπευε νὰ δηλώσῃ ἐπισήμως, ὅτι ἐπανέρχεται εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ὀρθοδοξίας.

Οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὸν Τράϊκον, εἰσβαλόντες εἰς τὸ χωρίον, συνέλαβον πέντε ἐκ τῶν γνωστοτέρων διὰ τὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματά των χωρικῶν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ χωρίου, ἀφ' οὗ τοὺς ἐβασάνισαν ἐπὶ δίωρον.

Ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῶν ἐγκλημάτων ὑπῆρξε θλιβερὰ ἐνταῦθα. Οἱ πρόξενοι Αὐστρίας καὶ Ῥωσσίας μετέβησαν ἐπὶ τόπου, ὡς καὶ αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί. Οὐδὲν ὅμως σοβαρὸν μέτρον διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς συμμορίας ἐλήφθη.

ΓΕΥΓΕΛΗ, 28 Ἰουλίου.—Οἱ δολοφόνοι τοῦ Κομιτάτου ἐξακολουθοῦσι ἐν τῇ περιφερείᾳ μας τὴν ἀνθρωποκτόνον τακτικήν των, μηχανευόμενοι τὴν καταστροφὴν πάντων τῶν ἐξεχόντων ἀντιπροσώπων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Οὕτω πρὸ ἡμερῶν ἐπέδραμον κατὰ τοῦ κτήματος τοῦ Δημητρίου Κεχαγιᾶ, μέλους τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου καὶ ἐπιφανοῦς προκρίτου, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἀπὸ πολλοῦ διηύθυνον τὸ μῖσός των. Οἱ Βούλγαροι κατέστρεψαν τὸ κτῆμα τοῦτο, κείμενον εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὡρῶν ἐντεῦθεν, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐφόνευσαν τὸν ἐκεῖ διαμένοντα υἱὸν τοῦ ἰδιοκτήτου Νικόλαον Κεχαγιᾶν. Τὰ ἐν τῷ κτήματι ποίμνια διεσκορπίσθησαν καὶ ἐσφάγησαν. Εἰς μίαν μόνον περιοχὴν τοῦ κτήματος ἐφονεύθησαν διὰ σφαιρῶν καὶ ξιφολόγχης 500 πρόβατα. Αἱ ζημίαι ὑπερβαίνουν τὰς 35 χιλιάδας φράγκων.

Τὰ ἐγκλήματα ταῦτα, μηδεμίαν προκαλοῦντα τῶν ἀρχῶν ἐπέμβασιν, προκαλοῦσιν τὸν ἐρεθισμὸν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μεγαλοπρεπῶς ἐκήδευσαν τὸν νεκρὸν τοῦ Νικολάου Κεχαγιᾶ μεταφερθέντα ἐνταῦθα.

ΣΕΡΡΑΙ, 30 Ἰουλίου.—Οἱ Βούλγαροι ἐξακολουθοῦντες τὸ αἱμοσταγὲς ἔργον των ἐφόνευσαν τοὺς ἀδελφοὺς Ἀβραὰμ καὶ Θεόδωρον Ἰωάννου ἐκ Ῥαχοβίτσης, ὡς καὶ πέντε χωρικοὺς τοῦ χωρίου Ταρτσόβου.

Ἑτέρα βουλγαρικὴ συμμορία, ὑπὸ τὸν Γ. Τσιλίκην, εἰσήλασεν εἰς τὸ χωρίον Ῥάδοβον καὶ ὑποβαλοῦσα εἰς βασάνους τοὺς προκρίτους, ἠπείλησε τοὺς χωρικοὺς

ὅτι, ἂν ἐντὸς δεκαημέρου προθεσμίας δὲν προσχωρήσωσιν εἰς τὸ σχίσμα, θὰ καύσῃ ἐπανερχομένη τὸ χωρίον.

ΣΕΡΡΑΙ, 30 Ἰουλίου. — Ἡ ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων ἐν τῷ τμήματι Σερρῶν ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὰς βουλγαρικὰς συμμορίας, αἵτινες, διαιρεθεῖσαι κατὰ μικρὰς ὁμάδας, περιτρέχουσι τὰ διάφορα χωρία, ἐξαναγκάζουσαι τοὺς κατοίκους νὰ ἐγγραφῶσιν ὡς Βούλγαροι.

Τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην 30 λήξαντος μηνός, ἑπταμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ Κυρτσόβου Γ. Τσαλίκη, εἰσελθοῦσα εἰς τὸ παρὰ τὸ Δεμὶρ-Ἰσσὰρ ὀρθόδοξον χωρίον Ράδοβον, συνέλαβε πέντε προκρίτους, οὓς ἀνηλεῶς ἐξυλοκόπησε καὶ ἐβασάνισε, ἀπειλοῦσα γενικὴν σφαγὴν καὶ ἐμπρησμὸν τοῦ χωρίου, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν δηλώσωσιν ἐπισήμως τὴν εἰς τὸ σχίσμα μετάστασίν των.

Τὴν παρελθοῦσαν Τετάρτην, 6 τρέχοντος μηνός, βουλγαρικὴ συμμορία ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Δόντσιν, ἐνεδρεύουσα παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ Στρωμνίτσα, πλησίον τοῦ Σταρτσιόβου, ἐφόνευσε πέντε ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ Σταρτσιόβου, καταγινομένους εἰς τὰς γεωργικάς των ἐργασίας, ὅπως ἐκφοβίβωσι καὶ ἐξαναγκάσωσι τὸ χωρίον νὰ μεταστῇ εἰς τὸ σχίσμα.

ΒΟΔΕΝΑ, 12 Αὐγούστου. — Εἷς ἐκ τῶν διακεκριμένων νέων τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος ἐδολοφονήθη θρασύτατα, ἐνῷ ἐκάθητο εἰς τὸ καφενεῖον τῆς πόλεως, ὑπὸ τοῦ ὀργάνου τοῦ κομιτάτου Μιχαὴλ Γάτσου, ὅστις, πλησιάσας ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἐστήριξε τὴν κάννην τοῦ περιστρόφου του εἰς τὸν αὐχένα τοῦ θύματος καὶ ἐπυροβόλησεν. Ὁ δράστης κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ.

ΣΤΡΩΜΝΙΤΣΑ 17 Αὐγούστου. — Βαθυτάτη συγκίνησις ἐπικρατεῖ εἰσέτι ἐνταῦθα, ὡς ἐκ τῆς ἀγριωτάτης δολοφονικῆς ἀποπείρας κατὰ τοῦ Σ. Μητροπολίτου Στρωμνίτσης Γρηγορίου.

Ἡ Α. Σεβασμιότης εἶχε μεταβῇ τὴν 5ην τρέχοντος εἰς τὸ χωρίον Γάβροβον, ὅπως ἱερουργήσῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῇ παρακλήσει τῶν κατοίκων, οἵτινες, ἐξαναγκασθέντες νὰ ὑπογράψωσιν ἀναφορὰν προσχωρήσεως αὐτῶν εἰς τὸ σχίσμα, ἤθελον νὰ διαμαρτυρηθῶσι, τρόπον τινά, κατὰ τῆς βίᾳ ἀποσπασθείσης συγκαταθέσεως.

Τὴν ἑπομένην, περὶ ὥραν 4 μ. μ. ὁ Σ. Μητροπολίτης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Μιχαήλ, τοῦ ἱερέως τοῦ Γαβρόβου, πολλῶν χωρικῶν καὶ 23 Τούρκων στρατιωτῶν, ἀνεχώρησε διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Στρωμνίτσαν, ὅταν, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου, περὶ τοὺς 50 Βούλγαροι, ἐνεδρεύοντες, ἐπυροβόλησαν κατὰ τῆς συνοδείας, σκοπεύοντες πρὸς τὸ μέρος τοῦ Μητροπολίτου, ὅστις ἦτον ἔφιππος. Ὁ ἵππος εὐτυχῶς τοῦ ὁποίου ἐπέβαινεν, τρομάξας ἐκ τῶν σφαι-

ρῶν, ἀνέτρεψε τὸν ἀναβάτην, ὅστις ἔμεινε κατὰ γῆς, τῇ συστάσει τῶν πλησίον εὑρισκομένων καὶ τοιουτοτρόπως ὡς ἐκ θαύματος διεσώθη,

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθε μεταξὺ τῶν ἐνεδρευόντων Βουλγάρων καὶ τῆς συνοδείας τοῦ Μητροπολίτου ρῆξις, διαρκέσασα πλέον τῆς 1 1)2 ὥρας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ Βούλγαροι ἔβαλλον πρὸς τὸ μέρος, ὅπου εἶχε πέση ὁ Μητροπολίτης, αἱ δὲ σφαῖραί των ἀνέσκαπτον τὸ περὶ αὐτὸν ἔδαφος.

Τὴν 6 μ. μ. μόλις οἱ Βούλγαροι, στενοχωρηθέντες ἐκ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Τούρκων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐκ Γαβρόβου σπευσάντων χωρικῶν, ἀπεσύρθησαν, οὕτω δὲ ἡ συνοδεία τοῦ Σ. Μητροπολίτου κατευθύνθη πεζῇ εἰς τὸ τουρκικὸν χωρίον Μπάντοκον, ὅπου διενυκτέρευσεν.

Ἐκ τῆς μητροπολιτικῆς συνοδείας ἐτραυματίσθη ἐλαφρῶς ὁ ἀρχιμανδρίτης Μιχαήλ, ὁ ἱερεὺς τοῦ Γαβρόβου Λάζαρος, εἷς χωρικὸς καὶ εἷς Τοῦρκος, ἐκ τῶν σπευσάντων εἰς βοήθειαν ἐκ Γαβρόβου.

Τὴν ἐπομένην ὁ Σ. Μητροπολίτης, ἐπανελθὼν εἰς Στρωμνίτσαν, ἐγένετο δεκτὸς παρ' ὁλοκλήρου τῆς πόλεως, προεκδραμούσης εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας. Αἱ ἀρχαὶ ἐξέφρασαν τὰ συγχαρητήριά των διὰ τὴν διάσωσιν, οἱ Ἕλληνες ἠσπάζοντο μετὰ δακρύων τὰς χεῖρας τοῦ ἱεράρχου, καὶ αὐταὶ δὲ ἀκόμη αἱ ξέναι κοινότητες, ἡ τουρκικὴ καὶ ἡ ἰσραηλιτική, πολυτρόπως ἐξεδήλωσαν τὴν ἀποτροπίασίν των διὰ τὴν στυγερὰν ἀπόπειραν.

ΓΡΕΒΕΝΑ, 30 Ἰουλίου.— Ἀποστέλλω ὑμῖν συγκριτικὸν πίνακα τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρουμανικῶν ἐν Σαμαρίνῃ σχολείων, δικαιολογοῦντα τὴν λύσσαν, μεθ' ἧς οἱ πράκτορες τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας προσεπάθησαν πρὸ καιροῦ διὰ τῆς βίας νὰ τὰ καταλάβωσι:

Ἑλληνικὰ σχολεῖα : ἀρρένων διδάσκαλοι 7, μαθηταὶ 327 εἰς 8 τάξεις· θηλέων διδασκάλισσαι 2, μαθήτριαι 142 εἰς 4 τάξεις.

Ρωμουνικὰ σχολεῖα : ἀρρένων διδάσκαλοι 5, μαθηταὶ 29· θηλέων διδασκάλισσαι 2, μαθήτριαι 17.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν ρωμουνικῶν σχολείων κ. Τάτσετ, μεταβὰς πρὸ ἑβδομάδος εἰς Σαμαρίναν καὶ ἰδὼν τὴν κενότητα τῶν ρωμουνικῶν σχολείων, ὧν οἱ μαθηταὶ ἅπαντες εἶνε τέκνα συγγενῶν καὶ φίλων τῶν διδασκάλων, ἐπαρκῶς μισθοδοτουμένων, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν ἀνθηρότητα τῶν ἑλληνικῶν, ἔφυγεν αὐθημερόν, ἐκφρασθεὶς ἀπελπιστικῶς περὶ τῆς καταστάσεως.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ΔΡΟΣ ΜΟΝΡΩ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος μηνὸς ἀπεβίωσεν ἐν Ὀξωνίᾳ τῆς Ἀγγλίας ὁ ἀρχαῖος Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης καὶ διαπρεπὴς ἀνὰ τὸν κόσμον τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῶν Γραμμάτων Καθηγητὴς Δόκτωρ Μονρώ, εἷς τῶν ἐνθουσιωδεστέρων φιλελλήνων τῆς Ἀγγλίας, ὅστις τὸν παρελθόντα Μάρτιον ἐπεσκέψατο τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν, ὡς μέλος τοῦ διεθνοῦς ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου.

Ὁ θάνατος τοιούτου ἀνδρὸς εἶνε μεγίστη ἀπώλεια διὰ τὸ ἔθνος, ᾧ ἀνήκει, τὸν Ἑλληνισμόν, καὶ τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν, τὸν Πρόεδρον τῆς ὁποίας τοσοῦτον θερμῶς καὶ τοσοῦτον μεγαλοπρεπῶς ὑπεδέχθη, περιεποιήθη καὶ ἐφιλοξένησε πέρυσι, προσκληθέντα νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξωνίας.

Ὁ ἐν Λονδίνῳ Πρεσβευτὴς τῆς **Α. Μ.** τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων κ. Μεταξᾶς, ἅμα τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι τοῦ διαπρεποῦς φιλέλληνος, συνελυπήθη τὸν Πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου Ὀξωνίας διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος :

«Πρὸς τὸν Πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξωνίας.

«Βαθέως ἐλυπήθην, μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Δόκτορος Μονρώ, παρακαλῶ δὲ ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ μεταβιβάσητε εἰς τὴν οἰκογένειάν του τὴν βαθεῖαν συμπάθειάν μου διὰ τὴν λυπηρὰν ταύτην στέρησιν καὶ νὰ διαβεβαιώσητε αὐτήν, ὅτι σύμπασα ἡ Ἑλλὰς συμμετέχει τῆς λύπης ἐκ τῆς μεγάλης ἀπωλείας τοιούτου διακεκριμμένου ἑλληνιστοῦ καὶ ὅτι θὰ διατηρῇ ἐσαεὶ εὐχάριστον ἀνάμνησιν τῶν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐκδουλεύσεών του.

(Ὑπογρ.) **«Μεταξᾶς.»**

Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ὁ Πρύτανις τῆς Ὀξωνίας ἀπήντησε τῷ κ. Μεταξᾷ διὰ τῆς τῆς εὐχαριστηρίου ἐπιστολῆς :

«Πρὸς τὴν Α. Ε. τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς Λονδῖνον.

«Ἀγαπητὲ Κύριε,

«Πρὸ ὀλίγου ἀκριβῶς ἔλαβον τὸ συμπαθὲς ὑμῶν συλλυπητήριον τηλεγράφημα ἐπὶ τῷ ὀδυνηρῷ θανάτῳ τοῦ Δόκτορος Μονρώ, ἐκτελῶν δὲ τὴν ὑμετέραν ἐπιθυμίαν μετεβίβασα αὐτὸ εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ μετασάντος, ἥτις, εἶμαι βέβαιος, θέλει μεγάλως εὐαρεστηθῇ ἐξ αὐτοῦ.

«Σύσσωμον τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξονίας γίνεται ἠχὼ τῶν ὑμετέρων αἰσθημάτων ἐπὶ τῇ ἐπελθούσῃ ἀπωλείᾳ διὰ τοῦ θανάτου τοιούτου ἐξόχου ἑλληνιστοῦ, ὅστις, ὡς γράφετε, ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Τυγχάνει ὀδυνηρὰ ἡ ἀπώλεςα τοιούτου θαυμασίου ἀνδρός.

«Εὐχαριστῶ, ἀγαπητὲ Κύριε, μετ' εἰλικρινοῦς εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ὑμετέραν φιλοφροσύνην, καὶ εἶμι

«Ὁ ἀφωσιωμένος ὑμῶν
(Ὑπογρ.) **«Β. Β. Μέρρυ**
«Πρύτανις τῆς Πανεπιστημίου
τῆς Ὀξωνίας.»

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Ἰουλίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰουλίου 1905	30 Ἰουνίου 1905
Ταμεῖον εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,965,973.44	1,912,840.15
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	115,505.—	174,145.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,126,692.—	1,034,490.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν	»	27,346,985.47	26,733,349.04
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	17,804 25. 53	19,639,249.53
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,278,575.42	68,278,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	10,875,000.—	10,875,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,768.607.75; » τραπ. γραμ. » 28,933.625.—	»	52,702,232.75	52,860,107.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	3 267,500.—	4,292,500.—
Προεξοφλήσεις	»	19,325,165 32	19,515,750.13
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,828,863.91	2,760.158.46
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ)σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	11,023,800.53	12,209,534.47
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	329,854.90	355,324.53
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,039,186.18	2,192,174.08
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55.730,326.10	55,678,865.71
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42,811.885.93	43,496,277.26
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	11,759,003.14	11,981,013.24
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,871,560.07	4,698,213.49
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,047.533.20	3,304,770.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,835,200.—	1,835,200 —
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	285,771.87	1,076,614.37
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,372,825.46	8,211,080.72
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,459,189.73	2,445,791.10
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,610,485.29	1,590,027.44
Διάφοροι λογαριασμοὶ	»	2,354,126.43	3,024,451.73
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	2,738,951.02	1,093,066.65
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπηρ. Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»		
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,648 640.—	1,648,640.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,200,000.—	1,200,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	450,000.—	450,000.—
Διάφορα	»	289,078.11	509 891.48
	Δρ.	363,994,336.80	366,577,101.75

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰουλίου	30 Ἰουνίου
Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,278.575,42			
II. » » Τραπέζης . . . » 44,150,879,65	»	112,429,455.07	110 899,633.86
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10 875,000.—	10,875,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	5,860,012 71	5,946,580.80
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,763,688 30	15,035,467 60
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	741,192.74	593,923.04
Μερίσματα πληρωτέα	»	738.255.—	2,099,315.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749 94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσόν . . Δρ. 140,454.35 / » τραπ. γραμ. » 2,022,026.78 }	»	2,162,481.13	5,916,025.56
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	36,941.10	206,495.90
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	1,810,990.35	2,395,465.20
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	525,089 53	7,586.32
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	6,510.701 48	210,701 48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	17.804.425.53	19,639,249,53
» » « » τρ. γρ)τια » « » »	»	174,600.31	69,137.31
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς τρ. γραμμάτια κατὰ τὸν Νόμον ,ΒΨΕ'	»		5,682 318.20
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	79,549,755.02	78,947,784.34
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,459.810.—	45,459,810.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,492,000.—	20,492.000.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/₀ εἰς χρυσὸν	»	1,932,286.—	2,267,330.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	18 000.—	140,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	4,582,574 04	4,457,706.44
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	937,949.77	1,009,855.47
Διάφορα	»	805,378.78	441,965.76
	Δρ	363.994.336.80	366,577.101.75

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Μαΐου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ❁ ❁ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'. ❁

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Τὸ κυριώτερον σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως ἦτο κατὰ τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου καὶ τοῦ ἐκεῖ χαρακώματος. Ἡ μανία τῶν ἐφορμώντων ἐχθρῶν ἦτο τόσον ἀκράτητος, ὥστε τὰ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τείχη ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου κατηρειπώθησαν, πολιορκοῦντες δὲ καὶ πολιορκούμενοι ἦσαν πλέον ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς ὄψεις ἀλλήλων καὶ ἐμάχοντο ἐκ τοῦ συστάδην. Καὶ εἰς ἄλλα μέρη, εἰς τὰ πλεῖστα σχεδόν, τὸ Ἐξωτερικὸν Τεῖχος κατέρρευσε καὶ δὲν ἀπετέλει πλέον παρὰ χαράκωμα, ἀποτελούμενον ἐκ λίθων, πλίνθων, δοκῶν καὶ ἄλλων ὑλικῶν, ἀτάκτως συσσωρευμένων. Οἱ ἀμυνόμενοι εὑρίσκοντο ἑπομένως μεταξὺ τοῦ ἀτελοῦς τούτου χαρακώματος καὶ τοῦ Ἐσωτερικοῦ Τείχους, μὲ τὸν ἐχθρὸν ἔμπροσθέν των, τὸν ὁποῖον ὤφειλον ἢ νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσι. Ἡ πρόθεσις τοῦ Μωάμεθ ἦτο νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐπίθεσίν του κατὰ τοῦ χαρακώματος τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου καὶ κατὰ τῶν τειχῶν, τῶν κειμένων μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ νῦν λεγομένου Τεκφοὺρ Σεραΐου, καὶ νὰ διεκδικήσῃ βῆμα πρὸς βῆμα τὸ ἔδαφος, ἐνῷ συγχρόνως δι' ἐπιπλάστων ἐπιθέσεων εἰς ἄλλα μέρη ν' ἀποσπάσῃ καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκεῖθεν τοὺς ἀμυνομένους.

Ἡ ἔφοδος ἤρχισε διὰ τῶν βασιβουζούκων, τοῦ ἀσημοτέρου στρατιωτικοῦ σώματος τοῦ Μωάμεθ, ἐλθόντων πρὸς τοῦτο ἐκ τῆς βορείου ἄκρας τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν Μουσουλμᾶνοι, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ τόσον πολλοὶ Χριστιανοὶ καὶ ξένοι, ὥστε χρονογράφοι τινὲς τοὺς χαρακτηρίζουσιν ὅλους ὡς Χριστιανούς. Ὁ σκοπὸς τοῦ Μωάμεθ ὅπως ἀποστείλῃ τοὺς βασιβουζούκους νὰ ἐνεργήσωσι τὴν πρώτην ἔφοδον, ἦτο κυρίως, ὅπως ἐξαντλήσῃ τὴν ἀντοχὴν καὶ τὰ πολεμεφόδια τῶν πολιορκουμένων. Οἱ βασιβουζοῦκοι προεχώρησαν, φέροντες ἀναρριχητικὰς κλίμακας, καὶ ἔφθασαν εἰς ἀπόστασιν βολῆς ἀπὸ τῶν τειχῶν καθ' ὅλον τὸ μῆ-

κος ἀπὸ τοῦ Τεκφοὺρ Σεραΐου μέχρι τοῦ χαρακώματος καὶ περαιτέρω ἔτι, μέχρι τοῦ νῦν Τὸκ Καποῦ. Ἤρχισαν μαχόμενοι διὰ τῶν τόξων καὶ τῶν σφενδονῶν των, διὰ τῶν ὁποίων ἐξετόξευον σιδηρᾶς καὶ μολυβδίνας σφαίρας. Μετὰ βραχεῖαν προκαταρκτικὴν ἐπίθεσιν ὥρμησαν ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὴν τάφρον καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ κυριεύσωσι τὸ Ἐξωτερικὸν Τεῖχος καὶ τὸ χαράκωμα. Ἡ ποικιλία τῶν ὅπλων των ἡμιλλᾶτο μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν φυλῶν καὶ τῶν θρησκευμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνῆκον οἱ βασιβουζοῦκοι. Ἑκατοντάδες κλιμάκων ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἤρχισαν ν' ἀναρριχῶνται οἱ γενναιότεροι, ἐνῷ ἄλλοι, προσπαθοῦντες νὰ κτυπήσωσι τοὺς ἀμυνομένους, ἀνήρχοντο ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν συμπολεμιστῶν των. Ἡ ἔφοδος ἐνεργουμένη ἐν τῇ βαθυτάτῃ σκοτίᾳ τῆς νυκτὸς καὶ ὑπὸ πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐπέφερεν ἀγρίαν σύγχυσιν πανταχοῦ ἰδίως δὲ εἰς τὴν πεδιάδα. Εἰς κάθε βῆμά των οἱ ἐπιτιθέμενοι ἀντιμετώπιζον ἐρρωμένην ἀντίστασιν.

Οἱ βασιβουζοῦκοι, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐστεροῦντο μόνον θάρρους, ἀλλὰ δὲν εἶχον καὶ τὴν διάθεσιν νὰ πολεμήσωσιν, εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι τῶν καλειτέρων ἀνδρῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, τοῦ γενναίου σώματος τῶν ὑπὸ τὸν γενναιότατον Ἰουστινιάνην Ἑλληνοϊταλῶν. Οἱ ἀμυνόμενοι ἀνέτρεπον τὰς κλίμακας τῶν ἐπιτιθεμένων, ἐξετόξευον ἐπιτυχῶς κατ' αὐτῶν τὰ βέλη καὶ τὰ βλήμματα τῶν ὅπλων των καὶ τοὺς ἔθαπτον ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν. Οἱ ἐφορμῶντες, οἵτινες ἦσαν πολυαριθμότατοι καὶ εἰς πυκνὰς τάξεις, ὑφίσταντο πανωλεθρίαν. Οἱ τολμηρότεροι, οἱ ἐπιτυγχάνοντες ν' ἀναρριχηθῶσι μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν κλιμάκων κατεκρημνίζοντο καὶ συνετρίβοντο ἐπὶ τῶν κάτωθεν εὑρισκομένων ὀγκολίθων ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν τειχῶν. Ἡ ἀντίστασις ἦτο τόσον ἐπίμονος, ὥστε πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπιτιθεμένων ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσι. Δὲν εἶχον ὅμως ἱκανῶς ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν καὶ δι' αὐτὸ ὁ Μωάμεθ, μέχρι τῆς τελείας ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεών των, δὲν συγκατένευε νὰ παύσωσιν ἐξαντλοῦντες τὴν δύναμιν τῶν ἀμυνομένων.

Οἱ ἀποπειρώμενοι νὰ ὑποχωρήσωσιν εὑρίσκοντο μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος. Ὄπισθέν των ἦτο παρατεταγμένον σῶμα τσαούσηδων, οἱ ὁποῖοι πάντα ἀποπειρώμενον ὑποχώρησιν ἀπήλαυνον μὲ σιδηρᾶς ράβδους καὶ μαστίγια, ἐνῷ ὀλίγον ἀπωτέρω ἵσταντο ἕτοιμοι οἱ Γενήτσαροι νὰ διαπεράσωσι διὰ τῶν μακροτάτων ἀκοντίων πάντα φυγάδα, ὅστις ἤθελε τυχὸν διασπάσῃ τὴν γραμμὴν τῶν τσαούσηδων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μάχη παρετάθη ἐπὶ δύο περίπου ὥρας.

Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα, παρ' ὅλην τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸν φανατισμόν, τὸ πρῶτον σῶμα τοῦ Μωάμεθ ἀπεκρούσθη μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν εἰς φονευμένους καὶ τραυματίας. Ἀφοῦ τέλος ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμόν του, νὰ ἐξαντλήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ εὐαρίθμου σώματος τῶν ἀμυνομένων, διετάχθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Τινὲς ἐκ τῶν πολιορκουμένων ἐθεώρησαν τὴν ἔφοδον ὡς ἀπόπειραν ἐκφοβισμοῦ τῆς Πόλεως διὰ νυκτερινῆς ἐπιδρομῆς ἢ ὡς μέρος τῆς σχεδιασθείσης γενικῆς ἐφόδου. Οἱ πολιορκούμενοι κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἦσαν καταπεπονημένοι ἐκ τῶν ἀκατα-

παύστων μαχῶν καὶ τῆς κοπιωδεστάτης ἐργασίας, τὴν ὁποίαν ἀπῄτει ἡ ἐπιδιόρθωσις τῶν καταρρεόντων τειχῶν. Ἐπὶ τεσσαράκοντα περίπου ἡμέρας δὲν εἶχον γνωρίση οὔτε μίαν ὥραν ἀναπαύσεως καὶ ἤλπιζον, ὅτι ἐπὶ τέλους τὴν πρωΐαν θὰ ἡσύχαζον τὰ πράγματα καὶ θὰ εὕρισκον τὴν ποθητὴν ὀλιγόωρον ἀνάπαυσιν. Ἀλλὰ ταχέως ἀντελήφθησαν, ὅτι ἠπατῶντο. Ἐν μέσῳ τῆς σκοτίας τῶν πρώτων ὡρῶν τῆς θερινῆς πρωΐας ἤρχισε νὰ διακρίνηται ἐξελισσομένη εἰς τὴν δειράδα, ὅπου νῦν εὑρίσκεται τὸ Τὸπ Καπού, ταξιαρχία τοῦ ἀνατολικοῦ σώματος τῶν Τούρκων. Προήλαυνον κανονικῶς καὶ ἐν τάξει οἱ θαυμασίως ἐξησκημένοι οὗτοι ἐκ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν, διακρινόμενοι, ἐφόσον ἐπλησίαζον, ἐκ τῶν θωράκων των, ὅταν δ' ἔφθασαν πρὸ τῶν τειχῶν ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων κατέστη εἴπερ ποτὲ δεινοτέρα. Ἐπρόκειτο περὶ τῆς γενικῆς ἐφόδου, τῆς ἀναμενομένης τὰ ἐξημερώματα. Οἱ κώδωνες ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρχισαν νὰ ἠχῶσιν εἰς ἔνδειξιν ὑψίστου κινδύνου, ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοι εὑρίσκοντο εἰς τὰς θέσεις των. Ἅμ' ὡς οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται διῆλθον τὴν τάφρον καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὸ χαράκωμα, ἡ μάχη ἤρχισεν ἅπαξ ἔτι μανιώδης, θανατηφόρος, ἀγρία. Αἱ σάλπιγγες καὶ τὰ τύμπανα ἐκρούοντο μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐφορμώντων Τούρκων.

Πολιορκοῦντες καὶ πολιορκούμενοι ἐμάχοντο ἐκ τόσον μικρᾶς ἀποστάσεως, ὥστε προὐκάλουν ἀλλήλους διὰ τῶν ὕβρεων. Αἱ ἱκεσίαι πρὸς σωτηρίαν, αἱ ἐπικλήσεις, ὁ ἦχος τῶν κωδώνων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Πόλεως, ὁ μυκηθμὸς τῶν τηλεβόλων τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτός, ὅλα ἀπετέλουν ἀπεριγράπτου τραγικότητος πανδαιμόνιον. Ἅπαξ ἔτι ἤρχισεν ἡ τοποθέτησις ἀναρριχητικῶν κλιμάκων ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀλλ' ἀνετρέποντο αὗται ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων. Στρατιῶται ἀναρριχώμενοι ἐπὶ τῶν ὤμων ἀλλήλων καὶ ἀγωνιζόμενοι νὰ φθάσωσι μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ χαρακώματος, κατεκρημνίζοντο. Κατὰ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην σχεδὸν ταύτην μάχην ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων Τούρκων ὑπῆρξε τῇ ἀληθείᾳ καταπληκτικός.

Ἤδη τὸ μέγα κυλινδρικὸν τηλεβόλον κατὰ τὴν νύκτα εἶχε μετενεχθῆ ἐγγύτερον τῶν τειχῶν καὶ ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν. Σφαῖρα, ριφθεῖσα ἐκ τοῦ κολοσσοῦ αὐτοῦ μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου κατὰ τοῦ χαρακώματος, κατέρριψε μέρος αὐτοῦ. Ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ κονιορτοῦ, τοῦ ἐγερθέντος ἐκ τῆς πτώσεως τῶν λίθων καὶ τῶν πίθων, τῶν πεπληρωμένων χώματος, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ πυκνοῦ μαύρου καπνοῦ τῆς πυρίτιδος, ὁμὰς Τούρκων ὥρμησε πρὸς τὰ ἐμπρὸς μετ' ἀκαθέκτου μανίας καὶ πρὸτοῦ ἀντιληφθῶσιν οἱ ἀμυνόμενοι τὴν παρουσίαν των, τριακόσιοι ἐκ τῶν Τούρκων ἐπέτυχον νὰ εἰσέλθωσι ἐντὸς τοῦ Περιβόλου. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰταλοί, μόλις ἀντελήφθησαν τὸν κίνδυνον, συμπεριενέχθησαν ἡρωϊκώτατα. Ἀντέστησαν ἐρρωμένως καὶ ἐπολέμησαν ὑπέροχα, φονεύσαντες πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπελάσαντες τοὺς λοιπούς.

Οἱ πολιορκούμενοι ἐξερράγησαν εἰς ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας. Ὁ αὐτοκράτωρ

Κωνσταντῖνος, εὑρισκόμενος ἐν μέσῳ τῶν στρατιωτῶν του, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην, παροτρύνων καὶ ἐνθαρρύνων αὐτοὺς διὰ τοῦ παραδείγματός του.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἔφοδος ἦτο ἡ συστηματικωτέρα, ἐν τούτοις καὶ φανατικωτέρα καὶ ἀποφασιστικωτέρα τῆς πρώτης. Οἱ ἐφορμῶντες Τοῦρκοι τοῦ σώματος τούτου δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ ἵστανται ὄπισθέν των στρατιῶται, ὅπως τοῖς ἀποκόπτωσι τὴν ὑποχώρησιν. Κραυγάζοντες τὴν πολεμιστήριον ἀγρίαν κραυγήν των εἰς τὴν διὰ πασῶν: « Ἀλλάχ! Ἀλλάχ! » ὥρμων ἀποτετυφλωμένοι ἐκ τοῦ φανατισμοῦ, ὡς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι, ἂν δὲν ἐπεζήτουν τὸν θάνατον, δὲν τὸν ἐφοβοῦντο ὅμως, ὡς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι πιστεύουσιν, ὅτι πολεμοῦσι διὰ τὸν Θεὸν καὶ ἐν περιπτώσει θανάτου θὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν ἀληθινὸν οὐράνιον καὶ ἐπίγειον παράδεισον.

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν πειθαρχίαν καὶ τὸ θάρρος τῶν στρατιωτῶν τῆς ἀνατολικῆς ταξιαρχίας, παρ' ὅλον τὸν φανατισμόν των, τὸν προερχόμενον ἐκ τῆς θρησκείας των καὶ ἐμπνευσθέντα ἐκ τῆς ὑποσχέσεως μεγάλης ἀμοιβῆς εἰς τοὺς πρώτους ἐπιτυχόντας νὰ ἐκπορθήσωσι τὴν βασιλίδα τῶν Πόλεων, ἡ ἔφοδός των ἀπέτυχε τελείως, ὅπως εἶχεν ἀποτύχῃ καὶ ἡ τῶν βασιβουζούκων.

Ἡ ὑπέροχος γενναιότης τῶν εὐαρίθμων Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν, τῶν ἀμυνομένων ὄπισθεν τῶν ἐν σπουδῇ ἐπιδιορθουμένων χαρακωμάτων καὶ διαρκῶς βομβαρδιζομένων γηραιοτάτων τειχῶν, ἀνέκοπτεν ἀποτελεσματικῶς τὴν ὁρμὴν τῶν ἐπερχομένων πολεμίων των.

Ἡ ἔφοδος τῶν ἐπιτιθεμένων δὲν ἦτο ἐπιτυχεστέρα εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς πόλεως. Ὁ Ζαγὰν πασσᾶς εἶχε προβῇ εἰς ἀπεγνωσμένας ἀποπείρας, ὅπως κυριεύσῃ τὰ πλησίον τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος τείχη, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν πλοίων καὶ τῶν σχεδιῶν, ἀλλ' ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Τρεβιζάνου. Ὁ Καρατζᾶ πασσᾶς ἀφ' ἑτέρου διέβη τὴν τάφρον ἐκ τοῦ βορείου μέρους τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν κατηρειπωμένων τειχῶν, τῶν κειμένων μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Πορφυρογεννήτου, γνωστῆς οὔσης σήμερον τῆς θέσεως ταύτης ὑπὸ τὸ ὄνομα Τεκφοὺρ Σεράϊ. Ἀλλὰ τὸ διαμέρισμα τοῦτο διετέλει ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν τριῶν ἀδελφῶν Βοκκιαρδῶν, οἱ ὁποῖοι, ὡς προελέχθη, εἶχον σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Πόλεως μὲ σῶμα μισθοφόρων, τὸ ὁποῖον συνετήρουν ἐξ ἰδίων ἐξόδων καὶ οἱ ὁποῖοι ἔδρεψαν τὰς καλειτέρας δάφνας τῆς δόξης. Ἐπίσης ἐξ ἴσου ἐπιτυχῶς ἀνθίσταντο καὶ οἱ γείτονές των εἰς τὸ Τεκφοὺρ Σεράϊ καὶ γύρῳ τοῦ νοτίου μέρους τῆς Καλιγερίας, ὑπὸ τὸν Ἑνετὸν τοποτηρητὴν Μινόττον.

Ὅλαι αἱ ἀπόπειραι τῶν πολιορκητῶν ἀπετύγχανον. Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ἀνεδείχθησαν πραγματικῶς ἡρωϊκώτατοι, οὐδὲν δὲ τοὺς κατέβαλλεν, οὔτε πεῖνα, οὔτε κοπώσεις, οὔτε πληγαί, οὔτε ἡ σκέψις τῆς σφαγῆς τῶν οἰκογενειῶν των. Οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κλονίσῃ τὴν ἀπόφασίν των.

Αἱ δύο τουρκικαὶ ταξιαρχίαι, αἱ ἀλλεπαλλήλως ἐπιτεθεῖσαι κατὰ τῶν πολιορκουμένων, εἶχον ἀποτύχῃ τοῦ σκοποῦ των, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἀντελήφθη, ὅτι τὸ

σχέδιον τῆς ἐξακολουθητικῆς ἐπιθέσεως εἶχε μεγάλως ἐξασθενήση τοὺς πολιορκουμένους, ἰδίως δὲ τοὺς ἀμυνομένους εἰς τὸ χαράκωμα τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου. Ἀπεφάσισε λοιπὸν τὴν φορὰν αὐτὴν νὰ ἐπιτεθῇ μεθ' ὁλοκλήρου τῆς δυνάμεώς του, οὐδὲ τῆς ἐφεδρείας του ἐξαιρουμένης, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν πλέον πεπειραμένων μαχητῶν, δωδεκακισχιλίων Γενητσάρων τῆς σωματοφυλακῆς του. Τὸ σῶμα αὐτό, ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ Μωάμεθ, θὰ ἐπιτίθετο κατὰ τοῦ χαρακώματος τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου, ἐνῷ τὰ ἄλλα σώματα θὰ ἐπεχείρουν ταυτοχρόνως ἐπιθέσεις κατ' ἄλλων σημείων τῶν τειχῶν.

Ὁ Μωάμεθ ἤρχισε τὴν νέαν ἔφοδον μετὰ τῆς μεγαλειτέρας προσοχῆς.

Ἡ ἔφοδος δὲν θὰ ἦτο ἁπλῶς ἀγρία προέλασις, οὔτε ἀπόπειρα ἀναρριχήσεως ἐπὶ τῶν τειχῶν. Μόλις ἤρχισε νὰ ὑποφώσκῃ ἡ ἠώς, ὁ Μωάμεθ, ἐξορκίσας τοὺς στρατιώτας του νὰ ἐπιδείξωσιν ὅλον τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά των, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν καὶ τοὺς ὡδήγησε μέχρι τῆς τάφρου. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν οἱ πολιορκούμενοι ἠγάλλοντο, ὡς ἀπελάσαντες τριακοσίους ἐχθροὺς ἐκ τῶν χαρακωμάτων των, οἱ βάρβαροι ἤρχισαν πάλιν νὰ πυροβολῶσι μὲ τὸ μέγα τηλεβόλον των καὶ ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἐγειρομένου κονιορτοῦ προήλαυνον. Ἀναρίθμητον πλῆθος, πειθαρχικῶς προελαῦνον, τοξοτῶν καὶ σφενδονιστῶν, ἐξετόξευε τὰ βλήματά του μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος κατὰ τῶν ἀμυνομένων. Ἀκαταπαύστως καὶ σταθερῶς ἐξεσφενδονίζετο βροχὴ σφαιρῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰταλῶν, τῶν ἀμυνομένων εἰς τὰ χαρακώματα, μετὰ τοιαύτης ταχύτητος καὶ εὐστοχίας, ὥστε ἀδύνατον ἦτο, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἠγείρετο κεφαλὴ νὰ μὴ ἐπλήττετο. Τὰ βλήματα ἔπιπτον ὡς βροχή. Ἐσκότιζον τὸν οὐρανόν.

Ὅταν οἱ ἀμυνόμενοι περιῆλθον εἰς κάποιαν προφανῆ σύγχυσιν ἐκ τῆς χαλάζης ταύτης τῶν βλημάτων, ὁ Μωάμεθ ἔδωσε τὴν διαταγὴν τῆς προελάσεως εἰς τοὺς τολμηροὺς καὶ ἀηττήτους Γενητσάρους. Ὥρμησαν πρὸς τὴν τάφρον καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ κυριεύσωσι δι' ἐφόδου τὰ χαρακώματα. Δέκα χιλιάδες Γενήτσαροι ὥρμησαν πρὸς τὰ τείχη ὄχι ὡς Τοῦρκοι, ἀλλ' ὡς λέοντες. Μαχόμενοι ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἡγεμόνος των, δὲν ἐμετρίασαν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον τὴν ὁρμήν των, ἀλλ' ἐπολέμησαν ὡς ἄνδρες μὲ αὐτοπεποίθησιν, ὡς ἄνδρες εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὴν ζωήν. Ἐδοκίμασαν νὰ κατακρημνίσωσι τὸ χαράκωμα, νὰ καταστρέψωσι τοὺς πίθους τοὺς ἐπιστέφοντας αὐτό, ν' ἀποσύρωσι τοὺς δοκοὺς καὶ ν' ἀνοίξωσι οὕτω δίοδον ἐντὸς τοῦ Περιβόλου. Οἱ ἀλαλαγμοὶ καὶ αἱ ἰαχαί των, αἱ ἐπικλήσεις των πρὸς τὸν Ἀλλάχ, ὁ θόρυβος καὶ ἡ βοὴ τῶν τυμπάνων καὶ τῶν σαλπίγγων καὶ οἱ μηκυθμοὶ τῶν τηλεβόλων ἐνέσπειραν τὸν τρόμον εἰς τοὺς Κωνσταντινουπολίτας.

Ἕλληνες καὶ Ἰταλοί, καίτοι καταπεπονημένοι ἐκ τῆς μακροχρονίου ἀμύνης καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ, κατενόησαν, ὅτι ἡ Πόλις εὑρίσκετο εἰς μεγάλην κρίσιν καὶ ἐπολέμησαν ὡς ἀληθεῖς ἄνδρες. Οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἤχουν πενθίμως, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων κώδωνες τοῦ κινδύνου ἐκάλουν πάντα ἱκανὸν

πολίτην νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν. Γυναῖκες καὶ παιδία, μοναχοὶ καὶ καλογραῖαι ἔσπευδον, προσφέροντες ὁποιανδήποτε ἠδύναντο συνδρομήν, κομίζοντες λίθους ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ γονυπετοῦντες πρὸς ἱκεσίαν, ὅπως ἡ Πόλις μὴ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων.

Ὁ Ἰουστινιάνης καὶ οἱ εὐάριθμοι αὐτοῦ ἄνδρες ἀντετάχθησαν κατὰ τῶν ἐφορμώντων Γενητσάρων μὲ λόγχας, πελέκεις, σπάθας καὶ ἀκόντια καὶ ἀπώθησαν ἐπιτυχῶς τὴν πρωτοπορίαν. Ἐπί τινα χρόνον διεξήγετο μάχη ἐκ τοῦ συστάδην, χωρὶς οὐδέτερος τῶν ἀντιπάλων νὰ κερδίσῃ ἓν βῆμα.

Συγχρόνως μὲ τὴν ἀγρίαν πάλην, τὴν διεξαγομένην εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου, γεγονὸς ὑψίστης σημασίας ἐλάμβανε χώραν εἰς ἀπόστασιν ἡμίσεος περίπου μιλίου πρὸς βορρᾶν. Μία ἐκ τῶν τριῶν διόδων, διὰ τὰς ὁποίας ὑπερηφανεύετο, ὅτι εἶχεν ἀνοίξῃ εἰς τὸν στρατόν του ὁ Μωάμεθ, ἦτο καὶ ἡ πρὸς βορρᾶν τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Τὰ μεταξὺ τῆς Πύλης ταύτης τείχη καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Πορφυρογεννήτου ἦσαν, κατὰ τὴν κατασκευήν, ὅμοια μὲ τὰ τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου, ἀλλὰ τὸ Ἐσωτερικὸν Τεῖχος τοῦ Θεοδοσίου, ἀντὶ νὰ ἐπεκτείνηται μέχρι τῶν ἀνακτόρων τοῦ σημερινοῦ Τεκφοὺρ-Σεραΐου, διεκόπτετο ἑκατοντάδα καὶ πλέον μέτρων μακρὰν αὐτοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ βραχὺ τείχωμα κατ' ὀρθὰς γωνίας συνέδεε τὸ Τεῖχος μὲ τὸ δεύτερον ἢ Ἐξωτερικὸν Τεῖχος.

Εἰς τὸ ἐγκάρσιον αὐτὸ τεῖχος ὑπῆρχε μυστικὴ θύρα, ἐπιτρέπουσα τὴν εἴσοδον ἐκ τῆς Πόλεως εἰς τὸν Περίβολον. Τὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ ἐγκαρσίου τειχώματος Ἐξωτερικὸν Τεῖχος, ὡς προωρισμένον ν' ἀναπληρώσῃ δύο τείχη τῆς πόλεως, εἶχε κατασκευασθῇ ἐξαιρετικῶς ἰσχυρόν. Μικρὰ ὀπισθία θύρα, ἐν μέρει ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ κάτωθεν τοῦ ἄκρου τῶν ἀνακτόρων, ἦγεν εὐθέως ἐκ τῆς Πόλεως πρὸς τὸν Ἐξωτερικὸν Περίβολον. Ἡ Πύλη αὕτη ἦτο γνωστὴ ὡς Κερκόπορτα, ἢ Πύλην τοῦ Ἱπποδρόμου. Ἦτο σχεδὸν λησμονημένη ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀλλ' ὅταν ἐκρίθη ἀναγκαια ἡ ἐξασφάλισις εὐχερεστέρας διόδου πρὸς τὸν Ἐξωτερικὸν Περίβολον, γηραιοί τινες πολῖται ἐνεθυμήθησαν τὴν ὕπαρξίν της καὶ ἔσπευσαν νὰ τὴν ἀνοίξωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της ἡ θύρα αὕτη ἠδύνατο ν' ἀποκρύπτηται ἀπὸ πρόσωπα μὴ εὑρισκόμενα πλησίον τοῦ πύργου, ἄνευ φόβου πολλάκις ἔμενεν ἀνυπεράσπιστος κατὰ τὰς περιστάσεις μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνακαλυφθῇ.

Τὸ Ἐξωτερικὸν Τεῖχος, τὸ μεταξὺ τῆς Κερκόπορτας καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, εἶχεν ὑποστῇ σημαντικὰς ζημίας κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, τὴν ἐνεργηθεῖσαν κατὰ τὴν νύκτα ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ μέρος αὐτό, καθὼς καὶ πλησίον τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, εἶχον ἐπιτύχῃ νὰ διέλθωσι τὴν τάφρον καὶ νὰ καταλάβωσι τὸν Ἐξωτερικὸν Περίβολον.

Ὅταν ἤρχισε νὰ ἐξημερώνῃ, τινὲς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἀντελήφθησαν, ὅτι ἡ Κερκόπορτα εἶχε μείνῃ ἀνοικτή, ἀμέσως δὲ πεντήκοντα περίπου Γενήτσαροι, πλησιά-

σαντες ἐν σπουδῇ, τὴν κατέλαβον. Τούτους κατόπιν ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι, εἰσελθόντες οὕτως εἰς τὸν Ἐσωτερικὸν Περίβολον διὰ τῆς Κερκόπορτας πρῶτον καὶ κατόπιν διὰ τῶν γειτνιαζουσῶν θυρῶν τοῦ ἐγκαρσίου τειχώματος, τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν οὔσης τριάκοντα καὶ πέντε περίπου μέτρων.

Οἱ οὕτως εἰσελθόντες ἐχθροὶ ἐπετέθησαν αἰφνιδίως καὶ ἀπροσδοκήτως κατὰ τῶν πολιορκουμένων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο, ἀποκρούοντες τὰς ἐπιθέσεις τοῦ κυρίου σώματος τοῦ Καρατζᾶ πασσᾶ, προσπαθοῦντος νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ Ἐξωτερικὸν Τεῖχος. Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν πλέον πολυάριθμοι νὰ εἰσέρχωνται διὰ τῆς Κερκόπορτας καὶ τῶν θυρίδων τοῦ ἐγκαρσίου τειχώματος. Οἱ πολιορκούμενοι, καταληφθέντες τόσον ἀπροόπτως καὶ ὑπὸ τοιούτου πλήθους ἐχθρῶν, ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσι πρὸς τὴν πόλιν καὶ νὰ τρέχωσι πρὸς τὴν Πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀφοῦ αἱ ἐν τῷ μεταξὺ δίοδοι εἶχον καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκεῖ θύρα εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ πολυαρίθμων ἐχθρῶν, οὕτω δὲ εἶχε καταστῇ ἀδύνατος πᾶσα ὑποχώρησις εἰς τὸν Ἐσωτερικὸν Περίβολον. Σφαγὴ ἀγρία τότε ἔλαβε χώραν. Κατὰ πρῶτον ὀλίγοι Τοῦρκοι ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσι μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς πόλεως, ἐνῷ οἱ ἄλλοι, ἀνελθόντες ἐπὶ τῶν τειχῶν, κατεβίβασαν τὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ ἀνύψωσαν ἀντ' αὐτῶν τὴν τουρκικήν.

Οὕτως, ἐνῷ ἡ μάχη ἐξηκολούθει εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου ἀποφασιστικὴ ἑκατέρωθεν καὶ ἐνῷ ἀκόμη ἀπὸ οὐδὲν ἄλλο μέρος εἶχον κατορθώσῃ νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἴσοδον οἱ ἐχθροί, αἱ τουρκικαὶ σημαῖαι ἐκυμάτιζον ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν βορείως κειμένων τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ Ἰταλοὶ δὲν ἐγνώριζον τί εἶχε συμβῇ, καθόσον εὑρίσκοντο μακράν, ἀγωνιζόμενοι εἰς τὸ χαράκωμα τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου. Ἐνῷ αὐτοὶ ἠγωνίζοντο νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἴσοδον τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τῶν κατηρειπωμένων τειχῶν, ὁ Θεὸς ἠθέλησεν, ὅπως οἱ ἐχθροὶ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Πόλιν ἐξ ἄλλου σημείου. Ἐν τούτοις, καίτοι ὀλίγον ἀργά, ὁ αὐτοκράτωρ ἐπληροφορήθη περὶ τῆς εἰσόδου τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Κερκόπορτας καὶ της καταλήψεως ὑπ' αὐτῶν τοῦ μεταξὺ τῆς θύρας ταύτης καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως μέρους καὶ ἔσπευσε πρὸς τὰ ἐκεῖ, προτοῦ ὁ ὑπὸ τὸν Ἰουστιάνην στρατός του μάθῃ, ὅτι αἱ τουρκικαὶ σημαῖαι εἶχον ὑψωθῇ εἰς τοὺς πλησίον τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως πύργους. Οἱ εἰσελθόντες ἐντὸς τῆς πόλεως ὀλίγοι Τοῦρκοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν, διευθυνθέντες εἰς τὸ πλούσιον μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν. Ἐν τούτοις οἱ ἀδελφοὶ Βοκκιάρδοι μὲ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ὀλίγους ἄνδρας κατώρθωσαν ἐπί τινα χρόνον νὰ κυριαρχήσωσι τοῦ Περιβόλου καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἴσοδον μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ ἐχθρῶν ἐκ τῆς Κερκόπορτας.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸν Περίβολον τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου ἡ μάχη διεξήγετο ἡρωϊκώτατα καὶ σχεδὸν ἐκ τοῦ συστάδην. Ἡ ἀντίστασις, ἡ ἀντιτασσομένη ὑπὸ τῶν

εὐαρίθμων Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν ἐστέφετο ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ἡ ἐπίθεσις τῶν Γενητσάρων ἀπετύγχανε καὶ ἐχαλαροῦτο.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην συνέβη μοιραῖόν τι ἀτύχημα, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα κατὰ καιροὺς ἀποφασίζουσι τὴν τύχην τῶν ἐθνῶν. Ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάνης, ὁ ἔχων τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν ἑλληνοϊταλικῶν στρατευμάτων, ἐπληγώθη σοβαρῶς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν διοίκησιν, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν καὶ νοσηλευθῇ. Ἡ πληγὴ ἦτο θανάσιμος, ἀλλ' οἱ περὶ τὸν γενναῖον Ἰουστινιάνην δὲν εἶχον ἐξ ἀρχῆς ἀντιληφθῆ τὴν σοβαρότητά της. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ὅταν ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ Ἰουστινιάνης ἐπρόκειτο ν' ἀπέλθῃ τῶν ἐπάλξεων καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν πρὸς νοσηλείαν, ἔσπευσε νὰ τὸν ἱκετεύσῃ, ὅπως μὴ ἐγκαταλίπῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του, προσπαθῶν νὰ τὸν πείσῃ, ὅτι ἡ πληγή του ἦτο ἐλαφρὰ καὶ λέγων, ὅτι ἡ ἀναχώρησίς του ἤθελεν ἀποθαρρύνῃ ὄχι μόνον τοὺς ἄνδρας τοῦ ἰδικοῦ του σώματος, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι ἡ τύχη τῆς Πόλεως ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς παραμονῆς του ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων.

Ὁ Ἰουστινιάνης ἐν τούτοις ἐδήλωσεν, ὅτι οἱ πόνοι τῆς πληγῆς του ἦσαν τόσον ὀδυνηροί, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ. Τὴν κλεῖδα τῆς πύλης, τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἤνοιγε, θὰ τὴν ἔδιδεν εἰς ἐμπίστους στρατιώτας, ὑπεσχέθη δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ εὐθὺς ὡς ἤθελε καλλιτερεύσῃ ἡ ὑγεία του. Ἀδυνάτου ὄντος νὰ μεταβάλωσι τὴν ἐπιμονήν του, ἐκομίσθησαν αἱ κλεῖδες καὶ ἠνοίχθη μικρά τις πύλη τοῦ Ἐσωτερικοῦ Τείχους, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ἰουστινιάνης εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πόλιν. Τὸ ἄνοιγμα τῆς πύλης ἀπεδείχθη ἐπικίνδυνος πειρασμὸς εἰς τοὺς στρατιώτας, τοὺς πολεμοῦντας ἀκαταπαύστως ἐπὶ μακρὰς ὥρας. Ὁ Ἰουστινιάνης ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ πλοίου του, τὸ ὁποῖον ἦτον ἐλλιμενισμένον εἰς τὸν λιμενοφράκτην, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Χίον, ὅπου ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ἰουστινιάνη ὑπῆρξεν ὀλεθρία καὶ ἀμέσως ἐδημιούργησε πανικόν. Ἦτο τῇ ἀληθείᾳ ἀρχηγὸς ἱκανὸς προσελκύων πλήρη τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, ἡ δὲ ἀπουσία του ἀπεθάρρυνε τὰς καρδίας των. Ὅλοι σχεδὸν οἱ χρονογράφοι μέμφονται τοῦ Ἰουστινιάνη διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀναχωρήσεώς του. Ὤφειλε, λέγουσι, νὰ ὑποφέρῃ τοὺς πόνους καὶ νὰ μείνῃ ἢ τοὐλάχιστον νὰ ὑποδείξῃ ἀντάξιον ἀντικαταστάτην του. Τὸ ἠθικὸν τῶν στρατιωτῶν του ἀμέσως παρέλυσε. Τινὲς ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ὁ Ἰουστινιάνης ἐγκατέλιπεν ἀνοικτὴν τὴν πύλην, ἐκ τῆς ὁποίας ἔφυγε, καὶ δι' αὐτῆς εἰσῆλθον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Πόλιν, χωρὶς ν' ἀπαντήσωσιν οὐδεμίαν ἀντίστασιν. Ἡ ἀναχώρησίς του ὑπῆρξε καίριον τραῦμα κατὰ τῆς ἀμύνης τῆς Πόλεως. Δὲν ἀπεθαρρύνθησαν μόνον οἱ Ἰταλοί, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες, οἵτινες μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀντέτασσον ἡρωϊκὴν ἄμυναν. Πολλοὶ Ἰταλοί, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἤρχισαν νὰ ἐγκαταλείπωσι τὰς θέσεις των.

Ὁ αὐτοκράτωρ, εὑρισκόμενος ὄπισθεν τοῦ χαρακώματος, προσεπάθει νὰ περισυλλέξῃ τοὺς στρατιώτας του καὶ ἐμάχετο μετὰ θάρρους ἀνταξίου τοῦ μεγάλου

ὀνόματός του. Ἀντικατέστησεν ἀμέσως τὸν Ἰουστινιάνην, λαβὼν τὴν θέσιν ἐκείνου, καὶ ἔλαβεν ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγάς του τοὺς ἀμυνομένους.

Δὲν εἶχε μὲν ἄλλους ἄνδρας, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τοὺς ἀπελθόντας, διότι τὸν Ἰουστινιάνην ἀπερχόμενον ἠκολούθησαν πολλοὶ ἐκ τῶν στρατιωτῶν του, ἀλλὰ περισυνέλεξε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐναπομείναντας Γενουηνσίους καὶ Ἐνετοὺς καὶ παραλαβὼν καὶ τὴν σωματοφυλακήν του, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐν τῷ χαρακώματι ἀμυνομένων.

Ὁ Μωάμεθ ἐκ τοῦ ἀντιπέραν τῆς τάφρου μέρους ἀντελήφθη τὴν ἀποθάρρυνσιν, τὴν προξενηθεῖσαν ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἰουστινιάνη, ὡς καὶ τὴν βαθμιαίαν ἀραίωσιν τῶν ἀμυνομένων εἰς τὸ χαράκωμα καὶ εἰς τὰ τείχη. Ἀντελήφθη μὲ πόσην ἀπροθυμίαν διεξήγετο ἡ ἄμυνα καὶ εὑρὼν ἤδη τὴν περίστασιν κατάλληλον, ἐβροντοφώνησε πρὸς τοὺς στρατιώτας του:

— Ἐπήραμεν τὴν Πόλιν. Εἶνε δική μας τώρα. Τὰ τείχη δὲν τὰ ὑπερασπίζει κανείς.

Ἐνθουσιασθέντες ἐκ τῶν λόγων του αὐτῶν καὶ τεθέντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του οἱ Γενήτσαροι, ὥρμησαν κατὰ τοῦ χαρακώματος καὶ ἤρχισαν ν' ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν κατεστραμμένων τειχῶν.

Ὁ Σουλτάνος ὑπεσχέθη μεγάλην ἀμοιβὴν πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις πρῶτος θὰ κατελάμβανε τὸ τεῖχος. Τῆς ὑψίστης ταύτης τιμῆς ἔτυχε ρωμαλέος τις Γενήτσαρος, Χασὰν ὀνόματι. Χάρις εἰς τὸ γιγαντῶδες ἀνάστημά του κατώρθωσε, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν ἀσπίδα του, νὰ φθάσῃ μαχόμενος μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἠρειπωμένου τείχους, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τριάκοντα ἄλλων συμπολεμιστῶν του. Οἱ Ἕλληνες λυσσωδῶς ἠμύνθησαν, φονεύσαντες δέκα ὀκτὼ Γενητσάρους, ἀλλ' ὁ Χασὰν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μὲ ὀλίγους ἐκ τῶν συντρόφων του ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τείχους. Ἀγρία συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν ἐκεῖ, πολλοὶ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἐφονεύθησαν. Ὁ Χασὰν, πληγωθεὶς διὰ λίθου, ἐκάμφθη καὶ ἔπεσεν. Ἀνηγέρθη ὅμως ἀμέσως ἐπὶ τῶν γονάτων του καὶ ἐπολέμησεν ἀπεγνωσμένως· ἀλλ' ἐφονεύθη τέλος, περικυκλωθεὶς ὑπὸ πολλῶν ἀντιπάλων. Ἅπαξ κατορθωσάντων τῶν ἐχθρῶν ν' ἀνέλθωσιν ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ νὰ κρατήσωσι τὰς θέσεις των, ἤρχισαν κατόπιν πολυάριθμοι νὰ εἰσέρχωνται οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ χαρακώματος.

Τὰ λείψανα τῶν ἀμυνομένων παρέμειναν ἐπί τινα χρόνον ἀκόμη εἰς τὰς θέσεις των, ἀλλ' οἱ καταπληκτικῶς αὐξάνοντες ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν εἰσβολεῖς τὰ ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν πρὸς τὴν βαθεῖαν τάφρον, ἥτις εἶχεν ἀνορυχθῇ μεταξὺ τοῦ μεγάλου τείχους καὶ τοῦ χαρακώματος καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἦτο δύσκολον νὰ διέλθωσι. Πολλοὶ ἐκ τούτων ἐφονεύθησαν ἐντὸς τοῦ Περιβόλου, τοῦ ὁποίου διὰ πρώτην φορὰν ἐκυριάρχουν οἱ Τοῦρκοι.

Τινὲς ἐκ τῶν ἐπιδρομέων ἀνερριχήθησαν ἐπὶ τοῦ μεγάλου τείχους καὶ ἤρχισαν νὰ λιθοβολῶσιν ἐκεῖθεν τοὺς φεύγοντας. Ἀγρία μάχη τότε συνεκροτήθη καθ' ὅλον

τὸ μῆκος τοῦ παρὰ τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου χαρακώματος ἢ μᾶλλον καθ᾽ ὅλον τὸ μῆκος τῶν παρὰ τὸ Μεσοτείχιον τειχῶν. Αἰφνιδίως κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ταύτην στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος κραυγαὶ ἠκούσθησαν ἐξ ἑκατέρου τῶν μερῶν τῶν τειχῶν καὶ ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ λιμένος.

—«Ἑάλω ἡ Πόλις! Αἱ τουρκικαὶ σημαῖαι κυματίζουσιν ἐπὶ τῶν πύργων»!..

Ἀναφέραμεν ἤδη τί εἶχε συμβῇ, ὥστε νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὰς κραυγὰς ταύτας. Τουρκικὸν ἀπόσπασμα εἶχεν εἰσέλθῃ διὰ τῆς Κερκόπορτας, εἶχε καταλάβῃ τινὰς ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων πύργων, κειμένων μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ εἶχεν ὑψώσῃ ἐκεῖ ὀθωμανικὰς σημαίας.

—«Ἑάλω ἡ Πόλις»!

Ἡ κραυγὴ αὕτη ὑπῆρξε πλῆγμα θανατηφόρον διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀνεκφράστου ἀγαλλιάσεως ἄγγελμα διὰ τοὺς Τούρκους. Ἐν τούτοις δὲν ἦτο ἀκόμη ἀληθές, ὅτι εἶχε κυριευθῇ ἡ Πόλις. Οἱ Τοῦρκοι ἐσπευσμένως ἠκολούθουν τοὺς εὐαρίθμους στρατιώτας των, τοὺς καταλαβόντας τοὺς πύργους καὶ ἀνήρχοντο ἐπὶ τῶν τειχῶν. Ἐντὸς ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, ἀφότου ἐχθρικὸς ποῦς ἐπάτησε τὸ χαράκωμα, τριάκοντα χιλιάδες Τοῦρκοι εὑρίσκοντο ἐντὸς τοῦ Περιβόλου. Ἡ ἐπιτυχία τῶν Γενητσάρων νὰ διασπάσωσι τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς ἀμύνης εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἔσχε τὸν ἀντίκτυπόν της καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα. Ἡ εἴδησις τῆς καταπατήσεως τοῦ χαρακώματος ὡς ἀστραπὴ μετεδόθη εἰς τὰς τάξεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ μαχηταὶ τοῦ Μωάμεθ ἤρχισαν ἀλλόφρονες ἐξ ἐνθουσιασμοῦ καὶ φανατισμοῦ ἐν μεγίστῳ συνοστισμῷ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ χαράκωμα καὶ ν᾽ ἀναρριχῶνται εἰς τὰ τείχη.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἔφθασε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις εἶχε μεταβῇ εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς πεδιάδος διὰ νὰ μάθῃ τὰ καθέκαστα τῆς ἀνυψώσεως τῶν τουρκικῶν σημαιῶν ἐπὶ τῶν πύργων καὶ δώσῃ τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομέων, τῶν εἰσελθόντων διὰ τῆς Κερκόπορτας. Μαστίζων τὸν ἵππον του ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἤλαυνε τροχάδην ἐκ τοῦ Περιβόλου πρὸς τὸ χαράκωμα, ὅπου πολυπληθεῖς συνεσσωρεύοντο οἱ Τοῦρκοι καὶ προσεπάθει νὰ περιμαζεύσῃ τὰ λείψανα τῶν στρατευμάτων του. Βροντοφωνήσας εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν, ἀπέρριψε τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐμβλήματα καὶ ἀπεπειράθη ν᾽ ἀπωθήσῃ καὶ ἐκδιώξῃ τοὺς εἰσβολεῖς ἐκ τοῦ χαρακώματος. Ἔχων πρὸς τὰ δεξιά του τὸν Δὸν Φραγκῖσκον τοῦ Τολέδου καὶ πρὸς τ᾽ ἀριστερά του τὸν Θεόφιλον Παλαιολόγον καὶ τὸν Ἰωάννην Δαλμάταν, ἠγωνίζετο ἀπεγνωσμένως ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος μὲ θραυσμένην τὴν σπάθην του ν᾽ ἀποκρούσῃ τὰ ἐχθρικὰ στίφη. Ἐπί τινα στιγμὴν οἱ τέσσαρες ἡρωϊκοὶ ἀρχηγοί, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ εὐαρίθμων πιστῶν ὀπαδῶν των, ἀνεχαίτισαν τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων, φονεύσαντες πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἀποκόψαντες τὴν δίοδον, δι᾽ ἧς εἰσήρχοντο ἐντὸς τοῦ χαρακώματος.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἦσαν ἀξιοθρηνήτως ὀλιγάριθμοι ἐν μέσῳ τῶν ὁλονὲν ὀγκουμένων τουρκικῶν στιφῶν. Οἱ περὶ τὸν αὐτοκράτορα ἐν μιᾷ στιγμῇ ἀπώλεσαν αὐτὸν ἐκ

τῆς θέας των. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ συνοδοί του ἔπεσαν μαχόμενοι, ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ ἐξηκολούθουν πολυάριθμοι νὰ εἰσέρχωνται διὰ τῶν ρηγμάτων.

Ἅπαξ καταλαβόντες τοῦ ἐχθροῦ τὸν Περίβολον, οἱ ἀμυνόμενοι εὑρέθησαν ὡς εἰς παγίδα. Ἡ μόνη ἀνοικτὴ δι' αὐτοὺς πρὸς τὴν Πόλιν ἔξοδος ἦτο μικρὰ πύλη, διὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ἀπέλθῃ ὁ Ἰουστινιάνης. Ἡ Στρατιωτικὴ Πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ καὶ ἡ Πύλη τῆς Ἐφόδου παρέμενον κλεισταί. Ἡ καταστροφὴ τῶν ἐπιζησάντων ἀνδρῶν τοῦ γενναίου τοῦ Ἰουστινιάνη σώματος συνεπληρώθη ὑπὸ ὁμάδος Γενιτσάρων, εἰσελθόντων εἰς τὸν Περίβολον καὶ παραδωσάντων εἰς τὸ πῦρ καὶ εἰς τὸν σίδηρον πᾶν τὸ προστυχόν. Ἡ ἀριθμητική των ὑπεροχὴ ταχέως τοὺς διηυκόλυνε νὰ ἐξολοθρεύσωσιν ὅλους τοὺς πολεμίους των, τοὺς μὴ προφθάσαντας νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Πόλιν.

Τοῦ μεγάλου τείχους κατηρειπωμένου ἐν μέρει καὶ μείναντος ἄνευ ὑπερασπιστῶν, καὶ τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ ἀνοιχθείσης ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Πόλιν ἦτο εὐκολωτάτη. Ἡ Πύλη τῆς Ἀδριανουπόλεως ἠνοίχθη ἔσωθεν ὑπὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος ἐπίτηδες σταλέντος ἐκεῖ, ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης ἡ Πόλις περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου ὁ Μωάμεθ εἶδεν, ὅτι αἱ προσπάθειαί του εἶχον ἐπιτύχῃ. Ἡ ἐπιτυχία ἦτο ὑπέροχος. Ἐνῷ οἱ Ἄραβες μὲ ἀσυγκρίτως πολυαριθμότερον στρατὸν τοῦ ἰδικοῦ του εἶχον ἀποτύχῃ, ἐνῷ ἄλλοι πολιορκηταὶ ἐξ ἴσου καὶ περισσότερον αὐτοῦ ἰσχυροὶ δὲν εἶχον κατορθώσῃ νὰ κυριεύσωσι τὴν βασιλίδα τῶν Πόλεων, αὐτὸς τὸ ἐπέτυχε. Καθήμενος ὑπερηφάνως ἐπὶ τοῦ ἵππου του καὶ σκιαζόμενος κάτωθεν τῆς σημαίας του, παρηκολούθει ὁ Μωάμεθ μετ' ἀπλήστου ἀγαλλιάσεως τὴν εἴσοδον τῶν στρατευμάτων του εἰς τὴν Πόλιν.

Ἐὰν πιστεύσωμεν ὡς ἀσφαλῶς πραγματικὰς τὰς ἀφηγήσεις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Πόλιν διὰ τῆς Κερκόπορτας, τότε ἡ ἅλωσις τῆς Πόλεως ὀφείλεται εἰς δύο ἀτυχῆ συμβεβηκότα : πρῶτον εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς πύλης ταύτης καὶ δεύτερον εἰς τὴν πληγὴν τοῦ Ἰουστινιάνη. Εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως, ὅτι ἡ ἄμεσος ἀφορμὴ τῆς ἁλώσεως ὑπῆρξεν ἡ ἀποχώρησις τοῦ Ἰωάννου Ἰουστινιάνη, παρακολουθηθέντος ὑπὸ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῶν ἀνδρῶν του. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ἰουστινιάνη ὑπῆρξε πραγματικῶς ἀνεπανόρθωτος συμφορά. Διότι ὑπὸ τὴν θαρραλέαν καὶ ἔμπειρον διοίκησίν του, ὅσον ὀλίγοι καὶ ἂν ἦσαν οἱ ἀμυνόμενοι, ποτὲ δὲν ἀπώλεσαν τὸ θάρρος καὶ καὶ τὰς ἐλπίδας των. Οἱ πολιορκηταί, ἀφ' ἑτέρου, ὑπάρχουσι πολλοὶ λόγοι νὰ πιστεύῃ τις, ὅτι δὲν εἶχον πλήρη πεποίθησιν περὶ τῆς τελειωτικῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνός των. Μεταξὺ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μωάμεθ ὑπῆρχεν ἀρκετὰ πολυάριθμος καὶ ἰσχυρὰ μερίς, συνηγοροῦσα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἔπειτα αἱ πληροφορίαι περὶ τῆς παρουσίας στόλου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, διευθυνομένου πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦσαν βάσιμοι. Εἰς τὴν Χίον εἶχον καταπλεύσῃ τριάκοντα πλοῖα, ἀποσταλέντα ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ ἀνέμενον εὐνοϊκὸν ἄνεμον διὰ ν' ἀποπλεύσωσι, κατευθυνόμενα εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ὅτε ἐγνώσθη ἡ εἴδησις τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Μωάμεθ.

Ἔπειτα καὶ οἱ Οὔγγροι, ὡς καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Καταλωνίας, εἶχον ὑποχρεωθῆ νὰ ἀποστείλωσιν ἐνισχύσεις. Εἶνε λοιπὸν πιθανώτατον, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐφοβεῖτο, ὅτι ἐὰν ἔφθανον ἐνισχύσεις, εἴτε διὰ ξηρᾶς, εἴτε διὰ θαλάσσης, θὰ ἠναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Μὲ τοὺς διαρκεῖς αὐτοὺς φόβους, τοὺς ἀνησυχοῦντας τὸν Μωάμεθ καὶ ταράσσοντας τὰ σχέδιά του, εἶνε λογικώτατον νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἐὰν οἱ πολιορκούμενοι κατώρθωνον ν' ἀποκρούσωσι τὴν μεγάλην ἔφοδον τῶν Τούρκων καὶ διετήρουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των τὴν πόλιν καὶ μίαν ἀκόμη ἡμέραν, ὁ Μωάμεθ θὰ ἔκρινε φρονιμώτερον ν' ἀποσυρθῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ του, οὕτω δὲ θὰ ἐσώζετο ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἐντεῦθεν ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Ἰουστινιάνη ὑπῆρξε γεγονὸς ὑψίστης σπουδαιότητος. Συνετέλεσεν εἰς τὴν ἅλωσιν καὶ ἔδωκε τὸ ἐπιθανάτιον πλῆγμα εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Εἰς τὴν διαδραματισθεῖσαν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγρίαν πάλην ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἀπεδείχθη ἀντάξιος τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἀξιώματός του. Ἀπωλέσθη ἐν μέσῳ τῶν ὑπηκόων του καὶ τῶν λειψάνων τῶν Λατίνων, τῶν παραμεινάντων πρὸς βοήθειαν. Εἴτε εἶνε, εἴτε δὲν εἶνε ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν χρονογράφων, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐφώναξε **«Δὲν ὑπάρχει Χριστιανός τις νὰ μοῦ ἀποκόψῃ τὴν κεφαλήν!»** εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ἀντεμετώπισεν ἡρωικῶς τὸν θάνατον. Ὅταν εἶδεν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐπέτυχε καὶ κατ' ἀσυγκράτητα κύματα ἐξεχύνετο ἐντὸς τῆς Πόλεως, ἐφώναξεν :

— Ἡ Πόλις ἐκυριεύθη καὶ ἐγὼ ζῶ ἀκόμη ;

Καὶ προφέρων τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις, ὥρμησεν ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐφονεύθη.

Ἀμφιβολίαι ἐγείρονται ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος, καθόσον οὐδεὶς ἐκ τῶν συγχρόνων συγγραφέων παρίστατο κατ' αὐτόν. Κατὰ τὰς πιθανωτέρας ὅμως πληροφορίας, δύο Τοῦρκοι, ἀντιληφθέντες, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε φονευθῆ, τὸν ἀπεκεφάλισαν, ἡ δὲ κεφαλή του ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Νοταρᾶ. Πολίτης τις ἐκόμισε τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτοκράτορος, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Δούκα, πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὅστις, βεβαιωθεὶς περὶ τῆς γνησιότητός της, τὴν ἐφίλησε καὶ τὴν ἔστειλε πρὸς τὸν Πατριάρχην.

Εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐτέθη ἐντὸς ἀργυροῦ δοχείου καὶ ἐνεταφιάσθη, ὅπως λέγουσι τινές, ὑπὸ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐν τούτοις τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι παραμένει ἄγνωστον τὸ μέρος τῆς ταφῆς τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ δὲ τελευταῖος Ἕλλην αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος Δραγάτσης, ἄγων ἡλικίαν πεντήκοντα ἐτῶν, ἐξαφανίζεται ἐν μέσῳ τῶν Τούρκων, κατὰ τὴν τελευταίαν ἔφοδον τῶν Γενητσάρων. Καίτοι ἐκυκλοφόρησαν φῆμαι περὶ τῆς διασώσεώς του, ὁ θάνατός του μόλα ταῦτα ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ Περιβόλου τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῆ.

Ἡ στάσις τοῦ αὐτοκράτορος καθ' ὅλην τὴν πολιορκίαν εἶχε προσελκύση τὸν

γενικὸν σεβασμόν. Ἔπραττε πᾶν ὅ τι ἠδύνατο πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν στρατιωτῶν του δι' ἐνθαρρυντικῶν λόγων καὶ παραδειγμάτων. Ποτὲ δὲν εἶχε παύσῃ νὰ συμπληρώνῃ νυχθημερὸν τὰ ἀμυντικὰ ἔργα, νὰ συμβιβάζῃ τὰ ἐχθρικῶς διακείμενα μέρη καὶ νὰ συνενώνῃ ὅλους χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ὅταν αἱ ἀντιζηλίαι καὶ οἱ ζηλοτυπίαι, αἱ ὑφιστάμεναι μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του καὶ τῶν πολιτῶν τῶν δύο δημοκρατιῶν, ἠπείλουν νὰ παραλύσωσι τὴν ἄμυναν τῆς Πόλεως, ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τῆς προσωπικῆς ἐπιρροῆς του, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀποκτηθείσης ἀγάπης, ἕνεκα τοῦ διαρκοῦς ἐνδιαφέροντός του, ἐπενέβαινε πρὸς συμβιβασμὸν τῶν διϊσταμένων μερῶν.

Οἱ φανατικοὶ Ἕλληνες καὶ οἱ φανατικώτεροι Καθολικοὶ ἐλησμόνησαν τὰς ἀντιζηλίας των καὶ εἶχον συνασπισθῇ εἰς κοινὴν ἐνέργειαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος. Ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν τὴν προσωπικότητα τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ἂν καὶ δὲν ἦτο αὐτὸς βεβαίως ὑπερόχου δραστηριότητος, ἦτο ὅμως καθολοκληρίαν ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πατρίδα του, συμπαθὴς πρὸς ὅλους, μεθ' ὧν ἤρχετο εἰς κοινωνίαν, ἀγαπητὸς μεταξὺ τῶν στρατευμάτων του καὶ τῶν γενναίων Ἰταλῶν, τῶν πολεμησάντων ὑπὸ τὴν διοίκησίν του. Ἡ ἄρνησίς του ὅπως ἐγκαταλίπῃ τὴν Πόλιν, ὅταν τὸν παρώτρυνον καὶ τὸν ἐπίεζον ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ εὐγενεῖς ἀμφοτέρων τῶν θρησκευμάτων, παρέχει ὑπέροχον δεῖγμα ἀφοσιώσεως καὶ φιλοπατρίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος εἶχε πλήρη συνείδησιν, ὅτι ἠγωνίζετο ὑπὲρ τοῦ κινδυνεύοντος τελευταίου μεγάλου προπυργίου τοῦ ἐν Ἀνατολῇ Χριστιανισμοῦ, τοῦ θεωρουμένου ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων ὡς πρωτευούσης σύμπαντος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Μετὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς πρώτης διόδου ἐντὸς τῆς Πόλεως οἱ Τοῦρκοι ἔσπευσαν ν' ἀνοίξωσιν ὅλας τὰς πύλας, τὰς εὑρισκομένας μεταξὺ Τὸπ-Καποῦ καὶ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων ἐν τάξει ἤρχισαν νὰ εἰσέρχωνται τὰ διάφορα στρατιωτικὰ σώματα τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου.

Πλὴν τῆς κυριωτέρας ἐφόδου, τῆς γενομένης, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Σουλτάνου, εἰς τὴν Πεδιάδα τοῦ Λύκου, ἐνεργήθησαν ὡσαύτως ταὐτόχρονοι ἔφοδοι καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς Πόλεως.

Καίτοι αἱ ἄλλαι ἔφοδοι δὲν ὑπῆρξαν μεγάλης σημασίας, ἐπέδρασαν ὅμως αὗται ἐπὶ τοῦ γενικοῦ ἀποτελέσματος. Ἡ σημαντικωτέρα ὁπωσδήποτε ὑπῆρξεν ἡ ἔφοδος, ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Ζαγὰν πασσᾶ ἐπὶ σχεδιῶν, τοποθετηθεισῶν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐγγύτερον τῶν τειχῶν, εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Καρατζᾶ πασσᾶ μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ νῦν Τεκφοὺρ Σεραΐου.

Ὁ Ζαγὰν εἶχεν ὁδηγήσῃ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν διὰ τῆς γεφύρας πλησίον τοῦ Ἀϊβὰν Σεραΐου, οἱ δὲ στρατιῶταί του καθ' ὅλην τὴν πρωΐαν ἐνήργουν διαρκεῖς ἐπιθέσεις πρὸς καταπάτησιν τῶν τειχῶν ἐκ τῆς στενῆς λωρίδος τῆς γῆς, τῆς κειμένης μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῶν στρατευμάτων τοῦ Ζαγὰν

ὑπεστηρίζετο καὶ ὑπὸ τῶν πληρωμάτων τῶν ἑβδομήκοντα πλοίων, τῶν μετενεχθέντων διὰ τοῦ Λόφου τοῦ Πέραν, τὰ ὁποῖα ἐστάθμευον κατ' ἀποστάσεις ἀπὸ τῶν σχεδιῶν μέχρι τοῦ Φαναρίου.

Εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν πληρωμάτων τῶν ὀθωμανικῶν σκαφῶν ἐπιτυχῶς ἀντεπεξήρχετο ὁ Γαβριὴλ Τρεβιζᾶνος, ὑπερασπίζων τὰ μεταξὺ Χρυσοῦ Κέρατος καὶ Φαναρίου τείχη. Ἡ ἐπίθεσις ἀφ' ἑτέρου τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρατζᾶ πασσᾶ ἐνηργεῖτο κατὰ μιᾶς ἐκ τῶν τριῶν θέσεων, διὰ τῶν ὁποίων, ὅπως ἐκαυχᾶτο ὁ Μωάμεθ, εἶχεν ἀνοίξῃ δίοδον εἰς τὴν πόλιν. Ἐν τούτοις αἱ προσπάθειαι τόσον τοῦ Ζαγὰν ὅσον καὶ τοῦ Καρατζᾶ πασσᾶ δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ τῆς προσδοκωμένης ἐπιτυχίας.

Ὁ ὑπὸ τὸν Χαμουδ τουρκικὸς στόλος ἐνήργει εἰς ἄλλο σημεῖον. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα προσεπάθει νὰ ἐκβιάσῃ τὸν λιμενοφράκτην, κατεῖχε δὲ παράλληλον αὐτοῦ θέσιν. Ὅταν ὁ ναύαρχος ἀντελήφθη, ὅτι εἶχεν ἀπέναντί του δέκα μεγάλα πλοῖα καί τινα ἄλλα μικρότερα, ἕτοιμα πρὸς ἄμυναν, προέβη ἀμέσως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν, τὰς ὁποίας εἶχε λάβῃ τὴν προηγουμένην ἑσπέραν, καὶ κατέλαβε θέσιν ἀντικρὺ τῶν τειχῶν πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Προποντίδος, ὅπου μεταξὺ τῶν ἀμυνομένων ἐπλεόναζον οἱ μοναχοί. Ἀλλ' ὅλαι αἱ ἐλπίδες, τὰς ὁποίας ἐστήριζον οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τῶν πλοίων των, διεψεύσθησαν. Οἱ ἀμυνόμενοι, παρατεταγμένοι κατὰ βραχέα διαστήματα καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν τειχῶν ἀπέκρουον ἐπιτυχῶς τὰς ἀποπείρας τοῦ ἐχθροῦ πρὸς καταπάτησιν τῶν θέσεών των, μόνον δὲ ὅταν εἶδον τοὺς Τούρκους εἰς τὰ νῶτά των, τότε κατενόησαν, ὅτι ἡ ἀντίστασίς των ἦτο πλέον ματαία.

Εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην τινὲς ἐκ τῶν ἀμυνομένων ἐγκατέλιπον τὰ τείχη, ἄλλοι δὲ παρεδόθησαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι θὰ ἔσωζον τὴν ζωήν των. Τὰ τείχη ἐγκατελήφθησαν. Ἅπαξ ἐπιτυχόντων τῶν Τούρκων νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Πόλιν διὰ τοῦ καταστραφέντος χαρακώματος τῆς Πεδιάδος τοῦ Λύκου καὶ διὰ τῶν ἄλλων πυλῶν αἱ ὁποῖαι ἠνοίχθησαν κατόπιν, ἡ ἄμυνα τῆς πόλεως κατέστη πλέον ἀνωφελής. Πολλοὶ ἐκ τῶν πρώτων εἰσελθόντων Τούρκων ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν συνοικίαν, κειμένην πλησίον τῆς ὡραίας Πύλης ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος.

Οἱ δύο ἀδελφοὶ Παῦλος καὶ Τρωϊλὸς Βοκκιάρδαι καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν Τούρκων καὶ τὴν συγκέντρωσίν των πρὸς τὰ ἀριστερά των ἐξηκολούθουν ἐπιτυχῶς ἀνθιστάμενοι εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ Μυριανδρίου, πλησίον τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀφοῦ τέλος κατενόησαν, ὅτι πᾶσα ἀντίστασίς των ἦτο ἀνωφελής, ἐσκέφθησαν νὰ σωθῶσι, καταφεύγοντες εἰς τὰ πλοῖα. Κατὰ τὴν ὑποχώρησίν των περιεκυκλώθησαν ὑπὸ ἀναριθμήτων Τούρκων, ἀλλ' ἐρρωμένως μαχόμενοι, κατώρθωσαν νὰ σωθῶσι καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸν Γαλατᾶν. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰταλοί, οἱ ὑπερασπιζόμενοι τὰ τείχη τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ἀντελήφθησαν, ὅτι ἦτο πλέον ἀδύνατον νὰ τηρήσωσι τὴν ἄμυναν, ἔβλεπον δὲ ἐκ τῶν θεσεών των κυματιζούσας τὰς ὀθωμανικὰς σημαίας ἐπὶ τῶν πύργων, τῶν κειμένων μεταξὺ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς θαλάσσης.

Οἱ Τοῦρκοι τοὺς προσέβαλον ἐκ τῶν νώτων. Τὰ πληρώματα τῶν τουρκικῶν πλοίων, ἀντιληφθέντα ἐκ τῶν σημαιῶν, ὅτι οἱ στρατιῶταί των εὑρίσκοντο ἐντὸς τῆς Πόλεως, προέβησαν εἰς ἀπεγνωσμένας τῷ ὄντι προσπαθείας καὶ κατώρθωσαν νὰ καταπατήσωσι τὰ τείχη, εἰς τὰ ὁποῖα ἄλλως τε ἀσθενῆ εὗρον ἀντίστασιν, καὶ νὰ προσβάλωσι τοὺς ἀμυνομένους ἐκ τῶν νώτων.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας, γνωστὴ ἤδη ὡς Γκιοὺλ Τζαμὶ ἢ Τέμενος τοῦ Ρόδου, ὑπερεπληρώθη προσκυνητῶν, διελθόντων τὴν νύκτα των ἐκεῖ καὶ προσευχομένων πρὸς τὴν Ἁγίαν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Πόλεως. Τὴν 29ην Μαΐου ἑώρταζεν ἡ Ἁγία, ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁποίας εἶχεν ἀφιερωθῆ ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ προσκυνηταὶ ἐτέλεσαν λιτανείαν, ἀλλὰ καθ' ὁδόν, εἰς τὸ μέρος τῆς πλατείας, προσεβλήθησαν ὑπὸ ὁμάδος Τούρκων. Οἱ παρευρισκόμενοι εἰς τὴν λιτανείαν, γυναῖκες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα θύματα τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πόλεως.

Ἐπί τινα μὲν χρόνον τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ ἰταλικὰ πλοῖα, τῇ συνδρομῇ τῶν ἀμυνομένων, εἶχον ἐμποδίσῃ τὰ τουρκικὰ πληρώματα νὰ καταπατήσωσι τὰ τείχη, ἀλλ' ὅταν οἱ Τοῦρκοι ναῦται κατώρθωσαν ν' ἀνοίξωσι δίοδον, ἐντὸς τῆς πόλεως τὰ χριστιανικὰ σκάφη ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσιν ὅλα τὰ δυνατὰ μέτρα πρὸς σωτηρίαν των. Αἱ πλησίον πύλαι ἠνοίχθησαν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ναῦται, εἰσελθόντες μετὰ σπουδῆς ἡνώθησαν μετὰ τῶν στρατιωτῶν των καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν σφαγήν. Τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας καὶ εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Προποντίδος, ἠρημώθησαν καθολοκληρίαν, τῶν ναυτῶν των σπευσάντων ἀνυπομόνως ἐντὸς τῆς Πόλεως, ὅπως λάβωσι μέρος εἰς τὴν λαφυραγωγίαν. Οἱ ἀμυνόμενοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, διευθυνθέντες εἰς τοὺς οἴκους των, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν ᾐχμαλωτίσθησαν καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Ὅσοι κατώρθωσαν νὰ φθάσωσι μέχρι τῶν οἰκιῶν των δὲν εὗρον οὔτε τὰς συζύγους των, οὔτε τὰ τέκνα των, οὔτε τὰ ὑπάρχοντά των. Ὅλα εἶχον διαρπαγῇ καὶ ἀπαχθῇ ὑπὸ τῶν εἰσβολέων. Ὅλοι ὅσοι εὑρέθησαν εἰς τὰς οἰκίας συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐξήχθησαν ἐξ αὐτῶν.

Οἱ γέροντες καὶ αἱ γυναῖκες, αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ παρακολουθῶσι τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους, ἐφονεύοντο, τὰ δὲ νεογνά των ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς δρόμους. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγνώσθη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Πόλιν γενικὸς πανικὸς μετεδόθη πανταχοῦ. Ἐντὸς τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως ἄγριαι καὶ αἱματηραὶ σκηναὶ διεδραματίσθησαν. Οἱ Κωνσταντινουπολῖται, ἐξηγριωμένοι καὶ ἀπηλπισμένοι, ἐπετίθεντο κατὰ τῶν ἐπιδρομέων διὰ λίθων, ὅπλων καὶ παντὸς προχείρου ἀντικειμένου. Τόσον ἐπίμονος καὶ ἀγρία ἦτο ἡ ἀντίστασις τῶν πολιτῶν, ὥστε, λέγεται, ὅτι οἱ πασσάδες ἐφοβήθησαν καὶ συνεβούλευσαν τὸν Σουλτάνον νὰ παράσχῃ γενικὴν ἀμνηστίαν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐν τούτοις ἐκαραδόκουν μεγαλειτέραν ἀντίστασιν. Δὲν ἐπίστευον, ὅτι τόσον ὀλίγοι ἄνδρες ὑπερησπίζοντο τὴν Πόλιν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐνάρξεως τῆς εἰσόδου τῶν Τούρκων εἰς τὴν πολιν μέχρι τῆς μεσημβρίας ἀδιάκοπος καὶ ἀγρία σφαγὴ

ἔλαβε χώραν. Οἱ Τοῦρκοι ἤθελον νὰ ἐκδικηθῶσι διὰ τοῦ πλέον ἀσπλάγχνου καὶ ἀποτροπαίου τρόπου τὰ δεινὰ καὶ τὰς δοκιμασίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον ὑποβληθῆ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας. Γυναῖκες, ἄνδρες, νέοι καὶ γέροντες διῆλθον ἐν στόματι μαχαίρας. Οἱ Τοῦρκοι ἐσκότωνον ἀδιακρίτως πάντα τὸν ὁποῖον ἤθελον συναντήσῃ πρὸ αὐτῶν. Πλεῖσται καλογραῖαι καὶ γυναῖκες προετίμησαν νὰ ριφθῶσιν ἐντὸς φρεάτων παρὰ νὰ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Πολλοὶ χρονογράφοι βεβαιοῦσιν ὅτι τὰ ὕδατα τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ἐκοκκίνισαν ἀπὸ τὸ αἷμα, αἱ δὲ κεφαλαὶ τῶν ἀποκεφαλισθέντων ἀναρίθμητοι ἐπέπλεον καὶ ἐκάλυπτον εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Μόνον τῶν νέων ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐφείσθησαν, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ τοῦτο, ἐν τῇ ὁρμῇ τοῦ ἀγρίου φανατισμοῦ των, διότι ἦσαν ἰσχυροὶ καὶ ὡραῖοι καὶ θὰ τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους.

Οἱ γενναῖοι Κρῆτες ναῦται, οἱ ὑπερασπιζόμενοι τὰ πλησίον τῆς Ὡραίας Πύλης τείχη, ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς τοὺς πύργους τοῦ Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξίου. Ἦτο ἀδύνατον νὰ αἰχμαλωτισθῶσιν, οὔτε ἤθελον νὰ παραδοθῶσι. Τόσον ἐπίμονος καὶ ἡρωικὴ ἦτο ἀντίστασίς των. Τὸ ἀπόγευμα, ὅταν ἐπληροφορήθη περὶ τῆς ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως τῶν Κρητῶν ὁ Σουλτάνος, διέταξε νὰ τοὺς ἀφήσωσι ν' ἀπέλθωσιν ἐλευθέρως τῆς Πόλεως μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των. Οἱ Κρῆτες ὑπῆρξαν οἱ τελευταῖοι Χριστιανοί, οἱ τελευταῖοι ἐγκαταλιπόντες τὰς θέσεις των.

Ὁ πανικός, ὁ δημιουργηθεὶς ἐκ τῆς πρωϊνῆς σφαγῆς, ὑπῆρξε γενικός. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἠγωνίζοντο νὰ ἐξέλθωσι τῆς Πόλεως, νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸν Γαλατᾶν ἢ νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ ἐν τῷ λιμένι εὑρισκόμενα πλοῖα. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν καθ' ὁδόν, καὶ ἄλλοι ἐπνίγησαν, πρὸ τοῦ κατορθώσωσι νὰ πλησιάσωσι εἰς τὰ πλοῖα. Οἱ ξένοι ἐζήτησαν καὶ αὐτοὶ τὴν σωτηρίαν εἰς τὰ πλοῖά των. Τινὲς ἐκ τῶν μεγάλων γαλερῶν, παραμείνασαι μέχρι τῆς μεσημβρίας, κατώρθωσαν νὰ διασώσωσι τετρακοσίους περίπου Χριστιανούς.

Ἦτο σπαραξικάρδιον θέαμα τῳόντι νὰ βλέπῃ τις ἐπὶ τῆς ἔξωθεν τῶν τειχῶν ἀκτῆς πλήθη πυκνὰ ἀνδρῶν, γυναικῶν, μοναχῶν καὶ καλογραίων σπαρακτικῶς κραυγαζόντων καὶ ἱκετευόντων τοὺς ἐν τοῖς πλοίοις νὰ σπεύσουν νὰ τοὺς ἐπιβιβάσουν ἐπ' αὐτῶν. Τὰ πλοῖα παρέλαβον ὅσους ἐχώρουν ἀφῆκαν δ' ἔξω τοὺς περισσοτέρους Οἱ δυστυχεῖς ἡττηθέντες δὲν ἐπερίμεναν οἶκτον καὶ εὐσπλαγχνίαν οὔτε ἔτυχον τοιαύτης. Τὸ εὐτύχημα ὁπωσδήποτε ἦτο ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν παραδεδομένοι περισσότερον εἰς τὴν λαφυραγωγίαν παρὰ εἰς αἱματοχυσίαν. Διότι ὅταν εἶδον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ὠργανωμένη ἄμυνα ἐστράφησαν εἰς τὴν λεηλασίαν. Ἐνήργησαν δὲ συστηματικώτερον τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν οἰκοδομημάτων. Ἓν σῶμα ἐπεδόθη εἰς τὴν λαφυραγωγίαν τῶν πλουσίων οἰκιῶν, ἕτερον εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τρίτον εἰς τὴν τῶν μικροτέρων οἰκιῶν καὶ τῶν καταστημάτων.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΟΙ ΕΝ ΚΑΥΚΑΣΩι ΕΛΛΗΝΕΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μαύρης δουλείας, ὅτε δὲν ὑπῆρχε τοὐλάχιστον ἐκδεδηλωμένη ἡ ἰδέα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ καὶ ἡ Πανσλαϊστικὴ Ἑταιρεία, ἡ τόσα δεινὰ χαλκεύουσα κατὰ τοῦ ἐθνισμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς τε Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας, οἱ Ἕλληνες, ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῶν, δίδοντες πίστιν εἰς τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ ἐπὶ Μεγάλου Πέτρου διὰ πολιτικοὺς σκοποὺς συνταχθείσας προφητείας τοῦ **Ἀγαθαγγέλου**, καὶ συγχέοντες τὸν ἐθνισμόν των μετὰ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐπίστευσαν, ὅτι διὰ τῆς Ρωσσίας θ᾽ ἀνίστατο ἡ πεσοῦσα βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, πολλοὶ δὲ τούτων, ἐγκαταλείποντες τὸ πάτριον ἔδαφος, καὶ ἰδίως οἱ ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου οἰκοῦντες, ἐγκαθίσταντο ἐπὶ τῶν βορείων αὐτοῦ παραλίων, ἔνθα ἤρξατο τότε νὰ κυματίζῃ ἡ σημαία τοῦ ρωσσικοῦ ἀετοῦ.

Ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης μάλιστα, ἑξήκοντα ὅλα ἔτη πρὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου, συνέστη ἐν τῇ πόλει Νίζν ἑλληνικὴ δημοτικὴ ἀρχή, ἔνθα ἐνεγράφοντο ὡς **ὑπήκοοι Ἕλληνες**, πάντες οἱ ἐν Μόσχᾳ καὶ ἄλλαις ρωσσικαῖς πόλεσιν ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες καὶ ἐλάμβανον διαβατήρια **Ἑλλήνων ὑπηκόων**, ὁσάκις οὗτοι ἤθελον νὰ ταξειδεύσωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐξαιρέσει τῆς Τουρκίας. Μεταξὺ τῶν ἐν Νίζν ὡς ὑπηκόων Ἑλλήνων ἐγγραφέντων πρὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος εἶνε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ.

Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐγκατεστάθησαν ἐν Κριμαίᾳ, διατηροῦσαι εἰσέτι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν Κέρτς, διατηροῦσαι εἰσέτι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν Μαριουπόλει καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς, ἔνθα οἱ πληθυσμοὶ ὁμιλοῦσι τὴν τουρκικήν, λόγῳ τῆς ἐκ τουρκοφώνων ἐπαρχιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας προελεύσεώς των(1), ἐν τῷ ἄλλοτε γεωργιανῷ Καυκάσῳ, ἔνθα ὑπάρχουσιν εἰσέτι τεσσαράκοντα ἑλληνόγλωσσα ἑλληνικὰ χωρία μὲ πληθυσμὸν ἄνω τῶν τριάκοντα χιλιάδων ψυχῶν, καὶ τελευταίως, κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877-78, ὅτε κατὰ μεγάλας ὁμάδας ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Τραπεζοῦντος καὶ Ἀργυρουπόλεως (Γκιουμουσχανὲ) μετῴκησαν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Καυκάσου καὶ κατέλαβον ἐγκαταλελειμμένα ὑπὸ Κιρκασίων χωρία, ἀνερχόμενα εἰς ἑβδομήκοντα καὶ πέντε,

(1) Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀμάθεια τῶν παρὰ τὴν Ἀζοφικὴν τουρκογλώσσων τούτων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ὥστε νομίζουσι τὴν τουρκικὴν ὡς ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τοῦτο ἀντελήφθην ἰδίαις αἰσθήσεσι τῷ 1896, ὅτε, διελθὼν ἐκ Μαριουπόλεως καὶ ἀκούσας ἐν τῇ ἀγορᾷ ὁμιλουμένην τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, ἠρώτησα τούτους, εἰς ποίαν ἐθνικότητα ἀνῆκον—«Εἴμεθα Ἕλληνες !» μοὶ ἀπήντησαν ἐμφαντικῶς τουρκιστί. —Καὶ διατί δὲν ὁμιλεῖτε ἑλληνιστί, τοὺς ἠρώτησα, ἀφοῦ εἶσθε Ἕλληνές ;—Καὶ δὲν εἶνε ἑλληνικὰ αὐτὰ ποῦ μιλοῦμε ;» Μοὶ ἀπήντησαν, πάλιν τουρκιστί, ἐν πλήρει πεποιθήσει, ὅτι ὡμίλουν τὴν ἑλληνικήν !

ἵδρυσαν ἐκκλησίας (2) καὶ ἑλληνικὰ σχολεῖα, καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἄλλα βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα, ζῶντες νομοταγέστατα, καὶ οὐδεμίαν ποτὲ δώσαντες ἀφορμὴν δυσαρεσκείας τῇ ρωσσικῇ Κυβερνήσει. Ἀλλὰ τὸ πανσλαυϊστικὸν πνεῦμα, ἐκτὸς των λαϊκῶν ὀργάνων τῆς Πανσλαυϊστικῆς Ἑταιρείας, (ἥτις ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ φέρει τὴν ἐπωνυμίαν «**Παλαιστίνειος Ἑταιρεία**», μεταξὺ

---

(1) Ἰδοὺ ὁ κατάλογος τῶν ἐν Καυκάσῳ ἑλληνικῶν χωρῶν :

Σουπατάν,	ἔχον	110	οἰκίας	Καγισμὰν	οἰκίας	30	»
Χατζῆ-Βελῆ	»	80	»	Σιραχανᾶ	»	25	»
Χαλὴφ ὀγλοῦ	»	50	»	Ἀρτάκιοϊ	»	70	»
Βεζίν-κιοϊ	»	130	»	Κετσιβὰν	»	25	»
Μαγκαρατζίκι	»	110	»	Ὀλουχλῆ	»	100	»
Ἀζὰτ	»	100	»	Ἰωαννούπολις	»	100	»
Ἀρντόστ	»	120	»	Ἄνω-Τσιαπὶκ	(»	150	»
Καρα-Κλησιὰ	»	120	»	Κάτω-Τσιαπὶκ	(»		
Γιαλαγουτσιὰμ	»	100	»	Γιαγμπασὰν	»	70	»
Μεατσιλῆ	»	50	»	Τσιατὰχ	»	60	»
Καρακοὺρτ	»	70	»	Ντιβὶκ	»	120	»
Κιζὶλ-Κλησιὰ	»	45	»	Γελγκετμὲζ	»	100	»
Μουζιν-γκὲρτ	»	90	»	Γεϊτζᾶ	»	100	»
Χὰν-δερὲ	»	60	»	Ζαλετζᾶ	»	80	»
Κορ-ογλοῦ	»	30	»	Γουϊγοὺν	»	40	»
Ἀμπουλιμπὰτ	»	50	»	Ἰσλιαμσὸρ	»	70	»
Καρα-ουργὰν	»	70	»	Μασουρτζοὺκ	»	50	»
Γενῆ-κιοϊ	»	150	»	Χιντζιρὶκ	»	40	»
Τσιερμὶκ	»	40	»	Χαραμῆ-βαρτὰν	»	150	»
Σουρπασὰν	»	40	»	Ἀρδαχὰν	»	30	»
Παρτοὺζ	»	100	»	Κιουλλαμπὲρτ	»	100	»
Σεκιουτλῆ	»	60	»	Χασάνκιοϊ	»	30	»
Ναρμὰν	»	130	»	Μπαγδὰτ	»	30	»
Ὀλτῆ	»	40	»	Τιρκιασιὸν	»	50	»
Ἀρσενιὰκ	»	30	»	Μερντινὶκ	»	50	»
Βερισιὰν	»	60	»	Χανὰκ	»	60	»
Σαλοὺτ	»	60	»	Σαρῆ-μπουλὰχ	»	60	»
Τσιπλακλῆ	»	100	»	Σιντισκὸμ	»	65	»
Λαλογλοῦ	»	100	»	Τοροσκόπι	»	50	»
Μπελὴκ μπάσκιοϊ	»	90	»	Κιαφσιὰρ	»	50	»
Γαμουσλῆ	»	60	»	Ντεμὶρ-καποῦ	»	35	»
Ἀμιρχὰν	»	40	»	Σιαρὰφ	»	35	»
Κερτσὶκ	»	25	»	Μουζαρὰτ	»	45	»
Σαρῆ-καμὶς	»	30	»	Ταχταγρὰν	»	60	»
Ἀλῆ-σοφῆ	»	70	»				

Ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου ἐλλείπουσιν ἓξ χωρία, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν.

τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἀπειράριθμοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, ἐντὸς τοῦ ρωσσικοῦ κράτους κυρίως ἀντιπροσωπεύουσιν οἱ κληρικοί, παρ' οἷς ἡ ἰδέα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ κατέστη ἰδέα ἱερά, ἄρθρον πίστεως, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, ὑφ' ἣν ὑπάγονται τὰ ἐν Καυκάσῳ, ἑκατὸν εἴκοσι περίπου ἑλληνικὰ χωρία ἤρξατο ἀπό τινος ἐνοχλοῦσα τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων τούτων, ὅπως ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ δεχθῶσι τὴν ρωσσικὴν γλῶσσαν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν, τὸ μὲν μὴ χειροτονοῦσα Ἕλληνας ἱερεῖς, τὸ δὲ ἀπαγορεύουσα τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἱερατικῶν καθηκόντων εἰς τοὺς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, προσλαμβανομένους ἱερεῖς, ἂν μὴ οὗτοι πρότερον ὑποστῶσιν ἐξετάσεις εἰς ρωσσικὴν γλῶσσαν, οὕτω δὲ πολλὰ χωρία ἔμειναν ἄνευ ἱερέων, συνεπῶς δὲ καὶ ἄνευ ἑλληνικῶν σχολείων, διευθυνομένων κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱερέων καὶ τοῦτο διὰ λόγους ἀναγκαίας οἰκονομίας,

Ἕνεκα τούτου οἱ Ἕλληνες τῶν ἑκατὸν εἴκοσι περίπου τούτων χωρίων τοῦ Καυκάσου, ὧν ὁ φιλορρωσσισμὸς οὕτω σκληρῶς ἀμείβεται ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς Πανσλαυϊστικῆς Ἑταιρείας, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὴν κατὰ τοῦ ἐθνισμοῦ των ἐπιβουλήν, ἠναγκάσθησαν ν' ἀπευθύνωσι πρὸς τὴν Α. Α. Μεγαλειότητα τὸν Τσάρον Νικόλαον Β' ἱκετήριον ἀναφοράν, δι' ἧς ἐξαιτοῦνται παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπιτραπῇ :

1ον «Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως τῶν μερῶν τοῦ Καυκάσου, τῶν κατοικουμένων ὑπὸ Ἑλλήνων, ἡ διδασκαλία νὰ γίνηται εἰς τὴν μητρικὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, μὲ ὑποχρεωτικὴν ἐκμάθησιν καὶ τῆς γλώσσης τῆς χώρας.

2ον «Εἰς τὰ ἑλληνικὰ ταῦτα σχολεῖα ἡ διδασκαλία νὰ παρέχηται δωρεάν.

3ον «Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως,ὅπου φοιτῶσιν ὄχι ὀλιγώτεροι τῶν πέντε Ἑλλήνων μαθητῶν, νὰ γίνηται συστηματικὴ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς ἰδιαιτέρου μαθήματος μέχρι τῆς τελευταίας τάξεως ἀποκλειστικῶς.

4ον «Νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τὸ δικαίωμα νὰ ἱδρύῃ ἑλληνικὰς σχολὰς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐν αἷς τὰ μαθήματα νὰ διδάσκωνται εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ ὑποχρεωτικὴν ἐκμάθησιν τῆς ρωσσικῆς καὶ ἐν περιπτώσει ἐθνικοποιήσεως τῶν σχολῶν, νὰ ἱδρύωνται τοιαῦται καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας.

5ον «Νὰ ἱδρυθῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ ἀνώτεραι σχολαί, κοιναὶ καὶ εἰδικαί, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν, μὲ ἕδραν ἐν αὐταῖς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς τε ἀρχαίας καὶ συγχρόνου φιλολογίας.

6ον «Νὰ τεθῇ ἐν τῷ ὀργανικῷ δεσμῷ τῶν σχολῶν ὁ αὐτὸς τύπος.

7ον, «Ἡ διεύθυνσις τοῦ διοικητικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ τμήματος ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις ν' ἀνατεθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα.

8ον «Νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τοῦ Καυκάσου νὰ ἔχῃ τὸν Ἐπίσκοπόν του, ὁ ὁποῖος νὰ ἐκλέγηται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας κανονικῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

9ον «Νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν οἱ ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι καὶ ἑλληνικαὶ Μοναὶ μετὰ τῶν περιουσιῶν αὐτῶν, ἀνήκουσαι αὐταῖς ὡς ἰδιοκτησία, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν περιουσιῶν ἐκείνων, αἵτινες ἐδωρήθησαν αὐταῖς ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Γεωργίας.

10ον «Εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας ἡ ἱεροτελεστία νὰ γίνηται ἀποκλειστικῶς εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

11ον Ν' ἀνατεθῇ ἡ ἐκλογὴ τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀμοιβὴ αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας.

12ον «Νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκ-

λέγωσι μεταξύ των τοὺς προϊσταμένους των, τῇ συνεννοήσει τοῦ Ἕλληνος Ἐπισκόπου.

13ον «Νὰ μὴ ἀπαγορεύηται εἰς τοὺς ξένους ὑπηκόους νὰ κατέχωσιν εἰς τὰ μέρη τοῦ Καυκάσου θέσεις ἱερέων καὶ διδασκάλων, ἄνευ ἐξετάσεως αὐτῶν εἰς τὴν ρωσσικὴν γλῶσσαν.

14ον «Αἱ εὑρισκόμεναι ὑπὸ ἐκμίσθωσιν τῶν ἑλληνικῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων δημόσιαι γαῖαι ν' ἀνήκωσιν αὐταῖς, αἱ δὲ κοινότητες, αἱ ἔχουσαι ἀνεπαρκεῖς γαίας, νὰ συμμετάσχωσι τῶν δημοσίων γαιῶν τῶν καταλλήλων διὰ τὴν καλλιέργειαν. Ἐν περιπτώσει δὲ ἐλλείψεως τοιούτων ἐλευθέρων γαιῶν, νὰ ἐπιτραπῇ αὐταῖς νὰ μετοικήσωσιν εἰς ἄλλα Κυβερνεῖα καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Κάρς.

15. «Νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπωφελῆται τῶν δημοσίων δασῶν διὰ τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας.

16. «Νὰ καταργηθῇ ἡ ἀγροφυλακή, ὡς ἄσκοπος καὶ δαπανηρὰ διὰ τὸν πληθυσμὸν τοῦ τόπου.

17. «Πρὸς κοινωνικήν, διανοητικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, ὡς καὶ ἑνοποίησιν μετὰ τῶν αὐτοχθόνων ρωσσικῶν πληθυσμῶν, νὰ δοθῇ ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου καὶ τῶν συνεδριάσεων σωματείων, νὰ ἐξασφαλισθῇ καὶ νὰ ἐγγυηθῇ τὸ ἀπαραβίαστον τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν καὶ νὰ τεθῇ αὐστηρὰ εὐθύνη εἰς τους κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους ἐν τῇ πρὸς ζημίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἢ ἰδιωτῶν παρανόμῳ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων των.

18. «Νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ ἀπαραίτητος πρόσκλησις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ πρὸς συζήτησιν τῶν ζητημάτων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως τοῦ Κράτους καὶ βελτίωσιν τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν νὰ ἔχῃ ἰδίους ἀντιπροσώπους διὰ τὰ αὐτὰ ζητήματα».

Δὲν γνωρίζομεν κατὰ πόσον ἡ Α. Α. Μεγαλειότης ὁ Τσάρος θ' ἀποδεχθῇ τὰ δικαιότατα αἰτήματα τῶν ἑλληνικῶν χωρίων τοῦ Καυκάσου, νομίζομεν ὅμως, ὅτι ἡ ἀναφορὰ αὐτων εἶνε δικαιοτάτη, προερχομένη ἐκ μικροσκοπικοῦ πληθυσμοῦ, ὀγδοήκοντα περίπου χιλιάδων ψυχῶν, θέλοντος νὰ διατηρήσῃ τὸ δικαιότερον καὶ λογικώτερον τῶν ἐπὶ γῆς δικαιωμάτων, τὸν ἐθνισμόν του, ἐξ οὗ ἡ μεγάλη καὶ κραταιὰ ρωσσικὴ Αὐτοκρατορία οὐδένα κίνδυνον ἔχει νὰ φοβῆται. Μεταξὺ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ἐν τῇ ρωσσικῇ Αὐτοκρατορίᾳ διαφόρων ἐθνικοτήτων, οἷον: Φίννων, Σουηδῶν, Κιρκασίων, Ταττάρων, Ἀρμενίων, Γεωργιανῶν, Καλμούχων, Μπουρεατῶν, Κουρλανδῶν κλπ. κλπ. ἀνερχομένων εἰς πεντήκοντα καὶ πλέον, καὶ ἐχουσῶν τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικήν των Ἐκκλησίαν, νομίζομεν, ὅτι θὰ ἦτο μία δόξα διὰ τὴν ρωσσικὴν Αὐτοκρατορίαν ν' ἀριθμῇ ἐπισήμως ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ μωσαϊκῷ τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων φυλῶν καὶ τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, τὴν ἐνδοξοτέραν καὶ εὐγενεστέραν πασῶν.

Χ. Χρηστοβασίλης

Η ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ ΙΤΑΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ

κ. ΔΕ ΤΖΙΑΚΗ

Ἀναδημοσιεύομεν κάτωθι λαμπρὸν ἄρθρον τῶν «**Εἰδήσεων τοῦ Αἵμου**» τῆς Φιλιππουπόλεως περὶ τοῦ πραξικοπήματος τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει Ἰταλοῦ προξένου κ. Δὲ Τζιάκη κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Εἶνε ἀληθῶς ἀπορίας ἄξιον πῶς ἐπίσημος τοῦ συγγενοῦς ἔθνους ἀντιπρόσωπος, συνήθροισε τὰς πληροφορίας καὶ τὰς στατιστικάς του οὕτως ἐπιπολαίως καὶ οὕτω κακεντρεχῶς, ὥστε νὰ κινήσῃ τὰ μειδιάματα τοῦ κόσμου διὰ τὰ συνονθυλεύματα καὶ τὰ ψευδολογήματα, ἅτινα συνεσώρευσεν ἐν τῇ ἐκθέσει του.

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος μετὰ θλίψεως παρατηρεῖ τὴν συστηματικὴν ἐνίων Ἰταλῶν ἀντιπροσώπων σπουδὴν πρὸς ψευδολογίαν καὶ βλάβην τοῦ ἡμετέρου ἔθνους.

Εὐτυχῶς ὅτι τὰ ἄτομα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι τὸ ἰταλικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον διάκειται εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν

Ἰδοὺ τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον :

«Θὰ εἶνε φαίνεται μοιραῖον, ἐὰν δὲν γίνηται ἀπὸ σκοποῦ, νὰ γελοιοποιῶνται ἀπό τινος αἱ διπλωματικαὶ καὶ προξενικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἰταλίας εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου. Πάντες ἐνθυμοῦνται τὸ σκάνδαλον τοῦ ἐν Ἀθήναις ἄλλοτε Ἰταλοῦ πρεσβευτοῦ Σιλβεστρέλλη, ὅστις, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν τύχην, ἥτις ἀπὸ μηχανικοῦ ἁπλοῦ τὸν ἔχρισεν ἡμέραν τινὰ καὶ διπλωμάτην, ἐπεδίωξε καὶ τοιαύτας δάφνας ἐθνολόγου καὶ ἱστορικοῦ, πρὸς τὰς ὁποίας οἱ μέγιστοι τῶν ἱστορικῶν τοῦ κόσμου ἐδειλίασαν ν' ἀτενίσωσι. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ τόλμη του ἐκείνη τὸν κατέστησε γελοῖον εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἐγγραμμάτων ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἀποτρόπαιον εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ὃν τόσον σκαιῶς καὶ θρασέως ἀπεπειράθη ν' ἀδικήσῃ ἐν τῇ ἀμαθείᾳ καὶ μωρίᾳ του, αἵτινες βεβαίως θὰ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν ἀπόπειράν του, ἐὰν πράγματι καταχθονίως ἐγκληματικὰ πολιτικὰ σχέδια τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου δὲν ἦσαν τὰ λαθραῖα ἐλατήρια τῆς ὑπ' αὐτοῦ διαστροφῆς τῶν πραγμάτων. Μόλις δ' ἐλησμονήθη τὸ σκάνδαλον ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ Ἰταλία διεσκέδασεν ἀμέσως διὰ τῆς μεταθέσεως τοῦ κ. Σιλβεστρέλλη, ἰδού, ὅτι καὶ νέον παρόμοιον, καίτοι μικρότερον, γεννᾶται ἐνταῦθα καὶ ἥρως αὐτοῦ εἶνε ὁ πρόξενος τῆς Ἰταλίας κόμης Δὲ Τζιάκη.

«Ὁ κ. Δὲ Τζιάκη μεταξὺ ἑνὸς περιπάτου διὰ ποδηλάτου, εἰς ὃ γυμνάζεται ἀπὸ ἔτους, καὶ ἑνὸς «λὸν τένυς», εἰς ὃ ἐπιδίδεται καθ' ἑκάστην ὁ προξενικὸς καὶ ἀριστοκρατικὸς κόσμος τῆς πόλεως ἡμῶν, ἐπεζήτησε καὶ εὗρε καιρὸν νὰ ἐπιδοθῇ εἰς μελέτας περὶ τῆς ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ καταστάσεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὁ κ. κόμης εἶνε ἀξιέπαινος διὰ τοῦτο, καὶ ἂν ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, αἰτία τούτου δὲν

εἶνε αὐτός, ἀλλὰ τὸ ὀλίγον τοῦ χρόνου, ἡ φύσις καὶ τὸ περιβάλλον αὐτὸν προσωπικόν.

«Ἐνόμισεν, ὅτι ὁ μονύελος τοῦ διπλωμάτου, ὃν φέρει, θὰ ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ τὸ βάρος τῆς μυωπίας του, κατὰ τὰς μελέτας του καὶ ὅτι καθολικὸς καλόγηρος δύναται νὰ εἶνε ἀξιόπιστος, λαλῶν περὶ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ σοβαρὸν ἔργον. Ἀποκαμὼν δέ, ὡς ἀνεμένετο, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, κατέφυγεν εἰς τὰ φῶτα κανενὸς γραμματέως του ἢ κανενὸς Ἰταλοῦ καλογήρου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ φῶτα ὑπαλλήλου ἰταλικοῦ προξενείου ἐν Ἀνατολῇ δὲν θὰ εἶνε ἀνώτερα τοῦ νυκτερινοῦ φωτὸς τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ ἐπειδὴ ἡ εὐσυνειδησία καθολικοῦ καλογήρου ἀπέναντι τοῦ ορθοδόξου ἐνταῦθα Ἑλληνισμοῦ, ὅστις οὐδεμίαν ψυχὴν ἑλληνικὴν ἀφῆκε ν' ἀγρεύσωσιν αἱ καθολικαὶ προπαγάνδαι ἐν Βουλγαρίᾳ, εἶνε γνωστή, ἐπηκολούθησεν ὅ τι ἀνεμένετο ἐκ τοιούτων συνεργατῶν, ἐγελοιοποιήθη πρὸς τῷ Σιλβεστρέλλῃ καὶ δεύτερος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ξένῃ, πρὸς βλάβην τοῦ ἐν Ἀνατολῇ γοήτρου τῆς ἰταλικῆς νοημοσύνης καὶ πολιτικῆς.

«Ὁ κ. Δὲ Τζιάκη ἐν τῇ ἐτησίᾳ ἐκθέσει του περὶ τῶν ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ, τῇ τυπωθείσῃ ἤδη, τὰ ἑξῆς ἀναληθῆ καὶ συκοφαντικὰ γράφει πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν γένει στοιχείου. Καταβιβάζει αὐτὸ εἰς 40 χιλιάδας ψυχῶν, ὑποστηρίζει, ὅτι 18 σχολεῖα καὶ 300 Ἕλληνες μαθηταὶ μόνον ὑπάρχουσιν ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ καὶ συκοφαντεῖ, ὅτι τοῦτο ἔκαυσεν ἐκ τῆς βουλγαρικῆς φιλολογίας ὅ τι ἀπέμεινεν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἐμπρησμοῦ. Ἀναγινώσκων τις τοῦτο, δικαίως θ' ἀγανακτήσῃ καὶ θὰ ἀπορήσῃ πῶς πρόξενος, καὶ δὴ εὐγενοῦς καταγωγῆς, περιέπεσεν εἰς λάθος, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδ' ὁ κοινότατος τῶν ἀνθρώπων, ἔχων ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα, δύναται νὰ περιπέσῃ.

«Ἐὰν ὁ κ. Δὲ Τζιάκη ἔρριπτεν ἓν βλέμμα μόνον πέριξ του καὶ ἐπεσκέπτετο τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα Φιλιππουπόλεως ἢ τῆς Στενημάχου, θὰ ἐμάνθανεν, ὅτι μόνον εἰς τὰς δύο ταύτας πόλεις καὶ τὰ δύο ἑλληνικὰ χωρία των ὑπάρχει πληθυσμὸς ἑλληνικὸς 20 χιλιάδων ψυχῶν καὶ ἀριθμῶν ὑπὲρ τὰς 2 1]2 χιλιάδας μαθητῶν. Ἐὰν δέ, πρὶν ἢ ὑπογράψῃ τὴν ἔκθεσίν του, ἐπεσκέπτετο τὰς ἐπαρχίας Καβακλῆ, Ἀγχιάλου, Πύργου, Μεσημβρίας, Σωζοπόλεως, Καβάρνης, Μπαλτσικίου, Βάρνης, Ρουτσουκίου, Σόφιας, Περιστερᾶς κτλ. κτλ. θὰ εὑρίσκετο ἐν μέσῳ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὑπερβαίνοντος τὰς 140 χιλιάδας ψυχῶν μὲ σχολεῖα 36 καὶ μὲ μαθητὰς ὑπὲρ τὰς 10 χιλιάδας. Τοὺς ἄνω ἀριθμούς, ὅσον μύωψ καὶ ἂν εἶνε, θὰ ἠδύναντο οἱ ὀφθαλμοί του καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ μονυέλου του ν' ἀντιληφθῶσι, χωρὶς νὰ τῷ μείνῃ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ἀκριβοῦς αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ ἡ στατιστική του εἶνε τόσον χονδροειδῶς ἐσφαλμένη, μολονότι δὲν ἀπῄτει ἔκτατον νοημοσύνην, ἀλλὰ κοινὴν εὐσυνειδησίαν, δὲν εἶνε ἄπορον, διατὶ καὶ αἱ ἄλλαι του πληροφορίαι, αἵτινες ἀπαιτοῦσι καὶ μελέτας καὶ κρίσιν, εἶνε τόσον σκαιῶς ψευδεῖς καὶ συκοφαντικαί.

«Τὰς περὶ Βουλγαρίας καὶ Βουλγάρων γνώσεις του θ' ἀντλῇ φαίνεται, ὁ Ἰταλὸς κόμης, ἔκ τινος ἀναγνωσματαρίου ἢ σχολικοῦ ἱστορικοῦ δοκιμίου βουλγαρικοῦ. Πράγματι τὰ βιβλία ταῦτα δύνανται νὰ εἶνε κατάλληλα διὰ τὰ μικρά του τέκνα πρὸς ἐκμάθησιν τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει καὶ ὅτι εἶνε φρόνιμον ἐξ αὐτῶν ν' ἀντλῇ οὐχὶ πλέον τὰς γλωσσικάς του γνώσεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας εἷς Πρόξενος, θεωρούμενος ὡς τελειώσας ἀνωτέραν τινὰ σχολὴν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐὰν δὲν ἐνεπιστεύετο εἰς ταῦτα καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτῶν εἰς τὰ μακαρονικὰ φῶτα τῆς ὑπαλληλίας του ἢ τὰ μισαλλόδοξα τῶν Καθολικῶν καλογήρων καὶ ἐζήτει

τὰς πληροφορίας του ἐκεῖ, ὅπου πᾶς εὐσυνείδητος ἐρευνητὴς καὶ ἱστορικὸς τὰς ζητεῖ καὶ τὰς εὑρίσκει, θὰ ἤξευρεν, ὅτι βουλγαρικὴ φιλολογία δὲν ὑπῆρξεν, ὥστε νὰ γίνῃ ἀνάγκη ἐμπρησμοῦ αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Αὕτη συνίστατο πιθανῶς εἰς μεταφράσεις ἑλληνικῶν ψαλτηρίων καὶ συναξαρίων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἔψηνον τὸν καφέν των οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς, οἱ χειροτονούμενοι μὲν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὑποδεικνυόμενοι ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μὴ δυνάμενοι νὰ εἶνε ἄλλοι ἢ Βούλγαροι.

«Ἄλλως τε, Ρῶσσος βυζαντιολόγος, ἀκούσας, ὅτι κατηγοροῦνται οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἔκαυσαν τὰς βουλγαρικὰς βιβλιοθήκας, εἶπεν ὅτι εἶνε τὸ ἀντίθετον ἀληθές, ὅτι δηλ. οἱ Βούλγαροι ἔκαυσαν ἑλληνικὰς βιβλιοθήκας, ἀφοῦ εἶνε γνωστόν, ὅτι ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ἄρα καὶ βιβλιοθῆκαι ἑλληνικαὶ ὑπῆρχον καὶ οὐχὶ βουλγαρικαί.

«Ὅλα ταῦτα ὤφειλε νὰ τὰ γνωρίζῃ εἷς Πρόξενος, ἀποφασίζων νὰ διαφωτίσῃ τὴν Κυβέρνησίν του περὶ τούτων. Μὴ θελήσας δὲ νὰ τὰ μάθῃ, κινδυνεύει νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡς ἀμαθὴς καὶ ῥάθυμος ἢ ὡς κακῆς πίστεως καὶ ἀδικῶν. Βεβαίως ἡμεῖς δὲν τολμῶμεν, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἐγνωσμένης του εὐγενείας καὶ φιλοφροσύνης, νὰ χαρακτηρίσωμεν οὐδὲ δι' ἑνὸς ἐκ τῶν ἄνω ἐπιθέτων τὸν κ. Δὲ Τζιάκη, καίτοι γνωρίζομεν πολλὰ περὶ τῆς ἐπιπολαιότητος πολλῶν Ἰταλῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων ἐν Ἀνατολῇ. Ἀλλὰ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ κ. Δὲ Τζιάκη διὰ τῆς ἐκθέσεώς του ἀρκετὴν βλάβην θὰ προξενήσῃ εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ἐὰν ἀφεθῇ αὕτη ἄνευ ἀναιρέσεως ἐνώπιον τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως.

«Μὴ δυνάμενοι σήμερον, ἐλλείψει χώρου, νὰ καταγίνωμεν εἰς τὸ εἶδος τῆς βλάβης ταύτης, ὑποσχόμεθα νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐν τῷ ἑπομένῳ φύλλῳ ἐν πλήρει πεποιθήσει, ὅτι οἱ ἁρμόδιοι ἀμέσως θὰ σπεύσωσι νὰ ἐπιδείξωσιν εἰς τὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν τὰ ἀσυγχώρητα λάθη τῆς προξενικῆς της ἐνταῦθα ἀρχῆς».

Πρὸς διάψευσιν τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει Ἰταλοῦ Προξένου κ. Δὲ Τζιάκη ἔρχεται ἐπίσημος στατιστικὴ τῶν ἐν τῇ ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν ὑπαγομένῃ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἑλληνικῶν πνευματικῶν ἀρχῶν, περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ αὐτόθι ἰθαγενοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ ἐν Φιλιππουπόλει ἐκδιδομένῃ ἑλληνικῇ ἐφημερίδι «**Φιλιππουπόλει**», ἐξ ἧς ἐμφαίνεται ἐναργέστατα, ὅτι ἡ ἐν τῷ βουλγαρικῷ Κράτει ἑλληνικὴ δύναμις ἔχει ὡς ἐν τῷ ὄπισθεν πίνακι φαίνεται:

Διαίρεσις πόλεως ἢ χωρίου	Ὄνομα πόλεως ἢ χωρίου	Πληθυσμὸς Ἑλληνικὸς	ΓΥΜΝΑΣΙΑ Ἄρρενα	Τάξεις	Μαθηταί	Καθηγ.	Θηλέων	Τάξεις	Μαθηταί	Καθηγ.	ΕΙΔΟΣ Ἀ. σχ. ἀρ.	Τάξεις	Μαθηταί	Διδάσκαλοι	Ἀ. σχ. ἀρ.
Πόλεις	Σόφια	800	.	.	.	.	.	.	.	.	1	6	98	4	
	Φιλιππούπολις	7000	1	4	110	14	1	3	65	14	1	6	246	6	1
	Ἄνω Βοδενὰ	2000	.	.	.	.	.	.	.	.					
χωρ.	Κούκλαινα	1400	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Τ. Παζαρτζήκιον	320	.	.	.	.	.	.	.	.					
Πόλεις	Περιστερὰ	410	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Στενήμαχος	10000	.	.	.	.	.	.	.	.	1	3	92	3	1
	Καβακλῆ	9000	.	.	.	.	.	.	.	.	1	6	518	8	
Χωρία	Καρυαὶ	4000	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Μέγα Μοναστηρι	1600	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Μικρ. Μοναστηρι	1060	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Τσεκοὺρ-κιοϊ	235	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Δρᾶμα	214	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Δαγάνογλου	800	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Ἄκ-Βουνὰρ	780	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Σιναπλῆ	1800	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Μγ. Βογιαλήκιον	1500	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Μκ. Βογιαλήκιον	800	.	.	.	.	.	.	.	.					
Πόλ.	Μουραδανλῆ	700	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Πύργος	6500	.	.	.	.	.	.	.	.	1	7	219	6	1
Χωρ.	Τάς-τεπὲ	400	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Εὐσταθοχώριον	980	.	.	.	.	.	.	.	.					
Πόλ.	Σωζόπολις	3500	.	.	.	.	.	.	.	.	1	5	200	3	1
	Ἀγχίαλος	5500	.	.	.	.	.	.	.	.	1	6	274	6	1
Χωρ.	Δαβουτλῆ	400	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Ἀλυκαρυὰ	400	.	.	.	.	.	.	.	.					
Πόλ.	Μεσημβρία	2000	.	.	.	.	.	.	.	.	1	5	130	3	1
	Αἶμος	850	.	.	.	.	.	.	.	.					
Χωρία	Ἅγιος Βλάσιος	500	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Ἄ-προς	2000	Οἱ παῖδες φοιτῶσιν εἰς τὸ Βουλ. Σχολεῖον κατὰ τὸ περίπυστον 10ον ἄρθρον τοῦ περὶ Παιδείας Νόμου.												
	Μπάνικ	900													
	Ραβδᾶς	420													
	Τσίμος	240	Ἄνευ Σχολείου												
	Κόζιακος	210													
	Κουρὶ	230													
Πόλεις	Βάρνα	16000	.	.	.	.	.	.	.	.	1	7	254	6	1
	Μπαλτσίκι	600	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Καβάρνα	1000	.	.	.	.	.	.	.	.					
	Ρουχτσούκι	300	.	.	.	.	.	.	.	.					
Χωρία	Δόμπρις	100	Φοιτῶσιν εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα κατὰ τὸ 10ον ἄρθρον												
	Σουγιουτσοῦκι	1000													
	Γιαλῆ-Ἰούτσερμ.	375	Ἄνευ Σχολείου												
	Κ. Καλαντζ. Δερὲ	175													
Μικτά	Παραδουνάβεια καὶ μεσόγεια.	51401													
	Πληθυσμὸς	140·000													

ΣΧΟΛΕΙΟΥ								Νήπια			Μικτὰ παρθ. μετὰ τμ. νηπ.			Ὁλικὸς ἀρ.			
Τάξεις	Μαθήτριαι	Διδασκάλ.	Δημ. σχολ.	Τάξεις	Μαθηταὶ	Διδάσκαλοι	Νηπιαγωγ.	Ἀρρ.	Θηλ.	Νηπιαγωγοὶ	Παρθ.	Μαθη.	Διδά.	Σχο.	Μαθ.	Διδά.	Παρατηρήσ.
														1	98	4	Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1904—1905 πολλαχοῦ ηὐξήθη ἱκανῶς.
6	235	6					3	120	152	6	1			7	928	32	
			1	4	140	2					1	80	1	2	220	3	
			1	3	113	1						82	1	2	195	2	
			1	5	26	2	1	18	24	1	1			2	68	3	
			1	5	28	2						52	1	2	80	3	
6	437	6	3	12	508	9	3	191	322	6	1			8	1450	24	
												120	2	2	6[illegible]8	10	
			1	4	140	2	1	40	20	1				2	200	3	
			1	4	150	2								1	50	2	
			1	3	45	1								1	45	1	
			1	2	20	1								1	20	1	
			1	3	50	2								1	50	2	
			1	3	85	1								1	65	1	
			1	4	130	2								1	130	2	
			1	4	150	2								1	150	2	
			1	3	60	1								1	60	1	
			1	3	40	1								1	40	1	
6	148	5					1	30	100	2				3	497	13	
			1	4	60	1								1	60	1	
			1	5	85	2								1	85	2	
4	75	2					1	54	150	2				3	479	7	
6	290	5	1	4	135	3	1	75	185	3				4	959	17	
			1	3	20	1								1	20	1	
4	90	2					1	50	65	2							
											1	75	1	3	335	7	
											1	40	1	1	75	1	
														1	10	1	
6	157	6															
			1	3	[illegible]	2	1	17	[illegible]	1	1	150	3	5	707	18	
			1	5	45	2								1	45	2	
			1	5	140	4								1	140	4	
														1	56	2	
			1	3	10	1					1	56	2	1	10	1	
														66	8395	174	
														Σχολεῖα	Μαθ.	Διδάσκαλοι	

"ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ,,

(ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ)

Ἐξεδόθη ἐσχάτως ἐν Βιέννῃ καὶ ὑπὸ ἐπισήμου ὀργάνου, τοῦ στρατιωτικοῦ περιοδικοῦ, τοῦ διευθυνομένου παρὰ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ αὐστριακοῦ Στρατοῦ, στρατιωτικοπολιτικὸν ἐγχειρίδιον, ὑπὸ τὸν τίτλον «**Μακεδονία**», ἔργον, ὡς λέγεται, διακεκριμένου Συνταγματάρχου τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν, τὸ ὁποῖον, καὶ διὰ τὸ δημοσιογραφικὸν ὄργανον, ἐφ᾿ ᾧ ἐδημοσιεύθη, καὶ διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἀξίαν καὶ τὴν θέσιν τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ, μεγάλως ἐσχολιάσθη ὑπὸ τῶν στρατιωτικοπολιτικῶν κύκλων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν Κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἰδιαίτατα δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ περίληψις τοῦ ἐν λόγῳ δημοσιεύματος ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Ἡ Αὐστρουγγαρία ἔχει νῦν διπλοῦν συμφέρον, τὸ μὲν νὰ διενεργήσῃ μέγαν ἀντιπερισπασμὸν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ τῶν πληθυσμῶν αὐτῆς, ἵνα οὕτω τεθῇ τέρμα εἰς τὴν οὑγγρικὴν κρίσιν, τὸ δὲ ν' ἀποκαταστήσῃ ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν τάξιν ἐν Μακεδονίᾳ, διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν αὐστρουγγρικῶν στρατευμάτων, ἄλλων μὲν διὰ Σερβίας, ἄλλων δὲ διὰ Νοβι-Παζὰρ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

«Μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, ἤτοι οἱ ἀλβανοοίκητοι μακεδονικοὶ Καζᾶδες : 1) Κορυτσᾶς, 2) Κολωνίας, 3) Σταρόβου, 4) Γραμμοσίου, 5) Ματίου, 6) Πεκίν, 7) Ἐλβασανίου, 8) Δίβρης, 9) Ραδομιρίου, 10) Πρισρένης καὶ 11) Γιάκοβας νὰ προσαρτηθῶσιν εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ νὰ σχηματισθῇ οὕτως αὐτόνομος Διοίκησις ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἰταλίας· ἡ βόρειος Μακεδονία νὰ δοθῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἡ Παλαιὰ Σερβία (ἐκτὸς βεβαίως τῶν δύο ἀλβανικῶν ἐπαρχιῶν Πρισρένης καὶ Γιάκοβας, αἵτινες προωρίσθησαν διὰ τὴν Ἀλβανίαν) τὸ Μαυροβούνιον, ἡ Δαλματία, ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἐρζεγοβίνη νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς Σερβίας ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Αὐστρίας, ἡ δὲ Μακεδονία νὰ κατέχηται ὑπὸ τοῦ αὐστρουγγρικοῦ στρατοῦ μέχρι τῆς οριστικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τοῦ Αἵμου, καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως.

«Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης νὰ τεθῇ διαρκῶς ὑπὸ τὴν αὐστρουγγρικὴν κυριαρχίαν, διοικουμένη ὑπὸ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ διοικητοῦ, κηρυσσομένου τοῦ λιμένος αὐτῆς ἐλευθέρου καὶ κατεχομένου ὑπὸ αὐστριακοῦ στόλου καὶ στρατοῦ».

Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ δημοσιεύματος τούτου, δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ πολὺ ἐντὸς τριῶν μηνῶν, ἐπάγεται δέ, ὅτι ἡ αὐστριακὴ Κυβέρνησις ἐξασφαλίζει οὕτω τὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ τὰ πρωτεῖα αὐτῆς ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἡ οὑγγρικὴ κρίσις θέλει λήξῃ τότε, καθόσον οἱ Μαγυάροι θέλουσιν εὑρεθῇ ὡς ἐν σιδηρῷ κλοιῷ ἀφ' ἑνὸς ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῆς νέας δυτικοσλαυϊκῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκ τρίτου τῆς Ρωμουνίας, οὕτω δὲ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου θ' ἀποκατασταθῇ τελείως ἡ τάξις, ἡ δὲ Γερμανία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀγγλία θέλουσι ταχέως συμφωνήσῃ μὲ τὸ σχέδιον τοῦτο, τῆς Ρωσσίας μὴ δυναμένης μὲν νὰ ἐναντιωθῇ, ἕνεκα τῆς κρισίμου καταστάσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκεται, ἱκανοποιουμένης δὲ διὰ τῆς παραχωρήσεως αὐτῇ τοῦ Πύργου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὡς στρατιωτικοῦ λιμένος καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Βουλγαρίας ἐφ' ἱκανοῦ ἐδάφους τῆς Μακεδονίας.

Πολλοὶ ἴσως θέλουσιν εἴπῃ, ὅτι, ἐὰν ἡ Αὐστρία εἶχε πράγματι τοιούτους σκοπούς, δὲν ἤθελε προβῇ εἰς τὴν κοινοποίησιν αὐτῶν δι' ἑνὸς Συνταγματάρχου τοῦ Ἐπιτελείου αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐξετάζοντας βαθύτερον τὰ πράγματα, πολλάκις ἡ ἀποκάλυψις τῶν σχεδίων ἐξυπηρετεῖ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, ὅσον καὶ ἡ μυστικότης αὐτῶν. Τὸ δημοσιευόμενον σχέδιον ἐξυπηρετεῖ ἄριστα τοὺς αὐστριακοὺς σκοποὺς καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐδημοσιεύθη. Διὰ τοῦ δημοσιεύματος τούτου ἡ Αὐστρία ὑπόσχεται εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν Ἀλβανίαν ὁλόκληρον, (μετὰ τῆς Ἠπείρου βεβαίως), ὑπόσχεται εἰς τὴν Ρωσσίαν τὸν Πύργον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὡς στρατιωτικὸν λιμένα, ὑπόσχεται ἕνωσιν τῶν διαφόρων σερβικῶν ἐθνῶν, ἤτοι Παλαιοσέρβων, Σέρβων, Μαυροβουνίων, Βοσνίων, Ἑρζεγοβινίων καὶ Δαλματῶν, ὑπὸ σερβικὴν βασιλείαν, ἀρκουμένη μόνον εἰς τὴν ἀφιλοκερδῶς δῆθεν δι' αὐστριακοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς Μακεδονίας, μέχρι λύσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ εἰς τὴν κτῆσιν μόνον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ λιμένος αὐτῆς. Ἀλλ' ὅταν ἡ Μακεδονία θὰ εὑρίσκηται ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς Αὐστρίας, καὶ ἡ Θεσσαλονίκη μετὰ τοῦ λιμένος αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτῆς κτῆσιν, δύναται ἕκαστος νὰ φαντασθῇ ὁποία τις δύναται νὰ εἶνε ἡ λύσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, λύσις κατὰ τοὺς πόθους τῆς αὐστριακῆς Κυβερνήσεως καὶ κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Μετερνίχ.

Ἴσως θεωρηθῇ ὡς μεγίστη γενναιοδωρία ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας ἡ παραχώρησις τῆς Ἀλβανίας (μετὰ τῆς Ἠπείρου) εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους εἰς ἰταλικὴν λίμνην, ἀλλ' ὅταν ἡ Αὐστρία καταλάβῃ τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ τοῦ λιμένος αὐτῆς, ἡ Ἰταλία θὰ συνηθῇ νὰ μένῃ ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ σκέλους τοῦ Ἀδρία, ἐφ' ὅσον ἡ Αὐστρία θ' ἀνέχηται ἢ κυριολεκτικώτερον θὰ ἐπιτρέπῃ τοῦτο.

Τὸ περὶ οὗ πρόκειται αὐστριακὸν δημοσίευμα δίδει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἡ παράτασις τῆς ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν τῆς Σοφίας δολοφονικῶν Κομιτάτων δημιουργηθείσης ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καταστάσεως εἶνε τὸ προσφορώτερον μέσον, ὅπως ὁ αὐστριακὸς δικέφαλος ἁρπάσῃ τὸ ταχύτερον ὑπὸ τοὺς γαμψοὺς του ὄνυχας τὴν Μακεδονίαν, καὶ σβεσθῶσιν οὕτω διαπαντὸς τὰ βουλγαρικὰ ὄνειρα, περὶ ἱδρύσεως μεγάλης Βουλγαρίας μὲ μεσημβρινὰ ὅρια τὸ Αἰγαῖον. Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ δρᾶσις τῶν βουλγαρικῶν Κομιτάτων ὑποβοηθεῖ ἄριστα τὰ αὐστριακὰ σχέδια, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς μεγάλης ὑποστηρίξεως, ἧς τυγχάνουσιν οἵ τε σλαυομακεδονικοὶ πληθυσμοὶ καὶ τὰ βουλγαρικὰ Κομιτᾶτα ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς διὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὀργάνων αὐτῆς. Τὰ τόσα παρὰ τῶν Κομιτάτων τούτων γενόμενα κακουργήματα ἐν τῇ ταλαίνῃ ταύτῃ χώρᾳ καὶ ὅσα μέλλουσι νὰ συμβῶσιν ἀκόμη δὲν εἶνε ἄλλο

ἡ πρόδρομος τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἡ βουλγαρικὴ μεγαλομανία καὶ κακουργία, ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν Μακεδονίᾳ ἀναρχία, οἱ ἄγριοι, φόνοι, οἱ ἐμπρησμοὶ καὶ αἱ λῃστεῖαι εἶνε ἔργα, ἅτινα ποθεῖ ἡ αὐστριακὴ πολιτική, ὅπως προσεχῆ τινα ἡμέραν διακηρύξῃ εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ὡς μᾶλλον ἐνδιαφερομένη καὶ μᾶλλον δρῶσα, τὸ ἀδύνατον τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων, τὸ ναυάγιον τῶν περὶ εἰρηνεύσεως τῆς Μακεδονίας ἐλπίδων τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς καταλήψεως τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος αὐστριακὸν δημοσίευμα, τὸ τόσον σαφῶς γνωστοποιοῦν τὰ αὐστριακὰ σχέδια, ἔπρεπε νὰ ἐξεγείρῃ ἐκ τῆς πατριωτικῆς μέθης τοὺς μετερχομένους τὸν πατριώτην Βουλγάρους Κομιτατζῆδες καὶ ἰδίᾳ τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν καὶ ν' ἀνακαλέσωσι παραχρῆμα τοὺς δηωτὰς τῆς Μακεδονίας, τῆς Παλαιᾶς Σερβίας καὶ τῆς Θρᾴκης, ν' ἀπολαύσῃ ἡ Χερσόνησος τοῦ Αἵμου τὴν ποθητὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν, καὶ νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ μεταρρυθμίσεις κατὰ γράμμα, ἵνα οὕτω καταστῇ περιττὴ ἡ κάθοδος τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ εἰς Μακεδονίαν.

Ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ Βούλγαροι ἐξακολουθοῦσι μετὰ μεγαλειτέρας δραστηριότητος καὶ ὠμότητος τὸ ἀντειρηνικὸν ἔργον των ἐν Μακεδονίᾳ, μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὰ δολοφονικὰ κομιτᾶτα τῆς Σόφιας εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν αὐστριακὴν ὑπηρεσίαν καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπουσιν ἢ εἰς τὴν κάθοδον τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐὰν μὲν ἀρχικῶς ὁ σκοπὸς τῶν βουλγαρικῶν τούτων κομιτάτων ἦτο αὐτός, ἐὰν δηλαδὴ τὰ κομιτᾶτα ταῦτα, δημιουργηθέντα, ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Αὐστρίας εἴτε σιωπηρῶς, εἴτε μετὰ ὡρισμένην συμφωνίαν, τὸ μιαιφόνον ἔργον των ἐν Μακεδονίᾳ θέλει στεφθῇ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἐὰν δὲ τοὐναντίον τὰ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικὰ κακουργήματα τῶν κομιτατζήδων ἀπέβλεπον ἀληθῶς εἰς ἐθνικὸν βουλγαρικὸν σκοπόν, τότε καὶ οἱ ἡγέται τῶν κομιτάτων, καὶ ἡ ὄπισθεν αὐτῶν κρυπτομένη βουλγαρικὴ Κυβέρνησις καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας εὑρίσκονται ἐν οἰκτροτάτῃ πλάνῃ, συντελοῦντες ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὅπως καταπατηθῶσιν οὐχὶ μόνον τὰ ἑλληνικά, τὰ ἀλβανικὰ καὶ τὰ σερβικὰ δίκαια ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ ἅρματος, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ βουλγαρικὰ καὶ καταστῇ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ Βουλγαρία αὐστριακὴ ἐπαρχία.

Ἀλλὰ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι τὰ πράγματα τοσούτῳ σαφῶς ἀφ' ἑαυτῶν μαρτυροῦσι καὶ ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ὑπῆρξε τρόφιμος τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ καὶ ὑπήκοος τοῦ Καισαροβασιλέως τῆς Αὐστρουγγαρίας, οὐδόλως παράδοξον ἂν ὑπὸ τὸν φαινόμενον ἀφωσιωμένον τοῦ Τσάρου θεράποντα κρύπτηται ἐν Σόφιᾳ ὁ Αὐστριακὸς πράκτωρ. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐξηγεῖται πλήρης ἡ δρᾶσις τῶν δολοφονικῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Οὕτω δὲ οἱ Βούλγαροι, οἵτινες διὰ τῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἄλλοτε ἐπιδρομῶν των δικαιοῦνται τῆς ἀπαισίου δόξης, ὅτι συνετέλεσαν εἰς τὴν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐξασθένησιν τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ὥστε νὰ ἐγκατασταθῶσιν οἱ Τοῦρκοι ἐν Θρᾴκῃ τὸ πρῶτον καὶ ὕστερον ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, καὶ τέλος νὰ κυριεύσωσι τὸ μέγα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Εὐρώπης προπύργιον, τὴν Κωνσταντινούπολιν, συντελοῦσιν ἤδη εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ, εἴτε ἐξ ὑλικοῦ συμφέροντος τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, εἴτε τέλος ἐκ πολιτικῆς ἠλιθιότητος εἰς τὴν κάθοδον τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐξ ἧς καθόδου οὐχὶ μόνον αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι Μακεδονία καὶ Θρᾴκη κινδυνεύουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ πατρίς των Βουλγαρία θὰ καταστῇ αὐστριακὴ κτῆσις.

Χ. Χρηστοβασίλης

ΑΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΡΩΜΟΥΝΙΚΑΙ ΑΞΙΩΣΕΙΣ

ΚΑΙ ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΛΕΚΑΝΤΑ

Οἱ Ρωμοῦνοι μαίνονται κυριολεκτικῶς κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ δὲ μισελληνισμός των ὑπερέβη πολὺ τὸν τῶν Βουλγάρων. Τὰ ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ρωμουνίας συγκροτηθέντα ἀνθελληνικὰ συλλαλητήρια, ἐνεργείᾳ αὐτῆς τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοῦ βασιλέως Καρόλου θεωρεῖ ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἀστείων ρωμουνικῶν ἀξιώσεων. Φαίνεται, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις διὰ νὰ προβαίνῃ εἰς τοιαύτας ποταπὰς πράξεις ἐναντίον τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένων ἀπὸ αἰώνων Ἑλλήνων, τοῦ στοιχείου ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ σημερινὴ Ρωμουνία ὀφείλει τὴν ἀποκατάστασίν της, τὴν ἀριστοκρατίαν της, τὰ φῶτά της, τὴν πρόοδόν της, σημαίνει, ὅτι ἔχει ἀναλάβῃ ὑποχρέωσιν, ἐπ' ἄλλοις ἀνταλλάγμασι, πρὸς μεγάλην τινὰ Δύναμιν, ἥτις εἶχε καὶ ἔχει συμφέρον νὰ παρασταθῇ ἡ Μακεδονία ὡς μωσαϊκὸν ἐθνοτήτων, ἀδιαλλάκτως πρὸς ἀλλήλας διακειμένων, καὶ νὰ καταπολεμηθῇ καὶ κατατμηθῇ ἡ δύναμις τοῦ αὐτόθι Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἀληθοῦς κυρίου τῆς χώρας, ἵνα εὐκολώτερον ἐπιτευχθῇ ἡ συγκίνησις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Ἀρείου Πάγου πρὸς κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἐνδιαφερομένης Μεγάλης Δυνάμεως, καθόσον δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι οἱ τὴν Ρωμουνίαν κυβερνῶντες εὑρίσκονται ἐν καταστάσει τοιαύτης ἀγνοίας τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικῶν κεφαλαίων των, ὥστε νὰ πιστεύωσιν, ὅτι πράγματι ὑπάρχουσι Ρωμοῦνοι ἐν Μακεδονίᾳ ἢ κυριολεκτικώτερον, ὅτι οἱ Ἑλληνόβλαχοι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου τυγχάνουσι Ρωμοῦνοι. Δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ ἐκ καταγωγῆς Ρωμούνων, ἀλλὰ περὶ τεχνητῶν Ρωμούνων, οὓς τὸ ρωμουνικὸν χρυσίον καὶ ἡ τουρκικὴ πολιτικὴ τοῦ «διαίρει καὶ βασίλευε» ἔχει κατασκευάσῃ ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὑπῆρξεν ἐποχή, ὅτε ὁ ἀπαισίας μνήμης ἀρνησίπατρις Ἀπόστολος Μαργαρίτης διηύθυνε τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικὴν Προπαγάνδαν, καθ' ἣν τὸ βιλαγέτιον (Γενικὴ Διοίκησις) τοῦ Μοναστηρίου διῳκεῖτο, σχεδὸν εἰπεῖν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀλλ' οὐδὲν τὸ οὐσιῶδες κατωρθώθη καὶ μόνον οἱ μισθοδοτούμενοι καὶ οἱ λαμβάνοντες ἐπιδόματα ὑπὸ τῆς Ρωμουνίας ὠνόμαζον ἑαυτοὺς Ρωμούνους, καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἐπιδόματα ἐδίδοντο αὐτοῖς, ἀπέπτυον δὲ τὸν Ρωμουνισμόν, εὐθὺς ὡς ἔπαυον ταῦτα. Τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξεν, οὔτε ὑπάρχει ἐθνικὴ

ρωμουνικὴ συνείδησις μεταξὺ τῶν βλαχικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου ἐβεβαίωσεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ρωμουνικῆς Βουλῆς τῷ 1901 (1) ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κ. Χαρέτ, ὅστις κατήργησε τὰ δύο τρίτα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ρωμουνικῶν σχολῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ρωμουνικὸν Γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, διότι οἱ φοιτῶντες μαθηταὶ τῶν σχολῶν τούτων ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν διδασκάλων αὐτῶν.

Κατωτέρω δημοσιεύομεν ὑπόμνημα τοῦ τέως Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἰωαννίνοις ρωμουνικῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς Λάζαρέσκου Λεκάντα, πρὸς τὸ ρωμουνικὸν ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ἐπὶ ποίων σαθρῶν βάσεων ἐρείδεται τὸ ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικὸν οἰκοδόμημα. Ὁ Λεκάντας, ἐν τῇ εὐσυνειδησίᾳ του, παραιτηθεὶς τῆς ὑπηρεσίας τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας, πονῶν δὲ τὸ ἀσκόπως κατασπαταλώμενον ρωμουνικὸν χρῆμα ἐν Μακεδονίᾳ, ἤρξατο δημοσιογραφικοῦ ἀγῶνος ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικῶν ἐνεργειῶν, ὡς ἀσκόπων καὶ ἐπιβλαβῶν πρὸς αὐτοὺς τούτους τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνοβλαχικοὺς πληθυσμούς, καὶ ἐπειδὴ δὲν συνέφερεν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας, μίσθαρα ὄργανα τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Κέντρου τοῦ λεγομένου μακεδονορρωμουνικοῦ Κομιτάτου, ἐφόνευσαν αὐτὸν ἐν πλήρῃ μεσημβρίᾳ ἐντὸς τοῦ κεντρικωτέρου τῆς πόλεως καφενείου καὶ πρὸς ἐμπαιγμὸν τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης, οἱ φονεῖς, παραπεμφθέντες πρὸς τὸ θεαθῆναι ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου... ἠθωώθησαν ἀληθῶς μετὰ πολλῶν ἐπαίνων!

Ὁ μακαρίτης Λεκάντας, τὸ θῦμα τοῦτο τῆς ἀληθείας, εἰλικρινέστατα ἐκφράζεται ἐν τῷ πρὸς τὸ ρωμουνικὸν Ὑπουργεῖον παρὰ πόδας δημοσιευομένῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ. **«Δὲν ὑπάρχει Ρωμουνισμὸς ἐν Μακεδονίᾳ!»** βροντοφωνεῖ ὡς τίμιος ἄνθρωπος. «**Ὁ λεγόμενος Ρωμουνισμὸς τῆς Μακεδονίας, ἀπαρτίζεται ἀπὸ μισθοδοτουμένους καὶ ἐπιχορηγουμένους».** «**Μᾶς δέχονται ἐν τοῖς χωρίοις οἱ Βλάχοι ἐφ' ὅσον δὲν γνωρίζουσι τοὺς σκοποὺς ἡμῶν, ἅμ ὡς ὅμως ἐννοήσωσιν, ὅτι εἴμεθα τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας ἀπεσταλμένοι, μᾶς διώκουσιν ὡς πανωβλήτους!» «Ρωμουνικὴ γλῶσσα δὲν ὑφίσταται»**, γράφει μὲ πόνον ψυχῆς τὸ θῦμα τοῦτο τῆς ἀληθείας.

Ἰδοὺ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὑπόμνημα:

«Ἰωάννινα τῇ 26 Νοεμβρίου 1901.

«Κύριε Ὑπουργέ,

«Πρὶν ἐκθέσω τὸν τρόπον τῆς διοργανώσεως τῆς Προπαγάνδας τῆς ἐθνικῆς μορφώσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ρωμούνων, ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ρίψω ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑποθέσεως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσφαλμένου τρόπου

(1) Ὅρα πρακτικὰ τῆς ρωμουνικῆς Βουλῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ἐν τῇ Ρωμουνικῇ Βουλῇ» ἐν τοῖς τεύχεσι τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» τῶν μηνῶν Δεκεμβρίου 1901 καὶ Ἰανουαρίου 1902.

τῆς μέχρι τοῦδε ἐνεργείας, ἡ ὁποία, ὡς εἶνε φανερόν, δὲν ἔφερεν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

«Γνωστὸν τοῖς πᾶσι, πιστεύω, εἶνε, ὅτι τὸ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐθνικὸν ἡμῶν ζήτημα ὀπισθοδρομεῖ. Μ' ὅλας τὰς σπουδαίας θυσίας, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο καὶ γίνονται ὑπὲρ αὐτοῦ, εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν. Μολονότι δὲ διηνύσαμεν τριακονταετῆ ἀγῶνα, δὲν δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν, ὅτι ἐκάμομεν ἓν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός.

«Οὕτω, μὲ τοὺς Βουλγάρους συγχρόνως σχεδὸν ἠρχίσαμεν τὴν προπαγάνδαν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μορφώσεως· καὶ ἐν ᾧ ὁ Βουλγαρισμὸς ἔκαμε τρομακτικὰς προόδους, αἵτινες κατ' ἀρχὰς δὲν ἐφαίνοντο, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι σήμερον κατήντησαν νὰ ἐπιβάλλωνται, τὸ ἐθνικὸν ρωμουνικὸν ζήτημα ἔμεινεν εἰς τὰ σπάργανα, ὡς εὑρίσκετο τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐμφανίσεώς του, ἂν ὄχι καὶ χειρότερα ἀπὸ τότε.

«Ἡ ἀλήθεια αὕτη εὐκόλως δύναται νὰ πιστοποιηθῇ. Ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσωμεν νὰ τὴν κρύψωμεν, ἡ θέσις τοῦ ζητήματός ἡμῶν, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, δὲν εἶνε διόλου εὐχάριστος.

«Δὲν πρέπει νὰ φανταζώμεθα, ὅτι κάμνομεν ἢ ὅτι φέρομεν ὠφέλειάν τινα εἰς τὸ ρωμουνικὸν ἔθνος τῆς Χερσονήσου. Οὐχί! Οὐδεμίαν. Αἱ διὰ τῆς παρούσης ἐθνικῆς προπαγάνδας κτώμεναι ὠφέλειαι εἶνε μόνον ἐπιπόλαιοι καὶ προσωπικαί, ἄνευ οὐδεμιᾶς σοβαρᾶς ἀξίας. Μ' ὅλα τὰ σχολεῖα ἡμῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶνε ἀρκετὰ σημαντικός, μ' ὅλον τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων, εἴμεθα καὶ θὰ εἴμεθα κατὰ πολὺ κατώτεροι, ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν, ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην ἐθνικότητα τῆς Χερσονήσου. Οὕτως, ὅπως εὑρισκόμεθα σήμερον, ρωμουνικὴ γλῶσσα δὲν ὑφίσταται.

«Ὁ ρωμουνικὸς πληθυσμὸς τῆς Χερσονήσου δὲν σημαίνει τίποτε. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην δύνασθε νὰ τὴν βεβαιωθῆτε ὁποτεδήποτε καὶ εἰς οἱανδήποτε περίστασιν θέλετε.

«Μὴ νομίσητε, ὅτι εἶμαι ἀπαισιόδοξος καὶ βλέπω τὰ πράγματα τόσον σκοτεινά, ὥστε οὐδεμίαν νὰ ἔχω ἐλπίδα διορθώσεως. Ὄχι, ποσῶς! Ἀπ' ἐναντίας εἶμαι λίαν αἰσιόδοξος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ρωμουνικοῦ στοιχείου τῆς Χερσονήσου, τὴν ζωτικότητα, τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν προσόντων αὐτοῦ, ἅτινα τὸ καθιστῶσιν ἀνώτερον ὅλων τῶν ἄλλων στοιχείων, ἀλλ' ὑπὸ ἕνα μόνον ὅρον, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ρωμουνικὴ μόρφωσις θὰ εἰσαχθῇ εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν Ρωμούνων, θὰ ἐγκολπωθῇ ταύτας ἐν γένει καὶ θὰ ριζωθῇ. Ἄλλως τὸ ρωμουνικὸν ἔθνος θὰ καταστραφῇ, θ' ἀφανισθῇ ἢ θ' ἀφομοιωθῇ ἀνεπαισθήτως, ὅπως συμβαίνει εἰς πολλὰ μέρη.

«Διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐθνικῆς μορφώσεως ἔχομεν, ὡς εἶπον ἤδη, ἀρκετὰ σχολεῖα, διδασκάλους, καθηγητάς, ἱερεῖς κλπ., ἀλλὰ δὲν ἔχομεν πληθυσμὸν ρωμουνικόν, ὑπὸ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως, ὁ ὁποῖος νὰ αἰσθάνηται καὶ νὰ σκέπτηται ρωμουνικῶς. Οἱ ἐναγκαλιζόμενοι σήμερον τὸν Ρωμουνισμόν, καὶ ὑποτιθεμένου,

ὅτι ἔχουσιν αἰσθήματα ρωμουνικά, τὸ κάμνουσιν οὐχὶ ἐκ πεποιθήσεως, οὐχὶ ἀπὸ καρδίας καὶ ψυχῆς, ἀλλ' ἁπλούστατα διὰ τὸ ὑλικόν των συμφέρον, τὸ ὁποῖον, ἅμα λείψῃ, παύει καὶ τὸ ἐπιπολαίως ἐκδηλωθὲν πρὸς στιγμὴν αἴσθημα τοῦ Ρωμουνισμοῦ.

«Τὸ ρωμουνικὸν ἔθνος ἐνταῦθα, ἂν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἔθνος, δὲν συνίσταται εἰμὴ ἀπὸ διαφορωτρόπους μισθοδοτουμένους καὶ ἐπιχορηγουμένους, τῶν ὁποίων ἅμα παύσῃ ἡ μισθοδοσία, διαλύεται καὶ τὸ ρωμουνικὸν αἴσθημα, ὡς ἂν μὴ ὑπῆρχέ ποτε.

«Ὅ τι βλέπομεν εἰς ἡμᾶς, δὲν συμβαίνει οὔτε εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὔτε εἰς τοὺς Βουλγάρους.

«Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπέφερε δύο μεγάλας καταστροφάς, αἵτινες ἐκλόνισαν ἐκ βάθρων τὸ Κράτος: πρῶτον τὴν πτώχευσιν καὶ δεύτερον τὸν πόλεμον. Αὗται αἱ ἀποτυχίαι ἔπρεπε νὰ ὀλιγοστεύσωσι καὶ ἀδυνατίσωσι τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Τουρκίας.

«Ἐν τούτοις οὐδὲν ἐπῆλθεν ἐπὶ τὰ χεῖρω ἀποτέλεσμα καὶ ὅλα διετήρησαν τὴν ἀξιοπρεπῆ θέσιν των, ὡς ἂν μὴ εἶχε συμβῆ τίποτε· καὶ τοῦτο διότι ἡ ἐθνικὴ ἑλληνικὴ μόρφωσις ὑποστηρίζεται οὐχὶ ἀπὸ στοιχεῖα συμφέροντος, ἀλλ' ἀπὸ ὁλόκληρον πιστὸν πληθυσμόν.

«Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ἡ ἡγεμονία τῆς Βουλγαρίας ἐπίσης εὑρέθη πολλάκις εἰς δυσάρεστον θέσιν, ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ μόρφωσις τῶν ἐν Τουρκίᾳ Βουλγάρων δὲν ὑπέφερε τὸ παραμικρόν, καὶ τοῦτο διότι, ὅπως παρ' Ἕλλησιν οὕτω καὶ παρὰ Βουλγάροις, τὸ ἐθνικὸν ζήτημα ὑποστηρίζεται παρὰ πληθυσμοῦ, ὅστις κάμνει μεγάλας θυσίας διὰ τὸν ἐθνισμόν του.

«Δυστυχῶς δὲν συμβαίνει καὶ παρ' ἡμῖν τὸ ἴδιον· καὶ λυπούμεθα μὲν πολύ, βλέποντες τὸ τοιοῦτον, χρεωστοῦμεν ὅμως νὰ ὑποδείξωμεν διὰ νὰ ληφθῶσιν, εἰ δυνατόν, τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, διὰ νὰ τακτοποιηθῇ καὶ τὸ ζήτημα ἡμῶν, νὰ ριζωθῇ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ, ὡς τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων, καθότι πρὸς τὸ παρὸν παρ' ἡμῖν, ἅμα παύσωσιν αἱ ἐπιχορηγήσεις ἢ σμικρυνθῶσιν οἱ μισθοί, ἀμέσως χάνεται καὶ τὸ ζήτημα ἡμῶν. Ἄλλως, πῶς ἐξηγεῖται τὸ ἀντεθνικὸν κίνημα τοῦ ἔτους τούτου ἀπό τινας ἀθλίους, οἵτινες μέχρι πρὸ ὀλίγου καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἀκόμη, ἐνῷ διωρίσθησαν νὰ ἐμπνέωσιν εἰς τὸν ρωμουνικὸν πληθυσμὸν ἐθνικὰ αἰσθήματα, ἀντιπράττουσι σήμερον ;

«Ὁ διδάκτωρ κ. Κ. Ἰσεράτης ἔλεγέ ποτε, ὅτι λείπει παρ' ἡμῖν ὁ ἐθνικὸς σπινθήρ. Ἐγὼ λέγω, δὲν ὑπῆρξέ ποτε, καὶ ἂν κάπου ὑπῆρχεν, ἐντελῶς ἐσβέσθη. Τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν ζήτημα τὸ ἐθεώρησαν ὡς κερδοσκοπίαν, ὡς ζήτημα συντηρήσεως· οὕτως ἤρχισε καὶ οὕτως ἐξακολουθεῖ. Τοὺς μὲν ἐνταῦθα παρακινεῖ τὸ ἰδικόν των συμφέρον νὰ ἐξακολουθῶσιν οὕτως, ἐκ μέρους δὲ τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ δηλώσω, ὅτι τὸ ὀλίγον ἐνδιαφέρον, ἡ μεγάλη ἀμέλεια καὶ ἡ μεγάλη ἀδιαφορία τῶν ἀναλαβόντων τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐργασίας ταύτης ἔφερε τὰ πράγματα εἰς ὃ σημεῖον εὑρί-

σκονται. Τὸ λάθος τῶν πρώτων εἶνε ἀπόρροια τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀμελείας τῶν δευτέρων. Ἐὰν ἐνδιεφέροντο ἐν τῷ Κράτει περισσότερον καὶ προσεῖχον σοβαρώτερον εἰς τὸ ἐθνικὸν ζήτημα, τὸ κακὸν θὰ ἦτο ἴσως ὀλιγώτερον καὶ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐνταῦθα εὐαρεστοτέρα, καθότι θὰ ἐτίθεντο ἐνωρίτερον βάσεις στερεώτεραι.

«Τὸ ρωμουνικὸν στοιχεῖον τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ὅπερ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐναγκαλισθῇ καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ ρωμουνικὸν ἐθνικὸν ζήτημα, ὅπως τὸ ἐνηγκαλίσθη και τὸ ὑπερήσπισεν ὁ Ἑλληνισμός, δὲν πρέπει νὰ κατηγορηθῇ διὰ τοῦτο. Μὴ πιστεύσητε, ὅτι οἱ ἐνταῦθα Ρωμοῦνοι εἶνε τόσον ὀπισθοδρομικοὶ καὶ τόσον τυφλοί, ὥστε ἀντὶ τῆς ἐθνικῆς ρωμουνικῆς μορφώσεως, νὰ προτιμῶσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ νὰ ὑπερασπίζωσι ξένον ἔθνος (;)

«Ὁ ἄθλιος τρόπος τῆς ἐνεργείας μὲ τὸν ὁποῖον ἠρχίσαμεν καὶ ἐξακολουθῶμεν μέχρι σήμερον, εἶνε αἰτία τοῦ νὰ ἔχωμεν, ἀντὶ ἱκανοποιητικῶν ἀποτελεσμάτων, δυσαρεσκείας καὶ ἀπογοητεύσεις. Οὐδεὶς ἕτερος εἶνε αἴτιος τοῦ κακοῦ, ἡμεῖς, μόνοι πταίομεν.

«Οἱ ἐχθροὶ τοῦ γένους ἡμῶν οὐδὲν ἐμπόδιον θὰ μᾶς ἔφερον, ἐὰν ἡμεῖς ἐγνωρίζομεν πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν. Ἀπεμονώσαμεν καθ' ὁλοκληρίαν τοὺς ἡμετέρους καὶ ἐρρίψαμεν αὐτοὺς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ἰδού, διατί τὰ σχολεῖα ἡμῶν πάσχουσιν ἀπὸ ἔλλειψιν μαθητῶν Ρωμούνων καὶ εἰς χωρία, ὅπου ὁ πληθυσμὸς σύγκειται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Βλάχους, ἐνῷ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον βρίθει μαθητῶν, τὸ Ρωμουνικὸν στερεῖται, καὶ τὸ περιεργότερον, ἐνῷ διὰ μὲν τὸ ρωμουνικὸν οὐδὲν καταβάλλουσι, διὰ τὸ ἑλληνικὸν συνεισφέρουσιν.

«Ἰδού, ἐπίσης ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Βλάχος στέλλει τὸ τέκνον του εἰς μὲν τὸ ρωμουνικὸν σχολεῖον διὰ νὰ τῷ δοθῶσι δωρεὰν ὑποτροφίαι, βιβλία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἐνῷ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὄχι μόνον δὲν ἀπαιτεῖ τι, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀνάγκῃ λύει τὸ βαλλάντιόν του, συνεισφέρει καὶ ἀφίνει μετὰ θάνατον τὴν περιουσίαν του πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως.

«Ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα ἤρχισε κατὰ τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐποχὴν μὲ τὴν βουλγαρικήν, καὶ τὸ μὲν ρωμουνικὸν ζήτημα ἔμεινε στάσιμον, τὸ δὲ βουλγαρικὸν ἀνεπτύχθη ἐκτάκτως. Αἰτία τούτου εἶνε ἡ συνετὴ ἐνέργεια, ἣν μέχρι τοῦδε ἀκολουθοῦσιν οἱ Βούλγαροι.

«Οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἀκόμη ἐχαρακτηρίσθημεν, ὄχι ἀπὸ τοὺς ξένους, οἵτινες ἐγνώριζον ἡμᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους Ρωμούνους, μὲ τοὺς ὁποίους ἤλθομεν εἰς ἄμεσον σχέσιν, καὶ ὁπουδήποτε καὶ ἂν παρουσιασθῶμεν, ὄχι μόνον δὲν δέχονται ἡμᾶς ἀλλὰ καὶ μᾶς ἀποφεύγουσιν ὡς πανωλοβλήτους.

«Ἔχομεν πολλὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ διδάσκαλοι ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς πολλὰ βλαχικὰ χωρία καὶ τοὺς περιεποιήθησαν, ἐνόσῳ οἱ χωρικοὶ δὲν ἐγνώριζον τὴν ἀποστολήν των, ἅμα ὅμως ἐδήλωσαν, ὅτι εἶνε ρωμουνοδιδάσκαλοι, κατεδιώχθησαν καὶ ἀπεβλήθησαν.

«Ἰδού, ποῦ ἵσταται σήμερον τὸ ρωμουνικὸν ἐθνικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον βάσιν ἔχει τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους.

«Μὲ ὀλίγας λέξεις ὑπέδειξα ὑμῖν ἐπίσης τὴν ἀσύνετον ἐνέργειαν ἡμῶν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠρχίσαμεν καὶ ἐξακολουθοῦμεν νὰ ὑποστηρίζωμεν τὸ ἐθνικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον δὲν ἔκαμεν οὔτε ἓν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω.

«Νὰ μὴ ἀπορήσητε, ὅτι ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ ἐθνικά μας σχολεῖα· αὐτὰ συνεβάδισαν σχετικῶς μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ· ηὔξανεν ὁ προϋπολογισμός, ἐπολλαπλασιάζετο τὸ προσωπικὸν καὶ τὰ σχολεῖα, ὄχι διότι ἦτο ἀνάγκη τούτου, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ διατεθῶσι τὰ προορισθέντα κονδύλια.

«Τώρα, διὰ νὰ διορθωθῇ ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων, ἥτις, ὡς φαίνεται, δὲν εἶνε διόλου εὐχάριστος, εἶνε ἀφεύκτως ἐπάναγκες ν' ἀλλάξῃ ἅπαξ διὰ παντὸς ὁ μέχρι τοῦδε μηχανισμὸς τῆς ἐνεργείας.

«Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει ἐν πρώτοις νὰ γνωρίσωμεν τίνες εἰσὶν οἱ Ρωμοῦνοι καὶ ποία ἡ διοργάνωσις τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν της καταστημάτων ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν.

«Οἱ Ρωμοῦνοι τῆς Τουρκίας δὲν δύνανται νὰ παραβληθῶσιν οὔτε μὲ τοὺς ἐν τῇ Ρωμουνίᾳ, οὔτε μὲ τοὺς ἐν τῇ Τρανσυλβανίᾳ. Δυνάμεθα δὲ νὰ τοὺς συγκρίνωμεν μᾶλλον μὲ τὴν προνομιοῦχον τάξιν τῶν Ρωμούνων τῆς ἡμετέρας χώρας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Φαναριωτῶν.

«Ἑκάστη πόλις, ἕκαστον χωρίον ἔχει ἰδιαίτερον διοργανισμόν, δι' ὅ τι ἀφορᾷ εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ οὐδένα ἄλλον ἐξαρτώμενον. Ὅσον μικρὰ ἢ μεγάλη καὶ ἂν εἶνε ἡ κοινότης ἔχει ἑκάστη τὰ ἐκπαιδευτήρια αὐτῆς μικρότερα ἢ μεγαλείτερα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶται καὶ ὁ βαθμὸς τῆς μορφώσεως. Ὑπάρχουσι χωρία μικρὰ μὲ ὀλίγους κατοίκους, ἅτινα ὅμως ἔχουσιν ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα τῶν ἄλλων χωρίων μὲ περισσότερον πληθυσμόν, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ πόροι τοῦ ἑνὸς εἰσὶ μεγαλείτεροι τοῦ ἑτέρου.

«Οὕτω δὲ ἕκαστον χωρίον ἢ πόλις διευθύνεται μόνον κατὰ τὰς συνηθείας καὶ τὰ συστήματα τὰ κληρονομηθέντα ἀπὸ τοὺς προπάτοράς των. Εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ἀναμιχθῇ ἀπὸ ἄλλην πόλιν, ἔστω καὶ ὁμογενής, οὐδὲ ἱερεύς, ἀρχιερεὺς ἢ μητροπολίτης, οἵτινες δὲν διευθύνουσιν εἰμὴ μόνον τὰ τῆς Ἐκκλησίας.

«Ὁ Μητροπολίτης, ὅστις ἐδοκίμασε ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ τῆς Κοινότητος, ἀπεδοκιμάσθη καὶ ἐξεδιώχθη τῆς Ἐπαρχίας· ὑπάρχουσι δὲ τούτου πολλὰ παραδείγματα.

Ἡ διεύθυνσις τῶν σχολείων εἶνε ἐμπεπιστευμένη εἰς ἐφορείαν, ἐκλεγομένην ἐκ τῶν μᾶλλον σημαινόντων κατοίκων. Ἡ ἐφορεία αὕτη φροντίζει δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων.

Ὁ ὑποφαινόμενος εἶχον τὴν τιμὴν νὰ συστήσω εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὅτι, διὰ νὰ προοδεύσῃ τὸ ζήτημα ἡμῶν, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀλλάξωμεν σύστημα μὲ τὰς ἐφορείας.

Τὸ Ὑπουργεῖον ἐνέκρινε τὴν γνώμην μου τότε, καὶ διώρισε τὸν μακαρίτην Ἀλ. Λαχωβάρην, διὰ νὰ τὴν ἐκτελέσῃ, ὅστις ἐπίσης ἐπεφόρτισε τὸν κ. Σταῦρον Κωνσταντινέσκον νὰ τὴν ἐξετάσῃ· οὕτω οὐδεμία ἐγένετο σοβαρὰ ἐνέργεια, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιπόλαιος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐματαιώθη. Εἴς τινα μέρη εἶχον ἀρχίσῃ νὰ σχηματίζωνται ἓν εἶδος ρωμουνικῶν ἐφορειῶν, αἵτινες ἔφερον καλὸν ἀποτέλεσμα καὶ θὰ ἔφερον ἀκόμη καλλίτερον, ἐὰν δὲν ἠμποδίζοντο κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν των διὰ τὸν λόγον, ὅτι οὐδεμία ἐδίδετο εἰς αὐτὰς σπουδαιότης. Τοιαῦται ἐφορεῖαι εἶχον σχηματισθῇ εἰς τὸ Κρούσοβον, τὸ Γκοπέσι, τὸ Μολοβίτσι, τὴν Ὄχριδα, τὴν Νεβέσκα, τὴν Βαϊάσα καί τινα ἄλλα χωρία, ἐπιληφθεῖσαι τῶν καθηκόντων των μὲ ἀρκετὸν ζῆλον, εἰς τρόπον ὥστε ἡ τοῦ Κρουσόβου ἠγόρασε καὶ οἰκίαν διὰ τὸ ρωμουνικὸν σχολεῖον καὶ ἤρχισε καὶ τὴν οἰκοδομὴν μιᾶς ἐκκλησίας, ὡς καὶ ἡ τοῦ χωρίου Γκοπέσι, ἥτις ᾠκοδόμησε δι' ἐξόδων της ἰδιόκτητον σχολήν, ἡ ἐν Ἀχρίδι, ἥτις ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ δύο ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἔκαμε ρωμουνικὰς κτλ.

Ἀλλ' ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερον, οὐδεμιᾶς διδομένης σημασίας εἰς τὰς ἐφορείας, ἐξέπεσαν καὶ αὗται εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἄλλων κοινοτήτων καὶ οὕτως ἁπανταχοῦ τὸ ζήτημα ἡμῶν ἔμεινε στάσιμον. Ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας εἶνε δύσκολος μέν, ἀλλὰ πραγματοποιήσιμος καὶ ὠφέλιμος, ἀρκεῖ μόνον ἡ ἐνέργεια νὰ γίνῃ μὲ φρόνησιν.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν ἐκτάκτως. Εἰς πᾶσαν πόλιν ἢ χωρίον πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς συνεννόησιν μὲ τὰς ὑπαρχούσας ἐφορείας καὶ ἐπιτροπὰς τῶν κοινοτικῶν σχολείων, αἱ ὁποῖαι ἐφορεῖαι καὶ ἐπιτροπαὶ δὲν σύγκεινται εἰμὴ μόνον ἀπὸ Βλάχους, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν των σχολεῖα ἑλληνικά, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν διδάσκονται εἰμὴ μόνον ρωμουνόπαιδες. Λέγω λοιπὸν νὰ ἔλθωμεν εἰς καλὴν συνεννόησιν μὲ τὰς ἐφορείας ταύτας ἵνα, παρὰ τὰ διδασκόμενα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μαθήματα, εἰσαχθῇ πρὸς τὸ παρὸν καὶ τὸ μάθημα τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης, εἰς τρόπον ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μανθάνηται ἡ ρωμουνικὴ γλῶσσα ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ παύσωσιν αἱ διχόνοιαι καὶ αἱ ἔριδες μεταξὺ Ρωμούνων, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἐξασθενίζουσι καὶ τοὺς χωρίζουσι.

Διὰ τὸ Μοναστήριον δὲν μοὶ φαίνεται δύσκολον τὸ πρᾶγμα, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται περὶ ἑνώσεως· πρέπει τὸ πρᾶγμα νὰ προχωρήσῃ βαθμηδόν, τοὐλάχιστον ἐπὶ τρία ἔτη κατὰ σειράν, ἕως ὅτου γείνῃ ἐντελὴς ἕνωσις, ἀρχομένη ἀπὸ τὰς δημοτικὰς τάξεις, κατόπιν τὰς γυμνασιακὰς καὶ τέλος τὰς τοῦ λυκείου. Τοῦτο εἶνε δυνατὸν νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τοῦδε.

Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην θὰ ἦτο συμφέρον ὅπως ἡ μισθοδοσία, ἡ διδομένη εἰς τὸ ρωμουνικὸν διδακτικὸν προσωπικὸν διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ρωμουνικῶν σχολείων, παραχωρῆται εἰς τὴν ἐγχώριον ἐφορείαν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διορίζῃ αὕτη τοὺς Ρωμούνους διδασκάλους, οἵτινες θὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὰ κοινοτικὰ σχολεῖα.

Λαμβάνω ὡς παράδειγμα τὸν Περλεπέν, ὅπου ἔχομεν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων μὲ τρεῖς διδασκάλους, διὰ τὸ ὁποῖον ἐξοδεύονται ἐτησίως 2000 φράγκων διὰ

μικρὸν μόνον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ, καθ' ὅτι οἱ περισσότεροι συχνάζουσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον.

«Ἐὰν ἐδίδετο εἰς τὴν ἐφορείαν τῆς κοινότητος μία ἐπιχορήγησις ἐκ 1000 φράγκων τὸ ὑπόλοιπον θὰ τὸ κατέθετον οἱ κάτοικοι καὶ θὰ εἰσήγοντο διδάσκαλοι Ρωμοῦνοι. Εἰς τὴν σχολὴν τῆς κοινότητος ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς θὰ ἐμάνθανε τὴν ρωμουνικὴν καὶ θὰ ἔπαυεν ἡ ἐχθροπάθεια καὶ τὸ μῖσος μεταξὺ Ρωμούνων. Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ρωμουνικὴ γλῶσσα θέλει ἀντικαταστήση ἁπανταχοῦ τὴν ἑλληνικήν, ἀργότερα δὲ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κοπῇ ἡ ἐπιχορήγησις, ὅταν οἱ κάτοικοι πάντες θὰ συνηθίσωσι νὰ συνεισφέρωσι.

«Ἂν τὸ ἐθνικὸν ζήτημα διοργανωθῇ ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης,ὑπάρχουσιν ἐλπίδες ν' ἀναπτυχθῇ ταχύτερον καὶ νὰ προσελκύσῃ ὁλόκληρον τὸν ρωμουνικὸν πληθυσμόν, μὴ ὑφισταμένης πλέον ἐχθροπραξίας μεταξὺ Ρωμούνων. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει πιθανότης, ὅτι θὰ κάμωμεν προσηλύτους καὶ ἐξ ἄλλων ἐθνικοτήτων.

«Τὸ σύστημα τοῦτο ἀσφαλέστερον καὶ ἧττον δαπανηρὸν θὰ ἦτο. Διὰ τοῦ ποσοῦ δέ, ὅπερ ὁ προϋπολογισμὸς διαθέτει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον,καὶ ἄλλα θὰ ἠδυνάμεθα, γενικοῦ συμφέροντος μέτρα νὰ πραγματοποιήσωμεν. Καὶ εἶνε μὲν βεβαίως ἀληθές, ὅτι δὲν θὰ δυνηθῶμεν εἰς πάσας τὰς κοινότητας καὶ τὰς ἐφορείας ἑλληνικῶν σχολείων νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ποθούμενον, καθόσον πολλαὶ ἐξ αὐτῶν θὰ συμβουλευθῶσι καὶ ἄλλας ἐκπαιδευτικάς, ἐκκλησιαστικὰς καὶ προξενικὰς ἀρχάς. Ἐλπίζω ὅμως, ὅτι πολλαὶ θὰ τὸ δεχθῶσι, πρὸ πάντων ἐκεῖναι, εἰς τὰς περιφερείας τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι πάθη. Ἐκεῖ δὲ ὅπου πρὸς τὸ παρὸν δὲν θὰ κατωρθοῦτο τὸ πρᾶγμα, θὰ ἦτο καλὸν νὰ συστηθῶσιν ἐφορεῖαι κατὰ τὸ ἐγχώριον σύστημα, αἱ ὁποῖαι νὰ φροντίζωσι διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ διὰ τὰ σχολεῖα καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν πόρων πρὸς διατήρησιν αὐτῶν.

«Πρό τινων ἐτῶν εἶχον προτείνῃ εἰς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ Μακεδονορρωμουνικὴν Ἐκπαιδευτικὴν Ἑταιρείαν νὰ χορηγήσῃ εἴς τινα χωρία χρηματικὰς βοηθείας, ὑποχρεουμένων τῶν χωρίων τούτων νὰ ἔχωσι καὶ Ρωμούνους διδασκάλους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἑταιρεία,μὴ διαθέτουσα χρήματα, ἐπρότεινε νὰ δίδῃ τὸ ἀνεπαρκὲς ποσὸν τῶν 50 μόνον φράγκων κατὰ μῆνα, μέλη τινὰ αὐτῆς ἀνέλαβον νὰ συνεισφέρωσιν ἐξ ἰδίων εἰς χωρία τινά, ὡς τὸ Τύρνοβον,τὸ Μολοβίστι,καὶ τὴν Νεβέσκαν,ὅπου εἶχε διορισθῇ ἀνὰ εἷς Ρωμοῦνος διδάσκαλος.

«Διοργανίζοντες τὸ σύστημα ἡμῶν κατὰ τὸ ἐγχώριον σύστημα,μὲ τὰς ὑφισταμένας ἐφορείας ἢ μὲ νέας τοιαύτας, θὰ ἀποφύγωμεν πολλὰ δυσάρεστα καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν πολλὰς ὠφελείας.

«Ἡ ἐνέργεια πρέπει νὰ γίνῃ μὲ φρόνησιν καὶ προσοχήν,διότι καὶ κατὰ τὸ 1894 εἴχομεν προβῇ εἰς σχηματισμὸν ἐφορειῶν. ἀλλ' ὁ λαὸς δὲν προσῆλθε, διότι δὲν ἐσεβάσθημεν τὸ ἐγχώριον σύστημα τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ, τοῦ νὰ λαμβάνωσι δηλαδὴ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν σχολείων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἑκάστης πό-

λεως οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ὁπότε καὶ περισσότερον ἐνδιαφέρον θὰ ἐδείκνυον καὶ ἐν ἀνάγκῃ θὰ συνεισέφερον καὶ ποσόν τι.

«Κατόπιν τριακονταετοῦς ἐνεργείας ἔστω, καὶ κακῶς διεξαχθείσης, δὲν θὰ ἠδυνάμεθα βεβαίως τώρα νὰ ἀρχίσωμεν πάλιν ἐξ ἀρχῆς. Χρεωστοῦμεν ὅμως νὰ ἐργασθῶμεν ὅπως τὰ συμφέροντα ἑκάστου κέντρου ἀπαιτοῦσι. Καὶ ὁ αὐτὸς τρόπος ἐνεργείας δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς πάντα τὰ κέντρα. Εἰς τὸ Μοναστήριον π.χ. δὲν δυνάμεθα ἐπωφελῶς νὰ ἐνεργήσωμεν, ὅπως θὰ ἐνεργοῦμεν εἰς τὴν Ἀχρίδα ἢ τὴν Θεσαλονίκην καὶ οὕτω καθεξῆς. Πλήρης θὰ εἶνε ἡ ἐπιτυχία, ἂν κατορθώσωμεν νὰ ἑνώσωμεν τὸ ἑλληνικὸν μὲ τὸ ρωμουνικὸν λύκειον τοῦ Μοναστηρίου εἰς ἓν καὶ μόνον, ἔστω καὶ ἑλληνορρωμουκόν, καίτοι ἐλάχισται ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι εἶνε ἐκεῖ (;) διότι οὕτω καὶ μόνον θὰ δυνηθῶμεν νὰ περιλάβωμεν ὅλους τοὺς Ρωμούνους τοῦ **Μοναστηρίου**.

«Τὸ μέτρον ὅμως τοῦτο δὲν ἔφερεν ὠφέλειάν τινα εἰς ἄλλας πόλεις ἢ χωρία· Εἰς Κρούσοβον, ἐπὶ παραδείγματι, κατοικούμενον ἀπὸ 200—250 οἰκογενείας βουλγαρικάς, ἐσχάτως ἐγκατασταθείσας ἐκεῖ, καὶ ἀπὸ 1500 — 2000 γνησίας βλαχικάς, ἐκ τῶν ὁποίων μόλις 100 — 150 προσῆλθον εἰς τὸν Ρωμουνισμόν, αἱ κατωτέρας τάξεως καὶ πτωχότεραι, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ ἔμειναν πισταὶ εἰς τὰ παλαιὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα, μὲ τὸ σύστημα τοῦτο, οὐδὲν θὰ ἐπετυγχάνομεν.

«Τὸ ζήτημα ἐν γένει εἶνε, ὅτι, διὰ νὰ κατορθωθῇ τι καλόν, ἀπαιτεῖται μεγάλη ὑπομονὴ καὶ ἐργασία συνετή· εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνεργήσωμεν διαφοροτρόπως καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἑκάστην πόλιν ἢ χωρίον, καθότι οὐδεμία κοινότης ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλην. Πρέπει νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν φροντίδα τῶν κατοίκων καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, διὰ νὰ ἔχωμεν οὕτως ἐπέκτασιν τῆς ρωμουνικῆς ἐκπαιδεύσεως. διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀρκοῦσι μόνον οἱ πράκτορες τῆς Προπαγάνδας.

«Βεβαιωθέντες ἤδη περὶ τῆς δυσαρέστου καταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ περὶ τοῦ ἐλαττωματικοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας ἡμῶν, ἀπαιτούσης μεγάλας θυσίας καὶ μὴ φερούσης πρακτικὰς ὠφελείας, γνωρίσαντες ὁποῖον καὶ τὸ ἐγχώριον σύστημα τῆς Προπαγάνδας τῶν ἄλλων συμβιούντων στοιχείων, μαθόντες ἐπίσης τὸν τρόπον τοῦ ἰδιαιτέρου διοργανισμοῦ τῆς μορφώσεως ἐν ἑκάστῃ πόλει καὶ χωρίῳ, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τίνι τρόπῳ θὰ δυνηθῶμεν νὰ διορθώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν μέθοδον τῆς ἐνεργείας τὸν σκοπόν, ἡμῶν.

«Καὶ πρὶν προβῶμεν εἰς νέον διοργανισμόν, ἀπαιτεῖται νὰ γνωρίζωμεν δύο τινά: Τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον ἐπιζητοῦμεν καὶ τὸ ἂν ὁ σκοπὸς οὗτος εἶνε πραγματοποιήσιμος ἢ ὄχι· καθόσον, ἂν δὲν γνωρίζωμεν τί ζητοῦμεν καὶ τί προσπαθοῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν, βαδίζοντες εἰς τὰ σκότη καὶ ἄνευ ὡρισμένου σχεδίου, οἱοσδήποτε διοργανισμὸς θὰ ἀπέβαινεν εἰς μάτην. Ὁ πρῶτος σκοπός, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖται νὰ ἐπιδιώξωμεν, εἶνε ὅπως ὁλόκληρος ὁ βλαχικὸς πληθυσμὸς παραδεχθῇ τὴν ἐθνικὴν ρωμουνικὴν μόρ-

φωσιν. Νὰ ἐκλείψωσιν αἱ μέχρι τοῦδε ὑπάρχουσαι μεταξὺ Ρωμούνων διαιρέσεις. Ὅταν ἐπιτευχθῇ αὐτὸς ὁ σκοπός, τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν ζήτημα σώζεται. Ἡ θέσις τῶν Ρωμούνων ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καθίσταται ἀνωτέρα ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις.

«Το ζήτημα εἶνε ὅπως ἐξευρεθῇ τὸ μέσον καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ».

Ἡ ἔκθεσις αὕτη τοῦ μακαρίτου Λεκάντα συνετάχθη κατόπιν ἐπιστολῆς τοῦ κ. Χαρέτ, Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ἀποσταλείσης ἐκ Νικαίας τὴν 14 Νοεμβρίου 1901. «Προὐτίθεσθε, ἔγραφεν αὐτῷ ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας ὑπουργὸς τῆς Ρωμουνίας, νὰ μοὶ «ὑποβάλητε ἔκθεσιν ἐμπιστευτικὴν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀνα- «διοργανώσωμεν τὴν Προπαγάνδαν ἡμῶν. Ἀναμένω τὴν ἔκθεσιν ταύτην».

Μετὰ εἴκοσι ἕξ ἡμέρας ὁ Λεκάντα ἀπέστειλε τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ. Ὁ ὑπουργὸς ηὐχαρίστησεν αὐτὸν ταχέως διὰ τὴν ἀποστολὴν δι' ἐπιστολῆς του ὑπὸ χρονολογίαν 1 Ἰανουαρίου 1902 καὶ διὰ μεταγενεστέρας ὑπὸ χρονολογίαν Φεβρουαρίου προσέθετεν:

« Ἐπανέρχομαι ἤδη εἰς τὴν ἀπὸ 26 Νοεμβρίου ἔκθεσίν σας. Ἀναγνώσας » ταύτην καὶ σκεφθεὶς παραδέχομαι, ὅτι δυνατὸν νὰ γίνῃ κἄτι, καθ' ὃν τρόπον ὑπο- » δεικνύετε. Ἀλλὰ πρέπει νὰ προβῶμεν μετὰ μεγάλης περισκέψεως. Καλὸν θὰ ἦτο » νὰ ἐγίνετο κατὰ πρῶτον δοκιμή τις εἰς μίαν ἢ δύο πόλεις, ὅπου ἡ κατάστασις εἶνε » εὐνοϊκὴ καὶ ὅπου δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἀνθρώπους ἐμπιστοσύνης. Ἐπεθύμουν νὰ » ἔχω ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπιστολήν σας, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ μοὶ ἐκθέτητε ἐν » λεπτομερείᾳ ποῦ καὶ διὰ τίνος δυνάμεθα νὰ ἐνεργήσωμεν».

Ὁ Λεκαντᾶ ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην διὰ δευτέρας ἐκθέσεως, ἧς δίδομεν κατωτέρω περίληψιν. Ἐν ἀρχῇ ἐπαναλαμβάνει, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καταρτισθῇ γενικὸν σχέδιον ἐνεργείας καὶ ὅτι ἡ ἐργασία θὰ ἐκανονίζετο ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ὁσάκις δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἱδρυθῶσι ρωμουνικὰ σχολεῖα, νὰ ἐπιδιώκηται ἡ εἰσαγωγὴ τῆς διδασκαλίας τῆς ρωμουνικῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ τοιαῦτα. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ Λεκάντας συμβουλεύει προσέγγισιν μεταξὺ Ρωμουνίας καὶ Ἑλλάδος, καὶ τοῦτο διὰ δύο λόγους: Πρῶτον ὡς ἐκ τῶν φιλελληνικῶν αἰσθημάτων τῆς πλειονότητος τῶν Κουτσοβλάχων καὶ δεύτερον ὡς ἐκ τῆς ἀφοσιώσεώς των εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν Πατριαρχείων οὐδέποτε αἱ κουτσοβλαχικαὶ κοινότητες θὰ προσήγγιζον τὰς ρωμουνιζούσας, μεγάλως μειονοψηφοῦσα καὶ δὲν θὰ ἐπέτρεπον τὴν διδασκαλίαν τῆς ρωμουνικῆς εἰς τὰ σχολεῖά των. «Πρέπει λοιπὸν νὰ πείσωμεν τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰ Πατριαρχεῖα, ὅτι ἡ ἕνωσις τῶν Ρωμούνων καὶ τῶν Ἑλλήνων θὰ συντελέσει εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὀρθοδόξων σχολείων κατὰ τῶν βουλγαρικῶν θεωρουμένων ὡς κοινῶν ἐχθρῶν».

Ὁ Λεκάντας ἐξετάζει κατόπιν ἐν τῇ ἐκθέσει του κατὰ ποῖον τρόπον, ἀνεξαρτήτως τῆς ἑλληνορρωμουνικῆς συνεννοήσεως, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ εἰσαγωγὴ Ρωμούνων διδασκάλων εἰς ἀριθμόν τινα κουτσοβλαχικῶν κοινοτήτων, χρησιμοποιουμένων πρὸς τοῦτο Κουτσοβλάχων, ἐγκατεστημένων ἐν Ρωμουνίᾳ, οἵτινες ἐξακολουθοῦσι θεωρούμενοι Ἕλληνες. Ὁ Λεκάντας ἀναλύει τὰ σχετικὰ μὲ τὰς ἑξῆς κοινότητας:

ΓΡΕΒΕΝΙΤΣΑ. 350 Βλαχικαὶ οἰκογένειαι, δύο σχολεῖα ἑλληνικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων, τοῦ τελευταίου διατηρουμένου ἐκ κληροδοτήματος τοῦ Εὐσταθίου Κουτρέλου ἐκ Γρεβενίτσης καταγομένου καὶ ἀποθανόντος ἐν Βουκουρεστίῳ.

Δύο πρόκριτοι τῆς κοινότητος ὁ Ἰωάννης Πατικὸς καὶ ὁ Παπαβραμούσης ἔχουσιν ἰδιοκτησίας ἐν Βουκουρεστίῳ, *χωρὶς νὰ εἶνε Ρωμοῦνοι* ὑπήκοοι, ὡς καὶ ἡ χήρα Ε. Κουτούλα, διαχειριζομένη τὴν περιουσίαν τοῦ συζύγου της. Θὰ ἦτο λοιπὸν δυνατὸν διὰ τῆς πειθοῦς κατ' ἀρχὰς καὶ τῆς ἐπεμβάσεως κατόπιν τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τοῦ Βουκουρεστίου νὰ πιεσθῶσιν οὗτοι, ὥστε νὰ πείσωσι τοὺς συμπατριώτας των νὰ δεχθῶσι Ρωμοῦνον διδάσκαλον.

ΜΕΤΣΟΒΟΝ. Μεγάλη κοινότης ἀποτελουμένη ἐξ 8—10 χιλιάδων κατοίκων, ἁπάντων Βλάχων καὶ διαθέτουσα ἐτήσιον εἰσόδημα 100—120 χιλιάδων φράγκων. Ἐνταῦθα ρωμουνικὸν σχολεῖον δὲν ἔχει ἐλπίδας ἀκμῆς, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐνάρξεως κἄν. Ὀλίγοι Μετσοβῖται ὑπάρχουσιν ἐν Ρωμουνίᾳ. Ἡ κοινότης ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ κληροδότημα Κιζάκοβιτς, διότι ἔθετεν ὡς ὅρον τὴν εἰσαγωγὴν τῆς διδασκαλίας τῆς ρωμουνικῆς εἰς τὰ σχολεῖά της. «Νὰ γίνῃ ἐνέργεια ὅπως τὸ κληροδότημα γίνῃ δεκτόν».

ΦΟΥΡΚΑ. Ἀπὸ τοῦ 1896 τὸ ρωμουνικὸν σχολεῖον παρακμάζει. Τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀνῳκοδομήθη καὶ τὸ κτίριον τῆς κοινότητος διηρέθη εἰς δύο. Νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ συγχώνευσις τῶν δύο σχολείων. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ ἑξῆς μέσου: Ὁ Α. Φιλιππιάδης, ἀποθανὼν ἐσχάτως, ἀφῆκε κληρονόμον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, κατοικοῦντα ἐν Φούρκᾳ. Οὗτος ἔχει ἀνάγκην πιστοποιητικοῦ. Νὰ μὴ τῷ δοθῶσιν ἢ ἐπὶ ὑποσχέσει, ὅτι θὰ δώσῃ ποσότητά τινα εἰς τὴν ρωμουνίζουσαν κοινότητα. Ἐπίσης δύναταί τις νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ ἄλλων τινῶν ἐχόντων ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν συμπατριωτῶν των.

ΜΕΓΑΡΟΒΟΝ. Κοινότης πλουσία καὶ μεγάλη. Ἔχει πλήρη ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ὁ κυρίως εὐεργέτης τῶν σχολείων τούτων εἶνε ὁ Στέργιος Στυλίδης, κατοικῶν ἐν Βουκουρεστίῳ. Δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ρωμουνικῆς. «Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη θὰ ἦτο παρεμβάσεως τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως». Ὁ Λεκάντας δίδει κατόπιν τὸ ὄνομα ἄλλων ἐμπόρων, ἐκ Μεγαρόβου καταγομένων καὶ ἐγκατεστημένων ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ συμπεραίνει:

«Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐνεργείας μας εἰς τὰ ἀναφερόμενα μέρη θὰ διευκολύνῃ πολὺ τὴν ἐνέργειαν καὶ εἰς ἄλλα».

Ἰδοὺ πῶς ἐκρίθη ἡ δευτέρα αὕτη ἔκθεσις παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ.

«Βουκουρέστιον, 2 Ἀπριλίου 1902.

«*Κύριε Λαζαρέσκο Λεκάντα.*

«Διὰ τῆς ἐκθέσεώς σας μοὶ καθιστᾶτε γνωστὰ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα εἶνε δυνατὸν νὰ δοκιμασθῶσιν εἰς Γρεβενίτσαν, Μέτσοβον, Φούρκαν καὶ Μεγάροβον. Εἶμαι σύμφωνος. Ἀλλὰ εἶνε ἀνάγκη ὅπως σεῖς ἢ ἄλλος τις ἐξ ἴσου ἔμπειρος ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦτο. Ἐγὼ δὲν δύναμαι ἀτομικῶς ν' ἀσχοληθῶ, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ καιρὸς ἐλλείπει καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν γνωρίζω τὰ πρόσωπα, περὶ τῶν ὁποίων μοὶ ἀναφέρετε, οὐδ' ἔχω τρόπον νὰ ἔλθω εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτῶν.

Ὑμετερος

Χαρέτ.»

Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ἀνωτέρω ἐκθέσεων τοῦ μακαρίτου Λεκάντα, ἔρχεται ἡμῖν ἐκ Θεσσαλονίκης ἡ ἀκόλουθος ἐπιστολή, δι' ἧς πληροφορούμεθα ὅτι τὸ ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικὸν οἰκοδόμημα ἤρξατο καταρρέον:

Ἐν ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2 Σεπτεμβρίου 1905. Μέγα γεγονὸς συνετελέσθη κατ' αὐτὰς εἴς τινα κωμόπολιν παρὰ τὴν Νάουσαν, γεγονὸς ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀνεξίτηλα μένουσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν αὐτοπτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγομαι. Πρόκειται περὶ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν τῆς Ἄνω Συνοικίας μιᾶς μεγάλης κωμοπόλεως, τῆς καλουμένης Καλύβια τοῦ Σελλίου. Ἡ ἀνθηρὰ αὕτη καὶ εὐδαίμων κωμόπολις, κειμένη παρὰ τὴν Νάουσαν, πρὸ μακρᾶς σειρᾶς ἐτῶν ὑπῆρξε τὸ κέντρον, πρὸς τὸ ὁποῖον οἱ ρωμουνίζοντες ἐνήργουν δραστηρίως. Καὶ ἡ μὲν Κάτω Συνοικία πάντοτε περιεφρόνησε τὰ δῶρα τῶν Ρωμούνων καὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, ἐνῷ τὸ αὐτὸ δὲν συνέβη καὶ διὰ τὴν Ἄνω Συνοικίαν. Ἐκεῖ δύο ἱερεῖς ἀπεσκίρτησαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἠσπάσθησαν τὸν Σχισματισμόν, παρασύραντες ὅλον τὸ ποίμνιον.

Ἔκτοτε ἡ κωμόπολις εἶχε διαιρεθῇ εἰς δύο στρατόπεδα, τὰ ὁποῖα πλέον ἢ ἅπαξ ἦλθον εἰς αἱματηρὰς μεταξύ των ρήξεις.

Δέκα τέσσαρα ὅλα ἔτη παρῆλθον ἔκτοτε, κατὰ τὰ ὁποῖα, ὅπως ἀνεμένετο ἀπὸ τοὺς Κατωσυνοικιώτας — διεψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες τῶν σχισματικῶν Ἀνωσυνοικιωτῶν, αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας. Πιέσεις πολυποίκιλοι καὶ αἱματηρὰ ἀποτελέσματα πεισμάτων τοὺς ἔφερον εἰς ὡριμωτέρας σκέψεις τόσον, ὥστε πρῶτοι αὐτοὶ ἀπετάθησαν πρὸς τὸν κ. Χρῆστον Περδικάρην, διαπρύσιον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κήρυκα καὶ συμφιλιωτὴν τῶν σχισματικῶν πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ὅστις ἐπελήφθη δραστηρίως τοῦ ἔργου, καὶ ὅστις ἀμέσως προέβη εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν προὐχόντων τῆς Ἄνω Συνοικίας.

Οὕτως ὁ κ. Χ. Περδικάρης συνεννοήθη μετὰ τῶν κ. κ. Νούτσια Καραγιάννη, Δ. Σαμαρᾶ, Ν. Τζιαμτζίρη, Γ. Δαούτη, Α. Σαμαρᾶ, Ν. Καρανίκα, Γ. Καρανίκα, Μ. Ζεροῦ καὶ Γ. Μπιτούλια, καὶ ἀπεφασίσθη ὅπως μεταβῇ αὐτόθι ὁ Μητροπολίτης Βεῤῥοίας Κωνστάντιος, καὶ συγχωρήσῃ τοὺς σχισματικούς, ἀναγνωρίσῃ δὲ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἡ ἡμέρα αὕτη ὑπῆρξεν ἡμέρα μεγάλης χριστιανικῆς ἑορτῆς, ἡ ὁποία βαθύτατα συνεκίνησε πάντας ἡμᾶς, ἰδίως δὲ τὸν Γάλλον δημοσιογράφον Μιχαὴλ Παγιαρές, ὅστις ὑπῆρξε μεθ' ἡμῶν μάρτυς τῶν ἐκτυλιχθεισῶν σκηνῶν.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης εἶχε προηγηθῇ ἡμῶν, ὥρισε δὲ τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὅπως συγχωρέσῃ τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἄνω Συνοικιωτῶν.

Ὄντως τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν ὅλη σχεδὸν ἡ Ἄνω Συνοικία, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς προρρηθέντας προκρίτους ἔφθασε πρὸ τοῦ ναοῦ, ὅπου ὁ Μητροπολίτης τοὺς ἀνέμενε.

Οἱ πρόκριτοι ἐν καταφανεῖ συγκινήσει ἐγονυπέτησαν καὶ ἐζητήθησαν τὴν συγγνώμην τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον παραπλάνησίν των, καὶ παρήλασαν εἶτα πρὸ τοῦ Ἀρχιερέως, τοῦ ὁποίου ἠσπάζοντο τὴν δεξιάν.

Εἷς ἐξ αὐτῶν, πλησιάσας τὸν Παγιαρές, τῷ εἶπεν :

— Εἰς τὸ μέλλον εὐκολώτερον ἠμποροῦσι νὰ ἐξορύξωσι τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ νὰ ἀποσπάσωσι τοὺς ὄνυχάς μας, παρὰ νὰ μᾶς παρασύρωσιν εἰς τὸν σχισματισμόν.

Αἴφνης τὸ πλῆθος παραμερίζει καὶ δύο γέροντες συντετριμμένοι προσέρχονται, κρύπτοντες τὰ πρόσωπα εἰς τὰς χεῖρας. Εἶνε οἱ δύο ἐκεῖνοι ἱερεῖς, οἵτινες πρὸ δεκατεσσάρων ἐτῶν εἶχον κηρύξη τὸν Σχιματισμὸν τῆς Ἄνω Συνοικίας, καὶ οἵτινες, ἀφωρισθέντες ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, εἶχον καθαιρεθῇ. Προσέρχονται πρὸ τοῦ Μητροπολίτου, κλαίοντες, ἱκετεύοντες, ὅπως ἀρθῇ ἡ ἀρὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Μητροπολίτης σιγᾷ ἐπ' ὀλίγα λεπτά, καὶ οἱ παρευρισκόμενοι ριγοῦσιν ἐκ συγκινήσεως. Ἀλλὰ τὰ ἱερατικὰ χείλη κινοῦνται, τείνεται ἡ χεὶρ καὶ ὁ Μητροπολίτης, ἀναμιμνησκόμενος, ὅτι ἡ θρησκεία τῆς συγγνώμης καὶ τοῦ ἐλέους δὲν ἐπιτρέπει μνησικακίας, ἀφίεται τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ αἴρει τὸ ἀνάθεμα.

Ἡ σκηνὴ αὐτὴ ὑπῆρξε συγκινητικωτάτη, διότι οἱ συγχωρηθέντες ἱερεῖς μὲ ἀνεκλάλητον χαρὰν κατησπάζοντο τὰς χεῖρας καὶ τὸ ἱερὸν ἔνδυμα τοῦ Μητροπολίτου.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπανόδου τῶν σχισματικῶν τούτων, ἐτελέσθη ἀμέσως δοξολογία συγκινητικὴ ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας. Ἄπειρον πλῆθος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν συμφιλιωθεισῶν συνοικιῶν κατέκλυσε τὸν ναόν. Εἰς τὸν νάρθηκα εἴκοσι περίπου γέροντες πολιοὶ ἀνέμενον τὸν Μητροπολίτην καὶ μόλις τὸν εἶδον προηγούμενον τῆς πομπῆς, ὥρμησαν πρὸς αὐτὸν καὶ γονυκλινεῖς ἠσπάζοντο τὴν χεῖρά του ἐξαιτούμενοι τὴν συγγνώμην τῆς Ἐκκλησίας. Τότε ἠκούσθη εἷς ἐξ αὐτῶν, ὅστις μὲ φωνήν, προδίδουσαν βαθυτάτην συγκίνησιν, ἀνέκραξε :

— Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα.

Ἡ δοξολογία ὑπῆρξεν κατανυκτικωτάτη καὶ τὴν ἑπομένην ὁ Σεβασμιώτατος ἱερούργησε, μετὰ ἓξ ἱερέων, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ δύο συγχωρηθέντες. Ὅλη ἡ ἡμέρα κατόπιν διέρρευσεν ἐν συμποσίῳ ἀδελφοσύνης μεταξὺ Ἄνω συνοικιωτῶν καὶ Κάτω συνοικιωτῶν οἵτινες ἐφιλοξένησαν πλουσίως ὅλους τοὺς ἐκ τῶν πέριξ ἐλθόντας, ὅπως διατηρήσωσιν ἀγήρω τὴν ἀνάμνησιν τῆς ὡραίας ἐκείνης ἡμέρας.

Η ΠΑΤΡΙΣ ΕΝ ΤΩι ΣΧΟΛΕΙΩι[1]

Ὑπὸ τὰς σημερινὰς κρισίμους περιστάσεις, ὁπότε ὁ Ἑλληνισμός, ὑπὸ πλείστων πολεμούμενος ἐχθρῶν, διατρέχει τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, οἵτινες ἐξερράγησαν κατ᾿ αὐτοῦ ἐν τῇ μακραίωνι αὐτοῦ ἱστορικῇ δράσει, καθῆκον πρώτιστον ἐπιβάλλεται εἰς πάντα Ἕλληνα, ὅπως ἐργασθῇ πάσῃ δυνάμει, ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κύκλῳ, πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου τούτου.

Ἐὰν πάντων τῆς Ἑλλάδος τῶν τέκνων τὰ σώματα δὲν ἀρθῶσι γιγάντεια πρὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος νὰ κατακλύσῃ ἡμᾶς ρεύματος, ἐὰν δὲν φανῶμεν ἀντάξιοι τῶν περιστάσεων, ὡς καὶ τοῦ βάρους τῆς προγονικῆς ἡμῶν κληρονομίας, ἴσως δὲν θὰ κατορθώσωμεν νὰ ὑπερισχύσωμεν εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως τῶν ἐθνῶν διεξαγόμενον φοβερὸν ἀγῶνα. Οὐδένα δὲ ἡ εὐθύνη περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος βαρύνει πλειότερον ἢ ἡμᾶς, τοὺς ἐντεταλμένους τῆς νέας γενεᾶς τὴν ἀνατροφήν, τῶν μελλόντων πολιτῶν τὴν διάπλασιν.

Ἐὰν ἡμεῖς αἱ σύγχρονοι καὶ μικρὸν προγενέστεραι γενεαὶ πολλάκις ἐθεωρήσαμεν τῆς πατρίδος τιμιώτερον τὸ συμφέρον, ἐὰν πολλοὶ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος προυτιμήσαμεν τοῦ κοινοῦ καλοῦ τὴν ἀτομικὴν ἀνύψωσιν καὶ εὐημερίαν, εἶνε ἀνάγκη ἡ νέα γενεὰ νὰ ἀνατραφῇ ἐν τοῖς ἁγνοτέροις αἰσθήμασι, νὰ ἐμπνευσθῇ θερμοτέραν, εἰ δυνατόν, πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην, εἶνε ἀνάγκη ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἑλλὰς τοῦ μέλλοντος νὰ ἀναγεννηθῇ βεβαπτισμένη εἰς τὰ τίμια τῆς φιλοπατρίας νάματα, τῆς κατ᾿ ἐξοχὴν ταύτης ἑλληνικῆς ἀρετῆς. Διὰ διδάσκαλον, ἀληθῆ μύστην τοῦ ἔργου του, ἄξιον ἀπόστολον τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἐντολῆς, ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἀνάγκη διανοίγει εὐρὺ στάδιον πρὸς δρᾶσιν ἱερὰν καὶ ὑψηλήν.

Ἡ καλλιέργεια τῆς ἰδέας τῆς Πατρίδος ἐν τῷ Σχολείῳ δύο παρουσιάζει ἡμῖν στάδια πρὸς ἐνέργειαν, διπλῆν προτίθησιν ἐργασίαν. Πρῶτον τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατανόησιν τῆς ἐννοίας Πατρίδος, ἐν ὅλῳ αὐτῆς τῷ πλάτει, δεύτερον τὴν ἀνάπτυξιν

---

1) *Τὰς ἀξιαναγνώστους ταύτας διὰ τὸν διδασκαλικὸν κόσμον σελίδας ἀναδημοσιεύομεν ἐκ τῆς «Ἐκπαιδεύσεως.»*

τῆς φιλοπατρίας τῶν παίδων· καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα ἐξ ἴσου πρέπει νὰ ἀφοσιωθῇ καὶ νὰ ἐπιμείνῃ ὁ διδάσκαλος.

Ὁ περιωρισμένος πνευματικὸς ὁρίζων τῶν μικρῶν παίδων δὲν ἐπιτρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀρθῶσιν οὗτοι εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς Μεγάλης Πατρίδος, τῆς συμπεριλαμβανούσης ἅπαντας τοὺς ὁμαίμονας ἀδελφούς, ἐλευθέρους τε καὶ ἀλυτρώτους, τὴν ἐμπεριέχουσαν ἐν ἑαυτῇ ἁπάσας τὰς ἐνδόξους σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς ἁπανταχοῦ ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ πάσας τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἡμῖν ἐπιβαλλομένας. Πατρὶς δι' αὐτοὺς — ὅπως καὶ διὰ πολλοὺς τῶν ἐνηλίκων — εἶνε ἡ γενέτειρα, ἡ ἰδαιτέρα πατρὶς ἑκάστου, καὶ πέραν ταύτης, ὅπως δὲν ἐκτείνονται αἱ γνώσεις των, δὲν ἐκτείνεται καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των. Τὴν στενὴν ταύτην ἀντίληψιν τῆς ἰδέας τῆς Πατρίδος δέον ὁ διδάσκαλος νὰ ἐκκαθάρῃ, νὰ εὐρύνῃ, νὰ ἀνυψώσῃ. Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, κινουμένης, ὡς εἷς ἄνθρωπος, κατὰ παντὸς ἐχθροῦ, ἀλγούσης διὰ τὴν δυστυχίαν ἢ τὴν καταστροφὴν μιᾶς πόλεως, ὡς εἰ ἔπασχεν ἅπαν τὸ ἔθνος, ἀποδεικνύουσα, ὅτι μόνον ἐν τῇ καθολικῇ εὐπραγίᾳ τοῦ Γένους δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἡ εὐημερία μιᾶς ἑκάστης πόλεως, ἐπαρχίας ἢ νήσου, ἡ Γεωγραφία τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, δι' ἧς ἐκμανθάνουσιν οἱ μαθηταὶ τὴν ὅλην Πατρίδα καὶ συνηθίζουσι νὰ ἀγαπῶσι καὶ νὰ θαυμάζωσιν αὐτήν, εἶνε τὰ πρὸ πάντων συντελεστικὰ μαθήματα εἰς τὴν ἐργασίαν ἡμῶν ταύτην.

Ὅταν μάθωσιν οἱ μαθηταὶ καὶ ἐκτιμήσωσι τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς οἱ Σπαρτιᾶται διήνυσαν τὸ ἀπὸ Σπάρτης μέχρις Ἀθηνῶν διάστημα ἐν τρισὶν ἡμέραις, ὁδεύοντες κατὰ φάλαγγα ὁπλιτικήν, ὅπως προφθάσωσι καὶ συγκινδυνεύσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων, ὅταν διδαχθῶσι τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, πεσόντος ὑπὲρ τῶν Σουλιωτῶν ἐν Φαναρίῳ, ὅταν παρακολουθήσωσι τὸν Κανάρη, ἐκδικοῦντα διὰ μεγαλεπηβόλου, ὅσον καὶ παραβολωτάτου ἐγχειρήματος τῆς Χίου τοὺς μάρτυρας, ὅταν εἰς νοερὸν μετὰ τοῦ διδασκάλου ταξείδιον θαυμάσωσι τὰς ἀπαραβλήτους φυσικὰς καλλονὰς τῶν Τεμπῶν καὶ ἀνέλθωσιν εἰς τοῦ Σουλίου τοὺς ἀπορρῶγας βράχους, καὶ ἀναπνεύσωσι τῆς Ἰωνίας τὴν μυρόεσαν αὔραν, καὶ προσκυνήσωσιν εἰς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τὸ ἅγιον τέμενος, ὅταν γνωρίσωσι τὴν πατρίδα των, τότε θὰ αἰσθανθῶσιν ἐξεγειρόμενον ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς πᾶν ὅ τι ἑλληνικὸν ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ ἱστορίᾳ, τότε τῆς Πατρίδος ἡ ἔννοια θὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τῶν ἀκροτάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁρίων. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν μαθημάτων τούτων συχναὶ παρουσιάζονται περιστάσεις, ἐκ τῆς συγχρόνου ἢ τῆς ἐπιτοπίου ἱστορίας, αἵτινες καταλλήλως δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν εὔρυνσιν τῆς ἐννοίας τῆς Πατρίδος. Οἱ σύγχρονοι Ἐθνικοὶ κίνδυνοι διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἡ Μακεδονία καταπιεζομένη καὶ πορθουμένη ὑπὸ τῶν ληστρικῶν βουλγαρικῶν στιφῶν, ὁ Πανάγιος Τάφος κινδυνεύων ἐκ τῆς πανσλαυϊστικῆς ἀδηφαγίας, αἱ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς πόλεσιν ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐρχόμεναι ἀρωγοὶ εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀνάγκην, ὁ ἔνδοξος θάνατος

τοσούτων ἁπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος ἐθελοντῶν ἐν ταῖς διαφόροις μάχαις τῆς κρητικῆς παλιγγενεσίας, ὁ Ἑλληνισμὸς σύμπας, συγχαίρων ἢ συναχθόμενος ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ ἢ τῷ κινδύνῳ οἱουδήποτε τμήματος αὐτοῦ, δύνανται μετὰ πλείστων ἄλλων νὰ ἀποτελέσωσι ποικίλα θέματα, δι᾽ ὧν, καταλλήλως καὶ ἐπικαίρως ἀναπτυσσομένων, δύναται νὰ κατανοηθῇ ἡ ἐθνικὴ ἀλληλεγγύη, ἡ κοινότης τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν καθηκόντων, ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἡ ἔννοια τῆς Μεγάλης Πατρίδος.

Ἀφοῦ οἱ μαθηταὶ γνωρίσωσι καὶ περιλάβωσιν ἐν ἑαυτοῖς ἅπασαν τὴν Πατρίδα, δὲν εἶνε κατόπιν δύσκολος ἡ ἀνάπτυξις τῆς φιλοπατρίας, διότι, δύναμαι νὰ εἴπω, ἡ ἀρετὴ αὕτη εἶναι συμφυὴς τῇ ἑλληνικῇ φύσει. Καὶ δὲν εἶνε τολμηρὰ ἡ ἔκφρασις αὕτη, διότι οἱ Ἑλληνόπαιδες ἐθήλασαν μετὰ τοῦ γάλακτος τῆς μητρὸς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα, καὶ βρέφη ἀκόμη ἐνανουρίσθησαν μὲ ᾄσματα ἐθνικά, ἀπηχήσεις ἱερὰς τῶν προαιωνίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόθων. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὴν ἁγίαν καὶ ἐνδόμυχον συγκίνησιν, ἣν ᾐσθάνθην, ὅτε, μόνος περιπατῶν εἴς τι τῶν μᾶλλον ἀποκέντρων χωρίων τῆς Κρήτης, ἤκουσα ὀκταετὲς κοράσιον, ᾆδον παρὰ τὸ λίκνον τοῦ μικροῦ ἀδελφοῦ της, καὶ εὐχόμενον αὐτῷ ἐν τῷ ᾄσματι νὰ προσκυνήσῃ καὶ στὴν Ἁγιὰ Σοφιά. Δὲν εἶνε δυσχερὴς τῆς φιλοπατρίας ἡ ἔμπνευσις, προκειμένου περὶ Ἑλληνοπαίδων, οἵτινες ἀνετράφησαν ὑπὸ τὴν γοητείαν τῶν παραδόσεων τῶν ἐθνικῶν, οἵτινες πολλάκις βεβαίως θὰ ἠγρύπνησαν, ἀκροώμενοι εἴτε τῆς μάμμης τὰ παραμύθια, εἴτε τοῦ γέροντος πάππου ἢ τοῦ θείου ἢ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ καπετάνιου τοῦ χωρίου τὰς ἀναμνήσεις ἐκ τῶν ἱερῶν ἀγώνων, ἢ τὰ πάθη καὶ τὰ βάσανα τῶν ὑποδούλων, εἴτε τὰς θυσίας καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα τῶν μαρτύρων τῆς ἐλευθερίας. Τίς ἐξ ἡμῶν θὰ ἀρνηθῇ, ὅτι, ἔστω καὶ μίαν μόνην φοράν, δὲν ᾐσθάνθη τὴν φρίκην ἀνορθοῦσαν τὰς τρίχας τῆς παιδικῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, ἢ τὸν ἐνθουσιασμὸν πληροῦντα τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ τὴν καρδίαν ἐκ τοιούτων διηγήσεων;

Εἰς τὸν διδάσκαλον ἐναπόκειται μόνον νὰ ρυθμίσῃ τὴν ἀγάπην ταύτην, νὰ τὴν εὐρύνῃ καὶ νὰ δώσῃ τὸν τύπον ἀγάπης μονίμου, σταθερᾶς καὶ ἀναλλοιώτου. Πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ καταστήσῃ τὴν φιλοπατρίαν τοιαύτην, ὥστε νὰ ὑπερισχύσῃ παντὸς ἀτομικοῦ ἐγωϊσμοῦ ἢ συμφεροντολογικοῦ ὑπολογισμοῦ, καὶ ἐν περιπτώσει συγκρούσεως τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων πρὸς τὰ ἐθνικὰ νὰ κλίνῃ ἀδιστάκτως καὶ εὐχαρίστως τὴν πλάστιγγα πρὸς τὰ δεύτερα. Διότι τεκμήριον ἀσφαλὲς τῆς ἀληθοῦς φιλοπατρίας δὲν εἶνε οἱ κενοὶ λόγοι καὶ ὁ ἐπιπόλαιος ἐνθουσιασμός, ἀλλ᾽ ἡ δύναμις τοῦ νὰ θυσιάσῃ τις χάριν τῆς Πατρίδος του, ἀνάγκης ἐπικειμένης, ὑλικὰ ἀγαθά, εὐημερίαν, ἀπολαύσεις συμφέροντα, δόξαν, πάθη, μίση, φιλίας, ζωήν. Τὸ **ἐγὼ** τοῦ ἀτόμου πρέπει νὰ ἐξαφανίζηται τελείως ὑπὸ τοῦ **ἐγὼ** τοῦ φιλοπάτριδος. Μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην παρέχει ἡμῖν ἡ πάτριος ἱστορία, γέμουσα ὑπερόχων παραδειγμάτων τοιαύτης ὑπὲρ πατρίδος ἐθελοθυσίας. Οἱ ἔμποροι τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν θυσιάζουσι, προεξαρχόντων τῶν Κουντουριωτῶν, τὰς κολοσσιαίας αὐτῶν περιουσίας, ἃς ἐκτήσαντο

εἰς ὑπερανθρώπους κατὰ θάλασσαν ἀγῶνας, ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Πατρίδος.

Ὁ Ἀριστείδης συμφιλιοῦται χάριν τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸν εἶχον διαιρέσῃ πολυετὴς πολιτικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ προσωπικὰ πάθη. Ὁ Μιαούλης παραχωρεῖ τὴν ναυαρχίαν, ἣν εἶχε δοξάσῃ διὰ περικλεῶν κατορθωμάτων, ἐπὶ τῇ κενῇ μόνον ἐλπίδι, εἰς τὸν Κόχραν, καὶ δέχεται νὰ ὑπερετήσῃ ὑπὸ τὰς διαταγάς του. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπομένει τὰς ὕβρεις τοῦ Εὐρυβιάδου ἀταράχως. Ὁ Μάρκος Μπότσιαρης σχίζει μεγαλοφρόνως τοῦ ἀρχιστρατήγου τὸ δίπλωμα. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος πίπτει ἐν ὑπερτάτῃ αὐταπαρνήσει, προμαχῶν τῆς ἁλωθείσης πρωτευούσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ μάρτυρες τοῦ Ἀρκαδίου προσφέρονται ἑκούσιον καὶ ὕψιστον ὁλοκαύτωμα, θυσία εὐγενὴς καὶ ὑπερτάτη, εἰς τῆς Κρήτης τὸν δαίμονα. Ἰδοὺ παράδειγμα εἰκῇ ἐκ τῶν πολλῶν εἰλημμένα ἐξόχου ὑπὲρ πατρίδος ἐθελοθυσίας τῶν πολυτιμοτέρων ἀγαθῶν καὶ τῶν βαθυτέρων τῆς ψυχῆς ἀδυναμιῶν καὶ αἰσθημάτων. Οὕτως ἡ διδασκαλία, ἡ ὅπως πρέπει διδασκαλία, τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας δύναται νὰ γίνῃ ἡ τροφὸς ἁγνῆς καὶ θερμῆς φιλοπατρίας· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν προτωτύπων τῆς ἱστορίας εἰκόνων ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ μεταχειρισθῇ καὶ ἄλλα μέσα πρὸς τὸν σκοπόν, ὃν ἐξεθέσαμεν. Τοιαῦτα εἶνε αἱ ἐκδρομαὶ πρὸς ἐπίσκεψιν μερῶν ἱστορικῶν, ἀναμιμνησκόντων μίαν σελίδα ἔνδοξον τῆς πατρίου ἱστορίας, ἢ μίαν θυσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας, ὁποῖα εὐτυχῶς δὲν ἐλλείπουσιν ἀπὸ καμμίαν ἑλληνικὴν χώραν. Καλὸν δὲ θὰ ἦτο, ἐάν, ὅπου τοῦτο εἶνε δυνατόν, ὡς π. χ. ἐν Κρήτῃ, τὰς ἐκδρομὰς ταύτας παρακολουθῶσιν ἄνδρες ἐκ τῶν αὐτοπτῶν τοῦ γεγονότος ἐκείνου, οἵτινες δύνανται ἐν γλώσσῃ ἁπλῇ καὶ μετὰ πλείστων λεπτομερειῶν, νὰ ἀφηγηθῶσι τὴν ἱστορίαν τοῦ μέρους ἐκείνου. Ἐπίσης ἡ διδασκαλία σχολικῶν ἐθνικῶν ποιημάτων καὶ ᾀσμάτων, ἐξυψώνουσα τὸ φρόνημα διὰ τῶν ἐν τῷ ποιήματι ἰδεῶν, καὶ θίγουσα βαθύτερον τὴν καρδίαν διά τε τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ μέλους, συντελεῖ εἰς τὴν ἐξευγένισιν καὶ βαθυτέραν ριζοβολίαν τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοπατρίας. Πρέπει ὡσαύτως οἱ μικροὶ μαθηταὶ νὰ εἰθισθῶσιν ἀπὸ ἁπαλῆς ἡλικίας εἰς τὰς ὑπὲρ πατρίδος θυσίας. Διὰ τοῦτο πρέπει συχνάκις νὰ προκαλῶνται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰς εἰσφορὰς προαιρετικὰς ὑπὲρ διαφόρων ἐθνικῶν ἀναγκῶν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δ' ὅμως ἐνεργείᾳ πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει, ὅτι τὴν ἀξίαν ἐν ταῖς εἰσφοραῖς ταύταις, ἔχει οὐχὶ τὸ καταβαλλόμενον ἐλάχιστον ποσόν, ἀλλ' ἡ μορφωτικὴ δύναμις τῆς πράξεως, καὶ ἑπομένως δέον νὰ προσέχῃ, ὥστε ἡ πρᾶξις αὕτη νὰ διατηρῇ πάντοτε τὸν τύπον εὐχαρίστου καὶ αὐθορμήτου, οὐδέποτε δὲ ἀναγκαστικῆς συνεισφορᾶς. Διὰ τοῦτο μετ' ἰδιαιτέρας χαρᾶς πρέπει νὰ ὑποδέχηται τὰς προτάσεις ἐκείνας, αἵτινες εἶνε μὲν ἀποτέλεσμα ὅλης τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἐθνικῆς ἐργασίας τοῦ διδασκάλου, φαίνονται δ' ὅμως προερχόμεναι ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν μαθητῶν, καὶ νὰ ἐργάζηται οὕτως, ὥστε εἰς τοιαῦτα ζητήματα οὗτοι νὰ φαίνωνται λαμβάνοντες τὴν πρωτοβουλίαν.

Ἀλλὰ τὸ Σχολεῖον πρέπει προσέτι νὰ καλλιεργήσῃ δύο συναισθήματα, ἄνευ τῶν

ὁποίων ἡ φιλοπατρία εἶνε ὁ ἐπὶ τῆς πετρώδους γῆς βλαστήσας σπόρος τοῦ Εὐαγγελίου. Εἶνε δὲ ταῦτα ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια, καὶ ἡ ἀκλόνητος ἐλπὶς ἐπὶ τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος.

Ἐὰν εἰς τὸ ἄτομον ὁ τυφλὸς ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ κενὴ ὑπερηφάνεια εἶνέ τι ψεκτὸν καὶ ἀποδοκιμαστέον, διὰ τὰ ἔθνη ὅμως εἶνε ὅρος ὑπάρξεως ἀπαραίτητος. Ἄνευ τοῦ ἐθνικοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἄνευ τῆς δικαίας ὑπερηφανείας διὰ πᾶν ὅ,τι Ἑλληνικὸν καὶ πάτριον φιλοπατρία, οὐχὶ πλατωνική, ἀλλὰ φιλοπατρία ἔργων καὶ δράσεως, παρ' ἐμοῦ τοὐλάχιστον, εἶνε ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπηρετήσῃ ἐνεργῶς καὶ φιλοτίμως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὴν Πατρίδα ὁ ἐντρεπόμενος διὰ τὴν καταγωγήν του ὁ αἰσχυνόμενος διότι νῦν τὸ ἔθνος του εἶνε μικρόν, δοῦλον, καὶ ἀνίσχυρον. Καὶ ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι, νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι διὰ τὴν Πατρίδα μας. Ἡ ἱστορία ἅπασα τῆς Ἑλλάδος εἶνε πεδίον ἀπέραντον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκαλλιεργήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν πᾶσαι αἱ ἀληθῶς ἀνδρικαὶ καὶ ἀνθρώπιναι ἀρεταί. Ἀνδρεία, εὐγένεια, φιλοπατρία, μεγαλοφροσύνη πρὸς τοὺς ἐχθρούς, περίνοια πολιτικὴ καὶ στρατηγική, ἀγάπη πρὸς πᾶν εὐγενές, ὑψηλόν, ἀληθές, καλὸν καὶ τέλειον, εἶνε αἱ διακρίνουσαι τοὺς χαρακτῆρας τῆς πατρίου ἱστορίας.

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δύναται νὰ καυχηθῇ, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχήν, καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐγένετο ὁ βράχος ὁ ἀρραγής, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐθραύσθησαν τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος τὰ κύματα, γενόμενον οὕτως ὁ σωτὴρ τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα αὐτὸ πάλιν ἐδωρήσατο τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ. Διότι τὰ πολυτιμότερα τῶν ἀγαθῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ἅτινα εἶνε ὁ νεώτερος πολιτισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός, τὸ μὲν πρῶτον ὑπῆρξεν ἀπαύγασμα καὶ κληροδότημα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, τοῦ δὲ δευτέρου οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ ἀπόστολοι οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ὑποκριταί. Ὥστε τὸ Σχολεῖον ἔχει καθῆκον νὰ ἐμπνεύσῃ τοῖς μαθηταῖς ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν καταγωγήν των, διὰ τὴν ἱστορίαν των, διὰ τὴν Πατρίδα των, θὰ εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐπιτυχοῦς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Ἐκτὸς τοῦ ἐθνικοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἄρτος τῆς φιλοπατρίας ἐπιούσιος, δραστήριον ἔναυσμα καὶ ἰσχυρὰ παρόρμησις πρὸς ἐθνικὴν δρᾶσιν εἶνε ἡ ἐλπίς, ἡ πίστις, ἡ ἀπαρασάλευτος πεποίθησις, ὅτι ἡ Ἑλλάς, μεγάλη πάλιν καὶ ἔνδοξος, πρόκειται νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον ἐκπολιτιστικοῦ καὶ ἀνθρωπιστικοῦ παράγοντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐὰν σήμερον, μικροὶ καὶ ἀδύνατοι, δὲν λαμβανόμεθα ὑπ' ὄψει ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ φυλή, κατατετμημένη σήμερον καὶ δουλεύουσα ἡ πλείστη, ἀγωνίζεται ἀγῶνα ὑπάρξεως βαρὺν καὶ ἐπίμοχθον, ἐὰν συμφοραὶ καὶ κίνδυνοι καὶ ἀγῶνες πρὸς ἰσχυροτέρους καὶ ποικίλους ἐχθροὺς ἀποτελῶσι τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, πρὸς τὸ μέλλον πρέπει πάντοτε ν' ἀτενίζωμεν μετ' ἐλπίδος καὶ θάρρους καὶ ἐγκαρτερήσεως.

Μακρὰν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ παραλύουσα πᾶσαν δύναμιν

καὶ θέλησιν πρὸς δρᾶσιν, ἡ πρώτη ἐπαφὴ τῆς ψυχρᾶς πνοῆς τοῦ προσεγγίζοντος θανάτου, ἡ μήτηρ τῆς ἀδρανείας, τῆς ἐγκαταλείψεως, τῆς μοιρολατρείας. Ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας δυνάμεθα καὶ πάλιν νὰ ἀντλήσωμεν τὰ διδάγματα, δι' ὧν θὰ ἐνισχυθῶμεν ἐν τῇ ἐλπίδι πρὸς τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Καὶ ἄλλοτε ὁ Ἑλληνισμὸς ἀντεμετώπισε βαρυτέρους ἴσως κινδύνους, ὑπέκυψεν ὑπὸ τυφῶνας σφοδροτέρους, ἀνέλαβε τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα, ἀλλ' ἐξῆλθε πάντοτε τῶν δοκιμασιῶν τούτων νικητής.

Πολλάκις κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ βίου ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπέκυψεν εἰς βίαν ἀνωτέραν, ἀλλ' ἠνωρθώθη πάλιν καὶ ἐπεκράτησε διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, διὰ τῆς συνεκτικῆς δυνάμεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἡ καλὴ λοιπὸν διδασκαλία τῆς ἱστορίας δύναται νὰ ἐμβάλῃ καὶ τὴν ἐλπίδα, ἥτις μετὰ τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφανείας εἶνε τὰ πολύτιμα τῆς ἐνεργοῦ φιλοπατρίας στηρίγματα. Ἀλλ' ὑπὲρ πᾶν ἱστορικὸν δίδαγμα, ὑπὲρ πᾶσαν τοῦ παρελθόντος φωνήν, τὴν ἀρετὴν ταύτην δύναται νὰ ἐμβάλῃ αὐτὴ τοῦ διδασκάλου ἡ πεποίθησις. Ὅταν τοῦ διδασκάλου ἡ ψυχὴ εἶνε πεπληρωμένη ἐλπίδος καὶ πίστεως ἐθνικῆς, τότε, ἀλλὰ καὶ μόνον τότε, ἡ πίστις αὐτοῦ θὰ μεταδοθῇ εἰς τοὺς μαθητάς του, θὰ ἐμπλήσῃ τὰς νεαρὰς αὐτῶν ψυχάς, ἥτις δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτοὺς καθ' ὅλον τὸν βίον των. Τοῦτο δέ, ὅπερ ἴσως ἔπρεπε νὰ τάξωμεν πρῶτον, εἶνε ἐκεῖνο, ὅπερ πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν: Ὁ διδάσκαλος δέον νὰ εἶνε αὐτὸς οὗτος ἐμπνευσμένος ἀπόστολος τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἑλληνοπρεπῆ ἀνατροφὴν τῶν ἐμπεπιστευμένων εἰς αὐτὸν νεαρῶν ὑπάρξεων, πρέπει αὐτὸς νὰ φλέγηται ὑπὸ ἐσωτερικοῦ ἱεροῦ πυρός, ἵνα δυνηθῇ καὶ τοὺς μαθητάς του νὰ θερμάνῃ καὶ ζωογονήσῃ ἐθνικῶς.

Η ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ

Εἶνε ἀληθῶς φοβεραὶ αἱ ἐξ Ἀδριανουπόλεως εἰδήσεις περὶ τῆς αὐτόθι ἐπισυμβάσης μεγίστης πυρκαϊᾶς. Ὁ ἐκεῖ Ἑλληνισμός, ὁ ἀκάματος καὶ ἰσχυρὸς τὸ φρόνημα, δέχεται καίριον πλῆγμα. Χιλιάδες ὅλαι ὁμογενῶν ἀπέμειναν ἄνευ ἑστίας, στερηθέντες τῶν πάντων. Ἐκτάσεις ὁλοκλήρων χιλιαμέτρων, ἔνθα ὑπῆρχον οἰκίσκοι, ἐστοιβαγμένοι ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου καὶ διαχωρισμένοι διὰ ἑλικοειδῶν καὶ ἀκανονίστων δρομίσκων, μετεβλήθησαν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας εἰς τέφραν καὶ εἰς ἐρείπια. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ εἶνε δεινοτέρα ἡ συμφορά, καθ' ὅσον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης, εἶνε ὅλοι σχεδὸν πτωχότατοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐδὲν ἕτερον ἔχοντες πλὴν τῆς ἰδιοκτησίας τῶν οἰκιῶν των,

Ἐκεῖ ἔνθα μέχρι χθὲς ἤρεμος καὶ ἀκαταπόνητος ὁ Ἑλληνισμὸς εἰργάζετο, ἀφωσιωμένος εἰς τὰς ἀσχολίας αὐτοῦ καὶ κραταιοποιῶν τὴν ἐθνικήν του δύναμιν, ἐνέσκηψεν αἴφνης ἡ δεινὴ συμφορά, ἀνακόψασα τὴν πρόοδον αὐτοῦ καὶ βυθίσασα αὐτὸν εἰς δεινὰς δοκιμασίας

Ἡ Ἀνδριανούπολις ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἓν ἐκ τῶν ἰσχυρῶν προπυργίων τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἡ μεταδότεια τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως καὶ τῆς προόδου εἰς ὅλην τὴν Θράκην, ἡ συμπυκνώνουσα ἐν ἑαυτῇ πᾶσαν τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ ὑψοῦσα νικήτριαν τὴν σημαίαν τοῦ κατ' αὐτῶν ἀγῶνος. Αἱ ἀπέραντοι ἑλληνικαὶ συνοικίαι αὐτῆς, αἱ καταλαμβάννουσαι ὁλόκληρον τὸ ἄστυ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν προαστείων, ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσίς της, μὲ τὰς ἀπειραρίθμους σχολάς της, οἱ Σύλλογοί της καὶ τὰ διάφορα ἄλλα κέντρα της, αἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σχεδὸν διεξαγόμεναι βιοτεχνικαὶ βιομηχανικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ ὑποθέσεις, προσδίδουσιν εἰς τὴν πόλιν μίαν μορφὴν τελείως ἑλληνικήν.

Ὁ τὸ πρῶτον ἐπισκεπτόμενος τὴν Ἀδριανούπολιν ξενίζεται ἀληθῶς ἀπὸ τὸ παράξενον τῆς ἐνδυμασίας τῶν κατωτέρων τάξεων, ἀπὸ τὸ τραχὺ τῆς ὁμιλίας, ἀπὸ τὴν ἰδιορρυθμίαν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ὁδῶν της, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου αἰσθάνεται, ὅτι εὑρίσκεται ἐντὸς πόλεως ἔνθα κυριαρχεῖ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ἑλληνικὴ μορφή, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἡ ἑλληνικὴ ἐπιχειρηματικότης.

Ὅταν πρὸ ἐτῶν ἐπεσκέφθη ταύτην ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος κ. Ν. Καζάζης, ὁ ἀκαμάτως περιοδεύων τὰ κέντρα τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ καὶ μελετῶν ταῦτα, τοσοῦτον ἐξεπλάγη ἐκ τῆς ζωτικότητος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε ἠδυνάτει νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εὑρίσκετο εἰς πόλιν τουρκικήν.

Διὰ πάντας τοὺς λόγους τούτους ἡ Ἀδριανούπολις, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὑπῆρξε κάρφος εἰς τοὺς ἀπλήστους ὀφθαλμοὺς τῶν Βουλγάρων, οἵτινες πάντοτε ἠτένιζον πρὸς αὐτήν, ὡς ἀτενίζει στρατηγὸς πρὸς φρούριον, τοῦ ὁποίου ἀδυνατεῖ τὴν ἐκπόρθησιν.

Τὸ Μακεδονοαδριανουπολιτικὸν Κομιτᾶτον τῆς Σόφιας, ἀναγνωρίζον τὴν ἐθνολογικὴν σπέυδαιότητα τοῦ κέντρου τούτου, ὡς δεσπόζοντος συμπάσης τῆς Θράκης, πολλάκις μετέστρεψε τὰς χρηματοφόρους ἀρτηρίας του καὶ πρὸς τοῦτο.

Μεγάλαι ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς δελεασμὸν τῶν ἁπλουστέρων καὶ πρὸς ἐξαγορὰν τῶν συνειδήσεων αὐτῶν. Μεγάλα ὡσαύτως ποσὰ ἐδαπανήθησαν πρὸς σύμπηξιν κοινότητος καὶ πρὸς οἰκοδομὴν ἐκκλησίας, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὡς πομφόλυξ διελύθησαν, τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐμμένοντος ἀσαλεύτου εἰς τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις.

Τὸ μόνον ἴσως, τὸ ὁποῖον κατώρθωσαν, ἦτο ἡ ἐξαγορὰ κτιρίου καὶ ἡ μετασκευὴ αὐτοῦ εἰς Γυμνάσιον, στεγάζον μαθητάς, ἐκ Βουλγαρίας προσερχομένους, καὶ διδασκάλους, μέλη τοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ὑπερήφανος Ἑλληνισμός, ὁ ἄγνωστος ἴσως εἰς τοὺς περισσοτέρους, ὁ ἀκαταπτόητος εἰς τὰς ἐθνικὰς δοκιμασίας, πλήττεται σήμερον ὑπὸ δεινῆς συμφορᾶς, ἀνακοπτούσης τὸ ἔργον τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σκαπανεύς.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀπόψεως, ἡ Ἀδριανούπολις καὶ ὑπὸ ἔποψιν τοποθεσίας, βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας κατέχει μίαν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων θέσεων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ.

Κειμένη ἐν πεδιάδι ἀπεράντῳ, διαβρεχομένη ὑπὸ τριῶν ποταμῶν, καθιστώντων ταύτην εὐφορωτάτην, εἶνε τὸ κέντρον ἐξαγωγῆς δημητριακῶν καρπῶν, λαχανικῶν καὶ ὀπωρῶν.

Ὡσαύτως καὶ ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν εἶνε μεγίστης σπουδαιότητος, καταστᾶσα κέντρον στρατιωτικὸν μὲ ἀπεράντους στρατῶνας, ἐν αἷς διατηροῦνται ἐν καιρῷ εἰρήνης τριάκοντα περίπου χιλιάδες στρατοῦ. Πέριξ τῆς πόλεως ἐπὶ τριῶν λόφων εἶνε ἐκτισμένα πέντε παμμέγιστα φρούρια, ἐφωδιασμένα διὰ μεγάλων τηλεβόλων καὶ διὰ παντὸς ἑτέρου, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἡ ἄμυνα τῆς πόλεως.

Ἀλλ' ἐκτὸς πάντων τούτων ἡ Ἀδριανούπολις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ δύο μεγίστης ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς σπουδαιότητος κτίρια, τὸ τζαμίον τοῦ Σουλτὰν Σελὴμ καὶ τὴν ἑλληνικὴν Μητρόπολιν.

Τὸ Σουλτὰν Σελήμ, γνωστὸν καὶ μέχρι τῶν ἀνωτάτων σημείων τοῦ Μουσουλμανισμοῦ, εἶνε παμμέγιστον κτίριον μὲ τέσσαρας πανυψήλους μιναρέδες, μεγάλης ἀρχιτεκτονικῆς σημασίας καὶ τέχνης, μεστὸν σουλτανικῶν ἀφιερωμάτων καὶ πολυτιμοτάτων ἀναθημάτων τῶν Μωαμεθανῶν.

Εἶνε δ' εἰς τοιαύτην τοποθεσίαν ἐκτισμένον, ὥστε ἀπὸ ὀκτὼ καὶ δέκα ὥρας μακρόθεν διακρίνονται αἱ κορυφαὶ τῶν μιναρέδων του.

Ὡσαύτως καὶ ἡ ἑλληνικὴ Μητρόπολις εἶνε κτίριον, ἀριθμοῦν πλέον τῶν δύο αἰώνων, μὲ πολυτιμοτάτας ἁγιογραφίας καὶ μὲ ἄλλα διάφορα κειμήλια μεγίστης ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς σημασίας. Εὐτυχῶς ὅτι τὸ πῦρ ἐφείσθη ταύτης.

Αὕτη εἶνε δι' ὀλίγων ἡ Ἀδριανούπολις, τῆς ὁποίας τὴν δεινὴν καὶ ἀνήκουστον συμφορὰν ἀνήγγειλεν ἡμῖν ἀπὸ πρoχθὲς ὁ τηλέγραφος.

Ὁ ἁπανταχοῦ Ἑλληνισμὸς ἂς ἐπιδείξῃ ἅπαξ ἔτι τὴν ἐθνικὴν ἀλληλεγγύην καὶ ἂς σπεύσῃ ἀρωγὸς εἰς τοὺς δοκιμασθέντας ἀδελφούς, τοὺς ἐν ἀφανείᾳ καὶ σιωπῇ διεξάγοντας τοὺς κρατερωτέρους ἐθνικοὺς ἀγῶνας.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως δὲν εἶνε συμφορὰ μόνον τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν ἡμῶν, εἶνε συμφορὰ ἐθνική, ὡς πλήξασα τὸ σπουδαιότερον καὶ ἰσχυρότερον προπύργιον, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἐθνικῇ πάλῃ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐδόξασε τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῆς μεγάλης ταύτης συμφορᾶς, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐνταῦθα Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου συνέστη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μεγάλη ἐπιτροπὴ πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν παθόντων ἀδελφῶν ἡμῶν Ἀδριανουπολιτῶν, ἥτις προβαίνουσα εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς, ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον ἔκκλησιν:

«Πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας.

«Πασίγνωστος εἶνε ἡ δεινὴ συμφορά, ἡ πλήξασα τὴν μεγάλην πόλιν τῆς Θρᾴκης τὴν ἑλληνικὴν Ἀδριανούπολιν, τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν κέντρον τοῦ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ πόλις, ἡ τέως ἀνθοῦσα καὶ ἀκμάζουσα, ἡ ἀποτελοῦσα μίαν τῶν κραταιοτέρων ἐλπίδων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ δεινῷ ἀγῶνι, ὃν ἀγωνίζεται ἤδη ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ περὶ ἐθνικῶν καὶ ἱστορικῶν δικαιωμάτων, δεινὸν ὑφίσταται κίνδυνον καταστροφῆς ἐκ τῶν συμφορῶν τῆς μεγάλης τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως ἀποτεφρωσάσης πυρκαϊᾶς. Ἑκατοντάδες ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν ἀπώλεσαν τὰς κατοικίας αὐτῶν, χιλιάδες ψυχῶν ἑλληνικῶν μένουσιν ἄστεγοι, ἐκτεθειμέναι εἰς πάντα τὰ δεινὰ τοῦ ψύχους, τῆς πείνης καὶ πασῶν τῶν τούτοις ἑπομένων ταλαιπωριῶν. Οἱ χθὲς καὶ πρώην εὐποροῦντες καὶ ὑπὲρ τῶν πατρίων ἀφειδῶς δαπανῶντες ὁμογενεῖς περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην δοκιμασίαν. Κέντρα θρησκευτικοῦ βίου καὶ ἐθνικῆς παιδεύσεως, ἱεροὶ ναοὶ καὶ σχολεῖα, τὰ συνέχοντα καὶ συντηροῦντα τὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα, ἐγένοντο παρανάλωμα

τοῦ πυρός. Καὶ ἤδη ἡ μεγάλη πόλις τῆς Θράκης, ἓν τῶν μεγίστων προπυργίων τοῦ ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνισμοῦ κινδυνεύει νὰ παύσῃ οὖσα πόλις ἑλληνική, διαλυομένης ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς ἐν αὐτῇ ἑλληνικῆς Κοινότητος.

«Ἀπέναντι τοιούτου κινδύνου οὐ μόνον λόγοι ἁγνῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀκραιφνοῦς ἑλληνικῆς φιλογενείας, ἀλλὰ καὶ λόγοι ὑψίστης σπουδαιότητος, συνδεόμενοι μετὰ ζωτικωτάτων ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἡ κατεπείγουσα ἀνάγκη τῆς διατρανώσεως τῶν συνεχόντων σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμὸν ἠθικῶν δεσμῶν τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης, ἐπιβάλλουσιν εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν νὰ σπεύσῃ εἰς ἀρωγὴν τῆς δεινοπαθούσης ἑλληνικῆς μεγαλοπόλεως.

«Τοῦτο συνιδοῦσα ἡ Σ. Β. Κυβέρνησις, ἀφοῦ οἴκοθεν ἔσπευσεν νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ Κράτους εἰς τοὺς παθόντας, συνέστησε καὶ Ἐπιτροπείαν ἐκ τῶν ἐνταῦθα ὑποφαινομένων, ἐντολὴν ἔχουσαν τὴν εἴσπραξιν συνδρομῶν ἐκ μέρους τοῦ Πανελληνίου.

«Ἡ Ἐπιτροπεία, ἐπιλαβομένη ἤδη τοῦ ἔργου αὐτῆς, θέλει προσπαθήσῃ κατὰ πολλοὺς τρόπους νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῇ ἐντολήν.

«Ἐν τούτοις, ἔχουσα πεποίθησιν ἐπὶ τὴν εὐγενῆ προθυμίαν τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν, σπεύδει νὰ κηρύξῃ, ὅτι οἱ θέλοντες οἴκοθεν καὶ αὐθορμήτως νὰ προσφέρωσι τὴν συνδρομὴν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ, δύνανται νὰ πέμψωσιν αὐτὴν εἰς τὸν ταμίαν τῆς ἐπιτροπείας κ. Κ. Τσάτσον (Ἑρμεῖον ὁδὸς Ἑρμοῦ), λαμβάνοντες τὴν σχετικὴν ἀπόδειξιν».

Η ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ

✝ *Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπείας.*

ΣΤΕΦ. ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ, βουλευτὴς Θηβῶν.

ΙΩ. ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ, βουλευτής, Διευθυντὴς τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν.

ΙΩ. ΠΑΠΠΑΣ, Τραπεζίτης.

Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ, καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Κ. ΤΣΑΤΣΟΣ, Πρόεδρος τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου, Ταμίας τῆς Ἐπιτροπείας.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΗΣ, Πρόεδρος τοῦ Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου.

ΠΟΛ. ΠΑΠΑ·Ι·ΩΑΝΝΟΥ, ἰατρός.

Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Οὐδεμία ἐναπομένει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλήσεως θ' ἀντηχήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς πάντων, καὶ οὕτω μίαν ἔτι φορὰν θὰ διατρανωθῇ ἡ ἀδιάσπαστος ἐθνικὴ ἑνότης ἡ τοσάκις ἐκδηλώσασα τὴν ἀκαταμάχητον αὐτῆς δύναμιν. Ἡ Ἀδριανούπολις εἶνε προπύργιον ἐθνικὸν καὶ ὡς τοιοῦτον δέον νὰ τύχῃ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Πανελληνίου.

Πέτρος Ἀξιωτίδης

ΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΥΤΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝ

Πρώτην φορὰν γίνεται τόσος περὶ Ἀλβανίας καὶ Ἀλβανῶν λόγος καὶ θόρυβος ἐν τῷ τύπῳ καὶ πρώτην φορὰν ἡ Πολιτικὴ σκέπτεται σπουδαίως περὶ τοῦ τμήματος τούτου τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τοῦ τόσον σπουδαίαν γεωγραφικὴν θέσιν κατέχοντος,ὥστε δύο Μεγάλαι Δυνάμεις, Αὐστρία καὶ Ἰταλία,νὰ ἀσχολῶνται μεγάλως περὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ προπαγανδῶν νὰ ἐνεργῶσιν ἑκάστη περὶ τῆς ἰδίας ἐπικρατήσεως διὰ θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων μέσων, ἡ μὲν ὅπως, κατακτῶσα τὴν ἀλβανικὴν χώραν, καταστήσῃ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος ἰταλικὴν λίμνην, ἡ δὲ ὅπως διὰ τῆς διασχίσεως τῆς Ἀλβανίας καταστήσῃ τὴν μὲν Θεσσαλονίκην αὐστριακὸν κόλπον ἐν τῷ Αἰγαίῳ, τὴν δὲ Παλαιὰν Σερβίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ μέγα τοὐλάχιστον μέρος τῆς Ἀλβανίας αὐστριακὴν κτῆσιν, ὑπὸ τύπον προσωρινῆς κατοχῆς, χάριν δῆθεν τῆς τάξεως, κατὰ τὸ προηγούμενον τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης.

Τοιαύτης οὔσης τῆς θέσεως τῆς Ἀλβανίας, οἱ Ἀλβανοί, διῃρημένοι θρησκευτικῶς εἰς Μουσουλμάνους καὶ Χριστιανούς, δογματικῶς εἰς Μωαμεθανούς, μπεκτασλῆδες καὶ σχιΐτας, καὶ εἰς Ὀρθοδόξους καὶ Καθολικούς, στεροῦνται τέλεον ἐθνικῆς ἑνότητος, δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι στεροῦνται καὶ πολιτικῆς τοιαύτης, καίτοι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμιλοῦσι γλῶσσαν, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν εὑρίσκονται κυβέρνησιν, τὴν τουρκικήν. Ὁ σπουδαιότερος λόγος τῆς ἐλλείψεως ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἑνότητος παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς εἶνε,ὅτι τὰ τέσσαρα πέμπτα τοῦ ἀλβανικοῦ πληθυσμοῦ ἀνήκουσιν εἰς τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν, κατέχοντα τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν τε πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν θέσεων τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ κέκτηνται τελείως τουρκικὴν συνείδησιν, ἤτοι τὴν συνείδησιν τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος.

Οἱ Ἀλβανοί, ἔθνος καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν τόσων ὑποδουλωθέντων τῇ Τουρκίᾳ, οἷον: Ἑλλήνων, Σέρβων, Βουλγάρων, Ἀρμενίων, Ἀράβων κλ., ἀσπασθέντες εὐθὺς ἅμα τῇ ὑποδουλώσει τὴν θρησκείαν τῶν Τούρκων, ἤτοι τὸν Μουσουλμανισμόν, ἀπέβαλον τὴν ἰδιότητα τῶν δούλων καὶ ἀπὸ δούλων καὶ τεταπεινωμένων ἀμέσως μετεβλήθησαν εἰς ὁμοτίμους τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, ὑπερτηρήσαντες μάλιστα αὐτοὺς ἐν πολλοῖς καὶ δὴ εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καὶ τὴν διοικητικὴν περίνοιαν, μέγα διαδραματίσαντες πρόσωπον ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Οἱ μεγαλείτεροι καὶ οἱ ἐνδοξότεροι στρατηγοὶ καὶ ἥρωες τῶν ἡρωϊκῶν τῆς Τουρκίας χρόνων, οἱ ἐπε-

κτείναντες τὴν δύναμιν καὶ τὸν τρόμον τῶν τουρκικῶν ὅπλων μέχρις Ἰστρίας καὶ Βιέννης ἦσαν Ἀλβανοί, ἐὰν δ' ἐξαιρέσωμεν τὴν ἀτομικὴν ἱστορίαν τοῦ Σκενδέρμπεη, τὴν μόνην ἀλβανικὴν ἱστορίαν, ἡ ἔκτοτε ἀλβανικὴ ἱστορία ἐξέλιπε τελείως, συναυτισθεῖσα μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας. Κυριολεκτικῶς σήμερον ἀλβανικὸν ἔθνος δὲν ὑπάρχει ἐν Ἀλβανίᾳ, τὴν δὲ ἰδέαν τῆς ἀλβανικῆς πατρίδος δύναται ν' ἀναζητήσῃ τις οὐχὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀλλ' ἔν τισιν ἑλληνικαῖς κοινότησι τῆς Σικελίας καὶ τῆς Καλαβρίας, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὰς αὐτόθι ἐνεργείας τῆς ἰταλικῆς πολιτικῆς, περιστρεφομένας κυρίως ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Σήμερον, ἐ ᾧ οἱ Ἀλβανοί, διατελοῦντες περισσότερον ἐλεύθεροι καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ὑπηρετοῦσιν εὐόρκως τὴν μισθοτροφοδοτοῦσαν αὐτοὺς Τουρκίαν, παρέχοντες αὐτῇ πολλὰς δεκάδας χιλιάδων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταριθμεῖται καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Βεζύρης, εἰς τὴν ἔμπιστον φρουρὰν τῶν ὁποίων διατελεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτᾶνος, οἱ ἐν Σικελίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ Ἑλληναλβανοί, οἱ μέχρι τῆς χθὲς φανατικώτατοι Ἕλληνες καὶ **Γκραῖτσοι** (greci) παρὰ τῶν Ἰταλῶν ἀποκαλούμενοι, φαντάζονται τὴν Ἀλβανίαν ὑπόδουλον (povera schiava Albania) ἄλλην μὲν ὑπὸ τὴν Ἑλλάδα (τὴν Θεσσαλίαν) καὶ ἄλλην ὑπὸ τὴν Τουρκίαν (Τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἤπειρον). Ὁ ἐθνισμὸς παρὰ τοῖς Ἑλληναλβανοῖς τῆς Ἰταλίας κατέστη εἶδος μονομανίας εἶδος ψυχώσεως (idée fixe) καὶ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὁ μικροσκοπικὸς οὗτος ἀλβανικὸς πληθυσμὸς ἔχει ὡς ἀξίωμα, ὅτι ἡ Ἀλβανία δέον νὰ εἶνε μία καὶ ἀνεξάρτητος καὶ ἐντὸς τῶν φυσικῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν: Ἰλλυρίας, Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. (L'Albania deve essere una ed independente ed estesa nelle sue naturali provincie : l'Ilyria, la Macedonia, l'Epiro et la Thessalia). Ποιηταὶ Ἀλβανοὶ ἀνεβλάστησαν ἐκεῖ καὶ ἀδιαλείπτως τονίζουσι τὰ δεινὰ τῆς δουλείας τῶν Ἀλβανῶν, (1) ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα εἰσήχθη εἰς τὸ τμῆμα τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν

1) Ἰδοὺ καὶ ἓν ἐκ τῶν πολλῶν τοῦ εἴδους τούτου ποιημάτων :

«Ἤθελα νὰ εἶχα φτερὰ σὰν ἐσᾶς,
»Πουλλιὰ πετούμενα, καὶ νὰ πετάξω μὲ τὴ μοῦσά μου...
»Ἤθελα νὰ περάσω μακρινὲς θάλασσες,
»Βουνά, κάμπους καὶ ἄννωστες ἐρημιές...
»»Θὰ εὐφραίνομουν ξαναβλέποντας τὴν κοιτίδα τῶν πάπων μου,
»Ὅπου τ' ἄγρια παλληκάρια πολεμοῦσαν.
»Ὡς ποῦ ἡ σεβαστὴ Ἀλβανία ἔγειρε,
»Στὴν ἀπάνθρωπη δύναμη τῶν Τούρκων.

«Ὢ ἀγαπημένα ταξειδιάρικα χελιδόνια, ποῦ γυρίζετε,
»Σὰν περίχαρα ἀδέρφια, στὴν ἡλιόλουστη σικελικὴ ἀκρογιαλιὰ
»Γιὰ νὰ ξαναχτίσετε τὴ φωλιά σας,

τῶν πανεπιστημίων τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Νεαπόλεως, ἀλβανικὰ Κογγρέσσα συνεκροτήθησαν, καὶ φιλιππικοὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζη καὶ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας ἐξεφωνήθησαν, ὡς ἐργαζομένων δῆθεν ἐναντίον τῶν ἀλβανικῶν πόθων, καὶ ἐν γένει σταυροφορία συνέστη ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς ἀξιοῦντος τὴν Ἤπειρον μετὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὴν Μακεδονίαν μετὰ τοῦ Ὀλύμπου ὡς ἑλληνικὰ ἐδάφη.

Παραλλήλως πρὸς τὰ ἀλβανοϊταλικὰ κομιτάτα τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ ἐχθρικὸν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πνεῦμα ἐργάζονται καὶ τὰ ἐν Σόφιᾳ καὶ Βουκουρεστίῳ ἀλβανοαυστριακά, καὶ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Καΐρῳ νεοτουρκοαλβανικά, τῶν τε-

---

»Τί νέα μου φέρετε ἀπὸ τὴν Ἀλβανία;
»Δὲν εἶνε δυνατὸ νὰ ξαναεπιστρέψω πλιὸ
»Στὴν Κρόια (α) μου, στὴν Κορώνη (β) μου,
»Ποῦ ἔφτασε σὲ τόσο δυστυχισμένο σημεῖο,
»Ὥστε σκοτίζεται ὁ νοῦς μου καὶ νὰ τὸ φανταστῶ,
»Θεέ μου! πόσο ἤθελα νὰ ζωστῶ τὸ σπαθὶ τοῦ Σκεντέρ-μπεη,
»Γιὰ νὰ τσακίσω κάθε τουρκικὴ φάλαγγα.

«Τί νέα μοῦ φέρετε, ἀγαπητά μου ξενιτεμένα;
»Τὸ κελάδημά σας μοῦ εἶνε γλυκερὸ μυρολόγι.
»Τί μοῦ φέρετε ἀπὸ τὲς ράχες μου;
»Ἐκεῖ ψηλὰ στὸν Ὄλυμπο κάνει ἀκόμη ὁ εὐσεβὴς ἐρημίτης
»Προσευχὲς θερμὲς στὸν προστάτη Θεό;
»Ἢ μήπως ὁ Τοῦρκος προσκυνεῖ ἐκεῖ τὸν Μωχαμέτη:
«Πέ μου, πιστὸ καὶ ἄθῷο πουλλί,
»Ποιὸς ὁρίζει τὸ σπίτι μου ποὖνε στὴν Ἀνατολή; (γ)
»Ποιὸς τυραννεῖ τὸ ἔθνος τῶν Ἀλβανῶν;
»Ποιὸς μολύνει τὸ βωμὸ τοῦ ἐθνικοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀλβανίας;
»Ποιὸς ἀπολαβαίνει τοὺς πατρικοὺς θησαυροὺς τῶν Ἀλβανῶν;
»Ποιὸ μανιωμένο σκυλλὶ καὶ ποιὸ ἀγρίμι γυρίζει ἐκεῖ,
»Φέροντας τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρημιὰ
»Στοὺς ἀνθισμένους κήπους καὶ στὰ δάση τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ἐλμπασανιοῦ;

Ὑπὸ **Φραγκίσκου Κρίσπη**
(ἀνεψιοῦ τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ πολιτευτοῦ.)

α) Πόλις τῆς βορείου Ἀλβανίας.
β) Πόλις τῆς Πελοποννήσου.
γ) Ἀνατολὴ λέγεται ὁλόκληρον τὸ τουρκικὸν Κράτος, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀναδημιουργηθέντα νέα χριστιανικὰ κράτη.

λευταίων τούτων οὐκ ὀλίγοι ἀλβανόγλωσσοι Ἕλληνες ἐγένοντο θύματα, στρατευθέντες κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Αἱ ἰδέαι ὅλων τούτων τῶν κομιτάτων ἐν μὲν τῷ φανερῷ εἶνε ἐθνικαὶ ἀλβανικαί, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ ἐξυπηρετοῦσι συμφέρουτα καὶ σκοποὺς ξένων, ἐπιδιωκόντων τὴν κατάκτησιν καὶ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς Ἀλβανίας, ἐξ ὅλων δὲ τῶν περικυκλούντων τὴν Ἀλβανίαν, μικρῶν καὶ μεγάλων, τὸ μόνον ἔθνος, ὅπερ οὐδέποτε μετῆλθε κατακτητικὴν πολιτικὴν ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ οὐδέποτε ἐπεβουλεύθη τὴν ἀλβανικὴν ἐθνότητα καὶ τὸ μόνον εἰς τὸ ὁποῖον συμφέρει μεγάλως ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Ἀλβανίας εἰς αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον κράτος εἶνε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ἡ Ἀλβανία περικυκλοῦται πανταχόθεν ὑπὸ ἐχθρῶν: Ἰταλοί, Αὐστριακοί, Μαυροβούνιοι, Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες περιβάλλουσιν αὐτὴν ὡς σιδηροῦς κλοιός. Ἀλλ' ἔχθρα σήμερον καὶ φιλία εἶνε τὸ συμφέρον καὶ μόνον τὸ συμφέρον. Οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Αὐστριακοί, ὡς μεγάλαι Δυνάμεις, ἐργάζονται πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀλβανίας, ὑπὸ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τύπον, προσωρινῆς κατοχῆς ἢ προτεκτοράτου, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου τύπου κρύπτεται ἢ ἡ ἀπορρόφησις, ἢ ἡ πανοικεὶ μετανάστευσις τῶν Ἀλβανῶν, ὡς Μωαμεθανῶν, εἰς ἄλλα τουρκικὰ ἐδάφη, ὅπως συνέβη ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ, ἐν Μαυροβουνίῳ, ἐν Σερβίᾳ, ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Θεσσαλίᾳ καὶ τελευταῖον ἐν Κρήτῃ. Τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἡ Σερβία διεκδικοῦνται ὡς ἀλβανικὰ ἐδάφη, τοῦ μὲν Μαυροβουνίου ὡς ὀνειρευομένου πρωτεύουσαν αὐτοῦ τὴν Σκόδραν, τῆς δὲ Σερβίας τὸν ἀλβανικὸν λιμένα Ἀλέσιον, ὡς σερβικὸν ναύσταθμον. Ἡ Βουλγαρία ἐν τῷ μεγάλῳ κατακτητικῷ αὐτῆς προγράμματι, τοῦ νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀχρίδα, συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν διά τινος ἀλβανικοῦ λιμένος ἔξοδον αὐτῆς πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν περικυκλούντων τὴν Ἀλβανίαν ἐθνῶν μόνον ἡ Ἑλλὰς οὔτε ἐσκέφθη, οὔτε σκέπτεται, οὔτε θὰ σκεφθῇ περὶ κατακτήσεως ἀλβανικοῦ ἐδάφους, ἀρκουμένη εἰς τὴν κατάληψιν τῶν συνορευουσῶν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀλβανίας, παρὰ τὴν τυραννικὴν διαγωγήν, ἣν ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι σήμερον ἐτήρησαν οἱ Ἀλβανοὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὑπάρχει ἡ ἀλληλεγγύη τοῦ κοινοῦ κινδύνου ἀπέναντι καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν τριῶν σλαυϊκῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες λόγῳ τῆς μὴ λατινογενοῦς ἢ σλαυϊκῆς καταγωγῆς αὐτῶν, ἔχουσι κοινοὺς τοὺς ἐχθρούς, χωρὶς νὰ ἔχωσι κανένα φίλον. Ὁ δὲ κοινὸς κίνδυνος ἐπιβάλλει αὐτοῖς τὴν φιλίαν καὶ τὴν συσσωμάτωσιν, ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι ἐξ αὐτῶν ἔχουσι περισσότερον τὴν ἀνάγκην τῆς φιλίας ταύτης καὶ τῆς συσσωματώσεως εἶνε οἱ Ἀλβανοί, ὡς ἀμεσώτερον κινδυνεύοντες. Ἡ Ἀλβανία, ἄνευ τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος φιλίας καὶ συσσωματώσεως, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὡς κράτος, καὶ μόνον ἐν τῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος φιλίᾳ καὶ συσσωματώσει δύναται νὰ σωθῇ καὶ νὰ ὑπάρξῃ.

Ἡ Ἀλβανία ἔχει ἀνάγκην ἐρείσματος πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἀ άγκην προχώματος πρὸς βορρᾶν. Ἑλλὰς καὶ Ἀλβανία, τὸ μὲν ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς, τὸ δὲ ὡς ἐκ τῆς ἐθνικῆς συγγενείας τῶν κατοίκων αὐτῶν, ἔχουσι μέγα συμφέρον νὰ συνεργασθῶσι καὶ νὰ συμμαχήσωσι κατὰ πολλῶν κοινῶν ἐχθρῶν, πρὸς ἰδίαν αὐτῶν σωτηρίαν, δυστυχῶς ὅμως ἡ μὲν ἑλληνικὴ Κυβέρνησις οὐδέποτε ἔχει καλλιεργήσῃ ἀλβανικὴν πολιτικήν, οἱ δὲ Τουρκαλβανοί, οἱ φυσικοὶ κύριοι καὶ κάτοχοι τῆς Ἀλβανίας, οἵτινες ἔδει περισσότερον νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ ἐνδιαφέρωνται περὶ τῆς πατρίδος των, καὶ τοι βλέπουσι προϊόντα τὸν κίνδυνον τῆς χώρας των, ἀπειλουμένης ὑπὸ μεγάλης καὶ κατακτητικῆς Δυνάμεως, ἐν τούτοις οὐδὲν μέτρον πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς λαμβάνουσι, ταυτίσαντες τὴν τύχην αὐτῆς μετὰ τῆς τύχης τῆς Μακεδονίας. Εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ περισσότεροι τῶν ἐξεχόντων Τουρκαλβανῶν εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας, κατ' οὐδένα τρόπον συγχωροῦσῃ τοιαύτας σκέψεις καὶ ἐνεργείας, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἐκτὸς τῆς τουρκικῆς ὑπηρεσίας οὐκ ὀλίγοι μπέηδες, ἰσχυροὶ φύλαρχοι καὶ μεγάλοι γαιοκτήμονες ἐν Ἀλβανίᾳ, Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, οἵτινες ἠδύναντο, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ προσκρούσωσιν εἰς τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Τουρκίας, ν' ἀρχίσωσιν ὅ,τι μέχρι τοῦδε δυστυχῶς δὲν ἐγένετο, θέτοντες τὰς βάσεις τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος των, καὶ ἐκπονοῦντες σχέδιον ἐθνικῆς πολιτικῆς, καὶ ἐθνικῆς ἐνεργείας, ὅπερ σύσσωμος θὰ ἠσπάζετο ὁ Ἀλβανισμός. Τοιαύτη τις ἐθνικὴ πρωτοβουλία ἐκ μέρους τῶν Τουρκαλβανῶν, πάντως ὅμως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ ἑλληνικῶν δικαίων, θὰ εὕρισκε τὰς ἑλληνικὰς ἀγκάλας ἀνοικτὰς καὶ θὰ ἐφίμου καὶ θ' ἀπελάκτιζε τοὺς διὰ λογαριασμὸν ξένων καὶ κατακτητικῶν Δυνάμεων ἐργαζομένους κατὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ συγχρόνως κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τύπον διαφόρων Κομιτάτων.

Ὁ κίνδυνος τῆς Ἀλβανίας εἶνε ἐγγύς. Καιρὸς ν' ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς ἐθνικῆς νάρκης οἱ φύλαρχοι μπέηδες τῆς Ἀλβανίας, καὶ νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι τὸ ἀληθὲς τῆς πατρίδος των συμφέρον, ὅπερ δὲν κρύπτεται οὔτε ὑπὸ τὰ αὐστριακὰ φιορίνια, οὔτε ὑπὸ τὰς ἰταλικὰς λίρας, ἅτινα σκορπίζουσιν μετὰ παραδειγματικῆς σπατάλης ἀνὰ μέσον αὐτῶν οἱ πράκτορες τῶν διαφόρων προπαγανδῶν, καθιστῶντες αὐτοὺς ἀπεμπολητὰς τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος, τοῦτ' αὐτὸ μητραλίας, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς τῆς πατρίδος των συμφέρον ἔγκειται ἐν τῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων συνεννοήσει καὶ συνεργασίᾳ αὐτῶν, ἐὰν θέλωσι νὰ ζήσωσιν ὡς ἔθνος, ἐν ᾗ περιπτώσει ἀποσπασθῶσι βίᾳ τῆς Τουρκίας, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς ὁποίας ἔζησαν καὶ ζῶσιν ἔτι, ἔχοντες τὴν μερίδα τοῦ λέοντος.

Χ. Χρηστοβασίλης

τὴν νύκτα ταύτην, συνεντεύξεις μυστικὰς
διώκων, ὥς τις γέρων ἐρωτόληπτος,
ἢ νεανίας ἔκφυλος, ἐρωτικὰς
περιπετείας κυνηγῶν. Πανάγαθε,
δεινὸς ἐγκληματίας, ἵσταται πρὸ σοῦ.
Εἷς αὐτοκράτωρ, δοῦλος τοῦ αἰσθήματος·
εἷς Καῖσαρ, παραδίδων εἰς τῆς ἡδονῆς
τὰς δολερὰς σειρῆνας τὴν καρδίαν του·
εἷς ἄναξ κινδυνεύων χάριν, γυναικὸς
καὶ τὴν τιμήν του μετὰ τῆς ζωῆς ! Δεινὸν
τὸ ἔγκλημά μου, βασιλεῦ οὐράνιε.
Διὰ τὸν πόνον τοῦ λαοῦ οἱ βασιλεῖς
καρδίαν ἔχουν ἢ νὰ ἔχουν ὤφειλον·
ὦτα καὶ βλέμμα διὰ τὰ συμφέροντα
τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους· χάριν τῆς τιμῆς
καὶ δόξης καὶ πατρίδος, τὴν ὑπόληψιν
αὐτῶν καὶ τὴν ζωήν των νὰ φυλάττωσιν
ὀφείλουσιν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. Κι' ἐγώ,
ὡς σπάταλος, ὡς κλέπτης, ἐκινδύνευσα
ξένην ζωὴν καὶ δόξαν ξένην καὶ τιμήν,
ἥτις ἀνήκει τῇ πατρίδι. Θάνατος,
εἰς τὰς ἀγκάλας γυναικός, πολεμιστοῦ
ἰδόντος χιλιάκις κι' ἀψηφίσαντος
τὸν θάνατον ἐγγύς του, ἐξολοθρευτὴν
φαλάγγων ρηγνυμένων, οἷον τὤνειδος,
οἷον τῶν φίλων πένθος, γέλως τῶν ἐχθρῶν!
(βηματίζει πυρετωδῶς, εἶτα ἀνακάθηται εἰς θλιβερὰς σκέψεις βυθισμένος).
Τῆς λήθης ποῦ ὑπάρχει ἡ κρυπτὴ πηγή,
ἵνα χορτάσω πίνων, ἵνα πρόρριζον
τὴν μνήμην ἀποσπάσω ἀπὸ τῆς ψυχῆς,
καὶ λησμονήσω· ἵνα ὁ Βασίλειος
τῆς τύχης του ἐκλέξῃ σύντροφον ;

(ἐγείρεται μεθ' ὁρμῆς)
Ἄλλην γυναῖκα νὰτενίσω ; Ἔρωτος
νἀναζητήσω φλόγα νέαν ; μὲ παλμοὺς
ἄλλη φωνὴ νὰ θίξῃ πάλιν τὴν ψυχήν ;
Ἀλλ' εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της, ἄλλους ὀφθαλμοὺς
θ' ἀναζητῇ τὸ βλέμμα τὸ ἀκόρεστον,
κι' ἐρατεινῶν χειλέων, ἄλλους ἀσπασμούς,
καὶ εἰς τὴν λαλιάν της, χρῶμα λαλιᾶς
ἀλησμονήτου. Ὄχι· εἶν' ἀδύνατον.
Ὁ ἀνατέλλων ἥλιος, Σέ, Ὄλυμπε,
θωπεύει πρῶτον μ' ἀσπασμὸν ἑωθινόν,
καὶ βασιλεύων χαιρετίζει ὕστατον,
μὲ χρῶμα ἴου περιστέφων τὴν σεμνήν,
τὴν γαῦρον κορυφήν σου, θεῖε Ὄλυμπε.
Κι' ἐγὼ σὲ πρώτην, Ἀβροκόμ' ἠγάπησα
καὶ τελευταίαν σέ· ναί· ὅλην τὴν ψυχὴν
πληροῖ τοῦ Βασιλείου τὸ σὸν ἴνδαλμα.
(πρὸς τὸν στρατηγὸν Ξιφίαν, εἰσελθόντα)
Λοιπὸν αἱ στρατιαί μου παρετάχθησαν;

ΞΙΦΙΑΣ. Αὐτὸς ὁ Καῖσαρ θέλει κρίνει.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἄγωμεν.

ΣΚΗΝΗ Β'.

(Ἀβροκόμη καὶ οἱ ἄνω).

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. *(εἰσέρχεται θυελλωδῶς καὶ πίπτει γονυκλινὴς)*
Ὦ ἄναξ, σ' ἱκετεύω, ἀκροάσθητι.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(ἀποπέμπων διὰ σημείου τῆς χειρὸς τὸν Ξιφίαν).*
(ψυχρῶς, καθήμενος) Ὦ γύναι· σὲ ἀκούω.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Μ' ἐσυγχώρησας ;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(μὲ πικρίαν)* Μὴ ἀναλύσῃς τὸν λαμπρὸν ἀδάμαντα.
θὰ ἴδῃς κόνιν ἄνθρακος τὸν θησαυρόν

Μὴ ἀνακίνει τὴν καρδίαν γυναικός·
ὑπόλειμμα θὰ εὕρῃς, τὴν ἀστάθειαν.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Ὦ! ὕβρισόν με, ὄχι περιφρόνησιν.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Οἱ λόγοι σου ποικίλοι, ὅπως κι' ἡ ψυχή.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Ψυχὴ καὶ λόγοι κάτοπτρον εὐθύτητος.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Καὶ οὗτοι καὶ ἐκείνη, γύναι, ψεύδονται.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων μοὶ λαλεῖ;
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ὁ στρατιώτης, γύναι, ὃν ἐπρόδωκας.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Τὸν στρατιώτην μὴ δὲν ἔκλαυσα νεκρόν;
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Νεκρόν; Καὶ χθὲς τὴν λέξιν ταύτην ἤκουσα.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Τί συνδαυλίζεις τὴν σποδὸν πυρκαϊᾶς;
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἠρέμει· τόσον δι' ἐμὲ μὴ φρόντιζε.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Ὦ οἴκτειρόν με· εὐσπλαχνίσθητι ἐμέ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Φοβεῖσαι νὰ μοὶ εἴπῃς τὴν ἀλήθειαν;
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*μὲ ἀσθενῆ φωνὴν*) Φοβοῦμαι τῆς καρδίας νέον κλονισμόν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Μὲ προασπίζει θέλησις χαλύβδινος.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*κατ' ἰδίαν*) Ὦ! τῆς ἀθλίας. Ἄγγελοι τῆς ἀρετῆς!
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*ξηρῶς*) Ν' ἀκούσω θέλω τὴν ἀπολογίαν σου.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Τὸ θέλεις; Ἔστω· προτιμῶ τὸν οἰκτιρμὸν
τοῦ Βασιλείου, ἢ τὴν περιφρόνησιν.
Τὰς περιστάσεις τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ
τοῦ τελευταίου ἐνθυμεῖσαι; Σοὶ δωρῶ
ὑπὸ τὴν πεύκην τοῦ οἰκίσμου μας σεπτὸν
ἐγκόλπιον, ἐγκλεῖον μῦρον πάναγνον,
καὶ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ
ἀφαιρεθέντα ζωηφόρον σχίδακα.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἐδῶ φυλάττω. (*ἐξάγων ἐκ τοῦ κόλπου*) Ἴδε τὸ ἐνθύμιον.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*ἐν ἐκπλήξει. . . . λαμβάνει εἰς χεῖρας τὸ ἐγκόλπιον, καθ' ἑαυτήν*).
Κι' ὁ βόστρυχος τῆς κόμης! Ἄθλιε Δραξᾶν,
ἐψεύσθης! Μ' εἶπες ὅτι τὸ ἐγκόλπιον

πρὶν ἀποθάνῃ ὁ Βασίλειος, εἰς σὲ
ἐνεπιστεύθη. Ὦ θεέ, μ' ἐνέπαιξεν.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*σαρκάζων*) Καὶ τὸ ἐνθύμιόν μου; Δῶρον ὁ σταυρὸς
τοῦ Πατριάρχου ἦτο. Τὸν ἐφύλαξας;
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Πλησίον τῆς καρδίας πάντοτε. Ἰδοὺ (*εἰσάγει τὴν χεῖρα ὑπὸ τὸν λαιμὸν ὡσεὶ ἀναζητῶν τι, ὅπερ δὲν εὑρίσκει*).
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Τί ψεῦδος ἄρα θ' ἀντιτάξῃ;
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*ἔκφρων*) Τάλαινα!
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Μήπως ἐκλάπη; Μὴ ἐνέχυρόν ποτε
εἰς Ἰουδαῖον ἔδωκας; Συζυγικὸν
μὴ δῶρον;....
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*ἐν ἀδημονίᾳ*) Ἑωσφόρου μαύρη ἐπιβουλή.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*σαρκάζων*) Ἡ γυναικὸς ἀθῶας. Μήπως εἶν' αὐτός;
(*δεικνύει σταυρὸν ὃν ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα μετὰ τοῦ ἐγκολπίου.*)
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Εἶν' ὁ σταυρός μου; Πόθεν εἰς τὰς χεῖράς σου;
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*ἐν ἐκρήξει ὀργῆς*) Σὺ ἐρωτᾷς, ὦ δαῖμον; Σύ;
(*μὲ ἔκφρασιν ἐσχάτης ἀηδίας*) Εἶνε πολύ.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. (*γονυπετής*) Εἰς τὴν ζωήν σου, πότε, τίς σοὶ ἔδωκε;
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*ἀποσυρόμενος*) Πρὸ σοῦ καὶ ἡ αἰσχύνη θὰ ᾐσχύνετο.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Θανάτωσόν με, λάκτισόν με, ἀλλ' εἰπέ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Νὰ θανατώσῃ ἂν ἀρκεῖ τὸν δόλιον
τῶν ἐγκλημάτων ἡ παράταξις, καὶ σὺ
ἀπόθανε ἐξ αἴσχους, σὲ προδότιδα
ἀποκαλυπτομένην βλέπουσα. Λοιπὸν
μ' ὡρκίσθης πίστιν;
ΑΒΡΟΚΟΜΗ (*ἐν συντριβῇ*) Ναί.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*μετ' ἤθους ἐπισήμου.*) Ἐπιώρκησας!
Ὡρκίσθης μ' ἄλλον ἄνδρα νὰ μὴ συζευχθῇς;
(*Ἡ Ἀβροκόμη νεύει ἐξουθενωμένη.*)
Κι' ἐν τούτοις ἐνυμφεύθης, δὶς ἐπίορκος.

(Ἡ Ἀβροκόμη πειρᾶται νὰ λαλήσῃ)
Σιώπα. Τὸν σταυρόν μου, τρίτον μ' ἐρωτᾷς,
τίς μ' ἔπεμψεν. Ὡραῖον! *(μετὰ πικροῦ σαρκασμοῦ).*
Μοὶ τὸν ἔπεμψε
μία γυνή, ὡραία τόσον, ὅσον οὐδ' αὐτὸς
ὁ Σατανᾶς θὰ ἦτο, πρὶν βαραθρωθῇ
ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν Τάρταρον!
(Ὁ Βασίλειος προβαίνει, ἐν ᾧ ἡ Ἀβροκόμη ὑποχωρεῖ)
Μία γυνὴ ὡραία, τῆς ἀλώπεκος
πολὺ πανουργοτέρα, πλέον ἀπηνὴς
πεινώσης ἄρκτου, ὅταν ἐξεγείρηται
τῆς χειμερίας νάρκης.
(μετα φωνῆς τρομερᾶς) Ἀβροκόμη· Σύ.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ *(πίπτουσα γονυκλινής)*
Προστάτις τῶν ἀθώων, ἀειπαρθενε!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ *(ὑποκώφως)* Σύ, Ἀβροκόμη, ἥτις παρακάθησαι
ὡς λύκαινα πλησίον λύκου, τοῦ Δραξαν.
Ἐπόθεις νὰ ῥοφήσῃς αἷμα· σφάγιον
νὰ μ' ἴδῃς δολοφόνου· θῦμα μυσαρᾶς
ἐνέδρας, *(μετ' ἐσχάτης καταφρονήσεως.)*
γύναι. . . . .τοῦ Δραξάν. Καὶ πέμψασα
σημεῖον τὸν σταυρόν μου, τὸν σταυρὸν αὐτὸν
μ' ἐκάλεις ἐπειγόντως εἰς συνέντευξιν
θανάτου κι' αἴσχους. *(Μελαγχολικῶς.)*
Εἶδον τὸν χρυσοῦν σταυρόν·
Ἐνεθυμήθην· ἔσπευσα. Ὁ θάνατος
κι' ἡ καταισχύνη μὲ ἀντίκρυσαν ἐκεῖ.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ *(κατ' ἰδίαν· ἐν ἀπογνώσει.)*
Ὦ ἄβυσσος ἀτίμου σκευωρίας!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Τί!
ἀπολογεῖσαι; *(Ἀποσύρεται πρὸς τὰ δεξιὰ παρασκήνια, παρακολουθῶν τὴν ἐσωτερικὴν πάλην τῆς Ἀβροκόμης.)*

ΑΒΡΟΚΟΜΗ *(κατ' ἰδίαν.)* Ποῖος εἶνε ἄραγε
ὁ ἔνοχος; *(ἀνασκιρτῶσα ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν φοβερᾶς αἰφνιδίου ὑπονοίας.)* Τίς ἄλλος; Τώρα ἐννοῶ
τὰ πάντα. Ἡ κατάρα μ' ἀπετύφλωσεν.
Αὐτός! ὁ σύζυγός μου! Πάντοτε αὐτός.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ *(ἔχων ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας πλησιάζει.)*
Δὲν ἀπαντᾷς; ἓν ψεῦδος, μίαν πρόφασιν
εἰπέ· μίαν μωρίαν τέλος, τῆς σιγῆς
θὰ προετίμων, Ἀβροκόμη. Ἄλλοτε,
δὲν ἐνθυμοῦμαι πότε, ἴσως οὔτε σύ,
πρὸς τὴν λατρευομένην κόρην ἔλεγον.
«Μὲ σὲ κατέβη εἰς τὴν γῆν παράδεισος,»
πλὴν νῦν, ἂν τὴν ἀπήντων, θὰ τῇ ἔλεγον.
«Ἓν ψεῦδος ἐκ τοῦ Ἅδου μὴ ἀδυνατεῖ
μία τῆς Εὔας κόρη, μ' ἓν μειδίαμα,
μ' ἓν βλέμμα νὰ ἑλκύσῃ;» Ψεύσθητι λοιπόν.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ *(καθ' ἑαυτὴν ἐν ψυχικῇ διαπάλῃ.)*
Ὁ σύζυγός μου, ὁ Δραξάν, ὁ ἔνοχος!
Νὰ καταγγείλω τοῦτον; Οἵα συμφορά...
νὰ τὸν καταδικάσω εἰς τὸν θάνατον
ἐγὼ ἡ σύζυγός του, ἣν μανιωδῶς
καὶ παραφόρως ἀγαπᾷ, ἐγώ, δι' ἣν
χωρεῖ καὶ πέραν ἔτι τοῦ ἐγκλήματος;
ἐγώ, ἧς χάριν τρέμει, ἣν ζηλοτυπεῖ
ὡς ἄγριον θηρίον; Ὅσα ἔπραξε,
χάριν τοῦ ἔρωτός μου πράττει, καὶ ἐγὼ
χάριν ἐκείνου θὰ ψευσθῶ!
(Πρὸς τὸν Βασίλειον). Ὦ βασιλεῦ.
Ἐνώπιόν σου ἵσταται ἡ ἔνοχος.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Οἱ λόγοι οὗτοι ἀνακλῶσιν ὅλην τὴν ψυχήν.
Νὰ μὲ φονεύσῃς μὲ τὴν εἰλικρίνειαν
ζητεῖς, ἀφ' οὗ μ' ἓν ξίφος δολοφονικὸν
ἠστόχησας νὰ εὕρῃς τὴν καρδίαν μου.

Ζητῶ ἓν ψεῦδος, ἵνα μὴ καταρασθῶ
τὴν ὥραν, ἥτις πρὸ ἐμοῦ σ'ὡδήγησε,
τὴν φύσιν, ἥτις κάλλος τόσον δολερὸν
ἐπὶ ψυχῆς ἐχίδνης περιήνθισε.
Καὶ σύ, ἀρνῆσαι γύναι, ἵνα βδελυχθῶ
τὴν πλάσιν, ἵνα κλείσω τὴν καρδίαν μου
εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἀρετήν.

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Ἡ μεγαλοψυχία τ' αὐτοκράτορος
θὰ μ' ἐννοήσῃ. Ἔβλεπον εἰς μαρασμὸν
τὸν σύζυγόν μου. Εἷς ἀνδρεῖος ἔφθινεν
ἀπράγμων, ὥς τις ἄχρηστος ἀπορριφθεὶς
ἐν τῇ μονώσει. Θλῖψις καὶ κατήφεια
ἐπὶ τοῦ οἴκου βασιλεύει. Εἰς τὸν νοῦν
ἐπίμονος ἰδέα ἐπικάθηται.
Νὰ ἱκετεύσω σέ, καὶ χάριν τοῦ ἀνδρός,
τῆς εὐπρεπείας πάντα τὰ προσχήματα,
νὰ λησμονήσω. Ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς·
ἐταπεινώθην ἐν τῇ συνειδήσει μου,
καὶ σὲ καλοῦσα τόσον μυστηριωδῶς,
παρεσυρόμην ἐξ ἐλπίδος ἄφρονος.
«Θὰ ἱκετεύσω, ἔλεγον, εἰς τὸν Δραξάν,
«νὰ δώσῃ στρατηγίαν ἀξιόλογον.
«Εἷς στρατηγὸς γενναῖος, τόσον τολμηρός,
«ὅσον ἐκεῖνος, καὶ ἐμπειροπόλεμος,
«ἐν τῇ ἀργίᾳ σήπεται, ὦ βασιλεῦ.»
Τοιαῦτα σκεπτομένη σὲ ἀνέμενον.
Ἐφάνης τέλος. Δυστυχία. Ὁ Δραξὰν
ζηλότυπος εἰς ἄκρον, μ' ἠκολούθησε
καί, τὸν παμβασιλέα μὴ ἀντιληφθείς,
καὶ ὑποπτεύσας ἀπιστίαν, ὥρμησε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Σ' εὐχαριστῶ. Ἢ ψεῦδος, ἢ τὸ ἀληθὲς
μοὶ εἶπες, γύναι, σ' εὐλογῶ. Μαρτύριον
διηνεκὲς θὰ μ' ἦτο ἡ ζωή, ἐὰν

δολοφονίας ἔνοχον σ' ἐπίστευον·
ἐὰν ἠναγκαζόμην νὰ σὲ βδελυχθῶ.
Σὲ συγχωρῶ. Κι' ἐκεῖνον συνεχώρησα.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Θὰ σὲ ὑπηρετήσῃ μ' ἀφοσίωσιν.
Εὐδόκησον, ὦ ἄναξ, νὰ φανῇ πρὸ σοῦ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Δὲν θὰ τὸν ἴδω πρὶν φανῇ ἐπάξιος.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Τὴν στρατηγίαν χορηγεῖς, ὦ βασιλεῦ;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Τὸ αἴτημά σου μέγα.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Ἄναξ, κάμφθητι.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Εὐθύνην βαρυτάτην ἀναδέχεσαι.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Τόσον πιστός, ὦ ἄναξ, θὰ φανῇ πρὸς σέ,
ὅσον βεβαία πρός με ἡ λατρεία του.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Θὰ διατάξω. (*ἐξερχόμενος*)
Εὐδαιμόνει δέσποινα.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Ἀβροκόμη (μόνη).

ΑΒΡΟΚΟΜ. Τιμαὶ τὸν ἄνδρα περιμένουν στρατηγοῦ,
κι' ἐμὲ τὴν σύζυγόν του ὑπερήφανον
ὁ ἔρως τοῦ συζύγου καθιστᾷ. Ἐδῶ
τιμῆς ἀγῶνα ἠγωνίσθην, τρόπαιον
ἐν τῇ καρδίᾳ ἔστησα, κι' ἡ ἀρετή,
τὸ ἐν ἐμοὶ φωλεῦον πάθος ἔπνιξεν.
(*ἑτοιμάζεται νὰ ἐξέλθῃ*).

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Θεράπαινα, Ἀβροκόμη,

ΘΕΡΑΠΑΙΝΑ (*ἀσθμαίνουσα*) Δέσποινα, σπεῦσον. Σ' ἀπειλεῖ δυστύχημα.

ΑΒΡΟΚΟΜ. Μὴ ὁ Δραξάν....

ΘΕΡΑΠΑΙΝΑ. Νὰ φύγῃ ἕτοιμος.
ΑΒΡΟΚΟΜ *(γαλήνιος)* Ἀφ' οὗ
ὁ Καῖσαρ στρατηγίαν παρεχώρησε.
ΘΕΡΑΠΑΙΝ. Μεγαλειτέρα τότε εἶν' ἡ συμφορά.
ΑΒΡΟΚΟΜ. Τί λέγεις, γύναι, οἶνον φαίνετ' ἔπιες.
ΘΕΡΑΠΑΙΝ. Δέσποινα, οἶνον ; Μὲ τὴν Ρέναν ἕτοιμος
νὰ δραπετεύσῃ ὁ Δραξάν.
ΑΒΡΟΚΟΜ. Δὲν μ' ἀπατᾷς ;
ΘΕΡΑΠΑΙΝ. Μὰ τὴν ψυχήν μου, δέσποινα, τοὺς ἤκουσα.
ΑΒΡΟΚΟΜ. *(μετ' ὀδύνης)*. Νὰ δραπετεύσῃ μὲ τὴν Ρέναν; Μή, θεέ,
νὰ πίω μ' ἀξιώσῃς τὸ ποτήριον.
(ἀπέρχεται σπεύδουσα ἀριστερόθεν).

ΣΚΗΝΗ Ε'.

*(Βασίλειος, Ξιφιας καὶ ἄλλοι στρατηγοί,
Στρατιῶται ἐκ δεξιῶν).*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἀνδρεῖοί μου, τὰ πάντα εὗρον εὔτακτα.
Οἱ ἄνδρες μ' ἐπιλέκτων ἦθος καὶ μορφήν,
ἐν τάξει κι' ἀκριβείᾳ καὶ λαμπρότητι
ἀνεπιλήπτῳ. πρὸ ἐμοῦ παρήλασαν.
Οἱ ἵπποι γαῦροι κι' ἠσκημένοι· οἱ ἱππεῖς
φαλαγγηδὸν χωροῦντες, μ' ἀπαστράπτοντας,
τοὺς θώρακας, τὰ κράνη καὶ τὰς εὐπαγεῖς
ἀσπίδας καὶ τὰ ξίφη τὰ κλαγγάζοντα
ἐν καλπασμῷ, παρεῖχον θέαμα λαμπρόν.
Ὑπὲρ τοὺς πάντας ὅμως οἱ ἀθάνατοι
μὲ ηὔφραναν, τὸ σῶμα, ὅπερ ὁ κλεινὸς
ἐπίτροπός μου, Ἰωάννης Τσιμισκῆς,
ὁ μέγας στρατηλάτης, διωργάνωσε.
Καὶ τοῦ Δραξὰν ἡ μοῖρα ἐκλεκτή.

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΑΓΓΕΛΟΣ καὶ οἱ ἄνω.

ΑΓΓΕΛΟΣ Πολλὰ τὰ ἔτη, Αὔγουστε.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Πλησίασον.
Τί ἔχεις νἀναγγείλῃς ;
ΑΓΓΕΛΟΣ Ἔφυγ' ὁ Δραξάν.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Κατάρα ! Τίς σὲ πέμπει ;
ΑΓΓΕΛΟΣ. Ὁ Εὐστάθιος
ὁ Δαφνομήλης.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Φεύγει μόνος ὁ Δραξάν ;
ΑΓΓΕΛΟΣ. Μὲ τὸν στρατὸν ἀπῆλθε, φεύγων πρὸς δυσμάς.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Κι' οἱ Ρῶς ἀπῆλθον μετ' αὐτοῦ ;
ΑΓΓΕΛΟΣ. Ἀκολουθοῦν.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ *(καθ' ἑαυτόν)*. Ἔχει καλῶς. Εἰς βόθρον πίπτεις ἄ-
(ξιφουλκῶν. μὲ φωνὴν πανηγυρικήν). [θλιε.
Ἀκολουθείτω πᾶς ἀνδρεῖος καὶ πιστός.
(Ἀπέρχονται δρομαῖοι).

(Πίπτει ταχέως ἡ αὐλαία)

Ἡ ἐν σελίδι 28 τοῦ «Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου» σκηνὴ **μεταξὺ** Βασιλείου καὶ Δραξὰν πρέπει νὰ ἐπανορθωθῇ οὕτω.
ΔΡΑΞΑΝ (ὁρμῶν ἐκ τῆς λόγχμης κατὰ τοῦ Βασιλείου)
Ἰδοὺ πῶς ἐκδικεῖται ὁ Δραξάν. (πλήττει εἰς τὸ στῆθος τὸν **Βασίλειον**).
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (μείνας ἄτρωτος, τῆς αἰχμῆς ὀλισθησάσης ἐπὶ τοῦ **θώρα**κος, πρὸς τὸν Δραξάν). Δειλέ !
Καὶ δολοφόνου χεῖρα κατ' ἐμοῦ; (Ἅμα λέγων ὁρμᾷ καὶ **καταβάλλει** τὸν Δραξάν).

ΠΡΑΞΙΣ Γ.

Ἡ σκηνογραφία κατὰ μὲν τὸ ἥμισυ εἰκονίζει ὄρος ἀπὸ ἀριστερῶν εἰς ὑψούμενον μέχρι τῶν δύο τρίτων τοῦ ὕψους τῆς σκηνῆς, διατεμνόμενον τὰ δεξιὰ ὑπὸ αὐλῶνος, ἀρχομένου ἐκ τοῦ ἄκρου πρὸς ἀριστερὰ καὶ εἰσχωροῦντος ἐγκαρσίως πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τέμνοντος τὸ ὄρος μέχρι τοῦ ἀπωτάτου βάθους· ἄνωθεν οὐρανὸς ἀχλυώδης. Ἐν τῷ μέσῳ καὶ εἰς τὸ βάθος βράχοι καὶ λόχμαι.

ΣΚΗΝΗ Α'.

ΔΡΑΞΑΝ, ΙΒΑΤΣΗΣ, ΚΡΑΚΡΑΣ, ΡΕΝΑ
καὶ Βούλγαροι ὁπλῖται.

(Οἱ Δραξάν, Ἰβάτσης, Κρακρᾶς καὶ Ρένα εἰς τὸ μέσον με κύπελα εἰς τὰς χεῖρας).

ΚΡΑΚΡΑΣ *(πρὸς τὸν Δραξάν)* Καλῶς μᾶς ἦλθες πάλιν. Οὔρρα
(πάντες φωνοῦσιν οὔρρα) |τοῦ Δραξάν!
ΙΒΑΤΣΗΣ. Τὰ κύπελά μας εἰς ὑγείαν τοῦ Δραξάν.
ΚΡΑΚΡΑΣ *(ἐγείρων τὸ κύπελον).* Καὶ τῆς καλῆς μας Ρένας
(πίνουσι).
ΡΕΝΑ *(νεύουσα πρὸς στρατιώτην κρατοῦντα ἀσκόν, ἵνα πληρώσῃ τὰ ποτήρια).* Ὅλοι πίωμεν
ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως Σαμουήλ.
ΚΡΑΚΡΑΣ—ΙΒΑΤΣΗΣ. Οὐρρά.... *(πίνουσι).*
ΚΡΑΚΡΑΣ *(ἀποκοταβίζων).* Δραξάν, μᾶς διαφθείρεις μὲ τὸν οἶ-
ΔΡΑΞΑΝ. Παραπονεῖσαι; Πίνεις οἶνον Καίσαρος. |νόν σου.
ΚΡΑΚΡΑΣ. Γενναῖος οἶνος, ἀλλὰ....εἶν' ἑλληνικός.
ΔΡΑΞΑΝ. Ἐκ τῆς οἰναποθήκης ταὐτοκράτορος.
ΚΡΑΚΡΑΡ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπικινδυνώτερος.
(Ἡ Ρένα ἀπομακρύνεται περιεργαζομένη τὰ πέριξ).
ΙΒΑΤΣΗΣ *(δεικνύων τὴν Ρέναν).*
Καὶ ἡ γυνὴ τίς εἶνε; Ἐκ βασιλικοῦ
γυναικωνίτου μὴ καὶ ταύτην ἥρπασας;
ΔΡΑΞΑΝ. Εἶνε γνησία καὶ γενναία Βουλγαρίς.
ΙΒΑΤΣΗΣ *(παρατηρῶν τὴν Ρέναν)*
Καλὸς ὁ οἶνος, καλλιτέρα ἡ γυνή·
καλλίτερος ἀκόμη ὁ λαμπρὸς στρατός,
ὃν ἦλθες ἄγων μετὰ σοῦ.
ΔΡΑΞΑΝ *(μεγαλαυχῶν).* Ἐπίλεκτος.
Γενναίων Ἀρμενίων τρία τάγματα
καὶ πέντε χιλιάδες Ρώς· εἷς λεγεὼν
Σαρακηνῶν. Τὸ ἄνθος τοῦ στρατεύματος
τοῦ Βασιλείου ἄγω μετ' ἐμοῦ.
ΚΡΑΚΡΑΣ Οὐρρά.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Πλὴν πῶς ἐσώθης;
ΔΡΑΞΑΝ Θαῦμα!
ΙΒΑΤΣΗΣ, Διηγήθητι....
ΔΡΑΞΑΝ. Τὸ πῶς; Στοιχηματίζω χίλια χρυσᾶ
πρὸς ἕν, ἂν δυνηθῆτε νὰ μαντεύσητε.
ΚΡΑΚΡΑΣ. Καμμία πανουργία πάλιν.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἔφυγες;
(ὁ Δραξὰν ἀνανεύει).
ΚΡΑΚΡΑΣ. Προσεποιήθης, ὡς ἀλώπηξ τὸν νεκρόν;
ΔΡΑΞΑΝ. Πλανᾶσθε· ἐνθυμεῖσθε τὴν Γραφήν; Γυνὴ
τοῦ Παραδείσου τὸν Ἀδὰμ ἐξέβαλεν,
ἀλλ' ἀντιστρόφως σώζει τὸν Δραξάν, γυνή.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Καὶ ἡ γυνὴ ἐκείνη;
ΔΡΑΞΑΝ Τὸ μυστήριον
ἡ δύναμίς μου.

ΦΩΝΗ (*ἔξωθεν*) Ἐξ ἀνατολῶν στρατός.
(*Ἐξέρχονται ἀριστερόθεν*).

ΣΚΗΝΗ Β'.

Ῥένα, εἶτα Δραξάν, Ἰβάτσης, Κρακρᾶς.

ΡΕΝΑ (*ἐν ἐσχάτῃ ἀπογνώσει*).
Τρομάρα μου! Ὁ Καῖσαρ ὁ ἀδάμαστος
καταδιώκει τὸν Δραξάν. Ὁ Σατανᾶς
νὰ τὸν τυφλώσῃ νὰ μὴν ἴδῃ τὸν Δραξὰν
κατὰ τὴν μάχην· ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ
νὰ τὸν κατακρημνίσῃ εἰς τὸν ὄλεθρον!
(*Εἰσέρχονται ὁ Δραξάν, Ἰβάτσης καὶ Κρακρᾶς*).

ΔΡΑΞΑΝ (*πρὸς τὴν Ῥέναν*).
Ἐστήθη ἡ ἐνέδρα. Εἶν' ἀδύνατον
νὰ διαφύγῃ· πάντα πέριξ τὰ στενὰ
καὶ τοὺς γηλόφους καὶ τὰ δάση ἔζωσαν
διὰ στρατοῦ γενναίου. Πρέπει ὁ ἐχθρὸς
νὰ πέσ' εἰς τὴν παγίδα πρῶτον καὶ ἔπειτα
νἀκούσῃ τρέμων τοὺς φρικτοὺς ἀλαλαγμοὺς
τῆς ἀνδροφόνου μάχης, μυριόστομον
κραυγὴν θανάτου γοερῶς καγχάζουσαν
εἰς τὰς χαράδρας καὶ τὰς φάραγγας. Ἐμπρός!
(*Ἐξέρχονται διὰ τῶν δεξιῶν παρασκηνίων*).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

(*Εἰσέρχεται ἀριστερόθεν διπλῆ σειρὰ Ἑλλήνων στρατιωτῶν, ὧν ἡ πρὸς τὸ βάθος προχωρεῖ δεξιὰ μέχρι τῶν δεξιῶν παρασκηνίων ἐρευνῶσα μετὰ προσοχῆς τὰ πέριξ, ἡ δὲ ἑτέρα σχηματίζει ἡμικύκλιον ἐν τῷ μέσῳ τῆς σκηνῆς. Μεθ' ὃ εἰσέρχεται ὁ Βασίλειος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δαφνομήλη καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν καὶ κρατῶν εἰς τὴν δεξιὰν κύλινδρον περγαμηνῆς*).

Βασίλειος, Δαφνομήλης.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*πρὸς τοὺς εἰς τὸ βάθος στρατιώτας*),
Φρουρεῖτε τὰς παρόδους (*πρὸς ἀξιωματικούς*).
Πρόσκοποι πεζοὶ
μετὰ ἱππέων πάντ' ἂς ἐρευνήσωσι
τὰ πέριξ μέχρις ἓξ μιλίων δεξιὰ
καὶ ἀριστερὰ καὶ δέκα πρὸς τὰ ἔμπροσθεν
(*ἀπέρχεται ὁ ἀξιωματικός*).
(*Ὁ Βασίλειος ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἐν τῷ μέσῳ βράχου ἐπισκοπεῖ τὸ βάθος*),
Εἰς τοῦ Κλειδίου πάντως τὴν κλεισώρειαν
θὰ ἐδρεύῃ κεκρυμμένος ὁ ἐχθρός.

ΞΙΦΙΑΣ (*εἰσερχόμενος*). Τῶν Ῥὼς πρωτοπορείαν ἀπηντήσαμεν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἔχει καλῶς. Προσμένουν τὴν διαταγὴν
νὰ ἐπιστρέψουν.

ΞΙΦΙΑΣ (*ἀπορῶν*). Δὲν ἐλειποτάκτησαν;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Κατ' ἐντολήν μου ἠκολούθησαν αὐτὸν
τὸν ἀποστάτην· πάντοτε ὑπώπτευον
τὴν προδοσίαν τοῦ Δραξάν· τὸν τιμωρῶ
διὰ τῆς προδοσίας. Εἰς τὸ σύνθημα
θὰ τὸν ἐγκαταλίπουν πάντες
(*πρὸς τὸν Ξιφίαν*). Σπεῦσον νῦν.
Τοὺς Ἀρμενίους πρῶτον ἀνακάλεσον
εἰς τὸ καθῆκον (*πρὸς τὸν Δαφνομήλην*).
Σὺ δὲ τοὺς Σαρακηνούς.
Τὸ σύνθημα «Ῥοδόπη καὶ Βασίλειος».
Θὰ ὑπακούσουν πάντες· σπεύσατε ταχεῖς.
(*Ἀπέρχονται ἀριστερόθεν ὁ Ξιφίας καὶ ὁ Δαφνομήλης*).
(*Ὁ Βασίλειος ἐν τῷ μέσῳ τῆς σκηνῆς*).
Εἴκοσιν ἔτη μάχομαι διηνεκῶς·

Ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν ζωὴν ἂν πέπρωται
νὰ καταλύσω πολεμῶν, θὰ πολεμῶ.
Δὲν θὰ ζητήσω πρότερον ἀνάπαυσιν,
τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φόρον ἐκπληρῶν,
ἢ ὅταν ἴδω νὰ πατῇ τὸ ἔθνος μου
τὰ στήθη πολεμίου ἀνοικτίρμονος.
Καὶ πρὶν δαμάσω τὴν τουρανικὴν φυλὴν
τὸ ξίφος θὰ κραδαίνω, καὶ τοῦ ἵππου μου,
τοῦ πολεμιστηρίου, δὲν θὰ καταβῶ.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Βασίλειος, Ἄγγελος.

ΑΓΓΕΛΟΣ *(εἰσερχόμενος δρομαίως).*
Ὁ Σαμουὴλ μὲ πλῆθος μαχητῶν ἐλθὼν
καταλαμβάνει τὸ Κλειδίον.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ *(ἐγειρόμενος καθ' ὅλον τὸ ὕψος τοῦ ἀναστήματός του)*
Πάντες ἕτοιμοι
νὰ ἀναμένουν *(πρὸς τὸν Ἄγγελον).*
Καὶ τὸν Ξάνθον μου εὐθύς,
νὰ χαλινώσῃς μόνος, τὸν Αἰγύπτιον.
(ἀπέρχεται ὁ Ἄγγελος).
Θεέ μου! Πάλιν αἷμα; Πάλιν ἡ σφαγὴ
ἐνώπιόν μου θὰ καγχάσῃ, Ἅρπυια
αἱμοδιψής, θανάτου φονικὸν χορὸν
χορεύουσα; Ἀνάγκη. *(Σύννους).*
Τὰ τῆς προσβολῆς
ὀφείλω νὰ κοσμήσω. *(Στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ βράχου ἀνελίττει τὸν ἐν χειρὶ κύλινδρον).*
Τὸ διάγραμμα
τοῦ ὄρους Βόρα καὶ Βαρνοῦντος εἶν' ἰδῶ.
Τοῦ Ἐριγῶνος ἡ κοιλὰς πολύπτυχος

καὶ σηραγγώδης ἐν τῷ μέσῳ ἀχανὴς
ἐκτείνεται· ποικίλα στολιδώματα
τὴν διασχίζουν· ὕπουλον δικτυωτόν,
τοὺς ἀπροσέκτους περικλεῖον. Ἴδωμεν·
(βυθίζεται εἰς μελέτην ἐπὶ τοῦ χάρτου).

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Βασίλειος, Δαφνομήλης, Ξιφίας εἶτα Ἄγγελος.

ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ. Ἀπεγυμνώθη ὁ Δραξάν.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ποῦ εἶν' οἱ Ρῶς;
ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ. Εἰς οὐραγίαν, βασιλεῦ, ἐτάχθησαν.
(εἰσέρχεται ὁ Ξιφίας).
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(πρὸς τὸν Ξιφίαν).*
Τοὺς Ἀρμενίους;
ΞΙΦΙΑΣ. Ἦλθον.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(ταχέως).* Κι' οἱ Σαρακηνοί;
ΞΙΦΙΑΣ. Λυποῦνται ὅτι ὁ Δραξὰν ἐξέφυγεν.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Θὰ ἐνεδρεύῃ ἀλώπηξ· προσοχή.
ΑΓΓΕΛΟΣ. Ὁ Ξάνθος γαῦρος καὶ φρυάττων ἕτοιμος.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(πρὸς ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν).*
Ὁ Ταρωνίτης ἂς ἀγάγῃ παρευθὺς
τοὺς ἐκ Πελοποννήσου εἰς τὸ μέτωπον·
(ὁ ἀξιωματικὸς προσκυνήσας ἀπέρχεται)·
(πρὸς ἕτερον ἀξιωματικόν).
Τοὺς ἐξ Ὀλύμπου, Πίνδου, Οἴτης, Παρνασσοῦ
παραλαμβάνων πάντας ὁ Δομέστικος
Ἀριανίτης, ὅσον τάχος πρὸς δυσμὰς
διὰ βορείας κυκλικῆς κινήσεως
νὰ διακόψῃ πᾶσαν ὑποχώρησιν
πρὸς τὴν Πελαγωνίαν τοῦ ἐχθροῦ.
(ὁ ἀξιωματικὸς ἀπέρχεται).

Η ΕΝ ΚΑΥΚΑΣΩ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΙΚΗ ΕΔΡΑ[1]

Ὀγδοήκοντα μόλις παρῆλθον ἔτη ἀπὸ τῆς καταργήσεως τῆς ἐν Καυκάσῳ ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπῆς, τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις περὶ ὑπάρξεως ἐν Γρουζίᾳ ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπῆς, γεγονὸς τοσοῦτον ἀκόμη πρόσφατον, σχεδὸν ἐλησμονήθη. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γρουζίας Γοργασλὰν κατὰ τὸν ς' αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ Ζ' σχεδὸν αἰῶνος παρουσιάζεται καθαρῶς ἑλληνική, ἐξαρτωμένη παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἀτυχῶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐρευνήσωμεν τὰς ἑλληνικὰς πηγάς, αἵτινες ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ὑπάρχωσι, καθότι οἱ γνωστοὶ ἡμῶν Ἕλληνες ἀρχιεπίσκοποι τοῦ Καυκάσου ηὐλογοῦντο παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ παρ' ἐκείνου διωρίζοντο ἐνταῦθα ἐκ τοῦ κλίματός του.

Ἕδρα τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἀρχιεπισκοπῆς ὑπῆρχεν ὁ ναὸς τοῦ Ἀχταλίν, ὀγδοήκοντα βέρστια ἀπέχων τῆς Τιφλίδος, εἰς τὴν νῦν ἐπαρχίαν Βορτσαλίν, τὴν ἀρχαίαν Σομχετίαν, δηλαδὴ τὴν νότιον Γρουζίαν. Ὁ Κόμης Μουραβιέφ, ἐπισκεφθεὶς τὸν ναὸν τοῦτον τῷ 1846. περὶ τοῦ ὁποίου γράφει μετὰ θαυμασμοῦ ἐν τῷ συγγράμματί του **«Γρουζία καὶ Ἀρμενία»** (Μέρος Β'.) ἀναφέρει: «Ὄχι πρὸ πολλοῦ, «ὑπῆρχεν ἐνταῦθα ἰδιαιτέρα ἑλληνικὴ ἐπαρχία, ἕδρα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ λαμπρὰ Μονὴ «τοῦ Ἀχταλίν.» Ἀτυχῶς ὁ Μουραβιὲφ δὲν ἀναφέρει ἐδῶ παρὰ δύο μόνον ἀρχιεπισκόπους τοῦ Ἀχταλίν, καίτοι ἦτο εἰς θέσιν νὰ μάθῃ ὅλους τοὺς ἀρχιεπισκόπους ἀπὸ τοῦ τότε ἀρχιμανδρίτου τοῦ Ἀχταλίν, ὅστις, κατὰ τὸν Μουραβιέφ, περιέγραψε τὰ μέρη ταῦτα καὶ ἀνέγνωσεν εἰς ναόν τινα, κατωτέρω τῆς μητροπόλεως εὑρισκόμενον, ἐντὸς κλεισωρείας (ὁ ναὸς οὗτος σήμερον δὲν ὑπάρχει), τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχιεπισκόπων τοῦ Ἀχταλίν.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος καθίσταται ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ ἐπακριβῶς ἡ ἐποχή, ἀφ' ἧς ἤρξατο ὑφισταμένη ἡ ἑλληνικὴ ἀρχιεπισκοπή. Περὶ τοῦ καθεδρικοῦ τούτου ναοῦ ὑπάρχουσιν ἀντιφατικαὶ γνῶμαι μεταξὺ τῶν ἐγχωρίων περιηγητῶν καὶ ἱστορικῶν. Ἡ μόνη πηγὴ περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τῆς μητροπόλεως εἶνε ἡ παράδοσις, γραφεῖσα παρὰ τοῦ Μουραβιέφ, ἐκ στόματος τῶν τότε δεσποτῶν τῆς Ἀχτάλας, τῶν Δουκῶν Μέλικοφ καὶ λέγουσα: «Ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἡράκλειος (610—640) ἔκτισε τὸν ναὸν τοῦτον, κατὰ δοθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν. Ὅταν ἐξεστράτευσεν εἰς Περσίαν ἤκουσε τὴν φοβερὰν εἴδησιν, ὅτι οἱ Σκῦθαι ἀφ' ἑνὸς καὶ οἱ Πέρσαι ἀφ' ἑτέρου ἐπέδραμον κατὰ τῆς πρωτευούσης του, ἔδωκεν ὑπόσχεσιν νὰ ἀνεγείρῃ ναὸν πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, ὅπου ἔμελλε ν' ἀκούσῃ περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν δὲ χαρμόσυνον ταύτην εἴδησιν ἔλαβεν ἐν Ἀχτάλῃ. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ὡραίαν πύλην καὶ εἰς τὸν θόλον ἐγράφη ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, ἐπειδὴ πρὸ τῆς θαυμα-

---

1) Ἡ ἔγκριτος ρωσσικὴ ἐφημερὶς τῆς Τιφλίδος, «Τιφλίσκιϊ Λιστόκ», τῆς 27 παρελθόντος μηνὸς Αὐγούστου ἐδημοσίευσε τὴν ἀνωτέρω λαμπρὰν πραγματείαν, ἣν λίαν ἀργὰ ἐλάβομεν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ δὲν ἀπετέλεσε συνέχειαν τοῦ ἐν τῷ παρόντι τεύχει προηγουμένου ἄρθρου περὶ τῶν ἐν Καυκάσῳ Ἑλλήνων. Σ. τῆς Δ.

τουργοῦ ταύτης εἰκόνος ὁ Πατριάρχης Σέργιος κατὰ τὴν πολιορκίαν ἀνέγνωσε καθ' ὅλην τὴν νύκτα τὸν ἀκάθιστον ὕμνον. Ἡ παράδοσις αὕτη ἀναφέρεται ὁμοιοτύπως παρ' ὅλων τῶν πέραν τοῦ Καυκάσου Ἑλλήνων. Περὶ δὲ τῆς ἐνταῦθα ἑλληνικῆς ἀποικίας, ἥτις, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Μουραβιέφ, θὰ ἦτο μεγάλη, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ἐρειπείων τῶν ἀρχαίων χωρίων, ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἡράκλειος, ἀκούσας περὶ τῶν μεταλλείων τῆς κλεισωρείας ταύτης, ἀπέστειλεν ἐνταῦθα Ἕλληνας μεταλλωρύχους.

Ἂν δώσωμεν πίστιν εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην, ὑπάρχει πιθανότης, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἀρχιεπισκοπὴ ἱδρύθη τὸν Ζ'. αἰῶνα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συγκρατήσῃ ἐνταῦθα τοὺς Ἕλληνας μεταλλωρύχους, ἰδίᾳ δὲ ὅπως διατηρήσῃ τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑνότητα τῆς Γρουζίας μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Αἱ δὲ σχέσεις τῶν κρατῶν τούτων, ὡς εἶνε γνωστόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου κατέστησαν στενώτεραι. Ἡ ὕπαρξις ὅμως τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐν Γρουζίᾳ ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος φαίνεται ἀναμφίβολος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετηνάστευσαν εἰς Γρουζίαν πολλοὶ Ἕλληνες ἐκ Βυζαντίου, ἐγκαταλείψαντες τοῦτο, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατοχῆς αὐτοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ ἀποικία ὑπῆρχεν ἐν Γρουζίᾳ καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τῷ **1204**, εἶχον καταφύγῃ εἰς Γρουζίαν ὅ τε Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Δαυὶδ ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν μεθ' ὅλων τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν, φεύγοντες τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐχθρονισάντων αὐτοὺς ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων.

Εἶνε δὲ ἱστορικῶς ἀναμφισβήτητος ἡ ὕπαρξις ἐν Γρουζίᾳ ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπῆς μέχρι τοῦ 18 αἰῶνος.

Ἰδοὺ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχιεπισκόπων ἐκείνων, οὓς κατώρθωσε νὰ μάθῃ ὁ Πλάτων Ἰωσσελιάνης. («**Περιήγησις ἀπὸ Τιφλίδος μέχρις Ἀχτάλης**»).

1) Σωφρόνιος, αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀμάρ-Χὰν καὶ ἐξαγορασθεὶς παρὰ τῶν Χριστιανῶν τοῦ Ἀχαλτσέχ. Ἀπεβίωσεν εἰς τὸ ἐρημητήριον Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν Τραπεζοῦντι, ὑπὸ τὸ ὄνομα Βαζελών. 2) Γεδεών, τελευτήσας τῷ 1792. Οὗτος, ὡς ἀναφέρει ὁ Μουραβιέφ, ἐστάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν τέλει ἀπεσύρθη ἐκεῖ. 3) Ἰγνάτιος, ἐγκαταλείψας τὴν ἐπισκοπήν του τῷ 1796 καὶ ἀπαγχονισθεὶς ἐν Ἀχαλτσέχ, ὡς τηρῶν μυστικὴν ἀλληλογραφίαν πρὸς τοὺς Ρώσσους κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ κόμητος Γουδόβιελ εἰς Ἀχαλτσέχ. 4) Ἰωάννης, τελευτήσας τῷ 1798. 5) Βαρλαάμ, ἔξαρχος Γρουζίας κατόπιν. 6) Ἰωακείμ, καταγόμενος ἐξ Ἀγκύρας, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ Μονῇ τῆς Κύκκου ἐν Κύπρῳ, ἀνυψωθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχτάλης τῷ 1802 καὶ τελευτήσας τῷ 1827. Ἐνεταφιάσθη ἐντὸς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἀχτάλης. Ὁ Ἰωακεὶμ ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος Ἕλλην ἀρχιεπίσκοπος. Μετὰ τὸν θάνατόν του κατηργήθη ἡ ἑλληνικὴ ἀρχιεπισκοπικὴ ἕδρα ἐν Καυκάσῳ καὶ ἡνώθη μὲ τὸ Ἐξαρχᾶτον τῆς Γρουζίας.

Ἐπὶ Ἡρακλείου Β', βασιλέως τῆς Γρουζίας μόλις ἠριθμοῦντο 5 χιλιάδες Ἑλλήνων ἐν Γρουζίᾳ. Σήμερον ἀνέρχονται εἰς 130 χιλιάδας, τούτου δ' ἕνεκα ἡ παροχὴ ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Καυκάσου, ὅσον καὶ ἂν ταῦτα ἦσαν ἀπεριώριστα ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς Γρουζίας καὶ κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσιπενταετίαν τῆς ρωσσικῆς κυριαρχίας, ἤδη καθίστανται λίαν ἐπιθυμητὰ καὶ ἀπαραίτητα. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ θλιβερὰ κατάστασις τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Καυκάσῳ, περὶ ἧς θὰ κάμωμεν λόγον ἰδιαιτέρως.

"ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ(1)

Ἡ κρίσις, ἣν ἀπό τινος χρόνου διέρχεται ὁ Ἑλληνισμός, ἐλεύθερος καὶ ἀλύτρωτος, προκαλεῖ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ὁμοφύλων, τὴν προσοχὴν τῶν ἀλλοεθνῶν. Κατόπιν ἀγώνων, ἰσχυρῶν καὶ ὑπερανθρώπων, τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς τμήματος τῆς χώρας, ἐφ' ἧς ἀπ' αἰώνων ἀνέπτυξε τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς ἀναβιώσεως. Ἀνεμένετο μετὰ τὸ μέγα γεγονὸς ἡ συντέλεσις τοῦ ἔργου τῆς ἀπολυτρώσεως, ἡ ἐν ἑνιαίᾳ πολιτείᾳ ἕνωσις καὶ συγκέντρωσις τῶν διεσπασμένων δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐλάχιστα κατωρθώθησαν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀφ' ἑνὸς ἀντιδραστικὴ πολιτική, προερχομένη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀφ' ἑτέρου σφαλερὰ ἀντίληψις τῶν ἰθυνόντων κύκλων τοῦ ἐλευθέρου κράτους πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου τῆς παλιγγενεσίας δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ δὴ εἰς τὸ αὐτὴν πολιτικῶς καὶ ἐθνικῶς ἐκπροσωποῦν κράτος, ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἔργον.

Ἡ ἐν ἔτει 1863 ἐπελθοῦσα ἕνωσις τῶν Ἰονίων Νήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐν ἔτει 1881 γενομένη προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου εἶνε τὰ μόνα γεγονότα κατὰ τὴν τελευταίαν ὀγδοηκονταετίαν, βήματα ὅπως δήποτε ἄξια λόγου πρὸς τὴν πανελλήνιον Ἕνωσιν.

Παρὰ ταῦτα, μόλις τὸ τρίτον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς διατελεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐλεύθερον. Τὸ λοιπὸν ὑφίσταται τὴν αὐτὴν μοῖραν τῆς καταδυναστεύσεως, ἁπανταχοῦ δ' ἐπιβουλεύεται ὑπὸ φανερῶν τε καὶ λανθανόντων πολεμίων.

Καθ' ὃν χρόνον ἄλλοι λαοί, ὀψιφανέστεροι ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἀναγεννήσει, μετ' ἀξιοσημειώτου ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἀγωνίζονται πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν πόθων, ἐνιαχοῦ δ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ὁσημέραι κινδυνωδέστεροι καθιστάμενοι, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν μὲν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει ἐκδηλοῖ πρωτοφανῆ ἀπάθειαν, ἀφεθεὶς εἰς τὴν μοῖραν καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἐν δὲ τῇ ἀλυτρώτῳ ὑποχωρεῖ καθ' ἑκάστην, ἕνεκα στερήσεως ἀρχηγοῦ, δυναμένου ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐθνικὴν ἡγεμονίαν καὶ ἀποσοβήσῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους.

Ἡ κρίσις εἶνε θλιβερὰ καὶ δέον ν' ἀνησυχήσῃ καὶ ἀπασχολήσῃ τὸ Πανελλήνιον. Τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐξετράπη τῆς ἀγαθῆς ὁδοῦ. Εἰς ἐλάχιστα συνετέλεσεν. Ὅ τι ἀγαθὸν ἐπῆλθεν, ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἕνωσις τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας, ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῶν προγονικῶν ἀρετῶν. Ἡ ἐνέργεια τοῦ κράτους ζημίαν μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν προσεπορίσατο. Προὐκλήθησαν δ' ἐξ αὐτῆς μεγάλαι συμφοραὶ καὶ ἰσχυραὶ ἀπογοητεύσεις.

---

1) Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐνθύμως συνιστᾷ τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἐφημερίδα, ἧς κύριος σκοπὸς ἔσται ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ συμφερόντων καὶ ἡ βελτίωσις τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἡ μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἐπιτυχία τῶν κρητικῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐξεγέρσεων μαρτυρεῖ τὴν πλημμελῆ ἀντίληψιν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς πρὸς τὴν σκόπιμον καὶ πρακτικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Δέον ἐν τούτοις νὰ ὑποδειχθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀστόχου ταύτης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ὁ δημοσιονομικὸς ὀργανισμὸς τοῦ κράτους ἐξηντλήθη μέχρι χρεωκοπίας. Θλιβεραὶ ὑπῆρξαν αἱ συνέπειαι τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἐγκλήματος, τὸ δὲ ἑλληνικὸν κράτος, τοσάκις ἐπιστρατευθὲν ἀσκόπως καὶ ἀπαρασκεύως, ὑπὸ τὴν πίεσιν δημαγωγικῆς ἐλαφρότητος, ἀπέδειξε παραδειγματικὴν ἀνικανότητα, ἐπιπολαιότητα τοιαύτην, ὥστε ἐν ἔτει 1897, προκληθέντος παραλόγως πολέμου ὑπὸ ἀσυνειδήτου δημαγωγίας, ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης στρατιωτικῆς παρασκευῆς, ἕνεκα κυβερνητικῆς ἀβελτηρίας, ἡ Ἑλλὰς ἐκινδύνευσε ν' ἀπολέσῃ καὶ ὅ τι ἐκέκτητο, ἂν μὴ παρενέβαινεν ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη.

Ἀτυχῶς, καὶ κατὰ τὴν ἔκτοτε διαρρεύσασαν ὀκταετίαν τὰ παθήματα δὲν ἐσυνέτισαν οὔτε τὸ κράτος, οὔτε τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἡ αὐτὴ ἀβουλία, ἡ αὐτὴ παλιμβουλία εἶνε οἱ γνώμονες τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Τὸ κακῶς καὶ ἀδεξίως ἐφαρμοζόμενον κοινοβουλευτικὸν σύστημα, ἐλλειπούσης τῆς ἐκ τοῦ Συντάγματος καθοριζομένης ἐποπτείας καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν ἁρμοδίων, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀδιαφοροῦντος ἐπίσης ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων, πάντα ταῦτα ἄγουσι τὸ κράτος καὶ σὺν αὐτῷ τὸ ἔθνος πρὸς τὴν νέαν καταστροφήν.

Πᾶσα ἐκ τοῦ κράτους ἀπορρέουσα ἰσχὺς ἐξεμηδενίσθη. Ἡ ἀναρχία ὁσημέραι αἴρει θρασεῖαν τὴν κεφαλήν, ἐξαναγκάζουσα τὸ κράτος πρὸς ὑποχώρησιν, ἢ εἰς συνθηκολογίαν. Ἡ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία ἐξέκλινε τῶν καθηκόντων αὐτῆς. Τὰ γενικὰ συμφέροντα ὑπετάγησαν εἰς τὰ ἀτομικά, τὰ κομματικά, τὰ ἐπαρχιακά. Ἡ διοίκησις, ἡ δημοσία ἀσφάλεια, ἡ δικαιοσύνη κατ' ὄνομα ὑφίστανται. Κολοσσαῖον ἔλλειμμα ἐπιβαρύνει καὶ πάλιν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, ἀπειλουμένης νέας πτωχεύσεως, καὶ ἴσως καθυποταγῆς τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως εἰς βαρύτερον ξενικὸν ἔλεγχον καὶ κηδεμονίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία ὁσημέραι χειροτερεύει, ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐπῆλθεν οἰκονομικὴ διατάραξις, αὐτὸ τοῦτο πενία. Ἐντεῦθεν αἱ μεταναστεύσεις, ἀθρόος ἐκπατρισμὸς πενομένων πληθυσμῶν.

Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ βουλῇ ἐργασία εἶνε αἱ κωλυσιεργίαι. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ψηφίζεται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ καμάτου, μετ' ἀγόνους συζητήσεις καὶ κωλυσιεργικὰς ἐπερωτήσεις, ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ, τῇ τελευταίᾳ τῆς βουλευτικῆς Συνόδου. Αἱ δὲ ἐξαναγκαστικῶς καλούμεναι ἔκτακτοι Σύνοδοι ἄνευ αἰτίας στοιχίζουσιν ἑκατομμύρια εἰς τὸ ἐν καταστάσει πτωχεύσεως διατελοῦν ἑλληνικὸν ταμεῖον.

Τὸ πάντων ἀπελπιστικώτερον εἶνε ἡ τελεία ἔλλειψις στρατιωτικῆς συντάξεως. Ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς ἐκτελεῖ τὰ χρέη ἀστυνομίας, πολιτεύεται λογοκοπῶν ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τῶν ἀξιωματικῶν του. ἀπώλεσε τὸν στρατιωτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Τὸ ναυτικόν, ἂν ἤθελε κληθῇ καὶ πάλιν εἰς ἐνέργειαν, θὰ παρουσίαζε τὸ φαινόμενον τοῦ 1897. Μάτην αἱ διαμαρτυρίαι πλείστων φιλοτίμων ἀξιωματικῶν, θλιβομένων ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ. Οὐδεμία σοβαρὰ λαμβάνεται μέριμνα περὶ ἀναδιοργανώσεως, περὶ συντάξεως. Πᾶς ψηφιζόμενος στρατιωτικὸς νόμος καταλήγει εἰς προβιβασμούς. Ἔχομεν στρατηγοὺς καὶ συνταγματάρχας. Ἀλλὰ ποῦ ὁ στρατός; Ὁ δὲ ὁπλισμὸς ἐλλείπει τέλεον. Δὲν ἀγοράζονται ὅπλα, καταρτίζονται μόνον ἐπιτροπαὶ πολυδάπανοι ὑπὲρ τοῦ πολεμικοῦ ὁπλισμοῦ τοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἐθνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἄστοχος καὶ ἐπιβλαβής. Δὲν ὑπάρχει παράδοσις ἐν

τῇ ἐθνικῇ ἐργασίᾳ, ἐπιμονή, ἐξακολούθησις προγράμματος. Ἀναμένονται τὰ πάντα ἀπὸ τῆς καλοκἀγαθίας τῶν φίλων. Δυστυχῶς οἱ φίλοι καταδεικνύονται καθ' ἑκάστην ἐγωϊσταί, ἢ ἀδιάφοροι. Καὶ αὐταὶ αἱ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἐνέργειαι, ἀστόχως καὶ ἐπιπολαίως διεξαγόμεναι, οὐδέποτε ἐπήνεγκον τὸ ἐπιζητούμενον ἀποτέλεσμα. Ἀβελτηρία καὶ ἀβουλία, ἔλλειψις μεθόδου καὶ εὐστοχίας.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἐπιβάλλεται εἰς πάντα φιλόπατριν νὰ καταγγείλῃ τα κακῶς κείμενα, νὰ προτείνῃ τὰ πρέποντα θεραπευτικὰ μέσα, νὰ προκαλέσῃ τὴν συνεργασίαν παντὸς ὑπὲρ τῶν κοινῶν διαφερομένου.

Ἡ συνείδησις τῶν καθηκόντων τούτων προὐκάλεσε τὴν ἵδρυσιν ἐφημερίδος, κατὰ πρῶτον ἑβδομαδιαίας, βραδύτερον δὲ καὶ καθημερινῆς, καθ' ὅσον ἐπιτρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὁμογενῶν. Γίνεται τοῦτο κατ' ἐπίμονον προτροπὴν φιλοπατρίδων ἀνδρῶν τοῦ τε Ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, προθύμων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ ἔργον.

Γενικὴ εὐχὴ παντὸς πονοῦντος τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἶνε ἡ σύνταξις καὶ ἡ σκόπιμος ὀργάνωσις τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἡ ἐξύψωσις τῆς ἐθνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ προορισμοῦ του.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

1) Εἰλικρινὴς ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτεύματος διὰ τῆς συμπράξεως τῶν καθεστηκυιῶν ἀρχῶν, τῆς βασιλείας, τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, τοῦ λαοῦ ἐξασκοῦντος διηνεκῶς τὴν ἐποπτικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

2) Διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν, χωρισμὸς τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

3) Ὀργάνωσις τῆς διοικήσεως.

4) Ἀνόρθωσις τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς δημοσίας ἀσφαλείας.

5) Οἰκονομικὴ ὀργάνωσις διὰ τῆς φειδοῦς, διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, διὰ τῆς δικαίας καὶ ἀναλόγου κατανομῆς τῶν φόρων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ εἰσοδήματος ἑκάστου, μὴ ἐπιβαρυνομένων δὲ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἀπόρων τάξεων διὰ τῆς εὐχεροῦς ἐπιβολῆς τῶν ἐμμέσων φόρων.

7) Ἀπελευθέρωσις τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ Ἐλέγχου.

8) Ἄμεσος σύνταξις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων τῆς χώρας. Κατάργησις τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας, ἀποκλεισμὸς τῶν ἀξιωματικῶν ἀπὸ τῆς Βουλῆς.

9) Σοβαρὰ ἐνέργεια ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

10) Προσέγγισις στενοτέρα τοῦ ἔσω καὶ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

Ζητεῖται ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21 Μαΐου 1905

Η ἐπὶ τῆς Ἐφημερίδος Ἐπιτροπὴ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

Ἐν μὲν τῷ Ἐσωτερικῷ δρ. 12, ἐν δὲ τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. 12 ἐτησίως.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ, 22 Αὐγούστου.—Μεγάλη πυρκαϊὰ ἐξερράγη χθὲς Σάββατον ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Μητροπόλεως τῆς πόλεώς μας. Τὸ πῦρ, ὑποβοηθούμενον ἐκ τοῦ πνέοντος ἀνέμου, ἐξηπλώθη ταχέως εἰς τὰς συνοικίας Ἁγίου Νικολάου, Χριστοῦ καὶ Παναγίας.

Αἱ καταστροφαὶ εἶνε ἀνυπολόγιστοι. Τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν ἑλληνικῶν συνοικιῶν ἀπετεφρώθη. Αἱ ἑλληνικαὶ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, δύο σχολεῖα καὶ τὸ κατάστημα τοῦ Συλλόγου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐκάησαν. Ἡ ἑβραϊκὴ συνοικία κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου. Δώδεκα συναγωγαὶ ἐκάησαν.

Τὸ πῦρ ἐπίσης ἐπέφερε μεγάλας ζημίας εἰς τὴν ἀρμενικὴν συνοικίαν καὶ ἀπετέφρωσε τὴν ἀρμενικὴν ἐκκλησίαν, μίαν ἐκκλησίαν καὶ δύο σχολεῖα καθολικὰ καὶ τὴν βουλγαρικὴν Ἐπισκοπὴν καὶ τὸ βουλγαρικὸν Γυμνάσιον.

Τὸ πῦρ ἀποδίδεται εἰς κακούργους σκοπούς. Διαδίδεται, ὅτι ἐξερράγη ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἀρμενίου, οὗτινος ἡ οἰκογένεια εἶχεν ἀναχωρήση ἐξ Ἀδριανουπόλεως πρό τινων μόλις ἡμερῶν.

Τὸ πῦρ ἀπὸ τῆς δευτέρας πρωϊνῆς ὥρας διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου περιορισθὲν πρὸς τὴν νύκτα. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς Κυριακῆς ἐντούτοις ἐξερράγη ἐκ νέου, περιορισθὲν εὐτυχῶς εἰς τὴν ἀποτέφρωσιν 5 οἰκιῶν μόνον.

Κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχῶν ἡ πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε 1125 οἰκίας, 276 καταστήματα, 7 ἐκκλησίας, 13 συναγωγάς, 9 τουρκικὰ τεμένη, 10 σχολεῖα, 4 φαρμακεῖα, καὶ δύο ξενοδοχεῖα. Αἱ ζημίαι ὑπολογίζονται εἰς 800 χιλ. λιρῶν μέχρις ἑνὸς ἑκατομμυρίου, ἤτοι περὶ τὰ εἴκοσι ἑκατομμύρια φράγκων. Ἐκ τῶν οἰκιῶν αἱ 500 ἦσαν ἑλληνικαί. Τὸ τέταρτον δὲ μόλις ἦτο ἠσφαλισμένον.

Αὐτόθι. 2 Σεπτεμβρίου. — Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ζημιῶν, ἃς ὑπέστησαν ἐκ τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς πόλεώς μας, κατηρτίσθη παρὰ τοῦ Σ. Μητροπολίτου μεγάλη ἐπιτροπή, ἥτις μετὰ πολλῆς δραστηριότητος καὶ ἐπιμελείας ἐργάζεται πρὸς τοῦτο.

Εἰς 70—80 δύνανται νὰ ὑπολογισθῶσιν αἱ ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, αἱ μείνασαι ἄνευ

ἄρτου καὶ στέγης καὶ εἰς 20—30 ἐκεῖναι, αἵτινες ἄνευ ἀρωγῆς τινος δὲν δύνανται νὰ ἐπανορθώσωσι τὴν γενομένην καταστροφήν.

Μέχρι τοῦδε, ἐκτὸς τῆς ἐλαχίστης διὰ τὴν περίστασιν βοηθείας, ἥτις ἐδόθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἰδιωτικὴ φιλανθρωπία ἀντιπροσωπεύεται μόνον μὲ τὸ ποσὸν τῶν 250 λιρῶν, ἃς προσέφερεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμογενὴς κ. Ζαρίφης. Ὑπολογίζεται δὲ εἰς 300—400 χιλιάδων φράγκων τὸ ποσόν, ὅπερ θὰ ἐπήρκει διὰ τὰς ἀπαραιτήτους πρώτας ἀνάγκας τῶν παθόντων Ἑλλήνων. Αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ἤρχισαν ἤδη καταβάλλουσαι τὰς ἀποζημιώσεις, κρατοῦσαι ὅμως 15 ἐπὶ τοῖς $^0/_0$ ἀπέναντι τῶν διασωθέντων ἐπίπλων.

Ὅσον ἐφορᾷ εἰς τὴν προέλευσιν τοῦ πυρός, καίτοι τοῦτο ἐξερράγη τὴν ἐπέτειον τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Σουλτάνου ἐν ἀρμενικῇ οἰκίᾳ, μόλις κενωθείσῃ τῶν κατοίκων αὐτῆς, καὶ μετεδόθη μὲ ταχύτητα δίδουσαν ὑπονοίας, ὅτι πλείονες τῆς μιᾶς ἑστίαι τοῦ πυρὸς ὑπῆρχον, δὲν δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ ἀκραδάντως, ὅτι πρόκειται περὶ κακουργίας, περὶ ἧς ὑπόνοια ἐσχηματίσθη παρὰ τοῖς κατοίκοις.

Αὐτόθι, 10 Σεπτεμβρίου. — Τὸ ἔκτακτον ποινικὸν Δικαστήριον, τὸ ἀσχοληθὲν μὲ τὰ ἐγκλήματα Βουλγάρων ἐν Θράκῃ κατὰ τὸ 1903, ἐξεδίκασε μέχρι τοῦδε τὰς ὑποθέσεις 296 κρατουμένων. Ἐκ τούτων 136 ἐκηρύχθησαν ἔνοχοι, καταδικασθέντες εἰς διαφόρους ποινάς, οἱ 157 ἠθωώθησαν, δύο ἀπέθανον κατὰ τὸ διάστημα τῆς προφυλακίσεώς των καὶ εἷς παρεπέμφθη εἰς ἄλλο δικαστήριον.

ΔΕΔΕΑΓΑΤΣ, 2 Σεπτεμβρίου. — Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας κόμης Μαρσὰλ φὸν Βιβεσταϊν διῆλθε τῆς πόλεως ἡμῶν, ἐπιβαίνων τῆς φυλακίδος «Λορελάη» τὴν 27ην Αὐγούστου. Μετὰ τῆς Α.Ε. ἐταξείδευον πολλοὶ Γερμανοί, ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἐν Τουρκίᾳ καὶ Γερμανοὶ κεφαλαιοῦχοι τῆς Ἑταιρείας τῆς ἐκμεταλλευομενης τὰ πλούσια ἐν Θάσσῳ μεταλλεῖα ψευδαργύρου.

Ἡ γερμανικὴ φυλακίς, ἀποπλεύσασα ἐκεῖθεν, κατηυθύνθη διὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἰς Θάσσον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μεταλλείων, ἐν οἷς πάμπολλοι ξένης ἐθνικότητος ἐργάται ἐργάζονται, τῶν Ἑλλήνων μόνον τῆς νήσου τηρουμένων μακρὰν τῆς ἐργασίας.

ΒΟΔΕΝΑ, 23 Αὐγούστου. — Κατὰ τὴν ταφὴν ἑνὸς μέλους βουλγαρικῆς συμμορίας, συμπλοκὴ ἐπῆλθε μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς πόλεως ἡμῶν, ἀνταλλαγέντων πολλῶν πυροβολισμῶν ἑκατέρωθεν.

ΑΘΗΝΑΙ, 25 Αὐγούστου. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Σαββάτου ἡ Ἀστυνομία Ἀθηνῶν - Πειραιῶς ἐνεργεῖ ἐρεύνας καὶ καταδιώξεις πρὸς ἀνακάλυψιν προμηθειῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν καὶ ἄλλων φονικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα οἱ Ἀρμένιοι, ὀπαδοὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου συνεκέντρουν καὶ παρεσκεύαζον ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ. Ἡ πρώτη ἀνακάλυψις ἐγένετο συνεπείᾳ καταγγελίας, ὅτι ἐξ ἀτμοπλοίου, καταπλεύσαντος εἰς Πειραιᾶ, ἐξήχθησαν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὴν οἰκίαν Ἀρμενίου λεμβούχου δύο σάκκοι ἀποσκευῶν, περιέχοντες βόμβας. Τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα κατέσχον μέχρι τοῦδε μεγάλας ποσότητας ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, βομβῶν καὶ ὀργάνων δι᾿ ἀνατινάξε

καὶ συνέλαβον πλείστους Ἀρμενίους, ἐνεχομένους εἰς τὴν πρᾶξιν. Εἰς τὴν ἀρμενικὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπίσης ἀνεκαλύφθη ποσότης ἐκρηκτικῶν εἰδῶν, συνελήφθη δὲ καὶ ὁ Ἀρμένιος ἱερεύς, ὢν ἐν γνώσει τῶν τεκταινομένων. Αἱ ἀνακρίσεις καὶ αἱ ἔρευναι ἐξακολουθοῦσι, χωρὶς ἐν τούτοις μέχρι τοῦδε νὰ προκύψῃ τι διαφωτιστικὸν περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν συλληφθέντων Ἀρμενίων καὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν προμηθειῶν των.

ΣΟΦΙΑ, 28 Αὐγούστου. — Ἀντακτικὸν σῶμα, ἐξ 25 ὁπαδῶν ἀποτελούμενον, ἀπεφασίσθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς Μακεδονίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Μπομπέτο τινός. Ἡ συμμορία αὕτη εἶνε προωρισμένη διὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ Μοναστηρίου.

Τῆς συμμορίας ταύτης προηγήθησαν δύο ἄλλαι ὑπὸ τοὺς Σαρακήνωφ καὶ Μάρκωφ, ἀμφότεραι, ὡς καὶ ἡ πρώτη, ἀνήκουσαι εἰς τὸ Κομιτᾶτον Σαράφωφ.

Ἡ γενομένη παρὰ τὴν Μονὴν τοῦ Ρίλλου συνδιάσκεψις τοῦ Κομιτάτου τῆς «Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως», εἰς ἣν παρέστησαν δέκα ἀρχηγοὶ καὶ περὶ τοὺς 30 ἀντάρται, ἐκ Μακεδονίας ἐλθόντες, ἀπεφάσισε τὸν ἐξοπλισμὸν νέων συμμοριῶν καὶ τὴν διανομὴν ὅπλων ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ ἀγὼν θὰ στραφῇ κυρίως κατὰ τῶν ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν συμμοριῶν.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 4 Σεπτεμβρίου. —Κατόπιν παραστάσεων τῶν πολιτικῶν Πρακτόρων διὰ τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῆς ἀσφαλείας ἐν ταῖς περιφερείαις Κιρτσόβου καὶ Ἀχρίδος καὶ ἐν μέρει τῶν Σκοπίων, ἐξ αἰτίας τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἀλβανικῶν ληστρικῶν συμμοριῶν, δραστηριωτάτη ἐνηργήθη ἡ καταδίωξις τούτων ὑπὸ τοῦ στρατοῦ.

Πράγματι ἐντὸς 20 ἡμερῶν αἱ περιφέρειαι αὗται ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τῶν κακοποιῶν στοιχείων, 25 δὲ δεσμῶται ὡδηγήθησαν ἐνταῦθα. Μεταξὺ αὐτῶν εἶνε καὶ οἱ ἀρχηγοὶ Ἀλῆ-Δεδές, Σακὴρ Γκαράνας, Σαδεδὶν Κόκος καὶ Κιαφαλῆ Ἐλιάζ.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ, 15 Σεπτεμβρίου. — Τὸ ἔκτακτον δικαστήριον Μοναστηρίου κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Βούλγαρον δυναμιτιστὴν Ἀλέξην, ὅστις πρὸ δύο μηνῶν διὰ δυναμίτιδος ἐφόνευσε τὸν Ἕλληνα ἱερέα Πέτρον καὶ δύο στρατιώτας, παρὰ τὸ Ἐξῆ Σοῦ, καὶ ὅστις εἶχεν ἀποπειραθῇ συνάμα καὶ τὴν ἀνατίναξιν τῆς ἐκεῖ πλησίον σιδηροδρομικῆς γεφύρας.

Πρὶν ἢ χαράξῃ ἀκόμη ἡ αὐγὴ τῆς προπαρελθούσης Τρίτης, στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, μεταβὰν εἰς τὰς φυλακάς, ἔνθα ἐκρατεῖτο ὁ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον Βούλγαρος κακοῦργος Ἀλέξης, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ἡμέρα αὕτη ὡρίσθη διὰ τὴν ἀπαγχόνισίν του.

Τρέμων ὅλως καὶ μέχρι θανάτου ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς λιποψυχήσας, ἤκουσε τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὁ Βούλγαρος κατάδικος, ὅστις ἀναίσθητος σχεδὸν παρεδόθη εἰς χεῖρας τῶν δεσμωτῶν του στρατιωτῶν.

Τὸν σχισματικὸν ἱερέα, ὃν οἱ Τοῦρκοι προσήγαγον, κατὰ τὸ εἰωθός, ὅπως ἐξομολογήσῃ τὸν κατάδικον καὶ παρασταθῇ, ἐνισχύων θρησκευτικῶς αὐτόν, κατὰ τὴν ἐκτέλε-

σιν τῆς θανατικῆς ποινῆς, ὄχι μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ παραδεχθῇ ὁ ἀτυχὴς καὶ μεταμεληθεὶς Ἀλέξης, διότι τόσον ἐλαφρᾷ τῇ καρδίᾳ μετέστη τῆς Ὀρθοδοξίας, παραπεισθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων σχισματικῶν, τῶν μυησάντων αὐτὸν καὶ εἰς τὰ τοῦ βουλγαρικοῦ δολοφονικοῦ Κομιτάτου, ἀλλὰ καὶ πλησιάσαντα πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς βίας τὸν Βούλγαρον σχισματικὸν ἱερέα, δι' ἐλεεινῶν ὕβρεων καὶ φοβερῶν καταρῶν ἐξεδίωξεν ἐν φοβερᾷ δὲ ἀγανακτήσει ἀπὸ τῶν σπλάγχνων του αὐτῶν ἐξερχομένῃ, καὶ ἀποτεινόμενος οὐ μόνον πρὸς τὸν πρὸ αὐτοῦ σχισματικὸν ἱερέα, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ὁμοίους αὐτῷ, τοὺς παραπλανῶντας εἰς τὸ Σχῖσμα καὶ τὸν Βουλγαρισμὸν τὰ ἀθῶα ἑλληνικὰ πλήθη τῆς Μακεδονίας, εἶπε στεντορείᾳ τῇ φωνῇ :

«Ἂς ὄψονται, ἂς ὄψονται οἱ βούλγαροι ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, διδάσκαλοι, καὶ μεμυημένοι τῷ ἀτίμῳ βουλγαρικῷ Κομιτάτῳ πρόκριτοι, οἵτινες δι' αἰσχρῶν καὶ ἀτίμων μέσων ἐξηνάγκασαν ἐμὲ μετ' ἄλλων ἀθώων, ὅπως προβῶ εἰς τὸ ἀναρχικὸν κίνημα, δι' ὅπερ σήμερον χάνω τὴν κεφαλήν μου. Κατάραν ἀφίνω εἰς πάντα συγγενῆ ἢ πατριώτην μου, ὅστις, μετὰ τὸ παράδειγμά μου, ἤθελε εἰσακούσῃ αὐτῶν.»

Μετὰ τοῦτο μετεφέρθη ὁ κατάδικος εἰς τὴν θέσιν Ἂτ-Παζὰρ, ὅπου καὶ ἀπηγχονίσθη.

Τὸ σῶμα τοῦ κακούργου, αἰωρούμενον πρὸς παραδειγματισμὸν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, περὶ τὸ ἑσπέρας μόλις ἀφέθη νὰ τὸ παραλάβωσι Βούλγαροί τινες πρὸς ταφήν.

ΕΛΑΣΣΩΝ, 4 Σεπτεμβρίου. — Ἡ ἀσφάλεια ἐν τῇ περιφερείᾳ μας, εὑρισκομένη ἀπὸ πολλοῦ εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ τείνῃ πρὸς βελτίωσιν. Οἱ διάφοροι μεμονωμένοι λησταὶ ἐξακολουθοῦσιν ἐνσπείροντες τὸν τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου καὶ περιφέρονται ἀνενόχλητοι ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν. Ἔχω νὰ σημειώσω τὸν φόνον τοῦ Ζήση Οἰκονόμου ἐκ Δομινίκου, μεταβαίνοντος εἰς Τσαριτσάνην, ὑπὸ τριῶν Μουσουλμάνων λῃστῶν, τὸν φόνον Ὀθωμανοῦ στρατιώτου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς συζύγου τοῦ Δ. Καλέ, ταμίου τῆς κοινότητος Περδικούσης.

Ἐν γένει τὰ ἐγκλήματα διαδέχονται ἄλληλα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μας, κρατοῦντα ἐν συγκινήσει τοὺς κατοίκους.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 22 Αὐγούστου. — Ἀγγέλλεται ἐκ Γιαννιτσῶν, ὅτι Βούλγαροι Κομιτατζῆδες ἐδολοφόνησαν Τοῦρκον κτηματίαν, εὑρισκόμενον εἰς τὸ κτῆμα του.

ΑΥΓΟΘΙ, 27 Αὐγούστου. — Ἡ κατάστασις ἐν τῇ περιφερείᾳ μας, καθὼς καὶ εἰς ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν, πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ βελτιωθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐποχήν. Ἀπ' ἐναντίας νέα καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν διαπράττονται κακουργήματα.

Οὕτω, μία συμμορία βουλγαρικὴ ἐπετέθη κατὰ Μουσουλμάνων χωρικῶν τοῦ χωρίου Νεγκόρτσα τῆς Γευγελῆς, φωλευομένη ἐν τῷ γειτονικῷ δάσει, καὶ ἐφόνευσε δέκα ἐξ αὐτῶν, ἁρπάσασα καὶ δώδεκα ἵππους.

Εἰς τὴν περιφέρειαν Δεμὶρ-Ἰσὰρ οἱ Βούλγαροι ἀπήγαγον τὸν Ἕλληνα πρό-

κριτον τοῦ χωρίου Κιοτολὶκ Βαγγέλην μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῆς θυγατρός του. Καταδιωχθέντες ὅμως ὑπὸ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, ἠναγκάσθησαν ν' ἀπελευθερώσωσι τοὺς αἰχμαλώτους.

Συμπλοκὴ ἐπίσης ἐγένετο μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων παρὰ τὴν Καστορίαν. Οἱ Βούλγαροι, ἡττηθέντες, ἀφῆκαν ἐπὶ τοῦ πεδίου ὀκτὼ νεκροὺς καὶ δεκαεπτὰ τραυματίας.

ΑΥΤΟΘΙ, 3 Σεπτεμβρίου — Ὁ Ι. Καραπατάκης ἐκ Γενιτσῶν ἐφονεύθη ὑπὸ Βουλγάρων, εὑρισκόμενος ἐν τῇ ἀμπέλῳ του, εἰς ἀπόστασιν 1 ½ ὥρας τοῦ χωρίου. Αἱ ἀρχαὶ ἐπεδόθησαν εἰς ἐνεργείας πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν δολοφόνων καὶ συνέλαβον ὡς ὑπόπτους τοὺς βουλγαρίζοντας φύλακας τοῦ χωρίου Κρουσάρι.

— Ὁ υἱὸς τοῦ Ἕλληνος προκρίτου Χ. Παπαϊωάννου ἐκ Βογδάντσης ἐφονεύθη διὰ σφαίρας ὑπὸ Βουλγάρων, ὁ δὲ μετ' αὐτοῦ εὑρισκόμενος ἐξάδελφός του ἐτραυματίσθη.

ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΝ, 22 Αὐγούστου. — Δύο ἀκόμη ἀπελάσεις Ἑλλήνων ἐκ τοῦ ρωμουνικοῦ ἐδάφους ἀναγγέλλει ἡ ἐφημερὶς «Ρωμουνικὴ Ἀνεξαρτησία», τοῦ Κοντογιανοπούλου καὶ τοῦ Λεωνίδα Γραμματικοῦ.

Καὶ διὰ μὲν τὸν πρῶτον ἀναφέρεται ὡς αἰτία ἀπελάσεως, ὅτι διὰ τῆς ἀθιγγανικῆς ὀρχήστρας τοῦ ζυθοπωλείου «**Ὠδείου**» ἐξετέλεσεν ἑλληνικοὺς ἐθνικοὺς ὕμνους, διὰ δὲ τὸν δεύτερον οὐδεμία ἀναφέρεται ἀφορμή.

ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΝ, 6 Σεπτεμβρίου. — Ὁ κ. Τομπάζης, πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα, ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς.

Τὴν 3ην τρέχοντος μηνὸς ἀνθελληνικὸν συλλαλητήριον συνεκροτήθη ἐν Ἰασίῳ. Τὸ συλλαλητήριον τοῦτο ἐστρέφετο ἐπίσης καὶ κατὰ τῆς ἐνεστώσης Κυβερνήσεως.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ 12 7]βρίου 1906. — Διωρίσθησαν μέλη τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ οἰκονομικοῦ ἐλέγχου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων: τῆς Ρωσσίας ὁ κ. δὲ Γκρίς, Γεν. Πρόξενος ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῆς Αὐστρουγγαρίας ὁ κ. Πκρέ, ἀρχαῖος πρόξενος ἐν Σκοπίοις, ἐκτελῶν ἤδη καθήκοντα πολιτικοῦ πράκτορος εἰς τὴν κενὴν θέσιν τοῦ ἀποθανόντος Μύλλερ, τῆς Γερμανίας ὁ βαρῶνος Γκρίσιγκερ, ἤδη ἀντιπρόσωπος παρὰ τῇ Διεθνεῖ οἰκονομικῇ Ἐπιτροπῇ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἀγγλίας, ὁ κ. Χάρδεϋ, ἀντιπρόσωπος ἐπίσης παρὰ τῇ Διεθνεῖ οἰκονομικῇ Ἐπιτροπῇ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Γαλλίας ὁ τέως Γεν. Πρόξενος Θεσσαλονίκης κ. Στὲγκ καὶ τῆς Ἰταλίας ὁ Γενικὸς Πρόξενος κ. Μαισσά.

ΑΥΤΟΘΙ, 12 Σεπτεμβρίου. — Οἱ πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διὰ κοινῆς ἀνακοινώσεως πρὸς τὴν Πύλην κατέστησαν γνωστόν, ὅτι οἱ οἰκονομικοὶ ἀντιπρόσωποι θὰ φθάσωσι τὴν 1 προσεχοῦς Ὀκτωβρίου (ν.) εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπως κάμωσιν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν των.

ΓΡΕΒΕΝΑ, 10 Σεπτεμβρίου. — Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐξακολουθοῦσιν ἐφαρμόζουσαι τὴν παλαιὰν τακτικήν των, ἥτις ἔγκειται εἰς τὸ νὰ δημιουργῶσιν ἀφορμὰς

φιλικῶν ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας διὰ νὰ ἐξασφαλίζωσιν οὕτω προσκαίρως τὴν ἐπικράτησίν των καὶ τὸ κῦρός των. Ἐπωφεληθεῖσαι τῆς ἐνεργουμένης ἀπογραφῆς, ζητοῦσι νὰ δημιουργήσωσι ρωμουνικὰς κοινότητας ἐγγύτατα τῶν ἑλληνικῶν συνόρων ἀκόμη. Ὁ καϊμακάμης Γρεβενῶν, εὑρισκόμενος τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν ἐν Κοζάνῃ, ἐδήλωσεν, ὅτι κατὰ διαταγὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οἱ Κουτσόβλαχοι θὰ καταγραφῶσιν ὡς Ρωμοῦνοι.

Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ στάσις τῶν ἀρχῶν τόσον ἐν Ἀβδέλλᾳ, ὅσον καὶ ἐν Σαμαρίνῃ, ὅπου ἐξασκεῖται πίεσις ἐπὶ τῶν κατοίκων καὶ ἐξ ἄλλου δὲν γίνεται καταγραφὴ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Ὡς δὲ νὰ μὴ ἤρκει τοῦτο, εἰς τὴν κωμόπολιν Ἀβδέλλαν 25 Κουτσόβλαχοι ἐφυλακίσθησαν, εἰς δὲ τὴν Σαμαρίναν ὁ πρόκριτος Βέρβος, πατὴρ τοῦ διδασκάλου, ὑπέστη κράτησιν πολλῶν ὡρῶν. Ἐπίσης εἰς πρόκριτος Νάκος Ἔξαρχος, ἀρνηθεὶς νὰ δεχθῇ ρωμουνικὸν νουφούζιον, ἠπειλήθη ὅτι θὰ σταλῇ ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν κατηγορίαν, ὅτι διατελεῖ ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Μακεδονικῶν σωμάτων.

Ἐν Μπλάτσῃ ἡ Ἐπιτροπὴ κατέγραψε τὸ χωρίον ὡς ρωμουνικόν. Οἱ κάτοικοι διεμαρτυρήθησαν ἐπισήμως πρὸς τὸν βαλῆν Μοναστηρίου.

ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1905.—Τὰ καθ' ἡμᾶς ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ βαίνουσι κατὰ κρημνῶν. Διετάχθη καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων, καὶ ἐσχηματίσθησαν αἱ ἐπιτροπαί, εἰς τὸ τμῆμα, ὅπερ ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὸν καζᾶν Ἰωαννίνων. Τουτέστι διὰ τὴν πόλιν, τὸ Ζαγόριον, τὸ Μαλακάσι, τὴν Τσαρακοβίσταν καὶ τὰ Κούρεντα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἡ διαταγὴ ἔλεγεν, ἵνα ἕκαστος τῶν προσερχομένων δηλοῖ ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς εἰς ποίαν ἐθνότητα ἀνήκει: οἷον βλαχικήν, ἀλβανικήν, ἑλληνικὴν (ρούμ) ἢ τουρκικήν. Βραδύτερον ὅμως, τίς οἶδε τί ἐγένετο ἐν τοῖς παρασκηνίοις, διετάχθησαν τηλεγραφικῶς αἱ ἀρχαὶ νὰ μὴ ἐγγράφωσιν ἐθνότητα, ἀλλ' ἁπλῶς θρησκείαν, χριστιανικὴν ἢ μουσουλμανικήν. Δὲν γνωρίζω ἂν τοῦτο μᾶς ὠφελῇ ἢ μᾶς βλάπτῃ· ὑποθέτω ὅμως, ὅτι οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ σύμβουλοί των ἐφοβήθησαν μήπως κανεὶς δὲν ἐγγραφῇ ὡς Βλάχος καὶ ἀποτύχῃ τὸ καταχθόνιον σχέδιον τῆς διακρίσεως τῶν κατοίκων εἰς φυλάς, ἀποδειχθῇ δὲ ὁ ἀκραιφνὴς Ἑλληνισμὸς τῆς Ἠπείρου. Πάντως ὅμως βοηθεῖ ἡμᾶς ἡ θεία Πρόνοια, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν δυστυχίαν ἡμῶν. Ὡς βλέπετε ἐν τῇ ἐφημερίδι **«Ἰωάννινα»** ἣν ἐπίτηδες σᾶς ἀποστέλλω, ἐκ τῶν ἓξ μελῶν ἑκάστης ἐπιτροπῆς, πέντε εἶνε Μουσουλμάνοι καὶ εἷς Χριστιανός! Καὶ δὲν ἀρκεῖ μόνον τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν τῶν ἓξ ἠρωτήθη ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ, καθόσον τὰ πρόσωπα ὑπεδείχθησαν εἴς τι καφφεῖον ὑπὸ τριῶν ἀρχολιπάρων καὶ ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς! Ἡ ληστεία ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον λυμαίνεται πᾶσαν τὴν ὕπαιθρον χώραν, ἀπέβη δὲ τόσον θρασυτάτη, ὥστε προβαίνει εἰς φόνους καὶ ληστείας καὶ εἰς αὐτὰ τὰ προάστεια τῆς πρωτευούσης, χωρὶς νὰ φοβηθῇ καθόλου τὰς ἀρχάς, αἵτινες ὑφίστανται μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐκμυζῶσι τὸ αἷμα τοῦ ταλαιπώρου Χριστια-

νοῦ Ἠπειρώτου, ὅστις ζῇ μόνον διὰ νὰ πληρώνῃ καὶ νὰ πληρώνῃ διὰ νὰ ζῇ. Πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος οἱ λησταὶ εἶχον διαρπάσῃ τὸ Ταχυδρομεῖον Ζαγορίου, ἐξ οὗ ἀφῄρεσαν 160 λίρας, προχθὲς δὲ ἑτέρα συμμορία ἐκ 14 προσώπων, ἐπιπεσοῦσα νύκτωρ εἰς τὸ χωρίον Κατσικᾶν, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον τῶν Ἰωαννίνων, ἐφόνευσαν τὸν υἱὸν τοῦ χωρικοῦ Λιογάρα, θελήσαντα ν' ἀντισταθῇ, ἐπλήγωσαν τὸν ἴδιον καὶ διήρπασαν περὶ τὰ 500 μετζίτια ἀργυρᾶ εἰς μετρητὰ καὶ ἰσαξίαν ποσότητα εἰς κοσμήματα. Ἐνῷ δὲ οἱ πυροβολισμοὶ ἠκούοντο ἐξ Ἰωαννίνων, οὐδὲ εἷς στρατιώτης ἐκ τοῦ ἐγγὺς στρατῶνος τοῦ ἱππικοῦ ἐξῆλθε πρὸς καταδίωξιν. Τῇ ἐπαύριον, ἐκ τῶν γενομένων ἀνακρίσεων, ἀπεδείχθη ὅτι ἡ συμμορία αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ *ρεδίφιδων* καὶ φυλάκων τοῦ Μονοπωλίου τῶν καπνῶν, εὑρέθησαν δὲ καὶ πολλοὶ κάλυκες φυσιγγίων Μάουζερ, ἀλλὰ τίς τολμᾷ νὰ εἴπῃ, ὅτι ἦσαν στρατιῶται, ἀφοῦ μάλιστα γράφεται στερεοτύπως εἰς τὰ «**Ἰωάννινα**» (1) ὅτι «πλήρης τάξις καὶ ἡσυχία ἐπικρατεῖ καθ' ὅλον τὸ βιλαέτιον ;» Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Ὀσμὰν πασσᾶς θὰ τὸν ἐξορίσῃ εἰς Βεράτιον, ἐὰν δὲν τὸν ρίψῃ ἀμέσως εἰς τὰς φυλακάς! πολλοὶ δὲ οἱ σπεύσοντες νὰ ὑποδείξωσι τὸν τολμητίαν.

Ὁ βίος ἐνταῦθα κατέστη ἀληθὴς κόλασις· οὔτε ζωῆς οὔτε περιουσίας ἔχει τις ἀσφάλειαν· κινδυνεύει δ' ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς καὶ ἀπὸ Κυβέρνησιν. Ὁ ταλαίπωρος Ραγιᾶς θὰ πληρώσῃ ἤδη, ἐκτὸς τῶν ὅσων πληρώνει, ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον διὰ τὴν ἀπογραφήν. Ὁ στρατιωτικὸς φόρος ἀνεβιβάσθη εἰς ἡμίσειαν λίραν ὀθωμανικὴν κατ' ἄτομον, ἤτοι ἐδιπλασιάσθη σχεδόν. Ὁ δὲ κτηματικός, τίς οἶδεν, εἰς ποῖον σημεῖον θὰ φθάσῃ. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἔλεος τῆς 40μελοῦς γεωδαιτικῆς (;) ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐσχάτως ἔφθασεν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ. Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην εἰσέτι δὲν ὑπεδείχθησαν οἱ Χριστιανοί, οἵτινες μετὰ τῶν συναδέλφων των θὰ καταμετρήσωσι τὴν χώραν καὶ θὰ ἐκτιμήσωσι τὴν ἀξίαν. Ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ταύτῃ διαβλέπω, ἐκτὸς τῆς αὐξήσεως τοῦ κτηματικοῦ φόρου καὶ τὴν δήμευσιν τῶν κοινωτικῶν βοσκῶν, δασῶν καὶ ἄλλων γαιῶν, ἐξ ὧν πολλαὶ κοινότητες πορίζονται τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων των μέσα. Ἐὰν βαίνωμεν, ὡς βαίνομεν, ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου οἱ ὑπολειπόμενοι Χριστιανοὶ θὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἀγέλας ἐπαιτῶν, διότι τώρα εἴμεθα ἀγέλαι ὑποζυγίων.

---

(1) Ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἰωαννίνοις, ἐκδιδομένη ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, καὶ γράφουσα τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα τῇ Ἀρχῇ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΩΝ ΜΗΝΩΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΚΑΙ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΣΤΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΥ

«HELLÉNISME»

ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Αὔγουστος

l'Officiel ; la «Macédoine aux Macédoniens» ; la Macédoine ; hellénisme et bulgarisme, Neues Tageblatt.

Σεπτέμβριος

La chimère roumaine : la propagande en Macédoine et les incidents de Bucharest.

Bulgarie et Roumanie : la Coopération en Macèdoine.

Les Grecs modernes sont-ils bien les descendants des anciens Grecs, par *M. H. Vasnier.*

La politique italienne en Orient : la questiun de l Adriatique. Albanie et Macédoine par *M. A. Adossidès.*

La Grèce économique et financière.— II. d'aprés l'ouvrage de M. Edmond Théry.

L'attentat de Yildiz et la situation à Constantinople.

Lo propagande roumaine : Rapport de M. Lazaresco Lecanta à M Haret. ministre de l Instruction publique.

Echos : La Politique en Grèce ; la Crise crétoise ; Comités arméniens, bombes et dynamite ; la Question d Orient à la Chambre des Communes ; Affaires de Macédoine et de vieille Serbie ; le Contrôle financier ; les Relations turco-bulgares ; la Marine marchande grecque ; le Roi de Grèce à Paris ; les Hellènes à Alexandrie ; les Jeux olympiques ; Nouvelles diverses.

Les derniers crimes bulgares : Dobromir, les Taxiarques, Kato Roumanitsovo, Petalina, Gradenitsa, Egrideré.

Les bandes bulgares, grecques et serbes.

Bibliographie : L'Enseignement primaire en Grèce, par *M. Ch. André.*

Revue de la Presse : La Macédoine ; la situatiou, le banditisme bulgare, la *Lanterne* ; La crise crétoise, *Times* ; Grecs et Italiens, *l'Italie* ; Antriche, Grèce et Roumanie, le *Temps* ; A'propos de réformes en Turquie, *le Siècle* ; Aveux bulgares, *Novoyé-Vrémya.*

Ἡ ἐτησία συνδρομὴ φρ. 8.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

ΑΘΗΝΑΣ

ἢ

«HELLÉNIΣME»

Rue de Grenelle N° 42.—PARIS.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Αὐγούστου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰουλίου 1905	31 Αὐγούστου 1905
Ταμεῖον εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,965,973.44	2,941,014.73
Ταμεῖον » τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	115,505.—	156,110.—
Ταμεῖον » κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,126,692.—	1,138,485.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τὸ Ἐξωτερικόν	»	27,346,985.47	26,513,503.77
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	17,804.425.53	17,396,336.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68.278,575.42	68,278,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,875,000.—	10,875,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων Εἰς χρυσὸν Δρ. 23,768.607.75; » τραπ. γραμ. » 28,998.525.—	»	52,702,232.75	52,667,132.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	3,267,500.—	
Προεξοφλήσεις	»	19,325,165 32	20,157,072.79
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,828,863.91	2,866.813.91
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	11,023,860.53	11,033,150 56
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	329,854.90	498,119 05
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	2,039,186.18	
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55.730,326.10	55,855,314.99
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42.811,885.93	43,004,5[illegible]1.41
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		11,759,003.14	11,459,621.94
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,871,560.07	4,954,468 97
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,047,533.20	4,159,445.70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,835,200.—	1,835,200 —
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	285,771.87	100,507.87
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,372,825.46	8,328,231.16
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,459,189.73	2,513,412.87
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,610,485.29	1,614 237.64
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,354,126.43	2,329,676.87
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	2,738,951.02	5,042,609.44
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπὲρ Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»		18,640.60
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,648 640.—	1,648,640.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,200,000.—	1,200,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	450,000.—	450,000 —
Διάφορα	»	289,078.11	427,138.99
	Δρ.	363,994,636.80	360,962,961.99

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰουλίου	31 Αὐγούστου
Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως. Δρ. 68,278,575,42			
II. » » Τραπέζης. » 50,033,751,77	»	112,429,455.07	118.312,327.19
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10.875,000.—	10,875,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	5,860,012 71	5,406,301.61
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	16,763,688.30	13,178.621 41
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	741,192.74	1,031,995.71
Μερίσματα πληρωτέα	»	738.255.—	509.690.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749 94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσόν. . Δρ. 509,412.34 / » τραπ. γραμ. » 2,548,983.73 }	»	2,162,481.13	3,058 396.07
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	36,941.10	
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	1,810,990,35	384,258.40
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	525,089.53	1,242,524.42
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	6,510.701.48	510,701.48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	17.804.425.53	17,396,336 83
» » « » τρ. γρ)τια » » » »	»	174,600.31	19.689.21
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	79,549,755.02	80.108,680.77
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,459.810.—	45,459,810.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,492,000.—	20,492 000.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/₀ εἰς χρυσὸν	»	1,932,286.—	1.608,392 —
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	18.000.—	15,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	4,582,574.04	4,697,180.61
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης	»	937.949.77	
Διάφορα	»	805,378.78	2,872.306.34
	Δρ	363.994.636.80	360,962.961.99

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Μαΐου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ✽ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'.

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ἄλλαι δὲ ὁμάδες Τούρκων διέτρεχον τὴν πόλιν, φονεύουσαι πάντα ἀνθιστάμενον καὶ αἰχμαλωτίζουσαι ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία, κληρικοὺς καὶ λαϊκούς, ἄνευ διακρίσεως φύλου καὶ ἡλικίας. Φρικωδεστέρα τραγῳδία ἀδύνατον νὰ ἔλαβέ ποτε χώραν. Γυναῖκες νέαι καὶ μορφωμέναι, νεάνιδες εὐγενοῦς καταγωγῆς, τὰς ὁποίας δὲν εἶχεν ἀτενίσῃ πρότερον βλέμμα ἀνθρώπου, ἐξήχθησαν τῶν παρθενικῶν κοιτώνων των βιαίως καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς φρικώδη βασανιστήρια. Παρθένοι, ἀφιερώσασαι τὸν βίον των εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ἐσύροντο βιαίως ἐκ τῆς κόμης ἔξω τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀπεστεροῦντο παντὸς κοσμήματος. Αἱ ἄγριαι ὀρδαὶ διέπραξαν ἀκατονομάστους φρικαλεότητας.

Οἱ κατακτηταὶ διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλην τὴν πόλιν. Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς μέρος τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐτηρεῖτο ἐν τάξει, ἐκ φόβου ἀντιστάσεως τυχὸν ἐπιδειχθησομένης, ἄλλα στίφη ἀκράτητα ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν. Τινὲς ἐκ τῶν κατὰ πρῶτον εἰσελθόντων διὰ τῆς Κερκόπορτας ἐτράπησαν πρὸς λαφυραγώγησιν τοῦ περιφήμου μοναστηρίου τῆς Παναγίας, τὸ μικρὸν παρεκκλήσιον τοῦ ὁποίου ἔτι καὶ σήμερον, καίτοι μεταβεβλημένον εἰς ὀθωμανικὸν τεμένος, διὰ τῶν ἀπαραμίλλων μωσαϊκῶν του προδίδει τὸν πλοῦτον καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν. Ἡ ἐν αὐτῷ περίφημος εἰκὼν τοῦ ἁγίου Λουκᾶ ἐθρυμματίσθη. Ἄλλοι πάλιν ἐτράπησαν πρὸς τὰς πολυαρίθμους ἐκκλησίας τῆς Πέτρας. Ταχέως αἱ ὠργανωμέναι τουρκικαὶ ὁμάδες πρὸς λεηλασίαν τῆς πόλεως καὶ αἰχμαλωσίαν τῶν κατοίκων ἤρχισαν νὰ συναθροίζωσι τὰ λάφυρά των. Γέροντες, γυναῖκες, παιδία, νέοι καὶ νεάνιδες ἐδένοντο ὁμοῦ καὶ ἐτίθετο ἐπὶ τῶν δεσμῶν των σημείωσις, ὑποδηλοῦσα εἰς ποῖον ἀνῆκον. Τὰ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν καὶ ἐκκλησιῶν λάφυρα, τὰ προωρισμένα πρὸς

κοινὴν διανομὴν ἐτοποθετήθησαν ἐντὸς ὡρισμένων οἰκιῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνεπετάσθησαν σήματα, ἐμφαίνοντα ὅτι εἰς τὰς οἰκίας ταύτας περιείχοντο οἱ λαφυραγωγηθέντες θησαυροί. Οἱ Βασιβουζοῦκοι ἐτράπησαν πρὸς τὴν ἁγίαν Σοφίαν. Πλεῖστοι ἐκ τῶν κατοίκων κατέφυγον εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θ' ἀνεγνώριζον καὶ θὰ ἐσέβοντο τὸ ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον αὐτῶν. Ἄλλοι πάλιν μετέβησαν εἰς αὐτὰς ἐπὶ τῇ ἐλπίδι καὶ τῇ πεποιθήσει θαματουργοῦ τινος ἐπεμβάσεως πρὸς σωτηρίαν των.

Ὅσοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸ ἔπραξαν ἐπὶ τῇ πεποιθήσει καὶ τῇ πίστει εἰς προφητείαν τινά, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Τούρκους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Πόλιν καὶ νὰ φονεύσωσι τοὺς Ρωμαίους, ἀλλ' ὅταν θὰ ἔφθανον εἰς τὴν Στήλην τοῦ Κωνσταντίνου, θὰ κατήρχετο ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, κρατῶν ρομφαίαν, καὶ θὰ παρέδιδε πάλιν τὴν Πόλιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ Ὑψίστου, ὅστις θὰ ἐξεδικεῖτο διὰ τὰ δεινὰ τοῦ λαοῦ τοῦ Κυρίου καὶ θ' ἀπήλαυνε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἕνεκα τῆς προφητείας ταύτης, ἐντὸς μιᾶς ὥρας, ἀφ' ὅτου ἐγνώσθη ἡ καταπάτησις τῆς Πόλεως, ἡ Ἁγία Σοφία ἐπληρώθη ὑπ' ἀναριθμήτου πλήθους, πιστεύοντος, ὅτι εὑρίσκετο ἐκεῖ ἐν ἀσφαλείᾳ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὅμως, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, συνέτειναν εἰς τὴν εὐχερεστέραν αἰχμαλωσίαν των. Τὸ πρῶτον τουρκικὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον ἔφθασεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εὗρε τὰς θύρας ἐρμητικῶς κεκλεισμένας καὶ τὰς ἔθραυσε. Τὸ ἐντὸς εὑρισκόμενον ἀναρίθμητον πλῆθος συνελήφθη ὡς εἰς παγίδα.

Οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἐδέθησαν δι' ἁλύσεων, χωρὶς ν' ἀντιτάξωσι σοβαράν τινα ἀντίστασιν. Τινὲς ὡδηγήθησαν εἰς τὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ ἄλλοι εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, τὰ δὲ συλλεγέντα λάφυρα μετηνέχθησαν πρὸς ἐναποθήκευσιν. Ἐντὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀγρία πάλη ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἰδίων Τούρκων, διαμφισβητούντων τὴν κτῆσιν τῶν πολυτίμων λαφύρων καὶ τῶν ὡραιοτέρων γυναικῶν. Νέαι εὐγενοῦς καταγωγῆς, μεγάλης μορφώσεως καὶ πλούτου, μοναχαί, ἀπομακρυνθεῖσαι τοῦ κόσμου, ἔγειναν ἀντικείμενα τῆς βιαιοπαθεστέρας διαμφισβητήσεως μεταξὺ τῶν ἐπιδρομέων. Βίᾳ ἀπεγυμνώσθησαν ὄχι μόνον τῶν κοσμημάτων των, ἀλλὰ καὶ τῶν φορεμάτων των. Κύριοι καὶ κυρίαι ἐδέθησαν διὰ τῆς αὐτῆς ἁλύσεως μετὰ τῶν θεραπόντων των· μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας ἀξιωματοῦχοι μετὰ τῶν ἀσημοτέρων κανδηλαναπτῶν. Οἱ ἐπιδρομεῖς ὡδήγουν, ἔχοντες πρὸ αὐτῶν τὰς ἀγέλας τῶν θυμάτων των, διὰ νὰ μὴ τοὺς διαφύγῃ κανεὶς καὶ τὰς μετέφερον εἰς ὡρισμένα μέρη, προωρισμένα δι' αὐτάς, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσι ἔπειτα πάλιν καὶ συμπληρώσωσι τὸ ἔργον των. Ἐδένοντο δι' ἁλύσεων, σχοινίων, ταινιῶν, μανδηλίων, παντὸς προχείρου ἀντικειμένου. Αἱ ἱεραὶ εἰκόνες κατεβιβάζοντο τῶν εἰκονοστασίων των καὶ ἐκαίοντο, τὰ ἅγια λείψανα τῶν βωμῶν καὶ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κοσμήματα ἐξήγοντο τῶν θηκῶν των καὶ ἀπεκομίζοντο ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Τὸ μεγαλείτερον ἀτύχημα ὅλων ὑπῆρξεν ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ τέμπλου τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἐπίσης κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐλεηλατήθησαν καὶ αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι. Παρέσχον ἄφθονον συγκομιδὴν εἰς τοὺς βαρβάρους. Τὰ πλούσια καὶ πολύτιμα ἱερὰ ἄμφια, τὰ ἐπιχιτώνια, τὰ ὑφασμένα μὲ χρυσὸν καὶ κοσμημένα διὰ πολυτίμων λίθων καὶ δι' ἀδαμάντων, τὰ ἐκκλησιαστικὰ σκεύη, ὅλα τὰ ἔχοντα ἀξίαν ἀπεκομίσθησαν. Πολυτιμότατος χρυσοῦς σταυρὸς, κεκοσμημένος διὰ πολυτίμων λίθων, ἐκομίζετο ἐν θριάμβῳ ὑφ' ἑνὸς ἐν μέσῳ δμάδος ἐπιδρομέων, φέροντος ἐπὶ τῆς κορυφῆς του σαρίκιον Γενητσάρου.

Καὶ ἐνῷ εὔλογος καὶ εὐνόητος ὑπῆρξεν ἡ ἀγανάκτησις τῶν ἀφωσιωμένων πιστῶν διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἱερῶν λειψάνων, τὰ ὁποῖα ἀπέρριπτον κατὰ γῆς οἱ βάρβαροι διὰ νὰ τοποθετήσωσιν ἐντὸς τῶν περιεχόντων αὐτὰ κιβωτίων τὰ πολυτιμότερα ἀντικείμενα, ἐξ ἴσου θλιβερὰ καὶ ἀνεπανόρθωτος εἶνε ἡ καταστροφὴ καὶ ἐξαφάνισις τῶν ἱερῶν βιβλίων. Οἱ Μουσουλμᾶνοι θεωροῦσι τὸ Κοράνιον ὡς τὴν τελειοτέραν ἔκφανσιν τῶν θρησκευτικῶν διδαγμάτων, πᾶν δὲ ἄλλο βιβλίον, ἀντιτιθέμενον μὲν πρὸς τὰς διδασκαλίας αὐτοῦ, πρέπει νὰ καταστρέφηται, συμφωνοῦν δὲ πρὸς αὐτὸ πλεονάζει καὶ ἑπομένως ὡς ἄχρηστον καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ καταστρέφηται. Τὰ βιβλία τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἐθεωροῦντο ἀπὸ τὰ ἀπαίδευτα καὶ ἀμόρφωτα φανατικὰ στίφη, ἀδιάφορον τί ἐπίστευεν ὁ Μωάμεθ, ὡς ἀντιτιθέμενα πρὸς τὴν μουσουλμανικὴν πίστιν. Ἡ μόνη ἀξία τῶν βιβλίων ἦτο τὸ ποσόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἠδύναντο νὰ τὰ πωλήσωσι. Ὄχι μόνον τὰ ἱερὰ καὶ θρησκευτικὰ βιβλία ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συγγράμματα εἴτε παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρός, εἴτε ἀσεβῶς ἐποδοπατήθησαν, εἴτε ἐπωλήθησαν. Ἀναφέρεται, ὅτι σπουδαιότατα συγγράμματα ἐπωλήθησαν ἀντὶ ἀξίας εἴκοσι καὶ τριάκοντα λεπτῶν,

Εἰς τὰ πλοῖα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐναποθηκεύθη μέγα ποσὸν βιβλίων. Τὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων συλλεγέντα λάφυρα ἦσαν τόσον πολλὰ καὶ εὐθηνά, ὥστε ἀντὶ ἀξίας ἡμισείας δραχμῆς ἐπωλεῖτο βιβλιοθήκη ἐκ δέκα τόμων περιέχουσα τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ πλείστας θεολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς πραγματείας μεγάλης ἀξίας.

Ἡ λεηλασία τῆς πόλεως, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν εἶχε δώση ὁ Μωάμεθ, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας συνεχῶς. Τοῦρκος χρονογράφος, ὁ περίφημος Χόντζας Σαδουδίν, περιγράφων τὴν λεηλασίαν μετ' ἐξαιρετικῆς ἀνατολικῆς γραφικότητος, λέγει :

«Ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια, αὐτοκρατορικῇ συγκαταβάσει, γενικὴ λαφυραγωγία ἐνεργήθη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνδρες τῶν νικηφόρων στρατευμάτων ἐν μέσῳ τοῦ πλούτου τῆς κυριευθείσης Πόλεως, περιβάλλοντες διὰ τῶν βραχιόνων τοὺς τραχήλους τῶν ὡραίων των καὶ ἐκτοξεύοντες τὴν στιλπνότητα τῶν καρδιῶν των εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἰς τὰ χείλη τῶν νεανίδων, ὡραίων ὡς οὐρρὶ τοῦ παραδείσου, ἔκαμνον καὶ αὐτὰς συμμετόχους τῆς καλῆς των τύχης».

Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ λησμονηθῇ, ὅτι, καίτοι οἱ πρωτοστατήσαντες εἰς τὴν

λεηλασίαν ἦσαν Τοῦρκοι, ὑπῆρχον ὅμως καὶ οὐκ ὀλίγοι Χριστιανοὶ ἀρνησίθρησκοι.

Κατὰ τοὺς ἀσφαλεστέρους ὑπολογισμούς, οἱ φονευθέντες Ἕλληνες καὶ Ἰταλοὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πόλεως ἀνῆλθον εἰς τέσσαρας χιλιάδας, πλέον δὲ τῶν πεντήκοντα χιλιάδων ἠχμαλωτίσθησαν.

Οἱ Γενουήνσιοι καὶ οἱ Ἐνετοί, οἱ δυνηθέντες νὰ διαφύγωσι ἐκ τῆς Πόλεως, ἡτοιμάζοντο ν' ἀπέλθωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Εὐτυχῶς τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἔμενον ἐγκαταλελειμμένα ὑπὸ τῶν πληρωμάτων των, ἀσχολουμένων εἰς τὴν λαφυραγωγίαν. Ἐν ἀπουσίᾳ τῶν Τούρκων ναυτῶν, πολλοὶ ξένοι κατώρθωσαν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν σωτηρίαν των εἴτε ἐπὶ τῶν διαφόρων πλοίων, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸν λιμένα, εἴτε εἰς τὸν Γαλατᾶν.

Ὁ Ἐνετὸς Διέδος, ὅστις, ὡς εἴδομεν, εἶχε διορισθῇ διοικητὴς τοῦ λιμένος, ὅταν εἶδεν, ὅτι ἡ Πόλις ἐκυριεύθη, ἐπεσκέφθη τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Γαλατᾶ, ὅπως συσκεφθῇ μετ' αὐτοῦ, ἐὰν ἔπρεπε ν' ἀποπλεύσῃ μὲ τὰ πλοῖά του ἢ νὰ δώσῃ μάχην.

Ὁ τοποτηρητὴς τὸν συνεβούλευσε νὰ μείνῃ μέχρι τῆς λήψεως ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τοῦ Μωάμεθ, διὰ τῆς ὁποίας θὰ καθίστατο γνωστόν, ἐὰν ὁ κατακτητὴς ἐπεθύμει πόλεμον ἢ εἰρήνην μετὰ τῆς Ἐνετίας καὶ τῆς Γενούης.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ πύλαι τοῦ Γαλατᾶ ἐκλείσθησαν. Ὅταν οἱ Γενουήνσιοι εἶδον, ὅτι αἱ γαλέραι ἡτοιμάζοντο ν' ἀναπετάσωσι τὰ ἱστία ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Διέδον καὶ εἰς τοὺς ναύτας του ν' ἀπέλθωσιν. Ἐπιβιβασθέντες ὅλοι τῆς γαλέρας τοῦ πλοιάρχου, διηυθύνθησαν πρὸς τὸν λιμενοφράκτην, ὅστις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνοιχθῇ. Δύο ρωμαλέοι ναῦται διὰ πελέκεων ἔκοψαν τὰς ἁλύσεις του.

Ὁ λιμενοφράκτης ἐθεωρεῖτο ἀρκετὰ ἰσχυρὸς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων, διότι, ὅταν οἱ Ὀθωμανοὶ πλοίαρχοι καὶ ναῦται ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηράν, ὅπως λάβωσι μέρος εἰς τὴν λαφυραγωγίαν, εἶχον τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος εὑρισκόμενα χριστιανικὰ πλοῖα δὲν θὰ κατώρθωνον νὰ διαφύγωσι, διότι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ λιμενοφράκτου. Τὰ πλοῖα ἐν τούτοις ἐξῆλθον καὶ διηυθύνθησαν πρὸς τὸ Διπλοκόνιον, ὅπου εὑρίσκετο ἠγκυροβολημένος καὶ ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ τῶν πληρωμάτων του ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀνέμενον δὲ ἐκεῖ μέχρι τῆς μεσημβρίας τὴν ἄφιξιν τῶν ἐνετικῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ὅπως ἀποπλεύσωσι μαζῇ. Ἀλλ' εἶχον ταῦτα συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὅταν ὁ Διέδος ἐπληροφορήθη τοῦτο, ἔσπευσε ν' ἀποπλεύσῃ μετὰ τῶν σκαφῶν του.

Πλεῖστα ἐκ τῶν ἐνετικῶν πλοίων εἶχον ἀπολέσῃ μέγα μέρος ἐκ τῶν πληρωμάτων των, ὁ δὲ Τρεβιζᾶνος ἐγκατελείφθη αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Εὐτυχῶς διὰ τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων εὑρισκομένους ἔπνεεν ἰσχυρὸς βόρειος ἄνεμος, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ὅλα θὰ ἠχμαλωτίζοντο. Δεκαπέντε γενουηνσιακὰ πλοῖα καὶ τέσσαρες αὐτοκρατορικαὶ γαλέραι ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῶν ἄλλων χριστιανικῶν σκαφῶν κατορθωσάντων νὰ διαφύγωσιν.

Ἡ εἴσοδος τῶν Τούρκων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔσχε τὸν ἀντίκτυπόν της

εἰς τὸν Γαλατᾶν. Οἱ κάτοικοι κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ καὶ μεθ᾽ ἱκεσιῶν παρεκάλουν τοὺς Γενουηνσίους ναύτας νὰ τοὺς παραλάβωσιν ἐπὶ τῶν πλοίων. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καθ᾽ ὁδόν, ὅταν μετέβαινον εἰς τὰ πλοῖα. Μητέρες ἔχασαν τὰ τέκνα των καὶ τέκνα τὰς μητέρας των.

Οἰκιακὰ σκεύη καὶ ἀδαμαντοκοσμήματα ἐγκατελείφθησαν ἐν τῇ σπουδῇ τῆς φυγῆς καὶ τοῦ τρόμου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φυγάδων, τῶν συσσωρευθέντων εἰς τὴν παραλίαν, ἦτο ἀνώτερος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἠδύναντο νὰ περιλάβωσι τὰ πλοῖα.

Ὁ Μωάμεθ ἐγνώριζε τὰς προετοιμασίας καὶ τὴν φυγὴν πολλῶν κατοίκων τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἐξ ὀργῆς ἔτριζε τοὺς ὀδόντας του, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ προλάβῃ τὴν ἀναχώρησίν των. Ὁ Ζαγὰν πασσᾶς, πρὸς τὸν ὁποῖον οἱ Γενουήνσιοι, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤνοιξαν τὰς πύλας τοῦ Γαλατᾶ, βλέπων πλήθη ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀγωνιωδῶς παλαιόντων ὅπως ἀπέλθωσι καὶ φοβούμενος ἴσως, ὅτι ἡ φυγή των θὰ προεκάλει πόλεμον ὄχι μόνον μετὰ τῆς Γενούης ἀλλὰ καὶ μετ᾽ ἄλλων Δυνάμεων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, μετέβη πρὸς τοὺς φυγάδας καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ μείνωσιν. Ὡρκίσθη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Προφήτου, ὅτι ἐὰν παρέμενον θὰ ἦσαν ἀσφαλεῖς, ὅτι δὲ ὁ Γαλατᾶς δὲν θὰ κατελαμβάνετο καὶ ὅτι οὐδὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσιν, ἀφοῦ διέκειντο φιλικῶς πρὸς τὸν Μωάμεθ, προσθείς, ὅτι, ἐὰν μὲν ἀπήρχοντο, ἡ ὀργὴ τοῦ Σουλτάνου ἴσως θὰ συνετέλει πρὸς ζημίαν των, ἐὰν δὲ παρέμενον, αἱ συνθῆκαί των ἤθελον ἀνανεωθῇ, ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὅρους τῶν ἤδη παραδεδεγμένων.

Παρ᾽ ὅλας ὅμως ταύτας τὰς ὑποσχέσεις, ἀπῆλθον τῆς πόλεως ὅσον ἠδυνήθησαν περισσότεροι. Ἐν τούτοις πλῆθος ἐξ αὐτῶν δὲν κατέφθασεν ἐγκαίρως, καθόσον ὁ Τοῦρκος ναύαρχος Χαμούδ, περισυλλέξας ἐν σπουδῇ τοὺς ναύτας του, εἰσῆλθε διὰ τοῦ ἀνοιχθέντος λιμονοφράκτου ἐντὸς τοῦ λιμένος καὶ κατέστρεψε τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα ἑλληνικὰ πλοῖα.

Ὁ τοποτηρητής, καὶ τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου του μετέβησαν εἰς τὸν Μωάμεθ καὶ τῷ παρέδωσαν τὰς κλεῖδας τοῦ Γαλατᾶ. Οὗτος τὰς ἀπεδέχθη εὐχαρίστως καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι οὐδὲν εἶχον νὰ πάθωσιν ἢ νὰ φοβηθῶσιν οἱ κάτοικοι. Ὁ τοποτηρητής, περιγράφων μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ διαδραματισθέντα, βεβαιοῖ, ὅτι ἀπερίγραπτος ὑπῆρξεν ἀληθῶς ὁ πανικός, ὁ καταλαβὼν τοὺς κατοίκους τοῦ Γαλατᾶ.

Οἱ Τοῦρκοι συνέλαβον πολλοὺς Γενουηνσίους, πολεμοῦντας εἰς τὸ χαράκωμα. Τινὲς ἐξ αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι, ριφθέντες εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπιστρέψαντες εἰς τὰς οἰκογενείας των, ἐνῷ ἄλλοι, ἐπιβιβασθέντες τῶν πλοίων, ἀπῆλθον. Ὁ τοποτηρητὴς προετίμησε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωήν του, παρὰ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν θέσιν του. Διότι ἂν ἔφευγεν, ὁ Γαλατᾶς θὰ ἐλαφυραγωγεῖτο, ἡ παρουσία του δὲ τὸν ἔσωσε. Θέλων δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων, ἔστειλεν ἀπεσταλμένους πρὸς τὸν Μωάμεθ μὲ ὅρους εἰ-

ρήνης. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν οὐδεμία ἀπάντησις ἐστάλη, ἐνῷ τὰ πλοῖα ἔσπευδον ν' ἀποπλεύσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον.

Ὁ τοποτηρητὴς ἱκέτευσε τοὺς πλοιάρχους ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ νὰ παραμείνωσιν ἐπὶ μίαν τοὐλάχιστον ἀκόμη ἡμέραν, καθόσον εἶχε πεποίθησιν, ὅτι θὰ κατώρθωνε νὰ κλείσῃ τὴν εἰρήνην. Οἱ πλοίαρχοι ἐν τούτοις ἠρνήθησαν καὶ ἀπέπλευσαν τὴν νύκτα. Ἡ δήλωσις, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἤθελε νὰ γείνῃ κύριος καὶ τοῦ Γαλατᾶ, βεβαιοῦται ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν προτάσεών του, δι' ὧν ἐζήτει ὅπως τροποποιηθῶσιν αἱ ὑφιστάμεναι συνθῆκαι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ πόλις νὰ καταστῇ οὐσιωδῶς ὑποτελὴς εἰς αὐτόν. Τὰ τείχη, τὰ ἀντικρίζοντα πρὸς τὴν θάλασσαν, κατὰ μέγα μέρος ἦσαν κατεστραμμένα, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ πύργος τοῦ Γαλατᾶ.

Οἱ Τοῦρκοι ἀπεκόμισαν ἐκ τοῦ Γαλατᾶ ὅλα τὰ τηλεβόλα καὶ τὰ πολεμεφόδια, τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς φυγάδας, ὑπεσχέθη δὲ ὁ Μωάμεθ, ὅτι θὰ τὰ ἐπέστρεφεν, ἐὰν οἱ κάτοικοι ἐπανήρχοντο εἰς τὴν πόλιν.

Ὁ τοποτηρητής, πειθόμενος εἰς τὰς ὑποσχέσεις ταύτας, εἰδοποίησε τοὺς ἐν Χίῳ ἐμπόρους καὶ τοὺς ἄλλους πρόσφυγας, ὅτι, ἐὰν ἐπέστρεφον, θὰ ἐλάμβανον τὰς δημευθείσας περιουσίας των. Ὁ Μωάμεθ, εἰς ἔνδειξιν τῆς εἰλικρινείας του καὶ πρὸς βεβαίωσιν τῶν Γενουησίων περὶ τῆς ἐπιθυμίας του, ὅπως διατελῇ μετ' αὐτῶν εἰς εἰρηνικὰς σχέσεις, παρεχώρησε προνόμια, διὰ τῶν ὁποίων ἐξησφαλίζετο εἰς αὐτοὺς ἡ διατήρησις ὅλων τῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυον καὶ ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς διοικήσεως.

Διὰ τῶν προνομίων αὐτῶν ἐπετρέπετο ἡ διατήρησις τῶν φρουρίων τοῦ Γαλατᾶ, τῶν νόμων των καὶ τοῦ διοικητικοῦ συστήματός των. Ἐπίσης θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκλέγωσιν ἐλευθέρως τοὺς δημοτικοὺς ἄρχοντάς των, θὰ ἀπήλαυον ἐμπορικῆς ἐλευθερίας καθ' ὅλον τὸ Κράτος, θὰ διετήρουν τὰς ἐκκλησίας των καὶ τοὺς τόπους τῆς λατρείας των—ἐξαιρέσει μόνον τῶν κωδώνων τῶν ἐκκλησιῶν,—αἱ δὲ περιουσίαι των καὶ αἱ ἐκκλησίαι των θὰ ἐτύγχανον πάσης προστασίας καὶ ὑποστηρίξεως.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει λαβοῦσα χώραν σφαγὴ περιωρίσθη εἰς μίαν μόνον ἡμέραν, ἐνῷ ἡ λεηλασία διήρκεσε τρία ἐν ὅλῳ ἡμερονύκτια. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας τῆς ἁλώσεως εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς ὁ Μωάμεθ ἐντὸς τῆς κατακτηθείσης Κωνσταντινουπόλεως. Περιεστοιχίζετο ὑπὸ πολυαρίθμου ἀκολουθίας βεζυρῶν καὶ πασσάδων καὶ συνοδεύετο ὑπὸ τιμητικοῦ ἀποσπάσματος γενητσάρων. Εἰσῆλθε διὰ τῆς πύλης τῆς καλουμένης σήμερον Τὸπ Καποῦ, διηυθύνθη ἔφιππος εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἀφίππευσε καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν. Καθὼς εἰσήρχετο εἰς τὸν ναὸν ὁ Μωάμεθ, παρετήρησε Τοῦρκόν τινα, προσπαθοῦντα ν' ἀποσπάσῃ τεμάχιον μαρμάρου ἐκ τοῦ λιθοστρώτου καὶ τὸν ἠρώτησε, διατί κατέστρεφε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ οἰκοδόμημα.

Ὁ Τοῦρκος ἀπήντησεν, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἀπίστους, ἐνῷ αὐτὸς ἦτο ἐκ τῶν πιστῶν. Ὁ Μωάμεθ, ὅστις εἶχεν ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τῆς ἀξίας τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὠργίσθη καὶ ἀνασπάσας τὴν σπάθην του ἐκτύπησε τὸν βέβηλον, εἰ-

πῶν συγχρόνως, ὅτι ἤρχουν δι' αὐτὸν καὶ τοὺς συστρατιώτας του οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα, τῇ συγκαταβάσει του, ἐπέτρεψε νὰ λάβωσι. Τὰ δὲ οἰκοδομήματα ἐπεφύλαττε δι' ἑαυτόν.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Μωάμεθ, ἰμάμης, ἀνελθὼν εἰς τὸν ἄμβωνα, ἐκήρυξε τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, ἔκτοτε δὲ μέχρι σήμερον ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας παρέμεινε μωαμεθανικὸν τέμενος.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ Μωάμεθ εἰσῆλθεν εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα καὶ καθὼς διήρχετο διὰ τῶν ἠρημωμένων αἰθουσῶν ἐκ τῆς λεηλασίας, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐνεργήσῃ τὰ βαρβαρικὰ στίφη, ὁ Σουλτᾶνος ἐψιθύρισε τὸ περσικὸν ρητὸν περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἐπιγείων μεγαλείων: «Ἡ ἀράχνη ἔμεινεν ὁ μόνος φύλαξ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων καὶ ὕφανε τὸν ἱστόν της πρὸ τῆς εἰσόδου των· ἡ δὲ γλαῦξ μὲ τὸ πένθιμον ᾆσμά της κάμνει τοὺς βασιλικοὺς τάφους τοῦ Ἐφρασαὶ ν' ἀντηχῶσι».

Ἡ τύχη τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξεν οἰκτρά. Ὁ Ἐνετὸς τοποτηρητὴς μετὰ τοῦ υἱοῦ του, καθὼς καὶ ἑπτὰ ἄλλοι εὐγενεῖς συμπατριῶταί του, ἀπεκεφαλίσθησαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ Κενταρίνης, ὁ πλέον διακεκριμένος ἐκ τῶν Ἐνετῶν εὐγενῶν, ὅστις εἶχεν αἰχμαλωτισθῇ καὶ ἐφονεύθη ἐπειδὴ οἱ φίλοι του δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διαθέσωσι τὸ ποσὸν τῶν ἑπτὰ χιλιάδων χρυσῶν φλωρίων, τὰ ὁποῖα ἐζήτουν οἱ Τοῦρκοι πρὸς ἀπολύτρωσίν του. Ὁ πρόξενος τῆς Ἱσπανίας μετὰ ἓξ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ προξενείου εὗρον τὸν ἴδιον θάνατον. Ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος, ὅστις ἐν τῇ φυγῇ του ἐγκατέλιπε τὰ ἄμφιά του καὶ μετεμορφώθη εἰς ἐπαίτην, ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἐπωλήθη ὡς δοῦλος ἀντὶ ὀλίγων χαλκίνων κερματίων.

Ὁ Φραντζῆς, ὁ ἐκ τῶν ἐπιστηθιωτέρων φίλων τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, καὶ ἱστοριογράφος τῆς βασιλείας του, δὲν ἔτυχε καλειτέρας τύχης. Ἠχμαλωτίσθη καὶ ἐπωλήθη ὡς δοῦλος, ἐνῷ ἡ σύζυγός του καὶ τὰ τέκνα του ἐπωλήθησαν εἰς τὸν ἀρχισταυλάρχην τοῦ Σουλτάνου, ὅστις εἶχε συγκεντρώσῃ εἰς τὸ χαρέμιόν του πολλὰς γυναῖκας τῆς ἀνωτέρας ἑλληνικῆς εὐγενείας. Μετὰ ἓν ἔτος κατώρθωσεν ὁ Φραντζῆς ν' ἀπολυτρώσῃ τὴν σύζυγόν του, ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος, γοητευθεὶς ὑπὸ τῆς καλλονῆς τῆς θυγατρός του, τὴν προσέλαβεν εἰς τὸ σεράγιόν του, μόλις δεκατετραέτριδα. Ἡ νεᾶνις ἀπέθανε μετ' ὀλίγον, ὁ δὲ δεκαπενταετὴς υἱὸς τοῦ Φραντζῆ, προτιμήσας τὸν θάνατον τῆς ἀτιμίας, ἐφονεύθη διὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ Σουλτάνου.

Ἀτυχέστερος ὅλων ὑπῆρξεν ὁ Μέγας Δοὺξ Νοταρᾶς, ὁ κατέχων τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς εὐγενείας καὶ ἐρχόμενος εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ἦτο, ὡς εἴδομεν, ὁ ἀρχηγὸς τῆς μερίδος τῆς ἀνθισταμένης εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐξ αἰτίας τούτου ὁ Νοταρᾶς εἶχεν ἐφελκύσῃ τὴν ἔχθραν ὅλων ἐκείνων, ὅσοι εἶχον παραδεχθῇ τὴν ἕνωσιν. Ὁ Νοταρᾶς ἐπροδόθη εἰς τοὺς Τούρκους ὑπὸ αἰχμαλώτου τινός, ἐπιτυχόντος διὰ τῆς προδοσίας ταύτης τὴν ἀπολύτρωσίν του. Κατ

ἀρχὰς ὁ Σουλτᾶνος ἐφάνη εὔνους πρὸς τὸν εὐγενῆ αἰχμάλωτον καὶ τὸν συνελυπήθη, διατάξας συγχρόνως ν' ἀνεύρωσι τὴν σύζυγόν του καὶ τὰς θυγατέρας του.

Ὅταν ἀνευρέθησαν, ὁ Σουλτᾶνος προσέφερεν εἰς αὐτὰς δῶρα καὶ τὰς ἀπέστειλεν εἰς τὸν οἶκόν του, εἰπὼν εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα, ὅτι ἐσκέπτετο νὰ τὸν διορίσῃ διοικητὴν τῆς Πόλεως καὶ νὰ τῷ ἀφήσῃ τοὺς ἰδίους τίτλους, τοὺς ὁποίους εἶχε καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν προθέσεών του τούτων παρεκωλύθη ὁ Σουλτᾶνος ὑπὸ τῶν ἐπιφανῶν Τούρκων, παραστησάντων εἰς αὐτόν, ὅτι τοιαύτη εὔνοια πρὸς τὸν Νοταρᾶν θ' ἀπεδεικνύετο ἐπικίνδυνος. Κατ' ἄλλην ὅμως ἔκδοσιν, ὁ Μωάμεθ ἀπήγγειλε κατηγορίαν κατὰ τοῦ Νοταρᾶ, ὡς μὴ παραδώσαντος τὴν Πόλιν. Ὁ Νοταρᾶς ἀπήντησεν, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο οὔτε εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, οὔτε εἰς τὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἔκ τινων δὲ παρατηρήσεών του ηὐξήθησαν αἱ ὑπόνοιαι καὶ τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον ὁ Σουλτᾶνος ᾐσθάνετο διὰ τὸν Μέγαν Βεζύρην του, τὸν Χαλὴλ πασσᾶν.

Ὁ μελετῶν τὴν πρὸ τοῦ 1453 ἱστορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν δύναται ἢ νὰ ἐκπλαγῇ, διότι τὴν ἑπομένην τῆς μετὰ τοῦ Νοταρᾶ συνεντεύξεώς του ὁ Σουλτᾶνος ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν τοῦ Μεγάλου Δουκός. Ὁ Νοταρᾶς ἀπήντησεν, ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀπηγόρευεν εἰς τὸν πατέρα νὰ συμμορφωθῇ εἰς τοιαύτην ἀπαίτησιν. Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ Σουλτᾶνος διέταξε τὸν εὐνοῦχόν του νὰ παραλάβῃ τὸν δήμιον καὶ νὰ μεταβῇ, ὅπως τῷ κομίσῃ τὸν Νοταρᾶν καὶ τοὺς δύο υἱούς του. Ἐκτελεσθείσης τῆς διαταγῆς ταύτης, ὁ Σουλτᾶνος διέταξε ν' ἀποκεφαλίσωσι καὶ τοὺς τρεῖς. Ὁ πατὴρ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν δήμιον, ὅπως ἡ ἀποκεφάλισις τῶν υἱῶν του προηγηθῇ τῆς ἰδικῆς του.

Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας τοῦ Μεγάλου Δουκὸς ἦτο ἐκ φόβου μήπως τὰ τέκνα του φοβηθῶσι τὸν θάνατον καὶ θελήσωσι νὰ σωθῶσιν, ἀρνούμενοι τὴν πίστιν των. Σταθερὸς καὶ μὲ ἦθος ἀρχαίου ἀριστοκράτου, ὁ γηραιὸς εὐγενὴς παρέστη μάρτυς τῆς ἀποκεφαλίσεως τῶν δύο υἱῶν του, χωρὶς νὰ χύσῃ οὔτε μίαν σταγόνα δακρύου ἢ νὰ δείξῃ τὴν παραμικρὰν συγκίνησιν. Κατόπιν, ἀφοῦ ηὐχαρίστησε τὸν Θεόν, ὅτι εἶδε τοὺς υἱούς του θνήσκοντας ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ, ἔκλινε τὴν κεφαλήν του ὁ ὁ Μέγας Δοὺξ εἰς τὴν σπάθην τοῦ δημίου καὶ ἀπέθανεν ὡς ἀντάξιος ἀντιπρόσωπος τῶν ὑπερηφάνων εὐγενῶν τοῦ Βυζαντίου.

Πλὴν τοῦ Νοταρᾶ καὶ τῶν δύο υἱῶν του, καὶ ἕτεροι ἐννέα εὐγενεῖς τῆς ἀνωτέρας τάξεως ἐθανατώθησαν ὅλοι, ἐμμείναντες μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των. Αἱ κεφαλαὶ τῶν θανατωθέντων ἐκομίσθησαν ὑπὸ τοῦ δημίου ἐνώπιον τοῦ αἱμοδιψοῦς Σουλτάνου πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν του.

Ὁ Φραντζῆς, ὁ περιφημότερος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀφηγεῖται διαφόρως τὰ διαδραματισθέντα. Λέγει, ὅτι ὁ Μέγας Δοὺξ Νοταρᾶς προσέφερεν ὅλα τὰ πλούτη του εἰς τὸν Σουλτᾶνον, ὑποκρινόμενος, ὅτι τὰ εἶχε κρατήσῃ ὅπως τὰ προσφέρῃ εἰς αὐτόν.

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Μωάμεθ: «Ποῖος εἶχε δώση τὰ πλούτη εἰς τὸν Νοταρᾶν καὶ τὴν Πόλιν εἰς τὸν Σουλτᾶνον», ὁ αἰχμάλωτος ἀπήντησεν, ὅτι ταῦτα ἦσαν δῶρα τοῦ Θεοῦ.

— Τότε λοιπόν, ἀνταπήντησεν ὁ Σουλτᾶνος, διατί ὑποκρίνεσαι, ὅτι ἐφύλαξες τὰ πλούτη δι' ἐμέ; Διατί δὲν τὰ ἔστελλες προτήτερα εἰς ἐμέ, ὅπως σὲ ἀνταμείψω;

Ὁ Νοταρᾶς ἀμέσως τότε ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, τὴν δ' ἐπομένην τῷ ἀπηγγέλθη κατηγορία ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἀπέτρεψε τὸν αὐτοκράτορα ν' ἀποδεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, τοὺς ὁποίους τῷ εἶχεν ὑποβάλη. Διέταξε δὲ ὅπως τὴν ἐπομένην ὁ Μέγας Δοὺξ καὶ οἱ δύο υἱοί του θανατωθῶσι. Συμφώνως πρὸς τὴν διαταγήν, ἐκομίσθησαν τὴν ἐπαύριον εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπου ἔλαβε χώραν ἡ θανατικὴ ἐκτέλεσις. Ὁμοία τὴν τοῦ Νοταρᾶ ὑπῆρξεν ἡ τύχη ὅλων τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματούχων τῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ σύζυγοί των ὅμως καὶ αἱ θυγατέρες των ἐσώθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τοῦ Μωάμεθ προσλαβόντος εἰς τὸ χαρέμιόν του τὰς ὡραιοτέρας καὶ παραχωρήσαντος τὰς λοιπὰς εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του.

Ὅμοιον ὑπῆρξεν ὡσαύτως καὶ τὸ τέλος τοῦ Ὀρχάν, τοῦ διαδραματίσαντος σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὴν ἄμυναν τῆς Πόλεως. Ὁ Ὀρχὰν ἐγνώριζεν, ὅτι ἐὰν ἠχμαλωτίζετο, θὰ ἐθανατώνετο καὶ ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος εἶχεν ἀπόφασιν νὰ τὸν φονεύσῃ, καθ' ὅσον ὡς πρεσβύτερον μέλος τοῦ βασιλεύοντος οἴκου, συμφώνως πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἔθιμον τῆς βασιλευούσης οἰκογενείας τῶν Τούρκων, ἔπρεπε νὰ φονευθῇ.

Ὁ Ὀρχάν, ὅστις ἐλέγετο υἱὸς ἢ ἔγγονος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μωάμεθ Α'. Σουλτάν, χάριν σωτηρίας του, εἶχε καταφύγῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον, ὅστις ἠρνήθη νὰ τὸν ἐκδώσῃ πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τῷ παρέσχε πάσας τὰς δυνατὰς περιποιήσεις. Ὅταν κατέστη πλέον ἀδύνατον νὰ κρατήσωσι τοὺς πύργους, τοὺς ὁποίους ὑπερήσπιζον, ὁ Ὀρχὰν καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἄνδρες παρεδόθησαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ μοναχός τις, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Τοῦρκος πρίγκιψ ἤλλαξεν ἐνδύματα, συλληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἰδίων Τούρκων, τῶν συλλαβόντων τὸν Μέγαν Δοῦκα Νοταρᾶν, ὡδηγήθη ἐπὶ ἑνὸς τῶν τουρκικῶν πλοίων. Ἀτυχῶς καὶ οἱ ἄλλοι ἐκ τῶν ἀμυναμένων εἰς τοὺς ἰδίους πύργους μετηνέχθησαν ἐπὶ τοῦ ἰδίου τουρκικοῦ σκάφους. Ἕλλην δέ τις προσηνέχθη ν' ἀποκαλύψῃ τὸν Ὀρχὰν καὶ τὸν Μέγαν Δοῦκα, ἐὰν τῷ ἐχάριζον τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Λαβὼν δὲ τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην εἶπε ποῖος ἦτο ὁ ὡς μοναχὸς ἐνδεδυμένος καὶ ποῖος ὁ Μέγας Δούξ. Ὁ Ὀρχὰν ἀμέσως ἀπεκεφαλίσθη καὶ ἡ κεφαλή του ἤχθη πρὸ τοῦ Μωάμεθ.

Ἡ πόλις τελείως ἠρημώθη. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μωάμεθ, στρατιῶται καὶ ναῦται, οὐδὲν ἀντικείμενον ἀξίας ἄφησαν πλὴν τῶν γυμνῶν κτιρίων. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐφαίνετο ὡς ἐὰν εἶχεν ὑποστῆ τὴν καταστροφὴν κυκλῶνος ἢ πυρκαϊᾶς. Ἦτο σιωπηλὴ ὡς τάφος. Ἰδιαιτέρως οἱ ναῦται διεδραμάτισαν τὸ κυριώτερον μέρος τῆς καταστροφῆς. Αἱ ἐκκλησίαι, αἱ κρύπται, οἱ τάφοι τῶν εὐγενῶν, ὅλα ἠρευνήθησαν καὶ ἐλεηλατήθησαν. Ὁ Μωάμεθ, λέγεται, ὅτι ἐδάκρυσεν, ὅταν εἶδε τελείως ἐρημωθεῖσαν τὴν πόλιν.

Ὅλοι οἱ Τοῦρκοι, οἱ τυχόντες τῆς εὐτυχίας νὰ εἰσέλθωσι πρῶτοι εἰς τὴν Πόλιν, ἔγειναν πλούσιοι. Πολυάριθμοι αἰχμάλωτοι ἐστάλησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἴτε διὰ νὰ πωληθῶσιν, εἴτε διὰ νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς ἐκεῖ Ὀθωμανούς, τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν. Εὐεξήγητος εἶνε ἡ στοργὴ τῶν κατοίκων πρὸς τὴν Πόλιν των. Δι' αὐτοὺς ἦτο ἡ Βασιλὶς τῶν πόλεων, ἡ ὡραιοτέρα, ἡ πλουσιωτέρα, ἡ πλέον πολιτισμένη πόλις τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ ὁ ἔμπορος εὕρισκεν ὅλα τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἀγοραστὰς ὅλων τῶν χωρῶν. Ἐκεῖ ὁ μελετητὴς καὶ ὁ ἀρχαιοδίφης ἠδύνατο νὰ εὕρῃ πλουσίας καὶ μεγάλας βιβλιοθήκας ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τότε γνωστῶν τεχνῶν. Ἐν μέσῳ τῆς διαρρευσάσης μακρᾶς περιόδου ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας γενεαὶ μοναχῶν εἶχον ἀντιγράψῃ τὰ χειρόγραφα τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων, ἄνευ τῶν σφαλμάτων καὶ τῶν παρανοήσεων ἐκείνων, ἃς ἐνέβαλλον εἰς ἀμηχανίαν τοὺς σοφοὺς τῆς Δύσεως. Κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ διετήρουν ζωντανὴν τὴν ὑπόστασιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης εἰς ἰδίωμα ὅμοιον καθ' ὅλα τὰ στοιχεῖά του πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους. Κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὑπερηφάνους, διότι ἦσαν κληρονόμοι καὶ φύλακες τῶν συγγραμμάτων τῶν κλασικῶν χρόνων καὶ εἶχον τὸ ἴδιον αἷμα μὲ τοὺς μεγάλους Ἕλληνας τῆς ἀρχαιότητος. Δὲν ἐνόμιζον καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ παραδεχθῶσιν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων, ὁ Λεωνίδας, ὁ Περικλῆς καὶ ὅλη ἡ ἔνδοξος χορεία τῶν ἀρχαίων εἶχον ἀπολεσθῇ διότι δὲν εἶχον γνωρίσῃ τὸν Χριστόν, ἡ δὲ συναίσθησις τῆς μετ' ἐκείνων συγγενείας των συνετέλει εἰς τὴν ἰσχυροποίησιν τῆς πεποιθήσεως εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἱστορίας των.

Ἡ Νέα Ρώμη ἐπὶ χίλια ἔτη ὑπῆρξε διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς ὅ τι ἡ Παλαιὰ Ρώμη ἦτο διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Δύσεως, ἡ δὲ ὑπερηφάνειά των διὰ τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἀσφάλειάν της ἦτο μεγάλη. Ἅπαξ μόνον εἶχε κυριευθῇ, ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς ἐκείνη προσβολή, ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τῶν λαῶν τῆς Δύσεως τὸ ἔτος 1204 εἶχε κατὰ μέγα μέρος ἐπανορθωθῇ. Ἡ νέα ὅμως ἅλωσις ἦτο ἀπείρως σοβαρωτέρα. Διὰ τῆς πρώτης κατοχῆς ἡ Πόλις ὑπέστη τὴν ξενικὴν κατοχὴν ἐπὶ ἑξήκοντα ἔτη καὶ ἀπώλεσε πολὺ ἐκ τοῦ πλούτου της. Πλεῖστα ὡραία ἀγάλματα καὶ ἄλλα καλλιτεχνικὰ ἔργα, ἀποτελοῦντα τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ προσκύνημα ὅλου τοῦ κόσμου, ἀφῃρέθησαν καὶ πλειότερα κατεστράφησαν. Ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶχε σταματήσῃ ἕως ἐκεῖ.

Ἡ Πόλις δὲν εἶχεν ἀπολέσῃ τοὺς κατοίκους της. Τὰ γυναικόπαιδα δὲν ἀπήχθησαν. Ὅταν παρῆλθεν ἡ τυραννία ἡ Πόλις ἀνέλαβεν ἀμέσως τὴν προτέραν δόξαν της καὶ ἐφαίνετο, ὡς καὶ πρότερον ἡ πεφημισμένη πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὰ ὄμματα ὅλων τῶν ἑλληνοφώνων λαῶν παρίστατο ὡς ἡ ἡγέτις καὶ τὸ πρότυπον παντὸς καλοῦ, ἡ ἑστία τῆς φιλοσοφίας καὶ πάσης μαθήσεως καὶ ἐπιστήμης. Ἤδη ὅμως τὰ πάντα μετεβλήθησαν. Οἱ νέοι κατακτηταὶ ἦσαν Ἀσιᾶται, ψευδὴς θρησκεία ἀντικατέστησε τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἡ πρωτεύουσα ἠρημώθη.

Ἡ ἀπείρου γραφικότητος καὶ καλλονῆς τοποθεσία τῆς πόλεως, καθὼς καὶ τὰ χριστιανικὰ καὶ ἱστορικὰ κειμήλιά της ἐπηύξανον τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην τῶν κατοίκων της καὶ τοὺς καθίστων ὑπερηφάν υς διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅσον ὑπερήφανοι ἦσαν οἱ Ἰταλοὶ πολῖται τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Βενετίας. Τούτων ἕνεκα δὲν εἶνε ἄξιον ἐκπλήξεως, διατί οἱ κάτοικοι, ἅμα τῇ ἁλώσει τῆς Πόλεώς των, κατελήφθησαν ὑπὸ ἀπεριγράπτου θλίψεως. Ἡ Πόλις, ἡ δεσπόζουσα τόσων λαῶν, ἡ τιμωμένη, ἡ ἔνδοξος, ἡ πεφημισμένη ἐκυριαρχεῖτο ἤδη ὑπὸ ἄλλων καὶ εἶχε βυθισθῇ εἰς τὴν πτωχείαν, τὴν ἀσημότητα, τὴν ἀτιμίαν καὶ τὴν ἐπαίσχυντον δουλείαν. Οἱ κάτοικοί της ἀξιοθρηνήτως ἐμειώθησαν. Αἱ γυναῖκές της προωρίσθησαν διὰ τὴν πλέον ἐπαίσχυντον δουλείαν· οἱ εὐγενεῖς ἐσφάγησαν, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ νεογνὰ ἐθανατώθησαν καὶ οἱ ναοὶ τοῦ Θεοῦ ἐβεβηλώθησαν. Δυστυχῶς ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸ σκότος τῆς σκοτεινοτέρας νυκτός, ἔπρεπε δὲ τέσσαρες ἐν ὅλῳ αἰῶνες νὰ παρέλθωσι προτοῦ αὐγάσῃ ἡ ἠὼς τῆς νέας ἀφυπνίσεώς των.

Ὁ Μωάμεθ ταχέως κατενόησεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς συνοικισμὸν τῆς ἐρημωθείσης Κωνσταντινουπόλεως. Διέταξε λοιπὸν ὅπως ἀποσταλῶσιν εἰς τὴν Πόλιν πέντε χιλιάδες οἰκογένειαι ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ὅπως ἐπισκευασθῶσι τὰ τείχη. Φαίνεται ὅμως, ὅτι δὲν ἐπεσκευάσθησαν ταῦτα καταλλήλως.

Ὁ Μωάμεθ, διὰ νὰ προσελκύσῃ κατοίκους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ τοὺς Ἕλληνας, διὰ τὰ δεινὰ τῶν ὁποίων ἐξεδήλωνεν ἀληθῆ οἶκτον. Ὡς νέος καὶ κάτοχος ἐξαιρετικῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων τοῦ παλαιοῦ κόσμου, θὰ ἐπεθύμει βεβαίως νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ κατενόει, ὅτι τὸ ἐμπόριον, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἤντλει τὰς προσόδους, θὰ ἤκμαζε περισσότερον, διενεργούμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, παρὰ ὑπὸ οἱασδήποτε ἄλλης φυλῆς.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἅλωσιν ὁ Μωάμεθ διέταξεν ὅπως οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸν ὡς μερίδιον λαφύρων, τοποθετηθῶσιν εἰς ἰδιαιτέρας οἰκίας ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Ἐκ τῶν νέων τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν πολλοὺς κατέταξεν εἰς τὸ σῶμα τῶν Γενητσάρων, ἄλλους δέ, τοὺς περισσότερον πεπαιδευμένους, ἐκράτησεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν του.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Μωάμεθ ἐδημοσίευσε διάγγελμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ὅλοι ἐκεῖνοι ἐκ τῶν κατοίκων, ὅσοι εἶχον πληρώσῃ λύτρα καὶ ὅσοι ἦσαν πρόθυμοι νὰ πληρώσωσιν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας, θὰ ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς ἐλευθέρως νὰ ζήσωσιν εἰς τὴν Πόλιν καὶ θὰ ἐξῃροῦντο ἐπί τινα χρόνον παντὸς φόρου.

Τὸ σπουδαιότερον βῆμα τοῦ Μωάμεθ πρὸς τὴν συνδιαλλαγὴν ἦτο ἡ ἀνοχὴ τῆς χριστιανικῆς λατρείας καὶ ἡ διατήρησις τῶν ἐκκλησιῶν. Ἀμέσως διέταξε ν' ἀνεύρωσι τὸν Γεώργιον Σχολάριον, τὸν εὐνοούμενον κληρικοφιλόσοφον τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἀρνηθέντα, ὡς γνωστόν, ἐντόνως τὴν [παραδοχὴν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Μετὰ πολλὰς ἐρεύνας ὁ Σχολάριος ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ὡς δοῦλος

ἑνὸς πασσᾶ, ὅστις, ἐννοήσας ἢ μαθὼν περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς προσωπικότητος τοῦ αἰχμαλώτου του, τὸν μετεχειρίζετο μετὰ διακρίσεως καὶ σεβασμοῦ.

Ὁ Σουλτᾶνος εὐθὺς ἀμέσως, ἅμα ὡδηγήθη ἐνώπιόν του ὁ Σχολάριος, ἐφάνη εὐνοϊκῶς διατεθειμένος πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἕλλην μοναχὸς διὰ τῆς νοημοσύνης καὶ τῶν τρόπων του ἐνεποίησεν ἀρίστην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Μωάμεθ. Ὁ Σχολάριος, προπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ Τούρκου μονάρχου, παρεκλήθη ἐλευθέρως νὰ εἰσέρχηται εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐλευθέρως νὰ ἐκφράζῃ τὰς γνώμας του, ὡς δεῖγμα δὲ τῆς μεγάλης εὐγενείας τοῦ Σουλτάνου ἔλαβε πολύτιμα δῶρα. Ὁ Μωάμεθ, ἐνδιαφερόμενος ν'αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ διατηρήσωσι τὰς ἐκκλησίας των. Ἀλλ' ὅταν ἔμαθεν, ὅτι δὲν εἶχον Πατριάρχην, τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἐκλέξωσιν ὅποιον ἤθελον, ὑποσχεθεὶς συγχρόνως εἰς αὐτούς, ὅτι θὰ ἐνέκρινε τὴν ἐκλογήν των καὶ ὅτι θὰ περιέβαλλε τὸν νέον Πατριάρχην μὲ ὅλα σχεδὸν τὰ προνόμια τῶν προκατόχων του. Ἡ συγκληθεῖσα τοπικὴ Σύνοδος ἐξέλεξε τὸν Γεώργιον Σχολάριον, γνωστότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Γενναδίου. Ὁ Σουλτᾶνος μετὰ τιμῶν ἐδεξιώθη τὸν νέον Πατριάρχην εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν του τῷ προσέφερε πολυτιμότατον σταυρὸν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῷ εἶπεν:

— Ἔσο Πατριάρχης καὶ δίαγε ἐν εἰρήνῃ. Ὑπελόγιζε εἰς τὴν φιλίαν μου, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμεῖς ταύτην, θὰ χαίρῃς δὲ ὅλων τῶν προνομίων τῶν προκατόχων σου.

Μετὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην ὁ Μωάμεθ παρέσχε θαυμάσιον ἵππον μετὰ πλουσίας ἱπποσκευῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιβὰς ὁ νέος Πατριάρχης διηυθύνθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τὴν ὁποίαν ὁ Μωάμεθ ὥρισεν ὡς ἐκκλησίαν τοῦ Πατριαρχείου.

Μετὰ τὴν ἐκλογήν του ὡς Πατριάρχου, ὁ Σουλτᾶνος ἐξηκολούθησε συνεννοούμενος μετὰ τοῦ Γενναδίου καὶ συζητῶν μετ' αὐτοῦ τὰ διάφορα τοῦ Χριστιανισμοῦ ζητήματα, παροτρύνων συγχρόνως αὐτὸν νὰ ἐκθέτῃ τὰς ἰδέας καὶ τὰς γνώμας του. Τοιαύτη μάλιστα ἦτο ἡ πρὸς τὸν νέον πατριάρχην εὔνοιά του, ὥστε πολλάκις τὸν ἐπεσκέπτετο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ παντοιοτρόπως ἐξεδήλου τὸ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἐνδιαφέρον του.

Κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς βασιλείας του ἡ προσοχὴ τοῦ Μωάμεθ διαρκῶς ἦτο ἐστραμμένη εἰς τὸ ζήτημα περὶ τοῦ πῶς θὰ κατώρθωνε ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον νὰ συνοικίσῃ ἐκ νέου τὴν ἐρημωθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν τούτοις αἱ πλεῖσται ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Σουλτάνου ἀπετύγχανον. Οἱ Χριστιανοὶ ἐδυσπίστουν πρὸς τὰς ὑποσχέσεις του, ἡ δὲ πεῖρα ἀποδεικνύει, ὅτι εἶχον δίκαιον δυσπιτοῦντες. Ὁ Μωάμεθ προσωπικῶς ἀπηυθύνετο πρὸς τὰς εὐγενεῖς ἑλληνικὰς οἰκογενείας καὶ προσεπάθει νὰ τὰς πείσῃ ὅπως ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Πόλιν. Δημοσίᾳ ὑπέσχετο, ὅτι ὅλοι ὅσοι ἤθελον ἐπανέλθῃ καὶ ἤθελον ἀποδείξῃ τὴν εὐγενῆ καταγωγήν των, θὰ ἐτύγχανον πάσης διακρίσεως, καθὼς καὶ τῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα ἔχαιρον καὶ ἐπὶ

τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀριθμός τις χριστιανῶν εὐγενῶν, πεισθέντων εἰς τὰς σουλτανικὰς ταύτας ὑποσχέσεις, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Ἐπλήρωσαν ὅμως ἀκριβὰ τὴν εὐπιστίαν των. Οἱ ἐπανελθόντες ἀπεκεφαλίσθησαν. Ὁ Μωάμεθ, ἰδὼν τέλος, ὅτι δὲν κατώρθωνε τίποτε διὰ τῆς πειθοῦς ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν τὴν βίαν.

Ὅταν τὸ 1458 ὁ Μωάμεθ προσέβαλε τὴν Κόρινθον, ὁ στρατός του, λεηλατήσας τὴν γειτονικὴν χώραν, περισυνέλεξε τρεῖς χιλιάδας ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία, ἀποσταλέντας πάντας ὅπως συνοικίσωσι τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα εἶχον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας ἐρημωθῆ. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος ὁ Μωάμεθ ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ πολυαρίθμους Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν τεχνῖται βίᾳ ἀποκατεστάθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ δὲ ἄλλοι εἰς τὰ περίχωρα. Τὸ ἑπόμενον ἔτος μετέφερεν πολυαρίθμους ἀρμενικὰς οἰκογενείας ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν ἀρμενικοῦ συνοικισμοῦ καὶ τὰς ἀποκατέστησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὅπως δὲ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τοὺς οὕτω βιαίως κομισθέντας εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐργατικούς, ὁ Μωάμεθ διέταξε τὴν ἀνέγερσιν τοῦ φερωνύμου τεμένους. Τὸ 1460 δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδὲ προσεκάλεσεν ὅλους, ἀνεξαρτήτως θρησκεύματος ἢ ἐθνικότητος, ὅσοι ἐβίουν ἄλλοτε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, νὰ ἐπανέλθωσι. Πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶχον φυγαδευθῆ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, Φιλιππούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ. Ὅλοι αὐτοί, ἑκόντες ἄκοντες, πεπαιδευμένοι, εὐγενεῖς, ἔμποροι, ἐργατικοὶ μετηνέχθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐπίσης μετηνέχθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ κάτοικοι πολλῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οὕτως ὁ Τοῦρκος ἀρχιναύαρχος διὰ πολυαρίθμων πλοίων μετέφερεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὅλους σχεδὸν τοὺς κατοίκους τῆς Θάσου καὶ τῆς Σαμοθράκης.

Ὡς βόμβα ἔπεσεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ εἴδησις τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ μέγα κατόρθωμα τοῦ νεκροῦ Σουλτάνου ἠκούσθη μετ' ἀπιστεύτου ἐκπλήξεως. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον τῆς βασιλείας του τὸ μεγαλείτερον ζήτημα, τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν δυσμικὴν Εὐρώπην ἦτο: Τί ἆρά γε διανοεῖται ὁ Μωάμεθ; Πᾶν ὅ τι ἐπροτίθετο νὰ πράξῃ καὶ πᾶν ὅ τι εἶχε κάμῃ ἦσαν θέματα φλέγοντα, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλουν τὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς του.

Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Μωάμεθ ὡς στρατιώτου ἦσαν πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι. Μία ἐκ τῶν πρώτων κατακτητῶν ἐπιτυχιῶν του ἦτο καὶ ἡ κατάλυσις τοῦ κράτους τῆς Τραπεζοῦντος, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμός, ἂν καὶ ἑλληνόφωνος, ἀπετελεῖτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Λαζῶν.

Ὅταν οἱ Λατῖνοι ἐπιδρομεῖς ἐπρόκειτο νὰ κυριεύσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν δύο νέοι Ἕλληνες πρίγκηπες κατέφυγον εἰς Τραπεζοῦντα, ἐξεδίωξαν τὸν διοικητὴν καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἀλέξιος προεκηρύχθη αὐτοκράτωρ, προσλαβὼν τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ καὶ αὐτοκράτορος τῶν πιστῶν Ρωμαίων. Ἐπί τινα χρόνον ὁ

Ἀλέξιος εἶχεν ἀναλάβῃ, ἀντὶ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τούτου δὲ ὁ Θεόδωρος ἠναγκάσθη νὰ συναπισθῇ ἐν Ἰκονίῳ μετὰ τοῦ Σουλτάνου ὅπως παρακωλύσῃ τὸν Ἀλέξιον εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων του διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς κυριαρχίας του καὶ ἐπὶ τῶν χωρῶν αὐτοῦ τοῦ Θεοδώρου.

Ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ κράτους τῆς Τραπεζοῦντος δὲν ηὔξησε, καίτοι ἡ πόλις ἐξ οὗ τὸ κράτος εἶχε λάβῃ τὸ ὄνομα, κατέστη μεγάλη, πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Ἀπὸ τοῦ 1228 καὶ πλέον ἀκόμη τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος ἦτο φόρου ὑποτελὲς εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Αὐτοκράτορες καὶ αὐτοκράτειραι μετρίας ἀξίας ἐξηκολούθουν νὰ διατηρῶσι εἶδος ἡμιανεξαρτήτου θέσεως ἐν μέσῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων μηχανορραφιῶν καὶ ἀγώνων μετὰ τῶν Τουρκομάνων καὶ τῶν ἄλλων τουρκικῶν φυλῶν καὶ τῶν ἀγρίων συγκρούσεων μετὰ τῶν Γενουηνσίων μέχρι τῆς καθόδου τοῦ Τιμούρ. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπως ἐπωνομάζετο, συγκατετέθη νὰ καταστῇ φόρου ὑποτελὴς εἰς τὸν Τιμοὺρ καὶ συνεφώνησε νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὸν, περιστάσεως παρουσιαζομένης, βοήθειαν.

Ὅταν ὁ Τιμοὺρ ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πατρίδος του, τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος ἐμειώθη ἐπαισθητῶς καὶ δὲν ἀπετέλει πλέον παρὰ μίαν στενὴν λωρίδα γῆς γύρῳ τῆς ὁμωνύμου πόλεως. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης συγκατετέθη νὰ καταστῇ ὑποτελὴς ἡγεμὼν τοῦ Μωάμεθ, ἀλλὰ ταχέως ἀπεπειράθη νὰ συνασπίσῃ τοὺς ἐμίρας τῆς Σινώπης καὶ τῆς Καραμανίας, καθὼς καὶ τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεῖς τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Ἀρμενίας κατὰ τοῦ ἐπικυριάρχου του. Πρὸτοῦ ὅμως κατορθωθῇ τι, ὁ Ἰωάννης ἀπέθανε καὶ ὅταν κατὰ τὸ 1461 ὁ Μωάμεθ, μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μωρέως, ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, δὲν ὑπῆρχε κανεὶς σύμμαχος νὰ βοηθήσῃ τὸν Δαυΐδ, τὸν νέον αὐτοκράτορα.

Ὁ Μωάμεθ, ἐκστρατεύσας προσωπικῶς ἐπὶ κεφαλῆς ἑξήκοντα χιλιάδων ἱππικοῦ καὶ ὀγδοήκοντα χιλιάδων πεζικοῦ κατὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ Δαυΐδ, ἐκυρίευσε ταχέως τὴν Τραπεζοῦντα. Ὁ αὐτοκράτωρ παρεδόθη, ἡ δὲ χώρα κατέστη μέρος τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους. Μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τραπεζοῦντος ἀπεστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ βιογράφοι τοῦ Μωάμεθ βεβαιοῦσιν, ὅτι κατέκτησε δύο αὐτοκρατορίας καὶ ἑπτὰ βασίλεια· τὴν Σερβίαν, Βοσνίαν, Ἀλβανίαν, Μολδαυΐαν, Μωρέαν, Καραμανίαν, Βλαχίαν. Ἐὰν αἱ ἐπιτυχίαι του ἀντεπεκρίνοντο πρὸς τὰς φιλοδοξίας του καὶ τὰ σχέδιά του, δύναται τότε ὡρισμένως νὰ καταταχθῇ ὁ Μωάμεθ μεταξὺ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν τοῦ κόσμου. Ἐπολέμησεν ἐν τούτοις μετ' ὀλιγωτέρας ἐπιτυχίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὡς ὑπόδειγμα καὶ πάντοτε μὲ δυνάμεις ἀριθμητικῶς ἀνωτέρας τῶν ἀντιπάλων του. Αἱ πρόοδοί του ἀνεχαιτίσθησαν

ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Οὐνιάδου καὶ τῶν Οὔγγρων. Οἱ πόλεμοι τοῦ Μωάμεθ ἦσαν οὐσιωδῶς κατακτητικοί.

Ἤρκει εἰς αὐτὸν ἡ δικαιολογία, ὅτι διὰ τοῦ πολέμου ἤθελε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς κτήσεις του. Τὸ πολεμοχαρὲς ἔθνος του κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο πάντοτε πρόθυμον νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του κατὰ παντὸς κράτους. Ἡ ἐνεργητικότης καὶ ἡ φιλοδοξία του πολὺ ὀλίγον χρόνον τῷ ἄφινον δι' ἀνάπαυσιν, ἐφ' ὅσον δὲ παρήρχετο ὁ χρόνος ἤρχισε νὰ ἐλαττοῦται ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ὑπηκόων του. Ἐπὶ δώδεκα σχεδὸν συνεχῆ ἔτη μετὰ τὸ **1453** ἐκράτει τὸν στρατόν του πάντοτε ἀπησχολημένον καὶ ἕτοιμον, μέχρις ὅτου κατεπονήθη ἐκ τῶν μακρῶν πορειῶν, ἐξησθένησεν ἐκ τῆς συνεχοῦς ἐργασίας καὶ ἀφοῦ ἐθυσίασαν τ' ἀγαθά των καὶ τὴν ὑγείαν των χάριν τοῦ αὐθέντου των, οἱ στρατιῶται του, περιλαμβανομένων καὶ τῶν Γενητσάρων, ἤρχισαν ν' ἀδημονῶσι καὶ νὰ ζητῶσιν ἀνάπαυσιν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μωάμεθ κατενόησε τὴν σημασίαν τῆς διατηρήσεως ἰσχυροῦ στόλου. Συνετήρησε καὶ ηὔξησε τὸν στόλον, τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐξησφάλισεν οὕτω εἰς ἑαυτὸν τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ εἶνε πάντοτε ἕτοιμος εἰς πᾶν σημεῖον ἐξεγέρσεως καὶ νὰ στέλλῃ τὴν θαλασσίαν δύναμίν του πρὸς ἐπιβολὴν τῆς κυριαρχίας του. Διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ στόλου κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ φόρου ὑποτελεῖς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν.

Ἐξ ἴσου ἐνεργητικὸς ἦτο ὁ Μωάμεθ καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ πολιτικοῦ διοικητικοῦ συστήματός του. Εἴδομεν ἤδη ὅτι πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀρχίσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις καὶ τὸ σύστημα τῆς συλλογῆς τῶν φόρων. Ἀπέλυσε τοὺς ἀνικάνους πασσάδες καὶ τοὺς ἀντικατέστησε δι' ἄλλων ἱκανωτέρων καὶ δραστηριωτέρων, ἐντιμοτέρων καὶ τελειότερον στρατιωτικῶς μεμορφωμένων, καθόσον πρέπει νὰ ὑπομνησθῇ, ὅτι ἡ στρατοκρατία ἀπετέλει καὶ ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

Ἰδιαιτέρως ἐνδιεφέρετο ὁ Μωάμεθ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβοδικαίαν καὶ ἀμερόληπτον διοίκησιν. Εἶχεν εὕρῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας του εἰς μεγάλην ἀταξίαν. Τὸ ἓν τρίτον τῶν ἐσόδων ἐσπαταλᾶτο ματαίως. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπέβαλε παντοῦ τὴν μεταρρυθμιστικὴν χεῖρα του. Διωργάνωσε τὸ σύστημα τῆς συλλογῆς τῶν φόρων καὶ ἐνῷ οὕτως ηὔξησε τὰ ἔσοδα, ἐνέπνευσεν ἀφ' ἑτέρου τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον εἰς τοὺς εἰσπράκτορας καὶ εἰς ὅλους τοὺς οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους, ὅπως τὰ εἰσπραττόμενα χρήματα εἰσέρχωνται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ μὴ σπαταλῶνται ἀσκόπως. Καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν τῆς πολιτείας ὁ Μωάμεθ ἀφιέρωσε μεγάλην προσοχὴν καὶ οὐδὲν ἐνεπιστεύετο εἰς τοὺς ὑποδιεστέρους του, ἐὰν αὐτὸς πρῶτον δὲν ἐπώπτευε καὶ δὲν ἐλάμβανε γνῶσιν τῶν πάντων.

Οἱ Τοῦρκοι θεωροῦσι καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη τὸν Μωάμεθ ὡς νομοθέτην. Ἀλλ' ἐνῷ τὰ διατάγματά του συνετέλεσαν εἰς βελτίωσιν τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μείωσιν τῆς διοικητικῆς διαφθορᾶς, ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις καὶ τὰ σκοτεινὰ σημεῖα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Μωάμεθ ὡς νομοθέτου.

Ἡ τουρκικὴ ἱστορία τῶν παλαιοτέρων χρόνων μᾶς παρέχει παραδείγματα πολιτικῶν ἀδελφοκτονιῶν, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ Β'. περιέβαλε δι' ἰσχύος νόμου τὸ ἔθιμον τοῦ φόνου τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων. Οἱ προκάτοχοί του διέπραττον τὸ ἔγκλημα. Ὁ Μωαμεθ δὲν ἠκολούθησε μόνον τὸ παράδειγμά των ἀλλὰ καὶ τῷ ἔδωκε νομικὴν ἰσχύν.

Ὅλαι σχεδὸν αἱ πράξεις του φαίνονται στενῶς συνδεδεμέναι μὲ τὰς κηλῖδας τοῦ αἵματος. Πολλοὶ σύγχρονοι συγγραφεῖς ὁμιλοῦσι περὶ αὐτοῦ, ὡς τέρατος σκληρότητος. Ὅταν τὸ Ἀργυρόκαστρον παρεδόθη, ἐφόνευσεν ὅλους τοὺς ἄρρενας κατοίκους καὶ κατεδίκασε τὰ γυναικόπαιδα εἰς τὴν δουλείαν. Ὅταν τὸ Γαρδίκιον ὑπετάγη, οἱ κάτοικοί του ἔτυχον τῆς ἰδίας τύχης. Ἀντιλογία πρὸς τὰ κελεύσματά του ἢ παράβασις τῶν νόμων του συνεπῆγε τὸν θάνατον. Ἐθανάτωσε τὸν μέγαν βεζύρην του Μαχμοὺδ ἕνεκα τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν φρονημάτων του. Ἐβασάνισε καὶ ἐθανάτωσεν ἐπίσης τὸν γηραιὸν διδάσκαλόν του καὶ βεζύρην Χαλὴλ πασσᾶν,

Ἦτο σκληρότερος τοῦ Νέρωνος καὶ ἠγάλλετο εἰς τὴν θέαν τοῦ αἵματος. Τῇ ἀληθείᾳ αἱ πράξεις του ἐπισκιάζονται ὑπὸ μεγάλων ἐγκλημάτων, ἀποτέλεσμα τῶν ἀγρίων ἐνστίκτων του, τὰ ὁποῖα ἠδυνάτει νὰ συγκρατήσῃ. Ἐάν, κατὰ τὴν γνώμην του, ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν δολοφονίαν ἀδελφοῦ του, τὴν θανάτωσιν ἐπιφανοῦς ἐχθροῦ του, τὸν φόνον παντὸς ὑπηκόου του πρὸς πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν του, δὲν ἐδίσταζεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ προβῇ εἰς τὸ ἔγκλημα. Καθὼς οἱ μεγάλοι στρατιωτικοί, ὁ Καῖσαρ, ὁ Ναπολέων καὶ ἄλλοι, ὁ Μωάμεθ ὑπελόγιζεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐφ' ὅσον οὗτοι ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὰ σχέδιά του. Ἀνήκων εἰς οἰκογένειαν, εἰθισμένην εἰς τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν καὶ εἰς φυλὴν οὐδέποτε λογαριάζουσαν τὴν ζωήν, προκειμένου περὶ πολεμικῶν ἐπιτυχιῶν καὶ ἀνατραφεὶς ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ ἀγώνων, ἐξετόπιζεν, ἐξεμηδένιζε πάντα ἀντιτιθέμενον πρὸς τὰ σχέδιά του. Οἱ ἐχθροί του δυσκόλως ἐτύγχανον τοῦ οἴκτου του. Οὐδέποτε μετενόει, διότι ἀπηλλάσσετο τῶν ἐχθρῶν του. Ἦτο μέρος καὶ τοῦτο τοῦ παιγνιδίου τοῦ πολέμου. Οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις! Καὶ μολαταῦτα ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὑπῆρχον περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας συνεπάθει τοὺς πάσχοντας, τῶν ὁποίων αὐτὸς εἶχε δημιουργήσῃ τὰ δεινά. Ἰδιαιτέραν εὐμένειαν ἐδείκνυε πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους, ὁπουδήποτε δὲ συνήντα αὐτοὺς κατὰ τοὺς περιπάτους του, ἐσταμάτα τὸν ἵππον του διὰ νὰ τοῖς δώσῃ γενναῖα φιλοδωρήματα. Αὐτὸ τὸ τέρας τῆς σκληρότητος, ὁ νομοθετήσας τὴν ἀδελφοκτονίαν, ἀμειλίκτως ἐτιμώρησε τὸν υἱόν του, διότι μετῆλθε βίαν κατὰ ξένης συζύγου. (Ἕπεται τὸ τέλος).

ΕΘΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους τοῦ Αὐγούστου καὶ τέλος*)

Ὡς πρὸς τὴν Ἁρμοστείαν ἓν συμπέρασμα ἐξάγεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐγγράφων τῶν διαμειφθέντων μεταξὺ ὑπουργείου καὶ κυπριακῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει πολιτείας τοῦ Σὶρ Ροβέρτου Βίδδωλφ καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν Κυβερνήσεως, ὅτι ὑπῆρξεν Ἁρμοστεία μισελληνικὴ καὶ μισελευθέρα. Καὶ ὁ ἐπιεικέστερον ἐπιθυμῶν νὰ κρίνῃ τὴν Ἁρμοστείαν ἐκείνην ἀδύνατον νὰ μὴ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο. Διὰ τοῦ πρώτου ἐγγράφου, ὅπερ ὁ Ἁρμοστὴς ἀπέστειλεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Κύπρου, ἥτις ἐχαιρέτισε τοὺς Βρεττανοὺς ὡς ἐλευθερωτάς, προοιωνιζομένους τελείαν τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀποκατάστασιν, ἤλεγχε τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ὅτι εἶχεν ἀπονείμῃ προνόμια εἰς τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον. Τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ οὐδένα εὗρον ἄχρι σήμερον φανατικώτερον αὐτοῦ πολέμιον, εἰς ἀλλεπάλληλα δὲ αὐτοῦ ἔγγραφα προσεπάθει διὰ παντὸς μέσου ν' ἀποδώσῃ τὸν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως πόθον τοῦ λαοῦ εἰς «ὀλίγους φωνασκούς», ὄργανα δῆθεν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐστερημένα πάσης ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπεβουλεύθη τὴν γλῶσσαν ἡμῶν καὶ μονονουχὶ ἐζήτησε σοφιστικῶς τὴν ἀντικατάστασιν ταύτης διὰ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης. Ἐπολέμησεν, ὅσον ἠδύνατο, τὴν παροχὴν ἐλευθεριῶν εἰς τὸν λαὸν καὶ ὅταν ὁ λαὸς ἐφώναζε καὶ πρεσβεῖαι ἀπεστέλλοντο εἰς τὸ Ἁρμοστεῖον, ἔγραφε πρὸς τὸν Ὑπουργόν: «Ψεῦδος· αὐτοὶ ἐξελέγησαν μόνον, ἵνα ζητήσωσι δικαστικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ὁ «λαός, ἄν τι ἄλλο ζητήσωσι, θὰ τοὺς ἀποκηρύξῃ». Ὅτε ἐδόθη, ὅτι ἐπέκειτο ἡ ἕνωσις καὶ ὁ λαὸς ἐπανηγύριζε τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν, ὁ Σὶρ Ροβέρτος, ἀσθμαίνων ἐξ ἀνησυχίας ἐτηλεγράφει: «ὁ λαὸς εἶνε καταλυπημένος, διότι τὸ τοιοῦτον θὰ εἶνε ἡ «καταστροφή του· δώσατέ μοι ἐντολὴν νὰ τὸν καθησυχάσω».

Εἶνε αὗται αἱ γενικαὶ γραμμμαί· ἀλλ' ἐκτίθενται τόσον σαφῶς αἱ ἰδέαι τοῦ Σὶρ Ροβέρτου περὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ περὶ τοῦ δικαίου τῶν ἐθνικοτήτων, ὅπερ τοσοῦτον σκαιῶς περιεφρόνει, ὥστε μόνον ἡ ἐπιείκεια δύναται νὰ ὀνομάσῃ τὴν Ἁρμοστείαν ἐκείνην ἁπλῶς μισελευθέραν. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἀπέμεινε διὰ τὴν Κύπρον ἱστορικὴ καὶ τὸ ὄνομά του ὁ Σὶρ Ροβέρτος συνέδεσε δυστυχῶς, οὑτωσὶ πολιτευθείς, πρὸς τὰς χειρίστας τῆς ἀγγλοκρατίας ἀναμνήσεις.

Πῶς τώρα κατωρθώθη ὅ τι τότε ἐπετεύχθη κατόπιν τοιούτου πολέμου ἐκ μέ-

ρους τῆς κυπριακῆς Κυβερνήσεως, φαίνεται ἐπίσης ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἐγγράφων. Τὴν Ἀγγλίαν εὐτυχῶς διῴκουν τότε οἱ φιλελεύθεροι, ὀνόματα δὲ ὡς τὸ τοῦ Γλάδστωνος, τοῦ Κιμβερλέϋ, τοῦ Γράμβιλ θὰ γράψῃ χρυσοῖς γράμμασι καὶ τῆς Κύπρου ὁ μέλλων ἱστορικός· αἴσθημα ἀπεράντου εὐγνωμοσύνης αἰσθάνεται τις πρὸς τὸν σοφὸν ἐκεῖνον ἑρμηνευτὴν τοῦ Ὁμήρου, ὅστις τότε ἐκυβέρνα τὴν Ἀγγλίαν, οὐχ ἧττον δὲ πρὸς τὸν εὐρυμαθῆ αὐτοῦ ὑπουργόν, ἀναγινώσκων τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον πανηγυρικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, δι' οὗ ἀπεσοβήθη μυσαρὰ κατὰ τῆς πατρίου γλώσσης ἐπιβουλὴ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ὑπουργείου ἔγγραφα, δι' ὧν ἀνεγνωρίζοντο ἐπανειλημμένως τὰ δίκαια τῶν λαϊκῶν ἀξιώσεων.

Ἀλλ' ἡ κεντρικὴ Κυβέρνησις ἀνεγνώριζεν ἁπλῶς τὰς ἀξιώσεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀπένειμε δίκαιον εἰς αὐτὸν ἐν πάλῃ, ἐν ᾗ ἐπάλαισεν ὁ ἀσθενὴς αὐτὸς καὶ ἄγνωστος κατὰ τοῦ ὄγκου τῆς Ἁρμοστείας. Ὁ μελετῶν τὰ τῆς περιόδου ἐκείνης ἀδύνατον πρὸ παντὸς νὰ μὴ ἀπονείμῃ τὸν προσήκοντα ἔπαινον καὶ νὰ μὴ ἐπευφημήσῃ ζωηρῶς τοὺς φιλοπάτριδας ἄνδρας, οἵτινες πρῶτοι πάντων ἐν Κύπρῳ, γνῶσται τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν, ἐκήρυξαν πρόγραμμα ῥιζοσπαστικόν, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὸ προγονικὸν ῥητὸν «οὐδὲν ὁ μὴ ζήσεται τολμῶν ἀμύνεσθαι». Μακροὶ εἶχον παρέλθῃ αἰῶνες δουλείας, καθ' οὓς ἦτο τὸ στόμα κεκλεισμένον ὑπὸ τοῦ τυραννικοῦ φιμοῦ καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ἔλαχεν ὁ ὡραῖος κλῆρος, οἵτινες πρῶτοι μεθ' ὅλου τοῦ θάρρους, ὅπερ οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι, ἀπήτουν νὰ διακηρύξωσι πρὸ τῶν ξένων, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Κύπριοι καὶ ὁποῖαι αἱ ἐθνικαὶ αὐτῶν ἀξιώσεις. Ὁ ἀναλογιζόμενος, ὅτι οἱ ἡγέται τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰργάσθησαν, ὡς εἰργάσθησαν, ἐν αἷς ἡμέραις ἐν Κύπρῳ ἐπεκράτει ἀπεριόριστος διοικητικὴ αὐθαιρεσία καὶ ἐν αἷς ἡμέραις ἡ ὅλη ἀτμόσφαιρα ἦτο εἰσέτι μεμολυσμένη ὑπὸ τῆς ἀποπνοίας ἀπαισίου ῥαγιαδισμοῦ, ἀδύνατον νὰ μὴ ἀπονείμῃ τιμὴν καὶ θαυμασμὸν πρὸς τοὺς τιμίους ἐκείνους φιλοπάτριδας, οἵτινες ἐπολέμησαν οὐ μόνον διαθέσεις τῆς Κυβερνήσεως κακάς, ἀλλὰ ποικίλας κοινωνικὰς προλήψεις καὶ μεμψιμοιρίας καὶ ἐνδοιασμούς, ὀφειλόμενα πάντα εἰς τὴν ἔλλειψιν πάσης λαϊκῆς πολιτικῆς ἀνατροφῆς.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου εἶνε πρὸ πάντων ἄξια μελέτης διά τινας δοκησισόφους ἰδίᾳ, οἵτινες τολμῶσιν ἀκόμη μέχρι τῆς σήμερον, τοιαῦτα ἔχοντες παραδείγματα πρόχειρα νὰ συνιστῶσι δειλῶς πολιτικὴν τεμεναδῶν καὶ ὑποκλίσεων, ἀνάξιοι ν' ἀντιληφθῶσιν ὑψηλοτέραν πολιτικὴν ἀποστολὴν καὶ ἀνεπίδεκτοι πάσης πολιτικῆς μορφώσεως. Τ' ἀποτελέσματα τῆς τότε ἀντιδράσεως εἶνε τόσον ὀφθαλμοφανῆ, τόσον δὲ καταληπτὰ τοῖς πᾶσι καὶ πρόχειρα, ὥστε κλείομεν τὰς γραμμὰς ταύτας, ἀφίνοντες τὰς εἰδικωτέρας κρίσεις ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων τῆς ἐποχῆς εἰς ἐκείνους, οἵτινες θ' ἀσχοληθῶσιν εἰς τὸ μέλλον εὐρύτερον ἐπὶ τούτων. Ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ δρᾶσις τῆς περιόδου ἐκείνης θὰ τύχῃ μνείας εὐφήμου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κύπρου, ἓν καὶ τοῦτο παράδειγμα, προστιθέμενον εἰς τόσα ἄλλα διδάγματα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας περὶ τῆς πολιτικῆς λαῶν ὑποδούλων.

Νικ. Κλ. Λανίτης.

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΡΩΜΟΥΝΙΑ

Ἡ μεγαλομανὴς ρωμουνικὴ πολιτικὴ ἐδημιούργησεν, ὡς γνωστόν, ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη ζήτημα ρωμουνικόν, καίτοι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ οὔτε ἴχνος Ρωμουνισμοῦ ὑπάρχει. Δεκάδες ὅλαι ἑκατομμυρίων φράγκων ἐθυσιάσθησαν πρὸς δημιουργίαν τεχνητῶν Ρωμούνων, ἢ μᾶλλον ἐξωνημένου συρφετοῦ, ἀναξίου λόγου, ὑπὸ ἀριθμητικὴν ἔποψιν, καὶ τελευταῖον, κατόπιν μεγάλων διπλωματικῶν κόπων καὶ πολλοῦ θορύβου, ἀνεγνωρίσθη διὰ σουλτανικοῦ ἰραδὲ ἀνύπαρκτος ρωμουνικὴ ἐθνότης ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀλλ᾽ ὁ ὑπὸ τὸ κράτος ἀνωτέρων πιέσεων ἐκδοθεὶς ἰραδὲς οὗτος, ἐφ᾽ οὗ μεγάλως ὑπελόγιζον οἱ Ρωμοῦνοι, ὀνειρευόμενοι νὰ ἴδωσιν ἐκρωμουνισμένην τὴν Μακεδονίαν, οὐδὲν κέρδος προσεπόρισεν αὐτοῖς, ἡ δὲ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, νομίζουσα, ὅτι αἴτιος τοῦ ναυαγίου τῶν ἐν Μακεδονίᾳ φιλοδόξων ὀνείρων της εἶνε ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὡς μὴ ἐπιτρέπουσα δῆθεν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ τὴν ἀναγνώρισιν ρωμουνικῆς ἐθνότητος ἐν Μακεδονίᾳ, προέβη εἰς τὴν καταδίωξιν τοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ ἐμπορευομένου Ἑλληνισμοῦ, ἀξίαν τῶν μαύρων τῆς δουλείας χρόνων, καὶ οὐχὶ χριστιανικῆς καὶ πεπολιτισμένης κυβερνήσεως, ὅπερ φυσικῶς ἐπέφερε τὴν διακοπὴν τῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωμουνίας σχέσεων. Καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀνυπάρκτων ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικῶν ἀξιώσεων διατελῶν, ἐπραγματεύθη τὸ ζήτημα οὐχὶ δικαίως, ἀλλ᾽ ἤδη, παρελθουσῶν τῶν πρώτων ἐντυπώσεων, ὁ ἀμερόληπτος εὐρωπαϊκὸς τύπος ἤρξατο μελετῶν τὸ ζήτημα ἐπισταμένως, ἀποκαλύπτων τὴν ἀλήθειαν καὶ φωτίζων τὴν κοινὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην.

Ἰδοὺ τί γράφει περὶ τούτου ἤδη ὁ «**Νέος Ἐλεύθερος Τύπος**» τῆς Βιέννης :

« Ἡ ρῆξις, ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσίν της ἐν τῷ κουτσοβλαχικῷ ζητήματι. Ἀλλ᾽ ἡ κακὴ διαχείρησις τοῦ ζητήματος ἐκ μέρους τῆς Ρωμουνίας, ἐπεσκίασε τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς ἔριδος, ἀντ᾽ αὐτοῦ δὲ κατέστη κύριος σκοπὸς μικροπρεποῦς πολιτικῆς ἡ καταπίεσις καὶ συστηματικὴ καταδίωξις καὶ παράβλαψις Ἑλλήνων ὑπηκόων ἐν Ρωμουνίᾳ.

« . . . Τὸ κουτσοβλαχικὸν ζήτημα, εἶνε ἔρις περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ διεσπαρμένων Κουτσοβλάχων, ἤτοι Ἀρρωμούνων. Ὁ ἀριθμὸς τούτων εἶνε βεβαίως ἐξηκριβωμένος ὑπὸ τοῦ διασήμου ρωμουνολόγου

Γουστάβου Βάιγγανδ κατ' ἀναμφισβήτητον τρόπον, εἰ καὶ ἀπαρέσκοντα ὅλως τοῖς Ρωμούνοις καὶ ἥκιστα συνᾴδοντα τοῖς φανατικοῖς αὐτῶν ὑπολογισμοῖς. Ὁ Γερμανὸς οὗτος καθηγητὴς διηρεύνησε κατ' ἐντολὴν τῆς πρωσσικῆς Κυβερνήσεως τὰ τοῦ κουτσοβλαχικοῦ πληθυσμοῦ μετὰ πάσης δυνατῆς ἀκριβείας, ἐπὶ κινδύνῳ πολλάκις τῆς ζωῆς του, οὐ μόνον εἰς ἕκαστον τῶν δυσπροσίτων ὀρεινῶν χωρίων τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου εἰσδύσας, ἀλλὰ καὶ ἑκάστην ἐκεῖ οἰκίαν καὶ ἑκάστην οἰκογένειαν ἀριθμήσας καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Κουτσοβλάχων ἐξετάσας. Κατὰ τοὺς ἀκριβεῖς λοιπὸν ὑπολογισμοὺς τοῦ εἰρημένου καθηγητοῦ ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ ἐπὶ ἑλληνικοῦ καὶ ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους 150 καθαρῶς κουτσοβλαχικοὶ τόποι, ὁ δὲ ἀριθμὸς ἁπάντων τῶν Κουτσοβλάχων, οἵτινες πρὸς τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ λαλοῦσι καὶ τὴν κουτσοβλαχικὴν διάλεκτον, ὑπολογίζεται ὑπὸ τοῦ Βάιγγανδ εἰς 150,000, ἐξ ὧν ὅμως 50,000 οἰκοῦσιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ βασιλείῳ. Ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ—ἐν τοῖς βιλαετίοις Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης,—ζῶσι μόνον 90,000 Κουτσόβλαχοι, καὶ 10,000 ἐν Ἠπείρῳ.

«Πρὸς τὴν ἀναμφισβήτητον ταύτην στατιστικὴν τοῦ Γερμανοῦ ἐπιστήμονος παρατηρεῖ νῦν ὁ Ρωμοῦνος καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἰασίῳ πανεπιστημίου Ν. Ἰόργας ἐν τῇ ἄρτι δημοσιευθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ «Ἱστορίᾳ τοῦ ρωμουνικοῦ λαοῦ» τὰ ἑξῆς:

»Τὸ κουτσοβλαχικὸν ἰδίωμα, ὅπερ οἱ Ἀρρωμοῦνοι οὗτοι λαλοῦσιν ἐν ταῖς οἰκί-»αις των, εἶνε μόλις ἢ οὐδόλως καταληπτὸν εἰς τοὺς Ρωμούνους. Αἱ δύο διάλεκτοι »ἡ δακορρωμουνικὴ καὶ ἡ μακεδονορρωμουνικὴ φαίνονται καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ὡς »δύο διάφοροι γλῶσσαι. Ρωμοῦνος ἐκ Βουκουρεστίου δὲν δύναται καθόλου νὰ συννεν-»νοηθῇ μετὰ τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ συγγενοῦς του. Οἱ πλούσιοι καὶ οἱ μεμορφωμένοι »θεωροῦσιν ἑαυτοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἔδει νὰ εἶνε ρωμουνική, ἀλλὰ διὰ »τοὺς ἀγαθοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους ἡ ρωμουνικὴ εἶνε μᾶλλον ἢ ἧττον ξένη, μόνον ἐν »τοῖς σχολείοις ἐκμανθανομένη γλῶσσα. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν πρέπει »νὰ θαυμάζωμεν, ἂν οἱ ὑπέρμαχοι τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἀναγνωρίζωσι μόνον ὀλίγας »χιλιάδας Ἀρρωμούνων».

Ἡ «Βιενναία Γενικὴ Ἐφημερὶς» ἐδημοσίευσεν ἐπιστολὴν ἐπιφανοῦς τινὸς Κουτσοβλάχου περὶ τοῦ κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος, ἐν ᾗ ἀναιροῦνται πᾶσαι αἱ διὰ τῶν ρωμουνικῶν ψευδολογιῶν δημιουργηθεῖσαι ἐν Εὐρώπῃ πλάναι περὶ τοῦ φρονήματος καὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ κουτσοβλαχικοῦ στοιχείου. Ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς :

«Πλειστάκις προβάλλεται ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι μεταξὺ τῶν Κουτσοβλάχων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ὑφίσταται δῆθεν ἐχθρική τις ἀντίθεσις. Τοῦτο εἶνε ψευδέστατον. Ἀληθὲς τοὐναντίον εἶνε, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι τῶν πόλεων καὶ τῶν ὀρεινῶν χωρίων τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, καθὼς καὶ τῶν πολυαρίθμων παροικιῶν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἀποτροπιάζονται πᾶσαν ἄλλην ἐθνικότητα, ἰδίως δὲ τὴν ρωμουνικήν. Δὲν εἶνε ἑπομένως ἄξιον ἀπορίας, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐν τῇ νοτίῳ Μακεδονίᾳ

κατὰ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων μαχομένων σωμάτων ἀποτελεῖται ἐκ Κουτσοβλάχων.

«Ἡμεῖς οἱ Κουτσόβλαχοι θέλομεν, ὡς ἐν τῷ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικῷ ἀγῶνι, νὰ εἴμεθα Ἕλληνες καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ Ἕλληνες. Ἐν τοῖς ὀρεινοῖς χωρίοις οἱ ἡμέτεροι ποιμένες λαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, παρ' αὐτῇ δὲ καὶ τὴν ἀρρωμουνικὴν διάλεκτον, ἰδίως αἱ γυναῖκες. Ἀλλ' ἐν τῇ γραφῇ τῆς διαλέκτου ταύτης μεταχειρίζονται πάντοτε τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον(1).

«Ἡμεῖς δὲ οἱ τῶν πόλεων Κουτσόβλαχοι ἐλησμονήσαμεν ἤδη τὴν διάλεκτον ταύτην. Ἐν Σέρραις, παραδείγματος χάριν, τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τοῦ Κουτσοβλαχισμοῦ τῆς βορείου Μακεδονίας, ἐκ 2400 περίπου Κουτσοβλάχων, οὐδὲ εἷς πλέον ὑπάρχει ὁ ἐννοῶν τὴν κουτσοβλαχικὴν διάλεκτον. Τὸ αὐτὸ δὲ ρητέον καὶ περὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις (2) Κουτσοβλάχων.

«Ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐκεῖ, τὰ πάντα εἶνε ἑλληνικά. Ἀλλὰ καὶ οἱ ποιμένες τοῦ Πίνδου οὐδὲ καθ' ὕπνον ἐσκέφθησάν ποτε νὰ ἀλλάξωσι τὴν διάλεκτόν των ἀντὶ τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης, ἥτις δι' ἡμᾶς εἶνε καὶ θὰ εἶνε πάντοτε ξένη γλῶσσα. Ἀπ' αἰώνων ἡ ἑλληνικὴ εἶνε παρ' ἡμῖν οἰκεία γλῶσσα. Εἶνε ἡ δευτέρα ἡμῶν μητρικὴ γλῶσσα. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς γλώσσης ἀνεπτύχθη ἡ συνείδησις τῆς ἑλληνικῆς ἡμῶν ἐθνικότητος. Εἴμεθα συγκεχωνευμένοι καὶ συντεταγμένοι μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἐδωρησάμεθα αὐτῷ ποιητάς, ἐπιστήμονας, καλλιτέχνας, πολιτικοὺς ἄνδρας, ἥρωας. Πλέον τῶν ἑκατὸν περικλεῶν κουτσοβλαχικῶν ὀνομάτων διατηρεῖ εὐγνώμων ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ νέῳ αὐτῆς πανθέῳ. Δύναται ἡ Ρωμουνία νὰ ὀνομάσῃ ἕνα μόνον; Ἡμεῖς οἱ Κουτσόβλαχοι εἴμεθα Ἕλληνες καὶ οὐδὲν ἄλλο θέλομεν νὰ ὦμεν, εἰμὴ Ἕλληνες.

«Τίνι δικαιώματι νῦν οἱ Ρωμοῦνοι ἀντιποιοῦνται ἡμῶν ὡς ὁμοεθνῶν; Τῷ αὐτῷ δικαιώματι, ᾧ καὶ οἱ Ρῶσσοι δύνανται νὰ ἀντιποιῶνται τῶν σημερινῶν Πρώσσων ὡς ὁμοεθνῶν των, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ Πρῶσσοι δὲν εἶνε γερμανικῆς ἀλλὰ σλαυϊκῆς καταγωγῆς! Ποία δὲ εἶνε ἡ σχέσις ἡμῶν πρὸς τὸν σημερινὸν Ρωμουνισμόν; Ὑπεδηλώσαμεν ἤδη, ὅτι μόλις τὸ ἥμισυ τοῦ ἐξ 100,000 ψυχῶν συγκειμένου κουτσοβλαχικοῦ πληθυσμοῦ γινώσκει τὴν ἀρρωμουνικὴν διάλεκτον».

Ὁ ἀρθογράφος κατόπιν ἀποδεικνύει πόσον ὀλίγοι εἶνε οἱ ὑπὸ τοῦ ρωμουνικοῦ χρυσίου δελεασθέντες καὶ πόσον ταχέως θὰ μεταστραφῶσι καὶ οὗτοι πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ἅμα ὡς ἐκλείψῃ τὸ δέλεαρ τοῦτο. Ἀπαριθμεῖ κατόπιν τὰ ὀνόματα τῶν ἀποτελούντων τὸ ἐκρωμουνιστικὸν Κομιτᾶτον, πάντων ἀργυρωνήτων, καὶ ἐπιλέγει: «Ὅ τι ἐγενόμεθα ἡμεῖς οἱ Κουτσόβλαχοι, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα ἐθνικῆς ζυμώσεως πολλῶν

(1) Δὲν εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι γράφουσι τὸ ἰδίωμά των δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων. Οἱ Κουτσόβλαχοι τὴν ἑλληνικὴν καὶ μόνον τὴν ἑλληνικὴν γράφουσιν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶνε ἡ μόνη γραπτὴ γλῶσσα διά τε τοὺς Κουτσοβλάχους καὶ τοὺς (Τόσκους, Τουρκαβανούς).

(2) Ἐν Ἰωαννίνοις οὐδέποτε κατῴκησαν Κουτσόβλαχοι, οἱ δὲ αὐτόθοι εὑρισκόμενοι ἐπαγγελματίαι τοιοῦτοι ἔχουσι τὰς οἰκίας των ἐν τοῖς ἐπὶ τοῦ Πίνδου κουτσοβλαχικοῖς χωρίοις.

αἰώνων. Ὁ ἥλιος τῶν Σταγείρων οὐχὶ μάτην εὐτυχῶς κατηύγασε τὰς κορυφὰς τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Οἷοι ἐσμεν, τοιοῦτοι θέλομεν νὰ ὦμεν πάντοτε, ἡμεῖς οἱ Κουτσόβλαχοι: Ἕλληνες, οὐδὲν ἄλλο ἢ Ἕλληνες».

Ἡ **«Βελγικὴ Ἀνεξαρτησία»** γράφει τὰ ἑξῆς:

«Ἀγγέλλεται σήμερον, ὅτι ἐπελθούσης ἤδη ἕνεκα τῶν γνωστῶν γεγονότων τῆς ῥήξεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Ρωμουνίας, θὰ ἐπακολουθήσῃ εὐθὺς ἡ καταγγελία τῆς μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἐμπορικῆς συνθήκης. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἑλληνορρωμουνικὴ κρίσις εἰσέρχεται εἰς τὴν ὀξεῖαν φάσιν της καὶ τὰ πολλὰ δυσάρεστα τῆς ῥήξεως ταύτης μέλλουσιν ἤδη νὰ καταστῶσιν ἐπαισθητὰ εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας. Εἴπομεν ἤδη πόσον εἶνε λυπηρόν, διά τε τὴν Ρωμουνίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἡ ἔρις αὕτη ἐξετραχύνθη τοσοῦτον ἐπικινδύνως, ἀλλὰ δέον νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι οἱ Ρωμοῦνοι ἔπταισαν βαρέως, δημιουργήσαντες πολιτικὸν ζήτημα ἐκ προβλήματος, ὅπερ ἔδει πάντως νὰ παραμείνῃ θρησκευτικόν. Τῷ ὄντι ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βουκουρεστίου εὑρίσκεται νῦν ἐργαζομένη ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Σλαύων ἐν γένει, οἵτινες εἶνε οἱ ἀντίπαλοι τῶν Ρωμούνων, ὡς εἶνε καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀντίπαλοι. Δὲν δύναται νὰ πορισθῇ οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἐκ τῆς ἔριδος ταύτης, ἥτις καὶ διευθετουμένη μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντίμως θὰ καταλίπῃ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς λαοῖς αἴσθημα δυσαρεσκείας καὶ δυσπιστίας. Συνεκεφαλαιώθησαν προχθὲς τὰ παράπονα, ἅτινα ἐγείρουσιν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῆς Ρωμουνίας καὶ τὰ ὁποῖα δικαιολογοῦσι τρόπον τινὰ τὴν ῥῆξιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Καταστήματα ἑλληνικὰ προσεβλήθησαν καὶ ὑπήκοοι Ἕλληνες ἐκακοποιήθησαν ὑπὸ Ρωμούνων· ἡ ἑλληνικὴ σημαία καθυβρίσθη ἐν Γιουργέβῳ Ἕλληνες ὑπήκοοι, ἔχοντες σημαντικὰ συμφέροντα ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐξωρίσθησαν ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας· τέλος δέ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γενομένων διαδηλώσεων ἐπὶ ρωμουνικοῦ ἐδάφους, ἐξεφωνήθησαν ὑβριστικοὶ λόγοι κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ταῦτα εἶνε γεγονότα ἐξηκριβωμένα. Εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ Ρωμοῦνοι μέμφονται τοὺς Ἕλληνας, ὡς εὐνοήσαντας παρεκτροπάς τινας ἑλληνικῶν στιφῶν κατὰ ρωμουνιζόντων Βλάχων τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν ἀπέκρουσεν ἀφ' ἑαυτῆς πᾶσαν εὐθύνην διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικῶν σωμάτων. Οἱ Ἕλληνες μέμφονται ὡσαύτως τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Ρωμούνους πράκτορας, ὅτι διαπράττουσι τὰς αὐτὰς παρεκτροπὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

«Ὅλη ἡ παρεννόησις προέρχεται πράγματι ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Ρωμουνία, ἥτις ὁμολογουμένως οὐδὲν πολιτικὸν σχέδιον ἐπιδιώκει ἐν Μακεδονίᾳ, ηὐνόησεν ἐν τῷ μέρει τούτῳ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐπικίνδυνον ἐνέργειαν πολιτικήν, ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ περιφρουρῆσαι τὰ συμφέροντα τῶν Κουτσοβλάχων. Ἀλλ' αὐτοὶ οἱ Κουτσόβλαχοι ἀνησυχοῦσι καὶ ταράσσονται διὰ τὴν ἀπότομον ταύτην ὑπὲρ τῆς τύχης των φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν τῆς Ρωμουνίας».

Ἡ **Ἐφημερὶς τῆς Γενεύης** ὑπὸ τὸν τίτλον **οἱ Ρωμοῦνοι ἐν Μα-**

κεδονίᾳ, δημοσιεύει ἄρθρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποδεικνύει τετραγωνικώτατα, ὅτι Ρωμοῦνοι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπάρχουσι καὶ ὅτι οἱ Ρωμοῦνοι γνωρίζουσι τοῦτο κάλλιστα ὄχι μόνον ἐκ τῶν γνωστῶν ἐκθέσεων τοῦ Χαρὲτ, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ.

Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ δημοσιεύει ἀπόσπασμα ἄρθρου τῆς «Ρωμουνικῆς Ἀνεξαρτησίας», δημοσιευθέντος κατ' Αὔγουστον τοῦ 1880 καὶ διαλαμβάνοντος τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικώτατα :

«Τί συμφέρον ἔχομεν νὰ διακείμεθα ἐχθρικῶς ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων ; Δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ἡμεῖς κατακτήσεις ἐν Μακεδονίᾳ ; Οὐδέποτε, διότι δὲν μᾶς τὸ »ἐπιτρέπει αὐτὴ αὕτη ἡ γεωγραφία μας. Μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς Μακεδονίας κεῖνται ὁ »Δούναβις, ἡ Βουλγαρία, ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Συνεπῶς ἄλλη τις φυλὴ θὰ ἄρξῃ »ἐκεῖ.

«Ποία θὰ εἶνε ἡ φυλὴ αὕτη ;

«Ἡ Τουρκία ἀρχίζει ἐκλίπουσα καὶ δὲν μένει ἢ ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Βουλγαρία. »Μεταξὺ τῶν δύο τούτων στοιχείων οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς ἐκ»λογῆς μας.

«Ἡ Ἑλλὰς ἀντεπροσώπευσε πάντοτε τὸν πολιτισμὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὁ Ἑλ»ληνισμὸς ὑπῆρξεν ὁ φωτεινὸς φάρος, ὅστις ἐφώτιζε τὴν βαθεῖαν νύκτα, ἐντὸς τῆς »ὁποίας βαρβαρικαὶ ὀρδαὶ ἐβύθισαν τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην...»

Καὶ σχολιάζουσα τὰ ἀνωτέρω ἡ ἑλβετικὴ ἐφημερὶς ἀναφέρει.

«Σήμερον ὁ ρωμουνικὸς τύπος ἤλλαξε γλῶσσαν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος· τοῦτο »ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀποθαρρύνῃ ταύτην ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός της. »Δὲν πρέπει νὰ ἀφήσῃ τὰ τέκνα της καὶ νὰ τὰ ἀρνηθῇ, παραδίδουσα ταῦτα εἰς »τοὺς ξένους».

Ὁ παρισινὸς «**Χρόνος**» δημοσιεύει συνέντευξιν, ἣν ἔλαβεν ὁ συντάκτης αὐτοῦ κ. Γεώργιος Βιλλιὲ περὶ τῆς ἑλληνορρωμουνικῆς διαφορᾶς μετὰ τοῦ ἐν Παρισίοις πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Νικολάου Δηλιγιάννη.

Ὁ Ἕλλην πρεσβευτὴς ἐν ἀρχῇ τῆς συνεντεύξεως πραγματεύεται τὰς ἤδη γνωστὰς ἐκ τῆς ἀνακοινώσεως πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀφορμὰς τοῦ ἑλληνορρωμουνικοῦ ἐπεισοδίου, τὰς δοθείσας ὑπὸ τῶν βιαιοτήτων τῶν Ρωμούνων κατὰ τῶν ἐν τῇ πατρίδι των ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων.

Καὶ ὁ κ. Δηλιγιάννης, προβαίνων περαιτέρω, λέγει :

«Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ γεγονότα. Καίτοι δὲ ἦσαν ταῦτα σοβαρώτατα, ἐθεωρήθησαν παρ' ἡμῶν ὡς ἧττον σοβαρά. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐζητήσαμεν τὰ ἑξῆς ἁπλούστατα ;

«1) τὴν τιμωρίαν τῶν ἀστυνομικων ὑπαλλήλων, οἵτινες ἀφῆκαν εἰς τὸ Γιούργεβον νὰ ὑβρισθῇ ἡ ἑλληνικὴ σημαία.

«2) τὴν καταγγελίαν τῶν ἐνεχομένων εἰς τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν βιαιοπραγίας· καὶ

«3) τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διατάγματος περὶ ἀπελάσεως τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν συντακτῶν τῆς «**Πατρίδος**», ἀνάκλησιν δικαιολογουμένην διὰ τὸ ψευδὲς τῶν ἀποδοθεισῶν εἰς αὐτοὺς μομφῶν.

«Ἐπὶ τῶν δύο τούτων τελευταίων ζητημάτων δὲν ἐλάβομεν ἀπάντησιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ πρώτου ἠρκέσθησαν νὰ μᾶς δηλώσωσιν ὅτι, καίτοι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις θλίβεται διὰ τὸ λαβὸν χώραν ἐπεισόδιον, δὲν ἐθεώρει ὅμως τοὺς ἀστυνομικούς της ὑπαλλήλους, ὡς ὑπέχοντας εὐθύνην δι' αὐτό.

«Τοῦτο ἀπετέλει κατηγορηματικὴν ἄρνησιν τοῦ νὰ μᾶς ἀπονείμωσι τὰ δίκαια. Ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευτὴς ἡμῶν κ. Τομπάζης, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις κατέστη προβληματική, διετάχθη τότε νὰ ἀπέλθῃ ἐπ' ἀδείᾳ. Ἐπομένως ἐδώσαμεν εἰς τὴν ἀναχώρησιν ταύτην τὸν τύπον τῆς ἀορίστου ἀδείας, ὅπως παράσχωμεν τελευταίαν ἀπόδειξιν τῆς μετριοπαθείας ἡμῶν καὶ ἀφήσωμεν εἰς τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν τὸν καιρὸν νὰ συνέλθῃ καὶ ν' ἀντιμετωπίσῃ κατὰ τρόπον καλείτερον τὰς σχέσεις, αἵτινες πρέπει νὰ ὑφίστανται μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν. Τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὸν ρωμουνικὸν τύπον νὰ μεμφθῇ τὸν κ. Τομπάζην, ὡς ἀναχωρήσαντα χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ κανένα, μομφὴν δὲ ἀπολύτως καὶ ταύτην ἄδικον ἀφοῦ ὁ ἡμέτερος πρεσβευτὴς εἰδοποίησε περὶ τῆς ἀναχωρήσεώς του τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν, διὰ διακοινώσεώς του, χρονολογουμένης ἀπὸ 3)16 Σεπτεμβρίου.

«Ἤδη, ὁπότε γνωρίζετε, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κ. Ν. Δηλιγιάννης, τὰς ἀφορμὰς τοῦ ἐπεισοδίου καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἐναντίον ἡμῶν ρωμουνικῆς ἐχθρότητος, θὰ σᾶς πληροφορήσω περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐχθρότητος ταύτης.

«Γνωρίζετε, ὅτι τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον, κατόπιν ἀφορήτου πιέσεως, ἐνασκηθείσης ὑπὸ τῆς Ρωμουνίας ἐπὶ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ἡ τελευταία αὕτη παρέσχεν εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας ρωμουνίζοντας τὸ δικαίωμα τῆς ἱδρύσεως κοινοτήτων, συμμορφουμένων πρὸς τοὺς κανόνας τῶν ἐν ἰσχύϊ τουρκικῶν νόμων. Ὁ σουλτανικὸς ἱραδές, ὁ προβαίνων εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην ἀντετίθετο πρὸς τοὺς ὀθωμανικοὺς νόμους καὶ πρὸς τὰς προνομίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Διότι πράγματι ὁ τουρκικὸς νόμος, ὁ μεριμνῶν περὶ τῶν χριστιανικῶν ἐν Τουρκίᾳ κοινοτήτων, τὰς ἀναγνωρίζει οὐχὶ ὡς ἐθνικὰς κοινότητας, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς ὡς ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας, τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις καὶ τὰ δικαιώματα ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῶν ἀνεξαρτήτων Ἐκκλησιῶν, τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ.

«Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑφίσταται ἐν Τουρκίᾳ ρωμουνικὴ Ἐκκλησία, ἡ παραχώρησις ἡ γενομένη πρὸς τοὺς ρωμουνίζοντας νὰ σχηματίσωσιν ἐκτὸς τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ρωμουνικὰς κοινότητας ἦτο παράνομος. Οὕτω ὁ Πατριάρχης διεμαρτυρήθη. Ἡ διαμαρτυρία του, ἔντονος οὖσα καὶ βασιζομένη ἐπὶ ἐπιχειρημάτων, ἐξηρέθισε τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν.

«Ὁ ἐρεθισμὸς δὲ τῶν Ρωμούνων ηὔξησεν ἔτι πλειότερον, ὅταν ἀντελήφθησαν,

ὅτι παρ᾽ὅλας τὰς δαπανηροτάτας προσπαθείας των, τὰς πολλαπλασιασθείσας ἤδη, οἱ ρωμουνίζοντες τῆς Μακεδονίας δὲν ἔσπευδον νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς εὐνοίας, ἣν ἀπέσπασαν ἀπὸ τῆς Πύλης. Κατὰ τὸν τουρκικὸν δὲ νόμον, ἀπαιτεῖται πρὸς σύστασιν κοινότητος ἡ σύμπηξις ὡρισμένου ἀριθμοῦ πιστῶν. Ἀλλ᾽ ὅ τι δήποτε καὶ ἂν πράξωσιν, οἱ ρωμουνίζοντες εἶνε τόσον ὀλιγάριθμοι, ὥστε ἀδύνατον νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν ἀριθμητικὸν τοῦτον ὅρον, καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ συστήσωσι κοινότητας. Εἰς τὴν ἀποτυχίαν ταύτην τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας πρέπει ν᾽ ἀποδώσωμεν μέγα μερος τῆς στάσεως, ἣν ἔλαβεν ἡ Ρωμουνία ἀπέναντι τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Δὲν εἶνε ἀνάγκη, ὑποθέτω, νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ ἐξήγησις αὕτη δὲν εἶνε δικαιολογία, καὶ ὅτι ἡ ἀποτυχία τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικῆς πολιτικῆς δὲν δύναται νὰ δικαιώσῃ τὰς βιαιότητας, τὰς διαπραχθείσας καθ᾽ ἡμῶν καὶ τῆς σημαίας ἡμῶν ἐν Ρωμουνίᾳ.

«Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἐπαναλάβω τώρα ὅσα σᾶς εἶπον τὸν Δεκέμβριον ἐπὶ τοῦ ἐπιπλάστου καὶ ἀπατηλοῦ χαρακτῆρος τῆς ρωμουνικῆς ἐν Μακεδονίᾳ δράσεως. Ἀναγκάζομαι ὅμως, ἀφοῦ εἶπον, ὅτι ἡ δρᾶσις αὕτη εἶνε ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς ἔριδος, νὰ ὑπενθυμίσω πόσον στερεῖται πραγματικῶν βάσεων. Ὁμιλοῦσι πολὺ περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν Κουτσοβλάχων, τοὺς ὁποίους, καθ᾽ ἃ λέγουσι, πρόκειται νὰ προστατεύσωσι κατὰ τοῦ ἀδιαλλάκτου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν βλέψεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν τῇ πραγματικότητι οἱ Κουτσόβλαχοι—καὶ τὸ ἀναγνωρίζουσιν αὐτὸ οἱ Ρωμοῦνοι—ἀποτελοῦσι τὸ μέσον καὶ οὐχὶ τὸν σκοπόν.

«Ἡ Ρωμουνία γνωρίζει κάλλιστα, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶνε μεθ᾽ἡμῶν ἐκ παραδόσεων καὶ ἐκ συμπαθείας, φέρεται δὲ κανεὶς νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ Ρωμουνία, διεκδικοῦσα αὐτοὺς ὡς ἰδικούς της, δὲν σκέπτεται αὐτοὺς τοὺς Κουτσοβλάχους, ἀλλ᾽ ὅτι φροντίζει νὰ τοὺς λάβῃ ὡς ὑποθήκην διὰ τὸ μέλλον καὶ ὅτι σκοπεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ, ἀποβλέπουσα πρὸς ἐνδεχομένους ἐν τῷ μέλλοντι καθορισμούς, νὰ ἐξασφαλίσῃ, λέγω, ἀνταλλακτικὸν νόμισμα, ὅπως ἐπιτύχῃ πλεονεκτήματα, ἅτινα θὰ ζητήσῃ ὄχι εἰς αὐτὴν τὴν Μακεδονίαν, ἀλλ᾽ ἀλλαχοῦ. Δὲν θέλω νὰ βασίζωμαι μόνον ἐπὶ ἁπλῶν ὑποθέσεων καὶ προτιμῶ νὰ σᾶς ἀναφέρω ξένας μαρτυρίας. Ἀνοίξατε τὴν Κυανῆν Βιβλίον τοῦ **1903**. Εἰς τὴν 24 σελίδα θὰ συναντήσητε τηλεγραφήματα τοῦ σὶρ Τζὼν Κέννεδυ, πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας ἐν Βουκουρεστίῳ, λέγον τὰ ἑξῆς:

»Οὐδεὶς Ρωμοῦνος πολιτευτὴς σοβαρῶς διατείνεται, ὅτι ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ὕπαρξις ρωμουνικῶν πληθυσμῶν παρέχει ὁπωσδήποτε δικαίωμα εἰς ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν.»

Ἀνέμνησεν ἀκολούθως ὅτι ὁ Sir Kennedy, σχολιάζων συνδιάλεξίν τινα, ἣν ἔσχε μετὰ τοῦ Ρωμούνου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἔγραφε κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1903 ὅτι οὐδεὶς Ρωμοῦνος πολιτικὸς ἀνὴρ ἰσχυρίζεται μετὰ σπουδαιότητος, ὅτι ἡ ὕπαρξις ρωμουνικῶν πληθυσμῶν ἐν Μακεδονίᾳ δίδει δικαίωμα ἐνδεχομένης, ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως τῇ Ρωμουνίᾳ, καὶ ὅτι ἀναγνωρίζουσιν οἱ Ρωμοῦνοι ὅτι, ἂν ἡ Βουλγαρία ἐπιτύχῃ ποτὲ νὰ λάβῃ ἐδαφικήν τινα ἐπέκτασιν ἐν Μακεδονίᾳ, ἡ πρώτη της φρον-

τὶς καὶ τὸ πρῶτόν της μέλημα ἔσται ἡ ἀνάκτησις τῆς Δοβρούτσης, ἐπαρχίας δοθείσης τῇ Ρουμανίᾳ τῷ 1877 εἰς ἀντιστάθμισιν τῆς ἀπωλείας τῆς Βεσσαραβίας, περιεχούσης δὲ τὴν Κωνστάντζαν, τὸν μόνον ρωμουνικὸν λιμένα, ὅστις ἔχει πραγματικήν τινα σπουδαιότητα. Εἶνε λοιπὸν σαφὲς καὶ πρόδηλον, ὅτι οἱ Ρωμοῦνοι ἔχουσιν ἀπείρως πλείονα νὰ φοβῶνται παρὰ τῆς Βουλγαρίας ἢ παρὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ ἡ ἐπιβαλλομένη αὐτοῖς ὑπὸ τῶν περιστάσεων εἶνε νὰ μὴ εὐνοῶσι τὴν σλαυϊκὴν κίνησιν ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δὲν ἐνόησαν τοῦτο οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ, καθὼς φαίνεται, καὶ εἶνε τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον λυπηρὸν καὶ ἀξιοθρήνητον, ὅτῳ ἡ ἐνεστῶσα ἔρις ἀπειλεῖ νὰ μετατραπῇ εἰς σοβαρὰν σύγκρουσιν».

»Θ' ἀναφέρω καὶ ἑτέραν μαρτυρίαν: Ἴδετε τί γράφει εἰς τὸ «**Ζήτημα τοῦ Αἵμου**» ὁ κ. Μπάουτσερ περὶ τῶν ρωμουνικῶν ἀξιώσεων. Ἐξηγεῖ ὅτι οἱ Κουτσοβλάχοι δὲν δύνανται οὔτε νὰ ἑνωθῶσι πρὸς τὴν Ρωμουνίαν, οὔτε νὰ ἀποτελέσωσιν ἐν Μακεδονίᾳ αὐτόνομον στοιχεῖον. Καὶ προσθέτει :

»Ἡ Ρωμουνία διενεργεῖ τὴν προπαγάνδαν ἐπὶ τῇ προβλέψει, ὅτι θὰ ἔχῃ δικαίωμα ἀνταλλαγῆς ἄλλοθεν, ἐὰν μακεδονικοί τινες πληθυσμοί, δυνάμενοι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ρωμουνικοί, ἤθελον ὑποκαταστήσῃ ἄλλην δύναμιν. Ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ὑποστηρίζει τὴν ἐν Μακεδονίᾳ προπαγάνδαν διὰ σημαντικῶν ἐπιχορηγήσεων, ἀλλ' ἀμφίβολον εἶνε ἐὰν οἱονδήποτε πολιτικὸν πλεονέκτημα θ' ἀποζημιώσῃ τοὺς δαπανήσαντας. Ἅπαντες οἱ Βλάχοι ἔχωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξελληνισθῇ. Πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν διαχειμάζουσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰ κυριώτερα μέρη, ὅπου παραθερίζουσι θὰ περιέλθωσι δικαιωματικῶς εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον».

»Ἐπὶ τέλους, ἐξηκολούθησεν, ὁ κ. Δηληγιάννης, ἐπιτρέψατέ μοι διὰ νὰ παραθέσω μίαν μαρτυρίαν, ἡ ὁποία δὲν θὰ εἶνε....ὕποπτος, ἀφοῦ τὴν εὑρίσκω εἰς ἐπιθεώρησίν τινα, τὴν ὁποίαν διευθύνει εἷς Ρωμοῦνος, ὁ Πρίγκηψ Κ. Δὲ Μπρανκοβάν, τὴν «**Λατινικὴν Ἀναγέννησιν**». Ἀναγινώσκω λοιπὸν ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει ταύτῃ τῆς 15 Ἰουλίου 1904, τὴν ἑξῆς «ἀπειροτέχνητον» ὁμολογίαν :

«Ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ὀλιγώτερον διατείνεται, ὅτι ζητεῖ νὰ ἱδρύσῃ παροικίαν μεταξὺ τῶν Κουτσοβλάχων, παρ' ὅτι ζητεῖ ἐχέγγυον, τὸ ὁποῖον δύναται «νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀντὶ σοβαρωτέρων πλεονεκτημάτων, ὡς εἶνε ὁ «διακανονισμὸς τῶν συνόρων εἰς τὴν Δοβρούτσαν....»

»Αὐτοὶ λοιπὸν εἶνε οἱ σκοποὶ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικῆς πολιτικῆς. Ὀργίζονται δὲ κατὰ τοῦ Πατριαρχείου, διότι δὲν τοὺς ὑποβοηθεῖ καὶ διότι, ὑπεραμυνόμενον τῶν δικαιωμάτων του κατὰ ἀδικαιολογήτων προσβολῶν, δὲν ἐπιτελεῖ οὐδὲν πλέον τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ. Προσθέτω δέ, ὅτι καὶ ἡμεῖς, ἀρνούμενοι νὰ λάβωμεν μέρος κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπολύτως ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐπιτελοῦμεν στοιχειῶδες καθῆκον.

»Τοιαῦται λοιπὸν αἱ αἰτίαι τῆς ἔριδος. Τώρα μὲ ἐρωτᾶτε τί φρονῶ περὶ τῶν συ-

νεπειῶν. Μοῦ εἶνε δύσκολον νὰ σᾶς ἀποκριθῶ ἐπακριβῶς. Ἀναμφιβόλως δὲν θ' ἀκολουθήσῃ οὐδὲ δύναται ν' ἀκολουθήσῃ πόλεμος.

»Ἀλλὰ καὶ ἄνευ πολέμου τὰ δύο κράτη δύνανται νὰ παραβλάψωσιν ἐπαισθητῶς ἄλληλα. Ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἐπέλθῃ βλάβη διὰ τὴν Ἑλλάδα, δὲν θέλομεν μετανοήσῃ ποσῶς, ἀφοῦ ἡ τιμὴ ἡμῶν διακυβεύεται. Ὅ τι δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω εἶνε, ὅτι ἐλπίζω, παρ' ὅλα ταῦτα, εἰς ἀπόδοσιν δικαιοσύνης. Τὰ δίκαιά μας εἶνε τόσον φανερά, ὥστε δὲν θὰ ἐπιμένωσι πάντοτε οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ νὰ τὰ παραγνωρίζωσι. Προσθέτω δὲ ἐπὶ τούτοις, ὅτι δὲν εἶνε φρόνιμον διὰ τὴν Ρωμουνίαν—λατινικὴν νησίδα κυκλουμένην ὑπὸ Σλαύων— νὰ προκαλῇ τὴν ἔχθραν ἑνὸς λαοῦ πρὸς τὸν ὁποῖον τοσοῦτος δεσμὸς ἔπρεπε νὰ τὴν συνδέῃ».

Ὑπὸ τὸν τίτλον **«Ἡ Ρωμουνικὴ ῥῆξις»** ἡ ἐνταῦθα ἐκδιδομένη **«Οἰκονομικὴ Ἑλλὰς»** δημοσιεύει τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἑλληνορρωμουνικῆς ῥήξεως.

«Ὁ οἰκονομικὸς πόλεμος τὸν ὁποῖον ἐκήρυξαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος οἱ ἀγαθοὶ Ρωμοῦνοι δὲν εἶνε πιθανόν, ὅτι θὰ φέρῃ τὰ προσδοκώμενα ὑπ' αὐτῶν ἀποτελέσματα. Παιδαριώδης εἶνε ἡ συζήτησις περὶ τοῦ πότερον τῶν δύο κρατῶν ἔχει μεγαλειτέραν ἀποστολὴν προϊόντων εἰς τὸ ἕτερον. Καὶ ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔτι αὐτὴν οἰκονομικὴν ἔποψιν τὰ πράγματα αὐτὰ δὲν μετρῶνται μὲ τὸν πῆχυν τῶν λεγομένων ἐμπορικῶν πινάκων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε λανθασμένοι κατὰ τὴν βάσιν. Ἡμεῖς παραδεχόμεθα πρὸς χάριν των, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουσι μεγαλείτερα οἰκονομικὰ συμφέροντα ἐν Ρωμουνίᾳ ἢ οἱ Ρωμοῦνοι ἐν Ἑλλάδι. Κυρίως δὲ ἕνεκα τῶν μεγάλων ἐν Ρωμουνίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς εἰς τὰ ρωμουνικὰ ὕδατα ἑλληνικῆς ναυτιλίας. Ἀλλ' εἶνε μερικαὶ ἀπόψεις, αἵτινες θέτουσαι περιορισμὸν εἰς τὸν ὄγκον αὐτῶν τῶν συμφερόντων, ἐξεταζομένων ἐθνικῶς. Εἴμεθα τῆς ἰδέας, ὅτι τὰ μεγαλείτερα ὀφέλη ἐκ τῶν συναλλαγῶν τούτων ἀποκομίζουσιν οἱ Ἕλληνες, οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ βιοῦντες ἢ οἱ Ἕλληνες τῆς Ἑλλάδος.

«Ἔχει δὲ τοῦτο μεγάλην σημασίαν. Διότι ἡ κατανάλωσις τῶν κερδῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρωμουνίας γίνεται πάλιν ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ ὄχι ἐν Ἑλλάδι. Ἰδίως τοῦτο συμβαίνει ὡς πρὸς τὴν ναυτιλίαν, ἥτις εἶνε καὶ ὁ σπουδαιότερος πλουτολογικὸς κλάδος· ἀλλὰ καὶ ἐν γένει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους.

«Ἐν γένει, ὁ πόλεμος οὗτος θὰ ζημιώσῃ, εἴμεθα βέβαιοι, μᾶλλον ἢ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τοὺς ἐν Ρουμανίᾳ Ἕλληνας, κατ' ἐλάχιστον δὲ τοὺς ἐμπόρους ἢ τοὺς γεωργοὺς ἢ τοὺς ἐφοπλιστὰς τῆς Ἑλλάδος. Φρονοῦμεν δέ, ὅτι διὰ τὴν ζημίαν τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλλήνων ἔχει νὰ λυπηθῇ περισσότερον ἡ Ρωμουνία ἢ ἡ Ἑλλάς, ὑπὸ οἰκονομικὴν πάντοτε ἔποψιν. Καθότι ὁ πλοῦτος αὐτῶν εἴτε ἀναλισκόμενος, εἴτε ἀποταμιευόμενος μένει ἐν τῇ Ρωμουνίᾳ, ἐλάχιστα δὲ ψυχία αὐτοῦ ἔρχονται ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν κάλλιστα, παρακολουθοῦντες τὰς ἐργασίας διαφόρων ξένων, ἐγκατεστημένων ἀπὸ ἐτῶν καὶ ἐργαζομένων ἐν

Ἑλλάδι, εἰς ἐργασίας μεταλλευτικάς, ἢ ἐμπορικὰς ἢ οἰνοποιητικὰς ἢ ἐν γένει γεωργικάς. Ἡ οἰκονομικὴ κακοδαιμονία αὐτῶν εἶνε κακοδαιμονία καὶ διὰ τὸν τόπον μας, ἡ δὲ εὐπορία των καὶ ἡ πλουτολογικὴ ἀκμή των εἶνε εὐτύχημα καὶ δι' ἡμᾶς.

«Ἀλλὰ καὶ ἔτι εὐρύτερον: αἱ ἐν Ρωμουνίᾳ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἔχουσιν, ὑπὸ ἐθνολογικὴν ἔποψιν, κάποιαν διαφορὰν ἀπὸ ἄλλας ἀποικίας μας, καὶ δὴ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ, μεθ' ὅλην τὴν φιλοπατρίαν των καὶ τὰ ἀκραιφνῶς ἑλληνικὰ αἰσθήματά των, οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ Ἕλληνες, καὶ ἰδίως οἱ ἀπὸ ἐτῶν ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ, εἶνε πάντοτε ὑποψήφιοι ἐκρωμουνισμοῦ ὅσοι δὲν προλάβωσι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των —ὡς πράττουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ Κεφαλλῆνες καὶ ἄλλοι Ἑπτανήσιοι—ἀλλὰ μένουσιν ἐκεῖ, ἀναμφιβόλως ἐκρωμουνιζόμενοι εἰς τὴν δευτέραν ἢ τὸ πολὺ τὴν τρίτην γενεάν. Ἡ Ρωμουνία ὑπῆρξεν ἡ καταβόθρα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ· μᾶς ἔφαγε μυριάδας Ἑλλήνων γνησίων, περισσοτέρους ἢ ὅσοι ἐχάθησαν ἴσως εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἐπαναστάσεις μας. Ἂν τὰ πείσματα καὶ ἡ ἐπιπολαιότης δὲν παρέσυρον τοὺς παρὰ τὴν Δημποβίτσαν κυβερνήτας, τὸ συμφέρον των εἶνε νὰ περιποιῶνται καὶ νὰ κολακεύωσι τοὺς ἐν Ρωμουνίᾳ Ἕλληνας περισσότερον ἢ τοὺς Ρωμούνους. Θὰ εἶνε τὴν αὔριον ὑπήκοοί των καὶ βραδύτερον πολῖταί των, φανατικώτεροι καὶ αὐτῶν τῶν γνησίων Ρωμούνων· ἂν ὄχι ὅλοι, οἱ πλεῖστοι ὅμως. Ἡ πεφωτισμένη ἐπὶ τούτου πολιτικὴ τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως ἔπρεπε νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ, ἥτις τοὺς ἐποίκους Ἄγγλους καὶ Ἰρλανδοὺς καὶ Γερμανούς, καὶ ἐν γένει τοὺς Ἀγγλοσάξωνας, οὓς θεωρεῖ λαμπρὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα, παντὶ τρόπῳ ἐπροστάτευσε καὶ προστατεύει καὶ πρὶν ἢ ἔτι συγχωνευθῶσιν εἰς τὸν ἐθνισμόν της.

«Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν τὴν ἀποστολὴν νὰ διδάξωμεν εἰς τοὺς Ρωμούνους τὸ συμφέρον των· τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ἐν Ἑλλάδι Ἕλληνες οὐδὲ θὰ αἰσθανθῶσι κἂν τὸν οἰκονομικὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ρωμουνίας. Ἂν τεθῇ δι' αὐτοῦ φραγμὸς εἰς τὸν ἀποικισμὸν Ἑλλήνων εἰς τὰς χώρας τοῦ Δουνάβεως, τόσῳ τὸ καλείτερον. Ὑπάρχουσιν ἄλλαι χῶραι, εἰς ἃς οἱ ἄποικοι Ἕλληνες δύνανται νὰ καταναλώσωσι τὴν δραστηριότητά των, διατηροῦντες τοὐλάχιστον καὶ τὸν ἐθνισμόν των.

«Ἀλλ' οἱ φίλοι Ρωμοῦνοι δὲν ἐνόησαν τὸ κυριώτερον πάντων εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ ἀγὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε ζήτημα ὑπάρξεως διὰ τὴν Ἑλλάδα, ζωῆς ἢ θανάτου. Ὅταν δὲ μᾶς λέγωσι νὰ ἐργασθῶμεν ἡμεῖς ὅπως ἀποσπάσωμεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰ τέκνα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα μετ' ἀγάπης καὶ φανατισμοῦ εἶνε προσκεκολλημένα εἰς αὐτάς, πρέπει νὰ τοὺς ἐκλάβωμεν ἢ ὡς φρενοβλαβεῖς ἢ ὡς ὑποκρύπτοντας ἄλλα σχέδια καὶ ἐξυπηρετοῦντας πλαγίους σκοπούς, οὓς δὲν λέγουσι. Τὴν κατάτμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐπιθυμοῦσι πολλοὶ καὶ διάφοροι, μεγάλοι καὶ τρανοί, καὶ αὐτὴ ἡ Τουρκία. Ἡ δὲ Ρωμουνία προσεφέρθη, ὡς ὁ τρελλὸς τοῦ μύθου, νὰ βγάλῃ τὸ φεῖδι ἀπὸ τὴν τρύπαν. Διατί; Ὑπάρχουσιν ἀμοιβαί; Ὑπάρχουσιν ἐμπαιγμοί; Γίνονται θύματα, ἐνῷ νομίζουσιν ὅτι γίνονται ἥρωες; Ἂς τὸ σκεφθῶσιν αὐτοί, καὶ ἂς εὕρωσιν αὐτοὶ τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος. Ἓν μόνον πρέπει νὰ ἐννοήσωσιν. Ὅτι ὁ οἰκονομικός των πόλεμος δὲν θὰ φέρῃ ἀπολύτως κανὲν ἀποτέλεσμα, οὔτε θὰ ἐπηρεάσῃ ποσῶς εἰς τὰ βουλεύματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅλη ἡ περιουσία τῶν Ζαππῶν, ὅλη ἡ ναυτιλία τοῦ Δουνάβεως καὶ τολμῶμεν εἰπεῖν, ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μολδοβλαχίας δὲν ἀντισταθμίζουσι τὴν ἀπώλειαν καὶ ἑνὸς μόνου κουτσοβλαχικοῦ, δηλαδὴ βλαχοελληνικοῦ χωρίου διὰ τὴν Ἑλλάδα».

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου).

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Μετὰ τὴν Ἤπειρον τὸ ἐγγύτερον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μᾶλλον ἐνδιαφέρον τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ συνορεῦον πρὸς τὸ ἐλεύθερον κράτος, εἶνε ἡ Μακεδονία. Βιβλιοθήκη ὁλόκληρος ἐδημοσιεύθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἐν Εὐρώπῃ περὶ Μακεδονίας καὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ἔν τε τῷ ἡμερησίῳ καὶ τῷ περιοδικῷ τύπῳ, ὡς καὶ ἐν εἰδικαῖς συγγραφαῖς. Ποικίλαι βλέψεις, θεωρίαι, συμφέροντα συγκρούονται ἐν τῇ περιμαχήτῳ χώρᾳ. Πρὸς λύσιν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος δὲν χρησιμοποιεῖται μόνον ἡ μελάνη καὶ ὁ τυπογραφικὸς χάρτης, ἀλλὰ καὶ ἡ πυρῖτις καὶ ἡ δυναμῖτις. Σύγχυσις γλωσσῶν καὶ ἰδεῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ὁ ἐθνολογικὸς χαρακτὴρ τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἀμφισβητεῖται μετὰ πάθους καὶ πείσματος. Κατὰ τὰ συμφέροντα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ διεκδικητοῦ κηρύσσεται ἡ Μακεδονία ἑλληνική, μουσουλμανική, βουλγαρική, σερβική, ὡς καὶ ρωμουνική, καὶ ἀλβανική. Ἡ γεωγραφία, ἡ ἱστορία, ἡ ἐθνολογία, ἡ στατιστικὴ διαστρέφονται κατὰ πᾶσαν στιγμήν. Ὁ ἀποπερατῶν τὴν ἀναγνωσιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ δημοσιεύματος, ἐνδιαφερόμενος ἢ ἀδιάφορος, ἀμερόληπτος ἢ μεροληπτικὸς κατανοεῖ ἀμέσως, ὅτι ἐσκοτίσθη μᾶλλον ἢ ἐφωτίσθη ἡ κρίσις αὐτοῦ, διότι τὰ πλεῖστα τῶν δημοσιευμάτων ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν διαστροφὴν μᾶλλον τῆς ἀληθείας ἢ εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ ἀναγνώστου, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν φιλοκτημόνων σκοπῶν ἢ εἰς τὴν λύσιν τοῦ πολυθρυλήτου προβλήματος, κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἑνὸς τῶν σοβαρωτάτων πολιτικῶν ζητημάτων. Πράγματι, ὁ βαθύτερον ἐρευνῶν τὰ φαινόμενα κατανοεῖ ἐν τῷ μακεδονικῷ τούτῳ προβλήματι, ὅτι δὲν πρόκειται ἁπλῶς περὶ Μακεδονίας, περὶ τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων πληθυσμῶν. Πρόκειται περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, περὶ ριζικωτέρας μεταβολῆς καὶ διακανονισμοῦ τῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

* *
*

Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε ἓν τῶν σημαντικωτάτων τμημάτων τῆς χερσονήσου ταύτης, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς τοποθεσίας. Εἰ καὶ τὰ γεωγραφικὰ

αὐτῆς ὅρια οὐδέποτε καθωρίσθησαν συγκεκριμμένως κατά τε τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις καιροῖς, βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ πραγματική, ἡ ἱστορικὴ Μακεδονία περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν δύο σημερινῶν νομῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου.

Τὸ φυσικὸν περιέχον τῆς χώρας εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξιον· ἀπὸ παλαιτάτου καιροῦ ἐδημιούργησεν ἰσχυροὺς φυσικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ ἠθικοὺς χαρακτῆρας. Τὰ ὑψηλὰ αὐτῆς, ὅσον καὶ γραφικώτατα ὄρη, ἀπέραντοι πεδιάδες, καταλλήλως διακοπτόμεναι ὑπὸ τῶν ὀρέων, ἢ διαβρεχόμεναι ὑπὸ ποταμῶν, λίμναι ἀπαράμιλλοι, παραλία ἀπέραντος, προσφυέστατα προσβλέπουσα πρὸς τὰς ἀντιπέραν ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καθιστῶσιν αὐτὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐνδιαφέρουσαν καὶ περίβλεπτον. Εἶνε πλουσιωτάτη ἔν τε τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας τέχνης· ἡ μεταλλουργία ἐπίσης δὲν παρημελήθη. Τὸν πλοῦτον τῆς χώρας μαρτυροῦσι τὰ πανταχοῦ αὐτῆς διεσπαρμένα καὶ μέχρι τῆς σήμερον περισωζόμενα ἐρείπια μεγαλοπρεπῶν πόλεων· καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης, παρὰ τὰς ἀπ' αἰώνων δῃωσάσας αὐτὴν καταστροφὰς ἕνεκα τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν καὶ διασταυρώσεων πολλῶν λαῶν, παρὰ τὴν κρατοῦσαν φαύλην διοίκησιν, ἡ χώρα αὕτη δὲν στερεῖται ποιᾶς τινος ὑλικῆς εὐημερίας.

Ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου ὑπῆρξεν ἡ Μακεδονία ἑλληνική. Ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας διηγεῖται περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπὶ Δώρου τοῦ Ἕλληνος «ἐκ τῆς Ἱστιαιήτιδος ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων, οἴκει ἐν Πίνδῳ, *Μακεδνὸν* καλεόμενον». (1) Ὡς ἱστορεῖ ἐπίσης ὁ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου ἐπικαλούμενος Ἐρνέστος Κούρτιος, «ὁ γενάρχης τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ ἐτάσσετο εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Πελασγοῦ, ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Λυκάονος, τοῦ προγόνου τῶν Ἀρκάδων Πελασγῶν». (2) Ἐκ τούτου δηλοῦται, ὅτι τὸ μακεδονὸν γένος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁμοφυΐαν. Ἡ πατρὶς τῶν Μουσῶν ἐθρυλλεῖτο, ὅτι εὑρίσκετο ἐν τῇ μακεδονικῇ Πιερίᾳ, ὡς ἐπίσης ἡ τοῦ Ὀρφέως, τοῦ παναρχαίου προφήτου καὶ ἐκπολιτιστοῦ τῶν λαῶν τῆς Θράκης, μεταξὺ τῆς χώρας ταύτης καὶ τῆς *Μακεδονίας*, ἡ κατοικία τῶν ὀλυμπίων θεῶν μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας.

Ἡ ἀρχέγονος γλῶσσα τῶν Μακεδόνων, ὡς ἐναργῶς μαρτυρεῖται τοῦτο ἐκ σωζομένων γλωσσικῶν μνημείων, ἦτο ἑλληνική, ἀλλ' ἀκαλλιέργητος, ὅπως ἦσαν τοιαῦτα καὶ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν τμημάτων, τῶν κειμένων ἀπώτερον τοῦ κέντρου, τούτου δ' ἕνεκα δὲν κατενοεῖτο εὐχερῶς παρὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἰώνων, τῶν Αἰολέων, αὐτῶν τῶν συγγενεστέρων Δωριέων, πρωϊαίτερον ἤδη ἐν τῷ πολιτισμῷ ἐξελιχθέντων. Καὶ ὡς συμβαίνει κατὰ τοὺς ἡμέ-

1) Ἡροδότος Μοῦσαι, Ι. 1, 56.
2) Ἑλληνικὴ Ἱστορία.

ρας ἡμῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἔνθα πληθυσμοί τινες αὐτῆς λαλοῦσι γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὡς θὰ εἴπω παρακατιών, οὗ αἱ ρίζαι εἶνε ἑλληνικαί, αἱ δὲ καταλήξεις σλαυϊκαὶ καὶ ἐνίοτε λατινικαί· τοιοῦτό τι συνέβαινεν ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἐπίσης τὰ ἤθη αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα εἶνε παρεμφερέστατα πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ἡ πολιτεία αὐτῶν ἦτο ὠργανωμένη κατὰ τὰ ἐν τῇ ὁμοφύλῳ Ἑλλάδι κρατοῦντα, ἡ βασιλεία λαϊκὴ καὶ οὐχὶ δεσποτική, *οὐ βίᾳ ἀλλὰ νόμῳ*.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι οἱ μακεδονικοὶ λαοὶ παρέμειναν στάσιμοι ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως καὶ οἱ Θρᾷκες καὶ οἱ Αἰτωλοί, καὶ οἱ Ἠπειρῶται, ἕνεκα καιρικῶν περιστάσεων μὴ δυνηθέντες νὰ ἐπιδείξωσι τὸν πολιτισμὸν τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πολιτειῶν, ἀλλὰ τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὸ ὅτι ἡ Μακεδονία, καθ' ὃν χρόνον προπαρασκευάζετο ὁ πολιτισμὸς τῶν ἐλευθέρων ἑλληνικῶν πόλεων, ἀντεπάλαιε διηνεκῶς πρὸς τα ἀπὸ βορρᾶ κατερχόμενα βαρβαρικὰ στίφη, μὴ τυχοῦσα τῆς προσηκούσης εἰρήνης καὶ εὐημερίας, ἵνα συνεργασθῇ ἐν τῷ πολιτισμῷ μετὰ τῶν λοιπῶν τμημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Παρὰ τὰς ἀντιξόους ταύτας περιστάσεις οἱ Μακεδόνες οὐδέποτε ἐπελάθοντο τῆς ἑλληνικῆς αὐτῶν συνειδήσεως. Οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἐπῄροντο ἐπὶ ἑλληνικῇ καταγωγῇ, φιλοδοξοῦντες νὰ θεωρῶνται *ὁμόφιλοι* καὶ *ὁμότιμοι* ὑπό του ἑλληνικοῦ γένους, ἀγωνιζόμενοι ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῷ ἱερῷ τουτῳ κα ἠθικῷ κέντρῳ τῶν Πανελλήνων. Καθ' ὅλας τὰς περιπετείας τῶν ὁμοφύλων, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰ περσικά, εὑρέθησαν πάντοτε εἰς τὸ πλευρὸν αὐτῶν. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ὁ δεύτερος, ἀναγκασθεὶς να παρακολουθήσῃ τοὺς Πέρσας, ἐπαπειλουμένου μεγάλου κατὰ τῶν Ἑλλήνων κινδύνου, μετέβη νύκτωρ εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον καὶ ἀπεκάλυψε τὰ σχέδια τῶν Περσῶν εἰς Ἀριστείδην τὸν Ἀθηναῖον. Καὶ ἐπὶ τῶν ἀκολούθων δὲ βασιλέων ἡ Μακεδονία, καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Ἀρχελάου, τοῦ μεγαλοφυοῦς τούτου κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὀργανωτοῦ καὶ μεταρρυθμιστοῦ αὐτῆς, ὅς, κατὰ Θουκυδίδην, «βασιλεὺς γενόμενος τὰ ἐν τῇ χώρᾳ τείχη ᾠκοδόμησε καὶ ὁδοὺς εὐθείας ἔταμε καὶ τἆλλα διεκόσμησε τά τε κατὰ τὸν πόλεμον ἵπποις καὶ ὅπλοις καὶ τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ κρείσσονι ἢ ξύμπαντες οἱ ἄλλοι βασιλεῖς οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι», ἤρξατο συναγωνιζομένη ἐν πολιτισμῷ καὶ κοινωνικῇ εὐκοσμίᾳ πρὸς τὰς ἀρίστας τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μεγαλου τούτου βασιλέως ἔτυχον θερμῆς ὑποδοχῆς καὶ φιλοξενίας οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀρίστων Ἑλλήνων, καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Ἀθηναῖος Εὐριπίδης. Ἀλλ' ὅτε ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν ἤρξατο παρακμάζουσα, ἡ διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Ἀρχελάου παιδευθεῖσα Μακεδονία, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ μεγάλου αὐτῆς βασιλέως Φιλίππου, ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. Οἱ Ἕλληνες, καὶ ἰδίᾳ οἱ λεπτεπίλεπτοι Ἀθηναῖοι, βδελυσσόμενοι τὴν τραχεῖαν καὶ δυσνόητον γλῶσσαν τῶν Μακεδόνων, τὰ σκαιότερα αὐτῶν ἤθη, εἰθισμένοι εἰς φιλελευθερώτερον πολίτευμα, ἐδυσανασχέτησαν ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς τοῦ Φιλίππου. Οἱ δημοκρατικοὶ τῆς ἐνδόξου πόλεως ἀντέ-

στησαν πρὸς τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, διότι δὲν κατενόησαν τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ, εἰ καὶ φιλόδοξα σχέδια. Σύγχρονος συγγραφεὺς εἶπε περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου: «Δυσχερῶς ἔφερεν ὁ κόσμος τὸν μέγαν αὐτὸν βασιλέα». Ὁ Ἑλληνισμός, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἐξασθενήσεως τῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν, κατενόει τὴν ἀνάγκην ἰσχυροῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἀνδρός, καὶ εὗρεν αὐτὸν ἐν τῷ Φιλίππῳ. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης, ἐκπροσωπῶν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ πνεῦμα τῆς παλαιᾶς πόλεως, Ἀθηναῖος μᾶλλον ἢ Ἕλλην, περικλείων τὴν πατρίδα ἐντὸς τῶν στενῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν, κατεπολέμησεν αὐτὸν ἀπαραμίλλως διὰ τοῦ λόγου. Κατήγγειλε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἕλληνας τὸν Φίλιππον ὡς ἐχθρὸν καὶ μὴ γνωστὸν Ἕλληνα, τοὺς δὲ Μακεδόνας ὡς βαρβάρους.

Τὴν πολιτικὴν τοῦ Φιλίππου ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος. Τὸ ξίφος τοῦ μεγάλου βασιλέως ἔμελλε νὰ δώσῃ σάρκα καὶ ὀστᾶ εἰς τὴν πανελλήνιον ἑνότητα. Ἔκτοτε ἡ Μακεδονία πρωτοστατεῖ ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἐπὶ ρωμαιοκρατίας δὲν ἀπώλεσε τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐλαλεῖτο ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῆς, ὅπως καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἡ Μακεδονία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἑλληνικὴ χώρα, ἥτις ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν.

Μετενεχθείσης τῆς πρωτευούσης τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ Μακεδονία δὲν καταλείπει τὰς ἀρχαίας αὐτῆς ἱστορικὰς παραδόσεις, σθεναρῶς ἀντιτασσομένη πρὸς πάσας τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἔξωθεν ἐπιδραμόντων βαρβάρων λαῶν. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτῆς τοποθεσία, ὁ πληθυσμός, ὁ πλοῦτος σαγηνεύουσι τοὺς ἐπιδιώκοντας τὴν κατάκτησιν τῆς ἐξελληνισθείσης αὐτοκρατορίας. Ἔρχονται καὶ παρέρχονται, ἀλλ' ἡ Μακεδονία παραμένει ἑλληνική.

Μεταξὺ τῶν λαῶν τούτων ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε οἱ Σλαῦοι, ἰδίᾳ δὲ οἱ Σέρβοι καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ Βούλγαροι. Ἀμφότεροι παροδικῶς ἐπιδραμόντες καὶ ἐγκατασταθέντες ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἱκανωτάτων ἡγεμόνων μετὰ βραχυχρόνιον ἐπικράτησιν ἐξεδιώχθησαν. Περὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ κράτους τῶν τελευταίων τούτων ὁ Ρῶσσος ἱστοριοδίφης Νικόλαος Δουρνοβὼ λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἑπόμενα:

«Αἱ κτήσεις τῶν Βουλγάρων καὶ ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ εἶχον χαρακτῆρα παροδικῶν ἁρπαγῶν. Τὰς χώρας ταύτας κατεῖχον οἱ Βούλγαροι βραχύτατον χρόνον, δηλονότι ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Μακεδονίας τῷ 870 μέχρι τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τῷ 930, τὸ ὅλον ἑξήκοντα ἔτη . . . Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Βουλγαρίας δηλοῦται, ὅτι τὸ βασίλειον τῶν Βουλγάρων πεσὸν ἐν ἔτει 1394, οὐδέποτε ἐξήρχετο ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῶν ὁρίων τοῦ Δουνάβεως τῆς Βουλγαρίας, ἥτις ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου, τῶν ὁρίων τοῦ Αἵμου, τῆς μαύρης θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ Τημονίευ». 1)

Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Μακεδονίας ὑπερεῖχον τοὺς ἐπιδρομεῖς οὐ μόνον κατὰ πληθυσμόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐξεμηδένισαν τὰ κατακτητικὰ αὐτῶν ἔνστικτα. Ἡ περιώνυμος ρῆσις, a la terradei vinti è sempre la tomba

1) Ἔχουσιν οἱ Βούλγαροι δικαιώματα ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ;»

Peivincitori. Οἱ καταλαβόντες τὸ ἔδαφος αὐτῆς λαοί, εἰς οἱανδήποτε καὶ ἂν ἀνῆκον φυλετικὴν κατηγορίαν, ὑπέκυψαν εἰς τὸν νόμον τοῦτον, ἀνίκανοι ὄντες, φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς, νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τοὺς ἡττηθέντας τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη, τὸν πολιτισμόν, τοὺς νόμους, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Τὰ τέκνα αὐτῶν, ἐκ τῶν μετὰ τῶν ἰθαγενῶν ἐπιγαμιῶν, ἐγένοντο κατὰ τὸ ἥμισυ Σλαῦοι. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἐν Μακεδονίᾳ ἀπετελέσθη, ὅπως καὶ τὸ πάλαι, μιγὰς φυλή, κατὰ τὸ ἥμισυ σλαυϊκὴ καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἑλληνική· ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ἐπεκράτησε διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐγκεφάλου. Ὅτε δὲ ἐπῆλθεν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις, μεθ' ὅλον τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων διωγμόν, ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκευτικὴ πίστις, τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα συνετήρησαν τοὺς ἰθαγενεῖς πληθυσμούς. Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα κατέστη ἡ ἐπικρατεστέρα τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ.

Κατὰ τοὺς διαρρεύσαντας ἀπὸ τῆς ἰσλαμικῆς κατακτήσεως αἰῶνας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἡ Μακεδονία συνεμερίσθη τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ Σχολείου, διὰ τῶν ἀρματωλικῶν σωμάτων ἠγωνίζετο ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ὁ περιφανὴς Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἵδρυσεν ἐν Κοζάνῃ καὶ ἐν Ἄθωνι διδακτήρια, ὧν ἡ ἐπιρροὴ ἐγένετο πανελλήνιος. Μεγαλουργοὶ κλέφται ἐδόξασαν αὐτὴν δι' ἀνεπιλήστων κατορθωμάτων. Ὅτε δὲ ἐν ἔτει 1821 ἐξηγείρετο ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν ὀνόματι τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἡ Μακεδονία προσήνεγκε πολύτιμα ὁλοκαυτώματα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἑκατόμβη τῆς Κασσάνδρας οὐδαμῶς ὑπολείπεται τῶν ἑκατομβῶν τῆς Χίου καὶ τῶν Κυδωνιῶν. Οἱ πολεμισταὶ τῆς Μακεδονίας μετέσχον πασῶν τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν μαχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

* * *

Παρὰ πάντα ταῦτα, τὰ ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πραγμάτων μαρτυρούμενα, μετὰ πείσματος ἀμφισβητεῖται ἀπό τινος χρόνου ἡ ἐθνικὴ ὑπόστασις τῆς Μακεδονίας. Καὶ τοῦτο οὐχὶ βεβαίως ἐξ ἀγνοίας, διότι ἡ χώρα αὕτη δὲν εὑρίσκεται μακρὰν τῶν κέντρων τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, διασχίζεται ὑπὸ σιδηροδρόμων, ἐλαχίστη δ' εἶνε ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ Βιέννης καὶ Παρισίων, ἀλλὰ διότι συγκρούονται ἐν αὐτῇ μεγάλα ἐθνικὰ καὶ πολιτικὰ συμφέροντα. Ἐκ τῶν ἐπισκεφθέντων τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου τινὲς μὲν ἐχαρακτήρισαν αὐτὸ ὡς βουλγαρικόν, ἄλλοι σερβικόν, ἄλλοι ρωμουνικόν, χωρὶς ἐν τούτοις ν' ἀποδείξωσι καὶ τοῦτο διὰ τῶν στατιστικῶν δεδομένων, ἀλλὰ διὰ τῶν μᾶλλον αὐθαιρέτων ὑπολογισμῶν. Πρὸ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν συμπερασμάτων ἀγνοεῖ τις τί νὰ ὑποθέσῃ. Ἑκάστη ἐθνικότης, ἑκάστη φιλόδοξος πολιτικὴ ἐν Μακεδονίᾳ ἔχει καὶ τὴν ἰδίαν στατιστικήν. Ἐπικαλοῦμαι τοὺς κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν συγγράψαντας περὶ Μακεδονίας, ἢ πραγματευθέντας ὑπὸ ταύτην ἢ ἐκεί-

νην τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἐπιρροήν, τὸ μακεδονικὸν πρόβλημα. Ὁ Βέλγης Laveleye 1) ἐπὶ παραδείγματι μεταξὺ πολλῶν εὑρίσκει πανταχοῦ τῆς Μακεδονίας Βουλγάρους, περιορίζων τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων εἰς 65,000, ὁ Σλαῦος Goptzewitz 2) ὑπολογίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Σέρβων εἰς 2,000,000, ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Weigand 3) πανταχοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων τμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἀνακαλύπτει Ἀρωμούνους, οὓς καὶ ἀποκαλεῖ Κουτσοβλάχους καὶ Ἑλληνοβλάχους. Ἕτερος συγγραφεὺς ἐν τῷ Economiste Européen ὑπελόγιζε τοὺς Ἕλληνας εἰς 25 μόνον χιλιάδας, κατωτέρους τὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν Ἀθιγγάνων καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἡ ἀγγλικὴ Encyclopaedia britannica καθορίζει τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ἐν Μακεδονίᾳ εἰς διακοσίας χιλιάδας.

Τοὐλάχιστον ὁ Βούλγαρος Κήντσεφφ δείκνυται λογικώτερος καὶ εἰλικρινέστερος, ὑπολογίζων τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων εἰς 250,000.

Πολλὰ ἐλέχθησαν ἐπίσης καὶ ἐγράφησαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν καὶ περὶ τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τῆς Μακεδονίας. Δυσχερέστατος εἶνε ὁ καθορισμὸς τῶν πραγματικῶν ὁρίων, ἐν οἷς περιελαμβάνετο ἡ παλαιὰ Μακεδονία ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν μετ᾿ αὐτὸν βασιλευσάντων. Οὐχ ἧττον δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι παραλλάσσοντα καθ᾿ ὑπερβολὴν τὰ ὅρια τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς συγχρόνου Μακεδονίας. Ἀλλ᾿ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐξαιρεθῇ ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς ἐπικρατείας τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τὸ συνορεῦον πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, γνωστότατον δ᾿ ὡς περιλαμβάνον τὴν λεγομένην Παλαιὰν Σερβίαν, ἤτοι τὸν νομὸν τοῦ Κοσσυφοπεδίου, οὗ πρωτεύουσα ἡ παλαιὰ μητρόπολις τῶν Σέρβων βασιλέων, τὰ Σκόπια. Τὸ ὑπολειπόμενον μέγα τμῆμα ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν Μακεδονίαν, τοὺς δύο τουτέστι νομοὺς αὐτῆς, τὸν τοῦ Μοναστηρίου καὶ τὸν τῆς Θεσσαλονίκης, ὧν ὁ πληθυσμὸς ὑπῆρξεν ἔκπαλαι ἑλληνικός, μέχρι δὲ τῆς σήμερον διατελεῖ κατὰ πλειονότητα τοιοῦτος.

Τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων ἀμφοτέρων τούτων τῶν μακεδονικῶν τμημάτων ἔχουσιν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα· βαθυτάτη εἶνε ἡ ἐθνικὴ αὐτῶν συνείδησις καὶ ἑλληνικώταται αἱ παραδόσεις. Ἡ παροδικὴ ἐγκατάστασις σλαυϊκῶν καὶ βουλγαρικῶν πληθυσμῶν δὲν ἦτο δυνατὸν ν᾿ ἀλλοιώσῃ τὸν φυλετικὸν χαρακτῆρα τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ἐπεκράτησε μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τῶν προσκαίρων σλαυϊκῶν πολιτικῶν κατασκευασμάτων, ἰδίᾳ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καταστροφὴν τῶν Βουλγάρων καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν. Ἐπελθούσης ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν

1) La Peninsule des Balcans (1886).

2) Macedonien und Altserbien.

3) Die Aromunen ethnographisch, philologisch — historische untersuchungen über das volk der sogenannten Macedoromanen oder Zinzaren.

λοιπὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον, τῆς τελευταίας ταύτης συμφορᾶς, παράδοξον συνέβη γεγονός, διαταράξαν τὰς φυλετικὰς σχέσεις τῶν κατοίκων, καὶ ἰδίᾳ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν. Ὡς ἦτο ἑπόμενον ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν τοῦ τόπου, τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον κατῴκει ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς μεγάλοις κοινωνικοῖς κέντροις, ἐν δὲ ταῖς ἐξοχαῖς καὶ τοῖς ἀγροτικοῖς διαμερίσμασιν ἐγκατέστησαν οἱ ἐπιδραμόντες σλαυϊκοὶ πληθυσμοί. Ἐκσπασάσης φοβερᾶς τῆς τουρκοκρατίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καταδιωκομένης τῆς γλώσσης αὐτῶν ἐν τῇ φοβερᾷ προγραφῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξηναγκάζοντο οὗτοι νὰ μεταχειρίζωνται ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐπήλυδας Σλαύους τὴν γλῶσσαν τούτων, ἔτι δὲ μᾶλλον καὶ εὐχαριστότερον συνέβαινε τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μὲν Σλαῦοι καὶ Βούλγαροι, νωθρότεροι ὄντες καὶ ἀμβλυνούστεροι τῶν συνοίκων Ἑλλήνων, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκμάθωσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ἐξαναγκάζοντες οὕτω τοὺς κυρίους νὰ προσοικειωθῶσι τὴν διάλεκτον τῶν ἀγροτῶν. Τὸ τοιοῦτο, ὡς γνωστόν, δὲν συνέβη μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἐν γένει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἀλλ᾽ ἐπίσης καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν Συρίᾳ, ὧν οἱ κάτοικοι, πρότερον ἑλληνόφωνοι ὄντες, ἠναγκάσθησαν ν᾽ ἀλλαξογλωσσήσωσι. 1) Βέβαιον μάλιστα εἶνε, ὅτι κατακτηθείσης ὑπὸ τῶν Ὀσμάνων τῆς ἑλληνικωτάτης Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ κατακτηταὶ ἔκοπτον τὰς γλώσσας τῶν κατοίκων, ἵνα μὴ διαλέγωνται οὗτοι ἑλληνιστί, ὅπως οὕτω λησμονηθῇ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ συνείδησις τῶν προγόνων. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα μέχρι τῆς σήμερον πλεῖστοι, ἑλληνοφρονέστατοι κατὰ τἆλλα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, διατελοῦσι τουρκόφωνοι, ἐκμανθάνοντες ἤδη διὰ τῆς παιδεύσεως τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἣν ἐγκατέλιπον μὲν ἐπὶ αἰῶνας, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ ἐν Συρίᾳ. Διὰ τὰ αὐτὰ αἴτια ὑπάρχουσι καὶ μεταξὺ τῶν ἀλβανικῶν πληθυσμῶν σλαυόφωνοι καὶ βουλγαρόφωνοι, ὡς κατάδηλον γίνεται ἐκ τῆς ὅλης φυσικῆς καὶ ἠθικῆς συστάσεως τῶν πληθυσμῶν ἐκείνων.

Ἀλλ᾽ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ συνέβη τι ἄλλο ἐπίσης ἀξιοσημείωτον. Οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες ἐκ φόβου ἢ ἐκ κοινωνικῆς ἀνάγκης ἀπεδέξαντο τὴν γλῶσσαν τῶν ἐπιδρομέων, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου ἐξηναγκάσθησαν καὶ οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν σλαυϊκῶν πληθυσμῶν νὰ προσλάβωσι πρὸς χρῆσιν αὐτῶν ἑλληνικὰς λέξεις, ἐκσλαυΐσαντες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αὐτάς, τουτέστι προσθέσαντες σλαυϊκὰς καταλήξεις εἰς ἑλ-

---

1). Ἀνάλογόν τι ἐπῆλθε πλέον ἢ ἅπαξ καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Καθὰ διηγεῖται Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς (παρ᾽ Ἀθηναίῳ σελ. 632) ἐν τοῖς «Συμποσιακοῖς» αὐτοῦ, «Ποσειδωνιάταις τοῖς ἐν τῷ Τυρσηνικῷ κόλπῳ κατοικοῦσι, συνέβη τὸ ἐξ ἀρχῆς Ἕλλησιν οὖσιν ἐκβεβαρβαρῶσθαι, Τυρρηνοῖς ἢ Ῥωμαίοις γεγονόσι, καὶ τὴν φωνὴν μεταβεβληκέναι, τά τε λοιπὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἄγειν τε μίαν τινὰ αὐτοὺς ἑορτὴν τῶν Ἑλληνικῶν ἔτι καὶ νῦν, ἐν ᾗ συνόντες ἀναμιμνήσκονται τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ὀνομάτων τε καὶ νομίμων καὶ ἀπολοφυράμενοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀποδακρύσαντες ἀπέρχονται».

Ἐπληροφορήθην ἐπ᾽ ἐσχάτων, κατὰ τὴν ἐν Σμύρνῃ διαμονήν μου, ὅτι πολλαὶ οἰκογένειαι Κυθηρίων, ἐγκατασταθεῖσαι πρὸ δύο γενεῶν ἐν τοῖς περιχώροις τῆς ἑλληνικωτάτης πόλεως, ἀπώλεσαν τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν συνείδησιν.

ληνικὰς λέξεις. Ἡ γλῶσσα τῶν πρὸς νότον τοῦ Αἵμου οἰκούντων οὐ μόνον εἶνε εὐφωνοτέρα καὶ λεπτοτέρα τῆς λαλουμένης παρὰ τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου βουλγαρικῶν καὶ σλαυϊκῶν πληθυσμῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἔχει τὰς ἑλληνικὰς λέξεις, ἀκαταλήπτους ὅλως παρὰ τοῖς κυρίως Βουλγάροις. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ παραδόσεις τῶν σλαυοφώνων Ἑλλήνων εἶνε ἑλληνικαί· καλοῦσιν ἑαυτοὺς Θρᾷκας καὶ Μακεδόνας, οὐδέποτε δὲ χρῶνται τῇ λέξει Βούλγαρος, ἥτις περιφρονητικὴν ἔχει παρ' αὐτοῖς σημασίαν. Τὰ ἐπαναστατικὰ ἐν Βουλγαρίᾳ κομιτᾶτα λέγονται συνήθως μακεδονικά, ἀδριανουπολιτικά, οὐχὶ δὲ βουλγαρικά, διότι ἡ λέξις Βούλγαρος, (Μπουλγὰρ) καὶ μετὰ τὰς τελευταίας ἐπιτυχίας, οὐδὲν ἔχει τὸ δελεαστικὸν ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Οἱ ταραξίαι, οἱ ἀπό τινων ἐτῶν ἐπιβουλεύοντες ἐν Σόφιᾳ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν ἐκ συμφέροντος καὶ οὐχὶ ἐξ ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ φιλοπατρίας, οἱ καλούμενοι Μακεδόνες, δυνάμενοι νὰ καταστῶσι μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ρωμοῦνοι, ἐγεννήθησαν ἐκ γονέων ἑλληνογλώσσων καὶ ἑλληνοφρόνων, καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι ἔλαβον ἑλληνικὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνατροφήν. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν τούτων αἰτίων ἀνεπτύχθησαν οἱ μιξογενεῖς ἐκεῖνοι πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ὧν μέγα μὲν μέρος εἶνε ἀφωσιωμένον εἰς τὰς προγονικὰς παραδόσεις, ἐλάχιστοι δ' οἱ ἐκ συμφέροντος αὐτομολήσαντες εἰς τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα πρὸς πορισμὸν τῶν χρειωδῶν, ἢ ἐκ φιλοδοξίας.

Οἱ ἀποπειραθέντες κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν νὰ ἐξάρωσι τὸν βουλγαρικὸν παράγοντα ἐν Μακεδονίᾳ ἀρνοῦνται πᾶσαν ὑπόστασιν εἰς τὰ ἔνοικα σλαυϊκὰ φῦλα, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀμφισβητοῦσι τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν. Πλεῖστοι ἐν τούτοις Σλαῦοι ἐθνογράφοι ἀποκρούουσι τὸν παμβουλγαρισμόν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ καθηγητὴς Δραγάνωφ, διατελέσας ἄλλοτε καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ βουλγαρικοῦ Γυμνασίου, παρατηρεῖ, ὅτι οἱ Σλαῦοι Μακεδόνες οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ὁ δὲ Ρῶσσος ἱστοριοδίφης Νικόλαος Δουρνωβώ, ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, προσθέτει τὰ ἑπόμενα : « Ἡ σλαυομακεδονικὴ διάλεκτος εἶνε διάλεκτος τῆς πάλαι ποτὲ διασήμου κυριλλομεθοδιακῆς γλώσσης, εἶνε δ' αὐθύπαρκτος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς σερβικῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς. Περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐν Μακεδονίᾳ ἰδίας ἐθνότητος Σλαύων, ἀνεξαρτήτως τῶν εὐαρίθμων Σέρβων, οἰκούντων μόνον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Σκοπίων καὶ Πρεσρένης, καὶ ἔτι μᾶλλον τῶν Βουλγάρων, οἰκούντων ἔν τισι μόνον τμήμασι τῆς ἐπαρχίας Νευροκοπίου, μαρτυροῦσιν αἱ ἐκθέσεις τῶν Ρώσσων προξένων . . . Τὴν σλαυομακεδονικὴν διάλεκτον ἐλογίζοντο ὡς αὐτούσιον καὶ αὐθύπαρκτον οἱ γνωστοὶ ἐπιστήμονες Σαφάριν, Σαπκαρέβ, Παυλέβσκης, Δραγάνωφ, Γρόν, Νοβάκοβιτζ, Μπεζσόνωφ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὴν δ' ἀλήθειαν ταύτην ἐν μέρει ἀπεφήναντο καὶ ὁ Γρηγορόφσκης, ὁ Σρεονέσκης καὶ οἱ ἐπιζῶντες Λαμάνσκης, Κοτσεβνόσκης, Ἰάγιτς καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ φανατικοὶ βουλγαρόφρονες, οἷος ὁ Ρῶσσος δημοσιογράφος Ἀμφιθεάτρωφ,

ἐρευνῶν τὰ κατὰ τὸν βίον τῶν Μακεδόνων χωρικῶν, λέγει, «ὅτι οὗτοι δὲν εἶνε οὔτε Βούλγαροι, οὔτε Σέρβοι, ἀλλὰ μέσος τις λαός, ὅστις μετ' ἴσης εὐκολίας δύναται νὰ μετατραπῇ καὶ εἰς Σέρβους καὶ εἰς Βουλγάρους.»

Πολὺς λόγος ἐπίσης γίνεται ἀπό τινος χρόνου καὶ περὶ σερβικῶν καὶ ρωμουνικῶν ἀξιώσεων ἐν Μακεδονίᾳ. Εὐφάνταστοι συγγραφεῖς ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Βελιγραδίῳ δὲν ἐδίστασαν νὰ δημιουργήσωσι ρωμουνικοὺς καὶ σερβικοὺς πληθυσμοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἡ δὲ πολιτικὴ ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν δὲν φείδεται δαπανῶν, πολλαπλῶν ἐνεργειῶν πρὸς ἐπικράτησιν. Ἡ πολιτικὴ αὕτη χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τοῦ 1878, ἀφ' ὅτου ἐκανονίσθησαν τὰ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐν Βερολίνῳ, δὲν διστάζω δὲ νὰ χαρακτηρίσω αὐτὴν ὡς ἀκολουθοῦσαν τὰ ὑψηλὰ παραγγέλματα τῶν ἐν Πετρουπόλει καὶ Βιέννῃ ὑπονομευτῶν τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1860, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ πανσλαυϊσμὸς ἤρξατο ρίπτων ἄπληστα τὰ βλέμματα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας, κηρύττων αὐτὴν σλαυϊκήν, ἱδρύετο ἐν ἔτει 1860 ἐν Βουκουρεστίῳ κομιτᾶτον, ἀποστολὴν ἔχον νὰ φωτίσῃ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Ρωμούνους περὶ τῆς φυλετικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Μία τῶν πράξεων κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ μακεδονικοῦ τούτου κομιτάτου ἦτο προκήρυξις πρὸς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ ὁμαίμονας, τοὺς διατελοῦντας ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἰδίᾳ τῶν τελευταίων, πρὸς ἐξέγερσιν καὶ ἐπιδίωξιν τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῶν αὐτονομίας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ νεωτάτου ρωμουνικοῦ κράτους. Ἡ προκήρυξις κατέπεσεν ὑπὸ τὸ γελοῖον.

Ἐν τῇ τουρκικῇ Αὐτοκρατορίᾳ τὰ ἐθνικὰ καὶ φυλετικὰ ζητήματα ἐξελίσσονται κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀπόστολοι τοῦ Ρωμουνισμοῦ, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἐσκέφθησαν νὰ δημιουργήσωσιν ἐπίσης ρωμουνικὴν Ἐξαρχίαν, ἑδρεύουσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καταπείθεται ἐπίσκοπος, ἀνήκων εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, νὰ κηρυχθῇ κατ' αὐτοῦ καὶ νὰ παραστῇ ὡς ὑποψήφιος Ρωμοῦνος Ἔξαρχος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀντιπρόσωπος ἐκκλησιαστικὸς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοφύλων του. Ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις καὶ ὁ ἐν ἔτει 1896 πρωθυπουργὸς Δημήτριος Στούρτζας τοσοῦτον παρεσύρθη ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς ἐπιτυχίας, ὥστε ἐν πλήρει ρωμουνικῷ Κοινοβουλίῳ ἠγόρευσεν ἐνθουσιωδέστατα ὑπὲρ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, ἐν ἔτει δὲ 1897, κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωμουνίας ὑπῆρξεν ἀναξία χριστιανικοῦ κράτους, προσενεχθέντων τῶν Ρωμούνων πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς ἐχθρούς. Καὶ τοῦτο, ὅπως εὐαρεστηθῇ ὁ Σουλτᾶνος καὶ παράσχῃ εὐνοίας τινὰς τῇ Ρωμουνίᾳ, ὧν ἡ σπουδαιοτάτη θὰ ἦτο ἡ ἀναγνώρισις Ρωμούνου Ἐξάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' ἀτυχῶς τότε ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἔστερξεν εἰς τὴν ἔκτροπον ταύτην ἀξίωσιν, ὁ δὲ ἐν τῇ ὀθωματικῇ πρωτευούσῃ διατρίβων ἐπίσκοπος, ἀπελπισθείς, προσῆλθεν αὖθις μεταμελόμενος εἰς τοὺς κόλπους τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.

Ἐπ' ἐσχάτων ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις, ἐπεκτείνασα αὖθις τὰς ἐνεργείας της ἐν Κωνσταντινουπόλει, τυχοῦσα δὲ τῆς ὑποστηρίξεως εὐρωπαϊκῶν τινων Δυνάμεων, εὐχαριστουμένων εἰς τὴν διατάραξιν τῶν φυλετικῶν σχέσεων τῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὰ ἑπόμενα δικαιώματα : Τὸ δικαίωμα τῆς τελέσεως λειτουργίας εἰς ρωμουνικὴν γλῶσσαν, τὸ τῆς ἱδρύσεως σχολείων μὲ ἰδιαιτέρους Ἐπιθεωρητὰς σχολείων καὶ διδασκάλους καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀποστολῆς ἀντιπροσώπων εἰς τὰ διοικητικὰ συμβούλια τῶν βιλαετίων. Ἡ ρωμουνικὴ πολιτικὴ δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἐνθουσιασθῇ ἐπὶ τῇ σουλτανικῇ μεγαλοδωρίᾳ, εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὁποίας συνετέλεσε καὶ ἡ ζωηρὰ ἐπέμβασις τῆς γερμανικῆς πολιτικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνῷ ταὐτοχρόνως ὁ πρόεδρος τῆς ἰταλικῆς Βουλῆς ἐξέφραζε τηλεγραφικῶς τὴν συμπάθειαν τῆς Ἰταλίας ὑπὲρ τῆς Ρωμουνίας καὶ ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικοῦ ἀγῶνος ! Οὕτως ἐν τῇ ρωμουνικῇ Βουλῇ ἐξεδηλώθη αὖθις ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ρωμουνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Σουλτᾶνον, ἐνῷ ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ ἀπεφάσιζεν ἵνα δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐγερθῇ ὀθωμανικὸν τέμενος ἐν Κωνστάντσῃ. Ἀλλ' ὁ χρόνος εἶνε ὁ μέγας κριτὴς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἴδωμεν κατὰ πόσον οἱ ἀνύπαρκτοι Ρωμοῦνοι τῆς Μακεδονίας θ' ἀπολαύσωσι τῶν ἀγαθῶν τῆς σουλτανικῆς μεγαλοδωρίας, ἐφ' οἷς τοσοῦτον ἐμόχθησεν ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως Καρόλου.

Ἡ μακεδονορρωμουνικὴ ἰδέα ἐφυτοζωεῖ καὶ ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν ᾗ οἱ καρποὶ τῆς μακεδονορρωμουνικῆς προπαγάνδας ὑπῆρξαν ἐλάχιστοι. Πρό τινων ἐτῶν εἷς τῶν κορυφαίων τοῦ μακεδονικοῦ κομιτάτου τοῦ Βουκουρεστίου, ὁ καθηγητὴς καὶ γερουσιαστὴς Οὐρέκιας ἀπεκήρυξε τὰς ἰδέας ταύτας, οἰκτείρων τὸ ἐπὶ ματαίῳ διατεθὲν χρῆμα πρὸς ἐπιδίωξιν φαντάσματος. Κατὰ τὸ παρελθὸν δ' ἔτος ὁ καθηγητὴς Lecanta, ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατελέσας ἀντιπρόσωπος τῆς προπαγάνδας ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ, δι' ἐφημερίδος κατεδείκνυε τὸ ἀσύμφορον τῶν ἐνεργειῶν τούτων παρὰ λαῷ, ἔχοντι γνησίαν τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν, οὗ ἕνεκα καὶ ἐδολοφονεῖτο ὑπό τινος φανατικοῦ ἐν καφενείῳ τῆς ρωμανικῆς πρωτευούσης. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον κατεδικάσθη, ἐπισήμως καὶ ἀνεπισήμως, ἡ ἄστοχος, ἡ ἐπιβλαβεστάτη διά τε τὰ ἐθνικὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς Ρωμουνίας πολιτικὴ ἐν Μακεδονίᾳ παρ' αὐτῶν τῶν ἐπισήμων κύκλων. Ὁ πρώην ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργός κ. Χάρετ ἠγόρευσεν ἀποκαλυπτικώτατα περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ρωμουνικῶν ἐνεργειῶν ἐν Μακεδονίᾳ, καταδείξας διὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀριθμῶν τὸ μάταιον πάσης προπαγανδικῆς ἐνεργείας ἐν Μακεδονίᾳ, ἔνθα οἱ διδάσκαλοι εἶνε πλείονες τῶν μαθητῶν, καὶ αὐτῶν ἐκείνων, ὧν οἱ γονεῖς ἐξελέγησαν ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Ρωμουνισμοῦ ὑπὸ τῶν διευθυνόντων τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ρωμουνικὸν κομιτᾶτον. 1)

---

1) *Πλείονα ἐν τῷ «Ἑλληνισμῷ.» Δεκέμβριος 1901—Μάρτιος 1902. (Τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ἐν τῇ ρωμουνικῇ Βουλῇ).*

Ἀλλ' οἱ λεγόμενοι Ρωμοῦνοι, οἱ Κουτσόβλαχοι ἢ Ἑλληνόβλαχοι οὗτοι τῆς Μακεδονίας, διατελοῦσιν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἀπὸ ἱστορικῆς δὲ καὶ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως οὐδεμίαν ἔχουσι συγγένειαν πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὰ Καρπάθια πληθυσμούς, τοὺς ἄλλοτε Μολδοβλάχους, ἀπό τινος δὲ χρόνου αὐτοκαλουμένους Ρωμούνους. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς Νέας Ρωμουνίας προσεπάθησαν νὰ προσδώσωσιν εἰς τὸν ρωμουνικὸν λαὸν λατινικὴν καταγωγήν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Δακῶν ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν νέων ἐξεργέσεων, ἐγκατέστησεν οὗτος ἐν τῇ κατακτηθείσῃ χώρᾳ πολυαρίθμους ἀποίκους. «Ex toto orbe romano infinitas eo copias hominum trastulerat ad argos et urbes colendos», λέγει ὁ ἱστορικὸς Εὐτρόπιος. Προφανῶς πάντες οὗτοι δὲν εἶχον λατινικὸν αἷμα, ἀπετέλεσαν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ποικίλον ἐθνολογικὸν σύμφυρμα διὰ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῶν ἰθαγενῶν Δακῶν. Ἀλλ' οὐδεμία σχέσις αὐτῶν πρὸς τοὺς ἔν τισιν ὀροσειραῖς τοῦ Πίνδου καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας βιοῦντας ἰδιορρύθμους πληθυσμούς, τοὺς κουτσοβλαχικούς, ἡ μετὰ τῶν ὁποίων γλωσσικὴ συνεννόησις εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἀδύνατος, ἀφ' ὧν ἀπομακρύνονται τέλεον κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἔτι δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ τοὺς ἱστορικοὺς πόθους. Οἱ Κουτσόβλαχοι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μιγάδας πληθυσμούς, οἵτινες κατὰ τὴν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν Βαρβάρων κατῆλθον πολλαχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἐγκατέστησαν ἐνιαχοῦ, ἀφομοιωθέντες μετὰ τῶν ἰθαγενῶν, τῶν Ἑλλήνων, ἢ καὶ διατηρήσαντες ἰδιόρρυθμά τινα ἤθη καὶ ἔθιμα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ λέξεις ποικίλων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων. Ἐπί τινα χρόνον οἱ λεγόμενοι Βλάχοι, κατελθόντες ἀπὸ τῆς παρὰ τὰ Καρπάθια καὶ τὸν Ἴστρον χώρας, ἐδέσποσαν κατὰ τὸν δωδέκατον καὶ δέκατον τρίτον αἰῶνα, ἀποτελέσαντες τὸ λεγόμενον βλαχοβουλγαρικὸν κράτος, ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Ἐπικρατησάντων τῶν Βυζαντίνων, ἐπανῆλθεν ἡ αὐτὴ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἑλληνικῶν στοιχείων.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ καταγωγὴ τῶν λεγομένων Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀξιώσεις καὶ συμπάθειαι τῶν Ρωμούνων τοῦ Ἴστρου εἶνε τοσοῦτον λογικαί, ὡς θὰ ἦσαν τοιαῦται καὶ αἱ παντὸς ἄλλου λατινικοῦ λαοῦ, ἔστω καὶ ἂν θεωρηθῶσι τοιοῦτοι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Μολδοβλαχίας.

Εἷς τῶν μᾶλλον ἐγκρίτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ρωμουνίας, ὁ κ. Κογκαλνιτσιάνος, ἄλλοτε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐρωτηθεὶς πρό τινων ἐτῶν, ὅτε ἤρξατο ἡ ἐνέργεια τῆς ρωμουνικῆς πολιτικῆς ἐν Μακεδονίᾳ, τίνα σκοπὸν ἔχει ἡ ἐνέργεια, ἀπεκρίθη ἀφελῶς, ὅτι ἡ πολιτικὴ αὕτη εἶνε ἐπιβεβλημένη ἔξωθεν εἰς τὸν ρωμουνικὸν λαόν, ὅπως ἀποτραπῇ ἡ προσοχὴ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἀδελφῶν. Καὶ δύναται μὲν ὁ ἑλληνικὸς παράγων ἐν Μακεδονίᾳ νὰ ζημιωθῇ ἴσως ἐκ τῆς τοιαύτης ἀρνητικῆς πολιτικῆς τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ ποῖον ἔσται τὸ

ὄφελος τοῖς ἐν Βουκουρεστίῳ; Οὐδὲν ἢ ἡ ἐνίσχυσις μόνον τῆς βουλγαρικῆς φιλοκτημοσύνης ἐν τῇ περιμαχήτῳ χώρᾳ ἐπὶ προφανεῖ ζημίᾳ αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἰσχυρισμῶν μου ἀναδημοσιεύω ἐνταῦθα δύο τεμάχια, παραλαμβάνων τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ «Νέου Ἐλευθέρου Τύπου» τῆς Βιέννης καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε ὁμολογία Ρωμούνου καθηγητοῦ καὶ ἱστοριογράφου, τοῦ κ. Ν. Ἰόργα, ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσῃ «Ἱστορίᾳ τοῦ ρωμουνικοῦ λαοῦ», τὸ δὲ δεύτερον ἐπιστολὴ ἐπιφανοῦς Κουτσοβλάχου, ἀπευθυνθεῖσα πρὸς τὴν «Βιενναίαν Γενικὴν Ἐφημερίδα»:

«Τὸ κουτσοβλαχικὸν ἰδίωμα, ὅπερ οἱ Ἀρωμοῦνοι οὗτοι λαλοῦσιν ἐν ταῖς οἰκίαις των, λέγει ὁ κ. Ἰόργας, εἶνε μόλις ἢ οὐδόλως καταληπτὸν εἰς τοὺς Ρωμούνους. Αἱ δύο διάλεκτοι, ἡ δακορρωμουνικὴ καὶ ἡ μακεδονορρωμουνικὴ φαίνονται καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ὡς δύο διάφοροι γλῶσσαι. Ρωμοῦνος ἐκ Βουκουρεστίου δὲν δύναται καθόλου νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ συγγενοῦς του. Οἱ πλούσιοι καὶ οἱ μορφωμένοι θεωροῦσιν ἑαυτοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἔδει νὰ εἶνε ρωμουνική, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους ἡ ρωμουνικὴ εἶνε μᾶλλον ἢ ἧττον ξένη, μόνον ἐν τοῖς σχολείοις ἐκμανθανομένη γλῶσσα. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν πρέπει νὰ θαυμάζωμεν, ἂν οἱ ὑπέρμαχοι τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἀναγνωρίζωσι μόνον ὀλίγας χιλιάδας Ἀρωμούνων.»

«Πλειστάκις προβάλλεται, γράφει ὁ πρὸς τὴν «Βιενναίαν Γενικὴν Ἐφημερίδα» ἐπιστέλλων, ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι μεταξὺ τῶν Κουτσοβλάχων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ὑφίσταται δῆθεν ἐχθρική τις ἀντίθεσις. Τοῦτο εἶνε ψευδέστατον. Ἀληθὲς τοὐναντίον εἶνε, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι τῶν πόλεων καὶ τῶν ὀρεινῶν χωρίων τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, καθὼς καὶ τῶν πολυαρίθμων παροικιῶν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἀποτροπιάζονται πᾶσαν ἄλλην ἐθνικότητα, ἰδίως δὲ τὴν ρωμουνικήν. Δὲν εἶνε ἑπομένως θαυμαστόν, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐν τῇ νοτίῳ Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων μαχομένων σωμάτων ἀποτελεῖται ἐκ Κουτσοβλάχων.

«Ἡμεῖς οἱ Κουτσόβλαχοι θέλομεν, ὡς ἐν τῷ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικῷ ἀγῶνι, νὰ εἴμεθα Ἕλληνες καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ Ἕλληνες. Ἐν τοῖς ὀρεινοῖς χωρίοις οἱ ἡμέτεροι ποιμένες λαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, παρ' αὐτῇ δὲ καὶ τὴν ἀρωμουνικὴν διάλεκτον, ἰδίως αἱ γυναῖκες. Ἀλλ' ἐν τῇ γραφῇ τῆς διαλέκτου ταύτης μεταχειρίζονται πάντοτε τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον.

«Ἡμεῖς δὲ οἱ τῶν πόλεων Κουτσόβλαχοι ἐλησμονήσαμεν ἤδη τὴν διάλεκτον ταύτην. Ἐν Σέρραις, παραδείγματος χάριν, τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τοῦ Κουτσοβλαχισμοῦ τῆς βορείου Μακεδονίας, ἐκ 2,400 περίπου Κουτσοβλάχων οὐδὲ εἷς πλέον ὑπάρχει ἐννοῶν τὴν κουτσοβλαχικὴν διάλεκτον. Τὸ αὐτὸ δὲ ρητέον καὶ περὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Κουτσοβλάχων.

«Ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐκεῖ, τὰ πάντα εἶνε ἑλληνικά. Ἀλλὰ καὶ οἱ ποιμένες τοῦ

Πίνδου οὐδὲ καθ' ὕπνον ἐσκέφθησάν ποτε νὰ ἀλλάξωσι τὴν διάλεκτόν των ἀντὶ τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης, ἥτις δι' ἡμᾶς εἶνε καὶ θὰ εἶνε πάντοτε ξένη γλῶσσα. Ἀπ' αἰώνων ἡ ἑλληνικὴ εἶνε παρ' ἡμῖν οἰκεία γλῶσσα. Εἶνε ἡ δευτέρα ἡμῶν μητρικὴ γλῶσσα. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς γλώσσης ἀνεπτύχθη ἡ συνείδησις τῆς ἑλληνικῆς ἡμῶν ἐθνικότητος. Εἴμεθα συγκεχωνευμένοι καὶ συντεταγμένοι μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἐδωρησάμεθα αὐτῷ ποιητάς, ἐπιστήμονας, καλλιτέχνας, πολιτικοὺς ἄνδρας, ἥρωας. Πλέον τῶν ἑκατὸν περικλεῶν κουτσοβλαχικῶν ὀνομάτων διατηρεῖ εὐγνώμων ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ νέῳ αὐτῆς πανθέῳ. Δύναται ἡ Ρωμουνία νὰ ὀνομάσῃ ἕνα μόνον; Ἡμεῖς οἱ Κουτσόβλαχοι εἴμεθα Ἕλληνες καὶ οὐδὲν ἄλλο θέλομεν νὰ ὦμεν εἰμὴ Ἕλληνες.

»Τίνι δικαιώματι νῦν οἱ Ρωμοῦνοι ἀντιποιοῦνται ἡμῶν ὡς ὁμοεθνῶν; Τῷ αὐτῷ δικαιώματι, ᾧ καὶ οἱ Ρῶσσοι δύνανται νὰ ἀντιποιῶνται τῶν σημερινῶν Πρώσσων ὡς ὁμοεθνῶν των, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ Πρῶσσοι δὲν εἶνε γερμανικῆς ἀλλὰ σλαυϊκῆς καταγωγῆς! Ποία δὲ εἶνε ἡ σχέσις ἡμῶν πρὸς τὸν σημερινὸν Ρωμουνισμόν; Ὑπεδηλώσαμεν ἤδη, ὅτι μόλις τὸ ἥμισυ τοῦ 100,000 ψυχὰς ἀριθμοῦντος κουτσοβλαχικοῦ πληθυσμοῦ γινώσκει τὴν ἀρωμουνικὴν διάλεκτον.»

Ὁ ἀρθρογράφος κατόπιν ἀποδεικνύει πόσον ὀλίγοι εἶνε οἱ ὑπὸ τοῦ ρωμουνικοῦ χρυσίου δελεασθέντες καὶ πόσον ταχέως θὰ μεταστραφῶσι καὶ οὗτοι πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, εὐθὺς ὡς ἐκλείψῃ τὸ δέλεαρ. Ἀπαριθμεῖ κατόπιν τὰ ὀνόματα τῶν ἀποτελούντων τὸ ἐκρουμανιστικὸν κομιτᾶτον, πάντων ἀργυρωνήτων, καὶ ἐπιλέγει: «Ὅτι ἐγενόμεθα ἡμεῖς οἱ Κουτσόβλαχοι, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα ἐθνικῆς ζυμώσεως πολλῶν αἰώνων. Ὁ ἥλιος τῶν Σταγείρων οὐχὶ μάτην εὐτυχῶς κατηύγασε τὰς κορυφὰς τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Οἷοί ἐσμεν, τοιοῦτοι θέλομεν νὰ ὦμεν πάντοτε ἡμεῖς οἱ Κουτσόβλαχοι: Ἕλληνες, οὐδὲν ἄλλο ἢ Ἕλληνες.»

Ἐκτὸς τῶν Ρωμούνων καὶ οἱ Σέρβοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878 ἤρξαντο ἐκδηλοῦντες ἀξιώσεις ἐν Μακεδονίᾳ, τουτέστιν ἐν τοῖς νομοῖς Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης. Ὁ ἐν Βερολίνῳ γενόμενος διακανονισμὸς τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, καθ' ὃν παρεχωροῦντο εἰς τὴν Αὐστρίαν αἱ σλαυϊκαὶ ἐπαρχίαι τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, προὐκάλεσεν ἀπογοήτευσιν εἰς τοὺς ἐν Βελιγραδίῳ θιασώτας τῆς μεγάλης σερβικῆς ἰδέας. Ἀφῃρεῖτο ἀπ' αὐτῶν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἐλπὶς συνενώσεως μετὰ τῶν δύο τούτων γνησίων σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἐλπὶς καθόδου πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἐντεῦθεν ἡ νέα πολιτικὴ τῶν Σέρβων, ὅπως καὶ ἡ τῶν Ρωμούνων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ αἱ ἐθνικαὶ αὐτῶν ἀξιώσεις μέχρις Αἰγαίου καὶ Θεσσαλονίκης. Ἡ πολιτικὴ αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς κυρώσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἵνα παρηγορηθῶσι διὰ τὴν ἀπώλειαν λιμένος ἐν τῇ Ἀδριατικῇ, δὲν ἐδίστασαν, ἀναφυλλίζοντες παλαιὰς χρονογραφίας, ὀνειροπολοῦντες τὸ μέγα ὅσον καὶ ἐφήμερον κράτος τοῦ Στεφάνου Δουσχιάν, νὰ διεκδικήσωσι τὴν Μακεδονίαν, ὡς ἀνήκουσαν

αὐτοῖς. Κατὰ τὴν νέαν σερβικὴν θεωρίαν, πρὸς ὕπαρξιν Σερβίας ἡ Θεσσαλονίκη εἶνε ὁ φυσικὸς λιμὴν τοῦ Βελιγραδίου, καὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων, τὰ Σκόπια, ἡ παλαιὰ σερβικὴ πρωτεύουσα.

Ἡ θεωρία αὕτη φαίνεται, ὅτι ἐπιτηδειότατα ὑπεβλήθη τοῖς ἐν Βελιγραδίῳ ὑπὸ τῶν ἐν Βιέννῃ παμπονήρων.— Ἀπωλέσατε τὴν Ἀδριατικήν, πρὸς ἀποζημίωσιν στρέψατε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Αἰγαῖον, πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Καὶ δι᾽ αὐτῆς διῆλθον ἄλλοτε Σέρβοι. Ὁ μέγας Δουσχιὰν ἐτιτλοφορεῖτο ἐπίσης φιλόχριστος Τσάρος τῆς Μακεδονίας. . . Οὕτως ἡ αὐστριακὴ πολιτική, μετὰ τὴν Σύνοδον τοῦ Βερολίνου, χάριν ἰδίων σκοπῶν καὶ συμφερόντων, κατώρθωσε νὰ ἐξωθήσῃ τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Βελιγραδίῳ ἀφελῶν πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ Αἰγαῖον, ἀπηλλάσσετο ὀχληρῶν ὁπωσδήποτε ῥαδιούργων ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ ἀπαιτητῶν. Ἀφ᾽ ἑτέρου δ᾽ ἔρριπτε τὸν δαυλὸν τῆς διχονοίας ἐν τῇ περιμαχήτῳ Μακεδονίᾳ. Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει πραγμάτων θὰ καθίστατο εὐχερεστέρα ἡ πρὸς τὸ Αἰγαῖον αὐστριακὴ κάθοδος, καθισταμένης τῆς Θεσσαλονίκης τρίτης αὐτοκρατορικῆς πόλεως μετὰ τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βουδαπέστην, τῆς Αὐστρίας μεταβαλλομένης εἰς πραγματικὸν Oester Reich. Τοιοῦτό τι ἔπρεπε νὰ πράξῃ πρὸ καιροῦ ἤδη ἡ αὐστριακὴ μοναρχία. Ἀλλ᾽ ὅ τι δὲν ἐγένετο πρότερον, δύναται νὰ τελεσθῇ σήμερον. Καὶ εἰς τοῦτο κυρίως ἐργάζεται ἤδη ἡ αὐστριακὴ πολιτικὴ ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ προγράμματος Drang nach Osten, καταλείπουσα τὴν κεντρικωτέραν Εὐρώπην καὶ κατερχομένη πρὸς τὸν Δούναβιν, πρὸς τὸν Αἷμον, πρὸς τὸ Αἰγαῖον.

Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ σερβικὴ ἐνέργεια βασίζεται οὐχὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τουτέστι τῆς ὑπάρξεως ἱκανοῦ σερβικοῦ πληθυσμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, δυναμένου νὰ δικαιολογήσῃ ὅπως δήποτε σερβικὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης. Οἱ πλεῖστοι τῶν Σέρβων κατανοοῦσι τοῦτο· ἀλλ᾽ ὠθεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν μακεδονικὴν ἐνέργειαν τὸ μὲν ματαιοφροσύνη, τὸ δὲ πονηρὰ ἐξωτερικὴ πολιτική. Οὐχ ἧττον ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι αἱ σερβικαὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐνέργειαι δὲν διεξάγονται ἀκόσμως, ὡς αἱ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμούνων, οἵτινες οὐδενὸς ἐφείσθησαν μέσου πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Ὁ κατ᾽ ἐξοχὴν θεωρητικὸς τῆς σερβικῆς ἰδέας ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε ὁ Σλαυοσέρβος Goptsewitz. Ἐν τῷ συγγράμματι «Macedonien und Altserbien», ὅπερ εἶνε περιήγησις ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Παλαιὰν Σερβίαν, ὑπολογίζει τοὺς Σέρβους τῶν τριῶν διοικήσεων Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Κοσσόβου εἰς δύο ἑκατομμύρια. Κατ᾽ αὐτὸν οἱ λοιποὶ χριστιανικοὶ λαοὶ κέκτηνται ἀσήμαντον ἀριθμητικὴν δύναμιν, ἐν δὲ τῷ ὑπὲρ τῶν σερβικῶν ἀξιώσεων ἀγῶνι αὐτοῦ ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἐν Μακεδονίᾳ λαλουμένη σλαυϊκὴ γλῶσσα εἶνε σερβική, ἢ μᾶλλον προσομοιάζουσα αὐτῇ, κατ᾽ ἐλάχιστον δὲ βουλγαρική, καὶ ὅτι αἱ κλίσεις εἶνε σερβικαί, οὐχὶ δὲ βουλγαρικαί. Τοῦτο βεβαίως εἶνε ἀναμφισβήτητον· ὡς γνωστόν, πλεῖστα τῶν

ὀργάνων τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας ἐν Μακεδονίᾳ, τῶν προωρισμένων πρὸς ἐξέγερσιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ πνευμάτων, συνετάσσοντο ἄλλοτε ἐν σλαυομακεδονικῇ καὶ σερβικῇ διαλέκτῳ, ἵνα ὦσι καταληπτὰ ὅπως δήποτε καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γινωσκόντων γράμματα Βουλγάρων.

Τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν βασίζεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὡς εἰκός, ἔμελλε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς φαντασίας τῶν ἐν Βελιγραδίῳ, διανοηθέντων νὰ ἐργασθῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὲρ τῆς ἱστορικῆς παλινορθώσεως τοῦ ἐφημέρου κράτους τοῦ Δουσχιάν, ἀγνοούντων, ὅτι ἐν τῇ βλάβῃ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων θὰ βλαβῶσι μετ' ὀλίγον καὶ τὰ σερβικὰ δίκαια ἐν τῷ νομῷ Κοσσυφοπεδίου, ὅστις τυγχάνει σερβικὸς κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλλ' ὃν διεκδικοῦσιν οἱ Βούλγαροι. Προκειμένου πρό τινος χρόνου νὰ χειροτονηθῇ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐπισκοπῇ Σκοπίων Σέρβος Μητροπολίτης, τὸ ὄργανον τῆς βουλγαρικῆς Συνόδου ἔγραφε τὰ ἑπόμενα: «Ἡ Ἐξαρχία καὶ ὁ βουλγαρικὸς λαὸς θ' ἀγωνισθῶσι κατὰ τῆς χειροτονίας τοῦ Φιρμιλιανοῦ μέχρις ἐσχάτων, διότι δὲν ἐπιθυμοῦσι ν' αὐτοκτονήσωσι. Συγχρόνως δ' οἱ ἀρχηγοὶ πάντων τῶν ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ πολιτικῶν κομμάτων ἀπέστελλον πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Βούλγαρον Ἔξαρχον τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα: «Ἐν ὀνόματι τοῦ βουλ»γαρικοῦ ἔθνους ἐκφράζομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Μακαριότητι τὰς μυχιαιτάτας ἡμῶν συμ»παθείας ἐπὶ ταῖς ἐνεργείαις πρὸς ἀποσόβησιν τῆς χειροτονίας τοῦ Φιρμιλιανοῦ...» Οἱ Σέρβοι, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸν τοιοῦτον ἔκτροπον ἀνταγωνισμὸν τῶν Βουλγάρων, δύνανται, σκοπιμώτερον πολιτευόμενοι, νὰ στρέψωσιν ἀμέριστον τὴν προσοχήν των πρὸς τὰ κινδυνεύοντα ἐθνικὰ αὐτῶν δίκαια ἐν τῷ νομῷ Κοσσυφοπεδίῳ. Ἐν Μακεδονίᾳ ἐξαντλοῦσιν ἐπὶ ματαίῳ δυνάμεις, αἵτινες θὰ ἦσαν ἴσως αὐτοῖς χρήσιμοι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν προγράμματος, τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς ἑνότητος πάντων τῶν ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Εὐρώπῃ Σέρβων ἀδελφῶν.

*
* *

Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον καθίσταται, ὅτι ἡ Μακεδονία ὑπῆρξεν ἀπὸ παλαιτάτου καιροῦ μέχρι τῆς σήμερον ἑλληνικὴ χώρα, οἱ δ' ἀλλόφυλοι, οἱ ἀξιοῦντες δικαιώματα ἐπ' αὐτῆς, δὲν βασίζονται ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Τὸν σύγχρονον ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς χώρας θέλω προσπαθήσῃ νὰ καταδείξω διὰ βραχέων παρακατιών, ἐπικαλούμενος αὐτὰ τὰ πράγματα, αὐτὴν τὴν κατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, παραβαλλομένου πρὸς τὰ σύνοικα φῦλα, ἐξ οὗ θέλει ἀποδειχθῇ, ὅτι ὑπερτερεῖ πάντων, οὐ μόνον κατὰ ποσόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιόν, κατὰ πολιτισμόν. Αἱ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικαὶ δυνάμεις, ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ Ἐκκλησία, ἡ γεωργία, ἡ τεχνουργία, ἡ ἐμπορία, ἡ κοινωνικὴ ἐν γένει ὑπεροχή, ἐκπροσωποῦνται πρωτίστως ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Δὲν διστάζω δὲ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἐὰν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπό τε τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τῶν παραστατούντων αὐτῇ ἀπό τινος χρόνου πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν πρακτόρων Μεγάλων τι-

νῶν Δυνάμεων ν' ἀμυνθῶσι κατὰ τῶν ἐκ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας ἐπερχομένων ληστανταρτικῶν ὁμάδων, ἡ διαβοηθεῖσα πρό τινος χρόνου μακεδονικὴ ἐξέγερσις, ἡ ἐπὶ στιγμὴν ὑποτεθεῖσα ὡς βουλγαρικὴ ἐπανάστασις ἐν Μακεδονίᾳ οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Ἀλλ' ὡς μὴ ὤφειλε, τὸ καχύποπτον τῶν κρατούντων καὶ ἡ ξενικὴ κακοβουλία πρὸς τοὺς Ἕλληνας θρασύνει τοὺς ἐπιδρομεῖς, οἵτινες ἀνενόχλητοι περιφέρονται ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τὴν ὕπαιθρον χώραν, ἐκβιάζοντες τοὺς κατοίκους πρὸς ὑποταγήν. Οἱ δειλότεροι ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσι. Πῶς ἄλλως, ἀφοῦ γινώσκουσιν ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἢ δὲν θέλουσιν, ἢ δὲν δύνανται νὰ προφυλάξωσιν αὐτούς, οἱ δὲ ἀναλαβόντες τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ξένοι, πρωτίστως δ' οἱ λαμβάνοντες τὰς ὁδηγίας ἐκ Πετρουπόλεως καὶ Βιέννης, εὐαρεστοῦνται ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ; Ἡ ἀναρχικὴ κατάστασις ἐν Μακεδονίᾳ θέλει διευκολύνῃ τὰ σχέδια αὐτῶν, τῶν Τούρκων κηρυττομένων ἀναξίων πρὸς ἀποκατάστασιν τάξεως καὶ νομιμότητος.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος ἐν Μακεδονίᾳ ἄρχομαι κατὰ πρῶτον ἀπὸ τοῦ πληθυσμοῦ.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἴσως διατελοῦσα εὐρωπαϊκῶν τινων Κυβερνήσεων, διέταξεν ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων ἐν Μακεδονίᾳ. Ἡ ἀπογραφὴ αὕτη, ὡς μὴ ὤφειλε, διεξάγεται ὑπὸ τὸ κράτος ψυχολογικοῦ καταναγκασμοῦ τῶν κατοίκων, οὗ ἕνεκα καὶ διαμαρτυρίαι ἐγένοντο παρὰ τῶν ἁρμοδίων προϊσταμένων τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, δυσφορούντων ἐπίσης, ὅτι καὶ ξένοι ἀντιπρόσωποι, ἰδίᾳ Ρῶσσοι, ἀνεμίγησαν ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ. Οὐχ ἧττον ἑτέρα ἀπογραφή, διεξαχθεῖσα, τελευτῶντος τοῦ παρελθόντος ἔτους, παρουσίασε τὰ ἑπόμενα ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἀποτελέσματα διὰ τοὺς δύο Νομοὺς Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου :

Βιλαέτιον Θεσσαλονίκης. Ὁλικὸς ἀριθμὸς κατοίκων 1,049,270.

Κατ' ἐθνότητας. Μουσουλμᾶνοι 416.902, Ἕλληνες 370.745, Βούλγαροι 189.447, Βλάχοι ρωμουνίζοντες 5.403, Σέρβοι 1.375, Οὐνῖται 2.086, Ἑβραῖοι 48.947, Ἀθίγγανοι 8.911 καὶ διαφόρων ἐθνοτήτων 5.474.

Βιλαέτιον Μοναστηρίου. Σύνολον κατοίκων 662.317.

Κατ' ἐθνότητας. Μουσουλμᾶνοι 217.118, Ἕλληνες 279,964, Βούλγαροι 142.715, Βλάχοι ρωμουνίζοντες 6.650, Σέρβοι 11.673 καὶ Ἑβραῖοι 4.200.

Ἀναλυτικώτερον ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων εἰς ἑκάστην διοικητικὴν ὑποδιαίρεσιν ἔχει ὡς ἑξῆς :

Σαντζάκιον Θεσσαλονίκης. Μουσουλμᾶνοι 194.573, Ἕλληνες 224.175, Βούλγαροι 70.022, Βλάχοι ρωμουνίζοντες 5.403, Σέρβοι 1.375, Οὐνῖται 2.086, Ἑβραῖοι 46. 230 καὶ ἄλλαι ἐθνότητες 5.574. Σύνολον 549.358.

Σαντζάκιον Σερρῶν. Μουσουλμᾶνοι 126.573, Ἕλληνες 103.465, Βούλγαροι 111.445, Ἑβραῖοι 1,417 καὶ Ἀθίγγανοι 8.911. Σύνολον 356.81.

Σαντζάκιον Δράμας. Μουσουλμᾶνοι 95.756, Ἕλληνες 43.085, Βούλγαροι 2.980 καὶ Ἑβραῖοι 1,800. Σύνολον 356.811.

Σαντζάκιον Μοναστηρίου. Μουσουλμᾶνοι 82.037, Ἕλληνες 80.979, Βούλγαροι 124.838, Βλάχοι ρωμουνίζοντες 4.250, Σέρβοι 11.673 καὶ Ἑβραῖοι 4.200. Σύνολον 307.987.

Σαντζάκιον Σερβίων. Μουσουλμᾶνοι 53.146, Ἕλληνες 109.825, Βούλγαροι 1.460. Σύνολον 154.431.

Σαντζάκιον Κορυτσᾶς. Μουσουλμᾶνοι 81.732, Ἕλληνες 89. 50, Βούλγαροι 17.417 καὶ Βλάχοι ρωμουνίζοντες 2.400. Σύνολον 189. 899.

Τὸ σύνολον τῶν κατοίκων τῶν δύο Βιλαετίων, ἀνερχόμενον εἰς 1.711.607 δύναται νὰ κατανεμηθῇ ὡς ἑξῆς: Μουσουλμᾶνοι 634.017, Ἕλληνες 650.709, Βούλγαροι 332.162. Βλάχοι ρωμουνίζοντες 12.053, Σέρβοι 13,048, Οὐνῖται 2.086, Ἑβραῖοι 53.147, Ἀθίγγανοι 8.911 καὶ διαφόρων ἐθνοτήτων 5.374.

Ἡ κατ' ἀριθμὸν ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀποδεικνύεται ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λειτουργούντων σχολείων, ἱδρυομένων ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκόντων καὶ διδασκομένων.

Ἐκ στατιστικῆς τῶν σχολείων τῆς Μακεδονίας, δημοσιευθείσης κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ ἀναλυθείσης ὑπὸ τοῦ Bulletin d' Orient, ἧς τὸ κῦρος εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀναμφισβήτητον, πιστοποιεῖται, ὅτι ἐν τοῖς δυσὶ νομοῖς, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν Μακεδονίαν, ὑπάρχουσιν ἐν συνόλῳ:

Σχολεῖα	*ἑλληνικὰ*	*βουλγαρικὰ*	*ρωμουνικὰ*	*σερβικὰ*
Σχολεῖα	998	561	49	53
Διδάσκον προσωπικὸν .	1463	873	145	112
Μαθηταὶ.	59640	18311	2002	1674

Εἰς πᾶν σχολεῖον	ἑλληνικὸν	ἀναλογοῦσι	60	μαθηταὶ	καὶ	1 4)10	διδάσκαλοι
» » »	βουλγαρικὸν	»	33	»	»	1 5)10	»
» » »	ρωμουνικὸν	»	40	»	»	2 9)10	»
» » »	σερβικὸν	»	21	»	»	2 1)10	»

Ἐὰν ἀφ' ἑτέρου μελετήσωμεν ἕκαστον τῶν δύο μακεδονικῶν βιλαετίων ἰδιαιτέρως, παρατηροῦμεν ὅτι:

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπὶ 25 καζάδων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ Βιλαέτιον, οἱ Ἕλληνες ἔχουσι σχολεῖα 23, οἱ Βούλγαροι 17, οἱ Ρωμοῦνοι 4 καὶ οἱ Σέρβοι 6.

Παραλείπομεν τὰ σερβικὰ καὶ τὰ ρωμουνικὰ σχολεῖα, ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, 383 καὶ 532, ἐλάχιστος αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, καθίσταται ἐντελῶς ἄνευ σημασίας, ὅταν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι οἱ μαθηταὶ οὗτοι μετηνέχθησαν εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦτο πρὸς δημιουργίαν ψευδῶν κέντρων.

Ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν ἑλληνικῶν σχολείων πρὸς τὰ βουλγαρικὰ ἐξάγεται μὲν ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι εἰς τὰ 521 ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀντιτίθενται 319 βουγαρικά,

ἀλλ' ὅτι εἰς τὰς 32524 μαθητῶν τῶν μὲν ἀνταποκρίνονται μόνον 9544 μαθηταὶ τῶν δέ. Ἐξάγεται προσέτι, ὅτι εἰς τοὺς δύο καζάδες, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχουσιν ἑλληνικὰ σχολεῖα (Καβαδὰρ καὶ Ρασλοκίου), ἀριθμοῦνται μόνον 1480 βούλγαροι μαθηταί, ἐνῷ εἰς τὰς ὀκτὼ ὑποδιοικήσεις, τὰς ἐστερημένας βουλγαρικῶν σχολείων, εὑρίσκονται 1164 Ἕλληνες μαθηταί. Τέλος εἰς τοὺς 15 καζάδες, ἐν οἷς τὰ δύο στοιχεῖα ἀνταγωνίζονται, ἡ καταπληκτικὴ πλειονοψηφία τῶν Ἑλλήνων δὲν μειοῦται ἢ ἐν Δεβρὲτ-Ἰσσὰρ καὶ εἰς τοὺς καζάδες Νευροκοπίου, Ἄνω-Τζουμαγιᾶς καὶ Μελενίκου.

Τί δύναται ν' ἀντιταχθῇ εἰς ταῦτα; Οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅτι οἱ Βούλγαροι ὑπερισχύουσι μόνον εἰς τοὺς ἐγγὺς τῆς μεθορίου των καζάδες, ὡς καὶ εἰς τὸν τοῦ Κιλκισίου (Ἀβρὲτ-Ἰσσάρ), ἔνθα ἀληθῶς ὑπάρχουσι Βούλγαροι καὶ ὅτι ἄλλως οἱ χάρται καὶ αἱ στατιστικαὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσωσι τῶν πληθυσμῶν, οἵτινες ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἐν Μοναστηρίῳ ἡ κατάστασις οὐδαμῶς εἶνε διάφορος. Ἐπὶ 15 καζάδων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ βιλαέτιον, εἷς μόνον (τοῦ Κιρτσόβου) δὲν ἔχει ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἑπτὰ (Κορυτζᾶς, Κολωνίας, Σταρόβου καὶ οἱ τέσσαρες μεσημβρινοὶ καζάδες), δὲν ἔχουσι σχολεῖα βουλγαρικά, ὀκτὼ δὲν ἔχουσι ρωμουνικὰ καὶ ἕνδεκα δὲν ἔχουσι σερβικά.

Ἀποχωρίζομεν καὶ πάλιν τὰ σερβικὰ καὶ ρωμουνικὰ σχολεῖα, τὰ μὲν πρῶτα εὑρίσκονται πάντα εἰς τὰ ἐγγὺς τῆς Παλαιᾶς Σερβίας μέρη, ἰδίως δ' ἐν Κιρτσόβῳ, ἔνθα δὲν ὑπάρχουσι σχολεῖα ἑλληνικά· ἔχουσι δ' ἐν συνόλῳ 1142 μαθητάς· ἡ δὲ ρωμουνικὴ προπαγάνδα προσείλκυσε μὲν 1619, ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐφαρμοσθέντα μέσα στεροῦσι τὰ σχολεῖα ταῦτα πάσης ἐθνολογικῆς σημασίας.

Μένουσιν ἀντιμέτωποι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι· καὶ ἐνταῦθα ἡ ὑπεροχὴ τῶν πρώτων εἶνε καταπληκτική, διότι ἔχουσιν 27,106 μαθητὰς ἀπέναντι 8,767 Βουλγάρων μαθητῶν. Ὑπάρχουσιν 7 καζάδες, ἐν οἷς οἱ πρῶτοι ἔχουσι 12,417 μαθητάς, οἱ δὲ δεύτεροι οὐδὲ σχολεῖον κἄν. Ἐκ τῶν 7 καζάδων, ἐν οἷς τὰ δύο στοιχεῖα συναντῶνται, οἱ Ἕλληνες ὑπερισχύουσιν εἰς πέντε, ἤτοι Μοναστηρίου, Φλωρίνης. Καστορίας, Καϊλὰρ καὶ Ἀνασελίτσης, οἱ δὲ Βούλγαροι εἰς δύο, Περλεπὲ καὶ Ἀχρίδος. Τέλος ἐν Κιρτσόβῳ, ἔνθα δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὴ σχολή, τὰ 21 βουλγαρικὰ ἔχουσι 521 μαθητὰς μόνον.

Καὶ ἐνταῦθα αἱ σχολικαὶ στατιστικαὶ συμφωνοῦσι πρὸς τὰ συμπεράσματα τῶν ἀμερολήπτων συγγραφέων. Ἀπὸ Θεσσαλίας μέχρι Καστορίας καὶ ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Κορυστᾶς ἐπιρροὴ καθαρῶς ἑλληνική. Ἀπὸ Καστορίας μέχρι Μοναστηρίου ἡ πάλη εἶνε ζωηρά, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ὑπερισχύουσι. Πρὸς βορρᾶν τοῦ Μοναστηρίου οἱ Ἕλληνες μόνον ἐν ταῖς πόλεσι διατηροῦνται.

Ὀλίγας ἔτι λέξεις ἵνα περατώσωμεν τὴν μελέτην ἡμῶν. Προεβλήθη ἐνίοτε ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ἡ ἀναμφισβήτητος σχολικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ὀφείλεται εἰς τὴν

προτεραιότητα τῆς προπαγάνδας των. Εἶνε, λέγουσι, φυσικὸν οἱ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων ἡ σχολικὴ δρᾶσις εἶνε τόσον ἀρχαία ἐν Μακεδονίᾳ, νὰ ἔχωσι πολυαριθμότερα σχολεῖα ἢ οἱ Βούλγαροι, ὧν ἡ ἐνέργεια χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Σχίσματος. Ἵνα κατανοήσῃ τις τὸ ἀβάσιμον τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν ὅτι:

Τῷ 1877 ὑπῆρχον ἐν Μακεδονίᾳ 956 ἑλληνικὰ σχολεῖα μὲ 10,968 μαθητάς
» 1896 » » » 907 » » » 53,633 »
» 1903 » » » 998 » » » 59,640 »

Αἱ πρόοδοι λοιπὸν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, ἅτινα, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῶν μακεδονικῶν κοινοτήτων, εἶνε μεταγενέστεραι τῆς δημιουργίας τῆς «Μεγάλης Βουλγαρίας». Οὐδ' ἀνεστάλησαν ὑπὸ τῶν γεγονότων τοῦ 1897, ἅτινα, ἐὰν οἱ Μακεδόνες δέν εἶχον συνείδησιν ἀκραιφνῶς ἑλληνικήν, θὰ ἠνάγκαζον αὐτοὺς νὰ στρέψωσι τὰ βλέμματά των πρὸς τὴν Σόφιαν 1).

Ἡ στατιστικὴ αὕτη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ λειτουργούντων ἑλληνικῶν σχολείων μαρτυρεῖ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς κοινωνικῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως πιστοποιεῖται τοῦτο ἔτι μᾶλλον. Ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἔν τισι τῶν πρωτευουσῶν πόλεων, ἐκ τῶν Ἑλλήνων προέρχονται οἱ ἐπιστήμονες. Οἱ μεγάλοι κτηματίαι, οἱ τραπεζῖται, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι, οἱ τεχνῖται ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Οἱ Μωαμεθανοὶ ἐπίσης κέκτηνται οὐχὶ εὐκαταφρονήτους κτήσεις. Πολλοῦ λόγου ἄξιοι, ὡς ἔμποροι καὶ ὡς χρηματισταί, τυγχάνουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ δὲ βορειότερον ἐγκατεστημένοι Ἀλβανοὶ ἀποζῶσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ὡς μικροϋπάλληλοι ἢ ὡς φύλακες καὶ μικροεργάται ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν μεγάλων γεωκτημόνων. Τὸ ἐπίλοιπον τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ Σλαῦοι, Σέρβοι καὶ Βούλγαροι, ἐπεδείξαντο μὲν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν πνευματικήν τινα καὶ κοινωνικὴν ἐνέργειαν καὶ ἱκανότητα ὡς ἐπιστήμονες, ἔμποροι καὶ βιομήχανοι, ἀλλὰ τὸ πολὺ τοῦ λαοῦ διατελεῖ ἐν ταπεινοτάτῃ κοινωνικῇ βαθμίδι. Ὁ Σλαῦος τῆς Μακεδονίας εἶνε φιλόπονος, ἐργατικός, ἀλλὰ στερεῖται τοῦ ἀνησύχου ἐκείνου χαρακτῆρος, ὅστις εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὁ Ἕλλην ἐπιδιώκει κατάστασιν ἀνωτέραν ἐκείνης, εἰς ἣν ἐγεννήθη. Μὴ δυνάμενος ν' ἀποκτήσῃ αὐτὴν ἐν τῇ γενετείρᾳ, μεταναστεύει, ἰδίᾳ ἀσπαζόμενος τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Οὕτως οἱ Μακεδόνες Ἕλληνες μεγίστην κέκτηνται οἰκονομικὴν σημασίαν καὶ δύναμιν ἐν Βιέννῃ, Βουδαπέστῃ καὶ πολλαῖς πόλεσι τῶν τε παραδουναβίων χωρῶν καὶ τῶν τοῦ Αἵμου, ὡς καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς ἃς ἀθρόοι μεταναστεύουσιν ἀπὸ αἰώνων.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Σχολείου καὶ ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία πρωτοστατεῖ ἐν Μακεδονίᾳ.

1) *Ἴδε* Bulletin d'Orient **no** 46.

Ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ εἴκοσιν ἓξ Μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπαί, ἐνῷ ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἀριθμεῖ ἐν συνόλῳ ἑπτὰ μόνον ἐπισκοπάς.

Πάντα ταῦτα τρανῶς μαρτυροῦσι τὴν κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος ἐν Μακεδονίᾳ. Δύναμαι δὲ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν Μωαμεθανῶν κατοίκων τῆς χώρας, ἐξ Ἑλλήνων καταγομένων καὶ διὰ τῆς βίας ἄλλοτε ἐξισλαμισθέντων, εἶνε ἀφωσιωμένον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν.

Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος ἐκδηλοῦται καθ' ἅπαντα τὰ τμήματα τῆς Μακεδονίας. Πανταχοῦ τῶν μεγάλων αὐτῆς κοινωνικῶν κέντρων πρωτοστατεῖ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, τοὐναντίον δὲ οἱ σλαυϊκοὶ πληθυσμοὶ περιορίζονται ἐν τοῖς ἀγροτικοῖς διαμερίσμασιν. Αἱ μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Μοναστήριον ἐρχόμεναι μακεδονικαὶ πόλεις, αἱ Σέρραι, ἡ Δράμα, ἡ Καβάλλα, τὸ Μελένικον, ἡ Καστορία, ἅπασα ἡ Χερσόνησος τῆς Χαλκιδικῆς εἶνε ἐναργῆ φαινόμενα τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων τῆς συγχρόνου Μακεδονίας. Δυστυχῶς οἱ ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἐπισκεπτόμενοι τὴν χώραν δυσχερῶς δὲν δύνανται ν' ἀντιληφθῶσι τούτου. Παραμένοντες ἐπὶ χρόνον ἐλάχιστον, ἵνα δικαιολογήσωσι μόνον τὴν συγγραφὴν αὐτῶν, ἀγνοοῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱανδήποτε ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ λαλουμένων γλωσσῶν, ἀτελεστάτην λαμβάνουσιν ἀντίληψιν τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων. Οὐκ ὀλίγοι μεταβαίνουσι προκατειλημμένοι, ἔχοντες εἰδικὴν ἐντολὴν νὰ πιστοποιήσωσιν ἐκ τῶν προτέρων τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ θέμα. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην λαμβάνουσιν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν προσώπων ἐκείνων, παρ' ὧν θέλουσιν ἀκούσῃ οὐχὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὰ συμφέροντα. Ἐπὶ παραδείγματι. Πόσοι τῶν καθολικῶν προξένων ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Δυνάμεως ἐν Μακεδονίᾳ καὶ κατ' ἐλάχιστον ἤθελον ἐκφρασθῇ εὐμενῶς περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, περὶ τῶν δυνάμεων, ἃς διαθέτει, περὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ; Πόσοι τῶν Σλαύων καὶ σλαυοφίλων ἠδύναντο ν' ἀνομολογήσωσι τὴν σημασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος; Διὰ τῶν φακῶν τοῦ πάθους καὶ τοῦ μίσους δὲν ἐξευρίσκεται ἡ ἀλήθεια, τὸ δὲ συμφέρον εἶνε αείποτε ὁ κάκιστος τῶν ὁδηγῶν καὶ συμβούλων. Τοιοῦτοι ἐξερευνηταὶ τῆς Μακεδονίας, ζητήσαντες νὰ σπουδάσωσι τὰ κατ' αὐτὴν οὐχὶ διὰ τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς ἀμεροληψίας, κατώρθωσαν νὰ διαστρέψωσι τὰ κατ' αὐτήν, νὰ ἐπισκοτίσωσι τὴν ἀλήθειαν, ὥστε πράγματι τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον νὰ γινώσκῃ κρεῖττον τὰ κατὰ τὰς ἀπωτάτας χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, τὰς ἀρτίως ἀποκαλυφθείσας εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἠθικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν, ἥτις αείποτε ὑπῆρξε γέφυρα μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, τυγχάνουσα μία τῶν κεντρικωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

*
* *

Τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ἐπραγματεύθησαν πολλοί, γινώσκοντες καὶ μὴ γινώσκοντες, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπραγματεύθησαν ἐκ προκαλήψεως προδιατε-

θειμένοι συνήγοροι ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς λύσεως πρὸς ἐγκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ τῆς νομιμότητος ἐν τῇ περιμαχήτῳ χώρᾳ.

Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ ἐρεύνης εἶνε ἡ λύσις, ἡ παρὰ πολλῶν προτεινομένη διὰ τῆς μακεδονικῆς αὐτονομίας, τουτέστι κράτους, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν τριῶν νομῶν, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς Παλαιᾶς Σερβίας, ἢ Κοσσόβου.

Ἀλλὰ πρὸς δημιουργίαν αὐτονόμου μακεδονικοῦ κράτους, περιλαμβάνοντος τοὺς τρεῖς τούτους νομούς, δυναμένου ν' ἀποκαταστήσῃ μόνιμον τάξιν καὶ ἀσφάλειαν, πρέπει νὰ προηγηθῶσι πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς τοῦτο πολιτικὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ κοινὴ μακεδονικὴ συνείδησις, συγγενὴς ἂν μὴ κοινὴ γλῶσσα, ἡ αὐτὴ θρησκευτικὴ κοινότης, κοινοὶ σκοποί, ἀνέκαθεν μεμαρτυρημένοι καὶ ὑποθάλποντες τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους κατά τε τὰ ἄτομα καὶ τὸ σύνολον. Ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων, ὡς μὴ ὤφειλε, συμβαίνει ἐν τῇ λεγομένῃ Μακεδονίᾳ, μεθ' ἧς ἀκαταλογίστως ἢ ἐπιβούλως περιλαμβάνεται καὶ ἡ Παλαιὰ Σερβία. Εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου δὲν εἶνε ἑνιαῖος. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιστάσει εἶνε ἀδύνατος ἡ πραγμάτωσις αὐτονόμου μακεδονικοῦ κράτους. ἐρειδομένου ἐπὶ τῆς φυλετικῆς ἑνότητος, ἄρα καὶ ἐπὶ τῆς ἐθελουσίας συμπράξεως τῶν ἐν αὐτῇ πληθυσμῶν.

Ὑπάρχει ἰδιαιτέρα μακεδονικὴ φυλή, ὡς ἠξίωσαν ἐπ' ἐσχάτως τινὲς τῶν ἐθνογράφων ; Ὄχι, ἀποκρίνεται ἡ ἱστορία κατὰ τὴν μακρὰν αὐτῆς ἐξέλιξιν. Ἀπὸ τοῦ παλαιτάτου καιροῦ οἱ Μακεδόνες ὑπῆρξαν ἀείποτε κλάδος τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ δένδρου, ὅπως καὶ οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Ἠπειρῶται καὶ οἱ Κρῆτες. Κατ' οὐσίαν οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες, ἔχοντες ἑλληνικὴν τὴν συνείδησιν, τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα. Εἶνε ἀληθές, ὅτι διέφερον κατὰ τὸν πολιτισμὸν ἐν μέρει τῶν μᾶλλον προηγμένων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, τῶν Ἀθηναίων, τῶν Πελοποννησίων, ἀλλὰ τοῦτο προῆλθεν, ὡς εἶπον καὶ προηγουμένως, ἐκ τῆς μακροχρονίου αὐτῶν ἐπικοινωνίας μετὰ βορειοτέρων βαρβάρων λαῶν. Ἐκ τούτου ὁ χαρακτὴρ τῶν Μακεδόνων κατέστη τραχύτερος, ἀλλὰ καὶ ξένος καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν. Καθ' ὃν χρόνον συνετελεῖτο, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ ἐθνικὴ ἑνότης τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ μετ' αὐτοῦ κατενοεῖτο ἡ ἀνάγκη ἑνιαίας ἑλληνικῆς πολιτείας, ὡς ἐδίδασκον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὸν Ἰσοκράτην, οἱ Μακεδόνες ἔφερον πλήρη ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ἔκτοτε μὴ μεταβληθέντα. Τὸ τοιοῦτον ἱστορικὸν φαινόμενον δὲν ἐξεδηλώθη μόνον ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ βίῳ πολλῶν ἄλλων λαῶν, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων. Τὸ γαλλικὸν ἔθνος, τὸ ἱσπανικόν, τὸ ἰταλικόν, τὸ γερμανικὸν ἀναπαρέστησαν ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν διὰ τῶν αἰώνων ἐξελίξει τὸ φαινόμενον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Πρὶν ἢ ὑπάρξωσι Γάλλοι μὲ πλήρη ἐθνικὴν συνείδησιν, ὑπῆρχον Βρεττανοί, Βουργουνδοί, Προβηγκιανοί, λαοὶ ὁμοιογενεῖς μὲν κατ'

οὐσίαν, ἀλλὰ παραλλάσσοντες κατά τι, διαφερόμενοι πολλάκις καὶ συγκρουόμενοι. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὡς καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Κατ' οὐσίαν ἡ ἐθνικὴ ὑπόστασις ἦτο ἑνιαία, ἀλλ' αἱ ἱστορικαὶ περιστάσεις ἐδημιούργησαν παραλλαγάς, ἐξ ὧν πολλάκις ἐνομίσθη διαφορὰ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος καὶ βίου.

Συμπεραίνω, ὅτι οὔτε ὑπῆρξε ποτέ, οὔτε ὑπάρχει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μακεδονικὴ συνείδησις, ἢ μακεδονικὴ ἰδέα. Ἡ δημιουργία ἄρα μακεδονικοῦ κράτους εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου χιμαιρική, οὐδαμῶς βασιζομένη ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῶν πληθυσμῶν τῆς χώρας. Τοιαύτης αὐτονομίας καθισταμένης ἐν τοῖς τρισὶ προειρημένοις νομοῖς, θέλει ἐγκατασταθῇ ἡ βία καὶ ἡ ἀνομία, θλιβερὰ κατάστασις, ἐν ᾗ θέλει ἐπικρατήσῃ πάντως ὁ θρασύτερος καὶ ὁ ἀγριώτερος. Τοῦτο δύναται νὰ εὐχαριστῇ ἴσως τοὺς ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ φιλοδόξους, ὡς καί τινας ἀδηφάγους τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, γινώσκοντας, ὅτι δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἐκρύθμου ταύτης καταστάσεως. Ἀλλ' ἀμφιβάλλω, ἂν ἡ σωφρονοῦσα εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ θέλει περιέλθῃ εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἠθικῆς πωρώσεως, ὥστε καὶ νὰ σκεφθῇ κἂν σπουδαίως περὶ τοιαύτης λύσεως, ἵνα δημιουργήσῃ στάδιον δράσεως εἰς τὰ ἐγκληματικὰ ἔνστικτα βαρβάρων αἰώνων, ἢ εἰς τὴν ἐγκληματικωτέραν ἔτι κατακτητικὴν βουλιμίαν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως.

Ἑτέρα λύσις τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος εἶνε ἡ προτεινομένη διὰ τῆς ὁμοσπονδίας τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἀποτελούσης συγχρόνως καὶ τῆς Μακεδονίας αὐτόνομον κράτος ἐν τῇ συμπολιτείᾳ ταύτῃ. Δὲν δύναται νὰ πολεμηθῇ ἡ ἰδέα αὕτη, ἐξεταζομένη ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως, ἀλλ' ἐκφράζει πόθον μᾶλλον, οὐδὲ συμφωνεῖ πρὸς τὴν σύγχρονον ἠθικὴν κατάστασιν τῶν λαῶν τούτων. Ὅ τι δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, τῶν γερμανικῶν, τῶν λατινικῶν, προβάντων εἰς τοιαύτην καὶ τηλικαύτην ἀκμὴν πολιτισμοῦ, εἶνε σχολαῖον καὶ ἄσκοπον νὰ συζητῆται ὡς δυνάμενον νὰ τύχῃ πραγματώσεως μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τοσοῦτον συγκρουομένων κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, ἐστερημένων ἀρτίας ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἀμορφώτων, ὡς μαρτυροῦσιν ἰδίᾳ ἐπ' ἐσχάτων τὰ ἀκατονόμαστα ἐγκλήματα, δι' ὧν ἐπιδιώκει ἡ βουλγαρικὴ φυλὴ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῆς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Μεταξὺ τοιούτων ἐθνικῶν ὁμάδων εἶνε ἀδύνατον ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις καὶ συνδιαλλαγὴ πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ σκοποῦ. Οἱ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ Σλαῦοι, καὶ ἰδίᾳ οἱ Βούλγαροι, ἐργάζονται ἀσυνειδήτως ὑπὲρ ἀλλοτρίας πολιτικῆς, πρόγραμμα ἐχούσης τὴν ἐξάπλωσιν τῆς σλαυϊκῆς δυνάμεως ἐπὶ τῆς Χερσονήσου ταύτης, ἐπωφελουμένης τὴν διηνεκῆ διατάραξιν τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος.

Τοῦ τοιούτου ἐπιτυγχανομένου, ἐξαντλουμένων ἐν τῷ ἀμοιβαίῳ αὐτῶν ἀνταγωνισμῷ πάντων τῶν μικρῶν κρατιδίων, τῶν δημιουργηθέντων καὶ δημιουργηθησομένων ἐκ τῶν συντριμμάτων τῆς οσημέραι ἐξαφανιζομένης ὀθωμανικῆς Αὐτο-

κρατορίας, τὸ πρόγραμμα τῆς πανσλαυϊστικῆς πολιτικῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ λελυμένον. Ἀκόμη ἓν βῆμα, καὶ ἀνήκει εἰς σὲ ὁ κόσμος ὅλος, ὢ πολυαγαπημένη μου Ρωσσία!...

Ἐὰν ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ ἐνεφορεῖτο εὐγενεστέρων συναισθημάτων, μείζονος σεβασμοῦ πρὸς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν, τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ὅπως καὶ τοσαῦτα ἄλλα σχετικὰ ζητήματα, θὰ ἦτο ἤδη λελυμένον. Οὐδεμία, φρονῶ, δύναται νὰ ὑπάρξῃ δυσχέρεια πρὸς διακανονισμὸν τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων. Ἀρκεῖ μόνον ν' ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι οἱ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας, συμφώνως ταῖς ῥοπαῖς αὐτῶν καὶ ταῖς δυνάμεσι, νὰ προβῶσιν ἐν τῷ πολιτισμῷ διὰ τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας, ἄνευ ἀναμίξεως ἀλλοτρίας πολιτικῆς, ἰδίας μᾶλλον ἐπιδιωκούσης βλέψεις καὶ συμφέροντα. Ἡ εἰς τὰ μακεδονικὰ πράγματα ἀνάμιξις ξένης Δυνάμεως, ἔστω καὶ τῆς Αὐστρίας, ἀφιλοκερδῶς ἀξιούσης, ὅτι προσφέρει τὰς ἑαυτῆς ὑπηρεσίας πρὸς ἐγκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδὲν ἀγαθὸν θὰ προσεπόριζε τοῖς λαοῖς τούτοις, θὰ συνετέλει δ' ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀλληλομαχίαν, ἐξαναγκαζομένης ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν μίαν μόνον ἐκ τῶν συγκρουομένων φυλῶν, καὶ δὴ τὴν σλαυϊκὴν μειονότητα, οὐχὶ ἐκ λόγων δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐκ πολιτικοῦ ὑπολογισμοῦ, ὁσημέραι καθισταμένης τῆς αὐστριακῆς μοναρχίας σλαυϊκῆς δυνάμεως, ὑποχρεουμένης ὑπὸ τῶν πραγμάτων νὰ ἐνισχύῃ τὸν Σλαυϊσμὸν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν λοιπῶν φυλετικῶν τῆς Μακεδονίας στοιχείων, καὶ δὴ τῶν ἑλληνικῶν, δι' ὧν καὶ μόνων, ὡς τρανῶς ἀπεδείχθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δύναται ν' ἀποκαταστῇ εὔκοσμος ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ τάξις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ.

Τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, τὸ σήμερον ἐπὶ ματαίῳ ἀπασχολοῦν τοὺς ἰθύνοντας πολιτικοὺς κύκλους μεγάλων τινῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, δὲν δύναται νὰ λυθῇ ἢ δι' αὐτῆς τῆς Μακεδονίας, διὰ τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις συνηγορεῖ ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος. Ἀπεπειράθη ἐπ' ἐσχάτων ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη, πρωτοστατουσῶν τῶν δύο μᾶλλον ἐνδιαφερομένων ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ Δυνάμεων, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσσίας, νὰ διακανονίσῃ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πράγματα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτῶν τὴν πολιτικὴν καὶ τῇ στρατιωτικῇ συμπράξει τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας δι' εἰδικῶν ἀνδρῶν, προϊσταμένων τῆς μακεδονικῆς χωροφυλακῆς, ν' ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις ἐν τῇ περιμαχήτῳ χώρᾳ, τοῦθ' ὅπερ ἦτο δυσχερέστατον, εἰμὴ ἀδύνατον ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Ἀτυχῶς ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐρευνησάντων ἀπό τινος χρόνου τὴν κατάστασιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων. Ἐκτὸς τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γάλλων οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν λοιπῶν συμμετασχουσῶν Δυνάμεων ἐργάζονται ἐν τῇ ἀποστολῇ αὐτῶν, ὁρμώμενοι ἀπὸ προπαγανδικοῦ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν πολιτικῆς πνεύματος. Καὶ ἡ

κατάστασις ἐξακολουθεῖ ἡ αὐτή, ἄνευ ἐλπίδος βελτιώσεως. Βεβαίως ἡ πολλὴ ὁρμὴ τῶν κομιτατζήδων ἐν Μακεδονίᾳ ἠλαττώθη κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν καὶ περιωρίσθησαν τὰ ἐγκλήματα, τὰ προκαλέσαντα πρὸ διετίας τὴν φρίκην καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποδοτέον τὸ μὲν εἰς τὴν σωφρονεστέραν καὶ ἐπιφυλακτικωτέραν πολιτικὴν τῶν ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ, ἕνεκα τῶν συμβάντων τῆς ἄπω Ἀνατολῆς, καὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ δὲ εἰς ἀντίδρασιν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, τῶν κομιτατζήδων, ἥτις ἐπῆλθεν ἐκ τῆς ὀργανώσεως ἑλληνομακεδονικῆς ἀμύνης ἐν Μακεδονίᾳ, ἧς τὰ ἀποτελέσματα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑπῆρξαν εὐεργετικὰ διὰ τὴν χώραν. Οὐχ ἧττον ἡ βουγαρικὴ πλεονεξία ἐκδηλοῦται, ὁσάκις παραστῇ ἀνάγκη, κατὰ τὸν ἐγκληματικώτερον τρόπον, οὐδὲ θέλει ἐπέλθῃ ἡ τάξις καὶ ἡ εὐτυχία ἐν τῇ χώρᾳ, ἂν ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη δὲν ἐννοήσῃ, ὅτι ἔχει καθήκοντα πρὸς τοὺς δυστυχεῖς καὶ τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας.

Τίς ὁ σκοπὸς τῆς διεθνοῦς μεσολαβήσεως ἐν Μακεδονίᾳ, εἰμὴ ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας; Καὶ ἐν τούτοις τὸ ἔγκλημα ἐξακολουθεῖ θριαβεῦον ὑπ' αὐτὰς τὰς ὄψεις, τὴν ἀνοχὴν καὶ ἐνίοτε τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀντιπροσώπων ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Δυνάμεως. Σπανίως ἀκούεται διαμαρτυρία κατὰ τῶν τελουμένων ἀνοσιουργημάτων, ἅτινα δὲν διστάζουσι νὰ καταγγέλλωσι πολλάκις καὶ αὐτοὶ οἱ πρὸς ἀλλήλους ἀνταγωνιζόμενοι ἀρχηγοὶ τῶν κομιτάτων, τῶν ἐργαζομένων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας.

Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μου ἀναδημοσιεύω ἐπίσημον ἀνακοινωθέν, τοῦ πολυθρυλήτου βουλγαρικοῦ σωματείου, τῆς Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως, δημοσιευθὲν πρό τινων ἡμερῶν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῃ ἐφημερίδι «Ἐπαναστατικὸν φύλλον», ὅπερ καταγγέλλει τὴν ἐν Μακεδονίᾳ δρᾶσιν τοῦ ἑτέρου τῶν κομιτάτων, οὗ πρωτοστατεῖ ὁ στρατηγὸς Τσόντσεφ. Κατὰ τὸ δημοσιευόμενον ἄρθρον ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις δὲν εἶνε ἀνεύθυνος τῶν ἐν τῇ ἀτυχεῖ χώρᾳ διαπραττομένων κακουργημάτων.

Τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν ἔχει ἐν περιλήψει ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Διοργάνωσις θεωρεῖ ἑαυτὴν ὡς τὴν μόνην νόμιμον ἀντιπρόσωπον τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ὁποίου ὑπέστη μεγάλας μέχρι τοῦδε θυσίας. Ἡ ἐπαναστατικὴ αὕτη Διοργάνωσις ἐργάζεται εἰς 45 ἐπαναστατικὰς περιφερείας, ἐνῷ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κομιτάτου Τσόντσεφ ἔχουσιν εἰς τὴν διάθεσίν των μόνον 3 τοιαύτας περιφερείας (Ἄνω Δζουμαγιάν, Πετρίτσιον καὶ Πορόϊα). Ἐνῷ πρὸς τούτοις ἡ «Ἐσωτερικὴ Διοργάνωσις» ἐργάζεται ὑπὲρ μιᾶς «αὐτονόμου Μακεδονίας», ὡς ἰδίας πολιτείας αὐθυποστάτου, μελλούσης ποτὲ ν' ἀποτελέσῃ μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου μέλος τῆς τοῦ Αἵμου Ὁμοσπονδίας, οἱ περὶ τὸν Τσόντσεφ ἐργάζονται ὑπὲρ μιᾶς αὐτονόμου βουλγαρικῆς Μακεδονίας, ἥτις ἡμέραν τινὰ ὀφείλει ν' ἀποτελέσῃ μέρος τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

«Οἱ τῆς «Ἐσωτερικῆς» ὀπαδοὶ καταδιώκουσι τοὺς τσοντσεβιστὰς καὶ θὰ τοὺς καταδιώξωσι μέχρις ἐξολοθρεύσεως, τὸ μὲν διότι μεταξὺ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχωσι δύο διάφοροι ἀνεξάρτητοι ἐπαναστατικαὶ διοργανώσεις, τὸ δὲ διότι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ στρατηγοῦ Τσόντσεφ διέπραξαν πλείστας ὅσας θηριωδίας καὶ ἐπολέμησαν λυσσωδῶς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς «Ἐσωτερικῆς Διοργανώσεως». Τὸ Κομιτᾶτον Τσόντσεφ ἐδέχθη ὡς ὁπλαρχηγοὺς λῃστὰς διασήμους, οἵτινες δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῶσι τῆς ἱερότητος τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἔργου· τοιοῦτοί εἰσιν ὁ Δόντσο Ζλάτπες, ὁ Βάσε Πεχλιβάνης, ὁ Ἀθανάσιος Τσιφλικάρης, ὁ Γόσε Πελτέκωφ, ὁ Ἰβάντσο Καρασούλης, ὁ Ἀλέξης (οἱ δύο τελευταῖοι ἐφονεύθησαν ἤδη), ὁ Κότε, φίλοι τοῦ Γιάγκωφ ἐν Καστορίᾳ καὶ ἄλλοι.

«Μετὰ τοιούτων ἀρχιλῃστῶν συμπράττουσιν ἱκανοὶ ἀξιωματικοὶ Βούλγαροι, οἵτινες μάλιστα καὶ ἐνεστερνίσθησαν τὰ λῃστρικὰ αὐτῶν μέσα καὶ ὁρμέμφυτα· διέφθειραν τὸν δοῦλον πληθυσμὸν καὶ ἀντὶ νὰ τῷ ἐμπνέωσι θάρρος καὶ πεποίθησιν εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις, τὸν κατηχοῦσι διαρκῶς νὰ βασίζῃ τὰς ἐλπίδας του ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Πᾶς εὔπορος χωρικὸς ὀφείλει νὰ καταβάλῃ αὐτοῖς ἀνὰ 5—10—20 λίρας. Ὅταν δὲν εὑρίσκωσι, λαμβάνουσι τὰ κοσμήματα τῶν γυναικῶν.

«Εἰς τὸ χωρίον Τσιφλίκι ὑπεχρέωσαν τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Ἐκκλησίας νὰ τοῖς παραδώσωσι τὰ χρήματα τοῦ ναοῦ. Παρὰ τῶν Βλάχων τοῦ «Τσέρνη Δὸλ» ἔλαβον 100 λίρας, παρὰ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Ρουσίνοβον ἐζήτησαν 500 λίρας, ἵνα μὴ τοὺς ἐνοχλήσωσι. Εἰς ὅλα τὰ χωρία, ὅπου μεταβαίνουσι, τρώγουσι καὶ πίνουσι καὶ πιέζουσι τοὺς χωρικοὺς διὰ χρήματα κατὰ τρόπον χειρότερον τῶν Γενιτσάρων, ἁπανταχοῦ δὲ κηρύσσουσι πόλεμον ἐξολοθρεύσεως ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τῆς «Ἐσωτερικῆς Διοργανώσεως», τῆς ὁποίας ζητοῦσι νὰ καταλάβωσι τὰ κέντρα καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ὁποίας ἐνεδρεύουσι καὶ φονεύουσι. Παρ' ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν χωρίων, εἰς ἃ διένειμαν ὅπλα κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1902 (ρωσικὰ - κριμαϊκά, ἅτινα ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις εἶχε πρὸ ἐτῶν πωλήσῃ εἰς δημοπρασίαν), ζητοῦσι ἀνὰ 300—500 λίρας τὴν ἀξίαν τῶν διανεμηθέντων ὅπλων.

«Εἰς τὸ χωρίον Βλάχος ὁ λοχαγὸς Ἰορδὰν Στογιάννωφ ἐπέβαλε φόρους, ἐπειδὴ δὲ οἱ χωρικοὶ ἀντέστησαν εἰς τὴν πληρωμήν, ἔσφαξε τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἐνώπιον τῶν ἄλλων πρὸς παραδειγματισμόν.

«Ὁπλαρχηγοί τινες, ἐν οἷς καὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὡς ὁ Στογιάννωφ, Παρθένιεφ κλπ. μετὰ τοῦ ἀρχιλῃστοῦ ἑταίρου αὐτῶν Δόντσου, διήρπασαν τὰ ποίμνια τῶν Βουλγάρων χωρικῶν τῆς περιφερείας Δζουμαγιᾶς, ὡς καὶ ἵππους, βοῦς καὶ ἀγελάδας καὶ τὰ ἔφερον εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος καὶ ἐπώλησαν αὐτὰ εἰς τοὺς κρεωπώλας τῆς Δουπνίτσης.

«Ἀλλὰ καὶ τὸν κατάσκοπον μετέρχονται οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Τσόντσεφ, ὅταν δὲ δὲν δύνανται νὰ συλλάβωσι καὶ φονεύσωσι διδασκάλους καὶ προκρίτους τῆς «Ἐσωτε-

ρικῆς Διοργανώσεως» ἢ νὰ ληστεύσωσιν αὐτούς, τοὺς προδίδουσιν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, ἐνῷ οἱ ὀπαδοὶ τῆς «Ἐσωτερικῆς Διοργανώσεως» αὐστηρῶς ἀποφεύγουσι τὴν προδοσίαν. Ἐγκύκλιος, ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τῆς «Ἐσωτερικῆς Διοργανώσεως» πρὸς ὅλας τὰς περιφερείας, διατάσσει αὐστηρῶς εἰς τὰ μέλη αὐτῆς νὰ μὴ προδίδωσιν εἰς τοὺς Τούρκους οὔτε τὰ τῶν Σέρβων οὔτε τὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτικὰ στίφη.

«Κατόπιν τοιούτων βιαιοπραγιῶν ἐκ μέρους τῶν ὀπαδῶν τοῦ στρατηγοῦ Τσόντσεφ, ἡ «Ἐσωτερικὴ Διοργάνωσις», ἥτις ἔχει ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα οὐ μόνον κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν σερβικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν στιφῶν, δὲν δύναται καὶ οὔτε θέλει φεισθῇ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κομιτάτου Τσόντσεφ, εἶνε δὲ ἑτοίμη νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τῆς Μακεδονίας εἰς αὐτὴν τὴν Σόφιαν.» . . .

Πρὸ τῶν ἀνοσιουργημάτων τούτων, τῶν καταισχυνόντων τὸν σύγχρονον πολιτισμόν, ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη, ἡ ἀναλαβοῦσα τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ, καθῆκον ἔχει νὰ μὴ ἐξακολουθῇ ἀδιαφοροῦσα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐνισχύουσα τὸ θράσος τῶν κακοποιῶν στοιχείων διὰ τῆς ἰδιοτελοῦς αὐτῆς πολιτικῆς. Εἶπον καὶ ἄλλοτε, 1) ὅτι ἡ ἐν τῇ ἀναστατωθείσῃ χώρᾳ ἡσυχία δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ, ἂν δὲν ἀφαιρεθῇ ἡ ἀνωτάτη ἐποπτεία ἀπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, ἀνατιθεμένη εἰς ἁπάσας τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ἢ καὶ ἑτέρας δευτερευούσας, ἀλλ' ἀμεροληπτους, ὧν τινὲς δὲν ἔχουσιν ἴδια συμφέροντα. Ἀλλ' ἡ πραγματικὴ λύσις τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, ἂν δὲν ληφθῶσι ριζικώτερα μέτρα. Τὸ κυριώτερον δὲ πάντων εἶνε ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τῆς Μακεδονίας τοῦ νομοῦ τοῦ Κοσσόβου, ἤτοι τῆς Παλαιᾶς Σερβίας. Οὕτως ἡ Μακεδονία περιορίζεται ἐντὸς τῶν δύο νομῶν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου, ἐν οἷς, ὡς ἀπέδειξα ἤδη δι' ἀριθμῶν καὶ διὰ πραγμάτων, ἐπικρατεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὁ ἑλληνικὸς παράγων.

Ἂν δὲν εἶνε δυνατὸν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ Μακεδονία, ἕνεκα ἰσχυρῶν πολιτικῶν λόγων, νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, δύναται ν' ἀποτελέσῃ αὐτόνομον ἡγεμονίαν, ὀργανουμένην κατὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πολιτικὸν σύστημα. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ σύστημα ἰδιαιτέρως καὶ διὰ τὸν νομὸν Κοσσόβου, ἐν ᾧ πλεονάζει τὸ σλαυϊκὸν στοιχεῖον.

Ὁ Ἑλληνισμός, τόγε νῦν ἔχον, δὲν δύναται νὰ ἐπιθυμήσῃ καὶ νὰ προτείνῃ ἄλλην λύσιν τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος 2).

Νεοκλῆς Καζάζης

---

1). *Ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους γενομένῃ ἐν Λονδίνῳ «Συνδιασκέψει» περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἄρθων 23 καὶ 62 τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου.*

2). *Πλείονα ἐν τοῖς ἀκολούθοις δημοσιεύμασι τοῦ Συγγραφέως : Τὸ Μακεδονικὸν Πρόβλημα, Μακεδονικαὶ Διαλέξεις, ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Μακεδονία (γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστί).*

ΟΙ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΕΧΘΡΟΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

(Ἡ «American monthly Review of Reviews» ἐδημοσίευσε τὸ κάτωθι μετὰ προλόγου ἄρθρον, ἀποσταλὲν αὐτῇ ὑπὸ φιλοτίμου νεαροῦ Ἕλληνος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ ἀναδημοσιεύομεν εὐχαρίστως).

Ἐμπόλεμος κατάστασις πράγματι ὑπάρχει πάντοτε ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἔνθα ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ θρησκευτικὸς ἀγὼν εἶνε λίαν σφοδρός. Τῇ ἀληθείᾳ ὑπάρχει ἐκεῖ διαρκὴς σύρραξις Ἑλλήνων, Σλαύων καὶ Ὀθωμανῶν κατὰ τοὺς βαθέως σπουδάζοντας τὸ πρόβλημα. Ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν δὲ ἡ γνῶσις ἡμῶν τῶν ἐν τῇ Δύσει τυγχάνει λίαν ἀτελής. «Οἱ Ἕλληνες δὲν ἀντιστρατεύονται πρὸς τὰ ἀρχαῖα »αὐτῶν ἰδεώδη, γράφει ἀναγνώστης τῆς «Review» ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Κα»ταπιέζονται καὶ ἀπατῶνται παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σέρβων, ἰδίως δὲ τῶν »πρώτων». Ὁ ἀντεπιστέλλων ἀναιρεῖ ὁμολογίας τινὰς καταχωρισθείσας ἐνταῦθα πρό τινων μηνῶν ἔκ τινος ἄρθρου, συνταχθέντος ὑπὸ Γάλλου συγγραφέως, τοῦ κ. Messimy, περὶ Μακεδονίας. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς ἀντιρρήσεώς του, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶνε πολυπληθέστεροι παρ' ὅ τι ὁ Γάλλος βεβαιοῖ, καὶ ὅτι κρατοῦσιν εὐγενῶς τὴν σημαίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ἀντεπιστέλλων μᾶς παραπέμπει εἰς ἄρθρον δημοσιευθὲν ἐν τῷ τελευταίῳ ἀριθμῷ τῆς Revue Générale de Droit International Publique περὶ τῶν χριστιανικῶν σχολῶν τῆς Μακεδονίας, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνακρίβειαι στατιστικῆς πληθυσμοῦ». Ἐν τῇ σφοδρᾷ συρράξει, ἥτις διεξάγεται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, μᾶς ὑπενθυμίζουσιν εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο, ὅτι εἶνε δύσκολον νὰ σχηματίσῃ τις ἀκριβῆ καὶ ἀμερόληπτον ἰδέαν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τῶν διαφόρων ἐκεῖ ὑπαρχόντων στοιχείων. Αἱ στατιστικαὶ εἶνε σφαλεραὶ καὶ ἀπατηλαί, σχεδιαζόμεναι κατὰ βούλησιν καὶ φαντασίαν τοῦ συγγραφέως, μεγεθύνουσι τοὺς ἀριθμοὺς εἰς τοσοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ ὅλος πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας κυμαίνεται μεταξὺ δύο καὶ πέντε ἑκατομμυρίων. Τούτου ἕνεκα λοιπὸν εἶνε ἀδύνατον νὰ φθάσῃ τις, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, εἰς ἀκριβεῖς ἀριθμούς, διότι εἰς πολλὰς ἐπαρχίας (καζάδες) ἡ ἐθνικὴ συνείδησις μόλις ἀφυπνίσθη, καὶ πολλοὶ χωρικοὶ δυσκόλως δύνανται νὰ εἴπωσι μόνοι των εἰς ποίαν φυλὴν ἀνήκουσιν. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Μακεδονίας ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Τώρα ὑπάρχει καὶ βουλγαρική. Οὔτε ἡ μέν, οὔτε ἡ δὲ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὰς ἐθνολογικὰς διαιρέσεις. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀκόμη περιλαμβάνει Σέρ-

βους, Κουτσοβλάχους, ἔτι δὲ καὶ Βουλγάρους. Καὶ ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, παρὰ τὸν αὐστηρῶς ἐθνικὸν χρωματισμόν της, περιλαμβάνει χιλιάδας Σέρβων. Τὸ μόνον ἐθνικὸν κριτήριον εἶνε τὸ σχολεῖον. Τὸ σχολεῖον εἶνε στοιχεῖον λίαν ἐνδιαφέρον εἰς μίαν χώραν, ὅπου ἡ παίδευσις ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ δὲν εἶνε ὑποχρεωτική.

Ἡ ἵδρυσις σχολείου καὶ ἡ προτίμησις τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ σχολείου, ὡς καλῶς ἐλέχθη, εἶνε ἐκδήλωσις τοῦ ἐθνισμοῦ. «Πρὸς τούτοις ἡ ἀγάπη καὶ ἡ πρόοδος τῆς παιδείας δεικνύουσι τὴν ἠθικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἀξίαν μιᾶς φυλῆς». Γνωρίζοντες λοιπὸν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν χριστιανικῶν σχολῶν ἐν Μακεδονίᾳ, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς τὴν ὑλικὴν καὶ διανοητικὴν δύναμιν τῶν διαφόρων ἐριζουσῶν φυλῶν.

«Αἱ ἑλληνικαὶ καὶ αἱ βουλγαρικαὶ Σχολαί.—Αἱ ἐκδοθεῖσαι στατιστικαὶ περὶ τῶν σχολῶν τούτων δεικνύουσι κατὰ χωρία τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολῶν εἰς τοὺς δύο νομοὺς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου καὶ τὴν δύναμιν τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων ἑνὸς ἑκάστου. Αἱ στατιστικαί, αἱ βασιζόμεναι ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ, ποικίλλουσι γλωσσικῶς καὶ θρησκευτικῶς. Αἱ στατιστικαὶ τῶν σχολῶν ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ σπουδαιοτέραν ἔποψιν, διότι τὰ διδόμενα, τὰ ὁποῖα παρέχουσιν, εὐκόλως ἐξελέγχονται. Εἰς τὸν νομὸν τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος περιέχει εἴκοσιν ἓξ ἐπαρχίας (καζάδες) ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ 817 σχολαὶ (ἀρρεναγωγεῖα, παρθεναγωγεῖα καὶ γυμνάσια) μὲ 1360 διδασκάλους ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ 42993 μαθητάς.

«Διαιροῦνται εἰς τέσσαρας χριστιανικὰς φυλάς: ἑλληνικήν, βουλγαρικήν, σερβικὴν καὶ ρωμουνικήν, ὡς ἑξῆς:

Ἑλληνικαὶ	σχολαὶ	521	μὲ	787	διδασκάλους	32534	μαθητὰς
Βουλγαρικαὶ	»	319	»	493	»	9544	»
Σερβικαὶ	»	21	»	52	»	532	»
Ρωμουνικαὶ	»	10	»	28	»	318	»
Τὸ ὅλον		871		1360		42993	

«Ἑλληνικαὶ σχολαὶ εὑρίσκονται εἰς 23 ἐπαρχίας (καζάδες) βουλγαρικαὶ εἰς 17, σερβικαὶ εἰς 16 καὶ ρωμουνικαὶ εἰς 4. Οὕτως ὥστε ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν 25 ἐπαρχιῶν (καζάδων) ἑλληνικῶν σχολῶν στεροῦνται δύο — Καβαδὰρ καὶ Ρασλὶκ— ὅπου μόνον βουλγαρικαὶ σχολαὶ εὑρίσκονται. Ἐνῷ ἐξ ἄλλου βουλγαρικαὶ σχολαὶ δὲν ὑπάρχουσιν εἰς 8 ἐπαρχίας (καζάδες) — Κασανδρείας, Λαγκαδᾶ, Βερροίας, Αἰκατερίνης, Καβάλλας, Σαρησιαμπάν, Πραβίου καὶ Θάσσου—εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχουσι μόνον ἑλληνικαὶ σχολαί, ἐκτὸς τῆς Βερροίας καὶ τῆς Αἰκατερίνης, ὅπου τέσσαρες ρωμουνικαὶ σχολαὶ ἐπίσης εὑρίσκονται.

«Εἰς τὸν νομὸν τοῦ Μοναστηρίου, ὁ ὁποῖος ἐμπεριέχει 15 ἐπαρχίας (καζάδες) ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ 790 σχολαὶ μὲ 1233 διδασκάλους ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ

38634 μαθητάς. Οὗτοι διαιροῦνται κατ' ἐθνικότητα ὡς ἑξῆς :

Ἑλληνικαὶ σχολαὶ	477	μὲ	676	διδασκάλους	27,106	μαθητάς.
Βουλγαρικαὶ »	242	»	380	»	8,767	»
Σερβικαὶ »	39	»	117	»	1,619	»
Ῥωμουνικαὶ »	32	»	60	»	1,142	»
Τὸ ὅλον	790		1,233		38,634	

«Αἱ βουλγαρικαί, ρωμουνικαὶ καὶ σερβικαὶ σχολαί, ὄργανα ἐθνικῆς προπαγάνδας, ἱδρύονται καὶ συντηροῦνται σχεδὸν μόνον διὰ κυβερνητικῶν κεφαλαίων τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν. Πρό τινων ἐτῶν ὁ κ. Blount, γενικὸς πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἔγραφε : «Ἡ σπουδαιότης τῶν περισσοτέρων βουλγαρικῶν σχολῶν «ἐλαττοῦται, νομίζω, ἕνεκα τῶν ποσῶν τῶν ἀποστελλομένων ἐκ Βουλγαρίας καὶ Ἀνα-«τολικῆς Ρωμυλίας, ἴσως δὲ ἀκόμη καὶ ἐκ Ρωσσίας, διὰ τὴν διατήρησίν των». (Blue Book, Turkey No 3. (1889). Ὄργανα οὖσαι ἐπισήμου προπαγάνδας αἱ σχολαὶ αὗται, ἔχουσι τεχνητοὺς πελάτας, στρατολογημένους διὰ μεγάλων χρηματικῶν παροχῶν. Ὅλαι αὗται αἱ σχολαὶ εἶνε τεχνηταί, μὴ ἔχουσαι ἐν Μακεδονίᾳ ρίζας.

«Ἡ κατάστασις τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν εἶνε ὅλως διάφορος. Ὀφείλονται εἰς ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ οἱ μαθηταὶ φοιτῶσιν ἐν αὐταῖς ἄνευ οὐδεμιᾶς βοηθείας χρηματικῆς, ἠθικῆς ἢ φυσικῆς. Καὶ οἱ πεισμονέστατοι φιλοβούλγαροι συγγραφεῖς εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ ἀναγνωρίσωσι τοῦτο. Εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἐκπλαγῇ τις ἐκ τῆς διανοητικῆς ὑπεροχῆς τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἡ φυλὴ αὕτη παρουσιάζει διανοητικὴν ἀξίαν καὶ δραστηριότητα, ἅτινα αἱ ἄλλαι διαμαχόμεναι φυλαὶ μακρὰν ἀπέχουσι τοῦ νὰ κατέχωσιν εἰς τὸν αὐτὸν βαθμόν. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη, θεωρουμένη ὡς μέσον πάλης εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐθνικοτήτων ἐν Μακεδονίᾳ, εἶνε καλὸν σημεῖον διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ εἰς τὰς παρούσας περιστάτεις παρέχει εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον παρήγορον παράδειγμα, περὶ τοῦ τί ἡ διάνοια καὶ ὁ λόγος (intelligence and reason) δύνανται νὰ πράξωσι κατὰ τῆς θηριωδίας καὶ τῆς βίας. (brutality and force).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν γενομένην κατηγορίαν τοῦ κ. Messimy, ὅτι οἱ Ἕλληνες συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ὁ ἀντεπιστέλλων τῆς «Review» λέγει : «Τοῦτο εἶνε τρομερὰ διαβολή, πλαστογραφηθεῖσα καὶ διαδοθεῖσα ὑπὸ τῶν πανούργων Βουλγάρων καὶ τῶν ἀφωσιωμένων των φίλων. Ἡ πορεία τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύει ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον. Οἱ Βούλγαροι κομιτατζίδες, ἐξακολουθεῖ, ἐπεχείρησαν τεχνητὴν στάσιν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀκριβῶς ἐν χώρᾳ, ὅπου τὰ διάφορα ἐθνικὰ συμφέροντα εἶνε εἰς διαρκῆ καὶ σφοδρὰν σύγκρουσιν. Ἤθελον νὰ λάβωσι καὶ οἱ Ἕλληνες τὰ ὅπλα καὶ νὰ τοὺς βοηθήσωσιν, οὕτως ὥστε νὰ δυνηθῶσι νὰ παρουσιάσωσι καθαρὰν βουλγαρικὴν στάσιν ὡς μακεδονικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον. Οἱ

Ἕλληνες δὲν ὑπῆρξαν τόσον ἀφελεῖς, ὥστε νὰ συλληφθῶσιν εἰς τὴν παγίδα ταύτην. Οἱ κομιτατζῖδες ἀμέσως ἔθηκαν εἰς ἐνέργειαν τὰ καταχθόνιά των σχέδια, νὰ ἐξαλείψωσι τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, τὸ δυνατὸν καὶ ἰσχυρὸν τοῦτο κώλυμα εἰς τοὺς ἐγωϊστικοὺς καὶ ἀπλήστους σκοπούς των. Φορολογοῦντες τοὺς Ἕλληνας καὶ σφάζοντες ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἄνευ διακρίσεως, ἐπροξένησαν τρόμον καὶ συμφορὰν εἰς τοὺς ἡσύχους καὶ ἀόπλους Μακεδόνας. Τί ἤθελον οἱ ἀδέκαστοι φιλοβούλγαροι νὰ πράξωσιν οἱ δυστυχεῖς οὗτοι Μακεδόνες; Οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν ἰδίαν των ὕπαρξιν. Φυσικώτατα, ἐζήτησαν τὴν φρούρησιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς διοικούσης κυβερνήσεως. Ἐζήτησαν δηλονότι ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν νὰ σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς παραδόξους τούτους ἐλευθερωτάς, οἵτινες ἠξίουν, ὅτι ἐλευθερώνουσιν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, φορολογοῦντες, λεηλατοῦντες καὶ φονεύοντες αὐτούς. Εἶνε αὐτὴ συμμαχία μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν; Μήπως οἱ Ἀμερικανοὶ πολῖται καὶ αἱ σχολαὶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, διότι ἐπροφυλάχθησαν καὶ ἐπροστατεύθησαν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν στρατιωτῶν κατὰ τὰς ἀρμενικὰς σφαγάς; Βεβαίως ὄχι! εἶνε ἀκριβῶς τὸ ἴδιον καὶ μὲ τοὺς Μακεδόνας. Ὑπάρχει μόνον μία διαφορά. — Ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ ἐφρουρήθησαν καὶ πιστῶς ἐπροστατεύθησαν, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες οὐδόλως».

Ἀλιάκμων

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΡΟΧΙΟΔΡΟΜΟΥ ΕΝ ΣΑΜΩ.

Ἐκ Σάμου, 10 Ὀκτωβρίου 1905.

Ἔργου μεγίστης ἀξίας καὶ σπουδαιότητος ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια ἐν Καρλοβασίοις, τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ τῆς Σάμου πρωτευούσῃ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς ὄνειρον ἀπραγματοποίητον διὰ τὴν Σάμον, συνετελέσθη καὶ παρεδόθη ἀπὸ προχθὲς εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν καὶ ἡ σιδηρᾶ γραμμὴ τοῦ τροχιοδρόμου, ἡ ὁποία ἑνώνει ἤδη τοὺς διαφόρους συνοικισμοὺς τῶν Καρλοβασίων μετὰ τοῦ λιμένος διηυκόλυνε σπουδαίως τὴν μεταξύ των συγκοινωνίαν καὶ ἔδωκεν ὄψιν πόλεως εὐρωπαϊκῆς εἰς τὸ Καρλόβασι, τὸ ὁποῖον ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων δήμων τῆς Σάμου διακρίνεται διὰ τοὺς ὁμαλοὺς καὶ εὐθεῖς δρόμους καὶ διὰ τὰς κομψὰς καὶ ὡραίας οἰκοδομάς.

Ἦτο δικαία λοιπὸν καὶ εὔλογος ἡ χαρὰ ἡ ἐκδηλωθεῖσα ἐπὶ τῷ αἰσίῳ τούτῳ γεγονότι ἐκ μέρους ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ τμήματος, οἱ ὁποῖοι ἀθρόοι συνέρρευσαν εἰς τὴν τελετήν. Τὸ ἐγκαινισθὲν ἔργον δὲν προτίθεται νὰ παράσχῃ μονομερῆ ὠφέλειαν, ἀλλὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ γενικὰ συμφέροντα, παρέχον νέον καὶ εὐρὺ στάδιον ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς εἰς τὸ ἐμπόριον ἰδίως καὶ συντελοῦν οὕτω τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν ὁλοκλήρου τοῦ τμήματος. Εἶνε ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος ἡ ῥῆσις τοῦ Γάλλου οἰκονομολόγου, τὴν ὁποίαν ἀνέφερεν ἐν τῇ προσφωνήσει του ὁ προνομιοῦχος τοῦ ἔργου, ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τοῦ ἀλφαβήτου καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων διευκολύνεται ἡ συγκοινωνία, συνετέλεσαν πρωτίστως καὶ κυριώτατα εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ τροχὸς εἶνε ἡ ζωὴ ἐν ἑκάστῳ τόπῳ. Δὲν δύναται δὲ νὰ εἰσχωρήσῃ τὸ εὐεργετικὸν πνεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπου οὗτος δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀληθῶς πεπολιτισμένος ὁ τόπος ἐκεῖνος, εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ὁποίου δὲν σημειοῦνται τὰ ἴχνη τοῦ τροχοῦ, τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς ταύτης ἐκπολιτιστικῆς δυνάμεως.

Εἰς τὸ Καρλόβασι, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἀπὸ τοῦδε θὰ ἀρχίσῃ νέα ἐμπορικὴ κίνησις καὶ νέα ζωή. Αἱ σοβαραὶ καὶ πολλάκις ἀνυπέρβλητοι δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζοντο πάντοτε εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων, αἴρονται καθ' ὁλοκληρίαν διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ τροχιοδρόμου καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀπὸ τοῦδε διὰ τοῦ τροχιοδρόμου καὶ ὁ λιμὴν τῶν Καρλοβασίων θ' ἀρχίσῃ ἐκπληρῶν τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, διότι εἰς ὅλους εἶνε γνωστόν, ποῖα καὶ πόσα βάσανα ὑφίσταντο ἕως τώρα οἱ ἔμποροι καὶ οἱ βιομήχανοι διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιβάται.

Δίκαιος δὲ ἔπαινος ὀφείλεται εἰς τὸν ἀναλαβόντα προνομιακῶς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην κ. Δημήτριον Κ. Χατζιδάκην, ὅστις κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας τὸ μέγα ἀληθῶς καὶ κοινωφελὲς τοῦτο ἔργον. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ ἐνέργεια, ὅταν ὡς σκοπὸν αὐτῶν ἔχωσι τὴν εὐόδωσιν τοιούτων ἔργων, καὶ ὠφέλειαν ἀνυπολόγιστον προσπορίζουσιν εἰς τὴν πατρίδα, τιμῶσι μεγάλως αὐτήν.

Ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς Κυριακῆς, ἡμέρας τῶν ἐγκαινίων, παρετηρεῖτο ζωηρὰ κίνησις εἰς ὅλους τοὺς δήμους καὶ τοὺς ὅρμους τῶν Καρλοβασίων, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ ἐτελοῦντο ἐπισήμως τὰ ἐγκαίνια τοῦ Τροχιοδρόμου. Τὸ ἐνδιαφέρον πάντων τῶν κατοίκων τοῦ τμήματος ὑπὲρ τοῦ κατασκευασθέντος ἔργου ἦτο λίαν ζωηρόν, διὸ ἀπὸ πρωΐας τῆς Κυριακῆς πολλοὶ κάτοικοι τῶν διαφόρων δήμων συνέρρευσαν χάριν τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων εἰς τὸν δῆμον Νέου Καρλοβάσου. Δὲν ἦτο δὲ κατωτέρα καὶ ἡ περιέργεια τῶν περισσοτέρων, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἐκεῖ διὰ νὰ ἴδωσι καὶ περιεργασθῶσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἐντελῶς ἄγνωστον δι' αὐτοὺς Τροχιόδρομον.

Εἰς τὴν ὡραίαν καὶ ρωμαντικὴν αὐτὴν θέσιν τῶν Καρλοβασίων καὶ ἐντὸς τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἐστήθη ἡ κατάλληλος ἐξέδρα διὰ τὸν ἁγιασμόν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκυμάτιζον σαμιακαὶ σημαῖαι.

Ἀμέσως μετὰ τὴν δωδεκάτην ὥραν ἡ συρροὴ τοῦ πλήθους ἤρχισεν ἐκεῖ ζωηρά. Ἀντιπρόσωποι καὶ τῶν δύο φύλων εἰς διαφόρους ὁμίλους, ἐκ διαφόρων τάξεων ἀποτελουμένους, ἐπλήρωσαν ἐντὸς ὀλίγου ὅλον ἐκεῖνον τὸν ὡραῖον χῶρον, τὸν ὁποῖον ἀπέκρυπτον ἀπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας αἱ ἀειθαλεῖς πεῦκαι καὶ περιέλουε δροσερὰ καὶ ἀρωματώδης ἡ ἐλαφρῶς πνέουσα φθινοπωρινὴ αὔρα.

Ἐγκαίρως ἔφθασαν ἐκεῖ ὅλοι οἱ ἱερεῖς τοῦ δήμου Νέου Καρλοβάσου, φέροντες τὰς ἱερατικὰς αὐτῶν στολάς, προπορευομένων τῶν ἁγίων εἰκόνων, τῶν ἱερῶν λαβάρων καὶ τῶν ἑξαπτερύγων, ὅλοι οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῶν δήμων τοῦ τμήματος, οἱ δήμαρχοι μετὰ τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, πᾶσαι αἱ ἀστυνομικαὶ ἀρχαί, τὸ προσωπικὸν τῆς Πορφυριάδος Σχολῆς καὶ ἡ μουσικὴ τῆς Φιλαρμονικῆς Καρλοβασίων.

Περὶ τὴν 3 1)2 ὥραν μ. μ. ἀφίκετο δι' ἁμάξης εἰς τὸν τόπον τῆς τελετῆς ἡ Α. Υ. ὁ Ἡγεμών, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ τοῦ τμήματος κ. Χατζηγιάννη καὶ τοῦ δημάρχου τοῦ δήμου Νέου Καρλοβάσου κ. Λ. Μητσάκη, τοὺς ὁποίους ὑπεδέξατο καταλλήλως ὁ προνομιοῦχος κ. Δ. Χατζηδάκης μετὰ τοῦ κατασκευάσαντος τὴν γραμμὴν Ἄγγλου μηχανικοῦ κ. Καρόλου Γκάλλυ, ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῆς Α. Υ. τοῦ Ἡγεμονος ἐγένετο ἡ νενομισμένη ἱεροτελεστία, καθ' ἣν ἀνεπέμφθησαν εὐχαὶ ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ κατόπιν ἐψάλη ἁγιασμός.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἁγιασμοῦ ὁ προνομιοῦχος τοῦ Τροχιοδρόμου κ. Δημ. Κ. Χατζηδάκης ἀπὸ τῆς θέσεώς του προσεφώνησε τὴν Α. Υ. τὸν Ἡγεμόνα διὰ τῶν ἑξῆς :

«Ὑψηλότατε

«Ἡ ἀνάγκη τῆς διὰ τροχιοδρόμου συνδέσεως τοῦ Δήμου Νέου Καρλοβάσου καὶ τῶν ὅρμων Νέου καὶ Μεσαίου Καρλοβάσου μετὰ τοῦ ἀπέχοντος λιμένος τοῦ τμήματος Καρλοβασίων, πρὸς εὔκολον καὶ ταχεῖαν μεταφορὰν ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων, κατέστη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπαισθητή, διὸ ἡ Συνέλευσις τοῦ 1897 παρεχώρησε τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῆς γραμμῆς ταύτης εἰς τὸν ἐκ Βαθέος κ. Γρηγόριον Καραογλάνην.

«Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις ἐντὸς τῆς τεταγμένης πρὸς συντέλεσιν τοῦ ἔργου προθεσμίας, ἐκηρύχθη ἔκπτωτος, ἡ δὲ Συνέλευσις τοῦ 1899 ἐχορήγησεν εἰς ἐμὲ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 947 Νόμου τὸ προνόμιον τοῦτο.

«Ὑπὸ τῆς ἰδίας Συνελεύσεως ἐξελέγην βουλευτὴς τοῦ τμήματος Καρλοβασίων, διαρκούσης δὲ τῆς βουλευτικῆς μου ἐντολῆς δὲν ἠδυνάμην ν' ἀσχοληθῶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς. Ταὐτοχρόνως σχεδὸν μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ βουλευτικοῦ μου ἀξιώματος συνέβη περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1900 ἡ μεγάλη ἐκείνη καταιγὶς καὶ πλημμύρα, ἥτις παρέσυρεν ἐντελῶς τὴν μεταξὺ τῶν ὅρμων Νέου καὶ Μεσαίου Καρλοβάσου μεγάλην γέφυραν καὶ κατέστρεψε μέρη τῆς ἑκατέρωθεν ὁδοῦ, ἐφ' ὧν θὰ διήρχετο ἡ τροχιοδρομικὴ γραμμή.

«Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ἀνέβαλον τὴν ἔναρξιν ἑτοιμασίας καὶ ἐργασιῶν μέχρι τῆς ἐπισκευῆς τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς κατασκευῆς τῆς γεφύρας, αἵτινες συνετελέσθησαν πέρυσι καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸ Δημόσιον κατὰ Ἰούλιον.

«Ἀκριβῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐπισήμου παραδόσεως τῶν ἔργων αὐτῶν εἰς τὴν ἡγεμονικὴν Διοίκησιν εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν, δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1079 Νόμου, ἵνα ἐν διαστήματι χρονικῷ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους περατώσω ἐντελῶς τὴν γραμμὴν ταύτην καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρξάμενος τῆς ἑτοιμασίας διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου εἶμαι σήμερον εἰς τὸ εὐχάριστον σημεῖον νὰ ἀναγγείλω τῇ σεβαστῇ ἡγεμονικῇ Διοικήσει τὴν ἐντελῆ περάτωσιν τῆς γραμμῆς καὶ τῶν διακλαδώσεων αὐτῆς, κατασκευασθείσης ὑπὸ τὴν δραστηρίαν καὶ ἐπιμελῆ ἐπίβλεψιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ ρέκτου καὶ διακεκριμένου Ἄγγλου μηχανικοῦ κ. Καρόλου Γκάλυ.

«Ἤδη μετὰ τὴν ἄδειαν, ἣν ἐχορήγησεν ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης, καὶ τὰς εὐλογίας καὶ εὐχὰς τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, παραδίδω εἰς χρῆσιν τὴν πρώτην ἐν τῇ νήσῳ ἡμῶν τροχιοδρομικὴν γραμμήν.

«Ὑψηλότατε

«Ἐὰν εἶνε ἀληθὲς τὸ λεχθὲν ὑπὸ διασήμου διδασκάλου τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης Μιχαὴλ Σεβαλιέ, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἐπινοήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐκεῖναι, αἵτινες τὰ μάλιστα συνετέλεσαν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος, εἶνε ἡ ἐφεύρεσις τοῦ ἀλφαβήτου καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν συντομεύον-

ται καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἐκμηδενίζονται αἱ ἀποστάσεις, κολακεύομαι νὰ πιστεύσω, ὅτι τὸ μικρὸν τοῦτο ἔργον μου θ' ἀποβῇ χρήσιμον εἰς τὴν κοινωνίαν, θὰ εὐκολύνῃ δὲ καὶ θὰ ἐξυπηρετήσῃ πολὺ τὸ ἐμπόριον τοῦ τμήματος Καρλοβασίων. Διὰ τὴν ἀνάπτυψιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἔργου θέλω καταβάλῃ πᾶσαν ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα καὶ οὐδενὸς εἰσέτι κόπου καὶ θυσίας θέλω φεισθῇ.

«Εὐχαριστῶν ἀπὸ μέσης καρδίας τὴν Ὑμετέραν Ὑψηλότητα, τὴν ἔντιμον Βουλήν, τὸ σεβαστὸν Πρεσβυτέριον, τοὺς κυρίους Δημάρχους μετὰ τῶν δημοτικῶν Συμβουλίων, τὰς λοιπὰς ἀρχὰς καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς παρισταμένους συμπολίτας ἐπὶ τῇ προσγενομένῃ μοι τιμῇ διὰ τῆς ἐνταῦθα παρουσίας των, παρακαλῶ εὐσεβάστως τὴν Ὑμετέραν Ὑψηλότητα, ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ ἐγκαινίσῃ τὴν ἔναρξιν τῆς λειτουργίας τοῦ Τροχιοδρόμου Καρλοβασίων.

«Ζήτω ὁ Ἡγεμών!

«Ζήτω ἡ Πατρίς!

«Ζήτω τὸ Καρλόβασι!

Τὴν προσφώνησιν τοῦ κ. Χατζιδάκη συνώδευσαν ζωηραὶ ζητωκραυγαὶ ἐκ μέρους τοῦ πλήθους, μεθ' ὃ ἔλαβε τὸν λόγον ὁ δήμαρχος τοῦ δήμου Νέου Καρλοβάσου κ. Μητσάκης, ὁ ὁποῖος εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ὑ ψ η λ ό τ α τ ε,

«Τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ κ. Χατζιδάκης καὶ ἔφερεν εἰς πέρας καὶ τοῦ ὁποίου σήμερον τελεῖ τὰ ἐγκαίνια, μέλλει νὰ παράσχῃ σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς κατοίκους τῶν παραλιακῶν δήμων τοῦ τμήματος. Ὅπου τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας συντέμνουσι τὰς ἀποστάσεις καὶ καθιστῶσιν εὔκολον καὶ ἄκοπον τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐκεῖ ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ πρόοδος χωροῦσι πρὸς τὰ ἐμπρὸς μετὰ ταχύτητος. Εἶνε δὲ ἄξιοι μεγίστων ἐπαίνων καὶ θερμῆς εὐγνωμοσύνης ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ οἱ βελτιοῦντες τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας.

«Ὡς δήμαρχος τοῦ πρώτου δήμου τοῦ τμήματος ἐκφράζω ὑμῖν, κ. Χατζιδάκη, τὰς εὐχαριστίας τοῦ δήμου καὶ τοῦ τμήματος ὅλου, τὸ ὁποῖον μεγάλως εὐεργετεῖται διὰ τοῦ ἔργου ὑμῶν. Εὔχομαι δὲ ὑμῖν νὰ εὐδοκιμήσῃ τόσον ἡ ἐπιχείρησις αὕτη, ὥστε εἰς λίαν προσεχὲς μέλλον νὰ ἴδωμεν καὶ διακλαδώσεις τοῦ Τροχιοδρόμου σας νὰ συνδέσωσι πολλοὺς δήμους, νὰ εὐκολύνωσι τὴν συγκοινωνίαν καὶ νὰ φέρωσι τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀκμήν.»

Μετὰ ταῦτα ἀπαντῶν εἰς τὰς προσφωνήσεις ταύτας ἡ Α. Υ. ὁ Ἡγεμὼν ὡμίλησεν ὡς ἑξῆς:

Κύριε Δημήτριε Χατζιδάκη,

«Συγχαίρω ὑμᾶς διὰ τὴν ἰδέαν, ἣν ἔσχετε νὰ ἐπιχειρήσητε τὴν κατασκευὴν τοῦ τροχιοδρόμου τούτου καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀποπεράτωσιν τοῦ ὑμετέρου ἔργου, τοῦ ὁποίου τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰς ὠφελείας ὀρθῶς ἐξῆρεν ὁ κ. δήμαρχος. Ἀπὸ

τῆς κατασκευῆς τοῦ λιμένος Καρλοβασίων μακρὰν τοῦ βιομηχανικοῦ αὐτοῦ κέντρου ἡ κατασκευὴ τροχιοδρόμου μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λιμένος ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα ἀμφοτέρων.

«Χαίρω δὲ διότι χάρις εἰς τὴν ὑμετέραν πρωτοβουλίαν ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐπληρώθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου. Εἴσθε δὲ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἀξιέπαινος διὰ τὸ ἔργον ὑμῶν τοῦτο, καθόσον εἶνε τὸ πρῶτον ἐν Σάμῳ κοινωφελὲς ἔργον, τὸ ὀφειλόμενον εἰς ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα. Εὔχομαι δὲ ἵνα σταθερὰ καὶ διαρκὴς εὐημερία τῆς ἡμετέρας ἐπιχειρήσεως ἐνθαρρύνῃ καὶ ἄλλους συμπολίτας ὑμῶν πρὸς ἐπιχείρησιν ἑτέρων κοινωφελῶν ἔργων, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγκη εἶνε καταφανὴς καὶ τὰ ὁποῖα δὲν περιμένουσιν εἰμὴ μίαν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν, συνοδευομένην ἀπὸ ὀλίγον ἐπιχειρηματικὸν θάρρος.

«Ζήτω ἡ ἀγαπητὴ Σάμος» !

Τὸ πέρας τῆς ἡγεμονικῆς προσφωνήσεως συνώδευσαν ζωηραὶ ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ τοῦ Ἡγεμόνος, ἀμέσως δὲ ἡ μουσικὴ τῆς Φιλαρμονικῆς ἐπαιάνισε τὸν ἡγεμονικὸν ὕμνον καὶ τὸ ἐμβατήριον τοῦ Λυκούργου.

Εἰς τοὺς ἐπισήμους καὶ εἰς πάντας τοὺς παρευρεθέντας προσηνέχθησαν ἐν ἀφθονίᾳ μετὰ τὸ πέρας τῆς τελετῆς διάφορα ἡδύσματα καὶ ἀναψυκτικά.

Ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα ἐξεκίνησε τὸ πρῶτον ὑπ' ἀριθ. 1 ὡραῖον καὶ καινουργὲς βαγόνιον, τὸ προωρισμένον δι' ἐπιβάτας, κεκοσμημένον διὰ σημαιῶν, ἐφ' οὗ ἐπέβησαν μετὰ τοῦ προνομιούχου κ. Χατζιδάκη καὶ τοῦ μηχανικοῦ κ. Γκάλυ ἡ Α. Υ. ὁ Ἡγεμών, ὁ βουλευτὴς τοῦ τμήματος καὶ οἱ παρευρεθέντες δήμαρχοι τῶν διαφόρων δήμων τοῦ τμήματος Καρλοβασίων.

Τὸ βαγόνιον τοῦτο, ἐπιστρέψαν ἐκ τοῦ λιμένος, ὅπου μετέβη, ἐξηκολούθησε τὸ ἴδιον ταξείδιον μέχρι τῆς ἑνδεκάτης ὥρας μ. μ., μεταφέρον δωρεὰν τοὺς ὑπερπληροῦντας αὐτὸ ἐπιβάτας. Πάντες συνέχαιρον θερμῶς τὸν προνομιοῦχον κ. Χατζιδάκην, εὐχόμενοι αὐτῷ πλήρη εὐόδωσιν εἰς τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχείρησιν.

Ἡ κίνησις τοῦ πλήθους εἰς τὰ «Πευκάκια» καὶ εἰς ἄλλα κέντρα τοῦ Νέου Καρλοβάσου ἐξηκολούθησε ζωηρὰ μέχρι τῆς ἑσπέρας καὶ πολὺ πέραν ἀκόμη, ἀπὸ δὲ τοῦ ὅρμου Νέου Καρλοβάσου ἐρρίφθησαν πύραυλοι χάριν τῆς τελετῆς. Μεταξὺ ὅλων τῶν κύκλων ἐξηκολούθουν διάφοροι συζητήσεις περὶ τοῦ τροχιοδρόμου, μία ὅμως πάντοτε ἐπικρατεῖ γνώμη, ὅτι τὸ ἐκπολιτιστικὸν τοῦτο ἔργον θὰ φέρῃ σπουδαίας καὶ σημαντικὰς ὠφελείας εἰς τὸ Καρλόβασι, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τοῦδε δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῶσι.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΚΑΙ Η ΦΑΥΛΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΑΥΤΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

Τὸ ὄργανον τῆς ἐν Σοφίᾳ ἀρχιερατικῆς Συνόδου «Ἐκκλησιαστικὴ ἐφημερὶς» ἐδημοσίευσε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἑξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ εἶδος τῶν μεταδιδομένων διὰ τῶν βουλγαρικῶν περιοδικῶν καὶ τῶν διδασκάλων ἀντιθρησκευτικῶν καὶ ἀντιπειθαρχικῶν ἰδεῶν:

«Ἓν ἐξ αὐτῶν εἶνε καὶ αὐτὴ ἡ ἡμετέρα φιλολογία. Τοιαῦται ἰδέαι διαδίδονται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν λεγομένων κοινωνιστικῶν περιοδικῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπ᾿ αὐτῶν τῶν μὴ τοιούτων καὶ δὴ σοβαρῶν περιοδικῶν. Οὐδεὶς δύναται ν᾿ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἡ κυριαρχοῦσα τάσις παρὰ μεγάλῃ μερίδι τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν τύπου εἶνε ἡ σύγχρονος ἀθεΐα καὶ ἡ καταπολέμησις καὶ γελοιοποίησις ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε κρατουσῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, ὑφ᾿ ὧν χειραγωγεῖται ἡ ἀνθρωπότης. Διδάσκεται ἀναφανδὸν παρ᾿ ἡμῖν, ὅτι ἡ λεγομένη ἀτομικὴ ἠθικὴ δὲν ἔχει ἀξίαν πλέον, ὅτι ἡ ὅλη διαγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν κοινωνικῶν ὅρων, ὅτι ἡ θρησκεία εἶνε προϊὸν τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας, ὅτι ὁ γάμος δὲν ἀποτελεῖ κοινωνικὸν καθεστώς, ὅτι τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν αἰώνων προελθόντα ἀνθρώπινα ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς αἰδημοσύνης ἐν τῇ κοινωνίᾳ παρακωλύουσι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ τῷ παρέχωσιν ὠφέλειάν τινα, ὅτι τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν καθεστὼς δὲν ἔχει ἀξίαν τινὰ καὶ πρέπει ν᾿ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ πλήρους ἀναρχίας καὶ ἀπαρνήσεως πάσης οἱασδήποτε αὐθεντείας. Παρακολουθήσατε τὴν λογοτεχνίαν ἡμῶν καὶ θὰ πεισθῆτε, ὅτι ἐκτιμῶνται κυρίως ἐκεῖνα τὰ προϊόντα αὐτῆς, ἅτινα φαίνονται ὡς πρωτοφανῆ καὶ κλίνοντα πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἐν καταπτώσει τέχνης· ὅλα δὲ τὰ ἄλλα, ὅσα στηρίζονται ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦδε ὑφισταμένων ἠθικῶν ἀρχῶν θεωροῦνται ἄχρηστα. Παρακολουθήσατε καὶ τὴν σειρὰν τῶν δραματικῶν ἔργων, ὅσα παρίστανται ἐν ταῖς σκηναῖς ἡμῶν, καὶ θὰ πεισθῆτε, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἐκλέγονται ἐκεῖνα, ἐν οἷς ἀναφανδὸν προσβάλλονται καὶ κατειρωνεύονται αἱ ὑφιστάμεναι ἠθικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἐν οἷς ἐπαινεῖται ἡ διαφθορά. Ὅλον τοῦτο ἐπιδρᾷ κάκιστα ἐπὶ τῆς τρυφερᾶς νεότητος, ἡ ὁποία ἀπλήστως καταβροχθίζει δημοσιεύματα ἐξερεθίζοντα τὰ πάθη καὶ τοὺς μυχίους πόθους της καὶ οὕτω καθιστᾷ αὐτὴν ἀνίκανον εἰς σοβαρὰς μελέτας. Ἀναμφιβόλως ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοιαύτης φιλολογίας δημιουργοῦνται ἀνωφελῆ μέλη διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ χαρακτῆρες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀναγνωρίζουσιν, οὐδὲ ὑποφέρουσιν αὐθεντίαν τινὰ ἐπ᾿ αὐτῶν, τύποι, οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ συγκρατῶσι τὰ πάθη των καὶ τοὺς πειρασμοὺς καὶ παρ᾿ οἷς τὸ αἴσθημα τοῦ ἐγωϊσμοῦ εἶνε ἀνεπτυγμένον εἰς κατάστασιν νοσηράν. Φανερόν, ὅτι τοιοῦτοι τύποι ἐν καιρῷ τῆς ὀργῆς μεταβάλλονται εἰς ἄγρια ἄπληστα θηρία, ἱκανὰ νὰ ἐγείρωσι χεῖρα καὶ κατὰ τοῦ πατρός των καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τὸν μισητὸν αὐτῶν διδάσκαλον, ὅστις ἐγένετο μισητὸς εἰς αὐτούς, διότι προσεπάθησε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ καθῆκόν του, ὡς εὐσυνείδητος παιδαγωγός».

(πρὸς τὸν Ξιφίαν). Καὶ σύ,
Ξιφία, λεγεῶνας τρεῖς παράλαβε
Θρᾳκῶν καὶ Μακεδόνων μετ' αὐτῶν
ὑπὲρ τὴν Βαλαθίτσαν (*δεικνύων τὸ ἐν
τῇ σκηνογραφίᾳ ὄρος*) ἐκ τῶν ὄπισθεν
τὸ στόμα τοῦ Κλειδίου προκατάλαβε·
(*'Απέρχεται ὁ Ξιφίας*)
(*πρὸς τὸν Δαφνομήλην*)
Τῶν ἐξ 'Εώας λεγεώνων πρόταξον
τὸν πρῶτον, Δαφνομήλη, πρὸς τὰ δεξιὰ
παρὰ τὸ τεῖχος τοῦ Κλειδίου, ἕτοιμον
νὰ ἐφορμήσῃς ἅμα τῷ σαλπίσματι·
τοὺς ἄλλους δύο τάξον πρὸς τἀριστερὰ
οὐχὶ μακρὰν τῆς λίμνης Κέλλης. Ἄνωθεν
ἐγὼ ἀπὸ τοῦ λόφου, ὅθεν ὁ κλεινὸς
Βρασίδας, ἀπελάσας μὲ στρατήγημα
τοὺς Λυγκηστάς, παρέσχεν ἀσφαλῆ ὁδὸν
εἰς τὸν στρατόν του, θὰ σημάνω ἔφοδον.
(*'Απέρχεται ὁ Δαφνομήλης*)
(*ὁ Βασίλειος ἐν τῷ μέσῳ τῆς σκηνῆς,
ἀποκαλυπτόμενος καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς
ἀνέχων ὑψωμένην τὴν σπάθην,
γονυκλινὴς εὔχεται*).
Εὐλόγησον τὰ ὅπλα τοῦ πολιτισμοῦ,
ὦ Ὕψιστε· τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον
κατὰ βαρβάρων δώρησον πρὸς τὸν λαὸν
τὸν φωτοδότην, τὸν ἐξημερώσαντα
τὴν οἰκουμένην, τὸν κηρύξαντα παντοῦ
μὲ γλῶσσαν θείαν, θεῖον εὐαγγέλιον,
τὸ Εὐαγγέλιόν σου, πάντων βασιλεῦ.
(*ἐγειρόμενος*)
Θεέ, ἢ νίκην ἢ ἀνδρείου θάνατον,

(*'Απέρχεται ἀριστερόθεν δρομαίως,
ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν.
'Η σκηνὴ ἐρημοῦται*).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ.

Δραξάν, Ρένα, εἶτα Βούλγαρος ὁπλίτης.

(*'Ο Δραξὰν κατέρχεται ἐκ τοῦ πρὸς τὰ
δεξιὰ βράχου ἔντρομος, ἡ Ρένα εἰσέρχεται
παρευθὺς ἐκ τοῦ βάθους τῶν δεξιὰ
παρασκηνίων*)

ΔΡΑΞΑΝ. 'Εχάθην Ρένα! μὲ ἐπρόδοσαν οἱ Ρώς·
τῶν 'Αρμενίων ἔφυγον τὰ τάγματα,
κι' αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τῶν Σαρακηνῶν
ἐνεδρευόντων παρ' ὀλίγον ἔπιπτον.

ΡΕΝΑ. Ἂς φύγωμεν ταχέως πρὸς τὸν Σαμουήλ·

ΔΡΑΞΑΝ. 'Εκεῖ ὁ μείζων κίνδυνος· θὰ μ' ἔτρεμεν
ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ του μέγαν κι' ἰσχυρόν,
θὰ μ' ἀποσκυβαλίσῃ νῦν, ὡς ἄχρηστον,
καὶ ἴσως κινδυνεύω νὰ θανατωθῶ.

ΒΟΥΛΓΑΡΟΣ. ὁπλίτης (*ἐρχόμενος δεξιόθεν*).
Οὖρρα! 'Ο Χάρων θὰ χορτάσῃ αἵματα.

ΔΡΑΞΑΝ. Τί εἶνε;

ΒΟΥΛΓΑΡ. Μάχη. 'Ο ἀνδρεῖος Σαμουὴλ
ἐκ Βουτελίου πλήθη ἀναρίθμητα
Βουλγάρων ἄγει· Σκλαβηνῶν, Πιτσινακῶν
καὶ Χορβατῶν συμμάχων φάλαγγας πυκνάς,

ΔΡΑΞΑΝ. (*ξιφουλκῶν*).
Ἂς ἀλλαλάξῃ ἡ σφαγὴ κι' ὁ θάνατος·
(*ἀπέρχονται δρομαίως δεξιόθεν*)·
(*ἐκ τοῦ βάθους βοὴ συμμιγής, κλαγγαὶ ξιφῶν
καὶ δοῦποι ὑπόκωφοι*)

ΣΚΗΝΗ Η'.

Βούλγαροι, Δραξάν.

(Βούλγαροι ὁπλῖται, πηδῶντες ἐκ τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ βράχου, φεύγουσι διὰ τοῦ δεξιὰ παρασκηνίου ἔντρομοι)

ΒΟΥΛΓΑΡΟΣ στρατιώτης *(φεύγων ἔντρομος).*
Βεζῖτε! Τσέζαρ!

Ἄλλοι Βούλγαροι (φεύγοντες) Καῖσαρ! Καῖσαρ! Φύγετε!
(ἀκούωνται ἦχοι σάλπιγγος, σημαινούσης ἔφοδον· εἰσορμᾷ δεξιόθεν ξιφήρης ὁ Δραξάν, παρασυρόμενος ὑπὸ φυγάδων).

Βούλγαροι φυγάδες. Ὁ Τσέζαρ!

ΔΡΑΞΑΝ. *(προσπαθῶν νὰ τοὺς συγκρατήσῃ).*
Στῆτε ἄνανδροι.

Βούλγαροι φυγάδες (βλέποντες ὄπισθεν φεύγουσιν ἔξαλλοι ἐκ τρόμου). Μᾶς ἔφθασεν!

ΣΚΗΝΗ Θ'.

Βασίλειος, Δραξάν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. (Ἐπιφαίνεται αἴφνης ὁ Βασίλειος ξιφήρης καὶ τρομερὸς τὴν ὄψιν ἐπὶ βράχου, εἰς τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ βάθος).
(Ἡ σκηνὴ ἄρχεται σκοτιζομένη).
Ἐμπρός! Ἐμπρός! «Ροδόπη καὶ Βασίλειος!»
(Ἄρχονται πίπτουσαι ἐπὶ τῆς σκηνῆς νιφάδες χιόνος).

ΔΡΑΞΑΝ. *(Ἀνακύπτων ἐκ τῶν δεξιὰ παρασκηνίων, βλέπει τὸν Βασίλειον).*
Ἡ τελευταία ὥρα σου...

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. (βλέπων τὸν Δραξάν). Σὺ βδέλυγμα;
(Ὁρμᾷ κατ' αὐτοῦ, πηδῶν ἐκ τοῦ βράχου)·
(Πυκναὶ νιφάδες χιόνος καὶ νέφη καλύπτουσι τὴν σκηνήν. Κραυγαί, ἦχοι σάλπιγγες σημαίνουσι προσβολήν, βοή, ὀρυμαγδός).

Ἐναλλαγὴ σκηνῆς

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η σκηνογραφία δάσος, εἰς τὸ βάθος ἀριστερὰ στρατιωτικὴ σκηνή.

ΣΚΗΝΗ Α΄.

Α΄. Β΄. ὁπλῖται.

Α΄ ὁπλίτης Οἱ ἄλλοι πολεμοῦσι, καὶ ἡμεῖς ἀργοί
Β΄ » Ἐδῶ ἡ πειθαρχία δὲν μᾶς ἔταξεν;
Α΄ » Οἱ ἄλλοι θὰ καυχῶνται, καὶ ἡμεῖς βωβοί.
Β΄ » Θὰ ἔλθῃ κι' ἡ σειρά μας, ἀνυπόμονε.
Α΄ » Ὡς νὰ σαπήσω ἄδοξος καὶ ἀφανής·
Β΄ » Ὁ πράττων τὸ καθῆκον πάντοτ' ἔντιμος.
Α΄ » Τιμὴ ἐν ἀφανείᾳ, τί λαμπρὰ τιμή!
Β΄ » Ἀρκεῖ νὰ εἶμαι εἰς τὸ ἔθνος χρήσιμος.
Α΄ » Θαμμένη πέτρα, μὴ γνωρίζουσα τὸ φῶς!
Β΄ » Ὡς πέτρα θεμελίου, μένω ἄσειστος.

ΣΚΗΝΗ Β΄.

Δύο πατρίκιοι καὶ οἱ ἄνω.

Α΄ πατρίκιος. Ὁ Καῖσαρ;
Α΄ ὁπλίτης (μετὰ πείσματος). Εἰς τὴν μάχην.
Α΄ πατρίκιος. Πάλιν ἔρχεται;
Β΄ ὁπλίτης. Καὶ πότε παύει ὁ ἀνδρεῖος βασιλεύς;
Α΄ Πατρίκ. Τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων! Τὸ Βυζάντιον
μᾶς πέμπει πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.
Α΄ ὁπλίτης. Θὰ ἐπιστρέψῃ, ὅταν ἴδῃ πρὸ αὐτοῦ
φυγομαχοῦντας τοὺς ἐχθρούς.
Α΄ Πατρίκ. Θαυμάσιον!
Καὶ ἀγγελία οὐδεμία;
Β΄ ὁπλίτης. Πρὸ μικροῦ
τὴν ἐφεδρείαν εἶδον κατασπεύδουσαν.
Α΄ Πατρίκ. Ὅπερ σημαίνει;
Β΄ ὁπλίτης. Πεισματώδη συμπλοκήν.
Α΄ ὁπλίτης (μὲ πόνον). Πόσον ὡραίας μάχης ἐστερήθημεν!
Α΄ Πατρίκ. Θὰ κινδυνεύῃ τότε.
Α΄ ὁπλίτης Ὦ! πῶς φαίνεται
τοῦ Βυζαντίου ἁβροδίαιτος ἀστός.
Α΄ Πατρίκ. Ὁ Βασιλεύς σου μάχεται καὶ ἤρεμος
σὺ μένεις;
Α΄ ὁπλίτης (πικρῶς). Μένω, τὰς ἁλύσεις μου μασῶν.
Β΄ ὁπλίτης. Ὁ Καῖσαρ δρέπει νέας δάφνας σήμερον.

ΣΚΗΝΗ Γ΄.

Δαφνομήλης καὶ οἱ ἄνω

(εἰσέρχεται ἐστεφανωμένος μὲ δάφνην)

ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ. Ζήτω ὁ Καῖσαρ. Θρίαμβος περιφανὴς
(τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς Πατρικίους).
Πατέρες τῆς Συγκλήτου ἐκλαμπρότατοι,
οἱ τῆς βασιλευούσης πρέσβεις σεβαστοί,
τῆς δόξης ἅρμα καὶ τῆς νίκης πτέρυγες
ἐκ Βυζαντίου ἤγαγον ὑμᾶς. Φρικτὸν
τὸ θέαμα, συγχρόνως θεῖον, ἔκπαγλον.
Α΄ Πατρίκ. Ζήτω ὁ Καῖσαρ.

Β' Πατρίκ. Μάχεται ὁ βασιλεύς;
ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ. Διώκει τοὺς φυγάδας ἀκατάβλητος,
Α' Πατρίκ. Ἦτο ἡ μάχη πεισματώδης:
ΔΑΦΝΟΜΗΛ. Φοβερά.
φοβερωτέραν ταύτης δὲν ἠτένισαν
οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἡ βουλγαρικὴ φυλὴ
ἐθραύσθη, ἐδαμάσθη
Β' Πατρίκ. Διηγήθητι
τὰ τοῦ ἀγῶνος.
ΔΑΦΝΟΜΗΛ. Ὁ στενόμακρος αὐλὼν
τῆς κλεισωρίας τοῦ Κλειδίου ἔβριθε
πυκνῶν φαλάγγων πολεμίων· δεξιὰ
κι' ἀριστερά, τὰ κοῖλα, τὰ ὑψώματα
καὶ τοῦ ἐδάφους πάσας τὰς πτυχάς, μακρὰν
ὅσον τὸ βλέμμα ἐξικνεῖτο, ἄγρια
κατεῖχον στίφη. Βαίνουσιν εἰς προσβολὴν
οἱ Ἑλλαδῖται, σταθεροὶ καὶ ἄφωνοι.
φάλαγξ θανάτου ἐφορμῶσα ἐν ῥυθμῷ.
Αἴφνης κραυγαὶ φρικώδεις ἤχησαν, βωβὴ
βροντὴ ἀπ' ἄκρου μέχρις ἄκρου τῶν γραμμῶν
τῶν ἐχθρικῶν φαλάγγων διεξέρχεται.
Στρηνεῖς σαλπίγγων ἦχοι καὶ ἀλαλαγμοὶ
τῶν ἐφορμώντων, κρότοι βαρυσμάραγοι
ἀσπίδων πρὸς ἀσπίδας καὶ κλαγγὴ ξιφῶν
καὶ δοῦπος τῶν πιπτόντων καὶ χρεμετισμοὶ
τῶν πολεμιστήρων ἵππων, ἠχηροί.
Βρυγμὸς τοῦ Ἅδου, ἄγριος ὀρυμαγδὸς
Ταρτάρου στόνοι, πόντου βρέμοντος
χειμάρρων βρυχομένων φρύαγμα, ἰδοὺ
τῆς ἐξαισίας μάχης τὸ πανόραμα!
Ὠθοῦσι καὶ ὠθοῦνται παλινδρομικῶς
αἱ φάλαγγές μας κι' ἐπικυματίζουσαι,
ὁρμῶσιν· πτερυγίζει πανταχοῦ ὠχρὸς

ὁ θάνατος, καὶ πίπτουν ἑκατέρωθεν
εἰς πλῆθος οἱ ἀνδρεῖοι καὶ οὐδεὶς ζητεῖ,
οὐδεὶς παρέχει ἔλεος. Τρεῖς ἔφοδοι
ἀρρήκτους ἀπαντῶσι τάξεις εὐπαγεῖς,
ὅτ' ὁ Ἀριανίτης ἐκ τῶν ὄπισθεν
τοὺς πολεμίους θραύει, σπείρει πανικόν.
«Ἀνδρεῖοι μου, Ροδόπη καὶ Βασίλειος»
φωνεῖ. Ἐκ νότου ἐπισκήπτει κεραυνὸς
ὁ Νικηφόρος ἄνωθεν. Ἡ σύρραξις
ἦτο σφοδρά. Θηρία ὑπὸ κυνηγῶν
περιζωσμένα, ὄχι, δὲν θ' ἀντέτασσον
λυσσωδεστέραν ἄμυναν. Ἀγριωποί,
λυκαίνης ἀρτιτόκου φοβερώτεροι,
πεινώσης ἄρκτου μᾶλλον τολμηροί,
ὡς κύματα θαλάσσης ἀκατάσχετοι
οἱ Βούλγαροι ἐφώρμων κύκλῳ, τὴν ὁδὸν
τῆς σωτηρίας ἐκζητοῦντες. «Θάνατος
εἰς τοὺς Ρωμαίους» ἔκραζον μανιωδῶς·
καὶ συσσωματωμένοι μὲ τυφλὴν ὁρμὴν
ἀνεκυκλοῦντο· «Κόλασις καὶ Σαμουὴλ»
ἐβόων, ἄλλοι ἄλλοθεν ἐλπίζοντες
ὁδὸν ν' ἀνοίξουν σωτηρίας. Πρὸς στιγμὴν
ἀκτὶς ἐλπίδος πρὸς αὐτοὺς ἐπέλαμψεν.
Ὁ Τόκτος, Πατσινάκης γίγας, πρὸ αὐτοῦ
ὁδὸν ἀνοίγει, πάλλων μέγαν πέλεκυν
ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του, καὶ μεγαλαυχῶν
ἐφώνει· «Τίς ἀνδρεῖος, σιδηρόκαρδος,
θὰ μ' ἀντικρύσῃ;» Ὥρμησα, πλὴν καταιγὶς
προφθάνει ὁ Ξιφίας, καὶ μ' ἓν κτύπημα
Τιτᾶνος ἀποκόπτει τοῦ μεγαλαυχοῦς
τὸν τράχηλον, καὶ πίπτει αἱματόρραντος
ἡ κεφαλή, ὁ ὦμος καὶ ἡ δεξιά,
τὸν πέλεκυν κρατοῦσα. Θρῆνοι γοεροὶ

ὡς ὀρυγμοὶ θηρίων συνετάραξαν
τὰς πολεμίας τάξεις. Εἷς ὀλολυγμὸς
ἠχεῖ γυναίων θρηνῳδούντων γοερῶς
καὶ κοπτομένων ἀντικρύζω πόρρωθεν
τὸν τρομερὸν Ἰβάτσην, ὡς μελαναυγῆ
νεφέλην θυελλώδη προελαύνοντα.
Ὁρμῶ· τὸν φθάνω· πλήττω. Ἡ αἰχμὴ
νεκρὸν τὸν ὀρθωθέντα ἵππον ἔρριψεν,
ἐκεῖνον ὅμως ἡ χιονοθύελλα
ἐκσώζει. Ἐπελαύνω. Ἡ πολεμικὴ
κραυγὴ τοῦ βασιλέως αἴφνης ἤχησε,
καὶ στρέφω. Εἶδον πρὸ αὐτοῦ σκιὰς
φυγάδων κραυγαζόντων «Καῖσαρ, φύγετε»
κι' ὡς σάλπιγξ ἀρχαγγέλλου ἠχεῖ βροντερὸν
τὸ σύνθημα «Ροδόπη καὶ Βασίλειος»

Α' Πατρίκ. Ἐνθουσιῶ, συγχρόνως τρέμω, στρατηγέ.

Α' ὁπλίτης Κι' ἡμεῖς μακρὰν τῆς νίκης ἀλυσίδεται!

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Βασίλειος καὶ οἱ ἄνω

(Ὑπὸ τοὺς ἤχους ἐμβατηρίου εἰσέρχεται ὁ Βασίλειος, προηγουμένου τοῦ Λαβάρου)

Φωναί. Πολλὰ τὰ ἔτη, Καῖσαρ. *(ἄλλαι)* Νίκα Αὔγουστε!

Α' Πατρίκιος (δεξιούμενος καὶ προσκυνῶν).
Πολλὰ τὰ ἔτη, Αὔγουστε παμβασιλεῦ.

(Ὁ Βασίλειος εἰσέρχεται, φέρων διάδημα καὶ ἁλουργίδα, ἀσπάζεται εἰς τὴν κόμην τὸν Α' Πατρίκιον)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. (καθήμενος ἐπὶ ἕδρας εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς σκηνῆς).
Χαίρετε πάντες, ὁ ἐχθρός, λαμπρότατοι
πατέρες τῆς Συγκλήτου, πρέσβεις σεβαστοί,
ἀνδρεῖοι στρατηγοί μου, ἐνδοξότατοι,
κατεδαμάσθη. Τὴν εἰρήνην μᾶς δωρεῖ
ἡ νίκη. Χάρις τοῦ Ὑψίστου κι' εὔνοια!
(γονυπετοῦσιν ὅλοι).
Τὸ λάβαρον τοῦ γένους ἀνυψώσατε
εἰς τηλαυγῆ σημαίαν δόξης καὶ τιμῆς
(παραδίδει τὸ λάβαρον τῷ Ξιφίᾳ, ὅστις, παιανιζούσης τῆς μουσικῆς, ἀπέρχεται δεξιόθεν μὲ ἀναπεπταμένον τὸ λάβαρον).
Ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς.

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΑΓΓΕΛΟΣ. (εἰσερχόμενος δεξιόθεν).
Ὁ Τόκτος ἐφονεύθη, ἄναξ, κι' ὁ Δραξάν...

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (ἀναπηδῶν). Χαρᾶς ἀγγέλλεις, γέρον, εὐαγγέλια.
Ἐν τῇ θυέλλῃ μ' ἔφυγεν ὁ βδελυρὸς
Δραξάν. Θὰ σ' ἀνταμείψω, γέρον· ἄπελθε·
(κατ' ἰδίᾳ). Μετὰ τῆς νίκης πτερυγίζει κι' ἡ ἐλπίς.
Ὦ Ἀβροκόμη, ὁ Δραξὰν ἀπέθανε

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Ξιφίας καὶ οἱ ἄνω, εἶτα ὁ Δραξὰν αἰχμάλωτος.

ΞΙΦΙΑΣ. Νέαν χαρὰν ἀγγέλλω, ἄναξ· ὁ Δραξάν...

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἀπέθανεν.

ΞΙΦΙΑΣ. Δεσμώτης πρὸ τοῦ θρόνου σου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. (Ἔκπληξις, ὀργή, θλίψις, καταφρόνησις).
(πρὸς τὸν Δραξάν). Ὁ θάνατος τῆς μάχης σ' ἀπηξίωσεν.

ΔΡΑΞΑΝ (κατ' ἰδίαν).
Τὸ θράσος θὰ μὲ σώσῃ.
(Πρὸς τὸν Βασίλειον). Φεύγει πρὸ ἐμοῦ
ὁ θάνατος.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἀγχόνην ξίφους προτιμᾷς;
ΔΡΑΞΑΝ. Ἢ ξίφος ἢ ἀγχόνη, ἀδιάφορον.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἐν τῷ ἀγῶνι ζηλωτὸς ὁ θάνατος.
ΔΡΑΞΑΝ. Ἐγὼ ματαίως ἐν τῇ μάχῃ τὸν ζητῶ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Σήμερον ὅμως σ' ἔσωσεν ἡ θύελλα.
ΔΡΑΞΑΝ Ἐμὲ ἢ σέ;
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἀχρεῖε! Σὺ ὡς λαγωός
ἐνώπιόν μου πρὸ μικροῦ δὲν ἔφυγες;
ΔΡΑΞΑΝ. Ἵνα σὲ πλήξῃ ἀσφαλέστερον ἡ χείρ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(κατ' ἰδίαν ἀποθαυμάζων).*
Προδότης ἂν δὲν ἦτο; Ποῖον εὕρημα.
ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ. *(ὁρμητικῶς).* Συγχώρησόν με, ἄναξ.
(πρὸς τὸν Δραξάν). Ἄθλιε, τολμᾷς
νὰ λέγῃς ὅτι ἔνοπλος τὸν Καίσαρα
σὺ θὰ ἐτόλμας νἀντικρύσῃς; Ἀλλ' ἐγώ,
συγγνώμην, Καῖσαρ, μαθητὴς ἀδέξιος
τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς ὅπλοις, προκαλῶ
νἀντιμετρήσῃς, ἂν τολμᾷς, τὸ ξίφος σου.
ΔΡΑΞΑΝ. Πρὸς πάντα θὰ ἐτόλμων, μάλιστα πρὸς σέ.
ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ. Ἐπίτρεψον, ὦ ἄναξ, εἰς τὸν δοῦλόν σου.....
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(αὐστηρῶς).* Ἀνήκει ἤδη εἰς τὸν νόμον.
ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ. Καὶ ὁ βασιλεύς,
ὁ νομοθέτης, πρὸ τοῦ νόμου ἵσταται....
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ὁ πρῶτος δοῦλος. Ἄκουσεν καλῶς, Δραξάν.
Τρὶς μέχρι τοῦδε τὴν ζωὴν σ' ἐδώρησα.
ΔΡΑΞΑΝ. Εἶν' ἀληθές.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Προδότης ἀνεφάνης τρίς.
ΔΡΑΞΑΝ. *(προσποιούμενος μεταμέλειαν).*
Ὁμολογῶ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ.. Προσέτι δὶς ἐτόλμησας
τὸ ξίφος νὰ ὑψώσῃς κατ' ἐμοῦ, Δραξὰν
ΔΡΑΞΑΝ. *(μὲ ἦθος αἰσχυνομένου).*
Αἱ περιστάσεις δικαιολογία μου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ἐπιστρατεύει Ἅδην κατὰ τ' οὐρανοῦ
ὁ δαψιλεύων χάριν πρὸς ἀχάριστον.
ΔΡΑΞΑΝ. *(ἀγερώχως).* Τὴν χάριν οὔτε τότε, οὔτε νῦν ζητῶ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(κατ' ἰδίαν).* Ἐμπιστοσύνης ἂν ἐφαίνετ' ἄξιος;
(πρὸς τὸν Δραξάν). Τὴν χάριν; Ὄχι, οὔτε θέλω τὸν
νὰ παροργίσω πάλιν, οὔτε δύναμαι [Θεὸν
τὸν βασιλέα γέλωτος καὶ χλευασμοῦ
νὰ καταστήσω θῦμα. Τὸ συμβούλιον
τῶν στρατηγῶν μου θὰ δικάσῃ τὸν Δραξάν,
τὸν τρὶς προδότην, τὸν καταχλευάσαντα
τὸν θεῖον νόμον, τὸν θεσμὸν τῆς χάριτος
καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης κι' εἰς τὸ ἔγκλημα
ὑποπεσόντα τῆς καθοσιώσεως.
ΔΡΑΞΑΝ. *(μὲ ἄγριον βλέμμα, καθ' ἑαυτόν).*
Ἐχάθην ἂν σιγήσω, καὶ νἀπολεσθῶ
θὰ κινδυνεύσω ἂν λαλήσω. Τόλμησον,
(προβαίνει πρὸς τὸν Βασίλειον σαρκάζων).
Θανάτωσόν με, βασιλεῦ Δαυΐδ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(σύνοφρυς ὡς ἀπορῶν).* Δαυΐδ;
ΑΡΞΑΝ. *(ὡς ἄνω).* Μεγάλου βασιλέως μέγα ὄνομα.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Ὁ προφητάναξ ὁ Δαυΐδ, τί πρὸς ἐμέ;
ΔΡΑΞΑΝ. Ὁ Νάθαν ὁ προφήτης θὰ σ' ἐφώτιζε...
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Τί Νάθαν, λέγεις, μιαρέ, καὶ τί Δαυΐδ;
ΔΡΑΞΑΝ. Ὁ πρῶτος τῆς ἀμνάδος τὴν παραβολὴν
θὰ σοὶ ἐξήγει ἢ θὰ ὑπενθύμιζεν.
Ὁ δεύτερος τὸν τρόπον τοῦ ἀφανισμοῦ
τῶν ὀχληρῶν συζύγων. Ὁ νεώτερος
Δαυΐδ θὰ πράξῃ ὅ τι καὶ ὁ παλαιός.
Ἐκεῖνος τὸν Οὐρίαν ἐθανάτωσε,
τὸν σύζυγον συζύγου σφόδρα θελκτικῆς,
καὶ σὺ φονεύεις τὸν Δραξάν· *(καγχάζει).*
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. *(ἐναγωνίως παρακολουθῶν τοὺς λόγους τοῦ Δραξάν)*
Παγκάκιστε!

ΔΡΑΞΑΝ. (*καγχάζων*). Ἐκεῖνος θῦμα χάριν τῆς Βηρσαβεέ,
κι' ἐγὼ θὰ πέσω θῦμα χάριν. . .

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*ἀναπηδῶν ἔξαλλος ὑπ' ὀργῆς*). Κλείσατε
τὸ βρωμερόν του στόμα. Σύρατε μακρὰν
τῶν ὀφθαλμῶν μου· εἰς εἱρκτὴν ἀνήλιον
ἐγκλείσατε· (*ἀπάγουσι τὸν Δραξάν. Βηματίζει βιαίως καί ἀποπέμπει διὰ τῆς χειρὸς πάντας*).
Θεέ μου ὅλην τὴν χαρὰν
ὁ ἰοβόλος ὄφις ἐφαρμάκευσε
μὲ μίαν λέξιν! Ἀβροκόμη, σπαραγμὸς
τοιοῦτος τὴν καρδίαν δὲν ἐξέσχισεν,
οὐδ' ὅταν μ' ἀπηρνήθης χάριν τοῦ Δραξάν·
οὐδ' ὅταν εἶδον πλήρη τὴν καρδίαν σου
ἐκ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν βδελυρόν. Ἐλπὶς
μ' ἐθώπευσε ματαία, ὅταν ἤκουσα
τὸν θάνατον ἐκείνου. (*Μετάπτωσις*).
Ἔρρετε μακράν,
ἰνδάλματα ἐρώτων, Ὁ Βασίλειος,
ἀπαγχονίζων τὸν Δραξάν, συναποσπᾷ
ἐκ τῆς καρδίας πρόρριζον πᾶν αἴσθημα
κι' αὐτὴν τὴν μνήμην. Χαῖρέ μοι διὰ παντός,
ὦ Ἀβροκόμη. Τώρα σὲ ἀπώλεσα·
χωρὶς ἐλπίδα. Μᾶς χωρίζει εἷς νεκρός.

Πίπτει βραδέως ἡ αὐλαία

ΠΡΑΞΙΣ Δ'.

(*Εἱρκτή, ἔχουσα θύραν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἑτέραν εἰς τὰ δεξιά. Δύο θῶκοι*).

ΣΚΗΝΗ Α'.

Δραξάν, Ρένα.

ΔΡΑΞΑΝ. Παρηγορίας! μὲ αὐτὰς δὲν σώζομαι.

ΡΕΝΑ. Πρὸς σὲ ἀφωσιώθην, καὶ ἀγνωμονεῖς;

ΔΡΑΞΑΝ. Ἡ ἀφοσίωσίς σου τί μ' ὠφέλησεν;

ΡΕΝΑ Ἐγωϊστὴς κι' ἀγνώμων πάντοτε, Δραξάν.

ΔΡΑΞΑΝ. Τὸ πᾶν ἂς κατακαύσει πῦρ, ἂν πρόκειται
νὰ σβέσῃ ἡ ζωή μου, καταποντισμὸς
ἂς παρασύρῃ ὅλην τὴν ὑφήλιον
εἰς τὰς ἀβύσσους, ἂν ἐγὼ θανατωθῶ.

ΡΕΝΑ. Μία ἐλπὶς ἀκόμη ὑπολείπεται.

ΔΡΑΞΑΝ. Ἐλπίζεις;

ΡΕΝΑ (*ψυχρῶς*). Ὄχι· πρέπει νὰ τιμωρηθῇς.

ΔΡΑΞΑΝ. (*ἱκετεύων*). Καὶ σὺ μ' ἐγκαταλείπεις;

ΡΕΝΑ. (*τρυφερῶς*). Ὄχι ἄκαρδε·
θὰ προσπαθήσω νὰ σὲ σώσω. Σ' ἀγαπῶ.
Μόλις σωθεῖσα ἐκ τῆς μάχης, ἔδραμον
ἐδῶ· τὴν Ἀβροκόμην εὗρον. Τὴν σκληρὰν
καρδίαν της μαλάσσω. Τὴν κατέπεισα
νὰ ἔλθῃ νὰ σὲ ἴδῃ. Δὲν μ' εὐχαριστεῖς;

ΔΡΑΞΑΝ. (*ἄθυμος*). Νὰ ἔλθῃ νὰ μὲ ἴδῃ.. ἀλυσίδετον . . .
νὰ μὲ χλευάσῃ!

ΡΕΝΑ. Νὰ σὲ σώσῃ, ὦ Δραξάν.

ΔΡΑΞΑΝ. Ἐκείνη νὰ μὲ σώσῃ; Ἀλλ' ἐμίσησε
γυνὴ τὸν ἄνδρα, ὅσον αὕτη θὰ μισῇ
ἐμὲ τὸν μυριάκις ἀπατήσαντα
αὐτήν; Ὦ! τὴν γνωρίζω. Ὅσον τρυφερῶς
μ' ἠγάπα, τόσον τώρα θὰ βδελύσσηται.
(*μετά τινα σκέψιν καὶ ἐσωτερικὴν πάλην*).
Ἀλλά, σύ, Ρένα, θὰ τὴν κάμψῃς. Μόνη σύ.

ΡΕΝΑ. Ἐγώ; Ἐκείνη μὲ μισεῖ σφοδρότερον.

ΔΡΑΞΑΝ. (*ἔμφροντις*). Σὺ μόνη, Ρένα. Ἄκουσον ἓν μυστικόν,
Ἂν θὰ ἠπίστει πρὸς ἁπλῆν θεράπαιναν,
εἰς κόρην βασιλέως (*δεικνύων τὴν Ρέναν*).
θὰ πεισθῇ.

ΡΕΝΑ. Ἐγὼ
θυγάτηρ βασιλέως;

ΔΡΑΞΑΝ. Καὶ διάδημα
σ' ἁρμόζει, Ρένα· (*μυστηριωδῶς*).
Εἶσαι κόρη τοῦ Δαυΐδ,
τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Σαμουήλ.

ΡΕΝΑ. Τοῦ φονευθέντος ὑπὸ Βλάχων ἄλλοτε;

ΔΡΑΞΑΝ. Ὡς ἔπλασεν ἡ φήμη καὶ ὁ Σαμουήλ.

ΡΕΝΑ. Ὁ Σαμουήλ; Ἡ φήμη; Ἐξηγήθητι.

ΔΡΑΞΑΝ. Τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, τοῦ τρομεροῦ
θανόντος, τοὺς Βουλγάρους ἐξεγείρουσι
κατὰ τῶν Βυζαντίνων τῶν κατακτητῶν,
οἱ τέσσαρες ἀνδρεῖοι Κομητόπουλοι,
Δαυΐδ ὁ πρῶτος, ὁ πατήρ σου· Μωϋσῆς,
καὶ Ἀαρὼν ὁ τρίτος, κι' ὁ νεώτατος
ὁ Σαμουήλ· ἀλώπηξ οὗτος δολερὰ
τὴν μονοκρατορίαν ἐπεδίωκε.
Εἷς λίθος ἐκ τοῦ τείχους τῶν Σερρῶν βληθείς,

τὸν Μωϋσῆν φονεύει· μία ὕπουλος
πλεκτάνη ἀφανίζει καὶ τὸν Ἀαρών,
μία ληστεία τέλος, ἣν ἐξύφανεν
ὁ Σαμουήλ, ἐκ μέσου αἴρει τὸ Δαυΐδ.
Εἰς Καστορίαν ἐκ Πρεσπῶν διέβαινεν,
τὴν οἰκογένειάν του ἄγων, ὁ Δαυΐδ.
Τὴν μεσημβρίαν, ὅτε ἀνεπαύετο
ἡ συνοδεία, Βλάχων ἐφορμᾷ ὁμάς,
σκορπίζει τοὺς ὁπλίτας κι' εἰς τὸ αἷμά του
ὁ βασιλεύς μας πλέων, ρίπτεται νεκρός·
Ἐγγὺς νεκρὰ τὰ τέκνα καὶ ἡ σύζυγος.

ΡΕΝΑ. Πλὴν πῶς γνωρίζεις;

ΔΡΑΞΑΝ. (*ἀνασκιρτήσας*). Κατὰ τύχην εὑρεθεὶς
πλησίον, εἶδον τοὺς λῃστὰς ἀθέατος.

ΡΕΝΑ. Καὶ ἦσαν Βλάχοι;

ΔΡΑΞΑΝ. Βλαχικὸν τὸ ἔνδυμα
τῶν δολοφόνων, γλῶσσα δὲ βουλγαρική.
Ἀναχωροῦσιν οἱ λῃσταί· τότ' ἔσπευσα
καὶ βλέπω σὲ θρηνοῦσαν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ
τῆς βασιλίσσης. Ἥρπασα εἰκόνιον,
ἐξηρτημένον δι' ἁλύσεως χρυσῆς
ἐκ τοῦ τραχήλου τῆς μητρός σου, τὸ κρεμῶ
εἰς τὸν λαιμόν σου καὶ εἰς τὰς ἀγκάλας μου
λαβών, σὲ σώζω.

ΡΕΝΑ. (*ἐξάγουσα ἐκ τοῦ τραχήλου ἀνηρτημένον εἰκόνιον*).
Τὸ εἰκόνιον αὐτό;

ΔΡΑΞΑΝ. Ναί· Ρένα.

ΡΕΝΑ. Τῆς μητρός μου! (*ἀσπάζεται τὸ εἰκόνιον*).
Ὦ γλυκύτατον
ἐνθύμιον! ὦ μῆτερ! Δολοφόνου χεὶρ
σὲ σφάζει! Τώρα. (*συγκεντροῦσα τὰς ἀναμνήσεις της*).
Ἐνθυμοῦμαι ἀμυδρῶς·
ὡς ἐν ὀνείρῳ. (*μὲ ἔκφρασιν φρίκης*).
Εἷς ἀγριοπρόσωπος

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 14 Σεπτεμβρίου. — Μεγάλη συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν χθὲς παρὰ τὸ Ἀμόττοβον τοῦ Περλεπὲ μεταξὺ βουλγαρικῆς συμμορίας καὶ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος. Ἡ συμπλοκὴ ὑπῆρξε πεισματοδεστάτη. Ἐφονεύθησαν κατ' αὐτὴν 7 Βούλγαροι καὶ 7 Τοῦρκοι.

— Βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα εἰς τὸ χωρίον Μπάχοβον, ἐφόνευσε δύο χωρικούς, ἀπιστήσαντας εἰς τὸ Κομιτᾶτον, καὶ ἐπυρπόλησε δύο οἰκίας.

— Ἑτέρα βουλγαρικὴ συμμορία ἐπυρπόλησε καλύβια Σαρακατσαναίων παρὰ τὸ χωρίον Καϊμαντσαλᾶ τοῦ Μοριχόβου.

— Εἰς τὸ χωρίον Σακάφτσα τοῦ Καρασοὺλ τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἐξωλόθρευσε πενταμελῆ βουλγαρικὴν συμμορίαν. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐπυρπολήθησαν δύο οἰκίαι τοῦ χωρίου.

Αὐτόθι, 15 Σεπτεμβρίου. — Κατὰ πληροφορίας ἐκ Πετριτσίου, ὁ Ἕλλην πρόκριτος Δημήτριος Φιλίππου, εὑρισκόμενος ἐν τῷ καφενείῳ τῆς κωμοπόλεως ταύτης, ἐπυροβολήθη ὑπὸ Βουλγάρου σκοπεύσαντος αὐτὸν ἔξωθεν. Ἡ σφαῖρα ἐφόνευσε τὸν ἀτυχῆ Φιλίππου καὶ ἐτραυμάτισε τὸν μετ' αὐτοῦ χαρτοπαικτοῦντα Βούλγαρον. Ὁ φονευθεὶς ἀφίνει χήραν καὶ τρία ὀρφανὰ ἐν ἐνδείᾳ.

— Ἐπίσης ὁ Ἀθ. Παπαστεφάνου, εὑρισκόμενος εἰς τὸ καφενεῖον Λουπνίτσης (Γευγελῆ), ἐτραυματίσθη διὰ πελέκεως εἰς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ Βουλγάρου.

Αὐτόθι, 24 Σεπτεμβρίου. — Συμμορία Βουλγαρική, ἐκ 13 ἀνδρῶν ἀποτελουμένη, ὑπέστη τὴν 19 λήγοντος ἐπίθεσιν ἰσχυροῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος εἴς τι παρὰ τὸ Μελένικον δάσος, ὅπου ἐκρύπτετο. Ὁ στρατὸς μετὰ πολύωρον συμπλοκὴν κατώρθωσε νὰ φονεύσῃ ἅπαντας τοὺς λῃστάς, εὑρὼν ἐπὶ τόπου 10 βόμβας, 12 ὅπλα Μάνλιγχερ καὶ διαφόρους προμηθείας. Ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθη εἷς καὶ ἐτραυματίσθησαν τρεῖς.

Ἑτέρα συμπλοκὴ μεταξὺ ἀποσπάσματος καὶ βουλγαρικῆς συμμορίας συνήφθη πλησίον χωρίου τινὸς τῶν Βελεσσῶν. Οἱ Βούλγαροι ὅμως, ἐπωφεληθέντες τοῦ σκότους, κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι.

Τουρκικὸν ἀπόσπασμα πληροφορηθέν, ὅτι ὁ περίφημος λῄσταρχος Βανετσαλῆ Βοῦλκο ἐκρύπτετο εἴς τι χωρίον παρὰ τὴν Βενίτσαν, μετέβη ἐπὶ τόπου καὶ κατοπιν ἐρεύνης

συνέλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑνὸς συντρόφου του, κρυπτομένους εἰς ἓν ὑπόγειον. Οἱ συλληφθέντες ὁδηγήθησαν εἰς Μοναστήριον.

Σερβικὴ συμμορία, ἧς οἱ ὀπαδοὶ ἔφερον ἀλβανικὰς ἐνδυμασίας, ἐπετέθη κατὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος παρὰ τὸ χωρίον Στάρτσα τοῦ Κουμανόβου. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν δύο Σέρβοι ἐφονεύθησαν.

Συμμορία πενταμελὴς βουλγαρική, εἰσβαλοῦσα εἰς τὸ χωρίον Σακάρτσα, ἐκρύβη ἐν τῇ οἰκίᾳ σχισματικοῦ χωρικοῦ καὶ ἀπέστειλεν ὅπως καλέσῃ νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν της ὁ ὀρθόδοξος ἱερεὺς τοῦ χωρίου. Ὁ σχισματικὸς ἐν τούτοις, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου κατέλυσεν ἡ συμμορία, ὡς συγγενὴς τοῦ ἱερέως, εἰδοποίησε τοῦτον περὶ τῶν κακούργων σκοπῶν τῶν Βουλγάρων, ὁ δὲ ἱερεὺς ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τουρκικὸν ἀπόσπασμα, ὅπερ ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου. Ὁδηγίᾳ τῶν κατοίκων οἱ στρατιῶται ἐπολιόρκησαν 9 οἰκίας συγκοινωνούσας μετὰ τοῦ κρησφυγέτου τῶν Βουλγάρων καὶ ἤρχισαν πυροβολοῦντες. Οἱ Βούλγαροι, ἀδυνατοῦντες νὰ διαφύγωσιν, ἔθηκαν πῦρ εἰς μίαν τῶν οἰκιῶν διὰ νὰ προκαλέσωσι σύγχυσιν καὶ διαφύγωσι. Οἱ στρατιῶται ἐν τούτοις ἐξηκολούθησαν πολιορκοῦντες καὶ δύο μὲν τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν, δύο ἐκάησαν καὶ εἷς, ὁ καὶ ἀρχηγός, κατορθώσας νὰ διαφύγῃ, εὑρέθη μετὰ δύο ἡμέρας νεκρὸς ἐν γειτονικῷ δάσει.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 24 Σεπτεμβρίου. — Τὰ διάφορα ἐγκλήματα κατὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας ἐξακολουθοῦσι καθ' ἅπασαν τὴν περιφέρειαν.

Οὕτω κατὰ τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν δύο σχισματικοὶ τοῦ χωρίου Βλαδόβου ἐφονεύθησαν, ὡς ὕποπτοι προδοσίας τοῦ Κομιτάτου.

Ἐπίσης δύο χωρικοὶ ὀρθόδοξοι ἀπήχθησαν ἐκ τοῦ χωρίου Μποζέτς ὑπὸ Βουλγάρων.

Εἰς τὸ χωρίον Πέτροβον κάτοικοι σχισματικοὶ ἀπεπειράθησαν νὰ πυρπολήσωσι τὴν οἰκίαν ὀρθοδόξου. Ἐννοηθέντες ὅμως, ἐπυροβολήθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτηθῶσι τοῦ κακούργου σχεδίου των.

Ἐπίσης ἡ βουλγαρικὴ συμμορία Μεζάρκη, ἐπιδραμοῦσα κατὰ τοῦ χωρίου Κούμενιτς τοῦ Κιρτσόβου, ἐφόνευσεν ἕνα ἀγροφύλακα καὶ δύο χωρικοὺς καὶ ἐπυρπόλησε δύο οἰκίας σερβιζόντων χωρικῶν.

Αὐτόθι, 25 Σεπτεμβρίου. — Τὸ σύστημα τοῦ δι' ἀπειλῶν καὶ ἐγκλημάτων χρηματισμοῦ ἐξακολουθεῖ ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι, ἐφαρμοζόμενον παρὰ τῶν διαφόρων Κομιτάτων. Ἡ συμμορία Σαδάνσκη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου ἤδη εἶχε ζητήση παρὰ τῆς κοινότητος Μελενίκου τὴν καταβολὴν 1000 λιρῶν, ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ, ὅτι, παρερχομένης ὡρισμένης προθεσμίας χωρὶς τὸ ποσὸν νὰ παραδοθῇ, ἡ ἀπαίτησις τῆς συμμορίας θὰ ἐδιπλασιάζετο καὶ τὸ χωρίον θὰ ὑφίστατο τὰς καταδιώξεις τῆς συμμορίας. Πράγματι ἀπὸ ἡμερῶν, μὴ καταβληθέντων τῶν χρημάτων, ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς σχισματικοὺς νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν ἀγορὰν Μελενίκου καὶ νὰ καλλιεργῶσι κτήματα ὀρθοδόξων.

Αὐτόθι, 3 Ὀκτωβρίου. — Οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μοναστηρίου, ἀλλὰ καὶ ἐ

τῷ Σαντζακίῳ Θεσσαλονίκης — ἴσως μάλιστα πλειότερον — εἶνε καταφανὴς ἡ σύμπραξις τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας μετὰ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων. Πράγματι ἐν ταῖς περιφερείαις Καρατσόβας καὶ Βοδενῶν ἰδίως ἡ βουλγαρορρωμουνικὴ σύμπραξις χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν τὰ κομιτᾶτα ἔκαμναν ἀρχὴν τῶν κακουργιῶν των. Κατὰ τὸ ἔτος 1899, ὅταν μία ἀπὸ τὰς πρώτας βουλγαρικὰς συμμορίας εἰσέβαλεν εἰς τὸ Μοναστήριον τῆς Ὄσσιανης, ἐπέβαλεν εἰς τοὺς μοναχοὺς Εὐαγγέλιον γεγραμμένον εἰς γλῶσσαν σλαυϊκὴν καὶ ρωμουνικήν.

Τὰ συμφέροντα τῶν δύο Προπαγανδῶν συνεβιβάζοντο θαυμασίως. Τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα εἶχον συμφέρον ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸν τὰ χωρία, ἅτινα ὡς ἡ Λουμνίτσα, ἡ Ὄσσιανη, τὰ Λιβάδια καὶ ἡ Τσερναρίκα ἀπέκλειον ἀπ' αὐτῶν τὴν ὁδὸν πρὸς νότον. Ἔπρεπεν ἐπίσης, νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς ἐφημερίους, οἵτινες δυνατὸν νὰ ἐγίνοντο πολύτιμοι ὑποστηρικταὶ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων. Δι' αὐτὸ οἱ ἀρχηγοὶ Γιοβὰν Καρασούλης, Ἀποστόλης, Λουκᾶς καὶ ἄλλοι ὑπέβαλον εἰς πραγματικὴν πολιορκίαν τὰ χωρία ταῦτα καὶ ἐπέβαλον εἰς τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἱερεῖς νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ τοῦ Ρωμουνισμοῦ ἢ τοῦ θανάτου.

Τοιουτοτρόπως τὴν 3ην Ἰουνίου 1903 ὁ Γιοβὰν ἐδολοφόνησε τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Βλαΐκου, προκρίτου τῆς Λουμνίτσης, καὶ τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1904 ἐδολοφονήθη ὁ ἱερεὺς τοῦ αὐτοῦ χωρίου. Ὁ Γιοβὰν ἐπίσης ἔκαυσε ζωντανοὺς ἐν Λογκούτσῃ τὴν σύζυγον, τὴν νύμφην καὶ τὰ δύο μικρὰ παιδία τοῦ Ἕλληνος ἱερέως Παπαστογιάννη καὶ ἐκρεούργησε πρὸ τῶν συγγενῶν των τὸν πρόκριτον Νικόλαον Ραγκότην, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γεώργιον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ τελευταίου Ἰωάννην.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐγκλημάτων τούτων, ὧν ἡ ἀπαρίθμησις θὰ ἀπῄτει στήλας ὁλοκλήρους, οἱ Βούλγαροι ἀρχηγοὶ μεταχειρίζονται καὶ τὰς ἀπειλάς. Οἱ ἱερεῖς ἀπειλούμενοι ἠναγκάζοντο νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ Τραγιάννης, πρόκριτος τῆς Τσερναρίκας, εἰδοποιήθη, ὅτι θὰ ἐφονεύετο, ἐὰν δὲν ἀπέσυρε τὸν υἱόν του ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Ὁ Δ. Παπαγεωργίου, Ἕλλην διδάσκαλος τῆς Λουμνίτσης, καταφυγὼν εἰς Γευγελῆ, ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχηγοῦ Βάντσε, ἐπιτρέποντος εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ χωρίον του, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐγγραφῇ Ρωμοῦνος, καὶ συγχρόνως ὁ Δάνος, ἐπιθεωρητὴς τῶν ρωμουνικῶν σχολείων δι' ἐπιστολῆς του ὑπέσχετο ἐπιχορήγησιν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ ἀρχηγὸς Λουκᾶς εἰσέβαλεν εἰς τὸ χωρίον Ἄνω - Σέλια καὶ ἠνάγκασε τοὺς κατοίκους ν' ἀποσύρωσι τὰ τέκνα των ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ νὰ τὰ ἐγγράψωσιν εἰς τὸ ρωμουνικόν.

Εἰς ἀντάλλαγμα ἡ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα ἔθηκεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Βουλγάρων ἄφθονον χρῆμα, ὁδηγοὺς καὶ τὸ καταφύγιον τῶν Καλυβίων τοῦ Γραμματικόβου, τοῦ μόνου χωρίου, ὅπερ εἶχεν. Ὁ κ. Δούμας, ἐπιθεωρητὴς τῶν ρωμουνικῶν σχολείων τῆς Μακεδονίας, μετέβη αὐτοπροσώπως καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Στέργιον, κε-

χαγιᾶν τοῦ χωρίου τούτου, τὸ χρῆμα τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν καὶ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν συμμοριῶν. Τοῦτο ὡμολόγησεν αὐτὸς ὁ Στέργιος.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα ἐπιδιώκει τὸν σκοπὸν αὐτῆς ἐν Μακεδονίᾳ, ἡ δὲ προσφυγὴ αὐτῆς εἰς συμμάχους οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν ἰδίαν της ἀδυναμίαν μαρτυρεῖ.

ΕΛΑΣΣΩΝ 15 Σεπτεμβρίου.— Παρὰ τὰ χωρία Ἀβδέλλαν καὶ Σαμμαρίναν ἐνεφανίσθη, ἑτοιμαζομένη πρὸς δρᾶσιν, ρωμουνίζουσα συμμορία, μετὰ πολλῶν κόπων καὶ δαπάνης μεγαλε.τέρας καταρτισθεῖσα. Πρὸς τοῦτο μετεκλήθη ἐκ Ρωμουνίας ὁ Καλόγερος Τσοῦτσος, παλαιὸς λῃστὴς ὑπὸ τὸν Καραλίβανον καὶ ἐκ τῶν συμμετασχόντων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Σιμώτα, ὅστις εἶχε καταφύγῃ χάριν ἀσφαλείας εἰς τὴν Ρωμουνίαν. Μετὰ τούτου συμπράττουσιν ὁ Ἀπόστολος Ζῆδρος, ἀρχιλῃστὴς Ἀλβανόβλαχος, ὁ Λεώνης Δημητρίου, διδάσκαλος καὶ υἱὸς τοῦ ἐν Ἀβδέλλᾳ ρωμουνίζοντος ἱερέως, καὶ ὁ Μιχαὴλ Τέγας Γιάννης. Πρὸς τούτοις βοηθεῖ αὐτοὺς καὶ συμμορία ἑπταμελής, ὑπό τινα κακοῦργον Ἀποστολάκην Περιβολίτην, ὅστις πάντοτε προσέφερεν ἀντὶ χρημάτων τὸν βραχίονα καὶ τὴν μάχαιράν του.

Ἡ συμμορία συνεννοεῖται μετὰ τοῦ Τόλιου Γιοβίκα ἐξ Ἀβδέλλας, παραχειμάζοντος ἐν Δουσίῳ, καὶ Τούση Πετατζιοῦ, παραχειμάζοντος ἐν Γρεβενοῖς.

Αὐτόθι, 15 Σεπτεμβρίου. — Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἀπογραφῆς ἐπιτροπὴ ἐξακολουθοῦσιν ὡς ἀπὸ συνθήματος καὶ ἐν ἁμίλλῃ, παρέχουσαι εἰς τοὺς Ρωμούνους προπαγανδιστὰς ἀμέριστον τὴν ὑποστήριξίν των. Εἶνε δὲ μεγίστη ἡ κατάπληξις καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν ἐπὶ τῇ ἀποφάσει, ἣν ἐξέδωκε τὸ ποινικὸν δικαστήριον Γρεβενῶν κατὰ τῶν κατοίκων Σαμμαρίνης, οἵτινες κατηγγέλθησαν εἰς τὸν Καϊμακάμην, ὡς ἀρνηθέντες νὰ δεχθῶσι ρωμουνικὰ νουφούζια. Τὸ δικαστήριον ἐκήρυξε τοὺς δυστυχεῖς τούτους ἐνόχους ἀντιστάσεως κατὰ τῆς ἀρχῆς καὶ κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς 8 ἡμερῶν φυλάκισιν καὶ πρόστιμον 450 γροσίων ἕκαστον. Τῆς ἀποφάσεως ταύτης θὰ γίνῃ ἔφεσις εἰς τὸ δικαστήριον Σερβίων.

Πρόκριτοι τινὲς ἐπίσης ἐπρομηθεύθησαν νουφούζια διὰ πτωχοὺς συμπολίτας των, τινὰς δὲ αὐτῶν ὑπέγραψαν ἐν ἀγνοίᾳ των. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἀπογραφῆς ἀναμένει ὁδηγίας διὰ τὴν καταγραφήν του.

ΣΕΡΡΑΙ, 1 Ὀκτωβρίου.— Ὁ πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἡ συμμορία Σαδάνσκη ἐκήρυξε κατὰ τῆς κοινότητος Μελενίκου, ἀρνηθείσης νὰ καταβάλῃ χιλίας λίρας εἰς τὸ Κομιτᾶτον, ἐξακολουθεῖ. Ἡ συμμορία ἤδη ἀπέκλεισε τὸ γειτονικὸν ὄρος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξυλεύοντο οἱ κάτοικοι, καὶ ἐπιβάλλει φόρον εἰς τοὺς ἄνθρακας, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ ἀνῆλθεν εἰς 18 παράδες κατ' ὀκάν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν πρὸς τοὺς ἐργάτας, ὅπως ἐργασθῶσιν εἰς τὰ κτήματα τῶν χωρικῶν, αὕτη θὰ ἀρθῇ, ὑποχρεουμένων τῶν ἐργατῶν νὰ πληρώνωσι εἰς τὴν συμμορίαν φόρον, τὸν ὁποῖον βεβαίως αὐτοὶ θὰ εἰσπράττωσι δι' ὑπερτιμήσεως τοῦ ἡμερομισθίου των.

ΣΕΡΡΑΙ, 2 Ὀκτωβρίου.— Βουλγαρικὴ συμμορία, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν χωρικῶν τῆς Κούλας Τάσκα, ἑνὸς βουλγάρου διδασκάλου ἐκ Μελενίκου καὶ τοῦ ἐκ Γενῆ-Μαχαλᾶ Χρηστάκη, ἐπελθοῦσα εἰς τὸ ἐν τῇ πεδιάδι Σερρῶν τσιφλίκιον τῆς οἰκογενείας Τικοπούλου, ἐζήτησε ν' ἀπαγάγῃ τὸν Ἐπαμ. Τικόπουλον διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν μητέρα του, τὴν καὶ ἰδιοκτήτριαν τοῦ τσιφλικίου, νὰ πείσῃ τὸ χωρίον ὅπως προσχωρήσῃ εἰς τὸ σχίσμα.

Εὐτυχῶς ἀπόσπασμα στρατιωτικὸν εἰδοποιηθὲν ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου, ἀλλ' οἱ λῃσταί, ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς κακοκαιρίας, ἔφυγον, ἀπαγαγόντες τὸν προεστῶτα τοῦ χωρίου καὶ καρραγωγέα τινὰ Τίγκαν ὀνόματι.

Αὐτόθι, 2 Ὀκτωβρίου.— Τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν ἀπέθανεν ἐν τῷ Νοσοκομείῳ ἐκ τῶν τραυμάτων ὁ ἐν Σακάρτσᾳ συλληφθεὶς Βούλγαρος λῃσταντάρτης Μανώλης. Συνεπείᾳ δὲ ἀποκαλύψεων, ἃς ἔκαμεν οὗτος, αἱ ἀρχαὶ συνέλαβον ἐν Μπασκόβῳ τῆς ὑποδιοικήσεως Ραζλὸγ τοὺς ἀδελφοὺς Λαζαρὼφ καὶ τὸν Βόριν Χατζηγιοβάν, εἰς τὰς οἰκίας τῶν ὁποίων εὑρέθησαν ὅπλα, πολεμοφόδια καὶ βόμβαι.

Οἱ συλληφθέντες μεταφερόμενοι εἰς Νευροκόπιον ἥρπασαν τὰ ὅπλα τῶν συνοδευόντων αὐτοὺς δύο χωροφυλάκων καὶ ἔφυγον. Καθ' ὁδὸν ὅμως, συναντηθέντες μὲ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ἐφονεύθησαν καὶ οἱ τρεῖς.

Αὐτόθι, 24 Ὀκτωβρίου.— Κατὰ τὸ λῆξαν εἰκοσοήμερον τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου πλεῖστα ὅσα αἱματηρὰ γεγονότα ἐσημειώθησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ Σερρῶν.

Οὕτω τὸ παρελθὸν Σάββατον, 15 λήγοντος, ἐξηφανίσθη ὁ ἐκ Καβάλλας καπνέμπορος Ἰωάννης Δελῆ Νάσιος, μεταβαίνων ἀπὸ Τερτζῆ εἰς τὸ χωρίον Λόφτσια χάριν τοῦ ἐμπορίου του. Ἐξηφανίσθη ἐπίσης ἐν τῷ χωρίῳ Λιμπάχοβο ὁ ἐκ Μουσόμυστας Γιοβὰν Γερκίου. Ἂν λάβῃ δέ τις ὑπ' ὄψει τὴν τρομερὰν τύχην τοῦ ἐκ Νευροκοπίου Τάκη, ὅστις ἐψήθη ἐντὸς καμίνου κεραμέως, καὶ τοῦ Βασιλείου Γούναρη, ὅστις ἐψήθη ἐντὸς φούρνου, δύναται νὰ μαντεύσῃ τὴν τύχην καὶ τῶν δυστυχῶν τούτων.

Ἐν τῷ καζᾷ Μελενίκου τὴν 12 Ὀκτωβρίου οἱ Σουλεϊμὰν καὶ Ναζῆ, Ἀθίγγανοι Ὀθωμανοὶ ἐκ τοῦ χωρίου Κατούντσα, ἐργαζόμενοι εἰς τὰς ἀμπέλους Μελενίκου, ἐφονεύθησαν ὑπὸ βουλγάρων, ὡς παραβάται τῆς γνωστῆς διαταγῆς τοῦ Σαδάνσκη, ἀπαγορεύσαντος τὴν ἐργασίαν εἰς τὰ κτήματα κατοίκων τοῦ Μελενίκου.

Τὴν 7 Ὀκτωβρίου βουλγαρικὴ συμμορία, ὑπό τινα Σταμάτην, ἀπήγαγεν ἐκ τοῦ παρὰ τὸ χωρίον Πλόσκα ὄρους τὸν Ἀλβανὸν ξυλέμπορον Γιοβὰν μετὰ τῶν δύο υἱῶν του. Ἡ τύχη των ἀγνοεῖται.

Τὴν 19 ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ Βουλγάρων ὁ Ἕλλην διδάσκαλος τοῦ Κρουσόβου (Δεμὶρ-Ἰσσὰρ) Περικλῆς Ἀστεριάδης καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς αὐτῆς κοινότητος Γιοβάννης, ἐπιστρέφοντες ἐκ Σερρῶν, ὅπου εἶχον μεταβῇ δι' ὑποθέσεις των. Οἱ δολοφόνοι ἐνήδρευον μεταξὺ Ἐλεσνίτσα καὶ Τσαρβίτσα. Ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἔκλαυσε τοὺς δύο τοῦ Ἑλληνισμοῦ προμάχους, ὧν ὁ δεύτερος καταλείπει 5 ὀρφανά.

Παροράματα

Ἕνεκεν τυπογραφικῶν ἀνωμαλιῶν παρεισέφρησαν ἐν τῷ δευτέρῳ φύλλῳ τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους τὰ ἑπόμενα παροράματα :

Σελὶς 750,	*στίχος 20,*	*ἀντὶ* *ἐκ τῆς Ἰστιαιήτιδος,*	*γράφε:* *ὅτι ἐκ τῆς Ἰστιαιήτιδος*
» *750,*	» *38,*	» *Ἡροδότος*	*γράφε:* *Ἡροδότου.*
» *752,*	» *9,*	» *γνωστόν,*	*γράφε:* *γνήσιον.*
» *752,*	» *38,*	» a la terradei, *κτλ.*	*γράφε:* «la terra dei vinti é sembre la tomba dei vincitori».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΣΤΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΥ

„HELLÉNISME"

ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΔΗΛΩΣΙΣ

τοῖς συνδρομηταῖς τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ «Ἑλληνισμοῦ»

Καθιστῶμεν γνωστὸν πρὸς τοὺς κ.κ. Συνδρομητὰς τοῦ ἡμετέρου Περιοδικοῦ,ὅτι οἱ ὀφείλοντες τὴν συνδρομὴν τοῦ 1904 πρέπει νὰ ἀποστείλωσιν ἡμῖν αὐτὴν μέχρι τέλους Δεκεμβρίου ἐ. ἔ. διότι ἄλλως θέλει διακοπῆ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀποστολὴ αὐτοῦ.

Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Διευθύνσεως.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		30 Σεπτεμ. 1905	31 Αὐγούστ. 1905
Ταμεῖον εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,770,788.39	2,941,014.73
» » τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	160,900.—	156,110.—
» » κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,292,809.—	1,138,485.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τὸ Ἐξωτερικόν	»	27,666,782.11	26,513,503.77
» Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	15,775.974.83	17,396,336.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68,278,575.42	68,278,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,875,000.—	10,875,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 23,768.607.75 / » τραπ. γραμ. » 28,898.525.—	»	52,667,132.75	52,667,132.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»		
Προεξοφλήσεις	»	22,545 770 02	20,157,072.79
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,879,106.64	2,866.812.91
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	11,789,007.81	11,033,150 56
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	1,288,048.50	498,119 05
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»		
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	56 628,343.14	55,855,314.99
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένα, καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42.847.434.14	43,004,571.44
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		10,801,812.64	11,459,621.94
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	5,124,159 82	4,954,468 97
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,159 445.70	4,159,445.70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,825,200.—	1,835,200 —
Τοκομερίδια ἐν γένει	»		100,507.87
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,337 401 29	8,328.231.16
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,523,388.10	2,513.412.87
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,661,790.50	1,614 237.64
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,023,397 05	2,329,676.87
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	7,315,919 19	5,042,609.44
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπὲρ Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»	8.989.30	18.640.60
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,648 640.—	1,648,640.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,200,000.—	1,200,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	450,000.—	450,000 —
Διάφορα	»	543,857.62	427,138.99
	Δρ.	366,589,673.96	360,962,961.99

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ			30 Σεπτεμβρίου	31 Αὐγούστου
Μετοχικὸν κεφάλαιον		Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια		»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :				
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως	Δρ. 68,278,575,42			
II » » Τραπέζης	» 54,933,742,11	»	123,212,317.53	118 312,327.19
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		»	10 875,000.—	10,875,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν		»	5,316,754 80	5,406,301.61
Καταθέσεις ἄνευ τόκου		»	12,888,733 50	13,178,621 41
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι		»	1,131,483.96	1,031,995.71
Μερίσματα πληρωτέα		»	425 420.—	509.690.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον		»	283,749 94	283,749 94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσόν. . Δρ. 758,783 31 » τραπ. γραμ. » 4,760,260 88 }		»	5,519.014 19	3,058 396 07
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν		»		
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	291,115.45	384,258 40
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν		»	513,962 89	1,242,524 42
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	10.701 48	510,701.48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.		»	15 775 974.83	17,396.336 83
» » « » τρ. γρ)τια » » » »		»	331,297 21	19,689.21
Καταθέσεις ἔντοκοι		»	80,476,462.26	80.108,680.77
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσόν		»	45,459.810.—	45,459,810.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια		»	20,492,000.—	20,492.000.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν		»	1,336,170.—	1,608,392.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.		»	3 000.—	15,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου		»	4,785,798.66	4,697,180 61
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταφ. Τραπέζης		»		
Διάφορα		»	3,911,057.26	2,872,306.34
		Δρ	363.911 057.26	360,962.961.99

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

«Χρειάζονται ἔξοδα μεγάλα.»

Ἐντὸς τῶν χρηματοκιβωτίων τῆς ἐν Βιέννῃ αὐστριακῆς τραπέζης (Länderbank) φυλάσσεται ἀσφαλῶς τὸ πρωτότυπον τῆς κατωτέρω προκηρύξεως τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ χειρογράφου δικηγόρος κ. Κ. Κηλαϊδίτης-Σταύρου, ἔγγονος τοῦ ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ ἀναφερομένου Σταυράκη Μιχαὴλ Χαχαμάκη, ἐκληρονόμησεν αὐτὸ παρὰ τοῦ πατρός του καὶ φυλάττει αὐτὸ ὡς πολύτιμον οἰκογενειακὸν κειμήλιον, ἀγνοῶν δὲ ἐὰν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη ἢ ὄχι, ἀπέστειλεν ἡμῖν τὸ κατωτέρω ἀντίγραφον χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ὅπερ εὐχαρίστως δημοσιεύομεν πρὸς κατανόησιν ὅτι ἄνευ θυσιῶν, ἄνευ «*ἐξόδων μεγάλων*», οὐδεὶς ἀγὼν εἶνε δυνατὸν ν' ἀχθῇ εἰς πέρας.

Ἀριθμὸς 823
— 411

ΟΙ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΑΔΕΛΦΟΙ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΟΜΟΘΡΗΣΚΟΙ *)

Φανερὰ εἰς ὅλους εἶνε τὰ αἴτια καὶ ὁ κύριος σκοπός, διὰ τὰ ὁποῖα, ἁρματωθέντες ἀποφασιστικῶς πρὸ τριῶν ἤδη χρόνων, πολεμοῦμεν μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀπανθρώπους τυράννους Ὀθωμανούς. Ὁ ἐθνικὸς καὶ ἱερὸς κατ' ἀλήθειαν αὐτὸς πόλεμός μας ἐστάθη εὐτυχὴς ὡς πρὸς ἡμᾶς εἰς τὴν τριετῆ ἤδη διάρκειάν του, ἐπειδὴ πρὸ πάντων ὁ Θεὸς τῶν Δυνάμεων, ὁ κραταιὸς καὶ ἀγαθὸς τῆς Ἑλλάδος προστάτης, εὐαρεστηθεὶς εἰς αὐτὸν ὡς δικαιότατον, ἐνδυνάμωσε μὲ τὴν θεῖαν του καὶ ἀκαταγίκητον πανοπλίαν τὰ ἅρματά μας, ἐνέπνευσεν εὐτολμίαν καὶ τὴν ἐσχάτην ἡρωϊκὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐνδόξου θανάτου ἢ τῆς ἐλευθέρας ζωῆς εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων καὶ οὕτω τῇ τοῦ Ὑψίστου αὐτῇ βοηθείᾳ ἐφάνημεν νικηταὶ καὶ θριαμβευταὶ εἰς ὅλα μας τὰ ἐπιχειρήματα καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐφορμήσεις, ὅσας ἐκίνησε καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ὁ βάρβαρος κατὰ διαφόρους καιρούς.

Κατεκαύσαμεν τὰ παμμεγέθη καὶ σοβαρὰ καράβιά του, ηὐδοκιμήσαμεν εἰς ὅλας τὰς πολιορκίας τῶν δυνατῶν φρουρίων του, ἐκυριεύσαμεν τόσην γῆν καὶ μ' ἕνα λόγον κατηφανίσαμεν θαυμασίως τὰ μέχρι τοῦδε καταβάντα πολυάριθμα κατὰ γῆν στρατιωτικὰ τάγματά του, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ ρομφαία ἐχόρτασεν ἱκανὸν αἷμα τυράννων, αἷμα ἐχθρῶν.

---

*) *Ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Βιέννῃ κ. Κ. Κηλαϊδίτη.*

Μὲ ὅλην ὅμως αὐτὴν τὴν φθορὰν,ὁποῦ ἐδοκίμασε μέχρι τοῦδε, δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτήν, γνωρίσας ἀπόφασιν θείαν τὴν ἔνδοξον ἀνεξαρτησίαν μας, ἀλλ' ἐξακολουθῶν τὸν πόλεμον ἀδιάκοπον, καταβιβάζων ἀλλεπαλλήλως τὰς πλέον δυνατὰς δυνάμεις του πανταχόθεν, μὲ τοιαύτην ἔντονον καὶ ἀμετάθετον προσταγήν, ὥστε ἢ νὰ μᾶς ἀφανίσωσι κατὰ κράτος, ἢ ὅλοι μέχρις ἑνὸς νὰ γίνωσι θύματα. Ἔφθασε λοιπὸν πεισματώδης ὁ πόλεμος καὶ αἱματωδέστατος ἀκολούθως.

Ἐκ τούτου συμπεραίνει εὐκόλως καθείς, καὶ μικράν τινα πεῖραν ἔχων πραγμάτων,πόσαι μεγάλαι ἑτοιμασίαι χρειάζονται καὶ ἐκ μέρους μας διὰ νὰ ἀ(ποκρούσω)μεν αὐτὰς τὰς ἐπερχομένας δυνάμεις, καὶ πόσον κατὰ ἀναλογίαν ὑπέρογκα ἔξοδα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν χ(αλεπώ)δη ἐξοικονόμησιν αὐτῶν. Τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος ἐκίνησε τὸν κατὰ θάλασσαν στόλον του καὶ στρατεύματα μερικὰ εἰς τὴν Αἰτωλίαν (τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος - Ρούμελης) κατὰ τοῦ ἐκεῖσε καταβάντος Σκόνδρα Πασσᾶ μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις· ἀλλ' ἄλλα στρατεύματα βαρβαρικὰ στρατολογοῦνται εἰς Λάρισσαν καὶ Ζητούνιον, ἑτοιμαζόμενα εἰς τὸ νὰ ἐφορμήσωσι καὶ νὰ πλημμυρήσωσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν μας γῆν μὲ γνώμην ἀμετάτρεπτον τοῦ τελείου ἀφανισμοῦ μας. Αἱ διάφοροι ἐκστρατεῖαι, ὡς εἴπομεν, καὶ εἰς μερικὰ κάστρα τοῦ ἐχθροῦ πολιορκίαι καὶ αἱ ἄλλαι πολλαὶ ἀνάγκαι τοῦ ἔθνους ἐξεκένωσαν τὸ κοινὸν ταμεῖον, ὥστε δὲν εὑρίσκεται εἰς κατάστασιν τοῦ ν' ἀπαντήσῃ τὰς νέας αὐτὰς τοῦ βαρβάρου δυνάμεις, νὰ συναθροίσῃ, λέγω, καὶ ἄλλα νέα στρατεύματα καὶ νὰ τὰ διευθύνῃ κατ' αὐτῶν μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖά των.

Ὁ προσεχὴς λοιπὸν κίνδυνος τῆς γλυκυτάτης πατρίδος μας προφανής, ἐὰν δὲν προλάβωμεν, καὶ οἱ τόσοι ἀγῶνες, περισπασμοὶ καὶ πολύτιμοι θυσίαι αἱμάτων, ὅπου προσφέραμεν διὰ τὴν λαμπρὰν ἐλευθερίαν μας μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς, θὰ ματαιωθῶσι· (μὴ γένοιτο!) κρίσιμος ἄρα ὑπὲρ ἄλλοτε ποτὲ ἡ περίστασις μὲ τὸ νὰ κρέμανται ἀπ' αὐτῆς αἱ τελευταῖαι ἐλπίδες μας, καὶ ὅσον εἶνε κρίσιμος καὶ δεκτή, τόσον ἀναγκαία καὶ ἀναπόφευκτος μία δυνατὴ ἐκστρατεία μας.

Ἀδελφοὶ ὁμογενεῖς! βλέπετε ἐζωγραφισμένον τὸν πάγκοινον κίνδυνον τῆς φιλτάτης πατρίδος μας· ποῖος ἄρα σκληρότατος καὶ φρικωδέστατος ζυγὸς θέλει ἐπικρεμασθῇ εἰς τὸν τράχηλόν μας, ἐὰν δὲν προαπαντηθῶσι καὶ καταφανισθῶσι τὰ νεοσύλλεκτα αὐτὰ στρατεύματα τοῦ βαρβάρου; Ἐγώ, προβλέπων τὴν ἐπακόλουθον αὐτὴν ἀξιοθρήνητον δυστυχίαν, δὲν ἐνέκρινα ν' ἀδιαφορήσω, ἀλλὰ στοχαζόμενος, ὅτι ἡ εἰς τὰ ἔξω παρουσία μου θέλει ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἐκεῖ λαούς, ἐμπνέουσα καὶ εἰς τὸν ἐχθρὸν δειλίαν ὄχι μικράν, ἀπεφάσισα τὸ νὰ ἐκστρατεύσω καὶ ἤδη προσωπικῶς εἰς τὴν Ρούμελην μὲ στράτευμα ἀρκετόν, διὰ νὰ συγκεντρώσω εἰς ἓν σῶμα τοὺς καπετανaίους αὐτῆς, τοὺς ὁποίους συμπεριλαβὼν νὰ προχωρήσω εἰς τὰ ἔμπροσθεν πρὸ τοῦ νὰ κινήσωσι καθ' ἡμῶν τὰ βαρβαρικά, ὡς ἀνέφερον, νέα στρατεύματα. Διὰ νὰ ἐνεργηθῇ ὅμως αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία, *χρειάζονται* ἀναλόγως καὶ *ἔξοδα μεγάλα*· πῶς λοιπὸν θέλουν οἰκονομηθῇ αὐτά, ἐνῷ τὸ ταμεῖόν μας κατὰ τὸ παρὸν ὑστερεῖται;

Ἡ προθυμία καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν ἀληθινῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων μ' ἐνθαρρύνει, οἱ ὁποῖοι εὐθὺς ὅπου ἀκούσωσι τὴν ἐσχάτην αὐτὴν ἀνάγκην τῆς πατρίδος, θέλουσι βοηθήση ἅπαντες βέβαια ἀμέσως καὶ ἐμμέσως· εἰς αὐτὴν ἐπιστηριζόμενος, ἐκδίδω τὴν παροῦσαν προκήρυξίν μου, κοινοποιῶν εἰς ὅλους τὸν ἀνωτέρω σκοπόν μου περὶ τῆς ἐκστρατείας καὶ παρακαλῶ διὰ νὰ συνεισφέρῃ πᾶς τις κατὰ τὴν κατάστασιν καὶ προαίρεσίν του. Ἂς στοχάζεται καθεὶς, ὅτι εἰς μίαν λαμπρὰν ἡμέραν θέλει ἀνταμειφθῇ ἀναλόγως τῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν του καὶ ὅτι τὸ ὄνομά του ἐν ταὐτῷ θέλει μένῃ ἀθάνατον εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἡ συνάθροισις αὕτη τῆς συνεισφορᾶς ἐμπιστεύεται εἰς τὸν παρρησιαζόμενον ἐδικόν μου κύριον *Σταυράκην Μιχαὴλ Χαχαμάκην*, ἄνδρα φιλογενέστατον, τιμιώτατον εἰς τὰς πράξεις του, προθυμότατον εἰς τὰς ὑπὲρ πατρίδος ἐκδουλεύσεις του, φρονιμώτατον εἰς τοὺς συλλογισμοὺς καὶ ἐπιχειρήματά του, ζηλωτὴν ἔνθερμον τῆς γλυκυτάτης ἐλευθερίας μας, καὶ διὰ ταῦτα ἀξιούμενον τῆς παρ' ἐμοῦ ἀγάπης καὶ πίστεως καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν καλῶν πατριωτῶν. Ὡς τοιοῦτον λοιπὸν συνιστῶ αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην σας· εἰς αὐτὸν θέλετε παραδώσῃ τὴν φιλότιμον καὶ γενναίαν συνεισφοράν σας, ὅστις θέλει σᾶς δίδῃ καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀπόδειξιν.

Συνδράμετε, ἀδελφοὶ ὁμογενεῖς καὶ ὁμόθρησκοι, καὶ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις σας αὐτάς. Στοχασθῆτε, ὅτι μὲ τὴν πατριωτικὴν αὐτὴν συνδρομήν σας σώζετε τὸ ἔθνος ἀπὸ μάχαιραν αἱμοβόρον, διατηρῆτε τὴν ἀμίμητον πίστιν τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀμίαντον ἀπὸ τὴν ἀδιάκριτον ὁρμὴν τῶν ἀσεβῶν βαρβάρων, καὶ ἐλπίζετε τέλος πάντων νὰ εὐφρανθῆτε ποτὲ ὑπὸ τὴν ἀδιάρρηκτον αἰγίδα τῆς εὐνομίας καὶ τῆς λαμπρᾶς ἀνεξαρτησίας. Γένοιτο!

Ἐν Τριπολιτζᾷ τῆς Πελοποννήσου τῇ 13 Ὀκτωβρίου 1823.

(Ὑπογρ.) **Δημήτριος Ὑψηλάντης**

(Τ. Σ.)

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ❀ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ❀ ΚΑΙ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΩΑΜΕΘ Β΄. ❀

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΠΕΑΡΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

Ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν αἱμοδιψῆ, τὸν νομοθέτην, τὸν δώσαντα νομικὸν κῦρος εἰς τὴν ἀπανθρωποτέραν τῶν συνηθειῶν τοῦ οἴκου του, ἀνακουφιστικῶς στρεφόμεθα πρὸς τὸν Μωάμεθ τὸν μελετητήν, τὸν προστάτην τῶν σοφῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν, πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφερόμενον διὰ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ἦτο γλωσσομαθής. Πλὴν τῆς μητρικῆς του, ἐγνώριζε πέντε ἄλλας γλώσσας: τὴν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, τὴν ἀραβικήν, τὴν χαλδαϊκὴν καὶ τὴν περσικήν. Τὸ εὐνοούμενον ἀνάγνωσμά του ἦτο ἡ ἱστορία. Τὰ κατορθώματα Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, τὰ πληρώσαντα διὰ τῆς φήμης του τὸν κόσμον, τὰ παριστάνοντα αὐτὸν ὡς ὑπερφυσικὸν ἥρωα, τὰ σχηματίσαντα γύρω του θρῦλον σχεδὸν ἀπίστευτον, ἀπλήστως ἐμελετῶντο ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπετέλεσε πάντοτε διὰ τοὺς Τούρκους Σουλτάνους τὴν γοητευτικωτέραν ἱστορικὴν φυσιογνωμίαν, ἀλλ᾽ εἰς οὐδένα ἄλλον ἡ ἀνάμνησις τοῦ Μεγάλου Μακεδόνος ἐνεποίησε τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὅσον εἰς τὸν Μωάμεθ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο στρατηγός, τὸν ὁποῖον ὤφειλον νὰ μιμηθῶσι καὶ νὰ ὑπερβάλωσιν εἰς τὰς κατακτήσεις οἱ νεώτεροί του.

Ὁ Μωάμεθ ὡς πρότυπον πρὸς ἀπομίμησιν εἶχε πάντοτε τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν Πομπήϊον, τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς ὁμοίους των μεγάλους στρατιωτικούς. Ἐπεθύμει νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον, νὰ ἴδῃ περισσότερα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Καίσαρος καὶ παντὸς ἄλλου μεγάλου ἀνδρός.

Ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του ἐξηκολούθει νὰ ἐπιδεικνύῃ μέγα ἐνδιαφέρον εἰς τὰς μελέτας καὶ τὴν ἀπόκτησιν παντοειδῶν γνώσεων. Ἐπεθύμει πάντοτε νὰ προάγῃ τὰς γνώσεις του, ὅπως καταστῇ ἀνώτερος τῶν προκατόχων του καὶ ἐκτείνῃ τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου του ὅσον τὸ δυνατὸν μακρύτερα. Συνήθροιζε περὶ

αὐτὸν σοφοὺς καὶ μορφωμένους ἄνδρας καὶ ὑποβαλλόμενος εἰς μεγάλας δαπάνας, ἐκάλει διασήμους καλλιτέχνας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Εἶχεν ἀναγνώσῃ ὅλην τὴν ἱστορίαν ἀραβιστὶ καὶ περσιστὶ καὶ ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὅσα εἶχον μεταφρασθῆ εἰς τὰς δύο αὐτὰς γλώσσας, ἰδιαιτέρως δὲ τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Στωϊκῶν. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησίν του, ὁ Μωάμεθ προσέλαβεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν του φιλόσοφόν τινα Γεώργιον Ἀμερούκην, βαθὺν γνώστην τῆς φιλοσοφίας, τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν μαθηματικῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου πολλάκις συνεζήτει περὶ τῶν φιλοσοφικῶν ζητημάτων καὶ τὸν ὁποῖον καθημερινῶς σχεδὸν συνεβουλεύετο.

Ἐπίσης ἰδιαιτέρως ἐνδιεφέρετο καὶ εἰς ζητήματα ἀφορῶντα τὰς ξένας χώρας. Τῇ διαταγῇ του μετεφράσθησαν τὰ γεωγραφικὰ συγγράμματα τοῦ Πτολεμαίου εἰς τὴν ἀραβικήν, διέταξε δὲ τὸν Ἀμερούκην νὰ σχεδιάσῃ χάρτην τοῦ κόσμου διὰ τὸν ὁποῖον διεκεκριμένως νὰ καθορίζωνται αἱ διάφοροι χῶραι, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, τὰ ὄρη, αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀποστάσεις, διότι ἐθεώρει τὴν ἐπιστήμην τῆς γεωγραφίας ὡς ἀναγκαιοτάτην καὶ χρησιμωτάτην. Ἐν καιρῷ τῆς ἐκστρατείας του κατὰ τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς Λήμνου ἐπεσκέφθη τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Τροίας καὶ τοὺς τάφους τοὺς ἀποδιδομένους ὑπὸ τῆς παραδόσεως εἰς τὸν Ἀχιλλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἐπικοὺς ἥρωας καὶ ἐμακάρισε τὴν καλὴν τύχην τῶν ἡρώων, τῶν ὁποίων τὰ κατορθώματα ἔψαλε καὶ ἀπηθανάτισε ποιητὴς ὡς ὁ Ὅμηρος.

Ὁ Μωάμεθ δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς φανατικὸς ὀπαδὸς τῆς θρησκείας του. Ἠκολούθει μὲν τοὺς τύπους τῆς μουσουλμανικῆς πίστεως, ἀνήγειρε τεμένη, καὶ δὲν ἐφαίνετο ἐπεμβαίνων καθόλου εἰς τὰ διδάγματα τοῦ Προφήτου, ἀλλὰ δὲν δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἄνθρωπος, συζητῶν ἐλευθέρως μετὰ τοῦ Γενναδίου τὰς διαφορὰς τὰς παρατηρουμένας μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας καὶ δεικνύων μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἀραβικὴν φιλοσοφίαν, θὰ ἦτο φανατικός. Ὁ Μωάμεθ φαίνεται, ὅτι ἦτο ἐλευθερόφρων καὶ ἀναρχικός, δι' αὐτὸ δὲ οἱ Τοῦρκοι χρονογράφοι διατυπώνουσιν εἶδος παραπόνου κατ' αὐτοῦ, ὅτι δὲν ἠκολούθει τὸ παράδειγμα τῶν Ἀράβων κατακτητῶν, ὅπως διαπερᾷ ἐν στόματι μαχαίρας πάντας τοὺς μὴ ἀσπαζομένους τὸν Ἰσλαμισμόν.

Οἱ ὑπήκοοί του τὸν κατηγόρουν ὡς ἄθεον. Ἡ προθυμία του ὅπως συζητῇ χριστιανικὰ ζητήματα καὶ συνδιαλέγηται μὲ τοὺς ἀπίστους περὶ φιλοσοφικῶν καὶ θρησκευτικῶν προβλημάτων δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως παρὰ νὰ τὸν παριστᾷ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἀμαθεστέρων ὑπηκόων του ὡς ἄθεον. Διότι πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ πιστοῦ Μουσουλμάνου δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἐρεύνης τῶν ἄλλων θρησκειῶν. Αἱ ἄλλαι θρησκεῖαι ὑπάρχουσι μόνον πρὸς καταδιωγμόν. Ἡ ἔρευνα αὐτῶν σημαίνει ἀμφιβολίαν πρὸς τὰ ἐπαρκέστατα διδάγματα τοῦ Κορανίου, ἀμφιβολία δὲ ἐπὶ τοιούτου ἀντικειμένου ἀποτελεῖ προδοσίαν πρὸς τὴν πίστιν.

Ὡρισμένως ὁ Μωάμεθ ἦτο φιλόσοφος καὶ ἐλευθερόφρων καὶ ἂς ἠναγκάζετο πολ-

λάκις νὰ φαίνηται ὀπαδὸς τοῦ Ἰσλὰμ ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τῆς λέξεως, τοῦτο ἔπραττεν ἐξ ἀνάγκης πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων του. Διότι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος, καθὼς λέγουσι, συνεπάθει πρὸς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ὡς ὑποκρινόμενος τὸν πιστὸν ὀπαδὸν τοῦ Ἰσλάμ, δὲν ἦτο δυνατὸν ποτὲ νὰ ἦτο φανατικὸς διώκτης τῶν ξένων θρησκευμάτων. Εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι κατόπιν πάσης συνομιλίας μετὰ τοῦ πατριάρχου ἢ οἱουδήποτε ἄλλου ἀπίστου, ὑπεβάλλετο εἰς τοὺς ἀπαιτουμένους τύπους τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, τῆς πλύσεως δηλονότι καὶ τῆς ἀποκαθάρσεως, ἀλλ᾽ ὤφειλε νὰ ἐκτελῇ τοὺς τύπους τούτους, ἐὰν ἤθελε νὰ διατηρῇ τὴν πρὸς ἑαυτὸν πίστιν καὶ ὑποταγὴν τῶν ὑπηκόων του.

Ἵστατο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ φανατικωτέρου ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν ἔθνους καὶ ὤφειλε νὰ συμμορφῶται ἀδιαφόρως τῶν πεποιθήσεων, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἀτομικῶς ἐπρέσβευε, πρὸς τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ὑπηκόων του. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Προφήτου πάντοτε διαπύρως ἐπίστευσαν καὶ πιστεύουσιν, ὅτι ὁ θάνατος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἶνε ἡ βραχυτέρα ὁδὸς πρὸς τὸν παράδεισον καὶ πάντοτε ὑπῆρξαν πειθαρχικοὶ μέχρις αὐτοθυσίας πρὸς τὸν ἡγεμόνα των, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλλὰχ προώρισεν ὡς ἀρχηγόν των. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Μωάμεθ θὰ ἐχαρακτηρίζετο ὡς ὁ ἀδαέστερος τῶν μοναρχῶν καὶ ὡς τυφλώττων πρὸ τῶν συμφερόντων του, ἐὰν κατ᾽ ἐλάχιστον ἐφαίνετο περιφρονῶν τὴν πίστιν τῶν ὑπηκόων του.

Ἀλλά, καίτοι ὁ Μωάμεθ, ἦτο ἀρχηγὸς ἔθνους, ἀποτελουμένου ἐκ τόσων φανατικῶν στοιχείων, δὲν φαίνεται ἐμφορούμενος ὑπὸ τοῦ ἰδίου στενοκεφάλου φανατισμοῦ. Ἐὰν ὑπεκρίνετο τὸν φανατικόν, τὸ ἔπραττεν ὅπως ἐνισχύῃ τὸν στρατόν του. Ὁ Μωάμεθ ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τόσου φανατισμοῦ, ὅσον καὶ ὁ Ναπολέων ὑπὸ δημοκρατικῶν ἰδεῶν. Ὅπως ὁ δεύτερος, οὕτω καὶ ὁ πρῶτος μετεχειρίζετο τὰ σύμβολα πρὸς πραγματοποίησιν ὡρισμένων σκοπῶν. Εἰς ἄλλην ἐποχὴν καὶ ὑπὸ ἄλλας περιστάσεις ὁ Μωάμεθ θ᾽ ἀνεδεικνύετο διάσημος σοφὸς καὶ ἔξοχος πολιτικός. Καθ᾽ ὅλην τὴν ζωήν του παρέμεινεν ἀκαταπόνητος μελετητής. Ἀλλὰ συγχρόνως ἦτο καὶ ἄνθρωπος ἀκαταβλήτου ἐνεργητικότητος, στρατηγὸς δαφνοστεφὴς καὶ ὀργανωτὴς θαυμάσιος, ἄνθρωπος, ἀποφεύγων τὰς αἰσθηματικὰς εὐχαριστήσεις, νηφάλιος, ἐγκρατής, ὡς μόνην τέρψιν καὶ ἰδανικόν του πάντοτε ἔχων τὴν δόξαν. Ἦτο ἄνθρωπος, ἔχων πεποίθησιν εἰς ἑαυτόν.

Ἐνῷ ἐζήτει τὰς συμβουλὰς τῶν ἄλλων, δὲν ἀπεμακρύνετο τῆς ἰδικῆς του γνώμης, δὲν ἀπεκάλυπτε τὰ σχέδιά του πρὸ τῆς ἀμέσου ἐφαρμογῆς των, δὲν ἠρέσκετο εἰς ἰδανικὰς ἐκμυστηρεύσεις· ἦτο ἄνθρωπος, κατὰ τὴν ἰδίαν του ἔκφρασιν, ὅστις καὶ ἂν μία τρίχα τοῦ γενύου του ἐμάνθανε τὰ σχέδιά του, τὴν ἐξερρίζωνεν. Αἱ περιστάσεις τὸν εἶχον κατασκευάσῃ στρατιώτην, τὰ δὲ μεγάλα φυσικὰ πλεονεκτήματά του τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν.

Διὰ νὰ σχηματίσῃ τις ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος ἡγεμόνος, τοῦ ὁποίου

ἡ βασιλεία ἐσημείωσε σπουδαίαν ἐποχὴν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, ὀφείλει νὰ ἐξετάσῃ συλλήβδην τὴν ζωήν του καὶ τὰς πράξεις του. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Μωάμεθ, ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν αὐτοῦ ἔκφρασιν, παρατηροῦμεν, ὅτι αἱ κατακτήσεις του ἐπετυγχάνοντο δι' ὑπερτέρων ἀριθμητικῶν δυνάμεων, ὅτι ὁ στρατός του ἦτο ὁ μᾶλλον κινητοποιούμενος στρατὸς τοῦ κόσμου καὶ ὅτι ἡ μεγαλειτέρα του ἐπιτυχία ἦτο ἡ τελειωτικὴ πρᾶξις ἔργου, ἀλλεπαλλήλως ἐπιχειρηθέντος ὑπὸ τῶν προκατόχων του. Ἀλλ' ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ δέουσα σημασία εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας, ἀφ' ἑτέρου εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ βασιλεία του σημειώνει ἐποχὴν ὄχι μόνον εἰς τὴν τουρκικὴν ἱστορίαν, ἐν ᾗ ἡ ἐπίδρασίς του εἶνε μᾶλλον καταφανής, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης γενικῶς.

Εἰς αὐτὸν κυρίως ὀφείλεται ἡ διοργάνωσις τῶν Τούρκων εἰς κυριαρχοῦσαν δύναμιν. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ὀφείλεται ἡ δημιουργία τῆς Τουρκίας εἰς εὐρωπαϊκὴν πολιτείαν.

Οἱ μετὰ ταῦτα Σουλτᾶνοι ᾠκοδόμησαν ἐπὶ τῶν θεμελίων, τὰ ὁποῖα αὐτὸς πρῶτος ἔθεσεν. Ἐπίσης πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν διαδόχων του εἰργάσθη τόσον ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τουρκικῆς φυλῆς, ὅσον ὁ Μωάμεθ. Ἐὰν ὀλίγοι ἀκόμη Σουλτᾶνοι ἦσαν τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ἀποφασιστικότητος τοῦ Μωάμεθ καὶ ἐξησφάλιζον ἰσχυράν, ἔννομον καὶ δικαίαν διοίκησιν εἰς τὸ κράτος, ἡ Τουρκία θὰ κατελέγετο σήμερον μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν τοῦ κόσμου.

Ἓν ἐκ τῶν πολλαπλῶν κακῶν, τῶν προελθόντων ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, εἶνε καὶ ὁ διασκορπισμὸς τῶν Ἑλλήνων σοφῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ τῶν ὁποίων διεδόθη ἡ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Εὐρώπην.

Οἱ γνήσιοι Ἕλληνες τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων πόλεων ἐξηκολούθουν καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας νὰ ἐξασκῶσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν σκέψεων τοῦ Κράτους, τῆς διοικήσεώς του καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Καθ' ὅλον τὸν χρόνον δύο ἐπιρροαί, ἡ ἀσιατικὴ καὶ ἡ ἑλληνική, ἐπάλαιον πρὸς ἐπικράτησιν. Ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἐκυριάρχει ἡ ἑλληνικὴ ἐπιρροή, ἥτις ἐνισχυομένη ὑπὸ τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τοῦ παρασχόντος εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ ἐξελληνίσαντος ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ Αἰγαίου μέχρι τῆς Προποντίδος, κατέστησε τὴν ἑλληνικὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ καταγόμενοι ἐκ γνησίου ἑλληνικοῦ αἵματος, οὐδέποτε ἐλησμόνησαν τὴν γλῶσσάν των καὶ τοὺς συγγραφεῖς των, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπίδρασίς των, ὥστε ἄλλων φυλῶν ἀντιπρόσωποι, οἵτινες εἶχον ἐνστερνισθῆ τὴν γλῶσσάν των, ἤρχισαν νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς ὡς ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὰ συγγράμματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὡς ἐὰν ἦσαν ἔργα τῶν προγόνων των. Γλῶσσα καὶ φιλολογία ἦγον εἰς τὴν πεποίθησιν τῆς κοινῆς καταγωγῆς. Ὅπως ὁ Σαίξπηρ καὶ ἡ ἀγγλόφωνος Ἁγία Γραφὴ εἶνε οἱ κρίκοι τοῦ συνδέσμου τῶν ἀγγλοφώνων λαῶν, οὕτως οἱ Ἕλληνες κλασικοὶ καὶ τὸ ἑλληνικὸν Εὐαγγέλιον συνήνουν

τοὺς διαφόρους ἑλληνικοὺς λαούς, τοὺς διατελοῦντας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ λαὸς ἔμαθε ν' ἀγαπᾷ τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς ἱστορίας, νὰ θαυμάζῃ τὰς ἡμιθρησκευτικὰς καὶ ἡμιμυθικὰς παραδόσεις, τὰ κατορθώματα,τὰ ψαλλόμενα ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ τὰς ὡραίας ἱστορίας τοῦ Ἡροδότου. Μακραὶ σειραὶ ἀλληλοδιαδόχων γενεῶν ἐγαλουχήθησαν καὶ ἐξακολουθοῦσι μέχρι τῆς σήμερον νὰ γαλουχῶνται μὲ τὰς παραδόσεις αὐτάς. Οὕτως ἐδημιουργήθη πατροπαράδοτον ἱστορικὸν καὶ φιλόπατρι συναίσθημα, τὸ ὁποῖον συνήνου ὅλους τοὺς ἑλληνοφώνους λαούς, τοὺς πραγματικοὺς καὶ μὴ ἀπογόνους τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τὸ συναίσθημα τοῦτο ἐνυπῆρχε ζωηρὸν εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ συνεπῆγε τὴν ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν φυλήν, πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδεμία ἄλλη εἰς τὸν κόσμον ἠδύνατο νὰ ἐξισωθῇ.

Αἱ πλουσιώτεραι τάξεις, οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ εὐγενεῖς μέχρι τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας, ἠξίουν ὅτι ὡμίλουν καὶ ἔγραφον ἑλληνιστὶ μετὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς κομψότητος τῶν ἀρχαίων. Ἀνεγνώριζον ἑαυτοὺς ὡς κληρονόμους τῶν φιλολογικῶν θησαυρῶν, μεγαλειτέρων καὶ πλουσιωτέρων θησαυρῶν οἱουδήποτε ἄλλου εὐρωπαϊκοῦ λαοῦ καὶ ὑπερηφανεύοντο, ὅτι ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀπὸ τῶν κλασικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζων, ἔβαινε συμπληρουμένη καὶ ἐπαυξανομένη.

Ὑπῆρξαν βεβαίως σκοτειναὶ περίοδοι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Κατὰ τοὺς τέσσαρας αἰῶνας, τοὺς προηγηθέντας τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον παραμεληθῆ, καίτοι οὐχὶ μέχρι τοιούτου σημείου, ὅπως εἰς τὴν δυσμικὴν Εὐρώπην, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ φιλολογία.

Μετὰ τὸν μέγαν Φώτιον, (πατριαρχεύσαντα ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ τοῦ 887 καὶ 885) πολὺ ὀλίγα ἔργα σπουδαιότητος παρήχθησαν. Οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πολὺ ὀλίγον ἐνδιαφέρον ἐδείκνυον διὰ τὰς σπουδάς, τὰς μὴ σχετιζομένας πρὸς τὴν θεολογίαν, τὴν νομικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν. Ἀκόμη ἐφαίνοντο ἀμελεῖς καὶ εἰς τὴν φύλαξιν τῶν θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους κατεῖχον. Πολλὰ πολύτιμα χειρόγραφα ἐξηφανίσθησαν. Οἱ Λατῖνοι κατακτηταὶ εἶνε κυρίως ὑπεύθυνοι τῆς καταστροφῆς μεγάλου ἀριθμοῦ βιβλίων.

Ἀλλὰ παρ' ὅλον τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας, τὸ ἐπικρατῆσαν κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὄχι μόνον ἐντὸς τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὑπῆρχον πάντοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει πεπαιδευμένοι καὶ λόγιοι, διατηροῦντες ἄσβεστον τὸ πῦρ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μάθησιν. Καὶ ἐνῷ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν παρήγαγε φιλολογικὸν ἔργον ἀξίας, προσέφερεν ὅμως μεγάλας ὑπηρεσίας διὰ τῆς διατηρήσεως τῶν ὑφισταμένων ἤδη ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ νομικοὶ καὶ οἱ κληρικοὶ μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωηρότητος καὶ ἀνθηρότητος τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης κατὰ τρόπον μὴ διαφέροντα οὐσιωδῶς ἐκείνου, τὸν ὁποῖον μετήρχοντο οἱ μεγάλοι νομοδι-

δάσκαλοι τοῦ ἕκτου καὶ ἑβδόμου αἰῶνος, παρεῖχε πρόσφορον πεδίον ἐξασκήσεως τῶν λεπτοτέρων πνευματικῶν λειτουργιῶν καὶ ἐμόρφωνε τοὺς ἄνδρας εἰς τὴν ἀσφαλῆ γνώμην καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἔκφρασιν. Τὰ νομικὰ ἀξιώματα τῶν νομοδιδασκάλων τῆς Νέας Ρώμης εἰς τοὺς λατινικοὺς τύπους των ἔδωκαν σειρὰν νομικῶν ἀρχῶν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ μέχρι σήμερον τυγχάνουσι τοῦ θαυμασμοῦ ὅλων τῶν ἀρεσκομένων εἰς τὴν διαύγειαν καὶ τὸ ἐπίγραμμα. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ διαφωνίαι καὶ αἱρέσεις ὁμοίως συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀκριβῆ χρῆσιν τῶν τύπων τῆς ἑλληνικῆς. Ἦτο ἀναγκαῖος εἰς τὰ δογματικὰ ζητήματα ὁ ἀκριβὴς ὁρισμός, τοῦτο δὲ συνετέλει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὸν ἀρχαῖον τύπον της.

Τὰ συγγράμματα ὅλων τῶν συγγραφέων, τῶν ἐμφανισθέντων μεταξὺ τοῦ ἑνδεκάτου καὶ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος, εἶνε ὅλα γεγραμμένα εἰς ὡραίαν ἑλληνικὴν καὶ ἀποδεικνύουσι συναίσθημα εὐσυνειδήτου φιλολογικῆς ἐργασίας, ὑπενθυμιζούσης, καίτοι πολλάκις τεινούσης εἰς ἀπομίμησιν, τὰ ἱστορικὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων κλασικῶν. Οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἐμορφώνοντο φιλοσοφικῶς καὶ θεολογικῶς εἰς σχολεῖα ἀξιεπαίνως ὠργανωμένα, τὰ ὁποῖα διετηροῦντο μέχρι τῆς τελειοτάτης κατακτήσεως. Φαίνεται ἀληθὴς ἡ παρατήρησις τοῦ Γίββωνος, λέγοντος: «ἐντὸς τῶν »τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιεκλείοντο περισσότερα βιβλία καὶ περισσο»τέρα μάθησις παρὰ εἰς τὰς ἐκτεταμένας χώρας τῆς Δύσεως.»

Ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν δυσμικὴν Εὐρώπην ἀποδημία τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, εἶχεν ἀρχίση ἤδη ἀπὸ τῆς λατινικῆς κατακτήσεως. Ἡ Ἰταλία ἕνεκα τῆς μετὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας της καὶ τῶν φιλικῶν σχέσεων, τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ Βενετίας καὶ ἄλλων πόλεων καὶ τῆς Νέας Ρώμης πρὸ τῆς λατινικῆς καταλήψεως, ἦτο ἡ χώρα πρὸς τὴν ὁποίαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔστρεφον τὰ βήματά των οἱ φυγάδες. Τὰ ἑλληνικὰ ὡμιλοῦντο εἰς τὴν Καλαυρίαν, ἡ δὲ λειτουργία ἐτελεῖτο εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, ἥτις καὶ σήμερον ἀκόμη ὁμιλεῖται ἐκεῖ. Κατὰ τὸν ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα, τὸν προηγηθέντα τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ἕνεκα τῶν ὑφισταμένων διχονοιῶν, ὁ ἐκπατρισμὸς ηὐξάνετο. Πλεῖστοι ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ εὐχαρίστως ἐζήτουν καταφύγιον εἰς τὴν Ἰταλίαν, φεύγοντες τὰς ταραχὰς τῆς γενεθλίου των χώρας.

Ἐνῷ ἀφ᾽ ἑνὸς οἱ ἑκούσιοι οὗτοι ἐξόριστοι μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς, πρέπει ἀφ᾽ ἑτέρου νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἄφιξίς των εἰς τὴν Ἰταλίαν συνέπεσε μὲ καταλληλοτάτην περίοδον. Ὁ Γίββων παρατηρεῖ, ὅτι «εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐπιστήμης ἡ Ἰταλία ὑπῆρξεν ἡ πρώ»τη, ἡ ἀπορρίψασα τὸ σάβανόν της». Τότε ἐπανήρχισε καὶ ἡ σπουδὴ τῶν λατινικῶν καὶ τῶν κλασικῶν συγγραφέων. Συνετελέσθη βαθμιαία ἀφύπνισις ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἱκανοποιημένης βαθείας ἀγνοίας τοῦ μεσαίωνος. Ἡ ἀρχαιότης, ἡ ἐκπροσωπουμένη ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ, τῇ γλυπτικῇ καὶ τῇ φιλολογίᾳ, ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τοῦ ἰδεώδους τῆς ἀναγεννήσεως. Μεγάλη ὤθησις

ἐδόθη ἐκ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς κλασικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἐκ τῶν σπουδῶν τῶν Λατίνων συγγραφέων τῆς κλασικῆς περιόδου. Ὁ Βιργίλιος, ὁ μηδέποτε παραμεληθεὶς καὶ ἐκτιμώμενος πάντοτε μετὰ δεισιδαίμονος, οὕτως εἰπεῖν, σεβασμοῦ, ἤρχισε νὰ δοξάζηται καὶ νὰ χρησιμεύῃ ὡς πρότυπον μιμήσεως. Ἐπιμελῶς ἐμελετῶντο καὶ οἱ ἄλλοι Λατῖνοι συγγραφεῖς, ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν ὁποίων ταχέως ἐπῆλθε τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα. Οἱ ἡγέται τῆς ἀναγεννήσεως τῶν λατινικῶν σπουδῶν ἦσαν οἱ ἴδιοι, οἱ διανοίξαντες τὸν δρόμον καὶ πρὸς τὰς ἑλληνικὰς σπουδάς. Ἡ σπουδὴ τῶν Λατίνων συγγραφέων ἀπαραιτήτως ἀπῄτει τὴν μελέτην τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Ὁ Πετράρχης καὶ ὁ Βοκκάκιος μετὰ τοῦ Δάντου δὲν συνεμερίσθησαν ἁπλῶς τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς διαπλάσεως τῆς ἰταλικῆς ὡς νεωτέρας γλώσσης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡγεσίας, τὴν ὁποίαν ἔλαβον πρὸς παραδοχὴν τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως ὑπὸ τῶν πεπαιδευμένων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἐγένοντο εὐπρόσδεκτοι εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Καλαυρηνὸς ἑλληνομαθὴς Βαρλαάμ, ἐπὶ πολὺ διαμείνας ἐν Κωνσταντινουπόλει, δεινὸς ἑρμηνευτὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔγεινε διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὸν Πετράρχην, μετ᾽ αὐτοῦ δὲ ἀνεγίνωσκε καὶ ἐξήγει ὁ ποιητὴς τὸν Πλάτωνα. Καίτοι τὰ ἑλληνικὰ τοῦ Πετράρχου δὲν ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε νὰ δύναται ν᾽ ἀναγινώσκῃ τὸν χειρόγραφον Ὅμηρον, τὸν ὁποῖον τῷ εἶχον δωρήσῃ, ἐν τούτοις ὁμιλεῖ περὶ τοῦ δώρου κατὰ τρόπον ἐνδεικτικώτατον τοῦ θαυμασμοῦ του πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Λέγεται, ὅτι ὁ Πετράρχης, ἂν καὶ δὲν ἦτο πολὺ προσῳκειωμένος μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν τούτοις κατώρθωσε διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς του νὰ συλλέξῃ τὸ πλεῖστον τῶν στίχων τῶν μεγαλειτέρων Ἑλλήνων ποιητῶν, τοὺς ὁποίους ἤκουεν ἀπαγγελλομένους ἀπὸ στήθους.

Ὀλίγα ἔτη κατόπιν, τὸ 1360, ὁ Βοκκάκιος, ἀρχαῖος φίλος τοῦ Πετράρχου, παρέπεισε Λεόντιόν τινα ἐκ Θεσσαλονίκης, μαθητὴν τοῦ Βαρλαάμ, νὰ δώσῃ δημοσίας διαλέξεις περὶ Ὁμήρου ἐν Φλωρεντίᾳ. Ὁ Λεόντιος ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Βοκκακίου, ἐπληρώνετο ὑπὸ τῆς δημοκρατίας τῆς Φλωρεντίας καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν Ἰταλίᾳ. Δυστυχῶς τὸ ἐξωτερικόν του δὲν τὸν ηὐνόει. Ἦτο πενιχρῶς ἐνδεδυμένος, ἄσχημος, μὲ μακρὰν ἀκατάστατον κόμην καὶ μελαγχολικός. Ἀλλ᾽ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐλαττώματά του παρεβλέποντο ἕνεκα τῆς γλώσσης. Αἱ δημόσιοι περὶ Ὁμήρου διαλέξεις του ἐγοήτευσαν τοὺς Φλωρεντίνους, ὁ δὲ Βοκκάκιος κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐκ προστατευομένου του μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας. Μετὰ τρία ἔτη ὁ Λεόντιος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἔκτοτε ὁ Βοκκάκιος, ὅστις εἶχε μάθῃ τὰ ἑλληνικά, δὲν κατέστη μόνον ὁ γοητευτικὸς ὁμιλητὴς καθ᾽ ὅλην τὴν Ἰταλίαν περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἀλλὰ συνετέλεσε καὶ εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς σπουδῆς της.

Τ᾽ ἀποτελέσματα τῆς καταστροφῆς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρξαν κα-

ταστρεπτικώτατα. Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ καρδία τῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ἐπὶ αἰῶνας μέγα προπύργιον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, κατέστη ἡ ἀκρόπολις τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐχθρικοῦ θρησκεύματος. Μετὰ μακροχρόνιον ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων πρὸς ὄφελος αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, κατέστη ἀπομεμονωμένη προφυλακὴ τῆς Χριστιανοσύνης καὶ μετὰ ἑνὸς αἰῶνος τραχὺν ἀγῶνα, ὄχι βεβαίως ἄδοξον, ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τῶν βαρβάρων. Διὰ τῆς ἁλώσεώς της ἡ Εὐρώπη ἀπώλεσε πᾶν ὅ τι οἱ πολῖταί της συνεισέφερον εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἡ φιλοσοφία, ἡ τέχνη, ἡ θεολογία καὶ ἡ νομική, αἱ ἐκπηγάσασαι ἐκ τῶν σχολῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὐτυχῶς διεδόθησαν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην — λέγομεν δ' εὐτυχῶς, διότι μετὰ τὴν ἅλωσιν ἡ Πόλις ἔπαυσε νὰ ἐξασκῇ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψεως.

Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν νέων κυρίων της, ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο προωρισμένη νὰ καταστῇ ἡ πλέον ἄσημος πρωτεύουσα ἐν Εὐρώπῃ, κατέστη δὲ ἀνίκανος νὰ συνεισφέρῃ ἀντάξιαν τινὰ συμβολὴν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς.

Εἰς τὴν Βασιλίδα τῶν πόλεων ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς ἁλώσεώς της οὐδεμία τέχνη καὶ ἐπιστήμη παρέχει τὴν συμβολήν της εἰς τὰς προόδους τοῦ κόσμου. Ἡ ἅλωσίς της διὰ τὸν κόσμον ὅλον ὑπῆρξεν ἀνεπανόρθωτον ἀτύχημα.

Ἡ πενία, ὡς συνέπεια τῆς κακοδιοικήσεως, εἶνε τὸ χαρακτηριστικώτερον ἀποτέλεσμα τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ γαῖαι ἀφέθησαν ἀκαλλιέργητοι. Αἱ βιομηχανίαι ἀπωλέσθησαν. Τὰ μεταλλωρυχεῖα ἐλησμονήθησαν, τὸ ἐμπόριον σχεδὸν ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται. Ὁ πληθυσμὸς ἐμειώθη. Ἡ πλουσιωτέρα πολιτεία τῆς Εὐρώπης κατέστη ἡ πτωχοτέρα καὶ ὁ πλέον πεπολιτισμένος λαὸς κατέστη ὁ βαρβαρώτερος.

Ἡ ἐξαχρείωσις τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ, ἀποτέλεσμα καὶ τοῦτο τῆς κατακτήσεως, δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον καταστρεπτικὴ τῆς βλάβης τῶν ὑλικῶν συμφερόντων. Οἱ Χριστιανοὶ ἀπεθαρρύνθησαν. Τὸ φυσικὸν θάρρος των ἐμειώθη. Ἡ καταθλιπτικὴ πεῖνα καὶ ὁ βαρὺς ζυγὸς τοῖς ἀφήρεσαν τὸ πλεῖστον τοῦ ἀνδρισμοῦ των.

Ἀφωπλισμένοι καὶ καταπιεζόμενοι οἱ Χριστιανοὶ ἀπεθαρρύνθησαν καὶ ἀπώλεσαν πᾶν αἴσθημα σεβασμοῦ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους. Ἡ ὑλική, διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ πρόοδός των καὶ ἀνάπτυξις ἐσταμάτησαν. Ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἀπάτην, τὸν δόλον καὶ τὴν πανουργίαν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἐλαττώματα, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ὑποδουλωμένοι λαοὶ ζητοῦσι ν' ἀμυνθῶσι κατὰ τῶν κυρίων των. Τὸ καταστρεπτικώτερον ἀποτέλεσμα τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ λαοῦ ὑπῆρξεν ἡ οἰκτρὰ κατάπτωσις τῆς ἠθικῆς καὶ ἐπειδὴ διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου τὰ ἔθιμα διαπλάττουσι τὸν χαρακτῆρα, τὸ καταστρεπτικὸν αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον. Ἡ κακοήθεια, ἡ ἀνειλικρίνεια, ἡ δωροδοκία καὶ τὸ ψεῦδος κατήντησαν νὰ θεωρῶνται μεταξὺ ὅλων τῶν ὑπὸ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος χριστιανικῶν φυλῶν ὡς συγγνωστὰ πλημμελήματα ἢ συγχωρητέα σφάλματα.

Ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς περὶ τὸ 1366 ἢ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἀποτυχὼν εἰς τὴν

ἀποστολήν του, ἥτις τῷ εἶχεν ἀνατεθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ βοήθειαν κατὰ τῶν Τούρκων, μετέβη εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὸ κέντρον τότε τῆς νέας διανοητικῆς κινήσεως ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἤρχισε νὰ διδάσκῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν. Αἱ Διαλέξεις του παρηκολουθοῦντο μετ' ἀπλήστου ἐνδιαφέροντος. Τὸ ἀκροατήριόν του δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γραίας καὶ ἀπὸ παιδία. Ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς εἶχε γείνῃ τοῦ συρμοῦ. Εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Χρυσολωρᾶ, ὁ Λεονάρδος Ἀρετῖνος, ὁ γενόμενος κατόπιν γραμματεὺς τεσσάρων παπῶν, ἀφηγεῖται γοητευτικώτατα πῶς διεφλέγετο ἡ ψυχή του ἐξ ἔρωτος πρὸς τὰ γράμματα καὶ πῶς, ὅταν ἤκουσε τὸν Χρυσολωρᾶν, ἤρχισε νὰ διεξάγῃ ἐνδόμυχον πάλην καὶ νὰ σκέπτηται, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν σπουδὴν τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Δημοσθένους καὶ ὅλων τῶν ποιητῶν, φιλοσόφων καὶ ῥητόρων, τοὺς ὁποίους δοξάζουσιν αἱ γενεαὶ ὡς τοὺς μεγάλους διδασκάλους τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης. Τέλος, μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄλλως, ἠκολούθησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χρυσολωρᾶ, τόσον δὲ ἰσχυρὸν καὶ ἀκατανίκητον ἦτο τὸ πάθος του διὰ τὰς νέας σπουδάς, ὥστε τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανε τὴν ἡμέραν, ἀπετέλουν τὸ διηνεκὲς ἀντικείμενον τῶν νυκτερινῶν ὀνείρων του.

Ἡ σχολὴ τοῦ Χρυσολωρᾶ ἐκ Φλωρεντίας μετηνέχθη εἰς Παβίαν, ἐκεῖθεν εἰς Βενετίαν καὶ τέλος εἰς Ῥώμην, πλημμυρίζουσα πανταχοῦ ἐκ μαθητῶν, ὀρεγομένων ἑλληνοπρεποῦς μαθήσεως. Ἐνθουσιώδεις ἐκ τῆς διδασκαλίας τού τινες ἐκ τῶν μαθητῶν του μετέβησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως τελειοποιήσωσι τὰς γνώσεις των εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ προμηθευθῶσι βιβλία καὶ χειρόγραφα. Μεταξὺ τοῦ 1400 καὶ 1453 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν αἱ βιβλιοθῆκαι καὶ τὰ μοναστήρια ἦσαν ἐλεύθερα εἰς τοὺς Ἰταλοὺς σπουδαστάς. Αἱ βιβλιοθῆκαι ἦσαν κατάμεστοι θησαυρῶν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, οἱ δὲ Ἰταλοὶ κατέβαλλον πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐπαύξησιν τῶν γνώσεών των.

Οἱ πράκτορες τῶν Μεδίκων καὶ ἄλλων μεγάλων ἐμπορικῶν οἴκων τῆς Φλωρεντίας εἶχον διαταγὰς ν' ἀγοράζωσι χειρόγραφα ἄνευ ὑπολογισμοῦ τῆς δαπάνης καὶ νὰ τὰ ἀποστέλλωσιν εἰς τὴν Φλωρεντίαν. Τὰ καλλίτερα συστατικά, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ προσαγάγῃ νέος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, συνίσταντο εἰς ἓν χειρόγραφον ἀρχαίου συγγραφέως. Ἡ ἀνακάλυψις ἀγνώστου χειρογράφου ἐθεωρεῖτο ὡς κατάκτησις βασιλείου.

Οἱ Φλωρεντῖνοι ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ εἰς τὴν συλλογὴν ἑλληνικῶν χειρογράφων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων πολιτικῶν κομμάτων ὑπῆρξαν ἐπίσης οἱ ἡγέται τῆς πνευματικῆς προόδου καὶ ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ εὐγενεῖ ἁμίλλῃ τῆς ἐνθαρρύνσεως τῶν νέων ἑλληνικῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἀνεγέρσεως βιβλιοθηκῶν. Ὡσαύτως καὶ οἱ Πάπαι ἐξήσκουν ὅλην τὴν ἐπιρροήν των χάριν τοῦ νέου κινήματος τῆς ἐπιδόσεως εἰς τὰς ἑλληνικὰς σπουδάς. Τὸ 1434 Εὐγέ-

νιος ὁ Δ' μετὰ τὴν ἐκ Ρώμης ἀπέλασίν του ἐγκατεστάθη εἰς Φλωρεντίαν καὶ ἐν μέσῳ τῶν ποικίλων καὶ πολυπληθῶν ἄλλων ἀσχολιῶν του εὕρισκε καιρὸν ν' ἀναθαρρύνῃ τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ νὰ ὑποδέχηται φιλοφρόνως ὅλους τοὺς Ἕλληνας κληρικοὺς καὶ λογίους, τοὺς μεταναστεύοντας εἰς τὴν Φλωρεντίαν μὲ τοὺς πολυτίμους θησαυροὺς τῶν χειρογράφων.

Ἡ ὤθησις ἡ δοθεῖσα πρὸς τὰς ἑλληνικὰς σπουδὰς ὑπὸ τῶν ἑκουσίως ἐξορίστων Ἑλλήνων κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τοῦ προηγηθέντος τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑπὸ σειρᾶς ξένων σοφῶν, ἀπὸ τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Βοκκακίου μέχρι τοῦ 1453, ἐνισχύθη μᾶλλον ἐκ τῶν ὁλονὲν αὐξανομένων φυγάδων ἐξ αἰτίας τῆς ἁλώσεως τῆς Πόλεως. Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων λογίων τῶν μεταναστευσάντων εἰς τὴν Δύσιν οἱ περιφημότεροι ἦσαν ὁ Λάσκαρης, ὁ Ἀργυρόπουλος, ὁ Γαζῆς καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης. Μεταξὺ τοῦ 1453 καὶ τοῦ τέλους τοῦ ἰδίου αἰῶνος ἡ ἑλληνικὴ ἐσπουδάζετο ἀπλήστως ἐν Ἰταλίᾳ. Οἱ νέοι ἐμάνθανον καὶ νὰ ὁμιλῶσι καὶ νὰ γράφωσι τὴν ἑλληνικήν.

Ἐνῷ εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ὁ διασκορπισμὸς τῶν Ἑλλήνων λογίων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως συνετέλεσε πρὸς ὤθησιν τῆς νέας πνευματικῆς κινήσεως εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην διὰ τῆς εἰσαγωγῆς νέων ἰδεωδῶν, ποιήσεως, ἱστορίας καὶ φιλοσοφίας καὶ διὰ τῆς τροποποιήσεως τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς κλασικῆς τέχνης καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, δὲν δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι, ἐὰν δὲν ἐκυριεύετο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις δὲν θὰ καθίστατο αἰσθητὴ ἐν τῇ Ἀναγεννήσει. Ὁ διασκορπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐπέσπευσε τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ κινήματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἀρχίσῃ, ἀφύπνισε τὸ ἐξερευνητικὸν πνεῦμα καὶ ὡδήγησε τοὺς Εὐρωπαίους λογίους πρὸς νέα πεδία σκέψεως ἐνωρίτερον ἀφ' ὅσον θὰ συνέβαινεν, ἐὰν δὲν ἐπήρχετο ἡ κατάλυσις τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐσημείωσεν ἐποχὴν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Ὁ διασκορπισμὸς τῶν σοφῶν της καὶ τῶν φιλολογικῶν θησαυρῶν της διέπλασε καὶ ἐθεμελείωσε ἐπὶ νέων βάσεων τὰς σκέψεις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ πολιτεῖαι ἔλαβον πολύτιμα μαθήματα ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς τοῦ τουρκικοῦ πολέμου, ἀπὸ τὴν πειθαρχίαν τῶν Γενητσάρων καὶ ἀπὸ τὴν κινητοποίησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὄχι μόνον τὸ γεγονὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑψίστης σπουδαιότητος, ἀλλὰ καὶ αἱ πεποιθήσεις, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισεν ἡ Εὐρώπη ἐκ τῆς ἁλώσεως, καθιστῶσιν αὐτὸ ἀξιοσημείωτον.

Ἡ σλαυϊκή, ἡ τευτονική, καθὼς ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ φυλή, ἀκωλύτως ἀνεπτύσσοντο ἐπὶ αἰῶνας καὶ ἐβελτιοῦντο εἰς τὸν πολιτισμὸν ἄνευ ἐξωτερικῆς τινος ἐπιδράσεως.

Ἀπὸ τῆς Ἰρλανδίας μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀκόμη μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου, ὅλοι οἱ λαοὶ εἶχον ἀσπασθῇ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἥτις οὐσιωδῶς οὐδεμίαν παρουσιάζει δογματικὴν ἢ μορφωτικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν

λαῶν καὶ ἥτις ἐβοήθησεν αὐτοὺς εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἠθικῆς, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἰδανικῶν, ὡς ταῦτα ἐννοοῦνται ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἀντιλήψει τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεπῆγε τὴν εἰσχώρησιν ἐντὸς τῶν χριστιανικῶν χωρῶν ξένης Δυνάμεως, διαφορετικῆς ἠθικῆς καὶ ἐχθρικῶν διαθέσεων πρὸς τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ἐμπνεύσεις των. Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξε τὸ τελειωτικὸν βῆμα ἐπιτυχῶν ἀποπειρῶν πρὸς ἀφαίρεσιν μεγάλης ἐδαφικῆς ἐκτάσεως ἀπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ εἶχον ἀπολεσθῆ μεγάλαι ἐκτάσεις τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν διαδοχικὴν πάροδον τῶν αἰώνων, ἡ Κωνσταντινούπολις μόνον ἐν τῇ ἀπομονώσει της ἦτο ἡ ἀντιπρόσωπος τῶν εὐρωπαϊκῶν ἰδεωδῶν τῆς Χριστιανωσύνης. Ὅταν ἡ Πόλις ἐκυριεύθη, οἱ πολιτικοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸ θλιβερὸν γεγονός, ὅτι ἡ πεπολιτισμένη Εὐρώπη εὑρίσκετο εὐθέως ἀντιμέτωπος ἀντιχριστιανικοῦ ἀσιατικοῦ καὶ κατ' ἀνάγκην ἐχθρικοῦ κινήματος. Οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ διὰ πρώτην φορὰν τώρα, μετὰ πάροδον αἰώνων ὁλοκλήρων, ἀφυπνίσθησαν ἐκ τῶν ἀμερίμνων ὀνείρων των καὶ ἀντελήφθησαν τὴν πιθανὴν προέλευσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῶν φυλῶν, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ θρήσκευμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπρέσβευον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰσλὰμ καὶ οἱ λαοὶ οἱ ἀμειλίκτως καταδιώξαντες καὶ ἐκμηδενίσαντες τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμὸν τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Ἡ ἀνησυχία ὡς ἐκ τούτου καὶ ὁ φόβος ὑπῆρξαν παγκόσμιοι.

Ἡ στρατιωτικὴ φήμη τῶν Τούρκων καταπληκτικῶς ηὐξήθη διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Φρικιαστικὸν συναίσθημα θάμβους καὶ τρόμου διέδραμεν ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Οἱ γνωρίζοντες τὰς προόδους τῶν Τούρκων καὶ τὰς πολυαρίθμους καὶ εὐκινήτους ὀρδάς, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του ὁ Σουλτᾶνος, ἤρχισαν ν' ἀποβλέπωσι πρὸς τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσίν των. Ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Γαλατᾶ, γράφων ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βεβαιώνει, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐσκέπτετο νὰ καταστῇ κύριος ὁλοκλήρου τῆς γῆς καὶ διεκήρυττεν, ὅτι πρὸ τῆς παρόδου διετίας θὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν Ρώμην, τὴν ὁποίαν ἀναμένει ὁμοία τῆς Κωνσταντινουπόλεως τύχη.

Ἡ ταχεῖα ἐξάπλωσις τῆς τουρκικῆς ἰσχύος κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν κατέστη τὸ διηνεκὲς φόβητρον τῶν ἐθνῶν, τῶν γειτονευόντων πρὸς τὴν Μεσόγειον. Αἱ πειρατικαὶ ἐκστρατεῖαι τῶν Τούρκων κατὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν παραλίων πρὸς ἀπαγωγὴν δούλων εἶχον ἐμπνεύση ζωηρὰς ἀνησυχίας.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1453, τοῦ χρόνου δηλονότι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Σοβιέσκη ἀπολυτρώσεως τῆς Βιέννης καὶ κατὰ τοὺς δύο κατόπιν αἰῶνας τὸ φλέγον ζήτημα τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἦτο ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῶν Τούρκων.

Καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα τρόμος συνεῖχεν τὴν Εὐρώπην.

Ἡ δικαιοσύνη ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν δὲν ἐξεπλήρου κανένα προορισμόν. Ἐπί τινων ἀδικημάτων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ἐπὶ διγαμίας ἡ κατακτήτρια φυλὴ δὲν ἀναγνωρίζει ἀδικίαν καὶ ἐπομένως δὲν τιμωρεῖ. Οἱ Χριστιανοὶ εἶχον καὶ ἔχουσι τόσον ὀλίγην πεποίθησιν, ὅτι θὰ τύχωσι δικαιοσύνης, ὥστε σπανίως καταγγέλλουσι τὸν ἀδικοῦντα αὐτούς. Προτιμᾷ τις μᾶλλον νὰ ὑποστῇ ἀπώλειαν παρὰ νὰ χάνῃ τὸν καιρόν του, καταφεύγων εἰς τὰ δικαστήρια, ὅπου γνωρίζει, ὅτι θὰ ὑποβληθῇ ὡρισμένως εἰς ἔξοδα καὶ ἐνοχλήσεις ἄνευ ἀποτελέσματος, τοῦ ἐγκληματήσαντος εὐκόλως δυναμένου ν' ἀποφύγῃ τὴν τιμωρίαν.

Εἰς τὸ ἀδύνατον αὐτὸ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης δέον ν' ἀποδοθῇ κατὰ μέγα μέρος ἡ κατάπτωσις τῆς ἠθικῆς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ γνωρίζοντες αὐτοὺς καλείτερον, ἀπὸ τῶν Ἀράβων Χριστιανῶν τῆς Συρίας μέχρι τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τῶν ὁποίων αἱ συμπάθειαι πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ εἶνε διακαὴς αὐτῶν πόθος, ὀφείλωσι μετὰ θλίψεως ν' ἀνομολογήσωσιν, ὅτι ἡ φήμη περὶ τῆς ἀνειλικρινείας καὶ τῆς ἀναξιοπιστίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, δὲν εἶνε ἄδικος. Εὐτυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας, τὰς ἀπολυτρωθείσας τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὑπάρχουσιν ἐνθαρρυντικὰ σημεῖα τῆς ἀφυπνίσεως τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Ἡ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως μικρὰν ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ. Ἔπαυσαν μὲν οἱ Τοῦρκοι νὰ εἶνε κυρίως νομαδικὸς λαός, ἀλλ' ὑφ' ὅλας τὰς ἄλλας ἐπόψεις αἱ συνήθειαί των καὶ τὰ χαρακτηριστικά των παρέμειναν ἀναλλοίωτα. Εἶχον καὶ ἔχουσι τὰς ἀρετάς των. Εἶνε γενναῖοι καὶ ἀντοχικοὶ καὶ ὅταν διατελῶσι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ εἶνε φιλόξενοι καὶ περιποιητικοί. Ἡ θρησκεία των ἐπιβάλλει καθαριότητα καὶ ἐγκράτειαν. Ἐνῷ τὰ διδάγματά της εἶνε καταδικαστέα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πρὸς τοὺς μὴ ἐξιλαμισμένους λαοὺς ἐχθρότητά της καὶ τὴν θέσιν τὴν μοιραίαν καὶ ὀπισθοδρομικήν, εἰς τὴν ὁποίαν τοποθετεῖ τὴν γυναῖκα, συνετέλεσεν οὐχ' ἧττον εἰς τὴν ἀβροφροσύνην καὶ τὸν ἀτομικὸν σεβασμὸν μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν. Δυστυχῶς ἡ τουρκικὴ φυλὴ δὲν ἔδειξέ ποτε διαρκῆ ἐνεργητικότητα, οὔτε ἱκανὴν νοημοσύνην πρὸς ἐπίδοσιν εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Εὐτυχῶς διὰ τοὺς ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν λαοὺς ἡ μουσουλμανικὴ μισαλλοδοξία ὑπῆρξεν ἀμείλικτος κατὰ διαλείμματα. Ὁσάκις ἀφυπνίζετο ὁ θρησκευτικὸς φανατισμός, τότε ὑπέφερον κυρίως οἱ Χριστιανοί. Οἱ Σουλτᾶνοι διέθετον τὸν χρόνον τῆς διοικήσεώς των ἐναλλὰξ μεταξὺ περιόδων ληθάργου, ἀδρανείας, φιληδονίας καὶ σπασμωδικῆς ἐνεργητικότητος.

Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι ρωμαλεώτεραι φυσικῶς φυλαὶ εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐθριάμβευσαν ἄλλων λαῶν περισσότερον προηγμένων εἰς τὸν πολιτισμόν. Οἱ κατακτηταὶ ὠφελοῦντο ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατακτωμένων καὶ αἱ δύο φυλαὶ συνησπίζοντο εἰς τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς ἡνωμένου λαοῦ. Δὲν συνέβη ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ 1453. Τὸ τουρκικὸν ἔθνος ἦτο ἀνίκανον ν' ἀφομοιωθῇ μὲ τὸν πολιτισμὸν τῶν κατακτηθέντων λαῶν, τὸ δὲ ἔργον του ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ παντὸς ὅ τι ἠδυνάτει νὰ προσοικειωθῇ. Ἠδυνάτει νὰ συνδιαλλαγῇ πρὸς τὰς κατακτηθείσας φυλὰς καὶ ν' ἀφομοιώσῃ αὐτὰς εἰς ἕνα λαόν, οὕτω δὲ μὲ τὴν πάροδον ἑκάστου αἰῶνος ἀπὸ τοῦ 1453 ἡ ἄβυσσος μεταξὺ κατακτητῶν καὶ Χριστιανῶν ηὐρύνετο.

Ὑπὸ μίαν ἔποψιν ὑπῆρξεν ὁ Τοῦρκος ἱκανὸς νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰς προό-

δους τῶν γειτόνων του. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς στρατιωτικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης. Δὲν γνωρίζει τίποτε, οὔτε ἐνδιαφέρεται περὶ τεχνῶν, ἐπιστημῶν, καὶ φιλολογίας. Ἡ διοίκησίς του ἐστέφθη πάντοτε ὑπὸ πλήρους ἀποτυχίας. Εἶνε, δύναταί τις εἰπεῖν, σήμερον περισσότερον διεφθαρμένος ἢ πρὸ τεσσάρων αἰώνων.

Ὅτι ὁ βαρὺς ζυγὸς τῆς τουρκικῆς κακοδιοικήσεως παρεκώλυσε καὶ παρακωλύει ἔτι καὶ σήμερον τὰς προόδους τῶν χριστιανικῶν φυλῶν, μαρτυρεῖται ὑφ' ὅλων τῶν γνωρισάντων τὴν Τουρκίαν. Καταδικασμένοι εἰς διαρκῆ καταδίωξιν καὶ ἀξιοθρήνητον πενίαν, διέρχονται τὰς πλέον σκοτεινὰς νύκτας, αἵτινες ἔλαχόν ποτε εἰς χριστιανικὸν λαόν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν κατεστράφησαν ἐξ ὁλοκλήρου, ὡς συνέβη εἰς ἄλλα χριστιανικὰ ἔθνη, ἐν τούτοις πλὴν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς προερχομένης πάντοτε ζωηρῶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, αἱ νύκτες των δὲν ἐφωτίσθησαν οὔτε ὑπὸ μιᾶς φωτεινῆς ἀκτῖνος. Μόλις πρὸ ἑνὸς αἰῶνος ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται ἀμυδρὰ σημεῖα ἠοῦς εἰς τὸν σκοτεινὸν ὁρίζοντά των. Ἡ αὐγὴ ἀνέτειλεν ἤδη ἐπὶ τμήματός τινος τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρωμουνίας, τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ ἄλλων χωρῶν, σημεῖα δὲ φωταυγῆ διακρίνονται καὶ ἐπὶ τῆς αἱματοβρέκτου Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀρμενίας. Θᾶττον ἢ βράδιον οἱ Χριστιανοὶ καὶ τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα τοῦ τουρκικοῦ κράτους θὰ ἴδωσι τὸ διαυγὲς φῶς τῆς ἡμέρας καὶ θ' ἀγαλλιάσωσι.

Οἱ φίλοι τῶν ἀπολυτρωθεισῶν χωρῶν πολλάκις παρεπονέθησαν διὰ τὰς φαντασιοπληξίας, τὴν ἀστάθειαν καὶ τὰς βραδείας προόδους τῶν ἐπανιδρυθέντων κρατῶν. Λησμονοῦσιν εὐκόλως αἱ νεαραὶ πολιτεῖαι, ὅτι ἡ ἀποτίναξις τῶν ἀποτελεσμάτων δουλείας αἰώνων ὁλοκλήρων εἶνε ἔργον μὴ συντελούμενον ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνον γενεᾶς. Ὅλα τὰ προηγούμενα ἱστορικὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μωϋσέως μᾶς διδάσκουσι τὸ ἴδιον μάθημα. Ἐν τούτοις εἶνε ἱκανοποιητικόν, ὅταν παρατηρῇ τις, ὅτι αἱ πρὸ ἑνὸς μόλις αἰῶνος χειραφετηθεῖσαι πολιτεῖαι ταχέως βαίνουσι πρὸς τὸν πολιτισμόν. Ἐὰν ὁ περιηγητής, ὅστις πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ὡμίλει περιφρονητικῶς περὶ τῶν πλινθοκτίστων καλυβῶν, τὰς ὁποίας οἱ φανατικοὶ ηὐχαριστοῦντο ν' ἀποκαλῶσιν Ἀθήνας, ἀνέλθῃ σήμερον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, θὰ ἴδῃ καλοκτισμένην καὶ εὐημεροῦσαν πρωτεύουσαν χώρας, ἥτις παρ' ὅλας τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας, εὐδοκιμεῖ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Θὰ ἴδῃ τὴν πρωτεύουσαν λαοῦ ἐπανακτήσαντος τὸν πρὸς ἑαυτὸν σεβασμόν, ἐμπνεομένου ὑπὸ φιλοπατρίας, ζήλου διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία, ἀφυπνισθεῖσα, ἀνεγνώρισε τὴν ἀνάγκην τῆς μορφώσεως τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἠθικῆς. Ὅμοιαι πρόοδοι παρατηροῦνται καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τὰς ἀπολυτρωθείσας τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ὁπουδήποτε τὸ βάρος τῆς τουρκικῆς κακοδοικήσεως ἀπεσείσθη, αἱ νεαραὶ χριστιανικαὶ πολιτεῖαι ἤρχισαν θαυμάσια τὴν νέαν ζωήν των, βαίνουσαι γοργῶς πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ φαίνονται δικαιώνουσαι τὰς εὐλόγους προσδοκίας τῶν πολιτικῶν, ἱστορικῶν καὶ σοφῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, τῶν συμπαθησάντων καὶ ἐνισχυσάντων αὐτὰς εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας.

Τέλος

ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΕΞ ΕΥΡΩΠΗΣ

Διάλεξις τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Νεοκλ. Καζάζη ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν, τῇ 6 Νοεμβρίου 1905.

(Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακήν, 6 τρέχοντος, ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζης, ἐποιήσατο ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν τὴν πρώτην Διάλεξιν περὶ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ θέατρον ἦτο κατάμεστον πλήθους τῶν καλειτέρων τάξεων. Τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν ταύτην διάλεξιν ἐτίμησαν πολλὰ τῶν ἐξεχόντων μελῶν τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ πλεῖστοι ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ κυρίαι, ἐν αἷς ἡ κόμησσα Ριαγκούρ, ἐκ δὲ τῶν ἐν τέλει ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Δ. Γ. Ράλλης καὶ ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων κ. Σπ. Μερκούρης).

Κυρίαι καὶ Κύριοι.

Πρὸ διετίας περίπου, ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ἀνεκοίνουν εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν τὰ κατὰ τὴν ἐν Εὐρώπῃ ἐργασίαν μου πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν συκοφαντιῶν ἐκείνων, αἵτινες ἐξηνέχθησαν ἐναντίον ἡμῶν, ἐναντίον τῆς ἐπισήμου καὶ ἀνεπισήμου Ἑλλάδος, περὶ παραγνωρίσεως τοῦ ἀρχαίου ἡμῶν ἐθνικοῦ προγράμματος, περὶ ἐγκαταλείψεως αὐτοῦ.

Σᾶς ἔλεγον πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ μόνος σκοπός, τὸ μόνον μέλημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, εἶνε ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις. Ἐὰν δὲν συνταχθῶμεν στρατιωτικῶς, ἐὰν δὲν ἐνισχυθῶμεν, θ' ἀπολέσωμεν ἀκόμη περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἀπωλέσαμεν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης. Θὰ ἔλθῃ ἡ στιγμή, ἔλεγον, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν θ' ἀμφισβητηθῇ πλέον πρὸς ἡμᾶς ἡ ὕπαρξις ὡς ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ὡς κράτους. Τοιαύτη εἶνε ἡ θλιβερὰ προαίσθησίς μου, κύριοι, καὶ εὔχομαι καθ' ὁλοκληρίαν νὰ εἶνε ἀτομικὴ κρίσις μου μόνον. Ἔθνος ἀνίσχυρον καὶ συντετριμμένον, ἔθνος μὴ ἐπιζητοῦν νὰ συγκεντρώσῃ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐπὶ τῷ αὐτῷ κοινῷ σκοπῷ, σημαίνει, ὅτι δὲν ἐννοεῖ πλέον, ὅτι ἔχει ἱστορικὸν μέλλον. Ἰδού, κύριοι, τί ἤκουσα πλέον ἢ ἅπαξ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, εἴτε ἐν Εὐρώπῃ, εἴτε ἀλλαχοῦ τῆς ἀλυτρώτου πατρίδος. Ἐνωτίσθην τῆς φοβερᾶς κραυγῆς: «Δὲν δύνασθε νὰ ἔχητε ἀπαιτήσεις, δὲν δύνασθε νὰ διεκδικῆτε τὴν πατρικήν σας κληρονομίαν, ἀφοῦ δὲν εἶσθε ἱκανοὶ νὰ τὴν λάβητε, ἴσως καὶ νὰ τὴν διατηρήσητε. Δὲν ἐννοεῖτε, ὅτι εἶσθε ἀπόγονοι τοῦ μεγάλου ἐκεί-

νου Σπαρτιάτου, ὁ ὁποῖος εἶπεν, ἀπαντῶν εἰς τὸ ὑπερφίαλον Πέρσην: *μολὼν λαβέ.* Θὰ σᾶς ἀφαιρέσωσιν οἱ διεκδικηταὶ ὅ τι ἔχετε, ὅ τι ἀξιοῖτε, καὶ θὰ σᾶς λακτίσωσιν.»

Ἰδοὺ ποῖον εἶνε τὸ ἀνθελληνικὸν πρόγραμμα, τῶν τε πρὸς ἡμᾶς διαγωνιζομένων, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων φιλοδόξων. Κύριοι, γνωρίζετε κατὰ πόσον τὸ ἑλληνικὸν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἔπραξεν ὅ τι ἤδη τῷ ἐπεβάλλετο κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον.

Εἶνε ἀληθὲς—δὲν θέλω νὰ ἀδικήσω—ὅτι ἠρξάμεθα ἐπ' ἐσχάτων ποιᾶς τινος ἐνεργείας, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὕτη ἀκόμη εἶνε ἐν τοῖς σπαργάνοις καὶ ἐνόσῳ δὲν βαδίσωμεν πρὸς τὸν σκοπόν, ἐνόσῳ δὲν ὑποτάξωμεν ἀπέναντι τῶν κοινῶν συμφερόντων ἡμῶν τὰ κομματικὰ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα, δὲν δυνάμεθα ν' ἀξιώσωμεν, ὅτι ἔχομεν τὴν ἱστορικὴν ἀποστολὴν τῆς ἀρχαίας πατρίδος. Ἕνεκα τῆς θλιβερᾶς ταύτης καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν διατελεῖ τὸ Ἑλληνικόν, πλέον ἢ ἅπαξ ἤκουσα ἀπὸ τοὺς φίλους μου κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον, κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη: «Δὲν ἐβαρύνθης τοὺς λόγους; Δὲν φείδεσαι τῆς ζωῆς σου; Ἄφες τὰ πράγματα νὰ βαδίζωσιν ὅπως βαδίζουσι.»...«Ἅπας λόγος, μοὶ ἔλεγε σκεπτικός τις, ἂν ἀπῇ τὰ πράγματα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν»· «σεῖς δὲ οἱ ἐν Ἀθήναις εἶσθε ἄνθρωποι τῶν λόγων μόνον καὶ ὄχι τῶν ἔργων. Ζητοῦμεν ἀπὸ σᾶς ἐνέργειαν, καὶ σεῖς κατατρίβετε τὸν πολύτιμον χρόνον τοῦ ἔθνους εἰς συζητήσεις καὶ φλυαρίας» (χειροκροτήματα παρατεταμένα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου). Καὶ ἐπειδὴ μοὶ ὡμίλησεν ἐκ τοῦ Δημοσθένους τῷ ἀπήντησα καὶ ἐγὼ ἐκ τοῦ Ἀθηναίου ῥήτορος. Καὶ ἔρχομαι ἐνταῦθα νὰ ἐπαναλάβω τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς σᾶς, νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις, λαμβάνων αὐτὰς ἐκ τοῦ Δημοσθένους, διότι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶνε φοβερὰ ἡ ὁμοιότης μεταξὺ τῶν τότε καὶ τῶν σημερινῶν καιρῶν, φοβερὰ ἡ περίοδος, ἐν ᾗ διατελοῦμεν καὶ ἡ ὁποία μοὶ ὑπενθυμίζει τόσον πολὺ τὴν περίοδον ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλεγε καὶ ἐμέμφετο ὁ μέγας, ὁ τελευταῖος τῶν Ἀθηνῶν ῥήτωρ, τοὺς συμπολίτας του. Ἰδοὺ τί ἔλεγε πρὸς αὐτούς:

«*Οὐκ ἀθυμητέον τοῖς παροῦσι πράγμασιν, οὐδ' εἰ πάνυ φαύλως ἔχειν δοκεῖ...*» Ἐπικαλοῦμαι τὸν Δημοσθένην ἀναφωνῶν: «*Εἴ τις δυσπολέμητον οἴεται τὸν ἐχθρόν, σκοπῶν τό τε πλῆθος τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ δυνάμεως καὶ τὸ τὰ χωρία πάντα ἀπολωλέναι τῇ πόλει, ὀρθῶς μὲν οἴεται, λογισάσθω μέν τοι τοῦθ' ὅτι εἴχομέν ποτε ἡμεῖς Πύδναν καὶ Ποτίδαιαν καὶ Μεθώνην καὶ πάντα τὸν τόπον τοῦτον οἰκεῖον κύκλῳ, καὶ πολλὰ τῶν μετ' ἐκείνου νῦν ὄντων ἐθνῶν αὐτονομούμενα καὶ ἐλεύθερα ὑπῆρχε καὶ μᾶλλον ἡμῖν ἐβούλετ' ἔχειν οἰκείως ἢ 'κείνῳ.*

«*Εἰ τοίνυν ὁ Φίλιππος τότε ταύτην ἔσχε τὴν γνώμην, ὡς χαλεπὸν πολεμεῖν ἐστιν Ἀθηναίοις, ἔχουσι τοσαῦτα ἐπιτειχίσματα τῆς αὐτοῦ χώρας. ἔρημον ὄντα συμμάχων, οὐδὲν ἂν ὧν νυνὶ πεποίηκεν ἔπραξεν, οὐδὲ τοσαύτην ἐποιήσατο δύναμιν· ἀλλ' εἶδε τουτο καλῶς ἐκεῖνος, ὅτι ταῦτα μὲν ἐστιν ἅπαντα τὰ χωρία ἆθλα τοῦ πολέμου,*

κείμενα ἐν μέσῳ, φύσει δ' ὑπάρχει τοῖς παροῦσι τὰ τῶν ἀπόντων καὶ τοῖς ἐθέλουσι πονεῖν καὶ κινδυνεύειν τὰ τῶν ἀμελούντων . . . καὶ γὰρ συμμαχεῖν καὶ προσέχειν τὸν νοῦν τούτοις ἐθέλουσιν ἅπαντες, οὓς ἂν ὁρῶσι παρεσκευασμένους καὶ πράττειν ἐθέλοντας ἃ χρή» . . .

Ἰδού, Κύριοι, τί ἐνουθέτει τοὺς Ἀθηναίους, ἐλέγχων ὡσαύτως, ὁ τελευταῖος ῥήτωρ τῆς Ἑλλάδος, ὁ μέγας πρόμαχος τῆς *ἐλευθερίας* καὶ τῆς *αὐτονομίας* τῆς πατρίδος του. Θὰ μὲ ἐρωτήσητε ἴσως κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν: Καὶ τίς ἡ σχέσις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Μακεδονίας, ἐν τῇ παραβολῇ μεταξὺ ἑλληνικοῦ καὶ βουλγαρικοῦ κράτους; Διότι ἐκεῖθεν τὴν σήμερον ἐπικρέμαται ὁ μέγας, ὁ φοβερὸς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν κίνδυνος. Ὅ τι ἔπραττε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ Φίλιππος, ἐπιζητῶν νὰ περιλάβῃ εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς πόλεις, τοῦτο ἐπιζητεῖ σήμερον, ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνισμοῦ, τὸ βουλγαρικὸν κράτος. Βεβαίως τὸ πρόγραμμα τοῦ Φιλίππου ἦτο πάνυ διάφορον ἀπὸ ὅ τι εἶνε σήμερον τὸ πρόγραμμα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας· ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἑλληνικὴν χώραν εἶνε τὸ αὐτό.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ Φίλιππος, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος, κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσωσι τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ σήμερον ὁ Φερδινάνδος θὰ ζητήσῃ τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, δυνάμεις αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο καὶ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἑλληνικαί, ἐὰν ἐγνωρίζομεν νὰ ἐργασθῶμεν, καὶ θὰ τὰς μεταχειρισθῇ πρὸς πλήρωσιν τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας. Δὲν ἐνοήσαμεν τοῦτο τὸ παράπαν· μόλις ἀπὸ διετίας ἠρξάμεθα νὰ ἐννοῶμεν, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε βάσις τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως, τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Τὴν ἐγκατελείψαμεν, καὶ ἰδοὺ ξένοι, ἐπιζητοῦντες σήμερον νὰ τὴν οἰκειοποιηθῶσι, διότι, ὅπως γνωρίζετε, δὲν εἶνε μόνον οἱ Βούλγαροι, εἶνε καὶ οἱ Σέρβοι, εἶνε καὶ οἱ Ἀλβανοί, καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμοῦνοι. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι εἶδον ἡμᾶς ἀδιαφοροῦντας, ἀπρακτοῦντας, μὴ ἐργαζομένους.

Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψει, ἐσκεπτόμην, βλέπων τὴν ἀδράνειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἐὰν ἔπρεπε καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος νὰ λάβω τὴν πρὸς τὴν Εὐρώπην ἄγουσαν, διὰ νὰ συνεχίσω τὸ ἀρξάμενον ἔργον μου.

Εἶχον προσκλήσεις πρὸς συνεργασίαν.

Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα ἠναγκάσθην, εὐελπιστῶν, νὰ λησμονήσω τὰς θλιβερὰς ἐντυπώσεις τοῦ παρόντος καὶ νὰ μεταβῶ πάλιν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους, ὅπως γνωρίζετε, συνήρχετο ἐν Λονδίνῳ Συνδιάσκεψις κοινοβουλευτική, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ λάβωσι μέρος φιλελεύθεροι βουλευταὶ ἐξ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Ἐπρόκειτο οὗτοι νὰ συζητήσωσι καὶ ἀπαιτήσωσι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχετικῶν ἄρθρων τῆς βερολινείου Συνθήκης πρὸς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ.

Ἀλλ' ὡς γνωρίζετε, κύριοι, τὸ σχετικὸν ἄρθρον, τὸ 23ον τῆς βερολινείου συνθήκης, δὲν ἐννοεῖ μόνον τὴν Μακεδονίαν, ἐννοεῖ καὶ τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀλβανίαν. Ἀλλὰ τὸ λεγόμενον Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἕδραν του ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐξαρτήματα ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ, ἤθελε μόνον νὰ λάβῃ ὡς ἐπιχείρημα τῆς ἐνεργείας του τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, συνδέον αὐτὸ μετὰ τοῦ ἀρμενικοῦ, διότι δὲν συνέφερεν εἰς τοὺς πρωτοστάτας τῆς ἰδέας ταύτης ν' ἀναμίξωσι καὶ ἄλλας χώρας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ καὶ νὰ ζητήσω τὸν λόγον ἐν τῇ Συνδιασκέψει ταύτῃ. Ἀνεχώρησα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ μετέβην εἰς Ἰταλίαν κατὰ πρῶτον. Παρέμεινα ἐπί τινας ἡμέρας ἐν Νεαπόλει καὶ Ῥώμῃ. *Ἐπεσκέφθην* ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει τὸν στρατηγὸν Γαριβάλδην· τὸν εὗρον κλινήρη.

—«Αὐτὴν τὴν στιγμήν, μοὶ εἶπεν, ἐσκεπτόμην νὰ σοὶ γράψω. Τί ὡραία εὐκαιρία, ὅτι εἶσαι ἐδῶ. Τί σκέπτεσθε σεῖς οἱ Ἕλληνες; Ὀφείλετε νὰ συνεργασθῆτε μὲ ἡμᾶς, μὲ τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ἀλβανούς, τοὺς Νοτιοσλαύους πρὸς ἐπίτευξιν συμβιβαστικῆς λύσεως.

—«Στρατηγέ μου, τῷ εἶπον, δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς δυστυχῶς συνεργασίας μετά τινων τῶν λαῶν τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι διεξάγουσιν ἐναντίον ἡμῶν φονικὸν ἀγῶνα, οὐχὶ πρὸς ἀπελευθέρωσιν, ἀλλὰ πρὸς κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, καὶ πράττουσι τοῦτο διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου μέσου. Γνωρίζετε τὰ δημοσιεύματά μου.—Εἶμαι πρόθυμος, μοὶ λέγει, νὰ ἐργασθῶ ὑπὲρ τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ σοὶ ὑπόσχομαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι θὰ ἐργασθῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ μὲ διαφόρους ἰδέας.—Τῷ ἀπεκρίθην, ὅτι εἶνε ἀδύνατον.

Ὁ στρατηγὸς Γαριβάλδης μοὶ εἶπεν, ὅτι ἐσκέπτετο νὰ ἐξέλθῃ, ἐὰν τῷ ἐπέτρεπεν ἡ ὑγεία του, εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ πρωτοστατήσῃ μιᾶς διαδηλώσεως ἐθνικῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεώς της.—«Ἀλλά, μοὶ εἶπε, λυποῦμαι πολὺ διὰ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἀγαπῶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ὑποδούλους καὶ ἡμιϋποδούλους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἀγαπῶ τοὺς Ἕλληνας, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἔσπευσα νὰ προσενέγκω τὸ αἷμά μου ἐν ἔτει 1897. Δυστυχῶς οἱ Ἕλληνες δὲν γνωρίζουσιν ἀκόμη νὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθῆκόν των. Καθῆκον εἶχον, ἅμα τῇ καταστροφῇ τοῦ 1897, πρώτιστα πάντων νὰ συνταχθῶσιν εἰς μίαν στρατιωτικὴν δύναμιν, νὰ ἐμπνεύσωσιν ἐμπιστοσύνην εἰς ὅλους τοὺς φίλους των, νὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς ἀποθαρρυνθέντας ἐκ τοῦ πολέμου, ὅτε θὰ ἐκραύγαζον καὶ ἐγὼ μὲ τὴν ἀσθενῆ μου φωνήν, ὅτι ἤρξατο τὸ ἔθνος, τό τε ἐλεύθερον καὶ τὸ ἀλύτρωτον, νὰ συναισθάνηται τὸ καθῆκον του καὶ νὰ προσπαθῇ ἤδη ὑπὲρ τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ συντάξεως.

Μοὶ προσέθηκε δ' ἐπὶ τέλους, ὅτι τό τε ἔθνος καὶ τὸ κράτος πρέπει τάχιστα νὰ συνταχθῶσι στρατιωτικῶς.

—«Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ περιμένητε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ κράτος, ἐξηκολούθησε.

Πρέπει καὶ σεῖς τὰ ἄτομα νὰ μορφωθῆτε ὡς στρατιῶται, καὶ μόνον ὡς στρατιῶται. Τὸ ἐθνικόν σας ζήτημα θὰ λύσητε μόνον διὰ τοῦ στρατοῦ,» καὶ μοὶ ἀνέφερε παράδειγμα τὴν Ἰταλίαν καὶ τὸ Πεδεμόντιον. «Ἐδημιουργήθη ἡ Ἰταλία διὰ τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος τοῦ Πεδεμοντίου. Δὲν ἐδημιουργήθη μόνον διὰ τῶν γραμμάτων, οὔτε διὰ τῶν ἐπιστημῶν. Ταῦτα προηγήθησαν μόνον, παρέσχον ὤθησιν εἰς τὸ Ἰταλικὸν φρόνημα, ἀλλ' ὅτε ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς ἐξεγέρσεως, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἑνότητα τῆς Ἰταλίας ἦτο τὸ πολιτικὸν ξίφος τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, ἦτο τὸ ἐθνικὸν ξίφος τοῦ Ἰωσὴφ Γαριβάλδη.

«Μόνον διὰ τοιούτων ὀργάνων δύναται νὰ ἐλευθερωθῇ ἓν ἔθνος καὶ νὰ καταστῇ ἰσχυρόν».

Ἕτερός τις Ἰταλός, ἐκ τῶν φιλελληνικωτάτων, μοὶ συνέστησεν, ὅτι πρέπει καὶ νὰ προσέχωμεν ἀπὸ ὅλους τοὺς φίλους μας καὶ τοὺς μὴ τοιούτους. — «Πανταχόθεν, μοὶ ἔλεγεν, ἐπιβουλεύεσθε· καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Ἰταλίαν. — Πῶς εἶνε δυνατόν τῷ λέγω, νὰ μᾶς ἐπιβουλεύηται ἡ Ἰταλία, ἀφοῦ αὐτὴ μᾶς συνέτρεξε τοσοῦτον ἐνθέρμως κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1897; — Βεβαίως μία μερὶς σᾶς συνέτρεξε καὶ σᾶς ἀγαπᾷ, ἀλλ' ὑπάρχουσι πολλοὶ Ἰταλοί, οἱ ὁποῖοι ἀναμιμνήσκονται τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὰς μεγάλας ἡμέρας τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενούης. Πανταχόθεν ἐπιβουλεύεσθε. Ἡ Ἰταλία ἀποβλέπει εἰς τὴν Ἤπειρον, διότι σεῖς εἶσθε ἀνίκανοι νὰ τὴν διεκδικήσητε, τὴν ἐγκατελείψετε ἕρμαιον τῶν προπαγανδῶν, ἡ δὲ Ἰταλία θέλει νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν, ἑτοιμαζομένην νὰ καταβῇ εἰς τὸ Ἀδριατικὸν καὶ τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Ἡ Ἰταλία ἀποβλέπει ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ εἰς τὴν Κρήτην, ἴσως μετά τινα καιρὸν καὶ εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς ἅπαν τὸ Αἰγαῖον.

Σεῖς, δυστυχῶς, δὲν ἔχετε ἀπόφασιν νὰ συγκεντρώσητε τὰς δυνάμεις σας καὶ ν' ἀγρυπνῆτε κατ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπιβουλεύονται τὰ δικαιώματά σας.»

Τοιαῦτα ἤκουσα καὶ παρ' ἄλλων ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὁ στρατηγὸς Γαριβάλδης μοὶ ἔλεγεν ἐπίσης, ὅτι ἡ σύγχρονος Ἑλλὰς ἀναλαμβάνει μεγάλην εὐθύνην, διότι δὲν θέλει νὰ ἐργασθῇ δια τῆς πραγματικῆς μεθόδου πρὸς δημιουργίαν ἰσχυροῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον νὰ συντελέσῃ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Κατέλιπον τὴν Ἰταλίαν μελαγχολῶν καὶ μετέβην διὰ τῶν Παρισίων εἰς Λονδῖνον. Μόλις ἔφθασα εἰς τὴν πόλιν ταύτην, καὶ μόλις ἐγνώσθη εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Συνδιασκέψεως, περὶ τῆς ὁποίας σᾶς εἶπον, εἰς τὸν κ. Στήφενσον, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν προεδρείαν κατὰ τὸ γεῦμα, τὸ ὁποῖον πρὸς τιμήν μου εἶχον δώσῃ οἱ περὶ τὴν «Βυρώνειον Ἑταιρείαν» κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος, καὶ μὲ προσεκάλεσε νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, καὶ δὴ νὰ λάβω τὸν λόγον.

Συνέβη, Κύριοι, τότε κἄτι παράδοξον, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀναφέρω, καὶ τὸ ὁποῖον μόλις ἐγνώσθη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διά τινων ὀργάνων τοῦ ἑλληνικοῦ

Τύπου. Ἐστάλη ἐκ Παρισίων τηλεγράφημα, ὑπογεγραμμένον ὑπό τινος Ἀρμενίου, ὁ ὁποῖος ἠπείλει, ὅτι ἐν περιπτώσει, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Καζάζης λάβῃ μέρος εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν καὶ ὁμιλήσῃ, οἱ Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ βουλευταὶ δὲν θὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν. Ἐγὼ εἶπον: «Ὅπως μὲ προσεκάλεσαν νὰ μετάσχω, δύνανται καὶ νὰ μὲ ἀποκλείσωσιν, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα ν' ἀποσυρθῶ, ἅπαξ προσκληθεὶς ἐπισήμως, ἀφοῦ ἀνεκοινώθη τὸ ὄνομά μου εἰς τὰ μέλη τῆς Συνδιασκέψεως.»

Ποῖον τὸ αἴτιον τῆς τοιαύτης στάσεως τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἰταλῶν βουλευτῶν, παρακολουθούντων τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν φιλομακεδόνων; Ἔμαθον μετὰ ταῦτα ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς, ὅτι ἐγὼ ἐνταῦθα ἀγορεύων ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου καὶ λογοδοτῶν, κατήγγειλα δῆθεν πολλοὺς τῶν ἐν Εὐρώπῃ δημοσιογράφων καὶ πολιτευομένων, ὅτι ἐνεργοῦσιν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, διότι ἐξηγοράσθησαν. Καθ' ἃ ἐνθυμοῦμαι, Κύριοι, καθ' ἃ ἐνθυμεῖσθε βεβαίως καὶ σεῖς, οὐδέποτε εἶπον τοιοῦτόν τι. Εἶπον μόνον, δοθείσης ἀφορμῆς, ὅτι μερικοὶ ἐκ τῶν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ἐργαζομένων καὶ πρωταγωνιστούντων ἠμείφθησαν γενναίως, καὶ ὅτι τὸ βουλγαρικὸν χρυσίον ἐπέδρασεν ἐπί τινος μερίδος τῆς δημοσίας γνώμης τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν τελευταῖον καιρόν.

Οὐχ' ἧττον οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐμμένοντες εἰς τοὺς λόγους των, ἀπήντησαν ἀμέσως πρὸς τὸν ἐπιστείλαντα τὸ εἰρημένον τηλεγράφημα, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀνακαλέσωσι τὴν ἀπόφασίν των καὶ ὅτι ὀφείλουσι τὰ μέλη τῆς Συνδιασκέψεως νὰ τὴν ἀποδεχθῶσι καὶ νὰ παραστῶσιν ἐν αὐτῇ. Τὴν Συνδιάσκεψιν ταύτην, Κύριοι, εἶχε προκαλέσῃ τὸ Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον, τὸ ὁποῖον ἑδρεύει ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις κατ' ἐξοχὴν καὶ τὸ ὁποῖον κατώρθωσε διὰ διαφόρων ἐνεργειῶν νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς εἴτε ἐν Ἀγγλίᾳ, εἴτε ἐν Γαλλίᾳ, εἴτε ἐν Ἰταλίᾳ. Μερικοὶ ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸ Κομιτᾶτον ἦσαν ἐξηρεθισμένοι ἐναντίον μου, διότι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγένετο ἡ Συνάθροισις ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν ὡμίλησα ἐγὼ καί τινες Γάλλοι, ὁ Ἐρρῖκος Οὐσσαί, ὁ Κουμπερτέν, ὁ Ρενάχ, κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἐπέτρεψα εἴς τινας Γάλλους, ἐπαγγελλομένους τὸν φίλον τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἀρμενίων, νὰ λάβωσι τὸν λόγον, διότι ἐγνώριζα ἐκ τῶν προτέρων, ὅπως μοὶ ἔλεγον, ὅτι ἔμελλον νὰ ὁμιλήσωσι μόνον κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, οὐχὶ δὲ ὅπως λάβωσι μετ' ἐμὲ τὸν λόγον καὶ ὑπερασπίσωσι τὰ ἑλληνικὰ δίκαια, διὰ ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι οἱ Βούλγαροι βιαιοπραγοῦσι, διαπράττοντες κακουργήματα περισσότερα ἀπὸ ὅσα διέπραξαν οἱ ἀνοσιώτεροι κατακτηταὶ κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους τοῦ μέσου αἰῶνος. Ἐὰν παραβάλωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς λεγομένης μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία προῆλθεν ἐκ Βουλγαρίας κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐν Μακεδονίᾳ, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἐτελέσθησαν ἐγκλήματα μᾶλλον ἀποτρόπαια καὶ στυγερώτερα τῶν ἐγκλημάτων, τῶν διαπραχθέντων κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τοῦ μέσου

αἰῶνος ἀπὸ τοὺς ποικιλωνύμους κατακτητάς, τοὺς Μογγόλους, τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας συμφοράς, τὰς ὁποίας ἀπέστειλεν ἡ Ἀσία ἐπὶ τῆς Εὐρώπης.

Τοιαύτη ἦτο ἡ γνώμη μου, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπισα μὲ ὅσην δύναμιν διέθετον ἐν Παρισίοις. Ἔκτοτε ἐμαίνοντο οἱ κύριοι οὗτοι ἐναντίον μου καὶ τούτου ἕνεκα δὲν ἤθελον ν' ἀποδεχθῶσι τὴν παρουσίαν μου.

Ἐγένετο ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη, προεξάρχοντος τοῦ κ. Πρεσσανσέ, βουλευτοῦ καὶ δημοσιογράφου, ὁ ὁποῖος ἔφερεν εἰς τὸ μέσον ὅλα τὰ δεινοπαθήματα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀρμενίας, ἐπιλαθόμενος τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Οἱ κύριοι οὗτοι, λέγοντες Μακεδόνας, ἐννοοῦσι Βουλγάρους, διότι Βούλγαροι μόνον κατ' αὐτοὺς κατοικοῦσι τὴν Μακεδονίαν.

Ὁ πρωτοστάτης τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης εἶχεν εἰπῇ πρὸ διετίας ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς γαλλικῆς Βουλῆς, ὡς εἰσηγητὴς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ὑπῆρχον Ἕλληνες· καὶ ὅτι μόνον οἱ δύο οὗτοι ἦσαν Ἕλληνες.

Αὐτὴ ἦτο καὶ ἡ προεξάρχουσα ἰδέα ἐν τῇ Συνδιασκέψει, νὰ ἐξαρθῇ ὁ βουλγαρικὸς παράγων ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἄλλων φυλῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ἐνόμισα ὅτι εἶχον καθῆκον, ἀγορεύων ἐν τῷ γεύματι τῆς Συνδιασκέψεως ἐκείνης, νὰ εἴπω τὰ ἑπόμενα: «Ζητοῦμεν καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες μεταρρυθμίσεις, ὅπως ζητεῖτε καὶ σεῖς. Ζητοῦμεν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης, ἀλλὰ ζητοῦμεν τὴν ἐφαρμογὴν ταύτην δι' ὅλους τοὺς λαούς, καὶ ὄχι διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἀρμενίαν μόνον.

Ἔλεγον:

«Περιορίζομαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τ' ἀφορῶντα μόνον εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἔν τισι τῶν διαμερισμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

»Ἡ μὲν Ἤπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία, ὡς γινώσκετε, καθωρίζετο ὑπὸ τῆς Συνόδου τοῦ Βερολίνου νὰ προσαρτηθῶσι τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ καὶ Ἀλβανίᾳ, ἀπεφασίζετο διὰ τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς Συνθήκης, ὡς καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ διὰ τοῦ 61ου, νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ προσήκουσαι μεταρρυθμίσεις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ τῆς νομιμότητος ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς τούτοις διαμερίσμασι τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

«Ἀλλ', ὡς εἶπον ἤδη, πλεῖσται διατάξεις τῆς συνθήκης ταύτης ἀπέμειναν ἀνεκτέλεστοι ἢ καὶ παρεβιάσθησαν. Οὐχὶ ἅπασα ἡ Θεσσαλία, ἐλάχιστον δὲ μόνον τμῆμα τῆς Ἠπείρου, τὸ τῆς Ἄρτης, προσηρτήθησαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, τὰ δὲ λοιπὰ τμήματα ἀπέμειναν τῇ Τουρκίᾳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν κακοδιοίκησιν, οἵα καὶ ἡ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θρᾴκης, τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἀρμενίας, ὑπὲρ τῶν ὁποίων πάνυ δικαίως ἐπιζητοῦνται σήμερον αἱ ἀποφασισθεῖσαι καὶ διαταχθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης μεταρρυθμίσεις.

«Σήμερον ὁ Ἑλληνισμός, ἐξ ὀνόματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς

τὰ διεθνῆ νόμιμα καὶ τὸ κῦρος τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης, εὔχεται τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὸν διατάξεων τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, διὰ τὰ ἀπομείναντα ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν τμήματα τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, ὧν ἡ τύχη ἤθελε βελτιωθῇ μόνον διὰ τῆς προσαρτήσεως αὐτῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος.

»Ἀλλὰ τούτου δυσχεροῦς ἴσως τυγχάνοντος κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, φρονῶ ἀναγκαῖον καὶ δίκαιον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπίσης αἱ διοικητικαὶ μεταρρυθμίσεις πλὴν τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Ἀλβανίας καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ τῇ θεσσαλικῇ Ἐλασσῶνι. Προσωρινὴ βεβαίως θὰ εἶνε αὕτη ἡ θεραπεία, ἀλλ' ὅπως δήποτε δύναται νὰ βελτιώσῃ κατά τινα τρόπον τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῶν πληθυσμῶν τῶν χωρῶν τούτων.

»Δὲν θεωρῶ ἐν τούτοις περιττὸν νὰ τονίσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι αἱ ἐπιδιωκόμεναι μεταρρυθμίσεις δὲν λύουσι τέλεον τὸ πρόβλημα τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν πληθυσμῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· μόνον ἡ προσάρτησις αὐτῶν εἰς τὰ οἰκεῖα κράτη, συμφώνως πρὸς τὴν ἐθνικὴν καταγωγήν, τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις καὶ τοὺς ἀμοιβαίους πόθους, δύναται ν' ἀποκαταστήσῃ πλήρη τὴν τάξιν καὶ τὴν δικαιοσύνην.

»Ἐπιτραπήτω μοι ἐπίσης νὰ παρατηρήσω εἰς ὑμᾶς, ἔντιμοι κύριοι, ὅτι ἵνα αἱ μεταρρυθμίσεις, περὶ ὧν πρόκειται, καταστῶσι λυσιτελεῖς καὶ τελεσφόροι, ἱκανοποιοῦσαι ὡσαύτως καὶ τὰς ἐλλόγους ἐπιθυμίας καὶ ἀξιώσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῆς φιλελευθέρου δημοσίας γνώμης τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, δέον ἵνα ἡ ἐποπτεία καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἀνατεθῇ εἰς τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν δευτερευόντων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, μὴ διεκδικούντων πολιτικὰ συμφέροντα, μηδ' ἐχόντων κατακτητικὰς βλέψεις ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων.

»Ὡς μὴ ὤφελε, καὶ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γινώσκω τοῦτο ἀκριβῶς, αἱ ἀρξάμεναι ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεις δὲν ἐπήνεγκον τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Κρίνω περιττὸν νὰ μακρηγορήσω περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

»Μόνον ἡ ἀμερόληπτος καὶ ἐν πνεύματι ἰσότητος διεξαγομένη ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων,, περιοριζομένη οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς καταληφθεῖσι τμήμασι τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἐπεκτεινομένη καὶ ἐν τοῖς ὑπολειπομένοις, καὶ δὴ τοῖς σαντζακίοις τῶν Σερβίων καὶ τῆς Κορυτσᾶς, ὡς καὶ ἔν τισι διαμερίσμασι τῆς Χαλκιδικῆς,πρὸς δὲ καὶ ἐν Ἠπείρῳ, Θρᾴκῃ, Ἀλβανίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ, τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ἠδύνατο ν' ἀποτρέψῃ μεγάλους καὶ σοβαροὺς κινδύνους.

»Προκειμένου ἐπίσης περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς τύχης τῶν πληθυσμῶν Ἠπείρου, Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας, δέον πρωτίστως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ γνώμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ν' ἀκουσθῇ ἡ παλαιὰ καὶ σημερινὴ αὐτοῦ φωνή, νὰ καταστῇ σεβαστὸν τὸ ἱστορικὸν καὶ ἐνεστὼς αὐτοῦ δίκαιον. Ἐπὶ τούτοις ὑπομιμνήσκω ὑμῖν τὸ

ρηθὲν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 19 Μαΐου 1878 ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ Βερολίνου ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀντιπροσώπου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

«*Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θρᾴκη τυγχάνουσιν ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι, ὅσον καὶ ἡ Κρήτη*».

Ἴσως ἡ πρότασίς μου αὕτη, μεμονωμένη καθ' ὁλοκληρίαν, ἠδύνατο νὰ προσκρούσῃ εἰς ταύτην ἢ εἰς ἐκείνην τὴν γνώμην.

Ἠδύνατό τις ν' ἀντείπῃ: Πῶς εἶνε δυνατόν, ἀφοῦ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δὲν κατορθώνουσι ν' ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν, νὰ πράξωσι τοῦτο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν μικρῶν κρατῶν; Βεβαιότατα τοῦτο, διότι τὰ μικρὰ κράτη δὲν ἔχουσι συμφέροντα ἀντίθετα, διότι ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν μικρῶν κρατῶν θ' ἀποβλέψωσι μόνον εἰς τὸ συμφέρον τοῦ τόπου, τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτοὺς νὰ καθησυχάσωσιν. Ἐνθυμοῦμαι τότε, ὅτι ἐπιφανὴς πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Ἀγγλίας, παριστάμενος εἰς τὸ γεῦμα ἐκεῖνο τῆς Συνδιασκέψεως, μὲ συνεχάρη καὶ μοὶ εἶπεν, ὅτι δὲν ἐσκέφθησάν ποτε τοιαύτην λύσιν τοῦ ζητήματος, ἥτις κατ' αὐτὸν ἦτο ἡ προσφορωτάτη. Βεβαίως εἶνε ἀνάγκη μιᾶς ἐκβιάσεως, ἀλλ' ἡ ἐκβίασις δέον νὰ βασίζηται ἐπὶ τῆς λογικῆς. Πρέπει νὰ τεθῶσι κατὰ μέρος αἱ ἀλλότριαι βλέψεις. Προκειμένου περὶ τῆς κατακτητικῆς φιλοδοξίας μερικῶν Δυνάμεων, πρέπει νὰ ἀκουσθῇ καὶ πάλιν ἡ διαμαρτύρησις τοῦ μεγάλου Γέροντος τῆς Ἀγγλίας: *Κάτω τὰς χεῖρας!* Μόνον διὰ τοιούτου τρόπου δύναται ν' ἀποκατασταθῇ ἐν Μακεδονίᾳ ἡ τάξις. Καὶ θ' ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις, ὅταν αἱ χεῖρες ἁπασῶν τῶν Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦσιν εἰς αὐτήν, πέσωσι κάτω.

Τοιαῦτα, κύριοι, συνέβησαν ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὴν ἐκεῖ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, διαμονήν μου.

Ἐπιτρέψατέ μοι ἤδη νὰ σᾶς ἀναφέρω ἓν ἐπεισόδιον.

Εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν ἐκείνην ἦσαν προσκεκλημένοι νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸ γεῦμα οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρωμουνίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας. Ἐγνώρισα ἅπαντας τοὺς κυρίους τούτους. Μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας Ἄγγλος φίλος ἐκάλεσεν ἐμὲ καὶ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Βουλγαρίας εἰς πρόγευμα, μὲ τὴν ἰδέαν ἴσως, ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν ἐπὶ τῶν ζητημάτων, ἅτινα διαχωρίζουσι τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ διεξαχθῇ νέα ἐργασία πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐκαθήσαμεν εἰς τὴν τράπεζαν. Μεταξὺ τῶν κεκλημένων ἦτο καί τις Γερμανός, ἡμέτερος φίλος, παλαίμαχος ἀγωνιστὴς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων πλέον ἢ ἅπαξ ὕψωσε τὴν φωνήν του. Ἐκάθητο πλησίον τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Βουλγαρίας. Ἐγὼ ἤμην ἀπέναντι αὐτοῦ. Ἠδυνάμην ν' ἀκούω τοὺς λόγους των, ἀφοῦ ἤμεθα πάντες πλησίον. Ὁ διακεκριμένος ἐν Λονδίνῳ συγγραφεὺς ἐξήγαγεν ἀπὸ τοῦ κόλπου του καὶ ἐδείκνυεν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Βουλγαρίας ταχυδρομικὸν δελτάριον. Τί περιεῖχε τοῦτο; Περιεῖχεν ἑλληνοτουρκικὴν σημαίαν, ἐφ' ἧς συνεβολίζετο ἡ σύμπραξις τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἡμι-

σελήνου καὶ τὴν ὁποίαν ἔφερε δῆθεν μεθ' ἑαυτοῦ ἑλληνοτουρκικὸν σῶμα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ἔτει 1878, κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τοῦτο ἐσήμαινεν ἑλληνοτουρκικὴν συμμαχίαν κατὰ τῆς βουλγαρικῆς ἀπελευθερώσεως. Ἡ σημαία αὕτη συνελήφθη ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἀλεξινάτζ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐθνολογικὸν μουσεῖον τῆς Βουλγαρίας, ἤδη δὲ ἐγένετο ταχυδρομικὸν δελτάριον, τὸ ὁποῖον ἐστάλη εἰς πολλούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἰς ἐμὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Μόλις τὴν εἶδον καὶ τὴν ἀνεγνώρισα. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Βουλγαρίας ἡρμήνευσε τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἰς τὸν παρ' αὐτῷ καθήμενον. Τίποτε περισσότερον. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ προγεύματος μετέβημεν εἰς τὸ καπνιστήριον. Ἐξακολουθῶν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Βουλγαρίας τὴν ὁμιλίαν του, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄλλους, ὡς ἀντελήφθην: «Ἡ Βουλγαρία δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ συμπράξῃ μὲ τὴν Τουρκίαν· ἀρκεῖ νὰ μᾶς χορηγηθῶσι μερικὰ δικαιώματα εἰς τὴν Μακεδονίαν, νὰ ἀνατεθῇ εἰς ἡμᾶς ἡ διοίκησίς της ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν, καὶ τότε ἡ Τουρκία δὲν ἔχει ἀνάγκην οἱουδήποτε, ἀρκεῖ τὸ βουλγαρικὸν ὅπλον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ. «Ὅπως γνωρίζετε, ἡ ἀποστολὴ Βουλγάρων ἀντιπροσώπων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ πρωτίστη ἡ τοῦ κ. Νάτσεβιτς ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν εἶνε ἄλλη ἢ ἡ ἐνέργεια, ὅπως χορηγηθῶσι προνόμια ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἐν Μακεδονίᾳ, προφανῶς ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων.

Ἰδού, Κύριοι, πῶς ἐργάζονται οἱ Βούλγαροι κατὰ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται, ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἐτάχθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας.

Θὰ σᾶς εἴπω εἰς τὴν προσεχῆ Διάλεξίν μου, πῶς ἐννοῶ τὴν κοινοπραξίαν τῆς τε ἐλευθέρας καὶ ἁπάσης τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ πολεμήσωμεν τὸν Σλαῦον ἢ τὸν Ρωμοῦνον, ἢ οἱονδήποτε ἄλλον ἐπιβουλεύοντα τὰ ἑλληνικὰ δίκαια ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ.

Θὰ συμπράξωμεν μὲ ὅσους δύνανται νὰ συνδράμωσι τὴν ἡμετέραν ἐθνικότητα, τὴν ἡμετέραν πατρίδα. Δὲν ἐννοῶ, ὅτι θὰ καταστῶμεν σύμμαχοι τῆς αὐθαιρεσίας. Ὄχι· θὰ ζητήσωμεν τὴν ἐλευθερίαν πάντων τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, θὰ ζητήσωμεν ἡμεῖς τὰ δικαιώματα τὰ ἀνήκοντα εἰς ἡμᾶς. Ἀλλὰ δὲν θὰ πράξωμεν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ὅπως πράττουσιν ἐκεῖνοι. Ἐν τούτοις πρωτίστως ὀφείλομεν νὰ ἑνωθῶμεν, νὰ συνταχθῶμεν καὶ νὰ δείξωμεν, ὅτι ζῶμεν ἐν Μακεδονίᾳ, ὅτι κινούμεθα ἐν Θράκῃ, ὅτι γνωρίζομεν νὰ πολεμήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

Ἠκούσαμεν πλέον ἢ ἅπαξ, ὅτι πρέπει ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ διατελῇ ἥσυχος, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀμύνηται, ὅτι πρέπει νὰ συντελέσῃ εἰς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ὁποίας τάξεως!.. δι' ἄλλων παραγόντων παρὰ δι' αὐτοῦ. Γνωρίζετε, κύριοι, ὁπόσον ἐπιβλαβὴς εἶνε ἡ συμβουλὴ αὕτη, καὶ τί ὀφείλομεν ἡμεῖς νὰ πράξωμεν ἐν Μακεδονίᾳ. Ὅτι ἠρχίσαμεν πράττοντες. Ὅταν δὲ λέγω οὕτω, δὲν ἐννοῶ τὸ ἑλληνικὸν

κράτος, ἀλλὰ τὸν μακεδονικὸν λαόν, τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι καθῆκον ἔχουσι νὰ ἐνδιαφέρωνται ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων. Συνεβουλεύσαμεν τοὺς Μακεδόνας, ὅτι ὀφείλουσι νὰ συνταχθῶσι, διὰ ν' ἀποκρούσωσι τὰς ἀγρίας ἐπιδρομὰς ἐκ τῆς βουλγαρικῆς χώρας. Καὶ οὕτως ἔπραξαν καὶ θὰ ἐξακολουθῶσι βεβαίως πράττοντες.

Τίς ἀγνοεῖ, ὅτι ἐν τοῖς Νομοῖς Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, δὲν ἀπεκρούσθησαν μεθ' ἱκανῆς ἐπιτυχίας αἱ ληστρικαὶ ὁμάδες, αἱ ὁποῖαι ἐφορμῶσιν ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν χώραν;

Ἐὰν τυχὸν μετέβησαν οἱοιδήποτε ἐκ τῆς μεγάλης πατρίδος, εἴτε τῆς ἐλευθέρας, εἴτε τῆς ἀλυτρώτου, διὰ νὰ συμπράξωσι, διὰ νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν Μακεδόνων, οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς ἀπευθύνῃ οἱανδήποτε παρατήρησιν. Ὅτε εἶπον εἰς ἐπίσημον ἐν Παρισίοις φίλον μας: — «Ἔχω πληροφορίας, ὅτι ἑλληνομακεδονικὸν ἀπόσπασμα προσέβαλε βουλγαρικὴν συμμορίαν καὶ τὴν συνέτριψεν....» Οὗτος μοὶ ἀπήντησεν — «Ἀγαθῇ τύχῃ! Ἰδού, ὅτι καὶ σεῖς ἠρχίσατε νὰ ἐργάζησθε!» Διὰ ποῖον λόγον ἡ Βουλγαρία κατώρθωσε νὰ παραστῇ εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ τοσαύτην δύναμιν καὶ δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μακεδονίας; Διότι εἰργάσθη τοιούτῳ τῷ τρόπῳ ἐναντίον ἡμῶν.

Σήμερον οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἔχομεν καθῆκον διὰ τῶν παραινέσεών μας καὶ τῶν συμβουλῶν μας εἰς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ νὰ ἐξηγήσωμεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Ἡ Μακεδονία, γνωρίζετε κάλλιστα, συνηγωνίσθη μεθ' ἡμῶν ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας καὶ γνωρίζετε τοὺς ἄθλους αὐτῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· γνωρίζετε τὴν ἐξέγερσιν τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς Νιάουσας, τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἄλλων τμημάτων τῆς Μακεδονίας. Δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Μακεδονία θὰ ἐξεγερθῇ, διὰ νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς ἐπιβουλεύοντας τὰ δίκαια αὐτῆς.

Ἐπιτρέψατέ μοι ἐν τούτοις νὰ σᾶς εἴπω, τί ἐννοῶ, λέγων Μακεδονίαν, καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐννοῶμεν ὅλοι τὴν Μακεδονίαν, διότι ὑπάρχουσιν ἐδῶ τινες περίεργοι, ἐξ αἰσθήματος ὑπερπατριωτικοῦ ἴσως, οἱ ὁποῖοι ζητοῦσι τὴν καθαρὰν Μακεδονίαν νὰ τὴν παρουσιάσωσιν ὡς μὴ περιοριζομένην ἐντὸς τῶν δύο νομῶν Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης, περιοριζομένην δηλαδὴ ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν διαμερισμάτων, ἀλλὰ τὴν ἐπεκτείνουσι καὶ πέραν τῶν ἑλληνικῶν τούτων τμημάτων, ἐν τῷ τμήματι τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε βουλγαρική.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες πρότερον δὲν εἴχομεν ἐννοήσῃ σαφῶς τοῦτο, διὰ νὰ ἐργασθῶμεν προσφορώτερον ἐν τῇ ἱστορικῇ Μακεδονίᾳ. Ἐνθυμοῦμαι πρὸ τριετίας, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς τὸ εἴπω, ὅτι πρῶτος ἐξήλεγχον τὴν γνώμην ταύτην, ὅτε εἶπον, ὅτι ἡ ἱστορικὴ Μακεδονία περιορίζεται μόνον ἐν τοῖς νομοῖς Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης. Οὗτοι οἱ δύο νομοὶ ἀνήκουσιν εἰς ἡμᾶς. Ἀλλ' εἰς τοὺς Βουλγάρους δὲν ἦτο σύμφορος ὁ τοιοῦτος καθορισμὸς τῆς Μακεδονίας. Ὑπάρχει ἐν

τοῖς δυσὶ τούτοις νομοῖς περίπου πληθυσμὸς 1,700,000. Ἐκ τούτων 700,000 εἶνε Ἕλληνες καὶ Κουτσόβλαχοι, οὐχὶ Ρωμοῦνοι, διότι οὐδεὶς Ρωμοῦνος ὑπάρχει ἐν Μακεδονίᾳ,—ὑπάρχουσι μόνον 10-12 χιλιάδες ρωμουνίζοντες, ἀλλὰ τούτους τοὺς ἐξηγόρασε τὸ ρωμουνικὸν χρυσίον, θὰ εἶνε δὲ ἕτοιμοι νὰ προσέλθωσι καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ὅταν τὸ ρωμουνικὸν χρυσίον ἀρθῇ.

Λοιπὸν ἔχομεν 700,000 Ἑλλήνων καὶ Κουτσοβλάχων· 650,000 εἶνε Μουσουλμᾶνοι ἢ Τοῦρκοι, ὑπολείπονται αἱ 350,000. Ἐκ τούτων εἶνε Σλαῦοι, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι, οἱ τελευταῖοι ἐν Θεσσαλονίκῃ κατ' ἐξοχὴν διαμένοντες.

Ὑπάρχουσι Σλαυομακεδόνες, τουτέστι φυλὴ μικτή, λαλοῦσα γλωσσικὸν ἰδίωμα, τοῦ ὁποίου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ μὲν ρίζαι εἶνε ἑλληνικαί, αἱ δὲ καταλήξεις σλαυϊκαί· ὑπάρχει καὶ ἀριθμὸς Βουλγάρων, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις νομοῖς δὲν ἔχει ὑπεροχήν.

Ἀλλ' ὁ νομὸς τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ὁ ὁποῖος περιέχει πληθυσμὸν ἑνὸς ἑκατομμυρίου ψυχῶν, ἀποτελεῖται ἀπὸ Σλαύους, ἀπὸ Βουλγάρους, ἀπὸ Ἀλβανούς, ἀπὸ Σέρβους καὶ ἀπὸ ἐλάχιστον ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν. Ὀλίγαι χιλιάδες ψυχῶν, αἵτινες εὑρίσκονται ἐν Σκοπίοις καὶ ἀλλαχοῦ διεσπαρμέναι, δὲν ἀποτελοῦσιν ἐθνικὴν δύναμιν. Διατί ὅμως οἱ Βούλγαροι ζητοῦσι τὴν Μακεδονίαν ὁλόκληρον; Ἰδοὺ ὁ λόγος. Διότι θὰ ἔχωσι μεγάλην πλειοψηφίαν ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις νομοῖς, ἐνῷ ἐν τοῖς δυσὶ πρώτοις δὲν ἔχουσιν ὑπεροχήν. Ἰδοὺ τί ἐζήτησαν καὶ ζητοῦσιν ἀείποτε οἱ Βούλγαροι, ἀξιοῦντες νὰ προσλάβωσι μεταξὺ τῶν δύο νομῶν καὶ τὸν τρίτον νομὸν τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ὁ ὁποῖος ἄλλως τε κατοικεῖται ἀπὸ πολλοὺς Σέρβους, διότι ἐν Σκοπίοις ἐν παλαιοτέροις καιροῖς ὑπῆρχεν ἡ πρωτεύουσα τῶν Σέρβων.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον σήμερον οἱ Βούλγαροι, δεικνύοντες τὴν ἀριθμητικήν των ὑπεροχὴν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν τριῶν νομῶν, μᾶς λέγουσι:—«Τί ζητεῖτε σεῖς οἱ Ἕλληνες;» Δυστυχῶς ὑπάρχουσι καὶ ἐνταῦθά τινες, οἱ ὁποῖοι φρονοῦσιν, ὅτι προδίδει τὴν πατρίδα ὁ ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἡ καθαρὰ Μακεδονία περιορίζεται ἐν τοῖς δυσὶ νομοῖς Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου. Ἐὰν ἐγὼ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐκήρυξα τὴν ἰδέαν ταύτην, ἀληθῶς ἔπταισα, παρακαλῶ νὰ μὲ ἀπαγχονίσητε, εὐθὺς ὡς ἐξέλθω εἰς τὴν πλατεῖαν, ἀλλ' ὀφείλετε νὰ γνωρίζητε, ὅτι τὰ ἐθνολογικὰ προβλήματα εἶνε πολὺ δυσχερῆ καὶ δὲν δύναται νὰ τὰ διαπραγματεύηται ὁ πρῶτος τυχών, ὀφείλει νὰ πρωτοστατῇ ἡ σκέψις, ἡ λογική.

Ὅταν πρὸ διετίας μετέβην εἰς Παρισίους καὶ ἐπεσκέφθην πολλοὺς τῶν ἐγκρίτων ἀκαδημαϊκῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἐξήγησα τὰς ἰδέας μου ταύτας εἰς αὐτούς, ὅλοι δὲ μὲ συνεχάρησαν δι' αὐτάς, διότι τοιουτοτρόπως εὑρίσκεται λύσις, διότι πρότερον ἐζητοῦμεν οἱ Ἕλληνες νὰ μᾶς δώσωσι χώρας, μὴ ἀνηκούσας εἰς ἡμᾶς.

Συνηντήθην κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μετά τινος μεγαλοϊδεάτου Βουλγάρου ἐν

Γεννεύη, πολὺ εὐγενοῦς καὶ ἀνεπτύξαμεν συζήτησιν ἐπὶ μακρὸν περὶ τῆς Μακεδονίας. Τῷ εἶπον ποῖα εἶνε τὰ ἑλληνικὰ αὐτῆς ὅρια· ὁ κύριος οὗτος, γινώσκων ταῦτα, δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ συμφωνήσῃ, διότι ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζεν ὅπως καὶ αὐτὸς τὴν μακεδονικὴν χώραν.

Ὅτε τῷ εἶπον: —«Ἰδοὺ ἡ βάσις δυνατῆς συμπράξεως Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Σεῖς μὲν νὰ λάβητε τὸ Κοσσυφοπέδιον, μετὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἀλβανῶν, ἡμεῖς δὲ ἔχομεν δικαιωματικῶς τὸ Μοναστήριον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην.» — «Ἀλλὰ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ ἡ Εὐρώπη.» — «Τοῦτο εἶνε ἀδιάφορον». Τὴν ἐπαύριον μοὶ ἀπήντα διά τινος προσώπου, ὅτι ἔχομεν δίκαιον, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἐννοήσωμεν οἱ Ἕλληνες, ὅτι τὰ τοιαῦτα ζητήματα δὲν τὰ λύει μόνον ἡ στατιστική, τὰ λύει τὸ ξίφος. «Ἡμεῖς οἱ Βούλγαροι τὸ μακεδονικὸν ζήτημα θὰ τὸ λύσωμεν διὰ τοῦ ξίφους».

Κατὰ τὴν ἐν Λονδίνῳ διαμονήν μου, ἐσκόπουν, συνεννοηθεὶς μάλιστα πρὸ μηνῶν μετὰ τοῦ ἐπιφανοῦς πολιτικοῦ κ. Δίλκε, νὰ ἐργασθῶ προς ἵδρυσιν φιλελληνικοῦ Συνδέσμου.

Πραγματικῶς ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον εἰργάσθην, ἐπεσκέφθην πολλὰ πρόσωπα ἐξέχοντα, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθησαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἵδρυσιν φιλελληνικοῦ Συνδέσμου ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει οὐχὶ τῶν συμπαθειῶν, ἀλλὰ μόνον τῶν δικαίων.

Δυστυχῶς ἐπῆλθε μετ' ὀλίγον τὸ θέρος, οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν ἀποδεξαμένων τὴν πρόσκλησίν μου εἶχον ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἐξοχὴν ἢ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τοιουτοτρόπως ἀνεβλήθη ἡ συνέλευσις αὐτῶν. Μετά τινα χρόνον ἐπήρχετο δυστυχῶς καὶ ὁ θάνατος τῆς Κας Δίλκε, ἐκ τοῦ ὁποίου τοσοῦτον ἐλυπήθη ὁ διακεκριμένος αὐτῆς σύζυγος, ὥστε μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ διαχειμάσῃ καὶ καταπραΰνῃ τὴν θλίψιν του.

Τοιουτοτρόπως κατηνάλωσε τὸν χειμῶνα ἐν Ἰταλίᾳ, μακρὰν τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Λονδίνου, καὶ ἦτο ἀδύνατον πλέον νὰ τελεσθῇ τι ὁριστικὸν πρὸς ἵδρυσιν ἀγγλικοῦ φιλελληνικοῦ Συνδέσμου.

Μετέβην εἰς Παρισίους. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἔχω φίλον προσωπικὸν καὶ ἐθνικόν, τὸν κ. Κλεμανσώ, περὶ τοῦ ὁποίου πολλὰ γινώσκετε. Εἶνε γερουσιαστής, ἀρχηγὸς πολιτικῆς ὁμάδος καὶ Διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Αὐγῆς». Χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν πρωτοβουλίαν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐπεσκέφθην πλεῖστα πρόσωπα ἐκ τῶν διακεκριμένων εἴτε ἐν τῇ πολιτικῇ, εἴτε ἐν τοῖς γράμμασι, γερουσιαστάς, βουλευτάς, ἀκαδημαϊκούς, καθηγητὰς καὶ καθεξῆς. Οἱ πλεῖστοι, ἅπαντες σχεδόν, προσηνέχθησαν νὰ συμπράξωσιν, ἐξαιρουμένων δύο ἢ τριῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα διεφώνουν εἰς τοῦτο ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι μόνον τότε εἶνε δυνατὸν νὰ συμπράξωσιν, ὅταν μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐπέλθῃ συνεννόησις. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ μὴ ἀναφέρω τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἐξέθηκα εἰς αὐτούς, ὅτι, ὅπως ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τινων μὴ τοιούτων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Βουλγάρων, δι' οὓς λόγους σᾶς ἐξέθηκα, καὶ τοὺς

ὁποίους πάντες γνωρίζετε. Οὐχὶ μετὰ δυσχερείας, οὐχὶ μετ' ἀνησυχίας κατωρθώθη νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις μεταξὺ πολλῶν προσώπων τῆς ὑψηλῆς παρισινῆς κοινωνίας, καὶ δὴ διατελούντων εἰς διάφορα πολιτικὰ ἀξιώματα. Τοιουτοτρόπως κατωρθώθη νὰ συνέλθωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς φιλελληνικὸν συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐκ διαφόρων μελῶν εἰς οἱανδήποτε καὶ ἂν ἀνῆκον πολιτικὴν μερίδα. Ἅπαντες ἀνεγνώριζον, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε μεγάλη δύναμις, καὶ αὐτὸς μόνον δύναται νὰ ἐγκαταστήσῃ τάξιν, ἀσφάλειαν, πρόοδον καὶ πολιτισμὸν ἐν τῷ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ.

Ἐπεσκέφθην μίαν ἡμέραν ἔγκριτόν τινα λόγιον καὶ γερουσιαστὴν συγχρόνως. Τῷ εἶπον: — «Ἔρχομαι νὰ ζητήσω τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γαλλίας. Μᾶς πολεμοῦσιν οἱ Σλαῦοι, μᾶς πολεμοῦσιν οἱ Ρωμοῦνοι, μᾶς πολεμοῦσιν οἱ Βούλγαροι, μᾶς πολεμοῦσιν ἅπαντες οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι ζητοῦσι νὰ καταλάβωσι τὴν πατρικὴν ἡμῶν κληρονομίαν». Μοὶ εἶπεν ἀφελέστατα: — «Δὲν ἔχετε ἀνάγκην σεῖς. Σᾶς προστατεύει ἡ μεγάλη ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ», καὶ ἀμέσως ἔλαβεν ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην του μικρόν, ἀλλὰ πολύτιμον βιβλίον, τὸ ὁποῖον μοὶ προσέφερε. Ἐπεγράφετο: «*Τὸ ἑλληνικὸν θαῦμα ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους*» καὶ μοὶ συνέστησε νὰ ἴδω τὸν διακεκριμένον πολιτικὸν κ. Πουαγκαρέ. «Προχθὲς συνδιελεγόμεθα μὲ τὸν κ. Πουαγκαρὲν ἐπανελθόντα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς χώρας· μοὶ ἔλεγεν, ὅτι ἐκ τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας ἔκαμε, κατ' ανάγκην μόνον ὁ Ἑλληνισμὸς δύναται ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ.» Ἰδοὺ ποῖαι εἶνε αἱ ἰδέαι τῶν ὑψίστων ἀντιπροσώπων ὄχι μόνον τῆς παρισινῆς, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας.

Τοιουτοτρόπως μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοσούτων διακεκριμένων προσωπικοτήτων κατωρθώθη νὰ δημιουργηθῇ «*Γαλλικὸς Φιλελληνικὸς Σύνδεσμος ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ*». Τὸ πρόγραμμά του, κύριοι, τὸ γνωρίζετε. Εἶνε ἀγὼν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, χωρὶς βεβαίως νὰ βλαφθῶσι καὶ τὰ δίκαια τῶν λοιπῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου κατοίκων· οὔτε τὰ τῶν Ἀρμενίων, οὐδὲ τῶν Ἰουδαίων, οὐδὲ τῶν Τούρκων. Τὸ πρόγραμμα σήμερον πάντων τῶν πεπολιτισμένων ἀνθρώπων εἶνε, ὅτι ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰσότης, ἡ ἀδελφότης πρέπει νὰ εἶνε γενικὴ δι' ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι μόνον διὰ μίαν φυλήν, δι' ἓν ἔθνος.

Ὁ ἐν Παρισίοις φιλελληνικὸς Σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος βεβαίως θὰ ἐργασθῇ, ὅταν τῷ δώσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀφορμήν, θὰ συντελέσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων, καὶ καθ' ἃς ἔχω πληροφορίας, ἐντὸς τοῦ χειμῶνος θὰ γείνωσι καὶ διαλέξεις καὶ ἐνέργειαι ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τοῦ Συνδέσμου. Ἀλλὰ πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ παράσχωμεν τὴν πρέπουσαν ὤθησιν.

Ἐν Γενεύῃ, παραμείνας ἐπί τινας ἡμέρας, κατώρθωσα ἐπίσης νὰ ἱδρύσω μικρὸν φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον, ἀποτελεσθὲν ἐξ ἀνδρῶν διακεκριμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἔγγονος τοῦ Ἐϋνάρδου. Καὶ ἐν Γενεύῃ κατώρθωσα ν' ἀποκρούσω ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες συμπράττουσι πρὸς ὑποστηρη-

ζιν τοῦ ὑφισταμένου ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ καθεστῶτος. Τὸ αὐτὸ δ' ἔπραξα καὶ ἐν Βρυξέλλαις, καθ' ὅσον ἐπήρκουν αἱ ἀσθενεῖς μου δυνάμεις.

Εἶχον καὶ ἐν Ἰταλίᾳ σκοπὸν νὰ ἐργασθῶ πρὸς ἵδρυσιν φιλελληνικοῦ Συνδέσμου καὶ συνεννοήθην μὲ διάφορα πρόσωπα περὶ τούτου. Δυστυχῶς δὲν μοὶ τῷ ἐπέτρεψεν ὁ χρόνος. Μετὰ ταῦτα μὲ ἐκώλυσε μακρὰ νόσος νὰ ἐξακολουθήσω τὰς ἐργασίας μου, ἐλπίζω δὲ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ νὰ πράξω τοῦτο.

Ἀλλὰ πρωτίστως, ἐλπίζω, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐπιβουλεύονται τοσοῦτοι ἐχθροί, θὰ φιλοτιμηθῶσι καὶ θὰ δείξωσιν, ὅτι εἴμεθα ἀντάξιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ὅτι θὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸ ἔργον τῆς ἱστορικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ταῦτα εἶχον νὰ σᾶς εἴπω σήμερον. Διότι ἐλπίζω, ὅτι θὰ μοὶ κάμητε τὴν τιμὴν καὶ κατὰ τὴν προσεχῆ Κυριακὴν νὰ προσέλθητε ἐνταῦθα, διὰ ν' ἀκούσητε τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας, ἔλαβον κατὰ τὸ θέρος τοῦτο, ἐπισκεφθεὶς μερικὰς χώρας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Θὰ σᾶς εἴπω πῶς δυνάμεθα νὰ ἐργασθῶμεν, τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἐνέργειαν, νὰ δείξωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ζῶμεν, ἀλλὰ πρωτίστως, καὶ θὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω εἰς τὸ τέλος ἑκάστης Διαλέξεώς μου, πρωτίστως, ἀποκλειστικῶς, πρέπει νὰ μεριμνήσωμεν περὶ τῆς στρατιωτικῆς ἡμῶν συντάξεως. Ἐν ταύτῃ κεῖται τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον. (Χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου).

Μόνον οὕτω θὰ ἐπιβληθῶμεν εἰς τοὺς ἐχθρούς μας. Μόνον διὰ τοῦ στρατοῦ θὰ ἐμπνεύσωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἡμετέρους φίλους. Σᾶς ἐπαναλαμβάνω ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου μου, τὸ ὁποῖον ἐβροντοφώνησεν ὁ μέγας τῶν Ἀθηνῶν ῥήτωρ: *«Συμμαχεῖν καὶ προσέχειν τὸν νοῦν τούτοις ἐθέλουσιν ἅπαντες, οὓς ἂν ὁρῶσι παρεσκευασμένους καὶ πράττειν ἐθέλοντας ἃ χρή»*.

Στρατός, στρατός, στρατός!

(Παρατεταμένα χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου).

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ VON DER GOLTS

Περισπούδαστον μελέτην περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ἐδημοσίευσεν ἐπ' ἐσχάτων ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς von der Golts ἐν τῷ γερμανικῷ περιοδικῷ «Rundschau,» φέρουσαν τὴν ἐπιγραφήν: «*Αἱ ταραχαὶ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου*». Μὴ δυνάμενοι, ἐλλείψει χώρου, ν' ἀναδημοσιεύσωμεν αὐτὴν πλήρη, ἀποσπῶμεν τὰ ἑπόμενα ἀποσπάσματα, ἀναφερόμενα εἰς τὰς δυνάμεις καὶ τὰ δίκαια τῶν φυλῶν, τῶν ἀμφισβητουσῶν ἀπό τινος χρόνου τὴν περιμάχητον χώραν:

«Ἐν Μακεδονίᾳ οὐδέποτε σχεδὸν ἔπαυσαν τοπικαὶ ἐξεγέρσεις μικροτέρας εντάσεως. Ἂν δ' αὗται ἀνενεώθησαν τῷ 1903 εἰς μεγάλην κλίμακα, τοῦτο ἔχει τὰς ἰδιαιτέρας του πολιτικὰς ἀφορμάς.

«Ἡ Βουλγαρία ἔχει τοσοῦτον ἐνισχυθῆ, ὥστε ἐλπίζει, ὅτι μοιραίως θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναλάβῃ ἐν Μακεδονίᾳ ἀγῶνα κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ξένης βοηθείας. Ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος μᾶλλον ἐπέρρωσε παρὰ ἐξησθένισε τὴν αὐτοπεποίθησιν τῶν Βουλγάρων. Παρ' ὅλην δὲ τὴν νίκην τῆς Τουρκίας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν αὐτῶν (τῶν Βουλγάρων), ὅτι ἐν τῷ τουρκικῷ στρατῷ ἐξακολουθοῦσιν αἱ ὑφιστάμεναι παλαιαὶ ἀτέλειαι καὶ ἀδυναμίαι.

«*Πρὸς τούτοις ἡ ταπείνωσις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ περιφανὴς ἀπόδειξις τῆς στρατιωτικῆς της ἀδυναμίας* κατέστησαν ἐπιφυλακτικὸν τὸ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Καὶ ναὶ μὲν τοῦτο τηρεῖ καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων τὴν αὐτὴν καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους ἐχθρικὴν στάσιν, ἀλλὰ τώρα ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ εἶνε ἀσθενεστέρα ἢ ἄλλοτε. . .

«Ἡ ἀρκούντως διαδεδομένη ἐν Εὐρώπῃ ἰδέα, ὅτι πρόκειται περὶ ἐπαρχίας, ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὑπὸ Βουλγάρων κατοικουμένης, ἥτις κατατρύχεται ὑπὸ ξενικοῦ ζυγοῦ, εἶνε διττῶς πεπλανημένη. *Οἱ Βούλγαροι οὐδαμῶς ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ταρασσομένῃ περιοχῇ τὸ ἰσχυρότερον μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων μέρος, πολλῷ δὲ ὀλιγώτερον βαρύνουσάν τινα πλειονότητα ἐπὶ τοῦ ὅλου.*

«*Ἐν Μακεδονίᾳ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶνε ἀσυγκρίτως ὑπέρτερος τοῦ βουλγαρικοῦ.* Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἔσχον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὴν προστασίαν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς ἐκ φόβου συγκρούσεως πρὸς τὴν Ρωσσίαν.

«Οὕτω δὲ οἱ Βούλγαροι τῆς Μακεδονίας ἔπασχον ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερον τῶν

λοιπῶν ἐθνοτήτων, καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατωτέρων τάξεων, ὅστις οὐδεμίαν ἀπολύτως ὑπεράσπισιν εὑρίσκει, ἐνῷ οἱ Χριστιανοὶ ἔχουσι τὴν προστασίαν τῶν ἱερέων των, τῶν ξένων Προξένων καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Διπλωματῶν.

«Ἐλλείψει βασίμων τεκμηρίων, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὁρίσω τὸν μουσουλμανικὸν πληθυσμὸν ἐνίων περιφερειῶν. Ἀλλὰ δὲν σφάλλομαι ἂν ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἐπὶ τοῦ τμήματος τοῦ ἐκτεινομένου ἑκατέρωθεν των ὀχθῶν τοῦ Ἀξιοῦ, ὅπερ οἱ Βούλγαροι διακηρύττουσιν ὡς καθαρῶς βουλγαρικόν, κατοικοῦσι τὸ ὀλιγώτερον ἓν ἑκατομμύριον Τοῦρκοι.

«Ὄχι ὀλιγώτερον τῶν Μωαμεθανῶν ἀπειλοῦνται οἱ Ἕλληνες ἕνεκα τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν, διὰ τῆς ἀποξενώσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν γεωργικῶν κτήσεων. Εὐκόλως δὲ κατανοεῖ τις ποῖα πικρὰ συναισθήματα γεννῶνται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως.

«Ὁ Τοῦρκος εἶνε συνειθισμένος εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ἀλλ᾽ ὁ Ἕλλην ἐθεώρει ἑαυτόν, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνός του, ὡς τὸν νόμιμον κληρονόμον τοῦ ὀσμανικοῦ κράτους, ὡς τὸ χαϊδεμένο παιδὶ τοῦ μέλλοντος.

«*Ἄλλοτε, ἐπὶ χρόνον μακρόν, ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου Χριστιανὸς καὶ Ἕλλην ἦσαν ἔννοιαι ταὐτόσημοι, ὅπως ταὐτόσημοι εἶνε αἱ ἔννοιαι Μωαμεθανὸς καὶ Τοῦρκος. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἐθνότητες τῆς χώρας ταύτης εἶνε, καθὼς παίζων λέγει ὁ* Victor Berard, *προϊόντα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐφευρέσεως. Τῷ ὄντι δὲ μόλις πρὸ ὀλίγου ἔκαμαν ταύτας γνωστὰς εἰς τὸν κόσμον Εὐρωπαῖοι ἐθνολόγοι.*

«Οἱ Βούλγαροι τοὺς παλαιοτέρους αὐτῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας ἔστρεφον *ὄχι τόσον κατὰ τῶν Τούρκων, ὅσον κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὑπερηφάνου αὐτῆς κλήρου,* ὅστις ἐπεχείρει νὰ ἐξελληνίσῃ ὅλους τοὺς ραγιάδες τοῦ τουρκικοῦ κράτους, οὓς ἐθεώρει ὡς νόμιμον ποίμνιόν του.

«Διὰ τοῦτο καιριώτατον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τραῦμα ὑπῆρξεν ἡ ἀναγνώρισις ἀνεξαρτήτου βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, γενομένη τῷ 1870 διὰ φιρμανίου τοῦ Σουλτὰν Ἀζίζ. Οὕτω δὲ τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον, ἀνεξάρτητον πλέον ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου, ἐξεδήλωσεν ἐντονώτερον ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου τὴν συνείδησιν τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος. Καὶ ἐνῷ κατὰ τὰ ἔτη 1860—1870 καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν ἀκόμη τῶν Βουλγάρων ἡ Μακεδονία ἐθεωρεῖτο ἑλληνική, τώρα ἤρξατο νὰ θεωρῆται βουλγαρικὴ μέχρι τῶν νοτιωτάτων αὐτῆς ὁρίων, εἰς *αὐτὴν τὴν καρδίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου...*

«Κατὰ τὴν βουλγαρικὴν ἀντίληψιν, Ἕλληνες ὑπάρχουσι μόνον ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου, ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ Στρυμόνος, ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Σέρραις. Ἀναγνωρίζουσι δηλαδὴ οἱ Βούλγαροι ἐν Μακεδονίᾳ ὡς ἑλληνικὸν ἐκεῖνο μόνον τὸ τμῆμα αὐτῆς, ὅπερ ὁ στρατηγὸς Ἰγνατιὲφ ἐπεδίκασεν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

«Τοὐναντίον ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις μετὰ φανατισμοῦ ὑποστηρίζει, ὅτι ὁλόκληρος ἡ μακεδονικὴ χώρα μέχρι τῆς γραμμῆς Στρούγγα ἢ τοὐλάχιστον μέχρι τῆς Στρούγγα Κεπερλῆ ἐπὶ τοῦ Ἀξιοῦ εἶνε ἑλληνική. Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἄλλως τὸ πρᾶγμα, προκειμένου περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου;

«Καὶ ὄντως ὁ Ἑλληνισμὸς ἀντιπροσωπεύεται ἰσχυρότατα, μετὰ τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον, καθ' ὅλην τὴν νότιον ἔκτασιν τῆς Μακεδονίας. Τὸ δὲ πραγματικὸν ὅριον τῆς περιοχῆς ταύτης δύναται νὰ διαγραφῇ διὰ τεθλασμένης γραμμῆς, ἀρχομένης διὰ τῆς βορείας κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου, παρὰ τὸ Μοναστήριον, καὶ ἐκεῖθεν νοτίως τῶν Βοδενῶν, ἐξικνουμένης μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ.

«Τὸ ἄριστον τῶν ὅπλων τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος εἶνε τὰ σχολεῖα καὶ τὸ ἀκμαιότατον ἐθνικὸν αἴσθημα, ὅπερ ἔχει μεταδοθῇ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς Σλαύους τῆς Μακεδονίας.

«Ἐν τῷ χωρίῳ Χορτιάτη, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁμωνύμου ὄρους τῆς Χαλκιδικῆς, συνήντησα κατὰ τὴν ἐκδρομήν μου ἄνδρας, οἵτινες ἔφερον ὄχι μόνον τὸν ἀπαραγνώριστον σλαυϊκὸν τύπον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν χαρακτηριστικὴν τῶν Ρώσσων ἐνδυμασίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἠρώτησα αὐτούς, ἂν εἶνε Σλαῦοι.

«Σημειωτέον ὅτι τὸ κατάλυμα, ἔνθα συνηντήθην μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἔκειτο πλησιέστατα τοῦ μετοχίου τοῦ ἐν Ἄθῳ ῥωσσικοῦ Μοναστηρίου.

«*Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην γειτνίασιν, οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἐρωτήσεώς μου, ἀπήντησαν μετ' ἀποστροφῆς ἀξιοσημειώτου:*

«*Ὄχι! εἴμεθα Ἕλληνες!*»

«Ἐν γένει δὲ ἐνταῦθα πᾶς, ὅστις ἤθελε συνάψῃ καὶ ἐλαχίστων στιγμῶν διάλογον μετ' ἀνθρώπων ἑλληνικῆς ἐθνότητος, ἀσφαλέστατα θ' ἀκούσῃ παρ' ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν τὴν ζωηρὰν ἐπιφώνησιν: «*Ἐγὼ εἶμαι Ἕλλην!*»

«Πόθος θερμότατος πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἰδανικῶν πληροῖ πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Τὸ τοιοῦτον δὲ συναίσθημα εὑρίσκει τις ἐκδηλούμενον κατὰ ζηλευτὸν τρόπον ἐν τῇ ἱδρύσει κοινωφελῶν ἱδρυμάτων. Ὑπάρχουσιν ἀκόμη καὶ σήμερον ἱκανοὶ Ἕλληνες, οἵτινες ἅπαντα τὸν βίον αὐτῶν κατατρίβουσι πρὸς ἀπόκτησιν περιουσίας τινὸς ἵνα θυσιάσωσιν αὐτὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος. Οὕτως εὗρον κατὰ τὸ 1904 ἐν τῇ μικρᾷ πόλει Σιατίστῃ Γυμνάσιον μετὰ σχολαρχείου καὶ δημοτικοῦ σχολείου, ἐφωδιασμένον δι' ὅλων τῶν διδακτικῶν ὀργάνων καὶ μετὰ λαμπρᾶς βιβλιοθήκης, ἐν ᾗ ὑπῆρχε καὶ τμῆμα ἐκλεκτῶν γερμανικῶν βιβλίων.

«Τμῆμα τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις πιθανῶς εἶνε πολὺ ἰσχυρότερος, παρ' ὅσον πιστεύεται παρὰ τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ, ἀποτελοῦσιν οἱ Κουτσόβλαχοι. Οὗτοι ἤρχισαν πολὺ βραδύτερον ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ν' ἀποσπῶνται ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ στελέχους; ἐνῷ πρότερον ἐφαίνοντο ἀναπόσπαστοι ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων.

«Ὁ ἀκαταπόνητος πράκτωρ αὐτῶν Ἀπόστολος Μαργαρίτης, ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς

τῶν Ἑλλήνων, ἀφύπνισε τὴν συνείδησιν τῶν Κουτσοβλάχων περὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν ἐθνότητος· τοῦτο δὲ συνέβη κατὰ τὰ ἔτη τὰ μεταξὺ τοῦ 1880 καὶ 1900.

«Οἱ Βλάχοι δὲν εἶνε μόνον ποιμένες, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύονται καὶ εἰς τὰ ἀνώτατα στρώματα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἧς μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀκόμη χρόνου ἐθεωροῦντο ἀναπόσπαστον τμῆμα. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς Ἕλληνας.

«Σήμερον δέ, ὅτε ἀφυπνίσθη ἐν αὐτοῖς τὸ αἴσθημα τῆς ἰδίας ἐθνότητος, διακηρύττουσιν ὡς ἀνήκοντας εἰς τὴν φυλήν των τοὺς πλείστους τῶν ἀνδρῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

«Μεταξὺ δὲ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀπαντᾷ σημαντικὸς ἀριθμὸς ἐξελληνισθέντων Βλάχων.

«Πρὸ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ σλαυϊκοῦ ρεύματος, ὅ περ ἐχώρισεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ὁμοφύλων των, ἀπεσύρθησαν κυρίως ἐπὶ τοῦ Πίνδου 1). Ἐνταῦθα δὲ ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα μεταξὺ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν εὐπορούντων. Μέχρι τοῦ Ταινάρου καὶ ἀκόμη μέχρις αὐτῆς τῆς Κρήτης πρὸς νότον ἀπαντᾷ τις κουτσοβλαχικὰς ἀποικίας. Τὸ Μέτσοβον, κείμενον ἐπὶ τῶν μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου ὁρίων, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μητρόπολις τῆς νοτίου ὁμάδος τοῦ κουτσοβλαχικοῦ λαοῦ.

«Οἱ Κουτσόβλαχοι διατηροῦσι τὴν ἀνάμνησιν μυθώδους τινὸς βλαχικῆς κυριαρχίας ἰσχυροτάτης, ἥτις κατὰ τὴν 6ην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἐξηπλοῦτο ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Λαμίας, καὶ περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Ἰσραηλίτης περιηγητὴς Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τολέδου. Οὗτος θεωρεῖ τὴν Λαμίαν ὡς τὴν νοτιωτάτην πόλιν τῶν Βλάχων.

«Τὴν ἐποχὴν τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ κράτους διεκδικοῦσιν ὡς ἄλλην μεγάλην περίοδον τῆς φυλῆς των καὶ ὄχι ἀδίκως ὀνομάζουσιν αὐτὸ βλαχικόν, ἐπειδὴ οἱ κυρίαρχοι αὐτοῦ, οἱ τσάροι Πέτρος Ἀσὲν καὶ Γιοβὰν ἀνήκουσιν εἰς τὴν βλαχικὴν φυλήν. Καὶ ὑπῆρξε μὲν τοῦτο μικρᾶς διαρκείας, ἀλλ' ἐπεξετείνετο κραταιὸν ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς χερσονήσου. Εἰς αὐτὸ ὑπέκειτο καὶ ἡ λατινικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ δὲν ἐνόησε νὰ προσοικειωθῇ τὸ ἔκτοτε ἤδη ἐκλατινισμένον λαϊκὸν στοιχεῖον καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦτο ὡς σύμμαχον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Οἱ ἀγῶνες τῶν Βλάχων τῆς Μακεδονίας πρὸς ἀναγέννησιν τῆς ἐθνότητος αὐτῶν εὑρίσκουσι σήμερον ὑποστήριξιν ἐν Ρωμουνίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν Βουκουρεστίῳ. Οἱ Ρωμοῦνοι ἀναγνωρίζουσιν αὐτοὺς ὡς ὁμοφύλους καὶ ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις ἔπραξε παρὰ πολλὰ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν βλαχικῶν σχολῶν, αἵτινες ἐσχάτως ἀθρόοι συνεστήθησαν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἡ νεωτάτη δὲ αὐτῶν εἶνε ἡ πλήρης ἀκμῆς βλαχικὴ Ἐμπορικὴ Σχολὴ τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς ὁποίας οἱ σπουδασταί, πρὸς τῇ καλλιερ-

---

1). Φαίνεται, ὅτι ὁ συγγραφεύς, θεωρῶν τοὺς Κουτσοβλάχους ὁμοφύλους τῶν Ρωμούνων, ἀγνοεῖ τὰ κατὰ τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, περὶ ἧς πλέον ἢ ἅπαξ ἐπραγματεύθημεν ἐν τῷ «Ἑλληνισμῷ». Σ. τῆς Σ.

γείᾳ τῆς ἐπιστήμης, φροντίζουσι σιωπηρῶς καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς βλαχικῆς ἐθνότητος. Ἡ ρωμουνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία θεραπεύονται μετὰ ζήλου ἐν ταῖς βλαχικαῖς σχολαῖς, ὅλοι δὲ οἱ λόγιοι Βλάχοι ὁμιλοῦσι πλὴν τῆς ρωμουνικῆς τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν τουρκικήν· ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν ὑπερτεροῦσι τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες συνήθως δὲν καταδέχονται νὰ ἐκμάθωσι τὴν τουρκικήν.

«Τοῦτο δὲ παρέχει εἰς τοὺς Βλάχους τὸ πλεονέκτημα, ὅτι κατέχουσι τὰς ὑψηλοτέρας βαθμίδας τῆς τουρκικῆς ὑπαλληλίας καὶ ἀσκοῦσι μεγίστην ἐπιρροήν.

«Ἐν συνετῇ συναισθήσει τῆς καταστάσεώς των, παραιτοῦνται παντὸς ὀνείρου περὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύναντο ν' ἀποβλέψωσιν, ἂν εἶχον ἄμεσον γεωγραφικὴν συνάφειαν πρὸς τὸ βασίλειον τῆς Ρωμουνίας.

«Τοὐναντίον οἱ Βλάχοι εἶνε ὁλοψύχως ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν Πύλην, ἥτις, καταλλήλως μεταχειριζομένη αὐτούς, δύναται νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ ὡς ἰσχυρὰν δύναμιν πρὸς στήριξιν τῆς ἰδίας κυριαρχίας. Κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον προσηνέχθησαν νὰ παράσχωσιν εἰς τὸν Σουλτᾶνον 10,000 ἐθελοντῶν, ὅπερ ὅμως οὗτος ἀπεποιήθη. 1)

«Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔχει ἀφήσῃ ἐλευθέρους τοὺς δραστηρίους τούτους καὶ νοήμονας ὑπηκόους της εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς ἐθνότητός των ἐνεργείας των, αἵτινες εὑρίσκουσι μεγάλην ὑποστήριξιν διὰ τῆς συνετῆς καὶ λογικωτάτης πολιτικῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ρωμουνίας Καρόλου.

«Ἐκκλησιαστικῶς οἱ Κουτσόβλαχοι ὑπάγονται εἰς τὸν ὀρθόδοξον κλῆρον· ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ὡς ἄλλοτε οἱ Βούλγαροι, παραπονοῦνται διὰ τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὴν τυραννίαν αὐτοῦ.

«Πρὸ χρόνων ὅμως συνέστη ἐν Κορυτσᾷ μικρὰ ρωμαιοκαθολικὴ κοινότης καὶ ἔκτοτε κλίσις τις πρὸς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἤρξατο μόλις ἐκδηλουμένη.

Περὶ τῶν Ἀλβανῶν δὲ γράφει τὰ ἑξῆς ὁ von der Golts:

«Αἱ τελευταῖαι ἐξεγέρσεις αὐτῶν κατὰ τῆς Πύλης οὐδαμῶς ἀποδεικνύουσιν ἐπιθυμίαν πρὸς ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Αἱ δυσαρέσκειαι αὐτῶν κατὰ τῆς Πύλης προῆλθον ἐκ τῆς ὑποχωρήσεως ἀπέναντι τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Σλαύων τῆς Χερσονήσου. *Πᾶσαν δὲ εἰς τοὺς Βουλγάρους γινομένην παραχώρησιν θεωρεῖ ὁ Ἀλβανὸς ὡς προσβολὴν κατὰ τοῦ μεγαλείου τοῦ κράτους,* καὶ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ στρέφεται πρὸ πάντων ἐναντίον τῆς μωρᾶς δράσεως τῶν κομιτατζήδων.

«Ἐν γένει δὲ βουλγαρικὴ ἐπικράτησις ἐν Μακεδονίᾳ θὰ εὕρισκε παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς τὸν ἀσπονδότατον τῶν ἐχθρῶν, τὸν ὁποῖον οὔτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος οὔτε ὁ Μωάμεθ ὁ κατακτητὴς ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ τελείως. *Πᾶσαι δὲ αἱ προσπάθειαι τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ νὰ προσελκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς Ἀλβανοὺς ἀπέτυχον μέχρι τοῦδε οἰκτρῶς*».

1.) Σημ. τοῦ «Ἑλληνισμοῦ». Ἂς ἐπιτρέψῃ ἡμῖν ὁ ἐν τῇ τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελῶν στρατηγὸς von der Golts νὰ παρατηρήσωμεν αὐτῷ, ὅτι δὲν εἶνε ἀληθὲς τὸ τοιοῦτον, ἄλλως, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ χορηγήσωσι 10 χιλιάδας ἐθελοντὰς οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνίζοντες, ἀφοῦ εἰς 10 χιλιάδας δὲν ἀνέρχονται ὅλοι ὅλοι οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνίζοντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις;

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΑΦ' ΕΑΥΤΩΝ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΟΜΕΝΟΙ

Εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας δὲν εἶνε ἄγνωστος βεβαίως ἡ ὕπαρξις καὶ τὰ μακεδονικὰ ἆθλα τῶν δύο ἐν Σοφίᾳ βουλγαρικῶν κομιτάτων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας. Ἐμφύλιοι συγκρούσεις καὶ ἐγκλήματα μεταξὺ τῶν συμμοριῶν, τῶν καταρτιζομένων ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν κομιτάτων, εἴτε ἐν Μακεδονίᾳ, εἴτε ἐντὸς τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, ἀπεκάλυψαν τὸ ἠθικὸν ποιὸν τῶν ἐλευθερωτῶν τῶν ἀλυτρώτων Βουλγάρων. Ἤδη αἱ οἰκογενειακαὶ ὑποθέσεις, τὰ *ἄπλυτα*, ἀνακοινοῦνται καὶ εἰς τὸ εὐρύτερον δημόσιον. Οὕτως ἡ «*Ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις*,» τὸ ὄργανον τῶν περὶ τὸν Τατάρτζιεφ. ἐξέδωκεν ἐν παραρτήματι τοῦ ἐπισήμου ὀργάνου της «Revolutionen Liste» ἀξιοσημείωτον κατηγορητήριον κατὰ τοῦ κομιτάτου Τσοντσέφ. Ἐκ τούτου ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα μέρη, μαρτυροῦντα τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ ἠθικὴν κατάστασιν:

«Θὰ ἐφελκύσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπί τινων ἐκ τῶν πολυπληθῶν γεγονότων, ἅτινα ἀριδήλως χαρακτηρίζουσι τὴν «φιλοπάτριδα» ἐργασίαν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Τσοντσὲφ εἰς τὰς περιφερείας Ἄνω - Τζουμαγιᾶς καὶ Πετριτσίου. Ἀδυνατοῦντες νὰ καταπολεμήσωσι τὴν *Ὀργάνωσιν*, ἥτις ἀριθμεῖ 45 ἐπαναστατικὰς περιφερείας, ἐνῷ αὐτοὶ μόλις διατηροῦνται, στερούμενοι τιμίων καὶ καλῶν στοιχείων, συμπράττουσι μετὰ λῃστῶν καὶ φονέων ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ ἀνθρώπων σκοτεινοῦ παρελθόντος, τείνουσι τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς ἐκδιωχθέντας ἐκ τῶν τάξεων τῆς *Ὀργανώσεως* εἴτε διὰ καταχρήσεις, εἴτε διὰ παραβάσεις, καὶ ἐκείνους ἀκόμη, οἵτινες κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον. Διὰ τοιούτων στοιχείων καταρτίζουσι τὰ στελέχη των. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτων ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν μερικὰ ὀνόματα. Τὸ τοῦ Τοντσὲ Ζλατκώφ, παλαιοῦ λῃστοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου τόσα ἔπαθον οἱ Σαρακατσαναῖοι τῆς Περίνης καὶ τοῦ Κορσεγιακᾶ· τὸ τοῦ Βάσσα Μπεχλιβάνη, καταδικασθέντος ἐπὶ διακορεύσει, τὸ τοῦ Ἀθανασίου Τσιφλικάρη, ἐγκληματίου ἐξ ἐπαγγέλματος, τὸ τοῦ Γκοσσὲ Πελτέκη, καταδικασθέντος εἰς θάνατον ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν δικαστηρίων, τὸ τοῦ Κῶτε, πιστοῦ φίλου τοῦ συνταγματάρχου Γιάγκωφ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκλήματα προξενοῦσιν ἐρύθημα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Βεχοβιστάς. Καὶ δὲν ἀναφέρομεν οὔτε τὸν Ἰβάντσον Καρασούλην, ὅστις διῆγε βίον λῃστοῦ εἰς βάρος τῶν ἑλληνοβλαχικῶν χωρίων τῆς Γευγελῆς, οὔτε τὸν Ἀλέξη Πυροΐλην, διότι ἀμφότεροι δὲν ζῶσι πλέον.

Ἰδοὺ οἱ ἄνδρες, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὀπαδοὶ τοῦ Τσοντσέφ, τείνουσι τὴν χεῖρα.

Κατῆλθον, τῇ ἀληθείᾳ, τόσον, ὥστε οὐ μόνον τὴν στολήν των ἑνώνουσι μὲ τὰς κάπας τῶν λῃστῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς λῃστρικάς των μεθόδους ἀκολουθοῦσι. Καὶ ἂν εἴς τινα μέρη τῆς Μακεδονίας οἱ πληθυσμοὶ ἤρχισαν νὰ βλέπωσι μετὰ δυσπιστίας καὶ ἐνιαχοῦ μετὰ φόβου *τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ*, τοῦτο δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες προὐξένησαν ἐντύπωσιν διαφθορέων. Συνετέλεσαν ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸ νὰ χάσωσιν ὅλοι οἱ πληθυσμοὶ τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις, προκηρύσσοντες, ὅτι οὗτοι πρέπει νὰ βασίσωσιν ὅλας τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν καὶ ἐξ ἄλλου διέπραξαν τὰ πάντα, ὅπως δυσφημήσωσι καὶ κηλιδώσωσι τὴν «*Ἐσωτερικὴν Ὀργάνωσιν*» εἰς τὰ ὄμματα τῶν κατοίκων. Καὶ ὅταν εἶδον, ὅτι αἱ ὕβρεις καὶ αἱ συκοφαντίαι των ἦσαν ἀνίσχυροι νὰ κλονίσωσι τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐμπνεύσῃ ἡ *Ὀργάνωσις*, κατέφυγον εἰς ἀπειλάς, λῃστρικὰς πράξεις καὶ φόνους.

Ἰδοὺ μερικαὶ ἀποδείξεις: Ὁ Ἰορδὰν Στογιάννωφ (ἀξιωματικὸς) συνέλαβε τὸν Γεώργιον Σουπιτσαλῆν, ἕνα τῶν πρωτεργατῶν τῆς *Ὀργανώσεως*, ὑπὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι ἦτο κατάσκοπος καὶ ἐζήτησε λύτρα 200 λίρας τουρκικάς. Ὁ συλληφθεὶς ἔδωκε 50 λίρας καὶ ἔγραψε πρὸς τὰ τέκνα του εἰς Ἄνω - Τζουμαγιὰν νὰ πωλήσωσι πᾶν ὅ τι εἶχον διὰ νὰ συμπληρώσωσι τὸ ποσόν. Βραδύτερον ὅμως πεισθείς, ὅτι καὶ τὰ λύτρα, ἂν ἐδίδοντο, θὰ ἐφονεύετο, ἔγραψε πρὸς τὰ τέκνα του νὰ μὴ στείλωσι τίποτε, διὰ νὰ τοῖς μείνῃ κἄτι μετὰ τὸν θάνατόν του. Πράγματι μετά τινα χρόνον ἀπηγχονίσθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Στογιάννωφ παρὰ τὸ Ρίλλον.

Ὁ Τοντσὲ Ζλατκώφ, τὸ καύχημα τῶν Βεχοβιστῶν, ἀφοῦ διαταγῇ τοῦ Στογιάννωφ ἀπέσπασε 200 λίρας παρὰ τοῦ Δουκάτου, ἀγαθοῦ κατοίκου τῆς Τζουμαγιᾶς, τὸν κατεκρεούργησεν ὑπὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι «ἔκρινε τὴν ἐξέγερσιν πρόωρον».

Οἱ Ζλατκὼφ καὶ Στογιάννωφ ἐφόνευσαν τὸν Δοῦκον, πράκτορα τῆς *Ὀργανώσεως*, εἰς τὸ χωρίον Δόδσεβα τῆς περιφερείας Μελενίκου.

Ἕτερον διακεκριμένον μέλος τῆς *Ὀργανώσεως*, ὁ διδάσκαλος Ἀλέξανδρος Σλέεφ ἐκλήθη παρὰ τῶν Βεχοβιστῶν ν' ἀρχίσῃ μετ' αὐτῶν διαπραγματεύσεις πρὸς συνεννόησιν καὶ ἐφονεύθη. Τὸν ἐδολοφόνησαν δὲ κοιμώμενον.

Ὁ Ἰορδὰν Στογιάννωφ ἐπέβαλε φόρον ἐπὶ τοῦ χωρίου Βλάχι τῆς περιφερείας Κρέζνας, καὶ ἐπειδὴ οἱ χωρικοὶ ἐζήτησαν λογοδοσίαν, κατέσφαξε τρεῖς ὀπαδοὺς τῆς *Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως*, διὰ νὰ τοὺς διδάξωσι νὰ ὑπακούωσι τυφλῶς.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐνέδρας, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Τσοντσέφ ἐνεκαινίασαν τὴν μέθοδον ταύτην. Τῷ 1903 ὁ Στογιάννωφ αὐτοπροσώπως ἐνήδρευσε κατὰ τοῦ Σανδάνσκη καὶ τοῦ Ἠλία, φονεύσας ἕνα τῶν ὀπαδῶν των. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Περίνης ὁ Τοντσὲ καὶ ὁ Στογιάνωφ διηύθυναν ἐνέδρας κατὰ τῶν σωμάτων τῆς *Ὀργανώσεως* καὶ ἐφόνευσαν τὸν νεαρὸν ἀρχηγὸν Γεώργιον Δαντσέφ. Εἰς τὸ Κιοστενδὴλ ἀπεπειράθησαν δὶς νὰ φονεύσωσι τὸν διδάσκαλον Τσ. . . . , καὶ εἰς τρίτην ἀπόπειραν ἐν Δουπνίτσῃ τὸν ἐτραυμάτισαν.

Πρόσφατα γεγονότα ἀποδεικνύουσι τὴν ληστρικὴν τάσιν τῶν Τσοντσεφιστῶν. Δὲν εἶνε ἐν τούτοις ἀνωφελὲς νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ὑποδιοικήσεως τῆς Δουπνίτσης ὑπάρχει φάκελλος ὁλόκληρος περὶ «ἁρπαγῶν προβάτων, βοῶν, ἀγελάδων καὶ ἵππων» ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Στογιάννωφ, Τοντσὲ Ζλατκώφ, Περδίκωφ (ἀξιωματικοῦ) καὶ λοιπῶν. Οὗτοι ἀνήρπαζον τὰ κτήνη τῶν χωρικῶν, τῶν κατεστραμμένων ἤδη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς ἐπαρχίας Τζουμαγιᾶς, τὰ μετέφερον εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς τοὺς κρεωπώλας τῆς Δουπνίτσης, τοῦ Ρίλλου καὶ ἄλλων μερῶν. Ὁπωσδήποτε, ἀφοῦ οἱ ἀρχηγοὶ φορολογοῦσι τὰ ἐπιφανέστερα μέλη τῆς *Ὀργανώσεως*, δὲν ὑπάρχει λόγος, ὥστε οἱ ὀπαδοὶ νὰ φεισθῶσι τῶν χωρικῶν. Ἰδοὺ τὰ μᾶλλον πρόσφατα γεγονότα:

«Τὸ πρῶτον καθῆκον τῶν συμμοριῶν, τὰς ὁποίας ἐξαποστέλλει ὁ στρατηγὸς Τσοντσέφ, εἶνε νὰ καταδιώκωσι τὰ κυριώτερα μέλη τῆς «*Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως*.» Ὀφείλουσιν ἐπίσης νὰ καταδιώκωσι πάντα χωρικὸν ὑποθάλποντα ἢ συμπράττοντα μετὰ τῶν ὀπαδῶν της. Ὑποχρεοῦσιν ἐπίσης τοὺς χωρικοὺς νὰ καταδίδωσι τὰς ἀντιζήλους συμμορίας εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἀθανάσιος, ἀρχηγὸς τσοντσεφιστής, ὑπεχρέωσε τοὺς κατοίκους τοῦ Βουδινάρη νὰ καταδώσωσιν ἓν τῶν ἀνεξαρτήτων σωμάτων μας, τὸ ὁποῖον κατεστράφη ἐν συγκρούσει μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἀντικατεστήσαμεν δι' ἑτέρου σώματος, ὅπερ ὑπέστη τὴν ἐπίθεσιν καὶ διεσκορπίσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀθανασίου.

«Ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Μπακάλωφ ἐφόνευσαν τὸν ἀντιπρόσωπόν μας ἐν τῷ χωρίῳ Δοβριλάκι τοῦ Πετριτσίου. Εἰς τὸ χωρίον Γουμένιτσα ἔκαυσαν πέντε οἰκίας καὶ ἐφόνευσαν μίαν γυναῖκα καὶ ἓν παιδίον, διότι οἱ χωρικοὶ δὲν τοὺς ἐδέχθησαν ὅπως ἔπρεπε.

«Οἱ κάτοικοι δυσπιστοῦσι πρὸς τοὺς Βεχοβιστὰς περισσότερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἕκαστος χωρικὸς ὑποχρεοῦται νὰ πληρώνῃ εἰς αὐτοὺς 5-10-15-20 λίρας. Ἂν οἱ χωρικοὶ δὲν ἔχωσι χρήματα, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Τσοντσὲφ τοῖς ἀφαιροῦσι τὰ κοσμήματα τῶν γυναικῶν των. Τοῦτο συνέβη εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Τραΐκου Λαγκώφ, προκρίτου τοῦ χωρίου Τσιφλίκι, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀθανάσιος ἀφήρεσε τὰ ἐκ φλωρίων περιδέραιά της καὶ τὰ δακτυλίδιά της. Εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον, ἀφοῦ ἔκλεψεν ὅλα τὰ ποίμνια, ὑπεχρέωσε τοὺς χωρικοὺς νὰ τῷ παραδώσωσι καὶ τὸ ταμεῖον τῆς Ἐκκλησίας.

»Ὁ Τοντσὲ καὶ ὁ Μελαδῖνος, ἀπεσταλμένοι τοῦ στρατηγοῦ, ἀφήρεσαν παρὰ τῶν Κουτσοβλάχων τοῦ Τσερνὲ-Δὸλ ἀντικείμενα καὶ χρήματα ὑπὲρ τὰς 100 λίρας. Ἀπεδίωξαν ἐκ τοῦ χωρίου Ρουσσινόβου τοὺς διδασκάλους καὶ ἀπήτησαν παρὰ τῶν χωρικῶν 500 λίρας διὰ νὰ τοὺς ἀφήσωσιν ἡσύχους εἰς τὸ μέλλον».

«Ἰδοὺ νῦν ἀποσπάσματα ἐκ τῆς «Revolutionnen Liste» (ὀργάνου τῆς *Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως*) τῆς 15 Ἀπριλίου 1905:

»Ὅπως καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, οἱ Βεχοβισταὶ ἐξασκοῦσι τρομοκρατίαν ἐπὶ

πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἀρνοῦνται νὰ τοὺς ἀκολουθήσωσι πιστῶς. Εἰς τὴν περιφέρειαν Πετριτσίου, ὅπου δὲν παρέρχεται ἡμέρα χωρὶς νὰ φονευθῇ χωρικός, συνεκεντρώθησαν 100 τσοντσεφισταί. Μόλις τὸ τέταρτον τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας θὰ ἔχῃ τὰ μέσα νὰ ἑορτάσῃ τὸ Πάσχα, διότι οἱ λησταὶ οὐδὲν ἀφῆκαν. Αἱ προσπάθειαί των διὰ νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν δρᾶσίν των εἰς τὴν ἐπαρχίαν Στρωμνίτσης ἐξεμηδενίσθησαν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς «*Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως*», οἵτινες ἀπέκρουσαν τὴν συμμορίαν Λευθέρωφ, ἥτις ἐσκόπει νὰ καύσῃ ἐν τῷ χωρίῳ Ν. τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς *Ὀργανώσεως*. Ὑποχώρησις ἐξ ἴσου ἐπαίσχυντος ἦτο καὶ ἡ τοῦ συνταγματάρχου Παρθένιεφ ἐκ Στρωμνίτσης. Ἐπανῆλθεν ἐν τούτοις εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὡς ἥρως τοῦ ἀγῶνος ἐν Μακεδονίᾳ.

»Εἰς τὸ χωρίον Β. συμμορία Βερχοβιστῶν ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν ἔπιε 40 ὀκάδας οἰνοπνεύματος καὶ κατηνάλωσε τρόφιμα 10 λιρῶν, χωρὶς νὰ καταβάλῃ ὀβολόν. Ἀπερχομένη μάλιστα ἀπήτησε παρὰ τοῦ μουχτάρη δύο λίρας διὰ τὴν ἀποστολὴν ταχυδρόμου εἰς Βουλγαρίαν.

«Ὁ Παρθένιεφ καὶ οἱ ἄλλοι Βοχοβισταὶ φωνάζουσι παντοῦ, ὅτι ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Βουλγαρία θὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς Μακεδόνας καὶ ὅτι ἡ Βουλγαρία θὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὅπλα».

Ἰδοὺ ἄλλη παράγραφος τῆς «Revol. Liste» τῆς 27 Ἀπριλίου 1905, ἀφορῶσα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν περιφέρειαν Ἄνω Τζουμαγιᾶς.

«Ἡ ἐπαρχία μας εἶνε πλήρης συμμοριῶν τοῦ Τσοντσέφ, αἵτινες ἐξεγείρουσι τοὺς κατοίκους διὰ τῆς διαγωγῆς των. Παραπονούμεθα κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων. Τί νὰ εἴπωμεν ὅμως διὰ τοὺς ληστὰς αὐτούς, οἵτινες κατ' οὐδὲν ὑστεροῦσιν ἐκείνων; Οἱ κάτοικοι φωνάζουσιν, ὅτι παρόμιοι μὲ τὰς ἀκρίδας καταστρέφουσι πᾶν ὅτι ἀπέμεινεν ἐκ τῶν Τούρκων. Ἐνῷ οἱ ὀπαδοὶ τῆς «*Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως*» ζῶσι μὲ ἄρτον μόνον, οἱ τσοντσεφισταὶ ἁρπάζουσι πρόβατα καὶ χοίρους τῶν γεωργῶν. Δύναταί τις ν' ἀναφέρῃ παραδείγματα, καθ' ἃ ἀνήρπασαν βόας ἀροτριῶντας διὰ νὰ φάγωσι. Ἑκάστη οἰκογένεια ὑποχρεοῦται νὰ τοῖς δίδῃ πλὴν ἄλλων μίαν ὀκὰν ἀλιπάστου καὶ 50-100 ὀκάδας ἀλεύρου. Ὑπερτεροῦντες κατὰ τὴν ἀγριότητα τοὺς Γενητσάρους, ἀφαιροῦσι καὶ τὰ ὑποδήματα τῶν χωρικῶν.

»Ὁ Παρθένιεφ αὐτὸς κατὰ τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον ὑπεχρέωσε τοὺς κατοίκους τῆς Σελινίτσης νὰ τῷ φέρωσιν ἕνα χοῖρον ψημένον 40 ὀκάδων, ἓν βαρέλλιον οἰνοπνεύματος καὶ μερικὰ βαρέλλια οἴνου. Κατόπιν τοῖς εἶπεν: «Ἂν θέλετε νὰ μὴ καταδιώκησθε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφήσατε τὴν *Ὀργάνωσιν* καὶ προσέλθετε εἰς τὸ Κομιτᾶτόν μας. Οἱ Τοῦρκοι μᾶς γνωρίζουσι καὶ δὲν μᾶς καταδιώκουσι. Ἐγὼ γνωρίζω ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς τῆς *Ὀργανώσεως* εἰς τὴν Τζουμαγιὰν καὶ θὰ τοὺς καταδώσω εἰς τὸν Πασσᾶν».

»Τρεῖς ἡμέρας βραδύτερον αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἤρχισαν καταδιώξεις ἐναντίον τῶν κατοίκων τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς. Οἱ τσοντσεφισταὶ κατέδωσαν ἐπίσης τὴν συμ-

μορίαν Π. Κ. εἰς τὸ χωρίον Ράδοβον (τὰ ἀρχεῖα τῆς *Ὀργανώσεως* περιλαμβάνουσι πλείστας ἀνωνύμους ἐπιστολάς, κατασχεθείσας τῷ 1902 ἐπὶ ταχυδρόμου τοῦ Τσόντσεφ, διὰ τῶν ὁποίων καταδεικνύεται, ὅτι οἱ τσοντσεφισταί, μὴ δυνηθέντες ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῆς *Ὀργανώσεως* τοὺς διδασκάλους τῆς περιφερείας Πετριτσίου, κατήγγειλαν πολλοὺς μεταξὺ αὐτῶν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται θὰ δημοσιευθῶσιν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι).

»Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Τσοντσὲφ φέρονται εἰς πᾶσαν περιφέρειαν ὡς καθαροὶ λησταί. Συλλαμβάνουσι τοὺς πλουσίους χωρικοὺς καὶ δὲν τοὺς ἀπολύουσι παρὰ ἀφοῦ λάβωσι βαρέα λύτρα. Ὁ λοχαγὸς Στογιάννωφ καὶ ὁ συνταγματάρχης Παρθένιεφ συνέλαβον τοὺς Ε. Χρηστὼφ καὶ Κ. Στογιάντσε τοῦ χωρίου Ὀστιάβας τοῦ Μελενίκου καὶ ὥρισαν λύτρα 30 λιρῶν. Ὁ αὐτὸς Στογιάννωφ ἀπήγαγε τὸν Μῆτσον Τσακάλσκην ἐκ τοῦ χωρίου Σένσκου τοῦ Μελενίκου καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ 85 λίρας εἰς εἴδη καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ὑπογράψῃ γραμμάτιον 65 λιρῶν, πληρωτέον μετὰ 6 μῆνας. Διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἔλαβεν 25 λίρας παρὰ τοῦ Τ. Ράδεφ ἐκ Μετσικούλ.

»Ὅταν ὁ λοχαγὸς Στογιάννωφ καὶ ὁ συνταγματάρχης Παρθένιεφ, ἀξιωματικοὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, διαπράττωσι παρόμοια ἐγκλήματα, δύναταί τις νὰ φαντασθῇ τί διαπράττουσιν οἱ σύντροφοί των, οἵτινές εἰσι λησταὶ ἐξ ἐπαγγέλματος.

»Οὕτω τὴν 18 Ἀπριλίου, ἀφοῦ ἀφήρεσαν 10 λίρας παρὰ τοῦ Ριστοδὼφ ἐκ Σένσκου, τὸν ἐφόνευσαν. Τὴν 19 Ἀπριλίου ὁ Βοτκώφ, μὴ κατορθώσας ν' ἀποσπάσῃ ποσὸν 150 λιρῶν παρὰ τριῶν χωρικῶν τοῦ αὐτοῦ χωρίου, εἰσέβαλεν εἰς αὐτό, καὶ μὴ εὑρὼν τοὺς τρεῖς χωρικούς, συνέλαβε τὸν πατέρα ἑνὸς Π. Τρεγκώφ, ἡλικίας 80 ἐτῶν καὶ τῷ συνέτριψε τὴν κεφαλὴν διὰ ῥοπάλου. Συνέλαβον κατόπιν τὰς μητέρας, τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα τῶν καταζητουμένων, τοὺς ἔδεσαν σχοινίον εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς ὡδήγησαν εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου, ὅπου ἔδειραν τὰ θύματα μέχρις αἵματος, διὰ νὰ ὁμολογήσωσι ποῦ κρύπτονται οἱ συγγενεῖς των.

»Οἱ Γενήτσαροι τοῦ Τσοντσὲφ εἶνε γνωστοὶ εἰς ὅλην τὴν χώραν. Ἐνῷ ὁ χωρικὸς ἀρνεῖται σήμερον νὰ δώσῃ ὅ τι δήποτε δωρεὰν εἰς τὸν Τοῦρκον χωροφύλακα, στέλλει εἰς τὸ ὄρος τῆς Περίνης γλυκίσματα, ὄρνιθας, μέλι καὶ μῆλα ἀκόμη πρὸς τοὺς ἐλευθερωτάς του.

»Ὅπως βλέπει τις, δὲν ἔρχονται ν' ἀφήσωσι τὰ ὀστᾶ των εἰς τὸν τόπον, μαχόμενοι ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων, ἀλλὰ διὰ νὰ συντρίψωσι τὰ ὀστᾶ τῶν δούλων καὶ νὰ ἐκμυζήσωσι τὸν μυελόν. Οἱ Τοῦρκοι σήμερον δὲν διαπράττουσι πλέον ἐγκλήματα παρόμοια μὲ τὰ τῶν Γενητσάρων τοῦ Τσοντσέφ.

»Ἐξ ἄλλου οἱ Βεχοβισταὶ δὲν παύουσι, στέλλοντες ἐγκυκλίους εἰς διάφορα χωρία, τὰ ὁποῖα ὑποχρεώνουσι μὲ τρομερὰς ἀπειλὰς νὰ καταδίδωσι τοὺς ὀπαδοὺς τῆς *Ὀργανώσεως* εἰς τοὺς Τούρκους. Εἶνε δὲ ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως, ὅτι κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα ὁ Στογιάννωφ ἀπέστειλε πρὸς τὸν μουδίρην τῆς Κρέσνας ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας τὸν ἐπληροφόρει, ὅτι ὁ Γιόκας Ρουίτσωφ τοῦ χωρίου Βλάχε, ὁ υἱός

Δουκώφ τοῦ χωρίου Βοτζέβου, ὁ Ἠλίας Πατρόνεφ τοῦ χωρίου Δεβρενῶν καί τινες ἄλλοι ὑπέθαλπον τὸν Σαδάνσκην καὶ ὅτι, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ θὰ ἔμενον ἐλεύθεροι, ἡ περιφέρεια Μελενίκου δὲν θ' ἀπηλλάσσετο αὐτοῦ.

»Καὶ ἤδη τὰ τέρατα, ἀφοῦ ἐπέφεραν τὴν ἀποσύνθεσιν εἰς τὴν περιφέρειαν Ἄνω Τζουμαγιᾶς καὶ εἰς τὸ τμῆμα τῆς περιφερείας Κρέζνας, ἑτοιμάζουσι πολυπληθεῖς συμμορίας ἐκ 300-400 ἀνδρῶν διὰ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν περιφέρειαν Μελενίκου καὶ νὰ τὴν καταστρέψωσι καὶ αὐτήν.

»Ἐρωτῶμεν: Δὲν ὑπάρχουσιν πλέον Βούλγαροι εἰς τὴν ἐλευθέραν Βουλγαρίαν;»

Προσπάθειαι ἐν τούτοις μεγάλαι καταβάλλονται ὅπως συμφιλιώσῃ τις ἐπέλθῃ μεταξὺ τῶν δύο μερίδων. Πρὸς τοῦτο διοργανοῦται καὶ τὸ Συνέδριον τῶν Κομιτάτων, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἐν εἴδει πατριωτικῆς διαδηλώσεως μνημόσυνον ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Σόφιας ὑπὲρ τῶν ἀρχηγῶν Κοβροῦλεφ καὶ Μιλέφ, φονευθέντων εἰς συμπλοκὴν μεταξὺ ἀλλήλων ἐν τῇ περιφερείᾳ Μαλές.

Παρὰ τὰς προσπαθείας ἐν τούτοις ταύτας ἡ πάλη μεταξὺ τῶν δύο κομιτάτων μετηνέχθη ἐκ Μακεδονίας εἰς Σόφιαν. Τὸ Κομιτάτον Τσοντσὲφ ἔστησεν ἐνέδραν εἰς τινας ὀπαδοὺς τῆς *Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως*, μεταφέροντας εἰς Μακεδονίαν τουφέκια Μάνλιχερ παρὰ τὸ χωρίον Κνιάζεβατς, ὀλίγον ἀπέχον τῆς Σόφιας. Εἰς τὸν κρότον τῶν πυροβολισμῶν, ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας Σόφιας ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ κατορθώσῃ ν' ἀνακαλύψῃ τί, καίτοι τρεῖς ἢ τέσσαρες ἐτραυματίσθησαν.

Τὸ συμβὰν τηρεῖται ὑπὸ ἀπόλυτον ἐχεμυθίαν καὶ θέτει εἰς δύσκολον θέσιν τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις τόσας ἐπισήμους διαβεβαιώσεις ἔδωκεν, ὅτι κομιτᾶτα δὲν ὑφίστανται πλέον ἐν Βουλγαρίᾳ.

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΥ ΕΝ ΚΥΠΡΩι

'Εκ Κύπρου, 25 'Οκτωβρίου 1905.

Μετὰ πολλῆς ἐπισημότητος ἐτελέσθησαν τὸ παρελθὸν Σάββατον τὰ ἐγκαίνια τῆς πρώτης ἐν Κύπρῳ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ 'Αμμοχώστου εἰς Λευκωσίαν.

'Απὸ τῆς προτεραίας οἱ κεντρικοὶ σταθμοὶ Λευκωσίας καὶ 'Αμμοχώστου, ὡς καὶ οἱ διάμεσοι σταθμοί, ηὐτρεπίσθησαν καταλλήλως. Εἶχον ἐγερθῇ πρὸ αὐτῶν ἁψῖδες μυρσινοστόλιστοι, ἐφ' ὧν ἐκυμάτιζον σημαῖαι ἀγγλικαί, ἑλληνικαὶ καὶ τουρκικαί.

Ἔκτακτος ἁμαξοστοιχία, ἐκκινήσασα ἐκ Λευκωσίας κατὰ τὰς 9. 45′ π. μ., μετέφερε τοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ 'Οθωμανῶν προσκεκλημένους εἰς 'Αμμόχωστον τὴν 11. 30′. Ἑτέρα δὲ ὁλκή, ἀναχωρήσασα τὴν 10. 15′ παρέλαβε τὴν Α. 'Εξοχότητα τὸν Ὕπατον Ἁρμοστήν, τὴν Λαίδην σύζυγόν του, τὸν ὑπασπιστὴν καὶ τοὺς ἀνωτέρους τμηματάρχας καὶ ἔφθασεν εἰς 'Αμμόχωστον τὴν μεσημβρίαν ἀκριβῶς.

Ἐκεῖ ἐν τῷ σταθμῷ. πλὴν τῶν κεκλημένων, παρίστατο καὶ πλῆθος πολύ, εὐθὺς δ' ὡς κατῆλθε τοῦ συρμοῦ ὁ Υ. Ἁρμοστής, ἡ μουσικὴ τῆς 'Αστυνομίας ἀνέκρουσε τὸν ἀγγλικὸν ὕμνον. Ὁ Υ. Ἁρμοστὴς καὶ ἡ Λαίδη σύζυγος αὐτοῦ προσηνέχθησαν λίαν ἁβροφρόνως πρὸς τοὺς κεκλημένους καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς παρισταμένους. Ὁ ἀνώτατος δὲ ἄρχων. ἐν τῇ συναντήσει του ἐνταῦθα μὲ τὸν δήμαρχον Βαρωσίων, συνεχάρη αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του καὶ ηὐχήθη ἵνα ὑπ' αὐτὸν εὐημερήσῃ ὁ δῆμος. 'Απαντῶν εἰς ταῦτα ηὐχαρίστησε λίαν καταλλήλως ὁ κ. δήμαρχος.

Μετὰ μικρὸν ἡ Α. 'Εξοχότης προέτεινεν εἰς τοὺς κεκλημένους, ὅπως μεταβῶσι πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν λιμενικῶν ἔργων, πάραυτα δὲ ἰδιαιτέρα ἁμαξοστοιχία μετέφερεν ὅλους εἰς τὸν λιμένα, οἵτινες μετὰ προσοχῆς ἐξήταζον τὸ ἔργον. Ἐν τῷ λιμένι εὑρίσκετο κατὰ συγκυρίαν καὶ μέγα ἀτμόπλοιον τῆς ἑταιρείας «Πρὲνς - Λάϊν», ὅπερ ἦν ἠγκυροβολημένον ἐγγύτατα τῆς προκυμαίας, πολλοὶ δ' ἀνήρχοντο ἐπ' αὐτοῦ χάριν περιεργείας δι' ἑνὸς ἀπὸ τῆς ξηρᾶς βήματος.

'Ενταῦθα ὁ Δήμαρχος Βαρωσίων κ. Λουκᾶς Γεωργίου ὡμίλησεν ἐν ἐκτάσει εἰς τὸν Υ. Ἁρμοστήν, μεταξὺ δ' ἄλλων ὑπέβαλεν ὅπως ἐκβαθυνθῇ καὶ ἄλλος ἔτι χῶρος τοῦ λιμένος καὶ κατασκευασθῶσι πλείονα ἐν αὐτῷ προστατευτικὰ ἔργα. Εἰς τὰ αἰτήματα ταῦτα ἀπαντῶν ὁ Υ. Ἁρμοστὴς ἐδήλωσεν, ὅτι θὰ θέσῃ πάντα ταῦτα ὑπὸ σύντονον μελέτην. Κατὰ τὴν συνομιλίαν ταύτην παρίστατο καὶ ὁ διευθυντὴς τῶν λιμενικῶν ἔργων.

'Αφοῦ ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν οἱ κεκλημένοι ἐπεθεώρησαν τὸν λιμένα καὶ τὴν προκυ-

μαίαν, ἐπιβάντες πάλιν τῆς σιδηροδρομικῆς ὁλκῆς, ἐπανῆλθον εἰς τὸν σταθμόν, ἔνθα ὁ Υ. Ἁρμοστὴς ἐκήρυξε τὸ ἐπίσημον ἄνοιγμα τοῦ σιδηροδρόμου εἰπὼν περίπου τὰ ἑξῆς :

«Κυρίαι καὶ Κύριοι,

«Ἐκεῖνο,ὅπερ ἔχω τώρα νὰ πράξω, εἶνε ἁπλῶς νὰ κηρύξω τὴν ὁριστικὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ νὰ παραδώσω εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ κοινοῦ τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ πέποιθα θ' ἀποβῇ μέσον προόδου καὶ εὐημερίας διὰ τὸν τόπον. Αἰσθάνομαι, ὅτι θὰ ἦτο πρεπωδέστερον ἄν, ὅ τι πράττω νῦν ἐγώ, εὑρίσκετο ἐνταῦθα ὅπως πράξῃ ὁ προκάτοχός μου Σὶρ Οὐΐλλιαμ Χέηνς Σμὶθ, ὁ τοσαῦτα ὑπὲρ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἔργου τούτου πράξας καὶ μοχθήσας. Ἀλλ' ἐκείνου ἀπόντος, μεγίστην αἰσθάνομαι χαρὰν καὶ ὑπερηφάνειαν ἐπὶ τῷ ὅτι ἔλαχεν εἰς ἐμὲ ὁ κλῆρος νὰ πράξω ἐγὼ ὅ τι θὰ ἦτο πρεπωδέστερον νὰ ἐπράττετο ὑπ' ἐκείνου.

«Κηρύσσω λοιπὸν τὴν ὁριστικὴν ἔναρξιν τοῦ σιδηροδρόμου.»

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος ὁ διευθυντὴς τοῦ σιδηροδρόμου κ. Δέϋ ηὐχαρίστησε τὴν Α. Ἐξοχότητα, διότι ἦλθε νὰ κηρύξῃ τὴν ἔναρξιν τοῦ σιδηροδρόμου, προσήνεγκε δὲ αὐτῇ ὡς ἐνθύμιον σύμβολόν τι, ὅπερ ἀπεκάλεσεν ἠλεκτρικὴν ἁμαξοστοιχιακὴν βακτηρίαν, εἰπών, ὅτι εἶνε παρομοία ἐκείνης, ἥτις δίδεται ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὰς αὐτὰς περιστάσεις.

Μετὰ ταῦτα, ἤτοι περὶ ὥραν 1. 30′ μ. μ., οἱ κεκλημένοι παρεκάθησαν εἰς γεῦμα ἐν αἰθούσῃ παραπλεύρως τοῦ σταθμοῦ καὶ καταλλήλως διὰ σημαιῶν ηὐτρεπισμένῃ.

Εἰς τὸ γεῦμα, εἰς ὃ παρετέθησαν κρύα φαγητὰ καὶ καμπανίτης, παρεκάθησαν ἐκ τῶν Ἄγγλων ἡ Α. Ἐξοχότης, ἡ Λαίδη Κὶγκ Χάρμαν, ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Ἁρμοστοῦ, ὁ Ἀρχιδικαστής, ὁ Ἀρχιγραμματεύς, ὁ Ἀρχιλογιστής, ὁ Ἀρχιαστυνόμος, ὁ Ἀρχιδασονόμος, ὁ Διευθυντὴς τῶν δημοσίων ἔργων, ὁ Ἐπόπτης τῆς Παιδείας, ὁ Διευθυντὴς τῆς Γεωργίας, οἱ Διοικηταὶ Λευκωσίας καὶ Ἀμμοχώστου, ὁ βοηθὸς τοῦ Ἀρχιδικαστοῦ, οἱ πρόεδροι τῶν Δικαστηρίων Λευκωσίας καὶ Ἀμμοχώστου, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σιδηροδρόμου, ὁ Διευθυντὴς τῶν λιμενικῶν ἔργων, ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης καὶ ὁ Ἀστυνόμος Ἀμμοχώστου, ὧν ἔνιοι μετὰ τῶν κυριῶν των. Ἐκ τῶν ἡμετέρων παρῆσαν ὁ Παν. Ἡγούμενος Κύκκου κ. Γεράσιμος, ὁ Παν. Ἀρχιμανδρίτης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς κ. Φιλόθεος, ὁ Δήμαρχος Λευκωσίας κ. Λ. Λιασίδης μετὰ τῆς κυρίας του, οἱ βουλευταὶ κ. κ. Γ. Σιακαλλῆς καὶ Θ. Θεοδότου μετὰ τῶν κυριῶν των, ὁ βουλευτὴς κ. Ι. Βοντιτσιᾶνος, ὁ Δήμαρχος Βαρωσίων κ. Λ. Γεωργίου, ὁ Πρόξενος τοῦ Βελγίου κ. Γ. Μαυροΐδης, ὁ Ἕλλην πάρεδρος δικαστὴς Λευκωσίας, ὁ κ. Θ. Μιτσῆς μετὰ τῆς κυρίας του, ὁ Ἕλλην πάρεδρος δικαστὴς Βαρωσίων καὶ Σ. Μακρίδης, ὁ Γραμματεὺς τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου καὶ ὁ Ἕλλην μεταφραστὴς τῆς Κυβερνήσεως κ. Δ. Καραγεωργιάδης. Ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν δὲ ὁ Ἀρχικαδῆς, ὁ Μουφτῆς, ὁ Καδῆς Λευκωσίας,

οἱ Ὀθωμανοὶ πάρεδροι τῶν δικαστηρίων Λευκωσίας καὶ Ἀμμοχώστου, ὁ Ἐπίτροπος τοῦ Ἐβκάφ, οἱ βουλευταὶ Σεφκὲτ βέης καὶ Δεβρὶς ἐφένδης καὶ ὁ Τοῦρκος μεταφραστὴς κ. Οὐιτσιάν.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια ὁ Υ. Ἁρμοστὴς ἐγερθεὶς εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Κυρίαι καὶ Κύριοι,

«Ὅσον καὶ ἂν διϊστάμεθα πολιτικῶς, φυλετικῶς καὶ ὑφ' οἱανδήποτε ἄλλην ἔποψιν, ἐν τούτοις τὴν στιγμὴν ταύτην ἑνούμεθα πάντες ἔν τινι σημείῳ, καὶ τοῦτο εἶνε ἡ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ προόδου τοῦ τόπου ἐπιθυμία ἡμῶν. Ἡ εὐημερία δὲ καὶ πρόοδος τοῦ τόπου συνδέεται στενῶς πρὸς τὸ ἄρτι ἐπιτελεσθὲν σιδηροδρομικὸν ἔργον, ὅ περ εἶνε ὄντως μέγας παράγων πρὸς προαγωγὴν τοῦ τόπου. Ἀλλ' ὅπως ὁ παράγων οὗτος ἀποβῇ πράγματι ἐπιτυχής, εἶνε ἀνάγκη νὰ τύχῃ ὄχι μόνον τῆς ὑποστηρίξεως πάντων ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ τύχῃ ἐπίσης καὶ τῆς βοηθείας καὶ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως τοῦ κοινοῦ, καὶ πρὸς τούτοις νὰ τυγχάνῃ τῶν ἐν εὐμενεῖ πνεύματι κρίσεων τοῦ τύπου. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἀρέσκομαι εἰς τὰς ἐπικρίσεις καὶ προκαλῶ αὐτάς, ἀλλ' ἵνα καταστῇ δυνατὸν εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ τὸ διαχειριστικὸν προσωπικὸν τοῦ σιδηροδρόμου νὰ ἐπιδιορθῶσι τὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἐλαττώματα, ἅτινα ἀφεύκτως θ' ἀναφανῶσι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, δέον νὰ πεισθῇ ὁ τύπος, ὥστε νὰ ποιῆται περὶ αὐτῶν ἐπικρίσεις οὐχὶ ἐν δυσμενεῖ καὶ ἐχθρικῷ, ἀλλ' ἐν εὐμενεῖ πνεύματι. Ἀνεγράφη π. χ. ἐν τῷ τύπῳ, ὅτι ἐπισυνέβη σύγκρουσις, ἐνῷ κατόπιν ἐρευνῶν ἀπεδείχθη, ὅτι οὐδαμῶς προὔκειτο περὶ συγκρούσεως. Ἀνεγράφη ἐπίσης καὶ ὅτι γραῖά τις, μεταβαίνουσά που, προσεκλήθη καθ' ὁδὸν ἵνα τὸ ταξείδιον αὐτῆς ποιήσηται διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, αὕτη δέ, ὅτι ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐδαμῶς ἠπείγετο ν' ἀφιχθῇ εἰς τὸ τέρμα τοῦ βίου της.

«Δέον νὰ ἐκφράσωμεν πάντες τὰς εὐχαριστίας καὶ συγχαρητήρια ἡμῶν τῷ μηχανικῷ τοῦ σιδηροδρόμου κ. Δέϋ καὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν προσωπικῷ ἐπὶ τῷ ὅτι ὄχι μόνον ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον κατ' ἄριστον τρόπον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ ὅτι ὁ κ. Δέϋ κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὰς δαπάνας πολὺ κάτω τοῦ προϋπολογισθέντος ποσοῦ. Φρονῶ, ὅτι ἡ Κύπρος εἶνε ἀξία συγχαρητηρίων ὄχι μόνον διότι ἔτυχε τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κ. Δέϋ κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ διότι ἠδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς συνεχεῖς αὐτοῦ ὑπηρεσίας.

«Τοῦ ἤδη κατασκευασθέντος τμήματος, ἤτοι τοῦ ἀπ' Ἀμμοχώστου εἰς Λευκωσίαν, λαμβανομένου ὡς αὐτοτελοῦς ἔργου, ἀποτολμῶ νὰ προφητεύσω, ὅτι τοῦτο ἔσται ἀνεπιτυχὲς ὑπὸ οἰκονομολογικὴν ἔποψιν. Ὁ σκοπὸς ὅμως εἶνε νὰ ἐπεκταθῇ τὸ ἤδη συντελεσθὲν τμῆμα, πρὸς ὄφελος αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιχειρήσεως, εἰς Μόρφον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καραβοστάσιον. Περιπλέον δὲ πρὸς ὄφελος ἐπίσης αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιχειρήσεως, ὑπάρχει πρόθεσις νὰ κατασκευασθῶσι διακλαδώσεις ἢ θρεπτικοὶ οὕτως εἰπεῖν κλάδοι, ἵνα οὕτω καταστῇ δυνατὸν εἰς τὸν σιδηρόδρομον νὰ ἐπέλθῃ ἀρωγὸς διὰ τῶν προσόδων αὐτοῦ εἰς τὴν βαρεῖαν δαπάνην, ἥτις ἀπαιτεῖται

διὰ τὴν ἐπιχείρησιν. Ἡ μικρὰ αὕτη ἐπιχείρησις ἀπήτησε δαπάνην 86 χιλιάδων λιρῶν, δι' ἣν ἀπαιτεῖται τοκοχρεώλυτρον 5 χιλιάδων λιρῶν κατ' ἔτος. Τοιαύτη δαπάνη εἶνε βαρεῖα διὰ χώραν μικρίστην καὶ βαρύτατα φορολογουμένην, διὸ καὶ πρέπει νὰ καταβάλωμεν πάντες πάσας ἡμῶν τὰς προσπαθείας, ἵνα ἐφελκύσωμεν ἐπὶ τὸν σιδηρόδρομον τὴν βοήθειαν καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν τοῦ κοινοῦ.

«Νῦν δὲ προτείνω ὑμῖν πρόποσιν καὶ ἔκφρασιν εὐχαριστιῶν καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν κ. Δέϋ καὶ τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ, εἰς ἣν πρόποσιν καὶ ἔκφρασιν εἶμαι βέβαιος, ὅτι θέλετε πάντες ἀπὸ κοινοῦ ἑνωθῇ μετ' ἐμοῦ».

Ἀμέσως μετὰ τὸν Ἁρμοστήν, ἐγερθεὶς ὁ Δήμαρχος Λευκωσίας κ. Α. Λιασίδης εἶπε τὰ ἀκόλουθα :

«Ἐξοχώτατε,

«Ὑπὸ οἰωνοὺς ἀρίστους τελεῖ ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης τὰ ἐγκαίνια ἔργου ἐκπολιτιστικοῦ, μέλλοντος τὰ μέγιστα νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς καθόλου εὐημερίας τῆς Κύπρου.

«Ἡ ἡμέρα τῆς σήμερον εἶνε ἡμέρα ἱερὰ καὶ ἐπίσημος διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Κατ' αὐτὴν πρὸ ἑκατονταετηρίδος ἔλαβε χώραν ἡ περὶ τὸ Τραφαλγὰρ περίδοξος ναυμαχία, καθ' ἣν τὰ ὑπὸ τὸν δαφνοστεφῆ ναύαρχον Νέλσωνα τετιμημένα πληρώματα ἤραντο θριάμβους καὶ τρόπαια.

«Ἐν ἡμέρᾳ τοιαύτῃ, καθ' ἣν ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις τελοῦνται ἀνὰ τὴν ἀγγλικὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τῆς πρὸ ἑκατονταετίας διασήμου μάχης, ἥτις ἐξησφάλισε τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, τελοῦνται καὶ ἐν Κύπρῳ τὰ ἐγκαίνια ἔργου ὑψίστης σημασίας καὶ ὠφελείας.

«Τὸ εὐοίωνον τῆς ἡμέρας προσπορίζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡμέραι ἀναγεννήσεως θὰ ἀνατείλωσι καὶ πάλιν διὰ τὴν ἀπ' αἰώνων ἐν νάρκῃ διατελοῦσαν Κύπρον, τὴν περικαλλῆ καὶ περίβλεπτον τῆς Μεσογείου νύμφην.

«Ἡ στρῶσις σιδηροδρόμου πρὸς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς πρωτευούσης καὶ τὰ νῦν τελούμενα ἔργα ἐν τῷ λιμένι τῆς πάλαι ποτὲ εὐδαίμονος Ἀμμοχώστου εἶνε ἔργα τιμῶντα τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, εἶνε ἔργα ἀναμιμνήσκοντα εἰς πάντα Κύπριον τὸν προκάτοχον τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος Σὶρ Οὐΐλλιαμ Χαίηνς Σμίθ, τὸν τοσοῦτον ὑπὲρ αὐτῶν ἐργασθέντα, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τὸν πρωτεργάτην τῶν ἔργων, τὸν ἀλησμόνητον Σὶρ Οὐῶλτερ Σένδαλλ, τὸν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν εὐλογοῦντα σήμερον αὐτά· εἶνε ἔργα εἰς ἃ μετὰ προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων ἀτενίζουσιν οἱ Κύπριοι καὶ ἰδιαίτατα οἱ ὑπὲρ τῶν ἔργων συντελέσαντες, εἶνε ἔργα, τὰ ὁποῖα ἡ Κύπρος ἐθεώρησε καὶ θεωρεῖ ὡς ἀπαρχὴν πολλῶν ἄλλων ἔργων χρησιμότητος. Ἐνταῦθα θά μοι ἐπιτραπῇ νὰ εἰσηγηθῶ, ὅτι πλὴν τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ σιδηροδρόμου μέχρι Μόρφου καὶ Καραβοστασίου καὶ τῶν διακλαδώσεων, ἃς ἀνέφερε νῦν ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης, ἡ ὡς οἷόν τε τάχιον ἐπιτέλεσις λιμενικῶν ἔργων ἐν Λάρνακι καὶ σιδηροδρομικὴ μετ' αὐτῆς ἐπικοινωνία εἶνε ἔργον δικαιοσύνης καὶ μεγίστου συμφέροντος διὰ τὸν τόπον.

«Εἶνε καὶ ταῦτα ἔργα, τὰ ὁποῖα θὰ δώσωσι τροφὴν εἰς τὸν σιδηρόδρομον καὶ σπουδαιοτάτην ἐπαύξησιν θὰ ἐπιφέρωσιν εἰς τὸ οἰκονομικὸν μέρος.

«Ναί, Ἐξοχώτατε, μὲ ἐλπίδας καὶ εὐχὰς ὑπὲρ συνεχίσεως παρομοίων προοδευτικῶν ἔργων ἀνὰ τὴν νῆσον σύμπασαν χαιρετίζων ἐξ ὀνόματος τῆς πρωτευούσης τὰ σήμερον τελούμενα ἐγκαίνια, ἀπὸ μυχῶν εὔχομαι ἵνα τὸ ἔργον ἀποβῇ καθ' ὅλα λυσιτελὲς καὶ ἐκφράζω εὐχαριστίας εἰς τὸν κ. Δέϋ καὶ τὸ λοιπὸν προσωπικὸν τοῦ σιδηροδρόμου δι' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ εἰργάσθησαν, καὶ ἐπὶ πλέον δηλῶ, ὅτι αἱ σήμερον

παρὰ τοῦ Υ. Ἁρμοστοῦ γενόμεναι παροντρύνσεις πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ αἱ λοιπαὶ συστάσεις αὐτοῦ δι' εὐμενεῖς κρίσεις θὰ καταστῶσι γνωσταὶ εἰς τὸν λαόν. Εἶμαι δὲ βέβαιος, ὅτι θὰ τύχωσι τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ ἐκτιμήσεως.

«Ἐξοχώτατε! Ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης, καὶ τολμῶ νὰ εἴπω ἁπαξαπάσης τῆς νήσου, ὑπάρχει στερρὰ πεποίθησις, ὅτι διὰ λελογισμένων ἐνεργειῶν τῆς Ὑμετέρας προσφιλοῦς Ἐξοχότητος, ἣν ποικοσμοῦσιν ἀρεταὶ καὶ αἰσθήματα φιλοδίκαια καὶ φιλελεύθερα, τὰ τῆς Κύπρου *θὰ χωρήσωσι πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ ἡ καθόλου εὐεστὼ τῆς χώρας θὰ συντελεσθῇ.*

«Ὁ Θεὸς σώζοι τὸν Βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδον τὸν Ζ'.»

Τὸν κ. Λιασίδην διεδέχθη ὁ Ἀρχικαδῆς, ὅστις ηὐχήθη ὑπὲρ εὐοδόσεως τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας του πρὸς τὸν κ. Δέϋ. Μετὰ τοῦτον ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Παν. Ἡγούμενος Κύκκου κ. Γεράσιμος, εἰπὼν ὡς ἀκολούθως:

«Ἐξοχώτατε,

«Κυρίαι καὶ Κύριοι,

«Τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου σήμερον τελοῦνται εὐδοκίᾳ Θεοῦ τὰ ἐγκαίνια, εἶνε μεγίστης σπουδαιότητος καὶ σημασίας, διότι ἐγκαινίζει νέον στάδιον προόδου καὶ εὐημερίας διὰ τὸν τόπον ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις.

«Τὸ ἔργον τοῦτο τιμᾷ ἐξόχως τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ τιμὴ ἀντανακλᾶται καὶ εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ τόπου, ἥτις ἐκθύμως ὑπεστήριξεν αὐτό.

«Εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται εἰς τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλίαν πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτοῦ καὶ εὐχαριστίαι πρὸς πάντας ἐκείνους, οἵτινες ὁπωσδήποτε συνετέλεσαν εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἔργου.

«Εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας, ὅπως ἐν προσεχεῖ μέλλοντι τελεσθῶσι τὰ ἐγκαίνια καὶ ἄλλων σπουδαίων ἐπίσης ἔργων, ἅτινα θὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου».

Εἶτα ὡμίλησεν ὁ βουλευτὴς κ. Ι. Βοντιτσιᾶνος, εὐχηθεὶς ὑπὲρ τῆς εὐοδόσεως τοῦ σιδηροδρόμου, ὑπὲρ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὁποίου—ὡς εἶπε—ἔδωκε λευκὴν ψῆφον ἐν τῷ Νομοθετικῷ Συμβουλίῳ, τοῦ ὁποίου ἦτο μέλος καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν συνεζητεῖτο τὸ περὶ κατασκευῆς τῶν ἔργων τούτων νομοσχέδιον καὶ ἐξέφρασε τὴν λύπην του, ὅτι, ἐνῷ ταὐτοχρόνως μὲ τὸν περὶ κατασκευῆς σιδηροδρόμου ἀπὸ Ἀμμοχώστου εἰς Λευκωσίαν νόμον ἐψηφίσθη καὶ ἕτερος περὶ ἐπεκτάσεως αὐτοῦ μέχρι Λάρνακος, οὐδὲν τοιοῦτον ἐγένετο, ἔπιε δ' ἐν τέλει εἰς ὑγείαν τῆς Α. Ἐξοχότητος.

Τὸ γεῦμα ἐπερατώθη ὀλίγον πέρα τῆς 3. μ. μ., μεθ' ὃ οἱ κεκλημένοι ἐπέβησαν καὶ πάλιν τῆς ἁμαξοστοιχίας, ἐπανερχόμενοι εἰς Λευκωσίαν.

Εἰς τοὺς διαμέσους σταθμοὺς παρίσταντο πολλοὶ τῶν κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων, πρὸς οὓς ὁ κ. Λιασίδης ἀπηύθυνε παραινέσεις καὶ συστάσεις πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ πρὸς υἱοθέτησιν τοῦ ἔργου, ζητωκραυγαὶ δὲ ἀντήχουν ὑπὲρ εὐημερίας τῆς Κύπρου, διδόντος τὸ σύνθημα τοῦ κ. Λιασίδου.

Φ. Κ.

ΟΙ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙ

«Εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Γενεύης» ἐδημοσιεύθησαν ἐσχάτως τὰ ἑξῆς: «Σήμερον, ὁπότε ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ρωμουνία περιῆλθον εἰς διένεξιν δι' ἕνα λαόν, ἐφ' οὗ ἀμφότεραι νομίζουσιν, ὅτι ἔχουσι δικαιώματα, φαίνεται ἐπίκαιρον νὰ τεθῇ πρὸ τῆς δημοσίας γνώμης τὸ ἐρώτημα: Ὑπάρχουσι Ρωμοῦνοι ἐν Μακεδονίᾳ; Ἢ μᾶλλον ὑφίστανται ἐν Μακεδονίᾳ Βλάχοι, θέλοντες νὰ εἶνε Ρωμοῦνοι; Ἂν οἱ Κουτσόβλαχοι εἶνε Ἕλληνες ἢ Λατῖνοι, ἀπόγονοι κινητῶν ὁμάδων, ἃς ἐγνώριζεν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, ἢ τέκνα ὁπλιτῶν λεγεώνων, ἄποικοι Ρωμοῦνοι, ὀλίγον ἐνδιαφέρει τοῦτο. Ἂς ἀφήσωμεν τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ἀνεπιδέκτου ἄλλως τε λύσεως, εἰς τοὺς καθηγητὰς καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ ἂς ἀρκεσθῶμεν νὰ συνηγορήσωμεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ὑπὲρ μιᾶς μόνης ἀρχῆς, ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος τῶν λαῶν τοῦ νὰ διαθέτωσιν ἑαυτούς.Ἔν τινι τῶν τελευταίων φύλλων τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Γενεύης» ἐγράφη: «Οἱ Κουτσόβλαχοι εἶνε Ρωμοῦνοι τὴν καρδίαν» ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου Ἕλλην τις διέψευσε κατηγορηματικῶς τὴν γνώμην αὐτήν. Ποῦ λοιπὸν ἔγκειται ἡ ἀλήθεια; Ἕλληνες ἢ Ρωμοῦνοι θέλουσι νὰ εἶνε οἱ Κουτσόβλαχοι; Πρὸς τὰς Ἀθήνας ἢ τὸ Βουκουρέστιον τείνουσιν οἱ πόθοι των; Τοῦτο τὸ σημεῖον θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διευκρινίσωμεν διὰ γεγονότων ἀναντιρρήτων καὶ εὐκόλως δυναμένων νὰ ἐξελεγχθῶσι. Κατὰ τὸ 1896, σύμπασα ἡ Εὐρώπη, καὶ αὐτὴ ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Αὐστραλία, ἔπεμπον εἰς Ἀθήνας τοὺς καλλίστους τῶν ἀθλητῶν διὰ τοὺς μεγάλους διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, διὰ πρώτην φοράν, μετὰ λήθην πολλῶν αἰώνων, ἀνασυσταθέντας. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι διεξήχθησαν εἰς τὸ Ἀθηναϊκὸν Στάδιον, ἀπέραντον μαρμάρινον ἀμφιθέατρον, ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ὁποίου στοιχίσασα δέκα ἑκατομμύρια φράγκων, ὀφείλεται εἰς τὴν γενναιοδωρίαν ἑνὸς Κουτσοβλάχου, τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ. Ὁ βαθύπλουτος οὗτος ἀνήρ, καταγόμενος ἐκ Μετσόβου, ὅπερ κατὰ τοὺς Ρωμούνους εἶνε αὐτὴ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Ρωμουνισμοῦ,ἐπροίκισε προσέτι τὰς Ἀθήνας διὰ στρατιωτικῆς σχολῆς, διὰ καταστήματος ἐπανορθωτικῶν φυλακῶν, ἐδωρήσατο δὲ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος δύο ἑκατομμύρια διὰ τὴν ἀγορὰν ἑνὸς πολεμικοῦ πλοίου, ἵνα μὴ ἀναφέρωμεν πλείστας δωρεὰς αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Ἀλεξανδρείας. Δὲν πιστεύομεν οἱ Κουτσόβλαχοι νὰ ἀριθμῶσιν εἰς τὰς τάξεις των καὶ ἄλλους ἑκατομμυριούχους, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπάρχωσι τοιοῦτοι, μάτην θὰ ἀνεζήτει τις ἐν Βουκουρεστίῳ ἴχνος τῆς γενναιοδωρίας των. Ἐξετάσωμεν ἤδη τὰ ἐπιτευχθέντα ὑπὸ τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας ἀποτελέσματα, καὶ πρὸς τοῦτο ἃς καταφύγωμεν εἰς αὐτοὺς τοὺς Ρωμούνους καὶ εἰς τὰ ἐπίσημά των ἔγγραφα, ἅτινα τοσούτῳ μᾶλλον εἶνε εἰλικρινῆ,

καθόσον δὲν προωρίζοντο πρὸς δημοσίευσιν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ποιήσηταί τινας οἰκονομίας. Ἀνησύχησαν διὰ τὸ ποσὸν ἡμίσεως καὶ πλέον ἑκατομμυρίου, δαπανουμένου κατ' ἔτος ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ δὲ Χάρετ, ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Θρησκευμάτων, ἐξέθηκε πρὸς τὸν βασιλέα εἰς μακρότατον ὑπόμνημα τὰ ἐπιτευχθέντα ὑπὸ τῆς Προπαγάνδας πραγματικὰ ἀποτελέσματα.

Ἐκ τῶν ἐπιθεωρουμένων καὶ πληρωνομένων σχολῶν τὰ δύο τρίτα ἦσαν εἰκονικά, ὑφίσταντο δὲ μόνον διὰ τῶν διδασκάλων. «Ἔχομεν, γράφει ὁ κ. Χάρετ, πολλὰς σχολὰς καὶ πολλοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν μαθητάς. Τὰ λύκειά μας, αἱ ἐμπορικαὶ σχολαί μας, τὰ γυμνάσιά μας ἔχουσι μαθητὰς ὑποτρόφους, ἄνευ τῶν ὁποίων θὰ ἦσαν κενά. Εἶνε δυστυχῶς ἀληθές, ὅτι μετὰ τοσαῦτα ἔτη ἀγώνων, μετὰ τοσαύτας δαπάνας, τὰς ὁποίας ὑπέστημεν μετὰ μεγίστης προθυμίας, τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα δὲν εἶνε ἀνάλογα πρὸς τὰς ἡμετέρας θυσίας.» Διατὶ ἡ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα ἀπέτυχε κατὰ τρόπον οὕτως οἰκτρόν; Ὄχι ἐλλείψει χρήματος. Ἡ Ρωμουνία εἶνε πλουσία. Οὔτε ἐλλείψει καλῶν διδασκάλων. Οἱ Ρωμοῦνοι, λαὸς εὐφυὴς καὶ φιλόπατρις, ἠδύναντο νὰ εὕρωσιν εὐκόλως ἐξόχους διδασκάλους. Ἀλλά; Ἡ ἐξήγησις εἶνε ἁπλῆ καὶ ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑαυτῆς. «Διότι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶνε Ἕλληνες καὶ θέλουσι νὰ μείνωσιν Ἕλληνες». Θεωροῦσι δόξαν των νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν μεγάλην φυλήν, ἥτις ἐφώτισε καὶ ἐξεπολίτισε τὸν κόσμον. Τὰς ἰδιοφυΐας των τὰς θέτουσιν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἑκατομμύριά των τὰ φέρουσιν εἰς Ἀθήνας, ὅταν δὲ ἔχωσι μετρίαν περιουσίαν, ἱδρύουσιν ἑλληνικὴν σχολὴν ἐν Ἠπείρῳ ἢ ἐν Μακεδονίᾳ. Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου, ἰδοὺ καὶ ἓν ἱστορικὸν γεγονός, ὅπερ δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι ὅλοι οἱ ἐν Μακεδονίᾳ πρόξενοι: Ὅτε κατὰ τὸ 1903 ἡ Τουρκία ἀπεφάσισε νὰ συστήσῃ ἐπιτροπὴν ἐκ τεσσάρων μελῶν, ἀντιπροσωπευόντων τὰ τέσσαρα χριστιανικὰ στοιχεῖα τῆς ἐπαρχίας — τοὺς Ἕλληνας, Σέρβους, Βουλγάρους καὶ ρωμουνίζοντας — ὁ ἐν Μοναστηρίῳ πρόξενος τῆς Ρωμουνίας ἠθέλησε νὰ ὑποδείξῃ τὸν ρωμουνίζοντα ὑποψήφιον.

Ματαίως ἀπετάθη πρὸς τοὺς προκρίτους Κουτσοβλάχους· ἅπαντες ἀπεποιήθησαν, προβάλλοντες τὴν ἐθνικότητά των. Τινὲς μάλιστα καὶ δυσηρεστήθησαν διὰ τὴν πρότασιν ταύτην. Ἀπολέσας πᾶσαν ἐλπίδα ὁ πρόξενος προσέφυγε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τέλος δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ κ. Κουτσογιάννης, ἀπεδέχθη, δηλώσας ρητῶς, ὅτι ἀντεπροσώπευε τοὺς Κουτσοβλάχους καὶ ὄχι τοὺς Ρωμούνους. Ἄλλως κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα οἱ εὐφυεῖς καὶ ὀξυδερκεῖς δὲν ἔπασχον παρακρούσεις. Κατ' Αὔγουστον 1880 γνήσιος Ρωμοῦνος ἔγραφε τὰ ἑξῆς ἐν τῇ «Ρωμουνικῇ Ἀνεξαρτησίᾳ»: «Ποῖον συμφέρον δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, ἐὰν φαινώμεθα ἐχθρικοὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα; Δυνάμεθα ποτὲ νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι θὰ ἑνώσωμεν τὰς ρωμουνικὰς ἀποικίας τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας πρὸς τὴν ἀνεξάρτητον Ρωμουνίαν; Μᾶς ἐμποδίζει ἡ γεωγραφία· μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν ὑπάρχει ὁ Δούναβις, ἡ Βουλγαρία, ὁ Αἶμος καὶ ἡ Ἀνατολικὴ

Ρωμυλία. Κατὰ συνέπειαν εἶνε αὗται προωρισμέναι ν' ἀποτελέσωσι μέρος κράτους, ἀνήκοντος εἰς ἄλλην φυλήν.

«Ποία εἶνε ἡ φυλὴ αὕτη; Ἡ τουρκικὴ κυριαρχία φαίνεται, ὅτι πλησιάζει πρὸς τὸ τέρμα της. Ὑπολείπονται οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων ἡ ἐκλογὴ δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀμφίβολος. Τὸ ἕν, τὸ πρῶτον, ἀντεπροσώπευσε πάντοτε ἐν τῇ Ἀνατολῇ στοιχεῖον πολιτισμοῦ. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπῆρξεν ὁ φωτεινὸς φάρος, ὅστις ἐφώτισε τὴν βαθεῖαν νύκτα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ τουρκικὴ βαρβαρότης εἶχε βυθίση ἅπασαν τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Διατί λοιπὸν νὰ θεωρῶμεν κακὸν ἵνα οἱ πέραν τοῦ Αἵμου ἀδελφοί μας, οἱ μὴ δυνάμενοι ν' ἀνήκωσιν εἰς ἓν ρωμουνικὸν κράτος, ζῶσιν ἐλεύθεροι καὶ σεβαστοὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν λαοῦ φίλου καὶ πεπολιτισμένου, ὅστις ἔχει ἀναλόγους πρὸς τοὺς ἰδικούς μας πόθους, συμφέροντα καὶ ἐλπίδας;

«Ἀντὶ νὰ ἔχωμεν τὰ βλέμματά μας ἐπὶ τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ροδόπης, δὲν ὀφείλομεν νὰ συγκεντρώσωμεν μᾶλλον ἅπασαν τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τῶν Καρπαθίων;» Ὁ ρωμουνικὸς τύπος ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἤλλαξε γλῶσσαν, χωρὶς οὐδεμία νὰ ἐπέλθῃ μεταβολὴ τῶν ἐθνολογικῶν ὅρων τῆς Μακεδονίας πρὸς ἐξήγησιν ἢ δικαιολόγησιν αὐτῆς. «Ὅ τι δήποτε καὶ ἂν συμβῇ καὶ ὅ τι δήποτε καὶ ἂν δύναται νὰ συμβῇ, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων της. Δὲν δύναται νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰ τέκνα της, αὐτὰ τὰ ὁποῖα οὐδέποτε τὴν λησμονοῦσι, καὶ τὰ ὁποῖα μακρὰν τοῦ νὰ τὴν ἀρνηθῶσι διὰ νὰ παραδοθῶσιν εἰς ξένους, προτιμῶσι νὰ διεξάγωσιν ἐπὶ αἰῶνας ἄνισον καὶ ἀπελπιστικὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς καταπιέσεως τοῦ Τούρκου, ἢ κατὰ τῆς ἀδικίας τῆς Δύσεως, εἴτε ἐν Κρήτῃ, εἴτε ἐν Μακεδονίᾳ.»

Η ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΟΥΝΙΚΗ ΡΗΞΙΣ

Ὑπὸ ΜΑΞ ΝΟΡΔΑΟΥ

Τὸ τελευταῖον τεῦχος τοῦ ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένου «Hellénisme», ὀργάνου τῆς Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», δημοσιεύει, τὸ κάτωθι σπουδαῖον ἄρθρον τοῦ μεγάλου δημοσιολόγου καὶ φιλοσόφου περὶ τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωμουνίας ρήξεως :

«Οἱ πολιτικοὶ τοῦ Βουκουρεστίου κατώρθωσαν μίαν φορὰν ἀκόμη νὰ ἐκθέσωσι τὴν ὑπόληψιν τῆς Ρωμουνίας καὶ ν' ἀποξενώσωσι τὸν ρωμουνικὸν λαὸν ἐκ τῶν συμπαθειῶν, αἵτινες πολὺ θὰ ὠφέλουν αὐτὸν εἰς τὴν προσεχῆ εὐκόλως προβλεπομένην κρίσιν.

«Αἱ μέθοδοί των ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἶνε τοιαύτης σκαιότητος καὶ τραχύτητος, οἷαι δὲν ἀπαντῶσι πλέον εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ χωρῶν πεπολιτισμένων, αἵτινες καὶ ἐν καιρῷ πολέμου φέρονται μετὰ πλείονος λεπτότητος πρὸς ἀλλήλας. Ὅσον δήποτε ἀπαισία καὶ ἂν ᾖ ἡ διὰ τῶν ὅπλων λύσις, εἶνε ἀκόμη πολὺ εὐγενεστέρα ἡ συνάντησις ἐπὶ ἴσοις ὅροις, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἢ ἡ ἐπιβολὴ τῆς δυνάμεως τοῦ κράτους ἐπὶ μεμονωμένων ἀτόμων, ξένων, ἐμπιστευθέντων εἰς τὴν φιλοξενίαν χώρας εὐρωπαϊκῶν ἠθῶν. Ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις δὲν κάμνει χρῆσιν τοῦ ξίφους, ἀλλὰ καταδιώκει τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι, πεποιθότες εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ τὰς συνθήκας, ἐγκατεστάθησαν ἐν Ρωμουνίᾳ, ἀπειλεῖ δὲ νὰ τοὺς συντρίψῃ διὰ φόρων, βαίνουσα μέχρι δημεύσεως τῶν κτημάτων, παύει ἐφημερίδας, ἐξορίζει ἀμέμπτους πολίτας, κλείει τὰς πύλας της εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ ἐκχύνεται ἐν τῇ εὐπροσίτῳ αὐτῇ ξένῃ δημοσιογραφίᾳ εἰς ὕβρεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη στερεῖται μεγαλείου μέχρι βαθμοῦ καταπλήξεως ἀλγεινῆς ἐκ μέρους λατινικοῦ λαοῦ.

«Παραλείπω τὴν ἄμεσον τῆς ρήξεως μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν αἰτίαν, ἡ ὁποία χρησιμεύει μόνον ὡς πρόφασις, ὅπως ἀναζητήσω τὰ πραγματικὰ ἐλατήρια τῶν Ρωμούνων πολιτικῶν.

Ἐπενόησαν ἕνα μακεδονικὸν πρὸς ἀπολύτρωσιν πόθον (irrédentisme). Πᾶς πρὸς ἀπολύτρωσιν πόθος εἶνε σεβαστός, ἀλλ' ὑπὸ πολλὰς καλῶς ὁριζομένας συνθήκας. Ὀφείλει νὰ εἶνε εἰλικρινής, νὰ εἶνε λογικός, καὶ οἱ ἀλύτρωτοι νὰ συμμερίζωνται τὰς τάσεις ἐκείνων, οἵτινες διεκδικοῦσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐθνικὰ δικαιώματα. Οὐδὲν ἐκ τῶν κριτηρίων τούτων δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τῶν ρωμουνικῶν ἀξιώσεων ὑπὲρ τῶν Κουτσοβλάχων, οἵτινες εἶνε τὸ σημεῖον τῆς ἀφετηρίας τῆς μεταξὺ τῆς Ρωμουνίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους διαφορᾶς.

«Οἱ Κουτσόβλαχοι εἶνε Ρωμοῦνοι; Οἱ Ρωμοῦνοι λέγουσι: ναί! ἀλλ' οἱ Κουτσόβλαχοι λέγουσιν: ὄχι! καὶ θὰ εἶνε δύσκολον εἰς ὅν τινα ὁμιλεῖ ἐξ ὀνόματος τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων ν' ἀρνηθῇ αὐτοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐκφράσωσι τὴν γνώμην των. Δὲν συζητῶ τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ὁμάδος.

«Αὐτὸς ὁ ρωμουνικὸς λαὸς εἶνε κρᾶμα πολλῶν στοιχείων, γνωστῶν καὶ ἀγνώστων, καὶ εἶνε πολὺ δυνατόν, τινὰ ἐκ τῶν στοιχείων τούτων νὰ εὑρίσκωνται ἐν ἀναλογίαις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλαις παρὰ τοῖς Κουτσοβλάχοις. Ἀλλὰ σκοτειναὶ ἐθνογραφικαὶ καταγωγαί, ἄνευ ἐπιρροῆς ἐπὶ τῆς συγχρόνου ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἐὰν ἔχωσιν σημασίαν τινὰ διὰ τὴν ἐπιστήμην, εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἀσήμαντοι διὰ τὴν πολιτικήν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν γλῶσσαν, συγκατατίθεμαι νὰ παραδεχθῶ, ὅτι μερικοὶ Κουτσόβλαχοι ὁμιλοῦσι μεταξύ των διάλεκτον τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης, παρεφθαρμένην καὶ παραμορφωμένην. Ἀλλὰ προκαλῶ ἕνα Ρωμοῦνον τῆς Ρωμουνίας νὰ συνεννοηθῇ μὲ ἕνα χωρικὸν Κουτσόβλαχον, ἄλλως ἢ διὰ σημείων, ἐκτὸς ἐὰν ἠσκήθη ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν ὁμιλίαν του. Οἱ ἴδιοι Κουτσόβλαχοι θεωροῦσι τὴν οἰκογενειακήν των γλῶσσαν μᾶλλον ὡς γλωσσικὸν ἰδίωμα, διάλεκτον διεφθαρμένην, σχεδὸν ὡς καλὴν τὸ πολὺ διὰ τὰς μᾶλλον χυδαίας χρείας των, ἀλλ' ἀνίκανον τὰ ἐκφράσῃ ἰδέας κάπως πολυπλόκους καὶ ὑψηλὰς καὶ ὅλως ἀνεπαρκῆ ὡς ὄργανον διανοητικῆς μορφώσεως. Οὕτως οἱ Κουτσόβλαχοι, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκπαιδευθῶσι, προστρέχουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ δὲν ἀνέχονται εἰμὴ τὴν γλῶσσαν ταύτην εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρας τοῦ βίου σχέσεις, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην.

«*Ἐπὶ* 120.000 Κουτσοβλάχων, κατοικούντων τὰς ὑπωρείας καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Πίνδου, πλέον τῶν 90.000 ἐγκατέλειπον ἑκουσίως τὴν χρῆσιν τοῦ σκοτεινοῦ αὐτῶν γλωσσικοῦ ἰδιώματος, οἱ δὲ ὑπόλοιποι 30,000, οἱ ὁποῖοι εἶνε βλαχόφωνοι, ἐννοοῦσι τοὐλάχιστον νὰ δώσωσιν εἰς τὰ τέκνα των εὐγενεστέραν γλῶσσαν τοῦ παρεφθαρμένου ἰδιώματός των καὶ ἱδρύουσι πανταχοῦ πρὸς χρῆσίν των ἑλληνικὰ σχολεῖα. Εἶνε δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις σαφεστέραν καὶ καθαρωτέραν ἐκδήλωσιν τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν αἰσθήματος;

«Καὶ ἡ ἐπίμονος αὕτη στάσις πρὸς ριζικὴν ἐξελλήνισιν, προξενεῖ ἐντύπωσιν διὰ τὸ αὐθόρμητον αὐτῆς.

«Καὶ τί δὲν ἔπραξαν οἱ Ρωμοῦνοι ἀπὸ 45 ἐτῶν, ὅπως ἀποτρέψωσι τοὺς Κουτσοβλάχους ἀπὸ τῆς φυσικῆς γραμμῆς τῆς ἐξελίξεώς των! Τοῖς ἔκτισαν πανταχοῦ ρωμουνικὰ σχολεῖα, τοῖς ἀπέστειλαν καθηγητάς, παρέσχον παντοειδῆ πλεονεκτήματα εἰς τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀποστέλλοντας τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια ταῦτα, καὶ εἰς τί κατέληξαν πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὗται; Τὰ ρωμουνικὰ σχολεῖα εἶνε κενά, δὲν ἀρκεῖ μάλιστα πλέον, ὅτι παρέχουσιν εἰς τοὺς μαθητὰς ὑποτροφίας, ὅπως ἀνοίξωσι ταῦτα, ἐνῷ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα δὲν ἔχουσιν ἐπαρκῆ χῶρον διὰ τοὺς συνωστιζομένους εἰς αὐτὰ μαθητάς των. Καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰς τὰ κουτσο-

βλαχικὰ διαμερίσματα κατὰ τὰ πλεῖστα μέρη οὔτε ἱδρύονται, οὔτε συντηροῦνται ὑπὸ Ἑλλήνων· αὐτοὶ οὗτοι οἱ Κουτσόβλαχοι τὰ ἱδρύουσι καὶ τοῖς ἐξασφαλίζουσι τὴν εὐδοκίμησίν των.

«Οὕτως οἱ Κουτσόβλαχοι, τοὺς ὁποίους οἱ Ρωμοῦνοι ἐπιθυμοῦσι νὰ χαρακτηρίσωσιν ὡς «ἀλυτρώτους», τόσην ὀλίγην συνείδησιν ἔχουσι τοῦ Ρωμουνισμοῦ των, τόσον ὀλίγον πόθον ἔχουσι νὰ ταχθῶσιν ὑπὲρ τῶν Ρωμούνων, ὥστε μετὰ βιαιότητος ἀποκαλοῦσιν ἑαυτοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπωθοῦσι μετ' ἀγανακτήσεως τὰς ρωμουνικὰς προσπαθείας, ὅπως τοῖς ἐπιβάλωσι τὴν ρωμουνικὴν γλῶσσαν.

«Ὁ εἰδικὸς πρὸς ἀπολύτρωσιν πόθος, ὁ ἀποβλέπων τοὺς Κουτσοβλάχους, εἶνε εἰλικρινὴς παρὰ τοῖς Ρωμούνοις; Καὶ μόνη ἡ ἐρώτησις θὰ ἐπροκάλει τὸν γέλωτά των. Γνωρίζετε κάλλιον παντὸς ξένου πόσον εἶνε ἀστήρικτοι καὶ ἄκυροι αἱ μακεδονικαὶ ἀξιώσεις των. Οὐδεὶς ἐχέφρων Ρωμοῦνος πιστεύει, ὅτι θὰ κατορθώσωσι νὰ καταστήσωσι τοὺς Κουτσοβλάχους ἰσχυρὸν παράγοντα, γόνιμον, χρήσιμον τῆς ρωμουνικῆς οἰκογενείας, καὶ ὁ μᾶλλον εὐέξαπτος τῶν ὀνειροπόλων Ρωμούνων οὐδέποτε διεῖδε τὸ δυνατὸν ἐδαφικῆς ἑνώσεως τῆς ἐθνικῆς ὁμάδος τοῦ Πίνδου μετὰ τοῦ δακορωμουνικοῦ κράτους.

«Ὁ ἐν λόγῳ πρὸς ἀπολύτρωσιν πόθος εἶνε λογικός; Πρὸς ἀπάντησιν ὀλίγαι μόνον λέξεις χρειάζονται. Ἐν Ρωσσίᾳ ὑπάρχουσιν 1,200,000, ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ 3,200,000 πραγματικῶν Ρωμούνων, ἐχόντων ἐν τῇ ψυχῇ τὴν συναίσθησιν αὐτῶν ὡς Ρωμούνων, ὑπερηφάνων διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικότητά των, ὁμιλούντων καὶ γραφόντων τὴν καθαρωτέραν ρωμουνικὴν γλῶσσαν, συντελούντων εὐρέως εἰς τὸν ρωμουνικὸν πολιτισμὸν καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις. Τὰ 4,400,000 Ρωμούνων, ἀποτελούντων σχεδὸν αὐτῶν μόνων ἕνα ἀξιόλογον λαόν, πάσχουσιν ἐνδομύχως ἐν τῇ συνειδήσει των διὰ τὸν χωρισμὸν αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των τοῦ βασιλείου, τρέφουσι τὴν κρυφίαν ἐλπίδα νὰ ἑνωθῶσιν ἡμέραν τινὰ μετ' αὐτῶν, μέρος αὐτῶν—ὅπως οἱ τῆς ρωσσικῆς Βεσσαραβίας καὶ τῆς αὐστριακῆς Βουκοβίνας—ἀπεσπάσθησαν βιαίως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Μολδοβλαχίας καὶ ἁπανταχοῦ εἶνε κεχωρισμένοι μόνον ὑπὸ μιᾶς εἰκονικῆς γραμμῆς, καθορισθείσης ὑπὸ διπλωματικῶν συνθηκῶν, τὰς ὁποίας μία ἰσχυρὰ χεὶρ σχίζει διὰ μιᾶς κινήσεως. Αἴ, λοιπόν! Οἱ Ρωμοῦνοι δὲν φαίνονται ἀντιλαμβανόμενοι τῆς ὑπάρξεως τῶν 4,400,000 ὁμοεθνῶν των, οἵτινες τείνουσι πρὸς αὐτοὺς τὴν χεῖρα, οἵτινες κλίνουσι πρὸς τὴν χώραν των, οἵτινες θεωροῦσι τὸ Βουκουρέστιον ὡς ἀληθῆ των πρωτεύουσαν, δὲν τοὺς διεκδικοῦσι, δὲν ζητοῦσιν ὑπὲρ αὐτῶν οὐδεμίαν πολιτικὴν αὐτονομίαν, οὐδὲ κἂν ὑψώνουσι τὴν φωνήν, ὅταν ζητῆται ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐθνισμοῦ των διὰ τοῦ σχολείου, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ μόνον ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς καὶ διαμαρτυρίας διὰ τὰς 120,000 Κουτσοβλάχους, οἵτινες τοὺς ἀπαρνοῦνται, οἵτινες δὲν ὁμιλοῦσι τὴν γλῶσσάν των, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶνε κεχωρισμένοι αὐτῶν διὰ ἑκατοστύων ὅλων χιλιομέτρων ξένου ἐδάφους. Καὶ θέλουσι νὰ πιστεύῃ ὁ κόσμος εἰς τὴν εἰλικρίνειαν ἑνὸς πρὸς ἀπολύτρωσιν πό-

θου, μὴ βλέποντος τοὺς πολιορκοῦντας τὰς θύρας τῆς Ρωμουνίας ἀλυτρώτους καὶ ἀνακαλύπτοντος διὰ θαυμασίας ὀξείας ὀπτασίας τοὺς εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ Πίνδου κρυπτομένους; Καὶ συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς λογικῆς ἑνὸς πρὸς ἀπολύτρωσιν πόθου, ἀμελοῦντες 4,400,000 Ρωμούνων γνησίων, διὰ νὰ προσκολληθῶσιν εἰς 120 χιλιάδας Κουτσοβλάχων, καταγωγῆς ἀμφισβητουμένης, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐπίσημος γλῶσσα εἶνε ἡ ἑλληνική; Ἐλᾶτε δά! Ἐκ τῆς συνεχοῦς αὐτῆς κωμῳδίας ἑνὸς παραδόξου πόθου πρὸς ἀπολύτρωσιν, οἱ Ρωμοῦνοι ἐκτίθενται εἰς τὸν κίνδυνον ν' ἀκούσωσιν ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἐχθρῶν των—τῶν ὁποίων δὲν συμμετέχω, θεωρῶ καθῆκόν μου νὰ τὸ βεβαιώσω—ὅτι ἔχουσι μοναδικῶς φρονίμους τὰς ἐθνικάς των διεκδικήσεις, ἀφοῦ σιωπῶσιν ἀπέναντι τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ κραυγάζουσι μόνον ἀπέναντι μιᾶς δυνάμεως, ἡ ὁποία δὲν εἶνε εἰσέτι ἀρκούντως ἐπίφοβος, ὅπως ἐμπνεύσῃ φόβον εἰς κακοὺς φιλέριδας.

«Ὄχι, οἱ Ρωμοῦνοι δὲν εἶνε σοβαροί, ὅταν προσποιῶνται μεγάλην ἀγανάκτησιν εἰς τὸ ζήτημα τῶν Κουτσοβλάχων. Εἶνε λίαν λεπτοὶ ἢ ὥστε νὰ ἐνασμενίζωνται εἰς πολιτικοὺς παραλογισμούς, ἢ εἰς ἐπικίνδυνον δονκιχωτισμόν. Μετ' ἐλεθεριότητος,μετεχούσης κυνισμοῦ, ὁμολογοῦσιν ἄλλως τε, ὅτι δημιουργοῦντες κουτσοβλαχικὸν ζήτημα, μεσολαβοῦντες βιαίως ὑπὲρ ἐθνικοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἀγνοοῦσιν αὐτοὺς ἢ τοὺς ἀποκηρύττουσιν, ἐγείροντες τερατώδεις ἀξιώσεις ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἱστορικῶς, γεωγραφικῶς, γλωσσολογικῶς, ἐθνογραφικῶς, διπλωματικῶς, ἐπιδιώκουσι σκοπὸν λίαν διάφορον ἐκείνου, ὃν προσποιοῦνται, ὅτι προτάσσουσι. Θέλουσι νὰ δημιουργήσωσι τίτλον δικαιώματος ἐν Μακεδονίᾳ, τὸν ὁποῖον ἐλπίζουσιν, ὅτι θὰ δυνηθῶσι ν' ἀνταλλάξωσι μετά τινος ἄλλης ἀξίας. Ἐποφθαλμιῶσι τὰ παρὰ τὸν Δούναβιν διαμερίσματα τῆς Βουλγαρίας, τὸ περίφημον τετράγωνον, τοῦ ὁποίου ἡ Βάρνα εἶνε τὸ κέντρον, καὶ φαντάζονται σοβαρῶς, ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ διακανονισμοῦ τῶν ὑποθέσεων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, θὰ δυνηθῶσι νὰ εἴπωσιν εἰς τοὺς Βουλγάρους: «Σᾶς παραχωροῦμεν τοὺς Κουτσοβλάχους τοῦ Πίνδου, παραχωρήσατέ μας τὴν Βάρναν, τὴν Σιλίστριαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα».

«Δὲν γνωρίζει τις τί νὰ θαυμάσῃ πλειότερον, τὴν ἔλλειψιν συνειδήσεως ἢ τὴν ἀφέλειαν, τὴν ὁποίαν προδίδει παρόμοιος ὑπολογισμός. Γνωρίζει κακῶς τοὺς Βουλγάρους, ὁ φανταζόμενος, ὅτι εἶνε εὐαπάτητοι. Εἶνε ὀξυδερκεῖς καὶ δύσκολοι, ὀλίγον στενοχωρούμενοι ὑπὸ τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἄλλων, καὶ συνειθισμένοι νὰ παίζωσι δυνατὸν παιγνίδιον. Θὰ χλευάσωσι τοὺς Ρωμούνους, ὅταν οὗτοι θελήσωσι νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς πολιτικὰς ὑποθήκας τῶν Κουτσοβλάχων, τῶν ὁποίων δὲν ἀγνοοῦσι τὸ ἀνωφελές, ἀξιοῦντες νὰ λάβωσιν ὡς ἀντάλλαγμα ἀντὶ τοῦ κιβδήλου αὐτοῦ νομίσματος καλὰ καὶ ἁπτὰ ἐδάφη, πληθυσμούς, φρούρια καὶ λιμένας βουλγαρικούς.

«Καὶ πόσον εἶνε ὡραία, πόσον εἶνε συγκινητικὴ ἡ στοργὴ αὕτη πρὸς τοὺς Κουτσοβλάχους, ἡ μὴ φοβουμένη τὰς χρηματικὰς θυσίας, οὔτε αὐτὰς τὰς ῥιψοκινδύνους

διεθνεῖς πράξεις, προκειμένου νὰ σώσωσι τὴν ἐθνικότητά των ἐναντίον τοῦ κινδύνου τοῦ αὐθορμήτου ἐξελληνισμοῦ; Πρέπει, μὲ πᾶσαν θυσίαν, οἱ Κουτσόβλαχοι, οἱ ὁποῖοι οὔτε θέλουσι κἂν ν' ἀκούσωσι νὰ τοῖς ὁμιλῶσι περὶ αὐτοῦ, νὰ γίνωσι Ρωμοῦνοι, Ρωμοῦνοι φανατικοί, στρατευόμενοι, προπαγανδισταί, διὰ νὰ δυνηθῶσι κατόπιν νὰ τοὺς πωλήσωσι, μάλιστα, κυριολεκτικῶς νὰ τοὺς πωλήσωσιν, εἰς τοὺς Βουλγάρους, δηλαδὴ εἰς τοὺς μᾶλλον ἀσπόνδους ἐχθροὺς πάσης μὴ βουλγαρικῆς ἐθνικότητος ἐγκαθισταμένης μεταξύ των. Νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς Κουτσοβλάχους νὰ εἶνε ἢ νὰ γίνωσιν Ἕλληνες, διὰ νὰ τοὺς καταστήσωσιν ἀσφαλέστερον Βουλγάρους, ἰδοὺ τὸ σχέδιον τῶν πολιτικῶν τοῦ Βουκουρεστίου, οἱ ὁποῖοι τόσον εὐγενῶς ὁμιλοῦσι περὶ ἐθνικῶν δικαιωμάτων, περὶ ἀδελφῶν καταδιωκομένων καὶ ἀναγκαίας χειραφετήσεως!

«Ὁ ἀπειλῶν τοὺς λαοὺς τοῦ Αἵμου φοβερὸς κίνδυνος εἶνε νὰ καταβροχθισθῶσιν ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς ἄρκτου. Εἶνε πιθανόν, ὅτι θὰ εἶνε ὀλιγώτερον ἀδηφάγος ἢ κατὰ τὸ παρελθόν, ὅταν ὁ τσαρισμὸς ὁριστικῶς νικηθῇ ὑπὸ τῆς θριαμβευούσης ἐπαναστάσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ψευδοδιαθήκη τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐμπνέει ἀκόμη τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς μοσχοβιτικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι, οἱ Μαυροβούνιοι, μεθ' ὅλας τὰ οἰκογενειακάς των ἔριδας, εἶνε ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς ρωσσικῆς ἐπιδρομῆς. Θὰ ὑποφέρωσιν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ τεχνητὸν αἴσθημα τῆς σλαυϊκῆς ἀλληλεγγύης κατασιγάζει πᾶσαν ἀμφιβολίαν τῆς λογικῆς των καὶ πᾶν προαίσθημα τῆς συνειδήσεώς των. Δύο μόνον λαοὶ δύνανται ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ρωσσικὴν φιλοδοξίαν: οἱ Ρωμοῦνοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Εἶχέ τις, ἐπεθύμει τις νὰ εἶχεν, ἀκόμη τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ δύο οὗτοι λαοί, Λατῖνοι καὶ Ἕλληνες, ἀπόγονοι καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν δημιουργῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, θὰ ἦσαν πάντοτε ἡνωμένοι ἐναντίον τῶν σλαυϊκῶν καταπατήσεων καὶ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος. Διὰ τίνος ἀκατανοήτου παραλογισμοῦ οἱ Λατῖνοι τοῦ Βουκουρεστίου ἑνοῦνται μετὰ τῶν Σλαύων, ἐχθρῶν καὶ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ μετὰ τῶν Τούρκων, ὅπως συμπράξωσιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἀδελφῶν των, ἂν ὄχι ἐξ αἵματος τοὐλάχιστον ἐκ παραδόσεως καὶ πολιτισμοῦ, φυσικῶν συμμάχων των, τῶν μόνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ βασίζωνται κατὰ τὴν ὑψίστην πάλην ἐναντίον ἐξολοθρευτῶν, οἵτινες θᾶττον ἢ βράδιον θὰ τοὺς συλλάβωσιν ἐκ τοῦ τραχήλου;

«Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐμμένωσιν οἱ Ρωμοῦνοι ἐν τῇ ἀπαισίᾳ των πλάνῃ. Οὐδέποτε σύγκρουσις μᾶλλον μικρολόγος, μᾶλλον, τεχνητὴ ἐλύπησε τοὺς φίλους τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀδελφότητος τῶν λαῶν, ὅσον ἡ μεταξὺ τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἰδοὺ δύο χῶραι, μὴ συνορεύουσαι οὐδαμοῦ, τῶν ὁποίων τὰ πραγματικὰ συμφέροντα συχνάκις συνταὐτίζονται, πάντοτε παράλληλα καὶ οὐδέποτε ἀντίθετα, δὲν εἶνε ἀπίθανον, ὅτι ἐκ σφάλματος τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, προέρχεται κατάστασις βιαίας ἐχθρότητος, πρὸς μέγα ὄφελος, ὡς καὶ πρὸς μεγάλην χαρὰν τῶν κο νῶν ἐχθρῶν των, οἵτινες δὲν ἐτόλμων νὰ ὑπολογίσωσι τὰ κατακτητικά, ἐξολοθρευτικὰ καὶ ἐξουθενωτικὰ σχέδιά των.

«Εἴθε ἡ ἔκκλησις πρὸς τὴν συνείδησιν τῶν Ρωμούνων ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ νὰ τοῖς δείξῃ τὴν ἄβυσσον, ὅπου τοὺς ὠθεῖ ἡ ἀνειλικρινὴς πολιτική τι ν, ἡ μύωψ, ἡ ἀντίθετος τοῦ συμφέροντός των καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ ΕΝ ΤΗι ΙΤΑΛΙΚΗι ΒΟΥΛΗι

Ὁ Ἰταλὸς κυβερνητικὸς βουλευτὴς κ. Δε-Μαρίνη, ὁμιλῶν περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἰταλικῇ βουλῇ, προέβη καὶ εἰς τὰς ἑπομένας ἀνακοινώσεις:

«Ἡ ἰταλικὴ πολιτικὴ ἔμεινεν εἰλικρινῶς πιστὴ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ status quo ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ ἰδιαιτέρως ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἐν ᾗ ὑπεστήριξε τὰς πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων καταρτισθείσας μεταρρυθμίσεις. Ἕνεκα τοῦ τελευταίου τούτου λόγου ἡ Ἰταλία μετέσχε τῆς ναυτικῆς ἐπιδείξεως κατὰ τῆς Τουρκίας. Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πολιτικῆς ταύτης ἡ Ἰταλία ἔκλεισε συμφωνίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας περὶ ἀμοιβαίας ἀποχῆς ἀπὸ τῶν δύο διαφιλονεικουμένων βιλαετίων τοῦ Σκουτάρεως καὶ τῶν Ἰωαννίνων.

Κατὰ ἰδιαιτέρας μου δὲ πληροφορίας, ὅταν τελευταίως ἐγένετο ἡ ἀνανέωσις τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας, ὁ ὑπουργὸς Πρινέττη ἐπέμεινεν ἵνα συμπεριληφθῇ εἰς τὴν συνθήκην ἡ ἀφορῶσα τὴν Ἀλβανίαν συνεννόησις μετὰ τῆς Αὐστρίας. Τοῦτο ἀπεκρούσθη παρά τε τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας, διότι ἀμφότεραι ἠθέλησαν, ἵνα ἡ συνθήκη ἀνανεωθῇ ἁπλῶς μὲ μόνην τὴν ἀφορῶσαν τὰς ἐμπορικὰς συμβάσεις προσθήκην.»

Κρίνων δὲ ὁ κ. Δε-Μαρίνη τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς Ἰταλίας, ἐπάγεται τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Αὐστρία τοὐναντίον ἐνήργησε καὶ εἰργάσθη πολὺ καλλίτερον ἡμῶν.

«Ἡ πολιτικὴ αὕτη οὐχὶ πρὸ πολλοῦ ἔσχε λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐπιτυχίαν. Δύναμαι νὰ βεβαιώσω τὴν ὕπαρξιν συνεννοήσεώς τινος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἑλλάδος, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ Αὐστρία ἐγγυᾶται εἰς τὴν Ἑλλάδα μέρος ἐδάφους μέχρι τῶν ἐσωτερικῶν ὁρίων τῆς Ἀλβανίας. Ἤδη δὲν δύναμαι νὰ εἴπω τίνι τρόπῳ ἡ συνεννόησις αὕτη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Αὐστρίας δύναται νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὴν προϋπάρχουσαν συνεννόησιν Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας.

Εἶτα ὁ φιλέλλην βουλευτὴς κ. Γκάλλυ ὑπέβαλεν πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπερώτησιν διὰ νὰ μάθῃ ἄν, «πρὸς διευκόλυνσιν τῆς εἰρηνεύσεως τῆς νήσου Κρήτης δὲν φρονεῖ ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις, ὅτι εἶνε ἐπεῖγον καὶ σύμφορον πρὸς τὰς ἰταλικὰς παραδόσεις ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν ὅπως ὁ ἐν Κρήτῃ διεθνὴς στρατὸς ἀντικατασταθῇ δι' ἑλληνικοῦ.»

Εἰς τὴν ἐπερώτησιν ταύτην ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς, ὁ ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν:

«Ἤδη ἡ εἰρήνη ἀποκατέστη ἐν Κρήτῃ, ὅπως δήποτε δὲ ὅ τε κ. Γκάλλυ καὶ ἡ Βουλὴ δύνανται νὰ ὦσι βέβαιοι, ὅτι, ὅταν ἡ κατάστασις ἐν Κρήτῃ ἤθελεν ἀπαιτήσῃ ἐνεργοτέραν ἀπόφασιν, ἡ Ἰταλία ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων δὲν θὰ παρέλειπε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀποφάσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι συμβιβάζονται πρὸς τὰς περὶ πολιτισμοῦ παραδόσεις της. Ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ δὲ ζητήματος λίαν προσεχῶς θέλει κατατεθῇ Πρασίνη Βίβλος».

Ὁ κ. Γκάλλι ἀπήντησε: «Ἡ ἕνωσις Ἑλλάδος—Κρήτης, θὰ ἔλυε πᾶν ζήτημα, ἀλλ' ἡ ἀντικατάστασις τοῦ διεθνοῦς στρατοῦ δι' ἑλληνικοῦ θὰ ἔθετεν ἐκποδὼν τὰς αἱματηρὰς ἐξεγέρσεις καὶ τοὺς πολιτικοὺς κινδύνους, ὧν συμπτώματα παρουσιάσθησαν καὶ μέχρις ἐσχάτων. Δὲν ὑπάρχει δὲ πρὸς τοῦτο ἄλλη εὐκαιρία καταλληλοτέρα τῆς παρούσης, καθ' ἣν ἀφ' ἑνὸς ἡ κρητικὴ ἐξέγερσις κατεστάλη, ἐξ ἄλλου δ' αἱ Δυνάμεις ἐπιδιώκουσι νὰ ἐπικυριαρχήσωσι τῆς Μακεδονίας.

κακοῦργος, μαῦρος ὡς ἡ κόλασις, ἐκεῖ
(*βλέπουσα καὶ δεικνύουσα πόρρω ἀπέχον ἀντικεί-*
ἁρπάζει ἐκ τῆς κόμης τὴν μητέρα μου *μενον.)*
σπαρακτικῶς θρηνοῦσαν (*ὀπισθοδρομεῖ.*
φρικιῶσα) Αἷμα ἐκπηδᾷ
ἀπὸ τοῦ στήθους τῆς μητρός μου... Πίπτουσα
μ' ἐνηγκαλίσθη. (*ὁ Δραξὰν ταράσσεται)*

ΔΡΑΞΑΝ. (*καθ' ἑαυτὸν)* Σατανᾶ!
(*πρὸς τὴν Ρέναν.)* Ἦσο μικρὰ
ἓν βρέφος.

ΡΕΝΑ. Ὅμως ἐνθυμοῦμαι (*ὡς ἀποτεινομένη εἰς*
ὀπτασίαν.) Μῆτέρ μου...
Ὤ! ἐνθυμοῦμαι, ἐνθυμοῦμαι.
(*μὲ ἔκφρασιν ὑπερτάτου τρόμου.)* Ὢ Δραξάν!
Εἶνε φρικτόν Ἐκεῖνος σοὶ ὡμοίαζεν!

ΔΡΑΞΑΝ. (*καθ' ἑαυτόν.)* Κατάρα! (*πρὸς τὴν Ρέναν.)* Ποῖος;

ΡΕΝΑ. Τῆς μητρός μου ὁ φονεύς.

ΔΡΑΞΑΝ. Τί φαντασία Ρένα!

ΡΕΝΑ. (*ἀκολουθοῦσα ὀπτασίαν πόρρω κειμένην.)*
Ὤ! τὸν μιαρόν.
Ἁρπάζει τῆς μητρός μου τὸ ἐγκόλπιον,
τὸ καθαρίζει ἐκ τοῦ αἵματος. Γελᾷ
καὶ φεύγει. (*ὀπισθοχωροῦσα ἔντρομος.)*
Ὄχι· γοερῶς κραυγάζουσαν
μὲ ἥρπασε. (*ἀφίνουσα νὰ πέσωσιν ἀδρανῶς αἱ χεῖρες.)*
(*ἐν ἀποθαρρύνσει.)* Θολοῦται τὸ μνημονικόν.
Δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τί ἀπέγεινε.

ΔΡΑΞΑΝ. (*περιπτυσσόμενος αὐτήν.)*
Καλή μου Ρένα, μὴ βασάνιζε τὸν νοῦν.
Ἑνὸς νηπίου μνήμη ἐν σκιόφωτι
ἀδιορίστῳ πλανωμένη, ἀσταθὴς
κι' ἀπατηλή. Ὁ τρόμος, τὸν σωτῆρά σου,

καὶ τὸν φονέα τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός,
συγχέει.

ΡΕΝΑ. (*ἐν βαθείᾳ συννοίᾳ.)* Ἴσως.

ΔΡΑΞΑΝ. Εἶνε βεβαιότατον.

ΡΕΝΑ. Βεβαίως οὕτως ἔχει... ὅμως... (*πρὸς τὸν Δραξάν.)*
Τῶν ληστῶν,
Δραξάν, οὐδένα δὲν ἐγνώρισάς ποτε;

ΔΡΑΞΑΝ. Ἤμην μακρὰν καὶ τόσον ἐφοβήθην...

ΡΕΝΑ. Σύ;
Σὺ ἐφοβήθης; σὺ ὁ ριψοκίνδυνος;

ΔΡΑΞΑΝ. Ἀμύσταξ νεανίας ἤμην.

ΡΕΝΑ. (*Ἡ Ρένα ὡσεὶ πληγεῖσα ὑπὸ κεραυνοῦ*
μένει ἀκίνητος. Εἶτα ἀνασκιρτήσασα.)
Κι' ὁ φονεὺς
ἀμύσταξ νεανίας καὶ ἀγένειος.
(*Ὁ Δραξὰν ἔντρομος ἀποσύρεται. Ἡ Ρένα*
βλοσυρῶς προσβλέπει αὐτόν.)

ΣΚΗΝΗ Β'.

Δεσμοφύλαξ καὶ οἱ ἄνω.

ΔΕΣΜΟΦ. (*πρὸς τὸν Δραξάν.)* Ἡ σύζυγός σου.

ΔΡΑΞΑΝ. (*δεικνύων τὴν πρὸς τὰ*
δεξιὰ θύραν.) Ρένα μου.

ΡΕΝΑ. (*κεραυνοβολοῦσα αὐτὸν διὰ τοῦ βλέμματος.)*
Μετὰ μικρόν.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Δραξὰν καὶ εἶτα Ἁβροκόμη.

ΔΡΑΞΑΝ. Τίνα μωρίαν ὁ παράφρων ἔπραξα;
(*Εἰσέρχεται ἡ Ἁβροκόμη μελανείμων.)*
Παρηγορίαν φέρεις ἢ ἀπόγνωσιν;

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Οὐδέτερον. Σὺ ξένος πλέον πρὸς ἐμέ.
ΔΡΑΞΑΝ. Διότι ἐπῳάζεις ἄλλους ἔρωτας.
ΑΒΡΟΚ. Ἡ Ἀβροκόμη δὲν μιμεῖται τὸν Δραξάν.
ΔΡΑΞΑΝ. Ὑπαινιγμὸς δὲν φθάνει ἕνα ἄγγελον.
ΑΒΡΟΚ. Ὅστις ἀνοίγει τὰ πτερά του μετὰ σοῦ.
ΔΡΑΞΑΝ. Μὴ συκοφάντει μίαν βασιλόπαιδα.
ΑΒΡΟΚ. Ἡ δούλη μου, ἡ Ρένα, εἶνε βασιλίς;
ΔΡΑΞΑΝ. Θυγάτηρ βασιλέως, ναί, ἡ δούλη σου.
ΑΒΡΟΚ. Μυθολογίας πλάσματα χονδροειδῆ.
ΔΡΑΞΑΝ. Θ' ἀκούσῃς, Ἀβροκόμη, μέγα μυστικόν.
Τὴν Ρέναν, κόρην τοῦ Δαβίδ, τοῦ ἄνακτος
τῆς Βουλγαρίας, σώσας ἀπὸ τῆς σφαγῆς
εἰς νηπιώδη ἡλικίαν, ἔδωκα
εἰς γραῖαν ἐκ Στρωμνίτσης, κρύψας τὸ ἐμὸν
καὶ τοῦ νηπίου τ' ὄνομα. Ἐζήτησα
τὴν κόρην μετὰ χρόνον. Ἔγειν' ἄφαντος.
Τὴν τύχην της ἠγνόουν. Ἀλλ' ἡ πρόνοια
τὴν σώζει πάλιν δι' ἐμοῦ. Ἡ τῶν λῃστῶν
αἰχμάλωτος, ἡ κόρη, ἣν πρὸς χάριν σου,
προκινδυνεύσας ἔσωσα μὲ σέ,
ἦτο ἐκείνη. Δὲν τὴν ἀνεγνώρισα
ἢ πρὸ μικροῦ κι' ἐκ τύχης. Ἐν εἰκόνιον
τοῦ Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου φωτεινὴ
ἀκτὶς ὑπῆρξεν εἰς τὴν μνήμην. Βασιλὶς
ἡ δούλη ἦτο· θρόνος τῇ ὠφείλετο.
Λοιπὸν εἰς ἔργον. Μὲ τὸν ἐκλεκτὸν στρατὸν
τοῦ Βασιλείου ὁ Δραξὰν θ' ἀνέτρεπε
τὸν Σαμουήλ, τὸν θρόνον τὸν προγονικὸν
θ' ἀπέδιδ' εἰς τὴν Ρέναν κι' εἰς τὸν Καίσαρα
τὴν Βουλγαρίαν εὐπειθῆ κι' ὑποτελῆ,
ΑΒΡΟΚ. *(σαρκάζουσα.)*
Σὺ εὐεργέτης, ὦ Δραξάν, τοῦ Καίσαρος;
Σὺ τόσον μεγαλόφρων κι' ἀφιλοκερδής,

ὥστε καὶ θρόνον θὰ ἐδώρεις πρόθυμος
ἄνευ αἰτίας, ἄνευ ὑπολογισμοῦ;
ΔΡΑΞΑΝ. Ἄνευ αἰτίας; Ἀλλὰ μὴ ὡς τέκνον μου
δὲν ἀγαπῶ τὴν Ρέναν; Ἀλλ' εὐεργετῶν
ἐκείνην, δόξαν καὶ τιμὴν ὁ οἶκός μου
κι' ἡ σύζυγός μου καὶ τὰ τέκνα μου κι' ἐγὼ
θὰ ἠρυόμην καὶ τοῦ αὐτοκράτορος
θὰ ἐφαινόμην εὐεργέτης καὶ σωτήρ.
(Ἡ Ἀβροκόμη ταλαντεύεται.)
Ἐρώτησον τὴν Ρέναν. Κόρη ἄνακτος
δὲν ψεύδεται. Θὰ σ' εἴπῃ τ' εἶχον κατὰ νοῦν.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Ρένα καὶ οἱ ἄνω.

(Ὁ Δραξάν, πλησιάζων πρὸς τὴν δεξιὰν θύραν
ΔΡΑΞΑΝ. *φωνεῖ.)*
Ρένα. *(εἰσέρχεται ἡ Ρένα.)* Ἡ σύζυγός μου πάντα ἔμαθε
Εἰς συμπαθῆ καρδίαν δήλωσον τὸ πᾶν.
(Ὁ Δραξὰν ἀποσύρεται)
ΡΕΝΑ. *(καθ' ἑαυτήν, ἐν ᾧ ἡ Ἀβροκόμη ἀπομακρύνεται αὐτῆς μετ' ἀποστροφῆς.)*
Ἐκδίκησιν τὸ αἷμα τοῦ πατρὸς βοᾷ.
(πρὸς τὴν Ἀβροκόμην.)
Ἀθλίαν κόρην, δέσποινα, προστάτευσον.
Γονεῖς καὶ θρόνον δολοφόνοι ἐστέρησαν.
ΑΒΡΟΚ. Κι' ἂν ἠδυνάμην δὲν θὰ ἤθελον πρὸς σὲ
νὰ τείνω χεῖρα βοηθείας.
ΡΕΝΑ. Ἄκαρδος
κι' ἀνελεήμων, δεομένην μ' ἀπωθεῖς;
ΑΒΡΟΚ. Σὲ ἀπωθοῦσι, γύναι, μόν' αἱ πράξεις σου.
ΡΕΝΑ. ἀμφότεραι τὸ θῦμα εἴμεθα αὐτοῦ.
(δεικνύει τὸ μέρος, εἰς ὃ ἀπεσύρθη ὁ Δραξὰν)

ΑΒΡΟΚ. Πῶς; ὁ Δραξὰν προδίδει καὶ τὴν Ρέναν του;
ΡΕΝΑ· Καὶ τῆς συζύγου ἀτιμότερον, ἐμέ.
Φονεύει ὁ κακοῦργος τὸν πατέρα μου
καὶ τὴν μητέρα. *(βαθυφώνως)* Ἀπωλέσθη κι᾽ ἡ τιμὴ
ἐκτὸς τοῦ θρόνου· δούλην μ᾽ ἔσυρε παντοῦ,
τυφλὸν ἐκ πάθους κι᾽ ἀτιμίας ὄργανον.
Κατάσκοπον τοῦ οἴκου καὶ τῆς γυναικός.
(μυστηριωδῶς.)
Τὸν βασιλέα δι᾽ ἐμοῦ εἰς φονικὴν
ἐνέδραν παρασύρει, φανταζόμενον,
ὅτι σὺ δίδεις ἔντευξιν ἐρωτικήν.
ΑΒΡΟΚ. Τῆς ἀτιμίας!
ΡΕΝΑ. Τί δὲν ἔπραξεν αὐτός!
ΑΒΡΟΚ. Εἰς τὰς ἀγκάλας Ἑωσφόρον ἔθλιβον;
ΡΕΝΑ. Κοινὸν τὸ πένθος ἔχομεν, κοινὸν ἐχθρόν.
ΑΒΡΟΚ. Τὴν τύχην σου νὰ κλαύσω, γύναι, ἢ ἐμέ;
ΡΕΝΑ. Πῶς νὰ ἐκδικηθῶμεν ἂς φροντίσωμεν.
ΑΒΡΟΚ. Εἶν᾽ ὁ πατὴρ τῶν τέκνων. Εἶν᾽ ὁ σύζυγος.
ΡΕΝΑ. Εἰς θρηνῳδίας μὴ θὰ περιορισθῇς;
ΑΒΡΟΚ. Καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς ἐπανορθώσεως;*
ΡΕΝΑ. Θὰ σ᾽ ἀναπτύξω μετ᾽ ὀλίγον. *(βλέπουσα ἡμιανοιγομένην τὴν δεξιὰν θύραν,)* Σίγησον.
(Ἡ Ρένα ἐπιδεικνύει πρόσωπον φαιδρόν.)
ΔΡΑΞΑΝ. *(ἐξερχόμενος.)* Ἐπείσθης Ἀβροκόμη;
ΡΕΝΑ. Σύμφωνοι Δραξάν.
(μὲ ἦθος αἰνιγματῶδες.)
Ἀμφότεραι καθῆκον μέγα ἔχομεν
νὰ σ᾽ ἀγαπῶμεν, ὅπως σύ, εἰλικρινῶς.
ΔΡΑΞΑΝ. *(κατ᾽ ἰδίαν.)* Ἐσώθην.
(πρὸς τὰς γυναῖκας). Ἀβροκόμη, Ρένα, ἄγγελοι.
ΡΕΝΑ. *(πρὸς τὴν Ἀβροκόμην χαμηλοφώνως).*
Σίγα. *(Πρὸς τὸν Δραξὰν).*

Χαρὰν μεγάλην σ᾽ ἑτοιμάζομεν.
ΔΡΑΞΑΝ. Μεγαλειτέραν ταύτης;
ΡΕΝΑ. Χάριν σοῦ, Δραξάν,
θὰ παρουσιασθῶμεν πρὸς τὸν Καίσαρα.
(Ἐμποδίζουσα διὰ τῆς χειρὸς τὴν Ἀβροκόμην νὰ λαλήσῃ.)
ΔΡΑΞΑΝ. *(χαίρων).* Ἓν ἀγαθὸν καὶ ἄλλο φέρει δεύτερον.
ΡΕΝΑ. *(καθ᾽ ἑαυτήν).* Ἀγάλλου, τέρας, ἡ ἐκδίκησις ἐγγύς.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐναλλαγὴ σκηνῆς.

(Ἡ σκηνογραφία ὁμοία τῆς ἐν τῷ Β μέρει τῆς Β' πράξεως).

ΣΚΗΝΗ Α'.

Βασίλειος μόνος

Συντρίβω κατὰ κράτος τὸν πολέμιον.
δὲν χαίρω· δόξαν, νίκην, ἄνεσιν δωρῶ
εἰς τὸν λαόν μου· μάτην· δὲν εὐφραίνεται
τοῦ Βασιλείου ἡ περίλυπος ψυχή.
Χαρᾶς ἀκούω ἐκδηλώσεις, ᾄσματα,
ἐπινικείους εὐφημίας· ἀλλ' ἐγὼ
εἰς πέλαγος ὀδύνης κλυδωνίζομαι
(μετάπτωσις).
Οὐτιδανότης! Τρέμω πρὸ μιᾶς σκιᾶς,
ὁ μὴ τρομάζων, βλέπων αἰωρούμενα
ὑπὲρ τὴν κεφαλήν μου ξίφη λάμποντα
καὶ ἡ ψυχή μου λύεται κι' ἀγωνιᾷ
πρὸ τῆς εἰκόνος γυναικός, ἣν ἔγκλημα
κι' ἁπλῶς νὰ ἔχω κατὰ νοῦν. Ὢ! δι' αὐτήν,
θεέ, τῶν ἐγκλημάτων τὸ ἀκρότατον
διέπραξα. Ὡρκίσθην, ὡς κοινὸς θνητός,
ὁ ἐκ τοῦ λίκνου βασιλεύς, ὑπεύθυνος
διὰ τὸ κράτος καὶ τὸ ἔθνος μου. Ἐγώ,
ὁ αὐτοκράτωρ, ἐδεσμεύθην ἔνορκος,

ἄλλην γυναῖκα νὰ μὴ νυμφευθῶ, πλὴν σοῦ,
ὦ Ἀβροκόμη. Ὀρφανὸν τὸ κράτος μου
θὰ μείνῃ διαδόχου· θὰ σβεσθῇ μ' ἐμὲ
τῶν Μακεδόνων βασιλέων ἔνδοξος,
μεγαλοπράγμων δυναστεία. Σύ, Θεέ,
προστάτευσον τὸ ἔθνος, ὅπερ ἧναψε
τὴν σελασφόρον δᾷδα τοῦ πολιτισμοῦ,
κι' ἀνεπιφθόνως σπείρει τὴν ἡμέρωσιν
ἐπὶ τὰ ἔθνη, καὶ τὸν Χριστιανισμὸν
διαπυρσεύει ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν.
Δὲν καταλείπει τέκνα ὁ Βασίλειος,
ἀλλὰ κληρονομίαν δόξης καὶ τιμῆς,
τὰ ὅρια χαράξας τὰ αἰώνια
Ἑλλάδος ἡνωμένης καὶ μεγαλουργοῦ.

ΣΚΗΝΗ Β'.

Ἄγγελος, Βασίλειος.

ΑΓΓΕΛΟΣ. Δύο γυναῖκες, βασιλεῦ.
ΒΑΣΙΛ. *(Ἀποστρεφόμενος πρὸς τ' ἀριστερά.)* Ὁδήγησον
πρὸς τὸν στρατοπεδάρχην.
ΑΓΓΕΛ. *(διστάζων)* Εἶνε πιθανὸν
γυναῖκες φονευθέντων, ἢ τραυματιῶν.
ΒΑΣΙΛ. *(στρεφόμενος βιαίως)* Εἰσάγαγέ τας. Ἔχουσι δι-
[καίωμα.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Ἀβροκόμη, Ῥένα, Βασίλειος.
(Εἰσέρχονται δεξιόθεν αἱ γυναῖκες).

ΒΑΣΙΛ. *(κατ' ἰδίαν)* Ἐκείνη.
ΡΕΝΑ. *(πίπτουσα γονυκλινής.)* Καῖσαρ, μίαν κόρην ὀρφανὴν
προστάτευσον. *(Ὁ Βασίλειος ἐγείρει τὴν Ῥέναν).*
ΑΒΡΟΚ. Μὲ πνίγει ἡ συγκίνησις

ΒΑΣΙΛ. (πρὸς τὴν Ἀβροκόμην.) Δέσποινα.
ΑΒΡΟΚ. (προσκυνοῦσα.) Ἄναξ, σ' ἱκετεύω εὐμενῶς
τὴν βασιλίδα Ρέναν ἀκροάσθητι.
ΒΑΣΙΛ. Ἡ κόρη αὕτη βασιλόπαις;
(Ἡ Ἀβροκόμη κατανεύει βαθέως προσκυνοῦσα.)
Σύζυγος
ἢ κόρη βασιλέως;
ΑΒΡΟΚ. Κόρη τοῦ Δαβίδ
τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων.
ΒΑΣΙΛ. Τ' ἀδελφοῦ
τοῦ Σαμουήλ;
ΑΒΡΟΚ. Ἐκείνου.
ΒΑΣΙΛ. (πρὸς τὴν Ρέναν) λέγε, θύγατερ.
ΡΕΝΑ. Ἐκδίκησιν, ὦ ἄναξ, τοῦ πατρὸς βοᾷ
τ' ἀθῶον αἷμα.
ΒΑΣΙΛ. Βλάχοι τὸν ἐφόνευσαν;
ΡΕΝΑ. Βουλγάρων δολοφόνων θῦμα.
ΒΑΣΙΛ. (ἀποτροπιαζόμενος) Μυσαρόν.
ΡΕΝΑ. Τετράκις πλέον μυσαρὸν τὸ ἔγκλημα,
διότι τὸν φονεύει χεὶρ τοῦ ἀδελφοῦ.
ΒΑΣΙΛ. Τοῦ Σαμουήλ;
(ἡ Ρένα κατανεύει.) Ὦ! εἶνε ἀποτρόπαιον,
ΡΕΝΑ. Ὡς ἄλλος Κάϊν, αἷμα ἔχυσ' ἀδελφοῦ.
ΒΑΣΙΛ. Αὐτὸς τὸν ἀδελφόν του ἐκρεούργησε;
ΡΕΝΑ. Διὰ ληστῶν Βουλγάρων τὸν δολοφονεῖ.
ΒΑΣΙΛ. Τί τερατῶδες! Ἀδελφὸς τὸν ἀδελφόν!
ΡΕΝΑ. Ἐκδίκησόν με, ἄναξ μεγαλόψυχε,
(σιγή)
εἰς χεῖρας ἔχεις τὸν φονέα τοῦ Δαβίδ.
Ἄναξ, παράδος πρὸς ἐμὲ τὸν μιαρόν,
ΒΑΣΙΛ. Ἀλλ' ἀγνοῶ τις εἶνε· εἶν' αἰχμάλωτος;
ΡΕΝΑ. προδότης, δολοφόνος, τέρας βδελυρόν.
ΒΑΣΙΛ. Νὰ παραδώσω ἄκριτον δὲν δύναμαι.

ΡΕΝΑ. Ἀλλ' ἂν κι' ἐδῶ προδότης ὡς ἐκεῖ φανῇ,
καὶ δολοφόνος μιαρός, φαυλότατος
ἀνδρῶν, καὶ πάλιν θ' ἀρνηθῇς, ὦ Αὔγουστε;
ΒΑΣΙΛ. Ἀλλ' οὕτω φαῦλος εἷς καὶ μόνος.
ΡΕΝΑ. Ὁ Δραξάν.
ΒΑΣΙΛ. (κατ' ἰδίαν μετ' ἀποστροφῆς.) Αὐτὸς καὶ πάλιν;
ΡΕΝΑ. Ὁ Δραξάν, ὁ δόλιος,
ὁ πλάσας κι' ἀναγγείλας θάνατον ψευδῆ
ἵνα σ' ἁρπάσῃ τὴν μνηστήν σου. Ὁ Δραξάν,
ὁ εἰς ἐνέδραν σέ, τὸν εὐεργέτην του
ἀτίμως προσελκύσας, μεταχειρισθεὶς
τῆς Ἀβροκόμης τὸν σταυρὸν καὶ τὤνομα.
ΒΑΣΙΛ. (κατ' ἰδίαν.) Ἦτο ἀθῶα, ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ!
ΡΕΝΑ. Εἶν' ὁ Δραξὰν ἐκεῖνος, ὅστις ὄργανον
σκοπῶν καταχθονίων ταύτην, καὶ ἐμὲ
αὐτὴν μετεχειρίσθη.
ΒΑΣΙΛ. (καθ' ἑαυτὸν ἀτενίζων τὴν Ἀβροκόμην.) Μεγαλό-
[ψυχος
γυνή. Τὰς ἁμαρτίας τοῦ Δραξὰν αὐτὴ
ἀναλαμβάνει ἐξ ἀφοσιώσεως.
Ἡ μεγαλοφροσύνη δῶρον ἄδωρον,
ἂν μὴ τὴν συνοδεύῃ μοῖρα εὐμενής.
Τὸν ἄνδρα της νὰ σώσῃ ἐπεζήτησε
καὶ ἀπωλέσθη μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ τιμὴ
ὁμοῦ τοῦ οἴκου καὶ τῶν τέκνων καὶ αὐτῆς.
(Πρὸς τὴν Ἀβροκόμην).
Ὑπὲρ αὐτοῦ τί λέγεις; Λάλει, δέσποινα.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Τὴν ἀθωότητά μου πρὸς τὸν ἄνακτα
διὰ τῆς Ρένας ἔδειξε θεία βουλή.
Χάριν ἐκείνου, ψεύδη σοὶ ἐλάλησα,
καὶ διὰ τὸν πατέρα τέκνων προσφιλῶν,
τὸν ὁρισθέντα ἐκ Θεοῦ ὡς σύζυγον,
τὰ πάντα καὶ αὐτήν μου τὴν ζωήν, αὐτὴν
τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, καθῆκόν μου

νὰ θυσιάσω ἐθεώρουν, βασιλεῦ.
Τὸ χρέος τῆς συζύγου, Οἴμοι τάλαινα!
Ἕνα προδότην τῆς πατρίδος ὁ Θεὸς
μοὶ προορίζει σύζυγον· τὰ τέκνα μου
τὰ δύστηνα πατέρα εἶχον ἀπεχθῆ
βασιλοκτόνον.

ΒΑΣΙΛ. Ὁ Θεὸς τὸν ἔκρινε.
ΡΕΝΑ. Τὸν παραδίδεις πρὸς ἐμέ, ὦ βασιλεῦ;
ΒΑΣΙΛ. Πρὸ σοῦ θὰ κρίνῃ ἡ δικαιοσύνη μου.
Ἀπεφασίσθη.
ΡΕΝΑ. Ἀλλ' ὡρκίσθην μὲ αὐτὰς
τὰς χεῖρας νὰ τὸν σφάξω, ὅπως ἔσφαξε
τὸν κύριόν του, τὸν πατέρα μου, αὐτός.
ΒΑΣΙΛ. Ἐκ τῆς ἀγχόνης νὰ τὸν λάβῃς δύνασαι.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Ἐκ τῆς ἀγχόνης; Ὄχι Καῖσαρ. Ὁ Δραξὰν
ἐν τῇ ἀγχόνῃ θνήσκων, εἰς αἰώνιον
οἶκον καὶ τέκνα θὰ βυθίσῃ ὄνειδος.
Μακράν, ὦ Καῖσαρ, τὸν Δραξὰν ἀπόπεμψον
μακράν, ἡ τύχη ἂς τὸν εὕρῃ ἀπηνής.
Μὴ θανατώσῃς τὸν Δραξάν. Τὴν δόξαν σου
ἴσως σπιλώσῃ τοῦ προσωπικοῦ ἐχθροῦ
ὁ θάνατος. (*συρομένη γονυπετής*).
Ὦ Καῖσαρ, χάριν, ἔλεος.
ΡΕΝΑ. Παράδος πρός με τὸν Δραξάν, ὦ βασιλεῦ,
Ἡ νὺξ καὶ τῆς ἐρήμου τὰ φαντάσματα
δὲν θὰ προδώσουν τὸ φρικῶδες μυστικόν.
ΒΑΣΙΛ. Ἴσως μεγάλην θλίψιν, ἴσως θάνατον
φρικώδη προκαλεῖτε καθ' ὑμῶν αὐτῶν,
κακῶς ὑπὲρ ἐκείνου παρεμβαίνουσαι
ΡΕΝΑ. Τῆς ἐκδικήσεώς μου χάριν, τὴν ζωὴν
περιφρονῶ.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Τοῦ οἴκου τὴν περιωπὴν
προκρίνω τῆς ζωῆς μου.

ΒΑΣΙΛ. Ὄφιν δολερὸν
ἀφρόνως ἐν τοῖς κόλποις περιθάλπετε
ΡΕΝΑ. (*ἱκετεύουσα*). Παράδος μοι τὸν ὄφιν.
ΑΒΡΟΚΟΜΗ. (*ὁμοίως*). Ἄφες τὴν ζωήν.
(*Πρὸς τὴν Ρέναν*).
ΒΑΣΙΛ. Ἂς φύγῃ ὁ σκορπίος. Λάβε μετὰ σοῦ.
ΡΕΝΑ. Σκιὰ φιλτάτη τοῦ πατρός, εὐφράνθητι.
Θὰ σφάξω τὸν φονέα εἰς τὸν τάφον σου.

(*Εἰκών*)

Τέλος τῆς Δης πράξεως.

ΠΡΑΞΙΣ Ε'.

(*Ἡ αὐτὴ σκηνογραφία*).

ΣΚΗΝΗ Α'.

Βασίλειος μόνος

ΒΑΣΙΛ. Ἐκόπασεν ὁ σάλος τοῦ αἰσθήματος.
Ἐλύθη πλέον πᾶς δεσμὸς ὑποταγῆς
πρὸς τὴν καρδίαν. Ἀβροκόμη, σύζυγε,
προδότου ὅσῳ κι' ἂν μοὶ εἶσαι προσφιλής,
ὅσῳ κι' ἂν εἶσαι μεγαλόφρων, καύχημα
τοῦ γυναικείου φύλου, τῆς ἐμῆς ψυχῆς
ἀπεξενώθης. Τοῦ Δραξὰν ὁ θάνατος
χωρίζει ἀμφοτέρους. Ἄβυσσος τιμῆς.
ὦ Ἀβροκόμη, πρὸ ἡμῶν ἀνοίγεται.
(*Μετά τινας στιγμάς*).
Ὁ Καῖσαρ ἤδη ἀνακτᾷ τὴν ψυχικὴν
γαλήνην, πάλιν μ' ἀνακτᾷ τὸ ἔθνος μου
καὶ ἡ πατρίς μου δοῦλον προνοητικὸν
καὶ ἀφοσιωμένον κι' ἀπροφάσιστον.
Μεγάλου ἔθνους ἄναξ εἶμαι ἐκ Θεοῦ,
καὶ τῶν ἀνάκτων χρέος καὶ προνόμιον
τὰ ἰδεώδη τῶν λαῶν ν' ἁρμόζωσιν
εἰς ἑνιαίαν σκόπιμον πολιτικήν.
Ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἔθνους μελετήσατε
τὸ μέλλον, οἱ ἐθνάρχαι καὶ οἱ βασιλεῖς.
Ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνος εἶν' ἀπρόσιτος
εἰς διανοίας ἀβαθεῖς, καὶ ἀδικεῖ
ὁ κρίνων ἐκ τοῦ κράτους τὴν ἐθνότητα
κι' ἐκ τῶν ἀρχόντων τοὺς λαούς. Ἀπατηλὸν
τὸ περιβάλλον. Σκώληξ κρύφα ἔσωθεν
τὸ εὔχρουν μῆλον τρώγει, κι' ὄστρακον τραχὺ
τὸν μαργαρίτην κρύπτει ἔνδον. Τὴν ἀκμὴν
δημιουργοῦσιν ἀρεταὶ καὶ φρόνημα
λαοῦ καὶ βασιλέως. Προνοητικὴ
ὀργάνωσις τῶν πάντων· προπαρασκευῆς,
δικαιοσύνης καὶ παιδείας καὶ φειδοῦς
καὶ πειθαρχίας εὔρυθμος διάκοσμος,
ἰδοὺ τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως.
Πόσον ἐπόθουν νἀπορρίψω τοὺς φραγμοὺς
πολιτικῆς ἐώλου, ἥτις, πνίγουσα
πᾶν φρόνημα γενναῖον, τὸ μεγαλουργὸν
ἀπονεκρώνει ἔθνος. Ἀλλ' ὁ πόλεμος
μεταρρυθμίσεις τολμηρὰς δὲν συγχωρεῖ
Ἀνακαινίσεις ἀνὰ τὴν διοίκησιν
καὶ τὴν φορολογίαν καὶ τὴν ἀγωγήν,
ἀναδημιουργίαν ἀπορρίπτουσαν
πᾶν ἄχρηστον στοιχεῖον ὀνειροπολῶ.
Πλὴν μόλις ἠδυνήθην τ' ἀλληλέγγυον
νὰ ἐφαρμόσω χάριν τῆς γεωργικῆς
ἀλληλεγγύης τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν
γαιοκτητῶν προόδου ἐλατήριον,
πηγὴν πλουσίων πόρων, οἰκονομικὸν
θεσμὸν καὶ ἅμα ἠθικόν, αὐξάνοντα
τἀγρότου τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν γῆν, κι' ἰδοὺ
πρεσβεῖ' ἐκ Βυζαντίου διαπέμπονται
πρὸς διαμαρτυρίαν. Τίς τὸν ἠθικὸν
σκοπὸν τἀλληλεγγύου κατενόησε ;
(*π α ῦ σ ι ς*)
Τῶν βασιλέων τὸν εὐδαιμονέστατον

θὰ ἐθεώρουν ἐμαυτόν, τὰ κατὰ νοῦν
ἂν ἠδυνάμην πράγματα νὰ ἔβλεπον.
Θὰ πραγματώσω ἆραγε ὅ,τι ποθῶ;
Ἓν ὄνειρον διώκω· πόθος ἄσβεστος
κατέχει τὴν ψυχήν μου, τὴν ἑλληνικὴν
μεγαλοπραγμοσύνην κι' ἡμερότητα
νὰ ἴδω ἁπλουμένην εὐεργετικὴν
ἐπὶ τοῦ κράτους, σάλπισμα θεόσδοτον
εἰρήνης καὶ προόδου καὶ πολιτισμοῦ.
Θεέ, θὰ μ' ἀξιώσῃς πραγματούμενον
νὰ ἴδω τῆς ζωῆς μου τὸ ἰδανικόν;
(ἐν ἐξάρσει βλέπων εἰς πόρρω ἀντικείμενον πρὸς τὸ βάθος δεξιᾷ)
Ἐκεῖ, ἀπὸ τοῦ βράχου, ὃν ἀοίδιμον
εἰς τοὺς αἰῶνας ἱερόν, ὁ Παρθενὼν
κληροδοτεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἀείζωον
λαοῦ ἀπαραμίλλου ἐπὶ τῆς ψυχῆς
θὰ ἐπιλάμψῃ φωτεινὸν καὶ γόνιμον.
Πλήν, τὰς Ἀθήνας, πύργωμα καλλίνικον,
σεμνὸν τῆς δόξης σκήνωμα, θ' ἀξιωθῶ
νὰ ἴδω θριαμβεύων; Ἡ Ἀκρόπολις
καὶ τῆς Παρθένου ὁ ὑπέρκαλλος ναὸς
θὰ μ' ἀνοιχθῶσιν, ὅταν λήξῃ ὁ ἀγών,
καὶ καταρρίψω τῶν Βουλγάρων τὴν ὀφρύν;
Ὅταν τῶν βράχων ὁ βαθὺς ἀντίλαλος
ἀνταποστείλῃ κύκλῳ τὴν βαρυηχῆ
κραυγὴν «Λαοί, προβαίνει ὁ Βασίλειος
Βουλγαροκτόνος.»

ΣΚΗΝΗ Β'.

Ἄγγελος, Βασίλειος, καὶ εἶτα Ξιφίας, Δαφνομήλης, Κρακρᾶς, Ἰβάτσης.

ΑΓΓΕΛ. Καῖσαρ, ἦλθον πρεσβευταὶ
τοῦ Σαμουήλ.

ΒΑΣΙΛ. Ἐνταῦθα ὁδηγήσατε
ἐν συνεδρίᾳ καὶ φρουρᾷ τιμητικῇ.
(ὁ Ἄγγελος εἰσέρχεται.)
Εἰρήνην θὰ προτείνουν ἀπελπίσαντες
περὶ ἐπιτυχίας ἢ ἀνακωχὴν
πρὸς διαπραγματεύσεις, ὡς τὸ σύνηθες
ἀτερματίστους; *(εἰσέρχονται ὁ Κρακᾶς καὶ Ἰβάτσης)*
(Δαφνομήλης στρατιῶται.)

ΚΡΑΚΡΑΣ. / *ΙΒΑΤΣΗΣ.* *(προσκυνοῦντες.)* Χαῖρε Καῖσαρ.
ΒΑΣΙΛ. Χαίρετε.
πολεμισταὶ γενναῖοι.
ΚΡΑΚΡΑΣ. Ἀπὸ νικητοῦ
καὶ βασιλέως στόμα ὑπερήφανοι,
τὸν τίτλον τοῦ γενναίου, καίτοι δυστυχεῖς
καὶ ἡττημένοι, βασιλεῦ, δεχόμεθα.
ΒΑΣΙΛ. Κρακρᾶ. Σὲ εἶδον ἐν τῇ μάχῃ φλογωπόν,
ὡς λέοντα ὁρμῶντα εἰς τὰς φάλαγγας.
Ἐν τῇ ἀμύνῃ τοῦ Περνίκου φρούραρχον
ἀκλόνητον σὲ εἶδον. Εἷς πολεμιστὴς
θαυμάζει τοὺς ἀνδρείους. *(πρὸς τὸν Ἰβάτσην).*
Αἱ ἀκρώρειαι
τοῦ Σκάρδου, οἱ αὐλῶνες καὶ τὰ ὀχυρὰ
τῆς Λυγκιστίδος καὶ Πρεσπῶν, τὸ σθένος σου,
Ἰβάτση, μαρτυροῦσι.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Τῶν πολεμιστῶν
τὰ ὦτα φθείρουν, βασιλεῦ, οἱ ἔπαινοι.
ΚΡΑΚΡΑΣ. *(πρὸς τὸν Ἰβάτσην.)*
οἱ λόγοι τῶν ἡρώων ἄνθος τῆς ψυχῆς.
(πρὸς τὸν Βασίλειον.)
Εὐγνώμων, Καῖσαρ, ὁ Κρακρᾶς

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΥΓΕΝΟΥΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΕΚ ΣΟΦΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΟΥΝΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ

Λόγος τοῦ Βουλγάρου ὑπουργοῦ Πέτκωφ περὶ τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν σχέσεων

Δημοσιεύομεν τὰς κατωτέρω περικοπὰς τοῦ ἐν τῇ βουλγαρικῇ Σοβράνιε λόγου τοῦ Βουλγάρου ὑπουργοῦ κ. Πέτκωφ ἐπὶ τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν σχέσεων, οὐχὶ δι' ἄλλο, ἀλλ' ὡς μάθημα εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς ἐν τῇ κονίστρᾳ τοῦ ἐθνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, πρὸς τοὺς Ρωμούνους πολιτικοὺς καὶ πρὸς αὐτὸ ἀκόμη τὸ οἰκτρῶς παρασυρόμενον ρωμουνικὸν κοινὸν διὰ τὴν χυδαίαν διαγωγήν, ἣν μετέρχονται κατὰ τοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλληνισμοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐξαναγκάσωσι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ κηρύξωσι Ρωμούνους τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ Ἑλληνοβλάχους, τὸ ὁποῖον, καὶ ἂν ἀκόμη ἐγίνετο, οἱ ἑλληνοβλαχικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου οὐδέποτε θὰ ἔστεργον, διότι θέλουσι νὰ εἶνε Ἕλληνες καὶ διότι εἶνε πράγματι Ἕλληνες, ἀφίνοντες νὰ φωνασκῶσι περὶ Ρωμουνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ τὰ μίσθαρνα τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας ὄργανα, ἅτινα θ' ἀποπτύσωσιν τὸν Ρωμουνισμὸν εὐθὺς ὡς τοῖς λείψῃ ἡ μισθοδοσία. Ἰδοὺ αἱ περικοπαὶ τοῦ λόγου τοῦ Βουλγάρου πρωθυπουργοῦ:

«Εἰς ἀγαθὰς σχέσεις εὑρισκόμεθα πρὸς πάντας, εἶπεν ὁ κ. Πέτκωφ, ὅπως καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς λίαν δυσαρέστους πρὸς τοὺς Ἕλληνας σχέσεις ὁ κ. Μπόμτσεφ ἀνέγνωσεν ἐνταῦθα κοινοποίησιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, διαψεύδουσαν τὴν διάδοσιν περί τινος συνεννοήσεως τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τούτου τὸ συμπέρασμα ὅπως μᾶς εἴπῃ μετὰ πάθους: «Σεῖς ἔπρεπε νὰ σπεύσητε νὰ προσκαλέσητε ὅλα τὰ ἔθνη εἰς σύμπραξιν ἐν τῷ μακεδονικῷ ζητήματι καὶ σεῖς ἰσχυρίζεσθε, ὅτι δὲν θέλετε νὰ συνεννοηθῆτε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, διότι εἶσθε κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ τοιαῦτα».

«Ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ σᾶς διαβεβαιώσωμεν, ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς ἀγαθὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέσεις, ὁ δὲ ἀνὴρ τὸν ὁποῖον διωρίσαμεν αὐτόθι, ὡς διπλωματικὸν πράκτορα, κ. Μπαλαμπάνωφ, τρόφιμος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν, χρησιμεύει ὡς ἀπόδειξις, ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νὰ διατελῶμεν εἰς καλὰς πρὸς τὴν Ἑλ-

λάδα σχέσεις. Ἡμεῖς δὲν ἐσκέφθημεν καὶ δὲν σκεπτόμεθα νὰ ψυχρανθῶμεν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, δι' ὅ τι δήποτε ἐγένετο ἐν Μακεδονίᾳ, ἥτις εἶνε τουρκικὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπαρχία. Ἀγαθὰς δὲ σχέσεις ἐννοοῦμεν τὰς σχέσεις κράτους πρὸς κράτος καὶ ὄχι διὰ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα. Διότι ἐδημοσιεύθη διάψευσις περὶ συνεννοήσεως τοῦ ἡγεμόνος ἡμῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἕπεται ὅτι αἱ σχέσεις μας εἶνε κακαί.

«Εἶπε καὶ ὁ πρωθυπουργός, ὅτι ἡμεῖς οὔτε διενοήθημεν νὰ διαπραγματευώμεθα μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἡγεμόνος καὶ καταρτίζωμεν συμφωνίας διὰ χώρας, εὑρισκομένας εἰς ξένας χεῖρας, διὰ τοῦ τρόπου τούτου δὲ νὰ παράσχωμεν λαβὴν εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις νὰ ὑποπτευθῶσιν, ὅτι πραγματικῶς εἴμεθα ταραχοποιοὶ καὶ ἀντάρται ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνεσκεύασε τὴν τοιαύτην διάδοσιν. Πιστεύομεν, ὅτι διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἐξυπηρετήσαμεν καὶ τοὺς ἰδίους Ἕλληνας. Αἱ σχέσεις μας ὅθεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶνε κακαί.

Τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπῆρξαν φίλοι σας (ἀντιπολιτευόμενοι) πρόθυμοι νὰ προσβάλλωσι πάντας τοὺς ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ Ἕλληνας,

Δρ. Δάνεφ. «Αὐτοὶ ἦσαν φίλοι σας.

Πέτκωφ. — «Ἰδικοί σας καὶ ἰδικοί μας. Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι τὸ ἡμέτερον δημοσιογραφικὸν ὄργανον κατέκρινε τὰς αὐθαιρεσίας ἐναντίον τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων, ἐνῷ αἱ ἐφημερίδες ὑμῶν κατηγόρουν ἡμᾶς ὡς ἀφιλοπάτριδας. Τοῦτο ἐγίνετο συμφώνως πρὸς τὸν πόθον τινῶν, ὅπως ἁρπάξωσι τὴν ἑλληνικὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Ἀγχιάλῳ. Τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μετέβησαν μάλιστα, ὅπως καταλάβωσι ταύτην. Διέταξα νὰ ἀπομακρυνθῇ εἷς *εἰρηνοδίκης* ἐκεῖθεν, ὅστις ἐξηρέθιζε τοὺς Βουλγάρους κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ἔχομεν ἱστορικὰ μίση πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκεῖθεν ἀπορρέουσιν αἱ ἀντεγκλήσεις, ἀλλ' οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες εἶνε Βούλγαροι ὑπήκοοι καὶ ἀπολαύουσι τῶν πλεονεκτημάτων καὶ δικαιωμάτων τῆς βουλγαρικῆς νομοθεσίας, καὶ ὤφειλον νὰ τοὺς προστατεύσω.

«Ἐν Φιλιππουπόλει καὶ Στενημάχῳ ἄλλοι ἐκ σωβινισμοῦ, ἄλλοι διὰ λόγους κομματικούς, ἄλλοι διὰ μακεδονικὸν (;) πατριωτισμόν, ἄλλοι ὅπως ἁρπάξωσι τίποτε ἔκ τινος καφενείου, ἀνεστατώθησαν, ἀλλὰ διέταξα τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν καὶ τὰς ἀρχὰς νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν τάξιν καὶ προφυλάξωσι τὰς ἐκκλησίας ὅπως μὴ συμβῇ τι. Ἔλαβον δὲ ὅλα τὰ μέτρα, ὅσα δικαιοῦται μία Κυβέρνησις ἐναντίον αὐτῶν. Αἱ ἐφημερίδες ἐβόουν ἐναντίον μου, λέγουσαι: «αἶσχος, διότι βουλγαρικὴ Κυβέρνησις τοὺς καταδιώκει». Εσκέφθην, ὅτι οἱ φωνασκοῦντες τοιουτοτρόπως εἰς τὰς ἐφημερίδας πρέπει νὰ μὴ ἔχωσιν ἰδέαν περὶ τῶν καθηκόντων μιᾶς Κυβερνήσεως πρὸς τοὺς ὑπηκόους τοῦ Κράτους. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτρέψῃ ἡ Κυβέρνησις νὰ καταδιωχθῶσιν οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες, διότι ἄλλοι Ἕλληνες ἐν Μακεδονίᾳ κακοποιοῦσι τοὺς ὁμοεθνεῖς μας; Τοῦτο θὰ ἦτο ἀληθῶς σκανδαλῶδες. Δι' ἐπανειλημμένων διακελεύσεων

πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πολίτας ἔδωκα αὐτοῖς νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡμεῖς, οἵτινες ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ ζητῶμεν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ὁμογενῶν μας ἐν Μακεδονίᾳ, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψωμεν ἐν Βουλγαρίᾳ τὸν καταδιωγμὸν τῶν Ἑλλήνων, διότι τὸ τοιοῦτον θὰ μᾶς προσέβαλε καὶ θὰ μᾶς παρίστα ὡς ἀπολίτιστον ἔθνος.

«Καὶ κατώρθωσα νὰ ματαιώσω τὸν καταδιωγμὸν κατὰ τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων, μολονότι ἤκουσα πολλὰς αἰτιάσεις παρὰ τῶν ἐφημερίδων. Καὶ πῶς ὄχι! Ἐφημερίδες τινὲς ἀνήγγελλον ἐσχάτως, ὅτι κατηρτίζοντο συμμορίαι ἑλληνικαὶ ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπέτρεψα νὰ καταδιωχθῶσιν οἱ Ἕλληνες *ἐζωγράφιζον καὶ ἐμὲ μὲ φουστανέλλαν καὶ μὲ ὅπλον εἰς τὰς χεῖρας*, προχωροῦντα πρὸς τὴν Ἑλλάδα... Καὶ ἐπειδὴ διῆλθον Ἕλληνές τινες, ἐφωδιασμένοι μὲ διαβατήρια, πρὸς τὴν Τουρκίαν, μετὰ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ εἷς Βούλγαρος ὑπήκοος, μὲ ἑλληνικὸν διαβατήριον —τοῦτο ἀκόμη δὲν ἐξηκριβώθη— ἐδημιούργησαν ὁλόκληρον μῦθον. Διαβάται διέρχονται καθ' ἑκάστην δι' ὅλα τὰ μέρη. Καὶ ἐν τούτοις ἀσήμαντοι ἄνθρωποι διέδωκαν, ὅτι διωργανώθησαν ἑλληνικαὶ συμμορίαι μὲ ὅπλα, κανόνια καὶ ἀγνοῶ τί ἄλλο, καὶ διηυθύνθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν! Ὅλα ταῦτα ἦσαν τερθρεῖαι καὶ φληναφήματα. Ἐὰν ἦσαν Ἕλληνες ἢ ἄλλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες διὰ τῶν ὄνων μετέφερον ὅπλα καὶ τοὺς ὁποίους συνέλαβεν ἡ ἀστυνομία, πιστεύσατε ὅτι γνωρίζω καλεῖτερον παντὸς ἄλλου. Ἔπειτα κατηγόρησαν τοὺς Πομάκους, ὅτι ἐξοπλίζονται καθ' ἡμῶν ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐγὼ γνωρίζω ἐὰν ἦσαν Πομάκοι ἢ ἄλλοι οἱ τοιοῦτοι καὶ καλεῖτερον διὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην νὰ τηρῶμεν σιγήν. Ἡ Κυβέρνησις δεν ἠδύνατο νὰ ἀφομοιωθῇ κατὰ τὴν σκέψιν πρός τινας ἐξημμένους δημοσιογράφους καὶ νὰ καταπιέσῃ μίαν ἐθνικότητα, ἥτις εἰς οὐδὲν πταίει.

«Εἴπωμεν ἤδη ὀλίγας λέξεις διὰ τὰς κακὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὡς εἶπεν ὁ κ. Μπόμπτσεφ. Δὲν γνωρίζω, ἐὰν ὁ κ. Μπόμπτσεφ ἀνέγνωσε τὰ σταλέντα ἐξ Ἑλλάδος ὑπομνήματα, ὡς ἰσχυρίσθη, ἢ ἄλλος εἶπεν αὐτῷ περὶ τούτων, ἀλλ' εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐγὼ ἀνέγνωσα φοβερὰ ὑπομνήματα, ὅταν ἀπουσίαζεν ὁ κ. Πρωθυπουργός, σταλέντα ὑπὸ τοῦ διπλωματικοῦ μας πρακτορείου ἐν Ἀθήναις. Ἐγράφετο ἐν αὐτοῖς, ὅτι ὁ νεοδιορισθεὶς πράκτωρ κ. Βαλαβάνωφ, δὲν ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν θέσιν του, διότι καμμίαν πρωίαν ἔπρεπε νὰ διακόψωμεν τὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἑλλάδα, διότι εἶδεν ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἐπειδὴ ἔπραξε τοῦτο ἡ Ρωμουνία, τοῦτο ἔπρεπε νὰ πράξωμεν καὶ ἡμεῖς, διότι, διατί νὰ μὴ μιμηθῶμεν τὴν Ρωμουνίαν καὶ νὰ μὴ πράξωμεν τὰ ἴδια;

«Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν συμβαίνει τίποτε ἄλλο, παρ' ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ εἰς ἡμᾶς. Ὅπως καὶ ἡμεῖς εὑρισκόμεθα εἰς λεπτὴν θέσιν πρὸς τοὺς ἐνταῦθα Μακεδονικούς, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται εἰς λίαν λεπτὴν θέσιν μὲ τοὺς ἀνθρώπους της ἐκεῖ. Καὶ ἐκεῖ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων τοῖς λέγουσι: «Πῶς σεῖς πράττετε τοιαῦτα καὶ διοργανώνετε συμμορίας;» καὶ αὐτοὶ ἀπαντῶσιν: «Δὲν συμβαίνει τίποτε, ἐλάβομεν ὅλα τὰ μέτρα».

«Ὁ πράκτωρ μας μετὰ τῶν ἄλλων πρεσβευτῶν μετέβη καὶ αὐτὸς μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ ἔκαμε παραστάσεις τῷ Ἕλληνι ὑπουργῷ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐπέτρεψεν εἰς ἀνταρτικὰ σώματα νὰ διέλθωσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες ἀντάρται, ἐπιστρέψαντες ἐκ Μακεδονίας, περιφέρονται ἐν Ἀθήναις κτλ. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς παρετήρησεν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἀληθῶς ἀντάρται ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ τοιοῦτοι ὑπάρχουσι καὶ ἐν Σόφιᾳ. «Ἡ Κυβέρνησίς σας, εἶπεν ὁ Ἕλλην ὑπουργός, διατὶ δὲν φυλακίζει τὸν Σαραφώφ;» Ἡ ἀπάντησις ἦτο πληρωμένη! Ὅπως λοιπὸν εἶνε λε-

πτὴ ἡ θέσις ἡμῶν ἐνταῦθα, ἀπέναντι τῶν Μακεδόνων, τοιουτοτρόπως εἶνε καὶ ἐκείνων ἐκεῖ. Ὅτι οἱ Ἕλληνες μεταβαίνουσι νὰ πλήξωσι τοὺς Βουλγάρους ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε ἀναμφίβολον, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἰδικοί μας (Βούλγαροι) πλήττουσι καὶ αὐτοὶ ἐκείνους καὶ τοῦτο εἶνε ἀναμφήριστον. Ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι αἱ σχέσεις μας πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔφθασαν εἰς δυσάρεστον σημεῖον. Ἐπισήμως, ὡς κράτη, εἴμεθα πολὺ καλὰ καὶ οὐδὲν ὑπάρχει ζήτημα, ἐπισκιάζον τὰς ἀγαθάς μας σχέσεις.

«Ὅτι οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν Τούρκων καὶ *ἄλλων ἐθνῶν* καταπιέζουσι τοὺς Βουλγάρους δὲν εἶνε ἀπόρρητον.1) Σᾶς τὸ εἶπεν ὁ κ. πρωθυπουργός, καὶ ἡμεῖς δὲν τὸ κρύπτομεν. Ἀλλὰ διότι οἱ Ἕλληνες διαπράττουσιν ἐν Μακεδονίᾳ ἀθεμιτουργίας νὰ καταδιώξωμεν ἡμεῖς νομοταγεῖς πολίτας Ἕλληνας ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ νὰ περιπλεκώμεθα εἰς πόλεμον, τοῦτο δὲν τὸ ἐννοῶ. Σᾶς προεῖπον, ὅτι, ὅπως ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς ἠδύνατο νὰ ὁμιλῇ εἰς τὸν ἡμέτερον ἀντιπρόσωπον, ὅταν τῷ ὡμίλησε περὶ τοῦ καταρτισμοῦ ἑλληνικῶν σωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ, τοιουτοτρόπως δύναται νὰ ὁμιλῇ καὶ ὁ ἡμέτερος πρωθυπουργός, ὅταν μεταβαίνῃ παρ' αὐτῷ ὁ Ἕλλην ἐπιτετραμμένος, ὅπως προβῇ εἰς παραστάσεις διὰ παρομοίας πράξεις.

«Καὶ ἐκεῖνοι δὲν δύνανται νὰ φυλακίζωσι καὶ παιδεύωσι τοὺς ἀντάρτας, διότι ἀναγνωρίζονται ὁμοεθνεῖς των, ὅπως καὶ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα τοὺς ἰδικούς μας, διότι εἶνε ὁμοεθνεῖς μας. Καὶ ὅταν *ξένος διπλωματικὸς πράκτωρ* μὲ ἠρώτησε, διατί μένει ἐδῶ ὁ Σαραφώφ, ἢ ὁ δεῖνα καὶ ὁ τάδε, ἀπήντησα, ὅτι μένουσιν ἐδῶ, ὅπως τοὺς κρατῶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς ἀστυνομίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Ὅταν κανεὶς ἐξ αὐτῶν ἐκκινῇ διὰ τὸ Ραδομίρ, τηλεγραφῶ καὶ τὸν ἐπαναφέρουσι. Καὶ ὅταν μὲ ἐρωτᾷ: «Διατί;» Τῷ ἀπαντῶ: «Πρὸς τὸ καλόν σου» καὶ κατευνάζεται. Ἐὰν φυλακίσω ἕνα, πρέπει νὰ φυλακίσω πάντας τοὺς Μακεδόνας. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει Βούλγαρος, μὴ συμπαθῶν πρὸς τοὺς Μακεδόνας, οἵτινες εἶνε πολυάριθμοι ἐνταῦθα.

«Ἐκ τοιούτων ὅμως πράξεων δὲν πρέπει νὰ νομίσητε, ὅτι εὑρισκόμεθα δῆθεν εἰς κακὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι ἐφοβήθημεν νὰ ἐκθέσωμεν τὰ γεγονότα. Τί νὰ φοβηθῶμεν ; Βλέπετε μετὰ πόσης παρρησίας ἐκθέτω τὰ πράγματα. Δὲν δύναται ἡ Κυβέρνησις νὰ προσεταιρισθῇ τὴν γνώμην ἰδιώτου, ὅσον πατριώτης καὶ ἂν εἶνε οὗτος καὶ νὰ ἐπιδεινώσῃ τὰς σχέσεις πρὸς ἓν κράτος. Διότι δὲν θὰ διαπράξῃ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔργον συνέσεως. Τί ἄλλο θὰ κερδίσῃ παρὰ εἰς τὸ τέλος νὰ ἐμπαίξωσι ταύτην οἱ ἄνθρωποι καὶ εἴπωσι τὸ τοῦ μύθου: «Βάτραχος εἶδε βούβαλον καὶ ἐζήλευσε τὸ ἀνάστημά του;» Καὶ ἐπικρίνει τὴν ἑλληνορρωμουνικὴν διαφοράν, ὡς ἀνωφελῆ διὰ ζωηρῶν ἀποστροφῶν, τὰς ὁποίας παραλείπομεν, διότι πολλὰ ἐγράφησαν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

---

1) Τόσον τὴν φράσιν ταύτην, ὅσον καὶ ἄλλας τινὰς παρακατιὸν ἀφίνομεν ἀσχολιάστους, ὡς ἐξερχομένας ἐκ στόματος Βουλγάρου Ὑπουργοῦ.

Σ. Ε.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

Ἐν ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῌ τῇ 25 Νοεμβρίου. — Αἱ σπουδαιότεραι τῶν εἰδήσεων τοῦ Βιλαετίου ἡμῶν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαημερίαν εἰσὶν αἱ ἀκόλουθοι:

Τὸ ἔκτακτον δικαστήριον διεξήγαγε τὴν δίκην τῶν πλείστων ἐκ τῶν συλληφθέντων εἰς τὴν παρὰ τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας συμπλοκὴν μεταξὺ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος τοῦ Νταφώτη.

Ἡ κατ' αὐτῶν κατηγορία ἦτο ἐπὶ συμμετοχῇ εἰς τὴν συμμορίαν ἢ ἐπὶ ὑποθάλψει ταύτης. Καίτοι οὐδεμία ἐπιβαρυντικὴ ἀπόδειξις ἢ μαρτυρία ὑπῆρχε, πάντες οἱ κατηγορούμενοι, ἐξαιρέσει τοῦ ἱερέως Παπα-Σταύρου καὶ τεσσάρων κατοίκων τῆς Γαλατίστης, κατεδικάσθησαν εἰς 10-15 ἐτῶν φυλάκισιν. Ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου εἶνε τελεσίδικος.

— Ἀγγέλλεται ἐκ Φλωρίνης τολμηρὰ ἀπόπειρα Βουλγάρων κατὰ τοῦ Ἐπισκόπου Μογλενῶν. Οἱ δολοφόνοι ἀνῆλθον διὰ τοῦ παραθύρου εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ Ἐπισκόπου, καί, αὐτοῦ ἀπουσιάζοντος, ἐφόνευσαν ἕνα Ἕλληνα διδάσκαλον, ὅστις ἐφώναξεν εἰς βοήθειαν. Τρεῖς φύλακες τῆς Ἐπισκοπῆς, σπεύσαντες ἐπὶ τόπου, ἐφονεύθησαν εἰς τὴν κλίμακα. Οἱ δολοφόνοι μετὰ τοῦτο διέφυγον.

— Ἡ δρᾶσις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν εἰς τὴν περιφέρειαν Γιαννιτσῶν φαίνεται ἐντεινομένη κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνης ἑβδομάδος δεκαπέντε Ἕλληνες καὶ Ὀθωμανοὶ ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῶν διαφόρων χωρίων τῆς περιφερείας ταύτης.

Οἱ Π. Γκέτσος καὶ Ι. Κραίτσες ἐκ τοῦ χωρίου Ἀποστόλων, μεταβαίνοντες εἰς τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν πρὸς ἁλιείαν, συνήντησαν σῶμα κομιτατζήδων. Καὶ ὁ μὲν δεύτερος συνελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὁ δὲ πρῶτος ἐφονεύθη ἐνῷ ἔφευγεν. Ὁ φόβος τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Ἀποστόλων εἶνε μέγας, πολλοὶ δὲ τούτων σκέπτονται νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ χωρίον.

Πέντε ἄλλα ἄτομα ἐξηφανίσθησαν ἐκ τοῦ χωρίου Γκέλο-Σέλι καὶ ἕτερα τρία ἐκ Γιαννιτσῶν. Ὁ ἐκ Βοεμίτσης Δ. Πέννος, μεταβὰς εἰς Γουμέντσαν, ὅπως καλέσῃ τοὺς χωρικοὺς εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ χωρίου του, ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ὑπὸ Βουλγάρων. Τὸ σῶμά του εὑρέθη, φέρον πλεῖστα τραύματα διὰ μαχαίρας.

— Παρὰ τὸ Γιαννάκοβον τῶν Βοδενῶν συμπλοκὴ πολύωρος συνεκροτήθη μεταξὺ μακεδονικοῦ σώματος καὶ βουλγαρικῆς συμμορίας, διακοπεῖσα ὡς τῆς ἐμφανίσεως τουρκικοῦ ἀποσπάσματος.

— Παρὰ τὸ χωρίον Ῥάκοβον τῶν Βιτωλίων ἐν συμπλοκῇ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος μετὰ βουλγαρικῆς συμμορίας ἐφονεύθησαν δύο Βούλγαροι.

— Νέα βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα μεταξὺ Ῥαζλὸγ καὶ Τζουμαγιᾶς, προξενεῖ μεγάλας ζημίας εἰς τὰ χωρία, ἐξ ὧν διέρχεται.

— Κατά τινα πληροφορίαν ὁ βοεβόδας Λουκᾶς ἀπειλεῖ τοὺς Βουλγάρους τῆς Θεσσαλονίκης, φοβουμένους νὰ ἐκτελέσωσι διαταγάς του, περὶ ἀποπειρῶν ἐν τῇ πόλει μας.

Ἐν ΓΡΕΒΕΝΟΙΣ, 25 Νοεμβρίου. — Τολμηροτάτη αὐθαιρεσία τοῦ Καϊμακάμη (Ἐπάρχου) τῆς πόλεώς μας κατὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γρεβενῶν κ. Ἀγαθαγγέλου κρατεῖ ἐν ἐξεγέρσει ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεώς μας, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδὲ τῶν Ὀθωμανῶν, οἵτινες ἀπροκαλύπτως κατακρίνουσι τὴν πρᾶξιν.

Ἡ Α. Σεβασμιότης, ὡς ἀπὸ πενταετίας ἤδη πράττει, μετέβη τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὸ ἡμίσειαν σχεδὸν ὥραν ἀπέχον χωρίον Σερίνι, ὅπως ἱερουργήσῃ τὴν ἐπαύριον ἐν τῷ ἐκεῖ πανηγυρίζοντι ναῷ, αἴφνης περὶ τὸ μεσονύκτιον σῶμα ἐξ 70 χωροφυλάκων καὶ στρατιωτῶν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπολοχαγοῦ Χουσεῒν πολιορκεῖ τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ εἶχε καταλύσῃ ὁ Σεβασμιώτατος, καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, παρουσιαζόμενος, ἐπιδεικνύει ἔγγραφον διαταγὴν τοῦ Καϊμακάμη, ὅπως ἐπαναγάγῃ εἰς Γρεβενὰ τὸν παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ ἀπομακρυνθέντα Μητροπολίτην. Ὁ ὑπολοχαγὸς εἰς ἀπάντησιν ὅτι τὴν ἐπομένην μετὰ τὴν λειτουργίαν ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γρεβενά, προσέθηκεν, ὅτι κατὰ τὰς διαταγάς, ἃς εἶχε, θὰ προσέφευγεν ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν βίαν.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε οἱ στρατιῶται ἐκινδύνευον. Εὐτυχῶς ἡ Α. Σεβασμιότης ἐν τῇ φρονήσει του ὑπεχώρησε καὶ ἠκολούθησε τοὺς στρατιώτας ἐπανελθὼν διὰ νυκτὸς εἰς Γρεβενά, ἀφ' οὗ προηγουμένως διεμαρτυρήθη ἐντονώτατα.

Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Καϊμακάμη ἀποδίδεται εἰς διαβολὰς πρακτόρων τῆς ρουμανικῆς Προπαγάνδας. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ, ἣν μετεχειρίσθη ὡς πρόφασιν ὁ Καϊμακάμης, ὅπως μὴ ὁ Σεβασμιώτατος ἀπομακρύνηται τῆς ἕδρας του, ὁ Μητροπολίτης πρὸ πολλοῦ διὰ νὰ ἐξαλείψῃ πᾶσαν ὑπόνοιαν ἐζήτησε παρὰ τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ συνοδείαν στρατιωτῶν ἢ χωροφυλάκων, οἵτινες θὰ τὸν συνωδεύωσιν εἰς τὰς περιοδείας του, πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ὅτι δὲν συνεννοεῖται μετὰ τῶν μακεδονικῶν σωμάτων.

Ἐν ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩ 25 Νοεμβρίου.—Τὴν παρελθοῦσαν Τετάρτην ἡ Α. Σ. ὁ Μητροπολίτης τῆς Πελαγονίας ἐξῆλθεν εἰς περιοδείαν, ἄνευ στρατιωτικῆς δυνάμεως. Τὴν ἑσπέραν διενυκτέρευσεν εἰς τὸ χωρίον Λαζέτο, ἔνθα διέμεινε μέχρι τῆς Πέμπτης. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Γραδέσνιτσαν.

Τελέσας αὐτόθι λειτουργίαν, ἀνεχώρησε τὴν ἑσπέραν τῆς Παρασκευῆς εἰς Δράγος. Τὸ Σάββατον, διαρκούσης τῆς λειτουργίας, εἰδοποιήθη, ὅτι ὁ διαβόητος Βούλ-

γαρος ἀρχηγὸς Ναούμ, ἐκ Δράγος μετὰ συμμορίας εὑρίσκετο ἐν τῷ χωρίῳ, ἀφιχθεὶς τὴν προτεραίαν ἵνα φονεύσῃ τὸν Μητροπολίτην.

Ἡ Α. Σ. διέταξε νὰ εἰδοποιήσωσι τὸν τουρκικὸν στρατόν, μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ὁποίου ὁ Μητροπολίτης καὶ ἡ συνοδεία αὐτοῦ διέτρεξαν σοβαρώτατον κίνδυνον, καθόσον ἐπολιορκήθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐν ᾗ διέμενον καὶ ἐσώθησαν, καταφυγόντες εἰς ἑτέραν οἰκίαν.

Ἐκεῖ ὁ μὲν Μητροπολίτης ἐκρύβη ἔν τινι ὑπογείῳ, ἄλλοι δὲ τέσσαρες ἱερεῖς καὶ εἷς πολίτης ἐκλείσθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ, φυλάσσοντες τὴν εἴσοδον τοῦ ὑπογείου. Οἱ κομιτζῆδες μετ' ὀλίγον εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν, ἣν πρὸ μικροῦ εἶχον ἐγκαταλείψῃ ὁ Μητροπολίτης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία, ὅτι θὰ τοὺς ἀνεκάλυπτον εἰς τὸ καταφύγιόν των, ἐὰν μὴ ὁ στρατὸς κατέφθανε τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ τοὺς ἔτρεπεν εἰς φυγήν.

Πυροβολισμοὶ ἀντηλλάγησαν ἄπειροι πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ στρατοῦ. Ἀποτέλεσμα δ' αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ φόνος τοῦ Ναοὺμ καὶ πέντε ὀπαδῶν του, καὶ δύο ἡμετέρων, τοῦ ἁμαξηλάτου τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἑνός ἄλλου, ἐκληφθέντων ὡς κομιτατζήδων καὶ φονευθέντων ὑπὸ τοῦ στρατοῦ.

Ἀπὸ πρωΐας σήμερον ὁλόκληρος ἡ πόλις τοῦ Μοναστηρίου ἐξῆλθεν εἰς προϋπάντησιν τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἐν ἐπιβλητικῇ πομπῇ δέκα χιλιάδων περίπου λαοῦ ἡ Σεβασμιότης του ὡδηγήθη εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔνθα ἐψάλη δοξολογία ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους ζητωκραυγάζοντος.

— Ἡ καταδίωξις τῶν μακεδονικῶν σωμάτων ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐνεργεῖται ἐσχάτως εἰς ἄκρον δραστηρία καὶ ἀδιάκοπος. Οὕτω παρὰ τὸ χωρίον Ὀψιρῖνα ἰσχυρότατον τουρκικὸν ἀπόσπασμα περιεκύκλωσε, συνεπείᾳ προδοσίας Βουλγάρων, τὸ ὑπὸ τὸν Τσολάκην μακεδονικὸν σῶμα. Μετ' ἐρρωμένην τῶν Μακεδόνων ἄμυναν, στοιχίσασαν πλείστας εἰς τοὺς Τούρκους ἀπωλείας, 15 ἐκ τῶν Μακεδόνων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος, ᾐχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἐπίσης παρὰ τὸ χωρίον Πεταλινὰ τοῦ Μοριχόβου τὸ ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Κρόμπαν μακεδονικὸν σῶμα, περικυκλωθὲν ὑπὸ ἰσχυροτάτου τουρκικοῦ ἀποσπάσματος, διεξήγαγεν ἐπὶ ὥρας πεισματώδη συμπλοκήν, καθ' ἣν ἔπεσαν περὶ τοὺς 20 Τοῦρκοι νεκροὶ καὶ τραυματίαι. Ἐν τέλει οἱ Μακεδόνες ἐπεχείρησαν ἔξοδον καὶ κατ' αὐτὴν ἐφονεύθησαν 9 μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των καὶ δύο ᾐχμαλωτίσθησαν.

Κρατερὰ ἐπίσης συμπλοκὴ συνήφθη παρὰ τὸ Λέχοβον μεταξὺ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν Λιάπην μακεδονικοῦ ἀποσπάσματος. Οἱ Τοῦρκοι, τριπλάσιοι τὸν ἀριθμόν, μετὰ μανιώδεις ἐφόδους κατώρθωσαν νὰ φονεύσωσιν 7 ἐκ τῶν Μακεδόνων, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχηγὸν Λιάπην καὶ νὰ αἰχμαλωτίσωσιν ἕνα. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων εἶνε μεγάλαι.

Ἐν ΣΕΡΡΑΙΣ, 25 Νοεμβρίου. — Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατέσχον ἔγγραφον, προερχόμενον ἐκ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ περιωνύμου ὡς τόπου συναθροίσεως τῶν δολοφόνων τοῦ

βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, Μονῆς τοῦ Ῥίλλου πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἀρχηγοὺς τοῦ Κομιτάτου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιείχοντο πλεῖσται ὁδηγίαι διὰ τὴν δρᾶσιν τῶν συμμοριῶν κατὰ τὴν ἄνοιξιν.

Ἐνοχοποιηθέντες ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου, ὁ Βούλγαρος διδάσκαλος Σερρῶν καὶ ὁ Γραμματεὺς τοῦ Βουλγάρου Ἀρχιμανδρίτου συνελήφθησαν.

Ἐν ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, 24 Ὀκτωβρίου.— Ὁ ἐσχάτως ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν περιοδεύσας γραμματεὺς τοῦ ἐν Λονδίνῳ «Βαλκανικοῦ Κομιτάτου» κ. Μοὺρ ἐθεώρησε καθῆκόν του νὰ δημοσιεύσῃ εἰς διαφόρους ἀγγλικὰς ἐφημερίδας ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ ταξειδίου του, αἵτινες τόσον ὀλίγην ἔχουσι πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὸ δίκαιον σχέσιν, ὥστε ν' ἀπορῇ τις, διατί ὁ κ. Μοὺρ ὑπεβλήθη εἰς τοὺς κόπους τοιούτου ταξειδίου, ἐν ᾧ ἠδύνατο ἀνέτως ἀπὸ τοῦ γραφείου του ἐν Λονδίνῳ νὰ γράψῃ τὰς ἐντυπώσεις του ταύτας.

Ὁ κ. Μοὺρ δίδει εἰς τὸ ἀγγλικὸν κοινὸν πληροφορίας περὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Ἐν πρώτοις λέγει, ὅτι τὰ Κομιτᾶτα ἐργάζονται ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν ἐν γένει, ἀνεξαρτήτως ἐθνότητος καὶ ὅτι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀπροκαλύπτως ὑποστηρίζουσι τὰ ἑλληνομακεδονικὰ σώματα ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης, διὰ νὰ ἐξάπτωσιν ἐπὶ μᾶλλον τὰ φυλετικὰ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν μίση.

Τοιουτοτρόπως ὁ κ. Μοὺρ φαίνεται ἀγνοῶν, ὅτι, ἂν δὲν ὑπῆρχον τὰ βουλγαρικὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα τόσον γενναίως ἐνθαρρύνουσιν οἱ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀμεροληψίας κρίνοντες τὰ πράγματα, ἑλληνομακεδονικὰ σώματα δὲν θὰ ἐσχηματίζοντο καὶ ὅτι, ἂν τὰ σώματα ταῦτα δὲν ἐγίνοντο δεκτὰ ὡς σωτῆρες παρὰ τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν καὶ ὑπεστηρίζοντο παρ' αὐτῶν, πρὸ πολλοῦ ἤθελον ἐκλείψῃ, ὡς ἐκ τῆς ἀπηνοῦς καταδιώξεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων.

Διὰ τὴν κατάστασιν ἐν τῇ περιφερείᾳ Μοναστηρίου ὁ κ. Μοὺρ βεβαιοῖ, ὅτι φόνοι Βουλγάρων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τοῦ Μοναστηρίου εἶνε συχνότατοι. Περὶ τῶν Ἑλλήνων ὅμως, οἵτινες τόσοι κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ἔπεσαν θύματα τῶν Βουλγάρων, οὐδὲν ἀναφέρει. Ἐν τούτοις ὀνομαστὶ ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας παρεθέσαμεν σειρὰν ὑπερτριάκοντα θυμάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἔπεσαν ἐν αὐτῇ πόλει τοῦ Μοναστηρίου.

Ὁ κ. Μοὺρ βεβαίως δὲν θὰ ἐζήτησε νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν γεγονότων τούτων, ὅπως καὶ θὰ ἀνέγνωσε, χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰς τόσας ἐκθέσεις τῶν Μητροπολιτῶν ἐν Μακεδονίᾳ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ Ἐπισκόπου Καστορίας, ἐσχάτως διαβιβασθεῖσα πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ δίδουσα ζωηρὰν τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσως.

Ἐν ΚΑΣΤΟΡΙΑ 25 Νοεμβρίου.— Ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῶν σχολείων μας ἐξακολουθεῖ. Οἱ ἱερεῖς τῶν χωρίων, οἱ διαφυγόντες τὸν θάνατον, ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς πόλεις. Ὑπὲρ τοὺς δέκα μένουσιν ἐν Καστορίᾳ καὶ πολλοὶ περισσότεροι ἔφυγον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Ἀθήνας. Παρομοία

καὶ τῶν διδασκάλων ἡ θέσις. Τὸ σχολικὸν ἔτος ἤρχισε πρὸ πολλοῦ καὶ ἐν τούτοις ἡ ἔναρξις πολλῶν σχολείων εἶνε ἀκόμη ἀδύνατος.

Ἐν ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙῼ, 22 Νοεμβρίου. — Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων ἐξακολουθεῖ ἀμείλικτος παρὰ τῶν ἀρχῶν. Τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τοῦ Καλαφατίου ἐκλείσθη ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι παρέβη τοὺς σχολικοὺς νόμους, χωρὶς ὅμως νὰ καθορίζωνται ποῖαι ἦσαν αἱ παραβάσεις του.

Ἡ Ἀστυνομία ἀπήλασεν ἐπίσης τὸν Ἕλληνα ἀρτοποιὸν Χριστόπουλον Παπαδημητρίου, κατηγορηθέντα, ὅτι διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων. Ἡ κατηγορία αὕτη εἶνε ἐντελῶς ἀβάσιμος, καὶ ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ Παπαδημητρίου κατάγεται ἐκ Γρεβενῶν, ὅπου εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἡ προπαγάνδα, συνάγει, ὅτι αἱ ἀρχαὶ ἐφαρμόζουσι σήμερον τὰς συμβουλὰς τοῦ Λεκάντα, ὅστις ὑπεδείκνυεν, ὅτι ἡ προπαγάνδα πρέπει νὰ ἐπηρεάζῃ τὰς μακεδονικὰς κοινότητας διὰ τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένων μελῶν των.

Δὲν φαίνονται δὲ ἔχουσαι σκοπὸν αἱ ρωμουνικαὶ ἀρχαὶ νὰ περιορισθῶσιν ἐν τῇ νέᾳ τακτικῇ, τὴν ὁποίαν ἤρχισαν. Μία ἀγόρευσις τοῦ γερουσιαστοῦ καὶ ποτὲ ὑπουργοῦ κ. Δισέσκου καθιστᾷ τοῦτο καταφανές:

«Δυστυχία εἰς τοὺς Ἕλληνας, εἶπεν ὁ κ. Δισέσκος, διότι δὲν θὰ ὑπομένωμεν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη καὶ θὰ δυνηθῶμεν δι' ἀντεκδικήσεων νὰ πληρώσωμεν τὰς δολοφονίας τῶν ἀδελφῶν μας. Οἱ Ἕλληνες λέγουσιν, ὅτι ἡ διαφθορὰ ἐπικρατεῖ μεταξὺ ἡμῶν. Βεβαίως ἐπικρατεῖ, ἀλλ' εἰς τους κύκλους τῶν Ἑλλήνων. Ὅπου θὰ εὕρητε ἤθη ἐλαφρά, πρέπει νὰ γνωρίζητε, ὅτι Ἕλληνες τὰ διέδωσαν. Ἂν ἴδητε τινὰ κλέπτοντα εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον, εἶνε Ἕλλην. Ἂν μάθητε, ὅτι ὑπάρχει τις ἐμπορευόμενος τὴν σύζυγόν του νὰ εἶσθε βέβαιοι, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶνε Ἕλλην.»

Ὁ κ. Δισέσκος διεμαρτυρήθη ἐπίσης, διότι οὐδεὶς τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλλήνων εὑρέθη διὰ ν' ἀποδοκιμάσῃ δημοσίᾳ τὴν τακτικὴν τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἀγόρευσις αὕτη τοῦ κ. Δισέσκου καὶ αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας παρενέβαλε, δὲν ἔχουσι κἂν ἀνάγκην διαψεύσεως. Πρέπει ὅμως νὰ διαψευσθῇ, ὡς ἀπολύτως ψευδές, τὸ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἐξετράπη εἰς ὕβρεις κατὰ τοῦ βασιλέως Καρόλου, πρὸς τὸν ὁποῖον μᾶλλον εὐχαριστίας ὀφείλουσιν οἱ Ἕλληνες, διότι ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ δὲν ἐδίστασεν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες μεγάλας παρέσχον εἰς τὸ Κράτος του ὑπηρεσίας,

Ἐν ΒΕΛΙΓΡΑΔΙῼ, 10 Νοεμβρίου. — Ἐπεισόδιον λαβὸν χώραν ἐσχάτως ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ αὐτόνομος Μακεδονία», ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλωθῶσιν ἅπαξ ἔτι αἱ σκέψεις αἱ κρατοῦσαι τόσον ἐν Σερβίᾳ, ὅσον καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ περὶ τῶν μακεδονικῶν.

Οἱ Σέρβοι φοιτηταὶ ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῆς ἐφημερίδος ταύτης, ἧς ὁ τίτλος καταδεικνύει ἐπαρκῶς τὰς σκέψεις, συνελθόντες ἐνήργησαν θορυβώδη διαδήλωσιν καὶ ἔκαυσαν δημοσίᾳ φύλλα τινὰ τῆς ἐφημερίδος ταύτης.

Ἐκ τούτων λαβοῦσαι ἀφορμὴν αἱ βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες,ἐπανέλαβον ἅπαξ ἔτι, ὅτι οἱ Σέρβοι δὲν θέλουσι τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας, καθόσον, ἀποτελοῦντες μικρὰν μειονοψηφίαν ἐν αὐτῇ, φοβοῦνται, ὅτι θ' ἀπορροφηθῶσιν ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου ἢ τοὐλάχιστον θὰ ὑποστῶσι μείωσιν αἰσθητήν.

Τοῦτο ὅμως ἐλέγχεται καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων μὴ ἀληθές. Οἱ Σέρβοι δὲν θέλουσι πρὸ παντὸς νὰ γίνηται σύγχυσις μεταξὺ τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Νομοῦ Κοσσυφοπεδίου καὶ παλαιᾶς Σερβίας, καὶ εἶνε ἐν τῷ δικαίῳ των σκεπτόμενοι οὕτω. Οἱ Βούλγαροι ἀφ' ἑτέρου κερδίζουσι μᾶλλον ἐκ τῆς τοιαύτης συγχύσεως, καθόσον ἐν Κοσσυφοπεδίῳ καὶ Παλαιᾷ Σερβίᾳ δὲν ἔχουσιν ἢ ὀλίγους Σέρβους προσελκυσθέντας πρὸς τὴν Ἐξαρχίαν.

Ἐξ ἄλλου οἱ Βούλγαροι δέν ἀποκρύπτουσι κἄν,ὅτι δι' αὐτοὺς ἡ αὐτονομία τῆς Μακεδονίας δὲν εἶνε σκοπὸς ἀλλὰ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν σκοποῦ ἀπωτέρου. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ὡμίλησε πέρυσιν ἀκριβῶς ἐν τῇ Σοβράνιε ὁ κ. Δανέφ.

Δύο ἔτη πρότερον ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικὴ πρεσβεία δι' ἐκθέσεώς της ἀπεφαίνετο, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου δημοσιευθὲν τότε σχέδιον αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας «τείνει πράγματι εἰς τὴν δημιουργίαν δευτέρας Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἥτις θὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν τύχην, ἣν καὶ ἡ πρώτη, εὐθὺς ὡς ἡ βουλγαρικὴ διοίκησις λάβῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον ν' ἀπορροφήσῃ ἢ νὰ περιορίσῃ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα».

Ἡ ἔκθεσις αὕτη καταδεικνύει κατωτέρω ὅτι τοιαύτη τις ἐνέργεια θὰ διευκολυνθῇ διὰ τῆς στερήσεως τῶν ἀγαθῶν τῆς αὐτονομίας ἔκ τινων διαμερισμάτων καθαρῶς ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν καὶ καταλήγει :

«Τὰ δώδεκα ἄρθρα τοῦ σχεδίου εἶνε ἀντιγεγραμμένα ἐκ τοῦ Ὀργανικοῦ Νόμου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. ὡς συνέταξε τοῦτον διεθνὴς ἐπιτροπή. Τοῦτο ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ἄρθρον 23ον τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἀποτελεῖ εὐφυᾶ τρόπον πρὸς προσέλκυσιν τῆς συμπαθείας τῶν ξένων. Εἶνε δὲ περιττὸν νὰ ὑποδείξῃ τις, ὅτι ὁ ὀργανικὸς ἐκεῖνος νόμος συνετάχθη διὰ πληθυσμὸν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς βουλγαρικόν.

«Εἶνε πλέον ἢ ἀμφίβολον, ὅτι διοίκησις τοιούτου εἴδους θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὴν τάξιν ἐν Μακεδονίᾳ· εἶνε δὲ ἀκόμη ὀλιγώτερον πιθανόν, ὅτι θὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἀλβανικὰ σύνορα καὶ πιθανὴ ἀνάγκη ἐπεμβάσεως τῆς Βουλγαρίας χάριν τῆς τάξεως προβλέπεται πάντως διὰ τοῦ σχεδίου τούτου».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εὐκόλως τις ἐννοεῖ τὴν διαφορὰν τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι ἐν Βελιγραδίῳ καὶ ἐν Σόφιᾳ.

Ἐν ΑΘΗΝΑΙΣ, 25 Νοεμβρίου.—Σειρὰ νέων γενναίων δωρεῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος ἐγκατεστημένων ἐν τῇ ξένῃ ἀποδεικνύει ἅπαξ ἔτι, ὅτι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας διατηρεῖται ἄσβεστον μακρὰν ὅσον καὶ ἐγγὺς τῆς Πατρίδος.

Ἡ κυρία χήρα Ζαρίφη προσέφερε τὸ ποσὸν τῶν 2,500,000 φρ. διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ διατήρησιν ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου ἐν Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ κ. Θ. Μαυροκορδᾶτος ἐδώρησε 250,000 φράγκα διὰ τὴν ἵδρυσιν δύο περιπτέρων διὰ φυματιῶντας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Νοσοκομεῖον Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ κ. Ε. Εὐγενίδης ἀνέλαβε τὴν ἵδρυσιν λαϊκοῦ νοσοκομείου εἰς Πέραν καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ἑλλ. Σχολείου τοῦ προαστείου Κανδηλλίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἅτινα εἶχον καταστραφῆ ἐκ πυρκαϊᾶς.

Ὁ κ. Δουβαρτζόγλου, ἔμπορος ἐν Ὀδησῷ, ἀνέλαβε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως ταύτης.

Τέλος ὁ κ. Ἠλιάσκος ἀνέλαβε τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ἑλλην. Σχολείου τῆς Χάλκης καὶ ὁ κ. Χατζόπουλος προσέφερεν ὑπό τινας ὅρους οἰκίαν του εἰς τὴν Φιλανθρωπικὴν Ἑταιρείαν τῶν Ἑλληνίδων τοῦ Πέραν.

Πλὴν τούτων ἀνηγγέλθη ἐξ Ὀδησσοῦ ὅτι ὁ ἐν Κισνοβίῳ τῆς Ρωσσίας ἀποθανὼν Ζαννῆς Συναδινός, ἐκ Χίου, ἀφῆκεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἀφαιρουμένων τινῶν κληροδοτημάτων, εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος πρὸς διατήρησιν τῶν σχολείων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἐν ΒΕΡΡΟΙΑ 19 Νοεμβρίου.— Ὁ μισθωτὸς τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας καὶ ἀρνησίπατρις Χατζῆ-Γῶγος, πνέων μένεα διὰ τὴν πλήρη ἀποτυχίαν τῆς προπαγάνδας ἐν τῇ περιφερείᾳ μας, συνεννοεῖται μετὰ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, καὶ ὡς ἐγνώσθη, ὑπεσχέθη 50 λιρῶν ἀμοιβὴν διὰ τὸν φόνον τοῦ ἐπιφανοῦς Ἀντωνίου Σπανοῦ Κεχαγιᾶ, διακρινομένου διὰ τὴν φιλοπατρίαν του καὶ τὰ αἰσθήματά του.

Οἱ κάτοικοι Βερροίας, μαθόντες τοῦτο, ἐξανέστησαν καὶ ἔλαβον τὰ μέτρα των ὅπως ματαιώσωσι τὰ καταχθόνια σχέδια τοῦ Χατζῆ-Γώγου, καθὼς καὶ τοῦ ἀνταξίου του Ἀναστασίου Τζέκα ἐν Αἰκατερίνῃ.

Τὴν προχθὲς Τετάρτην εἷς ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Χατζῆ-Γώγου ἀπεπειράθη νὰ φονεύσῃ τὸν Μάρκον Καρατζόγλουν, πυροβολήσας κατ' αὐτοῦ ἀνεπιτυχῶς.

Οἱ ὀλίγοι ψοφοδεεῖς τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας, ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων προσπαθοῦσι τοιουτοτρόπως νὰ ἐμπνεύσωσι τὸν φόβον.

ΕΝ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΩ, 25 Νοεμβρίου. — Τὸ μόλις τερματίσαν τὰς ἐργασίας του Νοτιοσλαυϊκὸν Συνέδριον συνῆλθεν ἐνταῦθα ὑπὸ τὸ πρόσχημα συσφίγξεως τῶν μεταξὺ Νοτιοσλαύων συγγραφέων καὶ δημοσιογράφων σχέσεων, ἀπεδείχθη ὅμως ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι κύριον σκοπόν, εἶχε τὴν μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων συνεννόησιν περὶ Μακεδονίας. Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο παρέστησαν Τσέχοι Σλοβάκοι, Κροάται, Μαυροβούνιοι, Σέρβοι καὶ Βούλγαροι.

Θὰ περιορισθῶ εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν συζήτησιν, ἥτις ἀπερρόφησε τὰς πλείστας τῶν συνεδριάσεων τοῦ Συνεδρίου τούτου καὶ ἥτις ἦτο μία ἐναγώνιος προσπάθεια τῶν Βουλγάρων, βοηθουμένων καὶ ὑπὸ τῶν Σλαύων τῆς Αὐστρίας, ὅπως πεισθῶσιν οἱ Σέρβοι καὶ συναγωνισθῶσι μετ' αὐτῶν ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς Μα-

κεδονίας. Κατὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης εἶνε κεκηρυγμένος ὁ πλεῖστος ἐνταῦθα κόσμος καὶ τὰ 9 0|) τοῦ τύπου. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ δύο αὐτοῦ ὄργανα «ὁ Σλαυϊκὸς Δεσμὸς» καὶ ἡ «Αὐτόνομος Μακεδονία», ἅτινα ἀποτελοῦσι τοὺς μόνους αὐτῆς συνηγόρους. Ἐννοεῖται, ὅτι ἀμφότερα τὰ φύλλα ταῦτα εἶνε ἀντιδημοτικὰ διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας ἰδέας των, πολλάκις δὲ ὑπέστησαν ἐπιθέσεις βιαίας τῶν ἄγαν πατριωτῶν.

Ὑπὲρ τῆς *αὐτονομίας* τῆς Μακεδονίας, ὡς τῆς μόνης πρακτικῆς πολιτικῆς, ἥτις ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ Νοτιοσλαύους, ὡμίλησαν θερμότατα οἱ Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι, ἀντέκρουσε δ' αὐτοὺς γλαφυρώτατα ὁ Σέρβος κ. Μαρίγκοβιτς, ἄλλοτε διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Σερβίας ἐν Σόφιᾳ καὶ ἐπιτετραμμένος ἐν Ἀθήναις, γνωρίζων καλῶς τὰ ἐν τῇ βουλγαρικῇ Ἡγεμονίᾳ πρόσωπα καὶ πράγματα καὶ βαθὺς μελετητὴς τῶν μυχίων σκέψεων καὶ ἰδεῶν τῶν Βουλγάρων. Ὁ κ. Μαρίγκοβιτς, *ἀντὶ τῆς αὐτονομίας, ἥτις δημιουργεῖ τὰς ἑνώσεις, ὡς τὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐπιζητεῖ τὸν ἀπὸ τοῦδε καθορισμὸν τῶν ἀμοιβαίων σφαιρῶν ἐπιρροῆς μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας.*

Οἱ Βούλγαροι, ἀντικρούοντες τὸν κ. Μαρίγκοβιτς, συνώψισαν ὡς ἑξῆς τὰ ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας ἐπιχειρήματα αὐτῶν:— «Ἡ ἀρχή, ἣν ὑποστηρίζει ὁ Μαρίγκοβιτς, τοῦ καθορισμοῦ σφαιρῶν ἐπιρροῆς, εἶνε φαντασιώδης. Ἡ διανομὴ τῆς Μακεδονίας σημαίνει ἐκκαθάρισιν τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἡ περὶ τούτου ἀπόφασις ἀνήκει εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὄχι εἰς τοὺς Σέρβους καὶ εἰς τοὺς Βουλγάρους. Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις θὰ προβῶσιν εἰς τοῦτο, χειραγωγούμεναι ἀπὸ τὰ ἴδια πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ αὐτῶν συμφέροντα. Καὶ ἐν τῇ σχέσει ταύτῃ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα μένει ζήτημα εὐρωπαϊκὸν καὶ οὐχὶ βαλκανικὸν ἢ σερβοβουλγαρικόν. Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰ συμφέροντα τῆς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὰς τάσεις καὶ τὰς βλέψεις τῆς Αὐστρίας, ὄπισθεν τῆς ὁποίας κρύπτεται ἡ Γερμανία, ἀμφότεραι δὲ μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων εἶνε οἱ κυριαρχοῦντες παράγοντες τῆς τύχης τῆς Μακεδονίας. Οὔτε πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι αἱ ἤδη ἐπιδιωκώμεναι ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεις ἄγουσιν εἰς τὴν αὐτονομίαν Ἡ Τουρκία καθ' ἑαυτῆς μάχεται καὶ οὐχὶ κατὰ τοῦ Ἐλέγχου. Ἡ δρᾶσις τῆς Εὐρώπης ἑπομένως ὁδηγεῖ εἰς τὴν αὐτονομίαν καὶ ὄχι εἰς τὰς σφαίρας ἐπιρροῆς Τὴν αὐτονομίαν θὰ διαδεχθῇ ἡ πολιτικὴ ἀπελευθέρωσις. Τὴν ἐργασίαν ταύτην τῶν Εὐρωπαίων οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἔχουσι καθῆκον νὰ συντρέξωσι καὶ ὄχι νὰ παραλύσωσι. Τότε καὶ μόνον τὰ δύο σλαυϊκὰ κράτη θ' ἀκολουθῶσι πραγματικὴν πολιτικήν, ὅταν ἔχωσι τὰ γεγονότα καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ ὑπ' ὄψει καὶ ὄχι, ὅταν θέλωσι νὰ προτάξωσιν αὐτὴν τοῖς ἰδίοις πόθοις».

Εἰς τὴν μακιαβελικὴν ταύτην ἄλυσιν τῶν βουλγαρικῶν ἐπιχειρημάτων, ὧν ἡ ἐξεύρεσις προϋποθέτει μελέτην καὶ πεῖραν πολλήν, ὅσον καὶ δολιότητα, ἀπήντησεν ὁ κ. Μαρίγκοβιτς μετὰ παρρησίας πολλῆς καὶ πειστικότητος ἴσης ὡς ἑξῆς:

— «Διὰ τὴν σημερινὴν ἐξέλιξιν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ὑπαίτιοι εἶνε ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἡ Εὐρώπη θ' ἀνεγνώριζε τὰς «*σφαίρας τῆς ἐπιρροῆς*», ἐὰν εἶχε γείνῃ ὁ καθορισμὸς αὐτῶν προγενέστερον καὶ εὑρίσκετο πρὸ συνεργασίας τῶν δύο κρατῶν Δὲν εἶνε φανταστικὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ καθορισμοῦ τῶν σφαιρῶν ἐπιρροῆς, οὔτε ἄνευ πρακτικότητος. Τόσον αὕτη, ὅσον καὶ ἡ αὐτονομία ἄγουσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν, εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Τουρκίας. Τὸν τελευταῖον λόγον θὰ ἔχωσι καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν αἱ Δυνάμεις. Ἀκριβῶς, φόβῳ τοῦ

παγγερμανισμοῦ, αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ἰταλία ἔχουσι μέγα συμφέρον νὰ δημιουργήσωσι διὰ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας ἰσχυρὰ κράτη, διότι μόνον οὕτω φράττουσι τὴν πρὸς τὴν Μεσόγειον κάθοδον τοῦ γερμανικοῦ ρεύματος. Ὄχι μόνον λοιπὸν δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὰς προσπαθείας τῶν Δυνάμεων αὐτῶν ἐν Ἀνατολῇ ἡ ἐνίσχυσις ἡμῶν, ἀλλὰ συμπίπτει πλήρως πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης, ἥτις θὰ υἱοθέτει τὴν πολιτικὴν τῶν «σφαιρῶν ἐπιρροῆς», ὡς υἱοθέτησε τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον».

Διὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ κ. Μαρίγκοβιτς ἔληξαν αἱ συνεδριάσεις τοῦ συνεδρίου τούτου, τῆς περαιτέρω συζητήσεως ἀφεθείσης διὰ τὸ προσεχὲς συνέδριον τῶν Νοτιοσλαύων, ὅπερ θὰ συνέλθῃ ἐν Σόφιᾳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Ὅπως μελετηθῇ δὲ κάλλιον τὸ ζήτημα τῆς σερβοβουλγαρικῆς συνεννοήσεως, ἐξελέγησαν ἐννέα μέλη, ὧν τρεῖς Βούλγαροι, τρεῖς Κροάται καὶ τρεῖς Σέρβοι, ἐντεταλμένοι κατὰ τὸ προσεχὲς συνέδριον νὰ ὑποβάλλωσι τὰ μέσα τῆς συνεννοήσεως ταύτης.

Ὁ πρώην ὑπουργὸς Γάδεφ, κρίνων τὰ τῆς συζητήσεως ταύτης γράφει: «Οἱ Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι, οἱ ὁποῖοι ἀπῆλθον εἰς Βελιγράδιον μὲ εἰλικρινῆ αἰσθήματα καὶ μὲ θερμὴν πίστιν, ἐπέστρεψαν ἐκεῖθεν, ἐὰν ὄχι τέλεον ἀπηλπισμένοι, πάντως ὅμως ψυχρανθέντες τὸ αἴσθημα καὶ ἀπογοητευμένοι. Μεταξὺ αὐτῶν ὅμως ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἐπιζητοῦντες πάσῃ θυσίᾳ συνεννόησιν μετὰ τῶν Σέρβων καὶ ἐν τῇ φαντασιοπληξίᾳ των νομίζοντες, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας κάμνει προόδους μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων κύκλων τοῦ Βελιγραδίου, διὰ τοιούτων δὲ διαδόσεων, ἐντελῶς δονκιχωτικῶν, προσπαθοῦσι νὰ παραπλανήσωσι τὸ βουλγαρικὸν δημόσιον ὡς πρὸς τὰ ἀληθῆ αἰσθήματα τῶν Σέρβων. Ἡμεῖς νομίζομεν, πρὸς τὸ συμφέρον αὐτὸ τῶν σερβοβουλγαρικῶν σχέσεων, ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα εἰλικρινεῖς. Ἐν Σερβίᾳ οἱ ὑπὲρ τῆς αὐτονόμου Μακεδονίας, μετρῶνται εἰς τὰ δάκτυλα. Ἰδοὺ τί μοὶ γράφει φίλος ἐκ Βελιγραδίου: «Ἐνταῦθα ἡ λέξις **αὐτονομία** διὰ τὴν Μακεδονίαν εἶνε συνώνυμος πρὸς τὴν προδοσίαν. Διὰ τοῦτο τὸν ἱδρυτὴν τῆς ἐφημερίδος «Αὐτόνομος Μακεδονία» κ. Χ. Τάσσκοβιτς ἔπαυσαν καὶ οἱ στενότεροι τῶν φίλων του νὰ χαιρετῶσιν, οἱ τυπογράφοι ἀρνοῦνται νὰ τὴν τυπώσωσι καὶ εἰς τὰ καφφενεῖα εἶνε ἀπαράδεκτος ἡ ἐφημερὶς αὕτη». Δὲν εἶνε ἀπίθανον ἑπομένως νὰ μάθωμεν πρωΐαν τινά, ὅτι ὁ Τάσσκοβιτς, ἐξημέρωσεν εἰς τὸ Σεμλῖνον.

Ἄλλη ἐφημερὶς ἐπάγεται ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τὰς ἑξῆς σκέψεις: «Ἀπὸ ὅσα εἶπεν ὁ κ. Μαρίγκοβιτς εἰς τὸ Συνέδριον κατὰ τῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας εἰς ἓν συμπέρασμα καταλήγομεν, νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸ λόγιον ἑνὸς ἀρχαίου Βουλγάρου ἀγωνιστοῦ: «**Εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου δὲν ὑπάρχει θέσις διὰ δύο σλαυϊκὰ Κράτη**».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΣΤΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΥ

„HELLÉNISME"

ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Ὀκτωβρ. 1905	30 Σεπτεμ. 1905
Ταμεῖον εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,901,886 33	2,770 788.39
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	133,445 —	160.900.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,468,532 —	1,292,809.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τὸ Ἐξωτερικὸ	»	26,115,120.62	27,666,782.11
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 o/o τοῦ 1902.	»	15.775 974.83	15,775.974.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	68.278,575.42	68,278,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,875,000.—	10,875,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 23,768.607.75 / » τραπ. γραμ. » 28.898.525.—	»	52,667,132.75	52,667,132.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»		
Προεξοφλήσεις	»	23,583,780.60	22,545 770.02
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,838.821.60	2,879,106.64
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	11,545,257 91	11,789,007.81
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	2,259 589 35	1,288,048.50
Δάνεια πρὸς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»		
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55,367,029.74	56 628,343.14
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένα, καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42 735,040.74	42,847.434.14
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		9,890,068.64	10,801,812.64
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	5,365,225 02	5,124,159 82
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,159,445 70	4,159 445 70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,825,200 —	1,825,200.—
Τοκομερίδια ἐν γένει	»		
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,228.459.88	8.337 401 29
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2.485,193.44	2,523,38[illegible].10
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,635.426.11	1,623,442.86
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,124,367.30	2,065,244 69
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	6,255,762.	7,315,919 39
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπὲρ Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»		8.989.30
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,648,640.—	1,648 640.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,200,000.—	1,200.000 —
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	450.000 —	450,000 —
Διάφορα	»	601.423.33	540,357.62
	Δρ.	363,914,398.31	366,589,673.96

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		31 Ὀκτωβρίου	30 Σεπτεμβρίου
Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20.000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 68,278,575,42			
II. » » Τραπέζης . . . » 54,933,742,11	»	122 571,651.24	123.212,317.53
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10,875,000.—	10.875,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	4,220,544 70	5.316,774 80
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	9,903.920 78	12.888.733 50
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	894,294.14	1.131.483.96
Μερίσματα πληρωτέα	»	383.120.—	425 420.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων } { Εἰς χρυσόν . . Δρ. 934,762.91 / » τραπ. γραμ. » 6.193.795 68 }	»	7,128.558 59	5,519.014.19
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	65,078 15	
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	275,233 65	291.115.45
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν	»	576,540 67	513.962.89
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10.701 48	10.701.48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	15,775,974.83	15 775 974.83
» » » » τρ. γρ)τια » » » »	»	281,317,21	331,297.21
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	80.769,668.71	80,476,462.26
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	45,459,810.—	45.459 810.—
» » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,490.400.—	20,492.000.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	1.209,530.—	1,356.170.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	78,000.—	3 000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	4,880,970 01	4,785,798.66
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰ. δάνειον Σταt. Τραπέζης	»		
Διάφορα	»	4,277.334.21	3.911,057.26
	Δρ	363,914.398 31	366 589 673 96

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Νοεμβρίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΑΛΥΤΡΩΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Διάλεξις δευτέρα τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Νεοκλ. Καζάζη ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν, τῇ 20 Νοεμβρίου 1905.

(Τὴν Κυριακὴν 20 τρέχοντος ἐγένετο ἡ δευτέρα διάλεξις τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Νεοκλ. Καζάζη, ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ἣν παρέστη πλῆθος μέγα ἀκροατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο πολλοὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοί, πλεῖστα ἐκλεκτὰ τῆς κοινωνίας μέλη, φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὁλόκληρος ἡ Ριζάρειος Σχολή).

Κύριοι,

Ἐμφανιζόμενος καὶ πάλιν σήμερον ἐνώπιον ὑμῶν, δὲν κρίνω περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ὅ τι πλέον ἢ ἅπαξ εἶπον κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς, δὲν κρίνω ἄσκοπον νὰ βροντοφωνήσω, ὅτι ἡ πατρὶς ἡμῶν διατρέχει τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, τὸν ὁποῖον σπανιώτατα μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης κατὰ τὴν ὑπερτρισχιλιετῆ αὐτῆς ἱστορίαν διέτρεξεν. Ὅπου καὶ ἂν στρέψωμεν τὰ βλέμματα ἡμῶν, δὲν βλέπομεν ἄλλο παρὰ ἐχθρούς, ἐχθροὺς ἐπιβουλεύοντας τὴν ἱστορικὴν ἡμῶν ὕπαρξιν, ἐχθροὺς ἐπιζητοῦντας νὰ ἐπικαθήσωσιν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἐρειπίων.

Ἰδού, κύριοι, ἡ θλιβερὰ εἰκὼν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τὴν τελευταίαν ἱστορικὴν περίοδον.

Πρὸς τίνα νὰ ἀπευθυνθῶ ; Ἅπαντες ἀδιαφοροῦσιν, ἐκτὸς ὀλιγίστων, οἱ ὁποῖοι φρονοῦσιν, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς πρέπει ν' ἀναμνησθῇ καὶ πάλιν τὰς παλαιὰς αὐτοῦ παραδόσεις, νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ὅπλον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδοκίμασεν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ εἰς τὰς Πλαταιάς, εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ εἰς τὸ Δερβενάκι, διὰ νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ δίκαια. Γνωρίζουσιν οὗτοι, ἔστω καὶ εὐάριθμοι, εἴτε ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ, εἴτε ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, ὅτι πρέπει νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ πάλιν πρὸς τοὺς ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι ζητοῦσι νὰ καταλάβωσιν ἁπάσας τὰς ἐθνικὰς ἀκροπόλεις, τὴν ῥῆσιν ἐκείνην τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος : «τὴν δὲ πόλιν οὔ σοι δίδομεν· κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Ποῖος θὰ ἐπαναλάβῃ τὰ ῥήματα ταῦτα καὶ θὰ συντελέσῃ, ὥστε ν' ἀκουσθῶσιν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ; Ποῖος θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν παλαιὰν πανοπλίαν καὶ θὰ τὸν ὠθήσῃ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι πανταχόθεν εἰσβάλλουσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος ; Ἄχ ! δὲν βλέπω τὸν στρατηλάτην. Ἐπε-

θύμουν ὁ *Μαρμαρωμένος Βασιλῆᾶς* τῶν παραδόσεων καὶ τῶν προσδοκιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐπεθύμουν, λέγω, ὁ παράκλητος οὗτος τῆς παλιγγενεσίας ἀνὴρ νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς γενικῆς ἀπελευθερώσεως καὶ νὰ μᾶς καλέσῃ πάντας εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα. Φεῦ ! ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλῆᾶς ἐμαρμαρώθη· δὲν δύναται νὰ θερμανθῇ ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐθέρμαινεν ἄλλοτε τοὺς προμάχους τοῦ ἱεροῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνος κατὰ τὸ 1821, νὰ λάβῃ ὀλίγον αἷμα ἀπὸ τῆς γενεᾶς ἐκείνης, ἡ ὁποία ἐδόξασε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Τίποτε δὲν βλέπω· ἀτενίζω πανταχοῦ σκότος, ἀφασίαν ἐρήμωσιν· τίποτε ἄλλο.

Ἰδοὺ κύριοι ποία εἶνε ἡ ἐθνικὴ εἰκών. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν διστάζω νὰ βροντοφωνήσω καὶ πάλιν : «Προσέξατε· ἡ πατρὶς ἡμῶν κινδυνεύει, προσέξατε, δὲν θὰ παρέλθωσιν ὀλίγα ἀκόμη ἔτη καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πατρίδος θὰ βλέπωμεν, ὅσοι τοὐλάχιστον ἐπιζήσωμεν, ὀργιάζοντας τοὺς ἐχθρούς· θ' ἀκούωμεν τὴν φοβερὰν αὐτῶν ῥῆσιν : *οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις* ! θὰ προσκυνήσωμεν, θὰ γονυπετήσωμεν πρὸ αὐτῶν θὰ ἔχωμεν τυράννους καὶ κυρίους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους χθὲς καὶ πρώην εἴχομεν ὑπηρέτας, εἴχομεν δορυφόρους τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἔργου. Σήμερον τὰ πράγματα μετεστράφησαν· οἱ κύριοι θὰ γίνωσι δοῦλοι καὶ οἱ δοῦλοι κύριοι. Ἰδού, κύριοι, ποία εἶνε ἡ εἰκὼν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ὅπως ἐμφανίζεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν.

Μελετήσατε τὰ ἐνώπιόν μας συμβαίνοντα. Ἰδοὺ οἱ ἐχθροί : οἱ Σλαῦοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Ρωμοῦνοι ἐκ τῶν πλησιοχώρων ἡμῶν. Τί ζητοῦσι πάντες οὗτοι ; ζητοῦσι, κύριοι, τὴν Μακεδονίαν. Ζητοῦσι τὴν Θρᾴκην καὶ μετ' αὐτῆς τὸ *Τσάριγραδ*, τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν βασιλεύουσαν, ζητοῦσι τουτέστι τὴν κατάληψιν αὐτοῦ τοῦ κέντρου τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως· διότι, ὅπως κάλλιστα καταλαμβάνετε, ἑλληνικὴ δύναμις, ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ποτὲ ἄνευ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης. Καὶ σήμερον ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θρᾴκη κινδυνεύουσιν, ἐνῷ ἡμεῖς σκεπτόμεθα ὅλως διόλου περὶ ἀλλοτρίων, περὶ ἀδιαφόρων ἀντικειμένων.

Ὁσάκις ἐξέρχομαι ἀπὸ τὴν οἰκίαν μου, καθ' ἑκάστην μὲ προσεγγίζει τις γνώριμος : — Τί νέα ; — Ἡ κυβέρνησις εἶνε ἰσχυρά — Χαίρω πολύ. Τὸν ἐγκαταλείπω. Βλέπω ἕνα ἄλλον ἄνθρωπον, ἀξιότιμον ἄνθρωπον. Τί νέα ;— Ἡ κυβέρνησις πίπτει —Χαίρετε. Οὐδεὶς σκέπτεται τί συμβαίνει εἰς τὴν Μακεδονίαν, τί συμβαίνει εἰς τὴν Θρᾴκην, τί τεκταίνονται καὶ κατεργάζονται οἱ ἡμέτεροι ἐχθροί. Πάντα ταῦτα εἶνε δευτερεύοντα. Καὶ ἐκεῖνοι οἱ εὐάριθμοι, οἱ ὁποῖοι σκέπτονται, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἑλληνικὴ ἄμυνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, μονονουχὶ περιφρονοῦνται, ὡς ἄνθρωποι ἰδεολόγοι, ὡς ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουσι νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸν καιρὸν αὐτῶν εἰς ἄλλα ἀντικείμενα θετικώτερα καὶ σοβαρώτερα. Ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τῆς μεγάλης πολιτικῆς Ἑλλάδος· ἡ ἀδιαφορία ἀπέναντι τοῦ κομματικοῦ συμφέροντος.

Νομίζετε, ὅτι ἡ εἰκὼν αὐτὴ δὲν εἶνε ἀντιγεγραμμένη ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ ; Ἐρωτή-

σατε τὴν συνείδησίν σας· ἐρωτήσατε τὴν ψυχήν σας, ἡ ὁποία θὰ σᾶς τὸ μαρτυρήσῃ.

Σᾶς ἔλεγον, ὅτι μᾶς ἐπιβουλεύονται ἅπαντες οἱ περίοικοι· ἀλλὰ δυστυχῶς παρατηρῶ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, ὅτι ἅπασαι σχεδόν, ἐκτὸς μιᾶς ἢ δύο ἐξαιρέσεων, αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀξιοῦσι μίαν πολιτικὴν μεγάλην, ἰμπεριαλιστικὴν πολιτικήν, ὅπως ὀνομάζεται αὕτη ἀπό τινος καιροῦ, καὶ ὑποβλέπουσι τὰς χώρας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ποῖα νὰ καταλάβῃ τοῦτο τὸ τμῆμα καὶ ποῖα ἐκεῖνο.

Τοιαῦτα συμβαίνουσιν ἀπωτέρω· ἰσχυρότατα κράτη ἐπιβουλεύονται τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια. Πρώτη ἡ Γερμανία προσφέρει πάντοτε τὰς ὑπηρεσίας αὐτῆς εἰς τὴν Τουρκίαν, ὄχι ἄνευ συμφέροντος, ἀποβλέπουσα νὰ κερδήσῃ μίαν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, ἓν μέγα δημόσιον ἔργον, ἓν πιστωτικὸν κατάστημα. Ποῖον θὰ εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπληστίας ταύτης; Κατανοεῖτε τὸ ἀποτέλεσμα. Θὰ εἶνε ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ.

Ὅταν τοῦτο ἐπιτευχθῇ, ὅταν μείνωμεν ἀπένταροι, μονονουχὶ ρακένδυτοι, ἡ κατάκτησις ἐπετελέσθη. Ἡμεῖς δὲ τί πράττομεν; Τίποτε. Διατί; Διότι δὲν σκεπτόμεθα. Προσφέρει ἡ Δύναμις αὕτη τὰς ὑπηρεσίας εἰς ὅλους, ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων. Προσέξατε. Κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, ἀποχαιρετῶν τὸν μέγαν Βεζύρην ὁ Πρέσβυς τῆς Γερμανίας, ἀπῄτει παρ' αὐτοῦ τὴν ὅσον ἔνεστι ταχεῖαν ἐξολόθρευσιν τῶν λεγομένων ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνόμισαν, ὅτι ἔχουσι τὸ δικαίωμα ν' ἀμυνθῶσιν ὑπὲρ τῆς ζωῆς αὐτῶν, ὑπὲρ τῆς περιουσίας, ὑπὲρ τοῦ οἴκου, ἐπὶ τέλους ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ταῦτα πάντα εἰς τὴν ἰσχυρὰν Δύναμιν εἶνε ἕωλα, εἶνε μωρά, εἶνε ἐγκληματικά. Δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένον εἰς τὴν δυστυχῆ Μακεδονίαν νὰ ζητήσῃ τὴν ἑαυτῆς ἐξασφάλισιν. Πρέπει νὰ ὑποκύψῃ ὑπὸ τὸν βουλγαρικὸν ἀκινάκην. Ἰδοὺ πολιτική, κύριοι, πολιτικὴ πεπολιτισμένου κράτους!

Ἔρχομαι μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικήν. Δὲν διαφέρει κατ' οὐσίαν. Μέγα μέρος τοῦ λαοῦ αὐτῆς συμπαθεῖ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, τοὺς ἐμφανιζομένους δῆθεν ὡς ἀπελευθερωτὰς τῶν Μακεδόνων ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Πολλὰ σωματεῖα τῆς χώρας, οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τὸ βαλκανικὸν λεγόμενον Κομιτᾶτον, πάντα ταῦτα ἐνθουσιῶσιν ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, τῶν δῆθεν Βουλγάρων, τῶν *δυστυχῶν* Βουλγάρων, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι σφαγιάζονται ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ἥτις, ὅπως ἰσχυρίζονται, ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐπισήμου ἑλληνικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν λεγομένων σωμάτων.

Ἐπίσης ἄλλη πολιτικὴ εἶνε ἡ ἡμιεπίσημος ἀγγλικὴ πολιτική. Εἶνε ἡ πολιτικὴ τῶν «Καιρῶν» τοῦ Λονδίνου. Γνωρίζετε βεβαίως ὁπόσην δύναμιν ἐξασκεῖ ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἂν θέλητε, ἐνίοτε καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας. Εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπεύουσα ἐφημερὶς τὴν λεγομένην *ἰμπεριαλιστικὴν* πολιτικὴν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

Γνωρίζετε ὁποία εἶνε ἡ τελευταία πολιτικὴ τῶν «Καιρῶν» τοῦ Λονδίνου. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς εἴπω ὅσα μὲ συνεβούλευε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ τότε ἐνταῦθα παρεπιδημῶν ἀνταποκριτὴς τῶν «Καιρῶν» κ. Μπάουτερ. Ὁ κ. Μπάουτερ, ὅπως γνωρίζετε, ἄλλοτε ὑπῆρξε θερμὸς ἡμῶν φίλος καὶ μέχρι τῆς σήμερον κάποτε παρίσταται τοιοῦτος, κατὰ βάθος ὅμως συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ. Φρονεῖ, ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶνε οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς νέας πολιτικῆς τάξεως, τῆς ἐγκυμονουμένης ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ. Μοὶ ἔλεγε, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος:

— Πράττετε κάκιστα οἱ Ἕλληνες, καταπολεμοῦντες τοὺς Βουλγάρους· ἐξ ἐναντίας πρέπει νὰ τοὺς συνδράμητε· πρέπει νὰ τοὺς ἐνισχύσητε εἰς τὸ ἐλευθερωτικὸν αὐτῶν ἔργον ἐν Μακεδονίᾳ.

— Παρακαλῶ πολὺ νὰ μοὶ ἐξηγήσητε τοὺς λόγους.

— Διότι ἡ Βουλγαρία, ἡ ὁποία κατέστη ἰσχυρὸν κράτος, καταλαμβάνουσα τὴν Μακεδονίαν, ἀνήκουσαν εἰς αὐτήν, ἡ Βουλγαρία, λέγω, θὰ δημιουργήσῃ πολεμικὴν δύναμιν ἀξιόμαχον, διὰ τῆς ὁποίας θ᾿ ἀποκρούσῃ τὸν σλαυϊκὸν κολοσσόν. Ὅτε ἡ Μακεδονία ἑνωθῇ μὲ τὴν Βουλγαρίαν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἡ Θρᾴκη, τότε σεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχετε πλέον νὰ φοβῆσθε ἀπὸ τοὺς Σλαύους.

Ἰδοὺ λογική, Κύριοι.

— Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ, τῷ ἀπεκρίθην, διὰ τὰς συμβουλάς, τὰς ὁποίας μοὶ δίδετε.

Ἂς ἀφήσωμεν τὴν Ἀγγλίαν. Ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Αὐστρία ἐπίσης ἀξιοῖ, ὅτι δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν δῆθεν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ. Γνωρίζω δὲ ἐξ ὅσων ἀναγινώσκω καθ᾿ ἑκάστην, ὅτι ἀντιπρόσωποί τινες αὐτῆς ἐν Μακεδονίᾳ δὲν δυσαρεστοῦνται δι᾿ ὅσα ἔκτροπα καὶ κακὰ συμβαίνουσιν ἐν τῇ πολυπαθεῖ χώρᾳ. Τοὐναντίον καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς, ὅπως καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι μερικῶν ἄλλων Δυνάμεων, λαμβάνουσι πάντοτε τὸ μέρος τῶν δυστυχῶν αὐτῶν, τῶν ἀκάκων!! βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἑλληνομακεδονικὸν σῶμα ἤθελε καταστρέψῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν συμμορίαν.

Νομίζω ὅτι δὲν λέγω ὑπερβολὴν οὐδὲ συκοφαντίαν.

Ἡ Αὐστρία μετὰ πολλῆς ἠρεμίας περιμένει τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ καταλάβῃ καὶ τὴν τρίτην αὐτοκρατορικὴν πόλιν, τὴν Θεσσαλονίκην, ἵνα συνδέσῃ αὐτὴν διὰ πολλῆς καὶ ποικίλης ἐπικοινωνίας μὲ τὰς δύο ἄλλας αὐτοκρατορικὰς πόλεις, τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βουδαπέστην.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας, Κύριοι, εἶνε ἐπίσης ἐπικίνδυνος. Σᾶς τὸ ὑπέδειξα καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην μου διάλεξιν. Προσπαθεῖ καὶ αὐτή, κατὰ πάντα τρόπον ῥᾳδιουργοῦσα καὶ προσηλυτίζουσα ὅσον τῷ δυνατὸν ἐν Ἠπείρῳ, νὰ τὴν καταλάβῃ ἡμέραν τινά. Ἡ Ἤπειρος θεωρεῖται ἀπό τινος τμῆμα τῆς ἀλυτρώτου Ἰταλίας. Ἡ Κέρκυρα ἐπίσης, ἡ Κρήτη θὰ κηρυχθῇ ἐπίσης μετά τινα καιρόν. Αὐτὰς τοὐλάχιστον τὰς πληροφορίας ἔχομεν. Ἀκόμη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν μία τῶν ἐγκριτωτέρων

ἐφημερίδων τῆς Ἰταλίας ἡ «Tribuna» («Βῆμα»), ἔγραφεν, ὅτι «οἱ ἐπαναστάται τῆς Κρήτης ἀποβλέπουσι πρὸς τοὺς Ἰταλούς, ὡς ἀπελευθερωτὰς ἀπὸ τὴν φοβερὰν καὶ μεγάλην τυραννίαν τῶν Ἑλλήνων».

Ὁ Πανσλαυϊσμός, εἴτε ἐπίσημος, εἴτε ἀνεπίσημος, κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκτεθῇ παρὰ πολύ, διότι ἔχει ἄλλας μερίμνας· οὐχ ἧττον παρακολουθεῖ μετὰ πολλῆς τῆς εὐχαριστήσεως τὰ συμβαίνοντα, διότι, καταστρεφομένου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, βεβαίως τὰ περισσότερα λάφυρα τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, αὐτὸς θέλει ἀπολαύσῃ.

Ἰδού, Κύριοι, ποία εἶνε ἡ φοβερὰ εἰκών, ἡ ὁποία σήμερον ἐξελίσσεται ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Πανταχόθεν ἐπιβουλαί, πανταχόθεν πόλεμος. Ἡμεῖς οὐδὲν πράττομεν. Ἡμεῖς ἀδιαφοροῦμεν. . .

Ἔχων ταῦτα ὑπ' ὄψει, Κύριοι, ἐσκέφθην κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος νὰ ταξειδεύσω καὶ πάλιν, νὰ ἐπισκεφθῶ μερικὰ τμήματα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐκεῖνα τοὐλάχιστον, τὰ ὁποῖα ἠδυνάμην νὰ ἐπισκεφθῶ ἄνευ πολλῶν δυσχερειῶν. Ἐσκέφθην, ὅτι ἠδυνάμην νὰ προσεγγίσω εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, εἰς ἀκτάς τινας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, νὰ ἐπισκεφθῶ μερικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ ἐπὶ τέλους τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Σμύρνην.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ πρόγραμμά μου κατὰ τὸ θέρος τοῦτο καὶ προσεπάθησα νὰ τὸ ἐκτελέσω ὅσον μοὶ ἦτο δυνατόν.

Ἐπεσκέφθην κατὰ πρῶτον παραλίους τινὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας· συνηντήθην καὶ συνδιελέχθην μετὰ πολλῶν προσώπων. Ἐπληροφορήθην, ὅτι πάντες ἐν γένει οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας εἶχον ἀναθαρρήσῃ, ἐπλήσθησαν φρονήματος, τὸ ὁποῖον δὲν παρετηρεῖτο κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη.

Ὅταν μᾶς ἐδολοφόνουν ἐπ' ἐσχάτων οἱ Βούλγαροι καὶ εὕρισκον τοὺς ἐπευφημητὰς ἐν πάσῃ τῇ εὐρωπαϊκῇ δημοσιογραφίᾳ, εἰς τὰς Βουλάς, εἰς τὰ διάφορα συλλαλητήρια, ἔλεγον, δικαιολογούμενοι, τί νομίζετε;—οἱ Μακεδόνες ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας. Ἐὰν παρεκτρέπωνται, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ πράξωσι τοῦτο· ἐὰν φονεύωσι μερικοὺς Χριστιανούς, πατριαρχικοὺς λεγομένους, ἀποπλανηθέντας τουτέστιν ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἔχουσι δίκαιον. Τιμωροῦσι διὰ τῆς κοινωνικῆς ταύτης δικαιοσύνης, τιμωροῦσι τοὺς προδότας.

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς διηγηθῶ τί ἀνέγνωσα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν Παρισίοις, ἔν τινι ἐφημερίδι. Ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν ταύτην πρώην ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῆς Βουλγαρίας. Ἠρωτήθη περὶ τῶν βουλγαρικῶν ἐν Μακεδονίᾳ κακουργημάτων, διὰ τὰ ὁποῖα κατηγγέλλοντο ἀπὸ τὸν ἑλληνοφρονοῦντα τύπον οἱ Βούλγαροι συμμορῖται.

— Δυστυχῶς, ἀπήντησε, συμβαίνουσι ταῦτα πάντα· εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἐπαναστάται ἐν Μακεδονίᾳ ἐνίοτε προσφεύγουσιν εἰς ταῦτα τὰ μέσα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης· ἀλλὰ γνωρίζετε τὰ αἴτια; Ἐπιτρέψατέ μοι, ἔλεγεν εἰς τὸν συντάκτην τοῦ παρισινοῦ φύλλου, τὸ ὁποῖον ἐζήτει πληροφορίας ἀπ' αὐτόν, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς διηγηθῶ ἓν μόνον ἐπεισόδιον, διὰ νὰ κατανοήσητε τί συμβαίνει ἐν τῇ πολυπαθεῖ ταύτῃ χώρᾳ. Βουλγαρικὴ ἐπαναστατικὴ ὁμὰς προσῆλθεν εἰς χωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν εἷς ἱερεὺς ἐξαρχικὸς καὶ εἷς πατριαρχικός. Ἐζήτησε τρόφιμα ἀπὸ τὸν ἐξαρχικὸν ἱερέα· οὗτος εἶπεν: «Ὅσον καὶ ἂν ἐπιθυμῶ, εἶνε ἀδύνατον, διότι φοβοῦμαι τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔλθωσι νὰ ἐξολοθρεύσωσι καὶ ἐμὲ καὶ τὴν οἰκογένειάν μου». Ἡ ἐπαναστατικὴ ὁμὰς ἀπῆλθε. Μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἱερέα. Ἐζήτησε πάλιν παρ' αὐτοῦ τρόφιμα. Οὗτος μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως προσήνεγκε τὰ τρόφιμα ταῦτα. Μόλις ὅμως ἐγκατέλειπον τὴν οἰκίαν αὐτοῦ οἱ ἐπαναστᾶται καὶ μετέβησαν εἴς τι μέρος ἀπόκεντρον διὰ νὰ γευματίσωσιν, ἀμέσως κατελήφθησαν ἐξ ὀδύνης, διότι ἐδηλητηριάσθησαν.

Ὁ πατριαρχικὸς ἱερεὺς κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Βουλγάρου ὑπουργοῦ, ἔδωκε τρόφιμα δηλητηριασμένα εἰς τοὺς ταλαιπώρους ἐλευθερωτὰς τῆς Μακεδονίας!...

Τούτου ἕνεκα τὸ ἑπόμενον ἔτος ἄλλη ἐπαναστατικὴ ὁμάς, τιμωροῦσα, ὄχι ἐκδικουμένη, τιμωροῦσα τὴν προδοσίαν ταύτην τοῦ πατριαρχικοῦ ἱερέως, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του!!

Τοιουτοτρόπως, κύριοι, διεπαιδαγωγήθη, ἡ δημοσία γνώμη ἐν Εὐρώπῃ.

Κατὰ τῶν τοιούτων ἐγκληματικῶν συμμοριῶν εἶχε καθῆκον καὶ δικαίωμα νὰ ἐξεγερθῇ ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία, εἶχον καθῆκον οἱ ἄνδρες αὐτῆς ν' ἀναμνησθῶσιν, ὅτι ἦσαν Ἕλληνες καὶ ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποκρούσωσιν ἐχθρούς, κατὰ τοιοῦτον ἐπαίσχυντον τρόπον δικαιολογοῦντας τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν. Κατὰ τί ἔπταισαν οἱ Ἕλληνες Μακεδόνες, ἐὰν ἐξηγέρθησαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ ἔσφαξαν ἐνίοτε ἴσως, παρεκτραπέντες ἐν τῷ δικαίῳ τῆς ἀμύνης, τὸ ὁποῖον εἶνε, Κύριοι, ἐπίσης ἱερόν, ἀντεπεξερχόμενοι κατὰ τῶν τοιούτων βανδαλικῶν συμμοριῶν; Ἀλλὰ καταγγέλλεται ὁ Ἑλληνισμός, εἴτε ὁ ἐλεύθερος, ὁ εἴτε ἀλύτρωτος, ὅτι συντρέχει τοὺς ἀδελφοὺς Μακεδόνας. Καὶ διατί νὰ μὴ τοὺς συνδράμῃ; Δὲν ἔχουσιν ἄραγε τὸ αὐτὸ αἷμα; Δὲν ὑπάρχει ἡ αὐτὴ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν μὴ Μακεδόνων, ἁπάντων των Ἑλλήνων; Κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν του 1866, ὁπόταν μετέβησαν πρὸς συνδρομὴν τῶν Κρητῶν τοσοῦτοι ἡρωϊκοὶ πολεμισταὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, συνελήφθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀρκαδίου ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Δημακόπουλος. Ἠρωτήθη ἀπὸ τὸν Τοῦρκον πασσᾶν, ὁ ὁποῖος ἦτο διοικητὴς ἑνὸς σώματος: «—Τί ζητεῖς σὺ ὁ Μωραΐτης εἰς τὴν Κρήτην; διὰ ποῖον ἐνδιαφέρεσαι; Εὐθαρσῶς ὁ γενναῖος ἀξιωματικὸς ἀπήντησε, λέγων:

— «Εἶμαι κι' ἐγὼ Κρής. — Πῶς εἶσαι Κρής, ἀφοῦ ἐγεννήθης εἰς τὴν Πελοπόννησον; — Εἶμαι Κρής, διότι εἶμαι Πελοποννήσιος, εἶμαι Πελοποννήσιος διότι εἶμαι

Κρής». Τοιαύτη ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ ὅλων τῶν τμημάτων τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, καὶ δὲν εἶχον ἄρα γε δίκαιον ὁ Μελᾶς, ὁ Φραγκόπουλος, ὁ Μωραΐτης, ὁ Λυμπερόπουλος τὸ δικαίωμα νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, νὰ ἐκδικήσωσι τὰ θύματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔπεσαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ὑπὸ τὸ φάσγανον τῶν Βουλγάρων, ἐπευφημούντων τοσούτων πεφωτισμένων ἀνδρῶν τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης; Καὶ ἔχομεν δίκαιον, Κύριοι, βεβαίως νὰ κηρύξωμεν, ἂν οὐχὶ ἐνώπιον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀλλ' ἐνώπιον τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία εἶνε τὸ παγκόσμιον δικαστήριον, νὰ κηρύξωμεν, λέγω, ὅτι οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τῶν τελουμένων ἐγκλημάτων εἴτε ἐν Μακεδονίᾳ, εἴτε ἐν Θράκῃ, εἶνε αὐτοὶ τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ συνήγοροι τῶν βουλγαρικῶν ἀνοσιουργημάτων.

Ἀνεγνώσατε βεβαίως, καὶ θὰ τὸ ἀνεγνώσατε φυσικὰ μετὰ περιφρονήσεως, μετὰ χλεύης τὸ τηλεγράφημα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν «Καιρῶν» τοῦ Λονδίνου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐτηλεγράφησεν, ὅτι ἀντὶ οἱ στόλοι τῆς εὐρωπαϊκῆς κατοχῆς νὰ καταλάβωσι τὴν Μυτιλήνην, προτιμώτερον θὰ ἦτο νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν Πειραιᾶ, διὰ νὰ ἐξαναγκάσωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ν' ἀνακαλέσῃ τὰ ἑλληνομακεδονικὰ σώματα.

Ποίαν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν; Καλείτερον ἦτο διὰ τὴν Εὐρώπην νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Πειραιᾶ, εἰς τὸν Πόρον, εἰς τὸν Βόλον, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν Καβάλλαν, νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς νὰ ὑποκύψωσιν. Καὶ θὰ ὑπέκυπτε βεβαίως ὁ Ἑλληνισμός, διότι εἶνε ἠναγκασμένος νὰ κλίνῃ τὸ γόνυ ἐνώπιον τῶν ἰσχυρῶν.

Τὰ ἑλληνομακεδονικὰ ταῦτα σώματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ ἰθαγενεῖς Μακεδόνας, ὄχι ὅπως ἐπληροφορήθην, ἀλλ' ὅπως γνωρίζω, δὲν ἔπραξαν τίποτε ἄλλο παρὰ ν' ἀποκρούσωσι τοὺς ἐχθρούς. Ὅτι δὲ τοῦτο συνέβη, ὅτι τοῦτο ἐπετεύχθη, καταδείκνυται ἐκ τῆς ὀλιγοστεύσεως τῶν συμμοριῶν, αἵτινες ἄλλοτε ἀθρόαι, προσκομμάτων μὴ εὑρισκομένων, εἰσέβαλλον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Σήμερον περιωρίσθησαν, καὶ τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα διαμαρτύρονται οἱ ἐν Σόφιᾳ κατὰ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, τῶν φονευόντων δῆθεν τοὺς ἀθώους πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας, ἐνῷ δὲν πράττουσι τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ φονεύωσι τοὺς κακοποιοὺς ταραξίας, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τῶν βουλγαρικῶν συνόρων εἰσέβαλον εἰς τὸ μακεδονικὸν ἔδαφος.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἴπω τίποτε, προκειμένου περὶ Μακεδονίας, περὶ τοῦ λεγομένου ρωμουνικοῦ ζητήματος, περὶ τοῦ ὁποίου τοσοῦτος ἐγένετο ἐπ' ἐσχάτων λόγος καὶ θόρυβος, διότι ὅπως σᾶς εἶπον καὶ ἄλλοτε, Ρωμοῦνοι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπάρχουσιν. Οἱ κουτσοβλαχικοὶ πληθυσμοὶ πᾶσαν ἄλλην σχέσιν καὶ συγγένειαν ἔχουσι, παρὰ ρωμουνικήν.

Ρωμουνία, ὡς κράτος λατινικῆς φυλῆς, δὲν ὑπάρχει.

Ὁ ἱστορικὸς Εὐτρόπιος, γράφων περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ ἀποικισθέντων στρα-

τιωτικῶν σωμάτων ἐν τῇ παριστρίῳ χώρα, ἔλεγεν, ὅτι οὗτοι κατήγοντο ex toto orbe romano, ἐξ ὅλου τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου. Ἦσαν ἐπομένως βάρβαροι. Εὐρωπαῖοι, Σκῦθαι. Ἦσαν Ἀσιᾶται, Ἀφρικανοί, πᾶσα ἐν γένει πανσπερμία. Καὶ σήμερον οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ πληθυσμοὶ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦσι τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξέλιξιν αὐτῶν, δὲν εἶνε ὁμοιογενεῖς.

Πλεῖστοι πληθυσμοὶ ἐκ τῶν γειτονευουσῶν χωρῶν ἀποτελοῦσι τὸ σύμφυρμα τοῦτο, τὸ λεγόμενον «ρωμουνικὸς λαός», διότι ρωμουνικὸν ἔθνος δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ὑπάρχει.

Τοιαύτη εἶνε ἐν συντομίᾳ, ὅπως τὴν ἀντελήφθην, ἡ κατάστασις τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων. Καὶ θὰ μ' ἐρωτήσητε:—Τί πράττει ἡ τουρκικὴ ἐξουσία, ἡ ὁποία ἔχει στρατὸν ὑπὲρ τὰς 200 χιλιάδας; Τί πράττουσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Εὐρώπης;

Τίποτε, κύριοι. Ἅπαντες τρίβουσι τὰς χεῖράς των καὶ χαιρεκακοῦσι διὰ τὰ συμβαίνοντα, διότι ἅπαντες φρονοῦσιν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπιτεινομένης αὐτῆς τῆς καταστάσεως τῆς ἀναρχίας, δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσιν αὐτοί. Ἰδοὺ ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ ἐν Μακεδονίᾳ, κατὰ τῆς ὁποίας ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ διαμαρτυρώμεθα.

Μετὰ τὴν Μακεδονίαν ἐζήτησα νὰ πληροφορηθῶ τί συμβαίνει ἐν Θράκῃ. Καθ' ἣν στιγμὴν προσήγγιζον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Δεδεαγάτς, θλιβερὰ εἴδησις ἐγνωστοποιήθη ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, ὅτι ἡ Ἀδριανούπολις μονονουχὶ ἐπυρπολήθη. Καὶ ποῖοι εἶνε οἱ αἴτιοι ἆρά γε; Τυχαία τις χείρ; Κατὰ τὰς σοβαρωτέρας πληροφορίας ἡ αὐτὴ ἄνομος χείρ, ἡ ὁποία ἐπήνεγκε τοσαύτας καταστροφὰς εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἡ αὐτή, λέγω, ἄνομος χεὶρ ἐπήνεγκε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ τὴν καταστροφήν, τὴν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς Ἀδριανουπόλεως προελθοῦσαν

Οἱ Βούλγαροι, ὅπως γνωρίζετε, ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Θράκης, τῷ ἀδριανουπολιτικῷ τμήματι, μόλις ἀριθμοῦνται μετὰ τῶν Σλαυοφώνων εἰς 100 ἕως 110 χιλιάδας, ἀπέναντι τετρακοσίων χιλιάδων Ἑλλήνων καὶ ἄλλων τόσων Τούρκων καὶ ἐν τούτοις ἐσκέφθησαν καὶ σκέπτονται καθ' ἑκάστην, πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργήσωσι θετικώτερον βουλγαρικὸν ζήτημα ἐν Ἀδριανουπόλει, ἀφοῦ ἐπανειλημμένως ἀπεκρούσθησαν. Ἐπληροφορήθην πρό τινων ἡμερῶν, ὅτι μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Δεδεαγάτς ὑπάρχουσι κτήματά τινα, ἀνήκοντα εἰς Τούρκους, ἀλλ' ἕνεκα ἐλλείψεως ἀσφαλείας μονονουχὶ εἶνε ἐγκαταλελειμμένα. Ταῦτα δύναταί τις ν' ἀγοράσῃ ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος. Καὶ λοιπὸν ἡ βουλγαρικὴ πολιτική, ἀποβλέπουσα βεβαίως οὐχὶ εἰς ἐπιτέλεσιν οἰκονομικῶν σχεδίων, ἀλλ' ἐθνικῶν σκοπῶν, σκέπτεται νὰ ἐξαγοράσῃ τὰ κτήματα ταῦτα, τὰ τσιφλίκια ταῦτα, ἵνα ἐγκαταστήσῃ Βουλγάρους, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ δημιουργηθῇ εὐκολώτερον βουλγαρικὸν ζήτημα ἐν Θράκῃ. Ἡμεῖς τί πράττομεν; Τί πράττει ὁ ἐλεύθερος καὶ ὁ ἀλύτρωτος Ἑλληνισμός, ὅταν βλέπῃ, ὅτι ἓν τῶν σπουδαιοτάτων αὐτοῦ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι κέντρον, ἡ Ἀδριανούπολις, ἐπυρπολήθη καὶ γυμνοὶ καὶ ἄστεγοι καὶ πεινῶντες περιτρέχουσι, τείνοντες τὰς χεῖρας τοῦ ἐλέους, οἱ κατεστραμμένοι ὁμογενεῖς;

Τί ἐπράξαμεν ἡμεῖς ἆρά γε εἴτε ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ, εἴτε ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι, εἴτε ἐν τῇ Ἑλλάδι τῆς διασπορᾶς πρὸς συνδρομὴν αὐτῶν; Ἐλάχιστα ἐγένοντο. Οὔτε 40 χιλιάδας φράγκων μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἰσεπράχθησαν ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν πατρίδα. Ἀπὸ τὴν ἀλύτρωτον ἐλάχιστα, ἀπὸ τὴν ἐν διασπορᾷ ὡσαύτως.

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία, φιλοπατρία, περιοριζομένη εἰς λόγους, ἀλλ' ὅτε ἐπέλθῃ ἡ στιγμὴ τῶν ἔργων, καταλαμβάνει πάντας ἀδιαφορία.

Ἐπεσκέφθην τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τί εἶδον, κύριοι; Τί ἤκουσα; Βεβαίως κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην δὲν μοὶ εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ εἴπω. Δυστυχῶς καὶ ἐκεῖ, ὅπως θέλουσι νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ἀδράνειαν αὐτῶν καὶ νὰ τὴν ἐξηγήσωσιν, ἕνεκα τῆς ἀδρανείας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, πάντες κατελήφθησαν ἐξ ἀπογοητεύσεως, ἐξ ἐθνικοῦ δέους. Νομίζουσιν, ὅτι βλέπουσι προσεγγίζουσαν τὴν ὥραν, τῆς ξενικῆς κατοχῆς, ὅτι θ' ἀτενίσωσιν ἐχθρικὰς φάλαγγας, καταλαμβανούσας τὴν περιπόθητον Βασιλεύουσαν. Γνωρίζετε, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἡμέτεροι ὁμογενεῖς ὑπερβαίνουσι τὰς 350 χιλιάδας γνησιωτάτων Ἑλλήνων. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τί δύναται νὰ πράξῃ πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ἐπικρεμαμένων κινδύνων; Ἀλλὰ καὶ αὐτή, κύριοι,—καὶ τὸ λέγω μετὰ λύπης—εἶνε καταδιῃρημένη εἰς κόμματα καὶ κομματίδια. Προτιμῶσι καὶ ἐκεῖνοι, ὅπως καὶ οἱ ἐδῶ, τὰ μικροσυμφέροντα, τὰς μικροφιλοδοξίας των, ἀπὸ τὰ συμφέροντα τοῦ καθόλου γένους. Τίποτε περισσότερον. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ μέση τάξις, ἡ κατωτέρα τάξις ἔχει ἀκμαιότατον, ἰσχυρότατον ἐθνικὸν φρόνημα· ἀλλὰ τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ἄνευ ἡγητόρων ἐν τῇ πολιτικῇ ἐξελίξει τοῦ ὅλου γένους; Καὶ αὐτὴ ἡ ἀγαθωτέρα θέλησις, καὶ αὐτὴ κάμπτεται πρὸ τῆς ἀδιαφορίας, καὶ ἐνίοτε πρὸ τῆς ἐναντιώσεως τῶν διστάζόντων ν' ἀποδεχθῶσιν ἐθνικὸν πρόγραμμα σοβαρώτερον, ἐθνικώτερον καὶ ἐντονώτερον. Εἶδον, ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς πιέσεως τῶν Κυβερνήσεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶδον καὶ ἄλλην φοβερὰν ἐπιβουλὴν κατὰ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων· εἶδον λέγω, τὴν οἰκονομικὴν ἐπιβουλήν. Ἄλλοτε οἱ Ἕλληνες τραπεζῖται πρωτηγωνίστουν ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Σήμερον πάντες ὑπεχώρησαν· πάντες ἀπεμακρύνθησαν, ἕνεκα πολλῶν αἰτίων. Τὸ χρῆμα τὸ ἀγγλικόν, τὸ γερμανικόν, τὸ γαλλικόν, τὸ αὐστριακὸν εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατισχύει ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσι τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης πρωτευούσης.

Ἐκ Σμύρνης, τὴν ὁποίαν ἐκάλεσα πρωτεύουσαν τοῦ συγχρόνου μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἠδυνάμην νὰ σᾶς μεταδώσω εὐχάριστα ὁπωσδήποτε, ἀλλὰ τὰ εὐχάριστα ταῦτα προτιμῶ νὰ παρασιωπήσω. Εὔχομαι μόνον εἰς τοὺς γενναίους ἐκείνους καὶ φιλοπάτριδας νὰ μὴ καταλίπωσι τὴν ἐθνικὴν σημαίαν, νὰ ἐξακολουθῶσιν ἐργαζόμενοι ἀθορύβως, εὐσυνειδήτως, μέχρις ὅτου ἐπιτείλῃ ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐργασθῶσι μετὰ περισσοτέρας ζωῆς, διότι ἡ Σμύρνη εἶνε ἡ πρωτεύουσα, ὅπως σᾶς εἶπον, τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, μετὰ ζήλου ἀπαραμίλλου ἀγωνιζομένη κατὰ

τῶν δολίων προπαγανδικῶν ἐνεργειῶν, ἢ κατὰ τῆς δολιωτέρας ἔτι οἰκονομικῆς πλεκτάνης μικρῶν καὶ μεγάλων ἐχθρῶν τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐν τῇ Μικρασίᾳ. Ὅσα τμήματα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπεσκέφθην, δὲν ἀντελήφθην ἄλλο παρὰ πυρὰν ἐνθουσιασμοῦ, ἐνθουσιασμοῦ ὅμως κρυπτομένου, διότι οἱ καιροὶ εἶνε δεινοί, καὶ δὲν εἶνε, ὡς μὴ ὤφελεν, ἐπιτετραμμέναι τοιαῦται ἐξάρσεις φρονήματος. Δὲν σκοπεύω, διότι ὁ καιρὸς δὲν μοὶ τὸ ἐπιτρέπει, (καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ σιωπήσω), νὰ ἐκθέσω πολλὰς ἀντιλήψεις μου λεπτομερέστερον, τὴν ἠθικήν, τὴν κοινωνικήν, τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν τμημάτων τούτων τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα ἐπεσκέφθην, τῶν ὁποίων τὸν ἐθνικὸν σφυγμὸν ἠκροάσθην, τῶν ὁποίων ἐνίσχυσα ὅσον ἠδυνάμην τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν ἐργασίαν.

Ἀλλ' ἐὰν ἀφήσω τοὺς ὁμοεθνεῖς μας καὶ σᾶς εἴπω τί ἤκουσα, τί ἀντελήφθην παρὰ τῶν ἄλλων λαῶν, παρὰ τῶν Μουσουλμάνων, παρὰ τῶν Ἀλβανῶν, παρὰ τῶν Ἰουδαίων, σᾶς βεβαιῶ, ὅτι καὶ οὗτοι οἱ πληθυσμοὶ δὲν διατελοῦσιν εὐχαριστημένοι μὲ τὸ λειτουργοῦν καθεστώς, καὶ οὗτοι εὔχονται τὸ καθεστὼς τοῦτο νὰ καταστῇ ἀνθρωπινώτερον, μᾶλλον πεπολιτισμένον, μᾶλλον φιλελεύθερον· καὶ οὗτοι στρέφουσι, λέγω, τὰ ὄμματα αὐτῶν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν, τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα, τὸν ὁποῖον θεωροῦσιν ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐκπολιτιστικὸν παράγοντα ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ. Ποσάκις ἤκουσα Ὀθωμανούς, ἀνήκοντας εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας, νὰ λέγωσι: «Πόσον ἐπιθυμοῦμεν νὰ συνεργασθῶμεν μεθ' ὑμῶν, διὰ ν' ἀποκρούσωμεν τὸν κοινὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ δυστυχῶς μᾶς εἶνε ἀπηγορευμένον νὰ ἐκφράζωμεν ἐλευθέρως τὰ φρονήματα ἡμῶν καὶ τὰς ἰδέας!» Πολλοὶ ἐκ τούτων τῶν πληθυσμῶν ἀναγνωρίζουσι τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν καταγωγήν, εἴτε ἐκ παλαιοτέρων χρονων, εἴτε ἐκ χρόνων προσφατωτέρων. Ἐταξείδευον πρὸ δύο μηνῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπερχόμενος ἐπί τινος ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου μετ' ἐγκρίτου ὀθωμανικῆς οἰκογενείας, λίαν μεμορφωμένης, νεωτεριστικῆς. Ὁ παρακαθήμενος ἐν τῇ τραπέζῃ, δικηγόρος τὸ ἐπάγγελμα, μοὶ ἔλεγεν ἐνθουσιωδῶς: «Εἶμαι κι' ἐγὼ Ἕλλην». Ἀποκρίνομαι: — Εἶσαι ἐντόπιος, ὅπως καὶ ὑμεῖς ἅπαντες εἴμεθα ἐντόπιοι; — Ὄχι, εἶμαι Ἕλλην, ἀπὸ τὸν Μωρηᾶ, Οἱ γονεῖς μου ἦλθον ἀπὸ τὸν Μωρηᾶν καὶ ἔχω πάντοτε νοσταλγίαν πρὸς τὴν πατρίδα τῶν προγόνων μου καὶ εὔχομαι νὰ μὴ βραδύνῃ ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συνεργασθῶμεν, Ἕλληνες καὶ Μουσουλμάνοι, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἀγαπῶμεν, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα ὁμόφυλοι, νὰ συνταχθῶμεν εἰς μίαν δύναμιν, διὰ ν' ἀποκρούσωμεν τοὺς κοινοὺς ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐπιβουλεύονται, διότι ἐὰν ὑποστῶμεν μίαν ἧτταν, μίαν καταστροφήν, βεβαίως ἡ αὐτὴ τύχη περιμένει καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Μουσουλμάνους.»

Τοιαύτη εἶνε ἐν ὀλίγοις ἡ γνώμη ὄχι ὀλίγων, ἀλλὰ πολλῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων Μουσουλμάνων. Ζητοῦσι τὴν πρωτοβουλίαν, τὴν ἡγεμονίαν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ νέου τούτου κινήματος, διότι βεβαίως πρέπει νὰ εἶνε πρωτοβουλία, καὶ τὴν τοιαύτην ζητοῦσι νὰ ἀναλάβωμεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, αὐτοὶ δὲ θὰ μᾶς παρακολου-

θήσωσιν. Ὅταν τὸ ἑλληνικὸν Γένος, μὴ ἐπιλῆσμον τῶν προγονικῶν αὐτοῦ παραδόσεων καὶ καθηκόντων, θελήσῃ ν' ἀγωνισθῇ διά τινος ἰσχυρᾶς πολεμικῆς ἐνεργείας καὶ εἴπῃ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Μουσουλμάνους, τοὺς Ἀλβανούς, τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς Ἀρμενίους, αὐτοὺς τοὺς Σλαύους: «Ἔλθετε μεθ' ἡμῶν, ἡμεῖς εἴμεθα ὁ προωρισμένος παράκλητος λαὸς τῆς Ἱστορίας, ὁ ὁποῖος θὰ ἐγκαταστήσῃ τάξιν, ἀσφάλειαν, πολιτισμὸν ἐν τῇ παμπαλαίῳ ταύτῃ κοιτίδι τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐὰν ἔβλεπον τὸν Ἑλληνισμὸν τοῦτον σιδηροφοροῦντα, ὤ, ἐὰν ἔβλεπον ἐπὶ τοῦ σιδηροφοροῦντος τούτου Ἑλληνισμοῦ ἀνάσσοντα τὸν ἀπόγονον τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλῆᾶ, τὸν *ἔνοπλον προφήτην*, τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν, ἐστὲ βέβαιοι, κύριοι, ὅτι θὰ μᾶς ἀκολουθήσωσιν, ὡς θὰ μᾶς ἠκολούθουν ἀκόμη καὶ ἄλλοι περίοικοι πρό τινων δεκαετηρίδων. Ὅταν ὅμως ἐδείξαμεν, ὅτι εἴμεθα ἀβέλτεροι, ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν τὰ καθήκοντά μας, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι καταδαπανῶμεν πολύτιμον χρόνον περὶ εὐτελῆ καὶ μηδαμινά, τότε μᾶς ἔστρεψαν τὰ νῶτα, καὶ δυστυχῶς γνωρίζω, ὅτι μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἔστρεψαν τὰ νῶτα, εἶνε καὶ πολλοὶ ὁμογενεῖς, ἐκτὸς τῶν ἀλλοφύλων, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἐφιλοδόξουν νὰ ὀνομάζωνται Ἕλληνες.

—Τί περιμένωμεν ἀπὸ σᾶς; Τί νὰ περιμένωμεν ἄλλο παρὰ καταισχύνην; Τί ἐπράξατε κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη; Ἐκηρύξατε πόλεμον, χωρὶς νὰ μελετήσητε τὸ ζήτημα, καὶ μόλις εἴδατε τὸν ἐχθρόν, ἐτράπητε εἰς φυγήν, ἐστρέψατε τὰ νῶτα! Ἡ ἀρχαία Σπαρτιᾶτις ἔλεγεν εἰς τὸν υἱόν της, παραδίδουσα τὴν ἀσπίδα, ἢ νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ ταύτης νικητής, ἢ νὰ τὸν φέρωσι ἐπ' αὐτῆς «ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τᾶς». Οὐαὶ εἰς τὸν Σπαρτιάτην, ὅστις ἀποθνήσκων ἤθελε φέρῃ τὸ βέλος τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὰ νῶτα! Οὗτος ἦτο ἄτιμος, ἐθεωρεῖτο φυγομαχήσας, ἀφιλόπατρις· καὶ δὲν ὑπῆρχε μέγιστον ἄλλο κακὸν ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἐν τῇ Σπάρτῃ, ὅπως καὶ ἐν Ῥώμῃ, ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν φιλοπατρίας, ἀπὸ τὴν φυγομαχίαν.

Ἡμεῖς οὐδὲν πράττομεν. Φυγομαχοῦμεν ἀπὸ δεκαετηρίδων. Ἐλησμονήσαμεν τὸ πρόγραμμά μας, τὸ γενναῖον ἐκεῖνο πρόγραμμα, τοῦ ὁποίου τὴν σημαίαν ἔλαβεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης καὶ οἱ μετ' αὐτῶν ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος· ἐκείνην τὴν σημαίαν τὴν σύρομεν κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τοὺς δρόμους. Ἰδοὺ ποία εἶνε ἡ εἰκὼν τῆς συγχρόνου ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Εἰκὼν ἐξωλείας, εἰκὼν νόσου, καὶ τίποτε περισσότερον. Καὶ θὰ εἴμεθα, ἐπαναλαμβάνω, ἔνοχοι ἐνώπιον τῶν συγχρόνων, ἔνοχοι ἐνώπιον τῶν μεταγενεστέρων, τῶν ὁποίων ἡ φωνή, ἡ φωνὴ τῆς δικαιοσύνης, ἡ φωνὴ τῆς Νεμέσεως δὲν θὰ πράξῃ τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἐπιγράψῃ ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς συγχρόνου γενεᾶς τὴν φοβερὰν λέξιν: **Ἀνάθεμα!**

Δυνάμεθα, ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, δυνάμεθα νὰ ἀναλάβωμεν τὴν πρωτοβουλίαν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ συμπήξωμεν τὰς ὑπολειπομένας ἀκόμη δυνάμεις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, νὰ προσκαλέσωμεν πάντας τοὺς λαοὺς νὰ προσέλθωσι, ν' ἀναγνώσωμεν εἰς αὐτοὺς τὸν θεμελιώδη Χάρτην τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, ὁποῖον συν-

έταξεν ὁ μέγας τοῦ Βελεστίνου προφήτης, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἐποιεῖτο διακρίσεις μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἀλλὰ πάντας ἐκάλει ἐν ἐλευθερίᾳ, ἐν Ἑλληνισμῷ ἀδελφούς, παροτρύνων αὐτοὺς πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως. Πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως, πρωτίστως τίνος ἔχομεν ἀνάγκην ; Στρατοῦ! Ἔχομεν ἐπίσης ἀνάγκην βασιλέως ἐνόπλου, ἔχομεν ἀνάγκην μονάρχου, ὅστις νὰ εἴπῃ : *Ἐμπρός!* Τοῦτο ἐκήρυξε πρό τινων ἡμερῶν ὁ ἡμέτερος Βασιλεὺς ἐν Λονδίνῳ· δὲν ἀμφιβάλλω δέ, ὅτι ἐρχόμενος ἐνταῦθα καὶ πάλιν μεταξὺ τοῦ λαοῦ του, θ' ἀναμνησθῇ τῶν μεγάλων παραδόσεων τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλῆᾶ, θὰ καλέσῃ τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλύτρωτον καὶ ἐλεύθερον, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως, εἰς τὸν νέον ἀγῶνα ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος.

Ἀλλ' ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν δέον, κύριοι, νὰ λησμονήσωμεν πᾶσαν ἡμῶν διαίρεσιν, πᾶσαν μικροφιλοτιμίαν καὶ συμφέρον, καὶ ἅπαντες νὰ συνταχθῶμεν περὶ μίαν δύναμιν, περὶ τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἡ ὁποία εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα θέλουσι νὰ βαδίσωσι πρὸς τὴν πρόοδον, ἀντιπροσωπεύεται μόνον διὰ τοῦ στρατοῦ. Τότε μόνον, κύριοι, διὰ τοῦ στρατοῦ, διὰ τῆς ἰσχύος τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἡμῶν, καὶ ὡς κράτους καὶ ὡς ἔθνους, θὰ ἐπιτελέσωμεν τὸ μέγα πρόγραμμα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· θ' ἀποτελειώσωμεν τὸ ἔργον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤρχισαν οἱ μεγάλοι, οἱ ἀοίδιμοι πρόγονοι ἡμῶν κατὰ τὸ ἔτος 1821.

Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν :

Στρατός, Στρατός, Στρατός.

ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Διάλεξις τρίτη τοῦ Προέδρου κ. Νεοκλέους Καζάζη ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν, τῇ 27 Νοεμβρίου 1905.

Κύριοι,

Κατὰ τὰς ἱστορικὰς ἐκείνας συγκρούσεις τῆς πρωσσικῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων πρὸς τὴν κυβέρνησιν, μιᾷ τῶν ἡμερῶν τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ 1862, ὁ τότε μόλις ἀνελθὼν εἰς τὴν Προεδρείαν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ κόμης Βίσμαρκ, ἐπικαλούμενος τὴν σύμπραξιν τῆς Βουλῆς ὑπὲρ τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως τῆς χώρας, ἔχων δ' ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ Πρωσσία ὤφειλε νὰ καταλάβῃ λόγῳ ὑπεροχῆς τὴν ἐπὶ τῆς Γερμανίας ἡγεμονίαν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἐπιδιωκομένης ἐθνικῆς ἑνότητος, μετῆλθεν, ἅμα τῇ ἀνόδῳ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξουσίαν, γλῶσσαν τραχεῖαν, ὅσον καὶ προκλητικήν. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὸ πρωσσικὸν Ὑπουργεῖον ἠρίθμει πεντήκοντα μόνον ὀπαδούς, ἡ δὲ Ἀντιπολίτευσις διακοσίους ἑβδομήκοντα. Σφοδρὰ ἦτο ἡ κατὰ τοῦ Προέδρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς Πρωσσίας ἀντίδρασις ἐπὶ τῇ φιλοπολέμῳ αὐτοῦ πολιτικῇ.

Ἡ Ἀντιπολίτευσις, ἀποτελουμένη ἐξ ἀνδρῶν ἐπιλέκτων, ἀνηκόντων εἰς τὰς μᾶλλον πεφωτισμένας τάξεις τῆς πρωσσικῆς κοινωνίας, ἐκ κτηματιῶν, βιομηχάνων, ἐμπόρων καὶ καθηγητῶν, ἀντετίθετο ἐρρωμένως πρὸς τὸν ἀτίθασσον πολιτικόν. Ὁ δὲ Βίσμαρκ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ὑπερασπίζων τὸ στρατιωτικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα, ζητῶν νὰ ἐπιβάλῃ νέους φόρους ὑπὲρ τῆς ὅσον τὸ δυνατὸν ταχίστης καὶ τελειοτάτης ὀργανώσεως τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ, ἀπευθυνόμενος εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἐξήνεγκε φοβερὸν δόγμα: «*Λάβετε ὑπ' ὄψει, ὅτι τὰ μεγάλα ἱστορικὰ ζητήματα δὲν λύονται ἐντὸς τῶν Συνελεύσεων διὰ τῶν συζητήσεων· λύονται κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ αἵματος*». Τοιουτοτρόπως ὠνομάσθη ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὁ μέλλων ἀρχικαγκελλάριος ἀνὴρ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου.

Ἆρά γε ἔλεγέ τι καινὸν ὁ Πρόεδρος τοῦ πρωσσικοῦ Ὑπουργείου;

Παντάπασι. Μελετήσατε, κύριοι, τὴν ἱστορίαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, καὶ θὰ ἀντιληφθῆτε εὐκολώτατα, ὅτι οὐδὲν μέγα ἔργον ἐτελέσθη, οὐδεμία ἱστορικὴ ἀποστολὴ οἱουδήποτε λαοῦ ἐπετεύχθη ἄνευ τῆς ἐνεργείας τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου. Ἐὰν θέλητε ἀκόμη, θρησκευτικὰ συστήματα ἐπεβλήθησαν ἐπὶ τῶν λαῶν οὐχὶ μόνον διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ διὰ τοῦ ξίφους καὶ τοῦ αἵματος. Καὶ

αὐτὸ τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα, ἐὰν δὲν ἐπεβάλλετο ὡς θρησκεία τοῦ Κράτους ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων ἴσως ἤθελεν ἐπικρατήση. Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν μόνον ὁ λόγος διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἱστορική τις ἰδέα· πρωτίστως ἀπαιτεῖται *ἡ δύναμις, τὸ αἷμα, ὁ σίδηρος*. Τραγικόν, κύριοι, ἀληθῶς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τοῦτο, ἀλλὰ τὰ πράγματα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἄνευ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας οἱ λαοὶ οὐδὲν μέγα καὶ γενναῖον ἤθελον πραγματοποιήση ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτῶν βίῳ. Παρακολουθήσατε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων αἰώνων, τῶν μυθικῶν ἀκόμη, καὶ θὰ ἴδητε, ὅτι εἰς πάσας τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐμφανείας κατ' ἐξοχὴν παρουσιάζεται μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα, μὲ τὴν δύναμιν τὴν στρατιωτικήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεβάλλετο ἀπὸ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου μέχρι τῆς μεγάλης ἐποποιΐας τοῦ 1821.

Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν:

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐδημιούργησε τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ εὔκλειαν καὶ ὑπόστασιν μόνον διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου.

Πλέον ἢ ἅπαξ συνήντησα εἴτε φίλους, εἴτε ἄλλους εἰλικρινεῖς κριτὰς τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων νὰ μοὶ λέγωσι: «Καὶ δὲν ἐννοεῖτε, ὅτι εἶσθε ἀσήμαντος παράγων ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐν ὅσῳ δὲν καταρτίζετε στρατόν; Ποῖος φίλος θὰ ζητήσῃ τὴν συμμαχίαν σας, τὴν σύμπραξίν σας;» Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη, καὶ σᾶς τὸ διηγοῦμαι μετὰ λύπης.

Μόλις παρῆλθον ἔκτοτε δύο ἔτη. Μὲ συνήντησε μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Σερβίας Νικολάεβιτς, παλαιὸς ἐκ Βελιγραδίου γνώριμός μου, συμπαθῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, συνδεόμενος πρὸς ἡμᾶς δι' ἐπιγαμίας, διότι ἡ σύζυγός του ἦτο Ἑλληνὶς ἐκ Μακεδονίας. Μοὶ ἔλεγε μετ' ἐνδιαφέροντος: «Πρὸς Θεοῦ δὲν ὑπάρχει εἷς ἄνθρωπος νὰ φωτίσῃ αὐτὸν τὸν λαόν, ὅστις ἄνευ στρατοῦ χάνεται, καταστρέφεται; Δὲν φωνάζετε;»

Θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως, κύριοι, νὰ καταστῶμεν σύμμαχοι εὐπρόσδεκτοι, ἐν ᾗ περιπτώσει εἴχομεν νὰ παρατάξωμεν καὶ τὸν ἀναγκαιοῦντα στρατόν. Ἄνευ στρατοῦ οὐδεμίαν ἔχομεν σημασίαν. Εἶνε ἀνάγκη ἆρά γε μεγάλης σοφίας τοῦτο; Ὄχι, δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς, καὶ ἐν τούτοις ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων, σχεδὸν ἀφ' ἧς ἡ Ἑλλὰς κατέστη κράτος, δὲν ἐσκέφθη, ὅτι διὰ νὰ δημιουργήσῃ δύναμιν πολιτικὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἔπρεπε πρωτίστως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὴν σύνταξιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς δυνάμεων, νὰ συνταχθῇ διὰ νὰ μεγαλουργήσῃ καὶ ὡς κράτος καὶ ὡς ἔθνος. Δὲν ἐσκέφθη περὶ τούτου. Ἀπερρόφησαν τὸν ἐλεύθερον ἑλληνικὸν λαὸν αἱ συζητήσεις αἱ γελοῖαι, αἱ ἕωλοι, αἱ βυζαντιναὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καὶ σήμερον παριστάμεθα ἐν Εὐρώπῃ κατ' ἐξαίρεσιν ἡμεῖς μόνοι, οἱ Ἕλληνες, ἄνευ στρατοῦ. Ἅπαντες οἱ λαοί, καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουσι νὰ πραγματοποιήσωσιν ἱστορικόν τι ἰδεῶδες, φροντίζουσι περὶ τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν συντάξεως. Ἡ Ἑλβετία, τὸ Βέλγιον, ἡ Νορβηγία, ἡ Δανιμαρκία, χῶραι αἵτινες εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐξη-

σφαλισμέναι, διότι οὐδεμία φιλόδοξος πολιτικὴ θέλει τολμήση νὰ διαταράξῃ τὸ καθεστώς, τὴν ἰσορροπίαν τουτέστι τῆς Εὐρώπης, πρὸς κατάκτησιν τῶν χωρῶν τούτων, ἐν τούτοις νομίζουσιν, ὅτι ἔχουσιν ἐπιτακτικὸν καθῆκον νὰ μεριμνῶσι περὶ τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτῶν ὀργανισμοῦ.

Ἀκόμη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ὅπως γνωρίζετε βεβαίως, ἡ Ἑλβετία ἤλλαξε τὸν ὁπλισμὸν αὐτῆς καὶ διεπραγματεύετο, προτείνουσα εἰς ὑμᾶς νὰ μᾶς πωλήσῃ τὰ ἄχρηστα εἰς αὐτὴν ὅπλα. Εἰς ἡμᾶς οἱ ὁποῖοι ἔχομεν νὰ πραγματοποιήσωμεν μεγάλην ἱστορικὴν ἀποστολήν, οἱ ὁποῖοι οὔτε εἴμεθα, οὔτε ἐννοοῦμεν νὰ καταστῶμεν παγκόσμιον ἐντευκτήριον, ὅπως ἡ χώρα ἐκείνη, δεχόμενοι τοὺς ξένους, περιποιούμενοι αὐτούς, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσωμεν καὶ συνεχίσωμεν τὸ ἔνδοξον ἱστορικὸν ἔργον τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἀγνοοῦμεν οἱ δείλαιοι, ὅτι «τὸ ἔθνος, ὅπερ παρασκευάζει ἑαυτῷ βίον ἄνετον καὶ ἀπεχθάνεται τὸν πόλεμον, σήπεται ἐν τῇ θέσει, ἣν κατέχει. Προώρισται νὰ καταπέσῃ καὶ νὰ ὑποδουλωθῇ ὑπὸ ἄλλων ἐθνῶν, μὴ ἀπολεσάντων τὰς ἀνδρικὰς ἀρετάς».

Μολονότι διατελοῦμεν εἰς τοιαύτην ὀδυνηρὰν κατάστασιν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ κατανοήσῃ καὶ ὁ τελευταῖος τῶν ἰδιωτῶν, καὶ ἐν τούτοις δίκην φρενοβλαβῶν, ὡς μανιακοὶ ἐπελήφθημεν τοῦ ἀπαισίου πολέμου τοῦ 1897, τοῦ πολέμου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θὰ εἶνε ἴσως τὸ μεγαλείτερον τῶν στιγμάτων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας διὰ τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Ἴσως τις ἐξ ὑμῶν εἶδεν εἰς τὰ θεατρικὰ προγράμματα ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς εὐρωπαϊκῆς πόλεως: *«Θὰ ἐμφανισθῶσι ἐπίσης πεζοδρόμοι, οἵτινες θὰ τρέξωσιν, (φρικτὸν εἰπεῖν!) ταχύτερον καὶ τῶν φυγάδων τῆς Λαρίσσης!»* Ἐὰν σεῖς δὲν τὸ ἀνεγνώσατε, κύριοι, τὸ ἀνέγνωσα ἐγώ, καὶ ἔχω τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ κλαίω καὶ νὰ ἀγανακτῶ δι' αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν αἶσχος. Μοὶ εἶνε ἀδιάφορον, ὅτι εὑρέθησαν ἀπολογηταὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ τοῦ πολέμου τούτου, καὶ μάλιστα στρατιωτικοί. Ἐγὼ ἀπευθύνομαι εἰς τὴν συνείδησίν σας, εἰς τὴν τιμήν σας, σᾶς προσκαλῶ νὰ ἀποφανθῆτε ἂν ἔχω δίκαιον, ἂν αὐτὴν τὴν στιγμὴν οὐδὲν ἄλλο λέγω παρὰ τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν.

Τὰ θλιβερὰ ταῦτα γεγονότα Κύριοι, ἔχοντες ὑπ' ὄψει πλεῖστοι καὶ ξένοι καὶ ὁμογενεῖς, πλέον ἢ ἅπαξ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐκήρυξαν:

«Οἱ Ἕλληνες εἶνε ἀπόλεμοι. δὲν δύνανται νὰ δημιουργήσωσι στρατόν· δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι πειθαρχίαν· ἀρέσκονται μᾶλλον εἰς τὰς τέχνας τῆς εἰρήνης ἢ εἰς τὰ ἔργα τοῦ πολέμου. Δυνατὸν νὰ εἶνε λαμπροὶ ἔμποροι, ἱκανώτατοι τραπεζῖται, ἔγκριτοι ἐπιστήμονες, ἀλλὰ στρατιῶται, τουτέστιν ὠργανωμένη ὁμὰς πολιτική, ἰσχυρὰ καὶ γενναία, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καταστῶσιν».

—«Μάτην κοπιάζετε», πλέον ἢ ἅπαξ ἤκουσα νὰ λέγηται, «μάτην κοπιάζετε ὠθοῦντες τὸ ἔθνος πρὸς τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν. Τὸ ἔθνος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σᾶς ἀκούσῃ, καὶ δὲν θὰ συνταχθῇ στρατιωτικῶς.»

Τίνες λέγουσι τὰ τοιαῦτα; Φίλοι ἢ ἐχθροί; Καὶ ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Κύριοι, δὲν δύναμαι κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν καὶ εὔκλειαν τῆς Ἑλλάδος, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν· δὲν σκοπῶ νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ ἔνδοξα κατορθώματα οὐκ ὀλίγων τοῦ Βυζαντίου αὐτοκρατόρων. Ἀναλαμβάνω μόνον νὰ σᾶς παραστήσω τὴν εἰκόνα τῆς στρατιωτικῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ἔθνος ὑπεδουλώθη· ἀλλ' ὑπεδουλώθη τὸ σῶμά του μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ψυχή. Ἡ ψυχή του ἔμεινεν ἀδούλωτος, ἐλευθέρα, ὡς τὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα καλύπτουσι τὴν ἑλληνικὴν γῆν· ἐλευθέρα, ὅπως ἡ περιβρέχουσα αὐτὴν θάλασσα. Ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐνόησαν οὔτε νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν τύραννον, οὔτε νὰ συνθηκολογήσωσι μετ' αὐτοῦ, ἀνέλαβον τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, καὶ παρουσιάσθησαν τότε ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας, ὡς ἁπλοῖ μὲν ἰδιῶται, ἄτομα μόνον, ἀλλ' οἵτινες ἐξεπροσώπουν ὁλόκληρον τὸν ἐθνισμόν, Ἕλληνες, τῶν ὁποίων ἡ συμμαχία καθίστατο εὐπρόσδεκτος παρ' ἰσχυροτάτων ἡγεμόνων καὶ Κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης. Ποῖος ἀγνοεῖ, κύριοι, τὸν Μερκούριον Μπούαν, ὅστις κατέπληξε διὰ τῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων του τοὺς συγχρόνους του; Εἷς μόνον οὗτος ἐδημιούργησε στρατόν. Ποῖος ἀγνοεῖ τὸν Κορκόδειλον Κλαδᾶν; Ποῖος ἀγνοεῖ τοὺς στρατηλάτας ἐκείνους τοῦ καταπεσόντος Ἑλληνισμοῦ — ὀνομάζονται συνήθως *Στρατιῶται* — τοὺς στρατηλάτας τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοψυχίας κατὰ τὸν 15ον, 16ον καὶ 17ον αἰῶνα; Ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐκπέσῃ πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα αὐτῆς ἔμενεν ἐλεύθερον, καὶ ἡ ἐλευθερία αὕτη ἡ ἑλληνικὴ ἐνεσαρκώθη εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὰ σώματα ἡρώων; πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ σύγχρονοι ἔτρεφον ὑπέρτατον σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ νεωτέρα Εὐρώπη ὀφείλει τὴν μάθησιν τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς εἰς τοὺς στρατιώτας τούτους, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἐδίδαξαν τὴν τέχνην τοῦ πολέμου εἰς τοὺς λαοὺς αὐτῆς, ὁ δὲ Παῦλος Ἰόβιος ἔλεγεν, ὅτι οἱ θρίαμβοι αὐτῶν ὀφείλονται εἰς τὴν διάσωσιν τῆς ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν παντελῶς ἀγνοουμένης παλαιᾶς τακτικῆς ἐπιστήμης. Τοιουτοτρόπως ὁ Μερκούριος Μπούας, ὁ Κλαδᾶς, συμμαχοῦντες πρὸς τὰς Κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης, κατώρθωσαν νὰ συνεχίσωσι τὸ ἔργον τῶν ἐνδοξοτέρων στρατηλατῶν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ Τσιμισκῆ, Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατὰ τὸν 16ον, 17ον καὶ 18ον αἰῶνα.

Ἡ στρατιωτικὴ αὕτη ἀρετὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀποκαλύπτεται ἀκόμη ζωηρότερον ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Καὶ τότε ἐξῆλθον ἀπὸ τῆς γῆς ταύτης τῆς ἡρωοτρόφου οἱ μεγάλοι ἁρματωλοὶ καὶ κλέφτες τῆς Ἠπείρου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας. Καὶ τότε ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ Ὀλύμπου, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸν Κίσσαβον, ἐν ἁμίλλῃ ἀρετῆς στρατιωτικῆς. Ὁ Ὄλυμπος μὲ τοὺς σταυραετούς του, ἢ

ὁ Κίσσαβος μὲ τὰ παλληκάρια του; Μὲ αὐτὰς τὰς ἰδέας, κύριοι, ἐτρέφοντο αἱ γενεαὶ ἐκεῖναι τοῦ 16ου τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος. Ἐστέναζον ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἀλλὰ παρηγοροῦντο ἀφ' ἑτέρου, ὅτι οἱ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ σπλάγχνα των, διεξεδίκουν μετ' ἐθελοθυσίας ἀπαραδειγματίστου τὴν τιμήν, τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Ὅταν ἐν ἔτει 1769 πρὸς τὸ 1770 ἡ ρωσσικὴ Πολιτικὴ ἀπεπειράθη νὰ καταλύσῃ τὴν ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, γνωρίζετε, ὅτι προσέτρεξε πρὸς τοὺς Ἕλληνας διὰ τοῦ Μακεδόνος Γρηγορίου Παπάζογλου, ζητοῦσα τὴν σύμπραξιν τῶν κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἠπείρου, διότι κατενόει, ὅτι ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν μεγαλοψύχων τῶν ἑλληνικῶν τούτων χωρῶν ἀνδρῶν οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ.

Μετ' ὀλίγον ἀνεφαίνετο ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ γενεὰ περιφανῶν ἡρώων, ὅπως ἦτο ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ὁ Νικοτσάρας, ὁ Μπουκουβάλας, ὁ Βλαχάβας, οἱ μεγάλοι πρόδρομοι τῆς ἡρωϊκῆς ἐποποιΐας τοῦ 1821. Τί νὰ σᾶς εἴπω, κύριοι, περὶ τῆς θαυμαστῆς ταύτης ἐποποιΐας; Ἤθελον ἀδικήσῃ τὴν νοημοσύνην σας, τὴν ἐθνικήν σας συνείδησιν, ἐὰν σᾶς εἴπω, ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ 1821, τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἀλησμονήτου Δραγατσανίου καὶ κατέληξεν εἰς τὴν βοιωτικὴν Πέτραν, εἶνε ἄξιοι ἁμίλλης; Ὅλος ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἐθαύμασε τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, καὶ ἐὰν ἀφέθη ἐλάχιστον τμῆμα τῆς ἡμετέρας Πατρίδος ἐλεύθερον, τοῦτο, ἐστὲ βέβαιοι, ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν ἑκατόμβην τοῦ Ναυαρίνου, ἀλλ' εἰς τὴν γενναιόψυχον ἀρετὴν τῶν ἡρώων τοῦ Μεσολογγίου, εἰς τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν, ὃν ἐνέπνευσαν τὰ κατορθώματα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Μπότσαρη, τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Κανάρη.

Ἐν τούτοις, ὅταν ἔχωμεν τοιαῦτα παραδείγματα, οὐχὶ ἀρχαῖα, διότι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἀνατρέξωμεν ἡμεῖς οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες εἰς τὸν Μιλτιάδην, εἰς τὸν Θεμιστοκλῆ, εἰς τὸν Εὐρυβιάδην, εἰς τὸν Ἀγησίλαον καὶ τοσούτους ἄλλους ὑπερφυεῖς ἄνδρας· εἴμεθα κατ' εὐθεῖαν, ἄμεσοι, ἀμεσώτατοι ἀπόγονοι τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τοῦ Νικηταρᾶ, κατ' ἐλάχιστον φιλοτιμούμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὰ ἴχνη αὐτῶν, τὴν μεγάλην ἐθνικὴν αὐτῶν πολιτικήν. Ὁμιλοῦμεν καθ' ἑκάστην περὶ ἀνάγκης στρατιωτικῆς συντάξεως, καὶ ἐν τούτοις οὐδὲν πράττομεν· παρέρχεται ὁ καιρός, χωρὶς νὰ σκεφθῶμεν πῶς θὰ πληρώσωμεν τὰς ἀνάγκας ταύτας. Τοιαύτη ἡ σύγχρονος πολιτική, κύριοι τῶν τελευταίων τούτων δεκαετηρίδων.

Ἐν ὅσῳ δὲν ἔχομεν στρατόν, τουτέστιν ἐν ὅσῳ δὲν ἔχομεν δύναμιν, σημαίνει εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν πολιτικήν, ἡ ὁποία εἶνε ἐπίσης καὶ ἡ γλῶσσα τῆς ἱστορίας, ὅτι δὲν ἔχομεν δίκαιον. Ἡ βία, ἡ ἰσχὺς δημιουργεῖ, προασπίζει καὶ ἐξασφαλίζει τὸ δίκαιον. Δυνατὸν ὁ ἰδεολόγος νὰ ἐξεγείρηται ἐξ ἀγανακτήσεως, ἀλλ' ὁ πρακτικὸς πολιτικὸς ἀνὴρ δὲν δύναται παρὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ τοῦτο, διότι εἶνε παγκόσμιος νό-

μος. Πολὺ δικαίως ἔλεγεν ὁ Τίτος Λίβιος, ὁ ἱστορικὸς τῆς Ρώμης : «Οἱ Ρωμαῖοι ἔφερον πάντοτε τὸ δίκαιόν των ἐπὶ τῶν ὅπλων των·» μόνον ἐπὶ τῆς φαρέτρας ὑφίσταται ἡ δικαιοσύνη, ἄνευ αὐτῆς δὲν ὑπάρχει τοιαύτη.

Τί ἔχομεν νὰ ἴδωμεν σήμερον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, προκειμένου περὶ στρατοῦ; Ἔχομεν νὰ ἴδωμεν, νὰ θαυμάσωμεν ἀξιωματικοὺς βουλευτάς, ἀξιωματικοὺς ἀστυνόμους. Ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος· τίποτε περισσότερον. Ἀνεγίνωσκον χθὲς ἀκόμη καὶ ἀνεγνώσατε βεβαίως πάντες, ὅτι ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τῆς ἐπαρχίας Ἀγυιᾶς διὰ μίαν βουλευτικὴν θέσιν παρουσιάσθησαν, ἀπεύχομαι νὰ εἶνε ἀληθές, παρουσιάσθησαν ἑπτὰ στρατιωτικοὶ ὑποψήφιοι! Γινώσκετε ἆρά γε διατί σπεύδουσιν οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ὄχι εἰς τὸν στρατῶνα; Ἠρώτησα πολλάκις μερικοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ μοὶ ἀπεκρίθησαν εὐθαρσῶς : — «Διότι εἰς τὸν στρατῶνα δὲν ἔχομεν τί νὰ κάμωμεν, διότι στερούμεθα τῶν πάντων, διότι δὲν ὑπάρχει ὀργάνωσις στρατιωτική· ὡς ἐκ τούτου προσπαθοῦμεν νὰ ἐκδηλώσωμεν τὴν δραστηριότητα ἡμῶν φρίκη! ἔστω καὶ ἐντὸς τῆς Βουλῆς.

Τὸ βέβαιον εἶνε, κύριοι, ὅτι δὲν ἔχομεν στρατόν, οὔτε ἠθελήσαμεν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης νὰ καταρτίσωμεν τοιοῦτον. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς κουράσω ἐπί τινα στιγμήν, διὰ νὰ σᾶς ἀναγνώσω ἄρθρον σπουδαιοτάτης γερμανικῆς ἐφημερίδος, τῆς «Γενικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ Μονάχου, ἡ ὁποία κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ ἔτους τούτου ἔγραφε τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς μὴ συντάξεως ἑλληνικοῦ στρατοῦ : «Ἡ Ἑλλὰς δὲν θέλει στρατόν.» Διατί; Ἀκούσατέ με σᾶς παρακαλῶ :

«Ζήτημα φλέγον διὰ τοὺς ἐλευθέρους Ἕλληνας σήμερον εἶνε ἡ προμήθεια ὅπλων ἐπαναληπτικῆς βολῆς.

»Πρόκειται νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ τοῦ Μάουζερ καὶ τοῦ Μάνλινχερ. Ἀλλ' ἐπὶ τούτου διηρέθησαν εἰς δύο στρατόπεδα καὶ τόσας διαστάσεις προσέλαβεν ἡ ἀναπτυχθεῖσα μεταξὺ αὐτῶν διχογνωμία, ὥστε ἡ παραγγελία ἀναβάλλεται ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς ἑβδομάδα καὶ ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα καὶ τὸ ζήτημα εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ γελοίου. Προκειμένου περὶ ὅπλων δεδοκιμασμένων καὶ ὄντων ἐν χρήσει εἰς πλείστους στρατούς, αἱ σοφαὶ εἰδικότητες τῆς Ἑλλάδος ἀσχολοῦνται εἰς δοκιμὰς μέχρι τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν, ὅπως ἀνακαλύψωσιν ἐλλείψεις καὶ ἀτελείας ἐκεῖ, ὅπου οἱ εἰδικώτεροι τῶν Εὐρωπαίων εἰδικῶν οὐδὲν ἀνεκάλυψαν. Οὕτω δὲ ἐπὶ μῆνας ἤδη παρὰ τοὺς στρατῶνας τοῦ πυροβολικοῦ ἀντηχοῦσιν αἱ βολαὶ τοῦ Μάουζερ καὶ τοῦ Μάνλινχερ πρὸς θυμηδίαν τῶν εἰδικῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων τῶν ξένων πρεσβειῶν.

»Τὰ ἔθνη, τὰ ἔχοντα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐξοπλισθῶσι, δὲν κατατρίβονται εἰς τοιαύτας λεπτομερείας καὶ δὲν δαπανῶσι τὸν χρόνον εἰς δοκιμὰς κωμικάς. Λαμβάνουσι μίαν ἀπόφασιν καὶ σπεύδουσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Ἄλλως πότε ἀναμένει ἡ Ἑλλὰς νὰ ὁπλισθῇ δι' ὅπλου ἐπαναληπτικῆς βολῆς; Ὅλα τὰ γύρῳ αὐτῆς Κράτη τοῦ Αἵμου ἔχουσιν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ τοιοῦτον ὁπλισμὸν καὶ ἐργάζονται δρα-

στηρίως πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης τῶν περιστάσεων. Ἀλλ' ἡ Τουρκία, ἡ Ρωμουνία, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Σερβία, ὅταν ἀπεφάσισαν νὰ ὁπλισθῶσι δι' ὅπλου νεωτέρου συστήματος, δὲν ἐξετέλεσαν δοκιμὰς οὔτε τοῦ Μάουζ, οὔτε τοῦ Μάνλιχερ. Διότι τὰ συστήματα ταῦτα εἰσὶν ἀπὸ πολλοῦ δεδοκιμασμένα ὑπὸ τῶν εἰδικωτέρων τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ προέβησαν εἰς τὴν προμήθειαν αὐτῶν, εἴτε κατ' ἀνάγκην ὑπολογισμῶν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, εἴτε ἀναλόγως των παρεχομένων ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐργοστασίων εὐκολιῶν διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἀντιτίμου.

»Τὸ λεγόμενον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀναβάλλει τὸν ἐξοπλισμόν, ἕνεκα λόγων οἰκονομικῶν, δὲν ἔχεται ἀληθείας. Ὑπὲρ τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρωμουνίαν καὶ τὴν Σερβίαν ἡ Ἑλλὰς δύναται νὰ διαθέσῃ μείζονα μέσα χάριν τῆς πολεμικῆς παρασκευῆς αὐτῆς. Ἀποδεικνύεται δὲ ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος ἐκ τῆς ἐπισταμένης μελέτης τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων τῆς Διεθνοῦς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς ἑδρευούσης ἐν Ἀθήναις. Ἄλλως καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ εἰσφοραὶ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἀσυγκρίτως μείζονες τῶν εἰσφορῶν, αἵτινες γίνονται εἰς τὰ ἄλλα Κράτη τοῦ Αἵμου. Φαίνεται ὡς ἐκ τούτου, ὅτι πολιτικὴ πολεμικῆς παρασκευῆς δὲν ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι. Διατί δὲ δὲν ὑπάρχει, εἶνε ἄγνωστον. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, εἶνε θλιβερόν, ὅτι Κράτος, ἔχον ἐθνικὴν ἀποστολὴν νὰ ἐπιτελέσῃ, παραμένει ἄοπλον καὶ δύναται νὰ βλέπῃ μετ' ἀπαθείας πάνοπλα τὰ ἄλλα ἀνταγωνιζόμενα Κράτη. Οἱ κυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος ἔπρεπεν ἀπὸ πολλοῦ νὰ κατανοήσωσιν, ὅτι τὰ ἐθνικὰ δίκαια δὲν διεκδικοῦνται μὲ τὰς σκιὰς τῶν προγόνων. Διότι ἀπο πολλοῦ τὸ ἱστορικὸν δίκαιον δὲν εἶνε τοῦ συρμοῦ. Οἱ λαοί, οἱ διεκδικοῦντες δικαιώματα, πρέπει νὰ ἀποδεικνύωσιν, ὅτι εἰσὶ καὶ ἄξιοι αὐτῶν. Τὴν ἀπόδειξιν δὲ ταύτην παρέχουσι μόνον ἡ ζωτικότης καὶ ἡ δύναμις. Ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος βεβαίως ἀποκαλύπτεται μετὰ σεβασμοῦ πρὸ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κλέους καὶ γεραίρει τὴν μητέρα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλ' ἡ προγονικὴ δόξα ἀποτελεῖ ἁπλῆν ἐνίσχυσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν τῶν λαῶν. Ἡ δὲ Ἑλλάς, συναισθανομένη τοῦτο, πρέπει νὰ ἐργασθῇ, ὅπως εὑρεθῇ παράλληλος πρὸς τὰ ἐν τῷ Αἵμῳ Κράτη ἀπὸ ἀπόψεως τῆς πολεμικῆς παρασκευῆς, ἵνα μὴ περιέλθῃ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποκομίσῃ ταχέως καρποὺς ἀπογοητεύσεως, ὅ περ θὰ εἶνε λυπηρὸν δι' ἔθνος, ἀναγεννηθὲν διὰ τοσούτων ἡρωϊκῶν θυσιῶν καὶ ἐμπνεῦσαν τόσον ἀσφαλεῖς ἐλπίδας μεγάλου μέλλοντος.»

Τοιαῦται εἶνε, κύριοι, αἱ περὶ ἡμῶν κρίσεις τῶν ξένων. Κατὰ πόσον εἶνε ἄδικοι, κατὰ πόσον εἶνε ὑπερβολικαί, ἂς ἀποφανθῇ ἡ ὑμετέρα ὀρθοφροσύνη. Ἐνῷ ἡμεῖς συζητοῦμεν, οἱ ἄλλοι πράττουσιν. Τὸ ζήτημα τοῦ ὁπλισμοῦ καὶ τῶν ἀναγκαίων προμηθειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατέστη παρ' ἡμῖν ζήτημα κομματικόν, ζήτημα χρηματιστικόν, ζήτημα καταχρήσεων καὶ σκανδάλων. Ἐνδιαφερόμεθα μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ *ἐγὼ* ἡμῶν ἢ ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἰδέας.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, διατρίβων ἐν Παρισίοις, ἐν Λονδίνῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς

Εὐρώπης, ἐπληροφορούμην, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, μόλις αὕτη εὗρε τὸ χρῆμα τὸ ἀναγκαιοῦν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὁπλισμοῦ της, ἐπρομηθεύθησαν ἀμέσως ἀπὸ τὰ εἰδικὰ ἐργοστάσια τῆς Εὐρώπης τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ὅπλον, τὸ ὁποῖον ἐχρειάζετο εἰς τὸν ἀρκετὰ καλῶς ὡπλισμένον βουλγαρικὸν στρατόν. Τί σημαίνει τοῦτο, κύριοι; Ἡ Βουλγαρία ἐπιζητεῖ συντόμως στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἡ Βουλγαρία θέλει ν' ἀποτελειώσῃ τὴν πολεμικὴν αὐτῆς σύνταξιν, ἔχουσα ὑπ' ὄψει τί εἶνε δεδοκιμασμένον, τί εἶνε ἀποδεδειγμένον εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ Κράτος τῆς Εὐρώπης. Καὶ τούτου ἕνεκα σήμερον ἡ Βουλγαρία, ὅπως καὶ ἡ Ρωμουνία, κατέστησαν Κράτη στρατιωτικῶς ἀξιόμαχα, ἀξιότιμα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Δὲν ἐλησμονήσατε βεβαίως ἐκείνην τὴν ἐπώδυνον δι' ἡμᾶς πρόποσιν, τὴν ὁποίαν πρό τινος καιροῦ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ γεύματος, δοθέντος πρὸς τιμὴν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας, ἤγειρεν ὁ πρώην ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας Μπερτώ: «Προπίνω ὑπὲρ τῆς ὑγείας τοῦ γενναίου βουλγαρικοῦ στρατοῦ». Ποῖος θὰ ἦτο ὁ ἀφελὴς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ προέπινεν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ δὲν ἤθελε καταγελασθῇ; Ἰδού, κύριοι, ἡ διαφορά, ἰδοὺ τὰ πράγματα. Μὲ τοὺς λόγους δυνάμεθα νὰ οἰκοδομήσωμεν ἓν οἰκοδόμημα, ἀλλὰ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι θὰ εἶνε ᾠκοδομημένον ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀσφαλοῦς πραγματικότητος. Ἔχομεν στρατόν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ χάρτου μόνον. Ἔχομεν, κύριοι, 2,300 ἀξιωματικούς. Οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς στρατὸν 50,000 τοὐλάχιστον. Πόσος στρατὸς ὑφίσταται σήμερον παρ' ἡμῖν; Μηδέν. Ὑπάρχουσι μὲν 10,000 στρατιῶται, ἀλλ' οὗτοι εἶνε διατεθειμένοι εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας ὑπηρεσίας, οὐχὶ στρατιωτικάς, εἰς ὑπηρεσίας ἀσφαλείας, εἰς μακρᾶς ἀδείας, εἰς ὑπηρετικὰ ἔργα καὶ καθεξῆς.

Καὶ λάβετε ὑπ' ὄψει, ὅτι μέγα μέρος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶνε τεταγμένον εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ὑπηρεσίαν, ἡ ὁποία δυστυχῶς κατέστη ὑπηρεσία περιζήτητος. Διατί τοῦτο; Αἰσχύνομαι νὰ τὸ εἴπω. Ἀφίνω νὰ τὸ σκεφθῆτε σεῖς καὶ νὰ τὸ κρίνητε. Ἀλλ' ὅταν θέλητε νὰ φέρητε γνώμην περὶ τῶν δεδομένων, μὴ λαμβάνητε ὑπ' ὄψει αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ δεδομένα· λάβετε ὑπ' ὄψει τὰ αἴτια. Σήμερον ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ — θὰ τὸ εἴπω μετὰ θάρρους, διότι πιστεύω, ὅτι τοῦτο εἶνε καὶ ἰδική σας συνείδησις — σήμερον λέγω, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πολιτεύεται, ἀκολουθεῖ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ κόμμα· διορίζεται ἀστυνόμος, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν πολιτικὸν κομματάρχην. Ἀληθὲς ἢ ψευδές; Αὐτὴ εἶνε ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ. Οἱ ξένοι τὸ γνωρίζουσι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δὲν λαμβανόμεθα ὑπ' ὄψει ὡς ἄξιος λόγου πολιτικὸς πολιτικὸς παράγων ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

Περιῆλθον πλέον ἢ ἅπαξ τὴν Βουλγαρίαν. Δὲν ὑπάρχει πόλις, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ μὴ λειτουργῇ καὶ μία στρατιωτικὴ λέσχη μὲ ἀναγνωστήριον, μὲ βιβλιοθήκην, μὲ διαλέξεις χάριν τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ὁποίων ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἔξαρσις τοῦ ἐθνι-

κοῦ φρονήματος ἐπιδιώκεται παντὶ τρόπῳ. Ποῦ παρ' ἡμῖν πάντα ταῦτα; Ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις μία στρατιωτικὴ λέσχη, ἀλλὰ καὶ αὕτη διὰ τὸν τύπον ὑφίσταται, ἀδρανεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ὑπάρχουσι σκοπευτήρια πανταχοῦ. Δὲν λέγω ἐν Εὐρώπῃ, λέγω ἐν Βουλγαρίᾳ, ὡς καὶ ἐν Σερβίᾳ καὶ ἐν Ρωμουνίᾳ. Ἐρωτῶ καὶ πάλιν: Ποῦ εὑρίσκονται τὰ σκοπευτήρια παρ' ἡμῖν; Ἐν Ἑλλάδι ἓν καὶ μόνον ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ τοῦτο κεκλεισμένον, ἔρημον, τὸ ἐν τῇ Καλλιθέᾳ. Ἀλλὰ πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ στρατός, ἐστερημένος σκοπευτικῆς ἀρετῆς; Ἀνεγνώσατε βεβαίως, ὅτι εἰς τοὺς τελευταίους πολέμους, εἴτε εἰς τὸν βοερικόν, εἴτε εἰς τὸν ἰαπωνικόν, οἱ ἱκανοὶ σκοπευταὶ ἔπαιξαν τὸ καλείτερον πρόσωπον ἐν τοῖς πολέμοις. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζητε, ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἱκανοῦ σκοπευτοῦ εἶνε νὰ στέλλῃ τὴν βολὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ, εἰ δυνατόν, κατὰ τοῦ διοικοῦντος τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ στρατιωτικὸν σῶμα. Παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' οὐδὲ καταβάλλεται ἐνέργεια περὶ τούτου. Ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι πρὸ ὀκταετίας, κατὰ τὸν ἀπαίσιον ἐκεῖνον πόλεμον, ὅτι, μὴ ὑπαρχόντων ἱκανῶν σκοπευτῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ, πολλοὶ πολῖται μετέβησαν εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα τῆς Θεσσαλίας, ἐφ' ὅσον ἀκόμη ὑπετίθετο, ὅτι θὰ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος, διὰ νὰ λάβωσι μέρος μετὰ τοῦ στρατοῦ.

Εἰς ὅλους τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν διαφόρων Κρατῶν ὑπάρχει εἰδικὸν κονδύλιον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σκοπευτηρίων. Παρ' ἡμῖν; Ἂς ἀποκριθῶσιν οἱ ἁρμόδιοι.

Ὅταν παντα ταῦτα δὲν ὑπάρχωσιν, ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς εἶνε ἐπαγγελματίας μόνον, ὁ δὲ στρατιώτης εἰσάγεται εἰς τὸν στρατὸν καθ' ὑποχρέωσιν, διατί ζητοῦμεν, κύριοι, στρατιωτικὸν φρόνημα, στρατιωτικὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τοιαύτην ἀπόλεμον ὁμάδα; Δὲν μᾶς ἐσυνέτισεν ὁ πόλεμος τοῦ 1897. Δὲν ὑπῆρχον τάχα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ γενναῖοι μαχηταί; Πλεῖστοι. Δὲν ἤθελον νὰ πολεμήσωσιν; Οὐδὲ συζήτησις περὶ τούτου. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε σύνταξις, δὲν ὑπῆρχεν ὀργάνωσις, κατὰ συνέπειαν δὲν ὑπῆρχεν ἡ σκέψις καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ πολέμου.

Μὴ στενοχωρεῖσθε, κύριοι! Ἴσως σὺν τῷ χρόνῳ γίνωσι τὰ πράγματα καλείτερα ἴσως ἐπὶ τέλους ἐν τῇ ὑστάτῃ στιγμῇ συνετισθῶμεν καὶ πράξωμεν ὅ τι μᾶς ἐπιβάλλουσιν αἱ ἐθνικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἡμῶν ὑποχρεώσεις.

Ἐπιτρέψατέ μοι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ νὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ πάλιν ἓν ἱστορικὸν παράδειγμα, διὰ νὰ σᾶς δώσω θάρρος, διὰ νὰ μὴ ἀπελπιζώμεθα, διὰ νὰ μὴ νομίζωμεν, ὅτι εἴμεθα καταδεδικασμένοι εἰς ἐκμηδενισμόν.

Ἐν ἔτει 1807 ἔπιπτεν ἡ Πρωσσία τοῦ Μεγάλου ἐκλέκτορος, τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου εἰς τὰ πεδία τῆς Ἰένης. Γνωρίζετε τὰ αἴτια, διὰ τὰ ὁποῖα ἔπιπτεν; Ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διὰ βραχέων τὰ διετύπωσα. Τὰ αἴτια ἦσαν ἡ λήθη τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν τοῦ μεγάλου ἐκλέκτορος, τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου, ἢ μᾶλλον ἡ ἐπανάπαυσις ἐπὶ τῶν δαφνῶν τῶν δημιουργῶν τούτων τῆς πρωσσικῆς δυνάμεως. Παρεδόθη ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ὁ στρατὸς εἰς τὴν διοίκησιν ἀνδρῶν ἥκιστα καταλλήλων πρὸς μεγαλουργίαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἰένης ἐξύπνησεν ἐπὶ

τέλους οὐχὶ μόνον τὸ προσωπικόν, ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ γερμανικὸν φρόνημα. Μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς ἀποφράδος, οἱ μεγαλείτεροι ποιηταί, οἱ φιλόσοφοι τοῦ γερμανικοῦ κόσμου, ἠρέσκοντο νὰ θεωρῶνται κοσμοπολιτικοί, νὰ ἔχωσι πατρίδα μίαν πνευματικὴν πατρίδα, καὶ οὐχὶ τὴν πατρίδα των τὴν ἀληθῆ, τὴν πατρίδα τῶν πατέρων των. Ἀκόμη κατὰ τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε πέση ἡ Πρωσσία, εἷς τῶν μεγάλων φιλοσόφων τῆς Γερμανίας, ἐνεκωμίαζε τὸν Ναπολέοντα, ἐχαρακτήριζεν αὐτὸν ὡς τὸν ἱστορικὸν καθηγεμόνα τῆς ἀνθρωπότητος. Τὴν δ' ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς πολιτικὸς τῆς Πρωσσίας, τεθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Αὐστρίας, ἔλεγε χαιρεκακῶν ἐπὶ τῇ καταπτώσει ταύτῃ, ὅτι ἀπὸ τοῦδε πλέον εἶνε μάταιον νὰ γίνηται λόγος περὶ τῆς Πρωσσίας. Τοιοῦτος ἦτο ὁ γερμανικὸς χαρακτὴρ τῶν χρόνων ἐκείνων, ἡ γερμανικὴ φιλοπατρία. Εὑρέθησαν ἐν τούτοις μερικοὶ ἄνδρες, ἀνήκοντες εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, ἰδίως εἰς ἐκείνην τὴν τάξιν, τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐργαζομένην, τὴν σκεπτομένην, εἰς τὴν τάξιν τοῦ λαοῦ, καὶ ἔθηκαν τὰς βάσεις τῆς στρατιωτικῆς διοργανώσεως τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀνορθώσεως τῆς Γερμανίας. Εὑρέθη μία ἔξοχος Βασίλισσα, ἡ βασίλισσα Λουΐζα καὶ ὁ σύζυγος αὐτῆς, ὅστις ἐὰν ἐστερεῖτο τῶν πλεονεκτημάτων τῆς συζύγου του, ἐὰν ἐστερεῖτο βασιλικῶν πλεονεκτημάτων, ἐκέκτητο ὅμως γερμανικὴν φιλοπατρίαν.

Δὲν θὰ σᾶς διηγηθῶ ἐγὼ ἀπ' εὐθείας τὰ τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐκείνης ἐποχῆς, ἡ ὁποία οὐχὶ μόνον ἐδημιούργησε τὸ κράτος τῆς Πρωσσίας ἢ τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς πολύτιμον ἱστορικὸν δίδαγμα εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουσι τὴν ἀνόρθωσίν των, δηλαδὴ τὴν σωτηρίαν των.

Ἰδοὺ τί ἔλεγε πρό τινος καιροῦ ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Φόνδερ Γκόλτς, ἐνώπιον κύκλου ἀξιωματικῶν Γερμανῶν. Καὶ γνωρίζετε κύριοι, τὸν στρατηγὸν τοῦτον; Εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὡδήγησε τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ἀκούσατε, παρακαλῶ:

«Πρὸ 92 ἐτῶν συνέβησαν ἐνταῦθα ἀξιομνημόνευτα καὶ κοσμοϊστορικὰ πράγματα. Ὁ Βασιλεὺς ὑπέγραψε τῇ 17 Μαρτίου 1813 τὸ διάταγμα περὶ ἱδρύσεως ἐθνοφυλακῆς (ὡς γνωστὸν ὁ θεσμὸς οὗτος ὡς καὶ ἡ καταναγκαστικὴ θητεία ἦσαν ἄγνωστα πράγματα ἕως τότε, πρώτη δὲ ἡ Πρωσσία εἰσήγαγε τὰ συστήματα ταῦτα, καταργήσασα τὸ τέως ἰσχῦον σύστημα τῶν μισθωτῶν πολεμιστῶν, ὅπερ διατηρεῖ εἰσέτι σήμερον μόνον ἡ Ἀγγλία). Ὁ βασιλεὺς συνώδευσε τὸ διάταγμα δι' ἐκκλήσεως πρὸς τὸν λαόν του. Τότε ὁ στρατηγὸς Ὑὸρκ εἰσήλασε μετὰ τοῦ σώματος τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας καὶ ἠκολούθησεν ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας, ὅστις ὑπῆρξε νικηφόρος.

«Ἀλλ' ἄλλο τόσον ἄδοξος ὑπῆρξεν ἡ ἀμέσως προηγηθεῖσα ἐποχή. Ὁ Ναπολέων εἶχε νικήση τὴν Πρωσσίαν, εἰσβαλὼν καὶ εἰς Βερολῖνον καὶ ταπεινώσας ἅπαντα τὰ γερμανικὰ Κράτη. Τὸ αἴτιον τῆς τοιαύτης ταπεινώσεως συνεζητήθη ὑπὸ πολ-

λῶν, ἀλλ' ἀποδοτέον εἰς τὴν ἀπάθειαν καὶ ἀδιαφορίαν τοῦ ἔθνους περὶ τὰ κοινὰ πράγματα. Ἐχρειάζετο **εἷς ἀνὴρ** νὰ ἠλεκτρίσῃ τὸ ἔθνος καὶ ἀποδείξῃ αὐτῷ τὰ μεγάλα αὐτοῦ καθήκοντα. Ἐπίσης ἔλειπε τὸ θάρρος παρὰ τοῖς τότε ἰθύνουσι τὰ κοινά. Ὑπῆρξαν μὲν πατριῶται, ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσωσι παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ρωσσίας κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ἤθελον νὰ δικαιολογήσωσι τοῦτο ἀπέναντι τοῦ λαοῦ. Ὁ στρατηγὸς Ὕορκ ἐπεφόρτισε τὸν Κλάουζεβιτς νὰ συντάξῃ ὑπόμνημα πρὸς δικαιολογίαν τῆς πράξεως τῶν φιλοπατρίδων ἐκείνων. Το ὑπόμνημα ἔμεινεν ἀδημοσίευτον. Ἐν τούτοις τὸ ὑπόμνημα ἐκεῖνο ἀποτελεῖ ἓν τῶν λαμπροτάτων μνημείων τῆς φιλοπατρίας, ἔχον ἐν περιλήψει ὡς ἑξῆς:

«Ἀποκηρύσσω τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοῦ Κράτους διὰ τῆς τύχης, τὴν σκοτεινὴν προσδοκίαν ἐπὶ τὸ μέλλον, τὴν ψευδῆ ἐγκαρτέρησιν, τὴν ἄφρονα δυσπιστίαν πρὸς τὰς ἰδίας δυνάμεις, τὴν ἁμαρτωλὴν λήθην τῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ καθηκόντων, τὴν ἐπαίσχυντον θυσίαν πάσης τιμῆς. Πιστεύω καὶ ὁμολογῶ, ὅτι εἷς λαὸς δὲν ἔχει ὑψηλότερον τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ὑπάρξεώς του, ἔχει νὰ προστατεύσῃ τὴν τιμὴν πάντων διὰ τῶν τελευταίων ρανίδων τοῦ αἵματός του· δὲν ἔχει ἱερώτερον καθῆκον νὰ ἐκπληρώσῃ, δὲν ὑπάρχει χειροτέρα κηλὶς ἢ τὸ ἀπελπίζεσθαι περὶ ἑαυτοῦ. Ἡ σταγὼν αὕτη τοῦ δηλητηρίου ἐν τῷ αἵματι ἑνὸς λαοῦ μεταδίδεται εἰς τοὺς ἐπιγενομένους καὶ ὑποσκάπτει τὴν δύναμιν τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν. Ἅπαξ μόνον δύναταί τις νὰ χάσῃ τὴν τιμήν του, ἡ τιμὴ τοῦ βασιλέως εἶνε ἡ τιμὴ τοῦ λαοῦ, ὁ λαὸς εἶνε ἀκατανίκητος, ὅταν ἀγωνίζηται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του.»

»Παρόμοιον ἀπαντῶμεν καὶ σήμερον ἔτι. Οὕτως ἔλαβον προσφάτως ἔτι ἐκ Πόρτ-Ἀρθοὺρ παρά τινος Τούρκου ἀξιωματικοῦ, πρώην μαθητοῦ μου καὶ νῦν φίλου μου, ἐπιστολήν, ἐν ᾗ λέγει: «Θαυμάζω τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἀποφασισμένων νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν πάλην, μέχρις οὗ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των. Εἶνε ὑπόδειγμα δι' ἅπαντας τοὺς λαούς, τοὺς θέλοντας νὰ διατηρήσωσι τὴν ὕπαρξίν των καὶ νὰ ζῶσιν ἐντίμως καὶ ἀνεξαρτήτως...»

»Ὁ Κλάουζεβιτς, ὅστις εἶνε ὁ μορφωτὴς ἡμῶν, διδάσκαλος ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ πολέμου καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτοῦ, λέγει τὰ ἑπόμενα:

»Μόνον ὅταν ὁ **ἐθνικὸς χαρακτὴρ** καὶ ἡ **πολεμικὴ ἀνατροφὴ** συμβαδίζωσι καὶ ἐπιδρῶσι διαρκῶς ἀμοιβαίως, δικαιοῦται ἓν ἔθνος νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι θὰ ἔχῃ στερεὰν βάσιν ἐν τῷ πολιτικῷ κόσμῳ.»

Τοιαῦτα εἶνε, Κύριοι, τὰ ἐκ τῆς ξένης ἱστορίας διδάγματα, ἐὰν δὲν θέλωμεν ἡμεῖς διὰ τῶν ἰδικῶν μας φώτων, διὰ τῆς ἰδικῆς μας συνειδήσεως, διὰ τῆς ἱστορίας τῶν προγόνων μας, διὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐθνικοῦ νὰ πράξωμεν. Ἂς μιμηθῶμεν τουλάχιστον τοὺς ξένους, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ μιμηθῶμεν τοὺς πατέρας ἡμῶν τοῦ 1821.

Τί συμβήσεται, ἐὰν δὲν παρακολουθήσωμεν τὰ διδάγματα ταῦτα; Ποῖον θὰ εἶνε τὸ μέλλον τῆς ταλαίνης ἑλληνικῆς πατρίδος;

Ἐπιτρέψατέ μοι, Κύριοι, νὰ σᾶς ἐξιστορήσω τὴν εἰκόνα φοβερὸν ὅραμα! τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Παρίσταται ἐνώπιόν μου τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο Κράτος θεματοφύλαξ τῶν ἀρχαίων μνημείων τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ Θησείου, τῶν Δελφῶν, τοῦ Ναοῦ τῆς Φυγαλείας. Βλέπω τὴν ἑλληνικὴν γῆν,τὴν γῆν,ἡ ὁποῖα ἄλλοτε ἐφώτισε τὸν κόσμον διὰ τῆς αἴγλης αὐτῆς,διὰ τῶν ἐνδόξων τροπαίων τοῦ Μαραθῶνος,τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν, μεταμορφουμένην εἰς παγκόσμιον Μουσεῖον, περιλαμβάνον τὰ μνημεῖα, τὰ ἐναπολειφθέντα ἐκ τῶν καταστροφῶν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ἡμᾶς ἀδιαφοροῦντας, ἐλεεινοὺς ἐπικούρους, περιπλανωμένους ἐν μέσῳ τῶν μνημείων τούτων. Θὰ ἔρχωνται πρὸς ἐπίσκεψιν οἱ ξένοι, καταδεκτικῶς πρὸς ἡμᾶς φερόμενοι, σημεῖον,ὅτι κατωρθώσαμεν νὰ διατηρήσωμεν τὰ ὑπολειφθέντα λείψανα τῆς παλαιᾶς τῶν ἡμετέρων προγόνων εὐκλείας, θὰ ἔρχωνται, λέγω, ἐδῶ, διὰ νὰ διέλθωσι εὐαρέστως τοὺς μῆνας τοῦ ἔαρος, τοὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος. Θὰ μεταβληθῇ τότε ἡ Ἑλλὰς,τὸ μικρὸν τοῦτο κρατίδιον εἰς ἓν Μονακό, μὲ τὰς Ἀθήνας, μὲ τὴν Κέρκυραν, μὲ τὴν Κόρινθον, ἐὰν θέλητε. Ἴσως τότε δὲν θὰ λέγηται : *«Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον:»* διότι τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ μέσα τῶν δαπανῶν διευκολύνουσι σήμερον πάντας τοὺς πρὸς τὰς ἡδονὰς ῥέποντας ν' ἀπολαύσωσι καὶ ζήσωσιν ἀνέτως καὶ εὐμαρῶς.

Τοιοῦτο, Κύριοι, θὰ εἶνε τὸ μέλλον τοῦ μικροῦ τούτου κρατιδίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἴσως, διὰ τὴν καλὴν αὐτοῦ διαγωγήν, δώσωσιν εὔσημον οἱ ἰσχυροὶ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν νῆσον, μίαν ἐπέραστον νῆσον τοῦ ἀρχιπελάγους...

Καὶ τί θὰ γίνῃ τότε ἡ Ἤπειρος; Ἴσως θὰ γίνῃ ἰταλική, ἢ αὐστριακή. Καὶ τί θὰ γίνῃ ἡ Μακεδονία; Ἴσως αὐστριακή, βουλγαρική, σλαυϊκή. Καὶ ποῖον θὰ εἶνε τὸ μέλλον τῆς Θράκης μετὰ τοῦ ἀπαραμίλλου μαργαρίτου αὐτῆς, τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ἴσως μετενεχθῶσι τὰ βασίλεια τῶν Τσάρων ἀπὸ τῆς Πετρουπόλεως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τί θὰ γίνῃ ἡ Μικρὰ Ἀσία; Καὶ αὐτὴ θὰ ἔχῃ τὴν ἀποκατάστασίν της. Θὰ καταστῇ ἡ νέα Γερμανία, ὅπως ὠνομάσθη πρό τινος καιροῦ ἀπὸ Γερμανὸν μεγαλοϊδεάτην. Ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ ταύτῃ χώρᾳ θὰ ἐκδηλωθῇ ἡ γερμανικὴ δραστηριότης.

Τοιουτοτρόπως φαντάζομαι, κύριοι, τραγικόν, ζοφερόν, τὸ μέλλον τῆς πατρίδος μας, ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην. Θὰ ἔρχωνται πρὸς ἡμᾶς οἱ ξένοι· θὰ ἀπολαύωσι πᾶσαν εὐμάρειαν καὶ ἡδονήν, θὰ ἔχαμεν διαγωνισμοὺς παγκοσμίους· θὰ ἔχωμεν Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας· θὰ ἔχωμεν ἀρχαιολογικὰ Συνέδρια· θὰ ἔχωμεν τὰ πάντα, τὰ πάντα, ἄχ! Θεέ μου! ὁποῖον θλιβερὸν τέλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ! ἐκτὸς τῆς τιμῆς, ἐκτὸς τῆς ἐθνικῆς τιμῆς! ...

Φωνὴ (ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου). *Μὴ γένοιτο!!* (*παρατεταμένα χειροκροτήματα*).

Ἐκτὸς τῆς τιμῆς... Τί ἄλλο θέλετε νὰ προσθέσω,Κύριοι, εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην; Ἠκούσατε ὅσα σᾶς εἶπον.

Ἡ Βουλὴ θὰ συνέλθῃ αὔριον. Καὶ ποία σκέψις γίνεται κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας;

περὶ μεταστάσεων βουλευτῶν, περὶ συνδυασμῶν πολιτικῶν, περὶ κοινοβουλευτικῶν ἀναγκῶν καὶ συμφερόντων. Τοιοῦτο τὸ πρόγραμμα τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, ἄνευ ἐξαιρέσεως ὁμάδος. Ἀλλ' εἰς τὴν βουλγαρικὴν βουλήν, εἰς τὴν ρωμουνικὴν βουλὴν συζητήσεις σπουδαιόταται γίνονται. Ἀναγνώσατε τοὺς λόγους τοῦ Πετκώφ, τοῦ Δάνεφ, διὰ νὰ ἴδητε τί σημαίνει πολιτικὴ ἀρετὴ καὶ σοβαρότης. Ἀποκαλοῦμεν αὐτοὺς βαρβάρους, ἀλλ' οἱ βάρβαροι οὗτοι, εἰ μή τι ἄλλο, ἔχουσιν ἀκμαίαν τὴν συνείδησιν τοῦ ἱστορικοῦ των μέλλοντος. Παρ' ἡμῖν τὸ δηλητήριον τῆς ἐξαχρειώσεως εἰσέδυσεν εἰς τὸν κοινωνικὸν ἡμῶν ὀργανισμόν· κατέστη πολιτικὴ νόσος, κατέστη ἐθνικὴ ἐξώλεια. Τί ποιητέον; Ζητεῖται ὁ ἰατρὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ θεραπεύσῃ τὴν νόσον ταύτην, ἔστω καὶ διὰ τῶν ἰσχυροτάτων φαρμάκων. Ζητεῖται ὁ δικτάκτωρ ἐκεῖνος τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ὁ ὁποῖος θὰ συγκινήσῃ ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν, διὰ νὰ ἀναλάβῃ πάλιν τὴν ἱστορικήν του συνείδησιν, τὴν ἡγεμονίαν, νὰ τὸν ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν δρᾶσιν, πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἱστορικοῦ του μεγαλείου. Μόνον καὶ μόνον δι' αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν ἐγένοντο αἱ φοβεραὶ ἑκατόμβαι τῶν τεσσάρων τελευταίων αἰώνων, οἵτινες ἐπηκολούθησαν τὴν κατάκτησιν τῆς βασιλευούσης. Τὴν ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως ὁ ἐθνικὸς ραψωδὸς ἐκραύγαζεν ἐκ βάθους ψυχῆς: «Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιρούς, πάλι ἰδικά μας θὰ εἶνε», αὐτὰ τὰ ἀπολεσθέντα μέρη. Σήμερον ἡμεῖς τὰ ἐγκαταλείπομεν.

Ἄλλοτε,—τὸ ἐνθυμοῦμαι εἰς τὴν παιδικήν μας ἡλικίαν, κατὰ πᾶν Πάσχα, ποία ἦτο ἡ εὐχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ: *«Μὲ τὸ καλὸ καὶ τοῦ χρόνου στὴν Πόλι.»*

Αὐτὴν τὴν Πόλι, τὸν μαρτυρικὸν πόθον τοσούτων αἰώνων, σήμερον ποῖος συλλογίζεται πλέον; Ποῖος τὴν ἐνθυμεῖται; Συλλογιζόμεθα τὸ κόμμα, τὰ ὑλικὰ συμφέροντα, πᾶν ἄλλο ἐκτὸς τῆς πατρίδος. Ἀκούσατε, κύριοι, πάντα ταῦτα, σκεφθῆτε, ἀποφασίσατε, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐνεργήσατε· ἐξέλθετε ἐντεῦθεν μὲ ἀποφάσεις γενναίας. Μᾶς τὸ ἐπιβάλλουσι τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὸ ἔθνος. Τί θέλετε, Κύριοι; Ἔθνος ἢ κόμμα; Στράτευμα ἢ ρουσφέτι; ἀποκρίθητε. Ἀλλὰ μάθετε, ὅτι δὲν εἶσθε μόνον ἄνθρωποι, εἶσθε καὶ πολῖται, εἶσθε καὶ Ἕλληνες. Οὐαὶ δὲ εἰς τὴν ὁμάδα ἐκείνην τῶν ἀνθρώπων. ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκλείψῃ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος, ἡ ἰδέα τῆς πολιτείας. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἶνε κατεστραμμένοι, διότι δὲν ἔχουσι λόγον ὑπάρξεως

Ὀφείλομεν, Κύριοι, νὰ μὴ περιοριζώμεθα μόνον εἰς λόγους. Ἐὰν ἀληθῶς λυπούμεθα μόνον διὰ τὰ συμβαίνοντα, ὀφείλομεν τὰ συμβαίνοντα ταῦτα νὰ ἐμποδίσωμεν, ὅπως ἐκτελεσθῶσιν. Ὀφείλομεν νὰ διακηρύξωμεν, νὰ βροντοφωνήσωμεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀλύτρωτον Ἑλλάδα, ὅλοι μας ὀφείλομεν νὰ ἀναφωνήσωμεν τὸ λογίον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Τῖτος Λίβιος περὶ τῶν Ρωμαίων: «Οἱ Ρωμαῖοι φέρουσι πρωτίστως τὸ δίκαιόν των ἐπὶ τῆς λόγχης των». Μόνον διὰ τῆς λόγχης, κύριοι, θὰ συμπληρώσωμεν ἐντίμως καὶ ἀξιοπρεπῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, μόνον διὰ τοῦ στρατοῦ.

Κύριοι, ἐπὶ τοῦ παρόντος καταπαύων σήμερον τὰς ὁμιλίας μου, ὀφείλω νὰ σᾶς προσκαλέσω νὰ ἐπευφημήσωμεν: «Ζήτω ἡ πατρίς!» (*Φωναί:* ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου). Ζήτω!! (χειροκροτήματα ζωηρά). Ζήτω ὁ ἑλληνικὸς στρατός!! ἄνευ αὐτοῦ ἡ Ἑλλὰς ἀπώλετο. (Παρατεταμένα ζήτω καὶ χειροκροτήματα).

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΛΑΥΟΦΩΝΩΝ

(Πλέον ἢ ἅπαξ ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιθεωρήσει, λεξιλόγια καὶ διατριβὰς περὶ τῆς ἔν τισι διαμερίσμασι ὁμιλουμένης σλαυογενοῦς γλώσσης. Σήμερον δ' ἐπίσης δημοσιεύομεν καὶ τὴν παροῦσαν διατριβήν, περιέχουσαν ἀξιόλογον λεξιλόγιον, ἔργον τοῦ ἄλλοτε Γυμνασιάρχου Θεσσαλονίκης κ. Μπουκουβάλλα, γνώστην τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων, παραλαβόντες αὐτὴν ἐκ τῆς ἐν Καΐρῳ ἐκδιδομένης ὁμωνύμου ἐφημερίδος).

Τὸ ἐν Μακεδονίᾳ λαλούμενον γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ ἡμαρτημένως καλούμενον βουλγαρικόν, δὲν ἐννοεῖται καλῶς ὑπὸ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Βουλγάρων. Τὸ ἰδίωμα τοῦτο εἶνε συνονθύλευμα λέξεων, εἰλημμένων ἐκ ποικίλλων ἄλλων γλωσσῶν, ἐλαχίστων δ' ἐκ τῆς βουλγαρικῆς. Ἀλλὰ τὸ κυριώτατον πάντων τῶν γλωσσικῶν στοιχείων τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ λεγομένῃ ταύτῃ βουλγαρικῇ εἶνε τὸ *ἑλληνικόν*.

Τὸ πλῆθος τῶν λαλουμένων ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν λέξεων τῶν εἰσφρησασῶν ἐκ τῶν ἄλλων ἰδιωμάτων, π. χ. τοῦ σλαυϊκοῦ, τοῦ σερβικοῦ, τοῦ ἀλβανικοῦ, τοῦ φραγκικοῦ, τοῦ βουλγαρικοῦ.

Ὅτε πρό τινων ἐτῶν εἰσεχώρησα εἰς τοὺς σλαυοφώνους πληθυσμοὺς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης καὶ ἐνέτεινα τὴν προσοχήν μου εἰς τὸν διαμειβόμενον μεταξὺ τῶν νομιζομένων ὡς βουλγαροφώνων διάλογον, συχνάκις προσέκρουεν ἡ ἀκοή μου εἰς λέξεις ἑλληνικάς, καταμιγνυομένας ἐν τῇ λαλιᾷ αὐτῶν εἴτε ἀκεραίας, μὲ πλήρη δηλαδὴ τὴν ρίζαν καὶ τὴν κατάληξιν, εἴτε ἀποκεκομμένας τὰς καταλήξεις, ἢ συντετμημένας τὰς ρίζας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ φαινόμενον τοῦτο μὲ ἐξέπληξε, δὲν ἐνόμισα ἀνάξιον τοῦ κόπου, οὐδ' ἀνωφελὲς εἰς τὸν ἀγῶνά μας νὰ γίνῃ ἔρευνα ἀκριβεστέρα τῆς γλώσσης καὶ ἀκριβής, ὅσον ἐπέτρεπον τὰ διατιθέμενα μέσα, συλλογὴ τῶν λέξεων καὶ φράσεων τῶν ἑλληνικῶν τῶν εὑρισκομένων ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ.

Ἵνα δὲ ἡ ἔρευνα συντελεσθῇ ἐπιμελῶς καὶ τὰ πορίσματα ἀποβῶσιν οὐχὶ ἀπέχοντα πολὺ τοῦ ὀρθοῦ, προσέλαβον εἰς διάφορα σλαυοφώνων κέντρα ὡς βοηθοὺς νοημονεστάτους διδασκάλους, γνωρίζοντας καλῶς τὸ λεγόμενον σλαυϊκὸν ἰδίωμα, ἅτε καταγομένους ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι, ἐκθύμως καὶ ἐπιμελῶς ἐργασθέντες κατήρτισαν, πλούσια λεξιλόγια κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, τὰ ὁποῖα εὐγενῶς μοὶ ἀπέστειλαν.

Ἡ συλλογὴ ἐγένετο εἰς τὰ κυριώτερα σλαυόφωνα κέντρα τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης καὶ κυρίως εἰς Βοδενὰ καὶ τὰ περίχωρα αὐτῶν, εἰς Γευγελῆ, εἰς Γουμένσαν, εἰς Ἀσβεστοχώριον, εἰς Δοϊράνην κτλ.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν λεξιλογίων τούτων, κινεῖ τὴν ἔκπληξιν τοῦ ἀναγνώστου, πειθομένου ἀκραδάντως, ὅτι εἰς τὰς χώρας ταύτας πρὸ ἐτῶν πολλῶν γλῶσσα λαλουμένη ἦτο ἡ ἑλληνική, διότι καὶ σήμερον τοῦ διαλεκτικοῦ τούτου ἰδιώματος ἡ ἑλληνικὴ εἶνε ἡ βάσις καὶ ὁ πυρήν, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῆς *ποιότητος* τῶν ἐν αὐτῇ ὑπαρχουσῶν ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν λεξιλογίων τούτων πείθει πρὸς τούτοις, ὅτι εἰς τὰς χώρας ταύτας συνέβη πιθανῶς ἡ ἑξῆς γλωσσολογικὴ ἐξέλιξις. Αἱ σήμερον δηλαδὴ λεγόμεναι βουλγαρόφωνοι χῶραι, κατοικούμεναι ὑπὸ ἀκραιφνῶν Ἑλλήνων, εἶχον φυσικῶς ἐν χρήσει τὸ ἑλληνικὸν ἰδίωμα. Ἕνεκα δὲ τῶν διαφόρων ἐπιδρομῶν τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς γενομένων ὑπὸ διαφόρων λαῶν, ἕνεκα τῆς ποικίλης αὐτῶν ἀναμίξεως μετὰ τῶν ἐγχωρίων, εἰσήλασαν εἰς αὐτὴν ποικίλα ἄλλα στοιχεῖα ἐξ ἄλλων ἰδιωμάτων, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶνε, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστόν, λίαν δυσήνιος, ὥστε νὰ ὑποταχθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς ξένον χαλινόν· ἐπειδὴ ἡ ἰκμὰς αὐτῆς ἀεὶ ἐκχυλίζει καὶ δυσκόλως ἐπομένως ὁ βαρβαρικὸς λὶψ μαραίνει καὶ ἀποξηραίνει αὐτήν, διὰ τοῦτο καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, εἰς τὰς ῥηθείσας βουλγαροφώνους χώρας, παλαίσασα γιγαντωδῶς πρὸς διαφόρους βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, ναὶ μὲν κατὰ τὸν ἀπαράβατον ἱστορικὸν νόμον, ἐν πολλοῖς ἔκλινεν, ἀλλ' ὅμως δὲν κατέπεσε. Καὶ διὰ τοῦτο, ἐπαναλαμβάνω, ὡς κυρία βάσις τοῦ λεγομένου βουλγαρικοῦ ἰδιώματος τῶν σλαυοφώνων χωρῶν τῆς Μακεδονίας εἶνε τὸ ἑλληνικόν.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι λέξεις τινὲς εἰς τοὺς προεκτεθέντας καταλόγους δὲν εἶνε ἀκραιφνῶς ἑλληνικαί, ἀλλ' αἱ λέξεις αὗται, ἀπὸ πολλοῦ παραληφθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐκ ξένων ἰδιωμάτων, κατέστησαν ἐν κοινοτάτῃ χρήσει ἐν αὐτῇ. Ἐπομένως ἐσημειώθησαν ὡς ἑλληνικαί.

Εἰ καὶ ἐκ τῶν πρὸ ὀφθαλμῶν λεξιλογίων ἀποδεικνύεται τρανῶς ἡ ὀρθότης τῆς ἀνωτέρω ἐκφρασθείσης γνώμης, ὅτι δηλαδὴ ἐπεκράτει τὸ πρῶτον εἰς τὰς σλαυοφώνους χώρας ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, οὐχ' ἧττον ὁ νέος κύκλος τῶν ἑλληνικῶν λέξεων, ἃς εὐθὺς ἀναγράφομεν, δὲν θ' ἀφήσῃ οὐδένα δισταγμὸν καὶ εἰς τὸν δυστροπώτερον περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτοῦ.

Πᾶσαι αἱ ἐκτεθεῖσαι λέξεις καὶ εἰς τοὺς τρεῖς κύκλους εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον οὐσιαστικὰ συγκεκριμένα, δηλοῦντα πρόσωπον ἢ ζῶον ἢ πρᾶγμα. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσιν ὀλίγαι ἐκκλησιαστικαὶ λέξεις, αἵτινες εἶνε ἢ ἀφῃρημένα οὐσιαστικά, ἢ ἐπίθετα, ἢ ῥήματα, ἢ ἄλλα εἴδη λόγου, πλὴν τῶν συγκεκριμένων, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἠθελήσαμεν νὰ ἀποσπάσωμεν ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἐκκλησιαστικῶν λέξεων.

Νῦν δὲ παρατίθεμεν μακρὸν κατάλογον ῥημάτων, οὐσιαστικῶν, ἀφῃρημένων, μορίων κλπ.

Αἱ λέξεις αὗται, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰ εἰρημένα μέρη τοῦ λόγου, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, ἐκδηλοῦσι λεπτοτάτας ἐννοίας, πολὺ λεπτοτέρας τῶν συγκεκριμένων καὶ ἐπομένως εἶνε δυσκολώτερον νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὴν ψυχὴν ξενογλώσσου λαοῦ. Ἐὰν π.χ. οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῶν ξενογλώσσων χωρῶν τῆς Μακεδονίας δὲν ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐπομένως ἡ ὑπ' αὐτῶν λαλουμένη γλῶσσα δὲν ἦτο ἑλληνική, θὰ ἦτο λίαν δυσχερὲς μετέπειτα διά τινος ἐφημέρου ἑλληνικῆς ἐπιδρομῆς νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν λέξεις μὲ τόσην λεπτὴν ἔννοιαν, ἀφῃρημένα δηλαδὴ οὐσιαστικά, ῥήματα, μόρια κλ.

Ἄρα ἡ πληθὺς τούτων, ἡ ἀπαντῶσα ἐν τῷ σημερινῷ ὁμιλουμένῳ σλαυϊκῷ ἰδιώματι, ἀποδεικνύει τρανῶς καὶ ἅπαξ ἔτι, ὅτι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὴν ἐπι-

κρατοῦσαν εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, αἱ σλαυϊκαί, αἱ βουλγαρικαὶ καὶ λοιπαὶ ἐπιδρομαὶ διέφθειραν μὲν ἐν πολλοῖς, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκριζώσωσι καὶ κατ' ἄλλα καὶ μάλιστα κατὰ πλείστας τῶν λέξεων, τῶν ἐχουσῶν ἔννοιαν λεπτοτέραν.

Εὔλογον λοιπὸν συμπέρασμα καὶ ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐλαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὅτι καὶ τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, βάσις εἶνε ὁ ἑλληνικὸς λεξικολογικὸς θησαυρός.

Ἰδοὺ ὁ κύκλος τῶν ὡρισμένων λέξεων.

362 ἀνάγκη	τὸ αὐτὸ
363 ἀναγκάσουβαμ	ἀναγκάζομαι
364 ἀνησυχία	τὸ αὐτὸ
365 ἀνησυχήσουβαμ	ἀνησυχῶ
366 ἀνοήτου	ἀνόητος
367 ἀνοησία	τὸ αὐτὸ
368 ἀνάποδου 1)	ἀνάποδον
369 ἄνουστου	ἄνοστον
370 ἀξά	ἐξάδελφος
371 ἀπουσία	τὸ αὐτὸ
372 ἀπόφασι	»
373 ἀπόδειξι	»
374 ἀποδείξουβαμ	ἀποδεικνύω
375 ἀπάντησι	ἀπάντησις
376 ἀρχὴ	ἐξουσία
377 ἄρπαγο	ἅρπαξ
378 ἀρπάζουβαμ	ἁρπάζω
379 ἀρέσαμ	ἀρέσκω
380 ἀρνησὰ	ἠρνήθην
381 ἀργασούβαμ	ἀργάζω
382 ἀργάτιν	ἐργάτης
383 ἀργία	τὸ αὐτὸ
384 ἀριζούβαμ	χαρίζω
385 ἀσφάλεια	τὸ αὐτὸ
386 ἀσφαλισούβαμ	ἀσφαλίζω
387 ἀφ' οὗ	τὸ αὐτὸ
388 βάψουβαμ	βάπτω
389 βαριούσαχ	βαρύνομαι
390 βιὰς	βία
391 βιάσαμ	βιάζομαι
392 βρυκόλακ	βρυκόλαξ
393 βρῶμα	δυσωδία
394 γάνωμα	τὸ αὐτὸ
395 γαργάρα	»
396 γγινία	συγγενὴς
397 γλέδαμ	βλέπω
398 γράμματικ	γραμματεὺς
399 γυμνάσουβαμ	γυμνάζω
400 γυμναστικὰ	γυμναστὴς
401 δάσκαλ	διδάσκαλος
402 δέραμ	ἐκδέρω
403 δέξουβαμ	δέχομαι
404 δεύτερ' ἀνάστασι	δευτέρα ἀνάστασις
405 δημογεροντία	τὸ αὐτὸ
406 διάβολ'	διάβολος
407 διαβολέψαν	διαβολεμένος
408 διαταξούβαμ	διατάττω
409 διαφορὰ	τὸ αὐτὸ
410 διασκεδασούβαμ	διασκεδάζω
411 ντίκαιο	δίκαιον
412 διαθήκη	τὸ αὐτὸ
413 διορία	»
414 δίπλιαμ	διπλώνω
415 διορίσουβαμ	διορίζω
416 δδὲ	δύο
417 ντόξα	δόξα
418 ντοκιμὴ	δοκιμὴ
419 δοκιμασούβαμ	δοκιμάζω
420 δοκίμασα	τὸ αὐτὸ
421 δοκιμία	δοκιμὴ
422 δρομολόγιον	τὸ αὐτὸ
423 ντυναμία	ἀδυναμία
424 ντύνα	δύναμις
425 δυστυχία	τὸ αὐτὸ
426 ἔλα	ἐλθὲ
427 ἔμπουργη	ἔμπορος
428 ἐνέργεια	τὸ αὐτὸ
429 ἐνεργησούβαμ	ἐνεργῶ

1). Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀκραφνῶς ἑλληνόγλωσσοι ὄχι μόνον τῆς Μακεδονίας ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν τμημάτων τῆς τε ἐλευθέρας καὶ τῆς ἀλυτρώτου πατρίδος, προφέρουσι τὴν κατάληξιν **ον** ὡς **ου** καὶ τὸ ἄτονον **ο** καὶ **ω** ὡς **ου**.

430 ἐνοῦ	ἐνῷ
431 φχαρίστης	εὐχαρίστησις
432 φχαριστῶ	εὐχαριστῶ
433 ἐξέτασις	τὸ αὐτὸ
434 ἐξηγησούβαμ	ἐξηγῶ
435 ἐμποδισούβαμ	ἐμποδίζω
436 ἐξορία	τὸ αὐτὸ
437 ἐπαρχία	»
438 ἐπιστάτην	ἐπιστάτης
439 ἑτοιμασία	τὸ αὐτὸ
440 ἔφορ	ἔφορος
441 ἐφτηνία	εὐθηνία
442 εὔτηνο	εὐθηνὸς
443 ζάλη	τὸ αὐτὸ
444 ζαλισούβαμ	ζαλίζομαι
445 ζέσκο	ζεστὸς
446 ζηλεψὰχ	ἐζήλεψα
447 ζηλιὰρ	ζηλεύων
448 ζιζάνιο	τὸ αὐτὸ
449 ζυασὰχ	ἐζύγισα
450 ζωγρὰφ	ζωγράφος
451 ζωγραφησὰχ	ἐζωγράφησα
452 ἡδονὴ	τὸ αὐτὸ
453 ἡσυχία	»
454 ἡλικία	»
455 ἡσυχασούβαμ	ἡσυχάζω
456 ἦχο	ἦχος
457 θαμπουσὰν	θαμβωμένη
458 θησαυρὸ	τὸ αὐτὸ
459 θηρίον	»
460 θειόκα	θεῖος (ἰδίως ὁ πρὸς μητρὸς)
461 καλαμίσαμ	καλαμίζω
462 κατάστασι	τὸ αὐτὸ
463 καλεσούβαμ	προσκαλῶ
464 κατάρα	τὸ αὐτὸ
465 καταρασιὰν	κατηραμένος
466 καμποὺρ	καμπούρης
467 καταντισούβαμ	καταντῶ
468 κατατρεξούβαμ	κατατρέχω
469 κὰψ	θερμοκρασία
470 καταστροφία	καταστροφὴ
471 καταστρεψὰχ	κατέστρεψα
472 καλημέρα	τὸ αὐτὸ
473 καλησμέρα	»
474 καληνύχτα	τὸ αὐτὸ
475 καμὸ	καϋμὸς
476 καλότυχο	τὸ αὐτὸ
477 κόμμα	φατρία
478 κερασούβαμ	κερνῶ
479 κέρασμα	τὸ αὐτὸ
480 κερδουσὰχ	ἐκέρδησα
481 κινησούβαμ	κινῶ
482 κινητικὸ	καθαρτικὸ
483 κίνδυνο	τὸ αὐτὸ
484 κινδυνεψούβαμ	κινδυνεύω
485 κληρονὸμ	κληρονόμος
486 κλώτσαμ	κλωτσῶ
487 κλίμα	τὸ αὐτὸ
488 κοῖλο	κοιλὸν
489 κονομία	οἰκονομία
490 κρυψάνα	τὸ αὐτὸ
491 κρέμνο	κρημνὸς
492 κρύαμ	κρύπτω
493 λάπαρ	λάπτω
494 λαχτάρα	τὸ αὐτὸ
495 λαβουσὰν	πληγωμένος
496 λάθος	τὸ αὐτὸ
497 λαίμαργου	λαίμαργος
498 λαιμαργία	τὸ αὐτὸ
499 λάχαν	λείχω
500 λαθηψὰ	ἐλανθάσθην
501 λείψαμ	λείπω
502 λιθοβολισὰ	ἐλιθοβόλησα
503 λίτ	λιτὸς
504 λίμα	βουλιμία
505 μαγεία	τὸ αὐτὸ
506 μακὰρ	εἴθε
507 μάρτυρ	μάρτυς
508 μαρτυρία	τὸ αὐτὸ
509 μαλακτικὸ	»
510 μάλζαμ	ἀμέλγω
511 μοιάσουβι–ὅμοιου	ὁμοιάζει–ὅμοιος
512 μοὶ λείψα	μοῦ λείπει
513 μουλουγιὰ	ὁμολογία
514 μοιρὰς	μερίδιον
515 μούζικα	μουσικὴ
516 μούχλα	τὸ αὐτὸ
517 μπαλσαμουσούβαμ	βαλσαμώνω
518 μπόδιο	ἐμπόδιον

519	μπουδισὰχ	ἐμπόδισα	564	πίαμ	πίνω
520	μπύζαμ	βυζαίνω	565	περηφάνια	ὑπερηφάνεια
521	μυρωδία	μυρωδιὰ	566	πλέταμ	πλέκω
522	μυρίσαμ	μυρίζω	567	πλημμύρα	τὸ αὐτὸ
523	μηνιάτικα	τὸ αὐτὸ	568	πόπειρα	ἀπόπειρα
524	ναῦλος	»	569	πόδειξ	ἀπόδειξις
525	νόμος	»	570	πουγραψὰχ	ὑπογράφω
526	νόχτα	νύχια	571	πουγραψήτου	ὑπογραφὴ
527	νόστιμο	τὸ αὐτὸ	572	πολιτεία	τὸ αὐτὸ
528	νοστιμάδα	»	573	πογγελασουβὰμ	ὑπογελῶ
529	ντέσατ	δέκα	574	πουρρόει	ποῦ ῥέει
530	νιψιὸ	ἀνεψιὸς	575	προκοψὰν	προκομμένος
531	νήστικο	νηστικὸς	576	προκοπία	προκοπὴ
532	ξενήτειὰ	τὸ αὐτὸ	577	προδότιν	προδότης
533	ξέχασ'	ἐλησμόνησα	578	πραμμάτεια	ἐμπόρευμα
534	ξακουστὸς	τὸ αὐτὸ	579	προικιόσουβαμ	προικίζω
535	ξεπρουβήνταμ	προπέμπω	580	προσπατησὰχ	προσεπάθησα
536	ξεθαρσησὰχ	ἀνεθάρρησα	581	προτιμήσουβαμ	προτιμῶ
537	ξοχὴ	ἐξοχὴ	582	προστάξουβαμ	προστάττω
538	ὀφεληψὰχ	τὸν ὠφέλησα	583	πρωτόγερ	πρωτόγερος
539	ὅδαμ	ὁδεύω	584	πλῆτος	πλῆθος
540	ὄρεξι	τὸ αὐτὸ	585	πλητόσαμ	πληθαίνω
541	ὅρο	χορὸς	586	πλακουσὰχ	ἐπλάκωσα
542	ὀρεκτικὸ	τὸ αὐτὸ	587	πλίβουμ	πλέω
543	ὀργία	ὀργὴ	588	πὲτ	πέντε
544	ὄφελος	τὸ αὐτὸ	589	ρουστικὸ	τονωτικὸν
545	πάνα	πανάδα	590	σακαρδισὰχ	ξεκαρδίστηκα
546	παναγὺρ	πανήγυρις	591	σαβιάσουμ	βιάζομαι
547	πάταμ	πάσχω	592	σκουλεῖο	σχολεῖον
548	παρηγορία	τὸ αὐτὸ	593	σκολασούβαμ	σχολάζω
549	πάρδαμ	πέρδομαι	594	σκλάβος	αἰχμάλωτος
550	παραμὸν	παράνομον	595	σκοπὸς	τὸ αὐτὸ
551	πάστρα	καθαριότης	596	σπασμὸς	»
552	παψούβαμ	παύω	597	σουφὸ	σοφὸς
553	παρακινησούβαμ	παρακινῶ	598	σουφία	σοφία
554	παραδέξουβαμ	παραδέχομαι	599	σπολλάτη	εἰς πολλὰ ἔτη
555	πατὴχ	ἔπαθε	600	σπουδαξὰν	σπουδασμένος
556	παραμὺθ	παραμύθιον	601	σταυρώσαμ	σταυρώνω
557	περίπατο	τὸ αὐτὸ	602	στοιβαζούβαμ	στοιβάζω
558	περίεργος	»	603	σταυροβήθε με	σταυρὲ βοήθει με
559	πεῖσμα	»	604	στειρόβα	στεῖρα
560	πεικασὰχ	ἐνόησα	605	στρέξαμ	στέργω
561	περαστικὰ	τὸ αὐτὸ	606	στρίγλα	τὸ αὐτὸ
562	πεδ(θ)εία	τιμωρία	607	συνείδησι	»
563	πεδ(θ)εψούβαμ	παιδεύω, τιμωρῶ	608	συμφωνία	»

609	συμφέρο	τὸ αὐτὸ	633	ὑποχόνδριος	τὸ αὐτὸ
610	σφύραμ	σφυρίζω	634	ὑπόθεσιου	ὑπόθεσις
611	τάξις	τὸ αὐτὸ	635	φανταξὰι	φαντασμένος
612	ταξούβαμ	τάζω	636	φαντασία	τὸ αὐτὸ
613	ταξὰχ	ἔταξα	637	φαρμακοσὰ	ἐδηλητηρίασα
614	ταξάνου	ὑποσχεθὲν	638	φανατὶκ	φανατικὸς
615	ταραχίδα	ταραχὴ	639	φαγοῦρα	τὸ αὐτὸ
616	ταραχησὰ	ἐτάραξε	640	φίλουσγοι	φίλοι
617	ταξείδ'	ταξείδιον	641	φουρτοῦνα	τρικυμία
618	τακτικὸ	τακτικὸν	642	φοβερὸ	φοβερὸς
619	τέλος	τὸ αὐτὸ	643	φροντίδα	τὸ αὐτὸ
620	τηλεγρὰφ	τηλέγραφος	644	φταιξὰ	ἔπταισα
621	τεντόσουβαμ	τεντώνω	645	φταίξιμο	πταῖσμα
622	τέρσουμ	τρέχω	646	φτασὰ	ἔφτασα
623	τιμιὰ	τιμιότης	647	χαιρετισοίβαμ	χαιρετῶ
624	τιμισὰν	τίμιος	648	χαρισὰχ	ἐχάρισα
625	τρομάρα	τὸ αὐτὸ	649	χασομέρια	τὸ αὐτὸ
626	τρύγος	»	650	χαδιάρικο	χαϊδεμένο
627	τρίαμ	τρίβω	651	χιρητήματα	ἀσπασμὸς
628	τρομαξούβαμ	τρομάζω	652	χωνεψούβαμ	χωνεύω
629	τρυγήσαμ	τρυγῶ	653	ψεύτ'	ψεύστης
630	τύχιουτ'	τύχη	654	ψοφισούβαμ	κροτῶ (ψοφῶ)
631	τυχιουσὰ	ἔτυχε	655	ὠφέλεια	τὸ αὐτὸ
632	τρὶ	τρία	656	ὠφελησούβαμ	ὠφελῶ

Καὶ πληθὺν ἄλλων λέξεων, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, δυνάμεθα νὰ καταλέξωμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ φρονοῦμεν, ὅτι, μετὰ τὰς ἤδη ἀναγραφείσας, καὶ ὁ δυσπιστότερος ἀναγνώστης θὰ πεισθῇ, ὅτι τὸ λαλούμενον ἰδίωμα δὲν εἶνε βουλγαρικόν, διὰ τοῦτο δὲν νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ ἐξακολουθήσωμεν, ἀφοῦ ἄλλως τε σκοπὸς τῆς παρούσης πραγματείας δὲν εἶνε ἡ σύνταξις λεξιλογίου, ἀλλὰ ἡ ἀναίρεσις τοῦ βουλγαρικοῦ ἰσχυρισμοῦ.

Καὶ νῦν, δύναται βουλγαρόφιλός τις, ἀπορῶν, νὰ ἐρωτήσῃ: «Διατί, ἐνῷ τὸ σλαυόφωνον τῆς Μακεδονίας ἰδίωμα κέκτηται τόσον πλοῦτον ἑλληνικῶν λέξεων, ὥστε ἡ διάλεκτος αὕτη νὰ καθίσταται σχεδὸν ἑλληνική, διατί δὲν κατωρθώθη, ἐνῷ ἀπὸ δεκαετηρίδων πολλῶν λειτουργοῦσι πολυπληθῆ σχολεῖα ἑλληνικὰ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, εἰς τὰ ὁποῖα συρρέουσι προθύμως οἱ σλαυόφωνοι Ἕλληνες, διατί δὲν κατωρθώθη μετὰ ἐπταετῆ σπουδὴν καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ ἐκμανθάνωσιν ἀπταίστως τὴν ἑλληνικήν, τοσοῦτον οἰκείαν οὖσαν εἰς αὐτούς, καὶ αἱ μορφούμεναι ἐκ τοῦ σχολείου οἰκογένειαι; Διατί μετὰ πάροδον τόσων δεκαετηρίδων, καθ' ἃς λειτουργοῦσι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα δὲν ὑπῆρξε δυνατόν, ὥστε εἰς τὰς ὁδούς, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰς συναλλαγὰς ἐν γένει, νὰ μὴ ἀκούηται τὸ βάρβαρον τοῦτο συνονθύλευμα; Τόσαι μέριμναι, τόσαι χρηματικαὶ θυσίαι, διατί δὲν συνετέλεσαν νὰ καταπνίξωσι τὸ ἐν τῷ

ἰδιώματι τούτῳ ὑπάρχον σλαυϊκὸν στοιχεῖον, ἀφοῦ ἡ ὕπαρξις πληθύος ἑλληνικῶν λέξεων, ἀπαντωσῶν εἰς αὐτό, μεγάλως διευκολύνει τὸ ἐγχείρημα τοῦτο;

—«Τίς ἢ τί πταίει; Μήπως οἱ διδάσκαλοί σας δὲν εἰργάζοντο προθύμως πρὸς ἐπίτευξιν τούτου τοῦ σκοποῦ;»

Τοιαῦτα περίπου ἐρωτήματα ἠδύνατο ν' ἀπευθύνῃ βουλγαρόφιλός τις, θέλων νὰ καταρρίψῃ τὸν ἰσχυρισμὸν τὸν ἀνωτέρω διὰ τοῦ παρατεθέντος λεξιλογίου ὑποστηριχθέντα, καὶ ἐπιχαίρων διὰ τὴν ἐπιτελεσθεῖσαν ὀλίγην, ὡς φαντάζεται, γλωσσικὴν πρόοδον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἰς τὰς χώρας ἐκείνας. Ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις δὲν εἶνε δύσκολος.

Καὶ πρῶτον εἶνε ψευδὲς τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων συνήθως λεγόμενον, ὅτι εἰς τὰς σλαυοφώνους χώρας δὲν ἀκούεται οὐδαμῶς ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Διότι εἰς πόλεις διαφόρους καὶ κωμοπόλεις καὶ χωρία ἀκόμη ἀπαντῶσι πλεῖσται οἰκογένειαι καὶ μάλιστα ἐκ τῶν νεωτέρων, αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦσι καλῶς τὴν ἑλληνικήν. Ὑπάρχουσι μάλιστα πλεῖσται ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ὡς ἄρθρον πίστεως τὸ λαλεῖν τὴν ἑλληνικήν· ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶνε καὶ πρόδηλον παντὶ ἐπισκεφθέντι τὴν σλαυόφωνον χώραν, ὅτι, ὅπου ἐλειτούργησαν ἄρτια σχολεῖα, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἤρχισε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νὰ διαδίδηται καὶ ἐλπὶς ὑπάρχει, ὅτι μᾶλλον θὰ διαδοθῇ.

Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς, ἡ μὴ συντέλεσις δηλαδὴ εἰσέτι πολλῶν προόδων εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐφ' ᾧ οἱ Βούλγαροι ἐπαίρονται καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζουσι τὰς παραλόγους ἀξιώσεις των καὶ τὰ ἄλογα ἐπιχειρήματά των, αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ περιάγῃ αὐτοὺς εἰς ἀπογοήτευσιν καὶ ἀπελπισίαν· διότι, ἐὰν μὲ τὴν ὀλίγην, τὴν ὀλιγίστην προσοχήν, ἣν ἐπέδειξαν πρὸς τοῦτο οἱ διδάσκαλοι, καὶ μὲ τὴν ἀτελῆ μέθοδον, ἣν ἐφήρμοσαν, ὡς θὰ λεχθῇ κατωτέρω, κατώρθωσαν, ὥστε νὰ ὁμιλῶσι πολλαχοῦ οἱ τέως σλαυόφωνοι, τὴν ἑλληνικήν, δύνανται νὰ ἐξαγάγωσιν, ἐκ τούτου ὡς ἄσφαλτον συμπέρασμα, ὅτι, ἐὰν πλείων προσοχὴ δοθῇ καὶ μέθοδοι διδασκαλίας προσφορώτεραι ἐφαρμοσθῶσι, μετ' οὐ πολὺ βάρβαρος ἦχος βαρβάρου λαλιᾶς δὲν θὰ ἀκούηται εἰς τὴν ἑλληνικωτάτην ἐκείνην χώραν.

Δὲν δυνάμεθα ὅμως ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἡ πρόοδος δὲν ἐπετεύχθη, οἵα ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ, ἀφοῦ τὸ ἔδαφος ἦτο τόσον πρόσφορον, πρὸς τοῦτο. Καὶ τοῦτο δέ, διότι οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι, ἀναλαμβάνοντες διδασκαλικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ σλαυοφώνῳ χώρᾳ, μετήρχοντο πρότερον τὸ ἱερόν των ἔργον, μὴ ἔχοντες σκοποὺς προπαγανδικούς. Οὐδένα οὐδέποτε ἐξεβίασαν νὰ προσέλθῃ εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Οὐδένα οὐδέποτε διέφθειραν διὰ δώρων, ἀλλ' ἔχοντες τὰς πύλας τῶν σχολείων ἀνοικτάς, εἰσεδέχοντο πάντας τοὺς προτιμῶντας νὰ ἐκμάθωσι τὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν ἢ τὸ βάρβαρον ἰδίωμα.

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα διδάσκεται ἡ ἀρετή, ἐκτυλίσσονται τὰ ἀθάνατα τῶν προγόνων ἔργα, ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα ἡ ἀΐδιος, ἥτις διέπνεε κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς

τὸν Ἑλληνισμόν. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ σχολεῖα ταῦτα τῆς Μακεδονίας ὡς μαγνῆται εἵλκουν καὶ ἕλκουσι πᾶν τὸ περὶ αὐτά. Τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶνε φάροι, διαλύοντες τὸ περιβάλλον, τὸ πέριξ διανοητικὸν σκότος.

Διὰ τοῦτο οἱ σλαυόφωνοι σπεύδουσι πρὸς αὐτά. Δὲν διδάσκονται ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν διδασκάλων των οἱ μαθηταὶ μεθόδους ἐμπρησμῶν, στραγγαλισμῶν, ἀνασκολοπισμῶν, ἀλλὰ διδάσκονται τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των. Καὶ διὰ τοῦτο ἕλκονται τὰ παιδία, ἐρημώνοντα τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα, συναισθανόμενα, ὅτι οὐδὲν συνδέει αὐτὰ πρὸς τὰ βάρβαρα κατ' εὐφημισμὸν ὀνομαζόμενα ἐκπαιδευτήρια, τὰς ὑπούλους δηλαδὴ φωλεὰς ἀγρίων θηρίων.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπῆρξεν, ὡς ὤφειλε, φανατικὸν καὶ μάλιστα δὲν ἐφήρμοσε πανταχοῦ τὰς λογικὰς μεθόδους, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ ἐκριζώσῃ πανταχόθεν τὰ ὀλίγα σλαυικὰ στοιχεῖα τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν τῷ σλαυοφώνῳ ἰδιώματι. Καὶ ἐπειδὴ εἶνε καιρὸς ἀκόμη, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο, ἵνα ἴδωμεν, τί δὲν ἐπράχθη καὶ τί δέον νὰ πραχθῇ.

Καὶ πρῶτον τίνα τὰ αἴτια, δι' ἃ δὲν ἔχει ἐκριζωθῇ εἰσέτι τὸ ἰδίωμα ἐκεῖνο ἄρδην πανταχοῦ;

Ἐκ τῆς καλῶς τονιζομένης ἀπαγγελίας μιᾶς ἑξαετοῦς κορασίδος ἐν Δοϊράνῃ εἶχον ἀπατηθῇ, νομίσας, ὅτι ἐνόει αὕτη ὅ τι ἀπήγγελλε. Ἀλλὰ ποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξίς μου, ὅτε ἀπευθύνας αὐτῇ εἰς ὀλίγας ἁπλᾶς ἐρωτήσεις ἐπὶ τῆς καλῶς ἀπαγγελθείσης περικοπῆς, κατενόησα, ὅτι οὐδὲν ἐνόησεν ἐκ τῶν ἀπομνημονευθέντων. Ἐκ τούτου λοιπὸν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν νηπιαγωγείων πείθεταί τις, ὅτι τριετὴς καὶ τετραετὴς τῶν παίδων φοίτησις ἐν αὐτοῖς ἀπέβαινε ματαία ὡς πρὸς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ἐνῷ κατὰ τὴν λοιπὴν ἠθικὴν καὶ οἰκοκυρικὴν ἔποψιν ἐπετυγχάνοντο θαύματα.

Οἱ παῖδες μετὰ τὴν τετραετῆ ἐν αὐτοῖς φοίτησιν δὲν ἐγνώριζον, εἰμὴ ὀλιγίστας λέξεις ἑλληνικάς. Πραγματογνωσία ἐδιδάσκετο ψιττακιστί. Συνδιάλεξις οὐδεμία. Ὅταν ἔλεγον εἰς τὰς διδασκαλίσσας, ὅτι θὰ εἵλκυον περισσότερον ἢ ὅτι ἔχουσιν ἑλκύσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ γένους, ἐάν, ἀντὶ πάντων τούτων τῶν ψιττακισμῶν, ἐδίδασκον τὰ παιδία 200 λέξεις κατ' ἔτος ἐκ τῶν τῆς συνήθους χρήσεως, σχηματίζουσαι καὶ διαφόρους ἐν συνδιαλέξει μετ' αὐτῶν φράσεις καὶ ἐὰν ἔλειπον παντελῶς αἱ εἰς οὐδεμίαν γλωσσικὴν πρόοδον καταλήγουσαι ἀπομνημονεύσεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν μοὶ ἀπεκρίνοντο, ὅτι οὐδέποτε συνεβουλεύθη εἰς αὐτὰς ἡ χρῆσις τοιαύτης μεθόδου· ἀλλὰ καὶ ἐὰν διδασκόμεναι καὶ νουθετούμεναι πρὸς τοῦτο κατέλειπον τὰς ἀκάρπους ἐπιδείξεις καὶ ἐπεδίδοντο εἰς τὴν διὰ συνδιαλέξεως ἄσκησιν τῶν παίδων, θὰ δυσηρέστουν τοὺς ἐν τῇ κοινότητι ἄρχοντας, διότι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ κατὰ τὴν πανήγυριν τῶν ἐξετάσεων δὲν θὰ παρουσίαζον οὕτω τὰ παιδία αἱ διδασκάλισσαι, δηλαδὴ ἀπαγγέλλοντα εὐχερῶς καὶ μετὰ πάθους καὶ μετὰ χειρονομιῶν κλπ.

Ἐκ τῶν νηπιαγωγείων λοιπὸν ἐξερχόμενα τὰ σλαυόφωνα παιδία, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀποθησαυρίση ἱκανὰς λέξεις ἑλληνικάς, εἰσήρχοντο εἰς τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἔνθα, μὴ ἐννοοῦντα τὴν γλῶσσαν τοῦ διδασκάλου, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσι τὰ διδασκόμενα μαθήματα καὶ οὕτω ἐξηκολούθει ὁ μηχανισμὸς ἐπὶ ἓν ἀκόμη καὶ δύο ἔτη. Ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ τάξει τοῦ δημοτικοῦ εἰς πολλὰ σχολεῖα ἤκουσα τὰς αὐτὰς ἀπομνημονεύσεις διαφόρων κεφαλαίων τῆς παλαιᾶς ἱστορίας, ἄνευ κατανοήσεως τοῦ περιεχομένου.

Πλὴν δὲ τούτου διδακτικὰ βιβλία ἦσαν εἰσηγμένα τὰ ἐν χρήσει καὶ εἰς τὰς χώρας, ἐν αἷς διδάσκεται ἡ μητρικὴ γλῶσσα, ὅπερ ἀτοπώτατον.

Ἡ μέθοδος λοιπὸν ἡ ἀκατάλληλος καὶ τὰ ἀκατάλληλα βιβλία ἦσαν ἐκ τῶν κυριωτάτων αἰτίων τῆς ὀπισθοδρομήσεως εἰς τὴν γλωσσικὴν πρόοδον, ἐνῷ, ὡς ἀπεδείχθη, τὰ πολλὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, τὰ ὑπάρχοντα ἐν τῷ σλαυοφανεῖ ἐκείνῳ ἰδιώματι, ἠδύναντο εἰς χεῖρας εὐμεθόδων διδασκάλων νὰ χρησιμεύσωσι ὡς μαγνῆται, ἕλκοντες πρὸς ἑαυτὰ πᾶν ὅ τι ὑπὸ τῶν διδασκόντων προεβάλλετο. Καὶ σήμερον εἰς πάσας τὰς πόλεις, τὰς κώμας καὶ τὰ κεφαλαιωδέστατα χωρία οἱ κάτοικοι διὰ τῶν σχολείων θὰ ὡμίλουν πάντες ἑλληνιστί, οἱ δὲ Βούλγαροι δὲν θὰ ἐστηρίζοντο εἰς τὸ σαθρὸν τῆς γλώσσης ἐπιχείρημα. Ὅτι δὲ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο οὐδ' εἶνε ἀκατόρθωτον, ἀποδεικνύουσι πολλὰ σχολεῖα, εἰς ἃ οἱ διδάσκαλοι, μεθοδικῶς ἐργασθέντες, ἐξερρίζωσαν τὸ ἐπείσακτον καὶ βάρβαρον ἰδίωμα.

Τὸ χωρίον π. χ. Ἀσβεστοχώριον, κατοικούμενον ὑπὸ 1500 κατοίκων ἁπάντων σλαυοφώνων Ἑλλήνων, μὴ ὑπάρχοντος οὐδενὸς σχισματικοῦ, καὶ κείμενον εἰς 1 1)2 ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου θέσεως αὐτοῦ, ἠξιώθη πλείονος μερίμνης ὑπὸ τῶν διαφόρων ἁρμοδίων. Διδακτήρια ἀνηγέρθησαν κατάλληλα, ἀρρένων καὶ θηλέων, τὰ ὁποῖα ἐπλουτίσθησαν μὲ ἐπαρκῆ σκεύη καὶ ὄργανα διδασκαλίας· τὸ δὲ σπουδαιότερον, πάντοτε ἐγένετο ἐπιμελὴς ἐκλογὴ ἱκανωτάτων καὶ μεθοδικωτάτων διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, μὴ ἀκολουθησάντων τὴν ἄστοχον πολλῶν σχολείων μηχανικὴν μέθοδον.

Ποῖα λοιπὸν τ' ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἐργασίας; Τὸ χωρίον γλωσσικῶς σχεδὸν ἐξελληνίσθη. Οὐ μόνον οἱ μαθηταὶ ὁμιλοῦσιν ἑλληνιστί, ἀλλὰ καὶ αἱ νεώτεραι οἰκογένειαι εἰσήγαγον εἰς τὰς συνδιαλέξεις των τὴν ἑλληνικήν. Τὸ σπουδαιότερον δέ, εἰς τὴν ἀγοράν, κατὰ τὰς συναλλαγάς, γίνεται νῦν χρῆσις μᾶλλον τῆς ἑλληνικῆς ἢ τοῦ σλαυοφώνου ἰδιώματος.

Καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν δὲ ἑλληνικῶν καὶ ἐν γένει εὐρωπαϊκῶν ἠθῶν ἐπέδρασαν ἐπὶ τοσοῦτον αἱ ἱκαναὶ διδασκάλισσαι, ὥστε πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι ἀπέβαλον τὸ βουλγαρικὸν ἔνδυμα καὶ ἐνδύονται νῦν ὡς αἱ ἑλληνίδες, ἔχουσι δὲ ὡς μέγα των καύχημα, ὅτι ἐξωμοιώθησαν κατὰ πολλὰς συνηθείας πρὸς ἐκείνας.

Εἰπὼν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ διδάσκαλοι καὶ αἱ διδασκάλισσαι δὲν εἶχον τὴν προσήκουσαν μέθοδον, δὲν ἐννοῶ, ὅτι ἦσαν ἄγευστοι γνώσεων παιδαγωγικῆς καὶ διδακτι-

κῆς, πᾶν τοὐναντίον· οἱ πλεῖστοι καὶ αἱ πλεῖσται τούτων κατεῖχον πολλὴν καὶ θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν μόρφωσιν καὶ ἦσαν εὐδοκιμώτατοι ἄλλως τε λειτουργοὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τοῦτο μόνον ἤθελον νὰ δηλώσω, ὅτι οὗτοι, ἐνῷ θὰ ἦσαν ἄριστοι καὶ παραγωγικώτατοι διδάσκαλοι τῆς ἑλληνοφώνου χώρας καὶ θὰ ἐφήρμοζον ἀποτελεσματικώτατα τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πείρας των, ἐν τούτοις εἰς τὴν ἀλλόγλωσσον χώραν, περιορισθέντες εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων γενικῶς, ἐμπνέοντες εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν των αἰσθήματα γενναῖα καὶ ἦθος ἁγνόν, δὲν ἐπέστησαν, ὅσον ἔπρεπε, τὴν προσοχήν των εἰς τὴν ἐξεύρεσιν μεθόδου, τεινούσης πρὸς τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ βαρβάρου ἰδιώματος, ὥστε νὰ ἐκσπάσωσιν ἐκ τοῦ πενιχροῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀλόγως θεωροῦσιν ὡς σπουδαιότατον.

Ἀλλὰ δὲν ἔπταιον οἱ διδάσκαλοι, ἐὰν δὲν ἔπραξαν ὅ τι ἠγνόουν. Διότι δυστυχῶς ἠναγκάζοντο ἐν παντὶ ν' αὐτοσχεδιάζωσι. Ηὐτοσχεδίαζον ἔτι καὶ προγράμματα.

Ἀλλ' ὅ τι ἀπώλετο κατὰ τὸ παρελθὸν εἶνε καιρὸς νὰ ἐπανορθωθῇ, καὶ ἡ ἐπανόρθωσις εὐτυχῶς ἤρξατο ἀπό τινος χρόνου διὰ λήψεως γενναίων μέτρων ὑπὸ τῶν ἱερῶν μητροπόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐτάχθησαν οἱ θεματοφύλακες τῶν δύο πολυτίμων κειμηλίων, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παιδείας. Καὶ οὕτω ἡ σημερινὴ κατάστασις εἶνε πολὺ κρείττων τῆς πρό τινων ἐτῶν.

Ἵνα δὲ τὰ ὑπὸ γλωσσολογικὴν ἔποψιν ἀποτελέσματα ἀναφανῶσι ταχύτερον ἀκόμη, φρονοῦμεν ὡς συντελεστικὰ τὰ ἑξῆς μέτρα : Αἱ ἱεραὶ μητροπόλεις, κηδόμεναι τῆς γλώσσης, εἰς ἣν ὁ θεάνθρωπος ἐκήρυξε τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης, ἔχουσιν αὗται τὸ κυριώτερον καθῆκον νὰ προνοήσωσιν, ἵνα ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία τραπῇ ἐπὶ τοιοῦτον ροῦν, ὥστε ταχέως νὰ ἐκπλύνῃ τὸν βαρβαρικὸν ῥύπον, τὸν ἐγκολαφθέντα εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἰδίωμα.

Ἀνάγκη οἱ διδάσκαλοι πάντες εἰς διάφορα κέντρα νὰ κληθῶσιν ὑπὸ τῶν ἱερῶν μητροπόλεων νὰ μυηθῶσιν ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν τὴν μέθοδον τοῦ διδάσκειν εἰς τοὺς ἀλλογλώσσους πληθυσμοὺς τὴν γλῶσσάν των, τὴν ὁποίαν διέφθειραν αἱ ἐπιδρομαὶ καὶ οὕτω παρεσκευασμένοι μετὰ κοινοῦ προγράμματος, μετὰ καταλλήλων μεθοδικῶν ὁδηγιῶν καὶ μετὰ καταλλήλων διδακτικῶν βιβλίων, νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς τὸ ἱερόν των ἔργον. Ἡ τοιαύτη ἐργασία των θὰ εἶνε καρποφόρος· διότι δὲν ἔχουσιν, ὡς πολλάκις ἐλέχθη, νὰ παλαίσωσι κατὰ ξένης γλώσσης, ἀλλ' ἔχουσιν νὰ ἀναστήσωσι τὴν ἐθνικήν, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία κατέστη ἀγνώριστος, ὡς περιπεπλεγμένη εἰς βαρβαρικὰ ράκη. Πρέπει νὰ τὴν ἀναδείξωσι πάγκαλον μὲ ὅλα της τὰ θέλγητρα, μὲ ὅλην της τὴν χάριν, μὲ ὅλην της τὴν δύναμιν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνστερνισθῶσι πρότερον ὡς σύμβολον πίστεως, ὅτι παλαίουσιν ὑπὲρ ἑλληνικῆς γλώσσης δεδουλωμένης, ῥιζώνοντες εἰς τὴν ψυχήν των ἀκράδαντον τῆς ἑξῆς γνώμην, ὅτι λαός, ὁ ὁποῖος προφέρει τὰς ἱερὰς λέξεις *ἐλεύθερος, παλληκάρι, πατρίς*, ὡς προφέρουσιν οἱ σλαυόφωνοι τῆς Μακεδονίας, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἢ ἑλληνικός. Ποῖος λαὸς εἶχε εἰς τὰ χείλη διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν ὁμοούσιον ταύτην τριάδα τῶν λέξεων ; Ἠδύναντο οἱ σλαυόφωνοι, ἐὰν ἦσαν Βούλγαροι, δοῦλοι δηλαδὴ διαρκεῖς καὶ τῶν ἰσχυρῶν ἐπαῖται, νὰ παραλάβωσι ἄλλοθεν τὰς ἀλλοτρίας καὶ ἀκατανοήτους εἰς τὸν βίον των ὑπερηφάνους ταύτας λέξεις ;

Γ. Μπουκουβάλας

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

(Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν καὶ ὥραν 3 1)2 μ. μ. ἐγένοντο ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τὰ ἐγκαίνια τοῦ Φοιτητικοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς ἃ παρέστη ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας κ. Ν. Καζάζης μετὰ τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ καὶ μέγας ἀριθμὸς φοιτητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ μαθητῶν τοῦ Πολυτεχνείου, τοῦ Διδασκαλείου καὶ τῶν Ἐμπορικῶν Σχολῶν. Πρῶτος ὡμίλησεν ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας κ. Ν. Καζάζης εἰπὼν τὰ ἑξῆς ἐκφραστικώτατα :)

«*Ἀγαπητοὶ Σπουδασταὶ καὶ λοιπὰ μέλη τοῦ Φοιτητικοῦ Τμήματος.*

Κατ' ἐντολὴν τοῦ κεντρικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἐγκαινίζω σήμερον τὴν πρώτην Συνεδρίαν τοῦ ἀναδιοργανωθέντος φοιτητικοῦ τμήματος τῆς Ἑταιρίας.

Ἐν ἔτει 1807, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἰένης, ἡ πρωσσικὴ κυβέρνησις, πρωτοστατούντων μεγάλων φιλοπατρίδων, οἷοι ἦσαν ὁ Οὐμβόλδος, ὁ Φίχτης, ὁ Σχλαγερμάρχερ, ἵδρυσε τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀναρριπισμοῦ καὶ τῆς ἐξάρσεως τοῦ καταπεσόντος ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Γερμανῶν.

Ἐν ἔτει 1871 μετὰ τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἕνωσιν τῆς Γερμανίας, ἡ νέα γερμανικὴ κυβέρνησις, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Λοθαριγγίας, ἵδρυσε τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου.

Ὡς εἶπε πρό τινος καιροῦ ὁ Ἐρνέστος Ρενάν, τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια ἐνίκησαν εἰς τὸ Σεδάν.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐν ἔτει 1837, ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τοῦ νέου κράτους, ἱδρύθη τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον.

Ἆρά γε τὸ ἑλληνικὸν πανεπιστήμιον ἐξεπλήρωσε τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν ;»

Τὸν κ. Ν. Καζάζην διεδέχθη ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ Πρόεδρος τοῦ Φοιτητικοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Κωνστ. Βασιλείου ὑφηγητὴς τοῦ αστικοῦ δικονομικοῦ δικαίου, ἀπαγγείλας τὸν ἑξῆς ἐναρκτήριον λόγον :

Κύριοι,

Ἐν καιροῖς κρισίμοις διὰ τὸ ἔθνος ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καλεῖ ὑμᾶς τοὺς φοιτητὰς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοὺς σπουδαστὰς τῶν ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων ἵνα συμπτυχθῆτε ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς σημαίαν.

Ἡ Ἑταιρεία «Ἑλληνισμὸς» καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ «Φοιτητικοῦ Τμήματος».

Ὁποία τίς ἐστιν ἡ Ἑταιρεία «Ἑλληνισμός» γνωρίζετε πάντες, τὴν γνωρίζετε ἐκ τῆς δεκαπενταετοῦς αὐτῆς δράσεως καθ' ἣν πρωτηγωνίστησεν ἐν ἅπασι τοῖς ἐθνικοῖς ζητήμασιν, τὴν γνωρίζετε ἐκ τῆς σώφρονος καὶ μεμελετημένης στάσεως ἣν ἐν ἡμέραις ἐθνικῶν κρίσεων ἐτήρησεν, τὴν γνωρίζετε ἐκ τῶν περισπουδάστων αὐτῆς δημοσιευμάτων, ὧν προέχει τὸ περιοδικὸν «Ἑλληνισμός» ὑπερβαλὸν κατά τε τὴν διάδοσιν καὶ ἐπιβολὴν πᾶν ἕτερον ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ περιοδικὸν δημοσίευμα· γνωρίζετε τέλος τὴν καλοῦσαν ὑμᾶς Ἑταιρείαν ἐκ τοῦ ἐθνικωτάτου ἔργου, ὅπερ κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ταῦτα ἔτη ἐπετέλεσεν ὁ ὑπέρτιμος ταύτης πρόεδρος, ἐμπνευσμένος ἀπόστολος ἀποβὰς τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων ἐν τῇ ξένῃ, μεγαλόφωνος δὲ κῆρυξ τῆς ἐθνικῆς ὀργανώσεως ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι.

Ἡ Ἑταιρεία «Ἑλληνισμὸς» ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἑαυτῆς προγράμματος θέλουσα νὰ καταστήσῃ ἐνεργοὺς ἁπάσας τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, εὐλόγως ἐσκέψατο ὅτι ἔδει νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν συγκεντροῦσα ταύτην καὶ συντάσσουσα εἰς ἓν ἰδιαίτερον τμῆμα *«τὸ Φοιτητικὸν»*, οὗτινος σκοπὸς ἔσεται ἡ *ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἡ συστηματικὴ ἐπιδίωξις τοῦ ἐθνικοῦ ἰδεώδους καὶ ἡ ἀντίδρασις κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τῶν ἐθνικῶν δικαίων.*

Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα.

Ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ὕλης ἣν διανύομεν, ἐν τοῖς χαλεποῖς τούτοις χρόνοις καθ' οὓς ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ μόνον δυνάμεις ἀφεθεὶς ἀντιπαλαίει κατὰ ποικίλων ἐχθρῶν διεκδικούντων ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου κυρίως τὴν πατρῴαν αὐτοῦ κληρονομίαν. Ἂν παρ' ἔθνεσιν, ἅτινα συνετέλεσαν ἤδη τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν, τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἀπαραιτήτως δέον νὰ διατελῇ πάντοτε ἀκμαῖον, ὡς ὁ κυριώτερος ὅρος τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως, πόσον μᾶλλον τοῦτο πρέπει νὰ συμβαίνῃ παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες μικρὸν μόνον μέρος τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ἔχομεν ἐλεύθερον;

Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἐνόησαν ἔκπαλαι ὑπὸ τὴν γνησίαν αὐτοῦ ὑπόστασιν, οὐχὶ δηλαδὴ ὡς τεχνητὸν δημιούργημα ἐπὶ κανόνων τῆς λογικῆς βασιζόμενον, ἀλλ' ὡς *ψυχικὸν συναίσθημα*, ὡς ἔμφυτον ὕπαρξιν ὑποκειμένην εἰς νόμους φυσικούς. Ἔμφυτος ἐνοήθη παρὰ τῷ Ἕλληνι ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη ἐντονωτέρα καὶ αὐτοῦ τοῦ φίλτρου ὅπερ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ τέκνου ἑδρεύει πρὸς τὸν γεννήτορα. Παρ' αὐτῷ δ' ἤδη τῷ ὑπάτῳ ἡμῶν ἐπικῷ ποιητῇ εὕρηται τὸ «*ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧ πατρίδος »οὐδὲ τοκήων γίγνεται, εἴπερ καί τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει »ἀπάνευθε τοκήων*». Ἀπὸ τῆς αὐτῆς δ' ἰδέας ὁρμώμενος ὁ μέγας Πλάτων διετύπωσε τὸν ἀφθάστου ὕψους ὕμνον ἐκεῖνον πρὸς τὴν πατρίδα, ὅστις ὅσον συχνὰ καὶ ἂν λέγηται, οὐδέποτε ἀποβαίνει τετριμμένος, τοῦ Ἕλληνος δυναμένου ὡς ἄλλην Κυριακὴν προσευχὴν νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ «*μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων »προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον καὶ »ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι*».

Ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πολιτῶν ζῇ ἡ πατρίς, ἐκεῖνοι δὲ μόνον οἱ λαοὶ εἶναι ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, οἵτινες ἰσχυροὶ καὶ δραστήριοι, ὑπερήφανοι διὰ τὴν ἑαυτῶν προσωπικότητα ἐμμένουσι πάντοτε ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ νὰ θεωρῶσι τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν ὑπερτέραν παντός. Ἡ ἀφοσίωσις ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν ἐνισχύει τοὺς λαοὺς οὐ μόνον εἰς τὴν ἐν εἰρήνῃ κοινωνικὴν καὶ πολιτειακὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τόλμην μεθ' ἧς ἐπιλαμβάνονται ἐν δεδομένῃ στιγμῇ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων ἐπιβεβλημένων ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς τῶν λαῶν.

Μόνη ἡ πατρίς, ἡ κεκτημένη τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἐξηγεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ὑγιεστέραν βάσιν τῆς πολιτειακῆς ὀργανώσεως· ἐν τῇ ἐντελεστέρᾳ δὲ πραγματοποιήσει τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος δέον ν' ἀναζητῆται πάντοτε ἡ κυρία ἀφορμὴ τῆς προόδου καὶ τῆς ὑποστάσεως τῶν λαῶν.

Ὅταν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἄρχεται σβεννύμενον ἐν ταῖς ψυχαῖς, αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ ὑπόστασις καταπίπτει, ἐκλείπει ἡ ἐθνικὴ ἐκείνη δύναμις ἥτις ποδηγητοῦσα τοὺς λαοὺς φέρει τούτους πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἐξέλιξιν. Ὅταν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα μαραίνηται, ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τοῦ λαοῦ ἀποβαίνει στάσιμος, τὴν τάξιν διαδέχεται ἡ ἀταξία, τὴν ἠθικότητα ἡ ἀνηθικότης, ἡ κατάπτωσις δὲν βραδύνει νὰ ἐπέλθῃ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἰδοὺ ὁ θάνατος τῶν λαῶν. Δὲν ἐπέζησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι παρ' οἷς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα παρημελήθη. Οἱ Ρωμαῖοι ἐφ' ὅσον ἐνεφοροῦντο τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν κοινὴν πάντων πατρίδα Ρώμην, τοῦ διαπύρου ἐκείνου ἐθνικοῦ φρονήματος ὑφ' ὃ τὸ ἄτομον ἠφανίζετο πρὸ τῆς ἰδιότητος τοῦ *ρωμαίου πολίτου*, πληροῦσι τὰς δέλτους τῆς παγκοσμίου ἱστορίας διὰ τῶν ἔργων καὶ κατορθωμάτων ἐκείνων ἅτινα καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἐκλέϊσαν τὸν ρωμαϊκὸν λαόν. Ὅταν δὲ τοὐναντίον ἐν τῇ ρωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἀποβάσῃ κοσμοκρατείρᾳ,

τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἐξησθένησε, πᾶσα πρόοδος ἐξέλιπε καὶ αὐτὴ δ' ἡ διάλυσις τοῦ Κράτους δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ηὐτύχησε νὰ διατηρήσῃ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ φρόνημα, ἐπέζησε δὲ διὰ τοῦτο ὅλων τῶν κατακτήσεων ἃς ἡ Ἑλληνικὴ πατρὶς ὑπέστη, ἀντηγωνίσθη κατ' ἀντιπάλων ἐθνῶν καὶ ἀπερρόφησε μᾶλλον ἢ ἀπερροφήθη ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ τῆς ἐπικρατήσεως. Ἀλλ' ἡ πάλη ἐξακολουθεῖ ἔτι, ὁ ἀγὼν δὲν κατέπαυσεν, τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ἀδυσώπητος καὶ τραχὺς ἐμφανίζεται ἐκ τῆς ἀναπτύξεως περιοίκων ἐθνῶν ἅτινα περισφίγγουσι τὴν ἑλληνικὴν γῆν καὶ ζητοῦσι νὰ ἐπικρατήσωσι τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀποπνίγοντες τοῦτον ἐν τῇ γωνίᾳ ἐκείνῃ ἣν ηὐτύχησαν αἱ νεώτεραι γενεαὶ νὰ ἴδωσιν ἐλευθέραν.

Ἀλλ' ὡς διὰ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐμπνεόμενοι διετηρήσαμεν ἐπὶ χιλιάδας ἤδη ἐτῶν τὴν ὑπόστασιν ἡμῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, οὕτως ὀφείλομεν ἀκμαῖον διατηροῦντες τὸ ἐθνικὸν φρόνημα νὰ συνεχίσωμεν τὸν περαιτέρω ἀγῶνα. Ἄνευ ἐθνικοῦ φρονήματος ἰσχυροῦ, ἄνευ ἀφοσιώσεως τοιαύτης πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος ὥστε πρὸ αὐτῆς νὰ ὑποχωρῇ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν πᾶν ἄλλο αἴσθημα, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπικρατήσωμεν ὡς ἔθνος· ἐθνικὸς φανατισμὸς ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς δι' ἡμᾶς καὶ τὸν φανατισμὸν τοῦτον ὀφείλομεν πάσῃ δυνάμει νὰ καλλιεργῶμεν καὶ ἀναπτύσωμεν.

Ἡ ἐθνικὴ ἀποστολὴ τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἀλλ' ἂν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα αὐτομάτως γεννᾶται παρὰ ταῖς μᾶλλον ἀπαιδεύτοις λαϊκαῖς τάξεσιν, καλλιεργεῖται καὶ ἀναπτύσσεται τοῦτο μόνον διὰ τῶν τάξεων ἐκείνων αἵτινες ἀπέλαυσαν εὐρυτέρας μορφώσεως. Τοῦτο κατενόησαν τὰ νεώτερα ἔθνη ἅτινα ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἐκπαιδευτικοῖς ἱδρύμασι διεῖδον τὰ κυριώτερα κέντρα δι' ὧν ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐπιτυγχάνεται. Τοῦτο διεῖδον οἱ πατέρες ἡμῶν, οἵτινες ὑφισταμένων ἔτι τῶν ἐρειπίων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔσπευδον νὰ ἱδρύσωσι τὸ ἀνώτατον Ἐθνικὸν Πανδιδακτήριον,ὡς κέντρον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ὡς ἑστίαν ἐν ᾗ ἄσβεστον τὸ ἐθνικὸν πῦρ νὰ καίῃ. Τοῦτο τέλος εἶχεν ἐν ᾧ ὁ πρῶτος τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος Βασιλεύς, ὅστις τιθέμενος τῇ 2 Ἰουλίου 1837 τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἔλεγεν.« Ἡ ἑλληνικὴ νεολαία δὲν θέλει λησμονήσει ὅτι ἀπὸ »τὸν κόλπον της θέλουν ληφθῇ οἱ ἄνδρες, εἰς τοὺς ὁποίους θέλουν ἀνατεθῇ τὰ »βαρύτερα καὶ τὰ ὑψηλότερα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καθήκοντα, καὶ οὕτω θέλουν »προσπαθήσει ν' ἀναφανοῦν ἄξιοι καὶ τῶν ἀγώνων τῶν πατέρων των καὶ τῶν προσ»παθειῶν, τὰς ὁποίας οἱ σύγχρονοί των ὑπὲρ αὐτῶν καταβάλλουν».

Ἀμφικτυονικὸν σύνδεσμον τῶν ἁπανταχοῦ ἐπιστημόνων ἢ φιλεπιστημόνων Ἑλλήνων ἀπεκάλεσε τὸ Πανεπιστήμιον, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων, ὁ πρῶτος αὐτοῦ πρύτανις ἀείμνηστος Σχινᾶς. Καὶ ὄντως *ἀμφικτυονίαν ἐθνικὴν* ἀποτελεῖτε ὑμεῖς οἱ ἐκ πάσης γῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα συνερχόμενοι ἵνα οὐ μόνον ἐνωτισθῆτε τῶν διδαγμάτων εὐρυτέρας μορφώσεως ἀλλὰ καὶ βαπτισθῆτε εἰς τὰ

νάματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς κολυμβήθρας ἐξέλθητε δὲ ταύτης ἐμπνευσμένοι ἀπόστολοι τοῦ ἔθνους ἡμῶν, κατηχηταὶ ἱκανοὶ τῶν λαϊκῶν στρωμάτων εἰς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη.

Διὰ τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπαγγελμάτων ἐν γένει, ἅτινα καλεῖσθε μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐνασκήσητε εἶσθε προωρισμένοι νὰ ἡγηθῆτε τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Μόνον δ' ἂν ἐξέλθητε ἐντεῦθεν ἐμπνεόμενοι διαπύρου ἐθνικοῦ φρονήματος θὰ ἦσθε ἱκανοὶ νὰ ὁδηγήσητε τὰς λαϊκὰς τάξεις εἰς τὰς ἐθνικὰς ἰδέας, νὰ φρονιματίσητε ταύτας ἐν τῇ ἐμμονῇ εἰς τὰς πολυτίμους παρακαταθήκας ἃς οἱ πατέρες ἡμῶν κατέλιπον καὶ ἃς ἀλωβήτους δέον νὰ παραδώσωμεν ἡμεῖς εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Τότε καὶ μόνον τότε θὰ ἦναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον ἐκπληροῖ τὴν προτίστην αὐτοῦ ἀποστολήν, τὴν ἐθνικήν, τότε καὶ μόνον τότε θ' *ἀναφανῶμεν ἄξιοι*, ὡς εἶπεν ὁ βασιλεὺς Ὄθων, *τῶν ἀγώνων τῶν πατέρων ἡμῶν*.

Τὸ πρόγραμμα τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνισμὸς» καὶ ἡ ἐθνικὴ ὀργάνωσις.

Ἀλλὰ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καθ' ἑαυτὸ μόνον δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς. Τὸ φρόνημα εἶνε ἁπλοῦν αἴσθημα. Προσαπαιτεῖται καὶ δρᾶσις, *δρᾶσις ἐν τῇ συστηματικῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἐθνικοῦ ἰδεώδους*, καὶ ἰδοὺ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν ἀπέβλεπεν ἡ Ἑταιρεία «Ἑλληνισμὸς» ἱδρύουσα τὸ φοιτητικὸν τμῆμα καὶ ἐπικαλουμένη ἐν τούτῳ τὴν ἀρωγὴν τῆς σπουδαζούσης νεολαίας.

Ἐθνικὸν *ἰδεῶδες* τόσον ὑψηλὸν οἷον τὸ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἰδεῶδες ἀποβλέπον εἰς τὴν πλήρη τοῦ γένους ἀποκατάστασιν ἐν ἐλευθέρᾳ πατρίδι, τοιοῦτον λέγω ὑψηλὸν ἰδεῶδες προσαπαιτεῖ ἔντονον καὶ ποικίλλην τὴν δρᾶσιν τοῦ ἔθνους. Δρᾶσιν διάφορον διὰ τοὺς ἐν τῃ ὑποδούλῳ, διάφορον διὰ τοὺς ἐν τῇ διασπορᾷ καὶ διάφορον τέλος διὰ τοὺς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ μικρᾷ Ἑλλάδι.

Ἡ Ἑταιρεία «Ἑλληνισμὸς» ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἀσθενῶν αὐτῆς δυνάμεων προσεπάθησε πάντοτε καὶ προσπαθεῖ νὰ συγκεντρώσῃ ἐν ἑνιαίῳ προγράμματι τὰς ὁπουδήποτε εὑρισκομένας ἐθνικὰς δυνάμεις. Ἐχρησίμευσε καὶ χρησιμεύει ἡ Ἑταιρεία αὕτη ὡς κέντρον δι' οὗ ἐπικοινωνοῦσιν οἱ ὑπόδουλοι καὶ ἐν διασπορᾷ ἀδελφοὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι.

Ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐν διασπορᾷ ὁμοεθνεῖς, ὧν ὁ μέγιστος ἀριθμὸς ἐν ὑλικῇ εὐημερίᾳ διατελεῖ, εἰς τὴν ὑλικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος· εἰς μεγάλα δὲ κέντρα ὠργάνωσε τμήματα τῆς Ἑταιρείας ἅτινα συστηματικώτερον ἐργαζόμενα καὶ ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς ἀλλοεθνεῖς φίλους τοῦ ἔθνους ἡμῶν διατελοῦντα χρήσιμοι μοχλοὶ ἀποβαίνουσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων.

Παρὰ τοῖς ὑποδούλοις ἀδελφοῖς ἡ ἡμετέρα ἑταιρεία ὑπῆρξε πάντοτε ὁ ἡμιεπίσημος τοῦ ὅλου ἔθνους ἀντιπρόσωπος. Ἐνίσχυσε τούτους ἐν τῷ ἀγῶνι, ὃν πολλαχοῦ κατ' ἀνίσων δυνάμεων καὶ ἄνευ ἐφοδίων διεξάγουσιν.

Ἀλλ' ἐκεῖ ἔνθα τὸ πρόγραμμα τῆς ἡμετέρας ἑταιρείας ἐντονώτερον διεγράφη εἶνε ἡ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι δρᾶσις. Ἀπὸ πολλοῦ ἀνεπετάσαμεν τὴν σημαίαν τῆς *ἀμέσου καὶ πλήρους στρατιωτικῆς ὀργανώσεως* καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν κυρίως τοῦ μέρους τούτου τοῦ ἡμετέρου προγράμματος ἐλπίζομεν νὰ εὕρωμεν ὑμᾶς τοὺς σπουδαστὰς πολυτίμους ἀρωγούς. Πρέπει ὁλόκληρον τὸ ἔθνος βαθέως νὰ συναισθανθῇ ὅτι ἄνευ ἐντελεστάτης καὶ ταχυτάτης στρατιωτικῆς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν παρασκευῆς ἡ μικρὰ Ἑλλὰς οὐ μόνον τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀποστολὴν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐκπληρώσῃ ἀλλὰ καὶ ἄμεσον κίνδυνον τῆς ἰδίας ὑπάρξεως διατρέχει.

Ἐγκαταλειπόμεθα ὡσημέραι ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἡμῶν φίλων, διότι ἀντιλαμβάνονται οὗτοι ἡμᾶς ἀσθενεῖς καὶ ἀδυνάτους. Σήμερον τὰ ἔθνη δὲν κρίνονται κατὰ λόγον τοῦ μεγέθους τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν ἀλλὰ κατὰ λόγον τοῦ μεγέθους τῶν δυνάμεων ἃς παρατάσσουσι πρὸς ἐνάσκησιν τῶν ἀξιώσεων τούτων. Παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτεὶ ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τὰ κατορθώματα τῶν πατέρων ἡμῶν ἐνέπνεον ἐνθουσιώδεις λάτρας καὶ ἰσχυροὺς προστάτας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Σήμερον οἱ πάντες ἀναμένουσι νὰ ἴδωσι τί εἴμεθα εἰς θέσιν δι' ἰδίων δυνάμεων νὰ ἐπιτελέσωμεν. Δύναμιν δ' ἀποτελοῦσιν οὐχὶ οἱ λόγοι ἀλλ' αἱ ἔνοπλοι χεῖρες.

Μείζονα βλάβην διὰ τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτελέσῃ εἰ μὴ τὸ νὰ παρίσταται μετὰ ἐλεύθερον βίον ὀκτὼ δεκαετηρίδων ὅλως ἀπαράσκευος στρατιωτικῶς, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπαπειλοῦνται ὑπὸ ἐπικινδύνων πανόπλων ἐχθρῶν πολύτιμα κέντρα ἐν οἷς πάντοτε ἔδρασε καὶ δρᾷ ἔτι ὁ Ἑλληνισμός. Ἂν ἦτο σήμερον ἡ Ἑλλὰς πολεμικῶς παρεσκευασμένη δὲν θὰ ἤμεθα ὑπόχρεοι ν' ἀναζητῶμεν πανταχοῦ φίλους. Οὗτοι αὐθόρμητοι θὰ προσήρχοντο εἰς ἡμᾶς καὶ θὰ διέβλεπον ἐν τῷ ἑλληνικῷ κράτει οὐχὶ πλέον ἀθενῆ ἀπαιτητὴν μεγάλων ἀξιώσεων ἀλλὰ τὸν πρώτιστον παράγοντα τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ.

Μιμηθῶμεν τοὺς Πρώσσους, οἵτινες πρὸ ἑνὸς ἀκριβῶς αἰῶνος συνετισθέντες ἐκ τῶν παθημάτων τῆς Ἰένης ἐντὸς ἐλαχίστων ἐτῶν παρεσκευάσθησαν στρατιωτικῶς καὶ πάνοπλοι ἠδυνήθησαν ν' ἀπελάσωσι τοῦ πατρίου ἐδάφους τοὺς εἰσβαλόντας κατακτητάς.

Εὐτύχημα εἶνε ὅτι ἡ ἄμεσος ἀνάγκη τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως ἀνεγνωρίσθη, γενικῶς δύναταί τις εἰπεῖν, ἐν ταῖς τάξεσι τῶν Κυβερνώντων. Πρέπει δ' ὅμως νὰ ἐνστερνισθῇ βαθέως τὴν ἰδέαν ταύτην σύμπας ὁ ἑλληνικὸς λαός. Οἱ στρατοὶ δὲν ἀποκτῶνται μόνον διὰ λόγων, ἀπαιτοῦνται καὶ θυσίαι, θυσίαι προσωπικαὶ θυσίαι ὑλικαί. Εὐγενέστατον στάδιον ἔχει ἡ σπουδάζουσα νεολαία εἰς τὸ ν' ἀποβῇ παρὰ τῷ λαῷ ὑποστηρικτὴς τῆς ἀνάγκης τῶν θυσιῶν τούτων, συνήγορος τῆς παντὶ μέσῳ πλήρους τοῦ ἔθνους στρατιωτικῆς ὀργανώσεως.

Ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἔξωθεν ἐπιβουλῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τρίτον τι ἐπικαλεῖται τὴν ἀρωγὴν τοῦ φοιτητικοῦ τμήματος ἡ Ἑταιρεία «Ἑλληνισμός», εἰς τὴν *ἀντίδρασιν κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τῶν ἐθνικῶν δικαίων*.

Ἔχει ἀτυχῶς τοσούτους ἐχθροὺς τὸ ἡμέτερον ἔθνος, ὥστε πολλάκις ἐν ἀμηχανίᾳ εὑρίσκεται κατὰ ποίας πρότερον *ἐπιβουλῆς* ν' ἀντιδράσῃ. Δὲν ὑπάρχει σημεῖον ἐν ᾧ συγκεντροῦνται ἐθνικὰ συμφέροντα τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ καταστῇ σκοπὸς καθ' οὗ βάλλουσιν αἱ πολλαχόθεν προερχόμεναι ἐπιβουλαί. Κατὰ τῶν πλείστων τῶν ἐπιβουλῶν τούτων καλούμεθα ν' ἀντιπαλαίσωμεν διὰ τῆς μελέτης καὶ τῶν δημοσιευμάτων φωτίζοντες καὶ καθοδηγοῦντας καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ τοὺς ἀλλοεθνεῖς ἵνα μὴ ἐμπίπτωσιν εἰς τὰς καθ' ἡμῶν στρεφομένας ἐπιβουλάς. Μέγα μέρος τῆς δράσεως τῆς ἡμετέρας ἑταιρείας συγκεντροῦται εἰς τὰ τοιαῦτα δημοσιεύματα, τοῦ καταρτισμοῦ καὶ τῆς διαδόσεως τῶν ὁποίων ἐλπίζομεν νὰ εὕρωμεν ἐν ὑμῖν, οἵτινες θ' ἀποτελέσητε τὸ φοιτητικὸν τμῆμα, πολυτίμους συνεργάτας.

Ἔκκλησις πρὸς τοὺς σπουδαστάς.

Συντρέξατε ἡμᾶς, ἕλληνες σπουδασταί, εἰς τὸ ὑψηλὸν ἔργον, ὑπὲρ οὗ ἀγωνιζόμεθα.

Συμπτυχθῆτε ὑπὸ τὰς ἡμετέρας σημαίας.

Θεωρήσατε τὴν ἡμετέραν *Ἑταιρείαν* ὡς τὸ ἐθνικὸν κέντρον, ὅπερ κατ' ἐξοχὴν πρέπει νὰ συντρέξητε καὶ περιβάλητε διὰ τῆς ἡμετέρας ἀφοσιώσεως.

Ἐνισχύσατε τέλος ἡμᾶς ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ ἡμετέρου προγράμματος καὶ δὴ ἐν τῇ προσπαθείᾳ πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἀμέσου στρατιωτικῆς ὀργανώσεως ἀποδεχόμενοι ὡς σύνθημα ὑμῶν τὸ πατριωτικὸν σύνθημα ὅπερ διεσάλπισεν ὁ ἡμέτερος πρόεδρος διὰ τῶν τελευταίων αὐτοῦ διαλέξεων, τὸ Σύνθημα :

Στρατός, στρατός, στρατός.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ

(Ἓν τῶν μεγαλειτέρων δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τῆς Ἀγγλίας, ὁ «*Ἑωθινὸς Ταχυδρόμος*» (Morning Post.) δημοσιεύει σπουδαιότατον ἄρθρον περὶ τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν, ὅπερ ἀναδημοσιεύομεν ἐκ τῆς «*Φωνῆς τῆς Κύπρου*» καὶ τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖ τὰ μεγάλα παράπονα, ἅτινα ὁ κυπριακὸς λαὸς τοσάκις ἐξέφρασε κατὰ τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως, καὶ ἅτινα ἤδη ἤρξαντο καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι ν' ἀναγνωρίζωσιν ὡς δίκαια).

Πρὸ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐξέπληξε τὴν Εὐρώπην, ἐπιτυγχάνων παρὰ τοῦ Σουλτάνου τῆς Τουρκίας τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον Κύπρον. Ἡ νῆσος εἶνε ἡ τρίτη κατὰ τὸ μέγεθος τῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ νήσων καὶ ἡ γεωγραφικὴ αὐτῆς θέσις, οὖσα ἐγγύτατα τῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Συρίας, προσδίδει αὐτῇ στρατηγικὴν καὶ ἐμπορικὴν σπουδαιότητα. Μετὰ κατοχὴν πλέον τοῦ ἑνὸς τετάρτου αἰῶνος, τί ἔπραξεν ἡ βρεττανικὴ διαχείρισις, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν Κύπρον εἰς σημεῖόν τι τῆς εὐημερίας, ἧς ἄλλοτε ἀπελάμβανεν ὑπὸ ἄλλους κυρίους; Ἡ ἀρχαία φιλολογία γέμει ἐπαίνων ὑπὲρ τῆς Κύπρου—καλεῖται ἡ «εὐδαίμων» ἡ «μακαρία». Οἱ Κύπριοι ἐγνώρισαν πολλοὺς κυρίους. Ἀλλ' ἴσως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑνετίας, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἡ νῆσος ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς εὐημερίας της. Ἔχει γῆν εὔφορον, κλῖμα, ὅπερ περιέγραψε πρώην Ἁρμοστὴς «ὡς ἰδιαζόντως καλὸν—καλείτερον τῆς Ριβιέρης κατὰ τὸν χειμῶνα» — ἐξαίρετον αὐτῆς δίκτυον ὁδῶν καὶ ἐργατικὸν πληθυσμόν.

Τὸ μεγαλείτερον αὐτῆς μειονέκτημα εἶνε ἡ ἀβεβαιότης καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῶν βροχῶν, ἥτις ἀναμφιβόλως ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὴν ἐκκοπὴν τῶν δασῶν, ἅτινα ἄλλοτε ἐκάλυπτον μεγάλας ἐκτάσεις ἐν τῇ νήσῳ. Ἀλλ' ἡ ἀνεπαρκὴς προμήθεια τοῦ ὕδατος εἶνε ἀκριβῶς ἓν ἐκ τῶν προβλημάτων ἐκείνων, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ νεώτερος μηχανικὸς εὐχαριστεῖται νὰ παλαίῃ, καὶ ὑπάρχει γενικὴ γνώμη μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἔδωσαν περισσοτέραν προσοχὴν εἰς τὸ ζήτημα, ὅτι καὶ ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας ἡ Κύπρος δύναται μεγάλως ν' ἀναπτυχθῇ ἀντὶ δαπάνης σχετικῶς μικροῦ κεφαλαίου. Δὲν περιποιεῖ τιμὴν τὸ ὅτι ὑπὸ βρεττανικὴν διαχείρησιν ἡ νῆσος ἀφέθη νὰ μείνῃ εἰς κατάστασιν ἡμιμαρασμοῦ, ὅτι τόσον μεγάλη ἀναλογία τῶν παραγωγικῶν αὐτῆς δυνάμεων ἔμενεν ἀχρησιμοποίητος, καὶ ὅτι τὰ βρεττανικὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ζητοῦσι πάντοτε ἐπωφελῆ χρησιμοποίησιν, ἐκωλύθησαν νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν χώραν εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς εὐημερίαν ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος δικαίως ἢ ἀδίκως δια-

τηρουμένου, ὅτι ἡ Κύπρος εἶνε εἶδος «παρημελημένης» χώρας, μεταξὺ τῶν ἀποικιακῶν ἡμῶν κτήσεων. Ὁ μέγας πλοῦτος τῆς νήσου γενικῶς ἀναγνωρίζεται, ἀλλ' ἔμποροι καὶ κεφαλαιοῦχοι διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ «βρεττανικὴ Κυβέρνησις οὐδόλως ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν Κύπρον» Δὲν ὑπαινιττόμεθα βεβαίως, ὅτι ὑπάρχει ἐπιθυμία τις παρὰ τοῖς ἐπισήμοις κύκλοις ν' ἀναχαιτισθῇ ἡ πρόοδος, ἀλλ' ἁπλῶς, ὅτι ἐν τῷ πλήθει τῶν συγκρουομένων συμφερόντων, ἅτινα ἀδιακόπως ἀπαιτοῦσι προσοχήν, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν δὲν παρέσχεν — ἴσως δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ — εἰς τὰ ζητήματα τῆς Κύπρου τὴν ἀπαιτουμένην μελέτην. Νομίζομεν, ὅτι κυβερνητικὴ ἀδιαφορία καὶ δειλία, συνδεδεμέναι μετὰ πολλῆς κυβερνητικῆς ἀγνοίας ἢ ἀμαθείας, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν συγκριτικῶς μικρὰν πρόοδον, ἣν ἡ νῆσος ἐποιήσατο ἀπὸ τῆς κατοχῆς τοῦ 18 8.

Ὅτε ὁ κ. Τσάμπερλαιν διηύθυνε τὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν, ἐγεννήθησαν ἐλπίδες, ὅτι δραστηριωτέρα πολιτικὴ θὰ ἐνεκαινιάζετο. Κατὰ τὸ 1899 ἐπεψηφίσθη ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου δάνειον 314 χιλιάδων λιρῶν διὰ λιμενικὰς βελτιώσεις, κατασκευὴν σιδηροδρόμων καὶ ἀρδευτικὰ ἔργα. Ὁ λιμὴν τῆς Ἀμμοχώστου λίαν ἐβελτιώθη καὶ κατέστη καταλληλότερος πρὸς χρησιμοποίησιν ὑπὸ τῶν νεωτέρων πλοίων. Ἐλαφρὸς σιδηρόδρομος ἐστρώθη ἀπὸ Ἀμμοχώστου εἰς Λευκωσίαν, τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, κειμένην ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μεσαορίας καὶ 60 χιλιάδες λιρῶν ἐδαπανήθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν δεξαμενῶν διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν τῶν ὑδάτων ποταμῶν τινων, οἵτινες πλημμυροῦσι κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, ἀλλὰ στειρεύουσι κατὰ τὸ θέρος. Ὁ κ. Λύττελτον, ὀλίγον μετὰ τὸν διορισμόν του, ἔδωσε περαιτέρω ἀποδείξεις τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς τὰ κυπριακὰ πράγματα διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ καθηγητοῦ κ. Δένσταν, μέλους τῆς βασιλικῆς Ἑταιρείας καὶ διευθυντοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Ἰνστιτούτου, ἵνα οὗτος μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον καὶ ποιήσηται ἔκθεσιν περὶ τῶν ἀγροτικῶν αὐτῆς πόρων, ἰδίᾳ ἐν σχέσει πρὸς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ καθηγητοῦ κ. Δένσταν ἐγένετο τῇ εἰσηγήσει τῆς βρεττανικῆς Ἑταιρείας πρὸς καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος, καὶ μεγάλαι ἐλπίδες ἐτρέφοντο, ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ κ. Λύττελτον ὑπεδείκνυε σοβαρὰν πρόθεσιν ἐκ μέρους τῆς βρεττανικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως λάβῃ ἐπαρκῆ μέτρα, ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν νῆσον ἐν μέρει εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς εὐημερίαν.

Ἡ πρόσφατος δημοσίευσις Λευκῆς Βίβλου, ἥτις περιέχει τὰς ἐκθέσεις τοῦ καθηγητοῦ Δένσταν καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν, τὴν διαμειφθεῖσαν μεταξὺ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν καὶ τοῦ Σὶρ Καρόλου Κὶγκ - Χάρμαν, ὅστις σήμερον διαχειρίζεται τὰ τῆς νήσου ὡς Ἁρμοστής, καὶ μεταξὺ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν καὶ τῆς βρεττανικῆς Ἑταιρείας πρὸς καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος, κατέρριψε τὰς ἐλπίδας ταύτας καὶ ἀναγέννησε τὰς ἀπαισιοδόξους σκέψεις, τὰς ὁποίας οἱ Βρεττανοὶ ἔμποροι καὶ κεφαλαιοῦχοι εἶχον πρότερον ὡς πρὸς τὴν ἀδιαφορίαν τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν νῆσον. Πράγματι ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ κυβέρνησις ἔπραξεν,

εἶνε νὰ δηλώσῃ, ὅτι δὲν προτίθεται σήμερον νὰ παραδεχθῇ οἱανδήποτε τῶν συστάσεων τοῦ καθηγητοῦ Δένσταν, ἀλλ' οἱ λόγοι ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀπόφασις αὕτη βασίζεται, εἶνε τοσούτου περιέργου χαρακτῆρος, ὥστε εἶνε δύσκολον νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι τὸ ζήτημα ἔτυχέ ποτε τῆς σοβαρᾶς προσοχῆς τοῦ κ. Λύττελτον. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὁμιλοῦντες, ὁ καθηγητὴς Δένσταν συνέστησε νὰ ληφθῶσι μέτρα πρὸς εἰσαγωγὴν μᾶλλον ἐπιστημονικῶν μεθόδων καλλιεργείας καὶ ἐφαρμογῆς σειρᾶς πειραμάτων ἐπὶ ἐπιστημονικῶν γραμμῶν, ἵνα καταδειχθῇ τί δύναται ἡ νῆσος νὰ παραγάγῃ μᾶλλον ἐπικερδῶς. Αἱ συστάσεις του ἰσχυρῶς ὑπεστηρίχθησαν ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς Ἑταιρείας πρὸς καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος.

Ἐν τούτοις, πρὶν συζητήσωμεν τὰς συστάσεις τοῦ καθηγητοῦ Δένσταν, θεωροῦμεν σκόπιμον ν' ἀναφέρωμεν ἓν ἢ δύο γεγονότα, σχετιζόμενα μὲ τὴν νῆσον. Ἡ ἔκτασις τῆς Κύπρου εἶνε 3.548 τετραγωνικὰ μίλια. Ὑπολογίζεται, ὅτι περὶ τὰ 1700 τετραγωνικὰ μίλλια, εὑρίσκονται ὑπὸ καλλιέργειαν, ἐνῷ ὑπάρχουσιν εἰσέτι 700 τετραγωνικὰ μίλλια τὰ ὁποῖα σήμερον δὲν καλλιεργοῦνται, ἀλλὰ δύνανται νὰ ἀχθῶσιν ὑπὸ καλλιέργειαν. Ὁ πληθυσμὸς κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφήν, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς στρατιωτικῆς φρουρᾶς, ἀνήρχετο εἰς 237,022 μὲ μεγάλην ὑπεροχὴν το ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Τὸ βρεττανικὸν στοιχεῖον εἶνε σχεδὸν ἀσήμαντον, διότι σχετικῶς μικρὰ βρεττανικὰ κεφάλαια ὑπάρχουσιν ἐν τῇ νήσῳ. Φαίνεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουσι κυριαρχοῦσαν ἐπιρροήν. Ἡ ἄτακτος καὶ ἐλαττωματικὴ ἀτμοπλοϊκὴ ὑπηρεσία ἐκώλυσε τὴν Κύπρον νὰ καταστῇ ἐξοχικὸν μέρος δι' ἐπισκέπτας καὶ ἀσθενεῖς μὲ ὅλα τὰ θέλγητρα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει διὰ τοῦ ἐξαιρέτου αὐτῆς κλίματος ἐπί τινας μῆνας τοῦ ἔτους καὶ τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀρχαιολογικὴν σημασίαν. Διὰ τὸν ἀρχαιολόγον καὶ τὸν ἱστορικὸν εἶνε μέρος ἰδιαζόντως ἑλκυστικόν. Ἐλέχθη, ὅτι ἡ Κύπρος, λόγῳ τῆς θέσεως τῶν προϊόντων καὶ τοῦ κλίματος, ἀνήκει ἐν μέρει εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐν μέρει εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Ἀφρικήν, διαρκῶς δὲ συνεμερίσθη τὰς πολιτικὰς ἀνωμαλίας καὶ καταστροφὰς πασῶν τῶν ἠπείρων τούτων. Καὶ αὐτὸς ὁ καθηγητὴς Δένσταν παρατηρεῖ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκθέσεώς του, ὅτι, καί τοι ἡ θερμότης κατὰ τὸ θέρος ἀνὰ τὰς πεδιάδας εἶνε ὑπερβολική, τὰ ὄρη, ἰδίως τὰ τῆς σειρᾶς τοῦ Τροώδου, ἔχουσιν εὔκρατὲς καὶ ὑγιεινὸν κλῖμα καὶ δύνανται νὰ καταστῶσιν ἐξοχικὸν κέντρον διὰ τοὺς Ἄγγλους ἐπισκέπτας, ὅταν τελειώνῃ ἡ ἐποχὴ τῆς Αἰγύπτου καὶ εἶνε εἰσέτι λίαν ἐνωρὶς διὰ τοὺς πάσχοντας νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ ἐπισκέπται ἐν Κύπρῳ σπανίζουσι καὶ τὰ θέλγητρα τῆς νήσου εἰσὶν ἐν γένει ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἄγγλους.

Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι ὁ πληθυσμὸς ἄλλοτε ἦτο πολὺ μεγαλείτερος ἢ σήμερον, πιθανῶς μεταξὺ ἑνὸς καὶ δύο ἑκατομμυρίων, μικρὰ δὲ ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι διὰ βελτιωμένων μεθόδων καλλιεργείας ἡ νῆσος δύναται νὰ διαθρέψῃ τοὐλάχιστον διπλάσιον τοῦ παρόντος ἀριθμοῦ. Ὁ Σὶρ Οὐΐλλιαμ

Χέϋνς Σμίθ, ὅστις διετέλεσεν Ἁρμοστής, ἐν ὁμιλίᾳ, ἐκφωνηθείσῃ πρό τινος ἐν Λιβερπούλῃ, ἐδήλωσεν, ὅτι αἱ μέθοδοι τῆς καλλιεργείας εἶνε λίαν ἀρχαϊκαὶ καὶ δύναταί τις νὰ ἴδῃ σήμερον ἐν τῇ νήσῳ τὰς αὐτὰς μεθόδους, αἵτινες ἦσαν ἐν χρήσει ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φαραώ. Ἐν τῇ αὐτῇ ὁμιλίᾳ, ἀναφέρων τὰς πιθανότητας τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τῆς βαμβακοπαραγωγῆς, ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι, ἵνα τοῦτο ἐπιτυχῶς κατορθωθῇ, ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαῖον ὅπως οἱ καλλιεργηταὶ ἔχωσι τὴν διαρκῆ βοήθειαν τῆς καλλίστης ἐπιστημονικῆς ὁδηγίας καὶ ὅτι ὁ ἄριστος σπόρος διὰ μακρὸν βάμβακα ἔδει νὰ ἐκλεχθῇ ἐν τῇ νήσῳ ὑπὸ γεωργικῶν ἀρχῶν. Πράγματι δὲν φαίνεται δυνατὸν νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχὴν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὸν βάμβακα καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς γῆς, ἀρκετὰ δύνανται νὰ γίνωσιν ὅπως αὐξήσῃ ἡ εὐημερία τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ διὰ τῆς ἐσκεμμένης δαπάνης λίαν μικροῦ ποσοῦ κεφαλαίου, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ σὶρ Οὐΐλλιαμ Χέϋνς Σμίθ.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ καθηγητοῦ Δένσταν, νῦν τὸ πρῶτον δημοσιευθεῖσα, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1904, ἀλλὰ διά τινα ἀνεξήγητον λόγον, δὲν ὑπεβλήθη εἰς τὴν βρεττανικὴν Ἑταιρείαν πρὸς καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ παρόντος ἔτους. Ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτοῦ ἐκθέσει ὁ καθηγητὴς Δένσταν ὑποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχουσι τρία κύρια κωλύματα εἰς τὴν ἐπεκταμένην καλλιέργειαν βάμβακος πρώτης ποιότητος καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν αὐτοῦ εἰς Ἀγγλίαν. Ταῦτα εἰσί: 1) ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς συστήματος καλλιεργείας· 2) ἡ ἔλλειψις γεωργικοῦ τμήματος, προσόντων καὶ μέσων πρὸς διεξαγωγὴν συστηματικῶν πειραμάτων μὲ σκοπὸν βελτιώσεως τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος καὶ παροχῆς πληροφοριῶν καὶ συμβουλῶν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς καλλιεργητάς· καὶ 3) ἡ ἔλλειψις ἀτμοπλοϊκῶν εὐκολιῶν καὶ ἰδίως ἀμέσου συγκοινωνίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν μὲ εὐθηνοὺς ναύλους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα εἶνε βεβαίως μεγίστης σπουδαιότητος, ἀλλὰ δὲν ἐπηρεάζει τοσοῦτον ἀμέσως τὰ συμφέροντα τῆς νήσου, ὅσον τὰ ἄλλα δύο ζητήματα. Ὅσον ἐπιθυμητὸν καὶ ἂν δύναται νὰ εἶνε, ὅπως ὁ ἐν Κύπρῳ καλλιεργούμενος βάμβαξ ἀποστέλληται εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀγοράν, δὲν ἐνδιαφέρει τοσοῦτον τὸν Κύπριον βαμβακοπαραγωγὸν εἰς ποῖον πωλεῖ τὸν βάμβακά του, ἐνόσῳ ἐπιτυγχάνει καλὴν τιμὴν δι' αὐτόν. Ἄλλως τε τὸ ζήτημα εἶνε τοιοῦτον, ὥστε δύναται κατὰ μέγα μέρος νὰ διευθετηθῇ μόνον του. Ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν σχηματισμὸν γεωργικοῦ τμήματος καὶ ἀρδεύσεως, ταῦτά εἰσι ζητήματα, ἅτινα προφανῶς περιλαμβάνονται ἐν τῷ κύκλῳ τῆς κυβερνήσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ γεωργικὸν τμῆμα, αἱ προτάσεις τοῦ καθηγητοῦ Δένσταν περιελάμβανον τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ τμήματος, τοῦ ὁποίου ἡ ὁλικὴ δαπάνη ἔδει κατὰ πρῶτον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰς 3 χιλιάδας λιρῶν ἐτησίως. Δὲν φαίνεται πόσα δαπανῶνται διὰ τὸ ὑπάρχον τμῆμα. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τμήματος ἔδει νὰ ὑπάρχῃ πλήρως ἁρμόδιος καὶ ἐπιστημονικῶς μεμορφωμένος γεωπόνος μετὰ χημικοῦ βοηθοῦ καὶ τριῶν ἀγροτικῶν βοηθῶν διὰ τὸν βάμβακα, τὴν βοτανικὴν καὶ τὴν ἐντομολογίαν μετὰ

δύο ἰθαγενῶν γραμματέων. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ καθηγητοῦ Δένσταν, ὁ πρῶτος ἀγροτικὸς ὑπάλληλος ἔδει νὰ εἶνε ἐκ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, γεγυμνασμένος εἰς τὰς μᾶλλον νεωτέρας μεθόδους πειραματικῆς ἐρεύνης. Ὁ σὶρ Κάρολος Κὶγκ Χάρμαν, καί τοι πλήρως συμφωνεῖ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Δένσταν ἐπὶ τοῦ σημείου, ὅτι ἡ φθίνουσα βιομηχανία τοῦ βάμβακος ἐν Κύπρῳ δύναται ν' ἀναστηλωθῇ καὶ νὰ καταστῇ ἡ βάσις τῆς μελλούσης εὐημερίας αὐτῆς, ὑπέβαλε καὶ ἑτέραν πρότασιν, ὅτι γεωπόνος, ἔχων τὰ ἀναγκαῖα προσόντα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γεωργικῆς Σχολῆς, ἔδει νὰ προσληφθῇ καὶ νὰ τῷ παρασχεθῶσιν ἰθαγενεῖς βοηθοὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς καλλιεργηταὶ θὰ ἤκουον περισσότερον αὐτὸν ἢ οἱονδήποτε Ἄγγλον. Ἡ ἀπάντησις τοῦ καθηγητοῦ Δένσταν εἰς τὴν πρότασιν ταύτην εἶνε, ὅτι ὁ Ἕλλην γεωπόνος, τοῦ ὁποίου εἰσηγήθη τὸν διορισμὸν ὁ σὶρ Κάρολος Κὶγκ Χάρμαν, δὲν θὰ ἦτο ἐπαρκῶς πεπειραμένος εἰς τὸ ἔργον τοῦτο (τῆς πειραματικῆς ἐρεύνης), ἐκ τῆς ἐπαρκοῦς διευθύνσεως τῆς ὁποίας κυρίως θὰ ἐξηρτᾶτο ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐπιχειρήματος πρὸς βελτίωσιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος. Τὸ ἔργον τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν ἰθαγενῶν εἰς τὰς βελτιωμένας μεθόδους θὰ ἠδύνατο ἐν τούτοις ἐπωφελῶς νὰ ἐκπληρωθῇ ὑπὸ τοῦ ὑπαλλήλου τούτου. Ἐν τέλει ἡ προτεινομένη δαπάνη ὑπεβιβάσθη εἰς ποσόν, μὴ ὑπερβαῖνον τὰς 1000 λίρας ἐτησίως, ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν δὲν ἐδέχθη καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ βρεττανικὴ Ἑταιρεία πρὸς καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος προσέφερεν ἐτησίαν συνδρομὴν 100 λιρῶν διὰ δαπάνην, ἥτις εἶνε καθαρῶς κυβερνητική, προσφέρουσα συνάμα καὶ περαιτέρω βοήθειαν ἥτις ἐπίσης ἀπερρίφθη.

Ἡ αὐτὴ δυσπιστία πρὸς πᾶν «ἐπιστημονικὸν» δεικνύεται ἐκ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν πραγματεύεται τὰς προτάσεις, τὰς σχετιζομένας πρὸς τὴν ἄρδευσιν. Πάντες γενικῶς συμφωνοῦσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὅτι κάτι πρέπει νὰ γίνῃ. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἡ αὐτὴ ὁμοφωνία ὡς πρὸς τὸ τί πρέπει νὰ γίνῃ καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνῃ. Ἡ κυβέρνησις πράγματι ἔκαμε κάτι. Ἐδαπάνησεν 60 χιλιάδες λιρῶν εἰς κατασκευὴν δεξαμενῶν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μεσαορίας. Καὶ καίτοι δὲν ἀποφαίνεται ὁριστικῶς περὶ ἀποτυχίας τοῦ σχεδίου, ὁ καθηγητὴς Δένσταν λέγει, ὅτι μὲ τὴν βροχὴν τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν, τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε λίαν ἀπογοητευτικόν. Ἐλπίζω — λέγει ὁ καθηγητὴς Δένσταν εἰς ἄλλο μέρος — ὅτι δὲν θὰ δαπανηθῇ σπουδαῖον ποσὸν χρημάτων εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ συστήματος τῶν δεξαμενῶν, ἢ μετὰ συμβουλὴν πραγματογνώμονος ἀνεγνωρισμένης φήμης. Καὶ πάλιν σχετικῶς πρὸς τὴν ἀνόρυξιν ἀρτεσιανῶν φρεάτων πρὸς εὕρεσιν ὕδατος γράφει : «Σοβαρὰ προσπάθεια δέον ἐπίσης νὰ γίνῃ ἀμέσως, ἵνα ἀποφασισθῇ τὸ σπουδαῖον ζήτημα τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων. Ταῦτα, ἐὰν ἐπιτύχωσι, μεγάλως θὰ συντείνωσιν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ ὕδατος ἐν τῇ Μεσαορίᾳ. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου ὁ Ἁρμοστὴς διηυθέτησε προκαταρκτικὰς διατρήσεις ἀρτεσιανῶν φρεάτων. Ἀλλ' εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο δέον νὰ ἐκτελεσθῇ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν εἰδικοῦ

πραγματογνώμονος.» Ἰδιαίτερον ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐκθέσεως δύναται νὰ σημειωθῇ ὅπως δείξῃ πόσον ἐπιμόνως ὁ καθηγητὴς Δένσταν ἐπέμενεν ὅπως μὴ γίνῃ τίποτε ἄνευ τῆς γνώμης πραγματογνώμονος. «Ἐλπίζω, ὅτι θὰ φανῇ σαφῶς ἐκ τῆς μαρτυρίας ἣν ἀνέφερα, ὅτι ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γίνῃ περαιτέρω δαπάνη κατόπιν συμβουλῆς πραγματογνώμονος εἰς περαιτέρω ἀπόπειραν πρὸς λύσιν τοῦ γενικοῦ ἀρδευτικοῦ ζητήματος ἐν Κύπρῳ. Ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο δύναται νὰ λυθῇ, δυσκόλως δύναταί τις ν' ἀμφιβάλλῃ καὶ ἐκ τῆς λύσεως τούτου ἐξαρτᾶται ἡ μέλλουσα εὐημερία τῆς νήσου.»

Εἶνε ἐνδιαφέρον νὰ σημειωθῇ πῶς ἐπραγματεύθη τὰς εἰσηγήσεις ταύτας ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν. Ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν καθηγητὴν Δένσταν, πληροφορεῖ αὐτόν, ὅτι τὰ ἀρδευτικὰ ἔργα, τὰ τελεσθέντα ἐν Κύπρῳ δυνάμει τοῦ περὶ Ἀποικιῶν δανείου νόμου τοῦ 1899 μέχρι τοῦδε δὲν ἀπέβησαν ἐπιτυχῆ καὶ ὅτι ἑωσότου ἀποφέρωσι καλειτέραν πρόσοδον ἢ ὅσην ἀποφέρουσι σήμερον, δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ ληφθῇ ὑπὸ σκέψιν οἱαδήποτε σημαντικὴ ἐπέκτασις τοῦ συστήματος, ἀλλ' ὅτι βελτίωσίς τις δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν ταῖς γραμμαῖς αἵτινες ὑποδεικνύονται εἰς τὴν 8ην παράγραφον τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ σὶρ Καρόλου Κὶγκ Χάρμαν. Ἐν ἀνακοινώσει ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 Ἰουνίου τοῦ ἔτους τούτου πρὸς τὸν Ἁρμοστήν, ὁ κ. Λύττελτον, ζητεῖ νὰ κρατῆται ἐνήμερος τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πειραμάτων, ἅτινα γίνονται διὰ τῶν μηχανημάτων τῆς διατρήσεως τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων καὶ προσθέτει: «Θὰ παρατηρήσητε, ὅτι ὁ καθηγητὴς Δένσταν εἰσηγῆται ἵνα προσληφθῇ πραγματογνώμων διὰ τὰ ἀρτεσιανὰ φρέατα, ἀλλ' ἐλπίζω, ὅτι τοῦτο δὲν θὰ καταστῇ ἀναγκαῖον». Τὸ ἐξαγόμενον τούτου εἶνε, ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν λέγει: «Ἐσπαταλήσαμεν ἤδη 60 χιλιάδας λιρῶν, κατασκευάζοντες δεξαμενὰς καὶ ἕως οὗ λάβωμεν πρόσοδόν τινα διὰ τὰ χρήματά μας — τὸ ὁποῖον βεβαίως οὐδέποτε θὰ κατορθώσωμεν — δὲν θὰ δαπανήσωμεν περισσότερα χρήματα πρὸς τοιοῦτον σκοπόν. Θὰ δοκιμάσωμεν τὴν διάτρησιν τῶν ἀρτεσιανῶν — ἀλλὰ δὲν θέλομεν πλέον οὐδένα πραγματογνώμονα.» Αἱ ἐπανειλημμέναι δηλώσεις τοῦ λόρδου Κρόμερ, περὶ δαπάνης δι' ἀρδευτικὰ ἔργα δὲν φαίνεται νὰ ἔφθασαν — βεβαίως δὲν ἔτυχον προσοχῆς τινος — εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν.

Δὲν εἶνε ἄσχετον πρὸς τὸ ζήτημα νὰ ἐρωτήσωμεν πῶς συνέβη νὰ σπαταληθῶσιν 60 χιλιάδες λιρῶν. Ἐσπαταλήθησαν κατόπιν τῆς συμβουλῆς πραγματογνώμονος; Ἐὰν οὕτως ἔχῃ, ἡ δυσπιστία τοῦ κ. Λύττελτον πρὸς τοὺς πραγματογνώμονας δύναται νὰ δικαιολογηθῇ. Ἐν τῇ ἐτησίᾳ ἐκθέσει τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν λέγεται, ὅτι τὸ σχέδιον πρὸς ἀποθήκευσιν ὕδατος ἐν Κύπρῳ ἐτελέσθη ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν μηχανικοῦ, ὃν ἀπέσπασεν ἡ κυβέρνησις τῶν Ἰνδιῶν. Ἀλλὰ τὸ ἐκτελεσθὲν σχέδιον, ἦτο σχέδιον τοῦ μηχανικοῦ τούτου; Ἡ προφανὴς ἀποτυχία τοῦ σχεδίου χρήζει ἐξηγήσεως. Οἱ πραγματογνώμονες δὲν εἶνε ἀλάνθαστοι. Ἀλλ' εἶνε κάπως ἀποθαρρυντικὸν νὰ εὑρίσκῃ τις τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν τοσοῦτον ἀπροκαλύπτως δυσπιστοῦντα πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς μεθόδους καὶ τοσοῦτον τυφλῶς ἀφωσιωμένον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ βαδίζειν εἰς τὰ σκοτεινά. Εἶνε δύσκολον νὰ συμβιβάσῃ τις τὴν στάσιν ταύτην μὲ πολλὰς ἐκ δημοσίων δηλώσεων γνώμας τοῦ κ. Λύτελτον καὶ μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιεργείας ἐν ταῖς δυτικαῖς Ἰνδίαις καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Ἀφρικῇ.

Εἶνε πλέον καιρὸς ὅπως ἡ δημοσία προσοχὴ στραφῇ πρὸς τὴν ἀνώμαλον θέσιν τῆς Κύπρου, ὡς ἐξαρτήματος τοῦ βρεττανικοῦ στέμματος.

ΒΑΣΙΛ. *(δεικνύων ἕδρας. Ἐν τῷ μέσῳ ὁ Βασίλειος, δεξιόθεν ὁ Κρακρᾶς καὶ ὁ Ξιφίας, ἀριστερόθεν ὁ Ἰβάτσης).*
Ἀκούσωμεν.
Κομίζετε εἰρήνην, ἢ τὸν πόλεμον;
ΚΡΑΚΡ. Ὁ Σαμουὴλ εἰρήνην ἔντιμον ζητεῖ.
ΒΑΣΙΛ. Εἰρήνην; Ἔστω. Τί ἐχέγγυα
προτείνει;
ΚΡΑΚΡ. Συμμαχίαν καὶ ἀνταλλαγὴν
τῶν αἰχμαλώτων.
ΒΑΣΙΛ. Καὶ ἀποζημίωσιν
πολεμικήν;
ΚΡΑΚΡ. Ἀρνεῖται.
ΒΑΣΙΛ. Τοῦ ὑποτελοῦς
τὸν φόρον;
ΚΡΑΚΡ. Εἶνε ὅρος ἀπαράδεκτος.
ΒΑΣΙΛ. Τὰ ὅρια τοῦ κράτους ποῦ τοποθετεῖ;
ΚΡΑΚΡ. Τὰ καθεστῶτα ἤδη τὰ ὁρίζουσι.
ΒΑΣΙΛ. Τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης θέτω, νικητής.
Χρυσίου λίτρας δισχιλίας, τίμημα
πολέμου, λίτρας δ' ἐτησίως ἑκατόν,
ὑποτελείας φόρον. Νοτιόθεν ὅρια
τῆς Βουλγαρίας θέτω τὴν ὀροσειρὰν
τοῦ Αἵμου καὶ τὸν ἄνω τοῦ Στρυμόνος ροῦν
καὶ τοῦ Σκομίου τὸ τραχὺ ὑψίπεδον.
Πρὸς τούτοις τὰ Περνίκου καὶ τῆς Σαρδικῆς
καὶ Δοροστόλου καὶ Πρεσθλάβας, φρούρια
ὑπὸ Ρωμαίων θὰ φρουρῶνται.
ΚΡΑΚΡ. Τὸν πόλεμον προκρίνω.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἐξοντώσεως
ἀγῶνα προκηρύττω.
ΒΑΣΙΛ. Τοὺς ἐπιεικεῖς

ἂν μὴ δεχθῆτε ὅρους εἰς τὸν ὄλεθρον,
τὴν Βουλγαρίαν σύρετε κι' ὑμᾶς αὐτούς.
ΚΡΑΚΡ. Θ' ἀγωνισθῶμεν ἕως τέλους ἄκαμπτοι.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἡ νίκη κτῆμα τῶν ἀνδρείων κι' ἡ τιμή.
ΒΑΣΙΛ. Τῆς νίκης κλειδοκράτωρ, εἷς, ὁ Ὕψιστος,
Ἀλλ' ἡ τιμὴ φρουρεῖται ὑπὸ δεξιᾶς,
ἣν τόλμη κατευθύνει, μὴ γινώσκουσα
τὸν φόβον, μὴ ὁρῶσα ἢ πρὸς τὰ ἐμπρός.
ΚΡΑΚ. Ἰβάτση, ἡ ἐντολή μας ἐτελείωσεν.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Τὸ πῦρ ἂς ἀπαντήσῃ καὶ ὁ σίδηρος.
ΒΑΣΙΛ. Κατὰ καθῆκον δίδω μίαν συμβουλήν.
Τὸν τρόπον τοῦ ἀγῶνος κανονίσατε,
ὡς βούλεσθε· μ' ἐνέδρας ἢ ἀναφανδόν,
ἀτάκτως ἢ ἐν τάξει ἀγωνίζεσθε·
δικαίωμα πολέμου· ἀδιαφορῶ.
Ἀλλὰ τῶν ἔργων τοῦ ἀνθρώπου φείδεσθε
Τῶν ἀπολέμων εὐλαβεῖσθε τὴν ζωήν.
Μὴ πυρπολεῖτε, μὴ δενδροτομεῖτε, μὴ
τὴν ἐρημίαν ὄπισθέν σας σπείρετε.
Μὴ ἁρπαγάς, μὴ φόνους, μὴ καταστροφάς.
Δι' ἐργασίας οἱ λαοὶ πλουτίζουσιν.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἡ διὰ βίας προτιμῶ τὴν ἁρπαγήν.
ΒΑΣΙΛ. Θηρίων ἤθη ἢ λῃστῶν ἐπάγγελμα...
ΙΒΑΤΣΗΣ. Προκρίνω. Τὰ θηρία κατὰ φύσιν ζοῦν.
ΒΑΣΙΛ. Ἀλλ' ἄνευ δίκης, ἄνευ νόμων καὶ θεοῦ.
ΙΒΑΤΣΗΣ. Τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἔχουν νόμιμα.
ΒΑΣΙΛ. Οὐαὶ εἰς τὸν λαόν σου, ἂν ἀποκλεισθῇ
τῆς κοινωνίας τῶν ἐθνῶν ἀνήμερος
ΙΒΑΤΣΗΣ. Ἂς γίνῃ πρῶτον ἰσχυρός, κι' ἔχει καιρὸν
νὰ διαφθείρῃ ἑαυτὸν καὶ ἔκφυλος
νὰ πέσῃ ἐν τῇ δίνῃ τοῦ πολιτισμοῦ.
Τὴν ἀνανδρίαν μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον
τὸν πεπολιτισμένον βλέπεις. Τὸν λαὸν

τὸν ζῶντα κατὰ φύσιν, ἴσως βάρβαρον
θὰ μυκτηρίσης,ἀλλ' οὐδέποτε δειλὸν
θὰ ἴδης, ὡς δὲν βλέπεις ἄνανδρον ποτὲ
τὸν λύκον καὶ τὴν ἄρκτον καὶ τὸν λαγωὸν
ἀκόμη ἐν κινδύνῳ ἀμυνόμενον.

ΒΑΣΙΛ. Τὰ θηριώδη φῦλα κι' οἱ ἀνήμεροι
λαοὶ βραχὺν τὸν βίον ἔχουσι, καὶ πρὶν
ἐν δόξῃ ἀνδρωθῶσι, καὶ πρὶν λάμψωσιν
ἐν τῇ χορείᾳ τῶν κοσμοϊστορικῶν
λαῶν ἐκλείπουν, ἐξαφανιζόμενοι
ἀπὸ προσώπου γῆς

ΚΡΑΚ. Εἰς τὸ Πέρνικον
τὸν Καίσαρ, ἀναμένω.

ΙΒΑΤΣΗΣ. Θὰ μ' ἀκούσωσι
Πελαγονία καὶ Βαρνοῦς καὶ Μογλενὰ

(ἀπέρχονται ὁ Κρακρᾶς καὶ ὁ Ἰβάτσης).

ΒΑΣΙΛ. Σαλπίσατε πολέμου κήρυγμα δεινόν,
ἀγῶνα λυσαλέον προκηρύξατε,
ἀπ' ἄκρου μέχρις ἄκρου. Ἄγωμεν ταχεῖς.
Τὰς ἀηττήτους θὰ συντάξω φάλαγγας.
«Πατρὶς καὶ Νίκη».

ΔΑΦΝΟΜΗΛΗΣ }
ΞΙΦΙΑΣ } Καῖσαρ, «Νίκη καὶ Πατρίς».

(ἐξέρχονται μὲ ἦθος ἔνθουν).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐναλλαγὴ σκηνῆς.

(Ἡ σκηνὴ δάσος. Παρ' αὐτὴν δένδρα, πρῖνοι, πτελέαι καὶ ἄλλα ἄγρια δένδρα.)

ΣΚΗΝΗ Α.

Δραξὰν — Ρένα.

ΔΡΑΞ. *(τρυφερῶς πρὸς τὴν Ρέναν, ἀποφεύγουσαν τοὺς ἐναγκαλισμούς του).*
Πῶς νὰ πληρώσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου;

ΡΕΝΑ. Ἂν μ' ὁδηγήσῃς εἰς τὸν τάφον τοῦ πατρός.

ΔΡΑΞ. *(ἀνασκιρτῶν).* Ἐκεῖ τί θέλεις Ρένα; τόπος ἄγριος.

ΡΕΝΑ. *(μὲ ἦθος ζοφερόν).*
Ἓν φοβερὸν καθῆκον μὲ καλεῖ ἐκεῖ.

ΔΡΑΞ. *(ἀνήσυχος).*
Καθῆκον; Μὴ νὰ κλαύσῃς τὴν μητέρα σου;

ΡΕΝΑ. *(πικρῶς).* Νὰ κλαύσω; Ὄχι· θέλω νὰ ἐκδικηθῶ.

ΔΡΑΞ. *(ἔντρομος).* Νὰ ἐκδικηθῇς καὶ τίνα;

ΡΕΝΑ. *(βαθυφώνως).* Τὸν φονέα της.

ΔΡΑΞ. *(πελιδνὸς ἐκ δέους).*
Εἰς τὴν Ἀχρίδα κατοικεῖ ὁ Σαμουήλ.

ΡΕΝΑ. *(μιμική).* Τὸν ἄλλον πρῶτον.

ΔΡΑΞ. *(ἐναγωνίως).* Ρένα τὸν ἐγνώρισας;

ΡΕΝΑ. *(ἀπλανῶς βλέπουσα).*
Θὰ τὸν γνωρίσω, ἂν θελήσῃ ὁ Θεός.

ΔΡΑΞ. *(εἰρωνικῶς).* Θὰ τὸν γνωρίσῃς; Εἶσαι μία μάγισσα.
(θέλει νὰ τὴν περιπτυχθῇ).

ΡΕΝΑ. Εἶμαι βεβαία. Μόνος θὰ παραδοθῇ.
ΔΡΑΞΑΝ. *(καθ' ἑαυτόν).* Σκιαὶ τοῦ Ἅδου.
(πρὸς τὴν Ρέναν). Ρένα, παρεφρόνησας;
ΡΕΝΑ. Ἂν εἰς παραφροσύνην ἄγει ἡ χαρά.
ΔΡΑΞ. Ἐγὼ παράφρων μετὰ σοῦ δὲν γίνομαι.
ΡΕΝΑ. Μήπως ἀρνῆσαι νὰ μοὶ γείνῃς ὁδηγός;
ΔΡΑΞ. Ἐμάντευσας· τὸν νοῦν μου δὲν ἀπώλεσα.
ΡΕΝΑ. Δραξάν· θὰ ἔλθῃς, εἴτε θέλων εἴτε μή.
ΔΡΑΞ. Χωρὶς τὴν θέλησίν μου; Ἀστειεύεσαι;
ΡΕΝΑ. Ἐκ τοῦ θανάτου σ' ἔσωσα· τὸ λησμονεῖς;
ΔΡΑΞ. Ὡς ἄρκτον νὰ μὲ σύρῃς χάριν γέλωτος;
ΡΕΝΑ. Ὁ γέλως καὶ τὸ δάκρυ εἶνε ἀδελφά.
ΔΡΑΞ. Οἱ λόγοι σου ἀξίζουν δι' ἀμφότερα.
ΡΕΝΑ. Δὲν ἀπατᾶσαι, πανουργότατε Δραξάν.
ΔΡΑΞ. Τὸ λογικόν σου βλέπω ἐπανέκτησας.
ΡΕΝΑ. Τίς οἶδεν· ἴσως πλέον νῦν παραφρονῶ.
ΔΡΑΞ. Φιλιωθῶμεν, Ρένα· ἓν σου φίλημα.
(ἐναγκαλίζεται αὐτήν, ἀλλ' αἴφνης ἀποσύρεται ἔντρομος)
Τί τοῦτο, Ρένα; *(δεικνύει εἰς τὴν ζώνην)*
Κρύπτεις μάχαιραν; Πρὸς τί;
ΡΕΝΑ. *(ἀποσυρομένη).* Πρὸς φύλαξίν μου. Θὰ ὁδοιπορήσωμεν.
ΔΡΑΞ. *(καθ' ἑαυτόν).* Μυστηριώδεις λόγοι. Μάχαιρα κρυπτή.
(πρὸς τὴν Ρέναν).
Φρουρὰν πρὸς συνοδείαν δὲν θὰ ἔχωμεν;
ΡΕΝΑ. Ἀναμφιβόλως. Παρατήρησον ἐκεῖ.
ΔΡΑΞ. *(βλέπων πρὸς τ' ἀριστερὰ παρασκήνια).*
Εἷς οὐλαμὸς ἱππέων. Τότ' ἡ μάχαιρα;
ΡΕΝΑ. Θὰ ἴδῃς μόνος τὸν προορισμὸν αὐτῆς.
ΔΡΑΞ. Ἀφ' οὗ τὸ θέλεις, ἔστω. Πότε φεύγομεν;
ΡΕΝΑ. Τὴν σύζυγόν σου καὶ τὰ τέκνα θ' ἀσπασθῇς.
ΔΡΑΞ. *(ἔκπληκτος).* Θὰ ἔλθωσι;
ΡΕΝΑ. Βεβαίως.
ΔΡΑΞ. Τίς ἐκάλεσεν;

ΡΕΝΑ. Ἐγώ.
ΔΡΑΞΑΝ. Σύ, Ρένα;
ΡΕΝΑ. Θὰ συγκινηθῇς πολύ.
ΔΡΑΞΑΝ. Δὲν σὲ ἀναγνωρίζω, Ρένα, σήμερον.!

ΣΚΗΝΗ Β'.

(Ἄγγελος καὶ οἱ ἄνω)

ΑΓΓΕΛΟΣ *(ἐγχειρίζων κύλινδρον περγαμινῆς ταινίᾳ δεδεμένον τῇ Ρένᾳ).*
Δέσποινα χαῖρε· Καίσαρος διαταγή.
(ἀποσύρεται εἰς τὸ βάθος, ἔνθα κρύπτεται ὑπὸ τὴν λόχμην).
ΔΡΑΞΑΝ. Τοῦ Καίσαρος; Τί γράφει, Ρένα. Ἴδωμεν.
(Ὁ Δραξὰν θέλων νὰ ἴδῃ τὸν κύλινδρον).
ΡΕΝΑ. Μή· διὰ σὲ δὲν εἶνε· πρόσεξον, Δραξάν.
ΔΡΑΞΑΝ. *(ἐμμανής).* Ἀλλὰ περιγελῶμαι, ἀλλ' ἐμπαίζομαι..
ΡΕΝΑ. *(δεικνύουσα τὸν κύλινδρον).*
Ὁ χαλινός σου. Διὰ ταύτης σὲ κρατῶ.
ΔΡΑΞ. *(παράφορος ὁρμᾷ).*
Ἀθλία, δός μοι τὴν περγαμηνήν.
ΡΕΝΑ. *(ἀνασπῶσα ἐγχειρίδιον ἀπειλεῖ τὸν Δραξάν).*
ΔΡΑΞ. *(ὀπισθοχωρῶν ἔξαλλος).*
Ἓν ξίφος· δίδω τὴν ζωὴν ἀντάλλαγμα.
ΡΕΝΑ. Ζωὴν δὲν ἔχεις πλέον· εἶσαι ζῶν νεκρός·
ΔΡΑΞ. *(ἐμμανῶς ὁρμῶν).* Ἐχίδνης κόρη·
ΡΕΝΑ. *(ὑψοῦσα τὸ ἐγχειρίδιον προβαίνει ἀπειλητική).*
Τόλμησον, ὦ ἄνανδρε.
ΔΡΑΞ. *(ὀπισθοχωρεῖ ὡσεὶ ἀποθαρρυνθεὶς καὶ ἀπελπίσας, αἰφνιδίως ὅμως συστρέφων τὸν ἐρυθρὸν μανδύαν ρίπτει κατὰ πρόσωπον τῆς Ρένας καὶ ὁρμῶν, καταβάλλει ἐρρωμένως ἀνθισταμμένην. Ἀφαιρῶν τὸ ἐγχειρίδιον πλήττει αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν, ἡ Ρένα πίπτει ἐπὶ τοῦ εἰς τὸ βάθος βράχου, λιποψυχοῦσα).*

ΡΕΝΑ. Ὦ μῆτερ *(πρὸς τὸν Δραξάν)*. Ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ. *(πίπτει νεκρά, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους πρὸς τὸν Δραξάν. Ὁ Δραξὰν ὀπισθοχωρεῖ ἔντρομος κατὰ βῆμα, εἶτα ἀναθαρρῶν.)* Νεκρά ! *(ἀφαιρεῖ τὴν περγαμηνὴν καὶ καλύπτει διὰ τοῦ μανδύου.)*

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΑΓΓΕΛΟΣ. *(προβάλλων ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀριστεροῦ παρασκηνίου).*
Φόνος· ἂς σπεύσω πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

ΔΡΑΞ. *(ἐξελίττων τὴν περγαμηνὴν ἀναγινώσκει).*
«Διόδου ἐλευθέρας, τὸ βασιλικὸν
«ἐπίταγμά μου, ἄδεια. Παράσχετε
»οἱ στρατηγοί μου πρόθυμον τὴν συνδρομήν.
»Βασίλειος» *(καγχάζων).*
Ἡ Ρένα μὲ προώριζεν
ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πατρός της σφάγιον.
Κοιμοῦ, ὡραία κόρη, σῶτερ τοῦ Δραξάν.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

(Ἀβροκόμη, δύο παιδία τοῦ Δραξάν).
(Ἡ Ἀβροκόμη μελανείμων μετὰ τῶν παιδίων ἐπίσης μελανὰ ἐνδεδυμένων).

Α' ΠΑΙΔΙΟΝ. Πάτερ ! *(ὁ Δραξὰν στρέφει μὲ βλέμμα βλοσυρὸν τὸ παιδίον ὀπισθοχωρεῖ ἐκ τρόμου.)*
Ὦ μῆτερ ! Χάρος ἔγειν' ὁ πατήρ !

ΔΡΑΞ. Πρὸς τί τὸ πένθος, Ἀβροκόμη ;

ΑΒΡΟΚ. *(ζοφερῶς).* Σύζυγον
συγχρόνως καὶ πατέρα ἀπωλέσαμεν.
(Θλίβει εἰς τὰς ἀγκάλας παραφόρως τὰ τέκνα).

ΔΡΑΞ. Καὶ τίς μὲ θάπτει ζῶντα ;

ΑΒΡΟΚΟΜΗ. Ὁ Θεός, Δραξάν.

ΔΡΑΞ. Τὰ δικαιώματά μου εἶν' ἀκέραια.
ΑΒΡΟΚ. Τῆς θείας δίκης θ' ἀφαιρέσῃ κεραυνός.
ΔΡΑΞ. Τῆς Ρένας τὴν μανίαν μὴ ἐζήλωσας ;
ΑΒΡΟΚ. Ποῦ εἶν' ἡ Ρένα, ἡ ἀθλία ὀρφανή ;
ΔΡΑΞ. *(ζοφερός).* Ὅ,τι ἐπόθει εὗρε... Ἀναπαύεται.
ΑΒΡΟΚ. *(καθ' ἑαυτήν).* Ὅ,τι ἐπόθει ;... Ἀλλὰ ζῇ αὐτός...
(πρὸς τὸν Δραξάν). Κι' αὐτή ;
ΔΡΑΞ. Γαλήνιος ἡ Ρένα... ἐπτερύγισεν.
ΑΒΡΟΚ. Ἀδύνατον... Ἐκείνη... Ἔφυγε λοιπόν ;
ΔΡΑΞ. Οὐδὲ νὰ ἐπιστρέψῃ πλέον κίνδυνος.
ΑΒΡΟΚ. Καὶ σὲ προσμένει ;
ΔΡΑΞ. *(ἀνασκιρτήσας).* Δὲν πιστεύω.
ΑΒΡΟΚ. Σὺ Δραξὰν
θὰ σπεύσῃς νὰ τὴν εὕρῃς.
ΔΡΑΞ. Οἱ παράφρονες
ἀποδημοῦσιν, ὅπου ἀπεδήμησε.
ΑΒΡΟΚ. Δραξάν, θὰ ταξειδεύσῃς μετ' αὐτῆς καὶ σύ.
ΔΡΑΞ. *(καθ' ἑαυτόν).* Τὴν γλῶσσαν νὰ σπαράξουν κόρακες.
(πρὸς τὴν Ἀβροκόμην). Ἀρκεῖ·
θὰ μὲ ἀκολουθήσῃς ;
ΑΒΡΟΚ. Ὄχι· θέλημα
Θεοῦ δὲν εἶνε.
ΔΡΑΞ. Τοὺς υἱούς μου μετ' ἐμοῦ
λαμβάνω. *(λαμβάνει ἀπὸ τῶν χειρῶν τὰ παιδία).*
ΑΒΡΟΚ. Ἄφες ἀπ' αὐτῶν μακρύνθητι.
(προφυλάττουσα εἰς τὴν ἀγκάλην).
Δραξάν, μὴ παῖζε μὲ τὴν μητρικὴν στοργήν.
ΔΡΑΞ. Καὶ σύ, τὸ φίλτρον τοῦ πατρὸς σεβάσθητι.
ΑΒΡΟΚ. Σὺ φίλτρον ὁ μὴ ἔχων αἴσθημα τιμῆς ;
Σὺ φίλτρον, θεῖα παραβὰς κι' ἀνθρώπινα ;
ΔΡΑΞ. Μ' εὐφραίνει ἡ ὀργή σου ἡ ἀνίσχυρος.
ΑΒΡΟΚ. Διότι εἶσαι ἄνανδρος κι' οὐτιδανός.
ΔΡΑΞ. Εἰς Βουλγαρίαν σπεύδω. Ἀκολούθησον.

ΑΒΡΟΚ. Ποτέ.
ΔΡΑΞ. Θ' ἀκολουθήσῃς μὲ τὰ τέκνα μας.
ΑΒΡΟΚ. Μόνον νεκρὰ θὰ λάβῃς σώματα, Δραξάν.
ΔΡΑΞ. *(λακτίζων αὐτήν)*.
Νεκρὰ ἢ ζῶντα, θὰ τὰ λάβω, γύναιον.
ΑΒΡΟΚ. Πλὴν δὲν τρομάζεις τοῦ Κυρίου τὴν ὀργήν;
ΔΡΑΞ. Εἶμαι πατὴρ καὶ εἶμαι σύζυγος
ΑΒΡΟΚ. Δραξάν,
ἐκ τῆς ἀγχόνης σ' ἔσωσα.
ΔΡΑΞ. Καθῆκόν σου.
ΑΒΡΟΚ. Μὴ μ' ἀναγκάσῃς δὶς νὰ τὸ ἐνθυμηθῶ.
ΔΡΑΞ. Καὶ τί νὰ πράξῃς δύνασαι, ταλαίπωρος;
ΑΒΡΟΚ. Βοήθειαν θὰ κράξω... Μ' ἐννοεῖς, Δραξάν;
ΔΡΑΞ. Μὴ κοπιάσῃς· εἶσαι ὑποχείριος.
(ἐξελίττων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της τὴν περγαμηνήν).
ΑΒΡΟΚ. Ἀλλὰ τῆς Ρενας αὕτη ἡ περγαμηνή.
ΔΡΑΞ. Τῆς Ρένας δῶρον καὶ διαβατήριον.
ΑΒΡΟΚ. *(καθ' ἰδίαν)*. Παρθένε, ἀπωλέσθην.
(πρὸς τὸν Δραξάν). Εὐσπλαγχνίσθητι.
ΔΡΑΞ. Κατέστης πάλιν λογική· ἐμπρὸς λοιπόν.
(προβαίνει πρὸς τὰ δεξιὰ παρασκήνια).
ΑΒΡΟΚ. Θανάτωσόν με.
ΔΡΑΞ. Τοὺς υἱοὺς ἀσπάσθητι.
Εἰς Βουλγαρίαν, τοὺς λαμβάνω μετ' ἐμοῦ.
ΑΒΡΟΚ. Ἀπόσπασόν μοι τὴν καρδίαν πρότερον.
ΔΡΑΞ. Δὲν μὲ προσμένει ὁ καιρός. *(λαμβάνει τοὺς παῖδας.)*
ΑΒΡΟΚ. Μή, πρὸς θεοῦ.
ΔΡΑΞ. *(ἀπωθῶν ἀγροίκως)*. Κατέστης λίαν ὀχληρά.
ΑΒΡΟΚ. *(πίπτουσα γονυκλινής)*. Πανάθλιε!
Ἐδῶ θανάτωσόν με, ὅπως τὸν Δαυΐδ.
ΔΡΑΞ. *(ἐπιβάλλων χεῖρα ἐπ' αὐτῆς)*.
Θὰ σὲ φονεύσω, γύναιον...

ΑΒΡΟΚ. Τὸν θάνατον·
τὸν θάνατον...
ΔΡΑΞ. *(λαμβάνων ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ)*. Ἀθλία..,
Α' ΠΑΙΔΙΟΝ. *(παρεμβαῖνον)*. Τὴν μητέρα μου,
μὴ τὴν καλὴν μητέρα.
(Ὁ Δραξάν, λαμβάνων τοὺς υἱούς, χωρεῖ πρὸς τὰ δεξιά. Ἡ Ἀβροκόμη ὁρμᾷ, ἀντωθούμενοι ἀποκαλύπτουσι τὴν Ρέναν).
ΑΒΡΟΚ. Ἆ! τὴν δυστυχῆ.
(Ὁ Δραξάν, ὡσεὶ ἀπολιθωθείς, ἵσταται. Εἶτα ὀπισθοχωρεῖ φρίττων. Ἀναθαρρῶν ἁρπάζει τὰ τέκνα καὶ ὁρμᾷ πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ Ἀβροκόμη ἔκφρων ἁρπάζει τὸ ἐγχειρίδιον ἐκ τοῦ στήθους τῆς Ρένας καὶ βυθίζει εἰς τὸ στῆθος τοῦ Δραξάν, ὅστις περιστραφεὶς δὶς ἢ τρίς, πίπτει νεκρὸς παρὰ τοὺς πόδας τῆς Ρένας. Ἡ Ἀβροκόμη ἔκφρων διώκει ἀπειλητικῶς ἀόρατον σκιάν, εἶτα ὀπισθοχωροῦσα, ἐν ἐκφράσει ὑπερτάτου τρόμου, ὡσεὶ διωκομένη ὑπὸ ἀοράτου ὀπτασίας).
Α' ΠΑΙΔΙΟΝ. Πόσον ἄγριον τὸ βλέμμα τοῦ πατρός· ἰδέ·
(Ἡ Ἀβροκόμη πλησιάζει ἀπειλητική.)
Μή, μή, ὦ μῆτερ· εἴμεθα τὰ τέκνα σου.
(προασπίζεται διὰ τῆς ἀγκάλης τὸ μικρότερον).
ΑΒΡΟΚ. *(ἀλλόφρων, στρέφει.... καγχάζει.*
Νεκρὰ τὰ τέκνα, ὁ πατήρ των ὁ Δραξάν
ὁ δολοφόνος. *(κραυγάζουσα ἀγρίως)*.
Τὸν Δραξὰν συλλάβετε.
(ἐπανερχομένη, ἁρπάζει ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τὸ πρεσβύτερον παιδίον).
Δραξὰν θὰ σὲ φονεύσω.
Α' ΠΑΙΔΙΟΝ. *(ἔντρομον)*. Εἶμ' ὁ Λέων σου.
ΑΒΡΟΚ. *(ὡσεὶ ἀφυπνισθεῖσα)*. Ὁ Λέων;
Α' ΠΑΙΔΙΟΝ. Ὁ υἱός σου.

ΑΒΡΟΚ. *(αὖθις μαινομένη).* Ὄχι· ὁ Δραξάν.
(ἑτοιμάζεται νὰ κτυπήσῃ.)

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Βασίλειος καὶ οἱ ἄνω.

ΒΑΣΙΛ. *(Εἰσερχόμενος δρομαίως ἀποῤῥίπτει μακρὰν τὸ ἐγχειρίδιον τῆς Ἀβροκόμης.)*
Τί πράττεις;

ΑΒΡΟΚ. *(ἔκφρων, ζητεῖ ν' ἁρπάσῃ τὸ παιδίον.)* Τὸν φονέα.

ΒΑΣΙΛ. Παρεφρόνησας;
Τὰ τέκνα θὰ φονεύσῃς;

ΑΒΡΟΚ. *(συνερχομένη.)* Ὁ Βασίλειος.

ΒΑΣΙΛ. Ὁ δικαστής σου. *(περιφέρει κύκλῳ βλέμμα περίτρομον).*

ΑΒΡΟΚ. Δικαστής μου; Ὁ Δραξὰν
νεκρός, νεκρὰ κι' ἡ Ρένα. Τίς ἐφόνευσεν
αὐτούς; *(συγκεντροῦσα τὰς ἀναμνήσεις αὐτῆς).*
Αὐτὸς τὴν Ρέναν καὶ αὐτὸν ἐγώ.

ΒΑΣΙΛ. *(ὀπισθοχωρῶν ἔκπληκτος).*
Τὸν σύζυγόν σου, ὦ ἐπικατάρατος;

ΑΒΡΟΚ. *(Ἐν ὑπερτάτῃ θλίψει μετὰ θρηνώδους φωνῆς).*
Καὶ σὺ καταδικάζεις; Βδελυρὰ κι' εἰς σὲ
κατέστ' ἡ Ἀβροκόμη;
(ἐν ἀγωνίᾳ). Ὢ! ἡ κόλασις
τί εἶνε πρὸς τὴν φλόγα, ἥτις πυρπολεῖ
τὴν Ἀβροκόμην, ἣν κι' αὐτὸς βδελύσσεται
ὁ μόνος τῆς καρδίας ἔρως, κερα..νῶν
μὲ βλέμμα φρίκης κι' ἀηδίας; Ὕψιστε.
Ὑπὲρ στεφάνην ἐπληρώθη ὁ κρατὴρ
τῶν θλίψεών μου. Μὲ περιφρονεῖ κι' αὐτός!
(Ἁρπάζει τὸ χαμαὶ κείμενον ἐγχειρίδιον.)
Ὁ Ἅδης ἂς καγχάσῃ κι' ὁ Βασίλειος.
(πλήττει ἑαυτήν.)

ΒΑΣΙΛ. *(σπεύδων).* Μή, Ἀβροκόμη... Σ' ἀγαπῶ.
(πίπτουσαν δέχεται αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας).

ΑΒΡΟΚ. *(λιποψυχοῦσα ἀτενίζει αὐτόν).* Μ' ἀγαλλίασιν
τοῦ κόσμου φεύγω, λατρευτὲ Βασίλειε.

ΒΑΣΙΛ. Δὲν θ' ἀποθάνῃς, Ἀβροκόμη, ἔρως μου.

ΑΒΡΟΚ. Πλησίον σου... εὐδαίμων θνήσκω...
Ἀλλὰ ποῦ
τὰ ὀρφανά μου τέκνα;
(Ὁ Βασίλειος σύρει εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς Ἀβροκόμης)
Ὦ γλυκύτατα
τῶν σπλάγχνων τέκνα. *(τ' ἀσπάζεται).*
Χαίρετε... Βασίλειε!
(ὠθοῦσα ἠρέμα τὰ παιδία εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ Βασιλείου).
Τὰ ὀρφανά μου... ἐμπιστεύομαι... εἰς σέ...
Μακεδονία... τέκνα μου .. Βασίλειε...
(ἐκπνέει εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Βασιλείου).

ΒΑΣΙΛ. Ὦ Ἀβροκόμη! *(Τὴν ἀποθέτει εἰς τὸ πρὸς τὸ βάθος ὕψωμα· πέριξ αὐτῆς τοποθετεῖ τὰ τέκνα. Τὴν ἀσπάζεται εἰς τὸ μέτωπον).*
Μετὰ σοῦ πᾶσαν χαρὰν
τοῦ Βασιλείου ἔλαβες, ὦ ἔρως μου,
ὁ πρῶτος καὶ ὁ μόνος ὅλης τῆς ζωῆς.
(Μετάπτωσις).
Καρδία, ὄχι θλίψεις, ὄχι δάκρυα.
Ὁ ἔρως τῆς πατρίδος πρέπει νὰ πληροῖ
τῶν ἡγεμόνων τὴν καρδίαν καὶ ψυχήν.

Τέλος τῆς Τραγῳδίας

ΣΤΙΛΛΜΑΝΝ

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1866

('Εκ τῶν 'Απομνημονευμάτων του).

'Επανελθὼν εἰς Χανία, εὗρον, ὅτι ἡ κρητικὴ Συνέλευσις εἶχεν ἀρχίσῃ τὰς ἐργασίας της εἰς τὸν Ὁμαλόν. Ἡ πραγματικὴ ἐξέγερσις ἤρχισε δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν μου· ὅταν τὰ μέλη τῆς Συνελεύσεως κατῆλθον εἰς τὰ Μπουτζουνάρια, μικρὸν χωρίον παρὰ τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος τῶν Χανίων, ὁπόθεν θὰ ἠδύναντο νὰ ἔρχωνται εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ διοικητοῦ καὶ εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν προξένων. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὀροπέδιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπισκόπησις ὁλοκλήρου τῆς πεδιάδος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο ἡ πηγή, ἐκ τῆς ὁποίας ὑδρεύονται τὰ Χανία, προρρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου, χρησιμεύοντος πρὸς μεταφορὰν τοῦ ὕδατος εἰς τὴν πόλιν. Τὸ ὕδωρ ἀπεκόπη ὑπὸ τοῦ πολιορκήσαντος τὰ Χανία Μετέλλου, καθ' ὅλας δὲ τὰς κρισίμους περιόδους τῆς κρητικῆς ἱστορίας ἡ πηγὴ αὕτη ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον διαμφισβητήσεως ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων μερῶν.

Πρὸς σύνταξιν τῆς πρὸς τὸν Σουλτᾶνον ἀναφορᾶς ἀπῃτήθησαν μακραὶ συζητήσεις, τέλος δὲ ἀποπερατωθείσης ταύτης ἐκομίσθησαν ἀντίγραφα αὐτῆς ὑπὸ ἐπιτροπῆς λευκοτρίχων καπεταναίων τῶν χωρίων πρὸς τοὺς προξένους, τὸ δὲ πρωτότυπον ἐνεχειρίσθη εἰς τὸν διοικητήν, ὅπως τὸ ἀποστείλῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ διοικητὴς ἀποδεχόμενος τὴν ἀναφορὰν διέταξε τὰ μέλη τῆς Συνελεύσεως, ὅπως διαλυθῶσι καὶ ἀναμένωσιν εἰς τὰς κατοικίας των τὴν ἀπάντησιν. Εἰς προηγουμένας περιστάσεις εἶχε δοκιμάσῃ τὸ ἴδιον τέχνασμα, ὁσάκις δὲ διελύετο ἡ Συνέλευσις, οἱ ἀρχηγοὶ συνελαμβάνοντο, ὁ δὲ διοικητής, συγκαλῶν συνέλευσιν ἐξ ὁμοφρόνων του ἐπετύγχανεν ἑτέραν ἀναφοράν, σύμφωνον πρὸς τὰς βλέψεις του καὶ ἀντίθετον τῆς πρώτης καὶ ἀπέστελλεν αὐτὴν εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Ἕνεκα τούτου τὴν φορὰν αὐτὴν οἱ συνελθόντες ἠρνήθησαν νὰ διαλυθῶσιν.

Ἡ εὐλάβεια τῶν Κρητῶν πρὸς τὸν πατροπαράδοτον ἀγῶνα ἦτο τοιαύτη, ὥστε, ὅταν ἡ Συνέλευσις διελύετο, ἡ ἰσχὺς αὐτῆς καὶ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν προσώπων παρήρχετο, οἱ δὲ βουλευταὶ οὐδὲν δικαίωμα ἐλπίδος ὑπακοῆς εἶχον, ἐὰν ἐκάλουν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Ἔπρεπε νὰ συγκληθῇ ἐκ νέου ἡ Συνέλευσις καὶ νὰ ὀργανωθῇ καταλλήλως, ὅπως περιβληθῇ τὴν ἀπαιτουμένην ἐξουσίαν.

Ὁ πασσᾶς, τοῦ ὁποίου τὸ σχέδιον ἦτο ὅπως προκαλέσῃ σύγκρουσιν, διέταξε τὴν

ἐκ Χανίων ἔξοδον τοῦ στρατοῦ, συγχρόνως δὲ προσεκάλεσε τοὺς προξένους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνεκοίνωσε τὴν πρόθεσίν του, ὅπως διὰ τῆς βίας διαλύσῃ τὴν συνέλευσιν. Ἐπειδὴ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ ἔνοπλον σύγκρουσιν, οἱ πρόξενοι ἀντετάχθησαν κατὰ τοιούτου τινὸς μέτρου, πλὴν τοῦ Γάλλου προξένου Δερσέ, ἐπιδοκιμάσαντος τὴν ἀπόφασιν τοῦ πασσᾶ.

Ὁ Ἄγγλος πρόξενος Δίξων, ἐξαιρετικῶς ἔντιμος καὶ φιλεύσπλαγχνος ἄνθρωπος, δεσμευμένος ὅμως ἐξ ὑπαρχουσῶν ὁδηγιῶν, ὅπως ἐνεργῇ συμφώνως καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Γάλλου συναδέλφου του, τὸ μόνον ὅπερ ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσῃ, ἦτο ὅτι ἡ συνέλευσις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχεν αὐστηρῶς συμμορφωθῇ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ φιρμανίου χορηγούμενα δικαιώματα καὶ ἤλπιζεν, ὅτι θὰ παρέμενον σεβαστὰ τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐτάχθη μὲ τοὺς ἄλλους ἡμᾶς τοὺς ἀντιτιθεμένους εἰς τὸ μέτρον. Ὁ πρόξενος τῆς Ἰταλίας Κολοῦτος, ὁ νεώτερος ὅλων μας, εἶπεν, ὅτι κατὰ τὰς πληροφορίας του, ἡ ἐπιτροπὴ τῆς συνελεύσεως εἶχεν ἐκφράσῃ τὴν προθυμίαν νὰ διαλυθῇ, ἐπὶ τῇ διαβεβαιώσει, ὅτι δὲν θὰ κατεδιώκοντο, ὡς εἰς προηγουμένας περιστάσεις, διὰ τὴν πρᾶξιν των. Ὡς μὴ προβάντων δὲ τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως εἰς παράνομον πρᾶξιν, ὁ Ἰταλὸς πρόξενος ἐθεώρει, ὅτι αὕτη ἦτο καθῆκόν των.

Τοῦ διοικητοῦ ἀπορρίψαντος τὴν ὑποδήλωσιν ταύτην καὶ ἐγερθέντος ὅπως διαλύσῃ τὴν συνεδρίαν, ἠγέρθην ἐγὼ καὶ ἔλαβον τὸν λόγον τυπικῶς, διαμαρτυρηθεὶς κατὰ τῆς ἀποπείρας τῆς βιαίας διαλύσεως τῆς συνελεύσεως καὶ κατὰ πάσης συναινέσεως τοῦ προξενικοῦ σώματος εἰς τὸ ἀνακοινωθὲν σχέδιόν του. Ὁ Ἰταλός, ὁ Ρῶσσος καὶ εἷς ἢ δύο ἄλλοι πρόξενοι μὲ ἠκολούθησαν, ὑποστηρίξαντες τὴν διαμαρτυρίαν μου, ὁ δὲ πασᾶς, εὑρεθεὶς πρὸ τοιαύτης ἀπροσδοκήτου κατ' αὐτοῦ ἐκδηλώσεως ἐπανεκάθισε καὶ ἐπανέλαβε τὴν συζήτησιν, ὅταν ὁ Δίξων ἐγερθεὶς εἶπεν, ὅτι τῆς συνελεύσεως εἰς οὐδεμίαν καταδιώξιμον πρᾶξιν προβάσης, δὲν ἠδύναντο βεβαίως τὰ μέλη νὰ καταδιωχθῶσι, ἐθεώρει δὲ πᾶσαν παροχὴν διαβεβαιώσεως ὡς περιττήν. Οὕτω δὲ διελύθη ἡ συνεδρίασις, ἐμοῦ μόνον μείναντος συνηγόρου τῶν κρητικῶν ἐλευθεριῶν. Ὁ στρατὸς μὲν δὲν ἀπεστάλη κατὰ τῆς συνελεύσεως, εἰς ὁλόκληρον ὅμως τὴν νῆσον ἐκυκλοφόρησεν ἡ διάδοσις, ὅτι ὁ πασᾶς καὶ οἱ πρόξενοι εἶχον τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ.

Ὁ πραγματικὸς λόγος τῆς ἐπιμονῆς τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως, ὅπως ζητῶσι τυπικὴν ὑπόσχεσιν ἀπὸ τοὺς προξένους, προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἕλληνος γραμματέως τοῦ πασᾶ εἶχεν ἀνακαλύψῃ κατάλογον χριστιανῶν, προωρισμένων πρὸς σύλληψιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ ἐραστής της, πρὸς τὸν ὁποῖον παρέδωκε τὸν εὑρεθέντα κατάλογον. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀκόμη θὰ ὑπεχώρουν ἐντούτοις οἱ Κρῆτες, ἐὰν δὲν ἐπηρεάζοντο ὑπὸ δύο Ἑλλήνων ἀπεσταλμένων εἰς τὴν συνέλευσιν. Οὗτοι ἦσαν ὁ ἰατρὸς Ἰωαννίδης, καὶ ὁ ἱερεὺς Παρθένιος Κελαϊδῆς, Κρὴς φιλόπατρις, πρὸ πολλοῦ ὅμως διαμένων ἐν Ἑλλάδι. Οὗτος, ὑποσχόμενος

ἐνίσχυσιν ἐξ Ἑλλάδος, παρώρμησε τὴν συνέλευσιν εἰς τὰ ἔσχατα. Ὅταν βραδύτερον ἐξερράγησαν αἱ ἐχθροπραξίαι, ὁ Παρθένιος κατετάχθη εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἐπολέμησε γενναίως, ἀλλ' ὁ ἰατρὸς Ἰωαννίδης ἐξηφανίσθη ἐκ τῆς σκηνῆς.

Ἡ νέα ἐπινόησις τοῦ Ἰσμαὴλ ἦτο, ὅπως καλέσῃ ἐντὸς τῶν φρουρίων τοὺς Μουσουλμάνους τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅταν δὲ διεμαρτυρήθημεν κατὰ τοῦ μέτρου τούτου, ὡς ἐπικινδύνου καὶ ἐντελῶς περιττοῦ, ὁ πασσᾶς ἔστειλε νέαν διαταγήν, ἀλλ' οἱ κομισταὶ ταύτης συνήντησαν τοὺς ἀτυχεῖς Μουσουλμάνους καθ' ὁδόν, ἐγκαταλιπόντας τὰ πάντα, ῥίψαντας τοὺς μεταξοσκώληκάς των πρὸς βρῶσιν εἰς τὰς ὄρνιθας, ἀφήσαντας τὰ σπαρτά των εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἑτοίμους ν' ἀρχίσωσιν ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν ἀθώων Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ὑπευθύνους τῆς καταστροφῆς. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐπανελήφθη ἡ διαταγὴ τῆς προσκλήσεως, ὁλόκληρος δὲ τότε ὁ μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς συνηθροίσθη ἐντὸς τῶν τριῶν φρουρίων, τῶν Χανίων, τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Ρεθύμνου. Οἱ Χριστιανοὶ κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ, ὅλα δὲ τὰ ἱστιοφόρα, τὰ προωρισμένα διὰ τὰς ἑλληνικὰς νήσους ὑπερεπληρώθησαν. Ὁ πασσᾶς ἀπετάθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ζητῶν στρατόν, καίτοι οὐδεμία βιαιοπραγία ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν εἶχεν ἀπειληθῇ. Ἐντὸς δὲ ὀλίγων ἡμερῶν ἔφθασαν καὶ ἀπεβιβάσθησαν πολλὰ τάγματα τουρκικοῦ στρατοῦ μετὰ ὀκτὼ χιλιάδων Αἰγυπτίων.

Εἷς ἐν τῶν ταγμάτων ὑπηρέτει φανατικός τις δερβίσης, φέρων πράσινον λάβαρον καὶ ἀνοίγων τὸν τάπητα τῆς προσευχῆς του εἰς πᾶν δημόσιον μέρος τῶν Χανίων καὶ κηρύσσων τὸν ὄλεθρον τῶν ἀπίστων. Ἀμέσως, παραλαβὼν μάρτυρα, μετέβην εἰς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ Ὀσμὰν πασσᾶν καὶ διεμαρτυρήθην διὰ τὰ τελούμενα, ὁ δὲ δερβίσης ἀμέσως ἐπιβιβασθεὶς πλοίου ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ ἦσαν λογικοί, οἱ δὲ Χριστιανοὶ γενικῶς ἀπαράσκευοι καὶ ἐναντίον τῶν ἐχθροπραξιῶν. Τὸ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὅμως σχέδιον, ὡς ἀνεκάλυψα, ἦτο ἡ πρόκλησις ἐπαναστάσεως πρὸς δικαιολογίαν τῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον παραχωρήσεως τῆς νήσου. Βραδύτερον ἐμάθομεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πάσας τὰς λεπτομερείας, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος συνεπεραίνομεν περὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ σχεδίου μόνον ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ Σαχὶν πασσᾶ, γενικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ καὶ ὑπουργοῦ τῶ Στρατιωτικῶν τοῦ ἀντιβασιλέως καὶ ἐκ τοῦ σπουδαίου μέρους, τὸ ὁποῖον ἔπαιξεν οὗτος εἰς τὰς ἐπακολουθησάσας διαπραγματεύσεις. Εἶχεν ἔλθῃ μετὰ μεγάλης πομπῆς, ἀμέσως δὲ ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν νησιωτῶν, αἵτινες διεξήγοντο μυστικῶς διὰ τοῦ Δερσέ.

Ὁ Ἰσμαὴλ πασσᾶς βεβαίως δὲν διετέλει ἐν γνώσει τοῦ αἰγυπτιακοῦ μυστικοῦ, εἶχε δὲ ἕτερον ἰδικόν του σχέδιον, ἐξ ἴσου μυστικόν, τὰ δὲ δύο ταῦτα συνεκρούοντο ὡς πρὸς τὰς βλέψεις.

Ὁ Ἰσμαήλ, ὡς ἐμάθομεν βραδύτερον, προετίθετο νὰ προκαλέσῃ ἐπανάστασιν

καὶ νὰ καταπνίξῃ αὐτὴν εὐκόλως κατόπιν, ὡς ἤλπιζε, καὶ ἀνακηρυχθῇ ἔπειτα, δυνάμει τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς του καὶ τῆς προστασίας, τῆς ὁποίας ἐτύγχανεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡγεμὼν τῆς Κρήτης. Τὸ αἰγυπτιακὸν σχέδιον ἀφ' ἑτέρου ἦτο συνδιαλλακτικῆς φύσεως, ἐβασίζετο δὲ κυρίως ἐπὶ τῆς ἀμέσου δωροδοκίας καὶ τῆς ὑποσχέσεως προνομίων πρὸς τοὺς Κρῆτας. Ὡς ἔμαθα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὸ σχέδιον εἶχε καταρτισθῇ μεταξὺ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ μαρκησίου Δεμουστιέρ, Γάλλου πρεσβευτοῦ, καὶ τοῦ Ἀντιβασιλέως, σκοπὸν δὲ εἶχεν ὅπως δωροδοκηθῶσιν οἱ Κρῆτες καὶ ζητήσωσι τὴν αἰγυπτιακὴν προστασίαν.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου θὰ ἐπλήρωνεν ἀμέσως διὰ τὴν παραχώρησιν 10 ἑκατομμυρίων φράγκων καὶ ἐτήσιον φόρον 1 ἑκατομμυρίου φράγκων. Ὁ ἐν Αἰγύπτῳ Γάλλος διπλωματικὸς πράκτωρ εἶχε προβῇ εἰς τὴν διευθέτησιν ὅλων τῶν λεπτομερειῶν ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Δερσέ, χωρὶς ἐν τούτοις εἰς οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα νὰ καταλήξωσιν. Ὁ Δερσὲ ἐφρόνει, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξαγορασθῶσιν ὅλοι οἱ Κρῆτες ἀρχηγοί, ὁ δὲ Αἰγύπτιος πασσᾶς ἤρχισε νὰ διανέμῃ 400 χιλιάδας φράγκων ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν τζαμίων καὶ τῶν σχολείων, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ λησμονῇ γενναῖα φιλοδωρήματα πρὸς τοὺς κυριωτέρους ἀρχηγούς, ἀποδεχομένους μὲν τὰ χρήματα, ἀλλ' οὐδὲν ὑποσχομένους καὶ εἰς οὐδὲν σχετικὸν κίνημα προβαίνοντας.

Ὁ Ἰσμαὴλ ἐν τῷ μεταξὺ ἔπραττε πᾶν ὅ τι ἠδύνατο πρὸς πρόκλησιν τῆς ἐπαναστάσεως, τέλος δὲ ἐπέτυχε νὰ προκαλέσῃ εἰς τὴν Κάνδανον σύγκρουσιν μεταξὺ Κρητῶν Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων.

Τοῦ αἰγυπτιακοῦ σχεδίου μὴ παρέχοντος ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ὁ Σαχὶν πασσᾶς ἠναγκάσθη νὰ συμβουλευθῇ τινας ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐμπόρων τῶν Χανίων, παρὰ τῶν ὁποίων ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ Δερσὲ οὐδεμίαν βαρύτητα ἢ ἐπιρροὴν εἶχε καὶ ὅτι, ἐὰν ἐπεθύμει νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Κρῆτας, ὤφειλε νὰ πράξῃ τοῦτο διὰ μέσου τοῦ Ἀμερικανοῦ ἢ τοῦ Ρώσσου προξένου. Κατόπιν τῆς τοιαύτης συμβουλῆς ἦλθε πρὸς ἐμὲ καὶ μοὶ ἐξωμολογήθη ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὁλόκληρον τὸ σχέδιον καὶ ὅτι ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐσκόπει ν' ἀνεγείρῃ μέγαν ναύσταθμον καὶ ναυτικὸν σταθμὸν εἰς τὴν Σούδαν καὶ νὰ ὀχυρώσῃ τὸν κόλπον, τοῦ ἔργου σχεδιασθέντος ἤδη ὑπὸ Γάλλων μηχανικῶν. Μοὶ ὑπεσχέθη οἱανδήποτε ἀποζημίωσιν ἤθελον ζητήσῃ, ἐὰν τὸν ἐβοήθουν. Τὰς λεπτομερείας τῆς προτάσεως ταύτης διεβίβασα πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν ἡμῶν. Οὗτος δὲ τὰς ἐξέθηκε πρὸς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν λόρδον Λαοῦνς, ὅστις φαίνεται ἐπενέβη εἰς τὴν ὑπόθεσιν, διότι ἔκτοτε οὐδὲν ἤκουσα περὶ αὐτῆς. Ἐν τούτοις αἱ ἐχθροπραξίαι, αἱ ἀρχίσασαι εἰς τὴν Κάνδανον ἐξηκολούθουν.

Αἰγυπτιακὸν στρατιωτικὸν σῶμα, ἐκ 4,000 ἀνδρῶν ἀποτελούμενον, ἐστάθμευεν εἰς τὴν Βρύσην, σπουδαιοτάτην τοποθεσίαν τῶν Ἀποκορώνων, πλησίον τῆς θέσεως, ὅπου εἶχεν ὑποχωρήσῃ ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Συνελεύσεως, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ Σαχὶν πασσᾶ, ὅτι θὰ διηυκόλυνε τὰς διαπραγματεύσεις καὶ θὰ ἐπροστάτευε τὴν ἐπιτρο-

πήν. Ἡ ἐξέγερσις ἐπεδεινοῦτο. Ἀπομεμονωμένοι φόνοι ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσι χώραν εἰς διάφορα σημεῖα. Ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔξοδος τῶν Χριστιανῶν ἐξηκολούθει, οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν πτωχοτέρων τάξεων, οἱ μὴ ἔχοντες τὰ μέσα τῆς ἀποδημίας κατέφυγον, ζητοῦντες προστασίαν, εἰς τὰ φιλικὰ προξενεῖα, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὸ ἰταλικόν, καθόσον τὸ οἴκημα τοῦ ἡμετέρου προξενείου ἦτο μικρὸν καὶ οὐδὲν ἀσφαλὲς καταφύγιον ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ. Ἀναρίθμητον πλῆθος ὡσαύτως κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη, καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων καὶ φονευόμενον ἐν τῇ φυγῇ του.

Εἶχον ἐνοικιάσῃ μικρὰν οἰκίαν ἐν Χαλέπᾳ, ὅπου διέμενον οἱ πλεῖστοι τῶν προξένων, γειτονεύουσαν πρὸς τὴν τοῦ Ἕλληνος καὶ Ἰταλοῦ προξένου. Τοῦ τελευταίου ἡ σύζυγος ἦτο Ἀμερικανίς. Οἱ Μουσουλμάνοι, ἐξοπλισθέντες ἤδη, εὑρίσκοντο περιωρισμένοι ἐντὸς τῶν πόλεων, καθόσον ὁ πασσᾶς, ἀντιλαμβανόμενος τὸν κίνδυνον τῆς γενικῆς ἐξόδου τῶν στιφῶν ἐκ τῆς πρωτευούσης, εἶχε κλείσῃ τὰς πύλας τῆς πόλεως πρὸς πρόληψιν πάσης ἐπιθέσεως κατὰ τῶν προξενείων. Ἦτο γνωστὸν πλέον, ὅτι οἱ πρόξενοι εἴμεθα διῃρημένοι εἰς δύο κόμματα. Ὁ Ρῶσσος, ὁ Ἰταλός, ὁ Ἕλλην καὶ ἐγὼ διεκείμεθα φιλικῶς πρὸς τοὺς Κρῆτας, ὁ δὲ Δερσὲ καὶ ὁ Δίξων ἦσαν ὑπὲρ τοῦ πασσᾶ. Ὁ Αὐστριακὸς καὶ ὁ Σουηδός, συμπληροῦντες τὸ προξενικὸν σῶμα, ἀμφότεροι γέροντες, τοῦ τελευταίου μάλιστα παρευρεθέντος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1827—30, σπανίως ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς συζητήσεις. Ὁ πρόξενος τῆς Ρωσσίας Δενδρινός, Ἕλλην ἐκ καταγωγῆς, ἦτο ἐπίσης γέρων καὶ φύσεως δειλῆς, ὥστε οὐδέποτε ἐλάμβανε πρωτοβουλίαν εἰς τὰς συζητήσεις, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἐπρωτοστάτει εἰς τὰς μηχανορραφίας.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην εἶχον λάβῃ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἴδη τινὰ νέου ρεβόλβερ καὶ ὀπισθογεμικῶν τυφεκίων μετὰ τῶν ἀναγκαίων σφαιρῶν, τινὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἔδωσα εἰς τὸν Σαχὶν πασσᾶν, κατὰ παράκλησίν του, διότι ἐθεωροῦντο ὡς πρωτοφανῆ. Τὰ λοιπὰ ἐκράτησα πρὸς ἄμυναν τῆς οἰκίας μου. Ὠχύρωσα τὰ παράθυρά μου, προσέλαβον δεύτερον καβάσην, συστηθέντα ὡς πιστὸν ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ μου Χατζῆ Χουσεΐν, ἔθεσα εἰς ἕκαστον παράθυρον ἀνὰ ἓν ὅπλον μὲ τ' ἀπαιτούμενα φυσίγγια καὶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Κολούτση διωργάνωσα ἰσχυρὰν περίπολον ἐκ τῶν προσφύγων Κρητῶν τῶν προξενείων πρὸς φρούρησιν τῶν ὁδῶν καὶ προειδοποίησιν ἡμῶν ἐν περιπτώσει ἐκτάκτου συμβεβηκότος.

Εἴχομεν ἐπειγόντως ζητήσῃ τὴν ἀποστολὴν πολεμικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πλοίου, ἄνευ τῆς προστασίας τοῦ ὁποίου ὁ κίνδυνος ὑπῆρχεν ἄμεσος, ὅτι θὰ ἐλάμβανε χώραν ἐπεισόδιόν τι, τὸ ὁποῖον θὰ προεκάλει τὸν πόλεμον, θὰ ἐφονεύοντο δὲ τότε ὅλοι οἱ φιλικῶς πρὸς τοὺς Κρῆτας διακείμενοι πρόξενοι. Ὁ Δερσὲ καὶ ὁ Δίξων δὲν συμμετέσχον τῆς αἰτήσεως. Ὑπεστήριζον, ὅτι ἡ παρουσία πολεμικοῦ σκάφους χριστιανικῆς Δυνάμεως —εἰς τὴν Σοῦδαν εὑρίσκοντο ἤδη πλεῖστα τουρκικὰ — θὰ ἐνεθάρρυνε τοὺς Κρῆτας Χριστιανούς. Οἱ ἔνοπλοι Κρῆτες, οἱ φυλάσσοντες τὴν ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως εἰς τὸν Ἀποκόρωνα, εὑρισκόμενοι ἀντιμέτωποι τῶν τουρκοαιγυπτια-

κῶν στρατευμάτων ἠδύναντο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ συμπλακῶσι καὶ εἰργαζόμεθα διὰ παντὸς τρόπου, ὅπως προλάβωμεν τοιαύτην τινὰ σύγκρουσιν, ἥτις ἐν τούτοις προελαμβάνετο οὐχὶ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διαφωνίας τοῦ Ἰσμαὴλ πασσᾶ.

Οἱ ἄτακτοι Τοῦρκοι στρατιῶται, ὑπερηφανευόμενοι διὰ τὰ νέα ὅπλα των, ἐπυροβόλουν πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν, αἱ δὲ σφαῖραι ἐσύριζον παρὰ τὰ ὦτα τῶν διαβατῶν καὶ ἔπιπτον ἐπὶ τῶν ὀροφῶν τῶν οἰκιῶν. Κατά τινα περίπτωσιν, ὅταν ἡ σύζυγός μου εὑρίσκετο εἰς περίπατον μετ' ἄλλων κυριῶν τοῦ προξενικοῦ κύκλου εἰς τὴν μεταξὺ Χανίων καὶ Χαλέπας ὁδόν, τινὲς τῶν Μουσουλμάνων διεσκέδαζον, πυροβολοῦντες πλησίον τῶν κεφαλῶν των. Παρεκάλεσα τὴν Λαύραν νὰ παραλάβῃ τὰ τέκνα ἡμῶν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Σῦρον, μέχρι τοῦ πέρατος τῶν ταραχῶν. Ἀλλ' αὕτη ἠρνήθη, λέγουσα, ὅτι αἱ γυναῖκες, αἱ καταφυγοῦσαι εἰς τὰ φιλικὰ προξενεῖα, βλέπουσαι αὐτὴν ἀπερχομένην, θὰ ἔχανον τὸ θάρρος των καὶ θὰ ἐτρέποντο εἰς τὰ ὄρη.

Εὑρισκόμεθα εἰς τὸ τέλος Αὐγούστου 1866. Ὁ ὑποπρόξενός μου διέμενεν εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τὸ κονάκιον μετέβαινον ὡπλισμένος μετὰ τοῦ καβάση, ἐπίσης ὡπλισμένου ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Ἐπανειλημμένως μοὶ εἶχον γείνῃ συστάσεις ὅπως μὴ ἐξέρχωμαι τοῦ οἴκου μου μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, διότι οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀπόφασιν νὰ μὲ φονεύσωσι, καίτοι ἡ γνωστὴ ἐπιδεξιότης μου εἰς τὸ ρεβόλβερ τοὺς ἔκαμνε νὰ φοβῶνται ὅπως μοὶ ἐπιτεθῶσι τὴν ἡμέραν.

Παρῆλθον ἑβδομάδες. Ἡ νευρικότης ἡμῶν ἐπετείνετο. Σχεδὸν διαρκῶς ἐξηρχόμην ἀσυνειδήτως εἰς τὸν ἐξώστην, τὸν δεσπόζοντα μεγάλης ἐκτάσεως τῆς θαλάσσης, μὲ τὸ τηλεσκόπιον ἀνὰ χεῖρας, διὰ νὰ ἴδω ἐὰν τὸ ζητηθὲν ποθητὸν πλοῖον ἀνεφαίνετο, καίτοι πέντε λεπτὰ προηγουμένως οὐδὲν εἶχον διακρίνῃ. Τέλος δυσδιακρίτως ἀνεφάνησαν εἰς τὸν ὁρίζοντα οἱ ἱστοὶ πλοίου καὶ ὑπέθεσα ὅτι εἶνε τουρκικὸν πολεμικόν. Τὰ τέκνα μου ἐπὶ μῆνας δὲν εἶχον διέλθῃ τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας, καίτοι ἡ Λαύρα ἐπέμενεν ὅπως ἐπιδεικνύῃ τὴν πρὸς τὸν κίνδυνον ἀδιαφορίαν της, ἐξερχομένη εἰς περίπατον. Νύκτα τινά, ὅτε κακοποιοί τινες Μουσουλμᾶνοι ἀνέκραζον εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Χαλέπας «Θάνατος εἰς τοὺς Χριστιανούς» καὶ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν συνεσωρεύθησαν ἔξωθεν τῶν θυρῶν ἡμῶν κτυποῦντες διὰ νὰ τοῖς ἀνοίξωμεν, ἐνῷ οἱ καβάσηδες ἠρνοῦντο νὰ τοὺς δεχθῶσι ἄνευ διαταγῆς, ἡ Λαύρα ὥρμησε πρὸς τὴν θύραν μὲ τὴν νυκτερινὴν περιβολήν της καὶ ἤνοιξεν αὐτὴν πρὸς τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον διῆλθε τὴν νύκα ἐντὸς τοῦ προξενείου.

Ὁ φρουρὸς τῆς πύλης τῆς πόλεως, τοῦ ὁποίου καθῆκον ἦτο νὰ μὲ χαιρετᾷ ὁσάκις διηρχόμην, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του, ὅταν μὲ εἶδε καὶ ἐψιθύρισε :

— Παληόσκυλλο Χριστιανέ.

Εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ὕβρεως, ἐκάλεσα τὸν προπορευόμενον καβάσην μου Χατζῆ Χουσεῒν καὶ τὸν διέταξα νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὸ πρόσωπον προσεκτικῶς τὸν στρατιώτην, διὰ νὰ τὸν ἐνθυμῆται καὶ τὸν ἀπέστειλα εὐθὺς κατόπιν εἰς τὸν διοικητὴν

ὅπως τῷ ἐκθέσῃ τί εἶχε συμβῇ καὶ ἀπαιτήσῃ τὴν τιμωρίαν τῆς ὕβρεως. Ἐπληροφορήθην, ὅτι ὁ στρατιώτης ἐτιμωρήθη διὰ φυλακίσεως ἕξ ἑβδομάδων. Δὲν πιστεύω ὅμως νὰ ἐφυλακίσθη οὗτος μίαν ἡμέραν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔπαυσαν αἱ ὕβρεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κυρίως μ' ἐνδιέφερεν. Ἡ ἐντύπωσις τῆς νευρικῆς καὶ παρατεταμένης ἀνυπομονησίας τῶν ἑβδομάδων ἐκείνων παραμένει μέχρι σήμερον ἀνεξίτηλος ἐν ἐμοί.

Ἐκ τῆς ἀφορήτου στενοχωρίας ἀπελυτρώθημεν διὰ τοῦ κατάπλου εἰς Σούδαν τῆς «Ψυχῆς» ὑπὸ τὸν ναύαρχον λόρδον Κλάρενς Πέϊτζετ. Ἤρχετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὅπως μᾶς πληροφορήσῃ, ὅτι ἡ φρεγάτα «Ἀρέθουσα» εἶχε διαταχθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς Κρήτην. Οἱ Ἄγγλοι ναῦται, περιελθόντες τὰς πεδιάδας τῆς νήσου, ἔφεραν τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον εἰς τὰς αἰσθήσεις του. Καὶ ἡμεῖς μὲν ἀνεπνεύσαμεν ἀλλ' ἡ θέσις τῶν ἀτυχῶν Κρητῶν δὲν ἐκαλειτέρευσεν. Οἱ Τοῦρκοι τόσον πεπεισμένοι ἦσαν, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦτο μεθ' ἑαυτῶν, ὥστε αἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν καταπιέσεις οὐδόλως ἐμετριάσθησαν καὶ μόνον αἱ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς κτηνωδίαι κατέπαυσαν, τῶν ἀρχηγῶν ἐπιθυμούντων νὰ προξενήσωσιν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ξένους. Τὴν Κυριακὴν ἐκκλησιάσθημεν ἐπὶ τῆς «Ἀρεθούσης» καὶ παρεμείναμεν εἰς τὸ πρόγευμα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου, προσελθὼν ἀξιωματικός τις τῆς ὑπηρεσίας, κἄτι ἐψιθύρισε πρὸς τὸν πλοίαρχον Μακδόναλδ, ὅστις στραφεὶς πρὸς ἐμέ, εἶπεν:

— Ἐὰν θέλετε νὰ ἴδητε κἄτι τι εὐχάριστον, κ. Στίλλμανν, πηγαίνετε ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

Ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, εἶδον τὴν ἀστερόεσσαν ἀμερικανικὴν σημαίαν, κυματίζουσαν ἐπὶ τοῦ «Τικουδέρογα», εἰσπλέοντος εἰς τὸν κόλπον τῆς Σούδας. Ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, πλοίαρχος Στῆδμαν, ἦτο ἀρχαῖος φίλος μου, ὅταν δὲ ἤκουσεν εἰς τὴν Τεργέστην τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἦλθεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ὅπως παράσχῃ εἰς ἐμὲ τὴν συνδρομήν του, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε θεωρήσῃ ἀξίαν ὅπως μοὶ τὴν παράσχῃ ἡ κυβέρνησίς μου. Παρέμεινεν ὀλίγας ἡμέρας μόνον καὶ κατόπιν ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τοιαύτη ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις τῶν ἀρχῶν, ὥστε δὲν μὲ ἐνώχλησαν πλέον.

Τὴν «Ἀρέθουσαν» ἠκολούθησε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ «Μάγος», μικρὰ κανονιοφόρος, δυναμένη νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν λίμένα τῶν Χανίων, ὅπου κατὰ τοὺς ὀλίγους ἐπακολουθήσαντας μῆνας ὁ κυβερνήτης της Μώρρεϋ ἦτο ὁ μόνος καὶ ἐπαρκὴς προστάτης μας. Ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ καὶ τῶν διαδεχθέντων αὐτὸν ἔμαθον νὰ τιμῶ τὸ βρεττανικὸν ναυτικόν, ὡς ἐκπολιτιστικὴν δύναμιν, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιβολὴν ὀλίγοι δύνανται νὰ κατανοήσωσιν. Ἔκτοτε ἐπροθυμοποιούμην ν' ἀποκαλύπτωμαι πρὸς πάντα Ἄγγλον ναύτην.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μεταξὺ Σαχὶν καὶ Ἰσμαὴλ πασσᾶ φιλονεικία ἐπετείνετο. Ὁ Αἰγύπτιος ἐπεθύμει ὅπως διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῆς δυνάμεώς του ἐπιφέρῃ συνδιαλλακτικὸν ἀποτέλεσμα. Ἤλπιζεν ἀκόμη εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ του. Ἐφρόνει, ὅτι θὰ προσεταιρίζετο τοὺς Κρῆτας καὶ ὑπελόγιζεν ἐπὶ τῆς συνδρομῆς

τοῦ προξενικοῦ σώματος, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰσμαὴλ εἰργάζετο πρὸς πρόκλησιν συγκρούσεως καὶ ἀποτυχίας τοῦ αἰγυπτιακοῦ σχεδίου. Ἐπράττομεν πᾶν ὅ τι ἠδυνάμεθα, προτρέποντες τοὺς Κρῆτας πρὸς συνδιαλλαγὴν καὶ ὑποταγήν, προκαλοῦντες οὕτω τὴν καθ' ἡμῶν ἀγανάκτησιν τῶν θερμοαίμων.

Ἡμέραν τινὰ εὗρον ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐπιστολήν, γραμμένην εἰς καθαρωτάτην ἀγγλικήν, διὰ τῆς ὁποίας εἰδοποιούμην, ὅτι ἐὰν ἐξηκολούθουν ἀντιδρῶν κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν Κρητῶν, θὰ ἔχανον τὴν ἐπιρροήν μου. Εἰς τὰς συμβουλὰς ταύτας ἀπήντησα δι' ἰδιαιτέρου ἀγγελιαφόρου γνωρίζοντος τὴν προέλευσιν τῆς ἀποσταλείσης ἐπιστολῆς, ὅτι ἀδιαφορῶ περὶ τῆς ἐπιρροῆς μου, ἐὰν αὕτη δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην.

Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Συνελεύσεως ἐπέμενεν εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ἐκ Βρύσης, ἀπειλοῦντος διαρκῆ κίνδυνον συγκρούσεως. Συνηγορήσαμεν ὑπὲρ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης εἰς τὸν Σαχίν, οὗτος δὲ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν τοῦ διοικητοῦ, ἀπομακρύναντος εἰς ἀπάντησιν τὸ τουρκικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶχε διαθέσῃ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Αἰγυπτίων.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἡ ἐξασκουμένη ὑπὸ τοῦ Ἰσμαὴλ καταπίεσις εἶχε προκαλέσῃ σοβαρὰν συμπλοκὴν εἰς τὴν Κάνδανον, ὅπου οἱ Μουσουλμάνοι εἶχον ἐπιχειρήσῃ ἔξοδον καὶ εἶχον ἡττηθῆ. Ὁ Ἰσμαὴλ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τοῦ Σελίνου ἐζήτησεν ἓν τάγμα ἀπὸ τὸν Σαχίν, οὗτος δὲ ἐζήτησε τὴν συμβουλήν μου. Ἐγὼ τὸν συνεβούλευσα, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ζήτημα ἀφεώρα ἀποκλειστικῶς τοὺς Κρῆτας τῶν δύο θρησκευμάτων, δὲν θὰ ἦτο συνετὸν δι' αὐτὸν νὰ κλίνῃ οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἑνός, οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἄλλου μέρους. Ὁ Σαχὶν συνεπῶς, ἀκολουθῶν τὴν συμβουλήν μου, ἠρνήθη ν' ἀποστείλῃ τὸ τάγμα. Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως τῶν Κρητῶν προεκάλεσε σύγκρουσιν ἐκεῖ, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ προκληθῇ. Οἱ Κρῆτες ἐπέμενον εἰς τὴν ἐκ τῆς Βρύσης ἀπομάκρυνσιν τῶν Αἰγυπτίων, ὁ δὲ Σαχὶν προσῆλθε ζητῶν τὴν μεσολάβησιν τοῦ Δενδρινοῦ καὶ ἐμοῦ καὶ ὑποσχόμενος, ὅτι ἐὰν οἱ στρατιῶται του δὲν προεκαλοῦντο, αὐτὸς δὲν θὰ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἀμέσως ἐξεπέμψαμεν ἀγγελιαφόρους εἰς τὸ κρητικὸν στρατόπεδον, συνιστῶντες εἰς τοὺς Κρῆτας τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σαχίν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐπετράπη εἰς τοὺς ἀγγελιαφόρους ὅπως διέλθωσι τὴν τουρκικὴν ζώνην. Τῆς ἐπιτροπῆς οὕτω μὴ εἰδοποιηθείσης, οἱ Αἰγύπτιοι διετάχθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἀμέσως τὴν Βρύσην, ἄλλως θὰ ἦσαν ὑπεύθυνοι τῶν συνεπειῶν. Τοῦ Σαχὶν ἀρνηθέντος νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του, οἱ ἐπαναστάται περικυκλώσαντες αὐτά, ἀπέκοψαν τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ἐξηνάγκασαν πρὸς παράδοσιν. Οἱ αἰχμαλωτισθέντες Αἰγύπτιοι ἀφέθησαν κατόπιν ἐλεύθεροι μὲ τὰ ὅπλα των καὶ ἔσπευσαν νὰ προσκαλέσωσιν ἐπὶ τόπου τὸ πυροβολικόν των.

Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν διάψευσιν ὅλων τῶν περὶ εἰρήνης ἐλπίδων. Ποία μὲν ἦτο ἡ πραγματικὴ ἐπιρροὴ τοῦ Δενδρινοῦ δὲν γνωρίζω, καθόσον ἦτο οὐχὶ πολὺ ἀξιό-

πιστος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡμεῖς—ὁ Ἰταλός, ὁ Ἕλλην καὶ ἐγώ—ἐπράξαμεν πᾶν ὅ τι ἠδυνάμεθα, ὅπως συγκρατήσωμεν τοὺς Κρῆτας ἐντὸς τῶν νομίμων ὁρίων. Ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐπεδεινώθη κατὰ τὴν δευτέραν ἀτυχῆ ἀπόπειραν ἐξόδου ἐκ Κανδάνου τῶν Μουσουλμάνων.

Εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Χανίων ἐφονεύθησαν δύο Χριστιανοί, οἱ δὲ ἐναπομείναντες κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη.

Οἱ φονευθέντες ὑπῆρξαν πολλοί. Οἱ ἐκ τῆς ὑπαίθρου χώρας εἰς τὴν πόλιν εἰσερχόμενοι Μουσουλμάνοι ἐβεβαίουν, ὅτι αἱ οἰκίαι, αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ ὁδοὶ τῶν χωρίων ἔβριθον ἀναριθμήτων χριστιανικῶν πτωμάτων. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ὁ Ἕλλην συνάδελφός μου, προαχθείς, ἀπῆλθε τῆς νήσου πρὸς μεγίστην θλῖψιν ἡμῶν. Ὁ διάδοχός του, ἀνὴρ μεγάλου θάρρους, μετέβη εἰς Γαλατᾶν, χωρίον τριῶν μιλίων ἀποστάσεως ἐκ Χανίων, καὶ ἠρίθμησεν ἑπτὰ νεκρούς, ἀπεγυμνωμένους καὶ ἐρριμμένους εἰς τὴν ἄκραν τῆς ὁδοῦ.

Τὰ δημόσια σφαγεῖα ἔκειντο εἰς τὸ μέσον τῆς μεταξὺ Χανίων καὶ Χαλέπας ὁδοῦ, κατακλυζόμενα ὑπὸ σμήνους κοράκων, τρεφομένων ἐκ τῶν σφαγίων καὶ τῶν αἱμάτων. Ἀλλ' ἐπὶ ἑβδομάδας οἱ κόρακες τελείως εἶχον ἐγκαταλείψῃ τὸ μέρος τοῦτο καὶ ἐθεῶντο περιϊπτάμενοι ὑπεράνω ὡρισμένων μερῶν τῆς μεγάλης μεταξὺ Χανίων καὶ τῶν πλησιεστέρων λόφων πεδιάδος. Οὐδεὶς ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἐτόλμα νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκδρομήν, ὅπως ἴδῃ τί ἀπησχόλει τοὺς κόρακας εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Ὁ αἰγυπτιακὸς στρατός, ταπεινωθεὶς διὰ τῆς παραδόσεως, προσέβαλε τὰ ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ πέριξ τοῦ στρατοπέδου χωρία, φονεύων τοὺς εἰρηνικοὺς κατοίκους. Ὁ γενικὸς διοικητής, εὑρισκόμενος εἰς ἀμηχανίαν, ἔδιδεν ἀντιφατικὰς διαταγάς, ἡ δὲ σύγχυσις κατέληξεν εἰς ἀναρχίαν. Εἰς τοὺς ὀλίγους ἐντὸς τῶν πόλεων ἐναπομείναντας Χριστιανοὺς ἀπηγορεύθη ἡ ἀποδημία. Οἱ Μουσουλμάνοι τῶν Χανίων συνερχόμενοι εἰς τὴν συνοικίαν των, διωργάνουν ἔξοδον πρὸς σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν, καθόσον οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τοῦ «Μάγου».

Οἱ Χριστιανοὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῶν κατὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Τούρκων νικῶν των, ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ κατῆλθον εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Χανίων, ἠχμαλώτισαν ἀριθμόν τινα Μουσουλμάνων, συλλεγόντων σταφυλὰς εἰς τὰς ἀμπέλους των.

Οὐδεμία πλέον ἐλπὶς εἰρήνης ὑπῆρχε. Καίτοι δὲν ἤθελον νὰ παράσχω οἱανδήποτε ἐνθάρρυνσιν πρὸς τοὺς Κρῆτας, ὑπεχρεώθην ἐπὶ τέλους νὰ ἡσυχάσω, καθόσον οὐδὲν ἔδαφος διαπραγματεύσεων ὑπῆρχεν. Οὔτε ὑπῆρχεν ἀκόμη ἐλπὶς πραγματικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Σαχὶν πασσᾶς ἀνεκλήθη, τὸ δὲ μέγα αἰγυπτιακὸν σχέδιον ἐματαιώθη.

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν ἐστάλη ὡς Ἁρμοστὴς ὁ Μουσταφᾶς πασσᾶς, διορισθεὶς ὡς προηγουμένως ὑπηρετήσας ἐν Κρήτῃ καὶ ὡς ἔχων μέγα συγγενολόγιον εἰς τὴν νῆσον. Ἐὰν ἤρχετο πρὸ τριῶν μηνῶν, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ προλάβῃ τὰ γεγο-

νότα, καθόσον τότε τὸ αἷμα ἀκόμη δὲν εἶχε θερμανθῇ. Ἦτο βεβαίως ἄνθρωπος ἀσπλάγχνου αὐστηρότηρος, ἀλλ' εἶχε βαθεῖαν τὴν συναίσθησιν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐτιμᾶτο πολὺ ὑπὸ τῶν νησιωτῶν. Ἀλλ' ἤδη οὐδὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ, πλὴν τῆς αὐστηρότητός του. Ὁ Ἰσμαήλ, τεθεὶς ὑπὸ δυσμένειαν, ἐπαύθη καὶ προσεκλήθη ἐπειγόντως εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὴ ἐπιτραπέντος εἰς αὐτὸν νὰ παραλάβῃ οὔτε τὰς ἀποσκευάς του.

Ὁ Μουσταφᾶς ἐστρατολόγησε 5,000 Τουρκοκρῆτας καὶ βασιβουζούκους, ἀφῆκεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὴν ἐκλογὴν τῆς προτιμήσεως τῶν ὀρέων ἢ τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς ἐγγράφου ὑποσχέσεως προστασίας ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπεδόθη εἰς πυρετώδεις προετοιμασίας πρὸς ἐπιχείρησιν φοβερᾶς ἐκστρατείας. Τὸν αἰγυπτιακὸν στρατόν, ἐνισχυθέντα δι' 22,000 ἀνδρῶν, ηὗρε τελείως ἐστερημένον τοῦ ἠθικοῦ του ἐκ τῆς ἥττης, ἀλλ' εἶχε 12,000 τακτικοῦ στρατοῦ, ποικιλοτρόπως μὲν ἐξωπλισμένου, ἀλλὰ πειθαρχοῦντος καὶ ἑκατοντάδας τινὰς Ἀλβανῶν. Καταρτίσας ἐξ αὐτῶν δύναμιν 10,000 ἀνδρῶν, ἐπορεύθη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κανδάνου, στενῶς πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, μὴ ἐχόντων ὅμως τηλεβόλα καὶ ὡς ἐκ τούτου μὴ δυναμένων νὰ προσβάλωσι τὸ φρούριον, τοῦ ὁποίου οἱ ὑπερασπισταὶ ἔπασχον μεγάλως ἐξ ἐλλείψεως τροφίμων.

Οἱ ἐπαναστάται ὑπεχώρησαν πρὸ τοῦ προελαύνοντος Μουσταφᾶ, ὅστις, παραλαβὼν τὴν φρουρὰν καὶ ὅλας τὰς μουσουλμανικὰς οἰκογενείας, ἀπῆλθε. Παρηκολούθουν ἀπὸ τοῦ ἐξώστου μου τὴν πορείαν του ἐκ τοῦ καπνοῦ τῶν πυρπολουμένων χωρίων, μετὰ δύο δ' ἑβδομάδας κατὰ τὴν διάρκειαν, τῶν ὁποίων οὐδεμίαν αὐθεντικὴν πληροφορίαν εἴχομεν, τῶν ἀγγελειαφόρων ὅλων παρακωλυθέντων ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἔλαβον τὴν πρώτην εἴδησιν τῆς ἐπιστροφῆς του ἐξ ἀποστάσεως διὰ τῶν ἰδίων δυσοιώνων σημείων. Εἰς τὴν Κακόπετραν, δυσχερεστάτην διάβασιν, κειμένην εἰς τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τῆς νήσου, προσεβλήθη ὑπὸ ἐπαναστατικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα, ἐὰν ἦσαν ἀρκούντως ὡπλισμένα, θὰ συνεπέφερον τὸ τέλος τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τοῦ στρατοῦ του, τοῦ κατορθώσαντος νὰ ὑπερισχύσῃ μόνον μετὰ πολυήμερον μάχην μὲ ἀπωλείας, ὡς μ' ἐβεβαίωσεν εἷς τῶν ἰατρῶν τοῦ νοσοκομείου, 120 νεκρῶν καὶ 800 τραυματιῶν, πληγωθέντων προφανῶς διὰ σφαιρῶν πιστολίων, τῶν Κρητῶν ἐχόντων παλαιοῦ συστήματος μόνον τυφέκια καὶ τὰ πιστόλια τῶν πατέρων των. Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐπαναστατῶν δὲν εὑρίσκετο οὔτε ἓν ὅπλον.

Ἤδη πλέον τὸ περὶ συνδιαλλαγῆς ζήτημα ἦτο ἐκτὸς συζητήσεως. Ἀμφότερα τὰ μέρη εἶχον ἐξερεθισθῆ, μέχρις ὥρας δὲ αἱ ἐπιτυχίαι ἦσαν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν.

Οἱ ἐπαναστάται κατεῖχον τοὺς πέριξ τῶν Χανίων λόφους, ὁπόθεν ὅλαι αἱ κινήσεις των ἦσαν ὁραταί. Τὸ δεύτερον ἐγχείρημα τοῦ Μουσταφᾶ ἦτο νὰ καθαρίσῃ τὴν μέχρι Θερίσσου, ὅπου εὑρίσκετο τὸ ἀρχηγεῖόν του, ὁδόν. Τὸ Θέρισσον εἶνε ἰσχυροτάτη θέσις, κειμένη εἰς τοὺς χαμηλοτέρους λόφους τῶν ὀρέων τῶν Σφακίων, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ ἐπαναστάται διενήργουν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν πεδιάδα. Ἀπὸ τοῦ ἐξώστου

ἔβλεπον ὅλας τὰς κινήσεις. Δύο τάγματα, μετὰ μάχην ὁλοκλήρου ἡμέρας ἐπὶ τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν ὀχυρωμάτων, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἄπρακτα. Τὴν ἐπομένην ἐξῆλθε δύναμις ἐκ 5 χιλιάδων ἀνδρῶν, πρὸ τῆς ὁποίας οἱ Κρῆτες ὑπεχώρησαν μαχόμενοι εἰς Θέρισσον, ὅπου κατέλαβον τὰς θέσεις των, πολεμοῦντες καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ Τοῦρκοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν.

Κατόπιν οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν κυκλωτικὴν κίνησιν, ζητοῦντες νὰ ὑπερφαλαγγίσουν τὸ Θέρισσον ἐκ τῶν Λάκκων, ἰσχυροτάτην καὶ αὐτὴν θέσιν, ἀλλ' ἄνευ ὀχυρωμάτων. Οἱ ἐπαναστάται μετέφεραν τὰ ἐπιτήδειά των καὶ τὸ νοσοκομεῖον εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ζούρβας, χωρίου ὀρεινοῦ καὶ ἀπροσίτου, πρὸς ἄμεσον προσβολήν, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ὁ Μουσταφᾶς ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐβομβάρδιζε δι' ὀρειβατικῶν τηλεβόλων. Ἤκουον διακεκριμένως πάντα κανονιοβολισμὸν κατὰ τῆς Ζούρβας, ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς οἰκίας μου ἐννέα μόνον μίλια κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἐμέτρησα δὲ ἐπί τινα χρόνον δεκαπέντε βολὰς κατὰ λεπτόν.

Ἀποκρουσθέντων τῶν Τούρκων εἰς τρεῖς ἐπανειλημμένας ἐφόδους, ὁ Μουσταφᾶς ἐτράπη πρὸς τὸ Θέρισσον, ἐγκαταλελειμμένον ἤδη ὑπὸ τῶν Κρητῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀγγελθῆ ἡ ἄφιξις τοῦ «Πανελληνίου», διασπάσαντος τὸν ἀποκλεισμόν, μεθ' ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων ἐξ Ἑλλάδος. Ἀφιχθέντος ἐπίσης καὶ πολυαρίθμου ἑλληνικοῦ σώματος ἐθελοντῶν ἡ ἀντίστασις κατέστη ἀποφασιστικωτέρα.

Μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου καὶ ἀργότερον ἀκόμη, ἐπιμόνως εἶχον συστήσῃ ὑποταγήν, κρίνων τὴν ἐξέγερσιν ὡς ἀνωφελῆ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἐνθάρρυνσιν, συνεκρατήθην. Μετέβην εἰς τὸν Μουσταφᾶν καὶ τοῦ ὑπέδειξα, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδεικνυομένη αὐστηρότης καθίστα τὴν θέσιν τελείως ἀδιάλλακτον, ἕκαστον δὲ πυρπολούμενον χωρίον συνετέλει μόνον εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπηλπισμένων, μὴ ἐχόντων οὐδὲν ν' ἀπολέσωσιν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ οὐδὲν νὰ ἐλπίσωσιν ἐκ τῆς εἰρήνης. Ἀντελήφθην, ὅτι οὗτος ἦτο προκατειλημμένος ὡς πρὸς τὴν εἰλικρίνειάν μου καὶ ἴσως τὸν ἐπηρέασα εἰς τὸ νὰ συμπεριενεχθῇ ἐντελῶς ἀντιθέτως πρὸς τὰς συμβουλάς μου, καίτοι ἤμην πρόθυμος νὰ πράξω πᾶν ὅ τι ἠδυνάμην, ὅπως ἀναχαιτίσω τὸν μάταιον καὶ ἀνωφελῆ ἀγῶνα.

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πεποιθήσεως τῶν Κρητῶν, κατέπλευσε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην καὶ ἡ ρωσσικὴ φρεγάτα «Στόλαρχος» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν Βουτακώφ, διαδραματίσαντα σπουδαιότατον πρόσωπον κατὰ τὴν μετέπειτα ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων. Οὐδέποτε ἀντελήφθην τι, ἐὰν ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐνδιεφέρετο, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καίτοι ὁ Βουτακώφ ἐξέφραζε τὴν συμπάθειάν του κατὰ τὸν μᾶλλον ἀνεπιφύλακτον τρόπον. Ἀργότερον ἐβεβαιώθην, ὅτι ὁ Δενδρινὸς ἔπραττε πᾶν ὅ τι ἠδύνατο πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦτο ἐξ ἀνταγωνισμοῦ πρὸς τὸν Δερσὲ καὶ ἄνευ ὁδηγιῶν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεώς του. Ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς τὸν ἐπεσκέπτετο μυστικῶς τὴν νύκτα, ζητῶν τὰς συμβουλάς του.

Ἐγὼ τοὐλάχιστον ἐπείσθην, ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις οὐδόλως ἐνεθάρρυνε τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα.

Μετὰ τοῦ Βουτακὼφ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλουν εἰς στενὴν φιλίαν καὶ συνεργασίαν, ἀλλ' οὐδέποτε ἀντελήφθην νὰ ἐλάμβανεν ἐνεργὸν μέρος ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν ἢ νὰ διετέλει ἐν γνώσει τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Δενδρινοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπεναντίας αἱ ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἐπιδεικνυόμεναι ἐνέργειαι ἐπρόδιδον τὸ ἀπροκάλυπτον ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Τί μὲν ἐνήργει ἡ ἐπίσημος Ρωσσία ἐν Ἀθήναις, οὐδέποτε ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μάθω ἐν Κρήτῃ, ὅμως εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι οὐδὲν ἔπραττεν.

Ἀφοῦ πρῶτον ὁ Μουσταφᾶς κατέλαβε τὰς πεδιάδας καὶ τὰς χαμηλοτέρας λοφοσειρὰς τοῦ πρὸς δυσμὰς τῶν Χανίων διαμερίσματος, διωργάνωσεν ἤδη ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σφακίων, ὑπερασπιζομένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐθελοντῶν καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων τῶν Ἀποκορώνων, τῶν Σφακίων καὶ τοῦ Βαφέ. Εἶχε μὲν κερδήσῃ ἀποφασιστικὴν νίκην μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ τὸ θάρρος του τὸν ἐγκατέλιπε πρὸ τοῦ Ἀτσιποπούλου, τοῦ μεγάλου φυσικοῦ φρουρίου τῶν Σφακίων, καὶ ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ ἄπρακτος ἐπὶ μῆνα εἰς τὸ Πρόσνερον τῶν Ἀποκορώνων, διεξάγων μὲν διαπραγματεύσεις ὅπως κερδίσῃ χρόνον, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν παραχώρησιν προβαίνων.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἔφθασεν ὁ μόνος ἄνθρωπος, ὁ στρατιωτικῶς διακριθεὶς κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον, συνταγματάρχης Κορωναῖος, Ἕλλην ἀγωνιστὴς καὶ καταλληλότατος διοικητὴς τῶν κρητικῶν δυνάμεων, τοῦ Ζυμβρακάκη, διοικητοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐθελοντῶν, ἀναλαβόντος τὴν διοίκησιν τοῦ δυτικοῦ τμήματος, τῶν δὲ ἐγχωρίων καπεταναίων διοικούντων τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα, τὸ πέριξ τῆς Ἴδης.

Ὁ Κορωναῖος, μεταβὰς εἰς Ρέθυμνον, ἐγκατέστησε τὸ ἀρχηγεῖόν του εἰς τὸ ὀχυρώτατον μοναστήριον Ἀρκάδιον, κτίριον ἐνετικῆς κατασκευῆς καὶ ἀρκετὰ ἰσχυρόν, ὅπως ἀντισταθῇ κατὰ πάσης ἐπιθέσεως, μὴ διεξαγομένης διὰ βαρέως πυροβολικοῦ. Εἰς τὴν μονὴν ἐγκατέστησε τὰς ἀποθήκας του καὶ ἐκεῖ κατέφευγον αἱ οἰκογένειαι τῶν Κρητῶν, ὁσάκις ἠπειλοῦντο ὑπὸ τουρκικῶν σωμάτων.

Ὁ Κορωναῖος, καταλαβὼν τὴν πεδιάδα, εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν ἐνέβαλε τοὺς Τούρκους τοῦ διαμερίσματος καὶ τόσην ἀνησυχίαν ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Μουσταφᾶν, ὥστε μετὰ ἑνὸς μηνὸς ἀμφιταλαντεύσεις προήλασεν οὗτος αἰφνηδίως κατὰ τοῦ Ἀρκαδίου, τὸ ὁποῖον ὁ Κορωναῖος, ἀφοῦ παρενέβαλεν ὅσα ἠδύνατο προσκόμματα εἰς τοὺς Τούρκους, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ εἰς τὴν τύχην του, καθόσον δὲν ἦτο ἀρκούντως παρεσκευασμένος, ὅπως ἀμυνθῇ τοῦ μικροῦ φρουρίου. Ἄφησεν ὡς φρουρὰν εὐάριθμον σῶμα Ἑλλήνων ἐθελοντων καὶ 150 Κρῆτας πολεμιστάς, περιλαμβανομένου καὶ ἑνὸς ἱερέως. Πλὴν αὐτῶν δὲ ὑπῆρχον ἐντὸς τῆς Μονῆς καὶ περὶ τὰ χίλια γυναικόπαιδα, τὰ ὁποῖα συνεβούλευσε μὲν ὁ Κορωναῖος νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς οἴκους των, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς ἀντιταχθείσης ἀντιστά-

σεως μόνον τετρακόσια ἀπῆλθον, τῶν λοιπῶν ἀποκλεισθέντων ὑπὸ τῆς αἰφνιδίου πολιορκίας.

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης εἶχε κτισθῇ καὶ ἡ μεγάλη πύλη τοῦ Μοναστηρίου, ὅταν δὲ ὁ Μουσταφᾶς ἤνοιξε πῦρ διὰ τῶν ὀρειβατικῶν τηλεβόλων του κατὰ τῶν τειχῶν, οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπέφερεν ἐπ' αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῆς πύλης. Τοῦ πυρὸς τῶν πολιορκουμένων ὄντος ἀποτελεσματικωτάτου καὶ θανατηφόρου, ὁ Μουσταφᾶς κατέστησε στενοτέραν τὴν πολιορκίαν καὶ ἐκάλεσεν ἐκ Ρεθύμνου τὸ βαρὺ πυροβολικόν, τὸ ὁποῖον ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου, συνοδευόμενον ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως καὶ τῶν Μουσουλμάνων κατοίκων, ἀποτελούντων ἐν συνόλῳ δύναμιν ἐξ 23,000 ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Τουρκοκρῆτες ἦσαν οἱ καλείτεροι πολεμισταί.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἤμην ἀνεγνωρισμένος ὡς ὁ ἐπίσημος προστάτης τῶν Κρητῶν, καίτοι πάντοτε εἶχον πράξῃ πᾶν τὸ δυνατὸν πρὸς ἀποθάρρυνσιν τοῦ κινήματος καὶ παρόρμησιν τῶν Κρητῶν ὅπως ἐμπιστευθῶσι τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν διπλωματίαν. Οὐχὶ δὲ διότι εἶχον μεγάλην πεποίθησιν εἰς τοῦτο, ἀλλὰ διότι οὐδεμίαν ἐλπίδα διέβλεπον πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἶχον διοργανώσῃ ὑπηρεσίαν πληροφοριῶν ἐξ ὅλων τῶν διαμερισμάτων περὶ παντὸς σπουδαίου γεγονότος, τὰς ὁποίας διεβίβαζον πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τόσον δὲ ἀναμφισβήτητος ἦτο ἡ ἀκρίβεια τῶν πληροφοριῶν μου, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Μέγας Βεζύρης κανονικῶς ἐζήτει εἰδήσεις ἀπὸ τὸν ἡμέτερον πρεσβευτήν, ὁμολογῶν, ὅτι οὐδεμίαν ἀξιόπιστον πληροφορίαν ἐλάμβανε παρὰ τῶν ὑπαλλήλων του.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην συνέβη μία ἐκ τῶν περιέργων συμπτώσεων τῆς μυστηριώδους διαβιβάσεως τῶν εἰδήσεων ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τὸ Ἀρκάδιον εὑρίσκετο τεσσαράκοντα τοὐλάχιστον μίλλια μακρὰν ἐκ τῆς Χαλέπας, ἀλλ' ἔλαβα τὴν εἴδησιν τῆς μάχης εὐθὺς ὡς ἤρχισε καὶ συνεχῶς ἀπὸ ὥρας εἰς ὥρας λεπτομερείας περὶ τῶν συμβαινόντων.

Συγκρίνας τὰς πρός με κομιζομένας εἰδήσεις μὲ τὰς τοῦ γραμματέως τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τινων Ἰταλῶν ἀξιωματικῶν, ὑπηρετούντων εἰς τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στρατόν, εὗρον ταύτας ἀκριβεστάτας. Κολακεύομαι ὡς ἐκ τούτου νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ κατωτέρω ἀφήγησις, τὴν ὁποίαν παρέχω εἰς τὸν κόσμον, εἶνε ἡ ἀληθεστέρα ἱστορία, ἥτις ἐγράφη ποτέ.

(Ἀκολουθεῖ)

Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑι

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Διεθνοῦς Ἐλέγχου ἐν Μακεδονίᾳ δύναται πλέον νὰ θεωρηθῇ γεγονὸς τετελεσμένον μετὰ τὰς ἀμοιβαίας ὑποχωρήσεις, τὰς γενομένας ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων εἰς τὰς ἀντιπροτάσεις τῆς Πύλης καὶ τὰς ὑποχωρήσεις τῆς τελευταίας ταύτης εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν οἱ πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων ἀντέταξαν ἐπίμονον ἄρνησιν.

Ὁ ἀποδεκτὸς γενόμενος κανονισμὸς εἶνε μέ τινας τροποποιήσεις αὐτὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον οἱ πρεσβευταὶ εἶχον ὑποβάλῃ πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ ὅστις ἔχει, ὡς ἑξῆς:

Ἄρθρον 1. Συνιστᾶται Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ διὰ τὰ τρία βιλαέτια Θεσσαλονίκης, Κοσσόβου καὶ Μοναστηρίου. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη θέλει ἐξασκῇ τὰ δικαιώματα αὐτῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς αὐτοκρατορικῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως. Ἀπαρτίζεται δὲ ἐκ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν λόγῳ βιλαετίων, τῶν Πολιτικῶν Παρέδρων τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ Ῥωσσίας καὶ τῶν τεσσάρων ἀντιπροσώπων τῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ διορισθέντων ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων Γερμανίας, Γαλλίας, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰταλίας.

Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐπιτροπῆς εἶνε:

α') Ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κανονισμῶν, ἐφ' ὧν ἦλθον εἰς συμφωνίας τὸ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὀθωμανικὸν αὐτοκρατορικὸν ὑπουργεῖον καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορικὴ Τράπεζα τὴν 7 Μαρτίου 1905 καὶ αἵτινες ἀναφαίνονται ἐν τοῖς κατωτέρω.

β') Ἡ ἐπίβλεψις τῆς κανονικῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων, περιλαμβανομένης καὶ τῆς δεκάτης.

γ') Ἡ ἐξέτασις τῶν προϋπολογισμῶν τῶν τριῶν βιλαετέων, οἵτινες δέον νὰ ὑποβάλλωνται εἰς αὐτὴν πρὸ τῆς ὁριστικῆς αὐτῶν ἐγκρίσεως, καὶ ἡ ἐπίβλεψις τῆς ἀκριβοῦς αὐτῶν πραγματοποιήσεως.

δ') Ἡ ἐπίβλεψις τῆς ἐφαρμογῆς τῶν οἰκονομικῶν ἐν γένει μεταρρυθμίσεων.

Ἄρθρον 2. Ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ ἑδρεύῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου θὰ εἶνε ἐγκατεστημένα καὶ τὰ γραφεῖα αὐτῆς. Αἱ συνεδριάσεις ἐν τούτοις θὰ γίνωνται πάντοτε ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ μένει ὁ Πρόεδρός της.

Ἄρθρον 3. Ἡ Ἐπιτροπὴ διατελεῖ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ· ἐν περιπτώσει δὲ ἀπουσίας ἢ ἀδυναμίας αὐτοῦ θὰ προεδρεύῃ ταύτης ἀνώτερος Ὀθωμανὸς κυβερνητικὸς ὑπάλληλος, ὑπὸ τοῦ Προέδρου ἐνδεικνυόμενος.

Ἄρθρον 4. Ἓν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς θέλει ἑκάστοτε βοηθῇ τὸν Πρόεδρον εἰς τὰ τῆς ἐν γένει ὑπηρεσίας. Τὸ καθῆκον τοῦτο θὰ ἐπιτελῆται ἐπὶ τρίμηνον περίοδον παρ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, κατὰ σειρὰν καὶ κατὰ τάξιν ἀλφαβητικὴν τῶν Δυνάμεων.

Τοῦ μέλους τούτου τὰ καθήκοντα θὰ εἶνε: 1) ὁ διακανονισμὸς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Προέδρου τῶν ἥσσονος ἠσημασίας ὑποθέσεων, αἵτινες δὲν θὰ ἀπήτουν ἀπόφασιν τῆς ὁλομελείας τῆς Ἐπιτροπῆς· 2) αἱ ἐσωτερικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς Ἐπιτροπῆς· καὶ 3) αἱ σχέσεις μεταξὺ τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης.

Ἄρθρον 5. Ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ συνέρχηται τακτικῶς ἅπαξ καθ' ἑβδομάδα. Δύναται ὅμως νὰ καλῆται καὶ ἐκτάτως, ὅταν τοῦτο ἤθελε κριθῇ ἀναγκαῖον ὑπὸ τοῦ προέδρου ἢ ζητηθῇ παρὰ δύο ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς. Οἱονδήποτε μέλος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ καὶ φέρῃ ὑπὸ συζήτησιν ὑποθέσεις, ἃς ἐπιθυμεῖ νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ παρουσία τεσσάρων τοὐλάχιστον μελῶν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ ἀντικαταστάτου του, εἶνε ἐπιβεβλημένη διὰ τὸ κῦρος τῶν ληφθησομένων ἀποφάσεων. Οἱοσδήποτε ἀντιπρόσωπος ἀπὼν ἢ ἀδυνατῶν νὰ παραστῇ εἰς τὴν συνεδρίασιν, δύναται νὰ ἀντιπροσωπευθῇ παρ' ἑνὸς τῶν συναδέλφων του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ Πολιτικοὶ Πάρεδροι Αὐστρουγγαρίας καὶ Ῥωσσίας ἀναπληροῦνται ὑπὸ τῶν βοηθῶν των. Αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς λαμβάνονται διὰ πλειοψηφίας. Ἐν ἰσοψηφίᾳ δὲ ὁ Πρόεδρος ἔχει τὴν νικῶσαν ψῆφον. Ἐὰν ἡ ἀπόφασις ἐπιβάλλῃ τὴν ἐκτέλεσιν διοικητικοῦ τινος μέτρου καὶ ὁ Πρόεδρος ἔχῃ ἀντίθετον γνώμην, οἱ Πολιτικοὶ Πράκτορες δύνανται νὰ ἐφεσιβάλωσι τὴν ἀπόφασιν πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὰς τῶν Δυνάμεων.

(Τῆς τελευταίας παραγράφου τοῦ ἄρθρου τούτου ἡ Πύλη ἐπέμεινεν εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ αἱ Δυνάμεις ὑπεχώρησαν, δεχθεῖσαι ὅπως αἱ τοιαῦται ἐφέσεις ὑποβάλλωνται οὐχὶ εἰς τοὺς πρεσβευτάς, ἀλλ' εἰς τὴν Υ. Πύλην).

Ἄρθρον 6. Οἱ προϋπολογισμοὶ θὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους τὸ ἀργότερον πρὸς ἐξέτασιν καὶ μελέτην. Θὰ ἔχῃ δὲ αὕτη τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιφέρῃ ἐπ' αὐτῶν οἱασδήποτε μεταβολάς, συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπάρχοντας νόμους καὶ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Ἡ Ἐπιτροπὴ πρωτίστως θὰ φροντίζῃ ὅπως διὰ τῶν ἐν λόγῳ προϋπολογισμῶν πληρῶνται πᾶσαι αἱ ἀνάγκαι τῆς πολιτικῆς διοικήσεως, συμπεριλαμβανομένων τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῆς Ἀστυνομίας.

(Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἡ Πύλη ἐπέμεινε νὰ προστεθῇ καὶ ἑτέρα παράγραφος, προνοοῦσα περὶ πληρωμῆς ἐκ τῶν προϋπολογισμῶν τῶν τριῶν βιλαετίων καὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἐστρατοπεδευμένου τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις, ἐπέμειναν, ἀποκρούουσαι τὴν ἀξίωσιν ταύτην τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Ἄρθρον 7. Πᾶσαι αἱ εἰσπράξεις οἱασδήποτε φύσεως, πλὴν τῶν τελωνειακῶν καὶ ἄλλων φόρων, τῶν διατεθειμένων ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου Ὀθωμανικοῦ Χρέους, θὰ χρησιμοποιῶνται ὡς ἔσοδον τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν τριῶν βιλαετίων. Καὶ θὰ ἀφαιρῆται μὲν ἐξ αὐτῶν, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα μεταξὺ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης,ποσοστόν τι, 5 ο(ο, διὰ τὰ Δημόσια Ἔργα, ἡ διάθεσις ὅμως τούτου θὰ δικαιολογῆται ἐπαρκῶς.

Τὸ *8ον ἄρθρον* λαμβάνει πρόνοιαν περὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐλέγχου ὡς πρὸς τὴν εἴσπραξιν καὶ συγκέντρωσιν ἐν τῷ ὑποκαταστήματι Θεσσαλονίκης τοῦ φόρου τῶν τριῶν βιλαετίων.

Ἄρθρον 9. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν θὰ ὑποβάλλωνται πρὸς μελέτην οἱαιδήποτε προτάσεις φόρων ἢ νέων βαρῶν, ὅπως καὶ πᾶν σχέδιον πρὸς μεταβολὴν τῶν ὑφισταμένων φόρων ἢ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν, τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὰ τρία βιλαέτια.

Ἄρθρον 10. Ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ διορίζῃ ἐπόπτας ἀνὰ ἕνα εἰς ἕκαστον βιλαέτιον, μὲ τὴν ἐντολὴν τῆς ἐπιβλέψεως τῶν ὑπαλλήλων τῶν διαφόρων κλάδων τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν. Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ οὗτοι, τῶν ὁποίων ἡ ἐκλογὴ θὰ γίνηται δεκτὴ ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, θεωροῦνται δημόσιοι ὑπάλληλοι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

(Κατωτέρω τοῦ ἄρθρου τούτου ἐπεξηγοῦνται τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ἐν λόγῳ ἐποπτῶν, ἅτινα εἶνε εὐρύτατα, ἅτε δικαιουμένων νὰ παρίστανται καὶ εἰς ἀνακρίσεις ἐφ' οἱωνδήποτε παραπόνων, ἀφορώντων εἰς οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους, τοὺς τοιούτους δὲ ἐλλιπεῖς περὶ τὸ καθῆκόν των ὑπαλλήλους, ὀφείλει ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς νὰ τιμωρῇ καὶ τὴν τιμωρίαν των νὰ καθιστᾷ γνωστὴν εἰς τὰ μέλη).

Τὸ *11ον ἄρθρον* ἀναφέρει, ὅτι πᾶσαι αἱ πληροφορίαι, αἱ ἀφορῶσαι εἰς ἀνωμαλίας ἢ καταχρήσεις,ἐξακριβουμένας ἐν ταῖς οἰμονομικαῖς ὑπηρεσίαις καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων καὶ τῆς δεκάτης, δέον νὰ ὑποβάλλωνται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν εἰς τὴν Ἐπιτροπήν.

Ἄρθρον 12. Πᾶσα μεταβολὴ τοῦ οἰκονομικοῦ προσωπικοῦ τῶν τριῶν βιλαετίων δέον νὰ φέρηται εἰς γνῶσιν τῆς Ἐπιτροπῆς,ἀποχρώντως δικαιολογουμένη. Εἰς περίπτωσιν δὲ ὑπαλλήλων, μὴ ἐκτελούντων τὸ καθῆκόν των, ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ προκαλῇ διοικητικὰ μέτρα τοιαῦτα, ἅτινα ἤθελε κρίνῃ ἀναγκαῖα.

Καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρθρου ὅμως τούτου, οἱ πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων προέβησαν εἰς ὑποχωρήσεις, δεχθέντες ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ οὐδὲν ἔχῃ δικαίωμα διορισμοῦ ἢ ἀπολύσεως ὑπαλλήλων.

Τὰ τρία τελευταῖα ἄρθρα 13, 14 καὶ 15 προνοοῦσι περὶ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς συμβόλαια, ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὰς πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας, ὡς καὶ περὶ τῶν δαπανῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, αἵτινες, ἐξαιρέσει τῶν μισθῶν αὐτῆς, θὰ περιλαμβάνωνται κατ' ἀναλογίαν εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν τριῶν βιλαετίων.

Τῇ ἀπαιτήσει ἐπίσης τῆς Πύλης οἱ πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων ἐδέχθησαν ὅπως συμπεριληφθῇ εἰς τὸν ἀνωτέρω κανονισμὸν καὶ ἄρθρον,ὅπως ἡ ἐντολὴ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐλέγχου λήγῃ μετὰ παρέλευσιν διετίας, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ τῶν δύο Πολιτικῶν Πρακτόρ ν. Περὶ τῶν διορισθησομένων δὲ τριῶν Ἐπιθεωρητῶν ἐγένετο δεκτὸν ὅπως οὗτοι ὦσιν Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

Ἐν ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ τῇ 10 Δεκεμβρίου.— Αἱ ἀκριβεῖς καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι εἰδήσεις τῶν τελευταίων τούτων ἡμερῶν εἶνε αἱ ἀκόλουθοι: Παρὰ τὸ χωρίον Βοζέτς τῶν Γενιτσῶν, τουρκικὸν ἀπόσπασμα συνήντησε τέσσαρας Βουλγάρους ἐνόπλους καὶ ἐπετέθη κατ' αὐτῶν, ἀντιταξάντων πεισματώδη ἀντίστασιν. Δύο ἐκ τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ δύο ἄλλοι κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν.

— Παρὰ τὸ Ἰστὶπ συμμορία βουλγαρικὴ συνέλαβε καὶ ἐφόνευσε δύο σερβίζοντας χωρικούς.

— Ὁ Βούλγαρος ἀρχηγὸς Ποπώφ, μεταβὰς εἰς Κουμάνοβον ὅπως καταρτίσῃ συμμορίαν ἀπέτυχεν εἰς τὰς ἐνεργείας του καὶ ἠναγκάσθη ν' αὐτοκτονήσῃ, ὅπως μὴ περιπέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

— Εἰς τὸ ἐνταῦθα βουλγαρικὸν ἐμπορικὸν Πρακτορεῖον ἐγένετο πρὸ ἡμερῶν συνδιάσκεψις ὀπαδῶν τοῦ Κομιτάτου, εἰς ἣν παρίσταντο καὶ δύο παρεπιδημοῦντες Βούλγαροι ἀξιωματικοί. Ἡ σύσκεψις ἀφεώρα εἰς τὴν διοργάνωσιν πραξικοπήματος ἐν Θεσσαλονίκῃ. Οἱ συνελθόντες ὅμως διελύθησαν, χωρὶς νὰ καταλήξωσιν εἰς ἀπόφασίν τινα.

— Σερβικὴ συμμορία, συλλαβοῦσα ἐντὸς δάσους, παρὰ τὸ Κρούσοβον πέντε βουλγαρίζοντας χωρικούς, ἀπηγχόνισεν αὐτούς.

— Πληροφορίαι ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Βιλαετίου παριστῶσι τὴν κατάστασιν εἰς ἄκρον ἀνώμαλον. Ἡ πάλη ἰδίως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐξακολουθεῖ ζωηροτάτη ἐν τῇ περιφερείᾳ Γενιτσῶν. Οἱ Ἕλληνες, ἐπιβιβασθέντες λέμβου, ἐπετέθησαν ἐσχάτως ἐναντίον συμμορίας, κατεχούσης ἓν νησίδιον τῆς λίμνης τῶν Γενιτσῶν. Μετὰ πεισματώδη συμπλοκὴν τὸ ἑλληνομακεδονικὸν σῶμα κατώρθωσε νὰ φονεύσῃ ἐννέα ἐκ τῶν μελῶν τῆς συμμορίας.

— Ἀγγέλλεται ἐκ Βερροίας νέα ἐγκληματικὴ ἀπόπειρα τῶν ὀργάνων τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας ἐναντίον τοῦ πλουσίου Κουτσοβλάχου ἐμπόρου Μάρκου Καρατσόβου, διακρινομένου διὰ τὴν φιλοπατρίαν του καὶ τὰ γενναῖά του αἰσθήματα.

Οἱ δολοφόνοι ἀπέτυχον εὐτυχῶς τοῦ σκοποῦ των, κατορθώσαντες νὰ διαφύγωσι κατόπιν. Ἡ ἐξέγερσις διὰ τὴν ἀπόπειραν εἶνε ζωηροτάτη.

Ἐν ΚΑΛΑΦΑΤΙΩ 1 Δεκεμβρίου.— Ὁλόκληρος ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης διατελεῖ ἐν ἀναστατώσει, ἐξ αἰτίας μυσαρᾶς δολοφονίας ἐπιφανοῦς πολίτου, τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης Μιχαὴλ Παπαδημητρίου.

Ὁ Παπαδημητρίου,καταγόμενος ἐκ Κρουσόβου τῆς Μακεδονίας,ἦτο ἐγκατεστημένος ἀπὸ 37 ἐτῶν ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ ἀπὸ 28 περίπου ἐτῶν εἶχεν ἀποκτήσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ Ρωμούνου πολίτου. Ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ εἶχε δώσῃ πολλάκις ἐσχάτως ἀφορμὴν εἰς τὰς ἐφημερίδας νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐναντίον του, χαρακτηρίζουσαι αὐτὸν προδότην καὶ ὑποστηρικτὴν τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὁ δολοφόνος, Θωμᾶς Ἰωάννου ὀνόματι, καταγόμενος καὶ αὐτὸς ἐκ Μακεδονίας, ἦλθεν ἐπίτηδες ἐκ Βουκουρεστίου ἐνταῦθα καὶ καιροφυλακτήσας ἐπυροβόλησεν ἐγγύτατα καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν κατὰ τοῦ Παπαδημητρίου, ἐξερχομένου τῆς οἰκίας καὶ ἔρριψεν αὐτὸν ἄπνουν. Ὁ δολοφόνος παρεδόθη εἰς τὴν Ἀστυνομίαν. Ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ὄργανον κομιτάτου, ἑδρεύοντος ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ σκοποῦντος τὴν ἐξολόθρευσιν παντὸς φιλοπάτριδος Μακεδόνος. Ἐγνώσθη πρὸς τούτοις, ὅτι ἀνακρινόμενος ὡμολόγησεν, ὅτι ἐστάλη ἐκ Βουκουρεστίου μὲ ἐντολὴν νὰ φονεύσῃ τὸν Παπαδημητρίου, τὸν ὁποῖον οὔτε κἂν ἐξ ὄψεως ἐγνώριζεν.

Ἐν ΣΚΟΠΙΟΙΣ τῇ 2 Δεκεμβρίου.—Οὐδεμία βελτίωσις τῆς καταστάσεως ἐν τῇ περιφερείᾳ, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἰδίως τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐσημειώθη. Ἀπ' ἐναντίας ὁ ἀνταγωνισμὸς Σέρβων καὶ Βουλγάρων, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βελεσσῶν, εἶνε πεισματωδέστερος ἢ ποτέ. Δὲν παρέρχεται ἡμέρα, χωρὶς νὰ διαπραχθῇ καὶ φόνος. Ἐξηκριβώθη, ὅτι ἡ συμμορία ἡ περικυκλωθεῖσα πρὸ μηνὸς παρὰ τὴν Παλάγκαν, τῇ ὑποδείξει τοῦ Ἰβάνωφ, ἀπετέλει μέρος μεγάλης βουλγαρικῆς συμμορίας, σκοπούσης νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῶν Σέρβων. Ἐπίσης πολλοὶ Σέρβοι ἔρχονται ἐκ Σερβίας πρὸς προστασίαν τῶν ὁμοφύλων των. Αἱ ἀπόπειραι στρέφονται ἰδιαιτέρως ἐναντίον τῶν ἱερέων. Εἷς Βούλγαρος καὶ δύο Σέρβοι ἱερεῖς ἐφονεύθησαν ἐσχάτως.

Εἷς τούτων, ὁ Κωνσταντῖνος Μίνικ εἶχε σωθῇ ἐξ ἀποπείρας ἐν Βελεσσοῖς. Καταφυγὼν δὲ εἰς Σκόπια, συνελήφθη ὑπὸ τριῶν Βουλγάρων, ἐξ ὧν οἱ μὲν δύο ἐκράτουν αὐτὸν ἀκίνητον, ὁ δὲ ἕτερος τὸν κατεκρεούργησε διὰ μαχαίρας. Τὰ Κομιτᾶτα ἀπὸ μηνῶν εἶχον ἐκδώσῃ ἐναντίον του θανατικὴν ἀπόφασιν.

Δύο συμπλοκαὶ σερβικῶν καὶ βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐγένοντο κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα, ἡ μὲν παρὰ τὰ Βελεσσὰ ἡ δὲ εἰς Μούσκοβο.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἐπίσης συντελοῦσιν εἰς τὴν πλήρη ἀναρχίαν. Πρὸ ἡμερῶν ἐπυροβόλησαν ἐπανειλημμένως κατὰ τοῦ ἐπάρχου τοῦ Ἰπὲκ καὶ τὸν ἐτραυμάτισαν σοβαρῶς. Ἐπίσης εἷς Ἀλβανὸς ὀνόματι Μαχμούτ, συνελήφθη,ἐνῷ εἰσήρχετο εἰς τὸ ρωσσικὸν Προξενεῖον ἐν Πριζρένῃ, διὰ νὰ δολοφονήσῃ τὸν Πρόξενον.

Ἐν ΣΕΡΡΑΙΣ 1 Δεκεμβρίου, — Ἐδολοφονήθη ἐν τῇ πόλει μας ὁ ὀρθόδοξος ἱερεὺς τοῦ χωρίου Ἄνω Βροντοῦ Παπαευάγγελος. Ὁ ἱερεύς, ἐλθὼν ἐνταῦθα, ἡτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὸ χωρίον του μετὰ στρατιωτικῆς συνοδείας, ὁπότε τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς του, τὴν 5ην μ.μ., δύο ἄγνωστοι ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ διὰ περιστρόφου καὶ τὸν ἐφόνευσαν.

Ἐν ΚΑΒΑΛΛΑ 25 Νοεμβρίου.—Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ὁ Ἕλλην ἱερεὺς

τοῦ χωρίου Προποτσάνη παρ' ὀλίγον νὰ πέσῃ θῦμα δολοφονικῆς ἀποπείρας, πυροβοληθεὶς παρ' ἀγνώστων ἀνεπιτυχῶς.

Ὁ Βούλγαρος Νάκος, κάτοικος τοῦ αὐτοῦ χωρίου καὶ ἀπὸ πολλοῦ ταμίας τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, κατεχράσθη ὀγδοήκοντα λίρας. Οἱ Βούλγαροι τὸν ἐφόνευσαν πλησίον τοῦ χωρίου Πλέβνα.

Ἐν ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΩ τῇ 10 Δεκεμβρίου.— Ἡ κατάστασις ἐν τῇ περιφερείᾳ μας, ἥτις ἀνέκαθεν πολὺ ἀπεῖχε τοῦ νὰ εἶνε εὐχάριστος, ἀπέβη ἐσχάτως χειροτέρα. Οἱ κάτοικοι, καὶ ἰδίως οἱ Χριστιανοί, ὑφίστανται τὰ βάρη ἀνηλεοῦς φορολογίας καὶ εὑρίσκονται εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν διὰ τὴν πλήρη ἔλλειψιν δημοσίας ἀσφαλείας.

Ἀλβανικαὶ συμμορίαι λυμαίνονται τὴν χώραν καὶ πολλὰ πραξικοπήματα αὐτῶν ἐσημειώθησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἑβδομάδας.

Τὴν νύκτα τῆς 25ης Ὀκτωβρίου εἰς τὸ χωρίον Τρανσίστα, κείμενον εἰς τρίωρον ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πόλεώς μας, λησταὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ὑδροτιβὴν Ἕλληνος ὀνομαζομένου Βασιλείου, ἐτραυμάτισαν ἐπικινδύνως τοῦτον καὶ τῷ ἀφήρεσαν καὶ ὅ τι εἶχεν εἰς μετρητὰ καὶ εἰς ἀντικείμενα.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἄλλη συμμορία ἀπήγαγε παρὰ τὸ χωρίον Λιᾶ τὰ ποίμνια τοῦ Ἕλληνος Κοκκίνου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὸ χωρίον Δελβενάκι, ἄλλοι λησταὶ συνέλαβον Ἕλληνα ἔμπορον μεταβαίνοντα ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Βουστίναν καὶ τὸν ἀπεγύμνωσαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔγκλημα, διαπραχθὲν ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ καὶ ἐγγύτατα τῆς Βουστίνης, ἥτις εἶνε ἕδρα ὑποδιοικήσεως, δίδει μίαν ἰδέαν περὶ τοῦ θράσους, τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς τοὺς ληστὰς ἡ ἔλλειψις πάσης καταδιώξεως.

Πλὴν τῶν ληστειῶν τούτων, ἄπειροι ζῳοκλοπαί, ἐκβιάσεις καὶ μικροληστεῖαι διαπράττονται καθ' ἑκάστην. Οἱ χωρικοί, μὴ τολμῶντες νὰ καταγγείλωσι τὰ ἐγκλήματα ταῦτα εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ μὴ δυνάμενοι διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν ν' ἀμυνθῶσιν, ἀναγκάζονται νὰ μισθώνωσι τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην συμμορίαν καὶ ν' ἀναθέτωσιν εἰς αὐτὴν τὴν φρούρησιν τῆς περιουσίας των.

Πάντα ταῦτα πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν, εἰς τὴν ἔλλειψιν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἐπαρκῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν πράγματι αὐστηρῶν καὶ προβλεπτικῶν διαταγῶν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Ὀσμὰν πασσᾶ. Οἱ ὀλίγοι ὑπάρχοντες στρατιῶται καὶ χωροφύλακες εἶνε ἰθαγενεῖς καὶ συνδέονται καὶ φροντίζουσι μᾶλλον διὰ τοὺς κακοποιούς, ἢ διὰ τοὺς πάσχοντας κατοίκους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΣΤΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΥ

„HELLÉNISME"

ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 30 Νοεμβρίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		30 Νοεμβρ. 1905	31 Οκτωβρ. 1905
Ταμεῖον εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	3.109 430.65	2,951 886.33
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	161 960.—	133.445 –
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,064,758.—	1,468,532 –
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ: Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τὸ Ἐξωτερικό	»	27 071,025.79	26,115,1[illegible]0 6[illegible]
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902.	»	14,529.787.83	15,775 974.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	67 778.575.42	68,278.575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,500,000.—	10,875,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων: Εἰς χρυσὸν Δρ. 23,768.607.75; » τραπ. γραμ. » 28,898.525.—	»	52,667.132.75	52,667,132.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	500,000.00	
Προεξοφλήσεις	»	22,893 885 06	23,583,780.60
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,793,652 32	2,838.821.60
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	11,952,212.76	11,545.257 91
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	2,925,150.53	2,259 589 35
Δάνεια εἰς τὴν Σταφιδ. Τράπεζαν ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»		
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	55 563,436.27	55,367,029.74
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας, καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42 562 173.24	42 735. [illegible]
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		9,796,749 30	9,890,068 64
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Ηρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	5 038.171 00	5,365.225 02
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,159 445 70	4,159,445 70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % (εἰς τρ γρ)	»	1.819,725.—	1,825,200 –
Τοκομερίδια ἐν γένει	»		
Καταστήματα Τραπεζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8.294 043 66	8,228 459.88
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,612.318 58	2,485,193.44
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,640,504.71	1,635,426.11
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2.437,583 79	2,124,367.30
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	2,033,126 70	6,255,762.
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπὲρ Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»		
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,648 640.—	1,648,640.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1 200,000 —	1,200,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	450,000.–	450,000 –
Διάφορα	»	905,713.27	601.423 33
	Δρ.	359,609,[illegible]02.33	363,914,398.31

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

			30 Νοεμβρίου	31 Όκτωβρίου
Μετοχικὸν κεφάλαιον		Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια		»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :				
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως	Δρ. 67,778.575,42			
II. » » Τραπέζης	» 49,060,521,32	»	116,839,096.74	122.571,651.24
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		»	10.500,000.—	10,875,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν		»	4.111,778 29	4.220,544 70
Καταθέσεις ἄνευ τόκου		»	10.149,887 04	9,903.920 78
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι		»	1,140,762.61	894,294.14
Μερίσματα πληρωτέα		»	272.385.—	383,120.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον		»	283,749.94	283,749 94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων } { Εἰς χρυσόν . . Δρ. / » τραπ. γραμ. » }	902,942.14 / 7,974,711.28	»	8,877,653.42	7,128,558 59
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν		»	292.570.35	65,078 15
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	242.177.35	275,233.65
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν		»	179,833 27	576,540 67
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	10.701.48	10,701.48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.		»	14 529 787.83	15,775,974.83
» » « » τρ. γρ)τια » » » »		»	1,468,901.21	284,317,21
Καταθέσεις ἔντοκοι		»	80,697,465.31	80.769,668.71
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσόν		»	45.459.810.—	45,459,810.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια		»	20,490,000.—	20,490,400.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν		»	1,131,878.—	1,209,530.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.		»	78 000.—	78,000.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου		»	5 084,752.17	4,880,970 01
Συμμ. τῶν Τραπ. Ἰονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δάνειον Σταρ. Τραπέζης		»		
Διάφορα		»	4,267,612.32	4,277.334.21
		Δρ	359 609 202.33	363,914.398 31

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Δεκεμβρίου 1905.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1905

Ἀπρίλιος

Μάϊος

Ἰούνιος

Νοέμβριος

Δεκέμβριος